رياض الصالحين باللغة المالديفية

رياض الصالحين

ދިވެހި ބަހުން

المصنف
الأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي رحمه الله

مترجم

عبد الله فاروق إبراهيم

بسم الله الرحمن الرحيم

ފަށާ ބަސް

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لانبي بعده محمد وعلى آله وصحبه و بعد :-

رياض الصالحين ގެ މި ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަކީ މިހާ ގާތް ގަނޑަކަށް ފަހުއަހަރުން އަހަރު ކުރީގައި(05 ربيع الآخر1426هـ، 13 މޭ 2005މ. ގައި) އަޅުގަނޑު ގެ އަޚުން މުސްލިމް ގައި (ސަ.ރިޔާޒު، މަސްޖިދުއް ޝުކުރާގައި) عصر ނަމާދުން ފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމުން ގެސްޓްތަކަކުން އާ މަސައްކަތް އެ މުސްލިމަކު ފުރި ހިނދު ތަރުޖަމާ ކުރުން ފެށުން މަސައްކަތެވެ. ފޮޓޯ ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނީ މި ފޮތުގެ شرح އެއް ކަމުގައިވާ دليل الفالحين ނަމަކަށް ކިޔުން ފޮތެވެ. އެ ދުވަސްވަރު އަޅުގަނޑު ދިރާސީ ކަންތަ ދުވަހަކު ކިޔުން ބޭނުންވާ ދެއްކުން حديثގެ ތަރުޖަމާ ދިވެހި ބަހުން ކުރުމުން އެފޮތަކީ އެ ކުރުދުސްތަކާ ހިރާސަތުގެ ތެރެކުރުމުގެ ތެރޭ ތަރުޖަމާކުރުމެވެ. އަދި އަސްލު ނަމާދުންފަހު ތެދުވެ حمد صلوات ކިޔައި حديثގެ އަރަބިބަހުން ކިޔުމުންފަހު އޭގެ މާނަ ކިޔައި ދިނުމެވެ. އެގޮތު މުސްލިމުގައި އަސްލު ނަމާދުންފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމުން އަޅުގަނޑު ގެސްޓްތަކު ސަބަބަކީ މުސްލިމުން އަންނަ ކިޔުންތައް حديث ތައް ތަކުރާރުކޮށް އަޑުއިވުން ފަހައިފިނަމަ އެކިޔުން ބޭފުޅުން ވަރަށް ގިނަ حديث ތައް ދަސްވާ، އިސްލާމީ މަޢުލޫމާތު އިސްލާހުވެ އެނގޭ އަދި އެކިޔުންގެ ރީތި އަދަބުތައް ދަސްވާ އިލްމުކަން ފަރުމާކުރުމަށް ކަމަށް ދެކޭތީއެވެ.

އަދި حديث ދުވަހުގެ ތަރުއީބު މި ފޮތް اختيارކުރީ ވެސް އިސްލާމުދެނެގަތުމަށް ސަބަބުތަކެއް. ކިޔުމުގެ ފަސް މި މަސައްކަތް އެ މުސްލިމަކު ފުރައިގެން ގެނެސްދެއްކުން ތިން އަހަރު ނުވަތަ ހަތަރު އަހަރު ވަންދެން ކުރިއަށް. ދުން އެއްނުވާ އަޅުގަނޑުގެ އިލްތިމާސް މަސައްކަތް އަދި ބޭރުގައި ގެވެގެން ބައްދަން ބެހެން ކިސަބަރުން ދުން ޖެހުނުގެ ސަބަބުން ވަގުތީ ގެވެން ދުވަ ކުރެހިހެވެ. އައިސް އަލީ އޮފީގެ ގެނެސްދެއްކުން ތިން އަހަރު ވަކިވެ ބާކީ ތަރުޖަމާ ކުރުމެވެ. އަސްލު ދިވެހިންނަށް حديث تبليغ

ކޮން އުނގަންނައި ދިނުމުގެ مقصد ގައި ބާކީ އޮތްބައިވެސް މާތް الله ގެ ވާގިފުޅާއިގެން ތަރުޖަމާކޮށް ނިންމީމެވެ .

އަދި ދަންނަވަމެވެ. މިފަދައިން ބާކީ قرآنގެ އާޔަތްތަކުގެ ތަރުޖަމާ ނަގާފައިވަނީ ޚުލާޞާގެ ބާކީ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އެހެންނަމަވެސް ދިވެހި ގެ القرآن الكريم ތަރުޖަމާއިން ދިވެހި ގެ القرآن الكريم ތަރުޖަމާ އަށްވުރެ اختيار ކުރި ކުރީގެ ތަރުޖަމާ އަށްވުރެ މި ދަންނަވާ ފުރަގެ ތަރުޖަމާގައިވާ މާނައިގެ ފުރަތަމަކުރައި ބަސްމަގު ރީތިކަމުންޖެހިއެވެ.

މި ފޮތުގައިވާ حديثތަރުޖަމާ ކުރެއްވި ޚަލީފާ ތަރުޖަމާކުރެއްވި ބޭކަނ އަލްމަރްޙޫމް އިސްލާހުން ދިރުއި ވާދީ އާއި ހުކުމްގެ ބަދަލު ނަމަވެސް ވިދާޅުވީ ފަސޭހަ އިބާރާތުން حديث ގައި އެކަލޭގެ މާނަ އެއްގޮތަށް ބޭނުންކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް އަލްފާޒު ތަރުޖަމާއި ހެޅުވުމުގައި ހުންނަނީ އެހެނިހެން قوس ކުރެވިފައެވެ. އަދި ތަރުޖަމާ شرح އެއްގޮތް އަރިހުގެ ކުރީގައި "ދަންނަވައެވެ" ގެ ޖުމުލަ އިސްލާމުގައި ނުވެތި " ތަރުޖަމާބުރުން " ގެ ލަފުޒު ލިޔުނުފައި ނުވެތި ގައިސް ކުރެވިފައިނުއެވެ. އަދި ކުރީގައިވެސް ދަންނަވާ ފަދައިން މި ތަރުޖަމާގެ ބޮޑެތި ނުލަފާތުފަދިއާ އެއްޗެ ލިޔުކުރުގައި ކިޔާދިނުން ގޮސް ކުރުނުވަދި އަދި އަދި އަށްވުރެ ހީވެސް އެއްޗެ ރީތިކުރުވައި އެއްކާރީން ބޭނުން ކުރޭވުމަ އަދި އެއްޗެ ބަހުރުވަކުރުވާވާ ވަރަށް ގިނަ ޖުމުލަ ކުރިކައި އެއްޗެ ބަހުރުވައިގެ އަސާސް ހަމަގޮތް އަކުރުގެ ކުރުތާވެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހި ބަސްވެސް ބަހާކުރަން ވާނީ އަސްލާކުރަން ނިސްބަތްވާ އަސްލަކަށް މިހާރުގެ ބަހުރުވަވެސް ޝާމިލުވާގެން ކުރަންވާތީވެ ، އަދި ރަނގަޅު ގޮތްކުރަން ދުރުގެން އެގޮތް إختيار ކުރީއެވެ. މިހެން ދަންނަވަން ޖެހި ސަބަބަކީ ބަހުގެ ތަރުއިން އަސްލު މުއައްސަސާ ބަހާލީ عرب ބަހެވެ. އަބަހުގެ އަދިވީއެއްވެސް ރައްކާތެރިކަމަށް މިހުރިގެ ބަހުރުވައިގެ އެހެނިން ބޭނުންކުރި ލަފުޒުތައް ހިމެނިއެވެ.އަދި އަދި އަސްލާކުރަން ބަލައިގެން عرب ބަހުގެ ވަރަށްގިނަ قواعد ތައް ވެސް ހިއްސާވެއެވެ. އަދިނުކުރަން ދިވެހި ބަހުގެ ވަރަށްދިރުގެ ބަހުރުވައި އަބަދުވެސް ބޭނުންކުރި އަލަށް ޖަމާކުރަ ލަފުޒުތައް ނުހިނގާވެސް ދިވެހި ބަހުގެ އަދިބީއެއްގެ ފުރަތަމަ ނުވަތަ ކުރިކަމެވެ.

ދަންނަވަމެވެ. ފުރިހަމަ ކަލާމުގެ ސިފަ މިލްކުވެވޭގޮތަކަށް ހަމައެކަނި الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އުނގަނުގެ ސިފަ ނިސްބަތްވެވޭ އިންސާނުންނަށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އިންސާނުން ކުރާކަންތައްތަކުގައި އުނިކަމެއް ހުންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. އެގޮތުން މިތަރުޖަމާގައި [illegible] ، ކުށެއް ނުވަތަ އުނިކަމެއް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނަމަ [illegible] ދަންނަވާލެވުނު ކަމަށް ވެގެން ވަޑައިގަތުމަށް ދަންނަވަމެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ دعاء އަކީ މާތް الله سبحانه وتعالى މި ތަރުޖަމާއިން ދީނީ ލިޔުންތެރިން ތަކަށް إرشاد ލިބޭ هداية އާއި ލަނޑު އަޅައި މަގު ދެއްކުމާ عمل ކުރުމުގެ ހުރި توفيق ދެއްވުމެވެ.

آمين

عبد الله فاروق إبراهيم

مقدمة

للأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي رحمه الله

الحمد لله الواحد القهار، العزيز الغفار، مكور الليل على النهار، تذكرة لأولي القلوب والأبصار، وتبصرة لذوى الألباب والاعتبار، الذى أيقظ من خلقه من اصطفاه فزهدهم في هذه الدار، وشغلهم بمراقبته وإدامه الإفكار، وملازمة الاتعاظ والادكار، ووفقهم للدأب في طاعته، والتأهب لدار القرار، والحذر مما يسخطه ويوجب دار البوار، والمحافظة على ذلك مع تغاير الأحوال والأطوار.

أحمده أبلغ حمدٍ وأزكاه وأشمله وأنماه.

وأشهد أن لا إله إلا الله البر الكريم، الرؤف الرحيم، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، وحبيبة وخليله، الهادى إلى صراط مستقيم، والداعى إلى دين قويم. صلوات الله وسلامه عليه، وعلى سائر النبين، وآل كل، وسائر الصالحين.

أما بعد: فقد قال الله تعالى: }وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون{ [الذاريات: 56،57] وهذا تصريح بأنهم خلقوا للعبادة، فحق عليهم الاعتناء بما خلقوا له والإعراض عن حظوظ الدنيا بالزهادة، فإنها دار نفادٍ لا محل إخلادٍ، ومركب عبور لا منزل حبور، ومشروع انفصام لا موطن دوام. فلهذا كان الأيقاظ من أهلها هم العباد، وأعقل النار فيها هم الزهاد. قال الله تعالى: }إنما مثل الحياة الدنيا كماءٍ أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازينت وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون{ [يونس: 24] في هذا المعنى كثيرة ولقد أحسن القائل:

إن لله عبادًا فُطــنا**طلقوا الدنيا وخافوا الفتنـا

نظروا فيها فلما علموا**أنها ليست لحي وطنـــا

جعلوها لُجة واتخذوا **صالح الأعمال فيها سفنـا

فإذا كان حالها ما وصفته، وحالنا وما خلقنا له ما قدمته، فحق على المكلف أن يذهب بنفسه مذهب الأخيار، ويسلك مسلك أولى النهى والأبصار، ويتأهب لما أشرت إليه، ويهتم بما نبهت عليه. أصوب طريق له في ذلك، وأشد ما يسلكه من المسالك: التأدب بما صح عن نبيناً سيد الأولين والآخرين، وقد قال الله تعالى:} وتعاونوا على البر والتقوى{ [المائدة:2] وقد صح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" وأنه قال:"من دل على خير فله مثل أجور من تبعه لا ينقص ذلك من أجورهم شيئاً" وأنه قال لعلى رضي الله عنه: "فوالله لأن يهدى الله بك رجلاً واحداً خير لك من حمر النعم".

فرأيت أن أجمع مختصراً من الأحاديث الصحيحة، مشتملاً على ما يكون طريقاً لصاحبه إلى الآخرة، ومحصلاً لآدابه الباطنة والظاهرة، جامعاً للترغيب والترهيب وسائر أنواع آداب السالكين: من أحاديث الزهد، ورياضات النفوس، وتهذيب الأخلاق، وطهارات القلوب وعلاجها، وصيانة الجوارح وإزالة اعوجاجها، وغير ذلك من مقاصد العارفين.

وألتزم فيه أن لا أذكر إلا حديثاً صحيحاً من الواضحات، مضافاً إلى الكتب الصحيحة المشهورات، وأصدر الأبواب من القرآن العزيز بآيات كريمات، وأوشح ما يحتاج إلى ضبط أو شرح معنى خفى بنفائس من التنبيهات. وإذا قلت في آخر حديث: متفق عليه، فمعناه: رواه البخاري ومسلم.

وأرجو إن تم هذا الكتاب أن يكون سائقاً للمعتنى به إلى الخيرات، حاجزاً له عن أنواع القبائح والمهلكات. وأنا سائل أخاً انتفع بشئ منه أن يدعو لي، ولوالدى، ومشايخى، وسائر أحبابنا، والمسلمين أجمعين، وعلى الله الكريم اعتمادى، وإليه تفويضى واستنادى، وحسبى الله ونعم الوكيل، ولا حول ولا قوة إلا بالله العزيز الحكيم.

مؤلف ގެ مقدمة ގެ ترجمة

އެންމެހައި حمد ثناء ވަނީ الله އަށެވެ. އެކަކުވަންތަ ބާރުވެރި ވަންތަ އިލާހެވެ. عزيزވަންތަ ، ގިނަގިނައިން ފާފަތައް ފުއްސަވާ އިލާހެވެ. ދުވާލުގެ މައްޗަށް ރޭގަނޑު އަނބުރާލައްވާ އިލާހެވެ. އަދި ހިތްތަކާއި ލޯ ވިސްނުމުގެ އަހުލުވެރިންނަށްޓަކައި ނަޞޫޙަތެކެވެ. އަދި عبرة ހާއި ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށްޓަކައި عبرة އެކެވެ. الله ، އެއިލާހު ހުއްޓެވި خلقތަކުން آخرة އަށްޓަކައި ޚާއްޞަ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެމީހުން ދުނިޔެއާމެދުގައި زاهد ބަޔަކުންގެ ގޮތުގައި ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެއިލާހުގެ مراقبة ގައިمشغول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިލާހީ ކަންކަމާއިމެދު ވިސްނުމުގައި ދާއިމު ކުރެއްވިއެވެ . އަދި وعظ نصيحة ހާއި ذكر ދެމެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި އެއިލާހަށް އަޅުކަން ކުރުމުން ކުރިއެރުމާއި آخرة އަށް ތައްޔާރުވުމުން ގަދަފަދައިން މަސައްކަތް ކުރުމުގެ توفيق އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެއިލާހު ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ކަންތަކާއި ނަރަކަ ދޮރުތަކުން ކަންތައްތަކުން ދުރުކުރުމުން އިސްތިޤާމަ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި

އަބަދުވެރިކަމުގެ ދުނިޔޭގެ ހަޔާތެއް ބަޔާނު ވެގެންދާ އިރާދަކުރެއްވި އަދި ހުރަސްތައް ޔަގީންކުރުމަށް
ދިއުމުގައި عملތަކަށް އިނގޭނެ ނޫނޫނޫނު ބައިކަތަކު ކުރެއްވިއެވެ.

الله އަށް حمد ކުރަމެވެ. އެންމެ بليغ ، حمد އަދާކުރަމެވެ . އަދި އެންމެ طاهر، حمد އަދާކުރަމެވެ. އަދި އެންމެ شامل، حمد އަދާކުރަމެވެ. އަދި އެންމެ ފުރިހަމަ حمد އަދާކުރަމެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް އަހަރެން ހެކިވަމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އަދި ދީލަތި ވަންތަ އިލާހެވެ. އެއީ ނުހަނު އެކަލާނގެ رحمة ވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި ހަމަހަމަވެރިން އަޅުގަނޑުގެ ވެރިޔާ محمدގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ އަދި حبيب އާ އަދި ހިތްޕާ ކަމަށް އަހަރެން ހެކިވަމެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ސިއްދަވެގެންވާ މަގަށް هداية ދެއްކެވި ސާހިބާއެވެ. އަދި حق ދީނަށް ގޮވާލެއްވި ސާހިބާއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނަށާއި އަދި އެންމެހާ نبي ބޭކަލުންނަށާއި އަދި އާލުއަޞްޙާބުންނަށާއި އަދި އެންމެހާ صالح އަޅުކަލުންނަށް صلوات އާއި سلام ލައްވާށިއެވެ !

މިއަށްފަހު ދެންނެވުމެވެ. ފަހު ހަމަހަމަކުރަނިވި الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ޖިންނުންނާއި އިންސާނުން އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ، ޖިންނުންނާއި އިންސާނުން ހެއްދެވީކަމެއް، އިންސާނުން ނުހައްދަވަމެވެ. އަޅުގަނޑު ލިބިވާ ޖިންނުންނާއި އިންސާނުންގެ رزق އަށް އެދިވަޑައިނުގަންނަވަމެވެ. (الذاريات 56، 57)

އެއީ ސަބަބަކީ ބައްސާރާތެވެ. ހަމަހަމަކަމާއި އަބަދުވެރިކަން އުފެދުނީ އެކަނި ކުރަމުންދާ އެއްވެސް އިސްކަމެއް. އެހެންނަމަވެސް އަބަދުވެރިކަން ކުރިއަށްގެން އުފެދުމަށް مقصد ހިސާބު ކުރަމުންދިޔައީ ސަމާލުކަން ދޭން ބޭނުންވެގެން ވެއެވެ. އަދި زاهد ވެރިކަމުގެ ދުނިޔޭގެ ޖީބުތަކަށް ކަމެއް ހައްލު ގޮތުގައި ދަރަނި ދުނިޔެ ޖެހިއްޖެއެވެ. އެހެނީ ހަމަހަމަކަމުގެ އެއީ ފުރުޞަތު ތަކުރާރުވެއެވެ. ދެއްކުން ދުވަހު މިއަދުގެ ތަރަޙީ ތަކުރާރުވެއެވެ. އެއީ ހަރަކާތް ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކަށް އެދެވެނީ ފަހަރު ވެއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ވިސްނުމުގެ ތަފާތު ތަކުރާރުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ހަރަކާތަކީ ތަރަޙީގެ ތަކުރާރެއް ރަނގަޅު ބުރުއްސާ އަހަރެމެންގެ ދަރުވަރު ތަރަޙީކުރެވޭއެވެ. އަދި އެގޮތުން ޖީބުތަކުގެ ތަރަޙީ އެއްވެސް ބުރުއްސާ ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތަށް الله ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާނީ ކަނޑެއް، ޖިންނުންނާއި އިންސާނުންގެ އަޑުން ވައްޓާލި ފުރުޞަތުގެ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހު،

އިންސާނުންނަށް نعم ސުފުރާއިދޭ ބާވަތްތަކާ ތެރެއިން ބޮޑު ގަސްގަހާގެހި، އޮޅުފޮނިއުރާލާ، އިންސާނުން އެބޭނުން ކާނާއެއް ފަހިވާނީ، އެއީކަންތައް (މާމުއްދާއިއެޅި ގުޅިވާކަން) ޖަނަވާރުތަކާ، އެބޭފުޅުންގެ އަނގަޔަށް ލިބޭ ގޮތުން ބިންގަނޑުވެސް ރޯދަވެގެން ނިކުމެވެ، ވެހިކަން އެއީ ލާރިވެދުނުމަށް (އޮއިވާ ދަގޮތްވެރިކަން) ރާސްޖެހުއްޔާއި، ފޭރޭ ހަދާލިއްޔާއި، ފެހިކަން ރަތްވެހާތަކާ އަދިރުވެ އަހަރެ. ދަރިވަރު ، އަހިއްޔާ ވެގެންގޮސްވީހާ ގަދަވެރިކަން ފައިބައިން، ފެހިކަރަސްވެހާތަކާ އެވަރަކާ ބާރުވެދެވެ. އެވަރަކާ އިރުތު ނިމިގެން ނިކުމެވަރު ހަދައެވެ. ދުވަހަކާއި ރޭގަނޑު، ފެހިކަރަސްވެހާތަކާ އޮށްޓެއް ދެވުނުވާލާ ފައިވަނީ އޮފުދުވިއްޔާއެވެ.

(يونس 24)

މިސާލަކައިވާ އޮށްޓެއް ވަރަށް ގިނައެވެ. އަދި މިކަލާމުގައި

ދަންވަރުތާ ވަރަށް މަތިން ފިޔަވަޅުއަޅައެވެ .

ވީތޯ الله އަށް ބޭނުމާ އަހަރެމެންނަށް

ނިމި ގެރެއް މިދުނިޔެއިން ފާނީވަނީ

ނިމިފަސް ދުނިޔެއާ މާރީ ފާނީކަން

ވަތްނަސްތަން ވެސްމަ ދުނިޔެ ނުހުރޭ

އާނ ކަނޑޭ ރުގުލާމުން ހެދިން ބާރު

ކާރަން އެގަން ހަރަސް ސޮލިހު އެހެނދެވެނީ

އަދި ދުނިޔޭގެ حقيقة އަކީ އާއި ކަމުގައި ވާހަކަ އަދި އެހެރަހާ حقيقة އަކީ އާއި ކަމުގައި ވާހަކަ އަދި އެގޮތަށް އެދުރުފިލުވައި އިސްވެދިޔަ مقصد އަށްޓަކައި ކަމަށް ވެއްޖެ ފަހު ކަމުގެ މަކަރުޖެހުގެ މަސައްކަތް ހަމަހަރުފޭ ބަހާލުން ހިންގުމަ މަގުން ތިމާގެ ނަފްސު ގެންދިޔަމަނާއި އަދި ދިލާވޭ ބަދަލާވޭ ބަހާލުންގެ ގޮތަކާ إختيار ކުރަން ވީޖެދެގެންވެއެވެ. އަދި އަހަރެން އާإشارة ކުރީ ކަމަށްއަށްކަން ވެއްޓުމެއްގެން ވިޔަހުރެވެ. އަދި އަހަރެން ސަމާލުކަމާ ކަމަށްއަށްކަން أهمية ކަން ދިނުމެވެ. މި ކަމަށްއަށް ހަސަދާކުރުމުންޖެހޭއަޅާ އެންމެ صح ގޮތަކީ އަދި އެންމެ ރަނގަޅު މަގަކީ އެހެރަހާ نبي ﷺ އަދި އިސްވެދިޔަ ބަޔަކީ

އަދި ޚާއްސަ އަންނަނީއި ބައިގެ ސުނަތު އަދި ނަބިއްގެ ޖިންސުންނާއި ހުރިގެ ޖިންސުގެ ބޭރުއިން

އެންމެ މޮޅުވެގެން ސުނަތާގެ ގޮތުގައި ގޮތުދަށުގައި ހިދުމަތް. މާތް الله سبحانه وتعالى

އަކާށާރީހާއި އަދި އެންމެހައި ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް صلوات އާއި سلام ލެއްވުން ދަންނަވަމެވެ.

މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވައެވެ.އަދި ހެޔޮކަންތައް ކަށަވަރުކަމާއި، تقوى ވެރިވުމުގެ

މައްޗަށް ޔަޤީންކަމާއިވެސް އެކަކު އަނެކަކާ އެހީ، ވާހަކަތެރިވާށެވެ!(المائدة-2) އަދި رسول الله

صلى الله عليه وسلم ޔަޤީން صح ކަމުން ބަޔާންކޮށްފައެވެ . ހަމަހަކަތައް ކުރެއްވި އަޙާދީޘުން

حديث ކުރައްވައެވެ. " އަޚާ އަންގާ أخ އާ އަށް އެހީތެރިވުމުގައި ވާހަކަ ހިނގައިގައި الله

އެކަކަށް އެހީތެރިވުމުގައި ދީރިވެޑިގެންވައެވެ". (متفق عليه) އަދި ހަމަހަކަތައް ކުރެއްވި އަޙާދީޘުން

حديث ކުރައްވައެވެ. " ހެޔޮކަމަކަށް މަގު ދައްކައިދީ މީހާއަށް އެކަން ކުރި މީހާގެ އައްޔަރުކަން

ثواب ލިބޭނެއެވެ". (مسلم) އަދި ހަމަހަކަތައް ކުރެއްވި އަޙާދީޘުން حديث ކުރައްވައެވެ. " ޙަދީޘުގައި

ގޮވާ މީހާއަށް އަޖުރު ދެބައި މިހާރު ދިނުމަށް ލިބޭނެ ވެއެވެ. އަދި އަޖުރު

ބަލައިމީހުންގެ އަޖުރުން ކުޑަވެސް ލިބުމާއި ދަތުނަ ހަމައެވެ". (مسلم) އަދި ހަމަހަކަތައް ކުރެއްވި

އަޙާދީޘުން علي ގެފާނުން حديث ކުރައްވައެވެ. " ވަޒަ މާތް الله ގަސަމަކީ ހެޔޮކަން ބަޔާންވެ .

ތިބޭގެ ފުރުޞަ އަށްވުރެ މީހާކަށް ތަދުރުގެ ލިބިގެން ދިނުން ރަތް ޖަމަލު ތަކެއްޗަށް ވުރެ ތިބޭއަކަށް

ހެޔޮވާނެއެވެ ". (متفق عليه)

މިކަން ކަމުން صح حديث ތަޢް ކުރެވެނީ އަޙާދީޘުގެ ބަޔާންތެރިކަން

އަޚިރަތުން ފުރިހަމަ. އެކީ ދުނިޔެ މީހާއަށް آخرة އަށް މަގު ދެއްކެވުން شامل ކުރެވެއެވެ .

އަދި އެކީރު ފުރުމާއި ބަރަކާތުގެ އަދުބަތައް ހަސިލުވުން ގޮތުގެ މަތިންނެވެ. އަދި ترغيب އާއި

ترهيب ޖަމާ ކުރެވެއެވެ. އަދި ބަޔާންތެރި އަންގަވައި އަދަބުތައް ހިމެނޭވެއެވެ. ޗެއްވެ ވެރިކަމާއި

ނަފުސުގެ ސުލޫކާއި أخلاقގެ ތަރުބިޔާއި ހިތުގެ طاهر ކަމާއި ހަދަ ފުރިހަމައާއި ފުރުޞަން

މުސްލިމުންގެ ތަރުބިޔަތްކުރުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ނަފުސުގެމާއި އަދި އުނުސިކުނަ ދުނިޔެވުން ބަޔާންވާ

مقصدތައް ހިފުން ގޮތުގެ މަތިންނެވެ. އަދި އަހަރެން ގޮތުގައިވެސް ޗެކާއި صح އަދި

واضح , حديث ތިބުން އަހަރެން އަމާޒު ބަޔާން ނިކުރުކުރެވެ . އަދި އެހީ مشهور

صحيح حديث ފެތުމުގައި ބަޔާން ވަކިވާ حديث އެއް ކަމުގައި ވެސް ހެދިގެންވެ . އަދި

ކުރެވި ބޭބޭގެ ކުރީގެ ގޮތުގައި ބައިބަ ގޮތުހުރި ކިތަބް قرآنގެ އާޔަތްތައް

ހިމަނާފައިވާނެއެވެ. އަދި ފިލިޖަހަން ބޭނުންވާ ކަލިމަތަކައި ފިލި ޖަހާފައިވާނެއެވެ . އަދި ލަފްޒުތަކުގެ މާނައިގައި އެދުމުއްވާނެކަން ބޭނުއްވާނަމަ شرح ކުރައްވަންޖެހުނު ނަގާފާ ކަރަލަމެ ހަމައަށްވާނެއެވެ . އަދި އަހަރެން حديث އެއްގެ ފަހަތުގައި "متفق عليه" ބުނެފައިވަނީ އެއީ މާނައަކީ بخاري އާއި مسلم ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ.

އަހަރެންގެ އުދަރެހި މި ފޮތް ފަރުމާކުރީ ވެއްޖެނަމަ މި ފޮތުގެ ގޮތުން ބަރަކާތް ބޭނުން ޖެހޭ ހަރުކަތެއް ކަމުގެ ހުރިހާ ބަލައިލުމަށް އަދި އެދިގެން ނުކުމެ ތިބިހާ ކަމަކަށް ތަބާވުމަށް ކުރިޔަކަމެއް ކުރަންކުރެއް ވެދާނެ. އަދި އަހެން މަސައްކަތް ހުރިހާ ކަމަށް أخ އެއްގެ ކަލިރަން އަހަރެން އެދުނީ އެހުރިކަ އަހަރެންނަށްވެސް އަހަރެންގެ ވަރަށްބޮޑުކަމެއް އަހަރެންގެ شيخ ނަސީހަތާއި އަހަރެންގެ ގޮތް އެކަލޭހުންނަށް އަދި ޖަމާލަތުން މުސްލިމުންނަށް ހެޔޮ دعاء ކޮށްދެއްވުމަށެވެ . އަދި كريم ވަންތަ الله އަށް إعتماد ކުރަމެވެ . އެއްގަލަމް އެކީ އަނގަތާއި ކަށްވެއްޓަވާ ޤަބޫލުކުރެވެ.އަދި އެކަލޭ ވާރިވާ އިޚްލާސް. އަދިއަހަރެންނަށް الله ދެދަވެ. އަދިވަފާތްކުރާމިހާރުގެ މާރާމުޢާމަލާ. عزيزވަންތަ حكمة ވަންތަ الله ތަޢާލާ ހެޔޮކަމެއްގެ މަށްޓަށް ބޮޑުބަދަލު ދެއްވާށި. އަދިބަލަރަށްވުން ދީނުގެޤުބޫލު އެކުރާވަތަވަ ދެއްވާށި .

****

رياض الصالحين

باب الإخلاصِ وإحضار النيَّة في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفيَّة

މާތް الله އަށް އަޚުލާސް خلاص ކުރުމަށާއި އަދި ކުރާ އެންމެހައި عمل ތަކެއްގައި އަދި ބަސްކާ އެންމެހައި ވާހަކަ ތަކެއްގައި ޚާއްސަކޮށް އެންމެހައި ކަންތައްތަކެއްގައި އަދި ވަންނަމާ ވަގުތަކާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި الله ގެ وجه ފުދާ ގަސްދުކޮށް ނިޔަތް ގެންނަން ޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قالَ اللّه تعالى (البينة 5): {وما أمروا إلا ليعبدوا اللّه مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة وذلك دين القيمة}.

باطل ތަކުން އެއްކިބާވެ ތިބެ، الله އަށް އަޚުލާސް خالص ކުރާ حال ، الله އަށް އަޚުލާސްތެރިކޮށް ، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ ،އެއީ ޤާއިމުވާނޭ އަމުރުކުރައްވާފައިނުވެއެވެ. އަދި ސީދާ ވެގެންވާ ދީނަކީ އެއީވެ .

وقالَ تعالى (الحج 37): {لن ينال اللّه لحومها ولا دماؤها ولكن يناله التقوى مِنْكم}.

އެތަކެތީގެ މަހެއްވެސް އަދި ލޭއެއްވެސް الله ގެ حضرة އަށް ނާރާނެތެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ހުރި حضرة އަށްދަނީ تقوى ވެރިކަމެވެ.

وقالَ تعالى (آل عمران 29): {قل إن تخفوا ما في صدوركم أو تبدوه يعلمه اللّه}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ކަމެއް، ތިޔަބައިމީހުން ފޮރުވާލިޔަސް، ނުވަތަ އެކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ފާޅު ކުރިޔަސް، الله ، **ތަޢާލާ** ދަންނަވައެވެ.

1 وعَنْ أَميرِ الْمُؤْمِنِينَ أبي حفْصٍ عُمرَ بنِ الْخَطَّابِ بْنِ نُفَيْلِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى بن رياح بْن عبدِ اللَّهِ بْن قُرْطِ بْنِ رزاح بْنِ عَدِيِّ بْن كَعْبِ بْن لُؤَيِّ بن غالبٍ القُرَشِيِّ العدويِّ . رضي الله عنه ، قال : سمعْتُ رسُولَ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ « إنَّما الأَعمالُ بالنِّيَّات ، وإِنَّمَا لِكُلِّ امرِئٍ مَا نَوَى ، فمنْ كانَتْ هجْرَتُهُ إِلَى الله ورَسُولِهِ فهجرتُه إلى الله ورسُولِهِ ، ومنْ كانَتْ هجْرَتُه لدُنْيَا يُصيبُها ، أَو امرَأَةٍ يَنْكحُها فهْجْرَتُهُ إلى ما هَاجَر إليْهِ » متَّفَقٌ على صحَّتِه. رواهُ إماما المُحَدِّثِين: أَبُو عَبْدِ الله مُحَمَّدُ بنُ إِسْمَاعيل بْن إبْراهيمَ بْن الْمُغيرة بْن برْدزْبَهْ ال جُعْفِيُّ الْبُخَارِيُّ، وَأَبُو الحُسَيْنِى مُسْلْمُ بْن الْحَجَّاجِ بن مُسلمٍ القُشَيْرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ رَضيَ الله عَنْهُمَا في صَحيحيهِما اللَّذَيْنِ هما أَصَحُّ الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَة

غالب ގެ ފުތް ، لويގެ ފުތް، كعب ގެ ފުތް، عد يގެ ފުތް، رواح ގެ ފުތް، قرط ގެ ފުތް، عبد اللهގެ ފުތް، رياح ގެފުތް عبد العزي ގެ ފުތް نفيل ގެ ފުތް الخطاب ގެ ފުތް ގާބް اللهތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި اميرالمؤمنين ابو حفص عمر ގެ ފުޅުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިދެއްވިން މިހެން ...

عمل ... حديث ... جزاء ... هجر ... الله ... رسول ... هجر ... قبول ... هجر ... مقصد ... اخرة ... هجر ... ثواب ...

2 وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ عَائشَةَ رَضيَ الله عنها قالت: قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «يَغزُو جَيْشٌ الْكَعْبَةَ فَإِذَا كَانُوا ببيْداءَ مِنَ الأَرْضِ يُخْسَفُ بأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ ». قَالَتْ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَيْفَ يُخسَفُ بَأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنهُمْ ،؟ قَالَ : «يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ ، ثُمَّ يُبْعَثُون عَلَى نِيَّاتِهِمْ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ : هذا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި ام المؤمنين ام عبدالله عاعشةގެ ފާނުކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. ބަޔަކު كعبة އާއި ހަނގުރާމަކުރާނެއެވެ. ފަހެ بيداء ގެ ބިމާ ހަމައަށް އާދެވުނީމާ އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ނިގުޅިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ފަހެ عائشة ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާ ދަންނަވަމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ނިގުޅިގެންދާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ވިޔަފާރިކުރާ މީހުންނާއި ގަސްދުގައި ނުކުމެފައިނުވާ މީހުންނާއި އަދި ވިޔަފާރި އާއި ގުޅުމެއްނެތް މީހުން ހިމެނޭއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ.އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ނިގުޅިގެންދާނެއެވެ. ދެން އަނބުރާ އެމީހުން محشر އަށް ފޮނުއްވާނީ އެމީހުންގެ ނިޔަތުގެ ގުޅޭގޮތަށެވެ.

3 وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ الله عنْهَا قَالَت قالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «لا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، ولَكنْ جِهَادٌ ونِيَّةٌ ، وَإِذَا اسْتُنْفِرتُمْ فانفِرُوا» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

وَمَعْنَاهُ : لا هِجْرَةَ مِنْ مكَّةَ لأَنَّهَا صَارَتْ دَارَ إِسْلامٍ .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عاعشة ގެ ފާނުކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . نبي އާ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވިއެވެ. مكةގެ فتح އަށްފަހު مكة އިން هجر ކުރުމެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ނިޔަތް ވެއެވެ. އަދި ނިޔަތުގެ މައްޗަށް عمل ކުރުމަކީ ވާޖިބު ވެއެވެ . އަދި ވެރިޔަކު ގޮވައިލެއްވުމުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ނިކުމެވުމަކީ ވާޖިބުކަމެއް ފަހެ ނިކުންނާށެވެ.

4 وعَنْ أَبي عَبْدِ اللَّهِ جابرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيِّ رضِيَ الله عنْهُمَا قَالَ :كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في غَزَاة فَقَالَ : «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالاً مَا سِرْتُمْ مَسِيراً ، وَلاَ قَطَعْتُمْ وَادِياً إِلاَّ كانُوا مَعكُم حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ» وَفِي روايَةِ : «إِلاَّ شَرَكُوكُمْ في الأَجْرِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله އެދަރިކަލުންނަށް ރުއްސުންގެއްވި ابو عبد الله جابر بْنِ عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންމެން نبي އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައެއްގައި

(އަބި: تبوك ހަނގުރާމައިގައި) ބައިވެރިވިމުއްވެ. ވީރެ حديث ރިވާވެއްވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةގައި ބަޔަކު ވެއްވެ. މިތަނބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި އަޅާ ކަށަވަރު ފުރަތަމަވެއްދެއްތާއި ހިނގާ ކަށަވަރު ހިނގުމުގައްޔާއި އަދި މިތަނބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ހުރަސްކަނޑާ ކަށަވަރު ވާދީއްޔާގައި أجر ގެ ގެއްޓެން މިތަނބައިމީހުންނާއި އެކަމީ އެމީހުންވެއްވެ. އެމީހުން ނިކަމެތިކަމުން ގޮސްކަށި އަބައިމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

ورواهُ البُخَارِيُّ عَنْ أَنَس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :رَجَعْنَا مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالَ: «إِنَّ أَقْوَاماً خلْفَنَا بالمدِينةِ مَا سَلَكْنَا شِعْباً ولاَ وَادياً إِلاَّ وَهُمْ مَعنَا ، حَبَسَهُمْ الْعُذْرُ».

އަދި الأمام البخاري ރަޙްމާ الله ރުޙުސްތޯރުވި انس ގެ ފޮނި ހަބަރުން ރިވާކުރައްވާފައިވެ. أَنَس ގެ ފޮނި ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންމަން نبي އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި تبوك ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އައީމެވެ. ވީރެ حديث ރިވާވެއްވެ . ހަމަކަށަވަރުން މިމަންމަނޭ مدينةގައި ބަޔަކު ފަސްކޮށްފައި އައިސްފަ އެވެ. (ހަމަވަސް) މިމަންމަން(جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ފުރުބަދަ މަތިން) ހުރަސްކަނޑާ ކަށަވަރު ހުރަސް ކުރުމުގައްޔާއި އަދި ހުރަސް ކަނޑާ ކަށަވަރު ވާދީ އެއްގައި (أجر ގެ ގެއްޓެން)އެމީހުން މިމަންމަނާއި އެކަމީ އެމީހުންވެއްވެ. އެމީހުން ނިކަމެތިކަމުން ގޮސް ކަށި އެމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

5 وَعَنْ أبي يَزِيدَ مَعْنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ الأَخْنَسِ رضي الله عَنْهمْ، وَهُوَ وَأَبُوهُ وَجَدّهُ صَحَابِيُّونَ، قَالَ: كَانَ أبي يَزِيدُ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتَصدَّقُ بِهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ في الْمَسْجِدِ فَجِئتُ فَأَخَذْتُها فَأَتَيْتُهُ بِهَا . فقَالَ : وَاللَّهِ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ ، فَخَاصمْتُهُ إِلَى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم فقَالَ: «لَكَ مَا نَويْتَ يَا يَزِيدُ ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ » رواه البخاريُّ .

ރަޟީ الله އަބަދާވެސްވެރިވި ރުޢްސްތޯރު ވުތިވި أبو يزيد معن بن يزيد بن الأخنس ރިވާކުރެން ރިވާވެސްވެއްވެ. (އަބާވެސްވެރިއަށް އަދި އަބާވެސްވެރިޔަށް ބައްފާފާއި އަބާވެސްވާރިވެސް ހާމަވިވޭ صحابي ންނެވެ.) معن ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންގެ ބައްފާފާ يزيد ، صدقات ކުރުމަށްޓަކައި

ދީނާރުތައް ނެގުމަށް ވަނީއެވެ. އަދި އެދީނާރުތައް (ބައެއް ރިވާޔަތުގައި) މިސްކިތުގައި ހުރި ބާވަތުގެ

އަތްދޭނުވީމެވެ. އެދީނާރުތައް ނާޅާ އަތުން އެ ދީނާރުތަކެއް صدقات ހިމެނުމެވެ. ފަހު

ބައްޕާފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސްދުކުރައްވާ އެ صدقات ދިނީ ތިބާއަށް ނޫނެވެ

ގޮސް ދަރިކަލުން ދެއްވީމެވެ. ފަހު رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ޙަޟްރަތަށް ދަތުރުކުރެ

ބައްޕާފުޅާ ދަރިކަލުން ޝަކުވާ ދެއްވިއެވެ. ފަހު އެކަލޭގެފާނު حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އެ يزيد

އަށް ނިޔަތްކުރި ގޮތުގެމަތިން ދީނާރުން ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެ معن އަށް

އަދި ނަގާ ހުރި صدقات ގެ ދީނާރުތައް ހަލާލުވާނެއެވެ.

6 وَعَنْ أبي إسْحَاقَ سعْدِ بْنِ أبي وَقَّاصٍ مَالك بن أُهَيْب بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ زُهرةَ بْنِ كِلاب بْنِ مُرَّةَ بْنِ كعْب بن لُؤىٍّ الْقُرشِيِّ الزُّهَرِيِّ رضي اللَّهُ عَنْهُ، أَحدِ الْعَشرة الْمَشْهودِ لَهمْ بالْجَنَّة ، رضِي اللَّهُ عَنْهُم قال: « جَاءَنِي رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَعُودُنِي عَامَ حَجَّة الْوَدَاعِ مِنْ وَجعٍ اشْتدَّ بِي فَقُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ إنِّي قَدْ بلغَ بِي مِن الْوجعِ مَا تَرى ، وَأَنَا ذُو مَالٍ ولاَ يَرِثُني إلاَّ ابْنَةٌ لِي ، أَفأَتَصدَّق بثُلُثَىْ مالي؟ قَالَ: لا ، قُلْتُ : فالشَّطْرُ يَارسُولَ الله ؟ فقالَ : لا، قُلْتُ فالثُّلُثُ يا رسول اللَّه؟ قال: الثُّلثُ والثُّلُثُ كثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ إنَّكَ إنْ تَذرَ وَرثتك أغنياءَ خَيْرٌ مِن أَنْ تذرهُمْ عالَةً يَتكفَّفُونَ النَّاس ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنفِق نَفَقَةً تبْتغِي بهَا وجْهَ الله إلاَّ أُجرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى ما تَجْعلُ في امْرَأَتكَ قَال: فَقلْت: يَا رَسُولَ الله أُخَلَّفَ بَعْدَ أَصْحَابي؟ قَال: إنَّك لن تُخَلَّفَ فتعْمَل عَمَلاً تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ الله إلاَّ ازْددْتَ بِهِ دَرجةً ورفعةً ولعَلَّك أَنْ تُخلَّف حَتَى ينْتفعَ بكَ أَقْوامٌ ويُضَرَّ بك آخرُونَ. اللَّهُمَّ أَمْضِ لأِصْحابي هجْرتَهُم، وَلاَ تردُّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهم، لَكن الْبائسُ سعْدُ بْنُ خ وْلَةَ « يرثَى لَهُ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم» أَن مَاتَ بمكَّةَ » متفقٌ عليه .

الزهري قبيلةގެ قريش ވަންށަރުގެ لوي ގެ ދަރިކަލުން كعب ގެ ދަރިކަލުން مرة ގެ ދަރިކަލުން كلاب ގެ ދަރިކަލުން زهرة ގެ ދަރިކަލުން عبد مناف ގެ ދަރިކަލުން أهيب ގެ ދަރިކަލުން أبو وقاص مالك ގެ ދަރިކަލުން أبو إسحاق سعد (رضى الله عنهم) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حجة الوداع ގެ އަހަރު ވަޑައިގެން ބަލިވެ ތިބިއިރު އަޅުގަނޑު ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ވަޑައިގެން ވިއެވެ. ފަހު ވަޑައިގެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވަޑައިގަންނަވާ

ބަލިބޭފުޅުވާ މިންވަރު ކަލޭގެފާނަށް މިހިރަ ފެންނަވީމެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ
މުދާވެރިޔަކީމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ މުދަލުން ވާރުތަ ކުރާ އެކަކު އަންހެންދަރިއެއް ނޫނީ
ނެތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި صدقة ކޮށްދޭން
ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެބައިކުޅަ އެއްބައި
ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި [illegible] ރަނގަޅެވެ. ތިންބައިކުޅަ އެއްބަޔަކީ ވަރަށް ބޮޑު އެއްޗެކެވެ.
ނުވަތަ ގިނަ އެއްޗެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިބާގެ ވާރިސުން فقير ކަމުގައި މީސްތަކުން
ކައިރިއަށް ސުވާލުން ދިޔަން ދޫކޮށްލުމަށްވުރެ ރަނގަޅުވުން އެދުނުން ތިބާ ހަމަވާ ކަމަށްވާތީ
ދޫކޮށްލުމަށްވުރެ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ خرد ކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި
الله ގެ ރުއްސެވުން قصد ކޮށްގެން އެކަމުން ހަމަ اجر ލިބޭނެ ނުވާނެ ކަލޭގެފާނަށް
ކާނާ ބިސް އަނބިމީހާގެ އަނގަޔަށް ލާ ބިސްކޮޅުގައިވެސް އެވަނީ ހަމަ
ކޮރޮބިސް ބޮޑުކަމެވެ. سعد بن أبو الوقاص ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
ތިމަންނަގެ އެކުވެރިން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި مدينة އަށް އަނބުރާ ވަޑައިގަންނަވާއިރު
ތިމަން މިތާ ބާކީވެ ސަލާމަތްވެގެން مكة ގައި މަރުވެދާނެތޯ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ مكة ގައި މަރުވެދާ ހުއްޓަސް ހެދުމުގައި ކަލާ ކޮށްދެ ކަމަށްގައި الله
ގެ ރުއްސެވުން قصد ކޮށްފައިވާ އަމަލުން ސުވަރުގެއިން درجة އެއް މަތިވެރިވުމާ
ހަމައެއްވެސް ކަދުރުވާނެއެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި ތިބާ ފަސްވެ ހުރެއްވުމުގައި ބައެއް قوم ތަކަށް
ފައިދާ އަނެއް ބަޔަކަށް އަދި އަނެއްބަޔަކު قوم ތަކަކަށް ގެއްލުންދެވުމަށް ވާނެއެވެ.(ދެން
އެކަލޭގެފާނުން دعاء ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ الله ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ންގެ هجر ކުރުން
ފުރިހަމަ ކުރައްވާނދޭ ! އަދި އެބޭފުޅުން އަނބުރާ ފަހަތަށް ނުފޮނުއްވާނދޭވެ! (ރަސޫލާ
ވިދާޅުވެވެވެ.)ހަމަވީނަމަވެސް سعد بن خويلد ގެ فقير ކަމުގެ سبب ން އެصحابيގެ މައްޗަށް
އެކަލޭގެފާނު رحم ކުރައްވައިގެން مكة ގައި މަރުވެވަޑައިގެން ހަމަހުރިން ހިތާމަކުރުން އިޙްސާން
ދެއްވިއެވެ.

އިޝުރު ބަޔާން : ދަންނަވާލެވޭ. މި حديث ގައި އިޝުރު އަހުލާގުފުޅު ވިދާ مكةގައި ހުންނަ
ހުރުމަތީ ބައެއް قوم ވަކާލާތްކުރި ގެއްލުމުގަނޑުވެރިކަން އަދި އަނހުބައި قوم ވަކާލާތް ހުރި
ވާދިއަދަކަތް ވެސް ވެދުންނޫ ބުނުވުން ބަސްވުރެދިޔ الله ގެ حضرة ށް އަހުލާގު ފުއްސުން
އަސްގަވައިދައްވާފައިވާ غيب ގެ خبر ގެ ތެރެއިން خبر އަހުލާ. ރިވޭގެނިވާ ގެތެގައި މި
صحابي عراق فتح ވާއި ހަމަޔަން ދިނުމަގައި ހުންނުވިއްވޭ. އަދި މި صحابيގެ
ފުރާނަފުޅުން اسلام دين ނަގާއި مسلم ނޫނަކު ހުރަސް ވިހަގަސް ފައިދުލާއް ދިއުންވޭ. އަދި
ކާފިރުންނަށް އަހަރެދު ބޭނު ގެއްލުން ދެއްވި މި صحابي ގެ ފުރާނަފުޅުން ދިއުންވޭ.

7 وَعَنْ أبي هُرِيْرة عَبْدِ الرَّحْمن بْنِ صخْرٍ رضي الله عَنْهُ قال : قالَ رَسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إنَّ الله لا يَنْظُرُ إلى أَجْسامِكُم ، وَلا إلى صُوَرِكُمْ ، ولَكِنْ يَنْظُرُ إلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعمالِكُمْ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރަސޫލާގެ ކިބައިން أبو هُريْرة عَبْدِ الرَّحْمن بْنِ صخْر ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، (ثواب ދެއްވުމުގައްޔާއި
ޙިޔަވާލުކުރުމުގައި) ބަލައްވާ ވާގިބަދަނަށް ނޫނެވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުތަކަށް ނޫނެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ސޫރަތަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ނަމަވެސް ، އަހުރުގެ ބަލައްވާ ހިތްތަކަށާއި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކަށެވެ.

8 وعَنْ أبي مُوسَى عبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الأَشعرِيِّ رضِي الله عنه قالَ: سُئِلَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ الرَّجُلِ يُقاتِلُ شَجَاعَةً ، ويُقاتِلُ حَمِيَّةً ويقاتِلُ رياءً ، أَيُّ ذلك في سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ قاتَلَ لِتَكُون كلِمةُ اللَّهِ هِي الْعُلْيَا فهُوَ في سَبِيلِ اللَّهِ » مُتَّفَقٌ عليه

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو مُوسَى عبْد اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الأَشعرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ކުރެން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. ކަލޭގެފާނު މީހަކު ވަރުގަދަކަމުގައި ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއަށް އަދި عائلة حماية ކުރުމަށް ބަޔަކު ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއަށް އަދި ކަންތައްތަކުގެ ދަރަޖަ ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއަށް މިމީހުން މީހުން ކުރެއްވި الله ގެ ބަސްބުޅި ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ ކަމުގައިވާ ހާލަތެއްގައި؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ބަސްބުޅި ހަނގުރާމަކުރުން ދިފާޢުގައި اسلام دين ކުރެއްވުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއެވެ.

9 وعن أبي بكْرَة نُفيْع بْنِ الْحارِثِ الثَّقفِي رَضِي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِذَا التقَى الْمُسْلِمَانِ بسيْفيْهِمَا فالْقاتِلُ والمقْتُولُ في النَّارِ» قُلْتُ : يَا رَسُول اللَّهِ ، هَذَا الْقَاتِلُ فمَا بَالُ الْمقْتُولِ ؟ قَال: «إِنَّهُ كَانَ حَرِيصاً عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ» متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو بكْرَة نُفيْع بْنِ الْحارِثِ الثَّقفِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމުސްލިމުން ކަނޑިއާއިގެން ކުރިމަތިލާ ހިނދު قتل ކުރިމީހާއި އަދި قتلވެވުނު މީހާ ދެމީހުންވެސް ނަރަކައަށެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! قتل ކުރިމީހާ ދޭތެ ނަރަކައަށެވެ. އަދި قتل ވެވުނު މީހާ ނަރަކައަށް ދާނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ވެސް އަނެއްމީހާ قتل ކުރުމަށް ގަސްދުކުރިއެވެ. އެހެންވެގެންނެވެ.

10 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عنه قال: قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «صلاَةُ الرَّجُلِ في جماعةٍ تزيدُ عَلَى صَلاَتِهِ في سُوقِهِ وبَيْتِهِ بضْعاً وعِشْرين دَرَجَةً ، وذلكَ أَنَّ أَحَدَهُمْ إذا توَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِد لا يُرِيدُ إلاَّ الصَّلاَةَ ، لا يَنْهَزُهُ إلاَّ الصَّلاَةُ ، لَمْ يَخطُ خُطوَةً إلاَّ رُفِعَ لَهُ بها درجةٌ ، وَحُطَّ عَنْهُ بهَا خَطِيئَةٌ حتَّى يَدْخل الْمَسْجِدَ ، فَإِذَا دخل الْمَسْجِدَ كانَ في الصَّلاَةِ مَا كَانَتِ الصَّلاةُ هِيَ التي تحبِسُهُ ، وَالْمَلائِكَةُ يُصَلُّونَ عَلَى أَحَدِكُمْ ما دام في مَجْلِسِهِ الَّذي صَلَّى فيهِ ، يقُولُونَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ

تُبْ عَلَيْهِ ، مالَمْ يُؤْذِ فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ » متفقٌ عليه ،وهَذَا لَفْظُ مُسْلِمٍ . وَقَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يِنْهَزُهُ » هُوَ بِفتحِ الْياءِ وَالْهاءِ وَبالزَّاي : أَي يُخْرِجُهُ ويُنْهِضُهُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނާ މިސްކިތެއްގައި جماعة ގައި ކުރާ ނަމާދު އޭނާގެ ގޭގައި ނުވަތަ ބާޒާރުގައި ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ވިހި ފަސް ދަރަޖައިން މަތިވެގެންވެއެވެ. އެއީ ރަނގަޅަށް ވުޟޫކޮށް އޭނާ ވުޟޫ ފުރިހަމަކޮށް ކަނޑައެޅިގެން މިސްކިތަށް އައިސް ނަމާދުގައި جماعة ގައި ކުރުމުގެ ثواب ލިބިގެންދާނެ ނަމާދުކުރުމަށް ފިޔަވައި އެހެން ދެވަނަ مقصد އެއް ނެތިގެން މިސްކިތަށް އަރާފާނަމަ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކުން ދަރަޖައެއް މަތިވެ ފާފައެއް ފުހެވިގެންދާނެ އެވެ. ދެން ނަމާދުކުރާ ތަނުގައި އޭނާ ތިއްބަވާހާ ހިނދަކު މަލާއިކަތުން އޭނާއަށް ނަމާދުގެ ثواب ލިބިގެންދެއެވެ. އަދި އޭނާ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުގައި وضوء ގެއް ނުގެއްލޭހާ ހިނދަކު މަލާއިކަތުން ރަޙުމަތް ލިބޭނެ ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. އަދި މިހެން ވިދާޅުވެއެވެ. އޭ الله ! އޭނާއަށް ރަޙުމަތް ލައްވާނދޭވެ! އޭ الله ! އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ الله ! އޭނާގެ توبة ޤަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ!

11 وَعَنْ أبي الْعَبَّاس عَبْدِ اللَّهِ بْن عبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلب رَضِيَ الله عنهما، عَنْ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فِيما يَرْوِى عَنْ ربِّهِ ، تَبَارَكَ وتَعَالَى قَالَ : «إنَّ الله كتَبَ الْحسناتِ والسَّيِّئاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذلك : فمَنْ همَّ بِحَسَنَةٍ فَلمْ يعْمَلْهَا كتبهَا اللَّهُ عِنْدَهُ تَبَارَكَ وتَعَالَى عِنْدَهُ حسنةً كامِلةً وَإنْ همَّ بها فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمَائَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كثيرةٍ ، وَإِنْ هَمَّ بسيِّئَةِ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كامِلَةً ، وَإِنْ هَمَّ بها فعَمِلهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَبْد اللَّهِ بْنِ عبَّاس ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ވަނީ قدسي حديث އެއްގައި ވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ކަންތައް (އެބަހީ علم ފުޅުގައި) ލިޔުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު

[illegible]

12 وعن أبي عَبْد الرَّحْمَن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخطَّاب، رضي الله عنهما قال: سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ: «انْطَلَقَ ثَلاَثَةُ نفر مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى آوَاهُمُ الْمبيتُ إلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فانْحَدَرَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجبل فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارَ، فَقَالُوا : إنَّهُ لا يُنْجِيكُمْ مِنْ الصَّخْرَةِ إلاَّ أَنْ تَدْعُوا الله تعالى بصالح أَعْمَالكُمْ .

قال رجلٌ مِنهُمْ : اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوانِ شَيْخَانِ كَبِيرانِ ، وكُنْتُ لاَ أَغبِقُ قبْلَهمَا أَهْلاً وَلا مالاً فنأَى بي طَلَبُ الشَّجرِ يَوْماً فلَمْ أُرِحْ عَلَيْهمَا حَتَّى نَامَا فَحلبْت لَهُمَا غبُوقَهما فَوَجَدْتُهُمَا نَائمين ، فكَرِهْت أَنْ أُوقظَهمَا وَأَنْ أَغْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلاً أَوْ مَالاً، فَلَبِثْتُ وَالْقَدَحُ عَلَى يَدِى أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاظَهُما حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ وَالصِّبْيَةُ يَتَضاغَوْنَ عِنْدَ قَدَمى فَاستَيْقظَا فَشَرِبَا غَبُوقَهُمَا . اللَّهُمَّ إنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَفرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ ، فانْفَرَجَتْ شَيْئاً لا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهُ .

قال الآخر : اللَّهُمَّ إنَّهُ كَانتْ لِيَ ابْنَةُ عمٍّ كانتْ أَحَبَّ النَّاسِ إلَيَّ » وفي رواية : « كُنْتُ أُحِبُّهَا كَأَشد مَا يُحبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءِ ، فَأَرَدْتُهَا عَلَى نَفسهَا فَامْتَنَعَتْ مِنِّى حَتَّى أَلَمَّتْ بِهَا سَنَةٌ مِنَ السِّنِينَ فَجَاءَتْنِى فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِى وَبَيْنَ نَفْسِهَا ففعَلَت ، حَتَّى إذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا » وفي رواية : « فَلَمَّا قَعَدْتُ بيْنَ رِجْلَيْهَا ، قَالَتْ : اتَّقِ الله ولا تَفُضَّ

الْخاتَمَ إلاَّ بحقِّهِ ، فانْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إليَّ وتَركْتُ الذَّهَبَ الَّذي أَعْطَيتُهَا ، اللَّهُمَّ إنْ كُنْتُ فَعْلتُ ذَلكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فيهِ ، فانفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ غَيْرَ أَنَّهُمْ لا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا .

وقَالَ الثَّالِثُ : اللَّهُمَّ إنِّي اسْتَأْجَرْتُ أُجَراءَ وَأَعْطَيْتُهمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذي لَّه وذهب فثمَّرت أجره حتى كثرت منه الأموال فجائنى بعد حين فقال يا عبد الله أَدِّ إلَيَّ أَجْرِي ، فَقُلْتُ : كُلُّ مَا تَرَى منْ أَجْرِكَ : مِنَ الإِبلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَم وَالرَّقِيق فقال: يا عَبْدَ اللَّهِ لا تَسْتهزِيْ بي ، فَقُلْتُ : لاَ أَسْتَهْزِيُ بك، فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فاستَاقَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْه شَيْئاً ، اللَّهُمَّ إنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ فخرَجُوا يَمْشُونَ »

متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو عَبْد الرَّحْمَن عَبْد اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخطَّاب ގެ ރިވާޔަތުން ކުރާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ކުރައްވާފައެވެ. حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޖައިބުވެއެވެ. އަދިކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައެވެ.

ތަޤުވާވެރިންގެ ކުރީގެ އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން ތިން މީހުން މިކަލަ ތަންކޮޅަކަށް ނިކަމެތިވުން ހިނގައިދެމުން ގޮސް ކަނޑާލުމުގެ ހަމައަކަށް ފޮނުވާލެއްވި ވާހަކައެވެ. އެކަމަކު

އަދި ޢަމަލުތަކާއި ހިތްވަރުވެ ދޫކޮށްލައިގެން ހިތްހެޔޮ ވަރަކަށް ގޮސް ނިކަމެތިވީ ވީއްޔާ ކޮށް ތިންމީހުން ސިފަތަކެއް އެއްވެސް ދީނީ ކަމެއް ވެރިކަމެއް ކުރެއްވިއެވެ. އެއާ އުފާކޮށް އެދުމުގެ

ޢަމަލުތައް ބަދަލުވެ. ޤަބޫލުކުރުން ކަމުގައިވާ ހަމަޖެހުމާ ޢަމަލު އެއް وسيله ކޮށް الله سبحانه وتعالى އަށް دعاء ކުރުމުންނެވި يقين ކޮށް ޤަބޫލުކުރުމަކީ މިފަދަ ކަމެއްގެ ސަބަބުން ނަޖާތްވެއެވެ.

ޤަބޫލުކުރުން ހެޔޮ ޢަމަލު ކުރުމަށް دعاء ކުރުން ފުރުޞަތެވެ. ޔާ الله ! ތިބާ އެކަމާ ގުޅޭގޮތުން
އަޅުގަނޑު ދެކޭގޮތް ، ބޮޑެތި ޢަމަލުތަކާއި ބޭނުން ކޮށް ދުޢާކުރުމެވެ. އަދި ހަމަ އެކަން
ދޫކޮށްފައި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ހިތަށްއެރޭ ކަމެއް ދޫކޮށް އަދި ކަމަށްވާތީ
ބަދަލުވެރިޔަކު ދެވޭނެ އެނގޭގޮތަށް ރަށްވެހިންނަށް ބާރުގަދަކުރުމެވެ. އަދި ދުޢާކުރުމަށް ހަމަހަމަ
ކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމާ އެކު ދުޢާ އަދި ކުރީގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ނަޖާތްވެއެވެ.

ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުންނަށް ދޭން ކިރު ހިފައިގެން ދިޔައިރު އެދެމީހުން ބިމު ނިދި
ކުރައްވަނުވެ. ފަހެ އެދެމީހުން ހޭލައްވުމަށް ތިމަންނަ ހިތްނުވެއްޖެއެވެ. އަދި
އެދެމީހުންނަށްވުރެކުރިން ތިމަންނަގެ އަނބިދަރިންނާއި ތިމަންނަގެ ބަކަރި އަރާމުކުރުން
ކާއިގެން ތިމަން އަޅާ ހިތްހަމަޖެހިފަ ނުދިނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުންގެ ކައިރީގާ
އަޅުއްވާ ކަމަށް އަރުވާ ތިމަންނަ ބަލަހައްޓައިގެން އެދެމީހުން ހޭލައްވައިގެން ކިރު
ބޯފުމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ދަރިން ތިމަންނަގެ ފައިމަތީ ބަނޑުހައިވެ އިނދެ ރޮއިރޮއި
ތިބިއެވެ. ތިމަންނަ ފަތިސް ހޭލުމަށް ދެމީހުން ހޭލައްވައިގެން ބޯފުމެވެ. ފަހެ ފަތިސްވުން އެދުރިހުންނަ
ހުރިހާއެވެ. އަދި އެދެމީހުން ކިރު ކާޅުއްވެވީމެވެ. އޭ ﷲ! ކަލާނގެ އެކަން ކަލާނގެ
ރިޟާއަށްޓަކައި ކުރީއެވެ ކަމަށް ތިމަން ދަންނަވައި ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނެވިއްޔާ
ތިމަންނަމެން މިވާ مصيبة އިން ސަލާމަތް ކުރައްވާފާނދޭވެ! ފަހެ (އޭ دعاء ކަބޫލުކުރުން)
ހިލަ ނުހަމަ ކުޑަކޮށް ޖެހިލާ ފަރާތްތަކަށް ދުރުވެގެން ދިޔައެވެ. ނަމަވެސް ނިކުމެވޭ ވަރަށް ނުވެއެވެ.

ދެވަނަ މީހާ دعاء ކުރަން ފަށްޓިއެވެ. އޭ ﷲ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބެގެ
އަންހެންދަރިއަކު ހުއްޓެވެ. އެއީ ހެޔޮހައި ރީތި ހުޅުހަ މީހުންނާއި ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ
ދެކަމުގެ ފޮނިކަމަށް ލޯބިވާ މީހެވެ. އެއީ އަންހެނުން ފިރިހެނުން އެދޭ ވަރަށްވުރެ ގިނަ
ދާއިރުގެ ހިތްހުންނަ ބަލަންތަކެއް ވީއެވެ. އަހަރެން ތިމަންނަ ހަށިގަނޑު ގަސްދުގައި އެކަނބުލޭގެ
ކައިރިއަށް ފެށުމަށް قصد ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް އެކަނބުލޭގެ
އެކަންކަން ދެއްކޮވައިރުގެ ވިޔަސް ހުއްޓެވެ. ދުވަހެއްގެ އަހަރެއް އެދިވިއްސެއް ދުވަސްވީއިރު ވީއެވެ. ފަހެ
އެކަނބުލޭގެ ތިމަންނަގެ ގައިވަރު އެދިއަކުން އެދުރިހުންނާއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ
އަތް މިދި ދިމާލު ނަހަރަގެ ގޮތަށް ދިޔައިރުގައި އެކަނބުލޭ ދެއްތަވާއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ
އަކާ އަހަރެމެން ވީއެވެ. އަހަރު ފުރިހަމަ އެކަނބުލޭގައި ދަރިވީއެވެ. އަދި އަހަރުން
ރަގަޅުގައި ވީއެވެ. ތިމަންނަ އަޅާމާދާ ހިސާބުން އެކަނބުލޭގެ ދަރުމަ ދިދު އިނޭން ތިމާ
އެކަނބުލޭގެ ބޮޑުވެދޭ. الله އަދި ބަދަހިވި ވާހަވެ. ތިމަންނަގެ عفة ވެރިކަން ހަމަރަ
ވަހަކަ ފުރު ނިޔަނޑުނަވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ އެއް ބޮޑުމުން ފަހެ ތިމަންނަ الله
އަށްބިރައި އަންބައި عملކުރުން ހަބިމުތަމުގެ އެކަނބުލޭގެ ދުވަސް ނިމުނީވެ. އަދި
އެކަނބުލޭގައިން ދުރު ދުރަށް ވަވާދަތު ނަހަރާ ދުވަސްވުމުގެވެ. އޭ ﷲ ! ތިމަންނާއާ އަعمل
ކަލާނގެ ވާޖިބު އިބާދަތުގެ ވެރިކަމަށް ކަލާގައި ވަހަންޏާ ތިމަންނަމެން ދެނެވޮޑި

ފަރުވާ ކުރިމަތިލަނޑުގެ مصيبة އިންސާނުންގެ ކަރައްވިއްޖެއެވެ! ހަރު (އައްدعاء ކުރައްވަމުން
) ހިރަކަނޑު ކަޑު ތިނކަލަކަން ދުރުވެއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް ނިކަމެތިވެރި ނުވެއެވެ .

ތިންވަނަ މީހާ دعاءކުރަން ފެއްޖެއެވެ . އޭ الله ! ތިމަންނަ މުސާރައަން ބަޔަކު ހަދަވާ
މަސްއަލަތި ކުރިޔަމުވެ. އަދި އަމީހުންގެ ތިރައިން އަނދަމު މީހާކު ފުރަވައި ދުންތިބު ހުރަހައި
މީހުންގެ މުސާރަ ދިނީމުވެ. އަދި އަމުސާރަ ނުދޫނުން މީހާ މުސާރަ ނުނުގެ ހިނގައްޖެއެވެ.
ފަހު ތިމަންނަ އޭނާގެ މުސާރައިން ފައިދާ ވަގުތީ ހަދަމުން ވަރަށް ގިނަ މުދާ ޖަމާވިއްޖެއެވެ.
ފަހު އޭނާ ޖަމުން ތިލައް ލަނޑުއި އަތުވެއްޖެއެވެ.އަދި ބޮނޑުވެ. " އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ.
ތިމަންނަގެ މުސާރަލަ ދޭށެވެ." ތިމަންނަ އޭނާއަށް ބުނީމުވެ. ތިޔަ ފެންނަނާ ޖަމާ
ތިލައި، ގަކަރިތަލައި، ބަލަކަރިތަލައި އަދި އަޅުންތިލަޔަ ތިބޭގެ މުސާރައަތަކީ އެޖަކައެވެ." އޭނާ
ބުނޫޖެވެ." އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ! ތިބަލަހަރާ ސަމާސާ ތިމަންނައާ ނުލަކަނާވެ." ތިމަންނަ
ބުނީމުވެ. "ތިމަންނަ ތިބަޔާލަ ސަމާސާއެއް ލަކަނުރައްޔެ ނުނުވެ." އަޅެ ފަހު އޭނާ
އަހަރަރައި މުދާ ހިފައިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. އަދިއައިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކޮށް ނުދިއައެވެ.
އޭ الله ! ތިމަންނައާ އެއްމުޖު ކަނޑުފައި ވަނީ އިބަރަސްކަލާނގެ ވަޖުހުލުގެޓަކައި ކަމުގައި
ވަނީނަމަ ތިމަންނަމުންނަށް މަދުވަރި ވަފާއިވާ ކުރިމަތިވެދާ مصيبة އިންސާނާމުގެ
ކަރައްވިއްޖެއެވެ! ފަހު އަރިމަތިވެ މަގުން ދުރުވެއްޖެއެވެ.ދުން ފަހު އަލިގެން އައަހަލައިން
ނިކުމެގެން ގޮސްފިއެވެ.

باب التوبة

توبة ވުމުގެ ގޮތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال العلماء: التوبة واجبة مِنْ كل ذنب. فإن كانت المعصية بين العبد وبين اللَّه تعالى لا تتعلق بحق آدمي فلها ثلاثة شروط: أحدها أن يقلع عَنْ المعصية، والثاني أن يندم عَلَى فعلها، والثالث أن يعزم أن لا يعود إليها أبدا؛ فإن فقد أحد الثلاثة لم تصح توبته. وإن كانت المعصية تتعلق بآدمي فشروطها أربعة: هذه الثلاثة وأن يبرأ مِنْ حق صاحبها. فأن كانت مالا أو نحوه رده إليه، وإن كان حد قذف ونحوه مكنه مِنْه أو طلب عفوه، وإن كانت غيبة استحله مِنْها. ويجب أن يتوب مِنْ جميع الذنوب، فإن تاب مِنْ بعضها صحت توبته عند أهل الحق مِنْ ذلك الذنب وبقى عليه الباقي. وقد تظاهرت دلائل الكتاب والسنة وإجماع الأمة عَلَى وجوب التوبة.

ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ.އެންމެހާ ފާފަތަކުން ވަގުތުން توبة ވުމަކީ ވާޖިބުވެގެން ވާކަމެވެ. ފަހެ އެފާފައަކީ އަޅާ އާއި الله سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދުވާ حق އަކަށްވެފައި އާދަމީ އެއްވެސް އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حق އާއި ނުގުޅޭނަމަ ފަހެ އޭގެ شرط ތިނެއް ވެއެވެ. ފުރަތަމަ އެފާފައިން ނުކުރުމަށް ދޫކޮށްލުމެވެ. ދެވަނައީ އެފާފައާމެދު ހިތާމަކުރުމެވެ.އަދި ތިންވަނައީ އަބަދުން ދުވަހަކުވެސް ނުކުރުމަށް عزم ކަނޑައެޅުމެވެ. ފަހެ މިތިންކަމުން އެއް ކަމެއް އުނިވެއްޖެ ނަމަ توبة ވެސް صح އެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފާފައަކީ އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حق އާއި ގުޅިފައިވާ ފާފަ އޭގެ شرط ހަތަރެކެވެ. އެއީ މިތިން ކަމާއި އަދި އެ حق ވެރިޔާގެ حق ން ބަރީވުމެވެ. ފަހެ އެ حق ގައި މުދަލެއް ނަމަވެސް މުދާގެ ވައްތަރުގެ އެއްޗެއް ނަމަވެސް އަނބުރާ އެވެރިޔާއަށް ރައްދުކުރުމެވެ. ނުވަތަ އެމީހެއްގެ ކިބައިން އެ حق އާއި ކަމުގައި ވާނަމަ

-قال اللَّه تعالى (النور 31): {وتوبوا إِلَى اللَّه جميعا أيها المؤمنون لعلكم تفلحون}.

ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبة ވެރިވާ! (އޭރު) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުނަވައި، نصيب ލިބިގަންނާނެއެވެ.

وقال تعالى (هود 3): {استغفروا ربكم ثم توبوا إليه}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ފާފަފުއްސެވުން ތިޔަބައިމީހުން އެދޭށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން **توبة** ވެރިވާ!

قال تعالى (التحريم 8): {يا أيها الذين آمنوا توبوا إِلَى اللَّه توبة نصوحا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތެދުވެރި إخلاص ތެރި توبة އަކުން، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް توبة ވެރިވާ!

13 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال : سمِعتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « واللَّه إِنِّي لأَسْتَغْفرُ الله ، وَأَتُوبُ إِلَيْه ، في اليَوْمِ ، أَكْثر مِنْ سَبْعِين مرَّةً » رواه البخاري .

ވީމާ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަޑު އިއްވިއެވެ. އެކަލާނގެފުޅު حديث ކުރައްވައެވެ. ވީމާ الله ގަސްދިހޭ ބޭނުމެވެ. ހަމައަކަށްވެސް ވިދާޅުވި ކަލާނގެފުޅު ކުރެއްވި ހަދިޔާ ހަމަވީތީ ހަމަހަމަ ވިދާޅުވީ الله އަށް إستغفار ދަންނަވާ އަދި އެކަލާނގެއަށް توبة ވާނެވެ.

14 وعن الأَغَرِّ بْن يَسار المُزنِيِّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا أَيُّها النَّاس تُوبُوا إِلى اللَّهِ واسْتغْفرُوهُ فإِني أَتوبُ في اليَوْمِ مائة مَرَّة » رواه مسلم .

ވީމާ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ الأَغَرِّ بْن يَسار المُزنِيِّ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!

ތިޔަބައިމީހުން މާތް الله އަށް توبة ވާށެވެ . އަދި އެކަލާނގެއަށް إستغفار ދަންނަވާށެވެ .
އަދި ވަލް ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދުވަހަކު ސަތޭކަފަހަރު توبة ވަމެވެ .

15 وعنْ أبي حَمْزَةَ أَنَس بن مَالِكٍ الأَنْصَارِيِّ خَادِمِ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : للَّهُ أَفْرحُ بتوْبةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سقطَ عَلَى بعيرِهِ وقد أَضلَّهُ في أَرضٍ فَلاةٍ متفقٌ عليه .

وفي رواية لمُسْلمٍ : « للَّهُ أَشدُّ فرحاً بتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِين يتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كان عَلَى راحِلَتِهِ بِأَرْضٍ فلاةٍ ، فانْفلتتْ مِنْهُ وعلَيْها طعامُهُ وشرَابُهُ فأَيِسَ مِنْهَا ، فأَتَى شَجَرَةً فاضْطَجَعَ في ظِلِّهَا ، وقد أَيِسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ ، فَبَيْنما هوَ كَذَلِكَ إِذْ هُوَ بِها قَائِمة عِنْدَهُ ، فَأَخذ بِخطامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الفَرحِ : اللَّهُمَّ أَنت عبْدِي وأَنا ربُّكَ، أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الفرح » .

رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ خَادِم أبوحَمْزَة أَنَس بن مَالِك الأَنْصَارِي ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމު ހަމަކަށަވަރުން ބުނެވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ސަފަރީ ހާލަތުގައި ގެއްލިފައި ވަނިކޮށް ކާއެއްޗާއި ބޯއެއްޗާއި އެއްކޮށް ހުރި ޖަނަވާރު ލިބުމުން ވަރަށް ބޮޑަށް އުފާވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް الله سبحانه و تعالى އަޅާ توبة ވުމުން އުފާފުޅުވެވޭނެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ސަފަރީ ހާލަތުގައި އޮއްވާ ކާބޯތަކެތި ބަރުކޮށްފައި ހުރި ޖަނަވާރު ގެއްލިގެން ދިޔައީމާ ހިތްހާމަކަމުގައި ގަހެއްގެ ހިޔަލަށް ގޮސް އޮށޯވެ އަލުން ލިބޭނެކަމުގެ އުއްމީދު ކަނޑައިގެން އޮއްވައި ކާބޯތަކެތި ބަރުކޮށްފައި ހުރި ޖަނަވާރު ފެނި ހިތްހަމަޖެހިގެން ބުނީ ކަލޭ ތިމަންގެ ބޮޑެތި އާދޭހެވެ الله! ތިޔައީ ތިމަންނާގެ އަޅާއެވެ. ތިމަންނައީ ކަލޭގެފާނެވެ. އުފާވުމުން އޮޅި ކުށެއްވެގެން ބުނި ބަސްކަމުގައި ވެއެވެ. އެހާވެސް އުފާވާނެ މީހަކަށްވުރެ ބޮޑަށް الله سبحانه و تعالى އަޅާގެ توبة ވުމުން އުފާފުޅުވެވޭނެއެވެ.

16 وعن أبي مُوسى عَبْدِ اللَّهِ بنِ قَيْسٍ الأَشْعَرِيِّ ، رضِي الله عنه ، عن النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « إن الله تعالى يبْسُطُ يدهُ بِاللَّيْلِ ليتُوب مُسيءُ النَّهارِ وَيبْسُطُ يَدهُ بالنَّهارِ ليَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِن مغْرِبِها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو مُوسى عَبْد اللَّهِ بنِ قَيْس الأَشْعَرِي ، ސަޙާބާއި ސަޙާބީބޭފުޅާއި ނަބީކަލޭގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާ ކުރައްވައިވެ. އަކާގަފުން حديث ކުރައްވައިވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދެވޮޑިގެ މާތް الله އެއްބާރުގެ رحمة ބޮޑުކަމުގެ ގޮތުން. އެދުވަހުގެ ފާފަވެރިންގެ ފާފަ ފާއްސަވައިދެއްވައިވޭ. އަދި ދުވަހުގެ އެއްބާރުގެ رحمة ބޮޑުކަމުގެ ގޮތުން. އެދި ރޭގަނޑުގެ ފާފަވެރިންގެ ފާފަ ފާއްސަވައިދެއްވައިވޭ. މިގޮތުގަ ހުރިން ހަނގުން އިރުއަރަންދެން ހަމަހުރޭ رحمة ބޮޑުކަމުގަ ދިނުމުގެ ޔަގީނުކަމުގައިވެ.

17 وعَنْ أبي هُرَيْرةَ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تاب قَبْلَ أَنْ تطلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مغْرِبِهَا تَابَ الله علَيْه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هُرَيْرة ގެ ރިވާއިން ރިވާގެންގެން ވީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެ. ހުވަނދުން އިރުއަރުމުގެ ކުރިން توبة ވެއްޖެމީހާގެ توبة މާތް الله سبحانه وتعالى قبول ކުރައްވާ ހުއްޓެވެ .

18 وعَنْ أبي عَبْدِ الرَّحْمن عَبْدِ اللَّهِ بن عُمرَ بن الخطَّاب رضي الله عنهما عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِنَّ الله عزَّ وجَلَّ يقْبَلُ توْبة العبْدِ مَالَم يُغرْغرِ» رواه الترمذي وقال: حديث حسنٌ .

މާތް الله އަދިބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި أبو عَبْدِ الرَّحْمن عَبْدِ اللَّهِ بن عُمرَ بن الخطَّاب ، نبي ގާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިވެ. އަކާގަފުން حديث ކުރައްވައިވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه و تعالى އަޅާގެ توبة އަނގާ ފުރަނަ ނުވާ ހިނދަކު އެޅުއްޖެހުން ދުނިޔެން قبول ކުރައްވައިވެ.

19 وعَنْ زرٍّ بْنِ حُبَيْشٍ قَال : أَتيْتُ صفوْانَ بْنِ عسَّالٍ رضيِ الله عنْهُ أَسْأَلُهُ عن الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ فقال : مَا جَاءَ بِكَ يَا زِرُّ ؟ فقُلْتُ : ابْتغَاءُ الْعِلْمِ ، فقَال: إِنَّ الْملائكَةَ تَضعُ أَجْنِحتِها لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضاء بمَا يَطلُبُ ، فقَلْتُ : إنَّه قدْ حَكَّ في صدْرِي الْمسْحُ عَلَى الْخفَّيْنِ بَعْدَ الْغَائطِ والْبوْلِ ، وكُنْتَ امْرَءاً مِنْ أَصْحاب النَّبيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَجئْت أَسْأَلُكَ : هَلْ سمِعْتَهُ يذْكرُ في ذَلكَ شيْئاً ؟ قال : نعَمْ كانَ يأْمُرنا إذا كُنا سفراً أوْ مُسافِرين أَنْ لا ننْزِعَ خفافنَا ثلاثة أَيَّامٍ ولَيَالِيهنَّ إلاَّ مِنْ جنَابةٍ ، لكِنْ مِنْ غائطٍ وبوْلٍ ونوْمٍ . فقُلْتُ : هَلْ سمِعتهُ يذكُر في الْهوى شيْئاً ؟ قال : نعمْ كُنَّا مَع رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سفرٍ ، فبيْنا نحنُ عِنْدهُ إِذ ناداهُ أَعْرابي بصوْتٍ له جهوريٍّ : يا مُحمَّدُ ، فأَجَابهُ رسولُ الله صلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم نحوْا مِنْ صوْتِهِ : «هاؤُمْ» فقُلْتُ لهُ : ويْحَكَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ فإِنَّك عِنْد النَّبيِّ صلَّى الله عَلَيْهِ وسلَّم وقدْ نُهيت عَنْ هذا ، فقال : واللَّه لا أَغضُضُ : قَالَ الأَعْرابِيُّ : الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوم ولَمَّا يلْحق بهِمْ؟ قال النَّبيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الْمرْءُ مع منْ أَحبَّ يوْمَ الْقِيامةِ » فما زَالَ يُحدِّثُنَا حتَّى ذكر باباً من الْمَغْرب مَسيرةُ عرْضِه أوْ يسِير الرَّاكِبُ في عرْضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَاماً. قَالَ سُفْيانُ أَحدُ الرُّوَاةِ . قِبل الشَّامِ خلقهُ اللَّهُ تعالى يوْم خلق السموات والأَرْضَ مفْتوحاً لِلتَّوبة لا يُغلقُ حتَّى تَطلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ » رواه التِّرْمذي وغيره وقال : حديث حسن صحيح .

ޒާތް الله ރުޟާމަންދުވެވޮޑިގެންވާ زرّ بْنِ حُبَيْش ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މަސްހަށް خفّ ގައި ފެން ފިހުމުގެ ސުވާލެއް ކުރުމަށްޓަކައި ޒާތް الله ރުޟާމަންދުވެވޮޑިގެން
صفوان بْنِ عسَّال ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ އައީ ކީއްވެހޭ
ޒިއްރުއެވެ؟ ވަހަކަ ދެއްކީމެވެ. علم އުނގެނުމަށް އައިސްފައިވަނީ. ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ދޫކުރައްވަނީ علم އުނގެނުން ބޭނުމުގައި ހަމަ ރުޟާވުމުގެ
ގޮތުން އެވެ. ތިމަންނަ ދެން ދެންނެވީމެވެ. ޓޮއިލެޓު ބޭނުންކުރުމަށްފަހު
ވަރަށް މަސްހު ކުރުމަށްފަހު ކުޅަދާނަވާ ފެނެއް ނުވާނަމަ خفّ ގައި ފެން ފިހުން
ހިތަށް ހީވެއްޖެ شكّ އުފެދިފައެވެ. އަދި ކަލޭ نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
أصحاب ންގެ ތެރެއިން މީހެކެވެ. ފަހަރެއް ކުރީ ސުވާލެއް. ދެން ވަހަކަ ދެއްކެވި
ކަލަނޑު ޢަޖައިބު ދެވޭ ދުވަސްތަކެއް ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ.

އަޅުގަނޑުމެން ބިމަށްމަށްނަށް އުމުރުދުރުއްވެ ބިމަށްމަށް ދެބަރުމިޖެހެ ވަނީނަމަ جنب
ވެއްޖެ ނަވަނަށާ ބިނދުވަސް ވަނދުން خف ކަޅި ފުނދުރުމަތުވެ. އެހެނެކުމަން ކޮޅު
ގުފިލުއްނުފުނ ނަވަބޮ ބޮޖެ ގުފިލުއްނުފު خف ބޭއްލަވާފައި އެހެން ވާކަށްނުޖެހޭނެވެ. (އެބަހީ
އެދި ކަޑަބިން އަވަދި ވަމުނުފު އަރައިގަން ހުނަނަ خف ބޭއްލަވާ ނުލައި އެގައި
ފެނުފުނ صح ވާނެއެވެ.) ފަދަ ބިމުނަނަ ދުނުނުބިމުވެ. ބޭރަލުން ޚިބާރުމުމުދު
އަޅުގަނޑުގެ އަރިހުން އައިބުރި އަޖައިއްސަވިން ބިއިވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެލަވެ.
ބިމުންމުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދެބަރުއްގެ މަތީގައި ބިއްބާ
ކުއްޖިއެލަން ޕަރުނުފުގެ މިހާރު ހަރު އުޖެން ގެވިޖިއެވެ. އޭ محمد އެވެ. ފަދަ رسول الله
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވެސް އާނއެހެން އެފުދަ ރަގަލަނ ދެއްވިއެވެ. جواب ދެއްވިއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.)
އާނ! ކިހިނެއްބިހިއްޖުއެވެ؟ މަބުން ދެހަފުއި ބިމުނަނަ އެރަނދުފުރަގެ މިހާރުން ބޭނިމަވެ. ބިބާއަނ
ރަގެގެބި މަދުވަރު ކަރައްވާނދުވެ! ކަޅުކަން ބިބާގެ އެޖެ މުޅުކަރުގަލާވިފެވެ. މިހެން ހަމަ
ކަނަވަރުން ބިބާ ބިތަވަނި ސަފާރާއި ސަފާވަބިލުއްވި ނަބިކަލުގެފުން އަރިހަށްގައެވެ. އަދި
އަޅުގަނޑުގެ އަރިހަށް ހަރަގަން ހަރުއޭޖެން ވަހަކަ ދެއްކަން ވަނީ މުނުކަރުވަގެނުނުވެ.
ފަދަ އާނ ބޭނުންވެ. މަހަވި بالله އެވެ. ބިމުނަނަ އޭޖެހި މުޖެހި ނުކަރުނުމުވެ. ދެން
މިރަން ފުރަގެ މިހާ (رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން) އެއްސެވިއެވެ. މިހާރު
ބޭނުދެކަ ޚިބާރުކުރެވޭ. އަދި އަމިހުން އެގެބިކަނ ނުވާއެވެ. ވީމާ އެދުވަ މިހާރުގެ حكم އަކީ
ކޮބައި ބިއެވެ؟ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَލَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. މިހާ قيامة ދުވަހުން
ވަނިވިމިހާ ޚިބާގެ ބޭކަވާއިކަވެ. އެއްރުފަ އަޅުގަނޑުމެން ބަސްފުޅުބިރު حديث
ކުރައްވައިނުސް مغرب ފަރާބިން ވަރުރައިގެ ވަރަކަ حديث ކުރައްވިއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.)
އެދުރުގެ ފަހަމުނުގައި ސަލާމިއްގެ ސަލާބިސް އަހަރު ނަވަބި ހަބުދަ އަހަރުގެ ރަސްބިގެ
ދުރުމުން ވައިވެ. (މި حديث ރިވާކުރައްވި އެއްބާކަރާއްގަޔާ سفيانގެފުން مغرب ފަރާބިގެ
ބަދަލުގައި مشرق ފަރާބިކަމަން ވިދާޅުވިއެވެ.) الله سبحانه وتعالى އޭގައި ބިން ހުއްދަވި
ދުވަހު މިދުރުކަށް ހުއްދަވި توبة ވަނަބަޖަހި ހަރުއްވަރިޖެއްވިއެވެ. ހަވަނަގަން އިރު
ނަހަރަނިސް މިދުރުކަށް ބަނދުނަކަރުވަނީއެވެ.

20 وعنْ أبي سعيدٍ سَعْد بْنِ مالك بْنِ سِنانٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أن نَبِيَّ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « كان فِيمنْ كَانَ قَبْلكُمْ رَجُلٌ قتل تِسْعةً وتِسْعين نفْساً ، فسأَل عن أَعلَم أَهْلِ الأَرْضِ فدُلَّ على راهِبٍ ، فَأَتَاهُ فقال : إنَّهُ قَتَل تِسعةً وتسعِينَ نَفْساً ، فَهلْ لَهُ مِنْ توْبَةٍ ؟ فقال : لا فقتلَهُ فكمَّلَ بهِ مِائةً ثمَّ سألَ عن أعلمِ أهلِ الأرضِ ، فدُلَّ على رجلٍ عالمٍ فقال: إنهَ قَتل مائةَ نفسٍ فهلْ لَهُ مِنْ توْبةٍ ؟ فقالَ: نعَمْ ومنْ يحُولُ بيْنَهُ وبيْنَ التوْبة ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كذا وكذا ، فإِنَّ بها أُنَاساً يعْبُدُونَ الله تعالى فاعْبُدِ الله مَعْهُمْ ، ولا تَرْجعْ إِلى أَرْضِكَ فإِنَّهَا أَرْضُ سُوءٍ ، فانطَلَق حتَّى إِذا نَصَفَ الطَّرِيقُ أَتَاهُ الْموْتُ فاختَصَمتْ فيهِ مَلائكَةُ الرَّحْمَةِ وملاكةُ الْعَذابِ . فقالتْ ملائكةُ الرَّحْمَةَ : جاءَ تائِباً مُقْبلا بِقَلْبِهِ إِلى اللَّهِ تعالى ، وقالَتْ ملائكَةُ الْعذابِ : إِنَّهُ لمْ يَعْمَلْ خيْراً قطُّ ، فأَتَاهُمْ مَلَكٌ في صُورَةِ آدمي فجعلوهُ بيْنهُمْ أَي حكماً فقال قيسوا ما بَيْنَ الأَرْضَين فإِلَى أَيَّتهما كَان أَدْنَى فهْو لَهُ، فقاسُوا فوَجَدُوه أَدْنَى إِلَى الأَرْضِ التي أَرَادَ فَقبَضَتْهُ مَلائِكَةُ الرَّحمةِ » متفقٌ عليه.

وفي روايةٍ في الصحيح : « فكَان إِلَى الْقرْيَةِ الصَّالحَةِ أَقْربَ بِشِبْرٍ ، فجُعِل مِنْ أَهْلِها » وفي رواية في الصحيح : « فأَوْحَى اللَّهُ تعالَى إِلَى هَذِهِ أَن تَبَاعَدِى، وإِلى هَذِهِ أَن تَقرَّبِي وقَال : قِيسُوا مَا بيْنهمَا ، فَوَجدُوه إِلَى هَذِهِ أَقَربَ بِشِبْرٍ فَغُفِرَ لَهُ » . وفي روايةٍ : « فنأَى بِصَدْرِهِ نَحْوهَا » .

މާތް الله ރުހުސުން ލިބިވި أبو سعيد سَعْد بْنِ مالك بْنِ سِنان الْخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި އުޅުނު މީހުންގެ ތެރެއަކުން ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކުރި މީހަކު އުޅުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ބިންމަތީގައި ވާންދެ މުޅި علم ވެރިޔަކަށް ބޭނުމުން އެދުނެވެ. އޭނާއަށް راهب އަކަށް إشارة ކުރެވުނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް ސުވާލުކުރިއެވެ. " ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކޮށްފައެވެ. ތިމާ ތިމަންނައަށް توبة އެއް ވާނެތޯއެވެ؟ " އެވަރާ ޖަވާބު ދިނެވެ. " ނުވެއެވެ. " ފަހެ އޭނާ އެ ރާހިބާ ވެސް قتل ކޮށްފިއެވެ. އެހިސާބުން ސަތޭކަ މީހުން ހަމަކުރިއެވެ. ދެން އޭނާ އަނެއްކާ ބިންމަތީގައިވާ އެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔަކާ ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭނާ ދަންނަ ބަޔަކަށް إشارة ކުރެވުނެވެ. ދެން އެ علم ވެރިޔާގެ

ގާތިލެއްގެ އަމިއްލަ ސުވާލުކުރެއްވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން ސަތޭކަމީހުން قتل ކޮށްފީމެވެ. ތިމާ ތިމަންނަމެން ތައުބާވުމުގެ ފުރުޞަތެއް ވޭތޯ؟ علم ވެރިޔާ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އާއެކެވެ.

އިންސާނާއި އޭނާގެ ސަބަބުން ހުރަސްއެޅިފައި ވާނީ توبة ވުމުގެ ދެމެދު ހުރަސް އެޅޭނީ ކާކު؟ ތިބާ މިފަދަ ކަމަކަށް ދާށެވެ. އެތަނުގައި އަޅުކަންކުރާ މީހުންތަކެއް الله އަށް އަޅުކަން ކުރާ މީހުންނެވެ. އެތަނުގެ މީހުންނާއިއެކު الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ރަށްގައި އުޅުނު ތަނަށް އެނބުރި ނުދާށެވެ. ސަބަބަކީ އެއީ ނުބައި މީހުންގެ ތަނެއްކަމެވެ." ދެން އޭނާ، މަގުމަތީ علم ވެރިޔާ ވިދާޅުވި ތަނަށް ދާން ފެށިއެވެ. އަދި ދަތުރުގެ ދެމެދުގައި މަރުވެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ރޫޙު ހިފުމަށް ދެފަރާތުން ފެނިވަޑައިގަތެވެ رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނާއި عذاب ގެ މަލާއިކަތުން ދެމެދުގައި خيالތަފާތުވެ ކަމަކާ ޚިލާފުވީއެވެ. ފަހެ رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ދަތުރުކުރަމުންދިޔައީ އޭނާގެ ހިތުން ހަމަޖެހިގެން الله އަށް ރުޖޫޢަވެ توبة ވެގެންނެވެ. عذاب ގެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ދުވަހަކުވެސް ހެޔޮ عملއެއް ނުކުރެއެވެ. އޭރުން މަލާއިކަތުންގެ ކައިރިއަށް އާދަމީހެއްގެ ސިފައިގައި އެހެން ބައެއް ފޮނުއްވައިގަތެވެ. އޭރުން އާދަމީގެ ދެބައިމީހުން ސިފައިގައި ހުރި ބައެއް ނިޔާމަތްދިޔުމަށް ފާޅުވި ملائكة އާ ގާތަށް އައިސް މެދުވެރިމީހާގެ ދައުރުގައި އިންސާފުކުރުމަށް ملائكة ބޭނުން އެދުނެވެ. އެހެންވީމާ އިންސާފުކުރުމަށް ހަމަޖެހުނު ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ދެބިމުގެ ދެމެދު ފާސްކޮށް ދުރުމިނުން ބަލާށެވެ. އޭނާ ކައިރިވާ ތަނަކީ ކޮބައިކަން މިނުވަނުމަކުން އަހަރުމެން ނިންމާނީ. (އެއީ ހެޔޮމީހުން ތިބި ބިމަށް ހުރި މިނާއި ގާތްވުމެވެ. ނުބައި މީހުން ތިބި ބިމަށް ހުރި މިނާއި ގާތްވުމެވެ.) ދެން މިނުކޮށްލުމުން އޭނާގެ އަތުގައި ހުރީ ހެޔޮމީހުންގެ ބިމެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ރޫޙު ހިފުމަށް رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނަށް ދިނެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާ ތަކުގައިވެއެވެ. އޭނާ ހެޔޮމީހުންގެ ރަށާއި ކައިރިވީ ހަމައެކަނި ހަތަރު ކައިރިވެގެންނެވެ. އެހެން ކަމުން އޭނާއަށް ފާޑުކިޔުމަކުން ހެޔޮ ކަމާ ކައިރިކަމުގައި ލިޔުއްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތްގައިވެއެވެ. الله سبحانه و تعالى ނުބައި މީހުންގެ ރަށަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އަދި ހެޔޮ މީހުންގެ ރަށަށް وحيކުރެއްވިއެވެ. ކައިރިވާށެވެ. ދެން

އެއަށްފަހު ملائكة ބޭކަލަކުވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެބިމާއި ދުރުދުރު މިންކުރައްވާށެވެ. ފަހެ މިންކޮށްލިއިރު ހުރި މީހުން ދިޔަ ރަށާއި ކައިރިވެފައިވިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އޭނާ ޞާލިޙުން ހުރި މީހުން ތިބި ރަށާއި ދިމާލަށް ކުރިމަތި ލައިގެން އޮތީއެވެ. އެހެންކަމުން ހެޔޮ މީހުންނާއެކު ލެއްވިއެވެ.

21 وعَنْ عبْدِ اللَّهِ بن كَعْب بنِ مَالكٍ ، وكانَ قائدَ كعْبٍ رضِيَ الله عنه مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ، قال : سَمِعْتُ كعْبَ بن مَالكٍ رضِي الله عنه يُحَدِّثُ بحدِيثِهِ حِين تخَلَّف عَنْ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غزوةِ تبُوكَ . قَال كعْبٌ : لمْ أَتخلَّفْ عَنْ رسولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غَزْوَةٍ غزَاها إلاَّ في غزْوَةِ تبُوكَ ، غَيْر أَنِّي قدْ تخلَّفْتُ في غَزْوةِ بَدْرٍ ، ولَمْ يُعَاتبْ أَحد تَخلَّف عنْهُ ، إنَّما خَرَجَ رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم والمُسْلِمُونَ يُرِيدُون عِيرَ قُرَيْش حتَّى جَمعَ الله تعالَى بيْنَهُم وبيْن عَدُوِّهِمْ علَى غيْرِ ميعادٍ . ولَقَدْ شهدْتُ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ليْلَةَ العَقَبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الإِسْلامِ ، ومَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهَا مَشهَدَ بَدْرٍ ، وإِن كَانتْ بدْرٌ أَذْكَرَ في النَّاسِ مِنهَا وكان من خبري حِينَ تخلَّفْتُ عَنْ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غَزْوَةِ تبُوك أَنِّي لَمْ أَكُنْ قطُّ أَقْوَى ولا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخلَّفْتُ عَنْهُ في تِلْكَ الْغَزْوَة ، واللَّهِ ما جَمعْتُ قبْلها رَاحِلَتيْنِ قطُّ حتَّى جَمَعْتُهُما في تلك الْغَزوَةِ ، ولَمْ يكُن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُريدُ غزْوَةً إلاَّ ورَّى بغيْرِهَا حتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ ، فغزَاها رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في حَرٍّ شَدِيدٍ ، وَاسْتَقْبَلَ سَفراً بَعِيداً ومَفَازاً. وَاسْتَقْبَلَ عَدداً كثِيراً ، فجلَّى لِلْمُسْلمِينَ أَمْرَهُمْ ليَتَأَهَّبوا أُهْبَةَ غزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بوَجْهِهِمْ الَّذي يُرِيدُ ، وَالْمُسْلِمُون مَع رسول الله كثِيرٌ وَلاَ يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حافِظٌ « يُريدُ بذلكَ الدِّيوان » قال كَعْبٌ : فقلَّ رَجُلٌ يُريدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إلاَّ ظنَّ أَنَّ ذلكَ سيَخْفَى بِهِ مَالَمْ يَنْزِلْ فيهِ وَحْيٌ مِن اللَّهِ ، وغزَا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تلكَ الغزوةَ حين طَابت الثِّمَارُ والظِّلالُ ، فَأَنا إِلَيْهَا أَصْعرُ ، فتجهَّزَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَالْمُسْلِمُون معهُ ، وطفِقْت أَغدو لِكىْ أَتَجَهَّزَ معهُ فأَرْجعُ ولمْ أَقْض شيئاً ، وأَقُولُ في نَفْسي: أَنا قَادِرٌ علَى ذلك إذا أَرَدْتُ، فلمْ يَزلْ يتمادى بي حتَّى استَمَرَّ بالنَّاسِ الْجِدُّ ، فأَصْبَحَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم غَادياً والْمُسْلِمُونَ معَهُ ، ولَمْ أَقْضِ مِنْ جهازي شيْئاً ، ثُمَّ

غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ ولَم أَقْض شيْئاً ، فَلَمْ يزَلْ يَتَمادَى بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وتَفَارَط الْغَزْوُ ، فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِل فأُدْرِكَهُمْ ، فَيَالَيْتَنِي فعلْتُ ، ثُمَّ لَمْ يُقَدَّرْ ذلك لي ، فَطفقتُ إذَا خَرَجْتُ في النَّاسِ بَعْد خُرُوجِ رسُول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُحْزُنِنِي أَنِّي لا أَرَى لِي أُسْوَةً ، إلاَّ رَجُلاً مَغْمُوصاً عَلَيْه في النِّفاقِ ، أَوْ رَجُلاً مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ تعالَى مِن الضُّعَفَاءِ ، ولَمْ يَذْكُرني رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حتَّى بَلَغ تَبُوكَ ، فقال وَهُوَ جَالسٌ في القوْمِ بتبُوك : ما فَعلَ كعْبُ بْنُ مَالكٍ ؟ فقالَ رَجُلٌ مِن بَنِي سلمِةَ : يا رسول الله حَبَسَهُ بُرْدَاهُ ، وَالنَّظرُ في عِطْفيْه . فَقال لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضيَ اللَّهُ عنه . بِئس ما قُلْتَ ، وَاللَّهِ يا رسول الله مَا عَلِمْنَا عليْهِ إلاَّ خيْرا ، فَسكت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم. فبيْنَا هُوَ علَى ذلك رأَى رَجُلاً مُبْيضاً يَزُولُ به السَّرَابُ ، فقالَ رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : كُنْ أَبَا خَيْثَمَةَ ، فَإِذا هوَ أَبُو خَيْثَمَةَ الأَنْصَارِيُّ وَهُوَ الَّذي تَصَدَّقَ بصاع التَّمْر حين لمزَهُ المنافقون قَالَ كَعْبٌ : فَلَّما بلَغني أَنَّ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَدْ توَجَّهَ قَافلا منْ تَبُوكَ حَضرَني بَثِّي ، فطفقتُ أَتذكَّرُ الكذِبَ وَأَقُولُ: بِمَ أَخْرُجُ من سَخطه غداً وَأَسْتَعينُ عَلَى ذلكَ بكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلي ، فَلَمَّا قِيلَ : إِنَّ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قدْ أَظلَّ قادماً زاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفتُ أَنِّي لم أَنج مِنْهُ بِشَيءٍ أَبَداً فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ ، وأَصبْحَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَادماً ، وكان إذا قدمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بالْمَسْجد فركَعَ فيه ركْعَتَيْنِ ثُمَّ جلس للنَّاس ، فلمَّا فعل ذَلك جَاءَهُ الْمُخلَّفُونَ يعْتذرُون إليْه ويَحْلفُون لَهُ ، وكانوا بضعاً وثمَانين رَجُلا فقبل منْهُمْ عَلانيَتهُمْ وَاسْتغفر لهُمْ ووَكلَ سَرَائرَهُمْ إلى الله تعالَى . حتَّى جِئْتُ ، فلمَّا سَلَمْتُ تبسَّم تبَسُّمِ الْمُغْضب ثمَّ قَالَ : تعَالَ، فجِئتُ أَمْشي حَتى جَلَسْتُ بيْن يَدَيْهِ ، فقال لِي : مَا خَلَّفَكَ ؟ أَلَمْ تكُنْ قد ابْتَعْتَ ظَهْرك، قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ الله إِنِّي واللَّه لَوْ جلسْتُ عنْد غيْركَ منْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَني سأَخْرُج منْ سَخَطه بعُذْرٍ ، لقدْ أُعْطيتُ جدَلا ، ولَكنِّي وَاللَّه لقدْ علَمْتُ لَئن حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حديث كَذب ترْضى به عنِّي لَيُوشكَنَّ اللَّهُ يُسْخطك عليَّ ، وإنْ حَدَّثْتُكَ حَديث صدْقٍ تجدُ علَيَّ فيه إنِّي لأَرْجُو فِيه عُقْبَى الله عَزَّ وَجلَّ ، واللَّه ما كان لِي من عُذْرٍ ، واللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى ولا أَيْسر منِّي حِينَ تَخلفْتُ عَنك قَالَ : فقالَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَمَّا هذَا فقدْ صدَقَ ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضيَ اللَّهُ فيكَ » وسَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سلمة فاتَّبعُوني ، فقالُوا لِي : واللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنبتَ ذَنْباً قبْل هذَا ، لقَدْ عَجَزْتَ في أن لا تَكُون اعتذَرْتَ إِلَى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بمَا اعْتَذَرَ إِلَيهِ الْمُخَلَّفُون فقَدْ كَانَ كافِيَكَ

ذنْبكَ اسْتِغفارُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَك . قَالَ : فوالله ما زَالُوا يُؤنبُونني حتَّى أَرَدْت أَنْ أَرْجِعَ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأَكْذِب نفسْي ، ثُمَّ قُلتُ لهُم : هَلْ لَقِيَ هَذا معِي مِنْ أَحدٍ ؟ قَالُوا : نَعَمْ لقِيَهُ معك رَجُلان قَالا مِثْلَ مَا قُلْتَ ، وقيل لَهمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لكَ ، قَال قُلْتُ : مَن هُمَا ؟ قالُوا : مُرارةُ بْنُ الرَّبيع الْعَمْرِيُّ ، وهِلال ابْن أُميَّةَ الْوَاقِفِيُّ ؟ قَالَ : فَذكَروا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْن قدْ شَهدا بدْراً فِيهمَا أُسْوَةٌ . قَالَ : فَمَضيْت حِينَ ذَكَروهُمَا لِي .

وَنهَى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عن كَلامِنَا أَيُّهَا الثلاثَةُ مِن بَين من تَخلَّف عَنهُ ، قالَ : فاجْتَنبَنا النَّاس أَوْ قَالَ: تَغيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرت لِي في نفسي الأَرْضُ ، فَمَا هيَ بالأَرْضِ التي أعْرِفُ ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلكَ خمْسِينَ لَيْلَةً . فأَمَّا صَاحبايَ فَاستَكَانَا وقَعدَا في بُيُوتهمَا يَبْكيَانِ وأَمَّا أَنَا فكُنتُ أَشبَّ الْقَوْمِ وأَجْلَدَهُمْ ، فكُنتُ أَخْرُج فأَشْهَدُ الصَّلاة مَعَ الْمُسلِمِينَ، وأَطُوفُ في الأَسْوَاقِ ولا يُكَلِّمُنِي أَحدٌ ، وآتِي رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأُسَلِّمُ عَلَيْهِ ، وَهُو في مجْلِسِهِ بعدَ الصَّلاةِ ، فَأَقُولُ في نفسِي : هَل حرَّكَ شفتَيهِ بردِّ السَّلامِ أَم لاَ ؟ ثُمَّ أُصلِّي قريباً مِنهُ وأُسَارِقُهُ النَّظرَ ، فإِذَا أَقبلَتُ على صلاتِي نَظر إِلَيَّ ، وإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي ، حَتى إِذا طَال ذلكَ عَلَيَّ مِن جَفْوَةِ الْمُسلمينَ مشَيْت حَتَّى تَسوَّرْت جدارَ حَائط أَبي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْن عَمِّي وأَحبُّ النَّاسَ إِليَّ ، فسلَّمْتُ عَلَيْهِ فوالله مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلامَ ، فَقُلْت لَه : يا أَبَا قتادَة أَنْشُدكَ بالله هَلْ تَعْلَمُني أُحبُّ الله وَرَسُولَه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فَسكَتَ، فَعُدت فَنَاشَدَته فَسكَتَ ، فعُدْت فنَاشَدْته فقَالَ : الله ورَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَفَاضَتْ عَيْنَايَ ، وَتَوَلَّيْت حَتَّى تَسَوَّرتُ الْجِدَارَ

فبَيْنَا أَنَا أَمْشي في سُوقِ المدينةِ إِذَا نَبَطيٌّ منْ نبطِ أَهْلِ الشَّام مِمَّنْ قَدِمَ بالطَّعَامِ يبيعُهُ بالمدينةِ يَقُولُ : مَنْ يَدُلُّ عَلَى كعْبِ بْنِ مَالكٍ ؟ فَطَفِقَ النَّاسُ يشيرون له إِلَى حَتَّى جَاءَني فَدَفَعَ إِلَى كتَاباً منْ مَلِكِ غسَّانَ ، وكُنْتُ كَاتِباً . فقَرَأْتُهُ فَإِذَا فيهِ : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بلَغَنَا أَن صاحبَكَ قدْ جَفاكَ ، ولَمْ يجْعلْك اللَّهُ بدَارِ هَوَانٍ ولا مَضيْعَةٍ ، فَالْحقْ بنا نُوَاسِك ، فَقلْت حِين قرأْتُهَا: وَهَذِهِ أَيْضاً من الْبَلاءِ فتَيمَّمْتُ بِهَا التَّنُّور فَسَجرْتُهَا .

حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُون مِن الْخَمْسِينَ وَاسْتَلْبَثِ الْوَحْىُ إِذَا رسولِ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْتِينِي ، فَقَالَ: إِنَّ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزِلَ امْرأَتكَ ، فقُلْتُ: أُطَلِّقُهَا ، أَمْ مَاذا أَفعلُ ؟ قَالَ: لا بَلْ اعتزِلْهَا فلا تقربَنَّهَا ، وَأَرْسَلَ إِلَى صَاحِبِيَّ بِمِثْلِ ذلكَ . فَقُلْتُ لامْرَأَتِي : الْحقي بِأَهْلِكِ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ في هذَا الأَمر ، فَجَاءَت امْرأَةُ هِلال بْنِ أُمَيَّةَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالتْ لَهُ : يا رسول الله إِنَّ هِلالَ بْنَ أُميَّةَ شَيْخٌ ضَائعٌ لَيسَ لَهُ خادِمٌ ، فهلْ تَكْرهُ أَنْ أَخْدُمهُ ؟ قال : لا، ولَكِنْ لا يَقْرَبَنَّك . فَقَالَتْ : إِنَّهُ وَاللَّه مَا بِهِ مِنْ حَرَكةٍ إِلَى شَيءٍ ، وَوَاللَّه ما زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا . فَقَال لِي بعْضُ أَهْلِي: لَو اسْتَأْذنْت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في امْرَأَتِك ، فقَدْ أَذن لامْرأَةِ هِلال بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ؟ فقُلْتُ: لا أَستَأْذِنُ فِيهَا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ومَا يُدْرِيني مَاذا يَقُولُ رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فلَبِثْتُ بِذلك عشْر ليالٍ ، فَكَمُلَ لَنا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حينَ نُهي عَنْ كَلامنا .

ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلاةَ الْفَجْرِ صباحَ خمْسينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا ، فَبينَا أَنَا جَالسٌ عَلَى الْحال التي ذكر اللَّهُ تعالَى مِنَّا ، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِى وَضَاقَتْ عَلَيَّ الأَرضُ بمَا رَحُبَتْ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أوفي عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بأَعْلَى صَوتِهِ : يَا كَعْبُ بْنَ مَالكٍ أَبْشِرْ، فخرَرْتُ سَاجِداً ، وَعرَفْتُ أَنَّهُ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ فَآذَنَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم النَّاس بتوبَةِ الله عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْنَا حِين صَلَّى صَلاة الْفَجْرِ فذهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُوننا ، فذهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ ، وركض رَجُلٌ إِليَّ فرَساً وَسَعَى ساعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وَأَوْفَى عَلَى الْجَبلِ ، وكَان الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ ، فلمَّا جَاءَنِي الَّذي سمِعْتُ صوتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ ببشارَته واللَّه ما أَمْلِكُ غيْرَهُمَا يومَئذٍ ، وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبسْتُهُمَا وانْطَلَقتُ أَتَأَمَّمُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجاً فَوْجاً يُهَنِّئُونني بالتَّوْبَةِ وَيَقُولُون لِي : لِتَهْنِكَ تَوْبَةُ الله عَلَيْكَ، حتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جَالسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ ، فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ الله رضي الله عنه يُهَرْوِل حَتَّى صَافَحَنِي وهَنَّأَنِي ، واللَّه مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ ، فَكَان كَعْبٌ لا يَنْساهَا لِطَلْحَةَ . قَالَ كَعْبٌ : فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال: وَهوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُور أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مرَّ عَلَيْكَ ، مُذْ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ ، فقُلْتُ

: أمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُول اللَّهِ أَم مِنْ عِنْد الله ؟ قَالَ : لاَ بَلْ مِنْ عِنْد الله عز وجَلَّ ، وكانَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حتَّى كَأنَّ وجْهَهُ قِطْعَةُ قَمر، وكُنَّا نعْرِفُ ذلكَ مِنْهُ، فلَمَّا جلَسْتُ بَيْنَ يديْهِ قُلتُ: يَا رسول اللَّهِ إنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِن مَالي صدَقَةً إِلَى اللَّهِ وإِلَى رَسُولِهِ .

فَقَالَ رَسُول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَمسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْر لَكَ ، فَقُلْتُ إِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخيْبَر . وقُلْتُ : يَا رَسُولَ الله إن الله تَعَالَى إِنَّما أَنْجَانِي بالصدق ، وَإِنْ مِنْ تَوْبَتي أَن لا أُحدِّثَ إلاَّ صِدْقاً ما بَقِيتُ ، فوا لله ما علِمْتُ أحداً مِنَ المسلمين أَبْلاَهُ اللَّهُ تَعَالَى في صدْق الْحَديث مُنذُ ذَكَرْتُ ذَلكَ لرسُولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلاَنِي اللَّهُ تَعَالَى ، وَاللَّهِ مَا تعمّدْت كِذْبَةً مُنْذُ قُلت ذَلكَ لرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إلَى يَوْمِي هَذَا ، وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ يَحْفظني اللَّهُ تَعَالى فِيمَا بَقِي ، قَالَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : { لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ في سَاعَةِ الْعُسْرَةِ } حَتَّى بَلَغَ : { إنَّه بهمْ رَءوُفٌ رَحِيمٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَعلَى الثَّلاَثةِ الَّذينَ خُلِّفُوا حَتَّى إذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ } حتى بلغ: { اتَّقُوا اللَّهَ وكُونُوا معَ الصَّادقين } [التوبة : 117 ، 119] .

قالَ كعْبٌ : واللَّهِ مَا أَنْعمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدانِي اللَّهُ لِلإِسْلاَم أَعْظمَ في نَفسِي مِنْ صِدْقي رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَن لاَّ أَكُونَ كَذَبْتُهُ ، فأهلكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا إن الله تَعَالَى قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنزلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لأحدٍ ، فقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : {سيَحلِفُون باللَّه لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُم إِليْهِم لتُعْرِضوا عَنْهُمْ فأَعْرِضوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْس ومَأْواهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يكْسبُون . يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنهُمْ فَإِنْ ترْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن الله لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الفاسقين } [التوبة 95 ، 96] .

قال كَعْبٌ : كنَّا خُلِّفْنَا أَيُّهَا الثَّلاَثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ حَلَفُوا لَهُ ، فبايعهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ ، وأرْجَأَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ بِذَلكَ ، قَال اللَّه تَعالَى : { وَعلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا } .

وليْسَ الَّذي ذَكَرَ مِمَّا خُلِّفنا تَخَلُّفُنا عَن الغزو ، وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلَيفهُ إِيَّانَا وإرجاؤهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ واعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ . مُتَّفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّهِ بن كَعْبِ بن مَالك ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ كَعْب ގެފާނު ލޯފަންވުމުން އޭނާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން އޭނާގެ އަރިހުގައި އަބަދު އުޅުއްވި صحابيއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كَعْب بن مَالك (رضي الله عنه) އޭނާ تبوك ހަނގުރާމައިގައި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށްވުރެ ފަސްވެ ހުރުމުގެ ވާހަކަ ކިޔައިދެއްވަނިކޮށް ވިސްނަން އަޑުއިވިއެވެ. كَعْب ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ކުރެއްވި ހަނގުރާމަތަކުގެ ތެރެއިން تبُوك ހަނގުރާމަ ފިޔަވައި އަހަރެން ހުރިހާ ހަނގުރާމައެއްގައި ބައިވެރި ވީމެވެ. އަދި بَدْر ހަނގުރާމަ ހިނގި ވަގުތުވެސް ބައިވެރިނުވަމެވެ. ނަމަވެސް އެކަމާގެ ކުށަކަށް އެއްވެސް މީހަކާ ވާހަކައެއް ނުދެއްކެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم بَدْرއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތީ قُرَيْشْގެ ވިޔަފާރި قافلة އަށް ހުރަސް އެޅުމަށް ގޮސްގެންނެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މުސްލިމުންނާއި އެބައިމީހުންގެ އަދުއްވުން ކުރިމަތިކުރުއްވައި ދިމާކުރައްވައި ހަނގުރާމަކަށްجمع ކުރެއްވީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވަރަށް رسولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި عقبَة ގައި ވަރަށްގޮސް އިސްލާމްދީނަށް نصر ދިނުމަށް بيعة ކުރެއްވި ހުރިހާ ކުރީމެވެ. (އަންސާރުން ވަރަށްއަށް بَدْر ގައި ބައިވެރިވުމުގެ ބަދަލުގައި އަހަރެން ފުރިހަމަ ދިރިއުޅުއްވީމެވެ.) އަދި އަންސާރުން ވަރަށް بَدْرއަށް ދުރުން އިސްލާމްގެ ނުދާމެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ މެދުގައި بيعة العقبة އަށްވުރެ بَدْر ހަނގުރާމަ مشهور ވުމާއި ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ. އަދި ވަރަށްނަމަން تبُوك ހަނގުރާމައިގައި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި ނުދިޔުމަށް ފަސްވެ ހުރުމުގެ އަސްލަކީ ގޮތަކީ މިފަދައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވަރަށް އަހަރެންނަށް ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ގޮތުގައި ވަރަށް ފުރުޞަތު އަދި ބަލިވެސް ނެތެވެ. މާތް الله ގަސަމް ކުރަމެވެ. ވަރަށް އެހެން ފުރަސް އެއްވެސް ހަނގުރާމަކަށް ދެ ޖަމަލު ބޭއްވުން ކުރީމެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހަނގުރާމަތަކަށް ބޭއްވުން ތަސްމީކަމަ އަ ހަނގުރާމައަށް ކުރާނެ ފިޔަވައި އަންނަނިވި ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ.

ނަމަވެސް މި ހަސަދުކާރާގެ حقيقة ހާމަކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. އެހެނީ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށް އެ ހަސަދުކާރުގެ ކުރެއްވުން ޖެހިވަޑައިގަންނަވައިފި ގަދަފަދަ ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. އަދި ދަލީލު ކުރެއްވުން ޖެހިވަޑައިގަންނަވައިދޭ އޮޅި ވަރަށް ދަތިކަމެވެ. އަދި އުސޫލުގެ ބަސްކުރުމެވެ. އަދި ކުރައްވަފާން ޖެހިވަޑައިގަންނަވައިވާ ވަރަށް ގިނަ ބާރުކުރައްވައިވެއެވެ. އެހެންކުރުން މުސްލިމުންނަށް އެ ހަސަދުކާރުގެ حقيقة ހާމަ ކުރެއްވިއެވެ. އެހެނީ އެކަމުން ބޭނުންވާ ބައެއްޗީބެއް ފުރަސަތުއަށް ވަގުތުން ބާކީކުރެއްވިއެވެ. ފަހު މުސްލިމުންނަށް އެ ހަސަދުކާރުއަށް ދަސްބެން ބުނެދެއްވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި އެހަސަދުކާރުއަށްދަން ބިއްބޭވި މުސްލިމުން ވަރަށް ގިނައެވެ. އެމީހުންގެ އެއްވެސް معلومات އެއްނުލިބިއެވެ. (އެބަހީ: އެ މީހުންގެ ނަންބެއް ނުބުނި ކުރެވިފައި ނުވެއެވެ.) كَعْب ގެ ފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ކަމުން މީހަކު އެހަސަދުކާރުން ފަސްވެ ހަރުއޭނަމަ އަކަށް وحى އިންނުން އެހެން ގޮތަކަށް ނޫނަސްކަމުން މީހުންނަށް ހިވެދިނައެވެ. އަދި رسولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެ ހަސަދުކާރުމ ފުއްޖިބީ ގުލާ (ކަދުރު) ދުރުވި ދުވަސްވަރުގައެވެ. އަދި ބިމުންނަރި އަކުގެ އަހުލުވެރިއަކެވެ. ފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ދަތުރުން ބައްޓަރު ވަޑައިގެންބެވެ. އަދި މުސްލިމުން އަކަށްގެފުޅަށް އަރިހުގައި ބައްޓަރު ވިއެވެ. ފަހު ބިމުންނަށް ފޮނު ބޮދުވަނިމެވެ. އާދީ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އާއިއަކު ދަތުރުން ބައްޓަރު ވަރުވެ. ނަމަވެސް ބިމުންނަށް އެއްވެސް ބައްޓަރީއެއް ނުކުރު އެންބަރި ދިޔައީމެވެ. އަދި ބިމުންނަށް ހިތާ ހިތާ ބޮނީމުވެ. ބިމުންނަށް ބޭނުން ކަނބުލުގެ ވަގުބަކަ ބައްޓަރު ވިދާޅުނުއެވެ. ބިމުންނަށް އެބަގައި ހުރި ވަސީލަތް އެބަކުރުޖެ. އެގޮތުން ބިމުންނަށް ކަނބުލުއެ ފަސްފުރުން ދިޔައެވެ. އެންމެގާ މުސްލިމުން ބައްޓަރު ވިއެވެ. ފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށް ދުވަސް ފަހުން ހަސަދުކާރުން ނިކުމެ ވަޑައިގެންވެ .އަދި މުސްލިމުން އަކަށްގެފުޅަށް އަރިހުގައި ވަޑައިގެންބެވެ. އެއްވެސް ބިމުންނަށް ވަރަކަށް ބައްޓަރު ނިކުމެވެ. އަހަރު ދުވަހުވެސް ފުރިސް ވިއެވެ. ފަހު ބިމުންނަށް އެއްވެސް ބައްޓަރީއެ ނިކުމެވެ . އަދި އުނބަރި ގެއަށް ދިޔައީމެވެ. އެގޮތް ބިމުންނަށް ނިކަމެން ދިޔައީ ފަސްވެގެންނެވެ . لشكر ހަމަވީކަމުކަ ކަރައެން ދިޔައެވެ. އަދި ވަރަށް ދުރަށް ގެސްފޮއެވެ. ފަހު އެމީހުންގެ ފަހަތުން ސަސްހަމަކުރުން ޖެހުދޭގައި ބައިވެރިވުން ބިމުންނަށް ޚިޔާލް ކުރީމުވެ. ބިމުންނަށް އެގޮތަށް ހެދުން ނުވަތަ ކަމާ ހަލާކުގެ ވިޔަފާރިއެއް؟ ނަމަވެސް

އެކަލާނގެ عزةއަށް ލިބުނު ތިމަންނާގެ ހަނދާނުވާގައި ނުވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވުމަށްފަހު ތިމަންނަ އާއްމުންގެ ތެރޭގައި ނިކުތުމުން ހިނދު
منافقُންނާއި އުޒުރު ވެރިން ފިޔަވައި އަހަރެން ބަލާ ނުފެނުނީ އާއި އަމިއްލަ ތިމަންނާގެ
ހިތުގެ އަހުލުވެރި މީހަކު ނުފެނުނީއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
تبُوك އަށް ދިޔުމުގެ ކުރިން ތިމަންނާގެ ވާހަކަ އެއް ހަނދާނެއް ނުކުރައްވައެވެ. ދެން تبُوك އަށް
ދިޔުމުން ހިނގާބަޔަކު ތަކަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިށީނދެ ވަޑައިގެން
އިންނަވައިގެން كَعْب بن مَالك އަށް ވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެން بَنِي سلمِة ގެ މީހަކު
ބުންޏެވެ. ޔާ الله ގެ رسول ﷺ! އެކަލޭގެ ކިބައިގައި ޖެހިލުންތަކާއި ސަބަބު ކަލޭގެ
ދަރުބާރުގައި ތިބި ތިޔަ ބަޔަކަށް ދޯދިޔަ ހަދަނީއެވެ. ދެން مُعَاذُ بْن جَبَل (رضيَ اللَّهُ عنه) ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިޔަ ބުނި ވާހަކަ ވަރަށް ގޯހެވެ. (އެކަލޭގެ ހެޔޮކަމެއް ނޫން އެހެނެއް) ވަތް الله ގެ رسول ﷺ
ބުނެދެން. ތިމަންނަމެން ކުރެ ހެޔޮކަން ކަލޭގެ ކިބައިން ނޫނީ ނުދަނެމެވެ. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްޗެއް ވިދާޅު ނުވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެހެން
އިންނަވަނިކޮށް ހުދު ފޭރާމަކު ލައިގެން ހިނގާ ހިނގުމުން ދުރުން ފެންނަ މީހަކު ވަޑައިގެން ދެއްކެވުމުން. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ أَبُو خَيْثَمَة ވާށެވެ ވިދާޅުވިއެވެ.
ދެން (ކަލޭގެފާނު) ތިބާ أَبُو خَيْثَمَة الأنْصَارِيُّ އެވެ. އެއީ އެއް ފަހަރަކު ކަދުރު
ކަދުރު صاع އެއް ސަދަޤާތުގެ ގޮތުން منافقُން އެކަލޭގެ މަލާމާތް ކުރުމުން
صحابيُّއެވެ. كَعْب ގެ ބަސް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިމަންނައަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم تبُوكން އެނބުރި އަންނަ خبر ލިބުމުން ތިމަންނަ ވަރަށް ހާސް ބޭނުންވިއެވެ. ދެން
ތިމަންނަ ދޮގު ހަދާނީ خيال ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މާދަމާ
އެކަލޭގެފާނުގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްވާނީ ކިހެން ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ **އަދި އެކަމާއި** މެދު
ތިމަންނަގެ އާއިލާގެ ހުރިހާ ދަރިކަލުންނާއި مشورة ކުރީމެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެންނެވީ ކަމުގެ خبر ތިމަންނަށް ލިބުމުން ދޮގު ހެދުމުގެ
باطل خيال ނިކުމެގެން ގޮސްފިއެވެ . އަދި އެއްވެސް ވަރަކަ އެކަން ތިމަންނަ ސަލާމަތް
ނުވާނެކަން ތިމަންނައަށް އެނގުނެވެ. އެހެންވީ ތެދުބުނުން އަޒުމު ކަނޑައެޅީމެވެ. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހެނދުނު ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

ދަތުރުން ނިންމަވައިފިނަމަ މިސްކިތަށް ވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ދެ ركعة نفل އަދާކުރެއްވުމެވެ.
ދެން މިސްކިތުގައި ބައިތިއްބަވައި ކުރެއްވުމަށް މަޖި ކުރެއްވީ ގިނަ ފާޅުވެއެވެ. ފަހަތަށްތިބި
މީހުން އައިސްގެން އިސްތިއުފާރު ދެއްކުމަށް ހުވާކުރިން ދަތުރުނުފުރުމުގެ عذر
ބަޔާންކުރަން ފެށިއެވެ. އެމީހުންގެ އަދަދު އަށްޑިހައެއް ވުރެ ގިނަވެއެވެ. ދެން رسول الله صلّى
الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހުންގެ ބުނުން قبول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި بيعة ކުރެއްވިއެވެ.
އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި استغفار ދެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އެތެރެފުށް الله
އަށް ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެންމެފަހުން ކަޢުބު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ކަޢުބު ސަލާމްކޮށް
ކިޔުމެވެ. ފަހެ އަރާރުވާފަދަ ހިނިތުންވުމަކާއެކު ހިނިތުންވެވަޑައިގެންފައެވެ.
ދެން ވަޑައިގަތުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ. ފަހެ ކަޢުބު ކުރިމައްޗަށް ގޮސް ތަޅުމުގައި އިށީނދެވަޑައިގެންފިއެވެ.
ފަހެ ކަޢުބަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ކީއްވެ ފަހަތަށް ތިބީ؟ ތިބާ
ސަވާރީ ގަނެވިފައި ނުވޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަޢުބު ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ދުނިޔޭގެ އެހެން މީހެއްގެ ކުރިމަތީގައި
ތިބިނަމަ عذر ދައްކައިގެން އޭނާގެ ރުޅިން ސަލާމަތްވެވޭނެމެވެ. ހަމަ ކަލޭގެފާނު ބުނާ الله سبحانه
وتعالى ތިމަންނައަށް ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ قابل ކަންތައް ދެއްވާފައިވެއެވެ. މާތް الله ގަންދީބުނަމެވެ.
ތިމަންނަ يقين އެވެ. މިއަދު ތިމަންނަ ދޮގުހެދިކަމުން ކަލޭގެފާނު ރުއްސަވައިފިނަމަވެސް الله
سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ރުޅިވެރި ކުރައްވާނެތެވެ. ތެދު
ބަސްކިޔައިފިނަމަ ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ، ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި މުޅިބިންމަތިން އަރާމުން ކަލޭގެފާނު
ކުޅާ ވެވޭނެކަންނެތިކަމެވެ. ނަމަވެސް އެތެރޭގެ މައްޗަށް الله حضرة ން ރަހުމަތާއި ثواب
ލިބޭނެ ކަމުގެ ތިމަންނަ އުއްމީދުކުރަމެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހަމަކަށަވަރުން ބުނެދެނީއެވެ.
ތިމަންނަކަށް އެއްވެސް عذرއެއް ނުވެއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ޚިދުމަތް
ދޫކޮށް ތިމަންނަ ހުރިދުވަހު ތިމަންނަގެ އަތުގައި ސަވާރީ ހުރީ ކުރިން ނުހުރި ވަރަށް
ގިނައެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތެދުބުނީއެވެ. ދެން ތިބާ ތެދުވެ ތެދުބުނީއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ވިދާޅުވިއެވެ.
ތެދުވެ ގޮސް ހުއްޓާ الله سبحانه وتعالى ތިބާ އާއި ދެމެދު ނިޔާ ކަނޑައަޅުއްވާނެއެވެ.
އިންތިޒާރު ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި (ތިމަންނަ ނިކުތުމުން ތަބާވެގެން) بَنِو سَلَمة ގެ މީހުން
ތިމަންނަގެ ފަހަތުން އައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ

ހުވާކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ ވީހެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް ކުރެއް ކުރިކަން ބަލަމުންނެވެ

އަސްލުގައި ނުވެއެވެ. އަހަރެން ދިނުމަށް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އުޒުރު

ބާރެއް ކަމަކީ ފަދައިން ދީބާވަތުގެ އުޒުރު ބާރެއް ކަމަކަށްނުވާތީއެވެ. ނަމަވެސް ވީމާ އަހަރެން

ނުކުތުމުގެ ކަލޭ. ފަހު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވީބާއަށް إستغفار ދަންނަވައިދެއްވުން

ވީބާގެ އާދަކުން ފުދިގެނުވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވާތީ الله ގަސްދުގެ ހުވާކުރެއްވިއެވެ. ފަހު

އަބަދުވެސް ވީމާނަށް ދަންނަވާށި މުހިއްމު ކަމުގައި ގަސްދުކުރީއެވެ. އަހަރު ފަހަށް ވީމާނަށް

ހަމަ އަހުރުވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަހުރަށް އަނބުރި ހިނގައިދިޔުމެވެ.

އަދި ވީމާނަށް ހެދީ ދަރަ ކަމަކައި ބޭނުފުޅުމެވެ. ދަން ވީމާނަށް އަދިހުން ކަހަލަ އަދިމެވެ.

ވީމާނަށް ފުރުވައިއަރުން ދިހަކުރުމުގެ މިގެދާ މަދުވެރިވި ހައިތުވެ؟ އަދިހުންބޭނުމެވެ

.އަދުރުވެ! ވީބާއަދިއަކު އަހަރެން ދަރިހަކުރުމުގެ ވައިވެ. އަދިހަރުކުރުމުގެ ބޭނި ވީބާ ވީހަ

ބޭނުގަޔާވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމާނަށް އަދިހުވެ. އަދި ކަހަ ދަރިހުމުގެ ޖައިވެ؟ އަދިހުން

ބޭނުމެވެ. އެއީ مُرارة بْنُ الرَّبِيع الْعَمْرِي އާއި هِلال ابْن أُميَّةَ الْوَاقِفِي އާއި

ދަރިހުމުގެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހު އަދިހުން ވީމާނަށް ކަލެކޭގައި ނުބައިގެ ދަބާރުމުދުނާ

صالح ދަބާރުމުދުވެ. ހަމަކަމުވެރިން އަދިބާރުވެރިން ނުނި ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި

ބައިވެރިވެފައިވާ ދަބާރުމުދުވެ. އަދި އެއީ ނަމޫނާ ދަބާރުމުދުވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހު

ވީމާނަށް ކަލެކޭގައި އަދިބާރުމުގެ ވަރަކަ ބޭނުމަށް ވީމާނަށް ކަހަލަ ދަރިވިހުމެވެ.

رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އުޒުރު ދައިކު ދިހުގެ ޖެހިއްޖެ ވީމާނުގެ

ވީމާދިހުމުގައި ވަރަކަ ދައިކުވެ ހިނގާކުރެވޭ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހު ދިސޮވެކަން

ވީމާނުގެ ދަބާރުމުގައި ދެރަކަ ވައިވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދިސޮވެކަންގެ ޖައިހު ވީމާނުގެ ނުމައި

ދަވަޖަ ބަދަލު ވައިވެ. އަހަރު ފަހަރު ގޮސް ބިމުގައިވަރަ ވީމާނަށް ދަރަނަ ވީކަމު

ވީމާނަށާއި މުދު ނުޖެހޭ ކަޖެހުން އިހްސާސް ވާނުޖެހިއްޖެ. އެގޮތަށް މަދިން ފަހަސާސް

ޖެ ފާއިތު ވައިޖެއްވެ. ފަހު ވީމާނަށް އަހަރު ދަބާރުމުން ފިޔަފިޔައިގަން އިޖާއިވެއްވެ. އަދި

ގަޔާ ވީއިބެއި ގަން ޖެހުން ގަނދުވިއްޖެ. އަދި ވީމާނަށް އަދިބާރުމުގެ ވީޖައިން

އަހަރު ހަމަގިފާ ކަމަނަވެ. އަދި އަދިބާރުމުގެ ވީޖައިން އަހަރު ގަދުފަދު ދިފާ ކަމަނަވެ.

އަހަރުކަމުން ވީމާނަށް ގައިން ހިކާހުމަނުވެ. ފަހު މުސްތުމުހުމުއްދަކަ ނަމާދަށް حاضر

ވަމުވެ. އަދި ބޭޖެ މަޖީ ހިނގާ ހަދުމުވެ .ނަމަވެސް އައިވެސް ދިހަކަ ވީމާނަށާއި

ވާހަކައެއް ނުދައްކަވައެވެ. އަދި ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަލާމްދެންނަވަން
މަޖިލިސް ގައި އިށީންނަވާ ވަގުތު ކައިރިން ގޮސް ދަމުން. އަދި ސަލާމް ގޮވަމެވެ. ތިމަންނަ
ހިތާ ހިތާ ބުނަމެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަލާމަށް ޖަވާބު ދެއްވުމަށް
ތުންފަތްފުޅު ހަރަކާތެއް ގެންނެވިތޯ ނުވަތަ ނުގެންނެވިތޯއެވެ؟ ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ
ދުރުނުވެސް ބައިގައި ނަމާދުކުރަމެވެ. އަދި ވަގަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ދިމާލަށް ބަލައިލަމެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަ ނަމާދުގައި މަޝްނޫލްވެ ހުންނަހިނދު އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާ ދެކެ ބައްލަވައެވެ. އަދި
ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ބައްލަވާލެއްވިއިރު މޫނުފުޅު އެނބުރުވައިލައްވައެވެ. އެހެނީ ފަހުން ގޮސް
މުސްލިމުންގެ ނަފުރަތު ތިމަންނަށް ދިގުވުމުން ތިމަންނަ أبوقتادة ގެ ފާރު
ކައްކަން އަރީމެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންނާގެ ބޭބޭގެ ދަރިއަކުއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އޭނާއަށް
ލޯބިވާ ދަރިއަކެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. ފަހެ ވަ الله ގަސަމެކޭ
ރައްދުކޮށްނުދިނެވެ. އޭނާ ސަލާމުގެ ޖަވާބު ނުދިނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ
أبوقتادة އެވެ! ތިބާއަށް الله ގެ ހުވައިދީ ބުނަމެވެ. ތިމަން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް
ލޯބިވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭތޯ ބަލައިލަމެވެ؟ ފަހެ އޭނާ އަނގައިން ނުބުނީއެވެ. ދެން ތިމަންނަ
އަލުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ އަނގައިން ނުބުނެއެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ތިމަންނަ
އަލުން ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނީއެވެ. ދަންނަވާފަރާތް ދަންނެވީ الله އެވެ. ދެން
އެކަލޭގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭރުން ތިމަންނަގެ ލޮލުން ކަރުނަ އޮހިގެންދިޔައެވެ. އަދި ތިމަންނަ
އެނބުރި ދުރަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ފާރުމަތިން މަގަށް ފައިބައިގަތީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ މަދީނާގެ ބާޒާރު
މަގުގައި ހިނގަމުން ދަނިކޮށް شامކަރައިގެ ބޭރުގެ މަދީނާއަށް ކާބޯތަކެތި ވިއްކަން އައިސް
ބޭނުނެވެ. ކާކުބާ ތިމަންނަށް ތަނުގައި كعب بن مالك ދައްކާނީ؟ ފަހެ މީސްތަކުން ތިމަންނަ
އަށް إشارة ކުރައްވައިގެ އަދި ދެކުން ތިމަންނާގެ ގާތަށް އައިސް غسَّانގެ ރަސްގެފާނުގެ
ފަރާތުން ސިޓީއެއް ދިނެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ ލިޔުން ކިޔުން ދަންނަމީހަކުވީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަ އެސިޓީ ކިޔެވީމެވެ. އޭގެ އެސިޓީގައި ވާނީ. "މިއަށް ފަހު ދެންނަވައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް خبر ލިބިފައިވާ ގޮތުގައި ތިބާގެ އެކުވެރިޔާ ތިބާގެ މައްޗަށް
އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިބާ ހަލާކުވާ ނިކަމެތި ކަމުގައި ދޫކޮށްނުލާ
ހިތާމަކުރަނިވި މަގާމެއްގައި ނުލައްވާނެއެވެ. ފަހެ ތިބާ ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް އަންނާށެވެ. ތިމަންނަމެން
ތިބާއާ ގުޅިގެން ބަހައްޓާނަމެވެ." ތިމަންނަ އެސިޓީ ކިޔުމުން ފަހެ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މިއީވެސް

މުސްލިމުންގެ ތެރެއިންވާ ކަމަކަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަސްލު ތަންދޫރުކޮށް އައުމީހުމެވެ. އަދި
އަސްދާފިމެވެ. އަންނު ފުރަސްގެން ފަންސާސް ދުވަހުން ސާޅީސް ދުވަސް ފާއިތު ވެއިޖެއެވެ.
އަދި ވަޙީއެއް نازل ނުވެއެވެ. އަރިހަށު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ފަރާތުން
ޤާޞިދު ތިމަންނަގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
ތިބާއަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ ތިބާގެ އަންހެނުންނާ عزل ކުރުމަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ.
އަހަރެން ތަލާޤުދޭނަންތޯ؟ ނުވަތަ ކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ
ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ތަލާޤު ނުދޭނެއެވެ. އަދި ވަކިވެ ހުންނާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ
ގާތަށް ފޮނުއްވިއެވެ ތިމަންނާގެ ދެ އެކުވެރިންނަށްވެސް ހަމަ އެފަދައިން. ފަހެ ތިމަންނަ އަންހެނުންނަށް
ވިދާޅުވިމެވެ. ތިބާގެ އާއިލާއަށް ދާށެވެ. ދެން ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ޙުކުމްކުރައްވަންދެން ތިބާ
އާއިލާގައި ހުންނާށެވެ. ފަހެ هِلال ابْن أُميَّة ގެ އަންހެނުން رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރަސޫލާ ގާތަށް އައެވެ. ފަހެ ދަންނަވައިފިއެވެ.
ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ! هِلال ابْن أُميَّة އަކީ ދުވަސްވެފައިވާ ބޮޑު
މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ގާތުގައި خادم އެއްވެސް ނެތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާގެ خدمة
ކުރުމަކީ ތިބާ ނުރުހުންތެރިކަމެއްތޯ؟ حديث ކިޔައިދެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ.
ނޫނެކެވެ އޭނާ ތިބާ ގާތަށް ނުކުމެ ނުވާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން الله
ގަސަމީ އޭނާ ކަމަކަށްވެސް ނުހިނގައެވެ. އަދި ހަމަ الله ގަސަމީ
ކަމަކަށްވެސް ނުހިނގައެވެ. ދެން ހިނގާ ގޮތަކީ އޭނާ ރޮއިރޮއި ތިބުމެވެ.
(كعب ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންނަގެ އާއިލާގެ ބައެއް ތިމަންނަގެ ގާތުގައި
ބުނެއެވެ. ތިބާވެސް ތިބާގެ އަންހެނުންނަށް އިޒުނަ ދޭން ރަސޫލާއަށް ދަންނަވާށެވެ.
ފަހެ ހިލާލު ބިން ހަމަ هِلال ابْن أُميَّة ގެ އަންހެނުންނަށް އޭނާގެ خدمة ކުރުމަށް ހުއްދަ
ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ބުނީ ބުނީ ނޫނެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم އަރިހުން އެދޭ ހުއްދަ ނުލިބޭނެކަމަށް ބެލެވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހުއްދަ އެދުނުއްޔާ
ދެއްވާނެތޯ ރަސޫލާ ނުދަނެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ޒުވާނެއް ކަމުގައިވާނެއެވެ. ފަހެ
ދިހަ ރޭ ދެން ހިސާބުވިއެވެ. ފަންސާސް ރޭ ފުރިގެން ތިބާގެ ކަލާމް ކުރުމުން މަނާކުރެއްވި
ދުވަހުން ފުރިގެން ވެއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ފަތިސް ނަމާދުކުރީމެވެ. ހަމަ ތިމަންނަގެ
ގެއެއްގެ މަތީފިލާގައި ހުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހުރީދުވަސް ފަހެ الله سبحانه وتعالى

ތިމަންނާއި މެދު وحي ކުރެއްވެވި ފަދައިން ބިމުގެ ތަނަވަސްކަމާއި އެއްވަރަށް ދަތިކަން
އިހުސާސްވުމާއި ވަކިކޮށް سلع ފަރުބަދަ މަތިން ޖީރަލު ގަދައަޑުން ގޮވާލައިގެ އިވުނެވެ. އޭ
كعب بن مالك އެވެ. ތިމަންނަ، ތިބާއަށް ބުޝާރާ ކަމުގެ خبر ދެމުވެ. އެހިނދު ތިމަންނަ
ސަޖިދައަށް ވެއްޓިގަތީމެވެ. އަދިمصيبة ނިމިއްޖެކަން ތިމަންނަ އެނގުނީމެވެ. ފަހެ
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ނަމާދަށް ފަހު الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ
ތައުބާ قبول ކުރައްވައިފިކަން إعلان ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ތިމަންނައަށް އުފާވެރި
ކަމުގެ خبر ދިނުމަށް އައެވެ. ފަހެ އަދި ބާކީވެތިބި ދެމީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިނުމަށް
މީސްތަކުން ދިޔައެވެ. އަދި (أَسْلَمَ قبيلة ގެ) މީހަކު ތިމަންނަގެ ގާތަށް އަސް ދުއްވާލަ
އައެވެ. އަދި އެހެން މީހަކު ފަރުބަދަ މަތީގައެވެ. ފަހެ އަޑުގެ އަރާ ، އަސްދުއްވުމަށްވުރެ ބާރު
މީހަކަށް ވުރެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ އަރިހަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިން صحابي ތިމަންނަގެ
ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތް ހިނދު ތިމަންނަ (ތީ އުފަލުން) ތިމަންނަގެ ހެދުން ބާލައިފައި
އޭނާއަށް ދިނީމެވެ. އެ ވަގުތު އެހެދުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ކައިރީގައި
ނުހުރެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ދަރިކޮޅުގެ އެހެން ހެދުން ވަގުތީ ގޮތުން ބޭނުން ކުރުމަށް ހޯދީމެވެ. ފަހެ
އަޅައިގެން ފެށީމެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ބައްދަލު ކުރުމަށް قصد
ކޮށްގެން ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ. މީސްތަކުން ތިމަންނަގެ ތައުބާ ގަބޫލުވުމުގެ ދައްކަން
ފުއްސޭ ފުރިހަމަ އައިސް ތަހުނިޔާ ދިނުމަށް ގޮސް ތިއްބެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބައްދަލުވުމުން
ގޮނޑުދޮށައްވެ. ތިބާގެ ތައުބާ قبول ވުމުގެ ހަނދާން مبارك بادي ކިޔައިފެވެ. ތިމަންނަ މިސްކިތް
މިސްކިތަށް ވަނީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި އިށީންދެވިއެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަށައިގެން މީސްތަކުން ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْد الله رضي الله
عنه ދުވެފައި ވަޑައިގެން ތިމަންނަގެ އަތާއި އަތްޖެހެވި ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި
ތިމަންނައަށް ތަހުނިޔާ ދެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމް ކުރަމެވެ. އެ صحابي ފިޔަވައި
مهاجرينގެ ބާކީހުރި މީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭފުޅަކު ތެދުވެވަޑައިގެން ނުގަތެވެ. އަހަރެން
ކަމުން كعبގެފާނު طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْد الله رضي الله عنه ގެ އެހިތްވަރު ހަނދާން ނައްތާނުލައެވެ.
كعبގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ސަލާމް
ގޮވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނު ފުށް ވަނީ އުފަލުން ވިދި
ދިއްލިފައެވެ. ތިބާގެ މި ދުވަސް ތިބާގެ މަންމަ ތިބާ ވިހޭއިރުން ފެށިގެން މިއަދަކާ ހަމައަށް

ވާ ހުރިހާ ދުވަހަކަށްވުރެންވެސް ހެޔޮވާ ބަރަކާތް ހުރި ވަގުތު ވެއްޖެ. ފަހެ ތިމަންނަ
ދެންނެވީމެވެ. އޭރު ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ الله ގެ حضرةން ހެއްޔެވެ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ. ނޫނެކެވެ. އަދި ބާރުގައޭ؟ އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ންނެވެ .
އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އުފާވެވަޑައިގަންނަވާއިރު މުބާރަކު ކަލޭގެފާނުގެ
މޫނު ހުރީ ވިދާ ބަޔަކު ފަދައިން. އަރިހުގައި ހުރިހާ ހަރުގެ އަލިކަމެއް ހުންނެވެ. އަދި
ތިމަންނަމެން ދަންނަ ކަންތައް އެ ކަމަކަށް. ފަހެ ތިމަންނަ އަރިހުގައި ކަލޭގެފާނުގެ
އިށީނދެވަޑައިގަތުމުން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަ ގެ ތަޢުބާވުމަކީ الله ގެ ރަސޫލާ ތިމަންނަގެ މުޅި މާލު
ވިދިގެން ތިމަންނަގެ ހުރިހާ މުދަލެއް الله އަދި އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލާ އަށް صدقة
ކޮށްލީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިބާގެ މާލުގެ
ބައެއް ތިބާއަށް ބަހައްޓާށެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް ހެޔޮ ވާނެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
ދެންނެވީމެވެ. ތަޢުބާވުމުގެ ތިމަންނަ ބަހައްޓާ ތިމަންނަގެ خيبر ހުރި ބައި މުދާ
ހަމަޖެހިގެން. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ތަޢުބާވުމުގެ ސަބަބުން الله
سبحانه وتعالى ތިމަންނަ ސަލާމަތްކުރެއްވީ ތެދު ބުނުމުންނެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ތަޢުބާވުމުގެ
ތިމަންނަގެ ބައެއް ދުވަސް ވިއްޔާ. ފަހެ ތިމަންނަ ދިރިހުރެވުނު ހިސާބަށް ދުނިޔޭގައި
ހިތްވަރުގައި ތެދުބުނުން އެހެން އެއްވެސް ކަމަކުން ހުރިވީމެވެ. ފަހެ ވީ الله އަށްވުރެ ހުރިހާ
ބަލާނެވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކުރިމަތީގައި ތެދުބުނުމުގެ إمتحان
ގޮތުން ހިތްވަރުގާ އެއްވެސް މީހަކުގެ ކުރިމަތިލި ތެދުބުނުމާގެ މަތިން إمتحان ކުރެއްވުން ގަމުން
ތިމަންނަށް އެނގިވަޑައި ނުވަތަ ބަލާނީމެވެ. ފަހެ الله އަށްވުރެ ބަލާތީ ރަސޫލާ رسول الله صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކުރިމަތީގައި ދެންނެވި ދުވަހުން ދުވަހުން ފެށިގެން މިއަދާ ހަމައަށް
ތިމަންނަ ހަދަމަށް ނުކުމެ. އަދި ތިމަންނަ ސަލާމަތްވުމަށް الله ގެ حضرة ން އެދުނީ ކުރާތީ
ބާކީ އެހެންކަމަކުވެސް އަވަހަށް ކޮށް توفيق ދެއްވާނެކަމަށް. ފަހެ ބެލުނީއެވެ. ފަހެ ވީ الله
سبحانه وتعالى وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ އިން إِنَّه بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ އާއި ހަމަހަމައަށް ، އަދި وَعَلَى الثَّلَاثَةِ
الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ އިން اتَّقُوا اللَّهَ وكُونُوا مَعَ
الصَّادقينއާއި ހަމަހަމައަށް ، [التوبة : 117 ، 119]

އިތުރުބަޔާން : ދަންނަވަމެވެ . އިސްތިޤާމަތު އާއްމުކޮށް މާނަ ކުރެވޭ ތަފްސީރުގެ · التوبة

: 117 :- ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށާއި، مُهَاجِر ންނާއި اَنْصَار ންގެ މައްޗަށް

الله توبة ލެއްވިއެވެ. އުނދަގޫވުމުގެ ވަގުތުގައި ތަބާވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވި

ބައިމީހުންނެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައެއްގެ ހިތްތައް ދިރުވުން ކުޑަވެދާ ކުރިން

ގާތްވުމުން ފަހުގައެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން،

އެބައިމީހުންނަށް މުސްލިމުންނަށް އޯގާވެރި رَحِيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

التوبة : 118:- އަދި ފަސްކުރެވުނު ތިން މީހުންގެ މައްޗަށް ވެސް (توبة ލެއްވި) މެއެވެ.

ބިންގެ ބޮޑުކަމާ ވީނަމަވެސް، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެބިން ދަތިވި، އަދި އެބައިމީހުންގެ

އަމިއްލަ نفسތައް އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދަތިވެ ހިނދުވެއްޖެއެވެ. އަދި الله ގެ حضرة

ން(އަރައި):- އެބައިމީހުން ނުރައްކާވުމުން ސަލާމަތްވުމަކީ އެކަލާނގެ حضرة އަށް ރުޖޫޢު

ވުން ތިބާރަ ނޫނެކޭ އެބައިމީހުންނަށް يقين ވީ ހިނދުވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން توبة

ވުމަށްޓަކައި އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ،

ގަނޑުވަރަށް توبة قبول ކުރައްވާ رَحِيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . މާތް الله ގަސަމް ހިދާޔަތްދެއްވި . މިނިވަން އަށް الله سبحانه

وتعالى إسلام دين ގެ نعمة ދެއްވުމަށްފަހު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ

ހަޟްރަތުގައި ތެދުބުނުމުން ނޫނީ ބޮޑު نعمة އެއް މިއަށްވުރެ ދިނުމެއް ނުވެއެވެ . އެހެނީ

ދޮގުހެދުން މިވަރުބޮޑު ދޮގުހަދާމީހުން ދުވަހަކުވެސް ނަޖާތެއް ނުދެއްވިއުމަށް މިވަރުބަލަން

ހަލާކުވެދިޔައީއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ދޮގު ހެދި މީހުންނާމެދު وحي

ކުރެއްވިއެވެ . الله سبحانه وتعالى ދޮގުހެދި މީހުންނާމެދު އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކާމެދު وحي

ނުކުރައްވާ ހިތިބަސް ތަކުން އަރައިދާ މީހުންގެ މެދު وحي ކުރެއްވިއެވެ . ދެން الله سبحانه

وتعالى އަރައިދާ މީހުންގެ މެދު وحي ކުރެއްވިއެވެ . سيَحلِفون بِاللَّه لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُم إِلَيْهِم

لِتُعْرِضوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْس ومَأْواهُمْ جَهَنَّمُ جَزاءً بِمَا كَانُوا يكْسِبُون . يَحْلِفُونَ

لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ ترْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن الله لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الفاسقين } [التوبة 95 ،

96]

މާނައީ : التوبة 95:- ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ ގާތަށް އެނބުރި އައިސްފިނަމަ، އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވުމަށްޓަކައި، الله ގަންދީ އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކުރާ ހުށީމެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާއި ދުރުހެލިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނީ ނަޖިސް ބައެކެވެ. އަދި އެއުރެން ތިބޭނެ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. (އެއީ) އެއުރެން ހޯދި އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

التوبة 96:- އެއުރެންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން ރުހިވެވުމަށްޓަކައި، އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކުރާ ހުށީމެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހުނަސް، ހަމަކަށަވަރުން فاسق ވެގެންވާ ބަޔަކަށް الله ރުހިވޮޑިގެންނުވާނެއެވެ.

كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތިން މީހުންގެ فيصلة , رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުގައި ދޮގުބަސް އަދި ހުވާކުރި މީހުންނަށް ވުރެ ފަސްކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް بيعة ހިއްޕަވައިފިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި إستغفار ދެންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ فيصلة ، الله سبحانه وتعالى حضرة ށް ހަވާލުކުރައްވައި ފަސްކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެން މީހުންގެ فيصلة ކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ وحي ބަސްފުޅު وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا } . ގެ މުރާދަކީ ތިމަންމެން ހަނގުރާމައިން ފަސްކުރެވިފައިވުމެއް ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. އަދި ކިއްއަކީ؟ އޭގެ މުރާދަކީ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ ފައިސަލާ ލަސްކުރައްވައި، الله ގެ حضرة ށް އެރުވުން ގެއްލި ހަވާލުކުރެއްވުމާ ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް ދޮގު ހަދާ ދޮގު ހުވާކުރި އެމީހުންގެ عذر ގަބޫލު ކުރެއްވި މީހުންނަށް ވުރެ ފަސްކުރެއްވުމުގެ ވާހަކައެވެ .

އަދި އެމީހުން ތިމާއާއި ވާހަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم تبوك ހަނގުރާމައަށް ބަދުވެރިވުމަށް ދުވެލައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަދުވެރިވި ދުވަހު ދުނިޔޭ ފުނާ ގަނޑު ހޫނުކުރައްވައިފައެވެ. އަދި އެމީހުން ދިޔާތަވާއިގެ ވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހުގެ ضحىގެ ވަގުތު ގައި ނުހިމި ދިޔައީން (އެއްމެހާ) ވަގުތު ނުގެންނަވައެވެ. ފަހެ ދިޔައީން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިއިރުވަ މުސްލިމުން ފުއްޕުވައެވެ.

ޖަހަ ދެ ركعة ނަމާދެއް ކުރައްވައިފައެވެ. ދެން (މީސްތަކުންނާއި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް)
އިށީދެގެން އިންނަވައެވެ.

وفي رواية « أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ في غزْوةِ تَبُوك يَوْمَ الخميسِ ، وكَان يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الخميس » .

وفي رِوَايةٍ : « وكَانَ لاَ يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إلاَّ نهَاراً في الضُّحَى . فَإِذَا قَدِمَ بَدَأَ بالمَسْجدِ فصلَّى فِيهِ ركْعتيْنِ ثُمَّ جلَس فِيهِ » .

އަދި އެހެން رواية އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَبُوك ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވީ ވަޑައިގަތީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ފާނު ބުރާސްފަތިގައި ދަތުރު ފުރުއްވުން ލޯބިވާކަމެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެ ފާނު ދުވާލު ޟުޙާގައި ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާނީ ދުވާލުގެ ހެނދުނު ވަގުތުގައެވެ. ފަހެ ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވައިފިއްޔާ އެންމެ ފުރަތަމައިން މިސްކިތަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން މިސްކިތުގައި ބައްދަލު ކުރައްވާ ތިއްބެވިއެވެ.

22 وَعَنْ أبي نُجَيْد بضَمَ النُّونِ وَفَتْح الْجيم عِمْرانَ بْن الحُصيْنِ الخُزاعيِّ رَضِيِ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرأَةً مِنْ جُهينةَ أَتَت رَسُولَ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزِّنَا ، فقَالَتْ : يَا رسول الله أَصَبْتُ حَدّاً فأَقِمْهُ علَيَّ ، فَدَعَا نَبِيُّ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وليَّهَا فقَالَ : أَحْسِنْ إِلَيْهَا ، فإِذَا وَضَعَتْ فأْتِني ففَعَلَ فأَمَرَ بهَا نَبِيُّ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَشُدَّتْ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا ، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فرُجِمتْ ، ثُمَّ صلَّى عَلَيْهَا . فقَالَ لَهُ عُمَرُ : تُصَلِّي عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَقَدْ زَنَتْ ، قَالَ : لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْن سبْعِينَ مِنْ أَهْلِ المدِينَةِ لوسعتهُمْ وَهَلْ وَجَدْتَ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنفْسهَا للَّهِ عَزَّ وجَل؟،» رواه مسلم

ރަޟީ الله ޢަންހުސަންތަފާއްވާ أبو نُجَيْد عِمْرانَ بْنِ الحُصيْن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ބަރުބޮޑުވެގެން جُهينةَ قبيلة ގެ އަންހެނަކު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އަހަރެން ޒިނާކުރީމެވެ. ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މަތީގައި حَد ޤާއިމްކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ މައްޗަށް حَد قائم ކުރައްވައިދެއްވާށެވެ. ފަހެ نَبِي އާ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާއަށް ގޮވާލައްވައެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް إحسان ތެރިވާށެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ވިހާ ނިމުމުން ތިމަންނަގެ ކައިރިއަށް ގެންނަށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެގޮތަށް އަމަލު ކުރިއެވެ. ފަހެ نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އޭނާގެ ހެދުން ބަނދެލުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ހެދުން ހަށިގަނޑުގައި ތަދުކޮށް ބަނދެލެވުނެވެ. ދެން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ހެދުން ބަނދެވުނެވެ. ދެން އޭނާގެ މައްޗަށް އަލިގަނޑުން ހިލަމުން ރަޖުމްކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ عُمَرُ ދެކެން އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެކަލޭގެފާނު (އޭނާއަށް ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރައްވާނަމަ) އޭނާގެ މައްޗަށް ނަމާދު ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އޭނާގެ ވަނީ ޒިނާ ކޮށްފައެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހަދާފައިވަނީ توبة އެއްވެއެވެ. އެ توبة މަދީނާގެ ހަތްދިހަ މީހުންގެ މެދުގައި ބަހާލެވިއްޖެނަމަ ފުދޭނެއެވެ. އޭނާގެ ނަފްސު الله އަށް ޖާނަކީ قربان ކުރުމަށްވުރެ ރަނގަޅު ކަމެއް ލިބޭނެ ހެއްޔެވެ؟

23 وَعَنِ ابْنِ عَبَّاس وأنس بن مالك رَضِيِ الله عنهُم أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لَوْ أَنَّ لابْنِ آدَمَ وَادِياً مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وادِيانِ ، وَلَنْ يَمْلأَ فَاهُ إِلاَّ التُّرَابُ ، وَيَتُوب اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

ރަޟީ الله އަންހުމާއަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابْن عَبَّاس އާއި أنس بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެ ދަރިއަކަށް ރަނގަޅު ވާދީއެއް ލިބިއްޖެނަމަ އޭނާ ދެވަނަ ވާދީއެއް އެދޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ވަތް ބަނޑު ފުރޭނީ ހަމައެކަނި ވެލިން (އެބަހީ:

ގަރުގަރުވުންނޫނީ) ނުފިލާނެއެވެ. އަދި الله އަށް توبة ވާމީހާގެ توبة އަޅުކަލާނގެ قبول ކުރައްވާނެއެވެ.

24 وعَنْ أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يَضْحكُ اللَّهُ سبْحَانه وتَعَالَى إِلَى رَجُلَيْنِ يقْتُلُ أحدُهُمَا الآخرَ يدْخُلاَنِ الجنَّة ، يُقَاتِلُ هَذَا في سبيلِ اللَّهِ فيُقْتل ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيسْلِمُ فيستشهدُ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭ އަންނަކަށް قتل ކުރެވިފައިވާ ދެމީހަކާ އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިގެން އެދެމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ. އެއިން الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރަނިކޮށް قتل ވެވުން ލިބޭނެއެވެ. އަނެކަކު އެމީހާ قتل ކުރިމީހާއެވެ. އޭނާއަށްފަހު الله އަށް توبة ވެ އިސްލާމްދީނަށްވަދެ ދެން އަނެކަކު شهيد ވެދާނެއެވެ.

باب الصبر

(ކެތްތެރި ވުމުގެ މާތްކަން بيان ވެގެންވާ باب)

-قال اللَّه تعالى (آل عمران 200): {يا أيها الذين آمنوا اصبروا وصابروا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާށެވެ! އަދި (دشمن ންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމުގައި އެދުރުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް)ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރި ވާށެވެ! އަދި دشمنން އަމާޒުވާން މަގުތަކަން ބަލަހާ جهاد ކުރުމަށް ތައްޔާރީގައި ތިބޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! (އޭރީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިރިހޭވައި نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 155): {ولنبلونكم بشيء مِنْ الخوف والجوع ونقص مِنْ الأموال والأنفس والثمرات، وبشر الصابرين}.

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން إمتحان ކުރައްވާހުށީމެވެ. (އެއީ)ބިރުވެރި ކަމާއި ބަނޑުހައި ހުސްކަމުގެ ވޭން ކަމާއި ދުނިޔޭގެ ތަކެތިން ކުޑަކުރުމުންނެވެ. އަދި މުދަލުގައި، ފުރާނައިގައި، މޭވާއާއި އަދި ކުޑަކުރުމުންނެވެ. އަދި ކެތްތެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ!

وقال تعالى (الزمر 10): {إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب}.

ކެތްތެރިންނަށް އެއުރެންގެ ދަރުމަ ދެއްވާނީ ކަށަވަރު ހިސާބަކާ ނުލައެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر إن ذلك لمن عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކެތްކޮށް، عفو ކުރީމާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަމީ عزم ކަނޑައެޅުމަށް ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ.

وقال تعالى (البقرة 153): {استعينوا بالصبر والصلاة إن اللَّه مع الصابرين}.

ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން ތިޔަބައިމީހުން ވާގިއެދޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ ވަނީ
ކެތްތެރިންނާއި އެކުގައެވެ.

وقال تعالى (محمد 31): {ولنبلونكم حتى نعلم المجاهدين مِنْكم والصابرين}.

އަދި ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން **جهاد**ކުރާ މީހުންނާއި، ކެތްތެރިވާ މީހުން ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ ހާމަކުރައްވާ ހިތުމެވެ.

والآيات في الأمر بالصبر وبيان فضله كثيرة معروفة.

25 وعن أبي مَالِكٍ الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمِ الأشْعريِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :
« الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَان ، وَالْحَمْدُ للَّه تَمْلأَ الْميزانَ و سُبْحَانَ الله والحَمْدُ للَّه تَمْلآنِ أَوْ تَمْلأُ مَا بيْنَ السَّموَات وَالأَرْضِ وَالصَّلاَةِ نورٌ ، والصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ ، وَالصَّبْرُ ضِياَءٌ ، والْقُرْآنُ حُجَّةُ لَكَ أَوْ علَيْكَ . كُلُّ النَّاس يَغْدُو، فَبائِعٌ نَفْسَهُ فمُعْتِقُها ، أَوْ مُوبِقُهَا» **رواه مسلم .**

މާނަ الله ރުޟްވާން ލައްވާ أبو مَالك الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمِ الأشْعري ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ސާފުطاهرކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الْحَمْدُ للَّه ގެ لفظ ގެ
މާތްކަމުން ميزان ފުރިއަޅައެވެ. އަދި سُبْحَانَ الله އާއި، الْحَمْدُ للَّه އާއި ދެ لفظ ގެ
މާތް ކަމުން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދު ފުރިއަޅައެވެ. އަދި ނަމާދަކީ ނޫރެކެވެ. އަދި صدقة
ދިނުމަކީ އީމާން ކަމުގެ ހެއްކެކެވެ. އަދި އަޅުކަމުގެ މައްޗަށް ކެތްތެރި ވުމަކީ
ނޫރެކެވެ. އަދި قرآن ވާނީ ތިބާއަށްވާ حجة އަކަށެވެ. ނުވަތަ ތިބާގެ މައްޗަށް ހުރި حجة
އަކަށެވެ. އެންމެހައި މީސްތަކުން ހެނދުނު ހެނދުނާއި އެމީހުންގެ މަސައްކަތްތަކަށް ނިކުމެގެން
ދެއެވެ. ފަހެ އެއިން ބައެއް މީހުން ހެޔޮ عمل ކުރުމުގެ ސަބަބުން ހިތްހަމައިން ފަހެ
عذاب އިން މިންވަރުކޮށް ދެއެވެ. ނުވަތަ އަނިޔާވެރިވާ ގޮތަށް ނުބައި عمل
ކުރުމުގެ ސަބަބުން ހިނގައިދިޔަ ފަހެ ހަލާކު ވެގެން ދެއެވެ.

26 وَعَنْ أبي سَعيدٍ بْن مَالِك بْن سِنَانٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَاساً مِنَ الأنصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأَعْطاهُم ، ثُمَّ سأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ ، حتَّى نَفِد مَا عِنْدَهُ ، فَقَال لَهُمْ حِينَ أَنْفَقَ كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ : « مَا يَكُنْ مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ ، وَمَنْ يسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ الله وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ . وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْراً وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމަށްސުންގެއްވި أبو سَعيد بْن مَالِك بْن سِنَان الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަނަވަރަހުން انصاری ންގެ ބަޔަކުން ކޮޅަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެދިއަކަން އަދި ދޭންދެއްވިއެވެ. ފަހެ އަލުން ބަޔަކުންނުން އެދިފައެވެ އެދިއްވެއެވެ. ދެން ދެއްވިދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއްވެސް އެހެން ދޭނެ ބަޔަކުންނުން އަނބުރާ ދެއްވިއެވެ. ދެން ދެއްވައެއްވެސް ދޭންނުދެއްވިއެވެ. ހުރި ހުރިހާ އެއްޗެއް ކަމުން ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ ހަމަ ކަމަށް ދެއްވިއެވެ. ދެއްވިއެވެ އެއްޗެއް ހުރި ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ ދެއްވަތާ ނިންމުވުން ފަހު حديث ފުރާކޮށްދެއްވިއެވެ. މިއީ ކަލޭގެފާނުގެ އެއްޗެއް ފިޔަވައި ބޭނުންވުމުން ނުކުރި އެއްޗެއް ކަމަކާނަރުވެއެއް ނުވެއެވެ. އަދި މުސީބާތުގެ ކަރުދާ ކުރުމަށް ފުރުޞަތުގައި އެދި މުޙައްމަދު الله سبحانه و تعالى ދެއްވާ ދެއްވެއެވެ. އަދި مصيبات ތަކަށް ކެތްތެރިވެއްޖެ މީހާ އަށް الله سبحانه و تعالى ކެތްތެރިކަން ދެއްވައެވެ.އަދި މިކަހަން ކެތްތެރިކަމުގެ ސަވާބަށް ވުރެ މާބޮޑު ހެޔޮ ނެތިއްޖެއެވެ.

27 وَعَنْ أبي يَحْيَى صُهَيْب بْنِ سِنَان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «عَجَباً لأمْرِ الْمُؤْمِنِ إنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ ، ولَيْسَ ذَلِكَ لأَحَدٍ إلاَّ للْمُؤْمِنِ : إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْراً لَهُ ، وَإنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خيْراً لَهُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުއްސުން ރަޟިވި أبو يَحْيَى صُهَيْبِ بْن سِنَان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މުއުމިނުގެ ކަންތައްތަކަކީ عجائب ތަކެވެ. (އަޖައިބު) ހަމަކަނަވަރަހުން އެންމެ ދިރުމާ އެކުދިރި ކަންތައްކޮށް އެންމެ ހެޔޮ ވިސްނި ވެއެވެ. އަދި އެއީ މުއުމިނަކަށް ނޫނީ މުޅިވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އެއީ އަރުވާ ދެއްވި ކެތް ހެޔޮ ވިދާޅުވި ދުނިޔޭ ކަމެއް شكر ކުރައްވައެވެ. އަދި ކަނޑައެޅުން

އެހެން ވަނީ އާޚިރަތް މުދުވިރިވި ހަނދާނުގެ ގެވާކަށެވެ. އަދި އާޚިރަތް ދުރުގައެވެ
މުދުވިރިވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރި ވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑުވެސް ވަނީ އާޚިރަތް މުދުވިރިވި
ހެދިގެންނެވެ.

28 وعنْ أَنس رضِيَ الله عنْهُ قَالَ : لمَّا ثقُلَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَعَلَ يتغشَّاهُ الكرْبُ فقَالتْ فاطِمَةُ رَضِيَ الله عنْهَا : واكَرْبَ أَبَتَاهُ ، فقَالَ : « ليْسَ عَلَى أبيك كرْبٌ بعْدَ اليَوْمِ » فلمَّا مَاتَ قالَتْ : يَا أبَتَاهُ أَجَابَ ربّاً دعَاهُ ، يا أبَتَاهُ جنَّةُ الفِرْدَوْسِ مأْوَاهُ ، يَا أَبَتَاهُ إِلَى جبْرِيلَ نَنْعَاهُ ، فلَمَّا دُفِنَ قالتْ فاطِمَةُ رَضِيَ الله عَنهَا : أَطَابتْ أنفسُكُمْ أَنْ تَحثُوا عَلَى رسُولِ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم التُّرابَ ؟ رواهُ البُخاريُّ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أنسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ
ސައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަށް ބަލިމަޑުކަން ބޮޑުވެ ވަޑައިގަތުމުން ތަދު ތަދުވެރިކަން
އަލަމުގެ ފާނަށް ހިތިކަމުން ބޮޑުވީއެވެ. ވަޑައިގަތުމުން ބައްޕާފުޅާއެވެ. ހިތާމައެވެ
فاطِمَةُ ގެފާނުން ބުނެފުޅެވެ. ސަބަބުއެވެ. ހިތާމަތަކެއް ބައްޕާފުޅާއެވެ. ދެން ވެލީ
ބައްޕާފުޅުގެ ހިތާމައެވެ! އަލަމުގެ ފާނު (ޙަދީޘްގެ ލަފުޒުން ބާރަށް)حديث
ބައްޕާފުޅާއެވެ. ހިތާމައިން ބައްޕާފުޅާއި ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ނިޔާވެވަޑައިގަތުމުން ވެސް ދެކެވިއެވެ.
ދެން އަލަމުގެފާނު އަލުން ހިތާމަތަކުން ބަލިވެ (ހިތާމަ ބޮޑުވެގެން ނުޖެހޭ)
ބުނުއްވިއެވެ. އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ. ހިތާމަތަކުގެ ބައްޕާފުޅުގެ ސައްބަތާ ދުޢާގެ ޖަވާބު ދެއްވި دعاء
ބައްޕާ ހިތާމައެވެ. ބައްޕާފުޅާއެވެ. ބައްޕާފުޅުގެ ގޮތުގެ ވަޑައިގެންނެވި جنة الفردوس އެވެ. އޭ
ބައްޕާފުޅާއެވެ! ބައްޕާފުޅުގެ خبر جبْريلَ‌ألامين އަށް ހައްޖެވެ. ދެން (أصحاب ބަޔަކުން
) އަލަމުގެ ފާނު ފާހަގަކުރުން ވަޑައިގަތުމުން فاطِمَةُ ގެފާނު އަށް (އަލަމުގެފާނު ދެކެވި
ވަޑައިގެން ބަހާލެވުން) ބުނުއްވިއެވެ. އޭ أنسގެ ފާނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رسول
الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަށިގަނޑު ވެލިން އަޅުއްވައިފި ތިޔަބައިމީހުން ހިތްހަމަ
ޖެހިގެން ހުރެވުނު؟ (ދެން ސަލާމް.) ސަބަބުން أنس ގެފާނު އަލަމުގެ އަޅާލާވުން
ޖަވާބު ނުދެއްވިއެވެ.

29 وعنْ أبي زيْد أُسامَة بن زيد حَارِثَةَ موْلَى رسُول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وحبِّهِ وابْنِ حبِّهِ رضِيَ الله عنهُمَا ، قالَ : أَرْسلَتْ بنْتُ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : إنَّ ابْنِي قَدِ احتُضِرَ فاشْهدْنَا ، فأَرسَلَ يقْرِئُ السَّلامَ ويقُول : « إن للَّه مَا أَخَذَ ، ولهُ مَا أعْطَى ، وكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بأجَلٍ مُسمًّى ، فلتصْبِر ولتحْتسبْ » فأرسلَتْ إليْهِ تُقْسمُ عَلَيْهِ ليأْتينَّها. فقَامَ ومَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبادَةَ، ومُعَاذُ ابْنُ جَبَلٍ ، وأُبَيُّ بْنَ كَعْبٍ ، وزَيْدُ بْنِ ثَابَتٍ ، ورِجَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ، فَرُفِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الصبيُّ ، فأقْعَدَهُ في حِجْرِهِ ونَفْسُهُ تَقَعْقَعُ ، فَفَاضتْ عَيْناهُ ، فقالَ سعْدٌ : يَا رسُولَ الله مَا هَذَا ؟ فقال: « هَذِهِ رَحْمَةٌ جعلَهَا اللَّهُ تعَلَى في قُلُوبِ عِبَادِهِ » وفي رِوايةٍ : « في قُلُوبِ منْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ وإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ منْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

وَمَعْنَى « تَقَعْقَعُ » : تَتحَرَّكُ وتَضْطَرِبُ .

رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިނިވަން ކުރެއްވި صحابي ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ގެއްލި
أبو زيْد أُسامَة بن زيد حَارِثَة ގޭބަޔަކުން ރިވާވެގެން ވެއެވ. އެދި ނަބިއްޔާގެ
ދަރިކަނބަލުންގެ ދަރިކަލެއް ފަނޑު ބާލާފައެވެ. އެދި އެދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަނބަލުންގެ
ބާރުއެގެ ދަރިކަލުންގެ ގެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވ. ސަލާމް ސަލާމް ގޮތްގެ ނަބިއްޔާގެ ވާހަކަ
އަންގައި ދަރިކަލުން (ޙަޟްރަތުގެ ބާރު) ޢިލްމު ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް خبر ފޮނުއްވިއެވ.
ހުގަނުވައި ބޭނުމަށް ދަރިކަލު ހިތަށް حاضر ވެއްޖެއެވ. ވީމާ ވަޑައިގެން ދެއްވާ
ބައްލަވާއެވ.ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެދުނުތުގެ ހަމަޖެހި ދެކެވަޑައިގެންނެވުން
ހިތްހުރި ދަރިވާ ވަޑައިގެންނެވީ ބާރުގެ ފުރުއްވާ ސަލާމް ބުނުއްވާ އެދި إرشاد ދެއްވިއެވ.
ހުގަނުވައި ބޭނުމަށް الله سبحانه وتعالى ގެންދަވައި އެއްޗެހީގެ ބަރަކާތްވެއެވ. އެދި ކަރުނައި ދެއްވި
ބަރަކާތްތަކެއް އެއްޗެހީގެ ބަރަކާތްވެއެވ. އެދި އެއްޗެހީ حضرة ގައި ކަނޑު އެއްކާއިވެސް
ގެނދެވުނީގެ ވެގޮތް ވަނީ ކަނޑައެޅުއްވެއެވ. އެހެނަކުން ދަރިކަލުން ކަރުނަ
ވެވަޑައިގެންނެވިއެވ. އެދި އެ ކަރުނަ ވިދާ ދައްކައި އަރިހުގެ حضرة އިން ހަމަ
އޮތީ ދިޔުން ކަލުގެ އެއްޗިތަ ކާކަމެއް ހަމަހަމަވިއެވ. (އިލާހަކީ ފުރަން އަރިއަށް
އަނގައަ) ދެން ބާރުގެ ފުރުއްވާ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ހިތަށް ދިޔުމާ ކަރުނަ ދެއްކެވިއެވ.

(ކާށްދުހުންވިސް) ކަލޭގެފާނުން ވަޙީއިރުގެން ދެއްވާނެތެވެ. އަނެއްކާ އަލްޤުރްއާން (އޮޝަރަން

ވަޙީގެ މުޅި ޤުރުއާން) ލިޔުއްވާ ކުރެއްވުން ނިމުނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަޞްރުގައި سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ އާއި وَمُعَاذُ ابْنُ جَبَل އާއި وَأُبَيُّ بْنَ كَعْب އާއި زَيْدُ بْنِ ثَابِت އާއި އަދިވެސް ބައެއް ޞަޙާބުން ހިފުޒު ވެރިވެފައިވެއެވެ. ފަހެ (އަލްޤުރްއާން ދެލިޔުން)ކަލޭގެފާނުގެ އަޞްރުން އަޞްޙާބު ކިރާއަތް ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަޞްޙާބު އުނގެނުމަށް އަލްއާލާ ގޮތެވެ. އަނެއްކާ އަޞްޙާބު އެވި ޝަރީޢަތް ޙުކުމް ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އަލްމުޢުޖިޒާ ދެކެވިދާނެގޮތުގައި ކަލޭގެ ފާނުގެ މުޢުޖިޒާތް ކިޔަނީ ޙުކުމް އަދި ކުރެއްވެ. އަނެއްކާ سَعْدُ ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ. ކަލޭގެ ފާނުގެ މުޢުޖިޒާ ކިޔަނީ ވިލަރެއްސުމާ ކިޔެވުން އަދިބަހާއެވެ ؟ حديث ފުރިހަމަވެއެވެ. މިއީ الله سبحانه وتعالى އަޅުތަކުންނަށް ޚާއްޞަ އަދިބަހާއްގެ ހިތް ބަލާގެ ޚިދުމަތާ رحمة އެއްގެ ސަބަބުން ދިވެހި ގަބޫލު ކުރާ .އަދި އަހަރެން ރަސޫލާއަށްގެ ވެއްވެ. އަދި އަޅުތަކުންގެ ބަދަލުން އެދިޔަ ބުރާސަވެ އަދިބަހާއްގެ ހިތްބަލަން މި رحمة ލިބިވައެވެ. އަދި ދަންނަވާތެވެ. ހަމަ ކަލަލާފަރުން الله سبحانه وتعالى رحم ކުރައްވަނީ އަޅުތަކުގެ އަދިބަހާއްން ބަދަލުން ދިސޯލާހަނަމަ رحم ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

30 وعَنْ صُهَيْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كَانَ مَلِكٌ فيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وكَانَ لَهُ سَاحِرٌ ، فَلَمَّا كَبِرَ قَالَ لِلْمَلِك : إنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَابعَثْ إلَيَّ غُلاماً أُعَلِّمْهُ السِّحْرَ ، فَبَعَثَ إلَيْهِ غُلامَاً يعَلِّمُهُ ، وكَانَ في طَرِيقهِ إذَا سَلَكَ رَاهِبٌ، فقَعَدَ إلَيْهِ وَسَمِعَ كَلامَهُ فأَعْجَبَهُ ، وكَانَ إذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرَّ بالرَّاهِب وَقَعَدَ إلَيْه ، فَإذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ ، فَشَكَا ذَلِكَ إلَى الرَّاهِبِ فقال : إذَا خَشِيتَ السَّاحِرِ فَقُلْ : حبَسَنِي أَهْلِي ، وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ: حبَسَنِي السَّاحرُ .

فَبيْنَمَا هُو عَلَى ذَلكَ إذْ أتَى عَلَى دابَّةٍ عظِيمَة قدْ حَبَسَت النَّاس فقال : اليوْمَ أعْلَمُ السَّاحِرُ أفْضَل أم الرَّاهِبُ أفْضلَ ؟ فأَخَذَ حجَراً فقالَ : اللهُمَّ إنْ كان أمْرُ الرَّاهب أحبَّ إلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فاقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّة حتَّى يمْضِيَ النَّاسُ ، فرَماها فقتَلَها ومَضى النَّاسُ، فأتَى الرَّاهب فأخبَرَهُ . فقال لَهُ الرَّاهِبُ : أىْ بُنيَّ أَنْتَ اليوْمَ أفْضلُ منِّي ، قدْ بلَغَ مِنْ أمْرِكَ مَا أَرَى ، وإِنَّكَ ستُبْتَلَى ، فإنِ ابْتُليتَ فَلاَ تدُلَّ عليَّ ، وكانَ الغُلامُ يبْرِئُ الأكْمَهَ والأبرصَ ،

ويدَاوي النَّاس مِنْ سائرِ الأدوَاءِ . فَسَمعَ جلِيسٌ للملِكِ كانَ قدْ عمِيَ، فأتَاهُ بهداياً كثيرَةٍ فقال : ما ههُنَا لك أجْمَعُ إنْ أنْتَ شفَيْتني ، فقال إنِّي لا أشفِي أحَداً، إنَّمَا يشْفِي الله تعَالى، فإنْ آمنْتَ بِاللَّهِ تعَالَى دعوْتُ الله فشَفَاكَ ، فآمَنَ باللَّه تعالى فشفَاهُ اللَّهُ تعَالَى ، فأتَى المَلِكَ فجَلَس إليْهِ كما كانَ يجْلِسُ فقالَ لَهُ المَلكُ : منْ ردَّ علَيْك بصَرك؟ قال : ربِّي . قَالَ: ولكَ ربٌّ غيْرِي ؟، قَالَ : ربِّي وربُّكَ الله ، فأَخَذَهُ فلَمْ يزلْ يُعذِّبُهُ حتَّى دلَّ عَلَى الغُلامِ فجئَ بِالغُلَامِ ، فقال لهُ المَلكُ : أيْ بُنَيَّ قدْ بَلَغَ منْ سِحرْك مَا تبْرِئُ الأكمَهَ والأبرَصَ وتَفْعلُ وتَفعَلُ فقالَ : إنِّي لا أشْفِي أَحَداً ، إنَّما يشْفِي الله تَعالَى، فأخَذَهُ فَلَمْ يزَلْ يعذِّبُهُ حتَّى دلَّ عَلَى الرَّاهب ، فجِئَ بالرَّاهِبِ فقيل لَهُ : ارجَعْ عنْ دِينكَ، فأبَى ، فدَعا بالمنْشَار فوُضِع المنْشَارُ في مفرْقِ رأْسِهِ، فشقَّهُ حتَّى وقَعَ شقَّاهُ ، ثُمَّ جِئ بجَلِيسِ المَلكِ فقِلَ لَهُ : ارجِعْ عنْ دينِكَ فأبَى ، فوُضِعَ المنْشَارُ في مفْرِقِ رَأسِهِ ، فشقَّهُ به حتَّى وقَع شقَّاهُ ، ثُمَّ جِئ بالغُلامِ فقِيل لَهُ : ارجِعْ عنْ دينِكَ ، فأبَى ، فدَفعَهُ إلَى نَفَرٍ منْ أصْحابِهِ فقال : اذهبُوا بِهِ إلَى جبَلِ كَذَا وكذَا فاصعدُوا بِهِ الجبلَ ، فَ إذَا بلغتُمْ ذروتهُ فإنْ رجعَ عنْ دينِهِ وإلاَّ فاطرَحوهُ فذهبُوا به فصعدُوا بِهِ الجَبَل فقال : اللَّهُمَّ اكفِنِيهمْ بمَا شئْت ، فرجَف بِهِمُ الجَبَلُ فسَقطُوا ، وجَاءَ يمْشي إلَى المَلِكِ ، فقالَ لَهُ المَلكُ : ما فَعَلَ أَصحَابكَ ؟ فقالَ : كفانيهِمُ الله تعالَى ، فدفعَهُ إلَى نفَرَ منْ أصْحَابِهِ فقال : اذهبُوا بِهِ فاحملُوه في قُرقُور وَتوسَّطُوا بِهِ البحْرَ ، فإنْ رَجَعَ عنْ دينِهِ وإلاَّ فَاقْذفُوهُ ، فذَهبُوا بِهِ فقال : اللَّهُمَّ اكفنِيهمْ بمَا شِئْت ، فانكَفَأَتْ بِهِمُ السَّفينةُ فغرقوا ، وجَاءَ يمْشِي إلَى المَلِك . فقالَ لَهُ الملِكُ : ما فَعَلَ أَصحَابكَ ؟ فقال : كفانِيهمُ الله تعالَى . فقالَ للمَلِكِ إنَّك لسْتَ بقَاتِلِي حتَّى تفعلَ ما آمُرُكَ بِهِ . قال : ما هُوَ ؟ قال : تجْمَعُ النَّاس في صَعيدٍ واحدٍ ، وتصلُبُني عَلَى جذْعٍ ، ثُمَّ خُذْ سهْماً مِنْ كنَانتِي ، ثُمَّ ضعِ السَّهْمِ في كَبدِ القَوْسِ ثُمَّ قُل : بسْمِ اللَّهِ ربِّ الغُلاَمِ ثُمَّ ارمِنِي ، فإنَّكَ إذَا فَعَلْتَ ذَلكَ قَتَلْتنِي . فجمَعَ النَّاس في صَعيدٍ واحِدٍ ، وصلَبَهُ عَلَى جذْعٍ ، ثُمَّ أَخَذَ سهْماً منْ كنَانَتِهِ ، ثُمَّ وضَعَ السَّهمَ في كبدِ القَوْسِ، ثُمَّ قَالَ : بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ الغُلَامِ ، ثُمَّ رمَاهُ فَوقَعَ السَّهمُ في صُدْغِهِ ، فَوضَعَ يدَهُ في صُدْغِهِ فمَاتَ . فقَالَ النَّاسُ : آمَنَّا برَبِّ الغُلَامِ ، فَأُتِيَ المَلكُ فَقِيلُ لَهُ : أَرَأَيْت ما كُنْت تحْذَر قَدْ وَاللَّه نَزَلَ بك حَذرُكَ . قدْ آمنَ النَّاسُ . فأَمَرَ بِالأخدُودِ بأفْوَاهِ السِّكك فخُدَّتَ وَأضْرِمَ فِيها النيرانُ وقالَ : مَنْ لَمْ يرْجَعْ عنْ دينِهِ فأقْحمُوهُ فِيهَا أوْ قيلَ لَهُ : اقْتَحمْ ، ففعَلُوا حتَّى جَاءتِ امرَأَةٌ ومعَهَا

صَبِيٌّ لهَا ، فَتقَاعَسَت أَنْ تَقعَ فِيهَا ، فقال لَهَا الغُلاَمُ : يا أُمَّاهْ اصبِرِي فَإِنَّكَ عَلَي الحَقِّ » رواهُ مُسْلَمٌ .

« ذرْوَةُ الجَبَلِ » : أعْلاهُ ، وَهي بكَسْرِ الذَّالِ المعْجمَة وضمها و « القُرْقورُ » بضَمِّ القَافَيْن : نوْعٌ منْ السُّفُن و « الصَّعِيدُ » هُنا : الأَرضُ البارزَةُ و «الأُخْدُودُ»: الشُّقوقُ في الأَرْضِ كالنَّهْرِ الصَّغيرِ و « أُضرِمَ » أوقدَ « وانكفَأَت» أي : انقلبَتْ و « تقاعسَت » توقَّفتْ وجبُنت .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ صهيب ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ކުރީ އުޅުނު މީހުންގެ ތެރޭގައި ރަސްކަލަކު އުޅުނެވެ. އޭނާއަށް سحر ހަދައިދޭ ގޮތުގައި ގެންގުޅުނު ފަހެ ، އޭ سحر ވެރިޔާ ދުސްވަސްވުމުން ދުސްވާވެ ރަސްގެފާނަށް ބުނެފިއެވެ. މިހާރު ތިމަންނަށް މުސްކުޅިވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަން ގާތަށް سحر ދަސްކޮށްދެވޭނެ ކުއްޖަކު ފޮނުވާށެވެ. ފަހެ (ރަސްގެފާނު) އޭނާ ގާތަށް سحر ދަސްކޮށްދެވޭނެ ކުއްޖަކު ފޮނުއްވިއެވެ. މިކުއްޖާ އޭނާ ގާތަށް ދާ މަގުގައި راهب އަކު އުޅުނެވެ. އެކުއްޖާ އޭނާ ގާތަށް ގޮސް އިށީނދެ އޭނާގެ ވާހަކަ އަޑުއަހާލިއެވެ. ކުއްޖާގެ ހިތަށް އެވާހަކަ ރަނގަޅުވިއެވެ. سحر ދަސްކުރަން އެކުއްޖާ ދާއިރު ، راهب ގާތު ހުއްޓި ވާހަކަ އަޑުއަހާލާ އުޅެއެވެ. ފަހެ ، سحر ވެރިޔާ އަރާއިރު ވާހަކަ އޭނާ ގަތްފިޔަ (سحر ވެރިޔާ ކުއްޖާއަށް އަދަބުދިނުމަށް) سحر ވެރިޔާ މިކުއްޖާ ތަޅައެވެ. ފަހެ މިކުއްޖާ މި شكاية راهب ގެ އަރިހުގައި ކިޔައިދިނެވެ. ފަހެ އޭނާ إرشاد ދެއްވިއެވެ. سحر ވެރިޔާ ބިރުން ސަލާމަތް ވުމަށް ކަލޭގެ ބައި ހިފައިއްޖެ ކަމަށް ބުނެލާށެވެ. އަދި ކަލޭގެ ގޭގެ މީހުންގެ ބިރުން ސަލާމަތްވުމަށް ކަލޭގެ ބައި ހިފައިއްޖެ ކަމަށް ބުނާށެވެ. ފަހެ އެހެންކަމުން ގެދޮރުގެ ބިރުން ރަނގަޅަށް ސަލާމަތްވެވޭނެ ކަމަށް އިރުޝާދުދިނެވެ. ފަހެ ، ކުއްޖާ ބުނެފިއެވެ. އޭނާ ބަލަމުން އުޅެނިކޮށް އެގޮތުގެ ތެރޭގައި ވަރަށް ބޮޑު ޖަނަވާރަކު މީހުންގެ މަގު ހުއްޓުވައިލިއެވެ. ހުރިހާ މީހުން އެޖަނަވާރުގެ ސަބަބުން ދިރުމަށް ބިރުގަނެ ހުއްޓިލިއެވެ. ފަހެ ކުއްޖާ ބުނެފިއެވެ. މިއަދު ވަރަށް ރަނގަޅު ފަދައިން އެނގިގެންދާނެއެވެ. سحر ވެރިޔާއާ ދެމެދު ރަނގަޅީ راهب ތޯ ދޯ؟ ފަހެ ގަލެއް ނަގައި އަތުގައި ހިފައިފިއެވެ. އަދި دعاء ކުރިއެވެ. اللهم

ހެއްދެވުމަކީ ބާޠިލުކަމެއް ކަމަށްވާނަމަ! سحر ވެރިޔާއަށްވުރެ راهب އިބަ إله ގެ حضرة ގައި
ގާތް ކަމަކީ ވަނީނަމަ (މިކަންކޮށް) މިޖަނަވާރު މަރުއްވާ ދެއްވާނދޭވެ! އެއިރުން
މީސްތަކުންނަށް އެބައިމީހުން މަގުހިނގައި ފަސޭހަވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެކަކަށް އެއްޗެހިވިއެވެ. އަދި
އަނބުރާހިނގައި އެއާއި ދަރިވަރުގެ ކަންތައް. އަދި މިސްކީނުންނަށް ގެނެސްދިނެވެ. ފަހެ އައިސްވެރި
راهب ގެ ގާތަށް އައިސް ފުރި خبر އިއްވިއެވެ. އަދި راهب އޭނާއާ ބުންޏެވެ.
އޭދަރިފުޅާ! ކަލޭ މިއަދު ތިމަންނައަށްވުރެ މާތްވެއްޖައީ. ކަލޭގެ ކަންތައް (އަޅުގަނޑު
حضرة ގައި އެކަމަކު ފިލުމަށް ބާޠިލަށް) ތިމަންނައަށް މިކަމަށް ފެންނަނީ އެވެ. އަދި (
ދަރިފުޅުގެވެ.) ކަލޭ ކަލާމްގައި ކަލޭ ތިމަންނަށްވުރެ (ތިމަންނަގެ ފަރާތުން)
މުސީބާތެއް ކަލޭއަށް އަންނާނެ. ފަހެ ކަލޭ އެމުސީބާތެއް ތިމަންނަގެ ނަމުގައި
ކަންމައްސަލަ ތިމަންނަގެ ނަން ނުބުނާށެވެ. (އައިސްފަހު މުސީބާތް ކަލޭގެ ދަރިވަރު) ލަފާން
މިއަހަރު ޖެހިއްޖެ ޖެހިދާނެ މިއަހަރު ބަލިވެއްޖައީ އަދި އެއްގޮތަކަށް ބަލިމަރު
ބަލިމަރުން ގަސްތުކުރެވެ. ފަހެ އެ خبر ރަސްގެފާނު އަޑުއިވި ބާލާ ބަލިވެއެވެ. އަދި
އެނބުރޭ ލަލަގެ ފުރިހަ ގަސްތުކުރުމާ މިހާރުވެ. އަހަރެމެން ބޮޑުވެ ހުރިކަމާ ހިނގަދޭން
އެކަލާގެ ގޮތަށް ދިޔައެވެ. އަދި ބުނެވެ. ތިމަންގެ މަލާފަތެއްގެ ކަން ދިރުހަމަ މިހާރާ
ހުރިހާތަކެތި ކަލިމަވެ. އެކަލޭ ބުނެވެ. ތިމަންނަކަލޭ އެއްވެސް މިހާރުގެ ބައްޔަކީ شفاء
އެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ހަމަކަލަކަށްވެސް (މިހާރުގެ ބަލިވެކަސް) شفاء ދެއްވަނީ މާތްالله އެވެ. ފަހެ
މިބާ اللهއަށް އީމާން ވެއްޖައުމަ މިތަންނަކަ الله އަށް دعاء ކުރުންނެވެ. އެހެރީން
އަލާހުގެ شفاء ދެއްވާނެވެ. ދެން އެ اللهއަށް އީމާންވެއްޖެ. ފަހެ އެކަމުން އެބަލިން
شفاء ލިބުނެވެ. ފަހެ އެ ރަސްގެފާނުގެ ދަރުބާރަށް އައިސްވިއެވެ. އަދި ކުރިއަށް އެއްގޮތް
އަށްގެ ވަޒީރު އަދިކަރަން ފެއްޓިއެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނުން އެކާ ކަރަން އެއްސެވިއެވެ. މިބާގެ
ލޮލުގެ ފެނުން ރަނގަޅު ކަންދިނީ ފާހަގަކަ ހަމައޮވެ؟ އެކާ ދިނުންނެވިއެވެ. މިމަން ހެއްދެވި
ގެންގުޅުއްވާ اله އަވެ. ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންނަ ފިޔަވައި މިބާގެ އަދި އިލާހް ކަލޭކާ
އެބަހުރި ހަމައޮވެ؟ އެކާ ދިނުންނެވިއެވެ. މަނިކުފާނައި މިމަންނައާ ދެމީހުންގެ ކަލާނގެ
ކަމުގައިވާ الله سبحانه وتعالى އަވެ. ފަހެ ވަގުތުން އެކާ ހައްޔަރު ކުރަވައިލެވެ. އަދި އަދަބު ދިނުން
ފެށިއެވެ. އަދަބު ދިނުން ގެނެސް އެނގުނު ފަހުން ގޮސް އެކަލޭގެ ވަރަކާ އެކާ ބުނެފިއެވެ. ފަހެ
އެ ކާއިޖާ حاضر ކުރެވުނެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނު އެ ކާއިޖާއަށް ބުންޏެވެ. އޭ ކާރިޔާއެވެ! ކަލޭގެ

ސުވާލުކުރި ތިޔަފަދަ ފަރި ލޮބުވެތި ކުޑަކުދިން ދުނިޔެއަށް ގެނެސްދިނީ ކާކުތޯއެވެ. ފަހެ އެ
ވަޒީރު ބަރަކަތު ވެރިޔާ. އަދިވެސް ހިތުގައި ބޭނުންވާ ބަލިތަކެއް ރަނގަޅުކޮށްދިނީމެވެ. ފަހެ އަ
ކުއްޖާ ބުނީއެވެ. ތިމަންނަ އަކަށް އެއްވެސް މީހަކަށް شفاء އެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ހަމައެކަނި ވަޒީރ
شفاء ދެއްވަނީ الله އެވެ. ފަހެ އަކަލޭގެފާނު ވަގުތުން ހައްދަވާ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އަދިބަ
ދީނުދޫކޮށްލާށެވެ. އަދިބަ ދީން ދޫކޮށްލުން އޭނާގެ ފަހުން އަ راهب ގެ ވަރަކާ ބުނެފައެވެ. ދީން
راهب حاضر ކުރެވުނެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް އޭނާގެ ދީނުން ދޫކޮށްލާށޭ ބުނެވުނެވެ. މިބަސް ދީން ދޫކޮށްލަން
އަކާމާއި ދީނާ ހިފައިގެން ދީނުގެ އެހެން ކަމެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. ފަހެ މީހާ ގިނައެއް
ހިފައިގަން އައިސް އޭނާގެ ބޮލުގެ މެދުގައި އަރަދަ ފަހަރަކުން ފަޅާލީއެވެ. އޭނާގެ ދެފަޅި
ފަލަވެގަން ގޮސް ދެފަޅި ދެފަރާތަށް ވެއްޓުނެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ވަޒީރު އަރުވާލީ
ބަލިކަށަ ހިތެއް މިވެސް ކުއްޖާ ދީނުވެސް އަދި ކަލޭގެ އިނާ ބަލައިލީއެވެ. މިބަ މިބަސް ދީން
ދޫކޮށްލާށޭ. އަދި އެކަމާ އިންކާރުކޮށް ދީނާ ހުރެއްވެ. ދީން އެކަމާ ބަލިވާ
ދުވަސްވަރު ވިއްސާ އަޅާ ވަޒީރުގަން ފަހުން ގަލުވަގަން ބޮލުގެ ދެފަޅިއެވެ. އޭނާގެ ދެފަޅި
ދީނުގަން ވަޒީރުގެ އަލިފާނު ގަރާމްސް ފައްޓައިލީއެވެ. އަދި ކުއްޖާ އަރަ ބައިވަރުވެ.
ކުއްޖާ ދީން ދޫކޮށްލާށޭ. ފަހެ އިންކާރުކުރި ކުއްޖާ ހުރީ ދީނާ ހިފައިގެން ދޫކޮށްލީއެވެ. ފަހެ
ކުއްޖާ ރަސްގެފާނަށް އެރުވުމަށް ބާރުވާ ހަވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އަ ކުއްޖާ ގެންދިޔުން
މިތަނުގެ ފަރުބަދަ މަތިއަށް ގެންގޮސް އަރުވާށެވެ. އަދި އަރިހަށް ދިޔައީ
ކުރީގެ ގަޑުބަޔަކަށް ކުއްޖާ ގެންދިއުމަށް ބަހައްޓާ ދިނުމެއް ދީން މިކަންވާ ދީނެވެ. ފަހެ
ކުއްޖާ ބަލަހައްޓާ ބަލިކަށް ރަސްގެފާނު ކުއްޖާގެ ދެބައި ހިމަނަން އެވެ. ފަހެ ބައިވަރުއެވެ
އަރުގަން ފަރުބަދަ ފަހަރަކާ ކުއްޖާ ދެބޭފުޅުން ބަޔަކު ފައިބާ. އޭ الله ! މިމީހުން ގެ ކިބައިން ތިބާ އޭގެ
އިބަރަސްކަމާއި އިތުރު ކަމެއްގެ ކަމަށް ދިނުމަށް ބަޔަކާ ބިނާކުރެއްވި! ފަހެ އިރުމަތި
އަރުބަދު އަހުރުން ފަތުރާ ފަރުބަދަ ހަރަކާތްކޮށް ވެއްޓުނެވެ. އަދި އަހުރުން ވެއްޓި މަރުވީއެވެ. އަދި އަ
ކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ ގާތަށް ހިނގައިއެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނު ކުއްޖާ ކަލޭގެ އެހީތެރިން ކޮބައިތޯއެވެ.
ކަހަލަ ގޮތަކުން ކަލޭގެ ބަޔަކާ ކޮބާތޯ؟ ފަހެ ކުއްޖާ ބުނީއެވެ. އަހުރުންގެ ފަރާތުން الله
ތިމަންނަ ސަލާމަތް ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނު ކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ خاص
ބަޔަކާ ހަވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ބުނީއެވެ. ކުއްޖާ ބޮޑު ދޯނި އަކަށް އަރުވާށެވެ. އަދި ދޯންޏާއި
އެކުގައިވެ. އަދި ކަނޑުގެ މެދަށް ނިކުންނަނީއެވެ. ފަހެ އެތަނުގެ ދީނުން ކުއްޖާ

رجوع ވާން ހުރިތޯ އަހާށެވެ. ނުވާނަމަ ކަނޑަށް ވައްޓާލާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން
އެކުއްޖާ ގެންގޮސް ކަނޑުގެ މެދަށް ނިކުތެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާ دعاء ކުރަން ފެށީއެވެ. އޭ الله
! ކަލޭގެފާނު ކިބައިން ތިމަން އެދެނީ ރައްކާތެރިކުރެއްވުމަށް ބޭނުން ކުރައްވާ ގޮތަކަށް ތިމަން
ސަލާމަތު ކުރައްވަންދޭވެ! އެހިނދު ދޯނި އެމީހުންނާއި ބަނޑަން ވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން
ކަނޑަށް غرق ވިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ އަރިހަށް (އަނބުރާ) ދިޔައެވެ.
ފަހެ ރަސްގެފާނު އެކުއްޖާ ކުރިން އެއްސެވިއެވެ. ކޮބާ އެއާއި ދިޔަ މީހުންނަކީ
ކިހިނެއްތޯ؟ ފަހެ އެކުއްޖާ ބުނެއެވެ. ހަމަ الله سبحانه و تعالى އެމީހުންގެ ފުށުން
ތިމަންނަ ސަލާމަތު ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނަ މަރަން ކުޑަ ނުހައްދަވާނެ ތިމަންނަ ދަންނަވާގޮތަށްނުހަދާން
يقين އެވެ. ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކޮން ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކުއްޖާ ބުނެއެވެ.
ކަލޭގެފާނު ބަނޑާރަން މީސްތަކުން އެއްކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކަދުރު ރުކެއްގެ
ވަކަރު ދަނޑަކަށް ސަލީބުން ނަގާބަހައްޓަވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ތީރު ދުނިން ތީރެއް
ނަގަވާށެވެ. ދެން އެތީރު ދުނީގެ ދުނިފަތުގައި އަޅައި އަމާޒު ކުރާށެވެ. ދެން بسم الله رب
الغلام ކިޔާށެވެ. ދެން ތީރު އަމާޒު ތިމަންނައަށް ދޫކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންނަ މިގޮތަށް ކަމެއް ކުރައްވައިފިއްޔާ މެދުން قتل ކުރެވިދާނެއެވެ. ފަހެ
ރަސްގެފާނު މީސްތަކުން އެއްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ކަދުރު
ރުއްގެ ވަކަރު ދަނޑަކަށް ސަލީބުން ނެގިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާގެ ތީރު ދުނިން ތީރެއް ނެގިއެވެ.
ދުނީގެ ދުނިފަތުގައި އަޅައި އަމާޒު ކުރިއެވެ. ދެން بسم الله رب الغلام
ކިޔެވިއެވެ. ދެން ތީރު އަމާޒު ކޮށް ދޫކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތީރު ގޮސް އެކުއްޖާގެ ދަބު
ކަންފަތުގައި ޖެހުނެވެ. ފަހެ ވިދުން އެކުއްޖާ އަތް އަޅާލިއެވެ. ފަހެ އެތަނުން
ރޫޙު ނިކުމެއްޖެއެވެ. ފަހެ (މިމަންޒަރު) ދުށުމުން މީސްތަކުން ބުނެއެވެ.
ތިމަންމެން އެކުއްޖާގެ ކަލާނގެ އަށް އީމާން ވެއްޖައީމެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނުގެ ބައެއް
މީހުން އައިސް ދެންނެވިއެވެ. އަދި ރަސްގެފާނަށް ބުނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަމުން ގެންދެވި އެކަން
ކަމެއް މިހިރީ ގާތްގަނޑަކަށް ދިމާވެއްޖެއެވެ. الله ގަސަމުން ހަމަ ދިމާވެއްޖެއެވެ. މީސްތަކުން ގޮތަށް
ކަން މިދިޔައީ ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ އެދިނުވަޑައިގަންނަވާގޮތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރައްޔިތުން އެންމެން އީމާން
ވެގެން ދިޔައެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނު މަގުތަކުގެ ދޮރުތަކުގައި ވަޅުކޮންނަން އަމުރު

ކޮށްފިއެވެ. އަދި ވަގުތަށް ކަނޑައެޅިގެން އެކަމި އަދި ކުރައްވާށެވެ. އަދި

އަމުރު ކުރިއެވެ. ދީނުގެ ދިރުމަށް رجوع ނުވާ ކަމުގެ ހިނގާ އެއްޗެހިން އެވާނެވެ.

މީހަކު ސޯސްގެޔާޒާގެ އަޑުބާރި އަހަރެމެން ގަޔާ ގެނެސް އަރާން ވެރިކަން

ކުރެވުނު މަސްތަކަތް ހަރުވާލި ހުއްޓުން ހުރިހާ ބާރުތަކެ ދަތުރު އަދި

ހަރަހުގެ ނަމަކަށް ކުރަމުން ގިނަ ރަނގަޅު ކަމެއް. ފަހަރު ހުރިހާ ގޮތަކަށް (މިކަމުގެ

) ފަހަރު ދަތުރު ފަހަރުގެ. އަދި ބަޔަކު ރަނގަޅު ކަމަށް ހިނގަފައެވެ. އެ

ކަމާއެކު! ކަމަށް ގިނަ عذاب އަށް ކަމެ ކުރިއެވެ. ހަދާލަމުން ކަމަށް ވާނީ حق

ގޮތުގައެވެ.

31 وعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : مَرَّ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرٍ فَقَال : «اتَّقِي الله واصْبِرِي » فَقَالَتْ : إِلَيْكَ عَنِّي ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بمُصِيبتى، ولَمْ تعْرفْهُ ، فَقيلَ لَها : إِنَّه النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَتَتْ بَابَ النَّبِّي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلَمْ تَجِد عِنْدَهُ بَوَّابين ، فَقالتْ : لَمْ أَعْرِفْكَ ، فقالَ : « إِنَّما الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأولَى » متفقٌ عليه.

وفي رواية لمُسْلمٍ : « تَبْكِي عَلَى صَبيٍّ لَهَا » .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެން أنس ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެވެ. ސައްލަލްލާހު

ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ގަބުރެއް ކައިރީގައި ރޮއިރޮއި ހުރި އަންހެނަކާ ކައިރިން ފާއިތު

ވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ޙދيث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. އަދި

ކެތްތެރިވާށެވެ. ފަހެ އެ އަންހެނާ ބުނީ ކަލޭކަލޭ އަހަރެން ދޫކޮށްލާށެވެ. ތިބާއަކީ

ތިމަންނަ އަށް ދިމާވެފައިވާ ކަހަލަ مصيبة އެއް ދިމާނުވާ މީހެކެވެ! އަހަރެން ތިބާ އަކީ

ކާކުކަން ނުދަނެމެވެ! ދެން އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. އަންހެނާ ކައިރީގައި

އަރިހުގައި ބުނެވުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ނަބިއްޔެވެ. ޖެހިވަޑައިގަތީ ބާބަށް ސައްލާހު

ސައްލަލްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމެވެ. ފަހެ އެ އަންހެން معاف އަށް އެދި ޙާޟިރުވިއެވެ. ދޮރު ކާކު

ކައިރިއަށް ދިޔުމެވެ. (އަދި އެކަނބުލޭގެ ހިޔާލީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ކައިރީގައިވެސް
ރަސޫލާގެފާނު ވަޑައިގެން ތިއްބެވުމަށް އެދިވަޑައިގަތުމެވެ. ދަރިކަލުން ފާރަހެން
ތިބެން ކަމަށެވެ.) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ދަރިކަލުން ކައިރީގައި ފާރަހެން އޮއް ވެސް ވިހާކަ
އެކަނބުލޭގެ އަބަރު ނިކުންނުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޮއްވެވިއެވެ. ދެން ސަޢްދު އެކަލޭގެފާނު
ކާރިސް އެވެސް ރަސޫލާގެ ކޮއްވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާގެ حديث ކުރައްވައެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ރަޙްމަތް ރަޙްމަތް
ވޭނުގެ ކަރުނަ ކަރުނަ ވެގެން ހިތް އަހަރެމެން مصيبة ކަމުގައި ކެތްކުރަން ކެތްކުރުމަށް ކެތްތެރިވުމެވެ.
އަދި މުސްލިމުގެ ރަޙްމަތް ރަޙްމަތް ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރަޙީމު ރަޙްމަތްތެރިވުމެވެ
ވެއްޖެއެވެ.

32 وعَنْ أبي هَرَيرَةَ رَضي اللَّه عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « يَقولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعَبْدِي المُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبهُ إِلاَّ الجَنَّة » رواه البخاري .

މާތް الله ވަޙީކޮށްދެއްވި أبو هَرَيرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه و تعالى وحي
ކުރައްވައެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ مُؤْمِن އަޅާގެ ލޯބިވާ އެކަކު ނިޔާވުމުން
މީހާގެ (މަރު) ގެންދެވުމުން ކެތްކުރެއްވި (އެކަމަށް ثواب އެދިގެން) އެ މީހާއަށް
އެންމެ جزاء އަކީ ސުވަރުގެ ދެއްވުމެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ގާތު އެހެން ހިމެނުން الله ގެ
حضرة ގައި ނުވެއެވެ.

33 وعَنْ عائشَةَ رضي اللَّهُ عنها أنَهَا سَأَلَتْ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَن الطَّاعون ، فَأَخْبَرَهَا أَنَّهُ كَانَ عَذَاباً يَبْعَثُهُ اللَّه تعالى عَلَى منْ يَشَاءُ ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ تعالَى رحْمَةً للْمُؤْمنِينَ ، فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقَعُ في الطَّاعُون فَيَمْكُثُ في بلَدِهِ صَابِراً مُحْتَسِباً يَعْلَمُ أَنَّهُ لا يُصيبُهُ إِلاَّ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلاَّ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهيدِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނު އަހަރެން رَسُول اللّه صَلّی اللهُ عَلَیْهِ وسَلَّم ގެއަރިހުން طاعون ގެ ޙަޤީޤަތާއިމެދު ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އަންގަވާ ދެއްވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން (ބޭނުން ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުންގެ) ކުރިމަތީގައި ބޮޑުވުން އަޅުގަނޑުމެން ޢިބާދަތްތެރިވެ ބޮޑުވެގެން ފޮނުއްވާ عذاب އެކެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މި އުއްމަތުގެ ބޮޑުވުން އިމާންވި މުއުމިނުންނަށް އޮބޮޅި رحمة އެއް ކަމުގައި ލައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އަޅަކު طاعون ބަލިޔަށް ހައްޔަރުވެއްޖެއްޔާ ، އޭނާ ސަބުރުކޮށް ގެއިން ނުނިކުމެ ، އޭނާގެ ހަޔާތް ނިމޭނީ ހަމަކަށަވަރުން ކަތިލާޔަށް އޮތީ الله އިރާދަ ކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ކަމުގައި މިސްކިނު ދުޢާބަދަލު ތަބާނަންގަވާން يقين ކުރަމުން ހިތްހަމަޖެހުމާ އެކުއަށް ބާއްވާނެ شهيد އެއްގެ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ.

34 وعَنْ أَنس رضي اللّه عنه قال : سَمِعْتُ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إنَّ اللّه عَزَّ وجَلَّ قَالَ : إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبدِي بحبيبتَيْهِ فَصبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجنَّةَ » يُرِيدُ عينيْه ، رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ اللّه عَزَّ وجَل ވަޙީ ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެ އަޅަކު އެދެ ލޯބިވާ އެއްޗެއް ކަމުގައިވާ (ދެލޯ) ދޫކޮށް ބަލިކޮށްދީ އިމްތިޙާނު ކުރެއްވުމުން ކެތް ކުރައްވާ ނަމަ އަޅުގަނޑު ވަކި ކޮށްދެއްވި ގޮތަށް ތިމަންކަލޭގެ ދެލޯގެ ބަދަލުގައި ސުވަރުގެ ދެއްވާނެއެވެ.

35 وعنْ عطاءِ بْن أَبي رَبَاحٍ قالَ : قالَ لِي ابْنُ عبَّاسٍ رضي اللّهُ عنهُمَا ألا أُريكَ امْرَأَةً مِن أَهْلِ الجَنَّة ؟ فَقُلت : بلَى ، قَالَ : هذهِ المرْأَةُ السوْداءُ أَتَتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَتْ : إِنِّي أُصرَعُ ، وإِنِّي أَتكَشَّفُ ، فَادْعُ اللّه تعالى لِي قَالَ : « إن شئتْ صَبَرْتِ ولكِ الْجنَّةُ، وإِنْ شِئْتِ دعَوْتُ اللّه تَعالَى أَنْ يُعافِيَكِ » فقَالتْ : أَصْبِرُ ، فقَالت : إِنِّي أَتَكَشَّفُ ، فَادْعُ اللّه أَنْ لا أَتكَشَّفَ ، فَدَعَا لَهَا . متَّفقٌ عليْهِ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عطاء بْن أَبي رَباح ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابْنُ عبَّاس ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ސުވަރުގެ ވަންތަވެރި އަންހެނަކު ދައްކާލަން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ދައްކަވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ފެންނަ ކަޅު އަންހެނާއީ ސުވަރުގެވަންތަ ވެރިޔާއެވެ. އޭނާ އަކާސަބުގެ (އެއްދުވަހަކު) ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާކަލޭގެ ފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ އިރު އިޞްރާޢު ހަނދިގެން ވެއްޓިގެން އެބަދެއެވެ. އަދި ހަށިހާރުވެގެން (އެގޮތަށް ދިރުވާ ވަގުތު) ތިމަންނަގެ(ހަދުން ގެރިގެން ގޮސް) ހުރިހާ كشف އެބަވެއެވެ.ވީމާ (އަބަދުން ސަލާމަތްވުމަށް) ތިމަންނައަށްޓަކައި الله އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭބަލާގެ ބޭނުންވާނަމަ (ތިޔަ ބަލިއަށް) ކެތްކުރެއްވުމެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ލިބި ގަންނާނެވެ. ނުވަތަ ކަލޭބަލާގެ ބަލިފިލުވުން ބޭނުންވާނަމަ ކަލޭބަލާގެއަށް شفاء އަށް އަދި دعاء ކޮށްދެއްވާނަމެވެ. ހިޔާރުކުރޭ. ފަހެ އަންހެނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ (ދަމަހަށް) ކެތްތެރިވާނަމެވެ. ސުވަރުގެ ހޯދާނެއެވެ. އަދި އަކާސަބުގެ އެކަމަކު ދެންނެވިއެވެ. އެގޮތަށް ދިރުވާ ވަގުތު ތިމަންނަގެ ހަށި ގެ ކުރަބަ كشف ނުވުމަށް الله އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އަކާސަބުގެ އެގޮތަށް دعاء ކޮށްދެއްވިއެވެ.

36 وعنْ أَبي عبْدِ الرَّحْمنِ عبْدِ اللَّه بنِ مسْعُودٍ رضيَ اللَّه عنه قَال : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يحكِي نَبيّاً من الأَنْبياءِ ، صلواتُ اللَّهِ وسَلامُهُ عَلَيْهم ، ضَرَبهُ قَوْمُهُ فَأَدْمـوْهُ وهُو يمْسحُ الدَّم عنْ وجْهِهِ ، يقُولُ : « اللَّهمَّ اغْفِرْ لِقَوْمي فإِنَّهُمْ لا يعْلَمُونَ » متفقٌ عَلَيْه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو عبْدِ الرَّحْمن عبْدِ اللَّه بنِ مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ލޮލުގައި رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔަކު ޙިކާޔަތް ދައްކަވަނިކޮށް ރިހުމާ ދުއްވި ގަސްޓަރު އަބަދުވެސް. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނަބިއްޔާގެ قوم ގެ މީހުން

އެނބިޔާއަށް ބަލާ އަނިޔާކުރި އެވެ. ފަހެ ދުނިޔޭގައި އަރައި ފަރުވާކުރައްވާ . އަދި އެނބިޔާއާއި
އާޚިރަތް ބިރުން ވައިބިއްޔާތަށް عذاب އުފުލުން ކަމުގެ ބިރުން އާޚިރަތް ބިރުން
ވައިބިއްޔާތުގެ ފަރާތުން ފަރާތުން ހުރިހާ އެވެ. (އެحال ގައި ހުރިހާވައިގެންވެސް) دعاء
ކުރައްވާފުން ގެންދަވައިގެ. اللهم ހަދަމަވައި ބޮޑުކުރުމަށް ރަސޫލާގެން ! ތިމަންނަގެ قوم
ގެ މީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ނުދަންނަކަށްވާ ނޫނެވެ
ތިބިއެވެ.

37 وَعنْ أَبي سَعيدٍ وأَبي هُرَيْرة رضي اللَّه عَنْهُمَا عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلاَ وَصَبٍ وَلاَ هَمٍّ وَلاَ حَزَن وَلاَ أَذًى وَلاَ غمٍّ ، حتَّى الشَّوْكَةُ يُشَاكُها إِلاَّ كفَّر اللَّه بهَا مِنْ خطَايَاه » متفقٌ عليه .

و « الْوَصَب » : الْمرضُ .

ދާތް الله އެދުންވެރިކަމާއި ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو سَعيد އާއި أبوهُرَيْرَة އާއި
ރިވާކުރައްވައިގެން ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލިބިވޮޑިގެން ނަބިއްޔާ ކިޔުއްވާފައިވާ ޙަދީޘް ބަޔާންކުރައްވަމުންނެވެ .
އަޅާފައިވާ حديث ކުރައްވައިގެން މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫވާ ފާފަތަކާއި އަދި ފަރާތްތަކުން
ލިބޭފާފަތައް އަދި ދުއްޕަތަކާއި މުދަލަށް ފާފަތަކާއި އަދި ހިތާމަތަކާއި ކަރުދާހާ ފާފަތަކާއި
އަދި (އަނގަ ކަޑައިގެން) އަނގަ ފުރައިން ކަށިގޮތް ހިތްހަމަނުވާކަމުގެ ބިރުން އަޅުގަ
ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ކުށްތަކާއި ފާފަ ފުހެލައްވާނެއެވެ.

38 وعن ابْن مسْعُود رضي اللَّه عنه قَالَ : دَخلْتُ عَلى النَبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو يُوعَكُ فَقُلْتُ يا رسُولَ اللَّه إنَّكَ تُوعكُ وَعْكاً شَدِيداً قال : « أَجَلْ إنِّي أُوعَكُ كمَا يُوعَكُ رَجُلان مِنْكُم» قُلْتُ : ذلك أَنَّ لَكَ أَجْرَيْن ؟ قال : « أَجَلْ ذَلك كَذَلك مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى ، شوْكَةٌ فَمَا فوْقَهَا إلاَّ كفَّر اللَّه بهَا سيئاته ، وَحطَّتْ عنْهُ ذُنُوبُهُ كمَا تَحُطُّ الشَّجرةُ ورَقهَا » متفقٌ عليه.

وَ « الْوَعْكُ » : مَغْثُ الحمَّى ، وقيل : الْحُمى .

މާނަ: الله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ عبد الله بن مسعو د ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.

39 وعنْ أَبي هُرَيرة رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْراً يُصِبْ مِنْهُ » : رواه البخاري .

وضَبَطُوا « يُصِب » : بفَتْحِ الصَّادِ وكَسْرِهَا .

މާނަ: الله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ أَبو هُرَيرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

ރަސޫލުﷲ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. حديث الله سبحانه وتعالى

40 وعَنْ أَنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يتَمنين أَحدُكُمُ الْموْتَ لِضُرٍّ أَصَابَهُ ، فَإِنْ كَانَ لا بُدَّ فاعلاً فليقُل : اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كَانَت الْحياةُ خَيراً لِي وتوفَّني إِذَا كَانَتِ الْوفَاةُ خَيْراً لِي » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސަވާށިއެވެ أنس ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
އެއްވެސް މީހަކު އެމީހަކަށް ދިމާވާ مصيبة އަކާހުރެ މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި އެފަދަ
مصيبات އެއްމެދުވެރި ވެއްޖެއްޔާ އޭނާ ބޭނުންވެގެން މިدعاء ކިޔަމުން ގެންދާށެވެ. އޭ
الله! ތިމަން އަޅާ ދިރިހުރުން ހެޔޮވާ ހިނދެއްގައި ތިމަން އަޅާ ދިރިއުޅުއްވާނދޭވެ. ތިމަން އަޅާ
މަރު ދެވަޑައިގަންނަވާނދޭވެ! އަދި ތިމަން އަޅާ މަރުވުމުން ހެޔޮވާ ހިނދެއްގައި
ތިމަން އަޅާގެ މަރު ދެވަޑައިގަންނަވާނދޭވެ!

41 وعنْ أبي عبدِ اللَّهِ خبَّابِ بْن الأَرتِّ رضيَ اللَّهُ عنه قال : شَكَوْنَا إِلَى رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُو مُتَوسِّدٌ بُرْدةً لَهُ في ظلِّ الْكَعْبةِ ، فَقُلْنَا : أَلا تَسْتَنْصرُ لَنَا أَلا تَدْعُو لَنَا ؟ فَقَالَ : قَد كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ يؤْخَذُ الرَّجُلُ فيُحْفَرُ لَهُ في الأَرْضِ في جعْلُ فِيهَا ، ثُمَّ يُؤْتَى بِالْمِنْشارِ فَيُوضَعُ علَى رَأْسِهِ فيُجعلُ نصْفَيْن ، ويُمْشطُ بِأَمْشاطِ الْحديدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعظْمِهِ ، ما يَصُدُّهُ ذلكَ عَنْ دِينِهِ ، واللَّه ليتِمنَّ اللَّهُ هَذا الأَمْرَ حتَّى يسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صنْعاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لا يخافُ إِلاَّ الله والذِّئْبَ عَلَى غنَمِهِ ، ولَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ » رواه البخاري .

وفي رواية : « وهُوَ مُتَوسِّدٌ بُرْدةً وقَدْ لقِينَا مِنَ الْمُشْرِكِين شِدَّةً » .

މާތް الله ރުއްސަވާށިއެވެ أَبو عبد اللَّهِ خبَّابِ بْن الأَرتِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (قريش ގަބީލާގެ ކާފިރުންގެ އަނިޔާތަކާހުރެ ކެތް
ނުކުޅެވިގެން ގޮސް) ތިމަންމެން رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް شكوى
އުފުލީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނެވީ ބުރުދާއެއް ބޯމަތިވައިގެން كعبة ގެ ހިޔަލުގައި
އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންނަށްޓަކައި الله
ގެ حضرة އިން نصر އަށް އަދި ދުޢާއެއް ނުކުރައްވާނެހެއްޔެވެ ؟ އަދި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި

دعاء ކުރެއްވުން ދީބައެވެ؟ ފަހެ، (ކެތްތެރިވުމުން ހިތްވަރު ދެއްވުމަށްޓަކައި) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުޅުނު މީހުންގެ ތެރެއިން الله
އަށް އީމާންވި މީހުން ހައްޔަރުކުރެވެއެވެ. އަދި ބިމުގައި ވަޅުކަނޑައި ކޮށެ އޭގައި
(ހިމާރަމަތުން) ވަޅުލެވެއެވެ. ދެން ބޮޑު ފީސް ގެނެސް އެމީހާގެ ބޮލުގެ މެދުގައި
އަޅާފައި (ފިރަމުން ގޮސް) މެދުން ހަމަދަޅުން ދެފަޅި ކުރެވެއެވެ. ނުވަތަ ދަގަނޑުން
ހަދާފައިވާ ބޮޑި ފުނާފަތުން އޮޅުވާ (ކަރިކަޔާ ތަށް) މަސްގަނޑާއި ކަށްޓާއި
ވަކިކުރެވެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން އެމީހުންގެ ދީނުން ބޮޑުވެގެން ނުދިޔައެވެ. މާތް
الله ގަސަމް ބުނަމެވެ · ކަންތައްފުރަ ގެންގުޅުއްވާ މިދީން الله سبحانه وتعالى އަހަރެމެން
ބޮޑުން ފުރިހަމަކުރައްވާނޭކަން یقينއެވެ · އެންމެފަހުން އަހަރެން ދަތުރުކުރާ (މީހަކު
ތަކުން ކަނޑައިގެ صنعاء ސަރަހައްދުން ކިޔުން ރަށުން ފުރައިގެންގޮސް (شام ކަނޑައިގެ)
حضرموت ސަރަހައްދަށް ދިޔުން ހަރުދަނާކަމުން ދަތުރުކުރާ ދިޔަސްވެސް الله އަށް
ބިރުވެތިވުން ފިޔަވައި އަނެއް އެއްވެސް ބިރެއް ނުހުންނާނެ ދޫނި ތަންކޮޅުން
ބަކަރިތަކަށް ބިރުވެތިވުން ފިޔަވައި އެއްވެސް ބިރެއް ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް
އަވަސްކަމާ ބަލާބޮޑުކަން (ބާރުއަޅުއްވާ) ކާފަރުންގެ ހިތްފަދަ ކަންތައް ބައްދާ. ނަމަވެސް
ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަހަދަނީ ކަންތައްކުރުމުގައި އަވަސްވެ ވަގުތުން ހިނގުމެވެ.

42 وعن ابن مَسعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : لمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آثر رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَاساً في الْقِسْمَةِ : فأَعْطَى الأَقْرَع بْنَ حابِسٍ مائةً مِنَ الإِبلِ وأَعطَى عُيينَةَ بْنَ حِصْنٍ مِثْلَ ذلكَ ، وأَعطى نَاساً منْ أشرافِ الْعربِ وآثَرهُمْ يوْمئذٍ في الْقِسْمَةِ . فقَالَ رجُلٌ : واللَّهِ إنَّ هَذِهِ قِسْمَةٌ ما عُدِلَ فِيها ، وما أُريد فِيهَا وَجهُ اللَّه ، فَقُلْتُ: واللَّه لأُخبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فأتيتُهُ فَأخبرته بِما قال ، فتغيَّر وَجْهُهُ حتَّى كَانَ كَالصِّرْفِ . ثُمَّ قال : « فمَنْ يَعْدِلُ إذَا لَمْ يعدِلِ اللَّهُ ورسُولُهُ ؟ ثم قال : يرحَمُ اللَّهُ موسى قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصبرَ » فَقُلْتُ: لا جرمَ لا أَرْفعُ إلَيه بعْدها حديثاً. متفقٌ عليه .

وقَوْلُهُ « كَالصِرْفَ » هُو بِكسْرِ الصادِ الْمُهْملَةِ : وَهُوَ صِبْغٌ أَحْمَرُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
حنين ހަނގުރާމަ ކޮށްގެން ލިބުނު (غنيمة ގެ) މުދާ (ހަނގުރާމަވެރިންގެ
މުދަލި) ބެއްސެވިއިރު (شرعي مصلحة އަށްޓަކައި އެކިބަޔަކައި ހިމުނުން އަށް
މުސްލިމުންނަށް ހިތްވަރުދިނުމުގެ ގޮތުން) ބައެއް ބާރުވެރިންނަށް رسولُ اللّهِ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. އެގޮތުން (އައު މުސްލިމު قبيلة އެއްގެ ސަރުދާރު
ކަމުގައިވާ) الأَقْرع بْنَ حابِس ކިބައިން ބާރަވަރަކަށް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ . އަދި
عُيينَة بْن حِصن ކިބައިން ބާރަވަރަކަށް ވެސް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ. އަދި (މީގެ
އިތުރުން) عربي ން ގެ ބޮޑުންގެ ތެރެއިން (ދަރުމަ އިތުރު ވ
ރިޔަސް އިމާންކަން ފުރިހަމަނުވާ ނުވަތު މީހު أشراف ނަށްވެސް أهل مكة ފަދަ
ކުރެއްވި ދުވަހު معاف ކުރެއްވި ދުލާރާވެސް) ބައެއް ބާރުވެރިންނަށް (އަންސާރީންނާ
ޖަދަލަކުން) އެއީ އެބަޔަށް ދެއްވައި (މުބާރަކު ސޮއްވުމުގައި انصاري ބާރުވެރިންނާއި مهاجري ންގެ
ބާރުވެރިންނަށް ވުރެ ބޮޑުން) އެބާރުވެރިންނަށް އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. ފަހެ (މިކަންތައް
ދެކެވުނު ކަމުގެ حقيقة އެނގުން ނެތިފާ) މިހާރު ހަރުފައި (ސިއްރުން) ބުނެލިއެވެ.
މާތް الله ގެންދެވި ހިސާބަށް ބުނެލެވި . ހަމަހަމަކޮށްދިން މިބަހަކީ އެއްވެސް
އިންސާފެއް ނެތެވެ. އަދި إخلاص ވެރިކަމެއްވެސް ނެތެވެ. عبد الله ابن مسعود
ވިދާޅުވެއެވެ . ވަލްލާހި (ހަމަ ހަމަ) ބުނީމެވެ. މާތް الله ކަސަމުކުރަމެވެ. ކޮންމެހެންވެސް
މިވާހަކަ رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވަން އިއްވާ ހުރިމެވެ. ދެން
ދަންނަވައިފީން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ދެރަވުމެވެ . އަދި އަޅުގަނޑު ވާހަކަ
އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނީމެވެ. އަރިހުގައި (އެކަލޭގެފާނު ކާފަވެވިއްޖެއީމެވެ މިންވަރު
ބޮޑުވުމުން) މޫނުފުށުގެ ކުލަ ދިޔަރޯ ރަތް ހިލާ ހަން ބަދަލުވެގެންނެވެ. ކުޑަ
ހިނދުކޮޅަކު ފަހު ހަމަހިމޭނުކޮށްލެއްވުމަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އޭނާގެ
ރަސޫލާއަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިންސާފުވި ކާބަޔަކު އެކަކީ ދުނިޔޭގައި ކާކު
ހުއްޓުވާ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله موسى ގެފާނަށް ހަމަ رحمة
ލެއްވުމަށް ! ހަމަ ކަލޭގެފާނަށް އެކަލޭގެފާނަށް (އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުން
ފާރަވެސް) މީއަށް ވުރެ މާބޮޑު (އަނދާދާކަމި) ހިތްވަރު ދެއްވި

ވެގެން ދިޔައީވެ. ނަމަވެސް އަބަދުވެސް ދުވަހުންދުވަހަށް ކަށްވެރި
ކަންތައްތަކެއްވެ. (އަގުބޮޑު ބިރުން ކަނޑާލެވިގެންވެސް ވަރުގަދަ ކަށްވެރި ކަންމަތީ
ދުވަހުންދުވަހަށް ނުވެން ވީއެވެ؟ عبد الله ابن مسعود ވިދާޅުވިއެވެ. (ޚبر ދިނުމުގެ
ސަބަބުން އަޅުގަނޑުމެން ހީވަރުކޮށް ރިވެތިކުރުމަށް ދެކެވުނީ) ބިމަށްހަ ހިތާހިތާ
ބުނީމެ. އަޅަމަށް خبر އައި ބިމަށްހަ ދީން ދުވަހަކުވެސް އަޅުގަނޑުމެން އަތުރަން
ނުގެނުގެ ހިތުމެވެ.

43 وعن أنس رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْ وسلَّم : « إذَا أَرَادَ اللَّهُ بعبْدِهِ خَيْراً عجَّلَ لَهُ الْعُقُوبةَ في الدُّنْيَا ، وإِذَا أَرَادَ اللَّه بِعبدِهِ الشَّرَّ أمسَكَ عنْهُ بِذَنْبِهِ حتَّى يُوافِيَ بِهِ يَومَ الْقِيامةِ » .

وقَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ عِظَمَ الْجزاءِ مَعَ عِظَمِ الْبلاءِ ، وإِنَّ اللَّه تعالى إِذَا أَحَبَّ قَوماً ابتلاهُمْ ، فَمنْ رضِيَ فلَهُ الرضَا ، ومَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ » رواه الترمذي وقَالَ: حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރަސޫލުއްލާހު أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ އިރާދަކުރާ (
ހެޔޮ) އަޅާގެން ރަނގަޅު ގޮތް ދުނިޔޭގައި ކުރެއްވުމަށް އިރާދަކުރެއްވީ ވިޔަސްނަވައި ފަހަ
އަޅުގަނޑު ދުނިޔެ ގަޔާން مصيبة ޖެހުންސަވައި ބުނެވުނު ކުރެއްވުމަށް شذا (آخرة ގެ
عذاب އިން) ސަލާމަތް ކުރެއްވިއެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى އެއިރާދަކުރާ (
ނުބައި) އަޅާގެން ނުބައި ގޮތް ދުނިޔޭގައި ކުރެއްވުމަށް އިރާދަ ކުރައްވާ ވިޔަސްނަވައި ފަހަ
އަޅުގަނޑު ފާފަތަކުން ދުނިޔެ ގަޔާން އެއްވެސް شذا އެއް ދުނިޔޭގައި ނުކުރައްވާ ދުވަސް
ބަހައްޓަވައިގެން ފަހު آخرة ދުވަހުން އަޅުގަނޑު ފާފަތަކުން އެއްކަން عذاب ދެއްވާނެއެވެ.

أنس ގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުވި ހެޔޮ ޖަޒާ ލިބޭނީ ބޮޑުވި مصيبة ތަކަށް
ކެތްކުރުމުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެއިރާދަ ކުރައްވާ

އަވެސްނަމަވެސް مصيبة ތަކާ ދިމާވުމަކީ ކުރައްވާ إمتحان ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ (އެހިނދު)
الله سبحانه وتعالى ގެ އިރާދަ އާއި މިންވަރުފުޅާއެކު ރުހިވެރިވުން މިހާރަށް الله سبحانه
وتعالى ކުރައްސަވާ ވަޢުދުތަކަށް ތަބާވާށެވެ. އަދި (އެހިނދު) الله سبحانه وتعالى ގެ
އިރާދަފުޅާއި މިންވަރުފުޅާއެކު ރުހިވެރިވުން މިހާރަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ރުހުންވެވޭނެ
ކަމެވެ.

44 وعنْ أَنَس رضي اللَّه عنه قال : كَانَ ابْنٌ لأبي طلْحةَ رضي اللَّه عنه يَشْتَكي ، فخرج أبُو طَلْحة ، فقُبِضَ الصَّبِيُّ ، فَلَمَّا رجَعَ أَبُو طَلْحةَ قال : ما فعَلَ ابنِي ؟ قَالَت أُمُّ سُلَيْم وَهِيَ أُمُّ الصَّبيِّ : هو أَسْكَنُ مَا كَانَ ، فقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الْعَشَاءَ فَتَعَشَّى ، ثُمَّ أَصابَ مِنْهَا، فَلَمَّا فرغَ قَالَتْ : وارُوا الصَّبيَّ ، فَلَمَّا أَصبحَ أَبو طَلْحَةَ أَتَى رسولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَخْبرهُ، فَقَال: « أَعرَّسْتُمُ اللَّيْلَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قال : « اللَّهمَّ باركْ لَهُما » فولَدتْ غُلاماً فقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ : احْمِلْهُ حتَّى تَأْتِيَ بِهِ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وبَعثَ مَعهُ بتمْرَات ، فقال : «أَمعهُ شيْءٌ ؟ » قال : نعمْ ، تَمرات فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فمضَغَهَا ، ثُمَّ أَخذَهَا منْ فِيهِ فَجَعَلَهَا في في الصَّبيِّ ثُمَّ حَنَّكَه وسمَّاهُ عبدَ اللَّهِ متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ للْبُخَاريِّ : قال ابْنُ عُيَيْنَة : فَقَالَ رجُلٌ منَ الأَنْصارِ : فَرَأَيْتُ تَسعة أَوْلادٍ كلُّهُمْ قدْ قَرؤُوا الْقُرْآنَ ، يعْنِي مِنْ أَوْلادِ عَبْدِ اللَّه الْموْلُود .

وفي روايةٍ لمسلِم : ماتَ ابنٌ لأبِي طَلْحةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ ، فَقَالَتْ لأهْلِهَا : لا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بابنِهِ حتَّى أَكُونَ أَنَا أُحَدِّثُهُ ، فجاءَ فَقرَّبَت إِلَيْهِ عَشَاءً فَأَكَلَ وشَرِبَ ، ثُمَّ تَصنَّعتْ لهُ أَحْسنَ ما كانتْ تَصنَّعُ قَبْلَ ذلكَ ، فَوقَعَ بهَا ، فَلَمَّا أَنْ رأَتْ أَنَّهُ قَدْ شبِعِ وأَصابَ مِنْها قَالتْ: يا أَبَا طلْحة ، أَرَايْتَ لَوْ أَنَّ قَوْماً أَعارُوا عاريتهمْ أَهْلَ بيْتٍ فَطَلَبوا عاريَتَهُم ، أَلَهُمْ أَنْ يمْنَعُوهَا؟ قَالَ : لا ، فَقَالَتْ : فاحتسِبْ ابْنَكَ . قَالَ : فغَضِبَ ، ثُمَّ قَالَ : تركتنِي حتَّى إِذَا تَلطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبرتِني بِابْني ، فَانْطَلَقَ حتَّى أَتَى رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأَخْبَرهُ بما كَانَ ، فَقَالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بَارَكَ اللَّه لكُما في ليْلَتِكُما » .

قال : فحملَتْ ، قال : وكانَ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفرٍ وهِي مَعَهُ وكانَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا أَتَى الْمَدِينَةِ مِنْ سفَرٍ لاَ يَطْرُقُها طُرُوقاً فَدنَوْا مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَضَرَبَهَا الْمَخاضُ ، فَاحْتَبَس عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ ، وانْطَلَق رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . قَالَ : يقُولُ أَبُو طَلْحَةَ إِنَّكَ لتعلمُ يَاربِّ أَنَّهُ يعْجِبُنِي أَنْ أَخْرُجَ معَ رسولِ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا خرَجَ ، وأَدْخُلَ مَعهُ إِذَا دَخَلَ ، وقَدِ احْتَبَسْتُ بِما تَرى . تقولُ أُمُّ سُلَيْمٍ : يا أَبَا طَلْحَةَ مَا أَجِد الَّذي كنْتُ أَجِدُ ، انْطَلِقْ ، فانْطَلَقْنَا ، وضَربهَا المَخاضُ حينَ قَدِمَا فَولَدتْ غُلاماً . فقالَتْ لِي أُمِّي : يا أَنَسُ لا يُرْضِعُهُ أَحدٌ تَغْدُوَ بِهِ عَلَى رسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلمَّا أَصْبَحَ احتملْتُهُ فانطَلَقْتُ بِهِ إِلَى رسولِ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . وذَكَرَ تمامَ الْحَدِيثِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެ މަންމަ ބަލިވެ ހުންނެވި ވަގުތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެން ވާ أبو طلحة ދަރިކަލުން ވަޑައިގެން ނިޔާވެ ވަޑައިގެންފައެވެ.

އަނިޔާ ހުރި ދުވަސް ... ވަރަށް ދެރަވެ ހިތާމަކުރެއްވިއެވެ. ދެން

أبو طلحة ދަރިކަލުން ...

[illegible]

...

ދެން ދަރިކަލުން މާތް رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ... ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

ދެން ... أبو طلحة ... ﺷﻜﻮاء ...

... ؟ ... صحابی

... صالح ...

ލިބުމަށް އެދި) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ الله ! މިދެމީހުންގެ
ރޭގަނޑުގައި ބަރަކާތް ލައްވައިދެއްވާނދޭވެ ! ދެން އެކަމަނާ ބަލިވެ ދަރިއަކު ވިހެއްސެވިއެވެ
އަލިކަމުން ފާޅުވިއެވެ. އަރިހުން أنس ގެފާނު އަރިހުގައި ދުންނަވިއެވެ. މިދަރިފުޅު
އުފުއްލަވައިގެން رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހަށް ވަޑައިގަން އެކަލޭގެފާނާ
ބައްދަލުކުރުމަށް ފުރުޅުކުން ދަރިފުޅު އަރިއްސެވިއެވެ. އަދި އެކަމެއް އާއި أنس ގެފާނު ގެ އަތްފުޅުގައި
أبو طلحة ކަދުރުކޮޅެއްވެސް ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން أنس ގެފާނު މިކަމާ އުފުއްލަވައިގެން
ގޮސް އެކަލޭގެފާނަށް ދަރިކަލުން ދެއްކެވިއެވެ. މިކަމާއިއެކު ކަދުރުކޮޅު އޮތްތޯ
ގެންގޮސްފިންތޯއެވެ؟ أنس ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ . ކަދުރު ކޮޅެއް ގެނައިމެވެ. ދެން
رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެއިން ކަދުރު ކޮޅެއް ނަންގަވާ އަނގަފުޅުގައި ފުއްޕަވާ
މަޑުކޮށްލައްވައިގެން އެކުއްޖާގެ އަނގަތެރޭގައި ލައްވާ އެކުއްޖާގެ އަނގަ ފުރޭ ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ
. އަދި އެކުއްޖާގެ ނަމަކަށް عبد الله ގެ ނަން ދެއްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . أبو عُيَيْنَة ވިދާޅުވިއެވެ. انصاريބަޔަކު
ވިދާޅުވިއެވެ. މި عبد الله ގެ ނުވަ ދަރިންނާ ދިމާވިމެވެ. އެހުރިހާ ކުދިން ވެސް
ވަގުތެއްގައި قرآن ކިޔަވައި ބަލާނިމުނުކަމެވެ .

45 وعنْ أَبِي هُريرةَ رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَيْسَ الشديدُ بالصُّرَعةِ إنمَّا الشديدُ الّذي يمْلِكُ نَفسَهُ عِنْد الْغَضَبِ » متفقٌ عليه .

« والصُّرَعَةُ » بِضمِّ الصَّادِ وفتْحِ الرَّاءِ ، وأَصْلُهُ عنْد الْعربِ منْ يصرَعُ النَّاسَ كثيراً

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނު أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަނޑުވާ މުޞާރަޢާއިން ބައްދަ
ދެވޭމީހަކީ حقيقي ގަދަފަދަ ބަޔަކު ނޫނެވެ. ހަމައެކަނި حقيقي ގަދަފަދަ މީހަކީ
ރުޅިއަންނައިރު ތިމާގެ ނަފްސު ގެ ވެރިކަން ހިފެހެއްޓޭ މީހާއެވެ.

46 وعنْ سُلَيْمانَ بْنِ صُرَدٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كُنْتُ جالِساً مع النَّبِي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ورجُلان يستَبَّانِ وأَحدُهُمَا قَدِ احْمَرَّ وَجْهُهُ . وانْتفَخَتْ أوداَجهُ . فقال رسولُ اللَّه

صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنِّي لأعلَمُ كلِمةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عنْهُ ما يجِدُ ، لوْ قَالَ : أَعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ذَهَبَ عنْهُ ما يجدُ . فقَالُوا لَهُ : إنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «تعوَّذْ بِاللَّهِ مِن الشَّيَطان الرَّجِيمِ ». متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ކުރައްވާ سُلَيْمان بْنِ صُرَد ގެ ރިވާޔަތެއް ތިރީގައިވާން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ދެމީހަކު ނަބިއްޔާގެ ކުރިމަތީގައި ހަޅުއަޅާ ނަބިއްޔާއާ ދިމާލުގައި އެކަކުގެ ރުޅިއަރައިގެން އިނގިރާ އެމީހާގެ މޫނު ރަތްވެ ކަރުގެ ނާރުތައް ފުޅާވެއްޖެއެވެ. އެކަމަށް ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއް ކަލިމައެއް އެނގެއެވެ. އެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ ދެން މިހާރު ހުރި ރުޅި ފިލައިގެން ދާނެއެވެ. ދެން (އެ މީހާއަށް ބުނެވުނީ) رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރުވައި ވިދާޅުވި ބަސްފުޅަކީ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ވިދާޅުވާ ބަސްފުޅަކީ ރަސޫލާ އެހެންވެއެވެ. އެބަސް އެހުމުގައި ރުޅިފިލާނެ ޝައިޠާނާގެ ނުބައިކަން ދުރުކުރުމަށް ބުނާކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔުމުންނެވެ. ޝައިޠާނާގެ ނުބައިކަމުން ދުރުކުރުމަށް ބުނެވޭނެއެވެ. މިހެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބަސްފުޅު އަރުވައިގެން ނަބިއްޔާ ކުރައްވާ ތެދުބަސްފުޅެވެ. رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިހެން حديث ކުރެއްވީ أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔުމަށެވެ.

47 وعنْ مُعاذ بْنِ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ كظَمَ غيظاً ، وهُو قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِذَهُ ، دَعَاهُ اللَّهُ سُبْحانَهُ وتَعالَى عَلَى رُؤُوسِ الْخلائقِ يَوْمَ الْقِيامَةِ حَتَّى يُخَيِّرَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ مَا شَاءَ » رواه أَبُو داوُدَ ، والترْمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ކުރައްވާ مُعاذ بْنِ أَنَسٍ ގެ ރިވާޔަތެއް ތިރީގައިވާން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ކުރިމަތީގައި ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބަދަލުން ބަދަލު ހިފޭނެ ބާރުހުރި ހާލަތުގައި ރުޅި ހިފެހެއްޓި މީހާ ބަދަލު ހިފުމެއް ނުކޮށް ރުޅި ހިފެހެއްޓިނަމަ މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى މިސްކީން ރިހޭ ޙޫރުލްޢީން

ސުވަރުގޭ އިން އެމީހަކު ބޭނުން ވަރަށް ގިނަ حور العين ކަނބަލުން ގެންދިޔުމުގެ ފުރުޞަތު
إختيار ދެއްވާނެއެވެ.

48 وعنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَوْصِنِي ، قَالَ : « لا تَغضَبْ » فَرَدَّدَ مِراراً قَالَ ، « لا تَغْضَبْ » رواه البخاريُّ.

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލާއި ނަބިއްޔާ ސަލްލަލްލާހު ޢަލައިހިވަސައްލަމާ ދެންނެވިއެވެ. (އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ) މަށަށް ނަސޭހަތެއް ކޮށްދެއްވާށެވެ. ކަލޭގެ ރަސޫލާ وصية އަށް ކޮށްދެއްވާށެވެ. (ދެންނެވިއެވެ). އެހެން ރިވާވެގެންވާ މިފަދަ ބޮޑުކަމެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި ނުރުހުން ގޯސްކަމާއި ހަލާކަށް ގެންދިޔުމުގެ ސަބަބެއް ނުވާނެ ފަދަ ޢަމަލެއް ނުކުރާ عمل އެއް ރަނގަޅުކަމެއް ކުރުމުން ބޮޑުވެއެވެ. އަދި މުޢުމިން އަރިހުގައި ކަމެއް ރަނގަޅު ކުރުމުން ރަނގަޅުވާނެއެވެ. ނުރުހުން ޙައްޤުކުރެވޭ މަސައްކަތްތަކުގެ ސަބަބުން ޢަމަލު ކުރުމަށް ނަޞީޙަތްދެއްވިއެވެ.) حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބަސް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް . މާނަ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރުވެސް މުޢުމިން ރަނގަޅު ކަމަކީ މަސައްކަތް ކުރުމަށް ޙައްޤުކުރެވޭ ކަން ޢަމަލުކުރަން وصية އަށް ކަންތައްތަކުގެ ބޮޑުމިން ހަމަޖެހުން. އެހެން ކަންތަކުގެ ވަރަށް ގިނަ ފަހަރު ގާތްކޮށް އަހާލާ ވާހަކަތަކެއް
حديث ދުގެ ކުރެއްވިއެވެ. މިބަސް ކިޔައިދީ ނުރުހުންތައް.

49 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا يَزَالُ الْبَلاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمؤمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ ومَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّه تعالى وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ» رواه التِّرْمِذِيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިން ފިރިހެނުންނަށާއި،
މުއުމިން އަންހެނުންނަށާއި، އެމީހުންގެ ދަރިންނަށާއި، އެމީހުންގެ މުދަލަށް مصيبة ޖެހެ
ދެމިހުރޭ ވަރަށް ގިނަ ގޮތަކުންނެވެ އޭގެ ސަބަބުން އެމީހުން قيامة ދުވަހުން الله އާއި
ބައްދަލުވާނީ ފާފައެއް ނުވާ ސާފުކުރެވިފައިވާ ޙާލު ގައެވެ. حال ގައެވެ.

50 وَعَنْ ابْن عَبَاسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَة بْنُ حِصْنٍ فَنَزَل عَلَى ابْنِ أَخيهِ الْحُر بْنِ قَيْسٍ ، وكَانَ مِن النَّفَرِ الَّذين يُدْنِيهِمْ عُمرُ رضِيَ اللَّهُ عنهُ ، وكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنه ومُشاوَرَتِهِ كُهولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فَقَالَ عُيينَةُ لابْنِ أخيهِ : يَا ابْنَ أَخِي لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الأمِيرِ فَاستَأْذِنْ لي عَلَيْهِ ، فاستأذنَ فَأَذِنَ لَهُ عُمرُ . فَلَمَّا دخَلَ قَالَ : هِيْ يا ابْنَ الْخطَّاب ، فَوَاللَّه مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ ولا تَحْكُمُ فينَا بالْعَدْلِ ، فَغَضِبَ عُمَرُ رضيَ اللَّه عنه حتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ : يا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّه تعَالى قَال لِنَبِيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجاهلينَ } [سورة الأعراف: 198] وإنَّ هَذَا مِنَ الجاهلينَ ، وَاللَّه ما جاوَزَها عُمَرُ حِينَ تلاها ، وكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ تعالى رواه البخارى

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن عَبَاس ގެ ރިވާޔަތުން ޙިކާޔަތްވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:(ފަޒާރީންގެ قبيلة ގެ ސަރުދާރަކަށް ވެގެންވާ) عُيَيْنَة بْنُ حِصْن
ސަރުދާރުން ކާފަރުން (މުސްލިމުވުމުގެ ކުރިން) އައެވެ. އެއީ އޭނާގެ ބޭބޭގެ ދަރިއަށް
ކަލުގައިވާ الْحُر بْنِ قَيْس ގެ ގާތަށް. މިކަލޭގެފާނަކީ الْحُر بْنِ قَيْس އަކީ މާތް
الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُمَرُ ގެފާނުގެ مشورة ގަތުމުގައި ހިމެނޭ އަރިހުގައި ބައިތިއްބަވާ ފަރާތުގެ
ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ހަމަ ابن عَبَاس ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ ގެފާނުގެ مشورة ގަތުމުގައި
ގެންގުޅުއްވި ކުދި ބޮޑު އެންމެން ހިތުގައި قرآن ކިޔަވައި علم ލިބި ބޭކަލުންނެވެ. ފަހެ
މި عُيَيْنَة އޭނާގެ ބޭބޭ ދަރިކަލުން އިސްތިއުޛާނުކުރި الْحُر بْنِ قَيْس ގެ ގާތުގައި
ބުންޏެވެ. އޭ ބޭބޭގެ ދަރިކަލުނޭ! ތިޔަބޭފުޅާއަށް عُمَرُ ގެ ގާތުގައި ޝަރަފުވެރި
ގަދަރެއް . ލިބި ދެއްވާނެ އޭރު عُمَرُ ގެ ގާތުގައި ބައްދަލުވުމަށް ގޮސް ކުރުމަށް
ދެއްވާށެވެ. ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު އަރިހަށް އެއްގޮތަށް ބައްދަލުވުމަށް ހުއްދަދެއްވުމަށް އެދި
ދެންނެވުމުން ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ވަނީ عُمَرُ ގެފާނު އަރިހަށް ވަދެވުނު ބުންޏެވެ. އޭ
عُمَرُ ابْن الْخَطَّاب އެވެ. މާތް الله ގަސަމް ކަލޭގެފާނު ބޮޑުވެގެން. ފަހެ ކަލޭގެފާނު
ޢަދުލުވެރިކަމަށް ދެއްވަނީ ބަހާވަރެއް. އަދި ޢަދުލުވެރިވުމެއް ނެތް قبيلة ތަށް ޙުކުމް
ކުރެއްވުން ހަމަ ކުރައްވާވެސްނުވެވެ. ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު (އިސްލާމް ދީނުގެ ފަރާތުން) ކޯފާވެ

ދައްކަން) ކާފަރުވެފައިވާތީއެވެ. އަދި (މިސާލެއް ދެއްކު ބުރަދުމީގެ ދައްކަން) މިސާލަށް
އަދަބު ދެއްވަން އުޅުއްވާ ގޮތެވެ. އަރިހުން الْحُر އިންސާފުވެރި ދެންނެވިއެވެ. އޭ أَمِير
الْمُؤْمِنِين އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ އަށް وحي
ކުރައްވައިފިއެވެ. (خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجاهلينَ) މާނައީ ކަމާފުކުރުން معاف
ކުރައްވާށެވެ. އަދި ޖާހިލުން ކަރައްސާ ކަލަބަހިމިހާރު އަހުރު ކުރައްވާށެވެ . އަދި ޖާހިލުން ދުރުކުރާ
ވެރިކަމުގެ ދައްކަން ބަދަލު ނުވެއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން
ހުރި ޖާހިލެކެވެ. ތަކު ވިދުވެރިކަމެވެ. މާތް الله ގަސްދީ ހިފެހެއްޓިކަން ތިލަވަވެ. މިއައިތީގެ
އަޅު އިވުމުން عُمَرُ ގެފުޅަން އިހުތު އަހުވަވެ ހަރާކާތެއް ނުހިނގުނުވިއެވެ. (ވަގުތުން
ކުރިފުޅެއް ނުއެރުވިއްވިއެވެ.) عُمَرُ ގެ ފާސާދު ސިފައި قرآن ގެ އަހުލައި އެއީއިވުހެއްޓެއް
އަޅުބަން ބާދަހަތި ވަގުތުން ކާރުބަން ގަސްތަވާ ބާހަލާވެވެ.

51 وعَن ابْنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّهَا سَتكُونُ بَعْدِى أَثَرَةٌ وأُمُورٌ تُنْكِرونَهَا ، قَالُوا : يا رسُولَ اللَّهِ فَما تَأمرُنا ؟ قال : تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذي عَلَيْكُمْ وتَسْأَلُونَ اللَّه الذي لكُمْ » متفقٌ عليه . « والأَثَرَةُ » : الانفرادُ بالشيْءِ عمَّنْ لَهُ فيهِ حقٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ޔަގީން ކަލޭގެފާނުގެ ފަހު ކަންތައްތަކެއް އަތުވެދާނެ ތަނަވަސް މިހާރު ޔާއިބާ
ކަންތައްތަކެއް އަތުވާނެއެވެ މިހާރު ކަންތައްތަކެއް ދިމާވެ ... އަދި ޔާރަބައިމިހާރު
ނުރުހޭނެ އަދާކުރެއް (އަބުރު އަތުވެދާނެ ބިރުބޮޑު ސަރަހައްދު إسلامي ثقافة
ގާއި خلاف عمل ކުރެ) ކުރައްވާ ކަންތައްތަކެވެ. أصحاب ބޭފުޅުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ.
އަދި ވަގުތު އަތުވެދާނެ (ޔަގީނުން ކަންތައްތަކެއް އަތުވާ ދުވަސް)ކަލޭގެފާނު ގެ
އަމުރު ކިހިނެއް ހުއްޓެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔަތަބައިމިހާރު ދައްކަންތަ
ވާޖިބު حق ކުރެ (ބަރާބަރަށް) އަދާކުރެއްވުމެވެ. އަދި ޔަތަބައިމިހާރު حق ހޯދަން
الله އަށް دعاء ކުރެއްވުން ގެންދެވުމެވެ .

52 وَعن أبي يحْيَى أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ قال : يا رسولَ اللَّهِ أَلا تَسْتَعْمِلُني كمَا اسْتَعْملت فُلاناً وفلاناً فَقَالَ : « إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدي أَثَرَةً فاصْبِرُوا حَتَّى تلقَوْنِي علَى الْحوْضِ » متفقٌ عليه .

« وأُسَيْدٌ » بِضَمِّ الْهمزَةِ . « وحُضَيْرٌ » بِحاءٍ مُهْمَلَةٍ مضمُومَةٍ وضادٍ مُعْجَمَةٍ مفْتُوحةٍ ، واللَّهُ أَعْلَمُ .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނު أبو يحيى أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرْ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން انصارى ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފި ބޭކަލުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ رسول الله އަޅުގަނޑު ބަލަހައްޓަން ލުމަށް ބޭނުންނުކުރައްވަނީ ކީއްވެތޯ؟ ބޭކަލުންނަށް ވަޒީފާ ދެއްވި ފަދައިން. ދެން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ.
حديث ގެ މާނައަކީ (ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން ފަހުން ކަމެއް ހުރިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާ ބާވަތުގެ ކަމެއް ދިމާވާ ވަގުތު ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާށެވެ.)
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާ ކަމުގައި ވަނީނަމަ އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުން ބައްދަލުވާނީ ކަވުޘަރު ކޯޅުގެ ކައިރީގައެވެ. ދެން އަހުރެން ، ތިޔަބައިމީހުން ބައްދަލުވާނީ كوثر ގެ ކޯޅުގަ
ބައިތުލްމާލުން ދޫކުރާ އެއްޗެއް ބަޔަކަށް ޚާއްޞަކޮށް ދެވޭނެއެވެ.(އަމީރުން ބަޣާވާތް
ކުރި މީހުންނަށް ދީނުގެ ބޭނުމަށް بغاوة ކުރުމުގެ ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ.)

53 وَعنْ أبي إبْراهِيمَ عَبْدِ اللَّه بْنِ أبي أَوْفي رضي اللَّهُ عنهمَا أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم في بعْضِ أَيَّامِهِ التي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ ، انْتَظَرَ حتَّى إِذَا مَالَتِ الشَّمْسُ قَامَ فِيهِمْ فَقَالَ: « يَا أَيُّهَا النَّاسُ لا تتَمَنَّوا لِقَاءَ الْعدُوِّ ، وَاسأَلُوا اللَّه العَافِيَةَ ، فَإِذَا لقيتُموهم فاصْبِرُوا ، وَاعلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلالِ السُّيُوفِ » ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ ، وَهَازِمَ الأَحْزَابِ ، اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ » . متفقٌ عليه
وباللَّه التَّوْفيقُ

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ގެފާނު أبو إبْراهيم عَبْد اللَّه بْنِ أبي أَوْفي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْه وسلَّم ބައެއް

ހަނގުރާމަ ތިބާގައި عداوة ތެރިންނާއި ހަމަލާ ދިނުމުންޖެހެއި އިރު ގޮދުން ޖަނަބަށި (
ފިނި އަވިން އަޅައި) ތަމަން ދާން ދަން އިންޝާﷲ ކުރައްވާށެވެ. އަދި އިރު ފިނި އަވިން
އެމުން ހަނގުރާމަ ތެރިންނާއި مخاطب ކުރައްވާށެވެ. ވަރަ حديث ކުރައްވާށެވެ.
އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ނުދޭވެ.
އަދި އެފަދަ مصيبة ތަކުން ރައްކާތެރިކަން އެދި الله އަށް دعاء ކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ.
ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރަން ދިމާވެއްޖެއްޔާ ވަރަ
ކެތްތެރި ކަމާއެކު ހަނގުރާމަކުރުން ގެންދަވާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
ގެ ސުވަރުގައި جهاد ކުރުމީ އެކަމުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ حاصل ވެގެންދާނޭ ކަމުގައެވެ.
މިބަސްފުޅު އިއްވަވުމުން ވަރަ ދޭން(ދުއަތް އުފުއްލަވާ) دعاء ކުރައްވާފައެވެ. يا الله!
އިބަރަސްކާތްތަކުގެ އެދުން ފޮނުއްވަ ބަވާތައިވެ ބަރަސްކާތްތަކަށެވެ. އަދި އަޑުގައިވާ
ކަލިބައި އަތައް މިބަސްތަކުން ގެންދަވާ ބަރަސްކާތްތަކަށެވެ. އަދި عداوة ތެރިންގެ لشكر
ބަލިކުރައްވާ ބަރަސްކާތްތަކެވެ. އެވެ. عداوة ތެރިންގެ لشكر ބަލިކުރައްވާނދޭވެ! އަދި
އައުރުންގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑުމެން نصر ދެއްވާނދޭވެ!

باب الصدق

ތެދުވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (التوبة 119): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللَّه، وكونوا مع الصادقين}.

އޭ ايمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوىވެރިވާށެވެ! އަދި ތެދުވެރިންނާއި އެކުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ!

وقال تعالى (الأحزاب 35): {والصادقين والصادقات}.

ތެދުވެރި ފިރިހެނުންނާއި، ތެދުވެރި އަންހެނުންނާއި.

وقال تعالى (محمد 21): {فلو صدقوا اللَّه لكان خيرا لهم}.

ފަހެ ހަނގުރާމަކުރުމުގެ أمرފުޅު ކަނޑައެޅިއްޖެ ހިނދު، الله އަށް އެއުރެން ތެދުވެރިވިނަމަ، އެކަން އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑުވީސްކަން ކަށަވަރެވެ.

وأما الأحاديث:

54 فَالأَوَّلُ : عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الجَنَّةِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيصْدُقُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقاً ، وإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الفجُورِ وَإِنَّ الفجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّاباً » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ރުއްސުންވާތި عبد الله بن مسعود نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުބުނުން ހެޔޮކަމަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަން ސުވަރުގެއަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ތެދުބުނަމުން ގެންދެއެވެ

[illegible] حضرة [illegible] صديق [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الله [illegible] حضرة [illegible]
[illegible]

55 الثَّاني : عَنْ أبي مُحَمَّدٍ الْحَسنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أبي طَالِبٍ ، رَضيَ اللَّهُ عَنْهما ، قَالَ حفِظْتُ مِنْ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دَعْ ما يَرِيبُكَ إِلَى مَا لا يَرِيبُكَ ، فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمأنينةٌ، وَالْكَذِبَ رِيبةٌ » رواه التِرْمذي وقال : حديثٌ صحيحٌ .

قَوْلُهُ : « يرِيبُكَ » هُوَ بفتحِ الياء وضَمِّها ، ومَعْنَاهُ : اتْرُكْ ما تَشُكُّ في حِلِّه ، واعْدِلْ إِلى مَا لا تَشُكُّ فيه .

[illegible] الله [illegible] أبو مُحَمَّد الْحَسن بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أبي طَالِب [illegible] ([illegible]) رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم [illegible] وصية [illegible]
[illegible] إرشاد [illegible] شك [illegible]
[illegible] ([illegible]
) شك [illegible] إختيار [illegible] شك
[illegible]
[illegible] شك [illegible]
[illegible]

56 الثَّالثُ : عنْ أبي سُفْيانَ صَخْرِ بْنِ حَربٍ . رضيَ اللَّه عنه . في حديثِه الطَّويل في قِصَّةِ هِرقْلُ ، قَالَ هِرقْلُ : فَماذَا يَأْمُرُكُمْ يعْني النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ أَبُو سُفْيَان:

قُلْتُ : يقول « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ لا تُشرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، واتْرُكُوا ما يَقُولُ آباؤُكُمْ ، ويَأْمُرُنَا بالصَّلاةِ والصِّدق ، والْعفَافِ ، والصِّلَةِ » . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سُفْيان صَخْر بْنِ حَرب ގެ ރިވާޔަތުން އިސްލާމް ވުމުގެ ކުރިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ރޫމް ކަރައިގެ هرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ހިމެނުނު އެތެރޭގެ حديث ގައި ވެއެވެ. هرقل ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އަމުރުކުރަނީ (އެބޭ نبي އާ صلّى الله عَلَيْه وسلَّم) އަމުރު ކުރައްވަނީ ކޮން ކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ أبو سُفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އަޅުކަންކުރަށް الله އަށް އެކަނި ކުރާށެވެ. އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކާބަފައިން ބުނާގޮތް އަޅުނުލާފައި شرك ގެ ވާހަކަ ދުރުކޮށްލާށެވެ. އަދި އަހަރެމެންނަށް ނަމާދު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތެދު ބުނުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި (فاحشކަން ދުރުކޮށް ނުބުނުމަށް) عفة ތެރި ވުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމާގެ ކައުމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

57 الرَّابعُ : عَنْ أبي ثَابتٍ ، وقِيلَ : أبي سعيدٍ ، وقِيلَ : أبي الْوليدِ ، سَهْل بْن حُنيْفٍ ، وَهُوَ بدرِيٌّ ، رضي اللَّه عنه ، أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ سأَلَ اللَّهَ ، تعالَى الشِّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهدَاءِ ، وإِنْ مَاتَ عَلَى فِراشِهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو ثَابت سَهْل بْن حُنيْف ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއީ بدر ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ޞަޙާބީއެއް ކަމުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ސައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ތެދު ހިތުން شهيد ވުމުގެ ދަރަޖަ ދެއްވުމަށް دعاء ކުރާ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް شهيد އެއްގެ ދަރަޖަ ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެމީހަކު ގޮނޑިމަތީގައި (އެއީ މަރު ވަޑައިގެން) މަރު ކުރާގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

58 الخامِسُ : عَنْ أبي هُرِيْرة رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « غزا نَبِيٌّ مِنَ الأَنْبِياءِ صلوات اللَّه وسلامُهُ عليهِمْ فَقَالَ لقوْمِهِ : لا يتْبعْني رَجُلٌ ملَكَ بُضْعَ

امْرَأَةٍ. وَهُوَ يُرِيدُ أَن يَبْنِيَ بِهَا وَلَمَّا يَبْنِ بِها ، ولا أَحدٌ بنَى بيُوتاً لَمْ يرفَع سُقوفَهَا ، ولا أَحَدٌ اشْتَرى غَنَماً أَوْ خَلَفَاتٍ وهُو يَنْتَظِرُ أَوْلادَهَا . فَغزَا فدَنَا مِنَ الْقَرْيَةِ صلاةَ الْعصْرِ أَوْ قَرِيباً مِنْ ذلكَ ، فَقَال للشَّمس : إِنَّكِ مَأْمُورَةٌ وأَنا مأمُورٌ ، اللهمَّ احْبسْهَا علَينا ، فَحُبِست حَتَّى فتَحَ اللَّهُ عليْهِ ، فَجمَعَ الْغَنَائِم ، فَجاءَتْ يَعْنِي النَّارَ لِتَأْكُلهَا فَلَمْ تطْعمْهَا ، فقال: إِنَّ فِيكُمْ غُلُولاً، فليبايعنِي منْ كُلِّ قبِيلَةٍ رجُلٌ ، فلَزِقتْ يدُ رَجُلٍ بِيدِهِ فقَالَ : فِيكُم الْغُلولُ ، فليبايعنِي قبِيلَتُك ، فلزقَتْ يدُ رجُلَيْنِ أَو ثَلاثَةٍ بِيَدِهِ فقَالَ : فِيكُمُ الْغُلُولُ ، فَجاءُوا بِرَأْسٍ مِثْلِ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنْ الذَّهبِ ، فوضَعها فَجَاءَت النَّارُ فَأَكَلَتها ، فلمْ تَحل الْغَنَائِمُ لأحدٍ قَبلَنَا ، ثُمَّ أَحَلَّ اللَّهُ لَنا الغَنَائِمَ لمَّا رأَى ضَعفَنَا وعجزَنَا فأَحلَّها لنَا » متفقٌ عليه .

« الخلفاتُ » بفتح الخاءِ المعجمة وكسرِ اللامِ : جمْعُ خَلِفَةٍ ، وهِي النَّاقَةُ الحاملُ .

ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހު أبو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ކުރީގެ ނަބީބޭކަލުންގެ ތެރެއިން
ނަބީބޭކަލަކު جهاد ކުރެއްވުމަށް ނިކުތު ވަޑައިގަތުމުން قصد ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި އެނަބިއްޔާގެ
قوم ގެ މީހުންނަށް مخاطب ކުރައްވާ إعلان ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
އަންހެނާއި ކައިވެނި ވެގެންހުރެ އެފިރިހެނާ ފުރަތަމަ ގޮސް އެއްކުރުން ކުރިން ތިޔައްޔެ
ހެދި މިހާރު ނު جهاد ގައި ބައިވެރި ނުވާނެ އޭނާ ނުވާނެއެވެ. އަދި ގެއެއް
ބިނާކުރައްވަން ފެށި ފުރާޅު ނުލާހުއްޓާ މިހާރު ތިބިފައި ހުރެ މިހާރު جهاد ގައި
ބައިވެރި ނުވާނެ އޭނާ ނުވާނެއެވެ. އަދި ބަކަރިއެއް ނުވަތަ ބަލިވެ ގަނެގެން ހުރި
އޭނާ އިރުކު ދެން ދެން ޖެހުނީ އިންތިޒާރު ކުރަމުން ހުރި މިހާރު جهاد ގައި ބައިވެރި
ނުވާނެ އޭނާ ނުވާނެއެވެ. (މި ނަބިއްޔާގެ ބުނުމުގެ مقصد އަކީ މީހުން جهاد ކުރަނީ
ހިތުން ހަމަގައިމު ދުނިޔޭގެ އެދުން ތަކެއް ނެތި އެކަށީގެން ތިބެ إخلاص ތެރިކަމާއެކު جهاد
ކުރުން ބަލާހިތި ކުރުމަށެވެ.) ދެން عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ވަޑައިގެންނެވެ.
އަދި عداوة ތެރިންގެ ރަށާއި ކައިރިވެފައި ހުރިގޮތު ހުރީ عصر ނަމާދު ވަގުތު ވަދެފައެވެ.
ނަމަވެ عصر ވަގުތު ކައިރި ވެފައެވެ. ދެން މިނަބިއްޔާ އިރާއި مخاطب ކުރައްވާ
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އިރުވާ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަކީ ވެސް ގެންގުޅުއް ދައުރު ކުރަމުން

ގެންދިއުމުން އަމުރު ކުރެވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ . އަދި ބިމަން ކާފަރުވެރިޔާ މުރާދި
ހަނގުރާމަ ކުރުމުން އަމުރު ވެވިގެން ވާ ފުރާތަޔާ މެދު. يا الله ! (ބިމަންގެ مقصد
ނިމުން ދެން) އިރު އައްސުން ހަސްކުރައްވާފާނދެވެ! ފަހަ އިރުއައްސުން (الله سبحانه
وتعالى) ހަސްކުރައްވިއްވެ.(އަދި އިރުއައްސުމުގެ ކުރިން) الله سبحانه وتعالى
އަބައިމީހުންނަށް (އަރަން) فتح ކުރެއްވިއްވެ. (ފަހަ ކުރީގެ އައުމުބިކަން އަމުރު
ކުރެވިފައިވާ ގެބޭގެ މަބީން)غنيمة ގެމުދާ އައްބިނަކަން جمع ކުރެއްވިއްވެ. (ކުރީގެ
އައުމުބިކަން އަމުރު ވެވިފައި އަންނަނީ جهاد ކުރެގެން ލިބޭ غنيمة ގެމުދާ އައްބިނަކަން
جمع ކުރެވުނެވެ. ދެން އެކުން އަލިފުން ގަނޑައް އައިސް އަހަރާ މުދާބަޔަ
ހަރައިގެން ހިނގައިދިއްޖެ.) ފަހަ އަجمعކުރި މުދާބަޔަ ހަލާން އެކުން އަލިފުން ގަނޑައް
އައިސް ފައި އަމުދާބައި ނުހާ އަނބުރާ ހިނގައްޖެއްޖެ. އަހަރުދު އަނބިކަލޭފާނު
ވެދުލެވިއްޖެ. يقين ނުވެ. ބިދެބައިމީހުންގެ ބެހެއްން މިހަލާ މި މުދަލަން خيانة ބެރި ވެއްޖެއްޖެ.
ވީމާ ބިދެބައިމީހުންގެ ބެހެއްން ކުނުމު قبيلة އަހަން މިހަލާ އައިސް ބިމަން ކާފަރުވެރިޔާ
އަބައި އަބައްޖެއްސާ بيعة ކުރުނެވެ. (މިގެބެން بيعة ކުރުމުން އަހަހަގެ އަބ
ބައްހާފާއްވެ. ފަހަ އަނބިހާކަލޭފާނު ވެދުލެވިއްވެ . يقين ނުވެ. މިމުދަލަން خيانة ބެރިވީ
ބިހަ قبيلة ގެ މިހުންނެވެ. ވީމާ ބިހަ قبيلة ގެ އަންމުން ވަހަވަހަން ބިމަން ކާފަރުވެރިޔާ
بيعة ކުރުމުން ގެންދިނެވެ. ދެން އަ قبيلة ގެ މިހުން بيعة ކުރުމުން ގެންދިއުމުރު ދެމިހައިގެ
ނުވާތަ ބިން މިހައިގެ އަބ ބައްހާފިއްވެ. ފަހަ އަނބިހާކަލޭފާނު ވެދުލެވިއްވެ. މި މުދަލަން
خيانة ބެރިވީ ބިހަބައިމިހުން ކުރަން يقين ވެއްޖެއްވެ. ދެން އަމިހުން ވަގަން ނަގާފައި ހުރި
މުދާ ގެނައިރު އައި ގެރިއައިގެ ބޮޑު އައްސަފައަން ހަދާފައި ހުރި ރަނގެޖެހޭވެ. ދެން
ރަނގެޖެ އަމުދުލުގެ ބެރައަން ވައްދުމުން (އެޖެން) އަލިފުން ގަނޑައް އައިސް
އަމުދުބައި ހާހެގެން ހިނގައްޖެއްވެ. رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم حديث ކުރައްވިއްވެ.
ފަހަ ބިމަން ކާފަރުވެރިޔާ ކުރީގެ އައިވެސް އައުމުބިކަން جهاد ކުރެގެން ލިބޭ غنيمة ގެމުދާ
ބޭނުން ކުރުމުގެ ހައްދު އައި ނުވެވެ. (ނަމަވެސް) އައަނބުރަ الله سبحانه وتعالى
ބިމަންކާފަރުވެރިންގެ އައުމުބިގެ ދުކުރާމުގެ ނިކާމިކަން ދުކާދުނުވެގެން ބިމަންކާފަރުވެރިންގެ
އައުމުބިން غنيمة ގެމުދާ ބޭނުންކުރުން ހައްދު ކުރައްވީ އެވެ.

59 السادِسُ : عن أبي خالدٍ حكيمِ بنِ حزَامٍ . رضِيَ اللَّهُ عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْبيِّعَان بالخِيارِ ما لم يَتفرَّقا ، فإِن صدقَا وبيَّنَا بورِك لهُما في بَيعْهِما ، وإِن كَتَما وكذَبَا مُحِقَتْ بركةُ بيْعِهِما » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو خالد حكيم بنِ حزَام ގެ ރިވާއިން ރިވެވިގެން ވެއެވެ. (މި صحابي އިސްލާމްވީ ވަގުތަކީ مكة فتح ވި އަހަރުގައެވެ.) އަދި صحابي ގެ ބައްޕާ ޙިޒާމް ޢަރަބިއްޔަ ޖާހިލިއްޔާގައި އަދި އިސްލާމްގައި ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރުގައިވެސް قريش ވަންތަކަމުގެ ބޮޑުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނު ބޭފުޅެކެވެ. (حكيم) ވިދާޅުވެއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْه وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މުދާ) ވިއްކާމީހާއާއި ، މުދާ ގަންނަ މީހާއާއި ދެމީހުން ވިޔަފާރި ހިންގި ތަނުން ވަކިވެގެން ނުދާހާ ހިނދަކު ، އެދެ މީހުންނަށް ކަނޑައެޅި ވިޔަފާރި އަނބުރާ ބާޠިލް ކުރުމުގެ إختيار (شرعي ގޮތުން) ލިބިގެން ވެއެވެ. ފަހެ އެގޮތުން ވިޔަފާރި ކުރި ދެމީހުން އަދަދު އަނބުރާކަން ތެދު ހަދާ އަދި ވިއްކާ މުދާ ވިޔަފާރި މުދަލުގައި ހުރި حقيقة ބަޔާންކޮށް ހާމަކުރިނަމަ އަދި ގޮތްނަގާލާ ބަޔާންކޮށް ބޮޑުވެގެން ވިޔަފާރިކުރުމަށް އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރިގައި ބަރަކާތްލެއްވިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. (މިއާއި خلاف އަށް) އެދެމީހުން އަދަދު އަނބުރާކަން حقيقة އޮޅުވާ އަދި ދޮގުހަދައިގެން ވިޔަފާރި ކުރެއްޖެނަމަ އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރީން ބަރަކާތް ފިއްސަވައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

باب المراقبة

ނަފްސު مراقبة ކޮށް ބެލެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

-قَالَ اللَّه تعالى (الشعراء 219، 220): {الذي يراك حين تقوم وتقلبك في الساجدين}.

އަދި سجدކޮށް ނަމާދުކުރާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު حركات ތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާތަންވެސް އަކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަކަލާނގެއީ، މޮޅަށް އައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ، މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقَالَ تعالى (الحديد 4): {وهو معكم أينما كنتم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންވީ ކޮންމެތަނެއްގައި، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އަކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقَالَ تعالى (آل عمران 5): {إن اللَّه لا يخفى عليه شيء في الأرض ولا في السماء}.

ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ، ބިމާއި އުޑުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް އަކަލާނގެއަށް ވަންހަނާ ވެގެންނުވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقَالَ تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް)ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقَالَ تعالى (غافر 19): {يعلم خائنة الأعين وما تخفي الصدور}.

ލޮލުގެ خائنة ތެރި ބެލުންތަކާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އަކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث

60 وأَمَّا الأحاديثُ ، فالأَوَّلُ : عَنْ عُمرَ بنِ الخطابِ ، رضيَ اللَّهُ عنه ، قال: «بيْنما نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْد رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ذَات يَوْمٍ إِذْ طَلع عَلَيْنَا رجُلٌ شَدِيدُ بياضِ الثِّياب ، شديدُ سوادِ الشَّعْر ، لا يُرَى عليْهِ أَثَر السَّفَرِ ، ولا يَعْرِفُهُ منَّا أَحدٌ ، حتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكبتَيْهِ ، ووَضع كفَّيْه عَلَى فخِذيهِ وقال : يا محمَّدُ أَخبرْنِي عن الإِسلام فقالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : الإِسلامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ ، وتصُومَ رَمضَانَ ، وتحُجَّ الْبيْتَ إِنِ استطَعتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً.

قال : صدَقتَ . فَعجِبْنَا لَهُ يسْأَلُهُ ويصدِّقُهُ ، قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عن الإِيمانِ . قَالَ: أَنْ تُؤْمِنَ باللَّهِ وملائِكَتِهِ ، وكُتُبِهِ ورُسُلِهِ ، والْيومِ الآخِرِ ، وتُؤمِنَ بالْقَدَرِ خَيْرِهِ وشَرِّهِ . قال: صدقْتَ قال : فأَخْبِرْنِي عن الإِحْسانِ . قال : أَنْ تَعْبُدَ اللَّه كأَنَّكَ تَراهُ . فإِنْ لَمْ تَكُنْ تَراهُ فإِنَّهُ يَراكَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عن السَّاعةِ . قَالَ : مَا المسْؤُولُ عَنْهَا بأَعْلَمَ مِن السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَاراتِهَا . قَالَ أَنْ تلدَ الأَمَةُ ربَّتَهَا ، وَأَنْ تَرى الحُفَاةَ الْعُراةَ الْعالَةَ رِعاءَ الشَّاءِ يتَطَاولُون في الْبُنيانِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فلبِثْتُ مليًّا ، ثُمَّ قَالَ : يا عُمرُ ، أَتَدْرِي منِ السَّائِلُ قلتُ : اللَّهُ ورسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعلِّمُكم دِينَكُمْ » رواه مسلمٌ.

ومعْنَى : « تلِدُ الأَمةُ ربَّتَهَا» أَيْ : سيِّدَتَهَا ، ومعناهُ أَنْ تكْثُرَ السَّرارِي حتَّى تَلد الأَمةُ السرِّيَّةُ بِنتاً لِسيدهَا ، وبِنْتُ السَّيِّدِ في معنَى السَّيِّدِ ، وقِيل غيرُ ذَلِكَ و « الْعالَةُ » : الْفُقَراءُ . وقولُهُ « مَلِيًّا » أَيْ زمناً طويلاً ، وكانَ ذلك ثَلاثاً .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عُمر بنِ الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު
ތިމަންމެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި އިށީނދެގެން ތިއްބާ ހުދުކުލަން

ވަރަށް ކަޅު ފުރާޅުއް ބުރަކަށްގެން ހުންނެވި، ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުގެ ކަޅުކަން އަހަރެމެ ގަދަ
އަދި ދަތުރުގެ އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމުގެ އަސަރެއް ފެންނަން ނެތި ބޭކަލަކު އަހަރެމެން
ހުޅުޖެހިއެވެ. އަދި އެއީ ކަންބޮޑުއަކަން ދެން ހަދި އަކަކަވެސް ތިމުންނަގެ ބޭރުގައި ނެތެވެ.
މިބޭކަލާ ވެޒިގެން އައިގެބުރު އައީ ސަލާމާއި ސަލާމުބު ލާއިވ ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށެވެ.
ދެން އަކަލޭގެފާނުގެ ކަކޫ ފުޅުގައި ކަކޫ ޖައްސަވައިގެން އިށީނެވެ ވަޒިގެންފައިވެ. އަދި
އަކަލޭގެފާނުގެ ފައިމަތީ ދަދިބި ޖައްސަވާ ހުންނަވައިގެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ محمد
ގެފާނެވެ. އިސްލާމް ކަމަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށް ދެއްވާށެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله
عَلَيْه وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް ކަމަކީ ހަމަކަށަވަރުން ތިއީ މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން
އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް
ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، އަދި زكاة ދިނުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަ ހިފުމާއި،
ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާނަމަ ގެފުޅަށް ގޮސް حج ވުމެވެ. ދެން މިބޭކަލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ
ވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ. މިކަމުން މިބޭކަލާ އަމިއްލައަށް ސުވާލުކޮށް އަދި ތެދު ޖެހެވީއެވެ. ތެދު
ކުރައްވަމުން ނިސްބަތްކުރުމުން ގޮސްނުދީވެ މިގޮތް ތިޔާ حيران ވެގެން ހުރީމެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއް
ވީއެވެ. إيمان ކަމަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށް ދެއްވާށެވެ. އަކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއީ މާތް الله އަށް އީމާން ވުމާއި އަކަލާނގެ ملأكة ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި އަކަލާނގެ
ފޮތްތަކަށް ފޮނުއްވި إيمان ވުމާއި އަކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި
آخرة ދުވަހަށް إيمان ވުމާއި ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް إيمان ވުމެވެ. ދެން މިބޭކަލާ
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިޔަ ވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވީއެވެ. إحسانކަމަކީ ކޮބައިކަން
ބަޔާންކޮށް ދެއްވާށެވެ. އަކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް
އަކަލާނގެ ފެންނަ ކަމުގައި ނުވިޔަސް އަކަލާނގެ ތިބާ ދެކެވޮޑިގެންވާ ކަން ދަންނަ ހެން
އަކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. މިބޭކަލާ ވިދާޅު ވިއެވެ . ތިޔަ ވިދާޅުވީ ތެދެކެވެ. ދެން
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަސް އަންނާނީ ކޮންއިރެއް ކަމެއް ބަޔާންކޮށް ދެއްވާށެވެ.
އަކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސުވާލު ކުރެވޭ ބޭކަލާ ސުވާލު ކުރާ ބޭކަލާއަށްވުރެ ގިނަ علم
ލިބިގެން ނުވެއެވެ. (އެބަހީ އެސުވާލުގެ ޖަވާބު ކަލޭގެފާނާއި ވިފަސް ކަލާނގެ ދަންނަވަނީ
އަކަލާނގެ އެކަނި ކަމެވެ.) ދެން އެބޭކަލާ ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ވުމުގެ علامة ތަކާ ބަޔާންކޮށް

ބައެއް علامة ތައް ބުނެދެއްވާފައިވެއެވެ. އަލްއުލަމާއުން ވިދާޅުވެއެވެ. قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކުގެ ތެރެގައި

ހިމެނޭ އެއްޗަކީ އަދު އެންމެންނަށް އެނގިފައިވާ ސަރިހަބާނުންނަށް ދަރިން ގިނަ ގިނައިން

ވާރުތަ ވުމެވެ. (ދުނިޔެއަށް. އަހަރެމެން މިއަދު إسلامی فتوحات ތައްރީޚު އަޚުން

ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން أخلاقي ފަސާދަ އާރު ބޮޑުވި ދައުލަތްތަކުން އެންމެ ރަނގަޅު

އެންމެ ދަރިން އެނގޭ މުސްލިމް އަޚުލާޤީ ކަން ޙަލާލު އާއްމުން ފާހަގަކުރެއެވެ. ނަމަވެ އެންމެން

ދަރިންގެ ކަރިމަތީ ގައި މުސްލިމް ހޯދަނީ ޢިލްމީ އެނގޭ ނަޞީޙަތް އެވެ އެންމެން ހުރި

ހޯދުމެވެ. ފިރިހެން ދަރިންގެ ކަރިމަތީގައި ބައްޕަ ހޯދަނީ ޢިލްމީ އެނގޭ ނަޞީޙަތް އެވެ

ފިރިހެނުން ހުރި ހޯދުމެވެ.) އަދި حديث ކުރެއްވުމެވެ. ދުވަސް علامة ތަކީ ނިކަމެތި ވެގެން

ގޮސްއުޅުން ފުރިހަމައާގެ މާނަވެރިވުމަށް ނަމޫ ، އެން ފުރާނު ފިރިހަމަ ނުކުރެވި ، ބަޔަކު ހައި

ހައްޖު ގެން ދަރިއައް މިހެން އަހަރުބޭނުން މަރުވުރި ވަގުތު ދޫކުރެވިއެވެ. އަދިހެން ދޭތި އަލަބަން ވެރި

އެކަކަކު ގައުމު ކުރުމުގެ ބިލާދި މަތި މައްޗަށް ނުކުމެ ނުވި. ދެން މުޅިކަލަ އެއްބަރު

ވަޢުދެން ފިއްވެ. عمر ގެފާނު ވިދާޅު ވެއްވި. އަގު ތިޔަ ދުވަސް ފުރަތަ ތިމަނާ އަކަމުގައިހުރެ

އަރިހަށް ދިއުމުން حديث ކުރެއްވީއެވެ. އަ عمر ގެފާނޭ! އެދުވަހު އެސްވެރި ކަރީ

ކަނބަލުންގެ ތިބޭއިރު އެއްގޮތަ ހަމައެކު؟ ތިމަން ދަންނަވާނެވެ . މިޖެހޭ ދަރުމަޖެހޭނީ

الله އެވެ. ދެން އަލްއާމީން ރަސޫލާ ވެދިވަޑައިގެން ވަގުތުވީ. ދެން حديث ކުރެއްވީއެވެ. ހަމަކައިރިވެފައިވާ އެބަހަރުގެ

جبريل ގެފާނެވެ. އަހަރެމެ އެރަޖެއިގައި ތިރީސްރެސް ތިބެންހުރުމުގެ ދީން އުނގަ

ފިލުއްވުމަށްއެވެ.

61 الثَّاني : عن أبي ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادةَ ، وأبي عبْدِ الرَّحْمنِ مُعاذِ بْنِ جبل رضيَ اللَّه عنهما ، عنْ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : « اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحسنةَ تَمْحُهَا، وخَالِق النَّاسَ بخُلُقٍ حَسَنٍ » رواهُ التِّرْمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާގެ އަރިހުން أبو ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادة ގެ ފާނާއި، ރަޟީ الله ޢަންހުމާގެ އަރިހުން أبو عبْد الرَّحْمن مُعاذِ بْنِ جبل އާއި ދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللَّهِ صلّى

الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާވާ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ވެސް ﷲ އަށް ބިރުވެތިވެގެން އުޅޭށެވެ. އަދި ގޯސްކަމެއް ކަމެއް ކުރެވިއްޖެއްޔާ ވަގުތުން ހެޔޮކަމެއް ފަހަތުން އޭގެ ގެންނަވާށެވެ. އެހެނީ ހެޔޮ ކަންތައްތަކަކީ ނުބައިކަންތައްތައް ފޮހެލާ ކަމުގައެވެ. އަދި މީސްތަކުންނާއި معاملة ކުރާ ހިނދު ހިތްހެޔޮ ކަމާއެކު ރީތި أخلاق ތަކުން ކުރާށެވެ. (އެއީ އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިބާއަށް اللهގެ ރުއްސެވުން حاصل ވާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ފުރުން ހެޔޮ دعاء ލިބުމުން ލިބޭނެއެވެ.)

62 الثَّالثُ : عن ابنِ عبَّاسٍ ، رضيَ اللَّه عنهمَا ، قال : « كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يوْماً فقال : « يَا غُلامُ إنِّي أُعلِّمُكَ كلِمَاتٍ : « احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّه ، وَإِذَا استَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، واعلَمْ : أَنَّ الأُمَّةَ لَو اجتَمَعتْ عَلَى أَنْ ينْفعُوكَ بِشيْءٍ ، لَمْ يَنْفعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَد كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ ، وإِنِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوك بِشَيْءٍ ، لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بَشَيْءٍ قد كَتَبَهُ اللَّه عليْكَ ، رُفِعَتِ الأَقْلامُ ، وجَفَّتِ الصُّحُفُ».

رواهُ التِّرمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صَحيحٌ

މާތް ﷲ އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންނެވި عبد الله ابن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަ ، ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނު ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި ސަވާރުވެގެން ތިބިއިރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ކަލިމަތް ބައެއް (ކިޔައިދީ) ވަރަކަށް ބުނެދޭމާ ހިފާށެވެ. (އެބަސްތަކާ އަބަދުވެސް ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ .) އެއީ ކަލޭ ﷲ އަށް އަޅުކަން ކުރުމުން ސަމާލުކަންދިނުމާ ފުރިހަމަކަމާ ވާށެވެ. އޭރުން الله سبحانه وتعالى ދުނިޔޭގާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކުން ކަލޭ ސަލާމަތް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭ ކަންބޮޑު ތަނެއްގައި ހުރިހާލަތުގައި ވިޔަސް ﷲ ދެކާ ދަންނަވާދޭގެން ކަލޭ يقين ކުރަން ހުރި ކުރާ ކަލޭ ކަމަށް ކުރާށެވެ. އޭރުން ކަލޭ ކުރާ ކަލޭގެ ކަމަކަށް ﷲ ގެ ރުއްސެވުމުގައި ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކަލޭ ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވާނަމަ ހަމަ އެކަނި ﷲ އަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި ކަލޭ މީހެއްގެ

ފުރުން އެހީއަކަށް އެދޭނަމަ ނުވަތަ އަރިހުން ބޭނުމެއް ފުއްދުމަށް އެދޭނަމަ ﷲ ގެ ވާގިފުޅާއި އަރިހުން އެދޭށެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ. ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ مخلوقން އެންމެން އެކަތިވެ ގަސްދުކޮށް ވެގެން ތިބެ ކަލޭއަށް ފައިދާއެއް ދޭން އުޅުނަސް ﷲ ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރު ފިޔަވައި ކަލޭއަށް ލިބިގެން ދާނެ ފައިދާއެއް އެއީ ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި އެއުރެން އެންމެން ވެގެން ކަލޭއަށް ގެއްލުމަށް ދޭން އުޅުނަސް ﷲ ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރު ފިޔަވައި ކަލޭއަށް ދެވިދާނެ ލިބިގެންދާނެ ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ދެނެގަންނާށެވެ.
މިންވަރު ފިޔަވައި قلم ން ލިޔުއްވުން އިރާދަކުރެއްވި ކަންތައް ލިޔެ ނިމިއްޖެއެވެ. لوح المحفوظ ގެ عزلي ފޮތުގައި ލިޔުއްވުން ބައްލަވާފައި ނިމިގެންދިޔައެވެ. (ދެން އިތުރުން ބަދަލު ވުމެއް ފިޔަވައި ނުހުއްޓެވެ .)

وفي رواية غيرِ التِّرْمذيِّ : « احفظَ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ ، تَعَرَّفْ إِلَى اللَّهِ في الرَّخَاءِ يعرِفْكَ في الشدَّةِ ، واعْلَمْ أَنّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصيبَك ، وَمَا أَصَابَكَ لمْ يكُن لِيُخْطِئَكَ واعْلَمْ أنّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ ، وأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْب ، وأَنَّ مَعَ الْعُسرِ يُسْراً » .

އިސްވެދިޔައީ التِّرْمِذي ގެ رواية ކަމެވެ. التِّرْمِذي ފިޔަވާ އެހެން ބާވަތްތަކުގެ ފޮތްތަކުގައިވާ حديث ގެ رواية މިދަންނަވާ ގޮތަށް ވާނީ ވިދާޅުވީ ވެއެވެ.އޭ ކުއްޖާއެވެ! ﷲ އަށް އަޅުކަން ކުރާކަމުގައި ފަރުވާ ތެރިކަން ބަހައްޓާށެވެ. އެއިރުން ހުރިހާ ވަގުތެއްގައިވެސް ކަލޭ ހަނދާނީ ﷲ ގެ حضرةން نصرއާއި نصيب ލިބިލިބިއެވެ. އަދި ދުވަހަކު ކަމުގައި އެއްޗެއް އަޅާނުލާން އަދި ބަލިކަށިކަމުގެ ދުވަސްވަރު ދިމާވެއްޖެ އުނދަގޫ އިރެވެ. އެއިރުން ބަލިކަށި ވާހަކަތައް އަބަދުވެސް ދުވަހު ވެސް ربي ގެ رحمة ފެނުން އުފާވެރި ވެސް ދެނެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ކަލޭގެ مصيبة އައިމަދުކުރުމަން އުފަލީ އެއިން ސަލާމަތް ވުމުގައިމާ އަށް މާނައީ حقيقة ގައި އެ مصيبة އަކީ ކަލޭގެ މައްޗަށް އައުމަށް މިންވަރުކޮށް ނެތް مصيبة އެކެވެ. އަދި ކަލޭގެ މައްޗަށް مصيبة އައި އަޑުއިވުނު އެގޮތް މާނައީ އެ مصيبة އަކީ ކަލޭގެ ހުރިހާ ކަމަކާ ސަލާމަތް ކުރެވިދާނެ. އަދި ހަނދާން ކުރާށެވެ. ކަމުދާ ލިބުނު ކާމިޔާބީއާ ހުރިހާ ކަމެއް. އަދި ދަންނާށެވެ. ފުރާނައާ ލިބުން ވެސް އުފާވެރި ކަމާއި ގުޅޭ. އަދި ދުވަހަކުން ފުރާ ބަރަކާތްތަކުން އަންނާނެއެވެ.

63 الرَّابعُ : عنْ أَنَس رضي اللَّهُ عنه قالَ : « إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالاً هِيَ أَدقُّ في أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعَرِ ، كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنَ الْمُوبِقاتِ » رواه البخاري . وقال : « الْمُوبِقَاتُ » الْمُهْلِكَاتُ .

މާތް ރުއްސެވުން ލިބިވާ أَنَس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެވެ. (ހަގު ކަންތައް ކުޑަކުރުމުގައި ފަރުވާ ކުޑަ ކުރާ މީހުންނަށް مخاطب ކޮށް) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ކުރަނީ ބައެއް ކަންތައްތަކެވެ. ތިޔަ ކަންތައްތައް ބޮޑު ކަމެއް ނޫން ކަމަށް ތިޔަ މީހުން ދެކެނީ ހަމަ އިސްތަށިގަނޑަށްވުރެ ހަގު ކަމަކަށެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެމެން ދެކެނީ ހަމަ ކަށިގަނޑު ފަދަ ކަމަކަށް ނޫނެވެ. نظرކުރީ އެއީ ހަލާކުކުރުވާ ކަންތައްތަކަކަށް ކަމަށް ރަސޫލު رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި ދެކުނު ކަމެވެ.

64 الْخَامِس : عَنْ أبي هريْرَةَ ، رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغَارُ ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ تعالَى ، أَنْ يَأْتِيَ الْمَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ أبو هريْرَة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގޭރަތްތެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ ގޭރަތަކީ އިންސާނަކު ހެދުމަކީ ހާސް ކަމެއް الله سبحانه وتعالى حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމެވެ.

و « الْغَيْرَةُ » بفتح الغين : وَأَصلهَا الأَنَفَةُ .

65 السَّادِسُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه أَنَّهُ سمع النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِنَّ ثَلَاثَةً مِنْ بَنِي إِسْرائيلَ : أَبْرَصَ ، وأَقْرَعَ ، وأَعْمَى ، أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يبْتَلِيَهُمْ فَبَعث إِلَيْهِمْ مَلَكاً ، فأَتَى الأَبْرَصَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ : لَوْنٌ حسنٌ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ ، ويُذْهَبُ

عنِّي الَّذي قَدْ قَذَرنِي النَّاسُ ، فَمَسَحهُ فذَهَب عنهُ قذرهُ وَأُعْطِيَ لَوْناً حَسناً . قَالَ : فَأَيُّ الْمالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الإِبلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ شَكَّ الرَّاوِي فأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَراءَ ، فَقَالَ : بارك اللَّهُ لَكَ فِيها .

فأَتَى الأَقْرَعَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحب إِلَيْكَ ؟ قال : شَعْرٌ حسنٌ ، ويذْهبُ عنِّي هَذَا الَّذي قَذِرَنِي النَّاسُ ، فَمسحهُ عنْهُ . أُعْطِيَ شعراً حسناً . قال فَأَيُّ الْمَالِ . أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الْبَقرُ ، فأُعطِيَ بقرةً حامِلاً ، وقَالَ : بَاركَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا .

فَأَتَى الأَعْمَى فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : أَنْ يردُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَأُبْصِرَ النَّاسَ فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بصرَهُ . قال : فَأَيُّ الْمَالِ أَحبُّ إِليْكَ ؟ قال : الْغنمُ فَأُعْطِيَ شَاةً والداً فَأَنْتجَ هذَانِ وَولَّدَ هَذا ، فكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الإِبلِ ، ولَهَذَا وَادٍ مِنَ الْبَقَرِ ، ولَهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَم .

ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الأَبْرص في صورتِهِ وَهَيْئَتِهِ ، فَقَالَ : رَجُلٌ مِسْكينٌ قدِ انقطعتْ بِيَ الْحِبَالُ في سَفَرِي ، فَلا بَلاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، أَسْأَلُكَ بِالَّذي أَعطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ ، والْجِلْدَ الْحَسَنَ ، والْمَالَ ، بعيراً أَتبلَّغُ بِهِ في سفَرِي ، فقالَ : الحقُوقُ كَثِيرةٌ . فقال : كَأَنِّي أَعْرِفُكَ أَلَمْ تَكنْ أَبْرص يَقْذُرُكَ النَّاسُ ، فقيراً ، فَأَعْطَاكَ اللَّهُ ، فقالَ : إِنَّما وَرِثْتُ هَذا المالَ كَابراً عَنْ كابرٍ ، فقالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلى مَا كُنْتَ .

وأَتَى الأَقْرَعَ في صورتهِ وهيئَتِهِ ، فَقَالَ لَهُ مِثْلَ ما قَالَ لهذَا ، وَرَدَّ عَلَيْه مِثْلَ مَاردَّ هَذَّا ، فَقَالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيّرَكَ الله إِلَيَ مَاكُنْتَ .

وأَتَى الأَعْمَى في صُورتِهِ وهَيْئَتِهِ ، فقالَ : رَجُلٌ مِسْكينٌ وابْنُ سَبِيلٍ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ في سَفَرِي ، فَلا بَلاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، أَسْأَلُكَ بِالَّذي رَدَّ عَلَيْكَ بصرَكَ شَاةً أَتبَلَّغُ بِهَا في سَفَرِي ؟ فقالَ : قَدْ كُنْتُ أَعمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصري ، فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدعْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ ما أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ للَّهِ عزَّ وجلَّ . فقالَ : أَمْسِكْ مالَكَ فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رضيَ اللَّهُ عنك ، وَسَخَطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ » متفقٌ عليه .

« وَالنَّاقةُ الْعُشَرَاءُ » بضم العينِ وبالمدِّ : هِيَ الحامِلُ . قولُهُ : « أَنْتَجَ » وفي روايةٍ : «فَنَتَجَ » معْنَاهُ : تَولَّى نِتَاجَهَا ، والنَّاتِجُ للنَّاقةِ كالقَابِلَةِ لِلْمَرْأَةِ . وقولُهُ: « ولَّدَ هَذا » هُوَ بتشْدِيدِ اللامِ : أَيْ : تَولَّى وِلادَتَهَا ، وهُوَ بِمَعْنَى نَتَجَ في النَّاقَةِ . فالموَلِّدُ ، والناتِجُ ، والقَابِلَةُ بِمَعْنًى ، لَكِنْ هَذا لِلْحَيَوانِ وذاكَ لِغَيْرِهِ . وقولُهُ : « انْقَطَعَتْ بِي الحِبالُ » هُوَ بالحاءِ المهملة والباءِ الموحدة : أَيِ الأَسْبَاب . وقولُه : « لا أَجهَدُكَ » معناهُ : لا أَشُقُّ عليْك في رَدِّ شَيْءٍ تَأْخُذُهُ أَوْ تَطْلُبُهُ مِنْ مَالِي . وفي رواية البخاري : « لا أَحْمَدُكَ » بالحاءِ المهملة والميمِ ، ومعناهُ : لا أَحْمَدُكَ بِتَرْك شَيْءٍ تَحتاجُ إِلَيْهِ ، كما قالُوا : لَيْسَ عَلَى طُولِ الحياةِ نَدَمٌ أَيْ عَلَى فَوَاتِ طُولِهَا .

މާތް الله ރަސޫލުﷲ ދެއްކެވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނު حديث ކުރައްވަނީ ވިދާޅުވި ބަސް ހަދާއިރުގައެވެ. (އަޅުގަނޑު حديث ކުރައްވައިދެވ.) ހަމަކަށަވަރުން بَنِي إِسْرائيل ބަނީގެ ތިންބައި މީހުން ތިބިއެވެ.

مصيبة ޖެހިގެން ތިބި މީހުން ކުރަކު ލިބިގެން. އެބައިން އަކަށް جزام ބަލި ޖެހިގެން ހުރި މީހަކެވެ. ދެވަނަ މީހަކީ (މުސްކުޅި ނުވަނީސް) ދިރުވި ބޮޑުޖެހުނު ބޮލުގެއްޓިގެން ހުރި މީހަކެވެ. ތިންވަނަ މީހަކީ ލޮލުގެ ފެނުން ގެއްލިގެން ހުރި މީހެކެވެ. ދެން އެމީހުން އިމްތިހާން ކުރެއްވުން މާތް الله سبحانه وتعالى އިރާދަ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން (އެކަލާނގެ) الله سبحانه وتعالى ملائكة ބަޔަކު (އިންސާނެއްގެ ސިފައިގައި) ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން (ދެން)އެ ملائكة އާ ޖިސްމު ބަލި ޖެހިގެން ހުރި މީހާ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ އެންމެ ބޭނުން ބޮޑު ބޭނުންވާ ކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. (ރީތި ކުލަ އަދި ރީތި ހަންގަނޑު) ދިރި ހަންގަނޑާއި ދިރި ކަލާއެއް ހިތްވެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން ރަށުން ދުރުވެ ތިބިއިރު ހަމަ ހަމަ ކުލަ އެއްވެސް މިންވަރަކުން ސަލާމަތްވުމަށް. އެހެންކަމުން ރީތި ހަންގަނޑެއް އެ ملائكة އާ ދީފައިވެއެވެ. ދެން އޭނާގެ އަތުގައި ފިލާވެސް ހަމަ ސަލާމަތް ވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަންގަނޑުގެ ރީތިކަން ވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަންގަނޑުގެ ކުލަވެސް ރީތި ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެ ملائكة އާ ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް އެންމެ ބޭނުންވާ މުދަލަކީ ކޮބައި ކަމުގައިތޯއެވެ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. ޖަމަލެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ބުނީ ކަމެއް ވެއެވެ. ގެރި އެވެ. (މި حديث

ގެ ޒާތީ އަށް މުދައްރިސުން ކަލޭގެން އެނާ ބޭނި ގޮވާމުދު شكއުރުދި ފުއްވެއްވޭ.) ފަހެ އޭނާއަށް

ވަރަށް ކާޅި ވެގެން އިން އަނބުރަން ޖެހުނު ދެއްވިއެވެ . އަދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ތިބާއަށް

މި މުދައްރިސް ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވާ! ދެން އެ ملائكة އާ ބުނުގެ އިސްތިޣްފާރު ވެއްޖެފަ އަހަރި މީހާ

ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެނާ ކަލޭގެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިބާ އެނމު އަދި ކަލޭގެ ކަބައި

ހަމަތޯ؟ އެނާ ބުނެދެމެވެ. ތިޔޭ އިސްތިޣްފާރު ގެނަގެކަނތޯވެ. އަދި މިސްކީނުން މިމުނަން

ހަޖަކުމުން މުދާކާ ބަލިން މިމުނަން ސަލާމުމުގެ ފުނިތެވެ. ފަހެ އެملائكةއާ އެނާގެ ގައިގައި

ބޭނުނެވެ . އައިނދު އެނާގެ ހަނގަނޖެސް އަބަދު ހިގައިޖެއްވެ. އަދި އެނާއަށް ތިޔޭ އިސްތިޣްފާރު

ގެޖެއް ދޭބައިޖެއްވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިބާ އެނމު ބޮޑަތް އަދި މުދައްރިސު ކަބައި

ހަމަތޯ ؟ އެނާ ބުނެދެމެވެ. ގެބައިވެ. ފަހެ އެނާއަށް ބަދުވައިން ގެތި އެއް ދެއްވިއެވެ. އަދި

دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ތިބާއަށް މި މުދައްރިސު ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވާ! ދެން އެملائكةއާ

ފުޅުން މިހާގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިބާ އެނމު ބޮޑަތް ބުނެދެވޭ

ކަލޭގެ ކަބައި ހަމަތޯ؟ އެނާ ބުނެދެމެވެ. މިމުނަން އެނމުބޮޑަތް ބުނެދެވޭ ކަލޭގެ މާތް الله

މިމުނަނގެ ފަދަގެ ފުނިތު އަނބުރާދެއްވުމުގެ. އައިރުން މިމުނަނއަން (ކުރައްކާ އައިގެމަން)

މިސްކީނުން ފުނިގެނދަނއަތެވެ. ފަހެ އެ އެملائكة އާ އެނާގެ ގައިގައި ބޭނުނެވެ. ފަހެ الله سبحانه

وتعالى އެނާގެ ފަދަގެ ފުނިތު އަނބުރާ ދެއްވައިވެ. ދެން އެملائكة އާ އެނާއާ

ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިބާ އެނމު ބޮޑަތް ބުނަން ވަޑީ ކަނގަކަހަކާ ކުރުއްވާ ޖެހުގެ ؟ އެނާ

ބުނެދެމެވެ. ބަކަނދިވެ. ފަހެ އެނާއަށް ދެއްކަމުއްވުމުގެ އެތި ބަކަނދިއާ ދެއްވިއެވެ. (ނަވާޖެ ވަރަށް

ކައިރި ވެގެން އެޖެ) ބަކަނދިއާ ދެއްވިއެވެ.(ދެން އެ އެملائكةއާ އަނބުރި ވަޑައިގަތް ފުއްވެ. ފަހެ

އަދިމިހުނަނގެ އަދިވަން ޖެހުއްވާ ގެރާއާ އަދި މިމިހާއަން ދެވަން ބަކަނދާއި އަދި

އަކަށައިގެ ހަބަކިއް ބޭވިގެން ގެސް މިހާރަހައި ޖެހޫބާ ގެއާ ރަތް ކުރުމަން ފުރިއްވެ .

މުއްދަތުގެ ފުރިމެވުރު އަކަކަ އަމަކައި ވަދިއައް ފުރައިގެން ޖެހުމު ގެއް އަމެވެ. އަނގަކަގެ

އަމަކައި ވަދީ އައް ފުރައިގެން ގެރި ގެއް އަމެވެ. އަނގަކަ އަމަކައި ވަދީ ފުރައިގެން ބަކަރި ގެއް

އަމެވެ. ދެން އެملائكة އާ ކުރައްކާ އައިގެމަން އަދުމުގެ ދުރައްއައިގެ ސުފުރައިގައި ބޮމުން

ފުއްބާ ވެއްޖެއިގެން ޖެބުމު ބަލި ޖެހުން މިހާގެ ކުރައްނަން އެނާ އަބަލި ޖެހިގެން އެލުން އިރު

ހުރުސްފުގައި ވެއްޖެއިގެން ފުރިވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިމުނަނއަޔާ މިސްކީނުން މިހާޔާ މާވެ.

ދަރަޖަގެ ސަވާބުގެއްލިފައިވާ މަސައްކަތް ދަރަޖަ ވަރަށްތިރީވާތީ. މިއަދު ތިމަންނަން އަޅުއަޅާން އަދެން
الله ފިރުވައި އަރާން ފެނިފައި ނުވެއެވެ. ދެން ހަދި ތިބޭ އެވެ. ތިމާ ތިމަންނަށްވުރެ ތިބޭއަށް ތިކަ
ރިލި ހަށިގަނޑާއި މެދު ވަރުގަދަ ދުއްތިރި الله ގެ ވަޒީރު ފުރުސަތުކަމަށް އަނބުރި ރަށަށް ދެން އަނބު
ޖަމާވުމާ ދުއްވާލެވެ. އަހާ ބޭނުމެވެ. ތިމަންނަ ކުރަން ޖެހޭ خرد ތަށް ވަރަށް ގިނަ އެވެ. (
އަޅުން ކަމުން ދުކާތް ނަޖެހޭއެވެ .) ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބޭއަކީ ތިމަންނަ ދަންނަ މީހެއް
ހުން ޢަބަ ހިފެއެވެ. ތިބޭއަކީ ތަނބަކުއް ކަރީގައި ޖެހޭ ބެލި ޖެހިގެން މީހުން ފުރަތަ ގޮސް އިރުއިރު
ހަމަ (الله އަބަދުވެސް ސަލާމަތްކުރައްވާށި) މުދަލަށް ކަށްއެއްވެ މީހަކު ނޫން ތޮއްވެ؟ އަހާ
ބޭނުމެވެ. (ތިޔައީ ކޮބާ ދެއްކި ވާހަކަ އައް ހައްދަވާ؟) މަރާތިކުރާއި މުދަލަށް ކަމަކީ
ކާބޫފައިން ޖަމާނައް ސަރަން ލިބިފައިވާ އައްޗެކެވެ. ދެން ملائكة އާ، دعاء ކުރައްވައިފިއެވެ.
ތިބާ ތިޔަ ހަދަނީ ދުނި ކަމެއްގައި ވަނީނަމަ އިހަހަރު ގޮތުން ތިބާ ބަދަލު ކުރައްވާނދޭވެ!

ދެން ملائكة އާ ބޮޑުވީ އިސްތިޣްފާރު ވެއްޖެން މީހާ ކައިރިއަށް. އެކާ ކައިރީގައި ހުރި
ސިފައިގައި ވަޒީރުގެވެ. އަދި ކައިރީގާ ކައިރީގައި އަދުން ފުދިފައި އޮތުސަކަތް އަޅުއަކަށް
އަދި ވަޒީރުގެވެ. އެ ހިނދު އެކާ ދިޔަ ކައިރީގާ ވެސް ދިޔަ ކަނަޑުޖެހިވަޅުކަށެވެ. ފަހެ ملائكة
އާ، دعاء ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ ތިޔަ ހަދަނީ ދުނި ކަމެއްގައި ވަނީނަމަ އިހަ ހުރި ގޮތުން ތިބާ ބަދަލު
ކުރައްވާނދޭވެ!

ދެން ملائكة އާ ލާކަށްވި މީހާ ކައިރިއަށް. އެކާ ކައިރީގައި ހުރި ސިފައިގައި
ވަޒީރުގެން ނުވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަކީ މިސްކީނެކެވެ. ދަރަޖަގެ ސަވާބުއާއި
ސަވާބުން ގެއްލިފައިވާ މަސައްކަތް ދަރަޖަ ވަރަށްތިރީވާތީ. މިއަދު ތިމަންނަ އަޅުއަކަށް އަދެން الله
ފިރުވައި އަރާން ފެނިފައި ނުވެއެވެ. ދެން ހަދިބޭ އެވެ. ތިމާ ތިމަންނައަށް ތިބޭއަށް ހާލަތު
ފުރުސަތު ދުއްވައި މަޖޭ ވަރުގަދަ ދުއްތިރި الله އަރުޖެހިކައި އަނބުރި ރަށަށް ދެން އަނބު
ބަކަށްޖެހި ދުއްވާލެވެ. އެހިނދު އެދިޔާ ބޭނުމެވެ. މާތް الله ގެންދި ހެވާކަށް ބޭނުމެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ހަމަ ތިޔަ ބޭނި ގެއްލެން ކަރުގެ ފުރުސަތު ގެއްލިފައިވެ. ފަހެ الله سبحانه
وتعالى އައިލާގެ فضل ވަންތަކަމުން ތިމަންނައަށް ކަރުގެ ފުރުސަތު މަހެ ދެވުނު ފަހަރަށް
ދެއްވިއެވެ. (އަކަމަށް ބަކައި الله سبحانه وتعالى އަށް حمد ثناء ހައްޖެވެ.) ތިބާ ބޭނުންވާ

ވަރަކަށް ބޭނުން ވަޒަންކުރުން ބަލަހި ގެންދާށެވެ. މާތް الله ގަސްދީ ހޯދާނެ ބޭނުމެވެ. މިއަދު
މީބާ الله އަންގަވާފައި އޮތުމަކީ އަންނަނިވި މިބާގެ މަތިކަން އެއްވެސް ކަމަކަށް ހުރަސް
ނުވާނެއެވެ. ބޭނުން ގެތަކެއް މުޅި ގެންދާނެއެވެ. މިހާރު ملائكة ގެ ޝުކުރުވެއެވެ. މިބާގެ މުޅިބައި
މީބާ އެބަހި ބަލައިގަންނެވެ. މިހާރު މިހުންނަ އެއުމަކީ މިބާ ކަންތަ إمتحان އެކެވެ. މިހާރު
ހުކުމަށްވުރެން މާތް الله سبحانه وتعالى މިބާގެ މިހާ عمل އަށް ރުއްސެވުމާ ވޭތުން ފުރުވެ.
މިބާގެ އެކު އަކަނޑުގެ އަމަލުން ކާމިލު ވޭތުން ފުރުވެ. (ދުނިޔޭގެ. އަދި އެތުރިއްޖެނުން
الله ދެއްވި نعمة ތަށް ހަދައިދެއްވައިދާއި شكر އަދާ ކުރުމަކީ ކަމުދާނެ ކަންތައް އެއްގޮތް
އެއްފުރުން ބަދަލު ކަށްއޮވެއެވެ.)

66 السَّابِعُ : عَنْ أبي يَعْلَى شَدَّادِ بْن أَوْسٍ رضي اللّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَهُ ، وَعَمِلَ لِما بَعْدَ الْموْتِ ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَه هَواهَا ، وتمَنَّى عَلَى اللَّهِ الأماني » رواه التِّرْمِذِيُّ وقالَ حديثٌ حَسَنٌ

قال التِّرْمذيُّ وَغَيْرُهُ مِنَ الْعُلَمَاءِ : مَعْنَى « دَانَ نَفْسَه » : حَاسَبَهَا .

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމި شَدَّاد بْن أَوْس ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރިވާކުރެއްވި ރިވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޤުލުވެރި މީހަކީ ނަފްސަށް ހިސާބުކޮށް
ރުއްސެވި ކަށް އަދި މަރުވެދިޔުމަށް ފަހު ކުރާނެ ކަމެއް ހުރެ ދަންނަ ކަމަށް ދާނެ މީހާ އަދި ބޭއްދު
ވިއްޔައެވެ. އަދި އަޤުލުކުރާ ނަފްސު ހަވާ ނަފްސަކީ ދުނިޔޭގެ ކަމަށް ހިތް قيامة ދުވަހުން
ދިނުމަށް ބަދަލު ކުރާ އެއްމިހާ ކަންތަކެއް ހިނގި މުޅިއަކެވެ.

67 الثَّامِنُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مِنْ حُسْنِ إِسْلامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ » حديثٌ حسنٌ رواهُ التِّرْمذيُّ وغيرُهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިގެ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާއިން ރިވާވާކުރެއް ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާއި ނުބައި ކަމުގައި ކަމެއްގައި ނުބައި
ހުރުމަކީ އިސްލާމު ދީނުގެ ރިވާތި އަދުގެ ވާހަކައިން އަދުބަކެވެ.

68 التَّاسعُ : عَنْ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فيمَ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ » رواه أبو داود وغيرُه .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި عُمَرَ ގެ ފަރާތުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘްއެވެ. އަކަތަކަށްފަދަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ފިރިހެނާ ހިފެހެއްޓިގެން ހުރިހާ) ފިރިހެނާ އަނބި އަނބިމީހާ (އާއި ދަރިން) އިސްލާމް ކުރައްވާނުޖެހޭގޮތް (شرعي ހަމަތަކާ ގޮތުގެ) އަދާކުރަމަށްޓަކައި قيامة ދުވަހުން ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

باب في التقوى

تقوى ވެރިކަމުގެ މޮޅުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللّه تعالى (آل عمران 102): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللّه حق تقاته}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވުން حقّވެގެންވާ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ.

وقال تعالى (التغابن 16): {فاتقوا اللّه ما استطعتم}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވެވޭވަރަކުން ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ.

وهذه الآية مبينة للمراد من الأولى.

وقال اللّه تعالى (الأحزاب 70): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللّه، وقولوا قولا سديدا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ! އަދި ސީދާވެގެންވާ ބުނުމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ބަސްބުނާށޭވެ!

والآيات في الأمر بالتقوى كثيرة معروفة.

وقال تعالى (الطلاق 2، 3): {ومن يتق اللّه يجعل له مخرجا، ويرزقه من حيث لا يحتسب}.

އަދި الله އަށް تقوى ވެރިވާ މީހާ (ދަންނާށޭވެ). އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ނުކުންނާނެ މަގެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހީވެސް ނުކުރާފަދަ ގޮތްގޮތުން އެކަލާނގެ އޭނާއަށް رزق ދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 29): {إن تتقوا اللّه يجعل لكم فرقانا، ويكفر عنكم سيئاتكم. ويغفر لكم، والله ذو الفضل العظيم}.

ތަޤުވާތެރިކަމުން، اللهއަށް تقوى ވެރިވާނަމަ، ތަޤުވާތެރިކަމުންނަން حق އާއި، باطل
ވަކިކުރަން އަލިކަމެއް ދެއްވާނެތެވެ. އަދި ތަޤުވާތެރިކަމުގެ ޒަރީޢާއިން ކުށްފާފަތައް
ފުއްސަވާނެތެވެ. އަދި ތަޤުވާތެރިކަމުން މާފު ފުއްސަވާނެތެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث:

69 وأمَّا الأَحَاديثُ فَالأَوَّلُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه قال : قِيلَ : يا رسولَ اللَّهِ مَن أَكْرَمُ النَّاسِ ؟ قال : « أَتْقَاهُمْ » فقَالُوا : لَيْسَ عَنْ هذا نَسْأَلُكَ ، قَالَ : « فيُوسُفُ نَبيُّ اللَّهِ ابن نَبيِّ اللَّهِ ابن نَبيِّ اللَّهِ ابنِ خَلِيلِ اللَّهِ » . قَالُوا : لَيْسَ عن هَذَا نَسْأَلُكَ ، قال : فعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تسْأَلُونِي ؟ خِيَارُهُمْ في الْجاهلِيَّةِ خِيَارُهُمْ في الإِسلامِ إِذَا فَقُهُوا » متفقٌ عليه .

و « فقُهُوا » بِضَمِّ الْقَافِ عَلَى الْمَشْهورِ ، وحُكِي كسْرُهَا . أَي : عَلِمُوا أَحْكَامَ الشَّرْعِ .

މާތް الله ރަސޫލާ ސުވާލުކުރެވުނު أبو هُرَيْرَةَ ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެންމެ ޝަރަފުވެރި
މީހަކީ އަޅުގަނޑުމެން ގެ ތެރެއިން ކާކުތޯ؟ ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މީސްތަކުންގެ
ތެރެއިން އެންމެ މާތް މީހަކީ ކާކުތޯ؟ އަޅުގަނޑުމެން މިސުވާލު ނުކުރަމެވެ. އަދި މީހުން
ތެރެއިން މާ އެންމެ تقوى ވެރިވާނެ ބޭފުޅާއެވެ. އަހުރެން أصحاب ބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ.
މިދެންނެވި ސުވާލަކީ ރިވާޔަތް ސުވާލު ދިނުމަށް الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ މާތް ވަޒީރު
ދިނުމަ ބޭފުޅު ކުރެވިދަނީ ނުވެއެވެ. އަހުރެން ބޭފުޅުން މިސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެން ވިދާޅުވި (
ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުން އެންމެ މާތް ވަޒީރު ވަނީ) سيدنا يوسف عليه السلام އެވެ. ބޭފުޅުން
ނަބިއްޔަކުގެ ދަރިކަލެވެ. އަދި ނަބިއްޔަކުގެ ދަރިކަލެވެ. (އެބަހީ سيدنا يعقوب عليه السلام) ގެ
ދަރިކަލެވެ. އަދި يعقوب عليه السلام ވެސް ނަބިއްޔަކުގެ ދަރިކަލެވެ. އަދި ނަބިއްޔަކުގެ
ދަރިކަލުގެ ވެސް ދަރިކަލެވެ. (އެބަހީ سيدنا إسحاق عليه السلام ގެ ދަރިކަލެވެ.) އަދި إسحاق
عليه السلام ވެސް ނަބިއްޔަކުގެ ދަރިކަލެވެ. އަދި ނަބިއްޔަކުގެ ދަރިކަލުގެ ވެސް ދަރިކަލެވެ. އެބަހީ
سيدنا إبراهيم الخليل عليه السلام ގެ ދަރިކަލެވެ.) އެހެން ނަމަވެސް سيدنا يوسف عليه السلام

އަނގުރެ ނަސަބުގެ ގޮތުން ވަކި މޮޅު ދުނިޔެއަށް ހުށަހަޅާލެއްވީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މިގޮތުން ބުނެވުނީ ނަބިއްޔާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މޮޅު ބޭކަލަކު އޮޅުން ފުރިހަމަކޮށް ދޫކުރެވުނެވެ. އާދިނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިތަނބައިމުން ބުނެވުނީ عام عربيންގެ ތެރެއިން އެންމެ މޮޅު ދީނީ ކަބީލާއަށް ދަރަޖަދޭނެ ނަސަބު ހެއްޔެވެ؟ އާރިސްކުރަން ވަނީ ދެންނެވުނެވެ. ދެކުޅަދާނަ ބަޔަކުދެއް ވިސް ދީނަށް ބޭނުން ފުރިހަމަ ދިން އަދުގެ މީހުން ފަރުވާކުރަނީ މާނަ ދީނުގެ އަރިހުން ކުރާކަމެވެ. އަދިއަދި ދީން ދަސްކޮށްގެން އަމަލު عمل ކުރެވޭނެ ތަނެއްގައެވެ.

70 الثَّانِي : عَنْ أبي سَعيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ الدُّنْيا حُلْوَةٌ خضِرَةٌ ، وإنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا . فينْظُر كَيْفَ تَعْمَلُونَ . فَاتَّقوا الدُّنْيَا واتَّقُوا النِّسَاءِ. فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ في النسَاء » رواه مسلم.

މާނަ الله ރުއްސެވުން ލިބިވޭ أبو سَعيد الْخُدْرِي نبي ﷺ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާރާއިލުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ نعمة ތަކާއި އަމާން ފުރުސަތުތަކަށް އަހަރެމެން ބާރުލެއްވި ފަދައިން ތަމަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި يقين ކުރެއްވި الله سبحانه وتعالى (އެއިރާލުގެ وعد ފުދާދެ ކާތެރި ދިން ވާނާއި فتح ކުރެއްވި ވެރިކަން) ދުނިޔޭގެ نعمة ތަކެއް ދޭކަމަށް ތަޢާލާގެ މިނިވަން ނަސަލު ހަމަކުރެއްވީނުއެވެ. އާދިނުން ދީނުގައި ތިމާވަޖުދުން ވެރިވާ ކަމުގެ މަރުގަލުގެ ނޫން ރައްޔިތުން ދެކޮށް ކިހާވެ. މިކަ ދުނިޔޭގެ އަދާކުރާ ފުދާދަރިކަމުގެ ވާހަކަ ރިބަލާއި ދުވަހަކުކުރަން ދިމާވާނެތެވެ. އަދި خاص ކޮށް އަންހެނުންގެ ދަރިވަރުން ފުރާވަދާ ވާރުތަކެވެ. މިހާރު ބަލާ ދިމާވާނެ ބަލާގެ މިކަން ތަހުގެ ދެވޭނެ ވަރަށް ސަބަބުގެ އަބައިމުނު ބުނުއްވާ އަންހެނުންނަށް ޢާއިލާ ހެއްވާ ކަންތައްތަކާއި ހަޔާތު ފަރުނާ ދިރިހުރުނީ.

71 الثالثُ : عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُولُ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعفافَ والْغِنَى » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމުން ރިވާޔަތްކުރެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (عامّކޮށް) دعاء ކުރައްވައިވެއެވެ. اللهم ހަމްދުވަރި ޝަރީ ކުރައްވި

ރަސޫލާ ﷺ! ހަމަކަށަވަރުން މައުލާއަށް އިބާދަތްކުރާ މީސްމީހުގެ حضرة ން ތެދުމަގެއް ހިދާޔަތް

ދެއްވާށެވެ! އަދި تقوى ވެރި ކުރައްވާށެވެ! އަދި ނަފްސު ކަނޑައެޅުމަށް ޝަރުޢީ ކަމެއް

ދެއްވާނދޭވެ! އަދި މީސްތަކުންގެ މުއްސަން ފުއްދަވާނދޭވެ!

72 الرَّابعُ : عَنْ أبي طَريفٍ عدِيِّ بْنِ حاتمٍ الطائيِّ رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « مَنْ حَلَفَ عَلَى يمِين ثُمَّ رَأَى أتقَى للَّهِ مِنْها فَلْيَأْتِ التَّقْوَى » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމުން ރިވާޔާތްކުރެއްވި أبو طَريف عدِيِّ بْنِ حاتم الطائِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އަކަށޮޅުން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަލޭގެ ތައުބާން ހުވާކޮށް عهد ވެފައި ހުންނަ ތިޔައުން ، އޭރުވެސް އޭގެތެރެއިން ހަމައެކަށީގެން ހުރި ކޮންމެ ވެސް ފަހުން ޙަރާމް ކަމަކާ ހަމަޖެހެނީ ހޭޕޮ إختيار ކުރައްވާށެވެ.

73 الْخَامِسُ : عنْ أبي أُمَامَةَ صُدَيِّ بْنِ عَجْلانَ الْباهِلِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال: سَمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْطُبُ في حَجَّةِ الْودَاع فقَالَ : « اتَّقُوا اللَّه ، وصلّوا خَمْسكُمْ ، وصُومُوا شَهْرَكمْ ، وأدُّوا زكاةَ أمْوَالِكُمْ ، وَأطِيعُوا أُمَرَاءكُمْ ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ ربِّكُمْ » رواه التِّرْمذيُّ ، في آخر كتابِ الصلاةِ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހުމުން ރިވާޔާތްކުރެއްވި أبو أُمَامَة صُدَيَّ بْنِ عَجْلانَ الْباهِلِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حَجَّة الْودَاع ގައި خطبة ދެއްވަމުން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރި ވާށެވެ. އަދި فرض ފަސްނަމާދު އަދާ ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް خاص ކުރެވިފައިވާ މައްސަރުގައި (އެބަހީ رمضان މަހުގައި) ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ތިޔަ ބައިމީހުންގެ މުދަލުން ޒަކާތްދޭށެވެ. އަދި

ޖަމަބައިމީހުންގެ ދައްކަން ވާ ވެރީންނަށް ޓިމަދަންގެ ބިމަށްވީގެ. (ވިޔަންބައްދަބަން)ޖަމަބައިމީހުން
ހައްދަވައި ބޫޒޓަރައްވި ރަސްކަވާނުގެ ޖަމަބައިމީހުން ސްވަރުގައަން ވައްދަވާނެބެވެ.

باب في اليقين والتوكل

اليقين އަދި التوكل ގެ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 22): {ولما رأى المؤمنون الأحزاب قالوا هذا ما وعدنا اللَّه ورسوله وصدق اللَّه ورسوله، وما زادهم إلا إيمانا وتسليما}.

އަދި (كافر ންގެ) جماعة ތަކެއް مؤمنނަށް ފެނުނުހިނދު، އެއުރެން ބުނެއެވެ. މިއީ ތިމަންމެންނަށް الله އާއި، އެކަލާނގެ رسولާ وعد ކުރެއްވި ކަންތަކެވެ. އަދި الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول ވިދާޅުވީ ތެދުބަސްފުޅުކަމެވެ. އަދި އެއުރެންނަކަށް އެކަމުގެ ސަބަބުން إيمان ކަމާއި، ކިޔަމަންތެރިކަން މެނުވީ އިތުރެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 173، 174): {الذين قال لهم الناس إن الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم، فزادهم إيمانا، وقالوا: حسبنا اللَّه ونعم الوكيل. فانقلبوا بنعمة من اللَّه وفضل لم يمسسهم سوء، واتبعوا رضوان اللَّه، والله ذو فضل عظيم}.

އެއީ، އެއުރެންނަށް މީސްތަކުން ބުނި މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް މީސްތަކުން (لشكر) އެއްކޮށްފިއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއުރެންދެކެ ބިރު ގަންނާށެވެ! ފަހެ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمان ކަން އިތުރުކުރިއެވެ. އަދި، އެއުރެން ބުންޏެވެ. ތިމަންމެންނަށް، الله ފުދެއެވެ. އަދި، وكيل ކަމުގެ ފަރާތަކީ މޮޅުކަލާނގެއެވެ! ފަހެ، الله ގެ حضرة ން ދެއްވި نعمة އާއި، فضل ވަންތަކަމާއިގެން ގެއްލުމެއްނުލިބި އެއުރެން އެނބުރި އައެވެ. އަދި، އެއުރެން الله ގެ ރުއްސެވުން ހޯދަމުން تبع ވިއެވެ. الله އީ، ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (الفرقان 58): {وتوكل على الحي الذي لا يموت}.

އަދި އަބަދަށްވެދެމިއޮންނަވާ، ދިރިހުރުއްވާ ރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު ވަކީލުކުރުއްވާށެވެ!

وقال تعالى (إبراهيم 11): {وعلى اللَّه فليتوكل المؤمنون}.

އަދި **مؤمن** ބަޔަކު ހަމައެކަނި الله އަށް ވަކީލުކުރާނީކަމެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 159): {فإذا عزمت فتوكل على اللَّه}.

ފަހެ(ކަމަކާއިމެދު) ކަލޭގެފާނު **عزم** ކަނޑައަޅުއްވައިފިނަމަ، ފަހެ، ކަލޭގެފާނު الله **وكيل** ކުރައްވާށެވެ.

والآيات في الأمر بالتوكل كثيرة معلومة.

وقال تعالى (الطلاق 3): {ومن يتوكل على اللَّه فهو حسبه}: أي كافيه.

އަދި اللهއަށް ވަކީލުކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އޭނާއަށް އެކަލާނގެ ފުދެއެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 2): {إنما المؤمنون الذين إذا ذكر اللَّه وجلت قلوبهم، وإذا تليت عليهم آياته زادتهم إيمانا، وعلى ربهم يتوكلون}.

مؤمنން ވާނީ ކަނަވަހި، الله ހަނދުމަކުރެވިއްޖެނަމަ އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުވެރިވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (ބަސްފުޅުތައް) އާޔަތްތައް އެއުރެންނަށް ކިޔަވައިދެވިއްޖެނަމަ، އެއުރެންގެ إيمان ކަން އިތުރުވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް وكيل ކުރާ މީހުން ކަމުގައެވެ.

والآيات في فضل التوكل كثيرة معروفة.

وأما الأحاديث:

74 فَالأوَّلَ : عَن ابْن عَبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وآله وسلم : « عُرِضَت عليَّ الأمَمُ ، فَرَأَيْت النَّبِيَّ ومَعَه الرُّهيطُ والنَّبِيَّ ومَعَهُ الرَّجُل

وَالرَّجُلانِ ، وَالنَّبِيَّ وليْسَ مَعهُ أحدٌ إذ رُفِعَ لِى سوادٌ عظيمٌ فظننتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي ، فَقِيلَ لِي: هذا موسى وقومه ولكن انظر إلى الأفق فإذا سواد عظيم فقيل لى انظر إلى الأفق الآخر فإذا سواد عظيم فقيل لي : هَذه أُمَّتُكَ ، ومعَهُمْ سبْعُونَ أَلْفاً يَدْخُلُونَ الْجَنَّة بِغَيْرِ حِسَابٍ ولا عَذَابٍ » ثُمَّ نَهَض فَدَخَلَ منزِلَهُ ، فَخَاضَ النَّاسُ في أُولَئِكَ الَّذينَ يدْخُلُون الْجنَّةَ بِغَيْرِ حساب ولا عذابٍ ، فقَال بعْضهُمْ : فَلَعَلَّهُمْ الَّذينَ صَحِبُوا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وقَال بعْضهُم : فلعلَّهُمْ الَّذِينَ وُلِدُوا في الإسْلامِ ، فَلَمْ يُشْرِكُوا باللَّه شيئاً وذَكَروا أشْياء

فَخرجَ عَلَيْهِمْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَالَ : « مَا الَّذي تَخُوضونَ فِيهِ ؟ » فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ : « هُمْ الَّذِينَ لا يرقُونَ، ولا يَسْتَرْقُونَ ، ولاَ يَتَطيَّرُون ، وَعَلَى ربِّهِمْ يتَوكَّلُونَ » فقَامَ عُكَّاشةُ بنُ مُحْصِنٍ فقَالَ : ادْعُ اللَّه أنْ يجْعَلَني مِنْهُمْ ، فقَال : « أَنْتَ مِنْهُمْ » ثُمَّ قَام رَجُلٌ آخَرُ فقَالَ : ادْعُ اللَّه أنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فقال : «سبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ » متفقٌ عليه .

« الرُّهَيْطُ بضمِّ الرَّاءِ : تَصغِيرِ رَهْط ، وهُم دُونَ عشرةِ أنْفُس . « والأفُقُ » : النَّاحِيةُ والْجانِب . « وعُكاشَةُ » بِضَمِّ الْعيْن وتَشْديد الْكافِ وَبِتَخْفيفها ، والتَّشْديدُ أفْصحُ .

ރަޟިالله އެދެބަވަރަހުމްނުން ބުރަސްނުވާނެތި عبد الله بن عباس ރިބާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިދަރުމީއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (إسراء އާއި معراج ގެ ޒަމާނުގައި ނޫނީ ... އަހަރެން وقت އެއްގައި) މިފަދަ ކަލޭގެފާނުން އަންނަމާ أمة ތަކެއް ދައްކަވައިދިނެވެ. ފަހެ މިބަސް ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެންނެވި ހިނދު ... ނަބިއްޔާ ... ...

امة ... موسى عليه السلام އާއި

އެއާއެކު ބައެއް މީސްތަކުން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މިވަނީ ރަސޫލާއެކު އުޅުނު ބައެއްކަމަށެވެ. ދެން ބައެއް ސަޙާބީން
އެއްބަސްވެ ދިރިއުޅުނީ. އެމީހުންގެ ބަރަކާތް ހުރިގޮތަށް ހިސާބުކުރުން އެއްވެސް ހިސާބު
ބައިވެރިކުރެއްވި ނުވާ އަދި عذاب އެއްވެސް ދައްކަވާނެ ނުވާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނޭނެތްކަމެވެ.ދެން
އެކަލޭގެ ބަރަކާތުގައި ގިނަވެފައިވާ ވަރަށް މީސްތަކުން ވަރުބަލިކުރެއްވި. ފަހެ މީސްތަކުން ބައިމީހުންނަށް
ކޮންބައެއްކަން ނަންގަނޑު خيال ފާޅުކުރެއްވިއެވެ. ބައެއް މީހުން ބުނެއެވެ. އެއީ ގަބޫލުކުރި
އެމީހުންނަކީ ނަބިއްޔާ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއެކުއުޅުނު ބައެއްކަމުގައި
ބުނެއެވެ. އަދި އެހެންބައެއް ބުނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ އިސްލާމްގައި ދިރި
އުޅުއްވި އަދި ދުނިޔެއަށް އުފަންވީއިރު ﷲއަށް شريك ނުކުރާ މީހުން ބައެއްކަމުގައެވެ.
އަދި އެހެން ބައެއް ބުނެއެވެ. ދެން ޚިޔާލު خيالތަށް ފާޅުކުރި ވަގުތު. ފަހެ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم މީސްތަކުންގެ މެދަށް ނިކުމެވަޑައިގެންފައި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަ އެއްޗަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުން ޚަބަރު ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. (ދެންނެވިއެވެ!). އެމީހުންނަކީ ދަމްއަވާ ދޮރުކަމެއް ނުކުރާނެ މީހުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ
އެހެނިހެން މީހުންނަށް (ރުގްޔާ ކުރަން ނުގޮވާ) ފާލެއް ނުބަލާ ހަމައެކަނި ރަބ
ކަލާނގެއަށް ތަވައްކަލުކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެހެން މީހުން ގޮވާ ގޮތަށް ރަނގަޅުވުމަށް
ރަބަށް ދަންނަވާ. އަދި (ރުގްޔާ ކުރުވުމަށް) ފާލަކަށް ދާން ބޭނުންވާ ރަބް ގެ
މީހުންނެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ދޮރުން ވަންނަ ބަޔަކަށް ވާނެ ބާރުގަދަ
ވެރިކަމުގެ މީހުންނެވެ. ދެން ކުރިއަށް عُكَّاشة ތެދުވެ ދެންނެވި صحابي ކަމުގައި
ދެންނެވިއެވެ. މިކަމުގެ ބައިވެރިއަކަށް ވެވޭތޯ الله އަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ. حديث
ކުރައްވައެވެ. ތިބާ ވެސް އެމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ދެން އެހެން އެއްބަޔަކު ދެންނެވި
ކަލޭގެފާނު ކީރިތިވެ. ދެން ވެސް އެމީހުނެކެވެ. ދެން دعاء ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ.
ފަހެ عُكَّاشةُ ތިބާ މިކަމުގައި ކުރިހޯދިއްޖެއެވެ ނުވަތަ ކުރިއަރައިފިއެވެ.

75 الثَّانِي : عَنْ ابْن عبَّاس رضي اللَّه عنهما أيْضاً أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يقُولُ : «اللَّهُم لَكَ أسْلَمْتُ وبِكَ آمنْتُ ، وعليكَ توكَّلْتُ ، وإلَيكَ أنَبْتُ ، وبِكَ خاصَمْتُ .

اللَّهمَّ أعُوذُ بِعِزَّتِكَ ، لا إلَه إلاَّ أنْتَ أنْ تُضِلَّنِي أنت الْحيُّ الَّذي لا تمُوتُ ، وَالْجِنُّ وَالإنْسُ يمُوتُونَ» متفقٌ عليه .

وَهَذا لَفْظُ مُسْلِمٍ وَاخْتَصرهُ الْبُخَارِيُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ނިސްބަތްވެގެންވާ ޙަދީޘްގައި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަ ހަދަހަރަފުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ الله ! އިބަރަސްކަލާނގެ ރިބަރަށް މިއަށް ކިއުމަށްޓަކާ އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ރިބަރަށް إيمان ހަރިދީމެވެ. އަދި މިއަށް އިބަރަސްކަލާނގެ ރިބަރަށް ވަކިވެ ކުރަހާދެވެ. އަދި މިއަށް އިބަރަސްކަލާނގެ ރިބަރަށް رجوع ވެއްޖައިމެވެ. އަދި މިއަށް نصر ލިބުނީ އިބަރަސްކަލާނގެ ވެގެދެއްވާނެ. އޭ الله! މިއަށް ސަލާމަތްކަން ހުރިނީ އިބަރަސްކަލާނގެ ކުރުދަންވަރު ކަމުންނެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ މިހާރަ މިއަށް ސޫރަ މަގުން ދުރުކުރުވުން ހަސަންދެވުން އިރާދަ ނުވާނެއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެއި ދިރިދުވެއްޖެއްނު މަރުވުމެއްނު ދިމަރު ދުވުވެއްޖެއްނު ހަސަލާނގެއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހިރަވައި އަންމަނާ އިންސީންނާއި ޖިންނީން يقين ނުވޭސް މަރުވާނެ ހިރަގައިދިނަކަން ކަނަވަރެވެ.

76 الثَّالِثُ : عن ابْنِ عَبَّاس رضي اللَّه عنهما أيضاً قال : «حسْبُنَا اللَّهُ ونِعْمَ الْوكِيلُ قَالَهَا إبْراهِيمُ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حينَ أُلْقِى في النَّارِ ، وَقالَها مُحمَّدٌ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حينَ قَالُوا: «إنَّ النَّاسَ قَدْ جَمعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إيماناً وقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ ونِعْمَ الْوكِيلُ » رواه البخارى.

وفي رواية له عن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما قال : « كَانَ آخِرَ قَوْلِ إبْراهِيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ أُلْقِي في النَّارِ « حسْبِي اللَّهُ وَنِعمَ الْوَكِيلُ » .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ނިސްބަތްވެގެންވާ ޙަދީޘްގައި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސައްޔިދުނާ إبْراهيمُ عليه السلأم އަލިފާނަށް ލެވުނު ހިނދު ރަސްވާ

ވިދާޅުވިއެވެ. (حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ)މާނައީ : ތިމަންމެންނަށް ، الله ފުދެއެވެ. އަދި ، وكيل ކަލޭގެ ރަނގަޅު ވެރިކަލާނގެއެވެ !

އަދި قريش ބޭފުޅުންގެ ކާފިރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ދިމާލަށް މުސްލިމުން އަތުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް އެއްވެފައި ، އެމީހުންދެކެ ބިރުގަތުމަށް ބުނި ހަބަރުތަކެއް ވިދާޅުވީ އެއުރު ދެންނެވި. އެކަން ބައްލަވާ ކަލައްގެ މާތް الله ވަކީލުކަމުގެ ވިދާޅުވިއެވެ.(إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ)(آل عمران 172)

މާނައީ :- ހަމަކަށަވަރުން ، ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް މުސްލިމުން (لشكر)އެއްކޮށްފިއެވެ . ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ، އެއުރެންދެކެ ބިރުގަންނާށެވެ ! ފަހެ ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمان ކަން އިތުރު ކުރިއެވެ . އަދި ، އެއުރެން ބުނެއެވެ . ތިމަންމެންނަށް ، الله ފުދެއެވެ . އަދި ، وكيل ކަލޭގެ ރަނގަޅު ވެރިކަލާނގެއެވެ !

77 الرَّابعُ : عَن أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أقْوَامٌ أفْئِدتُهُمْ مِثْلُ أفئدة الطَّيْرِ » رواه مسلم .

قيل معْنَاهُ مُتوكِّلُون ، وقِيلَ قُلُوبُهُمْ رقِيقةٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرة ސަހާބީގެ ފަރާތުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއަށް އެތައް ބައެއް ވަދެވޭނެ ދުވަހެއް ގެންނެވިއެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތައް ވާނީ ދޫނިތަކުގެ ހިތްތަކާ އެއްފަދަ ގޮތަށެވެ. ދޫނިތަކުގެ ހިތްތައް ފުދިގެން ގަނޑުވެ ތިބޭ ގޮތުން އަޅުގަނޑު ލާދަށް އެބަ މަޤާމެވެ.

(ބައެއް ޢިލްމު ވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. މިއީ الله އަށް ތަވައްކަލްވާ جماعة ގެ މީހުންނެވެ. اللهއަށް ބަރޯސާވާ އެއުރެ ބޮޑުކަން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި މުޅިއަކުރު ކަމާއި އަމާންކަން ލިބިގެން ތިބޭނެއެވެ.)

78 الْخَامِسُ : عنْ جَابِرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قِبَلَ نَجْدٍ فَلَمَّا قَفَل رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَفَل مَعهُمْ ، فأدْركتْهُمُ الْقائِلَةُ في وادٍ كثِيرِ الْعضَاهِ ، فَنَزَلَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، وتَفَرَّقَ النَّاسُ يسْتظِلُّونَ بالشجر ، ونزَلَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَحْتَ سمُرَةٍ ، فَعَلَّقَ بِهَا سيْفَه ، ونِمْنَا نوْمةً ، فإذا رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يدْعونَا ، وإِذَا عِنْدَهُ أعْرابِيٌّ فقَالَ : « إنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سيْفِي وأَنَا نَائِمٌ ، فاسْتيقَظتُ وَهُو في يدِهِ صلْتاً ، قالَ : مَنْ يَمْنَعُكَ منِّي ؟ قُلْتُ : اللَّه ثَلاثاً » ولَمْ يُعاقِبْهُ وَجلَسَ . متفقٌ عليه .

وفي رواية : قَالَ جابِرٌ : كُنَّا مع رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بذاتِ الرِّقَاعِ ، فإذَا أتينا على شَجرةٍ ظليلة تركْنَاهَا لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَجاء رجُلٌ من الْمُشْرِكِين ، وسيف رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُعَلَّقٌ بالشَّجرةِ ، فاخْترطهُ فقال : تَخَافُنِي ؟ قَالَ : « لا » قَالَ : فمَنْ يمْنَعُكَ منِّي ؟ قال: «اللَّه».

وفي رواية أبي بكرٍ الإسماعيلي في صحيحِهِ : قال منْ يمْنعُكَ منِّي ؟ قَالَ : « اللَّهُ » قال: فسقَطَ السَّيْفُ مِنْ يدِهِ ، فأخذ رسَول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم السَّيْفَ فَقال : « من يمنعُكَ مِنِّي ؟ » فقال : كُن خَيْرَ آخِذٍ ، فَقَالَ : « تَشهدُ أنْ لا إِلَه إلا اللَّهُ ، وأنِّي رسولُ اللَّه ؟ » قال : لا، ولكِنِّي أعاهِدُك أن لا أقَاتِلَكَ ، ولا أكُونَ مع قوم يقاتلونك ، فَخلَّى سبِيلهُ ، فَأتى أصحابَه فقَالَ : جِئتكُمْ مِنْ عِندِ خيرِ النَّاسِ .

قَوْلُهُ : « قفَلَ » أيْ : رجع . و « الْعِضَاهُ » الشَّجر الذي لَه شوْك . و «السَّمُرةُ » بفَتْحِ السينِ وضمِّ الْميمِ : الشَّجَرةُ مِن الطَّلْحِ ، وهِي الْعِظَام منْ شَجرِ الْعِضاهِ . و « اخْتَرطَ السَّيْفَ » أي : سلَّهُ وهُو في يدِهِ . « صلتاً » أيْ : مسْلُولاً ، وهُو بِفتْح الصادِ وضمِّها .

ރަޟި الله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި جابِر ގެފާނު ރިވާޔަތްކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ نبي އާ
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި نَجْد ކަރައާއި ދިމާލަށް ހަނގުރާމަކުރެއްވުމަށް
ވަޑައިގެން ހުރިއެވެ. ދެން ހަނގުރާމައިން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެނބުރި ވަޑައިގަތުމާ
ހިސާބު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި لشكر އާއި އެކު ވަޑައިގެންނެވި އެނބުރި އައިއެވެ. ދެންމެ

ކުރަމުން އައިސް މެންދުރުގެ އަރާމުކުރުމުގެ وقت (قيلولة ގެ وقت) އައިސް ޖެހުނު އިރު إتفاق
އިން އަރާރަމުވެސް ގިނަގަސްތަކެއް ހުރިފަދަ އެއް ވާދީއެއްގެ ތެރެއަށެވެ. އެހެން ކަމުން
(قافلة ވަޖެކާން) رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ފަރިތާ ވަޖެހިގެންނެވިއެވެ. އަދި
ގަސްގަސްތަކުގެ ހިޔަލުގައި އަރާމުކުރަން ފެށިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله
عَلَيْهِ وسلّم ވެސް ގަހެއްގެ ހިޔަލުގައި މަޑުކުރައްވައި އަދި އަރިހުގައިވާ ކަނޑި ގަހުގައި
ގޮފިކަނޑައިގައި އަޅުއްވާލައްވާ އަރާމުކުރައްވަން ފެއްޓެވިއެވެ. (މެންދުރުގެ وقت ކަމުން)
ބޮޑުމީހުން އެންމެންނަށްވެސް ނިދި އަރައިފައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކުއްލިއަކަށް رسول الله صلّى الله
عَلَيْهِ وسلّم ހަޅުއެޅުއްވުމުން ބަރަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ބަލައިލުމުން (ބަދަވީ) އަރަބިއެއް
ދިޔައިރު އަޅުގަނޑުމެންގެ އަރިހުގައި ބަދުވިއެއް ހުއްޓެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވިދާޅުވިން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ނިކަން ބޮޑުވެލާފައެވެ. މިހާރު އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނު ނިދިގައި
އެބޭފުޅާ ސުވާލު ކުރުމުން އަހިސް އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑިނަގައިގެންވެ. އަދި އަޅުގަނޑުކަލޭގެފާން
ކައިރިއަކުން ހަރުއިއްޔެ އިރުން މިއީ ހަޅު އަކަނޑި އަޅުގަނޑުކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް މަރައިގެންނެވެ.
އަދި ބުނެން ފެށިއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ އަތުން މިހާރު ކިއްޗެ ސަލާމަތް ކުރައްވަނީ ކާކު ހުއްޓެވެ؟
އަޅުގަނޑުކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. الله އެވެ. އެންނާ އަނެއްކާ ކިޔަން ފަހަރު އަރިމުންނެވެސް
އަޅުގަނޑުކަލޭގެފާނު ޖަވާބުގައި ބުނީމެވެ. ހަމަ الله އެވެ. (ދެން އޭނާ އެކަނޑި ކައްޗަށް ކަރަށް
ވެއްޓިއްޖެއެވެ .) ދެންނެވީއެވެ. މިކަމުގެ މައްސަލަ އަޅުގަނޑު އަޅުގަނޑު އާއިއްޔަ އަހުލުވެސް އަތުބުއި
ނުދެއްވައެވެ. ކަލޭގެ ހަރުނަރުފައި އިއްޔާނަގު ވަޖެހިގެންވެ.

جَابِر ގެފާނުގެ ރިވާއިން އައިސްފައިވާ އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ذاتِ الرِّقاع ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ތިބީމުއެވެ.(މެންދުރުގެ
وقت އެއްވައިޖެއްސާ އަރާމުކުރުމަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ އަތުރާލެވެ. އެހެންކަމުން ބަނގަޅު ހިޔާވަހިކަން
އެބޭ ގަހަކަށް ދުރުވައިޖެއްސާ އަޅުގަނޑުމެން އެބޭކަލުން އަޅުގަނޑުކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލީމުއެވެ.) ކަނޑުއަޅާސް
(މިދޮބަރުގައިވެސް) އެފެދި ހިޔާވަހިކަން ގަދަ ގަހަށް ދިއުމުން އަޅުގަނޑުމެން އެބޭސް
އަޅުގަނޑުކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލީމުއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދިޔައިރު އެންމެހާ މަޑުހުންނަމުން مشرك ންގެ
މީހަކައިސް އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަނޑިކަލޭ އަޅުގަނޑު ފަހަތުން ނަގައިގެން ކަނޑި ބޭއްލަވައިގެން

ގަވައިދެއްވެ. އަދި ބުނުއްވިއެވެ. ކަލާ! މިހާރު ބިރު ނުގަނޭ ހައްދަވާތޯ؟ އަހަރެމެންގެ ދެންނެވިއެވެ.
އާދޭހެވެ. ބިރުގަނެގެންނެވެ. އެހެން ބުނުއްވިއެވެ. އަދިފަހެ މިހެން ހިތަށް ލިބުނީ ސަބަބުން
ކަލޭގެ މިހާރު ދެން ކަލާ ހައްދަވާތޯ؟ އަހަރެމެން ދެންނެވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެވެ.

أبو بكرٍ الإسماعيلي ޙަދީޘް صحيح ގައި ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި ބުނެއްވިއެވެ. މިހެންނަށް
އެކަން ލިބޭ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު ހައްދަވާތޯ ؟ އަހަރެމެން حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه
وتعالى އެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އެކަން ކަލޭގެފާނު ހިނގައިގެން ދެއްވައެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަހަރެމެން ނަމާދުކުރުން ބާއްވައެވެ. މިހެން ކަލޭގެފާނު ޢަމަލު ކުރަށް ހިތަށް
ސަބަބުން ކަލޭގެ ހައްދަވާތޯ؟ އެހެން (ހަމަ އެ ކަލޭގެ ނުލިބޭނެ) ބުނެއްވެ.
معاف ކުރަން عفو ކުރައްވާނެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمދެންނެވިއެވެ. (އެހެން
ތަންކަމެވެ. މިހާ ދިނުމުގެ ވަސީލަތް ހައްދަވާތޯ؟) މިހާ الله ފަރުމާ އަހަރެން ދިނުމަކީ ބުނެވިދާނެ
އަދި ކިޔަން ކަލޭގެފާނު އަހަރެމެން ތަޢާލާގެ ނަސީހަތްތަކަށް قبول ކުރާނެކަން ހައްދަވާތޯ؟ އެހެން
ބުނެއްވެ. މިކަމުގައި ބުނެވިދާނެއެވެ. ބުނުމަށް ކަލޭގެ ދިނުމެއް ހިތަށްދާ ބުނެކަން
ކަމަށް وعد ވެއްވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ހިތަށްދާގޮތް ބަލައިލި ބަލިވެ ބުނެއްވާފައިވާ عهد
ވެއްވެ. މި ތަރުޖަމާ ވެއްދި ހައްޤުން އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނު އެހެން معاف ކުރައްވައެވެ. ދެން އެހެން
ބުނެ ހަމަހަމަ އަހަރެމެން ގައި ބުނެއްވި قوم ގެ މީހުންނަށް ބުނެއްވެ. އެ قومގެ މީހުންނޭ!
ދެއްވާނެތޯ ހައްދަވާތޯ؟ މިހެންނަށް ހިތަށް ހުރިހާކަމެއް ވެރި ބަލާލުމަށް ބާރުދިނުން އެހެން
ގޮތް ބަލާލުމަށް ގެންނެވެ. (އެހެން ގޮތްތައް ދުނިޔެއާ ކުރާ ބަލާ ހިތްހެޔޮކަމާ
މިހެންނަށް ބާ އެހެނިހެން ހިމާ މިހެންނަށް ކަމަށްބަލާ ދެއްވާނެއެވެ.)

79 السادِسُ : عنْ عمرَ رضي اللَّهُ عنه قال : سمعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ: « لَوْ أنَّكم تتوكَّلونَ على اللَّهِ حقَّ تَوكُّلِهِ لرزَقكُم كَما يرزُقُ الطَّيْرَ ، تَغْدُو خِماصاً وترُوحُ بِطَاناً» رواه الترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

معْناهُ تَذْهَبُ أوَّلَ النَّهَارِ خِماصاً : أي ضَامِرةَ الْبُطونِ مِنَ الْجُوعِ ، وترْجِعُ آخِرَ النَّهَارِ بِطَاناً : أيْ مُمْتَلِئَةَ الْبُطُونِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް حق ގޮތުގައި ތަވައްކަލުކުރާނަމަ ހަޤީޤަތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދޫނިތަކަށް رزق ދެއްވާފަދައިން رزق ދެއްވާނެއެވެ. އެބަޔަކީ ހެނދުނު ހުސްބަނޑުން ނުކުމެ ހަވީރު ބަނޑުފުރިގެން އަންނަ ދޫނިތަކެވެ. އަދި އެނބުރި އަންނަނީ (الله ގެ فضل ވަރުގަދަކަމުން) އެމީހުން ބަނޑުފުރިހަމަވެގެންނެވެ.

80 السَّابِعُ : عن أبي عِمارةَ الْبراءِ بْنِ عازِبٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا فُلان إذَا أَوِيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُلْ : اللَّهمَّ أَسْلَمْتُ نفْسِي إِلَيْكَ ، ووجَّهْتُ وجْهِي إِلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أمري إِلَيْكَ ، وأَلْجأْتُ ظهْرِي إِلَيْكَ . رغْبَة ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لا ملجَأَ ولا منْجى منْكَ إلاَّ إِلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذي أَنْزَلْتَ، وبنبيِّك الَّذي أرْسلتَ ، فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وإِنْ أَصْبحْتَ أَصَبْتَ خيْراً » متفقٌ عليه .

وفي رواية في الصَّحيحين عن الْبرَاء قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذَا أَتَيْتَ مضجعكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءكَ للصَّلاَةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأيْمَنِ وقُلْ : وذَكَر نحْوَه ثُمَّ قَالَ وَاجْعَلْهُنَّ آخرَ ما تَقُولُ » .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو عِمارة الْبراءِ بْنِ عازِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ފުލާނާއެވެ. ތިބާ ނިދަން އެނދަށް ހިނދު ކިޔާށެވެ. اللَّهمَّ أَسْلَمْتُ نفْسِي إِلَيْكَ ، ووجَّهْتُ وجْهِي إِلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أمري إِلَيْكَ ، وأَلْجأْتُ ظهْرِي إِلَيْكَ . رغْبَة ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لا ملجَأَ ولا منْجى مِنْكَ إلاَّ إِلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذي أَنْزَلْتَ، وبنبيِّك الَّذي أرْسلتَ . އެއިރުން ތިބާ މިރޭ މަރުވެއްޖެނަމަ ތިބާ މަރުވާނީ إيمان ކަމުގެ ފިޠުރަތުގައެވެ . ނިދާ ހޭލައި ހެނދުނު ހޭލައިފިނަމަ ހެޔޮކަމާ ލިބިގެން ހޭލާނެއެވެ.

الصَّحيحين ގައި الْبراء ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް إرشاد ދެއްވިއެވެ . ނިދަން އަރައިގަންނަނަމަ ނަމާދަށް وضوء ކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތު ފަޅިއަށް އޮށޯވެ އަރައިގަންނާށެވެ. ދެން އަންނަނިވި ފަދައިން ކިޔާ دعاءއާއި އެدعاء ކިޔުމަކީ ހަދާނެވެ.

އެ ދުޢާގެ މާނައީ: އޭ الله ! ތިމަން ތިމަންގެ نفس ހިތާ إله އާއި حوال ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންގެ މޫނު ހިތާ إله އަށް ކުރިމަތިލާކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންގެ ކަންތައް ކަށަވަރުކުރައްވާ ހިތާ إله އަށް ދޫކޮށްލީމެވެ. އަދި ތިމަންގެ ބުރަކަށި ހިތާ إله އަށް ލަދު ކުރީމެވެ. އާދޭ ހިތާ إله އަށް شوق ވެރިވާ حال ގައެވެ. އަދި އާދޭ ހިތާ إله އަށް ބިރުވެރިވާ حال ގައެވެ . ހިތާ إله ފިޔަވައި ސަލާމަތްވާނެ ދެން ތަނެއް ނެތެވެ. އަދި ހިތާ إله ފިޔަވައި ރައްކާތެރިވާނެ ހިޔާވަހިކަން ދެން އެހެން ތަނެއް ނެތެވެ. ހިތާ إله ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް ތިމަން إيمان ވަމްއެވެ. އަދި ހިތާ إله ފޮނުއްވި نبي އާ އަށް ތިމަން إيمان ވަމްއެވެ .

81 الثَّامِنُ : عنْ أبي بَكْرٍ الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه عبدِ اللَّه بن عثمانَ بنِ عامرِ بنِ عُمَرَ ابن كعب بن سعد بْنِ تَيْمِ بْن مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْن لُؤيٍّ بْنِ غَالِب الْقُرَشِيِّ التَّيْمِيِّ رضي اللَّه عنه وهُو وأبُوهُ وَأُمَّهُ صحابَةٌ ، رضي اللَّه عنهم قال : نظرتُ إلى أقْدَامِ المُشْرِكِينَ ونَحنُ في الْغَارِ وهُمْ علَى رؤوسنا فقلتُ : يا رسولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أحدَهمْ نَظرَ تحتَ قَدميْهِ لأبصرَنا فقال: « مَا ظَنُّك يا أبا بكرٍ باثْنْينِ اللَّهُ ثالثُهْما » متفقٌ عليه .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو بَكْر الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه عبدِ اللَّه بنِ عثمانَ بنِ عامرِ بنِ عُمَرَ ابن كعب بن سعد بْنِ تَيْمِ بْن مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْن لُؤيٍّ بْنِ غَالِب الْقُرَشِيِّ التَّيْمِيِّ (އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާ ފުޅާއި މަންމާ ކަލޭގެފާނާވެސް اصحاب ބޭކަލުންނެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިމަންކަލޭ ثور ފަރުބަދަމުގެ ހަރުގައި ހުއްޓައި މުޝްރިކުންގެ ފައިތިލަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބި ބޮލުމަތީ ދެކެން ފެނިގެން (ބޮލުމަތީ) ތިމަންކަލޭ ދެކެނިވިއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިތިލައަށް ބެލިނަމަ ތިމަންކަލޭމެން ފެނޭނެއެވެ. އެވަގުތު ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ ރަސޫލާގެ ... ބައެއްކަމުގައި ތިމަންކަލޭމެން ފެންނާނެއެވެ. އަބޫބަކުރު ...

حديثު ކުރައްވައިފައެވެ. (އަނިޔާ ލިބިގަންނާ) ދުލިހުންނަން نصر ދެއްވައި ރައްކާތެރި ކުރައްވާން ބިންވަނަޔަށް الله ވަޙީގެންނެވިކަން ނޫނީސް ހެއްދެވެ؟

82 التَّاسِعُ : عَنْ أُمِّ المُؤمِنِينَ أُمِّ سلَمَةَ ، واسمُهَا هِنْدُ بنْتُ أبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المخزومية رضي اللَّهُ عنها أن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذَا خَرَجَ مِنْ بيْتِهِ قالَ : « بسم اللَّهِ، توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ أنْ أَضِلَّ أو أُضَلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أوْ أُزَلَّ ، أوْ أظلِمَ أوْ أُظلَمَ ، أوْ أَجْهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والتِّرمذيُّ وَغيْرُهُمَا بِأسانِيدَ صحيحةٍ . قالَ التِّرْمذي : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وهذا لَفظُ أبي داودَ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވީ أُمِّ المؤمنينَ أُمِّ سلَمَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ނަމަކީ هِنْدُ بنْتُ أبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المخزومية އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ގެއިން ބޭރަށް ނުކުންނަވާއިރު دعاء ކުރައްވައެވެ. بسم اللَّهِ، توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ أنْ أَضِلَّ أو أُضَلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أوْ أُزَلَّ ، أوْ أظلِمَ أوْ أُظلَمَ ، أوْ أَجْهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ

މާނައީ:- الله ގެ ނަންފުޅުން އަޅު ފަށައިފީމެވެ. اللهއަށް ހަވާލު ކުރީމު އަޅު ހަވާލުކުރީމެވެ. ހައްދުވައި ބޭކާރުވެ ބަދުއްޔާވާ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ މަގުން ގެއް ފުރައްދުމާއި އަދި ގެފުރުދިގެން ދިރިއުން އިބަރަސްކާރާގެ حضرة ން ސަލާމަތްވާން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ މަގުން ހައްދުވުން ގެއްލުވާކުރުވައި އަދި ހައްދުވުން މި އަޅާ ނަފުސް އެއްޔާ ކުރުވުން ދިރިއުން އިބަރަސްކާރާގެ حضرة ން ސަލާމަތްވާން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ޒުލުމްވެރިންނަށް އަނިޔާވެރިވުމުން އަދި އަނިޔާ ލިބިގަތުމުން އިބަރަސްކާރާގެ حضرةން ސަލާމަތްވާން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ޖާހިލުވާކަމުން ޖާހިލުކުރުވުމުން އަދި މީހުންލާއި އަޅާ ނަފްސަ ޖާހިލުކަން ވެގެން ދިރިއުން އިބަރަސްކާރާގެ حضرة ން ސަލާމަތްވާން އަދި ދަންނަވަމެވެ.

83 الْعَاشِرُ : عنْ أنس رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال : رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قَالَ يعنِي إذا خَرَجَ مِنْ بيْتِهِ : بِسْمِ اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلاَّ بِاللَّهِ ، يقالُ لهُ هُديتَ وكُفِيتَ ووُقِيتَ ، وتنحَّى عنه الشَّيْطَانُ » رواه أبو داودَ والترمذيُّ

، والنِّسائيُّ وغيرُهم : وقال الترمذيُّ : حديثٌ حسنٌ ، زاد أبو داود : « فيقول : يعْنِي الشَّيْطَانَ لِشَيْطانٍ آخر : كيْفَ لك بِرجُلٍ قَدْ هُدِيَ وكُفي ووُقِى»؟ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. މީހަކު ގެއިން ނިކުންނަ ހިނދު بِسْمِ اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حولَ ولا قوةَ إلاَّ باللَّهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އޭނާއަށް ބުނެވޭއެވެ. (ތިބާއަށް ހިދާޔަތް ދެއްވިއްޖެ) މިބަސް ...

بِسْمِ اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حولَ ولا قوةَ إلاَّ باللَّهِ

(މާނައީ: الله ގެ އިސްމުފުޅުގައި ... الله އަށް ... الله ...)

84 وَعنْ أنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : كَان أخوانِ عَلَى عهْدِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وكَانَ أَحدُهُما يأْتِي النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، والآخَرُ يحْتَرِفُ ، فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ أخَاهُ للنبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « لَعلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ » رواه التِّرْمذيُّ بإسناد صحيح على شرط مسلمٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنَس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ... شكوى ... حديث

ކުރެއްވެވިއެވެ. ދިބާއަށް رِزْقُ ތަނަވަސް ވެގެން ދިޔަ އުޅެނީ އީނާއަން خردކުރާމީ
ނުނުކަނުވެސް ނުވޭ ނުނުކުރައްވެ ؟

« يحْترِفُ » : يكْتَسِب ويَتَسبَّبُ .

باب الاستقامة

ތެދުވެރިވެ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

قال اللَّه تعالى (هود 112): { فاستقم كما أمرت }.

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވިއްޖެ ފަދައިން، ކަލޭގެފާނާއި، އަދިހުގައި إيمانގެ توبة ވެގެން ތިބި މީހުންނާއިއެކު ކަލޭގެފާނު، ސީދާވެ ތެދުވެހުރެއްވާށެވެ!

وقال تعالى (فصلت 30، 31، 32): { إن الذين قالوا ربنا اللَّه ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائكة أن لا تخافوا ولا تحزنوا، وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون، نحن أولياؤكم في الحياة الدنيا وفي الآخرة، ولكم فيها ما تشتهي أنفسكم، ولكم فيها ما تدعون، نزلا من غفور رحيم }.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ الله އޭ ބުނެ ދެން ސީދާވީމީހުން ދެމިތިބި މީހުން (ބިރުނުގަންނާށެވެ!) އެއްބަސްވެ ތިބޭ ملائكةން ފައިބައިވަޑައިގަންނަވާނެތެވެ. (ވާދުވެވުނުގޮތަށް) ތިޔަބައިމީހުން ބިރުނުގަންނާށެވެ! އަދި ހިތާމަނުކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعد ކުރައްވައިވާ ސުވަރުގެ އުފަލުން خبر ލިބިގަންނާށެވެ! ދުނިޔޭގެ حياة ގައާއި آخرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޅުވެރިންނީ އަހުރެމެނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ نفسތަކުން އެދެނިވި އެއްޗެއް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެބައިވެއެވެ. އަދި (އެތާނގައި، އަބަދުގެ ގޮތުން) ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާނޭ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެއެވެ. ގެނެސްދީގެން މާފުކުރައްވާ، رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ދަރުމަބަކުރާ ގޮތުގައެވެ.

وقال تعالى (الأحقاف 13، 14): { إن الذين قالوا ربنا اللّه ثم استقاموا فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون، أولئك أصحاب الجنة خالدين فيها جزاء بما كانوا يعملون }.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ، اللّهُ ބުނެ، ދެން ސީދާވެތިބި މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންގެ މައްޗަކަށް ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް ހިތާމަކުރާނޭ ބާވަތު ކަމުގައިވެސް ނުވާނެއެވެ. އެއުރެންނީ، ސުވަރުގޭގެ أهل ވެރިންނެވެ. އެތާނގައި، އެއުރެން އަބަދަށް ދެމިތިބޭނޭގޮތުގައެވެ. (އެއީ) އެއުރެން ކުރަމުންދިޔަ عمل ތަކަށް ދެވޭ ޖަޒާއެއްކަމުގައެވެ.

85 وَعَنْ أبي عمرو ، وقيل أبي عمْرة سُفْيانَ بن عبد اللّه رضي اللّه عنه قال: قُلْتُ : يا رسول اللّهِ قُلْ لِي في الإسلامِ قَولاً لا أَسْأَلُ عنه أَحداً غيْركَ . قال: « قُلْ : آمَنْت باللَّهِ: ثُمَّ اسْتَقِمْ » رواه مسلم .

ދޯށް اللهُ ރުހުސްވުންވާ أبوعمرو سُفْيان بنِ عبد اللّه ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އިސްލާމުގެ ދީނުގައި ހުރިހާ ކަންތައްތަކާބެހޭ ބަސްތަކެއް، ދަންނަ އެއްޗެއް ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ކާއިރިން އަހަން ނުޖެހޭ އަދި އެހެން ބަސްތަކެއް ކަމަށްވާ ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިއެވެ. ތިބާ ބުނޭ އަދިގެން ހުރޭ ބުނާށެވެ. ތިމަންނަ الله އަށް ފުރިހަމަކޮށް އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ދެން އެއުރެން އަމުރުކުރި އަޅުކަން الله ގެ ދީނަށް ތެދުވެގެން ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ.

86 وعنْ أبي هُريْرة رضي اللّه عنه : قال قال رسول اللّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « قَاربُوا وسدِّدُوا ، واعْلَمُوا أنَّه لَنْ ينْجُو أحدٌ منْكُمْ بعمله » قَالوا : ولا أنْت يَا رسُولَ اللّه؟ قال : « ولا أنَا إلا أنْ يتَغَمَّدَني اللّه برَحْمَةٍ منْه وَفضْلٍ » رواه مسلم .

و « الْمُقارَبَةُ » : الْقَصْدُ الَّذي لا غلُوَّ فيه ولا تقْصيرَ . و « السَّدادُ » : الاسْتقَامةُ وَالإِصابةُ ، و « يتَغَمَّدَني » يُلْبسُني ويَستُرني .

قالَ الْعُلَمَاءُ : معنَى الاستقَامَةِ : لُزومُ طَاعةِ اللّهِ تَعالى ، قالُوا : وَهِي مِنْ جوامعِ الْكَلِم، وهِيَ نظام الأمُورِ ، وباللّه التَّوفيق .

ދާތް الله ތުއްސުންދެއްވި أبو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރުން ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ގޮތް ދިން إختيار ކުރާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. يقينންވެސް އެއްވެސް ދިޔަކަ އަމިޔުއްގެ عملގެ މުޤާބިލުން ސަވާބުގެ ވަގެން ނުދޭނެއެވެ. އެބާރުން ދަންނަވައިގެ. އަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް ހަމަ އެގޮތު ހެއްދެވީ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިމަން ކަލޭގެފާނުވެސް ހަމަ އެގޮތެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى އެއިރާގެ فضل ވެރި ކަމުގެ ތެރެއަށް ވަދެންނަވާ ލައްވައިފިމުގެ އެއިމުދު ކުރެވިއެވެ.

باب في التفكّر في عظيم مخلوقات الله تعالى

وفناء الدنيا وأهوال الأخرة

الله ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި މެދު ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި ދުނިޔާއާއި آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އޭގެ ތަރުބިޔަތާއި އަދި އިސްތިޤާމަ ގޮތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ދާއްމަން ބާރުއެޅުމުގެ باب

قال اللّه تعالى : { إنَّمَا أعِظُكُمْ بِوَاحدةٍ أنْ تقُوموا للَّهِ مَثْنَى وفُرادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا } [سبأ 46]

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ތިމަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ތެރިވާކަން ކަށަވަރީ އެންމެ ކަމަކަށެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދެދެމީހުންނާއި ، ވަކިވަކިން اللهއަށްޓަކައި (حق މަގު ހުރުމަކަށް) قائم ވެވުމަށެވެ.

وقال تعالى : { إنَّ في خَلْقِ السَّمواتِ والأرْضِ واخْتلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لأُولِي الألْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرونَ اللَّه قِياماً وَقُعُوداً وعَلَى جُنُوبِهمْ ويَتَفَكَّرون في خَلْقِ السَّمواتِ وَالأرْضِ ربَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطلاً سُبْحَانَك } الآيـ . . . . ـات [آل عمران 190 ، 191]

ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިންއުފެއްދެވުމުގައި ރޭދުވާ ތަފާތުވުމުގައި، ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ހެކިތައް ވެއެވެ. އެއީ އެއުރެންނީ ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި، އިށީނދެގެންނާއި ، **އޮށޮވެ**ގެންވެސް الله ހަނދުމަކޮށް، އުޑުތަކާއި ބިންއުފެއްދެވުމާއި

ފިކުރުކުރަމުން އުޅުނިހުންނެވެ.(އެއުރެންދަންނަވާނެއެވެ) އަޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! ތިބާރަކަލާނގެ މިތަކެތި ހައްދަވާފައިވަނީ باطل ގޮތެއްގައެއް ނޫނެވެ. ތިބާރަކަލާނގެ ޒާތް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! ފަހެ، ނަރަކައިގެ عذاب އިން އަޅުގަނޑު ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

.وقال تعالى : { أفلا ينْظُرونَ إلَى الإبلِ كيْفَ خُلِقَتْ وإلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعتْ وإلَى الْجِبالِ كَيْفَ نُصِبتْ وَإَلى الأرضِ كيْفَ سُطِحتْ فَذَكِّرْ إنما أنْتَ مُذَكِّرٌ } [الغاشية : 17 ، 21].

ފަހެ، ޖަމަލު ހައްދަވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކަށްކަމާމެދު އެއުރެން ޖަމަލަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އުޑު އުފުއްލެވިފައިވަނީ ކޮންފަދައަކަށްކަމާމެދު އެއުރެން އުޑަށް ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟އަދި ފަރުބަދަތައް ކޮޅަށް ހަރުލެވިފައިވަނީ ކޮންފަދައަކަށްކަމާމެދު އެއުރެން ފަރުބަދަތަކަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ބިން ފޮޅުވާލެވިފައިވަނީ ކޮންފަދައަކަށްކަމާމެދު އެއުރެން ބިމަށް ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ކަލޭގެފާނު(އެއުރެންނަށް) ހަނދުމަ ކޮށްދެއްވާށެވެ! ކަލޭގެފާނު ވާނީ ކަނޑައެޅި ހަނދުމަކޮށްދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى : { أفلَمْ يَسيروا في الأرْضِ فَيَنْظُروا } [محمد : 10] . الآية والآيات في الباب كثيرةٌ .

ފަހެ، އެއުރެން ބިމުގައި ދަތުރުފަތުރުކޮށް އެއުރެންގެ ކުރީގެ އުޅުނުމީހުންގެ ނިމުން ކޮންފަދަކަމެއްކަން، ފަހެ، އެއުރެން ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟

ومِنْ الأحَاديث الحديث السَّابق : « الْكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَه »

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحثّ من توجّه لخير

على الإِقبال عليه بالجدِّ من غير تردُّد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އިސްބަރުފިލުވުމާއި ހެޔޮކަންތަކަށް
މަގުދުއްކުރުން ވަރުގަދަ عزم އަކާއި އަދި ކަރުމަތިޖެހުމާ ގޮތަކަށް ބަލާނުވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 148): {فاستبقوا الخيرات}.

މާނަ، ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި އެކުވެރިން ޖެހިލުމެއް ނެތި ކަލޭ އަންނަނިވި ވަރުގަދަ (ކަލޭ
އަވަސްވެލާފައި) ކުރިއަރައި ދާށެވެ!

وقال تعالى (آل عمران 133): {وسارعوا إلى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السماوات والأرض أعدت للمتقين}.

އަދި، ޖެހިލުމެއްނެތި ވެރިކަސްކަލާނގެ حضرة ން ފުއް ފުރުސަތުން ލިބިގެންވާނެ،
އުޑުތަކާއި ބިންފަތަ ވަރަކަށްވަސްކަންދެ ސަތޮރުގަދަން ޖެހިލުމެއްނެތި އަވަސްވެގެންނަވާ!
އަސްލުރުގެ ބައިތަރިކަރަށްފަދައިވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وأما الأحاديث

87 فالأوّل : عَنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « بادِروا بالأعْمالِ الصَّالِحةِ ، فستكونُ فِتَنٌ كقطَعِ اللّيلِ الْمُظْلمِ يُصبحُ الرجُلُ مُؤمناً ويُمْسِي كافراً ، ويُمسِي مُؤْمناً ويُصبحُ كافراً ، يبيع دينه بعَرَضٍ من الدُّنْيا» رواه مسلم .

ދާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވ. ހަމަކަށަވަރުން
رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުރީ ކަންތައްތަށް ކުރުމުން
އަވަސްވެގެންނެވެ. މިހާރު ވަރަށް ގާތް مستقبل އެއްގައި ކަޅުއަނދިރި އަނދިރިކަމުގެ ފަދަ
(ފިތުނަތަކެއް) ފެތުރިގެންދާނެ އަދި ދުނިޔެ (އެއްމެ ކުރުގަޑިއެއްގެ) ހެނދުނު مُؤْمن އަކަށް
ހުންނަ މީހާ ހަވީރުވާއިރު ހުންނާނީ كافر ވެގެންނެވެ. (އެބަހީ ކާފިރުގެ ސިފައަށް
ބަދަލުވެގެންނެވެ.) އަދި ހަވީރުވާއިރު كافر ކަމުގައި ހުންނަމީހާ ހެނދުނު ވާއިރު ހުންނާނީ
مُؤْمن އަކަށް ވެގެންނެވެ. (އެބަހީ މުއުމިނުގެ ސިފައަށް ބަދަލުވެގެންނެވެ.) އެމީހުން ދުނިޔޭ
އެމީހުންގެ ދީން ދުނިޔޭގެ ތަކެތީގައި ވިއްކާލާނެއެވެ.

88 **الثَّاني: عنْ أبي سِرْوَعَةَ بكسرِ السين المهملةِ وفتحها عُقبةَ بنِ الْحارثِ رضي اللَّه عنه قال:** صليت وراءَ النَبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالمدينةِ الْعصْرَ ، فسلَّم ثُمَّ قَامَ مُسْرعاً فَتَخطَّى رِقَابَ النَّاسِ إلى بعضِ حُجَرِ نسائهِ ، فَفَزعَ النَّاس من سرعَتهِ ، فخرج عَليهمْ ، فرأى أنَّهُمْ قدْ عَجِبوا منْ سُرْعتِه ، قالَ : «ذكرت شيئاً من تبْرٍ عندَنا ، فكرِهْتُ أن يحبسَنِي ، فأمرْتُ بقسْمتِهِ» **رواه البخاري .**

وفي رواية له: كنْتُ خلَّفْتُ في الْبيتِ تِبراً من الصَّدقةِ ، فكرِهْتُ أنْ أُبَيِّتَه» . «التِّبْر» قطع ذهبٍ أوْ فضَّةٍ .

ދާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو سِرْوَعَة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަހަތުގައި مدينةِ ގައި (އަވަހަށް ދިޔަ)
عصر ނަމާދު ކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ނަމާދުނިމުނު ތަނާ ސަލާމް ދިނުމަށްފަހު އަވަސްވެގެން ތެދުވެވަޑައިގެން
މީސްތަކުން ދަރަޖަވެރިކަމުން ހުށީ ވަރަށް ހަލުވިކަމާއެކު ކަރުތަކުމަތިން އަނބިކަނބަލުންގެ
ގެއަކަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު މީސްތަކުން ބިރު އަޅާލާފައިވާކަން އެއްވެސް
ވަޑައިގެންނެވުމުގައި ހަމަ ބާވަތަކުން ފެނިވަޑައިގެން. ދެން (އަވަހަށް ވަޑައިގެން) މީސްތަކުން ގެ
ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ނިކުމެ ހުރިކަން ފެނިވަޑައިގެން އިސްލާމީ މާލުގެ ތެރެއިން
ކަންތައްތަކެއް ދެކެ ވަޑައިގެން ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަކީ ބަހާލާން ކުރިން

صدقة އިން (ރަން) އެތިކެއް ނުބަލާ އެއް ހަނދާންވެގެން އައިސްފާ ބޭކަލު ބައްޕަފުން
ހިތަކަށް ނުދިގުރާން އަހަރެން ގޮސް އައިސްފާ ބަހުރެން އަދުރާލިއެވެ.

އަދި بخاري ގެ އަރިން ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ . ތިމަންނާގެ ބޭކަލުން ބޭކަލު صدقة ގެ
ތަނަވަސް ބަލާ ނުލައި ބޭކަލު ބައިވެރިވީ އައިސް ކަނބޮން ވީއެވެ . ދާނަ ، އައީ ނުބަލާ
ބައްޕަފުން ތިމަންނާއާގިތުން ހިތަކަށް ވަރަށް ކާމިޔާބު ·

89 الثَّالث: عن جابر رضي اللَّهُ عنه قال: قال رجلٌ للنبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يومَ أُحُدٍ: أرأيتَ إنْ قُتلتُ فأينَ أَنَا ؟ قال : «في الْجنَّةِ » فألْقى تَمراتٍ كنَّ في يَدِهِ ، ثُمَّ قاتل حتَّى قُتل. متفقٌ عليه .

ދެން الله ރަސޫލާގެ جابر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. أُحُد ހަނގުރާމަ
ކުރި ދުވަހު صحابي ބޭކަލަކު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ.
ތިމަންނަ ހަނގުރާމަކޮށް شهيد ވެއްޖެއްޔާ ތިމަންނައަށް ލިބޭނީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟
ޖަވާބުގައި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގައެވެ. އެހިނދު ގޭ
މުސްކުރެއްވިއެވެ ކަތިވެ ހިފި އަތްޕުޅުގައި ހުރި ކަދުރު ހަނގުރާމަ ކުރަން ފެށިއެވެ.
އޭނާ ހަނގުރާމަކޮށް شهيد ވެވެއްޖެއްސެ ސުވަރުގެ ހޯދާ ކަށަވަރުވެއެވެ.

90 الرابع: عن أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنه قال: جاءَ رجلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فقال: يا رسولَ اللَّهِ، أيُّ الصَّدقةِ أعْظمُ أجْراً ؟ قال: «أنْ تَصدَّقَ وأنْت صحيحٌ شَحيحٌ تَخْشى الْفقرَ، وتأْمُلُ الْغنى، ولا تُمْهِل حتَّى إذا بلَغتِ الْحلقومَ. قُلت: لفُلانٍ كذا ولفلانٍ كذَا، وقَدْ كان لفُلان » متفقٌ عليه .

« الْحلقُوم » : مجرى النَّفسِ . و « الْمريءُ » : مجرى الطَّعامِ والشَّرابِ .

ދެން الله ރަސޫލާގެ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު)
ސަޙާބީ ސަޙާބީއަކު ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަރިހަށް ބޭކަލަކު ވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ
الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. اجر ގެ ގޮތުން އެންމެ ބޮޑުވެގެން ވަނީ (އަޅާނީ އެންމެ ގިނަ ثواب ލިބޭނީ

) ކޮންކަހަލަ صدقة ތަކުން ހެއްދެވޭތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިޔާ ދުވަހަކު ހަމަހަމަކަމުގައި ސަލާމަތީ
ސަލާމަތުން ހުންނަ حال ގައެވެ. އަދި خرد ކުރަން ފަސޭހަކަރަން ހިތުން ބުނާ
ދެރަވެދާނެ ވެދާވެއްޖެ حال ގައެވެ. އަދި ހަދާނާއިރިހަމަ فقير ވެދާނެ ކަމަށް ބިރުވެރި
ކަންފަށް ހިތުން ވެދާވެއްޖެ حال ގައެވެ. އަދި ހަމަ އައްޔާ ދިޔާ ކުރުއްސުރި ވަރަށް
ބޮޑެތި ބޭނުންތަކާ حال ގައި (الله ގެ ރަޙްމަތުގައި ހަމަ ދުރަކުރަން އެދިގެން) ކުރަމުން ގެންދާ
صدقة ތަކެވެ. އަދި ދިޔާ صدقة (ފުރަން ކުރެވޭ ބޮޑު)ރަސޫލާއަށްގެން ނިކުންނެވިއެވެ. އަށްމު
ފުރަން ކުއްލިއަކަށް މަރުމައިރާ ކުރަމުތިބެ ނުވަތަ އެކަން އެހެންނަމަވެސް ބުދުގައި މަރުނި
ޖެހިލަން މަރުނި ބުދުގައި އެހެނީ ޖެހިލަން ކިޔާން ކަމެއް ނުބެވެ. އަދި ހަމަކަންތަކުން
(އާހިރަތު ދިޔާ އަހަރެން ބޭނުމެއް) އެމުދުތައް ހަނގުރާމަ ދިޔާގެ ކިބައިން ގެނބި އައިން
ފިޔަވަން ގޮސްފައެވެ.

91 الخامس: عن أنس رضي اللّه عنه ، أَنَّ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخذَ سيْفاً يوم أُحدٍ فقَالَ: « مَنْ يأْخُذُ منِّي هَذا ؟ فبسطُوا أَيدِيهُم ، كُلُّ إِنْسانٍ منهمْ يقُول : أَنا أَنا . قَالَ: «فمنْ يأَخُذُهُ بحقهِ ؟ فَأَحْجمِ الْقومُ ، فقال أَبُو دجانة رضي اللّه عنه : أَنا آخُذه بحقِّهِ ، فأَخَذهُ ففلَق بِهِ هَام الْمُشْرِكينَ». رواه مسلم .

اسم أبي دجانة : سماكُ بْنُ خرسة . قولُهُ : «أَحجم الْقوم» : أي توقَّفُوا . و «فَلق بِهِ» : أَي شَق «هام الْمشرِكين» : أَيْ رؤوسهُمْ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އަތްޕުޅުން ކަނޑިއެއް
ނަންގަވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަނޑި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތުން ނަގާނީ ކާކު ހެއްޔެތޯ؟
އަރިހުގެ އެންމެން އަތްދިއްކާފައި ގޮވެވެ. ކޮންމެ މީހަކުވެސް ތިމަންނައޭ
ތިމަންނައޭ ބުނެއެވެ. އަލުންވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަނޑީގެ حق
އަދާކުރާނެ ގޮތަށް ނަގާނީ ކާކު ހެއްޔެތޯ؟ އަރިހުގެ އެންމެން ފަހަތަށް ޖެހިއްޖެއެވެ.
ފަހެ أبُو دجانة ނަމަކަށް ކިޔާ صحابي ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަ މިކަނޑި ނަގާ

ކަނޑައެޅޭ حق އަދާ ކުރަން ޖަވާބުދާރީވެވޭނެއެވެ. އަހަރެން ކަމުން އަ صحابي އަކަށްޓަ
ހައްދުވާލާށެވެ. އަދި ހަމަނާޖައިސްކަމެއް ކަމަށްފިން مشرك އެކަ ޖިހާދު ބަޔަކު قتل
ކުރެއްވިޔަސްމެ.

އިތުރު ބަޔާން : މި حديث މި ބާބުގައި ހިމެނުނު مقصد އަކީ ހަލާކުވެދާނެ ކަމުގެ ފުރުސަތު
ދޫކޮށްލުމަށް އަމަލުތައް ފުރުސަތުގައި އަދި ވީހާ ބަލަގެ ފުރުސަތުކޮށްލެއްވުމަށް ވިސްނަން
ޖެހުނުކަން ބަޔާން ކުރެވިފައިވެއެވެ.

92 السَّادس: عن الزُّبيْرِ بنِ عديٍّ قال: أَتَيْنَا أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه فشكَوْنا إليهِ ما نلْقى من الْحَجَّاجِ. فقال: «اصْبِروا فإنه لا يأْتي زمانٌ إلاَّ والَّذي بعْده شرٌّ منه حتَّى تلقَوا ربَّكُمْ » سمعتُه منْ نبيِّكُمْ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه البخاري .

މާތް ރުއްސެވުންވެރިވި الزُّبيْرِ بنِ عديٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ވިއްސަން (އަހަރެމެން) މާތް الله ރުއްސެވުންވެރިވި أنس بن مالكٍ ގެ ގާތަށް އަހަރެމެން
ޝަކުވާކޮށް ކިޔުމެވެ. ފަހަރު ވަރަށް ދަތިކަމުގެ ބޮޑެތި ގޮތުން الْحَجَّاج ގެ ފަރާތުން މުސީބާތްތަކުން
ދެކުނުމުން ދެރަ އަހަރެމެން ވަރަށް އަދުވެރިވެއެވެ. އަހަރެމެން (أنس ގެ ކުރިން) ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވާށެވެ. އެއީ ހަމަހަމަކުރުން ދަތިކަމެއް قيامة އާއި ޖެހެންދެން
އަތުވާމީހުންގެ ކުރީގެ ފަހަރެއްވުރެ ފަހުން އަނެއްކާ ބޮޑުކަން ނުވެއެވެ. މިއީ ވިދާޅުވަން
އަދިވެސް ގެލެން ބޮޑު ހުސްވެވުނު ނޫނެވެ. މިއީ ސަބަބުގައި ސަލާމަތް ލިބުމަށް ހަމަޖެހުމެއް
حديث ކުރައްވާނެކަމެ ވިދާޅު އޭގެ އާދަމެވެ.

93 السَّابع: عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « بادروا بالأَعْمال سبعاً، هل تَنتَظرونَ إلاَّ فقراً مُنسياً، أَوْ غنيٌّ مُطْغياً، أَوْ مرضاً مُفسداً، أَو هرماً مُفْنداً أَو موتاً مُجهزاً أَوِ الدَّجَّال فشرٌّ غَائب يُنتَظر، أَوِ السَّاعة فالسَّاعةُ أَدْهى وأَمر،»
رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسن .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ތަމްސީލެއްކަމަށް رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ކަލުން އެއްޗެއް ކުރިމަތި ވާނެ ކުރިން ހުރިހާ ކަންތައް ކުރުމުގެ އަވަސްވެގަންނާށެވެ. ކިޔަމަންތެ ؟ ކިތަ ދުވަހަކުން ހުރި ކަންތައް ތިކަން ފަރުވާލެއްނުލާ فقير ކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ތިބޭތަ؟ ނުވަތަ ނުބައި ކަންތައް ކަމާ ފަރާތްކުރާން ފުރި މީހުންގެ ކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ތިބޭތަ؟ ނުވަތަ ހަލާކުކުރާ ބައްޔަކަށް ފަލަ ކުރާން ވަޑައިގެން ދާން إنتظار ކުރަނީ ތިބޭތަ؟ ނުވަތަ ކަރުހިއްލާ މަރުކަށް ކުރި އަރައިގެން ދާން إنتظار ކުރަނީ ތިބޭތަ؟ ނުވަތަ دجال ގެ ފިތުނައަށް އެދިގެން ދިޔުމަށް (ހިތް ކަމުގައި ކުރަން) محروم ވުމުން إنتظار ކުރަނީ ތިބޭތަ؟ ނުވަތަ އަޑީގައި ދިރިހުރުން ކިޔާމަތުގެ ދުވަހަކަށް إنتظار ކުރަނީ ތިބޭތަ؟ ދުވަސްވަރަކީ އަރުވާލާނެ عذاب ވަރަށް ބޮޑުވެގެން ދާނެވެ. އަދި ވަރުގަދަ ގެންދާނެވެ.

94 الثامن: عنه أَن رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال يوم خيْبر: «لأعطِينَّ هذهِ الراية رجُلا يُحبُّ اللّه ورسُوله، يفتَح اللّه علَى يديهِ» قال عمر رضي اللّهُ عنه: ما أَحببْت الإِمارة إلاَّ يومئذٍ فتساورْتُ لهَا رجاءَ أَنْ أُدْعى لهَا، فدعا رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عليَ بن أبي طالب، رضي اللّه عنه، فأَعْطَاه إيَّاها، وقالَ: «امش ولا تلْتَفتْ حتَّى يَفتح اللّه عليكَ» فَسار عليٌّ شيئاً، ثُمَّ وقف ولم يلْتفتْ، فصرخ: يا رسول اللّه، على ماذَا أُقاتل النَّاس؟ قال: «قاتلْهُمْ حتَّى يشْهدوا أَنْ لا إله إلاَّ اللّه، وأَنَّ مُحمَّداً رسول اللّه، فَإِذا فعلوا ذلك فقدْ منعوا منْك دماءَهُمْ وأَموالهُمْ إلاَّ بحقِّها، وحِسابُهُمْ على اللّهِ» رواه مسلم

«فَتَساورْت» هو بالسِّين المهملة: أَيْ وثبت مُتطلِّعاً.

އެ صحابي (އަބޫހި ރަޟީالله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ތަމްސީލެއްކަމަށް رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خيْبر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަދު ތިމަންނާގެ ފަރާތުން (މިހަނގުރާމައިގެ) ދިދަ ކާޅު ދެއްވާނީ މިހާރު الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ލޯބިވާ ފިރިހެނަކަށް (އެއީ) އެމީހާގެ އަތް މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى (ހަނގުރާމަ) فتح ކުރައްވާނެ މީހަކަށެވެ. عمر ގެ ބުނުން

ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނަ އެދުވަހު ނޫނީ ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމަކަށް ދޭނެމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހުރީ ތިމަންނާއި އެދިދަ ކޮޅު ހަވާލުކުރައްވާނޭ ހިތާހިތާ އެދިއެދި އެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم علي بن أبي طالب، އަށް ގޮވާލައްވަވުމުން އެދިދަ ކޮޅު علي ގެފާނާއި ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى فتح ދެއްވައިފުމަށް ދާންދެން ކުރިޔަށް ޖެހިގެނެވެ. އަދި އެނބުރި ނުބަރާބަރެވެ. ފަހެ علي ގެފާނު ކަޅު ތިޔަކަލޭގެފާނު ހިނގަވާފައި ދެން ޖެހިލެއްވިއެވެ. އަދި ފަހަތަށް ނުއެނބުރި ހުސްނަވައިގެން ހަރު އަޅު ފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ . ޔޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމަ ކުރާނީ ކޮންކަމަކަށް ހަދައިތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމުން ހެކިވުން ދެން ހަނދާނަށް ކުރާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަމާ قبول ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ ލޭއާއި އަދި އެމީހުންގެ މުދަލާއި އިސްލާމްދީނުގެ حق އެއްގެ ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކާމެދު އަޅުން ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަސްލުން عمل ތަކުގެ ހިސާބު ބެއްލެވުން ވަނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

باب في المجاهدة

مجاهدة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (العنكبوت 69) : { وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ}.

ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރިއުރެން (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުތަކަށް މަގު ދައްކަވާނެމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ވަޑައިގެންވަނީ احسان ތެރިންނާއިއެކުގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الحجـ . . ـر 99) : { وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ }.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް **يَقِينُ** ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދަށް (އެބަހީ: މަރު) އަޅުވެރިވެއުޅުން ދާންދެން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (المـ ـزمـ . ـل 8) : { وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا } أي انقطع إليه.

ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ **اسْم** ފުދި ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އަދި(އެހެންހުރިހާ ކަންތަކުން އެއްކިބާވެ، ހަމައެކަނި) އެކަލާނގެ حضرة އަށް إخلاص ތެރިކަމާއެކު ކުއްތުންވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الـ ـزلـ . ـزلة 7) : { فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ }.

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް ހެޔޮކަމެއްކޮށްފިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ.

وقال تعالى (المـ ـزمـ ـل 20) : { وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا }.

އަދި ހެޔޮކަމުގެ ބާވަތަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށްޓަކައި އިސްކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގެ ثواب، الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވާނީއެވެ، އަދި ދަރުމަ ބޮޑުވެގެންވާނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނާނެއެވެ.

وقال تعالى (البقـ ـرة 273) : { وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ }.

ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުން ހެޔޮކަމުގެ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހޭދަކުރި (ދެންނެވުމެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން الله، އެކަން ބައްލަވާ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

95 فالأول: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه. قال قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إنَّ اللَّه تعالى قال: منْ عادى لي وليًّا. فقدْ آذنتهُ بالْحرْب. وما تقرَّبَ إِلَيَ عبْدِي بشْيءٍ أَحبَّ إِلَيَ مِمَّا افْتَرَضْت عليْهِ: وما يَزالُ عبدي يتقرَّبُ إِلى بالنَّوافِل حَتَّى أُحِبَّه، فَإِذا أَحبَبْتُه كُنْتُ سمعهُ الَّذي يسْمعُ به، وبَصره الذي يُبصِرُ بِهِ، ويدَهُ التي يَبْطِش بِهَا، ورِجلَهُ التي يمْشِي بها، وَإِنْ سأَلنِي أَعْطيتَه، ولَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لأُعِيذَنّه» رواه البخاري.

«آذنتُهُ» أَعلَمْتُه بِأَنِّي محارب لَهُ «استعاذنِي» رُوِى بالنون وبالباءِ.

މާނަ: الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާ ދުޝްމަނުވެރިވާން އުޅުއްވައިފި މީހާއަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކުރާ ހަނގުރާމައެއް ކަމަށް إعلان ކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށް ކައިރިވުމަށް ތިމަން

ރަސްކަލާނގެ فرض ކުރެއްވި ތަކެއްޗަށްވުރެ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ އެއްޗެއް އެހެން އެއްޗެއް
ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށް ނަފިލަ ޢަމަލުތަކުން ޤުރުބަވާ އަޅާ ވެސް ދުރެއް
ނުވާނެއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. ބަލާ ހިތުގައި
ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންފިނަމަ އޭނާ އަޑު
އަހާ ކަންފަތަކީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަލާ ލޮލެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިފާ ފައިވެސް
ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަލާ ލޮލެވެ. އޭނާގެ އަތްވެސް ތިމަނެވެ.
ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަލާ ލޮލެވެ. އަދި އޭނާ ހިނގާ ފައިވެސް ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ދަންނަވާނަމަ يقين ން އޭނާގެ އެދުން ފުއްދަވައެވެ.
އަދި އޭނާ ރައްކާތެރިކަން ދަންނަވާނަމަ އެއްޗަކުން ރައްކާތެރިކުރައްވައެވެ.

96 الثاني: عن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فيمَا يرْويهِ عنْ ربهِ عزَّ وجلَّ قال: «إِذَا تقرب الْعبْدُ إِليَّ شِبْراً تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِراعاً، وإِذَا تقرَّب إِلَيَّ ذراعاً تقرَّبْتُ منه باعاً، وإِذا أَتانِي يَمْشِي أَتيْتُهُ هرْوَلَة» رواه البخاري.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَنس ގެފާނު نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން
އެކަލޭގެފާނު ، އެކަލޭގެފާނުގެ ރައްބު ބޮޑުޝަރަފުވި ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައި
قدسي حديث އެއްގައި ވެއެވެ · الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ
އަޅާ ތިމަން އިލާހު އަރިހަށް ފަހަރަކަށް ތިމަން އިލާހު އަރިހަށް އަތްކޮޅަކުން
ކުރިމަތިލާނަމަ. (އެބަހީ : ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން
އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ މަތިވެރި އަޅުކަމުން ޤުރުބަވާނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ކުރިމަތިން ثواب ދެއްވުމުގައި މަތިވެރިކަމާއެކު ދެއްވާނަމެވެ.) އަދި ތިމަން އިލާހަށް އަޅާ ތިމަން
އިލާހުގެ ދަރަޖަތަށް ފަހަރަކަށް ތިމަން އިލާހު އަރިހަށް ބާވަތުން ފަހަރަކަށް. (އެބަހީ:
ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން އަމުރުފުޅުތަކަށް
ދުވަހުގެ މަތިވެރިކަން އަޅުކަމުން ޤުރުބަވާނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކުރިމަތިން ثواب ބޮޑުކޮށް
މަތިވެރިކަން ދެއްވާނަމެވެ.) އަދި އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ހިނގާ ދުވެފައި
ހިނގާފައި އަވަސް ފައިން ދުވެފައިވަނީ އަޅުކަމުގައިވެސް ވެސް ދެކެވިފައިވާ އެކަ

ބަދަލު ލިބޭނެ ރަމަޟާންމަހުގެ އެންމެ ފަހު ދިހަ ދުވަހުގެ ދުވަސްތަކުގެ މިސާލު ثواب
ލިބޭނެކަމުގައިވެއެވެ.

97 الثالث: عن ابن عباس رضي اللَّه عنه قال: قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «نِعْمتانِ مغبونٌ فيهما كثير من الناس: الصحة والفراغ» رواه مسلم.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ نِعْمَة އަކާއި ދުރު މީސްތަކުންގެ ގެއްލިއްޖެ ގިނަ މީހުން ވަނީ ފައިދާ ކޮށް ނުހިފައިގެންނެވެ. އެއީ ދުނިޔާ ކަމުގެ نِعْمَة ގާއި އަދި ފުރުސަތުގެ نِعْمَةއެވެ.

98 الرابع: عن عائشة رضي اللَّه عنها أنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَان يقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حتَّى تتَفطَرَ قَدماهُ، فَقُلْتُ لَهُ، لِمْ تصنعُ هذا يا رسولَ اللَّهِ، وقدْ غفرَ اللَّه لَكَ ما تقدَّمَ مِنْ ذَنبِكَ وما تأخَّرَ؟ قال: «أَفَلاَ أُحِبُّ أَنْ أكُونَ عبْداً شكُوراً؟» متفقٌ عليه. هذا لفظ البخاري، ونحوه في الصحيحين من رواية المُغيرة بن شُعْبَةَ.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ސަލާމާއި ފައިތިލަ ނަމާދުކުރައްވަމުން ފުޅާވެ ދާންދެން ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. (މި منظر ދެކެފައި) ކީއްވެ ކަލޭގެފާނު އަހަރެން ދެކެނުވިދާޅުވީ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. ކަލޭގެ ފާނު ލިބި ގެންދ އަދިކަންތައް ކުރައްވަނީ ފަހު ކަލޭގެފާނު ކުރި ދިޔަ ފާފަތައް ފާޅުވެ އިސްތިޣުފާރު ފާފަފާފަތައް ފަސޭހަ އެންމެހައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިފިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކީއްވެ شكر ވެރި އަޅަކު ކަމުގައި ވުމަކީ ބޭނުން ނުވާނެ ހެއްޔެވެ؟

99 الخامس: عن عائشة رضي اللَّه عنها أنها قالت: «كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا دَخَلَ الْعشْرُ أحيا اللَّيْلَ، وأيقظ أهْلَهُ، وجدَّ وشَدَّ المِئْزَرَ» متفقٌ عليه.

والمراد: الْعشْرُ الأواخِرُ من شهر رمضان: «وَالمِئْزَر»: الإِزارُ وهُو كِنايَةٌ عن اعْتِزَال النِّساءِ، وقِيلَ: المُرادُ تشْمِيرهُ للعِبادَةِ. يُقالُ: شَدَدْتُ لِهذا الأمرِ مِئْزَرِي، أيْ: تشمرتُ وَتفَرَّغتُ لَهُ.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުކޮށް އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހަ އަށްވަދެއްޖެއްޔާ ރޭ ދުވަހުގައި އަޅުކަމުގައި އުޅުއްވައެވެ. އަދި ގެގެ މީހުން ހޭލުއްވައި ރޭ ހޭއްވައްވައެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުން ދުރުވެލައްވައި خلاف އަދި އަޅުކަންތަކަށް ގެނެސް ކުރައްވައެވެ. އަދި އަތުރިފޮށް ކަރުގައި އަނބިކަނބަލުންނާ ދުރުވުން ފަހަރެއް އޮތް حاصل ކުރުމަށް ދުރުވެ އުޅުއްވައެވެ.

100 السادس: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم: «المُؤمِنِ الْقَوِيُّ خيرٌ وَأَحبُّ إِلى اللَّهِ مِنَ المُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وفي كُلٍّ خيْرٌ. احْرِصْ علَى مَا ينْفَعُكَ، واسْتَعِنْ بِاللَّهِ ولاَ تَعْجَزْ. وإنْ أصابَك شيءٌ فلاَ تقلْ: لَوْ أَنِّي فَعلْتُ كانَ كَذَا وكذَا، ولَكِنْ قُلْ: قدَّرَ اللَّهُ، ومَا شاءَ فَعلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ». رواه مسلم.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ مؤمن އަކީ ބަލިކަށި مؤمنއަކަށް ވުރެ الله ގެ حضرة ގައި މާތް ވެގެން ވެއެވެ. (އަދި ދެމީހުންގެ) ހެޔޮކަން ހުރެއެވެ. ކަލޭގެފުޅުގެ ދީނުގެ ވެސް ހެޔޮ ވެގެންވެއެވެ. ތިބާއަށް ފައިދާ ކުރާނެ ކަންތައްތަކަށް ކުރުން މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. ތިބާ ކުރާ މަސައްކަތްތަކުގެ ކާމިޔާބަށް الله ގެ حضرة ން އެދޭށެވެ. އަދި މަސައްކަތް ކުރުމުގައި ނުކުޅެދި ނުގެންނާށެވެ. އަދި ދުނިޔާގައި ކުރިމަތިވާ ކަމުގައި މިހެންކަމުން ނުކުޅެދި ނުވާށެވެ. ކުރިން ކަން ނުވިނަމަ، އެހެން ކަމެއް ނުކުރެވުނުނަމަ އެހެން ކަން ނުވިނަމަ ބުނުމަކަށް ނުގޮސް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އެފަދަ مصيبة އެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ ' އެއީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ނިމިގެން ދިޔައީ ' ބުނާށެވެ. ސަބަބަކީ ފަހަނަޅައިގެން ދިޔަ ކަމެއް ނުވި ނަމަ އެހެން ނުވި ނަމަ ބުނެ އުޅުމަކީ މިއީ شَيْطَان ގެ عمَل ތަކަށް ދޮރު ހުޅުވައިދޭ ކަމެކެވެ.

101 السابع: عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَواتِ، وحُجِبتْ الْجَنَّةُ بَالمكارِهِ» متفقٌ عليه.

وفي رواية لمسلم: «حُفَّت» بَدلَ «حُجِبتْ» وهو بمعناهُ: أيْ: بينهُ وبيْنَهَا هَذا الحجابُ، فإذا فعلَهُ دخلَها.

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ: މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދާނާކަމެއްނެތް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިމާގެ ހަވާ نفسގެ އެދުންތަކާއި ދުނިޔޭގެ ވަގުތީ ނޫނިއްޔާ ނަރަކައިން މުއްލިން ނުވައިވަނެވެ. އަދި ހިތަށް ކަރާހިވާ ކަންތައްތަކުން ސުވަރުގޭގެ ވަށާލެވިފައިވެއެވެ.

102 الثامن: عن أبي عبد اللَّه حُذَيْفَةَ بن اليمانِ، رضي اللَّهُ عنهما، قال: صَلَّيْتُ مع النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذَاتَ ليْلَةٍ، فَافتَتَح الْبقرة، فقُلْت يرْكَعُ عِندَ المائة، ثُمَّ مضى، فقُلْت يُصلِّي بِهَا في ركْعةٍ، فَمضَى.فَقُلْت يَرْكَع بهَا، ثمَّ افْتتَح النِّسَاءَ، فَقرَأَها، ثمَّ افتتح آلَ عِمْرانَ فَقَرَأَهَا، يقْرَأُ مُتَرَسِّلاً إذا مرَّ بِآيَةٍ فِيها تَسْبِيحٌ سبَّحَ، وإذَا مَرَّ بِسؤالٍ سأل، وإذَا مَرَّ بتَعوذٍ تَعوَّذَ، ثم ركع فَجعل يقُول: «سُبحانَ رَبِّيَ الْعظِيمِ» فَكَانَ ركُوعُه نحوْا مِنْ قِيامِهِ ثُمَّ قَالَ: «سمِع اللَّهُ لِمن حمِدَه، ربَّنا لك الْحمدُ» ثُم قام قِياماً طوِيلاً قَرِيباً مِمَّا ركَع، ثُمَّ سَجَدَ فَقَال: «سبحان رَبِّيَ الأعلَى» فكَانَ سُجُوده قَرِيباً مِنْ قِيامِهِ». رواه مسلم.

މާތް اللَّه އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވި أبو عبد اللَّه حُذَيْفَة بن اليمان ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުގައި ދުވަހަކު ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (ފުރަތަމަ ركعةގައިالحمد އަށް ފަހު) بقرة ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށްޓެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ آيه ކިޔަވައި ވިދާޅުވުމުން ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ސަތޭކަ آيه އަށް ފަހުވެސް ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. بقرة ސޫރަތް މުޅިން ކިޔަވައި ވިދާޅުވުމުން އެ رَكْعة ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި بقرة ސޫރަތް ނިންމަވައިފިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭ

ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ.މިހާރު ދެން އެކަލޭގެފާނު ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު النِّسَاء ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި އެ ސޫރަތް ކިޔަވައި ވިދާޅުވުމަށްފަހު ދެން آلَ عِمْرَانَ ސޫރަތް ކިޔަވާން ފަށްޓަވާފައެވެ. އަދި އެސޫރަތް ވެސް ނިންމަވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު މަޑުމަޑުން ސޫރަތް ތަރުތީބުން ކިޔަވަމުން ގެންދެވީ ترتيل ގެ މަގުންނެވެ. تسبيح ކިޔަން ޖެހޭތަނަކަށް އައުމުން تسبيح ކިޔުއްވާފައެވެ. دعاء ކުރަންޖެހޭ ތަނަކަށް އައުމުން دعاء ކުރައްވާފައެވެ. އަދި تَعَوُّذ ގެ އާޔަތަށް އައުމުން أعوذ باالله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މިންވަރަށް سورة ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ركوع ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ركوع ގައި سُبحانَ رَبِّيَ الْعظِيمِ ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ركوع ގައިވެސް قيام ގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރު ވަގުތެއްގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ركوعން ތެދުވެ سمِع اللَّهُ لِمن حمِدَه، ربَّنا لك الْحمدُ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ركوع ގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރަކަށް ގާތްވާވަރަކަށް إعتدال ގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ދެ سَجَد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި سبحان رَبِّيَ الأعلَى ވިދާޅުވުން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު سَجد ގައިވެސް قيامގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި ގާތްގާތަށް އެއްވަރަކަށް ވިއެވެ .

103 التاسع: عن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال: صلَّيْت مع النَبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيلَةً، فَأَطَالَ الْقِيامَ حتَّى هممْتُ أَنْ أجْلِسَ وَأدعَهُ. متفقٌ عليه.

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރައްވަން ފެށްޓީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު قيام ދިގުކުރައްވަމުން ގެންދެވުމުން މިގޮތަށް ގޮސް خيالއެއް ކުރީމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ކޮބާ ކުރެއްވީ ކޮން خيالއެއް ތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ خيال ކުރީ އިށީނދެލުމަށެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށް ދޫކޮށްލުމަށެވެ.

104 العاشر: عن أنس رضي اللَّه عنه عن رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «يتْبعُ الميْتَ ثلاثَةٌ: أهلُهُ ومالُه وعملَه، فيرْجِع اثنانِ ويبْقَى واحِدٌ: يرجعُ أهلُهُ ومالُهُ، ويبقى عملُهُ» متفقٌ عليه.

ރަޟީ ﷲ ޢަންހު ސުންނަތްފުޅުގައި أنس ގެފުޅު ، رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވާފައިވާ. އަނބަރާރިން حديث ކުރެއްވީއެވެ. މިއީ ވަރަށް ބޮޑު ފާހަގަ ކުރެވޭ ނުކުތާއެކެވެ. ... އަދި އަޅުގަނޑު ކުރާ عملއެވެ. ... ގެ ރިވާޔަތުން ... ޢަމަލެއް އެވެ.

105 الحادي عشر: عن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّهُ عنه قال: قال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «الجنة أقَربُ إلى أَحدِكُم مِنْ شِراكِ نَعْلِهِ والنَّارُ مِثْلُ ذلِكَ» رواه البخاري.

ރަޟީ ﷲ ޢަންހު ސުންނަތްފުޅުގައި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިއީ ... نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ... عمل ... ... ވެއެވެ. (... .)

106 الثاني عشر: عن أبي فِراس رَبيعةَ بنِ كَعْب الأسْلَمِيِّ خادِمِ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ومِنْ أَهْلِ الصفَّةِ رضي اللَّهُ عنه قال: كُنْتُ أبيتُ مع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فآتيهِ بوَضوئهِ، وحاجتِهِ فقال: «سلْني» فقُلْت: أسْألُكَ مُرافقَتَكَ في الجنَّةِ. فقال: «أوَ غَيْرَ ذلك؟» قُلْت: أسْألُكَ مُرافقَتَكَ في الجنَّةِ. فقالَ: «أوَ غَيرَ ذلِك ؟» قُلْت: هو ذَاك. قال: «فأَعِنّي على نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السجُودِ» رواه مسلم.

ރަޟީ ﷲ ޢަންހު ސުންނަތްފުޅުގައި أبو فِراس رَبيعةَ بنِ كَعْب الأسْلَمِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިއީ ، رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ خدمة ގައި ... . އަދި މިއީ مسجد النبوى ގައި ... أَهْلُ الصفَّة ގެ ... . ، رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ...

[illegible] خدمة [illegible] وضوء
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حديث [illegible]
[illegible] حديث [illegible]
[illegible] نفل [illegible]

107 الثالث عشر: عن أبي عبد اللَّه ويُقَالُ: أبُو عبْدِ الرَّحمنِ ثَوْبانَ موْلى رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول: عليكَ بِكَثْرةِ السُّجُودِ، فإِنَّك لَنْ تَسْجُد للَّهِ سجْدةً إلاَّ رفَعكَ اللَّهُ بِهَا درجةً، وحطَّ عنْكَ بِهَا خَطِيئَةً» رواه مسلم.

[illegible] الله [illegible] أبو عبد اللَّه ثوْبان [illegible]
[illegible] عبْد الرَّحمن [illegible] رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
[illegible] رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث [illegible]
[illegible] حديث [illegible] سجْدة [illegible]
[illegible] سجْدة [illegible] سجْدة [illegible]
[illegible] سجْدة [illegible]

108 الرابع عشر: عن أبي صَفْوانَ عبدِ اللَّه بن بُسْرٍ الأسلَمِيِّ، رضي اللَّه عنه، قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «خَيْرُ النَّاسِ مَن طالَ عمُرُه وَحَسُنَ عملُه» رواه الترمذي، وقال حديثٌ حسنٌ.

«بُسْرٌ»: بضم الباءِ وبالسين المهملة.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގައިވި أبو صفْوان عبد اللَّه بن بُسْرٍ الأسلَمِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެވޮޑިގެން ވެއްވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިސްކީނުންގެ ވަޒީރުން އަންގާ ނަސޭހަތެއް ބަޔާ އަމިއްލަގެ އުމުރު ދިގުވެގެން عمل ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

109 الخامس عشر: عن أنسٍ رضي اللَّه عنه، قال: غَاب عمِّي أَنَسُ بنُ النَّضْرِ رضي اللَّهُ عنه، عن قِتالِ بدرٍ، فقال: يا رسولَ اللَّه غِبْت عن أوَّلِ قِتالٍ قَاتلْتَ المُشْرِكِينَ، لَئِن اللَّهُ أشْهَدَنِي قتالَ المشركين لَيُرِيَنَّ اللَّهُ ما أصنعُ، فلما كانَ يومُ أُحدٍ انْكشَفَ المُسْلِمُون فقال: اللَّهُمَّ أعْتَذِرُ إليْكَ مِمَّا صنَع هَؤُلاءِ يَعْني أصْحَابَه وأبرأُ إِلَيْكَ مِمَّا صنعَ هَؤُلاَءِ يعني المُشْرِكِينَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَاستَقْبَلَهُ سعْدُ بْنُ مُعاذٍ، فَقَالَ: يا سعْدُ بْنَ مُعاذٍ الْجنَّةُ وربِّ الكعْبةِ، إِنِي أَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قال سعْدٌ: فَمَا اسْتَطعْتُ يا رسول اللَّه ماصنَعَ، قَالَ أنسٌ: فَوجدْنَا بِهِ بِضْعاً وثمانِينَ ضَرْبَةً بِالسَّيفِ، أوْ طَعْنَةً بِرُمْحٍ، أو رمْيةً بِسهْمٍ، ووجدْناهُ قَد قُتِل وَمثَّلَ بِهِ المُشْرِكُونَ فَما عرفَهُ أَحدٌ إلاَّ أُخْتُهُ بِبنَانِهِ. قال أنسٌ: كُنَّا نَرى أوْ نَظُنُّ أنَّ هَذِهِ الآيَةَ نزلَتْ فيهِ وَفِي أشْباهِهِ: [مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدقُوا ما عَاهَدُوا اللَّه علَيهِ] [الأحزاب: 23] إلى آخرها. متفقٌ عليه.

قوله: «لَيُرِيَنَّ اللَّهُ» رُوِى بضم الياءِ وكسر الراءِ، أي لَيُظْهِرنَّ اللَّهُ ذلِكَ لِلنَّاسِ، ورُوِى بفتحهما، ومعناه ظاهر، واللَّه أعلم.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގައިވި أنس ގެ ފާނގެ ކިބައިން ރިވާވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބެ ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގައިވި النَّضْر ގެ ދަރިކަލުން أنس ގެފާނު ދިޔުމެ އުޙުދުހާލައި ހަނގު بدر ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ނުވެވުނެވެ. (އެކަމުގެ މައްޗަށް ދަރުވަރީވެމު رسول اللَّه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް) ދަންނަވިއެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު مُشرِكُ ންނާއި ކުރި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނަށް ވުރެވި ބައިވެރި ނުވެވުނެވެ. ދެން الله ގަސްދުކުރެ ކުރުވާނަ ބަނދާވެ. ތިމަ مُشرِكُ ންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ފުރުސަތުވެއް ތިމަންނަށް ލިބިއްޖެނަމަ ތިމަންނަށް އެހުރިހާކަމެއް ދަލީލުކުރާނީ الله ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާނެއެވެ. (މިހެން ބުނެފައި ހުއްޖެ أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު މުސްލިމުންގެ ބައެއް ހަނގުރާމަ އަތުވެއްޖެއެވެ.) ދެން أُحُد ހަނގުރާމަ

ވެރިން رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަމުރާ ޚިލާފު خلاف ވުމުގެ ސަބަބުން
މުސްލިމުން ބަލިވެގެން ދާން ފެށުމުން ދެންނެވިއެވެ. اللهم ހަމައެކަނި ބޭޒާރުވި ރަސޫލާއާ !
މުސްލިމުންނަށް މިކަރުވުން ކަރަން މިއަދާ އިބަރަސޫލާގެންގެ حضرة معافަށް އެދުމެވެ.
ދަރި مُشرِكُ ންގެ މި عدواني ހަމަލާތަށް ކުއްލިޔަ ކެރުމެވެ. ދެން އަޙްނާފުހަ ގަދުފުދަހަށް
ހަނގާރާމަ ކުރަން ފެއްޓިއެވެ. (މަދީނާއިން) سعدُ بْنُ مُعاذ އާއި ބައްދަލުވެގެން ގޮވާލިއެވެ.
އޭ سعدُ بْنُ مُعاذ އެވެ. كعبةގެ ވެރި ރަސޫލާގެންގެ ގަންދީ ހޮވާކަން ބަނދުމެވެ. އިރާދަ
ކުރައްވާނެ ސުވަރުގެ މިހާރު މިބޭނިއެވެ. ހަމަކަހަލަ ވަރަށް މިތުންނަށް މިأُحُد ފަރާތުގައިގެ
ފެހުން ސުވަރުގެ މީރުވަސް އަބަދުވެއެވެ. سعدُ ގާތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދުވަހު މި صحابي
ހަނގާމާކުރައްވާ ކުރުއްވުމުގެ ބާރުކަން ބަރާކާތްވެސް މިތުންނަށް ކަމުއް ނުކުރައްވިއެވެ. أنس
ގާތުން ޙިކާޔަތްކުރެވިއެވެ. ހަނގާމާ ނިމުމުން ބެލިއިރު މި صحابي އާއި شهيد ވެފައެވެ.
ހިތާމާގައި އަޅުވަރު އަހުވާ ގިނަ ކަނޑުގެ އާތްފަހު އަރާފުއިވާ ތަންތަނުގައި ތިރު ހަކަފުއިވާ
ތަންތަން ހުއްޓެވެ. مُشرِكُ ންއާއި މި صحابيގެ ނާފުތައި ކަނޑާ ކާޒާމުއްވައި މުން
ކަށަވަރުކުރެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން ކާހާނުވަސް އަހްސިވާސް މި صحابيގެ ދައްތައަށް އެނގޭ
އަތުގެ އިނގިލިތަކުގެ ކަޓު ފަހުރުގައި މިހާ ބަލަހަންގެ ބުޅާ ބުޅާ އަ ބަލިއުރެވެ. أنس ގާތުން
ވިދާޅުވުމަށް ވެއެވެ.[مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدقُوا ما عَاهَدُوا اللَّه علَيهِ] ގެ އާޔަތް ބާވައިލެވިގެން
ވަނީ މިކަހަލަ ފަރާތް ދަރި މިކަހަލަ ފަދަ އަހަރެން ބާރުބާރަށް ދުވަހުވެ. މިއާޔަތުގެ
މާނައަކީ :– اللّهއަށް ވަރަށް عهد ވީ ކަންތައްތަށް ތެދުވެރިވި ފިރިހެނުންވެސް مُؤْمِنُންގެ
ތެރޭގައި ވެއެވެ. ފަދަ ، **އަރުވާލީ ވެރިޔާ** (شهيد) ވެ މަރުވެގެން ދިޔަ ބަޔަކު ވެއެވެ.

110 السادس عشر: عن أبي مسعود عُقْبَةَ بن عمروٍ الأنصاريِّ البدريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: لمَّا نَزَلَتْ آيةُ الصَّدقَةِ كُنَّا نُحَامِلُ عَلَى ظُهُورِنا. فَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا: مُراءٍ، وجاءَ رَجُلٌ آخَرُ فَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ فقالُوا: إنَّ اللَّه لَغَنِيٌّ عَنْ صاعِ هَذَا، فَنَزَلَتْ {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ المُطَّوِّعِينَ مِنَ المُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إلاَّ جُهْدَهُمْ} [التوبة 79] الآيَة. متفقٌ عليه.

«ونُحَامِلُ» بضم النون، وبالحاءِ المهملة: أَيْ يَحْمِلُ أَحَدُنَا على ظَهْرِهِ بِالأجْرَةِ، ويَتَصَدَّقُ بها.

މާތް اللهރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ أبو مسعود عُقْبَةَ بن عمرو الأنصاريِّ البدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة ދިނުމަށް އަމުރު ބަޔާންވެގެން ތިމަންމެން މީހުންގެ ބުރަތަކެތި އުފުލައިދީގެން (صَّدَقة ދޭން ފައިސާ ހޯދުމަށްޓަކައި) ގެންގުޅެން ފަށައިގަތީމުއެވެ. ފަހެ އަބޫ ޢަޤީލު ސަޢު މީހާ صدقة އަށް ފައިސާދިނުމަށްޓަކައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުނެފިއެވެ. އޭނާ ވަރަށް ކުޑަކަމެއް ގެނެސްފިއެވެ. އަދި އެހެން މީހަކު صاع އަކަށް ވުރެ ގިނަ صدَّقة އެއް ގެނައީ ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުނެފިއެވެ. ތަނަވަސްކަމަށްޓަކައި الله سبحانه وتعالى އަށް މިކަހަލަ صاع އެއް ދިނުމަށް ޙާޖަތެއްނެތް ކަމަށެވެ. ފަހެ އެކަމުގައި الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إِلاَّ جُهْدَهُمْ} މާނައީ:-އެއުރެންނީ ، مُؤْمِن ންގެ ތެރެއިން تطوع ގެ ގޮތުން صدقة ދޭ މީހުންނާ صدقة ދޭން ، ކުޑަކަމުން ބޮޑުކަން ނުލިބޭ ބަޔަކު ފުރައްސާރަކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެންނީ (އެބަހީ:مُؤْمِن ންނަށް) އެއުރެން ފުރައްސާރަކުރާ ބަޔެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނަށް އެއުރެން (އެބަހީ: منافق ން) ފުރައްސާރަކުރެއްވިއެވެ. الله އެއުރެންނަށް (އެބަހީ: منافق ންނަށް) ފުރައްސާރަކުރައްވައެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ވާނެއެވެ.

111 السابِعَ عشر: عن سعيدِ بنِ عبدِ العزيزِ، عن رَبيعةَ بنِ يزيدَ، عن أَبي إدريس الخَوْلاَنيِّ، عن أَبي ذَرٍّ جُنْدُبِ بنِ جُنَادَةَ، رضي اللَّهُ عنه، عن النَّبِيِّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم فيما يَرْوِى عَنِ اللَّهِ تبارك وتعالى أنه قال: «يا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّماً فَلاَ تَظالمُوا، يَا عِبَادِي كُلُّكم ضَالٌّ إلاَّ مَنْ هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهْدُوني أهْدِكُمْ، يَا عِبَادي كُلُّكُمْ جائعٌ إلاَّ منْ أطعمتُه، فاستْطعموني أطعمْكم، يا عبادي كلكم عَارٍ إلاَّ مِنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُوني أكْسُكُمْ، يَا عِبَادِي إنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهارِ وَأَنَا أغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً، فَاسْتَغْفِرُوني أغْفِرْ لَكُمْ، يَا عِبَادِي إنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّوني، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُوني، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أوَّلَكُمْ وآخِرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أتقَى قلبِ رجلٍ واحدٍ منكم ما زادَ ذلكَ فِي مُلكي شيئاً، يا عِبَادِي لو أَنَّ أوّلَكم وآخرَكُم وإنسكُم وجنكُمْ كَانوا عَلَى

أفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا نقصَ ذَلكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئاً، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَسأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلكَ مِمَّا عِنْدِي إِلاَّ كَمَا يَنْقُصُ المِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ البَحْرَ، يَا عِبَادِي إِنَّما هِيَ أعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمَدِ اللَّه، وَمَنْ وَجدَ غَيْرَ ذَلكَ فَلاَ يَلُومَنَّ إِلاَّ نَفْسَهُ». قَالَ سعيدٌ: كان أبو إدريس إذا حدَّثَ بهذا الحديث جَثَا عَلَى رُكبتيه. رواه مسلم. وروينا عن الإمام أحمد بن حنبل رحمه اللَّه قال: ليس لأهل الشام حديث أشرف من هذا الحديث.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި جُنْدُب بنِ جُنَادَة, رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވި قدسي حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރި ވުމުގެ عمل ހަރާމް ކުރައްވައިފީމެވެ. އެހެން ކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދޭތެރޭގައިވެސް ހަރާމް ކުރައްވައިފީމެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އަނިޔާވެރި ނުވާށެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތެދުމަގު ދައްކަވައިދީ މީހަކަށް ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކަށް ތެދުމަގެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرةން ތެދުމަގަށް އެދޭށެވެ. އައިރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަ ބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދޭނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަނޑުފުރުއްވައިދީ މީހަކަށް ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހެއްގެ ބަނޑު ނުފުރޭނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ކާތަކެއްޗަށް އެދޭށެވެ. އައިރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ފޭރާން ދެއްވައިފި މީހަކަށް ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހެއްގެ [illegible] ފޭރާން ހިޔާނުވެ ހުއްޓެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة ން [illegible] ފޭރާމަށް އެދޭށެވެ. އައިރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޭރާމު ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު އާއި ދުވާލު ފާފަ ކުރަމުންނެވެ. އަދި

ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެ އިލާހެވެ . ވީމާ ތިޔަ
ބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ފާފަ ފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭރުން
ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާ ހުށީމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
އަޅުތަކުންނޭވެ! އެއްވެސް ގޮތަކަށް އެއްވެސް ސަބަބަކާހުރެ ދުވަހަކުވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް
އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުކުރެވޭނެކަން يقينއެވެ. އަދި އެއްވެސް ވަރެއްގެ ފައިދާއެއްވެސް ފޯރުކޮށް
ނުދެވޭނެކަން يقينއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެދިޔަ ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވީ އަންނަންހުރި ބަޔަކާއި އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހައި އިންސާނުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ
އެންމެހައި ޖިންނުންނާއި މި އެންމެހައި މީސްތަކުން ވެސް ހެޔޮ އަމަލުގެ ގޮތުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑު تقوي ވެރިޔާ ވަރުގެ صالح އަކު ކަމުގައި ވިޔަސް
އެއިން އެއްވެސް ހެޔޮ عمل އެއްގެ ސަބަބުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސްކަމުގެ ވެރިކަމަށް ކުޑަ
ކުޑަ އެއްޗެއްވެސް އިތުރު ވެގެން ނުދާ ހުއްޓެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ!
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެދިޔަ ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވީ އަންނަންހުރި ބަޔަކާއި
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހައި އިންސާނުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ
އެންމެހައި ޖިންނުންނާއި ނަމަ ނުހަނު ނުބައި عمل ގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ނުބައި
ހިތެއް ފަދަ فاجر ން ކަމުގައި ވިޔަސް އެފަދަކަމެއްގެ ސަބަބުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސްކަމުން
ކުޑަ ކުޑައެއްވެސް އުނި ވެގެން ނުދާ ހުއްޓެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ!
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެދިޔަ ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވީ އަންނަންހުރި ބަޔަކާއި
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހައި އިންސާނުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ
އެންމެހައި ޖިންނުންނާއި އެންމެން އެއްބިމެއްގައި އެއްވެ އެންމެން އެއްފަރާތަކުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
حضرة ން އެދިފައި އެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް އެމީހަކަށް އެ އެދުނު ހަމަ ކަމެއް ފުއްދަވައި
ދެއްވިޔަސް ދަޅިފަތިއެއް ކަނޑަށް ގެންގޮސް ނަގާ މިންވަރަކަށްވެސް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ޚަޒާނާއިން މަދުވެގެން ނުދާނެއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! (މިފަދަ ثواب އާއި
عذاب) އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ عمل ތަކުގެ ނަތީޖާއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކޮންމެ عمل އެއް ވަކިން ގުނައިދެއްވާ ހުށީމެވެ. ދެން އެއްމީހަކު قيامة ދުވަހު

އެމީހަކު ކުރާ عمل އެއްގެ ޖަޒާ އެމީހަކަށް ދެއްވާ ހުށީމެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ޖަޒާވައް ލިބިއްޖެ މީހާ އެކަމަށް شكر ކުރާ ހުއްޓެވެ. އަދި ނުބައި ޖަޒާ ލިބިއްޖެ އެމީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނޫނީ މަގާމާތް ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

باب الحثِّ على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތައްތައް ގިނަކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މަގުން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

قال اللَّه تعالى (فاطر 37): {أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر وجاءكم النذير}

ހަނދުމަކުރާނޭކަމުގައިވާ ހަނދުމަކުރާނޭ ތަނުގައި ދެއްވާ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ތިޔަބައިމީހުންގެ عمر ނުދިނުމީމު ހެއްޔެވެ؟ އަދި إنذار ކުރައްވާ ބާކާރީ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ގާތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ.

قال ابن عباس والمحققون: معناه: أولم نعمركم ستين سنة، ويؤيده الحديث الذي سنذكره إن شاء اللَّه تعالى. وقيل معناه: ثماني عشرة سنة. وقيل: أربعين سنة. قاله الحسن والكلبي ومسروق، ونقل عن ابن عباس أيضاً، ونقلوا أن أهل المدينة كانوا إذا بلغ أحدهم أربعين سنة تفرغ للعبادة. وقيل هو: البلوغ. وقوله تعالى: {وجاءكم النذير} قال ابن عباس والجمهور: هو النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم. وقيل: الشيب. قاله عكرمة وابن عيينة وغيرهما، والله أعلم.

112 وأمَّا الأحاديث فالأوَّل : عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أعْذَرَ اللَّهُ إلى امْرِىءٍ أخَّرَ أجلَه حتى بلَغَ سِتِّينَ سنةً » رواه البخارى.

قال العلماءُ معناه : لَمْ يترْكْ لَه عُذْراً إذ أمْهَلَهُ هذِهِ المُدَّةَ . يُقال : أعْذَرَ الرَّجُلُ إذا بلغَ الغايةَ في الْعُذْرِ .

ދެން الله ރަސޫލާ ސައްލަﷲ أبو هريرة ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއް ރަސޫލާގެ ޙަދީޘް އަރިހުން
ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. އުމުރުގެ عمر ނަމަ ފަސްދުވަސް ހަތަރު
ވެއްޖެނަމަ އެއްމެ މިހާރު عذر ދޭކަށެއް ނެތް ސަލާމް ވާދު ފުރިހަމަވެ އުމުރުގެ عمر

ނޫން ފަސްދުރަވެސް އަހަރެ ވެއްޖެ ނަމަވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. (އޭބަޔަކީ އަހުލުސްސުންނަތު ދެރިދު ވަސް الله
ރަސޫލާގެ ނަމާ އަދި قيامة ދުވަހާ އެއްކޮށް ފިލާތާއި ނަހާރު ހަރައިޖަހަމަ އެއެ .)

113 الثانى : عن ابن عباس ، رضي اللَّه عنهما ، قال : كان عمر رضي اللَّه عنه يُدْخِلُنى مَع أشْياخ بْدرٍ ، فَكأنَّ بعْضَهُمْ وجدَ فِي نفسه فقال : لَمَ يَدْخُلُ هَذا معنا ولنَا أبْنَاء مِثْلُه ،؟ فقال عمرُ : إنَّهُ من حيْثُ عِلمْتُمْ ، فدَعَانى ذاتَ يَوْمٍ فأَدْخلَنى معهُمْ ، فما رأَيْتُ أنَّه دعانى يوْمئذٍ إلاَّ ليُرِيهُمْ قال : ما تقولون في قول اللَّه تعالى : { إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} [الفتح : 1] فقال بَعضُهُمْ : أُمِرْنَا نَحْمَدُ اللَّهَ ونَسْتَغْفِره إذَا نَصرنَا وفَتَحَ علَيْنَا . وسكَتَ بعضهُمْ فلم يقُلْ شيئاً فقال لى : أكَذلك تقول يا ابنَ عباس ؟ فقلت : لا . قال فما تقول ؟ قلت : هُو أجلُ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أعْلمَه له قال : { إذا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} وذلك علامة أجلِك { فَسَبِّحْ بِحمْدِ رَبِّكَ واستْغفِرْهُ إنَّه كانَ تَوَّاباً} [الفتح : 3] فقال عمر رضي اللَّه عنه : ما أعْلَم منها إلاَّ ما تَقُول . رواه البخارى .

މާތް الله އަށް ބިރުވެތިވާ ކަލޭގެފާނުގެ ޢަބުދުﷲ عبدِ اللَّه بن عباس ގެ ރިވާވެގެން ވިދާޅުވިއެވެ
ވެއެވެ .މާތް الله ރަޟިޔަﷲ ޢަނުހުމާގެ عمر ގެ ފާނު ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ބޮޑެތިގޮތް
شيخންގެ މެދުގައި ގެއްލި ވަރުގަދަ ބައިވެރި ކުރައްވާއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ބަޔަކު ހިތްހަމަ
ބައެއް ބަޔާކުރެ ހިތްޖެހި ހަމަޖެހިގެން ނުދެވުނެވެ. ފަހެ ދަރިކޮށްލައެވެ. މިމީހާ ދެމެދުގައި
މިކަމުގެ ވައްދަވާ ޕިރިވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ؟ އަދި އަހަރެމެން ކައިރި ދަރިންނެއް ވޭތީ ބައިވެރި އޮބް
ދެއްބެ. ފަހެ عمر ގެ ފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އޭނާ ދެރަ ބަޔަކުނގެ ތެރޭ ވެސް
އޮންނަގޮތް ހަމަހާ ދެއްކުމުން ޕިލާނޭ ވަދެއްވީ ބަޔާން ކުރައްވާ ބޭފުޅެކެވެ. އަދި
އެއްދުވަހަކު އަ ދެމެދުގައި އެއްކޮށް ދެއްވިއެވެ ވައްދަވައި ދެއްވިއެވެ. މިދުވަހު ރަށު
ގެންދިއީ عمر ގެ ފާނު އެދުވަހު ދެއްވާ ފެށުމުގައި ދެއްވި އެކަމަށް
އެމީހުންނަށް އެކަށް ވިސްނުމުގެ ދެއްވާފައެވެ. އަދި އެދެމެދުގެ ބަޔާކުރުމަށް
ދެއްވިއެވެ. (މާތް ދެމެދުގެ މިއާޚިރު ބަސްފުޅަކީ ކަން ބާޔާން ޕިޔަވަ މިހުންނަ
ދައްކާ ހުރިމެވެ. އެކަމަ ކަސަރާވެ.{ إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} ގެ މާނައަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ނަޒަރުގައި ފަހެ ކަބައިތޯއެވެ؟ ބައެއް ބަޔާން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއާތީގައި ތިޔަން މާނަނަކ

އަމުރު ފުރިހަމަ ވަނީ الله ގެ فتح އާއި نصر ލިބިއްޖެނަމަ އެކަލާނގެ ރަބަށް حمد ކުރުން استغفار ކުރުމަށެވެ. އަދި ބައެއް ބޭކަލުން އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއްވާ ހަމަ ހިމޭނުން ގެންވީއެވެ. ދެން عمر ގެ ފުޅު ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابن عباس އެވެ. ތިބާވެސް އެއްފަދައި ދަނީ ބާނީ ހެދު އެގޮތު ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީ ނޫނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިބާ ބުނަނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ޖަވާބު ދިނީމެވެ. އެއާއި ގުޅިގެން އެކަނި الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތް ސަލާމާއި ލިބުމާ الله ގެ رسولއާ އަށް އެކަލާނގެ ޢުމުރު ގާތްވެއްޖެކަން އަންގަވާ ދެއްވީމެވެ. ދެން الله سبحانة وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. { إذا جاءَ نَصرُ اللَّهِ والفَتْحُ} ، އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނު ގެ ޢުމުރު ކަނޑައިލެވޭއެވެ. { فَسَبِّحْ بِحمْدِ ربِّكَ واسْتغفِرْهُ إِنَّه كانَ توَّاباً} ވީމާ ކަލޭގެފާނު ހަމްދުކުރައްވާ ތަސްބީހު ކުރައްވާ ރަސޫލާނގެ ރަބަށް ޝުކުރުކުރައްވާ حمد ދެއްވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަބަށް ޝުކުރުކުރައްވާ استغفار ދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ޝުކުރުކުރައްވާ توبة قبولކުރައްވާ ރަސޫލާނގެއެވެ. އިނގިރޭސި عمر ގެ ފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ބުނަނީ ނޫނޭ އެނގޭ ކަމެއް ތިމަންނަ ވެސް އެނގިލައި ނުވެއެވެ.

114 الثالث : عن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : ما صلَّى رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صلاةً بعْد أَنْ نزلَتْ عليْهِ { إِذَا جاءَ نصرُ اللّهِ والْفَتْحُ } إلاَّ يقول فيها : « سُبْحانك ربَّنَا وبِحمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لى » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރަޟީ ކުރެއްވި عائشة ގެފާނު ރިވާކޮށް ދެއްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.{ إذا جاءَ نَصرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} ގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރައްވާ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި سُبْحانك ربَّنَا وبِحمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغفِرْ لى ވިދާޅުވެއްވައެވެ.

وفي رواية الصحيحين عنها : كان رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُكْثِر أنْ يقُول فِي ركُوعِه وسُجُودِهِ : « سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ ربَّنَا وَبحمْدِكَ ، اللَّهمَّ اغْفِرْ لي » يتأوَّل الْقرْآن .

معنى : « يتأوَّل الْقرُآنَ » أيْ : يعْمل مَا أُمِرَ بِهِ في الْقُ . رآنِ في قولِه تعالى : {فَسبِّحْ بِحمْدِ ربِّكَ واستَغْفِرْهُ } .

صحيحގައި އެކަމަނާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ركُوع ގައްޔާއި سجد ގައި ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ ربَّنَا وَبحمْدِكَ ، اللَّهمَّ اغفِرْ لي (އަދި قُ . رآنގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް عمل ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.)

وفي رواية لمسلم : كان رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ أنْ يقولَ قبْلَ أَنْ يَمُوتَ : «سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ وبِحمْدِكَ ، أسْتَغْفِرُكَ وأتُوبُ إلَيْكَ » . قالت عائشةُ : قلت : يا رسولَ اللّه ما هذِهِ الكلِمَاتُ الَّتي أراكَ أحْدثْتَها تَقولها ؟ ق . ال : « جُعِلَتْ لِي علامةٌ في أمَّتي إذا رَأيتُها قُلتُها {إذَا جَاءَ نَصْرُ اللّهِ والفَتْحُ } إلى آخر السورة».

އަދި مسلم ގައި އެކަމަނާގެ ކިބައިން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (އިސްވެދިޔަ ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު) ވަފާތުވުމުގެ ކުރީގެ ހުންނެވި ދުވަސްވަރުކަމުގައި سبْحانَكَ اللَّهُمَّ وبِحمْدِكَ ، أسْتَغْفِرك وأتُوبُ إلَيْكَ ގިނަ ގިނައިން ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއެވެ. عائشة ގެ ބުނާން ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ދަންނަވަން)ރިޔާސަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު މިއަދު ގިނައިން ކިޔަ ވިދާޅުވާ މިބަސް ތަކަކީ ކޮން ކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވާށެވެ. މިބަސް ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން ފެނިއްޖެ ހިނދަކު ކިޔުމަށް ނިޝާނެއް ޖައްސަވައިފިއެވެ. قُ . رآنގައި ވާ إذا جاءَ نَصْرُ اللّهِ والْفَتْحُ ގެ ސޫރަތުން ނިމުމާއި ހަމައަށެވެ. އެކަން ހަމަޖެހުނީ ކަލޭގެފާނުގެ ވަފާތުވާން ކައިރިވެގެން ކަމަށް ވިޔަނީ އެވެ.

وفي رواية له : كان رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : « سُبْحانَ اللّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللّه وَأَتوبُ إلَيْه » . قالت : قلت : يا رسولَ اللّه ، أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : سُبْحَانَ اللّهِ وبحمْدِهِ ، أسْتغْفِرِ اللّه وأتُوبُ إليهِ ؟ فقال : « أخْبرني ربِّي أنِّي سأرَى علامَةً فِي أُمَّتي فَإذَا رأيْتُها أكْثَرْتُ مِن قَوْلِ : سُبْحانَ اللّهِ وبحَمْدِهِ ، أسْتَغْفِرُ اللّه وَأتُوبُ إلَيْهِ : فَقَدْ رَأَيْتُها: {إذَا جَاءَ نَصْرُ اللّهِ والفَتْحُ } فَتْحُ مَكَّةَ ، { ورأيْتَ النَّاس يدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّهِ أفْوَاجًا ، فَسبحْ بحمْدِ ربِّكَ واسْتَغفِرْهُ إنَّهُ كانَ توَّاباً } .

އަދި އެހެން مسلمގެ ރިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، " سُبْحانَ اللّهِ وبحَمْدِهِ . أستَغْفِرُ اللّه وَأتُوبُ إلَيْه" މިބަސް ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވުން ފެށްޓެވިއެވެ. عائشةَ ގެ

ފާނުގެ ވިދާޅުވުމެވެ. މިގޮތް ދަންނަވައިދީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު « سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أستَغْفِرُ اللَّه وَأَتُوبُ إِلَيْه ގިނަގަ ކިޔުއްވާތީ އަޅުގަނޑު ދެކެމެވެ. ފަހެ حديث ކިޔުއްވިއެވެ. މިގޮތް ހައްދަވައި ބޭކަ ކިޔުއްވި ރަސޫލާގެ މިގޮތް ކަލޭގެފާނަށް خبر ކިޔުއްވިއެވެ. ހަމަހަމައަށް އަކަލާގެ މިގޮތް ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް نصر ލިބޭނެ ކަމުގެ ނިޝާނެއް ދައްކަވާ ވާހަކަތަކެވެ. އަހަރެން ކަމަށް އެ ނިޝާން މިގޮތް ކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު ކަންތަކު ފަހަރެއްގައި މިގޮތް ކަލޭގެފާނު« سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أستَغْفِرُ اللَّه وَأَتُوبُ إِلَيْه ގެ ކަލިމަ ތަކުރާރު ކިޔުއްވުން ގެންދެވީ އެވެ . ހަމަހަމައަށް މިގޮތް ކަލޭގެފާނަށް އެ ނިޝާން ފެނުނީ قُ . رآن ގެ نصر ސޫރަތުން ފެނިވަޑައިގެ. {إذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ } މާތް الله ދެއްވާ نصر އާއި فتح އަތުވެދާނެ ހިނދު { ورأيْتَ النَّاس يدْخُلونَ فِي دِينِ اللَّهِ أفْوَاجًا) އަދި މާތް الله ގެ ދީނަށް މީސްތަކުން ބަދި ބަދަލަ ވަންނާނެ ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެންފި ހިނދު ، فَسبحْ بحمْدِ ربِّكَ واسْتَغفِرْهُ إنَّهُ كانَ توَّاباً } ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ބޭކަ ކިޔުއްވި ރަސޫލާގެ ކިބައިން ހަމްދު ثناء އިން ކަލޭގެފާނު ތަސްބީހަ ވިދާޅުވުމެވެ. އަދި އަކަލާގެ ކިބައިން استغفار ވިދާޅުވުމެވެ. ހަމަހަމައަށް އަކަލާގެ އި توبة قبول ކުރައްވާ ރަސޫލާގެ އެވެ.

115 **الرابع : عن أنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال :** إنَّ اللَّه عزَّ وجلَّ تَابعَ الوحْيَ على رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَبْلَ وَفَاتِهِ ، حتَّى تُوُفِّى أكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ **. متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރަސޫލާގެ ޚާދިމު أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަހަމައަށް الله سبحانه وتعالى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސޫފާގެ ވަފާތުވުމުގެ ކުރިން މާތް ވަޙީ ވިދިވިދިގެން وحي ބާވައިލެއްވުން ގެން ދިޔައެވެ. އަހަރެން ކަމުން އެކަލޭގެފާނު ދުނިޔެ މާތް ވަހީން އިސްލާމްދީނުގެ އަންގަވައި حكم ތަކުގެ ބާވައިލެވި ނިމުނެވެ. އަހަރެން ކަމުން ވަރަށް ގިނަ وحي އައީ ނަބިއްޔާ ދުނިޔެއިން ބާވާ ނިމުއްވިއެވެ.

116 **الخامس : عن جابر رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :**
« يُبْعثُ كُلُّ عبْدٍ على ما مَاتَ علَيْهِ » **رواه مسلم**

ރަޟި الله ޢަންހުއްސުން ރިވާކުރެ جابر ގެ ފާނުގެ ހަދީސް ރަންކޮށް ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ މީހަކުވެސް
ތެދުވާނީ އެމީހަކު މަރުވީ ހިނދު އެމީހަކު ކޮން ކޮން ހެޔޮ عمل އަކާއި ގޮތަށެވެ.

އަދި : مثالއަކަށް މިއުޅޭކަ ކާފަރު މީހަކީ އެމީހާ ތެދުވާނީ އިސްލާމް ނޫންކަމުގެ.މި
حديث އިންސާނުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވެދޭ ހުރިހާ ކަންތައްތަކުގައި ހެޔޮ عمل ކުރަނީ މުސްލިމުންނާއި
އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި محمد ގެ ފާނުގެ سنة ގެ މަގުގައި ދެމިހުރުމާއި ތިމާގެ ބަދަލުގައި عمل
ތް الله އަށް اخلاص ތެރިވުމެވެ.

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މަގުތަކުގެ ގިނަކަން ބަޔާންކުރާ باب

-قال اللَّه تعالى (البقرة 215): {وما تفعلوا من خير فإن اللَّه به عليم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް، ހަމަކަށަވަރުން، މާތް الله ތަޢާލާ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 197): {وما تفعلوا من خير يعلمه اللَّه}.

އަދި (اللهِ، ހުރިހާކަމެއް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ރަސޫލާގެ ކަލަންތާމި) ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ކޮންމެ ކަމެއް (ވެސް) الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الزلزلة 7): {فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره}.

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް، ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހާ، އޭނާއެކަން ދެކޭނެތެވެ.

وقال تعالى (الجاثية 15): {من عمل صالحاً فلنفسه}.

صالح عمل އެއް ކޮށްފިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެކަމުގެ ދަރުމަ ހުރީ، އެމީހެއްގެ އަމިއްލަ نفس އަށެވެ.

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي غير منحصرة فنذكر طرفاً منها:

117 الأوَّل : عن أَبي ذرٍّ جُنْدَبِ بنِ جُنَادَةَ رضي اللَّه عنه قال : قلت يا رسولَ اللَّه، أيُّ الأعْمالِ أفْضَلُ ؟ قال : « الإيمانُ باللَّهِ ، وَالجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ » . قُلْتُ : أيُّ الرِّقَابِ أفْضَلُ ؟ قال : « أنْفَسُهَا عِنْدَ أهْلِهَا ، وأكْثَرُهَا ثَمَناً » . قُلْتُ : فَإنْ لَمْ أفْعلْ ؟ قال : « تُعِينُ صَانِعاً أوْ

تَصنَعُ لأخْرَقَ » قُلْتُ : يا رسول اللَّه أرَأيتَ إنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعملِ ؟ قال : « تَكُفُّ شَرَّكَ عَن النَّاسِ فَإِنَّها صدقةٌ مِنْكَ على نَفسِكَ » . متفقٌ عليه .

« الصانِعُ » بالصَّاد المهملة هذا هو المشهور ، ورُوِى « ضَائعاً » بالمعجمة : أيْ ذَا ضياع مِنْ فقْرِ أوْ عِيالٍ ، ونحْو ذلكَ « والأخْرَقُ » : الَّذي لا يُتقنُ ما يُحاولُ فِعْلهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ أبو ذرٍّ جُنْدَب بنِ جُنَادَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. عمل ތަކުގެ ތެރެއިން
އެންމެ މާތްކަން ބޮޑުވަނީ ކޮން عمل އެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް އީމާން ވުމާއި
އެކަލާނގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ. ތިމަން ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގައި
އެންމެ ގިނައިން ثوابއާއި ދަރުމަ ލިބޭނީ ކޮންބައި އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމުން
ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ އާއިލާއަށް އެންމެ ނަފީސް އަދި އެންމެ އަގު
ބޮޑު އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމުންނެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނަށް އެކަން ނުކުރެވިއްޖެނަމަ
އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އެހެން ފަރާތަކަށް އެހީތެރިވުން ނުވަތަ ކަމެއް ނޭނގޭ މީހަކަށް ކަމެއް ކޮށްދިނުން
ދެން ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ. ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް
ބޭނުން ކުރެވޭގޮތަކަށް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން މީހުންނަށް ނުބައިކަމުން ދުރުހެލިވެ ހުރެބަލާށެވެ.
އެއީ ތިބާ ނަފްސަށް ދޭ ދަރުމައާއި صدقة އެއްވެއެވެ.

118 الثاني : عن أَبِي ذرٍّ رضي اللَّه عنه أيضاً أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : يُصْبِحُ على كلِّ سُلاَمَى مِنْ أَحَدِكُمْ صدقَةٌ ، فَكُلُّ تَسبِيْحةٍ صَدَقةٌ ، وكلُّ تحْمِيدَةٍ صدقَةٌ ، وكلُّ تهْلِيلَةٍ صدَقةٌ ، وكلُّ تَكْبِيرةٍ صَدَقَةٌ ، وأمْرٌ بالمعْرُوفِ صدقَةٌ ، ونَهْيٌ عَن المُنْكَرِ صدقةٌ . ويُجْزِئُ مِنْ ذَلكَ ركعَتَانِ يركَعُهُما مِنَ الضُّحى » رواه مسلم . « السُّلاَمَى » بضم السين المهملة وتخفيف اللام وفتح الميم : المفْصِلُ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުތެރެވި أَبِو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމުން ، رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެނދުނު ތެދުވެއިރު ހަރަކަތްތަކުގެ ކޮންމެ ޖޯޑެއް صحيح ސަލާމަތުން ހުންނަ ހަރަކާތް އޮއިން ކަށިމަތި ގަނޑުވުމުގެ މަސްކަތް صدقةٌ ކުރުން حق ވެގެންވާކަމަ ބޮޑު نعمة ކަމެވެ. ފަހެ ދަންނާށެވެ. سبحان الله ގެ ކަލިމަ ދެއްކުން ކިޔުމަކީވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކަލިމަ ދެއްކުން ކިޔުމަކީވެސް صدقةٌ އެކެވެ. އަދި لاإلاه إلله ގެ ކަލިމަ ދެއްކުން ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ.އަދި الله اكبر ގެ ކަލިމަ ދެއްކުން ކިޔުމަކީވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި ރަނގަޅު ކަމެއް ކުރުމަށް ބުނުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް ނުކުރުމަށް ބުނުމަކީ ވެސް صدقة އެކެވެ. (މިހުރިހާ ހަރަކާތެއްގެ ބަދަލުގައި ވެސް ނުވަތަ ފަސްދަލަށް ގެންނަން ކުރުމަކީ ބިންސަވަ ފަސްދަލަށް ވެސް صدقة ހެދުން އަންނަނީ ވަޅުއަޅާ ދަންނާށެވެ .) (ضحى ނަމާދު ގެ ދެ ركعة އަދާ ކުރުމަކީ ބޮޑުވެގެން ވާހަކަ.) އެކަށީގެން އެފުދޭ ކަމަ ضحى ނަމާދު ގެ ދެ ركعة ފުދެއެވެ .

119 الثَّالثُ عنْهُ قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « عُرِضَتْ عَلَيَّ أعْمالُ أُمَّتي حسَنُهَا وسيِّئُهَا فوجَدْتُ في مَحاسنِ أعْمالِها الأذَى يُماطُ عن الطَّرِيق ، وَوجَدْتُ في مَساوَىءِ أعْمالِها النُّخاعَةُ تَكُونُ فِي المَسْجِدِ لاَ تُدْفَنُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުތެރެވި أبو ذرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ތިމަންނަށް ދައްކަވައިފިއެވެ އަހުރެމެގެ އުއްމަތުގެ ރަނގަޅު عملތަކާއި އަދި ނުބައި عملތައް ތިމަން ދެކެވުނީމެވެ. ރަނގަޅު عملތަކުގެ ތެރެއިން ފަހެ ތިމަން ދެކެވުނު ފާރަލުއިރުގައި ތަކުރުން عملތަކުގެ ތެރެއިން މަގުން އަނިޔާ ނަގާ عملއެވެ ހަމަޖެހިގެން ހުރުމަ އަރުން މިސްކިތުގައި އަލަފަ ބިމާކި ނުވެ ކަނުން ދެކުނުބޮޑުވެ. އަދި ތިމަންނަށް ދެއްކެވުނު ނުބައި عملތަކުގެ ތެރެއިން މިސްކިތް އަރުން ނުބައި عملއެއް މިސްކިތުގައި ކަރުތެރެއިން ހަރުބޮތް ވަކިކޮށް ނުވާ ހެދުމަ (ސަލާމްގެ) ބައިޖަހުވެ.

120 الرابع عنه : أنَّ ناساً قالوا : يا رسُولَ اللَّهِ ، ذَهَب أهْلُ الدُّثُور بالأجُور ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّى ، ويَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ ، ويَتَصَدَّقُونَ بفُضُولِ أمْوَالهِمْ قال : «أوَ لَيْس قَدْ جعَلَ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ بِهِ : إنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً، وكُلِّ تَكبِيرةٍ صدقة ، وكل تَحْمِيدةٍ صدقةً ،

وكلِّ تِهْلِيلَةٍ صَدَقَةً ، وأمرٌ بالمعْرُوفِ صدقةٌ ، ونَهْيٌ عنِ المُنْكر صدقةٌ وفي بُضْعِ أحدِكُمْ صدقةٌ » قالوا : يا رسولَ اللَّهِ أيأتي أحدُنَا شَهْوَتَه ، ويكُونُ لَه فيها أجْر ؟، قال : «أرأيْتُمْ لو وضَعهَا في حرامٍ أَكَانَ عليهِ وِزْرٌ ؟ فكذلكَ إذا وضَعهَا في الحلاَلِ كانَ لَهُ أجْرٌ» رواه مسلم .

« الدُّثُورُ » : بالثاءِ المثلثة : الأموالُ ، واحِدُها : دَثْرٌ .

އަދި އެ صحابي (ރަޟީ الله ޢަންހު ޚަބަރުދީ أبو ذرّ) ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގެން ވެއެވެ. ހަމަކަނަވަރުން ބައެއް މީހުން ދަންނަވައެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މުއްސަނދިން ކުރެގެ އަޖުރުތަކުން ثوابއާއި އުޖޫރަގެ ގޮތުން ކުރިއަށް ދުރުގެންދެއެވެ. އެހެނީ އެމީހުން ތިމަންމެން ނަމާދު ކުރާ ފަދައިން ނަމާދު ކުރައެވެ. އަދި ތިމަންމެން ރޯދަ ހިފާ ފަދައިން އެމީހުން ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި އެގެ އިތުރުން އެމީހުންގެ އަތުގައި އިތުރު ވާފައި ހުރި މުދަލުން صدقة ދީގެން އިތުރު ثواب ހޯދަ ގަންނައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިހިނެއް ހޭ ؟ އެގެ ބަދަލުގައި ތިޔަބައިމީހުން صدقة ކުރުމަށް ވާގޮތް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައި ނުވޭހެއްޔެވެ؟ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން سبحان الله ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الله اكبر ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި لاإله إلا الله ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ . އަދި ހެޔޮ ކަންތަކަށް އަމުރު ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތަކުން މަނާ ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ އަނބިމީހާ އާއި އެއްވުމަކީ ވެސް صدقة އެކެވެ . (އެހިނދު) اصحاب ބަޔަކު ދަންނަވައެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަން މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ ޝަހުވަތު ހަމަކޮށް ފުއްދައި ހަމަކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އެއްފަހަރު ކުރާ ކުރުމުން ވެސް ثواب ލިބޭން ވާނެހޭ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ބުނެގެވެ . ނަމަވެސް ބުނެލީ ބަލާލާށެވެ . މީހަކު حرام ގޮތުގައި އޭނާ ކަންފުޅަށް އޭނާގެ ފުދި ނުލިބޭނެއެވެ؟ ހަމަ އެގޮތަށް ހަލާލު ގޮތުގައި ކަންފުޅަށް އޭނާއަށް ثواب ލިބޭ ހުއްޓެވެ.

121 الخامس : عنه قال : قال لي النبيُّ صلى اللَّه عليه وآله وسلم : «لاَ تَحقِرنَّ مِن المعْرُوفِ شَيَئاً ولَوْ أنْ تلْقَى أخَاكَ بِوجهٍ طلِيقِ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންނާއި مخاطب ކުރައްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަމުގެ ތެރެއިންވާ އެއްވެސް ކަމަކީ ދެރަކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކޭށެވެ. އަދި ތިބާގެ أخ އާއި ބައްދަލުވާނީ ހިނިތުން ވެގެން ހުންނަ މޫނަކުން ކަމުގައި ވިޔަސް އެކަމު ދޫނުކުރާށެވެ.

122 السادس : عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « كُلُّ سُلاَمَى مِنَ النَّاسِ علَيْهِ صدَقةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فيه الشَّمْسُ : تعدِلُ بيْن الاثْنَيْن صدَقَةٌ ، وتُعِينُ الرَّجُلَ في دابَّتِهِ ، فَتحمِلُهُ علَيْهَا ، أوْ ترْفَعُ لَهُ علَيْهَا متَاعهُ صدقةٌ ، والكلمةُ الطَّيِّبةُ صدَقةٌ، وبِكُلِّ خَطْوَةٍ تمْشيها إلى الصَّلاَةِ صدقَةٌ ، وتُميطُ الأذَى عَن الطريق صَدَقَةٌ » متفق عليه .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކުވެސް އިރު އެރުމުން އިންސާނާގެ ހަރިގަނޑުގެ ކޮންމެ ގުޅުމުހަރަކާ (އެގުޅުންތަކުގެ ސަރީ ސަރާފުތޫން ހުރި ކަމުންވެސްކަމެއް) صدقة ދޭން (އުދުވެގެން) ވެއެވެ . (ދޭންޖެހޭނެ !). ދުރު މީހުންގެ ދެމެދު އިންސާފުން ކަންކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. މީހަކަށް އެހީވެ އެމީހުން ސަވާރުވުމަށް ނަގާ ސަވާރީ އެރުވުމަށް އެހީތެރިވާ ދިނުމަކީ صدقة އެކެވެ. ހެޔޮ ބަސް ބުން ދުއާކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. ނަމާދަށް ދާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ صدقة އެކެވެ. މަގުން އުނދަގޫ ތަކެތި ދުރުކުރުމަކީ صدقةٌ އެކެވެ.

ورواه مسلم أيضاً من رواية عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « إنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إنْسانٍ مِنْ بني آدم علَى سِتِّينَ وثلاثمائةِ مَفْصِلِ ، فَمنْ كبَّر اللَّه ، وحمِدَ اللَّه ، وَهَلَّلَ اللَّه ، وسبَّحَ اللَّه واستَغْفَرَ اللَّه ، وعَزلَ حَجراً عنْ طَريق النَّاسِ أوْ

شَوْكَةً أوْ عظْماً عن طَرِيقِ النَّاسِ ، أوْ أمر بمعرُوفٍ أوْ نهى عنْ مُنْكَرٍ ، عَدَدَ السِّتِّينَ والثَّلاَثمائة ، فَإِنَّهُ يُمْسي يَوْمئذٍ وقَد زَحزحَ نفْسَهُ عنِ النَّارِ » .

އަދި إمام مسلم ވެސް މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عائشة ގެ ފަރާތުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އާދަމުގެ ދަރިން ގެ ތެރެއިން ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް އުފައްދަވާފައި ވަނީ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ގަނޑުވަރުގެ މައްޗަށެވެ. ފަހެ އެމީހަކު الله اكبر ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި الحمد الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި لاإله إلا الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި سبحان الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި استغفر الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި މީސްތަކުން ހިނގާ މަގުމަތިން އުނދަގޫ ވާފަދަ ގާގަނޑެއް ދުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ މަގުމަތިން ހަށްޓަން (ފަތުރަން ހަރު ކަށި) ކަށިގަނޑެއް ނުވަތަ ކަނޑިގަނޑެއް ދުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ހެޔޮ ކަމަކަށް އަމުރު ކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ނުބައިކަމުން ނަހީ ކޮށްފިއްޔާ އެ ޖުމުލަ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ގަނޑުވަރަށް (ވަކިވަކިން صدقةُ ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި) ފުދިއްޖެއެވެ . އަދި ހަވީރުވަމުން އެދުވަހުގައި އެމީހަކުގެ نفس އަލިފާނުން ދުރުކުރެވިގެން ސަލާމަތް ކުރެވިފައެވެ.

123 السابع : عنه عن النَبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْ غدَا إلى المَسْجِدِ أو رَاحَ ، أعدَّ اللَّهُ لَهُ في الجنَّةِ نُزُلاً كُلَّمَا غَدا أوْ رَاحَ » متفقٌ عليه .

« النُّزُل » : القُوتُ والرِّزْقُ ومَا يُهَيَّأ للضَّيفِ

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މީހަކު ދުވާލުގައި ނުވަތަ ހަވީރުގެ ވަގުތު މިސްކިތަށް (ނަމާދުކުރުމަށް ނުވަތަ الله އަށް ޢިބާދަތް ކުރުމަށް ނުވަތަ އެހެނިހެން ކަމެއް ދަސްކުރުމަށް ނުވަތަ އެހެން ބައެއް ކަންކަމަށް) ގޮސް ހަވީރުވަމުން އެދުވަހު އެ މީހާ ދިޔަ ކޮންމެ ފަހަރަކު މާތް الله سبحانه وتعالي އެމީހަކަށް ސުވަރުގެއިން މެހުމާނު ދާރީ ތައްޔާރު ކުރައްވައެވެ.

124 الثامن : عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا نِسَاء المُسْلِماتِ لاَ تَحْقِرنَّ جارَةٌ لِجارتِهَا ولَوْ فِرْسِنَ شاةٍ » متفقٌ عليه .

قال الجوهري : الفِرْسِنُ مِنَ الْبعِيرِ : كالحافِرِ مِنَ الدَّابَّةِ ، قال : وربُّمَا اسْتُعِير في الشَّاةِ

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވާކަން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مسلم އަންހެން
ތަކުންނޭވެ! އެއްވެސް އަންހެނަކު އަނެއް އަވަށްޓެރިޔާއަށް (صدقة އެއް ގޮތުގައި)
ބަކަރީގެ ފައިގެ އެއް މ ހިމުނު ފުނޑުވެސް ދިނުމަކީ ވިޔަސް އެއީ ދޫކޮށްލުމަކީ ކަމެއް
ނުދެކޭހެވެ.

125 التاسع : عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الإيمَانُ بِضْعٌ وَسبْعُونَ ، أوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً : فَأَفْضلُهَا قولُ لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّهُ ، وَأَدْنَاهَا إمَاطَةُ الأذَى عنِ الطَّرِيق ، وَالحيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإيمانِ » متفقٌ عليه .

« البضْعُ » من ثلاثة إلى تسعةٍ ، بكسر الباءِ وقد تفْتَحُ . « والشُّعْبَةُ » : القطْعة .

އަދި صحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ރިވާޔަތް ކުރޭ ކުރެއްވިއެވެ. އެވާހަކަ ފުށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އީމާން ކަމުގެ ގޮތް ހަތްދިހަ
އެއްކޮޅު ނުވަތަ ފަސްދިހަ ވުރެ ގިނަ ވާހަކަ ވެއެވެ. އެގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވަނީ (
ދެއްކުމަށް ކަމުގައި) ނަހި لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ގެ ކަލިމަ އެވެ. އަދި އެންމެ ދަށް ދަރަޖައަކީ ވެސް ނަހި
މަގުމަތިން އުނދަގޫ ތަކެތި ދުރުކުރުމެވެ. އަދި (ލަދުގަނޑު!) ހަދާތެރިކަމަކީ (ވެސް)
އީމާންކަމުގެ ބައިގަނޑެކެވެ.

126 العاشر : عنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « بَيْنما رَجُلٌ يَمْشِي بطَرِيقٍ اشْتَدَّ عليْهِ الْعَطَشُ ، فَوجد بِئراً فَنزَلَ فيها فَشَرِبَ ، ثُمَّ خرج فإذا كلبٌ يلهثُ يَأْكُلُ الثَّرى مِنَ الْعَطَشِ ، فقال الرَّجُلُ : لَقَدْ بلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ العطش مِثْلَ الَّذِي كَانَ قَدْ بَلَغَ مِنِّي ، فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَملأَ خُفَّه مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَه بِفيهِ ، حتَّى رقِيَ فَسقَى الْكَلْبَ ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَه فَغفَرَ

لَه. قَالُوا: يا رسولَ اللَّه إِنَّ لَنَا في الْبَهَائِمِ أَجْراً ؟ فقَالَ: « في كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ގޮތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު މަގުމަތީގައި ހިނގާފައި ދިޔައީ ވަރަށް ގަދަ ކަރުހިއްކުމެއް ފެންބޯން ބޭނުންވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އަށް ވަޅެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެވަޅަށް ފައިބާ ފެން ބޮއެވެ. ދެން ވަޅުން އަރައިރު ކަރުހިއްކުމުން ފެނުނީ ކާއިބާއި ފެންބޯ ގަނޑުގަނޑު ގެސް ދޫބާރު ނަށަނަށާ އިއްވާއެވެ. އަދި ފެންބޯވެގެން ގެސް ދޫބާރުކޮށް ކަރުހިއްކުމަށް ކުއްތާއެއް ދުލާ ނަގަނަގާ ބިންގަނޑު ކަމުން ޖެހުމެވެ. ފަހެ އެމީހާ ހިތަށް އެރީ ފެންބޯވެގެން ގެސް ދޫބާރުކޮށް ދަގަނޑަށް ޖެހުނީ (މިމީހަކަށް ދިމާވި) މިފަދަ ކަރުހިއްކުމެކޭ ފެނެވެ. އަދި އޭނާ ވަޅަށް ފައިބާ (އެބަހީ ޖަރޫވަޅަށް) حف (އެބަހީ ފައިވާނަށް) ފެން ހިފާގެން ދަތުން ހިފާ ކުއްތާއަށް ފެން ބޮއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަމަށް ޓަކައި ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް شكر ވެރިވެ ވޮޑިގެންފިއެވެ. (އެބަހީ އެކަމަށް އެ عمل ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސެވީ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އެ ހިނދު اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول ﷺ. ޖަނަވާރުތަކަށް ހެޔޮކަން ކުރުމުގައި (ވެސް) ثواب ލިބޭނެތޯ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރުން ހުރި ކޮންމެ ޖަނަވާރަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރުމުގައި ثواب ހުރީ ވެއެވެ.

وفي رواية للبخاري : « فَشَكَرَ اللَّه لهُ فغَفَرَ لَه ، فَأَدْخَلَه الْجنَّةَ » .

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެ މީހާގެ އެ عملއަށް شكرވެރި ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އޭނާ ސުވަރުގެ ވަންނަ ވޮޑިގެންފިއެވެ .

وفي رواية لَهُما : « بَيْنَما كَلْبٌ يُطيف بِركِيَّةٍ قَدْ كَادَ يقْتُلُه الْعطَشُ إِذْ رأتْه بغِيٌّ مِنْ بَغَايا بَنِي إِسْرَائيلَ ، فَنَزَعَتْ مُوقَهَا فاسْتَقت لَهُ بِهِ ، فَسقَتْهُ فَغُفِر لَهَا بِهِ».

« الْمُوقُ » : الْخُفُّ . « ويُطِيفُ » : يَدُورُ حَوْلَ « رَكِيَّةٍ » وَهِيَ الْبِئْرُ .

صحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު ކުއްތާއެއް ފެންބޮވެ ގެންގުޅެން ގޮސް ވަޅެއްގެ ވަށައިގެން އެނބުރި އެނބުރެމުން ދިޔައެވެ. އޭރު ފެނުގެ ބޮޑުކަމުން ހަމަ ނިމުނުހާލު ކަރުގައި ވިއެވެ. އެކަން އެއްބޮޑު بَنِي إِسْرَائيل ގެ ކަސްބީ އަންހެނަކު ފެނިފައެވެ. އޭރު އެއަންހެން އޭނާ އަޅާގެން ހުރި حف (މަސްބޭނުން) ބާލައިގެން އެއަށް ފެންތަކެއް އެކަލިބައިން ފެނުބޯން ދިނެވެ. ދެން އެކަމުގެ ސަބަބުން ވާހަކަ الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ވޮޑިގެންފިއެވެ.

127 الْحادي عشَرَ : عنْهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَقَدْ رأَيْتُ رَجُلاً يَتَقَلَّبُ فِي الْجَنَّةِ فِي شَجرةٍ قطعَها مِنْ ظَهْرِ الطَّرِيق كَانَتْ تُؤْذِي الْمُسلِمِينَ » . رواه مسلم .

ވަދި އެ صحابي (އެބަޔާ މާތް الله ރުއްސަވާފުޅުވި أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކިޔާދެއްވިއެވެ. حديث ކިޔުން ހަމަކަށަވަރުން ސޫފަރދީކައި މަގުމަތީގައި ކަނޑާލި ފަރަސްއޮތް މަގު ރަޙުމަތް ހޭދަވެރި ދިރިހިލުމަށް އެނގިގެން ގަސްތަކެއް މަގުމަތިމައްޗަށް ވެއްޓިފައި ހުރިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫ ދިނުން ގަހެއް ކަނޑާ ސުވަރުގޭގައި ދުވަހަކު އެ ފިރިހެނާ

ދިޔައެވެ.

وفي رواية : « مرَّ رجُلٌ بِغُصْنِ شَجرةٍ عَلَى ظَهْرِ طريقٍ فقَالَ : واللَّهِ لأُنَحِّيَنَّ هذا عن الْمسلِمِينَ لا يُؤْذِيهِمْ ، فأُدْخِلَ الْجَنَّةَ »

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު މަގުމަތީގައި އޮތް ގަހެއްގެ ފިޔަވަޅެއް ގެ ކާރިޔަން ފިރިހެނަކު ދިޔައެވެ. އޭރު ހިތާހިތާ ބުނެއެވެ. މާތް الله ގަސަމާ މުސްލިމުންނަށް ބުރަވެގެންވާ ކަމުގެ ވާހަކަ ތިބެން ވާނުވާ ދުޢާގެ ކާރުޖަހާ މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫވާ ދެކިފައިސްފި. ފަހެ (الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެ އަމަލު ސަވާބުން) އެ عمل ގެ ސަވާބުން އޭނާ ސުވަރުގެ ވަންނަވައިދެއްވިއެވެ.

وفي رواية لهما : « بيْنَما رجُلٌ يمْشِي بِطريقٍ وجد غُصْن شَوْكٍ علَى الطَّرِيق ، فأخَّرُه فشَكَرَ اللَّهُ لَهُ ، فغفَر لَهُ » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މިހާރު މަގުމަތީގައި ހިނގާފައިވާ ފިރިހެނެއް ކަށިވާލައި ހުރި ގޮފިގަނޑެއް ދުށުމުންނެވެ. ފަހެ (އެ ގޮފިގަނޑު ދުރުކޮށް) އެ ގޮފިގަނޑު ނަގާ އެއްކަރު ކުރިއެވެ. ދެން ކަމުން އެކަމުގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އެފުރާނައަށް شكر ވެރިވެ(އަޅުވި އެފުރާނާގެ އެ عمل ގަބޫލުކުރައްވައި) އެފުރާނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވިއެވެ.

128 الثَّاني عشَرَ : عنْه قالَ : قَال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ توضَّأَ فأحسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أتَى الْجُمعةَ ، فَاستمع وأنْصتَ ، غُفِر لَهُ ما بيْنَهُ وبيْنَ الْجُمعةِ وزِيادةُ ثَلاثَةِ أيَّامٍ ، ومَنْ مسَّ الْحصا فقَد لَغَا » رواه مسلم .

މިއީ އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. މިހާރު وُضُوء އެއް ރަނގަޅުކޮށް ފަހެ އެ وُضُوء އެއް އެގެ އެނބުރި ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ކުރެއްވުމަށް ފަހު ހުކުރު ނަމާދަށް އައިސް خطبة ކަންބޮޑު އަޑުއަހައި މިއީ ހަމަހިމޭން ކަމުން މެދު ހުކުރު ދުވަހުން ، އަނެއް ހުކުރު ދުވަހާއި ހަމައަށް ، އިތުރު ތިން ދުވަހުގެ އެކު ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި (ދަންނަވާލާ!) خطبة ގެ وقت ބިމުން ގާތަށް ނެގުމަށްފަހު ثواب އުނިވާ ކަމުގައެވެ.

129 الثَّالثَ عَشر : عنْه أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا تَوضَّأَ الْعبْدُ الْمُسْلِم ، أو الْمُؤْمِنُ فغَسلَ وجْههُ خرج مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خطِيئةٍ نظر إِلَيْهَا بعينهِ مَعَ الْماءِ ، أوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْماءِ ، فَإِذَا غَسَل يديهِ خَرج مِنْ يديْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كانَ بطشتْهَا يداهُ مع الْمَاءِ أَو مع آخِرِ قَطْرِ الْماءِ ، فَإِذَا غسلَ رِجليْهِ خَرجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مشَتْهَا رِجْلاُه مع الْماءِ أَوْ مع آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يخْرُج نقِياً من الذُّنُوبِ» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެފާނަށް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمِن އަކު ނުވަތަ مسلمއަކު وُضُوء ހަދާ ކަމުގައިވާނަމަ އޭނާ މޫނު ދޮވުމުން އޭނާގެ ލޮލުން ބަލައިލި ކޮންމެ ފާފައެއް ފެނާއެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެ ފަހު ތިއްކާއެކު ނިކުމެ ފައިބައެވެ. ދެން އޭނާގެ ދެއަތް ދޮވުމުން އޭނާގެ ދެއަތުން ކުރި ކޮންމެ ފާފައެއް ފެނާއެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެ ފަހު ތިއްކާއެކު ނިކުމެފައިބައެވެ. ދެން އޭނާ ދެފައި ދޮވުމުން އޭނާގެ ދެފައިން ހިނގާފައިވާ ކޮންމެ ފާފައެއް ފެނާއެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެ ފަހު ތިއްކާއެކު ނިކުމެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ފާފަތަކުން ސާފުތާހިރުވެގެން ނިކުމެއެވެ.

130 الرَّابعَ عشرَ : عنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الصَّلَواتُ الْخَمْسُ ، والْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ ، ورمضانُ إِلَى رمضانَ مُكفِّرَاتٌ لِمَا بينَهُنَّ إِذَا اجْتَنِبَتَ الْكَبائِرُ » رواه مسلم

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެފާނަށް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرضކުރެއްވި ނަމާދުތަކާއި އަދި އެއް ޖުމްޢާ އަނެއް ޖުމްޢާއާ އަދި އެއް رمضان އަނެއް رمضان އާ ދެމެދު އޮތް ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ސަލާމަތް ވެގެންވާނަމަ އޭގެ ދެމެދުގައިވާ ކުދިކުދި ފާފަތަކަށް كفارةއެކެވެ.

131 الْخَامسَ عشر: عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أدلُّكَم على ما يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطايا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرجاتِ ؟ » قالوا : بلى يا رسُولَ اللَّهِ ، قال : « إسباغ الْوُضوءِ على الْمَكَارِهِ وكَثْرةُ الْخُطَا إِلَى الْمسَاجِدِ ، وانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْدِ الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّبَاطُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެފާނަށް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެން

ކުރުމުން ފާފަތައް ފޮހެވި އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިވެގެންދާނެ ފަދަ عملއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެން ހުއްޓޭތޯ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިތަށްނުކެރޭގައި ވަސްތަކުގައި އެހެރިކަން ގައުމެއް އަދި ހިތަށްނުކެރުން އުނދަގޫ ހާލަތްތަކުގައި ވަގުތު ތަކުގައި ނަމަވެސް ފުރިހަމަކޮށް وُضوء ކުރުމާއި އަދި މިސްކިތަކަށް އަހަރުގައި ގިނައިން ފިޔަވަޅުތައް އަޅުމާއި އެއްނަމާދަށް ފަހު އަނެއް ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމެވެ. ފަހެ މިކަންތަކަކީ ދީނުގެ ސަރަޙައްދުގައި ދިފާޢުކުރުމުގެ އަސްކަރެވެ.

132 السَّادسَ عشرَ : عن أَبِي موسى الأشعري رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ صلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجنَّةَ » متفقٌ عليه .

« البرْدَانِ » : الصُّبْحُ والْعَصْرُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو موسى الأشعريގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދު ކުރުން ކަމަށް ދެމިހުންނަ މީހާ ސުވަރުގެ ވަންނާ ވެރިޔާވެ.

133 السَّابِعَ عشَرَ : عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذَا مرِضَ الْعبْدُ أَوْ سافَرَ كُتِب لَهُ ما كانَ يعْملُ مُقِيماً صحيحاً » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ أَبو موسى الأشعري رضي اللَّه عنه)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުކުރެ ފައްސާފިނަމަ އޭނާގެ މިގުމާ مقيمވެ ހުރިއިރު عامކޮށް ކުރިޔަން ހެޔޮ ކަންތަކުގެ ثواب ލިބޭ ނުކޮށްޖެ ލިބިގެން ދެއެވެ .

134 الثَّامنَ عشَرَ : عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كُلُّ معْرُوفٍ صدقَةٌ » رواه البخاري ، ورواه مسلم مِن رواية حذَيفَةَ رضي اللَّه عنه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ގަހަކުން ކާހާކަމެއް(ވެސް) صدقة އެކެވެ.

135 التَّاسع عشر : عنْهُ قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً إلاَّ كانَ ما أُكِلَ مِنْهُ لهُ صدقةً ، وما سُرِقَ مِنْه لَه صدقَةً ، ولا يرْزؤه أَحَدٌ إلاَّ كَانَ له صدقةً» رواه مسلم . وفي رواية له : « فَلا يغرِس الْمُسْلِمِ غرساً ، فيَأْكُلَ مِنْهُ إِنسانٌ ولا دابةٌ ولا طَيرٌ إلاَّ كانَ له صدقَةً إِلَى يَوْمِ الْقِيامة ».

އަދި އެ صحابي (ހަޟްރަތު جابر رضي اللَّه عنه) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިނަމަ އެގަހުން ކާލެވޭ ކޮންމެ ކާއެއްޗަކީ އެހެނަސް صدقة އެއް ކަމުގައިވޭ ثواب ލިބޭނެ ކަމެކެވެ. އަދި އެގަހުން ވަގަށް ގެންދެވޭ ކޮންމެ އެއްޗަކީ އެހެނަސް صدقة އެއް ކަމުގައިވޭ ثواب ލިބޭނެ އެއްޗެކެވެ. އަދި މީހަކު އެއްޗެއް އަނބުރާ ކޮންމެ އެއްޗެއްވެސް އެހެނަސް صدقة އެއް ގެ ثواب ލިބޭނެ ކަމެވެ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިނަމަ އެއަށް އެހެނަސް އިންސާނަކު ކަމަށް އަދި ޖަނަވާރު ކަމަށް އަދި ދޫނިއެއް ކަމަށް ކާއިރު قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް صدقة އެއްގެ ثواب ނުލިބޭ އެއްޗެއް ހަމަ އެއްޗެއް ގެއްލިގެންވެސް އެހެރެކަން ނުވިންނެވެ.

وفي رواية له : « لا يغْرِس مُسلِمِ غرْساً ، ولا يزْرعُ زرْعاً ، فيأْكُل مِنْه إِنْسانٌ وَلا دابَّةٌ ولا شَيْءٌ إلاَّ كَانَتْ لَه صدقةً ، ورويَاه جميعاً مِنْ رواية أَنَسٍ رضي اللَّه عنه .

قولُهُ : « يرْزَؤُهُ » أي : يَنْقُصهُ .

އަދިވެސް مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމުކަލާ ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ ނުވަތަ ދަނޑެއް ހައްދައިފިއްޔާ ފަހެ އެއިން އިންސާނަކު ކާއަސް އަދި ޖަނަވާރު ކާއަސް އަދި ދޫނި ސޫފާސޫއެއްޖެ ކާއަސް އެއިން އެލިޔާހާ صدقة އެއްގެ ثواب ލިބެއެވެ.

136 العشْرُونَ : عنْهُ قالَ : أَراد بنُو سَلِمَة أَن ينْتَقِلوا قُرْبَ المَسْجِدِ فبلَغَ ذلك رسولَ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم ، فقَالَ لَهُمْ : « إنّه قَدْ بلَغَنِي أَنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تنْتَقِلُوا قُربَ الْمَسْجِدِ ؟ » فقَالُوا : نَعَمْ يا رسولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدْنَا ذلكَ ، فَقالَ : « بَنِي سَلِمةَ دِيارَكُمْ ، تكْتبْ آثَارُكُمْ ، دِيارکُم ، تُكْتَبْ آثارُكُمْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ جابر رضي اللّه عنه) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. بنو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ މީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލުކުރެއްވުން އެދުއްވިދާނެ އެކަމުގެ خبر رسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލު ކުރުމަށް އެދޭ خبر ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ ލިބިފައިވެއެވެ. (އެއީ ތެދެއް ހެއްޔެވެ؟) އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. (އާދޭހެވެ !) އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެމެން ތިޔަކަމަށް ވަނީ ގަސްދުކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ بنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ ބޭކަލުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (މިހާރުވެސް) ދިރިއުޅޭ ގެތަކުގައި ތިބޭށެވެ. (އަނެއްކާ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭނެ ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ގެތަކުގައި ތިބޭށެވެ .(އަނެއްކާ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭނެ ވެއެވެ.

وفي روايةٍ : « إنَّ بِكلِّ خَطْوةٍ درجةً » رواه مسلم . ورواه البخاري أيضاً بِمعنَاهُ مِنْ روايةِ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه .

އަދި އަނަސް ރިވާޔަތްކުރެއްވި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް (ސުވަރުގެއިން) ލިބޭނެ ވެއެވެ .

و « بنُو سَلِمَةَ » بكسر اللام : قبيلة معروفة من الأَنصار رضي اللَّه عنهم ، و «آثَارُهُمْ» خُطاهُمْ .

(بنُو سلِمَة) އަކީ انصاری ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ މަޝްހޫރު ޤަބީލާއެކެވެ.

137 الْحَادي والْعِشْرُونَ : عنْ أَبِي الْمُنْذِرِ أُبيِّ بن كَعبٍ رضي اللَّه عنه قال : كَان رجُلٌ لا أَعْلَمُ رجُلا أَبْعَدَ مِنَ الْمَسْجِدِ مِنْهُ ، وكَانَ لا تُخْطِئُهُ صلاةٌ فَقِيل لَه ، أَوْ فقُلْتُ لهُ: لَوْ اشْتَرَيْتَ حِماراً ترْكَبُهُ في الظَّلْماءِ ، وفي الرَّمْضَاءِ فَقَالَ : ما يسُرُّنِي أَن منْزِلِي إِلَى جنْبِ الْمسْجِدِ ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكْتَبَ لِي ممْشَايَ إِلَى الْمَسْجد ، ورُجُوعِي إِذَا رجعْتُ إِلَى أَهْلِي ، فقالَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قَدْ جمع اللَّهُ لكَ ذلِكَ كُلَّهُ » رواه مسلم .

ދެން الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أُبيِّ بنِ كَعب ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ .(ތިމަންނަމެންގެ ބަޔަކުގައި) ފިރިހެން މީހެއް ހުއްޓެވެ. ތިމަންނައަށް އެނގިގެންވާ ގޮތުގައި އެމީހާއަށް ވުރެ މިސްކިތާއި ދުރުގައި ދިރި އުޅޭ ފިރިހެނަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެއާއި އަރާވަނީ އެއްގޮތަކަށްވެސް ނަމާދެއް ފައިބައި ނުވެއެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް ބުނެވުނެވެ. (ނުވަތަ ތިމަންނަ އެމީހާއަށް ބުނީމުއެވެ.) އަނދިރީގެ އަނދިރިކަމުގައި ދުވަހުގެ ހޫނުގައި ދުއްވުން (މިސްކިތަށް ދުއްވާން) ކަލޭ ހިމާރެއް ގަނެފިއްޔާ ތިބާ ކޮންފަދަ ހެޔޮ ކަމެއް ؟ ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގެއަކީ މިސްކިތާ ކައިރިގައި ހުރުމަކީ ތިމަންނަ އުފާވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ބޭނުމީ ތިމަންނަ މިސްކިތަށް ހިނގާ ހިނގުމާއި ގެއަށް އެނބުރި އައުމާއި އަނބިދަރިން ކައިރިއަށް ދާ ދިޔުމުގައި (އިނގޭގެ ހަރަކާތް) ثواب ލިޔުއްވުން ދިނުމެވެ. ފަހެ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހިތާ ކަންތައްތަކުގެ ثواب ، الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް (ގެ ހަރު ފަރާގެ މިޔާން) އެކު جمع ކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي روايةٍ : « إِنَّ لَكَ مَا احْتسَبْت » . « الرمْضَاءُ » الأَرْضُ الَّتِي أَصَابَهَا الْحرُّ الشَّديدُ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ޙައްޤު އިޚްލާޞްތެރި ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ލިބުމަށް ثواب ލިބިގެންވެއެވެ.

138 الثَّاني والْعشْرُونَ : عنْ أَبِي محمدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَرْبعُونَ خَصْلَةً أَعلاها منِيحةُ الْعَنْزِ، ما مِنْ عاملٍ يعملَ بِخَصْلَةٍ مِنْها رجاءَ ثَوَابِهَا وتَصْدِيقَ موْعُودِهَا إِلاَّ أَدْخلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجنَّةَ » رواه البخاري.

« الْمنِيحةُ » : أَنْ يُعْطِيَهُ إِيَّاهَا ليأْكُل لبنَهَا ثُمَّ يَردَّهَا إِلَيْهِ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو محمد عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ވައްތަރެއްގެ ހެޔޮ ކަންތައްވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވަގުތު ހެޔޮ ކަމަކީ އަންހެން ކިރުބުއިމަށް ބަކަރި ދޫކުރުމެވެ. އެއީ އަނބުރާ އެނބުރި ދޫކޮށްލުމަށް (ކިރުބުއިމަށް ދޫކޮށްލުމެވެ) އެބަކަރި ދިނުމުގެ ފައިދާއެވެ. ދީފައި ހުރި އެއްޗެއް ހަމަ ކިރު ثواب އާއި ދެމެހެއްޓުމުގެ އެއީ ގެއްލުން ނުވާނޭ ކަމުގައި ވަޢުދުވެވަޑައިގެންނެވި ކަންތަކެއް ކަމުގައި ޔަޤީންކޮށް ކޮށްފިނަމަ މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ސުވަރުގެ އަށް ވައްދަވާ ނެތެވެ.

139 الثَّالثُ والْعشْرُونَ : عَنْ عدِيِّ بنِ حاتِمٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « اتَّقُوا النار ولَوْ بِشِقِّ تَمْرةٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހުމާއިން عدِيّ بن حاتِم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާށެވެ. އަދި އެއީ (الله ގެ މަގުގައި ހަރަދުކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބިގެން ނަމަ) އެންމެ ކަދުރު ފޮޅިއަކުން صدقةً އެއްދީގެން ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ.

وفي رواية لهما عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ سيُكلِّمُه ربُّه لَيْس بَيْنَهُ وبَينَهُ تَرْجُمَان ، فَينْظُرُ أَيْمنَ مِنْهُ فَلا يَرى إلاَّ مَا قَدَّم ، وينْظرُ أشأَمَ مِنْهُ فلا يرَى إلاَّ ما قدَّمَ ، ويَنْظُر بَيْنَ يديْهِ فَلا يَرى إلاَّ النَّارَ تِلْقاءَ وَجْهِهِ ، فاتَّقُوا النَّارَ ولوْ بِشِقِّ تَمْرةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجدْ فَبِكَلِمَةٍ طيِّبَةٍ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟި الله ޢަންހުމާއިން عديّ بن حاتِم)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަޅަކު ނުވެއެވެ. ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކުރައްވާ ތަރުޖަމާނެއް އޭނާއާއި ދެމެދު ނުހުރެވެސް ހަމަ އެއްވެސް ވާހަކަ قيامة ދުވަހުގައި ދައްކަވާ ނުވާނޭ. އެދުވަހުން ކަނާތް ވާހަކަ އޭނާގެ ކަނާތް ފަރާތަށް ބަލާލުމުން ފެނިގެންދާނީ އޭނާ ކުރި ޢަމަލުތަކެވެ. އަދި ވާތް ފަރާތަށް ބަލާލުމުން ފެނިގެންދާނީ އޭނާ ކުރި ނުބައި ޢަމަލުތަކެވެ. އަދި ކުރިމަތަށް ބަލާލުމުން ފެނިގެންދާނީ ކުރިމަތީގައި ނަރަކަ ހުރުން އެހެން ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކަދުރު ފޮޅިއަކުން صدقة ކޮށްގެން ވިޔަސް . އެއްޗެއް ނުލިބޭ މީހަކު ރަނގަޅު ބަހަކުން ކުރާށެވެ. އަދި އެއްޗެއް އެހެން ބަސްކޮށްގެން ބަލާށެވެ.

140 الرَّابِعِ والْعشرونَ : عنْ أَنَسٍ رضي اللَّه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ اللَّه لَيرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكْلَةَ فيحْمدَهُ عليْهَا ، أَوْ يشْربَ الشَّرْبَةَ فيحْمدَهُ عليْهَا » رواه مسلم .

« وَالأَكْلَة » بفتح الهمزة : وهي الْغَدوة أَوِ الْعشوة .

މާނައީ الله ރުހިވޮޑިގަންނަވައި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އަޅާ ކާބޯތަކެތި ކައިފިއްޔާ ފަދަ (الحمد لله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށް) الله އަށް حمد ކުރުމަށް އެކަމުގެ ދެއްކެން އެއްޗާކަން ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ތިބާގެ ހެޔޮކަމެއް. ނުވަތަ އަޅާ ބޮއިފިއްޔާ ފަދަ (الحمد لله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށް) الله އަށް حمد ކުރުމަށް އެކަމުގެ ދެއްކެން ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

141 الْخَامِسُ والْعشْرُونَ : عن أَبِي موسى رضي اللَّه عنه ، عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صدقةٌ » قال : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجدْ ؟ قالَ : « يعْمَل بيَديهِ فَينْفَعُ نَفْسَه ويَتَصدَّقُ » : قَال : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يستْطِعْ ؟ قال : يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْملْهوفَ » قالَ : أَرأَيْت إِنْ لَمْ يسْتَطِعْ قالَ : « يَأْمُرُ بِالمعْرُوفِ أَوِ الْخَيْرِ » قالَ : أَرأَيْتَ إِنْ لَمْ يفْعلْ ؟ قالْ : «يُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صدَقةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވައި أَبو موسى، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މާތް الله ދެއްވައިފައިވާ ގޮތަށް އަދަދު ނުކުރެވޭ ވަރަކަށް ނުކުރެވޭ ގިނަގިނަ نعمة ތަކާގެ ހެޔޮކަން ބޭނުންކޮށް) صدقة ދިނުމަކީ އެއީ ކޮންމެ މުސްލިމަކު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ވާޖިބެއް ކަމެވެ. (صحابي އަކު) ދަންނަވައިފިއެވެ. صدقة ކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކީއްތޯއެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ އަތުން މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ހެޔޮ ކުރާށެވެ. އަދި އޭގެން صدقة ދޭށެވެ. (صحابي އަކު) ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަމަށް ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ ކުރާނީ ކީއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތިވެރި ހާލުގައި ދުއްޕައިވާ ފަރާތްތަކަށް ވެސް އެހީތެރިވާށެވެ. (صحابي އަކު) ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހެނަސް އެކަމަށް ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ ކުރާނީ ކީއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ. (صحابي އަކު) ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހެނަސް އެކަމަށް ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ

ދެން ހިދުނު ތިޔަދޭ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޗޯސްކަންސަތޭއް ތަކުން ދުރުހަލިވެ އިތުރުވެއެވެ.ވާޒަ
ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކުރެވޭ صدقة ތެކެވެ.

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންކުރުމުގައި މެދުމިން ހިފެހެއްޓުން ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (طه 1، 2): {طه، ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى}.

(މިއަކީ ތަޢާލާގެ މުޤައްދަސް ދަރުމަވެރި ސިފަވަންތަ اللهއަށެވެ.) ތިބާ ނުފާސްކަމާއިސް ދީ قرآنބާވައްލަވާ، ކަލާމުކުރާ ދިރިއުޅުމަ ތިޔާ ޢަށުރަބުވަރުވާގޮތަށް ނޫނެވެ.

وقال تعالى (البقرة 185): {يريد اللَّه بكم اليسر ولا يريد بكم العسر}

الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަތަކެއް އިރާދަކުރައްވައެވެ. ދަތި ތަކެއް އެއިރާދަ ނުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިރާދަކުރައްވަނީ ނުކުރައްވައެވެ.

142 عن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دخلَ عليْها وعِنْدها امْرأَةٌ قال : منْ هَذِهِ ؟ قالت : هَذِهِ فُلانَة تَذْكُرُ مِنْ صَلاتِهَا قالَ : « مَهُ عليكُمْ بِما تُطِيقُون ، فَوَاللَّه لا يَمَلُّ اللَّهُ حتَّى تَملُّوا وكَانَ أَحبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ ما داوَمَ صَاحِبُهُ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

« ومهْ » كَلِمة نَهْي وزَجْرٍ . ومَعْنى « لا يملُّ اللَّهُ » أي : لا يَقْطَعُ ثَوابَهُ عنْكُمْ وَجزَاءَ أَعْمَالِكُمْ ، ويُعَامِلُكُمْ مُعاملَةَ الْمالِّ حَتَّى تَملُّوا فتَتْرُكُوا ، فَينْبَغِي لكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا ما تُطِيقُونَ الدَّوَامَ علَيْهِ لِيَدُومَ ثَوَابُهُ لَكُمْ وفَضْلُه عَلَيْكُمْ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްފަހަރަކު އެކަމަނާގެ ގަރިޔާވަރަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު އެކަމަނާގެ ގާތުގައި އަހެން އަންހެނަކު އިންނެވެ. އެކަމަނާފުޅާ حديث ކުރައްވައެވެ. މިއީ ކާން އަންހެނެއް ހެއްޔެވެ؟ عائشةَ ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ ފުލާނީ އަންހެނެކެވެ. އޭނާގެ ނަމާދުގެ ވާހަކަ ދައްކަނީ. އޭނާގެ ހުރި ދުޢާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިޔަ ކަލޭގެ ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްސަލަ އުޅޭ ފަދަގޮތެއް ވަނީ (ހަރަކާތެއްގައި) ކަންތައް ކަތިރުކުރާނެ ހުރި މިންވަރަކުން ކުރަމުން ގެންދިއުމެވެ. މާތް الله ގަސަމް

ހުވާކޮށްބަސްދެމެވެ. ޢިބާދަތްކުރުންތަކާ عمل ތަކަށް ثواب ދެއްވުމުގައި الله سبحانه وتعالى މަދު ނުކުރައްވާނެއެވެ . ވީމާ ޢިބާދަތްކުރުމުގައިވެސް ކުޑަކުރުމަކީ ނުވާނެކަމެއް ލިބިގެންވާ މިންވަރެއްގައި ހިތްހަމަޖެހިގެން ކުރުމުގައި ދެއްވުމުގެ ބުއްދިވެ.

ޚާއްޞަ ވިސްނުމެވެ. އަދަދުތަކުން އެންމެ ފުރިހަމަ ވަރަކަށް ހިނގާ ޢިބާދަތް ކުރުމަކީ ނުވާނެ އަޅުގަޑު އަޅާ ކުރުމުން ގެންދާ ޢިބާދަތް ކަމެވެ.

143 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ ثَلاثةُ رهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْواجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يسْأَلُونَ عنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَلَمَّا أُخبِروا كأَنَّهُمْ تَقَالُّوْها وقالُوا : أَين نَحْنُ مِنْ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَدْ غُفِر لَهُ ما تَقَدَّم مِنْ ذَنْبِهِ وما تَأَخَّرَ . قالَ أَحَدُهُمْ : أَمَّا أَنَا فأُصلِّي الليل أَبداً ، وقال الآخرُ : وَأَنا أَصُومُ الدَّهْرَ أَبداً ولا أُفْطِرُ ، وقالَ الآخرُ : وأَنا اعْتَزِلُ النِّساءَ فلا أَتزوَّجُ أَبداً، فَجاءَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِلَيْهِمْ فقال : « أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كذا وكذَا ؟، أَما واللَّهِ إِنِّي لأَخْشَاكُمْ للَّهِ وَأَتْقَاكُم له لكِنِي أَصُومُ وَأُفْطِرُ ، وَأُصلِّي وَأَرْقُد، وَأَتَزَوّجُ النِّسَاءَ، فمنْ رغِب عن سُنَّتِي فَلَيسَ مِنِّى» متفقٌ عليه.

މާނަ: الله ރުއްސުންވާ أَنس ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހަކުން އައެވެ. ވިސްނާލައިފައެވެ. (އެއީ ދިހަ ނުވަތަ ނުވަ) ބޭފުޅުން ބަނަ ނަބިއްޔާ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަންބިކަނބަލުންގެ ގެތަކަށް ވަޑައިގެން ރަސޫލުﷲ ގެ ޢިބާދަތުގެ ބާރުގަދަ ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހު އަބަދު ސުވާލުކުރަނި ރަސޫލުﷲގެ ޢިބާދަތުގެ ވަރާމެދު ނުވަތަ ޢިބާދަތުގެ ބާވަތްތަކާ ގުޅޭ ތަފާސީލު ކުރެއްވުމުން ފާޅުވެގެން ހެއްދެވިއެވެ. އަދި ވިސްނުވައިފައެވެ. ނަބިއްޔާ ޤާއިމުކުރެއްވި އަޅުކަމެއް ޢިބާދަތުގެ ބާރުވެރިކަމެއް ކުރައްވާ ބަޔަށް ހަމަޖެހޭގޮތެވެ. އަދި ހިތަށް ހީވީ ރިއްސިފައިވާ ރަސޫލުﷲ ގެ އިސްލާމީދީނީ ފަރުވާލައި އަދި ފަސްއަރައިނަގަނީ ފަރުވާލައިފަހެވެ. (އަނބުރާ ރަސޫލުﷲ ގެ ޢިބާދަތުގެ ވަރުކޮށްނީ އެކަތެއް ދާބޫ ހަމަޖެހޭ.) އެކަން ކުރެއްބަވާ ވިސްނާލައިފައެވެ. (ނަބަވީ ބަހާނާފަ .) ދިގުމިނަށް ކުރި ރޫޙާނީ ހަމަޖެހުމަށް ހަމަހެޔޮކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އަނގަރު ދޮޅު ހާލަތަކީ ދަތިނެވެ. އަދި ދިގުމިނަށް ދުވަސްނަށް (ދުވަ އަހަރެއް) ހުރެގެ ދުވަސްތަކަށް ރޯދަ ހިފުމާއި އެނބުރޭ. (ދެޢީދު ދުވަސްތަކާއި أيام اتشريق ގެ ތިން ދުވަސް ހަމަ ފިޔަވައި) އާއްމަކަށް ދުވަސްތަކުގައި

ޙަރަޖު ވީއްޖެހުމި ނުވާނެއެވެ. އަދި އަނެއްބައިކުރާ ވިދުވެވިއެވެ. ވީމާނަ ދީނުތެރޭ އުޅުމާއި ހުރި އަންހެނުންނާއި ކައިވެނި ކުރުން ހުއްޓާލައިގެން ނޫނެވެ. ފަހު (އަބަދުވެސް އަވަހާ އަޅުކަމްކުރުން ދިއްލުމުން) رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މަނާކުރެއްވި ގޮތުން ވާއިދެވެ.

ފަހު حديث ކުރެއްވުމެވެ. (ވީމާ ކަމުގެފާނު ސުންނަތާއި ދަރީ އަދި ސުންނަތް ދޫކޮށް އަޅުކަމުގައި ބޭ ހަދާން ދެކެން އަސަރު ދަރީ ސުންނަތް ހުއްޓާ؟ ބަޔާން ބަހުރީތަކެވެ. ޖިއްޔާ الله ގެދިޔަ ހަދާނީ ބިދުޢަތެވެ. ހަދަކަމުގެ ސުންނަތްތަކުގެ ސުންނަތާއި ބައެއް ކުރާ ބޭނުން އަޅާ الله އަށް ބިރުވެރިވާ އަދި ހާއްސަ ބޭނުން އަޅާ تقوى ވެރިވާ މީހާއެވެ. ނަމަވެސް ސުންނަތްތަކުގެ نفل ޢަމަލުތަށް ހިފުމެވެ. އަދި ބައެއް ދުވަހު نفل ޢަމަލު ނުކުރި ވެސް ހުރުމެވެ. އަދި نفل ނަމާދު ވެސް ކުރުމެވެ. އަދި އަރާމުކުރުމެވެ. އަދި އަންހެނުން ކައިވެނިވެސް ކުރުމެވެ. (ދަރުމަތެވެ.) ފަހު ސުންނަތް ކަތްތަކުގެ އެތެރެ ގޮތުގައި ފުރިހަމަ މިހާ ސުންނަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ބޭ ވަގުތު ބާރުހިފާ ބަރަކާ ނިޔުމުންނެވެ.

144 وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنه أن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ » قالَهَا ثلاثاً ، رواه مسلم .

« الْمُتَنَطِّعُونَ » : الْمُتعمِّقونَ الْمُشَدِّدُون فِي غَيْرِ موْضَعِ التَّشْدِيدِ .

ޖާބި الله ބިން ސަޢޫދު ރަޟިޔަ عبدالله بن مسعود ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަދަކަތަކުރަން نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(އިސްލާމްދީނުގައި ވާ ޙުދުދުތަކުން ގެއްލި ދަރަޖަ) ހަދަކަތް ނުވާނެ ކަންކަމުގައި ހަދަކަތް ކުރާ މީހާ ހަލާކު ވެއްޖެ ކަމެވެ. މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވި ކަމެވެ.

145 عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : إنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، ولنْ يشادَّ الدِّينُ إلاَّ غَلَبه فسدِّدُوا وقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا ، واسْتَعِينُوا بِالْغدْوَةِ والرَّوْحةِ وشَيْءٍ من الدُّلْجةِ » رواه البخاري .

وفي رواية له « سدِّدُوا وقَارِبُوا واغْدوا ورُوحُوا ، وشَيْء مِنَ الدُّلْجةِ ، الْقَصْدَ الْقصْدَ تَبْلُغُوا » .

قوله : « الدِّينُ » هُو مرْفُوعٌ عَلَى ما لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ . وروِي مَنْصُوباً ، وروِيَ: « لَنْ يُشادَّ الدِّينَ أَحَدٌ » .. وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِلاَّ غَلَبَهُ » : أَيْ : غلَبَه الدِّينُ وَعجزَ ذلكَ الْمُشَادُّ عنْ مُقَاومَةِ الدِّينِ لكَثْرةِ طُرقِهِ . « والْغَدْوةُ » سيْرُ أَوَّلِ النَّهَارِ . «وَالرَّوْحةُ » : آخِرُ النَّهَارِ «والدُّلْجَةُ » : آخِرُ اللَّيْلِ . وَهَذا استِعَارةٌ ، وتَمْثِيلٌ ، ومعْنَاهُ : اسْتَعِينُوا عَلَى طَاعةِ اللَّهِ عز وجلَّ بالأَعْمالِ فِي وقْتِ نشاطِكُمْ ، وفَراغِ قُلُوبِكُمْ بحيث تَستلذُّونَ الْعِبادَةَ ولا تسد أَمُونَ مقْصُودكُمْ ، كَما أَنَّ الْمُسافِرَ الْحاذِقَ يَسيرُ في هَذهِ الأَوْقَاتِ وَيستَرِيحُ هُو ودابَّتُهُ فِي غَيْرِهَا ، فيصِلُ الْمقْصُود بِغَيْرِ تَعبٍ ، واللَّهُ أَعلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި أَبو هريرة ، نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް ބަޔާން

ކުރައްވައިފައެވެ. އަކަތަށްފާހަގަ حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ...

...

(...) ثواب ... خبر ...

...

...

...

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު أنَسَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްފަހަރަކު) نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު މިސްކިތުގެ ދެތަނބަށް ދަމާފައިހުރި ވާގަނޑު ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކޮން ވާގަނޑެއް ހެއްޔެވެ؟ (اصحاب ބޭކަލުން) ދެންނެވިއެވެ . މިއީ زَيْنَبގެފާނު އަށް ސަވާރުވާ ވާގަނޑެވެ. އެކަލޭގެ (نفل) ނަމާދުކުރައްވަމުން ގެންދަވައި ވަރުބަލިވާ ގަޑިތަކުގައި އެވާ ގެފާނު އެލުވައި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރައްވައެވެ. ފަހެ نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެވާ ފުށް ނަގާލާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ކުރައްވަނީ ހަރުގަދަ ކަމުގައި ހުންނަ ހިނދަކުއެވެ. ވަރުބަލިވެއްޖެނަމަ ފަހެ ނިދާލާށެވެ.

147 وعن عائشة رضي اللَّه عنها أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذَا نَعَسَ أَحدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ ، فإِن أَحدَكم إِذَا صلَّى وهُو نَاعَسٌ لا يَدْرِي لعلَّهُ يذهَبُ يسْتَغْفِرُ فيَسُبُّ نَفْسَهُ » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު عائشةގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދު ކުރަމުން ގެންދަނިކޮށް ނިދިއައިސްފިނަމަ ނިދާ އަވަހަށްނިދާ (އެނިމުމަށް ފަހަރަކަށް ނިދާލާށެވެ) ނިދިގެ ވަރުބަލިކަން ފިލައިގެން ދިޔުމަށް އަރައިގެން ނިދާލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުކުރާހިނދު ހިތުގައި ނިދި އަރިހުން ބުނިއްޔާ استَغْفِرُ اللهُ ކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނުބައި دعاء ކުރެވި (އަނގައިން ގޯސްބަހެއް ބުނެވިދާނެ) ދިޔުން އެކަށީގެން ވާތީއެވެ.

148 وعن أَبِي عبد اللَّه جابر بن سمُرَةَ رضي اللَّهُ عنهما قال : كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الصَّلَوَاتِ ، فَكَانَتْ صلاتُهُ قَصداً وخُطْبَتُه قَصْداً » رواه مسلم .

قولُهُ : قَصْداً : أَيْ بيْنَ الطُّول وَالْقِصَرِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله جابر بن سمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމަން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުޅެވީމެވެ. ނަމާދުކުޅުއްވުން ހުރީ
ނަސްސުބަރާބަރުގޮތަށެވެ. ފުރަ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުތަކާ ވަސަތު މަދު މިންވަރެއް ވެއެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނުގެ حطبة ވަސަތު ވެސް މަދުމިން ވަރެއް ވެއެވެ.

149 وعن أَبِي جُحَيْفَةَ وَهبِ بْنِ عبد اللَّه رضي اللَّهُ عنه قال : آخَى النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بيْن سلْمَانَ وأَبِي الدَّرْدَاءِ ، فَزَارَ سلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ ، فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاء مُتَبَذِّلَةً فقالَ : ما شأْنُكِ؟ قالَتْ : أَخُوكَ أَبُو الدَّرداءِ ليْسَ له حَاجةٌ فِي الدُّنْيَا . فَجَاءَ أَبُو الدرْداءِ فَصنَعَ لَه طَعَاماً ، فقالَ لَهُ : كلْ فَإِنِّي صَائمٌ ، قالَ : ما أَنا بآكلٍ حتَّى تأْكل ، فَأَكَل ، فلَمّا كانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْداءِ يقُوم فقال لَه : نَمْ فنَام ، ثُمَّ ذَهَبَ يقُوم فقالَ لَه : نَمْ ، فلَمَّا كان من آخرِ اللَّيْلِ قال سلمانُ : قُم الآنَ، فَصلَّيَا جَمِيعاً ، فقالَ له سلْمَانُ : إنَّ لربِّكَ عَلَيْكَ حقًّا ، وَإِنَّ لنَفْسِكَ عَلَيْكَ حقًّا ، ولأهلِك عَلَيْكَ حَقًّا ، فَأَعْطِ كلَّ ذِي حقٍّ حقَّه ، فَأَتَى النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَذَكر ذلكَ لَه ، فقالَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « صَدَقَ سلْمَانُ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو جُحَيْفَة وَهب بْنِ عبد اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم (މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވުމުން ފަހު) مهاجري
ބަޔަކުންނާއި انصارى ބަޔަކުންގެ ދެމީހުންގެ أخوَّةބަދަލުން ބަދަލު ކުރައްވާ ހެދުއް) سلْمَانَ
الفارسى އާއި أبو الدَّرْدَاءއާއި ދެބަޔަކުންގެ ދެމީހުންގެ أخوَّةބަދަލުން ގައިމުކުރައްވިއެވެ. ފަހު
(އެއްދުވަހަކު) سلْمَانُ، أَبَو الدَّرْدَاءِ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވައެވެ .އޭރުހުރީ ދަރާވެއްޖައިގެ أُمَّ
الدَّرْدَاء (އަންހެނާ أَبُو الدَّرداء ގެ އަނބިމީހާ) ބާ ހުރީގޮތަށް ހޭބޮޅުން ފަހިގެން މާހިތުގަދަކަށްގަދި
އިންނެވެ. ފަހު ސަލްމާނު ކުރައްވިއެވެ. ކަލޭގެ ތިޔަ އިންނަވި ކަންތައްކަމަކީ ހުރި ފަހަރުތަކެވެސްން
ހުއްޓެވެ؟ އަންހެނާ ދަންނަވިއެވެ .(ފަހަރު ބޭނުންވާނީ ކިހިނެއްގެ މީހުންގެ އަށް؟) މިބާ ގެ أخ أَبُو
الدَّرداء އަކީ ދުނިޔޭގެ އަރާމާއި އުފާވެރިން އަމިއްލަ ބޭނުމާ ތަކެއް ނުވެ. (ކަންތައް ކަމުގެ
) أَبُو الدَّرداءِ، سلْمَانَ އަށް ކެއުމަކަށް ތައްޔާރު ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ.

ފަޤީހުކަމުގެތެރިކަން . ތިމަންނަ ހުރިހާ ކަމަކީ އެއްވެ. سلْمَان ވިދާޅުވިއެވެ. މިބާ ފަޤީހުކަމުގެ ޢިލްމުވެރިޔާ

ހިނދުއްކައި ތިމަންނަވެސް ނިކަނަމުވެ. (އަނގަ ފަހުން ގެނެސް) ފަދަ އެ صحابي ވެސް

ފަޤީހުކަމުގެއި ފުރައި. ދެން ރަގަނޑު ވަގުތު أَبُو الدَّرداءِ ނަމާދުކުރަން ވިޔާއުގެކަމެވެ.

އެހިނދު سلْمَان، أَبُو الدَّرداءِ އަށް ނިދުމަށް (ބޭރު އެޔާއުތާ) ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ކަމުން

ނިދުން އަށް ވަޑައިގެ. ދެން ނިދުން އަނގަ އެވަރު ދަތު ބޭރުއިން ބޭނުން އެޔާއުވެން

ފުރަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެސް ނިދާށެވެ . ދެން (ރޭގަނޑުގެ ނިޔަ ފުރަހަމަވާ) ފުރިސްނުން

ގޮބޮމުން سلْمَان ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު ދެން ބޭނުވާށެވެ. އަދި (ބޭނުމުމަނާފުޅާ) ދެބަކޯޅުން

އަކަގައި ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު سلْمَانَ އެ صحابي އަށް ދެންނެވިއެވެ. (ދަންނަވާށެވެ.)

ހަމަކަލޯބުޑުން ތިބާ ހައްދުވާ ބޭކަލުންގެ ޙައްޤުވާ ތަބާއަން އަދި ކަލުން ރޭހާ حق ބޭކައް

ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައި ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަލޯބުޑުން ތިބާގެ އަހުއްލު ނަފްސުގެ މައްޗަށް

އަދާ ކުރުން ޖެހޭ حقބޭކައް ވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައި ވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ

އަނބިދަރިއަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حقބޭކައްވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައި ވެއެވެ. ފަދަ

މިއިން ކޮންމެ ބައެއްގެ حقބައްވެސް އަދުބަރަން ބަރާބަރަށް އަދާކުރާށެވެ. ފަދަ (މިވާހަކަ

އަޖައްސަވާފައި އަކުރުގެ ތަނަވަސްކަމާ އެކުން ފުރިހަމަކަން) އެ صحابي نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުން ވަޑައިގެންވެ. އަދި އެމަޢުލޫމް އަވަހަށް ދަންނަވައިއެވެ. އެހިނދު ފަދަ نبي އާ

صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سلْمَانَ އެވިދާޅުވީ ތެދު ތެދުކަމެވެ.

150 وعن أَبِي محمد عبدِ اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : أُخبِرَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنِّي أَقُول : وَاللَّهِ لأَصومَنَّ النَّهَارَ ، ولأَقُومنَّ اللَّيْلَ ما عشْتُ ، فَقَالَ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَنْتَ الَّذِي تَقُول ذلك ؟ فَقُلْت له : قَدْ قُلْته بأَبي أَنْتَ وأُمِّي يا رسولَ اللَّه . قَالَ: « فَإِنكَ لا تَسْتَطِيعُ ذلكَ ، فَصُمْ وأَفْطِرْ ، ونَمْ وقُمْ ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ الْحسنَةَ بعَشْرِ أَمْثَالِهَا ، وذلكَ مثْلُ صِيامِ الدَّهْرِ قُلْت : فَإِنِّي أُطيق أفْضَلَ منْ ذلكَ قالَ : فَصمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْمَيْن ، قُلْت : فَإِنِّي أُطيق أَفْضَلَ مِنْ ذلكَ ، قَالَ : « فَصُم يَوْماً وَأَفْطرْ يوْماً ، فَذلكَ صِيَام دَاوود صلى الله عليه وسلم، وَهُو أَعْدَلَ الصِّيَامِ » . وَفي رواية : « هوَ أَفْضَلُ الصِّيَامِ » فَقُلْتُ فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذلكَ ، فقال رسول اللَّه

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا أَفْضَلَ منْ ذلك» وَلأنْ أَكْونَ قَبلْتُ الثَّلاثَةَ الأَيَّامِ الَّتِي قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحَبُّ إِليَّ منْ أَهْلِي وَمَالِي.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو محمد عبد اللّٰهِ بن عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ބުނީމެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ދުނިޔޭގައި ހުރިހައި ދުވަހަކު ދުވާލު ހުންނާނީ ރޯދައިގައެވެ. ރޭގަނޑު ހުންނާނީ ނަމާދުކުރަމުންނެވެ. މިވާހަކަ އަޑުއިވިވަޑައިގެން ބަސްފުޅުދެއްކެވި نبي ޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި މިވާހަކަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ފަހެ رسُول اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ ކިޔުން އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ އެވާހަކަ ދައްކަނީ ތިޔައީތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. އާދޭހެވެ! ތިމަންނަ އެގޮތަށް ދެއްކީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް އެކަމެއް ކުރެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ތިބާ ރޯދަ ހިފައި ދޫކޮށްލާށެވެ. ނިދާ (ހުޅުނިދާ) ތެދުވެ ނަމާދު ކުރާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކުން ތިން ދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކަށް ދިހަ ގުނަ ޘަވާބު ލިބިގެންދެއެވެ. އެއީ ދަހަރު ރޯދަ ހިފުން ފަދައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ތިމަންނަށް އެއަށްވުރެ ގިނައިން ކުރެވޭނެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފައި ދެދުވަހު ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ތިބާއަށް އެއަށްވުރެ ގިނައިން ކުރެވޭނެއެވެ.

އަދި ރޯދައެއް ހިފައި ދުވަހަކު ރޯދަ ދޫކޮށް ލާށެވެ. ފަހެ ދުވަސް ޘަވާބު ލިބިގެންވާ ކަމެއް (ތިބާ ރޯދަ ހިފާ ދުވަސް) ދުވަހު ތެދުވާ ޘަވާބު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ޘަވާބު ލިބިގެންވެއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. ތިމަންނަށް އެއަށްވުރެ މާ ގިނައިން ރޯދަ ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އެހެން ވެގެން ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފާ ދުވަހަކު ރޯދަ ދޫކޮށް ލާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. އެއަށްވުރެ މާ ރަނގަޅު ކަމެއް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އެހެން ވެގެނުވެ ދެ ދުވަހު ރޯދަ ހިފާ ދުވަހަކު ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ އެއީ داوود عليه السلام ރޯދަ ހިފާ ގޮތެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ އިންސާފުވެރި ރޯދައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ އެންމެ މާތް ރޯދައެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ކަމެއް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވޭމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އެއަށްވުރެ މާތް ކަމެއް ނެތެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. رسُول اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ އަށް ވިދާޅުވި

ވީން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން حديث ކުރައްވައިދެން އަކާޔާގެ ބަސްފުޅު قبولކުރެއްވުމަށް ކިޔާ ދަނެގެ ވީހާ މިހާރު މުސްކުޅިވެ ގިނަ ވަގުތު އަދާކުރުމައި ދުރު ހުރިހާ އަޅުކަމުގެ ބާރު ހިފުން އަބަދަކުރެވޭ. ނިޔަތްތަކާ އަނބި ދަރިންނަށް ދުނިޔެވީ ވާޖިބުތަކުން އެބަސްފުޅު ނިކަމެތިކަން ދެއްވިކަމަށް (މިހާރު) ބުނެވުނު ބާޔަކުވެ.

وفي روايةٍ : « أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصومُ النَّهَارَ وتَقُومُ اللَّيْلَ ؟ » قلت : بلَى يَا رسول اللَّهِ . قال : « فَلا تَفْعل : صُمْ وأَفْطِرْ ، ونَمْ وقُمْ فَإِنَّ لجَسَدكَ عليْكَ حقًّا ، وإِنَّ لعيْنَيْكَ عَلَيْكَ حقًّا وَإِنَّ لزَوْجِكَ عليْكَ حقًّا ، وَإِنَّ لزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وإِنَّ بحَسْبْكَ أَنْ تَصوْمَ فِي كُلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ ، فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عشْرَ أَمْثَالِهَا ، فَإِذن ذلك صِيَامُ الدَّهْرِ» فشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ ، قُلْتُ : يا رسول اللَّه إِنّي أَجِدُ قُوَّةً، قال : « صُمْ صِيَامَ نَبيِّ اللَّهِ داوُدَ وَلا تَزِدْ عَلَيْهِ» قلت: وما كَان صِيَامُ داودَ؟ قال : « نِصْفُ الدهْرِ » فكَان عَبْدُ اللَّهِ يقول بعْد مَا كَبِر : يالَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصَةَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ކަރީމުގެ ހަޟްރަތަށް خبر މިލިބުނީ މިބާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފާ އަދި ރޭގަނޑު ދުވަހުގެ ކުރައްވާ ނަމާދު ހިނގާ ވަގުތު ހެއްދެވީ ؟ ނަބިއްޔާ ދެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ! ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަމަށް ނުކުރާށެވެ. (ސުޢޫދީ) ރޯދަ ހިއްޕަވާ ދުވަހު ހިފާށެވެ. އެކަމަކު ދުވަހު ނިދާށެވެ. އަދި ނިދާށެވެ. އަދި ދަމު ނަމާދުކުރުމަށް ކުރާށެވެ. މިހެން ހަށިކަރުވުމުން ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ ހައްޤެއް އަދި ކުރަނިވި ހައްޤެއް (އެބަހީ : ހަށިގަނޑު ދިނުމުގެ ހައްޤެއް) ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަށިކަރުވުމުން ތިބާގެ ލޮލުން އަދި ކުރަނިވި ހައްޤެއް ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަށިކަރުވުމުން ތިބާގެ އަނބިމީހާ އެކު އަދާކުރަނިވި ހައްޤެއް ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަށިކަރުވުމުން ތިބާގެ ޒިޔާރަތްތެރިން އަދާކުރަނިވި ހައްޤެއް ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. (މަހަކު ތިން ދުވަސް) ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަސް ރޯދަ (نفل) ހިފުމަށް ތިބާއަށް ފުދޭނެއެވެ. (އެހެނީ) މިހާ ކޮންމެ ހެޔޮ ހެޔޮކަމަކަށް އެއް ދިހަ ގުނަ ޘަވާބު ވެއެވެ. އެގޮތުން ބޮޑުވުމުގެ އަހަރުނަށް ދުވަހު ހިފުމަކީ ހަމަ ދުވަހު ރޯދަހިފުމެއް ފަދައެވެ. އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ އަކަރުގައިވާ އެ ارشاد ހައްގު قبولނުކުރެވުނު ކިހާކުރުން

އުޅެގެނބުދުން ތިމަންނަގެ ގައުމުން މިއަދު މިވަނީ އަނދުރުކުރުއް ބުރުވެރި ވެފައެވެ. (އަޅާނު ތި

ގޮތެއް އަރިސްދު) ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަހަމަކޮށްފަތުން ތިމަންނަށް އަތް

އައްސަވާފަ ބޭނުން (އަޅާއްސަ ކަރުވަނުން) ހަރިގަނޑުގެ ކަނޑަނަވަލަކްދަން ދިޔަގޮތް ވެއްޖެއެވެ. حديث

ކުރައްވައިފިއެވެ. (އަހަރު ވައްޓައިދާ) نبي އާ داوود (عليه السلام) ރޯދަ ހިފުއްވާ ގޮތަށް ރޯދަ

ހިފާށެވެ. އަދި އައްސަވާ ގިނަ ނަބަވީތަކޮށްފިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. داوودގެ ފަހަރު ރޯދަ

ހިފާވާ ކަނޑައެޅަން ހަމަތަކެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅާރޯދަސް ރޯދަ ހިފުމަށް އަހަރުކަ

ދަންނަވާދެއްކަސަރާދަކުމެއެވެ. (އަނބިކަ ކަނޑަ ދުވަހުވަރު އަހަރުވަރު ރޯދަ ހިފިފައެވެ.) ފަހަ

އާ صحابي ދުސްކަވި ފުރަތަމަ ވިދާޅުވިކަމަށް ގެނބުނީއެވެ. އަދުވަރު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلّم ارشاد ދެއްވި ގޮތަށް ގަލަކަ ތިން ދުވަހު ހިފުމަށް އަހަރުބަސް ވެވުނުކަމަށް ހިސާ ރަނގަޅު

ވިއްޔެއްތޯ؟

وفي رواية : « أَلَمْ أُخبَرْ أَنَّك تصُومُ الدَّهْرِ ، وتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَة ؟ » فَقُلْتُ : بلَى يا رسولَ اللَّهِ ، ولَمْ أُرِدْ بذلكَ إلاَّ الْخيْرَ ، قَالَ : « فَصُمْ صوْمَ نَبيِّ اللَّهِ داودَ ، فَإِنَّه كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ ، واقرأْ الْقُرْآنَ في كُلِّ شَهْرٍ » قُلْت : يَا نَبيِّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيق أَفْضل مِنْ ذلكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأه فِي كُلِّ عِشرِينَ » قُلْت : يَا نبيِّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيق أَفْضَلَ مِنْ ذَلكَ ؟ قَالَ : «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرٍ » قُلْت : يَا نَبيَّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيق أَفْضلَ مِنْ ذلكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأْه في كُلِّ سَبْعٍ ولاَ تَزِدْ عَلَى ذَلِكَ » فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ ، وقَالَ لي النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّكَ لاَ تَدْرِي لَعلَّكَ يَطُول بِكَ عُمُرٌ » قالَ : فَصِرْت إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَلَمَّا كَبِرْتُ وَدِدْتُ أَنِّي قَبِلْت رخْصَةَ نَبِيِّ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

އަދި އަހަރެން ރޯދަހިފަނިކޮށް ވެއްޖެއެވެ. ތިމަންނަކަށްދޫކުރާނެ خبر މިހެބަހި ނޫނު ވެރި ދުވަހު (نفل

) ރޯދަ ހިފާ އަދި ކޮންމެ ރޭގަނޑު قرآن ކިޔަވަނީ ހަރަދުކުރަނީ ގަސްދަ ވަރަކު ހެއްޔެވެ ؟

ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދެ! އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނާގެ އާ عمل ތަކުގައި ހެޔޮކަމުގެ

مقصد ފިޔަވައި އަހަރެން ދެކޮށް مقصد އެއް ނުވެއެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. نبي އާ داوود

عليه اللأسلم ރޯދަ ހިފުއްވާ ގޮތަށް ރޯދަ ހިފާށެވެ. ފަހަ ހަމަހަމަކޮށްފަތުން އަޅާއްގަނޑުދާ

މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ ބޮޑު އަޅުކަންތެރިޔާ ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި މަހަކު قرآن (ކަނޑު

ދުވަހަކުން ހަތިމް) ختم ކުރުމުން ގެންދާށެވެ. މިކަމަށް ދަންނަވާލީމެވެ . އޭ الله ގެ نبيއާ އެވެ. މިކަމަށްވުރެ މިއަށް ވުރެ ބޮޑަށް (އަޅުގަނޑަށް ކުޅަދާނެ) ކުޅަދާނަވާނެ ދުވަހެއްނުވާނެއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ހަތްދުވަހު ފަހަރު ދުވަހުން ختمކުރެއް ކުރުމުން ގެންދާށެވެ. މިކަމަށް ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ الله ގެ نبيއާ އެވެ. މިކަމަށްވުރެ މިއަށްވުރެ ބޮޑަށް ކުޅަދާނަވާނެ ދުވަހެއްނުވާނެއެވެ . حديث ކުރައްވައެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ހަތްދުވަހު ދުވަހުން ختمކުރެއް ކުރުމުން ގެންދާށެވެ. މިކަމަށް ދަންނަވާލީމެވެ . އޭ الله ގެ نبي އާ އެވެ . މިކަމަށްވުރެ އަޅުގަނޑަށް ކުޅަދާނަވާނެ ދުވަހެއްނުވާނެއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ހަތްދުވަހު ދުވަހުން ختمކުރެއް ކުރުމުން ގެންދާށެވެ. އަދި އޭގެ އަށްވުރެ ނުކުރާށެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) މިކަމަށް އަމިއްލައަށް އުނދަގޫ ގެއް ނުވާނެގޮތަށް ކަމުގެ اختيار ކުރެވޭ ފަހަރުވެސް މިކަމަށްވުރެ އުނދަގޫ ގެއް ނުކުރެވޭނެ ޖެހުނީ އެވެ. އެހެންނަމަވެސް نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބައިން ތިބާ މުސްލިމް ފަރާތެއް ނުވިސްނުނީ ހެއްޔެވެ؟ މި صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަޖުރަތުގެ އިރުވެސް ކާންދިމާވި މިކަމަށް އިޚުތިޔާރު ކޮށްދިނުމުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިދިން ގޮތަށެވެ.

ހަމަ މިކަމަށް މުސްލިމްގެ (ވަރުގަދަ ރިވާޔަތެއް) މިކަމަށް ހިތާހިތާ ބަސްދުވަސް ގެންދިޔަ ދުވަސް. ހަމަހަމައަށް ވަރަށް نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވިދާޅުވެވި ގޮތަށް ހަމަގައި ކުރެވޭނެހަމަ ކަމަށް ކާމިލް ވިއްޔާއެވެ.

وفي رواية : « وَإِنَّ لولَدِكَ عليْكَ حقًّا » وفي روايةٍ : لا صَامَ من صَامَ الأَبَدَ » ثَلاثاً .

وفي روايةٍ : « أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّه تَعالَى صِيَامُ دَاوُدَ ، وَأَحَبُّ الصَّلاةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صَلاةُ دَاوُدَ : كَانَ يَنَامُ نِصفَ اللَّيلِ ، وَيَقُومُ ثُلُثَهُ ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ ، وكَانَ يَصُومُ يوْماً ويُفْطِرُ يَوْماً ، وَلا يَفِرُّ إِذَا لاقَى » .

وفي رواية قَالَ : أَنْكَحَنِي أَبِي امْرَأَةً ذَاتَ حسَبٍ ، وكَانَ يَتَعَاهَدُ كَنَّتهُ أي : امْرَأَة ولَدِهِ فَيسْأَلُهَا عَنْ بَعْلِهَا ، فَتَقُولُ لَهُ : نِعْمَ الرَّجُلُ مِنْ رجُل لَمْ يَطَأْ لنَا فِرَاشاً ولَمْ يُفَتِّشْ لنَا كَنَفاً مُنْذُ أَتَيْنَاهُ فَلَمَّا طال ذَلكَ عليه ذكرَ ذلكَ لِلنَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فقَالَ : « الْقَني به » فلَقيتُهُ بَعْدَ ذلكَ فقَالَ : « كيف تَصُومُ ؟ » قُلْتُ كُلَّ يَوْمٍ ، قَالَ : « وكَيْفَ تَخْتِمِ ؟ » قلتُ: كُلَّ

لَيلةً ، وذَكَر نَحْوَ مَا سبَق وكَان يقْرَأُ عَلَى بعْض أَهْلِه السُّبُعَ الَّذِي يقْرؤهُ ، يعْرِضُهُ مِن النَّهَارِ لِيكُون أَخفَّ عليهِ باللَّيْل ، وإِذَا أَراد أَنْ يتَقَوَّى أَفْطَر أَيَّاماً وأَحصَى وصَام مِثْلَهُنَّ كَرَاهِيَةَ أَن يتْرُك شيئاً فارقَ عليهِ النَّبِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

كُلُّ هذِهِ الرِّوَايات صحيحةٌ مُعْظَمُهَا فِي الصَّحيحيْنَ وقليلٌ منْهَا في أَحَدِهِما .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަވަރަކަށް ތިބާގެ ދަރިފަސްކޮޅު އަދާ ކުރަންޖެހޭ ހައްޖުތައް ތިބާގެ މައްސަލަ ވެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކިޔުމު ދުވަހު (ސުޅުންސަތް) ރޯދައަށް ހުރިހާ މީހަކަށް ރޯދަ ހިފައި ނުހިފޭ. އެހެން މީހަކު ފަހަރު حديث ކުރައްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރޯދަތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފާޟިލްވެގެންވާ ބޮޑު ރޯދައަކީ داوود عليه اسلامގެ ރޯދައެވެ. އަދި ނަމާދުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފާޟިލްވެގެންވާ ބޮޑު ނަމާދަކީ داوود عليه اسلامގެ ނަމާދެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި (އޭގެފަހުން) ރޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތެދުވެވަޑައިގެން ނަމާދުކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެފަހުން ރޭގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދިކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފައްވައެވެ. މިހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނު ދުޝްމަނުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރައްވާ ހިނދު ފަހަތަށް ފައިބަވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަބޫ : އަލިކާން ކުރައްވަމުއިދާ އަރުވާލުން ކުރައްވަމުން ގެންދަވާފާނެ ހަމަކަނޑު ހުސްނުސީ އަބަދުވެސް ދެލޯހާ ކަށެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އެ صحابي) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނަގެ ކައިވެނި ބޭނުމަގެ އަންހެން އާއިލާގެ ބާނީބެލީތައް އެކު ކުރައްވައިވޭވެ. އިރުންސާމުން ބައްޕާފުޅު ދަރިބަލިން ކަނބަލުން ދަރިކަނބަލުގެ ފަރާތުން ހަދާ ސުވާލުކުރައްވައި ދެއްވައިވިއެވެ.(އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފިރިހެނުގެ ފަރާތުން ދަރިކަނބަލުގެ މަހުރެއް ވެސް ނޫ ހައްދަވައިވެ .) މިހެންވެ މީހުން (އެއްގޮތަކަށް) މިކަލޭގެ ގާތުން ވަސް ތިމަންނައި ބައި

ގޮތުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ފިރިއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ބަލާއިރު
ތިމަންނަގެ ފުރާޅަށް ހުރިހާ ގޮތަކުންވެސް މުޑު އިޓު ވަގެން ވެއެވެ. ނަމަވެސް(އަޅުވާލާއި
ހުރެ އެބޭކަލަކަން ތިމަންނައަކާ އާއިރުން ކަނޑާން ފިރާސުމެއް ނުދެބައިވެ. އަދި ތިމަންނަ
ތިގައިން އަޅުއަހާ ސުރުން ތިމަންނައަކާ ބުނެބޭއްވީ ފިލުވަލާ ވަގުތުވެސް ނުދެބައިވެ. ފަހު
ތިމަންނަގެ އަފުކާމުގެ ވަގުތު އަގުތަރު ފުރާޅުން ބައްޕާގެ ކިޔުމަށް نبي އާ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ޙަޟްރަތަށް ދަންނަވައިދިނެވެ. ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނައާ އަބަދުވާން ބައްދަލު
ކުރަވައިދެވެ. ފަހު ތިމަންނަ އަޅުގަނޑު އަބަދުވާން ބައްދަލު ކުރީމެވެ. އާދިއްތަ އަހުރެފިއެވެ.
ތިބާ ރޯދަ ހިފާނީ ކޮން ގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަން ދަންނަވައިދިނެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކުވެސް ރޯދަ
ހިފަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. قُرْآن ختم ކުރައްވަނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންނަ
ދަންނަވައިދިނެވެ. ރޭއަކު ختمއަކެވެ. (މި خبر އައްސަވާފައި އަބަދުވާން އިސްވެދެކެ ރިވާތެއް
ވަކިވެގެން ބަޔާން ކުރެވެނީ ފަހަރެއް) ސުންނަތް އަދާކުރަމުން عملކުރުމަށް ބުދުވެރިކަމާ
(ހަފްތާ) ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ.

(އެހެން އެއްގެ ރިވާޔަތެއް ގައި ދުވަހުން އައްދަވާ ރޭގަ ހިފުމަށް އަދި އެއްގެ
ރިވާޔަތެއްގައި ހަތް ދުވަހުން قُرْآن އެއް ختم ކުރުމަށް ارشاد ކުރެއްވިއެވެ.)

ދަންނަވާލެވެ. މި صحابي މީސްކާމީ ފުރުސަތުން ފަސޭހަކުރުމުގެ ގޮތުން ރަމަޟާން ދަތުރުކަމަށް
ގައި قُرْآن ކިޔެވުމުން ދުވަހުގައި ގެމު ކިޔަވާފައިވާ މެހެފާގެ ފަރިހަ ކުރާވެމުން
ގެންދެވިއެވެ. އަދި ވަކި ދުވަސްވާ ސަލަބާރެ (نفل) ރޯދަ ނެހިލާ ދުވަސްތަކާ ހަމަގަނޑާއި
ބަރާބަރުކަން ވަރުގަދަ ވެއްޖެން އެދުވަސްތަކާ އެ ރޯދައަށް قضاء ކުރަމުން ގެންދެވިއެވެ.
އާއި رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އަހުލުވެރިކަމާ ދަރިވަރަށް ދެއްވާފުން
ވަޢުދާލާއި އެއްބަސް عمل ކުރުމާ މަސައްކަތް ކުރުމާ ގެތުންވެ .

151 وعن أَبي ربْعِيٍّ حنْظَلَةَ بنِ الرَّبيع الأُسيدِيِّ الْكَاتِب أَحدِ كُتَّاب رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لَقِينَي أَبُو بكْر رضي اللَّه عنه فقال : كَيْفَ أَنْتَ يا حنْظَلَةُ ؟ قُلْتُ : نَافَقَ حنْظَلَةُ ، قَالَ : سُبْحانَ اللَّه ما تقُولُ ؟، : قُلْتُ : نَكُونُ عِنْد رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

يُذكِّرُنَا بالْجنَّةِ والنَّارِ كأَنَّا رأْيَ عين ، فَإِذَا خَرجنا مِنْ عِنْدِ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عافسنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعاتِ نَسينا كَثِيراً قال أَبُو بكْر رضي اللَّه عنه : فَواللَّهِ إِنَّا لنَلْقَى مِثْلَ هَذَا فانْطلقْتُ أَنَا وأَبُو بَكْر حتى دخَلْنَا عَلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فقُلْتُ نافَقَ حنْظَلَةُ يا رسول اللَّه ، فقالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « ومَا ذَاكَ؟» قُلْتُ: يا رسولَ اللَّه نَكونُ عِنْدكَ تُذَكِّرُنَا بالنَّارِ والْجنةِ كَأَنَّا رأْيَ العَيْنِ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافسنَا الأَزْواجَ والأَوْلادَ والضَّيْعاتِ نَسِينَا كَثِيراً . فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ أَن لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْرِ لصَافَحتْكُمُ الملائِكَةُ عَلَى فُرُشِكِم وفي طُرُقِكم ، ولَكِنْ يا حنْظَلَةُ ساعةً وساعةً » ثَلاثَ مرَّاتٍ ، رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތްވިއްޔާ أبو ربعيٍّ حنْظَلَةَ بنِ الرَّبيع الأُسيدِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެއީ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކާތިބުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މިމަންޏާއާ ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތްވިއްޔާ أَبُو بكْر ގެ ފާނު ބައްދަލުވިއެވެ. އަދި އެއްސެވިއެވެ. ތި حنْظَلَةُ އަށް. ހާލު ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ މިމަންޏަ ދަންނަވަމުއެވެ. (ކަލޭގެފާނު ދަންނަވަން) މިމަންޏަ حنْظَلَةُ ވަނީ منافق އަކަށް ވެދާން ކަމުގެ ބިރު ހީވެއްޖެއެވެ. أَبُو بكْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. سبْحانَ اللّه އެވެ. ކިހިނެއް ދެއްކެވީ ކަލޭގެފާނަ (ވިދާޅުވީ) ވަކިކޮށް ހެއްޔެވެ؟ މިމަންޏަ ދަންނަވަމުއެވެ. (ދެކެން ނުބެނުމީ ކިއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟) މިމަންޏާ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބި ހިނދު އަލާގެ ފާން ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވާ އުޅޭ އިރުން (ހަޤީ ދިމާކަން ވަށައި ބޮލާ ކަމުން) އަކަށްތޯ ދެކޭ ދެކުމުގައި ދުރުވާނީ ހިތްކުރުން ދެތަކެއްގެ ކަމެއް ވާކަށެވެ. ސަލާމްގެ އަލާގެ ފާނު އަރިހުން ނިކުމެގެން އަހުލެ އަނބިދަރިންނާއި ބައިތަރުމުލް ދުނިޔަވީ ކަންތައް ތަކަށް ވެއްޖެނަމަ އަޅުމުން ކާރިސާއި އަހަރެ އިއްޔާ ދިމުނުން ކާމުގެ ހަނދާނުން ނެތިގެން ހިނގައިދެއެވެ. (އަހިނދު) أَبُو بكْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟީ الله ޢަންހު ދުވަހަކު ބުނަމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މިމަންޏާއަށްވެސް މިފަދަ ކަމެއް ހީވެއްޖެއެވެ . (ދެން) ފަހު މިމަންޏާއި އަދި أَبُو بكْر ގެ ފާނު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ހިނގައްޖައީމެވެ . ފަހު މިމަންޏަ ދަންނަވަމުއެވެ . ތި الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حنْظَلَةُ ވަނީ منافق އަކަށް ވާން ގޮސްފައެވެ.

ފަހެ އަހަރެމެން ހަނދާންނެތި ހުރެމެވެ . އަދި ކަލޭގެފާނު ކުރިމަތީގަ ؟ ވިދާޅުވި ދުވަސްވީމެވެ.

އާ الله ގެ ޤަސަމްކުރަމެވެ . ވިޔަސްވެސް ކަލޭގެފާނާ އަރިހުގައި ތިބޭއިރު ކަލޭގެފާނު ސިފަކުރާ އެއި

ނަރަކައާއި ސުވަރުގެ ބަލަނީކަމަށް ހީވާ ވަރަށް ޢިބާރާތުގައި ބަޔާންކުރައްވާ ތިޔަބާތްތައް ހިތަށް

ވަނީކަމަށް ވާހިސާބުން ދުނިޔޭގެ ކަންކަން ހަނދާންނުވާތީއެވެ . ނަމަވެސް ވިޔަސްވެސް ކަލޭގެފާނު އަރިހުން

ނިކުމެގެން ދޭއިރު އަނބިދަރިންނާއި ވިޔަފާރިތަކާ ކަންތައްތަކުގައި ކަމުދިޔުމާއި ކަލޭގެފާނު

އަރިހުން އައިއިރު ކަންތައްތައް ހަދާލާލާއިރުގައި ހަނދާންނެތިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ރަސޫލު رسول الله

صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވުމެވެ. ވިޔަސްކަލޭގެފާނު ނުފެނޭ އެއިރުގެ އަޚްލާގީއެވެ

އިތުރު ގެންގުޅެ ހިތަކަށް ބޯވެދެވޭ. ވިޔަތުގައިވެސް ވިޔަސްކަލޭގެފާނު އަރިހުގައި ވެއްޓޭ

ހިނދު އެވެއްސެވިގެން ހުރިނަމަ ސުވަރުގޭގެ ޖަނަތުގެ ބަރަކާތުގެ އެދި الله އަށް

ޝުކުރު ކުރެއް މަދު ވެއްޓޭނަމަ ވިޔަތުގައިވެސް މަގެން ހިނގާފައިދާނެވެ އަދި ނުދުން

އެކަނިކަމުގައިވާ ކަމަށް ملائكة ބައްދަލު ވިޔަށްވާނެ ކަނޑާ ޖައްސާ ސަލާމް

ކުރައްވާނެއެވެ . އާ حنْظلَةُ އަވެ . (ވިފުވާ އަހަރެމެންނަކީ އަދި ދުނިޔޭގެ

ކަންތަކެއްގެ އެތުރިހާ އަރިހުންދާ .)އަދި ހުރުމެއް ވިސްނުމާ ކަލާ ނުހުރެވެ منافق ކަމަކީ އަހަރެމެން

އަދުކުރެވެ . އަހަރެ ވިސްނާއި ދުނިޔޭގެ .

152 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما قال : بيْنما النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْطُبُ إذَا هُوَ برجُلٍ قَائمٍ ، فسأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا : أَبُو إِسْرائيلَ نَذَر أَنْ يَقُومَ فِي الشَّمْس وَلا يقْعُدَ ، ولا يستَظِلَّ ولا يَتَكَلَّمَ ، ويصومَ ، فَقالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مُرُوهُ فَلْيَتَكلَّمْ ولْيَسْتظِلَّ ولْيُتِمَّ صومَهُ » رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުއްސެވުންވާށިއެވެ عبدالله بن عباس ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘްގައިވެއެވެ.

ވިދާޅުވީއެވެ . (އެއްދުވަހަކު) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خطبة އެއް ދެއްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް

ކަށްތެރެއަކު ފެނިވަޑައިގެންނެވި ހުރިކަލަ އަޅުގަނޑެއް ކޮޅަށް ހުއްޓެވެ ، އެ ހުންނަނީ . އެއިރަށްކަލާ ގޮތުގައި

ކާކު ތޯ އެހެންވީއެވެ؟ ފަހެ اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވީއެވެ . އެއީ أَبُو إِسْرائيل ނަމަކަށް ކިޔާ

ބޭކަލެކެވެ. އެބޭކަލާ އަވިހުގައި ހުރުމާއި ވަރަށް ނުކުތުމަކަށްނުވާ ތިއްބެވި އަވިން ސަލާމްކުރެވޭން

އެއްވެސް ހިޔަލަށް ނުވަނުމާއި ބޭނުމެއް ނުކިޔުމާއި (ރޯދަ ހިފާ

ހަމަކުރަމު) އަވީގައި ހުކުމަށް ނަޒަރުކޮށް ގެންގޮސް ރިވާޔަތްކުރެވެއެވެ. އަދި ރަސޫލު نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވާފައެވެ. އެބައިމީހުން އަންގަވާނެއެވެ. ވަގުތު ދެއްކެވިއެވެ. (އަވީން) ހިތަކުން ވަންނާނެއެވެ. އަދި އިހީނާނެއެވެ. އަދި ރަށު ފުށުގައި ކިޔުއްވާނެއެވެ.

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ކުރުންތަކުގައި ދާއިމުވުމާއި ދެމެހެއްޓުމުގެ މައްސަލަ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحديد 16): {ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر اللَّه وما نزل من الحق، ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم}.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއިރު ، حق ބަސްފުޅު ގެ ތެރެއިން ބާވައިލެއްވި ފުރުޤާން އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުވެތިވުމުގެ ވަގުތު ، މާތް ކަލާނގެ ޒިކުރާއި ނާޒިލުވި ތެދުގެ ސަބަބުން ، އިމާން ވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނުވަނީހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ ، އެއުރެންނަށް ޒަމާން ދިގުވެގެން ދިޔައެވެ . ދެން (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއްޖެއެވެ .

قال تعالى (الحديد 27): {ثم قفينا على آثارهم برسلنا وقفينا بعيسى ابن مريم وآتيناه الإنجيل، وجعلنا في قلوب الذين اتبعوه رأفة ورحمة، ورهبانية ابتدعوها ما كتبناها عليهم إلا ابتغاء رضوان اللَّه، فما رعوها حق رعايتها}.

ދެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންގެ ފިޔަވަޅުމަތީން ފަހަތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ފޮނުއްވީމެވެ . އަދި مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެ ފާނު އެބޭކަލުންގެ ފަހުން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް إنجيل ދެއްވީމެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވީ މީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ، އޯގާތެރިކަމާއި ، رحم ލެއްވީމެވެ . އަދި ދުނިޔެ އަރާމު (އަޅުކަމުގެ ނަމުގައި) ބިދުޢަ ، އެއުރެން އަމިއްލައަށް އުފެއްދީ ކަމެކެވެ . އެކަމެއް ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ފަރުޟު ކުރައްވައިފައެއް ނުވެއެވެ . އެހެނެއްކަމަކު ، އެކަން އެއުރެން ކުރީ ، الله ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށް އެކަނިއެވެ . ފަހެ ، އެއުރެން حق ގޮތުގައި އެކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރަން ޖެހޭގޮތަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އެއުރެން ނުވެއެވެ .

قال تعالى (النحل 92): {ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثاً}.

އަދި ، އުޅުމުގައި ، ތަދުވެގައި ހަރަކާތްތެރިވުމުގައި ، އެއްޗިކަރެން އާ ކާރި ހަމަޖެހިގެންދި
ކަނބަލުންގެ ފަރުދިން ، ވިޔަފާރިކުރުން ނުވާނެތެވެ! (އާޔަތް : عهد ވާކަގެ ބާރު
ދިމަވަމުންދާހެ،އަ عهد ވާއް އުވިއްޖާ ބަޔަކު ކަމުގައި ވިޔަފާރިކުރުން ނުވާނެތެވެ .)

قال تعالى (الحجر 99): {واعبد ربك حتى يأتيك اليقين}.

އަދި ކަންތައްތަކުގެ ޢަބުދަން يقين ވަގުތާ ކަށަވަރު (އާޔަތް : މަތި) އަތުވެއްޖެއުމުން
ދިނުމުން ، ކަންތައްތަކުގެ ވަކި ތަސައްވުފުގެ އަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ !

وأما الأحاديث فمنها حديث عائشة: وكان أحب الدين إليه ما داوم صاحبه عليه. وقد سبق في الباب قبله (حديث رقم 142) .

އަދި حديث ތަކުގެ ތެރެއިން عائشة ގެ ފާނު ގެ ރިވާއިން ދިވެހިގެންވާ حديث ހިމެނެއެވެ.
އާޔަތާ . الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެވަޑައިން ދީނީ ވަގުތުތަކީ އެކަމުގައި މުދާ
ނުދެއްކިޔަ ދާއިމު ކުރުމަށް عمل އެވެ.

153 وعن عمرَ بن الخطاب رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « منْ نَامَ عَنْ حزِبْهِ مِنَ اللَّيْل ، أَو عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فقَرَأَه ما بينَ صلاةِ الْفَجِر وَصلاةِ الظهرِ ، كُتب لَهُ كأَنما قرأَهُ مِن اللَّيْلِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސަވުންވާވި عمر بن الخطاب ގެ ރިވާއިން ދިވެހިގެން ވެއްޖެ . ރިވާވެއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ރޭގަނޑުން ކުރެއްވުން އަންނަ
ދިރާސް ހެނދުނުއިޤް ރޭއައްގައި ، ނަމާދު (ޙިއްމުކުރާ ރޭގަނޑުގައި ކުރެއްވުން އަންނަ
އަޅުކަމުން) ބައެއް ދެކުރުއިޤްނަމާ ދުވަހު ފަހު ނަމާދުގައި މެންދުރު ނަމާދުއި
ދެމެދު ވަގުތު ގައި އަދާއެ ފިޔަވަ ކަނބޭނަމާ އަދާނެ އަދާން ރޭގަނޑުގައި ކުރި ފަދަ
އެވެ . (އާޔަތް ރޭގަނޑުގައި ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެ ހެއްޔެވެ .)

154 وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا عبْدَ اللَّه لا تَكُنْ مِثل فُلانٍ ، كَانَ يقُومُ اللَّيْلَ فَتَركَ قِيامَ اللَّيْل » متفقٌ عليه

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިމަންނަނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ”އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ ! ތިބާ ފުލާނާ ފަދަކަސް ނުވާށެވެ . އޭނާ ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރަން ފަށައިފިއެވެ . ދެން (ރޭގަނޑު ކުރާ ނަމާދު) އޭނާ ހުއްޓާލިއެވެ .

155 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا فَاتَتْهُ الصَّلاةُ مِنْ اللَّيْلِ مِنْ وجعٍ أَوْ غيْرِهِ ، صلَّى مِنَ النَّهَارِ ثنْتَى عشْرَةَ ركعةً » رواه مسلم .

މާތް اللهއަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަލިވެގެން ނުވަތަ އެހެނިހެން ސަބަބެއްގެ ސަބަބުން ރޭގަނޑު ކުރައްވާ ނަމާދު ނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ ދުވާލު ބާރަ ركعة ކުރައްވައެވެ .

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنة އާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލެވިފައިވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحشر 7): {وما آتاكم الرسول فخذوه، وما نهاكم عنه فانتهوا}.

އަދި ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެންނެސްދެއްވި ކަންތައް އެއްޗެއްގައި ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވި ކަންތަކުން ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެގަންނާށެވެ !

قال تعالى (النجم 3، 4): {وما ينطق عن الهوى، إن هو إلا وحي يوحى}.

އަދި އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ އެދުންފުޅުގަތުން ވާހަކަ ފުޅެއް ނުދައްކަވައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް އިއްވާ وحي އެއްކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ .

قال تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون اللَّه فاتبعوني يحببكم اللَّه، ويغفر لكم ذنوبكم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ، الله ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައި ވާނަމަ ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ ! އޭރުން ، الله ، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނަވާނެއެވެ . އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ، ތިޔަބައިމީހުން ގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

قال تعالى (الأحزاب 21): {لقد كان لكم في رَسُول اللَّهِ أسوة حسنة لمن كان يرجو اللَّه واليوم الآخر}.

ހަމަކަށަވަރުން ، الله ގެ رَسُول އާގެ ކިބައިގައި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިވެތިވެގެންވާ ނަމޫނާއެއްވިއެވެ ٠ (އެއީ) الله ގެ ދަރުމަތާއި ، آخر ގެ ثواب އަން އެދޭ ، އަދި ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާ ކަމުގައިވާ މީހަކަށެވެ .

قال تعالى (النساء 65): {فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت، ويسلموا تسليماً}.

އަހަރެމެން ނުނުވަ ! ފަހެ ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ގަސަމުދެއްވައި وحي ކުރައްވާފައިވާ
. އެއުރެންގެ މެދުގައި އުފެދިފައިވާ ދެބަސްވެރިވާކަމުގައި ، ކަލޭގެފާނު حكم ކަމުގައި ހަދަންދެން ،
އެއުރެން އީމާން ނުވާނެއެވެ . އަދިވެސް، ކަލޭގެފާނު ނިޔާކުރައްވާ ގޮތަކާމެދު އެއުރެންގެ
ހިތްތަކުގައި ، ދަތިކަމެއް ވާ ކަމުގައި އެއުރެން ނުދެކޭނަމަވެ . އަދި އެއުރެން (އާ ނިޔާއަށް)
ފުރިހަމަ ވަގުތުން ކިޔަމަންތެރިވެފައި ކިޔަމަން ވާނެއެވެ .

قال تعالى (النساء 59): {فإن تنازعتم في شيء فردوه إلى اللّه والرسول إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر}.

قال العلماء: معناه: إلى الكتاب والسنة.

ފަހެ ، ކަލޭމެން ކަމެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ދެބަސްވެއްޖެނަމަ ، الله އަށާއި ، رَسُول އާއަށް
އެކަމެއް ރައްދުކުރާށެވެ ! (އެބަހީ އެކަމާމެދު الله އާއި ، އެކަލާނގެ رَسُول އާގެ ހުކުމް
އޮތްގޮތަށް ބަލައި އެގޮތުން އަމަލު ކުރާށެވެ !) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި ، آخرة އަށް
ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައި ވާނަމައެވެ .

قال تعالى (النساء 80): {من يطع الرسول فقد أطاع اللّه}.

رَسُول އާއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެމީހާ ، ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ކިޔަމަން ވެއްޖެއެވެ .

قال تعالى (الشورى 52،): {وإنك لتهدي إلى صراط مستقيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު މަގުދައްކަވަނީ ، ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަކަށް ކަމެވެ.

قال تعالى (النور 63): {فليحذر الذين يخالفون عن أمره أن تصيبهم فتنة أو يصيبهم عذاب أليم}.

ފަހެ ، އެކަލާނގެ އަމުރާ ފުށުގާ خلاف ވާ މީހުންނަށް ބަލާއެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ދިމާވާނެކަމަށް ، އެއުރެން ބިރުވެތިވާ ހުށިކަމެވެ !

قال تعالى (الأحزاب 34): {واذكرن ما يتلى في بيوتكن من آيات اللَّه والحكمة}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތެރޭގައި الله ގެ އާޔަތް ތިލާވާ ، حكمة ގެ ތަޢުލީމު ކިޔަވާ ތިލާވާ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ !

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث:

156 فالأَوَّلُ : عنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «دَعُونِي ما تَرَكْتُكُمْ: إِنَّما أَهْلَكَ من كَانَ قبْلكُم كثْرةُ سُؤَالِهِمْ ، واخْتِلافُهُمْ عَلَى أَنْبيائِهِمْ، فَإِذا نَهَيْتُكُمْ عنْ شَيءٍ فاجْتَنِبُوهُ ، وَإِذا أَمَرْتُكُم بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ ما اسْتَطَعْتُمْ » متفقٌ عليه .

ދެން الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވީ أبو هُرَيْرَة ، ރިވާކުރައްވައި ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި نبي ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަންތައްތައް އަމުރު ނުކުރައްވާ ހުއްޓެވިގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަމެއް ކަލޭގެފާނާ ސުވާލު ކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވީ ގިނަގިނަ ސުވާލުކުރުމާއި (އެއުރެން) ސަބަބުން އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅުހެދުމުގެ ސަބަބުންނެވެ . އަދި އެމީހުންގެ ނަބިއްޔުން ބޭނުންވެއް نبي ކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅުހެދުމެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމެއް ކުރުން މަނާކުރައްވައިފިނަމަ ދުރުހެލިވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް (فرض ކަމެއް) ފަރުވައި އަމުރު ކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ކުރެވޭ މިންވަރަކުން އެކަމެއް ކުރާށެވެ .

157 الثَّاني : عَنْ أَبي نَجيحٍ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رضي اللَّه عنه قال : وَعَظَنَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَوْعِظَةً بليغةً وَجِلَت مِنْهَا الْقُلُوبُ وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُون ، فقُلْنَا : يا رَسولَ اللَّه كَأَنَهَا موْعِظَةُ مُوَدِّعٍ فَأَوْصِنَا . قال : « أُوصِيكُمْ بِتَقْوى اللَّه، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حبشيٌّ ، وَأَنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيرى اخْتِلافاً كثِيرا . فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلُفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ، عضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّواجِذِ ، وإِيَّاكُمْ ومُحْدثَاتِ الأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضلالَةٌ » رواه أبو داود ، والترمذِي وقال حديث حسن صحيح .

« النَّواجِذُ » بالذال المعجمة : الأَنْيَابُ ، وقيلَ : الأَضْرَاسُ ١.

ދެން اللهُ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو نَجِيح الْعِرْبَاض بْنِ سَارِيَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވަޢުޡުކުރެއްވިއެވެ . (އަޅުގަނޑުމެންނަށް) رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުޡުކުރެއްވީ ބަލާޣަތްތެރި ނަސޭހަތެއް ބަސް ފުރިހަމަކަމުން وعظ ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ .އެއާ ޖެހިގެން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ފޮނުވިގެން ދިޔައެވެ. އަދި ލޯތަކުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެން ދިޔައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ވިދާޅުވި الوداعގެ ބަސްފުޅެއް ހެން ހީވާ ފަދައެވެ .ވީމާ (އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަސޭހަތް) وصيّةއެއް ކޮށްދެއްވާށެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ވިދާޅުވިކަމަށްވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله އަށް تقوى ވެރިވުމަށް وصيّة ކުރަމެވެ . އަދި (ވެރިންގެ) ބަސް އަހާ ކިޔަމަންވުމަށް وصيّة ކުރަމެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިކަން ކުރާ މީހާއީ (ހަބުޝީއެއްގެ ޢަބްދެއް ބޭނުމަކަ) حبش ކަރައިގެ (ކަޅު) އަޅާ (ފަދަ ކަލޭގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް މީހާ) ކަމުގައިވިޔަސް ހެވެ.(އެބައި ވެރިކަމުގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް މީހާގެ ވެރިކަމަށް ކަން ކަންތައް ހުށަހަޅާ އަޅުގަނޑު ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ.)އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ދިރިހުރެއްޖެ މީހާ مستقبل އެއްގައި (مجتمع ގައި) ގިނަގިނަ اختِلافތަކެއް ފެނިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލާޒިމުވަނީ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތާއި الْخُلُفَاء الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ގެ ސުންނަތް ... ހިފުމެވެ (ދަތް އަޅާގެންނާއި ބާރުގައި ގަބޫލުކުރާށެވެ) ހިފާގެން ތިބޭށެވެ . އަދި ދީނުގައި އާކޮށް އުފައްދާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ

ދުރުވާ ތިބޭނެވެ.އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދީނަކީ އަހަރެން އުފުއްދި ކާށުމެ ކަމަކީ (އަކަމުއްގެ ސަވާބުން) މަގުފުރެދިގެންދާނެ ކަމަށެވެ .

158 الثَّالثُ : عَنْ أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : كُلُّ أُمَّتِي يدْخُلُونَ الْجنَّةَ إِلاَّ مَنْ أَبِي » . قِيلَ وَمَنْ يَأَبى يا رسول اللَّه ؟ قالَ : « من أَطَاعَنِي دَخَلَ الجنَّةَ ، ومنْ عصَانِي فَقَدْ أَبِي » رواه البخاري .

މާތް اللهރުއްސުބްޙާނަހޫ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގެ ތެރެއިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެ އިންކާރުކުރާމީ ނޫނީ އަހަރެން އޮސްމަނެން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ ހައްޤުވާނެއެވެ . (އާރިސްދު اصحاب ބޭކަލުންގެ ފުރާނައެން) ދަންނަވާނެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ .ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވެނީ އެއީ ކާކު ތަ ކާކު؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގޮސްތުގެ ކަށްތަށްވެކަށް އިޖާބަދިނީމާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ ދިނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގޮސްތުގެ ކަށްތަށްވެކަށް ނުކަމަކުންތެރި ވެއްޖެ މީހަކީ ފުރަ ހަމަކަށަވަރުން (ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން) އިންކާރު ކުރި މީހެކެވެ .

159 الرَّابعُ : عن أَبِي مسلمٍ ، وقيلَ : أَبِي إِيَاسٍ سلَمةَ بْنِ عَمْرو بن الأَكْوَعِ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً أَكَلَ عِنْدَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بشِمَالهِ فقالَ : « كُلْ بيمِينكَ » قَالَ : لا أَسْتَطِيعُ . قالَ : « لا استطعَت » ما منعَهُ إِلاَّ الْكِبْرُ فَمَا رَفَعَها إِلَى فِيهِ ، رواه مسلم .

މާތް اللهރުއްސުބްޙާނަހޫ أبو مسلم (އަދި ބުނެވޭއެވެ . މި صحابي ގެ ކުންނިޔަ أبو إِيَاس އެވެ .) سلمةَ بْنِ عَمْرو بن الأَكْوَعِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . (އެއްފަހަރަކު) رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިންނެވި ތަނުގައި މީހަކު ވާތްއަތުން ކާން ފެށިއެވެ. އެހިނދު އަކަލޭގެފާނު ސުންނަތެއް ކަމުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އެމީހާ (އަކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ބޮޑާވެގެން) ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކަނާއަތުން ނުކެވޭނެއެވެ. (އެމީހާގެ އަނގަބޮޑުކަމުން ދެކެވުމުގައި ގަބޫލުން) އަކަލޭގެފާނު އެމީހާގެ މައްޗަށް ބަދު دعاء ގެ

ގޮވުން ވިދާޅުވެއެވެ. ތިޔާއަށް ކަނޑައެޅިން ކާއުން މިންވަރު ނުކުރައްވާނދެވެ! (ދަންނަވައެވެ .)
އަޅުގާ ކަނޑައެޅިން ކާއުން މަސްވަގެއް އަޅުގާ ގެ ތިޔައަށް ވެރިކަމުންނެވެ . އަކަލާގެފާނުގެ
دعاء (އިޖާބަވުމުގެ) ސަބަބުން ، (އަޅުގާގެ ކަނޑައެޅި ފަޅުގަ ވާ ނަތީޖާ ގެއް) އަގެފާނުން
(އަޅުގާއެއް މަތިދާވާއި ހަމައަށް) ކަނޑައެޅިން ކާއުމުގެ ނަސީބުއް ނެތިބެނެވެ.

160 الْخامِسُ : عنْ أَبِي عبدِ اللَّه النُّعمَان بْن بَشير رضي اللَّه عنهما، قال: سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَتسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بَيْنَ وُجُوهِكُمْ » متفقٌ عليه

މާތް الله އެދެބިފުޅާއިރާޒީވެވަޑައިގަތުމެވި أبو عبدِ اللّه النُّعمانِ بْن بَشير ގެރިވާއަތުން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އިވިފައެވެ . އަކަލާގެފާނުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑުވަރަށްވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް (ހަމަޖެހޭ ގޮތަށް) ސީދާ ކުރާށެވެ . ނޫނީނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް الله سبحانه وتعالي ތަފާތުކުރައްވާނެ މިންވަރު ކުރައްވާހުށީއެވެ .

وفي روايةٍ لِمْسلم : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُسَوِّي صُفُوفَنَآ حَتَّى كأَنَّمَا يُسَوي بِهَا الْقِداحَ حَتَّى إِذَا رأَى أَنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرجَ يَوماً ، فقامَ حتَّى كَادَ أَنْ يكبِّرَ ، فَرأَى رجُلا بادِياً صدْرُهُ فقالَ : « عِبادَ اللَّه لَتُسوُّنَّ صُفوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بيْن وُجُوهِكُمْ » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ސަފުތައް ހަމަޖެހޭގޮތަށް ސީދާ ކުރައްވަމުން ގެންދެވީއެވެ ހިފެހި ތިރު ދަނޑިއާއި ސީދާ ކުރަހި ހުންނެވެ. (އަހުރެމެން ދުވަހަކު ދަތުރެއްވާއި ތިމަމެ ދިމާކުރާށެ) ތިމަންމެންނަށް ސަފުތައް ސީދާ ކުރަން އެނގިއްޖެކަން އަކަލާގެފާނަށް އިނގޭތޯ ވަގުތެއްގައިމެން އަޅުއަޅާފައެވް ސަފުތައް ސީދާ ކުރައްވަން ހުރެވިޔެ ފަހަރެއްގައެވެ. އެގެ ފަހުން އެއްދުވަހަކު ނަމާދަށް ނިކުމެވުމެއްގައި ހަރަށްބަދަލަށް ތިއްބަވާފި ވޭތުވެއްގައި މިހާރު ސަފުން ކަޅީ ތަކުރާރާކޮށް ކުރައްވަން ޖެހިފައި ހުއްޓެވެ. އަނިޔާ (ހަރަށްބަދަލުން ހުއްޓާޖެހޭވަރި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދާ الله ގެ އަޅުވެރިންނެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ކަނޑުވަރުންވެސް ސީދާ ކުރަށް ބަހައްޓާށެވެ.

ޝުކުރުކުރުމީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ދެއްވާފައިވާން
ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

161 السَّادِسُ : عن أَبِي موسى رضي اللَّه عنه قال : احْتَرق بيْتٌ بالْمدِينَةِ علَى أَهلِهِ مِنَ اللَّيْلِ فَلَمَّا حُدِّث رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِشأْنِهمْ قال : « إِنَّ هَذهِ النَّار عَدُوٌّ لكُمْ ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ » متَّفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުވާވި أبو موسى ގެ ރިވާޔަތަކުން ބަޔާންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު
މަދީނާގައި ރޭގަނޑެއްގައި ގެއަކަށް އަލިފާން ރޯވެ ދިރިހުންނެވީ ހުރި ގޭގެ ރޭގަ އެއްކޮޅު
އަނދައިފިއެވެ. އެ حادثة ގެ ޚަބަރު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެއްވުމުން
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަމުބުކޮށިމެން މި އަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނެކެވެ. އެބައެވެ.
އެހެންކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ނިދާން އުދާނަމަ (ގޭގައި ރޯކުރެވޭ ހުރިހާ އަލިފާން)
ނިއްވާލާށެވެ.

162 السَّابعُ : عَنْهُ قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ مَثَل مَا بعثني اللَّه بِهِ منَ الْهُدَى والْعلْمِ كمَثَلَ غَيْثٍ أَصاب أَرْضاً فكانَتْ طَائفَةٌ طَيبَةٌ ، قبِلَتِ الْمَاءَ فأَنْبَتتِ الْكلأَ والْعُشْبَ الْكَثِيرَ ، وكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمسكَتِ الماءَ ، فَنَفَعَ اللَّه بها النَّاس فَشَرِبُوا مِنْهَا وسقَوْا وَزَرَعوا. وأَصَابَ طَائِفَةً أُخْرَى ، إِنَّمَا هِيَ قِيعانٌ لا تُمْسِكُ ماءً ولا تُنْبِتُ كلأً فَذَلكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينَ اللَّه ، ونَفَعَه ما بعثَنِي اللَّه به ، فَعَلِمَ وعَلَّمَ، وَمثلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذلكَ رَأْساً ولَمْ يَقبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذي أُرْسِلْتُ بِهِ » متفقٌ عليه . « فقُهَ » بِضم الْقَافِ عَلَى الْمَشْهُورِ ، وقيلَ : بكَسْرِهَا ، أَيْ : صارَ فَقِيهاً .

އަނެއް صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަމުބުކޮށިމެން الله سبحانه وتعالي ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވެވީ ހިދާޔަތާއި
ދީނުގެ علم ގެ مثال އަކީ ވާރޭވެހުމެއްގެ مثال އެވެ . އެ ވާރޭވެހުނީ ބިމަށް ވެއެވެ.

ފަހެ ބިމުގެ މުޅި ފަސްގަނޑު އެކި ތަން އޮތް ބަލަހައްޓާ. އިންސާނުން ގަސްގަހާ ގެއްލުވައި
ފެނިފައިވާ ގިނަބަލިތަކުން ފަދައިގެން އެދެއެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައެއް ހަރުކަށި ތަން އޮފުން
ހުއްޓުވާލަނީ ބަލައިބެލުމެވެ. އިންސާނުން އޮފުނުން މިސްކީނުން ފަދައި ހަލާކުވާނެ ގޮތެވެ.
އެގޮތް އޮފުން ބިން ބޮޑު ބާރުގެ މަރާނަ ބޮންދައިގެ. އަދި ދިޔާއަށް ހުއްދަ
ބޮޑު ކުރެއެވެ. އަދި (މުޅި ހަލާކުވުން) ދަރަ ބިން އިތުރުގެނޑު ގެ ފުން ނުބެހޭ ވަންދައި
ނުވާނެއެވެ. އަދި ފުން ހުއްޓުވާލައިގެން ނުގުޅޭއެވެ. ފަހު (ދޮންނާނެވެ.) الله ގެ ދީން އުނގެނި
އަދި އެއީން ފައިދާއަށް ހައްލުކުރުން މާތް الله ވަޙީ ކުރެއްވުން މުދަލަށް ކުރެއްވި ފަރުވާތަކީ
ދީން އުނގެނި. އަދި އެ އުނގެނުމާދީ މިހާރު ތަމްސީލު ތެރެއިން މިއީ މީގެ مثَال އެވެ. އަދި (
ބަލަދުޅަށް ވީހަ ކަމުން) އެދީން އަށް އިސްލާމުގެ ނުބައި. އަދި ވަޙީކުރެއްވުން ދަރުވާތަ
ކުރެއްވި الله ފުރުޤާނާއި ބަދަލުގެ ޓަބަލުކުރުމާ މިހާރު مثَال އެވެ. އެދަރަ ބިމުގެ مثَال އެވެ.

163 الثَّامِنُ : عن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :
«مثَلِي ومثَلُكُمْ كمَثَلِ رجُلٍ أَوْقَدَ نَاراً فَجعَلَ الْجنَادِبُ وَالْفَراشُ يقَعْنَ فيهَا وهُوَ يذُبُّهُنَّ عَنهَا
وأَنَا آخذٌ بحُجَزِكُمْ عَنِ النارِ ، وأَنْتُمْ تَفلَّتُونَ منْ يَدِي » رواه مسلمٌ .

« الْجَنَادبُ » : نَحْوُ الجَراد والْفرَاشِ ، هَذَا هُوَ المَعْرُوفُ الَّذِي يقعُ في النَّار . «والْحُجزُ»:
جَمْعُ حُجْزَةٍ ، وهِي معْقِدُ الإِزَار والسَّراويلِ .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނު جابر ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މިސާލާއި މަގޭ مثَال ވަނީ މި
ގޮތަށެވެ. އެއީ މީހަކު އަލިފާން ދިއްލައި ފަދައިގެ (އެގޮތް އަލިފާނުގައި ދަވާވެރި ކާރިޔާބަރު
ބޮޑުކަމުގެ ފަރުވާއެއް (ފިރުހަ) ދަރައް އަލިފާނުގައި ވެއްޓުމަށް ވަދެއެވެ . އެހެންނަމަވެސް
އަލިފާނަށް ވެއްޓިދާ ނުދިނުމަށް މަނާކުރައްވަމުން ދުރަށް ދުއްވާލައްވަ ހަދާވެއެވެ . ހަމައެއާއެކު
ތިޔަބައިމީހުން (ފިސް) މިގޮތުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން (ނަރާކައިގެ) އަލިފާނުން
ސަލާމަތްކުރައްވަމުންދެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން ތިޔައަށް ދަރަ އަލިފާނަށް ވެއްޓިގެން ދެވެ. އަދި

ބިމުން ކަޅޭގަނޑުގެ އަތްޖުޔުން މިގޮނޑަނި ބިތަބައިމުން އެއިރުގާނުން ސަލާމަތްކަރުވަތުންނެވެ .

164 التَّاسعُ : عَنْهُ أَنْ رسولَ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم أَمَر بِلَعْق الأَصابِعِ وَالصحْفةِ وقال: « إِنَّكُـ ـم لا تَدْرُونَ في أَيِّهَا الْبَرَكَةَ » رواه مسلم .

وفي رواية لَهُ : « إِذَا وَقَعتْ لُقْمةُ أَحدِكُمْ . فَلْيَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذًى ، وَلْيأْكُلْهَا ، وَلا يَدَعْهَا لَلشَّيْطانِ ، وَلا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمَنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَ أَصَابِعهُ ، فَإِنَّهُ لا يدْرِي في أَيِّ طَعَامِهِ الْبَرَكَةَ » .

وفي رواية له : « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيءٍ مِنْ شَأْنِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ ، فَإِذَا سقَطَتْ مِنْ أَحَدِكُمْ اللُّقْمَةُ فَلْيُمِطْ مَا كَان بِهَا مِنْ أَذًى، فَلْيأْكُلْها ، وَلا يَدَعْهَا لِلشَّيْطَانِ .

އަދި އެ صحابي ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ކާއުމަށްފަހު އިނގިލިތަކާ ތަށި ސާފުކުރުމަށް އަދި ކާބޯތަކެތީގައި ކާބަލި ބިމަށް ވެއްޓުމުން ނަގައިގެން ސާފުކުރުމަށް ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެކާތަކެތީގެ ކޮބައިން بَرَكَة ލިބިގެންވާނީ ކަން ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގޭތީއެވެ .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކެއްގެ ކައިބުޅި ވެއްޓިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެއްޗެހި ނަގާށެވެ. އެއަށްފަހު އެއްޗެހި ސާފުކުރާށެވެ. އަދި އެ އެއްޗެހި ކާށެވެ . އަދި (އެއްޗެހި ކަރުވަތް) އެއްޗެހި شيْطَان އަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އަދި ކާއުމަށްފަހު އިނގިލި ލެވުމާއި ސާފުކުރުމުގެ ކުރިން ރުމާލުން އަތް ނުފޮހޭށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ހުރީ ކާބޯތަކެތީގެ ކޮބައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގޭތީއެވެ.

އަދިވެސް مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطَان އާ ތިޔަބައިމީހުން ކާބޯ ހުރުމާއި ކަމެއްގައި ބައިވެރިވާން އުޅެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއްޗެއް ކާއިރު شَيْطَان އާ އެއްވެސް ބައިވެރި ވެއެވެ .

ވީމާ ޤިޔާމަތްދުވަހުން ކާފިރު ކާފިރުވެގެން ވިއްޖެއްޔާ އަހަރި ހުރި އެއްގޮތް ފިތުނަތަށްފަހުގައި
އެއުޅުނު ކާފިރުން . އަދި (އެއްގޮތްކަމެއްގައި) އެއުޅުނު شَيْطَان އާ ކޮއްވެސް ދޫކޮށްލާނެއެވެ .

ދެންނެވިއެވެ . މިحديث ގައި ބަޔާން ވެއްޖެ އެއުޅުނު ކާފިރު ބޭނުމް ބޮޑުގޮ މަށްދިޔަ އެއުޅުނު ގައި
ނަޖިހަށް ނުވެނުމަ ސާފުކަމުގެ ކުރުމުގެ ކަންކަމުގެ ވަރިހަމަ ކަމަށް ކާފިރުއްޔާ . އަދި ވެއްޖެ
އެއުޅުގައި ނަޖިހަޖިހަޖިހަމަ އެއުޅުނު ދުވަ ތިރިކަ ކާފިރުގެގައި ކާފިރުކުރުމަށް ކާފިރުކަމުގެ
.ނުވެސް ކާން ކަމުނުދާނަމަ ، ނުވެސް އެކަމުން ވެއްޖެ އެއުޅުނު ކާފިރު ތިމާގައި ނަޖިހަމަ
އެއުޅުނު އެއްގޮތުގާ شَيْطَان އާއެކު ނުކަމެ ގެތުން ކާފިރުގޮތަށް ޖެހުނުވާގޮތް އެއުޅުނު
ކާފިރުނުވާނެއެވެ.

165 الْعَاشِرُ : عن ابن عباس ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : قَامَ فينَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بموْعِظَةٍ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ محشورونَ إِلَى اللَّه تَعَالَى حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً { كمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعيدُهُ وَعْداً علَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } [الأنبياء : 103] أَلا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائق يُكْسى يوْمَ الْقِيَامَةِ إبراهيم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، أَلا وإِنَّهُ سَيُجَاء برِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمال فأَقُولُ: يارَبِّ أَصْحَابِي ، فيُقَالُ : إِنَّكَ لا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ ، فَأَقُول كما قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ : { وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهيداً ما دُمْتُ فِيهِمْ } إِلَى قولِه : { الْعَزِيزُ الحَكِيمُ } [المائدة : 117 ، 118] فيُقَالُ لِي : إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مرْتَدِّينَ عَلَى أَعقَابِهِمْ مُنْذُ فارَقْتَهُمْ » متفقٌ عليه .

« غُرْلاً » أَيْ : غَيْرَ مَخْتُونِينَ .

މާތް الله އަދުރަށްފުޅުވާހުށަހަށް ތިއްބެވުނީކުއްވި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާއިތް ވިދާ
ވަޢުޡުވެއްވެ. ޑިރާސާވެއްވެ. އެއްފަހަރަކު ރަސޫލު الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުޡު ދެއްވަމުން
ނާސްއަށް ދެއްވެން ހިޔާލުފުޅުގައިވެ. ވާގޮ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޑިސައިދެއްވަނީ !
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ حضرة އަށް محشر ކުރެއްވިޔަސް ހަށިފާޅުވެގެން
ހިތިފައި ނެތި ހިލޭފައިން ހާލަތުގައި حالގައިވެ. (އޭގެ ދަލީލަކީ قران ގައިވާ ފަދައިން ނެވެ.)
{ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } މާނައީ ފުރަތަމަ ހެއްދެވިފަދައިން

خَلْق ފެށުން އެންމެ ފުރަތަމަ ހެއްދެވިހެން އަލުއަދިވެސް ގެންނެވުން އެއީ އަހުރެން ތަކުރާރުކުރާނެ
ކަމެކެވެ. އެކަމަކީ އެއީ އަހުރެން އިއްޔާ ތަކުރާރުކުރާނެ ކަމެއް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ވަޢުދުވެވުން
ވާ وَعْد އެކެވެ . އެހެން ކަމުން އެކަލޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތަކުރާރުން ކުރައްވާނެ .

(އަދި حديث ކުރައްވަމުންދެއްވީ .) ދުނިޔޭގައި! ހަމަކަށަވަރުން قِيامَة ދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ
ފުރާޅު އެޅުއްވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާނީ إبراهيم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ. (އަދި ދުނިޔޭގައި ހުއްޓެވި
! އަދިވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގެންނެވިގެން ވާތްފަރާތަށް ނަގާނެ ފުރަތަމަ
ގެނދާން ފަރާތަށެވެ. އަހުރެ ބުނަމެވެ: އޭ ރައްބު! ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަސްހާބުން
ރަސްކަލާނގެ! އަޅާ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނެވެ. ދެން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް
ދެންނެވޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުން ދުރުވުމަށް ފަހު އެދުނީ ކޮން
އާދަތަކެއްތޯ؟ އަދިވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވެސް އެދުނު ވަގުތަކީ އެހެނިހެން
صالح އަޅުކަލޭގެ ދެއްވާނެއި ދަރުމަވަންތަ ދެއްވާނެއި (قران ގައި އެންގެވި އާޔަތް
) ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. { وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهيداً ما دُمْتُ فيهِمْ } إِلَى قولِهِ : { العَزِيز
الحَكيمُ } [المائدة : 117 ، 118] މާނައީ: ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި
ހުންނެވި ހިނދުކޮޅު އެބައިމީހުން ކުރާ عمل ތަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބައްލަވައިދެއްވީމެވެ . ދެން
ދުން އިބަރަސްކަލާނގެ ތިމަން އަރާ ގެންދަވައިފިއްޔާއިން އެއަށްފަހު އެބައިމީހުން ކުރި
عملތައް އިބަރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެން ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ހުރިހާ
ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހިފާވޮޑިގެންވެ ރަސްކަލާނގެއެވެ . އެބައިމީހުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެ
عذابދެއްވުން އިބަރާކަތްވެވިދާނެ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން ހުރިހާ ބާރެއްވެވެ . ސަލާމަތް
އެބައިމީހުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެ އަމާންދެއްވި . އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ
ފާފަތައް ފުއްސެވުން ދުއްވުމަށް އިބަރާ ކަލާނގެ ކަރުނަޔަށް ހިތްވަރުކަމާ ނުވެއެވެ .
ސަލާމަތް ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ ޢިއްޒަތްތެރި حكمة ވަންތަ
ރަސްކަލާނގެއެވެ. ދެން (ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ މިއުއްމަތުގެ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް
ދެންނެވޭނެއެވެ.) އެބައިމީހުން ތިޔަ ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލެއްވިފަހުން އެބަދުވަ އަބަދު
ކަފުރު ކަށަވަރީގައެވެ.

166 الْحَادِي عَشَرَ : عَنْ أَبِي سعيدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : نَهَى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، عَن الخَذْفِ وقالَ : « إِنَّهُ لا يقْتُلُ الصَّيْدَ ، ولا يَنْكَأُ الْعَدُوَّ ، وَإِنَّهُ يَفْقَأُ الْعَيْنَ ، ويَكْسِرُ السِّنَّ » متفقٌ عليه .

وفي رواية : أَنَّ قريباً لابْنِ مُغَفَّلٍ خَذَفَ ، فَنَهَاهُ وقال : إِنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عن الخَذْفِ وقَالَ : « إِنَّهَا لا تَصِيدُ صَيْداً » ثُمَّ عادَ فقالَ : أُحَدِّثُكَ أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، نَهَى عَنْهُ ، ثُمَّ عُدْتَ تَخْذِفُ ،؟ لا أُكَلِّمُكَ أَبداً .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو سعيدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ ގެ ރިވާޔަތުން ހިމާ ވަގެންވެއެވެ .
ވިދާޅުވިއެވެ: رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ ބޮނޑިކުރުން ނަހީ އަޅުން މަނާކުރައްވައި
ގައުމުން ކަނޑާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ: އެގޮތުން އެއީ ގަޑުކަން
ދަތުރުވެރިޔާ މަރުއްވެސް ނުވެއެވެ . އަދި އެއްގޮތް ޝިކާރަވެސް ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް
އެއީން ލޯޖަހައި ހަރުކަށިތަ މިހާރު ނަފްސް ޖަހައިވަށް ކަމާލާވެސް ދުވެވެ . ނުވަތަ
ކަރުމަތިގައި ހުނާނީ މިހާރު ދަތުފުރާ ހުގަދަން ދުވެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އިސްވެދުނު ސުވާލު ابْنِ مُغَفَّل ނަމަކަށް ކުރެވުނު
صحابي ގެ ގާތް މީހަކު ހުރިކަ ގައުކަމާކަށް މަނާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ އެއީން މަނާކުރަން ބޮނޑިއަކުން
ގައުމުން މަނާކުރައްވާފައިވެއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތް
އުއެއްގައި ޝިކާރައާއި ނުވެއެވެ . ދަން އަލުން އަޅުވަން ދުވަހަކައި އަންގާވާ ގައުމުން
ފަށައިވެ . އަހެން އެ صحابي ދެނެއްވިއެވެ . މިމަނާ މީހާ ގާތަކަށް މަޅުއްވާ
އަމަލަށް ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މަނާކުރައްވާފައި ކަލުމަވެ .
ދެން ވެސް ހަލުކާން މިއޮވް އެއްވެސް ބޮނޑިއަކުން މަނާކުރާ ގައުމަށް ފާޑުވަތަ މިހާރު
މިއޮވާ އެގޮއްސަ ދުވަހަކުވެސް އަކަވަނޅުނަށްބަހަނުވެ .

167 وعنْ عابسِ بن ربيعةَ قال : رَأَيْتُ عُمَرَ بنَ الخطاب ، رضي اللَّه عنه ، يُقَبِّلُ الْحَجَرَ يَعْنِي الأَسْوَدَ ويقُولُ : إِني أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ مَا تَنْفَعُ ولا تَضُرُّ ، ولَوْلا أَنِّي رأَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يُقَبِّلُكَ ما قَبَّلْتُكَ .. متفقٌ عليه .

عابس بن ربيعةَ ވިދާޅުވިއެވެ . ވިމަންނަ ، މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عُمَر بن الخطاب ، حَجَر الأَسْوَد ބޮސްދެއްވި ތަން ދުށީމެވެ. އަދި ވިދާޅުވެފުޅުގައި އަޅުއަހުމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ހިލަގަނޑެއްކަމެވެ . އެއްވެސް ފައިދާއެއް ގެއްލުމެއް އަދި ފައިދާއެއް ނުކުރާކަން ދަންނަވަމެވެ. ބޮސްދޭން ނުވެއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިޔަ ހިލަގަނޑަށް ބޮސްދެއްވާތީ ތިޔަ ހިލަގަނޑަށް ބޮސްނުދިނީމުއެވެ.

باب في وجوب الانقياد لحكم الله

وما يقوله من دًعي إلى ذلك ، وأُمِرَ بمعروف أو نُهِيَ عن منكر

الله ގެ حكم ތަބާވުން ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުކަމާއި އަދި އެއަށް ގޮވާލުމާއި ރަނގަޅުކަމަށް ނަސޭހަތްތެރިވުން އަދި އެއަށް ކަންކުރުމުން ނުބައިކަމުން މަނާކުރުން ނަސޭހަތް ދިނުމާއި ބެހޭ ވާހަކަ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 65): {فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت، ويسلموا تسليماً}.

މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަހަރެންގެ ރަސްކަލާނގެ ހުވައިކުރައްވައި ބަޔާންކުރައްވައި ތަޖައްލީ ވަހީ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި އުފެދޭ ދެބަސްވުންތަކުގައި ކަލޭގެފާނު حكم ވެރިކަމުގައި (އެބަހީ ފަނޑިޔާރުކަމުގައި) އެއްނުލުމަ ކަލޭގެފާނު ކަނޑައަޅުއްވާ ނިންމުމާއި މެދު އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ކަމެއް ހިތަށް ނުއަރައި ނުބައިވުމަކާ ނުލާ އަދި ފުރިހަމައަށް ޤަބޫލުކޮށް ހަމަޖެހިގެން އެމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ. އަދި އެދިޔައީން އެމީހުން ފުރިހަމައަށް ކިޔަމަން ނުވާހާ ހިނދަކުގައި އެމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ .

وقال تعالى (النور 51): {إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى اللّه ورسوله ليحكم بينهم أن يقولوا: سمعنا وأطعنا، وأولئك هم المفلحون}.

އެއުރެންގެ މެދުގައި، حكم ކުރެއްވުމަށް الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަރިހަށް އައުމަށް، އެއުރެންނަށް ގޮވާލެވިއްޖެ ހިނދަކު، مؤمن ގެ ބަހަކީ ހަމައެކަނި، ތިމަން މެން އަހައިފީމުއެ، އަދި ކިޔަމަންތެރިވީމުއެ، އެއުރެން ބުނުމެވެ. އަދި ދިންނަވާން މީހުންނީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ.

وفيه من الأحاديث حديث أبي هريرة المذكور في أول الباب قبله (انظر الحديث رقم 156) وغيره من الأحاديث فيه.

168 عن أَبِي هريرة رضي اللّه عنه ، قال : لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رسولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { للّهِ ما في السَّموات وَمَا فِي الأرض وإن تبدوا مافِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفوهُ يُحاسبْكُمْ بِهِ اللّه} الآية [البقرة 283] اشْتَدَّ ذلك عَلَى أَصْحابِ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأتَوْا رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ثُمَّ بركُوا عَلَى الرُّكَب فقالُوا : أَيْ رسولَ اللّه كُلِّفَنَا مِنَ الأَعمالِ مَا نُطيقُ : الصَّلاَةَ وَالْجِهادَ وَالصِّيام وَالصَّدقةَ ، وَقَدَ أُنْزِلتْ عليْكَ هَذِهِ الآيَةُ وَلا نُطِيقُهَا . قالَ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَتُرِيدُونَ أَنْ تَقُولوا كمَا قَالَ أَهْلُ الْكِتابَين مِنْ قَبْلِكُمْ : سَمِعْنَا وَعصينا ؟ بَلْ قُولوا : سمِعْنا وَأَطَعْنَا غُفْرانَك رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمصيرُ » فَلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ ، وَذَلَّتْ بِهَا أَلْسِنَتهُمْ ، أَنْزل اللّه تَعَالَى فِي إِثْرِهَا : { آمنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِليْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤمِنونَ كُلٌّ آمنَ باللّه وَمَلائِكَتِهِ وكُتبِه وَرُسُلهِ لا نُفرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِه وَقالوا سمعْنَا وَأَطعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ } فَلَمَّا فعَلُوا ذلك نَسَخَهَا اللّه تَعَالَى ، فَأَنْزَلَ اللّه عَزَّ وَجَلَّ : { لا يُكلِّفُ اللّه نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ، رَبَّنَا لا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَو أَخْطَأْنَا } قَالَ : نَعَمْ { رَبَّنَا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حمَلْتَهُ

عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا } قَالَ: نعمْ { رَبَّنَا ولا تُحَمِّلْنَا مَالا طَاقَةَ لَنَا بِهِ } قَالَ : نَعَمْ { واعْفُ عَنَّا واغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْت مَوْلانَا فانْصُرنَا عَلَى الْقَومِ الْكَافِرِينَ } قَالَ : نعَمْ . رواه مسلم .

މާތް الله ތުރުސުނުގައި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . الله ގެ وحي ބަސްފުޅު { للّهِ ما في السّمواتِ ومَا فِي الأرض وإن تبدوا مافِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفوهُ يُحاسبْكُمْ بِهِ اللّه } މާނައީ:- ބިމާއި އުޑުގައި ވާ ތަކެއްޗަކީ މިލްކުވެގެންވާ މާތް الله އަށެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި އޮތް އެއްޗެއް ފާޅުކުރިޔަސް ނުވަތަ ސިއްރުކުރިޔަސް އެއާމެދު މާތް الله ހިސާބުކުރައްވާނެ ދޭނެ ދެއްވާނެއެވެ .

މިއާޔަތް رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ނާޒިލު ވުމުން މިކަމާއިމެދު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحابން ވަރަށް ކަންބޮޑުވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބޭކަލުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެއްސެވީ ކަލޭގެފާނު ދިރިވޮނުއްވައި ގަން ދިވި ދަރަނިބޮކިރީއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިހެންމެނިހެން ކަމެއްގެ ތަކުލީފު ކުރިމަތިވެއްޖެ މިހެންމެނިހެން ދޭ تكليف ދެވިގެންނެވެ. (مثال ގޮތުން) ނަމާދުކުރުމާއި ، جهاد ކުރުމާއި ، ރޯދަ ހިފުމާއި صدقة ދިނުން ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. (މިކަންތައްތައް ކުރުން ބޮޑުވާ އެއްވެސް މުސްކިލު) އަދި ހިތްތަކުގައި ހިނގާ ވަސްވާސްތަށް ކުރިމަތިކުރަން ބޭނުން ...

އަޅުގަނޑު   އިބުރާހީމްގެ ދަރިކަލުން   ފާރޫޤުއްސަލާމުން   އެދި ދެންނެވީމެވެ . އެދި
އަސްބާބުންނުޒޫލީ   އިބުރާހީމްގެ حضرة އަށެވެ . ފޮނި (ދެންނެވީމެވެ .)އެއްސުރުން
އެބަލާމުން އެކިއުލާ އެދި އެއްސުރުތްއިބައި ދަރުމަނާއިރުފާއްމިލުން ، ދެން الله سبحانه
وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ .

آمنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِليْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنونَ كُلٌّ آمنَ بِاللَّه وَملائِكَتِهِ وكُتُبِه وَرُسُلهِ لا نُفرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلهِ وَقالوا سمعْنَا وأَطعْنا غُفْرَانك رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ

لا يُكلِّفُ اللَّه نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ، رَبَّنَا لا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَو أَخْطَأْنَا

رَبَّنَا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حملْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا

رَبَّنَا ولا تُحَمِّلْنَا مَالا طَاقَةَ لَنَا بِهِ

واعْفُ عَنَّا واغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْت مَوْلانَا فانْصُرْنا عَلَى الْقَومِ الْكَافِرِينَ

ތަރުޖަމާ: رسول އެއްސު ، އެކަލާކުގެފާނު ދިޔަ ރަސޫލާގެ حضرة ން ބާވައިލެއްވި އެއްޗެއްސަށް (އެބައި : ކީރިތި قران އަށް) رسول އާއި مؤمن ން إيمان ވެއެވެ . އެ އެންމެން الله އާއި ، އެކަލާގެ ملائكة ންނާއި ، އެކަލާގެ (ބާވައިލެއްވި) ފޮތްތަކާއި ، އެކަލާގެ ފޮނުއްވި رسول ންނަށް إيمان ވެއެވެ .(އެއުރެން ބުނެތެވެ .) ތިމަންމެން ، އެކަލާގެ رسول ންގެ ތެރެއިން އެކަކާއިމެދުވެސް ތަފާތެއް ނުކުރަމުއެވެ . އަދި ،އެއުރެން ބުނެއެވެ . ތިމަންމެން އަޑު ޙަމަމެން ވެއްޖީމެވެ .އަޅުގަނޑު ތިރީ ރަސޫލާ ރަސޫލާއެވެ! އަޅުގަނޑު ފޮނު ފެއްސެވެއި ފުށްދުވެއެވެ! އަދި ،އެނބުރި ދިޔުންވަނީ ، އިބުރާހީމްގެ حضرة އަށެވެ .

الله، އެއްވެސް نفس އަކަށް ، އެ نفس އަކަށް ކުޅަދާނަވާވަރަށް މެނުވީ ތަކަލީފު ދެއްވާ تكليف އެއް ނުދެއްވައެވެ . އެ نفس އެއް ހެޔޮކަމަކުން ލިބޭ (ގެ ثواب) އެ نفس އަކަށް ވެއެވެ . އަދި ، އެ نفس އެއް ހުރި ނުބައިކަމަކުން (ގެ عقاب)އެ نفسއެއްގެ މައްޗަށް ވެއެވެ .އަޅުގަނޑު

ފަހެ ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެން ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ، قصد އެއްނޫޅި އަޅަމެންނަށް ކުށެއް ވެއްޖެނަމަ (އަޅަމެން) އަޅަމެންނަށް عقوبات ނުދެއްވާނދޭވެ! އަޅަމެންގެ ފަހެރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންގެ ކުރިން ތިބި މީހުންނަށް އުފުލުވުން ޖެއްސެވި ފަދަ ބުރަކަމެއް އަޅަމެން އުފުލުމަށްނުޖެއްސަވާނދޭވެ! އަޅަމެންގެ ފަހެ ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންނަށް އަޅަމެންނަށް ކުޅަދުންވުމެއްނުވާ ކަމެއް އުފުލުމަށް އަޅަމެންނަށް ނުޖެއްސަވާނދޭވެ! އަދި ، އަޅަމެންނަށް عفو ކުރައްވާނދޭވެ!އަދި ، އަޅަމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!އަދި ،އަޅަމެންނަށްرحمة ލައްވާނދޭވެ! އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަޅަމެންގެ އެހީތެރިވެރިޔާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ފަހެ ، كافر ވެރިންނާ ދިމާކޮށް ގައުމަށް އަޅަމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ !

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ދީނުގައި بدعة އާއި، އާކަންތައްތައް އުފެއްދުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (يونس 32): {فماذا بعد الحق إلا الضلال}.

ބިލަބައިމިނުންވި، حق ވަނީ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، حق ގެ ނުފެނުމުގައި ވަނީ ގުމުރާހުވުން ނޫން އެހެން ކަމެއް ހުރިތޯ؟

وقال تعالى (الأنعام 38): {ما فرطنا في الكتاب من شيء}.

ފޮތުގައި (ލޯޙުލްމަޙްފޫޡާ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކޮށް ނުލައްވަމުއެވެ.

وقال تعالى (النساء 59): {فإن تنازعتم في شيء فردوه إلى اللَّه والرسول}: أي الكتاب والسنة.

(އެބަހީ އެކަމަކާދި ގެނު الله އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޙުކުމް އޮތްގޮތެއް ބަލައި އެގޮތަށް ޢަމަލުކުރާށެވެ!)

وقال تعالى (الأنعام 153): {وأن هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه، ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله}.

އަދި މިއީ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ސީދާވެގެންވާ ތެދު މަގެވެ. ފަހެ، އެމަގަށް ތިޔަބައިމީހުން تبعވާށެވެ !(އެހެން މަގުމަގަށް ތިޔަބައިމީހުން تبع ނުވާށެވެ! (އޭރުން) އެކަލާނގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون اللَّه فاتبعوني يحببكم اللَّه، ويغفر لكم ذنوبكم}

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައިވަންޏާމު، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންނާކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން، الله، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބި ވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة فنقتصر على طرف منها:

169 عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ أَحْدثَ في أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فهُوَ رَدٌّ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « مَنْ عَمِلَ عملاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ ردٌّ » .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި އައިސްފައިނުވާ ކަމެއް އެދީނުގައި އަލުން އުފައްދައިފިނަމަ އެކަމަކީ ރައްދުކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި އައިސްފައިނުވާ ޢަމަލެއް ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އެކަމެއްވާނީ باطل ވެގެންނެވެ.

170 وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، إِذَا خَطَب احْمرَّتْ عيْنَاهُ ، وعَلا صوْتُهُ ، واشْتَدَّ غضَبهُ ، حتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ يقُولُ : «صَبَّحَكُمْ ومَسَّاكُمْ » ويَقُولُ : « بُعِثْتُ أَنَا والسَّاعةُ كَهَاتيْنِ » ويَقْرُنُ بين أُصْبُعَيْهِ ، السبَابَةِ ، وَالْوُسْطَى ، ويَقُولُ: « أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ خيرَ الْحَديثَ كِتَابُ اللَّه ، وخَيْرَ الْهَدْى هدْيُ مُحمَّدٍ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدثَاتُهَا وكلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ » ثُمَّ يقُولُ : « أَنَا أَوْلَى بُكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ . مَنْ تَرك مَالا فَلأَهْلِهِ ، ومَنْ تَركَ دَيْناً أَوْ ضَيَاعاً، فَإِليَّ وعَلَيَّ » رواه مسلم .

وعنِ الْعِرْبَاض بن سَارِيَةَ ، رضي اللَّه عنه ، حَدِيثُهُ السَّابِقُ في بابِ الْمُحَافَظةِ عَلَى السُّنَّةِ.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جابر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުތުބާ خطبة ދެއްވާއިރު (ނަބިއްޔާ ކުރެއްވިކަމާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލުމާއި ހިނދުކޮޅަކުން އަދި عذاب އަތުވެދާނެކަމުގެ އިންޒާރު ދެއްވާ ހިނދު)ދެލޯ ރަތްވެގެން ދިޔުމާއި އަޑުމަތިވެ ދެއްވެވިއެވެ. އަދި ކޯފާވެ އިސްތިޔާރާ ދިޔަނުދީ ދުޝްމަނުން ހަމަލާދޭން ތައްޔާރުވާއިރު ދުޝްމިނުން (އައީ ދުޝްމިނުން)ގެ ފަރާތުން ހުޝިޔާރު ކުރުވާ ސިފައިންގެ ވެރިއެއް ފަދައިން ހުއްޓެވެ. ވިދާޅުވެއްވަނީ ހެނދުނުއްވެސް ހަވީރުވެސް އޭނާ ޖެއްސިޔަށް ދެވޭނެފަދައެވެ. ޖިހާދު ދުޝްމިނުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ކުޅިކޮށް ބަދަލުގައި އަހަރެން ފޮނުއްވެވުނީ (ވުސްޠާ) އިނގިލިއާއި ސަބާބާ އިނގިލިފަދައެވެ. (މިވަނީ ކިޔާމަތާއި އަހަރެމެން ދެމެދު ދުރުވުމެވެ.)

(ދަންނަވައެވެ!) އަދި އެކަލޭގެފާނު (އެއުރެން ހުޅުވާލާ ހިތްހަމަޖެހުން) ވިދާޅުވިއެވެ. ޖަމާޢަތްތަކާގުޅޭ
بعثة އާއި قيامة ވުމާއި ދެމެދުވަނީ މުޅިޒަމާނެއްގެ ކުރުކޮޅެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް އިންސާނުންނާއި ދުރު
އިންސާނީ ދުއާކުރުމާއި ދުއިންސާނީދުރުން ހަރާމް ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
މުސްލިމުން ދަންނަ ހުއްޖަތް . ފަހު ހަމަކަމަކުރަން އަންމަ މީހުންގެ ބަސްމަގުދުވާ الله ގެ
ކާމިލުކަން . އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ހިދާޔަތަކީ رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެންގުޅުއްވި
ހިދާޔަތެވެ . އަދި އެންމެ ނުބައިކަންތައް ކަންތައްތަކީ އާދަކުރުތަކެވެ . އަދި (
ދީނުގައި އަލަށް އުފައްދާ ކަންތަކެވެ بدعةއަކީ ކޮންމެ ގޯސްކަމެއްކަމެވެ . ދީން އުއްމަތަށް حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ . ޖަމާޢަތްތަކާގުޅޭ مؤمنންގެ މައްޗަށް އުމުރުން އަމުރަށް ނަހީކުރުމާއި ނަސޭހަތްތެރިވުން
ތަޢުން حق ވަރުގަދަކުރުމެވެ . (އަހަރެންގެ) އުމުރުން (ދީނުދައްކައި ހިނދު) މުދަލާއި ދަރިން
ލިބުނު އުމުރުގެ ކުރިޔާމަތެވެ . އަދި އަޅުން މުއުގެ މައްޗަށް ދަރުމަދޭން އެވާދިޔުން
ނަފްސު ކުރައްވާފައި ފަރާތާއިމީ ކަލާމީ ވަނީވަނީ އަރުވާ ޖަންމުލީ
ޖަމާޢަތްތަކާގުޅޭ މައްޗަށެވެ .

باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

ރަނގަޅުކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކުން ހެދި ދަރުމަވެރިޔާއި، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކުން ހެދި
عذاب ލިބުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب.

قال اللّه تعالى (الفرقان 74): {والذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة أعين، واجعلنا للمتقين إماماً}.

އަދި އެއީ ބުނާމީހުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންގެ އަނބިންގެ ކިބައިންނާއި، އަހަރެމެންގެ ދަރިންގެ ކިބައިން ލޯތަށް ފިނިކަން ލިބޭގޮތް އަހަރެމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި تقوى ވެރިންނަށް އިމާމުންކަމުގައި އަހަރެމެންނަށް ލައްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (الأنبياء 73): {وجعلناهم أئمة يهدون بأمرنا}.

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން ތޫރުގެ ތަޤްވާވާ އިހާތުން ކަމުގައި،
ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަބަދީވުން ޚާއްޞަވޭ.

171 عَنْ أَبَي عَمرٍو جَرير بنِ عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا في صدَرْ النَّهارِ عِنْد رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَجاءهُ قوْمٌ عُراةٌ مُجْتابي النِّمار أَو الْعباءِ . مُتَقلِّدي السُّيُوفِ عامَّتُهمْ ، بل كلهم مِنْ مُضرَ ، فتمعَّرَ وجهُ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لما رأَى بِهِمْ مِنْ الْفَاقة ، فدخلَ ثُمَّ خرج ، فَأَمر بلالاً فَأَذَّن وأَقَامَ ، فَصلَّى ثُمَّ خَطَبَ ، فقَالَ : {يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خلقكُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدةٍ } إِلَى آخرِ الآية: { إِنَّ اللَّه كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً} ، وَالآيةُ الأُخْرَى الَّتِي في آخر الْحشْرِ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا اتَّقُوا اللَّه ولْتنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمت لِغدٍ} تَصدَّق رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمِه مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صَاعِ بُرِّهِ مِنْ صَاعِ تَمرِه حَتَّى قَالَ : وَلَوْ بِشقِّ تَمْرةٍ فَجاءَ رَجُلٌ مِنْ الأَنْصارِ بِصُرَّةٍ كادتْ كَفُّهُ تَعجزُ عَنْهَا ، بَلْ قَدْ عَجزتْ ، ثُمَّ تَتابعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِياب ، حتَّى رَأَيْتُ وجْهَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يتَهلَّلُ كأَنَّهُ مذْهَبَةٌ ، فقال رسولُ اللَّهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ سَنَّ في الإِسْلامِ سُنَّةً حَسنةً فَلَهُ أَجْرُهَا، وأَجْرُ منْ عَملَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ ينْقُصَ مِنْ أُجُورهِمْ شَيءٌ ، ومَنْ سَنَّ في الإِسلامِ سُنَّةً سيِّئَةً كَانَ عَليه وِزْرها ووِزرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بعْده مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزارِهِمْ شَيْءٌ » رواه مسلم .

قَوْلُهُ : « مُجْتَابِي النَّمارِ » هُو بالجيمِ وبعد الأَلِفِ باء مُوَحَّدَةٌ . والنِّمَارُ : جمْعُ نَمِرَة، وَهِيَ : كِسَاءٌ مِنْ صُوفٍ مُخَطَّط . وَمَعْنَى « مُجْتابِيها » أَي : لابِسيهَا قدْ خَرَقُوهَا في رؤوسهم . « والْجَوْبُ » : الْقَطْعُ ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بالْوَادِ } أَيْ : نَحَتُوهُ وَقَطَعُوهُ . وقَوْلُهُ « تمعَّرَ » هو بالعين المهملة ، أَيْ : تَغيرَ . وَقَوْلُهُ: « رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ » بفتح الكاف وضمِّها ، أَيْ : صُبْرَتَيْنِ . وَقَوْلُهُ : « كَأَنَّه مَذْهَبَةٌ» ه و بالذال المعجمةِ ، وفتح الهاءِ والباءِ الموحدة ، قَالَهُ الْقَاضي عِيَاضٌ وغَيْرُهُ . وصحَّفَه بَعْضُهُمْ فَقَالَ : « مُدْهُنَةٌ » بدَال مهملةٍ وضم الهاءِ وبالنون ، وَكَذَا ضَبَطَهُ الْحُمَيْدِيُّ ، والصَّحيحُ الْمَشْهُورُ هُوَ الأَوَّلُ . وَالْمُرَادُ بِهِ عَلَى الْوَجْهَيْنِ : الصَّفَاءُ وَالاستِنَارَةُ .

ރާމް ﷲ ޢަންހުސްނެވިގެން أَبَو عَمرو جَرير بنِ عبدِ اللَّه ގެ ރިވާޔަތް ބޮޑުވާގޮތުން ވެއްޖެ .

ވިދާޅުވެއްޖެ .އަހަރުމެން ހުރީމު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި ތިއްބާ ބަރަހަނާގެ ބައިވަރު އެއްތަނާ . އެމީހުން ތިބީ ހެދުން ބޮޑުކޮށް ގެނެސް އިރުވާން ނިވާ ކުރުވައިގެން . އަދި ކަނޑިގައި ތިބީ ބާރާތާ އަޅާގެންނެވެ . އަދި ކަނޑުފަރާގައި ތިބީ ކަނޑި އަޅުވައިގެންނެވެ . އަދި އެމީހުންގެ ގިނަ މީހުންނަކީ مُضر ޤަބީލާގެ މީހުންނެވެ . އަދި ކިޔައިބޭ!އެމީހުން އެންމެންނަކީވެސް އެޤަބީލާގެމީހުންނެވެ.(ދެންނަހުއެވެ.) މިމީހުންނަކީ ކާފަރުންނައި ހަނގުރާމަކުރާ ބައިތައްޔާރުވެތިބީ އެހެންބައިގައި ދިރުވާ މީހުންނެވެ.) (ހަމަތަކެތި) މިމީހުން ދިމާ ހާލު ފެނިވަޑައި رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދެރަވެވަޑައި ބޮޑުވެސް ދުވަހު މުޖުތަމަޢުގެ ދިރުއްވާ. އަދި އެއްކޮޅު ނުބައި އަދިއަށް ގަބަލެއް ވަދެ ވަޑައިގެންފަ. (އެއްކޮޅު ނިޔާމުގެ ސަލަވާތަ) ނިކަމު ވަޑައިގެން بلالގެ ފާނަށް މުނޑޫ ކަމަޑިން ބަންގި ގޮވުމަށް ބަންގި ދެއްވިއެވެ . އެހެންކަމުން بلالގެފާނު ބަންގި ދެއްވިއެވެ . އަދި އިޤާމަތްވެސް ދެއްވީ قمة ދެއްވިއެވެ . އަދި އިޤާމަތް ދީފަ ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި (ސުންނަތް އަދާ ކުރައްވަމުންދިޔަ) މިސްކިތްތެރިޔާ މުޞީބާ ކުރައްވާ حديث ފުރުކުރައްވަވައިގެ . (އާ މިސްކިތުންނެވެ .) މާތް ﷲ سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވަވައިގެ .

{يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خلقكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدةٍ } إِلَى آخرِ الآية: { إنَّ اللَّه كَانَ عَليْكُمْ رَقِيباً}

މާނައީ އޭ މިސްކިތުން ނާސް!ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ބާރުވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް ރަބަނަ ތިޔަ ބައިމީހުން ތަޤވާވެރިވާށެވެ . އަކާމްގައި އެންމެ ފުރާނައިކަން ތިޔަ ބައިމީހުން ހައްދަވައި ރަސްކަލާނގެއަށްވެ. އަދި އިނގިރާނގެ ރަބައިން އެކަ އަނބެ ޖިންސު ހައްދަވައިގެއް. އަދި އެދެބަސްކަލާނގެ ރަބައިން ގިނައަދަދުތަކަށް އެންމެނުވެސް ފިރިހެން ފުދުކުރައްވާ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން ﷲ ގެ ރަބައަށް تقوىވެރިވާށެވެ . އަކާމްގައި ކަލާނގެ ރަސްކަލާނގުގެ މުދާވެރިކަން ތިޔަބައިމީހުން އަޅަކަކީ އަނގަބައި ސުވާލުކަން ކަނޑަމުން އަދި އެގެ ރަސްކަލާނގެއަށް . އަދި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުންބަޔަކު ރައްކާތެރިވެ

ސަވާބުލިބެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކުރުމުގެ ދައުލަތް ބައްލަވާ ކަލަކާ ކަމުގައި
މާތް الله ވާއެވެ .

މާތް الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވާފައެވެ . { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ}

މާނައީ:- އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! الله އަށް ބިރުވެތިވާށޭ ދުރުވިބޭ
ހުރިކަމެވެ. ކޮންމެ ނަފްސެއްގެ މަތީގައި ކުރަމުން ހިނގާ عملތަކާ ގުޅޭ ކަމުގައި ވިސްނައި
ނަޒަރު ހިންގާ ހުރިކަމެވެ .

އެހެންވީމާ ދީނާރަކުން ރިހި ދީނާރެއް صدقة ކުރައްވާށެވެ . درهم ރިހި ދީނާރެއް
درهم ދިރުހަމުން صدقة ކުރައްވާށެވެ . ހުރިހާ ރިހި ދީނާރު ހުރިހާ ގޮތަކުން .

އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރަކުން އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ . އަދި އިސްލާމްދީނުގައި ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދީފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނުބައި ޢާދައި އަދި އެމީހާއަށްފަހު އެއަށް عمل ކުރާހާ ބައެއްގެ ސަބަބުން (قيامَةِ އާއި ޖެހެންދެން) އެމީހަކަށް عذاب ލިބިގެންދާނެއެވެ . އެގޮތުން އެމީހާއަށް عذاب ލިބޭ ލިބުމުކަން އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ عذابން އެއްވެސް މިންވަރަކުން އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ .

172 وعن ابن مسعودٍ رضي اللّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ليس مِنْ نفسٍ تُقْتَلُ ظُلماً إلاَّ كَانَ عَلَى ابنِ آدمَ الأوّلِ كِفلٌ مِنْ دمِها لأَنَّهُ كَان أَوّل مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި عبدالله بن مسعودٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ދުނިޔެމަތީން އެއްވެސް މީހަކު ނާހައްގުން ގަތުލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެމީހަކު ގަތުލުކުރުމުގެ ފާފައިން ބައި عذابގެ މިންވަރަށް عذاب آدم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން (ގާބީލު) އަށް ލިބޭނެއެވެ . ސަބަބަކީ އޭނާ އެންމެ ފުރަތަމަ މީހުން ބިންމަތީގައި ނާހައްގުން ގަތުލުކުރުމުގެ ނުބައި އާދަ ފެށި މީހާ ކަމުގައި ވާތީއެވެ.

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް މަގުދައްކައިދިނުމާއި ތެދުމަގަށް ގޮވާލައިދިނުމުން ހެޔޮ ثواب އާއި ނުބައިމަގަށް މަގުދައްކައިދިނުމުން ނުބައި عذاب ލިބޭ ކަމުގެ باب

قال تعالى (القصص 87): {وادع إلى ربك}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ދީނަށް (މުސްލިމުންނަށް) ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (النحل 125): {ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة}.

حكمة އާއި، ރިވެތި وعظ އާއި އެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (المائدة 2): {وتعاونوا على البر والتقوى}.

އަދި ހެޔޮކަންތަކުގައްޔާއި، تقوى ވެރިވުމުގެ މަސައްކަތުން ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީ ވާގިދޭށެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 104): {ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير}

ހެޔޮކަމުގެ ދަޢުވަތުދޭ އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައި ކަންތައް ނަހީކުރާ ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާން ވާނެއެވެ!

173 وعن أَبِي مسعودٍ عُقْبَةَ بْن عمْرٍو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ دلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مثلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو مسعود عُقْبَةَ بْن عمْرٍو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ހަބަރުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަކަށް މަގު ދައްކާދީ މީހަކަށް ވެސް އެކަމެއް ކުރި މީހަކަށް ލިބޭ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ.

174 وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «منْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ منْ تَبِعَهُ لا ينْقُصُ ذلكَ مِنْ أُجُورِهِم شَيْئاً ، ومَنْ دَعَا إِلَى ضَلالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لا ينقُصُ ذلكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئاً » رواه مسلم.

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ހަބަރުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތެދުމަގަށް ގޮވާ މީހާއަށް އެކަން عمل ކުރާ މީހަކަށް ލިބޭ ފަދައިން ހެޔޮ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ . އަދިވެސް

މަގުދައްކާ މީހާއަށް ثواب ލިބޭ ލިބުމަކުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދެއެވެ. އަދި ނުބައި މަގަށް މަގުދައްކާ މީހާއަށް އެއަށް ޢަމަލުކުރާ މީހަކަށް ލިބޭފަދައިން ފާފަ ލިބެމުން ދެއެވެ. އެގޮތުން ފާފައަށް މަގު ދައްކާ މީހާއަށް ފާފަ ލިބޭ ލިބުމަކުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ފާފައިން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދެއެވެ.

175 وعن أَبي العباسِ سهل بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال يوْمَ خَيْبَرَ : « لأعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غداً رَجُلاً يفْتَحُ اللَّه عَلَى يدَيْهِ ، يُحبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، ويُحبُّهُ اللَّه ورَسُولُهُ » فَبَاتَ النَّاسُ يدُوكونَ لَيْلَتهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . فَلَمَّا أصبحَ النَّاسُ غدَوْا عَلَى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : كُلُّهُمْ يَرجُو أَنْ يُعْطَاهَا ، فقال: « أَيْنَ عليُّ بنُ أَبي طالب ؟ » فَقيلَ : يا رسولَ اللَّه هُو يَشْتَكي عَيْنَيْه قال : « فَأَرْسِلُوا إِلَيْهِ » فَأُتِي بِهِ ، فَبَصقَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في عيْنيْهِ ، ودعا لَهُ ، فَبرأَ حَتَّى كأَنْ لَمْ يكُنْ بِهِ وَجعٌ ، فأَعْطَاهُ الرَّايَةَ . فقال عليٌّ رضي اللَّه عنه : يا رسول اللَّه أُقاتِلُهمْ حَتَّى يكُونُوا مِثْلَنَا ؟ فَقَالَ : « انفُذْ عَلَى رِسلِكَ حَتَّى تنْزِلَ بِساحتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلامِ ، وَأَخْبرْهُمْ بِمَا يجِبُ مِنْ حقِّ اللَّه تَعَالَى فِيهِ ، فَواللَّه لأَنْ يَهْدِيَ اللَّه بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمَ» متفقٌ عليه.

قوله : « يَدُوكُونَ » : أَيْ يخُوضُونَ ويتحدَّثون ، قوْلُهُ : « رِسْلِكَ » بكسر الراءِ وبفَتحِهَا لُغَتَانِ ، وَالْكَسْرُ أَفْصَحُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو العباس سهل بنِ سعد السَّاعِدِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَيْبَرَ ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާދަމާ ތިމަންރަސްގެފާނު މިދިދަ [illegible] [illegible] ބޭކަލަކަށް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި އެބޭކަލެއްގެ އަތްމަތިން މާތް الله (خَيْبَر) فتح ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި [illegible] الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވާ ބޭކަލަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސުން ލިބިގެން ވެއެވެ. އަދި އެބޭ ކަލަކަށް

އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ މޮޢުޖިޒާތުގެ ވެއެވެ . ފަދަ އެބަސްފުޅު އަޅުވިފައި މިސްބާހަށް
އެކީ ނިދިކަރުވިތަކު އެދިދަ ދުބާރު މިހާރި ދަދު ފިކަރުވަމުން ދަނީ ތިއްބަވައިގެންވާ
حال ގައިވެ. އެއަށް ފަދަ ވިދިސް ވިމާދަރާ އެންމެންވެސް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّمއަރިހަށް އައުމެވެ . ކަންމު ބަރާބަރުވެސް އައިމުދު ކަންގަނޑު ހުރިހާވީ އެދިދަ
މިހެންހަމަ ދިބޭގަނޑެވެ . ފަދަ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ .
عليٌّ بنُ أَبي طالب ގެ ފާނު ކަބައި ހަމަވެ؟ ފަދަ އަލަމާގެ ފާނުނަތް ދަންނަވަނީވެ. އާ الله
ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެ صحابيވަރި ތަކުގެ އެދާސް ކަންދޮވައިގެ ދަމިގައެވެ. حديث
ކިޔުއްވިއެވެ. މިހެންކަމާގެފާނުގެ އަރިހަށް އެ صحابي ގެންނަވައިގެ . ދަނީ عليގެފާނު
އަލަމާގެފާނު އަރިހަށް ގެންވައިގެ .އަރިހުގައި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ،(އާމީ الله
ކިޔުއްވަންޖެހޭ) عليگެ ފާނުގެ ލޮ ފަދަން ދުދީ ހުއްވިއެވެ . އަދި شفاء ލިބި އެދި دعاء
ކުރައްވިއެވެ. އަރިހުގައި އަލަމާއް ފަސްއަރާވެގެން ދިއައިއް ބަޔާކުރެން ހިދީ ބައްޔައް ނުލަ
ހެންނެވެ. ދަނީ އަލަމާގެފާނު عليގެފާނުގެ އަތްޔަކަން ދިޔައަމު ދޭއްވިއެވެ. އަރިހުގައި
عليގެފާނު ދަންނަވިއެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުން މިހަން ކަންދުރައިން
ވަރަދާނުދަން(އެބަހީ އިސްލާމް ވެއްޖެއްސަދަދުދަން ދަނީ) ހަނގުރާމަކުރާނަމު ތޯއެވެ ؟ حديث
ކިޔުއްވިއެވެ . އާދެއެގެ މަތިން ދިބީކުރާކަމުން ގެންދަވާށެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި ހަމައަށް
ދިޔުމުން އެންމެ ފުރަތަމަ އިހުސާނެ މާތް ކަމެއް އިސްލާމް ގެވަނައެވެ . އަދި އެމީހުންގެ
މައްޗަށްވާ الله ގެ ހައްގު އަންގަ ވިދާވާ ދެއްވާށެވެ. ފަދަ ދާމާ الله ގަސަމާ ހަމަކަށަ
ބަޔަކު. ވިއްބައިމީހުންގެ މަތިއިން މީހަކުގެ ފުރަން އެހެން މީހަކު މިދުދޭގެ ފަހުން
ރަތް ޖަމަލު ނުވަތަ ވަލުން ހުއް ވެގެން ވެއެވެ .

176 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَنْ فَتًى مِنْ أَسْلَمَ قال : يا رسُولَ اللَّه إِنِّي أُريد الْغَزْوَ ولَيْس مَعِي مَا أَتجهَّزُ بهِ ؟ قَالَ : « ائْتِ فُلاناً فإِنه قَدْ كانَ تَجَهَّزَ فَمَرِضَ » فَأَتَاهُ فقال : إِنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُقْرِئُكَ السَّلامَ ويَقُولُ : أَعْطِني الذي تجهَّزْتَ بهِ ، فقال : يا فُلانَةُ أَعْطِيهِ الذي تجَهَّزْتُ بِهِ ، ولا تحْبِسِي مِنْهُ شَيْئاً ، فَواللَّه لا تَحْبِسِينَ مِنْهُ شَيْئاً فَيُبَارَكَ لَكِ فِيهِ . رواه مسلم .

ދާން ﷲ ޢަންހުމަސްޢޫދުގެ أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ · أَسْلَم ޤަބީލާގެ
ޒުވާނަކު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ޖިހާދުކުރުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ އަތުގައި ޖިހާދަށް
ތައްޔާރުވާން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ފުލާނާގެ ގާތަށް
ދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ޖިހާދަށް ތައްޔާރުވެފައި އޮތް އިރު ބަލިވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭނާ
ކައިރިއަށް ގޮސް ދައްކަވާފައިވެއެވެ. ދެން އެޒުވާނާ އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. އަދި
ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިބާއަށް
ސަލާމް ދެންނެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ ތައްޔާރުކުރި ތަކެތި ތިމަންނަށް
އެއްޗެއް ދީފާނެ. އެއްޗެއް ތިމަންނައަށް ދޭށެވެ. އަދި އެ صحابي އެކަމަ
އަންބެއްގެ ގާތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތައްޔާރުކުރި ތަކެތި ހުރިހާ ތަކެތި
ދޭށެވެ · އަދި އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ހިފަހައްޓައިނުލާށެވެ · ފަހެ ﷲ
ﷲ ގަސަމަށް · ތިމަންނަ އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ހިފަހައްޓައި ނުލާނަމެވެ.
އެހެން ތަކެތީގެ ބަރަކާތް ލިބިގެންވާނެއެވެ ·

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމުގައި އެހީތެރިވުމުގެ ބާބު باب

قال اللّه تعالى (المائدة 2): {وتعاونوا على البر والتقوى}.

އަދި ހެޔޮކަންތަކާއި ، تقوى ވެރިވުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު
އަނެކަކަށް އެހީވާށެވެ ، ވެރިވެރިވާށެވެ!

وقال تعالى (العصر 1، 2، 3): {والعصر، إن الإنسان لفي خسر، إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات، وتواصوا بالحق، وتواصوا بالصبر}

ޢަމާން ގެންދިއުމެވެ . ހަދުކަށަވަރުން ، އިންސާފު ވެރި ، ގެއްލުމެއްގައި ކަން ކަށަވަރެވެ .

إيمان ވެ صالح عمل ކުރުމާއި ، އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް حق އަށް وصية ކުރުން ، އަދި
އެކަކު އަނެކަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصية ކުރުން އުމުރު މީހުން ގެއްލުމެވެ .

قال الإمام الشافعي رحمه اللّٰه كلاماً معناه : إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه السورة

177 عن أَبي عبدِ الرحمن زيدِ بن خالدٍ الْجُهَنِيِّ رضيَ اللّٰه عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَنْ جهَّزَ غَازِياً في سَبِيلِ اللّٰه فقَدْ غزَا وَمَنْ خلَفَ غَازِياً في أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا» متفقٌ عليه .

ވަނީ الله ރަސޫލާ ކުރެއްވި أبو عبد الرحمن زيد بن خالد الْجُهَنِيِّ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ
މީހަކަށް ސާމާނު ހަދައިދޭ މީހާ ހަމަ ޖިހާދުކުރާ މީހެކެވެ . އަދި ޖިހާދުކުރާ މީހެއްގެ
ގޭބިސީތަކަށް ހެޔޮގޮތުގައި ބަލަހައްޓާ މީހާ ވެސް ހަމަ ޖިހާދުކުރާ މީހެކެވެ .

178 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللّٰه عنهُ أَنَّ رسولَ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بَعَثَ بَعْثاً إلى بَني لِحيانَ مِنْ هُذَيْلٍ فقالَ : « لِيَنْبَعِثْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالأَجْرُ بَيْنَهُمَا » رواه مسلم.

ވަނީ الله ރަސޫލާ ކުރެއްވި أبو سعيد الخُدْرِي ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، هُذَيْل ގަބީލާގެ بنو لِحيان ގަބީލާއަށް ލަޝްކަރެއް
ފޮނުއްވިއެވެ . ފޮނުއްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި ކޮންމެ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު
ޖިހާދަށް ނިކުމެވޭށެވެ . އަދި ދެމީހުންނަށް ثواب ވެސް ހަމައެކަށް ލިބޭނެއެވެ .

179 وعن ابنِ عباس رضي اللّٰه عنهما أَنَّ رسُولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَقِيَ ركْباً بالرَّوْحَاءِ فقال: «مَنِ الْقوْمُ ؟ » قالُوا : المُسْلِمُونَ ، فَقَالُوا : مَنْ أَنْتَ ؟ قال : «رسولُ اللّٰه» فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فقَالَتْ : أَلِهَذَا حَجٌّ ؟ قال : « نَعمْ ولَكِ أَجْرٌ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާށި عبدالله بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން
ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދިމާވީ ކާފިލާއަކާ روحاء
ސަލާމް ކިޔުން ހިސާބުން ގާތްގައި ބައްޔަކާ ބައްދަލުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ
. ތިޔައީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. މުސްލިމުންނެވެ. މުސްލިމުންނެވެ.
ދެން އެބޭކަލުން އާއެސްވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭކަލަކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އަންހެނަކު ކުޑަކުއްޖަކު އުފުއްލާ
ކުރިމަތިލައިގެން ދެންނެވިއެވެ. މިކުއްޖާގެ ވެސް ހެއްޔެވެ حجّ ކުރުން صحّ
ވާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. (صحّ ވާނެއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެބަ أجْر
ލިބޭން ވެއެވެ .

180 وَعَنْ أَبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قال: « الخَازِنُ المُسْلِمُ الأَمِينُ الذي يُنَفِّذُ ما أُمِرَ بِهِ ، فَيُعْطِيهِ كَامِلاً مُوَفَّراً ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إلى الذي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ المُتَصَدِّقَيْنِ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުފުޅުގެ أَبو موسى الأَشْعَرِي ސަލާމަތާއި ސަލަވާތްލެވިގެން ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު
ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . މުސްލިމު
އަމާނާތްތެރި ޚަޒާނާދާރު އެއީ ޙަވާލުކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ފުރިހަމައަށް ކަނޑައެޅި
ކުރިއަށް ގެންގޮސް، ދޭތެރޭގައި ބޭނުންނުކޮށް ދިނީ، އެއަށް ބަދަލުގައި ޚިޔާނާތެއް ނުކޮށް
ފަހަރަކު ދިނުމަށް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު ރުހުމާއެކު ދޭ ނަމަ ދޭ މީހާ އެކަމަށް
ދީފައިވާ ފަދައިން ... ، އެކަމުގައި (ޝަރީ)
ވާހަކަ صدقات ދޭ މީހެއް ކަމުގައިވެއެވެ .

وفي رواية : « الذي يُعْطِي مَا أُمِرَ بِهِ » وضَبَطُوا « المُتَصدِّقَيْنِ » بفتح القاف مع كسر النون على التَّثْنِيَةِ ، وعَكْسُهُ عَلَى الجمْعِ وكلاهُمَا صَحِيحٌ

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . (އެބަޔަކަށް ދީނުގެން އަމުރު ކުރެވިގެންވާ
މީހުންނަށް ދޫކޮށްލާށެވެ .)

باب في النصيحة

نصيحةދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

مؤمنން ވާކަން ކަށަވަރީ، أخ ން ތަކެއް ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى إخباراً عن نوح صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (الأعراف 62):

އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ رسولކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން އިއްވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ތެރިވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭ ކަންތައްތައް الله ގެ حضرةން އަހުރެންނަށް އެނގެއެވެ.

{وأنصح لكم} وعن هود صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (الأعراف 68): {وأنا لكم ناصح أمين}.

އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ رسول ކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން އިއްވަމެވެ. އަދި އަހުރެންނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް أمانة ތެރި نصيحة ތެރިއަކީމެވެ.

رسول ާއަށް نصيحة ދިނުމަކީ އެއީ ބަސްފުޅުގެ މުރާދަށް އިތުބާރުކޮށް އެކަލޭގެފާނު ގެންނެވި رسول ކަން ޤަބޫލުކޮށް އެކަމުން އިމާންވުމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި މަނާކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމާއި އެކަލޭގެފާނަށް ހިތުން ލޯބިވުމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތް ދިރުވުމާއި އަދާކުރާ ވަރުގަދަ އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތް ދިރުވުމާއި މީހުން ކަންތައް ތަކެވެ. މުސްލިމުންގެ

ބެލެއިންވާ ވެރީންނަށް ނަސޭހަތް ބެރިވުން އޮތް ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ ހައްޤުގެ މައްޗަށް
އަމީރުންނަށް ވާގެވެރިވުމާއި އެއްވުން އަމުރުފުޅުތަކަށް ހިންގުމާއި އަމީރުންނަށް
ކިޔަމަންތެރިވުމާއި އަމީރުންނަށް މަޝްވަރާދިނުމާއި ހިތް ބަހުން ހަޤީޤީގޮތުން ދީނުގައި
އަމީރުންނާއި ދަރަޖަ ނަސީހަތްތެރިވުން ކަމުގައިވާ އަމީރުންނަށް ހިތްވަރުދިނުމުގެ މައްޗަށް
މުސްލިމުންގެ ހިތްތަކުގައި ކަމާއި ކުރުމާއި އަމީރުންނަށް ހެދު ދޮގު ކުރަން ފަދަ
ކަންތައްތަކެވެ.

وأما الأحاديث:

181 فَالأَوَّلُ : عن أَبِي رُقَيَّةَ تَمِيمِ بنِ أَوْس الدَّارِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: « الدِّينُ النَّصِيحَةُ » قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ « للَّه وَلِكِتَابِهِ ولِرسُولِهِ وَلأَئمَّةِ المُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ » رواه مُسْلم .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވުމެވި أبو رقية تميم بن أوس الداري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނަކީ އަސްލު
ދިޔުމުގައިވާ نصيحة ބަރުވެގެ.ދީނަކީ ދެންނެވީމެވެ . އެއީ ކާކަށްބާވައެއް ހެއްޔެވެ ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ الله އަށް އިޚްލާސްވުމާއި ތެދުގެ ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ
ފޮތަށް އިޚްލާސްވުމާއި ތެދުގެ ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އިޚްލާސްވުމާއި
ތެދުގެ ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ . އަދި މުސްލިމުންގެ ބެލެއިންވާ ވެރީންނެވެ. އަދި އާންމުންގެ
އާންމުންނެވެ .

ދަންނަވައެވެ. (النصيحة لله) ގެ މާނައަކީ ހިތުންނާ އެކަލާނގެ ވަޙްދާނިއްޔަތަށް އިޚްލާސްވުމާއި،
އެކަލާނގެ ވަޙްދާނިއްޔަތަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރުމާއި އެކަލާނގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި
ސިފަފުޅު ތަބާކޮށް އުނިއިތުރު ބަދަލު ނުގެނައުމާއި އެކަލާނގެ އުނި ސިފަތަކުން އެކަލާނގެ
ހުސްطاهر ކުރުމާއި، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅު ތަބާވެ ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުމާއި،
އެކަލާނގެ ހަދާއިން އަޅުކަން ކުރުމާއި ހިތްހަމަޖެހުމާއި، މީހާކަން ލޯބިވެރިވުމާއި الله ބަލައި

ތިބޭފުޅުންނާއި، ދީނަކަށް ތަބާވުމާއިވާނަމަ ﷲ ތަޢާލާ ތަބާވެވޭތަކުން، ދަރިވަރުން ހިތާމައާއި

ކަމުގައި ދީނުގައި ސަލާމަތްވާނީ، އެބޭފުޅުން ފުރަތަމަ ކިޔަވަންޖެހޭ ނަސޭހަތް ދީނީ ހުކުމް

ވެސް، އެފަދަ ގޮތެއް ދަސްކުރެވޭ ދިޔަމީހާ ސާބިތުވާ ފުރަތަމަ، އެއީވެސް އެކަމަކު ދިޔަ

އިޚްލާސްތެރިވުން ފަދަ އެކަމެއް ކުރެވޭނެ. މިކަމުގައި މި حديث ގައި ﷲ އަށް

ނަސޭހަތްތެރިވުމަކީ އޭނާ އިޚްލާސްތެރިވުމާއި ތިމާގެ ނަފްސު ފަރާތުން ކަމެއްގެ ކުރުމުގައި އެވާ

އަޅުގަނޑުމެން ނަސޭހަތްތެރިވާ ގޮތެވެ. ހުރިހާ ޢިބާދަތެއް ﷲ سبحانه وتعالي

އަށް ކުރުމާއި ނަޢިމަތްތައް ޝުކުރުކުރުން ފަދަ ކަންތައް طاهر ވެގެން ކުރުމެވެ

.

(ولكتابي) އެބައިގެ މާނައަކީ ފޮތަށް ނަސޭހަތްތެރިވުން މާތްވީ ﷲ

ތަޢާލާގެ ފޮތް ކީރިތި ޤުރުއާން އެފަދަ ގޮތަށް ކިޔެވުން ކިޔަވައިދީ ޢަމަލުކުރުން

ދެނެގަތުމާއި ފަހަރެއް ކިޔުމާ ބުނެވޭ ތަޖްވީދުން ކިޔުމާއި ގޮތަކަށް ރުހުމާއި

ފަހުން އެހެން ނުވަތަ ކޮންމެވެސް ގޮތަކަށް ފޮތް ކިޔުން ވެސް ގޮތުން

އެ ފޮތުގެ ތަރުތީބު ކިޔުމުގައި އެފޮތް ހިތުން ވިސްނާ خشوعة ތެރިވުމާއި އެގެ مخرج ތަކުން

تجويدއާއިއެކު ތަރުތީބުގެ މަގުން ހިތުވުމާއި އަދާކުރުމާއި ސާބިތުކުރުމާއި ފަހިކުރުމާއި އެހެނިހެން

ކިތަންމެ ދުވަހަކުވެސް އަދި މިސާލަކަށް ކަމެއްގެ حقّ ގައި އަދާކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް

ފެށުމާއި ކިޔެވުމަށް އެބަހުރިކަމެއް އެ އަންނަ އަޅުގަނޑު ނަސޭހަތް ދެވުން

ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ.

182 الثَّاني : عَنْ جرير بْنِ عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : بَايَعْتُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى : إِقَامِ الصَّلاَةِ ، وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنُّصْحِ لِكلِّ مُسْلِمٍ . متفقٌ عليه .

ދާއިމް ﷲ ރުއްސުންފުޅުވި جرير بْنِ عبدِ اللَّه ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާ ގޮތެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.

މިވަނީ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަތްފުޅުގެ މައްޗަށް بيعة ހެއްދީ ކަންތައްތަކެވެ

ތެރޭގައި ނަމާދު އެގޮތް ފުރިހަމަ ގޮތުގައި (އަދާކުރުން އެއީ ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ޢަދުވެރިކަން

ދޫކޮށްލަމުން) އަދާކުރުމާއި ޒަކާތް ދިނުމާއި އަދި ތިމާގެ ދީނީ ޢިބާދަތް އަދި އެންމެހާ

މުސްލިމުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުން ކަމީ ދީނީ ވާޖިބެއް ކަމެވެ .

183 الثَّالثُ : عَنْ أَنَس رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنَس ގެ ފާނުގެ نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމާގެ އަޚިއަށް ނަފްސަށް އެދޭފަދަ ތަނގެ ކަމެއް ތިމާގެ އަޚާއަށް ޓަކައި ނުދެކޭ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާ ހުއްޓެވެ .

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލުމުގެ މައްސަލަ ބަޔާން ކޮށްދޭ باب.

قال اللَّه تعالى (آل عمران 104): {ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير، ويأمرون بالمعروف، وينهون عن المنكر، وأولئك هم المفلحون}.

ހެޔޮކަމުގެ މަގަށް ގޮވާ، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާހުށިކަމެވެ! އެއުރެންނީ ހަމަ ދިނުންވެރިވީ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 110): {كنتم خير أمة أخرجت للناس: تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر}.

މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރެވުނު އެންމެ ހެޔޮ أمة އަކީ ތިޔަބައިމީހުންނެވެ. (އެގޮތުން) ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭފާނު عفو ކުރައްވަމުން ގެންދަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގެންނެވާށެވެ!

وقال تعالى (التوبة 71): {والمؤمنون والمؤمنات بعضهم أولياء بعض: يأمرون بالمعروف، وينهون عن المنكر}.

مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمن އަންހެނުންނީ އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ އެހީތެރިކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. އެއުރެން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރެއެވެ. އަދި އެއުރެން ނުބައި ކަންތައް ނަހީކުރެއެވެ.

وقال تعالى (المائدة 78): {لعن الذين كفروا من بني إسرائيل على لسان داود وعيسى ابن مريم، ذلك بما عصوا وكانوا يعتدون: كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه؛ لبئس ما كانوا يفعلون}.

إسرائيل ގެ ދަރިކޮޅުގެ ތެރެއިން كافر ވި މީހުންނަށް، داود ގެދުލާއި مريم ގެފުތުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެދުލުން ދުއްޓެލެވުން لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ އެއުރެން އުރެދުނު ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެއުރެން ހައްދުފަހަނަޅައި ދިޔަކަމުގައި އެއުރެން ތިބިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއުރެން ކުރި ނުބައިކަންތައް، އެއުރެން އަންނައުނބަތަނެއް ނަހީކުރެއް ނުކުރެއެވެ.

وقال تعالى (الكهف 29): {وقل الحق من ربكم فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر}.

އަދި ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ حق ތެދެވެ. ފަހެ، ބޭނުން މީހަކު ايمان ވާށެވެ! އަދި ބޭނުން މީހަކު كافر ވާށެވެ!

وقال تعالى (الحجر 94): {فاصدع بما تؤمر}.

ފަހެ، ކަލޭގޮތަށް أمر ކުރައްވާލެއްވި ފާޅުގައި دين އަންގަވައިދެއްވާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 165): {فأنجينا الذين ينهون عن السوء، وأخذنا الذين ظلموا بعذاب بئيس بما كانوا يفسقون}. والآيات في الباب كثيرة معلومة.

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގަދަފަދަވަގެންވާ عذاب އަކުން އަނިޔާވެރިވި މީހުން ހިއްޖީވިމުވޭ.
(އާދެ) އެއުރެން فاسق ވީ އުޅުން ކަމުން ޖަޒާއެވެ.

وأما الأحاديث

184 فالأَوّلُ : عن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « مَنْ رأَى مِنْكم مُنْكراً فَلْيغيِّرْهُ بِيَدِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطعْ فبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبقَلبهِ وَذَلَكَ أَضْعَفُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أَبو سعيد الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ . އަލްޙަމްދުލިއްލާހް حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުންކަރެއް ފެނިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެކަން އަތުން ބަދަލު ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ނުވެއްޖެނަމަ އެކަން އަތުން ބަދަލުކުރާށެވެ . ފަހެ (އަތުން ބަދަލުކުރުމުގެ) ކުޅަދާނަކަން ނުވެއްޖެނަމަ ދުލުން ދުލުން ބަދަލުކުރާށެވެ . ފަހެ (ދުލުން ބަދަލުކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ނުވެއްޖެނަމަ) ހިތުން އަދާވާ ނަފުރަތު ކުރާށެވެ . އަދި އިމާންކަމުގެ އެންމެ ދެރަ ދަރަޖައެވެ.

185 الثَّاني : عن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «مَا مِنَ نَبيٍّ بعَثَهُ اللَّه في أُمَّةٍ قَبْلِي إلاَّ كان لَه مِن أُمَّتِهِ حواريُّون وأَصْحَابٌ يَأْخذون بِسُنَّتِهِ ويقْتدُون بأَمْرِه، ثُمَّ إِنها تَخْلُفُ مِنْ بعْدِهمْ خلُوفٌ يقُولُون مَالاَ يفعلُونَ ، ويفْعَلُون مَالاَ يُؤْمَرون ، فَمَنْ جاهدهُم بِيَدِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وَمَنْ جاهدهم بقَلْبِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، ومَنْ جاهَدهُمْ بِلِسانِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وليس وراءَ ذلِك مِن الإِيمانِ حبَّةُ خرْدلٍ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ عبدالله بن عباس بن مسْعُودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންނާގެ ކުރީގައި ފޮނުއްވި ކޮންމެ الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި އެންމެ ނަބިއްޔަކަށް އެބޭކަލުންގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން إخلاصތެރި އެހީތެރިންނާއި އަޞްޙާބުން ވެއެވެ. އެމީހުން

އެރަސޫލާގެ ސުންނަތްތަކަށް އަދަބުކުރުމަށް ގޮސްދެވިއެވެ . އަދި އިބާދަތްތަކުގެ އަމަރުފުޅުތަކަށް ތަބާވުމަށް ގޮސްދެވިއެވެ . ދެން އެކަ ފުރަ ޖަމާޢަތުގައި އެކުލަ ބަހައިނުލައްވައެވެ. އެހީން ދެއްކެވި ވަރަކާއި އެއްގޮތަށް عملއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ދީނުގައި ކަނޑައެޅުއްވި ގޮތަށް ފިޔަވައި عملއެއް ނުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އެއީން މިހާރު ބިދުޢަތްތެރިން އެކި ފަހެ މުއްމިނުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ދުވަސް އިސްލާމްދީނަށް ބިދުޢަ ކަންތައްތެރިއެކި ފަހެ މުއްމިނުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތުން ބިދުޢަތްތެރިން (އެބައީ އަސާސަށް ހިތުން އިސްލާމްދީނަށް އަމުރުކުރުމާއި ސުންނަތްތަކާއި އަދި الله އަށް ދަރުމަވާ ކުރިން)އެއީ ފަހެ މުއުމިނުނެވެ . އެއްވެ ކާޢި މިފަދަ އަސްނުވެވިއްހަ އިސްލާމް ނުކުތުމުގެ ހިތުގައި އިމާންކަމުގެ ބާރެއް ހަރާވެ އެކަމުގެ މިފަދަކޮށް ނުވާނެ ކަމެއްވެ .

186 الثالثُ : عن أَبي الوليدِ عُبَادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضي اللَّه عنه قال : « بايعنا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على السَّمعِ والطَّاعَةِ في العُسْرِ وَاليُسْرِ والمَنْشَطِ والمَكْرَهِ ، وَعلى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وعَلَى أَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ إِلاَّ أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّه تعالَى فيه بُرهانٌ ، وعلى أن نقول بالحقِّ أينما كُنَّا لا نخافُ في اللَّه لَوْمَةَ لائمٍ » متفقٌ عليه .

« المنْشَط والمَكْره » بفَتْحِ مِيميهما : أَيْ : في السَّهْلِ والصَّعْبِ . « والأَثَرَةُ » : الاخْتِصاصُ بالمُشْتَرك ، وقَدْ سبقَ بيَانُها . « بواحاً » بفتْحِ الْبَاءِ المُوَحَّدة بعْدَهَا وَاوثُمَّ أَلِفٌ ثُمَّ حاء مُهْمَلَةٌ أَيْ ظَاهِراً لاَ يَحْتَمِلُ تَأْوِيلاً .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَبو الوليد عُبَادَةَ بنِ الصَّامِت ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ .ވެރިންނާއި ބަޔަކުމީހުން ތިމަންމެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަށްދައްކަން بيعة ހިފެއްވީ ދަތިވެގެންވާ ހާލަތުގައާއި އަދި ފަސޭހަވެގެންވާ ހާލަތުގައާއި ހިތަށް ދެރަ ކަންތައްތަކުގައާއި، ހިތަށް ރުހޭ ކަންތައްތަކުގައާއި ، އަދި ތިމަންމެންގެ ބޮޑުކަމަށް ދީގެ ކަމަކަށް އެކަހެރިކޮށްދީ ހުރިހާ ކަމަކަށް ހިތްވާ ކަމުގައި އިސްލާމް ނުވަތަ ނަބަވިސް އެހެންމީހުން ރިޔާސަތު الله ގެ ދީނުގައި ކަނޑައެޅޭ ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުނިން ސާބިތު ވާނެ ކުފުރުވެގެން ނުހުރި ހިނދަކު އެހެންމީހުންނާ ރިޔާސަތު

ކަމުގައެވެ . އަދި بيعْة ހިފުއްވާ އަންގަވާފައިވޭ އަބަދު ހަމަތަނެއްގައި އެދުރާކޮށްދެއްވުމާއި
ޙައްޤު ބަސްކިޔުމަށް ހަމަޖެހިފައިވާތީ ގޮވާ މަޤާމެއް ދުވަހުގައި ބޭނުމެވެ. އަދިހާލަތުގައި ކަލާކުއްވާތަ
ޖީހުގެ ކަލާކުއްވާއިރު ހަޑިވުން ނުބިރުމެވެ .

187 الرَّابع : عن النعْمانِ بنِ بَشيرٍ رضي اللَّه عنهما عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « مَثَلُ القَائمِ في حُدودِ اللَّه ، والْوَاقِعِ فيها كَمَثَلِ قَومٍ اسْتَهَمُوا على سفينةٍ فصارَ بعضُهم أعلاهَا وبعضُهم أسفلَها وكانَ الذينَ في أسفلها إذَا استَقَوْا مِنَ الماءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا : لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا في نَصِيبِنا خَرقاً ولَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا ، فَإِنْ تَرَكُوهُمْ وَمَا أَرادُوا هَلَكُوا جَمِيعاً ، وإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِم نَجوْا ونجوْا جَمِيعاً » . رواهُ البخاري .

القَائمُ في حُدودِ اللَّه تعَالى » مَعْنَاهُ : المُنْكِرُ لها ، القَائمُ في دفعِهَا وإزالَتِهَا والمُرادُ بِالحُدودِ : مَا نهى اللَّه عَنْهُ : «اسْتَهَمُوا » : اقْتَرعُوا .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި النعمان بن بَشيرގެ ރިވާޔަތުން
ރަސޫލާއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . الله ގެ أمر ފުރިހަމަކޮށް ހިފަހައްޓާ ބޭނުން ގިނައީ
ހިފަހައްޓާ ނުގަނެތި އެޖެހިލާވަ ޤަޑުތަކަށް ނިޔަމަ މީހާގެ ކަންތަކާ މީހާކޮށް .
އެމީހުން ބޮޑެތި ދެކަނާ ގޮތަށް ބޭނުންކޮށް ބައެއް ތުނބުދަ ފަހަރު މީހުން ހައްދަވާ ހިސާބުން
، އެތަންބަރިމީހުން ބިހޭޅަދިގެން އަދަ . މިސާލަށް ބަދުން ޤަވާ ހިމެނޭ މީހުން
މީހުން ތަހުގަ ބޭނުމަކަށް ދަތުރު ކުރާ ފަރާތްތަކުގެ އުޅަނދުގައި އުޅޭމީހުން .
ދުނިޔެ ހަލާކު ވުމުގެ ބަދަލަށް ދޮޅު ދިވެހި ބަޔަކު ހިތުން ބަޔާނެއް . ތިޔަބަޔަކު ހުއް
ބަޔަކު ޤިޔާމަތް ޖެހިލުމަށް ބަހާލުމާއި އަށަގެން ފުރަތަމަ އަދި އެމީހުންނަށް
އަނދަރުތަރެ ދިޔުނަކޮށް ބޭނުން ލިބުނު ނަމަ ލިބިދިޔަ . ފަހު ދުވަސްވަރު . އެމީހުން
އަބަދަށް ހަރުދަނާ ޤައުމު ޙަޤީޤަތުގައި ބަރަބަރު (އެޖެހި ފަހު ބޮޑުތަ)
އަބަދުން އެކަހި ހަމަ ލިބިގެން ހިތުގައިހުރެވިގެ (ތެދުވެރި) އެމީހުންގެ
އެނގޭ ވަރަށް މަޤްބޫލުވާ އެމީހުންގެ ސަލާމަތް ދަތުރެއްގެ . އަދި
ހަމައެކަނި މީހުން ސަލާމަތް ވީއެވެ .

188 الخامِسُ : عَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَة هِنْدٍ بنتِ أَبِي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنها ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنه قال : « إِنَّهُ يُسْتَعْملُ عَلَيْكُمْ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وتنْكِرُونَ فَمنْ كَرِه فقدْ بَرِىءَ وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ ، ولَكِنْ منْ رَضِيَ وَتَابَعَ » قالوا : يا رَسُولَ اللَّه أَلاَ نُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : «لاَ، مَا أَقَامُوا فِيكمْ الصَّلاَةَ » رواه مسلم .

مَعْنَاهُ : مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ ولَمْ يَسْتَطِعْ إِنْكَاراً بيَدٍ ولا لِسَانٍ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الإِثمِ وَأَدَّى وَظِيفَتَهُ ، ومَنْ أَنْكَرَ بَحَسَبِ طَاقَتِهِ فَقَدْ سَلِمَ مِنْ هَذهِ المعصيةِ ، وَمَنْ رَضِيَ بِفِعْلِهِمْ وتابعهم ، فَهُوَ العَاصِي .

މާތްالله ރުހުން ދެއްވި أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَة هِنْد بنت أَبِي أُمَيَّةَ حُذَيْفَة، نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ރަސްރަސްކަލުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިން އިސްތިޢުމާލުކުރެވޭނެއެވެ. އެމީހުން ކުރާ ބައެއްކަންތައްތައް އިސްލާމްދީނާއި އެއްގޮތްވާނެއެވެ. އަނެއްބައި ކަންތައްތައް ނުވާނެ އިސްލާމްދީނާއި ޚިލާފުވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަމުން އެއްކިބާވެ ތިބިމީހުން ކުށުން ސަލާމަތްވާނެއެވެ. އަދި ބޭނުން ނުކުރަންވާ ކަންތައްތަކަށް އިންކާރު ކުރި މީހުން ބޯކަނީވާނެ ސަލާމަތުން. ނަމަވެސް އެކަމަށް ރުހިގެން ތަބާވާ މީހުން ކުށްވެރިވާނެއެވެ. މިއީ خلافް އެކަމާ އެކަމުގެ ފާފައިން ސަލާމަތްވާ ގޮތެވެ. ހިތުން ނުރުހި އުޅުމަކީ ބައިވެރިވެގެނުވާ ގޮތް އިޚްތިޔާރު ކުރުމެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފައެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަޅުގަނޑު މެންނަށް އެމީހުންނާ ޖިހާދުކުރުން އަޅުގަނޑު މީހުންނަށް ހަނގުރާމަކުރުން ނުޖެހޭނެހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ނޫނެވެ . އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކު އެމީހުންނާއި ހަނގުރާމަ ނުކުރާށެވެ .

189 السَّادسُ : عن أُمِّ الْمُؤْمِنين أُمِّ الْحكَم زَيْنَبَ بِنْتِ جحْشٍ رضي اللَّه عنها أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا فزعاً يقُولُ : « لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، ويْلٌ لِلْعرب مِنْ شرٍّ قَدِ اقْتَربَ ، فُتحَ الْيَوْمَ مِن ردْمِ يَأْجُوجَ وَمأْجوجَ مِثْلُ هذِهِ » وَحلَّقَ بأُصبُعه الإِبْهَامِ والَّتِي تَلِيهَا . فَقُلْتُ: يَا رسول اللَّه أَنَهْلِكُ وفِينَا الصَّالحُونَ ؟ قال : « نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخبَثُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أُمِّ الْمُؤْمِنِين أُمِّ الْحكَم زَيْنَبَ بِنْتِ جحْش ގެ ކިބައިން
ރިވާވެވިގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން نبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު ބިރުން
ސިހިގެން އައިސް ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ . އަދި އަޑުއިވޭ ވެވަޑައިގެން މިހެންވިދާޅު ބޮޑުކަމުން
ގޮސް لا إِلهَ إلاَّ اللّه ގެ ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފައެވެ . عربى
ނަސްލަށް ހަލާކު ހައްޖެވެ. އެއީ އަބައިމީހުންގެ ގާތްކޮށް އައިސްފައިވާ ނުރައްކަލެއްގެ
ބާވަތުންނެވެ. އަދި މިއަދު يَأْجُوجَ مأجوج ބާވަތުގެ މީހުން ގެ ފާރުން މިހާވަރުގެ ބޮޑު
ހުޅުވިއްޖެއެވެ . އަދި ހުޅުވިގެ ބޮޑުމިން ކަށިކުއްޖެވެ. އަދި އަނގިލިކޮޅުން
ބޮޑުވޯ އިނގިލި ފާއި ، ދޮންއިނގިލިން އިނގިލި ފާގެ ދެމެދު ވަޅުވެގެންނެވެ. ރަޢި
ވިދާޅުވިއެވެ. މިމީހުން ދެންނެވީއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ މިމީހުންގެ ތެރޭ ހަމައެކަ
މީހުން ތިއްބަވާ މިމީހުން ހަލާކު ވެގެން ހިނގައިދާނެހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އާނއެކެވެ! ނުބައިކަންތައް ގިނަ ވެއްޖެނަމައެވެ .

190 السَّابعُ : عنْ أَبِي سَعيد الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال :
« إِيَّاكُم وَالْجُلُوسَ في الطرُقَاتِ » فقالُوا : يَا رسولَ اللَّه مَالَنَا مِنْ مَجالِسنَا بُدٌّ ، نَتحدَّثُ فِيهَا
، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجْلِس فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حقَّهُ»
قالوا: ومَا حَقُّ الطَّرِيقِ يا رسولَ اللَّه ؟ قال : « غَضُّ الْبَصَرِ ، وكَفُّ الأَذَى، وردُّ السَّلامِ ،
وَالأَمْرُ بالْمعْرُوفِ ، والنَّهْيُ عنِ الْمُنْكَرَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أَبو سَعيد الْخُدْرِي نبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރައްވައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެގެން
ނުތިބޭށެވެ . އަރިހަށް އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަޅުގަނޑުމެން
މަޖިލިސްކޮށް ވާހަކަ ދައްކަން މަގުމަތީގައި ނުއިށީނދެ ވެސް އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތެވެ . ފަހެ
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަގުމަތީގައި
މަޖިލިސް ކުރުން ނޫން އެހެން ގޮތެއް ނެތްނަމަ ފަހެ މަގަށް އޭގެ ހައްގު އަދާކުރާށެވެ .
އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މަގަށް އަދާކުރަން ޖެހޭ حق އަކީ
ކޮބާ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ނިސްބަތްތަކަށް ޖަހައިގެން ލޯބޭރުވުމެވެ. އަދި ހުރަސްތަކުން

އުނދަގޫ ކުރުމުން ދުރުހެލިވުމާއި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމާއި ، ހަރާންކަން أمر
ކުރުމާއި ނަހީކުރުމުގެ ބާބު ދުރުހެލިވުމުގެ ގޮތުގައެވެ .

191 الثَّامنُ : عن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رأى خاتماً مِنْ ذَهَبٍ في يَد رَجُلٍ ، فَنَزعَهُ فطَرَحَهُ وقَال : « يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيجْعلها في يَدِهِ ، » فقِيل للرَّجُل بَعْدَ مَا ذَهَبَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : خُذْ خَاتمكَ ، انتَفعْ بهِ . قَالَ : لا واللَّه لا آخُذُهُ أَبَداً وقَدْ طَرحهُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ފިރިހެނެއްގެ އިނގިލީގައި ރަން އަނގޮޓިއެއް ފެނިވަޑައިގެންފައި ، އެ އިނގިލިން ބާލައްވާ ވަކި އެއްލާލައްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ އެއްބޭފުޅަކު އަލިފާނުގެ އަނގޮޓިއެއް އިނގިލީގައި އަޅާގަންނަން ބޭނުންވޭތޯ؟ ދެން އެހެންވީމާ ރަސޫލާގެ ފަރާތުން ވަޑައިގެންނެވުމުން އެހެން ބައެއް މީހުން އެ މީހާއަށް ދިޔައީ ތިބާގެ އަނގޮޓި ނަގާ ބޭނުން ހިފާށޭ. ވިދާޅުވިޔަސް އެ މީހާ ބުނީ އެހެނެއް ނޫނެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ . އެއްގޮތަކަށްވެސް ވީކަން ނުނަގާނަމެވެ. އެއީ ރަސޫލާ އެއްލާލައްވާފައިވާ ތަކެއްޗެވެ.

192 التَّاسِعُ : عَنْ أَبِي سعيدٍ الْحسنِ البصْرِي أَنَّ عَائذَ بن عمْرٍو رضي اللَّه عنه دخلَ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بن زيَادٍ فقَال : أَيْ بنيَّ ، إِنِّي سمِعتُ رسولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقولُ : « إِنَّ شرَّ الرِّعاءِ الْحُطَمَةُ » فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ . فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنت مِنْ نُخَالَةِ أَصْحَاب مُحَمَّدٍ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقال : وهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخَالَةٌ إِنَّمَا كَانَتِ النُّخالَةُ بَعْدَهُمْ وَفي غَيرِهِمْ ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو سعيد الْحسن البصْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން عَائذ بن عمْر (رضي اللَّه عنه) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُبَيْدِ اللَّهِ بن زيَاد ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ކާފަގެ ދަރިފުޅާ ! ހަމަކަށަވަރުން رسولَ

اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ · އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ · ހަމަ ކަށަވަރުން ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިވެގެންވާ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިންވާ އަނިޔާވެރިންނެވެ. ފަހެ ތިބާ އެއުރެންގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާށެވެ. ފަހެ ابن زيَاد ވިދާޅުވިއެވެ· އިށީނދޭށެވެ· ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހިމެނެނީ مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَصْحَابُން ގެ ތެރެއިން نُخَالَةގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ ބޭކަލުންގެ ގޮތުގައެވެ · އެ صحابي އެއްސެވިއެވެ · رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أَصْحَابِން ގެ ތެރެއިން نُخَالَة ގެ ސިފަ ހުރި ބަޔަކު ވޭތޯއެވެ ؟ ހަމަކަށަވަރުން نُخَالَة ގެ ސިފަވަނީ أَصْحَابِ ބޭކަލުން ފަހަތުގައި ދުރުވުމާއި އަދި އެހެރުން އަންނަ މީހުންގެ ތެރޭގައެވެ .

193 العاشرُ : عَنْ حذيفةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بالْمعرُوفِ ، ولَتَنْهَوُنَّ عَنِ المُنْكَرِ ، أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّه أَنْ يَبْعثَ عَلَيْكُمْ عِقَاباً مِنْهُ ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلاَ يُسْتَجابُ لَكُمْ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހުމާއި حذيفة ، نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ · އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ · ހުވައިކުރައްވައިގެން ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެއް ހުވަ ކުރައްވަމެވެ · ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެހެން ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރު ކޮށް އަދި ނުބައިކަންތަކުން މަނާ ކުރަމުން ގެންދާށެވެ · ނޫނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ﷲ ޢަޛާބު ފޮނުއްވާނެއެވެ · ދެން ތިޔަބައިމީހުން دعاء ކުރިޔަސް އެއްގެ ޤަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ .

194 الْحَادي عشرَ : عنْ أَبِي سَعيد الْخُدريِّ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عندَ سلْطَانٍ جائِرٍ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގެފާނު أَبو سَعيد الْخُدريِّ ، نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް ތިރުމިޛީ ރިވާކުރައްވައިފައެވެ . އަލްބާނީ ބުނުއްވާ حديث ޞަޙީޙު ކަމުގައެވެ . އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޖިހާދުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ އެއްބާވަތަކީ އަނިޔާވެރި ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި حق ބަސް ބުނުމެވެ .

195 الثَّاني عَشَرَ : عنْ أَبي عبدِ اللَّه طارِقِ بنِ شِهابِ الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ رجلاً سأَلَ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وقَدْ وَضعَ رِجْلَهُ في الغَرْزِ : أَيُّ الْجِهادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : «كَلِمَةُ حقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جائِرٍ » رَوَاهُ النسائيُّ بإسنادٍ صحيحٍ .

« الْغرْزُ » بِعيْنٍ مُعْجَمَةٍ مفْتُوحةٍ ثُمَّ راءٍ ساكنة ثم زَاي ، وَهُوَ ركَابُ كَورِ الْجملِ إِذَا كَانَ مِنْ جِلْدٍ أَوْ خشَبٍ ، وَقِيلَ : لاَ يَخْتَصُّ بِجلِدٍ وَخَشَبٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގެފާނު أَبو عبد اللَّه طارِق بنِ شِهاب الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسِيِّ ގެ ޙަދީޘް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. ފަހެ ރަޖުލަކު ބުނެއެ نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރައްވައިފައެވެ. އެހިނދު އަލްޣަރްޒު ޖަމަލުގެ މައްޗަށް ސަވާރު ވުމަށް ޖެހިއްޖެހުމުގައި ފައިބަހައްޓާތަން ބަހައްޓާފައިވާތީއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރައްވައިފައެވެ. އެންމެ މާތް ވެގެންވާ جهاد އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ރިވާކޮށްފައެވެ. އަނިޔާވެރި ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބުނުން حقّ ބަސްބުނުމެވެ .

196 الثَّالثَ عشَرَ : عن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّ أَوَّلَ مَا دخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَنَّه كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّقِ اللَّه وَدعْ مَا تَصنْعُ فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ لك ، ثُم يَلْقَاهُ مِن الْغَدِ وَهُو عَلَى حالِه ، فلا يمْنَعُه ذلِك أَنْ يكُونَ أَكِيلَهُ وشَرِيبَهُ وَقَعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّه قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ » ثُمَّ قَال : { لُعِنَ الَّذِينَ كفَروا مِنْ بنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابنِ مَرْيَمِ ذلك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا لا يتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانوا يَفْعلُون صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ترى كثِيراً مِنْهُمْ يتَوَلَّوْنَ الَّذينَ كفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ }

إلى قوله : { فَاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81 } ثُمَّ قَالَ : « كَلاَّ ، وَاللَّه لَتَأْمُرُنَّ بالْمعْرُوفِ ، ولَتَنْهوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، ولَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدِ الظَّالِمِ ، ولَتَأْطِرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْراً ، ولَتقْصُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْراً ، أَوْ لَيَضْربَنَّ اللَّه بقُلُوبِ بَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ لَيَلْعَنكُمْ كمَا لَعَنَهُمْ » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبدالله بن مَسْعُودُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بَنِي إِسْرائيلَ ބަގައިގެ މީހުންގެ ތެރެއަށް އެންމެ ފުރަތަމަ އުނިކަން ވަން ގޮތަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަކު ބައްދަލުވާ ހިނދު ބުނެއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. މިވާ الله އަށް ބިރުވެތި ވާށެވެ. އަދި މިހާ ކުރަމުން މިހާ ގެންދާ ނުބައި ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަނެއް މީހާއަށް ކުރިން ބައްދަލުވެގެން ނުވެއެވެ. ދެން މިޔާ އޭނާއާ އެއްކޮޅުވެ ބައްދަލުވި ހިނދު އޭނާ ހުންނަނީ އޭނާ ކާޅި ދުވަހު މީހާއިން މަނާކުރި ކަންތައް ކަށަކަށަކުރައެވެ. ނަމަވެސް މިހާ އޭނާއާ އެކަމުން ކާނާ ނުކުރެއެވެ. އަދި އެމީހާއާ ކާއިން ބުއިމުގައި ބައިވެރިވެ އެއެވެ . ފަހެ މިބައިމީހުން މިގޮތަށް ކަންތައްކުރުމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالي އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކައި އަނދިރި ކަމުގެ ސިއްކަ ޖެއްސެވިއެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކިޔުއްވި قرآن ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތު ކުރެއްވިއެވެ . އާޔަތަކީ :

{ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَروا مِنْ بنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابن مَرْيَمِ ذلك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا لا يَتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعلُوهُ لَبِئْسَ ما كانوا يَفْعلُون صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَرى كثِيراً مِنْهُمْ يَتولَّوْنَ الَّذينَ كفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ } إلى قوله : { فَاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81

މާނައީ:

ކާފިރުވިމީހުންނަށް، مَرْيَم ގެ ފާނުންގެ ދަރިކަލުން عيسىَ ގެފާނާއި ، داوُد ގެފާނުންގެ ދުޢާކުރެއްވުމުން ލަޢުނަތް ލެއްވުނެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އުރެދުނުހައްދުފަހަނައަޅާތީއެވެ. އަދި

އަދާވާތްތެރިވެ، އުޅުން އަދާވަތްތެރިއާ ކަމަށްޓަކައެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ނުބައިކަމާއި ދުރު
އާއިބުރާ އަނބުއިބުރާން ނުކުރެވޭ ކުރިޔަން ނުކުޅެއެވެ. ޒަމާނަތްތެރިން އެބައިމީހުން
ކަންތައްތައް ކުރައްވާނެ ގޮތެއް ނުބައިކަމުގައެވެ. ކަލާނގެ މީހުންނަށް އުފެދި އަނބުރިން،
އިސްރާއީލަށް ގިނަމީހުން ހިތްދަތިކަމާއި ، ކަޑަތުރުން ދަތިވެއްޖެއްސެނބެ ނުވެއެވެ. އަދި
ޒަމާނަތްތެރިން އެބައިމީހުންގެ ނުފޫޅުއް އެބައިމީހުންނަށް ކުރަމުއްލާ ކަންތައްތައްކުރާ
ނުބައިކަމުގައެވެ. އެއީ މާތް الله އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކޯފާލައްވައެވެ . އަދި ނަރަކައިގެ
عذابގެ ތެރޭގައި ، ދުވަސްތަކެއް ބޮޑު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވެއެވެ .

އެބައިމީހުން މާތް الله އަށާއި ، نبيّ އަށާއި ، އެ نبي އާއިން ބޮޑާވެ ފޮނުއްވި އިލާން ވަނީ
ކަމުގައި ވަނީނަމަ ، އެބައިމީހުން (ކާފިރުން) ނީ އަސްލަށް އިނގިރޭސިން ކަމުގައި އެބައިމީހުން (
ޔަހޫދީން) ބަލައި ނުހިފިއެވެ . އެއީ އެނބުރިކަމުގެ އިސްރާއީލަށް ގިނަ ދީނުގެ ، ދީނުގެ
ޙައްޤުން ތެރިކަމުގެ ދެކެވޭން ނިކަމު ނުބައިކަން ކަށް ދީނުގެ ކަންތައްތަކެވެ .

ދީން މި ހަދިސް ރިވާ ވަދެވެގެންދިޔަ حديث ގައިވެއެވެ . ޙައްޤުނުވަތަ ދީނުން ދީނީ
މީހުންނަށް . މާތް الله ގެ ނަމުގައި ހިތްވަން ބަލައިވ . ކަށަވަރުކަށް ތިލާވޭ އެބައިމީހުންގެ
ޤައުމެއް . ކަށަވަރު ގޮތުން ނުހިފާ އަދި ކަށަވަރުން ގޮތުގައެވެ . އަދި
ކަށަވަރުކަށް އަދި ކަށަވަރު ގޮތްކަށަވަރުކަށް ތިލާވޭ އެބައިމީހުން ނަބީއެއް މަށް
ކަށަވަރު . އަދި ކަށަވަރުކަށް ގޮތްކަށް ނުފެށ އަނިޔާވެރިޔާ އަށް
އެހެންމީހުންނަށް އަނިޔާ ކަށަވަރު މަށް ކަށަވަރު . އަދި އެގޮތެއް ބޮޑުކަން އަށް
ކަށަވަރުކަށް ހައްޤުގެ ގޮތްތަކެވެ . އަދި އަށް ހައްޤު ގޮތުގައި ކަށަވަރުކަށް
ގައިމު ކަށަވަރު . ރަސޫލަށް الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އައްބަޔަ
އަނބުރު ބަޔާގެ ގޮތުގައި ދުނިޔެވެރިކަމުގެ ސިފަ ރޭވުމަށް ވާކަމެވެ . ދީން بنِي إسْرَائِيل
ބަޔަކު ދީނުގެ ގޮތުގައި ތެދުވި ތެދުވި ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޮތުގައިކަށް
ތެދުވި ތެދުވިފަދައެވެ .

އަދި ترمزي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . بنِي إسْرَائِيل ބަޔަކީ މީހުން ފާފަކުރުމުގައި އުޅެމުންދިޔުމުން އެމީހުންގެ ދަންނަ ބޭކަލުން އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވެ މަނާކުރެއްވިއެވެ . ނަމަވެސް އެމީހުން އިސްތިހާރުގެ ދޫކޮށް ނުލައްވައެވެ . އެއާއި އެކުވެސް އެމީހުންނާއި އެކު އެ އިޖުތިމާޢުތަކުގައި ބައިވެރިވެ އަދި ކައިބޮއި އުޅުއްވިއެވެ . އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ ހިތްތައް އެއްބައިކުރެއްވި ލަޢުނަތްކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެބައިމީހުންގެ ދަޢުވާ داوُدَ ގެ ނަންބަރު ދުލުންނާއި مَرْيَمِ ގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެ ނަބީކަލުން ދުލުނުއް ލަޢުނަތްކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެބައިމީހުންގެ ގޮތުގައި ކަލޭ ބަލާބަލާ ހުރި ފާފަތަކުގެ ވާހަކަ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިށީނދެ ދަން ކެތްގައި ތެދުވެ އަޅުއްވާ އިރުގައި ދަންނަވައިލެއްވިއެވެ . ދަން ސީދާ އިރުވަރާ ދައްވާވަނީ حديث ފުރި ކުރައްވައިފައެވެ . ބިރުވެރިކަމާއި ނަސޭހަތް ދީގެންވެއެވެ . ނަމަވެސް ދަން ބޮޑެތި ފާފަތަކުގައި ބުއްލާވާ ހުރި ކަންތައްތައް ބަލާލުމުން (އޭބިހިތް ދުވަސްތަކުން) އަލަށް ފާހަގަކުރާ ދޮގޮތް ނިޔަމިލީ މިންސާރާ ގޮތުގައި ދުވަސްތަކަށް ހަނދާނުން مثالއަދި ދޭނެ ހަދާ އެވާރެއެވެ .

197 الرَّابعَ عَشَرَ : عن أَبي بَكْرِ الصِّدِّيق ، رضي اللَّه عنه . قال : يا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّكُمْ تقرءونَ هَذِهِ الآيةَ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عليْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ منْ ضلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } [المائدة : 105] وإِني سَمِعت رسول اللَّه صلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إِنَّ النَّاسَ إِذَا رأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللَّه بِعِقَابٍ مِنْهُ » رواه أبو داود ، والترمذي والنسائي بأسانيد صحيحة .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަނަދުއްވި أَبو بَكْر الصدِّيق ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ މީސްތަކުންނޭވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވާ قران ގައިވާ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ منْ ضلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } ގެ އާޔަތް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވައެވެ . (އަދި އޭގެ މާނަ ތިޔަ މީސްތަކުން ނަފްސުތައް ރައްކާކުރާށެވެ.) މަގުފުރެދިގެން ގޮސްފައިވާ (އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުގެ ރައްކާތެރިކަން ބަލާށެވެ. ބަޔަކު މަގުފުރެދުނަސް ތިޔަބައިމީހުން ސީދާމަގުގައި ހުންނަނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ގެއްލުމެއް ނުދޭނެއެވެ . ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުގެ މާނައިގައި ބަލާލައިރު

ހިފަހީ ދުނިޔާ ދީނުގައި އަދުލު ކުށްވެރިންނާ ކަނޑައި ކަނޑާލުން އަދި ނަފާ ކުށްވެރިޔާ
ކަންތައްކުން މަސްވެރިން ހުރިހާ ޤައުމު އަހަރުމެން ކަށް މިންކަމެއް ބަދު ފިލުވުން އަހަރުމެން
އެމީހުންނަށް މާތް ނުކުރައްވާފަ ވެރިޔަކު ހުންނެވީ . ނަމަވެސް އަހަރެން އަޑުއެހީމެ
ދުންނަކުން عمرގެ ފުށް އަންގަވާ ތަފާސީ އަވެ .) ދަން ވިދާޅުވި އެވެ . ހަމަހަމައަށް رسول
اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިނުން ތިރުމިޛީ ރިވާކުރައްވައެވެ . އަހަރެމެން حديث
ދުވަހަކު ބުނެވިއެވެ. ހަމަހަމައަށް މީސްތަކުންނަށް ފާފަވެރިން ފާފަވެރިޔާއި އަނިޔާވެރިން
އަނިޔާ ކުރާމީހުން ފެނިގެން އަހަރެމެން އެމީހުންނަށް މަނާނުކުރާނަމަ الله سبحانه وتعالى
އަހަރެމެންނަށް އެކަހަލަ އަމިއްލަ ގޮތުގައި ތިމާގެ ދެކޭ ގޮތަށް عذاب ފޮނުއްވުން
ގާތްވެއްޖެ ވަނީއެވެ .

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف

أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް އަދި ނުބައިކަންތަކުން މަނާކޮށް ކިޔާ ބުނާ އެއްޗާ އަމަލާ
ތަފާތުވާ މީހާ ހުށާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުރި عذابގެ ބޮޑުކަމާއި ބުރަކަން ނަންގަވާލެއްވުން **باب:**

-قال اللَّه تعالى (البقرة 44): {أتأمرون الناس بالبر وتنسون أنفسكم وأنتم تتلون الكتاب أفلا تعقلون!}.

ތިޔަބައިމީހުން ފޮތް ކިޔަވައި ތިބޭ حال ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާމެދު
ހަނދުން ނައްތާލައި ، **މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަންތަކަށް** أمر ކުރަނީހެއްޔޯ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން
ނުވިސްނަނީ ހެއްޔޯ؟

وقال تعالى (الصف 2، 3): {يا أيها الذين آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون؟! كبر مقتاً عند اللَّه أن تقولوا ما لا تفعلون!}.

އޭ ايمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާކަންތަކުގެ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތަކުގެ ވާހަކަ ބުނުން الله ގެ حضرة ގައި ނުރުހުއްސެވުން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ.

وقال تعالى إخباراً عن شعيب صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (هود 88): {وما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهاكم عنه}

އަދި އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީ ކުރާ ކަންތައް އަހުރެން ކުރާކަށް ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.

198 وعن أَبي زيدٍ أُسامة بْنِ حَارِثَةَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « يُؤْتَى بالرَّجُلِ يوْمَ الْقيامةِ فيُلْقَى في النَّار ، فتنْدلقُ أَقْتَابُ بطْنِهِ ، فيدُورُ بهَا كمَا يدُورُ الحِمَارُ في الرَّحا ، فيجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّار فيقُولُون : يَا فُلانُ مَالَكَ ؟ أَلَمْ تَكُن تأْمُرُ بالمَعْرُوفِ وتَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ ؟ فيَقُولُ : بلَى ، كُنْتُ آمُرُ بالمَعْرُوفِ ولاَ آتِيه ، وأَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ وآتِيهِ » متفق عليه .

މާތްالله އެދިވަޑައިގަންނަވާ ޞަޙާބީއްޔެއް أَبو زيد أُسامة بْنِ حَارِثَةَ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އަކާލަފުޅުން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ގިޔާމަތްދުވަހު ނަރަކައަށް މީހަކު އެއްލާލެވޭނެއެވެ . ފަހެ އޭނާގެ ބަނޑުގެ ބޮކަތައް ނިކުމެ ފެތުރިގެން ދާނެއެވެ . ދުރު އަށް އެކަމަކު ބަނޑުން ބޮކަތައް އައިސްފައިވާ ގޮތަށް ބައިބަލް އަތްމަތީ ބައިތިއްބައިގެން ގަނޑުން ވަށައި ބޮކަތައް އެނބުރެން ސުބުރުން ދައިރާ މޮޅީ ހިމަރަށް ގަނޑުން ފުރޭ ފަދައިން ވަށައިގެން އެނބުރޭނެއެވެ . މި ވަނީ ނަރަކަވާސީން ނަރަކަ ވެރިން އެކުވެރިވާނެއެވެ . އަދި ކަލާނގެ އަމިއްލަ އަށް ބުނާނެ ބުނެއެވެ . އަޅު މިތިވެ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާއަށް ތިޔަވާ ކަމަކީ ކީއްބާ ؟ ރަނގަޅު ކަންތައްތަކަށް عذاب އަމުރު ކުރަން ނޫނެއްހެއްޔެވެ ؟ ދެން ނަހީ ކުރަން އޭނާއަށް އަމުރު

ހެޔޮކަން ކުރަން އަމުރުކުރަން ނުބައިކަންތަކުން މަނާކުރަން ތިބާ އުޅުނީ ނޫން ހެއްޔެވެ؟ އާނ ބުނާނެއެވެ . އާއެނެވެ . ތިމަންނަ ހެޔޮކަން ކުރުމަށް އަމުރު ކުރީމެވެ . ނަމަވެސް ހުދު ތިމަންނަ އެކަމެއް ނުކުރަމެވެ . އަދި ތިމަންނަ މުންކަރުން ނުބައިކަން ހެޔޮކަން ދުރުކުރުމަށް އަމުރުކުރީ ގޮވީމެވެ . ނަމަވެސް ހުދު ތިމަންނަ ދިޔައީ އެނުބައިކަންތައް ކުރަމުންނެވެ .

قولُهُ : « تَنْدلِقُ » هُوَ بالدَّالِ المهملة ، ومَعْنَاهُ تَخْرُجُ . و « الأَقْتابُ » : الأَمْعَاءُ ، واحِدُهَا قِتْبٌ .

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 58): {إن اللَّه يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها}.

ހަމަކަށަވަރުން امانة ތައް، އޭގެ أهل ވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް، الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް أمر ކުރައްވައެވެ·

وقال تعالى (الأحزاب 72): {إنا عرضنا الأمانة على السماوات والأرض والجبال فأبين أن يحملنها وأشفقن منها وحملها الإنسان؛ إنه كان ظلوماً جهولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކަށާއި، ބިމަށާއި، ފަރުބަދަތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ امانة (އެބަހީ:- تكليف ތައް) ހުށަހެޅުއްވީމެވެ. ފަހެ، އެތަކެތި އެކަން އުފުލުމަށް އިންކާރުވެ ބިރުގަތެވެ. އަދި އެކަމާމެދު އެތަކެތި ބިރުވެތިވިއެވެ. އަދި انسان އާ އެ امانة އުފުލިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ انسان އާދެ އަނިޔާވެރި، ޖާހިލު ނުދަންނަ މީހަކު ކަމުގައެވެ.

199 عن أَبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « آيَةُ المُنَافِقِ ثَلاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وإِذَا آؤتُمِنَ خَانَ » متفقٌ عليه.

وفي رواية : « وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وزعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُنَافِق ގެ ޢަލާމާތް ތިނެކެވެ . އެއީ ބުނާ ވާހަކައެއް ދޮގުހަދައިފިނަމަ ދޮގު ހެދުމާއި . އަދި އެކަން وعد އެއްވެއްޖެނަމަ ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ . އަދި އެކަމަކަށް امانة އެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެއްޔާ އެއާ ޚިޔާނާތްތެރި ވެއްޖެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެމީހަކު ރޯދަ ހިފައި އަދި ނަމާދުކުރި ނަމަވެސް އަދި ތިމަންނަކީ މުސްލިމެކޭ ބުނެފައިވިޔަސް ވެއެވެ.(އެބަހީ އެކަމަކު ދިނީ ބަލާއިރު ހަމަ مُنَافِق އެކެކެވެ.)

200 وعن حُذيْفَة بنِ الْيمانِ ، رضي اللَّه عنه ، قال: حدثنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حَديثَيْن قَدْ رَأَيْتُ أَحدهُمَا ، وَأَنَا أَنْتظرُ الآخَرَ : حدَّثَنَا أَنَّ الأَمَانَة نَزلتْ في جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرآنُ فَعلموا مِنَ الْقُرْآنِ ، وَعلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ، ثُمَّ حَدَّثنا عَنْ رَفْعِ الأَمانَة فَقال : «يَنَامُ الرَّجل النَّوْمَةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيظلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ، ثُمَّ ينامُ النَّوْمَةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيظَلُّ أَثَرُهَا مِثل أثرِ الْمَجْلِ ، كجَمْرٍ دَحْرجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ ، فَنفطَ فتَراه مُنْتبراً وَلَيْسَ فِيهِ شَيءٌ » ثُمَّ أَخذَ حَصَاةً فَدَحْرجَهَا عَلَى رِجلِهِ ، فَيُصبحُ النَّاسُ يَتبايَعونَ ، فَلا يَكادُ أَحَدٌ يُؤدِّي الأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ : إِنَّ في بَنِي فَلانٍ رَجُلاً أَمِيناً ، حَتَّى يُقَالَ للَّرجلِ : مَا أَجْلدهُ مَا أَظْرَفهُ ، مَا أَعْقلَهُ ، ومَا في قلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمانٍ. ولَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ ومَا أُبَالِي أَيُّكُمْ بايعْتُ ، لَئِنْ كانَ مُسْلماً ليردُنَّهُ عَلَيَّ دِينُه ، ولَئِنْ كَانَ نَصرْانياً أَوْ يَهُودِيًّا لَيُرُدنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيه ، وأَمَّا الْيَوْمَ فَما كُنْتُ أُبايُعُ مِنْكمْ إِلاَّ فُلاناً وَفلاناً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި حُذَيْفَة بن اليمان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަށް ދެންނެވުން ދެ حديث ދެއްކެވިއެވެ. އޭގެ
ތެރެއިން އެއް حديث ފުރިހަމަވީގޮތް ތިމަންނަ ދުށީމެވެ ހިނގައި ދިޔަ ގޮތަށް ތިމަންނަމެން
ވަނީ ފެނިފައެވެ . އަނެއް ތިމަންނަ މިހާރު ދެކެނީ ފުރިހަމަ حديث ފުރިހަމަވާ ގޮތް ކަށަވަރު
ފެނުމަށްޓަކައި އިންތިޒާރުގައި ތިބީމެވެ . އެ ދެ حديث ގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްކެވި ދެ حديث
ފުރުޤާން އެ ދެ حديث ގައި ދެއްކެވި ދެ حديث ފުރިހަމަވުމަށްޓަކައި . ތަރުޙީބުދޭއިރު (
އަސްލު ހިތް ތެރޭގައި أمانة ބާވައިލެއްވި ސިފަ މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކުގެ އަސްލުގެ ތެރޭގައެވެ
ދެން ބާރުވެރިވި ހިނދު) أمانة ބާވައިލެއްވީ މީސްތަކުން ހިތްގެ އަޅުގަނޑު ހަދަނިމެ.
ދެން ރިވިގެ قران ބާވައިލެއްވުން قرانގައި ސިފަކުރެއްވި ދީނުގެ މާނަ ހަދަވާއިން (أمانة
ބާރުވެރިވި ސިފަ ރުޅިއަރަވާފައި އަމިއްލަ) ދަސްކުރިއެވެ . މިހެން އެވަގުތު أمانة
ބާރުވެރިވުން ނެތިގެން ދިޔަ ގޮތް ދެން އަޅުގަނޑުމެން ބުނެފައިވެއެވެ . ފަހު حديث ކިޔައިދިނެވެ
. ދެން އަދިހެން ފުރިވައި ކަނޑުފައި ނިދުން އެކުވެރިން އަދިހެންގެ ހިތުން أمانة
ބާރުވެރިވުން ބާވައިލައި ނިކަމެތިވެއެވެ . ދެން އަދިހެންގެ ހިތުގެ ރުއްކާވެރިކަމުގެ އެއްޗެ أمانة
ބާރުވެރިވުން ވަރަށް ކަޅުއަތްކަމެވެ . ދެން އޮސްވަރު ހިތުގެ ނިދުން އެކުވެރިން އަދިހެންގެ
ފާފައިގެ ސަބަބުން އެކުވެ ފަހަރު أمانة ބާރުވެރިން އަދިހެންގެ ހިތުން ނިކަމެތިވެއެވެ . އެ
ހިނދު ބާލި އަޅި އަލިފާނުގެ ކަޅުއަށް މެދުވެރިވެ . އަލިފާން ކަޅުއަޅާ މިހާރުގެ ގައި
މަތިއަށް ވިއްޖެ ހިނދު އެގައި އަލިފާނުގެ ކަނޑު ހަރި ކަރުގައި ވިދާފައި އެ
ވިއްޖެއްސާފައި ފާހި އިރުން ނިވި ހިނގައި ދަތުރުކުރުން أمانة ބާރުވެރިން އަވަރުން ކަޅުވެސް
، ބޭނުމެއް އެއް އަޅުގަނޑު ނެތީ ކަމަށެވެ . ދެން އަކަހަރުނުން (أمانة ބާރުވެރިން ނެތި
ދިރުމެއް އަހަރުކަން ދެއްކަމުގެ ހިތްތަކުގައި) ހިފާކަމެއް ނަސީހަތްވެސް ފައިސާގެ ދަރަނި
ވައްޖެއްސެވެ .ދެން حديث ކަރުދާސެވެ . أمانة ބާރުވެރިން ގެއްލިގެން ދިޔަކަމުން
މީސްތަކުންގެ ހާލު ހަމަހަމަ ގޮތެއް ގެނެސްދިނުމުގެ معاملات ބަރަބަރު ކުރަމުން
ގެންދާނެއެވެ .ނަމަވެސް އަކަމަށް أمانة ބާރުއެޅި ނުވެއްޖެއެވެ .އަސްލު ފުރަތަ ގެސް އިވުނީ
މިވަނީ قبيلهއެއްގައި أمانة ބާރު އަދި އެބަހައްޓާ ބަޔާނީ އިވާ ހަމަ އެހެނި އެހެވެ . އަދި
ހަމަގެބަހަން ނުވާނެއެވެ .އެންމެ ފަހަރުގެ (أمانة ބާރުވެރިންނަށްބުން ގެސް)މީސްތަކުން

މިވެނި މީހަކީ ވަރަށް ހަރުދަނާ މީހެކެވެ ، އަދި އެއީ ވަރަށް ހަމަޖެހިލި މީހެކެވެ ، އަދި އެއީ ވަރަށް ބުއްދިވެރިއެކެވެ ބުނާ މީހާގެ ހިތުގައިވެސް أمانة ތެރިކަން ނެތް ދުނިޔޭގައި ايمان ކަމުން އެންމެ ކުޑަވުމެއްގެ މިންވަރުވެސް ނުވާނޭއެވެ .

ޙުޒައިފާ أبو هريرة ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި ސުވަރުގެ ޖަމާވާނެއެވެ. އާދަމް ... ކިބައިން ދަރިކޮޅު ސުވަރުގެ ފަތްވެލުމަށް އެދިއެވެ. އަދި ... ސުވަރުގެ ... ނުވާނެއެވެ ... إبراهيم ... موسى ... عيسى ... محمد ... أمانة ... حق ... ސިރާޠް ... ހުރިހާ މީސްތަކުން ...

201 وعن حُذَيْفَةَ ، وَأَبي هريرة ، رضي اللَّه عنهما، قالا : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «يَجْمعُ اللَّه ، تبارَكَ وتَعالَى ، النَّاسَ فَيُقُومُ الْمُؤمِنُونَ حَتَّى تَزْلفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ، فَيَأْتُونَ آدمَ صلوات اللَّه عَلَيْهِ ، فيَقُولُون : يَا أَبَانا اسْتَفْتحْ لَنَا الْجَنَّةَ ، فَيقُولُ : وهَلْ أَخْرجكُمْ مِنْ الْجنَّةِ إلاَّ خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ ، لَسْتُ بصاحب ذَلكَ ، اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إبْراهِيمَ خَلِيل اللَّه ، قَالَ: فَيأتُونَ إبْرَاهِيمَ ، فيقُولُ إبْرَاهِيمُ : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلك إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلاً مِنْ ورَاءَ وراءَ ، اعْمَدُوا إِلَى مُوسَى الذي كَلَّمهُ اللَّه تَكْلِيماً ، فَيَأْتُونَ مُوسَى ، فيقُولُ : لسْتُ بِصَاحِب ذلكَ، اذْهَبُوا إلَى عِيسى كَلِمَةِ اللَّه ورُوحِهِ فَيقُولُ عيسَى : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذلكَ. فَيَأْتُونَ مُحَمَّداً صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فيَقُومُ فيُؤْذَنُ لَهُ ، وتُرْسَلُ الأَمانَةُ والرَّحِمُ فيَقُومَان جنْبَتَي الصراطِ يَمِيناً وشِمالاً ، فيَمُرُّ أَوَّلُكُمْ كَالْبَرْق » قُلْتُ : بِأَبِي وأُمِّي ، أَيُّ شَيءٍ كَمَرِّ الْبَرْق ؟ قال : « أَلَمْ تَروْا كَيْفَ يمُرُّ ويَرْجعُ في طَرْفَةِ عَيْنٍ ؟ ثُمَّ كَمَرِّ الريحِ ثُمَّ كمرِّ الطَّيْرِ ؟ وَأَشَدُّ الرِّجالِ تَجْري بهمْ أَعْمَالُهُمْ ، ونَبيُّكُمْ قَائمٌ عَلَى الصرِّاطِ يَقُولُ : رَبِّ سَلِّمْ ، حتَّى تَعْجزَ أَعْمَالُ الْعبَادِ ، حتَّى يَجِئَ الرَّجُلُ لا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إلاَّ زَحْفاً ، وفِي حافَتَي الصرِّاطِ كَلالِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بأَخْذِ مَنْ

أُمِرَتْ بِهِ ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ وَمُكَرْدَسٌ في النَّارِ » وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إنَّ قَعْرَ جَهَنَّم لَسبْعُونَ خَرِيفاً . رواه مسلم .

قوله : « وراءَ وَرَاءَ » هُو بالْفَتْحِ فِيهِمَا . وَقيل : بِالضَّمِّ بِلا تَنْوِين ، وَمَعْنَاهُ: لسْتُ بتِلْكَ الدَّرَجَةِ الرَّفِيعَةِ ، وهِي كَلِمةٌ تُذْكَرُ عَلَى سبِيل التَّواضُعِ . وَقَدْ بسِطْتُ مَعْنَاهَا في شَرْحِ صحيح مسلمٍ ، واللَّه أعلم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުން ލެއްވި حُذَيْفَةَ އާއި أَبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ .رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ . (قيامه ދުވަހު محشر ގެ މައިދާނަށް މީސްތަކުން ޖަމާ ކުރައްވާނެއެވެ . ފަހެ މުއުމިނުން އިސްތިޤާމަތުގައި މިއްޔާ ސުވަރުގެ ގާތްކުރެވޭނެއެވެ . (ނަރަކަވަސް އިއްވަސް ދުރުވި ހެޔޮފިޔަވައި ކުރަންޏާ ނުރައްކާތެރިވީ ނަމަ .)އަހަރެން ކަލުން އިވިގެން އެދިގެން އެކުލެވި ސަލާމަތްވުމުގައި آدَم ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް އަދުރާއިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.އަދި ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ތިމަންމެންގެ ބައްޕާ ފާޅުވާށެވެ. ތިމަންމެންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގެ ދޮރު ކަލޭ ހުޅުއްވާށެވެ ގޮތް ހައްދަވައިދެއްވުމަށް ދަންނަވާނެއެވެ. އަދި ނިކަން آدَم ގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ މި ބައްޕަ ސުވަރުގެއިން ބޭރުކުރެވުނީ މި ބައްޕަގެ ކުށުގެ ސަބަބުން ނޫން ތޯއެވެ؟ ތިމާ ތިމަން ކަލޭގެފާނީ ތިޔަކަމުގެ ވެރިޔަކު ނޫނެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ގެ إبْراهيم عليه السلام ގެ ގާތަށް ތިޔަބައިމީހުން ގޮސްބަލާށެވެ. އާއި خَلِيل الله އެވެ .(އަހަރީ الله ގެ މިތުރާގެ لقب ން شرف ލިބިގެންވާ ބޭކަލެކެވެ) . ދެން އެބައިމީހުން إبْراهيم ގެފާނުން ގެ އަރިހަށް ހިނގައިދާނެއެވެ . ދެން ފަހެ إبْراهيم عليه السلام ގެ އަރިހަށް ހިނގައިދާނެއެވެ . ދެން إبْراهيم ގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ . ތިމަންނީ ތިޔަކަމުގެ ވެރިޔަކު ނޫނެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ خَلِيل الله ގެ لقب ލިބިގެންވީ ވަރަށް ދުރު ދުރުންނެވެ .ތިޔަބައިމީހުން مُوسَى ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނާ الله سبحانه وتعالى ބަސް وحى ކުރައްވާފައިވާ ބޭކަލެކެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން

مُوسَى ގެ ޤައުމު އަރިހަށް ހިނގައިދިޔައެވެ. ދެން مُوسَى عليه السلام ވިދާޅުވިއެވެ .
ތިމަންނާގެ ޤައުމު ތިޔަބައިމީހުން އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ނުހުރެވެ . ތިޔަބައިމީހުން عيسى ގެ ޤައުމު
އަރިހަށް ދާށެވެ . އެއީ އެކަލޭގެ كلام ފުރިހަމަކުރި ރަސޫލާ އަޅުގަނޑު ބަލާށެވެ . ދެން
عيسى ގެ ޤައުމުގެ جواب އަކީ ވެސް ތިމަންނަމެން ކަލޭގެ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި
ނުހުރީމެވެ. އެންމެ ފަހުން އަބައިމީހުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް
އައިސްފައިވެއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު الله سبحانه وتعالى ގެ ދަރުބާރުގައި އަރުވާ ދެއްވަމުން ތިޔަ
ވަޒީފާ ނިންމަވާނެއެވެ . އެންމެ ފަހުން ދުނިޔޭގެ އެކަލޭގެފާނުން ޝަފާޢަތް ދެއްވާނެއެވެ .
އަދި ޝަރީޢަތުގެ ދުނިޔެއަށް صراط މަގު ކަނޑައެޅުމަށް ފައިބައިގެން ފައިބާއިރު ޝަރީޢަތްގެ
أمانة ވެރިކަމުގެ ސީދާ އެއްބަޔަކުބައިވެއެވެ . އަދި ފައިބައިގެން ގަބޫލުކުރާ ކަމެއް ބަދަލު
ކުރުމުގެ ސީދާ އެއްބަޔަކުންނަށެވެ .(ދެކޮޅު ނުވާށެވެ . ޝަރީޢަތް އަދި ދީން އެންމެ صراط
މަގަކީ ނުރަކާގެ މަތިން ދުރުމެދުވެރިވާ ހަނި މަގެކެވެ . މި މަގު ހުރަސް ކުރެވޭނެ ނުކުޅެ
ޝަރީޢަތުން واصل ނުވެވޭނެއެވެ . މި މަގުން ދުއްތާ ކިބައިން އަރި އަލަތުގައި
ވެއްޖެނަމަ ގެރާ ޖެހިނު މިދެ އެއްޗެއް އެއްސަ ނަސާރާއިގެ ވެރިކަމެވެ. އެހެން ކަމުން أمانة
ވެރިކަމާއި ގަބޫލުގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލުކުރުމުގެ ބޮޑު މި މަގު ދުވަސްވެގެން އެއްޗެ
ގެންނަނީ މުމިނުން ހުރަސް ކުރާ ދީނުން މި މަގު ދުވަސްވަމުން ވެއްޖެނަމަ ނުދާނަމަ حماية
ވެރިވެވުނެވެ. މި ބަސްގެ مراد އަކީ ދުނިޔޭގައި އުމް ދިން أمانة ވެރިކަން ނިގުޅައި ވީނަމަ އެނބު
މި މަގުން ސަލާމަތުން ހުރަސް ކުރެވޭން ކަމުގެ امید ކުރެވިގެންވާ ވަރަކެވެ . ހަމަ އެ
ގޮތަށް ގަބޫލުގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލުނުކުރާ މީހަކަށް މި މަގުން ސަލާމަތުން ހުރަސް
ކުރެވޭން ކަމުގެ امید ކުރެވޭވަރެކެވެ .) رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރައްވައިފައެވެ. ދުނިޔެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިއަކު ފުރަތަމަ جماعة ގެ މީހުން މި މަގު ހުރަސް
ކުރާނީ ޝަރީޢަތުން ވަކިނުވާ ދިރި ދިރުމާއި އެވަސް ކަމުން ހިތްސޭ ވިދާޅުވިކަމެވެ .
އެހެނދު صحابي އަކު سوال ކުރައްވައިފައެވެ . އެކަލޭގެ ގައިގައި ތިމަންނާގެ މަގުމަ އާއި
ބައްޖު ވަސް ފުދު ކަރުދާސް ތިމަންނަ ދުހެދި ތެއްތޮރުކުރެވެ. ނިކަން ބަނދުއެވެ
ބަލާށެވެ.ވިދާޅުވިހެން ހިނގައިދިޔަ ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުގެ مراد ކޮބައި ހެއްތޯވެ؟ އަ ހިނދު
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ވާހަކަ جواب ދެއްވުމުން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެންމެ

ފުރަތަމަ އަސްލުގައި ޢަރަބިން ކިޔާ ބަސް ގަލަކު ކަމެއްގައި ވިދާޅުވި އަލިކަން އައިސްފައި އަނބުރި

ހިނގައިދިޔުން އެއްވަރު ކަން ފެނުނީ ނުފެނެނީތޯ ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެވަނަ جماعة

صراط މަގު ހުރަސްކުރާނެ ފަދައިން ސަލާމަތްކޮށް ވަރުގަދައިން ދޫނި ވައި ދުއްވާ ކުރާފަދަ ހަލުވި

ކަމަށް . ދެން އަނެއް جماعة ދޫނި ދުއްވާ އުދުހުމުގެ ހަލުވި ކަމަށް . އަނެއް جماعة

ދޫނި ދުއްވާ ދުވާފަދަ ދުވެގެންނެވެ . އަދި ! ކަލޭގެ ދުވާވެސް މި صراط މަގު

ހުރަސްކުރާނީ ފައިދުވި އަމިއްލަ އަމަލު ހުރި ވަރަކަށްނެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ

نبيُّ صراط ގެ މަތީގައި ހުންނަވައިގެން ދަންނަވާނީ ކޮންމެ ފަރާތެއް ސަލާމަތްކުރަތޯއެވެ . އޭ ރަސްކަލާނގެ

ބާރުއަޅުއްވާ ދަށުވެދޭށެވެ !(ސަލާމަތްކުރައްވާ ހުރިހާ ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ!) އެއްވެސް

ފަރާތެއް ހުރި އަމަލުތަކުން ނުވެސް ކުރެވޭ އަމަލެއް ސަލާމަތް ހުރި ބަސްތަކެއް ދޫކޮށްލާ

ނުކުޅެދިގެންނެވެ . އެންމެފަހުން ދިޔަ އަޅުންގެ ހުރި عمل ނުވާތީ ސަލާމަތް ހުރި އަހަރެން

ކަލޭގެ ގަޔަކުން ފަހުން ބަނޑުދޫ އަޅާ ދިއުމުންނެވެ. އަދި صراط މަގުގެ ދެފަރާތުގައި

ދަނޑި ދޫކޮށް އަޅުވާލާ ބަލާފަރާތް ހޯދައި ހިފެހެއްޓުމަށް ކިޔުއްވާ ބޮޑެތި ލޯހަތަކެވެ . އަދި ހިފެހެއްޓުމަށް

އަމުރުކުރެއްވީ ކަމަށްވާ އަދި ހިފެހެއްޓޭނެ ގަޑިއަކަށް ނަރަކައަށް ވައްޓާލުމެވެ. ދެން ކިޔުނު

ބަޔަކު ކަނޑުވާ (އަނގަ ހުރި عمل ނުބައި أهل ނަރަކަ) ސަލާމަތްވާނެއެވެ ނަރަކައިން

އަދިކަން ފާޅުކުރެއްވުމެވެ . އަދި ބައެއް ވަގުތު (އަނގަ ދަތިކަމާ ނުބައި أهل ނަރަކަ)

އެއް ހިމެނޭނެއެވެ ނަރަކައަށް އަރުވާލުމެއް ދިނުމަށެވެ . މި حديث ގެ را وى أَبو هُرَيْرَةَ

ވިދާޅުވިއެވެ . ދަމުންދާ نفس އެ الله ގެ އަތްމަތީގައި الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމެވެ .

ޖަހަންނަމުގެ ނަރަކަ ތިލަކަން ހަތް ދިހަ ގަސްފުރާނެ ފުންމިނެވެ .

202 وعن أَبي خُبَيْبٍ بضم الخاءِ المعجمة عبد اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ ، رضي اللَّه عنهما قال : لَمَّا وَقَفَ الزبَيْرُ يَوْمَ الْجَمَلِ دَعاني فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَقَالَ : يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لا يُقْتَلُ الْيَوْمَ إِلاَّ ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ ، وإِنِّي لاأُرَنِي إِلاَّ سَأُقْتَلُ الْيَومَ مَظْلُوماً، وَإِنَّ مِنْ أَكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي أَفتَرَى دَيْنَنَا يُبْقى مِنْ مالنا شَيْئاً ؟ ثُمَّ قَالَ : بعْ مَالَنَا واقْضِ دَيْنِي ، وأَوْصَى بالثُّلُثِ ، وَثُلُثِهُ لبنيه ، يَعْنِي لبَنِي عَبْدِ اللَّه بن الزبير ثُلُثُ الثُّلُث . قَالَ : فَإِن فَضلِ مِنْ مالِنَا بعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيءٌ فثُلُثُهُ

لِبَنيك ، قَالَ هِشَامٌ : وكان وَلَدُ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ ورأى بَعْضَ بَني الزبَيْرِ خُبيبٍ وَعَبَّادٍ ، وَلَهُ يَوْمَئذٍ تَسْعَةُ بَنينَ وتِسعُ بَنَاتٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَجَعَل يُوصِيِنِي بدِيْنِهِ ويَقُول : يَا بُنَيَّ إِنْ عَجزْتَ عنْ شَيَءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ بموْلاَيَ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا دَريْتُ ما أرادَ حَتَّى قُلْتُ يَا أَبَتِ مَنْ مَوْلاَكَ ؟ قَالَ : اللَّه . قال : فَوَاللَّهِ مَا وَقَعْتُ في كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ إِلاَّ قُلْت: يَا مَوْلَى الزبَيْرِ اقض عَنْهُ دَيْنَهُ ، فَيَقْضِيهُ . قَالَ : فَقُتِلَ الزُّبَيْرُ وَلَمْ يَدَعْ دِيناراً وَلاَ دِرْهَماً إِلاَّ أَرَضِينَ ، مِنْهَا الْغَابَةُ وَإِحْدَى عَشَرَةَ داراً بِالْمَدِينَةِ . ودارِيْن بِالْبَصْرَةِ ، وَدَاراً بِالْكُوفَة وَدَاراً بِمِصْرَ . قال : وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الذي كَانَ عَلَيْهِ أَنَّ الرَّجُلَ يَأْتِيهِ بِالمالِ ، فَيَسْتَودِعُهُ إِيَّاهُ ، فَيَقُولُ الزُّبيْرُ: لا وَلَكِنْ هُوَ سَلَفٌ إِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعَةَ . وَمَا وَلِي إِمَارَةً قَطُّ وَلا جِبَايةً ولا خَرَاجاً ولا شَيْئاً إِلاَّ أَنْ يَكُونَ في غَزْوٍ مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَوْ مَعَ أَبِي بَكْر وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رضي اللَّه عنهم ، قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَحَسَبْتُ مَا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفَيْ أَلْفٍ وَمائَتَيْ أَلْفٍ، فَلَقِيَ حكِيمُ بْنُ حِزَامٍ عَبدَ اللَّهِ بْن الزُّبَيْرِ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَخِي كَمْ عَلَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ ؟ فَكَتَمْتُهُ وَقُلْتُ : مِائَةُ أَلْفٍ . فَقَالَ : حَكِيمٌ : وَاللَّه مَا أَرى أَمْوَالَكُمْ تَسعُ هَذِهِ ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : أَرَأَيْتُكَ إِنْ كَانَتْ أَلْفَي أَلْفٍ ؟ وَمِائَتَيْ أَلْفٍ ؟ قَالَ : مَا أَرَاكُمْ تُطِيقُونَ هَذَا ، فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْ شَيْء مِنْهُ فَاسْتَعِينُوا بِي . قَالَ : وكَانَ الزُّبَيْرُ قدِ اشْتَرَى الْغَابَةَ بِسَبْعِينَ ومِائَةَ أَلْف، فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِأَلْف أَلفٍ وسِتِّمِائَةِ أَلْفَ ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ : مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ شَيْء فَلْيُوافِنَا بِالْغَابَةِ ، فَأَتَاهُ عبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعفر ، وكَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبَعُمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ لِعَبْدِ اللَّه : إِنْ شِئْتُمْ تَرَكْتُهَا لَكُمْ ؟ قَالَ عَبْدُ اللَّه : لا ، قال فَإِنْ شِئْتُمْ جعَلْتُمُوهَا فِيمَا تُؤَخِّرُونَ إِنْ أَخَّرْتُمْ ، فقال عَبْدُ اللَّه : لا ، قال : فَاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً ، قال عبْدُ اللَّه : لَكَ مِنْ هاهُنا إِلَى هاهُنَا. فَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ مِنْهَا فَقَضَى عَنْهُ دَيْنَه ، وَوَفَّاهُ وَبَقِيَ مِنْهَا أَرْبَعةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ ، فَقدم عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعِنْدَهُ عَمرُو بْنُ عُثْمَانَ ، وَالْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبيْرِ ، وَابْن زَمْعَةَ . فقال لَهُ مُعَاوِيَةُ : كَمْ قَوَّمَتِ الْغَابَةُ ؟ قال : كُلُّ سَهْمٍ بِمائَةِ أَلْفٍ قال: كَمْ بَقِي مِنْهَا ؟ قال : أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ ونِصفٌ ، فقال الْمُنْذرُ بْنُ الزَّبَيْرِ : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمائَةِ أَلْفٍ ، وقال عَمْرُو بنُ عُثْمان : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ . وقال ابن زمْعَةَ : قَدْ أَخَذْتُ مِنها سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ مُعَاوِيةُ : كَمْ بَقِيَ مِنْهَا؟ قال : سَهْمٌ ونصْفُ سَهْمٍ ، قَالَ : قَدْ أَخَذْتُهُ بِخَمسينَ ومائَةِ ألف . قَالَ : وبَاعَ عَبْدُ اللَّه بْنُ جَعْفَرٍ نصِيبَهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بِسِتِّمِائَةِ أَلْفٍ. فَلَمَّا

فَرَغَ ابنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضاءِ دينِهِ قَالَ بَنُو الزُّبيْرِ : اقْسِمْ بَيْنَنَا ميراثَنَا . قَالَ : وَاللَّهِ لا أَقْسِمُ بيْنَكُمْ حَتَّى أُنَادِيَ بالموسم أَرْبَع سِنِين : أَلا مَنْ كان لَهُ عَلَى الزُّبَيَّر دَيْنٌ فَلْيَأْتِنا فَلْنَقْضِهِ . فَجَعَل كُلَّ سَنَةٍ يُنَادِي في الْمَوسمِ ، فَلَمَّا مَضى أَرْبَعُ سِنِينَ قَسم بَيْنَهُمْ ودَفَعَ الثُلث وكَان للزُّبَيْرِ أَرْبَعُ نِسْوةٍ ، فَأَصاب كُلَّ امْرَأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ ومِائَتا أَلْفٍ ، فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُونَ أَلْف أَلْفٍ ومِائَتَا أَلْف. رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަވަރިކަލަނބަންނަން ރުއްސުން ލެއްވި عبد اللهِ بنِ الزُّبَيْر ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . زبّيْر ގެފާނު جمل ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު ތިމަންނައަށް ގޮވައެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ . ފަހެ ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ދަރިފުޅާއެވެ . ހަމަލާދެވުނު މިއަދު އަނިޔާވެރިޔާއާއި އަނިޔާލިބޭމީހާ މީހާއި ދެމީހުންނާ ކަތިލުވޭ އަހަރެން ފަދައިން قتل ވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ދެކޮޅު ގޮތަށް قتل ވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެންމެ ކަންބޮޑުވާ ކަމަކީ ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީ ވާނެކަން ނުވެވެ ނުވާނެކަމެއް މުދަލުއެވެ . ދަރަނި ވިއްކާފައި ދަދަވީމާ . ތިމަންނަގެ ދަރަނި ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ދަރިފުޅާއެވެ . އަދި ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާ ކުރާށެވެ. އަދި ތިންބައިކު ބާކީ އެއްބައިގެ މަގުން وصيه ކުރައްވައިފިއެވެ .(އަދި އެ وصيه ކުރެއްވި ބައި ތިންބައިކޮށް ބައެއް ބޭނުންކުރާނެ) އެއްބައި ތިބާގެ ދަރިކަލުންނަށެވެ . (އެބަހީ عبد اللهِ بنِ الزُّبَيْر ގެ ދަރިކަލުންނަށެވެ) ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހު މުދަލުން ބާކީ ވާނެ ބައިގައި ތިބާ އެހެން ބައެއް ވާނަމަ. ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކޮށްފައި . ތިބާގެ ދަރިކަލުންނަށެވެ . هشام ވިދާޅުވެއެވެ . (އެއީ حديث ގެ ރާވީ އެކެކެވެ.) އިބްނުޒުބައިރުގެ عبد اللهِ ގެ ދަރިކަލުން (وصيه ގެ ގޮތުން ނުވަތަ އުމުރުގެ ގޮތުން) زُبَّيْر ގެ އަނބިކަލުން ދަރިކަލުންނާއި خُبيب އާއި عَبَّاد އާއި ހަމަހަމަ ކުރިއެވެ . އަދި އެހެންނު زُبَيْر ގެ ނުވަ ފިރިހެން ދަރިކަލުންނާއި ނުވަ އަންހެން ދަރިކަލުންނެވެ. عبداللهِ ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނަގެ (ބައްޕަ) އޭނާގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް وصيه ކުރަމުން ގެންދެވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ދަރިފުޅާއެވެ . ތިބާއަށް އަދަރަނީން އޭތި ނުކުރެވި ބައިއް ހުރިނަމަ ފަހެ އަހަން ފުރިހަމަ

ކުރުމަށް ތިމަންނަގެ مولى ގެ ފަރާތުން އެހީތެރިކަން އެދޭށެވެ . عبد اللهِ ވިދާޅުވިއެވެ .
ފަހެ މާތް الله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ . ތިމަންނައަކަށް ބައްޕާގެ އެވާހަކައިން އެއްވެސް އެއްޗެއް
ނުވިސްނުނެވެ . ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ . އޭ ބައްޕާފުޅެވެ . ތިބާގެ مولى އަކީ ކާކު
ހެއްޔެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އެއީ الله އެވެ . عبد اللهِ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ،
ބައްޕާ ގެ ދަރަނި އަދާކުރުމުގައި ކަންބޮޑުވި ކޮންމެ ފަހަރަކު ތިމަންނަ دعاء
ކުރީމެވެ. އޭ زُبَيْر ގެ مولى އެވެ. އޭނާގެ ދަރަނި އަދާ ކުރައްވާނދޭވެ ! ފަހެ އަދަރަނި
އަދާކުރެވުނު މަގެއް ފެނިގެން ދިޔައެވެ . عبد اللهِ ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ (އަހަރެންގެ
ބައްޕާ) އެބަޔާ زُبَيْر ގެފާނު قتل ވިއެވެ . އަދި އެއްވެސް ދީނާރެއް އަދި ދިރުހަމެއް
ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ. ނަމަވެސް ބައްޕާގެ ބިންބިން އޮތެވެ. އެއިން އެއްބިން އަކީ غَابَة
ނަމަކަށް ކިޔުނު ބިމެވެ . އަދި مدينة ގައި އެގާރަ ގެ ހުއްޓެވެ . އަދި بصرة
ގައި ދެ ގެ ހުއްޓެވެ. އަދި كوفة ގައި އެއް ގެ ހުއްޓެވެ . އަދި مصر ގައި އެއް ގެ ހުއްޓެވެ .
عبد اللهِ ވިދާޅުވިއެވެ . (އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބައްޕާގެ ދަރަނިވީ ބޭކަން ހުރި މީސްތަކުން
ތިމާ أمانة އެއްގެ ގޮތުން އެއްޗެއް ބަހައްޓާލުމަށް ގެނެސް އަރުވައިފިނަމަ ހިފައިގަތުމަށް
ބޭނުން އެއީވެސް ދަރަނިއަކަށް ހަދައިދެއްވާނެ ބަހައްޓަވާ ދަރަނިފުޅުވިއެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ބިޔަ
އަދާނުކުރެވި ބާކީވި ދަރަނިއަކީ ފަހެ زُبَيْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ނުސީދާކަމެވެ .
ނަމަވެސް އެއީ ދަރަނިއެއްކަމަށް . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެންމެގެން ހިފައިދޭނެވެ
ބެހެއްޓެވުމެވެ . އަދި زُبَيْر ގެފާނު ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމެއްގައި حوال ނުވެއެވެ . އަދި
އެ ނޫނަސް އެހެން ކަމަކަށް حوال ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް رسول اللّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރައްވައިފައެވެ . އަދި ابو بكر ގެފާނާއި عمر
ގެފާނާއި عثمان ގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރައްވައިފައެވެ . عبد اللهِ
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (ބައްޕާގެ)ދަރަނިތަކެއް އެންމެހައި ގުނީމެވެ . އެހިނދު
ބާވީސް ލައްކަ އެން އޮތީއެވެ . ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) حَكِيمُ بْنُ حِزَام އާއި عبد اللهِ بنِ
الزُّبَيْر އާއި ބައްދަލު ވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ތިމަންނަގެ ބޭބޭގެ ދަރިފުޅާއެވެ!
ތިމަންނަގެ ބޭބޭގެ މައްޗަށް ދަރަނި ހުރީ ކިހާވަރަކު ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ ތިމަންނަ
ސިއްރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ބުނީމެވެ . އެންމެ އެއްލައްކަ އެވެ . ފަހެ حَكِيمُ

ވިދާޅުވިއެވެ. ދާތް ﷲ ގަސްދީ ހިތާނުން ބަނދުވެވެ. މިޢިބާރާތުގެ މުރާދުން ހިވަރު ބޭނު
ދަރަނިޔާއި ދެއްކާނަ ހެން ހިތްގައި ނަގައިއެވެ. ފަހެ عبد اللّٰهِ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަސްލު
ދަރަނިޔަވެ. އަޅުގަނޑު ބޭފުޅާ ތިޔައިބަސް ވާޖިބުނުކުރަ ކިރިޔާއި ހައްޓަވެ؟ އާދޭ
ވިދާޅުވިއެވެ. މިއުޒުބައިރުގެ ކިބައިގައި އަޅުގަ ބެހެވެސް ކަމުއް ވާކަމުން ބިމަށްސަ
ނުދެކޭމުވެ. ފަހެ މިއުޒުބައިރުން އެކަމުން ނިކުމެދިޔައީކަމަ ބިމަށްސަގެ އަޅުން އެކަމުން
އެގޮ ހެދުނުވެ .عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވުމެވެ. زُبَيْرْ ގެ ފާނު غَابَةُ ގައި އޮތް ބިންގަނޑެއް އޮތީ
އެއްޗަކަ ހަވީރުހާނުވެ .ފަހެ އެބިން عبد اللّٰهِ ސަތޭކަ ހާސްއަށް ވިކިއްޖެވެ. ދެން
ހިއްސާ ކުރެއްވިއެވެ.زُبَيْرْ ގެ ފާނުގެ މައްޗަށް ދަރަނިވާ އެއް މީހާ ނަމަ غَابَةُ ގެ
ބިމުން ބިމަށްސައި ބެއްދުވާނުދާނެވެ . ފަހެ عبد الله بن جعفر ވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭރު
زُبَيْرْ ގެ ފާނުގެ މައްޗަށް އެކަމުން ބޮވައިރި ހަތަރު ސަތޭކަ ހާސް ދަރަނިވާ އެވެ. ފަހެ އޭނާ عبد
اللّٰهِ އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ .ބިޔާ ބޭނުންނަމަ ބިމަށްސަ އަޅުގަނޑު މަޢާފް ކުރެއްވީމެވެ .
عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ . ނޫނެކެވެ .އާދޭ ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ބިމާ ބޭނުންނަމަ ބިމަށްސަ
އަ ފަސްކުރުމަށް ދޫކުރެވޭނެވެ . ފަހެ عبد اللّٰهِ ދަންނަވައިފިއެވެ. ނޫނެކެވެ .އާދޭ
ދަންނަވައިފިއެ.އަރަނ ވާޖިބުނަތޭ ބިމަށްސަގެ حصة ވަކިކޮށްދޭށެވެ .عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ .
ބިމުގެ حصة އެހިސާބުން މި ހިސާބަށެވެ. ފަހެ عبد اللّٰهِ އެބިމުން ވިއްކައިވެ .ފަހެ
އެކަމުގެ ދަރަނިތަކެއްދި ދެއްކުން ނިމުމުން ހަތަރު ބައިގެ އެއްބައި އިތުރުވެއްޖެ (4.5) ހަތަރު
ބައިކުޅަ އެއް ބައިއި ބާކީ އެއް حصة އެއްގެ ދެބައި ކުޅަ އެއްބައި ބާކީ އެވެ .ފަހެ
(އެއްދުވަހަކު) މި عبد اللّٰهِ ގެ ފާނު ދެން ﷲ ތަޢާލާގެ ޚަލީފާ مُعَاوِيَةُ ގެ ހަޟްރަތަށް
ވަޑައިގެންނެވީ. އެތަނުގައި އެހެންމީހުން عَمْرُ بْنُ عُثْمَان އާއި مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرْ އާއި ابْن
زَمْعَةَ ތިއްބެވެ . ފަހެ مُعَاوِيَةُ އާދޭ ކޮބައިތޯ އަގުކުރެވީ. غَابَةُ ގެ ބިން ވިއްކާލެވުނީ
ކިހާވަރަކަށް ތޯއެވެ ؟ވިދާޅުވިއެވެ.ކޮންމެ حصة އަކަށް ސަތޭކަހާސްގެ ދަގަންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ
.ކިހާ ވަރަކަށް ބާކީ އަނބައި ގައިކެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . ހަތަރު حصة އާއި حصة އެއްގެ
ދެބައި ކުޅަ އެއްބައި(4.5) ބާކީ އެބައިތޯވެ . ފަހެ مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرْ ވިދާޅުވިއެވެ .
ތިމަންނައަށް حصة އެއްސަތޭކަހާސް އަށްހޯދީމެވެ . އަދި عَمْرُ بْنُ عُثْمَانَ ވިދާޅުވިއެވެ .
ތިމަންނަ އަށް حصة އެއްސަތޭކަހާސް އަށްހޯދީމެވެ . އަދި ابْن زَمْعَةَ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ

އެއް حصة އެއްލައްކައިން ގަންނަވާނަމެވެ . ފަހު مُعَاوِيَةُ އެއްސެވިއެވެ . ދެން ބާކީ އޮތްކޮޅު ކިހާ ވަރެއް ހުރީތޯ ؟ عبد اللهِ ދަންނަވައިފިއެވެ . އެކައް ބައި (1.5)حصة އެވެ . مُعَاوِيَةُ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ އެ حصة އެއްލައްކަ ފަންސާސް ހާހަށް ގަންނާނަމެވެ . ހާލު ވިދާޅުވެވިއެވެ .އަދި عبد الله بن جعفر ގެ حصة އާއި مُعَاوِيَةُ އަށް ހަލައްކައިން ވިއްކިއެވެ .ފަހު عبد اللهِ بنِ زُبَيْر ބައްޕާގެ ދަރަނި އަދާކޮށް ނިންމަވުމުން زُبَيْر ގެ ދަރިންނަށް ވާރިސުން ބުނެފައި .ތިމަންނާގެ ދޮގުގައި ބަރަކާ ބަރަވާހުވެ .عبد اللهِ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ .ވަالله ގަސަމުގައި ހަވާލުން ބަހައެއް ނުދެމެވެ .ހަތަރު އަހަރު ވަންދެން حج މޫސުމުގައި زُبَيْر ގެ މައްޗަށް ދަރަނިވެރިއެއް އޮތް ބާވަތް ނުވަތަ ތިމަންނާގެ ގާތަށް އައިސް އިގުރާރުވާތީ އަދި ހަދަވަވާން އިއުލާން ކުރައްވަމުން ނޫޅޭ ތިމަރާ ބަހާނުލަމެވެ. ފަހު އަހަރެއް ދަމުން ކުރަމުގެ ހަތަރު حج މޫސުމުގައި އިޢުލާން ކުރައްވަމުން ގެއްސެ ހަތަރު އަހަރު ނިމުމުން އެނގިހުރި ދުވަހު ބަހާލެއްވިއެވެ . އަދި زُبَيْرِ ގެ ހަތަރު އަނބިކަނބަލުން ވިއެވެ . އެއިން ކޮންމެ އަންހެނަކަށް ބާރަ ލައްކަ ލިބުނެވެ . (އެގޮތުން މިލި ޔަނާއި މިލިޔަނު ފަސްލަކ ދަރަހަމު .)

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަންحرام ވެގެންވުމާއި حق ތައް އަނބުރާ ދިނުމަށް امر ކުރެވިގެންވާކަން بيان ވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (غافر 18): {ما للظالمين من حميم ولا شفيع يطاع}.

(އެދުވަހުން) އަނިޔާވެރިންނަކަށް رحمة ތެރިއަކު ނުވެތޭ ކިޔަމަން ގަނެވޭ شفاعة ތެރިއަކުވެސް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (الحج 71): {وما للظالمين من نصير}.

އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް، نصر ދޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وأما الأحاديث فمنها حديث أبي ذر المتقدم (انظر الحديث رقم 111) في آخر باب المجاهدة

203 وعن جابر رضي اللّه عنه أن رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، واتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مـ نْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حملَهُمْ على أَنْ سفَكَوا دِماءَهُمْ واسْتَحلُّوا مَحارِمَهُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުވެތިބޭށެވެ . މިހެނީ قيامة ދުވަހުން އަނިޔާވެރިކަން އަނދިރިކަމުގެ ކަމުގެން ނެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން بخيل ވުމުން ދުރުހެލިވެތިބޭށެވެ . މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ قوم ގެ މީހުން هلاك ވީ ދިޔަ އެއްކަމަކީ بخيل ވެ ގޮތުމެވެ . އެބައިމީހުން بخيل ވެގެންވުމަ ބޭކާރުން އަނގަ ޚަރުޔާސް ހިނގާ މީހުންގެ ލޭ އޮހޮރުވައި ފަހައިގަތުމެވެ . އަދި حرام ކަންތައްތައް حلال ކަންކަމަށް ހެދުމެވެ .

204 وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقيامَةِ حَتَّى يُقَادَ للشَّاةِ الْجَلْحَاء مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاء » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުން ލިބިވި أبوهريرة رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާ ވެގެންވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . قيامه ދުވަހުން
އަބަދައިގެ حق އަދާކުރަން يقين ން ވެސް ޖެހޭނެއެވެ . حق ވެރި ދުމުންދާއިރު ދުނިޔާ މީހުން
މީހުންގެ ތެރެ ނުހޫރާ އަޑު ގެ ބަކަރިއާއި ހަނގުރާމާ މިހާގެ އަތުން އޭގެ بدل ކަނު ދުޅިފުޅާ ފެއިވާ
ޢަޒާ ބަކަރިއާއިގެ ثواب ހަނގުރާ ދުވަ ދެނުވެސް އަނގަނޑާއިވެ .

205 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا نَتحدَّثُ عَنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، وَالنَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بيْنَ أَظْهُرِنَا ، ولاَ نَدْرِي مَا حَجَّةُ الْوداع ، حَتَّى حمِدَ اللَّه رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ ذَكَرَ الْمسِيحَ الدَّجَالَ فَأَطْنَبَ فِي ذِكْرِهِ ، وَقَالَ : « ما بَعَثَ اللَّه مِنْ نَبيٍّ إلاَّ أَنْذَرَهُ أُمَّتهُ : أَنْذَرَهُ نوحٌ وَالنَّبِيُّون مِنْ بَعْدِهِ ، وَإِنَّهُ إنْ يَخْرُجْ فِيكُمْ فما خفِيَ علَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فلَيْسَ يَخْفِي عَلَيْكُمْ، إنَّ ربَّكُمْ لَيس بأَعْورَ ، وَإِنَّهُ أَعورُ عَيْنِ الْيُمْنَى ، كَأَنَّ عيْنَهُ عِنبَةٌ طَافِيَةٌ . ألا إن اللَّه حرَّم عَلَيْكُمْ دِمَاءكُمْ وَأَمْوالكُمْ ، كَحُرْمَةِ يومِكُمْ هذا ، فِي بلدِكُمْ هذا ، فِي شَهْرِكُم هذا ألاَ هل بلَّغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلاثاً ويْلَكُمْ أَوْ : ويحكُمْ ، انظُرُوا: لا ترْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްالله އަދުބަފުޅިކުގެންނަން ރުހުން ލިބިވި عبدالله بن عمر رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން
ބަޔާ ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حج ކުރެއްވި ހިނދު ވިޔަން
ވަންދެ ވިދާޅުވި މިއީ حجة الوداع އޭ ބުނަމުން ގެންދާން ފުރަގަސްވެ . ހަމަވެސް އަހިނދުنبي
އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދަންދެ ވިދާޅުވި ސަރިސްމާދުވަން ފެންނަން ހެންނެވިޔެވެ
މިސްވަކަން حجة الوداع އޭ ކިޔަމުން ދިޔައީ ކޮންކަމެއްކަމެއް ހުރެކަން ވިދާޅުވެނެވި ނުވިސް
ނުނަވެ. މިގޮތުން ވިދާޅުވުން އަމިޔާރު މަސީހުގެ ވިޔަބާ އަކަތަރުހަންޖާ حج ދުވަހު ޚުޠުބާ ދެއްވުން

ފެއްޓުމުން އެ حج އަށް حجة الوداع އޭ ކިޔަން ޖެހުނު ސަބަބު ބިމުންމުނުން އެޖެން ފިޔަވައިގެން ދިޔައީއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާ ޚުތުބާ ކަމި އަންނަ ފުރަތަމަމިން الله އަށް ހަމްދު ޘަނާ ދަންނަވައި ދެން مسيح الدجال ގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިދެއްވެ . އަދި حديث ކުރައްވައިފައެވެ . مسيح الدجالގެ ފިތުނަ ވަރަށްބޮޑުކަން ސަމާލުކަމުގައިބަހައްޓަން ، އާދަމުގެ ދަރިކަލުން ގޮސްނުލައްވާ ހަމަ އަންނަ ނަބިއްޔެއް ބޭކަލުކޮށް ނުވެއެވެ . نوح عليه السلام އަކާހާމާޤަދަރީސާ ދެއްވުން އަކަމުގެ އިންޒާރު ދެއްވައިފައެވެ . އަކާހާމާޤަދަރީސާ ފަހު އައްސަ ހަރަ ނަބިއްޔާބޭކަލުންނަށް ގޮސްނު ބޭކަލުންނަށް އާދަމުގެ އަކާހާމުގެ އިންޒާރު ކުރައްވައިފައެވެ . އަދި ދަންނާށެވެ . އެއީ ދިރިހުރިމީހުންގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ދެމިއޮތް އެއް علامات ތަކުގެ ދިރިހުރިމީހުންގެ ދައްޖާލު ވަނީނަމަ ވަގުތު ނުލާނެ ކަން ކަނޑައެޅެވެ . ފުރަ ދިރިހުރިމީހުން ވަނީ އަހަރު ފުރަތަމަގެ ވަފާތުވުން ދިރިހުރިމީހުން ހަނދާންކުރި ބޮޑުކަމެއް ތަރުސާކަށް ގަދަ ފާޑުކިޔުމަކީ ވަގުތު ކަނޑާ ނުލާނެ. އެއާއި خلاف ގެ ބާވަތް އެއްގެ ފުރަތަމަ ފި ހަނދާނީ ގަދަކަން ކަމެވެ. އަދި ބާ އެއް ނުކުރިއްޖެ ހިފެހި ވަޅުވެރި އެއް ބޮޑުބޭނުމަކުރެ އެކަލް ހަނދާނެވެ .

ދަންނާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ވެރިކަން ވަނީ ދިރިހުރިމީހުންގެ މައްޗަށް އެއްބަދަލު އަށްޓެ ބަދަލުން ދިރިހުރިމީހުންގެ ލާރި ދިރިހުރިމީހުން ގެ މުދާ މިދުވަސް (އެއީ عرفة ދުވަސް)حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މިމަސް (އެއީ مكة المكرمة) حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މި ބައްސަރު (އެއީ حج މަސް) حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިން حرمة ތެރިވެގެންވެއެވެ. އާ މިޝަހާދަތްދޭށެވެ! ސަލާމް ކަމާއިއާކާ އެޗެ އާދަނެވެ ! ބިމުން ކަލޭމެންނަށް މި ވާހަކަ ދިރިހުރިމީހުންނަށް ހަމައެކަނި ފުރާކަނުތުވިއަމާވެ؟ އަބަކާލުން ހަޅި އެޖުން ބޭނުފައިވެ. އާދަމެވެ! އަހަރުދަ حديث ފުރާކަރުވިއެވެ . اللهم ހައްދުވައި ބަޔާކަރުވި ކަމާކަލާއެވެ! އިބްރާހީމާނާވެގެ މިކަލުން ހަކެވެ ވެރިކަންތަކާނދަވެ! މިގެބައި ބިންފުހި ވިދާޅުވިއެވެ. ދަން އައްސުރަ ވަހަކާޅު ކަރުއަން ގެންދެވިހިނދު ويلكم ގެ لفظ ނުވަތަ ويحكم ގެ لفظ މިދު لفظން އެއް لفظ ވިދާޅުވިކަމަށް ވެއެވެ .(މި ويلكم ގެ لفظ ވިދާޅުވިނަމަ އަށް މާނައީ ދިރިހުރިމީހުންގެ ހައްޤުން އާއާއި خلاف ވެއްޖެނަމަ އަބާއްޖެވެރިކަން އަހަން ގޮވެއްސެން ވެއެވެ. އަދި ويحكمގެ لفظ ވިދާޅުވިނަމަ އަށް މާނައީ އާއާއި އައިސްވަން

ހަސަދުކުރަނީމުގެ ކަތިލުކުރަ ބާއްޖަވެރިކަން އަޅުން ގެއްލިގެން ވެއެވެ .) ދެން
حديثކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރުން ޖިސްކަމަކަށްދިނުން ހަމަ ޖިހާދުގައި ބަޔަކުމީހުން އައްބަރާ
އަންނަބަރާކަން ބޮޑުވެރި ޤަބޫލު ކުރަނީ ގެއްލާ ބަރާ ކަޑަޔަށް ނުލިބޭނެއެވެ .

206 وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ منْ سَبْعِ أَرَضِينَ)) متفقٌ عليه .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ .ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަނިޔާވެރިކަމުން މީހެއްގެ ބިމުން އަތްލަ ކަށިވަޅެއް ފަރިހަކޮށްފި މީހާގެ ކަރުދަށުގައި (ޤިޔާމަތް ދުވަހުން) އެފަދަ ހަތްބިން އަޅުއްވައި އެބުނެވޭ އަދުގުޅޭ ބިމަށް ޖެހިއްސަވާނެއެވެ .

207 وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ، ثُمَّ قَرَأَ : ﴿ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴾ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى رضي اللَّه عنهގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ .ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަނިޔާވެރިންގެ އަނިޔާގެ މައްޗަށް ވަގުތުން ނުހިއްޕަވާ ކަމުގައިވިޔަސް އަދާލަތުގެ
ހިއްޕެވުން އަލުގަ ޖެހުމުގެ މައްޗަށް އަންނަ ހިނދު ދޫނުކުރައްވައެވެ . ދެން އަދާލަތާ ފޮނު މި
އާޔަތް تلاوة ކުރެއްވިއެވެ . (وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ
) މާނައީ ރަށްތަކުގެ އަހުލު ވެރިން އަނިޔާ ވެރިވާ ހިނދު ، ކަލާނގެ ގެ ސިފަވުން ވަރުގަ

ތަސްވީރާއި އަޅުން ތިޔާގެ އަޅުކަމުގެ ޝިރކުކުރާ މީހެއް ހިތްޕުޅުގެ އަހަރެމެނާ ހިތްޕުޅުން
އަޅާ (ކާފިރު ދުވަސް ތިޔާގެ މީސްތަކުން عذاب ދެނޑުމަށް ހިތްޕުޅު ފަދައިންނެވެ.)

208 وعن مُعاذٍ رضي اللَّه عنه قال : بعَثَنِي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «إنَّكَ تَأْتِي قوْماً مِنْ أَهْلِ الْكِتَاب ، فادْعُهُمْ إِلَى شَهَادة أَنْ لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسول اللَّه فإِنْ هُمْ أَطاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْترضَ علَيْهم خَمْسَ صلَواتٍ في كُلِّ يومٍ ولَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعلِمهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْتَرَضَ علَيهمْ صدَقَةً تُؤْخذُ مِنْ أَغنيائِهمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرائهم ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَإِيَّاكَ وكَرائِمَ أَمْوالِهم . واتَّق دعْوةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْس بينها وبيْنَ اللَّه حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ مُعاذ رضي اللّه عنه ގެ ރިވާއަތްކުރެއްވި ވާހަކަ ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم ތިބާ ކިތާބީންގެ އަހުލުވެރި ބަޔަކު ކުރިމަތިލާ ދިޔުމަށް ފޮނުއްވައި ވިދާޅުވިއެވެ
ފޮނުއްވައިވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި حديث ކަމަށްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ
ދަނީ ފޮތުގެ އަހުލު ކިތާބީންގެ ބައެއްކަރާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ގޮވައިލާނީ الله މެނުވީ
އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމަށާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ދަންނަވާށެވެ.
ދެން އެއީ ބަސްއަހާ މީހުންކަމުގައި ވެއްޖެއްޔާ ދަންނަވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އަޅުކަމުގެ ގޮތުގައި ﷲ
سبحانه وتعالى ފަރުދުކޮށްފައިވާ ހަފުތާގެ ދުވަސްތަކުގައި ފަސް ނަމާދު ކުރުމަށް ފަރުދުކުރައްވާފައި
ވާކަމަށް އަންގާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަން ކިޔަމަންވެއްޖެއްޔާ ﷲ سبحانه وتعالى ފަރުދު
ކުރައްވާފައިވާ ޒަކާތް އެމީހުންގެ މުއްސަނދިންގެ މުދަލުން ނަގައި ފަގީރުންނަށް ދިނުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ
އަދި އެމީހުންގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ގިނަ އަގުބޮޑު މުދާ ނުނަގާށެވެ. އަދި އެމީހުން ކިޔަމަންވުމުން
ފަހެ ޒާލިމުންގެ ދުޢާއާ ހަމައެކަނި ހިތްވަރު ދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުން
ހަމަގައިމުވެސް (އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މީހުންގެ ދުޢާއާ ﷲ އާ ދެމެދު ހިޖާބެއް ނެތެވެ.) ފަހެ މިއީ
ހަމަ ކަށަވަރުކަމެކެވެ. މިއީ ހުރިހާ މީހުންނަށް ބަލާލަން ޖެހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.

އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ ދުޢާއިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުމަށް ބާރުއަޅާށެވެ. އެހެނީ އަނިޔާވެރިޔާގެ ދުޢާ
އާއި الله سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދު އެއްވެސް ހިޖާބެއް ނުވެއެވެ.

209 وعن أَبِي حُمَيْد عبْدِ الرَّحْمن بن سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : اسْتعْملَ النَّبِيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلاً مِن الأَزْدِ يُقَالُ لَهُ : ابْ نُ اللُّتْبِيَّةِ عَلَى الصَّدَقَةِ ، فَلَمَّا قَدِمَ قَ ال : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا أُهدِيَ إِلَيَّ فَقَامَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على الْمِنبرِ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَّا بعْدُ فَإِنِّي أَسْتعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ على الْعمَلِ مِمَّا ولاَّنِي اللَّه ، فَيَأْتِي فَيقُولُ : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا هَدِيَّةٌ أُهْدِيَت إِلَيَّ ، أَفَلا جلس في بيتِ أَبِيهِ أَوْ أُمِّهِ حتَّى تأْتِيَهُ إِنْ كَانَ صادقاً، واللَّه لا يأْخُذُ أَحدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً بِغَيْرِ حقِّهِ إِلاَّ لَقِيَ اللَّه تعالَى ، يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ، فَلا أَعْرِفَنَّ أَحداً مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّه يَحمِلُ بعِيراً لَهُ رغَاءٌ ، أَوْ بَقرة لَهَا خُوارٌ ، أَوْ شاةً تيْعَرُ ثُمَّ رفَعَ يَديْهِ حتَّى رُؤِيَ بَياضُ إِبْطيْهِ فقال : « اللَّهُمَّ هَلْ بلَّغْتُ » ثلاثاً ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو حميد عبْدِ الرَّحْمن بن سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ
ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސަލާމަތްވެ ސަލަވާތްލެއްވުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم اَزْدِ
ޤަބީލާގެ ابْ نُ اللُّتْبِيَّةِ ކިޔާ ފިރިހެނަކު ޒަކާތާއި صدَّقة އެއްކުރުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ.
ދެން އޭނާ ރައްދުވެ އައިސް (ހަދިޔާ ދެއްވިއެވެ) ދެންނެވިއެވެ. މިއީ ތިޔަބޭފުޅުންގެ
ބައިތުލްމާލެވެ. ދެން މިއީ އަހަރެމެންނަށް ލިބުނު ހަދިޔާއެވެ. " ފަހެ رسول الله صلى الله عليه
وسلم މިންބަރުމަތީގައި ތެދުވެވަޑައިގެން މާތް الله އަށް ޙަމްދު ދެންނެވުމަށްފަހު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. (މިއަށްފަހު ދެންނެވީމެވެ !) ތިޔަބޭފުޅުން މާތްالله ވަލީކުރި ކަމުގެ
މަސައްކަތް ތިޔަބޭފުޅުން ކިޔައިދިނުމަށް ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު ބޮނުން
ކަމުގެން ، އަނގަ އައިސް މިއީ ކަލޭމެންނެވެ، އަދި އާއި ތިޔަބޭފުޅުން ލިބުނު ހަދިޔާއެ،
ބައްޕައި އޭނާ އަމަލުކުރީ ތިޔަބޭފުޅުން ގެ ވެރިވެއް ގެބުނީ ލިބުނު ބައްޕަގެ
ގޭގައި ނުވަތަ މަންމަގެ ގޭގައި އިށީނދެން އިނދެ ހަދިޔާ ؟ މާތް الله ގަސަމެއް ކުރައްވާފައެވެ.
ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޙައްޤަކާނުލައި އެއްޗެއް ނަގައިފިނަމަ ޤިޔާމަތްދުވަހުން الله އާއި

ބައްދަލުވާ ހިނދު ހުސްނުވީ އަޅުގަނޑު އުފުލައިގެންނެވެ . ޖިހާދު ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މިހާލަތު
ޤިޔާމަތް ދުވަހު الله އާއި ބައްދަލު ވާހިނދު ހެޔޮ ޢަމަލު އެއް ނުލިބުމެވެ ، ނަފްސާ ޢާއިލާ
އެއް ގެރިއްޔާ ، ނަފްސާ ހޮރައިޒު އެއް ބޭބަޔާއި އުފުލުން ކަމެއް ޖިހާދުން ކަނޑައެޅުން
ނުކުރާކުރެވެ . ދުނިޔެ އަޚްލާގުތަކުގެ ދަރަޖަ ފުރިހަމަ ދުނިޔާގެ ފުރިހަމަ ހާޞިލުކުރުން ދުނިދުން
ދެއްކި އުފުލުމަށްފަހު حديثކުރައްވައިފައެވެ . އަޅު ﷲ ދި އެޅާ މިއަދަކީ ދިއުމަށްދިމު
ނުނިމޭނެތޯ؟

210 وعن أَبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ كَانتْ عِنْدَه مَظْلَمَةٌ لأَخيهِ ، مِنْ عِرْضِهِ أَوْ مِنْ شَيْءٍ ، فَلْيَتَحَلَّلْه مِنه الْيوْمَ قَبْلَ أَنْ لا يكُونَ دِينَارٌ ولا دِرْهَمٌ ، إنْ كَانَ لَهُ عَملٌ صَالحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقدْرِ مظْلمتِهِ ، وإنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سيِّئَاتِ صاحِبِه فَحُمِلَ عَلَيْهِ » رواه البخاري .

ރާވީ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُرِيْرَةَ ، نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ
ކުރައްވައިފައެވެ .އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަޅުގަނޑު މީހުންގެ އެތެރޭގައި ތިމާގެ އަޚާގެ
ހައްގެއްނުވަތަ ، އަބުރާ އާއި އެއްޗަކާ ބެހޭގޮތުން ބަދަލު ނިކުމެވާނީ ޖެހުނު ހާލަތެއްގައި ވިޔަސް ނުވަތަ އެނޫން އެއްޗެއް
އަޚްލާގު ކަމުގައިވިޔަސް، ޒީނަތެއް ހެޔޮވަނަކަމެއް އަދާކުރުން (ޤިޔާމަތް ދުވަސް އައުމަށް)
ދީނާރާއި ދިރުހަމް ނުހުންނަ ދުވަސް އައުމުގެ ކުރިން މިއަދު ހަމަޖެއްސުމަށް . މީހަކު
އެހެންމީހަކަށް އަނިޔާގެ އެއްގޮތަކަށް ޢަމަލެއް ކުރިއެވެ ހެޔޮޢަމަލު ހުރިނަމަ އަނިޔާވެރިޔާ ލިބިގެން
ދިނުމާއި ޢަމަލުތަކުން ހޮވާލުގައި ނަގާދޭނެއެވެ . އޭނާ އަނިޔާގެ އެއްގޮތަކަށް ނަގާދޭން ހުރި
ހެޔޮ ކުރަމުގައި ހެޔޮނުވަތަ ހަރަކާތަކީ ފާފައިން ނަގާލުމަށް ހެވާއިރު ދޫކޮށްލައެވެ.

211 وعن عبد اللَّه بن عَمْرو بن الْعاص رضي اللَّه عنهما عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الْمُسْلِمُ مَنْ سلِمَ الْمُسْلِمُونَ منْ لِسانِهِ ويَدِهِ ، والْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ ما نَهَى اللَّه عَنْهُ » متفق عليه .

ދާތް الله އެދުވައިފާނަށްވުނުން ތިޔަސޭނަ ޚާދިމު عبد اللّه بن عَمْرو بن الْعاص، رضي اللّه عنه ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އަކަތާގެފޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފިރިހަމަ މުސްލިމަކީ އެމީހެއްގެ ދުލާއި ސަލާމަތްވެގެންވާ އަތުގެ އަނިޔާވެރިކަމުން އެހެން މުސްލިމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހާއެވެ . އަދި ހަމަ مُهاجر އަކީ الله ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ކަންތައް ހުއްޓާލި މީހާއެވެ .

212 وعنه رضي اللّه عنه قال : كَانَ عَلَى ثَقَل النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرةُ ، فَمَاتَ فقال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « هُوَ فِي النَّارِ » فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا. رواه البخاري .

އަދި އެ صحابيގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ މުދާބަލަހައްޓާން ހުރި ފިރިހެނެއް ނިޔާވީ އެވެ. އޭނާގެ ނަމަކަށް ކިޔާ ޖަހަނީ كِرْكِرةُ އެވެ .އޭނާ ނިޔާވުމުން ދިޔަ ކަމުގައިވެގެންވާ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް عذاب ލިބިގެން ދަނީއެވެ .ދެން اصحاب ބޮޑުންތައް ހޯދި ކަންތަކެއް ފެނުނީ ބޮޑުމުސްކުޅި އެހެނިހެން ތަކެތި ހުސްވުމުން ފޮރުވާފައި ހުރި އެއް ވަގު ފޮތިގަނޑު ނަގައިގެން ނުފޮނުވާ އޭނާ ފޮރުވާފައިވެއެވެ.

213 وعن أَبي بَكْرَةَ نُفَيْعِ بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « إنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّه السَّموات والأَرْضَ : السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا ، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُم: ثَلاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ : ذُو الْقِعْدَة وَذو الْحِجَّةِ ، والْمُحرَّمُ ، ورَجُب الذي بَيْنَ جُمادَي وَشَعْبَان ، أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ » قلْنَا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَم ، فَسكَتَ حَتَّى ظننَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ ، قال : أَلَيس ذَا الْحِجَّةِ ؟ قُلْنَا : بلَى: قال : « فأَيُّ بلَدٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا: اللَّه وَرسُولُهُ أَعلمُ ، فَسَكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سيُسمِّيهِ بغَيْر اسْمِهِ . قال : « أَلَيْسَ الْبلْدَةَ الحرمَ ؟ » قُلْنا : بلَى . قال : « فَأَيُّ يوم هذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَمُ ، فَسكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أَنَّه سيُسمِّيهِ بِغيْر اسمِهِ . قال : « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . قال : « فإِنَّ دِماءكُمْ

وَأَمْوَالَكُمْ وأَعْراضَكُمْ عَلَيْكُمْ حرامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكم هَذَا ، وَسَتَلْقَوْن ربَّكُم فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ ، أَلا فَلا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ، أَلاَ لِيُبلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، فلَعلَّ بعْض من يبْلغُه أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَه مِن بَعْضِ مَنْ سَمِعه » ثُمَّ قال : « أَلا هَلْ بَلَّغْتُ ، أَلا هَلْ بلَّغْتُ ؟ » قُلْنا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمْ اشْهدْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަސޫލާއަށް ރަސޫލުކަން ދެއްވި أَبو بَكْرَةَ نُفَيْعِ بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنهُ ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ
ވޭނެ ވާނެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރުގެދުވަސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޒަމާނެއް
الله سبحانه وتعالى އުޑާއި ބިން ހެއްދެވި ދުވަހުގެ އަސްލަށް އެނބުރިއްޖެއެވެ. (ދަންނަވާލެވެ .
) އަހަރުގައި މަސް ބާރަ މަސްމަހެވެ . އޭގެތެރެއިން ހަތަރު ،މަސްމަހަކީ حرمة ވެރި
ވެސް ވެއެވެ. ތިން މަސް އަނގަބި ވިދި ވިދިގެންނެވެ . އެއީ ذوالقعدة އާއި زوالحجة
އާއި محرم މަހެވެ . އަދި (ހަތަރު ވަނަ މަސްމަހަކީ) جمادي الآخر އާއި شعبان މެދާއި
ދެމެދުން އޮންނަ مضر قبيلة ގެ މީހުން އަޅުން ބޮޑަށް حرمة ވެރިކަން އަޅާ
ކުރާ رجب މަހެވެ . (ދެން އަހަރެމެންނާ ސުވާލުކުރައްވައިފައެވެ .) މިއީ ކޮން މަސްމަހެއް
ހެއްޔެވެ ؟ އަހަރެމެން ދަންނަވާލީމެވެ . އަހަރެން އެންމެ ބޮޑަށް ދަންނަވާލެއްވީ މާތް الله
އާއި.ދެން އަހަރެމެން ރަސޫލާއެވެ . ދެން އަހަރެމެން އެއްކޮށް ފިލުވައިދެއްވި އިރުޝާދުކުރެއްވި
ހަނު ހަނދުވަން ފުރުދުން ذوالحجة މަހަކު އަންނަ ނަމުއް ދެއްވުން އަޅުއްވިހިން
ވިދުން މަންނަން ހިފައިވީ . حديث ކުރައްވައިވެ . މިއީ ذوالحجة މަސްމަހު ނޫން
ހެއްޔެވެ؟ ވިދުން ކަން ދަންނަވާލީމެވެ . އެދުރެވެ . މިއީ ذوالحجة މަސްމަހެވެ . حديث
ކުރައްވައިވެ .މިއީ ކޮން ރަށެއް ހެއްޔެވެ . ވިދުންމުން ދަންނަވާލީމެވެ . އަހަރެން އެންމެ
ބޮޑަށް ދަންނަވާލެއްވީ މާތް الله އާއި. ދެން އަހަރެމެން ރަސޫލާއެވެ . ދެން އަހަރެމެން ހުއްޓައި
އެއްކޮށް ވިދާޅުވާލައެވެ ހަނުހަނދުވަން ފުރުޖެހުމުން مكة އަކީ އ ނޫން އަހަރެން ހަމައެ
ދަރުވަން އަޅުއްވިހިން ވިދުންމުން ހިފައިވީ ފުރިއެވެ . އިރުޝާދުކުރެއްވި ފަހު حديث
ފުރުވައިވޭވެ. البلد الحرام (އޮޅޭ ހުރުމަތްތެރި ވަގުތެވ ހަކަ) ނޫން ހެއްޔެވެ؟

ތިމަން ކަން ދެންނެވީމެވެ . އެދުރާއެވެ . މިއީ ހަރާމްކުރެއްވި ވަގުތެވެ ނަބިއްޔާ . حديث
ކުރެއްވިއެވެ . އެކަން އެނގޭނީ . ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ ؟ މިއީ ކޮންދުވަހެއް ހެއްޔެވެ . މިހެން ކުރެއްވިއެވެ
ބާކީ ދެންނެވުމަށްފަހު ރަސޫލާ الله އަދި ރަސޫލާއަށެވެ . ދެން އަޅުގަނޑުމެން
ބަސްނުކޮށް ހުރީމެވެ . އެއީ ނަބިއްޔާ އެދުވަހަށް އެހެން ނަމެއް ކިޔުއްވާނެހެން
ހީވާހާ ހިނދަކު . ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ . ނަބިއްޔާ އެއީ يَوْمَ النَّحْرُ (ކަތިލުމުގެ ދުވަސް) ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަން
މެން ދެންނެވީމެވެ . އާދެއެވެ . ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ . ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭ ތަކާއި
މުދަލާއި އަބުރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ މި ދުވަހާއި
ތިޔަބައިމީހުންގެ މި މަހާއި މި ބިމުގެ ހުރުމަތް ހަރާމްވާ ފަދައިންނެވެ . ދެން
ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ . އެއީ (ދަންނަވާލީމެވެ) ތިޔަބައިމީހުން ހާޒިރުވާ މީހާ ނުވާ
މީހާއަށް ދަންނަވާށެވެ . އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި އެބަހުރި ބައެއް
މީހުން އެވާހަކަ ގެންދާ މީހާ އަށްވުރެ ބޮޑަށް ހަނދާންކުރާ . އެހެން ބައެއް މީހުން ހުރެއެވެ
ނަބިއްޔާ މަތިން ފޮނުއްވި ވަޙީ މަތިން ކުރެއްވި ހުކުމުގެ ތެރެއިން ދެން
ބަހުގެ ބާރު ކޮށްގެން ބޮޑުވެ ގޮސް . ރަސޫލާ އާ ނަބިއްޔާ މަތިން ރަސޫލާގެ ވަހީ
މީހުން އުޅުއްވީ ބުނެ ތަނުގައި ބުނެ ބުނުއްވި ބަސްތަކުގެ މި ދުވަހަކީ ނަމެއް ނުވާ
ދުވަހެއް . އެއީ ބުނި ހަމަ މިކަމެއްގެ ތެރޭގައި ބުނުއްވި . ބަރާއަތުގެ ދުވަހެވެ
ދުއާކުރެއްވިއެވެ . ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ . ތިމަން ރަސޫލާ ބުނުއްވި ބަހުގެ މިއީ ކޮން ދުވަހެއް
ނަބިއްޔާ ބުނުއްވި ބަހުގެ ތިޔަބައިމީހުން ބުނެ ކިޔައެވެ ؟ ރަސޫލާ ހަދާފައި ހުރީ .
ތިމަން ރަސޫލާ ބުނެފައިވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ހަމަ ބުނުއްވި ބަސްތަކެއް ކިޔައެވެ ؟
ތިމަން ކަން ދެންނެވީމެވެ . އެދުރާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . اللهم ހަމަ ވާހަކަ
ބަލާލައްވާ ރަސޫލާގެ ބަސް ! އޭ ރަސޫލާގެ ރަސޫލާގެ ބަހުގެ ތެރެއިން ބުނުއްވާށެވެ !

214 وعن أَبي أُمَامةَ إِيَاسِ بنِ ثعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِيءٍ مُسْلمٍ بيَمِينِهِ فقَدْ أَوْجَبَ اللَّه لَه النَّارَ ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ » فقال رجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسيراً يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : « وإِنْ قَضِيباً مِنْ أَرَاكٍ » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أَبوأُمَامةَ إِيَاس بنِ ثعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައެވެ . މުސްލިމެއްގެ حق އެއް ދޮގު ހުވާ ކުރުމަކުން ފޭރިގަނެފި މީހާގެ މައްޗަށް ދެން ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވައި ސުވަރުގެ ހަރާމް ކުރައްވައެވެ . ދެން صحابي ބޭކަލަކު ދަންނަވައެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެއީ ކިޔަސްމެ ކުޑަ حق އެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ . އެއީ أَرَاك ގަހެއްގެ ކޮޅެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ .

215 وعن عَدِيِّ بن عُمَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه يَقُول : « مَنِ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ ، فَكَتَمَنَا مِخْيطاً فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ غُلُولا يَأْتِي بِهِ يومْ الْقِيامَةِ » فقَام إِلَيْهِ رجُلٌ أَسْودُ مِنَ الأَنْصارِ ، كأَنِّي أَنْظرُ إِليْهِ ، فقال : يا رسول اللَّه اقْبل عني عملَكَ قال: « ومالكَ ؟ » قال : سَمِعْتُك تقُول كذَا وكَذَا ، قال : « وأَنَا أَقُولُهُ الآن : من استعْمَلْنَاهُ عَلَى عملٍ فلْيجِيء بقَلِيلهِ وكَثِيرِهِ ، فمَا أُوتِي مِنْهُ أَخَذَ ومَا نُهِي عَنْهُ انْتَهَى » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި عَدِي بن عُمَيْرَةَ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނުން އަޅުއްޓެވެ . އަރައިގަނެފި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންނަކަށްދޭއިރު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ވަޒީފާއެއް ދެއްވުމުން އޭގެ ތެރޭގައި ފަހަރެއް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނައިން ނޫނީ އަނެއްކާ ކުޑަ ވީނަމަވެސް ސިއްރުކޮށްފިނަމަ އެކަންތަކީ خيانة ކަމަކަށް . އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެ އެއްޗަކާ އެކު ގެނެސް ދޭން ޖެހޭނެއެވެ . (ދަންނަވައެވެ . މިހާސަބަބުން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ) ދެން انصاري قبيلة ގެ ކަޅު މީހަކު ތެދުވެއްޖެއެވެ . (އެބަހީ ވިދާޅުވެއެވެ .) މިހާރުވެސް އެކަން މަށަށް ފެނޭ ކަމެވެ

ހުރިހާ ހިލާ ކަނަޑައެޅި ނުވެ އަލިފާ ބުނެދެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ޙިމާނުގެ
އިސްތިޢުމާލު قبول ކުރައްވާނެވެ. حديث ކުރައްވިއްވެ . ކޮންކަމަކާއި ޚިޔާނާތް
ޖެ އެވެ ؟ އެކާ ދުންނުވިއެވެ. ކަލޯގުޅާ މިވެނި މިވެނި ބަސްތުޅުޖެހު (އަބަދީ ކަމަކާއި
ހުވާތުވެގެން ހުރި އެއިން ނަހަމަ އިން އެއްޗެއް ނަގާފާނަމަ ހުރި عذاب)
ބައިތުލްމާލުގައިވާ ފައިސާ ބެހުންތެރިވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އަދިކަން މިހެރުވެސް
ހިމެނޭ ކަލޯގުޅުން އެވަރަކާ މި އެންގެވުމަށް އެވެ . ޙިމާޔަތުގެ ތެރެއިން މިހާކަ
ހިމެނޭ ކަލޯގުޅުން ވެރިކަން ދައުލަތް ފިޔަވާ އެވެރިކަމުގެ بيت المال އަށް ކުރާ ހުރިހާ
އެއްޗެއް ބަރާބަރަށް ގެންދެވޭ ދައުލަތުގެ . ދުނިޔެ އެއިން އެހީކަމު ދުވަ އެއްޗެއް ބޭނުން
ކުރާނެތެވެ .ނުދުވަ އެއްޗިއްސަ ނުޖެހޭނެތެވެ .

216 وعن عمر بن الخطاب رضي اللّهُ عنه قال : لمَّا كان يوْمُ خيْبرَ أَقْبل نَفرٌ مِنْ أَصْحابِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالُوا : فُلانٌ شَهِيدٌ ، وفُلانٌ شهِيدٌ ، حتَّى مَرُّوا علَى رَجُلٍ فقالوا : فلانٌ شهِيد . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كلاَّ إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّها أَوْ عبَاءَةٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. خيبر ގެ
ދުވަހު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَގެ اصحابބޭގެ ތެރެއިން ބަޔަކުން ކައިރަށް
ވަޑައިގެންފައެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވެނި ބޭކަލަކީ شَهِيد އެކެވެ. އަދި އެވެނި
ބޭކަލަކީ شَهِيد އެކެވެ. އެގޮތުން އެހެން މީހަކާ ގާތު ވަޑައިގަތުމުން ދެންނެވިއެވެ. ދެން
އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވެނި މީހަކީ ވެސް شَهِيد އެކެވެ. ދެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. އެއްގޮތަކަށްވެސް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެމީހަކު
ނަރަކައިގައި ދުށީމެވެ. އެ މީހާ ނަގާފައިވާ ގޮދަޑިއަކާއި ބޭނުންކޮށްގެން. އަދި އެއީ (غنيمة ގެ މުދަލުން)
ވަގަށް ނަގާފައިވާ ހެދުމެކެވެ.(މުސްލިމް حديث ރިވާކުރައްވާފައެވެ. ވަގަށް ނެގި ގޮދަޑި އަކާއި
ހެދުމެވެ.)

217 وعن أَبي قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قَام فِيهمْ، فذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهادَ فِي سبيلِ اللَّه ، وَالإِيمانَ باللَّه أَفْضلُ الأَعْمال، فقَامَ رَجلٌ فقال: يا رسول اللَّه أَرَأَيْت إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّه ، تُكَفَّرُ عنِي خطَايَاى؟ فقال لَهُ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّه وأَنْتَ صَابر مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غيْرَ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كيْف قُلْتَ ؟ » قال : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّه ، أَتُكفَرُ عني خطَاياي ؟ فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «نَعمْ وأَنْت صابِرٌ مُحتَسِبٌ ، مُقبِلٌ غَيْرَ مُدْبِرٍ ، إِلاَّ الدَّيْن فَإِنَّ جبْرِيلَ قال لِي ذلكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ޞަޙާބިއެއް ރިވާ ކުރައްވައިވާ حديثގައިވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުންނަވައިގެން ދެއްވި ނަސޭހަތްގެ ބަސްފުޅުގައިވ ތެރޭގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި އަދި الله އަށް އީމާންވުން ވަނީ އަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިތުން އެންމެ މާތް އަމަލު ތަކުގެ ތެރެއިން ނަމަވ . ފަހެ މީހަކު ތެދުވެ ދަންނަވައިފައިވެއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް ޝަހީދު ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވާނެ ތޯއެވެ؟ ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم އާންމެ حديث ކުރައްވައިވެއެވެ . އާނއެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ޝަހީދު ވާނަމަ ޞަބުރުވެރިޔާ ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް ހުރިހާ ކުރިމަތިލާ ކަމުގައިވާ ވެއްޖެނަމަ އަދި ثواب އާއި ދަރުމަދަށް އެދިގެން ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް ޝަހީދު ކުރެވިއްޖެނަމަ އަދި ބުރުން ފުރަގަސްދީ ފިލާން ނުދާ ހާލު ޖިހާދު ކުރާ ކަމުގައި ވީ ހާލު ކުރަނިކޮށް ޝަހީދު ވެއްޖެނަމަ ތިބާގެ ކުށްފާފަ ފުއްސަވާނެއެވެ . ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އަ ނގަވައިފައި އެންމެ ސުވާލު ކުރި މީހާ . ތިބާ ކިހިނެއް ބުނީ ސުވާލު ކުރައްވާން ހައިރާތޯ . ؟ އަބާކަލާ ކުރުން ތިމަންނަ (ތިމަންނަގެ ސުވާލަކީ) ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް ޝަހީދުވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ކުށްފާފަ ފުއްސަވާނެތޯއެވެ؟ ފަހެ

رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . އާންމުކޮށް·ވީމާ ތަސްބީހު ވާރިދު
ވީމާ އަދި ކަލިމަތުގެ ހުރަގަން الله ގެ حضرةއަށް ثواب އާއި ދަރަޖަތަކުން އަރިގެން އަދި
ޝުކުރާ ކަލިމަތް ހުރި ޛިކުރު ކުރި ޢިބާދަތް ކަލިމާއި ވަޒަޖެހުމަ ބިޔަގެ ފާހަގަކަމަށް ވާރިދުން
ދަރަޖަހި ފާފު ފިލުވައި އެހެން ހެދިނާ ފާފުއެ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މި
ވަހަކަ މި ގޮތަށް ބިމުން ކަލިގަފާނާ އަރިގަތުމަށް ދިއުމީ جبْرِيل ގެ ފާނެވެ .

218 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أَتَدْرُون من الْمُفْلِسُ ؟» قالُوا : الْمُفْلسُ فِينا مَنْ لا دِرْهَمَ لَهُ ولا مَتَاعَ . فقال : « إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيامةِ بِصَلاةٍ وَصِيَامٍ وزَكَاةٍ ، ويأْتِي وقَدْ شَتَمَ هذا ، وقذَفَ هذَا وَأَكَلَ مالَ هَذَا، وسفَكَ دَم هذَا ، وَضَرَبَ هذا ، فيُعْطَى هذَا مِنْ حسَنَاتِهِ ، وهَذَا مِن حسَنَاتِهِ ، فَإِنْ فَنِيَتْ حسناته قَبْلَ أَنْ يقْضِيَ مَا عَلَيْهِ ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ علَيْه ، ثُمَّ طُرِحَ في النَّارِ» رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވުންތަކެވީ أبو هريرة رضي اللّٰه عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް
مفلس އަކީ ކާކުކަން އެނގޭ ހެއްޔެވެ ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ . (ތިމަންމެން ދަންނަ
ގޮތުގައި) مفلس އަކީ ތިމަން ދިރުހަމެއް ފަރާތެއް ނެތް ދުނިޔާ މުދާ ނެތް މީހާއެވެ . ދެން
حديث ކުރައްވައިފައެވެ . (ނޫންކަމެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން مفلس އަކީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ
އުއްމަތުގެ ތެރެއިން قيامة ދުވަހު ބައިވެރި ނަމާދު ވެސް ކުރުމާ ރޯދަ ހިފުމާއި އަދި ޒަކާތް
ވެސް ހިފައިގެންނާއި އަދި ޒަކާތް ދީގެން ثواب ވަރަށް ގިނަކޮށް އެބައި ހިނގާފައެވެ . އެހެނަސް
އެކަން ހިންގާފައި އެހެނަ ބާރަށް ތުހުމަތުކޮށް ފާޅުކުރި ވާހަކަ ދައްކާފައެވެ . އަދި އެހެނަ ބައެއްގެ ވެސް ފާރު ވެގެން އެ މީހުން ލަނޑާފައެވެ . އަދި
އެހެނަ މީހުން ހުރި ގަތުމުގެ މީހާގެ ތަކެތި ކާފައެވެ . އަދި މީހުން ދުރަ އެއްކަލަ ފާރުވެފައެވެ . އަދި
ކާބަރުވެފައި މީހުންގެ ބައިގަ ލެއި މާރާމާރީ ހިންގާފައެވެ . އެހެން ކަމުން އޭނާ
އެހެނަ އަންހެން ثوابއިން ބައެއް ތަކެއް އަންހެން ثوابއިން ދުރުން
ގެންދަނީއެވެ . ފަހެ އެހުރިހާ حق އެކި ދަށުވެ ނިމުނީމާ އަންހެން ހުރިހާ ކުށެއް

ހުސްވެއްޖެއްޔާ އެކުވެރިންގެ ވާރިސުން ނަގާފައި އެއްޗެއް ދޫކޮށްލާށެވެ . އެހެނީ ފަހުން ޖެހޭ

އެއް ނަމަވާއިރު ބަލާއިރު އެއްވެސް ދޫކޮށްލާށެވެ .

219 وعن أُمِّ سلَمةَ رضي اللَّه عنها ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّمَا أَنَا بشَرٌ ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، ولَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يكُونَ أَلْحنَ بحُجَّتِهِ مِنْ بَعْض ، فأَقْضِي لَهُ بِنحْوِ ما أَسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بحَقِّ أَخيهِ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ » متفق عليه .

«أَلْحنَ » أَيْ : أَعْلَم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންތެރިވާ أُمِّ سلَمة ގެ ރިވާވެގެން ބައްލަވާ ހަދީހެވެ. ދަރުމަވަންތަ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަރުމަވަންތަ ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ އިންސާނެކެވެ . އަދި ދަރުމަވަންތަ ތިމަންކަލޭގެފާނާ ހުށަހަޅާ ދައުވާތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން އަނެއް މީހާއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ދަލީލު ދެއްކުމުގައި ހުނަރުވެރިވާނެއެވެ . އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެހުމުން ބިނާކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހާއަށް އޭނާގެ އަޚާގެ ހައްގު ހުކުމްކޮށްދީފިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހާއަށް ނަރަކައިން ބައެއް ކަނޑައިދެނީއެވެ .

220 وعن ابنِ عمرَ رضي اللَّه عنهما قال قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَنْ يَزَالَ الْمُؤمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَالَمْ يُصِبْ دَماً حَراماً » رواه البخاري .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންތެރިވާ ބޭފުޅު عبدالله بنِ عمرَ رضي اللَّه ގެ ރިވާވެގެން ބައްލަވާ ހަދީހެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤمِنއަކީ ދީނުގެ ފުޅާކަމުގައި ހުންނާނެ މީހެކެވެ. ހަރާމްކޮށްފައިވާ އަދި الله ގެ ހަރާމް ކަމެއް ލޭ އޮހޮރުވާ ނަމަ މެނުވީއެވެ .

221 وعن خَوْلَةَ بِنْتِ عامِرِ الأَنْصَارِيَّةِ ، وَهِيَ امْرَأَةُ حمْزَةَ رضي اللَّهُ عنه وعنها ، قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إِنَّ رِجَالاً يتَخَوَّضُونَ فِي مالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَ قٍّ فَلهُمُ النَّارُ يوْمَ الْقِيَامةِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ **خَوْلَةَ بِنْتِ عامِر** ގެ ދަރިކަނބަލުން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. (އެކަމަނާއަކީ މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ **حمْزَة** ގެ ފުރާނގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ .)ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް މީހުން މުސްލިމުންގެ މުދަލަށް ނުހަގު ގޮތުގައި ހޭދަކުރައްވައެވެ . ފަހެ އެފަދަ މީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާން ހުއްޓެވެ .

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم

والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ ހުރުމަތްތެރިކަމުގެ ބޮޑުކުރުން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب** އަދި އެމީހުންގެ ހައްގު ތަކާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި ރަހުމް ކުރުން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال اللّٰه تعالى (الحج 30): {ومن يعظم حرمات اللّٰه فهو خير له عند ربه}.

އަދި الله ގެ حرمة ތަކަށް މާތް ކަން ހިތާ ދިނާ (ދަންނާށޭވެ!) ފަހެ ، އެމީހަކަށްޓަކައި އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ވެއެވެ .

وقال تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر اللّٰه فإنها من تقوى القلوب}.

އަދި الله ގެ شعائر ތަކަށް (އެބަހީ : هدي ކަތިލުމާއި ، أضحية ކަތިލުމާއި حج ގެ عملތަކާއި ، އެނޫންވެސް ދީނީ އަޅުކަން ތަކަށް) މާތް ކަން ހިތާ ދިނާ (ދަންނާށޭވެ!) ފަހެ އެކަންތައް ވަނީ ، ހިތްތަކުގެ تقوى ވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ .

وقال تعالى (الحجر 88): {واخفض جناحك للمؤمنين}.

އަދި مؤمنން ނަރުދަނާއި ކަށިގެފުށުގެ ފިޔަތޮޅު ތިރިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ:- މަޢުމިނުން ވަވަޢިގެންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (المائدة 32): {من قتل نفساً تغير نفس أو فساد في الأرض فكأنما قتل الناس جميعاً، ومن أحياها فكأنما أحيا الناس جميعاً}

نفس އެއް މަރައިގެން ނުވަތަ ބިމުގައި فساد އެއް އުފެއްދައިގެން ނޫންގޮތަކުން، نفس އެއް މަރައިފިމީހާ، އެންމެހާ މީސްތަކުން މަރައިފިއެވެ. އަދި އެ نفس ދިރުވައިފިމީހާ (އެބަހީ:- ނުމަރައި ދޫކޮށްލައިފިމީހާ) އެންމެހައި މީސްތަކުން ދިރުވައިފިއެވެ.

222 وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الْمُؤْمنُ للْمُؤْمِن كَالْبُنْيَانِ يَشدُّ بعْضُهُ بَعْضاً » وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصابِعِه . متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو موسى رضي اللّه عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُؤْمن އާ ވަކި އަނެއް مُؤْمن އާ އަނެއްބަޔާއި ބިނާއެއް ފަދައިން ނުވެ . އޭގެ އެކަތި އަނެކަތާއި ގުޅިގެންފައިވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި (އޭގެ مثال ދައްކަވައިދެން ބިލަޔި) އަތްތިލަފިލިގެ ދެމެދަށް ޖަހާލެއްވިއެވެ.

223 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَن مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا، ومَعَه نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصالِهَا بِكفِّهِ أَنْ يُصِيب أَحَداً مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا بِشَيْءٍ » متفق عليه .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާއިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަހަރުމެންގެ މިސްކިތްތަކަށް ބާޒާރުގެ ތެރެއިން ހިނގާފާ ކަރު މީހުންގެ އަތުގައި ތިޔަ ވާނަމަ އެތިޔަކަމުން މުސްލިމުންގެ ގައިގައި ޖެހިދާނެތީ ފަތް ކަނޑައިގަތުމަށް އަތުން ހިފުމަށް ހިފެހެއްޓުމެވެ .

224 وعن النُّعْمَانِ بنِ بشِيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وتَرَاحُمِهِمْ وتَعاطُفِهِمْ ، مَثَلُ الْجَسدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَداعَى لهُ سائِرُ الْجسدِ بالسهَرِ والْحُمَّى » متفقٌ عليه .

ގާތް الله އަދުބިޔަވަރާނަން ތުއްސެނުގެއްގެ النُّعمَان بنِ بشِير(رضي اللَّه عنهما) ގެ ރިވާއިން ކުރާ ވާހަކަ ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمن ން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ހިތުވާހަކަ ހިތްވަރުދެއްވުމުގައި ތަރުތު ކުރަށްވުމުގައި ހަރި އެކުވެރިކަމުގައި މިސާލަކީ ހަށިގަނޑުގެ މިސާލެވެ . އެ ހަށިގަނޑުގެ ގުނަވަނެއްގައި ވޭން އަރާފައިވާ އެއްޗެއް އަސަރުކޮށް މުޅި ހަށިގަނޑު ހޭލާ ނުވެއެވެ ހުރެ ގުނަވަނަށް ހޭ ހޫނު ކަހާ ގެނެސްދެއެވެ .

225 وعن أَبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : قبَّل النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الْحسنَ ابن عَليٍّ رضي اللَّه عنهما ، وَعِنْدَهُ الأَقْرعُ بْنُ حَابِسٍ ، فقال الأَقْرَعُ : إِنَّ لِي عَشرةً مِنَ الْولَدِ ما قَبَّلتُ مِنْهُمْ أَحداً فنَظَر إِلَيْهِ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : «مَن لا يَرْحمْ لا يُرْحَمْ» متفقٌ عليه .

ގާތް الله ތުއްސަނަބުރެއްގެ أَبوهُريْرَة رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާއިން ކުރާ ވާހަކަ ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ނަބިއްޔާ ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުން عَلي ގެ ދަރިކަލުން ދަރިކަލުން حسن ގެ މޫނަށް ބޮސްދެއްވިއެވެ . އަދި އެތަނުގައި ހުރިއެވެ الأَقْرعُ بْنُ حَابِس ކިޔާ ބޭފުޅަކު އިންނެވިއެވެ. ދެން الأَقْرَعُ ވިދާޅުވިއެވެ . އަހަރެންގެ ކުދިން ދިހަ ކުދިން އެބަހުއްޓެވެ . އެއިން އެއްވެސް ކުއްޖަކަށް ބޮސްދީފައި ނުވެއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އެ ބޭފުޅާގެ މޫނަށް ބައްލަވައިގެން) ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީހަކަށް ރަޙްމަތް ނުކުރާ މީހާއަށް ރަޙްމަތް ނުކުރެވޭނެއެވެ .

226 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : قدِم ناسٌ مِن الأَعْرابِ عَلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقالوا : أَتُقبِّلونَ صبيْانَكُمْ ؟ فقال : « نَعمْ » قالوا : لَكِنَّا واللَّه ما نُقَبِّلُ ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَوَ أَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللَّه نَزعَ مِنْ قُلُوبِكُمْ الرَّحمَةَ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة (رضي اللَّه عنه)ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . އަރަބަދާން ވިދާޅުވިއެވެ . ރަށްވުރުގެ ބަޔަކު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންވެ. ދެން އަހުރެން ދަރިންނަށްވެއެވެ . ބިރުބައިވިރުން (އެބައި ދުސްތުރުން) ކުރަކޮދިންނަން ބޮސްދިން ހެއްޔެވެ؟ އަބޮކޮޅުން ދިންނަހިވެއެވެ . އާދެވެ . ރަސޫލުގެ ދިލުން ދިނުމިވިއެވެ . މާތް الله ގެންދި ބޮހޮމެވެ . ނަހަމެސް ދިމަނުމުން ދިމަނުމުގެ ކުރަ ކުދިންނަން ބޮސްދިނީ ނުހަރުމުވެ . ދުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރުއްވިއެވެ . މާތް الله ދިޔަބައިދިނުގެ ހިތް ތަކުން ރަހުމު ނަގާނެނަމަ ތިޔަ ނަރަ އަހަރެން އަކަހުން ކުރަނީ ކާކަމު ކިޔަވާ !

227 وعن جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ لا يرْحَم النَّاس لا يرْحمْهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله އަދަބަލުއްވާނުއްވާން ރުއްސެވުންލެއްވި جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވާވިއެވެ . މީސްތަކުންނަށް ރަހުމް ނުކުރާ މީހަކަށް މާތް الله ރަހުމް ނުކުރާ ހަމަވެ.

228 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا صلى أَحدُكُمْ للنَّاسِ فلْيُخفِّفْ ، فَإِنَّ فِيهِمْ الضَّعِيفَ وَالسقيمَ والْكَبِيرَ . وإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيطَوِّلْ ما شَاءَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هُريرةَ رضي اللَّه عنهގެ ރިވާޔަތް ކުރާ ވަގުތު ވެއެވެ .
ހަމަ ހަމަވަޒަން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާވެއެވެ .ތިމަންބައިމީހުންގެ
ވަޒަނުން މީހަކު ދިއުމުގެ ހުރިހާ ނަމާދުކުރާނަމަށް ފަހު ކުރެކުރެން ކުރައްވާށެވެ. މިހާރު
ހަމަހަމަވަޒަން އަމީހުންގެ ވަޒަގުޅި ބޭނުންވާތަފާތުކުރެއްވާ މިހުންނާއި ބައްޕަހެއްގެ މީހުންނާއި
މުސްލިމުން ހިމެނޭގޮތުގެ . އަދި ތިމަންބައިމީހުންގެ ވަޒަނުން މިހާރު އަހަރު ހިތްގަން
ނަމާދުކުރާނަމަށް ބޮޑުން ވަޒަނަށް ދުވަ ކުރައްވާ .

وفي روايةٍ : « وذَا الْحاجَةِ » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ . حاجة ވެރިންނެވެ .

229 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قَالَتْ : إِنْ كَان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيدعُ الْعَمَلَ ، وهُوَ يحِبُّ أَنَ يَعْمل بِهِ ، خَشْيَةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عائشة (رضي اللَّه عنها) ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ.
އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަވަޒަން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްޗެހި
ހެދުމަށް ޓަކައި ބަލާބުނުން އަޅުތަކެއްކުރުން ކުރެއްވުމަށް ޝަރުޢީވެރިވެވެގެންނާ ބައި
އަޅުކަމެއް ނުކުރެއްވުމަށް ފުރުސަތުވެއެވެ. އަދި މިސްކީނުން އައުޅުކަމެއް ކުރުން ފަރުދުން
އެއްޗެހި އަޅުކަމެއް ފަރުޟު ވެވުނުކަމުގެ ބިރުވެރިކަމުގެ.

230 وعنْهَا رضي اللَّه عنها قالَتْ : نَهَاهُمْ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَن الْوِصال رَحْمَةً لهُمْ ، فقالوا: إِنَّكَ تُواصلُ ؟ قال : « إِنِّي لَسْتُ كَهَيئَتِكُمْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُني رَبِّي ويَسْقِيني » متفقٌ عليه مَعناهُ : يجعَلُ فيَّ قُوَّةَ مَنْ أَكَلَ وَشَرَبَ .

އަދި އަޅުގަނޑު (އަބަދު މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عائشة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވެއްސެވެ.
އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ . ސަލާމުގެ ސަލާމުންއިއްވި ނަބިއް ކަލޭގެފާނު ، اصحاب ބޭކަލުންނަށް
ރަހުމް ކުރެއްވުމަށްޓަކައިގެން (ސުނބުލް) ދުރުކުރި ދުވަހު وصال ކުރުން (އެއްގޮތަ
ފާހިއްލާލުވެ ވިއްބައިވުން) މާނާކުރެއްވިއެވެ .އަބަލުގެން ދެންނެވިއެވެ . ހަމަހަމަވަޒަން

ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދުރުކުރަން ދުރުދުރުގައި އޮއްވައި ފުރިހަމަކޮށްލައްވާ ހުއްޓެވުމެވެ. حديث ފުރަތަމައިގެއް . ހަމަ ހަމަ ވަރަށްމަތީ ގަދަވުން ކަލޭގެފާނު މެދުވެރިވެ ވިދާޅުވި ވާހަކަ ދެއްވުމެވެ الله ގެ حضرة ގައި ޤިޔާމަތް ދުވަހު ހުށަހެޅޭނެކަމަށް ފިލާވަޅު ކަލޭގެފާނު ހަމަހަމަކުރެއްވުން ވަރަށް ރަނގަޅެވެ . ފުރަތަމަ ދުވަހު ގެންދިޔައެވެ ކަލޭގެފާނު ޤިޔާމަތް ދުވަހު ހުރެ ކަލޭގެފާނާއި ބޭބޭފުޅުންގެ މެދުގައި ދެކެ ޒަމާނުގައެވެ .

231 وعن أَبي قَتادَةَ الْحارِثِ بنِ ربْعي رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنِّي لأَقُومُ إِلَى الصَّلاةِ ، وأُرِيدُ أَنْ أُطَوِّل فِيها ، فَأَسْمعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجوَّزَ فِي صلاتِي كَرَاهِيَةَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو قَتادَةَ الْحارِث بنِ ربْعي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަ ހަމަ ވަރަށްމަތީ ގަދަވުން ކަލޭގެފާނު ނަމާދު ކުރައްވައިގެން ދިގުކޮށް ކުރައްވަން ބޭނުންވެގެން ވުމުން ކުޑަކުއްޖެއް ރޮއެ އަޑު އިއްވެއެވެ . އަދި އަނގައިގެ މައިމީހާ ކުރުކުރުވެރި ނަމާދުގައި ހެދުނު ކަލޭގެފާނު ކުރުކޮށް ކުރައްވައެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ ކުއްޖާގެ މަންމަ އުނދަގޫވާނެތީ މައިންބަފައިން ގެ ހިތްތަކަށް ކަލޭގެފާނު އެ ކުއްޖާގެ މަންމަގެ ހިތް ރަހުމްކުރެއްވީ ނަމާދު ކުރުކޮށް ލެއްވީއެވެ .

232 وعن جُنْدِبِ بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم:«منْ صلَّى صَلاةَ الصُّبحِ فَهُوَ فِي ذِمةِ اللَّه فَلا يطْلُبنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ منْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدرِكْه ، ثُمَّ يكُبُّهُ عَلَى وجْهِهِ في نَارِ جَهَنَّم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جُنْدِب بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (ޖަމާޢަތުގައި) ކުރާމީހާ މާތް ހުރި މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިންމާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގައެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ޒިންމާއާއި ރައްކާތެރިކަމާއި ދެކޮޅަށް ނުހިނގާށެވެ. ހަމަ

އެހެނީ އެމީހުންގެ ދައްކަން الله سبحانه وتعالىގެ ނުރުހުއްސެވުން ހުށަހެޅިއްޖެ މީހާގެ ދައްކަން އެއިރާގެ ހިއްޖުވުން ވަޅުއޭޗެވެ. ދެން އެއަށް ފަދަ އެމީހަކު އެކޫ ކޫޑުން ނަޒަރަކަށް އެއްލައިލެވޭނެއެވެ.

233 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المُسْلِمُ أَخُو المُسْلِمِ ، لا يظْلِمُه ، ولا يُسْلِمهُ ، منْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ ، ومَنْ فَرَّج عنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يوْمَ الْقِيامَةِ ، ومَنْ ستر مُسْلِماً سَتَرهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عمر (رضي اللّه عنه)ގެ ރިވަޔަތް ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُسْلِم އަކީ އަނެއް مُسْلِم އާގެ أخ އެވެ. އޭނާ އޭނާގެ أخ އަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخ އާ ދުޝްމަނުންނަށް ހަވާލު ނުކުރާނެއެވެ. މީހާގެ أخ އާގެ حاجة ފުއްދާ ދިނުމުގައިވާ މަސައްކަތުގައި ކުރާ މީހާގެ حاجة ފުއްދާ ދެއްވުމުގައި الله ދެމިވޮޑިގެންވާނެއެވެ . އަދި މުސްލިމުންގެ މުސީބާތްތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބާތެއް ދުރުކޮށްދިނުމުން މީހަކާ މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މުސީބާތް ފިލުވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި مُسْلِم އަކުގެ عيب ފޮރުވައިދޭ މީހަކަށް މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހު އޭނާގެ عيب ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ .

234 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يخُونُه ولا يكْذِبُهُ ولا يخْذُلُهُ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ عِرْضُهُ ومالُه ودمُهُ التَّقْوَى هَاهُنا ، بِحسْبِ امْرِىءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ المسلم» رواه الترمذيُّ وقال : حديث حسن .

ރަޟީ الله ޢަންހުމެންގެތެރެއިން أبو هريرة رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިޔާ ވާހަކަ ވީއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُسْلِم އަކީ އަނެއް مُسْلِم ގެ
އަޚާ އެވެ . އޭނާ އޭނާގެ އަމާނަތް خيانةތެރި ނުވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ
އަށް ދޮގެއް ނުހަދާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އެކިއަށް ބޭނުންވާ ވަގުތެއްގައި އެހީ
ދޫކޮށް ނުލައްވާނެއެވެ . އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުއަށް ގަދަކަން ވެސް އޭނާގެ
އަބުރާއި އަދި އޭނާގެ މުދަލާ އަދި އޭނާގެ ލޭ ހަރާމް ވެގެން ނުވެ. تقوى ވެރިކަން
ވަނީ މިތާގައެވެ. (އަޅަމެ: މިތާގައެވެ .) މިހާރު އަހާލުން ނިކަމެތިކަން ހިތް މީހާ ނުބައި
މީހަކަށް ވުމުން ފުދެއެވެ .

235 وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَحاسدُوا ولا تناجشُوا ولا تَباغَضُوا ولا تَدابرُوا ولا يبِعْ بعْضُكُمْ عَلَى بيْعِ بعْضٍ ، وكُونُوا عِبادَ اللَّه إِخْواناً. المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يَظلِمُه ولا يَحْقِرُهُ ولا يَخْذُلُهُ . التَّقْوَى هَاهُنا ويُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلاَثَ مرَّاتٍ بِحسْبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ المسلم . كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ دمُهُ ومالُهُ وعِرْضُهُ » رواه مسلم .

އަދި މި صحابي (އެބަހީ ތަޢާލާ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިޔާ ވާހަކަ
ވީއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން
އެއްބައިމީހާ އަނެއް ބައިމީހާ حسدގައި ނުވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކުވެ ގަބޫލުގެ
މަގުސަދު ނުލައި މުދަލާއި އެކު ގަތުމަށް އަގުބޮޑުކޮށްދެނުމަށް ނުވާށެވެ ގަދަކަމުން ދޫކޮށް
ނުދާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިމީހާ އަނެއް ބައިމީހާ ކުރިމަތިލާނުވާށެވެ . އަދި
ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިމީހާ އަނެއް ބައިމީހާ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން
އެކަކުގެ ވިޔަފާރިގެ މައްޗަށް އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރި އިސްނުކުރާށެވެ . އަދި الله ގެ
އަޅުތަކުންނެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ އަޅުން ކަމުގައިވާފަދަ އަޚުންތަކެއް ކަމުގައިވާށެވެ.
މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ އަޚާއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ.
އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަޅާނުލައި ބޭނުން ވާ ވަގުތު އެހީވެ ނުދިނުން ނުކުރާނެއެވެ.
އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ނަޒަރުން ނުބަލާނެއެވެ . تقوى ވެރިކަން

ވަނީ މިތަނުގައި ވިދާޅުވެ އެކަކުއެކަކާ ގެ އަމިއްލަ ދުވެލިތަކުން އިޝާރާތް
ކުރައްވައިފައެވެ. ވިޔާގެ އަނެއް މުސްލިމު އަޚާއިން ނިކަމެތި ކަމުގެ ޙާލުން ބެލުން މިހާ
ނުބައި މިހާރަށް ވެހުނު ފުދުއިވެ . އެއުމުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުއެގެ ކައިރީން
އަށާގެ ޚާދިމު އަނާގެ މުދަލާއި އަށާގެ އަބުރު ވަނީ **حرام** ވެގެން ނުވެ .

« النَّجَش » أَنْ يزِيدَ فِي ثَمنِ سلْعةٍ يُنَادِي عَلَيْهَا فِي السُّوق ونحْوهِ ، ولا رَغْبةَ لَه فِي شِرائهَا بَلْ يقْصِدِ أَنْ يَغُرَّ غَيْرهُ ، وهَذا حرامٌ . « والتَّدابُرُ » : أَنْ يُعرِض عنِ الإِنْسانِ ويهْجُرَهُ ويجعلَهُ كَالشَّيءِ الذي وراءَ الظهْرِ والدُّبُرِ .

(**شَرْحު** :النجش ގެ މާނައަކީ : ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި ހުރިގެން ނުވާތި އަގުދު އަގުން
ބޮޑުކޮށް ހުރިގެން އެ ގަތުމުގެ ގަސްދެއްނުކުރައި އަދި ކިއުއެވެ، މީހުން އޮޅުވާލުމަށް
ބޭނުމުގައި މުދަލުގެ އަގު މައްޗަށް ކިޔުމުން ގެންދިއުމެވެ . މިއީ **حرام** ކަމެކެވެ .)

شَرْحު : حديثގައި لا تناجوا ގެ عبارة ގައިވާ النجش އަކީ ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި
ހުރިގެން ނުވާތި އަގުދު އަގުން ބޮޑުކޮށް ހުރިގެން އެގުދު ގަތުމުގެ ގަސްތެއްނެތި ނުވާތި
ދުރުން އަނބަކަ މީހުން އޮޅުވާލުމަށް ބޭނުމުގައި އެގުދު ގަނެތް އަކަކު ކަލަފައި
ހުރިގެން ހުރި އަގޭ އަގޭ މަގުސަދު ކިޔުމުން އަގުއަގު އަރުވާލުން ގެންދިއުމެވެ .
މިއީ ނިކަމެތި ބާޒާރުގައި އުއްމަތުން ކަންތައް ކަމެކެވެ . މިއީ **حرام** ކަމެކެވެ.

236 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يُؤْمِنُ أَحدُكُمْ حتَّى يُحِبَّ لأَخيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގައި أَنسގެފާނުގެ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވަގުން ވައްތު . ސަލާމާއި ސަލާމްބެލުމައި ނަޒީ ކަލޭގެފާނު حديثކިޔުއްވައިއްވެ . ބިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުނުޖެހަރި އެދުފުދައިން ބިމާގެ އަޅާއަށް އެދުފުމުން ދާން ދެން ބިރުބަލިހުންގެ އިމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ .

237 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « انْصُرْ أَخَاكَ ظَالماً أَوْ مَظْلُوماً» فقَالَ رَجُلٌ: يَا رسول اللَّه أَنْصرهُ إِذَا كَانَ مَظلُوماً أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِماً كَيْفَ أَنْصُرُهُ ؟ قال: « تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذلِك نَصْرُهُ » رواه البخاري .

އަދިވެސް ދ صحابي، (އަބޫ: ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގައި أَنسގެފާނުގެ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވައްވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކިޔުއްވައިއްވެ . ބިބޭގެ އަޅާއަށް އަނިޔާވެރިބެހެންވާ ހާލަތުއަށްވާ އަދި އަނިޔާވެރި އަޅަން ވާ ހިނދުގައި نصر ދެއްވާ . ފަހެ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ . ދ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަނިޔާ ލިބޭގެންވާ ފިޔައަށް ބިމުނަށް نصر ދެއްވާ . އަދި އަނިޔާކުރި ފިޔައަށް ބިމުނަށް نصر ދެނީ ކިހިނ ގޮތަކަށް ހައްދާ ؟ حديث ފުޅުކުރައްވައިއްވެ . ބިބާ އަޅަމުން ހުރަސް އެޅުން އެވެ . ނުވަތަ އަނިޔާ ކުރުން އޭނާގެ ރިވާޔަތުން ހައްޖުވެރިއެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މި ކަންތައްތަކީ އަނިޔާ ކުރިމީހާ ދެވޭ نصر އެކެވެ .

238 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول الَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « حقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خمسٌ : رَدُّ السَّلامِ ، وَعِيَادَةُ الْمرِيضَ ، واتِّبَاعُ الْجنَائِزِ ، وإِجابة الدَّعوةِ ، وتَشْمِيت العْاطِسِ » متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރާ ވާހަކަ ވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރަން ޖެހޭ ފަސް ހައްޤެއް ވެއެވެ. އެއީ ސަލާމް ކިޔާ މީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިމީހާ ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ދަޢުވަތު އަރުވައިފިނަމަ އިޖާބަ ދިނުމާއި ކިނބޫ އަޅާ މީހާއަށް ދުޢާ ކުރުމެވެ.

(ޝަރަހަ : ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމަކީ މުސްލިމު ކަލޭގެ އަނެއްކާ ނަމާދުގައި ބައިވެރި ވުމެވެ .)

وفي رواية لمسلمٍ : « حق الْمُسْلمِ ستٌّ : إِذا لقِيتَهُ فسلِّم عليْهِ ، وإِذَا دَعاكَ فَأَجبْهُ ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصحْ لهُ ، وإِذا عطَس فحمِدَ اللَّه فَشَمِّتْهُ . وَإِذَا مرِضَ فَعُدْهُ ، وَإِذَا ماتَ فاتْبعهُ».

އަދި مُسْلِم ގެ ރިވާޔަތްގައި ވިއެވެ. އެ مُسْلِم އަނެއް مُسْلِم އާގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރުން ޖެހޭ ހައްގުތައް ހަޔެކެވެ. އެއީ މީހާ ބައްދަލުވުމުން އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވުމާއި. އަދި އޭނާ މީހަކު ދަޢުވަތު ދީފިނަމަ އެ ދަޢުވަތު ގަބޫލު ކުރުމާއި. އަދި އޭނާ މީހާ ނަސޭހަތް ހޯދައިފިނަމަ އޭނާއަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި . އަދި އޭނާ ކިނބޫ އަޅައި އޭނާ الحمد الله ކިޔައިފިނަމަ ދެން އެ ޖަވާބު ދީ އޭނާއަށް ދުޢާ ކުރުމާއި. އަދި އޭނާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި . އަދި އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ (ޖަނާޒާ ނަމާދުކޮށް) ފަހަތުން ދިއުމެވެ .

239 وعن أَبي عُمارة الْبراءِ بنِ عازبٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَمرنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِسبْعٍ : أَمرنَا بِعِيادة الْمرِيضِ ، وَاتِّبَاعِ الْجنازةِ ، وتَشْمِيتِ الْعاطِس ، وَإِبْرارِ

الْمُقْسِمِ ، ونَصرِ المظْلُومِ ، وَإجابَةِ الدَّاعِي ، وإفْشاءِ السَّلامِ . وَنَهانَا عَنْ خواتِيمَ أَوْ تَختُّمٍ بالذَّهب ، وَعنْ شُرْبٍ بالفضَّةِ ، وعَنِ المياثِرِ الحُمْرِ ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ ، وَعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالإسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ . متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو عمارة الْبراءِ بن عازب ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘް ވާގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ · رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުތަކުންނަށް ހަތް ކަމަކަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަތް ކަމަކުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ · އަޅުތަކުންނަށް އަމުރު ކުރެއްވީ ބަލި މީހުންނަށް ޒިޔާރަތް ދިއުމާއި ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި (ކިނބޫ ލާ މީހާ ކިޔާ ބަސް ނިމުމުން) ބައިވެރި ވުމާއި ފިލުވާ ހިތްވަރި އަލްޙަމްދު (الحمد الله ކިޔައިފިނަމަ) އޭނާއަށް ރަޙްމަތްލެއްވުން އެދި ދުޢާ ކުރުމާއި ހުވަދުން ފުއްދާ ދިނުމާއި ، އަނިޔާ ލިބޭމީހާ މިނިވަންކުރުމާއި ، ދުޢާ ގޮވާލާ މީހާގެ ދަޢުވަތު އިޖާބަ ކުރުމާއި ، އައްސަލާމް ކިޔާ ފެތުރުމެވެ . އަދި މަނާކުރެއްވި ހަތްކަމަކީ ރަން ވަށްތާ އެޅުމާއި ، ރިހި ތަށިތަކުން ބުއިމާއި ، ރަތްކުލައިގެ މިޔާޘިރު ކަމަކީ ފާރުގެ ދޮށުގައި އަޅާ ބިޔަ ކުއްތާ އެކި މީހުންގެ ހަށްދާނަށް ދިނުން އަދި ބޭނުން ކުރުމާއި ، ޤަސްސީގެ ހެދުން ލެއްވުމާއި ، އަދި ހަރީރު ލުމާއި ، އިސްތަބްރަޤް ހެދުން އެޅުމާއި ، ދީބާޖް ހެދުމާއި އެވެ .

އަދި ރިވާޔަތެއްގައި އަންނަނީ ދުވަހުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ނައްތާލާ ތަކެތި ހޯދުމުގެ ވާހަކައެވެ، އަދި ޙަރީރު އާއި ކަތްސާ ޤަސްސީ ހެދުމަކީ ބައިވަރު ރަނގަޅު ހެދުމެއްކަން ، އަދި ކަރުދާހަށް ވާގޮތަށް ބައެއް ނުވަތަ ބާވަތެއް ހެދުން ނުބާއްވައި ، އަދި كتان ޖާގާ ކުރުވާ ޝާރުޢަނާ ޕްސްޓް ނުބައިވާގޮތާ ފަހު ހެދުން ހުރިކަމުގައި އަދި خالص ހަރީރު ހެދުމުގެ އެއް ބާވަތް ކަމުގައި ، އަދި ހަރީރު އަދިވަސް ފަރާތުން ގަނޑު ހެދުން ބޭނުން ކުރުމާއި ، އަދި ހަރީރުގެ ބާރު ދީބާޖް ބޮޑުބަލާ ރެއް ކުރި ބާޒު ބާވަތް ބޭނުން ކުރުމާއެވެ .

وفي روايةٍ : وإنْشَادِ الضَّالةِ فِي السَّبْعِ الأُولِ .

« المياثِرِ » بياء مُثَنَّاةٍ قبْلَ الألِفِ ، وثَاء مثلثة بعْدَهَا ، وَهِيَ جمْعُ مَيْثِرةٍ ، وَهِي شَيْءٌ يتَّخَذُ مِنْ حريرٍ وَيُحْشَى قُطْناً أَوْ غَيْرَهُ ويُجْعَلُ فِي السَّرْجِ وكُورِ الْبعِيرِ يجلِسُ عَلَيْهِ الرَّاكِبُ «والقَسيُّ» بفتحِ القاف وكسر السينِ المهملة المشدَّدةِ : وَهِيَ ثِيَابٌ تُنْسَجُ مِنْ حَرِيرٍ وكَتَّانٍ مُخْتَلِطَيْنِ . « وإنْشَادُ الضَّالَّةِ » : تعرِيْفُهَا .

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلمންގެ عيب ތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ސަބަބަކާ ނުލައި ނުކުރޭ އެމެދު
عيب ތައް ފާޅުކުރުން މަނާކުރެއްވުމާ ކަން بيان ކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (النور 19): {إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة}

. ހަމަކަށަވަރުން ، إيمان ވި މީހުންގެ ތެރޭގައި ހުތުރު ކަން ފެތުރުމަށް ފާޅުވުމަށް ލޯބިވާ އެއީ
، عمل ފާޅުކުރުން ދިމާވުން ފާޅުކުރާ މީހުން (ހަނދާންކޮށްލާ !) ދުނިޔެއާއި آخرة
ގައި ވޭންދެނިވި عذاب އެމީހުންނަށް ހުއްޓެވެ .

240 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يسْتُرُ عَبْدٌ عبْداً فِي الدُّنْيَا إِلاَّ ستَرهُ اللَّه يوْمَ الْقيامَةِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . رسول الله
صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ދުނިޔޭގައި އަޅަކު ކުރެއްގެން އިންސާނަކު
އެހެން އިންސާނެއްގެ عيب އެއް ފޮރުވައިދީފިނަމަ އޭގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى
ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެމީހެއްގެ عيب އެއް ފޮރުވާނެ ހުއްޓެވެ .

241 وعنه قال : سمِعت رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلاَّ المُجاهرينَ ، وإِنَّ مِن المُجاهرةِ أَن يعمَلَ الرَّجُلُ بالليل عملاً ، ثُمَّ يُصْبحَ وقَدْ ستَرهُ اللَّه عَلَيْهِ فَيقُولُ : يَا فلانُ عَمِلْتُ الْبَارِحةَ كذا وكَذَا ، وَقَدْ بَاتَ يَسْترهُ ربُّهُ ، ويُصْبحُ يكْشفُ سِتْرَ اللَّه » متفق عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބޭ ރަޟީ الله ޢަންހުސްގެފާނު أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ ވެގެން
ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން
އަމު އޮޅިގެވެ . ދެން ކަލޭގެފާނު ގެ އުއްމަތުގެ އެންމެންނަށް ވަނީ مُعَاف
ކުރެވިގެންނެވެ . ނަމަވެސް މިވާ ކުށާ ފާފަގެ ވެރިކަ ފާފަތަކާ މިނިއުން مُعَاف ނުވެއެވެ.
އަދި ހަމަހަނދުވަރުން މިފަދަ ފާފަޔެއް ފާފަކާރު އަދަބެއް މިނިވަ ކަލޭގެނޑެއް
ކުރިމަތިވެ ކަމަށް ކަނޑައެޅިގެންވެ . އަދި ހަދަންއަ ހަމަޖެހި އަހަރު އަޔަ އަހަރުގެ މަށްޗަށް
ވާތީ ސިއްރުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ވެއެވެ . ދެން (ހަނދުން ވިދުވެ) އެނގެ އަދިހަދާ
އިޞްލާޙު ކުރުމުން ބޮޑުވެވެ . އެ ! މިހެން މިހާރުވެ . ވިދާޅުން ކަމެއް މިހެން
މިހެން ކަންތައް ކަނޑައަޅުވެ . (ހަދާމިހާރު) އެނގޭއި އަކަ މިހާރުގެ ހަދަވާށް
ދިނުމު އެނގި ކަށި ފާފަ ސިއްރު ކުރުމުގެ ހައްދުވިއް ބަދު ކުރުމަށް ކަސްތާފާރުގެ
ދުވަހުގެން ވާ ހަމަގެ ނަމަވެސް ފުރުސަތުވެ الله އެނގޭ މައްޗަށް މިންވަރު
ކުރުމަށް ސިއްރު އެނގި ހަމަޔަކާ އިން ބޮޑަށް ކުރިއެވެ .

242 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذَا زَنَتِ الأَمةُ فتبينَ زِناهَا فَلْيجلدْها الحدَّ ، ولا يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ، ثمَّ إنْ زَنَتِ الثَّانية فَلْيجلدْها الحدَّ ولا يُثرِّبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إنْ زَنتِ الثَّالثةَ فَلْيبيعَها ولوْ بِحبْلٍ مِنْ شعرٍ » متفق عليه . «التَّثْرِيبُ» : التَّوْبيخُ .

އަދި އެ صحابي(އެބޭ ރަޟީ الله ޢަންހުސްގެފާނު أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ ވެގެން
ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅުއަންހެނާ
ޒިނޭކޮށްފިނަމަ އަދި އެކަން ސާބިތުވެ ފާޅުވެއްޖެނަމަ حد ޖަހާށެވެ. އަދި އިތުރަށް ޗަޅުޖަހާ
އަހަރެއް ގޮވާ ނުކުރާށެވެ. ދެން ދެވަނަ ފަހަރު ޒިނޭ ކޮށްފިނަމަ ވެސް حد ޖަހާށެވެ. އަދި
ޗަޅުޖަހާ އަހަރެއް ގޮވާ ނުކުރާށެވެ. ދެން ތިން ވަނަ ފަހަރު ޒިނޭ ކޮށްފިނަމަ ވިއްކާ
އަލުންބަލާ ވިއްކާލާށެވެ. އެއީ އިސްތިރިން އަޅާފައިވާ ވަ ދުރަކަށް ކަމުގައި ވިޔަސް ހެވެ .

243 وعنه قال : أُتِيَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِرجلٍ قَدْ شرِب خَمْراً قال : « اضْرِبُوهُ» قال أَبُو هُرَيْرَةَ : فمِنَّا الضَّارِبُ بِيدِهِ والضارِبُ بِنَعْله ، والضَّارِبُ بِثوبِهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَال بعْضُ الْقَومِ : أَخْزاكَ اللَّه ، قال : لا تقُولُوا هَكَذا لا تُعِينُوا عليه الشَّيْطان » رواه البخاري .

އަދި އާ صحابي (އަބަހީ މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެން أبو هريرة)ގެ ރިވާއަތުން ނިމުނު ވަގުތު ވެއްޖެ • رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ރާބޮއިގެން ކައްވައި މީހަކު ގެނެވުނީ • حديثކުރައްވައިފި. އެނާ حد ޖަހާށޭ. أَبُو هُرَيْرَةَ ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންމެން ތެރެއިން އަތުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ފައިވާނުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ހެދުމުން ޖެހި މީހުން ވިއެވެ . حد ޖެހި ނިމުމުން އެނާ އަނބުރާ ދިޔުމުން ފަހުން ބައެއް މީހުން އެނާއަށް ދެފާލާށި الله ކަލޭގެ ނިކަމެތި ކަމުގައި ހަދާށެވެ . ވިދާޅުވި رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފި . ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަކަހަލަ ބަސް ދައްކައި ނުކިޔާށެވެ . ތިޔަ ކަހަލަ ބަސް ދެއްކުމަކީ ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސް ދިނުމުގެ ބާބު ހުޅުވާ ދިނުމެވެ .

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ތައް ފުއްދުމުގެ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الحج 77): {وافعلوا الخير لعلكم تفلحون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރާށެވެ! (އޭރު) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުނުވަތި ، نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ .

244 وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «المسلمُ أَخ . و المسلم لا يَظلِمُه ولا يُسْلِمُهُ . ومَنْ كَانَ فِي حاجةِ أَخِيهِ كانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ، ومنْ فَرَّجَ عنْ مُسلمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عنه بها كُرْبَةً من كُرَبِ يومَ القيامةِ ، ومن سَتَرَ مُسْلماً سَتَرَهُ اللَّهُ يَومَ الْقِيامَةِ » متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ސަޙާބީ عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ
ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ .
مسلم އަކީ އަނެއް مسلمއާގެ އަޚާ އެވެ . އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ.
އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ ދުޝްމަނުންނަށް ދޫކޮށް ނުލާނެއެވެ . ބޭނުމާ އަޚާގެ
حاجة ވެސް ފުއްދާ ދިނުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހާގެ حاجة ވެސް ފުއްދައި
ދެއްވާނީ الله ތަޢާލާ އެވެ. އަދި مسلم އަކުގެ މުސީބާތެއް ފިލުވައިދީފިނަމަ
މުސީބާތެއް ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މުސީބާތްތަކުން الله ފިލުވައިދެއްވާނެއެވެ
މުސީބާތެއް ފިލުވައިދެއްވާނެއެވެ .

245 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « من نَفَّس عن مؤمن كُرْبَة منْ كُرب الدُّنْيا ، نفَّس اللَّه عنْه كُرْبَة منْ كُرَب يومِ الْقِيامَةِ ، ومنْ يسَّرَ على مُعْسِرٍ يسَّرَ اللَّه عليْه في الدُّنْيَا والآخِرةِ ، ومنْ ستَر مُسْلِماً ستَرهُ اللَّه فِي الدنْيا والآخرة ، واللَّه فِي عوْنِ العبْد ما كانَ العبْدُ في عوْن أَخيهِ ، ومنْ سلك طَرِيقاً يلْتَمسُ فيهِ عِلْماً سهَّل اللَّه لهُ به طريقاً إلى الجنَّة . وما اجْتَمَعَ قوْمٌ فِي بيْتٍ منْ بُيُوتِ اللَّه تعالَى ، يتْلُون كِتَابَ اللَّه ، ويَتَدارسُونهُ بيْنَهُمْ إلاَّ نَزَلَتْ عليهم السَّكِينةُ ، وغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ ، وحفَّتْهُمُ الملائكَةُ ، وذكَرهُمُ اللَّه فيمَنْ عنده . ومنْ بَطَّأَ به عَمَلُهُ لمْ يُسرعْ به نَسَبُهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله
صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمن އަކުގެ ދުނިޔޭގެ މުސީބާތެއް ފިލުވާ
ދީފިނަމަ މުސީބާތެއް ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ މުސީބާތްތަކުން الله ފިލުވައިދެއްވާނެއެވެ
މުސީބާތެއް ފިލުވައިދެއްވާނެއެވެ . އަދި ދަތިތަކުގައި ހުރި މީހަކަށް ފަސޭހަކޮށްދީފިނަމަ
الله ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ފަސޭހަކޮށް ދެއްވާނެއެވެ . އަދި مسلم އަކުގެ ޢައިބު
ނިވައިކޮށްފިނަމަ الله ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ޢައިބު ނިވައިކޮށްދެއްވާނެއެވެ . އަޚާ އޭނާގެ
އަޚާއަށް އެހީތެރިވެދެނީ ހިނދަކު ވާހާ الله އެހީވެދެއްވާނެ حاجة ވެސް
ފުއްދައިދެއްވާނީ ދެއްވާ ކަމަށް ތަޢާލާ އެވެ. އަދި الله ގެ ގެތަކުގެ ތެރެއިން ޤައުމެއްގެ މީހުން އެއްވެ

ފަންޖައިލީ މީހާއަށް ދީ الله ސުވަރުގެ އަށް ދާން މަގެއް ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާ ހުއްޖެވެ .
އަދި ބަޔަކު މިސްކިތެއް އެއްވެ ކިޔުމި ޤުރުއާނުގެ تلاوة ކޮށް އިސްލާމް ދީން އުގެނެމުން
މަސައްކަތް ކުރާން ފަރައިފިނަމަ އެ ބަޔަކާ މައްޗަށް الله ސަކީނާ ރަޙުމަތުން
ކަށް ބާވައިލައްވައި . އަދި އެބަޔަކު މައްޗަށް ބަރަކާތް ލައްވައި . އަދި ރަޙުމަތުގެ
މަލާއިކަތް ބާކަތުން އެމީހުންނާއި ކަންބުންގެ ވަށައިގަންނަ ވާއެވެ . އަދި الله سبحانه
وتعالى އެ މަޖިލިސް ގެ ޚަބަރު އެ އިލާހުގެ ދަރުބާރުގައި ތިއްބެވި މަލާއިކަތް
ބާކަތުން ނަން ވަޑި އިއްވަވައެވެ .(ދަންނާނުވެ.) އެމީހުނާގެ ޢަމަލު ތަކުގެ އުނިކަން
ހުންނަ މީހާ ، ނަސަބުގައި ފުރިހަމަ އަށް އަދި ކުރާ މީހާއާ އެއް ދަރަޖައަކަށް ނުދާ
ހުއްޖެވެ .

باب الشفاعة

شفاعة ވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال اللّه تعالى (النساء 85): {من يشفع شفاعة حسنة يكن له نصيب منها}

ހެޔޮ شفاعة އަކުން شفاعة ވެރިވާ މީހާއަށް އޭގެ (ދަރުމައިން) ބައެއް ވެއެވެ .

246 وعن أَبي موسى الأَشعري رضي اللّه عنه قال : كان النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا أَتَاهُ طالِبُ حاجةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلسائِهِ فقال : « اشْفَعُوا تُؤجَرُوا ويقْضِي اللَّه عَلَى لِسان نَبِيِّهِ ما أَحبَّ » متفق عليه .

وفي رواية : « مَا شَاءَ » .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރުވާސުންގައި أَبو موسى الأَشعري ގެ ރިވާވެގެން ޙަދީޘް ވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . ސަލާމަތި ސަލަވާތާއި ސަލާމްވާތުމާއި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް حاجة

ވެރިއަކު އަމުރުކުރެއްވިޔަސް ކަމެއްކުރުމަށް މަޖުބޫރު ނުވާނެ ކަމާބެހޭ حديث މުސްލިމުންގެ މެދުގައި ހެޔޮކަމަށް ދޭ ޝަފާޢަތެއް. ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް ސަބަބުވާ شفاعة ދޭން މަސައްކަތް ކުރުމަކީ ފަޟީލަތްތެރި ކަމެކެވެ. އަދި އަމާނާތެއް ނިސްބަތްވާ ފަރާތުން شفاعة ދިނުމަށް އަމާނާތެއް ހިތާ ވަރަކަށް (ހަމަ ބަލައި) ދޭ ދިނުމެއް ނުވަތަ ޢަދުލުގެ ހައްޤު ދޭންވާނެ.

247 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما في قِصَّة بريرةَ وزَوْجها . قال : قال لَهَا النَّبِيُّ صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم : « لَوْ راجَعْتِهِ ؟ » قَالتَ : يا رَسُولَ اللّه تأْمُرُني ؟ قال : « إِنَّما أَشْ فَعُ » قَالَتْ : لا حاجة لِي فِيهِ . رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާއިން بريرة ސަލާމަތް ވާހަކަ ބަޔާންކުރެއްވި އެކަމަނާގެ ޚިދުމަތް ދުވަހު ނަބިއްޔާ ހެދުނު ވާހަކަ ކިޔާ ވާހަކަ ފިހުރިސްތުގައި ވެއެވެ. ދިރާސާގެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ވަނީ ތަނބޮޅުވެވަޑައިގެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތަނބޮޅުގެ ޚިދުމަތްކުރާ ސަރަހައްދުގެ ސަލާމަތް ދޭތެރޭގައި ފޮނުވާ ޢިލްމެއް صلح ވަކިވުން ބަލާ ހެދުމެވެ. ! އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނުގެ ތަޢުލީމުދެއްވާ . އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ރަޙުމަތް ލިބިގެންވާ ކަމަށް ކުރައްވާފައި ތިރީގެ
ފޮނުވާލައްވައެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ނުކުތާތަކެވެ . މިއީ ހަމައެކަނި ރަޙްމަތް ކިޔަވައިދިނުން شفاعة ދޭންވީ ވަގުތެވެ . އެކަމަކުވެސް ބޭނުމެވެ . (އެކަމަނާއަށް) އެކަނި ނުހުރެވުނު އެކަމެއް ބަހާނެ ނިޔަތެވެ .

(ތަފްސީލްތަކެވެ . بريرة އަކީ ޢާއިޝާގެ ޖާރިޔާއެއް ކަމަށް ވާއިރު ބަޔަކު ހަމަ ދިނުމެވެ . ދެކަލުންގެ ޚިދުމަތްކުރީ އެރަށު ޢިއްޔާ ކަމުގެ ތެރެއިން އެދުނެވެ . ސަބަބީ مغيث އެވެ . މުއާޒިއް بنو مطيع ގެ އަޅަކުވީ ބަޔަކުވީ ދުވަހެވެ. އަދި ބައްޕާ مغيرة ގެ އަޅަކު ބައްލަވައެވެ . ކުރިން އަދިކަ بريرة އާއި مغيث ދެދުވަހު އިނދެގެން ތިއްބާ އެކުހުރި بريرة މިނިވަން ވެއްޖެއެވެ . މިނިވަން ވެގެން އެބު ޒުވާނުންގެ ދަރިވަރި ހަމަކުރުމަށް މިނިވަންވީ ބޭނުމުގެ ޒަމާނު ވަކި މިނިވަން ކަމާމެދުވެރިވެ . އެހެންކަމުން رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ ކަމާމެދު ކުރައްވައި شفاعة ދިނުމަށް ވެސް ކިޔާ ވާހަކަ. އަދި حديث ފިލާވަޅަކީ ކަމެއް އިޚުތިޔާރުކުރާ ފަރާތް . އެވީ ކަމާބެހޭ

ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަށް ކަމަކަން ވާހާއި އެކު ސުލްހަ ވެރިކަމަށް ދިޔަބައިތިނަމަ ކަލޭގެފާނު ފަރުމާނުކުރައްވަނީތޯ؟ ނަބިއްޔާ ބޭނުންވީ ސުލްހަ މިނިވަން ކުރާށެވެ. އެދި އޭ އަށް ބޭނުމެއް އެކަމުގައި ނެތެވެ ކަމަށް ވާހަކަ ދެއްކެވީ އެވެ. އޭނާގެ ބޭނުމެއް ނުވާކަމުގެ ސަބަބުން ނަގައިދިނީއެވެ. އަހަރެން ކަލޭގެފާނުގެ ސިފައިގައި ކަމުގެ ވާހަކައިގެ ނިމުމަށް ހަދީ حديث ފުޅެއްކަމަށް މީގެ ނަމްބަރު ކަމުގެ ނިޔަތްގެ ނިސްބަތުން ނަމާއި شفاعة ކުރާ. މީގެ ހަމަހަމަވެސް ވާނެ ހެޔޮ حق އަށް ބޭނުން ބޭނުމެއް ނުވަތަ ނުވަތަ ހެޔޮ. އިސްލާމް ދީނުގައި އެއްކަލަ ގަޑި ހުށަހެޅުން ނިސްބަތުން އެތަކެތި މިނިވަންކަން ދޫކޮށްލުން އެހެން ކަމެއް ވެސް ދޫކޮށްލުމެވެ. ދުވަހުގެ އަހަރުގެ ބައްޔަކަށް މަރުވާ ކަމެއް ކަމަށް ހާލަތު ނިޔަލަށް ނުވާ ހަމައެކަނި ގޮތުން ކުރަން ޖެހުނު ސިފައެއް ނުވާތީއެވެ. (ބުނެދިން ކަމަށް ވާނީ ދެބައިމީހުން ކަމަށްވާ ލާހިކު ސަރުކާރު މިކަމުގައި ކަމެއް.)

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެން ވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 114): {لا خير في كثير من نجواهم إلا من أمر بصدقة، أو بمعروف، أو إصلاح بين الناس}.

صدقة އަށް ކުރުމުން، ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް ކުރުމުން، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح އަށް އެދިކުރުމުން **أمر** ކުރައްވާ މީހާގެ (ސިއްރު ގަސްދާ ފަރުމާނާ ހަމަވާ) މީހުންގެ، އެކަހެރިން ސިއްރު ގަސްދާ ފަރުމާނާ ހަމަވާގޮތަށް ހެޔޮކަމެއް ނެތެވެ.

وقال تعالى (النساء 128): {والصلح خير}.

صلح ވުން ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 1): {فاتقوا اللَّه وأصلحوا ذات بينكم}.

ފަހެ، الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން **تقوى** ވެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގެ ގުޅުންތައް **إصلاح** ކުރާށެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بين أخويكم}.

مؤمنُން ވާނީ ކަށަވަރީ أخُން ބެޔެއް ކަމުގައެވެ . ފަހެ ، ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ދެ أخُން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން صلح ކުރާށެވެ !

248 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُلُّ سُلامى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يومٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ : تَعْدِلُ بيْن الاثْنَيْنِ صَدقَةٌ ، وتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتحْمِلُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعهُ صَدقَةٌ، والْكَلِمَةُ الطَّيبةُ صدقَةٌ ، وبكُلِّ خَطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلاةِ صَدقَةٌ ، وتُمِيطُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ » متفق عليه .

« ومعنى تَعْدِلُ بيْنَهُمَا » تُصْلحُ بيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު އިންސާނުން އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ހުރިހާ ގުނަވަނެއް ސަލާމަތުން ހުންނަ ހުރުމަކީ އަދާކުރަން ޖެހޭ شكر ގެ ގޮތުން صدقة ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި (އިންސާފުވެރި ގޮތުން) صلح ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި މީހަކަށް އޭނާ ސަވާރުވާ ޖަނަވާރުގެ މަތީގައި އުފުލާ ދިނުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަސްބުނުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނަމާދަށް ދިއުމުގައި އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި މަގުމަތިން އުނދަގޫ ތަކެތި ދުރުކޮށްލުމަކީ صدقة އެކެވެ.

249 وعن أُمِّ كُلْثُومٍ بنتِ عُقْبَةَ بن أَبي مُعَيْطٍ رضي اللَّه عنها قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « لَيْسَ الْكَذَّابُ الذي يُصلحُ بيْنَ النَّاسِ فَيَنْمي خَيْراً ، أَوْ يقُولُ خَيْراً » متفق عليه .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أم كُلْثُوم بنتِ عُقْبَةَ بن أَبي مُعَيْط ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވާނޭކަމަށް

ހިމަނަކަސާ އަޅުއަހިމެވެ. އަނބިމީހާގެ حديث ކުރުމުގައެވެ. މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح
ކުރުމަށްޓަކައި ދަނޑިވަޅު ވާހަކަ ބުނުމާއި ދެކަ ބުނުން ބަހަކަށް ފިތުރެއް ނޫނެވެ.އަދި
އެއީ ހަޖަމާއީ ރަނގަޅު ކަމަކަން ފަދަ ގުޅުމެވެ. ނުބައި ރަނގަޅު ވާހަކައެއް ދެއްކުމެވެ.

وفي رواية مسلم زيادة ، قالت : وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ في شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُهُ النَّاسُ إلاَّ في ثَلاثٍ، تَعْنِي : الحَرْبَ ، وَالإصلاَحَ بَيْنَ النَّاسِ ، وَحَدِيث الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ ، وَحَدِيث المَرْأَةِ زَوْجَهَ .

مُسْلِمِ ގެ ރިވާޔަތުގައި އިތުރުން ޖެހިގެން ވާގޮތް . އަހަރެން ފާހަގަކުރިމެވެ. މީސްތަކުން
އެއްބަސްނުވާ ދޭތެރެ ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން ތިން ކަމެއްގައި ނޫނީ ނުސީދާފަހުން ވާހަކަ
ދެއްކުމުގެ ހުއްދަ (އެބަހީ ދޭގޮ ބުނުމުގެ ހުއްދަ) ދެއްވި އެވެ. ޙަދީޘް ރަނގަޅު ނުވެއެވެ.
އެގޮތުން ދޭގޮ ބުނުމުގެ ހުއްދަ ކަމުގެ ތެރޭގައި ހަނގުރާމަ ތެރޭގައެވެ ، ދުދު
ދެމީހުންގެ މެދުގައި صلح ކުރުމުގައެވެ، ދެމެދުގައިން އަނބަޔާ އަނބުރާފަހަރު ދެމެދު ވާހަކަ
ތަކެއްވެ.

250 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : سمِع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صَوْتَ خُصُومٍ بالْبَابِ عَاليةٍ أَصْواتُهمَا ، وَإذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الآخرَ ويَسْتَرْفِقُهُ فِي شيءٍ ، وَهُوَ يقُولُ : واللَّهِ لا أَفعَلُ ، فخَرَجَ عَلَيْهِمَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّه لا يَفْعَلُ المَعْرُوفَ ؟ » فقال : أَنَا يَا رسولَ اللَّهِ ، فَلهُ أَيُّ ذلِكَ أَحبَّ . متفقٌ عليه .

معنى « يسْتَوْضِعُهُ » : يَسْأَلُهُ أَنْ يَضَعَ عَنْهُ بَعْضَ دينِهِ . « وَيَسْتَرفِقهُ » : يَسْأَلَهُ الرِّفْقَ «والْمُتأَلِّي » : الحَالِفُ .

ޢާއިޝާ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘްގައިވެއެވެ . އަހަރެން
ފާހަގަކުރިމެވެ.(އެއްދުވަހަކު) ދޮރުމަތީ ހަޅޭއްލެވުން އަޑަށް ވަގުތު އަޅާ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ގެއަށް ހުށަހެޅިއިރު ދިވެހިބަހުގެ . (އެހިނދުން ރައްކާ ކުރައްވާ ކަޓުއްޓަނބަފުޅު؟)ރަނގަޅުނުން
ކަންތާ އެއްސުވި ހިސާބު ބޯލުމުން އަދާކުރު ގަޅުނިބެ ފަރާތަށް ބޮޑު ކަންތައް ޙަބަރެއް ، ރުހުންގެ
މަތިން ރަނގަޅުކަމަށް ދެން އަޅާ އިވުނެވެ. އަޑަކީ ބޮޑު އަޑު އިވުނެވެ. ވީމާ الله ގަސަމު ހުވައި

ކުރެއްވެވެ . ލަސްވެގެން ނަމާދުގެ ވަގުތުވިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم މި ދެބައިމީހުން صلح
ކުރުއްވުމަށް ބައިތިއްބެވުމުން ނަމާދުވަގުތުވެއްޖެއެވެ . (ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން حديث ކުރުއްވިއެވެ.)
ހުކުމެއް ނުކުރައްވާ ލަސްވުމުން ދެން الله ގެ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ނުވަނީތޯ؟ ކަލޭ ކާކު ބޭފުޅެވެ؟ އެބޭފުޅުން
އަހާލާ ބުނެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާގެވެ . އެއީ އަހަރެން ނިކަމެތިވެ.(ނަމަވެސް) މިހާރު އާދެ
އެދުރުވެރިން އަކާޝާއަށް ނުނިކުމެވިއްޖެވެ.

251 وعن أَبي العباس سهلِ بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّهُ عنه ، أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بلَغهُ أَنَّ بَني عَمْرِو بن عوْفٍ كان بيْنهُمْ شَرٌّ ، فَخرَجَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصْلِحُ بَيْنَهمْ فِي أُنَاسٍ معَه ، فَحُبِسَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم وَحَانَتِ الصَّلاةُ ، فَجَاءَ بِلالٌ إِلَى أَبي بكْرٍ رضي اللَّه عنهما فقال : يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَدْ حُبِسَ ، وَحَانَتِ الصَّلاةُ ، فَهَلْ لكَ أَنْ تَؤُمَّ النَّاس؟ قال : نَعَمْ إِنْ شِئْتَ ، فَأَقَامَ بِلالٌ الصَّلاةَ ، وتَقَدَّمَ أَبُو بكْرٍ فَكَبَّرَ وكبَّرَ النَّاسُ، وَجَاءَ رسول اللَّه يمْشِي في الصُّفوفِ حتَّى قامَ في الصَّفِّ ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ ، وكَانَ أَبُو بكْر رضي اللَّه عنه لا يَلْتَفِتُ فِي صلاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ الْتَفتَ ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَشَار إِلَيْهِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْر رضي اللَّه عنه يدَهُ فَحمِدَ اللَّه ، ورَجَعَ القهقرى وَراءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فتَقَدَّمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَصلَّى للنَّاسِ ، فَلَمَّا فرغَ أَقْبلَ عَلَى النَّاسِ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ مالَكُمْ حِين نَابكُمْ شَيْءٌ في الصَّلاةِ أَخذْتمْ فِي التَّصْفِيق ؟، إِنَّما التَّصفِيقُ لِلنِّسَاءِ . منْ نَابهُ شيءٌ فِي صلاتِهِ فَلْيَقل: سُبْحَانَ اللَّهِ ؟ فَإِنَّهُ لا يَسْمعُهُ أَحدٌ حِينَ يَقُولُ : سُبْحانَ اللَّهِ ، إِلاَّ الْتَفَتَ . يَا أَبَا بَكْرٍ : ما منعَك أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ حِينَ أَشرْتُ إِلَيْكَ ؟ » فقال أَبُو بكْر : مَا كَانَ ينبَغِي لابْنِ أَبي قُحافَةَ أَنْ يُصلِّيَ بِالنَّاسِ بيْنَ يَدَيْ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . متفقٌ عليه .

معنى « حُبِس » : أَمْسكُوهُ لِيُضيِّفُوه

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި أبوعباس سهل بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުމެވެ.
عَمْرو بن عوْف ގެ ދަރިކޮޅު މީހުންގެ ދެމެދުގައި ހުރުމެއް ދެކުދިއްސް ހިނގައިގެން ޚަބަރު رسول اللّه صلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އެމީހުން صلح
ކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހުނީއެވެ. عصر ނަމާދު ވަގުތު
ޖެހުނުއިރުވެސް އެކަން ނިމިފައެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ بِلال ގެފާނު أَبو بكْر ގެފާނު
އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. ނަމާދު ވަގުތު ޖެހިއްޖެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަދި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް އިމާމުވެ ނަމާދު
ކުރައްވާން ވީ ހެއްޔެވެ؟ أَبو بكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔައީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ.
ފަހެ بِلال ގެފާނު އިޤާމަތް ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި أَبو بَكْر ގެފާނު އިމާމުކަމުގައި ވަޑައިގެން الله اكبر
ވިދާޅުވެ ނަމާދަށް ވަދެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި މައުމޫމުން ނަމާދަށް ވަދެއްޖެއެވެ. (އެއީ ޢަޞްރު ނަމާދު
ވެސް) رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން ވަޑައިގެން އައިސް ފުރަތަމަ
ސަފުގައި ހުއްޓެވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން އަތްޖަހައިފިއެވެ. أَبوبكْر ގެފާނު އަދި ނަމާދުގައި
ހުންނެވިއިރު ކައިރިއަށް ނުބައްލަވައެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ގިނައިން އަތްޖަހަން ފެށުމުން ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. أَبو بكْر ގެ
ފާނު ނަމާދުގައި ހުންނަވައިގެން އެނބުރި ބައްލަވާލެއްވުމުން ފެނިވަޑައިގަތީ رسول اللّه ޢަލައިހިއްސަލާމް ހުއްޓެވެ.
ނަމާދުގައި މީސްތަކުންނަށް މި އިމާމުކަން ކުރައްވަމުން ގެންދަވާށޭ ބައްލަވައިފިއެވެ. އަދި އެގޮތަށް ބާއްވާލެއްވުމުގައި
ނަމާދުގައި رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހުންނެވުމަށް ހުކުމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި رسول
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم , أَبو بكْر ގެފާނަށް އިމާމުކަން ކުރައްވަން ނަމާދު ފުރިހަމަ
ކުރައްވާށެވެ އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އޭބޭކަލުގެފާނު (رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم) ވަޑައިގެންފުން ކަމަށް ދަންނަވާ ފަހަތަށް ޖެހިވަޑައިގެން الله އަށް حمد ކުރައްވައިގެން
ފަހަތަށް ދެކުން ޖެހިވަޑައިގެން އައިސް ސަފުގެ ތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ކުރިއަށް ޖެހިވަޑައިގެން އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. ނަމާދުން
އަވަހުވެ ވަޑައިގެންފުން މީސްތަކުންނަށް ދެއްކެވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ
މީސްތަކުންނެވެ! ނަމާދުގައި ހުރެގެން އިމާމުން އަރިހަށް އެނގޭނެ ކަމަކާ ޖެހުމުން އަތްޖަ
ހަނީ ކީއްވެ ހެއްޔެވެ ؟ އަތްޖެހުން އަންހެނުންނާ ހަވާލުވެފައި ވަނީ އަންހެނުންނަށެވެ .
ނަމާދުގައި ހުރެގެން އިމާމަށް އެނގޭނެ ކަމެއް ޖެހުނު މީހާ ވިދާޅުވާނީ ފަހެ سُبْحَانَ اللّٰهِ ގެ ކަލިމަ
ކިޔާށެވެ .އެހެނީ سُبْحَانَ اللّٰهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔާއިރު ބައްލަވައިގަންނަވާނެއެވެ. ހަމަ ހަމަހިމަނުން
ވީއެވެ . އޭ أَبو بكْرٍ ގެ ފާނެވެ ! ތިބާއަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް

އިސްލާމް ކިޔުއްވާ ވިސް އަގެއްނެތް ނުހައްދަވާ ދުވަހު ހިއްވަރެއް ހައްދަވާ ؟ އަބޫބަކުރުގެ ފުރަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމަތި ސަލާމަތްވާނޭއޮޅިގެން الله ގެ ރަސޫލާ ވަޑައިގެން ހުންނަވަނީ قُحافة ގެ ދަރިކަލުން (އަބޫ ބަކުރުގެ ބައްޕަ) އިމާމް ވެހުރި މިސްކިތުގައި ގެން ނަމާދު ކިޔަވައި އަދި އަޅުގަނޑަށް ކިޔައި ދިނެވެ .

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمުންގެ ބަލިކަށިން ބަލަހައްޓާލުމަށް ފަޤީރުންނާއި އަދި އަނގަލު ނިކަމެތިން ގެ މަތި ހެން ބަރަކާ ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه، ولا تعد عيناك عنهم}

އަދި އުއްމަތުގެ ފަޤީރުސްކާރުގެ وجه ފެނުމަށް އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު دعاء ކުރާ މީހުންނާ އެކު މިހުންގެއަށް، ކާފަރުންގެ نفس ހިފެހެއްޓެވި، ކަލޭގެފާނުގެ!

252 عن حَارِثَة بْنِ وهْب رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « أَلا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الجنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّه لأبرَّه ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » . متفقٌ عليه .

« الْعُتُلُّ » : الْغَلِيظُ الجافِي . « والجوَّاظُ » بفتح الجيم وتشديدِ الواو وبالظاءِ المعجمة وَهُو الجمُوعُ المنُوعُ ، وقِيلَ : الضَّخْمُ المُخْتَالُ فِي مِشْيَتِهِ ، وقيل : الْقَصِيرُ الْبَطِينُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ حَارِثَة بْنِ وهْب ގެ ރިވާއަތް ކުރައްވައިން ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޤަބޫލުކޮށް އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިއެވެ . ޤަބޫލުކުރެއްވުން ލިބޭނެ ސުވަރުގެވެރިން ފަރިހާ ސިފަވަޅު ބުނެދޭން ހުއްދައެވެ ؟ އެއީ ދުނިޔާ މައްސަލަތަކުގައި الله އަށް ޖެހިލުމާއި تواضع ވެރިވެ އެކުވެރި ކުރަނިކޮށް

އަމިއްލަގެ ނަފްސަށް ދަރަކަމުގައި ނިޔަކަމުގެ ކަމުގެ ތަރުތީބު ދަރަނި މިޔައުގެ . (ނަމަވެސް ހަމްދާތުކިއީ
އަމިއްލައީ މާތް މިޔަކަން.) އަމިއްލައެއް މާތް الله ގަސްދުކުރާ އެއްޗަކީ ބަސްމުދުތަނަށް މާތް الله
سبحانه وتعالى އަކަމަށް އަޑުއަހަމަށް ދިނުމަށް ކަނޑައެޅިގެން . އަދި ދަލީލަކީ ކަލާމުގަ
ތަނަބަދިގުތުލުން ނަޤަލަ ވަރިސްގެ ސުވާލަށް ބަދުޅުން ހުއްޓާ ؟ އައީ ހުރިހާ ނަބަދި
ހުކުމަށް މުޖާދު ގަސްގެ ދީގެ އަދި ދުވާ އައިޤާމް ޤަބުޅުކުރަމާ އެއީ ޙަމަ ނަސާރާ މިޔައި
ތަކައްބަރު ވަރުވެމިޔައިވެ.

253 وعن أَبي العباسِ سهلِ بنِ سعدٍ الساعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : مرَّ رجُلٌ على النَبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ لرجُلٍ عِنْدهُ جالس : « ما رأْيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : رَجُلٌ مِنْ أَشْرافِ النَّاسِ هذا وَاللَّهِ حَريٌّ إِنْ خَطَب أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شفَع أَنْ يُشفَّعَ . فَسكَتَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ آخرُ ، فقال له رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا رأْيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : يا رسولَ اللَّه هذا رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ ، هذَا حريٌّ إِنْ خطَب أَنْ لا يُنْكَحَ ، وَإِنْ شفَعَ أَنْ لا يُشفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ لا يُسْمع لِقَوْلِهِ . فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هَذَا خَيْرٌ منْ مِلءِ الأَرْضِ مِثْلَ هذَا» متفقٌ عليه .

قوله : « حَرِيٌّ » هو بفتحِ الحاءِ وكسر الراءِ وتشديد الياءِ : أَيْ حقِيقٌ . وقوله: «شَفَعَ» بفتح الفاءِ

މާތް الله ރަޟިޔަލްލާހުގެ أبو العباس سهل بنِ سعد الساعدِيِّ ގެ ރިވާއެއް ރިވާވާގެން ވައިވެ.
ވިދާޅުވެއެވެ.(އައްދުވަހަކު)ސަލާމަށް ސަލާމާމުހައްމަދު ނަބީއްކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން ދާއިރު މިހެކަ
ހުދަސް ކިޔައެވެ.ދާން އަރިހުދު އަރިހުގައި އަކާލާގެން އިސްނަގާ ބައްކަލަކު
ދުސްނޫވައެވެ.މިމީހާއި މަދު ތިބާ ދެކޭނީ ކިހިނެއްތޯ ހުއްޓާ ؟ އަބައްކަލަ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ
މުސްލިމުންގެ ތަރައިން ވާ اشراف އެކެވެ. މާތް الله ގަސްދޭ ހުކުމަރުދެވެ. އެނާ އަނބުރާނޑުގެ
ކައިރިން ކައިވެނިބަސް އެދިއެޅުނަމަ އެއަނބުރައީ އިސްނުން ކާން ދިޔުމެވެ. އަދި
އާނމީހަކަށް شفاعةތަކަމަ ވެއްޖެނަމަ އާޔާގެ شفاعة ޤަބޫލުކުރާނެވެސް ބަދިސްލެ . ދަރަ رسول

اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްކެއް حديثފުޅު ނުކުރައްވާ ހަމަހިމުން ކަންތައް ހުރިހާ ރުޝްދުވެރިޔާއެވެ.
ދެން އަހަރެން މިހެން ހުރަސްކުރާނީމެވެ. ދަނީ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރައްވައިފައެވެ. މިދިޔަ ދުވަސް މިތާ ދުވަހު ކަންތައްވާން ހައެމޭ؟. އެބަޔަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އ
الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅު މުސްލިމު ފަޤީރުންގެ ތެރެއިންވާ ފަޤީރަކެވެ. ތަޤީނު. އެނާ
އެންމެންގެ ކިބައިން ކައިވެނިކުރު އަހަރެކަށް އެ އަންހެނުނަ އަންނައަކާ ކައިވެނި ނުކުރާނެއެވެ.
އަދި އޭނާ މިހަކަށް شفاعة ތެރިވެރިބަށް އޭނާގެ شفاعة ބަލައި ގަބޫލުނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ
ވާހަކައަ ދައްކައިފިނަމަ ބަލައި އަޑުއަހައެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. ދަނީ رسول اللَّه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ފުޅުކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ފަޤީރަކަށް ވީމާ ނިކަމެތިކަން ތިޔަ
ދަކާ މިހާ ، الله ގެ حضرة ގައި ، އ أشراف ވެރި މީހާއަށް ވުރެން ބޮޑުދާ ގަދަވެގަތީ
ތިކައިތަން ވެރި މީހާ ކަން ބޭނުމެއްނުވެއެވެ .

254 وعن أَبي سعيدٍ الخدري رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال :
«احْتجَّتِ الجنَّةُ والنَّارُ فقالت النَّارُ : فيَّ الجبَّارُونَ والمُتَكَبِّرُونَ ، وقَالتِ الجَنَّةُ : فيَّ ضُعفَاءُ النَّاسِ ومساَكِينُهُم فقَضَى اللَّهُ بيْنَهُما : إِنَّكِ الجنَّةُ رحْمتِي أَرْحَمُ بِكِ مَ ـنْ أَشَاءُ ، وَإِنَّكِ النَّارُ عَذَابِي أُعذِّبُ بِكِ مَ ـ نْ أَشَاءُ ، ولِكلَيْكمَا عَلَيَّ مِلؤُها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيدِ الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސުވަރުގެއާއި
ސަރަވަތްކުރުމަށް ނަރަކައާއި ދެކޮޅުވެރިވިއެވެ ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ . އަކާޑުގެދެން حديث
ކުރައްވައިފައެވެ . ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ އަރުވަން ވާން ދެއްޗިއެވެ . ދަނީ ނަރަކަ ބުނެއެވެ .
ޖައްބާރުންނާއި (އޭބަހީ ނުދެކޭ ބޮޑުނުބާނުގެން ދުރައިބައި ގަދަކަމުން ފުރައި
މީހުންނާއި) ތަކައްބަރު ވެރިވާ މީހުން ލޯބީ ތިބެންނުވައީތެވެ . ސުވަރުގެ ބުނެއެވެ .
މިސްކީނުންގެ ތެރެއިން ތަވާޟުއ ވެރިންނާއި ނިކަމެތި މިސްކީނުން ލޯބީ ތިބެންނުވައީތެވެ
. ދަނީ الله سبحانه وتعالي އެދެބޭނުމައި މެދު އ އިލާހު އިލާހު ކުރައްވާ މިންވަރު
ކުރައްވައިފައެވެ ގޮތް އެދެބޭނުން އެންމެވެ ދެވިއެވެ. ވަނީ ކުރައްވައިފައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔައީ ސުވަރުގެއެވެ. ތިބާގައި ވަނީ ތިމަން އިލާހުގެ ރަޙުމަތެވެ . ތިމަން ރަސްކަލާނގެ

ތުއްސަވާ އަޑުއަހަން ބިރުވެރިކަމާއި ތަޤުވާވެރިކަމާ ހުރިހާ . ތަފްސީރުކުރެއްވުން ބިރުވެރި
ނަހަދާއެވެ . ބިރުވެރިކަމާއި ވަރީ ބިޑުން އިދާރާގެ عذاب އެވެ. ބިޑުން ތަސްލީމްކުރަ
އިތުރު ކަލަމްވާ ބަދަލަށް ބިރުވެރި عذابދެމްވާ ހުރިހާ . ބިރު ދަރަނިވެސް ކުރި
ގެންދެނެވެ .

255 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّهُ لَيأتِي الرَّجُلُ السَّمِينُ العْظِيمُ يَوْمَ الْقِيامةِ لا يزنُ عِنْد اللَّه جنَاحَ بعُوضَةٍ » متفقٌ عَلَيه .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމަށް ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ގިނަ ހަތަރުފައިން ހެދިފައިވާ ބޮޑު
ބަނޑުވާ ، ފަތުރައިން ބޮޑުވީ ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަންނާނެއެވެ . (ކަޅުވިލޭ) އެކަމަކީ
ބަލަހައްޓާ الله ގެ حضرة ގައި (ހެޔޮ عمل ގެ ފަރާތުން) ބަރުދަނެއް ވާހަކައެއް
ނުވާނެއެވެ.

256 وعنه أَنَّ امْرأَةً سوْداءَ كَانَت تَقُمُّ المسْجِد ، أَوْ شَابّاً ، فَفقَدَهَا ، أَو فقده رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَسأَلَ عَنها أَوْ عنهُ ، فقالوا : مات . قال : « أَفلا كُنْتمْ آذَنْتمُونِي » فَكَأَنَّهمْ صغَّرُوا أَمْرَهَا ، أَوْ أَمْرَهُ ، فقال : دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ » فدلُّوهُ فَصلَّى عَلَيه ، ثُمَّ قال : « إِنَّ هَذِهِ الْقُبُور مملوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِها ، وإِنَّ اللَّه تعالى يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بصَلاتِي عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

قوله : « تَقُمُّ » هو بفتحِ التَّاءِ وَضمِّ الْقَافِ : أَيْ تَكنُسُ . « وَالْقُمَامَةُ » : الْكُنَاسَةُ . «وَآذَنْتُمونِي » بِمدِّ الهَمْزَةِ : أَيْ : أَعْلَمتُمُونِي .

ހަދީޘް ގެ صحابي (އަބޫ މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމަށް ވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަ ދަރުވަރަކު ނިކަމެތި ކަޅު އަންހެނަކު މިސްކިތް ސާފުކުރުން މިސްކިތްތަކުގެ ކަންތައް
ބެލެހެއްޓުމަކީ އަދާކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ. ދުވަހަކު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

އަށް މީނާ ނަފުސި ދުވަސްކޮޅެއްވުމުން މީނާ ކަށައިދީ އެއްސަވައިފައެވެ . ފަހު އަޅުކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ . އެނާ މަރުވެގެން ހިގެއްޖެއެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ . އެނާ މަރުވިއިރު އަކަށް ވިރުބައިމީހުން ވިޔުން ކަލާގެފާނުން އަށްގެވިނަމަ ކަލާ ރަގަޅު ވިހާވެ ! ދަންނަނައެވެ . އެނާ އަދި މާމިހުމު މީހާ ކަރުން އަޅުކަމުން ދަކުވެޖެއި ނަގެނުނުވިއެވެ . ފަހު حديث ކުރައްވައިފައެވެ . އެނގޭ މަހާނު ވިޔުން ކަލާގެފާނުން ދަށުކަވެރެވެ . ފަހު އަޅުކަމުން އަކަލާގެފާނުން އަމަހާނު ދަށުކަވެއިފުއެވެ. ފަހު އެނގޭ މައްކަތް އަކަލާގެފާނުން ހަމަދީއި ކުރައްވަވައިފައެވެ . ދަން އައްޔަ ފަހު حديث ކުރައްވައިފައެވެ .ހަމަކަށަވަރުން ގަބޫލުވައި އެގޭ އަހަރު ވިޔުނގެ މައްކަތް ވާހަކަ އަނދިރި ކަމުން ފުރިގެންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ، ވިމުނުކަލާގެފާނު ، އަބައިމީހުންގެ މައްކަތް ކުރައްވާ ނަމުދުގެ ސަވާބުން އަގުބޮޑު ވިލަގެއި އަޖުރުން ދެއްވާއެވެ .

257 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « رُبَّ أَشْعثَ أغبرَ مدْفُوعٍ بالأَبْوَابِ لَوْ أَقْسمَ عَلَى اللَّهِ لأَبرَّهُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ހާމް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާއަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއްވެ.ބުރުގެ އިސްތިޢާދާއް ވިއްސު ވިޔާލުވުއިވާ މުޑި ހަދިގަތި ހުރުފުން ތިބިތިބި ފުއިވާ ހާލު ، ގގޭ ދުދަން ދުރުދުމާ ދުރުދި ކައިރީން ފަހު ފުނުވާލުވި ނިކަމެތި އެނގޭ ހާލު ކަމުލީކަގެ ސަލަބަން اللهގެ حضرة ގައި އަހަރެން މިހުނުން ވެރި މީޔ ވެގެނުވާ ދީން އާދެއެވެ . އަހަރެން ކަމުން އެނާ މީޔ الله ގެސަދެއްވަނީ އެއްޗެއް ބުނަފުނަދި މީޔ الله އެނާއަކަ އަކަމެއް ފުއްދަވާ ދެއްވައެވެ.

258 وعن أُسامَةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « قُمْتُ عَلَى باب الْجنَّةِ ، فَإِذَا عامَّةُ مَنْ دخلَهَا الْمَسَاكِينُ ، وأَصْحابُ الجَدِّ محْبُوسُونَ غيْر أَنَّ أَصْحاب النَّارِ قَدْ أُمِر بِهِمْ إِلَى النَّارِ . وقُمْتُ عَلَى بابِ النَّارِ فَإِذَا عامَّةُ منْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ » متفقٌ عليه .

« وَالجَدُّ » بفتحِ الجيم : الحظُّ والْغِنِي . وقوله : « محْبُوسُونَ » أَيْ : لَمْ يُؤْذَنْ لهُمْ بَعْدُ فِي دُخُول الجَنَّةِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވީ أسامة ގެ ފުށު ސަލާމަތާއި ސަލާމަތްވެވޭތީވެ ނަބިއްޔާގެ ފުށުގެ
އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރައްވާ ދަރިކަލުންގެ
ހުއްޓެ ވަޒީރެއް ހުންނެވީމެވެ. އެބަސްފުޅު ޝަރަހަކުރައްވާ ވަޒީރު ރަސޫލާ(صالح ބިން ޢަބްދު
ޢާލިމް) މިސުވާލުން ނިކުންނަނީ ސަލާމަތް ދަރިކަލު ހަމަގައި އެބަސްފުޅު ނަބަވިއްޔާ
މުޤާރަނާކުރެއްވުމަށް (މާތް اللهގެ ހަދާސާތު ފުރިހަމަ ސަހާބާ) ބޭބެ މުއްސަނދިކަން ލިބިވަޑައިގަތުމަށް.
އަދި ނަބަވިއްޔާވެރިން ނަބަވިއްޔާ ވަރުގަދަ އަދަބު ކުރެއްވުމަކީ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ނަބަވިއްޔާގެ
ދަރި ކަލު ހަމަގައި ހުއްޓެ ވަޒީރެއް ހުންނެވީމެވެ. އެބަސްފުޅު ވަޒީރުންނަށް ގެނަ
މިހުންނަ އަތުހުންނަވާ.

259 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي المَهْدِ إلاَّ ثَلاثَةٌ : عِيسى ابْنُ مرْيَمَ ، وصَاحِب جُرَيْجٍ ، وكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلاً عَابِداً ، فَاتَّخذَ صَوْمعَةً فكانَ فِيهَا ، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وَهوَ يُصلي فَقَالَتْ : يا جُرَيْجُ ، فقال : يَارَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي فَأَقْبلَ عَلَى صلاتِهِ فَانْصرفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغدِ أَتَتْهُ وهُو يُصَلِّي ، فقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ ، فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَد أَتَتْهُ وَهُو يُصلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي ، فَأَقْبلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَقَالَتْ : اللَّهُمَّ لا تُمِتْه حَتَّى ينْظُرَ إلَى وُجُوه المومِسَاتِ . فَتَذَاكَرَ بَنُو إِسْرائِيلَ جُرَيْجاً وَعِبَادَتَهُ ، وكَانَتِ امْرَأَةٌ بغِيٌّ يُتَمَثَّلُ بِحُسْنِهَا ، فَقَالَتْ : إنْ شِئْتُمْ لأَفْتِنَنَّهُ ، فتعرَّضَتْ لَهُ ، فَلَمْ يلْتَفِتْ إِلَيْهَا ، فَأَتت رَاعِياً كَانَ يَأْوِي إِلَى صومْعَتِهِ ، فَأَمْكَنَتْهُ مِنْ نفسها فَوقَع عليْهَا . فَحملَتْ ، فَلَمَّا ولَدتْ قَالَتْ : هُوَ جُرَيْجٌ ، فَأَتَوْهُ فاسْتنزلُوه وهدَمُوا صوْمعَتَهُ ، وَجَعَلُوا يَضْرِبُونهُ ، فقال : ما شَأْنُكُمْ ؟ قالوا: زَنَيْتَ بهذِهِ الْبغِيِّ فَولَدتْ مِنْك . قال : أَيْنَ الصَّبِيُّ ؟ فَجاءَوا بِهِ فقال : دَعُونِي حَتَّى أُصَلِّي فَصلىَّ ، فَلَمَّا انْصرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعنَ فِي بطْنِهِ وقالَ : يا غُلامُ مَنْ أَبُوكَ ؟ قال : فُلانٌ الرَّاعِي ، فَأَقْبَلُوا على جُرَيْجُ يُقَبِّلُونَهُ وَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ وقَالُوا : نَبْنِي لَكَ صوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قال : لا، أَعِيدُوهَا مِنْ طِينٍ كمَا كَانَتْ ، فَفَعَلُوا . وَبيْنَا صَبِيٌّ يرْضعُ مِنْ أُمِّهِ ، فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دابَّةٍ فَارِهَةٍ وَشَارَةٍ حَسَنَةٍ فقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ اجْعَل ابْنِي مثْلَ هَذَا ، فَتَرَكَ الثَّدْيَ وَأَقْبَلَ إِلَيْهِ

فَنظَرَ إِلَيْهِ فقال : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلهُ ، ثُمَّ أَقبَلَ عَلَى ثَدْيهِ فَجَعَلَ يَرْتَضِعُ» فكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُوَ يحكِي ارْتِضَاعَهُ بِأُصْبُعِه السَّبَّابَةِ فِي فِيهِ ، فَجَعَلَ يَمُصُّهَا، قال : « ومَرُّوا بِجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا، ويَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، وَهِي تَقُولُ : حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوكيل . فقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا ، فَتَرك الرِّضَاعَ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فقال : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا ، فَهُنالكَ تَرَاجعَا الحَدِيثِ فقالَت : مَرَّ رَجُلٌ حَسَنُ الهَيْئَةِ فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وَمَرُّوا بِهَذِهِ الأَمَةِ وَهُم يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ اجعَلْنِي مِثْلَهَا ؟، قَالَ : إِنَّ ذلِكَ الرَّجُلَ كَانَ جَبَّاراً فَقُلْت : اللَّهُمَّ لا تَجعَلْنِي مِثْلَهُ ، وإِنَّ هَذِهِ يَقُولُونَ لها زَنَيْتِ ، ولَمْ تَزْنِ ، وَسَرقْت ، ولَمْ تَسْرِقْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا » متفق عليه.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގެފާނުގެ أبو هريرة ، ސަޙާބީ ބޭފުޅާ ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ކުއްޖަކު ނޫނީ ފުނޑުކުޑަ އުމުރު ގައި ވާހަކަ ނުދައްކަވައެވެ . އެކަކީ مريم ގެ ފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެފާނެވެ. އަދި جُرَيْج ނަމަކަށް ކިޔުނު (ބަނީ އިސްރާއީލުގެ އަޅުކަމުގައި ހިފަހައްޓާ ކުރިން) ކުއްޖަކެވެ . جُرَيْج އަކީ އަޅުކަމުގައި ގިނަ ވަގުތު ހޭދަކުރާ މީހެކެވެ. ދުވަހަކު ޖަމާޢަތް އަޅުކަން ކުރަނީއޭ ގިނަކަމުން އެކަނި ތިބޭ ހިސާބުގައެވެ. އޭނާގެ މަންމަ އައިސް ގޮވާލިއެވެ . ދެން ބޭބެއްގެ އަނގަ ހުރިހާ ކުއްޖާ ރަނގަޅުކޮށް ހުރެއެވެ . ފަހުން އޭނާ ގޮވާލަމުން ނުވާހަމަ ވާކަމަށް . جُرَيْج އާ ކައިރިއަށް އެސްބުނެ ގޮވާލިއެވެ . ފަހު އޭނާ دعاء ކުރެއްވިއެވެ . اللهم ހަމަކަށް ބޭނުމެއް ނުކުރާނަމޭ ! މި އަމާގެ ގޮވުމަށް إجاب ދީނުމެއް ނުވީ ޚިޔާލު ކުރުމެއް ، މި ދުނިޔެ ހަޔާތް ބާބެއްގައި ކަމުގައި ވާނަމަ ކަލޭ ފުރިހަމަ ދިނުމެވެ ! އަދި އޭނާގެ ފުރުން ނުވާނެ ހަމަ ފިޔަވައި ކަންތަކުގެ ދައްކަވައިދިނެވެ . (ފަހު އޭނާގެ ގޮތުގެ) އޭނާބެ އެދުނުމެއްވެ . ދުވަސް ޖަހައިގެން އެދި ދުވަހު އަލަށްބާރެއް ގެއްލުމެއް ހިމަނާދެއެވެ . އަދި އަނބުރާ ނުވާ ހިތް ހަމަޖެހުނެވެ . ފަހު ކަމަށްބާރެއް ގޮތް ޖެހިއެވެ . އެ جُرَيْج އާއި ! އޭނާ دعاء ކުރެއްވިއެވެ . اللهم ހަމަކަށް ބޭނުމެއް ނުކުރާނަމޭ ! މި އަމާގެ ގޮވުމަށް إجاب ދީނުމެއް ނުވީ ޚިޔާލު ކުރުމެއް ، މި ދުނިޔެ ހަޔާތް ބާބެއްގައި ކަމުގައި ވާ

ފަހިކޮށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުން މަތީ ދެމި ހުރެއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭގެ އަނެއް ދުވަހު އެކަނބުލޭގެ އަނެއްކާ އަވަހަށް ހިގައްޖެއެވެ. އަދި އެހިނދު (ވެސް) އޭނާ ހުރީ ނަމާދަށެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ގޮވާލިއެވެ. އޭ جُرَيْجُ އެވެ. ފަހެ އޭނާ دعاء ދެންނެވިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާކޯ! މި އަޅާގެ މަންމައަށް إجاب ދިނުމާއި ނަމާދުފުރިހަމަ ކުރުމާއި، މި ދެކަމުން ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަމަކަށް މަގު ފަހިކޮށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އެންމެ ފަހުން ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުން މަތީ ދެމި ހުރެއްޖެއެވެ. އެހިނދު އެ ކަނބުލޭގެ އޭނާއަށް ބަދު دعاء ކުރިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާކޯ! މީނާއަށް ޒާނީ ކުރެއްގެ މޫނު ދައްކަވާފު ނޫނީ މަރު ނުލައްވާނދޭވެ! ބަނީ އިސްރާއީލުގެ ތެރޭގައި މީހުން މި جُرَيْجُ އާއި އޭނާގެ އަޅުކަމުގެ ވާހަކަ ބާރު ހަދައެވެ. ބުނެވެއެވެ. އެދުވަސްވަރުގައި އެހިސާބުގައި ކަސްބީ އަންހެނަކު ހުއްޓެވެ. އެއީ ރީތިކަމުން މިސާލު ޖަހާފަދަ އަންހެނެކެވެ. އެކަނބުލޭގެ ބުނެއްޖެވެ. ކަލޭމެން އެދި ކަމަށް ވަންޏާ މިވަނީ އާނ (އަބީ جُرَيْجُ) މަގުފުރެއްދުމަށް ފަނާމެވެ. ފަހެ (އެމީހުންގެ ވާއިދާ އެކަ) އޭނާއަށް ދޮ ދައްކަން މި ކަނބުލޭގެ ފުއްޓެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަމަކަށް އޭނާ ނޭނބުރުނެވެ. އެންމެ ފަހުން އެފަހަރުގެ ކައިރިގައި ޖަނަވާރު ހައިހަރުން އިހުން ފުރިހުނުގެ ގޮތުން މި ކަނބުލޭގެ އަވައްޖެއެވެ. އަދި އެމީހާ ކުރެން جنسي ގުޅުން ހިންގިއެގެން ބަލިވެ އިނދެގެން ފިއެވެ. ވިހެއުމުން ފަހު ބުނުނެވެ. މިއީ جُرَيْجُ ގެ ދަރިއަކެވެ. ފަހެ ގައުމުގެ މީހުން جُرَيْجُ ކައިރިއަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ފައިލުން ދަމަންހަ އެ ފައިލު މަގަތި ވިސްވިސްކޮށް އޭނާގެ ގެއިގައި ބޮޑު އަނިޔާކޮށް ހަދަން ފަށައިފިއެވެ. އޭނާ ބުނެއްޖެވެ. މިތިބި އެމީހުން މިތަ އެޖެން ކީއްވެގެން ހަދައިތޯ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނުނެވެ. ކަލޭ މިރީ ކަސްބި އަންހެނާ ބީން ކުރިނުން ހ؟ ފަހެ ކަލޭގެ އޭނާ ދަރިއަކު ވިހައިފިއެވެ. އޭނާ ބުނެއްޖެވެ. އެކުއްޖާ މި ކޮބައިކޯ؟ ފަހެ އެމީހުން އެކުއްޖާ ގެނެސްފިއެވެ. އޭނާ ބުނެއްޖެވެ. މަޑުކުރުމަށް އަސްލު ނުކޮށް ކުޑަވެގެން ކުޑަކޮށް މަޑުކޮށްދީނެވެ. އައިސް ފަހު ނަމާދެއް ކޮށްފިއެވެ. އަދި ނަމާދު ކޮށްނިމުމުން އެކުއްޖާ ކައިރިއަށް އައެވެ. އަދި އެކުއްޖާގެ ބަނޑުގައި ފިރުމާލައި އަހުއްސެވެ. އޭ ބައިހާ ދަރިފުޅާއެވެ. ދަރިފުޅުގެ ބައްޕައަކީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެކުއްޖާ ބުނެއްޖެވެ.(މިވަނީގެ ބައްޕައަކީ) މިވެނި ޖަނަވާރު ހުރި ޖަނަވާރު ހަ ހައިރާނެވެ. އައިސް އެމީހުން جُرَيْجُ ކައިރިއަށް އައެވެ

އޭނާއަށް ބޯސްދީ ގައިގައި ފިރުމާ ހަދާން ފޮނުވައެވެ. އަދި ބުންނެވެ. ތިމަންނަމެން ތިބޭގެ ފައިގެ ރަނގުން (އަޚުން) ބިސާރުން ދިފާޢުކުރުމެވެ. .އެނާ ބުންނެވެ. ނުނުކޮށެވެ. އިހުވީސް ހިޔާ ގޮތުން މަޑުން ހަދާ ދުނިޔެ. ފަހު އަބައިމީހުން ނޫން އެހެން އަ ހަދައިދިނުމެވެ.

އަދި މިސް ވިނާއިން އަ އުކުޅުގައި ވަރަކާ ދެއްކީ އެނގެނިވާގެ ކިޔާ ބޭނުން އިން ކާއިދާކުވެ މިކާއިދާގެ ގޮނޑުގެ އެނގެނިގައި ކިޔާ ބޭނުން އިންދާ މިހަކާ އަގުބޯ ސޫފީހިއައިގެ ގޮތިގައި ޝީނުވިވިރު ވެވިގެން ދިނުމެވެ . ފަހެ އ ކާއިދާގެ މުނިމު ބުނުއްވެ . اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ! ތިމަންނަމެންގެ މުނިވިރު އެނާ ފުދު މީހަކަށް ހައްދަވާނދޭވެ! ފަހެ އަކާއިދާ ކިޔާ ބޭނުން ހައްޔާރުފުޅައި އަމިއްލާ ދިމާލާން އެނބުރި ބޯއިފުޅައި ބުނުއްވެ . اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ! މިއެވާ އެނާ ފުދުއިން މިހަކަން ނަހައްދަވާނދޭވެ ! ދިން އަނާއިކާ މުނިމުގެ ގޮތިން އެނބުރި ވާހަކަން ކިޔާ ދިމާނުފުރަޑަށްފައެވެ. (މި حديث ގައި ތާކީ ވިދާޅުވިވެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم މި حديث އިއްވާ ހިނދު ގެންނެވި ހަރަކާތްތައް މިހާރުވެސް ތިމަންނަމެން ފެނިބެން ކަހަލައެވެ . މިކާއިދާ ކިޔާ ބޭނުފުރި ވަރަކާ حديث ކުރައްވާ ހިނދު އަކަށްގެފުޅެ ބޭނުންތޮބާ ތަސްލީމް އިނގުފުޅުގައި ޖެއްސަވައި ކުޑަކާއިދާ ކިޔާބާ މުނިޖެހު ދިއަކާއިދު ގޮތިން ދެނީމެވެއެވެ . ދިން އައިން ފަހެ حديث ކުރައްވައިވެވެ .)

ކުޑައިރުކާލުން ފަހެ އަދިމައިގެ ކުރިމަތިން ހަޖައްސާރުކާން ތިމާ އަތިރީ ކުރިމަތިން ގެންދެވުނެވެ . އަދި އެމީހުން ކިޔާ އަޑު އިވައެވެ . ކާލް ތިރީ ޖެހި ކޮށްފައެވެ . އަދި ކާލް ތިރީ ވައިކަށް ކޮށް ފަށެވެ . އަދި އެކަނބުލޯގެ حَسْبِيَ اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ކިޔަމުން ގެންދިޔައެވެ . ފަހެ އާކާއިދާ ގެ މުނިމު دعاء ކުރައްވައިވެއެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ! މިނޫ ފުދު މިހަކަށް މިއެގެ ދަރިފުޅު ނަހައްދަވާނދޭވެ ! ފަހެ އާކާއިދާ ކިޔާ ބޭނުން ހައްޔާރުފުޅައި އެ ތުޅައިނުނަހައި ދިމާލާން ބޯއިފުޅައިވެ . އަދި ބުނުއްވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ! މިއެވާ އެފުދު މިހަކަން ހައްދަވާނދޭވެ! މިހާރުބުން މި ދުވަހުގެ މުދުގައި ބޭސް ގިނަ ވައިޖެއްވެ . ފަހެ މުނިމު ބުނުއްވެ . ނުވާހަކާ ޖެހި މުޅު ބޮޑުނގެ މިހާ ދިހައިރޫ ފަހު އަހަރެން دعاء ކުރީމެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެންގެ ދަރިފުޅު އެނާ ފުދު މިހަކަން ހައްދަވާނދޭވެ !ފަހެ ވިކާއި دعاء ކުރީއެވެ. ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ!

ބިމަށްނަ އަނގާރަ ދީލަތި ސަރަޙައްދުވާނޭ ! އަދި އަހަރެ އަނބުރާ މިހެން ކަލޭގެން
ހަދަމޮ ކުރި އިރު މިހެން ދުވަހު އަނގައި ބޮޑާ އަރިހާ ކުރަމުން ހެވޭ . އަދި އަމިހެން
ދުވަހު އަނގައިން ވަގުތު ގޮވާ ތިން އެކު ގޮވަމުންދާތީ . މާގެ ބިމަށްޓަ دعاء ކުރިމެވެ .
ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވި ރަސްކަލާނގެ ! ބިމަށްނަގާ ދަރިފުޅު އުފެދި މިހާރު ސަރަޙައްދުވާނޭ !
މާގެ ކައި دعاء ކުރައްވާ . ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވި ރަސްކަލާނގެ ! މިއަދު އުފެދި މިހާރު
ހައްދަވާނޭ ! މިކަމާ ޖެހޭބޮ ދިނޭ . (މަސްދުއްވާ) . އެއިރު ދިޔަ ފެދިރަސްއަރި جبار
އަކަވެ. އަހަރެމެ އަހަރެން دعاء ކުރިމެވެ . ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވި ރަސްކަލާނގެ ! މިއަދު އުފެދި
މިހާރު ސަރަޙައްދުވާނޭ ! އަދި ހަމަކަނަވެރިން އެއްގެ އަނބުރާ އަން އަމިހެން ޖެހޭއަން
ގޮވަމުން ދުވަހު އަނގާ ޖެހޭ ނުކުމެ ހުރިގެއްވެ . އަދި ވަގުތު ގޮވަމުން ދުވަހު އަނގާ ވައްކަން
ނުކުމެ ހުރިގެއްވެ .އަހަރެމެ އަހަރެން دعاء ކުރިމެވެ . ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވި ރަސްކަލާނގެއަށް!
މިއަދު އުފެދި މިހާރު ހައްދަވާނޭ!

އިބްރު ބަޔާން: މި حديث ގައި ފެނުނުނީގެ عمر ގެ ވަހަކަ ދެއްކި ކަމަށް ހުވާ ވަގުތު
އަރިސްފައިވާ ބިން ކުރިހުގެ ބޮޑުއިން ބިން ވަނަވަރު ވަހަކަ ދެއްކި ކަމަށް ހުވާ ވަވުމު
ކުއްޖާގެ ނަމުގައި މުދު އެއްވެސް ވަހަކައެއް ފެނިފައި ނުވައެވެ .މި حديث ދެކެވުނު އަހަރެން ބޮއެ
حديث ބޮކެގެވެސް ކަޖެކުއްޖެކު އެކައްޖާގެ މަސްމުއްމާ ވަހަކަދެއްކި ކަމުގެ ހުވަތަޢާލާއެ
އަރިސްފައި ވެއްވެ . އަހަރެންކަމުން حديث އިހުމުވެރިން ވިދާޅުވި އެ ހުވަތަޢާލާގެއްވާ
ކުއްޖާއަކީވެސް މިކައްޖާކަމުގެވެ .

« والمُومِسَاتُ » : بضَمِّ الميم الأُولَى ، وإِسكان الواو وكسر الميم الثانيةِ وبالسين المهملَةِ
وهُنَّ الزَّوانِي . والمُومِسةُ : الزانية . وقوله : « دابَّةً فَارِهَةً » بالْفَاءِ : أَي حاذِقَةٌ نَفِيسةٌ .
«الشَّارَةُ » بِالشِّينِ المعْجمةِ وتَخْفيفِ الرَّاءِ : وَهِي الجمالُ الظَّاهِرُ فِي الهيْئَةِ والملْبسِ .
ومعْنى وصل « ترَاجعا الحدِيث » أَيْ : حدَّثَت الصَّبِي وحدَّثَهَا ، واللَّه أعلم .

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري

والإِحسان إليهم

يتيمން ތަކާއި އަދި އަންހެން ދަރިންތަކާއި އަދި އަންހެނާއި ނިކަމެތިންތަކާއި
އަދި مساكينން ތަކާއި އަދި އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މީހުންނަށް ދަތުރުވެރިޔާއަށް މިހުރިހާ ހެޔޮކޮށް
ހިތުމާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް އިހްސާންތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް
އިގޯތިރުވުމާއި އަދި އެމީހުންނާއި މެދު މަޢުމިނެތި ކަން ބަޔާންކުރުމާއި އަދި
އެމީހުންނަށްބަލައި ފަރުވާ ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب.

قال اللَّه تعالى (النساء 19): {وعاشروهن بالمعروف}.

އަދި ހެޔޮގޮތުގައި އެބައިމީހުންނާ އެކުގައިވާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 129): {ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة، وإن تصلحوا وتتقوا فإن اللَّه كان غفوراً رحيماً}.

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަކަށް އެދި ދަހިވެތިވިޔަސް، އަނބިންގެ މެދުގައި (ލޯބީގައިވެސް) عدل
ވެރިވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނެއް ނުވާނެއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަކުގެ
ފަރާތަށް ދާކަން) މުޅިން ލެނބިލާން ނުލެނބޭށެވެ! އެހެންވެއްޖެ ޖީނިއަށް ދޫނުކޮށް އަނބިން ބަހައްޓާ ދޫނުކޮށް
ކަމުގައިވާ. (އަޅުގަނޑު: ވަރިވެސް ނުކުރެވޭ صلح ވެގެންވެސް އިނދެގެން، ނުއިނދޭ އެގޮތް
އޮށް އަންބަކާއި އަޅައިނުލައި، އަނބު އަނބިއެއް ފަރާތަށް މުޅިން ލެނބިގެން ނުދާށެވެ!) އަދި ،
ތިޔަބައިމީހުން(އެކަން إصلاح ކޮށް تقوى ވެރިވާނަމަ (ދޫނުކުރާށެވެ!) ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން
ގަދަރުއް ފުރުސަތު ކުރައްވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވަޑައިގެންވެއެވެ.

260 عن سعد بن أَبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِتَّةَ نفَر ، فقال المُشْرِكُونَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اطْرُدْ هُؤُلاءِ لا يَجْتَرِئُون علينَا ، وكُنْتُ

أَنا وابْنُ مسْعُودٍ ورجُل مِنْ هُذَيْلٍ وبِلال ورجلانِ لَستُ أُسمِّيهما ، فَوقَعَ في نَفْسِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ما شاءَ اللَّه أَن يقعَ فحدث نفْسهُ ، فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى : { ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَداةِ والعَشِيِّ يُرِيدُونَ وجْهَهُ } [الأنعام : 52] رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި سعد بن أَبي وَقّاص أُسامَةَ ގެ ޕަރިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .ޖަމާޢަތުގެ ހަމަޔަކަ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ދެން مُشْرِكُ ންގެ ބަޔަކު ނަބިއްޔާ އަރިހުގައި ބުނެއްޖެއެވެ . މި (ނިކަމެތި) މީހުން (ޖަމާޢަތުގެ މީހުން ބަހައްޓާ) ދުރުކުރައްވާށެވެ . ޖަމާޢަތްތެރިން އަޅަ ހަރަދުކުރައްވާ އަށްވުރެ ހިތްވަރު ގަދަވެދާނެއެވެ ހަމަޔަކު ވާހަކަދައްކާނެއެވެ . (ބުނި ވާހަކަތަކެވެ . އަހަރެމެން މީހުން (އަހަރެ سعد بن أَبي وَقّاص) އާއި އަދި ابْنُ مسعُود އާއި އަދި هُذَيْل ގަބީލާގެ މީހަކާއި އަދި بِلال އާއި އަދި އަނެއް ދެމީހަކެވެ. އެދެމީހުންގެ ނަން މިވަގުތު ހަނދާނެއް ނުވެއެވެ .) ދެން މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ހިތަށް ވަސްވާސްތަކެއް އެރުވިއެވެ ގެނެސް ދެއްވިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ރަސޫލާގެ ހިތަށް އެރުވިގެންދިޔަ ވާހަކަތަކެއް ގެންދެވިއެވެ . އަދި ނަބިއްޔާ ޤަބޫލުކުރައްވާފައިވާ ކަމަށް ނިންމަވައިފިއެވެ . އަދިންދާ މާތް الله سبحانه وتعالى މިއާޔަތް ބާވާލެއްވިއެވެ .{ ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَداةِ والعَشِيِّ يُرِيدُونَ وجْهَهُ } މާނައީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ ވަޖްހު ދެކުމަށް އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު އެކަލާނގެ ދުޢާކުރާ މީހުން ދުރުނުކުރާށެވެ. ކަލާނގެ ދުރުކުރައްވާނުލެއްވާށެވެ .

قولُهُ « مَأْخَذَهَا » أَيْ : لَمْ تَسْتَوفِ حقَّهَا منْهُ . وقولُهُ : « ياأُخيَّ » رُوِي بفتحِ الهمزةِ وكسر الخاءِ وتخفيفِ الياءِ ، ورُوِي بضم الهمزة وفتحِ الخاءِ وتشديد الياءِ.

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުރުޚީގައިވި أَبو هُبيْرة عائذِ بن عمْرو المزنِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި އޭނާ بيْعة الرِّضوانގައި (بيْعة ހިޖުރީގެ ހަވަނަ އަހަރުގައި) ހިމެނިވަޑައިގެންނެވި ޞަޙާބީއެކެވެ. ހަމަހަމަކަމާއެކުގައި ابو سُفيَان (އައްޑުވަރުގަ) سلمَان(الفارسي) އާއި صهَيْب (الرومي) އާއި بلالٍ (الخبشى) އާއި ބައެއް ސަހާބުން ތިއްބެވި ތަނަކަށް އައެވެ . އޭނާދު އެބަޔަކުން އޭނާ ދިމާލަށް ބުނެފިއެވެ. الله ގެ ޢަދުއްވާގެ الله ގެ ދެއްވާބޮޑުކަމެއް ކިބައިން ދެ އިތުރު ގެ ހައިޖު ހެދިކަމެއް ނުވެއްޖެއެވެ! (ދެންނެވިއެވެ . އެބަޔަކުން އެ އިސްވެރި ކުރައްވައި ابو سُفيَان އާއި ދިމާލަށެވެ. އާއި އޭނާދު އެނާއީ ކާފިރުކަމެވެ. حديبية ގެ صلحގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމުން ހުއްޓި އޮތް ބަރާބަރުފުރުއެވެ. މިކަމުގެ ބަޔާން ޒިޔާރަތްވީ ހެނދުނު އަޅުން ދުކާފުއި ޞަޙާބީ ރަޟީ الله ޢަންހުމް ސުންނަތުގައި އަޅުބަކުރުގެ ފުރަ މިދެނިވިއެވެ. މިކަން ބުނެވުނީ ދީނުގެ ވަޑައިގެ ދަތުރު އުފާވެރިކަން އަދި އަބަދުވެރިކަން ސަރުދާރުކަމާއި ދިމާލުން މިކަހަލަ ވެހަކަ ދެއްކުނު ބައެއް . (އަބޫބަކުރުގެ ފުރުގެ ބަސްފުޅުގެ މަތީސަރުދާރު ابو سُفيَان އަދި ދުކާފުއި ވަޑައިގެ ދަތުރުވެރި އަކަށް ވިއްސާ އާނއެން ދެއިލާ އަދި ކަމުގެ ސަބަބުން އެނގެ ހިމެނުމަށް ދިމާލަށް ފުރަގަސްގެން ދިމާދައި އަދި އެނާއި ކުރިމުންގެ ގޮތުން ބަދަލު ވެގެން ދުވަ ބުނެވިއެވެ .) ފަހަ އަބޫބަކުރުގެ ފުރަ ސަލާމަތް ސަލާމަތްވުން ނުވިކަމުގެ ފުރުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެވަރަކު ދުނިޔެވިއިރުއެވެ. އޭނާދު ހަދީޘް ކުރައްވައިވެއެވެ. އެ އަބޫބަކުރުގެ ފުރަވާ ! މިބަ އަބޫބަކުރުނުނު ކަނު އިސްލާމުވިއިން ހަދި ހިވާ ކަރަމް އެވެ. މިބާ އަބޫބަކުރު ކަމުވަރު އިސްލާމުވެ ކަރަން ވެރިޔާ ހަދަކަދަތުރުކުރަން މިބައިން އެއިސް ކަރުވެ ރިމާ ހައްދުވާ ގެންގުޅުއްވި އިދާރީ ކާމިލާ . ފަހަ (އަބޫބަކުރު ފުރަ) އަބޫބަކުރުގެ އަރިހަށް އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަދި މިދުރުވިއެވެ . އެ އެފަދަ ނަމެވެ . ހަމަހަމަކަމުގެ މިހުންނައިން މިހާ

ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ކާފީ އިސްލާހުވެއްޖެއެވެ . އެބާވަތުން ވިދާޅުވިއެވެ . ޝަރުޢީގެ . އެ ބަސް
އެވެ. މާތް الله ތިބާގެ ދެރަ ދުއްސަވާ ދެއްވާނެއެވެ . (އާމީން)

262 وعن سهلِ بن سعدٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَنَا وكافلُ الْيتِيمِ في الجنَّةِ هكَذَا » وأَشَار بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى ، وفَرَّجَ بيْنَهُمَا » . رواه البخاري.

و « كَافِلُ الْيتِيم » : الْقَائِمُ بِأُمُورِهِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވާ ވާހަކަ ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނާއި އަދި ޔަތީމުން ބަލަހައްޓާ މީހުން ސުވަރުގޭގައި ވާނީ މިހެން ކަމުގައެވެ . އަދި އިނގިލިވަޅުން ، އިނގިލިވަޅުގެ މެދު އިނގިލި ދެކޮޅު ފަޅާކޮށް ހަރަކާތް ކުރައްވާ ހުށްޓެވިއެވެ .

263 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «كافِلُ الْيتِيمِ لَهُ أَوْ لِغيرِهِ . أَنَا وهُوَ كهَاتَيْنِ في الجَنَّةِ » وَأَشَارَ الرَّاوِي وهُو مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ بِالسَّبَّابَةِ والْوُسْطَى . رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ މީހެއްގެ ޔަތީމު ކުއްޖެއް ނުވަތަ ހިލޭ މީހެއްގެ ޔަތީމު ކުއްޖެއް ބަލަހައްޓާ މީހާއި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ސުވަރުގޭގައި ތިބޭނީ މިހެން ކަމުގައެވެ . (އަދި މި حديث ގެ ރާވީ مَالِكُ بْنُ أَنَس ގެފާނު އިނގިލިވަޅުގެ މެދު އިނގިލިއާއި ޝަހާދަތު އިނގިލިން އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ
(.

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الْيَتِيمُ لَه أَوْ لغيَرِهِ » معناهُ : قَرِيبهُ ، أَوْ الأَجنَبِيُّ مِنْهُ، فَالْقرِيبُ مِثْلُ أَنْ تَكفُلَه أُمُّه أَوْ جدُّهُ أَو أَخُوهُ أَوْ غَيْرُهُمْ مِنْ قَرَابتِهِ ، واللَّه أَعْلَم .

264 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي تَرُدُّهُ التَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ، ولا اللُّقْمةُ واللُّقْمتانِ إِنَّمَا المِسْكِينُ الذي يتَعَفَّفُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންފުޅުވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅު ވެގެންވެއެވެ. މިސްކީނަކީ ކައިރިއަށް ގޮސް އެއް އޮޅުން ދެ އޮޅުން ކަދުރު އެއްކަޑުމުން އަދި އެތި ކަލަކުން އެތިކޮޅަކުން ކާނާ ކަވަރާއި އެއްކަޑުމުން ގެންދިޔާ ހަޤީޤީ މިސްކީނަކީ ވީނ ނުދޭހާވަނީއެވެ . ހަމަކަށައިވާތީން ހަޤީޤީ މިސްކީނެއް ފަޤީރު ހާލަތުގައިވެސް އެހެން މީހުން ކައިރިއަށް އޮޅުނުން ނުކޮށް ފަރާތުން ހިތާފަރި ދަނާ މީހާއެވެ .
.

وفي رواية في « الصحيحين » : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي يطُوفُ علَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمةُ واللُّقْمتَان ، وَالتَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ ، ولَكِنَّ المِسْكِينَ الذي لا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيه ، وَلا يُفْطَنُ بِهِ فيُتَصدَّقَ عَلَيهِ ، وَلا يَقُومُ فَيسْأَلَ النَّاسَ » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެއް އޮޅުން ދެއޮޅުން ކަދުރު އެއްކަޑުމުން ، އެތިކޮޅަކުން އެތިކޮޅަކުން ކާނާ ކަވާ އެއްކަޑުމުން މިސްކީނަކުން ކައިރިޔަށް ސުވާލުން ޖަހައުން ނޫ މީހާއެކޭ حقيقة ގައި مِسْكِين އެއް ކަމުގައި ނުވެ ހިނގައި ވެއެވެ. އަދި حقيقة ގައި މިސްކީނުން ނަމީ حاجة ފުއްދައި ދޭނެ ވަރަށް އެއްޗެހި ނުލިބޭ މީހާ އެވެ .

އަދި އެމީހާގެ ޙާލުނަގަލަ އެމީހާގެ މަސްކަތް ބަލަހާން صدقه ނުކުރެވެއެވެ . އަދި އެމީހާ މިސްކީނަކީ ކައިރިއަށް ގޮސް ސުވާލު ޖަހާ ނުވަނީއެވެ .

265 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « السَّاعِي علَى الأَرْمَلَةِ وَالمِسْكِينِ كَالمُجاهِدِ في سبيلِ اللَّه » وأَحْسبُهُ قال : « وَكَالْقائمِ الَّذي لا يَفْتُرُ ، وكَالصَّائمِ لا يُفْطِرِ» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي ،(އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ޢަންހުސުންނަތުއްވި أبو هريرة) ސަލަފުވާއި ސަލަފުވާމީ ޚަލަފުވި
ނަބިއްޔާ ކަލާގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވިއެވެ . އެކަލާގެފާނު ހަދީޘް ކުރައްވިއެވެ . ހުވަފެން
ވަޒީފާ އަސްލުންނަންނާއި މިސްކިންނުންނަން އެހީތެރި ވަފާތާ (ޝާފިޢީ ދުޢާކުރުގެ ގޮތުން) الله
سبحانه وتعالى ގެ މަގަކަށް ދިޔަދު ކަށާ މުޢާހަދާކުރި އެއްޗެއްގެ .

ރަތި ވިދާޅުވެއްވި .އެކަލާގެފާނު ހަދީޘް ފުރިހަމައިން ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ރަސޫލާ ރާ
އަޑުކަން ކަލާ މީހާ ފުރިއްޖެ އެވެ . އަދި ބަދަލުކަށިގެ ރަށް ހުސްކަން މީހާ ފުރިއްޖެ އެވެ .

266 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « شَرُّ الطَّعَام طعَامُ الْوليمةِ ، يُمْنَعُهَا مَنْ يأْتِيهَا ، ويُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا ، ومَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوةَ فَقَدْ عَصَى اللَّه ورَسُولَهُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ޢަންހުސުންނަތުއްވި أبو هريرة) ސަލަފުވާއި ސަލަފުވާމީ ޚަލަފުވި
ނަބިއްޔާ ކަލާގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވިއެވެ . އެކަލާގެފާނު حديثކުރައްވިއެވެ. ކާ އެއްޗެހީގެ
ތެރެއިން ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކާބަދަލާ ގޮތަކީ ކައިވެނީގެ ވަލީމާ ގެ ކާއެއްޗެހި
ހުޅުނގެން ހިނގައި ދެއެވެ . އެއީ އެއަށް އެދޭގޮން އަންނަ (ނިކަމެތި) މީހުންނަށް އަތުވީ
މަސް ކާލާއީ އެކަމަށް ބޭނުން ނުވާ (މުއްސަދިންނަށް ހަމައެކަނި) ދައުވަތު ދެވޭއެވެ.
އަދި ކައިވެނި ވަލީމާއަށް ދައުވަތު ދިނުމުން އެއަށް އިޖާބަ ނުދިނީ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން الله
އާއި ރަސޫލާއަށް އުރުދުއްޖެއެވެ .

وفي رواية في الصحيحين عن أبي هريرةَ من قوله : « بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى إِلَيْهَا الأَغْنِيَاءُ ويُتْرَكُ الفُقَرَاءُ » .

بخاري އާއި مسلم ގައި ، ރަޟީ الله ޢަންހުސުންނަތުއްވި أبو هريرة ގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ
ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކާބަދަލާގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކާބަދަލާ

ފަގީރުންނަށްނުދީ ހަމައެކަނި މުއްސަދިންނަށް ދަޢުވަތުދީ ދެވޭ ކައިވެނީގެ ވަލީމާގެ ކާތަކެއްޗެވެ .

267 وعن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ عَالَ جَارِيتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَومَ القِيامَةِ أَنَا وَهُو كَهَاتَيْنِ » وَضَمَّ أَصَابِعَهُ . رواه مسلم .

« جَارِيَتَيْنِ » أَيْ : بِنْتَيْنِ

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފަރާތުން ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެވޭ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. (ރަސޫލާ) ދެއަންހެން ދަރިން ބަލަހައްޓައި ބޮޑުވެ ބާލިޣުވާ ހިސާބަށް ދާނދެން ބަލަހައްޓައިފިނަމަ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އަހަރެންނާއި އެކަލޭގެފާނު އައިސް އިނގިލި ދެކުރެން ކަހަލަ ކަހަލައެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިތައް ގުޅުއްވާ ދައްކަވައެވެ .

268 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : دَخَلَتَ عليَّ امْرَأَةٌ ومعهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ فَلَم تَجِدْ عِنْدِي شَيْئاً غَيْرَ تَمْرَةٍ واحِدةٍ ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابنتَيْهَا ولَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قَامتْ فَخَرَجتْ ، فَدخلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَيْنَا ، فَأَخْبَرتُهُ فقال: « مَنِ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ البَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْراً من النَّارِ » متفقٌ عليه .

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާއިން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެކެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ކައިރިއަށް އަންހެނަކު އަންނަނީ ދެ އަންހެން ދަރިން ގެންގޮސްގެން. އަދި އޭނާ ކައިރިއަށް ސުވާލު ކޮށްފައެވެ. ތިމަންނާ ކައިރީގައި ނުވީ ކަދުރު އެއްކޮށް ފިޔަވައި ތިމަންނަ ކައިރިން އެއްޗެއް ނުފެނުނެވެ. އެއް ކަދުރު ތިމަންނާ އޭނާއަށް ދިނީމެވެ. އޭނާ އެ ކަދުރު ދެ ދަރިންނަށް ބަހައިދިނެވެ. އަދި އޭނާ އެއިން ކަދުރު ނުކައެވެ. ދެން ނުކުމެގެން ދިޔައެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަދި އެއިން

އެ ކަނބުލޭގެ އެއްވެސް ވަރަކަށް ނުކައެވެ. ދުވަސް އައިސްފުރަ ބިލާވެސް ހިގެއްޖެއެވެ. މިހާ
نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގަތުމުން ބިމުންކަލޭނާ އެ ހަބަރު އަކާތާގޮވާނުން ދެއްވީމެވެ.
މިހާ حديثކުރައްވައިފައެވެ. މިއަންހެނުން ދަރިންގެ ބަރަދުވެރިކަމުގެ ޗިންތާގެ ބަދަލު ބަދަލުގައި
އެޖެއްޓު މިހާކު މިހާ އެކުދިންނަކީ ހިތްކަނދިއްޔާ (ރަނގަޅަށް ބަލަހައްޓައިފިނަމަ ބަލާ
ބައްލަވައިދީފިނަމަ) އެކަންވެރިޔާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އަލިފާނުން ނަރަކައިން ސަލާމަތުވުމަށް ބާރުވާނެ
ހުރިހާ އެކަންވެ.

269 وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : جَاءَتنى مِسْكِينَةٌ تَحمِلِ ابْنَتَيْن لها ، فأَطعمتهَا ثَلاثَ تَمْرَاتٍ ، فَأَعطت كُلَّ واحدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً وَرفعتْ إِلى فيها تَمْرَةً لتَأْكُلهَا ، فاستطعمتها ابْنَتَاهَا ، فَشقَّت التَّمْرَةَ التى كَانَتْ تُريدُ أَنْ تأْكُلهَا بيْنهُمَا ، فأَعْجبنى شأْنهَا ، فَذَكرْتُ الَّذي صنعَتْ لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « إن اللَّه قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الجنَّةَ ، أَو أَعْتقَها بِهَا مَن النَّارِ » رواه مسلم .

އަދިވެސް عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ގައި ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިސްކީން ކަމަނާ
ކައިރިއަށް މިސްކީން އަންހެނަކު ކުޑަ ދެއަންހެން ކުދިން ގޮވައިގެން އައެވެ. ފަހެ ތިމަން
ކަމަނާ އެކަމަނާއަށް ތިން ކަދުރު ދިނީމެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުންގެ އެއްކުއްޖަކަށް އެއް ކަދުރު ކާން
ދިނެވެ. އަނެއް ކުއްޖާއަށް ބައިގައި ކަދުރެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެއަށް ޖެ ކަދުރު އަށް ކާން ވެގެން
އަނގައަށް ލާން ހިފައިލީމާ އަދި އަންހެން ކުދިން އެކަދުރު އަށް ހެދުން އެދިގެންވެ. ފަހެ
އެކަނބަލުންގެ ކާން އުފުލި ކަދުރު ކަދެ ދެކުދިންނަށް ބައިކޮށްދިނީ ކުދިންނަށް ދިނެވެ. ފަހެ
އެކަނބަލުންގެ އެ ކަމާމެދު ތިމަން (ކަމަނާ) އަޖާއިބު ވީމެވެ. އަދި އެވާހަކަ رسول اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށް ކިޔާ ދިނީމެވެ. ދެން حديثކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله
سبحانه وتعالى އެކަންތައްގެއަން ސަބަބުން ސުވަރުގެ ވާޖިބު ކުރައްވާ ވަޑައިގަތުމެވެ. (ނަރަކައިން
ސަލާމަތްވީއެވެ.) ރިވާކަމު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަންވެރިޔާ ނަރަކައިން މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވި
ވަޑައިގަތުމެވެ.

270 وعن أبي شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « اللَّهُمَّ إِنِّى أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعيفينِ الْيَتِيمِ والمرْأَةِ » حديث حسن صحيح رواه النسائى بإِسناد جيدٍ .

ومعنى « أُحَرِّجُ » : أُلحقُ الحَرَجَ ، وَهُوَ الإِثْمُ بِمَنْ ضَيَّعَ حَقَّهُما ، وَأُحَذِّرُ منْ ذلكَ تَحْذيراً بَلِيغاً ، وَأَزْجُرُ عَنْهُ زَجْراً أَكِيداً .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި أبو شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِي ގެ ރިވާއިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހައްދުފަހި ދީގެ ކުރައްވައިގެ
ހަސަރަތާކާ! ނިކަމެތި ދެބައިމީހުންގެ حقّ އަދާނުކުރާ މީހާ ކުށްވެރިކުރަން މަގާ އިބްރާހީމް ސަލާމާތުގެ
ހަސްރަތުގައި ދަންނަވަމެވެ .(އެބަހީ ރަޙީމު ކުރެއްވުމެވެ .އަދި އަންގަވާފައެވެ .)

271 وعن مُصْعَبِ بنِ سعدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عنهما : رأَى سعْدٌ أَنَّ لَهُ فَضْلاً علَى مَنْ دُونهُ ، فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هَل تُنْصرُونَ وتُرزقُونَ إلاَّ بِضُعفائِكُم» رواه البخاري هَكَذا مُرسلاً ، فَإِن مصعَب ابن سعد تَابِعِيٌّ ، ورواه الحافِظُ أَبو بكر الْبَرْقَانِي في صحيحِهِ مُتَّصلاً عن أَبيه رضي اللَّه عنه .

ރަޟިޔަ الله އަދެބައިކަލުންނަށް ސުލްތާނުގައި مُصْعَب بن سعد بنِ أبي وقَّاص ގެ ރިވާއިން
ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ސަޢުދުގެ ފުރަތަން މީހުންގެ މައްޗަށް ފަޟީލަތް ހުރިކަމަށް
ވިޔަގެންނެވީމުން سعدِ ގެ ފާނު އަދިއަކަ ފާޅުން ރިޟާކުރެއްވިއެވެ . ފަހު ސަލާމާތް ސަލާމާތް
ތިޔައީ ނިކަ ކުރަފާނުގެ حديث ކުރައްވައިވާނެ .ދިނުމުޤައިމުން ގެ ބޭކަރުން ވާ ދެކަ
ނިކަމެތިންނަށް ނުވާ ދިނުމުޤައިމުން ނުން ކާމިލު ވަޅު ކުރީޒް ހަރުނަށް ހައްތުވާ ؟ އަދި
ރިޒުޤު ކުރީޒް ހަރުނަށް ހައްތުވާ ؟

272 وعن أبي الدَّرْداءِ عُوَيْمرٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : «ابْغونِي في الضُّعَفَاءَ ، فَإِنَّمَا تُنْصرُونَ ، وتُرْزقُون بضُعفائِكُمْ » رواه أَبو داود بإسناد جيد .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو الدَّرْداءِ عُوَيْمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުއަށް ދޭކަ ނިކަމެތި މީހުން ބައިވެރި ކުރުވާށެވެ.
މީހުން ހަމަހަމަކުރުން ބިރުބައިގަތުންނަށް ނަރާބީ ދެވި އަދި ބިރުބައިގަތުންނެން
ރިޒްޤު ދެއްވީ ނިކަމެތިންގެ ސަބަބުންނެވެ.

باب الوصية بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަރަދުވެރިން އަހަރެބަލާނުންނައި މެދު ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމާއި އިރުޝާދު
ވެރިވުމަށްކުރުވުމާ وصية ބާރުން ވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (النساء 19): {وعاشروهن بالمعروف}

އަދި ، ހެޔޮ ގޮތުގައި އަހަރެބަލާނުންނާ އުޅެންވީ!

وقال تعالى (النساء 129): {ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة، وإن تصلحوا وتتقوا فإن اللّه كان غفوراً رحيماً}.

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަކަށް އެދި ދެރިވެފި ވިޔަސް ، އަނބިންގެ މެދުގައި (ލޯބީގެ
ގޮތުން) عدل ވެރި ވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނެ ވެގެންއެއް ނުވާނެއެވެ . ފަހެ ،
ތިޔަބައިމީހުން (އެކަކުގެ ފަރާތަށް ދެކަނަށް) މުޅިން ލަބަމުކަން ނުލަބާށެވެ ! އަލުވުފައިވާ މީހަކު
ފަދައިން އަނބިބަލާގެ ދޫކޮށްނުލާ ގޮތުގައެވެ . (އެބަހީ: ވަރިވެސް ނުކޮށް ، صلح ވެމުއެވެސް
ނޫޅި އިނދެގެން މެ ، ނިސްބަތް އުޅުގޮތް ؛ އެއީ އަންބަކާ އަލައިނުލައި އަންހެއް އަންބެއްގެ
ފާލާމަތް މުޅިން ލޯބިވެގެން ނުދޭށެވެ !) އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން (އަކަން) إصلاح ކޮށް تقوى

ވެރިވާނަމަ (ދަންނާށެވެ!) މާތް ، ހަމަހަކަތަވަންތަ ، ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވާހިގެންވެއެވެ.

273 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول ُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «استوْصُوا بِالنِّساءِ خيْراً ، فإنَّ المرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ ، وَإِنَّ أَعْوجَ ما في الضِّلَعِ أَعْلاهُ ، فَإِنْ ذَهبتَ تُقِيمُهُ كَسرْتَهُ ، وإِنْ تركتَهُ ، لمْ يزلْ أَعوجَ ، فاستوْصُوا بِالنِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .އަންހެނުންނަށް ދޯޅޮ ރަނގަޅަން ކަންތައް ކުރުމަށް وصية ކުރައްވައެވެ . މިހެން އަންހެނުންގެ އަސްލު އުފެދިފައިވަނީ އަރިކަށީގެ ގުދު ކަށިބަކުންނެވެ . އަދި ހަމަހަކަތަވަންތަ އަރިކަށީގެ އެންމެ ގުދުކަމުން ބޮޑު ކަށިބައި އެންމެ މަތީބައި ކަށިބަވެ . މާނަ ބިލާ އަރާރި ގުދުކަމުން ބުދުކުރަން ހިފުމަކަށް ބޭނުންކުރެވެން ހިމެނުންނާއެވެ . އަދި އަރާރި ބޭނުންކުރި ދިރުމަށްވާނަމަ އަންހެނުންނަށް ހިތާ ގުޅުން ގުދުކަމެވެ . އަންހެނުންނަށް މިވެނި އެވެ . ވީމާ އަންހެނުން ސާދާ ދޯޅޮ ހިތުގެ ކަންތައް ކުރުމަށް ވަސިއްޔަތް ކުރައްވައެވެ .

وفي رواية في الصحيحين : « المرْأَةُ كالضلعِ إنْ أَقَمْتَها كسرْتَهَا ، وإنِ استَمتعْت بِهَا ، استَمتعْت وفِيها عَوجٌ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަންހެނާ އަރިކަށީގެ ގުދުކަށިބައި ފަދައެވެ . އެބިދުކުރަން ހިފައިފިނަމަ ބިންދައިގެން ހިގާދެވޭނެއެވެ . އަދި އެކަހަލަ ބަދުކުރުން ގުދުކަށިބައި ފަދައިން ވާ ގަޔާވެސް ގަޅުވުމަށް ބިދާ އެކަހަލަ ބަދުކުރުމުގެ ފަރާތުން އަހާފު ހެދޭ ގަންފަސްދަ ވިބައިން އަހާފު ޚިބުދުންނައެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : « إِنَّ المرأَةَ خُلِقتْ مِن ضِلَعٍ ، لَنْ تَسْتقيمَ لكَ علَى طريقةٍ ، فَإِنْ استمتعْتَ بِهَا ، استَمتَعْتَ بِهَا وفِيها عَوجٌ ، وإِنْ ذَهَبْتَ تُقيمُها كسرتَهَا ، وكَسْرُهَا طلاقُها» .

قولُهُ : « عوجٌ » هو بفتح العين والواو .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނާ އުފެއްދެވިފައިވަނީ އަރިކަށިގެ ކުދި ކަށިބައިކުންނެވެ . (އަރިކަށިކޮޅުން) ތިބާ ބުނާ ގޮތަކަށް ތެދުވެގެން ދެމިހުރެ ނުހުންނާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާއާއިއެކުވެސް (އަނބިމީހާ އާއެކު ހަމަޖެހިތިބުމުގެ) ތިބާ އުފާ ލިބިގަތުމުގެ ފުރުޞަތު އޭނާގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތިބާއަށް ބާކީވެގެންވެއެވެ. އަދި (އޭނާއި ހަމަޖެހުން) ތިބާ (ކޮށްޖެހުނުކަން) އަސްލަހު ކުރަން އުޅުނަސް ތިބާގެ އަތުން ހުސްވެގެންދާނެއެވެ . އަދި އޭނާގެ ދެމެދުގައި ވަރިވުން ދިމާވެ ބުނެވޭ ގޮތަށް ތަފާތުވެގެން ދިޔުމެވެ .

274 وعن عبد اللَّه بن زَمْعَةَ رضي اللَّهُ عنه ، أَنه سمعَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يخْطُبُ ، وذكَر النَّاقَةَ والَّذِى عقرَهَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا » انْبعثَ لَها رَجُلٌ عزيزٌ، عارِمٌ منِيعٌ في رهْطِهِ » ثُمَّ ذكَرَ النِّساءَ ، فَوعظ فِيهِنَّ ، فَقالَ : « يعْمِدُ أَحَدكُمْ فيجْلِدُ امْرأَتَه جلْد الْعَبْدِ فلَعلَّهُ يُضاجعُهَا مِنْ آخِرِ يومِهِ » ثُمَّ وَعَظَهُمْ في ضحكهِمْ مِن الضَّرْطَةِ وقال : «لِمَ يضحكُ أَحَدكُمْ مِمَّا يفعلُ ؟ » متفق عليه .

« وَالْعارِمُ » بالعين المهملة والراءِ : هُو الشِّرِّيرُ المُفْسِد ، وقولُه : « انبعثَ »، أَيْ : قَامَ بسرعة .

ނަބިއްޔާ الله ޢަލައިހި ވަސައްލަމް عبد اللَّه بن زَمْعَة ގެ ރިވާޔަތުން ފެނިގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލާމަތް ކުރެއްވި ނަބިއްޔާ ކަލާގެފާނު މިސްކިތުން ނުކުމެވަޑައިގެން ޚުތުބާ ކިޔުއްވި ބަސްފުޅު حديث ކިޔުއްވިކަމަށް އެނަ ވާޤި އާއިލެވިއެވެ. އަދި އެކަލާގެފާނު ބަސްފުޅުކުރެއްވި ޚިޠާބުގައި

(صالح عليه السلام އަށް معجزة ގެ ގޮތުގައި ދެއްވުނު) އަދި އެ (ޖަމަލު ގެ) މީހުން އެ ކަލޭގެފާނުގެ ފާފަކަރި ޖަމަލުގެ ފަރާތު ބޮޑުނަކަށް ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިޤާވޮތް ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ . (إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا) މާނައީ : އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބަދުނަސީބު ވެރިޔާ އެކަލަން (އެކަލޭގެފާނުން) އަވަސްވެގެން ނިކުތުމެވެ . (އަދި حديث ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ .) އެކަލަން އަވަސް ވެގެން އަގު ދެކުން މީސްތަކުން ނުވެފެތުނު ނަބައިކަލަކުން ހައްދަފަހަނަޅައިވެ އަންގާ ގޮތީގާ އަނިޔާވެރިކަން ހިމެނޭ ކަންތައް ގެންގުޅުމަކީ ފަރުޖެހޭ ކަމަކަށް ފިޔަވަހިކޮށް . ދީން އައުން ފަހު އެކަލޭގެ ފާރެސްނުގެ މީދު ބަލާނާ ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. އަޅަސްބަހާކުރެއްވުމަށް މީދު ފިޔަވަހިކުރުމުގެ نصيحة ދެއްވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. ތެރެއިން އެންމެ ބަރަހާނަ ޖީނަކަށް އަކަސް ފަރާތުން އައި ބަލާޙު ތެ ނުކުތާ ކައިޤާބު ގެ އަސްލު އަދި ހިކާ ދެކުވާ . އަދި ނަފްސު ކިޔުއްވާ ކުރާގެ އަކަމަތް އެސްޕާ ކުދީގާ. ތަނުގައި ޢަޤީދާ ނަގާފައި ފުރަތަމަ ހުސްނުގެ ލަވާ ވާޖިބު ދެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ . (ވައްތަރެއްގެ ދެވޭނު ކަންކަން ދެވޭ ގޮތްތަކެއް ހުރިކަމާ ނުބައިމީހަކަށް) މީހުންގެ ކުޅިއުން ވައްޓަރަ އަދި ފިޔަވައި ބަރަހާ ނުވެސްނުދީ ފަހެ ދީނުގެ ހުރިހާ ؟

275   وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يفْركْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِه مِنها خُلقاً رضِيَ مِنْها آخَرَ » أَوْ قَالَ : « غيْرَهُ » رواه مسلم.

وقولُهُ : « يفْرِكْ » هو بفتحِ الياءِ وإِسكانِ الفاءِ معناه : يُبغضُ ، يقَالُ : فَرِكَتِ المرْأَةُ زَوْجَهَا ، وفَرِكَهَا زَوْجُها ، بكسر الراءِ ، يفركُها بفتحهَا : أَيْ : أَبغضهَا ، واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާތްވި أبو هريرة ގެ ރިވާ ކޮށް ދެއްވި ހަދީޘްއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. މުއުމިނު ފިރިހެނަކު މުއުމިނު އަންހެނަކު ނަފްރަތު ކުރުން ނުޖެހޭ ދައްކުވާ ނަފްރަތުގެ ކުރުވެ . އޭނާ އަލާބަހާމާގެ އެއް خلق ދެކޭ ނަފްރަތު ކުރަތް ކަމުގައިވިނަމަ އެހެން خلق ދެކޭ ރުހޭނެ ކަމާއެކައި އެވެ .

276 وعن عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ رضي اللَّه عنه أَنَّهُ سمعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في حَجَّةِ الْوَداع يقُولُ بعد أَنْ حَمِدَ اللَّه تعالى ، وَأَثْنَى عليْهِ وذكَّر ووعظ ، ثُمَّ قال: « أَلا واسْتَوْصوا بِالنِّساءِ خَيْراً ، فَإِنَّمَا هُنَّ عَوانٍ عَنْدكُمْ لَيْس تمْلكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئاً غيْرَ ذلكَ إِلاَّ أَنْ يأْتِينَ بِفَاحشةٍ مُبيِّنةٍ ، فإنْ فَعلْنَ فَاهْجُروهُنَّ في المضَاجعِ ، واضْرِبُوهنَّ ضَرْباً غيْر مُبرِّحٍ ، فإِنْ أَطعنَكُمْ فَلا تبْغُوا عَلَيْهِنَّ سبيلا ، أَلا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسائِكُمْ حَقًّا ، ولِنِسائِكُمْ عَلَيْكُمْ حقًّا، فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أَن لا يُوطِئْنَ فُرُشكمْ منْ تَكْرهونَ ، ولا يأْذَنَّ في بُيُوتكمْ لِمن تكْرهونَ ، أَلا وحقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَن تُحْسنُوا إِلَيْهِنَّ في كِسْوتِهِنَّ وَطعامهنَّ».

رواه الترمذى وقال : حديث حسن صحيحٌ .

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « عوانٍ » أَيْ : أَسِيرَاتٌ ، جمْعُ عانِيةٍ ، بِالْعَيْنِ المُهْمَلَةِ ، وهى الأَسِيرَةُ ، والْعانِي : الأَسِيرُ . شبَّهَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المرْأَةَ في دُخُولِهَا تحْتَ حُكْمِ الزَّوْجِ بالأَسِيرِ «والضربُ المُبرِّحُ » : هُوَ الشَّاقُّ الشديدُ ، وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَلا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً » أَيْ : لا تَطلُبوا طرِيقاً تحْتجُّونَ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَتُؤذونهنَّ بِهِ، واللَّه أعلم .

ދެން الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ ގެ ރިވާޔަތުން ނަގާ ވަކަން ވެއެވެ.
ހަމަހަމަކޮށްދެއްވުން نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَجِّة الْوَداع ގައި حديث ކުރައްވަމުން
ވިދާޅުވި ތަޢާލާއަށް . ﷲ ތަޢާލާއަށް الله އަށް حمد އާއި ثناء ދެންނެވުމަށްފަހު . އަދި ذكر
ވިދާޅުވުމަށްފަހު . އަދި وعظ ވިދާޅުވުމަށްފަހު . އަޅުގަނޑު حديث ކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ . ދެންނެވުމެވެ!
އަންހެނުން ނަސޭހަތްތެރި ހަމަހަމަ ކަމުގައި ކަމަށް ކުރުވުން وصيية ކުރުމެވެ . ފަހެ ހަމަހަމަކޮށްކުރުން
އަންހެނުންނަށް ވިދިވިއުރު ހެޔޮ ކަމުގައި ބަނދުކުރައްވާ ބަދަލުވާ .އަދި ވިދިވިއުރު ނުހުން
އަންހެނުންގެ ފުރަތަމަ އައުލަން ކުރުން ފިރިމީހުން އަތުން ކުރުމުގެ މުދާ ވަކަން ނުވެއެވެ .
ނުހަމަ އަންހެނުން ފާޑުވަކަން ހުރި فَاحش އިތުރުގެ ކަމެއްކުރުމާ ފަހެ އަންހެނުންނަށް
އެއްވެސް ކަމެއް ދެކޮށްދެވޭތޯ . އަދި އަނބިން ނިދާނެ ހިސާ އަލުން ދޫކުރާށެވެ . ފަހެ އަންހެނުން
ކަމުދާން ބޮޑުކަން އަޅުކަންވާނަމަ ފަހެ ވިދިވިއުރުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް އިތުރު

ޖިހަތަކެއް ނަހަދާނެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް حق ތަކެއް ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުން ނަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حق ތަކެއް ވެއެވެ. ފަހެ ކަނބަލުންގެ މައްޗަށްވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ حق އަދާ ތިޔަބައިމީހުން ކުރުމަކީ ވާޖިބު ތިޔަބައިމީހުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތެއް ކަމުގައި ނުހުއްޓާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރުމަކީ ވާޖިބު ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަމަށް ނިންމާށެވެ. ދަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކަނބަލުންނަށްވާ حق އަދާ ތިޔަބައިމީހުން ކަނބަލުންނަށް ކުރުމަކީ ފުރިހަމަ ކަމުގެ މިންގަނޑު ކަމުގައި ވެއެވެ.

277 وعن مُعَاوِيَةَ بن حَيْدَةَ رضي اللَّه عنه قال : قلتُ : يا رسول اللَّه ما حَقُّ زَوْجَةِ أَحَدنَا عَلَيْهِ ؟ قال : « أَن تُطْعمَها إِذَا طَعِمْتَ ، وتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسيْتَ ولا تَضْربِ الْوَجهَ، وَلا تُقَبِّحْ ، ولا تَهْجُرْ إِلاَّ في الْبَيْتِ » حديثٌ حسنٌ رواه أَبو داود وقال : معنى « لا تُقَبِّحْ» أَي : لا تقُلْ قَبَّحكِ اللَّه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ مُعَاوِيَة بنِ حَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ (صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم) ތިމަންމެންގެ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ތިމަންމެންނަށް ކުރަންޖެހޭ ހައްޤަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކާއިރު އޭނާއަށް ކާން ދިނުމެވެ. ތިބާ ހެދުން ލާއިރު ދިނުމަށް އޭނާއަށްވެސް ހެދުން ދިނުމެވެ. އަދި ތިބާ އޭނާގެ މޫނު މަތީގައި ނުޖެހުމެވެ. އަދި ތިބާ އޭނާއަށް

(ދުޢާކޮށް ނުކުރާށެވެ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُؤْمنންނަށް ތެރެއިން إيمان ކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އަޚްލާޤު އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަނބިއަނބިންނަށް އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

279 وعن إِياس بنِ عبدِ اللَّه بنِ أبي ذُباب رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لاَ تَضرِبُوا إِمَاءَ اللَّهِ » فَجاءَ عُمَرُ رضي اللَّه عنه إلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَقَالَ : ذَئِرْنَ النِّساءُ عَلَى أَزْواجهنَّ ، فَرَخَّصَ في ضَرْبهِنَّ فَأَطَاف بِآلِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نِساءٌ كَثِيرٌ يَشْكونَ أَزْواجهنَّ ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَقَدْ أَطَافَ بآلِ بَيْت مُحمَّدٍ نِساءٌ كثيرِ يشكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أُولئك بخيارِكُمْ » رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ إِياس بنِ عبدِ اللَّه بنِ أبي ذُباب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން އަންހެނުންގެ ގައިގައި ނުޖަހާށެވެ . ދެން މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُمَرُ ގެ ފަރާތުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އަންހެނުން އަނބިންގެ ފިރިންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިވެގެން ވެއްޖެއެވެ. އަރިހުން އަނބިންގެ ގައިގައި (ގައިޖެހުން ހުއްދަކުރެއްވުން) ދެއްވިއެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަހުލުބައިތުގެ ގާތަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިންގެ ފިރިންގެ ޝަކުވާތަކާއިގެން އައިސް ވެއްޖެއެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފަރާތު اهل بيت ންގެ ގާތަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިންގެ ފިރިންގެ ޝަކުވާތަކާއިގެން އައިސް ވެއްޖެއެވެ . އެމީހުން ފިރިހެނުންނަކީ ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރި ރަނގަޅު މީހުންނެއް ނޫނެވެ.

280 وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتاعهَا المَرْأَةُ الصَّالحةُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بنِ عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމާ ވާގޮތުން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔެއަކީ މުދަލެކެވެ . އަދި ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު މުދަލަކީ صالح އަންބެކެވެ .

باب حق الزوج على المرأة

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حق ތައް ބަޔާން ކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 34): {الرجال قوامون على النساء بما فضل اللَّه بعضهم على بعض، وبما أنفقوا من أموالهم. فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ اللَّه}.

ފިރިހެނުންނަކީ ، އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވެ ބެލެހެއްޓުމުގައި قائم ވެގެން ތިބޭ ބައެކެވެ . (އެއީ) އެއުރެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް الله މާތް ކުރެއްވުމުން ، އިތުރު ކުރެއްވިއިރު ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ . އަދި ، އެއުރެންގެ މުދަލުން ޚަރަދުކުރާތީ ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ . ފަހެ ، ޞާލިޙު އަންހެނުންނަކީ، ކިޔަމަންތެރި އަންހެނުންނެވެ . ތަޤްވާތެރިކަމާއެކު الله އަންގަވާ ކަންތައް ، ފިރިހެނުން ނުފެންނަތަން ، ފުރާ ، އެކަނިވެރިކަމާތެރޭ نصيحة ދީފައެވެ! އަދި ، އެކަނިވެރިކަމުގައި އެއުރެން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކެވެ ! އަދި ، އެކަނިވެރިކަމުގެ ގައިގައި (ހުރިހާ ނުރުހުމެއް) ދުރުކުރާށެވެ!

وأما الأحاديث فمنها حديث عمرو بن الأحوص السابق (انظر الحديث رقم 276) في الباب قبله.

281 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذَا دعَا الرَّجُلُ امْرأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فلَمْ تَأْتِهِ فَبَات غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنتهَا الملائكَةُ حَتَّى تُصْبَحَ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ․ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ފިރިމީހާ އަނބިމީހާ އަތް އެއްދާން ކުރުމުން ގޮވުމުން ނުގޮސްފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް އަނބިމީހާގެ ދެކެ ރުޅި އަރައިގެން ހުރެ ނިދާފިއްޔާ ملائكة ތަކުން އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ފަތިސް ވަންދެން لعنة ކުރައްވައެވެ.

وفي رواية لهما : « إِذَا بَاتَتْ المَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجهَا لَعنتْهَا المَلائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަންހެނާ (ދުރުވެގެން ނުނިދައި) އަނބި ފިރިމީހާގެ ދޮން ދުރުން ނިދާފިއްޔާ ފަތިސް ވަންދެން (އެބަހީ އިރުއަރާ ދުވަސް ހުރެން ދެން) ملائكة ތަކުން އެއަންހެނަކަށް لعنة ކުރައްވާ ހުއްޓެވެ .

وفي روايةٍ قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «والَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ مَا مِن رَجُل يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْبَى عَلَيْهِ إِلاَّ كَانَ الَّذي في السَّماءِ سَاخِطاً عَلَيْهَا حتَّى يَرْضَى عَنْهَا » .

އަދި (مسلم ގެ) އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ ․ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ ․ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އޮތީ އެކަލާނގެ އަތްމަތީގައިވާ އިލާހު ގަސަމެ ހުވާކުރައްވަމެވެ. އަދި ވެސް ފިރިމީހާ އަނބިމީހާ އަންހެނުން ކުރުމުން ގޮވުން އަރަމުން އިންކާރު ކޮށްފިއްޔާ އަދި އެއަންހެނުންނަކާ ރުޅިވެ ނުރުހުންވާ ހިނދުއަށް އުޑުގައިވާ ފަރާތްކަން (އެބަހީ الله سبحانه وتعالى) ރުޅިވެ ވޮޑިގެން ވެއެވެ .

282 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه أَيضاً أَن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «لا يَحلُّ لامْرَأَةٍ أَنْ تَصُومَ وزَوْجُهَا شَاهِدٌ إلا بِإِذْنِهِ ، ولا تَأْذَنْ في بَيْتِهِ إِلاَّ بِإِذنِهِ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ البخاري .

ދާތު الله ރުއްސެވުންވެވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް އަދިވެސް ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަހަމަކަމަށްވުރެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނުންނަކީ
އަނބި ފިރިމީހާ حاضر ވެ ހުއްޓާ އޭނާގެ އިޒުނަ ނުލައި (ސުންނަތް ރޯދަ)
ހިފުން ހުއްދަވާނެ ނުވާނެއެވެ. އަދި އަނބިމީހާ އޭނާގެ އިޒުނަ ނުލައި އަނބި
ގޭތެރެއަށް މީހަކު ވަދެވުން ހުއްދަވާކަށް ނުވާނެއެވެ.

283 وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كُلُّكُمْ راعٍ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعيَّتِهِ ، والأَمِيرُ رَاعٍ ، والرَّجُلُ راعٍ علَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ على بيْتِ زَوْجِها وولَدِهِ ، فَكُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

ދާތު الله އެކަލޭގެފާނާއި ބައްޕާފުޅަށް ރުއްސެވުންވެވި عبد الله بن عمر، ސަލާމަތީ ނަބިއްޔާ
ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާކަމުގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ކޮންމެ މީހަކީވެސް ރައްޔިތުން ބަލަހައްޓާ ބެލެހެއްޓުންތެރިއެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ
ކޮންމެ މީހަކީވެސް އެމީހަކު ބަލަހައްޓާ ރައްޔިތުން ބެލެހެއްޓުމުގައި ދުވަހަކު ސުވާލު ކުރެވޭނެ
ސުވާލުކުރެވޭނެ މީހެކެވެ. امير އަކީ ބަލަހައްޓަނބެލެހެއްޓުންތެރިއެކެވެ. އަދި ފިރިހެނާއީ
އޭނާގެ އަހުލުބައިތުން ބަލަހައްޓަނބެލެހެއްޓުންތެރިއެކެވެ. އަދި އަންހެނާއީ އޭނާގެ
ފިރިމީހާގެ ގެއާއި އަދި އޭނާގެ ދަރިން ބަލަހައްޓަނބެލެހެއްޓުންތެރިއެކެވެ. ފަހެ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ މީހަކީވެސް ބަލަހައްޓަނބެލެހެއްޓުންތެރިއެކެވެ. އަދި އެމީހަކު
ބަލަހައްޓަނބެލެހެއްޓުމުގައި މީހަކަށް ދުވަހަކު ދުވަހުން އެމީހަކާ ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ.

284 وعن أبي عليٍّ طَلْق بن عليٍّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذَا دعا الرَّجُلُ زَوْجتَهُ لِحَاجتِهِ فَلْتَأْتِهِ وإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُّور» . رواه الترمذي والنسائي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو علي طلق بن علي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އޭނާގެ އަނބިމީހާ އޭނާ ބޭނުންކަމަކަށް ގޮވައިފިއްޔާ ވަގުތުން ހާޒިރުވާށެވެ . އެއީ ތަންނޫރު ކައިރީގައި ތިބިޔަސް ހާޒިރުވާށެވެ.

285 وعن أبي هريرة رضي اللَّهُ عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَوْ كُنْتُ آمِراً أحَداً أَنْ يسْجُدَ لأَحدٍ لأَمَرْتُ المرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو هريرة ޞަޙާބީ ފާނުގެ ކިބައިން ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނާ ގުޅިގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ .ތިމަންކަލޭގެފާނު އެއްވެސް މީހަކަށް އެހެން މީހަކަށް سجدة ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވާނަމަ އަނބިމީހާ އޭނާގެ ފިރިމީހާއަށް سجدة ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވީމުއެވެ .

286 وعن أُمِّ سلمةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيُّما امرأَةٍ ماتَتْ وزوْجُهَا عنها راضٍ دخَلَتِ الجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أُمّ سلمة ގެ ކިބައިން އަދިވެސް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސް އަންހެނަކު މަރުވެއްޖެ ހިނދު އޭނާގެ ފިރިމީހާ ރުހިގެން ހުރިހާލު ނަމަ ވަދެފާނީ ސުވަރުގެއަށެވެ.

287 وعن معاذِ بن جبلٍ رضي اللَّهُ عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا تُؤْذِي امْرَأَةٌ زَوْجَهَا في الدُّنْيا إلاَّ قالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الحُورِ الْعِينِ لا تُؤْذِيه قَاتلَكِ اللَّه ، فَإنَّمَا هُو عِنْدَكِ دخِيلٌ يُوُشِكُ أَنْ يُفارِقَكِ إِلَيْنا » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ معاذِ بنِ جبل ޞަޙާބީ ފާނުގެ ކިބައިން ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނާ ގުޅިގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަންހެނަކު އޭނާގެ ފިރިމީހާ އަށް ދުނިޔޭގައި އަނިޔާދެއްވާނަމަ ވަގުތުން އޭނާގެ ސުވަރުގޭގެ حور العين އަނބިކަނބަލުން

ބުނުއްވައެވެ. ކަނބުލޭގެ އޭނާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެވެ. މާތް الله ކަނބުލޭގެ ހަލާކު ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނިކަމެތި ވަގުތީ ކަނބުލޭގެ ގާތީގައެވެ. އޭނާ ކަނބުލޭގެ ދޫކޮށްލާފައި ތިމަންމެންގެ ގާތަށް އައުން ކާރިވެގެން ވެއެވެ. ތިމަންމެން އޭނާއަށް ކަލޭހިޔާ ހާދުނީއެވެ.

288 وعن أُسامَةَ بنِ زيد رضي اللَّه عنهما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما تركْتُ بعْدِي فِتْنَةً هِي أَضَرُّ عَلَى الرِّجالِ : مِنَ النِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أُسامَةَ بنِ زيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުން ފަހު ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް އަންހެނުންނަށްވުރެ ގެއްލުން ބޮޑު ފިތުނައެއް ނުވެއެވެ.

باب النفقة على العيال

އަނބިދަރިންނާއި ބަލަދު ވެރިންނަށް ދިނުން نفقة ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 233): {وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف}.

އަދި އަކަށީގެންވާ ހޮޑުބޮޑި އަނބިކަނބަލުންނަށް ކާންދިނުމާއި ، އަންނައުނުދިނުން އެއީ ، (ކުއްޖާގެ) ބަފާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (الطلاق 7): {لينفق ذو سعة من سعته، ومن قدر عليه رزقه فلينفق مما آتاه اللَّه، لا يكلف اللَّه نفساً إلا ما آتاها}.

ތަނަވަސްކަމުގެ ވެރިޔާ ، އޭނާގެ ތަނަވަސްކަން ހުރި މިންވަރަކުން ހަރަދު ކުރާށެވެ! އަދި އެމީހެއްގެ رزق ދަތިކުރެއްވިފައިވާ މީހާ ، ފަހެ ، އެމީހާއަށް الله ދެއްވި އެއްޗަކުން ހަރަދުކުރާ

ހުރިކަމެވެ! އެއްވެސް نفس އަކަށް ، އެ نفس އަކަށް ކުޅަދާނަވާ އެއްޗެއްގެ މިންވަރުން މެނުވީ ، الله تكليف އެއް ނުދެއްވާނެއެވެ .

وقال تعالى (سبأ 39): {وما أنفقتم من شيء فهو يخلفه}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އަކަށާތީގެ ހަރަދުގެ) ހަރަދުކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ، އެކަލާނގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ .

289 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «دِينَارٌ أنفَقْتَهُ في سبيلِ اللَّه ، وَدِينَارٌ أَنْفَقتَهُ في رقَبَةٍ ، ودِينَارٌ تصدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ، وَدِينَارٌ أَنْفقْتَهُ علَى أَهْلِكَ ، أَعْظَمُهَا أَجْراً الَّذي أَنْفَقْتَهُ علَى أَهْلِكَ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުވުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ހަރަދުކުރި ދީނަށްޓަކައި އަދި ތިބާ އަޅެއްގެ ކަރުދޮޅި ސަލާމަތް ކުރުމަށްޓަކައި ހަރަދުކުރި دينار އަކާއި އަދި ތިބާ މިސްކީނަކަށް صدقة ކުރި دينار އަކާއި އަދި ތިބާ ތިބާގެ ޢާއިލާއަށް ހަރަދުކުރި دينار އަކާއި ، މިހުރިހާ ހަރަދުގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑުވާނީ اجر ހުރި ތިބާ ތިބާގެ ޢާއިލާއަށް ހަރަދުކުރި دينار ގެ މައްޗަށެވެ.

290 وعن أبي عبدِ اللَّهِ ويُقَالُ له : أَبي عبدِ الرَّحمن ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ مَوْلَى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفْضَلُ دينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ دينارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيالِهِ ، وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى دابَّتِهِ في سبيلِ اللَّه ، ودِينَارٌ يُنْفِقُهُ علَى أَصْحابه في سبِيلِ اللَّهِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުވުންތެރިވި أبو عبدِ اللَّهِ ، رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިނިވަން ކުރެއްވި އަޅާ ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ (މިސާލަށް ކުންނިޔާއަކީ عبدِ الرَّحمن ގަމަށްވެސް ބުނެއެވެ .) ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީހާ ހަރަދުކުރާ އެންމެ ބޮޑު دينار އަކީ އޭނާގެ ޢާއިލާ އަށް ހަރަދުކުރާ دينار އެވެ އަދި އެމީހަކު الله

ގެ ތަކުގައި ޚަރަދު ކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ ސަވާބިއަށް ހޭދަކުރާ دِينَار އެވެ. ހަމަ އެހެންމެއި
އަށް اللهގެ ތަކުގައި ޚަރަދު ކުރި ހިމުން ބޮޑުވެރިންނަށް ހޭދަކުރާ دينَار އެވެ .

291 وعن أُمِّ سلَمَةَ رضي اللَّهُ عنها قَالَتْ : قلتُ يا رسولَ اللَّهِ ، هَلْ لي أَجْرٌ في بني أبي سلَمَةَ أَنْ أُنْفِقَ عليْهِمْ ، ولَسْتُ بتَارِكَتِهِمْ هكَذَا وهكَذَا ، إِنَّما هُمْ بنِيَّ ؟ فقال : « نَعَمْ لَكِ أَجْرُ ما أَنْفَقْتِ عليهِم » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސުވެވޮޑިގެން أُمِّ سلمَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެ ދަރިންނަށް ޚަރަދުކުރުމުން ތަ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެ އާއި أبو سلمَةَ ގެ ކުދިންނަށް (އަބަދު އަކަމަނާއާއި أبو سلمَةَ އި އާއި ދެމެދުވުނު ކުދިންނަށް) خرد ކޮށް ދޫކޮށް އަކަމަގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެ އަށް އަޖުރު ލިބޭނެހެއްޔެވެ ؟ އަދި އަކުދިން خرد ނުކޮށްގެން އެބޮ ދިގެބޮށް އެނބުރި އެނބުރި ތިބޭކަށް ތިމަން ކަލޭގެ ނުބަހައްޓާނެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ ތިމަން ކަލޭގެ ވެސް ދަރިންނެވެ. ދެން އަކަމަނާ ހޯދިގެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އާދެއެވެ. ކަލޭގެ އަކުދިންނަށް ކުރައްވާ خرد ގެ މައްޗަށް ކަލޭގެއަށް އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ .

292 وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويل الذِي قَدَّمْنَاهُ في أَوَّل الْكِتَاب في بَابِ النِّيَّةِ أَنَّ رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال له : « وإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجهَ اللَّهِ إلاَّ أُجِرْتَ بها حَتَّى ما تَجْعَلُ في في امرأَتِكَ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސުވެވޮޑިގެން سعد بن أبي وقّاص ގެ ކިބައިން މި ފޮތުގެ ކުރީގައި نية ގެބާބުގައި ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ باب ގައި ތިމަންނަ ގެންދިޔަ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ . رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ صحابي އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަކަށްގައި الله ގެ ރުޟާފުޅު އެދިގެން ތިބާ ކުރާ ޙަރަދު ނުކުތް އެއްވެސް خرد އަށް ތިބާއަށް ނުލިބޭނެއެވެ. އެންމެ ބާލު މީހާ ތިބާގެ އަނބިމީހާގެ އަނގައިގައި ލައިދޭ ކާނާ ކޮޅަކުން ވެސް ވެއެވެ .

293 وعن أبي مَسْعُودٍ الْبَدرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ على أَهْلِهِ نفقَةً يحتَسبُها فَهِي لَهُ صدقَةٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ކިބައިން أبو مَسْعُودٍ الْبَدرِي ސަޙާބާގެ ސަޙާބީގެ ކިބައިން ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ . އަލީކާރާފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . ޗިހަދާ އާދިގާ ޖެހިގާ އަންނ خرد ކުރާ ހިސާބު الله ގެ ވަޢުދުތަކާ އެދިގެންފިލާ ވަރަ އަ خرد ކުރާ ވަރަ ފެނިބި صدقة އެއްގެ ގޮތުގައިވެ .

294 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يقُوتُ » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود وغيره .

ورواه مسلم في صحيحه بمعنَاهُ قال : « كَفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يملِكُ قُوتَهُ »

ރަޟިﷲ އަދިބަފައިކަލުންނަށް ޢަންހުމާ ޢަންހުމާއެވެ عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެ. އާދިގާ خرد ކުރަންޖެހޭ މީހުންނަށް خرد ނުކުރާ ދުވަސްވަރުން ދިޔަ ފާފަވި އަހަރެ ވަގުތު ފާފައިވެ .

295 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّهُ عنه أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا مِنْ يوْمٍ يُصبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلاَّ ملَكَانِ يَنْزِلانِ ، فيَقولُ أَحدُهُما : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقاً خلَفاً ، ويَقولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ކިބައިން أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަދަކަތަވެރިން ސަޙާބާގެ ސަޙާބީ ގެރުވި ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެ. ދުވަހާއިހަތު

ބޭކަލުން ފަޤީރުބެލެވޭގެން ދުއި ނުކުރައްވާ ދުވަހު ކަމި އެވާއްނ ދުވަހުކުރެވޭ ހިނދުން ނުވައަށް
. ފަހު އެއިން އެއްމަޖާލީ ބޭކަޖާކާ ދުއި ކާރައްވައްވެ. اللَّهُمَّ ހަރުދަވައި ބާޒާރައްވި ރައްސާކަޖާކާ
! (ހަރުގުމޮގައި) ހާދަކާރާ މިހާއަން ދީން ކާރައްވާނދޭ! އަދި އަނުހު މަޖިއްކާމީ ބޭކަޖާކާ ދުއި
ކާރައްވެވޭއްވޭ . اللَّهُمَّ ހަރުދަވައި ބާޒާރައްވި ރައްސާކަޖާކާ ! ހާދަނާކާން ހިފާހަނޅީ މިހާއަން
! ދުދާކަރައްވާނދޭ

296 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم قال : « الْيَدُ الْعُلْيا خَيْرٌ مِنَ الْيدِ السُّفْلَى وابْدَأْ بمن تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، ومَنْ يَسْتَعِفِفْ ، يُعِفَّهُ اللَّهُ ، ومَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސަވާނުއްވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި
ނަބިއްޔާ ކާލަގާފުޅުގެ ދިބައިން ރިވާކުރެއްވިއްވޭ . އަކަލަގުފާން حديث ކާރައްވެވިއްވޭ .މަތީގައިވާ
އަތް (އެބަހީ ދޭ މީހާ) ދަށުގައިވާ އަތުން ވުރެ (އެބަހީ ހޯދާ މީހާ އަތް ވުރެ) ހެޔޮކާން ޔާޒު
ވެގެން ވެއްވޭ . އަދި ޞިއްބާ (އައްލާހު ބަރަކާތްކުރެއްވި) ގެނެ ޞިއްދާގެ މީހުންގެ ފަރާތުން ފަށާށެވެ .
އަދި އެންމެ މާތް ވެގެންވާ ޞަދަޤާތެއް ފުދިގެން ހުރެ ކާމާ ޞަދަޤާތެވެ.އަދި ސަލާމް ނުދީހަ
ވެއް މަސައްކަތް ކާމާ މީހާއަން މާތް الله سبحانه وتعالى ސަލާމް ޖެހުމުން ސަލާމްމާތް
ކާރުދައްވައްވޭ. އަދި ކޮއް މީހުވެރިން ފުއްދުއްގެވުމުން މަސައްކަތް ކާމާ މީހާއަން މާތް الله
ފުއްދާވާ ދުއްވައްވޭ .

باب الإِنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

ލޯބި ރަނގަޅު ތަކެތީންނާއި ޖީދާން ކަމުދާ ތަކެތީން ހޭދަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން
ކުރުން ވާ بَابِ

قال اللَّه تعالى (آل عمران 92): {لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون}.

މާލު ޚަރަދުކުރު ތަކެތީންނާއި އަދި ތިމާއަށް ކަމުދަނިވި ތަކެތީން ހަދިޔާކުރުން އުޅުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

وقال تعالى (البقرة 267): {يا أيها الذين آمنوا أنفقوا من طيبات ما كسبتم ومما أخرجنا لكم من الأرض، ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ހޯދި ތަކެތީގެ ތެރެއިން ރަނގަޅު ތަކެތިން ތިޔަބައިމީހުން ހަދިޔާކުރާށެވެ! އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ބިމުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނެރެދެއްވި ތަކެތިން ވެސް މެއެވެ . އަދި ، އެއިން ހަދިޔާކުރުމަށްޓަކައި ، ނުބައި ތަކެތި قصد ނުކުރާށެވެ !

297 عن أنس رضي اللَّه عنه قال : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ رضي اللَّه عنه أَكْثَر الأَنْصَارِ بالمدِينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وكَانَ أَحَبُّ أَمْوالهِ إلَيْهِ بَيْرَحاءَ ، وكانَتْ مُسْتَقْبلَةَ المسْجِدِ وكانَ رسول صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْخُلُهَا ويَشْربُ مِنْ ماءٍ فِيهَا طَيِّب قَالَ أَنَسٌ : فلَمَّا نزلَتْ هَذِهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } قام أَبُو طَلْحَةَ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إنَّ اللَّه تَعَالَى أنْزلَ عَلَيْكَ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإنَّ أَحَبَّ مَالي إلَيَّ بَيْرَحَاءَ ، وإنَّهَا صَدَقَةٌ للَّهِ تَعَالَى أَرْجُو بِرَّهَا وذُخْرهَا عِنْدَ اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « بَخٍ ، ذلِكَ مَالٌ رَابحٌ ، ذلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، وَقَدْ سمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإنِّي أرَى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْرَبِينَ » فقال أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يا رسولَ اللَّه ، فقَسَّمَهَا أَبُو طَلْحَةَ في أَقَارِبِهِ ، وبَنِي عَمِّهِ. متفقٌ عليه .

وقولُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مالٌ رَابحٌ » رُوِي في الصحيحين « رَابحٌ » و « رَايحٌ» بالباءِ الموحدةِ وبالياءِ المثناةِ ، أَيْ رَايحٌ عَلَيْكَ نَفْعُهُ ، و « بَيْرَحَاءُ » حَدِيقَةُ نَخْلٍ ، وروي بكسرِ الباءِ وَفتحِها

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި أَنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި أَبُو طَلْحَة އަކީ مَدِينَة ގެ أَنصاري ގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ގިނަ މުދާ

އެންމެ ގިނަ عدد ގެ ބިންބިމާއި ބަގީޗާތައް . އަދި މުދަލުގެ ތެރެއިން މި ބަގީޗާތަކުން
އެންމެ ކަމުދިޔައީ އަދި ބައިރުޙާއެވެ ބީރުޙާ އޮތީ ބިރުޙާ ނަމުގައި ކިޔާ
ދޮރެއްވެ.އެދޮރެއް އޮތީ مَسْجِدالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ . އަދި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އެދޮރަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އަދި އެދޮރުގެ ފެން ރަނގަޅު ކަމުން އެދޮރުން
ފެން ބުއިމަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ . أَنس ގެ ބުނުން ވިދާޅުވިއެވެ . މި آية { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا
مِمَّا تُحِبُّونَ } ބާވައިލެއްވުމުން أَبُو طَلْحة ގެ ބުނުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله
وحي ކުރައްވައެވެ . { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } މާނައީ : ތިޔަބައިމީހުން ގެ
ދުނިޔެ އާއި އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ގެ ލޯބިވާ ބޭނުންވާ ތަކެތި ހަދިޔާކުރާ ހާ
ހިނދަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ހެޔޮ ކަމުގެ ދަރަޖަ ޖަޒާ އާއި ހެޔޮކަން واصل ނުވާނޭކަން
يقين ކުރޭ. (އަދި أَبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ .) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ
ތެރެއިން ތިމަންނަ ގާތުގައި އެންމެ ކަމުދާނޭ އަދި އެންމެ ލޯބިވާ ބައިރުޙާ ވެއްޖެ ދުނިޔޭ
ބިރުޙާ ނަމުގައި ކިޔާ ދޮރެވެ .އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ އެދޮރު
ދޮރެއް މާތް الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި صدقة ކޮށްދީމެވެ . ތިމަން އެއާ އެއްޗިދު ކަރަނި
އެކަމުގެ ثواب އާއި ހެޔޮ ދަރުމަ الله ގެ حضرة ން ލިބުމަށް ކަމަނާވެ . ޔާ الله ގެ رسول އާއެވެ .
މާތް الله ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާފައިވާ ގޮތެއް ފަދައިން ކަލޭގެފާނު ބޭނުން ކުރައްވާ ރަނގަޅުގަ އެދޮރުގެ
ކަންތައް ކުރައްވާށެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮވާ ދަރުމަވެ ! ފައިދާ ދޮރުގެ މުދަލެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން
ކަލޭގެފާނުގެ ބަސް ބަހާ ވިދާޅުވީ ވިދާޅުވުން އަޑު އިވިއްޖެއެވެ . އަދި ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް
ފެނިވަޑައިގަންނަވަނީ ބަސް އެދޮރުގެ ބަސް ގާތް ތިމަންނަވަށް صدقة ކޮށްދެއްވުމެވެ . ދެން
أَبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ الله ގެ رسول އާ އެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަގޮތަށް ތި ކަންތައް ކުރާނަމެ
ހިފާނެވެ . ދެން (އައްސަލާމު) أَبُو طَلْحَة އެދޮރުގެ އަންހެނުން ބައްބޭބެ ގެ ދަރިކޮޅުގައި އަދި މާތް
ތިމާގެ މީހުންގެ ގާތްގައި ބަހައިގަތައި ދެއްވައިފިއެވެ .

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته

بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

މީހާގެ އަނބިންނަށާއި ، އަދި މީހާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފުރާވަރަށް ގޮސް ފައިވާ ދަރިންނަށާއި
އަދި މީހާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ، الله އަށް ކިޔަމަންވުމަށް އަމުރު
ކުރުމާއި ، އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމާއި އަދި އޭގެން ދުރުކަށް ކަންތައް
ކުރާން އެންގުން ހުރި ގޮތް ދޭކަން ނަބައިކަން ކަންތައް ކުރާން ފުރާވަރަށް އަދިބައިވަންތަކަމާއި
އަދި ނަހީ ކުރުމުގެސްލާ ކަލަށް ކުރަން އެކަމުން މަނާކުރުމާއި މައްސަލަ ކަންތައް
ތަރުހީ މީހާގެ މައިގަނޑު ބިޔަބު ވަގެންމާ ކަންތައް ތަރާ ކަން ބޮޑުން ކަންދު باب

قال اللَّه تعالى (طه 132): {وأمر أهلك بالصلاة واصطبر عليها}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނަށް ނަމާދު ކުރުމަށް أمر ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެކަމުގެ
މައްޗަށް ކެތްތެރިވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ !

وقال تعالى (التحريم 6): {يا أيها الذين آمنوا قوا أنفسكم وأهليكم ناراً}

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާއި ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ أهلވެރިން ، ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ !

298 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنه قال : أَخذ الحسنُ بنُ عليٍّ رضي اللَّه عنْهُما تَمْرةً مِنْ تَمرِ الصَّدَقةِ فَجعلهَا في فِيهِ فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كُخْ كُخْ ، إِرْمِ بهَا ، أَما علِمْتَ أَنَّا لا نأْكلُ الصَّدقةَ ،؟ » متفق عليه .

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ދާތް الله
އެރޮބިފަޅިކަރުންނަން ރުއްސުންތެރިވި علي ގެ ދަރިކަލުން حسن ގެ ފުސް (ކަދުރެއް
ކިނޑު) زكاة ގެ ކަދުރުން ކަދުރު އެއްޗެއް ނަންގަވާ އަނގަމަތީ ލެއްވިއެވެ . ފަހެ رسولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަރޭ ! އަރޭ ! (ކަޔައްކޮށްލާ)

ޖެއްސެވޭނެއެވެ. ކިޔަންވިދު ! ދޫކޮށްލާ ! ނޭނގޭތޯ ހަމަ އަހަރެމެންނަށް ހުއްދައެއްނުވާނެ (އަހަރެ
محمد ގެ ދަރިކޮޅު އަހަރުމެން ބަލައިނުގަނެ) صدقة ނުކާނެއެވެ .

وفي روايةٍ : « إنا لا تَحِلُّ لنَا الصَّدقةُ » وقوله : « كِخْ كِخْ » يُقالُ بإسْكَانِ الخَاءِ ، ويُقَالُ بكَسرِهَا مع التَّنْوِينِ وهيَ كلمةُ زَجْر للصَّبِيِّ عن المُسْتَقذَرَاتِ ، وكَانَ الحسنُ رضي اللَّه عنه صبِياً .

299 وعن أبي حفْصٍ عُمَر بن أبي سلَمَةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأَسد : ربيبِ رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : كُنْتُ غُلاماً في حجْرِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ ، فقال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « يا غُلامُ سمِّ اللَّهَ تعالى ، وكُلْ بِيمِينِكَ، وكل ممَّا يليك » فَما زَالَتْ تِلْكَ طِعْمتي بعْدُ . متفقٌ عليه .

« وتَطِيش » : تَدُورُ في نَواحِي الصَّفْحَةِ .

رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދޮށް ދަރިފުޅު (ކުޑަދަރިފުޅު) ابو حفْص (ނަމަކީ) عُمَر بن أبي سلَمةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأَسد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ކުޑަކުދިކަމުގައި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރީމެވެ . އަދި ކައިއުމުގައި ތިމަންނަ ތަށީގެ އަތަން މަތިންނަށް ނަގަމުން ކާފައިވީމެވެ . ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް (ކާން ދަސްކުރުއްވަމުން) (އަމުރު ކުރެއްވީ ކޮބާ) حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ ތިމަންނަ ދަރިފުޅާއެވެ ! (ދަރިފުޅު) ކާއިރު ބިސްމި ކިޔާށެވެ . އަދި ދަރިފުޅު ގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ތަށީގެ އަތްމަ ދަރިފުޅާ ކައިރި ފަރާތުން ކާށެވެ.(އެ صحابي ވިދާޅުވެއެވެ.)އެއަންގެވި ތަނުން ފެށިގެން ބާރުވިޔަސް އަބަދުވެސް ކަމުނުދެއެވެ.

300 وعن ابن عمَر رضي اللَّه عنهما قال : سمعت رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « كُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأِمَامُ رَاعٍ ، ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، والرَّجُلُ رَاعٍ في أَهْلِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ في بيْتِ زَوْجِهَا ومسئولة عنْ رعِيَّتِها ،

والخَادِمُ رَاعٍ في مالِ سيِّدِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فكُلُّكُمْ راعٍ ومسئولٌ عنْ رعِيتِهِ» متفقٌ عليه .

ދާތް الله އެދެބޭފުޅިކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن عمرَ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އެއްޗިއްސެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހެކެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ އިމާމު ބަލާ ބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހުންނާއިމެދު (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރެވޭނެ މީހެކެވެ.ފިރިހެނާއީ ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހެކެވެ.އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހުންނާއިމެދު އޭނާ ކުރާން ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނާ އަކީ އޭނާގެ (اهل ބައިތުން) ބަލާ ބަލަހައްޓާން ބެލެނިވެރިޔާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހުންނާއިމެދު އޭނާކުރާން ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާއީ އަނބިމީހާގެ ފިރިމީހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހެކެވެ. އަދި އަނބިމީހާގެ ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހުންނާއިމެދު އަނބިމީހާގެ އާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. خادم މީހާއީ އޭނާގެ ސާހިބު މީހާގެ މުދާ ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ އެއްޗެހާއި މެދު އޭނާއާއި ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހެކެވެ. އަދި ބަލާބަލަހައްޓަން ބެލެނިވެރިޔާ މީހުންނާއިމެދު قيا مة ދުވަހުން އެމީހަކާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

301 وعن عمرو بن شُعيْب ، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مُرُوا أَوْلادكُمْ بِالصَّلاةِ وهُمْ أَبْنَاءُ سبع سِنِين ، واضْرِبُوهمْ علَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ ، وفرِّقُوا بيْنَهُمْ في المضَاجعِ » حديثٌ حسن رواه أبو داود بِإِسنادٍ حسنٍ

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެން ވާށި عمرو بن شُعيْب އަކާގޭފާނުގެ ބައްޕަފުޅުގެ ރިވާޔަތުން އަދި އޭ ބައްޕަފުޅުގެ ކާފަފުޅުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ· رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ· ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ދަރިންނަށް

عمر ށް ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރާށެވެ . އަދި ދިހަ އަހަރު ވުމުން އެކުދިންގެ އެނދުމަތި ވަކިވަކިން ބަހައްޓާށެވެ .

302 وعن أبي ثُرِيَّةَ سَبْرَةَ بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلاةَ لِسَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُ علَيْهَا ابْنَ عشْرِ سِنِينَ » حديث حسنٌ رواه أَبو داود ، والترمِذي وقال حديث حسن .

ولَفْظُ أبي داوُد : « مرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلاَةِ إِذَا بلَغ سَبْعَ سِنِينَ » .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި أبو ثُرِيَّة سَبْرَة بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކުދިންނަށް ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދު ކުރުން ދަސްކޮށްދޭށެވެ . އަދި ދިހަ އަހަރު ފުރުމުން (ނަމާދު ނުކުރާނަމަ) އަދަބު ދޭށެވެ .

އަދި أبو داوُد ގެ نص ގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުދިން ހަތް އަހަރަށް ފުރުމުން ނަމާދު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ .

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުން ނަން ހުސް ކޮށް ހިތުމުން ކުރެވިފައިވާ وصية ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 36): {واعبدوا اللَّه ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً وبذي القربى، واليتامى، والمساكين، والجار ذي القربى، والجار الجنب، والصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

ތިޔަބައިމީހުން ، الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ ! އަދި ، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ!އަދި ، މައިންބަފައިންނަށާއި ، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، مسكين ންނަށާއި ، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި ،

ތަޖުރިބާ އަހާލި ، ވިޔަފާރިކުރުންނަށް މިވެނި ވެގެނެވެ އަވަސްކަމަށް ހަދާލާށ
ހިތާގޮވާ!

303 وعن ابنِ عمرَ وعائشةَ رضي اللّه عنهما قَالا : قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم:
« مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِيني بِالجارِ حتَّى ظَنَنتُ أَنَّهُ سيُورِّثُهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެފާނާއި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަވަށްޓެރިޔާގެ ހައްގުތަކާ ގުޅިގެން جبْرِيلُ ގެފާނު ވަރަށް ގިނަގިނައިން وصية ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ ބަދަލުވުން އަވަށްޓެރިޔާ ވާރުތަ ވެރިއަކަށް ވެދާނެހެން ވިސްނައިލެއްވުނު ހިސާބަށް ދިޔައެވެ .

304 وعن أبي ذرٍّ رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا أَبَا ذرّ إِذا طَبَختَ مَرَقةً ، فَأَكْثِرْ ماءَها ، وتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو ذرّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ ابو ذرّ އެވެ . ތިބާ ރިހަކައްކާނަމަ އޭގެ ފެންކަޑައް އިތުރު ކުރާށެވެ . އަދި ތިބާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އެއިން حصة ދޭށެވެ .

وفي رواية له عن أبي ذرّ قال : إن خليلي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَوْصَاني : « إِذا طبخْتَ مَرَقاً فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرانِكَ ، فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمعْرُوفٍ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ابو ذرّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ خليل(ލޮބުވެތި) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ ރިހަކައްކާނަމަ އޭގެ ފެންކަޑައް އިތުރު ކުރާށެވެ . ދެން އަވަށްޓެރިންގެ ހުރި ގޭބިސީ ބަލައިލުމަށްފަހު އެމީހުންނަށް ދޭށެވެ .

305 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، » قِيلَ : منْ يا رسولَ اللَّهِ ؟ قال : « الَّذي : لا يأْمنُ جارُهُ بَوَائِقَهُ،» متفق عليه.

މާތް الله ރުޟުވާންފުޅުވި ابو هريرةގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތްފުޅުވި نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . މާތްالله ގަސަމްކުރައްވައި ހުވާ ކުރައްވަންވެއެވެ . އޭނާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ . މާތް الله ގަސަމްކުރައްވައި ހުވާ ކުރައްވަންވެއެވެ . އޭނާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ .ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެއީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެއީ އޭނާގެ އަނިޔާތަކުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާމީހާއެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : « لا يَدْخُلُ الجنَّة مَنْ لا يأْمنُ جارُهُ بوَائِقهُ » .

« الْبَوائِقُ » الْغَوَائِل وَالشُّرُورُ .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އޭނާގެ އަނިޔާތަކުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާ މީހާ ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެއެވެ .

306 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا نِسَاءَ المُسلِمَاتِ لا تَحْقِرَنَّ جارَةٌ لجارتِهَا ولَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى(އަބޫ މާތް الله ރުޟުވާންފުޅުވި ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އޭ مُسلِم އަންހެނުންނޭވެ! ތިޔަކަނބަލުން ތިމާގެ އަވަށްޓެރި އެއް أخت އަނެއް أخت އަށް ދޭ ތަކެތި ކުޑަކޮށް ފުރެން ނުދެކޭށެވެ .

307 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لا يَمْنَعْ جارٌ جارَهُ أَنْ يغْرِزَ خَشَبَةً في جِدارِهِ » ثُمَّ يقُولُ أَبو هريرة : مَالي أَرَاكُمْ عنْهَا معْرِضِينَ ، واللَّهِ لأرمينَّ بها بيْنَ أَكْتَافِكُمْ . متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އަޅަމި ގާތް اللهތަޢާލާ ރުޟާވުން ދެއްވި ابوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަވަށްޓެރިޔަކު އޭނާގެ އަވަށްޓެރިޔާގެ ފާރުގައި ވަކަރު ގަނޑެއް ހަރުކުރުމުން (އެއިން އުނދަގޫ ލިބުނުކަމުގައި ވިޔަސް) އޭނާ އަވަށްޓެރިޔާ އަކަން މަނާ ނުކުރާ ހުއްޓާށެވެ .

އެއަށްފަހު ابو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ . މި ސުންނަތަކުން ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސް ދޭތީ ތިމަން ދެކެން ކިހިނެއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ ގަސަމާ الله ގަންދީ ހަލާކުރަމެވެ . މި ސުންނަތް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަރުގައި ޖަހާނަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަށިގަނޑުގައި އަޅުވާނަމެވެ.

رُوِى « خَشَبَهُ » بالإِضَافَةِ والجمْعِ ، ورُوِي « خَشبَةً » بالتَّنْوِينَ عَلَى الإِفْرَادِ . وقوله: مالي أَرَاكُمْ عنْهَا مُعْرِضِينَ : يعني عنْ هذِهِ السُّنَّةِ .

308 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، فَلا يُؤْذِ جَارَهُ ، وَمَنْ كَان يُؤْمِنُ باللَّهِ والْيَوْمِ الآخرِ ، فَلْيكرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيومِ الآخِرِ ، فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيَسْكُتْ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އަޅަމި ގާތް اللهތަޢާލާ ރުޟާވުން ދެއްވި ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . الله އާއި آخرة ދުވަހަށް ތެދުވެރިން ايمان ވާ މީހާ ފަހަ އޭނާގެ އަވަށްޓެރިޔަކަށް އުނދަގޫ ނުކުރާ ހުއްޓާށެވެ . الله އާއި آخرة ދުވަހަށް ތެދުވެރިން ايمان ވާ މީހާ ފަހަ އޭނާގެ މެހެމާނުން ކަމާލް ކުރާ ހުއްޓާށެވެ . އަދި الله އާއި آخرة ދުވަހަށް ތެދުވެރިން ايمان ވާ މީހާ ފަހަ ހެޔޮ ބަހެއް ބުނާ ހުއްޓާށެވެ . ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭނުން ހުންނާ ހުއްޓާށެވެ.

309 وعن أبي شُرَيْح الخُزاعيِّ رضي اللَّه عنه أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ والْيوْمِ الآخِرِ ، فَلْيُحسِنْ إِلى جارِهِ ، ومنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليومِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفهُ، ومنْ كانَ يؤمنُ باللَّهِ واليومِ الآخرِ فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيسْكُتْ » رواه مسلم بهذا اللفظ، وروى البخاري بعضه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو أبو شُرَيْح الخُزاعيِّ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމަކަމުން ايمان ވާ މީހާ އަވަށްޓެރިޔާއަށް احسان ތެރިވާ ހުއްޓެވެ . އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމަކަމުން ايمان ވާ މީހާ مهمان ނަށަށް ކަރާމާ ހުއްޓެވެ. އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ايمان ވާ މީހާ ހެޔޮ ބަހެއް ބުނާ ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ ހަމަހިމޭނުން ހުއްޓެވެ.

310 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قلت : يا رسول اللَّه إِنَّ لي جَارَيْنِ ، فَإِلى أَيِّهما أُهْدِي؟ قال : « إِلى أَقْربهِما مِنْك باباً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عائشة ގެ ފުޅާގެ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލަޔާ ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ . ތިމަން ކަލަޔާގެ ދެ އަވަށްޓެރިން ވެއެވެ . އަދި ތިމަން ކަލަޔާ هدية ކުރަމުންދާނީ އެދެމީހުން ކޮން މީހަކަށް ތޯއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ އެދެމީހުން ކުރެން ތިޔަ ކަލޭގެ ދޮރާއި ކައިރި މީހާއަށެވެ.

311 وعن عبدِ اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « خَيْرُ الأَصحاب عِنْدَ اللَّهِ تعالى خَيْرُهُمْ لصاحِبِهِ ، وخَيْرُ الجيران عِنْدَ اللَّه تعالى خيْرُهُمْ لجارِهِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވި عبدِ اللَّه بن عمر ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް

الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ރަނގަޅު އަމަލްތެރިންނަކީ އެބައިމީހުންގެ އަމަލްތެރިންނަން
ހިތްހެޔޮ ހިތާ މީހުންނެވެ .

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮހިތުމާއި ގާތްތިމާގެ ހެދުމާއި ބަދަލު ހުރުމާއި ކުރުމާއި އަދި
މިކަންތައްތަކުން ލިބޭ ފައިދާތައް ބަޔާން ކުރެވިގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 36): {واعبدوا اللَّه ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً، وبذي القربى، واليتامى، والمساكين، والجار ذي القربى، والجار الجنب، والصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ، اللهގެ ކަލާނގެ އަޅުކަން ކުރާށެވެ ! އަދި ، އޭނާގެ ކަލާނގެ އަޅުކަމުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ ! އަދި ، މައިންބަފައިންނަށާއި ، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، مسكينންނަށާއި ، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ކައިރި އެކުވެރިޔާ އަށާއި ، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހިތްހެޔޮ ހިތާށެވެ !

وقال تعالى (النساء 1): {واتقوا اللَّه الذي تساءلون به، والأرحام}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!

وقال تعالى (الرعد 21): {والذين يصلون ما أمر به أن يوصل} الآية.

އަދި އެއުރެންނީ ، ގުޅުވައިދޭމީހުން الله **أمر** ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ގުޅުވާ، މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (العنكبوت 8): {ووصينا الإنسان بوالديه حسناً}.

އިންސާނާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصية ކޮށް امر ކުރެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 23، 24): {وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه، وبالوالدين إحساناً، إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما فلا تقل لهما أف، ولا تنهرهما، وقل لهما قولاً كريماً، واخفض لهما جناح الذل من الرحمة، وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيراً}.

އެކަލާނގެ އަށް މެނުވީ ، ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށާއި ، މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވައި އެންގެވިއެވެ . އަދި ދެމީހުންކުރެ އެކަކު ، ނުވަތަ އެދެމީހުން ތިބާގެ ގާތުގައި ތިބެ ، މުސްކުޅިކަމާ ހަމައަށް ފޯރައިއްޖެނަމަ ، އެދެމީހުންނަށް أف ވެސް ނުބުނާށެވެ! (އެބަހީ : ނުރުހުމުގެ ކިތަންމެ ކުޑަ ބަހެއްވިޔަސް ނުބުނާށެވެ!) އަދި އެދެމީހުންނަށް ، އަޑުގަދައި ނުހަދަރާށެވެ! އަދި މާތް ބަހަކުން އެދެމީހުންނަށް ބަސްބުނާށެވެ! އަދި އޯގާތެރިކަމުގެ ގޮތުން ، ނިކަމެތިކަމުގެ ފިޔަ ، ބިމާ އެ ދެމީހުންނަށްޓަކައި ދަށްކޮށްލާށެވެ! އަދި ބުނާށެވެ! އަޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ! ކުޑަކުދިއިރު ކަމުގައި މަޔާ ބޮޑުކުރި ، އެދެމީހުން މަޔާ ބަލައި ބޮޑުކުރި ފަދައިން ، އެދެމީހުންނަށް رحمة ލައްވައިފާނދޭވެ!

وقال تعالى (لقمان 14): {ووصينا الإنسان بوالديه؛ حملته أمه وهناً على وهن، وفصاله في عامين، أن اشكر لي ولوالديك}.

އަދި އިންސާނާ އަށް، އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް (ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصية ކުރެއްވީމެވެ . އޭނާގެ މައިމީހާ ބަލިކަށިކަމުގެ މަތީގައި ، ބަލިކަށިވެ ކަމުގެ މާބޮޑު ގަޔާ އަނބު އުފުލިއެވެ . އަދި އޭނާ ކިރު ދޫކުރުން ދެއަހަރުދުވަހުން ، ފުރިހަމަވަނީއެވެ . (ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ކުރެއްވީމެވެ.) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށާއި ، ތިބާގެ މައިންބަފައިންނަށް شكر ކުރާށެވެ . އަނބުރާ رجوع ވުން ވަނީ ، ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ .

312 عن أبي عبد الرحمن عبد اللّه بن مسعود رضي اللّه عنه قال : سأَلتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَيُّ الْعملِ أَحبُّ إلى اللّهِ تَعَالى ؟ قال : « الصَّلاةُ على وقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال: «بِرُّ الْوَالِديْنِ » قلتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : «الجِهَادُ في سبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو عبد الرحمن عبد اللّه بن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން ތިމަންނަ ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ . الله އަށް އެންމެ ލޯބިވެވިކަން ބޮޑުވެގެންވާ عمل ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާ ކުރުމެވެ . ތިމަން ދެންނެވީމެވެ . ދެން ކޮން ކަމެއްހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަން ހެދުމެވެ . ތިމަން ދެންނެވީމެވެ .ދެން ކޮން ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ .

313 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَجْزِي ولَدٌ والِداً إلاَّ أَنْ يَجِدَهُ مملُوكاً ، فَيَشْتَرِيَهُ ، فَيعْتِقَهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަރިއަކަށް ހެޔޮ ކަމެއްގެ ބަދަލު ދޭކަށް އެނގޭ ބައްޕަކަށް ބަދަލުދޭ ނުކުޅެދޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ އަޅަކުކަމުގައި ހުރި ގޮތް ދެކެވިއްޖެ ނަމަ ގަނެގެން މިނިވަންކޮށް ދިނުމެވެ (އެހެންކޮށި އޭނާގެ ހިތްވަރު އާ ބަދަލު) ދެވުން بدل އަދާކުރެވެ .

314 وعنه أيضاً رضي اللّه عنه أَن رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ والْيوْمِ الآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيوم الآخِرِ ، فَلْيصلْ رَحِمَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّه وَالْيوْمِ الآخِرِ ، فلْيقُلْ خيراً أَوْ لِيَصمُتْ » متفقٌ عليه.

މިޙަދީޘް ވެސް ޞަޙާބީ (އެބަޔޭ މާތް اللهރުއްސެވުން ލިބިވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުން ވެއެވެ. ހަމަ މާތްކަލޭގެފާނު رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة އަށް ތެދުވެރިން ފަދައަކަށް އީމާންވާމީހާ ކަލެ އެމީހާގެ مهمان އަށް

ކަލޭގެ ހުއްޓެވެ . އަދި ﷲ އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމައަށް އީމާންވާމީހާ ފަހަ
އުމާގެ ގާތްތިމާގެ ކަލުގެ ގުޅުން ބަދަލު ކުރާ ހުއްޓެވެ . އަދި ﷲ އާއި آخرة އަށް
ދުވަހަށް ފުރިހަމަކަމަށް އީމާންވާމީހާ ފަހަ ހެޔޮ ވާހަކަ ދައްކާ ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ ހަޑު
ހިމޭން ހުއްޓެވެ .

315 وعنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللّه تَعَالى خَلَقَ الخلْقَ حَتَّى إذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ ، فَقَالَتْ : هذا مُقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعةِ ، قال : نَعَمْ أَمَا تَرْضينَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ ؟ قالت : بَلَى ، قال فذلكِ ، ثم قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : اقرءوا إنْ شِئتُمْ : { فهَلِ عَسَيْتمْ إن تولَّيتُم أَنْ تُفسِدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُولَئِكَ الذين لَعنَهُمُ اللَّهُ فأَصمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصارَهُمْ } [محمد : 22 ، 23] متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ހާމް اللهرَضِيَ ﷲ عنه ގޮތުގެ ابوهريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ﷲ
الله سبحانه وتعالى خلق ތަކެއް އުފެއްދެވީ ނިމުމުން އިރުއަ ކުރެއްވި ހިނދު ر حم
ތެދުވިއެވެ . ފަހެ (އެގޮތަށް) ދެންނެވިއެވެ . މިއީ އިބަރުސްކަނާރާގެ حضرةން ތިމާގެ
ކަރުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި ގޮސްވެއްޖެވެ . އޭނާރާގެ وحي
ކުރެއްވިއެވެ. އާދެ ތަނަވަސްވެއެވެ. ތިބާއަކީ ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން ބަދަލު ކަނޑާފައިވާކަން
ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحم ކުރައްވާ ބޭގަތިމުގައި އަދި ތިބާ އާއި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން
ކަނޑައިފިވާކަން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކަޑުވާ ބޭގަތުމަށް އިރާދަކުރައްވާ ، މިންވަރު
ކުރެއްވުން ތިބާ އަދިނުވި ހުއްޓެވެ؟ رحم ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . ވިދާޅުކުރެއްވިއެވެ.
އެގޮތް މިންވަރު ވަމުން ތިބާއަށްޓަކައި އިރާދަ ކުރެއްވީމެވެ . މިއަށް ފަހު رسول اللّه صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަމުގެ ހެކި ބޭނުންނަމަ الله ގެ وحي ބަސްފުޅު{
فهَلِ عَسَيْتمْ إن تولَّيتُم أَنْ تُفسِدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُولَئِكَ
الذين لَعنَهُمُ اللَّهُ فأَصمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصارَهُمْ }) آيه ގެ تلاوة ކުރިމަށް އެރުވު ހަދަމެވެ .
މިآيه ގެ މާނައަކީ:– ފަހެ އަރިހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސްދީ އެނބުރި ހިގައިފިނަމަ

ހިފަހައްޓާވެސް އެއްފަހަރިން ބިރުބަލައިގަތުން ބިރުގަދަ ފުސްފަހަރު އަދި ބިރުބަލައިގަތުމުގެ
މުތަގައިވާ މީހާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ކަނޑައިލުމުން ގޮތުގެކެން ވެ ސޫރުން ހައިރުވެ .
އެބައިމީހުންނަށް ގާތް الله ތަޢާލާ ދެއްވައިފިއެވެ . ފަހެ އެބައިމީހުން ބިޔަ ކުރައްވާފައިވެއެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންގެ ދެކޮޅު ކަނޑާލައްވާ ފަދަ ވެއެވެ .

وفي رواية للبخاري : فقال اللَّه تعالى : « منْ وَصلَكِ ، وَصلْتُهُ ، ومنْ قَطَعكِ قطعتُهُ

އަދި بخاريގެ އަރިއަން ރިވާވާކަން ވެއެވެ.ފަހެ ގޮތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.
މީބައިމީ މީހާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލުކުރުން މިހާކަން ގުޅުން ބާރަށް ލާހެކަން رحم ކުރައްވާ
ވެދެވޭމުން އިރާދަކުރައްވާ ހާލަތު ކުރައްވައިދޭމުއެވެ . އަދި މީބައިމީ މީހާގެ ކަމުގެ
ގޮތުން ކަނޑައިލުމުގެ ކަތުގެ ވެދެވޭމުން ގުޅުން ބާރަށް ލާހެކަން އިރާދަކުރައްވާ ހާލަތު
ކުރައްވައިދޭމުއެވެ.

316 وعنه رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسول اللَّه مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بحُسنِ صَحابَتِي ؟ قال : « أُمُّك » قال : ثُمَّ منْ ؟ قال: « أُمّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أُمّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أَبُوكَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ހުރި ގޮތް الله ރުޟާވެވުން ބޭނުމުގެ ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވާކަން ވެއެވެ .
ހަމަ ކަނޑައިގެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގާތަށް ބަޔަކު ވެދެވަޑައިގެން . ފަހެ އޭނާ
ދަންނަވައެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަހަރެމެންގެ ރަނގަޅު ހިތުން އެކުގައި حقّ ކަން
ބޮޑުވެގެންވާ ފަހެ ކާކުކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވާވެއެވެ. މިބަހެ މަންމައެވެ . އޭނާ ދަންނަވައެވެ
ދަންނަވައެވެ . ދެން ކާކުކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވާވެއެވެ. މިބަހެ މަންމައެވެ . އޭނާ
ދަންނަވައެވެ . ދެން ކާކުކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވާވެއެވެ. މިބަހެ މަންމައެވެ . އޭނާ
ދަންނަވައެވެ . ދެން ކާކުކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވާވެއެވެ . މިބަހެ ބައްޕައެވެ .

وفي رواية : يا رسول اللَّه مَنْ أَحَقُّ الناس بِحُسْن الصُّحْبَةِ ؟ قال : « أُمُّكَ ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثمَّ أَباكَ ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ » .

« والصَّحابة » بمعنى : الصُّحبةِ . وقوله : « ثُمَّ أباك » هكَذا هو منصوب بفعلٍ محذوفٍ، أي ثم برَّ أَباك وفي رواية : « ثُمَّ أَبُوكَ » وهذا واضِح .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮކޮށް ހިތުން حقّ ވާން ބޮޑުވެގެންވާނީ ކާކަށް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މިބާގެ މަންމަ އަށެވެ. ދެންވެސް މިބާގެ މަންމައަށެވެ.އެއަށްފަހު މިބާގެ ބައްޕައެވެ. ދެން މިބާއާއި އެންމެ ކައިރި މީސްތަކުންނަށެވެ .

317 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « رغِمَ أَنْفُ ، ثُم رغِمَ أَنْفُ ، ثُمَّ رَغِمَ أَنَف مَنْ أَدرْكَ أَبَويْهِ عِنْدَ الْكِبرِ ، أَحدُهُمَا أَوْ كِلاهُما ، فَلَمْ يدْخلِ الجَنَّةَ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ރަޟީ اللهތަޢާލާ ޢަންހު ފާޅުގެ ابوهريرة)ސަރަހައްދު ... نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވާފައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަނގޮޓިކަމާއި ނިކަމެތިކަން ހުށްޓެވެ . އަދިވެސް އަނގޮޓިކަމާއި ނިކަމެތިކަން ހުށްޓެވެ. އަދިވެސް އަނގޮޓިކަމާއި ނިކަމެތިކަން ހުށްޓެވެ. އަނގޮޓި މީހަކީ ބޮޑުވެފައި ... حال ގައި ދެމަފިޔުން ... އަނގޮޓިކަމުން خدمة ކުރުމަށް ... ދިޔައީއެވެ.

ދަންނަމެވެ. رغِمَ أَنْفُ ގެ މާނައަކީ ބިންމަތީގައި ނޭފަތް ޖެހިފައިވާ ކުއްޖެއް ވެއްޖެއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ ނިކަމެތިކަން ހުށްޓެވެ.

318 وعنه رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إِنَّ لي قَرابَةً أَصِلُهُمْ ويَقْطَعُوني ، وَأُحسِنُ إِلَيْهِمِ ويُسيئُونَ إِليَّ ، وأَحْلُمُ عنهُمْ ويَجْهلُونَ عليَّ ، فقال : « لَئِنْ كُنْت كما قُلْتَ ، فَكَأَنَّما تُسفُّهُمُ المَلَّ ، ولا يَزَالُ معكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ ما دمْتَ عَلَى ذَلكَ » رواه مسلم .

« وتسِفُّهُمْ » بضم التاءِ وكسرِ السين المهملةِ وتشديد الفاءِ . « والمَلُّ » بفتحِ الميم ، وتشديد اللامِ وهو الرَّماد الحارُّ : أَيْ كأَنَّمَا تُطْعِمُهُمْ الرَّماد الحارَّ وهُو تَشبيهٌ لما يلْحَقُهمْ مِنَ الإِثم بِما يَلْحقُ آكِلَ الرَّمادِ مِنَ الإِثمِ ، ولا شئَ على المُحْسِنِ إِلَيهِمْ ، لَكِنْ يَنَالهُمْ إِثْمٌ عَظَيمٌ بتَقْصيرهِم في حقِه ، وإِدخَالِهِمُ الأَذَى عَلَيْهِ، واللَّه أعلم .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ ވާހަކަ ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ . ޔާ الله ގެ رسول އާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް ގާތް ތިމާގެ މީހުން ވެއެވެ . ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ގުޅެމެވެ އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއާ ގުޅުން ކަނޑައެވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނަ އާއި ދުރު ގާތް ތިމާގެ ކަމުގައި ކަނޑައެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް احسان ކުރަމެވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނަށް ނުބައި ކަންތައް ކުރެއެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް ކެތް ކުރަމެވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ދެކޮޅަށް ޖާހިލު ވެއެވެ . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ ބުނި ގޮތަށް ތިބާ ވާނަމަ ތިބާ އެމީހުންނަށް ހޫނު އަޅި ކާން ދީފައިވާ ކަހަލައެވެ . އަދި ތިބާ ތިޔަ ގޮތުގައި ހުރިހާ ހިނދަކު الله ގެ حضرة ން نصر އާއި ނަސްރު ލިބޭއިރު ތިބާއާ އެކުގައި ވެއެވެ .

319 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ أَحبَّ أَنْ يُبْسَطَ له في رِزقِهِ ، ويُنْسأَ لَهُ في أَثَرِهِ ، فَلْيصِلْ رحِمهُ » متفقٌ عليه .

ومعْنى « ينسأَ لَهُ في أَثَرِه » : أَيْ : يؤخر له في أَجلهِ وعُمُرِهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތުން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ رزق ގައި ބަރަކާތް

ފެނަވެ އަދި އެމީހުންގެ عمر ގައި ބަރަކާތް ޚާއްޞަކުރެން އޮތް ދިޔާ ފަރަ ގަޑި ތިމާގެ ކަމުގެ
ގުޅުން ބަދަލު ކުރާ ހުއްޓެވެ .

320 وعنه قال : كان أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَر الأَنصار بالمَدينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وكان أَحبُّ أَمْوَالِهِ بيرْحَاءَ ، وكَانتْ مُسْتقْبلَةَ المَسْجِدِ ، وكان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يدْخُلُهَا، ويَشْرَبُ مِنْ ماءٍ فيها طيِّبٍ ، فَلَمَّا نَزَلَتْ هذهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } [آل عمران: 92] قام أَبُو طَلْحَة إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إِنَّ اللَّه تَبَارَك وتعالى يقول : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحب مالى إِلَيَّ بيَرْحَاءَ ، وإِنَّهَا صدَقَةٌ للَّهِ تعالى، أَرجُو برَّهَا وذُخْرهَا عِنْدَ اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيثُ أَرَاكَ اللَّه. فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بَخٍ ، ذلكَ مالٌ رابحٌ ، ذلكَ مالٌ رابحٌ ، وقَدْ سَمِعْتُ ما قُلتَ ، وإِنِّي أَرى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْرَبين » فقال أَبُو طَلْحة : أَفعلُ يا رسول اللَّه ، فقَسَمَهَا أَبُو طَلْحة في أَقارِبِهِ وبني عمِّهِ . متفقٌ عليه .

وَسبق بيَانُ أَلْفَاظِهِ في بابِ الإِنْفَاق مِمَّا يُحِب.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أَنس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ މާތް الله ރުއްސެވުން
ލިބިވި أَبُو طَلْحَة އަކީ مَدينَة ގެ أَنصاري ގެ ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ކަދުރު ރުއް އެންމެ ގިނަ
عدد އަށް މިލްކުވި ބޭފުޅާވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން އެ ބޭފުޅާއަށް އެންމެ ކަމުދާނޫ
އަދި ލިބިފައިވާ ބޭރުހާއު އޮތީ ބިރާ ނަމުކިޔާ ހަރު ކަދުރު ދަނޑެވެ. އެދަނޑު އޮތީ
مَسْجِدالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ . އަދި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެދަނޑަށް ވަދެ
އެތެރެވެއެވެ . އަދި އެދަނޑުގެ ފެން ރަހަމީރުކަމުން އެދަނޑުން ފެން ބޯ ހަރުމަތެ ހަދައިދެއްވައެވެ
. أَنس ގެ ބުނެ ވިދާޅުވެއެވެ . މި آيةُ (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) ބާވައިލެވުނުމާ
أَبُو طَلْحة ގެ ކުރިން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒުރަތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله وحي ކުރައްވައިފިއެވެ . { لَنْ
تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } މާނައީ : ތިޔަބައިމީހުން ގެ ލޯބިވާ އެއްޗެހިން
ތިޔަބައިމީހުން ގެ ޚަރަދުކުރުމަށް ދާނދެވުނު ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން ގެ ހެޔޮކަމާ ހުރި

ކަމުގެ ފުރިހަމަ جزاء އާއި ހަމަހަމަށް وأصل ލިބިވޭނެކަން يقين ކޮށް. (އަދި أَبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ .) އަދި ހަމަކަތަލައިގެން މިމަންސޫރު މުދަލުގެ ތެރެއިން މިމަންޒަރު ގޮތަށް އެންމެ ކަމުދާނޭ އަދި އެންމެ ލޯބިވާ ތަނަކީ މުދަލުގެ ތެރެއިން ބައިރުހާ ބިމެވެ. ބިމުން ނުކުމެ ބަރަކާތް މިމަންޒަރު ކަމުދާ ތަނަކީ އަދި ހަމަކަތަލައިގެން މިމަންޒަރު އެކަމުދާ ތަނެއް ގޮތް الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި صدقة ކޮށްލީމެވެ. މިމަން އަދާ އަދުލުގެ ކަމަށް އެކަމުގެ ثواب އާއި ހިތް ތަރުތީބަށް الله ގެ حضرة ން ލިބިވަޑައިގަންނަވާތީއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ! ތިޔަ الله ގެ ކަމުގައި ފަރާތުގައިވާ ގޮތަށް ނިމުމެއް ދެއްވާށެވެ. އެރުއްސާގެ ގޮތުގައި ނިމުން ބާރުކުރެއްވުން ނަމާ ގޮތަށް ނިންމަވާށެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަރިފުޅު ވާހަކަފުޅުދެއްކެވެ. ތަފާތު ތަންތަނެވެ! ތިޔަ ބަހަކީ މުދަލެއް ހިއްސާވެއެވެ . ހަމަކަތަލައިގެން މިމަން ތަރުކާތަކުގެތެރޭ ރަށް ރަށް ވިދާޅުވިން ވިދާޅުވުން އަޅެ އިމީއެއްހެވެ . އަދި މިމަންތަރުކާތަކުން ގާތްތިމާގެ ގުނަފަހަރަކަށް ބަށް އެކަނިވާ މިއަށް ގަނޑު ރިވެތިވާ މީސްތަކުން صدقة ކޮށްލުމެވެ . ދެން أَبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. މިމަންޒަރު ހިތުގައި މި ކަމާއި ގުޅޭ ތަނެވެ . ދެން (އައްޝެއިހު) أَبُو طَلْحَة އެތަކެއް އެކަކީ ބޭބޭފުޅުން ގެ ތަރިކައިގައި އަދި ގާތް ތިމާގެ މީސްތަކަށް ފަށުވައި ބައްސަވައި ދެއްވައިފިއެވެ .

321 وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال: أَقْبَلَ رجُلٌ إلى نَبِيِّ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فقال: أُبايعُكَ على الهِجرةِ وَالجِهَادِ أَبتَغِي الأَجرَ مِنَ اللَّه تعالى . قال: « فهَلْ مِنْ والدِيْكَ أَحدٌ حَيٌّ ؟ » قال : نعمْ بل كِلاهُما قال : « فَتَبْتَغِي الأَجْرَ مِنَ اللَّه تعالى؟» قال : نعمْ . قال : « فَارْجِعْ إِلى والدِيْكَ ، فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا . متفقٌ عليه .

وهذا لَفْظُ مسلمٍ .

ތިޔަ الله އެންމެ ލޯބިވާ ބަޔަކު ތެރޭގައި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ބޭކަލަކު ސަލާމާއި ސަލާމްލައިގެން نبي ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. الله ގެ حضرة ން ހޯދޭ اجر ލިބިގަތުމަށްޓަކައި هِجرة ކުރުމަށާއި جِهَاد ކުރުމަށް ނިކަމެތިކަމުން ކަލޭގެފާނަށް بيعة ހިފުން ބޭނުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރައްވާފައެވެ. މިބަސް މައިންބަފައިން ގެ ތެރެއިން ދުނިޔޭގައި އެބަދިރި ހުއްޓޭތޯ ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . އެދުވެރިންވެސް އެބަ ތިއްބެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައެވެ. އެހެންވެއްޖެއްނު މިބަސް މައިން ބަފައިންގެ ގާތުގައި އަސްލުކި ތިބޭތޯ . ފުރަ އެދުވެރިންނަށް ހިދުމަތް ހިތްކުރެވެ.

وفي روايةٍ لهُما : جاءَ رجلٌ فاستَأْذَنُه في الجِهَادِ فقال : « أَحيٌّ والدِاكَ ؟ قال: نَعَمْ ، قال: « ففِيهِما فَجاهِدْ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ رواية އެއްގައި ވެއެވެ . ބައެއް ކަލޭގެ އަދިން جهَاد އަށް ނިކުމެވުން ހުއްދަކަމަށް އެދުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މިބަސް މައިންބަފައިން ދުނިޔޭގައި އަބަ ދިރި ހުއްޓޭތޯ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެދުވެރިންނަށް خدمة ކުރުމުގައި جهَاد ކުރާށެވެ .

322 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لَيْسَ الْواصلِ بِالمُكافئِ ولَكِنَّ الواصِلَ الَّذي إذا قَطَعَتْ رَحِمُهُ وصلَهَا» رواه البخاري .

و « قَطعتْ » بِفَتْح القافِ وَالطَّاءِ . وَ « رَحِمُهُ » مَرْفُوعٌ .

އަދި އެ صحابى ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي އެކަލޭގެފާނު ރިވާއިން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. بدل އަށް بدل ދެއްކުންތެރިޔާ حقيقي ގާތްގުޅުން ބަދަލު ދެއްކުމެއް ނުވާނެ. ނުވަތަ ހުރިހާ حقيقي ގާތްގުޅުން ބަދަލު ދެއްކުމަކީ ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑާލިނަމަވެސް އެގުޅުން ގުޅުވައިދޭ މީހާއެވެ .

323 وعن عائشة قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الرَّحمُ مَعَلَّقَةٌ بِالعَرْشِ تَقُولُ : مَنْ وصلني وَصلَهُ اللَّه ، وَمَن قَطَعَني ، قَطَعَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި عائشة ގެފާނު ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. رحمُ

އުފެއްދެވުމުން عَرْش ކާރިސާއި އެދުވެރިވެވޭ . އަދި ދުނިޔޭގައިވެސް . ތިމާގެ ކަމުގެ ގޮތުން އުފެއްދެވި މީހަކަށް މާތް الله رحم އަށް ހޯއްދަވާނދޭވެ! އަދި ތިމާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ކަނޑާލިމީހަކަށް މާތް الله ނާޒު ހޯއްދަވާނދޭވެ !

324 وعن أُمِّ المُؤْمِنِينَ ميمُونَةَ بنْتِ الحارثِ رضي اللَّه عنها أَنَّهَا أَعتَقَتْ وليدةً ولَم تَستأْذِنِ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلَمَّا كانَ يومَها الَّذي يدورُ عَلَيْهَا فِيه ، قالت: يا رسول اللَّه إِنِّي أَعْتَقْتُ ولِيدتي ؟ قال : « أَوَ فَعلْتِ ؟ » قالت : نَعمْ قال : « أَما إِنَّكِ لو أَعْطَيتِهَا أَخوالكِ كان أَعظَمَ لأجرِكِ » متفقٌ عليه .

އިތުރު ބަޔާނުގައި އަނބިކަނބަލުން މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެން أُمِّ المُؤْمِنِينَ ميمُونَةَ بنْتِ الحارثِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެވިފައިވެއެވެ. ހަމަހަމައަށްވާ ދުވަހު އެކަމަނާ އަށް ނިސްބަތްވާ މިނިވަން ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެކަމަނާ އަށް ނިސްބަތްވާ ދުވަހު ހަމަހަމައަށްވާ رسولُ (صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم) ގެ އަރިހުން ހުށަހެޅުއްވި ސުވާލެވެ . އަދި އެކަމަނާގެ އަޅުވެރިއާ ގާތުގައި އުޅުނު ދުވަހު ހަމައެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ الله ގެ رسول އެވެ . ތިޔަކަމެއްކުރީތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . حديث ކުރައްވާ ރަސޫލާ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ދެން ހަމަހަމަކުރިތޯ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އާދޭހެވެ ! حديث ކުރައްވާ ރަސޫލާ އެކަމަނާގެ މައިބަފައިންގެ މާތް މީހަކަށް ދެއްވިނަމަ ކަމަނާގެ أجر އިތުރުވާނެ ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ .

325 وعن أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيق رضي اللَّه عنهما قالت : قَدِمتْ عليَّ أُمِّي وهِي مُشركة في عهْدِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَاسْتَفْتَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قلتُ : قَدِمتْ عَليَّ أُمِّي وَهِي راغبةٌ ، أَفأَصِلُ أُمِّي ؟ قال : « نَعمْ صلِي أُمَّكِ » متفق عليه .

وقولها : « راغِبةٌ » أَي : طَامِعةٌ عِندِي تَسْأَلُنِي شَيَئاً ، قِيلَ : كَانَت أُمُّهَا مِنْ النَّسبِ، وقِيل: مِن الرَّضاعةِ والصحيحُ الأَول .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيق ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ގާތަށް މަންމަ އައެވެ . އަދި އޭރުގައި މަންމައަކީ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވި حديبيةގެ معاهدة ގެ ދުވަސް އަހަރުގައި މުޝްރިކަކު مشرك އެކެވެ. ދެން ތިމަންނާ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން فتوى އެދުނީމެވެ. ތިމަންނާގެ ގާތަށް ތިމަންނާގެ މަންމަ އައީ اسلام دين އަށް ރުޖޫޢަވުމަށް ނޫނެވެ. ދެން ތިމަންނާ ތިމަންނާގެ މަންމަ އާއި ގުޅުން ބަދަހި ކުރަން ވީތޯ؟ އަޑުއެހީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާގެ މަންމަ އާއި ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ.

326 وعن زينب الثقفِيَّةِ امْرأَةِ عبدِ اللَّهِ بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه وعنها قالت : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَصدَّقنَ يا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ولَو مِن حُلِيِّكُنَّ » قالت: فَرجعتُ إلى عبدِ اللَّه ابنِ مسعودٍ فقلتُ له : إنَّك رجُلٌ خَفِيفُ ذَات اليَدِ وإنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قدْ أمرنا بالصدقةِ ، فأْتِه فاسأَلْهُ ، فإن كان ذلك يُجْزِئُ عنّي وَإلاَّ صرَفْتُهَا إلى غيركُمْ . فقال عبدُ اللَّهِ : بَلِ ائتيهِ أَنتِ ، فانطَلَقْتُ ، فإذا امْرأَةٌ مِن الأَنصارِ ببابِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حاجَتي حاجتُهَا ، وكان رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قد أُلقِيتْ علَيهِ المهابةُ . فَخرَج علينا بلالٌ ، فقُلنَا له : ائْتِ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَأَخْبِرْهُ أَنَّ امْرأَتَيْنِ بِالبَابَ تَسأَلانِكَ : أَتُجزِئُ الصَّدَقَةُ عنْهُمَا على أزواجِهِما وَعلى أَيتَامٍ في حُجُورِهِمَا ؟ وَلا تُخْبِرهُ منْ نَحنُ ، فَدَخل بِلالٌ علَى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَسأَلَهُ ، فقال لهُ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « من هما ؟ » قَالَ : امْرأَةٌ مِنَ الأَنصارِ وَزَيْنَبُ . فقالَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم «أَيُّ الزَّيَانِبِ هِي ؟ » قال : امرأَةُ عبدِ اللَّهِ ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لَهُمَا أَجْرَانِ : أَجْرُ القرابةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ » متفقٌ عليه

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه ابنِ مسعود ގެ އަނބިކަނބަލުން زينب الثقفِيَّة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަންހެނުންގެ جماعة ގެ ބޭބޭކަނބަލުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން صدقة

އަންހެނުން ވިޔަސް ކަލޭގެ ފިރިމީހުންނާއި ދަރިންނަށް ކޮށްދިނުމުގެ ވާހަކަ ހަދީޘް .އެދުވަހު އެފަދަ ބަޔަކަށް ދީ ވީނަމަވެސް އެއްވެސް ކަމެއް

ނެތްކަމެވެ . އަބަދުވެސް ވިދާޅުވެއްވެ . މިގޮތުގައި عبد اللهِ بن مسعود ގެ އަނބު ހިތައްއެރީމާއެވެ .

ފަހެ މިގޮތުގައި ދެއްކެވިއެވެ . ހަދީޘްގައިވާ ގޮތުން ދެ މީހުން މިބުނާ ވާހަކަ ބައްސަވާލާށެވެ . އެދި

ހަދަޔާކަމުގައިވާ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި (އަންހެނުންނަށް) صدقة ކުރުމަށް

އިރުޝާދު ދެއްވިއެވެ . ފަހެ މިއެއްބަސް ބާރުވެގެން މިގޮތުގައި މި صدقةِ ކޮށްލުމަށް

ފިރިމީހާއަށް . އަހަރެންގެ ބަދަލުގައި ވަޑައިގެން سوال ކޮށްލަވާށެވެ. ނޫންނަމަ މިގޮތުގައި

އެ صدقةِ އެހެންބަޔަކަށް ދޫކޮށްލާނަމެވެ. ފަހެ عبد اللّه ވިދާޅުވިއެވެ . ނޫނެކެވެ. ތިބާއަށް

އަމިއްލަ ގޮސް ކަލޭ ދާށެވެ. އަބަދުވެސް ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ކަލޭގެ ބޭކަލުންގެ ދޮރުމަތީ ބޭ

ކަމުގެ މިގޮތުގައި انصاری ބޭފުޅެއް ވެއިރުން އެހެންކަމަކާ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

ގެ ދޮރާށި ކައިރީގައި ހިތައްއެރީމާއެވެ . އެދި އެފަދަ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ

ވަގުތާ خلق ފާގަ ބޭރު ވަގުތާ تواضع ވެރިކަން ހުރިކަމާ ގޮތެއް އިންނެވިއެވެ . ފަހެ

މިހެންދުވަހު ގެއަށް بلال ގެފާނު ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ މިއެންމެން بلال ގެ ފާނަށް

ދެންނެވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ދެންނެވުމަށް . އެދި އަބަދުވެސް

خبر ދެއްވުމަށް . ހަދަޔާކަމުގައި ދެ އަންހެނުން ދޮރާށި ކައިރީގައި އޮތީއެވެ . އެދި

ސުވާލު އެބުނާއެވެ .އެދުވީހުން ކާރު صدقةِ ދޭއި އެދުވީހުން ފިރިންނާއި އެދި ދީހުން

ބަލާ އަލާ ތަރުބިއްޔަތު ކުރާ خرد ކާރަން ހެއްދުމަށް ދޭތޯއެވެ؟ އެދި މިއްވެސް ނުކިޔާ

ކުރެއްވީ އަބަދުވެސް ނޫނީ ސުވާލުކުރެވެ . ފަހެ بلال ގެ ފާނު رسول الله ގެ ފާނުގެ

އަރިހަށް އެބައިން ވަޑައިގަތެވެ. އެދި އަބަދުވެސް އެ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ

رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކާކު ދެމީހުން ތީއެވެ ؟

ވިދާޅުވިއެވެ. انصاری ބޭފުޅެއް އަންހެނެއް ބޭކަލަކާއި زينب އާއި

ދެބޭކަލުންނެވެ.ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ކޮންކަމެއް އާއި ސުވާލު

ކުރެއްވިއެވެ.ކޮން زينبއެއް ތީއެވެ؟ .ވިދާޅުވިއެވެ . عبد اللّه ގެ

އަނބިކަނބަލުންނެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ

ކަނބަލުންނަށް ދެފަހަރު ތިރިގެން ވެއެވެ . ގާތް މީހާގެ ކަމުގެ ދަރުމައާއި صدقةِ ކުރުމުގެ

ދަރުމައެވެ .

327 وعن أبي سُفْيان صخْر بنِ حربٍ رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويل في قصَّةِ هِرقل أَنَّ هِرقْلَ قال لأَبي سفْيان : فَماذَا يأْمُرُكُمْ بهِ ؟ يَعْني النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : قلت : يقول: « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحدَهُ ، ولا تُشْركوا بِهِ شَيْئاً ، واتْرُكُوا ما يقُولُ آباؤُكمْ ، ويأْمُرُنَا بالصَّلاةِ ، والصِّدْقِ ، والعفَافِ ، والصِّلَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو سُفْيان صخْر بنِ حرب ގެ ރިވާޔަތެން ރޫމު ކަރައިގެ هِرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން هِرقل ރަސްގެފާނު ابو سُفْيان އަށް ބުނެއްޖެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެބޭކަލާ (އެބަޔަކީ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم) އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮން ކަންތަކަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ابو سُفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު އަންގަވައެވެ . ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ . އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަ ވެރިކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ގެންގުޅުއްވި ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ނަމާދު ކުރުމަށާއި ތެދު ބުނުމަށާއި ހަޔާ ތެރިކަމާއި ތިމާގެ ތިމާގެ ގާތް ތިމާގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމަށެވެ .

328 وعن أبي ذر رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّكُم ستفْتَحُونَ أَرْضاً يُذْكَرُ فِيهَا القِيرَاطُ » .

وفي روايةٍ : « ستفْتَحُونَ مـ صرْ وهِي أَرْضٌ يُسَمَّى فِيها القِيراطُ ، فَاستَوْصُوا بِأَهْلِها خيْراً، فَإِنَّ لَهُمْ ذِمة ورحِماً » .

وفي روايةٍ : « فإِذا افْتتحْتُموها ، فَأَحْسِنُوا إِلى أَهْلِهَا ، فَإِنَّ لهُم ذِمَّةً ورحِماً» أَو قال «ذِمَّةً وصِهراً » رواه مسلم .

قال العُلَماءُ : الرَّحِمُ التي لهُمْ كَوْنُ هَاجَرَ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْهمْ .
«والصِّهْرُ»: كونُ مارِية أُمِّ إِبراهِيمَ ابنِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم منهم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު ابو ذر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ބިމެއް ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ. އެބިމުގައި قِيراطُ ނަމުގައި ކިޔުން ބޭނުން ވާނެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިޞްރު ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ. އެއީ ޤީރާޠު ނަމުގައި ކިޔުން ބޭނުން ވާ ބިމެކެވެ. ފަހެ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ހެޔޮގޮތުން ޢަމަލު ކުރާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ޒިންމާއާއި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ހުރި ބައެކެވެ. އަދި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ވެއެވެ.

329 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : لما نزلَتْ هذهِ الآيَةُ : { وَأَنْذِر عشيرتكَ الأَقربِينَ } [الشعراء : 214] دعا رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قُرَيْشًا فاجْتَمعُوا فَعَمَّ ، وخصَّ وقال: «يا بَني عبدِ شَمسٍ ، يا بني كَعْب بن لُؤَي ، أَنقِذُوا أَنفُسكُمْ مِنَ النَّار ، يَا بني مُرَّةَ بـ نِ كعْب ، أَنْقِذُوا أنفُسكُمْ مِن النَّار ، يا بني عبْدِ مَنَافٍ ، أَنْقِذُوا أَنْفُسُكُمْ مِنَ النَّار ، يا بَني هاشِمٍ أَنقِذُوا أَنْفُسكُمْ مِنَ النَّار ، يا بني عبدِ المطَّلِب أَنْقِذُوا أَنْفُسكمْ مِن النَّار ، يا فاطِمَةَ أَنْقِذي نفْسَكَ منَ النَّار ، فَإِني لا أَمْلِكُ لَكُمْ منَ اللَّه شيئاً ، غيْرَ أَنَّ لَكُمْ رحِماً سأَبلُّهَا بِبِلالِها » رواه مسلم.

قوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بِبِلالِهَا » هو بفتحِ الباءِ الثَّانيةِ وكَسرهَا « والبِلالُ » الماءُ . ومعنى الحديث : سأَصِلُهَا ، شبَّهَ قَطِيعَتَهَا بالحرارةِ تُطْفَأُ بالماءِ وهذه تُبَرَّدُ بالصِّلَةِ.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. { وَأَنْذِر عشِيرتكَ الأَقربِينَ }. މާނައީ : ކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ ގާތް ތިމާގެ قبيلة ގެ މީހުންނަށް ބިރުވެރިކުރައްވާށެވެ ! މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ޤުރައިޝް ވަންތައިގެ މީހުންނަށް ގޮވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ އެންމެން عام ވެ شامل ވާގޮތަށް ގޮވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް خاص ކޮށް ގޮވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ كَعْب بنِ لُؤَي ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ދުރު ކުރާށެވެ. އޭ مُرَّةَ بـ نِ كْعب ގެ

ޤަރީޝުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މިލްކު ކުރާށެވެ. އޭ عبْد مَنَاف ގެ ޤަރީޝުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މިލްކު ކުރާށެވެ. އޭ هاشِم ގެ ޤަރީޝުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މިލްކު ކުރާށެވެ. އޭ عبْد المطَّلِب ގެ ޤަރީޝުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މިލްކު ކުރާށެވެ. އޭ فاطِمَة އޭވެ! ކަލޭބޭފުޅާގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މިލްކު ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަކަށް ކަލޭބޭފުޅާގެ އަރިހުގައި الله ގެ حضرة ގައި އެއްވެސް ކަމެއް ކަށަވަރުކޮށްދޭކަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. ތިބާއަރިހުގައި ތިމަން ކަލޭގެފާނާ ގާތްގައިމު ރަޙިމުގެ ގުޅުން ފުއްދައިދިނުން ގޮތުގައި ނުވާނެތެވެ. އެގޮތުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެ ގުޅުން ޙައްޤުވާގޮތަށް ބަދަލުކޮށްދޭހުށީމެވެ.

330 وعن أبي عبد اللَّه عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جهاراً غيْرَ سرٍّ يقُولُ : « إِنَّ آلَ بَني فُلانٍ لَيْسُوا بأَوْلِيائي إِنَّما ولِيِّي اللَّهُ وصالحُ المؤْمِنِين، ولَكِنْ لَهُمْ رحِمٌ أَبُلُّها بِبِلالِها » متفق عليه . واللَّفظُ للبخاري .

ދެކަލުން الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޭވި ابو عبد اللَّه عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގަދަ އަޑުފުޅުން حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އަޑުފުޅުން حديث ކުރައްވަނިވިއެވެ. އޭ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ބޭބޭބެބޭ ابوطالب ގެ އާލުންނަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ވަލީއަކު އެހީތެރިން ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެހީތެރިންނަކީ الله އާއި صالح مؤمن އަޅުތަކުންނެވެ. އަދި މިކަން އޮތީ މިހެން ކަމުގައިވިޔަސް ތިބައިމީހުން ނަސްލުކަމުގެ (އެބަހީ ابوطالب ގެ އާލުންގެ ތެރެއިން އިސްލާމު ދީނަށް ވަދެވަޑައިނުގަތުމުން ނުހިނގާނެކަމުގެ) ބަދަލު ގެ ގުޅުން ވާނެއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ހުނުގަނޑު ފިނިކޮށް ދޭނޫނީ ގުޅުން ފާގަތި އިން އެގުޅުން އަދާކުރުމާއި ބަދަލު ކުރައްވަނީމެވެ.

331 وعن أبي أَيُّوب خالدِ بن زيدٍ الأنصاري رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال: يا رسولَ اللَّه أَخْبِرْني بِعملٍ يُدْخِلُني الجنَّةَ ، ويُبَاعِدني منَ النَّارِ . فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «تعبُدُ اللَّه ، ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِمِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރިޟުވާން ލެއްވި ابو أَيُّوب خالد بن زيدٍ الأنصاري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. ދެން ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމެވެ. އަދި ނަމާދު ޤާއިމް ކުރުމެވެ. އަދި ޒަކާތް ދިނުމެވެ. އަދި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމެވެ.

332 وعن سلْمان بن عامرٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمرٍ ، فَإِنَّهُ بركَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يجد تَمْراً ، فَالماءُ ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ » وقال: « الصَّدَقةُ عَلَى المِسكينِ صدقةٌ ، وعَلَى ذي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وصِلَةٌ » .

رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރިޟުވާން ލެއްވި سلْمان بن عامر ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނު ގެ ރިވާއިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ވީއްލާނަމަ ދެން ކަދުރުން ރޯދަ ވީއްލާ ހައްޤެވެ. ދެން މިކަމީ ހަމަކަށަވަރުން އޭގައި ބަރަކާތް ވެއެވެ. ދެން ކަދުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ދެން ފެނުން ރޯދަ ވީއްލާ ހައްޤެވެ . ދެން މިކަމީ ހަމަކަށަވަރުން އޭގައި ސާފުތާހިރުކަން ވެއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. مِسكِين އަކަށް صدقَة އެއްކުރުމުގެ ސަވާބު صدقة އެއްގެ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ މީހަކަށް صدقة ކުރުމުގައިވަނީ ދެ ثواب ލިބޭ ކަމެވެ . އެއީ صدقة ކުރުމުގެ ثواب އާއި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމުގެ ثواب އާއި ދެ ثواب އެވެ .

333 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كَانَتْ تَحتي امْرأَةٌ ، وكُنْتُ أُحِبُّها ، وكَانَ عُمرُ يكْرهُهَا ، فقال لي : طَلِّقْها فأبيْتُ ، فَأَتَى عَمرُ رضي اللَّه عنه النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَكر ذلكَ لَهُ ، فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « طَلِّقْهَا » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال: حديث حسن صحيح .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عمر ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނާއާ ކައިވެނި ކުރިގައި އަންހެނަކު ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ލޯބިވެއެވެ . ނަމަވެސް ބައްޕާފުޅު އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ހިތްފުޅު ނުރުހިއްސެވެ. ފަހެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލާށެވެ . ނަމަވެސް ތިމަންނަ ކަމަކު އިންކާރުކުރީމެވެ . ފަހެ ބައްޕާފުޅު ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެވި نبي ކަލޭގެފާނަށް އެކަމެއް ދަންނަވައިފިއެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު މި ވާހަކަ ނަންގަވައިފިއެވެ. ފަހެ ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެވި نبي ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލާށެވެ.

334 وعن أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَتَاهُ فقال : إِنَّ لي امْرَأَةً وإِن أُمِّي تَأْمُرُني بطَلاَقِها ؟ فقال سَمِعْتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ « الْوالدُ أَوْسطُ أَبْوابِ الجَنَّةِ ، فَإِنْ شِئْتَ فَأَضِعْ ذلِك الْبابَ ، أَوِ احفظْهُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އޭނާގެ ކައިރިއަށް އައެވެ . ފަހެ ބުންޏެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އަންބަކު އެބައިއްޖެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މަންމަ އަމުރު ކުރައްވަނީ އޭނާ ވަރިކުރުމަށެވެ. ފަހެ ޖަވާބުގައި ابو الدَّرْداء ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ . .އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މައިން ބަފައިންނަކީ ހިމެނޭ ސުވަރުގެ ދޮރުތަކުގެ އެންމެ މެދު ދޮރުކޮޅެވެ

ވަދުވެގެން ދާން ކަމަވެ . ފިޔަ އަދިވެހިންނަށް އަރިދޭގެން އަދިރުކާރު ޚިދުމަތް ދެކޭނު ނިސްބަތުވެ .
ނުވަތަ އަދިވެހިންނަށް خدمة ކުރެވެން އަދިރުކާރު ލިބިގެންނުދާނެވެ .

335 وعن البراءِ بن عازبٍ رضي اللَّه عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الخَالَةُ بِمَنْزِلَةَ الأُمِّ » رواه الترمذي : وقال حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله އަރިހަފުޅިކަމުންނަށް ރުއްސުންވެއްވި البراء بن عازب ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ . ކަނަބުގެ މާން حديث ކަށުއްވާފައިވެ.ޓޫ ތިރިމީ ބުނެފައި ވަދުއްވެ.

وفي الباب أَحاديث كِثيرة في الصحيح مشهورة ، منها حديث أَصحابِ الغارِ، وحديث جُرَيْجٍ وقَدْ سبَقَا ، وأَحاديث مشهورة في الصحيح حَذَفْتُهَا اخْتِصاراً ، وَمِنْ أَهَمِّهَا حديثُ عمْرو بن عَبسَةَ رضي اللَّه عنه الطَّوِيلُ المُشْتَمِلُ على جُمَلٍ كث يرة مِنْ قَوَاعِدِ الإِسْلامِ وآدابِهِ وَسَأَذْكُرُهُ بِتَمَامِهِ إِن شَاءَ اللَّه تعالى في بابِ الرَّجَاءِ ، قال فيه .

دَخَلْتُ عَلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمكَّةَ ، يَعْني في أَوَّل النُبُوَّةِ ، فقلتُ له : ما أَنتَ ؟ قال : «نَبِيٌّ» فقلتُ : وما نبيٌّ ؟ قال : « أَرسلَني اللَّهُ تعالى ، فقلتُ : بِأَيِّ شَيءٍ أَرْسلَك ؟ قال : «أَرْسلَني بِصلِةِ الأَرْحامِ ، وكَسْرِ الأَوثَانِ ، وأَنْ يُوحَّدَ اللَّه لا يُشركُ بِهِ شَيءٌ » وذكر تَمامَ الحديث . واللَّه أعلم .

މި باب އާއިގުޅުންހުރި مشهور حديث ތަފާތު ވަރަށް ގިނައިން صحيح بخارى ގައި އެބަހުއްޓެވެ . އެގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާ ހަދީސްތަކުގެ ތެރޭގައި ބޮޑުވެގެން ގާރާ ބޭރުވެއްސަވާ
حديث އާއި جُرَيْج ނަމަކަށް ކިޔުން بنو اسرايل ގެ އަޅުވެރިއާގެ ވާހަކަ ބަޔާން ކުރާ حديث ހިމެނެއެވެ . މި ދެ حديث އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ . އަދި مشهور އެހެން حديث ތައް ކުރުކޮށްލުމުގެ

ގޮތުން ނިޔަމަށް ދަރުމަވެރިވުމެވެ. އަދި އެގެ ތަރުޖަމާގައި މާތް الله ރަސޫލާ ބައްދަލުވި عمْرو بن عَبسَةَ

ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ މުސްލިމު ރިވާކުރެއްވި ދިގު حديث އެއް ވެއެވެ. އެގައި

އިސްލާމުގެ ދީނުގެ ގަވާއިދު ބަޔާން އަދި އެ ދީނުގެ އަދަބުތަކާއި ބާރުން ވަކިން ބަދަލުތަކާއި

ޝާމިލު ވެގެންވެއެވެ. އިރުޝާދު ކުރައްވާފައިވާ ވަރަށް އަގުހުރި އެ حديث އަންނަނީ އެއް ބޯޅު

ކަމަށްވާ باب الرَّجَاءِ (އުއްމީދު ކުރުމުގެ ބާބު) ގައި ގެނެސްދީފައިވެއެވެ. އަދި އެ

حديث ގެ ތަފްސީލުގައި ވެއެވެ. ތިމީ ބުނެދެވޭނީ. ތިމަންނަ ސުވާލުކުރިން ސުވާލެއް نبي

ކަލޭގެފާނު އެކަމަށް ނަބިއްޔަކު ފޮނުއްވި ކަލޭގެ އެކަލޭގެފާނު މިއަށް ބުނާ އަދަބުވެރިޔާ

ދޭހަވެއެވެ. ފަހު ތިމަންނަ ވިދާޅުވީއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައިސިއްޔަތެއް ކޮބާ

ހައްޔަރު ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ. ނަބީ ބޭކަލެއްވެ. ފަހު ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ނަބީ

ބޭކަލަކީ ކޮން ފޮނުވުމެއް ކަމެއް حقيقة އަލީ ކާބޮ ހައްޔަރު ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ.މާތް الله ފޮނުއްވީ

ކަލޭގެފާނު ރަސޫލަކު ދެއްވީއެވެ. ފަހު ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ރަސޫލަކު

ގެން ކޮން ފޮނުއްވުނީ ކަނުލެއް ކުރައްވަނީ ކޮއްވެ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ.ފޮނުއްވީ ކަލޭގެފާނު

ރަސޫލަކު ގެން ފޮނުއްވުނީ ކާމިލު ކަމަކުން ބޭނުން ކުރައްވާށެވެ. އަދި ބޭނުމަށް

ނަސޭހަތްތެރިވެ. އަދި الله ގެ އެކަކަށްވުރެ ބޯއިން ކުރައްވާށެއް އަދި އެކަލޭގެފާނު އިރުވޭ

އެއްކޮށް ޝަރީކު ނުކުރުމަށް ގެޒި ހައްޤުވެރިވުމެވެ.އަދި މާލު حديث މިއަދަށް ގެނެސް ބަޔާން

ކުރައްވާނެ ގޮތް ނިންމާލީއެވެ. والله اعلم (އުނދަގޫ ކަމެއްގައި މެދުވެރި ދީނުގެ ޝަރީޢަތު

ފަރުމާކުރި اللهއެވެ.) ހަދިޔާ ކަމަކަށް ބަލިވެރިކަން މިބޭފުޅާ އެކަލޭގެ ހަވާލުކުރެއްވީއެވެ.

އަދި ކަމަށް ކަމަކަށް ބޯރު މިބޭފުޅުން އެކަލޭގެ ހަވާލުކުރެއްވީއެވެ.

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި އަދި ތިމާގެ ކަރުދާސް ކަނޑުވާލުމާއި ހަރާމް ކަމަށްވާ ކަމުގެ

ބަޔާން ބަޔާންވާ باب

قال اللَّه تعالى (محمد 22، 23): {فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض، وتقطعوا أرحامكم؛ أولئك الذين لعنهم اللَّه، فأصمهم وأعمى أبصارهم}.

ފަހެ އެ ހިނދު، މިދެބައިމީހުން ފުރާގަސްވެއްޖެ، އެނބުރި ހަމައެކަނި ސަމާލު، (އިހްސާނުވެރިވުން އަދާކުރުން) މިދެބައިމީހުން ބަލަހައްޓަން ފަސްޖެހުމެއް، އަދި މިދެބައިމީހުންގެ ހިތްހަމަޖެހޭ ގޮތުގެ ކަމުގެ ގޮތުން ތިބެ ކަނޑައެޅުމެއް ގެންގުޅޭތޯ އެވެ.

وقال تعالى (الرعد 25): {والذين ينقضون عهد اللّٰه من بعد ميثاقه، ويقطعون ما أمر اللّٰه به أن يوصل، ويفسدون في الأرض، أولئك لهم اللعنة ولهم سوء الدار}.

އެބައިމީހުންނަކީ ގެ الله ޢަހުދުނަގާ ޚިޔާނާތްކުރި، އަދި، އެބައިމީހުން ބިނާކުރައްވާފައި، އަދި އެބައިމީހުންގެ ޙައްޤު ކަނޑާލައިގެން ފަސާދަ ފުރުސަތު އެބައިމީހުންނެވެ. އަދި، ބަސްމަގު ކުރިމަތިވެސް ލިބުމާ، الله، ހިއްޖުވެރިއާ އަހުލުވެ ނުރައްކާ، الله، ގޮވާލުމުގެ އަރުވާފައިވާ ކަމެއް ކައިރީ، ވަކިކުރު، ކުރު ބައްޓަން، ފާސިޤުވެރިކަމުން އޮފީހެއް އެކު ދީން، (ދުޢާ !) އެދީނުގެ އެދީނުގެ ވެއްޖެން ޢަހުދުކޮށް ހުރި ދީނުގެ !) އަދި، އެދީނުގެ (އާޚިރަތުގައި) ލިބޭނެ ގޮތުގެ ނުބައިކަން ބޮޑުވާނެ ވޭއެވެ.!

وقال تعالى (الإسراء 23، 24): {وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحساناً، إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما، فلا تقل لهما أف، ولا تنهرهما، وقل لهما قولاً كريماً، واخفض لهما جناح الذل من الرحمة، وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيراً}

އަޅާނެގެ ރަސްކަލާނގެ ގޮތީ، މިދެބައިމީހުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށް، އަދި، ކަލާނގެ ހަމަޔަކީ ބޮޑުކަމުގެ ކަލާނގެ ނިޔާކުރައްވައި، އެންމެ ގިނައިން. އަދި، މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަން ކަރަމާތް ކަލާކުރައްވާ، އެދުވަހުގެ ކާމިލު ދީނަށް ނުބެ އެދީނުގެ އަކާ ކަލާގެ ގޮތެއް ބަރު، ދުވަހެއް ކަލާ ހަމައެކު ފުރައްސަރަ އެދީނުގެ "އުފް" ވެސް ނުބުނަށެވެ.(އެބަހީ، ފުރުސަތު، ނުވެތި ހިތްވަރު ކަރުނަމަށް ކުދީވެސް ނުބުނަށެވެ.) އަދި، އެދީނުގެ ގަދަކަމަށް ނުހާދަނެވެ. އަދި، ގޮތް ރަގަނޅު ބަސް އެދީނުގެ ބުނަށެވެ.

އަގުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ، ނިކަމެތި ވުމުގެ ފުރުޞަތު ، އަދުލުއިންސާފުހިނގައި ދިޔަކަންނެތިވެ !
އަދި ދުނިޔެ ކަރުނަވެ! ހައްދުފަހަ ބޮޑުކަރުވި ރަސޫލާގެ ނިކަމެތި! ކަލޭގެ ކަމުގައި ކަށަވަރު ކަމުގައި
ވިޔަނުގާ ދުވަހު ވިޔަނުގެ ހަލާ ބަލައި ބޮޑުކަރުވެދާނެ އަދުލުއިންސާފު ހިނގައިދާ
ހައްގުނުދޭ.!

336 وعن أبي بكرةَ نُفيْع بنِ الحارثِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَلا أُنَبِّئُكمْ بأكْبَرِ الْكَبائِرِ ؟ » ثلاثاً قُلنا : بلَى يا رسولَ اللَّه : قال : « الإِشْراكُ باللَّهِ، وعُقُوقُ الْوالدِيْن » وكان مُتَّكِئاً فَجلَسَ ، فقال:«أَلا وقوْلُ الزُّورِ وشهادُة الزُّورِ » فَما زَال يكَرِّرُهَا حتَّى قُلنَا : ليْتهُ سكتْ . متفق عليه.

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެން ابو بكرةَ نُفيْع بنِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން ކަބީރަ ފާފަތަކުގެ ބޮޑު ފާފަ ތިޔަބައިމީހުނަށް ހަބަރުދޭންވީތޯ؟ މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ވީމާ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ރަސޫލާއެވެ.ސި الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله އަށް ޝަރީކު ކުރުމާއި .އަދި މައިންބަފައިންނަށް އަނިޔާކުރުމެވެ. މިހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިސްނެގި ދަންނަވައިގަނެ ތިބިގެން އަރިމަތީގައި ކަށިގަނޑެވެ.ދެން އެއްނަގާ ސީދާވެ އިށީނދެވޮޑިގެންވެ.ދެ حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ދޮގުބުނުމާ ، އަދި ދޮގުހެކިދިނުމެވެ . ދެ އެކަލޭގެފާނު މިބަސްފުޅު ނުހުއްޓައި ތަކުރާރުކުރައްވައި ހަދަމުން ދިޔައީމެވެ . އެހެންވުމުން ކަލޭގެ ބަސް ހުއްޓެވުމަށް ވިދާޅުނަމަ ހެޔޮވީހޭ ތިމަން ބުނީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު ހުއްޓަވަތިކަމަށް ކިޔާ މަސްހުރު ވުޅައެވެ.

337 وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الْكبائرُ : الإِشْراكُ بِاللَّه ، وعقُوق الْوالِديْنِ ، وقَتْلُ النَّفْسِ ، والْيمِينُ الْغَموس» رواه البخاري .

« اليمِين الْغَمُوسُ » التي يَحْلِفُهَا كَاذِباً عامِداً ، سُمِّيت غَمُوساً ، لأَنَّهَا تَغْمِسُ الحالفَ في الإِثم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި ابو عبد اللّهِ بنِ عمرو بن العاص ސަހާބީ ސަހާބީވޮޑިގެންވި نبي ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑުފާފަތަކުގެ ތެރެއިން އެއްގޮތް ނުބައިކަން ބޮޑުވާނީ الله އަށް شريك ކުރުމާއި، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި ، حق އަކާއި ނުލާ ނަފްސު އެއް ގަތުލު ކުރުމާއި އަދި ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ .

338 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مِنَ الْكبائرِ شتْمُ الرَّجلِ والِدَيْهِ ،» قالوا : يا رسولَ اللَّه وهَلْ يشْتُمُ الرَّجُلُ والِديْهِ ؟، قا ل : « نَعمْ ، يَسُبُّ أَبا الرَّجُلِ، فيسُبُّ أَباه ، ويسُبُّ أُمَّهُ ، فَيسُبُّ أُمَّهُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص) ގެ ރިވާއިން ދަލީލުގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން މީހަކު މައިންބަފައިންނަށް އަޑުގަދަކޮށް ބޮޑު ފާފަތަކުގެ ބޮޑު ފާފައެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ދެކެވިގެން ދާނީ ބުނެވިއްޖެއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މީހަކު އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް އަޑުގަދަކޮށް ހަދައިފާނެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އާއެކެވެ. އެހެން މީހަކުގެ ބައްޕަ އަޅާ ދެއްކުމުން އެހެންނަކަށް ބައްޕަ ދެއްކުމެވެ ، އެހެން މީހަކުގެ ބައްޕައަށް ދެއްކުމުން އަނެކާ އޭނާގެ މަންމަ އަށް ދައްކައެވެ . އަދި އެހެން މީހަކުގެ މަންމަ އަޅާ ދެއްކުމުން އޭނާގެ މަންމަ ދައްކައެވެ ، އެހެން މީހާގެ މަންމައަށް ދެއްކުމުން އޭނާ ދައްކައެވެ .

وفي روايـةٍ : « إنَّ مِنْ أَكْبرِ الكبائرِ أَنْ يلْعنَ الرَّجُلُ والدَيْهِ ، » قيل : يا رسـ ول اللَّهِ كيْفَ يلْعنُ الرجُلُ والِديْهِ ؟، قال : « يسُبُّ أَبا الرَّجُل ، فَيسُبُّ أَبَاهُ ، ويَسبُّ أُمَّه ، فيسُبُّ أُمَّهُ».

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން تكليف ލިބިގެންވާ މީހާ އެހެން މައިންބަފައިންނަށް لعن ކުރުން ވަނީ އެންމެ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. ދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މީހަކު އެހެން މައިންބަފައިންނަށް لعن ކުރަނީ ކިހިނެއްތޯ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން މީހަކުގެ ބައްޕަ އަޅާ ދެއްކުމުން އެކަކު އެހެން ދައްކައެވެ . އަދި އެހެން މީހާގެ މަންމައަށް ދެއްކުމުން ބައްޕައަށް ދައްކައެވެ . އަދި

އޭނާ ދީނެއްގެ ކަންކަމާއި ހިމާޔަތް އާރުވާދަން ގޯތުގެވެ. ދިރި ހުއްޓާ އޭގެ ބަދަލުގައި
އޭނާގެ ކަންކަމާއި ހިމާޔަތް އާރުވާދަން ގޯތުގެވެ.

339 وعن أبي محمد جُبيْرِ بن مُطعِمٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ قَاطِعٌ » قال سفيان في روايته : يعْني : قاطِع رحِم . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو محمد جُبيْرِ بنِ مُطعِم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައެވެ. ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާ ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެއެވެ . سفيان ގެ ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . އޭގެ މާނައީ ރަޙިމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާއެވެ .

340 وعن أبي عِيسى المُغِيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ اللَّهُ تعالى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الأُمهَاتِ ، ومنْعاً وهات ، ووأْدَ البنَاتِ ، وكَرِهَ لكُمْ قِيل وقالَ ، وكثرة السؤَالِ ، وإِضَاعة المالِ » متفقٌ عليه

قولُهُ : « منعاً » معنَاهُ : منعُ ما وجَبَ عَلَيْهِ وَ « هَاتِ » : طَلَبُ مَا لَيسَ لَهُ و « وأْدَ البنَاتِ» معْناه : دَفْنُهنَّ في الحيَاةِ ، وَ « قِيلَ وقَالَ » مَعْنَاهُ : الحدِيث بِكُلِّ مَا يَسمعُهُ ، فيقُولُ: قيلَ كذَا ، وقَالَ فُلانٌ كذَا مِمَّا لا يَعلَمُ صِحَّتَهُ ، ولا يَظُنُّهَا ، وكفَى بالمرْءِ كذِباً أَنْ يُحَدِّث بِكُلِّ ما سَمِعَ . و « إِضَاعَةُ المال » : تبذيره وصرفُهُ في غَيْرِ الوُجُوهِ المأْذُون فيهَا مِنْ مَقَاصِدِ الآخرةِ والدُّنيا ، وتَرْكُ حِفْظِهِ مع إمكَانِ الحفْظِ . و « كثرةُ السُّؤَالِ » الإلحاحُ فِيمَا لا حاجةَ إِلَيْه .+++++

وفي الباب أَحاديثُ سبقَتْ في البابِ قبله كَحَدِيثَ « وأَقْطعُ مَنْ قَطَعَكِ » وحديث « مَن قطَعَني قَطَعهُ اللَّه » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو عِيسى المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭމެންނަށް މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުން ހަރާމް ކުރައްވާފައެވެ. އަދި

ޖިހާބައިރީންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ އިހުރުންގެ ހައްގުތަކާއި ކަންތައްތަކުން ހަރާމް
ވެގެން ވެއެވެ . އަދި ޖިހާބައިރީންގެ މައްޗަށް އިހުރުންނުން ދުރުވާ އެއްގޮތަށް ނުދީ
ހިފުމައިތީން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ .އަދި އަހަރެން ހިތުން ދެއް ނުހައްގުން ދެކިގެން ހަރާމް
ވެގެން ވެއެވެ . އަދި އެހެރުން ކަލުން ދޭނެކަމުން ވެރިޔާތާ ވެރިކަން ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ . އަދި
"ބަންގި" ، "ބަދުވިން" ފަދަ ހަވާލާދީ ވަރަށް ދަތިތަކުން މަސްތުވާ ވެގެން ވެއެވެ. އަދި
ސަވާން ޖަހަން ދިސަހަވުން މަސްތުވާ ވެގެން ވެއެވެ . އަދި ޖެހު ބުރުހާ ހަރުން ހަރާމް
ވެގެން ވެއެވެ .

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمة ތެރިންނަށާއި ، ދަރިފުރިން އަނބު އަކަކަރުގެ ގާތް ތިމާގެ
މީހުންނާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮކަން ހިތުން އެދިވޭނާ މީހުންނަށް ހެޔޮކަން
ހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

241 عن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إن أَبرَّ البرِّ أَنْ يصلِ الرَّجُلُ وُدَّ أَبِيهِ » .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި ابن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހެޔޮކަން
ހިތުމުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވީ މީހާ އޭނާގެ ބަފައިންގެ އެކުވެރިންނަށް
ހެޔޮކޮށް ހިތުމެވެ .

342 وعن عبدِ اللَّهِ بن دينارٍ عن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رجُلاً مِنَ الأَعْرابِ لقِيهُ بِطرِيق مكَّة ، فَسلَّم عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّه بْنُ عُمرَ ، وحملهُ على حمارٍ كَانَ يرْكَبُهُ، وأَعْطَاهُ عِمامةً كانتْ على رأْسِهِ ، قال ابنُ دِينَارٍ : فقُلْنا لـهُ : أَصلَحكَ اللَّه إِنَّهمْ الأَعْرابُ وهُمْ يرْضَوْنَ بِاليسِيرِ . فقال عبدُ اللَّه بنُ عمر: إِنَّ هذا كَان ودّاً لِعُمَرَ بن الخطاب رضي اللَّه

عنه ، وإنِّي سمِعْتُ رسول اللّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: « إِنَّ أَبرَّ البرِّ صِلةُ الرَّجُلِ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ ».

ދާތް الله ތާބިޢީންގެ ތެރެއިން ابو عبد اللّهِ بن دينارٍ ، ދާތް الله އަރިހުގައި ކިޔަވައިދެއްވި ތާބިޢީންގެ ތެރެއިން عبد اللّه بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަދީޘްގެ މާނައަކީ: عرب ންގެ ބައެއް ރިވާ ކުރެއްވި عبد اللّه بن عمر އާއި މަގުމަތީގައި ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ عبد اللّه بن عمر އެކަމަނާއަށް ސަލާމް ދެއްވައި، އޭނާ ތިބެ އުޅުއްވި ޙިމާރަށް އިސްނަގުއްވައި، އޭނާގެ ބޮލުގައި އޮޅުއްވި ބޮޑު ސަރައެއް ހަދިޔާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަލާމްގެ ކަމުގައި ބަދަލު ކަންތައްތައް ކަމުގައި ދެއްވީ ބޮޑު ހަދިޔާއެއް ކަމުގައި އެކަން ފާޅުކުރެއްވިއެވެ. عبد اللّهِ بن دينار ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވި عبد اللّه بن عمر އަށް ދުޢާކުރައްވައެވެ. (ދާތް الله މިކަމަށް އިތުރު ހެޔޮކަމުގެ ތަނަށް توفيق ދެއްވާށިއެވެ .) ހަދީޘްގެ މާނައަކީ: ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ދީނީ ގޮތުން ބޮޑުކަމުގެ ދުޢާ ބަހައްޓާނަމެވެ. ފަހެ عبد اللّه بن عمر ވިދާޅުވިއެވެ. ހަދީޘްގައި ރިވާކުރާ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނީ ވާގޮތް އެޖެހިގެންވެ. ހަދީޘްގައި ރިވާކުރާ ޙަދީޘް ފިޔަވައި ބައެއް ކަހަލަ ބައްޔަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުރިހާ ތަނެއްގައި ބަލާ ބައިވަރު ތަންތަނުން ޙަދީޘް ހިތް ހިފާށެވެ.

وفي روايةٍ عن ابن دينار عن ابن عُمَر أَنَّهُ كَانَ إذا خرج إلى مَكَّةَ كَانَ لَهُ حِمارٌ يَتَرَوَّحُ عليهِ إذا ملَّ رُكُوب الرَّاحِلَةِ ، وعِمامةٌ يشدُّ بها رأسهُ ، فَبيْنَا هُو يومْا على ذلكَ الحِمَارِ إذْ مَرَّ بِهِ أَعْرابيٌّ ، فقال : أَلَسْتَ فُلانَ بْنَ فُلانٍ ؟ قال : بلَى : فَأَعْطَاهُ الحِمَارَ ، فقال : ارْكَبْ هذا ، وأَعْطاهُ العِمامةَ وقال : اشْدُدْ بِهَا رأْسَكَ ، فقال لَهُ بَعْضُ أَصْحابِهِ : غَفَرَ اللّه لَكَ ، أَعْطَيْتَ هذَا الأَعْرابِيِّ حِماراً كُنْتَ تَروَّحُ عليْهِ ، وعِمامَةً كُنْتَ تَشُدُّ بِهَا رأْسَكَ؟ فقال : إِنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُقولُ : « إِنْ مِنْ أَبَرِّ البِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ بَعْد أَنْ يُولِّيَ» وإِنَّ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقاً لِعُمر رضي اللَّه عنه ، روى هذِهِ الرِّواياتِ كُلَّهَا مسلم .

عبد اللّٰهِ بن دينارٍ ، عبد اللّٰه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. عبد اللّٰه بن عمر
އެއްދުވަހަކު މައްކާއަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ނިކުމެ ވަޑައިގެން އިރު ޖަމަލުގެ ސަވާރީން ވަރުބަލިވާން
ފުދުމުންދާއިރު ހިމާރެއް ގެންދެވެއެވެ.އަދި ބޮ ނިވާކުރައްވަމުންދިޔަ ފަގުޑިއެއް ގެންދެވެއެވެ
.މުދަލެއް މަތީގައި އެއްދުވަހަކު އެ ހިމާރު މަތީގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް
ޢަރަބިންގެ މީހަކާ ބައްދަލު ވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާއީ މިވެނި މީހެއްގެ ދަރި މިވެނި
މީހާ ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ޖަވާބު ދިނެވެ . އާނއެވެ . ފަހެ އޭނާއަށް عبد اللّٰه بن عمر
އަންގަވައި އެ ހިމާރު ދެއްވައިފިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއަށް ސަވާރުވެ ވަރާވެ .އަދި ފަގުޑި
ނަގައިގެން ދެއްވައިފިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއަށް ބޮލުގެ ބޭނުންކުރާށެވެ. ފަހެ عبد اللّٰه
بن عمر، އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައެއް އަޞްޙާބުންނާ ދެންނެވިއެވެ . (މާތް الله ތިޔަކަލޭފާނަށް ފަހި
ފުއްސަވައިދެއްވާށި .) ތިޔަކަލޭފާނު މިޢަރަބިންގެ މީހާއަށް ވަރަށްބޮޑު ފުއްދުމެއްދިނީ
ސަވާރު ވުމަށް ބޭނުންކުރާ ހިމާރު ދެއްވައިފިއެވެ . އަދި ތިޔަކަލޭފާނު ބޮލަށް ނިވާކުރައްވަމުން
ބޭނުންކުރާ ފަގުޑި ވެސް އޭނާއަށް ދެއްވައިފިއެވެ. ފަހެ
(ޖަވާބުގައި) ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިއަށް
އަޑުއެހީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމުގެ ތެރޭގައި އެންމެ މާތްކަމަކީ ފިރިހެނަކު މަރުވުމަށްފަހު
ބައްޕަގެ ރަޙްމަތްތެރިންނަށް ހެޔޮ ބަހައްޓައި ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ރަޙްމަތްތެރިކަމާ
ހަމައެވެ . އަދި (ދެންނެވީވެ .) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ ބައްޕަ އާއި މިވެންނަށް ބައްޕަގެ
ރަޙްމަތްތެރިއެކެވެ .

343 وعن أبي أُسَيْد بضم الهمزة وفتح السين مالكِ بنِ ربيعَةَ السَّاعِدِيِّ رضي اللّٰه عنه قال : بَيْنا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذ جاءَهُ رجُلٌ مِنْ بني سَلَمة فقالَ : يارسولَ اللّٰه هَلْ بقى مِن برِّ أَبويَّ شيءٌ أَبرُّهُمَا بِهِ بَعدَ مَوْتِهِمَا ؟ فقال : « نَعَمْ ، الصَّلاَةَ عليْهِمَا ، والاستِغْفَارُ لَهُما ، وإِنْفاذُ عَهْدِهِما ، وصِلَةُ الرَّحِمِ التي لا تُوصَلُ إلاَّ بِهِمَا ، وإِكْرَامُ صَدِيقهما » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި ابوأُسَيْد مالكِ بنِ ربيعَةَ السَّاعِدِيِّ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެ ތިބީމު ވަގުތެއްގައި بني سلمة ވަންނަހެއްގެ މީހަކު އައިސް ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަމެއް ހެދުމަށް ބާކީ ހުރި ކަމެއް އެބައޮތްތޯ؟ އެ ދެމީހުން މަރުވުމަށްފަހު އެއްޗެއް ؟ ހަމަ حديث ކޮށްދިނުމެވެ. އާނއެކެވެ. އެ ދެމީހުންނަށް ހެޔޮ ދުޢާ ކުރުމެވެ. އަދި އެ ދެމީހުންނަށް استِغْفَار ދެންނެވުމެވެ. އަދި އެ ދެމީހުން ނިޔާވުމަށްފަހު އެ ދެމީހުންގެ عَهْد ތަން ފުއްދުމެވެ . އަދި އެ ދެމީހުންގެ ސަބަބުން ގުޅިފައިވާ ގާތްތިމާގެ މީހުން ބަދަލު ކުރުމެވެ . އަދި އެ ދެމީހުންގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ޙާޖަ ހިތުމެވެ .

344 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : ما غِرْتُ على أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَا غِرْتُ على خديجةَ رضي اللَّه عنها . ومَا رَأَيْتُهَا قَطُّ ، ولَكنْ كَانَ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ، ورُبَّما ذَبح الشَّاةَ ، ثُمَّ يُقَطِّعُهَا أَعْضاء ، ثُمَّ يَبْعثُهَا في صدائق خدِيجَةَ ، فَرُبَّما قلتُ لَهُ : كَأَنْ لَمْ يكُنْ في الدُّنْيَا إِلاَّ خديجةُ ، فيقولُ : « إِنَّها كَانتْ وكَانَتْ وكَانَ لي مِنْهَا ولَدٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި عائشة ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަޅަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަނބިކަނބަލުން ގެ ތެރެއިން خديجة ގެފާނު ދެކެ ހިތްވަރު ކަމަށް ބޮޑު ވަރަކަށް ހިތްވަރު ވަރުގެ ކަމަކަށް ހިތްވަރު ބޮޑުނުވެއެވެ . އަދި ހިތްވަރު ކަމަކަށް ދެކިވަޑައިގެން ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް ނަބިއްޔާ ގިނަގިނައިން ހަނދާން ކުރައްވަމުން ހިނގަވާ ގޮތަށް އެ ހިނގަވައެވެ . ބައެއް ފަހަރު ބަކަރި ذبح ކުރައްވައެވެ . ދެން އެ ބަކަރި ބައިބައި ގަނޑަށް ކަނޑަވައެވެ . ދެން އެ ކަނޑަވައި خديجةَ ގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފޮނުއްވައެވެ . ފަހަރެއްގައި ބަހެއް ދައްކަވައި ފޮނުއްވައެވެ . ހިތަސް خديجةَ ގެފާނުގެ އިތުރުން ދުނިޔޭގައި ނަމެއްނެތް ހެންނެވެ . ދެން ނަބިއްޔާ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަކަމަނާގެ ފުދުން ޖިލަންނަހަން ކިޔަނި ކިޔަނި ފެއިދާލައި ވަކި
ފޮނުވައެވެ . އަދި އަކަމަނާގެ ފުދުން ޖިލަން ކަލޭގެފާނުންވަނީ ދަރިން ފޮނުވައެވެ.

وفي روايةٍ وإنْ كَانَ لَيذبحُ الشَّاةَ ، فَيُهْدِي في خَلائِلِهَا مِنْهَا مَا يسَعُهُنَّ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަދި އަކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިނަމަ ފުދަ
އެއިން ދުވަން މިންވަރަކަށް އަކަމަނާގެ (އަހަރި خديجةَ ގެ ފާނުގެ) ރަހުމަތްތެރިންނަށް
ދެއްވައެވެ.

وفي روايةٍ كَانَ إِذَا ذَبحَ الشَّاةَ يَقُولُ : « أَرْسِلُوا بِهَا إِلى أَصْدِقَاءِ خَدِيجةَ » .

އަދި އެހެން ރިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަދި އަކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިނަމަ
حديث ކުރައްވައެވެ. އެއިން خديجةَ ގެ ފާނުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ފޮނުވާށެވެ .

وفي روايةٍ قالت : اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بنتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خديجة ، فَارْتَاحَ لِذَلِكَ فقالَ : « اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خويْلِدٍ » .

قوْلُهَا : « فَارتَاحَ » هو بِالحاءِ ، وفي الجمْعِ بين الصحيحين لِلْحُمَيْدِي : « فَارْتَاعَ » بِالعينِ ومعناه : اهْتَمَّ بِهِ .

އަދި އަބަކަލޭފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) خديجةَ ގެ
ފާނުންގެ ދައްތާ ފުޅާ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِد ، رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް
އައުމަށް އިޒުނަ އަޑު އަދި ގޮވާލެއްވިއެވެ . އޭރުގައި ހިތަވަޒީގަންފާދި رسول اللَّه صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خديجةَ ގެ ފާނުން އިޒުނަ ހޯދުއް އަޑު ހަނދާން ވެވަޖޫހިގަތެވެ . ފަހު
އަކަލާގެ މަސްކުން އަކަލޭގެފާނުގެ އެފާވެރިކަން ހިތްޖެހުން ހިތްވަޒާގަތެވެ . އަދި حديث
ކުރައްވައިފެވެ·اللهم ހައްދުވަހި ތަބާރައްކު ރަސޫލާއާ! މިއީ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِد ކަމަށް يقين
އެވެ . ފަހު އަކަމަނާއަށް احترام ކުރެއްވިއެވެ .

345 وعن أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : خَرجْتُ معَ جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ رضي اللَّه عنه في سفَرٍ، فَكَانَ يَخْدُمُني فقلتُ لَهُ: لا تَفْعلْ، فقال : إِنِّي قَدْ رأَيـ ْتُ الأَنْصارَ تَصنْعُ برسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً آلَيْتُ عَلى نفْسي أَنْ لا أَصْحبَ أَحداً مِنْهُمْ إِلاَّ خَدمْتُهُ متفقٌ عليه.

ރަޟިﷲ ޢަންހުސޮން ޚާދިމު ابو أنس بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ އާއި އެކު ދަތުރުކުރައްވައި ހިނގައްވީމެވެ. ދެން އެދަތުރުކުރައްވައި އޭނާ ތިމަންނަށް خدمة ކުރައްވަން ފެއްޓެވީއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އޭނާއަށް ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަށް خدمة ނުކުރައްވާށެވެ. ދެން އޭނާ ވިދާޅުވީ ދެކެފީމެވެ. ތަފާތަކުރައްވައި أنصارى ބޭކަލުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް خدمة ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ދެކެފީމެވެ. ރަޟިﷲ ޢަންހު ހުވާ ކުރީމެވެ. އޭނާ އެއްވެސް ބޭކަލަކު ތިމަންނައާ ބައްދަލުވެއްޖެ ތިމަންނަ އޭނާއަކަށް خدمة ނުކޮށް ދޫ ނުކުރާނަމެވެ.

باب إكرام أهل بيت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وبيان فضلهم

رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ أهل بيت ންނަށް ކަރާމާތްކުރުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ ފަޟްލު ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 33): {إنما يريد اللَّه ليذهب عنكم الرجس أهل ال أهل بيت ، ويطهركم تطهيراً}.

އޭ أهل بيتންނޭވެ! الله އިރާދަކުރައްވަނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ނަޖިސް ދުރުކުރައްވައި، ތިޔަބައިމީހުން طاهر ކުރައްވައި طاهر ކުރެއްވުމެވެ.

وقال تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر اللَّه فإنها من تقوى القلوب}.

(ކަންތުރުކަމީ) އެއީއެވެ. އަދި الله ގެ شعائر ތަކަށް (އެބަހީ : هدى ކަތިލުމާއި

،أضحية ކަތިލުމާއި ، حج ގެ عمل ތަކާއި ، އެނޫންވެސް دينى أمر ތަކަށް)

މާތްކުރިއްވުމާ (ތަންނާނުކުރެވޭ!)ފަދަ ، އަދަބުތަކާއެކުގައި ، ހިތްތަކުގެ تقوىތެރިކަމުގެ ތެރެއިން

ނެވެ .

346 – وعن يزيد بن حيان قال: انطلقت أنا وحصين بن سبرة وعمر بن مسلم إلى زيد بن أرقم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمُ. فلما جلسنا إليه قال له حصين: لقد لقيت يا زيد خيراً كثيراً: رأيت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وسمعت حديثه، وغزوت معه، وصليت خلفه؛ لقد لقيت يا زيد خيراً كثيراً. حدثنا يا زيد ما سمعت من رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم. قال: يا ابن أخي والله لقد كبرت سني، وقدم عهدي، ونسيت بعض الذي كنت أعي من رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم، فما حدثتكم فاقبلوا، وما لا فلا تكلفونيه، ثم قال: قام رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم يوماً فينا خطيباً بماء يدعى خماً بين مكة والمدينة، فحمد اللَّه وأثنى عليه، ووعظ وذكر ثم قال: "أما بعد، ألا أيها الناس فإنما أنا بشر يوشك أن يأتي رسول ربي فأجيب، وأنا تارك فيكم ثقلين: أولهما كتاب اللَّه، فيه الهدى والنور، فخذوا بكتاب اللَّه واستمسكوا به" فحث على كتاب اللَّه ورغب فيه. ثم قال: "وأهل بيتي، أذكركم اللَّه في أهل بيتي، أذكركم اللَّه في أهل بيتي" فقال له حصين: ومن أهل بيته يا زيد، أليس نساؤه من أهل بيته؟ قال: نساؤه من أهل بيته، ولكن أهل بيته من حرم الصدقة بعده. قال: ومن هم؟ قال: هم آل علي، وآل عقيل، وآل جعفر وآل عباس. قال: كل هؤلاء حرم الصدقة؟ قال: نعم. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وفي رواية: "ألا وإني تارك فيكم ثقلين: أحدهما كتاب اللَّه، هو حبل اللَّه، من اتبعه كان على الهدى ومن تركه كان على ضلالة"

މާތް الله ރުއްސުންވުމެވި ابو يزيد بن حيان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާއި حصين بن سبرة އާއި عمر بن مسلم އެކުގައި ނިކުމެގެން ގޮސް މާތް الله ރުއްސުންވުމެވި زيد بن أرقم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމެން އެކަލޭގެ ގާތުގައި އިށީނީ މިހުން އެކަލޭގެ ގާތު حصين ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ زيد އެވެ! ތިބާއަށް ގިނަ ހެޔޮކަމެއް ލިބި އެން ވެއްޖެ

ވަރަށް ގިނަ ރަނގަޅު ގޮތްތައް މުދަލުގައި ވެފައެވެ. ނަބިއްޔާ ވަނީ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
ފާނަށްވުރެ ވެއެވެ . އަދި އަހުލުބައިތުންގެ حديث ބުނާ އަޅު ވިދާޅުވެއެވެ . އަދި ނަބިއްޔާ
އަހުލުބައިތުންގެ އަދުރުގައި ހަނދާންކޮށް ދެކެވޭގޮތް ބައިވެރި ވެއެވެ . އަދި ނަބީ ވަނީ އަހުލުބައިތުންގެ
ފަހަތުގައި ސަމާލުކަމެއް ދެއްވާފައެވެ. އާ زيد އާ . ހަމަވަރަކަށް ނަބިއްޔާ ވަރަށް ގިނަ
ހަރަކާތް ކުރެއްވިއެވެ .އާ زيد އާ . ނަބިއްޔާ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ ފަރާތުން
ޙަދީޘެއް އެއްކޮށް ނަބީންނަށްވުރެ ބޮޑުކަމެއްވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. އާ ނަބިއްޔާގެ أخ އާ ގެ
ދަރިކަލުންނެވެ . މާތް الله ގެ ރަސޫލުން ބޮޑުވެ . ހަމަވަރަކަށް ނަބިއްޔާގެ އެއްޗި މަގު
ބައްޕައެވެ . އަދި ވަގުތު ކަރީބުވެއްޖެއެވެ . އަދި ނަބިއްޔާ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
އަރިހުން ހިތް ދުރުކުރި ބައެއް ވަކި ހަނދާން ނުވިއްޖެއެވެ .ވީމާ ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިކަމުގައި
އެއްވާ ދަރިކަލުން ކަންތައްތައް ހުއްޓުވައެވެ ؟ ފަހު މިހާ حقيقة ކަމަށް قبول ކުރު ނަބިއްޔާއަށް
ކަލާނގެކަން ދެއްވާނީ ކަންކަމުން އިޙްސާން އުނދަގޫ ނުކުރާނެވެ . ދެން އެއްޗެހި
ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم މައްކާއާއި މަދީނާގެ ދެމެދުގައި އޮތް
خماً ކިޔާ ފެންވެރިއެއް ހުންނަތަނެއްގައި ކާރިސައި ހުންނަވައި ގެން ނަބިއްޔާއި مخاطب ކުރު
ބަސްފުޅުތައް އިއްވަވައެވެ . ފަހު الله އަށް ހަމްދުއި ثناء ދަންނަވައި އަދި الله އަށް تقوى
ވެރިވުމަށް وصية ކުރައްވަވައެވެ .ދެން އެއަށް ފަހު حديث ކުރައްވަވައެވެ. ދަންނާށެވެ . އާ
މީސްތަކުންނޭވެ . ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ އިންސާނެއްމެވެ .ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ
ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ގެ ރަސޫލާ (އެބަހީ ملك الموت) ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ
ބައްދަލުކުރަށް ވަޑައިގަތުން يقين އެވެ . ފަހު ملك الموت ވަޑައިގެންނެވުން ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ އެކަމަށް
އިޖާބަ ދެއްވާނެއެވެ . (އެބަހީ މަރުވުން اختيار ކުރައްވާނެއެވެ.) ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ
ނިޔާވަތުވެ ދިޔުމުން މައްޗަށް ބޮޑު ވަގުތު ދެއްކެވި ދެކަމެއް ދޫކުރައްވާނެއެވެ . އެއީ ވަރުގަދަ އެކަލޭގެ
الله ގެ ފޮތެވެ . ފޮތުގައި ވަނީ ހިދާޔަތާއި ނޫރެވެ . ފަހު الله ގެ
ފޮތުގެ ގާތުގައި ކުރަށްވާ. އަދި އެގޮތަށް ދެމިތިބެ . ފަހު މިގޮތުގެ މަތީން الله ގެ ފޮތަށް
شوق ވެރިކަން އުފެއްދެވެ .ދެން حديث ކުރައްވާށެވެ. އަދި ދެވަނަ އެއްކަމަކީ ނަބިއްޔާ
ކަލާނގެ أهل بيت ންނެވެ . ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ أهل بيت ންނާ ގުޅޭގޮތުން ހިތުގައި
މާތް الله ހަނދާން ކުރުމަށް ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ ހަނދުވަރު އަރުވަމެވެ . ނަބިއްޔާ ކަލާނގެ أهل بيت

ނަސޭހަތް ހެދުމަށް ހިތުގައި ގޮވާ الله ހަނދާންކޮށް ދެއްވުމަށް ހަރުދަނާކޮށް އަންގަވައެވެ.
ފަހެ حصين އަސްއަލު ކުރެއްވިއެވެ . އޭ زيد އެވެ . އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل بيت ނަކީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެކަލޭގެފާނުންގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل بيتން ގެ ތެރެއިން ވޭ ހެއްޔެވެ ! ވިދާޅުވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނުންގެ އަނބިކަނބަލުން ވަނީ އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل بيتން ގެ ތެރެއިންނެވެ . ނަމަވެސް حقيقة ގައި އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل بيت ނަކީ އެކަލޭގެފާނަށް ފަހު صدقة ހަރާމް ކުރެވިފައިވާ މީހުންނެވެ . حصين އެއްސެވިއެވެ . އެއީ ކޮން ބައެއް ތޯ އެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އެއީ علي ގެފާނުންގެ آل ނާއި عقيل ގެފާނުންގެ آل ނާއި جعفر ގެފާނުންގެ آل ނާއި عباس ގެފާނުންގެ آل ނެވެ . حصين އެއްސެވިއެވެ . އެ ހުރިހާ ބަޔަކަށްވެސް صدقة ހަރާމް ކުރެވިފައި ވޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އާއެކެވެ .

347 – وعن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن أبي بكر الصديق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ موقوفاً عليه أنه قال: ارقبوا محمداً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم في أهل بيته. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

معنى "ارقبوه" : راعوه واحترموه وأكرموه، والله أعلم.

[illegible]الله އަޅުގަނޑުމެންނަށް ރިވާކޮށްދެއްވީ عبدالله بن عمر ، ابو بكر الصديق ގެ މައްޗަށް موقوف ވެގެންވާ ގޮތުގައި ރިވާކުރެއްވިއެވެ . ހަމަ ހަގީގަތުގައި އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ . محمد صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުންގެ احل بيت ނަށް އިޙްތިރާމްކޮށް އިކުރާމް ކުރައްވާށެވެ !

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل

وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

ޢިލްމު ވެރިންނާއި ޢުމުރުން ދުވަސްވީ މީހުންނާއި އަދި ދީނީ ފަޟީލަތް ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ޤަދަރުކުރުމާއި އަދި އެހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން

އިސްލާމްދީނުގައި ޢިލްމުގެ މަޤާމާއި ފަޟީލަތާއި އަދަބު ވެރިކަމުގާއި އަދި އުނގެނުމުގެ
ހަމަޖެހުމާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ފަރާތުން ބާރުން ވާޖިބުވާ باب.

قال اللَّه تعالى (الزمر 9): {قل: هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون إنما يتذكر أولو الألباب}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ދަންނަ މީހުން، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟
نصيحة ލިބިގަންނަނީ ކަލަކަށް، ބުއްދީގެ أهل ވެރިންނެވެ.

348 وعن أبي مسعودٍ عُقبةَ بنِ عمرِو البدريِّ الأنصاريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤهُمْ لكتَابِ اللَّهِ ، فَإِنْ كَانُوا في الْقِراءةِ سَواءً ، فَأَعْلَمُهُمْ بالسُّنَّةِ ، فَإِنْ كَانُوا في السُّنَّةِ سوَاءً ، فَأَقْدمُهُمْ هجْرَةً ، فَإِنْ كانُوا في الهجْرَةِ سوَاءً ، فَأَقْدَمُهُمْ سِنّاً ولا يُؤمَّنَّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ في سُلْطَانِهِ ، ولا يَقْعُدُ في بيْتِهِ على تَكْرِمتِهِ إلاَّ بِإِذْنِهِ» رواه مسلم .

وفي روايةٍ لَهُ : « فأَقْدمهُمْ سِلْماً » بَدل « سِنًّا » : أَيْ إِسْلاماً .

وفي رواية : يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ ، وأَقْدمُهُمْ قِراءَةً ، فَإِنْ كَانَتْ قِراءَتُهمْ سَواءً فيَؤُمُّهم أَقْدمُهُمْ هِجْرةً ، فَإِنْ كَانُوا في الهِجْرَةِ سواءً ، فَلْيُؤمَّهُمْ أَكْبرُهُمْ سِناً » .

والمُرادُ « بِسُلْطَانِهِ » محلُّ ولايتِهِ ، أَوْ الموْضعُ الذي يخْتَصُّ به . « وتَكْرِمتُهُ» بفتحِ التاءِ وكسر والراءِ : وهِي ما يَنْفَرِدُ بِهِ مِنْ فِراشٍ وسرِيرٍ ونحْوِهِمَا .

މާތް الله ރަސޫލް ރުޟީވުމު ابو مسعودِ عُقبةَ بنِ عمرِو البدريِّ الأنصاريِّ ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ޤައުމުގެ މައްޗަށް އިމާމުކަމަށް އިސްވެރިވާނީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ގެ ފޮތް ކިޔަވާން އެންމެ
ބޮޑަށް ރަނގަޅު މީހާ އިސްވާނީ. އަދި އެބައިމީހުން އެންމެންވެސް ކިޔަވަން ދަންނަކަމުގައި
އެއްވަރު ވަނީނަމަ ދެން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑަށް ސުންނަތް ދަންނަ މީހާ

އިމާމުކަން ވެސް ހުއްޓެވީ . ފަހެ އަބޫބަކުރުން ސުންނަތް ދައުރުގައި ހަމަހަމަވެގެންވެއްޖެނަމަ
ފަހެ އެއީގެ ބޮޑުއިން އެންމެ ކުރީގައި هِجْرةً ކުރެއްވީ މީހާ އިސްވާ ހުއްޓެވީ . ފަހެ
އެމީހުން އެންމެން هِجْرةً ކުރެއްވުމުގައި ހަމަހަމަވެގެން ވަނީނަމަ ފަހެ އެއީގެބޮޑުއިން އެންމެ
ދުވަސް ވަޑައިވާ މީހާ އިސްވާ ހުއްޓެވީ . އަދި (ދަންނަވާނެވެ.) އުމުރުން މީހާ އަސްލާ
ހަވާލާވާއިވާ ކަމުގެ މުއްސަނދި އަޅުގަނޑުން ބޭއިން އިސްވާ ނަގަންނަވާނެވެ .އަދި މީހުންގެ
ގައިން ގަސްތާޔާ އަގެ ވެރިމީހުން ހޯއްޓަ ކުރަވިޔާވާ ދޭން ބޮޑުގައި އެމީހުންގެ
ދިޔަނު އާއި ނުރައި ނުއިރިނޭނެވެ .

349 وعنه قال : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يمْسحُ مناكِبنَا في الصَّلاةِ ويَقُولُ : « اسْتَوُوا ولا تخْتلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلِني مِنكُمْ أُولوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهم ، ثُمَّ الذين يلونَهم » رواه مسلم .

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لِيَلِني » هو بتخفيف النون ولَيْسَ قَبْلَهَا يَاءٌ ، ورُوِي بتشديد النُّون مع ياءٍ قَبْلَهَا . « والنُّهَى » : الْعُقُول : « وأُولُوا الأَحْلام » هُمْ الْبَالِغُونَ ، وَقيل : أَهْلُ الحِلْمِ وَالْفَضْلِ .

އަދި އެ صحابى ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. ނަމާދުގައި ސަފު ހަމަކުރައްވާ ބޭއްވު
ފަރަޟު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިލަނބުގެ ކަނދުގައި އަތް ޖައްސަވާ
ސަފުމައް ހަމަކުރެ ކުރައްވަވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަމަށްމީހުން ސަފުމައް
ސީދާ ކުރައްވާށެވެ. އަދި ސަފުމައް ސީދާނުވާނަމަ ހިތްތައް ތަފާތުވާނެއެވެ.
ފަހެ ސަފުމައް ސީދާނުވާނަމަ ބައެއްގެ އަހަރުގެ ސަބަބުން ހިތްތަކުގައި ވަސްވާސްތަކެއް
އުފެދި ކަމުގައެވެ. ނަމާދު ކުރެއްވި މިތަނުގެ ބޮޑުއިންގެ އެންމެ ދަށުން މީހުން
އެންމެ ވިސްނުން ތަނަވަސް މީހުން މިއަނގަނޑުގައި ކައިރީގައި މިއްބާވާށެވެ.ދެން
އެއާއި ޖެހުނު މީހުންނެވެ .ދެން އެމީހުންނާއި ޖެހުނު މީހުންނެވެ .

350 وعن عبد اللَّه بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لِيَلِنِي مِنْكُمْ أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » ثَلاثاً « وإِيَّاكُم وهَيْشَاتِ الأَسْوَاقِ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެރިކަލުން عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ނަމާދު ކުރައްވާ ވަގުތުގައި ފުރަތަމަ ސަފުގައި ތިބެން ޖެހޭނީ ޢިލްމާއި ވިސްނުން ގަދަ މީހުންނެވެ . ދެން ޖެހޭނީ އެ މީހުންނާ ކައިރި މީހުން . ދެން ޖެހޭނީ އެ މީހުންނާ ކައިރި މީހުން . ތިން ފަހަރު މިފަދައިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުރަތަމަ ސަފުގައި ތިބުން ހަމަޖެހިގެންވާނީ . ބާޒާރު ގޮތަށް އަޑުގަދަ ނުކުރުމަށް (ނަމާދުގެ ތެރޭގައި) ނަހީކުރައްވައެވެ .

351 وعن أبي يحيى وقيل : أبي مُحمَّد سَهْلِ بن أبي حثْمة بفتح الحاءِ المهملة وإسكان الثاءِ المثلثة الأَنصاري رضي اللَّه عنه قال : انْطَلَقَ عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْلٍ ومُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُودٍ إلى خَيْبَرَ وَهِيَ يَوْمَئذ صُلْحٌ ، فتَفرَّقَا .فأَتَى مُحَيِّصةُ إلى عبدِ اللَّه بنِ سَهلٍ وهو يَتَشَحَّطُ في دمهِ قَتيلاً ، فدفَنَهُ ، ثمَّ قَدِمَ المدِينَةَ فَانْطَلَقَ عَبْدُ الرحْمن بْنُ سَهْلٍ ومُحَيِّصَةُ وحُوِّيصةُ ابْنَا مسْعُودٍ إلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَهَب عَبْدُ الرَّحْمنِ يَتَكَلَّمُ فقال : «كَبِّرْ كَبِّرْ » وَهُوَ أَحْدَثُ القَوْمِ ، فَسكَت ، فتَكَلَّمَا فقال: « أَتحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلكُمْ ؟ » وذَكرَ تَمامَ الحدِيث . متفقٌ عليه .

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كَبِّرْ كَبِّرْ » معنَاهُ : يَتَكلَّمُ الأَكْبَرُ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެރިކަލުން ابو مُحمَّد سَهْل بن أبي حثْمة الأَنصاري ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ކުންނިޔާއަކީ ابو مُحمَّد ކަމަށް ވެސް ބުނެވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْل އާއި مُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُود، خَيْبَرُ އަށް ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވެ .އެއީ صُلْح އިގެ ދުވަސްވަރެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުން ވަކިވެވަޑައިގެންނެވެ . مُحيِّصَةُ ، عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْل ގެ ކާރިއަށް އައެވެ .

އެރިސްދު އޭނާއާޗީ ޚިޔާނާތްތެރިވެފައެވެ . އަދި قتل ކުރެވިފައެވެ. ފަހެ مُحيِّصةُ އޭނާ ވަޅުލިއެވެ .
ދެން މަދީނާއަށް އައެވެ . ދެން އެ عبدُ اللّهِ بنُ سهْلٍ ގެ ބިރާދަރު عبد الرحمن بنِ سَهل އާއި
مَسْعُود ގެ ދަރިކަލުން ކަމުގައިވާ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوَيِّصةُ އާއި ދަރިކަލުންނާއިއެކު އެމީހުން ހިނގުމުން نبي
އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلّم އަރިހަށް އައެވެ . ދެން عَبْدُ الرحْمن ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ . ފަހެ
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑުމީހާ (ބޮޑުމީހާ) ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ބޮޑު. މީހާ(
ބޮޑުމީހާ)ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. އަދި އެ عَبْدُ الرحْمنِ އަކީ އެމީހުން ތެރެއިން އެންމެ ކުޑަ
މީހާއެވެ . ފަހެ އޭނާ ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްޓިއެވެ . ދެން އެހެން ދެމީހުން ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ .
ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރާނީތޯ! އަދި އެބަހުރި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ވަޖިބު ދިޔަ ދެން ޔަހޫދީންގެ ނުވަތަ ޤަސާމާ ހުވާގެ ކަންތައްތަކެވެ .

352 وعن جابرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَجْمَعُ بيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ يعْني في القبْرِ ، ثُمَّ يقُولُ : « أَيُّهُما أَكْثَرُ أَخذاً لِلْقُرْآنِ ؟ » فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إلى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ في اللَّحْدِ . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابرٍ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أُحُد ހަނގުރާމައިގައި شهيدو ވެވަޑައިގެންނެވި ދެމީހުން އެއް ޤަބުރެއްގައި
ވަޅުލައްވައެވެ . ދެން ހިނދު ... ހުރިހާ ބޭކަލުންގެ ... އެއިންއަތުން
ކުރެއްވިއެވެ قرآن އެންމެ ބޮޑަށް ދަސްކޮށްހުރީ ކާކުތޯއެވެ؟ ފަހެ އެއިން އިޝާރާތްކުރެވުމުން
އިޝާރާތްކުރެވުނު ބޭކަލާ އެންމެ ފުރަތަމަ ޤަބުރުގައި ބައިއްތައްވައިއެވެ .

353 وعن ابن عُمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَرَاني في المَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ ، فَجَاءَنِي رَجُلانِ ، أَحدُهُمَا أَكبَرُ مِنَ الآخرِ ، فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الأَصْغَرَ ، فقيلَ لي : كَبِّرْ ، فَدَفَعْتُهُ إِلى الأَكْبَرِ مِنْهُمَا » رواه مسلم مُسْنَداً والبخاريُّ تعلِيقاً .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ދެކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަން ކަލޭގެފާނު ހުވަފެނުގައި ތިމަން ދަތް މިސްވާކު ... ފަރުޅާ ...

މިސްވާކަކީ ކަށްޓަށްވަނީ ކަނޑެވެ. (އެބަހީ އިރާކް ދަނޑިކަޅުން ދަތްމުގުރު ސާފުކުރާ ކަށްޓަށްވަނީ ކަނޑެވެ .) ފުރަ
ދުމީހާ ބިމަށްކަށްގޮތްނަގާ އަރާނެ އަހަރާ . އެދިމީހުން ކަށި އަކަކަ ބޭވެ. އަސަކަކަ ކަޅުވެއެވެ.
ފުރަ އަ ކަޅު މިހާ އެމިސްވާކު(އެބަހީ އިރާކު ދަނޑިކަޅު) ނަގައެވެ. ފުރަ އަރިސްދު ބިމަށް
ކަށްގޮތްނަށް ބަސްވަނެވެ . (އެ ބަސްއަށް ޖިބްރީލް ފުރަ ކަމަށް ބަސްވެއެވެ). ބޭ މީހަކަށް
ދަނެވެ . ފުރަ ބިމަށް ކަށްގޮތްނަށް އެދިމީހުންކަށް ބޭމީހާއަށް އެ ދިއުމެވެ .

354 وعن أبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ مِنْ إجْلالِ اللَّهِ تعالى إكْرَامَ ذى الشَّيْبَةِ المُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرآنِ غَيْرِ الْغَالي فِيهِ ، والجَافي عَنْهُ وإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ المُقْسِطِ » حديثٌ حسنٌ رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުން ލައްވާ ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . މުސްލިމުންގެ ބޮޑުދިގެ އިސްލާމީ ހުރުވެރިޔާ މުސްލިމުންނަށް إكْرَام ކުރެއްވުމަކީ މާތްވެގެންވުމެއް އަދި قُرآن ގެ އައްޔާވަރީންގެ ވަރުވެރިން ޖައްސަ ފުރާޝަތު ނުދާ އަދި އަޅާއި ވެ ކަނޑައެޅުމާއި ދުރު ހެއްދެވިއަސްނާ ނުދާ މީހާއަށް إكْرَام ކުރެއްވާ ވާޖިބުކުރެއްވި އަދި عدل ވެރިއާއަށް إكْرَامَ ކުރައްވާ ވާޖިބުކުރެއްވުން الله سبحا نه وتعالى ގެ ޢަލާވު ބޮޑުބަ ސިފަފުޅެއް ވެއެވެ .

355 وعن عَمْرو بنِ شُعَيْبٍ ، عن أَبيهِ ، عن جَدِّهِ رضي اللَّهُ عنهم قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا ، ويَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والترمذي ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيح .

وفي رواية أبي داود « حَقَّ كَبِيرِنَا » .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމުން ކުރެއްވި ابو عَمْرو بنِ شُعَيْبٍ ، އެ صحابى ގެ ބައްޕާގެ ކިބައިން އަދި އެބައްޕާ އޭނާގެ ބައްޕާ އެބައްޕާ عَمْر ގެ ކާފަގެ ފަރާތުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިމަންމެންގެ ކުޑަ ކުދިންނަށް رحم ނުކުރާ އަދި ތިމަންމެންގެ ބޮޑެތި މީހުންގެ ހައްޤުތައް ނުދަންނަ މީހަކީ ތިމަންކަލާގެފާނު ގެންނެވި ހިދާޔަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

356 وعن مَيْمُونَ بنِ أبي شَبِيبٍ رحمه اللَّهُ أَن عَائشَةَ رضي اللَّه عنها مَرَّ بِها سَائِلٌ، فَأَعْطَتْهُ كِسْرَةً ، وَمرّ بِهَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابٌ وهَيْئَةٌ ، فَأَقْعَدتْهُ ، فَأَكَلَ فَقِيلَ لَهَا في ذلكَ ؟ فقالت : قال رسولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ » رواه أبو داود . لكِنْ قال : مَيْمُونُ لَمْ يُدْرِك عائِشَةَ

وَقَدْ ذَكَرَهُ مُسْلمٌ في أَوَّلِ صَحِيحهِ تَعْلِيقاً فقال : وَذُكَرَ عَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها قالت: أَمرنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنْ نُنْزِل النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ ، وَذَكَرَهُ الحاكِمُ أَبُو عبدِ اللَّهِ في كِتابِهِ « مَعْرِفَة عُلُومِ الحَديث » وقال : هو حديثٌ صحيح .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމުން ކުރެއްވި مَيْمُونَ بنِ أبي شَبِيبٍ (رحمه اللَّهُ) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާ ވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަކަތަވެރިން عائشَة ގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް މީހަކު ސުވާލުކޮށް ދިޔައެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެމީހާއަށް ރޮށި ކޮޅެއް ދެއްވިއެވެ. އަދި (އަންނައުނު ރަނގަޅު) ހެޔޮބޮޑުވެރިކަން ހުރި ރީތި ފޯރުން އަޅައިގެން ހުރި މީހަކު އައިސް ސުވާލުން ދިޔައެވެ. ދެ އެކަމަނާ އޭނާ އިށީންދުވައިފައެވެ . ދެން (އޭނާއަށް ކާބޯ ތަކެތި ދިނުމުން) އޭނާ އެ ތަކެތި ކައިފިއެވެ. ދެން (އައިޝާގެފާނު އެމީހުން ތަފާތު ކުރެއްވީ) އެކަމަނާއި ގާތު ސުވާލު ކުރެވުނެވެ . ދެން އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ . رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ފެންވަރުން ކަމަށް ހިތާށެވެ .

357 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ ، فَنَزَلَ عَلَى ابنِ أَخِيهِ الحُرِّ بْنِ قَيْسٍ ، وكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنيهمْ عُمَرُ رضي اللَّه عنه ، وكَانَ القُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ ، كُهُولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فقال عُيَيْنَةُ لابْنَ أَخيهِ : يا ابْنَ أَخي لَكَ وجْهٌ عِنْدَ هذَا الأَمِيرِ ، فَاسْتَأْذِنْ لي عَلَيْهِ ، فَاستَأْذَنَ لَهُ ، فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ رضي اللَّه عنه ، فلما دَخَل : قال هِي يا ابْنَ الخَطَّابِ: فَوَاللَّه مَا تُعطِينَا الجَزْلَ ، وَلا تَحكُمُ فِينا بِالعَدْلِ، فَغَضِبَ عُمَرُ رضي اللَّه عنه حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ ، فقال لَهُ الحُرُّ : يَا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّه تعالى قال لِنَبِيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { خُذِ العَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ } وإِن هذا مِنَ الجَاهِلِينَ . واللَّهِ ما جاوزَهَا عُمرُ حِينَ تَلاهَا عَلَيْهِ ، وكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللَّه تعالى . رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތެއް
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنْ ނަމަކަށް ކިޔުން މީހާ މަދީނާއަށް
އައެވެ . އަދި އޭނާގެ ބޭބެގެ ދަރިކަލުން الحرّ بْنِ قَيْس ގެ ގާތުން ފޭބިއެވެ . މި الحرّ
بْنِ قَيْس އަކީ عُمَرُ رضي الله عنه ގެ އަރިހަށް ބޭފުޅުންނެވެ . އަދި މިއީ عُمَرُ ގެ ޤާރީންގެ
މަޖިލިސް ބައިގެ ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ބޭފުޅުންނެވެ . އަދި އެބޭފުޅުންނީ
مشورة ދެއްވައި ހިމެނޭ ޒުވާނުންނާއި މުސްކުޅިން ބޭފުޅުން އިސްބޭފުޅުންނެވެ . ފަހެ عُيَيْنَة
މި صحابى އަށް ދެންނެވިއެވެ . އޭ ބޭބެގެ ދަރިކަލުންނޭވެ . ދަރިކަލުމެންނަށް އ
އަމީރު އާއި (އަކީ عُمَرُ ގެ ފާނާއި) އަރިހުން މަޤާމެއް . ވީމާ އެ އަމީރު عُمَرُ ގެ
ފާނާއި ބައްދަލުވުމަށް ހުއްދަ ހޯދައިދީބަލާ . ފަހެ މި صحابى ، عُمَرُ
ގެފާނުގެ އަރިހުން އަހުރެން ބައްދަލުކުރުމަށް ހުއްދަ އެދިވަޑައިގެންނެވީއެވެ . ފަހެ
عُمَرُ ގެފާނު އެ ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ . އޭނާ ވަނުމުން އޭނާ ބުނެފިއެވެ . އޭ
خَطَّاب ގެ ދަރި عُمَر އެވެ . މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ . ކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅާ
ގިނަގިނައިން ދެއްވާކަށް ނުދެއްވަމެވެ . ކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅާގެ ދުށުމަތީ
އިންސާފުވެރިކަމާ ނުލާ ހުކުމްކުރައްވަމެވެ . ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު ކޯފާވެ އިސްތަށްފުޅެވެ . އަދި
އޭނާގެ މައްޗަށް އަދަބެއް ދިނުމަށް ގަސްތުކުރައްވަމެވެ . އެހިނދު އެ عُيَيْنَة ގެ ބޭބެ

ފަހެ، އިސްވެ ނަންގަނެވުނު الحُرِّ ދެންނެވިއެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ އަމީރުއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه و تعالى އެކަލާނގެ نَبِيُّއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަށް އަންގަވައެވެ. خُذِ العَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ މާނައީ : ކަލޭގެފާނު
عفو ކުރެއްވުމާއި ހިއްޖަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ ! އަދި
ޖާހިލުންނާއި އެއްކިބާ ވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ !

މިއާޔަތް ތިލާވަތް ކުރައްވާދިނުން ފަހު حُرّ ދެންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ވެސް
ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން ކަމެއް ކަރަނުވަތަ . الحُرّ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله
ގެ ފޮތަށް . މި އާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވުމުން عُمَرُ ގެފާނު އެއްވެ
ހުއްޓިވަޑައިގަތް ކުރައްވާ ނުގެން ދިޔައެވެ .

358 وعن أبي سعيدٍ سَمُرةَ بنِ جُنْدبٍ رضي اللَّه عنه قال : لَقَدْ كنتُ عَلَى عهْدِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم غُلاماً ، فَكُنْتُ أَحفَظُ عنْهُ ، فَمَا يَمْنَعُني مِنَ القَوْلِ إلاَّ أَنَّ هَهُنَا رِجالاً هُمْ أَسنُّ مِنِّي متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابو سعيدٍ سَمُرَةَ بنِ جُنْدبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޒަމާނުގައި ތިމަން
ހުރީމު ކުޑަކުދިންގެ ތެރޭގައެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ތިމަން حديث ތަށް
ދަސްކުރީމު ހިތުގައެވެ. ނަމަވެސް އެ حديثތައް ތިމަންނައަށް ބަޔާން ނުކުރެވުނީ
އެތަނުގައި ތިމަންނައަށްވުރެ އުމުރުން ބޮޑު ފިރިހެނުން ތިބި ކަމުގައި ތިބި
ކަމަށްޓަކައެވެ .

359 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما أَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخاً لِسِنِّهِ إلاَّ قَيَّضَ اللَّه لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّه » رواه الترمذي وقال حديث غريب

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޒުވާނަކު މުސްކުޅިއަކަށް އޭނާގެ އުމުރުގެ

އެ ޖަމާޢަތް މުސްލިމުންގެ ދުވަހު ކަލޭގެފާނު ދިޔަ ގޮތުގައިވެސް ދިރިއުޅުއްވުމުން الله އިރާދަ
ކުރެއްވިއްޔާ .

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب

زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޚުލާޤުންތެރިން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި
އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކު އުޅުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމާއި އަދި
އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން ދުޢާގެ އެދުމާއި ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް އެދުމާއި އަދި ދަންނަވާލުމާއި އަދި
ފަޟީލަތްތެރި ތަންތަނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، މިއިން ކޮންމެ ކަމެއް ބަޔާންކުރާ ފަދަ
އާއި ގުޅޭ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (الكهف 60 – 66): {وإذ قال موسى لفتاه لا أبرح حتى أبلغ مجمع البحرين أو أمضي حقباً} إلى قوله تعالى {قال له موسى هل أتبعك على أن تعلمن مما علمت رشداً؟}.

موسىގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ خادم ކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވި ހިނދު ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެކަނޑު ގުޅޭ
ހިސާބަށް ވަޑައިގަތުމަށް ދަތުރުފުޅު ކުރައްވަމުން ، ނުވަތަ ޒަމާނެއްވަންދެން
ބޮޑު ދުވަސްތަކެއް ދަތުރުކުރާނަމެވެ (ހިނގާފައި) ދިޔައީ ނުކުރައްވާނޭ ކަމުގައެވެ . ދެން ، އެ ދަތުރުގައި
ދަތުރު ކުރަން ހިސާބަށް އަރުވައިލެއްވުމުން واصل ވެވުނު ހިނދު ، އެދުވަހުން (އަލްކަހުފު ސޫރަތު
ގެ އާޔަތް) ތަކުގެ ތެރެއިން އެދުވަހުން ހަނދުމަފުޅުވެއްޖެއެވެ . ދެން (އައްޔާ) އެމަނިކު ހަނދުމަ
ކުރެއްވުމަށް ޚިދުމަތް ކުރަމުން ގެންދިޔައީ ހިނގައިޖެއެވެ . ދެން ، އެދުވަހުން (އެމަން) ދަތުރުކޮށް
ވަޑައިގެންނެވި ހިނދު ، ކަލޭގެފާނު خادم ކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ .

ތިމަންމެންގެ ދުވާލުގެ ކެއުން ތިމަންމެންނަށް ގެނެސްދޭނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ މި ދަތުރުން ތިމަންމެންނަށް ވަރަށް ބޮޑު ވަރުބަލިކަމެއް ލިބިއްޖެއެވެ. އެ خادم ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގެންފީތޯއެވެ؟ (ދެކަނޑު ގުޅުނުތާ އޮތް) ބޮޑު ހިލައިގެ ގަލީގައި ތިމަންމެން މަޑުކޮށްލި ހިނދު ، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން އެ މަހުގެ މަތިން ހަނދާންނެތުނީއެވެ. އަދި އެ މަހުގެ މަތިން ތިމަން ހަނދާންކުރުން ހަނދާންނެތިކޮށްލީ ،شيطان އާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ނޫނެވެ . އަދި އެ މަސް عجائب އެއްފަދަ ގޮތަކަށް ކަނޑުގެ ތެރެއިން އޭގެ މަގު ހޯދައިގެން ހިނގައްޖެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންމެން ބޭނުންވެގެން މިއުޅެނީ އެތަނެވެ . ދެން އެދެކަލުން ފިޔަވަޅު ބައްލަވަމުން އެދެކަލުން އެނބުރި ފަހަތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން (އެތަނުން) އެދެކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުންގެ ތެރެއިން (خاص) އަޅަކު ފެނިވަޑައިގަތެވެ . އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةން رحمة އެއް ދެއްވީމެވެ . އަދި އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةން خاص علم އެއް އުނގަންނައި ދެއްވީމެވެ . އެބޭކަލަކަށް موسى ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވައިފައިވާ علمން ތިމަންނާކަލޭގެފާނު އުނގަންނަވައިދެއްވުމަށް ، ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނާކަލޭގެފާނު تبع ވަންތޯ ؟

وقال تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه}

އަދި އެއުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ وجه ފުޅު އެދިގެން ، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި ، ހަވީރު دعاء ކޮށް އަޅުކަންކޮށްދޭ މީހުންނާއި ، ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފަހައްޓަވައި، ކެތްކުރައްވާށެވެ !

360 وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال أبو بكر لِعمرَ رضي اللَّهُ عنهما بَعْدَ وَفَاةِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : انْطَلِقْ بِنَا إِلى أُمِّ أَيْمنَ رضي اللَّه عنها نَزُورُهَا كَما كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يزُورُهَا ، فلَمَّا انْتَهيا إِلَيْهَا ، بَكَتْ ، فَقَالاَ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ أَما تَعْلَمِينَ أَنَّ ما عِنْدَ اللَّهِ خيرٌ لرسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فقالت : إِنِّي لا أَبْكِي أَنِّي

لأعْلَمُ أَنَّ ما عِنْدَ اللَّهِ تعالَى خَيرٌ لرسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولَـ كنْ أبْكي أَنْ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ . فَهَيَّجَتْهُما على البُكَاءِ ، فَجعلا يَبْكِيانِ معهَا . رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވުންތިއްބަވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ސުވާރީގެ ވަޑައިގެންނެވުމަށްފަހު (އެއްދުވަހަކު) أبو بكر ގެފާނު عُمَرُ ގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أُمِّ أَيْمن އަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ފަދައިން ތިމަންމެންވެސް އެކަމަނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަމާ ހިނގާށެވެ. ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ގޮސް ހުއްޓުމުން ބަލާ ރޮއްވަން ފަށައިގަތެވެ . ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެ ކަލޭގެއަށް ދެންނެވިއެވެ . ކަލޭގެ ރޮއްވަނީ ކީއްވެތޯ ؟ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة އަށް ކަލޭގެއަށް ނޭނގެނީތޯ ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެ މިރޮއްވަނީ އެކަލޭގެފާނަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة ތަށް ނޭނގޭތީ ނޫނެވެ . ތިމަން ކަލޭގެ މިރޮއްވަނީ އެކަލޭގެފާނަށް ނާޒިލުވުން އެޅޭނު وَحْي އައުން ހުއްޓުނުގޮތުގައި އެކަމަނާ ވިސްނައިދިނެވެ.ފަހެ މި ދެބޭކަލުންނަށް ރޮވިގެން ގެންދެވިއެވެ.އަދި މި ދެބޭކަލުންވެސް މިކަމަނާ އާއި އެކު ރޮއްވައިފިއެވެ .

ދެންނެވިއެވެ . މި حديث ގައި ބަޔާން ވެގެންވާ أُمِّ أَيْمن އަކީ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޚާދިމާއާއި ވަޑައިގެން ލޮބުވެތިވާ خبش ކަރައިގެ އަޅު އަންހެނުންކަމެވެ. އިވުރު އެކަލޭގެފާނު ކުޑައިރު ބަލާ ބޮޑުކުރެއްވީ މިކަމަނާއެވެ . މިހެން ކަމުން މިކަމަނާއަށް رسول ލާއި ދެކު އަބަދުވެސް ޒިޔާރަތްކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އެހެން ކަމުން މަސައްކަތް ދެއްވައިކަށް ދެކު ކަންބޮޑު ކަބާ އަސްލުފާނު ދިމަވީތީ ބައްޕާ އަށްފަހު ބައްޕާގެ ތަރިކައަށް ވާރުތަވީ އިސްލާމްކަމުގެ ބައްޕާ ފަހަރު ގައިގެން ވާރުތަ ދަރިކަމަށް ބައްޕާ ފަހަރު ކަމާ ގާއިމްވާގޮތަށް ހަދައިދެއްވިއެވެ . އަދި ހަމަ އަދިވެ އަވަހަށް ކަރު މުޖުތަމަޢުގެ އެކަލޭގެފާނު ހިއްސާ ވެރިކަން ދިމާކުރެއްވީ ފަހަރުގެ ހަމަ ޙައްޤު ހަދައިދެއްވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިކަމަނާ ދަރަ ވަރަށް ލޯބިކުރެއްވި ކަމުގެ ހަދައިދެއްވިއެވެ .އެހެން ކަމުން މިކަމަނާއަށް ވަރަށް ގިނައިން ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ހަދައިދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މިކަމަނާ މިނިވަން ކުރެއްވުމަށްފަހު ކައިވެނި ވާ ބޭކަލަކަށްވީ زيد بن حارثة އެވެ. އެގެ ކުރީގައި ކައިވެނި ބޭކަލަކަށް އުޅުއްވީ عبيدالحبشي އާއި އެކުއެވެ.އަދި ދަރިއަކު ލިބިފައެވެ . އެދަރިފުޅުގެ ނަމަކީ އައިމަން

އެވެ. އެހެންކަމުން މިކަމަނާގެ ކުންޔަތަކީ އުއްމު އައިމަން އެވެ . މިކަމަނާ އަސްލު ނަމަކީ
بركة بنت ثعلبة އެވެ .

361 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَارَ أَخاً لَهُ في قَريَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصد اللَّهُ تعالى على مَدْرجَتِهِ ملكاً ، فَلَمَّا أَتَى عَلَيْهِ قال: أَيْن تُريدُ ؟ قال: أُريدُ أَخاً لي في هذهِ الْقَرْيةِ . قال : هَلْ لَكَ عليْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا عَلَيْهِ ؟ قال : لا، غَيْر أَنِّي أَحْببْتُهُ في اللَّهِ تعالى ، قال : فَإِنِّي رسول اللَّهِ إِلَيْكَ بأَنَّ اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كَما أَحْببْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم .

يقال : « أَرْصدَه » لِكذَا : إِذَا وكَّلَهُ بِحِفْظِهِ ، و « المدْرَجَةُ » بفتحِ الميمِ والراء : الطَّريقُ ومعنى « تَرُبُّهَا » : تَقُومُ بهَا ، وتَسْعَى في صَلاحِهَا .

މާނަ: الله ރުއްސުން ލިބިވި ابوهريرة ، نَبِيُّ ޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އެހެން ރަށެއްގައި ހުރި އޭނާގެ أخ އަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދިޔައެވެ . ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާ ދަތުރުކުރި މަގަށް މަލާއިކަތެއް ބަހައްޓަވަ ފުޅުވިއެވެ . ފަހެ މީނާއާއި އެކު ހަމަވުމުން މީނާ ކުރިން އެއްސެވިއެވެ . ތިބާ ދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނީއެވެ. އެ ރަށުގައި ހުރި أخ އަކާއި ބައްދަލުކުރަށެވެ. ملائكة ާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަނީ ތިބާގެ ފަރާތުން އޭނާއަށް ކުރެވުނު ފަދަ احسان އެއްގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ވަގުތު ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ . (މިކަމަށް އެއްވެސް مقصد އެއް ނެތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާތީއެވެ. ملائكةާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައީ ތިބާގެ ކައިރިއަށް الله ފޮނުއްވި ملائكة އެކެވެ . އަދި ތިބާ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން ، ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާ ދެކެ ލޯބި ވެވޮޑިގެންފައިވާ ކަން ތިބާއަށް އަންގަވާށެވެ .

362 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً أَوْ زَارَ أَخاً لَهُ في اللَّه ، نَادَاهُ مُنَادٍ : بِأَنْ طِبْتَ ، وطَابَ ممْشَاكَ ، وتَبَوَّأْتَ مِنَ الجنَّةِ منْزِلاً » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ . وفي بعض النسخ غريبٌ .

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ ހާމް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
ބަލިމީހަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުމީ ނުވަތަ الله އަށްޓަކައި އެމީހާގެ އެހެން أخ
އަޚަން ޒިޔާރަތްކުރުމާ އަށް ދީ ކަލޭމަގު ބަލާފުން ނުދާ ދިއުމުގެއެވެ . الله ގެ حضرة
ގައި ނިމުމެއް ނެތް شكر ލިބޭނެ ދިރުމެއް ލިބޭނެއެވެ . އަދި ލިބޭގޮތްނުވާކަމީ ކޯދޭކަށްނެތް
ثواب ލިބޭނެ ލިއެވެ . އަދި ލިބޭ ސުވަރުގެއިން ފުރިހާމަ މާރުކާ ހަދާ ގޮތްލިއެވެ .

363 وعن أبي موسى الأشعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّما مثَلُ الجلِيس الصَّالِ حِ وجَلِيسِ السُّوءِ . كَحَامِلِ المِسْكِ ، ونَافِخِ الْكِيرِ ، فَحامِلُ المِسْكِ ، إمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ ، وإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحاً طَيِّبَةً . ونَافخُ الكيرِ إمَّا أَن يحرِقَ ثيابَكَ وإمَّا أنْ تجِدَ مِنْهُ رِيحاً مُنْتِنَةً » متفقٌ عليه .

« يُحْذِيكَ » : يُعْطِيكَ .

ހާމް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو موسى الأشعَرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަންތައްތަކުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަންތައްތަކުން
ރަނގަޅު މީހުންނާއި އެކު އުޅުމާއި ނުބައިމީހުންނާއި އެކު އުޅުމުގެ مثال އަކީ މީހާގެ مثال
އަޅާ ގޮތް ކަސްތޫރި ގެންގުޅޭ މީހާއި ކަނބުރާތުން ކުރާމީހާގެ مثال އެވެ. ފަހަ ގޮތް
ކަސްތޫރި ގެންގުޅޭ މީހާ އެއިން ލިބޭނެ އެއްޗެއް ދޭނެއެވެ. ނުވަތަ ލިބޭ އަނގ
އަތުންގަންނާނެއެވެ. އަދި ކަނބުރާތުން ކުރާމީހާ އެއިން ލިބޭގޮ ހެދުން އަނދުވާނެއެވެ .
ނުވަތަ އެއިން ލިބޭނެ ނުބައި ވަސް ދުވާނެއެވެ .

364 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « تُنْكَحُ المَرْأَةُ لأَرْبعٍ : لِمالِهَا ، ولِحَسَبِهَا ، ولِجَمَالِهَا ، ولِدِينِهَا ، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّين تَرِبَتْ يَدَاك » متفقٌ عليه.

ومعناه : أَنَّ النَّاس يَقْصِدُونَ في الْعَادَةِ مِنَ المَرْأَةِ هَذِهِ الخِصَالَ الأَرْبَعَ ، فَاحِرِصْ أَنْتَ عَلى ذَاتِ الدِّينِ . وَاظْفَرْ بِهَا ، واحْرِص عَلى صُحْبَتِهَا .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة نَبِيُّ ސ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވާ .އެކަމަކު حديث ކުރިއަށްވާ އެވެ . އަންހެނަކު ކައިވެނި ކުރުމުގައި ހަތަރު ކަމެއް ބަލައެވެ . އެއީ އަނބިކަނބުލުންގެ މުދަލަށާއި އަދި އަނބިކަނބުލުންގެ ނަސަބަށާއި އަދި އަނބިކަނބުލުންގެ ރީތި ކަމަށާއި އަދި އަނބިކަނބުލުންގެ ދީންވެރި ކަމަށެވެ . ފަހެ ތިބާ ދީންވެރި އަންހެނަކާ إختيار ކުރާށެވެ.އެއިރުން ބާއްޖަވެރިކަން ލިބިގެން ދޭނެއެވެ .

365 وعنْ ابن عباس رضي اللَّه عنهما قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِجبْريلَ : « مَا يمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورنَا ؟ » فَنَزَلَتْ : { ومَا نَتَنَزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَما خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ } رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި ابن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާ ޖިބްރީލްގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކުރީގައި ވުރެން ކަލޭގެފާނު ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ފަދައިން ގިނަގިނައިން ދާދި ޒިޔާރަތް ނުކުރައްވަނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ ؟ ދެން މި އާޔަތް ބާވައިލެވުނެވެ . { ومَا نتنَزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ }(مريم: 64) މާނައީ : އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ أمر ފިޔަވައި މެނުވީ ، ތިމަންމެން ނުފައިބަމުއެވެ . ތިމަންމެންގެ ކުރިމަތީގައި ވާ އެއްޗަކާއި ، ތިމަންމެންގެ ފަހަތުގައި ވާ އެއްޗަކާއި ، އެދެމެދުގައި ވާ އެއްޗެއް މުޅިއެއްޗެއް ، އެކަލާނގެއަށެވެ . އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ ، ހަނދުމަނެތިވެވޭ ފަރާތަކަށް ނުވެއެވެ.

366 وعنْ أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تُصَاحِبْ إِلاَّ مُؤْمِناً ، ولا يَأْكُلْ طعَامَكَ إِلاَّ تَقِيٌّ » .

روواه أبو داود ، والترمذي بإِسْنَادٍ لا بأْس بِهِ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ކުރެވި ابو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ، نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަދީޘް ރިވާ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ .އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . ތިބާ مُؤْمِن އަކާއި ނޫނީ އެކުވެރި ނުވާށެވެ .އަދި ތިބާ تقواء ވެރިޔަކާއި އެކު ނޫނީ ނުކާށެވެ .

367 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكمْ مَنْ يُخَالِلُ » .

رواه أبو داود . والترمذي بإِسناد صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ކުރެވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މީހާއަށް ލިބޭނީ އޭނާގެ އެކުވެރިޔާގެ ދީނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކުވެރިން ހޮވާނީ ކާކާއި ކަމުގައި ވިސްނާށެވެ .

368 وعن أبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضي اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » . متفق عليه وفي رواية قال قيل للنبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الرجل يحب القوم ولَمْا يلحق بهم ؟ قال : « المرء مع من أحب » .

ރަޟީ الله ޢަންހު ކުރެވި ابو موسى الأَشْعَرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މީހާ ވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. މީހަކު ބަޔަކަށް ލޯބިވެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނާއި ބައްދަލު ވެވިފައެއް ނުވެއެވެ . حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ .މީހާ ވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ .

369 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أن أعرابياً قال لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَتَى السَّاعَةُ ؟ قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا أَعْدَدْتَ لَهَا ؟ » قال : حُب اللَّهِ ورسولِهِ قال : « أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحبَبْتَ » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަދަކަހަރުވެރިޔަކުން ބަދުވީންގެ މިހެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ސުއާލުކުރެއެވެ . ޤިޔާމަތް ވާނީ ކޮންއިރަކުން ހެއްދެވޭ ؟ އަރަބިގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެކަމަށް ތައްޔާރުވެފައި ވަނީ ކޮބާ ކަމެއް ކޮން އެއްޗެއް ތޯއެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިވާ ކަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވާނީ ތިބާ ލޯބިވާ ބަޔަކާ އެކުގައެވެ .

وفي روايةٍ لهما : مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ صَوْمٍ ، ولا صَلاةٍ ، وَلا صَدَقَةٍ ، وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّه وَرَسُولَهُ .

بخاری އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަހުރެ ބޮޑުތަކެއް . ތިމަންނައަކީ އެކަމަށް ތައްޔާރުވެފައި ވާ ގިނަ ރޯދަތަކެއް އަދި ނަމާދުތަކެއް އަދި صدقة ތަކެއް ތިމަންނާ ތައްޔާރުކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް ތިމަންނަ الله އާއި އޭނާގެ رسول އާއަށް ލޯބިވަމެވެ .

370 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسول اللَّه كَيْفَ تَقُولُ في رَجُلٍ أَحبَّ قَوْماً ولَمْ يلْحَقْ بِهِمْ ؟ فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ . އޭނާ ފަހު އަދި ދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ގެ رسول އާއެވެ . މީހަކު ބަޔަކަށް ލޯބިވެ ބޭފުޅުން ކަލޭގެފާނު ހެއްދެވޭ ؟ މީހަކު ބަލައި ދަށަ ލޯބިވާ ކުރެއްވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނާ ގުޅުއްނާވެ . (އެބަހީ އެމީހުން عمل ކުރާ

ގޮތަކަށް عملއެއް ނުކުރައްވައެވެ.) ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث
ކުރެއްވިއެވެ.މިހާ ވާރުތާ އަދިހާ ޚުޞޫޞަކޮށް ބަޔާނާއި އެކަށައެވެ.

371 وعن أبي هُريرة رضي اللّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « النَّاسُ مَعادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، خِيَارُهُمْ في الجَاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ في الإِسلامِ إِذَا فقِهُوا . وَالأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنهَا ، اخْتَلَفَ » رواه مسلم .

وروى البخاري قوله : « الأَرْوَاحُ » إلخ ، من رواية عائشة رضي اللّه عنها .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެން ރިވާ ابو هُريرة ، نَبِيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އަލްބުހާރީ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ރަންގެ معدنން ރަން ނިކުންނަ ގޮތަށް ، ރިހީގެ معدنން ރިހި ނުކުންނަ ގޮތަށް އިންސާނުންގެ ހުރިހާ ބާވަތް ނުކުންނާނީ އެ ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ اصل ގައި ހުރި ބާވަތުގެ މަތިންނެވެ. ހަމައެ ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ اصل ގައި ހުރި ބާވަތެއް ވެއެވެ . އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން جَاهِلِيَّةِ ޒަމާނުގައި أشرافން ކަމުގައިވި ބަޔަކު ފަހުން އިސްލާމްވީމާ އެއުރެން ފަރުވާތެރިވެ ދީނުގައި ފަޤީހުން إسْلام ދީން އުނގެނުމުގައި أشرافން ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި روح ތަކަކީ ލަޝްކަރެއްފަދަ جمعވީ ލަޝްކަރެއް جمعވާ ފަދައިން ޖަމާވެފައެވެ. ދެން ދުނިޔޭގައި ތަޢާރަފުވި ތަން ގިނަ ވާހަކަ ދެއްކުމަށް روحތައް އެކުވާ ކަމަށް ވިސްނުން އެކުލެވިގެން ނޭނގުނު ވާހަކަތައް ދެކެވުމުގެ އެތެރެގައި އަނެކުވެފަކީ ގުޅުނު ބަޔަކު ރުހިގެން މެދުވެރިވީ ޑިސް ގޮތް ކަމަށެވެ.
روح ތަކެއް ދޫކޮށް ވެއްޓެމުންދާ ގޮތެވެ.

372 وعن أُسَيْر بن عمرو ، ويقال : ابن جابر وَهُوَ – بضم الهمـ زة وفـ تح السـ ين المهملة – قَالَ : كَانَ عُمَرُ بْنُ الخطَّاب رضي اللّه عنه إِذَا أَتَى عَلَيهِ أَمْدَادُ أَهْلِ اليَمَنِ سَأَلَهُمْ : أفِيكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ حَتَّى أَتَى عَلَى أُوَيْس رضي اللّه عنه ، فَقَالَ لَهُ : أَنْتَ أُوَيْـ سُ ابْـ نُ عَامِرٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَكَـ انَ بِـ كَ بَـ رَصٌ ، فَبَرَأْتَ مِنْهُ إلاَّ مَوْضِعَ دِرْهَمٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : لَكَ وَالِدَةٌ ؟ قَالَ : نَعَـ مْ . قَـ الَ : سَـ مِعْتُ رَسُول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول : ((يَأْتِي عَلَيْكُمْ أُوَيسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْـ دَادِ أَهْـ لِ اليَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ كَانَ بِهِ بَرَصٌ ، فَبَرَأَ مِنْهُ إلاَّ موضعَ دِرهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا

بَرٌّ لَوْ أقْسَمَ عَلَى الله لأَبَرَّهُ ، فإنِ استَطَعْتَ أنْ يسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَل)) فَاسْتَغْفِرْ لي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أيْنَ تُرِيدُ ؟ قَالَ : الكُوفَةَ ، قَالَ : ألاَ أكْتُبُ لَكَ إلَى عَامِلِهَا ؟ قَالَ : أكُونُ فـ ـي غَبْرَاءِ النَّاسِ أَحَبُّ إلَيَّ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ العَامِ المُقْبِلِ حَجَّ رَجُلٌ مِنْ أشْرَافِهِمْ ، فَوافَ ـقَ عُمَ ـرَ ، فَسَألَهُ عَنْ أُوَيْسٍ ، فَقَالَ : تَرَكْتُهُ رَثَّ[1] البَيْتِ قَلِيلَ المَتَاعِ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول الله **صَ ـلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم** ، يقولُ : **((يَأتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أمْدَادٍ مِنْ أهْلِ اليَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ، كَانَ بِهِ بَرَصٌ فَبَرَأَ مِنْهُ إلاَّ مَوضِعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أقْسَمَ عَلَ ـى الله لأَبَرَّهُ ، فَإنِ اسْتَطَعْتَ أنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ ، فَافْعَلْ))** فَأَتَى أُوَيْساً ، فَقَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : أنْتَ أحْدَثُ عَهْداً بسَفَرٍ صَالِحٍ ، فَاسْتَغْفِرْ لي . قَالَ : لَقِيتَ عُمَرَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فاسْتَغْفَرَ لَـ ـهُ ، فَفَطِنَ لَهُ النَّاسُ ، فَانْطَلَقَ عَلَى وَجْهِهِ . رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً عن أُسَيْر بن جابر **رضي اللَّه عنه** : أنَّ أهْلَ الكُوفَةِ وَفَدُوا عَلَى عُمَرَ τ ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ يَسْخَرُ بأُوَيْسٍ ، فَقَالَ عُمَرُ : هَلْ هاهُنَا أَحَدٌ مِـ ـنَ القَ ـرَنِيِّينَ ؟ فَجَاءَ ذلِكَ الرَّجُلُ ، فَقَالَ عمرُ : إنَّ رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** قَدْ قَ ـالَ : **((إنَّ رَجُ ـلاً يَأتِيكُمْ مِنَ اليَمَنِ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسٌ ، لاَ يَدَعُ باليَمَنِ غَيْرَ أُمٍّ لَهُ ، قَدْ كَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَـ ـدَعَا الله تَعَالَى ، فَأذْهَبَهُ إلاَّ مَوضِعَ الدِّينَارِ أَو الدِّرْهَمِ ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ))** .

وفي رواية لَهُ : عن عمر **رضي اللَّه عنه** ، قَالَ : إنِّي سَمِعْتُ رَسُ ـول الله **صَ ـلّى الله عَلَيْـ . . . . ـهِ وسَ . . . . ـلَّم** ، يق . . . . ـول :

((إنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسٌ ، وَلَهُ وَالِدَةٌ وكَانَ بِهِ بَيَاضٌ ، فَمُرُوهُ ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ)) .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُسيْرِ بْنِ عَمْرٍو ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި މި صحابى އަކީ ابْنُ جابِرِ ގެ ނަމުންވެސް ގޮވާލެވޭ ބޭފުޅެކެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُمَرُ بْنُ الخَطَّاب ގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ މީހުންގެ ގާފިލާތައް އައުމުން އެމީހުންނާ ސުވާލުކުރެއްވީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ނަމަކަށް ކިޔާ ބޭކަލަކު އެބައުޅޭތޯ އެއްސެވުމަށްފަހު ދެން އުވައިސްގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަދި އައްސެވިއެވެ . ތިބާއަކީ أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ހެއްޔޯ ؟ އަދި އެ صحابى އާނއެކޭ ދެންނެވިއެވެ . عُمَرُ ގާތުން އެއްސެވިއެވެ. ތިބާއަކީ مُرَاد قبيلة އިން އުފެދި

ދެން އައްނަފުހު قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހަކު ނުންނާނެތޯ ؟ . އާއެ ދެންނެވިއެވެ .
އާދެވެ . عُمَرُ ގެފުޅު އައްސަވައިއެވެ .މިބާ އަލި ކާރިޔަކައި برص ބަލި ޖެހިފައި އަބަލިވެން
ފަސޭހަވެފައިވާސް މުޅިން އެކަމު ދިރާސާކުރި މުޅިން ފަސޭހަ ނުވެއިރެ މީހާ ހެއްޔޯ ؟
އާއެ ދެންނެވިއެވެ . އާދެވެ . عُمَرُ ގެފުޅު އައްސަވައިއެވެ . މިބާގެ މަންމަ ދިރިހުރިކަމު އަބަލިހި
ހެއްޔޯ ؟ އާއެ ދެންނެވިއެވެ . އާދެވެ . عُمَرُ ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔައިދެއްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުނެވެ. އަކަލްގެފުޅު حديث ކިޔައިދިނެވެ.
މިތަނަށް ޔަމަނުގެ ކާވަތް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ނަމަކަށް ކިޔާ މީހާ
އަންނާނެއެވެ .އެއީ مُرَاد قبيلة އިން އަލުދި ދެން އައްނަފުހު قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ
މީހެކެވެ. އޭނާ ހުންނާނީ برص ބަލި ޖެހިފައި އަބަލިވެން ފަސޭހަވެފައިވާސް އަދި ނުވަތަ އެންމެ
ދިރިހުރިކަމު މުޅިން ފާހަގަ ހަމަ ކާރިޔަ ނުވެއެވެ . އޭނާގެ މަންމަ ދިރިހުރިކަމު ހެއްޔޯ ހުންނާނެއެވެ . އޭނާ
ދޭނީ އޭނާގެ މަންމަ އާއި މެދު احسان ތެރިވެގެންނެވެ . (އަކަލުގެ ބަރަކާތުން) އޭނާ الله
ގަސަމު ހުވާކުރާނަމަ ، الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެ ހުވާ އަދާކުރައްވާނެ އަކަލުއް މިންވަރު
ކިޔައިދެ ދެއްވިއެވެ .(މިހާ) ފުރަ މިތަނަށް އައިހާ އޭނާ ލާއިމި މިތަނަށް އައިރުގެ ފުރު
ފުރުސަތުގި دعاء ކުރެވޭ ގޮތްއަ ވެއްޖެ ނަމަ އޭނާ ލައިވާ އަގޮތްލަ دعاء ކުރުވާށެވެ . (ދެން
عُمَرُ ގެފުޅު އާއެއަށް ދެންނެވިއެވެ . މިގޮތަށް رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކިޔައިދެއްވައިވާތީ) ފުރަ މިހެންނަށް ފުރު ފުރުސަތުގި دعاء ކޮށް ދެއްވާށެވެ .އަދިނުވަ އޭނާ عُمَرُ
ގެފުޅަށް ފުރު ފުރުސަތުގި دعاء ކޮށް ދިނެވެ . އެއަށް ފަހު عُمَرُ ގެފުޅު އޭނާ ކުރިން
އައްސަވައިއެވެ . މިބާ މިހާ ދަތުރު ކުރަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔޯ ؟ އާއެ ދެންނެވިއެވެ . كُوفَة
އަށެވެ. عُمَرُ ގެފުޅު ދެންނެވިއެވެ . كُوفَة ގެ ވެރިޔާއަށް ލިބުމަށް އަރިހުން ލިޔުމެއް ހެއްޔޯ؟
އާއެ ދެންނެވިއެވެ .މިހެންނަކަ ބާޒާރު ހެވަދުޖެހުނު ފުޑީރުންނާއި އެކު އެއުޅުމެވެ . ދެން އަހަރު
ފުރުން ޖެހިގެން އައި އަހަރު ، އެ ރަށުގެ أشراف އަކު حج އަށް ވަޑައިގެންވެ .އަދި عُمَرُ
ގެފުޅާއި ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންވެ . އަދިނުވަ عُمَرُ ގެފުޅު ދިސްވެދިނަ أُوَيْسُ ގެ ހަބަރު
އައްސަވައިއެވެ . ޖަވާބުގައި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . މިހެންނަ ފަޤީރުކަމުގެ އޭނާގެ އަތީ ވަރަށް ފުޅެވެ
. އަދި އޭނާ ހުރީ އަތްމަތީ ދަތިކަމުގައެވެ . عُمَرُ ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم حديث ކިޔައިދެއްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުނެވެ. އަކަލުގެފުޅު حديث ކިޔައިދިނެވެ.

ބިރަބަހިރިމީހުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު އަންނާނެއެވެ . އެއީ مُرَاد قبيلة އިން އުފެދި ދެން އެއަށްފަހު قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހެކެވެ . އޭނާއަށް برص ބަލި ޖެހިފައި ފަސޭހަވެފައި ހުންނާނީ އެންމެ ދިރުހަމެއްގެ މިންވަރުގެ ތަންކޮޅެވެ. އޭނާގެ މަންމަ އަރިހުގައި ހުންނާނެއެވެ . އޭނާ މަންމައަށް ވަރަށް ހެޔޮކޮށް ހިތައި احسان ތެރިވެ ހިތަމުންނެވެ .(އޭނާއަށް الله ގެ حضرة ށް ދިވެހިބަހުން) ހުވާ ކުރެވިއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަމެއް ފުއްދަވާ ދެއްވާނެއެވެ . ތިޔަ ބޭފުޅުން އެނާ ކަޑާ ބިޔަ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަތުމަށް އޭނާ ހުރިކަމުގައި دعاء ކުރުވާށެވެ . (عُمَرُ ގެފާނު ކިޔުއްވީ) ފަހެ އަދި ކީއްވެ (ފާފަ ފުއްސެވުމަށް) އަޅުގަނޑަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ . ދެން أُوَيْسُ ގެ ގާތުގައި އެދިލެއްވީއެވެ . ތިމަންނަގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ . أُوَيْسُ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާ ދެންމެ ތިބޭފުޅާ ހިނގާލައްވާ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް . ތިޔަ ބޭފުޅާ ތިމަންނަގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ .ދެން أُوَيْسُ އޭނާ ކިޔުން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ .

ބިޔަފާރި عُمَرُ ގެފާނާއި ބައްދަލުވީ ހެއްދެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . އާނއެކަށެވެ . (އަހަރެން أُوَيْسُ އަށް އޭނާ އެން عُمَرُ ގެފާނުގެ ފަރާތުން ލިބުނު حديث އަޑުއިވުނުކަން ވިސްނައިދިނީއެވެ .) އަދި އޭނާއަށް ހާލަތު دعاء ކުރި ދެއްވީއެވެ . މީހުން ފަހު މި ހަބަރު މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފެތުރިއްޖެއެވެ .އަދި أُوَيْسُ ދާ ކަންތަ ބަލަހައްޓާ މީސްތަކުން ދޫކޮށްލިއެވެ .އަދި دعاء ކުރުވުން ފެށިއެވެ .

مسلم ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ރަސޫލު الله ޞަލްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ أبو أسير بن جابر ރިވާކޮށްދޭ ރިވާޔަތެކެވެ . ހަމަކަށަވަރުން (އެއަށްފަހު) كوفة ގެ أهل ވެރިންގެ ތެރެއިން ވަފުދެއް ރަސޫލު الله ޞަލްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ عمر ގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ . އަދި އެވަފުދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކަކީ أويس އަށް ޖެހޭ ޖެހޭ ހަދާ މީހެކެވެ . عمر ގެފާނު ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ބިރަބަހިރިމީހުންގެ ތެރެއިން قرن قبيلة އިން އައިސް ހުރި މީހަކު އެބަހުރި ހެއްޔެވެ ؟ އަހަރެން މިހާރު عمر ގެފާނުގެ ގާތަށް އައީއެވެ . ފަހެ عمر ގެ ފާނު ދެންނެވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يمن ކަރައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް މިހާރު އަންނާނެއެވެ . އެމީހާއަށް ކިޔާނީ أويس އެވެ . އޭނާ އަންނައިރު އޭނާގެ މުރާދު ގަބީލާ ޤަރަނުގައެވެ . އޭނާގެ ގައިގައި ބަރަސް ބަލި ޖެހިފައެވެ . އަދި އޭނާ ދުޢާ ކުރުމުން ދިރުހަމުގެ މިންވަރު ފިޔަވައި ދުރުވެ ހުރިހާ ތަނެއް ރަނގަޅުވެއްޖެއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މިހާރު އޭނާ އާއި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އޭނާ ކުރެން ތިމާގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާ ކުރުވާށެވެ.

مسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ عمر ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވަނީއާ ތިޔަ ވިދާޅުވީ. އަހަރެމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން تابعي ބާވަތުގެ ތެރެއިންވާ އޭނާގެ މަތީ ބާވަތީ أويس އެވެ . އޭނާގެ މަންމަ އަށް ދަރިކަމުގެ ހައްޤު އަދާކުރާނެއެވެ . އަދި އޭނާއަށް ކުރިމަތިވި ބަރަސް ބަލި ދުރުވެއްޖެއެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާގެ ގާތުން ދުޢާ ކުރުވާށެވެ . ދުޢާ ދިނުމާއި ހަމައެކަނި ތިމާގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އަދި ދުޢާ ކުރުވާށެވެ .

373 وعن عمرَ بنِ الخطاب رضي اللّه عنه قال : استَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في العُمْرَةِ ، فَأَذِنَ لي ، وقال : « لا تَنْسَنَا يا أَخَيَّ مِنْ دُعَائِكَ » فقال كَلِمَةً مَا يسُرُّني أَنَّ لي بِهَا الـ دُّنْيَا .

وفي روايةٍ قال : « أَشْرِكْنَا يَا أَخَيَّ في دُعَائِكَ » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عمر بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތަށް (އަހުރެމެން ކަހަލަ) نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން عُمْرَة އަދާކުރުމަށް ހުއްދަ ދެއްވުން އެދުނީމެވެ . ދެން (އަޚްޔަށް) އަހަރެންގެ ފަރާތުން އަށް ދުޢާގައި ހަނދާން ނައްތާނުލާށެވެ. އަދި މިބަސްތަކުގެ ބަދަލުގައި ދިޔަ ދުނިޔެ ދެއްވިޔަސް ދެވުނު ކަށް. އަދި މިގޮތަށް دعاء ކުރުމުގައި އަޚާ ދެއްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أخ އެއީ. މިފަދަ دعاء ގައި މިގޮތަށް ހިމެނުވުން ހަމަގައިމު ނުލިބޭހެން . عمر

ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް އެ ބަސްފުޅު މިމުޅި ދުނިޔޭގައި ވާ ތަކެއްޗަށްވުރެވެސް ބޮޑުވީން ވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަހަރެމެން حديث ކުޑަކޮށްފިއެވެ. އޭ أخ އާއެވެ. ތިބާގެ دعاء ގައި މިއަހަރެމެންވެސް ހިމަނާށެވެ.

حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

374 وعن ابن عُمرَ رضي اللَّه عنهما قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَزُورُ قُبَاءَ رَاكِباً وَماشِياً، فَيُصلِّي فِيهِ رَكْعتَيْنِ **متفقٌ عليه .**

މާނާ الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن **عُمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، **قُباء** މިސްކިތަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި ސަވާރީގައި އަދި ހިނގައިގެން ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އަދި އެ މިސްކިތުގައި ދެ ރަކުޢަތް ނަމާދު ކުރައްވައެވެ .

وفي روايةٍ : كان النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْتي مَسْجِدَ قُبَاءَ كُلَّ سبْتٍ رَاكِبًا وَمَاشِياً وكَانَ ابْنُ عُمَرَ يفْعَلُهُ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قُبَاءَ މިސްކިތަށް ކޮންމެ ހޮނިހިރު ދުވަހަކު ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ސަވާރީގައި އަދި ހިނގައިގެން ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އަދި عبد اللَّه بن عُمَر މި عمل މި ގޮތަށް ކުރައްވައެވެ .

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމުގެ ފަޟީލަތާއި މާތްކަމާއި އަދި އެކަމަށް ބާރުއަޅުއްވައި ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި މީހަކު ލޯބިވާ ނަމަ އެކަން އެ މީހާއަށް އަންގައިދިނުމާއި އަދި އެކަން އެންގުމުން އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިޔަން ޖެހޭ دعاء ބަޔާން ކުރެވިގެން ވާ باب

قال اللَّه تعالى (الفتح 29): {محمد رَسُول اللَّهِ، والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم} إلى آخر السورة.

محمدގެފާނަކީ ، الله ގެ رَسُول އެއްވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ އެކުގައިވާ މީހުންނީ ، كفارންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބަޔަކުވެ . އެއުރެންގެ މެދުގައި ، އޯގާތެރި رحمة ތެރިކަންވެއެވެ.

وقال تعالى (الحشر 9): {والذين تبوءوا الدار والإيمان من قبلهم يحبون من هاجر إليهم}.

އަދި އެއުރެންގެ ކުރީގައި ، المدينة ގައި ވަޒަންވެރިވެ ، إيمان ކަމުގައި قائم ވެފައިވާ أنصار ން، އެއުރެންގެ ގާތަށް هجرة ކުރި مهاجر ން ދެކެ ލޯބިވެއެވެ .

375 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا ، سِواهُما ، وأَنْ يُحِبَّ المَرْءَ لا يُحِبُّهُ إِلاَّ للَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَه أَنْ يَعُودَ في الكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ في النَّارِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ أنسٍ ގެފާނު نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެމީހަކު އީމާންކަމުގެ ފޮނިކަން حاصل ވާނެއެވެ . އެއީ ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑަށް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވުމެވެ. އަދި މީހަކު ދެކެ ލޯބިވާނަމަ ހަމައެކަނި الله އަށް ޓަކައި އެމީހަކު ދެކެ ލޯބިވުމެވެ . އަދި އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް ވައްޓާލުން ނުބައިކޮށް ހީވާ ގޮތަށް ، އެއިން އެމީހާ الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު ކުފުރަށް ރުޖޫޢަވުމަށް ނުބައިކޮށް ހީވުމެވެ .

376 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « سبْعَةٌ يُظِلُّهُم اللَّه في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ : إِمامٌ عادِلٌ ، وَشَابٌ نَشأَ في عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجلَّ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعلَّقٌ بِالمَسَاجِدِ ورَجُلان تَحَابَّا في اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وتَفرَّقَا عَلَيْهِ ، ورجُلٌ

دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وجَمَالٍ ، فقال : إِنِّي أَخافُ اللَّه ، ورَجُلٌ تَصدَّقَ بصَدَقَةٍ ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لا تَعْلَمَ شِمَالُهُ ما تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو هريرة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަކަށަވަރުން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަތް ބަޔަކަށް ރަޟި الله سبحانه وتعالى ޢަރުޝީގެ ދުވަހު އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެ އިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ހިޔާވަހިކަން ނުވާނޭ ދުވަހުގައެވެ. އެބަޔަކީ عدل ވެރި ވެރިރަސްކަލަކު، އަދި އަޅުކަމުގައި ކުރިހެދިގެން ބޮޑުވި ޒުވާނަކު، އަދި މިސްކިތާ އަދި ހިތްހުރި މީހާ، ރަށް ގެއްލިގެން އަދި الله އަށްޓަކައި ލޯބިވެއްޖެ ދެމީހުން، އެމީހުން ބައްދަލުވަނީ އަދި الله އަށްޓަކައި ދުރުވެ ވަކިވަނީ، އަދި ބޮޑު ރަނގަޅު އާދަމިއްޔަކު ނުބައި ކަމަކަށް ގޮވާލުމުން ނިކަމެތި ކަމުގައި ވިސްނައި، ގޮވާލާއިރު ބުނެ އޭނާ الله އަށް ބިރުވެތިވުން ދައްކާ ހިތްވަރަކާއި، އަދި ކަނާތްއަތުން ކުރި صدقة ވާތްއަތް ނޭނގޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ދިނުމާއި، އަދި ހަމައެކަނި ހުރެ الله ހަނދުމަކުރުމުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެން ދިޔަ މީހާއެވެ.

377 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إن اللَّه تعالى يقول يَوْمَ الْقِيَامةِ : أَيْنَ المُتَحَابُّونَ بِجَلالِي ؟ الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ في ظِلِّي يومَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلِّي » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ ވާހަކައެވެ. މިދެކެވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އިއްރާން ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށްޓަކައި އެކަކުއެކަކު ބަލަހައްޓާ މީހުން ކޮބާ ހުރީއެވެ؟ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިޔާވަހިކަން ދޭނީމެވެ. އެދުވަހަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނޭދުވަހެވެ .

378 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا ، ولا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوَ لا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوه تَحَابَبْتُمْ ؟ أَفْشُوا السَّلامَ بينَكم » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ކަލޭގެ ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ އެކުވެރި ނުވާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާން ކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ނަށް އެ عمل އަދާކުރުމުން އެކުވެރިކަން ބޮޑުވެގެންދާ ފަދަ عمل އެއް ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ ؟ (ދެންނެވީމެވެ .) ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ސަލާމް ކުރުމުގެ އާދަ ފެތުރުވާށެވެ .

379 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَار أَخاً لَهُ في قَرْيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصَدَ اللَّهُ لَهُ عَلَى مَدْرَجَتِهِ مَلَكاً » وذكر الحديث إلى قوله :

« إن اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم . وقد سبق بالبابِ قبله .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ކަލޭގެ ابو هريرة) ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އޭނާގެ ރަށުން އެހެން ރަށެއްގައި ތިބި އޭނާގެ أخ އަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް ދިޔައިރު ދަނިކޮށް ފުރުއްވުމުން ހަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ދިމާލަށް މަލާއިކަތެއް ފޮނުއްވިއެވެ ބަހައްޓަވާ ފޮނުއްވިއެވެ . ދެންނެވިއެވެ. حديثގެ ކޮޅީ މި حديث ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތަށް އަންނަނިވި ޢިބާރާތައި ހަމައެކަން ވިދާޅުވިއެވެ. އެ ޢިބާރާތަކީ : إن اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فيهِ. މާނައީ : ތިބާ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވި ފަދައިން ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާ ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންފިއެވެ . (ދެންނެވީމެވެ . މި حديث އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ .)

380 وعن البَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي اللَّهُ عنهما عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنه قال في الأَنْصَار : « لا يُحِبُّهُمْ إِلاَّ مُؤْمِنٌ ، ولا يُبْغِضُهُمْ إِلاَّ مُنَافِقٌ ، مَنْ أَحَبَّهُمْ أحبَّه اللَّهُ ، ومَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ بَرَاءِ بْنِ عَازِب، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާވާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، اَنْصَار ބޭކަލުން ނާއި މެދު حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ . މުއުމިނަކަށް ނޫނީ އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިނުވާނެއެވެ . އަދި މުނާފިޤަކަށް ނޫނީ އެބޭކަލުންނަށް ދުޝްމަނު ނުވާނެއެވެ . އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވާ މީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ . އަދި އެބޭކަލުންނަށް ދުޝްމަނުވާ މީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ވެސް ދުޝްމަނުވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ .

381 وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : المُتَحَابُّونَ في جَلالي ، لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعَاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވާފައިވެއެވެ . ތިމަން ރަސްކަލާނގެ جلالة އަށްޓަކައި އެކުވެރިވާ ބޭކަލުންނަށް މިނުބަރުތައް (ނޫރުގެ ދޮރުތައް) ނަބިއްޔުން މިނުބަރުތަކުގައި ވާނެއެވެ . އަދި މިނުބަރުތަކުގައި ތިބޭނެ ނަބީ ބޭކަލުން ނާއި شهيد ބޭކަލުން ފަޚުރުވެރިވާނެއެވެ .

382 وعن أبي إِدريس الخَولانيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قال : دَخَلْتُ مَسْجِدَ دِمَشْقَ ، فَإِذَا فَتًى بَرَّاقُ الثَّنَايَا وَإِذَا النَّاسُ مَعهُ ، فَإِذَا اخْتَلَفُوا في شَيءٍ ، أَسْنَدُوهُ إِلَيْهِ ، وَصَدَرُوا عَنْ رَأْيِه ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ ، فَقِيلَ : هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي اللَّه عنه ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، هَجَّرْتُ ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي بِالتَّهْجِيرِ ، ووَجَدْتُهُ يُصَلِّي ، فَانْتَظَرْتُهُ حَتَّى قَضَى صلاتَهُ ، ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قِبَلِ وجْهِهِ ،

فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَاللَّهِ إنِّي لأَحِبُّكَ للَّهِ ، فَقَالَ : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فقال : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فَأَخَذَني بِحَبْوَةِ رِدائي ، فَجَبذَني إلَيْهِ ، فَقَالَ : أَبْشِرْ ، فَإنِّي سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « قالَ اللَّهُ تعالى وَجَبَتْ مَ حبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فيَّ ، والمُتَجالِسِينَ فيَّ ، وَالمُتَزَاوِرِينَ فيَّ ، وَالمُتَبَاذِلِينَ فيَّ » حديث صحيح رواه مالِكٌ في المُوطَّإِ بإسنادِهِ الصَّحيحِ .

قَوْلُهُ « هَجَّرْتُ » أَيْ بَكَّرْتُ ، وهُوَ بتشديد الجيم قوله : « اللَّهِ فَقُلْتُ : أَللَّهِ » الأَوَّلُ بهمزةٍ ممدودةٍ للاستفهامِ ، والثاني بِلا مدٍ .

ދާމް الله رحمة ލެއްވި ابوإدريس الخَولانيِّ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) دِمَشْق ގެ މިސްކިތަކަށް ވަދެވުނީމެވެ . އެހިނދު އެމިސްކިތުގައި ޒުވާނަކު އިންނެވެ . އަދި އެ ޒުވާނާގެ ދަތްތައް ހުދުކުލަވުން ވިދާ ބޮޑެތިއެވެ . އަދި މީސްތަކުން އޭނާގެ ކައިރީގައި އެއްވެ ތިއްބެވެ . ފަހެ އެމީހުންގެ މެދުގައި މައްސަލައަކާ މެދު خيال ތަފާތު ވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް އަނބުރާ ހަވާލުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ރައުޔަށް عمل ކުރަމުން ގެންދެއެވެ . ފަހެ (މިއީ ކޮބައިތޯ) ތިމަންނަ އޭނާއާ މެދު ސުވާލު ކުރީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނައަށް ދަންނަވައިދިނެވެ. އެއީ ދާމް الله ޢަނުހު ސަޙާބީ مُعاذُ بْنُ جبلٍ އެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ ޖެހިގެން އައި ދުވަހު ވަރަށް އަވަހަށް މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެ ތިމަންނަ އަށްވުރެ ކުރިން މިސްކިތަށް ގޮސްފައެވެ. އަދި އޭނާ ނަމާދު ކުރަނީއެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަ އޭނާ ނަމާދުކޮށް އަވަދި ވަންދެން ތިމަންނަ އިންތިޒާރު ކުރީމެވެ. ދެން އޭނާގެ ކުރިމަތިއާ ކޮޅަށް އައިސް ފަހެ އޭނާއަށް ސަލާމް ކުރީމެވެ . ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . ދާމް الله ގަސަމެވެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިޔަބޭފުޅާއަށް ލޯބިވަނީ الله ގެ ސަބަބުން ކަމުގައި ވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާ ދާމް الله ގަސަމެއް ހުރިތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާނއެކޭ. ދެން ދާމް الله ގަސަމެ ކުރަން ބުނެވެ . ތިމަންނަ އޭނާ އަރިހުގައި ވިދާޅުވިއެވެ . ދެން ދާމް الله ގަސަމެ ކުރަން ހުރިތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާނއެކޭ ! ދެން ދާމް الله ގަސަމެ ކުރަން ބުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އުފާވެރި ޚަބަރު ހިއްސާކުރަން . މިހާރު ތިޔަބޭފުޅާއަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާތީ ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله

سبحانه وتعالى، وحي ކުރެއްވިއެވެ. ވީމަން ތަސައްވާރުގެއަރުޖެހިއް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ
ޚިދުމަތް މިނިސްނާއި އަދި ވީމަން ތަސައްވާރުގެ އަރުޖެހިއް އެއްބަ މިނިސްނާއި އަދި
ވީމަން ތަސައްވާރުގެއަރުޖެހިއް ހަދުވަތް މިނިސްނާ ވީމަން ތަސައްވާރުގެ ތަރުސަވުން
ހިތުން ވާޖިބު ކަންތިރިއެވެ.

383 عن أبي كَريمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكَرب رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال « إِذَا أَحبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، فَلْيُخْبِرْه أَنَّهُ يُحِبُّهُ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو كَريمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكَرب ، ސަހާބާގެ ރިވާވަތް ލެއްވި نَبِيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އަހަރެމެންގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހާރު އަހަރެމެ أخ އާ ދެކެ الله އަށްޓަކައި ލޯބިކުރައްވާ ފަދަ އެވިހަކަން އަކަށް އެންގޭ ހައްޤެވެ .

384 وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَخَذَ بيدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ واللَّهِ ، إِنِّي لأُحِبُّكَ ، ثُمَّ أُوصِيكَ يَا مُعاذُ لا تَدَعنَّ في دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ تَقُولُ : اللَّهُمَ أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وحُسنِ عِبَادتِك » .

حديث صحيحٌ ، رواه أبو داود والنسائي بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި مُعَاذُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭ އަތުގައި ހިފެއްވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُعَاذ އެވެ. މާތް الله ގަންދެއް ހަމަކަށަވަރުން ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވީމަން ކަލޭދެކެން ލޯބިވަން (الله އަށްޓަކައި) ޚާއްޞަކޮށްފައި .ދެން (އަހަރެން ކަލޭން) ވީމަން ކަލޭދެކެން ލޯބިވަން ވަސިއްޔަތް ކުރަ ހަރާމެވެ .
އޭ مُعَاذ އެވެ . ވީމާ ކަންތަ ނަމާދުއެގެ ފަހަތުގައި މިދުވާއިން دعاء ކިޔުން ހަދާން ނުހަދައިނުލާށެވެ . اللَّهُم أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وحُسنِ عِبَادتِك. (މާނައީ: އޭ الله ! ތިބާ

އިލާހަށް ޝުކުރުކުރުމާއި شكر ކުރުމުގައި ޙަޤީޤަތު އަދާކަން ކުރުމުން މިއަދާއަށް ވާގޮތަކަށް ކަންތައްވާންޖެހޭ!)

385 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً كَانَ عِنْدَ النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَمَرَّ بِهِ ، فَقَال : يا رسول اللَّهِ إِنِّي لأُحِبُّ هَذا ، فقال له النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَأَعْلمتَهُ ؟ » قَالَ : لا قَالَ : «أَعْلِمْهُ» فلَحِقهُ ، فقَالَ : إِنِّي أُحِبُّكَ في اللَّه ، فقالَ : أَحَبَّكَ الَّذِي أَحْبَبْتَنِي لَهُ . رواه أبو داود بِإِسنادٍ صحيح .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުން ލިބިވާ أَنس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) نَبِيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި صحابى ބޭކަލަކު އިށީނދެގެން އިންނެވިއެވެ . އަދި ކައިރިން ފިރިހެނަކު ހިނގާފައި ދިޔުމުން އެ صحابى ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހާއަށް ލޯބިވެއެވެ (الله އަށްޓަކައި) ދެން نَبِيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابى ކާތުގައި އެއްސެވިއެވެ .މިކަން އެމީހާއަށް އަންގައިފިތޯ ؟ އެ صحابى ދެންނެވިއެވެ . ނޫނެކެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ.އެމީހާއަށް އަންގާށެވެ . އެހިނދު އެ صحابى އެމީހާ ކައިރިއަށް ގޮސް ބުނެފިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު الله އަށްޓަކައި ތިބާއަށް ލޯބިވަމެވެ . ދެން އެމީހާ ޖަވާބުގައި އާއްމު دعاء ކުރައްވައިފައެވެ . ތިބާ ތިމަންނާއަށް ލޯބިވި الله އަށްޓަކައި ލޯބިވާ ފަރާތުން ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ރުއްސަވާ ވޮޑިގެންވާށެވެ .

باب علامات حبِّ تعالى العبد والحثِّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ ނިޝާންތަކާއި އަދި ތިމާގެ ސިފަތައް އެގޮތަށް ނިޝާންތައް އުފެއްދުމާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ މަގަށް ބާރުއަޅައިފައިވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون اللَّه فاتبعوني يحببكم اللَّه، ويغفر لكم ذنوبكم، والله غفور رحيم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ، الله ދެކެ ލޯބިވާކަމުގައި ވާނަމަ ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން ، الله ، ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.الله އީ ،ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (المائدة 54): {يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي اللَّه بقوم يحبهم ويحبونه، أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين، يجاهدون في سبيل اللَّه، ولا يخافون لومة لائم، ذلك فضل اللَّه يؤتيه من يشاء، والله واسع عليم}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހެއްގެ دين ދޫކޮށް مرتد ވެއްޖެ (ނަމަވެސްމެ!) ފަހެ ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެ ދެކެ ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެންނަވާނެއެވެ . އެއީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް އަގޯތި ، މަޑުމައިތިރި ބަޔަކުވެ . كافر ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزة ތެރި ބަޔަކުވެ. الله ގެ މަގުގައި އެއުރެން جهاد ކުރާނެއެވެ . އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަށް އެއުރެން ބިރުނުގަންނާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ فضل ވަންތަކަމެވެ . އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެކަން ދެއްވާނެއެވެ . اللهއީ ، ވަސީޢަވަންތަ ، ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

386 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تعالى قال: مَنْ عادَى لي وليّاً ، فقدْ آذَنْتُهُ بالحَرْب ، ومَا تقرَّبَ إليَّ عَبْدِي بشَيءٍ أَحَبَّ إلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ ، ومَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إلَيَّ بالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ ، فَإذَا أَحْبَبْتُهُ ، كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمْعُ بِهِ ، وبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ ، ويدَهُ الَّتي يبْطِشُ بِهَا ، ورِجْلَهُ الَّتي يَمْشِي بِها وإنْ سأَلَني أَعْطَيْتُهُ ، ولَئِنْ استَعَاذَنِي لأُعِيذَنَّهُ » رواه البخاري .

معنى « آذَنْتُهُ » : أَعْلَمْتُهُ بِأَنِّي مُحارِبٌ له . وقوله : « اسْتَعَاذَنِي » روي بالباءِ وروي بالنون .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ . ޔަޤީން އިލާހުގެ ވަލީވެރި ބަޔަކާއި ދުޝްމަނުވާ މީހާ ގެ އަށް ހަމަކަށަވަރުން ޔަޤީން އިލާހުގެ ހަނގުރާމަ ކުރައްވާނެއެވެ . އަދި ޔަޤީން އިލާހުގެ ވަލީވެރިން ބަޔަކީ ޔަޤީން އިލާހުގެ ހަމަ ޔަޤީން އަޅުވެރިން ބޭކަލުންނެވެ ފަރުޟު އަޅުކަންތަކާއި ވާޖިބު ޔަޤީން އިލާހުގެ حضرة ގައި ޤުރުބުވެވޭނީ ތަޢާލާ އިރުޝާދުވެދެއްވާ ކަންތަކުން ނުވަތަ ޔަޤީން އިލާހުގެ ކަމެއް ކުރުމުން ނުވަތަ ދޫކޮށްލުމުން ޔަޤީން އިލާހުގެ ދުށުމެވެ . އަދި ޔަޤީން އިލާހުގެ ނަފުލު ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ބައްޔަށް އަޅާލުމެވެ . ތިމާ ހައްލު ވެސް އިލާހުގެ ލޯބި ލިބުނު ހަމަ ބޭކަލުން ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ޤުރުބުވެވޭނެ ފަރުޟުވެގެންވާ އަޅުކަންތަކާއި ނަފުލު ކަންތައްތަކުންނެވެ . އަދި ޔަޤީން އިލާހުގެ އެ ބޭކަލުންގެ އަށް އެ ކަން ބެލުން ބަލައިދެއްވާނެއެވެ . އަދި އެ ބޭކަލަކު ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެއެވެ . އަދި އެ ބޭކަލުން ހަދަދީ ކަނޑައަޅުއްވާނެއެވެ . އަދި އެ ވަލީއަކަށް ދުޝްމަނުވާ ބަޔަކު ފަތުރާނެއެވެ . އަދި ޔަޤީން އިލާހުގެ ނަފުލު ޢަމަލުތަކުން ހަމަ ރަޙްމަތް ލިބޭނެ ދުޝްމަނުން ބަލާށެވެ . ސަލާމަތް ލިބުމުގެ ކަންކަން ކުރުމަށް ދުޢާ ކުރަމުއެވެ .

387 وعنه عن النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تعالى العَبْدَ ، نَادَى جبْريل : إنَّ اللَّه تعالى يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحْبِبْهُ ، فَيُحبُّهُ جبْريلَ ، فيُنَادي في أَهْلِ السَّمَاءِ : إنَّ اللَّه يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحِبوهُ ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّماءِ ، ثُمَّ يُوْضَعُ له القَبُولُ في الأَرْضِ » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى(އަބޫ : މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو هريرة) نَبِيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަޅަކަށް ރުއްސެވުމާ ވެއްޖެނަމަ ފަހަރަ جبْريل ގޮވާލައްވައި وحى ކުރައްވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىގެ ފަރާ އަޅަކަށް ރުއްސެވުމާ ވެއްޖެނަމަ ވެއެވެ . ފަހެ ކަލޭވެސް އެމީހަކަށް ލޯބިކުރައްވާށެވެ . ފަހެ جبْريل ގެ ފުރަ އެމީހަކަށް ލޯބި ކުރައްވައެވެ . އަދި جبْريل ގެ ފުރަ އުޑުގެ ވެރިންނަށް އިއްވާނެ

ކުރައްވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެން ފިއްޔާ .
ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ . ފަހެ އުޑުގެ އަހުލު ވެރިން އޭނާއަށް
ލޯބިކުރައްވައެވެ . ދެން އޭނާގެ ޤަބޫލުކަން ބިންމަތީގައި ލައްވައެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تعالى إذا أَحبَّ عبْداً دَعا جبْريلَ ، فقال : إنِّي أُحِبُّ فُلاناً فأَحْبِبْهُ ، فيُحِبُّهُ جبْريلُ ، ثُمَّ يُنَادِي في السَّماءِ ، فيَقُولُ : إنَّ اللَّه يُحِبُّ فُلاناً ، فأَحِبُّوهُ فيُحبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ له القَبُولُ في الأَرْضِ ، وإذا أَبْغَضَ عَبداً دَعا جبْريلَ ، فيَقولُ : إنِّي أُبْغِضُ فُلاناً ، فأَبْغِضْهُ ، فيُبْغِضُهُ جبْريلُ ، ثُمَّ يُنَادِي في أَهْلِ السَّماءِ : إنَّ اللَّه يُبْغِضُ فُلاناً ، فأَبْغِضُوهُ ، فيُبْغِضُهُ أَهْلُ السَّماءِ ثُمَّ تُوضَعُ له البَغْضَاءُ في الأَرْضِ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެން ފިނަމަ جبْريل ގެ ފާނަށް ނިދާ
އިއްވަވައެވެ . ފަހެ وحي ކުރައްވަވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިވެނި އަޅަކަށް
ރުއްސަވާ ވޮޑިގެން ފިއްޔާ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ . ފަހެ جبْريل ގެފާނު
އޭނާއަށް ލޯބި ކުރައްވައެވެ. ދެން އުޑުގެ އަހުލު ވެރިންނަށް އިޢުލާން ކުރައްވައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ
ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އުޑުގެ އަހުލުވެރިން އޭނާއަށް ލޯބި
ކުރައްވައެވެ . އެއަށްފަހު އޭނާގެ ޤަބޫލުކަން ބިމުގައި ލައްވައެވެ .

އަދި الله سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންނެވިނަމަ ޖިބްރީލްގެ ފާނަށް ނިދާކުރައްވައެވެ.
އަދި وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިވެނި އަޅަކަށް
ކޯފާވެވޮޑިގެންނެވީމެވެ . ފަހެ ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ކޯފާ ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ . ފަހެ ޖިބްރީލްގެފާނު
އޭނާއަށް ކޯފާ ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އުޑުގެ އަހުލު ވެރިންނަށް އިޢުލާން ކުރައްވައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ކޯފާ ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން

އެމީހަކަށް ލޯބިވާ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ . ދެން އަހަރެމެން އެމީހުގެ މައްޗަށް ނަސޭހަތް
ކަން ކަށަވަރުވެއެވެ .

388 وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بعَثَ رَجُلاً عَلَى سرِيَّةٍ ، فكَانَ يَقْرأُ لأَصْحابِهِ في صلاتِهِمْ ، فَيخْتِمُ بـ . . { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } فَلَمَّا رَجَعُوا ، ذَكَروا ذلكَ لرسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقال : « سَلُوهُ لأَيِّ شَيءٍ يَصْنَعُ ذلكَ ؟ » فَسَأَلوه ، فقَالَ : لأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّه تعالى يُحبُّهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ޞަޙާބީއަކު ވެރިޔަކަށް ލައްވައި ސަރިއްޔާއެއް ފޮނުއްވިއެވެ . ފަހެ މީނާ ޞަޙާބީންގެ ނަމާދުގައި އިމާމުކަން ކުރައްވައި ޤިރާއަތް ނިންމަވަނީ اخلاص ސޫރަތުގެ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ގެ ޤިރާއަތާ އެކުގައެވެ . ފަހެ މިބައިމީހުން އެނބުރި އައުމުން މިކަމަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ހަބަރުދެއްވިއެވެ. އޭރުންރسول صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާ ކުރަން އެކަމަށް ކުރައްވާ ކޮންކަމެއްގެ ސަބަބުން ކުރައްވާ ކަމެއްތޯ؟ ފަހެ އެބޭކަލުން އޭނާ ކުރާ ސަބަބު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ޖަވާބުގައި ދެންނެވިއެވެ . ސަބަބަކީ އަޅު އަޅި رحمان ގެ (އަޅަމި الله ގެ) ސިފަފުޅުކަމެވެ . އަހަރެން ކަމުން ލޯބިވާނަމެ އެ ސިފަފުޅު ކިޔަވުމަށް ލޯބިވާނެވެ . އޭރުންރسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާއަށް ހަބަރު ދީބަލާ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއޭނާއަށް ލޯބިވާ ވަޑައިގަންނަވައެވެ .

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުވެރިންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ންނަށް ދުއްތުރާކުރުމުގެ ނުރައްކަލާގެ
ކަންކަން އިންޒާރު ކުރެއްވުމުގެ ބާބު .

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހެދިގެން ކަމަކާނުލައި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި ،مؤمن އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ، އެއުރެންނީ ބޮޑު ބުހުތާން ދޮގުހަދައި ފާފަވެރިންވާ ފާފައެއް ދިޔައީގެން ބަރުލާވީ .

وقال تعالى (الضحى 9، 10): {فأما اليتيم فلا تقهر، وأما السائل فلا تنهر}.

ދަންނާށެވެ! ފަހެ ، ކަލޭގެފާނު ޔަތީމުކުދިންނާ ނުރުހޭކަމެއް ނުކުރައްވާށެވެ. ދަންނާށެވެ! ފަހެ ، ކަމަކަށް އަދި އަންނަމީހާއަށް ، ކަލޭގެފާނު ނުބައިކޮށް ބަސްބުނުއްވާ ދުރުކޮށްނުލައްވާށެވެ!

وأما الأحاديث فكثيرة منها حديث أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ في الباب قبل هذا (انظر الحديث رقم 385) "من عادى لي ولياً فقد آذنته بالحرب" ومنها حديث سعد بن أبي وقاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السابق (انظر الحديث رقم 260) في باب ملاطفة اليتيم، وقوله صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم "يا أبا بكر لئن كنت أغضبتهم لقد أغضبت ربك" (انظر الحديث رقم 261)

އަދި ދަންނައެވެ. މި ބާބުގައި އައިސްފައިވާ حديث ތައް އެހާ ގިނައެވެ. އެގޮތުގައި ހިމެނޭ އެއް حديث އަކީ އިސްވެ ދިޔަ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثއެވެ. އެ حديث ގައި ވަނީ " އަހުރެންގެ ވަލީއަކާ ޢަދާވާތްތެރިވާ ބަޔަކާ ދިމާކޮށް ހަނގުރާމައިގެ މީހާއަށް އަހުރެން ހަނގުރާމައިގެ ޢިޢުލާނު ކުރައްވަމެވެ .
މިފަދައިން ނަގާ . އަދި އެ ބާބުގައި ހިމެނޭ އެހެން حديثއަކީ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ ޔަތީމުން ހެޔޮލަފާކުރުމާ ބެހޭ ބާބުގައި ވިދާޅުވި الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބިވަޑައިގެންފި سعد بن أبي وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެވެ . އަދިވެސް ހިމެނޭ އެހެން حديث އަކީ نبيّ ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّمގެ ބަސްފުޅު " އޭ ابو بكر ގެ ފާނެވެ . ތިބާ އެކުދިން ރުޅިއަރުވައިފިނަމަ

ތިގެއަތުވައިފިއްޔާ އަނިޔާ ހަމަކަށަވަރުން ލިބޭނެ ހައްދަވައި ޤިޔާމަތުގައި ތަސްވާރާނީގެ
ކާފަ ދިސްކާތަކުގެވެސްނިއައެވެ .

389 وعن جُنْدَبِ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ صلَّى صلاَةَ الصُّبْحِ ، فَهُوَ في ذِمَّةِ اللَّه ، فَلا يَطْلُبَنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيءٍ ، فَإنَّهُ مَنْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيءٍ ، يُدْرِكْهُ ، ثُمَّ يَكُبُّهُ عَلى وَجْهِهِ في نَارِ جَهَنَّمَ » رواه مسلم .

މާތް الله ތަޢާލާސްނުލެއްވި جُنْدَبِ بن عبد اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަތިސްނަމާދު (ޖަމާޢަތުގައި) ކޮށްފިއްޔާ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ الله ގެ ذِمَّة ދަށުގައެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކާކު ކަލާގެ ސަބަބުން އެޒިންމާ ސަބަބާ ސުވާލުކޮށް ހުއްޓުމެއް ނުކުރާށެވެ . މިއީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޒިންމާ ގެއްލުވައިލިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާ މެދު ކޮށްފިއްޔާ ވިޔެގެން ނުވާނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެމީހާ ނަރަކައިގެ ތެރޭގައި އަނބުރާލާނެއެވެ .

باب إجراء أحكام الناس عَلَى الظاهر وسرائرهم إلَى الله تَعَالَى

މުސްލިމުންގެ ޒާހިރުވުން ފެނުނު އަމަލު ބެލުމަ މައްޗަށް ބާޠިނާ އެމީހުންގެ މުޢާމަލާ ސިއްރުވާ ކަންކަމުގެ އެއީ އެމީހުންގެ ހިތުގެ ކަންތައްތަކުގެ حقيقة އަށް الله ގެ حضرة އަށް ދޫކުރުން ފަދަ ބަޔާނުން ބަޔާން ވާގޮތުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى : (فَإنْ تَابُوا وَأَقامُوا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبيلَهُم) [التوبة : 5] .

ފަހެ ، އެއުރެން توبة ވެ ، ނަމާދު قائم ކޮށް ، زكاة ދީ އުޅެފިނަމަ ، ދެން އެއުރެން މިނިވަންކަމާއި ދޫކޮށްލާށެވެ !

390- وعن ابن عمر رضي الله عنهما : أنَّ رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** ، قَالَ : **((أُمِرْتُ أنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أنْ لاَ إلهَ إلاَّ الله ، وَأنَّ مُحَمَّداً رَسُول الله ، وَيُقيمُوا الصَّلاةَ ، وَيُؤتُوا الزَّكَاةَ ، فَإذَا فَعَلُوا ذلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءهُمْ وَأمْوَالَهُمْ إلاَّ بحَقِّ الإسْلاَمِ ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى الله تَعَالَى))** مُتَّفَقٌ عَلَيهِ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި ހައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭ ފަދަ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި مُحَمَّد ގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެ އަދި ނަމާދު ޤާއިމް ކުރުމާއި ޒަކާތް ދިނުމަށްދެން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް މިއަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ އަޅުގަނޑު ކުރުމަށް ވެއެވެ . ފަހެ އެމީހުން އެކަން ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ ލޭތައް އެމީހުންގެ މުދާ ވަނީ إسلام ދީނުގެ حقّ އެއްގެ މައްޗަކުން މެނުވީ ރައްކާތެރިކޮށްދީފައިވަނީ ގެ އަތްދަށުން ސަލާމަތްވާނެ ކަން ލިބިގެންނެވެ . އަދި އެމީހުންގެ حِسَابُ ބެހެއްޓިފައިވަނީ الله سبحانه وتعالىގެ حضرة އަށެވެ .

391- وعن أَبي عبدِ الله طارِق بن أَشَيْم **رضي اللَّه عنه** ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** ، يقول : **((مَنْ قالَ لاَ إلهَ إلاَّ الله ، وَكَفَرَ بما يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ ، حَرُمَ مَالُهُ وَدَمُهُ ، وَحِسَابُهُ عَلَى الله تَعَالَى))** رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله طارِق بن أشَيْم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާތީ އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ (ދީނުގެ ކަލިމަ) އަދި الله ފިޔަވައި އަޅުކަން ކުރެވޭ ހުރިހާ ތަކެއްޗަކަށް ކާފިރުވާ މީހާގެ އަދި އެމީހާގެ މުދާ ޙަރާމްވެއްޖެ ވެއެވެ . އަދި އެމީހާގެ حِسَاب ބެހިގެންވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة އަށެވެ .

392– وعن أَبي معبد المقداد بن الأسْود **رضي اللّه عنه** ، ، قَالَ : قُلْتُ لرسول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم** : أرَأَيْتَ إنْ لَقِيتُ رَجُلاً مِنَ الكُفَّارِ ، فَاقْتَتَلْنَا ، فَضَرَبَ إحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ ، فَقَطَعَهَا ، ثُمَّ لاذَ مِنِّي بِشَجَرَةٍ ، فَقَالَ : أسْلَمْتُ لِلهِ ، أَأَقْتُلُهُ يَا رَسُول الله بَعْدَ أنْ قَالَهَا ؟ فقَالَ : ((**لا تَقْتُلهُ**)) فَقُلْتُ : يَا رَسُول الله ، قَطَعَ إحْدَى يَدَيَّ ، ثُمَّ قَالَ ذلِكَ بَعْدَ مَا قَطَعَهَا ؟! فقَالَ : ((**لا تَقْتُلْهُ ، فإنْ قَتَلْتَهُ فَإنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أنْ تَقْتُلَهُ ، وَإنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ التي قَالَ**)) مُتَّفَقٌ عَلَيهِ .

ومعنى ((**أنه بمنزلتك**)) أي : معصوم الدم محكوم بإسلامه . ومعنى ((**أنك بمنـزلته**)) أي : مباح الدمِ بالقصاص لورثتهِ لا أنه بمنـزلته في الكفر ، والله أعلم .

ދާމް الله ޢަންހުސުން ޚަބަރުގައި ابو معبد المقداد بن الأسْود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ · ތިމަންނަ (އައްމިޤްދާދު) رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި
ދަންނަވައިފީމެވެ · ކިޔާދީ ދެކޭ ކާފިރެއްގެ ތެރެއިން އަކަށް ދިމާވެ ދަންނަވައިފީމެވެ ·
ތިމަންނާއި ކާފިރަކާއި ބައްދަލުވެ ފަހެ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ހަނގުރާމަ ފެށިގެން
އަރިއަށް ފަހެ އޭނާ ތިމަންނަގެ އަތް އެކަތި ކަނޑިން ކަފާ ތިމަންނަގެ އަތެއް
ބުރިކޮށްލައި ދެން އޭނާ ގަހަކާއި ނިވީ ހުރި ބޮޑުގަހެއް · ތިމަންނަ އިސްލާމް
ވެއްޖައީމެވެ · މިހާ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ · އޭނާ އެގޮތަށް ބުނުމުންފަހު ތިމަންނަ އޭނާ
ޤަތުލު ކުރުން ހުއްދަވާނެ ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ· ނުބާ އޭނާ
ޤަތުލު ނުކުރާށެވެ · ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ · އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ ·
ތިމަންނަގެ އަތް އޭނާ ބުރިކޮށްލިއެވެ · ފަހެ ތިމަންނަ އެބަސް ބުނީ ބުރިކޮށްލުމަށްފަހުގައި ދެން އޭނާ
އަހަން ބޭނީމެވެ · ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ· އޭނާ قتل ނުކުރާށެވެ · އޭނާ އަ
ކަލޭމެ އިތުރުން قتل ކުރުމުގެ ކުރިން ފަހެ ކަލޭ ކުރުމުން އޭނާއަށް މިބާ އޭނާ قتل ކުރުމުގެ
ކުރިން ހުރިހާ ތަނަވަސް ފަސޭހަ ތަނަވަސް ފިޔަވައިގެން · އަދި އޭނާ އަ ކަލޭމަ ހިތުރުގެ
ކުރިން ހުރި ތަނަވަސް އަށް މިބާ ވަރަށް ހިތާމަ ފަދައެވެ ·

393– وعن أُسَامة بن زيدٍ رضي الله عنهما ، قَالَ : بعثنا رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم** إِلَى الْحُرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ فَصَبَّحْنَا القَوْمَ عَلَى مِيَاهِهِمْ ، ولَحِقْتُ أنَا وَرَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ رَجُلاً مِنْهُمْ ، فَلَمَّا غَشَيْنَاهُ ، قَالَ : لاَ إلهَ إلاَّ الله ، فَكفَّ عَنْهُ الأَنْصَارِي ، وطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي

حَتَّى قَتَلْتُهُ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا المَدِينَةَ ، بَلَغَ ذلِكَ النَّبيَّ **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** فَقَالَ لِي : ((**يَا أُسَامَةَ ، أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إلهَ إلاَّ اللهُ ؟!**)) قُلْتُ : يَا رَسُول الله ، إنَّمَا كَانَ متعوِّذاً ، فَقَالَ : ((**أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إلهَ إلاَّ اللهُ ؟!**)) فما زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمنَّيْتُ أنِّي لَمْ أكُنْ أسْلَمْتُ قَبْلَ ذلِكَ اليَوْمِ . مُتَّفَقٌ عَلَيهِ .

وفي رواية : فَقَالَ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : ((**أَقَالَ : لا إلهَ إلاَّ اللهُ وقَتَلْتَهُ ؟!**)) قُلْتُ : يَا رَسُول الله ، إنَّمَا قَالَهَا خَوْفاً مِن السِّلاحِ ، قَالَ : ((**أَفَلاَ شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أمْ لا ؟!**)) فمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى تَمَنَّيْتُ أنِّي أسْلَمْتُ يَوْمَئذٍ .

((**الحُرَقَةُ**)) بضم الحاءِ المهملة وفتح الراءِ : بَطْنٌ مِنْ جُهَيْنَةَ : القَبيلةُ المَعْرُوفَةُ .
وقوله : ((**مُتَعَوِّذاً**)) : أيْ مُعْتَصِماً بِهَا مِنَ القَتْلِ لاَ معْتَقِداً لَهَا .

މާތް الله އަދިރަބޫބީވެރިކަމުގަޔާ ހިތްސޫރަކޮށްދިނު أُسَامة بن زيدٍ ގެ ދަރިކަލުން ތިލަވެގެންވިއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ ・ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ,جُهَيْنَةَ ޤަބީލާގެ حُرَقَة ސަރަހައްދަށް ފޮނުއްވި
ޤަބީލާ އާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ފަތިސް ގަނޑު ދުވަސްވަރުއެވެ. ދެން ފަތިސް ގަނޑު ހުރިކޮށް ދެމެދާއި
ބުރަކަތް އަލިގަނޑު ދޫކޮށްނުދީ ފާރަވެ ހަމަލާދީ ހަނގުރާމަ ދޭނެވެ. އަދި ފަތިސްގަނޑު އާއި
أنْصَارى ބޭފުޅުން ގެ ތެރެއިން ބޭފުޅަކާއި ދިމާވެގެން ވެގެން އެމީހާ ގެ މަގަށް ބަލާލިއެވެ.
އެމީހާ އެހެންނަމަ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔާ ހިނދުއެވެ. އެހެން ކަމުން أنْصَارى އަށްޗާއި
ހަނގުރާމަ ހުއްޓުވާ ލައްވައިފިއެވެ. އަދި ފަތިސްގަނޑު ކަމަކާއި ފަތިސްގަނޑު ދިނުމަށް ހެވާ އަށް
ޤަބީލާގެ ރަށްފުށުގައެވެ. ދެން ފަތިސްގަނޑު އެނބުރި މަދީނާއަށް އައުމުން މިވާހަކަ رسول الله صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އިވިވަޑައި ގެންފިއެވެ. އެހެންނަމަ އަކާޤާގެން ފަތިސްނަމަށް حديث
ކުރައްވައިފައެވެ. އޭ أُسَامة އަށް. އެހީހާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށްފަހު އޭނާ ޤަތުލު
ކުރީ ހައްޔެވެ؟ ފަތިސްގަނޑު ދަންނަވައިފައެވެ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމައެކަނި ބިރުން އޭނާ އެހެން
ބުނީ ސަލާމަތް ވުން ބޭނުން ނަމެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ
ކިޔުމުން ތިބޭ ޤަތުލު ކުރީ ހައްޔެވެ ؟ މި ބަސްފުޅު ތަކުރާރު ކޮށް ފަތިސްނަމައި مخاطب
ކުރައްވާ حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ ޔަގީނުން ބޭސް ފަތިސްނަމަ ހިތާ ހިތާ ބޭނުވިއެވެ .

ތިމަންނަ މިއަދު އިސްލާމްދީނަށް ވީނަމަ ކިޔާ ބަހަކުން ހެއްޔެވެ . (އަބަދު މިއަދު
އިސްލާމްދީނަށް ވީނަމަ ހީ އަޅާނެ އެވަގުތު ބިމަށްނަގެ އަތުން މަރުވެދި ނުފިޔަވެ .)
އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާ لاَ إِلهَ إِلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުންވެސް އޭނާ މަރާލީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟
ބިމަށްނަ ބިރުގަންނަވައިގެން . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އޭނާ އެހެން ބުނީ އަނިޔާގެ ބިރުންނެވެ .
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިލާލާ ބިރު ބަލާނެ ބިރު ބުނީތި ބިލާ އޭނާގެ ހިތް ފަޅާލައި ބަލާ
ހެއްޔެވެ؟ ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ބިމަށްނަށް مخاطب ކުރައްވާ) އާ ކަލިމަކުން
ބަލާނެ ކުރެއްވުން ގެންދަވައި ދަރުމަވެން ބިމަށްނަ ހިތާ ހިތާ ބޭނުމެވެ . ބިމަށްނަ މިއަދު
އިސްލާމްދީނަށް ވީނަމަ ކިހާ ނަރުހަމަ ވީހެއްޔެވެ !

394– وعن جندب بن عبد الله رضي الله عنه : أنَّ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَعَثَ بَعْثاً مِنَ المُسْلِمينَ إِلَى قَومٍ مِنَ المُشرِكينَ ، وَأَنَّهُمْ التَقَوْا ، فَكَانَ رَجُلٌ مِنَ المُشْركينَ إِذَا شَاءَ أنْ يَقْصِدَ إِلَى رَجُل مِنَ المُسْلِمينَ قَصدَ لَهُ فَقَتَلَهُ ، وَأَنَّ رَجُلاً مِنَ المُسْلِمينَ قَصدَ غَفْلَتَهُ . وكُنَّا نتحَدَّثُ أنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، فَلَمَّا رَفَعَ عَلَيهِ السَّيفَ ، قَالَ : لا إِلهَ إلاَّ اللهُ ، فقتَلهُ ، فَجَاءَ البَشيرُ إِلَى رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَسَأَلَهُ وَأخبَرَهُ ، حَتَّى أخْبَرَهُ خبَرَ الرَّجُلِ كَيْفَ صَنَعَ ، فَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ : ((**لِمَ قَتَلْتَهُ ؟**)) فَقَالَ : يَا رَسُول الله ، أوْجَعَ في المُسلِمِينَ ، وَقَتَلَ فُلاناً وفلاناً ، وسمى لَهُ نَفراً ، وَإنِّي حَمَلْتُ عَلَيهِ ، فَلَمَّا رَأى السَّيفَ ، قَالَ : لا إلهَ إلاَّ اللهُ . قَالَ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : ((**أَقَتَلْتَهُ ؟**)) قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : ((**فَكَيفَ تَصْنَعُ بلاَ إلهَ إلاَّ اللهُ ، إِذَا جَاءتْ يَوْمَ القِيَامَةِ ؟**)) قَالَ : يَا رَسُول الله ، اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : ((**وكَيفَ تَصْنَعُ بِلا إلهَ إلاَّ الله إِذَا جَاءتْ يَوْمَ القِيَامَةِ ؟**)) فَجَعَلَ لاَ يَزِيدُ عَلَى أنْ يَقُولَ : ((**كَيفَ تَصْنَعُ بِلا إلهَ إلاَّ الله إِذَا جَاءتْ يَوْمَ القِيَامَةِ**)) رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި جندب بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، މުސްލިމުންގެ لشكر އަކާ مُشرِك ންގެ ޤައުމަކާއި
ދެމެދުހަނގުރާމައެއް ޖެހުނެވެ . އަދި މި ދެ لشكر ބައްދަލު ކުރިއެވެ . ދެން مُشرِكންގެ لشكر
ގައި އެކަކު ކުރިމަތިން ދެމެދުހަނގު ފަރާތަކު ހައްޔަރު . އޭނާ ބޭނުންވާ މީހަކު މުސްލިމުންގެ
لشكرން ބޭނުން ވަގުތެއްގައި ޤަސްދު ކުރައްވައެވެ . މިހެން ކަމަކުން މުސްލިމުންގެ لشكرން މީހަކު

މީހާ ޤަތުލު ކުރަން ގަސްދުކުރާނަމަ މީހާ غافل ކަންމަތީ ވެސް ވަގުތެއް ބަލާ ބަލަމުން ގެންދިޔައެވެ . އަދި މިމަންމަނާގެ ތެރޭގައި ބޮޑު އުޅޭ ގޮތުން އެގޮތަށް ތިމަންނަވެސް ބޭކަލުބޭ أُسامةُ بْنُ زَيْد އެވެ . ފަހެ އެމީހާ ގައިގާ ކުރަން ކަނޑި ޖަހާ ގަނޑުމުން لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ދުރުން ކިޔާފައެވެ . މިހެން ކިޔުމުންވެސް އެ صحابي އޭނާ ގަތުލުކުރައްވައިފިއެވެ . ފަހެ އެކަމާ ކުރުގެ ހަބަރު ދެއްވާ މިހާ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭނާ ކުރަން ދުމުން خبر އައްސަވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާ ކަންތައް ހިނގާ ދިޔަ ގޮތުގެ خبر ކިޔާދެމުން ގެނެސް އެމީހާ ގަތުލު ކުރި ގޮތުގެ خبر ކިޔާދީފައިވެއެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެ صحابي ގެންނަވައިފިއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާ އޭނާ ގަތުލު ކުރީ ފަހެ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ އެ صحابي ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެމީހާ ދިރުމަށް މުސްލިމުން ގަތުލުކުރިއެވެ. އަދި މީހަކު މީހަކު ބަލަހައްޓަވާފައި ގަތުލު ކުރިއެވެ . އަދި އެ صحابي އަބަދުގެ ނަންބަރު ވެސް ކިޔާދީފައިވެއެވެ . (ވިދާޅުވިއެވެ .) މިހެންވެ ތިމަންނަ އޭނާ އައި ހަމަލާ ދިނީމެވެ . އަދި ތިމަންނަގެ ކަނޑި މަތީގައި ގަނޑުމުން (ބުނެން) އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުނީއެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ .(އޭނާ އެ ކަލިމަ ކިޔުމުންވެސް) ތިބާ އޭނާ ގަތުލު ކުރީ ހެއްޔެވެ ؟ އެ صحابي ދަންނަވައިފިއެވެ . އާދެއެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ތިބާ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ އެ صحابي ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ ތިމަންނަގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރައްވާ الله އަށް ދުޢާ ކުރައްވާށެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން އަތުވެއްޖެ ނަމަ ތިބާ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އިތުރު ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުނުވިއެވެ . ވިދާޅުވެވުނީ ގެންދިޔައީ މިބަސް ބަސްފުޅެވެ އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމައާއިގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ތިބާ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ މިބަސްފުޅު އެކަނިއެވެ .

395– وعن عبد الله بن عتبة بن مسعود ، قَالَ : سَمِعْتُ عمر بن الخطاب **رضي اللَّه عنه** ، ، يقولُ : إنَّ نَاساً كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالوَحْيِ في عَهْدِ رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم** ، وَإنَّ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ ، وإِنَّمَا نَأخُذُكُمُ الآن بما ظَهَرَ لَنَا مِنْ أعمَالِكُمْ ، فَمَنْ أظْهَرَ لَنَا خَيْراً

أَمَّنَّاهُ وَقَرَّبْنَاهُ ، ولَيْسَ لَنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْء ، اللهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ ، وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءاً لَمْ نَأْمَنْهُ ولَمْ نُصَدِّقْهُ وَإِنْ قَالَ : إِنَّ سَرِيرَتَهُ حَسَنَةٌ . رواه البخاري .

[illegible] الله [illegible] عبد الله بن عتبة بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] الله [illegible] عمر بن الخطاب [illegible] . [illegible] صحابي [illegible] رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم [illegible] وحي [illegible] . [illegible] وحي [illegible] ([illegible]) [illegible] . [illegible] تحقيق [illegible] الله [illegible] . [illegible] قبول [illegible] .

باب الخوف

ﷲ އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّٰه تعالى (البقرة 40): {وإياي فارهبون}.

އަދި ހަމައެކަނި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ!

وقال تعالى (البروج 12): {إن بطش ربك لشديد}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހިއްޕަވާ ހިއްޕެވުމަކީ، ގަދަފަދަ ވަގުތުގެ ހިއްޕެވުމެއްކަން ކަމުގައެވެ .

وقال تعالى (هود 102 – 106): {وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن أخذه أليم شديد

إن في ذلك لآية لمن خاف عذاب الآخرة، ذلك يوم مجموع له الناس وذلك يوم مشهود، وما نؤخره إلا لأجل معدود، يوم يأت لا تكلم نفس إلا بإذنه، فمنهم شقي وسعيد. فأما الذين شقوا ففي النار لهم فيها زفير وشهيق}.

ރަށްތަކުގެ (އަހުލު : ރަށްތަކުގެ أهل ވެރިން) އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެ ރަށްތަކު ހިއްޕަވާނަމަ ، އެކަލާނގެ ހިއްޕަވާނީއެވެ ، އެފަދައިންނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެ ހިއްޕެވުމަކީ ، ވޭންދެނިވި . ގަދަފަދަ ކަމެކެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، آخرة ގެ عذاب އަށް ބިރުވެތި ވެއްޖެމީހާ އަށް އެކަމުގައި ހެއްކެއްވާނެ ކަމުގައެވެ . އެއީ އެދުވަހަކީ މީސްތަކުން އެއްކުރައްވާނެ ދުވަހެވެ. އަދި އެއީ (އެންމެން) ދެކޭނެ ދުވަހެވެ .އަދި عدد ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަކަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުވަސް ފަސްއެއް ނުކުރައްވަމެވެ . އެދުވަސް އައުމުން ، އެކަލާނގެ إذن ލިބިވަޑައިގެން މެނުވީ ، އެއްވެސް نفس އަކަށް ބަހެއްވެސް ނުބުނެވޭނެތެވެ . ފަހެ ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއް އުޅޭނީ ނިކަމެތި ބައެއް . ފަހެ ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބާއްޖަވެރިވާނެ ބައެއްވެއެވެ ! ފަހެ ، އެއީއްތަން

ވާރުސީ ، ނަރަކަޔިގައެވެ . އެއުރެން ބޭރަށް ނާރާ ނޫރާގެ ގެއްލިގެން ، އެބަރައްޔާ ހާ ނޫރާގެ އަޖު
އެއާނގައި ހުންނާނީއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 28): {ويحذركم اللّه نفسه}.

ހަދި ، الله އެކަލާނގެ عقاب އަށް ބިރުވެތިވުން ބުނެލި ކަރުއްވައެވެ .

وقال تعالى (عبس 34 – 37): {يوم يفر المرء من أخيه، وأمه وأبيه، وصاحبته وبنيه، لكل امرئ منهم يومئذ شأن يغنيه}.

(އާދީ) މީހާ އޭނާގެ أخ އާއި ދުރަށް ފިލައިގަންނާނެ ، އޭނާގެ މަންމައާއި ބައްޕަގެ ދުރަށް ފިލައިގަންނާނެ
، އޭނާގެ އަނބިމީހާއާއި ، ދަރިންގެ ދުރަށް ފިލައިގަންނާނެ ދުވަހެވެ . އެއުރެން ކޮންމެ މީހަކު
މިހާރަށް ، އޭނާގެ ކަންތަކުގެ ކޮށްދިނުމަށް އެކަނިވެގެން ހުންނާނެއެވެ .

وقال تعالى (الحج 1، 2): {يا أيها الناس اتقوا ربكم إن زلزلة الساعة شيء عظيم، يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما أرضعت، وتضع كل ذات حمل حملها، وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب اللّه شديد}.

އޭ މީސްތަކުންނޭ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން تقوى
ވެރިވާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، قيامة ދުވަހުގެ ބިންހެލުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ .
ތިޔަބައިމީހުން އެ زلزلة ފެންނަ ދުވަހު ، ކިރުދޭ އެއްޗަކު ކިރުދޭ ދަރިންނާ
ދުރުވެ ހަނދާން ނެތި ، ބަލިވެ އިންނަހުރި އެއްޗަކު ބަލިވެފައިވާ އެއްޗެ ދުރުވެގެން ،
ހަދި މީސްތަކުން މަސްތުވެފައި ހުރި ބާވަތުން ފެނިގެން ހުރި ދުވަހެކެވެ . ނަމަވެސް
އެއުރެންނަކީ ، މަސްތުވެފައި ހުރިއެވެ . އަދި ނަމަ ކަމަށް الله ގެ عذاب ގަދަފަދަ އެވެ .

وقال تعالى (الرحمن 46): {ولمن خاف مقام ربه جنتان} الآيات.

އޭ ޖިންނީންނާއި ، އިންސީންނޭވެ !) ވަނީ ، ތިޔަ ދެބައިމީހުން ދޮގުކުރާނީ إنكار ކުރަނީ ، ތިޔަދެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ نعمة ތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންކޮން نعمة އަކަށް ހެއްޔެވެ ؟

وقال تعالى (الطور 25 – 28): {وأقبل بعضهم على بعض يتساءلون. قالوا: إنا كنا قبل في أهلنا مشفقين، فمن اللَّه علينا ووقانا عذاب السموم، إنا كنا من قبل ندعوه إنه هو البر الرحيم} والآيات في الباب كثيرة جداً معلومات، والغرض الإشارة إلى بعضها وقد حصل.

އަދި އެކަކު އަނެކަކާ سوال ކުރަމުން ، އެއުރެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއް ބައެއްގެ ގާތަށް ކުރިމަތި ލައި އަންނާނެތެވެ . އެއުރެން ބުނާނެތެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، ކުރިން ތިމަންމެން ، ތިމަންމެންގެ أهل ވެރިންގެ ތެރޭގައި އުޅުނީ ބިރު (الله ގެ عذاب އަށް) ބިރުވެތިވެގެން ތިބީމެވެ . ދެން الله ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ދަރުމަވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عذاب ން ތިމަންމެން ދިންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، ކުރިން ތިމަންމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރަން އުޅުނީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެއީ ، إحسان ތެރިވެރިވެ رحيم ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ .

وأما الأحاديث فكثيرة جداً فنذكر منها طرفاً، وبالله التوفيق

396 عن ابنِ مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : حدثنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وهو الصَّادِقُ المصدوقُ : « إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ في بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً نُطْفَةً ، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذلكَ ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مثْلَ ذلكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ المَلَكُ ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرَّوحَ ، وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِماتٍ : بِكَتْبِ رِزْقِهِ ، وَأَجلِهِ ، وَعملِهِ ، وَشَقيٌّ أَوْ سعيدٌ . فوَ الَّذِي لا إِله غَيْرُهُ إِنَّ أَحدَكُمْ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكونُ بيْنَهُ وبيْنَهَا إِلاَّ ذِراعٌ ، فيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتابُ ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ ، فَيَدْخُلُهَا ، وَإِنَّ أَحدكمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ތިމާގެ عبد الله بن مسعود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެފާނުގެނަށް حديث ކުރެއް ހިތްވާ ގޮތުގައެވެ .
(ދަންނަވައެވެ .) އަދި އެކަލާނގެ ދެއްކެވި ވަހީއާއި ބައްޓަން ވެރިކަމާއި ކަލާމަށް ތަންކޮށް ދިނުމާއި
އާޔަތް ބަރަކާތް ކޮށްދެއްވި ފުރުޤާން ހިފާ ދެއްކެވުމަށް އަދި އެކަލާނގެ ކަލާމް وحي
ކޮށްދެއްވި ބައްޓަން ތަކުރާރު ފުރުޤާނެއް ބަޔާނުކުރެއްވި. (حديث
ކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހު ސަލާމަތް ވާނެ ތަފާތު ނިކަމެތި
އަނގަ ފުރައިގެން އިސްލާމްގެ ބަލަގައި ސަލާތް ދަމަހައްޓާ ތަރުޖަމާ ވިސްނުން
ސަލާމަތްވެއެވެ. ދުށް އަހަރެން ސަލާތް ދަމަހައްޓާ ވަކި ދުށް ގަދައަށް ކުރާ ކަމުގައެވެ.
ސަލާމަތްވެއެވެ. ދުށް އަހަރެން ސަލާތް ދަމަހައްޓާ ވަކިން ގަދައަށް ހަސަދަ ކުރާކަމުގައެވެ.
ސަލާމަތްވެއެވެ. ދުށް އަހަރެން ފާހަގަ ކަރާމާތް ބަޔާންކުރެވިއެވެ . އަދި ކަރާމާތް
އެއްޗެއް ނުވާ ނަގާށެވެ. އަދި އެކަލާމާތެއް އެއްޗެއް ބަރަކާތް ހިފާ ކުރެވިދާނެ އެކަމަ
ކުރައްވަވައެވެ. (އަދި) އިލާހުގެ ޢިލްމު ހިފެހެއްޓެވެ . އަދި އިލާހުގެ އަމުރު
ހިފެހެއްޓެވެ. އަދި އިލާހުގެ ބަރަކާތް ހިފެހެއްޓެވެ . އަދި އިލާހުގެ ބާރުގަދަކަން
ބަޔާން ކުރާނެ ހިފާކުރެވެއެވެ . ކަނަ ކަލާމް ހިތާށް ކުރެވިނަ ގަބޫލުކުރާނެ
އަނބު އިލާހުގެ ހުރިހާ ތަޤްވާ ކަލާމް ހިތް ކުރެއްވި. ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހު
ބަލައިން ދީނުގެ ސަލާމަތް ހޯދުމަށް ކުރެއްވި އިސްލާމީ ތަރުޖަމާ ތަފާތު އިލާހުގެ
ސަލާމަތާއި ދުވަސް ތަރުޖަމާ ކުރެވިގެން ގަދަ އަދި ދީނުން ހިފާވި ކުރިމަތިވެ ގަބޫލު
ގަބޫލް އިލާހުގެ ބަރަކާތް އެކަ ތަރުޖަމާ ކުރެއްވި ކުރެއްވި. އަހަރެން ކަލާމް އިލާހުގެ
ބަރަކާތަށް ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހު ސަލާމަތް ބަރަކާތް
ތަރުޖަމާގެ ކުރެއްވި ކުރެއްވި ސަލާމަތް އިލާހުގެ ބަރަކާތްގައި ދުވަހު ކުރިމަތިން ފާހަ ވެފައި
ކުރެވި އިލާހުގެ ދީން ހިތްކުރެއްވި ގަބޫލް އިލާހުގެ ސަލާމަތް ތަރުޖަމާ ވެރިންގެ
ކުރެއްވި ކުރެއްވި. އަހަރެން ކަލާމް އިލާހުގެ ސަލާމަތަށް ވިދާޅުވިއެވެ .

397 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ނަރަކަ ގެނެވޭ ހިނދު އޭގައި ހަތްދިހަހާސް ވާގަން އެޅުވިފައި ވާނެއެވެ . އަދި އޭގެ ކޮންމެ ވާގަނެއްގައި ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން ހިއްޕައިގެން ދަމަމުން ގެންނާނެއެވެ.

398 وعن النُّعْمَانِ بنِ بَشِيرٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سمِعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول: « إنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَاباً يوْمَ الْقِيامَة لَرَجُلٌ يُوضَعُ في أَخْمَصِ قَدميْهِ جمْرَتَانِ يغْلي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ مَا يرى أَنَّ أَحداً أَشَدُّ مِنْه عَذَاباً ، وَإِنَّه لأَهْونُهُمْ عذَاباً » متفق عليه .

ރަޟީ الله އަދިބޮޑުވެވަޑައިގެންނެވި ބަޝީރުގެ ދަރިކަލު النُّعمَانِ بنِ بَشِير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެންމެ ލުއި عذاب ގައި ވާނެ މީހަކީ އޭނާގެ ފައިތިލަ ފަތުގައި އަލިފާނުގެ ދެ އަނގޮޓި (ދެލިކުޑަ) ބަހައްޓާ މީހާއެވެ . އެކަމުގެ ސަބަބުން މީހާގެ ސިކުނޑި ދުއްބާނެ (ފޮނިފެނިފަދަ ކާކާއިން) ކާކުނުވާނެއެވެ . އަދި ދުނިޔޭ ގަލަކީ އޭނާއަށް ވުރެ ބޮޑު عذاب ލިބޭ އެހެން މީހަކު ނުވާނޭ ހިތާނޫނުނެވެ . ނަމަވެސް (حقيقة ގައި) އޭނާއަކީ ޤިޔާމަތުގެ ދުވަހު އެހެން އެންމެ ލުއި عذاب ލިބޭ މީހާއެވެ .

399 وعن سمُرةَ بنِ جُنْدبٍ ، رضي اللَّه عنه ، أَن نبيَّ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلى كَعْبيَهِ ، ومِنْهُمْ منْ تأْخُذُهُ إِلى رُكْبَتَيْهِ ، وَمِنْهُمْ من تَأْخُذُهُ إِلى حُجْزَتِهِ ، ومِنْهُمْ منْ تَأْخُذُهُ إِلى تَرْقُوَتِهِ » رواه مسلم .

« الحُجْزَةُ » : معْقِدُ الإِزارِ تحْتَ السُّرَّةِ . و « التَّرْقُوَةُ » بفتحِ التاءِ وضم القاف : هِيَ العظْمُ الذِي عِندَ ثُغْرةِ النَّحْرِ ، وللإِنْسَانِ ترقُوتَانِ في جَانِبَيِ النَّحْرِ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سمرة بن جُنْدب ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نَبِي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ސަރަހަ ވެރިންގެ ބައެއް
މީހުންގެ ދެފައި ކަނބުޅި ހަމައަށް އަރާފައިން ހިފާނެ ހިނގައި ދުވާލެވެ. އަދި ބައެއް
މީހުންގެ ދެކަކުލުގައި ހަމައަށް އަރާފައިން ހިފާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ހިމުލި
ހަމައަށް އަރާފައިން ހިފާނެއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންގެ(ކަނދުރާއި ހަމައަށް) ފުޅު
ހަމަޔަށް އައްސާ އަރާފައިން ހިފާ ގޮތެއްވެއެވެ .

400 وعن ابنِ عمر رضي اللَّه عنهما أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ العالمِينَ حتَّى يَغِيب أَحدُهُمْ في رَشْحِهِ إِلى أَنْصَافِ أُذُنَيه » متفقٌ عليه.

و « الرَّشْحُ » العرَقُ .

މާތް الله އެދޭބަޔަކާ ރުއްސުންތެރިވާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތް
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މީސްތަކުން ތެދުވާނީ ހުރިހާ عالم ތަކުގެ
ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކުރިމަތީގައެވެ . އެކަމަކު ބައެއް
މީހުން ދާހިޔާ ހަމައަށް އަރާފައިން ހިފާނީ ކަންފަތުގެ ހަމައަށެވެ
އަރައިގެން ދާނޭ އަރާފައިންނެވެ .

401 وعن أَنس ، رضي اللَّه عنه ، قال : خَطَبَنَا رَسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، خُطْبَةً ما سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قلِيلا ولبَكيْتُمْ كَثِيراً» فَغَطَّى أَصْحابُ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم وجُوهَهمْ ، ولَهُمْ خَنِينٌ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެން ކުރިމަތީގައި ޚުޠުބާއެއް ދެއްވިއެވެ. އެއީ بلاغة ގެ އަދި
عبرة ގެ ބޮޑު ޚުޠުބާއެކެވެ. ވިދާޅުވި ބަހުގެ ތެރެއިން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަމާ ދޭތެރޭ ވާކަން حديث
ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވި ކަންތައް އަހަރެން ދަނެއް ފަދައިން ދަނެވިއްޖެނަމަ (ކުޑަކޮށް
ހެއުން ބޮޑުކޮށް ރޮނުން) ... (...)

އިނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހިނި ވަރު މަދު ކުރާނެކަމެވެ . އަދި ގިނަގިނައިން ރޮނެކަމެވެ . ފަހެ އަނަސްދު އެ ޞަޙާބުން އަޞްޙާބީންގެ މޫނުތައް ނިވާ ކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި ޞަޙާބުން ގެ ކިބައިން އިވިގެނުދިޔައީ ރޮއުން ގޮނޑުދުއެކެވެ .

وفي رواية : بَلَغَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ أَصْحابهِ شَيءٌ فَخَطَبَ ، فقال : « عُرِضَتْ عَلَيَّ الجنَّةُ والنَّارُ ، فَلَمْ أَر كَاليَوْمِ في الخَيْرِ وَالشَّرِّ ، ولَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعلَمُ لَضحِكْتُمْ قلِيلاً ، ولَبَكَيْتُمْ كَثِيراً » فَما أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يومٌ أَشَدُّ مِنْهُ غَطَّوْا رُؤُسهُمْ ولَهُمْ خَنِينٌ .

« الخَنِينُ » بِالخاءِ المعجمة : هُوَ البُكَاءُ مَعَ غُنَّةٍ وَانْتِشَاقُ الصَّوتِ مِنَ الأَنْفِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް أَصْحاب ބޭކަލުންނާއި ބެހޭގޮތުން ބައެއް ކަހަލަ ޚަބަރެއް ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ . އޭރުނދު ނަސޭހަތް ދެއްވުން ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހަރު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެ ނިޔަމަތްތަކާއި ނަރަކަގެ އަޒާބުތައް ދައްކަވައިފިއެވެ. އަހަރެން ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތަކާއި ނުބައި ކަންތައް ފެނުމުގައި އެވަރު ދައްކަވައި ނުދައްކަވައެވެ . އަދި ތިޔަ ބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަށް އެނގޭ ގޮތުގައިނަމަ އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހިނުން ގިނަދުވަހު މަދުވާނެއެވެ. އަދި ރުއުން ގިނަވާނެކަމެވެ. މިހެން حديث ފަރުމާކުރެއްވުމުން أَصْحاب ބޭކަލުންނަށް މިދުވަސް ވެގެން ދިޔައީ ވަރަށް ހިތާމަވެރި ދުވަހަކަށެވެ . އެހެން ކަމުން އަޞްޙާބުންގެ މޫނުތައް ނިވާކުރެއްވެވެ . އަދި ހަޑިއެން ރޮއިފާނުވިއެވެ .

402 وعن المِقْدَاد ، رضيَ اللَّه عنه ، قال : سَمِعْتُ رسولَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « تُدْنَي الشَّمْسُ يَومَ القِيَامَةِ مِنَ الخَلْقِ حتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيل » قَالَ سُلَيمُ بْنُ عَامِرٍ الرَّاوِي عنْ المِقْدَاد : فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي ما يَعْنِي بالمِيل ، أَمَسَافَةَ الأَرضِ أَمِ المِيل الَّذي تُكْتَحَلُ بِهِ العيْنُ « فَيكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمالِهِمْ في العَرَقِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلى كعْبَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلى رُكْبَتَيْهِ ، ومِنْهُمْ منْ يكون إِلى حِقْوَيْهِ ومِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ العَرَقُ إِلجاماً » وَأَشَارَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بيدِهِ إِلى فِيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރައްސުން ގޮތުގައި مِقْدَاد ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުންދަނިކޮށް ވިދާޅުވީ ހަޖަރީގައެވެ . .އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
قِيامَة ދުވަހު އިރު މީސްތަކުންނާއި ޖެހިގެން މީހަކު ނުވާނެއެވެ. ދަންނަވަމެވެ . މި حديث ރިވާ ކުރެއްވި مِقْدَاد ގެ ދަރިވަރު ކަމުގައިވާ سُلَيمُ بْنُ عَامر ވަރަށް ރަނގަޅަށް ބަޔާންކުރެއްވި مِقْدَارِ ވިދާޅުވެދެއްވަން ރިވާ ކުރައްވައިވެއެވެ . މާތް الله ގަސަމެކޭ ހަމަ ބުނެވުނު . މި حديث ގައި މީހުންގެ މީސްތަކުންނަށް އަލިކަމަށް ބަލާލެވޭ ދިމަކަށް ބައްދަލުވުން ބަލަޔަށް ނިވާވެއް. ބެލުމަށް ދިއުމުގެ މީހާގެ އަކަށް ބާރާން ސަޅޯރަކަށް ވަރަށް ގާތްވެއެވެ. އާރީ ތަނެއް ނާންނާ ބަޔާން ބާލާނެއް ނަހަރު ދިއްލާއެވެ. ފަހަ (އަނގަވަތިރި) މީސްތަކުން އަދިވަހު ވިބެސް އަތުރިއްޖެ އެދުނު ވިކަށް މީހުންނާއި ދުރައިގެ ފެ ވެއްޖެއެވެ . ފަހަ އަގެ ވިދާޅުން ބައެއް މީހުންގެ ދިވެހިބާނަރި ހަމަޔަށް ދުރައިގޮވައިލާ ފެނުނު ބަލައިފިއްޖެއެވެ .
އަދި ބައެއް މީހުންގެ ދުބާއްޔާއި ހަމަޔަށް އެފެނުނު ބަލައިފިއްޖެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ހިތާއި ހަމަޔަށް އެފެނުނު އަރައިފިއްޖެއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންގެ މޫނުގައި ދާލެއް ޖަހަން އެރިއައިގަ ނުދެއެވެ . މި ބަޔާންކޮށް ވިދާޅުވި ހިނދު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، އަތަށްގެ ވަނުގައި ހަމަޔަށް އަޅުގަނޑު އިޝާރާތް ކުރައްވައިވެއެވެ .

403 وعن أبي هريرة ، رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال :
« يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ القِيامَةِ حَتَّى يذْهَب عَرَقُهُمْ في الأَرْضِ سَبْعِينَ ذِراعاً ، ويُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ » متفقٌ عليه .

ومعنى « يَذْهَبُ في الأَرْضِ » : ينزِل ويغوص .

މާތް الله ރައްސުން ގޮތުގައި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މީސްތަކުންގެ ހަށިގަނޑުން ދާއިރު ގެން ނިކުންނަ ފެނުގަނޑު ހަތްދިހަ ރިޔަނުގެ ބިމަށް ފޭބާނެއެވެ . އަދި ދާހިރުން އެމީހުންގެ ކަންފަތާއި ހަމަޔަށް ދާގަނޑު އަރާފައިވާ ނެއެވެ .

404 وعنه قال : كنا مع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذ سَمِعَ وَجْبَةً فقال : « هَلْ تَدْرُونَ ما هذا؟» قُلْنَا : اللَّه وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، قال : هذا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ في النَّارِ مُنْذُ سَبْعِينَ خَرِيفاً فَهُوَ يهْوِي في النَّارِ الآنَ حَتَّى انتَهَى إِلى قَعْرِهَا ، فَسَمِعْتُمْ وجْبَتَهَا» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔާ ދާމް اللهތަޢާލާޢަންހު ކުރެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިއްބާ ހަޑި އަޑެއް އިވުނެވެ . ދެން (އަރިހުން) އަރުވާލެއްވި حديث ކުރައްވަވައެވެ. އެއީ ކޮން އަޑެއްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ . އެއީ ކޮންއަޑެއްކަން މާތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އާއި . ދެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ކަލޭގާ އިނދެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . އެއީ ހިލަ ގަލެއް ނަރަކަޔަށް ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ކުރިއްސުރެ ވައްޓާލެވުނު ހިލައެކެވެ. ދެން އެ ހިލަ ވެއްޓެމުން ހަތްދިހަ އަހަރު ފަހުން ވައްޓާލެވުނީ މިހާރު އެގެ އަޑިއަށް ފޯރުއް ދެން ތިޔަ އަހައްޓަވައިގަތީ މިހާރު ފަހަރު ފޮނުވި އިވުނީއެވެ .

405 وعن عَدِيِّ بنِ حاتِمٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بيْنَهُ وبيْنَهُ تَرْجُمَانٌ ، فَيَنْظُرُ أَيْمنَ مِنْهُ ، فَلا يَرَى إِلاَّ ما قَدَّمَ ، وينظر أشأم منه فلا يرى إلا ما قدم ، ويَنْظُرُ بيْنَ يَدَيهِ ، فَلا يَرَى إِلاَّ النَّارِ تِلْقَاءَ وَجهِهِ، فاتَّقُوا النَّارِ ولَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عَدِيِّ بنِ حاتِمٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަﷲ ތަޢާލާ ކޮންމެ އަޅަކާއި ތަރުޖަމާނެއް ނެތި ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ކަނާތް ފަރާތަށް ބަލާއިރު ފެންނާނީ އޭނާ ކުރިން ކޮށްފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ވާތް ފަރާތަށް ބަލާއިރު ވެސް ފެންނާނީ އޭނާ ކުރިން ކޮށްފައިވާ عمل ތަކެވެ. އަދި ކުރިމަތިން ބަލާއިރު ފެންނާނީ ނަރަކައެވެ. ފަހެ ކަދުރު ފަޅިއަކުން ވިޔަސް ނަރަކައިން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އަދި ކުރިމައްޗަށް ބަލާއިރު ފެންނާނީ ނަރަކައެވެ.

ނަރަކަ ފެނިފައި އަހަން އެއްވެސް ތަނެއް ފެންނާކަށް ނުހުންނާނެއެވެ. ވީމާ އަހަރަކައިގެ
އާޚިރަތް ދުނިޔާވީ ވެސް ވަރަކަށް ހުރިކަންނެއް ނުބާނެއެވެ. އެއީ (އަބަދުވެ ދާއިމީ
ވެގެންވާނަމަ) ކަދުރު ފެށިއަކާން ސަލާމަތް ކުރާން ކަމުގައި ވިދާޅުވި މެއެވެ.

406 وعن أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنِّي أَرى مالا تَرَوْنَ ، أَطَّتِ السَّماءُ وحُقَّ لَهَا أَنْ تَئطَّ ، مَا فِيها موْضعُ أَرْبَعِ أَصابعَ إلاَّ ومَلَكٌ واضعٌ جبهتهُ ساجِداً للَّهِ تَعَالى ، واللَّه لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ ، لضَحِكْتُمْ قَلِيلاً ، ولَبكَيْتُمْ كثِيراً ، وما تَلَذَّذْتُم بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرُشِ ولَخَرجْتُمْ إِلى الصُّعُداتِ تَجْأَرُون إِلى اللَّه تَعَالَى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

وَ « أَطَّتْ » بفتح الهمزة وتشديد الطاءِ، وَتَئِطُّ » بفتح التاءِ وبعدها همزة مكسورة ، والأَطِيطُ : صَوْتُ الرَّحلِ وَالْقَتَبِ وشِبْهِهِمَا ، ومعْنَاهُ : أَنَّ كَثْرَةَ مَنْ في السَّماءِ مِنَ المَلائِكَةِ الْعابِدينَ قَدْ أَثْقَلَتْهَا حَتَّى أَطَّتْ .

وَ « الصُّعُدَاتِ » بضم الصاد والعين : الطُّرُقَاتُ ، ومعنى « تَجأَرُونَ » : تَسْتَغِيثُونَ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގަންނަވާށި ابو ذَرٌّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުދެކޭ ތަކެއްޗެއް އަހަރެން ދެކެމެވެ. އުޑު ކަނުނުގަނެއް ހީވާނެ ހެކިއެވެ. އުޑު އެނގޭ ކަމަށްޓަކައި ހީވާނެއެވެ. އެތަނުގައި އިނގިލި ހަތަރެއް ހުރި ތަނެއް ވެސް ފުރިފައި ވާއެވެ. (އެއީ) އެތަނުގައި މަލާއިކަތުން ހީވާ ތަނެއް ނެތް ކަމުގައިވެއެވެ. ހިމޭނުވެ ތިބެ ތިމަންނަ ދެންނެވުމެވެ. ސަޖިދަ ކުރައްވާ ބާކުރާ ކަމަށްޓަކައި ތިބި މަލާއިކަތުން ތިބެއެވެ. ދުވަހު ހަމަ އެނގޭ ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވާނަމަ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ވީ ކަމުގައި ވީނަމަ ކުޑަކޮށް ހެއްވާނެއެވެ. އަދި ގިނަގިނައިން ރޮއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަންހެނުންނާއި ލާބަޔާ ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ޙަޟްރަތަށް ދުޢާކުރުމަށް މަގުތަކަށް ނިކުންނާނެއެވެ. ކަމުގެ ޖުމުލަ حاصل އަކީ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ޙަޟްރަތުން ފަރިތަކޮށް ދަރުމައިން ވެވޭނެކަމެވެ.

407 وعن أبي بَرْزَة بِراءٍ ثم زاي نَضْلَةَ بنِ عُبَيْدٍ الأَسْلَمِيِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَزُولُ قَدمَا عبْدٍ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيم فَعَلَ فِيهِ ، وعَنْ مالِهِ منْ أَيْنَ اكْتَسبهُ ، وَفِيمَ أَنْفَقَهُ ، وَعَن جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلاهُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި ابو بَرْزَة نَضْلَةَ بنِ عُبَيْدٍ الأَسْلَمِيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قيامة ދުވަހު އަޅަކު ސުވާލުކުރެވޭނެ (ޢުމުރު ދިރިއުޅުން) ފުރަ ކަމި ނުނިމި އަހާނެ ފައިތިލަ ހުރި ތަނުން ދެފައި ނުވިސްނޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ އުމުރު ފަނާކުރީ ކޮންކަމެއްގައި ހޭދަކޮށްގެން ތޯއެވެ ؟ އަދި އޭނާގެ علم ން عملކުރީ ކޮންކަމެއްގައި ތޯއެވެ ؟ އަދި އޭނާގެ އަތްޖެހި މުދަލެއް ކޮން ގޮތަކުން ހޯދި އެއްކޮށް ތޯއެވެ އަދި އެ ހޭދަ ކުރީ ކޮންކަމެއްގައި ތޯއެވެ ؟ އަދި އޭނާ ހަށިގަނޑު މުސްކުޅި ކުރީ ކޮންކަމެއްގައިތޯ އެވެ؟

408 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : قرأَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : { يومَئِذٍ تُحدِّثُ أَخْبارَهَا } ثم قال : « أَتَدْرُونَ مَا أَخْبارُهَا ؟ » قالوا : اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعلَمُ . قال : «فَإِنَّ أَخْبارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبدٍ أَوْ أَمةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا ، تَقُولُ : عَمِلْتَ كَذَا وكذَا في يَومِ كَذَا وكَذَا ، فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا » رواه التِّرْمِذِي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ޔައުމަޢިޛިން ތުޙައްދިޘު އަޚްބާރަހާ) މިއާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ يومَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَهَا ގެ އާޔަތެވެ . މި އާޔަތުގެ މާނައަކީ އެދުވަހުން ބިން އޭގެ خبر ތައް ކިޔައި ދިނެވެ . ދެން މި އާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވުމަށްފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބިން އެދުވަހުން ކިޔައިދޭނީ ކޮން خبرއެއް ކަން އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން މާތްވެގެންވާ الله އާއި . ދެން އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ދަންނަވާ ޙަޟްރަތުގައެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ބިންދޭ خبر އަކީ

ކޮންމެ ފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށާއި އަދި ކޮންމެ އަންހެނެއްގެ މައްޗަށް ހަޖެ ބަސް އަދާކުރުމެވެ .
(އަހްލުން) ބިން ބޮޑުނަށްދޭވެ. މިބާ މުޅިން މުޅިން ދުވަސްވަރު ކަމެ މުޅިން މުޅިން ބަލަހައްޓާވެ.
ހަމަ ބިން (އަހްލުވަރުން) خبر ބަސް ދަމުން ގޮސްދޭގޮތަށް މުޅިއްޔެވެ .

409 وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدِ الْتَقَمَ الْقَرْنَ ، واسْتَمَعَ الإِذْنَ مَتَى يُؤْمَرُ بالنَّفْخِ فَيَنْفُخُ » فَكَأَنَّ ذلِكَ ثَقُلَ عَلى أَصْحَابِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ لَهُمْ : « قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّه ونِعْمَ الْوكِيلُ » رواه الترمذي وقال حديثٌ حسنٌ .

« الْقَرْنُ » : هُوَ الصُّورُ الَّذِي قال اللَّه تعالى : { ونُفِخَ في الصُّورِ } كَذَا فَسَّرَهُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ ابو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެ ފުރިހަމަ ހާލު
ކިހިނެއްތޯއޭ (ޞޫރު) ފުމެމުން ހުރި މަލާއިކަތުގެ ފާރަވެރިޔަކަށް ވާއިރު
ޝައްޓެއް ނެތި ތިޔައީ ނަފްހަކީ މިހާރު އިރާދަ ކުރާނީ ކޮން ވަގުތެއްތޯއި ރަނގަޅަށް
ދޭހަވެވޭނެ ގޮތަށް ވިދާޅުވެދެއްވި ނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު ކިބައިން އަޑުއަހާ ހުރި
ހިނދެވެ ؟ ދެން މި ބަސްފުޅު އިވިފައި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
أصْحَابُ ބޭކަލުން ކަންބޮޑުވެގެން ފިއެވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. މިފަދައިކިޔުން حَسْبُنَا اللَّه ونِعْمَ الْوكِيلُ ކިޔާށެވެ .

410 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ خَافَ أَدْلَجَ، وَمَنْ أَدْلَجَ ، بَلَغَ المَنْزِلَ ألا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيةٌ ، أَلا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ الجَنَّةُ» رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

و « أَدْلَجَ » بِإِسْكَان الدَّال ، ومعناه : سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، وَالمُرَادُ : التَّشْمِيرُ في الطَّاعَة .
والله أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ސަޙާބީ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ މުސާފިރުކަމަށް ބިރުގަންނަ މީހާ
ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިކަން ފަތުރުވުމުގެ ކުރިން ރައްކާތެރިވުން ހުށައަޅާލުމަށް ދަތުރުގެ ފުރައިން الله އަށް
ބިރުވެތިވާ މީހާ އަވަސްވެ ނިކުމެ ކުރިއަށް ދިޔުމުން އަވަސްވާނެއެވެ. އަދި އަވަސްވެ ނިކުމުނު
މީހާ ދަތުރު ނިމި ގޮތަކަށް ހިސާބަށް ދަތުރުކޮށް އެ ފަހަރު ގޮތުގައި ފުރުސަތު ލިބެއެވެ .
ދަންނާށެވެ . މިފަދައިން ރައްކާތެރިވާން الله ގެ ވަސްތުތަކަކީ އަގު ބޮޑުވަސްތުތަކެކެވެ . ދަންނާށެވެ .
މިފަދައިން ރައްކާތެރިވާން الله ގެ ވަސްތުތަކަކީ ސުވަރުގެ ވަސްތުތަކެވެ .

411 وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول : «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيامَةِ حُفَاةً عُراةً غُرْلاً » قُلْتُ : يا رسول اللَّه الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ جَمِيعاً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ ،؟ قال : « يا عَائِشَةُ الأَمرُ أَشَدُّ من أَنْ يُهِمَّهُم ذلكَ » .

وفي روايةٍ : « الأَمْرُ أَهَمُّ مِن أَن يَنْظُرَ بَعضُهُمْ إِلى بَعْضٍ » متفقٌ عليه . « غُرلاً » بضَمِّ الغَيْنِ المُعْجَمَةِ ، أَي : غَيْرَ مختُونِينَ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑު އިވުނީމެވެ . . އަޅުގަނޑު حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. މީސްތަކުން ގިޔާމަތް ދުވަހުން محشر އަށް ފޮނުއްވާނީ ހިނދު ބޮޑުވި
ހުސްފައިތިލައި އަލިފާނު ހަށިގަނޑު ހުރި ختان ވާނުވާ ގޮތްތެރިވެއެވެ . عائشةَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ .
ބަލާނަމަ ދަންނަވައިގެން . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . (އަށާރަ ބިލެތްން) ފިރިހެނުންނާއި
އަންހެނުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބަލާނެ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ عائشةَ
ގެފާނެވެ . އެހީ އަޅުގަނޑު ކަމަކާއި ދުރު މިސްކީނުވެ ބައްލަވާ ހިތް ވުރެ ބޮޑު ދުވަހެކެވެ .
އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެއީ އަކާ އަނބުރާލަން ބަހާލާ ބައްލަވާ ހިތް ވުރެ ބޮޑު
ބޮޑު ދުވަހެކެވެ .

باب الرجاء

ހެޔޮކަންތައް ބައް ކުރުމުން ތަނަވަސް ގޮތް މުދަލު ވަސީލަތެއް އުއްމީދު ކުރުން ހިތުގެ
މަތިކަން ބާރުން ފެނުނު باب

قال اللّه تعالى (الزمر 53): {قل يا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة اللّه إن اللّه يغف الذنوب جميعاً، إنه هو الغفور الرحيم}.

ކަލާނގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ އަޅުތަކުންނޭ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ގެއްލުން ފޯރުކޮށް إسراف ކޮށްފައިވާ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭ ! ތިޔަބޭފުޅުން الله رحمة ން އުއްމީދު ކަނޑައިނުލާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ ، އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ ، ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

وقال تعالى (سبأ 17): {وهل نجازي إلا الكفور}.كافر

كافر ވާ މީހުންނަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަދަބު ދޭތޯ ދެއްވަނީ ހައްގެވެ ؟

وقال تعالى (طه 48): {إنا قد أوحي إلينا أن العذاب على من كذب وتولى}.

ހަމަކަށަވަރުން (الله ގެ رسالة) ދޮގުކުރި ، އަދި ފުރަގަސްދިން މީހާގެ މައްޗަށް، ހަމަކަށަވަރުން عذاب ހުރި ކަމަށް ތިމަންމެންނަށް وحي ކުރައްވާފައިވެއެވެ .

وقال تعالى (الأعراف 156): {ورحمتي وسعت كل شيء}

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ .

412 وعن عُبادَة بنِ الصامِتِ ، رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، وأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ ورَسُولُهُ ، وأَنَّ عِيسى

عَبْدُ اللَّهِ ورَسُولُهُ ، وكَلِمَتُهُ أَلْقاها إِلى مَرْيَمَ ورُوحٌ مِنْهُ ، وأَنَّ الجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الجَنَّةَ عَلى ما كانَ مِنَ العمَلِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « مَنْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسُولُ اللَّهِ ، حَرَّمَ اللَّهُ علَيهِ النَّارَ » .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި عُبادَة بنِ الصامِت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާ ކަމާއި އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަ ކަމާއި އެކަލާނގެއަށް شَرِيك އެއް ނުވާކަމަށް ހެކިވެ އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެ މީހާ އެކަލާނގެ އަޅާކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެ، އަދި ހަމަކަށަވަރުން عيسى ގެ މީހާ އެކަލާނގެ އަޅާކަމާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެ އަދި عيسى ގެ މީހާ އެކަލާނގެ އިރުޝާދު ފުޅުން މަރިޔަމް ގެފާނުގެ ބަނޑުފުޅަށް ލެއްވި އެކަލާނގެ ކަމަށް ހެކިވެ އަދި ސުވަރުގެއަކީ حقيقةއެއް ކަމަށް ހެކިވެ އަދި ނަރަކައަކީ حقيقةއެއް ކަމަށް ހެކިވެއްޖެނަމަ އެމީހެއްގެ عمل ކޮންފަދަ ކަމެއް ކަމުގައިވިޔަސް އެމީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ.

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެ މީހާ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެއްޖެ މީހާގެ މައްޗަށް މާތް الله ނަރަކައިގެ އަލިފާން حرام ކުރައްވާނެއެވެ.

413 وعن أبي ذَرٍّ ، رضيَ اللَّهُ عنه ، قال : قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يقولُ اللَّهُ عزَّ وجلّ: مَنْ جاءَ بِالحسَنَةِ ، فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِها أَوْ أَزْيَدُ ، ومَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَةِ ، فَجزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ . وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْراً ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعاً ، ومنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعاً، تَقرَّبْتُ مِنْهُ باعاً، ومَنْ أَتاني يمشي ، أَتيْتُهُ هَرْولَةً ، ومَنْ لَقِيَني بِقُرابِ الأَرْضِ خَطِيئَةً لاَ يُشْرِكُ بِي شَيْئاً، لَقِيتُهُ بمثْلِها مغْفِرَةً » رواه مسلم.

معنى الحديث : « مَنْ تقَرَّبَ » إلَيَّ بِطاعتي « تَقَرَّبْتُ » إلَيْهِ برحْمَتي ، وإنْ زَادَ زِدْتُ، «فَإِنْ أَتاني يَمشي » وأَسْرَعَ في طاعَتي « أَتيْتُه هَرْوَلَةً » أيْ : صَبَبْتُ علَيْهِ الرَّحْمَةَ ، وَسَبَقْتُهُ بها ، ولَمْ أُحْوِجْهُ إلى المَشْيِ الْكَثِيرِ في الوُصُولِ إلى المَقْصُودِ ، « وَقُرَابُ الأَرْضِ» بضمِّ القافِ ويُقال بكسرها ، والضمّ أَصحّ ، وأَشهر ، ومعناه : ما يُقارِبُ مِلأَها ، واللّه أعلم

ދާމް الله ޢުރުސުން ތެދްވި ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله عزّ وجل ، وحي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެއްވެސް ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމަށް ނިޔަތްކުރުމުން ވެސް ހެޔޮ ކަމެއްގެ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ . ނަމަވެސް އެކަން ކުރުމުން ދިހަ އިން ދިހަ ލިބިގެންވެއެވެ . އަދި ނުބައި ކަމަކަށް ނިޔަތްކުރުމުން ނުބައި ލިޔުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ . އެންމެ ނުބައި ކަމެއްގެ މިންވަރު.ނުވަތަ (ދެމިކުރެއްސެވުމެވެ) އަދިމާކަމުގެ ފާފަ ފުއްސަވާފައިވާކަމެވެ . އަދި ދިރާސާ ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ فرض ކުރައްވާ ފަރިތަ ކަމެއް އަދި ކުރާކަމުގައި ހިތްވަރާ މަސައްކަތް ކުރުން ފުރަތަމަ ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ فضل ވިސްނަ ކަމުގައި ފަރާތުގެ އަދިކަމުގައި ބޮޑު ކުރާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (ފަހެ އެގެ މިސާލެއް ކަމުގެ ދަރުމަވަންތަ ދިރުން ތިޔަ ބަލާކަމުގައި ދެފުށުގެ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔޭގެ ކަމެއްގެ ކުރުމާއި ދިމާގެ ދުނިޔެ ދެމިކުރެއްސެވުމެވެ) އަދި ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ ފުރުސަތު ކުރައްވާ ކަމުގެ އެބަކަމެވެ ކުރުމުން އަހަރެމެން އަތުލައިގަނެވޭނެ ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ ބާރު ކަމެއްގައި ދިރުން ދެއްކެވުމަށް ފުރަތަމަ ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ ބޮޑު އަދިކަމުގައި އާދަވެ ބޮޑެތި ކާމިޔާބު ކުރުމުގެ ފަރާތުން (ފަހެ އެގެ މިސާލެއް ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ގެ އެމީހުން ދިރުމުގެ ކަމުގެ ބޭނުންތަކެވެ . (ބަދަލުވަނީ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ގެ އަދިވެސް އިންސާނާ ދިރުމުގެ ދެމިކުރެއްސެވުމެވެ.) އަދި ހަމަ ކަމަށް ކުރުމުގައި އަދިވެސް ވަރަށް މަތީގެ ކުރުމަށް ބޮޑު އަސާސެއް ދިރުމުގެ ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ އަދިވެސް ވަރަށް ބޮޑު ހިސާބެއް އަސާސީ ހިނގަނީ އެހެން ދިރުމާއި ދިރުމުގެ އަދި އިންސާނާ ދިރުމުގެ ދިރުމަށް ދުވަސްތައް ފަހަނަ ނުވެ . އަދި ދިރުމާއި ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ އެއީ ބަދަލު ވާ ހިތްވަރު ބޮޑު ކަމަކީ ކަރުބާން އެދިގެން ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ އެއީ އާދަވެސް އެއްގޮތަށް ދެކެވުނު ކަމުގައި ސަރަޙައްދު ދެމިކުރެއްސެވުމުގެ އެދިގެންވާ ފަރާތުގެ ހަމަ އަދާކުރުން ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ބަދަލުވާ ކަމެއް ހިނގާނެ ގޮތެވެ .

414 وعن جابر ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رَسُولَ اللَّهِ ، ما المُوجِبَتانِ ؟ فَقَالَ : « مَنْ مَاتَ لاَ يُشرِكُ بِاللَّه شَيْئاً دخلَ الجَنَّةَ ، وَمَنْ ماتَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، دَخَلَ النَّارَ » رواه مُسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަރަބިފުށުގެ މީހަކު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންގޮސް . ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ސުވަރުގެ އާއި ނަރަކަ ވާޖިބު ވާ ދެކަންތަކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކޮށް މަރުވާ މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެއެވެ . އަދި الله އާއި شريك ކޮށްގެން މަރުވާ މީހާ ނަރަކައަށް ވަދެއެވެ .

415 وَعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَمُعَاذٌ رديفُهُ عَلَى الرَّحْلِ قَالَ : «يا مُعاذُ » قال : لَبيَّيْكَ يا رسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ، قالَ : « يا مُعَاذُ » قالَ : لَبَّيكَ يارَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيكَ . قالَ : « يَا مُعاذُ » قال : لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيكَ ثلاثاً ، قالَ : « ما مِن عَبدٍ يَشْهَدُ أَنْ لاَ إِله إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمدا عَبْدُهُ ورَسُولُهُ صِدْقاً مِنْ قَلْبِهِ إِلاَّ حَرَّمَهُ اللَّهُ على النَّارِ » قالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ أُخْبِرُ بِها النَّاسَ فيستبشروا ؟ قال : «إِذاً يَتَّكلُوا » فَأَخْبرَ بها مُعَ اذٌ عِنْد موْتِهِ تَأَثُّماً . متفقٌ عليه .

وقوله : « تَأَثُماً » أَيْ : خوْفاً مِنَ الإِثمِ في كَتْمِ هذا العِلْمِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި أَنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبِي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި (ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި) مُعاذ ގެފާނު ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُعاذ އެވެ ! مُعاذ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . لَبيَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކާމިޔާބީ އަދި ފޯރުކޮށްދެއްވާ ޚިދުމަތުގައި ހާޟިރުވަމެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُعاذ އެވެ ! مُعاذ ޖަވާބު

ދެއްވިއެވެ . لَبَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ އަޑުގަ ފުރުޞަތާއި ބޭނުންބައި
ކިޔުއްވުން ވެއެވެ . މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު ދެންނެވިއެވެ . (ދަންނާ) حديث ކުރައްވައިއެވެ.
އެއްވެސް އަޅަކު الله ފިޔަވައި އަޅުކަން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހަދާ އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحَمد
(ގަބޫލު) އަކީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމަށާއި އަދި އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލާ ކަމަށް ހިތުން
ޤަބޫލުކޮށް ގަބޫލުކުރާނަމަ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ
ހަރާމުކުރައްވާނެއެވެ. مُعَاذ ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މިކަން މީހުން އަށް خبر
ދީފާނަން ތިބާކަމުދިނުން ހިތްހަމަ ވީ އެވެ . حديث ކުރައްވައިއެވެ. މީހުން
ހަދައިފާއި މީހަކު ނެތް ޖެހި އެމީހުން ކަރުތައްތަކެއް ދީފާނުވެގެން ވީމާ ފަރާތުގެ . ދެން مُعَاذ
ގަބޫލު ދާ حديث ފުރު ވީނަހާ ކުރައްވައިގެން ހުނަހަވައިފައި ފުރުވިކޮށްދިން ކަމުގެ
ބަރުން މަރުވުމާމީ ދާ حديث ބަޔާން ކުރުއްވިއެވެ .

416 وعنْ أبي هريرة أَوْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنهما : شَك الرَّاوِي ، وَلاَ يَضرُّ الشَّكُّ في عَينِ الصَّحابي ، لأَنهم كلُّهُمْ عُدُولٌ ، قال : لما كان يَوْمُ غَزْوَةِ تَبُوكَ، أَصابَ الناسَ مَجَاعَةٌ ، فَقالُوا : يا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَذِنْتَ لَنا فَنَحَرْنَا نَواضِحَنا ، فَأَكلْنَا وادَّهَنَّا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « افْعَلُوا » فَجَاءَ عُمَرُ رضي اللَّهُ عنهُ ، فقالَ : يا رَسولَ اللَّهِ إِنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ ، ولَكِنْ ادْعُهُمْ بفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ ، ثُمَّ ادْعُ اللَّهِ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالبَرَكَةِ لَعَلَّ اللَّه أَنْ يَجْعَلَ في ذلكَ البَرَكَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نَعَمْ» فَدَعَا بِنِطْعٍ فَبَسَطَهُ ، ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزَاوِدِهِمْ ، فَجعلَ الرَّجُلُ يجيءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ ويجيءُ الآخَرُ بكَفِّ تَمْرٍ ، ويجيءُ الآخَرُ بِكِسرَةٍ حتى اجْتَمَعَ عَلى النِّطْعِ مِنْ ذَلِكَ شَيءٌ يَسِيرٌ ، فَدَعَا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِالبَرَكَةِ ، ثُمَّ قالَ « خُذُوا في أَوْعِيَتِكُمْ ، فَأَخَذُوا في أَوْعِيَتِهِمْ حتى ما تركُوا في العَسْكَرِ وِعاء إِلاَّ مَلأُوهُ ، وأَكَلُوا حَتَّى شبِعُوا وَفَضَلَ فَضْلَةٌ ، فقالَ رَسُولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ لاَ يَلْقَى اللَّه بهما عَبْدٌ غَيْرُ شاكٍّ ، فَيُحْجبَ عَنِ الجَنَّةِ» رواهُ مسلم .

ދާއިމް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ޔާ ދެވަނަ ދާއިމް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ابو هريرة ގެ ނުވަތަ ابو سَعِيدٍ
الخُدْرِيِّ އާއި ދެކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . މި

حديث ގެ ތެރޭ އަދި އިސްވެދެންނެވި ދެބޭކަލުން ކުރެއްވި ކަމެއް ބޭކަލުންގެ ކަމުގައި ދުވަހު ސޮއްޓެއް

އުފެދިފައެވެ . ނަމަވެސް މި ގޮތަށް صحابي ން އަށާރަން ކުރެއްވި އެދުން އިޖުމާޢު

އެއްވެސް މައްސަލައެއް ނޫނެވެ. ސަބަބަކީ صحابي ންގެ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަކީވެސް ޢަދުލު

ވެރި ބޭކަލުން ކަމުން ވާތީ އެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . ޙަދީޘް ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު

މިސްކިތުން ނިކުމެ ކުރެއްވި ވާހަކަ ކުރެއްވިއެވެ . ދެން އަބޫބަކުރު ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ

ރަސޫލާއެވެ . ތިމަން މީހާ ބެއްލެވި ކަލޭގެފާނު އެއަށް ކަލޭ އެދި އަޅު

ސަލާމްކުރަން ހިތަށް ނުކެރޭ ބޭނުން ކުރެއްވުން ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ

وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ރަނގަޅެވެ . ވީހާ ގޮތަކުން عمل ކުރާށެވެ . ދެން އިހުސާނު

މާތް الله ކުރެއްސެވުން ލޯބިވި عُمَرُ ގެ ދެން ވަޒީރުގެ ބޮޑެވެ . ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ

ރަސޫލާއެވެ . ވީހާ ގޮތަކުން ހެއްދެވުމަށް ސަލާމް ބޮޑުވެގެން މަތިވެރިވެއެވެ. އަހަރެން ކަލޭގެ އަޑުއިވުނު

އެބަކަމަށް ހިތި ކަލޭބޭކަށް ގެންދަވަން އެހެތުގެން މި ނުކުތީއެވެ ؟ ދެން އަހަންނަށް ކަލޭގެފާނު

އަހަން ބަރަކާތް ލިބިވަޑައިގަތީ ދުއާ ކުރަން މި ނުނިކުތީއެވެ ؟ އަދިކަން އިތުރު ކުރެއްވީމުތޯ

الله سبحانه وتعالى އެކަން ބަރަކާތް ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم

حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާޢާނަ . އަދި އެންމެ ރަނގަޅެވެ . ދެން އެއަށް ދެން ހަމަ

ތިއަދުރު ކުރެއްވުމާއި އެކު ސަލާމް ކުރައްވައި ގެންނެވުމަށް އެންގެވިއެވެ. ދެން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.

ދެން މިސްކިތުން ނިކުމެ އެތަނަށް ހިނގި ކުއްލިއަކަށް ގެންނެވުން އެންގެވިއެވެ . ތިމާ

ވިދާޅުވުމެވެ . އަހަރެން އަކަކާ ދުޢާކުރުމުގައި މިސްކިތުގެ ގޮތުން ، އެހެކަކާ އޮތުކުރު ކަރުދު

ކުލުއް ، އެހެކަކާ ތެރި ކަލުއްގެ މިސްކިތު ސަފުތެރި ހިތްހަމަޖެހުން އަލުގަނޑުގެ މީހުންނެއް

ޖަމާ ކުރެއްވިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، އެކަން ބަރަކާތް ލިބުމަށް ދުޢާ

دعاء ކުރެއްވިއެވެ . އެއްދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހުން ޖަމާވެ ދިރިހުރި އެތަކެއް

ހިތި ކަންތައްތަކުން އެތެރެ . ދެން އަބޫބަކުރު އަހަރެން ނަގާ އެވެޑިން ގެސް ލިބުނުކަމަށް

ހިތި ހިތާ ކަންތައްތަކުން ފުރުޞަތު ލިބިގެންވެއެވެ . އަދި އެންމެން ބަރަކާ ފުރިހަމަވުން

ފުރިހަމަވާނެއެވެ. އަދި ކަންތައްތަކާއި ވަރަށް ގިނައިން ހިތްހަމަޖެހިއެވެ . ދެން رسول

الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފުރުޞަތު އަރުވައި އިރުޝާދު

ނަސޭހަތްތެރި ބެހެން ކަލޭގެފާނު ހިތި ވެއްޖެ . އަދި ބެހެން ކަލޭގެފާނަށް މާތް الله ގެ ރަސޫލާ އަކީ

ކަމަށް ޢިމާން ކަށަވަރުވާން قبول ކުރަމުވޭ . އެއްވެސް އަމަލު އެއްވެސް ޝިރުކެއްކާއިނުލައި
މިގޮތުން قبول ކޮށްދެއްވާ ހުރި الله އާއި ބައްދަލުވުމަށް ވެއްދޭ ނަމަ އަޚުލާދުގެ ކިބައިން ސުވާބާ
ލިބޭ ނުކުރައްވާނެތެވެ .

417 وَعَنْ عِتْبَانَ بنِ مالكٍ ، رضي اللَّه عنه ، وهو مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً ، قال : كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سالمٍ ، وكَانَ يَحُولُ بَيْني وَبينهُم وادٍ إِذَا جاءَتِ الأَمطارُ ، فَيَشقُّ عَليَّ اجْتِيَازُهُ قِبَلَ مَسْجِدِهِمْ ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقلتُ له : إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصَرِي ، وَإِنَّ الوَادِيَ الَّذِي بيْني وَبَيْنَ قَوْمي يسِيلُ إِذَا جَاءَت الأَمْطَارُ ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيازُهُ ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي ، فَتُصَلِّيِّ في بَيْتي مكاناً أَتَّخِذُهُ مُصَلَّى، فقال رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سأَفْعَلُ » فغَدا عليَّ رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ، رضي اللَّهُ عنه ، بَعْدَ ما اشْتَدَّ النَّهَارُ ، واسْتَأْذَنَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَذِنْتُ لهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حتى قالَ : « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ ؟ » فَأَشَرْتُ لهُ إِلى المَكَانِ الَّذِي أُحبُّ أَنْ يُصَلِّيَ فيه ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَكَبَّرَ وَصفَفْنَا وَراءَهُ ، فَصلَّى رَكعَتَيْن ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ ، فَحبَسْتُهُ علَى خَزِيرة تُصْنَعُ لَهُ ، فَسَمِعَ أَهْلُ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بَيْتي ، فَثَابَ رِجَالٌ منهمْ حتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ في البَيْتِ ، فَقَالَ رَجُلٌ : مَا فَعلَ مَالكٌ لا أَرَاهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ : ذلك مُنَافِقٌ لاَ يُحِبُّ اللَّهَ ورَسُولَهُ ، فقالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لاَ تَقُلْ ذَلِكَ أَلاَ تَراهُ قالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِي بِذلِكَ وَجْهَ اللَّهِ تَعالى ؟» . فَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، أَمَّا نَحْنُ فَوَاللَّهِ ما نَرَى وُدَّهُ ، ولاَ حَديثَهُ إِلاَّ إِلى المُنَافِقِينَ ، فقالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حرَّمَ على النَّارِ مَنْ قَالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

و « عِتْبَانِ » بكسر العين المهملة ، وإِسكان التاءِ المُثَنَّاةِ فَوْقُ وبَعْدَهَا باءٌ مُوَحَّدَةٌ . و «الخَزِيرَةُ » بالخاءِ المُعْجَمةِ ، وَالزَّاي : هِي دقِيقٌ يُطْبَخُ بِشَحْمٍ وقوله : « ثابَ رِجالٌ » بالثَّاءِ المثَلَّثَةِ ، أَيْ : جَاءوا وَاجْتَمَعُوا .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ގެފާނު عِتْبَانَ بن مالكٍ ގެ ޙަދީޘުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ
ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ކެނޑިއެއް ވީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ހަމަ
ތިމަންނަގެ ޤައުމު ބުނާ ސަލާމަތުގެ މީހުންނަށް ނަމާދުކުރަވަމުންދިޔައީ ދުރުގައިވާ
ގޮތުގައެވެ. އަދި ވާރޭ ވެހިއްޖެއްޔާ ތިމަންނާއާ އެމީހުންނާއި ދެމެދު ހުރި ކޯރު އޮހޮރެ
އެމީހުންގެ މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިޔުން ތިމަންނަށް ދަތިވެއެވެ.
އެހެންކަމުން ތިމަން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ.
އަދި ދެންނެވީމެވެ. ތިމަން ދެކެނީ ތިމަންނަގެ ފެނުން ދެރަވެގެންވާ ކަމެވެ.
ތިމަންގެ ޤައުމު ނަމާދުކުރަވައެވެ. އަދި ވާރޭ ވެހިއްޖެއްޔާ ތިމަންނާއާ ގޮތުގައި ތިމަންނަ
ގައުމު ގެ މީހުންގެ ދެމެދުގައި އޮތް ކޯރު ދުވާއިރު ގޮސް ބެހޭގޮތް ނޯވެ އެމީހުންނާއި
ހަމައެކު މިސްކިތަށް ގޮސް ނަމާދު ތިމަންނާއެކު އޮތް ނަމާދު ކުރެވޭތޯ ބެލުމަށް ދެކެމެވެ. ދެން
ތިމަން އޭރުން ކަނޑައެޅުން ތިމަންނަށް ގެގެ ތެރޭގައި ނަމާދު ކުރެއްވުމަށް ދެންނެވީމެވެ.
އެއްދުވަހު ތިމަން އެގޮތް ނަމާދު ކުރަނީ ގެއިން ގޮސް ކަނޑައެޅިފައެވެ. ދެން رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަން ކަމަކުރަން (އިރުފަށާނުކުރެއްވީއެވެ)
ހަމަ ކަމަ ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން ބޮޑުކޮށް އައި ދުވަހު ހެނދުނު އަބޫ ބަކުރު ގޮސްވާ رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނާގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވެ . އަދި އަބޫބަކުރު ރަޟީ الله
ޢަންހު ގެފާނު އެކުގައިވާ ކަމުގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ތިމަންނާގެ ގެއަށް ވަދެވަޑައި ތިމަން ކުރައްވާ ގެތެރެއަށް އެދޭތޯއެވެ. ދެން
ތިމަން އަރިހުގައި ހުރެމުން އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަނެއްކާ (ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގެން)
ތިމަންގެ އިތުރުން ވަޑައިގެންނެވީ ކޮބައިތޯ އެހެރީ ބޮޑަށް ކާބަފާއިން ނުކުންނަ
ކަންތައްތަކުގެ ތިމަން ކަރުދާސް ނަމާދު ކުރައްވާނެ ތަނަކީ؟ ދެން ތިމަން
އިށީނދެގެން ނަމާދު ކުރައްވަނީ ބޮޑުކޮށް ތަން ދައްކާލީމެވެ .ދެން رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދު ކުރައްވަނީ ހުއްޓި ވަޑައިގެންނެވެ .ދެން ހަމަކަށް ބޮޑުކޮށް ގޮތެވެ .
އަދި ތިމަން ވަސް އިށީނދެވަޑައިގެން ދެރަކު ފެނުނީ ނަމާދުކުރި ދެވެލިވިއެވެ . ދެން
އިށީނދެގެން ދެ ރަކުޢަތް ކުރަނީ ސަލާމް ދެއްވިއެވެ . ދެން ތިމަން މީހުންނަށް
އިށީނދެގެން ސަލާމް ދެއްވީއެވެ . ދެން އަޅުގަ ދެން ތިމަން
އިށީނދެގެންނެވުމަކީ ތިޔައްޔާ ކާނެތަކެތި ދެން އެއީ ޚަޒީރާއެވެ . ހިސާބު

ޢިތްބާނު ބަޔާންކުރޭ މިހުންނަން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެން ގެއަށް އޭނާ
ހުންނެވިކަން އަންގާނެތީ . ދެން މިސްކިތަށް އައުމުން ފަހުގައި ގޮވިނުން ޢާއިލާ ވިހުން
ގެން މިހުން ގެއަށް ޙަމްދު ވިގެން ފިއެވެ . ދެން އެގެ ތެރިއަށް މިހާރު ބަހައްޓަވާ . مالك
بن دخشن އަހަރެ ކޮބައިތޯ ވިދާޅުވެއެވެ ؟ އޭނާ މި ކަހަލަ ވެސް އަދާން ވަޑައިގެންނެވި
ނުފުރުނެވެ . އޭގެ ނުވަތަ މިހާރު ބަހައްޓަވާ . އޭނާ منافق އެކަމަ . އޭނާ الله އާއި
އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އަރު ލޯބިކުރާ މީހެއް ނޫނެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެ. މިހެ ވިދާޅު ނުބުނާށެވެ. އޭނާ اخلاص ގަބޫލުކުރައްވާ
لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެން މިބަ ނުދެކޭތޯ ހެއްޔެވެ ؟ ދެން އަށިހަރު ޖަހާބާ
ދެއްވިއެވެ . ބިކަން މުސް ދޫކޮށް ދިނުމުގެ ޒާތްތަކާ الله އެވެ . ދުން އަކަށް އަރުވައެކުވާ
އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ . ވަޑައިގެންނެވި ފުރުނަމާރަނައި އޭނާ ގެއްސުން ބައްޖެހި
އަދި ވަރަކަ ދައްކަ ހަދައި މުސްލިމުން މުސްލިމުންނައެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެ. ދެން ހަމަކަނޑައެޅުން الله سبحانه وتعالى ، اخلاص
ގަބޫލުކުރައްވާ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ محمد رسول لله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށް މިހާރު ހަމައެކަނި ނަރަކަ
ހަރާމް ކުރައްވައިފިއެވެ.

418 وعن عمرَ بنِ الخطاب ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قَدِمَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِسَبْيٍ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْي تَسْعَى ، إِذْ وَجَدتْ صبيًّا في السبْي أَخَذَتْهُ فَأَلْزَقَتْهُ ببطْنِها ، فَأَرْضَعَتْهُ ، فقال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَتُرَوْنَ هَذِهِ المَرْأَةَ طارِحَةً ولَدَهَا في النَّارِ ؟ قُلْنَا : لاَ وَاللَّهِ . فَقَالَ : «للَّهُ أَرْحمُ بِعِبادِهِ مِنْ هَذِهِ بِولَدِهَا » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެން ވާހުށި عمرَ بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް (އަސީރުންގެ ގޮތުގައި ހަތްޔާރު ކުރިވެރިޔާ ވެވި)
ހަތިޔާރުލެވުނު ގޮތްވެގެވެ . އޭރުނަ އަސީރުން އަތުރުކުރާ ދުވެދުވެ އަރިހަ އަށަގެ ކުއްޖާ ދުރަލުވާ

ސަގަހައިގަތުމެވެ . އަދި އެކަލާނގެ އިޚްލާޞްތެރިކަމެވެ . ދެން އެކަލާނގެއަށް ގޯސް ހިތްދަތުން ފުރަހައިގަތުމެވެ .

ވަނީ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ އަންނަނިވި އާޔަތް އަދިވެ

އަޑުއަހާށެވެ އެއްބަޔަކު ލާނަތްލެއްވުމުގެ ސަބަބުން ހިތްވަރުދޭން ތިމާނެތުމެވެ ؟ އެކަލާނގެ ދެކެވެރިކަމެވެ .

މާތް الله ގެންދެވި ހިތްވަރު ބަރަކާތެވެ . އެކަލާނގެ އަގުހުރި ދުނިޔަވީ ސަލާމަތުގެތެރިއެވެ .އެހީތެރި

حديث ހުރި ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޚްލާޤުގެ މަގުތައް އެ އަންނަނިވި

އާޔަތް ދަލީލު އެއް رحمُ ކުރެ ވަރަކަށް ވުރެ މާ ބޮޑުކޮށް رحمُ ކުރައްވާ ވާހަކަސްތައް ވާނެއެވެ .

419 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « لما خلَقَ اللَّهُ الخلْقَ ، كَتَبَ في كِتَابٍ ، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ : إنَّ رَحْمتي تَغْلِبُ غَضَبِي »

وفي روايةٍ : « غَلَبَتْ غَضَبِي » وفي روايةٍ « سَبَقَتْ غَضَبِي » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުވުން ދެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކިޔާ ވާހަކަ ވާހަކަ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى خلْقَ ކުރެ އްވުމުގެ

ނިޔަތުގައި ހިތުގެ އެއްސާގެ عَرْش ކޮށް މަޖީދީ ދުއާ لوح المحفوظ ގައި ލިޔުއްވިއެވެ . ކަމަކީ ރަޙްމަތްތައް ވިތުން ރަޙްމަތްތަކުގެ ހިތާތް ލިޔާ ވިތުން ރަޙްމަތްތަކުގެ

ބޮޑުކަމުގެ ވާހަކަ މި ބޮޑުކޮށް އިސްވެގެންވާނެއެވެ .

420 وعنه قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مائَةَ جُزْءٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وتِسْعِينَ ، وَأَنْزَلَ في الأَرْضِ جُزْءاً واحِداً ، فَمِنْ ذَلِكَ الجُزْءِ يَتَراحمُ الخَلائِقُ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ ولَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ » .

އަދި އެ صحابى(އަބޫ މާތް الله ރުއްސުވުން ދެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކިޔާވާގެން ވާހަކަ.

ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވީ އަޅުގެއެވެ.

އެކަލާނގެގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ رحْمَةَ ސަތޭކަ ބައިކޮށް ބަދި

ކުރައްވައިއެވެ . އަދި (ނުވަދިހަނުވަބައި) ހުރިހާއެއްގެ ބައި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ބަހައްޓައެވެ .

އަދި އެއިން އެންމެ ބަޔެއް ބިމަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެންމެހާ خلق ތަކުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް رحم ކޯށްދަރަނީ އެބައިންނެވެ. އެންމެ ކުދިވެސް ޖަނަވާރު އެއްޗީގެ ދަރިއަށް އަނިޔާ ވެދާނެތީ އޭގެ ފައިތިލަ އުފުލުން ވަނީވެސް އެ رَّحْمَة ގެ ސަބަބުންނެވެ.

وفي روايةٍ : « إنَّ للَّهِ تَعَالى مائةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الجنِّ والإِنْسِ وَالبَهَائمِ وَالهَوامِّ ، فَبهَا يَتَعاطَفُونَ ، وبها يَتَراحَمُونَ ، وَبها تَعْطِفُ الوَحْشُ عَلى وَلَدِهَا ، وَأَخَّرَ اللَّهُ تَعالى تِسْعاً وتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بها عِبادهُ يَوْمَ القِيامَةِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަށް ސަތޭކަ رحمة އޮތް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ޖިންނީންނާއި އިންސީންނާއި އަދި ހައިވާނުންނާއި އަދި ޖަނަވާރުތަކު ގެ ދެމެދަށް ބާވައިލެއްވީ އެންމެ رحمة އެކެވެ. އެކަކު އަނެކަކާ އޯގާތެރިވާ އަޅާލާ އެއިންނެވެ. އަދި ޖަނަވާރު އޭގެ ދަރިންނަށް އޯގާތެރިވާނީ އެއިންނެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް رَحْم ކުރެއްވުމަށް ނުވަދިހަނުވަ رَحْم އެކަލާނގެ حضرة ގައި ފަހަނަ ބަހައްޓަވައިފައެވެ.

ورواهُ مسلم أَيضاً من روايةِ سَلْمَانَ الفَارسيِّ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ للَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ فَمِنْها رَحْمَةٌ يَتَراحَمُ بها الخَلْقُ بَيْنَهُمْ، وَتِسْعٌ وَتِسْعُونَ لِيَوْمِ القِيامَةِ » .

އަދި މުސްލިމު ގެ ރިވާޔަތެއް ގައިވެއެވެ. މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި سَلْمَانَ الفَارسِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން އައިސްފައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ސަތޭކަ رحمة ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން خَلْقُ ތަކުންގެ މެދުގައި رَحْمَ ކުރުމަށް ދުނިޔެއަށް ބާވައިލެއްވީ އެންމެ رحمة އެކެވެ. ބާކީ ނުވަދިހަނުވަ رحمة ވަނީ ޤިޔާމަތް ދުވަހަށް ވަކިކުރައްވާފައެވެ.

وفي رواية « إنَّ اللَّه تعالى خَلَقَ يَومَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ والأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلى الأَرْضِ ، فَجَعَلَ مِنها في الأَرْضِ رَحْمَةً فَبِها تَعْطِفُ الوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُها عَلَى بَعْضٍ فَإِذا كانَ يَوْمُ القِيامَةِ ، أَكْمَلَها بِهذِهِ الرَّحْمَةِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އުޑާއި ބިން ހެއްދެވިދުވަހު ސަތޭކަ رحمة ހެއްދެވިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ رحمة އެއްގެ ބޮޑުމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ބޮޑުމެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ބިންމަތީގައި ޚަލްޤަށް އެއް رحمة ލެއްވެ. މަންމަ ދަރިފުޅަށް އޯގާތެރިވަނީ އެއިންނެވެ. އަދި ޖަނަވާރު ތަކާއި ދޫނި ސޫފިސޫފިގައި އަރާދި އެކަކުއަނެކަކަށް އޯގާތެރިވަނީ އެއިންނެވެ. ފަހެ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން މި رحمة އާ (ނަވަދިހަނަވަ رحمة) ގާތްކުރައްވާ ހަމަޖައްސަވާނެއެވެ.

421 وعنه عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فِيمَا يَحكِي عَن ربِّهِ ، تَبَارَكَ وتَعَالى ، قال : « أَذنَب عبْدٌ ذَنباً ، فقالَ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي ، فقال اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعالى : أَذْنَبَ عبدِي ذنباً ، فَعلِمِ أَنَّ لَهُ ربًّا يَغفِرُ الذَّنْبَ ، ويأْخُذُ بالذَّنب ، ثُمَّ عادَ فَأَذْنَبَ، فقال : أَيْ ربِّ اغفِرْ لي ذنبي ، فقال تبارك وتعالى : أَذنبَ عبدِي ذَنباً ، فعَلَمَ أَنَّ لَهُ ربًّا يَغفِرُ الذَّنبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذنْب ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ ، فقال : أَي رَبِّ اغفِرْ لي ذَنبي ، فقال تَبَارَكَ وتَعَالى : أَذنبَ عَبدِي ذَنباً ، فعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنبَ ، وَيأْخُذُ بِالذَّنبِ ، قَدَ غَفَرْتُ لِعبدي .. فَلْيَفعَلْ ما شَاءَ » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى(އެބޭފުޅާއާ الله ރުހްސަވާފައިވާ ابوهريرة) نَبِي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ޚަބަރުދެއްވީ ހަމަފަދައިން ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ حضرة ން ރިވާ ކުރެއްވި قدسي حديث އެއްގައި ވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އަޅަކަށް ފާފައެއް ކުރެވި ހިނދު ދެން އެއަޅާ ދަންނަވައިފި اللّهُمَّ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އިލާހު މިއަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ! ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. މިއަޅާ އެނގިއްޖެއެވެ. ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ފާފައަށް އަދަބު ދެއްވާ ރަސްކަލާނގެއެއް ހުރިކަމެވެ. އަދި ފަހެ ތަކުރާރުކޮށް ހަދާ ފާފަ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަޅާ ދަންނަވައިފި اللّهُمَّ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އިލާހު

މިއަދާގެ ފާފު ފުއްސަވާނދޭވެ ! ތިޔަ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައެވެ. ވީމާ ރަސޫލާކާނގެ އަގާ ފާފުއައް ކަނޑުފުޅުވެ . އަދި އަނގަވަރާ ފާފަކާރ ފުއްސެވާ އަދި ފާފު ތަކާގެ މައްޗަށް ހިއްޖަވާ ކަމަކާ ވިޑްގެނުވާ ކަން އަނގާ އަބަދުނުވެއެވެ . ދެން އަނބުރާ ތައުބާ

އަޑާ ފާފު ކުރައްވެ. އަދި ދެންނަވައެވެ . اللَّهُمَّ ހެއްދެވުމަ ގެނގެވުމާ އިލާހު މިއަދާގެ ފާފު ފުއްސަވާނދޭވެ ! ތިޔަ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައެވެ. ވީމާ ރަސޫލާކާނގެ އަޑާ ފާފުއައް ކަނޑުފުޅުވެ . އަދި އަނގަވަރާ ފާފަ ތަކާއް ފުއްސެވާ އަދި ފާފު ތަކާގެ މައްޗަށް ހިއްޖަވާ ކަމަކާ ވިޑްގެނުވާ ކަން އަނގާ އަބަދުނުވެއެވެ . (ދެންނަންނަވާ .) ހަމަކަނަވަރަށް ވީމާނަރަސޫލާކާނގެ ވީމާ ރަސޫލާކާނގެ އަޑާ ފާފު ފުއްސަވާ ވިޑްގެނުވައިދީމުއެވެ .

ތިޔަ އަނގާ اخلاص ތެރިކަމާއިކަ ތެރިކަ ވިއުމަ ގެނދިޔަ ކަމަށްޓަކައި އަނގާއަށް ކަލަ ފާފުގެ މައްޗަށް ކަންތައް ނެތެވެ.

وقـ ولـه تعالى : « فَلْيَفْعلْ ما شاءَ » أَي : مَا دَامَ يَفْعَلُ هكَذا ، يُذْنِبُ وَيتُوبُ أَغْفِرُ لَهُ ، فإِنَّ التَّوبَةَ تَهدِمُ ما قَبْلَهَا .

422 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذنِبُوا ، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَجَاءَ بِقوم يُذْنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّه تعالى ، فيَغْفرُ لَهُمْ رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހުމަތްލެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަވައެވެ . ވީމާ ކަލާގެފާނުގެ ނަފްސު އިޚްތިޔާރުގެ އަތްޕުޅުގައި ހުރި ކަލާނގެ ހުވާކުރެއްވުން. ތިޔަބައިމީހުން ފާފަކާރުން ނުނުވާނަމަ ބަދަލު ކަލޭގައި ވީނަމަ ، އަކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ބަދަލުގައި ފާފަރުން ނުނުވާނަމަ ބަދަލު އަލުއްދުވައި ، ދެން އިމީހުންނަށް ފާފު ކުރާވި އައްސު ފަހު އަކަލާނގެ حضرةށް އަތުފި ވަރު ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އަދި ދަންނަވާ އަދި އަކަލާނގެ އިމީހުނގެ ކަށަވަރުވާ ފާފު ފުއްސަވައި ދެއްވާ ބަދަލު މާތް الله ވިނދެމިގެއި ފެއްވިހެވެ.

423 وعن أبي أَيُّوبَ خَالِدِ بنِ زيد، رضي اللَّه عنه قال: سمعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول: « لَوْلا أَنَّكُمْ تُذنبُونَ ، لخَلَقَ اللَّهُ خَلقاً يُذنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ » رواه مسلم .

އާމް الله ޢުތުސުންނުގެއްވި ابو أَيُّوبَ الا انصاري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ފާފަ ކުރާ މީހުން ކަމުގައި ނުވީނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި ފާފަކުރާނެ އެހެން خلق ތަކެއް އުފައްދަވާނެއެވެ. ފަހެ (އެމީހުން ފާފަކޮށް) ފާފައިން ފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދެންނެވުމުން ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ .

ދަންނައެވެ. މި حديث ގެ މުރާދަކީ ފާފަ ކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމެއް ނޫނެވެ . މިގޮތަށް މި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވާން ޖެހުނު ސަބަބަކީ أصحاب ބޭކަލުންނަށް ކުރީގައި ކުރިމަތިވީ ފާފައިގެ ސަބަބުން އެބޭކަލުންގެ ހިތްވަރު އަދި ބިރުވެރި ކަން ވަދެފައިވެ. އެބޭކަލުންގެ ހިތްވަރު ވަރުގަދަކޮށް ބިރުވެރިކަން ކަނޑުވާލައްވަން ބޭކަލުން ފުރިހަމަ ކުރައްވަން އެގޮތަށް ވިދާޅުވި ބަސްފުޅެވެ . އަދި ބައެއް ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ އަރިހުގައި ވޭނާއި ހިތާމައިގެ ފާފަތަކުގެ ދުޢާ ބޭކަލުން ނިކަން محروم ވެގެން ވެއެވެ . މިހެން ބަހުން އެބޭކަލުންނަށް މި حديث އާއި މުޅި ބަޔަކު އިސްލާމް حديث ކަލުން ފާފަތަކުގެ ކުރެވުނު ކަމުގައި ނިކަން الله ގެ حضرة ގެ އަރިހުގައި ތައުބާވުމަށް ބަޔަކު ވާން ފާފަ ކުރެއްވި އިސްލާހު ވެއެވެ .

424 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا قُعوداً مَع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، مَعَنا أَبُو بكْر وَعُمَرُ ، رضي اللَّه عنهما في نَفَرٍ ، فَقَامَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ بيْن أَظْهُرِنَا ، فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا، فَخَشِينا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا ، فَفزَعْنا ، فقُمْنَا ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزِعَ ، فَخَرَجتُ أَبْتَغِي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حَتَّى أَتَيتُ حَائِطاً لِلأَنْصَارِ

وَذَكَرَ الحديث بطُوله إلى قوله : فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اذْهَبْ فَمَنْ لَقِيتَ وَرَاءَ هَذَا الحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَه إلاَّ اللَّه ، مُسْتَيقِناً بهَا قَلبُهُ فَبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ވީމާ ދެން އަޅުގަނޑުމެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމުއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއެކު މާތް الله އެދުރުބުޒުރުގޮތުންނަން ރުއްސެވުންލެއްވި أَبُو بكْر ގެ އަދި عُمَرُ ގެ ފަރާތް ހިމެނި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . ކުޑަހިނދަކުފަހުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ތެދުވެވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން އެނބުރި ވަޑައިގެން ނުވާތީ ބިރުގަތީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ދުރުގައިވަނީ ކަމުގައި ބޭނުމެއް ތިމަންމެންގެ ހިތަށް އެރި ހިތްދަތިވެއްޖެއެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން އަޅުގަނޑު ފުރަތަމަ ހާސްވީ މީހާއީ ތިމަންމެވެ. ފަހެ ތިމަންނާ ނުކުމެ ފަތުރަމުން ބަނޑާގެ ބަގީޗާއަށް އައިމުން ވަދޭނެ ދޮރެއް ހޯދިއެވެ . ފަހެ ތިމަންނަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެނުނީ ހިތަށްވުރެ ގޮސް أَنْصَارى ބަޔަކުގެ ދަނބުއްލި ހަމަކުން ދިޔައިމެވެ . (ދަނބުއްލެވެ. އެ صحابى މި حديث ދިގުކޮށް ނަގުލުކޮށް ރިވާކުރައްވައިފާ ގޮސް އެންމެ ފަހުގެ ބައިގައި ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުފަޅީގެ ފަހަތުން ދިމާވާނެ.އަދި އެކަނޭން ޔަޤީންކޮށް ބަސްއޮތް މީހާ لا إِلَه إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔައި އަދި އަށް ހިތްވަ ޝަހާދަތުގެ އެވާތު ޝަހާދަތާގެ ޝަހާދަތުގެ ކަލިމަ ކުރާކަމަށް ގޮތެއް މިހާރު . ތިމަންނަށް ސުވަރުގެ ލިބޭނެ ކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދީލާށެވެ.

425 وعن عبد اللَّه بن عَمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهما ، أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَلا قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ في إِبراهِيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : {رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَني فَإِنَّهُ مِنِّي} [إبراهيم : 36] ، وَقَوْلَ عيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : {إِنْ تُعَذِّبْهُم فَإِنَّهُم عِبادُكَ وَإِنْ تَغفِرْ لَهُم فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الحَكِيمُ} [المائدة : 118] ، فَرَفَعَ يَدَيْه وقال « اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي» وبَكَى ، فقال اللَّه عَزَّ وجَلَّ : « يا جبريلُ اذْهَبْ إِلى مُحَمَّدٍ وَرَبُّكَ

أَعْلَمُ ،فسلْهُ مَا يُبكِيهِ ؟ » فَأَتَاهُ جبرِيلُ فَأَخبَرَهُ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمَا قال:وَهُو أَعْلَمُ ، فقال اللَّهُ تعالى: { يا جِبرِيلُ اذهَبْ إِلى مُحمَّدٍ فَقُلْ : إِنَّا سَنُرضِيكَ في أُمَّتِكَ وَلا نَسُوؤُكَ } رواه مسلم .

ދާތް الله އަދުރުބުރުނިކުތުންނަށް ތިއްސޭނުވުމުގެ عبد الله بن عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبِي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم، ސަލާމާއި ސަލާމަތް ޚަލީލު إبراهيم ގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެއްވި ކީރިތި قران ގެ އާޔަތްތެރިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي }) މާނައީ : އޭ ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ އިލާހު ! އެބުދުތަކުވަނީ ވަރަށް ގިނަބަޔަކު ސީދާ މަގުން އެއްކިބާ ކުރުވައިފިއެވެ . ފަހެ ތިމަންނާއަށް ތަބާވާ މީހާ އަކީ ތިމަން ނާގެ ބަޔެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ. އަދި ސަލާމާއި ސަލާމަތްލިބިވި عيسى ގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެއްވި ކީރިތި قران ގެ އާޔަތްތެރިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ إنْ تُعَذِّبْهُم فَإِنَّهُم عِبَادُكَ وَإِنْ تَغفِرْ لَهُم فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الحكِيمُ }) މާނައީ އިބަރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް އަޒާބު ދެއްވާނަމަ އިއްޒަތް ކުރައްވާނަމަ އަދި ބައިވެރިން އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުތަކެވެ. ސަލާމަތް އެބައިމީހުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެ އަރިހުގައި ނޫނީ ތިކަލޭގެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ފުއްސަވައިދެއްވާނަމަ ޙިކުމަތްތެރި ވެރިކަމާއި ބާރުގެ އަޅުތަކީ ވެސް ބައެކެވެ. ސަލާމަތް އިބަރަސްކަލާނގެ އީ عَزِيزُ ވަންތަ ޙިކުމަތްތެރި ރަސްކަލާނގެ އެވެ . އަދި އަތްމަތިވި އަތް ހިއްޕަވައިގެން ރޮއްވައިގަތެވެ. އަދި ދުޢާ ކުރައްވައިގެން . اللَّهُمَّ ހަމަރޮވައި ބޭނުމެއްވޭ ތިމަން ! އިލާހީ އަޅާގެ އުއްމަތަށް ރަޙުމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! އިލާހީ އަޅާގެ އުއްމަތަށް ރަޙުމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ރޮއްވައިގަތެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ، وحي ކުރައްވައިގެން . އޭ ޖިބްރީލުގެ ފާނޭވެ. ކަލޭގެފާނު محمد ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވުމަށް. އަދި ކަލޭގެފާނު ހައިރާން ވުމެއްގައި އިންނެވި ސަބަބަކީ ކޮބާ ހެއްޔެ ސުވާލު ކުރައްވާށެވެ. އިރާދަ ފަހެ އަލިކަލޭގެ ފާނު އަރިހަށް ކަލޭގެފާނު ޖިބްރީލު ވަޑައިގެން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލުގެ ފާނު ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވި . އަދި ރަސޫލާ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކަލޭގެފާނުގެ أُمَّتِي أُمَّتِي ވާ މާނައެއް ވައި ސަބަބު ޖިބްރީލުގެ ފާނަށް

ދެންނެވި އެވެ . ހަދީޘްގައި ހުރިހާ ކަމެއްވެސް الله سبحانه وتعالى ގާތުން ދެން
ވަޙީގެންނަވައެވެ . ހަމަ الله سبحانه وتعالى ޖިބްރީލުގެފާނުން وحي ކުރައްވައިގެން. مُحَمَّد
ގެ ފާނަށް ގެނެސް ވަޙީގެންނަވާނީވެ . އަދި ވިދާޅުވެފައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ޙަދީޘް
ރަސޫލާގެ ކަލޭގެފާނުގެ އައުލާދުގެ މިސްކީނެއް ދެން ކަލޭގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘެވެ .
އަދި ކަލޭގެފާނުން ދެއްކެވި މުދާފަދަ ނުބަރުގެ ހަދީޘެވެ .

426 وعن مُعَاذِ بن جبَلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال كُنتُ رِدْفَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على حِمارٍ فقال : « يَا مُعَاذُ هَل تَدرِي مَا حَقُّ اللَّه عَلى عِبَادِهِ ، ومَا حَقُّ الْعِبادِ عَلى اللَّه ؟ قلت : اللَهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : « فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى العِبَادِ أَن يَعْبُدُوه ، ولا يُشْرِكُوا بهِ شَيْئاً ، وَحقَّ العِبادِ عَلى اللَّهِ أَنْ لا يُعَذِّبَ مَنْ لا يُشرِكُ بِهِ شَيْئاً ، فقلت : يا رسولُ اللَّهِ أَفَلا أُبَشِّرُ النَّاسَ ؟ قال : « لا تُبَشِّرْهُم فَيَتَّكِلُوا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތް ޞަޙާބީ مُعَاذِ بن جبَل ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަހުރެން ހިމާރެއް މަތީގައި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި
ހިނދުގައި ފަހަތުން ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިނީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އޭ
مُعَاذُ އެވެ . އަލްވަތުން ތިބާ ދަނީތޯ ތިޔަ الله ގެ حق އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް އޮތީ
ކޮބައިތޯ ؟ އަދި އަޅުތަކުންނަށް ލިބިވޮޑިގެން الله سبحانه و تعالى މައްޗަށް ކުރައްވައިދޭ
حق އަކީ ކޮބައިތޯ ؟ މައްޗަށް އޮތީ ކޮބައިތޯ ؟ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެ ރަސޫލާ
ދެންނެވި ސޮރު ވަޑާ الله އެވެ . ދެން ކަލޭގެ ރަސޫލާ ޤާބިލު ކުރައްވައިގެން الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ވާ
الله ގެ حق އަކީ އަޅުތަކުންގެ މަތީގައި އަޅުކަން ކުރުމެވެ ކަލޭގެފާނުގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް
ޝަރީކު ނުކުރުމެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް ލިބިވޮޑިގެން الله سبحانه وتعالى މައްޗަށް
ކުރައްވައިދޭ حق އަކީ އަޅުތަކުން ޝަރީކު ނުކުރާ މީހުންނަށް عذاب ނުދެއްވުމެވެ. ފަހެ
އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އަހުރެން މީސްތަކުންނަށް

އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވުމެވެ؟ حديث ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ޚަބަރު ނުދެއްވައެވެ . އޭނާގެ ޢަމަލެއް ޚަބަރު ދިނުމަކީ އުޚްރާވީ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކެވެ ނުވަތަ ދުނިޔޭގައިވެސް ބިރުވެރިވުމެވެ .

427 وعن البَرَاءِ بنِ عازبٍ ، رضي اللَّه عنهما ، عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ في القَبرِ يَشهَدُ أَن لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّه ، فذلك قولهُ تعالى : {يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ في الحَياةِ الدُّنيَا وفي الآخِرَةِ } [إبراهيم : 27] متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ البَرَاءِ بنِ عازب ،نَبِي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ.قبر ގައި ސުވާލު ކުރެވޭއިރު މުސްލިމުން ޝަހާދަތް ދެއްވާނެއެވެ. الله މެނުވީ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި، الله ގެ ރަސޫލަކީ محمد ގެ ކަމަށް ޝަހާދަތް ދޭނެއެވެ. އެއީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ އަރިހުން وحي ކުރައްވާ (: يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ في الحَيَاةِ الدُّنيَا وفي الآخِرَةِ })ގެ މާނައިގެ ސަބަބުންނެވެ.

428 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ الكَافِرَ إِذَا عَمِلَ حَسَنَةً ، أُطعِمَ بِهَا طُعمَةً مِنَ الدُّنيَا ، وَأَمَّا المُؤمِن ، فَإِنَّ اللَّه تعـالى يَدَّخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ في الآخرَةِ ، وَيُعْقِبُهُ رِزقاً في الدُّنْيَا عَلى طَاعَتِهِ » .

وفي روايةٍ : « إِنَّ اللَّه لا يَظْلِمُ مُؤْمِناً حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا في الدُّنْيَا ، ويُجْزَى بِهَا في الآخِرَة، وَأَمَّا الْكَافِرُ ، فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِ مَا عَمِلَ للَّهِ تعالى ، في الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلى الآخِرَة ، لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَى بِهَا » رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރަކު ރަނގަޅުކަމެއް ކޮށްފިއްޔާ އޭގެ ބަދަލުގައި އެމީހަކަށް ދުނިޔޭމަތީން رزقދެއް ދެއްވައެވެ. އެއާއި ޚިލާފަށް މުއުމިނަކު ހެޔޮ عمل އެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ثواب އާޚިރަތުގައި ދެއްވުން ދެއްވުމުންބައި ފުސްކަނޑުފައި ބަދަލުދެއްވައެވެ. އަދި އޭނާގެ ޢަމަލުތައް ގަބޫލުކުރެއްވުން އަބަދުވެސް ދެއްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުންގެ ހެޔޮކަމަކަށް ބަދަލުދެއްވާނީ ދުނިޔޭގައި ބަދަލުގައި ދުނިޔެ ގައިން رزق ދެއްވައެވެ.އަދި آخرة ދުވަހުން ثواب ދެއްވައެވެ . އެއާ ޚިލާފަށް ކާފިރުން ކުރާ ހެޔޮ عمل ތަކަށް ދުނިޔެ ގައިން އެބައިމީހުންނަށް رزق ދެއްވައެވެ. އެންމެ ފަހުން އެމީހުން އާޚިރަތަށް އެނބުރި ހިނގާ ބަދަލު ދުނިޔޭގައި ހެޔޮ ޢަމަލެއް އެމީހުންގެ އަތެއްގައި ނުވެއެވެ.

429 وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الخَمْسِ كَمثَلِ نَهَرٍ جَارٍ غَمْرٍ عَلَى بَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ » رواه مسلم.

« الْغَمْرُ » الْكَثِيرُ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވުން جابر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. فرض ފަސްނަމާދު ގެ مثال އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ދޮރުމަތީގައި ގެ ދުވާ ކޮންމެ ދުވަހަކު އެއިން ފަސްފަހަރު ފެންވެރޭ ގިނަ ފެން ހުރި ކޯރެއް ގެ މިސާލެވެ.

430 وعن ابنِ عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : «مَا مِنْ رَجُلٍ مُسلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنازتِه أَرْبَعُونَ رَجُلاً لا يُشرِكُونَ بِاللَّهِ شَيئاً إلاَّ شَفَّعَهُمُ اللَّهُ فيه » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކަން ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އަނގަތޮޅިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވެގެން އޭނާގެ ޖަނާޒާގެ ނަމާދަށް الله އަށް ޝަރީކު ނުކުރާނެ 40 މީހުން ކޮޅަށް ތެދުވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެ މައްޔިތާގެ ޙައްޤުގައި އެމީހުންގެ ޝަފާޢަތް ޤަބޫލު ކުރައްވާނެއެވެ.

431 وعن ابنِ مسعودٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : كُنَّا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في قُبَّةٍ نَحواً مِنْ أَرْبَعِينَ ، فقال : « أَتَرضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا: نَعَم ، قال : «أَتَرضَوْنَ أَن تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا : نَعَم ، قال: « وَالَّذِي نَفسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إنِّي لأَرجُو أَنْ تَكُونُوا نِصفَ أَهْلِ الجَنَّة ، وَذَلِك أَنَّ الجَنَّةَ لا يَدخُلُهَا إلاَّ نَفسٌ مُسلِمَةٌ ، وَمَا أَنتُمْ في أَهْلِ الشرِّكِ إلاَّ كَالشَّعرَةِ البَيْضَاءِ في جلدِ الثَّورِ الأَسودِ ، أَوْ كَالشَّعَرَةِ السَّوداَءِ في جلدِ الثَّورِ الأَحْمَرِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެން ވާ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ތިން ސާޅީހަކަށް މީހުން އެއްފަހަރަކު رسول اللهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ފަތްގަނޑުގައި ތިބީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ރައްޔިތުންގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދޭން ނުވަތަ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ރައްޔިތުންގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދޭން ނުވަތަ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ވޮޑިގެންވާ އިލާހުގެ ޙައްޤުގައި ޤަސަމު ކުރަނީ ބާރުވެ ހުވާކޮށް ސުވަރުގޭ ރައްޔިތުންގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް މިއަދު ތިމަން

ނަފްސާއު ގޮސްފި ސަވާބުގެ ނަފްސްސަނ ހަމްޖެވެ. އަދި މުސްތަޙިއްޤުންނަށް އަޑާ ބަދަލުގައި
ބިރުބަދިމުން ގެ ބަދި ބާރުގެ مثال އަދި ކަފިރުއްނެގައި ހުދު ކާފިރު ބާރަށް ފުދިއްވެ.
ދުވަހު ތަރު ގެރި އެއްގައި ކަފު ކާފިރު ބާރަށް ފުދިއްވެ.

432 وعن أبي موسى الأَشعري ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ دَفَعَ اللَّهُ إِلى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَو نَصْرَانِيّاً فَيَقُولُ : هَذَا فِكَاكُكَ مِنَ النَّارِ» .

ދާތް الله ރަޟިއްސުން ގޮތުގައި ابو موسى الأَشعري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާން ދިނީ ވެއެވެ.
ވީނުމުގެވެ. ހަމަހަނަލައޮޙުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ތަޢާލާއިވެއެވެ. ގިނަފަރީ ދިވެސް އަދުޖުން الله سبحانه وتعالى ކާންމު މުސްލިމުންނަން
ނަފްސިއްޔަތު ދުވަހު ހަސަގާނީއްޔަތު އަކު ދިއްވާނެއެވެ . އަދި وحي ތަޢާލާނެމެވެ.
މިއީ ވިބާ ހަރަކާތުން ގޮތުގެ ވާމްނާބާގެ ފިދާއްކާވެ.

وفي رواية عنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيامَةِ نَاسٌ مِنَ المُسْلِمِين بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الجبَالِ يَغفِرُهَا اللَّهُ لهمُ » رواه مسلم .

އަދި އާ صحابى (ދާތް الله ރަޟިއްސުން ގޮތުގައި ابو موسى الأَشعري) نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި ވެއެވެ. އެއްގައި حديث އަކާތާގޮތުން حديث
ކުރައްވިއެވެ. ގިނަދުވަ ދުވަހު މުސްލިމުންގެ ވެރިއިން ބޮޑު ދިއްން ފުރަބަދިގެ
ބޮޑުދިނަން ފާފަބާއިގެން އަންނާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފާފަ
ފުއްސަވައި ދިއްވާނެއެވެ.

قوله : « دَفَعَ إِلى كُلِّ مُسْلِمٍ يهوديًّا أَوْ نَصرانياً فَيَقُولُ : هذا فكَاكُكَ مِنَ النَّارِ » معْنَاهُ ما جَاءَ في حديث أَبي هريرة ، رضي اللَّهُ عنهُ : « لِكُلِّ أَحَدٍ مَنزِلٌ في الجَنَّة ، ومَنزِلٌ في النَّارِ، فالمُؤْمِن إِذَا دَخَلَ الجنَّةَ خَلَفَهُ الكَافِرُ في النَّارِ ، لأَنَّهُ مُسْتَحِق لذلكَ بكُفرِه » ومَعنى «فكَاكُك

» : أَنَّكَ كُنْتَ مُعَرَّضاً لِدُخُولِ النَّارِ ، وَهَذا فِكَاكُكَ ، لأَنَّ اللَّه تعالى قَدَّرَ لِلنَّارِ عدَداً يَمْلَؤُهَا ، فإِذا دَخَلَهَا الكُفَّارُ بِذُنُوبِهِمْ وكُفْرِهِمْ ، صَارُوا في مَعنى الفِكَاك لِلمُسلِمِينَ . واللَّه أَعلم .

433 وعن ابن عمَر رضي اللَّه عنهما قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « يُدْنَى المُؤْمِنُ يومَ القِيامَةِ مِنْ رَبِّهِ حتَّى يَضعَ كَنَفَهُ عَليهِ ، فَيُقَرِّرَهُ بِذُنُوبه ، فيقولُ: أَتعرفُ ذنبَ كذا؟ أَتعرفُ ذَنبَ كذَا ؟ فيقول : رَبِّ أَعْرِفُ ، قال : فَإِنِّي قَد سَتَرتُهَا عَلَيكَ في الدُّنيَا، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ اليَومَ ، فَيُعطَى صَحِيفَةَ حسَنَاته » متفقٌ عليه .

كَنَفُهُ : سَتْرُهُ وَرَحْمَتُهُ .

މާތް الله އަބަދުވެސް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު الله سبحانه وتعالى
މުއުމިނުން ކައިރި ކުރައްވާނެއެވެ. ގެސް އެކަލާނގެ رحمة ގައި އަބައިލުން ފުރައްވާ
ފެންނާނެއެވެ. އަދި محشر ގެ އެހެން މީސް ބަޔަކަށް ނުނގޭ ގޮތަށް އެމީހުން ޚާއްޞަ އެމީހުން
ކުށްތަކާމެދު ފާޑުކިޔާ اقرار ކުރައްވާ ޚާއްޞަކޮށްގެން . އަދި وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ
އެވަނި ފާފަ ކުރިޔަސް ހަނދާން އެބަ ހުރި ހެއްޔޭވެ؟ ތިބާ ދެނެނި ފާފަ ކުރިޔަސް
ހަނދާން އެބަހުރި ހެއްޔޭވެ ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އާ ހަނދުވައި ގެންގުޅުނީވެ އިލާހު
އެވެ. ހަނދާން އެބަހުއްޓެވެ. ވާހަ ހަމަކަށަވަރުން وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން
ދަންޔާގައި ތިޔަ ޢަމަލުތައް ފޮރުވައިދެއްވީމެވެ. ފާފައި ދުނިޔެއިން ޢުފުވަރުގެންނަވާ. އަދި މިއަދު
ތިމަން ދަންޔާގައި ތިބާއަށް ކަ ފާފަމަ ފުއްސެވުމި ވިޔަސް ދީހުއްވާ. ދެން އެއަށްފަހު
އޭނާގެ ހެޔޮ ޢަމަލުގެ ފޮތް ދެއްވައި ފާނުވާނެވެ.

434 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رَجُلاً أَصَابَ مِنَ امْرَأَةٍ قُبْلَة ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأَخبره ، فأَنزل اللَّهُ تعالى : ﴿ وَأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَي النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ﴾ [هود : 114] فقال الرجل : أَلي هذا يا رسولَ اللَّه ؟ قال : «لِجَميعِ أُمَّتي كُلهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވާ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު މީހަކަށް ހުރި އަންހެނަކާއި ބޮސްދިނީއެވެ. އޭނާ އަވަހަށް އައީ رسول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައިސް އެ خبر ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ : " ({ وأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَي النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ }) " މިއެވެ. މާނައަކީ : ދުވާލު ދެކޮޅުގައި ރޭގަނޑުން ބައެއްގައި ނަމާދު ގާއިމް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައް ތަކަކީ ، ނުބައި ކަންތައް ފުހެލައި ނައްތާލާ ކަންތައްތަކެވެ. އެއްފިރިހެނާ އައީ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި އަހަރެމެންނަށް خاص ވާކަމެއް ކަމާއި ހުރިތޯ ؟ حديث ކަށަވަރުވިއެވެ. ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ އެންމެން މުޅިންނަށެވެ.

435 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : جَاءَ رَجُلٌ إِلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسولَ اللَّهِ أَصَبْتُ حدّاً ، فَأَقِمْهُ علَيَّ ، وَحضَرَتِ الصَّلاةُ فَصلَّى مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَلَمَّا قَضَى الصَّلاة قال : يا رسول اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ حدًّا ، فأَقِمْ فيَّ كِتابَ اللَّهِ ، قال : « هلْ حَضَرْتَ مَعَنَا الصَّلاَةَ ؟ » قال : نَعم : قال«قد غُفِرَ لَكَ » متفقٌ عليه .

وقوله : « أَصَبْتُ حَدًّا » معناه : مَعْصِيَةً تُوجِبُ التَّعْزِير ، وليس المُرَادُ الحَدَّ الشَّرْعِيَّ الْحقيقيَّ كَحَدِّ الزِّنَا والخمر وَغَيْرِهما ، فَإِنَّ هَذِهِ الحُدودَ لا تَسْقُطُ بِالصلاةِ، ولا يجوزُ للإمام تَرْكُهَا .

މާތް الله ރުއްސުން ވޮޑި أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު މީހަކު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަޅުގަނޑު ހައްދުވާ ކަމެއް ކުރެވިއްޖެއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމައްޗަށް ހައްދު ޤާއިމްކުރައްވާށެވެ. އަދި ނަމާދު ވަގުތު ޙާޟިރުވިއެވެ. އޭރުން އައިސް رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދު ކުޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ނިމުމުން އެމީހާ އައިސް ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު

އަދަބު ދެއްވާނެވެ . އަދި ޙަދީޘް قران އާއި އެއްގޮތަށް މިމަސްނަގެ މައްޗަށް އަދަބު
ކަނޑައަޅުއްވާނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ މިމަސްއަލާއިގު ނަމާދުގައި ބައިވެރި
ވިމުހައްދުވެ ؟ އާން ދަންނަވިއެވެ. އެދުރުވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އައިން
ވެއްޖައުން) ހަމަކަށަވަރުން މިބާގެ ފާފަވިހި ފާހިވަން ގެސްފުރެވެ .

436 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه لَيَرضي عن الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكْلَةَ، فَيحْمَدُهُ عليها ، أَوْ يَشْرب الشَّرْبَةَ ، فَيَحْمَدُهُ عَليها » رواه مسلم.

« الأَكْلَةُ » بفتح الهمزة وهي المرَّةُ الواحدةُ مِنَ الأَكلِ كَالْغَدْوَةِ والْعَشْوَةِ ، واللَّه أعلم .

އަދި އެ صحابىގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅާގެ ކާ ކެއުމުންފަހު
الحمد الله ގެ ކިޔުމަ ޝުކުރުކުރުމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. ނުވަތަ
ފެންބުއިމަށްފަހު الحمد الله ޝުކުރުކުރުމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

437 وعن أبي موسى ، رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « إنَّ اللَّه تعالى، يَبْسُطُ يَدَهُ بالليْلِ لِيَتُوبَ مُسيءُ النَّهَارِ ، وَيَبْسُطُ يدهُ بِالنَّهارِ ليَتُوبَ مُسيءُ اللَّيلِ حتى تَطْلُعَ الشمسُ مِنْ مَغْرِبَها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو موسى ، نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްސަވައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى ރޭގަނޑުގައި އެއިލާހުގެ رحمة ބާވައިލައްވައެވެ. އަދި ދުވާލުގެ ފާފަ
ވެރިންނަށް ތައުބާވުމަށް ޓަކައި އެވެ. އަދި ދުވާލުގައި އެއިލާހުގެ رحمة ބާވައިލައްވައެވެ.
އެއީ ރޭގަނޑުގެ ފާފަ ވެރިންނަށް ތައުބާވުމަށް ޓަކައި އެވެ. ހުޅަނގުން އިރުއެރުމާއި
ދަންދެން އެގޮތަށް رحمة ބާވައިލައްވުމަ އެއިލާހު ދެމިވޭގެންވެއެވެ.

438 وعن أبي نجيحٍ عَمرو بن عَبْسَةَ بفتح العين والباءِ السُّلَمِيِّ ، رضي اللَّه عنه قال : كنتُ وَأَنَا في الجَاهِلِيَّةِ أَظُنُّ أَنَّ النَّاسَ عَلى ضَلالَةٍ ، وَأَنَّهُمْ لَيْسُوا على شيءٍ ، وَهُمْ يَعْبُدُونَ

الأَوْثَانَ ، فَسَمِعْتُ بِرَجُلٍ بِمكَّةَ يُخْبِرُ أَخْبَاراً ، فَقَعَدْتُ عَلى رَاحِلَتِي ، فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُسْتَخْفِياً جُرَءَاءُ عليهِ قَوْمُهُ ، فَتَلَطَّفْتُ حَتَّى دَخلْتُ عَلَيهِ بِمكَّة ، فَقُلْتُ له : ما أَنْتَ ؟ قال : « أَنا نَبي » قلتُ : وما نبي ؟ قال : « أَرْسَلِني اللَّه » قلت: وبأَيِّ شَيْءٍ أَرْسلَكَ ؟ قال : « أَرْسَلني بِصِلَةِ الأَرْحامِ ، وكسرِ الأَوْثان ، وأَنْ يُوَحَّدَ اللَّه لايُشْرَكُ بِهِ شَيْءٌ » قلت : فَمنْ مَعَكَ عَلى هَذا ؟ قال : « حُر وَعَبْدٌ » ومعهُ يوْمَئذٍ أَبو بكر وبلالٌ رضي اللَّه عنهما . قلت : إِنِّي مُتَّبِعُكَ ، قال إِنَّكَ لَنْ تَستطِيعَ ذلكَ يَوْمَكَ هَذا . أَلا تَرى حَالى وحالَ النَّاسِ ؟ ولَكِنِ ارجعْ إِلى أَهْلِكَ فَإِذا سمعْتَ بِي قد ظَهَرْتُ فَأْتِني » قال فَذهبْتُ إِلى أَهْلي ، وقَدِمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المَدينَةَ . وكنتُ في أَهْلي . فَجَعَلْتُ أَتَخَبَّرُ الأَخْبَارَ ، وَأَسأَلُ النَّاسَ حينَ قَدِمَ المدينة حَتَّى قَدِمَ نَفرٌ مِنْ أَهْلي المدينة ، فقلتُ : ما فَعَلَ هذا الرَّجُلُ الذي قدِمَ المدينةَ ؟ فقالوا : النَّاسُ إِليهِ سِراعٌ وَقَدْ أَرَادَ قَوْمُه قَتْلَهُ ، فَلَمْ يَستْطَيعُوا ذلكَ ، فَقَدِمتُ المدينَةَ فَدَخَلتُ عليهِ ، فقلتُ : يا رسولَ اللَّه أَتعَرِفُني ؟ قال : «نَعم أَنتَ الَّذي لَقيتَني بمكةَ » قال : فقلتُ : يا رسول اللَّه أَخبرني عمَّا عَلَّمكَ اللَّه وَأَجْهَلُهُ، أَخبِرنْي عَنِ الصَّلاَةِ؟ قال : « صلِّ صَلاَةَ الصُّبحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنِ الصَّلاةِ حَتَّى تَرتفعَ الشَّمْسُ قِيدَ رُمْحٍ ، فَإِنَّهَا تَطْلُعُ حين تطلع بَيْنَ قَرْنَي شَيْطَانٍ ، وَحِينئذٍ يَسْجُدُ لَهَا الكفَّارُ ، ثُمَّ صَل ، فَإِنَّ الصَّلاَةَ مشهودة محضورة . حتى يستقِلَّ الظِّلُّ بالرُّمحِ ، ثُمَّ اقْصُر عن الصَّلاةِ، فإِنه حينئذٍ تُسجَرُ جَهَنَّمُ ، فإِذا أَقبلَ الفَيْء فصلِّ ، فإِنَّ الصَّلاةَ مَشهودةٌ محضورة حتى تُصَلِّيَ العصرَ ثم اقْصُرُ عن الصلاةِ حتى تَغْرُبَ الشمسُ ، فإِنها تُغرُبُ بين قَرنيْ شيطانٍ ، وحينئذٍ يَسْجُدُ لها الكُفَّارُ » .

قال : فقلت : يا نَبيَّ اللَّه ، فالوضوءُ حدّثني عنه ؟ فقال : « ما منْكُمْ رجُل يُقَرِّبُ وَضُوءَهُ ، فيَتَمَضْمَضُ ويستنْشِقُ فيَنْتَثِرُ ، إِلاَّ خَرَّتْ خطايَا وجههِ وفيهِ وخياشيمِهِ . ثم إِذا غَسَلَ وجهَهُ كما أَمَرَهُ اللَّه إِلاَّ خرّت خطايا وجهِهِ مِنْ أَطرافِ لحيَتِهِ مع الماءِ . ثم يغسِلِ يديهِ إِلى المرفَقَين إِلاَّ خرّت خطايا يديه من أَناملِهِ مع الماءِ ، ثم يَمْسحُ رَأْسَهُ ، إِلاَّ خَرَّتْ خَطَايَا رَأْسِهِ من أَطرافِ شَعْرِهِ مع الماءِ ، ثم يَغْسِلِ قَدَميهِ إِلى الكَعْبَيْنِ ، إِلاَّ خَرت خطايا

رِجْلَيه من أَنَامِلِهِ مَع الماءِ ، فإن هو قامَ فصلَّى ، فحمِدِ اللَّه تعالى ، وأَثْنَى عليهِ ومَجَّدَهُ بالذي هو له أَهل ،وفَرَّغَ قلبه للَّه تعالى . إلا انصرَفَ من خطيئَتِهِ كهَيْئَتِهِ يومَ ولَدَتْهُ أُمُّهُ».

فحدّثَ عَمرو بنُ عَبسةَ بهذا الحديثَ أَبَا أُمَامَةَ صاحِبِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال له أبو أمامة: يا عَمْروُ بن عَبْسَةَ ، انظر ما تقولُ . في مقامٍ واحِدٍ يُعطى هذا الرَّجُلُ ؟ فقال عَمْرو : يا أَبَا أُمامةَ . فقد كبِرَتْ سِنِّي ، ورَقَّ عَظمِي ، وَاقْتَربَ أَجَلي ، وما بي حَاجة أَنْ أَكذِبَ على اللَّهِ تعالى ، ولا على رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لو لم أَسْمَعْهُ من رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إلاَّ مَرَّةً أَوْ مَرْتَيْن أو ثلاثاً ، حَتَّى عَدَّ سبعَ مَراتٍ ، ما حَدَّثتُ أَبداً بِهِ ، ولكنِّي سمِعتُهُ أَكثَرَ من ذلك رواه مسلم .

قوله : « جُرَءَاءُ عليهِ قومُهُ » : هو بجيمٍ مضمومة وبالمد على وزنِ عُلماء ، أَي : جاسِرُونَ مُستَطِيلونَ غيرُ هائبينَ . هذه الرواية المشهورةُ ، ورواه الحُمَيْدِي وغيرهُ : « حِراء» بكسر الحاءِ المهملة . وقال : معناه غِضَابُ ذُوُو غَمٍّ وهمٍّ ، قد عيلَ صبرُهُمْ بهِ ، حتى أَثَّرَ في أَجسامِهِم ، من قولِهم : حَرَىَ جِسمُهُ يَحْرَى، إذَا نقصَ مِنْ أَلمٍ أَوْ غم ونحوه ، والصَّحيحُ أَنَهُ بالجيمِ .

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بين قَرنَي شيطانٍ » أَيْ : ناحيتي رأسهِ . والمرادُ التَّمثِيلُ . معناهُ : أَنه حينئذٍ يَتحرَّكُ الشَّيطانُ وشيعتهُ . وَيَتَسَلَّطُونَ .

وقوله : « يُقَرِّبُ وَضُوءَه » معناه : يُحْضِرُ الماءَ الذي يَتَوَضَأُ به. وقوله :« إلاَّ خَرَّتْ خَطَاياهُ » هو بالخاءِ المعجمة : أَيْ سقطَت . ورواه بعضُهُم . « جرتْ » بالجيم . والصحيح بالخاءِ ، وهو رواية الجُمهور .

وقوله : « فيَنْتَثِرُ » أَيْ : يَستَخرجُ ما في أَنفه مِنْ أَذَى ، والنَّثرَةُ : طرَفُ الأَنفِ .

[illegible] الله [illegible] ابو نجيحٍ عَمرو بن عَبْسَةَ السُّلَمِي ގެ [illegible] ރިވާކުރައްވާފައެވެ.
[illegible]
[illegible]

އެއްނުވާ ކަމަށް ދަލީލުކުރައްވައެވެ. އަހުލުއް އަމީރުން އަލުގާނު ކުރައްވައި ގެނެސްދެއްވި ބުރުހާނު ކަމުގައި

ވިދާޅުވިއެވެ . (އަޅުގަނޑު ސަމާލު ހަރާމް) ފަހު ބިދުޢަތަކީ އެއް ހުރިހާއެއް ކިބައިގާ ފަހަރެއްގައި

އެވެ ހިފެހެއްޓެވެ. އަދި އަހުލާ ބިދުޢަ ވެރިކަމުގެ ބޭނުންކުރާ ކަލޭގެ ހަމައަށް ދާދުވެ. އަހުލު

ކަލޭގެ ބިދުޢަތަށް ބިދުޢަތުގެ ޖަމާޢަތް މަޤާމުގެ ސަލާމަށް ވިދާޅުވެ. އަދި އަކަށާގެފާނުގެ އަޅުގަނޑު

ދަރިކަލުން. އަދިނުދެ رسول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކަށާގެފާނުގެ މަތިކުރާ ޙަދީޘްގެ

އަނެއްބަޔަކު ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ނަސޭހަތް ފަރާތުން ސުނަތްފުޅުގައި ސައްޙަ

ސައްޙަ އަލާމާތް ކަލޭގެފާނު ގެނައުމާއެވެ. ފަހު ބިދުޢަތް ވިދާޅު ބަޔާ ދުޢާކުރައްވާ ތަރިކަން

އަކަށާގެފާނުގެ ހަމަނަށް ވަސީލަ ވިދާޅުވެ. ފަހު ބިދުޢަތް އަކަށާގެފާނު ދެއްކެވިއެވެ. ބިދުގެ

حقيقةއީ ފަހު ކަލޭގައި ހަމައެވެ؟ އަކަށާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިދުޢަ ކަލޭގެފާނުގެ

ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު . ފަހު ބިދުޢަތް ދެއްކެވިއެވެ. نبي ކަލޭގެ ބަޔާންކުރި ކަލޭގައި ހަމައެވެ ؟ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަކަށާގެ ދަރުމަވަންތަގެން ބިދުޢަ ކަލޭގެފާނު

ފުރުއްވިއެވެ . ބިދުޢަތް ދެއްކެވިއެވެ. ބިޔާ ފުރުއްވި ކަނޑައަޅާ ގަބޫލުކުރުން ހަމައެވެ ؟

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިދުޢަ ކަލޭގެފާނު ފުރުއްވި ގެތް ބިދުގެ ކަލޭގެ ގަޑުން ބަދަލު

ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބަދަލުގައި މަގުސަދުތަކެވެ . އަދި ހަމައެކަނި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ.

އަދި އަކަށާގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމެވެ . ބިދުޢަތް ދެއްކެވިއެވެ.

ކަލޭގެފާނުގެ ބިދުޢަ ގަބޫލު ކަނޑައެޅުން ބިދީ ކަނޑައަޅާ ހަމައެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.

މުސްލިމުން ފަރާތުން އަދި ފަރާތުން އެނގުމު އަޅުކަމެވެ . އެއްގޮތަށް އަކަށާގެފާނުގެ އަޅުގަނޑު ލޮބި

الله ތަޢާލާ ސުބުޙާނަހޫ ތަޢާލާއެވެ އަދުލުވެރި ފާތުމާ ބިލާލު ގެ ފުރުން ވިޔެވެ . އެކަން ފަހު ބިދުޢަ

ދެއްކެވިއެވެ . ހަމަކަމަށްވާން ބިދުޢަތްތަކާ ކަލޭގެފާނުން تبع ވެވިއެވެ . حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށްވާން ބިދާއަށް މިކަން ކަރުނަ މީ ވަގުތު ދުނިޔެއްގައެވެ. ބިދާއަށް ބިދުޢަ

ކަލޭގެފާނު ގެ حال އާއި މިސްކީނުން އެއްގޮ حال ނުފެނުނީ ހަމައެވެ ؟ ވީމާ ބިޔާ ބިދުގެ

އަހުލުންގެ ގޮތުން ދުރުވެރެވެ . އެއީހުރި ބިދުޢަތްކަލޭގެފާނުން ގެދަރަން ޚިދުމަތް ކަލޭގެ خبر

ޚިދުމަތް ބިދުޢަތްކަލޭގެފާނުގެ ގޮތުން އެނގެނީއެވެ . މިހެން ކަލޭގެ ބިދުޢަތް ބިދުޢަތުގެ

އަހުލުންގެ ގޮތުން އަނބުރާ ހިނގައްޖެއްމެވެ . ފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ،

މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވެ . އަދި އަހުނުމު ބިދުޢަތް ބި ބިދުޢަތުގެ އަހުލުންގެ ގޮތުން ގެންދިޔައެވެ .

އަދި އަޅުގަނޑުމެން މަދީނާއަށް ވަޑައިގަތުމުން ބިމަންނަ ހަދީ މިސްކިތުނުކުރުން އަޅުގަނޑުމެންނާއި
މަތީ ސޫފީ ކަނޑުކަނޑުވ. އިންތަ ފުރަން މަދީނާގެ ބަރާކާ މިސްކިތުގެ ރަހަން ދިރިއުޅެވ . ފަހެ
މިސްކިތް އަމިރުސާކުރުން އެދިވ . މަދީނާއަށް އަރާން އަވަހާރަވ ކަލޭގެފާނު ކިބައިންތި
ހާސިލުވި؟ އަމިރުން ޖަވާބުދީ) ބަންޖެވ . މިސްކިތުން އައިދިޔުން އަންނައިދިޔުން އަރާގ
ބަރަށް ދަނީ ގެންވަމުންނެވ . އަދި އަރާގ ގެއްލުގެ މިހުން އަނާ ގަބުލު ކަރަން އުނގެނުވ .
ނަމަވެސް އަމިރުސާކުރުން އަކަމުއް ނެތިއްޖެވ . (މި خبر ރިވާކުރެއްވީ) ފަހެ މިސްކިތަ މަދީނާއަށް
ދިޔައީމަވ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުވ . (އައްސަލާމު) މިސްކިތަ ދަންނަވާލީމުވ.
ﷲ ގެ ރަސޫލާއަށް . މިސްކިތައް ކަނބަލުން އަނގައިވެއްޖޭތޯ ބެއްލެވ ؟ حديث ކުރައްވައްވ.
އަނބުރާވ. ބިރަކީ މިސްކިތަށް މަކާނުން ބަލައިލީ ވެ މީހާއެވ. ވަރުގެވައްވ.ފަހެ މިސްކިތަ
ދަންނަވާލީމުވ.ﷲ ގެ ރަސޫލާއަށް . ކަލޭގެފާނަށް ﷲ އެގޮތަށްވީ ދެއްވާފައިވާ ކަންތައްތައް
ބަޔާނީ ހިމަން ނަމާދާއި މަތީ މިސްކިތާއި ބަންދައްވާފައި . حديث ކުރައްވައްވ. ފެނިސް
ނަމާދު އަދާކުރެވ . ދަން އައްދަވާފައި އިރު އެކުއެގެން ގިނަ އިރު ލުސްނޭއްސަގ މިނަން
އަރަން ދަން ނަމާދު ނަކަތް ހައްޖެވ . ސޫބޫހީ އެގެތެ އިރުއަރުއެގެން އައްނަނަން
شيطان ގެ ދެދެލާ މަދުން ކަމަށް ވާލާއަވ . (އަޅުސާލާގެ މަރުދުޔާ އެގެތެ شيطانންނަށް
مشركن ސުޖޫދުކުރަން އެވަކަން ކަރަން ފާއިޖް ގަސްނަ ވާގެތަ ކަމަނަވ .) އަރަން ކަމަން
އެގެތެ ގައި ކާފަރުން އިރަށް ސުޖޫދު ކުރައްވ . ދަން އައިން ފަހެ ބިބާ ބަންނަން ނަފުލު
ނަމާދުގެތަ ކުރަނަވ . އަހަރީ ނަމާދުގައި މަޤްރިބުގެ ބާކީން ބައިވަރު ވަޑައިގަންނަވައްވ .
އަދި އަކަމަށް ހަކީ ވަރުވ ވަޑައިގަންނަވައްވ. އިންތަ ފުރަން ވަގެތެ ވަދުގަން ގަސް އ
އައްޔާމުގެ ހިތަނި އައްޔާމުގެ ދެރަން ވަދު ގައިމަމުން ދަން އައްނަވަރު ނަމަދުނާކަން
ހައްޖާދުވ . މިހާރު ހަމަކަނަވަރުން އެގެތެޔަ ޖަހައްނަމަށްގެ އަޑިފުސް ގަނޖ އިންތަ
ގަދަވެގެން ވަގެތެ. ފަހެ އައްޔާމުގެ ހިތަނި އައްޔާމުން ނައްޖެމުން ނަމާދު ކަރަމުން
ގަސްދުނަވ. އަހަރީ ނަމާދުގައި މަޤްރިބުގެ ބާކީން ބައިވަރު ވަޑައިގަންނަވައްވ.އަދި އަކަމަށް
މައްޗަށް (ގިރާމުގެ ދެވަރުން) ހަކީ ވަރުވ ވަޑައިގަންނަވައްވ. އަދި އަސްރު ނަމާދު ވަގެތެ
ވަމުން އަސްރު ނަމާދުކަރަނަވ. ދަން އައްނަވަރު އިރު އައްސުމުދުން ދަން ނަމާދުނާކަން
މުޖާކަން ގަސް ބިބާނަވ . މިހާރު ހަމަކަނަވަރުން އިރު އައްސުގަން ދަނީ شيطان އަގެ ދެދެލާގެ

މުދުންނެވެ . (މިބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އަވަގަތީ شيطانން ބިމުން ފުޅުރި ގަޑިން ވަގުތު
ފަތުރައިގެންނަ ކާފަރުން އަޅުކަން ސަޖިދަކުރުން مشركن ނަނަން شيطان އާއި އަދި ކާފަރި
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ . ރާތީ ސަޖިދަކުރައެވެ ކާފިރުން ގައި އަވަގަތު ކަމުން އެހެން) . ކަމުގެ ވަގުތު
ކުރަން ކަންތައް ހުރިހާ ގޮތެއް ވާނެއެވެ . الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . وضوء އާއި މިދުވަހުގެ ކަންކަމާއި ގުޅޭ
ބުނެދިނީމެވެ . ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ބިރުބައިވިހާކަ ގުޅާއިން ދީނުގެ وضوء
ކަރުދާހެއްގައި ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ ، ދެން އިސްކަންދޭން ފާހަގަ ތަސްމީލު ދިނުމަށް އަދި ނުފެނޭނެ
ފާހަގައި ފަހު ސަލާމްކުރުމަށް މަނާވޭ ވަގުތުތަކަކީ ހިތި ހިތާ ފާޅުވާ ފަހުގެ ނަމާދުކުރެވޭނެއެވެ .
ދެން އެއްސަލާމަ އެހާ ފަޖުރު الله އަކުރަތަކުގެ ފަރުދަށް މުގު ދުވަހުގަ ހާތަރު ހިތި
ހިތާ ފާޅުވާ ބަޔާއަކީ އަދިގަޑިން ބެލުމުގެ ނަމާދު ނުކުރާށެވެ . ދެން
އެހާ ދެއްކުމަށް ދަރުމަވަންތަ ކަމެއް ބޭނުން ނުކުރާށެވެ ގެ ހިތި ހިތާ ފާޅު ބަޔާ އަމިން
އަދަރަކަށް ފާހަގަ ނަމާދުކުރުން އިސްލާމީ ކަމެއް ފައިބަދަލަކަށް ނުކުރާށެވެ . ދެން އެހާ
ބަރަކާތް ފުރިހަމަކުރުން ބަރަކާތް ހިތި ހިތާ ފާޅުވާ ފާހަގަކުރާ އިސްލާމީ ކަމެއް
ފައިބަދަލަކަށް ނުކުރާށެވެ . ދެން އެހާ ބެއްލަ ނަމާދު ކާމިލް ފުރަތަމަ ، އެ ނަމާދުކުރާ الله
ގަ حق ވަގުތުގެ ގުޅުމަށް ހަމަޔަށް ثناء ދެންނެވުމާ ، އަދި اخلاص ބޭނުންކުރާ އަސްލުގެ
ފުރަތަމަ ކާމިލުކަމާ އަދާގެ މަސްލާގެ ބަލައިން އެކަން ދެ ދުވަހު އަދާކުރުން އެކުގެ
ފާހަގަ ފާހަގަކަން ހިނގައި ދެއެވެ . ދެންނެވީމެވެ . މި حديث عَمْروُ بن عَبْسَة ، رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ صحابي އެއްކަމުގައިވާ ابو أُمامة ގަން ކިޔާ ދެއްވިއެވެ . ފަހަ
އެހެނީ ابو أُمامة ވިދާޅުވިއެވެ . އަ عَمْروُ بن عَبْسَةَ އެވެ ، ބިރު ބުނޭވާ އެއްގޮތަ ކަނޑައެޅުން
ވިސްނަވާދެވެ . އެކަކަށް ބިދާ ކަމާ ހިނދުކާލައެއް ބޭރުގައި ބިރާ ގެން ثواب ލިބޭނީބައެވެ
. އެހެނީ عَمْروُ بن عَبْسَةَ ދެންނެވީއެވެ . އަ ابو أُمامة އެވެ . ހަމަކަލަވަރުން ބިމުން ދަނ
މަރުޙީ މުސްކުރެވޭޖެއެވެ . އަދި ކަނިބައް މަރުޙީ ބަޔާކުރިވެއެވެ . އަދި މަރުދަވަސް މަރުޙީ
ގޮބޯޖެއެވެ . މިގޮތު ހުއްޖަ الله އާއި އަކަރުގެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ
މައްޗަށް ދެއްކަހުދުމަށް ބިމުގެ ކަރުން ބޭނުމާ ކަލަށް ނުނަވާ . މިގޮތު މިވަކަ رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން އެއްފަހަރު ނުވޭތެ ދުފަހަރު ނުވަތަ ބިން ފަހަރު ދެން
ގަނޑުން ގެސް 7 ފަހަރު ހަމަކަނޑުފައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތަ އަޑުއިވުމި ނުވަތިނަމަ ބިމުނަ

އެއްގޮތަކަށްވެސް މިވާހަކަ ނުދެއްކެވީމުއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ އަންނަނީ [illegible]
ގިނަފަހަރު [illegible] މިވާހަކަ [illegible] [illegible].

439 وعن أبي موسى الأشعري رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذا أَرادَ اللَّه تعالى ، رحمةَ أُمَّةٍ ، قَبضَ نبيَّهَا قَبلَهَا ، فجعلَهُ لها فَرَطاً وسلَفاً بين يَدَيها ، وإِذا أَرادُ هَلَكةَ أُمَّةٍ ، عذَّبها ونبيُّهَا حَيٌّ ، فَأَهْلَكَهَا وهوَ حَيٌّ ينظُرُ ، فَأَقَرَّ عينَهُ بِهلاكها حين كذَّبوهُ وعصَوا أَمْرَهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو موسى الأشعري ، نَبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއްގެ މައްޗަށް رحم ކުރައްވަން އިރާދަކުރައްވާ ވޮޑިގެންނަވާ ނަމަ އެއުއްމަތުގެ ނަބި [illegible] ކުރިން އެ نبي [illegible] [illegible] ގެންދަވައެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

އަދި الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއް ހަލާކު ކުރެއްވުމަށް އިރާދަ ކުރައްވާ ވޮޑިގެންނަވާނަމަ އެ އުއްމަތުގެ نبي [illegible] [illegible] އެ އުއްމަތަށް عذاب ފޮނުއްވައެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عذاب [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ نبي [illegible] [illegible] [illegible].

باب فضل الرجاء

الله ގެ ރަޙުމަތަށް އުއްމީދު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބާބު

قال اللَّه تعالى إخباراً عن العبد الصالح (غافر 44، 45): {وأفوض أمري إلى اللَّه إن اللَّه بصير بالعباد، فوقاه اللَّه سيئات ما مكروا}.

އަދި އަހަރުމެންގެ ހުރިހާ ކަމެއް الله އަށް އަހަރުމެން ވަކީލުކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ
، އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަންތައް ބަލަހައްޓަވާ ވަކީލު ހެޔޮ ވެރިކަންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . މާނަ ، އަޅުގަނޑުމެންގެ
ނުބައި މަކަރުތަކުން ރައްކާތެރިވެވޭނީ الله އަށް ތަވައްކަލު ކުރުމުންނެވެ.

440 وعن أبي هريرة ، رضيَ اللَّه عنه ، عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قال : « قالَ اللَّه ، عَزَّ وَجلَّ ، أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بي ، وأَنَا معَهُ حَيْثُ يَذْكُرُني ، وَاللَّهِ للَّهُ أَفْرَحُ بتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ يجِدُ ضالَّتَهُ بالْفَلاةِ ، وَمَنْ تَقَرَّبَ إلَيَّ شِبْرًا ، تقَرَّبْتُ إِلَيْهُ ذِرَاعاً ، وَمَنْ تَقَرّبَ إلَيَّ ذِراعاً ، تقَرَّبْتُ إليه بَاعاً ، وإِذَا أَقْبَلَ إِلَيَّ يمْشي ، أَقبلتُ إِلَيه أُهَرْوِلُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى رِوايات مسلم .

މާތް الله ރަސޫލާ ޙަޟްރަތުގެ ابو هريرة ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث ގައި އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ . ޖެހޭން ބަޔަކު ރަސްކަލާނގެ އަށް ޖެހޭން
ރަސްކަލާނގެ حضرة ގެ އަޅުމީހާ ކަލޭ ގޮތަކީ ޚިޔާލު ގެންގުޅެން ބުނާ ކަމުގެ ރަށްޓެހިވެގެންނެވެ . އަދި
އެއިރަކު ޖެހޭން ރަސްކަލާނގެ ހިތުގައިހުރި ރެއްދުވެ ޚިޔާލާ ހަގީގަތް ރަހުމަތް رحم އަށް
ރަހުމަތް ލިބިގެންނެވެ . މާތް الله ރަސްކަލާނގެ ކުރައްވަނީ ހަމަ ނަޒަރާ ބާރުގަދަ
ސަބަބު ގަދަޔާނެތި ހަދާނެ ނުބައި ކަމެއް އިތުރު ހެޔޮ ކަމެއް ކަމުގައި الله سبحانه
وتعالى ައަށް ޝުކުރު ވާހަކަ ދެއްކުމުން ބާރުހިތްވަނީއެވެ . އަދި އެއިރަކު صالح عمل
ކުރާ ބަޔަކު ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައި ވެރިކަން ހިތްހެން ބޭނުމަށް ރަނގަޅު ކަމެއް ހެދުމަކީ
ކުރިމަތިވާ ބޭނުންތެރި ދުނިޔޭ ގެ ބޭނުން ފަހަރެއް ޖެހޭން ރަސްކަލާނގެ رحمة
އެއިރުގެ ބަދަލެއް ލިބެން ކަމުދެއްވިއެވެ. އަދި އޭރު އަބި ނިކަމެ ޖެހޭން ރަސްކަލާނގެ
ނިކަމެތި އިހުސާން ލިބެނީ ޤަބޫލު ފިކުރެއް އިހުސާނެއް ރަނގަޅު
އަމަލުކުރުމަށް ދިރިއުޅުން އިހުސާން رحمة ލިބިގެން ޖެހޭން ރަސްކަލާނގެ އަދަބަށް
ވެރިކަންކުރެވޭ . އަދި ނިކަމެތި ޖެހޭން ރަސްކަލާނގެ رحمة އަށް އިހުސާން އިހުސާނު
ދިރިއުޅުން ދެމިތިބި ލިބޭނެ އަދަބަށް ލިބިގެން رحمة އިހުސާން ޖެހޭން
ރަސްކަލާނގެ އަދަބަށް ވެރިކަންކުރެވޭ.

441 وعن جابِرِ بن عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّهُ سَمِعَ النَبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَبْلَ موتِهِ بثلاثَةِ أَيَّامٍ يقولُ : « لا يموتن أَحَدُكُم إِلاَّ وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ باللَّه عزَّ وَجَلَّ » رواه مسلم .

މާތް الله [illegible] [illegible] ޞަޙާބީ جابِر بن عبدِ اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] ޞަޙާބީ نبي ކަލޭގެފާނު
[illegible] [illegible] [illegible] حديث [illegible] [illegible]
[illegible] حديث [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހިނދު الله
سبحانه وتعالى ގެ حضرةން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

442 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « قال اللَّه تعالى : يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعوْتَني وَرَجوْتَني غفَرْتُ لَكَ عَلى ما كَانَ منِكَ ولا أُبَالي ، يا ابن آدمَ ، لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السماءِ ، ثم اسْتَغْفَرْتَني غفَرتُ لَكَ ، يَا ابْنَ آدَمَ ، إِنَّكَ لَو أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايا ، ثُمَّ لَقيتَني لا تُشرِكُ بي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً » رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

« عَنَانُ السماءِ » بفتح العين ، قيل : هو مَا عن لَكَ منها ، أي : ظَهَرَ إِذَا رَفَعْتَ رَأْسَكَ، وقيلَ : هو السَّحَابُ .

و « قُرابُ الأرض » بضم القاف ، وقيلَ بكسرِها ، والضم أصح وأشهر، وهو : ما يقاربُ مِلأَهَا ، واللَّه أعلم .

މާތް الله [illegible] ޞަޙާބީ أَنس [illegible] ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible].
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث [illegible] [illegible] [illegible] .
[illegible] حديث [illegible]. الله سبحانه وتعالى وحي [illegible] . [illegible] [illegible]
[illegible] ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ދުޢާ ކުރުވެނަމަ އަދި ބިލުން ރަސޫލާގެ حضرةން ޙަޔާތުގެ އެއްޗެއް ކުރާނެކަން ހިތްވެނަމަ ބިލުން ރަސޫލާގެ ބިބީގެ އެންމެހާ ފުރިހަމަ ފުރުސަތު ދެއްވާ ހިތްވުމެވެ . އަދި ބިބީގެ އެފުރިހަމަ ކިބައިންވެސް ބަޔާކުގައި ވިސްނޭ އަކުރުގެ ފުރިހަމަކަމެއް ބިލުން ރަސޫލާގެ އަސްނަވެއްޖެ. އާ އަދުލުގެ ދަރުމާތަށް. ބިބީގެ ފުރިހަމަ ޔަނާކުން އަޅާއި ހަލާކުން އަރުވާލުމަށް ހެޔޮބަސް ދީން ޝަރީޢަތުގެ ބިލުން ރަސޫލާގެ ކިބައިން ފުރު ފުރުސަތުވަމުން އަދި ދަސްކޮށްދީނަމަ ބިލުން ރަސޫލާގެ ބިބީއަށް ފުރު ފުރުސަތު ދެއްވާ ހިތްވުމެވެ. އާ އަދުލުގެ ދަރުމާތަށް . ބިލާ ބިން ފުރަ ވަރަށް ފުރިހަމަކަމެއްގެން އެދިކަމުގައިވެސް ދީން އަޅާއުފުލި ބިލާ ބިލުން ރަސޫލާގެއަށް ބަދަލު ވަރުގަ ބިލުންރަސޫލާގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީޢަ ސުލްޠާނު ހަރުއީ ސަލާ ހަމަތަކުރުން ބިލުން ރަސޫލާގެ ބިބީގެ އެފުރިހަމަ އެދިދިނަން ފުރުސަތުދިނުން ގެން ބިބާއި ކުއްލިން ވަރަށް ހިތުމެވެ .

باب الجمع بين الخوف والرجاء

ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދުކުރުމި ދެމެދު ހަމަހަމަކުރުމުގެ ގޮތް ބެހެއްޓުން ވަގުތު ބާބު

اعلم أن المختار للعبد في حال صحته أن يكون خائفاً راجياً، ويكون خوفه ورجاؤه سواء، وفي حال المرض يُمَحِّضُ الرجاء. وقواعد الشرع من نصوص الكتاب والسنة وغير ذلك متظاهرة على ذلك.

ދަންނާށެވެ. ހަމަހަމަކޮށްހުން އަޅާއަށް އަދިވެސްނުވެސް އެންމޭ ދުވަހުކިއާގެ ދުވަސްވަރު ބިރުވެތިވާއި އުއްމީދު ދެމެދު ހަމަހަމަވެ . އަދި އެންމޭ ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދު ދުވަހުގެ ހަމަހަމަކޮށްގެން ހަމަވެ . އަދި އެންމޭ ބަލި ހާލަތުގައި އަދިވެސްނުވެސް އުއްމީދު ބާކީކަން ހަމަވެ . قران އާއި سنة ގެ نص ތަކުން އަދިސްފުރާ ------ ގެ ގަވާއިދު ތަކުން މިކަން އެގެއެވެ .

–قال اللَّه تعالى (الأعراف 99): {فلا يأمن مكر اللَّه إلا القوم الخاسرون}.

ފަހެ ، الله ގެ ޢަޛާބުފުޅުގެ ބިރު އެއްނުކުރާ (ތަޤުވާވެރިން)أما ن ވާ ހިތި ކާކުތޯ ؟
ފަހެ ، ގެއްލެނިވި ބަޔަކު މެނުވީ ،الله ގެ ޢަޛާބުފުޅުގެ ބިރު (ތަޤުވާވެރި) أما ن ބަޔަކު ނުވެ ނުވާނެއެވެ .

وقال تعالى (يوسف 87): {إنه لا ييأس من روح اللّه إلا القوم الكافرون}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ކާފިރުވި މީހުން މެނުވީ ، الله ގެ رحمة ން އުއްމީދު ކަނޑައެއް ނުލާނެއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 106): {يوم تبيض وجوه وتسود وجوه}.

(އެދުވަހު) މޫނުތަކެއް އަލިވާނެ ، އަދި މޫނުތަކެއް އަނދިރިވެގެންދާ ދުވަހެވެ . ފަހެ ، އުއްމީދުގެ މޫނުތައް އަނދިރި ވެގެންދިޔަ މީހުން ދަންނާށެވެ !

وقال تعالى (الأعراف 167): {إن ربك لسريع العقاب وإنه لغفور رحيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެއީ ޢަޛާބުދެއްވުން ފަސް ފާފަފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

وقال تعالى (الانفطار 13، 14): {إن الأبرار لفي نعيم وإن الفجار لفي جحيم}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ހެޔޮލަފާ މީހުންވަނީ ، نعمة ގެ ސުވަރުގެއިގައި ކަމަވެރެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން كافر ން ވަނީ ، ނަރަކައިގައި ކަމަވެރެވެ.

وقال تعالى (القارعة 6 – 9): {فأما من ثقلت موازينه فهو في عيشة راضية، وأما من خفت موازينه فأمه هاوية}. والآيات في هذا المعنى كثيرة. فيجتمع الخوف والرجاء في آيتين مقترنتين أو آيات أو آية.

ފަހެ ، އެމީހަކުގެ (ހެޔޮކަންތަކުގެ) މިޒާނު ބަރުވެއްޖެ މީހާ ދަންނާށެވެ ! ފަހެ ، އެމީހާ ވާނީ ، ރުހިގެންވާ ދިރިއުޅުމެއްގައެވެ . (އެބަހީ : ސުވަރުގެއިގައެވެ .) އަދި

އުމީދުގެ ބިރުވެރިވެ ހުރި ވެއްޖެ މިހާ ދަރުސާރުގެ ! ހާދަ ، އޭނާ އުފާވެރިވާނެ ،
ނަރަކައިގެ އަޒާބުގެ .

443 وعن أبي هريرة . رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَوْ يَعْلَمُ المُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ العُقُوبَةِ . ما طَمِعَ بجَنَّتِهِ أَحَدٌ ، ولَوْ يَعْلَمُ الكافِرُ مَا عِنَد اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ ، مَا قَنطَ مِنْ جنتِهِ أَحَدٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ނަގުލުކުރެވިފައިވާ. ރަސޫލާ ﷲ ގެ
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمِنُއާއަށް (އާދެވެސް
ވެއްޖެނަމަ ކާފިރަކުވިޔަސް) الله ގެ عذاب ގެ ވަރުބޮޑު ކަން އެނގޭނަމަ ސުވަރުގެ
ދިޔުމަށް ކަމުގެ އުއްމީދުކުރުމެއް އެކަކުވެސް ނުހުންނާނެއެވެ . އަދި ކާފިރުއަށް الله ގެ
حضرة ގައިވާ رحمة ގެ ބޮޑުކަން އެނގިއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ ނުލިބޭނެކަމުގެ އުއްމީދު
ކަނޑާނެ މީހަކު އެކަކުވެސް ނުހުންނާނެއެވެ .

444 وعن أبي سَعيد الخدريِّ ، رضي اللَّه عَنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا وُضِعتِ الجَنَازَةُ واحتَمَلَهَا النَّاسُ أَو الرِّجالُ عَلى أَعْنَاقِهِم ، فَإِنْ كانَتْ صالِحَةً قالَتْ : قَدِّمُوني قَدِّمُوني ، وَإِنْ كانَتْ غَير صالحةٍ ، قالَتْ : يا ويْلَهَا ، أَيْنَ تَذْهَبُونَ بَها ؟ يَسْمَعُ صَوتَها كُلُّ شيءٍ إلاَّ الإِنْسَانُ ، ولَوْ سَمِعَهُ لَصَعِقَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ابو سَعيد الخدرِي ގެ ރިވާޔަތުން ނަގުލުކުރެވިފައިވާ. ރަސޫލާ ﷲ ގެ
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތާ ވަޒަނުކުރުން
ގެންދިޔުމަށް ތައްޔާރު ކުރުމަށް އަދި މީސްތަކުން އުފުލުމުން ކަނދުން އުފުލާގެން ގެންދިޔުން
ފަރާތަށް ތިބި ވާނަމަ صالح އަޅަކު ކަމުގައިވާނަމަ ބުނާނެއެވެ. ތިޔަފާތުން އަވަހަށް
ގެންދާށެވެ . ތިޔަފާތުން އަވަހަށް ގެންދާށެވެ . އަދި ނުބައި އަޅަކު ނަމަ (
ހަލާކުވެއްޖެ ނުބައިގެން ގެންދާށެވެ .) ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮބާ ހައިރާނެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަގެންދަނީ ކޮންތަނަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ހަޑު އަޑު އެޖެ

އިންސާފުން ފިތުވައި އަހަރެން ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް އިވުނީއެވެ . އެނގޭ އަޅު
އިންސާފުންނާއި އިމާންތެރިކަމާއި يقين ވެސް އެކުގައި ހަނދާނެއް ހިނގައި ދިޔައީއެވެ .

445 وعن ابن مسعودٍ ، رضي اللّه عنه ، قالَ : قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الجَنَّةُ أَقْرَبُ إلى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِه وَالنَّارُ مِثْلُ ذلك » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިވާނުގެ ވަށު ކައިރިވެގެންވާ ފަދައިން ކައިރިވެގެން ވެއެވެ . އަދި ނަރަކަ (ވެސް) އެފަދައިން ކައިރި ވެގެން ވެއެވެ .

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިކަމުންނާއި އަދި އެދިލާން ޝައުގުވެރިކަމުން ރޮއިގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ކުރެވޭ باب.

قال اللّه تعالى (الإسراء 109): {ويخرون للأذقان يبكون ويزيدهم خشوعاً}.

އަދި އެއުރެން ރޮމުން މޫނުމަތިން سجدة އަށް ވެޓެއެވެ . އަދި އެ قران ،އެއުރެންނަށް ބިރުވެތިކަން އިތުރު ކުރައްވައެވެ .

وقال تعالى (النجم 59، 60): {أفمن هذا الحديث تعجبون، وتضحكون ولا تبكون!}.

ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން عجائب ވަނީ އަދި ހެއްވެނީ ރޯނީ މިފަދަ ވާހަކައާއި މެދު ކަމަ (އެބަހީ: قران އާދެކެވުމުގައި)ރޯއްނުވޭތޯ ؟

446 وعَن أبي مَسعودٍ ، رضي اللّه عنه . قالَ : قال لي النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «اقْرَأْ عليَّ القُرآنَ » قلتُ : يا رسُولَ اللّه ، أَقْرَأُ عَلَيْكَ ، وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ ؟، قالَ : « إني أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي » فقرأْتُ عليه سورَةَ النِّساء ، حتى جِئْتُ إلى هذِهِ الآية : { فكَيْفَ إذا

جِئْنا مِنْ كُلِّ أُمَّة بِشَهيد وجِئنْا بِكَ عَلى هَؤلاءِ شَهِيداً } [الآية : 41] قال : « حَسْبُكَ الآنَ » فَالْتَفَتُّ إِليْهِ . فَإِذَا عِيْناهُ تَذْرِفانِ . متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުޟާވުން ލިބިވޭ ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އަ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ކިޔަވައިދޭށޭ އަޅުގަނޑު ތިބާ قران (قرانން ތިބާއަށް ބާވައިލެވުނީ) ކިޔަވައިދިނުމަކީ . (އަހުރެން)ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . قران ބާވައިލެއްވުނީ ކަލޭގެފާނަށް ވަޑައިގެންނެވެ . އަހުރެން ކަލޭގެ ކަލޭގެފާނަށް އަޅާ ދޭހޭ ކިޔަވައިދެނީ ބަލާތޯ ؟ حديث ކިޔައިދިނުމެވެ. ކަލަކަތަކުރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދިޔަވަރު އަހަން މިހާރު (قران ކިޔަވައިދޭ) އަހުރުމު ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބައްސަވައިދީ އެވެ . (ابن مَسعودِ ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން (އަހަރެންގެ) ތިމަންނަ النِّساء ސޫރަތުގެ ކިޔަވަމުން ގެންދިޔަ (فَكَيْفَ إِذا جِئنْا مِنْ كُلِّ أُمَّة بِشَهيد وجِئنْا بِكَ عَلَى هَؤلاءِ شَهِيداً) ގެ އާޔަތާއި ހަމައަށް ކިޔަވައިދިނުމުން حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ތިޔައީ އެންމެ ރަނގަޅެވެ . (ހިނދުވާގޮތަށް .) (ابن مَسعود ވިދާޅުވިއެވެ.) އަހަރެންދެކެ ތިމަން އަވަސްކޮށް ބައްލަވާ ހިނދު އެކަލޭގެފާނު ދެލޯމަތީން ހިތި ކަރުނަ ފޮދުފޮދު އޮހޮރި އޮހޮރި އެވެ .

447 وعن أنس ، رضي اللَّه عنه ، قالَ : خَطَبَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فقالَ : « لَوْ تعلَمُونَ ما أَعْلَمُ لَضَحِكتُمْ قَليلاً ولَبَكَيْتُمْ كثيراً» قال : فَغطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . وُجُوهَهُمْ . ولهمْ خَنينٌ . متفقٌ عليه . وَسَبَقَ بيَانُهُ في بابِ الخوفِ .

ދާތް الله ރުޟާވުން ލިބިވޭ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެމެންނަށް) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خُطْبَة އައްޑުއްވައިވެއެވެ . އަޑުތަ (بلاغة ތެރި އަދި عبرة ތެރި) خُطْبَة އެއް ތިމަންނަ ދުވަހަކުވެސް އަޑު ނާހައްނަމެވެ . ދެން (އެ خُطْبَة ގައި) حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުން މި އެނގޭ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ނަމަ يقينން ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހެއުން ކުޑަކޮށްލާނެ

ގަދުވާނެއެވެ . އަދި يقينން ހުރުމުން ގެންދާވުޔާ ކިޔަވާނެއެވެ . ހާލި ވިދާޅުވެއެވެ .
(އަރިހުގައި) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އަބަދުވެސް
މޫނުމަތި ފުރެއެވެ ބަލަމުންދާއިރުގެ . އަރިހުގައި އަބަދުވެސް ފުރާނަ ދިނުން އަދި ގަދުއަޅުކަން
ހަދުވާ އެވެ .

448 وعن أبي هريرة ، رضي اللّه عنه ، قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لايَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّه حتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ في الضَّرْعِ ولا يَجْتَمعُ غُبَارٌ في سَبِيلِ اللَّه ودُخانُ جَهَنَّمَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ހަމަހުރި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިގެންވެ. الله އަށް ބިރުވެތި ވުމުގެ ސަބަބުން
އަޑުގެ ގެރިދަރުން ހަރުކަށި ދިރުމަ ނަރަކައިން ނުވެސްނަ ހެއްދެވޭ . އަދި ފެނަރުންނެގެ
އިރާދަކުރެން ކަރު އަތުވެދުންނޭ ގެރިދަރު އަށަވެ . އަދި الله ގެ މަގުގައި ނަރަކަމުން
އުނގަށް ހަރުދަރި އަދި ނަރަކައިގެ އަލިފާނު ދުމާއި ނުވެ ހައްދެވޭ . (ހާލި
އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއީ حسنٌ ގެ ދަރަޖައިގެ صحيح حديث އެކެވެ .)

449 وعنه قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إمامٌ عادِلٌ ، وشابٌّ نَشأَ في عِبَادَةِ اللَّه تَعالى . ورَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّق بالمَسَاجِدِ . ورَجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه . اجتمَعا علَيهِ . وتَفَرَّقَا علَيهِ ، ورَجلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمالٍ . فَقَالَ : إنّي أَخافُ اللَّه . ورَجُلٌ تَصدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأَخْفاها حتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمالهُ ما تُنْفِقُ يَمِينهُ . ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާނަ الله ތަޢާލާ ހަމަހުރި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިގެންވެ.
الله سبحانه وتعالى ގިޔާމަތް ދުވަހު ހަތް ބައެއްގެ މައްޗަށް އެކުލާވޭ ހިޔާވަހިކަން
ދެއްވާނެއެވެ . އެދުވަހު އެކުލާވޭ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އަހަރެ އެއްވެސް ފުރާޅެއް
ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެކެވެ . އެއީ عدل ވެރިއާއެވެ . އަދި الله އަށް އަޅުކަންކުރި

ދެމި ހުރެގެން ބޮޑުވާ ޒުވާނާއެވެ . އަދި އެމީހެއްގެ ހިތް މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ މީހާއެވެ .
އަދި الله އަށްޓަކައި އެކުވެރިވެ އަދި އެކަލާނގެއަށްޓަކައި ވަކިވާ ދެމީހުންނެވެ . އަދި
ނަސަބުގެ ގޮތުން މޮޅު ވަޒީރާ ރީތި އަންހެނަކު ފާފައަކަށްޓަކައި ގޮވާލި ހިނދުގައި
މިހުނަށް الله އަށް ބިރުވެތިވާ ވާހަކަ ބުނެ އެކަމުން ދުރުވެގެންނެ މީހާއެވެ . އަދި ވާތްގެ
ކަނާއަތުން ކުރާ صدقة ވާއަތަށް ނޭނގޭހެން ސިއްރުން ދިނުމާއެވެ . އަދި އެކަނި ހުރެގެން
الله ހަނދުމަ ކުރާ ހިނދު ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެން އަސްނަ މީހާއެވެ .

450 وعَن عبد اللَّه بنِ الشِّخِّير . رضي اللَّه عنه . قال : أَتَيْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُو يُصلِّي ولجوْفِهِ أَزيزٌ كَأَزِيزِ المرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ .

حديث صحيح رواه أبو داود . والتِّرمذيُّ في الشَّمائِل بإِسنادٍ صحيحٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސުން ރިވާވި عبد اللَّه بنِ الشِّخِّير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މިގޮތަށް (އަހަރެން ދިޔައީމެ) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ .
އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ކުރައްވަމުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތުން ރުއިން
ވެއްޓިފައިވާ ކަލާނގެ ބުރުބުރުގެ އަޑު ފަދަ ބޮޑު ވަރެއްވެއެވެ .

451 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه . قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لأَبِيِّ بن كَعْبٍ . رضي اللَّه عنه : « إنَّ اللَّه ، عَزَّ وجلَّ ، أَمرَني أَنْ أَقْرأَ عليْكَ : لَمْ يكُن الَّذِينَ كفَرُوا » قَالَ : وَسَمَّاني ؟ قال : « نَعَمْ » فَبَكى أُبَيٌّ . متفقٌ عليه . وفي رواية: فَجَعَلَ أُبَيٌّ يَبْكي.

ރަޟީ الله ޢަންހުސުން ރިވާވި أَنس ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ
اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(އަހަރެމެންގެ) ރަޟީ الله ޢަންހުސުން ރިވާވި اَبِيّ بنِ كَعَب އަށް
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިގޮތަށް ކަލޭގެފާނަށް " لَمْ يَكُن
الَّذِينَ كَفَرُوا " ގެ ސޫރަތް މިޔަށް ކިޔާ ދިނުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ . (އަ
صحابي އެއް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ .) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި މިގޮތަށް ނަން ހަމަޔަށް ބުނެވުނު ތޯއެވެ ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ.އާއެވެ . އެހިނދު އެ صحابي ރޮން ފެށިއެވެ .

އަދި އަނަސް ރިވާކުރެއްވި ވެއެވެ . ކަލޭ أُبَيّ ގެން ފިޔަވައެވެ .

452 وعنه قالَ : قالَ أَبو بَكْرٍ لعمرَ ، رضي اللَّه عنهما . بعدَ وفاةِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْطَلِقْ بِنا إلى أُمِّ أَيمنَ . رضي اللَّه عنها . نَزُورُها كما كَانَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يَزُورُها . فلَمَّا انْتَهَيا إليْها بَكَتْ . فقَالا لها : ما يُبْكِيكِ ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّه تعالى خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَتْ : إني لاَ أَبْكِي ، أَنّي لأَعْلَمُ أَنَّ ما عنْدَ اللَّه خَيرٌ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ولكِنّي أَبْكِي أَنَّ الوَحْيَ قَدِ انْقطَعَ مِنَ السَّماءِ فَهَيَّجَتْهُما عَلى البُكاءِ ، فَجَعَلا يَبْكِيانِ مَعهَا رواهُ مسلم. وقد سبق في باب زيارَةِ أَهل الخير .

އަދި އެ صحابي (އަބަހީ ރަضِی اللهُ ޢަންހުންނާއިމެދު أَنس ގެފާނު) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވަފާތުވެވަޑައިގެން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހުން (އަބޫބަކުރު) أَبو بَكْر ގެފާނު عمر ގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އަޅުގަނޑުމެން ހަމަޖެހިގެން) މާތް اللهُ ރުއްސެވުން ލިބިވޭ أُمِّ أَيمنَ ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ފަދައިން އަޅުގަނޑުމެން ޒިޔާރަތް ކުރަން ދާނީ ހިނގާށެވެ . ދެން އެ ދެބޭކަލުން އަޅުގަނޑުމެން ހަމަޖެހި ދިޔައިރު އަޅުގަނޑުމެން ގޮވައި ހެޔޮ ގެނެސްދެއްވަވެ . އެކަލޭގެ ދެބޭކަލުން އެދެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ރޮއި ރޮނީ ކޮންއެއްޗަކާހެއްވެ ؟ ހަމަހަމަވެގެން اللهُ ގެ حضرة ގައި رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށްޓަކައި ހުރިހާ ހެޔޮ ތަކެތި ވެސް ތަނަވަސްކަމެއް ކަލޭގެ ނުދަނީހެއްޔޯ؟ އަޅުގަނޑު ދަންނަވައެވެ . ހަމަހަމަވެގެން اللهُ ގެ حضرة ގައި ހެ ދަންނަ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށްޓަކައި މަތިވެރި ވަރަށް ހެޔޮކަން ހުރިކަން މިގޮތަށް ރޮއިގަތީ އަޅުގަނޑު ވަރަށް ރަނގަޅަށް އެނގޭތީއެވެ. ހުރިހާ މާތަހަރު ކަލޭގެއް ހެޔޮއޮތް ކަމެއް ފިޔަވައި އިޝާރާތް ކުރެވުނީ . ހުރިހާ ކަމެއް (އަޅުގަނޑު ރޯތީ ފަހުން) ހަމަހަމަވެގެން އުޑުން وحي އައުން މަދުވެހިނގައިދިޔުމުން އަޅުގަނޑު ރޮއިގަތީއެވެ . އެހެނީ އެކަލޭގެ ދެބޭކަލުން ނަހެ (ވެސް) ރޯން ފެށި ވިދާޅުވިއެވެ . އެކަން ކަލުން އެކުގައި ކަލުން ރޯވެސް އެދެބޭކަލުން ރޯން ފެށީއެވެ .

(ދަންނަވަމެވެ. މި حديث މުސްލިމުގެ ބާބެއް ކަމުގައިވާ ”ޙަސަދާ މިންނަތާ ޖިހާދުގެ ކުރުމުގެ
ޖަމާޢަތް ބަޔާން ވެގެން ވާ ބާބު“ ކަމި އިސްލާ ހިނގައިޖެއެވެ .)

453 وعن ابن عمَرَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : « لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَجَعُهُ قيلَ لَهُ في الصَّلاَةِ فقال : « مُرُوا أَبا بَكْرِ فَلْيُصلِّ بالنَّاسِ » فقالتْ عائشةُ ، رضي اللَّه عنها: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقيقٌ إِذا قَرأَ القُرآنَ غَلَبَهُ البُكاءُ » فقال : « مُرُوهُ فَلْيُصلِّ » .

މާނަ الله އެދެރޭބަފައިކޮޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللَّه بنِ عمَرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަލިމާރީ ބޮޑުވުމާއި ވަނިކޮށް ނަމާދު ކުރުމަށް ދެއްވުމާއި ގުދި ދަންނަވާލެވުނެވެ . އަރިހުގެ حديث ކުރައްވައިވީއެވެ.
ابو بَكْر ގާތުގައި ވިޔަ މީސްތަކުންނަށް އިމާމު ވެ ހުރެ ނަމާދު ކުރައްވާން އަމުރު ކުރައްވާށެވެ . ވިދާ (އަރިހުގެ) عائشةَ ދެކެން ދަންނަވައިވެ . ހަމަކަށަވަރުން ابو بَكْرُ ގާތްވާ ބަޔަކު ހިތްބަހެ ... ބަޔަކުވާ . އަމުރު ކުރަން ހިތުބަން ފިޔާތު ކިޔަވާ
ތިލާވަތް ހިއްވަލި ކުރިއަތް ނުދެއްވާ . حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އަރިހަށް ދަންނަވާލިވެ .
ވިދާ (މީސްތަކުން ހަމަ އިސްލާމްވެރިކޮން) ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ .

وفي رواية عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالَتْ : قلتُ : إِنَّ أَبا بَكْرٍ إِذا قَامَ مقامَكَ لَم يُسْمع النَّاس مِنَ البُكَاءِ . متفقٌ عليه .

عائشة ގެކޮބެ އަހަން ރިވާ ވާޙަދިސްގައި ވެއެވެ . އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ . ދިޔަން ދަންނަވާލީމެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ابو بَكْرُ ގާތު ، ކަލޭގެފާނު مقام ގައި ތެދުވެވަޑައިގަން ފިނިވަ ރޮއިގޮތް އަޑުއި
ނުކޮ މީސްތަކުންނަށް އައްވަސްއައިލާ ނުދޭނެއެވެ.

454 وعن إبراهيمَ بنِ عبدِ الرَّحمنِ بنِ عوفٍ أَنَّ عبدَ الرَّحمنِ بنَ عَوْفٍ ، رَضيَ اللَّه عنهُ أُتِيَ بطَعامٍ وكانَ صائماً ، فقالَ : قُتِلَ مُصْعَبُ بنُ عُمَيرٍ ، رضيَ اللَّه عنه ، وهُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، فَلَمْ يُوجَدْ لَه ما يُكَفَّنُ فيهِ إلاَّ بُرْدَةٌ إنْ غُطِّي بها رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلاُه ، وإنْ غُطِّيَ بها رِجْلاه بَدَا رأْسُهُ ، ثُمَّ بُسِطَ لَنَا منَ الدُّنْيَا ما بُسِطَ أَوْ قالَ : أُعْطِينَا منَ الدُّنْيا مَا أُعْطِينَا قَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنا عُجِّلَتْ لَنا . ثُمَّ جَعَلَ يبْكي حَتَّى ترَكَ الطَّعامَ . رواهُ البخاري .

إبراهيم بنِ عبدِ الرَّحمن بنِ عوف ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله
ރުއްސެވުން ދެއްވި عبدَ الرَّحمنِ بنَ عَوْف ގެ އަރިހަށް [illegible] ގެނެވުނެވެ. އަދި އެހިނދު
އެ صحابي ހުންނެވީ ރޯދައަށެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސެވުން ދެއްވި مُصْعَبُ
بنُ عُمَير ގަތުލުވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި އެ صحابي އަކީ ތިމަންނައަށްވުރެ މާ ރަނގަޅު
ބޭކަލެކެވެ. [illegible] ކުރުމަށް [illegible] ނޫނީ
ނުލިބުނެވެ. އެއިން ބޯ ނިވާކޮށްލީމާ [illegible]
ނިވާކޮށްލީމާ ބޯ [illegible] . [illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible]

455 وعن أبي أُمامة صُدَيِّ بْنِ عَجلانَ الباهِلِيِّ ، رضيَ اللَّه عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « لَيْسَ شَيءٌ أَحَبَّ إِلى اللَّه تعالى من قَطْرَتَين . وأَثَرَيْن : قَطْرَةُ دُمُوعٍ من خَشيَةِ اللَّه وَقَطْرَةُ دَمٍ تُهراَقُ في سَبِيلِ اللَّه تعالى ، وأما الأثران فأثر في سبيل الله تعالى وَأَثَرٌ في فَرِيضَةٍ منْ فَرَائِضِ اللَّه تعالى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟި الله ޢަންހުސްވާން ތަރުދުވި ابو أُمامة صُدَيّ بْنِ عَجلانَ الباهِلِي ، نَبِي އާ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި އެއްކަމަ ވާއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި ދެތިކެއްކާއި ދެނިޝާނަށްވުރެ ލޯބިވާ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ.
އަދި ދެ نشان އެއީ ވެއެވެ . އެއީ الله އަށް ބިރުވެތި ކަމުން ފައިބައިގެން އޮހޮރޭ
ކަރުނަ ތިއްކާއި އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރެއްވުން އޮހޮރޭ ލޭ ތިއްކާއެވެ.
އަދި (އެނިޝާން) ދެ نشان ގެ ތެރެއިން ފުރަ އެއް نشان އަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު
ކުރުމުން ހަށިގަނޑަށް އަރާފައި ހުންނަ ބަރަހު ތަކެއް نشان އެވެ . އަދި (އެނިޝާން)
نشان އަކީ الله فرض ކުރެއްވި ކަމެއް ކުރުން ހަދައިގެން ހަށިގަނޑަށް އަރާފައި
ހުންނަ زخم އެއްގެ نشان އެވެ .

(ترمذي ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގާ حديث އެކެވެ
.)

وفي البابِ أحاديثُ كثيرةٌ ، منها :

އަދި (ދަންނަވައިލެވެ .) މި ބާބު އާއި ބެހޭގޮތުން އަދިވެސް ގިނައިރު حديث ތަކެއް ވަރަށް
ގިނައެވެ . އޭގެ ތެރެއިން ވާ(އެއް) حديث އަކީ:

456 حديث العِرْباض بنِ ساريةَ . رضي اللَّه عنه ، قال : وعَظَنَا رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَوْعِظَةً وَجِلَتْ منها القُلُوبُ ، وذَرَفَت منْهَا العُيُونُ » . وقد سبق في باب النهي عن البدع

ރަޟި الله ޢަންހުސްވާން ތަރުދުވި(العِرْباض بنِ سارية) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ
حديث އެކެވެ . (އެ حديث ގައި) ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެންނަށް) رَسُولُ اللّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسَلَّم މިމެންދުރުގައި އަޑުތަށް ގެންގުޅުއްވާ وعظ ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ . އޭގެން ހިތްތަކަށް
ދެރަވި ބިރުވެރިކަން ވެރިވެއްޖެއެވެ . އަދި ލޯތަކުން ދެރަވި ކަރުނަ އޮހޮރިގެންދިޔައެވެ . އަދި
(ދަންނަވައިލެވެ .) މި حديث ، النهي عن البدع ގެ باب ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ .

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގައި ޒުހުދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ކުޑަކުރުމާއި فقير ކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (يونس 24): {إنما مثل الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام، حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازَّيَّنَتْ وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس، كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون}.

ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާކަން ކަނޑައެޅިގެން، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނެއްގެ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހެ، އިންސާނުންނާއި، نعم ސޫފާއިއްޓާ ބިމުގެ ގަސްގަހާގެހި، އެއްކޮށް ފެނާއިއެކު، އަސްމާނުން އެއްކޮށް ބިމާ ކަލޯއި، ބިމުގެ ގަސްގަހާގެހި އެއްކަލަ އުރަ ފުރިހަމަވެ (ބިމުގެ ޒީނަތާއި ރީތިކަން) ފުރިހަމަވެ، އެބިމުގެ أهل ވެރިން އެބިމަށް ގާދިރުވެވޭނެކަމަށް ހީކުރިހިނދު (އެބިމަށް ރޭގަނޑަކު ނުވަތަ ދުވާލަކު) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ أمر ފޮނުއްވައިފީމެވެ، ފަހެ، އެއްވެސް ދުވަހަކު އެއްޗެއް ނުހުރި ގޮތަށް ހަދާލައްވައިފީމެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެފަދައިން ހިތާ ވިސްނާ ބަޔަކަށް، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ آية ތައް تفصيل ކޮށްދެއްވަމެވެ.

وقال تعالى (الكهف 45، 46): {واضرب لهم مثل الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض فأصبح هشيماً تذروه الرياح، وكان اللَّه على كل شيء مقتدراً. المال والبنون زينة الحياة الدنيا، والباقيات الصالحات خير عند ربك ثواباً وخير أملاً}.

ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނަށް ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ޖައްސަވައިދެއްވާށެވެ!
ބިމަށް ރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނެއްގެ مثال އެވެ. ފެން ބިމުގެ ގަސްތަކާ އެ ފުށުއަރައިވާ (
ގާތްކަން ލިބި ހެދި ގަމުގަންނަށް) ވިއްސާރައިގެން ހިމި ކަނޑެއްކަކަށްވެފައެވެ. ކަށިވެ ކަލާގެ
މައްޗަށް ކަލާންކަމެއް ކަލާކު ކަލާކަމެއް الله ވެޒީނަތެވެ. މުސްލިމު ދިރިއުޅުމޭ ދުނިޔޭގެ
ދިރިއުޅުމުގެ ޒީނަތްތެރި ކަމެވެ. އަދި ދާއިމީއަނބުރާ صالح عمل ތަކާ، އާކުރެވޭގެ ވެރި
ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ثواب ގެ ގޮތުން މާ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެ. އަދި އުއްމީދުގެ ގޮތުން
މާ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެއެވެ.

وقال تعالى (الحديد 20): {إعلموا أنما الحياة الدنيا لعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر في الأموال والأولاد، كمثل غيث أعجب الكفار نباته، ثم يهيج فتراه مصفراً، ثم يكون حطاماً، وفي الآخرة عذاب شديد، ومغفرة من اللّٰه ورضوان، وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور}.

ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ! ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ވަނީ ކުޅިވަރާއި ކުޅެލުމެވެ. އަދި
މަޖާ ކަމުގައެވެ. އަދި ޒީނަތެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި އަޅާކަށް އޮތުމާ
މައްޗަށް ބޭނުމުގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި މުދަލުގައި، ދަރިން ގިނައަށް، އަޅާ އަރައިގަނޭ
ވިލާ ގިނައަށް ބޭނުން މުއްކުޅާ ދިޔާވާ ކަމުގައެވެ. ވިލާ ފެނުގެ މިސާލުގައެވެ. އަފެނުން
ފެނުހޮޅިގެން ފެހި ގަސްގަހާ ، ދަނޑުވެރިން عجائب ކުރުވައި ވެއެވެ. ދެން އެގަސްގަހާ
ހިކިދެއެވެ. ދެން އެގަސް ފެހިވާ ރީނދޫ ވެހުރި ވަނީކަން ފެނެއެވެ. ދެން އެހިކި
ހުރި ބަހާނަ ވެދެއެވެ. އަދި آخرة ގައި ވަނީ، ގަދަފަދަ ވަގުތެއް عذاب އެވެ. އަދި الله ގެ
حضرة ން ލިބޭ ފާފަ ފުއްސެވުމާއި ރުއްސެވުމެވެ. ކަލަވެރި ކަމުގެ ވަގުތީ އުފާވެރިކަން
އިއްޔާއި ކަމުގައި މުޅި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 14): {زين للناس حب الشهوات من النساء والبنين والقناطير المقنطرة من الذهب والفضة والخيل المسومة والأنعام والحرث، ذلك متاع الحياة الدنيا، والله عنده حسن المآب}.

އަންހެނުންނާއި ، ދަރިންނާއި ، ރަންނާއި ރިހީގެ ބޮޑެތިން އުއްޓަރުވިފައިވާ ގަސްބައިވަރު ވަކާއި ، ހޫޖު އަސްތަކާއި ގެރި ބަކަރި جمل އާއި ، ދަނޑު ބިމާއި މި ތަކެއްޗަށް އެދުމުގެ ލޯބި ، މީސްތަކުންނަށް ޒީނަތްކަމުގައި زينة ތެރި ކުރައްވައިފިއެވެ . އެއީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި އުފާ ލިބިދޭ ތަކެއްޗެވެ . (އަދި ހަމަ) އަނބުރި ދާން އެންމެ ރަނގަޅު ތަނެއް ވަނީ ﷲ ގެ حضرةގައެވެ .

وقال تعالى (فاطر 5): {يا أيها الناس إن وعد اللَّه حق فلا تغرنكم الحياة الدنيا ولا يغرنكم بالله الغرور}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، ﷲ ގެ وعد ތެދެކެވެ حق ތެދެވެ . ފަހެ ، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ތިޔަބައިމީހުން ހެއްލުންތެރި ކުރުވައި ނުލާހިކުރާށެވެ ! އަދި ﷲ އާ މެދު شيطان އާ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްލުންތެރި ނުކުރާށެވެ .

وقال تعالى (التكاثر 1 – 5): {ألهاكم التكاثر، حتى زرتم المقابر، كلا سوف تعلمون، ثم كلا سوف تعلمون، كلا لو تعلمون علم اليقين}.

(މުދަލާއި ދަރިންގެ) ގިނަކަމުން އަހަރެން އެންމެބޮޑު فخرވެރިވެ އުޅުން، **ތިޔަބައިމީހުން** (ﷲ ގެ ޒިކުރާއި ހެޔޮ ޢަމަލުތަކާއި) مشغول ކޮށްފިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކަށްވަޅުތަކަށް ޒިޔާރަތް ކޮށްފާ ދާންދެން . (އެބަހީ : މަރުވެއްޖެއްގެ ފަހުން ދަފުންވަންދެން) ހަމަހިލާ އަހަރެމެން ނުވާނެއެވެ . ނިކަންހުށި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނޭހުށެވެ . ދެންވެސް ، ހަމަހިލާ އަހަރެމެން ނުވާނެއެވެ . ނިކަން ހުށި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނޭހުށެވެ . ހަމަހިލާ އަހަރެމެން ނުވާނެއެވެ . ނިކަންހުށި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނޭހުށެވެ . يقين ކަމުގެ އިލްމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ ހަމަވެއެވެ .

وقال تعالى (العنكبوت 64): {وما هذه الحياة الدنيا إلا لهو ولعب، وإن الآخرة لهي الحيوان لو كانوا يعلمون}. والآيات في الباب كثيرة مشهورة.

وأما الأحاديث فأكثر من أن تحصر فننبه بطرف منها على ما سواه:

މި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ، ކުޅިވަރަކާއި މުޅިގަނޑުއްޓެއް ، މަޖާކުޅެއް ކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ .
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، حقيقي ދިރިއުޅުންވަނީ ، آخرة ގެ ގޮތުގައި ކަން ކަށަވަރެވެ.
އެއުރެންނަށް އެކަން އެނގޭނަމަ ހަމައެވެ .

457 عن عمرو بنِ عوفٍ الأَنْصاريِّ . رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَعَثَ أَبا عُبيدةَ بنَ الجرَّاحِ ، رضي اللَّه عنه ، إلى البَحْرَيْنِ يَأْتِي بجزْيَتِهَا فَقَدمَ بمالٍ منَ البحْرَين ، فَسَمِعَت الأَنصَارُ بقُدومِ أبي عُبَيْدَةَ ، فوافَوْا صلاةَ الفَجْرِ مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فلَمَّا صلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، انْصرَفَ ، فتَعَرَّضُوا لَهُ ، فَتَبَسَّمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ رَآهُمْ ، ثُمَّ قال : «أَظُنُّكُم سَمِعتُم أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيء مِنَ الْبَحْرَيْنِ » فقالوا : أَجَل يا رسول اللَّه ، فقـ ـال: « أَبْشِرُوا وأَمِّلُوا ما يَسرُّكُمْ ، فواللَّه ما الفقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ . ولَكنّي أَخْشى أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُم كما بُسطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، فَتَنَافَسُوها كَمَا تَنَافَسُوهَا . فَتَهْلِكَكُمْ كمَا أَهْلَكَتْهُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عمرو بنِ عوف الأَنْصاري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بَحرَيْن އަށް (އެރަށުގައި އުޅޭ ކާފިރުންގެ
އަތުން ނަގާ ޖިޒްޔާ) ނަގައިގެން އައުމަށްޓަކައި ابو عُبيدة بنَ الجرَّاحِ ފޮނުއްވިއެވެ . ދެން
އެ صحابي بَحْرَيْن އިން މުދަލާއިގެން އައެވެ . ދެން أَنصارى ބޭކަލުންނަށް ابو عُبيدةَ بن
الجرَّاح އައިސްފައިވާ ކަމުގެ خبر ލިބުނެވެ . އެހެން ކަމުން އެބޭކަލުން ފަތިސްނަމާދު
رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި އެކު ކުރެއްވިއެވެ . ދެން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ނަމާދުކޮށް ނިންމަވުމުން އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދު أَنصارى ބޭކަލުން
އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން އެމަންޒަރު ދެކެވަޑައިގެންފައި رَسُولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ހިނިތުންވެވޮޑިގެންވިއެވެ .އަދި ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ހީކުރީ
ގެތުން ތިމަންކަލޭގެފާނުން ހިތަށް ހީވަނީ ابو عُبيدةَ ، بَحْرَيْن މުދަލާ ހިފައިގެން އައިސްފައިވާ ކަމުގެ
ޚަބަރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބުނީ ހެއްޔެވެ . ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ . އާދެކޭ . އޭ
الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުފާކުރާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް
އުފާވެރިކަން ހާސިލުވާނެ ކަމުގެ އުއްމީދު ކުރައްވާށެވެ . ދެން މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް

ބޭނުމެވެ . ޢިލްމުން ކަލޭގެފާނު ޢިތުބާއިދުނިޔޭގެ މައްޗަށް فقير ކަމުގެ ބިރެއް ނުގަންނަވަމެވެ .
ނަމަވެސް ޢިލްމުން ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަނީ ޢިތުބާއިދުނިޔޭގެ ކަރުދާސްވެރިކަން ދުނިޔެ
ތަނަވަސްވެ ފުދިއަށް ޢިތުބާއިދުނިޔެ ދުނިޔެ ތަނަވަސްވެ ވެދާނެހެއްޔެވެ . ދީން އަމިއްލަ
ވަރަކަށް ތަސްލީމް ކުރާ ދުލުވެރި ކަމުގެ ކަންތަކަށް ކަރި ހަދާ ގެވިދުން މަސައްކަތް ކަރި ފުދިއަށް
ޢިތުބާއިދުނިޔެވެސް ކަލަމުގައި އަދާކުރެވިއްޖެވެ.ދީން އަބާއިދުނިޔެ ހަމަކަ ކަރަފުސް ފުދިއަށް
ޢިތުބާއިދުނިޔެވެސް ހަލާކުވުން ހިނގައި ދާނެއެވެ.

458 وعن أبي سعيدٍ الخدريِّ ، رضيَ اللَّه عنه . قالَ : جَلَسَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم علَى المِنْبَرِ ، وَجَلسْنَا حَوْلَهُ . فقال : « إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُم مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِن زَهْرَةِ الدُّنيَا وَزِينَتهَا » متفقٌ عيه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابو سعيدٍ الخدري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަޅުގަނޑުމެން) رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރުގައި އިށީނދެވަޑައިގެންފިއެވެ . އަދި
ޢިލްމުން މެން އަޅުގަނޑުމެން ވަށައިގެން އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ . ދެން حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢިލްމުން ކަލޭގެފާނު ޢިތުބާއިދުނިޔޭގެ މަތިކަމުގެ ޢިލްމުން
ކަލޭގެފާނުން ފަހު ބިރުވެރިވާ ކަމަކީ ޢިތުބާއިދުނިޔޭގެ މަތިކަމުގެ ދުނިޔޭގެ އަރާމާއި
މުދަލާއި) ޒީނަތްތެރިކަން ތަނަވަސް ވެގެން ހިނގައި ދާނެއެވެ .

459 عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللَّه تَعالى مُسْتَخْلِفكُم فِيهَا ، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فاتَّقُوا الدُّنْيَا واتَّقُوا النِّسَاءِ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ابو سعيدٍ الخدريّ) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެއަކީ (
އަރާމާއި އުފާވެރި ގަނޑެއް) ފެހިކަން ލިބި އަދި ފުރިހަމަ ގަނޑު (މީރު އެއް ފަދަ)
ތަނެކެވެ . އަދި އެތަނުގެ خليفة ވެރިން ކަމުގައި ޢިތުބާއިދުނިޔެ ލާއްވާ ހަމަކަށަވަރުން
الله سبحانه وتعالى އެވެ . ދެން އެއީ ޢިތުބާއިދުނިޔެ ކަންތައްތަށް ކުރާ ގޮތް ބައްލަވާ

ވެގެންނާވެ ނުލިބޭނެވެ . އެހެން ކަމުން ދުނިޔޭގެ ހަމަކުން ބަލިކަމުން ސަލާމަތްވުމެވެ
ލިބޭނެވެ . އަދި އަބަދުއަބަދުގެ ފުރިހަމަ ރައްކާތެރިކަމާއި ސަލާމަތްވުމެވެ ވާ ލިބޭނެވެ .

460 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه . أَنَّ النبيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « اللَّهُمَّ لا عَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާ ހަދީޘެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ޔާ الله ! آخِرَة ގެ ދިރިއުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ދާއިމީ ދިރިއުޅުމެއް ނުވެއެވެ .

461 وعنهُ عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يَتْبَعُ المَيِّتَ ثَلاثَةٌ : أَهْلُهُ وَمالُهُ وَعَمَلُهُ : فَيَرْجِعُ اثْنَانِ . وَيَبْقَى وَاحدٌ : يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ » متفقٌ عليه .

އަދި އާ صحابي (އަނަސް މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނު) رَسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މަރުވެދާމީހާގެ ފަހަތުން ތިންއެއްޗެއް ދެއެވެ . އޭގެ އާއިލާ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި އާއިލާ މުދަލާއި އަދި އާއިލާގެعمَل އެވެ . ފަހެ އޭގެ ދެބައިން ދެއްޗެއް އެނބުރި އަވަދިވެދެއެވެ . އަދި އެކައް އަކާ މަޖެހަނީ ހުރެއެވެ . އާއިލާ އަހުލުވެރިންނާއި މުދާ (އެކަމާ ދަކަށް ހުރިހުރި) އެނބުރި އަވަދިވެއެވެ . އަދި އެއާ އެކަކު މަޖެހަނީ ހުރެކޮޅު ހެނދުނާ އާއިލާ عمَل އެވެ .

462 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يُؤْتِيَ بَأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِن أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيُصْبَغُ في النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يُقَالُ : يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خيراً قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ ؟ فيقول : لا واللَّه ياربِّ. وَيُؤْتِى بأَشَدِّ النَّاس بُؤْساً في الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَيُصْبَغُ صَبْغَةً في الجَنَّةِ ، فَيُقَالُ لَهُ : يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ بُؤْساً قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ ؟ فيقولُ : لا ، وَاللَّه ، مَا مَرَّ بِي بُؤْسٌ قَطُّ ، وَلا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ : أنس ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި އެންމެ އަހަރުމެދި
އުފަލުގައި އުޅުން ނަބަރަ ވަރުހަރަ ގިނައީ ދުވަހު ކަންވެވޭނެއެވެ. އަދި އެނާ ނަބަރަހައަން
ގަސްބޮޑުކަން ފުރަ ނަގަވެނއެވެ . ދުން އައަނގަ އެން ހަރާން އައިސްވެނއެވެ . އެ
އާދަގެ ދަރިޔާއެވެ . މިބޭ ދުވަހު ވެސް އުފާވެ ދުނިޔަން ހަމަތަވޭ؟ އަދި މިބާއަން
ދުވަހުވެސް އަހަރުމެ ކުރިން ހަމަތަވޭ ؟ ފުރަ އެން ބުނަންޖެވެ . ނުނަގާނެ . ދެން الله
ގަސްދީ ހަވަތްރުފި ބުނަދެވެ. އެ ހަމަދުވަރި ގަސްގަހޮވެ އިރުދާއެވެ. ދުވަހުވެސް އަހަރުމެ
އުފާވެ ނުދަނަވެ . އަދި ދުނިޔަމަޔާކަމި އެނގު ބޮޑު އެނދުގޮތަކި އުޅުނު ސްވަރަގ
ވަރަދާ ގަނަވެނއެވެ.އަދި އެނާ ސްވަރަގަ އެން ވައިދުކަން ފުރަ ނަގަވެނއެވެ . ދުން
އައަނގުރަ އެނާ ހަރާން އައަސްވެނއެވެ . އެ އާދަގެ ދަރިޔާއެވެ . މިބޭ ދުވަހު
ވެސް އެނދުގޮތަ ދުނިޔަން ހަމަތަވޭ ؟ އަދި މިބާއަން ދަލަދަމަ ދުވަހުވެސް
ހަރަދަމި ހަމަތަވޭ ؟ އެން ދަނަށްނަވެ . ނުނަގާނެ . ދެން الله ގަސްދީ ހަވަތްރުފި
ބުނަދެވެ. ދުވަހުވެސް މިދަނަ އެނދުގޮތަ ނުދަނަވެ . އަދި ދުވަހުވެސް
މިދަނަރަ ދަލަދަމަ ހަރަދަމި ނަވެނއެވެ .

463 وعن المُسْتَوْرِدِ بن شدَّادٍ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَا الدُّنْيَا في الآخِرَةِ إلاَّ مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحدُكُمْ أُصبُعَهُ في الْيَمِّ . فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ؟» رواه مسلم .

ދެން الله ރުއްސެވުން ލިބުނު **مُسْتَوْرِدِ بن شدَّاد** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اخرة އާއި އަޅާބަލާއިރު
ދުނިޔޭގެ مثال އަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ އިނގިއްލި
ކަނޑަށް ގަސްބޮޑުވި ނަގަޑުލާފަ އަތުގުޅުވާލުމި ކާމިޔާބުކަންތީ ބަލައިގަން
ހުރިހަ ކޮތަވެވެ .

464 وعن جابرٍ ، رضِيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ بِالسُّوقِ وَالنَّاسُ كنفَيْهِ ، فَمَرَّ بِجَدْيٍ أَسَكَّ مَيِّتٍ ، فَتَنَاوَلَهُ ، فَأَخَذَ بأُذُنِهِ ، ثُمَّ قال : « أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ هَذَا

لَهُ بِدِرْهَمٍ؟» فقالوا : مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ ، وَمَا نَصْنَعُ بِهِ ؟ ثم قال : « أَتُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ؟ قَالُوا : وَاللَّه لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْباً ، إِنَّهُ أَسَكُّ . فَكَيْفَ وَهو مَيِّتٌ ، فقال : « فَوَ اللَّه لَلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلى اللَّه مِنْ هذا عَلَيْكُمْ » رواه مسلم.

قوله « كَتفَيْهِ » أَيْ : عن جانبيه . و « الأَسكُّ » الصغير الأُذُن .

މާތް ﷲ ރުއްސުން ލެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ރަސޫލު ﷲ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބާޒާރުން ހިނގަވަން ވަޑައިގެންފިއެވެ . އަދި މީސްތަކުން (އެބަހީ اصحاب ބޭކަލުން ކައިރި) އެކަލޭގެފާނުގެ ދެފަރާތުގައި ތިއްބެވެއެވެ . އެހިނދު ކަނުފިލައި ހުރި ކަނފަތްކުޑަ ބަކަރިއެއް ކުޑަފަރާތަކަށް ވަޑައިގެން ފެނުނެވެ. އަދި އެއާ ކައިރި ވެފައެވެ (عيب ވެ ފާހަގަ) ދެކަނުފުޅު . ވަކި އެކަލޭގެފާނު އެއި ނަގަހައްޓަވައެވެ . އެއަށްފަހު އެކަލޭގެ ކަނުފަތުގައި ހިފުއްވައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ދިރަމެއް އަގުގައި މިއީ ގަންނަން ބޭނުންވާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްވެސް ތަކެއްޗަކަށް ތިމަންމެން އެއީ ބޭނުމެއް ނުވާނެއެވެ . އަދި ތިމަންމެން އެ (ހިފައިގެން ކޮށް) އެއްޗެއް ކުރާނީ ކީކޭ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.(އަހަރެން ވާއިރާއްޖެ)ހިތް ދިމާވެގެން ވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މާތް ﷲ ގަސަމެއް ހުވަކުރެ ބުނަމެވެ. އެއީ ދިރި އޮތް ނަމަވެސް އެއީކަ ކަނފަތް ކުޑަ ވީމާ ވެސް ފެނެވި ވެސް عيب އެކަވެ . އެހެން މިހާރު އެއީ މަރުވެފައި އޮތް (އެއީ ގަބޫލުކުރަނީ) ކިހިނެތް ހެއްޔެވެ ؟ ވީމާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފަހެ މާތް ﷲ ގަސަމެ ހުވަކުރަށް ބުނަމެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަޒަރުގައި މިއީގެ ނިކަމެތި ކަމަށް ވުރެ ﷲ ގެ حضرة ގައި ދުނިޔޭގެ ނިކަމެތިކަން މާބޮޑެވެ .

465 وعن أبي ذرٍّ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في حَرَّةٍ بالمدينة ، فَاسْتَقْبَلَنَا أُحُدٌ فقال : « يا أَبَا ذَرٍّ » . قلت : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه . فقال : « مَا يَسُرُّنِي أَنَّ عِنْدِي مِثل أُحُدٍ هذا ذَهباً تَمْضِي عَلَيَّ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ وعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ ، إلاَّ شَيْءٌ أَرْصُدُهُ لِدَيْنِ ، إلاَّ أَنْ أَقُولَ بِهِ في عِبَادِ اللَّه هكَذَا وَهَكَذا » عن يَمِينهِ وعن شماله ومن خلفه

، ثم سار فقال : « إنَّ الأَكْثَرِينَ هُمُ الأَقَلُّونَ يَومَ القيامةِ إلاَّ مَنْ قَالَ بالمَالِ هكذَا وهكذا » عن يمينهِ ، وعن شمالهِ ، ومِنْ خَلفه « وَقَليلٌ مَا هُمْ » . ثم قال لي : « مَكَانَك لا تَبْرَحْ حَتَّى آتيَكَ » . ثم انْطَلَقَ في سَوَادِ اللَّيْلِ حتى تَوَارَى ، فسمِعْتُ صَوْتاً قَدِ ارْتَفَعَ، فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ عَرَضَ للنَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم فَأَرَدْتُ أَنْ آتيَهُ فَذَكَرْتُ قوله : « لا تَبْرَحْ حَتَّى آتيَكَ » فلم أَبْرَحْ حَتَّى أَتَاني ، فَقُلْتُ : لقد سَمِعْتُ صوتاً تخَوَّفْتُ منه ، فَذَكَرْتُ له . فقال: « وَهَلْ سَمِعْتَهُ ؟ » قلت : نَعَم ، قال : « ذَاكَ جِبريلُ أَتَاني فقال : مَن ماتَ مِنْ أُمتِكَ لايُشرِكُ باللَّه شَيئاً دَخَلَ الجَنَّةَ ، قلتُ : وَإِنْ زَنَي وَإِنْ سَرَقَ ؟ قال : وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ » **متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .**

ދާން الله ޢުބައިދުން ޖުނާދަ ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· ތިމަންނަ
نَبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި މަދީނާގެ ގާތުގެ ހަރާގައި ހިނގަމުންދިޔަ
ދިޔައިރުގައެވެ · ފަހެ ކުރިމަތިން أحُد ފަރުބަދައި ފެނިގެންދިޔައެވެ · ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ· އޭ ابو ذرٍّ އެވެ · ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ · لَبَّيْكَ އެވެ · އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ · حديث ކުރެއްވިއެވެ· ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އެފެނޭ أحُد ފަރުބަދައިގެ
އަދަދަށް ރަން ހުރިޔަސް ނަމަވެސް ތިން ދުވަސް ވީއިރު އޭގެ ތިބޭނަން
ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަރަންޏެއް އަދާ ކުރުމަށްޓަކައި ބާކީ ކޮށް އެއްޗެއް ފިޔަވައި ނުބައްލަވާ
އެދެން ދީނުޙައްޤުގައި ނުބައިގެ ހިތްވަނީ ·އެގޮތް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ގަސްދުކުރާ ހިތި الله
ގެ އަޅުތަކުންނަށް އެކަތި އެގޮތް ވާތްފަރާތުން ، އަދި ކަނާތްފަރާތުން ފަހަތު ފާރަވެސްނުން
ނާއި އަދި ބާއްކޮށް ފަރާތްމެން ބަހާލުން (އެކަލުން) ނުވޭ · ދެން އެކަލޭގެފާނު ހިނގަވާ
ގަތެވެ · އަހިނދު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދިޔައީއެވެ · ހަމަވަކާރަކުވެރިން ދެކެނޑުގެދިގައިވާ
މުހާޖިރުން ގޮތުމުގެ ދަރުހުން ތިބި ހިރި އެގޮތުގެ ދަށި މީހުންގެ ގަދަގަސް · ނަމަމުސް
އެމީހުންގެ ތެރެއިން (ދަރިވެރިކަން) އެގެ މިގަތާ އަދި ކަނާތްގެ ފަރާތެވެސްނުން
އަދި ވާތްގެ ފަރާތެވެސް ނުވެ އަދި ހެދުން މުދާ ވާއި ހަދާ ކުރުމުން ގަސްދު
މިހުން މިކައި ނުހިމެނުނީއެވެ · އަދި އަޅުދު މިހުނެއް މުދާ އެއްޗެކެވެ · ދެން އެކަލޭގެފާނު
އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ·ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަންނަންދެން ދެން
ތިބާ މިތަނުން ދުރަށް ނުދާށެވެ · ދެން އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ އަނދިރީ ކަމުގެ ތެރެއަށް

ވަދެވަޑައިގެން ގޭތޮ ނިވާވާވަޑައިގަތީވެ. ފަހު (އިރުކޮޅެއްގެ) ހަރު އަޑެއް ތިމަންނައަށް
އިވުނެވެ . އަރިހުދު އަޅުގަނޑުފުޅާއި ދިމާލުވާ ކަމަށް ހިތާ ތިމަންނަށް ހިތުނު
ބިރުވެރިކަން ވަދެގެން ދިޔައެވެ . އެހެން ކަމުން އަޅުގަނޑުފުޅާއި ގާތަށް ދާން ތިމަންނަ
އުޅުނީމާ . ނަމަވެސް އަޅުގަނޑުފުޅު " ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ އަންނަންދެން ތިބޭ
ތިބޭން ދަރުމަ ނިދުނަވާ ." ވިދާޅުވި ދުއާވޭ އިރުޝާދުފުޅު ހަނދާންވެފައި ތިމަންނަ
މޮޅުނަގާން ހައްޓާ އަޅުގަނޑުފުޅު ވަޑައިގެން ވީއެވެ . ފަހު ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ.
ހަމަހަރުވެރިން ތިމަންނައަށް ގަދަފަދަ އަޑެއް އިވިއްޖެއެވެ . އެހެން ކަލޭގެފާނަށް
ގެއްލުމެއް ދުވަރުވާ ގޮތަށްތޯއި ކަމަށް ހީވީ ތިމަންނަށް ހިތާ ބިރުވީ
ބިރުވެރިކަން ވަދެވިއްޖެ . އަދި އަހަރެ އިވުނު ތިމަންނައަށް ކަން ތިމަން ވަގުތުކޮޅު ގަޑީ
ތިމަންނަ ކިޔާ ދެއްވީމެވެ . އޭރުން حديث ކުރެއްވީއެވެ: ތިބޭއަށް އަރާ އިވުނީ ތިބަޔާ؟
ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދެއެވެ . حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެ: ޖިބުރީލް ގެ ފާނެވެ . ތިމަން
ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ވެރިޔަކު ވެސް . އެއްވެސް ތަކެއްޗެއް އަހަރެމެންގެ ދިނުމަށް
ބަދަލުނު الله އާއި شريك ނުކުރާ ހާލު މަރުވެއްޖެ ދިނުމާ އެކަން ސުވަރުގެ ދާނެ
ހެއްދެވި .ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފީމެވެ . އަދި ޒިނޭކުރި ވައްކަން ކުރި ކަމުގައި
ވިޔަސް ތޯއެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި ޒިނޭކުރި ވައްކަން ކުރި ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

466 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لو كان لي مِثلُ أُحُدٍ ذَهَباً ، لَسرَّني أَنْ لا تَمرَّ علَيَّ ثَلاثُ لَيَالٍ وَعِندِي منه شَيءٌ إلاَّ شَيءٌ أُرْصِدُه لِدَينٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވޮޑި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އުހުދު أحُد ފަރުބަދައާ މިންވަރަށް ރަން ހުރިނަމަ ވިޔަސް 3 ދުވަސް ވާއިރު އެއްގޮތެއް ބާކީވުމަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަރަނިޔަކަށް އަދާކުރުމަށް ބަހައްޓާ މިންވަރު ފިޔަވައި އެއްވެސް އެއްޗެއް (الله ގެ މަގުގައި ހޭދަނުކޮށް) ބަހައްޓަން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބޭނުންނުވާނެ .

467 وعنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْظُرُوا إلى منْ هَوَ أَسفَلُ منْكُمْ وَلا تَنْظُرُوا إلى مَنْ فَوقَكُم فهُوَ أَجْدرُ أَن لا تَزْدَرُوا نعمةَ اللَّه عَلَيْكُمْ » متفقٌ عليه وهذا لفظ مسلمٍ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދަށުފަންތީގެ މީހުންގެ ދިރި އުޅުމުގެ ފެންވަރު ބަލާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ މަތީ ފަންތީގެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ފެންވަރު ނުބަލާށެވެ. މިހެނީ (އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމުން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله سبحانه وتعالى މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ލޮލުން ދެކުމުގެ ފުރުޞަތު ކުޑަވެގެން ދާނެއެވެ .

وفي رواية البخاري ، « إِذا نَظَر أَحَدُكُمْ إلى مَنْ فُضلَ عليهِ في المالِ وَالخَلْق فلْينْظُرْ إلى مَنْ هو أَسْفَلُ مِنْهُ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެމީހާއަށް ވުރެ މުދަލާއި ރިވެތި ކަމުގެ ގޮތުން މަތީ މީހަކާ ފެނިއްޖެނަމަ ތިމާއަށް ވުރެ ދަށު ނިކަމެތި މީހާއަށް ބަލާ ހަނދާން ކުރާ ހުއްޖެވެ .

468 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تَعِسَ عبْدُ الدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ وَالقطيفَةِ وَالخَمِيصَةِ ، إنْ أُعطِيَ رضي ، وَإِنْ لَمْ يُعطَ لَمْ يَرْضَ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހަކަން ގެއްލުމާއި ހަލާކު ހުއްޖެވެ . އެއީ ދީނާރު ބަކަރާއި ދިރުހަމު ބަކަރާއި ކަޓީފާ ބަކަރާއި ކަރިފުން ޤަޠީފާއާއި ހިތަށް ބަކަރާ އަޅުވެތިވެގެން ހުންނަމީހާއެވެ . އެފަދަ މީހާގެ ވެއްޖެހިޔާ އެތަކެތި ލިބިއްޖެނަމަ ހިތްހަމަޖެހޭ ރުހިގެންނެވެ. އަދި އެތަކެތި ނުލިބިއްޖެނަމަ ހިތްހަމަ ނުރުހޭނެއެވެ .

469 وعنه ، رضي اللَّه عنه ، قال : لقَدْ رَأَيْتُ سبعِين مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، ما منْهُم رَجُلٌ عليه رداءٌ ، إمَّا إِزَارٌ ، وإِمَّا كِسَاءٌ ، قدْ ربطُوا في أَعْنَاقِهِمْ ، فَمنْهَا مَا يبْلُغُ نِصفَ السَّاقَيْنِ . ومنْهَا ما يَبْلُغُ الكَعْبينِ . فَيجْمَعُهُ بيدِهِ كراهِيَةَ أَنْ تُرَى عوْرَتُه » رواه البخاري

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أَهْلِ الصفَّة ގެ ހަތްދިހަ(70) ބޭކަލުން ދުށީމެވެ . އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއްގެ ގައިގައި ރިދާ ކަށްޓެއް ނެތެވެ . އެބޭކަލުންގެތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮތީ އިޒާރެވެ. އަދި އަނެއްބައި ބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮތީ ކިސާއެވެ . އެބޭކަލުން ވިއްބަވަނީ އެ ކަރުން ބަދުވެގެން ބޭކަލުންގެ . އެއިންދޭ އެއްޗީ ފައިޕިލި ބައިގެ ބޭކަލުންގެ ފައި ދަނބުގެ މެދާއި ހަމައަށެވެ . އަދި އެހެން ބައެއްގެ ތަނބުގެ ކަށިމަތި ހަމައަށެވެ . އަދި އެކަން ހަމަކުރެއްވުން އެބޭކަލުން ވިއްބަވައި عور كشف ވުމަށްޓަކައި ތިބޭން އެތެރޭގެނބައި ބޯކުރު އަތުން ހިއްޖަވައިގެން ނެވެ .

470 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الدُّنْيَا سِجْنُ المُؤْمِنِ وجنَّةُ الكَافِرِ» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔެއަކީ މުއުމިނުން ދުވަހުން ޖަލެއް) آخرة ހުރި نعمة އާއި އަޅައިބަލާއިރު (ޖަންނަތެއް ވަނީއެވެ . އަދި ކާފިރުންނަށް ބޮޑުވާ (آخرة ދުވަހުން ޖަހާ ހުރި عذاب އާއި އަޅައި ބަލާއިރު) ސުވަރުގެއެއް ފަދަ ތަނެކެވެ.

471 وعن ابن عمر ، رضي اللَّه عنهما ، قال : أَخَذَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمَنْكِبَيَّ ، فقال : « كُنْ في الدُّنْيا كأَنَّكَ غريبٌ ، أَوْ عَابِرُ سبيلٍ » .

މާތް الله އެދެބައިމީހުން ރުއްސުން ލިބިވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ ދޮންކޮނޑުގައި ހިފާ

ހުއްޓެވިއެވެ. އައްނަވަނަ حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި ތިބޭ ބޭރުމީހެއްގެ ފަދައިން ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއެއް ފަދައިން އުޅެންވީ .

وكَانَ ابنُ عمرَ ، رضي اللَّه عنهما ، يقول : إذَا أَمْسيْتَ ، فَلا تَنْتظِرِ الصَّباحَ وإذَا أَصْبحْت ، فَلا تنْتَظِرِ المَساءَ ، وخُذْ من صِحَّتِكَ لمرضِكَ ومِنْ حياتِك لِموتكَ . رواه البخاري

އަދި މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ރަސޫލާގެ ސަޙާބީ عبد الله بن عمر ވިދާޅުވުން ގަސްދުކުރެވޭ . މިބާ ހަވީރު ވެއްޖެނަމަ ހެނދުނަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ . އަދި މިބާ ހެނދުނު ވެއްޖެނަމަ ހަވީރަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ . އަދި މިބާ ދުޅަހެޔޮކަމުގައި ބަލިވުމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ . އަދި މިބާ ދިރިހުރި ހިނދު މަރަށް ތައްޔާރުވާށެވެ . ހިތާމަ ވާހަކަ ކުރުމާ ދިމާލަށް ތައްޔާރުވާ ގޮތަށް ބައްލަވާ . އަދި ދުނިޔޭގައި ހުރެވުނު ވަގުތު ތައްޔާރުވާ ތައްޔާރުވުމަށް ބޭނުންކުރާށެވެ .

قالوا في شرح هذا الحديث معناه لا تَركَن إلى الدُّنْيَا ولا تَتَّخِذْهَا وَطَناً ، ولا تُحدِّثْ نَفْسكَ بِطُول الْبقاءِ فِيهَا ، وَلا بالاعْتِنَاءِ بِهَا ، ولا تَتَعَلَّقْ مِنْهَا إلاَّ بِما يَتَعَلَّقُ بِه الْغَرِيبُ في غيْرِ وطَنِهِ ، ولا تَشْتَغِلْ فِيهَا بِما لا يشتَغِلُ بِهِ الْغرِيبُ الَّذِي يُرِيدُ الذَّهاب إلى أَهْلِهِ . وَباللَّهِ التَّوْفِيقُ .

علم ވެރިން މި حديث شرح ކުރައްވަމުންދެއްވި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ މިބާ ދުނިޔެއާ ފަރާތަށް ނުލެނބޭށެވެ. އަދި ދުނިޔެ وطن އެއްކަމުގައި ނުހިފާށެވެ . އަދި އަމިއްލައަށް ގިނަދުވަހު އުޅޭނީ ނޫ ކަމަށް ވިސްނައިގެން ނުހިނގާށެވެ . އަދި އޭތި މުޅި އަހަރެމެންގެ ކަން ދިގުން ނުއެޅޭށެވެ . އަދި ބޭރުމީހަކު އެހެން ކަންތައްތައް ހޯދާ ކަންތައްތައް ނޫން ކަންތަކެއްގައި އެޅުމަކީ ދުނިޔޭގައި ހުރި ކަމެއް ނުކުރާށެވެ . އަދި ބިދޭސީ މީހާ ބޭނުންވާ ކަމެއް ނޫން ކަމަކަށް ނުވަތަ ބޭރުމީހާ ފަދައިން ވެސް ބޭނުމެއް ނުވާ ކަމަކާ މިބާ مشغول ނުވާށެވެ . ބިދޭސީ ދުނިޔެއާ މިބާ އަމިއްލައަށް ބޭނުން مشغول ނުވާށެވެ .

472 وعن أبي الْعبَّاس سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعديِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : جاءَ رجُلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : فقالَ : يا رسول اللَّه دُلَّني عَلى عملٍ إذا عَمِلْتُهُ أَحبَّني اللَّه ، وَأَحبَّني النَّاسُ ، فقال : « ازْهَدْ في الدُّنيا يُحِبَّكَ اللَّه ، وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحبَّكَ النَّاسُ » حديثٌ حسنٌ رواه ابن مَاجَه وغيره بأَسانيد حسنةٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو الْعبَّاس سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعديِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ . نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ބޭކަލަކު ވަޑައިގެނެވެ . އަހަރެންނަށް ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އޭ عمل އެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނައަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ރުހިވުން حاصل ވާފަދަ عمل އެއް ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ . ދެން އެ عمل ގެ ސަބަބުން މީސްތަކުންވެސް ތިމަންނަ ދެކެ ލޯބި ވާ ފަދަ عملއެއް ބުނެދެއްވާށެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭ ބޭނުންތެރި ކުރުން ކުޑަކޮށް ދުނިޔޭގެ އަރާމުގައި ވަރަށް ފުރިހަމަކަން ބޭނުންނުކޮށް ކަންތައް ކުރާށެވެ

آخرة ގެ ثواب އަށްޓަކައި ދުނިޔޭގެ ހިތްހުސްކުރުމުން އެދޭށެވެ . އެއިރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ރުހިވުން ލިބޭނެއެވެ . ދެން މީސްތަކުންގެ އަތުގައި އޮންނަ ދުނިޔޭ ބޭނުންކަމަށް ދެނެވިޔަންނުވާށެވެ . އެއިރުން މީސްތަކުން ލޯބި ދެކޭނެއެވެ .

473 وعن النُّعْمَانِ بن بَشيرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قالَ : ذَكَر عُمَرُ بْنُ الخطَّاب ، رضي اللَّه عنه ، ما أصاب النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا ، فقال : لَقَدْ رَأَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَظَلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي ما يَجِدُ مِنَ الدَّقَل ما يملأُ بِهِ بطْنَهُ . رواه مسلم .

« الدَّقَلُ » بفتح الدال المهملة والقاف : رَدِيُ التَّمْرِ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ވިދާޅުވި النُّعمَانِ بن بَشير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ بْنُ الْخطَّاب (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) މީސްތަކުންނަށް ލިބިފައިވާ ދުނިޔޭގެ އަރާމުގައި އެހުމުގައި މުދަލުގެ ކަންތައް ބުނެ ވާހަކަ ދައްކަވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رَسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދުވަހު ދުވަހު

ބަނޑުފުރިހަމަކޮށް ކެއި ދުވަހު ހުންނަވާނެކަމަށް ދަންނަވަމެވެ . އަދި ބަނޑުފުރާނެ ކޮށްޗެ
ކުރެއްވުމުން ބަރަކާތް ލިބުނީ ކުދިކުދި ކޮށްޗާ މުސްކުރެވުނު ނުވިބިއެވެ .

474 وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : تُوفِّيَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وما في بَيْتي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إلاَّ شَطْرُ شَعيرٍ في رَفٍّ لي ، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَال عليَّ ، فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ . متفقٌ عليه .

« شَطْرُ شَعيرٍ » أَي شَيْء مِنْ شَعيرٍ . كَذا فسَّرهُ التِّرمذيُّ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ عائشةَ ގެފާނު ގެ ރިވާކުރެއްވުމެއްގައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުނިޔެ ދޫކޮށްލެއްވި ހިނދު ތިމަންކަމަނާގެ ގެކޮޅުގައި ހުރީ ވަރަށް ފަތްފުޅެއް އޮށް ދިޔަ ކަޅުކަމާ ބާރާއިރުގެ ސުކްރު އެތިފުރާލެއްވީ ތިއްކިން ހީވާނެ ކާބޯތަކެތީ ކަޑަގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. އަދި ތިމަންކަމަނާ އެއިން ވަރަށް ދިގު މުއްދަތަކަށް ކެއްތަން ކާފުޅުވެއެވެ . ފަހު ތިމަންކަމަނާ (އެއިން ކިހާ މިންވަރެއް ހުރިތޯ) ކިރާލެވުމުން ހުސްވީ ހާލަށެވެ. ފަހު (އެއަށްފަހު ވަރަށް އަވަހަށް) ހުސްވެއްޖެއެވެ .

475 وعن عمر بنِ الحارث أَخي جُوَيْرِية بنْتِ الحَارثِ أُمِّ المُؤْمِنِينَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : مَا تَرَكَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، عِنْدَ مَوْتِهِ دِيناراً وَلا دِرْهَماً ، ولا عَبْداً ، وَلا أَمَةً ، وَلا شَيْئاً إلاَّ بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ الَّتي كَان يَرْكَبُهَا ، وَسِلاحَهُ ، وَأَرْضاً جَعَلَهَا لابْنِ السَّبِيلِ صَدَقَةً » رواه البخاري .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِية بنْتِ الحَارثِ ގެ أخ عمر بنِ الحارث ގެ ރިވާކުރެއްވުމެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުނިޔެ ދޫކޮށްލެއްވި ހިނދު އަޅުގަނޑަކާ ސަލަވާތްކުރުން ދީނާރު ކާކެއްވެސް ހުރި ގޮތް ކަށިގަނޑު ބާކީވެފައެއް އަދި ދީނާރު ދިރުހަމެއް އަދި އަޅާއި ކޮށްޔާ ހުރި ޅަދިހާރު ކާލާއި ހިސާބު ހިނގާނެ ގަރާރު ވަގުތެއް ކާލިފުލީމާ ބަސްކާތާއި ފިޔަތަކި އެއްވެސް ދިރާސާކުރި އަދި

ދީނާރާއި އަދި ފިރިހެނުން އަށާއި އަދި އަންހެނުން އަށާއި ، އަދި ދަރިން އެއްވެސް އެއްޗެއް
ދޫނުކުރުމަށެވެ .

476 وعن خَبَّابِ بنِ الأَرَتِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال هَاجَرْنَا مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَلْتَمِسُ وَجهَ اللَّه تعالى فوَقَعَ أَجْرُنا عَلى اللَّه ، فَمِنَّا مَنْ مَاتَ ولَمْ يأْكُلْ مِنْ أَجرِهِ شَيْئاً . مِنْهُم مُصْعَبُ بن عمَيْر ، رضي اللَّه عنه ، قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وتَرَكَ نَمِرَةً، فَكُنَّا إِذَا غَطَّيْنا بهَا رَأْسَهُ، بَدَتْ رِجْلاهُ ، وإِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رِجْلَيْهِ ، بَدَا رَأْسُهُ ، فَأَمَرَنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أَنْ نُغَطِّيَ رَأْسَهُ، ونَجْعَلَ عَلى رِجْليهِ شَيْئاً مِنَ الإِذْخِرِ ، ومِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ . فَهُوَ يَهدبُهَا، متفقٌ عليه.

« النَّمِرَةُ » : كسَاء مُلَوَّنٌ منْ صُوفٍ . وقوله : « أينَعَت » أَيْ : نَضَجَتْ وَأَدْرَكَتْ . وقوله : « يَهْدِبُهَا » هو بفتح الباءِ وضم الدال وكسرها . لُغَتَان . أَيْ: يَقْطِفُهَا وَيجْتَنِيهَا وَهَذِهِ اسْتِعَارَةٌ لمَا فَتَحَ اللَّه تَعَالى عَلَيْهِمْ مِنَ الدُّنْيَا وتَمكنُوا فيهَا .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި خَبَّابِ بنِ الأَرَتّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހިޖުރަ ކުރީ الله ގެ
ރުއްސެވުން އެދިގެން ނެވެ . އަޖުރު ލިބުން ތިމަންނަން الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިއްމާ
ދަރުމަ މިންވަރު ކަނޑައެޅިއެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން ތެރެއިން ބައެއް ބާކީވުން ނަމަ އެއިން
އެއްވެސް ލާބައެއް ދުނިޔޭ މަތިން ނާކާމު ނުލިބިނުވެ . އެގޮ ބޭއިރުން ހިމެނޭ އެއް
ބޭކަލަކީ مُصْعَبُ بن عَمَيْر (رضي اللَّه عنه) އެވެ . أُحُدِ ހަނގުރާމައިގައި އެ
صحابي ޝަހީދުވިއެވެ. އަދި ދުނިޔެއިން (ކަނބުލޮ) ނެރުނު (އެއްޗެ) ތިރީ
ކަނޑުވާލެވޭ . ފަހެ ތިމަންމެން އެ ފޮތިގަނޑުން އެ صحابي ގެ ބޮލު ނިވައި ކުރުމުން
ފައިތިލަ ނުފެނެއެވެ. އަދި ފައިތިލަ ނިވައިކުރީމާ ބޮލު ބޯ ފެނެއެވެ . އެހެން
ކަމުން ތިމަންމެން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންގެވީ އެއިން ބޮލު
ނިވައި ކުރުމަށެވެ. އަދި ފައިތިލައިގެ މަތިން ވިލާވެލި އަޅާ ނިވާ ކުރުމަށެވެ . އަދި
ތިމަންމެން ތެރެއިން ބައެއް ބައިގެ އަޖުރު އިސްވެދިޔަ ނަމަވެސް ދުނިޔެކުރިމަތިން
މުޅިން ލިބިފައެވެ . އަދި ގެންދަވަނީ އެފައިދާތައް ނަގަމުންނެވެ .

477 وعن سَهْلِ بنِ سَعْد السَّاعديِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ كَانَت الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّه جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ، مَا سقَى كَافراً منْها شَرْبَةَ مَاءٍ » رواه الترمذي . وقال حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި سَهْلِ بنِ سَعْد السَّاعديِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި ދުނިޔޭގެ ހައިސިއްޔަތު މަދިރިއެއްގެ ފިޔައިގެ ބަރާބަރަށް ހުރިކަމުގައި ވީނަމަ އެއިން ކާފިރަކަށް އެއްގޮތް ފެންބޮއެއް ނުދެއްވީސް ހެވެ .

478 وعن أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « أَلاَ إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ ، مَلعون مَا فيها ، إِلاَّ ذِكْرَ اللَّه تعالى ، ومَا وَالاَه وَعالماً وَمُتَعلِّماً » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވަނިކޮށް އަޑު އަހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ދުނިޔެއެވެ. الله އަށް ކުރާ ޛިކުރާއި އަދި އެއާގުޅޭ ކަންތައްތަކާއި ހަމައެކަނި ... އަދި علم ދަސްކުރާ އަދި علم އުނގަންނައިދޭ މީހުން ފިޔަވައި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައި ވާހާ ކަންތައްތަކީ لعن ލެއްވިފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ .

479 وعن عَبْدِ اللَّه بنِ مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ فَتَرْغَبُوا في الدُّنْيا » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ޞަޙާބީ عَبْدِ اللّٰه بنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޅި ހަދީޘުގައި ހައްދު ވަހަކަ ނުވާހަކަ.
އަހުރެން ދުނިޔެ ދެކެ ލޯބިވެވި ނުވާނެއެވެ.

480 وعن عبدِ اللّٰه بنِ عمرو بنِ العاصِ رضي اللّٰه عنهما ، قال : مَرَّ عَلَيْنَا رسولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ونَحنُ نُعالِجُ خُصًّا لَنَا فقال : « ما هذا ؟ » فَقُلْنَا : قَدْ وَهِي ، فَنَحْنُ نُصْلِحُه ، فقال : « ما أَرَى الأَمْرَ إِلاَّ أَعْجَلَ مِنْ ذلك » .

رواه أَبو داود ، والترمذيُّ بإِسناد البخاريِّ ومسلم ، وقال الترمذيُّ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ޢަންހުން ޞަޙާބީ عبدِ اللّٰه بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެންނާ) رَسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިޔަނުމުންގެ ގޮތުން ގޮއިވާއި ވަޒާހަހާވެ . އަދި އަހަރެން ވިޔަން މަސް ވިޔާ ވިޔަން މަސްގެ ދަބުތިވި ޗުގުލި ކަބަރާތު ކުރަހަންވެ . ވަރަ އަހަރެންވެއެވެ . ވިކުރައްވައި ކުރަހަނާ ވި އެވެ ؟ ވަރަ ވިޔަން މަސް ދަން ނުވިޔަވެ . ދުލިބު ހަރުކަށް ކުރަހަނިއެވެ . އަހަރެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިއަހުރެވި ޗަހު އަވަސް ކަމުގައި ނުހިނގާ ވިޔަން ކަލުގެފާނު ނުދެކެމެވެ .

481 وعن كَعْبِ بنِ عِيَاضٍ ، رضي اللّٰه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فتنةً ، فِتنَةُ أُمَّتي المَالُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

ރަޟީ الله ޢަންހުން ޞަޙާބީ كَعْبِ بنِ عِيَاض ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިޔަސް ހަދާ އަހިމެވެ .
އަކަލުގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ އުއްމަތަކު ފިތުނަ އެއްވެއެވެ.
އަދި ވިޔަންކަލުގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ފިތުނައަކީ މުދަލެވެ .

482 وعن أبي عمرو ، ويقالُ : أَبو عبدِ اللَّه ، ويقال : أَبو لَيْلى عُثْمَانُ بنُ عَفَّانَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَيْسَ لابْنِ آدَمَ حَقٌّ في سِوى هَذِهِ الخِصَال : بَيْتٌ يَسْكُنُهُ ، وثَوْبٌ يُوَارِي عَوْرَتَهُ وَجِلْفُ الخُبز ، وَالمَاءِ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عُثْمَانُ بنُ عَفَّان ގެ ކުންޔާއަކީ ރިވާވެގެންވެއެވެ. މި صحابي ގެ ކުންޔާއަކީ ابوعمر ކަމަށް ބުނެވެއެވެ . އަދި ابو عبدِ اللَّه ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ . އަދި ابو لَيْلى ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ . (ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން نَبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންނަކަށް މި (ސިފަތަކާ) ތަކެއްޗާ ވީއް އިތުރު حقއެއް ލިބިގެނެއް ނުވެއެވެ . އެއީ ދިރިއުޅުމަށް ބޭނުންވާ ގެއާއި އައުރަ ނިވާކުރުމަށް ބޭނުންވާ ފޭރާމާއި ރޮށި ބައްޕާއި ފެނެވެ .

قال الترمذي : سمعتُ أَبَا داوُدَ سلَيمَانَ بنَ سَالمٍ البَلْخِيَّ يقول : سَمِعْتُ النَّضْرَ بْنَ شُمَيْلٍ يقولُ : الجلفُ : الخبزُ لَيْس مَعَهُ إِدَامٌ . وقَالَ : غيرُهُ : هُوَ غَلِيظُ الخُبْزِ . وقَالَ الرَّاوِي : المُرَادُ بِهِ هُنَا وِعَاءُ الخُبزِ ، كالجَوَالِقِ وَالخُرْجِ ، واللَّه أعلم .

ترمذي ވިދާޅުވިއެވެ. ابو داوُدَ سلَيمَانَ بنَ سَالمٍ البَلْخِي ވިދާޅުވަނިކޮށް ހިމަނަނަ އަޅު އަޑުއީވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ހިމަނަނަ نَضْر بْنَ شُمَيْل ވިދާޅުވަނިކޮށް އަޅު އަޑުއީވެ. الجلفُ އަކީ އަނބާކާ ނުހަ ކޮށާ ބައެއްބަލާ . އަދި ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. الجلفُ އަކީ ރޮށީގެ ބޮޑުބައި ހަމަވުމުގެ ކަމާބެހޭ އެއްޗެއްސެވެ . އަދި الهروى ވިދާޅުވިއެވެ. މިތަނުގައި އޭގެ މުރާދަކީ ރޮށި އަޅާ ތަކެއްޗެވެ . އަދި ގޮނިފަދަ ރޮށި އަޅާ ކަންތަކެވެ.

483 وعنْ عبْدِ اللَّه بنِ الشِّخِّير « بكسر الشين والخاءِ المشددةِ المعجمتين» رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهُوَ يَقْرأُ : { أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ } قال: « يَقُولُ ابنُ آدَمَ: مَالي ، مَالي ، وَهَل لَكَ يَا ابن آدمَ مِنْ مالِكَ إلاَّ مَا أَكَلت فَأَفْنيْتَ ، أَو لبستَ فَأَبْلَيْتَ ، أَوْ تَصدَّقْتَ فَأَمْضيْتَ ؟» رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟްވާން ލައްވި عبدِ اللَّه بنِ الشِّخِّيرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އާދެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައީމެވެ . އަދި އެހިނދު ކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ أَلهَاكمُ التَّكَاثُرُ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވަމުންނެވެ . (އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ނިންމަވާފައި) ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާ ބުނަމުން ގެންދެއެވެ . ތިމަންގެ މުދާތޯ . ތިމަންގެ މުދާތޯ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިޔާއެވެ . ތިބާ ކިޔާ ބާކީ ހިނދު ތިބާއަށް ފަސާކޮށް އެއްޗެއް ނޫން ހުރިން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލުން ވީ ހުރީތޯ ؟ ނުވަތަ ތިބާ ބޭނުންކޮށް ބާކީކޮށް އެއްޗެއް ނޫން ހުރިން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލުން ވީ ހުރީތޯ ؟ ނުވަތަ ތިބާ الله ގެ މަގުގަ ޞަދަޤާތްކޮށް ފޮނުވާލި ކަމުގެ އެއްޗެއް ނޫން ހުރިން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލުން ވީ ހުރީތޯ ؟

484 وعن عبدِ اللَّه بن مُغَفَّلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رجُلٌ للنَّبيِّ ص: يارسولَ اللَّه ، واللَّه إنِّي لأُحبُّكَ ، فقال : « انْظُرْ ماذا تَقُولُ ؟ » قال : وَاللَّه إنِّي لأُحِبُّكَ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ ، فقال : « إنْ كُنْتَ تُحبُّني فَأَعِدَّ لَلفقرِ تِجْفافاً، فإنَّ الفقْرَ أَسْرَعُ إلى من يُحِبُّني مِنَ السَّيْلِ إلى مُنْتَهَاهُ » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

« التِّجْفَافُ » بكسرِ التاءِ المثناةِ فوقُ وإسكان الجيم وبالفاءِ المكررة ، وَهُوَ شَيْءٌ يَلْبِسهُ الفَرسُ ، لِيُتَّقى بِهِ الأَذَى ، وقَدْ يَلْبَسُهُ الإنْسَانُ .

މާތް الله ރުޟްވާން ލައްވި عبدِ اللَّه بن مُغَفَّل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު) نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މާތް الله ގަންދެއްވުން ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ، ކަލޭގެފާނަށް ދެކެ ލޯބިވަމެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކިޔާ އެއްޗެއް ވިސްނާލައި ބަލާ ބަލައި ބަލާށެވެ ؟ އެހެން ބުނެފީއެވެ. މާތް الله ގަންދެއްވުން ތިމަން ބުނަމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް ދެކެ ލޯބިވަމެވެ. ތިން ފަހަރު . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވާނަމަ ދެން ތިބާ ފަޤީރުކަމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ

ވަކިނުނެތެވެ . މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުކޮށް ފުރިހަ ކަން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ލާބިހި ކުރާ
މީހުންނާއި ދިމާލުން ފޮނުވާ ސަލާމްއިތާ އެހިސާބުން ޖެހިތާ ހަމަޖެހުން ދޭ
ބަރުމީހުންގެ ތާލު ހަރުބަންދަށެވެ.

485 وعن كَعبِ بنِ مالكٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَاذِئبَانِ جَائعَانِ أُرْسِلا في غَنَم بأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ المَرْءِ على المالِ وَالشَّرفِ لِدِينِهِ »

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި كَعبِ بنِ مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަކަރިޖެހުމަށް ފޮނުވާ ދެ ސަރުކާރުދާރު ބަނޑުހައި ވެރިޔަކަށް ކުރާހުރުމުން ޑެސްކު އެހޭން ފެސިދާ ކަނޑުވާލަނޑަން ވަރު ބޮޑުވާނީ ، މުދާލާއި ޝަރަފާ ދަށްފަހުން ދެރަޔަށް ބޮޑު ސަހަބުން ހަލާކު ވެގެން ހިނގައި ދިޔައެވެ .

486 وعن عبدِ اللَّه بن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه ، قال : نَامَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على حَصِيرٍ فَقَامَ وَقَدْ أَثَّرَ في جَنْبِهِ ، قُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّه لو اتَّخَذْنَا لكَ وطَاءً ، فقال : « مَالي ولَلدُّنْيَا ؟ مَا أَنَا في الدُّنْيَا إلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عبدِ اللَّه بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަޅުގަނޑުމެން) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަނބުރެއްގެ މަތީގައި ނިދި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ނިދިން ތެދުވީ ވަޅުގަނޑު އިރު އަރާރާރިވުމުގެ އަސަރާއްޖެހި ލީ ފުރާޅުގައި ހުރިހާ އެގެ ނިޝާނެއް ތެދި ޝަހީފާއެވެ.(އަޅުގަނޑުމެން) ބުނީން މާތް ދަރުމަވީ ފާ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ .ބުނީން މިން ތަރާރާސަށް ތަށިޔަ ބޮޑުމިރާނާއި ބޮޑުސާރު ހަރުން ކަރިން ފޮނޭ ބޮޑެވެ ؟ އަޑުނުވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބުނީން ކަރާރާފަށް ދުނިޔާއި

ހުރީ ކޮން ގުޅުމެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގައި ހުރީ ދަތުރު ވެރިޔަކު
ގަހެއްގެ ދަށުން ހިޔަކަށް ވަޑައިގެން ދެން އެތަން ދޫކޮށްލައިގެން ދާފަދައިންނެވެ .

487 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَدْخُلُ الفُقَراءُ الجَنَّةَ قَبْلَ الأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمائَةِ عَامٍ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަގީރުން މުއްސަނދިންނަށް ވުރެ ފަސްސަތޭކަ އަހަރު ކުރިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ .

488 وعن ابن عَبَّاسٍ ، وعِمْرَانَ بن الحُصَيْن ، رضي اللَّه عنهم ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « آطَّلَعْتُ في الجَنَّةِ فَرَأَيْت أَكْثَرَ أَهلِهَا الفُقَراءَ . وَاطَّلَعْتُ في النَّارِ فرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّساءَ » متفقٌ عليه . من رواية ابن عباس .

ورواه البخاري أيْضاً من روايةِ عِمْرَان بنِ الحُصَين ..

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عَبَّاسِ އާއި އަދި عِمْرَانَ بن الحُصَيْن، نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވާ حديثއަކީ ވެއެވެ . އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ބަލައިލެއްވީމެވެ . ފަހެ އެތަނުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނުނީ ގިނަ މީހުން ފަގީރުންނެވެ. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނު ނަރަކަ ބަލައިލެއްވީމެވެ . ފަހެ އެތަނުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނުނީ ގިނަމީހުން އަންހެނުންނެވެ.

489 وعن أُسامةَ بنِ زيدٍ رضيَ اللَّه عنهما ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « قُمْتُ على بَاب الجَنَّةِ ، فكَانَ عَامَّةُ مَنْ دَخلَهَا المَساكينُ . وأَصحَابُ الجدِّ محبُوسُونَ ، غيْرَ أَنَّ أَصحَابَ النَّار قَد أُمِرَ بِهِمْ إلى النَّارِ » متفقٌ عليه .

و « الجَدُّ » الحَظُّ وَالغِنَى . وقد سبق بيان هذا الحديث في باب فضلِ الضَّعَفَةِ.

ރާޟީ الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ގެފުޅު أُسامةَ بنِ زيد ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހިތްހެޔޮ ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އަހަރެމެންނަށް حديث ކިޔައިދިނުމެވެ. ޝަރަޙު ކިޔައިދެއްވުމުގައި ސަރަޙައްދު ދިޔައިސް ހިތުމަތި ހުއްޓި ހުރި ގޮތް . ކަލޭ އެޅުން ކުޅެނިކޮށް ފުރަހަތް ދިޔައީ ސިފައިގެން ކިޔެވެ . އެދި (ބަޔަކު) މުސްލިމުން (ހިތްޕު ދިޔަގަނޑު) ސިފަކުރައްވާ ނިކަމެތި ފުޅަށް ބޮޑު . ނުބައި ގޮތް ނަބަވިޔާއެވެ އަހުރެމެން ނަބަވިޔާން ޓަކައިވެފެން އަޅުކުރު އުޅެ ނަމަ ކިޔަވާ ނުހުރިއެވެ .

490 وعن أبي هريرة ، رضي اللّه عنه ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةُ لَبِيدٍ :

أَلا كُلُّ شيْءٍ ما خَلا اللهَ بَاطِلُ

متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ގެފުޅު ابو هريرة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހިތްހެޔޮ ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އަހަރެމެންނަށް حديث ކިޔައިދިނުމެވެ. ގޮތް ވެރިކަމު ހިތުން އެންމު ބުނުއްވި ގޮތިޔާ لَبِيدُ ބަސްފުޅު أَلا كُلُّ شيْءٍ ما خَلا اللهَ بَاطِلُ އެވެ. މާނައީ : ދަންނަވާށެވެ . الله މެނުވީ އަނގެ ހުރިހާ ބާޠިލްވެ ނޫނީ ފަނާވެގެން ހިނގައި ދާނެ ބާޠިލްވެ .

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصار

على القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައި ހުންނާކަމުގައި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމުގައި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި
އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް މަދުމިންވަރުން ފުއްދައިގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب

قال اللَّه تعالى (مريم 59، 60): {فخلف من بعدهم خلف أضاعوا الصلاة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غياً، إلا من تاب وآمن وعمل صالحاً، فأولئك يدخلون الجنة ولا يظلمون شيئاً}.

ފަހެ ، އެބަޔަކުންނަށްފަހު ، އެހެން ބަދަލު އެއްވެ .އެއުރެން ނަމާދު ދޫކޮށްލައެވެ . އަދި هوى نفس ގެ އެދުންތަކަށް تبع ވިއެވެ . ފަހެ ، ނިކަންހުރެ އެއުރެން ހަލާކާ ކުރިމަތިލާ ހުއްޓެވެ ! ތައުބާވެ ، އަދި ، إيمانވެ ، އަދި صالح عمل ކޮށް މީހުން މެނުވީއެވެ . ފަހެ ، އެއުރެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނޭމެވެ . އަދި އެއުރެންނަށް އެއްވެސް ކަމަކުން ބޭއިންސާފެއް ނުކުރެވޭނެ ހުއްޓެވެ .

وقال تعالى (القصص 79، 80): {فخرج على قومه في زينته، قال الذين يريدون الحياة الدنيا: يا ليت لنا مثل ما أوتي قارون إنه لذو حظ عظيم. وقال الذين أوتوا العلم: ويلكم! ثواب اللَّه خير لمن آمن وعمل صالحاً}.

ފަހެ ، ޤާރޫން (އެބަހީ :قارون) ޤާރޫނުގެ މުއްސަނދިކަމާއި ޒީނަތްތެރިކަމާއެކު ، ޤާރޫނުގެ قوم ގެ ތެރެއަށް ނިކުތެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން އެދޭމީހުން ބުންޏެވެ . قارون އަށް ދެވުނު ފަދަ މުއްސަނދިކަމެއް ތިމަންމެންނަށްވެސް ލިބުނު ނަމަ، ހާދަ ރަނގަޅު ވީސް ހެއްޔެވެ ؟ ހަމަކަށަވަރުން ، ޤާރޫނަކީ ބޮޑުބަޚުތުގެ نصيب އެއްގެ ވެރިއެއްކަން ކަށަވަރެވެ . އަދި علم ދެވިގެންވާ މީހުން ބުންޏެވެ . ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާކު ހުއްޓެވެ އީމާންވެ صالح عمل ކޮށް މީހަކަށް ، الله ގެ ثواب (قارون ގެ

މުދާވެރިކަމުގެ) މާއްދީކަން ޝެއްވެ . އަދި ކޮންމެފިރިހެނަކު މުސީބާ ، އަދިޔަކީ އެއް
ނުލިބޭނެއެވެ .

وقال تعالى (الإسراء 18): {من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها مانشاء لمن نريد ثم جعلنا له جهنم يصلها مذموما مد حورا

ދުނިޔޭގެ އަރާމަށް އެދޭމީހާ (ދުނިޔާގެ !) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަމެއް ،ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުރީމެވެ . ދެން އެމީހަކަށްޓަކައި ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ހެއްދެވީމެވެ. މަލާމާތްލިބި ، رحمةން ދުރުކުރެވިފައިވާ حال ، އެ ނަރަކައަށް އެތެރެ ވާނެއެވެ .

وقال تعالى (التكاثر 8): {ثم لتسألن يومئذ عن النعيم}.

ދެން އެދުވަހުން ހަމަކަށަވަރުން (ދުނިޔޭގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބުނު) نعمة ތަކާމެދު ތިޔަބައިމީހުންނާ سؤال ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (الإسراء 18): {من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد، ثم جعلنا له جهنم يصلاها مذموماً مدحوراً}. والآيات في الباب كثيرة معلومة

ދުނިޔޭގެ އަރާމަށް އެދޭމީހާ (ދުނިޔާގެ !) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާކަމެއް ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުރީމެވެ . ދެން އެމީހަކަށްޓަކައި ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ހެއްދެވީމެވެ . މަލާމާތްލިބި ، رحمة ން ދުރުކުރެވިފައިވާ حال ، އެ ނަރަކައަށް އެތެރެ ވާނެއެވެ .

491 وعن عائشةَ ، رضي اللّه عنها ، قالت : ما شَبعَ آلُ مُحمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ . متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އާއިލާއަށް އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމާ ހަމައަށްވެސް
ވިދިވިދިގެން ދެދުވަސް ވަންދެން ގޮދަން ރޮށި ބަނޑު ފުރާ ކާން ނުލިބިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ .

وفي رواية : مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُنْذُ قَ دِمَ المَدِينةَ مِنْ طَعَامِ البرِّ ثَلاثَ لَيَالٍ تِبَاعاً حَتَّى قُبِض .

އަދި (بخارى) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . مُحمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އާއިލާ
މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވީއްސުރެން ފެށިގެން ސުވަރުގެ ވެޒައިގެން ފުދުން ދޮންދޮން
ވިދިވިދި ގެން ބޭން ދުވަހު ހަމަރޭ ދުވަހު ގެދޮރު ރޮށި ފުރައްސާރަވެގެން ބަނޑުފުރާވައި
ނުވެއެވެ .

492 وعن عُرْوَةَ عَنْ عائشة رضي اللّه عنها ، أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : وَاللَّه يا ابْنَ أُخْتِي إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إلى الهِلالِ ثمَّ الهِلالِ . ثُمَّ الهِلالِ ثلاثةُ أَهِلَّةٍ في شَهْرَيْن . وَمَا أُوقِدَ في أَبْيَاتِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نارٌ . قُلْتُ : يَا خَالَةُ فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ ؟ قالتْ : الأَسْوَدَان : التَّمْرُ وَالمَاءُ إِلاَّ أَنَّهُ قَدْ كَانَ لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جيرانٌ مِنَ الأَنْصَ ـارِ . وكَانَتْ لَهُمْ مَنَايحُ وكَانُوا يُرْسِلُونَ إلى رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ أَلبانها فَيَسْقِينا . متفقٌ عليه

ދާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި عُرْوَة ، ދާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދާތް الله ގަސަމާ ބޭބެއެވެ. އާ
ހިލާލް ދެއްކޭ ދިރިފޭބުނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބިލާއްލާ ހިލާލާއި ތިން ހިލާލް ދެމަސް
ގެ ދުވަސްތަކުގައި ފެންނަނީ އެހެންވެސް ރަސޫލާގެ ދުވަސްތަކުގައި ދުވަސްވެގެން އަނގިސް

ދެން އެއަށްފަހު އަނެއްކާ ހުނުވުރެ ދުވަސްވީމަ އެންމެން އިސްވެސް (އަބޫބަކުރު ދަރުވެސް
ދުވަހުގެ މެންދަމު) ބޮޑުވުރެ ހުނުވުރެ ދުވަސްވީމަ އަނެއްކާ ދަރުވެސް رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ ގާތުގައި އެއްގަމުކަލޭގެފާނު ކައިކާލުން އަލުވެސް ހުރެސްކުރެއްވިއެވެ.
ބަލާނަ ދުނިޔެވީމެވެ . އެ ބަޔަ ދުއިބާއެވެ. އެހެން މަޖިލީހު ބޭކަލުން ކައިބޮއި ހުރި
ކަން އެއްގައި ބާއްވެ ؟ އަކަލުން ބުނެލެއްވެ. ކަދުރާއި ފެނެވެ . ދެން އިބްރާހީމް نبيّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަހުލުބައިތުގެ ގާތުގައި ބައެއް انصاري ބޭކަލުން ބެއްލެވިއެވެ
. އެބޭކަލުން އަކަލުގެދުންނާ ހިލާ ދުއްވުމުންބައި ހިފާލައި ޖަނަވާރެއް ހުއްޓަ
ކަރުއްވައި އެވެއެވެ . އެހެން ކަލުން އެބޭކަލުން އެހެން ހިލާ ފުދު އަކަލުގެދުންނާ
ފެނުއްވީއެވެ . ދެކަ ބޮޑުނުމުން އަހިލާ ބޮއެ ބޮނޑާ ކަލުގެވެ .

493 وعن أبي سعيدٍ المقْبُريّ عَنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنه . أَنه مَرَّ بِقَوم بَيْنَ أَيْدِيهمْ شَاةٌ مَصْلِيةٌ . فَدَعَوْهُ فَأَبى أَنْ يَأْكُلَ ، وقال : خَرج رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم من الدنيا ولمْ يشْبعْ مِنْ خُبْزِ الشَّعِير . رواه البخاري .

« مَصْلِيَّةٌ » بفتحِ الميم : أَيْ : مَشْوِيةٌ .

أبو سعيدِ المقبُريّ ރަޙްމަ الله ޢަލައިހިން ގެންދާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވައިވެ.
ދަކަލަތަކުން އެއްފަހަރަކު އެ صحابي ބޭބޭގެ ކައިރިން ހުރައި ދުރުއިރު އަމިހުންގެ އަތުގައި
ފުހުން ބަކަރިބައި އޮތެވެ . އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން އެ صحابي އަށް ފަތާއިކެއުމަށުން
ގޮވާލައިވެ. އެހެނދު އެ صحابي އެއިން ފަތާއިކެއުމަށުން އިންކާރު ކުރައްވެ. އަދި
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައްވައި ވަޑައިގަތް އިރުވެސް ގަދަން
ރަނގަޅަށް ބަނޑުފުރާ ފަތާއިކެއުމެއް ނުލިބިވަޑައިގަތެވެ.

494 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه ، قال : لمْ يأْكُل النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم على خِوَانٍ حتَّى مَات ، وَمَا أَكَلَ خُبزاً مرَقَّقاً حتَّى مَاتَ . رواه البخاري.

وفي روايةٍ له : وَلا رأَى شَاةَ سَمِيطاً بِعَيْنِهِ قطُّ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أنسٍ ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: عربي
ނގެ ބަޔަކު މީހުން ކާއިރު އަދިހުންގެ ޤ ބިރިކަރުން ޤިރުތަޚާ ތިކަޅުބަރު ފަރިވެގެން
ސުފުރާ ބިމުގައި އެޅުގެން ނޫކާ އަދި ކާއިރު ސުފުރާ އާސްތިކްނާގައި އަދައިގެން ކަމުން
ދިޔަ ގަރަތް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަވަހާރަ ވެނދުން ދުވަހަކުވެސް
ފެނިއްކަވާއިފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި އަކަހާގެފުން އަވަހާރަ ވާއިޖެހުމާ ދޮށް ދޮށް ރަނގަޅު
ފަޅު ރޮނިކަރައި ފެނިއަށްކަވާއިފައެއްވެއެވެ .

އަދި بخاري ގެ އަރިހުން ރިވާ ހަދީޘްގައި ވެއެވެ . އަދި އަކަހާގެފުޅު ދުވަހަކުވެސް
ފުރިން ރަނގަޅު ބަކަރިއާއަށް ފެނިއަކަވާއިމުން ލޮލުފުޅަށް ނުވެއެވެ .

495 وعن النُّعمانِ بن بشيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : لقد رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وما يَجِدُ مِنْ الدَّقَلِ ما يَمْلأُ به بَطْنَهُ ، رواه مسلم .

الدَّقَلُ : تمْرٌ رَدِيءٌ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި النُّعمانِ بن بشير ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިޔަބޭފުޅުންގެ نبيّ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلّم އަތުގައި ހުރި ކާއެއްޗެއް ދިރުމަށްދަޅުގެން ނުލިބިވޮޑިގެން . އަދި އަދިސްދު އަކަހާގެފުން
ބަނޑުފުރޭން ދުރުވި ކާބަފުޅު ތުނބުރިއަކަށް ފެނިވަޑައިގެންފައިވޭ އަނބު އަދިއަށް ކަދުރުކަޑައި
ހިތާމަވެދޭ ނުވެއެވެ.

496 وعن سهل بن سعدٍ رضي اللَّه عنه ، قال : ما رَأى رُسولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم النّقِيُّ منْ حِينَ ابْتعَثَهُ اللَّه تعالى حتَّى قَبَضَهُ اللَّه تعالى ، فقيل لَهُ هَلْ كَانَ لَكُمْ في عهْد رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم مَنَاخل ؟ قال : ما رأى رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم مُنْخلاَ مِنْ حِينَ ابْتعَثَهُ اللَّه تعَالَى حتَّى قَبَضهُ اللَّه تعالى ، فَقِيلَ لهُ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكُلونَ الشَّعِيرَ غيرَ منْخُولٍ ؟ قال : كُنَّا نَطْحُنَهُ وننْفُخُهُ ، فَيَطيرُ ما طارَ ، وما بَقِي ثَرَّيْناهُ . رواه البخاري .

قوله : « النَّقِيّ » : هو بفتح النون وكسر القاف وتشديد الياءِ . وهُوَ الخُبْزُ الحُوَّارَى ، وَهُوَ : الدَّرْمَكُ ، قوله : « ثَرَّيْنَاهُ » هُو بثاءٍ مُثَلَّثَةٍ ، ثُمَّ رَاءٍ مُشَدَّدَةٍ ، ثُمَّ ياءٍ مُثَنَّاةٍ مِنْ تحت ثُمَّ نون ، أَيْ : بَلَلْنَاهُ وعَجَنَّاهُ .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަޟްރަތު ކާއިގެން ފޮނުއްވުމަށްފަހު ގޮސް އަވަހާރަވިއިރު ހަމައަށް ކިސި ގޮތަކުން ފޮނިކަރުހަދާ ފޮނިހަކުރު ނުވެއެވެ . އަދި صحابي އަކު ދެއްކެވިއެވެ . رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދުވަސްވަރު ފޮނިކަރައި ނުހުސްނަސިހާ އެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަޟްރަތު ކާއިގެން ފޮނުއްވުން ގޮސް ފެނުނު ދުވަހު ވީ އަވަހާރަ ކަލެއްގެފުން ފޮނިކަރައި ނުދައްކަވެ . އަރިހުގައި އަ صحابي އަކު ދެއްކެވިއެވެ. އަހަރެން ވަމުން ލިޔެވިދާޅުން ފޮނިކަރައިކައި ނުގާ ގޮތަކުން ފުން ކަލި ކަރިހެއް ހަދައިވީ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ލިޔުން ލުން ގޮތަކުން ދުގަނޑު އަދި ފުލުވާލި އެވެ . އަދި އަހަރެން ފުލުވީއެވެ . ފުރި އަހަރެން ފުފުލުން އުދުހިގެންދާ ފުދި އަހުރެއް ހަދު އުދުހިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އަދި ބާކީ ހުންނަ އަހުރުގެން ލިބުން ގިނަ ފުނު ދުގެނިއެވެ .

497 وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه قال : خَرَجَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ ، فَإِذا هُوَ بِأَبي بكْرٍ وعُمَرَ رضي اللَّه عنهما ، فقال : « ما أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُما هذِهِ السَّاعَةَ؟» قالا : الجُوعُ يا رَسولَ اللَّه . قالَ : « وَأَنا ، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لأَخْرَجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُما . قُوما » فقَامَا مَعَهُ ، فَأَتَى رَجُلاً مِنَ الأَنْصارِ ، فَإِذَا هُوَ لَيْسَ في بيتِهِ ، فَلَمَّا رَأَتْهُ المرأَةُ قالَتْ : مَرْحَباً وَأَهْلاً . فقال لها رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيْنَ فُلانٌ » قالَتْ : ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا الماءَ ، إِذْ جاءَ الأَنْصَارِيُّ ، فَنَظَرَ إلى رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَصَاحِبَيْهِ ، ثُمَّ قالَ: الحَمْدُ للَّه ، ما أَحَدٌ اليَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيافاً مِنِّي فانطَلَقَ فَجَاءَهُمْ بِعِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وتَمْرٌ ورُطَبٌ ، فقال : كُلُوا ، وَأَخَذَ المُدْيَةَ ، فقال لَهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِيَّاكَ وَالحَلُوبَ » فَذَبَحَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا مِنَ الشَّاةِ وَمِنْ ذلكَ العِذْقِ وشَرِبُوا . فلمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُوا قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لأَبي بكرٍ وعُمَرَ

رضي اللَّه عنهما : « وَالَّذِي نَفْسي بِيَدِهِ ، لَتُسأَلُنَّ عَنْ هذَا النَّعيمِ يَوْمَ القِيامَةِ ، أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمُ الجُوعُ ، ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هذا النَّعِيمُ » رواه مسلم .

قَوْلُها : « يَسْتَعْذِبُ » أَيْ : يَطْلُبُ الماءَ العَذْبَ ، وهُوَ الطَّيِّبُ . و « العِذْقُ » بكسر العين وإسكان الذال المعجمة : وَهُو الكِباسَةُ ، وهِيَ الغُصْنُ . و « المُدْيَةُ » بضم الميم وكسرها : هي السِّكِّينُ . و « الحلُوبُ » ذاتُ اللبَن . وَالسؤالُ عَنْ هذا النعِيم سُؤالُ تَعدِيد النِّعَم لا سُؤالُ توْبيخٍ وتَعْذِيبٍ . واللَّهُ أَعْلَمُ وهذا الأنصاريُّ الَّذِي أَتَوْهُ هُوَ أَبُو الهَيْثَمِ بنُ التَّيِّهان رضي اللَّه عنه ، كَذا جاءَ مُبَيناً في روايةِ الترمذي وغيره .

މާތް الله ރުހުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްރެއަކު ނުވަތަ ދުވާލަކު ގެއިން ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އޭރުން މާތް الله އަށް ޓަކައިލެއްވުމުން ރުހުން ލެއްވި ابو بكر ގެ ފާރޫޤް عُمَر ފާރޫޤް ބައްދަލުވީ ވަޑައިގެންފައެވެ. ދެ (ން) ވަގުތު ކުރި އެއްޗެހި ބޭނުމެއް ނުވާތީ ބައްދަލުވުން ދިމާވިއެވެ. ވަޑައިގެންނެވިފަހު ގެއިން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެއްބަލާލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައިވީ ހިނގާލުމެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިވެ.ވިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އޮއިލާގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހުގެ ނަންފުޅު ހިފުއްވާއި ބުނަމުވެ.ވިމަން ކަލޭގެފާނު ގެއިން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ ބަނޑުހައިވެގެންނެވެ. ހިނގާ ދެންބަލާލާށެވެ. ކަމުދާ ވިދާޅުވީ ބަލާލަން ޝިފާ ވީނދު ޖަހަނިގައިވާ ގަނޑުތަކެއްގައި ބަލާލަން ވިމަން ކަލޭގެފާނު ކާރު ބައްދަލުކުރައްވައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. އެއްނީ ފަހުން މިކަމުގައިނުވާ أَنْصارِي ބޭފުޅަކު ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އިރުން އަލްބަލާގެ ގޭގައި ނުހުއްޓަވައިފައެވެ. އެ صحابي ގެ އަނބިކަނބަލުންނާ ފެންނެވެ . އޭނާ ކަލޭގެ އަލަކަމާއި ބައްލަވާލައްވައިގެން މަރުޙަބާ ދެންނެވިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަލަކަމާ ކަލޭގެ ކޮބާ ތޯ ވަނީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ ؟ އަލަކަމާ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ ފެ ބިމުގައި ކަނޑާފައި ހުރި ފެން ގެނެސްދިނުމަށެވެ . އޭރުން އެ صحابي ނަރީ އާދެވިއްޖެއެވެ. ދެން އެ صحابي رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުގެ ބައިވަރު ދެކެބަލާތީ ބައްލަވައިއެވެ. ދެން الحَمْدُ لِلَّه ގެ ކަލޭގެފާނު حمد ކުރެއްވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދު އަހަރެމެނަށް ވުރެ ބޮޑަށް ޝަރަފުވެރި

މިޙަދީޘުގައިވާ ކަދުރުން ދޮޅި އަސްލުގައި ކަޅު ކަދުރުން ދޮޅި އަދި ދިބުގެނޑު ނުވައިވާ
.އެއްނުވުރެ ތިރުވިގެން ވާސް އެބަކުރުނުޑަސްޔަލާއި ކަ ކަކުރާއި ހިޔާ ކަކުރާއި އަދި
ދޮށްވެފައިވާ ކަކުރު ހިމެނޭ (އިހަކަތު) ކާނޑުއަ ގެންނުވިއިވެ . މިހާ ވިދާޅުވިއެވެ.
މިޔީއަކާއުމީގެ. އަދި ބަކަރިބަކު (ذبح ކުރުމަށްބަކަރި) މަލި އޭއް ނުކުރެވިއެވެ.
އަނގައިރު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابي އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކިރުމަދީވާފައިވާ
އަޅަކު (ކިރުމީހަކަށް) ކަލި ނުކުރައްވާތި . މިހާ އެ صحابي އެބަކަރިނުހަން
ދިއުމުން ބަކަރިބަކު ذبح ކުރައްވައިވެ . ދެން އެބަކަރިއާ މާލާއި އަދި އެ
ކަކުރާ ކާނޑަ ކަކުރާ މިޔީއަކާއުވިއެވެ. އަދި ފެނުފަރާ ހިއްޖިއެވެ . މިހާ ބަނޑުފުރި
ހުރެވަނުން ފަހު ދިއްލުމުމާއި ފެނުފަރާ ހިއްޖެ ނިމުމުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
މާތް الله އަދުބުފުޅުކަށްކުރައްވާ ތިރީސްވުން ހަޔާތިރީ ابو بكر އާ ފާރޫޤް عُمَر އާ މާރަން
حديث ކުރައްވައިވެ. ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނު ނުވާނެ އެއްޗެއް އޭހާވެ ވިޔަވާ ގަދުރު
ހުރިހާ ބަރަކާތް. ހަމަކަށަވަރުން މި نعمة ތަކުގެ قيامة ދުވަހުން ސުވާލުކުރެވުން ނޯޅި
ހަމަހާ ކުރެވޭނެއެވެ . ސުވާލުކުރެވުން ގޮއްސަ ނިޔާވެދި ބަރަކާތް ހަދާބަދޫ. ދެން
އެނބުރި ގެއަށ ނުދެވިދާނެ ސުވާލުކުރެވުން ނިމުނު މި ނިޢުމަތް މިޙަދީޘުގެ .

498 وعن خالدِ بنِ عُمَرَ العَدَويِّ قال : خَطَبَنَا عُتْبَةُ بنُ غَزْوانَ ، وكانَ أَميراً عَلى البَصْرَةِ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنى عليْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَا بعْدُ ، فَإِنَّ الدُّنْيَا آذَنَتْ بصُرْمٍ ، وولَّتْ حذَّاءَ ، ولَمْ يَبْقَ منها إِلاَّ صُبَابَةٌ كَصُبابةِ الإِناءِ يتصابُّها صاحِبُها ، وإِنَكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْها إلى دارٍ لا زَوالَ لهَا ، فانْتَقِلُوا بِخَيْرِ ما بِحَضْرَتِكُم فَإِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنا أَنَّ الحَجَرَ يُلْقَى مِنْ شَفِير جَهَنَّمَ فَيهْوِى فِيهَا سَبْعِينَ عاماً لا يُدْرِكُ لَها قَعْراً ، واللَّهِ لَتُمْلأَنَّ .. أَفَعَجِبْتُمْ ،؟ ولَقَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ ما بَيْنَ مِصْراعَيْنِ مِنْ مَصاريعِ الجَنَّةِ مَسيرةَ أَرْبَعِينَ عاماً ، ولَيَأْتِينَّ عَلَيها يَوْمٌ وهُوَ كَظِيظٌ مِنَ الزِّحامِ ، ولَقَدْ رأَيتُني سابعَ سبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مالَنا طَعامٌ إِلاَّ ورَقُ الشَّجَرِ ، حتى قَرِحَتْ أَشْداقُنا ، فالْتَقَطْتُ بُرْدَةً فشَقَقْتُها بيْني وبَينَ سَعْدِ بنِ مالكٍ فَاتَّزَرْتُ

بنِصْفِها، وَاتَّزَر سَعْدٌ بنِصفِها ، فَمَا أَصْبَحَ اليَوْم مِنَّا أَحَدٌ إلاَّ أَصْبَحَ أَمِيراً عَلَى مِصْرٍ مِنْ الأَمْصَارِ . وإِنِي أَعُوذُ باللَّهِ أَنْ أَكْونَ في نَفْسي عَظِيماً . وعِنْدَ اللَّهِ صَغِيراً . رواهُ مسلم .

وله : « آذَنَتْ » هُوَ بِمدِّ الأَلِفِ ، أَيْ : أَعْلَمَتْ . وقوله : « بِصُرْمٍ » : هو بضم الصاد . أي : بانْقطاعِها وفَنَائِها . وقوله « وولَّتْ حَذَّاءَ » هو بحاءٍ مهملةٍ مفتوحةٍ ، ثُمَّ ذال معجمة مشدَّدة ، ثُمَّ أَلف ممدودَة . أَيْ : سَرِيعَة وَ « الصُّبابَةُ » بضم الصاد المهملة : وهِي البَقِيَّةُ اليَسِيرَةُ . وقولُهُ : « يَتَصابُّها » هو بتشديد الباءِ . أَيْ : يجْمَعُها . و الكَظِيظُ : الكثيرُ المُمْتَلِئُ . وقوله : « قَرِحَتْ » هو بفتحِ القاف وكسر الراءِ ، أَيْ : صارَتْ فِيهَا قُرُوحٌ .

خالد بن عُمَر العَدَوِي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُتْبَةُ بنُ غَزْوان
ޚުތުބާގައި އާއި އަރިހުގައި އަދި . ދެއްކެވިއެވެ ވާހަކަ ކޮށް مخاطب އަޅުގަނޑުމެންނާ
بصرة ގެ އަމީރުކަމުގައެވެ. ދެން (އަމާނަތް ދެއްވުމަށްފަހު) الله އަށް حمد ކޮށް އަދި އެކަލާނގެ
ޘަނާ ދެންނެވިއެވެ . ދެން އަށް ފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށް ފަހު ދަންނަވަމެވެ . ފަހު
ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެވެސް ނިމުން ކައިރިވެއްޖެ ކަމުގެ އިޢުލާން ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެ
ނިމުމަށް ހަލުވި ކަމުގެ ދުވެލި ވަރަށް ވެސް ބޮޑެވެ . އަދި ފުށްޓެއް ތިއްބާ އަޅިގަނޑު
ބާކީވާ ފަދަ ހަނދާން ފުށު ފުޅު ބައިބިސް އެގެ ތަރިހިފި ބާކީވާ ކަމުގެ މިންވަރަކަށް
ނޫނީ އެދުނިޔެއިން ބާކީވުމެއް ނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ނިމުމެއް
ނެތް ގެއްލުމެއް ނެތް ދާރަކަށް ބަދަލުވާ ހިއްސާވެ . އަދި ކަލަން ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔެ
ބަދަލުވާ ހިތްބޮއްސަވައި ބަލާށެވެ. ފުރިހަމަ ގޮތުގެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން
ދަންނަވާ ބާން ދުވަހަކު ވެއްޓެވެ . ޖަހަންނަމުގެ ބަނޑުކަން ބިރުވެރިކަމާ ހަމަ
ދުރަށް ހަމަކަށަ ވަނީދުއްސެ ތިއްބާ ވަށައިގެން ބޮޑުކަމާއި ސަބަބުން ބައިކަށިތަކެވެ . ވަލާ الله
ގަންދެހި ހުރިހާކަމެއް . އެތަން ފުރިގެން ދިޔައީއެވެ. މިއަދާ ކަށި އިވުމަށް ފަހަތުއެރިއުން
ހައިރާން ވަނީ ހައިރަތެވެ ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދުވަހަށް ބާކީފަދަ ތިބޭނެއެވެ .
ސޫރަތްގެ ދަރަޖަގެ ދުލަކި ދަރަޖަތް ސޫރަސް ދާރަކަށް ބިހުގެ ދަރަޖަން ދެއެވެ .
އަދި ހުލުތު ދެވަރައް ހަމަހަމައެވެ . ހަމަކަށަ ހަމަތާ ދުވަން ގަޅަކަމުން ދުވި ބަދަލުކަން

ދާނެއެވެ . އަދި ހަމަހަމަކޮށްދެއްވުން ތިމަންނަ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ ގެ އަރިހުގައި ހޭވަނަ ދީފައިވާނެ ހަތް ދުވަސް. އަހަރުމެން ފެނި ފިލާވެލި ފިޔަވާ ކާން އެއްޗެއް ތިމަންނަމެންގެ އަތްގައި ނުވެއެވެ. އަހުރެމެން ކާއްޗެ ސަހަބަކުން އަނގަޔިގައި ފާރަލެއް ހުރިގެން ދިޔައެވެ. އެއްފަހަރަކު ތިމަންނައަށް ހިރު ފިޔަސަރެއް ލިބުނެވެ. ފަހަ ތިމަންނަ އެފިޔަސަރު ތިމަންނައާއި سَعْدِ بنِ مالك އާއި ދެމެދުގައި ބައި ކުރީމެވެ . ފަހަ ތިމަންނައަށް ވީ ފަދަ ތިމަންނަ މުސާހަރުން ބޭނުން ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް މިހާރު ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މިހާރުވެސް ކޮންމެވެސް ރަށެއްގެ އަމީރު ކަމެވެ . އަދި ހަމަހަމަކަނަވަރުން ތިމަންނަ އަމިއްލަ އަތް މަތީ މިހާރު ކަމުގައި ދިޔަވެއްޖެ ނުބައިކަމުން الله ގެ حضرة ން ސަލާމަތުން ކަން އެދެމެވެ. މިކަސް އަހަންނަން الله ގެ حضرة ގައި އަޅުގަނޑު މިހާ ވާނީ ކުޑަ މިހަކަނެވެ .

499 وعن أبي موسى الأَشْعَريِّ رضي اللَّهُ عنه قال : أَخْرَجَتْ لَنا عائِشَةُ رضي اللَّهُ عنها كِساء وَإِزاراً غَلِيظاً قالَتْ : قُبِضَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في هذين . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابو موسى الأَشْعَري ގެ ރިވާއިން ދީފައިވެނިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާން ފިޔަސަރަކާއި އަދި ބޮޑުފޮތި މުސްކުރު ނެރުއްވައި ތިމަންނަމެންނަށް ދައްކަވައިގެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފުރާނަ ފޭ ހިއްފެވުން ހިނދު އަކަތަށްފޭސް ހިނދުކަލައި އޮތީ މިދެސަރޭ ފުއްޗެވެ .

500 وعنْ سَعد بن أبي وَقَّاصٍ . رضيَ اللَّه عنه قال : إِنِّي لأَوَّلُ العَرب رَمَى بِسَهْمٍ في سَبِيلِ اللَّهِ ، ولَقَدْ كُنا نَغْزُو مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ما لَنا طَعَامٌ إِلاَّ ورَقُ الحُبْلَةِ وَهذا السَّمَرُ . حتى إِنْ كانَ أَحَدُنا لَيَضَعُ كما تَضَعُ الشاةُ مالَهُ خَلْطٌ . متفقٌ عليه .

« الحُبْلَةِ » بضم الحاءِ المهملة وإِسكانِ الباءِ الموحدةِ : وهي والسَّمُرُ ، نَوْعانِ مَعْرُوفانِ مِنْ شَجَرِ البَادِيَةِ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި سعد بن أبي وقّاص ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ މަގުގައި ތިރި އެޅި ފުރަތަމަ ޢަރަބި މީހާއެވެ .
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ޖިހާދު ކުރަމުން ގެންދިޔައިރު حبلة ގަސްތަކާއި ސަމުރު ގަހުގެ ފަތް ފިޔަވައި އެހެން ކާނާއެއް ނުވެއެވެ . އަދި ތިމަންމެން ބަކަރި ކުރާ ގޮތަށް އެއްޗެއް ވަކިވަކިން އަރާގެންނެވެ . އަދި ހިފާ އެއްޗެއް އޮޅުން ކުރުވެއެވެ .

501 وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه . قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «اللَّهُمَّ اجْعَلْ رزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتاً » متفقٌ عليه .

قال أَهْلُ اللُّغَة والْغَرِيبِ : معْنَى « قُوتاً » أَيْ مَا يَسدُّ الرَّمَقَ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި ابو هُرَيْرَة ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ! مُحَمَّد ގެ ޢާއިލާ ބޭފުޅުންނަށް ރިޒްޤު ދިރިހުރުމަށް ފުދޭވަރަށް ހަދައިދެއްވާނދޭވެ !

502 وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : واللَّه الذي لا إلهَ إلاَّ هُوَ ، إنْ كُنْتُ لأعتَمِدُ بِكَبِدِي على الأَرْضِ منَ الجُوعِ ، وإنْ كُنْتُ لأشُدُّ الحجَرَ على بَطْني منَ الجوعِ . ولَقَدْ قَعَدْتُ يوْماً على طَرِيقهِمُ الذي يَخْرُجُونَ مِنْهُ ، فَمَرَّ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَتبَسَّمَ حِينَ رآنِي ، وعَرَفَ ما في وجْهِي ومَا في نَفْسِي ، ثُمَّ قال : « أَبا هِرٍّ ،،» قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّه، قال : «الحَقْ » ومضَى ، فَاتَّبَعْتُهُ ، فدَخَلَ فَاستَأْذَنَ ، فَأُذِنَ لي فدَخَلْتُ ، فوجَدَ لَبَناً في قَدَحٍ فقال: « مِنْ أَيْنَ هذَا اللَّبَنُ ؟ » قالوا : أَهْدَاهُ لَكَ فُلانٌ أَو فُلانَة قال : « أَبا هِرٍّ،،» قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه ، قال : « الحق إِلى أَهْلِ الصُّفَّةِ فادْعُهُمْ لي». قال : وأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضيَافُ الإِسْلام ، لا يَأْوُونَ عَلَى أَهْلٍ ، ولا مَالٍ ، ولا على أَحَدٍ، وكانَ إِذَا أَتَتْهُ صدقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ . ولَمْ يَتَنَاولْ مِنْهَا شَيْئاً ، وإِذَا أَتَتْهُ هديَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فيها

، فسَاءَني ذلكَ فقُلْتُ : وما هذَا اللَّبَنُ في أَهْلِ الصُّفَّةِ ؟ كُنْتَ أَحَقَّ أَن أُصِيب منْ هذا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتقَوَّى بهَا، فَإِذا جاءُوا أَمَرنِي ، فكُنْتُ أَنا أُعْطِيهمْ ، وما عَسَى أَن يبْلُغَني منْ هذا اللَّبَنِ ، ولمْ يَكُنْ منْ طَاعَةِ اللَّه وطَاعَةِ رسوله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بدٌّ. فأَتيتُهُم فدَعوْتُهُمْ ، فأَقْبَلُوا واسْتَأْذَنوا ، فَأَذِنَ لهُمْ وأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ قال : « يا أَبا هِرّ ،، » قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّه ، قال : « خذْ فَأَعْطِهِمْ » قال : فَأَخَذْتُ الْقدَحَ فَجَعَلْت أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فيَشْرَبُ حتَّى يَرْوَى ، ثُمَّ يردُّ عليَّ الْقَدَحَ ، فَأُعطيهِ الآخرَ فَيَشْرَبُ حتَّى يروَى ، ثُمَّ يَرُدُّ عَليَّ الْقَدحَ ، حتَّى انْتَهيتُ إِلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ، فَأَخَذَ الْقدَحَ فَوَضَعَهُ على يَدِهِ ، فَنَظَرَ إِليَّ فَتَبَسَّمَ ، فقال : « أَبا هِرّ » قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه قال : « بَقِيتُ أَنَا وأَنْتَ » قلتُ صدَقْتَ يا رسولَ اللَّه ، قال : « اقْعُدْ فَاشْرَبْ » فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ : فقال : « اشْرَبْ » فشَرِبْت ، فما زال يَقُولُ : « اشْرَبْ » حتَّى قُلْتُ : لا وَالَّذِي بعثَكَ بالحَقِّ ما أَجِدُ لَهُ مسْلَكاً ، قال : « فَأَرِني » فأَعطيْتهُ الْقَدَحَ ، فحمِدَ اللَّه تعالى ، وَسمَّى وَشَرِبَ « الفَضلَةَ» رواه البخاري .

ޤަސަމް الله ޙައްޤުން ޚަބަރުވި ابو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއިރުގައި ފުރަތަމައި
حق ގޮތުގައި އަހަރެމެންގެ ވެސް އަހަރެން އިސްރާފު ނުވާ އިސްރާފު ގޮސްދިޔަ ހިތާމަ ބަނޑުގެ .
ހަމަޔަގީނުން ވިޔަސް ބަނޑުހައިވި ހުރީ ކާއެއް ނުލިބިގެން ބަނޑު ބިމުގައި ޖެއްސަވައިގެން
އޮތީމެވެ . އަދި ހަމަޔަގީނުން ވިޔަސް ބަނޑުހައިވި ހުރީ ކާއެއް ނުލިބިގެން ބަނޑުގައި
ހިލަ ބަނދެގެން އެތިބޭ ދުވަސް . އަދި ވިޔަސް އެއްދުވަހު މިސްކިތުން ނިކުމެގެންދާ
މަގުގައި ހިނިތުން ހިނގާފައި . ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިޔަސް ކައިރިން
ހިނގާފައި ވަޑައިގެންފައި ނިންމެވީ ފުރަތަމައި އަދި ވިޔަސް ވަޑައިގެންނެވި ފަތުރަތް . އަދި
ވިޔަސް މީސް މޫނުގައި ހުރި މޫނުމަތިން އަދި ފުރުސަތުގައި ވިދާޅުވި ބަޔާނުން ވިޔަސްގެ
ހާލު އެނގިވަޑައިގެންނެވި . ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَيْرَة އެވެ . ވިޔަސް
ދެންނެވީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަސް ކައިރިޔަށް ކާލުހެވެ
ނިކުމެވޭތޯ . އަދި އަހަރެމެން ނިކުމެވީ ގޮތުގައި . ދެން ވިޔަސްނަށްވެސް އަހަރެމެންނަށް
ފެނުނީ ކިރުން ނިކުމެ ގޮތުގައި. ދެން އަހަރެމެންނަށް ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން . ދެން ވިޔަސް
އަށްޖެހި އިތުރަށް ފަސްދުވަހު އިތުރު ދުވަހުވެސް . ދެން ވިޔަސް ވަރުގަދަ އިތުރު ދުވަހެވެ .

ފަހެ ގެއަށް އަލުގަނޑު ވަދެ ވަޑައިގަތުމުން ތަށިކޮޅެއްގައި ކިރު ހުރިތަން
ބޮޑުބަޔެއް. ފަހެ އެއީ ކޮންތާކުން ލިބުނު ކިރެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ
ޖަވާބު ދެއްވައިފިއެވެ. މިއީ ފުލާނު ކަލޭގެފާނަށް ހަދިޔާކޮށްދިން އެއްޗެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އޭ ابوهُرَيْرَة އެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
أَهْلُ الصُّفَّة ގެ ބައިމީހުންގެ ގާތަށް ދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން އެބައިމީހުން މިތަނަށް ގޮވައިގެން އައުމަށް
އެއްމެން ދުއްވާލާ ދެއްވާށެވެ. ابوهُرَيْرَة ވިދާޅުވިއެވެ. أَهْلُ الصُّفَّة ގެ ބައިމީހުންނަކީ އިސްލާމު
ދީނުގެ މެހުމާނުންނެވެ. އެބައިމީހުންނަކަށް عائلة އެއްގެ އަދި މުދަލެއްގެ ވެރިއެއް ނުވެއެވެ.
އަދި މީހެއްގެ ބަރޯސާ އިސާނަން ނުވެއެވެ. (އެއްސަލާމުން) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
އަރިހަށް ޞަދަޤާތެއް އައުމުން އެބައިމީހުންނަށް ފޮނުއްވައިދެއްވައެވެ. އަދި އެއީ
އެބައިމީހުންނަށް ބޭނުން ނުކުރައްވާ ކަމަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ހަދިޔާއެއް
އައުމުން އެބައިމީހުންނަށް ފޮނުއްވައިވައެވެ. އަދި އެއިން އަމިއްލަ ފުޅުން ވެސް
ބޭނުން ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާ ހިއްސާ ކުރައްވައެވެ. ފަހެ (އެކަލޭގެފާނު
އެބައިމީހުންނަށް އަރިހުން ދެއްވުމުގެ ކުރީގައި) ތިމަންނަ ހިތަށް ނުބައިކަމެއް ..
ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. أَهْلُ الصُّفَّةގެ ބައިމީހުންނަށް މިކަން ކިޔާ ފުދޭތޯ ވެސް
ހިސާބުކުރެވޭ ހެއްޔެވެ؟ މިހާރު ބޮޑު ކަމެއް ނުވޭތޯ ބަލާ ބަލާ ތިބޭއިރު އެތަކެއް
ބާޒާރުން ވެސް ތިމަންނަމެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އައުމުން އެކަލޭގެފާނު އަރިހު ފަދަ
އެހީނަމުން ދިނުމުން ހަމަޔަގީނުން ތިމަންނަށް ތިމަންނައާއި ވާނީ .އަދި އެއިން ވާރިޔަ ހުއްޓުން
އެއްވެސް އެތިއެއް ތިމަންނައަށް ހަމަހަމަކުން ނުލިބޭނޭތޯއެވެ. އަދި اللهއާއި އޭނާގެ
رسول އާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ކިޔަމަން ވުމަކީ ފުދިވައި އެކަން ކުރުމަށް ވެއްޖެ
ނުބޭވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދައްވައި
ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ގޮވުމަށް ވަނުމުގެ އިޒުނައަށް އެދި
ދަންނަވާލިއެވެ.ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް އިޒުނަ ދެއްވިއެވެ.އަދި އެބައިމީހުން ގޮތްތަކުގައި އިށީދެގަން
ތިއްބެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَيْرَة އެވެ . ތިމަންނަ ޖަވާބުގައި ދެންނެވީމެވެ.
لَبَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހިފައި ހިލާލާށެވެ. ދެން އެއިން
އެބައިމީހުންނަށް ބޯން ދޭށެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ އެބޯލި ހިއްޕީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޯލި
އެކަކަށް ދިނުމުން އެމީހާ ބޯނޭ ފުރިހަމަވަންދެން ހަމަޖެހުނީމެވެ. ފަހެ އެބޯލި ތިމަންނައަށް

ދެއެވެ. ދެން މިމީހާ އަތުން އެތަށި ދޭނީ ދެއެވެ . ފަހެ އަލުން ބޯފެނުވެސް ބަނޑު
ފުރެންދެން ބޯއެވެ. ދެން އެތަށި މިމީހާގެ އަތުން ދޭއެވެ . އަހަރެން ހަމަޔަގީން ގޮސް
نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ހަވާލުކުރީމެވެ. އެއިރުން އެކަލޭގެފާނު ތިއްބި ބަނޑު
ފުރިފައެވެ. ދެން އަސްޙާބުން މީހުން ހަމަ ބޮޑު ހަރުވަމުއެވެ . އަދި އަހަރުގެ
ތިއްބައި ބަހައްޓަވައިގެ. އަދި މިމީހަކަށް ދެއްކެވުން ބެލުއްވައިގެ. ފަހެ ހިނިތުން ވެއްޖަވައިގެ
. އަހަރެން ފަދަ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَيْرَة އެވެ . މިމީހަކީ ޖަވާބުގައި ދަންނަވައިފީމެވެ. لَبَّيْكَ
އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބާކީ މިތިބީ މިއަހަރެން އާއި ތިބާ އާއި
ދެމީހުންނެވެ. މިއަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ވިދާޅުވެއްޖެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. އިށީނދެ ބޯލާށެވެ. ދެން އަހަރެން އިށީނދެ ބޭނުމެވެ. ފަހެ މިހަރެން އިތުރަށްވެސް. އަދި
ބޯށެވެ . (މިހަރެން ހައްޖުވުން) ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. (އަދިވެސް) ބޯށެވެ . ފަހެ
މިހަރެން ބޯއީމެވެ. އަދި މިހަރެން ހައްޖުވާ ކަނޑު ފަހަރުކަ އިތުރަށް ބޭނުން ވިދާޅުވިއެވެ.
އަނދު ފަހަރެއް ގެން މިހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ . ކަލޭގެފާނު حق އާއި ގެން ފޮނުއްވި އިލާހު
ގަންދީ ހުވާ ކަލޭގެފާ ބޯނުވީމެވެ. މިހަރެންގެ ބަނޑުގައި އިތުރަށް ބޯން އެއްވެސް ޖާގައެއް
ނެތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ދިއްކާ ދައްކަވާށެވެ. ފަހެ މިހަރެން ބޮޑިކަ އަލްޙަމްދުލިއްލާހ
އަދާކުރެއެވެ . ފަހެ އަލްޙަމްދުލިއްލާހ الله އަށް ހަމްދު ކިޔައްވަވައިގެ . އަދި بسم الله ވިދާޅުވިއެވެ.
އަދި ބާކީ ހުރި އެކިޔެ ހިއްޖަވައިގަތެވެ .

503 وعن مُحَمَّدِ بنِ سِيرينَ عن أبي هريرةَ ، رضي اللَّه عنه ، قال : لَقَدْ رأَيْتُني وإِنِيّ لأَخرُّ فِيما بَيْنَ مِنْبَرِ رسولِ اللَّه صلى الله عليه وسلم إلى حُجْرَةِ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها مَغْشِيّاً عَلَيَّ ، فَيجيءُ الجائِي ، فيَضعُ رِجْلَهُ عَلى عُنُقِي ، ويَرَى أَنِّي مَجْنونٌ وما بي مِن جُنُونٍ ، وما بي إلاَّ الجُوعُ . رواه البخاري .

مُحَمَّد بنِ سِيرين ގެނެ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންތެރިވުން ابوهُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. މިހަރެންގެ
އަހުރެ ދުވަސްވެސް މިހަރެން ދުވަހުވެގެ . މިހަރެން (ބަނޑުހައި ހޭނެ ކަމުގެ ސަބަބުން)
رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ގެ مِنْبَر ކައިރި عائِشَة ގެ ގޭގެ ކައިރި ދުވަހު ހަނިވެގެން
ވެސް ވެއްޓިފައި އޮވެއެވެ . އަދި އަހަރެން ހިނގާފައި މިހުން މިހަރެންގެ ކަރުމަތީގައި ފައި

އަގާ އެބައެވެ. (އެއީ ދުރާލިން ހަނދުމަކުން ހަ އެކުވެރިންބަލައި އަހަރެން ނުވާނޭ ކަމުގައެވެ.)
އެދުނުން ހިލާރަހި ކިމުންނަ ދަރުބުދުން ހަނދުމާއި އެހީ ކަމަދަވެ. (ހަޤީގަތުގައި)
ކިމުންތަކީ ގައިގައި މުރު ބަލި އެއް ނުވެއެވެ. ކިމުންތަކީ ހަދިގަނޑުގައި ހުރި ހަމަ އެކަށި
ބަނޑުފުޅު ހުސް ކަމެވެ.

504 وعن عائشةَ ، رضيَ اللَّه عنها ، قَالَتْ : تُوُفِّيَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ودِرْعُهُ مرْهُونَةٌ عِند يهودِيٍّ في ثَلاثِينَ صاعاً منْ شَعِيرٍ . متفقٌ عليه .

ދެން الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ عائشة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ބަސްފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم އަވަހާރަވީ ހިނދު ތިރީސް ޞާޢު ފުށަށް ޔަހޫދީ
އަކާއި ގާތުގައި ސިރާ ބަހައްޓައިގެން ހުރިހާލު ދިރުއްވަމުންނެވެ.

505 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : رَهَنَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم دِرْعهُ بِشَعِيرٍ ، ومشيت إِلى النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِخُبْزِ شَعِيرٍ ، وَإِهَالَةٍ سَنِخَةٍ ، ولَقَدْ سمِعْتُهُ يقُولُ : « ما أَصْبحَ لآلِ مُحمَّدٍ صد . اعٌ ولا أَمْسَى وإِنَّهُم لَتِسعَةُ أَبْيَاتٍ » رواه البخاري .

« الإِهَالَةُ » بكسر الهمزة : الشَّحْمُ الذَّائِبُ . وَالسَّنِخَةُ » بِالنون والخاءِ المعجمة ، وَهِيَ: المُتَغَيِّرَةُ .

ދެން الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ أَنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ހަނދުމަކުރެއްވީ ސިރާ ގޮތުން ހަތަރު ސާޢު ތިރީސް ޝަޢީރުއެވެ.
އަދި ތިމަންނަ (އަހަރެންގެ) ހަނދުމާކުރެއްވި ހިފައިގެން ތިރިހަށް ކަލާކުޅެވި އަދި
ތިލޮފުޅު ހަދި ސަކަލަ ގިލަން ރިޔާތަކާ ތުރާލާއިވެވެ. އަދި ހަހަރަކުން ފުޅާއިރުން
ވިދާޅުވީ ހެއްދެވިއެވެ. (ހަނދުމާކުރެއްވި ވިދާޅުވިއެވެ.) مُحمَّد ގެފާނު އާއިލާ އާލް
ތަކަށް ހެނދުނުގެ ފެއިބިއިރުގައި ވެސް އަދި ހަވީރު ވެސް އެއްވެސް ފަޅިއިރު (ބަޓަނުގައި
ކާށުން (ހެއްކާކުރި) ތިރީސް ޖުވާފިވުމުގައެވެ . (ވިދާޅުވީވެ.) އަދި
ހަހަރަކުރުން ހަނދުމާކުރެއްވި ތިރީސް ޕަކަފީ ހިތުލާވެ .

506 وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه ، قال : لَقدْ رَأَيْتُ سبْعين مِنْ أَهْلِ الصفَّةِ ، ما مِنْهُم رَجلٌ عَلَيهِ رِدَاء ، إمَّا إِزارٌ وإِمَّا كِسَاءٌ ، قَدْ ربطُوا في أَعْنَاقِهم منِهَا ما يَبْلُغُ نِصفَ السَّاقيْنِ ، ومِنهَا ما يبلُغُ الكَعْبَينِ ، فيجمعُهُ بِيَدِهِ كَراهِيَةَ أَن تُرَى عَوْرَتُهُ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابوهُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أَهْلُ الصُّفَّةِ ގެ ބާވީހުން ދުށީމެވެ. އެއިން ބޭފުޅެއްގެ އަތުގައި
(ހަރިގަނޑު ނިވާ ވާފަދަ ބޮޑު) ފޮތިގަނޑެއް ނެތެވެ. އެބޭފުޅުންގެ އަތުގައި އިންނީ
ހަމައެކަނި މުނޑެއް ނުވަތަ ހަމައެކަނި ހިރަފަނޑަކީ ރަޖާއެވެ. އެފޮތި ގަނޑު
އެބޭފުޅުން ކަނދުރާއި އަރާ ބަނދުކުރެއްވި އެގޮތުގައެވެ. އެގޮތުން ހުދުމުން އެފޮތިގަނޑު
ބައެއް ބޭފުޅުންގެފައި ދަނބުގެ މެދާ ހަމައަށެވެ. އަދި ބައެއް ބޭފުޅުންގެ
ފައިކޮޅާއި ހަމައަށެވެ . އަދި އެބޭފުޅުން ފިލަބަހި އެބޭފުޅުންގެ އަތުގައި
އެފޮތިގަނޑު ހިފައިގެން ހުންނެވީ. އަދި އަވަދި ކަށްފުފުޅުންތިވި ބޮޑުވަނީވެ.

507 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : كَانَ فِرَاشُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِن أدَمٍ حشْوُهُ لِيف . رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ ގޮދަޑި ހެދި ހުރީ ޖަނަވާރުގެ ހަންގަނޑުންނެވެ
ތެރެއަށް ކަދުރު ގަހުގެ ފޮތްފޮތައް ޖަހައިގެންނެވެ.

508 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا جُلُوساً مَعَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذْ جاءَ رَجُلٌ مِن الأَنْصارِ ، فسلَّم عليَهِ ، ثُمَّ أَدبرَ الأَنْصَارِيُّ ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا أَخَا الأَنْصَارِ ، كَيْفَ أَخِي سعْدُ بنُ عُبادةَ ؟ » فقال : صَالحٌ ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ يعُودُهُ مِنْكُمْ ؟ » فقَام وقُمْنا مَعَهُ ، ونَحْنُ بضْعَةَ عشَرَ ما علَينَا نِعالٌ وَلا خِفَافٌ ، وَلا قَلانِسُ، ولا قُمُصٌ نمشي في تلكَ السِّبَاخِ ، حتَّى جِئْنَاهُ ، فاستَأْخَرَ قَوْمُهُ مِنْ حوله حتَّى دنَا رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وأَصْحابُهُ الَّذِين مَعهُ . رواه مسلم .

މާތް الله އެދިވަޑައިގަންނަވާނަން ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންމެން رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބާ
أنْصارى ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންފައި . ދެން ސަލާމް ކުރުއްވައިފިއެވެ. އޭރުން އަނބުރާ ދާން
ފެށުމުން ގޮތަށް . އޭރުން رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم އެ صحابي އަށް
ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ أنْصارى أخ އާ އެވެ. ތިމަންނަގެ أَخ سعْدُ بنُ عُبادةَ ގެ ހާލު ކިހިނެއް
ހެއްޔެވެ ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ރަނގަޅުވެ. ދެން رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم
ތިމަންމެން ކޮބާ އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ صحابي އަށް ޒިޔާރަތް
ކުރުން ދާނީ ކާކުތޯ ؟ އެއަށްފަހު ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ތިމަންމެން (ވެސް
) އެކުގައި ތެދުވީމެވެ . އޭރުން ތިމަންމެންގެ އަދަދު 10 އަކަށް ވުރެ
ގިނަ ހުރީމެވެ. ތިމަންމެންގެ ފައިވާން ނުހުއްޓެވެ. އަދި ޚުފްފެއްވެސް
(ހުއްޓެވެ ތަން) ނުހުއްޓެވެ . އަދި ފޮތިކުޅަކެއްވެސް ނުހުއްޓެވެ. އަދި ގަމީހެއްވެސް
ނުހުއްޓެވެ . ތިމަންމެން އެ ކަނޑިފަ ބިމުގައި ހިނގާން ގޮސް އެއްކޮށް އެ صحابي
އާއި ހަމައަށް ދިޔައީމެވެ. އޭރުން އެ صحابي ގެ ގާތުގައި ތިބި އެހެން އާއިލާގެ މީހުން
(ތިމަންމެންނަށް ކަންތިރިވުމަށް) ދުރަށް ހިނގައްޖެއެވެ . އަދި رسول اللَّه صلى الله عليه
وسلم އާއި އެކުގައިވީ ސަހާބުން އަރިހުގައި ބޭއްވި އެ صحابي އާއި ކައިރިއަށް
ވަޑައިގަތެވެ .

509 وعن عِمْرانَ بنِ الحُصَين رضي اللَّه عنهما ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنه قال : « خَيْرُكُمْ قَرنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يلونَهم ، ثُمَّ الَّذِينَ يلُونَهُم » قال عِمرَانُ : فَمَا أَدري قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مرَّتَيْن أَو ثَلاثاً « ثُمَّ يكُونُ بعدَهُمْ قَوْمٌ يشهدُونَ ولا يُسْتَشْهَدُونَ ، وَيَخُونُونَ وَلا يُؤْتَمَنُونَ ، وَيَنْذِرُونَ وَلا يُوفُونَ ، وَيَظْهَرُ فِيهِمْ السِّمَنُ » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދިވަޑައިގަންނަވާނަން ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عِمْران بن الحُصَين ، نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ބައެއް ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ޒަމާނުގެ
މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ގާތްގޮތުން އެބައިމީހުން . ދެން އެއާއި ގާތްގޮތުން އެބައިމީހުން

މިހުންނަގެ (عِمْرَان بن الحُصَين ވިދާޅުވިއެވެ . نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން
ވިދާޅުވި ދުވަހަކު ކަލޭމެން ނުވަތަ ދިން ގުޅަރު ކަލޭމެން ދިމެންނަށް ނޫނެވެ .) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދީން އައިސްފިނަ ބޭނުމެ އަސްނާނުއެވެ . އަދިރުން އަމިއްލައިން ހެޔޮ ބަސް
އަދާ ކުރުމުން ގެންދަނީއެވެ . އަދި ހެޔޮބަހުން ބޭނުންވާ ވަގުތު ހެޔޮބަސް ނުދަނީއެވެ .
އަދި ހުރިހާކަމެއް ވެސް ގެންދަނީއެވެ . އަދި އަމާނާތެއް އެއް ނުވާނޭއެވެ . އަދި
ނުދަށު ބާނާނެވެ . ނަމަވެސް އަ ނުދަށު ވިޔައް ނުފުރިދަނީއެވެ . އަދި އަމިއްލަގެ
ހިތަށްޖެހުމަށް މަސް ޖަހަމުން (ފުރަތަމުން) ދަނީއެވެ .

510 وعن أبي أُمامة رضي اللّه عنه قال : قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا ابْنَ آدمَ : إِنَّكَ إِنْ تَبْذُل الفَضلَ خَيْرٌ لَكَ ، وَأَن تُمْسِكهُ شرٌّ لَكَ ، ولا تُلامُ عَلى كفَافٍ، وَابدأ بِمنْ تَعُولُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو أُمامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ތިބާގެ އަތްގައި
އިތުރަށް ހުންނަ މުދާ (ހުރިހާ ނަމޫނާއެއް ހުރި މުދާ އިތުރު ވެގެން ވެއެވެ .)
އަދި އެމުދާ ހުރިހާ ބޭނުމެއް ޓިޔުނުން ގެއްލުން ދޭނެވެ ވެއެވެ . އަދި ތިބާގެ
އަތްގައި ހުރިމުދާ ދަރުބާރު ދެމެ ހަރުދަނާ ސަލާމަތެއްގެ ސަލާމަތެއްގެން ހަރުމުން
ކުލިވެ . އަދި (ހުރިހާކުރެއި) ތިބާގެ އަރިހުން ފަށާށެވެ .

511 وعن عُبَيد اللّه بن مِحْصَنِ الأَنْصارِيِّ الخَطْمِيِّ رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ أَصبح مِنكُمْ آمِناً في سِرْبِهِ ، معافى في جَسدِهِ ، عِندهُ قُوتُ يَومِهِ ، فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحذافِيرِها . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

« سِرْبِهِ » بكسر السين المهملة ، أَي : نَفْسِهِ ، وقِيلَ : قَومِه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُبَيد اللّه بن مِحْصَنِ الأَنْصارِيِّ الخَطْمِي ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހަމަޖެހުން ހިތުގެ ނަފްސުގައި ދުވަހާއި

އަނބިދަރިންނަށް އަމާންކަން ލިބިގެން އަދި ހަށިގަނޑު ދުޅަހެޔޮކަމާއި ހާލުގައި އަދި
އެދުވަހު ބަނޑުފުރާވަރު މުއްދަތު ކާނާ ވަރުގެ ކާއެއްޗެއް ހުރިއެއްޗަކަށް ވެސް އަމިއްލަ
މުޅި ދުނިޔެ ލިބިފައިވާ މީހެކެވެ .

512 وعن عبدِ اللَّه بن عمرو بنِ العاصِ رضي اللَّه عنهما ، أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « قَدْ أَفلَحَ مَن أَسلَمَ ، وكَانَ رِزقُهُ كفَافاً ، وَقَنَّعَهُ اللَّه بِمَا آتَاهُ » رواه مسلم.

މާނަ الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد اللَّه بن عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ يقينން އެމީހާ ދީނަށް ނަސީބު ލިބިގެންވެއެވެ . އޭނާ އިސްލާމްވެއެވެ އަދި ރިޒުޤުވެސް ވަރުގެ ކާފީވާވަރަށް ލިބިގެން އަދި އޭނާއަށް ލިބިފައިވާ މިންވަރަށް ޤަނާ ހިތްހަމަ ޖެހުން اللهމިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ މީހާއެވެ .

513 وعن أبي مُحَمَّد فَضَالَةَ بنِ عُبَيْد الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ سَمِعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « طُوبَى لِمَنْ هُدِيَ إِلى الإِسْلامِ ، وكَانَ عَيْشهُ كفَافاً ، وقَنِعَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި ابو مُحَمَّد فَضَالَةَ بن عُبَيْد الأَنْصَارِي ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިއްޖެ އެވެ . އެކަލޭގެ ފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކަށް އުފާވެރިކަން ހުއްޓެވެ. އޭ އިސްލާމްދީނަށް ހިދާޔަތު ލިބިގެން އަދި ހަޔާތް ދުވަސް ވަރަކަށް ރިޒުޤު ލިބިގެން އަދި އޭ މިންވަރަށް ޤަނާ ހިތްހަމަ ޖެހުން ލިބިފައިވާ މީހާއެވެ .

514 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَبِيتُ اللَّيَالِيَ المُتَتَابِعَةَ طَاوِياً ، وَأَهْلُهُ لا يَجِدُونَ عَشاءَ ، وكَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْز الشَّعِيرِ. رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

ދާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވި عبدِ اللَّه بن عباسٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسولِ اللَّه صلى الله عليه وسلم ބަސްޖަހައި ހުރީ ކަންމަތީ ގިނަ ރޭރޭ ބަނޑުހައި ހާލު
ކަށަވަރުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާއިލާގެ ބޭފުޅުނަށް ގިނަ ރޭ ތަކެއްގައި ފާޅުގައި ކެއުމުގެ
އެއްޗެއް ލިބިވަޑައި ނުގަނެއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ފާޅުގައި ކެއުމުގެ ގިނަ ރޮއްޓި ކާ ބާވަތް
ރޮއްޓެވެ .

515 وعن فضَالَةَ بن عُبَيْدٍ رضي اللَّه عنه ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذَا صَلَّى بِالنَّاسِ يَخِرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ في الصَّلاةِ مِنَ الخَصَاصةِ وَهُمْ أَصْحابُ الصُّفَّةِ حَتَّى يَقُولَ الأَعْرَابُ : هَؤُلاءِ مَجَانِينُ ، فَإِذَا صلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم انْصَرَفَ إِلَيْهِمْ ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ ما لَكُمْ عِنْدَ اللَّه تعالى ، لأَحْبَبْتُمْ أَنْ تَزْدادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً» رواه الترمذي ، وقال حديثٌ صحيحٌ.

« الخَصاصَةُ » : الْفَاقَةُ والجُوعُ الشَّدِيدُ .

ދާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވި فضَالَةَ بنِ عُبَيْدٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم މީސްތަކުންނާއިގެން ނަމާދު
ކުރައްވާއިރު ގިނަބާވަތް ހިނގާ ފަހަރެއް ބައެއް މީހުން ކަށަވަރު ނިވިއްތިއް ބަނޑުހައި ހުރި
ކަމުން ކުޑަނަމާދުގެ ތެރެއިން ގެއް ވައްޓަގެން ދަތުވެ . އަދި އެއީ صفّة ގެ أَصْحابُ
ބޭކަލުންނެވެ . (އެޑްނިއުގެމީހުން) ބަދަވިއާގެ މީހުން ބުނެއެވެ . އެއީ މޮޅު ބަލި ޖެހިގެން
ތިބި މީހުންނެވެ . ފަހެ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ނަމާދު ނިމުމުން
އެބޭފުޅުންނައި ދެކޮޅަށް ކަރުވައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ފަހެ حديث ކަށަވަރުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް
الله ގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބާރަކާތް ހުރި ފަރާގާއިދާ ވާގޮތް އެނގޭނަމަ
ތިޔަބައިމީހުން ފަގީރު ކަމާއި މުހުތާޖު ވާގޮތަށް އިތުރު ވުމަށް ދެރުމުން އެދޭނެއެވެ .

516 وعن أبي كَرِيمَةَ المِقْدامِ بن معْدِ يكَرِب رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « مَا ملأَ آدميٌّ وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطْنِه ، بِحسْبِ ابن آدمَ أُكُلاتٌ يُقِمْنَ صُلْبُهُ ، فإِنْ كَانَ لا مَحالَةَ ، فَثُلُثٌ لطَعَامِهِ ، وثُلُثٌ لِشرابِهِ ، وثُلُثٌ لِنفَسِهِ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . « أُكُلاتٌ » أَيْ : لُقمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو كَرِيمَةَ المِقْدامِ بن معْدِ يكَرِب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވާ އަޑު އަހާފީމެވެ. އާދަމުގެދަރިން حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އިންސާނާ ފުރާ އެއްވެސް ތަކެތީގެ ތެރެއިން ބަނޑަށްވުރެ ނުބައި ތަކެއް ނުވެއެވެ . އާދަމުގެ ދަރިއަކަށް ކައިގަންނާނެ ކުދިކުދި ލޮނދޭ ކޮޅުތަކެއް ކަމުދެއެވެ . ފަހެ (އެތައްގުނަ ކާން ބޭނުންވާނަމަ ބަނޑުގެ) ތިންބައި ބައެއް ކާއެއްޗަށް ބައެއް ބޯއެއްޗަށް ހަދައެވެ .އަދި ތިންބައި ބައި ނޭވާއަށް ހުސްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ .

517 وعن أبي أُمَامَةَ إِيَاسِ بن ثَعْلَبَةَ الأَنْصَارِيِّ الحارثيِّ رضي اللَّه عنه قال : ذَكَرَ أَصْحابُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يوْماً عِنْدَهُ الدُّنْيَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا تَسْمَعُونَ ؟ أَلا تَسمَعُونَ ؟ إِنَّ الْبَذاذَة مِن الإِيمان إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الإِيمَانِ» يعْني: التَّقَحُّلَ . رواه أبو داود .

« الْبَذَاذَةُ » : بِالْبَاءِ المُوَحَّدةِ وَالذَّالَيْنِ المُعْجمَتَيْنِ ، وَهِيَ رَثَاثَةُ الهَيْئَةِ ، وتَرْكُ فَاخِرِ اللِّبَاسِ وأَمَّا « التَّقَحُّلُ » فَبِالْقَافِ والحاءِ ، قال أَهْلُ اللُّغَةِ : المُتَقَحِّلِ : هُوَ الرَّجُلُ الْيَابِسُ الجِلدِ مِنْ خُشُونَةِ الْعَيْشِ ، وَتَرْكِ التَّرَفُّهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو أُمَامَةَ إِيَاسِ بنِ ثَعْلَبَةَ الأَنْصَارِيِّ الحارثي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި أَصْحابُ ބައިވަރުން ދުނިޔޭގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ . ފަހެ އަހަރެމެންގެ حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަޑުއަހާށެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން އަޑުއަހާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން އާދައިގެ ދިރުން އުޅުން ވަނީ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން ނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އާދައިގެ ދިރުން އުޅުން ވަނީ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިން ނެވެ .

518 وعن أبي عبدِ اللَّه جابر بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنهما قال : بَعَثَنَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأَمَّرَ عَلَينَا أَبَا عُبَيْدَةَ رضي اللَّه عنه ، نتَلَقَّي عِيراً لِقُرَيْشٍ ، وَزَوَّدنَا جِرَاباً مِنْ تَمْرٍ لَمْ يجِدْ لَنَا غَيْرَهُ ، فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينا تَمْرَةً تَمْرَةً ، فقِيل : كَيْفَ كُنْتُمْ تصْنَعُونَ بِهَا ؟ قال : نَمَصُّهَا كمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ ، ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيها مِنَ المَاءِ ، فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلى اللَّيْلِ ، وكُنَّا نَضْرِبُ بِعِصِيِّنَا الخَبَطَ ، ثُمَّ نَبُلُّهُ بِالماءِ فَنَأْكُلُهُ. قال : وانْطَلَقْنَا على ساَحِلِ البَحْرِ ، فرُفِعَ لنَا على ساحِلِ البَحْرِ كهَيْئَةِ الكَثِيبِ الضخم ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذا هِي دَابَّةٌ تُدْعى العَنْبَرَ ، فقال أَبُو عُبيْدَةَ : مَيْتَةٌ ، ثُمَّ قال : لا ، بلْ نحْنُ رسُلُ رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وفي سبِيلِ اللَّه ، وقَدِ اضْطُرِرتمْ فَكلُوا ، فَأَقَمْنَا علَيْهِ شَهْراً ، ونَحْنُ ثَلاثُمائَة ، حتَّى سَمِنَّا ، ولقَدْ رأَيتُنَا نَغْتَرِفُ من وقْبِ عَيْنِهِ بِالْقِلالِ الدُّهْنَ ونَقْطَعُ منْهُ الْفِدَرَ كَالثَّوْرِ أَو كقَدْرِ الثَّوْرِ .

ولَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبيْدَةَ ثَلاثَةَ عَشَرَ رَجُلاً فأَقْعَدَهُم في وقْبِ عَيْنِهِ وأَخَذَ ضِلَعاً منْ أَضْلاعِهِ فأَقَامَهَا ثُمَّ رحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا فمرّ منْ تَحْتِهَا وتَزَوَّدْنَا مِنْ لحْمِهِ وَشَائِق، فَلَمَّا قدِمنَا المدِينَةَ أَتَيْنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَذَكَرْنَا ذلكَ له ، فقال : « هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللَّه لَكُمْ ، فَهَلْ معكمْ مِنْ لحمِهِ شَيءٍ فَتطْعِمُونَا ؟ » فَأَرْسلْنَا إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْهُ فَأَكَلَهُ . رواه مسلم .

« الجِرَابُ » : وِعاء مِنْ جِلْدٍ مَعْرُوف ، وَهُو بكَسرِ الجيم وفتحِها ، والكسرُ أَفْصحُ .
قوله : « نَمَصُّهَا » بفتح الميم « والخَبْطَ » ورَقُ شَجَرٍ مَعْرُوف تَأْكُلُهُ الإِبلُ . « وَالكَثِيبُ » التَّلُّ مِنَ الرَّمْلِ ، « والوَقْبُ » : بفتحِ الواوِ وإِسكان القافِ وبعدهَا باء موحدةٌ ، وَهُو نقرة العيْن « وَالقِلالُ » الجِرَارُ . « والفِدَرُ » بكسرِ الفاءِ وفتح الدال : القِطعُ . « رَحَلَ البَعِيرَ » بتخفيفِ الحاءِ أَيْ جعلَ عليه الرحْلَ. و « الْوَشَائق » بالشينِ المعجمةِ والقافِ : اللَّحْمُ الَّذي اقْتُطِعَ ليقَدَّدَ مِنْه ، واللَّه أعلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ابو عبدِ الله جابر بن عبد الله ގެ ވާހަކައިން
ތިމަންމެން ފޮނުއްވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ތިމަންމެން قُرَيْش ގެ
ކާފިލާއަކާ ދިމާކުރުމަށް ޒާދުގެ ގޮތުގައި . އަދި ތިމަންމެންގެ އަމީރަކަށް ابو عُبَيْدَةَ

ހިސާބުގައިވެއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ކާބޯތަކެތި ދަތިވެއްޖެއެވެ. އަޅުވާލައި އެހެން
ކާ އެއްޗެއް ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ނުވެއެވެ. އަހަރެން ބުނީ ابو عُبَيْدَةَ ތިމަން މަސްދުވަސް
ދިއުމުން ގެންދިޔަ ފަރާތް އެއްކޮށް ދަތުރު އަމާނެވެ. ސުވާލުކުރުމުން. ތިމަންނަމެން
އެއްވެސް ކާބޯތަކެތި އަތުގައި ނުވޭ ކީކޭ ބާނބެ ހާލަތު ؟ ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން އަލަށް އެއް ކަމަކާ އެއްކޮށް ފަތްކަން ގެންދިޔައީމެވެ.
ދެން އެގޮތަށް ފަސްކުރި ގޮތުން ގެންގުޅުނީމެވެ. އަހަރެން މުޅި ދުވަސްތަކެއް ބަނޑުހައިވި ހާލަތުން
ހުރީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ އަސްކަރީން ވަރަށް ބަނޑުހައިވެގެން ބޭނުންވީމެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު
ތަކެތި ފުރާނަވީމެވެ. އަދި އެ ބައެއްގެ ކާތަކެތި ގެންދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންގެ لشكر
ކަނޑުގެ އައްސޭރި ފުރުނު ތަޅައި ދިޔަ ބަނޑުހައިވީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ދުވަސް ބާކީ
ހުރެގެން ފަދަ އެއްޗެއް ފެނުނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން އެއްޗެއް ކަނޑުން ގެނެސް ބޮޑުފަތި އެދި
ކަނޑު ދުވާލެވެ. އެކަމަކަށް ނަމަކީ عَنْبَر ކިޔެވެ. ފަހެ ابو عُبَيْدَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ މަރުވެފައިވާ
އެއްޗެކެވެ. (މަރު ވެފައިވާ ހަކަތަ ވެސް ހުއްޓާ އެއްޗެކެވެ.) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ.
ތިމަންމެންނީ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ގެ ފޮނުއްވި މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންމެން
މިވީ الله ގެ މަގުގައި ނިކުމެފައެވެ. އަދި ހަމަހަމަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ބަނޑުހައިވީ މަގުބަލަ
ހުރެއްޖެއެވެ. މިހާ އެއީން ކާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން މެއްސަރެއް ވަންދެން އެއީން ކާލުން
ގެންދިޔައީމެވެ. އެހެނީ ތިމަންމެންގެ އަދަދަކީ ތިންސަތޭކަ މީހުންނެވެ. އަހަރުގެ ފަހުން ގިނަ
ތިމަންމެންގެ ހަށިގަނޑަކީ ހަށިބާރު ހަމަޖެހުނެވެ. އަދި ހަތަރަކުވެސް ތިމަންނަށް ހަދާން ހިތް
ހަމަވިއެވެ. ތިމަންމެން އެގެ ތަޅުން ކަނޑުގެ ބޮޑު ބިސް ގަނޑެއް ފެނިމުން ގިނަފުރިގެންދިޔައީމެވެ.
އަދި ތިމަންމެން އެއިން ކާނާގަނޑަކަން މަސްވެރިކަމަށް ގެ ބޮޑުކޮށް ގަނޑު އެއްގެ ބޮޑުކަން
ހުރިއެވެ. އަދި ابو عُبَيْدَةَ ތިމަންމެންގެ ތެރެ މީހުން އެގެ ތެރެއިން ބޭއިން ކުރެއްވިއެވެ. އަދި
އެގެ ކަނޑުއް ނަގާ ކަރުކަށް ފޮތި ބަޔަށްވަރުން ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެބި އެއްބަ ބޮޑު
ޖަމަލު ކަރުއަށް ފުރުވުމުން އެގެ ތެރެއިން ވަދެގެން ހުރި ކަށިއެކުވީއެވެ. އަދި ތިމަން މަސް އެގެ
މަސްތައް ދަތުރަ މަތިގައި ބާނދުކުރުމަށް ހިފިއެއްގެން ގެންދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން މަދީނާ
އަށް އައުމުން رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ގެ ހަޒުރަތަށް ދަންނަވައިމެވެ. ދެން
އެކަލޭގެފާނު އާ ހަބަރު ކިޔާ ދިނީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެއީ الله سبحانه

وتعالى ތިރަބައިވިހުންނަށް ދެއްވި (ކަސްދުން) ނުރުއްސަވި ރިޒުޤުތަކެވެ. ތިރަބައިވިހުންގެ އަށްވަނައީ ތިމަންމަންނަށް ކާންދިން އެއްޗެވެ ކޮބާތޯ ބަލާލާށެވެ؟ (ބުނީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން ތިމަންމަން رسول اللّه صلى الله عليه وسلم އަރިހަށް އައިސް މަސް ދެއްވީމެވެ. ދެން އެއިން އަހަރެމެން މަސް ލިބިއެއްޔާ ކެއީމެވެ.

519 وعن أَسْمَاءَ بنْتِ يَزِيدَ رضي اللَّه عنها قالت : كانَ كُمُّ قمِيصِ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم إِلى الرُّصْغِ رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث حسن .

« الرُّصْغُ » بالصادِ والرُّسْغُ بالسينِ أَيضاً : هوَ المُفْصِلُ بينْ الكَفِّ والسَّاعِدِ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أَسْمَاءَ بنْتِ يَزِيدَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ ޖުއްބާ ކަމީހުގެ އަތް ހުރީ އަތް ދަނޑިގެ ކުޑައި ހުރަހަށެވެ .

520 وعن جابر رضي اللَّه عنه قال : إِنَّا كُنَّا يَوْمِ الخَنْدَقِ نَحْفِرُ ، فَعَرضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيدَةٌ فجاءُوا إِلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم فقالوا : هَذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضتْ في الخَنْدَقِ . فقال: « أَنَا نَازِلٌ » ثُمَّ قَامَ وبطْنُهُ معْصوبٌ بِحجَرٍ ، ولَبِثْنَا ثَلاثَةَ أَيَّامٍ لا نَذُوقُ ذَوَاقاً ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم المِعْول ، فَضربَ فعاد كَثِيباً أَهْيَلَ ، أَوْ أَهْيَمَ .

فقلتَ : يا رسولَ اللَّه ائْذَن لي إِلى البيتِ ، فقلتُ لامْرَأَتي : رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم شَيْئاً مافي ذلكَ صبْرٌ فعِنْدَكِ شَيءٌ ؟ فقالت : عِندِي شَعِيرٌ وَعَنَاقٌ ، فَذَبحْتُ العَنَاقَ ، وطَحَنْتُ الشَّعِيرَ حَتَّى جَعَلْنَا اللحمَ في البُرْمَةِ ، ثُمَّ جِئتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم وَالعجِينُ قَدْ انْكَسَرَ والبُرْمَةُ بيْنَ الأَثَافِيِّ قَد كَادَتَ تَنْضَجُ .

فقلتُ : طُعَيِّمٌ لي فَقُمْ أَنْت يا رسولَ اللَّه وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلانِ ، قال : « كَمْ هُوَ ؟» فَذَكَرتُ له فقال : « كثِيرٌ طيب ، قُل لَهَا لا تَنْزِعِ البُرْمَةَ ، ولا الخُبْزَ مِنَ التَّنُّورِ حَتَّى آتيَ » فقال : « قُومُوا » فقام المُهَاجِرُون وَالأَنْصَارُ ، فَدَخَلْتُ عليها فقلت : وَيْحَكِ جَاءَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم وَالمُهَاجِرُونَ ، وَالأَنْصارُ وَمن معَهم ، قالت : هل سأَلَكَ ؟ قلتُ : نعم ، قال : « ادْخُلوا وَلا تَضَاغَطُوا » فَجَعَلَ يَكسِرُ الخُبْزَ ، ويَجْعَلُ عليهِ اللحمَ ، ويُخَمِّرُ البُرْمَةَ والتَّنُّورَ إِذا

أَخَذَ مِنْهُ ، وَيُقَرِّبُ إِلى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ وَيَغْرِفُ حَتَّى شَبِعُوا ، وَبَقِيَ مِنه ، فقال: « كُلِي هذَا وَأَهدي ، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ مَجَاعَةٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ جابر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން ވަނީ ޚަންދަޤް ކޮންނަމުން ދިޔައީ. ފަހެ ވަރަށް ހަރުކަށި ބިމެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ ސަޙާބީން نبيُّ صلّى الله عليهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. خندق ގެ ތެރޭގައި ހުރި ހަރުކަށި ބިމެއް ފެނިއްޖެއެވެ. ފަހެ حديث ގައި އޮތް ގޮތުން ބައެއް ކަންތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. ... نبي صلّى الله عليهِ وسلّم ... (...) ... الله ގެ ... نبي صلّى الله عليهِ وسلّم ގެ ... صلّى الله عليهِ وسلّم ... حديث ...

އަދި ވަންހަނާކޮށް ހަދައިގެން ނުދެއްކެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ. ޖާބިރުބިން

އަބްދުﷲ ޖަހުރުވެރިވެއެވެ. އެހެރީ މުހާޖިރުންނާއި أنصارى ންގެ ބޭކަލުން ޖަހުރު ވެގެންނެވިއެވެ.

ދާރު ޖަމްނާން ޖަމްނާގެ އެންހުނަންގެ ގޮތުން ދޮށް ބޮޑުވެ. ކަމަނާއަށް ހަނދާނާ ގޮތް

މަޑުވެރި ކިޔައިދެއްވިއެވެ. ހަމަކަނަވަހަރުން نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާޖިހުންނާއި أنصارى

ންނާއި އަދިވެސް އަހަރެމެއި ޖައްބެވި ބޭކަލުން ގެއަކަށް ވަޑައިގަންނަވާފައިވެއެވެ. އަނބިމީހާ

އައްސަވިއެވެ. ޖިބާ ކިޔުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ާ އައްޔާރި ހުރި މީހުންގަ

އައްސަވި ހައްދާވެ ؟ ޖަމްނާން ބޮޑުމުވެ . އާނއެކެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

އަބޭކަލުންނާއި އެއްގޮތެވެ. ޖިބާބިރުމުން ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހަމަބިލި

ނުވާނެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ޚާދިމަށް ކަޅު ކިޔައިވެސް ފުއްޓިއެއްވެ. އަދި އެގެ މުއްޔާނު

މަސް އެޅުއްވުމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ކާއްޔާރި ނުންގެވެމުންފުޅު މަސްވެލިގެއްލުއި ވަންނަނު

ގައި މަތި އަޑާ ފުއި ބަރަޖެވިއެވެ. އަދި أصْحاب ބޭކަލުންނަން ކާއްޔާރި ދުއްވަން

ފުއްޖެވިއެވެ. ދުން އަނބިކަވާސް ބިލި އާއި ވަންނަރުގެ މަތި ނަންނަގާ ފުއި ކާ އައްޔާރި

ދުއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެގަބަތަ ހަރި ކުޅަ ކިޔައިވަމުން އަދި އެގެ މައްޔާނު މަސް އެޅުއްވަމުން

ގެންދެވިއެވެ . އެންމެ ފަހުން އެ އެންމެހާ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ފުއްޓިކިޔައިވެގެންވެ . އެއިރު

އަދިވެސް ބޮޑުގައި ކާ އައްޔާރި ބާކީވެފައި ހުއްޖެވެ . އެއަށްފަހު ޖަމްނާގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް

حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ . ކަލޭމީ ކާށި ފުއްޓިކިޔައިވެރުވެ . އަދި ހަދިޔާ ކިޔުއްވުން ގެންދެވުރެވެ .

އާނސް ހަމަކަނަވަހަރުން މީސްތަކުން ބިރުއްދެ ކާހާއި ކިޔިމަތީ ވެފައެވެ .

وفي روايةٍ : قال جابرٌ : لمَّا حُفِرَ الخَنْدَقُ رَأَيتُ بالنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خمَصاً ، فَانْكَفَأْتُ إِلى امْرَأَتي فقلت : هل عِنْدَكِ شَيْء ، فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خمَصاً شَدِيداً.

فَأَخْرَجَتْ إِليَّ جِراباً فيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ ، وَلَنَا بُهَيْمَةٌ ، داجِنٌ فَذَبحْتُهَا ، وطَحنتِ الشَّعِير فَفَرَغَتْ إلى فَرَاغِي ، وَقَطَّعْتُهَا في بُرمَتِهَا ، ثُمَّ وَلَّيْتُ إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَتْ : لا تفضحْني برسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ومن معَهُ ، فجِئْتُه فَسَارَرْتُهُ فقلتُ يا رسول اللَّه ، ذَبحْنا بُهيمَةً لَنَا، وَطَحَنْتُ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ ، فَتَعالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ ، فَصَاحَ

رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « يَا أَهْلَ الخَنْدَق : إِنَّ جابراً قدْ صنَع سُؤْراً فَحَيَّهَلاً بكُمْ » فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلا تَخْبِزُنَّ عجينَكُمْ حَتَّى أَجيءَ » . فَجِئْتُ ، وَجَاءَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقْدُمُ النَّاسَ ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتي فقالتْ : بِكَ وَبِكَ ، فقلتُ : قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ . فَأَخْرَجَتْ عجيناً فَبسَقَ فِيهِ وبارَكَ ، ثُمَّ عَمَدَ إِلى بُرْمَتِنا فَبَصَقَ وَبَارَكَ، ثُمَّ قال : « ادْعُ خَابِزَةً فلْتَخْبِزْ مَعَكِ ، وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُم وَلا تُنْزِلُوها » وَهُمْ أَلْفٌ، فَأُقْسِمُ بِاللَّه لأَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوهُ وَانْحرَفُوا ، وإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كمَا هِيَ ، وَأَنَّ عَجِينَنَا لَيخْبَزُ كمَا هُوَ .

قَوْلُه : « عَرَضَتْ كُدْيَةٌ » : بضم الكاف وإِسكان الدال وبالياءِ المثناة تحت ، وَهِيَ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ مِنَ الأَرْضِ لا يَعْمَلُ فيها الْفَأْسُ . « وَالْكَثِيبُ » أَصلُهُ تَلُّ الرَّمْلِ ، والمُرَادُ هُنَا: صَارتْ تُراباً ناعِماً ، وَهُوَ مَعْنَى « أَهْيَلَ » . و «الأَثَافي » : الأَحْجَارُ الَّتي يَكُونُ عَلَيْهَا القِدرُ. و « تضَاغطُوا » : تَزَاحمُوا . و « المَجاعَةُ » : الجُوعُ ، وهو بفتح الميم . و«الخَمصُ » بفتحِ الخاءِ المعجمة والميم : الجُوعُ . و « انْكَفَأْتُ » : انْقَلَبْتُ وَرَجَعْتُ . و«الْبُهَيمَةُ » بضم الباءِ: تَصغير بَهْمَة ، وَهِيَ الْعنَاقُ بفتح العين و «الدَّاجِنُ » : هي الَّتي أَلِفَتِ الْبيْتَ . و«السُّؤْر » : الطَّعَام الَّذِي يُدْعَى النَّاسُ إِلَيْه وَهُوَ بُالْفارسيَّةِ ، و«حيَّهلا» أي:تعَالوا . وقَوْلُها « بِكَ وبكَ » أَي : خَاصمَتْهُ وَسَبَّتْهُ ، لأَنَّهَا اعْتَقَدَتَ أَنَّ الَّذي عندهَا لا يَكفيهم ، فَاسْتَحْيَتْ وخفي عليْهَا مَا أَكْرَمَ اللَّه سُبحانَهُ وتعالى بِهِ نَبِيَّهُ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ هذِهِ المُعْجِزَةِ الظَّاهِرةِ والآيَةِ الْبَاهِرَةِ . « بَسقَ » أَي : بصَقَ، وَيُقَالُ أَيضاً : بَزَقَ ثَلَاثُ لُغَاتٍ . و « عَمَدَ » بفتح الميم : قصَد. و « اقْدَحي » أَي : اغرِفي ، والمِقْدَحَةُ : المِغْرَفَةُ . و «تَغِطُّ » أَي لِغَلَيَانِهَا صَوْتٌ . واللَّه أعلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ ・ جابرٌ ގެ ގޮތުން ވިދާޅުވިއެވެ ・ خَنْدَقُ ކޮށުނު ހިސާބު
رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަނޑުހައި ހުރުން ގައި ދެކިގެން [illegible]
[illegible] ・ [illegible]
[illegible] ・ [illegible]؟
ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ ވަރަށް [illegible].

އެހިނދު އަލާމާތް ތިމަންނަގެ އަތުން ކަހަލަ ނަރުދާއި ދުއްވިއެވެ . އެގޮތް ނަބިއްޔާގެ
މިސްކިތަށް ގޮވާލައިގެން ހަދައިފިވީ. އަދި ތިމަންނަމެންގެ އަތްގައި ގޮތެއް ބާކީވެއް އަތެވެ. ފަހު
ތިމަންނަ އަބާރު ކަމިތިދުވެ . އަދި ތިމަންނަގެ އަނބުރާން އޭ ގޮތަށް ކާނު މުސްކުޅިވެއެވެ
. އަދި ތިމަންނަ (އެއީ ޖާބިރު ނަމުގެ) ތިމަންނަގެ އަނބުރަނަށް ބުނެ
(ގޮތަށް މުގުރާ) ނިމުނުއެވެ. އަދި ތިމަންނަ މަސްތައް ކާނާ ތައްޔާރުކޮށް އެހީވެވެ. އެއްސާފަ
ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ . ތިމަންނަ ދަނީ
ފުރުމުން ތިމަންނަގެ އަނބިމީހާ ތިމަންނަ އަށް ބުނެވިއެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصْحاب ން ކަލަނދޭރިބެ ގައި ތިމަންނަ ލަދުގަންނަންނާ ޖެހުމުން
ގޮތުކަށް ކަންތައް ނިކަމެތިވެ. ފަހު ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ސިއްރު
ސިއްރުން ދެންނެވީމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މުޅިއް ކާޅު ކާޅު ބަކަރިބައި
ކަތިލުމައިފިމެވެ. އަދި ނާށިގައި ވަރުގެ ގޮދަން ފުށް މުގުރާލައިފީމެވެ . ފަހާ ކަލޭގެފާނު
މުދު ބަކަރުން ކަތިއް ގޮވާން ފަޅައިގެންނަވާށެވެ . އެހިނދު نبي ﷺ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم ހަޑު އަޑުގޮތުން ގޮވާލައްވައިފިމެވެ : ޔާ خَنْدَقُ ގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން جابر (
ރަޟީ) ތިބާއަކީ ކަންނަށްބޭކަލި ފުރިއްޔާލައި އިސްތިޢާބާ ކާދައިވެފައިވެ . ވީމާ އަވަހަށް
ދާން ހިނގާވާށެވެ. އެއަށްފަހު نَبي ﷺ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
އަންނަންދެން މަސްތެޔޮ އުދުންމަތީން ނުބާލާށެވެ . އަދި ރޮށި ފުށް ނުފުއްޗާށެވެ . ފަހު
ތިމަންނަ ގެއަށް އައީމެވެ . އަދި نَبي ﷺ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ވެސް މީސްތަކުން ކުރީގައި
ހުންނަވައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަގެ އަނބިމީހާ އަށް ތިމަންނަ ދަލުޔާން
ބުރި އިސްލާހުކުރެވި. ފަހު ތިމަންނަ ދަންނަވާފީމެވެ . ތިމަންނަ ކަންތައް ކަމި ކާބަނ
ބުނި ގޮތަށެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަނބުރަނު ނޫނަކުރި ފުށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް
ގެންދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ބަރަކާތް ލެއްވުން އަދި ދުއާ ކުރެއްވިއެވެ .
ދެން އުދުންމަތި މަސްތެޔޮ ކަރަހާއަށް ވަޑައިގެން އެއަށް ބަރަކާތް ލެއްވުން އަދި ދުޢާ
ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކާއްސަނާއިރާ ބުރި ފުށް އިވިރު އަތުރުކާ
ގެންނަވާށެވެ. އަދި ތެޔޮން މަހާއި ބިހަ ނަގާމުން ގެންދާށެވެ. އަދި ތެލި އުދުންމަތީން
ނުބާލާށެވެ. އެވަގުތު އެތަން ތިބި صحابى ންގެ އަދަދަކީ އާއިހާސެވެ. ޤަސަމް الله ގަސްދިކޮ
ހުރިހާ މީހުން ބޯހުއެވެ. އެބައިމީހުން ފުރިހަމަވަޑައިގެން ގެންދިޔައެވެ. އެއްވަރަކަށް

ބަނޑުފުރިގެންގޮސް ނުކެވިގެން ފުރަތަން ދިރިވެއްޖެއެވެ . އަހަރުދުވަސް ތެރޭ ހުރި އުދުނުލަމީ މަސްތަކެއް ކާކާއެޖު އިވިއިވިއެވެ . އަދި ރޮއި ފުރާ ދިޔުން ގެނދިޔައީ ރޮއި ފުރަތުންނެވެ .

521 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : قال أَبو طَلْحَةَ لأُمِّ سُلَيْم : قَد سَمعتُ صَوتَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ضَعيفاً أَعرفُ فِيهِ الجُوعَ ، فَهَل عِندَكِ مِن شيءٍ ؟ فقالت : نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصاً مِن شعير ، ثُمَّ أَخَذَت خِمَاراً لَهَا فَلَفَّتِ الخُبزَ بِبعَضِه ، ثُمَّ دسَّتْهُ تحْتَ ثَوبي وَرَدَّتْني بِبعَضِه ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَهَبتُ بِهِ ، فَوَجَدتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جالِساً في المَسْجِدِ ، ومَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمتُ عَلَيهِمْ ، فقالَ لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » فقلت : نَعم ، فقال: « أَلِطَعَام » فقلت : نَعَم ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «قُومُوا » فَانْطَلَقُوا وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيديهِم حَتَّى جِئتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخبرَتُهُ ، فقال أَبُو طَلْحَةَ : يا أُمِّ سُلَيمٍ : قَد جَاءَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالنَّاسِ ولَيْسَ عِنْدَنَا ما نُطْعِمُهُمْ ؟ فقالَتْ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ .

فَانطَلَقَ أَبُو طَلْحةَ حتَّى لَقِيَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَقْبَلَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَعَه حتَّى دَخَلا ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هَلُمِّي ما عِندَكِ يا أُمِّ سُلَيْمٍ » فَأَتَتْ بِذلكَ الخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رسولُ اللَّه فَفُتَّ ، وعَصَرَت عَلَيه أُمُّ سُلَيمٍ عُكَّةً فَآدَمَتْهُ ، ثُمَّ قال فِيهِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ما شَاءَ اللَّه أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ قَالَ : « ائذَن لِعَشَرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُم ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثم قال : « ائذَن لِعَشَرَةٍ » فَأَذنَ لهم ، فَأَكَلُوا حتى شَبِعُوا ، ثم خَرَجوا ، ثُمَّ قال : « ائذَنْ لِعَشَرَةٍ» فَأَذِنَ لهُم حتى أَكل القَوْمُ كُلُّهُم وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلاً أَوْ ثَمَانُونَ . متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނަށް ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.أبو طَلْحَةَ (އަންހެނާ ޢަނބިކަނބަލުން) أُمِّ سُلَيْمٍ ގެ ގާތުގައި ބުނެފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަޑުގެ އިވުން ހުނުތު ބަލިކަށިކަން ފެނިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބަކީ ބަނޑުހައިހުމުކަން އެނގެނީއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެ އަތުގައި ކާއެއްޗެއް ވޭ ހެއްޔެވެ ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ދެން އެއަންހެން

ކޮޅަށް ބޮޑީގެ އެތިއްތި ކަރުތިކަށް ނަންނަގޮވައި އަކަމަނަގެ ދަފްއިޖޭ އައްޔަ ކަރުގައި
ބަނދުފުޅި މިމަސްއަލަ ހަދުމުގެ މިކޮޅުގައި އެ އެއްކޮޅި ފޮނުވުމުނުފުރި ދަފްއިޖޭގެ ބޭރު އެމި
ބައި މިމަސްއަލަ ގައިގައި އަޑުއިވިފައި ދެން އެއަށްފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ގެ އަރިހަށް މިމަސްއަލަ ފުރުއްވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ މިމަސްއަލަ ކާއިބާރު ހިފުއިގެން رسول
اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ. އަހުރުމު އަކަމުގެފުޅު އިންސާނީ
މުސްލިމުގައި އިރުދުވަޅުގެންނަވެ . އަދި އަކަމުގެފުޅުގެ އަރިހުގައި މުސްލިމުންނަ
ބިއްބަވައެވެ. ފަހެ މިމަސްއަލަ އަކަމުގެފުޅުގެ ކައިރިގައި ހައްދަވަޅުގައިވީމުއެވެ . ފަހެ رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިމަސްއަލަ ކައިރިން އައްސަވައިފިއެވެ . މިޙަދީޘް أبو طلحة ފުރުޅަވައިގެން
ހައްދުވެ ؟ ފަހެ މިމަސްއަލަ ދެނެހުންނެވީމުއެވެ . އަދުހަވެ. ދެން އައްސަވައިފިއެވެ . ކާއްކޮޅަކާއި
ގެން ހައްދުވެ ؟ މިމަސްއަލަ ދެނެހުންނެވީމުއެވެ. އަދުހަވެ. އަހުރުމު رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم أَصْحاب ބާއްކާވުމުން ދެނެހުންނެވިއެވެ. މިޙަބާއްކާވުން ވެދުމުވެއްދެއިގެންނެވީމުއެވެ . ދެން
އަބާއްކާވުން ވެދުމުވެއްދެއިގެން ހިންގުމުން ފުރުޖެވިއެވެ. އަދި މިމަސްއަލަ ނުވެ އަބާއްކާވުންނެއި
އަކު ހިނގުމުން ގޮސް أبو طَلْحَةَ ގެ ގޮތުން އާދުލުންވެ . އަހުރުމު ކަންހިނގާ ދިޔަ
ގެތުގެ ހަބަރު ދިނީމުއެވެ . އަހުރުމު أبو طَلْحَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އާ أُمِّ سُلَيْمٍ އެވެ . ނިކަން
ހުރި ބައްޕާވާނުވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މުސްލިމުން ގެވައިގެން މުހިރި
ވެއްދެއިގެންނެވިއެވެ. އަދި މިމަސްއަލަ އެބޭގައި އަހުރަހުރި ބާއްކާވުމުން ދުވަޅުކަން
ކާއްކޮޅަކު ނުބެވެ. ފަހެ އަކަމުގެ ދެނެހުންނެވީމުއެވެ . ތިކަމުގެ حقيقة އެނގުމު މުގުން
ދެނެވެއްދެއިގެން ގާތް الله އެވެ. ދެން އަކަމު އެނގުމު މުގުން އެނގިގެންނެވި
އަކަމުގެ ބަސްފުޅައްދެވެ . ދެން أَبو طَلْحَةَ ނިކަމު ވެއްދެއިގެން ހިންގުމުވާގެއިގޮސް رسول
اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ އަނގާދަކަމު ބަކުރަނު ކަބުރުވެއިވުއްވެ. ދެން رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ صحابى އާއިއަކު ހިންގުމުން އައިސް ގެއަށް ވަދެ ވެއްދެއިގެތެވެ.
ދެން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވީއެވެ: އާ أُمِّ سُلَيْم އެވެ . ކަކުރުގެ އެތިގައި
ހުރި އަހުރުމު ވިއްތާ ގެންނެވޭތޯވެ. ފަހެ އަކަމުގެ ކާއިރުގައި ދެނެހުންނެވުމު ބޮނޑު
އެތިއްތިކާރުތިކަތު ގެންނެވިއްދީނެވެ. އަހުރުމު رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރުގު
ފުރުސަތު އަބޮނޑިކަތު ކާދިކާދި ކާބުވިހުނެވެ . އަދި އާގެ ގައިއްކޮސް أُمِّ سُلَيْمٍ ގެތުގު އަރާފައި

ހުރި ފުޑީގައި ބާކީ ހުރި އެތިކޮޅު އެއްސުވިއެވެ . ފަހު އޭގެ ބަރަކާތުގައި ހެއްދުވިއެވެ .
ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ގޮތަށް الله އިރާދަކުރައްވާފައިވާ
މިންވަރަކުން ދުޢާ ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން ދިހަ ބޭކަލުން ވަންނަވަން އަންގަވާށެވެ.
ފަހު ދިހަ ބޭކަލުންނަށް ވަންނަވާށެވެ ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ . ދެން އެދިހަ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ
ފުރިހަމައަށް ކެއްކެވިއެވެ . ދެން އެބޭކަލުން ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވުމުން ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަނެއް ދިހަ
ބޭކަލުން ވަންނަވަން އަންގަވާށެވެ. ފަހު އެ ދިހަ ބޭކަލުން ނަން ހަމަ އިރާދަކުރައްވާފައިވާ . ދެން
ދިހަ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ފުރިހަމައަށް ކެއްކެވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. (އަނެއް) ދިހަ ބޭކަލުން ނަން ވަންނަވަން އަންގަވާށެވެ. އެގޮތުގެމަތިން
އެގޮތަށް ދިހައިން ދިހައިން ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ފުރިހަމައަށް ކެއްކެވިއެވެ . އަދި އެއީ ދިހައިން ބޭކަލުންގެ
އަދަދަކީ 70 ނުވަތަ 80 އެވެ .

وفي روايةٍ : فما زال يَدخُلُ عشرَةٌ وَيَخْرُجُ عَشَرَةٌ ، حتى لم يَبْقَ مِنهم أَحَدٌ إِلا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حتى شَبِعَ ، ثم هَيَّأَهَا فَإِذَا هِي مِثْلُهَا حِينَ أَكَلُوا مِنها .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ފަހު ދިހަ ބޭކަލުން ވަދެވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު
އަނެއް ދިހަ ބޭކަލުން ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. މިގޮތުގެ މަތިން އެކަކުވެސް
ބާކީނުވެއްޖެއެވެ ފުރިހަމައަށް ކެއްކެވުމުން ބޭކަލުން ނުކުމެއްޖެއެވެ. ދެން (އަނެއްކާވެސް)
އެކާބޯތަކެތި ކާން ފެށުމުގެ ކުރިން ހުރި ވަރާއި ކާލުމަށްފަހު ހުރި މިންވަރާއި ދޭތެރޭ
ފަރަގެއް ނުވެއެވެ .

وفي روايةٍ : فَأَكَلُوا عَشَرَةً عَشَرَةً ، حتى فَعَلَ ذلكَ بثَمانِينَ رَجُلاً ثم أَكَلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بعد ذلكَ وَأَهْلُ البَيت ، وَتَرَكُوا سُؤراً .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ފަހު ދިހަދިހައިން ގޮސް
އަށްޑިހަ ބޭކަލުން ފުރިހަމައަށް ނިންމެވިއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم ފުރިހަމައަށް ކެއްކެވިއެވެ . އަދި ގޭގެ މީހުން ފުރިހަމައަށް ކެއިއެވެ . އަދިވެސް ކާ
އެއްޗެހި ބާކީވެފައި ހުއްޓެވެ .

وفي روايةٍ : ثمَّ أفضَلُوا ما بَلَغُوا جيرانَهُم .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއަށްފަހު ބާކީވީ ކާ އެއްޗެހި އަވަށްޓެރިންނަށް ދެއްވިއެވެ .

وفي روايةٍ عن أَنسٍ قال : جِئتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يوْماً فَوَجَدتُهُ جَالِساً مع أَصحابِهِ ، وقَد عَصَبَ بَطْنَهُ بِعِصابَةٍ ، فقلتُ لِبَعضِ أَصحابِهِ : لِمَ عَصَبَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بطْنَهُ ؟ فقالوا : مِنَ الجُوعِ .

فَذَهَبْتُ إلى أبي طَلحَةَ ، وَهُوَ زَوْجُ أُمِّ سُليمٍ بنتِ مِلحَانَ ، فقلتُ : يَا أَبتَاه ، قد رَأَيْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَصبَ بطنَهُ بِعِصَابَةٍ ، فَسَأَلتُ بَعضَ أَصحَابِهِ ، فقالوا : مِنَ الجُوعِ . فَدَخل أَبُو طَلحَةَ على أُمِّي فقال : هَل مِن شَيءٍ ؟ قالت : نعم عِندِي كِسَرٌ مِنْ خُبزٍ وَتمرَاتٌ، فإنْ جَاءنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَحْدهُ أَشبَعناه ، وإِن جَاءَ آخَرُ معه قَلَّ عَنْهمْ ، وذَكَرَ تَمَامَ الحَدي

އަދި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްދުވަހަކު) رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔަ ހިނދު ކަލޭގެފާނު އިންނެވީ أَصحاب ބޭކަލުންނާއި އެކު އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ގެ ބަނޑުގައި ފަށި ފޮތިގަނޑެއް ބަނދުކުރެވިފައެވެ. އަހަރެން ކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް أَصحاب ބޭކަލުން ކައިރިން ސުވާލުކުރީމެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަނޑުގައި ފޮތިގަނޑެއް ބަނދުކުރައްވާފައި ހުރީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައިވުމުންނެވެ . ދެން ތިމަންނަ أبو طَلْحَةَ ގެ ގާތަށް އައިމެވެ . އަދި އޭނާ أُمِّ سُلَيْمٍ(بنتِ مِلحَان) ގެ ފިރިކަލުންނެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ ބައްޕާ ފެނިއްޖެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަނޑުގައި ފޮތިގަނޑެއް އޮޅުވައި ވަނިކޮށް ދުށީމެވެ . އަހަރެން އެކަމާއި ދޭތެރޭ ބައެއް أَصحاب ބޭކަލުން ކައިރިން ސުވާލު ކުރީމު ދެން އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ބަނޑުހައި ހުސްކަމުންނެވެ . އަދިއަދު أبو طَلْحَةَ ތިމަންނަގެ މަންމަ ކައިރިއަށް ވަދެގެންފައި . އަހަރެންގެ އެއްސެވިއެވެ

އެއްޗެއް އަބުރުދީ ހުއްޓެވެ؟ ފަހެ މަސްހޫ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ބިމަށްނަގާ

އަތުގައި ރާއްޖޭގެ ތަކެތާއި އަދި ކަރުކޮ ކާއެއް އަދި ހުއްޓެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އާކަސި ވަޒީގެންނަމާވާނަމަ ބިމަށްމަން އެކެޗާފާން

ބަނޑުފުރާލާގެތަކުގަވެ. އަދި އެކެޗާފާނަ އެއްސަލަން ބަރުކަ ވަޒީގެންނަމަވާނަމަ އެއިން ނުފުރުނުއެވެ.

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة

ދިޔަ މީސްތަކުން ތުރަމާއި ފުދިގެން ހުރުމާއި ހުރަކާތުގައި މެދުމިން އިހުތިޔާރުކުރުމާއި މުދަލުން ހުރަޖެހުމުގައި ހުރަކާތުމާއި، ބޭނުމަށްތިޔާ ސުވާލު ޖެހުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާން

ވާގޮތުގެ باب

قال اللّه تعالى (هود 6): {وما من دابة في الأرض إلا على اللّه رزقها}.

ބިމުގައި އެވާ ދިރޭ އެއްޗެހީގެ ޒާތުގެން ، އެއްޗެކަތް ، رزق ނުދެއްވާ އެއްވެސް

އެއްޗެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 273): {للفقراء الذين أحصروا في سبيل اللّه لا يستطيعون ضرباً في الأرض يحسبهم الجاهل أغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم لا يسألون الناس إلحافاً}.

الله ގެ މަގުގައި (جهاد ކުރުމުގައި) ބަންދުވެފައިވާ ދިވި فقير ތެނބަނަ (صدقات

ދިނުން) ހެއްޖެވެ . އެއުރެންނަކީ (ދުނިޔެދުވުގެ މަސައްކަތް ކުރުމަށް) ބިމުގައި

ދަތުރު ފުރުމަ ކުޅަނެ ނުވެވޭނެއެވެ. އެއުރެންގެ خبر ނުދަންނަމަ މީހާ ހިތަށްއެރީ ،

އެއްޗެއްސަށް ނޭދުމުގެ ސަބަބުން ، އެއީ ، މުއްސަނދިން ކަމުގައެވެ . އެއުރެންގެ

علامة ތަކުން އެއުރެން އަންގަނެވޭނެވެ . އެއުރެން އެއްޗެއްސަށް އެދި ، މީހުންނަށް

އަދަސް ކުރައި ނުދެނޭނެވެ .

وقال تعالى (الفرقان 67): {والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا، وكان بين ذلك قواماً}.

އަދި އެއުރެންނީ، އެއުރެން ހޭދަކުރާ ކަންތައްތަކުގައި إسراف ނުކުރާ، **އަދި ހުންޑިކަމެއްވެސް**
ނުކުރާ، އަދި އެދެމެދުގައި މެދުމިނުން ތިބޭމީހުންނެވެ .

وقال تعالى (الذاريات 56، 57): {وما خلقت الإنس والجن إلا ليعبدون، ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون}.

وأما الأحاديث فتقدم معظمها في البابين السابقين. ومما لم يتقدم:

ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖިންނުންނާއި، އިންސީން ނުހައްދަވަމެވެ. އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رزق އަކަށް އެދިވަޑައެއް ނުގަންނަވަމެވެ. އަދި ކާންދިނުމަކަށްވެސް އެދިވަޑައެއް ނުގަންނަވަމެވެ .

522 عن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيس الغِنَي عَن كثْرَةِ العَرضِ ، ولَكِنَّ الغنِيَ غِنَي النَّفسِ » متفقٌ عليه .

« العَرَضُ » بفتح العين والراءِ : هُوَ المَالُ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هُرَيْرَةَ نبيءَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިކަމަކީ މުދާ ގިނަވުމެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް (حقيقي) މުއްސަނދިކަމަކީ ނަފްސުގެ މުއްސަނދިކަމެވެ .

523 وعن عبد اللَّه بن عمرو رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قَدْ أَفلَحَ مَنْ أَسلَمَ ، ورُزِقَ كفَافاً ، وقَنَّعَهُ اللَّه بما آتَاهُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވި عبد اللَّه بن عمرو ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيءَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކަށް ކާމިޔާބު ލިބިއްޖެއެވެ . އަދި އިސްލާމްވި ވަގުތު މީހާއެވެ . އަދި އެމީހާ އަށް ހަމަޖެހުން ފުދޭ ވަރުގެ ރިޒުޤު ލިބި ފައި ވާ މީހާއެވެ . އަދި އެމީހާއަށް ލިބިފައިވާ މިންވަރަށް ރުހިގެން ހަރުދުގެ ބައިމީގެ ރަޟީ الله ފުޅުވާފައިވާ މީހާއެވެ .

524 وعن حكيم بن حِزَام رضي اللّه عنه قال : سَأَلْتُ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَعطاني ، ثم سَأَلْتُهُ فَأَعطاني ، ثم سَأَلْتُهُ فَأَعطاني ، ثم قال : « يا حكيمُ ، إنَّ هذا المَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ، فَمن أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفس بُورِكَ لَهُ فِيه ، ومَن أَخَذَهُ بِإِشرَافِ نَفْسٍ لَم يُبَارَكْ لَهُ فيهِ ، وكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ ولا يَشْبَعُ ، واليدُ العُلَيا خَيرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى » قال حَكيمٌ فقلتُ : يا رسول اللّه وَالَّذِي بَعثَكَ بالحَقِّ لا أَرْزَأُ أَحداً بَعدَكَ شَيئاً حتَّى أُفَارِقَ الدُّنيَا ، فَكَانَ أَبُو بكرٍ رضي اللّه عنه يَدْعُو حكيماً لِيُعطِيَهُ العَطَاءَ ، فَيَأْبَى أن يَقْبَلَ مِنْهُ شَيئاً . ثُمَّ إنَّ عُمر رضي اللّه عنه دَعَاهُ لِيُعطيهُ ، فَأَبَى أَن يَقْبلَهُ . فقال : يا مَعشَرَ المُسْلمينَ ، أُشْهِدُكُم عَلى حكيمٍ أَنِي أَعْرِضُ عَلَيه حقَّهُ الَّذِي قَسَمَهُ اللّه لَهُ في هذا الْفيءِ ، فيَأْبَى أَن يَأْخُذَهُ . فَلَمْ يَرْزَأْ حكيمُ أَحداً مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حَتَّى تُوُفي . متفقٌ عليه .

« يرْزَأْ » براءٍ ثم زاي ثم همزةٍ ، أي لم يأْخُذْ مِن أَحدٍ شَيئاً ، وأَصلُ الرُّزْءِ : النُّقصَانُ ، أَي لَم يَنْقُصْ أَحَداً شَيئاً بالأَخذِ مِنْهُ . و « إِشْرَافُ النَّفسِ » : تَطَلُّعُها وطَمعُهَا بالشَّيءِ . و « سَخَاوَةُ النَّفْسِ » : هِيَ عدمُ الإِشرَافِ إِلى الشَّيءِ ، والطَّمَع فيه ، والمُبالاةِ بِهِ والشَّرهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ حكيم بن حِزَام ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަހަރެން) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް އެދުނީމެވެ . އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަށް އެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން އަލުން ތިމަންނަ ދެވަނަ ފަހަރަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުން އެދި އެކަމެއް އެދުނީމެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަށް ދެވަނަ ފަހަރަށް އެދި ދިނުމުން ދެއްވިއެވެ . ދެން އައިސްވަނީ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . އޭ حكيم އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މި މުދަލަކީ ހިތްވަރު ގަދަ ފެހި ފޮނި އެއްޗެކެވެ . ފަހެ އެމުދާ ދޫކުރެވޭ ކަމާއި ނަފްސު ހިތި ދީލަތި އެކަމު ބަރަކާތް ވެއެވެ . ފަހެ އެމުދާ ދޫކުރާ ކަމާއި އެކާ ހިތާ މީހަކަށް އެމީހަކު ބަރަކާތް ނުވެއެވެ. އެމީހަކީ މީހާގެ މިސާލަކީ (ކެއުމަށް ވަރަކުން) ކާފަރަށް ބަނޑު ނުފުރޭ މީހާގެ މިސާލެވެ . އަދި (ދެއްވާއަތް .) މަތީ ، މީހާގެ އަތް ދަނޑި މީހާގެ އަތަށްވުރެ މާތްވެއެވެ ދޭއަތް ބަހާގެ ތަކެތި . حكيم ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެކަލޭގެފާނަށް ހައްގު ދީން ފޮނުއްވި އިލާހު ގަސަމްދީ ހުވައިން ބުނަމެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ

އަތްޕުޅުން މި ހެދި އެއްޗެހިތަކުގައި ބިމަށް ދިނުމަށް ދެއްވުމުން ގެސްފުޅުމެންނަށް ދެއްވުން އެއްވެސް
މީހެއްގެ އަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހިފާނަމެވެ . (އެހެން މީހަކީ އެ صحابي ވަނީއެވެ)
ފަހެ أَبُو بكرٍ ގެ ޚިލާފަތުގެ ދައުރުގައި حكيم އަށް (އެބައިގެ އެ صحابي އަށް) އެތިކޮޅު
ދެއްވުމަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ ނުހިފާނެކަމަށް ދެންނެވިއެވެ . ދެން (އެބައިމީހާ)
ފަހެ ޚިލާފަތުގެ ދައުރުގައި عمر ގެ ޚިލާފަތުގައި އެ صحابي އަށް އެތިކޮޅު ދެއްވުމަށް
ގޮވާލެއްވުމުން އެބައިމީހާ ނުހިފާނެކަމަށް ދެންނެވިއެވެ . ފަހެ عمر ގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ
މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތެވެ ! ތިޔަ ބޭފުޅުން މި حكيم ގެ ހައްގު ހިފުމަށް ގޮވާލަމެވެ .
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މި ބޭފުޅާ الله سبحانه وتعالى އެބޭފުޅާއަށް ދެއްވި ހައްގު ހިފުމަށް
ދެކޮޅު ހަދައެވެ ނުހިފާނެކަމަށް އިންކާރުކުރިއެވެ . ދެން ވަނީއެވެ . މި حكيم ، نبي އާ
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށްފަހު އެއްވެސް މީހެއްގެ އަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހިފާ ނިޔާވިއެވެ .
އެއްމެ ފަހުން ނިޔާވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އެއްވެސް މީހެއްގެ ތިލޮޅުން ހިފުމަކުން ނުހިފާވެ .

525 وعن أبي بُردَةَ عن أبي موسى الأشعَريِّ رضي اللّه عنه قال : خَرَجْنَا مَعَ رَسُول اللَّهِ صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم في غَزوةٍ ، ونحْن سِتَّةُ نفَرٍ بيْنَنَا بَعِير نَعْتَقِبهُ ، فَنَقِبتْ أَقدامُنا ، ونَقِبَتْ قَدَمِي ، وسَقَطَتْ أَظْفاري ، فَكُنَّا نَلُفُّ على أَرْجُلِنا الخِرَقَ ، فَسُمِيت غَزوةَ ذَاتِ الرِّقاعِ لما كُنَّا نَعْصِبُ عَلى أَرْجُلِنَا الخِرَقَ ، قالَ أَبو بُردَةَ : فَحدَّثَ أَبو مُوسَى بِهَذا الحَدِيثِ ، ثُمَّ كَرِهَ ذلكَ، وقالَ : ما كنْتُ أَصْنَعُ بِأَنْ أَذْكُرهُ ، قالَ : كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئاً مِنْ عَمَلِهِ أَفْشاهُ . متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުގެ ރިވާވާ ابو بُردَةَ ރާޟީ الله ޢަންހުމާ ރިވާ ވާ ابو موسى الأشعَريِّ ގެ
ރިވާޔާތެއް ނަބަވީ ހަދީޘެއްވިއެވެ . (ابو موسى الأشعَريِّ) ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން)
ރަސޫލާ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައަކަށް ނިކުތީމެވެ.
އަދި (އެ ހަނގުރާމައިގައި) ހަތް ރަސޫލާގެ ހަ މީހުންނެވެ . އަހުރެމެން ނަމަ އެތި އެއްޗެއް
ހަމަލާވެ . އެގެ މައްޗަށް ރަސޫލާ ސަފަރުކުރަމުން ގެންދިޔައީ އަވަސްކަމާ މެދުކަމާއެވެ.
ފަހެ (ގެންދިޔަ ހިސާބުން ފައިތިލަ ހަފަހިން) ރަސޫލާގެ ފައިތިލަ ފަޅައިގެން
ދިޔައެވެ . އަދި ރަސޫލާގެ ފައިތިލަ ފަޅައިގެން ދިޔައެވެ. އަދި ރަސޫލާގެ ފައިގެ ނިޔަފަތި

ވެސް ވެއްޖުނެވެ . މިކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ ފައިސާ ބަދަލުން ގެންދިޔުމެވެ.

ابو بُردَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى މިވާހަކަ ރިވާކުރައްވައިދެއްވީ މި ވާހަކަ ބުނެދީފައިވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ހިތުގައި ނުބައިގޮތް އުފެދިގެންވެއެވެ . އެއީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އާ އަހުރެމެންނަށް ރިވާކުރި ނަބީގެ ހަދީސް ނޫނެވެ . ابو بُردَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى އަޞްލުން ނަބީގެ ފަރާތުން ހިތްވަރުދެއްވީ ސަބަބު އެއީ ތިމަންނަށް ޙައްޤު އަހަރެން ދަންނަވާށެވެ ހިތްވަރުދެއްވާތީ ބައްދަލުކުރީއެވެ .

526 وعن عمرو بن تَغْلِب بفتح التاءِ المثناةِ فوقَ وإِسكان الغين المعجمة وكسر الَّلام رضي اللّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِيَ بمالٍ أَوْ سبيٍ فقَسَّمهُ ، فأَعْطَى رجالاً ، وترَكَ رِجالاً ، فبَلَغهُ أَنَّ الَّذِينَ ترَكَ عتبُوا ، فحَمِدَ اللَّه ، ثُمَّ أَثْنَى عَليهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَا بَعدُ ، فوَاللَّه إِنِّي لأُعْطِي الرَّجُلَ وأَدَعُ الرَّجُلَ ، والَّذِي أَدَعُ أَحبُّ إِليَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي ، ولَكِنِّي إِنَّمَا أُعْطِي أَقوَاماً لِما أَرى في قُلُوبِهِمْ مِن الجَزَعِ والهَلَعِ ، وأَكِلُ أَقْواماً إِلى ما جعَلَ اللَّه في قُلُوبِهِمْ مِنَ الغِني والخَيْرِ ، مِنْهُمْ عَمْرُو بنُ تَغلِبَ » قال عمرُو بنُ تَغْلِبَ : فَواللَّهِ ما أُحِبُّ أَن لي بِكلِمةِ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حُمْرَ النَّعَمِ . رواه البخاري .

« الهلَعُ » : هُو أَشَدُّ الجَزَعِ ، وقِيل : الضَّجرُ .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ރިވާވެ عمرو بن تَغْلِب ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ބައެއް މުދާ ނުވަތަ ބައެއް އަޅުން ގެނެވުނެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެ ބައެއް ސަހާބީންނަށް ދެއްވިއެވެ . ފަހެ އެ ބައެއް ހިނގާ އެހެން ބައެއް ނުދެއްވާ ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. އެއީ ބައެއް މީހުންނަށް ނުދެއްވާ ދޫކޮށްލެއްވި އެހެން މީހުން ރުޅިއައިސްފައިވާ ކަމުގެ ޚަބަރު ވުމުން ޝަކުވާކުރިކަމެވެ . (މިޝަކުވާއަކީ ނުހިމެނި ބަސްފުޅުތަކުގެ އިތުރު) . ފަހެ الله سبحانه وتعالى އަށް حمد ކުރެއްވީ ދެން ތަޢުރީފު ކުރެއްވި ހުތުބާ ވަޢުޡުފުޅެއް ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެ ޢަލްފުޅު ދެއްވި حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ފަހެ الله ގަސަމާ ރަސޫލަކު ބުނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސޫލާ ބައެއް މީހުނަށް (އެކަލޭގެ މާލު) ދެމެވެ . އަދި އެހެން މީހުން ދޫކޮށްލަމެވެ .

ތިމަންކަލޭގެފާނު އެއްޗެހި ދިން މީހުންނަށް ވުރެ ދޫކޮށްލާ މީހުން
ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ގާތްގައި ލޯބިވެތިކަން ދޭކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . ނަމަވެސް ތިމަން
ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދެނީ ދުނިޔާވީފައި އެހެން މީހުންނަށް އެދޭ އެމީހުންނަށް
ދިމާވެދާނެ ހިތްވަރުދެރަކަމާ ފަރިތަވުމުގެ ބިރުއެއްގެ ކަމުގައިވާތީއެވެ . އަދި ތިމަން
ކަލޭގެފާނު ބައެއް މީހުންނަށް ނުދީ ދޫކޮށްލަނީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ﷲ
ލައްވާފައިވާ ފުދުންތެރިކަމާ ހެޔޮކަމާ ޙަވާލުކޮށްލައްވައެވެ . عمرو بن تَغْلِب އަކީ
ވެސް މީހެކެވެ . عمرو بن تَغْلِب ވިދާޅުވިއެވެ. ތަރު ﷲ ގެ ރަސޫލާ ހަވާލުކުރި
ބަސްފުޅު . ތަޅަކަރަތަށް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވީ އެ ބަސްފުޅު
ބަދަލުގައި ވިޔަސް ރަތް ޖަމަލު ޤަބޫލެއް ނުކުރަމެވެ
ބުޚާރީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ .

527 وعن حكيمِ بن حِزامٍ رضي اللّه عنه أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « اليدُ العُليا خيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلى ، وابْدَأ بمنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ ما كان عنْ ظَهْرِ غِني ، ومَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفُّهُ اللَّه ، ومَنْ يَسْتَغْن يُغْنِهِ اللَّه » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري ، ولفظ مسلم أَخصر.

ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ حكيمِ بن حِزامٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މަތީއަތާ އަތް (އަޠާ ދޭމީހާގެ އަތް)
ދަށުގައިވާ މީހާގެ އަތަށްވުރެ (އަޠާ ހޯދާމީހާގެ އަތަށްވުރެން) ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ .
އަދި (ހަރަދުކުރަންޖެހޭ) މީހާގެ އަނބި ދަރިންގެ ފުދުން ފުދާލާށެވެ . އަދި އެންމެ ރަނގަޅު
ޞަދަޤާތަކީ ބޭނުންތެރިކަމެއް ނެތި ދޭ ޞަދަޤާތެވެ . އަދި ސުވާލު ނުކުރާ ފުދުމަށް މަސައްކަތް
ކުރާމީހަކަށް ﷲ ސުވާލު ނުކުރުން ސުވާލުގެ ކުރައްވާނެއެވެ . އަދި ފުދި ގެތުމަށް
މަސައްކަތް ކުރާ މީހަކަށް ﷲ ފުދުން ދެއްވާ މުސްތަޤްނީ ކުރައްވާނެއެވެ .

528 وعن سفيانَ صَخْرِ بنِ حَرْبٍ رضي اللّه عنه قال : قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُلْحِفُوا في المسأَلَةِ ، فوَاللَّه لا يَسْأَلُني أَحَدٌ مِنْكُمْ شيْئاً، فَتُخرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئاً وَأَنا لَهُ كارِهٌ ، فَيُبَارَكَ لَهُ فيما أَعْطَيْتُهُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމް ރިވެއްވި ابو عبد الرحمن معاوية بن ابو سفيانَ صَخْرِ بنِ حَرْبٍ ގެ
ވާހަކައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސުވާލުން ޖެހުން އަދި ނުކުރާށެވެ. ރަޟީ الله ގަންދީ
ކުޅަހަށް ބޭނުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމަން ކަލޭގެފާނު ކައިރީގައި
ސުވާލުކޮށްގެން ކަލޭގެފާނު ކައިރިން ތިއްބަވާ ދަނޑިފަދައި ވިޔަސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ހުސްނުލީ
އެކަމަށް ނުރުހިގެންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަދިވެސް އެއް އެއްޗެއްގައި
އެއްވެސް ބަރަކާތެއް ނުވެއެވެ .

529 وعن أبي عبدِ الرحمنِ عَوف بن مالك الأَشْجَعِيِّ رضي اللّه عنه قالَ : كُنَّا عِنْدَ رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تِسعَةً أَوْ ثمانيةً أَوْ سبْعَةً ، فقَال : أَلاَ تُبَايعُونَ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وكُنَّا حَدِيثي عَهْدٍ ببيْعَةٍ ، فَقُلْنا : قَدْ بايعْناكَ يا رسُولَ اللَّهِ ، ثم قال : « ألا تبايعون رسول الله ؟ » فبسطنا أيدينا وقلنا قد بايعناك يا رسول الله فعَلامَ نَبَايعُكَ ؟ قال : « على أَنْ تَعْبُدُوا اللَّه ولا تُشْرِكُوا بهِ شَيْئاً ، والصَّلَوَاتِ الخَمْسِ وَتطِيعُوا » وأَسرَّ كلمَة خَفِيةً : « وَلاَ تَسْأَلُوا النَّاس شَيْئاً » فَلَقَدْ رأَيتُ بَعْضَ أُولِئكَ النفَرِ يَسقُطُ سَوْطُ أَحدِهِمْ فما يَسْأَلُ أَحَداً يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމް ރިވެއްވި ابو عبدِ الرحمنِ عَوف بن مالك الأَشْجَعِيِّ ގެ ވާހަކައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަށް ނުވަތަ ހަތް) ތިމަންމެންގެ ނުވަ ނުވަތަ ނުވަތަ އެން ނުވަތަ
ނުވަތަ ހަތް ނުވަތަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިބީމެވެ . ދެން حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރަސޫލާއާ بيعة ނުހިއްޖަވެންތޯއެވެ؟ ތިމީ ވިދާޅުވިތީވެ.
ތިމަންމެންނަކީ އަވަހަށް بيعة ކޮށްގެން ތިބި މީހުންނެވެ. ދެން ތިމަން މެން
ދެންނެވީމެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަހަރެމެން ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނާ بيعة
ކޮށްފީމެވެ. (ތިމަންމެން އާ ޢަހުދު ދެއްވުން) އަންނައުރަރު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރަސޫލާއާ ބައިޢަތު ނުހިއްޖަވެންތޯއެވެ ؟ ދެން ތިމަންމެން
އަތްތަކުން ގެ ގޮތަށް އަތްތައް ދިގުކޮށްލައިގެން ތިމަ ދެންނެވީމެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
އަހަރެމެން ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނާ بيعة ހެދިއްޖެންނެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން بيعة

އަދާ ކުރަންވީ ކޮންކަމަކަށްތޯ ދަންނަވައިފީމެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . بيعة ކުރަންވީ
ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރުމާއި
ކަމަށާއި އަދި ފަރުޟު ފަސް ނަމާދު އަދި ކިޔަމަން ކަމަށާއި އަދި الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުން
އަދި ކިޔަމަން ކަމަށާއި. އަދި ވަރަށް މަޑު މަޑުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
މީސްތަކުންގެ ކައިރީގައި އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ނުއެދުމަށެވެ . ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަޔަކުންގެ ތެރެއިން
ބައެއް ބޭކަލުން އަސްމަތީ ކަޅިހަމަ ވެއްޓުނަސް އެއްވެސް މީހަކަށް ނުދެންނެވިއެވެ . އެއިން ބޭކަލަކު އެއްގައި
އަނބުރާ އަތުލައިދިނުމަށް ބޭކަލަކާ ސުވާލުކުރައްވާ ނުވާނެއެވެ .

530 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لاَ تَزَالُ المَسَأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حتى يَلْقى اللَّه تعالى ولَيْسَ في وَجْهِهِ مُزْعةُ لَحْمٍ » متفقٌ عليه .

« المُزْعَةُ » بضم الميمِ وإِسكانِ الزاي وبالعينِ المهملة : القِطْعَة .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ބޭކަލުން ޞަޙާބީ عبد اللَّه بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
މީހަކު ދުނިޔޭގައި ސުވާލުން ދެމިހުރުމުން ގަދަވެރިކަމުގެ އެންމެ ފަހުން الله سبحانه
وتعالى އަށް ބައްދަލުވާނީ މޫނުގައި މަހުގެ ބުރިއެއް ނެތި ހުއްޓައެވެ .

531 وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال وهو على المِنبرِ ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ والتَّعَفُّفَ عَنِ المسأَلَةِ : « اليَد العلْيا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلى » وَاليَد العُليا هِيَ المُنْفِقة ، والسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَة. متفقٌ عليه .

އަދި މި صحابي(عبد اللَّه بن عمر) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މިންބަރު
މަތީގައި ޞަދަޤާތާއި ކުރުމާއި އަދި ސުވާލުން ނުކުރުމާއި ޢަފީފުވުމާ ބެހޭ ގޮތުން
ވާހަކަ ދައްކަވަމުންދަނިކޮށެވެ . (حديث ކުރެއްވިއެވެ .) މަތީގައިވާ އަތް ދަށުގައިވާ އަތަށްވުރެން

މާތްކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ . (ދަންނައެވެ .) އަދި މަތީގައިވާ އަތޭ ބޭނުވެ ބަރުގެ މުގާރަޔީ އެދި ހޭދަކުރާ މީހާއެވެ . އަދި ތިރީގައިވާ އަތޭ ބޭނުވެ ބަރުގެ މުގާރަޔީ އެދި ސުވާލުން ގެރުމެވެ .

532 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ سَأَلَ النَّاس تَكَثُّراً فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْراً ، فَلْيستَقِلَّ أَوْ لِيَستَكْثِرْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިފަދައިން ގިނަ ކުރުމަށްޓަކައި ސުވާލުކުރާ މީހާ އަނގާރަ ހޮޅިއަކަށް އެދޭ ފަދައެވެ . އެހެންކަމުން އެމީހަކު ކުޑަކުރާށެވެ ނުވަތަ ގިނަކުރާށެވެ .

533 وعن سمُرَةَ بنِ جُنْدبٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وآله وسلَّم : « إنَّ المَسأَلَةَ كَدٌّ يكُدُّ بها الرَّجُلُ وجهَهُ ، إلاَّ أنْ يَسأَلَ الرَّجُلُ سُلْطاناً أَوْ في أَمْرٍ لابُدَّ مِنْهُ » رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن صحيح « الكَدُّ » : الخَدشُ ونَحوُهُ .

މާތް الله ރުއްސުން ދެއްވި سمُرَةَ بنِ جُنْدبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވާލުން ޤަރުޒީ މީހާ އަނގެ މޫނުގައި ހުންނަ މަސްހުއް ނޮޅާ ކަރުން ފަދަ ވިސްނުން ކަޅުކުރެވެ. ސަރުކާރުން ނުވަތަ ފުރިހަމަ ގޮތެއްގައި އަޅުކަމަށް އެދިނުން ނޫނީ އުޅެވުން ނެތް ކަމެއްގައި ފިޔަވައި ސުވާލުކުރުމެއް ނުވާނެއެވެ .

534 وعن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَصابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فاقَتُهُ ، وَمَنْ أَنْزلَها باللَّه ، فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزقٍ عاجِلٍ أَوْ آجِلٍ » رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

« يُوشكُ » بكسر الشين : أي يُسرِعُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عبد اللّه بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކަށް ބޭނުމުޖެހޭ ކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ފަހު އެމީހާ އެއިން ސަލާމަތްވުމަށް މީސްތަކުންގެ ކައިރިން އެދިގެންފިނަމަ އެމީހަކަށް އެކަމުން ސަލާމަތްވުމެއް ނުލިބޭ ހުއްޓެވެ. އަދި އެހާލަތު މީހަކު ﷲ ގެ حضرة ން އެކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދިގެންފިނަމަ ހިކަމަތި އެހާ ގެއްލުމަކީ މަރެވެ ނުވަތަ އެމީހަކަށް އަވަސް މުއްދަތެއް ނުވަތަ ޚަސާރާތެއް ދެވޭ ފަހުން ހުއްޓެވެ .

535 وعَنْ ثَوْبانَ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَكَفَّلَ لي أَن لا يسْأَلَ النَّاسَ شيئاً ، وأَتَكفَّلُ له بالجَنَّة ؟ » فقلتُ : أَنا ، فكَانَ لاَ يسْأَلُ أَحَداً شيْئاً ، رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ثَوْبان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ކައިރިން ސަވާލްނުކުރާނެކަން އަހަރެމެންނަށް ޒިންމާވާނީ ކާކުގެ މީހަކު ދަށުގައިތޯ ސުވަރުގެއަށް ދެވޭނެކަން ކާކުގެ ޒިންމާވާނެ ޒިންމާވާންތެވެ އަހަރެމަ ކިޔެމުގެ ކަމެއް ޒިންމާވާން އަހަރެމު ހިތިފުމެވެ.

536 وعن أبي بِشْرٍ قَبيصَةَ بن المُخَارِقِ رضي اللَّه عنه قال : تَحمَّلْت حمَالَةً فأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَسْأَلُهُ فيها ، فقال : « أَقِمْ حَتَّى تَأْتِينَا الصَّدَقَةُ فنَأْمُرَ لكَ بها » ثُمَّ قال : «ياَ قَبِيصَةُ إِنَّ المَسأَلَةَ لا تَحِلُّ إِلاَّ لأَحَدِ ثَلاثَةٍ : رَجُلٌ تَحَمَّلَ حمالَةً ، فَحلَّتْ لَهُ المَسْأَلَةُ حَتَّى يُصيبهَا ، ثُمَّ يُمْسِكُ . ورجُلٌ أَصابَتْهُ جائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مالَهُ ، فَحَلَّتْ لهُ المَسأَلَةُ حتَّى يُصيِبَ قِوَاماً مِنْ عيْشٍ ، أَوْ قال : سِداداً مِنْ عَيْشٍ ، ورَجُلٌ أَصابَتْهُ فاقَة ، حتى يقُول ثَلاثَةٌ مِنْ ذَوِي الحِجَى مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فُلاناً فَاقَةٌ ، فحلَّتْ لَهُ المسْأَلَةُ حتَّى يُصِيبَ قِواماً

مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قالَ: سِداداً مِنْ عَيْشٍ . فَمَا سِواهُنَّ مِنَ المَسَأَلَةِ يا قَبِيصَةُ سُحْتٌ ، يأَكُلُها صاحِبُها سُحْتاً » رواهُ مسلم .

« الحمالَةُ » بفتح الحاءِ : أَنْ يَقَعَ قِتَالٌ وَنحوُهُ بَين فَرِيقَين ، فَيُصلحُ إِنْسَانٌ بينْهم عَلى مالٍ يَتَحَمَّلُهُ ويلْتَزِمُهُ عَلى نفسه . و « الجائِحَةُ » : الآفَةُ تُصيبُ مالَ الإِنْسانِ . و « القَوامُ» بكسر القاف وفتحها : هوَ ما يقومُ بِهِ أَمْرُ الإِنْسانِ مِنْ مَالٍ ونحوهِ و « السِّدادُ » بكسر السين : مَا يَسد . . . دُّ حاجةَ المُعْوِزِ ويَكْفِيهِ ، و « الفَاقَةُ » : الفقْرُ . و « الحِجَى » : العقلُ.

ރާޟީ الله ޢަންހުމްސުން ކިޔުއްވި ابو بِشْرٍ قَبِيصَةَ بن المُخَارِق ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ދަރަނިވެރިވެގެން އުޅުނު ދަ ގަބީލާ އެއްގެ ދެމެދު ސުލްހަ ކުރުމަށްޓަކައި އަމިލާން ދޮށް ޖެހިލުމި ހަރު މަހަކު ދަރަނިވެރިވުމަށް ޖެހުނީމެވެ . އެހެންކަމުން ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަރިހަށް އަރުވަން އެދިއަކަށް އެދިގެން ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަށް ގާތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة ގެ މުދާލިބުމާ އަހުރެންދެން މަޖުބޫރުވެގެންނެވެ. އެއިރުން އެއީން ތިބާއަށް ދެއްކުމަށް ހަދާ ޖައްސަވާނަމެވެ . ދެން އެއަށްފަހު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އޭ قبيصة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިނުން ބައިވަރު ސުވާލު ކުރުން ހައްދު ވަކިން ނުވެއެވެ . އޭގެ ތިން މީހުންގެ މައްޗަށް ސުވާލު ކުރުމުގެ ހައްގު (ދަރަނި ދިޔަ ލިބިފައިވާ) ޖެހުނު ދުރުދުރުން ސުވާލު ހުއްދަވެއެވެ . އެފަދަ މީހާ އެދުވަން ދެން ސުވާލު ހުއްދަ ހައްދު އެވެ . ދެވަން މީހާ ކާރިސާ އެއްދުވަހެއްގެ އެމީހާގެ މުދާ ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާ މީހެވެ . އެފަދަ މީހަކު އެފަދަ މީހާގެ މުއްސަދި ހިފެހެޓުމަށް ބޭނުންވާ ވަރަށް ލިބިގަތުމަށްދާނދެން ސުވާލު ހުއްދަވެއެވެ . ތިންވަނަ حديث ކަށަވަރުވެގެން ހުއްދަވެއެވެ . އެމީހާގެ ބޭނުންވާ ގޮތުން ސުވާލު ހުއްދަވެގެންވެއެވެ . އެދި ތިންވަން މީހަކީ ބަނޑުހުރި ހާލަތެއް ހާލަތު ބޮޑުވެގެންވާ މީހެއެވެ . އެމީހާގެ ގައުމުގެ ބުއްދި ހުރިހާ ތިން މީހުން ބަނޑުހުރި ހާލަތު ކުރިއަށްދާކަން ދުރުކުރުމާ ބޮޑުވެގެންވާ މީހާ އެގޮތަށް ސުވާލު ކުރުމާއިވާ ހަލާކުގެ މާއްދާ ބަނޑުހުރި އެމީހާގެ ބޭނުންވާވަރަށް ލިބުމަށްދާނދެން

ސުވާލު ކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އާ قَبِيصة އެވެ. މިގެ އިބުރުން ސަވާބު ބަރުދަށި
ހާލު ކަމުކަމެވެ. އަކަން ކަޑަ މިހާ އަކަސް ހާލު ބަކާއްޔެވެ.

537 وعن أبي هريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم قال : « لَيْسِ المِسْكِينُ الَّذِي يطُوفُ عَلى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ واللُّقْمَتانِ ، وَالتَّمْرَةُ والتَّمْرتَانِ ، ولَكِنَّ المِسْكِينَ الَّذِي لا يجِ دُ غِنًى يُغنِيهِ ، ولاَ يُفْطَنُ لَهُ ، فَيُتَصدَّقَ عَلَيْهِ ، ولاَ يَقُومُ فيسْأَلَ النَّاسَ » متفقٌ عليه

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުއްސުން ލެއްވި ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ (ގޭގޭ ދޮރުން ދޮރަށް
ކާން ކަވެރިއަ ނުވެވޭ ދުކާވެރިކަމުގެ ކަރަމާއިލަ ދުއްކަރުވާ ކުދިކުދި އެތި އަތުވާ ކުދިން ނުވޭ)
ދުކުން ކަރުނަ ދުއްކާރުގާ މިހާރަ ނުނުވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ އަސާސީ ބޭނުންތަކަށް
ފުދުއްވާ ވަރަށް ބޭނުންވާ އެއްޗެހި ނުލިބިފައި ހުރި މީހާއެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާލުމުން އަނގައިން
ސުވާލުވެސް ނުކުރާ ފަދަ މީހަކަށް ހުރުމާއި އަދިއެ ސުވާލުކުރަން ވެސް ނުކުރެވޭ. އަދި
އޭނާ މިސްކީނެއް ކަމެއްގަ ސަވާބު ބަރުދަކުވާ ނުކުރެވެއެވެ.

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސުވާލު ކުރުމަކާ ނުލައި އަދި ދެރަވެފައި ބަލައިލާ ނުލައި ހުއްޖަ އަތްލެވުން
ހިފުމަކަށް އެއްވެސް ރުހުން ހުއްދަކުރެއްވުން ބާރާ ކާރުދު ބާބު

538 عَنْ سالمِ بن عبدِ اللَّهِ بن عُمَرَ ، عَنْ أَبيهِ عبدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ رضي اللَّه عنهم قال : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم يُعْطِيني العطاءَ ، فَأَقُولُ : أَعطهِ مَن هو أَفقَرُ إِلَيهِ منِّي، فقال : « خُذْهُ ، إِذَا جاءكَ مِن هذا المَالِ شَيءٌ ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ ولا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ فتَموَّلْهُ فَإِن شِئتَ كُلْهُ ، وإِن شِئْتَ تَصدَّق بِهِ ، ومَا لا، فَلا تُتبِعْهُ نَفْسَكَ » قال سالمٌ : فَكَانَ عَبدُ اللَّه لا يسأَلُ أَحداً شَيْئاً ، ولا يَرُدُّ شَيئاً أُعْطِيه . متفقٌ عليه .

« مشرفٌ » بالشين المعجمة : أيْ : متَطَلِّعٌ إِلَيْه .

ދާތް الله ޢަރުސްވުން ތާބިޢީ سالمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ އަ صحابى ގެ ބައްޕާފުޅު عبدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ގެފާނު އަކަށްވެސް ޞަޙާބީންގެ ބައްޕާ ފުޅު عُمَرَ ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދެއްވަމުން (އަޅުގަނޑަށް) އެއް ފަހަރު ދެއްވިއެވެ . އަހަރެން ދެއްވަން ދެންނެވީމެވެ . ދެއްވަން އެދޭނީ ކަމަށްވާން ދެން އެހެން ދެއްވަން އެދެވޭ ފަޤީރު މީހަކަށް ބޭނުން ދެއްވާށެވެ . ދެން حديث ކަމުގައިވެއެވެ . މިބާ ސަލާމް ނުލާ ހަރަޖާ އެދި އަހަރެމެން ދިނުމުގެ ގޮތުގައި ބަހައްޓާ މިބައި ... އެދި ދެއްވާ ބާރުން މިބައިން ... . އެދި އަ އަޅުގަނޑު ދެވޭ ... . އެދި މިބާ ބަދަލުގައި ... ނަގާށެވެ . އެދި މިބާ ... ކަމަކަށް ... . عبد الله ގެފާނު ... ... ބަހައިން ... . އެދި ... ...

باب الحثَّ على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرُّض للإعطاء

ތިމާގެ އަތުގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ކާބޯތަކެތި ކެއުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި ސުވާލު ކުރުމާއި އެދުމުން ދުރުވުމުގެ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الجمعة 10): {فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض وابتغوا من فضل اللَّه} الآية.

އޭ إيمان ވާ ބައިމީހުންނޭވެ ! ވަރަށް عذاب ބޮޑު ... ... ؟

539 وعنْ أبي عبدِ اللَّه الزُّبَيْرِ بنِ العوَّامِ رضي اللَّه عنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكم أَحبُلَهُ ثُمَّ يَأْتِيَ الجبَلَ ، فيَأْتِيَ بحُزْمَةٍ مِن حَطَبٍ عَلى ظَهرِهِ فَيَبيعَهَا ، فيَكُفَّ اللَّه بها وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَن يَسأَلَ النَّاسَ ، أَعطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހުން ލެއްވި ابو عبدِ اللَّه الزُّبَيْرِ بنِ العوَّام ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ވަޅިގަނޑު ހިފައި ފަރުބަދަށް ގޮސް ދަރުބަނޑިއެއް ބުރިމައްޗަށް އުފުލައިގެން ގެނެސް ވިއްކައި ބަނޑުބަޔަށް ކާނެ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ދިޔުމަކީ އަތް ދިއްކުރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ސުވާލުކުރުމުން ސަލާމަތްކުރައްވައި (އަބުރުގެ ސަލާމަތްކަން) އެމީހާގެ ބަދުނަސީބު ދުރުކޮށް ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ މީސްތަކުންގެ ކައިރީގައި ސުވާލުން ދިއްކުރުން އެއަށްވުރެ ހެޔޮވެއެވެ. އެމީހުން ނުދިނަސް ދިނަސް ހަމަ އެއްގޮތެވެ .

540 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأَنْ يحتَطِبَ أَحَدُكُم حُزمَةً على ظَهرِهِ ، خَيْرٌ من أَنْ يَسأَل أَحَداً ، فيُعْطِيَه أَو يمنعَهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުން ލެއްވި ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކަރުބަރު ކަނޑައިގެން ދަރުބަނޑިއެއް ބުރިމައްޗަށް އުފުލައިގެން އައުމަކީ އަތްދިއްކޮށްގެން ކައިރިއަށް އައިސް މީސްތަކުން ކައިރީގައި ސުވާލުން ދިއްކުރުން އެއަށްވުރެ ހެޔޮވެއެވެ. އެމީހުން ނުދިނަސް ދިނަސް ހަމަ އެއްގޮތެވެ .

541 وعنه عنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كان دَاوُدُ عليهِ السَّلامُ لا يَأْكُل إلاَّ مِن عَملِ يَدِهِ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ ﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة) نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . داوُدُ عليهِ السَّلامُ އަމިއްލަ އަތްޕުޅުން ކުރައްވާ މަސައްކަތުން ނޫނީ ކާނާ ނުކައްވަވައެވެ .

542 وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كَانَ زَكَرِيَّا عليه السَّلامُ نجَّاراً » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(ابو هُريرة) ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. زكَرِيَّا عليه السَّلامُ ވަޑާމީހެއް ގެ މަސައްކަތް ކުރައްވާ ބޭފުޅެއް ކަމުގައިވެއެވެ .

543 وعن المِقدَامِ بن مَعْدِ يكَربَ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَاماً خَيْراً مِن أَنَ يَأْكُلَ مِن عملِ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبيَّ اللَّه دَاوُدَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان يَأْكلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ » رواه البخاري

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި مِقدَامِ بن مَعْدِ يكَربَ ، نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ . އަހަރެން ސާފުކޮށް حديث ކުރައްވައެވެ . ވިދާޅުވީ އެވެ (ތިޔަ) ގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ކާނާއަށްވުރެ ހެޔޮ ކާނާއެއް އެއްވެސް މީހަކު ކައިގެން ނުވެއެވެ . އަދި (ދަންނާށެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ نَبيّ އާ دَاوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފައިސާދެއްވީ އަމިއްލަ އަތްޕުޅުން މަސައްކަތް ކުރައްވައިގެން ނެވެ .

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير ثقة بالله تعالى

الله އީމާން ވެގެންތިބެ ދީލަތި ވުމަށާއި އަދި ހެޔޮކަންތަކަން ހޭދަކުރުން ގެންދިއުމުގެ
މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (سبأ 39): {وما أنفقتم من شيء فهو يخلفه}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އައްލާހުގެ މަގުގައި) ހޭދަކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ، އައްލާހުގެ އޭގެ ބަދަލު ދެއްވާނެވެ .

وقال تعالى (البقرة 272): {وما تنفقوا من خير فلأنفسكم، وما تنفقون إلا ابتغاء وجه اللَّه، وما تنفقوا من خير يوف إليكم وأنتم لا تظلمون}.

އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުގެ ތެރެއިން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް (ގެ ثواب) ލިބޭ ހުރީ ، ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށެވެ . އަދި ، الله ގެ وجه ފުދު އެދިގެން މެނުވީ ، ތިޔަބައިމީހުން ހަދައެއް ނުކުރެއެވެ . އަދި ، މުދަލުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް (ގެ ثواب އާއި ދަރަޖަ) ފުރިހަމަކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ .

–وقال تعالى (البقرة 273): {وما تنفقوا من خير فإن اللَّه به عليم}

ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކާއިމެދު (ދަންނާށެވެ !) ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ، الله ، އެކަންތައް މޮޅަށް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ .

544 وعَنِ ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثنتينِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّه مَالاً ، فَسلَّطَه عَلَى هَلَكَتِهِ في الحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاه اللَّه حِكْمَةً ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه .

معناه : يَنبَغِي أَن لا يُغبَطَ أَحَدٌ إِلاَّ على إِحدَى هَاتَينِ الخَصلَتَيْنِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ عبد الله بن مسعود ، ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْه وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަލަދަގެފާން حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ދަރަދުއްގަޔި މޭރުވި حَسَدَ ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ މިހަކަން الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އެމީހާ އެ މުދާ ރަގަޅުކަން حق

ހަމަގައި ހެދި ކުރާބިން ދުނިޔޭގައި ބިމުގައިވެސް އެދުރުއިން ހެދުކުރެވޭނެ ބަދަލުދެއްވާނީ.އަދި (އަސްލު ކަމަކީ) މިހާރަށް الله سبحانه وتعالى އިލާހު ދެއްވާވާނެކަން އަބަދު ގައިން މިންބަރުން ވ އިލާހު އަގުހަރަރީ ދުނިޔޭން ދުނިޔޭގައި ބިމުގެވެސް އަހުރު އިލާހު ވެރިއަކަށް ވަގުތުގެ ބަދަލުދެއްވާ ބަދަލުދެއްވާނީ.

545 وعنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّكُمْ مَالُ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِليه مِن مَالهِ ؟ » قالُوا : يا رَسولَ اللَّه . ما مِنَّا أَحَدٌ إِلاَّ مَالُهُ أَحَبُّ إِليه . قال : « فَإِنَ مَالَه ما قَدَّمَ وَمَالَ وَارِثِهِ ما أَخَّرَ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (عبد الله بن مسعود) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައި މީހުންގެ ތެރެއިން ވާރިސުންގެ މުދަލަށް ވުރެ ލޯބިކުރާ މީހަކު ތިބޭނެތޯ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި ކޮންމެ މީހަކުވެސް އޭނާގެ މުދަލަށް ވުރެ ލޯބިވާނީ އަމިއްލަ މުދަލަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދެން ހަމަ ހަގީގަތުގައި އަމިއްލަ މުދަލަކީ ކުރިއަށް ފޮނުވާ މުދަލެވެ. އަދި އަމިއްލަ ބަލާކަށްހުރިގެ މުދަލަކީ(ދުނިޔޭގައި ދޫކޮށްފާ މުދަލަކީ) ވާރިސުންގެ މުދަލެވެ.

546 وعَن عَدِيِّ بنِ حاتم رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمَرَةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَدِيِّ بنِ حاتم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.އެއީ (ހަމަ ކަށިގަނޑު ކުރުމުގެ ގޮތުން) އެއްބައި ކަދުރު ފަދައަކުން صدقة ދިނުމުން ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

547 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : ما سُئِل رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيئاً قَطُّ فقالَ : لا . متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުމާއިދި جابرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް ހޯދުމުން އެކީ ނުދެއްވި ކަމެއްވި ހުރިހާއެއްޗެއް ދެއްވައިފައެވެ ނުދެއްވަނީ ވިދާޅުވުމުގައި ނުވެއެވެ .

548 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصبِحُ العِبادُ فِيهِ إلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلانِ ، فيَقُولُ أَحدَهُمَا : اللَّهُمَّ أَعطِ مُنْفِقاً خَلَفاً، ويَقُولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعطِ مُمسكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުމާއިދި ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މަލާއިކަތް ބާވައިލެއްވެނީ ކޮންމެ ދުވަހަކު ހެނދުނު ފާއިވާ ސަރުދަށުގައި އެކަލޭގެ ހުރިހާ ސުވާލުނަމަ ދުވަހު ބާވައިލެއްވެއެވެ. އެއް މަލާއިކަތް ބާވައިލެއްވި ޚަރަދުކުރާ މީހާއަށް ބަދަލު ދެއްވާށެވެ. އާالله! ހަމަޖެއްސެވުމަށް އިތުރު ކަނޑައެޅުއްވާށެވެ. އަނެއް ބާވައިލެއްވި ދުވަސް ކުރެއްވީވެއެވެ. އާالله! ހަދިޔާކުރާ މިހާ ހަލާކުހުށަހަޅާށެވެ މިސްކީނަށް ހަމަޖައްސަވާށެވެ.

549 وعنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قـ ال : « قال اللَّه تعالى : أَنفِق يا ابْنَ آدمَ يُنْفَقْ عَلَيْكَ » متفقٌ عليه .

މަޝްހޫރު صحابي (އަޅުގަ ރާޟީ الله ޢަންހުމާއިދި) ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވާއެވެ. ހަމަހަމަކޮށްދިން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރާޟީ الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ . ޚަރަދު ކުރާށެވެ. އާދަމް ދަރިކަލުނޭ ހަދިޔާވެސް ކޮށް އަށެވެ.

550 وعن ْ عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاصِ رضي اللَّه عنهُما أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَيُّ الإِسلامِ خَيْرٌ ؟ قال : « تُطْعِمْ الطَّعَامَ ، وتَقْرَأُ السَّلامَ عَلى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لم تَعْرِفْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމު ދީނުގައިވާ އެންމެ މޮޅުވެގެންވާ ކަމަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ މީސްތަކުންނަށް ކާންދެއްވާށެވެ. އަދި ތިބާ ދަންނަ މީހުންނާއި އަދި ތިބާ ނުދަންނަ މީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔާށެވެ.

551 وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَرْبَعونَ خَصلَةً أَعلاهَا مَنِيحَةُ العَنْز ما مِن عَامِلٍ يعْملُ بخَصلَةٍ منها رَجَاءَ ثَوَابِهَا وتَصْدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلاَّ أَدْخَلَهُ اللَّه تعالى بِهَا الجَنَّةَ » رواه البخاري . وقد سبقَ بيان هذا الحديث في باب بيَان كَثْرَةِ طُرق الخَيْرِ .

އަދި އެ صحابي (އެބަރީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاصِ) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދަދު ސާޅީސް ޚަސްލަތެއްވެއެވެ . އޭގެ އެންމެ މަތިވެރި ވެގެންވާ ބަކަރި ދިނުމަކީ އެދިގެ އަޅުއަން ރިވިގެ ބޮންނަށް ކާވެރިކުރުވަނީ ދޫކުރައި އަނބުރާ އެނބުރި. އެއްވެސް މީހަކު މިއިން عمل އެއް ثواب ލިބުން ކަމުގެ އުއްމީދު ކޮށްގެން ހުރެ ، އަދި އެކަމަށް ވަޢުދުވެވުނު ދެކުމުން ވަދެ ކުރެވިފައިވާ ދެކުމަ ލިބުންކަމުން ތެދުކުރާ ގެބުލުން ގެން ހުރެ ކަންތައްކުރާނަ މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ސުވަރުގެ ވަދެވުމަ ހައްދަވާނެ .

552 عن أبي أُمَامَةَ صُدَيِّ بنِ عَجْلانَ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ إِن تَبْذُلَ الفَضْلَ خيرٌ لَكَ ، وإِن تُمْسِكهُ شَرٌّ لَكَ ، ولا تُلامُ عَلى كَفَافٍ، وَابْدأْ بِمَنْ تَعُولُ ، واليَدُ العُلْيَا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابو أُمَامَةَ صُدَيِّ بنِ عَجْلان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ.
ތިބާގެ އަތުގައި ބޭނުންތެރިކަމަށް ވުރެ އިތުރުން ހުރި މުދާ ޚަރަދު ކުރުމަކީ ހެޔޮކަމެކެވެ.
ތިބާއަށް ހެޔޮވެގެން ވެއެވެ. އަދި ތިބާ އެހިފެހެއްޓުމަކީ ތިބާއަށް ނުބައިކަމެކެވެ.
ދިރިއުޅުމަށް ފުދޭވަރަކަށް ހިފެހެއްޓުމުގައި ކުށެއް ނެތެވެ. އަދި ތިބާ ޚަރަދު ކުރަން ފަށާނީ ތިބާ
ނަފަޤާ ދޭންޖެހޭ މީހުންގެ ކިބައިންނެވެ. އަދި މަތީގައިވާ އަތް ދަށުގައިވާ އަތަށް ވުރެ ހެޔޮވެއެވެ.
(ދޭ އަތް .) ހޯދާ އަތަށް ވުރެ ހެޔޮވެގެން ވެއެވެ. އަދި (ހޯދާ އަތް .)
ރިވާކުރެއްވީ އިމާމް މުސްލިމް ބުޚާރީ ވެއެވެ.

553 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : ما سُئِلَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى الإِسْلامِ شَيئاً إِلا أَعْطاه ، ولَقَدَ جَاءَه رَجُلٌ فأَعطاه غَنَماً بَينَ جَبَلَين ، فَرَجَعَ إِلى قَومِهِ فَقَالَ : يَا قَوْمِ أَسْلِمُوا فَإِنَّ مُحمداً يُعْطِي عطَاءَ مَنْ لا يَخْشَى الفَقْرَ ، وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمُ مَا يُرِيدُ إِلاَّ الدُّنْيَا ، فَمَا يَلْبَثُ إِلاَّ يَسِيراً حَتَّى يَكُونَ الإِسْلامُ أَحَبَّ إِلَيه منَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އިސްލާމުގެ ވަގުތުގައި (އެއްޗެއް ދީފާނަމަ) رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުން
އެއްޗެއްސަށް އެދިވަޑައިގެން ނުދެއްވާ ހާލު ދީފާނަމަ ނުދެއްވައެއް ނުވެއެވެ. (އެގޮތަށް ވަރަށްގިނަ) އަދި
ހަމަކަށަވަރުން އެއްފަހަރަކު ދީފާނަމަ (އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް) އައެވެ. އަރިހަށް އައިމީހާއަށް
އެކަލޭގެފާނު ދެފަރުބަދަތަކުގެ ދެމެދުގައި ހުރި ބަކަރި ގަނޑެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން އެމީހާ
އޭނާގެ ޤައުމުގެ ގާތަށް ގޮސް ބުނެފިއެވެ. އޭ ޤައުމުގެ މީހުންނޭ ! ތިޔަބައިމީހުން
އިސްލާމް ދީން ގަބޫލުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން مُحَمَّدގެ ފާނު ހަމަ ކުރައްވަނީ ދެއްވާ
ގޮތަށް ފަޤީރު ވުމުގެ ބިރެއް ނުގަންނަ މީހެއްގެ ގޮތަށް ދެއްވަމުން ގެންދަވައެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.)
ދުނިޔޭގެ ބޭނުމަކަށްޓަކައި އިސްލާމްދީން ގަބޫލުކުރާ މީހާ ވެސް ކުޑަދުވަސްކޮޅެއް ނުވެ އޭނާގެ
ކުރިއަށް ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗެހިއަށްވުރެ އިސްލާމްދީނަށް ލޯބި ވާ
ބޮޑުވެއެވެ.

554 وعن عُمَرَ رضيَ اللَّه عنه قال : قَسَمَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَسْماً ، فَقُلتُ : يا رسولَ اللَّه لَغَيْرُ هَؤُلاءِ كَانُوا أَحَقَّ بِهِ مِنْهُم ؟ قال : « إِنَّهُمْ خَيَّرُونِي أَن يَسأَلُوني بالْفُحشِ فَأُعْطِيَهم أَوْ يُبَخِّلُوني ، ولَستُ بِبَاخِلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عُمَرَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޗީޒްތަކުންގެ ބަހުގައި އެތިއެތިކާ
ބައްސަވިއެވެ . އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ .
އެބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދެން ބިބި މީހުންގެ حق ވެރިވާން ވާ ބޭފުޅުން ވެއެވެ . حديث
ކިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ވަނީ ސުވާލުކުރުމާއި ކަމުގައި ނަހަމަގޮތަކަށް
ސުވާލުކުރައިގެން ވެސް ދިނުމަށް ނުވަތަ މިހެންވެގެން އަހަރެން ސުވާލުކުރާ ގޮތް ވެ
އަހަރެން ދޫކޮށްލާފަމު ނުވަތަ އަހަރެން ބަޚީލެއްކަމުގައި ދެކުމާ ދެމެދު ވެސް ހިޔާރުދިން ބަޚީލ
ކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްކޮށް ކިޔުމުން ނުންގަވާއިދެވެ . އަދި އަހަރެން ބަޚީލެއް ނޫނޭ ވެސް އޭގަ
ވިދާޅުވިއެވެ .

555 وعن جُبَيْرِ بن مُطعِمٍ رضيَ اللَّه عنه أَنه قال : بَيْنَمَا هُوَ يسيرُ مَعَ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَقْفَلَهُ من حُنَيْنٍ ، فَعلِقَهُ الأَعْرابُ يسأَلُونَهُ ، حتَّى اضْطَرُّوهُ إِلى سَمُرَةٍ فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ ، فَوَقَفَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : أَعْطُوني رِدَائِي ، فَلَوْ كَانَ لي عَ دَدُ هذِهِ العِضَاهِ نَعَماً ، لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ، ثم لا تَجِدُوني بَخِيلاً وَلا كَذَّاباً وَلا جَبَاناً » رواه البخاري .

« مَقْفَلَهُ » أَيْ حَال رُجُوعِهِ . وَ « السَّمُرَةُ » : شَجَرَةٌ . وَ « العِضَاهُ » : شَجَرٌ لَهُ شَوْكٌ.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جُبَيْرِ بنِ مُطعِمٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަމަރާހުގައި حُنَيْنٍ
ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އަންނަންއިރު ރަސްމީ ބަދަވި އަރިހުގައި رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ކައިރިގައި ސަވާރީ ޖެހެން ފެށުނު ކަމަކަށެވެ . އެމީހުން ދަންނަވާ އެދުން
ކިޔަމުން ގެންދިޔައީ ބަދަވިކެއްސާ ކައިރި ވެގެންގޮސް ޖެހި ވަޅުގަނޑަށް (އެވި ގަސްގަނޑަކުން) ހިމުނދާ
ހުރަވިގަނޑު މަތި ކަނޑި ގަހެއް ދޮރުގައި ހަރުލައިވުމެވެ . އަދި އެމީހުން އަރާހުގެ ބަރު

ކުޑަވެސް ދަރާ ނަގައިގެންފިއެވެ. ފަހެ އަކާއްލާގެފާނު މެޒޭކަނީކަން ހިނގާނެ ގޮތެވެ . އަދި
ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންޒިލަކީ ހަމަ މިމަންޒިލެއް ދެރަވެ . ފަހެ މިމަން ކަލާގެފުޅުގެ އަޅުކަމި
ވިޔަފާރި ވިއާ ފުރިހަމަކޮށް އަރިދަރަން ޢިބާދަތް ހިތި ނުފުރެވޭ އާއިރުމާ އަޅުކަމި
މިނިވަންކަން ދަރާ ދިނުމެވެ . އެއިރަން މިނިވަންކަން މިމަން ކަލާގެފުޅުގެ
بخيل ވެރިޔާ ނުބައިވެއި އަދި ދިގުވެރިއާ ނުބައިވެއި އަދި ހެދުނުކަން ޤިޔާމަތް ނުވާ
ދުވަހު ކަން ރަނގަޅުތަ އެކަށީގެ .

556 وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْداً بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزّاً ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . صدقة ދިނުމުގެ ސަބަބުން މުދަލަކުން
އުނިކަމެއް ނުލިބެއެވެ . އަދި މާފުކުރުމުގެ ސަބަބުން އަޅާއަށް الله ގެ حضرة ން عزة އިތުރުވެގެން
ދެއެވެ . އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله އަށްޓަކައި تَوَاضَع ވެރިވާން އިއްޒަތާއި ކޮށްދެއްވަ
އުނދުގުގެ ގައުމުޤާނީ الله سبحانه وتعالىއެވިދާޅުގެ ދިރުމަ ދެއްވާނެއެވެ .

557 وعن أبي كَبشَةَ عُمرو بنَ سَعدٍ الأَنمَاريِّ رضي اللَّه عنه أَنه سمَع رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « ثَلاثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيهِنَّ وأُحَدِّثُكُم حَدِيثاً فَاحفَظُوهُ : مَا نَقَصَ مَالُ عَبدٍ مِن صَدَقَةٍ ، وَلا ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً صَبَرَ عَلَيهَا إِلاَّ زَادَهُ اللَّهُ عِزّاً ، وَلا فَتَحَ عَبْدٌ باب مَسأَلَةٍ إِلاَّ فَتَحَ اللَّه عَلَيْهِ باب فَقْرٍ ، أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا . وَأُحَدِّثُكُم حَدِيثاً فَاحفَظُوهُ . قال إِنَّمَا الدُّنْيَا لأَرْبَعَةِ نَفَرٍ:

عَبدٍ رَزَقَه اللَّه مَالاً وَعِلْماً ، فَهُو يَتَّقي فِيهِ رَبَّهُ ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ ، وَيَعْلَمُ للَّهِ فِيهِ حقا فَهذَا بِأَفضَلِ المَنَازلِ .

وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّه عِلْماً ، ولَمْ يَرْزُقهُ مَالاً فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ يَقُولُ : لَو أَنَّ لي مَالاً لَعمِلْتُ بِعَمَلِ فُلانٍ ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ .

وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالاً ، ولَمْ يرزُقْهُ عِلْماً ، فهُوَ يَخْبِطُ في مالِهِ بِغَير عِلمٍ ، لا يَتَّقي فِيهِ رَبَّهُ وَلا يَصِلُ رَحِمَهُ ، وَلا يَعلَمُ للَّهِ فِيهِ حقا ، فَهَذَا بِأَخْبَثِ المَنَازِلِ .

وَعَبْدٍ لَمْ يرزُقْهُ اللَّه مَالاً وَلا عِلْماً ، فَهُوَ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لي مَالاً لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلانٍ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރާޟީ ﷲ ޢުއްސުނުގެއްވި ابو كَبشَةَ عُمرو بنَ سَعدٍ الأنماريٍّ ގެ ރިވަރިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެ صحابي
އަޑުއެހުނީވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައެވެ. (މާލެކޮށްދާ) ބިން އެއްކަޅެއް ގަނޑިއީ
ހޯދަނީފައި ބިމުން ދަރާއެގެން ބިދާރިކިއްމަޤާމް حديث އެއް ބަޔަކު ކަން ދެއްވާދެއްވާ . ބިމާ
ބިދާރިކިއްމަޤާމް އެވަރަކަ ހަނދާނަބަހައްޖެހެވެ . އެދި (ދަނޑަނޑެވެ .) صدقة ކުރުމަކީ
އެއްވެސް މީހެއް މާލު މަދުވެ ކަމެއް ނުނީވެ . އަދި މީހަކަ އަނިޔާއަކުން ކެތްތެރި ވެގެންނެވަ
އަކަމުގެ ސަބަބުން އަމީހެއްގެ ދަރަޖަ އުފުލުއްވުން ދެއެވެ . އަދި މީހަކަ ސުވާލުން ފަހަރުގެ ދޮރު
ހުޅުވާލަމަ އެނގޭ މަދެއްކުން މާތް ﷲ سبحانه وتعالى ފަގީރު ކަމުގެ ދޮރެއް ހުޅުވައި ދެއްވައެވެ .
(ނަމަވެ އެކަލޭގެފާނު އެއްޗަ އަހަރެން އިބަރާބަރު حديث ކުރައްވާވެއެވެ.) ދެން حديث
ކުރައްވާވެއެވެ. ބިމުންކަލޭގެފާނު ބިދާރިކިއްމަޤާމް (އިބަރު ވަރަކަ އެއްވެސް) ބަނދަރުވާލެވެ.
(އެވަރަކާވެސް ހަދަން ބަރަހަޖެހެވެ .) އެދި (ދަނޑަނޑެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ ބަރަކަތް
މީސްމީހުން ބައިގަންވެސް ހެޔޮ ބަރަކަތްވެ . އެދި ﷲ سبحانه وتعالى އަޅާކަން މުދަލާއި
ޢިލްމު ދެއްވުން އެމީހާ ﷲ އަށް ބިރުވެތިވުމާއި އެކަ އެ އެއްކާރިޔަށް ބަންދުކަން އަދި
އެއިން މާތް ޚިޔާރު ކަމުގެ ގެއްލުން ބަދަލުކަން އަދި އެއްޗެހިގައި ﷲ އަށް ޙައްޤާއި ހަދަކަށް ޙައްޤު
ހަމަޖެހި ވާގޭން قبول ކަން ގެން ހުރި ކުރިއަށް ދެއްވާއެވެ. އަދި އެއީ މި ދަރަޖަ އެންމެ
މަތިވެރި ދަރަޖަ . އަދި (ދަރަޖައި) الله سبحانه وتعالى އަޅާކަން ޢިލްމު ދެއްވައި އަދި
އެމީހަކަ މުދަލެއް ނުދެއްވާ މީހަކު ނިޔަތެއް ރަނގަޅު ވެދާއެވެ. ފަހެ އެމީހާ ހަމަކަށަވަރުން

ބިދަންނައަން މުޅި ހުރިހާމަ ބިމުންނަވާތީ މިވެނި ހަދިޔާ ހަދިޔާކޮށް ވާރުތަވެރިން

ގެންދިޔަން ކަމަށް ބިދުވެރިކަމުގައި ހިމެނި ނިޔަމި ގެންގޮސް ހުރައެވެ. ދެން އެހެން ވިޔަފާރި

އެވިޔަގެ ހުރި ނިޔަމެއް މައްޗަށް ثوابލިބިގަތުން ދެއްވޭ. ދެން އެދުވިޔަން އުޅުނު ގޮތުން

ހުރިހާ ވެގެން ވެއެވެ. އަދި (ބިނުވަހަރި) الله سبحانه وتعالىވިދާޅުން މުޅި ދެއްވި ވިދާޅުވެ.

އަދި އެވިދާޅުން އިޙްމް ނެތުމެވެ. ދެން އެވިދާ އެވިދާގެ މުދަލެއް މުޅި ހިމަހަރި ގެބަހުން

ކަނބުއަ ކަރަމުން ދެއްވެ . އަދި އެގޮތުން މުޅި ހަދުކަރުމުގައި الله އަށް އެއްވެސް ކަހަލަ

ބިރުވެރި ކަމުއަ ނުބަހައްޖެވެ . އަދި ބިމާގެ ކަމުގެ ގެޔުމުގެ ބެދުރި އަށް ނުކަރައެވެ . އަދި

އަމުދުލުގައި الله ގެ حق އަށް ވާޖިބުވެސް ނުދުނުއެވެ . ދެން އެމީ މުދުވެރިކަމުގެ ރެގެން އެނބުމު

ނުބައި ވެގެންވާ ގޮތެވެ . އަދި ހަރުރު ވަނައި މާތް الله ވިދާޅުން މުދުލުއަ އަދި އިޙްތިރާމުވެސް

ނުދުނުވައެވެ . ދެން އެވިދާ ބެނުއެވެ . ބިމުންނަގެ އެބަގައި މުޅި ހަރިނަމަ ބިމުންނަށް އަވަސް

(ނިޔަމާ ވިދާޅު) މުޅި ހަދުކަރު ގެބަހު މުޅި ހަދު ކަރިމެވެ . ދެން އެވިދާގެ އަނބުރި ނިޔަމެގެ

މައްޗަށް އެވިދާއަން ފާފާ ލިބުމުން ދުއްވޭ . އަދި އެދުވިޔަންވެސް އެފާވިކަމުގައި ހަމަހަމަ

ވެގެން ވެއެވެ .

558 وعن عائشة رضي اللَّه عنها أَنَّهُمْ ذَبحُوا شَاةً ، فقالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا بقِيَ مِنها؟» قالت : ما بقي مِنها إِلاَّ كَتِفُهَا ، قال : « بَقِي كُلُّهَا غَيرَ كَتِفِهَا» رواه الترمذي وقال حديث صحيح .

ومعناه : تَصَدَّقُوا بها إلاَّ كَتِفَهَا فقال : بقِيَتْ لَنا في الآخِرةِ إِلاَّ كتَفَهَا .

ދެއް الله ތަޢާލާ ރަޟީވެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ احل بيتُން ބަކަރިއެއް ކަތިލެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيّ صلّى اللهُ

عَلَيْهِ وسلَّم އަހުއްވިއެވެ. އެއިން ބާކީ ހުރީ ކޮން އެއްޗެއް ހެ އަހެ ؟ عائشة ގެފާނު

ދެންނެވިއެވެ. އޭގެ ކޮނޑު ފިޔަވައި އަނެއް އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ . حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

އޭގެ ކޮނޑު ފިޔަވައި އަނެއް ހުރިހާ ބައެއް ބާކީ ހުރިއެވެ .

559 وعن أَسماءَ بنتِ أبي بكرٍ الصديق رضي اللَّه عنهما قالت : قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُوكِي فَيوكِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ » .

މާތް الله އެދެރަބަރިކުރެއްވުން ރުހިވޮޑިގެންވި أَسماءَ بنتِ أبي بكرٍ الصديق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ بخيل ނުވާށެވެ . އެއިރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މައްޗަށް ރިޒުގުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ .

وفي روايةٍ « أَنفِقِي أَو أَنْفَحِي أَو أَنْضِحِي ، وَلا تُحْصي فَيُحْصِيَ اللَّه عَلَيكِ، وَلا تُوعِي فيوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ » متفقٌ عليه .

وَ « انْفَحِي » بالحاءِ المهملة : هو بمعنى « أَنفِقِي » وكذلك : « أَنْضِحِي » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކަމަނާ ހަރަދުކުރާށެވެ . ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދިޔާއަށް ދޭށެވެ . ނުވަތަ حديث ކުރެއްވި ކަމަށްވެއެވެ . އަރީބަށް ދޭށެވެ . އަދި ކަމަނާ ގުނާ ނުހިފަހައްޓާށެވެ . އެއިރުން ކަމަނާގެ މައްޗަށް ގުނާ ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ . އަދި ކަމަނާ بخيل ނުވާށެވެ . އެއިރުން ކަމަނާގެ މައްޗަށް މާތް الله ރިޒުގުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ.

560 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنه سَمِع رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « مَثَلُ البَخِيلِ والمُنْفِق ، كمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِن حَدِيد مِنْ ثُدِيِّهِما إِلى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا المُنْفِقُ ، فَلا يُنْفِقُ إِلاَّ سَبَغَتْ ، أَوْ وَفَرَتْ على جلدِهِ حتى تُخْفِيَ بَنَانَهُ ، وَتَعْفُوَ أَثَرَهُ ، وأَمَّا البَخِيلُ ، فَلا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيئاً إِلاَّ لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مكَانَهَا ، فَهُو يُوَسِّعُهَا فَلا تَتَّسِعُ » متفقٌ عليه .

وَ « الجُبَّةُ » الدِّرعُ ، وَمَعنَاهُ : أَن المُنْفِقَ كُلَّمَا أَنْفَقَ سَبَغَتْ ، وَطَالَتْ حتى تجُرَّ وَرَاءَهُ ، وَتُخْفِيَ رِجلَيهِ وأَثَرَ مَشيهِ وخطُواتِهِ .

ރަޟި الله ޢަންހު ސުރުހުމާ ابو هريرة ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވާ ވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާނެކަން ޔ صحابي ރަޖު އެއްސެވިއެވެ. އަކާލާގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވެ. ދަރުމަވެރިކަން ބޮޑުވާނީ ހަދާކުރެވޭނީ ދުވާލުން ގެ މިސާލެއް ހަދައިބޮޑުކަމަށް ކުރިމަތިން ފުރިހަން ކަރާއި ދިރުން ދުނި ދާކަށްޖެ ދެ ދަރަނި އާލިވިޔާއިވާ ދުވާލުގެ މިސާލެވެ. ފުރަ ހަދާކުރާ މިހާ ހަދާކުރަން ފާނާފުނުމަ އަނގެ ނުފުރާ އަކަމުން ކާކެވި އަނގެ ހިތާމަ ދުވަހު އަހަރު ބޮޑުނު ޖަހަން ދެބައިން ދުއެވެ . އަދި މިސާލާގެ ގެބޮސް ބޮޑުވުޅާއެވެ. އަނގެ ހަދާކުރަން ފާނާދުން އަނގެ އާދަގަނޑު ދަރަނި ދެވޭނަ ގެނާ އަނގެ އިތުރުފުރަ ރާވަގޮތެއް ކަނޑައިގެ ނުވެއިކާކަމެވެ . އަދި ވާރާފުދިގޮތުގެ ސޮޅިވިސް ބޮލުގައި ޖަހާލު ހަރުމުގެ ސަރަބޮއްސު ދައްކާ އިނގޭ ފާއިދާ އިރާ ފަހަރުތަކުގެ އަނގަރަ ވެއް ފާރަތަކެތި ހަވާދި ދުއެވެ . އަދި އާއައިދާ ހަމަހުރު بخيل މިހާ ހަދާކުރަން އަވަސްހަދާ އަނގެ ނުފުރާ އާކަމުން ނުރަހަނުތެ އަނގެ ހިތާން ނުބޮސްތިވާ ކާހަ އަހަރު ބޮޑުނު ތިތިދީމު ދުއެވެ. އަދި މިސާލާގެ ގެބޮސް ބޮސްތިދުންއެވެ . އަނގެ ހަދާކުރަން ފާނާދުން އަނގެއަދިދަރަނި ދެވޭނަ ދުވާހުން އަނގެ ހަދާކުރަނި ބޮޑުވެ ފާހާ ފަލާގެ ސާދޭގެއެވެ . ދެން އަނގެ ހ ހަދާވުން އަވަސްއެތް ހަދަފަތިއްސެތް ނުދުއެވެ .

561 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَصدَّقَ بِعِدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ، ولا يَقْبَلُ اللّهُ إلاَّ الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللّه يقْبَلُهَا بيَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرَبِّيها لِصَاحِبِهَا ، كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حتى تَكُونَ مِثْلَ الجَبَلِ » . متفقٌ عليه .

« الفَلُوُّ » بفتحِ الفاءِ وضم اللام وتشديد الواو ، ويقال أَيضاً : بكسر الفاءِ وإِسكان اللام وتخفيف الواو : وهو المُهْرُ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ابو هريرة) ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވާ ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެ. މިހާރު ހަލާލު ދަރުމައިކަމުން ހޯދިފައިވާ އެއްކަމުން އެއްފަދަ ކަދުރެ އެއްޗެއް މިންވަރު ސަދަޤާތެއް ކަނޑުފުރާ ފުރަ ހަދާކުރަނިވާ الله سبحانه وتعالىއެބަހީ އެ އިލާހު ގެ ކަނާއަތުން ގަބޫލު ކުރައްވާފައެވެ . (އަދި ދަރުނާނާވެ .

) މާތް الله سبحانه وتعالى ހަލާލު ތަކެތި ނޫނީ قبول ނުކުރައްވައެވެ. ދެން އަދި ނަބިއްޔުން އަހަރެ
ބަރަކާތް ހަލާލު ދީން ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި މުސާފިރު ދިގުދަތުރެއް ކުރާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ދެއްކެވި
އެވެ. މީހާ ގޮސް ގޮސްގެ ބޮޑުކަމުގައި ހުރިހާ ހިސާބު. އަތްދޭ ފުރާ ގޮސް ވަރުގަދަ ބޮޑުވާ ގޮސް
ގޮސް ދަތުރު ވުރެ އިރު ފުރާ ވަރުގަދަ ގޮވާ އެވެ.

562 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : بيْنَما رَجُلٌ يَمشِي بِفَلاةٍ مِن الأَرض ، فَسَمِعَ صَوتاً في سَحَابَةٍ : اسق حَدِيقَةَ فُلانٍ ، فَتَنَحَّى ذلكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ في حَرَّةٍ ، فإذا شرجة من تِلْكَ الشِّراجِ قَدِ استَوعَبَتْ ذلكَ الماءَ كُلَّهُ فَتَتَبَّعَ الماءَ ، فإذا رَجُلٌ قَائِمٌ في حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ المَاءَ بِمِسحَاتِهِ ، فقال له : يا عَبْدَ اللَّهِ ما اسْمُكَ قال : فُلانٌ، للاسْمِ الَّذِي سَمِعَ في السَّحَابَةِ ، فقال له : يَا عَبْدَ اللَّهِ لِمَ تَسأَلُنِي عَنِ اسْمِي ؟ فَقَال : إني سَمِعْتُ صَوتاً في السَّحَابِ الذي هذَا مَاؤُهُ يقُولُ : اسق حَدِيقَةَ فُلانٍ لإِسمِكَ ، فما تَصْنَعُ فِيها ؟ فقال : أَما إِذْ قُلْتَ هَذَا ، فَإِني أَنْظُرُ إِلى ما يَخْرُجُ مِنها ، فَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِه ، وآكُلُ أَنا وعِيالي ثُلُثاً ، وأَرُدُّ فِيها ثُلُثَهُ . رواه مسلم .

« الحَرَّةُ » الأَرضُ المُلْبَسَةُ حِجَارَةً سَوداءَ : « والشَّرْجَةُ » بفتح الشين المعجمة وإِسكان الراءِ وبالجيم : هِيَ مسِيلُ الماءِ .

ބަޔަކު ބުނީ صحابي (އަބޫހުރައިރާ الله ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނުގެ) ابو هريرة (ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިހާރު ހަނދުމަ ބަލާހަރެ
ދިރިހުރެ ފަހަ ވިލާގަނޑެއްގެ ބިން އަށް އައިސްފިން އިނގެވެ. މިވިސް މިހާރާގެ ދިނުމުން ވީބާ
ވަރުވާއެވެ. އެހެނދު އަވިލާވިން ގޮސް ހިޔާ ބިމުއާގެ މައްޗަށް ވީބާ އެއްސެއިއެވެ. ދެން
އެފެން ޖެހުނު ވިލާގަނޑުގެ ދިމާ ގަނޑުގަނޑު ފެއްސެއެވެ. ދެން އަލިހާ އެފެނާ ފެތުރި ދިއުމާ
އެފެން ގޮސް ހަރުގިނި ދިނުމުގައްޔެވެ. އަދި އެދެވިވަޑައި މިހާރު ހުރަގެން އެފެނެއް އެކަމާ
އަޅައިގެ އަތް (ހަމަނާޔާތް) އެބާގެ ގޮތުގައި ދިގުބާ އަނބުރާ އަނބުރާ ހުރިއެވެ. ފަހު
މީހާ އެދިނުވެރިއާގެ ގޮތުގައި ބޮޑުކޮށް. އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ. ތިބާގެ ނަމަކީ ކޮބައި ހެއްދެވީ؟
އޭނާ ބުނެއެވެ. ދިމާލުގެ ނަމަކީ މިވެނި މިވެނި ނަމެކެވެ. އެއީ ނަމަކީ އަޑިއަހާފަ އެ

ވިލާގަނޑުން އިވުނު ނަމަށެވެ. ފަހެ އެދަނޑުވެރިޔާ އޭނާ ކައިރިން އަހައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ
އަޅާއެވެ . ތިބާ ތިމަންނަގެ ނަން އަހަނީ ފުރައްސާރަ ޖެހުމަށް ތޯއްޗެވެ ؟ އޭނާ ބުނީ
އަހުރެ ބުނީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް އެވިލާގަނޑު މިވަނީ ދަނޑުގެ ދިޔަ ފެން
ވެއްސާ ބުނި އަޑު އަހައިފީމެވެ . އަދި އެއަޑު އިވުނު އަޑުގައި ތިބާގެ ނަމެވެ . ފަހެ (
މިކަންތައް މިގޮތަށް ކުރަންޖެހުނީ ކީއްވެތޯ ސަލާމަތީ) ތިބާގެ ކަން އަޅުގަނޑަށް ބުނެދީބަލަ ؟
ފަހެ އެ ދަނޑުވެރިޔާ ބުނީމެވެ . ތިބާ ތިޔަ ބުނެ އުޅުއްވާތީ ފުއްޓާއެވެ (ފާހަގަ ކުރާށެވެ .)
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް ދަނޑުން ލިބޭ އާމްދަނީ ތިމަންނަ ކަންތައް ކުރަނީ
މި ގޮތަށެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެގޮތުން ބަހާލައިގަނެ ބައިން ސަދަގާތް ދެމެވެ .
އަދި އަނެއް އެގޮތުން ބައިހާލައިގަނެ ތިމަންނާއި ތިމަންނަގެ އަހުލުވެރިން ކާއިބޮއި ހަދަމެވެ
. އަދި ބާކީ އޮތް އެގޮތުން ބައިހާލައިގަނެ ދަނޑަށް ހޭދަކުރަމެވެ .

باب النهي عن البخل والشُّحِّ

ބަޚީލު ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރުމުގެ ބާބު ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الليل 8 - 11): {وأما من بخل واستغنى، وكذب بالحسنى، فسنيسره للعسرى، وما يغني عنه ماله إذا تردى}.

އަދި ދަހިވެތިވެ ، الله ފުދިވަޑައި ނުގަތުމުގެ ފިކުރުގައި ކަންކަން ހިފާ ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ދޮގު
ކުރެއްވި މީހުންނަކީ ! ފަހެ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަހިވެތިކަން ހުރި މީހަކު އަވަހަށް
މަގުފުރެދުންވާ ހާލަތެއް ހެދިދެވެ.އަދި އޭނާ (ނަރަކައަށް) ވެއްޓޭ ހިނދު ، އޭނާގެ މުދާ
އޭނާއަށް އެއްވެސް ކަމަކަށް ފައިދާއެއް ނުދޭނެތެވެ .

وقال تعالى (التغابن 16): {ومن يوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون}.

އަދި އަމިއްލަ އަމިއްލަ نفس ގެ ދަހިވެތިކަމުން ސަލާމަތްވެއްޖެ (ފަރާތްތަކެވެ !) ފަހެ ،
އެއުރެންނީ ހަމަ ދިނުމަށް ދޭ މީހުންނެވެ .

وأما الأحاديث فتقدمت جملة منها في الباب السابق

563 وعن جابر رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : اتَّقُوا الظُّلْمَ ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يوْمَ القِيامَة ، واتَّقُوا الشُّحَّ ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ منْ كانَ قَبْلَكُمْ ، حمَلَهُم على أَن سفَكُوا دِمَاءَهم واستحَلُّوا مَحَارِمَهُم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **جابر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ޒުލްމުކުރުމުން އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުހެލިވެ އުޅޭށެވެ . މިހެނީ އަނިޔާވެރިކަން ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އަނދާރީ (ޡުލުމާތު) އަނދިރި ގަނޑު ތަކެއް ގެ ގޮތުގައެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދަހިވެތިކަމުން ދުރުހެލިވެ ތިބޭށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީ މީހުން ހަލާކު ވީ ދުނިޔޭގެ ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންގެ ދަހިވެތިކަމެވެ . އެބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ޤަތުލުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ސަބަބަކީ (ވެސް) އެއީއެވެ . އަދި އެބައިމީހުން ހަރާމް ތަކެތި ހަލާލް ކޮށްލަދުވަން ދުނިޔޭގެ ސަބަބަކީ ވެސް އެއީއެވެ .

باب الإيثار المواساة

ހަމްދަރުދީ ވުމާއި އެހީތެރިވުމުގައި އަނެކަކަށް އިސްކަން ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الحشر 9): {ويؤثرون على أنفسهم ولو كان بهم خصاصة}.

އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކުގެ މައްޗަށް ، އެއުރެންނަށް އިސްކަން ދެއެވެ . އެއުރެންނަށް ބޭނުންތެރިކަން ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑުވެއްޖެ ނަމަވެސް ދެއެވެ .

وقال تعالى (الإنسان 8): {ويطعمون الطعام على حبه مسكيناً ويتيماً وأسيراً} إلى آخر الآيات

އަދި އެބައިމީހުން ލޯބި ހުރުމާއެކުވެސް ، مسكين ންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، ހައްސުވެފައިވާ
މީހުންނަށް އެއުރެން ކާބޯތި ކާންދެއެވެ .

564 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : إني مَجْهُودٌ ، فأرسَلَ إلى بَعض نِسائِهِ ، فقَالت : والَّذِي بَعَثَكَ بِالحَقِّ ما عِندِي إلاَّ مَاءٌ ، ثُمَّ أَرْسَلَ إلى أُخْرَى . فقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ ، حتَّى قُلْنَ كُلُّهنَّ مِثل ذَلِكَ : لا وَالذِي بعثَكَ بِالحَقِّ ما عِندِي إلاَّ مَاءٌ . فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من يُضِيفُ هَذا اللَّيْلَةَ ؟ » فقال رَجُلٌ مِن الأَنْصارِ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَانْطَلَقَ بِهِ إِلى رحلِهِ ، فقَال لامْرَأَتِهِ : أَكرِمِي : ضَيْفَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم.

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔަ އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މިވަނީ ވަރަށް ބަނޑުހައިހޫނުވެ ކަމުގައި ތިބީމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ ކައިރިއަށް (އެއްޗެއް ހޯއްދެވި) ބައްލަވާ ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ބުނީ ދެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ޙައްޤާއެކު ފޮނުއްވި އިލާހުގެ ޤަސަމާއި ތިމަން ގާތުގައި ނުހުރެއެވެ. ފެނެއް ފިޔަވައި އެހެނެއް ފިޔަވައި ނުވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަނެއް އަނބިކަނބަލެއްގެ ކައިރިއަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެއަންހެނާވެސް ބުނީ ހަމަ އެފަދައިންނެވެ. އެހާތަނަށް ދިޔުމަށް އަނބިކަނބަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަ އެއް ބުނީ. އެއީ ކަލޭގެފާނު ޙައްޤާއެކު ފޮނުއްވި އިލާހުގެ ޤަސަމާއި ތިމަން ގާތުގައި ނުހުރެއެވެ. ފެނެއް ފިޔަވައި ނެތް އެއްޗެއް ނެތެވެ. ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (މިރޭ މީނާ ކާކު) އާދެވިއެވެ. މެހުމާނަކު ކުރާނީ ކާކުތޯ ؟ އޭރުން أنْصاري ބޭކަލަކު ތެދުވެ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން އެމީހާ އެމީހާގެ ގެއަށް ދިޔައެވެ. ދެން އަންހެނާއަށް ބުނެއެވެ. ރަސޫލާ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މެހުމާނާ ކަމުގައި ހުރެއެވެ.

وفي رواية قال لامرأَتِهِ : هل عِنْدَكِ شَيءٌ ؟ فَقَالَتْ : لا ، إلاَّ قُوتَ صِبيانِي قال : عَلِّلِيهِمْ بِشَيءٍ وإذا أَرَادُوا العَشَاءَ ، فَنَوِّميهِم ، وإذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا ، فَأَطْفِئِي السِّرَاجَ ، وأَرِيهِ أَنَّا نَأْكُلُ ، فَقَعَدُوا وأَكَلَ الضَّيفُ وبَاتا طَاوِيَيْنِ ، فَلَمَّا أَصْبَح ، غَدَا على النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : فقال: « لَقَد عَجِبَ اللَّه مِن صَنِيعِكُمَا بِضَيَفِكُمَا اللَّيْلَةَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހާ އެމީހާގެ އަނބިމީހާ ކައިރަށް އައްސަވިއެވެ.
ކަލޭނާގެ އަތުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް އެބަހުރި ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ދަރިފުޅުން
ދޫން ބަދަލުގައި ހުރި ކާއެއްޗާ ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. އޭނާ އެންގެވިއެވެ.
ކުދިންވެސް ކާއެއްޗެއް ދީފައި ދަރިފުޅުން ނިދާއްސަވާށެވެ. އަދި މެހެމާނާ ވަދެއްޖެ ދަރިފުޅު
ނިއްވާލައްވާށެވެ. އަދި މެހެމާނު ކާން އިށީނދުމުން ދޮރު ކަދަން ބައްތި ނިއްވާލައްވާށެވެ.
އަހަރެން ކާން ހިތުން ކަމަކުރާ ކަހަލަ ދައްކަވާށެވެ. ދެން ކާން އިށީނދުމަށްފަހު އެމީހަކު ދެބޭފުޅުން
ހަވީރު ކާނުލައެވެ. އަދި ބާރަށް ހުރި ބަނޑުހައިގާ ނިންމައެވެ. އަދި އެދުވަހުގެ ހެނދުނު އެބޭ
ފުޅާ ނަބިއްޔާ ބައްދަލުކުރައްވައެވެ.

565 وعنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « طَعَامُ الاثْنَين كافي الثَّلاثَةِ ، وطَعامُ الثَّلاثَةِ كافي الأَربَعَةِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « طَعَامُ الوَاحِدِ يَكفي الاثْنَيْنِ ، وطَعَامُ الاثْنَيْنِ يَكْفي الأربَعَةَ وطَعَامُ الأرْبعةِ يكفي الثَّمَانِيَةَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ޖާބިރު الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ބާބުގެ ދާސްތާން نبيُّ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަކުގެ ކާނާ ދެމީހުންނަށް ފުދެނެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާނާ ހަތަރު މީހުންނަށް
ފުދެއެވެ. އަދި ހަތަރު މީހުންގެ ކާނާ އަށް މީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

566 وعن أبي سعيدٍ الخُدريِّ رضي اللَّهُ عنه قال : بينَمَا نَحْنُ في سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذْ جَاءَ رَجُلٌ على رَاحِلَةٍ لَهُ ، فَجَعَلَ يَصرِفُ بَصَرَهُ يَمِيناً وَشِمَالاً ، فَقَال رسولُ

اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهرٍ فَليَعُدْ بِهِ عَلى مَنْ لا ظَهْرَ لَهُ ، وَمَن كانَ لَهُ فَضْلٌ مِن زَادٍ ، فَلْيَعُدْ بِهِ على مَن لا زَادَ لَهُ » فَذَكَرَ مِن أَصْنَافِ المَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لا حَقَّ لأحدٍ مِنَّا في فَضْلٍ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެގެންވާ ابو سعيدِ الخُدري ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ދަތުރަކުން ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިއްބަވަނިކޮށް ފަހުން ސަވާރުވެގެން
މީހަކު ސަވާރީއެއްގެ މަތީގައި ހުރެގެން އައެވެ. ކަނާތްފަރާތައި ވާތްފަރާތަށް (އެމީހާ
ބަލަނީ) ކަނޑަ ހިނގަން ފަށައިފިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ . އެއްވެސް މީހެއްގެ އިތުރު ސަވާރީ އެއް އޮވެއްޖެ ނަމަ ދެން ސަވާރީ ނެތް
މީހަކަށް އެ ސަވާރީ ދޭށެވެ . އަދި މީހެއްގެ އިތުރު ކާނާ ހުރިނަމަ ދެން އެހެން
ކާނާ ނެތް މީހަކަށް އެއީ ދޭށެވެ . ދެން އެކިއެކި ބާވަތްތަކުގެ **މުދަލުގެ** ތަފާތު ބާވަތް
ތަކެތި ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ . އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ތިމާގެ އިތުރު ތަކެތީގައި އެއްވެސް
ހައްޤެއް ނެތްކަމަށް ފެންނަންދެން އެކަންތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ . މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވިއެވެ
ރިވާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ .

567 وعن سَهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ امرأَةً جاءَت إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ببُردةٍ مَنسُوجَةٍ ، فقالت : نَسَجتُها بيدَيَّ لأكسُوكَهَا ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُحتَاجاً إِلَيهَا ، فَخرَجَ إِلَينا وَإِنَّهَا لإِزَارُهُ ، فقال فُلانٌ اكسُنِيهَا مَا أَحسَنَهَا ، فَقَالَ: « نَعَمْ » فَجلَسَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في المجلِسِ، ثُمَّ رَجَعَ فَطَوَاهَا ، ثُمَّ أَرسَلَ بِهَا إِلَيْهِ : فَقَالَ لَهُ القَوْمُ : ما أَحسَنْتَ، لَبِسَهَا النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُحْتَاجاً إِليها ، ثُمَّ سَأَلْتَهُ ، وَعَلِمت أَنَّهُ لا يَرُدُّ سَائِلاً ، فَقَالَ : إِني وَاللَّهِ ما سَأَلْتُهُ لأَلْبَسَهَا ، إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لِتكُونَ كفَنِي . قال سَهْلٌ : فَكَانت كَفَنَهُ . رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެގެންވާ ابو سَهلِ بنِ سعدٍ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.)
އަންހެނަކު ވިޔާފައިވާ (އަމިއްލައަތުން ވިޔާ) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އަންނަނީ އެމީހާ
ވިޔެލި އެއް ގެނެސް ދީފައި ހެދުމަކަށް ހުށަހަޅައިފިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ . ތިމަންނަ މިއީ

ވެރިފަރާތަކީ ކަލޭގެފާނުންބަލާއި މިމަންސަރު އަމުރުކުރީ. ފަހު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަވަގަތު އަރުތު އައްޔާކަން ބޭނުންވެފައިވާތީ އަރިދާ قبولކުރެއްވިއެވެ . ފަހު އަގޭ ފޮނުން
(އައްދުވަހަކަ) އަރިދާ މުނިޖެއްސާ ގެތަކަށް އަނދާގެން (ތުރުކާނުގެން) ހުނުނުވައިގެން
ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ .އަހަރުމެން އަތުނުން މިހާރު ދުސްނުވެއްޖެ . ތިއަށީ ކާހާ ރީތި
އަށްޗެއް ތިއްވެ ؟ ތިއީ ތިމަންނަށް ލިބުނު ދާނުވީއެވެ . އަހަރުމެން އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އާދައިކަމެވެ. ފަހު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގަޔާވެސްކަރައި ދިރިހުރިގެން އިންސާނެއްހެން
ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަރިދާ ފުއްޓަކާ ސިއްޔެވިއެވެ . ދުން އެއީ އަލިކަން ފެނުނެވެއެވެ .
(އަލިކަމަ މި އަޅުގަނޑު) ފަހު މިސްކިތަން އަލިކަމި ދިގުތަނެއް ބެނުނެވެ. އަރިދާ نبيُّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިޔަ ކުރައްވައިގެން ހުސްނުވާއިރު ކާހާ ރީތި ހަދާތީވެ ؟ އަދި އަކަލޭގެފާނުނަށް
އަދިދު ރިދުއަކަން ނުހަނު ބޭނުންވެސް ވެއްޖެ . އަކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން މިހާރު އަހާލަން
އެދިގެން ދަންނަވައިދިނުމަ ހުސްއަޅާ އަނބުރާ ނުފޫނުއަވާށުން ތިބޭއަށް ތަނަވަސްކަން
އެދިރިގެނުވުމަށް ތިބާ އަކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެއީ ހަދިން އެދިގެންފިއެވެ .އަހަރުމެން އަލިހާ
ޖެހިބޭގައި ބެނުނެވެ. މާތް الله ގެންދިޔަވަކަށްވައި ބެނުމެވެ. ތިމަންނަ އެއީ ހަދިން އެދިނީ
ތިމަންނަ ލާދަން ނުނުވެ . ހަމަކަނަވަރުން ތިމަންނަ އެއީ ހަދިން އެދިނީ އެއިން ތިމަންނަގެ
ކަފުން ކަޖެހުމަށްޓަކައެވެ .

568 وعن أبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ الأشعَرِيين إِذَا أَرملُوا في الْغَزْوِ ، أَو قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِم بالمَدِينَةِ ، جَمَعُوا ما كَانَ عِندَهُم في ثَوبٍ وَاحدٍ ، ثُمَّ اقتَسَمُوهُ بيْنَهُم في إِنَاءٍ وَاحِدٍ بالسَّوِيَّةِ فَهُم مِنِّي وَأَنَا مِنهُم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الأشعري ގަބީލާގެ ބައެއް
ހަނގުރާމައިގައި ހަވާލު ވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ އެމީހުންގެ އަތުގައި ކާބޯތި މަދުވެއްޖެނަމަ އެމީހުން
އެމީހުންގެ އަތުގައި ހުންނަ ކާބޯތި ފޮތިގަނޑެއްގައި މައްޗަށް ޖަމާކުރައްވައެވެ. ދުން އެއަށްފަހު
މިޔާ އައްޗަކުން އެމީހުންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް ބަހައިލުމަށް ގެނދެއެވެ. (މިހެންނަކުން)
އެމީހުންނަކީ ތިމަންނާކަލޭގެފާނުގެ ބައެކެވެ. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނީ އެމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

« أَرمَلُوا » : فَرَغَ زَادُهُم ، أَو قَارَبَ الفَرَاغَ .

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتَبَرَّكُ فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި ދުވު އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ޙާޞިލުވާ ކަންތައްތައް ގިނަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (المطففين 26): {وفي ذلك فليتنافس المتنافسون}.

ވާދަވެރިން ކުރިއަރައިފާ މިހެން އެއާގުޅޭގައި ވާދަވެރިން ކުރި އަރައިފާ ހުރިކަމަށް !

569 وعن سهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِيَ بِشَرَابٍ ، فَشَرِبَ مِنهُ وَعَن يَمِينِهِ غُلامٌ ، وَعَن يسارهِ الأَشْيَاخُ ، فقال لِلْغُلام : « أَ تَأْذَنُ لي أَن أُعْطِيَ هُؤلاءِ؟ فقَالَ الغُلامُ : لا وَاللَّهِ يا رسُولَ اللَّه لا أُوثِرُ بِنَصِيبِي مِنكَ أَحَداً ، فَتَلَّهُ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في يَدِهِ . متفقٌ عليه .

« تَلَّهُ » بالتاءِ المثناةِ فوق ، أَيْ : وَضَعَهُ ، وَهَذَا الغُلامُ هُوَ ابنُ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި سهلِ بنِ سعد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ބޯ ފެންފުޅު އެރުވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭގެން ފެންފުޅު ހުއްޓުވިއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ކުޑަކުއްޖެއް ހުރިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވައްތަރު ފަރާތުގައި އުމުރުން ދުވަސްވީ މީހުންތިއްބެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ވީތޯ ކުރިން މިމީހުންނަށް އިސްކަން ދިނުމަށް ހުއްދަދެއްވާތޯ ހުއްދަ އަދި ހަމަތޯ ؟ އ ބުނެފައިން ދަންނަވައިފި. ތިމަންނައަށް ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ލިބޭ ބައި އާއެކީ ތިމަންނަ އެހެން މީހަކަށް ނުދޭނަމެވެ. (އަޅުގަނޑު އަށް ބޭނުމެއް) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެފެން އޭނާގެ އަތަށް ދެއްވިއެވެ .

570 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « بيْنَا أَيُّوبُ عليه السلام يَغتَسِلُ عُرياناً ، فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِن ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحثِي في ثَوبِهِ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجلَّ : يَا أَيُّوبُ ، أَلَم أَكُنْ أَغنَيْتُكَ عمَّا تَرَى ؟، قال : بَلَى وَعِزَّتِكَ، ولَكِن لا غِنَى بي عَن بَرَكَتِكَ » رواه البخاري

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަނަދުންވާ ابو هريرة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި
حديث އެއްގައިވެއެވެ. އަލްހާފިޒު حديث ޝަރަޙްކުރައްވައެވެ. (އެއްފަހަރަކު) أَيُّوبُ عليه السلام
ހެދުން ބާއްވަވައިލުމަށްފަހު ފެންވަރަން ހުއްޓެވެ. އަރިހަށް އަލްލާހު ތަޢާލާގެ ގޮތުން ރަން ޖަރާދުން
ގޮވާފަދަގެ ވިއްސާރައެއް އަރިހަށް ފައިބަން ފެށިއެވެ. އެހިން ކަލޭގެ އަލްލާހު ތަޢާލާގެ ފަރާތުން
އަލްލާހު ތަޢާލާގެ ހެދުން ކަލޭގެ އަށް ޖަރާދު ކަރުދާން ފުރުއްވިއެވެ. ފަހު އަލްލާހު ތަޢާލާ
ހިއްފަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ނިދާ އިއްވައިލެއްވިއެވެ. ކަ أَيُّوبُ عليه السلام އެވެ. ތިމަން
އިލާހު ކަލޭގެފާނަށް ތިއްބަވާ ވޭތުވެދިޔަ ކާރިސާއާއި ދުރުކޮށް މަތިވެރިކޮށް ދިނީ ކަލޭގެ ކަމުގައިވާ
ނުކުރައްވާން ހިއްލާތީ ؟ ކަލޭގެ ވިރުވާވައްޖެ. އައިރުގެ. އިބަ އިލާހުގެ އިއްޒަތް
ގަންދީފައި ހުވާކޮށް ދެންނެވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދެއްވިއަސް ލޮބި ނުވާޙި ކަމުގައި
ވިޔަސް އިބަ އިލާހުގެ ބަރަކާތެއް ނުލައި ފުދިގެން ނުވާނެއެވެ .

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު. އެބައީ حلال ގޮތުގައި
މުދާ ހޯދުމަށްފަހު ހޯދާއަރުވާ ހަރުދަނާ ފަރާތް ގޮތުގެ މަގުން ހޯދުމާ މީހާގެ މާތްކަން
ބަޔާން ކުރެވޭ ބާބު

قال اللّه تعالى (الليل 5 – 7): {فأما من أعطى واتقى، وصدق بالحسنى، فسنيسره لليسرى}.

ފަހެ، (މުދަލުން) ހަދިޔާކޮށް (اللهއަށް) تقوى ވެރިވެ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ތެދުކުރި މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަސޭހަކަމުގެ މަގުގައި އޭނާ މަގުފަހިކޮށް ދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الليل 17 – 21): {وسيجنبها الأتقى، الذي يؤتي ماله يتزكى، وما لأحد عنده من نعمة تجزى، إلا ابتغاء وجه ربه الأعلى، ولسوف يرضى}.

އަދި تقوى ވެރިކަން ބޮޑުމީހާ، އެ ނަރަކައިން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. އެމީހާއީ، އެމީހާއީ، އެމީހާ طاهر ވެގެންދިއުމަށް، އެމީހާގެ މުދާ ހަދިޔާކުރާ މީހާއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ހެޔޮ ހެދުމަކަށް ބަދަލުދީގެން ނޫނެވެ. އަދި އެހެންކަމުގައި (އޭނާ ހަދިޔާކުރަނީ) އޭނާގެ ވެރި، މަތިވެރިވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެ وجه ފުދު (އެބަހީ: އެކަލާނގެ ރިޟާވަންތަކަން) އެދިގެންނެވެ. އަދި ނިކަންހުރެ އޭނާ ރުހިހުންނާނެ ކަމަށްވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 271): {إن تبدوا الصدقات فنعما هي، وإن تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خير لكم، ويكفر عنكم من سيئاتكم، والله بما تعملون خبير}.

(واجب ނޫން) صدقاتތައް، ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުގައި ދިނިއްޔާ، ފަހެ، އެއީ ނުހަނު ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކޮށް، އެ صدقاتތައް فقير ންނަށް ދިނިއްޔާ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމުގެ ހެޔޮކަން މާ ބޮޑުވެއެވެ. އަދި، އެއީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުށްތަކުން ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެކަލާނގެ ފުއްސަވާނެ ކަމެކެވެ. اللهއީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 92): {لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون، وما تنفقوا من شيء فإن اللَّه به عليم}. والآيات في فضل الإنفاق في الطاعات كثيرة معلومة

ޚަރަދުކުރުން ، ޞަދަޤާ ، އައްޔާކަން ، ޚަރަދުކުރުން ، ހަދިޔާތަކު ދިނުން ، ޚަރަދުކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދޭ . އަދި ، ޚަރަދުކުރުން ހަދިޔާ ކާނާ އައްޔާމު ، ފާފަ ، ހަމައަށް ، الله ގެ އައްޔާމު ބާބުގެ ދެންނެވިގެންވެއެވެ .

571 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا حَسَدَ إِلاَّ في اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً ، فَسلَّطَهُ على هَلَكتِهِ في الحَقِّ . ورَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فُهو يَقضِي بِها ويُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه وتقدم شرحه قريباً .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .ދެބަޔަކު މެނުވީ ހަސަދަ ނުކުރާށެވެ. ހަމައެކަނި ދެބައެއްގެ ހިލާ ހަސަދަ ކުރެވޭނެއެވެ . އެއީ ފުރަތަމަ الله سبحانه وتعالى މާލު ދެއްވުމުން އެފުރާ ހައްގު ގޮތުގައި އެމާލު ހަރަދުކޮށް ދެވެނިވި ކަންތަކުގައި ވިއްކިޔަ މީހެއް އެގޮތުގައި ކުރިއްސާ ލިބިގެން ހަލާކުވާ މިންވަރަށް ލިބޭ މުއްދަތަކަށް ހަރުގެ ކަމުގައި ވެސް ބަހައްޓައިގެން އޮތުމެވެ . އަދި (އަނެއް ބަޔަކީ) މާތް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި ޙިކުމަތް ދެއްވުމުން އެ ޙިކުމަތް އެކަން ދަންނަ މީހުންނަށް ޙަކަ ދިނުމާ އަދި ދަސްކޮށްދިނުމާ ގޮތުގައި ފައިދާ ކޮށް ދެވުނު މީހާއެވެ . ދެއްވުން ހުއްޓަސް ކިޔަވައިދިނުމާ ގުޅޭ ކަންތަކުގައި ވާހަކަ ދައްކަވައިދިނެވެ .

572 وعن ابْنِ عمر رضي اللَّه عنهما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا حَسَدَ إِلاَّ في اثْنَتَين : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّه القُرآنَ ، فهو يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيل وآنَاءَ النَّهارِ . ورَجُلٌ آتَاهُ اللَّه مَالاً . فهوَ يُنْفِقهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وآنَاءَ النَّهارِ » متفقٌ عليه . « الآنَاءُ » السَّاعَاتُ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمر ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވި حديث އަހަރެމެނެވެ. ތިރީގައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެބަޔަކު މެނުވީ

حَسَد ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. ދެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى، ﷺ قُرآنَ ގެ އިލްމު
ދެއްވުމުން އެމީހާ ، ރޭގަޑާއި ދުވާލު އެ قُرآنَ ގެ އިލްމު އަހަރެން މިންނަތުން އުގަންނައި ދިނުން
ދެކެވޭތީ ... . އަނެއް ކަލޭގެ މިހަކަން

الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އެމީހާ ރޭގަޑާއި ދުވާލު އެމުދާ ހަޤު މަގުގައި ހޭދަކުރާތީ

573 وعَن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ فُقَرَاءَ المُهَاجِرينَ أَتَوْا رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فقالوا : ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجاتِ العُلَى . والنَّعِيمِ المُقِيمِ . فقَال : « ومَا ذَاكَ ؟ » فَقَالُوا : يُصَلُّونَ كمَا نُصَلِّي ، ويَصُومُونَ كمَا نَصُومُ . ويَتَصَدَّقُونَ ولا نَتَصَدَّقُ ، ويَعتِقُونَ ولا نَعتِقُ فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفَلا أُعَلِّمُكُمْ شَيئاً تُدرِكُونَ بِهِ مَنْ سبقَكُمْ ، وتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ وَلاَ يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُم إِلاَّ مَنْ صَنَعَ مِثْلَ ما صَنَعْتُم ؟ » قالوا : بَلَى يا رسولَ اللَّه ، قَالَ : « تُسبحُونَ ، وتحمَدُونَ وتُكَبِّرُونَ ، دُبُرَ كُلِّ صَلاة ثَلاثاً وثَلاثِينَ مَرَّةً » فَرجَعَ فُقَرَاءُ المُهَاجِرينَ إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالُوا : سمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلُ الأَموَالِ بِمَا فَعلْنَا ، فَفَعَلوا مِثْلَهُ ؟ فَقَالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ذلك فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يشَاءُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ روايةِ مسلم .

« الدُّثُورُ » : الأَموالُ الكَثِيرَةُ ، واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތް ابوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ހަމަކަށަވަރުން مُهَاجِري ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ފަގީރުންގެ ބަޔަކު رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އެބޭފުޅުން ދަންނަވައެވެ. މުއްސަނދިން ބޮޑު ދަރަޖަތަކާއި ބޮޑު ނިޢުމަތް ހޯދައިގަތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އައްސަވައިފިއެވެ. ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އަހުރެމެން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނަމާދު އެބަ ކުރެއެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފާ ފަދައިން ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި (އެއީ އިތުރުން) އަހުރެމެން (އަހުރެމެންނަށް ނުކުރެވޭ) صدقة ދެއްވުން އެބަ ކުރައްވައެވެ. އަދި ޣުލާމުން (މިނިވަންކުރެއްވުން) އަހުރެމެން ނުކުރެވޭ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ.

މިނިވަން އަބަދުކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަން ގެންނަން ބަރަކާ މިނިވަން ނުކުރެވިއްޖެވެ . އަދިނަބީ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެފަދަ ކަމެއް ދަސްކޮށްދެއްވަން ހެއްޔެވެ؟ އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖަ އާއި ފަސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖަ ހާސިލުވާނެ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ފިޔަވައި އެ އަމަލު ކޮށްފިމީހަކު ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ކުރި އެއްވެސް މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ . އަޅަމެން ދަންނަވައިފިއެވެ . އާދެއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި سبحان الله ގެ كلمة އާއި الله اكبر ގެ كلمة އާއި الحمدالله ގެ كلمة ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. (ދެން ކޮޅު ދުވަސް ކޮޅަކަށްފަހު) مُهَاجِرِين ންގެ ފަޤީރުން އަނބުރާވަޑައިގެން رسولَ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. އަހަރެމެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދަލުވެރިންނަށް އެ އަމަލު އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވެސް އެގޮތަށް އަމަލުކުރަން ފެށިއްޖެއެވެ . އަދިނަބީ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .އެއީ الله سبحانه وتعالیٰ ގެ فضل ވަންތަ ކަމެވެ . އެއީ އެކަލާނގެ އިރާދަ ކުރައްވާ ބަޔަކަށް ދެއްވާނެއެވެ . (މި ޢަބާރާތުގައި ކުރުން ކަމެއް ނެތެވެ .)

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުންމީދު ކުޑަކުރުމުގެ މާނަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 185): {كل نفس ذائقة الموت، وإنما توفون أجوركم يوم القيامة، فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز، وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور}.

ކޮންމެ نفس އަކުވެސް، މަރުގެ ރަހަ ލިބިގެންވާނޭ އެއްޗެކެވެ. އަދި،(ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ عمل ތަކުގެ)ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވެވޭނީ ހަމައެކަނި قيامة ދުވަހުންނެވެ. ފަހެ، ނަރަކައިން އެއްކިބާ ކުރެވިގެން، ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާފައިވާ (މީހުންނެވެ.)ފަހެ، އޭނާ نصيب ލިބިގެންފައިވާ ކަމަށްވެއެވެ. ކާމިޔާބުވީއެވެ ވަގުތީ އުފާވެރި ދޭ އެއްޗެއްކަމުގައި މެނުވީ، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (لقمان 34): {وما تدري نفس ماذا تكسب غداً، وما تدري نفس بأي أرض تموت}.

އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް، އެ نفس އެއް މާދަމާ ހޯދައިގަންނާނީ ކޮންކަމެއްކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.
އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް އެ نفس އެއް މަރުވާނީ ކޮންބިމެއްގައި ކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 61): {فإذا جاء أجلهم لا يستأخرون ساعة، ولا يستقدمون}.

ފަހެ، އެއުރެންގެ أجل އައުމުން، އެންމެ ހިނދުކޮޅަކަށްވެސް އެއުރެންނަށް ފަހަތަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަވަހަށްވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

وقال تعالى (المنافقون 9 – 11): {يا أيها الذين آمنوا لا تلهكم أموالكم ولا أولادكم عن ذكر اللَّه، ومن يفعل ذلك فأولئك هم الخاسرون، وأنفقوا مما رزقناكم من قبل أن يأتي أحدكم الموت فيقول: رب لولا أخرتني إلى أجل قريب فأصدق وأكن من الصالحين، ولن يؤخر اللَّه نفساً إذا جاء أجلها، والله خبير بما تعملون}.

އޭ ايمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންތަކުން الله ހަނދުމަކުރުމުން ތިޔަބައިމީހުން غافل ކޮށް ދުރުކުރުވައި ނުލައްވާށެވެ! އަދި އެކަންތައް ކުރާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ގެއްލުންވެގެންވާ މީހުންނީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހެއްގެ ގާތަށް މަރު އައުމުގެ ކުރީގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާށެވެ! ފަހެ، (އޭރިނދު) އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ކައިރި أجل އަކަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ މިއަޅާ ފަސްކުރައްވާނަމަ ކަށްފުދިއްޔާއެވެ؟ ފަހެ، އަހުރެން ތިމަންއަޅާ صد قات ކޮށް، صالح އަޅުންގެ ތެރެއިން ވެވުނީމުއެވެ. އަދި الله އެއްވެސް نفس އެއް، އޭގެ أجل އަންނަހިނދު، ފަސް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި اللهُ، ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ކަންތައް މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (المؤمنون 99 – 115): {حتى إذا جاء أحدهم الموت قال: رب ارجعون لعلي أعمل صالحاً فيما تركت. كلا إنها كلمة هو قائلها، ومن ورائهم برزخ إلى يوم يبعثون، فإذا نفخ في الصور فلا أنساب بينهم يومئذ ولا يتساءلون. فمن ثقلت موازينه فأولئك هم المفلحون، ومن خفت موازينه فأولئك الذين خسروا أنفسهم في جهنم خالدون، تلفح وجوههم النار، وهم فيها كالحُون. ألم تكن آياتي تتلى عليكم فكنتم بها تكذبون!} إلى قوله تعالى {قال كم لبثتم في الأرض عدد سنين؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض يوم فاسأل العادين. قال: إن لبثتم إلا قليلاً لو أنكم كنتم تعلمون، أفحسبتم أنما خلقناكم عبثاً وأنكم إلينا لا ترجعون؟!}.

އެއުރެންނަކީ ދިރިއުޅޭ ގޮތެއް މަތީ އަޅުވަމުންދާ ދުނިޔެދޫނީއެވެ. އޭރުން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގޭ! ތިމަންނަށް (ދުނިޔޭގެ حياة އަށް) އަލުން އަނބުރާ ފޮނުއްވާދޭވެ! (އޭރުން) ތިމަން ފުރަތަމަ ދޫކޮށްލި ކަންތައްތަކުގައި صالح عمل ކުރުމުގެ އެދުމުގައެވެ. ހަމަހިލާ އެއީ ނުވާނެއެވެ. ހަމައެކަނި ބަސްތަކެއް، އޭނާ ބުނާ ބަހެކެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ފަހަތުގައިވެސް ބަރުޒަޚުވެއެވެ. އެއުރެން އަލުން ދިރުއްވާ ފޮނުއްވާ ދުވަހާ ހަމައަށްދެނެވެ. ދެން، ސޫރުގައި ފުމެލުމެވިއްޖެނަމަ، ދެން، އެއުރެންގެ މެދުގައި އެދުވަހުން نسب ތަކެއް (އެބަހީ: نسبގެ ތިމާކަމުގެ ގުޅުންތަކާ) ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި އެކަކު އަނެކަކާ ބެހެން ކަންތަކާ އެދި سؤال އެއްވެސް ނުކުރާނެއެވެ. ދެން، އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ عمل ތަކާ) ތިލަފަތް ބަރުވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ދެން، ދިރުންވެރިވީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ عمل ތަކާ) ތިލަފަތް ލުއިވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ދެން، އެއުރެންނީ އެއުރެންގެ نفس ތައް، ގެއްލުވި މީހުންނެވެ. ނަރަކައިގައި އެއުރެން އަބަދުން ދެމިތިބޭނެއެވެ. ނަރަކައިގެ އަލިފާން އެއުރެންގެ މޫނުތައް އަންދާނެއެވެ. އަދި އެއުރެން އެތާނގައި ތޮލިމުން ހަދައިގެން ތިބޭނެއެވެ. (އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ايـة ތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔަވައިދެވޭ ކަމުގައި ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ ދެން، ތިޔަބައިމީހުން އެ ايـة ތައް ދޮގުކުރާކަމުގައި ވީމުއެވެ. އެއުރެން ދަންނަވާނެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގޭ! ތިމަންމެންގެ އަބޯޑުވެރިކަން ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތީއެވެ. އަދި މަގުފުރެދުނު ބަޔަކަށް ވީ ތިމަންމެން

ވީމުއެވެ. އަޅަމެންގެ ފަރިހަށްސަލާމާ! ތިމަންމެން އާ ނަރަކައިން ނުރައްކައިލާސިޔާ! ފަހެ،
ތިމަންމެން (كافر ކަލުގެ ތަރައްޤީން) އެނބުރި ހިނގައިދަނީ، ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން،
ތިމަންމެންނާ ބިޔާ އަންހާރަވެރިން ކަމުގައިވެ. އަކާނާގެ وحي ކުރައްވައިދެއްވާ. ތިޔަބައިމީހުން
ނިކަމެތިކަމާއި ހިތްނަވާ އެތިބެފައިވާ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة
އަށްރުޖޫ ނުދެއްނެވިނަމަ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޒުންގެތަރައިން ބަޔަކުވެއެވެ.
އެމީހުން ބައިވެ. އަޅަމެންގެ ފަރިހަށްސަލާމާ! އަޅަމެން ايمان ވެއްޖެމުއެވެ. ފަހެ،
އަޅަމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި، އަޅަމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! ކަރަސްކަލާނގެއި، رحمة
ލައްވާ އެންމެހާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، އެއީތުސް، ފުރައްސާރަކުރަމުން ބައިޔާކުގައި
ތިޔަބައިމީހުން ހަދައިފިމުއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރައްވަމުން އެއީތުން
ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަނެތިކަމުގެ ދުރުގައި ދާންނެ. އަދި އެއީތުންނަމުން މަލާމާތްކުރު، ހ
ބަޔަކުމެކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ފެނިމުއެވެ. އެއީތުން ކުރިމަތިކުރުމުގެ ވަކިކުރި، މިއަދު ހަމަކަށަވަރުން،
ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއީތުންނަށް (ހ) ޖަޒާދިނުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއީތުންނާ، ހަމަ
نصيب ވެރިންވެ. އަކާނާގެ وحي ކުރައްވައިދެއްވާ. ތިޔަބައިމީހުން ކިހިނެއް އަހަރެ ބުނަމުގައި
ތިބޭމެހެއްދެ؟ އެއީތުން ދެންނަވާފައިވެ. ތިމަންމެން ތިބޭ، އެންމެ ދުވަހަކުވެ. ނިވެތި
ދުވަހުގެ ބައިގަކުވެ. ފަހެ، ހިސާބުތަކަށް އަދުލުވެރި މީހުން سؤال ކުރައްވާނެވެ! އަކާނާގެ
وحي ކުރައްވައިދެއްވާ. ދުވަހު ކަލި ދުވަސްކުރާކަމުގެ މަތިން، ތިޔަބައިމީހުން ތަސްވީ ނިވެތިކަމެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންނާ އަކާން އެނގެކުރާކަމުގައި ވީނުމަކުވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ
ތިޔަބައިމީހުން ހައްދުވީ، ބާކީގެތިކަމުގައި، ކަލިވެރިކަމާމެދުގައި، ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން
ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ނުކުރައްވާނަމަކަމުން، ތިޔަބައިމީހުން ފަހެ، ހިކަލަމުގެ
ހައްދެވޭ؟

وقال تعالى (الحديد 16): {ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر اللّٰه وما نزل من الحق، ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم، وكثير منهم فاسقون}. والآيات في الباب كثيرة معلومة

اللهَ ހަނދުމަކުރުމަށާއި، حق ބަސްފުޅުގެ ގޮތުގައި ބާވައިލެއްވި ތަކެތި ކުރިން އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުވެތިވެ ނިކަމެތިވުމަށާއި، ކުރީގައި ފޮތް ދެއްވުނު މީހުން ފަދައިން ނުވުމަށް،ایمان ވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނުވެނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، އެއުރެންނަށް ޒަމާން ދިގުވެގެންދިޔައެވެ. ދެން (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއެވެ. އަދި އެއުރެންނާއި ގިނަމީހުންނީ فاسق ންނެވެ.

574 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : أَخَذَ رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمنكِبي فَقَالَ : «كُنْ في الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَو عابرُ سَبيلٍ » وكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما يقول : إِذا أَمسَيتَ، فَلا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلا تَنْتَظِرِ المَسَاءَ ، وخذ مِن صِحَّتِكَ لِمَرَضِك وَمِن حيَاتِكَ لموتِكَ » رواه البخاري .

މާތް اللّه އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނާގެ ކޮނޑުގައި ހިއްޕަވާފައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިތާ ދުނިޔޭގައި ތިބޭފަދަ ބީރައްޓެހި މީހަކު ފަދައިން ނުވަތަ ދަތުރުވެރިޔަކު ފަދައިން އުޅޭށެވެ.

ދަންނަވައެވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވީ) މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن عمر ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ތިބާ ހަވީރު ވެއްޖެނަމަ ފަތިހަށް ހުރެދާނެކަމަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ފަތިސް ވެއްޖެނަމަ ހަވީރަށް ހުރެދާނެކަމަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ބަލިޖެހުމުގެ ކުރިން ދުޅަހެޔޮކަމުން ފައިދާ حاصل ކޮށްގަންނާށެވެ. އަދި ތިބާ މަރުވުމުގެ ކުރިން ދިރިއުޅުމުން ފައިދާ ހޯދައި حاصل ކޮށްގަންނާށެވެ.

575 وعنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ما حَقُّ امْرِيءٍ مُسلِمٍ لَهُ شَيءٌ يُوصِي فِيهِ . يبيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلاَّ وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ » متفقٌ عليه . هذا لفظ البخاري .

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « يَبِيتُ ثَلاثَ لَيَالٍ » قال ابن عمر : مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنذُ سَمِعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال ذلِكَ إِلاَّ وَعِنْدِي وَصِيَّتِي .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް مُسلِم އަކު އަމިއްލަ وصية ކުރަންޖެހޭ އެއްޗެއް އޮވެފައި އެ وصية ލިޔެ ނުލިޔެފާ ދެރޭ ނިދުމަކީ އެއްވެސް مُسلِمٍ އަކަށް އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި مُسلِم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިންރޭ ނިދުން އެކަށީގެން ނުވެއެވެ. އަދި **ابن عمر** ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން حديث އަޑުއިވުނު ދުވަހުން ފެށިގެން ތިމަންނަގެ ގާތުގައި وصية ލިޔެ ނުހުރެ ތިމަންނާ ކައިރިން ފާއިތުވެ އެއްވެސް ރޭއެއްވެސް ފާއިތުނުވެއެވެ.

576 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : خَطَّ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خُطُوطاً فقال : « هَذا الإِنسَانُ وَهَذا أَجَلُهُ . فَبَيْنَما هو كَذَلِكَ إِذ جَاءَ الخَطُّ الأَقْرَبُ » رواه البخاري.

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންވި انس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޮނގުތަކެއް ކުރަހުއްވާފައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ انسان އެވެ. އަދި މިއީ އޭނާގެ أَجلُ އެވެ. ފަހެ އޭނާ ދިރިއުޅުއްވަމުންދަނިކޮށް ގާތްރޮނގު ކަމުގައިވާ އަޖަލު ކުރިމަތިވިއްޖެއެވެ.

577 وعن ابن مسعُودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : خَطَّ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَطًّا مُرَبَّعاً ، وخَطَّ خَطًّا في الْوَسَطِ خَارِجاً منْهُ ، وَخَطَّ خُططاً صِغَاراً إِلى هَذَا الَّذِي في الوَسَطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي في الوَسَطِ ، فَقَالَ : « هَذَا الإِنسَانُ ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطاً بِهِ أَو قَد أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخطَطُ الصِّغَارُ الأَعْرَاضُ ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا ، نَهَشَهُ هذا ، وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذا نَهَشَهُ هَذَا » رواه البخاري . وَهَذِهِ صُورَتُهُ : الأجل –الأعراض –الأمل

ރަޟީ اللّه ޢަންހު ސޫރަތުގެ عبد اللّه ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަޅުގަނޑަށް) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަތަރެސްކަނެއް ގޮވައިގެ ކުރެހުމެއް ކުރަހުއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ
މެދުގައި ދިގުކޮށް ރޮނގެއް އެގޮޅީން ބޭރަށް ނިކުންނާގޮތަށް ކުރަހުއްވިއެވެ. އަދި މެދުގައި އޮތް ރޮނގުގެ ދެފަރާތުގައި
ހިމަ ހިމަ ރޮނގުތަކެއް އެޅުއްވިއެވެ. ދެން (އަޅުގަނޑަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ.(މި ރޮނގަކީ)
މެދުގައި ވާ މި ރޮނގަކީ انسان އެވެ.އަދި އޭނާގެ ވަށައިގެން ދެމިފައިވާ މި ރޮނގަކީ މަރު
އަޖަލެވެ. އޭނާ އޮތީ އަޖަލު ވަށައިލައިގެންނެވެ.ނުވަތަ ވިއްޖެއްސައިލައިގެންނެވެ. އަދި
އޮތީ އަޖަލު ބޭރުގައި ވަށައިލައިގެންނެވެ. އަދި ބޭރަށް ނިކުމެފައިވާ ރޮނގަކީ އޭނާގެ އަޖަލު ދިމާވާ
އުންމީދުތަކެވެ. އަދި މިކުޑަ ހިމަހިމަ ރޮނގުތަކަކީ އޭނާ ދިމާވާ ދިމާވާ ކާރިސާތަކެވެ.
އެއިން އެކަކުން ސަލާމަތްވެއްޖެނަމަ އަނެކަކުން އޭނާގެ ކިބައަށް ހަމަވެއެވެ. އެއިން އެކަކުން
ސަލާމަތްވެއްޖެނަމަ އަނެކަކުން އޭނާގެ ކިބައަށް ހަމަވެއެވެ.

578 وعن أبي هريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بَادِرُوا بِالأَعْمَالِ سَبْعاً، هَل تَنْتَظِرُونَ إلاَّ فَقْراً مُنْسِياً ، أَو غِنَى مُطغِياً ، أَوْ مَرَضاً مُفسِداً ، أَو هَرَماً مُفَنِّداً، أَو مَوتاً مُجْهِزاً ، أَو الدَّجَّالَ ، فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ ، أَوِ السَّاعَةَ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وأَمَرُّ ؟، » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހު ސޫރަތުގެ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަތްކަމެއް އައުމުގެ ކުރިން عمل
ތަކުގައި ދަސްވާށެވެ. ނުވަތަ ދުވަސްކުރާށެވެ. ކުރިޔަށް ހުރި އެކަމެއް ކުރުމުގެ އަވަސް ވެގަންނަށެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން عمل ނުކޮށް ތިބީތީ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދާންނެތިދާފަދަ އަނިޔާވެރިކަމަށް
އައުމަށް ކުރިމަތީ ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ނުވަތަ ވިއްސާރަ عمل ތަކަށް މަގުފުރެދޭން ހިނގައިދާފަދަ
ތަނަވަސްކަމަށް އައުމަށް ކުރިމަތީ ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ނުވަތަ ހިނގޭނު ހަލާކުވެދާން
ހިނގައިދާފަދަ ބަލިމަޑު ކަމެއް އައުމަށް ކުރިމަތީ ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ނުވަތަ ސިކުނޑި
ގެއްލިދާން ހިނގައިދާފަދަ މުސްކުޅި ކަމެއްއައުމަށް ކުރިމަތީ ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ނުވަތަ
ކުއްލިއަކަށް މަރު އައުމަށް ކުރިމަތީ ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ނުވަތަ ދައްޖާލު ނިކުމެގެން އަންނަންދެން
ހުއްޓެވެ؟ ދަންނާށެވެ. ދެން އޭނާއީ ގާތްވެފައިވާ އަދި އެނގިގެން ކުރާ ނުބައިކަން

ބޫޖެވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ. ނުވަތަ قيامة ދުވަސް އަންނަންދެން އިންތިޒާރު ކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ قيامة ދުވަހަކީ ބިރުވެރި ކަންބޮޑު އަދި އުނދަގޫ ކަންތަކާއި ކުރިމަތިލާންޖެހޭ ދުވަހެކެވެ.

579 وعنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ » يَعني المَوْتَ ، رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

އަދި ތިމަ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިތަނބައިމީހުން އަރާމާއި އުފާތަކާ ފޯރިކޮށް ދޭނެއްޗެއް (އެބަހީ މަރު) ހަނދުމަކުރާށެވެ.

580 وعن أبي بن كعب رضي اللَّهُ عنه : كانَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا ذَهَبَ ثُلثُ اللَّيْلِ، قامَ فقالَ : « يا أَيها النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّه جَاءَتِ الرَاجِفةُ تَتْبَعُها الرَّادِفَةُ، جاءَ المَوْتُ بما فِيهِ ، جاءَ المَوْتُ بما فِيهِ » قلتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ إني أكْثِرُ الصَّلاةَ عَلَيْكَ ، فَكَمْ أَجْعَلُ لكَ مِن صلاتي ؟ قال: « ما شِئْتَ » قُلْتُ الرُّبُعَ ؟ قال : « ما شئْتَ ، فَإِنْ زدت فَهُوَ خَيْرٌ لكَ » قُلتُ : فَالنِّصفَ ؟ قالَ « ما شِئْتَ ، فإنْ زِدْتَ فهو خيرٌ لكَ » قُلْتُ : فَالثلثَيَن ؟ قالَ : « ما شِئْتَ ، فإنْ زِدْتَ فهو خيرٌ لكَ » قُلْتُ : أَجْعَلُ لكَ صَلاتي كُلَّها ؟ قال : إذاً تُكْفي هَمَّكَ، ويُغْفَرُ لكَ ذَنْبُكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

މާތް اللَّه ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبي بن كعب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ދިޔުމުން ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ (އެއްފަހަރު) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. މިތަނބައިމީހުން اللَّه ހަނދުމަކުރާށެވެ. ފުރަތަމަ ބާރުލި ވަކި ފުމުލާވިފައެވެ. އަދި ދެވަނަ ބާރުލިކަމާލި ފުމުލާވުން ބައިއޮތަކުރާށެވެ. މަރުވަނީ އެންމެހައި ފުރުވެކާއި އެކީ އައިސް ކަށިޖެހިއެވެ. ރަޟި ވިދާޅުވިއެވެ. މިތަން ދަންނަވަމެވެ. އޭ اللَّه ގެ رَسول އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނަށް ޞަލަވާތް ކިޔަވާ ދިނަވިތާ. މިއާ މިތަންނަ ކަލޭގެފާނަށް ޞަލަވާތް ކިޔަވާނީ ކިހާވަރަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ފަސްނަވަރަކަށް ރިޔާވަރު. މިދަންނަވަމެވެ. ހަތަރު ބައިކުޅަ އެއްބައި ކިޔަނީވެވެ؟حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ފަސްނަވަރަކަށް. ފަހެ ހަމަ

އިޚުލާޞްތެރިކަމާ އެއިރުން ބިބެއްން ޢަމަލު ކަނޑައެޅޭ ވެގެންވެއެވެ. ބިނާކޮށް ދަރުމަވެރިވެއެވެ.
ދީބައިކަމުދެއްބައި ކިބައިންނެވީއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިބެއްން ފެންނަބަސްކަށެވެ. ފަހެ ބިބާ
އެއްނުވަތަ އިޚުލާޞްތެރިކަމާ ޢަމަލު ކަނޑައެޅޭ ވެގެންވެއެވެ. ބިނާކޮށްދަރުމަވެރިވެއެވެ.
ބިނބައިކަދީބައި ކިބައިންނެވީއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިބެއްން ފެންނަބަސްކަށެވެ. ފަހެ ބިބާ
އެއްނުވަތަ އިޚުލާޞްތެރިކަމާ ޢަމަލު ކަނޑައެޅޭގެން ވެއެވެ. ބިނާކޮށްދަރުމަވެރިވެއެވެ. ބިނާކަން ހުރިހާ
وقت އެއްގައި ކަމެއްގައިވެސް މައްޗަށް ސަލާމަތް ކިބައިހިނގާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިގެބިރު
عمل ކުރުމަކީ ބިބާގެ ހުރިހާ ހިތްވަރު ފިޔަވައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ބިބާގެ ފާފަތައް
ފިލައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

*ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ޒިޔާރަތް
ކުރާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތީގެ ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު.*

581 عن بُرَيْدَةَ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيارَةَ القُبُورِ فَزُورُوها » رواهُ مسلم .

ގާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى الله
عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވީ އަށް
ޒިޔާރަތްކުރުން މަނާކުރެއްވީމުއެވެ. މިހާރު އަދިކުރުން ޤަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ހުއްދައެވެ.

وفي رواية « فمن أراد أن يزور القبور فليزر فإنها تذكرنا بالآخرة » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހު ބިރުވެރިވުމުގެ ވަގުތުން قبرستان އަށް ޒިޔާރަތްކުރަން ބޭނުން މީހާ ހަދާއިރު ފަހު އެބަސް ނުވުމަށް ޒިޔާރަތްކުރާށެވެ. މިހެން ހަރުކަށިކަމަކުން އުޅި آخرة ދުވަސް ހަނދާން ވާނެތެވެ.

582 وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : كان رسُولُ اللَّهِ ، صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، كُلَّما كان لَيْلَتها منْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إلى البَقِيعِ ، فيَقُولُ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤمِنِينَ ، وأَتَاكُمْ ما تُوعَدُونَ ، غداً مُؤَجَّلُونَ ، وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ » رواهُ مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ވަށް ހުރި ރޭކޮޅެއް ނިދިލާރައްވާ ކޮންމެ ރެއެއްގައި ރެއިގެ ފަހުކޮޅު البقِيع ނަމަކަށް ކިޔާ قبرستان އަށް ނިކުމެވަޑައިގެން ވިދާޅުވެއެވެ. އެބަހުރި دعاء ކިޔުއްވައެވެ. « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤمِنِينَ ، وأَتَاكُمْ ما تُوعَدُونَ ، غَدَاً مُؤَجَّلُونَ ، وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ މާނައީ:- އޭ مؤمن ންގެ قؤم ގެ ގެދޮރުގެ އަހުލު ވެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ލެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް މާދަމާ ވަޢުދުވެވުނު وعد ދުވަސްވަރާއި ދިމާވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އަހަރެމެން ވެސް ތިޔަބައިމީހުންނާ ގުޅޭނެއެވެ. (ވަސް) الله ގެ އިރާދަފުޅާއެކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހުން އަހަރެމެން އައިސް ގުޅޭނެއެވެ. اللّهم އޭ ދެއްވާ ގަސްތަކުގެ ވާހަކަ اله! غرقد ގަސްތަކުގެ އަހުލުވެރިންނަށް بقِيع ގައި ވަޅުލެވިފައިވާ މީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ.

583 وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّهُ عنهُ ، قال : كَانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُعَلِّمُهُمْ إِذا خَرَجُوا إِلى المَقابِرِ أَنْ يقُولَ قَائِلُهُم : « السَّلامُ عَلَيكُمْ أَهْلَ الدِّيارِ مِنَ المُؤْمِنِينَ والمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّه لَنَا وَلَكُمُ العافِيَةَ » رواه مسلم

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޞްޙާބުބޭކަލުން قبرستانއަށް ނިކުންނަވާއިރު دعأ ކިޔުމަށް دعأ ކިޔުއްވާ ދެއްވިއެވެ.

ދަސްވާނޭދެއްވެމުން ގެންދެވިއެވެ. އެ دعأ އަކީ:-« السَّلامُ عَلَيكُمْ أَهْلَ الدِّيارِ مِنَ المُؤْمِنِينَ والمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّه لَنَا ولَكُمُ العافِيَةَ » رواه مسلم މާނައަކީ:- އޭ ގެއަރިގެ ދިރިއުޅޭ مؤمن ންނާއި مسلم ންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން(ވެސް) اللَّه އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންނާއި އަރިހަށް ބައްދަލު ކުރާހުށީމެވެ. ތިމަންނަމެންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަމުގެ نعمة އަދި الله ގެ حضرة ގައި ދަންނަވަމެވެ.

584 وعن ابن عَبَّاسٍ ، رَضيَ اللَّه عنهما ، قال : مَرَّ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِقُبورٍ بالمدِينَةِ فَأَقْبَلَ عَلَيهِمْ بوَجْهِهِ فقالَ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ يا أَهْلَ القُبُورِ ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنا ولَكُمْ ، أَنْتُم سَلَفُنا ونحْنُ بالأَثَرِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ابن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مدينة ގައި ހުންނަވަނިކޮށް (އެއްފަހަރަކު) قبر އެއްގެ ކައިރިން ފާއިތުވި ވަޑައިގެންނެވެ. އަރިހުން އެ قبر އާއި ދިމާލަށް ކޮޅުމަތިވެލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ قبر ގެ اهل ވެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތަކާއި އަދި ތިމަންމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާށިވެ! ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންމެންނަށްވުރެ ކުރީގައި مهاجر ވިބައިމީހުން އިސްވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހުން އަންނަމުން މީހުންނެވެ.

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به

ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތަކާއި ހުރެ މަރުވުމަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިތްޕެހުމުގެ އެކަށީގެން މަރު އެވަސްކަމަކަށްނުވާކަމުގެ އެދުން ހުއްދަވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

585 عنْ أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَتمَنَّ أَحَدُكُمُ المَوْتَ إِمَا مُحسِناً ، فَلَعَلَّهُ يَزْدادُ ، وَإِمَّا مُسِيئاً فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ » متفقٌ عليه، وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަރަށް ނުއެދޭހެވެ. އެހެނީ އޭނާ އަކީ احسان ތެރިއަކު ކަމުގައި ވަނީނަމަ ދިގު އުމުރުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ހެޔޮ عمل ގިނަ ވުމަށް ވެސް ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަކީ ފާފަވެރިއަކު ކަމުގައި ވަނީނަމަ އޭނާ ފަހަރެއްގައި توبة ވުމަށް އެކަށީގެން ވެސްދާނެއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم عن أبي هُريْرةَ رضي اللَّهُ عنه عَنْ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يتَمَنَّ أَحَدُكُمُ المَوْتَ ، ولا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يأْتِيَهُ ، إِنَّهُ إذا ماتَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ ، وَإِنَّهُ لا يَزيدُ المُؤْمِنَ عُمْرُهُ إِلاَّ خَيراً » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރަށް ނުއެދޭހެވެ. އަދި އަވަހަށް މަރުވުން އެދި دعاء ނުކުރާހެވެ. އެހެނީ މީހާ މަރުވުމުން އޭނާގެ عمل ކެނޑިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އަދި مؤمن އަކަށް އުމުރު ދިގު ވެގެންދިއުމަކީ އޭނާގެ ހެޔޮ عمل ތައް އިތުރުވެގެންދާ ކަމެކެވެ.

586 وعن أنسٍ رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : لا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الموْتَ لِضُرٍّ أَصابَهُ فَإِنْ كانْ لابُدَّ فاعِلاَ ، فَلْيَقُل : اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كانَتِ الحَياةُ خَيْراً لي ، وتوَفَّني إِذا كانَتِ الوفاةُ خَيراً لي » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހު ސުންނަތެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ދިމާވާ مصيبةތަކާއި ހުރެ އެއްގޮތަކަށްވެސް މަރަށް ނޭދޭށެވެ. ފަހެ އެހެނަސް ގޮތެއް ދިމާވެއްޖެ މީހާ މިފަދައިން دعاء ކުރާހުރިކަމެވެ. اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كانَتِ الحَياةُ خَيْراً لي ، وتَوَفَّني إِذا كانَتِ الوفاةُ خَيراً لي » މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ اله! މިއަށް ދިރިހުރުން ހެޔޮގޮތެއްގައި ވަނީނަމަ މިއަށް ދިރި ހުރުމަށް ދޫކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި މިއަށް މަރުވުން މިއަށްވުރެ ހެޔޮގޮތެއްވަނީނަމަ މިއަށް މަރު ގެންދަވާށެވެ.

587 وعَنْ قَيسِ بنِ أَبي حازمٍ قال : دَخَلْنَا عَلَى خَباب بنِ الأَرَتِّ رضيَ اللَّهُ عنهُ نَعُودُهُ وَقَدِ اكْتَوى سَبْعَ كَيَّاتٍ فقال : إِنَّ أَصْحابنا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا ، ولَم تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيا ، وإِنَّا أَصَبْنَا ما لا نجِدُ لَهُ مَوْضِعاً إِلاَّ الترابَ ولَوْلاَ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نهانَا أَنْ نَدْعُوَ بالموْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ ثُمَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وهُوَ يَبْنِي حائطاً لَهُ ، فقال : إِنَّ المُسْلِمَ لَيُؤْجَرُ في كُلِّ شَيءٍ يُنْفِقُهُ إِلاَّ في شَيءٍ يَجْعَلُهُ في هذا الترابِ . متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية البخاري .

قَيسِ بنِ أبو حازمٍ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން (އަހުރެމެންނަށް) ރަޟި الله ޢަންހު ސުންނަތެއްވި خَباب بنِ الأَرَتِّ އާރާސްކަތުކަމުގައި އަޅުއްވެނިކަން ޒިޔާރަތްކުރަމުން ދިޔައީމެވެ. އޭރު އަލިފާނުގެ حادثة އެއްގައި އަނގަތުރާގެ ހަތްކަށަން ބައްޔެއް ފިލުވަން ޖެހިއްޖައެވެ. ފަހެ (ތިމަންމެން ދިޔައުން) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންގެ ކުރީގެ اصحاب ބައިވެރިން ދުނިޔޭގެ ކުރިހަމަޖެހުމަށް ދިޔައީމު ދުނިޔެ އެއްޗެއްނުނެގި އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެއެވެ. (އޭރު އެބައިވެރިންގެ ހަޔާތުގައި ދުނިޔޭގެ ދަރަޖައެއް ނުލިބުނެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންނަށް ދުނިޔޭގެ މުދާ (އަހަރުމެންނަށް) ހާސިލު ކުރެވިއްޖެއެވެ. އެމުދާއަކީ ޚަރަދުކުރާނެތަނެއް ވިސްނޭނެތި

ވަޢުދުންނުން އެހެން ގޮވައި (ޖެންނަތަށް) ނުލާނެ. އަދި نبیާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަރަން އެދި ދުޢާ ކުރުން މަނާކުރައްވާފައި ނުވިނަމަ ތިމަންނަ މަރާލުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރީމުއެވެ. (ރާވީ قَيسِ بنِ أبي حازم ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ.) ފަހެ އޭގެ ފަހުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. مسلم އަދި ކާރި ކަންތަ ހަދައިކަން ކާރި ދުރަށް ލިބޭނެއެވެ. ނަމަވެސް މިޒަމާން އަޅާމި މުދުނިޔެއަށް ކާރިވި ހަދައިކަން އެއީ ބޮޑު ފިތުނާއެކެވެ.

باب الورع وترك الشبهات

حرام ކަމެއްގައި ކަމެއްގައި ޝައްކު ގެނެސް އަދި ޝުބުހަ ކަމެއްގައި ކަމެއްގައި ދުރުވާ ހުރުމާގެ މަތިން ބާރުއަރުވާ باب

قال اللّه تعالى (النور 15): {وتحسبونه هيناً وهو عند اللّه عظيم}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެބަސްތަ އެ ވާހަކައަށް ލިބެގެންނަމުންދިޔަ ހިސާބުގައިވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމުގެ އަނގަމުއްސަ ކަންތައްޗެ ވާހަކަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނގަތަކަށް ބުނަމުއެވެ. އަދި الله ގެحضرة ގައި އެކަންތައް ބޮޑުކަމެއްކަމުގައިވާ حال، އެއީ ކުޑަ ކަމެއްކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރަމުއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބައްލަވަމުވޮޑިގެން ވަޑައިގެން ވެއެވެ.

588 وعن النُّعمان بن بَشير رضيَ اللّه عنهما قال : سمِعْتُ رسُولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «إنَّ الحَلاَلَ بَيِّنٌ ، وإنَّ الحَرامَ بَيِّنٌ ، وبَيْنَهما مُشْتَبِهاتٌ لاَ يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَن اتَّقى الشُّبُهاتِ ، اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وعِرْضِهِ ، ومَنْ وَقَعَ في الشبُهاتِ ، وقَعَ في الحَرامِ ، كالرَّاعِي يرْعى حَوْلَ الحِمى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَع فِيهِ ، أَلاَ وإنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، أَلاَ وَإِنَّ

حِمَى اللَّهِ مَحَارِمهُ ، أَلاَ وإِنَّ في الجسَدِ مُضْغَةً إِذا صلَحَت صَلَحَ الجسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذا فَسَدَتْ فَسدَ الجَسَدُ كُلُّهُ : أَلاَ وَهِيَ القَلْبُ » متفقٌ عليه . ورَوَياه مِنْ طُرُقٍ بِأَلْفاظٍ مُتَقارِبَةٍ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ النُّعمان بن بَشيرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حلال ވެގެންވާ ކަންތައްތަކީ ބަޔާން ވެގެންވާ ކަންތަކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން حرامވެގެންވާ ކަންތައްތަކީ ބަޔާން ވެގެންވާ ކަންތަކެވެ. އަދި އެދެމެދުގައިވާ شبه ކަންތައްތަކަކީ ދުރުގެ ކަންތައްތަކެވެ. އެ މީހުން ގިނަ މީހުން ނޭނގޭނެއެވެ. އަދި شبه ކަންތައްތަކުން ދުރުވާ މީހާ (ހަރާމްގެ ކަންތައްތަކުން) ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ. އަދި شبه ކަންތައްތަކުގައި ވެއްޖެ މީހާ حرامކަންތައްތަކުގައި ވެއްޖެއެވެ. އެއީ ހިމާޔަތް ކުރެވިފައިވާ ސަރަޙައްދެއްގެ ގާތުގައި ޖަނަވާރު ބާލާ މީހަކު އެ ސަރަޙައްދަށް ވަދެދާނެ ހެންނެވެ. އަދި ކޮންމެ ރަސްގެފާނަކަށް ސަރަހައްދެއް ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ސަރަހައްދަކީ އެ اله حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަށިގަނޑުގައި މަސްކޮޅެއް ވެއެވެ. އެ މަސްކޮޅު ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އަދި އެ މަސްކޮޅު ފަސާދަވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ފަސާދަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން. އެއީ ހިތެވެ.

589 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ النَبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَجَدَ تَمْرَةً في الطَّرِيقِ ، فقالَ: « لَوْلاَ أَنِّي أَخافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لأَكَلْتُها » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަގުމަތީގައި ކަދުރު ފޮތިއެއް ފެނިވަޑައިގެންފައެވެ. އެ ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ صدقة އަކަށް ވުމަށް ބިރުގަންނަވާތީ ނޫނީ އެކަލޭގެފާނު އެ ކާނެއެވެ. ބަޔަކު ނޭނގޭ يقين އިން މިކަން صدقة އެއް ކަމަކަށް ކިޔުމެވެ.

590 وعن النَّوَّاسِ بنِ سَمعانَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « البرُّ حُسنُ الخُلُقِ وَالإِثْمُ ما حاكَ في نفْسِكَ ، وكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގެވި النَّوّاسِ بنِ سَمعانَ، نبیގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހެޔޮކަމަކީ އެއީ އެކަމުގައި ރީތި اخلاق ގެ ސިފަތައް އެކުލެވިގެންވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފާފައަކީ އެއީ ތިބާގެ نفس އެކަށީގެން ގަބޫލުނުކުރާ އަދި އެކަމާ ހާމަވުމަށް މީސްތަކުންނަށް ފާޅުވުން ތިބާ ނުރުހޭ ކަންތައްތަކެވެ.

« حاكَ » بالحاءِ المهملة والكاف ، أَيْ تَرَدَّدَ فيهِ .

591 وعن وابصةَ بنِ مَعْبِدٍ رضيَ اللَّه عنه قال : أَتَيْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال: « جِئْتَ تسأَلُ عنِ البِرِّ ؟ » قلت : نعم ، فقال : « استَفْتِ قَلْبَكَ ، البرُّ : ما اطْمَأَنَّتْ إلَيْهِ النَّفْسُ ، واطْمَأَنَّ إلَيْهِ القَلْبُ ، والإِثمُ ما حاكَ في النَّفْسِ وتَرَدَّدَ في الصَّدْرِ ، وإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوكَ » حديثٌ حسن ، رواهُ أحمدُ ، والدَّارَمِيُّ في « مُسْنَدَيْهِما » .

ރަޟީ اللّه ޢަންހުސްނުގެވި وابصةَ بنِ مَعْبِد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަހުރެންކަލޭގެ) رسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައީމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު އަހުއްސަވައިފިއެވެ. ތިބާ ތިއައީ، ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ކުށްތަކާބެހޭ ސުވާލު ކުރައްވާށެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދެ. އާ ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ހިތާ ސުވާލުކުރާށެވެ. އެއީ ހެޔޮކަމަކީ އެކަމަކަށް نفس ހިތި އަދި އެކަށީގެން މުޠުމަޢިންވާ ހިތްހަމަޖެހޭ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފާފައަކީ އެކަމަކާ މުޠުމަޢިން نفس ނުވާ އަދި އެކަމަކާ މުޠުމަޢިން ހިތް ނުވާ ހިތްހަމަނުޖެހޭ ކަންތައްތަކެވެ. މީސްތަކުން ތިބާއަށް މުސްތަކީން ތިބާއަށް فتوي ދީ އަދި ތިބާ ފާޅުކޮށް މުޖުތަހިދުން فتوي ދިނުމަކީވެސް ތިބާއަށެވެ.

592 وعن أبي سِرْوَعَةَ بكسر السين المهملة وفتحها عُقْبَةَ بنِ الحارثِ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةً لأبي إهاب بنِ عَزِيز ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فقالت : إنِّي قَد أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتي قَدْ تَزوَّجَ بها ، فقال لَها عُقبةُ : ما أَعْلَمُ أَنَّكِ أَرضَعْتِني وَلاَ أَخْبَرْتِني ، فَرَكِبَ إلى رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالمَدِينَةِ ، فَسَأَلَهُ ، فقال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كَيْفَ ، وَقَدْ قِيلَ ؟» ففارَقَهَا عُقْبَةُ ونكَحَتْ زَوْجاً غيرَهُ . رواهُ البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ކުންޔާގައި أبو سِرْوَعَةَ عُقْبَةَ بنِ الحارثِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަލަކަށް ވަކިން ދ صحابي ، أبو اصحاب بنِ عَزِيز ނަމަކަށް ރިޔާން ޙިޔާރު އަންހެން ދަރިކަލަކާ ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ. (އަކާއިވެނިގެ އަޤްދު ވެވުމުން) ފަހު އަންހެނަކު (އަހިސް) ބުނެއެވެ. ހަމަލަކަށް ވިމަނަވެނި عُقْبَةَ އަށްވި އަދި ކައިވެނި ކުރި އަންހެނާ އަށްވި ދެމީހުންނަށް ރިޟާއިވެދެވެ. އެހިނދު عُقْبَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ވިމަނަވައިން ރިޟާދިން ކަމެއް ވިމަނަވެން އަހަރެމެން ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެ އަނގައިން ވިމަނަދާކަން އަންގާފައިވެސް ނުވެއެވެ. ދެން އަޔަސްވީ ދުލުވާހުންގެފައި رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަކަސަރުހަކާ ހަޟްރަތަށް ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު رسُولُ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމަނިކު ހަމަށް ބުނެވިދާ ފަހު ކާވެނި ވަކިކަން ވިދަ ކައިވެނި ގިނިވިހަން ހިތުވަނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ ދެން އެއަށްފަހު عُقْبَةَ ދ އަނބިކަނބަ ވަކިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާގެ އެހެން ފިރިހެނަކާއި ކައިވެނި ކުރެވިއެވެ.

« إهَابٌ » بكسرِ الهمزة ، وَ « عزِيزٌ » بفتح العين وبزاي مكرّرة .

593 وعن الحَسَنِ بن عَليٍّ رضيَ اللّهُ عنهما ، قال : حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «دَعْ ما يَرِيبُكَ إِلى مَا لا يرِيبُك » رواهُ الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

ރަޟީ الله އަދިބަރާބަރު ހުސްނުގެ ކުރުސްނުގެމު الحَسَنِ بن عَلي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މަނިކުފާނު رسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ ހަޟްރަތުން މި حديث ދަސްކުރީމެވެ.(އެ حديث ގައި އެކަމާގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ހިތްގެ ޝައްކު ހުރި ކަންތައް ދޫކޮށް ދެރަކު، ޝައްކު ނުހުރި ކަންތައް އިޚްތިޔާރު ކުރާށެވެ.

ومعناهُ : اتْرُكْ ما تَشُكُّ فِيهِ ، وخُذْ ما لا تَشُكُّ فِيهِ .

594 وعن عائشةَ رضيَ اللّهُ عنها ، قالت : كانَ لأبي بَكْرٍ الصدِّيق ، رضيَ اللّهُ عنهُ غُلامٌ يُخْرِجُ لَهُ الخَرَاجَ وكانَ أَبو بَكرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ ، فَجَاءَ يَوماً بِشَيءٍ ، فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ ،

فَقَالَ لَهُ الغُلامُ : تَدْرِي مَا هَذا ؟ فقَالَ أَبُو بَكْرٍ: ومَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكَهَّنْتُ لإِنْسَانٍ في الجاهِلِيَّةِ ومَا أُحْسِنِ الكَهَانَةَ إِلاَّ أَنِّي خَدَعْتُهُ ، فَلَقِينِي ، فَأَعْطَانِي بِذلكَ هَذَا الذي أَكَلْتَ مِنْهُ ، فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَه فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ في بَطْنِهِ ، **رواه البخاري .**

ރަޟީ اللَّه ޢަންހާފާނުގެ ފަރާތުން **عائشة** ގެފާނު ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟީ اللَّه ޢަންހުފާނުގެ أبو بكْر الصَّدِّيق ގެ އަޅަކު ހުރިއެވެ. އެ އަޅުމީހާ ކާޓާ ދަސްކޮށްގެން ބޭރުން أبو بكْرٍ ގެފާނަށް ދެއެވެ. ދުވަހަކު أبو بكْر ގެ ފާނު އޭނާ ގެނައި ކާއެއްޗެއް ކެއްވިއެވެ. ފަހެ ގުލާމު އޭނާގެ ފާނަށް ދިން އެއްޗަކީ أبو بكْر ގެ ފާނު ކެއްވި ކާއެއްޗެވެ. ނަމަވެސް އެއްޗަކީ ބޭނުންވާނެ ކޮބާތޯ ދަންނަވާށެވެ؟ ބުނީ މިހެން. ކާއެއްޗަކީ ގެނައި ގޮތް ދެނެވޮޑިގެންވޭތޯ؟ ދެން أبو بكْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންގޮތަކުން އެކަށްޗަކާއި ހިނގާދާތޯ؟ ދެން އެ އަޅުމީހާ ބުނެއެވެ. އަހަރެން جاهلي ޒަމާނުގައި މީހަކަށް ކަހާނަތްކޮށްދިނީމެވެ. އަދި ހަމަގައިމު މިހެންނަށް ކަހާނަތްގެ އިލްމު ނޭގޭނެއެވެ. އެހެން ކަމުން މިހެން އޭނާއަށް މުޅި ހަދިން ހީވެ ދަޢުލަތެވެ. އެހެންވެ ދިޔަ އޭނާ މިހެންނާއި ބައްދަލުވީމާ އަހަރެންނަށް ދިނީ ބައްދަލުކުރި ދިން އެއްޗެއް ކަހާނަތް ކާނަ ދަޢުލަތް ކެއްވީއެވެ. އަދި އޭރުނު ކިއިރު ދިޔަ ދުނިޔެއް أبو بكْر ގެ ފާނު އަނގަމަތުން އަތުލައްވާފައި ދުޅަށް ހުރި އެއްޗެއް ހިންގުމަށް ކަށިގޮތްވީއެވެ.

«الخَرَاجُ » : شَيءَ يَجْعَلُهُ السَّيِّدُ عَلَى عَبْدِهِ يُؤَدِّيهِ إلى السيِّدِ كُلّ يَومٍ ، وَبَاقي كَسبهِ يَكُونُ للعَبْدِ .

595 وعن نافِعٍ أَنَّ عُمَرَ بنَ الخطَّابِ رَضيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَانَ فَرَضَ لِلْمُهاجِرينَ الأَوَّلِينَ أَربعَةَ آلافٍ ، وفَرَضَ لابْنِهِ ثلاثَةَ آلافٍ وخَمْسَمائةٍ ، فَقِيلَ لَهُ : هُوَ مِنَ المُهاجِرينَ فَلِم نَقَصْتَهُ؟ **فقال :** إِنَّما هَاجَرَ بِهِ أَبُوه يَقُولُ : لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ **. رواهُ البخاري .**

نافِع ގެފަރާތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަޟީ الله ޢަންހުފާނުގެ عُمَرَ بنَ الخَطَّاب (ބައިތުލްމާލުން ދެއްވާ އުޅުއްވި ކާރުގެ ކަނޑައަޅުއްވި ހިސާބު) مُهاجِرِين ގެ ކުރީގެ ބައެއްގެ ކަނޑައަޅުއްވާފައި ހަތަރުހާސް (ދިރަހަމް) އެވެ. (ތިންހާސް) އަށްފަސްސަތޭކަ ދިރަހަމް ދެއްވުމުން عبد اللَّه بنَ عُمَرَ އަށް ކަނޑައަޅުއްވި ތިންހާސް ފަސްސަތޭކަ ދިރަހަމެވެ. އެކަމަށް

ކަނޑައަޅުއްވައިފުމުން ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. عبد الله بنَ عُمَرَ އަކީވެސް އިސް مُهاجِرينَ ންގެ ތެރެއިން ހިމެން ބައިކުޑަވީ. ވީމާ އެކަލޭގެ ފައިސާ މަދުކުރައްވައިވީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ސަބަބަކީ އޭނާ ގެނެގެން هجر ކުރީ އޭނާގެ ބައްޕަފުޅުންނެވެ. عُمَر ގެފާނު ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވިކަމުގެ ވެއެވެ. މިގޮތް އަދިއުސް މަސައްކަތުން هجر ކުރި މީހުންނާއި ގެންގޮސްފައިވާ އެކު هجر ކުރި މީހުން ހަމަހަމަ ނުވާނެއެވެ.

596 وعن عطِيَّةَ بنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ الصَّحَابِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ . قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لايبلغ العبدُ أَنْ يكون من المتقين حتى يَدَعَ مالا بَأْس بِهِ حَذراً مما بِهِ بَأْسٌ)).

رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عطيَّة بنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޝުބުހަ ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވުމަށްޓަކައި ބިރުން (ފިޤުހު އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި އެކަމުގައި ކުރާއުސޫ އެއްވެސް ހުރަހެއްނުވާ ދަރަޖައިގެ ކަމެއް) ބައެއް ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލާނެކަމެއް ހިނދުއަކުގައި ފިރިހަލު ބަޔަކު މުއްތަޤީންގެ ދަރަޖައަށް واصل ނުވާނެ ހަމައެވެ.

باب استحباب العزلة عند فساد الزمان أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

ޒަމާނު ފަސާދަވެއްޖެ ހާލަތުގައްޔާއި ދީނުގައި ފިތުނަ ހިނގާ ވަގުތުގައި ހަރާމާއި ޝުބުހަ ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވުމަށް އެކަހެރިވުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އެބާވަތުގެ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ފަރުޟުވެގެންވާ ކަންތައްތަކާއި ޢަމަލުކުރުމަށް މަސްލަހަތު ހިމެނޭ ކަންތައްތަކުން އަދި މުސްލިމުންގެ ދީނުގައި ފައިދާ ކުރާ عمل ތަކާއި ޖަމާޢަތުން ނުދެނެ ކަންތައް ކުރެވޭނެއެވެ. (ސަލާމް ހޯދުމަށް ދިޔުމާއި ބަލިމީހުން ބެލުމަށް ދިޔުމާއި ޖަނާޒާތަކަށް ހާޒިރުވުން ފަދަ ކަންކަމެވެ) باب

أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

قال اللَّه تعالى (الذاريات 50): {ففروا إلى اللَّه إن لكم منه نذير مبين}

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ދުވެގަތުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކީ ތިމަންކަލާނގެ حضرة ން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވި، بيان ވެގެންވާ އިންޒާރުދެއްވާ ބަޔަކުމެވެ.

597 وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُول: « إِنَّ اللَّه يحِبُّ العَبدَ التَّقِيَّ الغَنِيَّ » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި سعد بن أبو وقَّاص،**ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.** ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ލޯބިވާ ތަޤުވާވެރިކަމުގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ އަދި ނަފްސުގެ މުއްސަނދިކަމުގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ އަދި އަޅުކަންކުރާ ބޭކަލުން ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ މީހާ އަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވެ.

والمُرَاد بِ . . « الغَنِيِّ » : غَنِيُّ النَّفْسِ . كما سَبَقَ في الحديث الصحيح .

598 وعن أبي سعيد الخُدريِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رَجُلٌ أَيُّ النَّاسِ أفضَلُ يارسولَ اللَّه ؟ قال : « مُؤْمِنٌ مجاَهِدٌ بِنفسِهِ ومَالِهِ في سبيل اللَّه » قال : ثم من ؟ قال : «ثم رَجُلٌ مُعتَزِلٌ في شِعْبٍ مِن الشِّعَاب يَعبُدُ ربَّهِ » .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو سعيد الخُدريِّ ،ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އެދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ގެ رسول އާއެވެ! މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހަކީ ކޮން ބައެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާއި އަދި ތިމާގެ އަމިއްލަ މުދަލުން ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނުންނެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެން الله އަށް އަޅުކަން ކުރާ ގޮތުގައި މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ « يتَّقِي اللَّه . ويدَعُ النَّاسَ مِن شرِّهِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. الله އަށް ތަޤުވާވެރިވެ އަދި މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މުއުމިނެއް މީސްތަކުންނާއި އަލަހިދަވެގެންތިބުމެވެ.

599 وعنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يُوشِكَ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَال المُسْلِمِ غَنَمٌ يَتْبَّعُ بها شَعَفَ الجِبَال . ومواقِعَ الْقَطْرِ يَفِرُّ بِدِينِهِ من الفِتنِ » رواه البخاري .

و « شَعَفَ الجِبَالِ » : أَعْلاَهَا .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ދާވޫ الله ޢަންހުމެވި أبو سعيد الخُدريِّ) ގެ ރިވާޔަތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. މުސްލިމުންގެ (އެބަހީ) އެންމެ މާތްވެގެންވާ މުދަލަކީ ދިރި ހުވަދުނެއް އެވަރުނެކަމުގެ ބަކަރި ގިނަވެގެން ފަރުބަދަތަކުގެ އެމަތީ ތަނަކަށް ވާރޭވެހިއްޖެ ދީނަށްޓަކައި ހިނގައިދިޔުން އަދި ފިތުނަފެސާދު ފިތުނަތަކުން ދުރުވާ ގޮތުގެ (އަދަދަށާއެވެ) މިހާރު އެވެ. (އެއީ އެންމެ މަތިވެރިތަން ބޭނުމެވެ.)

600 وعنْ أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنْه . عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ما بَعَثَ اللَّه نبيًّا إلاَّ رَعَى الْغَنَمَ » فقَال أَصْحابُه : وَأَنْتَ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ » رواه البخاري .

ދާވޫ الله ޢަންހުމެވި أبو هُريرة نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى ، نبيބޭކަލުން ފޮނުއްވި ހުރިހާ ބަކަރިބާއް ހެއްދެވި މީހުންނެވެ. އެހިނދު نبي ބޭކަލުން ނުފޫޒުވެއެވެ. އަހިނދު ކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް އެފަދައިން (ބަކަރިހެއްދި ހެއްދެވިން) ތޯއެވެ؟ ފާނަ حديث ކުރައްވައެވެ. އާންހެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު މައްކާގެ މީހުންނަށް ޤީރާޠަށް އުޖޫރައަށް ބަކަރިތަކެއް ހެއްދެވިން ހިނިއްޔެވެ.

601 وعنه عَنْ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنه قال : « مِنْ خَير مَعَاشِ النَّاسِ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرسِهِ في سَبِيلِ اللَّه ، يَطيرُ عَلى متْنِهِ ، كُلَّمَا سَمعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً ، طارَ عَلَيْهِ يَبْتَغِي الْقَتلَ ، أَو الموْتَ مظَانَّه ، أَوْ رَجُلٌ في غُنَيمَةٍ في رَأْسِ شَعَفَةٍ مِن هَذهِ الشَّعَفِ ، أَوْ بَطْنِ وادٍ مِن هَذهِ الأَوديَةِ ، يُقِيم الصَّلاةَ ويُؤتي الزَّكاةَ ، ويَعْبُد رَبَّهُ حتَّى يأْتِيَهُ اليَقِينُ ليسَ مِنَ النَّاسِ إِلاَّ في خَيْرٍ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي(އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) رَسُول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث ގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ އުފާވެރި ދިރިއުޅުމެއްގައިވާމީހާ އަކީ އެމީހާގެ އަސްގެ ލަގަނޑައި ހިފައިގެން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި ތައްޔާރުވެގެންހުރި، ހަނގުރާމައިގެ އަޑު އިވުނު ކޮންމެ ހިނދެއްގައި ނުވަތަ ބިރުވެރިކަމުގެ އަޑު އިވުނުހިނދު އަސްމައްޗަށް އަރައި ސަވާރުވެގެން ހަނގުރާމަކުރަން ދަނީ ޝަހީދުވުމަށް އެދިގެން ނުވަތަ މަރުވާނެކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ތަނަކަށް. ނުވަތަ (އެފަދަ އަސްއެއްނެތި) އެމީހާގެ ބަކަރި ތަކެއްގެން ފަރުބަދައެއްގެ ބޮޑުއަށް ނުވަތަ މިފަދަ ވާދީއެއްގެ ވަށާއިގައި ހުރެ ނަމާދު ގާއިމުކުރާ ޒަކާތް ދައްކާ ޔަގީނުގެ އެއްޗެއް ކަމުގައިވާ މަރު އާދެންދެން މާތް الله އަށް އަޅުކަންކުރާމީހާއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން މިފަދަމީހުން ވަނީ ހެޔޮކަމުގައެވެ.

« يَطِيرُ » أَي يُسرع . « ومَتْنُهُ » : ظَهْرُهُ . « وَالهَيْعَةُ » : الصوتُ للحرب . «وَالفَزَعَةُ»: نحوهُ . وَ « مَظَانُّ الشَّيءِ » : المواضع التي يُظَنُّ وجودُه فيها . « والغُنَيمَةُ » بضم الغين تصغير الغنم . « الشَّعْفَةُ » بفتح الشِّين والعين : هي أَعْلى الجبل .

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس العلم ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއެކު ހުކުރު ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަމާޢަތުގައި ފަރުޟު ނަމާދުތަކަށް ހާޒިރުވުމާއި، އަދި ޢީދު ނަމާދަށް އެއްވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއެކު ޢިލްމު އުގެނުމުގެ މަޖިލީސްތަކާއި، އަދި ޒިކުރު ކުރުންތަކަށް އިޖުތިމާޢުވާ މަޖިލީސްތަކުގައި ހާޒިރުވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ބަލިމީހުން ބަލަމުންދިޔުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ މަރުވެފައިވާ މީހުންގެ ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެހީތެރިކަމަށް ބޭނުންވާމީހުންނަށް ހަމަދަރުދީ ވުމާއި، އަދި ޖާހިލުންނަށް ތަޢުލީމު ދިނުމާއި، ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި މިނޫންވެސް ކަންކަމާއި މިބާވަތުގެ އެމީހުންގެ މަޞްލަޙަތުތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި އަނިޔާ އިޞްލާޙުވުމަށް ތަރުޙީބު ކުރުމާއި އެމީހުންނަށް ހެޔޮ ކަން އަމުރުކުރުމާއި، އަދި މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާ ދިނުމުން ދުރުވެ ނަފްސު ހިފެހެއްޓުމާއި، އަދި ދިމާވާ އަނިޔާތަކަށް ކެތްތެރިވުމުގެ ފަޟީލަތް، ކަމުގެ ބާބު باب

اعْلَم أَن الاخْتِلاط بالنَّاسِ على الوَجْهِ الذي ذَكَرْتُهُ هو المختار الذي كان عليه رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وسائرُ الأَنبياءِ صلوات اللَّهِ وسلامُه عليهم ، وكذلك الخُلفاءُ الرَّاشدونَ ، وَمَنْ بعدهُم من الصَّحَابَةِ والتَّابعينَ ، ومَنْ بَعدَهُم من عُلَمَاءِ المسلمينَ وأَخْيارِهم ، وهو مَذْهَبُ أَكْثَرِ التَّابعينَ ومَنْ بعدَهُم ، وَبِهِ قَالَ الشَّافعيُّ وأَحْمَدُ ، وأَكْثَرُ الفُقَهَاءِ رضي اللَّه عنهم أَجمعين . قال تعالى : { وتَعَاونُوا عَلى البِرِ والتَّقْوَى } [المائدة : 2] والآيات في معنى ما ذكرته كثيرة معلومة .

ދަންނަވައެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމްދީން ފުރިހަމަވީ ދީން މުސްލިމުންނާއި އަހުލުވެރިޔާ އާއި رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އުޅުއްވި ގޮތުގައްޔެވެ. އަދި ސަހާބާއި ސަހާބީބޭކަލުންނާ އެންމެހައި نبی ބޭކަލުންގެ ގޮތް ކަލޭވުސް އެއީއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ބޮޑުވެރިބޭކަލުންނާ خليفة ވެރި ބޭކަލުން އަދި އެބޭކަލުންނަށް ފަހުގައި أصحاب ބޭކަލުންނާއި އަދި تابعي ބޭކަލުންނާއި އަދި އޭގެ ފަހުން ތިއްބެވި މުސްލިމުންގެ ދަންނަބޭކަލުންނާއި އަދި މުސްލިމުންގެ ސާލިހު އަސްލާފުން އުޅުއްވި ގޮތުގައްޔެވެ. އަދި އާއި التَّابعي ބޭކަލުންނާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ ފަހުން އައިސްފައިވާ ބޭކަލުންގެ مَذْهَبُ ވެސްމެއެވެ. އަދި الشّافعي ގެ ފާނާއި އިމާމު احمد އާއި އަދި ފަދަ فقه އިލްމުވެރިންގެ مَذْهَبُ އަކީވެސް މިއެވެ. މާތް الله އެންމެހައި ބޭކަލުންނަށް ރަޙުމަތްލައްވާށިއެވެ.

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (ހަށިގަނޑު ބޯ ލަނބައި ކިޔަމަން ގަތުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާއި ދޭތެރޭ ދަށުމަތިވެރިކަން މުޢާމަލާތް ކުރުމުގެ ގޮތަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (الشعراء 215): {واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين}.

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވީ މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަތޮށި ބިރުކަރުއްވާށެވެ! (އެބަހީ: ދަށުމަތިވެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (المائدة 54): {يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي اللّه بقوم يحبهم ويحبونه، أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހަކު دين ދޫކޮށް މުރުތައްދު ވާނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އަލާހުގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ، އަދި އެބަޔަކު އަލާހުދެކެ ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެނެސްދެއްވާނެއެވެ. އެއީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް އަގުދެރި، ދަށުމަތިވެރި ބައެކެވެ. كافر ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزة ވެރި ބައެކެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 13): {يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر وأنثى، وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا؛ إن أكرمكم عند اللّه أتقاكم}.

*އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ ފިރިހެނަކާއި، **އަންހެނަކުގެ ބައިމީހުންނެވެ.** (އެބަހީ: ادمގެފާނާއި، حؤاء ގެފާނުގެ ބައިމީހުންނެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ތަފާތު قوم ތަކަކާއި، قبيلة ތަކަށް ހެއްދެވީ ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް تعارف ވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ މާތްކަންބޮޑީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ تقوى ވެރި މީހާއެވެ.*

وقال تعالى (النجم 32): {فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށް ތަޒްކިޔާކޮށް فخرވެރި ނުވާށެވެ! تقوى ވެރިވީމީހުންގެ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުން ބޮޑެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 48، 49): {ونادى أصحاب الأعراف رجالاً يعرفونهم بسيماهم قالوا: ما أغنى عنكم جمعكم وما كنتم تستكبرون، أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم اللّه برحمة؟! ادخلوا الجنة لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون}.

އަދި أعراف ގެ أهل ވެރިން، އެބަޔަކުގެ علامات ން އެއުރެން ދަންނަ މީހުންތަކަކަށް ގޮވައި ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައިގަނޑާއި، ތިޔަބައިމީހުން تكبر ވެރިވެ އުޅުނުކަން (ނުބަލައިގެ އަޅާބުން) ތިޔަބައިމީހުން މިނިވާ ނުކުރިއެވެ! އެއުރެންނަށް الله رحمةއެއް ނުލިބޭނެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކޮށް މީހުންނަކީ މިއީހެއްޗޯ؟ (އެއުރެންނަށް އަންގާނެއެވެ.) ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބައެއް ކަމުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ.

602 وعن عِيَاضِ بنِ حِمَارٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِن اللَّه أَوحَى إِليَّ أَنْ تَواضَعُوا حتى لا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحدٍ ، ولا يَبغِيَ أَحَدٌ على أَحَدٍ » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި عِيَاضِ بنِ حِمَارٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ މައްޗަށް فخر ވެރިވުން ނުވާގޮތަށާއި އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ މައްޗަށް ޒުލުމް ނުކުރާގޮތަށް ހިތުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުން تواضع ވެރިވުން اختيار ކުރުމަށް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.

603 وعَنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما نَقَصَتْ صَدَقَةٌ من مالٍ ، وما زاد اللَّه عَبداً بِعفوٍ إِلاَّ عِزّاً ، ومَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ » رواه مسلم.

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. صدقة ދިނުމުގެ ސަބަބުން މުދާ ކުޑަވެގެނެއް ނުދެއެވެ. صدقة ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި މުދަލަށް الله سبحانه وتعالى އިތުރުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި تواضع ވެރިވުމުން އިޒްޒަތް ކުރައްވާނެއެވެ. الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ދަރަޖަ މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ.

604 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صِبيانٍ فَسَلَّم عَلَيْهِم وقال : كان النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَفْعَلُهُ . متفقٌ عليه

ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނު ކުޑަކުދިންނަށް ބައްދަލުވުމުން އެކުދިންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަމަލު ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ މިގޮތަށް މެނުވީއެވެ.

605 وعنه قال : إنْ كَانَتِ الأَمَةُ مِن إمَاءِ المَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بِيَدِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيثُ شَاءَتْ . رواه البخاري .

އަދި އެ صحا بى (އަބަރީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އަހަރެމެންގެފާނުގެ تواضع ވެރިކަމުގެ ބޮޑުމިނަކީ) އަހަރެމެންގެފާނުގެ އަޅުގަނޑުގެއި مَدِينَةِ ގެ އަޅާ އަންހެނަކަށް ހިފައިގެން އަހަރެމެންގެ ކިބައިން ދުރަށް ގެންދިޔައުމެވެ ތަނަކަށް ގެންދެވުމެވެ އަހަރެމެންގެފާނު ތިމަންނަވަނީ تواضع ވެރިކަމުގެ މިސާލެވެ. (ދަންނަވާލީ. މިއީ ހަމަ އެކަނި މިސާލެކެވެ. ހިނގާދިޔަކަމުގެ ވަރަކަށް ނުހުންނާނެ.)

606 وعن الأسوَدِ بنِ يَزيدَ قال : سُئِلَتْ عَائِشَةُ رضيَ اللَّه عنها : ما كانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصنعُ في بَيْتِهِ ؟ قالت : كان يَكُون في مِهْنَةِ أَهْلِهِ يَعني : خِدمَةِ أَهلِه فإذا حَضَرَتِ الصَّلاة ، خَرَجَ إِلى الصَّلاةِ ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި الأسوَد بنِ يَزيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންޖެ މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَةُ ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެވިއްޖެއެވެ. رَسُول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެއިގައި ކުރައްވަނީ ކޮން ކަމެއްތޯ؟ އެކަމަނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންގެ ގެއިގައި އުޅުއްވާ ވަގުތު އަހުލުވެރިންގެ ޚިދުމަތުގައި ހުންނަވައެވެ. ނަމާދަށް އައުމުން ނަމާދަށް ނުކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަށް ނަމާދު ވަގުތު ވަންނަ ވަގުތު ނަމާދަށް ނުކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

607 وعن أبي رِفَاعَةَ تَميم بن أُسَيدٍ رضي اللَّه عنه قال : انْتَهَيْتُ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهو يَخْطُبُ . فقلتُ : يا رسولَ اللَّه ، رجُلٌ غَريبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عن دِينِهِ لا يَدري مَا دِينُهُ ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وتَرَكَ خُطْبَتهُ حتى انتهَى إِليَّ، فَأُتَى بِكُرسِيٍّ ، فَقَعَدَ عَلَيهِ ، وجَعَلَ يُعَلِّمُني مِمَّا عَلَّمَه اللَّه ، ثم أَتَى خُطْبَتَهُ ، فَأَتمَّ آخِرَهَا . رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި أبو رِفَاعَةَ تَميم بن أُسَيدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންޖެ (އަޅުގަނޑުމެން) نبىُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު

އަހަރެމެން ހުންނެވީ (ހުކުރު) خُطْبة ވިދާޅުވާނެވެ. ފަހެ މިމަންނަނީ ދަންނަވާލީމެވެ. އާ الله ގެ

رسول އާއެވެ. ދެވަނަ ވަރަށްދެރަ ދުވަހީ އެކަމަކު ދީނީ އިރުޝާދުދެއްވުމަށް ވަޑައިގަތުމެވެ.

އެބައިމީހުން އެކަމަކު ދީނީ ކަންތައް ބާރުކޮށް ނުކުމެވެ. އަދި رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبة

ދެއްވި ގޮތަށް ހެޔޮ ކަންތައް ގޮވާލާ ފަދައިގެންވެ. އަހަރެމެން ގަބޫލުކުރެ ކަމެއްނަމަ އަމަލުވެ

ދީނީ ކަންތައް ފަދައިގެންވެ. އަދި އަހަރެމެން މާތް الله سبحانه وتعالى އަށް ޝުކުރު އަދާކޮށް ދީން

ގެނެސް މިމަންނަނީ އެކަމަކު ދީނީ ފަދައިގެންވެ. ދީން އަހަރެމެން خُطْبة ކިޔަދޭ ގޮތުގައި ދެމިހުރުން

ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެއް ވިދާޅުވިއެވެ.

608 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان إِذَا أَكَلَ طَعَاماً لَعِقَ أَصابِعه الثلاثَ قال : وقال : « إِذَا سَقطَتْ لُقْمَةُ أَحَدِكُمْ ، فَلْيُمِطْ عَنْها الأَذى ، ولْيأْكُلْها ، وَلا يَدَعْها للشَّيْطَانِ » وَأَمَرَ أَنْ تُسْلَتَ القَصْعَةُ قالَ : « فَإِنَّكُمْ لا تدْرُونَ في أَيِّ طَعامِكُمُ البَرَكَةُ» رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޭފަދަވި أَنس ގެފާނު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول الله

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކެއުމަށްފަހު އަނގިލިތަކުން ތިން އިނގިލި ލެއްވުން ދުރުކުރެއްވުމެވެ.

ސާފުކުރައްވާއެވެ. ކޮޅި ވިދާޅުވާއެވެ. އަދި އަނގިލިތައް حديث ކުރައްވާއެވެ. ބިމަށް ވެއްޓޭ ކާނާ

ބިމަށް ވެއްޓޭ ކާތަކެއްޗަ ނުބާއް ބައިތިލާއްޓާ ވެސް ވަރަކަ އެތިކެއް

(ސާފުކުރެވޭގޮތަށްވީނަމަ) ސާފުކުރެވޭނެވެ. އަދި އެތިކެއް ކާނެވެ. އަދި شيطان އަށް ދޫކޮށްނުލާ

އެއްޗެއް ދޫކޮށް ނުލާށެވެ. (ކާނާ ވިދާޅުވިއެވެ) ދީ އަހަރެމެން انس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ

(ކާބަކި ހުސްވަންދެން) ސާފުކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. (އެގޮތުން) حديث ކުރައްވައެވެ.

މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކާތަކެތީގެ ބަރަކާތް ހުރީ ކޮންބައެއްގައިކަން ނުވެސް

ކަނޑައެޅިގެން ނޭނގޭނެއެވެ.

609 وعن أبي هُرَيرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما بعثَ اللَّهُ نَبِيّاً إِلاَّ رعى الغنَمَ » قالَ أَصحابه : وَأَنْتَ ؟ فقال : « نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا على قَرارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ » رواهُ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هُريرة، نبىُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘުން

ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالىބަޔަކިބައް

ހިއެއްޖުވުން މުދުވިރާކުރެވުމަކީ މޭޒުގެ އެއްވެސް نبي ބާރަކަ ނޫފުނުއްވިއެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ ތަފާތު اصحاب ބާރަކަށް އެއްސެވިއެވެ. އަދި ބާރަކަށް ވެސް ފަރި އަރުވައިންބިއެވެ.

އަދީސުގެ حديث ކުރައްވިއެވެ. އާނުއަކަވެ. ޖިމްނަކަކަށް މެދުކެ އަހަރެމެންނަށް އުޅުއްވަން

ބަލައި ހިމެނެއްޖެއެވެ.

610 وعنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لَوْ دُعِيتُ إِلى كُراعٍ أَوْ ذِرَاعٍ لقبلتُ . ولَوْ أُهْدِى إِليَّ ذِراعٌ أَو كُراعٌ لَقَبِلْتُ » رواهُ البخاري .

އަދި އެ صحأبي (އަބޫ މާތް اللَّه ރުއްސުންގެއްވި أبو هُريرة) نبىُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިމްނަކަށްވެސްނޫނ

(އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ޖަނަވާރުގެ) ފައިމަސްގަޑު ނުވަތަ އަތުގެ މަސްގަނޑު ކައުމަށް ދަޢުވަތު

ލިބިއްޖެނަމަ ޖިމްނަކަށްވެސް އިޖާބަ ދެއްވިއެވެ. އަދި ޖިމްނަކަށްވެސްނޫނ(އަޅުގަނޑުމެންނަކީ)

ފައިގެ މަސްގަޑު ނުވަތަ އަތުގެ މަސްގަނޑު ހަދިޔާކުރެވިއްޖެނަމަ ޖިމްނަކަށްވެސް އެޤަބޫލު

ކުރެވޭނެއެވެ.

611 وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : كَانَتْ نَاقَةُ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم العَضْبَاءُ لاَ تُسبَقُ، أو لا تكادُ تُسْبَقُ ، فَجَاءَ أَعْرابيٌّ عَلى قَعُودٍ لهُ ، فسبقَها ، فَشَقَّ ذلك عَلى المُسْلِمِينَ حَتَّى عَرفَهُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ: «حقٌّ على اللَّهِ أَنْ لاَ يَرْتَفِعَ شَيء مِنَ الدُّنْيَا إِلاَّ وَضَعَهُ» رواهُ البخاري.

މާތް اللَّه ރުއްސުންގެއްވި أَنس ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖަމަލުގެ ގެންގުޅުއްވިއެވެ. އެއީގެ ނަމަކީ العَضْبَاءُ އެވެ. އެއްވެސް

ޖަމަލަކަށް އޭގެ މަތިންދާ ކުރިއަރައިގެން ނުދެވުނެވެ. މިދެންނަނީ އެއްފަހަރަކު ތަނަވަސްގެ

މިޒާނު އަލިއާރަ ދަނޑާރަ ޖަމަލަކަށް ސަވާރުވެގެން އަރިހަށް އޭޖަމަލު ފަހަނަތު ޖެއްސެވާ

ކުރިއަރައިގެން ދިޔައެވެ. ދެން މުސްލިމުން ދެރަވުމުން މިކަން ނަބިއްޔާ ކުރެއްވުމުން ޙަޤީޤަތުގައި ދުނިޔެގެ

އަދި އެމީހުންގެ މިކަންބޮޑުވުން އަކާތްލާނުލާ އެންމެފަހެއްގެ ގޮތެވެ. އެހެންނޫ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މިދެންނެވިކަމާ އެއްގޮތް އައްމުކޮށް ދަރަޖަ އެފަރާތުގެ އެދޭ ނިމުން އަންނަނީ اللَّه سبحانه
وتعلى ގެ ހަރުމާ (އިލާހީ ފަރުމާން) އެވެ.

باب تحريم الكِبْر والإِعجاب

ތަކައްބުރުވުމާއި އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް މުޢުޖިބުވުމުގެ ބޮޑާވެގެންވުން ނުބައިކަން
ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (القصص 83): {تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً، والعاقبة للمتقين}.

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެދޮރުތަކެވެ. އެ ގެތަކީ ބިމުގައި ރަސްކަލާނގެ ޚަލްވަތުގައި ބޮޑުވުމާއި
ބޮޑާވުމާއި، އަދި فساد ކުރުމަށްވެސް ނޭދޭ މީހުންނަށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ނިމުމަކީ تقوى
ވެރިންނަށެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 37): {ولا تمش في الأرض مرحاً}.

އަދި ބިމާ، ބޮޑާވެގެން ބުރަކައި ހިނގައިނުގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާފަރާތުން ބިންގަނޑު
ފަޅައިޖެހެއް ނުލެވޭނެވެ.

وقال تعالى (لقمان 18): {ولا تصعر خدك للناس ولا تمش في الأرض مرحاً، إن اللَّه لا يحب كل مختال فخور}.

އަދި މީސްތަކުންނަށް كبر ވެރިވެ ކޯފުޅު އަނބުރައިނުލާށެވެ! (އެބަހީ: މޫނު
އަނބުރައި ނުލާށެވެ!) އަދި ބޮޑާވެގެން حال ބުރަކައި ނުހިނގާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން
كبر ވެރިވީ فخر ވެރިވާ އެއްވެސް މީހަކަށް الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ.

ومعنى {تصعر خدك للناس}: أي تميله وتعرض به عن الناس تكبراً عليهم.

و{المرح}: التبختر.

وقال تعالى (القصص 76): {إن قارون كان من قوم موسى فبغى عليهم، وآتيناه من الكنوز ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولي القوة، إذ قال له قومه لا تفرح إن اللَّه لا يحب الفرحين} إلى قوله تعالى: {فخسفنا به وبداره الأرض} الآيات.

ހަމަކަށަވަރުން، قارون އަކީ، موسى ގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެ ތެރެއިންވީ މީހެކެވެ. ފަހެ، އޭނާ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެގަތެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ (މުދާތަކުގެ) خزانة ތަކެއް ދެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ވަރުގަދަ جماعة އެއްގެ މީހުންނަށް، އެ خزانة ތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް އުފުލުމަކީ ބުރަވެދެއެވެ. އޭނާގެ قوم ގެމީހުން އޭނާއަށް ބުނިންދެވެ. (ކިބުރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން) އުފާ ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބޮޑާވުމުގެގޮތުން އުފާކުރާ މީހުންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނުވެއެވެ.

612 وعن عبدِ اللَّهِ بن مسعُودٍ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَدْخُل الجَنَّةَ مَنْ كَانَ في قَلْبِهِ مثْقَالُ ذَرَّةٍ مَنْ كِبرٍ » فقال رَجُلٌ : إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُه حسناً ، ونعلهُ حسنا قال : « إِنَّ اللَّه جَمِيلٌ يُحِبُّ الجَمالَ الكِبْرُ بَطَرُ الحَقِّ وغَمْطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عبدِ اللَّهِ بن مسعُود ، نبىُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަވަގަފުން حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ.އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކު ވިޔަސް ބޮޑާވުމެއް އޮތްމީހާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެއެވެ. ހަމަޖެހިގެން އިރުޝާދު ބޮޑާކަމަކީ ދަންނަވައިފިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ރީތިހެދުންލުމަށް ލޯބިވެއެވެ. އަދި ރީތި ފައިވާން ލުމަށް ލޯބިވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަކީ ރީތިކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ވެއެވެ.

بَطَرُ الحقِّ : دفْعُهُ وردُّهُ على قائِلِهِ . وغَمْطُ النَّاسِ : احْتِقَارُهُمْ .

613 وعنْ سلمةَ بنِ الأَكْوعِ رضي اللَّه عنه أَن رجُلاً أَكلَ عِنْدَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بشِمالِهِ فقال : « كُلْ بيَمِينِكَ » قالَ : لاَ أَسْتَطِيعُ ، قال : « لا اسْتَطَعْتَ » ما منَعَهُ إلاَّ الكِبْرُ . قال: فما رَفَعها إلى فِيهِ . رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުއްސުންތެރިވި سلمةَ بنِ الأَكْوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމަށްފުރިހަމަ (އެއްފިރިހެނަކު) رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ކުރެގެން އެމީހާގެ ވައްތަން ކަން ފެށީއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެމީހާގެ އަތް ނަންގަވައިގެން. ތިބާ ތިބާގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. ފަހެ އޭނާ(އެމީހާ ބުނީ ނުކެރޭނެއެވެ) ޖަވާބުގައި ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނައަކަށް ކަނާއަތުން ނުކެވޭނެއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންކާރަށް ބޮޑާވީއާކިބުރުވެރިކަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް އެކަމެއް (ކަނާއަތުން ކެއުން) ނުކުރެވެ ނުކުރެވޭނެތޯއެވެ! (އެހެން ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭނާ އެކަމެއް ކުރުމަށް ހުރަހަކަށް ވީ ބޮޑާކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމުގެ އަދަބެއްގެ ގޮތުން. ރާވީ سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަތެއް އޭނާގެ ކަނާއަތް އަނގައަށް ހަމައަކުން (ދުވަހަކުވެސް) އުފުލާނުލެވުނެވެ.

614 وعن حَارِثَةَ بنِ وهْبٍ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ : كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » متفقٌ عليه . وتقدَّم شرحُه في باب ضَعفَةِ المسلمينَ .

މާތް اللَّه ރުއްސުންތެރިވި حَارِثَةَ بنِ وهْبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައި. ތިމަންނާ ކަލޭމެނަށް ދަންނަވައިދޭނަންތޯ ނަރަކައިގެ اهلވެރިންގެ ސިފައާއި ބޭނުންތޯއެވެ؟ އެއީ ހަރުކަށިވާހަކަތި ބުރަވެރިކަން ޖަމާކުރާމީހާ ވަރަށް ބޮޑުވެރިވާމީހުންނެވެ.

615 وعن أبي سعيدٍ الخُدريِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « احْتَجَّتِ الجَنَّةُ والنَّارُ ، فقالت النَّارُ : فيَّ الجَبَّارُونَ والمُتَكَبِّرُونَ ، وقالَتِ الجنَّةُ : فيَّ ضُعَفاءُ النَّاسِ ومَسَاكِينُهُمْ . فَقَضَى اللَّه بيْنَهُمَا : إنَّكِ الجَنَّةُ رَحمَتي ، أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشاءُ وإنَّكِ النَّارُ عذَابي ، أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ ، ولِكِلَيْكُما عليَّ مِلْؤُها » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو سعيدٍ الخُدريِّ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ (އަހުރެމެން ރައްކާތެރިކުރައްވާ) ބަހުސްކުރަން ފެށިއްޖެއެވެ. ފަހެ ނަރަކަ ބުންޏެވެ. ޖައްބާރުންނާއި ކިބުރުވެރިވާ މީހުން ވަދާނީ ތިމަންނައަށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ބުންޏެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރެއިން ބަ ނިކަމެތިންނާއި އަމިއްލަ ތެރެއި ހިމެން މިސްކީނުން ވަދާނީ ތިމަންނައަށެވެ. އަދިނު الله سبحانه وتعالى އެދެމެދު ގަޟާ ނިޔާ އިއްވެވި އެވެ. (ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.) އަސޫލުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ތިމަންނަގެ ރަޙްމަތެވެ. ތިމަން އިރާދަކުރާ ބަޔަކަށް ރަޙްމަތްލައްވާނީ ތިބާގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ނަރަކަ ތިބާއީ ތިމަންނަގެ ޢަޒާބެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިރާދަކުރާ ބަޔަކަށް ޢަޒާބު ދެއްވާނީ ތިބާގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ތިޔަ ދެކަލުން ފުރިހަމަވާނެ ވަރަށް މީހުން ވެއްދެވުމަކީ ތިމަންގެ ޛިންމާއެކެވެ.

616 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَنْظُرُ اللَّه يَوْمَ القِيامةِ إِلى مَنْ جَرَّ إِزارَه بَطَراً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން ތަނބަރިވާގޮތަށް އިޒާރު ދަމައިގެން ހިނގާ މީހާއަށް قيامةِ ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ބައްލަވާ ނުވާނެއެވެ.

617 وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثَلاثةٌ لاَ يُكلِّمُهُمُ اللَّه يوْمَ القِيامَةِ ، ولا يُزَكِّيهِمْ ، ولاَ يَنْظُرُ إلَيْهِمْ ، ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ ، وعائلٌ مُسْتَكْبِرٌ» رواهُ مسلم « العائِلُ » : الفقِير .

އަދި އެ صحابي (އެބަޔާ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. قيامةِ ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ތިންބައެއްގެ އަރިހުގައި ވާހަކަފުޅު ނުދައްކަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ޠާހިރުކުރައްވާ ބައްލަވާ ވެސް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އޮތީ ވޭންދެނިވި އަޛާބެވެ. އެއީ މުސްކުޅި އުމުރުގައިވެސް ޒިނޭކުރާ މީހާ، ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނު، އަދި ފަގީރުބޮޑާ މީހާއެވެ.

618 وعنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قال اللَّه عزَّ وجلَّ : العِزُّ إِزاري ، والكِبْرِياءُ رِدَائِي ، فَمَنْ يُنَازِعُني في واحدٍ منهُما فقدْ عذَّبْتُه » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަޔާ މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ޤުދުސީގައި ވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. ޢިއްޒަތަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޒާރު (އެބަޔާ މުނިގޮނޑު) ކަމުގައެވެ. އަދި كبر ياء ގެ ސިފަވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާދަ ސިފައެވެ. އެއިން ސިފައެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ނަގަން އުޅޭމީހުން (އެބަޔާ އެއިން ސިފައެއް އިޚުތިޔާރުކުރާމީހުން) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޛާބުދެއްވާ ހުށީމެވެ.

619 وعنْه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي في حُلَّةٍ تُعْجِبُه نفْسُه ، مرَجِّلٌ رأْسَه ، يَخْتَالُ في مَشْيَتِهِ ، إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ ، فهو يَتَجَلْجَلُ في الأَرْضِ إلى يوْمِ القِيامةِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއުރެހަކާ މީހަކު (ފަޚުރުވެރި) ހެދުމުގައި ހިނގަމުން ގޮސް ނަފްސު ބޮޑާކަމުގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ރީތިކޮށް ކުރެވިފައިހުރި ހާލު ދިޔައިރު ހިނގަމުން ދިޔައިރު ﷲ سبحانه وتعالى ކުއްލިއަކަށް (އެމީހާ ފިމަތަށް) ބިންގަނޑަށް ކަޑައިގެންދެއްވިއެވެ. އެމީހަކުން އޮތީ قيامةِ އާއި ހަމައަށް ދަށަށް ވެއްޖެމުންނެވެ.

« مُرجِّلٌ رأْسَهُ » أي : مُمَشِّطُهُ . « يَتَجلْجَلُ » بالجيمين : أيْ : يغُوصُ وينْزِلُ .

620 وعن سلَمَة بنِ الأَكْوعِ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللِّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنفْسِهِ حتَّى يُكْتَبَ في الجَبَّارينَ ، فَيُصِيبُهُ ما أَصابَهمْ » رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި سلَمَة بنِ الأَكْوع ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މަތިވެރިކަމުގައި ބޮޑާކަމުގައި ދެމިހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކު ޖައްބާރުންގެ ތެރޭގައި ލިޔެވިއްޖެއެވެ. އަދި ޖައްބާރުންނަށް އަސަރުކުރި ކަންތައް ދިމާވާނެއެވެ.

« يَذْهَبُ بِنفْسِهِ » أي : يَرْتَفِعُ وَيَتَكَبَّرُ .

باب حسن الخلق

ރީތި أخلاق ގެ މަތިން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (القلم 4): {وإنك لعلى خلق عظيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު ވަނީ މާތްވެގެންވާ خلق ފުޅެއްގެ މަތީގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ، والعافين عن الناس} الآية

އަދި ރުޅި ދަމިކަށް ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެމީހުންނެވެ. إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

621 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَحْسَنَ النَّاسِ خُلقاً **. متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنسٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް އަޚްލާޤީ ތެރިޔާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ.

622 وعنه قال : مَا مَسِسْتُ دِيباجاً ولاَ حَرِيراً أَلْيَنَ مِنْ كَفِّ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولاَ شَمَمْتُ رائحةً قطُّ أَطْيَبَ مِن رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولَقَدْ خدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عشْرَ سِنينَ ، فما قالَ لي قطُّ : أُفٍّ ، ولا قالَ لِشَيْءٍ فَعلْتُهُ : لِمَ فَعَلْتَهُ؟ ولا لشيءٍ لَمْ افعَلْهُ : أَلاَ فَعَلْتَ كذَا ؟ **متفقٌ عليه .**

އަދި އެ صحابي (އެބަޔާ މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގޮވާން)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތްތިލަފުޅުގެ މަޑުކަމަށްވުރެ އެއްވެސް ހަރީރު ފޮތިއެއް އަދި ދީބާޖު ފޮތިއެއްވެސް މަޑުކަމުގައި ނުދެކެމެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަށިގަނޑުން ދެވާލާ މީރުވަހެއް އަހަރެން އެއްވެސް ތަނަކުން މިވަރަށް ނުދެކެމެވެ. އަދި ހަމަ ކަށަވަރުން ދިހަ އަހަރު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ خدمة ގައި ދިރިއުޅުއްވުމުގެ ކުރިން ދުވެއުޅުނީމެވެ. އެ ދުވަސްވަރު ތަކުގައި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުވެސް އަޅުގަނޑަށް ދިމާވެގެން ބުނާވާކަށް ނުވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ކުރި ކަމަކަށް ކީއްވެ ކުރީ ހެއްޔޭ (ދުވަހަކުވެސް) ނުވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ނުކުރި ކަމަކަށް ކީއްވެ ނުކުރީ ހެއްޔޭ

(ދުރަހަރުވުމަށް) ނަހަދައްސަވައެވެ.ނުވަތަ ބިލަށް ދިޔުނި ގެއްލުން ކުރަނީމަ ކިޔާކަމަށްގޮތުގޫ
ދުރަހަރުވުމަށް ވިދާޅުވެ ނުވެއެވެ.

623 وعن الصَّعبِ بنِ جَثَّامَةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال : أَهْدَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِمَاراً وَحْشِياً ، فَرَدَّهُ عليَّ ، فلمّا رأَى مَا في وَجْهي قالَ : « إنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلاَّ لأَنَّا حُرُمٌ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ الصَّعب بنِ جَثَّامَة ގެ ރިވާޔަތެން ކުރެއްވެއްސެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް وحشي ހިމާރެއް(ޖަންގަލީ)އެއް ހަދިޔާ ކޮށްފީމެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާއަށް އެއެއްޗެއް ރައްދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނާގެ މޫނުމަތީގައި ހުރި ހާލަތު ފެނިވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން
އެކަމަކު ތިބީ ހަމައެކަނި ހަމަ އިހުރާމުގައި ކަމުން ކަލެއަށް އެ ރައްދުކުރީ حديث
ރިވާކުރެއްވީއެވެ. ވަރަށް ތިބީ އިހުރާމުގައި ކަމުން ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވީ ވަރަށް
ބައިވެރިކޮށް ހުރެގެން ކަމުގައެވެ.

624 وعن النَّوَّاسِ بنِ سمعانَ رضي اللَّه عنه قال : سأَلتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنِ البرِّ والإثمِ فقالَ : « البِرُّ حُسنُ الخُلُق ، والإِثمُ : ما حاكَ في نَفْسِكَ ، وكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواهُ مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާالنَّوَّاس بنِ سمعانَ ގެ ރިވާޔަތެން ކުރެއްވެއްސެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ސުވާލުކުރީމެވެ ހެޔޮކަމާއި ފާފައާ ބެހޭގޮތުން
ހެޔޮކަމަކީ ރަނގަޅު އަޚުލާޤެވެ. ފާފައަކީ حديث ރިވާކުރެއްވީއެވެ. ކަމަކާމެދު (ހިތުގައި ޝައްކު ހިތްހަމަ) ނުޖެހި
އުޅޭކަމެވެ. އަދި ފާފައަކީ ހިތުގައި ތެދުވެސް ހިތާމަ ވާ އަތާށް ކަލޭގެ ނުރުހޭކަމެއް އަދި
މީހުންނަށް ފާޅުވުން ނުރުހޭ ކަމެކެވެ ބައެއް ކުރުމާ ދެކޭ ކަމެވެ.

625 وعن عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : لم يكن رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَاحِشاً ولا مُتَفَحِّشاً . وكانَ يقُولُ : « إنَّ من خِيارِكُم أَحْسَنَكُم أَخْلاقاً » متفقٌ عليه.

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވުން عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކީ ފުޙުޝުދުރު ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަވާ ބޭކަލަކު ނޫނެވެ. އަދި ގަސްތުގައި އެފަދަވާހަކަ އެއްދައްކަވާ ނުވެސް ދައްކަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއުން ގޮތުގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހަނގަޅު ބަޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ އަޚްލާޤު ރިވެތިމީހުންނެވެ.

626 وعن أبي الدرداءِ رضي اللَّه عنه : أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « ما من شَيءٍ أَثْقَلُ في ميزَانِ المُؤمِنِ يَومَ القِيامة من حُسْنِ الخُلُق . وإِنَّ اللَّه يُبغِضُ الفَاحِشَ البَذِيِّ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވުން أبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبىُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةِ ދުވަހުން މުއުމިނު އެގެ މީޒާނުގައި ރިވެތި أخلاق އަށް ވުރެ ބަރުވެރި އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى ހަޑިހުތުރުބަސް ބުނާ މީހާއަށް ކޯފާވެވޮޑިގެން ވެއެވެ.

« البِذيُّ » : هو الذي يَتَكَلَّم بالفُحْشِ . ورِديء الكلامِ .

627 وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه قال : سُئِلَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ أَكثرِ مَا يُدْخلُ النَّاس الجَنَّةَ ؟ قال : « تَقوى اللَّهِ وَحُسنُ الخُلُق وَسُئِلَ عن أَكثرِ مَا يُدْخِلُ النَاسَ النَّارَ فَقَال: « الفَمُ وَالفَرْجُ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވުން أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެންމެގިނައިން މީސްތަކުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނީ ކޮންކަމަކާއި ބާވާ ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّه އަށް ބިރުވެތިވުމާއި އަދި ރިވެތި أخلاقއެވެ. އަދި ނަރަކައަށް އެންމެގިނައިން މީސްތަކުން

ވަންނާން ޖެހޭ އަދަދަކީ ކޮބައިކަމާއި ދުލު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ.
ތިރްމިޛީ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ އަނގައާއި އަދި ފުރަޖެވެ.

628 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكْمَلُ المُؤْمِنِينَ إِيمَاناً أَحسَنُهُم خُلُقاً ، وخيارُكُم خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދި ޞަحابى (އަޅަދި މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އީމާންކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاق ރިވެތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެރި ބަޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަނބިންނަށް އެންމެ ހެޔޮކޮށް ހިތާ މީހުންނެވެ.

629 وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها ، قالت سمعت رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسنِ خُلُقِه درَجةَ الصائمِ القَائمِ » رواه أبو داود .

މާތް اللَّه ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނަކަށް އޭނާގެ ރިވެތި أخلاق ގެ ސަބަބުން ރޯދަހިފާ އަދި ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ދަރަޖަ ހާސިލުކޮށްދެއެވެ.

630 وعن أبي أُمَامَةَ الباهِليِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنا زَعِيمٌ ببيتٍ في ربَضِ الجنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ المِراءَ . وَإِنْ كَانَ مُحِقّاً ، وَببيتٍ في وَسَطِ الجنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الكَذِبَ ، وَإِن كَانَ مازِحاً ، وَببيتٍ في أَعلى الجَنَّةِ لِمَن حَسُنَ خُلُقُهُ » حديث صحيح ، رواه أبو داود بإِسناد صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހުވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمَامَة الباهِلِيّ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަދަލުކުރުން ދޫކޮށްލާ މީހާއަށް ސުވަރުގޭގެ
ބޭރުފުށުގައި ގެއެއް އަޅުގަނޑު ޒާމިނުވާނަމެވެ. ޙައްޤުގައި ވިޔަސް އޭނާ ޖަދަލު ދޫކޮށްލައިފިނަމަ
ދޮގުހެދުން ދޫކޮށްލާ މީހާއަށް އަދި ހުރެ އެގޮތް ދޮގުހެދުން ދުރުކޮށްލާ
ސުވަރުގޭގެ މެދުގައި ގެއެއް އަޅުގަނޑު ޒާމިނުވާނަމެވެ. އަދި ހެދުން ތަރުތީބުކުރާ މީހާއަށް
ސުވަރުގޭގެ މަތީގައި ގެއެއް އަޅުގަނޑު ޒާމިނުވާނަމެވެ. ޙައްޤުގައި ވިޔަސް أخلاق ރިވެތިކުރާ މީހާއަށެވެ.

« الزَّعِيمُ » : الضَّامِنُ .

631 وعن جابر رضي اللّه عنه أَن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إن مِنْ أَحَبِّكُم إليَّ ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجلساً يَومَ القِيامَةِ ، أَحاسِنَكُم أَخلاقاً . وإنَّ أَبْغَضَكُم إليَّ وَأَبْعَدكُم مِنِّي يومَ الْقِيامةِ ، الثَّرْثَارُونَ والمُتَشدِّقُونَ وَالمُتَفَيْهِقُونَ » قالوا : يا رسول اللّه قَدْ عَلِمْنَا الثَرْثَارُونَ وَالمُتَشَدِّقُونَ ، فَمَا المُتَفيْهِقُونَ ؟ قال : « المُتَكَبِّرُونَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

ރަޟީ للّه ޢަންހުވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޙަޟްރަތުގައި رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޙަޟްރަތުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
ޖަދަލުކުރާ މީހުންގެ ގާތުގައި އަޅުގަ... ...

މާނައާއި المُتَشَدِّقُونَ ގެ ތަފްޞީލަކީ މާނަ ބިމަށްވަރަން އަބަދުނަގަދަވެ. ނަމަވެސް المُتَفَيْهِقُونَ ގެ މާނައަކީ ކޮބާ ކަބަދީގެއް؟ ކަށަވަރުވެއެވެ. حديث المُتَفَيْهِقُونَ އަކީ ތަކައްބުރު ވެރިވާމީހުންނެވެ.

« الثَّرثَارُ » : هُوَ كَثِيرُ الكَلامِ تَكلُّفاً . « وَالمُتَشَدِّقُ » : المُتَطاوِلُ عَلَى النَّاسِ بِكَلامِهِ ، وَيتَكَلَّمُ بِملءِ فيه تَفَاصُحاً وَتَعْظِيماً لِكلامِهِ ، « وَالمُتَفَيْهِقُ » : أَصلُهُ مِنَ الفَهْقِ ، وهُوَ الامْتِلاءُ ، وَهُوَ الذي يَمْلأُ فَمَهُ بِالكَلامِ ، وَيَتَوَسَّعُ فيه ، وَيُغْرِب بِهِ تَكَبُّراً وَارتِفَاعاً ، وإِظْهَاراً لِلفَضِيلَةِ عَلَى غيرَهِ .

وروى الترمذي عن عبد اللَّه بن المباركِ رحِمه اللَّه في تَفْسِير حُسْنِ الخُلُقِ قال : هُوَ طَلاقَةُ الوجه . وبذلُ المَعرُوف ، وكَفُّ الأَذَى .

باب الحلم والأناة والرفق

ކަށަވަރުކުރުމުގައި **حلم** ވެރިކަން އިޚްތިޔާރު ކުރުމާއި އަދި އަވަސްވެރިނުވުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން އިޚްތިޔާރުކުރުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ، والعافين عن الناس والله يحب المحسنين}.

އަދި، ރުޅި ކޯފާ ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެފަދަމީހުންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިފައްޓަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (فصلت 34، 35): {ولا تستوي الحسنة ولا السيئة، ادفع بالتي هي أحسن، فإذا الذي بينك وبينه عداوة كأنه ولي حميم؛ وما يلقاها إلا الذين صبروا، وما يلقاها إلا ذو حظ عظيم}.

ރަނގަޅު ކަންތަކާއި، ނުބައިކަންތައް ހަމަހަމަ ވެގެނެއް ނުވެއެވެ. އެންމެހެޔޮ، ރިވެތިގޮތުން ދިފާ(ނުބައިކަންތައް) ދުރުކުރާށެވެ! ފަހެ، އެއިރުން ތިބާއާ އެމީހާ ދެމެދުގައި އަދާވާތް ވެރިކަމުގާ މީހާ، ގާތް رحمت ވެރިޔަކު ފަދައިން ވެދާނެއެވެ. އަދި ކެތްތެރިވި މީހުންނަށް މެނުވީ، އެކަމެއް ލިބިގެނެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ބޮޑުވަރުގެ ނަސީބުވެރިކަން ލިބިފައިވާ މީހުންނަށް މެނުވީ، އެ ކަމެއް ލިބިގެނެއް ނުވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރުމާ (ދެންނެވީމެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަމަކީ عزم ކަނޑައެޅުންތެރި ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންކަމެއް ކަމުގައެވެ.

632 وعن ابنِ عَبَّاسٍ رَضيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لأَشَجِّ عبْدِ الْقَيْس: « إِنَّ فيك خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ : الحِلْمُ وَالأَنَاة » رَواهُ مُسلم .

މާތްاللّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّهِ بن عَبَّاسٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أشجِّ عبْدِ الْقَيْس އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގައި ދެ ޚަސްލަތްތަކެއްވެއެވެ. އެދެ ޚަސްލަތަށް اللّه سبحانه وتعلى ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއީ حلم ވެރިކަމާއި އަދި ކަންތައް ނިންމުމުގައި އަވަސްނުވުމެވެ.

633 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ اللَّه رفيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الأَمْرِ كُلِّه » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعلى އަކީ އޯގާތެރިވަންތަ އިލާހެވެ. އެއިލާހު އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި އޯގާތެރިވުން ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

634 وعنها أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ ، وَيُعْطِي على الرِّفق مالا يُعطي عَلى العُنفِ وَما لا يُعْطِي عَلى ما سِوَاهُ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާގެ (އެބަހީ މާތް لله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعلى އަކީ އޯގާތެރިވުމުގެ ސިފަ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެއިލާހު އޯގާތެރިވުމުގެ ސަބަބުން ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެއިލާހު އޯގާތެރި ވުމުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ނުދެއްވާ ތަކެތި (ދުނިޔޭގެ ހެޔޮކަންތައްތަކާއި އަދި އާޚިރަތުގެ ހެޔޮކަންތައް) ދެއްވުން ކުރައްވައެވެ.

635 وعنها أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ الرِّفقُ لا يَكُونُ في شيءٍ إِلاَّ زَانَهُ ، وَلا يُنْزَعُ مِنْ شَيءٍ إِلاَّ شَانَهُ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޯގާތެރިކަމުގެ ސިފަ ހުރިއެއްޗެ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ޒީނަތްތެރިކަން ލިބިގެންނެވެ. އަދި އެސިފަ ނެތިއްޖެ ކޮންމެ ކަމަކާ އުނިކަން ފާޅުވާނެއެވެ.

636 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : بَال أَعْرَابيٌّ في المسجِد ، فَقَامَ النَّاسُ إِلَيْه لِيَقَعُوا فِيهِ ، فقال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : دَعُوهُ وَأَرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجْلاً مِنْ مَاءٍ، أَوْ ذَنُوباً مِن مَاءٍ ، فَإِنَّما بُعِثتُم مُيَسِّرِينَ ولَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ » رواه البخاري .

މާތް اللَّه ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ރަށްފުށުގެ މީހަކު (އަރިހުގަ) مسجد(النبوى) ގައި (ކުޑަކަން) ކުރަމުންދާން ފެނުނީއެވެ. އެހިނދު(އެތާނގައި ތިއްބެވި) ބަޔަކު اصحاب ބޭފުޅުން އެކަން މަނާކުރުމަށްޓަކައި އޭނާއާއި ދިމާއަށް ދުވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެބޭފުޅުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭނާ އާއި ދިމާއަށް ނުދުއްވާށެވެ) ދުލާއިވާށެވެ. އަދި އޭނާ ކުޑަކަން ކުރިތަނަށް ފެން ބާލިދީއްވާށެވެ. ދެން ނަގަހައްޓައިގަނެވުން ބާއްވާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ފޮނުއްވިއީ ލުއިފަސޭހަކޮށް ދިނުމަށްޓަކައިއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ފޮނުއްވާފައިވަނީ އުނދަގޫކޮށް ދިނުމަށްޓަކައެއް ނޫނެވެ.

« السَّجْلُ » بفتح السين المهملة وإسكان الجيم : وَهِيَ الدَّلْوُ المُمْتَلِئَةُ ماء ، كَذَلِكَ الذَّنُوبُ.

637 وعن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يسِّرُوا وَلا تُعَسِّرُوا . وَبَشِّرُوا وَلا تُنَفِّرُوا » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހަދީސް ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ލުއިފަސޭހަކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ދަތިއުނދަގޫ ނުކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ނަފްރަތު ވެރިކަން ޚަބަރުގެ ނުދެއްވާށެވެ.

638 وعن جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ يُحْرمِ الخيْرَ كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތް اللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جرير بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވީނުން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށްޓަކައި ސިފައިން މަރުހަމަ ވަޒަން ދީމާ އެންމެހާ ރަނގަޅު
ކަންތައްތަކުން މަރުހަމަ ވަކިންދިއުމެވެ.

639 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه أَنَّ رَجُلاً قال للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَوْصِنِي
قال : « لا تَغْضَبْ » فَرَدَّدَ مِرَاراً ، قال : « لا تَغْضَبْ » رواه البخاري .

މާތް اللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبيُّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެން ވަސިއްޔަތެއް ކުރައްވާށެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ރުޅި ނުގަންނާށެވެ. ދެން އެމީހާ އެސުވާލު އަނބުރާ ދެހަރަކާއި ގިނަ
ކުރުމުން ދެއްވިއެވެ.(އެހިން ކަންމަތިހަރުކަ) އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވާށެވެ ރުޅި ނުގަންނާށެވެ.
ރުޅި ނުގަންނާށެވެ.

640 وعن أبي يعلَى شدَّاد بن أَوس رضي اللّه عنه ، عن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
قال : « إِنَّ اللّه كَتَبَ الإِحسَانَ على كُلِّ شَيءٍ ، فإِذا قَتلتُم فَأَحسِنُوا القِتْلَةَ وَإِذَا ذَبحتُم
فَأَحْسِنُوا الذِّبْحة وليُحِدَّ أَحَدُكُم شَفْرَته وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ » رواه مسلم .

މާތް اللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو يعلَى شدَّاد بن أَوسٍ ، رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
اللّه سبحانه وتعالى ވާޖިބުކުރެއްވީ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ވެސް އިހުސާނުގެ ގޮތުގައި ރިއާޔަތްކުރުމެވެ
ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކަމަކުށް ކުރެއްވުމާއި ގަތުލުކުރާ ހާލުގަތުގައި ރަނގަޅަށް ކަތިލާށެވެ. ވީމާ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން (ޙައްޤަކާ)
އިހުސާނުގެ ގޮތުގައި ރަނގަޅަށް ކަތިލާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކަތިލާ ހާލުގައި (ޙައްޤަކާ)
އިހުސާނުގެ ގޮތުގައި ކަތިލާށެވެ. ފަހެ ކޮށޭ ކަތިކޮށް ވަޅި ހުރަސް ރައްކާ ކުރާށެވެ.
ކަތިލާހިނދު އަނގަނގަ ވެސް ތޫނުކޮށް ކަތިލާ ހަނދާ ކަތިލާނެ ގާތަކަށް ދަތިކަމެއް
ކަތިލާށެވެ.

641 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : مَا خُيِّر رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَينَ أَمْرين قَطُّ إلاَّ أَخذَ أَيْسَرَهُمَا ، مَا لَم يكُن إثماً ، فإنْ كانَ إثماً كَانَ أَبعد النَّاس منْهُ . ومَا انتَقَمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِنَفسِهِ في شَيءٍ قَطُّ ، إلاَّ أَن تُنتَهكَ حُرْمَةُ اللَّهِ ، فَينتَقِمَ للَّهِ تعالى . متفقٌ عليه.

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެކަމެއްގެ މައްޗަށް އިޚްތިޔާރު ދޭން ކޮންމެ ކަމެއްގައި އަބަދު ކުރައްވާނީ ފަސޭހަ ކަމެއް ކަމުގައި އެއީ އަނެއް ފާފަވެރިކަމަކަށް ނުވާނަމަ. ފާފަ ކަމެއްނަމަ އެކަމަކުން އެއްކިބާވެވަޑައިގަންނަވައި ދުރު އެންމެ ބޮޑުން ދުރުހެލިވެގެންވެއެވެ. އަދި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުވަހަކުވެސް އަމިއްލަ ނަފްސަށްޓަކައި ބަދަލު ހިފުއްވާ ކަމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް اللَّه ގެ ޙުރުމަތްތަކުގައި ކަމެއް ކަމުގައި ވާނަމަ اللَّه އަށްޓަކައި އެފަދަ ކަމަކަށް ބަދަލު ހިފުއްވައެވެ.

642 وعن ابن مسعود رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا أَخْبرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلى النَّارِ أَوْ بِمَنْ تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ ؟ تَحْرُمُ على كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لَيِّنٍ سَهْلٍ».

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަލިފާން ހުރާން حرام ވެގެންވާ މީހާ ކާކުކަން ނުވަތަ ކޮބާތޯ؟ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔައިދޭނަންތޯ. އެއީ ދެކަމެއްގެ އަލިފާން حرام ވެގެންވާ މީހާ ކާކު ކޮބާތޯ؟ އެއީ! ޤަރީބުވެފައިވާ ހިތް މަޑު ފަސޭހަ ލުއި މީހުންގެ އިތުރުން ކޮންމެ މީހަކާ އަލިފާން حرام ވެގެންވެއެވެ.

باب العفو والإِعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهل ންގެ ފުރުން ލިބޭދެރަކަންތަކަން ބަދަލު ނުހިފާ ދޫކޮށްލުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިއްޕަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الحجر 85): {فاصفح الصفح الجميل}.

ފަހެ، ރިވެތިވެގެންވާ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނު މާފުކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (النور 22): {وليعفوا وليصفحوا، ألا تحبون أن يغفر اللَّه لكم؟}.

އަދި އެއުރެން عفو ކޮށް މާފުކުރާހިނދެވެ!الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުލޯބިވަނީތޯ؟ الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 134): {والعافين عن الناس، والله يحب المحسنين}.

އަދި، ރުޅި ގަދަކަން ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެފަދަމީހުންނެވެ. احسان ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور} والآيات في الباب كثيرة معلومة.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮށްދެއްވާ عفو ކުރައްވާ (ދަންނަވާ!) ހަމަކަށަވަރުން
އެކަށައަކަށްވެސް عزم ކަނޑައެޅުއްވުމުގެ ކަށަވަރުކޮށްދޭ ތިޔަ ކަމަކަށެވެ.

643 وعن عائشة رضي اللَّه عنها أَنها قالت للنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : هل أَتى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشدَّ مِنْ يوم أُحُدٍ ؟ قال : « لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَومِكِ ، وكَان أَشدُّ ما لَقِيتُ مِنْهُمْ يومْ العقَبَةِ ، إِذْ عرَضتُ نَفسِي على ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ ابن عبْدِ كُلال ، فلَمْ يُجبنِي إِلى ما أَردْتُ ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ على وَجْهِي ، فلَمْ أَسْتَفِقْ إِلاَّ وَأَنا بقرنِ الثَّعالِبِ ، فَرفَعْتُ رأْسِي ، فَإِذا أَنَا بِسحابَةٍ قَد أَظلَّتني ، فنَظَرتُ فَإِذا فِيها جبريلُ عليه السلام ، فنَاداني فقال : إِنَّ اللَّه تعالى قَد سَمِع قَولَ قومِك لَكَ، وَما ردُّوا عَلَيكَ ، وَقَد بعثَ إِلَيك ملَكَ الجبالِ لتأْمُرهُ بما شِئْتَ فِيهم فَنَادَانِي ملَكُ الجِبَالِ ، فَسلَّمَ عَليَّ ثُمَّ قال : يا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّه قَد سمعَ قَولَ قَومِكَ لَكَ ، وأَنَا مَلَكُ الجبالِ ، وقَدْ بَعَثَني رَبِّي إِلَيْكَ لِتأْمُرَني بِأَمْرِكَ ، فَمَا شئتَ : إِنْ شئْتَ : أَطْبَقْتُ عَلَيهِمُ الأَخْشَبَيْنِ » فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بل أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّه مِنْ أَصْلابِهِم منْ يعْبُدُ اللَّه وَحْدَهُ لا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
އެކަލޭގެ نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް
أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހަށް ވުރެ އުނދަގޫދުވަހެއް އައިސްފައިވޭތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ގައުމުގެ ފަރާތުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް
އުނދަގޫވާގެ ކުރިމަތިވެފައިވެއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު އުނދަގޫތައް ކުރިމަތިވީ عقبة ގެ
ދުވަހުއެވެ. (އެދުވަހު) ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަގުތުކުރަނީ އެދިގެން عَبْدِ يَاليل ابن عبْدِ كُلال
ގެ ގާތަށް ދިޔައިމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެދުނު އެދުމަކަށް
އިޖާބަނުދިނެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މޫނުމަތިކަމުގައި ކަނބަލުވެ ހިތާމައިން ދިޔައީމެވެ. ދެން
ހިތާމައާ ހިތާމަގައި ފުރަތަމަ ހަމަޔަށް އައީ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް قرنِ الثَّعالِب
ނަމަކަށް އިއްވުން ބޮޑުއަބުރާ ހަމައަށް ދުވުން ހިނދުމުއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އިސްނެގީ
ބޮއްކުރާ ވިލާގަނޑެއްގެ ހިޔަވަހިކަން އައިސް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބޮޑުއަޅާނެ އަދި

ނަގާފައެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެވިލާގަނޑުގެ ތެރެއަށް ބަލާލެއްވުމުން ބަލައިލެއްވުމުން
ފެނިވަޑައިގަތީ جبريلُ عليه السلام އެވެ. ފަހެ جبريلُ عليه السلام ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާ
އިއްވެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުން
ކަލޭގެފާނަށް ގޮވައިލެއްވި އަދިކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ ބުނުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން
ޖަވާބު އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފަރުބަދަތަކުގެ މަލާއިކަތާ ފޮނުއްވައި
ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އެބައިމީހުންނާމެދު ކަލޭގެފާނު ބޭނުންވާ އަމުރެއް ކުރެއްވުމަށްޓަކައި
ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އެހިނދު ފަރުބަދަތަކުގެ މަލާއިކަތް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާއިއްވެވިއެވެ. ފަހެ
ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްގޮވާލައްވައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحَمَّد ގެފާނެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ ބުނުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން ޖަވާބު
އަޑުއައްސަވާ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ ފަރުބަދަތަކުގެ ملائكةُ އެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން ރައްބުވެރި ފޮނުއްވައިދެއްވި ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ތިމަން ملائكة އަށް
ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އެހެން ކަލޭގެފާނު ތިމަން ملائكة އަށް ކަލޭގެފާނު ބޭނުންވާ އަމުރެއް
ކުރެއްވުމަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވާނަމަ ތިމަން ملائكةُ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
الأَخْشَبَيْن ނަމަކަށް ކިޔާ ދެފަރުބަދަ ވައްޓާލައިދެއްވާނަމެވެ. އެހިނދު نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. (ތިޔަގޮތް ނުކުރައްވާށެވެ.) ތިމަންކަލޭގެފާނު اللَّه ގެ حضرة
ން އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ އެބައިމީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅުން اللَّه އަށް އެކަލާނގެއަށް އ
އިލާހަކަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރާ ބަޔަކު އުފެދި ނިކުމެއްޖައުމަށެވެ.

« الأَخْشبان » : الجبلان المُحِيطَان بمكّة .. والأَخْشَبُ : هو الجبل الغليظ .

644 وعنها قالت : ما ضرَبَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً قَطُّ بيَدِهِ ، ولا امْرأَةً ولا خادِماً، إِلاَّ أَنْ يُجَاهِدَ في سَبِيل اللَّهِ ، وما نِيل منْهُ شيء قَطُّ فَيَنتَقِم مِنْ صاحِبِهِ إِلاَّ أَنْ يُنْتَهَكَ شَيء مِن مَحَارِمِ اللَّهِ تعالى : فَيَنْتَقِمَ للَّهِ تعالى . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ ((އެބަހީ މާތް للّه ރުޟާވަންތަވާށި عائشة ގެ ފާނު)) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަތުގެފާނުގެ
އަތްޕުޅުން ދުވަހަކުވެސް އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އަނިޔާއެއް ނުޖައްސަވައެވެ. އަދި އެއްވެސް

އަންހެނުންގެ ގައިގައި ވެސް އަދި އެއްވެސް ޚާދިމުންގެ ގައިގައިވެސް ދުވަހަކުވެސް ނުޖެހެއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އަނިޔާވެރިނު (އެއްޗެއްގައި ޖެހެއްސެވިނަމަ) ޖެހެއްސެވީ ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިޔަކު ބިޔާ އަނިޔާއެއްގެ ބަދަލުގައި އެމީހާގެ ކަބައިން ދުވަހަކުވެސް انتقام ނުހިއްޕަވައެވެ. ނަމަވެސް ﷲ حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަމަކަށް ހުރުމަތް އަރައިގަންނަވާ ހިނދު އެމީހާގެ ކަބައިން انتقام ހިއްޕަވައެވެ.

645 وعن أنس رضي اللّه عنه قال : كُنتُ أَمْشِي مَعَ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعليه بُردٌ نَجْرَانيٌّ غليظُ الحَاشيةِ ، فأَدركَهُ أَعْرَابيٌّ ، فَجبذهُ بِرِدَائِهِ جَبْذَة شَديدَةً ، فَنظرتُ إلى صفحة عاتِقِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وقَد أَثَّرَت بِها حَاشِيةُ الرِّداءِ مِنْ شِدَّةِ جَبذَتِهِ ، ثُمَّ قال : يَا مُحَمَّدُ مُرْ لي مِن مالِ اللّهِ الذي عِندَكَ . فالتَفَتَ إِلَيْه ، فضحِكَ ، ثُمَّ أَمر لَهُ بعَطَاءٍ . **متفقٌ عليه .**

މާތް اللّه ރުއްސުން ލެއްވި أنسގެ ފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހިނގާފައި ދަތުރުކުރީމެވެ. އޭރުން އަރާވާގުންގެ ކަނޑުގޮޅިގައި ނަޖުރާނުގެ ބޮލި(ބ) އައްޓުބުއްކާއި ފޮއްޓާ ރިދާއެއް އޮތެވެ. ފަހެ އަރާވާގުންގެ ރަސްމީގެ ޖިޔާރި އަރާރަމުވައެވެ. އޭރުން އެދުވަ އަރާވާގުންގެ ރިދާގައި ހިފުއްވައި ގަދަކޮށް ހަރުކަށިކޮށް ދަމާލިއެވެ. ބަލާ أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެދުވަ ދަތުރުކުރެއްވި ބަރަކާތްތެރި ރަސޫލާގެ ކޮނޑުގައި ރިދާގެ ބުރާރޭއްތަ ކަނޑިފުރާން ވެގެން އަޑިޔާ ބަރަކާތް ދުވަހަކާ ކަރުގާ. ހުރިހާ ބަޔަކު ފެނިގަތުން މިހެން. ދެން އޭނާ ބުންނެވިއެވެ. ޔާ مُحَمَّد އަށް. މިބާގެ އަތުގައިވާ اللهގެ މުދަލުން ދިޔުމަށް ރަސްމީން އަމުރު ކުރައްވާށެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އޭނާގެ ދިމާލަށް އިސް އެނބުރުވުމުން ހެއްވެވިއެވެ. ދެން އެމީހާއަށް ކަމެއް ދެއްވުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

646 وعن ابن مسعود رضي اللّه عنه قال : كأَنّي أَنظرُ إلى رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يحكِي نَبيّاً مِن الأَنبياءِ ، صلوَاتُ اللّهِ وَسلامُه عَلَيهم ، ضَرَبَهُ قومُهُ فَأَدموهُ ، وَهُوَ يَمسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجهِهِ ، ويقول : « اللّهُمَّ اغفِرِ لِقومي فَإِنَّهُم لا يَعْلَمُونَ » **متفقٌ عليه .**

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި عبد اللَّه ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، نبيބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ވާހަކަ ކިޔާދެއްވި
މަންޒަރު އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ލޮލުމަތީގައި އަބަދުހުރިއްޖެވެ. އެ نبيއާގެ ގައުމުގެ މީހުން އެ
نبي އާއަށް ތަޅާ އަނިޔާކުރިއެވެ. ފުރަ ލޭ ހިނގައި ލޭ ފޮހެލައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެ نبي އާ
އާލާކުރި (ބިމަށްވެއްޓި އޭގެތެރެއިން عذاب އަތުވެދާނެތީވެ ބިރުން) ފުރަތަ ފުރަތަ ހުންނަވައެވެ.
އަދި އެފަދަގައި ހުންނަވައިގެން ދުޢާ ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ ހަމައެކަނި
ގެންދެވައެވެ އިލާހާ! ތިމަންނާގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައި ދެއްވާ! ފަހެ
ހަގީޤަތުގައި އެމީހުން ނުދަންނަ މީހުންނެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތެވެ.

647 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَيس الشَّديدُ بِالصُّرعَةِ ، إِنَّما الشديدُ الذي يَملِكُ نفسهُ عِند الغضبِ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ ބާރުގަދަ ބަޔަކީ ބިންޖެހުމުގައި ބައްޓަންވާ ބަޔެކެއް
ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ބާރުގަދަ ބަޔަކީ ރުޅި އަންނަ ހިނދު އަމިއްލަ
ނަފުސު ހިފެހެއްޓޭ މީހާއެވެ.

باب احتمال الأذى

اللهގެ ރުއްސެވުން އެދިގެން ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމާގުޅޭ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس والله يحب المحسنين}.

އަދި ރުޅި ކެތްކޮށް ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެފަދަމީހުންނެވެ.
احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަންވުމީ عزم ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންކަން ކަށަވަރެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله

648 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إِنَّ لي قَرَابَةً أَصِلُهم وَيَقطَعوني ، وَأُحسنُ إِليهِم ويُسيئُونَ إليَّ ، وأَحلُمُ عَنهم ويجهلُونَ عَلَيَّ ، فقال : « لَئِن كُنتَ كمَا قُلتَ فكَأَنَّمَا تُسِفُّهم الملَّ ولا يزَالُ معكَ من اللَّه تعالى ظَهيرٌ عَلَيهم ما دُمْتَ علَى ذلك » رواه مسلم . وقد سَبَقَ شَرْحُه في « باب صلة الأرحام » .

މާތް اللَّه ރުއްސެވިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފިރިހެނަކު) މީހަކު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް ގާތްތިމާގެ މީހުންތިއްބެވެ. ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑައެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް إحسانތެރި ވަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ދެކޮޅަށް ނުބައިކަމުގެ ކަންތައް ކުރައެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ދެކޮޅު حلم ވެރިކަމާއިއެކު މުޢާމަލާތް ކުރަމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބުނު ގޮތަށް ކަމުގައި ވާނަމަ ތިބާ އެބައިމީހުންގެ އަނގަތަކަށް ހޫނު އަޅިއާއި ކާންދިނީ ފަދައެވެ. އަދި ތިބާ ތިގޮތުގެ މަތީގައި ދެމިހުރެއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ ސަލާމަތްކުރާ ކަރާން ވޭރިވެރިއަކާ الله ގެ حضرة ން ތިބާއާއި އެކުވާނެއެވެ.

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

شرع ގައި حرام ވެގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމުގެ މައްޗަށް ރުޅިއައުންވުމާއި އަދި اللهގެ ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحج 30): {ومن يعظم حرمات اللَّه فهو خير له عند ربه}.

(ކަންފުޅުމަތީ) އެއީއެވެ. އަދި اللهގެ حرمة ތަކަށް މާތްކަންދީފާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެމީހަކަށްޓަކައި އެކަންތައް އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑުވޭ.

وقال تعالى (محمد 7): {إن تنصروا اللَّه ينصركم ويثبت أقدامكم}

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް (އެބަހީ: اللهގެ دين އަށް) نصر ދެއްވައި، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިތިލަތައް ثابت ކުރައްވާނެއެވެ.

649 وعن أبي مسعود عقبة بن عمرو البدريِّ رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقال : إنِّي لأتَأَخَّر عَن صَلاةِ الصُّبْحِ مِن أجْلِ فلانٍ مِما يُطِيل بِنَا ، فمَا رأيت النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم غَضِبَ في موعِظَةٍ قَطُّ أَشدَّ ممَّا غَضِبَ يَومئذٍ ، فقال : يَا أَيُّهَا النَّاس : إنَّ مِنكم مُنَفِّرِين . فأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيُوجِز ، فإنَّ مِنْ ورائهِ الكَبِيرَ والصَّغِيرَ وذا الحَاجَةِ » متفق عليه.

މާތް اللَّه ރުއްސަވާފައިވާ أبو مسعود عقبة بن عمرو البدريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު) މިހާރު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސްފައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިވެނި މީހަކު ނަމާދުކުރައްވާ ދިގުކަމުން ބިމަށް މިވަނީ ފަހަށް ނަމާދު ދިގުކުރައްވާތީ ކަމަށް ހޯދާފައިވާއިރުއެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) އެދުވަހު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޯފާއިސްވެފައިވާކަމަށް ވާއަޒުވެރިކަމުގައި ބިމަށް ދުވަހަކުވެސް ނުދެކެމެވެ. އެއަށްފަހު ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުންނަކީ އެހެންމީހުން ނަފުރަތު ކުރުވާ

މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އިހުމާލުވެއްޖެ ނަމަވެސް ހުރިހާ ކަމަކު ކުރުމުން ކުށެކެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ ފަރާތުގައި މުސްލިމުންނާއި އަދި ކުޑަކުދިންނާއި حاجةތެރިން ހުންނާތީއެވެ.

650 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قدِمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ سفَرٍ ، وقَد سَتَرْتُ سَهْوَةً لي بقِرامٍ فَيهِ تَمَاثيلُ ، فلَمَّا رآهُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم هتكَهُ وتَلَوَّنَ وجهُهُ وقال : « يَا عائِشَةُ : أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً عِند اللَّهِ يوم القيامةِ الَّذينَ يُضاهُونَ بِخَلقِ اللَّهِ » متفق عليه .

މާނަ: اللَّه ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުފުޅަކުން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި(އަހަރެން) ހަދާފައިވާ ބައްތަށް ހިޔާކުރުމަށް ކުޑަ ފޮތިގަނޑެއް ފޮތިގަނޑަކުން ހިމި ތިމަންނަ ފޮތިގަނޑުން ހިޔާކޮށްފައިވެއެވެ. ފަހެ އެއަށް رسول اللَّه ބައްލަވައިލެއްވުމުން އެ ފޮތިގަނޑު ފަޅުވާލައްވައި މޫނުފުޅުގެ ކުލަ ބަދަލުވެ (ކޯފާވެ) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عائشة ގެ ފާނޭ. قيامة ދުވަހުން އެންމެ ގަދަފަދަ عذابގައި ވާނީ އެއްބަޔަކީ اللَّهގެ ހެއްދެވުމާއި خلق ތަކާއި އެއްފަދަކޮށް ހެދުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހުންނެވެ.

« السَّهْوَةُ » : كالصُّفَّة تكُونُ بين يدي البيت ... و « القِرام » بكسر القاف : ستر رقيق، و « هتكه » : أفسد الصورة التي فيه .

651 وعنها أنَّ قريشاً أَهَمَّهُم شَأْنُ المرأةِ المَخزُومِية التي سَرَقَت فقالوا : من يُكلِّمُ فيها رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فقالوا : مَن يجتَرِيءُ عليهِ إلا أُسامةُ بنُ زيدٍ حِبُّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فَكلَّمهُ أُسامةُ ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَتَشفعُ في حدٍّ مِن حُدُودِ اللَّهِ تعالى ؟ ، » ثم قامَ فَاخْتَطَبَ ثم قال : « إنما أَهْلَكَ من قبلكُم أنَّهُم كانُوا إذَا سرقَ فِيهِم الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ ، وإذا سرق فِيهِم الضَّعِيفُ أَقامُوا عليهِ الحدَّ، وايْمُ اللَّه ، لو أنَّ فاطمَةَ بنت محمدٍ سرقَتْ لقَطَعْتُ يَدهَا » متفقٌ عليه .

އަދި ޢާއިޝާގެ (އެބަހީ މާތް اللّٰه ރުހިވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނު) ކިޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قريش ވަންށަހީގެ މީހުން مَخزُومية ގަބީލާގެ އަންހެނަކުގެ ގޮތްކަމުން ވައްކަމުގެ ކަންތައް ސާބިތުވުމުން އެކަމާއި ވަރަށް ކަންބޮޑުވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން (މަޝްވަރާކޮށް) ބުނެފިއެވެ. އެކަމާމެދު رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ވާހަކަ ދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނެއްޖެއެވެ. މިކަމަށް رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ލޯބިވެވޮޑި ވަޑައިގަންނަވާ، ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލު أسامة بنُ زيد ފިޔަވައި ކާކުވެސް އަރައިން މިހާރު ނުވެއެވެ. އެއްނުވާނެ أسامة ގެފާނު (އެމީހުންގެ އެދުމުގެ މަތިން) އެވާހަކަ އަރުވާފުޅުގެ ޙަޟްރަތުގައި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (أسامة ގެފާނުގެ އެވާހަކަފުޅު އިންކާރު ކުރައްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ حدّ ގެ ތެރެއިން حد އެއް قائم ނުކުރުމަށް ދެކޮޅަށް ކުރެވޭ شفأعة ތެރެއަކީ ހެއްޔެވެ؟ އެއަށްފަހު ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންނަށް مخاطب ކުރައްވައި ވާހަކަ ދައްކަވަން ފެށެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުޅުނު މީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔައީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަތިވެރިއަކު ވައްކަން ކުރިއްޔާ އެބައިމީހުން އޭނާ ދޫކޮށްލާތީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނިކަމެތިޔަކު ވައްކަން ކުރިއްޔާ އެބައިމީހުން އެމީހަކަށް މަތީގައި حد قائم ކުރެއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمة ގެ ފާނުގެ ވައްކަން ކުރެއްވިއަސް ހަމަކަށަވަރުން މިތުންފާނު އެކަނބަލުންގެ އަތްތަކެއް ކަނޑާ ހުށީމެވެ.

652 وعن أنس رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَأَى نُخامَةً في القِبلةِ . فشقَّ ذلكَ عَلَيهِ حتَّى رُؤِي في وجههِ ، فقَامَ فَحَكَّهُ بيدِهِ فقال : « إن أحَدكم إذا قَامَ في صَلاتِهِ فَإنَّهُ يُنَاجِي ربَّه ، وإنَّ ربَّهُ بَينَهُ وبينَ القِبلَةِ ، فلا يَبْزُقَنَّ أَحدُكُم قِبلَ القِبْلَةِ ، ولكِن عَنْ يَسَارِهِ أوْ تحْتَ قدَمِهِ » ثُمَّ أخَذَ طرفَ رِدائِهِ فَبصقَ فيهِ ، ثُمَّ ردَّ بَعْضَهُ على بعْضٍ فقال : « أو يَفْعَلُ هكذا» متفقٌ عليه .

މާތް اللّٰه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ކިޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އަޅުގަނޑުމެންގެ) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި قِبْلَةِ ފަރާތުގައި (ނިތުބިކަހަލަ

ދިމާލަށް) ކަނާތްފަރާތުގައި ހުއްޓެ ދަރަޖައިގެން އަކާއިމުދު އިސްތިރާމްކުރުމުގެ ގޮތުގައި މިސްކިތް
ބޭކަލުން އަމިއްލައިން ޢިބާދަތުގެ ޙައްޤުތަކާއި ތަޢުލީމުގެ ތަރުތީބު ދޫކޮށްލުމަކީ ޙަރާމް
ކަމެއް ކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ. އައިސްފައިވާ ޙަދީޘްތަކުގައި ޙަރާމްކަމާ ދުރުހެލިކަން ދެއްކުން
ޙަޤީގަތުގައި ސުންނަތްކުރާ ނަމާދުގެ ކުރިން ކުޅުދުއްފުށީ ބަޔާނުކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ތަކެތި
ފަޅައިޖެހުމެއް ނޫނެވެ. ސާބިތުވި އިންސާނާ ތެރޭގައި ބުނާނެހެން ނުލިބުމުގެ ގޮތުން
ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުން އޮތުމަކީ ޤަބޫލުކުރަން ޖެހޭ ނިކަމެތިކަމެކެވެ. މިފަދަ ކަންތައް
ތަކާއިމެދު އެކަން ކުރާ ޤިބުލަ ދިމާލަށް ތުފުވެއްޖެނަމަ އޭގެ ސަބަބުން ތުފު ޖަހާ ފަރާތުގެ
ކާފަގެ ބަޔަކު ނަމާދުކުރާ ހިސާބު ނޫނީ ނަމާދު ފަހުނުކުރެވޭ ގޮތުގެ މަތިން ތުފުވެއްޖެ
މަސްތަކަށް ޤިބުލައާ ޚިލާފަށް ތުފު ޖެހުމަކީ ހުތުރު ކަމެކެވެ. އެހެނަސް ތުފުވެއްޖެނަމަ
އެ ތުފު މާތްކުރުމަކީ މިސްކިތް ސާފުކުރުމުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ.
ޙަދީޘް ކިޔައިދެނީ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އިރުޝާދުގެ ދިރާސާއަކަށް ބިނާކޮށްގެނެވެ.

والأمرُ بالبُصاق عنْ يسَارِهِ أو تحتَ قَدمِهِ هُوَ فيما إذا كانَ في غَيْرِ المَسجِدِ ، فَأَمَّا في المسجدِ فَلا يَبصُقْ إلاَّ في ثوبِهِ

ތުފު ކަނާތްފަރާތަށް ނުވަތަ ފައިތިލަ ދަށަށް ޖެހުމަށް (އަމުރުކުރެވިފައިވަނީ)
މިސްކިތުން ބޭރުގައި އެއްފަހަރުވާއިރު ހަދަންވީ ކަމެކެވެ. ފަހެ މިސްކިތުގައި ހުރެއްޖެނަމަ
ތުފު ހަދަން ވާނީ ތިމާގެ ފޭރާމުގައެވެ.

باب أمر وُلاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم

والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އެބައިމީހުންގެ ރައްޔިތުންނަށް ލޯތްބާއި އަރިހުންތެރިކަމާއި ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި، އަދި
އެބައިމީހުންނަށް ނަސޭހަތްދިނުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި
އެބައިމީހުންނާމެދު ބޭނުންކުރުވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ނުވުމާއި،
އަދި އެބައިމީހުންގެ މަސްލަޙަތު ގެއްލުވާލުމާއި، ހާލުތަކަށް ފަރުވާ ނުބެލުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ
ކަންތައްތަކާއި غافلވެގެން ނުވުމާ ބެހޭގޮތުން باب

قَالَ الله تَعَالَى : [وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ] [الشعراء : 215] ،

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަތުރު ތިރިކުރައްވާށެވެ!
(އެބަހީ: މަޑުމައިތިރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقَالَ تَعَالَى : [إنَّ اللهَ يَأمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإحْسَانِ وَإيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ] [النحل : 90] .
ހަމަކަށަވަރުން عدْلُ ވެރިވުމަށާއި، إحْسَانُ ވެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮ ދޫކުރުމަށް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ހުތުރުކަން ބޮޑުވެގެންވާ ފާޙިޝްކަމާއި، منكرات ތަކާއި، އަނިޔާވެރިވެ އުޅުން، އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعظ ދެއްވަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

653 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، قَالَ : سَمِعْتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : ((كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ : الإمَامُ رَاعٍ وَمَسؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ في أهلِهِ وَمَسؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ في بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْؤُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالخَادِمُ رَاعٍ في مال سيِّدِهِ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ)) متفقٌ عَلَيْهِ .

މާތް اللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީފުޅު عبد اللَّهِ بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ކަށް ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރައްވައެވެ. حديث އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކީ ބަޔާ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އިމާމު ބަޔާ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހުންނާއިމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. ފިރިހެން ގެދޮރާއި ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަނބިމީހާ ބަޔާ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހުންނާއިމެދު އޭނާއާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ޚާދިމަކީ އޭނާގެ މުދާ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހުންނާއިމެދު އޭނާއާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި

އަންހެނާއީ އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ ގެ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އެކަމަނާއަށް
ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ އެއްޗެހިތަކާއިމެދު އެކަމަނާއާއި ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޚާދިމު
މީހާއަކީ އޭނާގެ ވެރި މީހާގެ މުދާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި
ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ ކަންތައްތަކާއިމެދު އޭނާއާ ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބެލެނިވެރިއެކެވެ. އަދި އެމީހަކު ބަލާ ބަލަހައްޓަން
ޖެހިފައިވާ ބަޔަކާމެދު އޭނާއާ ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ.

654 وعن أَبي يعلى مَعْقِل بن يَسارٍ رضي اللَّه عنه ، قَالَ : سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : ((مَا مِنْ عَبْدٍ يَسترْعِيهِ اللهُ رَعِيَّةً ، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لرَعِيَّتِهِ ، إِلاَّ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الجَنَّةَ)) متفقٌ عليه .

وفي رواية : ((فَلَمْ يَحُطْهَا بِنُصْحِهِ لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ)) .

وفي رواية لمسلم : ((مَا مِنْ أميرٍ يلي أمور المُسْلِمينَ ، ثُمَّ لا يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ لَهُمْ ، إِلاَّ لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ)) .

ދާއްاللَّه ޢަންހުގެފާނު أبو يعلى مَعْقِل بن يَسارٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދާއް الله سبحانه وتعالى ބައެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އަޅަކު ވެރިކުރެއްވުމުން އެމީހާ މަރުވާހިނދު އޭނާގެ ރައްޔިތުންނަށް މަކަރުހަދައިގެން ހުރެއްޖެއްޔާ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާ މައްޗަށް ސުވަރުގެ حرام ކުރައްވައިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް نصيحةތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް ނުލިބޭނެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް އަމީރަކު މުސްލިމުންގެ ކަންތަކާއި ހަވާލުވުމަށްފަހު އެމީހުންގެ މަސްލަހަތުގައި މަސައްކަތްނުކޮށް އަދި އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހުންނާ އެކު އެއަމީރު ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ.

655 وعن عائشة رضي الله عنها ، قالت : سَمِعْتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول في بيتي هَذَا : ((اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئاً فَشَقَّ عَلَيْهِمْ ، فاشْقُقْ عَلَيْهِ ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئاً فَرَفَقَ بِهِمْ ، فَارفُقْ بِهِ)) رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ މިގޭގައި ހުންނަވައިގެން ދުޢާ ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ.އެކަލޭގެފާނު ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުއެވެ! ތިމަންނާގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ކަމަކަށް ވެރިވެގެން އިސްވެރިކަން އެމީހުންގެ މައްޗަށް އުނދަގޫކޮށްފި މީހާއަށް ކަލޭގެފާނު އުނދަގޫކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނާގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ކަމަކަށް ވެރިވެގެން އިސްވެރިކަން އެމީހުންނަށް ލުއިކޮށްދީ އޯގާތެރިވި މީހާއަށް ކަލޭގެފާނު ލުއިކުރައްވާނދޭވެ!

656 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قَالَ : قَالَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : ((كَانَتْ بَنُو إسرَائِيلَ تَسُوسُهُم الأَنبِيَاء ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبيٌّ ، وَإنَّهُ لاَ نَبِيَّ بَعْدِي ، وَسَيَكُونُ بَعْدِي خُلَفَاءُ فَيَكثُرُونَ)) ، قالوا : يَا رسول الله ، فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ قَالَ : ((أَوْفُوا بِبَيْعَةِ الأَوَّل فَالأَوَّل ، ثُمَّ أعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ ، وَاسأَلُوا الله الَّذِي لَكُمْ ، فَإنَّ اللهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ)) متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. بَنُو إسرَائِيل ބަޔަކީ ވެރިންގެ ބާރުގައި ވެރިކަން ފަސާދު އުފެދުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ބަދަލުގައި نَبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވައެވެ. އަދި އެއް نَبي ބޭކަލަކު އަވަހާރަވުމުން އަނެއް نبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެފާނުގެ ފަހުން އެއްވެސް ނަބިއްޔެއް ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އަދި ފަހުން ގިނަ ޚަލީފާއިން ވާނެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން އެދެންނެވިއެވެ. އެބޭކަލުންނަށް ކިހިނެއް ސަލާމަތް ވިސްނުންދޭނީ ތިމަންމެން އަމުރުކުރައްވަނީ ކީކޭ ތިމަންމެންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮން ކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ބޭކަލާ ކުރެވިފައިވާ بَيْعَة ފުރިހަމަ ކުރައްވާށެވެ. ދެން އެ بَيْعَة ކުރެވުނު ތަރުތީބުން ބޭއްވުމުގެ ހައްޤު އެދިލައްވާށެވެ. އަދި ޙައްޤުތައް ޙާސިލުކުރުމަށް ކަލޭމެން الله އަށް ދުޢާކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ

ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން ކަރުން އެބައިމީހުން ގެ ހައްޤުތަކުންނާއި ގޮތް ކަންތައްތަކާއި ބޭނުންތަކާއި ފަރުދާ ކަރައްވާ (قِيامةِ ދުވަހުން) ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ.

657 وعن عائِذ بن عمرو رضي اللَّه عنه : أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عُبَيْد اللهِ بن زيادٍ ، فَقَالَ لَهُ : أيْ بُنَيَّ ، إنِّي سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول : ((إنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الحُطَمَةُ)) فإيَاكَ أن تَكُونَ مِنْهُمْ . متفقٌ عَلَيْهِ .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِذ بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي , މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عُبَيْد اللهِ بن زياد ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ބުނެ އެ صحابي , ގެ އަރިހުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ނުބައި ރަޢިއްޔަތުގެ ވެރިން ނަމަ ރަޢިއްޔަތަށް އަނިޔާ ކުރާ ވެރިންނެވެ. ފަހެ ތިބާ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާށެވެ. މިއީ ދެ ޞައްޙަ ރިވާއަތުން ރިވާކުރި އެއްބަސް ހަދީޘެކެވެ.

658 وعن أَبي مريم الأزديِّ رضي اللَّه عنه : أنّه قَالَ لِمعاوية رضي اللَّه عنه : سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول : ((مَنْ وَلاَّهُ اللهُ شَيْئاً مِنْ أُمُورِ المُسْلِمِينَ ، فَاحْتَجَبَ دُونَ حَاجَتِهِمْ وَخَلَّتِهِمْ وَفَقْرِهِمْ ، احْتَجَبَ اللهُ دُونَ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَفَقْرِهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ))
فجعل معاوية رجلاً عَلَى حوائج النَّاسِ . رواه أَبُو داود والترمذي .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبومريم الأزدِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي , މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ معاوية އަށް ދެންނެވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމަކަށް އިސްވެރިން ކަމަށް މީހަކު ފަދަ އެބައިމީހުންގެ ބޭނުންތަކާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ ފަގީރުކަމުގެ ކަންތައް އެކަށީގެން ނުދިނުމަށް ވަކިވެގެން ހުރެއްޖެނަމަ قِيامةِ ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ބޭނުންތަކާއި އަދި ފަގީރުކަމުގެ ކަންތައް ނުބެލުމަށް ދުރުވެލައްވާނެއެވެ. ފަހެ މުޢާވިޔާ އަޅުގަނޑުމެން ވަކިކޮށްފައި މާތްالله

ރުއްސުންލެއްވި معاوية މިފަދަ މިސްކިޔުންގެ ހުރި ދެންނެވުމުގެ ބޭފުޅާއި މިހާރު އަހަރެން ކުރައްވާފައި ބޭނުންވިއެވެ.

باب الوالي العادل

عدل ވެރިޔާގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النحل 90): {إن اللَّه يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى} الآية.

ހަމަކަށަވަރުން عَدْل ވެރިވުމަށާއި، إحْسَانُ ވެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮލުއްވުމަށް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 9): {وأقسطوا إن اللَّه يحب المقسطين}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عَدْل ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

659 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّه في ظِلِّهِ يومَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إمَامٌ عادِلٌ ، وشَابٌّ نَشَأَ في عِبادَةِ اللَّهِ تَعالى ، ورَجُلٌ مُعَلَّقٌ قَلبُهُ في المَسَاجِدِ ، ورجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه ، اجتَمعَا عليهِ ، وتَفرَّقَا علَيهِ ، ورجُلٌ دعَتهُ امرَأَةٌ ذَاتُ مَنصِبٍ وجمَالٍ ، فقَال : إنِّى أَخَافُ اللَّه ، ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصدقةٍ ، فَأَخْفَاها حتَّى لا تَعلَمَ شِمالُهُ ما تُنفِقُ يمينُهُ ، ورَجُلٌ ذَكَر اللَّه خَالِياً فَفَاضَتْ عيناهُ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ސަހާބީގެ ތެރެއިން ސަހާބާވެ نَبي ކަލޭގެފާނުގެ ރިވަޔަން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އަލާގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަތް ބަޔަކަށް ވަޅޯން މާތް الله سبحانه وتعالى (قِيامةِ ދުވަހު) އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެދުވަހަކީ އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެކެވެ. އެއީ

ޢަދުލު ވެރިޔާ އާއި އަދި اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ތަރުބިއްޔަތުވެގެން އުފެދި ބޮޑުވި ޒުވާނާއި
އަދި އެމީހެއްގެ ހިތް މިސްކިތައް ގުޅިފައިވާ މީހާއާއި އަދި اللهއަށްޓަކައި ގުޅުން ބަދަހިކޮށް
އެކުވެރިކަމުން މީހާއާއި އަދި ނަސަބުގެ ގޮތުން މަތިވެރި އަންހެނަކު ފާޙިޝްކަމަކަށް
ގޮވާލިނަމަވެސް ތިމަންނަ اللهއަށް ބިރުވެތިވަމު ބުނެ އެކަމުން ދުރުހެލިވެގެންނަ މީހާއާއި އަދި
ކަނާއަތުން ކުރާ صدقةއެއް ވާތަށް ނޭނގޭ ސިއްރުން ދޭމީހާއާއި އަދި އެކަހެރިވެގެން الله
ހަނދާންކުރުމުން ލޮލުން ކަރުނަ އޮހިގެންދިޔަ މީހާއެވެ.

660 وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّهُ عنهما قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « إنَّ المُقسِطينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلى مَنابِرَ مِنْ نورٍ : الَّذِينَ يعْدِلُونَ في حُكْمِهِمْ وأَهليهِمْ وما وُلُّوا » رواهُ مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمر بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަދުލުވެރިންނަށް اللهގެ حضرةގައި ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކެއްވެއެވެ. އެބައިމީހުންނީ އެބައިމީހުންގެ އާއިލާތަކުގެ މުދަލުގައި ނިންމާނިންމުންތައް ބަލަހައްޓާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް ވެރިކަމުގައި ރައްޔިތުންނާއި މެދު އަދުލު އިންސާފުން ކަންތައް ކުރާ މީހުންނެވެ.

661 وعَن عوفِ بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : «خِيَارُ أَئمتكُمْ الَّذينَ تُحِبُّونهُم ويُحبُّونكُم ، وتُصلُّونَ عليْهِم ويُصلُّونَ علَيْكُمْ ، وشِرَارُ أَئمَّتِكُم الَّذينَ تُبْغِضُونهُم ويُبْغِضُونَكُمْ ، وتَلْعُنونَهُمْ ويلعنونكم » قال : قُلْنا يا رسُول اللَّهِ ، أَفَلا نُنابِذُهُمْ ؟ قالَ : « لا ، ما أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلاةَ ، لا ، ما أَقَامُوا فيكُمُ الصَلاة » مسلم.

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عوفِ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެންމެ ރަނގަޅު ވެރިންނީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން

އެމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާކޮށް އަދި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާ ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިތެން އެންމެ ނުބައި ބޮޑު ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންދެކެ ކޯފާވެ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ރުޅިއިސްކޮށް އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ލަޢުނަތްދީ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްދީ ހަދާ މީހުންނެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަންނެވީމެވެ. އޭﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން އެބަޔަކު ވެރިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ ބާޣީވަމާތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކު ބޭރުކޮށް ނުލާށެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކު ބޭރުކޮށް ނުލާށެވެ.

قوله : « تُصلُّونَ عَلَيْهِمْ » : تَدْعونَ لهُمْ .

662 وعَنْ عِيَاضِ بن حِمار رضي اللَّهُ عَنْهُ قالَ : سمِعْت رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «أَهْلُ الجنَّةِ ثَلاثَةٌ : ذُو سُلْطانٍ مُقْسِطٌ مُوَفَّقٌ ، ورَجُلٌ رَحِيمٌ رَقيقٌ القَلْبِ لِكلِّ ذِي قُرْبَى ومُسْلِمٍ ، وعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيالٍ » رواهُ مسلم .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عيَاضِ بن حِمار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ތިން ބައެކެވެ. އެއީ އިރާދަ އަދުލު މިކަމަށް ބަރަކާތް ލިބިގެން ވެރިކަން ކުރާ ރަނގަޅު ވެރިޔާއާއި ހިތް ނަރުމު ރަހުމަތްތެރި އާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި މުސްލިމުންނަށް ހިތްހަމަވެރި އެބައިމީހުންނަށް ރަޙުމުވެރިޔާއާއި މީގާ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ އަންބިދަރިން ގިނަ އެކުވެސް އަނގަޔާ ފޫހިކަން އެކި މީހުންގެ ކައިރީގައި ނުކިޔާ ޢިއްފަތްތެރިވާ މީހާއެވެ.

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

އުމޫރުވެރިން އަމުރުކުރައްވާ ހިނދުގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަމާއި އެބައިމީހުން އަމުރުކުރާ ފާފަތަކުގައި ކިޔަމަންތެރިވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

وتحريم طاعتهم في المعصية

قال اللَّه تعالى (النساء 59): {يا أيها الذين آمنوا أطيعوا اللَّه، وأطيعوا الرسول، وأولي الأمر منكم}

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންވާށޭވެ! އަދި رسولއާ އަދި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ ވެރިންނަށްވެސް ކިޔަމަންވާށޭވެ!

663 وعن ابن عمر رضي اللَّهُ عنهما عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « علَى المَرْءِ المُسْلِمِ السَّمْعُ والطَّاعَةُ فِيما أَحَبَّ وكرِهَ ، إلاَّ أنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإذا أُمِر بِمعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلا طاعَةَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمر، نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަންގަވައިދެއްވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޚާއްސަ މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވޭ އޭނާ ރުހޭ ކަމުގައާއި ނުރުހޭ ކަމުގައާއި ވެރިން ކުރާ އަމުރުތަކަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމެވެ. ފާފައަކަށް އަމުރުކުރާނަމަ އެކަމަކަށް ކިޔަމަންވުމެއް ނުވެއެވެ.

664 وعنه قال : كُنَّا إذا بايَعْنَا رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم علَى السَّمْعِ والطَّاعةِ يقُولُ لَنَا : «فيما اسْتَطَعْتُمْ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي , ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތްދިގު މައްޗަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމަށް بيْعَة ކުރައްވާ ހިނދު ތިމަންމެންނަށް އަންގަވައެވެ. (އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމަށް ތިޔަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާހައި މިންވަރަކަށެވެ.

665 وعنهُ قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « مَنْ خلَعَ يَداً منْ طَاعَةٍ لَقِي اللَّه يوْم القيامَةِ ولاَ حُجَّةَ لَهُ ، وَمَنْ ماتَ وَلَيْس في عُنُقِهِ بيْعَةٌ مَاتَ مِيتةً جَاهِلَيَّةً » رواه مسلم

އަދި އެ صحابي , (އެބަހީ ރަޟިالله ޢަންހުމާ ކަމުގައިވާ ރިވާކުރެއްވި عبد اللهِ بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނައެއް އަހުރެން ވީއެވެ. އަޑުއިވުނީ حديث ކުރައްވާތީއެވެ. ވެރީންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ދޫކޮށްލާމީހާ ހާލުގައިވީހާ قيامة ދުވަހުالله އާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު އެކަމަށް ފުރުއްސެއް ހުންނާނެ ޙުއްޖަތެއް ނެތިއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވުމަށް ببيعة ނުކުރާހާލުގައިވީ ހާލުގައި މަރުވާމީހާ جاهِلِيَّة ގެ މަރުގެ މަރެއްމެނެވެ.

وفي روايةٍ له : « ومَنْ ماتَ وَهُوَ مُفَارِقٌ للْجَماعةِ ، فَإنَّهُ يمُوت مِيتَةً جَاهِلِيَّةً » . « المِيتَةُ » بكسر الميم .

އަދި އޭނާ ރިވާކުރެއްވި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވުން ދޫކޮށްލައިގެން ޖަމާޢަތުން ވަކިވެގެން ހުރެ މަރުވާމީހާ އެމަރުވަނީ جاهِلِيَّة ގެ މަރުންނެވެ.

666 وعَن أنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اسْمَعُوا وأطيعوا ، وإنِ اسْتُعْمِلَ عليْكُمْ عبْدٌ حبشيٌّ ، كَأَنَّ رَأْسهُ زَبِيبَةٌ » رواه البخاري .

ރަޟިالله ޢަންހު ކަމުގައިވާ أنَسْ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވެރީންގެ އަމުރުތައް އަޑުއަހާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އިސްކުރެވިއްޖެނަމަވެސް އެއީހެއް ޙަބުޝީ އިސްތަށިގަނޑު ކިޔަކިޔަ ތަމަކުރުދެއްވާ ފަދައިން ގަނޑުފަދައިވާ ކަޅު އަޅާ އަދަބުގެ ވެރިއެއް މެއެވެ.

667 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « عليْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعةُ في عُسْرِكَ ويُسرِكَ وَمنْشَطِكَ ومكْرهِكَ وأَثَرَةٍ عَلَيْكَ » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންގެވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވެރީންގެ ވަރަކަށް އަޅުގަނޑުމާ އަދި އަހަރެން
ހަރަމުންގެން ތިމަންމެން ފުރުޢަތުގެ މައްޗަށް ގިނަވެގެންވެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ފުރުޢަތުގެ މައްޗަށް
ފަރިވެގެންވާ حالަކަށާއި، އަދި ތިބަހަށްވެގެންވާ حالަކަށާއި، އަދި ތިމަންމެން ޚިޔާ
حالަކަށާއި، އަދި ތިމަންމެން ނުޚިޔާ حالަކަށާއި، އަދި ތިމަންމެން ކަމުގައި
ނިމިގެންވާ حالަކަށްވެސްވެއެވެ.

668 وعن عبدِ اللَّهِ بن عَمرو رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا مَع رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سفَرٍ ، فَنَزَلْنا منْزِلاً ، فَمِنَّا منْ يُصلحُ خِباءَهُ ، ومِنَّا منْ ينْتَضِلُ ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ في جَشَرِهِ، إذْ نادَى مُنَادي رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : الصَّلاة جامِعةٌ . فاجْتَمعْنَا إلى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « إنَّهُ لَمْ يكُنْ نبي قَبْلي إلاَّ كَانَ حقا علَيْهِ أنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ علَى خَيرِ ما يعْلَمُهُ لهُمْ ، ويُنْذِرَهُم شَرَّ ما يعلَمُهُ لهُم ، وإنَّ أُمَّتَكُمْ هذهِ جُعِلَ عَافيتُها في أوَّلِها ، وسَيُصِيبُ آخِرَهَا بلاءٌ وأُمورٌ تُنكِرُونَهَا، وتجيءُ فِتَنٌ يُرقِّقُ بَعضُها بَعْضاً ، وتجيءِ الفِتْنَةُ فيقُولُ المؤمِنُ : هذهِ مُهْلِكَتي ، ثُمَّ تَنْكَشِفُ ، وتجيءُ الفِتنَةُ فيَقُولُ المُؤْمِنُ : هذهِ هذهِ ، فَمَنْ أَحَبَّ أنْ يُزَحْزَحَ عن النَّارِ ، ويُدْخَلَ الجنَّةَ ، فَلْتَأْتِهِ منيته وَهُوَ يُؤْمِنُ باللَّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ ، ولَيَأْتِ إلى الناسِ الذي يُحِبُّ أَنْ يُؤتَى إلَيْهِ .

ومَنْ بَايع إماماً فَأَعْطَاهُ صفْقَةَ يدِهِ ، وثمَرَةَ قَلْبِهِ . فَلْيُطعْهُ إنِ اسْتَطَاعَ ، فَإنْ جَاءَ آخَرُ ينازِعُهُ ، فاضْرِبُوا عُنُقَ الآخرِ » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާބުނެދެއްވިހެން ޢަންހުސުންގެވި عبد اللَّهِ بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އާއިއެކީ ދަތުރުކޮށްދާ ތިއްބެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ބަހަރާތް ފައިބީމެވެ. ފަހެ (އެބަހަރު
ފައިބުންފަހު) ތިމަންމެން ބައެއް މީހުން ޚިޔާ އެޅުމުގެ ފަރާތުގައިތިބެން ފެށިއެވެ.
އަދި ތިމަންމެން ބައެއް މީހުން ތިރިވިޔުގެ ބަހަތީން ކަޅުން ފެށިއެވެ. އަދި
ތިމަންމެން ބައެއް މީހުން ބަހައްޓުން އެމީހުން ޖަނަވާރުތަކައި ގެން ދިޔުން ފެށިއެވެ.
މިހާރު ތިމަންމެން ތިބީ ކަރުދަނަން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ނަމާނަހަރަކު

"ނަމާދަށް ޖަމާވާށޭ" ހަޅުއަޑުން ގޮވާލިއެވެ. އަހަރެމެން ޖަމާވެގެން رسولُ الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ޖަމާވީމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި އިސްވެގެންވި އެންމެހައި نبي
ބޭކަލުންގެ ޒިންމާއަކީ އެބޭކަލުން ދަނެވޮޑިގެންވާ ހެޔޮކަމެއް އެބޭކަލުންގެ
އުއްމަތަށް ބުނެދިނުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދަނެވޮޑިގެންވާ ނުބައިކަމަކުން
ރައްކާތެރިވުމަށް ބުނެދިނުމެވެ. އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތަށް ބުނެދިނުމެވެ.(މިފަދަ ވިދާޅުވިއެވެ.)
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މިއުއްމަތުގެ عَافيتُه ގެ ނިޔަތުގެ ލައްވައިދެއްވީ
އުއްމަތުގެ ކުރީކޮޅުގައެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ފަހުކޮޅުގައި ބަލާމުސީބާތްތަކާއި އަދި
ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ކަންތައްތަކާ ކުރިމަތިވާނެއެވެ. އަދި ފިތުނަތަކެއް އަންނާނެއެވެ.
އެކަމެއް އަނެކަކަށްވުރެ ލުއިކޮށްދޭ ފިތުނަތަކެއް އަންނާނެއެވެ. އެއްފަހަރު މުއުމިނު
މީހާ ބުނާނެއެވެ. މި ފިތުނައަކީ ތިމަންނަ ހަލާކުވާ ކަމެވެ. ދެން އެ ފިތުނަ
ނެތިގެންދާނެއެވެ. ދެން އަނެއް ފިތުނަ އަންނާނެއެވެ. އަދި އެހެން
ފިތުނައެއް އަންނާނެއެވެ. އޭރުން މުއުމިނު ބުނާނެއެވެ. މިއީ މިއީ ތިމަންނަ ހަލާކުވާ ކަމެވެ.
ފިތުނައެވެ. މިއީ ތިމަންނަ ހަލާކުވާ ފިތުނައެވެ. ފަހެ ނަރަކައިން ދުރުކުރެވި
ސުވަރުގެއަށް ވަނުމަށް ލޯބިވާ މީހާ، އަދި އޭނާގެ މަރު އަންނާނީ
މުއުމިނަކަށް ވެގެން، الله އަށް އަދި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވެގެންނެވެ.
އަދި މީސްތަކުންނަށް އޭނާއަށް ކަމަށް ލޯބިވާ ގޮތަކަށް މުޢާމަލާތް ކުރާށެވެ.
އަދި އިމާމަކަށް بَيْعَة ދީފިމީހާ އޭނާގެ އަތާއި ހިތުގެ މޭވާ ދީފިއެވެ. އަދި
ކުޅަދާނަވާ ވަރަކަށް އޭނާއަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. ފަހެ ދެވަނަ މީހަކު
އައިސް އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެ ދެވަނަ މީހާގެ
ކަރުގައި ތަޅައިލާށެވެ.

قَوْله : « ينْتَضِلُ » أي : يُسابِقُ بالرَّمْي بالنَّبْل والنُّشَّاب . « والجَشَرُ » بفتح الجيم والشين المعجمة وبالراءِ : وهي الدَّوابُّ التي تَرْعَى وتَبيتُ مكانَها . وقوله: « يُرقِّقُ بعْضُهَا بَعضاً » أي : يُصيِّرُ بعضَها بعضاً رقِيقاً ، أي : خَفِيفاً لِعِظَمِ مابعْدَهُ ، فالثَّاني يُرقِّقُ الأَوَّلَ . وقيلَ : معناهُ: يُشَوِّقُ بَعْضُهَا إلى بعْضٍ بتحْسِينها وتسْويلها وقيلَ : يُشبِهُ بعضُها بَعْضاً .

669 وعن أبي هُنَيْدةَ وائِلِ بن حُجْرٍ رضي اللَّه عنه قالَ : سَأَلَ سَلَمةُ بنُ يزيدَ الجُعْفيُّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقالَ : يا نبي اللَّهِ ، أرأَيْتَ إنْ قَامَتْ علَيْنَا أُمراءُ يَسأَلُونَا حقَّهُمْ ، ويمْنَعُونَا حقَّنا ، فمَا تأْمُرُنَا ؟ فأَعْرَضَ عنه ، ثُمَّ سأَلَهُ ، فقَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « اسْمَعُوا وأطِيعُوا ، فإِنَّما علَيْهِمْ ماحُمِّلُوا وعلَيْكُم ما حُمِّلْتُمْ » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނު أبو هُنَيْدَة وائِل بن حُجْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.
سَلَمَةُ بنُ يزيدَ الجُعْفيّ ، رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ.އޭ
اللهގެ نبيއާއެވެ. ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް އިސްވާ ވެރިން އެމީހުންނަށް ލިބެންވާ
ހައްގުތައް ތިމަންމެންނާ ތަލަބުކޮށް ތިމަންމެންނަށް ލިބެންވާ ހައްގު ނުދީ ހިފަހައްޓައިފިނަމަ
އެމީހުން އަދާކުރަން ތިމަންމެންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮންކަމެއްތޯ؟ (އެއީ ތިމަންމެން
ކިހިނެއް ހަދާނީތޯ؟ އެހެނދުވަސް އެފަރާތުން ޖަވާބު ނުދެއްވައި ހުއްޓެވިއެވެ. ދެން
އިތުރަށް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލަކު) މުޙައްމަދު ފަރާތުން ޖަވާބުނުދެއްވައެވެ. ދެން އަނެއްކާ
އަލުން އިސްވެދިޔަ ސުވާލު ކުރެއްވުމުން ފަހެ ، رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަޑުއަހާށެވެ. ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ދެން
އެމީހުން ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކުރެވިފައިވާ ކަމެއް
ތިޔަބައިމީހުން ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ދެން ލާޒިމުކުރެވިފައިވާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.

670 وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعُودٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّهَا ستَكُونُ بعْدِي أَثَرَةٌ ، وأُمورٌ تُنْكِرُونَهَا ، » قالوا : يا رسُولَ اللَّهِ ، كَيفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذلكَ ؟ قَالَ : « تُؤَدُّونَ الحَقَّ الذي عَلَيْكُمْ ، وتَسْأَلُونَ اللَّه الذي لَكُمْ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނު عَبْدِ اللَّهِ بن مسعُودٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަހުން ވެރިކަމުގެ ތެރެއިން
ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭނެ ކަންތައް ހިނގާނެއެވެ. ސަހާބީން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ

ވިޔަފާރިކުރުން ނުހައްދުވުމު އަމަލުތަކެއް (އަޅާ އަނބަދަރިފުޅުންގެ ސިޔާސަތާއި ސޯޝަލްވާއި އަދި
އިސްލާމީ ثقافة އާއި ހިލާފު އަމަލުތަކެއް) ކުރުމުގެ ނުރުހުން ފާޅުކުރައްވާ. އިބާރާތުން
ދެނެގަނެވެއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަލުގަ ވަކިވާ އިމާމުގެ ކިޔަމަންތެރިން އަމަލުކުރަން
ކިޔަވައިދޭ ފަރާތަކީ ފަރުދު އަމަލުކުރާ ފަރާތެއް ކަން ދެނެގަންނަވާނީ؟حديث
ކުރައްވައިފައެވެ. ވިޔަފާރިކުރުމުގެ މައްޗަށް ވެރިންގެ ހައްގާއި ބާރާރަން އަދާކުރަންވާނެ. އަދި
ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ހައްގާއި ހުރުމަތް ﷲ އަށް ދިނުމަށް ނަސޭހަތްކުރެވޭ.

671 وعن أبي هريرة رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَطَاعَني فقَدْ أَطَاعَ اللَّه ، ومَنْ عَصَاني فقَدْ عَصَى اللَّه ، ومَنْ يُطعِ الأمِيرَ فقَدْ أطَاعَني ، ومَنْ يعْصِ الأمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވީމާ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންނަބިއްޔާއަށް އުރެދިއްޖެމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް އުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާ އަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަބިއްޔާއަށް އުރެދިއްޖެއެވެ.

672 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « من كَرِه مِنْ أَميرِهِ شيْئاً فلْيَصبِر ، فإنَّهُ مَن خَرج مِنَ السُّلطَانِ شِبراً مَاتَ مِيتَةً جاهِلِيةً » متفقٌ عليه .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހުމާފުޅިބައިން ރިވާވެގެންވާ عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވެރިޔާގެ ފަރާތުން ލިބޭ ނުރުހެވޭކަމަކާ ކުރިމަތިވެއްޖެ މީހާ އަބަދުވެސް ކެތްތެރި ވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ވެރިޔާއާއި ދުރަށް ވަކިވެގެން ފިޔަވަޅެއް ނެގިއްޖެމީހާ މަރުވާނީ جاهِلِيَّة މަރުވުމުންނެވެ.

673 وعن أبي بكر رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « مَن أهَانَ السُّلطَانَ أَهَانَهُ اللَّه » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوبكر (نفيع بن الحارث بن كلدة الثقفى)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޢިވުނީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސުލްޠާނަށް ނިކަމެތިކަން ދެއްކި މީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ނިކަމެތިކަން ކަންކުރައްވާ ހުށިގެ.

وفي الباب أحاديث كثيرة في الصحيح ، وقد سبق بعضها في أبواب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދުން އެދެނުން ނުހޯދުމާއި ވިލާއަތް ވެރިކަންތަކުން ކަނޑައެޅި ނުފިދުމާއި، އަދި ގަސްތުގައި ޙާޖަތު ވެރިކަމުން އިސްތިޢުފާ ދެއްވުމުގެ ބާބު

ބަޔާންކުރުމާ باب

قال اللَّه تعالى (القصص 83): {تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً، والعاقبة للمتقين}.

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެދޮރުތަކެވެ. އެގެތި ވިލްނާމަށްކަމާއި ބޮޑާވާކަމާއި ފަސާދަ ބޮޑުވާގެ، އަދި فساد ކުރުމަށް އެދޭ ނުވާ މީހުންނެވެ. އަދި ރަނގަޅު ނިމުން ލިބޭ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

674 وعن أبي سعيد عبد الرحمنِ بن سَمُرةَ رضي اللَّه عنه ، قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا عَبدَ الرَّحمن بن سمُرَةَ : لا تَسأَل الإمارَةَ ، فَإنَّكَ إن أُعْطِيتَها عَن غَيْرِ مسأَلَةٍ أُعنتَ علَيها ، وإن أُعطِيتَها عَن مسأَلةٍ وُكِلتَ إلَيْها ، وإذَا حَلَفْتَ عَلى يَمِين ، فَرَأَيت غَيرها خَيراً مِنهَا ، فَأْتِ الذي هُو خيرٌ ، وكفِّر عَن يَمينِكَ » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو سعيد عبد الرحمنِ بن سَمُرَةَ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވާގޮތުގައި. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ: عَبدَ الرَّحمن بن سمُرَةَ އެވެ. ތިބާ ވެރިކަމެއް ނުދަންނަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އެދުމަކާއި ނުލައި ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރުދެވިގެންނުވާނެއެވެ. އަދި ތިބާ އެދިގެން ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރުދެއްވިގެންނުވާނެއެވެ.(އަދި ހުވާކޮށް ބަސްއަޅައިފިނަމަ) އަދި ތިބާ ކަމަކާ މައްޗަށް ހުވާކުރުމަށްފަހު އެއަށްވުރެ އެހެން ރަނގަޅު ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ކަފާރާ ދެއްކުމަށްފަހު ރަނގަޅު ކަމަށް ރުޖޫޢަވާށެވެ.

675 وعن أبي ذرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا أبا ذَر أَرَاك ضعِيفاً، وإني أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنفسي، لا تَأَمَّرَنَّ على اثْنيْن ولا تولِّيَنَّ مال يتِيمِ» رواه مسلم.

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو ذر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވާގޮތުގައި. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ حديث ކުރެއްވިއެވެ: أبو ذر އެވެ. ތިބާ ބަލިކަށިކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފެނެއެވެ. ތަހާރަކަށް ވެރިކަމެއް ދޭނަމެވެ ކަމަށް ތިއްބެވި ނުކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިބާ ބަލިކަށިކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް އެދޭހެން ތިބާއަށްވެސް ވެސް ދެމީހުންގެ ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ.(ވީމާ) ތިބާ ދެމީހެއްގެ މައްޗަށްވެސް ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދަލުގެ ބެލެހެއްޓުން ނުކުރާށެވެ.

676 وعنه قال : قلت : يا رسول اللَّه ألا تَستعملُني ؟ فضَرب بيدِهِ على منْكِبي ثُمَّ قال: « يا أبا ذَرٍّ إنَّكَ ضَعِيف ، وإنَّهَا أَمانة ، وإنَّها يوم القيامَة خِزْيٌ ونَدَامةٌ ، إلاَّ من أَخذَها بِحقِّها ، وأدى الذي عليهِ فِيها » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو ذر) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވާގޮތުގައި. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްޖެ ވެރިކަމެއް ނުދެއްވާނީތޯއެވެ؟ އެހިނދު އަލްކަލޭގެފާނު އަތުން ވިދާޅުވި

ކަނޑައެޅި ބިރުސްވެރިކަމެވެ. އެއަށްފަހު حديث ޝަރީފުގައިވާނީ أبو ذر އަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަކީ ބަލިކަށި މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވެރިކަމަކީ އަމާނާތެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަން حق ގޮތުގައި ހޯދައިގެން އަދި حق ގެ މަތީން އަދާކޮށްފިމީހަކު މެނުވީ އެހެން ކަށަވަރު ވިޔަފާރި قيامة ދުވަހުން ނިކަމެތިކަމާއި ހިތާމައެއް އުފެދިދާނެކަމުގައިވެއެވެ.

677 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّكم ستحرِصون على الإمارةِ ، وستَكُونُ نَدَامَة يوْم القِيامَةِ » رواهُ البخاري .

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށް އަވަހަށް ވެރިކަމަށް ދަހިވެތިވާން ފަށާނެއެވެ.(އެބަހީ ވެރިކަމާއިހުރި ތަކުލީފުތަކެވެ.) އަދި قِيامةِ ދުވަހުން އެކަން ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިތި ހިތާމަވެރި ކަމަކަށެވެ.

باب حثَّ السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضیންނާއި، އަދި އެހެން ކަމެއްގެވެރިކަމުގައި ވާމީހުން އެމީހުންގެ އަރިހުގައިވާ ގޮތުގައި ސާލިޙު އަޚްލާޤެއް ހުރި ވަޒީރަކު ހަމަޖައްސުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެކުވެރި މީހުންގެ ގޮތުގައި ނުހިފުމާއި، އަދި އެމީހުން ނުބައި މީހުންގެ ފަރާތުން އަޑުއެހުމާ ދުރުހެލިވުމުގެ ބާރުއަޅާފައިވާ ބާރުއަޅުއްވާފައިވާ باب

قال اللَّه تعالى (الزخرف 67): {الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين}

އެކުވެރިން އެދުވަހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ވާހުށީ دشمن ން ކަމުގައެވެ. تقوى ވެރިން މެނުވީއެވެ.

678 عن أبي سعيدٍ وأبي هريرة رضي اللَّه عنهما أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا بَعَثَ اللَّهُ مِن نبي ، ولا استَخْلَف مِنْ خَليفَةٍ إلاَّ كَانَتْ لَهُ بِطَانتَانِ : بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالمَعْرُوفِ وتَحُضُّهُ عليه ، وبِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وتحُضُّهُ عليهِ والمَعصُومُ من عَصَمَ اللَّهُ » رواه البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد އާއި އަދި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ، نبي ބަކަލަކު ފޮނުއްވިޔަސް އަދި ބައެއްގެ މައްޗަށް ވެރިއަކު އިސްތިޚްލާފްކުރެއްވިޔަސް އެމީހަކަށް ދެފަރާތެއް ދިމާވާނެއެވެ. ފަރާތެއްގައި ސިއްރުވެރިން ނުފޫޒުގައިވެއެވެ. އެގޭ ބިޠާނަތް ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް އަމުރުކޮށް އެކަމަށް ގޮވާލައެވެ. އަދި އަނެއްފަރާތުން ނުބައި ކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް އެކަމަށް ގޮވާލައެވެ. ހަމަ ނުބައި ކަންތަކުން ސަލާމަތްވާނީ މާތް الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތް ކުރައްވާ މީހާއެވެ.

679 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أَرَادَ اللَّه بالأميرِ خيراً ، جَعَلَ له وزيرَ صِدقٍ ، إن نَسي ذكَّرهُ ، وَإِن ذَكَرَ أعَانَهُ ، وَإذا أَرَادَ بِهِ غَيرَ ذلك جعَلَ له وَزِيرَ سُوءٍ ، إن نَسي لم يُذَكِّره ، وَإِن ذَكَرَ لم يُعِنْهُ». رواه أبو داود بإسناد جيدٍ على شرط مسلم

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވެރިޔަކަށް ހެޔޮގޮތް ދެއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ވަޒީރަކު ދެއްވައެވެ. އެވެރިޔާގެ ވزير އަކީ ގޮތެއް ދެއްކުމަށް ތެދުވެރިއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ހަނދާން ނެތިއްޖެނަމަ ހަނދާން ކޮށްދޭ އަދި އެކަމަށް

ހަނދާން ކޮށްދެދެއެވެ. އަދި ހަނދާން ހުރެއްޖެނަމަ އެކަމެއްގެ މައްޗަށް އެހީތެރިވެދެއެވެ. އަދި ވެރިޔަކާއިމެދު ނުބައިގޮތެއް އެދުވެރިވުމަށް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އޭނާގެ وزير އަކަށް ނުބައި އަޅަކު ލައްވައެވެ. އޭނާ ކަމެއް ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ އެކަމަކު ހަނދާންކޮށްނުދެއެވެ. އަދި ހަނދާން ހުރެއްޖެނަމަ އެކަމެއްގެ މައްޗަށް އެހީތެރިވެނުދެއެވެ.

باب النهي عن تولية الإِمارة والقضاء وغيرهما

من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމާއި قاضيކަމާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން **مقام** ތަކަށް ދަރިވެރިވެގެން އަދި ސުވާލުކުރާމީހުންނަށާއި އަދި އެއިންކަމަށް ޙިރުޞް ވާމީހުންނަށް އެއިންކަމެއް ނުދިނުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

680 عن أبي موسى الأَشعريِّ رضي اللَّه عنه قال : دخَلتُ على النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنَا ورَجُلانِ مِنْ بني عَمِّي ، فقال أحَدُهُمَا : يا رسولَ اللَّه أمِّرنَا عَلى بعضِ مَا ولاَّكَ اللَّه ، عزَّ وجلَّ ، وقال الآخرُ مِثْلَ ذلكَ ، فقال : « إنَّا واللَّه لا نُولِّي هذَا العَمَلَ أحداً سَأَلَه ، أو أحَداً حَرَص عليه » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأَشعريِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑާއި ބޮޑުބަފާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ދެފިރިހެނުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ

އަޚިރަށް ދިހަކީމެވެ. ފަހެ އަދުލުވެރިކަމުގެ އަނަނަ ދޫކޮށްލުމެވެ. އާއިލާގެ ތަސްލީމެވެ.
ކަލާމުއްލާހުގައި الله سبحانه وتعالى ގަޑިކުރައްވައިފާ ވަރިކުރުގެ ބިރުއިން ވަރިކުރުމެއް
ބިމަށްހައިން ދޫކޮށްލެވެ. އަދި އަނބުރާހޮވުން އެދުވެރިން ދޫކޮށްލުމެވެ. އެހެނދު
އަދާކުރާން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ބިމަށްނަކުރާން މާތްالله ގަޔާވާ ބޭނުމެވެ.
ބިމަށްނަކުރާން ދޫކޮށްލުމަށް މިވަރުކުރުގެ ގައިރުން ދެކެވިދާނެ މިހާރު ނުވަތަ މިވަރުކުން
ހުރިއިރުގެ ނިޔަތްހުރިހާ މިހާރު ގައިރުން އިސްލާމްކުރައްވަނީމެވެ.

كتاب الأدب

أدب ގެ ބައި

باب الحياء وفضله والحثّ على التخلق به

ލަދުވެތިކަމުގެ މާތްކަމާއި، އަދި އެސިފަ ހެދިގެންތިބުމަށް ޝައުޤުވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

681 عن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ وَهُوَ يَعِظُ أَخَاهُ في الحيَاءِ ، فقَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « دَعْهُ فإنَّ الحياءَ مِنَ الإيمانِ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނާއި ބައްޕާފުޅަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد اللَّهِ بن **عُمَر** ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، انْصَاری ބޭކަލެއްގެ
ކައިރިންދާއިރު ވަޑައިގެން އެ صحابى އެހެން ބޭކަލަކަށް ލަދުވެތިކަމާބެހޭ ނަޞޭހަތްދެމުން
އުޅުއްވައި ހުރި ދެއްކުމުން ދެން ނަސޭހަތް ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ **رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم** حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ދުލުން ފައިސާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ލަދުވެތިކަމަކީ
އީމާންކަމުގެ ބައިއެއްކަމަށެވެ.

682 وعن عِمْران بن حُصَيْن ، رضي اللَّه عنهما ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الحياءُ لا يأْتي إلاَّ بِخَيْرٍ » متفق عليه .

وفي رواية لمسلم : « الحيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ » أوْ قَالَ : « الحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ »

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عِمْران بن حُصَيْن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހެޔޮކަމެއް މެނުވީ ގެނުވައިނުދެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް އެއީ ހެޔޮ ކަމެކެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން މުޅިން އެއީ ހެޔޮ ކަމެކެވެ ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް.

683 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه ، أنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الإيمَانُ بِضْع وسبْعُونَ ، أوْ بِضْعُ وَستُّونَ شُعْبَةً ، فَأَفْضَلُها قوْلُ لا إله إلاَّ اللَّه ، وَأدْنَاها إمَاطةُ الأَذَى عنَ الطَّرِيق ، والحياءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإيمَانِ » متفق عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އީމާން ކަންތައްތަކަކީ ހަތްދިހަ ބަޔަކަށް ބެހިލެވިގެން ނުވަތަ ފަސްދޮޅަސް ބައިތައްވަރު ބައިތަކަށް ބެހިގެންވެއެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްކަން ބޮޑީ ބަހަކީ لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމައެވެ. އަދި އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ދަށްދަރަޖައިގައިވާ ބައަކީ އުނދަގޫ ދޭ ތަކެތި މަގުން ދުރުކުރުމެވެ. އަދި ލަދުވެތިކަމަކީ އީމާނުގެ ބައިތަކުގެ ތެރެއިން ބައެކެވެ.

« البِضْعُ » : بكسر الباء . ويجوز فتحها ، وَهُوَ مِن الثلاثةِ إلى الْعَشَرَةِ . « وَالشُّعْبَةُ » : القِطْعَةُ والخَصْلَةُ . « وَالإماطَةُ » : الإزَالَةُ ، « وَالأَذَى »: مَا يُؤذِي كَحجَرٍ وَشَوْكٍ وَطينٍ وَرَمَادٍ وَقَذَرٍ وَنحوِ ذلكَ .

684 وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه ، قال : كان رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَشَدَّ حيَاءَ مِنَ الْعَذْرَاءِ في خِدْرِهَا ، فَإِذَا رأى شَيْئاً يَكْرَهُه عَرَفْنَاهُ في وَجْهِهِ . متفقٌ عليه .

ދާތުالله ޢުއްސުންރިދްވި أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ލަދުވެތިކަން ، ފުރިހަމަވެގެންވަނީ ބިކަރުވެރި އަންހެން
ކުއްޖަކު ގޮނޑުގައި ލަދުވެތިވުމަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ނުރުހުންތެރިވާ އެއްޗެއް
މުބާރަކު މޫނުން އެކަން އެނގިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

قال العلماءُ : حَقِيقَةُ الحَيَاء خُلُقٌ يبْعثُ على تَرْكِ الْقَبِيحِ ، ويمْنَعُ منَ التقْصير في حَقِّ ذِي الحَقِّ . ورَوَيْنَا عنْ أبي الْقَاسم الجُنيْدِ رَحمَهُ اللَّه قال : الحَيَاءُ رُؤيَةُ الآلاء أي : النِّعمِ ورؤْيةُ التَّقْصيرِ . فَيَتولَّدُ بيْنَهُمَا حالة تُسَمَّى حياءً

ޢުލަމާއުން ވިދާޅުވެއެވެ. ލަދުވެތިކަމަކީ ނުބައި ކަންތައް ދޫކޮށްލުމަށް ބާރުއަޅާ އަދި
حقވާ ބަޔަކަށް ކުށްކުރުމުން ދުރުކުރާ ދެކޮޅުހަދާ ބޮޑު أخلاق ގެ ސިފައެކެވެ.
އަލްއިމާމު أبو الْقَاسم الجُنيْدِ رَحمَهُ اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން نقل ކުރެވިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ލަދުވެތިކަމަކީ އެއީ އިލާހީ ނިޢުމަތްތަކާއި ބޮޑުކަމާއި އަދި ތިމާގެ އުނިކަންތަކާ ހަމަ
ގުޅުވަން ހަމަދަނަން ގޮސްދާ ހިނދު އުފެދިގެންދާ މަތިވެރިކަމުގެ ހާލަތެކެވެ.

باب حفظ السر

ސިއްރު ރައްކާ ފުރިހަމަކުރުމުގެ މުޙާޢަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسؤولاً}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عهد ފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهد ވީ (އާޚިރަތުގައި) سؤال ކުރެވޭނެ
ކަމެއްކަމުގައި ވިއެވެ.

685 وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةَ يَوْمَ الْقِيامَةِ الرَّجُل يُفضِي إلى المَرْأَةِ وتُفضِي إلَيهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا» رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުޟްވުންލެއްވި أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قِيامةِ ދުވަހުން الله ގެ حضرةން އެންމެ ނުބައި މީހުންގެ ތެރޭގައި ވާނީ އަނބިޔާ އަރިހު މީހާއި އެއްދާންވެކުރުމަށްފަހު އެފަހަރަ އަރިހުން މީހުން ކައިވެނިގައި ފޮރުވާ މީހާއެވެ.

686 وعن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أن عمر رضي اللَّه عنه حين تَأَيَّمتْ بِنْتُهُ حفْصةُ قال : لقيتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّان رضي اللَّه عنه ، فعَرَضْتُ عليْهِ حفصةَ فَقلتُ : إنْ شِئتَ أنكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمرَ ؟ قال : سَأَنْظُرُ في أمْرِي فَلبِثْتُ ليَالِيَ ، ثُمَّ لَقِيني ، فقال: قد بدا لي أنْ لا أَتَزَوَّجَ يوْمي هذا ، فَلَقِيتُ أبا بَكْرِ الصِّدِّيقَ رضي اللَّه عنه . فقلتُ : إن شِئْتَ أَنكَحْتُكَ حَفْصةَ بنْتَ عُمَرَ ، فصمتَ أبو بكْر رضي اللَّه عنه ، فَلَمْ يرْجِعْ إليَّ شَيْئاً، فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوجَدَ مِنِّي على عُثْمانَ ، فَلَبِثْتُ لَيَالي ، ثُمَّ خطَبَهَا النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَنْكَحْتُهَا إيَّاهُ ، فلقِيَني أَبُو بكْرٍ فقال : لَعَلَّكَ وجَدْتَ عليَّ حِينَ عَرضْتَ عليَّ حفْصة فلَمْ أَرْجِعْ إلَيْكَ شَيْئاً ؟ فقلت : نَعمْ . قال : فإنهُ لمْ يَمْنَعْني أنْ أرْجِعَ إلَيْكَ فيما عرضْتَ عليَّ الاَّ أَنِّي كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَكرَها ، فَلَمْ أَكُنْ لأُفْشِيَ سِرَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولوْ تَرَكَهَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لقَبِلْتُهَا ، رواه البخاري .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟްވުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރުޟްވުންލެއްވި عُمَر ގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން حفْصةُ ގެ ފާނު ގެ ފިރިކަލުން އަވަހާރަވިއެވެ. عُمَرُ ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާއި މާތްالله ރުޟްވުންލެއްވި عُثْمَانَ بْنَ عفّان އާއި ބައްދަލުކުރީމެވެ. އަރިހުން ތިމަންނަ އެ صحابى އަށް حفْصة އާއި ކައިވެނިކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންނަމަ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް حفْصة بنْت عُمَر އާއި ކައިވެނި ކޮށްދެއްވާނަމެވެ. ފަހެ އެ

صحابى ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަކަމާއިމެދު އަބަސްވުމެވެ. ފަހެ ދުވަސްކޮޅެއް
ފާއިތުވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ތިމަންނަމެންނާއި އެ صحابى އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ފެނުނީ މިވަގުތު ތިމަންނަ ކައިވެނިނުކުރުމަށެވެ. (عُمَر
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭގެފަހުން ތިމަންނަ ދިޔައީ ރަސޫލުالله ސައްވަލާއިރު أبو بكر ގެފާނާއި
ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެ صحابى އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވާނަމަ
ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް حفصة بنت عمر އާއި ކައިވެނިކޮށްދެމެވެ. ފަހެ أبو بكر ގެފާނު
އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ عُثْمانَ ގެފާނުދެކެ
އައިސްވުމާއި ނުރުހުމަށްވުރެ أبو بكرގެފާނު ދެކެ އަދި ނުރުހުން ގަދަވިއެވެ. އޭއަށްފަހު ކުޑަ
ދުވަސްކޮޅަކަށްފަހު نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަނބަލުންގެއަށް ކައިވެނިކުރުން
އެދިވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަނބަލުންގެ ކައިވެނި ކޮށްދިނީމެވެ.
އޭގެފަހުން ތިމަންނައާއި أبو بكرٍ ގެފާނު ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނު އަރުވައި حفصة ގެ ކައިވެނިއާ ބެހޭ ގޮތުން ހުށަހެޅުއްވިއިރު
ތިމަންނަ ޖަވާބެއް ނުދިނުމުން ކަލޭގެފާނު ތިމަންނައާ ދެކޮޅަށް ނުރުހުންވީހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެވެ. أبو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
އެކަނބަލުންގެ ކައިވެނިކުރުމާއި ބެހޭގޮތުން ހިތުންތެރި ކަމަށްވާތީ އޭގެނެ ތިމަންނައަށް
ނޭނގިވާތީ އެކަމާއި ނުކުރުވާކަމެވެ. އަދި ތިމަންނަ رسُولُ اللّه صلّى اللّه
عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ސިއްރު ބޭރުކުރުމަށް ބޭނުން ނުވީމެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ނުކުރައްވާނަމަ. رسُولُ
اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަނބަލުންގެއަށް ކައިވެނި ނުކުރައްވާނަމަ ތިމަންނަ ހަމަކަށަވަރުން
އެކަނބަލުން قبول ކުރީމުއެވެ.

687 وعن عائشة رضي اللّه عنها قالتْ : كُنَّ أَزْواجُ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنْدهُ ،
فَأَقْبلتْ فَاطِمةُ رضي اللَّه عنها تَمْشِي . مَا تَخْطيءُ مِشْيتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رسول اللّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً ، فَلَمَّا رآها رَحَّبَ بها وقال : « مرْحباً بابنَتي » ثُمَّ أَجْلَسهَا عنْ يمينِهِ أَوْ
عنْ شِمالِهِ . ثُمَّ سارَّها فَبَكتْ بُكاءً شديداً ، فلَمَّا رأَى جزَعَها سَارَّها الثَّانِيةَ فَضحِكَت ، فقلت
لهَا : خصَّك رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم من بيْنِ نِسائهِ بالسَّرارِ ، ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِين ؟

فَلَمَّا قَام رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سأَلْتُهَا : ما قال لكِ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ قالت : ما كُنْتُ لأفْشِي على رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سِرَّهُ . فَلَمَّا تُوُفِّيَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قلتُ : عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لي عَلَيْكِ مِنَ الحَقِّ ، لَمَا حدَّثْتنِي ما قال لكِ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فقالتْ : أَمَّا الآنَ فنعم ، أَما حِين سَارَّنِي في المَرَّةِ الأولى فَأَخْبرني « أنَّ جِبْرِيل كَان يُعارِضُهُ القُرْآن في كُلِّ سَنَةٍ مرَّة أَوْ مَرَّتَيْن، وأَنَّهُ عَارَضهُ الآنَ مرَّتَيْنِ ، وإني لا أُرَى الأجَل إلاَّ قدِ اقْتَرَب ، فاتَّقِي اللَّه واصْبِرِي ، فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لكِ » فَبَكَيْتُ بُكَائِي الذي رأيْتِ ، فَلَمَّا رأَى جَزَعِي سَارَّنِي الثَانيةَ ، فقال : « يَا فَاطمةُ أَما تَرْضِينَ أَنْ تَكُوني سيِّدَةَ نِسَاء المُؤْمِنِينَ ، أَوْ سَيِّدَةَ نِساءِ هذهِ الأمَّةِ ؟ » فَضَحِكتُ ضَحِكِي الذي رأَيْتِ ، متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަނބިއަނބި ކަނބަލުން (އެއްކޮޅަކަށް) އަހަރެމެން ހުރީމު އެއްވެ ތިބީމެވެ. ފަހެ އަމިއްލައަށް فَاطِمةُ ކަމަނާފުޅު ހިނގަވާފައި ވަޑައިގަތެވެ. އޭރު އެކަމަނާގެ ހިނގުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހިނގުމާއި އެއްވެސް ފަރަގެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ފެނިވަޑައިގަތުމުން މަރުޙަބާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އާ ދަރިފުޅާއެވެ. ދަރިފުޅުން މަރުޙަބާ ކިޔުއްވެވެ. ދެން އެއްކޮޅަށް އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ބައިންދުއްވިއެވެ. ނުވަތަ ވާތްފަރާތުގައި ބައިންދުއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ ކަންފަތްމަތީގައި ސިއްރުކޮށްލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަމަނާ ހަރުއްޖެހުން ރޮއްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ކަންބޮޑުވުން ފެނިވަޑައިގަތުމުން ދެވަނަ ފަހަރަށް އެކަމަނާގެ ކަންފަތްމަތީގައި ސިއްރުކޮށްލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަމަނާ ހީލެއްވެވެ. عائشة ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެކަމަނާއަށް ދެންނެވީމެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެހައި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ސިއްރެއް ވިދާޅުވުމަށް ޚާއްޞަކުރެއްވި ކަމަނާ ހުއްޓާ ރޮއްވަނީ ކީއްވެ! ފަހެ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަ އެކަމަނާ ކައިރިން ސުވާލުކުރީމެވެ. ކަމަނާގެ ކައިރީގައި رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވީ ކީކޭތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

ގެ ސިއްރު ބޭރު ނުކުރާ ހުރިގޮތެވެ. ދަރަ رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم
އަވަހާރަވުމަށްފަހު ތިމަންނަ ކަލަމަނާއަށް ދަންނަވާލާނަމެވެ. ކަލަމަނާ ތިމަންނައަށް އޮތް ހައްޤުގެ
حقތެރިކަމުގެ މައްޗަށް ހުއްޓަވައިގެން. ދެކެވުނުގޮތުގައި رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ކަލަމަނާގެ ގާތުގައި
ވިދާޅުވިއިރު ކިހިނެއްތޯއޭ ޙަދީޘެއް؟ ދެން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެންވީ. މިހާރު
ވިދާޅުވާނަމެވެ. ފުރަތަމަ ވިދާޅުވީ ބޭނުންފުޅުކުރެވުނީ. ދުނިޔޭގައި ބައްޕާފުޅު ވަފާތުވާނެކަމެވެ. މިދަނޑި
ކޮންމެވެސްއަހަރަކު ސިއްރުން ވިދާޅުވީ ކުރުކޮށް ކުރައްވާނެކަމެވެ جبْرِيل عليه السلام މިދަނޑި ކުރިއާކުޑަކޮށް
އެކި ފަހަރުން ދަނޑިވަޅު އެވެ. މިއަހަރު ދެފަހަރު ދެކެވުނީ އެވެ. ކަލަމަނާ ކޮށްފައި
މިދަނޑި ކުރިއާ ނުފުދޭ. ފަހު ކަލަމަނާގެ اللهއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި
ކެތްތެރިވާށެވެ. މިހާރު ފަހަރަކު ކުރިއާ ވަނީ ކަލަމަނާގެ حقތައް
ދަސްކޮށްދޭން އެންމެ ރަނގަޅު ވިއްސަކީ ތިމަންނަ އެކަމަށެވެ. ދެން (އަހަރެމެން ވިދާޅުވި އިސްވެ ވީމާ)
ކަލަމަނާ ދުނިޔޭގެ އަންހެނުންގެ ސަރުދާރު ވެވަޑައިގަތުން ރުހުންވޭތޯ. ދެން އެކަމަނާ މިހިނދު ސެނު ޝާވަ
ދުރުކަށް ދުނިޔޭގެ އަންހެނުން ފަދަ ހިސްވުމެއް ކުރެއްވި މިދަނޑި ކޮށްފައިވާ ސިއްރުން
ބަހައްޓާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާ فاطِمةُ އެވެ. ކަލަމަނާގެ އަދި
މުސްލިމު އަންހެނުންގެ ސަރުދާރު ކަމުގައި ނުވާނެތޯއޭ؟ ނުވަތަ ވިދާޅު
ކަލަމަނާއެވެ. މުއުމިނުގެ އަންހެނުންގެ ސަރުދާރު ކަމުގައި ނުވާނެތޯއޭ؟ ދެން
އެކަމަނާ ކަލަމަނާ ދުނިޔޭގެ އަންހެނުން ފަދަ ހީވީކަމެވެ.

688 وعن ثابتٍ عن أنس ، رضي اللّه عنه قال : أَتى عليَّ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وأَنا أَلْعبُ مع الْغِلْمانِ ، فسلَّمَ عَلَيْنَا ، فَبَعَثني في حاجة ، فَأَبْطأْتُ على أُمِّي ، فَلَمَّا جِئتُ قالت : ما حَبَسَكَ ؟ فقلتُ : بَعَثَني رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لحَاجَةٍ ، قالت : ما حَاجتهُ ؟ قلت : إِنَّهَا سرٌّ . قالتْ: لا تُخْبِرَنَّ بسِر رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أحداً . قال أَنَسٌ : واللّهِ لوْ حدَّثْتُ بِهِ أَحَداً لحدَّثْتُكَ بِهِ يَا ثابِت . رواه مسلم . وروى البخاري بَعْضَهُ مُخْتصراً .

ثابت ގެ ރިވާ މާތްاللّه ރުއްސަވާފައިވާ أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެ صحابى
ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ކުޑަދުވަހު) رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިދަނޑިގެ ގާތަށް

ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހިނދު ތިމަންނަ ކުޑަ ކުދިބަލަނާއި އެކު ކުޅެނީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޭނުމަކަށް ތިމަންނަ ފޮނުއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނައަށް މަންމަގެ އާދެވުން ވަނީ ލަސްކޮށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އައުމުން މަންމަ އެއްސެވިއެވެ. ދަރިފުޅު ލަސްވީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަ ކަމަކަށް ފޮނުއްވީމޭ ހަސްވީއެވެ. ފަހެ މަންމަ އެއްސެވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަމަކާއި ތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ސިއްރެކެވެ. މަންމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިފުޅު رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ސިއްރު އެއްވެސް މީހަކަށް ދުވަހަކުވެސް ބުނެ ނުދޭށެވެ. ނާމީ ވިދާޅުވިއެވެ. **أنس** ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އޭ ثابت އެވެ. ތިމަން އެވާހަކަ އެއްވެސް މީހަކާ ގާތުގައި ބުނާނަމަ އެވާހަކަ ދަރިފުޅުގެ ގާތުގައި ބުނީމެވެ.

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّٰه تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عهد ފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهد ގެ (އާޚިރަތުގައި) سؤال ކުރައްވާނޭ ކަމެއްކަމުގައި ވެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 91): {وأوفوا بعهد اللّٰه إذا عاهدتم}.

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް عهد ކޮށްފިނަމަ، އެ عهد ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ! އަދި ހުވާތައް ގަދަކޮށް، ކަށަވަރުކުރުމަށްފަހު، ތިޔަބައިމީހުން އެ ހުވާތައް ތަޅައިނުލާށެވެ!

وقال تعالى (المائدة 1): {يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود}.

އޭ أيمان ވެއްޖެ، މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތައް ފުއްދާށެވެ!

وقال تعالى (الصف 2، 3): {يا أيها الذين آمنوا لم تقولوا ما لا تفعلون؟ كبر مقتاً عند اللّه أن تقولوا ما لا تفعلون!}

އޭ أيمان ވެރިޔެ، މިސްކިތުންނުވާ!ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނެދެނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ބުނުން الله ގެحضرة ގައި ނުރުހުންބޮޑު ކަމެކެވެ.

689 عن أبي هريرة رضي اللّه عنه ، أن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « آيَةُ المُنَافِقِ ثَلاثٌ : إذا حَدَّث كَذب ، وإذا وَعدَ أخلَف ، وإذا اؤْتُمِنِ خَانَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.مُنَافِق ގެ އަލާމާތް ތިނެކެވެ. އެއީ ވާހަކަދައްކާ ދައްކާހިނދު ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعد ކޮށް ވަޢުދުފުއްދުން އެއާއި ޚިލާފުވުމެވެ. އަދި އަމާނާތެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަން ޚިޔާނާތް ތެރިވުމެވެ.

زاد في روايةٍ لمسلم : « وإنْ صَامَ وصلَّى وزَعَمَ أَنَّهُ مسلِمٌ » .

އަދި مسلم ގެ رواية އެއްގައި އިތުރަށް ދެންނެވިފައިވެއެވެ. އަދި އޭނާ ރޯދަ ހިފާ އަދި ނަމާދުކުރި އަދި އޭނާއީ މުސްލިމެކޭ ކިޔައިގެން ދަޢުވާކުރިޔަސް މެއެވެ.

690 وعن عبدِ اللّهِ بن عمرو بن العاص رضي اللّه عنهما ، أنَّ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « أربَع مِنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقاً خَالِصاً . ومنْ كَانَتْ فِيه خَصلَةٌ مِنْهُنَّ كانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِن النِّفاقِ حَتَّى يَدَعهَا : إذا اؤْتُمِنَ خَان ، وإذَا حدَّث كَذَبَ ، وَإذا عَاهَدَ غَدَر ، وَإذا خَاصَمَ فَجَرَ » متفقُ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد اللّهِ بن عُمَرو بن العاص ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރިމީހާ خَالِص މުނާފިޤެކެވެ. އަދި މިހަތަރު ސިފަ އިން ސިފައެއް ހުރިމީހާ

އަމީރާ އަދުލުއިންސާފާ ހިންގުމުގައި އަމީރާ ވާޖިބު މުސްލިމުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. (އަސްލުވާޖިބު) އަދި އަމާނާތްތައް އަދާކުރުމާއި ވަޢުދުފުއްދުމާއި ދަރަނި އަދާކުރުމަކީ ވާޖިބު ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ވަޢުދާއި ވަޢުދުފުއްދުމާއި ދަރަންޏާއި ބެހޭގޮތުން މިބާބުގައި ވާރިދުވެފައިވާ ހަދީޘް ތިރީގައި ދަނޑިވަޅެވެ.

691 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال لي النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لو قدْ جاءَ مالُ الْبَحْرَيْن أعْطَيْتُكَ هكَذا وهكذا وَهَكَذا » فلَمْ يَجيءْ مالُ الْبحْرَيْنِ حتَّى قُبِضَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلَمَّا جاءَ مَالُ الْبَحْرَيْن أَمرَ أبُو بكْرٍ رضي اللَّه عنه فنَادى : منْ كَانَ لَهُ عنْدَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عِدَةٌ أوْ دَيْنٌ فلْيَأْتِنا . فَأتَيتُهُ وقُلْتُ لَهُ : إنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال لي كذَا ، فَحثَى لي حَثْيَةً ، فعدَدْتُها ، فَإذا هِي خَمْسُمِائَةٍ ، فقال لي : خُذْ مِثْلَيْهَا . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابرِ ގެ ފާނުގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޢަހުރެންނާ ގާތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. بَحْرَيْن އިން މުދާ އައުމުން ޢަހުރެންނަށްދެއްވާނަން ތިޔައަށް މިވަނީ އަދަދަކަށް މުދާ ދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ بَحْرَيْن އިން މުދާއައުމަށް ނުވަނީސް نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަފާތްވެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ بَحْرَيْن އިން މުދާއައުމުން އައުމުން މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو بَكْر ގެ އަމުރުފުޅުން މީހަކު ގޮވާލިއެވެ. އެއްވެސް މީހެއްގެ ކައިރީގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުދުވެ ވޮޑިގެންވާ ކަމެއް އެއްވެސް ތިޔަކަން އޮތް ކަމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ ދަރަންޏެއް ދޭންޖެހިފައިވާ އެމީހަކު އަހުރެމެން ގާތަށް ހާޒިރުވާށެވެ. އަހުރެން ދިޔައިން ވިދާޅުވެފައިވާކަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޢަހުރެންނަށް މިވަނީ މިވަނީ އަދަދަކަށް ދޭނަމޭ ވިދާޅުވިކަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ފަހެ أبُو بَكْر ގެފާނު ދެއަތްތިލަ ފުރާލެއްވުމަށް ފައިސާ ނަގައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ ޢަހުރެން އެގުނިއިރު އަދަދު ފަސްސަތޭކައެވެ. ފަހެ أبُو بَكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މީގެ ދެގުނަ އިތުރަށް ނަގާށެވެ.

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

އާދަކުރި ހެޔޮ ކަމެއް ދެމެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމުގެ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (الرعد 11): {إن اللَّه لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم}.

ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައިވާ ކަންތައް ބަދަލުކުރުމަށް ނުވާހައި ހިނދަކު الله
އެ ބަޔަކަށް ވާގޮތް ބަދަލު ނުކުރައްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 92): {ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثاً}.

و "الأنكاث" جمع نكث وهو: الغزل المنقوض.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ވާހަކަ ވެފައިވާ އަންހެނާ ފަދައިން ނުވާށެވެ. އެއީ އޭނާ ގޮޅި ކަރުހަ ފަދަ
ކަމަށް ފަހު ބުރިބުރިކޮށް އެނބުރި ދިއްކޮށްލި އަންހެނާއެވެ. (މިއީ عهد ފުޅާކަމާއި ބެހޭގޮތުން،
އެ عهد ފުޅު ބަދަލުކުރުމަކީ ހެޔޮކަމެއް ނޫނެވެ)

وقال تعالى (الحديد 16): {ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم}.

إيمانވި މީހުންނަށް އެދުވަސް ނުވާނެ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެމީހުންނަކީ
ކުރީން ފޮތް ދެވުނު މީހުން ފަދައިން ނުވާށެވެ. އެ މީހުންނަށް ދުވަސްތައް ދިގުވެ، ހިތްތައް ހަރުވެގެން ދިޔައެވެ.

وقال تعالى (الحديد 27): {فما رعوها حق رعايتها}.

ފަހެ، އެމީހުން حق ގޮތުގައި އެކަން ރައްކާތެރިކޮށް ބެލެހެއްޓި ނުވެއެވެ.

692 وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : يا عبْدَ اللَّه ، لا تَكُنْ مِثل فُلانٍ ، كَانَ يقُوم اللَّيْلَ فَترك قيَامَ اللَّيْل ، » متفقٌ عليه.

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بن عُمَرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ. ތިބާ މިވެނި މީހަކު ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ރޭގަނޑު އަޅުކަންކުރުމަށް ތެދުވެ ތިބުން ދޫކޮށްލިއެވެ.

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجر 88): {واخفض جناحك للمؤمنين}.

އަދި مؤمنންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު ފިޔަތޮށި ޖައްސަވާށެވެ! (އެބަހީ: ދަށުވެވޮޑިގެން ވޮޑިގެންނެވުމަށެވެ.)

وقال تعالى (آل عمران 159): {ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك}

ހިތްހަރު ހަރުކަށި ، خلقُނުބައި ބޭފުޅަކު ކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ވީނަމަވެސް، ކަލޭގެފާނު އަރިހުން އެއުރެން ވަކިވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

693 عَنْ عدِيٍّ بن حَاتمٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اتَّقُوا النَّارَ ولَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يجدْ فَبِكلِمَةٍ طَيِّبَةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عديٍّ بن حَاتمٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން

ސަލާމުދެއްވުމުން ދަސްއަރުވައި ކުރުމެވެ. އަދި ކަލިމަ ފަރުވައްކަން صدقة ދީގެން
ކުރެއްވިނަމަވެސް މުހިއްމެވެ. ފަހު އަހުރު އައްސަލާ ނަސޭހަތްދީވާ ރަގަޅުކަން ވަރަކަ ދުވަހުއްގެން
ވެހޭސް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމުދެވޭ މަސްއަލަތަކާ ކުރެވެ.

694 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : والكلِمةُ الطَّيِّبَةُ صدَقَةٌ » متفقٌ عليه . وهو بعض حديث تقدم بطولِه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަގަޅުބަސް ބަހެއް ބުނުމަކީ ސަދަޤާތެކެވެ.

695 وعن أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تحقِرَنَّ مِنَ المعْرُوفِ شيْئاً ، ولَوْ أَنْ تلْقَى أخَاكَ بِوَجْهٍ طَلِيقٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو ذَرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަށަށް ޙަދީޘް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެން ހެޔޮކަމަކުން ކުޑަކަމަކަށް ދެކެ
ނުލާށެވެ. އަދި އަޚާ (އަށް ސަލާމްދީ މުސްކުރާ) ހުއްދަ މޫނުން ބައްދަލުކުރުމެއް ހެޔޮކަމެއް ކަމަށް
ބަލާފައިވާ ކަމުގައި ވިޔަސްމެވެ.

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

އެކަން ފަހުމުކުރުމަށް ބަސްތައް ވާހަކަ ދެއްކުމުގައި ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށް ދިނުމާއި، އަދި
މުހިއްމު ވާހަކަ ފަހުމުވާނެ ގޮތަށް ތަކުރާރުކޮށް ދިނުމާއި، އެއްވަރަށް ސާފުކޮށް ދައްކަވާ ފުރިހަމަ
ކަމަށް ވެއްޖެނަމަ ތަކުރާރުކުރުމުގެ ފަހުމުކޮށްދޭން ބޭނުންކުރުމާ باب

696 عن أنس رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا تَكلّم بِكلِمَةٍ أعَادها ثَلاثاً حَتَّى تُفْهَمَ عَنهُ ، وإذا أتَى عَلى قَوْمٍ فَسلَّمَ عَلَيهِمْ سَلَّمَ عليْهِمْ ثَلاثاً . رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވަޙުދަތުކޮށްދީފައިން نبيُّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަރަކަށް ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވުމުގައި ތިންފަހަރު ވިދާޅުވާތީ ދެން

ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން އާންމުކޮށް ތިންފަހަރު ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނު ބަޔެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފިނަމަ އެބަޔެއްގެ މައްޗަށް ތިންފަހަރު ސަލާމް
ތަކުރާރުކުރައްވައެވެ.

697 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : كان كلامُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كلاماً فَصْلا يفْهَمُهُ كُلُّ مَن يَسْمَعُهُ . رواه أبو داود .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ވާހަކަފުޅު ހުންނެވީ އަޑުއަހާކޮންމެ މީހަކަށް
އޮޅުންފިލައިގެންދާ ގޮތަށް ސާފު އިބާރާތުންނެވެ.

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

ތިމާއާއިވާހަކަ ދައްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގައި حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އެއަށްކަންފަތްދީ އަޑުއެހުމާއި
އަދި واعظ ނުވަތަ ޢިލްމުވެރިޔާ މަޖިލީހަށް ބައިވެރިވާމީހުން ހަމަހިމޭންކުރުވުމުގެ
މާބަސް ވާހަކަވާ باب

698 عن جَرير بن عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في حجَّةِ الْوَدَاع:
« اسْتَنْصِتِ النَّاسَ » ثمَّ قال : « لا ترْجِعُوا بعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَاب بَعْضٍ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި جَرير بن عبدِ اللَّه ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ حجَّةِ الْوَدَاع ގެ ދުވަހު މިމީހުންނަށް އަޑުއެހުމަށް އަންގަވައެވެ.
މީސްތަކުން ހަމަހިމޭން ކުރުވާށެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިތަނުން ފަހުން
ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ކަރުތައް ކަޑަމުން ކާފިރުން ފަދައިން ބަދަލުނުވާށެވެ
ޝާފިޢޫ.

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ ނަޞޭޙަތްދިނުމާއި އަދި އޭގައި މެދުމިންވަރެއް ގެންގުޅުމުގެ މޮޅުކަން ބަޔާންކުރުމާ

باب

قال اللَّه تعالى (النحل 125): {ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة}.

حكمةއާއި ، ރިވެތި وعظ އާއިލާ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ! އަދި ރިވެތި ގޮތެއްގައި އެއުރެންނާ جدل ކުރައްވާށެވެ!

699 عن أبي وائلٍ شقَيق بن سلَمَةَ قال : كَانَ ابْنُ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه يُذكِّرُنَا في كُل خَميسٍ مرة ، فقَالَ لهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا عبْدِ الرَّحْمن لوددْتُ أَنَّكَ ذَكَّرْتَنَا كُلَّ يوْمٍ ، فقال : أما إِنَّهُ يَمنعني منْ ذلكَ أني أكْرَهُ أنْ أُملَّكُمْ وإِنِّي أتخوَّلُكُمْ بِالموْعِظةِ ، كَمـَا كَانَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَخوَّلُنَا بها مَخافَةَ السَّآمَةِ علَيْنَا . متفقٌ عليه .

ރަޙްމަތުاللَّه ޢަލައިހި أبو وائلٍ شقَيق بنِ سلَمَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟިޔަاللَّه ޢަންހު عبدِ اللَّه ابنُ مسعُود ޙަޟްރަތުން ކޮންމެ ބުރާސްފަތި ދުވަހަކު ނަޞޭޙަތްދެއްވުން ގެންދަވައެވެ. ފަހެ އެ صحابي އަށް ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ أبو عبدِ الرَّحْمنِ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ކޮންމެދުވަހަކު ނަޞޭޙަތްދެއްވުމަކީ ޢާލާއިރުޝާދު ވެއްޖެއެވެ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރުޞަތު އަޅުގަނޑު ބޭނުމެއް ދެއްވަން ގެންވިން ހަމަ އެގޮތަށް ސަބަބު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަޞޭޙަތްދެއްވުމުގައި ޖެހިގެން ރަސޫލާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަޞޭޙަތްދެއްވުމުގައި ތަފާތުކުރެއްވިއެވެ.

« يَتَخَوَّلُنَا » يتَعهَّدُنا .

700 وعن أبي الْيَقظان عَمَّار بن ياسر رضي اللَّه عنهما قال : سمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إنَّ طُولَ صلاةِ الرَّجُلِ ، وَقِصر خُطْبَتِه ، مِئنَّةٌ مِنْ فقههِ . فَأَطِيلوا الصَّلاةَ ، وَأَقْصِروا الخُطْبَةَ » رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو الْيَقظان عَمَّار بن ياسر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއެހީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާގެ ނަމާދު ދިގުވުމާއި އަދި އެމީހާގެ خُطْبَة ކުރުކޮށްދެއްވުމަކީ އެމީހާގެ فقه ވެރިކަން އަންގައިދޭ ކަމެއްކަމެވެ. (ވީމާ) ތިޔަ ބޭފުޅުން ނަމާދު ދިގުކުރައްވާށެވެ. خُطْبَة ކުރުކުރައްވާށެވެ.

« مِئنَّةٌ » بميم مفتوحة ، ثم همزة مكسورة ، ثم نون مشددة ، أيْ : علامة دَالَّةٌ على فِقْهِهِ.

701 وعن مُعاويةَ بنِ الحكَم السُّلَمِيِّ رضي اللَّه عنه قال : « بينما أنَا أصلِّى مَع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، إذْ عطسَ رجُلٌ مِنْ القَوْمِ فَقُلْتُ : يرْحمُكَ اللَّه ، فَرَماني القوم بابصارِهِمْ ، فقلت : وا ثكل أُمِّيَاه ما شأنكم تنظرون إليَّ ؟ فجعلوا يضربون بأيديهم على أفخاذهم فلما رأيتهم يُصَمِّتُونني لكني سكت ، فَلَمَّا صلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَبابي هُوَ وأُمِّي ، مَا رَأَيْتُ مُعَلِّماً قَبْله ولا بَعْدَه أَحْسنَ تَعْلِيماً منْه ، فَوَاللَّه ما كَهَرَني ولا ضَرَبَني وَلا شَتَمَني ، قال : « إنَّ هَذِهِ الصَّلاةَ لا يَصلُحُ فيها شَيءٌ مِنْ كَلامِ النَّاسِ ، إنَّمَا هِيَ التَّسْبِيحُ والتَّكْبِيرُ ، وقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ » أو كما قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . قلت : يا رسول اللَّه ، إني حديث عهْدٍ بجاهِلية ، وقدْ جاءَ اللَّه بالإسْلام ، وإنَّ مِنَّا رجالاً يَأْتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قال : « فَلا تأْتِهِمْ » قلت : وَمِنَّا رجال يَتَطيَّرونَ؟ قال : «ذَاكَ شَيْء يَجِدونَه في صُدورِهِم ، فَلا يصُدَّنَّهُمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعاويةَ بنِ الحكَم السُّلَمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަހަރެން އެއްފަހަރަކު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރަމުން ހުއްޓާ ޖަމާޢަތުގެ މީހަކު ކިނބޮއްޓާލިއެވެ. ފަހެ މިއަހަރެން (ޔަރްޙަމުކަ

يرْحَمُكَ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުނީމެވެ. ފަހެ އަނެއްގެ މައްޗަށް އެތާގައި ތިބި މީހުން ބިމަށްޖަހާލި
ދިމާލަށް ބަލަދީން ފެށިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (ހަޑިއަޅުން) ބުނީމެވެ. މިއީ ކޮންފަދަ ކަމެއް
ބާވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަމެންނާއި ދިމާލަށް ތިޔަގޮތަށް ތިޔަބަލަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟
ފަހެ (އޭރުން) އެބައިމީހުން އަތްތިލަފުށުން ފައިފުޅާ މައްޗަށް ޖަހަން
ފެށިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބަސްނުބުނުމަށް ތިމަންނަ ހަމަހިމޭންކުރުވަން އިޝާރާތްކުރާކަން ދުށުމުން ތިމަންނަ
ހަމަ ހިމޭނުން ހުރީމެވެ. ފަހެ رسولُ اللّه صلّى الله عليه وسلّم ނަމާދުކުރައްވާ ނިންމެވީމާއި، ފަހެ
ތިމަންނަގެ މަންމައާއި ބައްޕަ އެކަލޭގެފާނަށް ފިދާވެވޭށިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ
ރަނގަޅަށް އުނގަންނައިދެއްވާ ތިމަންނަ އޭގެ ކުރިންވެސް އަދި އޭގެ ފަހުންވެސް ދުވަހަކުވެސް
ނުދެކެމެވެ. ފަހެ ވައްالله ގަދަނުރެ ބަސްނުބުނުއްވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނައާއި ދިމާލަށް ހަރުކަށިކަމުން
ވަރު ނުދެއްކެވީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ގެ ގައިގައި ނުޖެހުއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނައާއި
ނުބައި އެއްޗެއް ނުބުނުއްވެވެ. ހަމައެކަނި حديث ކުރެއްވީމެވެ. ހަމަގައިމުން ނަމާދަކީ ކުރެވޭ އެއްޗެކޭ
تَّسْبِيحُ ކިޔުމާއި تَّكْبِيرُ ކިޔުމާއި އަދި قُرآنِ ކިޔުމެވެ. ނުވަތަ رسولُ اللّه صلّى الله عليه وسلّم
ވިދާޅުވިފަދައިން އަޅުގަނޑު އަރުޒުކުރީމެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ހަމަކައިރީގައި ތިމަންނަ جاهلية ގެ ދުވަހު ދިރިއުޅުނީމެވެ. އަދި މިހާރު ދުވަސްކޮޅެއް ނުވެއެވެ.
އަދި ހަމަކައިރީގައި الله سبحانه وتعالى އިސްލާމް ދީން ނިއުމަތް ދެއްވާފައިވެއެވެ.
އަދި ހަމަކައިރީގައި ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ކާހިނުންގެ ގާތަށް އަރައިފައެވެ.
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ގާތަށް ނުދާށެވެ. ތިމަންނަމެން ދިޔައީމެވެ. އަދި
ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ފާލު ބަލައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމާއި
އުޅުނު މީހުންނަށް ބަލާއިރު އެއީ އެކަމެއް ފަހަރެއް ނުވެއެވެ.

« الثُّكْلُ » بضم الثاءِ المُثلثة : المُصِيبة وَالفَجيعة . « ما كَهَرني » أيْ ما نهرَني .

702 وعن العِرْباض بن سَاريةَ رضي اللَّه عنه قال : وَعظَنَا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَوْعِظَةً وَجِلَتْ مِنهْا القُلُوب . وَذَرفَتْ مِنْها العُيُون وَذَكَرَ الحدِيثَ ، وَقَدْ سَبق بِكَمالِهِ في باب الأمر بالمُحافَظةِ على السُّنَّةِ ، وذكَرْنَا أَنَّ التِّرْمِذيَّ قال إنه حديث حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުންގެފާނު العِرْباض بن سَاريةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިޔަންގެފާނު وعظ އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން
ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ދިމާވި ފެނުނެވެ. އަދި ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރެމުންދިޔައެވެ.
(ދުސްކުރެވޭ.) އަދި މިޢާ حديث ހިމެނުނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެ حديث ވަނީ باب الأمر
بالمُحافَظةِ ގެ باب ގައި ބަޔާންވެގެންވާށެ ފަދައެވެ. ހަދީސްކުރައްވާނީ تِّرْمِذيَّ ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަދީސްކުރައްވާނީ އެ حديث ހަރީ ހެއީ حسنٌ صحيحٌ ގެ درجة ގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި
މިހެންނަމަވާ ޝަރީޢަތްގެ ބަލަހައްޓެވެ.

باب الوقار والسكينة

ވަގާރުވެރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމުގެ ބާބާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الفرقان 63): {وعباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً، وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً}

رحمان ވަންތަ ކަލާނގެ އަޅުންނީ ވަގާރުވެރިކަމާއި، ބިމުގައި ހިނގާ އެއުރެންނެވެ.
އަދި ޖާހިލުން އެއުރެންނާ مخاتبކޮށް ވާހަކަދައްކައިފި ހިނދެއް، އެއުރެން (އަމާންކަމާއި
سلامއާ ބުނެއެވެ.

703 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : مَا رَأَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُسْتَجْمِعاً قَطُّ ضَاحِكاً حتَّى تُرى مِنه لَهوَاتُه ، إِنَّما كانَ يَتَبَسَّمُ . متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުންގެފާނު عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކާއިގެފާނު އަނގަމަތީގެ އަރިމަތިން ފެނޭހާ ހިނިތުންވެވޭ
ގޮތަށް ދުވަހަކުވެސް ހެއްވިކަމެއް. ހަދާނެއްނުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވޭގޮތަށެވެ.

« اللَّهَوَات » جَمْع لَهَاةٍ : وهِي اللَّحْمة التي في أقْصى سَقْفِ الْفَمِ .

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما من العبادات بالسكينة والوقار

ނަމާދުކުރުމަށާއި، އަދި އިލްމު އުގެނުމާއި، އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ އެހެން އިޙްތިރާމް
އުޅުނުމަށްދާއިރު އަންނަ ހިނދު މަޤާމުއިޖާބަތާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަން އިޙްތިރާމު ކުރުން
މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر اللّه فإنها من تقوى القلوب}

ކަންކުރުމަކީ އާދޭއެވެ. އަދި الله ގެ **شعائر** ތަކަށް(އެބަހީ: هدى ކަތިލުމާއި، أضحية ކަތިލުމާއި حجގެ عمل ތަކާއި އެނޫންވެސް ديني أمر ތަކަށް މާތްކަންދިނުމަކީ (ދަންނާށެވެ) ފަހެ އެކަންތައްތަކަކީ، ހިތްތަކުގެ ވެރިކަމުގެ **تقوى** ތެރެއިންނެވެ.

704 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : سمعتُ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إذا أُقِيمَتِ الصَّلاة ، فَلا تَأْتُوها وأنْتُمْ تَسْعَوْنَ ، وأْتُوهَا وأَنتُمْ تمْشُونَ ، وعَلَيكم السَّكِينَةَ ، فَما أَدْرَكْتُمْ فَصلُّوا ، ومَا فَاتَكمْ فَأَتمُّوا » **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު ކުރަން ފަށައިގެން ވާ ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްކޮށް ބައިވެރިވުމަށް ދުވެފައި ނައުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަރާމުކަމާއި ބައިވެރިވުމަށް ހިނގާފައި އަންނާށެވެ. އަދި (އެހިނދު) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަމަހިމޭނުން ކަށަވަރު އަންނާށެވެ. ފަހެ ލިބުނު ركعةތައް (އިމާމާއި އެކު) ކުރާށެވެ. އަދި ފާއިތުވި ركعةތައް އަރަން ފަހު ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ.

زاد مسلم في رواية له : « فَإِنَّ أحدَكُمْ إذا كانَ يعمِدُ إلى الصلاةِ فَهُوَ في صلاةٍ » .

مسلم ގެ رواية އެއްގައި އިތުރު ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރުމަށް ގަސްދުކޮށްގެން ދާނަމަ ފަހެ އެމީހާ އޮތީ ނަމާދުގައެވެ.

705 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَوْمَ عرَفَةَ فَسَمع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَرَاءه زَجْراً شَدِيداً وَضَرْباً وَصوتاً للإبِلِ ، فَأَشار بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وقال : « أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالإِيضَاعِ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްالله ރުޟާވުންތަށްވީ عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ރިވާއިން ރިވެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى عرفة ދުވަހު نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުގައި ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم ފަހަތުގައި ބިރުބޮޑު ޖީހުމާއި ފާރުތަން ހަރުއެޅުވާ އަޑެއްގެ ބަ އަޑާ ޖަމަލުތަކުގެ ހަޅޭ އެއްސެވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން އެބާރުލުންކުރެއްވިން (ހަމަހިމޭންކަމާއެކު) އަދާކުރެއްވުން ލާޒިމުކުރެވޭ އެކަލޭގެފާނުގެ ކާވަނީ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވާއެވެ. އެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމަހިމޭން ވެތިވޭ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައް ކުރިއަރާ ލަސްލާއިގެން ރުއްސާލުމަކުން ނޫނެވެ.

« الْبِرُّ » : الطَّاعَةُ . « وَالإِيضَاعُ » بِضاد معجمةٍ قلبها ياء وهمزة مكسورة، وَهُوَ : الإِسْرَاعُ .

باب إكرام الضيف

ބޮޑުބައިސިންނަން ކާނާދިނުމާއި މާބަސް ބުނުމުގެ باب

قال اللَّه تعالى (الذاريات 24 – 27): {هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين، إذ دخلوا عليه فقالوا سلاماً، قال سلام قوم منكرون. فراغ إلى أهله فجاء بعجل سمين، فقربه إليهم قال: ألا تأكلون؟}

إبراهيمގެ ފުރުމާ މެހެމާނުންގެ ޚަބަރު، ކަލޭގެފާނަށް ހަމައެކަނި އައިސްފިވިއެވެ. ދެން އެމީހުންނާއި އެކަލޭގެފާނަށް ވަދެގެންވާއިރު، سلأما މިހެން ވިދާޅުވި سلام ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. سلام މިހެން ވިދާޅުވި ސަލާމް ނުދަންނަ ޤައުމެކެވެ. (އަދި ހިތުގައިން އަށް ވަޑައިގެން، މިޤެ އަހުލުވެ) ނުދަންނަ ބައެކެވެ. ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު

އަލައިހިއްސަލާމްގެ أهلވެރިންގެ ގާތަށް ސިއްރުއަރާތެވިގެން ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ރީތި ޒުވާނުންގެ
ގޮތުގައެވެ. (ފިއްސަވައިގެން) ގެންނަވައެވެ. ދެން އަވަހަށް ސިއްރުފައި އެމީ ކައިރިޔާށްލުއްވައި
ވާނުލެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުކަނޑައެޅޭނެހެއްޔެވެ؟ (ތިޔަބައި މީހުން ނުކާ ތިޔަތިޔީ ލިޔުމެ
ހުއްޓެވެ.)

وقال تعالى (هود 78): {وجاءه قومه يهرعون إليه، ومن قبل كانوا يعملون السيئات! قال: يا قوم هؤلاء بناتي هن أطهر لكم، فاتقوا اللّٰه ولا تخزون في ضيفي، أليس منكم رجل رشيد؟!}

އަދި އަލައިހިއްސަލާމްގެ ގާ قومގެ މީހުން އަލައިހިއްސަލާމްގެ އަރިހަށް އަވަސް އަވަހަށް އައެވެ.
ކުރިން އެއްޗެހިން ނުބައި (فاحش) ކަންތައްތައްކުރަނީ އުޅުނު މީހުންނެވެ. އަލައިހިއްސަލާމު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ قومގެ މީހުންނޭވެ! މިތިބީ އަހަރެންގެ (އަންހެނުން: قومގެ) އަންހެނުން
ދަރިންނެވެ.(ތިޔަބައިމީހުން شرعی ގޮތުން އަނބިކަމުގައި ކާވެނިކޮށްދީފާނަމެވެ) އެކަނބަލުން
ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ސާފުކަން ބޮޑެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން اللّٰه އަށް تقوی ވެރިވާށެވެ!
އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެންގެ މެހުމާނުންގެ ކަރަމުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ލަދުވެތިކޮށްނުދޭށެވެ!
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހެޔޮ ވިސްނުންތެރި މީހަކު ނުވެއްޖެހެއްޔެވެ؟

706 وعن أبي هريرة رضي اللّٰه عنه أنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كانَ يُؤمنُ بِاللّٰه واليَومِ الآخرِ فَلْيُكرِمْ ضَيفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤمِنُ بِاللّٰه واليوم الآخرِ فليصلِ رَحِمَهُ، وَمَنْ كَانَ يؤمِنُ بِاللّٰه وَاليومِ الآخرِ فَلْيَقل خَيْراً أَوْ ليَصْمُتْ » متفقٌ عليه .

ރަضِيَاللّٰه ޢަންހު ސިފަކުރައްވާ أبو هُريرة، نبيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘުން
ރިވާކުރެވިއެވެ. އަލައިހިއްސަލާމު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللّٰه އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ
މީހާނަމަ، އޭނާގެ މެހުމާނުނަށް ކަރާމާތްކޮށްފާވެ. އަދި اللّٰهއާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް
އީމާންވާ މީހާ ކައިރިވެރިންނާ ވާދަކުރާ އޭނާ ރަނގަޅުބަހެއް ދައްކާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ
ހިމޭނުންވާށެވެ.

707 وعن أبي شُرَيْح خُوَيلِدِ بن عمرو الخُزَاعِيِّ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « مَنْ كان يؤمِنُ بِاللَّه واليومِ الآخِرِ فَلْيُكرمْ ضَيفَهُ جَائِزَتَهُ » قالوا : وما جَائِزَتُهُ يا رسول اللَّه ؟ قال : « يَومُه وَلَيْلَتُهُ . والضِّيَافَةُ ثَلاثَةُ أَيَّامِ ، فما كان وَرَاءَ ذلكَ فهو صَدَقَةٌ عليه » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުސުންލެއްވި أبو شُرَيْح خُوَيلِدِ بن عمرو الخُزَاعِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައެވެ.الله އާއި އާޚިރަށް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާނަމަ ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ މެހުމާނުންނަށް ކަރާމާތްތެރިވާށެވެ. އަދި އޭނާގެ حقّ އަދާކުރާށެވެ. أصحاب ބޭކަލުން އަރުޒުކުރިއެވެ. ރަސޫލްالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާގެ حقّ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އެއީ އެރޭއާއި ދުވަހުގެ ކާނާ މެހުމާނުންނަށް އަދާކުރުމެވެ. އަދި (ތިންދުވަހު) މެހުމާނުންނަށް އަދާކުރުން ލާޒިމުކުރާ އެންމެ ދުވަސް ތިން ދުވަހެވެ. ފަހެ އޭގެ އިތުރުން ކުރާ މެހުމާނުންނަށް ވާނީ ސަދަގާތެކެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « لا يحِلُّ لِمُسلمٍ أن يُقِيم عند أخِيهِ حتى يُؤْثِمَهُ » قالوا : يا رسول اللَّه . وكَيْف يُؤْثِمُهُ ؟ قال : « يُقِيمُ عِنْدَهُ ولَا شَيءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ » .

އަދި مسلم ގެ رواية ގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ތިމާގެ އަޚާގެ ގާތުގައި މެހުމާނެއް ހައިސިއްޔަތުން އޭނާ ފާފަވެރިވާނެފަދަ މުއްދަތަކަށް ހުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން އަރުޒުކުރިއެވެ. ރަސޫލްالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ފާފަވެރިކުރުވަނީ ކިހިނެއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އޭނާގެ އަތްގައި މެހުމާނުންނަށް އަދާކުރާނެ އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތި އޭނާގެ ގާތުގައި މުއްދަތަކަށް ހުރުމެވެ.

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އުފާވެރި ޚަބަރުދިނުމާއި ތަހުނިޔާ އަދި މުބާރަކު ބާޔް ދެންނެވުން މުސްތަޙައްބު ވާގޮތާ ކަމެއް ބާރުންވާގޮތާ باب

قال اللّٰه تعالى (الزمر 17، 18): {فبشر عباد الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه}.

މާނަ: އަހަރެންގެ ޢަބުދުންނަށް، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ! އެއުރެންނީ، ބަސްފުޅު އަޑުއަހާ، އަދި އެބަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ބަސްތަކަށް تبعވާ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (التوبة 21): {يبشرهم ربهم برحمة منه ورضوان، وجنات لهم فيها نعيم مقيم}.

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އަރިހުގެ حضرةން އެއުރެންނަށް رحمة އާއި، ރިޟުވާނާއި، ސުވަރުގެތައް ދެއްވާކަމުގެ އުފާވެރި خبر، އެއުރެންނަށް ދެއްވައެވެ. އެތަނުގައި އެއުރެންނަށް އަބަދުމެ ދެމިހުންނަ ނިޢުމަތްތައް ވެއެވެ.

وقال تعالى (فصلت 30): {وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް **وعد** ކުރެއްވި ކަމުގައިވާ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ލިބިގަންނާށެވެ!

وقال تعالى (الصافات 101): {فبشرناه بغلام حليم}.

މާނަ: ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އަހަރެމެންގެ دعاء ޤަބޫލުކުރައްވައި) حلم ވެރި ދަރިކަލަކު ދެއްވާކަމުގެ އުފާވެރި خبر އަހަރެމެންގެ ދެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (هود 69): {ولقد جاءت رسلنا إبراهيم بالبشرى}.

އެއީ އަދި ހަމަކަށަވަރުން އުފާވެރިކަމުގެ خبرއާއިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسولން (އެބަހީ: ملائكة ން) إبراهيم ގެ ގާތުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ.

وقال تعالى (هود 71): {وامرأته قائمة فضحكت فبشرناها بإسحاق، ومن وراء إسحاق يعقوب}.

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން (އެހިނދު އެތާނގައި) ހުންނެވިއެވެ. ދެން(އަޅަކަލުން އަރަން ވިދާޅުވުން، އަކާ އުފާފާވެގެން) އެކަލޭގެ ހިނިތުން ވެއްޖެއެވެ. ދެން، އެކަލޭގެފާނަށް إسحاقގެފާނު ލިބިވަޑައިގެންނެވުން ކަމާއި، إسحاقގެފާނަށްފަހު يعقوب ގެފާނު ލިބިވަޑައިގެންނެވުން ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 39): {فنادته الملائكة وهو قائم يصلي في المحراب أن اللّه يبشرك بيحيى}.

ދެން ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު محرابގައި ނަމާދުކުރައްވަމުންގައި قائم ވެވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް، އެކަލޭގެފާނަށް، ملائكةން ގޮވާލައްވައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ކަލޭގެފާނަށް يحيىގެފާނު ދެއްވާނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 45): {إذ قالت الملائكة يا مريم إن اللّه يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح} الآية. والآيات في الباب كثيرة معلومة.

ملائكةން ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އޭ مريم ގެ ފާނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ حضرةން ވާ ކަލިމަތެއްގެ خبر ން ކަލޭގެފާނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة في الصحيح. منها:

708 عن أبي إبراهيمَ وَيُقَالُ أبو محمد ويقال أَبو مُعَاوِيةَ عبدِ اللّه بن أبي أَوْفي رضي اللّه عنه أَنَّ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَشَّرَ خَدِيجَةَ ، رضي اللّه عنها ، بِبيْتٍ في الجنَّةِ مِنْ قَصَبٍ ، لاصَخَبَ فِيه ولا نَصب . متفقٌ عليه .

މާތްالله އަދުރަބަފުޅުކުރެއްވި ރިއްސަސްކުރެއްވީ أَبو مُعَاوِيَةَ عبدِ اللَّه بن أبي أَوْفي ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.(ދަންނަންވާނީ) މި صحابي ގެ ކުންނިޔަތަކީ أبوإبراهيم ކަމަށް ވެސް ބުނެއެވެ.
އަދި أبو محمد ކަމަށްވެސް ބުނެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم(އަކަރުގާފުޅު އަނބިކަނބަލުން خَدِيجَةَ ގެ ފާނަށް ސުވަރުގެއިން އެފަދަ
ގަނޑުވަރެއް ލިބިވަޑައިގަތުމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. އެގަނޑުވަރަކީ މުތީން ދުއްނަކަން
ނުގެނެސް ޖެހިވެރިކަން ނުވާނެއެވެ. އެގަނޑުވަރުގައި ދުވަހަކުވެސް ހަޅޭއްލެވުން ނުއިވޭނެއެވެ. އަދި
ނުވަތަ ވަރުބަލިވުމެއް ވެސް ނުވާނެއެވެ.

« الْقَصبُ » هُنا : اللُّؤْلُؤ المُجوفُ . « والصَّخبُ » الصِّياحُ واللَّغَطُ . «وَالنَّصَبُ » : التعبُ .

709 وعن أبي موسى الأشعريِّ رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ توضَّأَ في بيتهِ ، ثُمَّ خرَجَ فقال: لألْزَمنَّ رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، ولأكُونَنَّ معَهُ يومِي هذا ، فجاءَ المَسْجِدَ ، فَسأَلَ عَن النَّبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم فقَالُوا : وَجَّهَ ههُنَا ، قال : فَخرَجْتُ علَى أَثَرِهِ أَسأَلُ عنْهُ ، حتَّى دَخَلَ بئْرَ أريسٍ فجلَسْتُ عِنْدَ الْباب حتَّى قَضَى رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حاجتَهُ وتَوضَّأَ، فقُمْتُ إِلَيْهِ ، فإذا هُو قَدْ جلَس على بئر أَرِيس ، وتَوسط قفَّهَا ، وكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ودلاهمَا في البِئر ، فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انصَرفتْ .

فجَلَسْتُ عِند الباب فَقُلت : لأَكُونَنَّ بَوَّابَ رسُولِ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم اليوْم .

فَجاءَ أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّهُ عنه فدفَع الباب فقُلْتُ : منْ هَذَا ؟ فَقَالَ : أَبُو بكرٍ ، فَقلْت : على رِسْلِك ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلتُ : يا رسُول اللَّه هذَا أَبُو بَكْرٍ يسْتَأْذِن ، فقَال: « ائْذَنْ لَه وبشِّرْهْ بالجنَّةِ » فَأَقْبَلْتُ حتَّى قُلت لأبي بكرٍ : ادْخُلْ ورسُولُ اللَّه يُبشِّرُكَ بالجنةِ ، فدخل أَبُو بَكرٍ حتَّى جلَس عنْ يمِينِ النبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم معَهُ في القُفِّ ، ودَلَّى رِجْلَيْهِ في البِئرِ كما صنعَ رَسُولُ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، وكشَف عنْ ساقيْهِ ، ثُمَّ رَجَعْتُ وجلسْتُ ، وقد تركتُ أَخي يتوضأُ ويلْحقُني ، فقُلْتُ : إنْ يُرِدِ اللَّه بِفُلانٍ يُرِيدُ أَخَاهُ خَيْرًا يأْتِ بِهِ .

فَإِذا إِنْسانٌ يحرِّكُ الباب ، فقُلت : منْ هَذَا ؟ فقَال : عُمَرُ بنُ الخطَّاب : فقُلْتُ: على رِسْلِك ، ثمَّ جئْتُ إلى رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَسلَّمْتُ عليْهِ وقُلْتُ : هذَا عُمرُ يَسْتَأْذِنُ ؟ فقَالَ: « ائذَنْ لَهُ وبشِّرْهُ بِالجَنَّةِ » فَجِئتُ عمر ، فقُلْتُ : أَذِنَ أُدخل ويُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِالجَنَّةِ، فَدَخَل فجلَسَ مَعَ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في القُفِّ عَنْ يسارِهِ ودلَّى رِجْلَيْهِ في البِئْر ، ثُمَّ رجعْتُ فَجلَسْتُ فَقُلْت : إن يُرِدِ اللَّه بِفلانٍ خَيْراً يعْني أَخَاهُ يأْت بِهِ .

فجاءِ إِنْسانٌ فحركَ الباب فقُلْتُ : مَنْ هذا ؟ فقَال : عُثْمانُ بنُ عفانَ . فَقُلْتُ : عَلى رِسْلِكَ ، وجِئتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَخْبرْته فقَالَ : « ائْذَن لَهُ وبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصيبُهُ » فَجِئْتُ فَقُلْت : ادْخلْ ويُبشِّرُكَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِالجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصِيبُكَ ، فدَخَل فَوجَد القُفَّ قَدْ مُلِئَ ، فَجَلَس وُجاهَهُمْ مِنَ الشَّقِّ الآخِرِ . قَالَ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ : فَأَوَّلْتُها قُبُورهمْ. متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސަނުގެތިން أبو موسى الأشعريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ގެއިން ވުޟޫ ކުރައްވައިގެ.ނުކުން އައްސަވާ ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެ.
އަދި އަހަރެމެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަންހުރިގޮތުގައި ތިމަންނަ މިއަދު رسُولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ބައްދަލު ކުރައްވާނީމެވެ. އަދި މުޅި ދުވަހު އަލްލާހުގެ ރަސޫލާ ހުންނަ
ހުށީމެވެ. ދެން އަހަރެން މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންވެ. އަދި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ކޮބައިތޯ އަހައްސަވައިފިއެވެ؟ ދެން އަލްބަހުން ޖަވާބު ދެއްވައިފިއެވެ. އަލްލާހުގެ މިތަނުން ދުރަށް ދާކަން
ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އަލްލާހުގެ ވަޑައިގެންނަވާ މިސްކިތުން ކަރުން އަރާމުން
ގޮސް أَريس ނަމަކަށް ކިޔުނު ވަޅަކީ ހަމައެކަށް ގޮސް ހުއްޓުނީމެވެ. އަދި އެތާގައި
ދަރުނަކަށީގައި އަލްލާހުގެ އިސްމީޖަހާލަވަނުހުރޭ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ގޮނޑިޖެހިލައްވާ ނިމުމަށްވެވޮޑިގެން ނިކަމަވެވަޑައިގެންވެ. އަދި ވުޟޫ ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން
ތިމަންނަ އަލްލާހުގެ އިރުޝާދު ކާއިރިޔާގައިވެ. އަދި އަލްލާހުގެ އިރުޝާދުގެ أَريس
ނަމަކަށް ކިޔޫނު އެވަނައިރުގައި އިދިފުށްނެވެ. އަދި އަލްލާހުގެ އިރުޝާދު އެވެހެ
ވަރުގެން އިސްކަރުވަޑައިގެ ތަނަށް މުދަލިގައި އިދިފުށްނެވެ. އަދި ފަހުން ފުރުސަތުގެ ވަރެއް

ދިމާލަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ކައިރިވެ ސަލާމް ގޮވާލީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިމަންނަ ދޮރާށި އަރިމަތީގައި އިށީނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. މިއަދު ތިމަންނަ ކޮންމެހެންވެސް ހުންނާނީ رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެއަރިހުގައެވެ. ފަހެ أَبُوبكْر ގެފާނު ވަޑައިގެންފި. އެއަށްފަހު ދޮރުގަނޑު ޖެއްސެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ސުވާލުކުރީމެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭފުޅެއްބާއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ أَبُو بَكْر އީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. މަޑުކޮށްލައްވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަރިހަށް ގޮސް ދެންނެވީމެވެ. ޔާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. أَبُو بَكْر ގެފާނު ވަޑައިގެން އިޛުނަށް އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އިޛުން ދެއްވާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ގޮސް أَبُو بَكْر ގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭފާނު ވަދެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު އަރުވައިލީމެވެ. ފަހެ أَبُو بَكْر ގެފާނު ވަދެވަޑައިގެން نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ކަނާއަތްފަރާތުގައި ވަޅުގެ ވަށައިގެން އުސްވެށީގައި ފަޅުއެއް ދަމިގެން އިށީނދެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިތިލަ އިންނެވިހެން ދަމާލައްވައިގެން ފައިތިލަ ވަޅުގެ ތެރެއަށް ދަމާލައްވައިގެން އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަންނަ އަލުން އެނބުރި އައިމެވެ. އަދި (ދޮރާށިއަރިމަތީގައި) އިށީނދެގެން ހުރީމެވެ. އަދި ދޫކޮށްލާފައި ތިމަންނަ އައީ ތިމަންނަގެ އަޚާ ގޭގައި ތިމަންނަގެ ގައިގައި އިންނަން ބުނީމެވެ. އަދި އޭނާ އެވަގުތު ވުޟޫކުރަމުންނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަގެ އަޚާ ފުލާނާއަށް ހެޔޮކަމެއް ﷲ އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އޭނާ ގެނެސްދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެއިރުން މީހަކު ދޮރު ޖެއްސިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭފުޅެއްބާއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ عُمَرُ بنُ الخطّاب އީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. މަޑުކޮށްލައްވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް ގޮސް ދެންނެވީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. عُمَرُ ގެފާނު ވަޑައިގެން އިޛުނަށް އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އިޛުން ދެއްވާށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ.

ފަހެ ތިމަންނަ عُمَرُ ގެފާނުގެ ގާތަށްގޮސް ދެންނެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް އިޖާބަ

ދެއްވާފިއެވެ. ދިމާ ވަދެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم

ސުވާލުގެ ޖަވާބުދެއްވުމުގެ އެދިވަޑައި ހަމަ އެބަދެއްވިއެވެ. ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު ވަދެވަޑައިގެންނެވެ.

އަދި އެކަލޭގެފާނު ދެ ވައްޓަފަތުގައި ވަޑައިގެން އަސްލަމާ ބަހުގެ ޖަވާބު

އިންދެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އިންދެވަޑައިގެން އިސްތިވާބު ވަޑައި ދެއްވާން

ފުރުސަތު ލިބިވަޑައިގެން ކަނޑައެޅި ފުރުސަތުގައި އިންދެވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ތިމަންނަ އަންގަވަ

އަޅުގަނޑު ދަރިކަލުނަށް އިރުޝާދު ދެއްވުމަށް ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާމަ ބޮޑުވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى

މަރުވަ ދިޔުމަށް ހަވާލު ކަރަނޑު މަރުހަބާ ދެއްވިއެވެ. އިލާހުގެ ޙައްޤު ދެއްވާފިއެވެ. އަދި ތިއީ

އަދި މަރުވަނީ ގޮތުގެ ވާހަކަ އިއްޔާމު ވީއެވެ. ފަހެ އަބޫބަކުރު ވިދާޅުވި އެވެ. ހީވާ

ދައްކަވައިދެއްވި ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ؟ ވިދާޅުވި ކަން ވިދާޅުވީތޯއެވެ؟ ފަހެ ހުރިހާ ދަންނަވާށެވެ.

ވިދާޅުވި عُثْمانُ بنُ عفان އިދުގެ ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ވަޙީ ނުވީއެވެ. އަދި ތިމަންނަ

نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ނަމަކަށް ދިޔައީއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު

ދަރިވަރެވެ. ފަހެ حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ ދަރިވަރު އަދި ސުވާލުގެ

ޖަވާބުދޭށެވެ އަޅުގަނޑު ހަމަ ދަރިވަރަކީ. އަދި މުސްލިމުގެ ނަޖާތް

ލިބިގެންވާނީ ކިހިނެއްތޯ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ(އަޅުގަނޑު ތިމަން އެކަލޭގެފާނު

ނަމަކަށް ދިޔައީއެވެ) އަޅުގަނޑު ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އެބޭފުޅުން ވަދެވަޑައިގެންނެވީއެވެ. އަދި

رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކިޔައިދެއްވިއެވެ ސުވާލުގެ ޖަވާބުދެއްވުމަށް އެދިވަޑައި ހަމަ

އެބަދެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވި މުސްލިމުގެ ނަޖާތް ލިބިގެންވާނީ ވަރަށް ސާފު އޮތް

ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ عُثْمانُ ގެފާނު އެބޭފުޅުން ވަދެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ހިނދު އަބޫބަކުރު

އިންދެވަޑައިގެން ވިއްޔާ މުސްލިމް ހަމަ ޤަބޫލުކުރެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހި އެކަލޭގެފާނު

އަބޫބަކުރުގެ ނަޖާތްލިބިގެންވާނީ ހެވާގެ އަހަރު ފައިސާގައި މުސްލިމް ވަރަށް

އިންދެވަޑައިގެންނެވެ.

ދަންނަވާލެވެ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ ވިދާޅުވިއެވެ. ވިމަނަށް މުޙައްމަދު ވާހަކަ ފަހަރަކު

އަބޫބަކުރުގެ ގޮތުގައި ވެސް ނަމަވާނީ އަހަރެމެންގެ ވާހަކަތަކެވެ.

وزاد في روايةٍ : « وأمَرني رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بحِفْظِ الباب وَفِيها : أَنَّ عُثْمانَ حِينَ بشَّرهُ حمِدَ اللَّه تعالى ، ثُمَّ قَال : اللَّه المُسْتعَانُ .

ދަންނައެވެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރަށް ހިމެނިފައިވެއެވެ. އަދި رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ދޮރުފާރަވެރިކަން ކުރެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވި އެވެ. އަދި އެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عُثْمانُ ގެފާނުން އެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވަމުން الله އަށް ޙަމްދުކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެންމެހާ މުސީބާތްތަކުން) اللهގެ ޢާތު ފުޢުން ވާގި އަށް އެދެނެވެ.

قوله : « وجَّهَ » بفتحِ الواوِ وتشديدِ الجيمِ ، أَيْ : توجَّهَ . وقوله : « بِئْر أريس » : هو بفتحِ الهمزةِ وكسرِ الراءِ ، وبعْدَها ياء مثَنَاةٌ من تحت ساكِنَةٌ ، ثُمَّ سِينٌ مهملةٌ ، وهو مصروفٌ ، ومنهمْ منْ منَع صرْفَهُ . « والقُفُّ » بضم القاف وتشديدِ الفاء : هُوَ المبْنيُّ حوْلَ البِئْرِ . قوله : « عَلى رِسْلِك » بكسر الراءِ على المشهور ، وقيل بفتحها ، أَيْ : ارْفُقْ .

710 وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنهُ قال : كُنَّا قُعُوداً حَوْلَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، وَمعَنَا أَبُو بكْرٍ وعُمَرُ رضي اللَّه عنهما في نفَر ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ بين أَظْهُرِنا فَأَبْطَأَ عليْنَا وخشِينا أَنْ يُقْتَطَعَ دُوننَا وَفَزِعْنَا فقُمنا ، فَكُنْتُ أَوّل من فَزِعِ .

فَخَرَجْتُ أَبْتغي رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتى أَتَيْتُ حَائطاً للأَنْصَارِ لِبني النَّجَّارِ ، فَدُرْتُ بِهِ هَلْ أَجِدُ لَهُ باباً ؟ فلَمْ أَجِدْ ، فإذَا ربيعٌ يدْخُلُ في جوْف حَائط مِنْ بِئرِ خَارِجَه والرَّبيعُ: الجَدْوَلُ الصَّغيرُ فاحتَفَزْتُ ، فدَخلْتُ عَلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

فقال : « أَبو هُريرة ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ يَا رسُولَ اللَّهِ ، قال : « ما شَأْنُك » قلتُ : كُنْتَ بَيْنَ ظَهْرَيْنَا فقُمْتَ فَأَبَطأْتَ علَيْنَا ، فَخَشِينَا أَنْ تُقْتطعَ دُوننَا ، ففزعنَا، فَكُنْتُ أَوّلَ منْ فزعَ فأَتَيْتُ هذَا الحائطَ ، فَاحْتَفَزْتُ كمَا يَحْتَفِزُ الثَّعلبُ ، وَهؤلاءِ النَّاسُ وَرَائي .

فقَالَ : « يَا أَبا هريرة » وأَعطَاني نَعْلَيْهِ فقَال : « اذْهَبْ بِنَعْلَي هاتَيْنِ ، فَمنْ لقيتَ مِنْ وَرَاءِ هَذا الحائِط يَشْهَدُ أَنْ لا إِلهِ إِلاَّ اللَّهُ مُسْتَيْقناً بها قَلبُهُ ، فَبَشِّرْهُ بالجنَّةِ » وذَكَرَ الحدِيث بطُولِه ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ. އަދި ތިމަންނާމެންނާއިއެކު މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހުންލެއްވި أَبُو بكْر ގެފާނާއި عُمَرُ ގެފާނާއި އަދިއެހެނިހެން ބައެއް صحابى ންވެސް ތިއްބެވިއެވެ. ދެން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ބޮޑަށް ލަސްވެލައްވައިފިއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ތެދުވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަހަރެމެން ބިރުގަތީ ތިމަންމެންނާ ދުރުގައި އެކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ތަކުލީފެއް ވެދާނެ ކަމަށެވެ. އަހަރެމެން ބިރުގަތީމެވެ. (راوى أبو هريرة) ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން ފުރަތަމަ ބިރުގަތީ ތިމަންނެވެ. ދެން رسولُ اللّه ހޯދުމަށް ނުކުތީމެވެ. އަންސާރުންގެ ތެރެއިން بني النَّجّارِ ގެ ބަގީޗާއަކަށް އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ބަގީޗާގެ ދޮރެއް ހޯދިނަމަވެސް ނުފެނުނެވެ. (އަހަރެމެން ތިމަންނަ ގޮތުގައި ހިތާމަ ކުރީ ބަގީޗާ ބޭރުގައިވާ ފެންފުޅެއް ބަގީޗާއަށް ވަދެއެވެ. ތިމަންނަ ބަގީޗާއަށް ވަދެވުނު ތަނަކުން ވަދެވުނީމެވެ. ދެން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ أبو هريرة ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ ތިމަންނަގެ ބޭބެ ކިހިނެއްވީ ... އެކަލޭގެފާނު ... ތިމަންނަ ... ... އަދި ... ... حديث ... أبو هريرة ... ...

އަބަދު އެކަށޭގޮތުންނާއި ފަހިވެހުރި ދުއްވައިދެއެވެ. އެއްގޮތަކީ حديث ކިޔައިދިނުމެވެ. ތިމަންނާގެ
މަތިވެރިވެފައިވާ ހިތްވަރާއެކު ދިރިހެއް. އަދި މީހުންގެ ބޭނުން ތިބެފައި ބަހައްޓަވާ މީހުންގެ
ބޭރުން لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ބޮޑުކަން ގަބޫލުކުރުން ކީރިތިކަމަށް ކަށަވަރު މީހަކަށް
ސުވަރުގެ ދޮރުތަށް ކަމުގެ އެހެނިހެން ހަމަ ދިނުމެވެ.

« الرَّبيعُ » النَّهْرُ الصَّغِيرُ ، وَهُوَ الجدْوَلُ بفتح الجيم كمَا فَسَّرهُ في الحَدِيثِ. وقولُه: « احْتَفَزْتُ » رويَ بالرَّاءِ وبالزَّاي ، ومعناهُ بالزاي : تَضَامَمْتُ وتصَاغرْتُ حَتَّى أَمْكَنَني الدُّخُولُ .

711 وعن ابنِ شُماسَةَ قالَ : حَضَرْنَا عَمْرَو بنَ العاصِ رضي اللَّهُ عنه ، وَهُوَ في سِيَاقَةِ المَوْتِ فَبَكى طَوِيلاً ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ إلى الجدَارِ ، فَجَعَلَ ابْنُهُ يَقُولُ : يا أَبَتَاهُ ، أَمَا بَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بكَذَا ؟ أَما بشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم بكذَا ؟

فَأَقْبلَ بوَجْهِهِ فقَالَ : إنَّ أَفْضَلَ مَا نُعِدُّ شَهَادَةُ أَنْ لاَ إلهَ إلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمَّداً رسُول اللَّه إنِّي قَدْ كُنْتُ على أَطْبَاقٍ ثَلاثٍ : لَقَدْ رَأَيْتُني وَمَا أَحَدٌ أَشَدَّ بُغْضاً لرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم منِّي ، وَلا أَحبَّ إليَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ قَدِ استمْكَنْتُ مِنْهُ فقَتَلْتُهُ ، فَلَوْ مُتُّ عَلَى تِلْكَ الحالِ لَكُنْتُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

فَلَمَّا جَعَلَ اللَّهُ الإسْلامَ في قَلْبي أَتيْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقُلْتُ : ابْسُطْ يمينَكَ فَلأُبَايِعْكَ ، فَبَسَطَ يمِينَهُ فقَبَضْتُ يَدِي ، فقال : « مالك يا عمرو ؟ » قلت : أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ قالَ : « تَشْتَرِطُ ماذَا ؟ » قُلْتُ أَنْ يُغْفَرَ لي ، قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الإسْلام يَهْدِمُ ما كَانَ قَبلَهُ، وَأَن الهِجرَةَ تَهدمُ ما كان قبلَها ، وأَنَّ الحَجَّ يَهدِمُ ما كانَ قبلَهُ ؟ »

وما كان أَحَدٌ أَحَبَّ إليَّ مِنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَلا أَجَلّ في عَيني مِنْه ، ومَا كُنتُ أُطِيقُ أَن أَملأَ عَيني مِنه إجلالاً له ، ولو سُئِلتُ أَن أَصِفَهُ ما أَطَقتُ ، لأَنِّي لم أَكن أَملأُ عَيني مِنه ولو مُتُّ على تِلكَ الحَالِ لَرَجَوتُ أَن أَكُونَ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ .

ثم وُلِّينَا أَشيَاءَ ما أَدري ما حَالي فِيهَا ؟ فَإِذا أَنا مُتُّ فلا تصحبَنِّي نَائِحَةٌ ولا نَارٌ ، فإذا دَفَنتموني ، فشُنُّوا عليَّ التُّرَابَ شَنًّا ، ثم أَقِيمُوا حولَ قَبري قَدْرَ ما تُنحَرُ جَزورٌ ، ويَقْسَمُ لحمُهَا ، حَتَّى أَسْتَأْنِس بكُمْ ، وأنظُرَ ما أُراجِعُ بِهِ رسُلَ ربي . رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާއިން ابنِ شُماسَة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަމްރުބްނު ރަޟިﷲ ޢަންހުމާއިން عَمْرو بن العاص މަރުގެ ހާލަތުގައި ވަޑައިގެންނެވި ތަނުގައި ތިބީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް ގިނައިރު ރޮއްވައި ތިއްބަވައިފިއެވެ. އަދި މޫނު ފާރަށް ދިމާކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން އެހެން ކަމަކަށް ގަދަރުވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ބައްޕާފުޅުއެވެ. (ބައްޕާފުޅާ ތިހިރަގޮތަށް ރޮއްވަނީ ކީއްވެބާ) رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައްޕާފުޅަށް (އެފަދަ ބުޝާރާތްދީފައި) އެކަމަކަށް ނުފަދަ ބުށާރާތްތައް ނުދެއްވަނީތޯއެވެ؟ رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައްޕާފުޅަށް އެކަމަކަށް ނުފަދަ ބުށާރާތްތައް ނުދެއްވަނީތޯއެވެ؟ އެހިނދު މޫނުފުޅު އަނބުރާލައްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން އެކުލަވާ ތަކެއްޗަށް ބޮޑުކަން އޮތީ لا إلهِ إلاَّ اللّٰهُ ގެ ޝަހާދަތާއި مُحمَّداً رسُول اللّٰه ގެ ޝަހާދަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ހާލަތު ތިން ގޮތެއް ވިއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ އަހަރެން ރަސޫލުﷲ ކަމަށް އެހެން ކުރާނުކުރާ ... ފުރަތަމަ އަކީ އަހަރެމެން ތިމަންނަ ...

[illegible]

ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްތޯ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން هجرة ކުރުމަކީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާދޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްތޯ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހައްޖުވުމަކީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާ ކަމެއްކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްތޯ؟ އަރިހުދު ހިމަނުގެ ގޮތެއްގައި رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ވުރެން ލޯބިވެތިވާނެ ބޭފުޅަކު އަހަރެން ދެކެން މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ލޮލުގައި ކަލޭގެފާނަށް ވުރެ އުޅުމަށް ބޮޑުކަމުން އަހަރެންނަށް ބޭފުޅާގެ ހިތްތަކާ ވިޔަސް ތިބާ ބަލަން ބޮޑުކަމުން ނުކުރެވެ. އަދި އަހަރެންނަށް ކުރިން ހެއްވީ ގޮތް ސިފަކުރެވެނީ. ބަރަކާތް ކަރަމް ސިފަކޮށް ކަލޭގެފާނު ބަލަން އަހަރެން ނުކުރެވުނު (ކުޑަކޮށް) އަހަރެން ނަޒަރު ބައްލަވާ ބޭބޭ ވާހަކަތަ ރަނގަޅުކޮށް. އަހަރެންގެ ހާލަތު އަހަރެން ދަށް ނިޔަލަށް ބައްލަވާ ހާލަތު ހަމަ. ދަނޑިވަޅު ބޮޑުވެފައި ކިބައިން ވިދާޅުވުމުން ހިތަދަމަށް ހަމަ ހަމަ ހަރަކާތް ކުރެވޭނެ. މިއަދު ބޮޑު ދުވަހުގެ އަޅުގަނޑު ހިތުގައި ހިތަދަމަށް ވިސްނުނުވެ. އަދި ހަމަ ދުވަހު ގަބުރަށް ބޭލުމަށްފަހު ސިފަކުރަނީ ވަރަށް ގިނަ ދުވަސް ވާނެކަމަށް ކަލޭގެފާނު ފާހަގަކޮށް. އަދި ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ދެންނެވީ ބަޔަކު ފަދައިން ގަބުރު ވަށައިގެން ތިބުމަށް ހަމަ ހަމަ ކަރަނޑަށް ކަޅު ބިން ހޮޅިއެއް. އަދި ބަރަކާތް ކަލޭގެފާނަށް ދުޢާކުރުމަށް ހަމަ ވަގުތު ރަނގަޅުވާ ވަގުތު ނަމަވެސް ހަމަ ދުވަސް ވާނެ ބަހެއްގެ ހާލަތު ދަންނަވާށެވެ.

قوله : « شُنُّوا » رُوِيَ بالشين المعجمة وبالمهملةِ ، أَي : صبُّوهُ قليلاً قَليلاً . واللَّه سبحانه أَعلم .

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفروغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއަށް އަލުވިދާޢު ކިޔުމާއި އަދި ދަތުރަށް ވަކިވާނދުގައި ވަސިއްޔަތްކުރުމާއި އޭނާއަށް ދުޢާކުރުމާއި އަދި އޭނާ ދުޢާކުރުމަށް އެދުމުގެ ބާބު

قال اللَّه تعالى (البقرة 132، 133): {ووصى بها إبراهيم بنيه ويعقوب: يا بني إن اللَّه اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا وأنتم مسلمون، أم كنتم شهداء إذ حضر يعقوب الموت إذ

قال لبنيه ما تعبدون من بعدي؟ قالوا: نعبد إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسماعيل وإسحاق إلهاً واحداً، ونحن له مسلمون}.

އެކަމަށް إبراهيم ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ. އަދި يعقوب ގެފާނުވެސް ވެއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ ދަރިކަލުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި دين ހޮވާވަޑައި خيار ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ، (އެކަލާނގެއަށް) ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުން حال ގައި މެނުވީ ތިޔަބައިމީހުން މަރުނުވާށެވެ. ނުވަތަ يعقوب ގެފާނަށް އަރިހަށް މަރު އައިސް حاضر ވި ހިނދު ތިޔަބައިމީހުން حاضر ވެ ތިބިން ތިބީމު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެފާނު އެވަގުތު ތިމަންނާގެ ފަހުން، ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަންކުރާނީ ކޮންއެއްޗަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެއުރެން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކަލޭގެފާނުގެ އިލާހަށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިންނަށް إبراهيم ގެފާނާއި إسماعيل ގެފާނާއި إسحاق ގެފާނުގެ އިލާހަށެވެ. އެއީ، އެއްކައުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން މިވަނީ، އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރި مسلم ކަކުގެ ގޮތުގައި ވެގެންނެވެ.

وأما الأحاديث:

712 فمنها حَديثُ زيدِ بنِ أَرْقَمَ رضي اللَّه عنه الذي سبق في باب إكرامِ أَهْلِ بَيْتِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قامَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فِينَا خَطِيباً ، فَحَمِدَ اللَّه ، وَأَثْنى عَلَيهِ ، ووَعَظَ وَذَكَّرَ ثُمَّ قال : أَمَّا بَعْدُ ، أَلا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنا بشرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فأُجيب، وأَنَا تَارِكٌ فيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُمَا : كتاب اللَّهِ ، فيهِ الهُدَى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بِكتاب اللَّه ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ » فَحَثَّ عَلَى كتاب اللَّه ، ورَغَّبَ فِيهِ ، ثُمَّ قال : « وَأَهْلُ بَيْتِي ، أُذَكِّرُكُمُ اللَّه في أَهْلِ بَيْتِي » رواه مسلم . وَقَدْ سَبَقَ بطُولِهِ .

(ދަންނަވައެވެ) މި ބާބުގައި ހިމެނޭ حديث ތަކުގެ ތެރެއިން އެއް حديث އަކީ އިސްވެ ދިޔަ إكرامِ أَهْلِ بَيْتِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ باب ގައި ނަންގަނެވުނު حديث އެވެ.

حديثގައި ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ޚުތުބާދެއްވުމުގެ
ދުވަހަކު خطبة އެއް ދެއްވަން ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން އެކަމަށް الله އަށް حمد ކުރެއްވުމާއި ثناء
ދަންނަވައި وَعظ ނަޞޭހަތް ވިދާޅުވެދެއްވުމަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދަންނަވާލާނަމެވެ. އެ
ޗިސްތަކާނަނަވެ. ދެން ހަމަހަޤީޤަތުގައި ޞައްލައްލާހުޢަލައިހިވަސައްލަމް އިންސާނިއްޔަތް. އެކަމުން
ޞައްލައްލާހުޢަލައިހިވަސައްލަމް ވަޙީ ދެއްވާ ކަލާމުޤަދީމް ޞައްލައްލާހުޢަލައިހިވަސައްލަމް ގަތުން (ވަރަށްގަދަ
އަހަރެއް ގަތުވަނީއެވެ. އެއްޗެއް ޞައްލައްލާހުޢަލައިހިވަސައްލަމް އިޚްލާޞް ގަތުވަން
ވާނެ. އަދި ހަމަހަޤީޤަތުގައި ޞައްލައްލާހުޢަލައިހިވަސައްލަމް މިނިސް ޙަޟްރަތުގައި ޝަރަފްތެރި ގަތުވަނީ
ދުނިޔެއަށް ދުވާލެއްކަމެވެ. އެއީ ޙަޟްރަތު ފުރަތަމަ ނަޢައިމިއްލާ الله ގެ ރަޙްމަތް. އެކަމަށް ޙަޤީޤަތުގައި
އަދި އަހަރެމެ ނުކުތްދާވެ. މިހާ ޙަޟްރަތުމުގެ އެއްގޮތަކީ ގަދަފުޅަކީ ކިޔެވޭ. އަދި
އެހެންކަމަށް قائمވެވޭނެވެ. ފަހު އެކަމަށްވީ އެފަދަ ގަތުން الله ގެ ގަދަރު ކިޔުމަށް ޙަޟްރަތު
شوقވެރިކަމާ އެކަމަށް نصيحة ދެއްވައިގެ. އެއްކޮށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި(ދަފާތަ
އެއްޗެހި) ޞައްލައްލާހުޢަލައިހިވަސައްލަމް أَهْلُ بَيْت ނުވެވޭ. އަމިއްލަޔައްޔާއިރު ހަޤީޤަތް ހަމަގަތް
ޙަޟްރަތުމުގެ ދަރަމަތް الله سبحانه وتعالى ހަދިޔާކުރެއް އަޅުވައިގެވެ.

713 وعن أبي سُلَيْمَانَ مَالك بن الحُوَيْرِثِ رضي اللَّه عنه قال : أَتَيْنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ونَحْنُ شَبَبَةٌ متقَاربُون ، فَأَقمْنَا عِنْدَهُ عشْرينَ لَيْلَةً ، وكانَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَحِيماً رفِيقاً، فظَنَّ أَنَّا قَدِ اشْتَقْنا أَهْلَنَا . فسأَلَنَا عمَّنْ تركْنَا مِنْ أَهْلِنا، فَأَخْبَرْنَاهُ ، فقال : « ارْجعُوا إِلى أَهْليكم فأَقِيمُوا فِيهِمْ ، وعلِّموهُم ومُرُوهُمْ ، وَصلُّوا صَلاَةَ كَذَا في حِين كَذَا ، وَصلُّوا كذَا في حِين كذَا ، فَإِذَا حضَرَتِ الصَّلاَةُ فَلْيُؤذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ، ولْيؤمَّكُم أَكبَرُكُمَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވުން އަބޫ سُلَيْمَانَ مَالك بن الحُوَيْرِثِ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ޝަބާބުން نبيﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ދިޔައީމުއެވެ. އަދި އަހަރެމެ
ޝަބާބުންނަށް ދުރު އެއް އުމުރެއް ކިތަންމެނެވެ. ދެން ޝަބާބުން އަހަރެމެންނާ
ޙަޟްރަތުގައި ވީހަ ދުވަސްވަސްދުވަސް ގަޔާރިތުވެ. އަދި ޝަބާބުން އަހަރެމެން
ސުވަހެއްޓިފައި އެކުގައި އަހަރެމެން ކަލައެވެ. އެއްޗެއް ގަތުން އަހަރެން ދަރިފުރ

ތިމަންމެން އާއިލާ ހަނދާންވެގެން އުޅޭކަން އެކަލޭގެފާނުން އެނގިވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންމެން ދޫކޮށް ގޭގެބިސީ ބަހައްޓާފައި އައިސް ފުރުޞަތުވީމެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެއާދުގެ ޚަބަރު އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރައްވައިފައި ވިދާޅުވިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އާއިލާގެ ގާތަށް އެނބުރި ދާށެވެ. އަދި އެމީހުންނާއެކު ދިރިއުޅޭށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދީން ދަސްކޮށްދޭށެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި މިވެނި ވަގުތެއްގައި މިވެނި ނަމާދެއް ކުރާށެވެ. (އެބަހީ ފަރުޟު ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާކުރާށެވެ.) ފަހެ ނަމާދު ވަގުތު އައިސް ވަނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ބަންގިގޮވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ ބޮޑުމީހާ ނަމާދުކުރުވުމަށް އިސްވާށެވެ.

زاد البخاري في رواية له : « وَصَلَّوا كمَا رَأَيتُمُوني أُصَلِّي » .

قوله : « رَحِيماً رفيقاً » روِيَ بفاءٍ وقافٍ ، وروِيَ بقافين .

714 وعن عُمَرَ بنِ الخطاب رضي اللَّهُ عنه قال : اسْتَأْذَنْتُ النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم في الْعُمْرَةِ ، فَأَذِنَ ، وقال : « لا تنسنَا يَا أخيَّ مِنْ دُعَائِك » فقالَ كلِمَةً ما يَسُرُّني أَنَّ لي بهَا الدُّنْيَا .

وفي رواية قال : « أَشْرِكْنَا يَا أَخَيَّ في دُعَائِكَ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟީالله ޢަންހުންސޫރުވި عُمَرَ بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު نبيُّ ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ޢުމްރާއަށް ދިއުމަށް ހުއްދައަށް އެދުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. ތިބާގެ دعاء ތަކުގައި ތިމަންމެންގެ ހަނދާން ނައްތާނުލައްވާށެވެ. (ދަންނައެވެ) عُمَرَ ގެ ފުރުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އެބަސްފުޅު ތިމަންނަށް ގާތުގައި ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ހަމަޖެހޭ ބޭކަލެއްގެ ބަސްފުޅެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވިދާޢުވިއެވެ. އަ އަހުއްވެ. ވީބާވަ
دعاءކުރި ވިހަންގެން ބައިވަރިކުރެއްވެވެ.

715 وعن سالم بنِ عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَرَ أَنَّ عبدَ اللَّه بنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما كَانَ يَقُولُ للرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ سفراً : ادْنُ مِنِّي حَتَّى أُوَدِّعَكَ كمَا كَانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُودِّعُنَا فيقُولُ: أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكَ ، وَأَمانَتَكَ ، وخوَاتِيمَ عَمَلِكَ ، رواه الترمذي، وقال : حديث حسن صحيح .

سالم بنِ عَبْدِاللَّه بنِ عُمَر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله އަށްބަޔަކާފުސްރަށު ރަޙްމަތްލެއްވި عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَر މީހަކާ ދުރުވުރާ ފަރާތަށް ވިދާޢުވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުރުވުރިބާއަށް الوداع ވިދާޢުވުރުމަށް ގެރެން ވިބާއަށް الوداع ކިޔުމަށް ވިހަންގެއި ކިޔުވާތެވެ. އެއަށްވުރު (އަމިއްޔަށް الوداع ކިޔުމުން) ދަރީ ވިދާޢުވިއެވެ.أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكَ ، وَأَمانَتَكَ ، وخوَاتِيمَ عَمَلِكَ މާނައީ:- ވީބާވަ ދީނާއި އަދި ވީބާވަ އަމާނާތާއި އަމަލުތަކުގެ ނިމުން ރައްކާތެރިކުރެއްވުން الله އަށް ހަވާލުކުރީމެވެ.

716 وعن عبدِ اللَّهِ بن يزيد الخَطْمِيِّ الصَّحَابيِّ رضي اللَّه عنه قال : كَانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا أَرَادَ أَنْ يُوَدِّعَ الجَيْش قالَ : « أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكُمْ ، وَأَمَانَتكُم ، وَخوَاتِيمَ أَعمَالِكُمْ ». **حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بإِسناد صحيح .**

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عبدِ اللَّهِ بنِ يزيد الخَطْمِيِّ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ލަޝްކަރުތަކަށް الوداع ކިޔުއްވާ ހިނދު ވިދާޢުވާހަގޮތަވެ. أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكُمْ ، وَأَمَانَتكُم ، وَخوَاتِيمَ أَعمَالِكُمْ މާނައީ:- ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމާނާތްތަކާއި އަމަލުތަކުގެ ނިމުން ރައްކާތެރިކުރެއްވުން الله އަށް ހަވާލުކުރަމެވެ.

717 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسُولَ اللَّه، إنِي أُرِيدُ سفَراً ، فزَوِّدْني ، فقَالَ : « زَوَّدَكَ اللَّه التَّقْوَى » .

قال : زِدْني ، قال : « وَغَفَرَ ذَنْبَكَ » قال : زِدْني ، قال : « ويَسَّرَ لكَ الخيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ» رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުޟާވެރިވާށިއެވެ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި އޭނާއަށްފަހު އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ދަތުރުކުރަން ގަސްދުކުރަމެވެ. ވީމާ ތިމަންނައަށްޓަކައި دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް دعاء ކުރެއްވުން ވިދާޅުވިއެވެ. زَوَّدَكَ اللَّه التَّقْوَى މާނައީ: الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް تقوى ޒާދަކަން ދެއްވާށިއެވެ!(އޭނާ) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. وَغفرَ ذَنْبَكَ މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާށިއެވެ! (އޭނާ) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. وَيَسَّرَ لكَ الخيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ މާނައީ:- ތިބާވީ ކޮންތާކު ތިބިޔަސް ތިބާއަށް ހެޔޮކަން ފަސޭހަ ކުރައްވާށިއެވެ!

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި މަޝްވަރާ ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 159): {وشاورهم في الأمر}.

އަދި ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނާއި **مشورة** ކުރައްވާށެވެ.

وقال تعالى (الشورى 38): {وأمرهم شورى بينهم} أي يتشاورون بينهم فيه

އަދި އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް، އެއުރެންގެ މެދުގައިވާ **مشورة** ގެ މަތިންނެވެ.

718 عن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُعَلِّمُنَا الاسْتِخَارَةَ في الأُمُور كُلِّهَا كالسُّورَةِ منَ القُرْآنِ ، يَقُولُ إِذا هَمَّ أَحَدُكُمْ بالأمر ، فَلْيَركعْ رَكعتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الفرِيضَةِ ثم ليقُلْ : اللَّهُم إِني أَسْتَخِيرُكَ بعِلْمِكَ ، وأستقدِرُكَ بقُدْرتك ، وأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ العَظِيم ، فإِنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْدِرُ ، وتعْلَمُ ولا أَعْلَمُ ، وَأَنتَ علاَّمُ الغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِنْ كنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذا الأمرَ خَيْرٌ لي في دِيني وَمَعَاشي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي » أَوْ قالَ : « عَاجِلِ أَمْرِي وآجِله ، فاقْدُرْهُ لي وَيَسِّرْهُ لي، ثمَّ بَارِكْ لي فِيهِ ، وَإِن كُنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذَا الأَمْرَ شرٌّ لي في دِيني وَمَعاشي وَعَاقبةِ أَمَري » أَو قال : « عَاجِل أَمري وآجِلهِ ، فاصْرِفهُ عَني ، وَاصْرِفني عَنهُ، وَاقدُرْ لي الخَيْرَ حَيْثُ كانَ ، ثُمَّ رَضِّني بِهِ » قال : ويسمِّي حاجته . رواه البخاري.

ޢަބްދުﷲ ގެދަރިކަލުން ޖާބިރުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ކީރިތި قرآن ގެ ސޫރަތެއް ދަސްކޮށްދެއްވާ ފަދައިން ކޮންމެކަމެއްގައިވެސް استخارة ކުރުން ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް މުހިއްމު ކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ފަހެ فرض ނަމާދު ފިޔަވައި ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކޮށް ކުރާށެވެ. ދެން دعاء ކުރާށެވެ. اللَّهُم إِني أَسْتَخِيرُكَ بعِلْمِكَ ، وأستقدِرُكَ بقُدْرتك ، وأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ العَظِيم ، فإِنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْدِرُ ، وتعْلَمُ ولا أَعْلَمُ ، وَأَنتَ علاَّمُ الغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِنْ كنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذا الأمرَ خَيْرٌ لي في دِيني وَمَعَاشي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي މާނައީ:- އޭ ތިމަންއަޅާ ޢިބާދަތްކުރާ إله! ހަމަކަށަވަރުން މިކަމާ އިބަ إله ގެ ޢިލްމުގެ ސަބަބުން ހެޔޮކަމެއް އިޚްތިޔާރުކޮށްދެއްވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި އިބަ إله ގެ ޤުދުރަތުގެ ސަބަބުން ކަނޑައަޅުއްވައިދެއްވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި އިބަ إله ގެ ޢަޡީމް ފަޟްލުން ހެޔޮކަމެއް ލިބިދެއްވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އިބަ إله ހުރިހާ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މި އަޅާއަށް އެއްވެސް ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އިބަ إله ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މިއަޅާއަކަށް އެއްވެސް ކަމެއް ނޭނގެއެވެ. އަދި އިބަ إله އަކީ غيب ކަމެއް ކަންތައްތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ إله އެވެ. އޭ ތިމަންއަޅާ ޢިބާދަތްކުރާ إله! ހަމަކަށަވަރުން މިކަމަކީ މިކަންކަމުގެ ތިމަންއަޅާގެ ދީނާއި ދިރިއުޅުމާއި ނިމުމާއި

ކަންތައްތަކުގެ ނިމުމުގައި ރަނގަޅު ކަމެއް ކަމުގައި ހިބަ إله ގެ އިލްމުމުގައި ވަނީނަމަ ހުރެ
އެކަން މިންވަރު ކުރައްވާނެތެވެ. އަދި މުއުމިނުން އެކަން ފުރުސަތުކުރައްވާނެތެވެ. ދެން
އައްސުރު އަކުރުގައި މުއުމިނުން ބަރަކާތް ލިބުމުންނެވެ. އަދި އެކަމަކީ މުއްމިނާ ދިނުމުގައި
އަދި މުއްމިނާ ދުރުއަޅުއްވާށެވެ އަދި މުއްމިނާ ނުކުރުމުގައި ނުބައި ކަލަންކުރުމުގައި ހިބަ إله ގެ
އިލްމުމުގައި ވަނީނަމަ ދެ އެކަން މުއުމިނާ ދުރުކުރައްވާނެތެވެ! އަދި މުމިނާ އަކާމް
ދުރުކުރައްވާނެތެވެ! އަދި މުމިނާ ޝާކުރު ތަންމައްޗަ މުއުމިނުން ހުރެދޭ ކުރުވާ
ކުރައްވާނެތެވެ! އައްސުރު އަކުމުގެ ކަމަށްޓަކާ މުއުމިނާ ހަރަކާތްތެރިވުމުގެ ހުރި توفيق ދެއްވާނެތެވެ!
އަދި حديث ކުރައްވައެވެ. އަދި (އައްސުރު) އޮފީހަކާ އޮފިހައިގެ حاجة ގެ ވޭހާކާ
ހަރުގަނޑުނޑެވެ.

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދުކުރުމަށް ބަދަލުވުމުގެ ޙުކުމާއި ބަޔާންކުރުމާއި، ހައްޖާ ހަނދުމަކުރުމާއި، ޤުރުބާނީކުރުމާއި،
ބައިވެރިވުމުގައި އަދި އެކަށީގެން އަހުލުބައިތާ އަށް ދަކުލުމުން އަކުން މަގުން ތަކަކުން ثواب
އިޖުތިމާޢީ ގުޅުން ބަދަލުވާ އަނބުރާ ދެފަރާތުން ބަދަލުވުމަށް ވަގުތުވެއް ބަދަލުވާ باب

719 عن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا كَانَ يَوْمُ عِيدٍ خَالَفَ الطَّرِيقَ. رواه البخاري .

ޢަބްދުالله ގެ ދަރިކަލުން جابر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عيد ދުވަހު عيد ކުރައްވަމުން ދުރުމާ މަގައި، އަނބުރާ ވަޑައިގަންނަވާ މަގު ބަދަލުކުރައްވައެވެ.

قوله : « خَالَفَ الطَّرِيقَ » يعني : ذَهَبَ في طَرِيقٍ وَرَجَعَ في طَرِيقٍ آخَرَ .

720 وعنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ ويَدْخلُ مِنْ طَرِيق المُعَرَّسِ ، وإِذَا دَخلَ مكَّةَ دَخلَ مِنَ الثَّنِيةِ العُلْيَا ويَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيةِ السُّفْلى متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާނދޭވެ عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަދީނާއިން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައިރު" الشَّجَرَةِ
"ސަރަހައްދު ކައިރިން މަގުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ވަދެވަޑައިގަންނަވައިރު " المُعَرَّسِ "
ސަރަހައްދު ކައިރިން މަގުން ވަދެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައިރު الثَّنِية
العُلْيَا ގެ މަގުން ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައިރު الثَّنِية السُّفْلى ގެ މަގުން
ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوء والغسل والتيمم ولبس الثوب والنعل والخف والسراويل ودخول المسجد والسواك والاكتحال وتقليم الأظفار وقص الشارب ونتف الإبط وحلق الرأس والسلام من الصلاة والأكل والشرب والمصافحة واستلام الحجر الأسود والخروج من الخلاء والأخذ والعطاء وغير ذلك مما هو في معناه ويستحب تقديم اليسار في ضد ذلك كالامتخاط والبصاق عن اليسار ودخول الخلاء والخروج من المسجد وخلع الخف والنعل والسراويل والثوب والاستنجاء وفعل المستقذرات وأشباه ذلك

ކަނާތް ކުރިއަށްލުމުގެ ބާބު ކަރާމާތް ވާ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ކަނާތް ކުރިއަށްލުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމުގެ
ބާބު. ވުޟޫކުރުމާއި، ފެންވެރުމާއި، ތަޔައްމުމު ކުރުމާއި، ހެދުންއެޅުމާއި، ފައިވާން
އެޅުމާއި خف އެޅުމާއި، ސަރަވާލު އެޅުމާއި، މިސްކިތަށް ވަނުމާއި، ދަތްއުނގުޅުމާއި،
ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި، މަތިމަސް ކޮށުމާއި، ކިހިލާ ހޮޅިއޮށް އުނގުޅުމާއި، ބޯބޭލުމާއި،
ނަމާދުގައި ސަލާމްދިނުމާއި، ކެއުމާއި، ބުއިމާއި، ސަލާމްކުރުމުގައި އަތްދިނުމާއި، ހަޖަރު حجر
الأسود އަށް އިސްތިލާމްކުރުމާއި، ފާޚާނާއިން ނިކުތުމާއި، ދިނުމާއި، ހިފުމާއި، އަދި މިނޫނަސް
މިފަދަ މާނައިގެ ހުރިހާ ކަންކަމެއް. އަދި ދެން ކަނާތާ ޚިލާފު ކަންތަކެއްގައި ވައަތް
ކުރިއަށްލުން ސުންނަތްވެއެވެ. މިސާލަކަށް ނޭފަތުގެ ހިކި ސާފުކުރުމާއި، ކުޅުޖެހުމަށް ވައަތް
ފަރާތް ބޭނުން ކުރުމާއި، ފާޚާނާއަށް ވަނުމާއި، މިސްކިތުން ނިކުތުމާއި، خف ބޭލުމާއި،
ފައިވާން ބޭލުމާއި، ހެދުން ބޭލުމާއި، ސަރަވާލު ބޭލުމާއި، އިސްތިންޖާކުރުމާއި، އަދި ފާޚާނާގެ ކަން
ކުރުމާއި، ނަޖިސްކުރުމާއި، އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.

-قال اللَّه تعالى (الحاقة 19): {فأما من أوتي كتابه بيمينه فيقول: هاؤم اقرءوا كتابيه} الآيات.

ފަހެ،އަމިއްލައެގެ ފޮތް، އަމިއްލައެގެ ކަނާއަތުން ލިބުނު މީހާ ދަންނަވާނެވެ! ފަހެ، އަހުރި ބަލަންބާށެވެ. މިއޮތީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަގެ ފޮތް ކިޔާބަލާށެވެ.

وقال تعالى (الواقعة 8، 9): {فأصحاب الميمنة ما أصحاب الميمنة، وأصحاب المشأمة ما أصحاب المشأمة}.

ފަހެ، ކަނާއަތްވެރިންގެ މީހުންނެވެ. ކަނާއަތްވެރިންގެ މީހުން(ދަރަޖައިގެ ގޮތުން) ކޮން ބައެއް ހައްތޯ؟ އަދި ވާއަތް ވެރިންގެ މީހުންނެވެ. ވާއަތްވެރިންގެ މީހުން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ކޮންބައެއް ހައްތޯ؟

721 وعن عائشة رضيَ اللَّه عنها قالَتْ : كَانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُعْجِبُهُ التَّيمُّنُ في شأنِه كُلِّه : في طُهُورِهِ ، وتَرجُّلِهِ ، وتَنَعُّله . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވުމެވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކަށިގެފާނު ކުރައްވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން وضوء ކުރުމާއި ފުންނާބުރުމާއި ފައިވާންބޭނުންކުރުމުފަދަ (ރަނގަޅު) ކަންތައް ތަކުގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުމަށް ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

722 وعنها قالتْ : كانَتْ يَدُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، اليُمْنى لِطَهُورِهِ وطَعَامِه ، وكَانَتْ اليُسْرَى لِخَلائِهِ وَمَا كَانَ منْ أَذىً .

حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بإِسناد صحيحٍ .

އަދި އެކަލޭގެފާނު (އާއިޝާ މާތްالله ރުއްސެވުންވުމެވި عائشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކަނާއަތުގައި ބޭނުން ކުރައްވާތީ

وضوء ކުރުމާއި އަދި ފެނުވެރުމުގައިވެސް ފުރަ ކަނާތުންފެށުމެވެ. އަދި އެކަމާގުޅުންހުރި ކަނާއަތުގެ ބޭނުންކުރުމުގެ އިސްތިންޖާކުރުމާއި އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން ކަންތައް ކުރުމެވެ.

723 وعن أُم عَطِيةَ رضي اللَّه عنها أَن النبيَّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قالَ لَهُنَّ في غَسْلِ ابْنَتِهِ زَيْنَبَ رضي اللَّه عنها : « ابْدَأْنَ بِميامِنِهَا وَمَواضعِ الوُضُوءِ مِنْها » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أُم عَطِيةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެނުން ދަރިކަނބަލުން زَيْنَب ގެ ފުނި ހިނަވާލުމުގައި އެގޮތުގެ އަންހެނުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބަލުގެ ކަނާއަތުފަރާތުން وضوء ގެ ގުނަވަންތަކުން ހިނަވުން ފަށާށެވެ.

724 وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذا انْتَعَلَ أَحدُكُمْ فَلْيبْدَأْ باليُمْنى ، وَإِذا نَزَع فَلْيبْدَأْ بِالشِّمالِ . لِتَكُنِ اليُمْنى أَوَّلَهُما تُنْعَلُ ، وآخرَهُمَا تُنْزَعُ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިވާން ބޭނުންކުރާނަމަ ކަނާއަތުފައިން ފަށާށެވެ. އަދި ފައިވާން ބާލާނަމަ ވާތްފައިން ބާލާށެވެ. އަދި ކަނާއަތުފައިގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ފައިވާންލާ ފުރަތަމަކަމުގައި ހުންނާނެއެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ ފަހުން ފައިވާންބާލާ ފުރަތަމަކަމުގައިވެސް ހުންނާނެއެވެ.

725 وعن حَفْصَةَ رضي اللَّه عنها أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان يَجْعَلُ يَمينَهُ لطَعَامِهِ وَشَرَابِهِ وثيابه ويَجَعلُ يَسارَهُ لما سِوى ذلكَ رواه أبو داود والترمذي وغيره .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ حفْصَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތުގެބޭނުން ފުޅުކުރައްވައި ފެނުފުޅު ހިއްޕަވައި

އަދި ހެދުން ލެއުމުގައިވެސް ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވަރަށްބޮޑު އުނގުން ކަނާތްފަރާތުން
ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ.

726 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذا لَبِسْتُمْ ، وَإِذا تَوَضَّأْتُم ، فَابْدؤُوا بِأَيَامِنكُمْ » حديث صحيح . رواه أبو داود والترمذي بِإسناد صحيح .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދުން ލައިގަންނައިރު އަދި ތިޔަބައިމީހުން وضوء ކުރާ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުން ކަނާއަތް އިސްކުރާށެވެ.

727 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَتى مِنًى : فَأَتَى الجَمْرَةَ فَرماهَا ، ثُمَّ أَتَى مَنْزِلهُ بِمنًى ، ونحرَ ، ثُمَّ قال لِلحلاَّقَ « خُذْ » وَأَشَارَ إِلى جَانِبِه الأيمنِ ، ثُم الأيسَرِ ثُمَّ جعَلَ يُعطِيهِ النَّاسَ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިނާއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު جَمْرة އަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ހިލަ އުކުއްވިއެވެ. ދެން މިނާގައި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވި ބައިތުލް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ذبح ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حجامة ކުރާމީހާ(ބޯކޮށާ މީހާ) އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިބުރި އިސްތަށިގަނޑު ބޯކޮށާށެވެ. އަދި ކަނާއަތު ފަރާތުން އިސްތަށިގަނޑު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވާއަތު ފަރާތުން އިސްތަށިގަނޑު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެ އިސްތަށިގަނޑު މީސްތަކުންނަށް ދެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : لمَّا رمى الجمْرةَ ، ونَحَر نُسُكَهُ وَحَلَقَ : نَاولَ الحلاقَ شِقَّهُ الأَيْمنَ فَحلقَه ، ثُمَّ دعَا أَبَا طَلحةَ الأَنصاريَّ رضي اللَّه عنه ، فَأَعطَاهُ إِيَّاهُ ، ثُمَّ نَاولَهُ الشقَّ الأَيْسَرَ فقال : «احْلِقْ » فَحلقَهُ فَأَعْطاهُ أَبا طلحة فقال : « اقسِمْهُ بَيْنَ النَّاس » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެބޭކަލާގެފާނު جمْرةَ އަށް ހިމަނުއްވައިވެއެވެ. އަދި ذبح
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބޮ ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ. ބޮ ބޮޑުވިހާއި ދީފައިވާ ބަރަކާތް ކަނަޑައަޅުއްވާ ކައިރި
ކުރެއްވިއެވެ. އުމާއި އަދިވެސް އިސްލާމްވުމަށް ބޭނުންވިއެވެ. ابو طلحةَ انصاري އަށް
ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ އިސްލާމްވުމަށް أ صحابى ގެ އަޖުރުދިން ދައްކަވައިވެއެވެ. ދެން
ބޭރު ވަރަށްއަޑުގެ ކަމަކަށްދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ބޮޑާދެވެ. ފަހު
ބޮޑުދިނީ ހާލަތުގެފުޅާނާގެ ބަރަކާ (ވަރަށްބޮޑުގެ) އިސްލާމްވުމަށް ބޭނުވެ. ފަހު އަލާގެފުޅާނާ
އެއިސްލާމްވުމަށް (ވަސް) ابؤ طلَحةَ ގެ އަޖުރުދިއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. މިސްކީނާގެ މުދަލި މި(އިސްލާމްވުމަށް) ބޮޑުސަލާމެވެ.

كتاب أدب الطعام

ކެއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވޭ ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކެއުމުގެ ކުރިން ބިސްމިﷲ ކިޔުމާއި ކައިނިމުމުން حمد ކުރުމުގެ މައްސަލާ ބަޔާންކުރެވޭ باب

728 عن عُمَرَ بنِ أبي سلمَة رضي اللَّه عنهما قال: قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم: «سَمِّ اللَّه وكُلْ بِيمِينكَ ، وكُلْ مِمَّا يَلِيكَ». متفقٌ عليه.

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُمَرَ بنِ أبو سلمَةَ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާއިރު
بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ތިބާއާ އެންމެ ކައިރިފަރާތުން
ކެއުން ގެންދާށެވެ.

729 وعن عَائشة رضي اللَّه عنها قالَتْ: قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إذا أكل أَحَدُكُمْ فَلْيَذْكُر اسْمَ اللَّه تعالى، فإنْ نسي أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّه تَعَالَى في أَوَّلِهِ، فَلْيَقُلْ: بِسْمِ اللَّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ».

رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديث حسن صحيح.

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި عَائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާންފަށައިގަންނަމަ بسم الله ކިޔާށެވެ. ފަހެ ކާންފަށައިރު بسم ކިޔަން ހަނދާން ނެތިއްޖެމާ (ހަނދާންވުމުން) بِسْمِ اللَّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ގެ ކަލިމަ ކިޔާށެވެ.

730 وعن جابِرٍ، رضي اللَّه عنه قال: سَمِعتُ رسولَ اللَّه يقولُ: «إِذا دخل الرَّجُل بيْتَهُ، فَذَكَرَ اللَّه تعَالى عِنْد دُخُولهِ وعِنْدَ طَعامِهِ، قال الشَّيْطانُ لأَصحَابِهِ: لا مبيتَ لَكُمْ ولا عشاَءَ، وإذا دخَل، فلَم يَذكُر اللَّه تَعالَى عِنْد دخُولِهِ، قال الشَّيْطَانُ: أَدْركتمُ المبيت، وإِذا لَم يَذْكُرِ اللَّه تعالى عِنْد طَعامِهِ قال: أَدْركْتُمُ المبيتَ وَالعَشاءَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. މީހަކު ގެއަށް ވަންނަ އިރުގައާއި އަދި ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ކިޔައިފިނަމަ شيْطان އާ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގޭގައި) ރޭގަނޑު ނިދާން ޖާގައެއް ނެތެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ކާއުމެއްވެސް ނެތެވެ. އަދި މީހަކު ގެއަށް ވަންނައިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔައިފި ނަމަ (އެބަހީ ސަލާމް ނުކިޔައިފިނަމަ) شيّطان އާ (އެކުވެރިންނަށް) ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގޭގައި) ރޭގަނޑު ނިދާން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔައިފިނަމަ (އެބަހީ بسم الله) ނުކިޔާފިނަމަ شيّطان އާ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިގޭގައި ރޭގަނޑުގެ ނިދުމާއި އަދި ރޭގަނޑުގެ ކާއުން ލިބިއްޖެއެވެ.

731 وعن حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنه قال: كنَّا إِذا حضرْنَا مع رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم طَعَاماً، لَم نَضعْ أَيدِينا حتَّى يَبْدأَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَيضَع يدَه. وَإِنَّا حَضَرْنَا معهُ مَرَّةً طعاماً، فجاءَت جارِيَةٌ كأَنَّهَا تُدْفَعُ، فَذَهَبتْ لتَضعَ يدَهَا في الطَّعامِ، فَأَخَذَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِيدِهَا، ثُمَّ جَاءَ أَعْرابِيٌّ كأَنَّمَا يُدْفَعُ ، فَأَخَذَ بيدِهِ، قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعامَ أَنْ لا يُذْكَرَ اسمُ اللَّه تَعَالى عليه. وإِنَّهُ جاءَ بهذِهِ الجارِيةِ لِيستَحِلَّ بِها، فأَخَذتُ بيدِهَا، فَجَاءَ بهذا الأَعْرَابِيِّ لِيستَحِلَّ بِهِ، فَأَخَذْتُ بِيدِهِ، والذي نَفسي بِيَدِهِ إِنَّ يدَهُ في يَدي مَعَ يَديْهِما» ثُمَّ ذَكَرَ اسم اللَّهِ تعالى وأَكَل. رواه مسلم.

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވާ حُذَيْفَة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ޙާޟިރުވާ ކާއެއްޗެއް އަޅުއްވައިދޭނަމަ އެކަލޭގެފާނު އަތްލުއްވުމުގެ ކުރިން ތިމަންމެން އަތް ނުލަމުއެވެ. އަދި (މިގޮތަށް ކާނާއަށް ތިމަންމެން ޙާޟިރުވީ) އެއްފަހަރަކު އެކަލޭގެފާނާ އަރިހުން ފަޅައިގެ އަންހެން ކުއްޖަކު ޑައިގެން ނުވާނޭފަދައިން އައެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާ ކާއެއްޗަށް އަތްލާން ދިޔައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާގެ އަތުގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. ދެން (ފަހެ ދަރިކަލުން) އަޅުއްވައިދޭނަމަ ކާއެއްޗަށް ވަނީ ދެކޭ ފަދައިން އަރާ އަތް ނަގައިދިން. ފަހެ އެކުއްޖާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތުގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އެއުރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން شَيْطان މާالله ގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔާ ކާއެއްޗެއް ކާއެއްޗެއްކަން ޙަލާލުކޮށްގަނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މި އަންހެން ކުއްޖާ ގެނައީ ކާއެއްޗެއް ޙަލާލުކުރުމަށެވެ. ފަހެ ތިމަން އޭނާގެ އަތުގައި ހިފެހެއްޓީމެވެ. ދެން އޭނާ މި ޢަރަބިއެއް ގެނައީ ކާއެއްޗެއް ޙަލާލުކުރުމަށެވެ. ފަހެ ތިމަން އޭނާގެ އަތުގައި ހިފެހެއްޓީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންގެ ނަފްސު އޭނާގެ އަތްޕުޅުގައި ވާ ކަލާނގެ ހުވާ އޭގެ ހިފެހެއްޓީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطان

އާދޭ އަތްވެސް މިވަނީ އެދެމީހުންގެ އަތާއިއެކު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ހައްޔަރުކުރެވިފައިވިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު އެކަލޭގެފާނު بسم الله ވިދާޅުވެފައިވަނީ ކާން ފެށުމުގައެވެ.
ފަހެއެކަލޭގެފާނުން ކެއުން ފެށިއެވެ.

732 وعن أُميَّةَ بن مخْشِيٍّ الصَّحابيِّ رضيَ اللَّه عنه قال: كان رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جالساً، ورَجُلٌ يأْكُلُ ، فَلَمْ يُسمِّ اللَّه حَتَّى لَمْ يبقَ مِنْ طَعَامِهِ لُقْمَةٌ ، فَلَمَّا رَفَعها إِلى فِيهِ، قال: بسم اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، فَضَحِكَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ثم قال: «مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ، فَلمَّا ذَكَر اسمَ اللَّهِ استقَاءَ مَا في بَطنِهِ». رواه أبو داود، والنسائي.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُميَّةَ بنِ مخْشِيّ ނަމަކަށްކިޔާ ކިޔުނު صحابى ކަލޭގެފާނުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އަލައިހިއްސަލާމް ދަރުބާރުގައި) އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. އަދި އެހެންމީހަކު ކެއުން ކެމުންދިޔައެވެ. ފަހެ އޭނާ بسم الله ނުކިޔައެވެ. ކެއުން ނިމުނުއިރު ކެއުމުގެ ނިޔަލަށް އެއްބައި އަލަފާ ނުކިޔައެވެ. ދެން އޭނާ ފަހު ކެއުމުގައި އަތް އަނގައަށް އުފުލިއިރު ހަނދާންވެގެން بسم الله أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން نبيّ ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހިނިތުންވެލައްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. شيّطان އެ މީހާއާ އެކީގައި ކައިގެން ދިޔައެވެ. ފަހެ އޭނާ الله ގެ އިސްމުފުޅު ހަނދާން ކޮށްލުމުން އޭނާގެ ބަނޑުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހޮޑުލައިފިއެވެ.

733 وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها قالَتْ: كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْكُلُ طعَاماً في سِتَّةٍ مِنْ أَصحابِهِ، فَجَاءَ أَعْرابيٌّ، فَأَكَلَهُ بِلُقْمَتَيْنِ فقال رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «أَما إِنَّهُ لوْ سَمَّى لَكَفَاكُمْ». رواه الترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެ ފާނުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އަލައިހިއްސަލާމް) އަށްޓަކައިގެންނެވި أصحابންގެ ހަޔަކުން ކެއުމުގެ އަރިމަތީގައި އިށީނދެގެން ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު ބަދަވިއަކު ވަނީ އަދި ގޮތް.

އެދުރިމާ ކާބަޔަކަށް އެންމެ ދެކޮޅަށް އަސަރުކުރަނިވި ނަސޭހަތްތެރިކަމެވެ. އަދިވެސް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަހަލަކުން އަދިހާ بسم ކިޔުމާއި ތަރުތީބުން އަލްޙަމްދުލި ތިރީހިދުން ދިރުންސަލާމަތް ފުރިހަމަވެއެވެ.

734 وعن أبي أُمامة رضيَ اللَّه عنهُ أنَّ النَبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قال: «الحَمْدُ للَّه حمداً كَثيراً طَيِّباً مُبَاركاً فِيه، غَيرَ مَكفِيٍّ وَلا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا» رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أبو أُمامة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އެކަލޭގެފާނު ކެއުމުން ފަރާތްވުމުން) ސުފުރާ ނެގުމަށް ކިޔުއްވާ دعاء ކިޔުއްވައެވެ. «الحَمْدُ للَّه حمداً كَثيراً طَيِّباً مُبَاركاً فِيه، غَيرَ مَكفِيٍّ وَلا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا» މާނައީ:- އެންމެހާ حمدއް حق ވެގެންވަނީ މާތްالله އަށެވެ. ގިނަގިނަ حمد ކިޔުންތަކާއި طاهر ވެގެންވާ حمد ކިޔުއްވުންތަކާއި ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ حمد ކިޔުއްވުން ކަ إلهއަށް ހަމަ ކިޔުމެވެ. ކިބައިން ގިނަގިނައިން އެދިގަތުން حمد ކުރެއްވުމަށް ކިބަިއިން ފުރިހަމަވެއެވެ. އަދި އެދިގަތުގެ فضل ވަންތަކަމާއި ނުލައި އެއްވެސް މީހަކު ނުހުރެވެއެވެ. އަދި އެއީ އަޅުގަނޑު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ إلهއެވެ.

735 وعن مُعَاذِ بن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه قَالَ: قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: مَنْ أَكَلَ طَعَاماً فقال: الحَمْدُ للَّهِ الذي أَطْعَمَني هذا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» رواه أبو داود، والترمذي وقال: حدِيثٌ حسنٌ.

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވާށިއެވެ مُعَاذِ بن أَنسٍ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާއެއްޗެއް ކައިފިމާ ފަހު މިދުއާ ކުރާނަމަވެއެވެ. އޭނާގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވެން ހުސްވެގެން ފަސްވެއެވެ.

ދުއާ: الحَمْدُ للَّهِ الذي أَطْعَمَني هذا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوّةٍ،)އެވެ. މާނައީ:- އެންމެހާ حمدއް حقވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެ إله މި ތިމަންނަށް އެއްވެސް އާރާއި

އަދި ތިމަންނަގެ އެއްވެސް ބާރަކާއިނުލައި ތިމަންނައަށް رزق ދެއްވައި އަދި މިކާބޯތި ކާންދެއްވި އިލާހަށެވެ.

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗަކަށް عيبނުކިޔުމާއި އަދި އެއަށް ތައުރީފުގެ ބަސްބުނުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

736 عن أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنهُ قال: «ما عَابَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم طَعَاماً قَطُّ، إن اشْتَهَاه أَكَلَهُ، وإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ» متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުވަހަކުވެސް ކާއެއްޗަކަށް އައިބެއް ވިދާޅުވެއް ނުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިގެ ހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވިނަމަ ބާއްވަވައިގެން ކެއްވީއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑި ނުގަންނަވާނަމަ އެއަށް ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

737 وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سأَلَ أَهْلَهُ الأُدُمَ فقالوا: ما عِنْدَنَا إِلاَّ خَلٌّ، فَدَعَا بِهِ، فَجَعل يَأْكُلُ ويقول: «نِعْمَ الأُدُمُ الخلُّ نِعْمَ الأُدُمُ الخَلُّ» رواه مسلم.

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އެއްފަހަރަކު) އަހުލުވެރިންނަށް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ ކާއެއްޗަކާއި ހަވާދެއް އޮތްތޯއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ހަލުވިފެނާއި ނޫން އެއްޗެއް ނެތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއަށް ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ކައްވަނީ ހަލުވިފެނަކީ މޮޅު ހަވާދުއެކެވެ. ހަލުވިފެނަކީ މޮޅު ހަވާދެކެވެ.

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކެއުމުގެ މަޖްލިސަކަށް حاضر ވެއްޖެ (ސުންނަތް ރޯދަ)ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަދޫކޮށް ނުލާނަމަ ކަންތައްކުރަންވީގޮތް ބަޔާންކުރާ باب

738 عن أبي هُريرة رضيَ اللّه عنه قال: قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِذا دُعِيَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُجِبْ، فَإِنْ كان صائماً فَلْيُصل، وَإِنْ كانَ مُفْطرًا فَلْيَطْعَمْ» رواه مسلم.

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކާއުމަށް ދަޢުވަތު ލިބިއްޖެނަމަ ދާހުށިކަމަށް ވާނަމަ ދުޢާކުރާށެވެ. ފަހެ އަދި ރޯދަވެރިއެއް ނަމަ ދުޢާކުރާށެވެ. އަދި ރޯދަ ނުހިފާ ވެއްޖެނަމަ ކާށެވެ.

قال العُلَماءُ: مَعْنى. «فَلْيُصَلِّ» فلْيدْعُ ومعنى «فَلْيطْعَمْ» فلْيَأْكُل.

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކާއުމަށް ދަޢުވަތު ލިބިގެން ދާމީހާ ފަހަތުން އެހެން މީހަކު ދިޔަ ނަމަ ކަންތައް ކުރަންވީގޮތް (އެކަމާ ގުޅޭ ބަޔާންކުރާ ބާބު)

739 عن أبي مسعودِ البَدْرِيِّ رضيَ اللّه عنه قال: دَعا رجُلٌ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِطعَامٍ صَ نعَهُ لَهُ خامِس خَمْسَةٍ، فَتَبِعهُمْ رَجُلٌ، فَلمَّا بَلَغَ الباب، قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إِنَّ هذا تَبِعَنا، فإِنْ شئت أَنْ تَأْذَنَ لَهُ، وإِنْ شِئتَ رَجَعَ» قال: بل آذَنُ لهُ يا رسولَ اللّهِ. متفقٌ عليه.

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو مسعودِ البَدْرِيّ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަންނަށްގަނޑަކަށް) ބާކަޅަކު نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمއަށް ދަޢުވަތުދީފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފަސްވަނަ ބޭކަލަކަށް ވުމުން ތަޢާމު ކާންވެގެން ދަޢުވަތު ދިނެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ފަހަތުން އެއްމީހަކު ދިޔައެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދޮރުމަތިން ދެވުމުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ދަޢުވަތު ދެއްވި މީހާއަށް)

ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔާ ދަވަސް ތިމަންމެން ފަހަތުން އަރިސްފުށުގައެވެ. ވިޔާ ބިޔާ ބުނުންނަމަ އޭނާއަށް ހައްދުފަހަނައަޅާފައެވެ. އަދި ބިޔާ ބުނުންނަމަ އޭނާ އަނބުރާ ފުންވާލާނެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާއަށް ހައްދުދިޔުމެވެ.

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ކާއިރު ބިމާއި އެންމެ ކައިރިފަރާތުން ކެއުމާއި އަދި އާދާއި ޚިލާފަށްކާ މީހުންނަށް ނަސޭހަތްދިނުމާއި އަދަބު ހިތުވާ އަޑުން ދަސްކޮށްދިނުމާއި ވގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

740 عن عمر بن أبي سَلَمَةَ رضي اللَّه عنهما قال: كُنتُ غلاماً في حِجْرِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، وكَانتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ فقال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «يَا غُلامُ سَمِّ اللَّه تعالى وكُلْ بيمينِكَ وكل مِمَّا يَلِيكَ» متفقٌ عليه.

މާނަ: اللَّه ރުއްސެވުންތެރިވި عمر بن أبى سَلَمَة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (ކުއްޖަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބޮޑުމާގެ ދަރިކަމުގައި ހުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކެއުމުގެ އަތުން ދަތުރުން ކާތަށީގެ ހުރިހާ ތަކެތިއެވެ. ފަހެ (އަތުން ދާތަށިތަކުގެ އެއްޗާއި) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް (ތިމަންނައަށް ކާން ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ކާއިރު بسم ކިޔާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކަނާތުން ކާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅާއި ގާތުގައި އެންމެ ކައިރިފަރާތުން ކާށެވެ.

قوله: «تَطِيشُ» بكسر الطاءِ وبعدها ياء مثناة من تحت، معناه: تتحرّك وتمتدّ إلى نواحي الصَّحْفَةِ.

741 وعن سَلَمَةَ بنِ الأكوعِ رضيَ اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَكلَ عِنْدَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بشِمالِه فقال: «كُلْ بِيَمِينكَ» قال: لا أَسْتطِيعُ قالَ: «لا اسْتَطَعْتَ،» ما مَنَعَهُ إلاَّ الكِبْرُ، فَمَا رَفَعَهَا إلى فِيهِ. رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ފަރާތުން سَلَمَةَ بنِ الأكوع ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިހާރު رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ހަޟްރަތުގައި އާދޭސް ދަލެއްހޯ ކަމުން ގެންދިޔައެވެ. އެހިނދު އަޅުގަނޑުމެން އިޖާބަކުރެއްވި حديث ކިޔައްވައިދެއެވެ. މިބަހަކީ ކަލާނގެ ކަނޑައެޅުން ކަމެވެ. އެހިދާ (ނުލަފާކަމުން)ބޮޑުކަމެވެ. މިފަދަ ކަމެއް ކަނޑައެޅުން ނުކުރެވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެހިދާއަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މިބައިން ކުރުއްވާނެ ނުލުއިވާނެއެވެ. (އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.) އެހިދާ އަޅުގަނޑު ބަރަކާތް ލިބިގަތުމަށް ކަލާނގެ ގޮތުން. (رواى މުސްލިމެވެ.)އަޅުގަނޑު އެހިދާއަށް ކަނޑައެޅި އަހާއި ހަމައަށް އުފުލުނީއެވެ.

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهما إذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތަކަށް ކައިބޮއިމުގައި އަނެކާގެ ހުއްދައާއި ނުލައި ދެކަދުރު ގުޅުވައިގެން ކެއުން ނުވާނޭ ބާބު

742 عن جبلَةَ بن سُحَيْم قال: أَصابَنا عامُ سَنَةٍ معَ ابْنِ الزُّبَيْرِ، فرُزِقْنَا تَمْراً، وكانَ عَبْدُ اللَّه بنُ عمر رضي اللَّه عنهما يمُر بنا ونحْنُ نأْكُلُ، فيقولُ: لا تُقَارِنُوا، فإِن النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم نَهى عنِ الإقرانِ، ثم يقولُ: «إِلاَّ أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ» متفقٌ عليه.

جبلَةَ بن سُحَيْم ނަމަކަށް ކިޔުނު تابعي ބޭކަލަކު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ابْنِ الزُّبَيْر ގެ ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރު މިދަންނަވާނީ ބޮޑުހިތާމަތީގެ އަހަރެއް ކަތިލަވިއެވެ. ފަހެ (އެއިން ދުވަސްކޮޅަކު) މިދަންނަވާނީ ކަކޮޅެއް ކަދުރުކާލާއި ދިވެހިން. އަދި މިދަންނަވާ އެއިން ކަމުން ގެންދިޔައީ ފަހެ ﷲ އަދުބުރިކަމަށްހަށް ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ عَبْدِ اللّه بن عُمَر މިދަންނަވާ ކައިބޮއިމުގައި ވަޑައިގެން. ފަހެ އެ صحابى ވިދާޅުވިއެވެ. ވަރަށް އަޅުގަނޑު ދެކަދުރު ގުޅުވައިގެން ނުކާށެވެ. މިހާރު نبيّ ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ ދެކަދުރު ގުޅުވައިގެން ކެއުން މަނާކުރައްވާފައެވެ. ދެން އަދިވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމަވެސް އެކުއެކީ ދުރަތްތެރި ބައެއް އަނެއްބަޔާ ހުއްދަ އަރުވައިފިނަމަ އެއްފަދަ ކަމެކެވެ.

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބަނޑުފުރުމާ ކަހަލަ ކުރަންޖެހޭކަންތައްތަކާއި ކިޔަންޖެހޭ ޛިކުރު ބަޔާންކުރާ **باب**

743 عن وَحْشيٍّ بنِ حرب رضيَ اللَّه عنه أَن أَصحابَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالُوا: يا رسولَ اللَّهِ، إِنَّا نَأْكلُ ولا نَشْبَعُ؟ قال: «فَلَعَلَّكُمْ تَفْترِقُونَ» قالُوا: نَعَمْ. قال: فَاجْتَمِعُوا عَلى طَعَامكُمْ، وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، يُبَارَكْ لَكُمْ فيه» رواه أبو داود

މާތްاللّه ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ وَحْشيٍّ بنِ حرب ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ أصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކައެވެ.(ނަމަވެސް) ބަނޑުނުފުރެއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވަކިވެގެން ތިބެ ކައިގަންނަނީ ކަމަށް ވެދާނެއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކުގައި ކާށެވެ. އަދި بسم الله ކިޔާށެވެ. އެއިރުން އެކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ބަރަކާތް ލެއްވުން ހުރެއެވެ.

باب الأمر بالأكل من جانب القصعةوالنهي عن الأكل من وسطها

ކާބޯތަކެތީގެ އައްފުރާތުން ކެއުމަށް އަމުރު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ކާބޯތަކެތީގެ މެދުން ކެއުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(ދެންނެވީމެވެ.) މިބާބައި ހިމެނުނު އަމުރު ވާޖިބު ނޫނެވެ. އެއީ ސުންނަތެކެވެ. ސުންނަތެއްކަމުގައި ހިމެނޭ އެހެން ޙަދީޘެއްގައި حديث ކުރެއްވި(وكل بما يليك)ގެ ބަސްފުޅެވެ. މާނައީ:- އަދި ތިބާ ކައިރި އަތުން ކާށެވެ. ކިޔުމުން ދެއްވާ ގޮތުން ވެސް އެނގެއެވެ.

744 عن ابن عباس رضيَ اللَّه عنهما عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «الْبَرَكَةُ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَام فَكلُوا مِنْ حَافَّتَيْهِ ولاَ تَأْكلُوا مِن وَسَطِهِ» رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبدِ اللّه بن عباس، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ހަދީޘް އެއްގޮތް ވެއެވެ. އަބޫދާވޫދު ރިވާކުރެއްވި حديث ކުރީގައިވެއެވެ. ހަމަކަނޑައަޅާ ކާތަކެތީގެ މެދުގައި ބަރަކާތްލިބިގެންވެއެވެ. ބޭސް ތިރީބައިމިނުން ބަރަކާތް ކައިރިފުށުން ކާން ފަށާށެވެ. އަދި ތިރީބައިމިނުން އަދި މެދުން ކާން ނުފަށާށެވެ.

745 وعن عبدِ اللَّه بن بُسْرٍ رضيَ اللَّه عنه قال: كان لِلنبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَصْعَةٌ يُقالُ لها: الْغَرَّاءُ، يحمِلُهَا أَرْبَعَةُ رِجالٍ، فَلمَّا أَضْحوا وَسَجَدُوا الضُّحى أُتِي بتِلْكَ الْقَصْعَةِ، يعني وقد ثُرِدَ فيها، فالتَفُّوا عليها، فَلَمَّا كَثُرُوا جَثَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ أَعرابيٌّ: ما هذه الجِلْسةُ؟ قال رسولُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: إنَّ اللَّه جَعَلني عَبْداً كَريماً، ولَمْ يجْعَلْني جَبَاراً عَنيداً، ثمَّ قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «كُلُوا مِنْ حوَالَيْهَا، وَدَعُوا ذِرْوَتَهَا يُبَارَكْ فيها» رواه أبو داودٍ بإِسناد جيد.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبدِ اللّه بن بُسْر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ،، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަރާތުގައި އެތައްބޮޑު ތަށިއެއް ހުރިއެވެ. އެތަށްޓަށް الْغَرَّاءُ ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވެއެވެ. އެތަށި ހަތަރު މީހުން އުފުލައެވެ. ފަހެ ضُّحى ހަމަވުމުން ސަލާމް ކުރެއްވުމަށްފަހު ضُّحى ނަމާދު ނަމާދުކުރުމަށްފަހު އެތަށި ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އެތަށީގައި ތިރީދު ހުރެއެވެ. މީހުން އެތަށީގެ ވަށައިގެން ތިބިއެވެ. ފަހެ އެތަށީގެ ވަށައިގެން ބޭނުންވާ މީހުން (ފެތިގެނެވުނުން) ގިނަވުމުން ރަސޫލާ މަޖިލީހުގެ ކައިރީ ނަމަވަތް رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކުދިހުގެ މައްޗަށް ފައިމަތިން ތަނބެތުނުގަނޑަށް އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. ދެން (އަޢުރާބީ) އަރަބިއްޔާ މީހަކު ބުންޏެވެ. މިއީ ކޮން ގޮތެއްގެ އިށީނުމެއް ބާއެވެ؟ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަރާމާތްތެރި އަޅަކުކަމުގައި ލައްވައިފިއެވެ. އަދި ޖައްބާރު ޢިނާދުވެރި މީހަކުކަމުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުލައްވައެވެ. އަދި رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (އެތަށީގެ ކައިރިފުށުން) ކާށެވެ. ބަރަކާތް ލިބިގެންދާނޭ ކަމުގައި ކޮޅު ނުކާށެވެ. އަދި

އޭގެ މަތީގައި ހުރި ކާބޯތަކެތި އެންމެ ފަހުން ބަރަކާތްތެރިވޭ. އެއިރުން އަދި ބަރަކާތް ލިބިގެންދާނެއެވެ.

« ذِرْوَتَهَا » أَعْلاَهَا : بكسر الذال وضمها .

باب كراهية الأكل متّكئاً

ކަންނެއްޓާއި ބާލީސް ފަދަ ތަކެއްޗަށް ލެނބިގެން ކެއުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

746 عن أبي جُحَيْفَةَ وهبِ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «لا آكلُ مُتَّكِئاً» رواه البخاري.

މާތް اللَّه ރުހިވޭތޯމެ أبو جُحَيْفَةَ وهبِ بنِ عبد اللَّه ، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ލެނބިގެން އިނދެ ކާބޯތަކެތި ނުކާނަމެވެ.

قال الخَطَّابيُّ: المُتَّكِيءُ هُنا: هو الجالِسُ مُعْتَمِداً على وِطاءٍ تحته، قال: وأَرَادَ أَنَّهُ لا يَقعُدُ عَلى الْوِطَاءِ والْوسائدِ كفعْلِ مَنْ يُريدُ الإِكْثار مِنَ الطعامِ بل يَقْعدُ مُسْتَوْفِزاً لا مُسْتوْطِئاً، ويأْكُلُ بُلْغَةً. هذا كلامْ الخطَّابي، وأَشَار غَيْرهُ إِلى أَنَّ المتكيءَ هو المائلُ عَلى جَنْبِه، واللَّه أعلم.

747 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال: رَأَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جالساً مُقْعِياً يَأْكُلُ تمْراً، رواه مسلم.

މާތް اللّه ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންނަ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެފައި ދިޔާރުކޮށްފައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެން ކަދުރު ފަޅިއްޕާވޯތުން އިންނެވި ތަން ދުށީމެވެ.

«المُقْعِي» هو الذي يُلْصِقُ أليَتيهِ بالأرضِ، ويُنْصِبُ ساقَيْهِ.

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތައް ލެއުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތައް ލެއުމުގެ ކުރިން ފޮހުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިލެއުން ރަނގަޅު ކަމާއި މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިން ވެއްޓޭ ބުރިއެއް ނަގައި، އަދި އެއާއި ކައިލުން (ނަޒީފުކޮށްފަމަ) ކެއުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެއީ ލެއުމަށްފަހު ދަނބުއަތާއި ފައިތިލައިން ފޮހުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

748 عن ابنِ عباسٍ رضي اللّه عنهما قال: قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِذا أَكلَ أَحدُكُمْ طَعَاماً، فَلا يَمسحْ أَصابِعَهُ حتى يلعقَهَا أَو يُلْعِقَها» متفقٌ عليه.

މާތްاللّه ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللّه بن عباس، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާއެއްޗެއް ކައިފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ އިނގިލިތަކާއި ސާފުކުރުމަށް ނުފޮހޭ ހުއްޓާ ފަހެއްޔާ (އެބަހީ މަސްހުކުރެއް އަނގަޔިހީވާ ނުވަތަ ދެލިއެއް ނުވަތަ އެހެނިހެން ގޮތަކަށް ޖެހުނީސަވަހެއް ފަދަ ފަހެއްޔާ) ލާއްވާ ލެވި ސާފުކުރުމަކަށް ނުނިމޭ އެވަސް ފޮޅާލާވެ.

749 وعن كعْبِ بنِ مالك رضيَ اللَّه عنه قال: رَأَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْكُلُ بِثلاثِ أَصابِعَ فَإِذا فَرغَ لَعِقَها. رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި كعْبِ بنِ مالك ، ގެ ރިވާޔަތެއް ދެއްވައިފިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވެސް އިނގިލިން ފަރުމާކުރައްވާ ވަނީ
ދުށީމެވެ. އަދި ނިމުނުމަކަށްފަހު އިނގިލިތައް ލެއްވި ވަނީ ދުށީމެވެ.

750 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أمر بِلَعْقِ الأَصَابعِ والصَّحْفَةِ وقال: «إِنَّكُمْ لا تَدرُونَ في أَيِّ طعَامِكم البَرَكةُ» رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި جابر، ގެ ރިވާޔަތެއް ދެއްވައިފިއެވެ. ނަބިއްޔާ رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަމުރުކުރެއްވި އިނގިލިތައް ލެއްވުމަށް އަދި ތަށި ލެއްވުމަށް
ލެއްވުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ނަބިއްޔާ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާތަކެތީގެ ކޮންބައިގައިކަން ބަރަކާތް ހުރީ ކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.

751 وعنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِذا وقعت لُقمَةُ أَحدِكُمْ، فَلْيأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ ما كان بها من أذًى وليأْكُلْهَا، ولا يدَعْها للشَّيطَانِ، ولا يمسَحْ يدَهُ بِالمِنْدِيلِ حتَّى يلْعقَ أَصَابِعَهُ، فإِنه لا يَدرِي في أَيِّ طعامِهِ البركةُ» رواه مسلم.

އަދި މި صحابى (އަބޫ ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި جابر) ގެ ރިވާޔަތެއް ދެއްވައިފިއެވެ.
ނަބިއްޔާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާބުއިމުގެ ލޮނުގަނޑެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ދެން އެއްޗެއް ނަގާށެވެ. އަދި
ހަކުރުއެއް ފޮހެލާށެވެ. އަދި އެއްޗެއް (ކަސް ކުނިކޮށިވެސް) ނަގާށެވެ. އަދި އެއްޗެހި شَّيْطان
އަށް ދޫނުކުރާށެވެ. އަދި އެދިމާގެ ލިޔެ ގޮތުގައި ކާބަދެއް ފުހޭ ތަކެތި
ޝަރުޢީ ނުހިނގާށެވެ. މިހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ކާތަކެތީގެ ކޮންބައިގައިކަން ބަރަކާތް
ހުރިކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.

752 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِن الشَّيْطَانَ يَحضرُ أَحدكُم عِند كُلِّ شَيءٍ مِنْ شَأْنِهِ، حتى يَحْضُرَهُ عِندَ طعَامِهِ، فَإِذا سَقَطَتْ لُقْمةُ أَحَدِكم فَلْيَأْخذْهَا فَلْيُمِطْ ما كانَ بها مِن أَذى، ثُمَّ لِيَأْكُلْهَا ولا يَدَعها للشَّيْطَانِ، فإذا فَرغَ فَلْيلْعَقْ أَصابعِهُ فإِنَّه لا يدري في أَيِّ طعامِهِ البركَةُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ޢަބްދުاللَّه ﷲ ރުއްސުންދެއްވި جابر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطان އާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ކަމަކާއި ބައިވެރިވެއެވެ. އެންމެ ކާޖެހުނުން ކާއިރުގައިވެސް ހާޟިރުވެއެވެ. (ވީމާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެތިކޮޅެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އެ އެތިކޮޅު ނަގާށެވެ. ފަހެ އެތިކޮޅުގައި ހަޖެއްސިފައިވާ އެއްޗެއް ފޮހެލާށެވެ. އެއަށްފަހު (އެތިކޮޅު ކާންވާނެއެވެ) އަދި شيطان އާ ކައިރަށް އެތިކޮޅު ދޫކޮށްނުލާށެވެ. ފަހެ ކާއިނިމުމުން އެމީހެއްގެ އިނގިލިތައް ސޫފުކުރާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ލިބިގެންވަނީ ކާނާއިގެ ކޮން ބައިގައި ކަން އެމީހަކަށް ނޭނގެއެވެ.

753 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال: كان: رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا أَكَلَ طعَاماً، لعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلاثَ، وقالَ: «إِذا سقطَتْ لقمةُ أَحدِكم فَلْيَأْخُذْها، وليمِطْ عنها الأذى، وليَأْكُلْهَا، ولا يَدعْهَا للشيطَانِ» وأَمَرنَا أَن نَسلتَ القَصعةَ وقال: إِنَّكم لا تدْرُونَ في أَيِّ طَعَامِكم البَركةُ» رواه مُسلمٌ.

ﷲ ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްޗެއް ބޭނުންފުޅުކުރައްވައިފިނަމަ އަތުގެފާނުގެ ތިން އިނގިލި ސޫފުކުރައްވައެވެ. އަދި އަތުގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުން ކާއެތިކޮޅެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އެއެތިކޮޅު ނަގާށެވެ. އަދި އޭގައި ހުރި ނަޖިސް ފޮހެލާށެވެ. އަދި އެއެތިކޮޅު ކާށެވެ. އަދި އެއެތިކޮޅު شيطان އަށްޓަކައި ދޫކޮށްނުލާށެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަތުގެފާނު ތިމަންމެންނަށް ތަށިގައި ހުންނަ ކާނާ ކަނޑައި ސޫފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އަތުގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ލިބިގެންވަނީ ކާނާއިގެ ކޮން ބައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގެއެވެ.

754 وعن سعيد بنِ الحارث أَنَّه سأَل جابراً رضيَ اللَّه عنه عن الوضوءِ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ، فقال: لا، قد كُنَّا زمنَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا نجدُ مثلَ ذلك الطعامِ إلاَّ قليلاً، فإذا نَحنُ وجدناهُ، لَم يَكُنْ لَنَا مَنَادِيلُ إِلا أَكُفُّنَا وسوَاعدنا وأَقْدَامَنَا، ثُمَّ نُصلِّي وَلا نَتَوَضَّأُ. رواه البخاري.

ރަޟިاللَّه ޢަންހުންގެފުޅުވި سعيد بنِ الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ރަޟިالله ޢަންހުންގެފުޅުވި جابرގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން އެއްސެވީއެވެ. އަލިފާނުން ކައްކާފައިވާ އެއްޗެއް ކެއުމުން وضوءގެއްލޭން ހުއްޓޭތޯ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން نبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އެފަދަ ކާއެއްޗެހި ލިބޭނީ ވަރަށްވެސް މަދުންނެވެ. ފަހެ އެފަދަ ކާއެއްޗެއް ލިބިއްޖެއްޔާ އަސްފުކަރާނަ ތިމަންނަމެން އަތްތިލަ ފައިތިލަ އިސްތަށި ފުހޭނެ އެއްޗެއް ނުހުރެއެވެ. ދެން (ނަމާދު ކުރައްވާކަން) ތިމަންނަމެން ނަމާދު ކުރަމުއެވެ. އަދި وضوء ނުކުރަމުއެވެ.

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކެއުމުގައި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ ރުހުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

755 عن أبي هريرة رضيَ اللَّه تعالى عنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «طَعَامُ الإثنينِ كافي الثَّلاثَةِ ، وَطعَامُ الثلاثَةِ كافي الأَربعَةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުންގެފުޅުވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމީހުންގެ ކާބައި ތިންމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ތިންމީހުންގެ ކާބައި ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

756 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ :« طَعامُ الوَاحِدِ يَكْفي الإِثْنَيْنِ ، وطعامُ الإثنينِ يكفي الأربعةَ ، وطعامُ الأرْبَعَةِ يكْفي الثَّمانِيَةَ » رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ جابر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އަނގައިގެ ކާއްޗަކީ ދިވެހިބަހުން ފުޅުދެވެ. އަދި ދިވެހިބަހުގެ ކާއްޗަކީ ހަވާދު ދިވެހިބަހުން ފުޅުދެވެ. އަދި ހަވާދު ދިވެހިގެ ކާއްޗަކީ އަންގިވެހިބަހުން ފުޅުދެވެ.

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބު ތަކާއި، އަދި ބުތްކެނދިއުމާ ތިންފަހަރު ވިޔަސްކުރާއިޔަލާ ބުއިން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިގެ ތެރެއަށް ނޭވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާތަކި ދިނުމުގައި ކަނާތް ފަރާތުން ފަށައިގެންނިމުމާގެ ކަނަރަތު ފަހަރުން ދަނޑުން ކުރަޔަ ގެންދިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

757 عن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يتنفَّسُ في الشراَبِ ثَلاثاً. متفقٌ عليه.

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ أَنس ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެންބުއި ހިންގެވުމުގައި ނޭވާލެއްވުން ތިންފަހަރުގެމަތިން ފެންބުއި ހިންގެވިއެވެ.

يعني: يَتَنَفَّسُ خَارِجَ الإِناءِ.

އެބަހީ ތަށިން ބޭރަށް ނޭވާލުމެވެ.

758 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال: قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «لا تَشْرَبُوا واحِداً كَشُرْبِ البَعِير، ولَكِن اشْرَبُوا مَثْنى وثُلاث، وسَمُّوا إِذا أَنْتُمْ شَرِبْتُمْ، واحْمدوا إِذا أَنْتُمْ رَفعْتُمْ» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތް الله އެދެބޮޑުވެރިކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ الله بن عباس، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޖަމަލު ފެންބޯހެން އެއްފަހަރަށް ފެންނުބޯށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ދެފަހަރަށް ނުވަތަ ތިންފަހަރަށް ފެންބޯށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބޯއިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ބޯނިމުމުން حمد ކުރާށެވެ.

759 وعن أبي قَتَادَةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أن يُتَنَفَّسَ في الإِناءِ متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو قتادة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެންބޯއިރު ތަށްޓަށް ނޭވާލުން މަނާކުރައްވައިފިއެވެ.

يعني: يُتَنَفَّسُ في نَفْسِ الإِناءِ.

އެބަހީ ތަށުގައި ނޭވާލުމެވެ.

760 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِي بِلَبَنٍ قد شِيب بماءٍ، وعَنْ يمينِهِ أَعْرابي، وعَنْ يَسارِهِ أَبو بَكرٍ رضي اللَّه عنه، فَشَرِبَ، ثُمَّ أَعْطَى الأَعْرَابيَّ وقال: «الأَيمَنَ فالأَيمنَ » متفقٌ عليه.

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ފެނާއި އެއްކޮށްލެވިފައިވާ ކިރު އައްސަވައި ގެނެސްދިނެވެ. އޭރުގައި އަރިހުގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި އިނީ އަޢުރާބީއެކެވެ. އަދި ވާތްފަރާތުގައި އިންނެވީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو بكرٍ ގެފާނެވެ. ދެން އަޢުރާބީއަށް އަރިހުގެފާނު ހުޅުވައިފިއެވެ. ދެން އަރިހުގެފާނު ކަނާތްފަރާތު ފުރައްސާރަ ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ކަނާތްފަރާތުން ފަށާށެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން ކަނާތްފަރާތުން ފަށާށެވެ.

قوله: «شِيبَ» أَي: خُلِط.

761 وعن سهل بن سعد رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِيَ بشرابٍ، فشرِبَ مِنْهُ وعَنْ يَمِينِهِ غُلامٌ، وعن يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ، فقال للغُلام « أَتَأْذَنُ لي أَنْ أُعْطِيَ هُؤلاءِ؟» فقال الغُلامُ: لا واللَّهِ، لا أُوثِرُ بِنصيبِي منكَ أَحَداً، فَتَلَّهُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في يدهِ. متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ބުއިމެއް ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއިން ބުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި އިހީ (ޣުލާމް) ކުއްޖަކުވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފަރާތުގައި ތިއްބެވީ އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ ބޮޑެތި ބޭބޭކުންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާ ކައިރިން އަހުއްވިއެވެ. މިބުއިމު ބާކީހުރި (މިބައިން ބޮޑުބޭކަލުންނަށް) މިބައިން ދިނުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާނަމް؟ އެކުއްޖާ ދެންނެވިއެވެ. ނުދެވޭނެ. މާތްالله ގަސަމް ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން މިލިބެން ހުރި ބައިގެ ޙިއްސާގައި އަހަރެން އިސްކަން ނުދެމެވެ. އެހެންވީމާ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކުއްޖާގެ އަތަށް އެއްޗި ދެއްވިއެވެ.

قوله: «تلَّه» أَيْ: وَضَعَهُ، وهذا الغُلامُ هو ابْنُ عباس رضي اللَّه عنهما.

ބުނެވުނީ. މިކުއްޖަކީ މާތްالله އެކަލޭގެފާނާއި ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن عباسއެވެ.

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحریم

ގިރްބާއާއި، އަދި އެފަދަ، އެއްޗެއްގެ، ބޯއިން ކުރިއަށްލީގެންނާ ކަރު ބާރުއޭގެންނާ باب އާއި އަދި އަދިކަށަ ހުކުމް حکمި حرام ގެ ދަރަޖަޔަށް ނުރަސްކާއި އަދި އެގެ ދަރަޖައަކީ ކަރަހަތަކީ ގޮތަކަށް تنزيه ގެ ދަރަޖަކަށް ބަޔާންކޮށްގެ باب

762 عن أَبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قال نَهَى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنِ اخْتِنَاثِ الأَسْقِيَةِ . يعنى : أَنْ تكسَرَ أَفْوَاهُها ، ويُشْرَب منها . متفقٌ عليه

ދާމް اللَّه ޢުރްސުންގެއްވި أبو سعيدٍ الخدْرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ކަންވާރުތަކުގައި އަނގަޖައްސާ ބުއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

763 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : نَهَى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَن يُشْرَبَ مِنْ في السِّقاءِ أَو القِرْبَةِ . متفقٌ عليه .

ދާމްاللَّه ޢުރްސުންގެއްވި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކުޑިކަޅި ނުވަތަ ފެންހަރާގަނޑުގެ ކަންވާރުތަކުގައި އަނގަޖައްސާ ބުއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

764 وعن أُمِّ ثابتٍ كَبْشَةَ بِنْتِ ثَابتٍ أُخْتِ حَسَّانِ بْنِ ثابت رضي اللَّه عنه وعنها قالت: دخَل علَيَّ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَشَرِبَ مِن في قِرْبَةٍ مُعَلَّقةٍ قَائماً . فَقُمْتُ إِلى فِيهَا فَقطَعْتُهُ ، رواه الترمذي . وقال : حديث حسن صحيح .

ދާމްاللَّه ޢުރްސުންގެއްވި أُمِّ ثابتٍ كَبْشَة بِنْتِ ثَابتٍ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ حَسَّانِ بْنِ ثابت ގެ ދަރިކަނބަލެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިކަމަނާއަށް ޖާގަހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (އަނގަ ޖައްސާ) ފެންހަރާގަނޑު ހިފާ ދިޔަބުއްދަވައި ފުޅި ޖައްސަވާ ކަށިގެ ހަރަކާތްތެރިވެ ފެންހިފާ ހައްޖުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ތެދުވެ އަނގަފުޅު ޖެއްސެވުން ކަނޑާލީމެވެ. (ބަރަކާތް ހޯދުމަށްޓަކައި) ކަނޑާލީ ކަމަށް ވެއެވެ.

وَإِنَّمَا قَطَعَتْها : لِتَحْفَظَ موْضِعَ فَم رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . وَتَتَبَرَّكَ بِهِ ، وَتَصُونَهُ عَن الابتِذالِ ، وَهذا الحَدِيثُ محْمُول على بَيَانِ الجوازِ ، والحديثان السابقان لبيان الأفضل والأَكمل واللَّه أعلم .

ދަންނަވައެވެ. އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނު އަނގަފުޅު ޖެއްސެވުން ކަނޑާ ރައްކާކުރީ ބަރަކާތް ހާސިލް ކުރުމަށެވެ. އަދި ދަންނަވައެވެ. މި حديث ން ސާބިތުވަނީ އަނގަޔަށް ބުއިން

ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެވެ. އަދި އިސްވެ حديث ސައްޙަވެސް އެގޮތަށް) އެބަހީ ކަށްވާރުވާކަމެއް
އަގުޖަހާގެން އަދި ކަރާހިޔަތުގައި) ނަހީއެއް ހުއްޓުވުމެއްގެން ވާކަމެވެ.

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެއްޗަށް ފުމުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

765 عن أبي سعيدٍ الخدريِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ النَّفخِ في الشَّرابِ فقال رَجُلٌ : القَذَاةُ أَراها في الإِناءِ ؟ فقال : « أَهْرِقْهَا » قال : فإِنى لا أُرْوَى مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ ؟ قال : « فَأَبِنْ القَدَحَ إِذاً عَنْ فِيكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިﷲ ޢަންހު أبو سعيدٍ الخدْرِيُّގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދިޔާތަކުގައި ބޯއިރު އެގޮތަކުން ނަހީފުޅުން މަނާކުރައްވައިފިއެވެ.
ފަހެ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ތަކެއްޗަށް ކުނިކަހަލަ ތަކެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ ކިހިނެއްތޯއެވެ.
ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެތަކެތި އޮއްސާލާށެވެ) އެއްނޭވާލާ ބޯއިރު. އަދި ދެންނެވިއެވެ.
ގެދޮރު ފުރިހަމަވާގޮތަށް އެއްނޭވާ ބޯތަކެއްޗެއް ބޯން (ނުވާ އެހެންކަމުން ކޮބާހެން)
ބޯނެގުމަށް ކިރިހުރެ ހުރެފާ؟ އެހެންވެއްޖެއްޔާ ނޭވާލުމުގައި އެތަކެތި ނުވާގޮތަށް
ތަށިގެން ތަނި އަނގައިން ދުރަށް ޖެއްސެވުމާއެވެ.

766 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أَن يُتنَفَّسَ في الإِنَاءِ ، أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ ، رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިﷲ ޢަންހު عبدِ اللَّه بن عباس، ގެފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފުޅިއަށް ކަންވާރުގެ ތެރޭގައި ނޭވާލުމާއި ނުވަތަ އެތަކެތީގައި
ފުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މާތްވެގެންވާ ގޮތަކީ އިށީދެގެން
ބުއިމަށް ބުއިންކަން ބާރުލެވިގެންވާ باب

767 وعن ابن عباس رضي اللّه عنهما قال : سَقَيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ زَمْزَمَ ، فَشَرِبَ وَهُوَ قَائمٌ . متفقٌ عليه .

(މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި كبشة ގެކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثއެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.)

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّه بن عباس، ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ޒަމްޒަމް ފެންބުއްވީމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެފެންބުއްވީ ކޮޅަށްހުންނަވައިގެން ހިއްޕަވައިލައްވައެވެ.

768 وعن النَزَّال بنِ سبْرَةَ رضيَ اللّهُ عنه قال : أَتَى عَلِيٌّ رضيَ اللّهُ عنهُ باب الرَّحْبَةِ فَشَرِب قَائماً ، وقالَ : إِنِّى رَأَيْتُ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فعل كما رَأَيْتُمُونى فَعَلْتُ ، رواه البخارى.

النَزَّال بنِ سبْرَةَ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި އަލީގެ ފާނު كؤفة ގެ الرَّحْبَة ދޮރުން ވަޑައިގެން ހަމަހަމަށް އަރުވައިފިއެވެ. ފަހެ ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ފެންބުއި ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންނާގެ މިއަދަކު ފެނުނު ފެނިއްޖެ ހަމަހަމަ ތަކަށްވުރެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެގޮތަށް ހަދަވާ ކަލޭމެން ތިމަންނަ ދެކެވިއްޖެއެވެ.

769 وعن ابن عمر رضيَ اللّه عنهما قال : كنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهدِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ونحْنُ نَمْشى ، ونَشْرَبُ وَنحْنُ قيامٌ . رواهُ الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

ދާތު اللَّه ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن **عمر** ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެދުވަސްވަރު (ބައެއްފަހަރު) ހިނގަމުންދާއިރު ކާއިހަދީމެވެ. އަދި (ބައެއްފަހަރު) ކޮޅަށްތިބެގެން ފެންބޮއި ހަދީމެވެ.

770 وعن عمرو بن شعيب عن أَبيهِ عن جدِّه رضي اللَّهُ عنه قال : رَأَيْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يشربُ قَائماً وقَاعِداً . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

ދާތުاللَّه ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن شعيب އާ صحابى ގެބައްޕާގެ ރިވާޔަތް އަދި އެބައްޕާ އާ صحابى ގެ ކާފާގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮޅަށްހުންނަވައިގެން ފެންބުއިއްވަވާތީ ދެކެނީމެވެ.އަދި އިށީދެގެން އިންނަވައިގެން ފެންބުއިއްވަވާތީ ދެކެނީމެވެ.

771 وعن أَنس رضي اللَّهُ عنه عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنهُ نهَى أَنْ يشربَ الرّجُلُ قَائماً . قال قتادة : فَقلْنَا لأنَس : فالأَكْلُ ؟ قال : ذلكَ أَشَرُّ أَو أَخْبثُ رواهُ مسلم .

ދާތުاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެރިވާޔަތް ރިވާކުރައްވާ حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން މިހާރު ކޮޅަށްހުރެގެން ފެން ބުއިމުން މަނާކުރައްވައިފިއެވެ. قتادة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން أَنس ގެފާނަށް ދަންނަވާލީމެވެ. ކޮޅަށް ހުރެގެން ކާއުން ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މާ ވަރަށްދުރު ހަޑިކަމެކެވެ.

وفي رواية له أَنَّ النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم زَجرَ عَنِ الشُّرْبِ قَائماً .

އަދި صحابى ގެ ރިވާޔަތް އައިސްފައިވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮޅަށް ހުރެގެން ފެންބުއިމުން އިންޒާރު ދެއްވިއެވެ.

772 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «لاَ يشْربَن أَحدٌ مِنْكُمْ قَائماً ، فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقيءْ » رواهُ مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުކުރެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑުއިރުން މީހަކު ކާމީހާ ހުށަހަޅަން ފެންބޯނީއެވެ. ފަހު ހަމަފެންބޯއެއްޗެހި ހިޔާލުކުރާށެވެ.

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޯއެއްޗެހި ބަހާމީހާ، އެންމެ ފަހުން ބޯނީ މުސްތަޙައްބު ވާގޮތާއި ބެހޭގޮތުން باب

773 عن أبي قتادة رضيَ اللَّه عنه عن النبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قال : « سَاقى القَوْمِ آخِرُهُمْ » يعنى: شرْباً . رواه الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުކުރެއްވި أبو قتادة، نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އަނގަބަސްފުޅުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް ބޯއެއްޗެހި ބަހާމީހާ އެންމެ ފަހު ބޯނީ ކަމުގައެވެ.

ތިރުމިޛީ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ އެމީހުން ބޯއިރު އެންމެ ފަހުން ބޯނީ ކަމުގައެވެ.

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނގަޅު ތިރީގެ ކަންތައްތަކަށް ޠާހިރު ތަށްޓާއި ރަން ރިހި ނޫން ތަކެތިން ބޯއެއްޗެހި ބޯން ހުއްދަވާގޮތާއި ބެހޭ باب އާއި އަދި ތަށިއާއި ނުލައި އަތުގަ ނޫނަސް ދޮނުގެ ހުއްޓާއި އަދި އެހެން ކޯރުފަދަ ތަންތަނުން ބޯން ހުއްދަވާގޮތާއި ބެހޭ باب އާއި، އަދި ރަނގަޅު ތިރީގެ ކަންތައްތަކާއި ބޯއެއްޗާއި ކާއެއްޗާއި ޠާހިރުވުމާއި، އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވާގޮތާއި ބެހޭ باب

774 عنْ أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه قال : حَضَرَتِ الصَّلاةُ ، فَقَامَ منْ كانَ قَريب الدَّارِ إِلى أَهْلِهِ ، وبقِي قَوْمٌ فَأَتَى رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمِخْضَب مِن حِجَارَةٍ ، فَصَغُرَ المِخْضَبُ أَن يبْسُطَ فِيهِ كفَّهُ ، فتَوَضَّأَ القوْمُ كُلُّهُمْ . قَالُوا : كَم كُنْتُمْ ؟ قَالَ : ثَمَانين وزِيادةً .
متفقٌ عليه . هذه رواية البخاري .

ޚާދިމްاللَّه ޙަޟްރަތު ސުނުހާއްދި أنس ގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްސަރު ނަމާދު
ނަމާދުގެ ވަގުތު އައިސް ޖެހުނެވެ. އެހެންވެސް ގެއިން ކައިރިގެއިތަކުގެ މީހުން އެމީހުންގެ
ގެއަށް (ވުޟޫ ކުރަން) ދިޔައެވެ. އަދި ބާކީ މީހުން ތިބިއެވެ. އެއަށްފަހު رسُولُ اللَّه
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ހިލައިން ހަދާފައިވާ ކަންފޮދަރެއް ގެނައީ ފެން ކައިރި
ކުރުވުނެވެ. އެގެ ކަނޑުވަރި އެގޮތުގައި އަތްތިލަފަތި އެޅުމަށް ނުފުޅިވުނެވެ. ފަހެ
އެއްކަލަވެސް) އެއިން އެތަނުގެ އުސްމީހުން ވުޟޫ ކުރައްވައިފިއެވެ. (ދެވަނަ އަޅުވިއްސުން)
أصحاب ބޭކަލުންނަށް (މި حديث ގެ ރާވީކަލުން) ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ. އެމަނިކު ތިޔަބައިމީހުން
އަދަދު ކިހާވަރަކަށްހީތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަށިޔަވަރަށް ވުރެ ގިނައެވެ.

وفي رواية له ولمسلم : أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَعا بِإناءٍ مِنْ ماءٍ ، فأُتِيَ بِقَدحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيءٌ مِنْ ماءٍ ، فوَضَعَ أَصابِعَهُ فِيهِ . قَالَ أَنس : فَجعلْتُ أَنْظُرُ إِلى الماءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصابِعِهِ ، فَحزَرْتُ منْ تَوَضَّأَ ما بيْنَ السَّبْعِينِ إِلى الثَّمَانِينَ .

އަދި صحابى ގެ ރިވާއިން އައިސްފައިވާ މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް އެތި ކަހަލަ ތަށިއެއް ގެނައުމަށް ކަށަވަރުކުރި
ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން އެތަނުގައި ހިފެހެއް ވިދާޅުވިއެވެ. أنس ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން ކިތަންމެ (ފެނަށް ޖެއްސުމުން) ފެންގެ ފަހަރެއް
ބޮޑު އަރިހަށް ތިން ދަވާތިލެވެ. އެތަން ފެނުމުން އަތްތިލަ ފަތްލެވޭއަ އަޑިޔަވައި
ދެމެދު މީހުންނެވެ ވުޟޫކުރިމީ ދިވެހިންނެވެ އަޑުހިފައިވެއެވެ.

775 وعن عبد اللَّه بنِ زيدٍ رضي اللَّهُ عنه قال : أَتَانَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً في تَوْرٍ مِنْ صُفرٍ فَتَوَضَّأَ . رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بنِ زيدٍ ގެރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްފަހަރަކު) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެންނަމެން ތިމަންމެން އަޅުގަނޑުމެންބަލައި ރަތުލޯގެ ތަށިއަކުގައި ފެނެއްނެރުއްވީމެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން އެފެނުން وضوء ކުރެއްވިއެވެ.

« الصُّفْر » بضم الصاد ، ويجوز كسرها ، وهو النحاس ، « والتَّوْر » كالقدح، وهو بالتاءِ المثناة من فوق .

776 وعن جابر رضي اللّهُ عنه أَنَّ رسُولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ على رَجُلٍ مِنَ الأَنْصارِ ، ومعَهُ صاحبٌ لَهُ ، فقالَ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ في شَنَّةٍ وَإِلاَّ كَرعْنا » رواه البخاري . « الشَّنُّ »: القِرْبَة .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި **جابر** ގެރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم **انْصارِ** ބަޔަކުގެ ތެރެއިން ބަޔަކުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދިއެކު އަޅުގަނޑުމެންގެ އަރިހަކަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ މީހަކު صحابى އެކުވެސް ހުންނެވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. މިރޭގެ އަތުގައި ގަނޑުވަރު ގޮތަށް ނިދިފެނުން ބައްޓަން ހުރި ފެނުގައި ނުބައިނަމަ ތިމަންނަމެން ފެނަށް ބޯލާ ބޯނީމުއެވެ.

777 وعن حذيفة رضي اللّه عنه قالَ : إِنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَانَا عَن الحَرير والدِّيبَاجِ والشُّرْبِ في آنيةِ الذَّهَب والفِضَّةِ ، وقال : « هِيَ لهُمْ في الدُّنْيا ، وهى لَكُمْ في الآخِرَةِ » متَّفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި حذيفة ގެރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިފުޅުއާއި ހަރީދީބާޖުން އަޅުގަނޑުމެން ބުއިމާއި ރަން ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ

ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ދުނިޔެތެރޭގައި ކާފިރުންނަށް އުފާކަމެވެ. އަދި އެތަކެތި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނީ آخرة ދުވަހުންނެވެ.

778 وعن أُمِّ سلمة رضي اللَّه عنها أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الذي يَشْرَبُ في آنِيَةِ الفِضَّةِ إِنَّما يُجرْجِرُ في بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ » متفق عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވާ أُمِّ سلمة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި އެއްޗެއް ބޯމީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބަނޑުގައި އަޅަނީ ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي رواية لمسلم : « إِنَّ الذي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ في آنِيَةِ الفِضَّةِ والذَّهَبِ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކައިބޮއި އުޅޭމީހާ އެވެ.

وفي رواية لَه : « مَنْ شَرِبَ في إِناءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فضةٍ فَإِنَّما يُجرْجِرُ في بَطْنِهِ نَاراً مِنْ جَهَنَّمَ » .

އަދި مسلم ގެ އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބޯމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބަނޑުގައި އަޅަނީ ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

كتاب اللباس

ލިބާސްލުމުގެ އަހުކާމްތަކާބެހޭ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާން ލުން مستحب ވެގެންވާގޮތާއި، އަދި ރަތާއި، ފެހިއާއި، ރީނދޫކުލައާއި ކަޅުކުލައިން ހެދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ފުށުވެލިފޮތި ކަޓަން ފޮތިކޮޅާއި ލިނަން ފޮތިކޮޅާއި، އަދި ކަނބުރުނާއި، އަދި ބިކަރިން ވިހާފައިވާ އަންނައުނާއި ފުރިހަމަ ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 26): {يا بني آدم قد أنزلنا عليكم لباساً يواري سوآتكم وريشاً، ولباس التقوى ذلك خير}.

އޭ آدم ގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ عور ނިވައިކުރަނިވި ހެދުމާއި، ޒީނަތްތެރި ހެދުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. އަދި تقوى ގެ ހެދުން މާހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وقال تعالى (النحل 81): {وجعل لكم سرابيل تقيكم الحر وسرابيل تقيكم بأسكم}

އަދި(ހޫނު) ހޫނުކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ހެދުންތަކާއި، ހަނގުރާމައިގެ ނުރައްކާތެރިކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ހެދުންތައް، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، އެކަލާނގެ ދެއްވިއެވެ.

779 وعن ابنِ عبَّاس رضيَ اللَّه عنْهُما أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ البيَاضَ ، فَإِنَّهَا مِن خَيْرِ ثِيابِكُمْ ، وكَفِّنُوا فِيها موْتَاكُمْ » رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދުހެދުން އަޅާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހުދުހެދުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ވާ އެންމެމޮޅު ކަން ބޮޑު ހެދުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަރުވެއްޖެމީހުން ކަފުން ކުރާށެވެ.

780 وعن سَمُرَةَ رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْبَسُوا البَيَاضَ ، فَإِنها أَطْهرُ وأَطيَبُ ، وكَفِّنُوا فِيها مَوْتَاكُمْ » رواهُ النسائى ، والحاكم وقال : حديث صحيح .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ سَمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދުހެދުން ލާށެވެ.އެހެނީ އެއީ ހަދަޅަހަވަތަރުން ސާފުތާހިރުބެ އަދި ހަރުގަނޑެން މާތްވެގެންވާ ހެދުމެވެ. އަދި އެހެދުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަރުވާ މީހުން ކަފުން ކުރާށެވެ.

781 وعن البراءِ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرْبُوعاً ولَقَدْ رَأَيْتُهُ في حُلَّةِ حمْراءَ ما رأَيْتُ شَيْئاً قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ . متَّفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި البراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކީ އިސްކޮޅުން މެދު މިންގެ ބޭކަލެކެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނު ރަތްކުލައިގެ ހުއްލާއެއް ލައްވާފައިވަނިކޮށް ދެކުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ރީތި ތަކެތި ދެކިލާފައެއް ނުވަމެވެ.

782 وعن أبي جُحَيْفَةَ وهْبِ بنِ عبدِ اللَّهِ رضيَ اللَّه عنهُ قال : رَأَيْتُ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بمكَّةَ وَهُوَ بالأَبْطَحِ في قُبَّةٍ لَهُ حمْراءَ مِنْ أَدَمٍ فَخرَجَ بِلالٌ بوَضوئِهِ ، فَمِنْ نَاضِحٍ ونَائِلٍ ، فَخرَجَ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ ، كَأَنِّى أَنْظرُ إِلى بَيَاضِ ساقَيْهِ ، فَتَوضَأَ وَأَذَّنَ بِلالٌ ، فَجَعَلْتُ أَتَتبَّعُ فَاهُ ههُنَا وههُنَا ، يقولُ يَميناً وشِمَالاً: حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حيَّ على الفلاَحِ . ثُمَّ رُكِزَتْ لَهُ عَنَزَةٌ ، فَتَقَدَّمَ فَصلَّى يَمُرُّ بيْنَ يَدَيْهِ الكَلْبُ وَالحِمَارُ لاَ يُمْنَعُ. متَّفقٌ عليه . «العَنَزَةُ» بفتح النونِ نحوُ العُكازَة

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو جُحَيْفَة وهْبِ بنِ عبدِاللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު މައްކާގައި ދެކުނީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ الأبطح ގައި ސަމަކާލާއި ވާފަގައި ރަތްކުލައިގެ

ފޭރިގެއެއްގައެވެ. ފަހެ بِلال ގެފާނު އެކަލޭގެފާނު وضوء ކުރެއްވުމުގެ ފެނާއިއެކު ނިކުމެވަޑައިގެން
ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ބައެއް މީހުންނަށް ލިބުނީ ފެނުގެ ތެތްކަމެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ފާޅުގެ ކުރެހުން ނިކުމެވަޑައިގެން ތަށިތަކުގައި ވައްސަވައިގެން ޒަމާނީ ފާވިލާ ރަތްކުލައިގެ
ހެދުމެވެ. ފަހެ ލައްވާފައިވި ފާޅުކުރެވޭ ހިމަޔަތުން ތަނުގައިވާ ހުދުކަން ފެނިއްޖެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު
وضوء ކުރައްވާނެ ދަނޑިއެއް އަޅުއްވާފައިވެއެވެ. އަދި ބިލާލުގެފާނު ކަނޑިތަކުގެ ސަބަބުން އަޑު ޞަޙާބީ
ބޭކަލުން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ކަނޑައްތުކޮށް ވިދާޅުވުމުން ދިމާލަށް
ދިރިހުރިހެނެވެ. އަދި އެ ޞަހާބީ حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ ، حيَّ على الفَلاَحِ ގޮވާލުމުން ގެނދިޔައެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވަޑައިގަތުމުން ކަލޭގަ ފޭރާމުގެ ތެރެއިން ބޭރަށް. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ހެދުމާއި ކަނޑުން ފަހަ
ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ތިޔާގެ ސަރަޙައްދުގައި ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކުރިމަތީގައި ކަނޑުޖެހިފައި
ހުރިބޭރު ހިމަނުވާކަމުން ގެންދިޔައިރު. ހަމަމުސާ އަދިން އަހުރުސް އައްސަހަރާ
މަށާއި ނަމާދުކޮށްފައެވެ.

783 وعن أبي رِمْثة رفاعَةَ التَّميْمِيِّ رضيَ اللَّه عنه قال : رأَيت رسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعليْه ثوبان أَخْضَرانِ . رواهُ أَبو داود ، والترمذي بإِسْنَادٍ صحيحٍ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާނދޭވި أبو رِمْثة رفاعَةَ التَّميْمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެހިކުލައިގެ ދެގަނޑު ފޮތީން ހެދުން
ލައްވައިގެން ހުންނަވާތީ ފެނިއްޖެވެ.

784 وعن جابر رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مكَّةَ وعَلَيْهِ عِمامةٌ سوْداءُ . رواهُ مسلم

މާތްالله ރުއްސެވުންވާނދޭވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މައްކާ ފަތަޙް ކުރެއްވި ދުވަހު މައްކާއަށް ވަޑައިގެންނެވީ ހިނދު ބޮލުގައި
ކަޅުކުލައިގެ ފާގަޑިބަނދެ އަޅުއްވައިގެންނެވެ.

785 وعن أبي سعيد عمرو بن حُرَيْثٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كأَني أَنظر إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعَليْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قدْ أَرْخَى طَرَفَيها بيْنَ كتفيْهِ . رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސިފަކުރެވޭ أبو سعيد عمرو بن حُرَيْث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمދުށީމެވެ. އެކަލޭ
ގެފާނު ހުންނެވީ ކަޅުކުލައިގެ ފޮތިގަނޑެއް އަޅުއްވައިގެންނެވެ. އަދި އެގޮތް ފޮތިކޮޅު
ދެކޮޅު ދެކަނދުރާ މެދުން ބޭއްވިފައިވެއެވެ.

وفي روايةٍ له : أَن رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَطَبَ النَّاسَ ، وعَلَيْهِ عِمَامَةَ سَودَاءُ .

އަދި مسلم ގެ އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
مسلم މީސްތަކުންނަށް خطبةއެއް ދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ކަޅުކުލައިގެ
ފޮތިގަނޑު އަޅުއްވައިގެންނެވެ.

786 وعن عائشة رضي اللّه عنها قالت : كُفِّنَ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في ثلاثة أَثْوَابٍ بيضٍ سَحُوليَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ ، لَيْسَ فيهَا قَمِيصٌ وَلا عِمامَةٌ . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސިފަކުރެވޭ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަފުންކުރެވުނީ (ޔަމަނުގެ ކަރައިގެ) سَحُولي ނަމަކަށް ކިޔުނު ރަށެއްގެ
كُرْسُفން ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ހުދުކުލައިގެ ތިންގަނޑު ފޮތީގައެވެ. އެގޮތުގައި ގަމީހު
އަދި ފޮތިޖެހުން ނުހިމެނެއެވެ.

« السَّحُوليَّةُ » بفتحِ السين وضمها وضم الحاء المهملتين : ثيابٌ تُنْسَب إِلى سَحُولٍ : قَرْيَةٍ باليَمنِ « وَالكُرْسُف » : القُطْن .

787 وعنها قالت : خرَجَ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذات غَداةٍ وَعَلَيْهِ مِرطٌ مُرَحَّلٌ منْ شَعْرٍ أَسود رواه مسلم .

އަދި (އަހަރެން ރަޟިﷲ ޢަންހު ސިފަކުރެވޭ عائشة) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެ

އަށަގަނޑުން ތިރާކުރުވިގެން ހުންނަވި ރިދާކޮޅެއް ކަމާ އިސްތަރިން ވިއްޔާވިފައިވާ ހެދި ޖަމަލުތަކުގެ ސޫރަތަށް ކުރެހިފައިވެ.

« المِرْط » بكسر الميم : وهو كساءَ . « والمُرَحَّل » بالْحاءِ المهملة : هو الذي فيه صورةُ رِحال الإبل ، وَهيَ الأَكْوَارُ .

788 وعن المُغيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عنه قال : كُنْتُ مع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذاتَ ليلَة في مسيرٍ ، فقال لي : « أمعَكَ ماء ؟ » قلت : نَعَمْ ، فَنَزَلَ عن راحِلتِهِ فَمَشى حتى توَارَى في سَوادِ اللَّيْلِ ثم جاءَ فَأَفْرَغْتُ عليْهِ مِنَ الإِداوَةِ ، فَغسَلَ وَجْهَهُ وَعلَيهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ ، فلم يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِراعَيْهِ منها حتى أَخْرَجَهُمَا مِنْ أَسْفَلِ الجُبَّةِ ، فَغسَلَ ذِرَاعيْهِ وَمَسَحَ برأْسِهِ ثُمَّ أَهْوَيْتُ لأَنْزِعَ خُفَّيْهِ فقال : « دعْهما فَإِنى أَدخَلْتُهُما طَاهِرَتَيْنِ » وَمَسَحَ عَلَيْهِما . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ المُغيرةِ بن شُعْبَةَ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދަތުރެއް
(ޕަތުރަ ހިނގާވަޑައިގަތުމުގައި) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަމަޔަށް ވީމެވެ. ރޭގަނޑެއްގައި
އަޅުގަނޑު. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ އަތުގައި ފެން
އެބައޮތްތަ؟ އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ. އާއެކޭ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސަވާރީން
ފައިބައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ރޭގެ އަނދިރީގައި ފޮރުވިގެން ދިޔުމަށް ދުރަށް
ހިނގާވަޑައިގަތެވެ. ދެން ފަހަރަ ހޭދަކޮށް އެނބުރި ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ
ވުޟޫކުރެއްވުމަށް އަޅުގަނޑު ފެން އަޅާދިނީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަތްދޮވެ ފެން
އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުދޮވުއްވެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ އުނދުލުގެ
(އުނދުނެއްގެ) ޖުއްބާއެއް ގައިގައިވަޑައިގެންނެވެ. އެކަން އަތްދޮން އުޅުއްވިއިރު
ސުވާލުގެ ތެރެއިން އަތްނެރެވިފައެއް ނުވެއެވެ. ދެން ޖުއްބާގެ ތިރިން ވަރުވީމެވެ
އަތްތެރޭގެ ފަނޑުލި ކަމުން އަތުގައި ދެއަތްވެސް ދޮވުއްވެވިއެވެ. ދެން
ބޮލުގައި މަސްހު ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އަޅުގަނޑު އެކަލޭގެފާނުގެ خفا ދެ ފައިގަނޑު ނެއްޓުމަށް
ބޭނުންވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދޫކޮށްލާށެވެ. ޒަމާނު ކަލޭގެ ކުރެއްވުމަކީ ޠާހިރު ހާލުގައި ވީމެވެ. ދެން
އަދި އެކަލޭގެފާނު ދެ خف މަސްހު ކުރެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : وعَلَيْهِ جُبَّةٌ شامِيَّةٌ ضَيقَةُ الْكُمَّيْنِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިކޮޅުގައިވީ شامކަރައިގެ އަތްކުރިހަނި ޖުއްބާއެކެވެ.

وفي روايةٍ : أَنَّ هذِه القصةَ كانت في غَزْوَةِ تَبُوكَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކަންހިނގީ ތަބޫކުހަނގުރާމައިގައެވެ.

باب استحباب القميص

ގަމީސްލުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

789 عن أُمِّ سَلمةَ رضي اللَّه عنها قالت : كان أَحَبَّ الثِّيابِ إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم القَميصُ . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންލިބިވި أُمِّ سَلَمةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އެންމެ ލޯބިވެވިގެން ބޮޑުވެގެންވާ ހެދުމަކީ ގަމީސް(ޖުއްބާ) އެވެ.

باب صفة طول القميص والكم والإِزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ ދިގުމިނާއި، ފަސްތާގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މުންޑުގެ ދިގުމިނާއި، ފަގުޑީގެ ކަންފަޅު ބަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްދޭ باب އާއި އަދި ބޮޑާކަމުން ފަޚުރުގެ ގޮތުން މީހުން އެއްވެސް އެއްޗެއް އަޅައިގަތުމާ ވަރަށްވުރެ ދިގުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب އާއި އަދި ބޮޑާކަމުން ފަޚުރުން ނޫން އެހެންގޮތަކުން މީހުން އެއްޗެހި ދިގުކޮށް ބަހައްޓައިފިނަމަ އެއީ މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމެއްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

790 عن أَسماء بنت يزيدَ الأنصاريَّةِ رضي اللَّه عنها قالت : كان كُمُّ قميصِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِلى الرُّسُغِ . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أسماء بنت يزيدَ الأنصاريَّة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ގަމީހުގެ އަތްތިލަ ހުރީ އަތުގޮޅި ކޮޅާއި ހަމައަށެވެ.

791 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنّ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّه إِليهِ يَوْمَ القِيَامَةِ » فقال أَبو بكر : يارسول اللَّه إِن إِزارى يَسْتَرْخى إِلا أَنْ أَتَعَاهَدَهُ، فقال له رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّكَ لَسْتَ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خُيَلاءَ ».

މާތްاللَّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّه بن **عمر** ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާކަމުގައި ތިމާގެ ހެދުން ދަމައިގެން ހިނގާ މީހާއަށް މާތްالله قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބެއްލެވުމުން ބައްލަވާނެ ނޫނެވެ. އެހިނދު މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو بكر ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ رسُولާއެވެ. ތިމަންނާގެ ހެދުން އަޅުގަނޑު ހިފަހައްޓާ ނުލާފައި ދޫކޮށްލައިފިނަމަ (ބޮޑުކަމާ ނުލައި) ދަމައިގެން ހިނގައެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ صحابى އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ބޮޑާކަމުގައި ހެދުން ދަމައިގެން ހިނގާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މީހެއް ނޫނެވެ.

رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

792 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا ينْظُرُ اللَّه يَوْمَ القِيَامة إِلى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطراً » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާކަމުގައި ތިމާގެ ހެދުން (ބޮޑުދޮޅަށް)

ދުވާލުގެން އުޅޭމީހާއަށް ލާތުالله سبحانه وتعالى, قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބެއްލެވުމުން ނުބައްލަވާނެއެވެ.

793 وعنه ع ن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الإِزار فَفي النَّار » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުއީ أبوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގައަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. އަނގަތުރާން حديثކުރައްވައެވެ. ފައިކޮޅުގެ ބުމާ ދަށަށް ކުރިއަށް ބަޔަކު ނަރަކަ އަލިފާނާ ގުޅިގެންވެއެވެ.

794 وعن أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنه عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ثلاثةٌ لا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ القِيَامةِ ، ولا يَنْظُرُ إِلَيْهِم ، ولا يُزَكِّيهِمْ ، ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ » قال : فقرَأَها رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ثلاث مِرَارٍ . قال أَبو ذَرٍّ : خابُوا وخسِرُوا مَنْ هُمْ يا رسول اللَّه ؟ قال : « المُسبِلُ ، والمنَّانُ وَالمُنْفِقُ سِلْعَتَهُ بِالحَلفِ الكاذِبِ » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « المُسْبِلُ إِزَارَهُ » .

ލާތުاللَّه ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުއީ أبو ذرٍّ ،نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ތިންބަޔަކީ ފުރެޖެހިވެއެވެ. މިންބަރުކާއި ލާތު الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހުން ބަސް وحي ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބަލިމީހުންނަށް رحمةގެ ބެއްލެވުމުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބަލިމީހުންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ވަންދުރާތް އަޒާބު އެބަލިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ތިމި ފިލުގުވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޔަތް ތިންފަހަރު ފަރުން ވިދާޅުވެއެވެ. (އަރިސްޓު) أَبو ذَرٍّ ދެންނެވިއެވެ. އެބަލިމީހުންނީ ހަލާކުވި ގެއްލުން ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ ކާކު ބައެއްތޯއެވެ؟ އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އެއީ ހަދާން (ތަނބޮޅަނޑުން ތިރިއަށް) ދުވާލުގެންއުޅޭމީހާއި އަދި ދިހަބުން ތިރިވިލުންހުރި އެގޮ ބަދަލު އެންމީހާގެ އަތުން ހަދިޔާވެދުން އުޅޭހާއި އަދި ދޮގުހަލުވެރިކަން ފިރުއިދެއްޔާ ވިއްކުން ގެނދިއުވެއެވެ.

795 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما ، عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الإسْبَالُ في الإزارِ ، والقَميصِ ، وَالعِمَامةِ ، منْ جرَّ شَيئا خُيَلاءَ لَم يَنْظرِ اللَّه إليهِ يومَ القِيَامةِ» رواه أبو داود، والنسائى بإسنادٍ صحيح .

މާތްاللَّه އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن **عمر** ،نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުންޑާއި ގަމީޒާއި ފަގުޑިން ތަކައްބުރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ދިގުކޮށްލާ މީހާ އަށް މާތްالله سبحانه وتعالى قِيامة ދުވަހު (رحمةގެ ބެއްލެވުމަކުން) ނުބައްލަވާނެއެވެ.

796 وعن أبي جُرَيٍّ جابر بن سُلَيم رضي اللَّه عنه قال : رَأَيتُ رَجلاً يصْدُرُ النَّاسُ عَنْ رَأْيِه لاَ يَقُولُ شَيئاً إلاَّ صَدَرُوا عنه ، قلتُ : من هذا ؟ قالوا : رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . قلتُ: عَليكَ السَّلامُ يا رسولَ اللَّه مَرَّتَيْن قال : «لا تَقُل عليَكَ السَّلامُ ، عليكَ السلامُ تحيَّةُ الموْتَى قُلِ : السَّلامُ عليَك » قال : قلتُ : أَنتَ رسول اللَّه ؟ قال : «أَنَا رسول اللَّه الذي إذا أَصابكَ ضرٌ فَدعوْتَهُ كَشَفَهُ عنْكَ ، وإِذا أَصابَكَ عامُ سنَة فَدَعوتَهُ أَنبتَهَا لك ، وإِذَا كُنتَ بِأَرْضٍ قَفْرٍ أَوْ فلاةٍ ، فَضَلَّت راحِلَتُكَ ، فَدعوْتَه رَدَّهَا عليكَ » قال : قلت : اعْهَدْ إليَّ . قال : « لا تسُبَّنَّ أَحداً » قال : فَما سببْتُ بعْدهُ حُرّا ، ولا عبداً ، وَلا بَعيراً، وَلا شَاةً « وَلا تَحقِرَنَّ مِنَ المعروفِ شَيْئاً ، وأَنْ تُكلِّمَ أَخَاك وأَنتَ مُنْبسِطٌ إليهِ وجهُكَ، إنَّ ذلك مِنَ المعرُوفِ . وارفَع إزاركَ إلى نِصْفِ السَّاق ، فَإِن أبيتَ فإلى الكَعبين ، وإياكَ وإسْبال الإزارِ فَإِنَّهَا مِن المخِيلةِ وإنَّ اللَّه لا يحبُّ المَخِيلة ، وإن امْرُؤٌ شَتَمك وَعَيَّرك بمَا يَعْلَمُ فيكَ فلا تُعيِّرْهُ بما تَعلَم فيهِ ، فإِنَّمَا وبالُ ذلكَ عليهِ » رواه أبو داود والترمذي بإسْنادٍ صحيحٍ ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن صحيح .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أبو جُرَيٍّ جابر بن سُلَيم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ދިހަކު ދެކެނިވާތީ. ދިސްމީހާކެން އެދިހާގެ ވަރަކަށްލި ހަނގަގެ ވާހަކަ ކަލިމަން قبول ކުރަނީއެވެ. މީސްތަކުން އެދިގެއެވެ. މިއީ ކާކު ބާވައި ބާވައެވެ. އަބާވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ. އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. عَليكَ السَّلامُ يا رسولَ اللَّه

އެވެ. މިގޮތަށް ދެފަރާތު ވިޔަސްނަމަ ބުނެދީފައިވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ عليكَ السَّلامُ އޭ
ނުކިޔާށެވެ. عليكَ السلامُ އަކީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ސަލާމްގޮވާގޮތެވެ. ވީމާ السَّلامُ عليَك
ކިޔާށެވެ. ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންދަންނަވީމެވެ. ތިބާއަކީ رسُولُ اللّٰه ގެފާނު ތޯއެވެ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ތިބާއަށް مصيبة ދިމާވުމުން
دعاء ކުރުމުން އެކަމުން ތިބާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާ އިލާހެވެ. އަދި އެއީ ތިބާއަށް ތަދުވަރު
ކަށު އަހަރެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރުމުން ބިމުން ގަސްގެހި ފަޅުއްވާ އިލާހެވެ.
އަދި އެއީ ތިބާ ޖަނަވާރެއް ސަހަރާގެ ބިމުގައި ހުއްޓާ ސަވާރީ ގެއްލިގެން دعاء ކުރުމުން
އެސަވާރީ އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާ އިލާހެވެ. ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
ތިމަންނަށް نصيحةއެއް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ އެއްވެސް މީހަކަށް
ނުބައިބަހެއް ނުގޮވާށެވެ. ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު ތިމަންނަ ދުވަހަކުވެސް އެއްވެސް
މިނިވަނަކަށްވެސް އަދި އެއްވެސް އަޅަކަށްވެސް އަދި އެއްވެސް ޖަމަލަކަށްވެސް އަދި
އެއްވެސް ބަކަރިއަކަށްވެސް ނުބައިބަހެއް ނުގޮވަމެވެ. (حديث ކުރެއްވިއެވެ.) އަދި ތިބާ
އެއްވެސް ހެޔޮކަމަކަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ގޮތުން ނުދެކޭށެވެ. އަދި ތިބާގެ އަޚާއާ ވާހަކަ
ވާހަކަދައްކާށެވެ. ހިނިތުންވުމާއެކު ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ހެޔޮކަމެކެވެ.
ދިގުކޮށް އުފުލާ ބަހައްޓާށެވެ. ފަހެ އެގޮތަށް ބަހައްޓަން ބޭނުންނުވާނަމަ ފައިގެ
ކަކުލާ ހަމައަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި ވީމާ އިޒާރު ބިމާހަމައަށް ދަމައިގެން ހިނގުމުން
ދުރުވާށެވެ. ފަހެ އެއީ ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުން ވާކަމެކެވެ. އަދި ވީމާ ބޮޑާކަމަކީ
ނުބައިކަމެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ ބޮޑާކަމުގެ ގޮތުން ކުރާކަމެކެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ބޮޑާކަމަށް ލޯބިނުކުރައްވައެވެ. އަދި މީހަކު ވީމައި
ނުބައިކަމާ ގުޅޭކަމަކުން އަދި ވީބަޔަކު ހަޖޫ ތިބާއަށް އެއްޗެހި ގުޅާނަމަ
ވީމާ އެކަމާ ގުޅޭގޮތުން އެއީ އެމީހަކު ނުބައިކަމެވެ. އެކަމުގެ ތަކުލީފު ވާނީ އޭނާއަށެވެ.
އޭނާގެ މައްޗަށް ވާކަމެވެ.

797 وعن أبي هريرة رضي اللّٰه عنه ، قال : بينما رَجُل يُصَلِّي مُسْبِلٌ إِزَارَه، قال له
رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اذهَب فَتَوضأْ » فَذهَب فَتَوضَّأَ ، ثم جاءَ ، فقال:

«اذهبْ فَتَوضَّأْ » فقال له رجُلٌ : يا رسول اللَّه . مالكَ أَمرْتَهُ أَن يَتَوَضَّأَ ثم سَكَتَّ عنه ؟ قال : « إِنه كانَ يُصلِّى وهو مُسْبِلٌ إِزارهُ ، إِن اللَّه لا يقْبلُ صلاةَ رجُلٍ مُسبِلٍ » .

رواه أبو داود بإِسنادٍ على شرط مسلم .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އިސްތާގެ ހެދުން (ތަބަކަނިރުގެން ތިރިއަށް) ދުލަނބާގެން ހިނގާ ނަމާދުކުރަން ހުއްޓާ (ފޮނިވަޔިގެން)رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަމިއްލައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދާށެވެ. އަދި وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ އޭނާ وضوء ކުރިއެވެ. ދެން އަނބުރާ އައެވެ. އެހިނދު(ވެސް) حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދާށެވެ. އަދި وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު އަރުވާލާފައިވާން އަންގަވައިފިއެވެ. އަ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގޮތުން އޭނާއަށް وضوء ކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވީ. އަދި އިތުރަށް ހަމަހިމޭނުވީ ދީ. (ފަހެ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟) حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނަމާދު ކުރަނީ ހެދުން ތަބަކަނިރުގެން ތިރިއަށް ދިލަނބާގެން ހުންނަ ހާލުގައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللهسبحانه وتعالى ހެދުން ތަބަކަނިރުގެން ތިރިއަށް ދިލަނބާ މީހެއްގެ ނަމާދު قبول ނުކުރައްވައެވެ.

798 وعن قَيسِ بن بشرٍ التَّغْلبيِّ قال : أَخْبَرنى أبي وكان جليساً لأبي الدَّرداءِ قال : كان بِدمِشقَ رَجُلٌ من أَصحاب النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقال له سهلُ ابنُ الحنظَلِيَّةِ، وكان رجُلاً مُتَوحِّداً قَلَّمَا يُجالسُ النَّاسَ ، إِنَّمَا هو صلاةٌ ، فَإِذا فرغَ فَإِنَّمَا هو تسبيح وتكبيرٌ حتى يأْتيَ أَهْلَهُ ، فمَرَّ بِنَا ونَحنُ عِند أبي الدَّرداءِ ، فقال له أَبو الدَّرداءِ : كلِمةً تَنْفَعُنَا ولا تضرُّكَ ، . قال : بَعثَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سريَّةً فَقَدِمَتْ ، فَجَاءَ رَجُلٌ منهم فَجَلسَ في المَجْلِس الذي يَجلِسُ فِيهِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال لرجُلٍ إِلى جَنْبِهِ : لَوْ رَأَيتنَا حِينَ التَقَيْنَا نَحنُ والعدُو ، فَحمَل فلانٌ فَطَعَنَ ، فقال : خُذْهَا منِّى . وأَنَا الغُلامُ الغِفَارِيُّ ، كَيْفَ تَرى في قوْلِهِ ؟ قال: مَا أَرَاهُ إِلا قَدْ بَطَلَ أَجرُهُ . فسَمِعَ بِذلكَ آخَرُ فقال : مَا أَرَى بِذَلَكَ بأْساً ، فَتَنَازعا حتى سَمِعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

فقال : « سُبْحان اللَّه ؟ لا بَأْس أَن يُؤْجَرَ ويُحْمَد » فرَأَيْتُ أَبا الدَّرْدَاءِ سُرَّ بِذلكَ ، وجعلَ يَرْفَعُ رأْسَه إِلَيهِ ويَقُولُ : أأَنْتَ سمِعْتَ ذَلكَ مِنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم،؟ فيقول : نعَمْ ، فما زال يعِيدُ عَلَيْهِ حتى إِنّى لأَقولُ ليَبرُكَنَّ على ركْبَتَيْهِ .

قال : فَمَرَّ بِنَا يَوماً آخَرَ ، فقال له أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةً تَنفَعُنَا ولا تَضرُّكَ ، قال: قال لَنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « المُنْفِقُ عَلى الخَيْلِ كالبَاسِطِ يدَهُ بالصَّدَقة لا يقْبِضُهَا» .
ثم مرَّ بِنَا يوماً آخر ، فقال له أَبو الدَّرْدَاءِ : كلِمَةً تنفعُنَا ولا تَضرُّكَ ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمٌ الأَسَديُّ ، لولا طُولُ جُمته وإِسْبَالُ إِزَارِه » فبَلَغَ ذلك خُرَيماً، فعجَّلَ فَأَخَذَ شَفرَةً فقَطَعَ بها جُمتَهُ إِلى أُذنيْه ، ورفعَ إِزارَهُ إِلى أَنْصَاف سَاقَيْه .
ثَمَّ مَرَّ بنا يَوْماً آخَرَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةً تَنْفَعُنَا ولاَ تَضرُّكَ قَالَ : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إِنَّكُمْ قَادِمُونَ عَلى إِخْوانِكُمْ . فَأَصْلِحُوا رِحَالَكمْ ، وأَصْلحوا لبَاسكُمْ حتى تَكُونُوا كَأَنَّكُمْ شَامَةً في النَّاسِ ، فَإِنَّ اللَّه لاَ يُحبُّ الفُحْشَ ولاَ التَّفَحُش » . رواهُ أَبو داود بإِسنادٍ حسنٍ ، إِلاَّ قَيْسَ بن بشر ، فاخْتَلَفُوا في توثيقِهِ وتَضْعيفه ، وقد روى له مسلم .

قَيسِ بن بشرٍ التَّغْلبيِّ ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވާގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.މިމަނިކާގެ ބައްޕާފުޅު މިމަނިކާއަށް ދިމާ ދެއްވިއެވެ. އަދި ބައްޕާފުޅާ أبو الدَّرداء އާއި ރައްޓެހިން އެކުއުޅުއްވި ބޭކަލަކާވ. ވިދާޅުވިއެވެ. دِ مشقَ ގައި نبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أصحاب ންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު އުޅުއްވިއެވެ. އެ صحابى ގެ ނަމަކީ سهلُ ابنُ الحنظليَّةِ އެވެ. އަދި އެ صحابى އަކީ އެކަހެރިކަން ބޮޑު ބޭކަލެކެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރަކު މީސްތަ ކުންނާ އެކަހެރިން ނުއުޅުއްވިއެވެ. އެ صحابى އަބަދު ހުން އުޅުއްވީ ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ނަމާދުން ނިމުމުން تسبيح އާއި ތަކްބީރު ކިޔުމުގައި مشغولވެގެންނެވެ. ދެން އަހަރެން ފަހަ ގޭސްޓުރައެވެ. ފަހެ އެއްދުވަހަކު މިމަނިކުމެން أبو الدَّرداء ގެ މަޖްލިސްގައި ތިއްބާ އެބޭކަލާ ހުރަސްކުރިއެވެ. އޭރުން أبو الدَّرداء އާއެކަލޭ ދެންނެވިއެވެ. އަރަމުން ތިބޭކަލުން ގެއްލުމެއްނުވާ އަދި މިމަނިކުމެންނަށް ފައިދާހުރި ބަހެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުޅަދާނަކަމަށް ފުރުއްވިއެވެ. ވަރަ ޙަސްކަހަރު

އަނބުރާ އައިސް. ފަހެ އެގޮތް ތިރީގައި ހިމެނުނު ވިދާޅުވި ޙަދީޘް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلّم އިންނެވި މަޖްލިސްގައި އިށީނެވެ. ފަހެ އެމީހާ އަނގައިން ބަރަކާތް އިން ވީހާ ކަމަކީ
ބުނުނެވެ. މިގޮތުގެ ތަސްބީހަ ގޮތުގައި ބުނުމުން ބައިތިވާ ކާފަ ގޮތްޖެހި މިބައިން ފުރުނުގަ
(މިގޮތުގެ ކައިވެނިކުރާން) މިބައިން އަޅުގަނޑު. ފަހެ މިގޮތުގެ ތަރައްޤީ ވިދާޅުވި ހަމަ
ދުނުވެ. އަދި ޖީބު ދުނިޔޭގެ ގަދަން ތަރިއެވެ. އަދި ބުނެވެ. މިއީ މިގޮތުގެ ފުރަތަމަ
މިބައިން ދިން ބަދަލުވެ. އަދި ހަސަނާތުގެ މިގޮތަކީ ކަންތައްތަކުގެ ފަހަރުގެ ބޭފުޅާ
ދެއްކުން ބަރަކާތްވެ. މިގޮތުގައި الغِفَارِيُّ ބަރަކާތް އައިސްފައިވި ދަރުމަވަންތަ
މިބައިންބަސް އަހަރެން ހެއްޔެވެ. އަހަރެ އަތުރާ މިބަދަލުގެ ކަންތައްތަ
ހައްދަވާ؟ އަދި ދެވަނަ ރައްދުން ވީހާ ބުނެވެ. މިގޮތުގެ ދަރަޖަގައި އަހަރެ(އަތުރާއިގެ
ސަބަބުން) ثواب ގެއްލުން ހިނގައިދިޔައީވެ. ދެވަނަ އަޅުގަނޑު އޭރުން ވިދާޅު
ބުނެވެ. މިގޮތުގެ ދަރަޖަގައި އެކަމުގައި މައްސަލައެއް ނެތެވެ. ފަހެ ދުވަހަކު ބުރަދުގެ
އަޅު އަހުރު ފަހުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަދި ހަމައެކު އައިސް. އަހަރެމެން
އަކުރުވެފައި حديث ކިޔައިދިނެވެ. سُبْحان اللَّه އެވެ ވިދާޅުން آخر ތަން ހަމަތަކުރުމުގެ އަދި
ދުނިޔެއަށް ރަމީތުން ބަރަކަތް މައްސަލައެއް ނެތެވެ. ފަހެ أبو الدَّرداءِ އަބަސްފުޅު
އަޅުގަނޑު އަދާކުރިއްޔާއާއިގެ މަސައްކަތު މިގޮތުގެ ދަރަޖަވެ. އަދި أبو الدَّرداءِ އާއި
ދިމާލުން އިސްތިޤުބާލު އަށްސުވާލެވެ. މިހާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ
އަރިހުން ބަޔަކު އަޅުގަނޑު ސުވާލުކުރެވުނީއެވެ؟ އާނ ދަންނަވައެވެ. އަދިވެ. ފަހެ ބަޔަކު ކަން
ސުވާލުކުރުމުގެ ހެދުމަތު ގެނެސް އިރުވެދުން މިގޮތުގެ ހަމަހަމަ ބުނުއްވެ. ދަން
ހައްޖުވެރިވުމަށް ކާމިލު ދަރުމަވެރި ހައްދަވާ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މީ(سهلُ ابنُ الحنظَلِيَّةِ
ސަލާމަތް ކިޔުން) صحابى އެކަން ދުވަހަކު މިގޮތުގެ ކައިރިންނާއި ހަރަކާ ކުރިއެވެ.
އަރިހުގައި أبو الدَّرداءِ އާދަރިން އަހަށްސުވާލުވެ. އެކަމުން މިބައިން ގެއްލުމުގެ ބޭނުން އަދި
މިގޮތުގެ ތަންތަން ފިލުވައިދި ބަޔަކު ބުނި ދަރުމަވަންތަކަން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلّم މިގޮތުގެ ތަން حديث ކިޔައިދިނެވެ. ޖިހާދުކުރުމުގެ ބަދަލެއް ސަވާބެއްވަން
ހުދުކުރުމާ އަބަދުވެ صدقة ކުރާ ދިނުމާއި ދުވަހެވެ. ދުން އެއްސަވާ
(އެބައިތުރުވަމުގެ)މިގޮތުގެ ކުރިން ހުރިހާ ހަމަސަކުރިއެވެ. އަރިހުގައި أبوالدَّرداءِ

ދެންނެވިއެވެ. އެކަލުން ތިބާއަށް ގެއްލުމެއްނުވާ އަދި ތިމަންމެންނަށް ފައިދާހުރި ބަހެއް
ބުނެދެއްވުމަށްއެދެމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
خُرَيْمٌ الأَسَديّ ގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ދިގުކޮށްފައިނުވާނަމަ އަދި ހެދުން
ތަބުކުރުވުން ފައިކޮޅުގެ އެންމެދަށަށް ނުވާނަމަ ވަރަށް ރަނގަޅު މީހެކެވެ.
ދެން މިވާހަކަ خُرَيْم އަށް އަޑުއިވުމުން ވަގުތުން ކަތިވަޅެއްނެގުމަށްފަހު ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު
ކަންފަތާއި ހަމައަށް ބުރިކަށްލައްވައެވެ. އަދި ހެދުން ފައިގެ ކަކުލާއި ދެމެދުގެ ހަމައަށް އުފުލުއްވައެވެ.
ދެންއެއްދުވަހު (އިބްނުއްހަންޒަލިއްޔާ) މިގޮތަށް ބުނެދިނުމަށްފަހު ކަމެއް ކިޔާދިނެވެ.
ވާހަކަ أبو الدَّرداءِ ދެއްނެވިއެވެ. އެކަލުން ވިދާޅުވި ގޮތުގައި ތިބާ އަދި ތިމަންމެން
އާއިއެކު ބަހެއް ބުނެދެއްވުމަށް އެދެމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރިދާން ތިބީ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރަހުމަތްތެރިންގެ ގާތަށް އަނބުރާ ދިއުމުގެ ކުރިން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ހެދުންތައް ރަނގަޅުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަތުރުތަކުގައި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ސިފަވެސް ރަނގަޅުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ބޭރުގައި ފާޅުވާނެހެން
ތިބޭށެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ކަމުދުރުކުރައްވާނީ ސަޅިނުވުމާއި އަދި ސަޅިނުވުމަށް
ވާހަކަދެއްކުމެވެ.

799 **وعن أبي سعيدٍ الخدرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه قال: قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم**

« إزرَةُ المُسلِمِ إلى نصفِ السَّاق ، وَلاَ حَرَجَ أَوْ لا جُنَاحَ فيما بَيْنَهُ وَبَيْنَ الكَعْبَيْنِ ، فَمَا كانَ أَسْفَلَ منَ الكعْبَينِ فَهوَ في النَّارِ ، ومَنْ جَرَّ إِزارهُ بَطَراً لَمْ يَنْظرِ اللَّه إِلَيْهِ» .

رواهُ أَبُو داود بإِسنادٍ صحيح .

 މާތްالله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبو سعيدٍ الخدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމުންގެ ފޭރާން ބަނޑުން ފެށިގެން
ފައި ކަކުލާ ދެމެދުގެ މެދަށެވެ. އަދި އެކަށިނުން ފެންޏާ ބަނޑުވަށިފަހަރުގެ މަތިކަށް

ބޭއްޖެހުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. އަދި ތަކަބުރުވުން ވިޔައަސް (ހުރުމުން) ވާ ބައިވެރިޔާ ނަރަކައިގެއެވެ. އަދި ބޮޑާވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން(ތަކަބުރުވުން) ވިޔައަސް ދޫކޮށްގެން ހިނގަމުންދާމީހާ މާތްالله (رحمة ގެ ބައްލަވާލެއްވުން)ނުބައްލަވާ ހުއްޓެވެ.

800 وعن ابنِ عمر رضيَ اللَّه عنهما قال : مَرَرْتُ عَلى رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَفي إِزاري اسْترْخَاءٌ . فقَالَ : « يا عَبْدَ اللَّهِ ، ارْفَعْ إِزارَكَ » فرفعتهُ ثُمَّ قَالَ : «زِدْ»، فَزِدْتُ ، فَمَا زِلْتُ أَتَحرَّاها بَعْدُ . فَقَالَ بَعْض القَوْمِ : إِلى أَيْنَ ؟ فقَالَ : إِلى أَنْصاف السَّاقَيْنِ». رواهُ مسلم .

މާތްاللَّه އެދެބޮޑުވެރިކަލާނގެ ރުހުމަތްލެއްވި عبدِ اللَّه بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތަށް އަހުރެން ހިނގަމުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ދިޔައީމެވެ. އަހުރެ ވިގޮތުގައި ހެދުން ދިއްގު (ތަކަބުރުވުން ވިޔަސް) ދޫވެފައެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އޭالله ގެ އަޅާއެވެ. ފިޔަވަ ހެދުން މަތިކޮށް ނަގާށެވެ. ދެން މިގޮތަށް ހެދުން މަތިކޮށް ނެގީމެވެ. ދެން(ވަކި) حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އިތުރަށް މަތިކޮށް ނަގާށެވެ. (رواى ވިދާޅުވެއެވެ.) ހުރިހާދުވަހު ދެން މިގޮތަށް ހެދުން ނެގުމުގައި އަޅުގަނޑު އަރާމުކަން ސަމާލުވެވެއެވެ. ދެން ބައެއް ބާލިހުން އަސްހާބުން ސުވާލު ކުރައްވައިފައެވެ. (ފިޔަ ހެދުން އުފުލާނީ) ކިހާ ވަރަކަށް ހެއްދެވީ؟ ދެން އަޅާ ޖެވޭ ދޮށްވެއެވެ. ފައިކަށްޓާ މެދަށް ހަމައަށެވެ.

801 وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ جَرَّ ثَوبَه خيلاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّه إِلَيْهِ يَوْمَ القيامةِ » فقالَتْ أُمُّ سلَمَةَ : فَكَيْفَ تَصنَعُ النِّسَاءُ بِذُيُولِهنَّ ، قالَ : « يُرْخِينَ شِبْراً». قَالَتْ: إِذن تَنكَشفُ أَقْدامُهنَّ . قال : « فيُرْخِينَهُ ذِراعاً لاَ يَزِدْنَ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދިވެސް صحابى (މާތްاللَّه ރުހުމަތްލެއްވި عبدِ اللَّه بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ބޮޑާވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެއްވެސް ހެދުން (ތަކަބުރުވުން ވިޔަސް) ދޫކޮށްގެން ހިނގާ މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހުން رحمة ގެ ބައްލަވާލެއްވުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. ދެން أُمُّ سَلَمَةَ

ދެންނެވިއެވެ. އަންހެނުން އަލަނބުލުންގެ ވަޒާރުން ދިގުކޮށް ހެދުންބޭނުން ހަދާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކައިވަޅިކޮށް ދިގުކޮށްބަހައްޓާށެވެ. އަލަމާން ދެންނެވިއެވެ. އެވަރުން އަލަނބުލުންގެ ފައިތިލަ ހާމަވާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވީއިރު މުށަކަށް މިންވަރަށް ދިގުކުރުން ބަހައްޓާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ދިގުނުކުރާށެވެ.

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އެޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ހަމަކަށަވަރުން މި باب އާއި ގުޅުންހުރި ބައެއް ޙަދީޘްތައް "ބޭޒާރިހެންވާކަމާއި ދެތި ދިރިއުޅުމުގެ ހުރި ކަމަކަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب" ކަމި އިސްވެ ހިމެނިއެވެ.

802 وعن معاذِ بن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ تَرَكَ اللِّباس تَواضُعاً للَّه ، وَهُوَ يَقْدِرُ علَيْهِ ، دعاهُ اللَّهُ يَوْمَ القِيامَةِ عَلى رُؤُوسِ الخَلاَئِق حتى يُخيِّره منْ أَيِّ حُلَلِ الإِيمان شَاءَ يلبَسُها » .

رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذِ بن أَنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑު ހެދުން ލިބޭގޮތުގެ ފެންވަރުހުރުމާއި އެކަމަށް تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އެޅުމުން ދުރުހެލިވުމުން ހިތްވަސް މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހު މަޚްލޫޤުންގެ މަތިން ގޮވާލައްވައި އީމާންކަމުގެ ހެދުންތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ހެދުމެއް ލައިގަތުމަށް އިޚްތިޔާރު ދެއްވާނެއެވެ.

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން އިޚްތިޔާރުކުރުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިމާވާ ޙާޖަތަކާއި ހުރެ ޝަރުޢީ **شرعي, مقصد**ކަށްޓަކައި ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް **عيب** ވާފަދަ ދެރަ ހެދުން ނުލެއުން، އެދުރުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

803 عن عمرو بن شُعْيب عن أَبيه عَنْ جدِّهِ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « إِن اللَّه يُحِبُّ أَنْ يُرى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلى عبْده» .

رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عمرو بن شُعْيب ގެ صحابى ގެ ބައްޕަފުޅުގެ ބައްޕަފުޅުން އަދި އަނބަލުހުގެ ކާފާފައިގެ ފައިބޭފުޅުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ نعمةތަކުގެ އަސަރު އަޅުގަނޑުމެން ފެނުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ފިރިހެނުން ހަރީރު ހެދުން ލެއުން **حرام**ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެ މަތީގައި އިށީނުމާއި ބޯނުލެވުން **حرام**ވެގެންވާކަމާއި، **އަދި އޭގެމަތީ** ބޯލެވުމަކީ ފިރިހެނުން ޖެހުން **حرام** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

804 عن عمر بن الخطَّاب رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لاَ تَلْبَسُوا الحرير ، فَإنَّ مَنْ لَبِسهُ في الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ في الآخرةِ . » متفقٌ عليه .

ރަޟީ اللّٰه ޢަންހުސްނދާއި عمر بن الخطّابގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރިބައިމީހުން ފިރިހެނުން ބޭނުން ނުކުރާނެވެ. އަހަރެ ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ ފިރިހެނުން ދުނިޔޭގައި ވާ މީހުންނަށް آخرة ދުވަހުން އެފަދަ ފިރިހެނުން ނުލިބޭ ހައްޤެވެ.

805 وعنه قال : سمِعتُ رسُولَ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم يقولُ : « إنّما يلبَسُ الحريرَ منْ لا خَلاق لَهُ» متفقٌ عليه .

އަދި صحابي (ރަޟީاللّٰه ޢަންހުސްނދާއި عمر بن الخطّابގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ ނިކަން އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެމެންގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފަރިވި ފިރިހެނުން ދުނިޔޭގައި (آخرة އިން)އެފަދަ ނަސީބެއް ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ للبُخاريَ : « مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ في الآخِرة » .

އަދި بُخاريَ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެފަދަ މީހަކަށް آخرة ދުވަހުން އެފަދަ ނަސީބެއް ނުވެއެވެ.

قولُهُ : « مَنْ لا خلاَقَ لَهُ » ، أَيْ : لاَ نَصيبَ لَهُ .

806 وعن أنس رضي اللّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم : « منْ لَبِسَ الحرير في الدُّنْيا لَمْ يَلْبسْهُ في الآخرَةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟީاللّٰهޢަންހުސްނދާއި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދުނިޔޭގައި ހަރީރު ހެދުން އެޅި މީހަކަށް آخرة ދުވަހުން އެފަދަ ހެދުން ނުލިބޭ ހައްޤެވެ.

807 وعن عليٍّ رضي اللَّه عنه قال : رأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخَذَ حَرِيراً ، فَجَعَلَهُ في يَمينه ، وَذَهَباً فَجَعَلَهُ في شِمالِهِ ، ثُمَّ قَالَ : « إنَّ هذَيْنِ حرامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتي » .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިވަރުގަނޑެއް ނަގަވައިގެން ކަނާތްއަތުގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި ރަންކޮޅެއް ވައަތްއަތުގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދެބާވަތް މިއުއްމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް حرامވެގެންވެއެވެ.

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن

808 وعن أبي مُوسى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنه أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « حُرِّم لِبَاسُ الحَرِيرِ وَالذَّهَب على ذُكُورِ أُمَّتي ، وَأُحلَّ لإنَاثِهِم » .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسى الأشْعريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިވަރާއި ރަންވެސް މިއުއްމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް ލައިގަތުން حرامކުރެވިގެންވެއެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް އެތަކެތި حلال ކުރެވިގެންވެއެވެ.

رواهُ الترمذي وقال حديثٌ حسن صحيح .

809 وعن حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنه قال : نَهَانَا النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنْ نَشْرب في آنيةِ الذَّهب وَالفِضَّةِ ، وَأَنْ نَأْكُل فِيهَا ، وعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالدِّيبَاج وأنْ نَجْلِس عَلَيّهِ . رواه البخاري.

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިމަނާކުރެއްވި ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބޯން ކަނޑައަޅުއްވައިވެއެވެ. އަދި

އެތަކެތީގައި ކެއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަރީރާއި އިބްރީސަމު ފޭރާން އަންނައުން ޖެހުން
މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެފޮތިތަކުގެ މަތީގައި އިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب جواز لبس الحرير لمن به حِكّة

އުޖޫރުގެ ހަށިގަނޑުގައި ކަހިވުމުގެ ބަލިހުރުމުން ހަރީރު ފޭރާންލުން ހުއްދަވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

810 عن أنس رضي اللَّه عنه قال : رَخَصَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم للزبير وعبْد الرَّحْمنِ بنِ عوْفٍ رضي اللَّه عنهما في لبْسِ الحَرِيرِ لحِكَّةٍ بهما . **متفقٌ عليه .**

މާތްاللهُ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަރުވާފަރުމާންކުރުމުގެ ހުއްދަ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ زبير ގެފާނަށް އަދި މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبْد الرَّحْمنِ بنِ عوف އާއި ދެބޭފުޅުންނަށް އެދެބޭފުޅުންގެ ހަށިގަނޑުގައި ހުރި ކަހިވާ ބައްޔެއްގެ ސަބަބުން ދެއްވިއެވެ.

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

ޖިނާވަރުގެ ހަންގަނޑު އިރިސްކުރުން ބޭނުން ނުކުރުމާއި އަދި ސަވާރުވުމުން އެކަކު ބޭނުން ނުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب (ލިބާސްގައި މަނާކުރެވިފައިވާ މަނާކުރުމުގެ ބާވަތްތައް ވަކިކުރުމުގެ ބާވަތެވެ.)

811 عنْ مُعاوِيةَ رضي اللَّه عنه قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لاَ تَرْكَبوا الخزَّ وَلاَ النِّمارَ » .

حديث حسن ، رواهُ أَبو داود وغيره بإسنادٍ حسنٍ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި مُعاوية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިދެއްވި ސުންނަތުގެ ސަބަބުން މިނިވަންވެވޭނެ ރަވާ އަދި ފަރުވާ ސަލާމަތްކުރެއްވުން ބޭނުން ކުރެއްވިއެވެ.

812 وعن أبي المليح عن أَبيهِ ، رضيَ اللَّه عنه ، أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عنْ جُلُودِ السِّبَاعِ .

رواهُ أبو دَاود ، والترمذي ، والنسائي بأَسَانِيد صحاح .

މާތްاللهރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި أبو المليح އަކީ صحابى އެކެވެ. ބައްޕާގެ ފުރުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ހަދާނަކަތުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمފަރުމާ ނަ ޖަނަވާރުގެ ހަންޖަހު ބޭނުން ކުރެއްވުން މަނާކުރައްވައިފައެވެ.

وفي روايةِ الترمذي : نَهَى عنْ جُلُودِ السِّبَاعِ أنْ تُفْتَرَشَ .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަރުމާ ޖަނަވާރުގެ ހަންޖަހު މަތިގައި ނިދުން
މަނާކުރައްވައިފައެވެ.

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އަލަށްފޮތިގެއްލާއިރު ނުވަތަ އަލަށްފައިވާނެއްއަޅާއިރު ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެއްލާއިރު ކިޔާ
ހިނދު ކިޔަންވާ دعاء ގެ ބާބުންވާގެންވާ باب

813 عن أبي سعيد الخُدْري رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا اسْتَجَدَّ ثَوْباً سمَّاهُ باسْمِهِ عِمامَةً ، أَوْ قَمِيصاً ، أَوْ رِدَاءً يقُولُ : « اللَّهُمَّ لكَ الحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ ما صُنِعَ لَهُ ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وشَرِّ ما صُنِعَ لَهُ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އައު ފޭރާމެއް އަޅުއްވާ ހިނދު އޭގެ ނަމުން ނަންގަންނަވައެވެ. (މިސާލަކަށް) ފަގުޑި ނުވަތަ ގަމީސް ނުވަތަ ރިދާކޮޅު ނަންނަގާފައެވެ. (އޭއަށްފަހު) دعاء ކިޔުއްވައެވެ. « اللَّهُمَّ لكَ الحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ ما صُنِعَ لَهُ ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وشَرِّ ما صُنِعَ لَهُ »

މާނަޔީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަންގަވައި حمدވެއް حق ވާގެންވަނީ ތިބާ ތިޔާރަށެވެ. މިއަޅާއަށް އަންގުރާނުދެއްވީ ހަމަ ތިބާ ތިޔާރެވެ. މިއަޅާ އެދެނީ ހަރުގަ ގެބީ ތިބާ ތިޔާގެ ފުރާޅުން އެދުމެވެ. އަދި އެ އެއީ އުފެއްދުއްވީ ހުރިގޮތް ހެވާ ތިބާ ތިޔާގެ ޙަޟްރަތުން އެދުމެވެ. އަދި މިއަޅާ އެއީގެ ނުބައިގޮތުން ތިބާ ތިޔާގެ ޙަޟްރަތުން ސަލާމަތްވުން އެދުމެވެ. އަދި އެއީ އުފެއްދުއްވީ ނުބައިގޮތްތަކުން ތިބާ ތިޔާގެ ޙަޟްރަތުން ސަލާމަތްވުން އެދުމެވެ.

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުންލުމުގައި ކަނާއަތްފަރާތް އިސްކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هذا الباب تقدم مقصوده وذكرنا الأحاديث الصحيحة فيه (انظر الباب التاسع والتسعون في استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم)

މި باب ގައި ހިމެނޭނެ حديث ތައް އިސްވެ ހިމެނިއްޖެއެވެ. އަދި އެ باب ގައި صح **حديث** ތައް ތިމަންނަވީ ގެނެސްދީފައެވެ.

كتاب آداب النوم والاضطجاع

ނިދުމާއި އޮށޯވުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯވުމާއި އިށީނުމާއި ކުރުމާއި މަޖިލިސް މަޖިލިސްގައި ތިބުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި
ހުވަފެން ފެނުމުގެ އަދަބު ކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

814 عن الْبَراءِ بن عازبٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : كَانَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا أَوَى إلى فِرَاشِهِ نَامَ عَلى شِقِّهِ الأَيمنِ ، ثُمَّ قال : « اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إليْكَ ، وَوَجَّهْتُ وَجْهي إليْكَ ، وفَوَّضْتُ أَمْرِي إليْكَ ، وَأَلْجأْتُ ظهْري إليْكَ ، رَغْبةً وَرهْبَةً إليْكَ ، لا مَلْجأَ ولا مَنْجى مِنْكَ إلاَّ إليْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الذي أَنْزلتَ ، وَنَبِيِّكَ الذي أَرْسَلْتَ » .

رواه البخاري بهذا اللفظ في كتاب الأدب من صحيحه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި البَراء بن عازبގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގޮނޑުދޮށަށް ވަޑައިގެން ނިދި ކުރައްވަނީނަމަ ކަނާއަތްފަރާތުގެ މައްޗަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. (ދެން) އަންނަނިވި دعاءކިޔުއްވައެވެ. « اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسِي إليْكَ ، وَوجَّهْتُ وَجْهي إلَيْكَ ، وفوَّضْتُ أَمْرِي إلَيْكَ ، وَأَلجأْتُ ظهْري إلَيْكَ ، رَغْبةً وَرهْبَةً إلَيْكَ ، لا مَلْجأَ ولا مَنْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكتَابكَ الذي أَنْزلتَ ، ونَبيِّكَ الذي أَرْسَلْتَ »

އޭ ހައްދަތުގައި ގޮސްވެއްޖެމެވެ އިލާހު! މިއަޅާ މިއަޅާގެ ނަފްސު އިބަ އިލާހައި ހަވާލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ މޫނު އިބަ އިލާހުގެ حضرة އަށް ކުރިމަތިކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް އިބަ އިލާހައި ހަވާލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ ހަށިގަނޑު އިބަ އިލާހުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ތެރެއަށް ދޫކުރީމެވެ. އޭ އިބަ އިލާހަށް މިއަޅާ ހިތި ލޯބީގެ ބޭނުންތެރިކަމާއި އަދި އިބަ އިލާހަށް މިއަޅާ ހިތި ބިރުވެތިވުމުގެ ބޭނުންތެރިކަމުންނެވެ. އިބަ އިލާހުގެ ދަރުބާރު ފިޔަވައި ރައްކާތެރިކަން ހޯދުމަށް އެހެން ދިމާއެއް ނެތެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ حضرةން ފިޔަވައި ސަލާމަތްވާން ދިޔުން އެހެން ތަނެއް ނެތެވެ. މިއަޅާ އިބަ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް އީމާންވީމެވެ. އަދި މިއަޅާ އިބަ އިލާހު ފޮނުއްވައިލެއްވި نبيއާ އަށް އީމާންވީމެވެ.

815 وعنه قال : قال لي رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذَا أَتَيْتَ مَضْجَعكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءكَ لِلصَّلاةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأَيمَنِ ، وَقُلْ .. » وذَكَرَ نَحْوَهُ ، وفيه : « واجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقول » متفقٌ عليه .

އަދި އަصحابی (ރަޟިޔަ اللّه ތަޢާލާ ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި الْبَراءِ بن عازب)ގެ
ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ވިދާޅުވިއެވެ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ނިދުމަށް އެނދަށް ވަޑައިގަތުމުން ނަމާދަށް ހަދާ ފަދައިން وضوء
ކުރާ ފަދައިން وضوءކުރާށެވެ. ދެން އަނބުރާ ކަނާތުގެ ފަރާތުން އޮށޯތްނަމެވެ. އަދި
دعاءކުރާށެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަ حديث ގައިވާފަދަ އިބާރާތުން دعاءކިޔުމަށްފަހުވިއެވެ. އަދި
އެ حديث ގެ ދެވަނަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެ دعاء ތަކަކީ ފަހުގެ ބަސް ކަމުގައި ހަދާށެވެ
ހެދުމަށެވެ.

816 وعن عائشةَ رضيَ اللّه عنها قالتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصلِّي مِن اللَّيْلِ إحْدَى عَشَرَةَ رَكْعَةً ، فَإذا طلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى ركْعَتيْنِ خَفِيفتيْنِ ، ثمَّ اضْطَجَعَ على شِقِّهِ الأيمن حَتَّى يَجِيءَ المُؤَذِّنُ فيُوذِنَهُ ، متفق عليه .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ **عائشة** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **نبيއާ**
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ވިތުރު (އެގާރަ) ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ފަތިސް ވުމުން
ލުއި ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން އަނބުރާ ކަނާތްފަރާތުން އޮށޯވެލައްވައިގެން
ބަންގިވެރިޔާ އައިސް ބަންގިގޮވާފައި އަންގަވައެވެ.

817 وعن حُذَيْفَةَ رضي اللّه عنه قال : : كان النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدهُ تَحْتَ خَدِّهِ ، ثمَّ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ باسْمِكَ أَمُوتُ وَ أَحْيَا » وإذا اسْتيْقَظَ قَالَ : «الحَمْدُ للّهِ الَّذي أَحْيَانا بعْدَ مَا أَماتَنا وإليه النُّشُورُ » . رواه البخاري .

މާތްاللّهރުހިވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صلّى اللّه
عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ނިދުމަށް އެނދަށް ވަޑައިގަތުމުން ގައިދޮށްފަތުގެ ދަށުގައި އަތްބާއް

ދަންދޮރީގެ ތަނުގައި ވަޑައިގެން އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އަރިހުގައި دعاءކުރައްވައެވެ.«
اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أمُوتُ وَ أَحْيَا » މާނައީ:- އޭ ހަދުރަތުގައި ކަލޭގެ ނަމުގައި އިލާހު! މަރާލާ
މަރުވުމާއި އަދި ހޭލުމާ ވަނީ އިބަ އިލާހާ އިސްތިއުފާރުން ނޫޅެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ނިދިން
ހޭލެއްވުމާ ހިނދު دعاءކުރައްވައެވެ. «الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَحْيَانَا بعْدَ مَا أَمَاتَنَا وإليه النُّشُورُ »
މާނައީ:- އެންމެހައި حمد އާއި ثناء، حقވާގޮތުގައި الله އަށެވެ. އޭނާ އަހަރެން
މަރުގެންނެވިކަމަށްފަހު ދިރުއްވައި ދެއްވިއެވެ. އަދި އެނބުރި ދާނީ އެ ރަސްކަލާގެ حضرة އަށެވެ.

818 وعن يعِيشَ بن طِخْفَةَ الغِفَارِيَّ رضي الله عنهما قال : قال أبي «بينما أنَا مضُطَجعٌ في الْمسَجدِ عَلَى بَطْنِي إذَا رَجُلٌ يُحَرِّكُني برِجْلهِ فقال « إنَّ هذهِ ضَجْعَةٌ يُبْغِضُهَا اللهُ » قال : فَنَظَرْتُ ، فإذَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތް اللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެންވާ يعِيشَ بنِ طخفَةَ الغِفَارِيِ ގެ ބައްޕާފުޅު
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މިސްކިތުގައި މިސްކިތުގައި ބަނޑުގައި މިސްކިތުގައި (އަހުރެން ތިބީ)
މިސްކިތްގައި ބަނޑުދަށުން ނުވަތަ ފައިތިލަ ލެއްވެވި ވިޔަސް އަހުރެން ތޮޅުވެއްސެވީ ހަރުވަޅުން
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއުސޫލު އެހެނެއް އެކަލާނގެ މާތްالله ނުރުހެވޭގެނެވެ. ފަހު
މިވަނީ އިރުޝާދުވި ބަޔަކު އެއީ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ.

819 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ قَعَدَ مَقْعَداً لَمْ يَذْكُرِ الله تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيهِ مِنَ الله تعالى تِرةٌ ، وَمَنِ اضْطَجَعَ مُضْطَجَعاً لايَذْكُرُ الله تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْه مِن اللهِ تِرةٌ » رواه أبو داود بإسنادِ حسن . « التِّرةُ » بكسر التاء

މާތްاللَّهރުއްސެވުން ލިބިވި أبو هريرة ، رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މީހަކު ތަނަކަށް އިށީނުމަށްފަހު
اللهއަށް ذكر ނުކުރެއްވީނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަމަށް ބަދަލެއް ދޭނެއެވެ. އަދި
މީހަކު ނިދުމަށް އޮށޯވެނިވުމަށް الله އަށް ذكر ނުކުރެއްވީމަ الله سبحانه وتعالى އެކަމަށް
ބަދަލެއް ދޭނެއެވެ.

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަގަމަތީން އޮށޮވެ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެއްފައި ކަށްޝުވަމުގެ ބިރު ހިނގާނަމަ
އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، **ހަތަރެސްފައިގެ**
މައްޗަށް އިށީދެގެން އިށީނުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ބުރަކަށީން ފައިގެން އަތުން ދެފައި
ދަނޑިއާއި އެއްކޮށް ބަދުގެން އިށީނުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

820 عن عبدِ الله بن يزيد رضي الله عنه أنه رأى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُستَلِقياً في المسَجْدِ وَاضعاً إحْدَى رِجْليْهِ عَلى الأُخْرىَ متفق عليه .

މާތްاللّهރުއްސުބްޙާނަހޫ عبدِ الله بن يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ
صحابى ދެކެ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި އަނގަމަތީން އޮށޯވެގެން
އެއްފައިމައްޗަށް އަނެއްފައި ނަންގަވައިގެން އޮންނަވަނިކޮށް ފެނިވަޑައިގެންނެވެ.

821 وعن جابر بن سمرة رضي الله عنه قال : « كان النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا صلَّى الْفَجرَ تَربَّعَ في مَجْلِسِهِ حتَّى تَطلُعَ الشَّمسُ حَسْنَاء » حدِيث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بأسانيد صحيحة.

މާތް اللّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر بن سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ނަމާދުން ނިމުނީމާ ގޮނޑިމަތިން އިރުއަރާ
ނަގާނދެން ذكر ކުރަމުން (ހަތަރެސްފައިގެ މައްޗަށް) އިށީދެވަޑައިގެން އިންނަވައެވެ.

822 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : رأيت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بفناء الكَعْبِةَ مُحتَبياً بِيَدَيْهِ هكذَا ، ووَصَفَ بِيَدِيه الاحْتِباء، و َهُوَ القُرفُصَاء رواه البخاري.

މާތް اللّه އެދުރުވެރިކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّه بن عمرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަޢުބާގެ ހަރާމުގައި މިގޮތަށް އަތުން ދެފައި ވަށައިލައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. އަދި އެ صحابى އަތުގެ އަތުން އެގޮތް އިށީނދެވަޑައިގެން ނަމޫނާ ދައްކަވައެވެ. އެގޮތް އިށީނުމަކީ އަރަބި ބަހުން ކިޔަނީ القرفُصاء އެވެ.

823 وعن قَيْلَةَ بِنْت مَخْرمَةَ رضي الله عنها قالت : رأيتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهو قَاعِدٌ القُرفُصَاءَ فلما رأيتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المُتَخَشِّعَ في الجِلْسةِ أُرْعِدتُ مِنَ الفَرَق **. رواه أبو داود ، والترمذي.**

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ قَيْلَةَ بِنْت مَخْرمة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **نبيُّ** صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަތާފަޔާ ގުޅުވާލައިގެން އަތުގައި ފައިވަޅާފައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. އަދި އަތާފަޔާ ގުޅުވައިގެން އެގޮތަށް خشوع އާއެކު ތަވާޟުޢުވެވަޑައިގެން ތިއްބެވުން ދުށުމުން ތިމަންނަ ބިރުން ތުރުތުރު އަޅާފައިވެއެވެ.

824 وعنِ الشَّديد بن سُوَيْدٍ رضي الله عنه قال : مر بي رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأنا جَالس هكذا ، وَقَدْ وَضَعتُ يَدي اليُسْرَى خَلْفَ ظَهْري وَاتَّكأْتُ عَلَى إليَةِ يَدِي فقال : أتقْعُدُ قِعْدَةَ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ **، رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .**

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ الشّديد بن سُوَيْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނާގެ ކައިރިން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރުން ތިމަންނަ އިނީ މިގޮތަށް އިށީނދެގެންނެވެ. އެއީ ތިމަންނަ ވާތް އަތް ފުރަގަހަށް ލައިގެން ކަނާއަތުގެ (ބުޑުކޮޅުގައި) ބަރުލައިގެންނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޯފާވެވޮޑިގެންވާ މީހުންގެ އިށީނުމުގެ ގޮތަށް ތިބާ އިށީނދެގަނެގެން ހުރީތޯއެވެ؟

باب في آداب المجلس والجليس

މަޖްލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ތަކާއި އަދި މަޖްލިސްތަކުގައި އިށީދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް
ބަޔާންކޮށްދޭ باب

825 عن ابنِ عمر رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لايُقِيمَنَّ أحَدُكُمْ رَجُلاً مِنْ مَجْلسهِ ثم يَجْلسُ فِيه ولكِنْ تَوسعُوا وتفَسَّحوا » وكَان ابنُ عُمَرَ إذا قام َ لهُ رَجُلٌ مِنْ مجْلِسه لَمْ يَجلِسْ فِيه . متفق عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ الله بن عمرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަޖްލިސްގައި އިށީދެހުރި މީހަކު ތެދުކުރުވުމަށްފަހު އަމިއްލައިން އޭގައި ނުއިށީންނާށެވެ. ނަމަވެސް ތަނަށް ވަކިވެ ތިބޭތަން ފުޅާކޮށް ދިނުމަށް ތަން ހުސްކޮށް ދީ ގޮތެއް ހަދައިލާށެވެ. (ތަންސަނަކޮށްދޭށެވެ.) ابنِ عمر އާއި އަށްޓަކައި މީހަކު މަޖްލިހުން ތެދުވެދިނުމުން އެ ތަނުގައި އޭގައި ނުއިށީންނަވައެވެ.

826 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول لله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا قامَ أحَدُكُمْ منْ مَجْلسٍ ثُمَّ رَجعَ إلَيْهِ فَهُوَ أحَقُّ بِه » رواه مسلم

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖްލިހަކުން ތެދުވެގެން ދިޔުމަށްފަހު އަނބުރާ އައިސްފިނަމަ އެތަނާ އެންމެ ބޮޑަށް حق ވެރިޔަކީ އޭނާއެވެ.

827 وعن جابر بنِ سَمُرَةَ رضي اللّه عنهما قال : « كُنَّا إذَا أَتَيْنَا النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهي » . رواه أبو داود . والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ جابر بنِ سَمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މަޖްލިހަށް ހާޒިރުވާ ވަގުތު އަހަރެމެން ތިބޭނީ ޖާގަ ހުސްވާ ތަނެއްގައި އިށީނދެގެންނެވެ.

828 وعن أبي عبدِ الله سلْمان الفارِسي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :« لاَ يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعَة ويَتَطهَّرُ ما استَطاعَ منْ طُهر ويَدَّهنُ منْ دُهْنِه أوْ يَمسُّ مِنْ طيب بَيْته ثُمَّ يَخْرُجُ فَلاَ يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنين ثُمَّ يُصلّي ما كُتِبَ له ثُمَّ يُنْصِتُ إذَا تَكَلَّمَ الإمامُ إلا غُفِرَ لهُ ما بَيْنَهُ وبَيْنَ الجمُعَةِ الأُخْرَى » رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبوعبدِ الله سلْمان الفارسي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ޖުމަޢާ ދުވަހުދުވަހު ފެންވަރާ އަދި
އެމީހަކަށް ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް ވަރަކަށް ސާފުތާހިރުވެ އަދި ތެޔޮލައި ގެއިން މީރުވަސް
ދުވާވެސް ހިނަގަ އެއިން ހަވީރުގައިގެން ގެއިން ނިކުމެގެން (މިސްކިތަށް) އަރައި
(އިނދެގެންތިބި)ދެމީހުންގެ ދެމެދުން ނުވަދެ ދެން އެމީހާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަމާދު ކޮށްފައި
އިމާމު ވާހަކަފުޅު خطبة ވިދާޅުވާއިރު ހަމަހިމޭންކަމާއި އަޑުއަހާ ނަމަ އެމީހާގެ
އަންނަ ހަފުތާގެ ޖުމުޢާ ދުވަހާއި ދެމެދު (ހަތް) ދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

829 وعن عمرو بن شُعَيْب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « لايحلُ لِرَجُل أن يُفَرِّقَ بَيْنَ اثْنَيْنِ إلا بإذْنِهِمَا » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި عمرو بن شُعَيْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ صحابي މި حديث ރިވާކުރައްވަނީ އެ صحابي ގެ ބައްޕާފުޅުގެ ފަރާތުންނެވެ. އަދި އެބައްޕާފުޅު އެ صحابي ގެ ކާފާފުޅުގެ ފަރާތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އިނދެގެން މިހި ދެމީހެއްގެ ދެމެދުގައި އެދެމީހުންގެ އިޛުނަކާއި ނުލައި އިނދެގެން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

وفي رواية لأبي داود : « لايَجلِسُ بَيْنَ رَجُلَيْن إلا بإذْنِهِمَا ».

އަދި أبوداود ގެ روايةގައި ވެއެވެ. ދެމީހެއްގެ ދެމެދުގައި އެދެމީހުންގެ އިޛުނަކާއި ނުލައި އިށީދެވިގެންނުވާނެއެވެ.

830 وعن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم لَعَنَ مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الحَلْقَةَ . رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި حذيفة بن اليمانގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހަލްޤާގެ މެދު ފަރާތުގައި އިށީންނަވާމީހާގެ މައްޗަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.

وروى الترمذي عن أبي مِجْلزٍ أن رَجُلاً قَعَدَ وَسَطَ حَلقْة فقال حُذَيْفَةُ : مُلْعُونٌ عُلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أوْ لَعَنَ الله عَلَى لِسَانِ محمَدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الْحلَقْةِ. قال الترمذي : حديث حسن صحيح .

الترمذي ، أبو مِجْلز ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ހަލްޤާއެއްގެ މެދު ފަރާތުގައި އިށީނެވެ. އޭރުން حذيفة ވިދާޅުވިއެވެ. ހަލްޤާގެ މެދުފަރާތުގައި އިށީންނަވާ މީހާ مُحَمَّدٍ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދުލުފުޅުން ވަނީ لعنة ލެއްވިގެންނެވެ. ނުވަތަ (ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ) الله سبحانه وتعالى مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދުލުފުޅުން އެމީހަކަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.

831 وعن أبي سعيد الخدريِّ رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول « خَيْرُ الْمَجَالِسِ أوْسَعُهَا » رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرطِ البخاري .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަޖިލިސް ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ މަޖިލިސްތަކަކީ އެއިގެ ތެރޭގައި ބަހައްޓަން ފަހި ޖާގަ ފުޅާ މަޖިލިސްތަކެވެ.

832 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ جَلَسَ في مَجْلس فَكثُرَ فيهِ لَغطُهُ فقال قَبْلَ أنْ يَقُومَ منْ مجلْسه ذلك : سبْحانَك اللّهُمّ وبحَمْدك

أشْهَدُ أنْ لا إله إلا أنْت أسْتغْفِركَ وَأتَوبُ إليْك : إلا غُفِرَ لَهُ ماَ كان َ في مجلسه ذلكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. މީހަކު މަޖްލިސް އެއްގައި އިށީދެގެން ހުރި އެތަނުގައި ބޭކާރު ވާހަކަ ގިނަކޮށްފިނަމަ ދެން އެ މަޖްލިސް ދޫކޮށްދިއުމުގެ ކުރިން މި(دعاء) ކިޔައިފިއްޔާ : سبْحانَك اللَّهُمّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إله إلا أنْت أسْتغفِركَ وَأتوبُ إليْك) މާނައީ:- (އިބަ އިލާހު ހުސްطاهر ވަންތަވެގެންވަމެވެ. އަ ހަމްދުކުރައި ގެންނަމުއެވެ އިލާހު! އަޅުގަނޑު ޝަހާދަ ދެން حق ވާގޮތުގައި އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި حق ކަލާނގެއް ނުވެއެވެ. އިލާހު ކިބައިން ވެސް އަޅުގަނޑު ހިނގާނެ ގޮތް އަހެން ތައުބާ އިބަ އިލާހެވެ އާއި ދެން استغفار ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިހާ އިބަ އިލާހަށް ތައުބާ ވަމެވެ.) (ދަންނަވަމެވެ.) އެއިރުން އެމީހާގެ އެމަޖްލިސް ގައި ކުރެވުނު އެންމެހައި (ކުށް) ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

833 وعن أبي بَرْزَةَ رضي الله عنه قال : كان رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ بآخرة إذَا أرَادَ أنْ يقُومَ مِنَ الْمَجلسِ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إلهَ إلا أنْتَ أَستَغفِرُكَ وأتُوبُ إِلَيْكَ » فقال رَجُلٌ يارسول الله إنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلاَ ماَكُنْتَ تَقُولُهُ فِيما مَضَى ؟ قال : «ذلكَ كفَّارَةٌ لِماَ يَكُونُ في الْمَجْلِسِ » رواه أبو داود ، وروا‌ه الحاكم أبو عبد الله في المستدرك من رواية عائشة رضي الله عنها وقال : صحيح الإسناد .

މާތްﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو بَرْزَة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މަޖްލިހުން ނުކުންނަވާ ހިނދު ވިދާޅުވެއްވިއެވެ.« سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إلهَ إلا أنْتَ أَستَغفِرُكَ وأتُوبُ إِلَيْكَ » މާނައީ:- (އިބަ އިލާހު ހުސްطاهر ވަންތަވެގެންވަމެވެ. އަ ހަމްދުކުރައި ގެންނަމުއެވެ އިލާހު! އަޅުގަނޑު ޝަހާދަ حق ވާގޮތުގައި އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި حق ކަލާނގެއް ނުވެއެވެ. އިލާހު ކިބައިން ވެސް އަޅުގަނޑު ހިނގާނެ ގޮތް އަހެން استغفار ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިހާ އިބަ އިލާހަށް ތައުބާ ވަމެވެ.) އެހިނދު أصحاب ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ބިރުވެތިވެވޮޑިގެންވި ބޭސްފުޅެ ދިޔަކުރެން ބިރުވެރިކަން ނިންމަވާ
ހިނދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ ބޭސްފުޅަކީ ނުކުރެވޭ حديث ކަށަވަރުވިއެވެ.އަދި ބިރުވެތިވުމަކީ
ކަށަވަރު ކުށްތަކުގެ كفارَةٌ އެވެ.

834 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : قَلَّمَا كان رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقوم من مَجْلس حتى يَدعُوَ بهؤلاءِ الدَّعوَاتِ « اللَّهمَّ اقْسِم لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ ما تحُولُ به بَيْنَنَا وبَينَ مَعْصِيَتِك، ومن طَاعَتِكَ ماتُبَلِّغُنَا به جَنَّتَكَ، ومِنَ الْيَقِين ماتُهوِّنُ به عَلَيْنا مَصَائِبَ الدُّنيَا . اللَّهُمَّ مَتِّعْنا بأسْمَاعِنا، وأبْصَارِنا، وقُوَّتِنا ما أحيَيْتَنَا ، واجْعَلْهُ الوَارِثَ منَّا ، واجعَل ثَأرَنَا عَلى مَنْ ظَلَمَنَا، وانْصُرْنا عَلى مَنْ عادَانَا ، وَلا تَجْعلْ مُصِيبَتنا في دِيننَا ، وَلا تَجْعلِ الدُّنْيَا أكبَرَ همِّنا ولا مبلغ عِلْمِنَا ، وَلا تُسَلِّطْ عَلَيَنَا مَنْ لا يَرْحَمُنَا » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތް اللَّه އެކަލޭފުޅާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عمرُ ގެ ރިވާވެގެން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގަބޫލުވެސް އަބަދުން
މަޖިލީހަކުން ތެދުވެ ނުވަޑައިގަނެއެވެ دعاء ވިދާޅުވެވޮޑިގެންނޫނީ ވަޑައިގެން ކުރީގަ ވަކިނުވާ ނެކަން
ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. "އޭ ﷲ! އަޅުގަނޑުމެން ދެމެދުގައާއި ތިބާގެ ނާފަރުމާނީވުމާ ދެމެދު
ހުރަސް އަޅާނެ ވަރަކަށް ތިބާގެ ބިރުވެތިކަމުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަހާދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިބާގެ
ސުވަރުގެއަށް އަޅުގަނޑުމެން ވާސިލުކުރުވާ މިންވަރަށް ތިބާގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ބަހާދެއްވާނދޭވެ! އަދި
ދުނިޔޭގެ މުސީބާތްތައް ފަސޭހަކޮށްދެވޭނެ ވަރަކަށް ޔަޤީންކަމުން ބަހާދެއްވާނދޭވެ! އޭ
ﷲ! އަޅުގަނޑުމެން ދިރިހުރި ހާލު އަޅުގަނޑުމެންގެ އިވުމާއި ފެނުމާއި ބާރުތަކުން
މަންފާ ލިބިގަންނަވާދެއްވާނދޭވެ. އަދި ތިޔަބާވަތުގެ ނިޢުމަތްތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ވާރިސްކުރުވައިދެއްވާނދޭވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޒާލިމުވި މީހުންގެ މައްޗަށް ބަދަލު
ހިފުމަށް ފުރުސަތު ދެއްވާނދޭވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ގޯސްކުރި ބަޔަކަށް حق ހޯދައި
ދެއްވާށެވެ. އަދި ދީނުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ މުސީބާތެއް ނުލައްވާނދޭވެ.
އަދި ދުނިޔެ އަޅުގަނޑުމެންގެ އެންމެ ބޮޑު ބޯޗަށާއި އިލްމުގެ އެންމެ ބޮޑު ހެދުމަކަށް ނުލައްވާނދޭވެ.
އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ރަޙުމްނުކުރާ މީހަކު ކަތިލާ ދަރުސް ތިޔަބާ ތިބާ ...

ކުރުންނަކުގައި ނުލައްވާށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ރަޙުމުނުކުރާ މީހުން އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް އިސް ނުކުރައްވާށެވެ.

835 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « مَا مِنْ قَوْمٍ يَقومونَ منْ مَجْلسٍ لا يَذكُرُون الله تعالى فيه إلا قَاموا عَنْ مِثلِ جيفَةِ حِمَارٍ وكانَ لَهُمْ حَسْرَةً » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކު މަޖްލިސް އަރާން ތެދުވާއިރު الله އަށް ذكر ނުކޮށް ތިބެގެންނިކުމެ އެބަޔަކީ މަރުވެފައި ހިމާރުގެ ނަޖިސްބޮޑުވެފައިވާ ގަޑިގައި އިނދެގެންތިބެފައި ތެދުވެގެން ބައެއްގެ މިސާލެވެ. އަދި އެކަމަކީ އެބައިމީހުންނަށްހުރި ހިތާމަވެރިކަމެވެ.

836 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا جَلَسَ قَومٌ مَجْلِساً لم يَذْكرُوا الله تَعَالَى فيه ولَم يُصلُّوا على نَبِيِّهم فيه إلاَّ كانَ عَلَيّهمْ تِرةٌ ، فإنْ شاءَ عَذَّبَهُم ، وإنْ شاءَ غَفَرَ لَهُم » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو هريرةَ) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކު މަޖްލިސެއް ކުރާހިނދު އޭގައި الله އަށް ذكر ނުކޮށް އަދި އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާއަށް ޞަލަވާތް ނުކިޔައިފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ ނުރުހުމުގެ ހުއްޖެވެ. ފަހެ އެ އިލާހު އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އިލާހު ރުއްސެވިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

837 وعنه عن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « مَنْ قعَدَ مَقْعَداً لم يَذْكُرِ الله تعالى فِيهِ كَانَت عليه مِنَ الله ترَة، وَمَن اضطجَعَ مُضْطَجَعاً لايَذْكرُ الله تعالى فيه كَانَتْ عَلَيْه مِنَ الله تِرَةٌ » رواه أبو داود . وقد سبق قريبا ، وشَرَحْنَا « التِّرَةَ » فيهِ

އަދި އެصحابى (އެބަހީ ރަޟިﷲޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هريرة) نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ބުނެވުނީ ދިނުނުވަނީ ﷲއަށް ذكر ކުރުމުގައި އުޅުމަށް ޝަރުޢުކޮށް ﷲގެ ރަޙްމަތްލިބޭނެއެވެ. އަދި މިހާރު ބުނެވުނީ އަޅާވަނީ ﷲއަށް ذكر ކުރުމުގައި އުޅުމަށް ﷲގެ ރަޙްމަތް ލިބޭނެއެވެ.

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންދެކުން އަދި އެކަމާ ގުޅޭ ބައެއްކަންތައްތަކުގެ ބާބު باب

قال اللّٰه تعالى (الروم 23): {ومن آياته منامكم بالليل والنهار}

އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ތިޔަބައިމީހުން ނިދުމީ، އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ހެކިތަކުން ކަމެވެ.

838 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « لم يَبْقَ مِنَ النُبُوَّة إلا المبُشِّراتُ » قالوا : وَمَا المُبشِّراتُ ؟ قال : « الرُّؤيَا الصَّالِحةُ » رواه البخاري .

ރަޟިﷲޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هريرة ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިވަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.(މިވަނީކަލޭގެފާނުގެ) ނަބީކަމުގެ އަގުމާތި ބާކީއެއް المبُشِّراتُ މިހާރު ނޫނެއް ނެތެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ސުވާލުކުރިއެވެ. المبُشِّراتُ އަކީ ކޮން އެއްޗެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ރަނގަޅު ހުވަފެނެވެ.

839 وعنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا اقترَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُؤْمن تَكذبُ ، ورُؤْيَا المُؤْمِنِ جُزْءٌ منْ ستَّةٍ وَأرْبَعينَ جُزْءًا مِنَ النُبُوةِ » متفق عليه . وفي رواية: « أصْدَقُكم رُؤْيَا: أصْدُقكم حَديثاً » .

އަދި އެ صحابى (އެބޭ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގެ أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ފަދަ) ޒަމާން ކާރިވުމުން މުއުމިނުންގެ ހުވަފެން ދޮގުނުވުން ގާތްވެގެންވެއެވެ. އަދި (ދަންނަވައެވެ.) މުއުމިނާގެ ހުވަފެނަކީ ނަބީކަމުގެ ސާޅީސް ހަބައި ކުޅަ އެއްބައެވެ.

އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ހުވަފެނަކީ އަޅުވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ބަސް ބުނާމީހުންނެވެ.

840 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ رآني في المنَامِ فَسَيَرَاني في اليَقَظَةِ أوْ كأنَّمَا رآني في اليَقظَةِ لايَتَمَثَّلُ الشَّيْطانُ بي » . متفق عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބޭ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގެ أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވަފެނުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެވުނީމާ ފަހެ ހަޤީޤަތުގައި ދުށުކަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކޭނެއެވެ. ނުވަތަ (حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ހޭލާ ހުރެގެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކުނުފަދައެވެ.شَيْطانِ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އާއި އެއްވައްތަރަށް ސިފަ ބަދަލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

841 وعن أبي سعيد الخدريِّ رضي الله عنه أنه سمعِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إذا رَأى أَحدُكُم رُؤْيَا يُحبُّهَا فَإنَّما هي من الله تعالى فلَيَحْمَدِ الله عَلَيهَا ولْيُحُدِّثْ بِها وفي رواية : فَلا يُحَدِّثْ بَها إلا مَنْ يُحِبُّ وَإذا رأى غَيَر ذَلك مما يكرَهُ فإنَّم ا هي منَ الشَّيْطانِ فَليَسْتَعِذْ منْ شَرِّهَا وَلا يَذكُرها لأحد فإنها لا تضُرُّه » متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގެ أبو سعيد الخدريّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވުންތެރިކޮށް އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެންގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ރަނގަޅު ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެއީﷲ ގެ حضرة ން ދިމާވި ހެޔޮގޮތެކެވެ. ވީމާ އެކަމުގެ މައްޗަށް ﷲއަށް حمد ކުރާށެވެ. އަދި އެޚަބަރު އެހެން މީހުންނަށް ކިޔާދޭށެވެ. އަދި އެހެން روايةގައި ވެއެވެ.އެހެންކަމުން އެވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ރުހޭ މީހުން ނޫން އެހެން ބަޔަކަށް ކިޔާ ނުދޭ ހުއްޖެވެ. އަދި އެއާއި ޚިލާފަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ފާޑުގެ ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން شيّطان އާގެ ވަސްވާސްތެރިކަމެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެސޮރުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭށެވެ. އަދި އެހުވަފެނުގެ ވާހަކަ އެއްވެސް މީހަކަށް ކިޔާ ނުދޭށެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން އެހުވަފެނުން ސަލާމަތްވުން އެކަމުން އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެ ހުއްޖެވެ.

842 وعن أبي قتادة رضي الله عنه قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الرّؤيا الصَّالَحِةُ وفي رواية الرُّؤيَا الحَسَنَةُ منَ الله ، والحُلُم مِنَ الشَّيْطَان ، فَمَن رَأى شَيْئاً يَكرَهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَن شِمَاله ثَلاثَاً ، ولْيَتَعَوَّذْ مِنَ الشّيْطان فَإنَّها لا تَضُرُّهُ » متفق عليه . « النَّفثُ » نَفخٌ لطيفٌ لاريقَ مَعَهُ.

މާތްاللّٰه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قتادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ސާލިޙު ހުވަފެނަކީ (އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއް ގައި ވެއެވެ.) ރީތި ހުވަފެނަކީ الله ގެ حضرت ން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. އަދި ނުބައި ހުވަފެނަކީ شيّطان އާގެ ފަރާތުން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ވީމާ ނުރުހޭ ފަދަ ހުވަފެނެއް ދުށިމީހާ (ފެނިއްޖެނަމަ) ވާތް ފަރާތަށް ތިންފަހަރު ތުއް ޖަހާށެވެ. އަދި شيّطان އާގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަމަށް އަދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި އެއަރުން ނިދުމުން އަނބުރާލަން ކުރިމަތިން ގެއްލިދާ ނުލިބޭ ހުއްޖެވެ.

843 وعن جابر رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا رَأى أحَدُكُم الرُّؤيا يَكْرَهُها فلْيبصُقْ عَن يَسَارِهِ ثَلاَثاً ، ولْيَسْتَعِذْ بالله مِنَ الشَّيَطانِ ثَلاثاَ ، وليَتَحوَّل عَنْ جَنْبِهِ الذي كان عليه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި **جابر** ގެފާނު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެމީހާ ނުރުހޭފަދަ (ނުބައި) ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ ވާތް ފަރާތަށް ތިންފަހަރު ތުފާލާށެވެ. އަދި اللهގެ حضرت ން شيْطان އާގެ ކިބައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭށެވެ. (އެބަހީ اعوذ بالله مِنَ الشَّيَطانِ الرجيم) ކިޔާށެވެ. އަދި (އަނބުރާލާ) އެމީހާ އޮތްފަޅި ނޫން އަނެއް ފަޅިއަކަށް ފުރޮޅާށެވެ.

844 وعن أبي الأسقع واثلة بن الأسقع رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ من أعظَم الفرَى أن يَدَّعِي الرَّجُلُ إلى غَيْرِ أبيه ، أوْ يُري عَيْنَهُ مَالم ترَ ، أوْ يقولَ على رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَا لَمْ يَقُلْ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبوالأسقع واثلة بن الأسقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ބޮޑު ދޮގުހެދުމަކީ މީހާ ތިމާގެ ބައްޕަ ނޫން އަނެއް މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުމާއި ނުވަތަ ތިމާއަށް ފެނުން ފެނިފައިނުވާ ކަމަށް ބުނުމާއި ނުވަތަ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ނުކުރައްވާ ބަސްފުޅެއް އެކަލޭގެފާނަށް ނިސްބަތްކުރުން ބުނުމެވެ.

كتاب السلام

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ސަލާމް ކުރުން ފަތުރުމަށް އަމުރުކުރުވިގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (النور 27): {يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެޔަށް ނޫން އެހެން ގެތަކަށް އެގެތަކުގެ أهل ވެރިންނަށް سلام ކޮށް إذن ހޯދުމަށްފަހު މެނުވީ ނުވަންނާށެވެ! އެގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަންބޮޑީއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (النور 61): {فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم تحية من عند اللّه مباركة طيبة}.

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގެތަކަށް ވަންނައިރު، الله ގެ حضرة ންވާ بركات ލިބި ރަނގަޅު سلام އަލުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކިޔާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 86): {وإذا حييتم بتحية فحيوا بأحسن منها أو ردوها}.

ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ކަހަލަ سلام އަކުން سلام ކޮށްފިނަމަ، އެއަށްވުރެ ރިވެތި سلام އަކުން ތިޔަބައިމީހުން سلام ކިޔާށެވެ! ނުވަތަ އެ سلام ރައްދުކުރާށެވެ!

وقال تعالى (الذاريات 24، 25): {هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين إذ دخلوا عليه فقالوا: سلاماً، قال: سلام}

إبراهيمގެ ފާނުގެ މާތްވެގެންވާ މެހުމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނަށް ހަބަރު އައިސްފިއެވެތޯ؟ އެ މެހުމާނުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގެން، سلاما މިހެން ވިދާޅުވެ سلام ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު سلام މިހެން ވިދާޅުވެ سلام ރައްދުކުރެއްވިއެވެ.

845 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أن رجلا سأل رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أيُّ الإسْلام خَيْرٌ ؟ قال « تُطْعِم الطَّعَامَ ، وَتَقْرأُ السَّلام عَلَى مَنْ عَرِفتَ ومَنْ لَمْ تَعْرِفْ » . متفق عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللّه بن عمر بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ބޭކަލަކު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމު ދީނުގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ (ނިކަމެތިންނަށް) ކާންދިނުމެވެ. އަދި މިބާ ދަންނަމީހުންނާއި ނުދަންނަ
މީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔުމެވެ.

846 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال « لما خلَقَ الله آدم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : اذْهَبْ فَسلِّمْ عَلَى أُولئكَ نَفَرٍ مِنَ المَلائكة جُلُوسٌ فاستْمعْ ايُحَيُّونكَ فَإِنَّها تحيَّتُكَ وتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِك. فقال : السَّلام عَلَيْكُمْ، فقالوا : السَّلامُ عَلَيْكَ ورَحْمَةُ الله ، فَزادُوهُ : وَرَحْمَةُ الله » **متفق عليه .**

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة، نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި
އެވެ. އަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى آدم ގެ ފުރާ ހެއްދެވުމުން ދެން
ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އެތިއްބެވި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް ސަލާމް ކިޔާށެވެ. އަދި
އެބޭކަލުން ދެއްވާ ޖަވާބު ރަނގަޅަށް ކަނޑާ އަޑުއަހާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ
ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުގެ ސަލާމެވެ. ފަހެ އާދަމްގެ ފާނު
ސަލާމްކިޔުއްވުމުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. السَّلام عَلَيْكُمْ އެހިނދު އެބޭކަލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ.
السَّلامُ عَلَيْكَ ورَحْمَةُ الله ދެން އެބޭކަލުން : وَرَحْمَةُ الله ގެ ލަފްޒު އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ.

847 وعن أبي عُمارة البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : أمرنا رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِسبَعٍ : «بِعيَادةِ المَريضِ . وَاتِّباع الجَنائز ، وَتشْميت العَاطس ، ونصرِ الضَّعِيف ، وَعَوْنِ المظلوم، وإفْشاءِ السَّلام ، وإبرارِ المقسم » **متفق عليه ، هذا لفظ إحدى روايات البخاري .**

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أبو عُمارة البراء بن عازب ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެނަށް ހަތްކަމަކަށް އަމުރު
ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ޖަނާޒާތަކާއި ކަންތައްތަކުގައި
ބައިވެރިވުމާއި ކިނބިހިލާ މީހާ حمد ކުރެއްވުމާއެކު އެމީހަކަށް يرْحَمُكَ اللَّه ކިޔުމަށް دعاء
ކުރުމާއި ނިކަމެތިންނަށް އެހީތެރިވުމާއި އަނިޔާލިބިފައިވާމީހުން ގެ ވެހިވުމާއި ސަލާމް
ފެތުރުމާއި ހުވާކުރާ މީހާގެ ހުވާ ފުއްދައިދިނުމެވެ.

848 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم « لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلا تُؤمِنوا حتى تحابُّوا ، أَوَلا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيءٍ إذا فَعَلْتُمُوهُ تَحابَبْتُم ؟ أفْشُوا السَّلام بَيْنَكُم » رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާހާ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭ ހުއްޓެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ނުކުރާހާ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާ ހުއްޓެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްޗެއްގެ ސަބަބުން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ވާނެ އަމަލެއް ބުނެދޭން ހުއްޓެވެ؟ ދަންނަވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ސަލާމް ފެތުރުން ކަން ވިދާޅުވިއެވެ.

849 وعن أبي يوسف عبد الله بن سلام رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول « يَا أيُّهَا النّاسُ أفْشُوا السَّلام ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصِلُوا الأَرْحامَ ، وَصَلُّوا والنَّاس نيامٌ ، تَدْخُلوا الجُنَّة بسلام » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو يوسف عبد الله بن سلام ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމް ފެތުރުމާއި ކާނާ ކާންދޭށެވެ. އަދި (ރަޙިމްގެ) މީހުންނާ ގާތްތެރިވާށެވެ. އަދި މީސްތަކުން ނިދާފައި ތިބޭ ވަގުތު ނަމާދުކުރާށެވެ. އެއިރުން ފަސޭހަކަމާއިއެކު ސަލާމަތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަދެވޭނެއެވެ.

850 وعن الطفيل بن أبي بن كعب أنه كان يأتي عبد الله بن عمر فيغدو مَعَهُ إلى صاحب بيعَة وَلا مْسكين وَلا أحد إلا سَلّم عَليه ، قال الطُّفيلُ : فَجِئتُ عبد الله بنَ عُمرَ يَوْماً فاستَتْبَعني إلى السُّوق فقُلْت لَهُ : ماتَصنْعُ بالسوقِ وأنْتَ لا تَقِفُ عَلى البَيْع وَلا تَسْألُ عَن السلع وَلا تَسُومُ بها وَلا تَجلسُ في مجالس السّوق ؟ وأقولُ اجْلسْ بنا ههُنا نَتَحدَّث ، فقال

يا أبا بُطْن. وكانَ الُطُّفَيلُ ذَا بَطْن إنَّما نَغْدو منْ أجْل السَّلام نُسَلِّمُ عَلَى مَنْ لَقِيناهُ ، **رواه مالك في الموُطَّإ بإسناد صحيح .**

ދާމްﷲހުއްސުންގެއްވި الطفيل بن أبي بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އަދިފަހަރު އޭނާ ދޭއިގެހިފުން ވަޑައިގެންނެވި عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމަށް ބާޒާރަށް ދިޔުމަށް ނިކުމެވެ. އޭނާ ހިނާ ކަލޭގެފާނު ބާޒާރަށް ދިޔުމަށް ނިކުމެވޮޑިގެން ވިޔަފާރިއެއްގައި عبد الله بن عمر އާއި ބައްދަލުވި ކަސްބެއް ހިންގާ ވިޔަފާރިވެރިޔާއި އަދި ކަސްބު ދިގުކަސްޓަމަރުކާއި އަދި ކަސްބުވި ހުރިހާ މީހެއްގެ ކައިރިން ނިކުމެގެން އެގޮތުން ސަލާމް ކަލޭގެފާނު ގޮވާލައްވައެވެ. (ބުނެ) الطفيل ވިދާޅުވިއެވެ. ދުވަހަކު ވެސް ބާޒާރުން ދިޔައީ عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވީ ބާޒާރަށް ވަޑައިގެން ކަލޭގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހިފަމުން ދުރުކުރައްވާތޯ. ކިހިނެއް ތިބާއި ވިޔަފާރިއެއް ބާޒާރުގައި ކަސްބުތަކުގެ ހުރިހާ ތަކެތިވެސް ވިކޭހިލުމެވެ. ބަހަރަތަށް ނުވާކަހަލަ ހުއްޓުމެއް އެއީ ސަލާމްގެ މަޖްލީހުގައި ބާރުވެފައިވާ ސުލޫކެކެވެ. އަދި މީހުން އަދި ބާރުވެރި ހިނގާގޮތް ބައިވެރިވެ ނުކުރެވުމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ނިކުންނަވާފައެވެ. ވާހަކަ މިކަހަލަ ހިތުގައި ވަރަށް ދިރުވައިނުކުރަނީ ސަލާމް ބަހެއްގެ ފާއިދާގައެވެ. އަދި ވިދާޅުވީ ތަދެއް އެމާލްބާރު ވިދާޅުވިއެވެ. އަ أبا بُطْن އެވެ. (އަހަރެ އެ ބަނޑު ބޮޑުމީހާއެވެ.) އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއާދެ الطفيل އަށް ބަނޑުގެ މަސްގަނޑު އިތުރުވުމާ މިހާރު ވާގިއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ދުރުސްކުރުން ބާރުން ދަނީ މިސްކިތްތަކުން ސަލާމް ގެންނަން ބަދުގައެވެ. ދުނިޔޭގެ ފާޅުގައި ކަލޭގެ މިހަކަ ސަލާމް ކުރުމަށެވެ.

باب كيفية السلام

ސަލާމް ގޮތުގެ ބާބުގެ باب

يستحب أن يقول المبتدئ بالسلام: السلام عليكم ورحمة اللّه وبركاته. فيأتي بضمير الجمع وإن كان المسلم عليه واحداً، ويقول المجيب: وعليكم السلام ورحمة اللّه وبركاته. فيأتي بواو العطف في قوله: وعليكم

(ދަންނަވައެވެ) ސަލާމް ގޮވުމުގައި ފުރިހަމަ السلام عليكم ورحمة اللّه وبركاته ގެ ކަލިމަ ފުރިހަމަކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. ސަލާމް ގޮވާލާ މީހާއަށް ޖަވާބުދިނުމުގައިވެސް ސަލާމްގެ އިބާރާތް ކިޔުން ދެގޮތަކީ جمعކޮށް (ގޮތަކުމެދުން) ނިސްބަތްވާ އިބާރާތުންނެވެ. އަދި ޖަވާބުދޭއިރު: وعليكم السلام ورحمة اللّه وبركاته މިގޮތަށް ކިޔާ ހުއްޓެވެ. އަދި އާ އިބާރާތުގެ ކުރީކޮޅުގައި އަތޮ عطف ގެ و (ވާވު) ގެ އަކުރު ކިޔުން ޖެހިގެންވެއެވެ.

851 عن عِمران بن حصين رضي الله عنهما قال : جاءَ رجُل إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : السَّلامُ عَلَيكُم ، فرَدَّ عَلَيْهِ ثم جَلَسَ ، فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «عَشْرٌ» ثم جَاءَ آخَرُ فقَالَ : السَّلامُ عَلَيكُم ورَحْمَةُ الله ، فَرَدَّ عليهِ فَجَلَسَ ، فقال : «عِشْرون » ، ثم جَاءَ آخَرُ فقَالَ : السَّلامُ عَلَيكُم ورَحْمَةُ الله وبَرَكَاتُهُ ، فَرَدَّ عليهِ فَجَلَسَ ، فقال : « ثَلاثُونَ » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުން އެދެމެވެ عِمران بن حصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އޭނާ ސަލާމްގޮވާލުމުން ކިޔުނެވެ. السَّلامُ عَلَيكم އެހިނދު އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ އިށީންނެވެ. ފަހެ نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވިދާޅުވީ ނިސްބަތްކުރެވޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހަ ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް މީހާ އައެވެ. ދެން އޭނާ ސަލާމް ގޮވާލުމުން ކިޔުނެވެ. السَّلامُ عَلَيكُم ورَحْمَةُ الله ދެން އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަދި ފަހެ (އެވިދާޅުވީ ނިސްބަތްކުރާ) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިހި ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް މީހާ އައެވެ. ދެން އޭނާ ސަލާމް ގޮވާލުމުން ކިޔުނެވެ. السَّلامُ عَلَيكُم ورَحْمَةُ الله وبَرَكَاتُهُ ދެން އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަދި ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިރީސް ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ.

852 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((هذا جِبريلُ يقرأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ)) قالَتْ : قُلتُ : (وَعَلَيْه السَّلامُ ورحْمَةُ الله وبَرَكَاتُهُ)) متفقٌ عليه.

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހިރީ جبرِيلُ عَلَيْه السَّلام އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް އަރުވާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވީމެވެ. وعَلَيْه السَّلامُ ورحْمَةُ الله وبَرَكَاتُهُ

وهكذا وقع في بعض رواياتِ الصحيحين :((وَبَرَكَاتُهُ)) وفي بعضها بحذفها ، وزيادة الثقة مقبولة .

853 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان إذا تكلم بِكَلمة أعَادهَا ثَلاثاً حتَّى تُفَهَم عنه، وإذا أتى على قومْ فَسَلَّمَ عَلَيهم سَلَّم عَلَيهم ثَلاثاَ ، رواه البخاري . وهذا محمُولٌ عَلَى ما إذا كان الجَمْعُ كثيراَ .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވެވަޑައިގަތުމުން ތިންފަހަރު ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް ރަނގަޅަށް އެބަސްފުޅު ވިސްނުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބައެއް ގައުމަކަށް ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ތިންފަހަރު ސަލާމް ގޮވާލައްވައެވެ.

(ބުނެފައެވެ) މިގޮތަށް އަމަލު ކުރައްވާނީ ސަލާމްގޮވާލެވޭ މީހުން އަދަދުގިނަ ނަމައެވެ.

854 وعن الْمقْدَاد رضي الله عنه في حَدِيثه الطويل قال : كُنَّا نَرْفَعُ للنبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَصِيبهُ مِنَ اللَّبَن فَيَجِيئُ مِنَ اللَّيلِ فَيُسَلِّمُ تسليما ً لايوقظُ نَائماً وَيُسمِعُ اليَقْظان فَجَاء النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَسَلمَّ كما كان يُسَلمُ ، رواه مسلم.

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި الْمقْدَاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ދިގު حديث އެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންމެން نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙިއްޞާގެ ކިރުގެ ޙިއްޞާ ބަހައްޓަމުއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ސަލާމް އަރުވާ ގޮތަކީ ނިދާފައިވާ މީހާ ހޭލުމެއް ނުވާނެ ގޮތަކަށެވެ. އަދި ހޭލާތިބި

ޗާރަށް ދޭގެ އަޅު ރަސޫލަކަށް އިވުނެވެ. ފަހެ އެގެ ފަހުން އެއްދުވަހަކު نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ކުޑަކުދިންނަށް އެއްކުރައްވައިން ސަލާމް ގޮވާލައްވައެވެ.

855 عن أسماء بنتِ يزيد رضي الله عنها أن رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ في المَسْجِد يوْماً وَعصبْةٌ مِنَ النِّساء قُعودٌ فألوْي بِيده بالتسليم .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أسماء بنتِ يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުން ފާއިތުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެތަނުގައި އަންހެނުންގެ ބަޔަކު އިށީނދެގެން ތިއްބެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަތުން ބާރުކޮށްގެން ދިއްކޮށް އިޝާރާތްކުރައްވާ ސަލާމް ގޮވާލައްވައެވެ.

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . وهذا محمول على أنه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم جَمَعَ بَين اللَّفظ والإشارة ، ويُؤيِّدُهُ أن في رِواية أبي داود : « فَسلَّم عَليْنا » .

(ތަރުޖަމާގެ) މި حديث ދަލީލަކީ نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަލާމް ކުރެއްވުމުގައި ސަލާމްގެ ލަފްޒު އާއި އަދި އަތުގެ އިޝާރާތް އައްސަވާފައިވާ ކަމަށެވެ.)

856 وعن أبي جُرَيٍّ الهجُيْمِيِّ رضي الله عنه قال : أتيت رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم فقلُت : عَلْيك السَّلامُ يا رَسول الله . فقال : لاتَقُلْ عَلَيْكَ السَّلامُ، فإن عَلَيْكَ السّلامُ تَحيَّةُ الموتى » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح . وقد سبق بِطولِه .

މާތް اللَّه ރުއްސުންތެރިވި أبو جُرَيِّ الهجُيْمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައީމެވެ. އަހަރެން ބުނީ ތިމަންނަ ސަލާމްގޮވައިލީ ކިޔާފީމެވެ. عَلْيك السَّلامُ يا رَسول الله އެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަ ސަލާމް ގޮވާލުމަށް عَلَيْكَ السَّلامُ ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ عَلَيْكَ السَّلامُ ގެ އިބާރާތަކީ އެއީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ކިޔާ ސަލާމްތަކެވެ.

باب آداب السلام

ސަލާމްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

857 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي ، وَالْماشي عَلَي القَاعِدِ ، والقليلُ على الكَثِيرِ » متفق عليه . وفي رواية البخاري : والصغيرُ على الْكَبِيرِ » .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސަވާރުވެހުރި މީހާ ހިނގަމުންދާ މީހާއަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އަދި ހިނގަމުންދާ މީހާ އިށީނދެގެންވާ މީހާއަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އަދި މަދު މީސްކޮޅު ގިނަ މީހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ.

(މިއީ بخاري އާއި مسلم ގެ شرط ގައި ފުރިހަމަވާ حديث އެކެވެ.) އަދި **بخاري** ރިވާކުރެއްވި ލަފުޒުގައި ވެއެވެ. އަދި ކުޑަކުދިން ބޮޑެތި މީހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ.

858 وعن أبي أُمامة صُديٍّ بن عجلان الباهِلِي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إنَّ أوْلَى النَّاس بالله مَنْ بَدأهم بالسَّلاَم)).

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو أُمامة صُديّ بن عجلان الباهِلِيގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންނަކީ اللهއާއި އެންމެ ކައިރިވެގެންވާ ބަޔަކީ އެއުރެންނަށް ކުރިން ސަލާމްގޮވާ މީހުންނެވެ.

رواه أبو داود بإسنادٍ جيدٍ ، ورواه الترمذي عن أبي أُمامةَ رضي الله عنهُ قِيلَ يارسولَ الله، الرَّجُلانِ يَلْتَقيان أيُّهمَا يَبْدأُ بالسَّلامِ ، قال أوْلاهُمَا بالله تعالى ، قال الترمذي : حديث حسن .

أبو أُمامةَ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ.(އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެމީހުން ބައްދަލުވުމުގައި އެމީހުންކުރެ ކުރިން ސަލާމް ގޮވާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. އެދުރިހުންނަކު الله އާއި އެންމެ ގާތް މީހާއެވެ. (އަބޫދާއޫދު އަދި ތިރުމިޒީ ހަސަންޙަދީޘެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ.)

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އަލުން ބައްދަލުވުމުންވެސް ސަލާމްކުރުން ކުޑަ ވަގުތުކޮޅަކުން ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވީމާ މިސާލަކަށް ތަނަކަށް ވަދެގެން ނިކުމެ ދެން އަނބުރާ ހަމަ އެވަގުތު ދެވަނަ ފަހަރަށް ވަދެން، **ނުވަތަ ދެމެދުގައި** ގަސްގަހާ ކަހަލަ ކަމެއް އެހެން ހުރަސް ހުރުމަށްފަހު ބައްދަލުވުން އަލުން ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

859 عن أبي هريرة رضي اللّه عنه في حديث المسيِءِ صَلاتُه أنَّهُ جاء فَصَلَّى ثُمَّ جاء إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلام فقال : « ارجع فَصلِّ فَإنَّكَ لم تُصلِّ» فَرَجَعَ فَصلَّى ، ثُمَّ جاء فَسَلَّمَ عَلَى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حتّى فَعَل ذلكَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ . متفق عليه .

ރަޟިاللّه ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ ނަމާދުގައި ފަރުވާކުޑަކުރި މީހާގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ حديث ގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މިސްކިތަށް އައެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރިއެވެ. ދެން އައިސް نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ކިޔައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސަލާމް ރައްދުކޮށްދެއްވައެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނބުރި ދޭށެވެ. ދެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިބާ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދު ނުކުރެއެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ގޮސް ނަމާދު ކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު އެނބުރި އައެވެ. އަދި نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ސަލާމް ކިޔައެވެ. މިގޮތަށް އެމީހަކު ތިންފަހަރު މިކަން އެއްބާވަތަކަށް ކުރިއެވެ.

860وعنه عن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا لقيَ أَحَدُكُمْ أخاه فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإنْ حالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أو جِدَارٌ أَوْ حَجَرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ » رواه أبو داود .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة، نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم)ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމާގެ އަޚާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު ސަލާމް ގޮވާށެވެ. ފަހެ(އެއަށްފަހު) އެދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއް ނުވަތަ ފާރެއް ނުވަތަ ހިލަގަނޑެއްގެ ހުރަހަކަށްވުމަށްފަހު އަލުން ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ސަލާމްގޮވާށެވެ.

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ތިމާގެ އަމިއްލަ ގެއަށް ވަންނަހިނދު ސަލާމް ގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النور 61): {فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم تحية من عند اللَّه مباركة طيبة}

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގޭގެއަށް ވަންނަހިނދު، الله ގެحضرة ންވާ بركات ލިބި ރަނގަޅު سلأم އަޅުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކިޔާށެވެ!

861 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « يابُنَّي ، إذا دَخَلْتَ عَلى أهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُنْ بَركةً عَلَيْكَ وَعَلَى أهلِ بَيْتِكَ »

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ ކުއްޑާއެވެ. ކަލޭގެއަށް ވަންނަ ހިނދު ގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އޭރުން ކަލޭފާނާއި އަދި ކަލޭގެ ގޭގެ މީހުންނަށް އެ ސަލާމް ބަރަކާތަކަށް ވެގެން ދާނެއެވެ.

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

862 عن أنس رضي الله عنه أنَّهُ مَرَّ عَلى صِبْيان فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وقال : كانَ رسول لله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم يَفْعلُهُ . متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސުންތެރިވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެ صحابى ވަޑައިގެން މަގުމަތިން ކުޑަކުދިންތަކަކާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އެހިނދު އެކުދިންނަށް ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބަދު ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްކުރުން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب އާއި އަދި އަންހެނުން އޭނާގެ محرمންނަށް ސަލާމްކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ހިލޭ އަންހެނުންނަށް ހުރިހާ ހިލޭ އަންހެނުންނަށް ހިލޭ ފިރިހެނުންނަށް ފިތުނަވެރި ބިރެއްނުވާނަމަ ސަލާމްކުރުމާއި އަދި އެ ޝަރުތުގައި އެކަން ކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

863 عن سهل بن سعد رضي الله عنه قال : كانَتْ فينا امْرَأَةٌ وفي رواية : – كانَتْ لَنا عَجُوزٌ تأْخُذُ منْ أُصُولِ السِّلْقَ فتطْرَحُهُ في القِدْرِ وتُكَرْكِرُ حَبَّاتٍ منْ شَعِيرٍ ، فإذا صَلَّيْنا الجُمُعَةَ وانْصَرَفْنَا نُسَلِّمُ عَلَيْها فَتُقَدِّمُهُ إلَيْنَا رواه البخاري . قوله « تُكَرْكِرُ » أي تَطحَنُ .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި سهل بن سعدގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން އުޅުނު ހިސާބު މުސްކުޅި ފުރާހަނަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ ބިލަބޮޑުގައި ވެއްޔެވެ. ހިމަނުގަނޑު ކަރިކުރަކައި މުސްކުޅި އަންހެނުންދު އުޅުނެވެ. އޭނާ سلّق ތަކުލީ ބައްރަކަތް އަޅައިލައި މަޑުކުރައްވެ. އަދި ގޮތުން ކަޅުއް މުއްސާރަވެ. ފަރި ހިމަނުމަން ހަކުރުން ފުރަބައިގެން އަބްސު އެއަށް ސަލާމް ގޮވާވެ. އަދި އޭނާ އަކޮބަޔި ހިފައިގެން އަބްސު ހިމަނުމަނާ ދައިވައިވެ.

864 وعن أُم هانئ فاختَةَ بِنتِ أبي طَالب رضي الله عَنْهَا قَالت : أتيت النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَوْمَ الفَتْح وَهُو يَغْتسِلُ وَفاطِمةُ تَسْتُرهُ بِثَوْبٍ فَسلَّمْتُ .

وذَكَرَت الحديث . رواه مسلم .

ދާމްالله ރުއްސުންދެއްވި أُم هانئ فاختِةَ بنتِ أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ތިމަންނަ މައްކާ ފަތަހަ ކުރެއްވުނު ދުވަހު ދިޔައީމެވެ. އޭރު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ފެންވެރުއްވަމުންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطِمةُގެފާނު ފޮތިގަނޑަކުން ބަހައްޓައިގެން އެކަލޭގެފާނު ނިވާކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. (އަދި އެކަމަނާ އެ حديثު ދެކެން ބަޔާން ކޮށްދެއްވިއެވެ.)

865 وعن أسماءَ بنتِ يزيد رضي الله عنها قالت : مر علينا النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في نِسْوَةٍ فَسلَّمَ عَلَيْنَا . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن ، وهذا لفظ أبي داود، و لفظ الترمذي : أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ في المَسْجِدِ يوْماً وعُصْبَةٌ من النِّسَاءِ قُعُود فألوى بِيَدِهِ بالتَّسليمِ .

ދާމްالله ރުއްސުންދެއްވި أُم هانئ فاختَةَ بنتِ أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެން އަންހެނުންގެ ބަޔަކާ އަރިއަށް ހަމަވަޑައިގަތުމުން ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. رواه أبو داود ، والترمذي ގެ لفظ އޮތުގައިވެއެވެ. އެއްދުވަހަކުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު މިސްކިތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭރުގައި އަންހެނުންގެ ބަޔަކު އިށީނދެގެން ތިއްބެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަތުރުންނުން އަތުގެން އިޝާރާތްކުރައްވާ ސަލާމް ގޮވިއެވެ.

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلس فيهم مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ ސަލާމްގޮވުން حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދޭންވީގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން އެކުގައިވާ މަޖުލިސަކަށް ސަލާމްގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

866 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لاتَبَدَأوا اليَهُودَ ولا النَّصَارى بالسَّلام ، فإذا لَقِيتُم أحدَهُم في طَرِيق فَاضطَرُّوهُ إلى أضيَقِهِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން يَهُودي ންނާއި އަދި نصارى ންނަށް އިސްވެ ސަލާމް ނުގޮވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނާއި މަގުމަތީގައި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އޭނާ މަގުގެ އެންމެ ހަނިގޮތަށް ފާރަލަށް ޖެހުނުއްވާށެވެ. ދާނޭހެން ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަރާ ދޫކުރާށެވެ.

867 وعن أنس ٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذَا سَلَّمَ عَلَيكُم أهلُ الكتاب فَقٍولُوا : وعَلَيْكُمْ » متفق عليه.

މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް أهلُ الكتابންގެ މީހަކު ސަލާމް ގޮވައިފިނަމަ އޭގެ ޖަވާބު وعَلَيْكُمْ ގެ އިބާރާތުން ބުނާށެވެ.

868 وعن أُسامه رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ عَلَى مَجْلسٍ فيه أخلاطٌ من المُسلِمِينَ والمُشرِكِين عَبَدةِ الأوثَانِ واليَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . متفق عليه .

މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُسامه ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އަޅުގަނޑުމެންގެ) މުސްލިމުންނާއި އަދި މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން ބުދަށް

އަޑުއަހަންނާ މީހުންނާއި އަދި ހަރުދީން މަސްހުނިވެފައި އެވޭ މަޖިލިސްއެއްގެ ކައިރިން ވަޒަހިގަތެވެ. ތަރަ ، نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އުމުނަހަން ސަލާމްގޮވައެވެ.

باب استحباب السلام إذا قام من المجلس

މަޖިލިހުން ތެދުވެގެންދިޔުމުގެ އިރު (ނިވަޖ) ބައިވަރުންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

869 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : إذَا انْتَهَى أحَدُكُم إلى المَجْلسِ فَلْيُسَلِّمْ، فإذَا أرَادَ أنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ ،فليسْت الأُولى بأَحَقٍّ من الآخِرَةِ» رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن

މާތްاللَّهރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖިލިސްއަކަށް އާދެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ސަލާމް ގޮވާށެވެ.ދެން އެމީހަކު ތެދުވެގެން ދިއުމަށް ބޭނުންނަމަ ފަހެ ސަލާމް ގޮވާށެވެ. ފަހެ ފުރަތަމަ ފަހަރު ވަދެއްޖެ ގޮތް ސަލާމް ދެވަނަ ކުރި ސަލާމްގޮވުމަށް މާޙައްޤުވެގެންވެއެވެ. (އެބަހީ ދެވަނަ ކުރި ސަލާމްގެ މަޤާމް ކުރީގައި ވަދެއްޖެ ގޮސަލާމެއް ވެސް ބޭނުންވެއެވެ.)

باب الاستئذان وآدابه

ގެޓަށް ވަނުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النور 27): {يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ނޫން އެހެން ގެތަކަށް
އެގެތަކުގެأهل ވެރިންނަށް ސަލާމް ކިޔާ إذن ލިބިގެންނޫނީ ދާންދެން ނުވަންނާށެވެ!
އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވާނެ ކަމެކެވެ.

وقال تعالى (النور 59): {وإذا بلغ الأطفال منكم الحلم فليستأذنوا كما استأذن الذين من قبلهم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކުޑަކުދިން، بالغ ވުމުގެ عمر އަށް އަރައިފިނަމަ، އެކުދިންގެ ކުރިން އުޅުނުމީހުން (ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ ބޭފުޅުން)إذن ލިބިގެންފަދައިން، އެކުދިންވެސް إذن ލިބިގެން ވަދެވޭނީއެވެ.

870 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « الاستِئْذَان ثَلاَثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَ إلاَّ فَارْجِع ، متفق عليه .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިޖާޒަތަށް އެދި ގޮވާނީ (އެންގުމަށް ދޭނީ) ތިންފަހަރަށެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް إذن ލިބިއްޖެނަމަ ވަންނާށެވެ. ނޫންނަމަ އެނބުރި ދާށެވެ.

871 وعن سهلِ بن سعد رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « إنَّمَا جُعِلَ الاستئذَان منْ أَجْلِ البَصَرَ » متفق عليه .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ سهلِ بن سعدގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިޖާޒަތު ހޯދުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވަނީ ލޮލުގެ ސަބަބުންނެވެ.

872 وعن رِبْعِيٍّ بن حِرَاشٍ قال حدَّثّنا رَجُلٌ من بَنِي عَامرٍ أنَّهُ استأذَنَ على النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهو في بيت فقال : أألِجُ ؟ فقال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لخادِمِهِ :

«أُخْرُجِ إلى هذا فَعَلِّمْهُ الإستئذَانَ فقُل لَهُ قُل : السَّلامُ عَلَيكُم، أأدْخُلُ ؟ » فَسَمِعهُ الرَّجُلُ فقال : السَّلام عَلَيكم ، أأدخُلُ ؟ فَأذن له النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَخَلَ . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނަންގައިވި رِبْعِيِّ بن حِرَاش ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. بَنِي عَامر ގެ ބޭކަލަކު މިގެންނަށް ކިޔާދެއްވިއެވެ. ހަމަކަނަވަނޑިން އެނާ (އެއްދުވަހަކު) نبيُّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގޭގައި އޮންނެވިކޮށް އިޛުނަށް އެދިގެން ގޮވާލިއެވެ. "މިގެއަށް ވަދެވިދާނެތޯ؟ ދެން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމު މީހާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ކައިރިއަށް ދޯށެވެ. އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް އިޛުނަހޯދުން ދަސްކޮށް ދީބާއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބުނެދޭށެވެ. މިހާ السّلام عَلَيكم ވިދާޅުވާށެވެ. އަދި ވަދެވިދާނެތޯ؟ އަހާށެވެ. ދެން އެމީހާ އެކަމަށް އަހަރެމެން އަޑުއަހާލިއެވެ. السّلام عَلَيكم ގޮވައިލިއެވެ. އެއްސަވައިގެން ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހާއަށް ހުއްދަދެއްވިއެވެ. އެމީހާ ވަދެއްޖެއެވެ.

873 عن كلدة بن الحنبل رضي الله عنه قال: أتيت النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَخَلْتُ عَلَيْه ولم أُسَلِّم فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ارْجِ عْ فقُلْ السَّلامُ عَلَيكُم أَأَدْخُلُ ؟ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނަންގައިވި كلدة بن الحنبل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގެންނަ (އެއްދުވަހަކު) نبيُّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައިސްފީމެވެ. އަދި މިގެންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތަށް ވަދެއްޖެއެވެ. އަދި މިގެންނަ ސަލާމް ނުކިޔަމެވެ. ދެން نبيُّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާ އެނބުރި ދޯށެވެ. ދެން السّلام عَلَيكم ކިޔާފައި ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އަދި "މިގެންނަ ވަދެވިދާނެތޯ؟" އެއްސަވައިގެން އިޛުނަށް އެދޭށެވެ.

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޒުނަ ހޯދުމަށްއެދުމުގައި ކާކުން ކަލޭމީހަކީ ކާކު، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތްވެގެންވަނީ ތިމާއަކީ ކާކުކަން އެނގޭނެފަދައިން ނަންބުނުން ނުވަތަ ތިމާގެ ވަނަމާއި (ކުންނިޔާއި) އެކީ ބުނުންކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب އާއި އަދި ތިމާއީ ކާކުކަން އަންގާ ދިނުމަށް "އަހަރެން"ގެ ކަހަލަ ބަސް ނުވަތަ އެހެން އެފަދަ ލަފުޒުތައް ބޭނުންކުރުން މަކުރޫހު ވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

874 عن أنس رضي الله عنه في حديثه المشهور في الإسراء قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، « ثُمَّ صَعِدَ بي جِبْرِيلُ إلى السّماء الدُّنيا فاستفتح » فقيل : منْ هذا ؟ قال : جبْريلُ، قِيلَ : وَمَنْ مَعَك ؟ قال : مُحمَّدٌ . ثمَّ صَعِدَ إلى السَّماء الثّانية فاستفتح ، قيل : مَنْ هذا ؟ قال : جبريلُ ، قيل : وَمَنْ مَعَكَ ؟ قال : مُحَمدٌ » والثّالثة والرَّابعة وَسَائرهنَّ وَيُقالُ في باب كل سماء : مَنْ هذا ؟ فَيقُولُ : جبريل متفق عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أنسގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި الإسراء ގެ ޤިއްޞާގައި ބަޔާންވެގެންވާ މަޝްހޫރު حديث ގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ." ދެން جبرِيلُ ގެފާނު ތިމަންނަ ގެންގޮސް ދުނިޔޭގެ އުޑަށް އަރާ ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއުޑުގެ ދޮރުހުޅުވާލުމަށް އެދި ދޮންނަވާށެވެ. އަރިހުން ސުވާލު ދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ޖަވާބު ދެއްވީއެވެ؛ جبرِيلُ ގެ ފާނެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނާއި އެކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އ مُحَمَد ގެ ފާނެވެ. ދެން އަހަރެމެން ދެވަނަ އުޑަށް ދެން ވިޔަސް އެވަނީ ދޮން ހަރުދަވަން އުޅެނީ އަހަރެމެންނެވެ. އަދި ކާކުތޯ އެއީކޮ ދޮރުހުޅުވަން އެއްސެވުނެވެ. ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ވިދާ ޖަވާބު ދެއްވީއެވެ ގެންދިޔައިމެވެ. މިއީ جبرِيلُ (ގެ ފާނު) އިއްޔެވެ.

875 وعن أبي ذرِ رضي الله عنه قال: خَرجَتُ لَيْلة من اللّيالي فإذا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يمشي وحْدَهُ، فجَعلتُ أمشي في ظلِّ القمَر، فالتفت فرآني فقال : « مَنْ هذا ؟ » فقلتُ أبو ذَرٍ، متفق عليه

ދެންﷲ ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو ذر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެއަކު ބޭރަށް ނިކުމެވީމެވެ. އެހިނދު ފެނުނީ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަނި ހިނގަވަނިކޮށް ހިނގާވަޑައިގަތީ ތަނެވެ. އަހަރެން ކުރެވުނީ ހަނދުވަރު އަލިގައި ކުރިއަށް ހިނގާފައިވުމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފަހަތަށް ބަލައިލި ވަގުތުގައި ތިމަންނަ ފެނިވޮޑިގެންފިއެވެ. އެހިނދު އަހުއްސަވައިފިއެވެ. ތިޔައީ ކާކުހެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. أبو ذر އޭވެ.

876 وعن أُمَّ هانئ رضي الله عنها قالت: أتيت النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهو يغتسل وفاطمةُ تسْتُرُهُ فقال : «مَنْ هذه ، » فقلت : أنا أُم هَانئ . متفق عليه .

ދެންﷲ ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أُم هانئ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހިނައިވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ. އަދި فاطمةُ ކަމަނާ ހިނިގަނޑު ފޮތިގަނޑަކުން އެކަލޭގެފާނު ނިވާކުރައްވަނީއެވެ. ފަހެ (ތިމަންނަ ދިޔުމުން) އެކަލޭގެފާނު އަހުއްސަވައިފިއެވެ. ތިޔައީ ކާކު ބާވައެވެ ހެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނައީ أم هاني އޭވެ.

877 وعن جابر رضي الله عنه قال : أتَيتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَدَقَقْتُ الباب فقال : « من هذا ؟ » فقلت ، أنا ، فقال : « أنا أنا ؟ » كأنهُ كَرِهَهَا ، متفق عليه .

ދެންﷲ ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އައްފުރަހަރަކާ) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ޖާގަހަބަލާދިނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދޮރުޓަކާގައި ބަލި ދިނީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އަހުއްސަވައިފިއެވެ. ތިޔައީ ކާކުބާވައެ ހެއްތޯއެވެ؟ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އަހަރެންނީމެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ކަހަން އަހަރެން އަހަރެންނެވެ. ހެއްޔެ؟ އެގޮތަށް ބުނުމަށް އެކަލޭގެފާނު ހިތްނުރުހުން ނުރުހި ހުންނެވިހެން.

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد اللَّه تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد اللَّه تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއަށްފަހު اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާ ނުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދި އަވަދިއުފުލުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވޭ باب

878 عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إن الله يُحِبُّ العُطاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ ، فَإذَا عَطَس أحَدكُم وحمد الله تعالى كانَ حقًّا على كل مسلم سمعهُ أن يقول له يرحمك الله وأما التّثاوب فإنما هو من الشيطان ، ف إذا تثاءب أحدكم فليردَّهُ ما استطاع ، فإن أحدكم إذا تثاءب ضَحِكَ منه الشيطان » رواه البخاري .

މާތްاللهރަސޫލާ ސަޙާބީ أبو هريرة، نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޙާދީޘްތަކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކިނބިހި އެޅުމަށް ސަބަބުވާ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އަވަދިއުފުލުމަށް ސަބަބުވާ ނުރުހިވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ ކިނބިހި އެޅި އަދި الله އަށް حمد ކޮށްފިނަމަ އޭނާއިން އަޑުއިވޭ ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ ގޮތުން يرحمك الله ކިޔުން حق ވެގެންވެއެވެ. އަދި އަވަދިއުފުލުމަކީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ގެ ފަރާތުންނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަވަދިއުފުލައިފި ނަމަ ވީހާވެސް ފަސޭހަގޮތެއްގައި އޭނާ އެ ދިފާޢު ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަވަދިއުފުލާއިރު އޭނާގެ ސަބަބުން شيطان ހިނގާނެއެވެ.

879 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا عطس أحدكم فليقل : الحمد لله ، وليقل له أخوه أو صاحبه : يرحمك الله ، فإذا قال له : يرحمك الله فليقل : يهديكم الله ويصلح بالكم » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިاللَّهޢަންހު ސަނަދުގައިވި أبو هريرة، نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކިނބިހިއްޔާ އޭނާ ފަހެ الحمد لله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭގެ ބޭބޭގައި އޭނާގެ ނުވަތަ އަޚާ يرحمك الله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭނާ يرحمك الله ކިޔުމުން ފަހެ އޭގެ ބޭބޭގައި ކިޔާނީ ދަދި يهديكم الله ويصلح بالكم ކިޔާށެވެ.

880 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ « إذا عَطَس أحدُكُم فحمد الله فشمتوه ، فإنْ لم يحمد الله فلا تُشمتوه » رواه مسلم .

ރަޟި اللَّه ޢަންހު ސަނަދުގައިވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވީދެން އަޑުއިވުނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކިނބިހިއްޔާ އޭނާ ފަހެ اللهއަށް حمد ކުރިއްޔާ ފަހެ އެމީހަކަށް يرحمك الله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭނާ الله އަށް حمد ނުކުރިއްޔާ ފަހެ އެމީހަކަށް އެފަދަ دعاء ނުކުރާށެވެ.

881 وعن أنس رضي الله عنه قال : عطس رجلان عند النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فشمت أحدهما ولم يشمت الآخر ، فقال الذي لم يشمته : عطس فُلانٌ فَشَمَّتهُ وَعطستُ فَلَم تُشَمتني ؟ فقال : « هذا حمد الله ، وإنَك لم تحمد الله » . متفق عليه .

ރަޟިاللَّهޢަންހު ސަނަދުގައިވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ދެމީހަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒްރަތުގައި ކިނބިހިން ކިޔުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަކަށް ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. ދެވަނަ މީހަކަށް يرحمك الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަނެކަކަށް ދުޢާނުކުރައްވައިފިއެވެ. އެހެންވީމާ ވިދާޅުވެލެއްވިއެވެ. ފަހެ އަނެއްކަކަށް ދުޢާނުކުރައްވައި އެމީހާ ވިދާޅުވެލެއްވެވި ދެން ދުއްވައިފިއެވެ. އަނެކަކާ ކިނބިހީ އެކަލޭގެފާނު ދުޢާ ނުކުރައްވައި يرحمك الله ވިދާޅުވެގެނެވެ. ހަމަމެ ދޭތެރޭ ކިނބިހީ އަޅުވެސް ދުޢާ ނުކުރައްވައި ބޭފުޅާ ނުކުރައްވައިފިއެވެ. އެހެނުދޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ (ކިނބިހި އަޅުގަނޑުހުރި) اللهއަށް حمد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިބާ (ކިނބިހި އަޅުގަނޑުހުރި) اللهއަށް حمد ނުކުރީއެވެ.

882 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : كان رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا عَطَسَ وَضَعَ يَدَهُ أَوْ ثَوْبَهُ عَلَى فيهِ وَخَفَضَ أَوْ غَضَّ بِهَا صَوْتَهُ. شك الراوي رواه أبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކިނބިހިއްޖަވާއިރު އަނގަފުޅުމަތީގައި އަތް ނުވަތަ ހެދުން އަޅުއްވައެވެ. އަދި އަޑު ހަޑުމަޑުކޮށްލައްވައެވެ. (މި حديث ގައި އައިސްފައިވާ ލަފުޒުތަކުގެ ތެރޭގައި حفض ގެ لفظ ނުވަތަ غض ގެ لفظ ކޮންނޭނގޭ لفظ އެއްކަމާމެދު ރާވީއަށް ޝައްކުވެފައިވެއެވެ.)

883 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: « كان الْيَهُودُ يَتَعَاطسُونَ عَنْدَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَرْجُونَ أَنْ يَقولَ لهُم يَرْحَمُكُم الله ، فيقولُ : يَهدْيكمُ الله ويُصلحُ بالكم » رواه أبو داود، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީންގެ ބަޔަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ކިނބިހިޖަހައި يرحمك الله ގެ دعاء ދެއްވުމަށް އުއްމީދުކުރެއެވެ. ނަމަވެސް ރަސޫލާގެ ޙަޟްރަތުގައި ކިނބިހިޖަހާ ޔަހޫދީން ގަޔާވާ ބަސް ނުކިޔަވައި ވިދާޅުވާނީ يَهدْيكمُ الله ويُصلحُ بالكم ވިދާޅުވެއެވެ. މާނައީ:- މާތްالله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާށިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހާލުތައް ރަނގަޅުކުރައްވާށިއެވެ.

884 وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إِذَا تَثاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيُمسكْ بِيَده على فيه فإِنَّ الشيطان يدْخل» رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާނުމުޅި އަރާނަމަ އަނގަމަތީގައި އަތް އަޅާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان އެތެރެ ވަނީއެވެ.

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح

وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވާހިނދު އަތާ އަތްޖަހައްސާލުމަށް ސަލާމުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ޞާލިޙު މީހާއެއްގެ ބައްދަލުކުރުމާއި، އަދި ސާލިޙު އަތުގައިވާ އަތަށް ބޮސް ދިނުމާއި، ދަރިންނަށް އޯގާތެރިކަމުގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދަތުރުން އައިސްބިދީ އެންމެހާއިރާއި ކޮންޏާއިހަމަޖެ ބައްސާލި ސަލާމު ކުރުމާއި، މިކަންތައް **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަލާމުކުރުމުގައި ބޯލަނބާ ކުރުމަކީ ނުރަނގަޅު ކަމެއް ކަމުގެ **باب**

885 عن أبي الخطاب قتادة قال : قلْت لأنس : أكَانتِ المُصافَحةُ في أصْحابِ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم؟ قال : نَعَمْ . رواه البخاري .

أبو الخطاب قتادة ގެ ރިވާއަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތަށް أنسގެ ފަރާތުން ސުވާލުކުރީމެވެ. އަތާއި އަތްޖަހައްސާލުން ސަލާމުކުރުމުގެ ކަމަކީ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أصحاب ންގެ ތެރޭގައި އޮތްކަމެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާއެކޭއެވެ.

886 وعن أنس رضي الله عنه قال : لَمَّا جَاءَ أَهْلُ اليَمنِ قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قَدْ جَاءكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ ، وَهُمْ أولُ مَنْ جَاءَ بالمُصَافَحَة » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް اللّه ރުއްސުންތެރިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އެއުރެން يَمن ގެ ރައްޔިތުން ބަދަލުވެގެން ދިޔަ ދުވަހު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް يَمن ގެ ރައްޔިތުން ބަދަލުވެގެންއައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަކީ އަތާއި އަތްޖަހައްސާލުމާ އެކު އައިމީހުން ކަމުގައެވެ.

887 وعن البراء رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ مُسْلِمَيْن يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصافَحَانِ إلا غُفر لَهما قبل أن يفترقا » رواه أبو داود .

މާތްاللَّهރުއްސުންލެއްވި البراء ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުމުގައެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ދެ މުސްލިމުން ބައްދަލުވެ އަތާއި އަތްޖެހުއްސާ ސަލާމްކޮށްލައިފިނަމަ އެދެމީހުން ވަކިވުމުގެ ކުރިން އެދެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

888 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رجل : يا رسول الله ، الرَّجُلُ مِنَّا يَلْقَى أخَاه أوْ صَديقَهُ أينْحني لَهُ ؟ قال : « لا » قال : أفَيَلتزمه ويقبله ؟ قال : « لا » قال : فيَأْخُذُ بِيَده ويُصَافِحُهُ ؟ قال : « نَعَم » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު ރިވާޔަތް ކުރެއްވުމުގައެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ އަޚާއި ނުވަތަ އެކުވެރިޔާއާއި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް ބޯލަނބާނަމާތޯ؟ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެހެންނަމަ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ ބައްދާލައި ބޮސްދޭނަމާތޯ؟ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހެންނަމަ އޭނާގެ އަތުގައި ހިފައި މުސާފަޙާ ކުރާނަމާތޯ؟ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އާއެކެވެ.

889 وعن صَفْوان بن عَسَّال رضي الله عنه قال : قال يَهُودي لِصَاحبه اذْهب بنا إلى هذا النبي فأتيا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فسَأَلاه عن تسْع آيات بَينات فَذَكرَ الْحَديث إلى قَوْله : فقَبَّلا يَدَهُ وَرِجْلَهُ وقالا : نَشْهَدُ أنَّكَ نبي . رواه الترمذي وغيره بأسانيد صحيحة.

މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި صفْوان بن عَسَّال ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުމުގައެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީއަކު އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއަށް ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނާ އަރަ ދެމީހުން އެއްކޮށް ނަބިއްޔާގެ ގާތަށް ދަމާ. ދެން އެދެމީހުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އެދެމީހުން އަޙަދުގެ ބާރަސްތާ، ނުވަ އާޔަތެއްގެ ބަޔާންކުރަން ސުވާލުކުރިއެވެ. މި حديث ބަޔާން ކުރައްވަމުން ގޮސް މިތަނާ ހިނގައިވެއެވެ. ދެން އެދެމީހުން އަޙަދުގެ އަތާއި ފައިތިލަ ބޮސްދިނެވެ. އަދި އެދެމީހުން ބުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަކީ ނަބިއްޔެއް ކަމަށް ތިމަންމެން ހެކިވަމެވެ.

ދަންނަވައެވެ. ތައުރާތުން މުދުގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ނުވަކަމެއް އަހައިފިއެވެ. އެގޮ ބުރާކީން

ނުވަ ކަންތައްތަކީ ތަޢާލީންނާއި މުސާގެފާނު ޝަރީޢަތާ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ (ދިވެހިބަހުންނަމަ)

ފަހު ކަލިމައިގެ ނަސޭހަތްތަކާއި ތަޢާލީންތަކެވެ. މުސާގެފާނުގެ ތަޢާލީންތަކާއި

ދުމުދު ޝަރީޢަތާ ކަލިމައިގެ (އެކެއް) الله އާއި ޝަރީކު ނުކުރުން(ދޭއް)

ވައްކަންނުކުރުން (ތިނެއް) ޒިނޭނުކުރުން (ހަތަރެއް) حقّ ގޮތަކަށް ނޫނީ މީހުން ނުމެރުން

(ފަހެއް) ދޮގުހަދާ ނުދިނުން (ހައެއް) ސިޙުރުނުހެދުން (ހަތެއް) ރިބާ ނުކެއުން (އަށެއް)

قذف ނުކުރުން (ނުވައެއް) ޖިހާދާ މައިދާނުގައި ފުރަގަސްދީ އަނބުރާ ނުދުވުމެވެ. އަދި

ތަޢާލީންތައް ކޮށް ޝަރީޢަތް ކަމުގައި ހަމަޖެހުނު މުހިއްމުކަންތައްތަކެވެ.

890 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قصة قال فيها : فَدَنَوْنا من النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقبَّلْنا يده . رواه أبو داود .

މާތް اللّه އެދެބަފައިކަލުންނާ ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبدِ اللّه بن عمر بن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ޤިއްޞާއެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން نبيُّ صلّى اللّه عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ގާތަށް ދަތުރުކުރީމެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ތިމަންމެން ބޮސްދިނީމެވެ.

891وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قَدم : زَيْدُ بُن حَارِثة المدينة ورسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بَيْتي فأتَاهُ فَقَرَعَ الباب. فقَام إليهْ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَجُرُّ ثوْبَهُ فاعتنقه وقبله » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللّهއޭނާއަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.(އަޅުގަނޑުގެ ގެއަށް) زَيْدُ بُن حَارِثة مدينة އަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އޭރު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުންނެވީ ތިމަންނާގެ ގޭގައެވެ. ފަހެ ޞަحابى ވަޑައިގެން ދޮރުގައި ޓަކިޖެއްސެވިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޞَحابى އަރިހަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އެއީ އޭނާގެ ހެދުމުގައި ހިފާ ގޮތަށް ދަމާލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބައްދަލުކުރައްވައި ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބޮސްދެއްވިއެވެ.

892 وعن أبي ذرٍ رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم «لاتَحقِرَنَّ مِنَ المعْرُوف شيَئاً ولَو أن تلقى أخاك بوجه طليق » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންބިއްވި أبو ذرْ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއަރު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިބާ ހެޔޮކަންތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް ކުޑަކުރުމަކަށް ނުދެކޭށެވެ. އަދި އެއީ ތިބާގެ އަޚާއި ހިނިތުންވުމާއި އެކު ބައްދަލުކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

893 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قبَّل النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الحسن بن علي رضي الله عنهما ، فقال ، الأقْرَعُ بن حَابس : إنَّ لي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَد ماقَبَّلتُ مِنهُمْ أحدَاَ . فقال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . « مَنْ لايَرْحَمْ لا يُرْحَمْ ، » متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންބިއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ރަޟީ اللّٰه ޢަންހުމާގެ ކަރަންކުރެއްވި ޢަލީ ސުންބިއްވި)حسن ގެ ފާޅަށް حسين ގެ ފާޅަށް ބޮސް ދެއްވިއެވެ. އަދި ފަހުން ތާއަނގަ الأقْرَعُ بن حَابس ވިދާޅުވިން ހިތުން މީހަކަށް ބޮސްނުދެމެވެ. ފަހަރު ތިމަންނަ ތިބީ ދިހަ ފިރިހެނުން ބޮސްދެއްވިއެވެ. (ކިޔަމަށްވެސް) އެއީން އަނގަވަނަ ދަރިއެއްކަށް ވިދާޅުވަނީ (ދަރިފުޅުމެއްވެސް) ބޮސް ނުދިނުމެވެ. ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މީސްބޮޑުކަމްނެތް ރަޙުމްކުރާ މީހަކަށް ރަޙުމްކުރެވޭ ނުވާނެއެވެ.

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލާ ނިމުމުން ދެން ކަބުރުގެ ކައިރީގައި ހުރުމާބެހޭ ފަސްލުގެ ބައި

894 عن البَراء بن عازب رضي الله عنهما قال : أمَرنَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِعيَادةِ المَرِيض ، واتِّباع الجنازة ، وتشميت العاطس، وإبرار المقسم ونصر المظلوم ، وإجابة الداعي ، وإفشاء السلام . متفق عليه .

މާތް اللَّه އަށްރުހިވަޑައިގެންނެވި ޞަޙާބީންގެތެރެއިން البَراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމަށާއި ކިނބިހިއަރާމީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށާއި ހުވައި ފުރިހަމަކުރުމަށާއި އަނިޔާ ލިބިގެންވާ މީހާއަށް ވާގިވެރިވުމަށާއި ދަޢުވަތުދޭ މީހާއަށް އިޖާބަ ދިނުމަށާއި ސަލާމް ފަތުރުމަށް އަދި ފަރުޟުކުރެއްވުން އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

895 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « حَقُّ الْمُسلِمِ عَلَى الْمُسلِمِ خَمْسٌ ، رَدُّ السَّلام. وَعِيادَةُ المَرِيض ، وَاتباعُ الجنائز ، وإجابة الدَّعوة . وتشميت العاطس» متفق عليه .

މާތްاللَّه ޞަޙާބީންގެތެރެއިން أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމަކުގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަސް حقއެއް ވެއެވެ. އެއީ ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިމީހާއަށް ޒިޔާރަތް ދިއުމާއި ދަޢުވަތު ޤަބޫލުކުރުމާއި ޖަނާޒާދިނުމާއި ކިނބިހިއަރާ މީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ.

896 وعنه قال قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ الله عزَّ وجل يَقُولُ يَوْمَ القيَامَة : « يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَم تَعُدْني ، قال : ياربِّ كَيْفَ أعُودُكَ وأنْتَ رَبُّ العَالَمين ؟ قال : أمَا عَلْمت أنَّ عَبْدِي فُلاَناً مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ ، أمَا عَلمتَ أنَّك لو عُدْته لوجدتني عنده ؟ يا ابن آدم اطعمتك فلم تطعمني ، قال : يا رب كيف أطعمك وأنت رب العالمين ، قال : أما علمت أنه استطعمك عبدي فلان فلم تطعمه أما علمت أنك لو أطعمته لوجدت ذلك عندي ؟ يا ابن آدم استسقيتك فلم تسقني ، قال : يارب كيف اسقيك وأنت رب العالمين ؟ قال : استسقاك عبدي فلان فلم تسقه ، أما علمت أنك لو سقيته لو جدت ذلك عندي ؟ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބޭފުޅާ ރާޟީاللهޢަންހުސުވޮންތެރިވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، قِيَامة ދުވަހު وحي ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ آدمގެ ދަރިކަލޭވެ. ތިމަން އިލާހު ބަލި ވީއެވެ.ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރީއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްދުވެރި ޢާލަމްތަކުގެ އިލާހުވެ. އިބަ އިލާހީ ހަމަދުވެރިކަން ޢާލަމްތަކުގެ އިލާހަކަށްވާއިރު ކިހިނެއް ތިމަން އަޅާ އިބަ އިލާހަށް ޒިޔާރަތް ކުރާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހުގެ ފުލާނު އަޅާ ބަލިވީއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރީއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ދިޔަނަމަ ތިމަން އިލާހަށް ޒިޔާރަތްދިއުން ތިބާއަށް ހާސިލުވާނޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގުނީ ހެއްޔެވެ؟ އޭ އާދަމްގެ ދަރިކަލޭވެ. ތިމަން އިލާހު ތިބާ ކައިރިން ކާއެއްޗެއް އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ކާއެއްޗެއް ނުދިނީއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްދުވެރި ޢާލަމްތަކުގެ އިލާހުވެ. އިބަ އިލާހީ ހަމަދުވެރިކަން ޢާލަމްތަކުގެ އިލާހަކަށްވާއިރު ކިހިނެއް ތިމަން އިބަ އިލާހަށް ކާން ދޭނީ ހެއްޔެވެ؟ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ ފުލާނު އަޅާ ތިބާ ކައިރިން ކާއެއްޗެއް އެދުނުކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ ނަމަވެސް ތިބާ އޭނާއަށް ކާއެއްޗެއް ނުދިނީއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ކާއެއްޗެއްދިނުނަމަ ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ކާއެއްޗެއްދިނީ ކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އޭ آدم ގެ ދަރިކަލޭވެ. ތިމަން އިލާހު ތިބާ ކައިރިން ފެނެއް އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފެނެއް ނުދިނީއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްދުވެރި ޢާލަމްތަކުގެ އިލާހުވެ. އިބަ އިލާހީ ހަމަދުވެރިކަން ޢާލަމްތަކުގެ އިލާހަކަށްވާއިރު ކިހިނެއް ތިމަން އިބަ އިލާހަށް ފެނެއް ދޭނީ ހެއްޔެވެ؟ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ ފުލާނު އަޅާ ފެނެއް އެދުނީއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ އޭނާއަށް ފެނެއް ނުދިނީއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ފެނެއްދިނުނަމަ ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފެނެއްދިނީ ކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭ ހެއްޔެވެ؟

897 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ الله ، صلى الله عليه وسلم: ((عُودُوا المَرِيضَ ، وأَطْعِمُوا الجَائعَ، وفَكُّوا العَانيَ)) رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫ أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަނޑުހައިވެފައިވާ މީހުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ބަލިވެފައިވާ މީހުން ޒިޔާރަތްކުރާށެވެ. އަދި ޤައިދުވެފައިވާ މީހުން (ޢާނީ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޤައިދީ) ދޫކޮށްލާށެވެ.

((العَاني)): الأسِيرُ.

898 وعن ثوبان رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ المسلم إذا عاد أخاه المسلم لم يزل في خُرْفَةِ الجنة حتى يرجع » قيل : يا رسول الله وما خُرْفَةُ الجنة ؟ قال : « جَنَاها » رواه مسلم . « جَنَاها » : أي واجتني من الثمر .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫ ثوبان ،نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘެއް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޙާދީޘްތަކުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމެއް އޭނާގެ މުސްލިމު އަޚާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރާނަމަ ނިމިގެން ދާންދެން ސުވަރުގޭގެ މޭވާތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރި ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭރު ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. خُرْفَةُ الجنة ގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭގެ މާނައަކީ ސުވަރުގޭގެ މޭވާ އެވެ.

899 وعن على رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : ما من مسلم يعود مسلماً غدوة إلا صلى عليه سبعون ألف ملك حتى يمسي ، وإن عاده عشيةً إلا صلى عليه سبعون ألف ملكٍ حتى يصبح ، وكان له خريف في الجنة » رواه الترمِذِي وقال : حديث حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫ على ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބީވެން އަޑުއިވުނެވެ. އަޙާދީޘްތަކުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމަކު އެހެން މުސްލިމަކު ބައްލަވާނަށް ހެނދުނު ޒިޔާރަތް ކުރާނަމަ ސުވަރުގޭގެ ހަތްދިހަ ހާސް މަލާއިކަތުން ހަވީރުވާހާ ދެން ދުޢާކުރެއެވެ. ނަމާދު އޭރުގައި މަލާއިކަތުން ހަވީރުވާނެއެވެ. އަދި ހަވީރުގައި ޒިޔާރަތްކުރާނަމަ ހެނދުނުވާހާ ދެން ދުޢާކުރާނެއެވެ

އަމީއަށްޖަހައި رحمة ލެއްވުން އަދި ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން دعاءކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި އަމީރަކަށްޖަހައި ސަފަރުކުރައި ހަތްދިހަޚަރީފާ (މީރު) މޭވާ ތަކެއް ވެއެވެ.

« الخريفُ » : التَّمْرُ المَخرُوفُ ، أَي : المُجتَنَي .

900 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : كانَ غُلامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُم النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فمرِضَ فأَتَاهُ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يعُودهُ ، فقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فقالَ لَهُ : « أَسلِمْ » فنَظَرَ إِلى أَبِيهِ وهُو عِنْدَهُ؟ فقال : أَطعْ أَبا الْقاسِمِ ، فأَسْلَم ، فَخرَجَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَهُوَ يقولُ : « الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَنْقذهُ مِنَ النَّارِ » . رواه البخاري .

މާތްاللهރަސޫލާގެ ޚާދިމު أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޚިދުމަތްކުރި ޔަހޫދީއެއްގެ ކުއްޖެއް ބަލިވިއެވެ. އޭނާ ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމަށް ނަބިއްޔާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކުއްޖާއަށް ބަލައިލައްވައި ކުރައްވަމުން ވެއެވެ. އިސްލާމްވުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކުއްޖާ ބައްޕައަށް ބަލައިލިއެވެ. (އޭރު ބައްޕަ) ކައިރީގައި ތިބިއެވެ. ބައްޕަ ބުނެފައިވެއެވެ. أَبو الْقاسِمِ ގެ ބަހަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. ދެން އެކުއްޖާ އިސްލާމްވިއެވެ. އެއަށްފަހު نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَنْقذهُ مِنَ النَّارِ މާނައީ:- އެކުއްޖާ حمدތަކާ حقވާ ފަރާތަކީ الله އެވެ. އެއީ އޭނާ ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ.
ބުޚާރީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި ދުޢާ ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

901 عن عائشة ، رضي اللّه عنها ، أَن النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ إِذا اشْتكى الإِنْسانُ الشَّيءَ مِنْهُ، أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحةٌ أَوْ جُرْحٌ ، قال النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بأُصْبُعِهِ هكذا ، ووضع سُفْيانُ بْنُ عُيينَة الرَّاوي سبابتَهُ بِالأَرْضِ ثُمَّ رَفَعَهَا وقال : بِسْمِ اللَّهِ ، تُرْبَةُ أَرْضِنا ، بِرِيقَةِ بَعْضنا ، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا ، بِإِذْنِ رَبِّنَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވެވި **عائشة** ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މީހަކަށް ބަލިވެއްޖެނަމަ ދުވާލުގެ ބައެއްގައި ނުވަތަ ޒަޚަމެއް އޮށްޖެހިގެން އެކަށީގެންވާގޮތަށް އިނގިލިން މިގޮތަށް ހަރަކާތްކޮށްލައްވާ دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި ރާވީ سفيانُ بْنُ عُيينَة އެގޮތަށް ޝަހާދަތުގެ އިނގިލި ބިމުގައި ޖެއްސެވުމަށްފަހު ހުސްކުރެއްވިއެވެ. އަދި دعاءގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ގެންގުޅުއްވި بسْمِ اللّهِ ، تُربَةُ أَرْضِنا ، بريقَةِ بَعْضنا ، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا ، بإِذْن ربّنا މާނައީ:- اللهގެ އިސްމުފުޅުގައި ބިމުގެ ފަސްގަނޑާ ތިމަންމެންގެ ބައެއްގެ ކުޅުގެ ބަރަކާތުން ބަލިމީހާ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. (ބަލިވެރިޔާ) އަރާމުކުރާނީ ތިމަންމެންގެ ރަސްކަލާނގެ اللهގެ ބާރުފުޅުން ކަމުގައެވެ.

902 وعنها أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يعُودُ بَعْضَ أَهْلِهِ يَمْسَحُ بيدِهِ اليُمْنى ويقولُ : « اللَّهُمَّ ربَّ النَّاسِ ، أَذْهِبِ الْبَأْسَ ، واشْفِ ، أَنْتَ الشَّافي لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ ، شِفاءً لا يُغَادِرُ سقماً » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންތެރިވުން عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރެމެންގެ ބައެއް އަހުލުވެރިންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވާއިރު ކަނާތްފުޅުން ފިރުމައިލައްވާ دعاءކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ ربَّ النّاسِ ، أَذْهِب الْبَأْسَ ، واشْفِ ، أَنْتَ الشَّافي لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ ، شِفاءً لا يُغَادِرُ سقماً މާނައީ:- އޭ ހުރިހާ އިންސާނުންގެ ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންގެ ބަލި ފިލުއްވާނދޭވެ! ތިބާ ޝިފާ ދެއްވާ ކަލާނގެ! ތިބާގެ ޝިފާ ފިޔަވައި ޝިފާއެއް ނުވެއެވެ!

ބަލިން شفاء ދެއްވާދީވެ! شفاء ދެއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ شفاء އިން މާނީ ބަލިތަކެއް شفاء ވެގެން ނުދާ. ހެ شفاء އެއް ފަދަ ބަލިއަށް ޖެހުމުން ނުދިބަލާފަދަ شفاء ވެސް ދެއްވާދީވެ.

903 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَنه قال لِثابتٍ رحمه اللَّه : أَلا أَرْقِيكَ بِرُقْيَةِ رسولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ قال : بَلَى . قال : اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ البَأسِ ، اشْفِ أَنتَ الشَّافِي ، لا شافي إِلاَّ أَنْتَ ، شِفاءً لا يُغادِرُ سقَماً . رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي މާތް الله ރަހުމަތްލެއްވި ثابت ގެ ގާތުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަންޑިތަ ހަދައިދެއްވާފަދަ ފަންޑިތައް ކަލޭގެ ފަރާތަށް ހަދާދޭންތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން أَنس ގާތުން (އެ ފަންޑިތަހެދުމުގެ ގޮތުގައި ރަސޫލާ ދެއްވިދުއާ) ކިޔަވައިދެއްވުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ البَأسِ ، اشْفِ أَنتَ الشَّافِي ، لا شافي إِلاَّ أَنْتَ ، شِفاءً لا يُغادِرُ سقَماً މާނައީ:- އޭ ހުރިހާ އިންސާނުންގެ އިލާހު! މުސީބާތްތައް ފިލުވާ އިލާހު! ބަލިބައް ފަސޭހަކުރައްވާ އިލާހު! ބަލިމަތިން شفاء ދެއްވާށެވެ. شفاء ދެއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި شفاء ދެއްވާ އަހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ހެ شفاء އެއް ފަދަ ބަލިއަކަށް ޖެހުމުން ނުދިބަލާ ފަދަ شفاء އެއް ދެއްވާށެވެ.

904 وعن سعدِ بن أَبي وَقَّاصٍ رضي اللَّه عنه قال : عَادَني رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : «اللَّهُمَّ اشْفِ سعْداً ، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْداً ، اللَّهُمْ اشْفِ سَعداً » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި سعدِ بن أبو وَقَّاص ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (ބަލިވެގެން ބަލިމަޑުގައި ތިބިހިނދު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަލާވަޑައިގެން ތަށްރީފް ގެންނެވިއެވެ. ދެން އާދެވަހި دعاء ކުރައްވިއެވެ. އޭ ހުރިހާ ކަންކަމެއްގެ އިލާހު! سعْد ގެ ބަލިން شفاء ދެއްވާށެވެ. އޭ ހުރިހާ ކަންކަމެއްގެ އިލާހު. سعْد ގެ ބަލިން شفاء ދެއްވާށެވެ.

905 وعن أَبي عبد اللَّهِ عثمانَ بنِ العَاصِ ، رضي اللَّه عنه أَنه شَكا إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَجعاً يجِدُهُ في جَسدِهِ ، فقال له رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «ضَعْ يَدَكَ عَلى الذي يَأْلَمُ من جَسَدِكَ وَقلْ : بِسمِ اللَّهِ ثَلاثاً وقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ : أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِن شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحاذِرُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو عبد اللَّهِ عثمانَ بنِ العَاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى (އުސްމާނުގެފާނު) ހަށިގަނޑުގައި ހުރި ވޭނެއްގެ ޝަކުވާ ދެންނެވުމުން رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابى އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ ވޭން އަރާތަނުގައި ތިބާގެ އަތް އަޅާށެވެ. އަދި بِسمِ اللَّهِ ތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި ހަތްފަހަރު أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِن شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحاذِرُ ކިޔާށެވެ. (މާނައީ:- الله ގެ عزة އާއި އަދި އެ ފަރާތުގެ ޤުދުރަތުގެ ވަސީލަތުން މަގޭ ހަށިގަނޑުގައި އަރާވޭނާއި އަދި މަގޭ ބިރުވެރިވާ ކަންތައްތަކުގެ ބިރުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

906 وعن ابن عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً لَمْ يَحضُرْهُ أَجَلُهُ ، فقالَ عِنْدَهُ سَبْعَ مَرَّات : أَسْأَلُ اللَّه الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشفِيَك : إِلاَّ عَافَاهُ اللَّه مِنْ ذلكَ المَرَضِ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن، وقال الحاكِم : حديث صحيح على شرطِ البخاري .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عباس، نبيُّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ނަބިއްޔާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަލިމީހަކު ޒިޔާރަތްކުރަން އައިސް ކައިރީގައި ހަތްފަހަރު (އަންނަނިވި) دعاء ކިޔައިފިނަމަ އެ ބަލި އަދި މަރުވެދާނެކަމުގައި ނުވަނީނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އެބަލިން شفاء ދެއްވާނެއެވެ. އެ دعاء އަކީ أَسْأَلُ اللَّه الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشفِيَك އެވެ. މާނައީ:- މާތް ގަދަވަންތަ މާތްالله ގެ حضرة ން ތިބާއަށް شفاء ދެއްވުން އެދެމެވެ. އަދި މާތް عرشي ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

907 وعنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَل على أَعرابيٍّ يَعُودُهُ ، وكَانَ إذا دَخَلَ عَلى مَن يَعُودُهُ قال : « لا بَأْس ، طَهُورٌ إِن شَاءَ اللَّه » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ބަފައިކަލުންނަށް ތުޅުސުނަނުގެ عبد اللَّهِ بن عباسٍ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އެއްކަލޭގެފާނު) ބަލިބެލުމަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވަން ވަޑައިގަތެވެ. އަދި نبيُّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޒިޔާރަތް ކުރައްވަން ވަޑައިގަންނަވާހިނދަކު دعاء ކުރައްވައެވެ. لا بَأْس ، طَهُورٌ إِن شَاءَ اللَّه ވިދާޅުވިއެވެ:- ބަލިމަޑުނުވާ ފަހުން ...

908 وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه أَن جبْرِيلَ أَتَى النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يَا مُحَمدُ اشْتَكَيْتَ ؟ قال : « نَعَمْ » قال : بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عيْنِ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يشْفِيك ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން جبرِيلُ ގެފާނު نبيُّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ محمدގެ ފާނު. ބަލިވެ ވަޑައިގެންފިތޯއެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެކެވެ. (ދެން جبرِيلُ ގެފާނު ރުޤްޔާ ކިޔައިދިނުމަށް) ވިދާޅުވިއެވެ. بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عيْنِ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يشْفِيك ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ވިދާޅުވިއެވެ:- މާނައަކީ الله ގެ ނަންފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ރުޤްޔާ ކިޔައިދެމެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫ ކޮށްދޭ ކޮންމެ އެއްޗަކުން، ކޮންމެ ނަފްސެއްގެ ނުބައިކަމުން ނުވަތަ ކޮންމެ حسد ވެރިއެއްގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް. الله ކަލޭގެފާނަށް شفاء ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ﷲގެ ނަންފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ރުޤްޔާ ކިޔައިދެމެވެ.

909 وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ وأَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهما ، أَنهُما شَهِدَا على رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنه قال : « مَنْ قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ ، صدَّقَهُ رَبَّهُ ، فقال : لا إِله إِلاَّ أَنَا وأَنا أَكْبرُ . وَإِذَا قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ وحْدهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، قال : يقول : لا إِله

إلا أَنَا وحْدِي لا شَرِيك لي . وإذا قال : لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، قال : لا إلهَ إلاَّ أَنَا لِيَ المُلْك ولِيَ الحَمْدُ . وإذا قال : لا إله إلاَّ اللَّهُ وَلا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ، قال لا إله إلاَّ أَنَا وَلا حَوْلَ ولا قوَّةَ إلاَّ بي » وكانَ يقولُ : « مَنْ قالهَا في مَرَضِهِ ثُمَّ ماتَ لَمْ تَطْعَمْهُ النَّارُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

ދާﷲ އަދިބިޔަސްހުންނަން ޙަދީސްނަގާތީވެ أبو سعيد الخُدْرِيّ އާއި أبو هريرة ގެ ރިބައިން ތިލަވެސްވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަދިބާޙުން ހިބަސްތުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޗިހަނަ لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ (އަބަދު الله ތިޔަވަދި ހަޤީޤަތުގައި އަޅުގަނޑުމެނެވެ. އަދި އެއީ އަށްލަ ބުނުއްވާނެ ޙާލަތެއް އެއުރެ. އަދި ބިރުމާ ޝަރީޢަތް ކިޔާއޭ؟) ހަދިޔަ ނުވާނަ އަދި ބުނެ

تصديق ކުރައްވައެވެ. ތިޔަ وحيކުރައްވައެވެ. ޙަޤީޤަތް ބުނާ ތިޔަވަދި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެ ޙާލަތެއް އެއީ ޙަޤީޤަތް ބުނުއްވާނެ.

އަދި އެޗެނާ لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ގެ ކަލިމަ (އަބަދު الله ތިޔަވަދި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެ ޙާލަތެއް) އެ ބުނުއް އަހަރެމެންގެ ހުކުމްތަކެވެ. އެ ބުނުއްނަ ޝަރީޢަތް ނުވާނެއެވެ.) ހަދިޔަ ނުވާ الله وحيކުރައްވައެވެ. ތިޔަ ބުނު ތިޔަވަދި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެ ޙާލަތެއް. ތިޔަ ބުނު އަހަރެމެންގެ ހުކުމްތަކެވެ.

ތިޔަ ބުނުއްނަ ޝަރީޢަތް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެޗެނާ : لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ގެ ކަލިމަ (އަބަދު الله ތިޔަވަދި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެއެވެ. ހަޤީގަތަކީ ކަލާނގެއަށް ހުރިހާ ބާރެއް އަދި އެކަލާނގެއަށް حمد ވެއް حق ވެއްޖެއް އެއިޒަތެވެ.) ހަދިޔަ ނުވާ وحيކުރައްވައެވެ. ތިޔަ ބުނުއްވާތިޔަވަދި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެ ޙާލަތެއް. ތިޔަ ބުނުއްވާ ކަލާނގެއާއި ކަމުގަ ކުރުމު.

ކަލާނގެއަށް ނުވާ ތިޔަ ބުނުއްވާއެވެ. އަދި އެޗެނާ لا إله إلاَّ اللَّهُ وَلا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކަލިމަ (އަބަދު الله ތިޔަވަދި ހަޤީޤަތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެއެވެ. އަދި الله ތިޔަވަދި އަށްލަ ފުރުސަތު އަހަރެންގެ ކަމުގެ ބާރެއް އަދި ބާރަކާ ޗިބޭގެ ނުވާއެވެ.) ހަދިޔަ ނުވާ وحي ކުރައްވައެވެ. ތިޔަ ބުނު ތިޔަވަދި حق ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އަށްލަ ބުނުއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަ ބުނު ތިޔަވަދި އަށްލަ ފުރުސަތަކު

އެއްވެސް ކަމެއްގައި އާރެއް ބާރެއް އަދި ޖިބޭގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން އެކަލޭގެފާނު ބަލިމަރުގައި އެވެސް ކިޔާފައި ވަނީކަން އޮތިހެކެ ފަރުވާދޭނަމަ ނަރަކާއިގެ އަދާބުން އެމީހަކަށް ނުހެތި ހެދުމެވެ.

بابُ استحباب سؤالِ أهلِ المريضِ عَنْ حالِهِ

ބަލިމީހާގެ ހާލު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި އާއިލާގެ ގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ކިބައިން އަހާ ސުވާލު ކުރުން
މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރުމުގެ بابُ

908 عن ابن عباس ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّ عليَّ بنَ أَبي طالب ، رضي اللَّهُ عنهُ خرجَ مِنْ عِنْدِ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في وجَعِهِ الذِي تُوُفيِّ فِيهِ ، فقال النَّاسُ : يا أَبَا الحسنِ ، كَيفَ أَصبَحَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : أَصْبحَ بِحمْدِ اللَّهِ بَارِئاً . رواه البخاري .

މާތްالله އެދަރިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبو طالب ގެ ދަރިކަލުން عليގެ ފާނު رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަވަހާރަވުމުން ދުވަހުގެ ބޮޑުވަގުތު އާލާސްވާއްސުރު އެންސަތެއްވެދާނެ އަރިހުން ނިކުމެވަޑައިގެންފުމުން މީސްތަކުން ސުވާލުކުރިއެވެ. أَبَا الحسن އެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަލިހާލު ކިހިނެއް ހެނދުނުވީ ހިނދެއް؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް حمد ހުއްޓެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހެޔޮވެ ބަލިފިލައިގެން.

باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިހުރުމުން މާޔޫސްވެފައިވާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާއެވެ

911 عن عائشة رضيَ اللَّهُ عنها قالت : سَمِعْتُ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُوَ مُسْتَنِدٌ إِليَّ يقُولُ : «اللَّهُمَّ اغفِرْ لي وَارْحمْني ، وَأَلحِقني بالرَّفِيقِ الأَعْلَى » متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ އުއްމުލްމުއުމިނީން عائشة ގެފުޅާ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުން ދިޔައީ ހިތްހަމަޖެހިގެންނެވެ. އޭރުން
އެކަލޭގެފާނު ދެކެވުނު ކަމަކީ ހިނގިނާދިޔަ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ
ދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲ! މަރުގެ ހިތިކަމާ ދިމާވާ ކަމުގައި އެހީތެރިވެދެއްވާނދޭވެ! އަދި
މަރުގެ ސަކަރާތުގެ ހިތިކަމުގައި އެހީތެރިވެދެއްވާނދޭވެ! އަދި އެކަމުގެ ހިތްހަމަޖެހުން ލައްވާނދޭވެ!

912 وعنها قالت : رأَيْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُوَ بِالموتِ ، عِندهُ قدحٌ فِيهِ مَاءٌ ، وهُو يدخِلُ يدهُ في القَدَحِ ، ثم يمسَحُ وجهَهُ بالماءِ ، ثم يقول : « اللَّهُمَّ أَعِنِّي على غمرَاتِ الموْتِ وَسَكَرَاتِ المَوْتِ » رواه الترمذي .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހާ އުއްމުލްމުއުމިނީން عائشة ގެފުޅާ)ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ.
އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަރުގެ ހާލަތުގައި ހުންނަވަނިކޮށް
ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރީގައި ފެން އެޅިފައި ހުރި ތަށްޓެއް
ހުއްޓެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެތަށްޓަށް އަތް ބާއްވަވައި އަތުގައި ފެން މޫނުގައި ހާސްކުރައްވަން
ފަށްޓަވައެވެ. އަދި دعاء ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ أَعِنِّي على غمرَاتِ الموْتِ وَسَكَرَاتِ المَوْتِ މާނައީ:- އޭ ﷲ! މަރުގެ ވޭންތަކާއި އަދި އޭގެ
ސަކަރާތުގެ ހިތިކަމުގައި އެހީތެރިވެދެއްވާނދޭވެ!

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރިންނަށާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް ޚިދުމަތްކުރާމީހުންނަށް **إحسان** ކުރުމާއި، އަދި އޭނާގެ ފަރާތުން ލިބޭ އުނދަގުލު **تحمل** ކުރުމާއި، އަދި އޭނާގެ ފަރާތުން ދިމާވާ ދަތިކަމާއި އުނދަގުލުތަކާ ކެތްތެރިވުމަށް **وصية** ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައެހެންމެ **شرعي حد** އެއް ނުވަތަ **قصاص** އެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާއި ހެދި މަރާކައިރިވެފައިވާ

މީހުންނާމެދު އުފެދިން ކަންތައްކުރުމުގެ وصيةކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

913 عن عِمران بن الحُصَين رضي اللَّه عنهما أَن امرأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهِي حُبْلَى مِنَ الزِّنَا ، فقالت : يا رسول اللَّهِ ، أَصبتُ حدًّا فَأَقِمْهُ عليَّ ، فَدعا رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وليَّهَا ، فقال : « أَحْسِنْ إِلَيْهَا ، فَإِذا وضَعتْ فَأْتِني بِهَا » فَفعلَ فَأَمر بِها النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فشُدَّتْ عليها ثِيابُها ، ثُمَّ أَمر بِها فَرُجِمتْ ، ثُمَّ صَلَّى عليها . رواه مسلمٌ .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عِمران بن الحُصَين ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޒިނޭގެ ހަޑިކަމުން جُهَيْنَة ގަބީލާގެ އަންހެނަކު نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައެވެ. އޭރު އޭނާ ބަނޑުގައި ދަރިއަކު ބަރުވެފައިވެއެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާ رسول الله ތިމަންއަށް حد ލައްވަވާ ދެއްވާށެވެ. ދެން ރަސޫލާ ... حد ... نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އޭނާގެ ވަލީއަށް ... ގޮވާލެއްވިއެވެ. ދެން ... ދެއްވެއެވެ. އޭނާއަށް ... ހެޔޮގޮތުގައި ... ދެން ... ނިމުނުމުން ... ގެނެސްދޭށެވެ. ދެން އެ ... ދެން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަމުރުފުޅުން ... ހެދުން ... އަށް ... ރަޖަމްކުރެވިއެވެ. ... ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ.

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ބަލިމީހާ ވަރަށް ތަދުވޭ ނުވަތަ ތަދުބޮޑުވެއްޖެ ނުވަތަ ހުން އަރައިގެން ވޭން ބޮޑުވެއްޖެ ނުވަތަ ބޮލުގައި ތަދުވޭ ނުވަތަ މިފަދަ ބަސްތައް ބުނުމުގެ ޖާއިޒުކަމާއި ނުވަތަ ބުނުން ހުތުރުކަމެއް ނޫން ކަމާއި ސަބަބު ބުނުން

ހިތްހަމަނުޖެހުމާއި ޖަޒަޢު ހާމަކުރުމެއް ނުވާހިނދު **باب**

914 عن ابنِ مسعودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : دَخَلتُ عَلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُو يُوعكُ ، فَمسِسْتُه ، فقلْتُ : إِنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكاً شَديداً ، فقال : « أَجَلْ إِنِّي أُوَعَكُ كما يُوعكُ رَجُلانِ مِنْكُمْ » متفق عليه .

މާތްاللّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވާލަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ޒިޔާރަތް ކުރީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ހުން އަރައިގެ އާލާތަށް ކުރީމެވެ. ދެން އަހަރެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑުގައި އަތްލީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ހަށިގަނޑުގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ހުންގަނޑެވެ. އަހަރެން ދަންނަވާލީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ހަށިގަނޑުގައި ވަރަށް ގަދަ ހުނެއް އެބަހުރިއެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އަހަރެންނަށް ހުންގަދަވެގެންވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހުންގަދަވެގެންވާ ދެ ފިރިހެނަކު ޖެހޭ ވަރަށް ހުންގަދަވެގެންވާ ކަހަލަ ގޮތަކަށެވެ.

915 وعن سعدِ بن أَبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : جَاءَني رسولُ اللَّه صلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم يعودُني مِن وجعٍ اشْتَدَّ بي ، فَقُلْتُ : بلَغَ بي ما ترى ، وأَنَا ذو مَالٍ ، ولا يرِثُني إِلاَّ ابنتي . وذكر الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو وَقَّاص ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވާލަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރެންނަށް ބަލިވެ ބޮޑުވެގެން ޒިޔާރަތް ކުރައްވަން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އަހަރެން ދަންނަވާލީމެވެ. އަހަރެންނަށް ހާލު ކިހިނެއްތޯ ބައްލަވާށެވެ. އަހަރެންގެ ދަރިކަނބަލުން ނޫނީ އަދި

ތިމަންނައީ މުދާވެރިއެކެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ މުދަލުން ވާރުތަވާނީ އެކަނި އަންހެން ދަރިއެއްކަމުން ބުނެވެ. (ދިގު حديث ގެ ބާކީ އޮތްބައި ވިދާޅުވިއެވެ.)

916 وعن القاسم بن محمدٍ قال : قالَتْ عائشَةُ رضي اللَّهُ عنها : وارأْسَاهُ . فقال النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «بلْ أَنَا وارأْسَاهُ » . وذكر الحديث .

القاسم بن محمد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްފުރަހަރަ) عائشةُ ގެ ބުނު(ބޮލުގައި) އެހީވެސްދެ ސަރަހަދުން (ހުރައިޓުން) "ސަރަހުތި މަގޭ ބޮލޭ" ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެހިނދު نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެ.އަދި ދަރައިކަ! އައްދައި އަ މަގޭ ބޮލޭ.

رواه البخاري .

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރުން ހަނދާނެއްވާމީހަކަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ތަލްޤީންކުރުން މުސްތަޙައްބު ވާގޮތުގެ ބާބު باب

917 عن معاذٍ رضي اللَّه عنه قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ كَانَ آخرَ كلاَمِهِ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه دَخَلَ الجنَّةَ » رواه أبو داود والحاكم وقال : صحيح الإِسناد .

ޞަޙާބީ اللَّه ތަރުޞިވަންތަވި معاذ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިވެ.އަދިހުރިގެ އެންމެ ފަހު ބަހަކީ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ކަމުގައިވެއްޖިއްޔާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެ ހުއްޓެވެ.

918 وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقِّنُوا موْتَاكُمْ لا إِله إِلاَّ اللَّهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަރަށް ހާޟިރުވެފައިވާ މީހުންނަށް لا إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔައިދޭށެވެ.

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތާގެ ލޯ މެރުމަށްފަހު ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތީގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

919 عن أُمِّ سلَمةَ رضيَ اللَّهُ عنها قالت : دَخَلَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على أَبي سلَمة وَقَدْ شَقَّ بصَرُهُ ، فأَغْمَضَهُ ، ثُمَّ قَالَ : « إنَّ الرُّوح إذا قُبِضَ ، تبِعَه الْبصَرُ » فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فقال : « لا تَدْعُوا علَى أَنْفُسِكُم إلاَّ بخَيْرٍ ، فإِنَّ المَلائِكَةَ يُؤَمِّنُون علَى ما تَقُولونَ » ثمَّ قالَ : « اللَّهُمَّ اغْفِر لأَبي سلَمَة ، وَارْفَعْ درجَتهُ في المَهْدِيِّينَ ، وَاخْلُفْهُ في عَقِبِهِ في الْغَابِرين، واغْفِرْ لَنَا ولَه يَاربَّ الْعَالمِينَ ، وَافْسحْ لَهُ في قَبْرِهِ ، وَنَوِّرْ لَهُ فيه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُمِّ سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم أبو سلمة (މަރަށް ހާޟިރުވެފައިވާ ހާލު) ގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭނާގެ އަނގަ ހުޅުވިފައި ހުއްޓެވެ. ފަހެ އަތްޕުޅުން އޭނާގެ ލޯ މެރުއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފުރާނަ ނެގުމުން ލޯ އެއާއި ފަހަތުން ނިކުމެގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެވަގުތު އޭނާގެ އާއިލާގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ހަޅޭއްލެވިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ހެޔޮ دعاء ނޫނީ ނުކުރާށެވެ. މިހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާ އެއްޗަކަށް މަލާއިކަތުން އާމީން ކިޔާނެއެވެ. އޭގެފަހުން އިވޭގޮތަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! أبو سلمة ގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ދަރަޖަ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ ބޭކަލުންނާއި ދަރަޖައަށް އުފުއްލަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ދޫކޮށްފައިވާ ދަރިންގެ ތެރެއަށް ބަދަލު ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނަށާއި އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

އޭ އާޚިރަތްވެރި ހަދިޔާވެވި ގެންނެވޭނެ ދިރުމެވެ. އަދި އޮންނާނީ ގަބުރު ތަނުގައިވެސް
ކުރައްވާށިއެވެ! އަދި އަހުރެމެންނާއި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޢާފިޔަތު ދެއްވާށިއެވެ!

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މަރުކަލާ ކައިރިކުރި ކިޔަންވާނޭ دعاءއާއި އަދި މަރުވި މީހާ އާއިލާގެ އެކުވެރިޔާ
دعاءކުރަންވީގޮތް ބައްޔަށްދެނޭ **باب**

920 عن أُمِّ سلَمَةَ رضي اللَّه عنها قالت : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا حَضرْتُمُ المرِيضَ ، أَوِ الميِّتَ ، فَقُولُوا خيْراً ، فَإِنَّ الملائِكَةَ يُؤمِّنونَ عَلى ما تقُولُونَ ، قالت: فلمَّا مَاتَ أَبُو سلَمَةَ ، أَتَيْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقُلْتُ : يا رسُولَ اللَّه ، إِنَّ أبا سلَمَةَ قَدْ مَاتَ ، قالَ : «قُولي : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ولَهُ ، وَأَعْقِبْني مِنْهُ عُقبى حسنةً » فقلتُ : فأَعْقَبَني اللَّهُ منْ هُوَ خَيْرٌ لي مِنْهُ : مُحمَّداً صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم هكذا : « إِذا حضَرْتُمُ المَرِيضَ » أَو « الميِّت » على الشَّكِّ ، رواه أبو داود وغيره : « الميِّت » بلا شكٍّ .

މާތްاللهރުއްސަވުން ދެއްވާ **أُمِّ سلمة** ގެ ރިވާޔަތުން ދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހެއްގެ ކައިރިއަށް ނުވަތަ މަރުވި ކައިރިއަށް ހާޟިރުވެވިއްޖެ ނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހާގެ ރަނގަޅުކަމުގެ ދުޢާ ކުރާށެވެ. މިހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާ އެއްޗަކަށް **ملائكة** ބޭކަލުން ހެކިވެދެއްވަނީއެވެ. أُمِّ سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ވަގުތެއްގައި أَبُو سلَمَة މަރުވުމުން ތިމަންނަ نبيﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވީމެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَبُو سلَمَة ނިޔާވެއްޖެއެވެ. ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ولَهُ ، وَأَعْقِبْني مِنْهُ عُقبى حسنةً ދަންނަވާ:- އޭ الله ތިމަން އަދި އޭނާ ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ! އަދި އޭނާގެ ބަދަލުގައި ރަނގަޅު ބަދަލެއް ތިމަންނަށް ދެއްވާށިއެވެ! އަހަރެން ދަންނަވަމެވެ. (ތިމަންނަ އެ دعاءކުރީމެވެ) الله سبحانه وتعالىއެއްވުމަށް މާތްވެގެން ރަސޫލާ

ގުދުވިރިކަރުއްވައި محمد صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ކައިވެނި ވުމުގެ ނަސީބު ލިބުނުނައްތ ދެއްވިއެވެ.

ރިނގަނއެވެ. مسلم ގެ ރިވާޔަތްކުރައްވައި ވަނީ إذا حضَرْتُمُ المَرِيضَ أَو الميِّت ގެ ހަދީޘުން ޝަރަހުގެ އިތުރަށް ދެންނެވެ. ހަމަ **أبو داود** އާއި އަހަރުމެން ބަލާފައިވާ ރިވާޔަތްކުރައްވައި ވަނީ އެއްވެސް ޝަރަހެއްނުވި الميّت ގެ ހަދީޘު އަރާނުޖެހެ.

921 وعنها قالت : سمعتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَا مِنْ عبدٍ تُصيبُهُ مُصيبَةٌ ، فيقولُ : إنَّا للَّهِ وَإنَّا إليهِ رَاجِعُونَ : اللَّهمَّ أجرني في مُصِيبَتي ، وَاخْلُف لي خَيْراً مِنْهَا، إلاَّ أَجَرَهُ اللَّهُ تعَالى في مُصِيبتِهِ وَأَخْلَف له خَيْراً مِنهَا . **قالت :** فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ ، قلتُ كما أَمَرَني رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَخْلَفَ اللَّهُ لي خَيْراً منْهُ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم **. رواه مسلم .**

ހަމަ އަރަމަށް(އަބަދު މާތް اللَّه ރުއްސެވުންވާތި أُمِّ سلمةَ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޢަމަން އަޖުރާގެ. އަކަށްވާތީން حديث ކުރައްވިއެވެ. ޢިހާކަށް މުސީބަތެއް ދިމާވުމުން އޭޖިހާކަ އަންނަނިވި دعاء ކިޔުއިހުރަމަ އޭޖިހާކަށް ދިމާވެދިޔަ މުސީބަތެއްގަމުއްސެނަ އޭޖިހާކަށް ހެޔޮ اَجرَ ދެއްވާނެތެވެ. ހަމަ އެއްޗެކަށް ބަދަލުގަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުކުރައްވާނެއެވެ. އެ ދުޢާއަކީ (إنَّا للَّهِ وَإِنَّا إليهِ رَاجِعُونَ : اللَّهمَّ أجرني في مُصِيبَتي ، وَاخْلُف لي خَيْراً مِنْهَا)އެވެ. މާނައަކީ :- ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނީ اللهގެ އަޅުންނެވެ. ހަމަ އަހަރެން އެނބުރި ދާނީ އޭނާގެ ހަޟްރަތަށެވެ. ޔާالله! މިއަހަރެން ދިމާވެދިޔަ މުސީބަތުގެ ހެޔޮ ޖަޒާ މިއަހަރެން ރަހުމަ ދެއްވާށެވެ! ހަމަ އެއްޗެއް ބަދަލުގައި ބުރަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުކުރައްވާށެވެ! ހަމަ (ރާވީ) ދެކޮށް أُمِّ سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހުންނަށް ފިރި (أَبُو سَلَمَة ނިޔާވުމުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަސްކޮށްދެއްވި (އިސްވެދިޔަ) دعاء ފަހުންނަ ކިޔުމުން ގެންދިޔައިމެވެ. އެހެންވުމުން ފަހުންނައަށް اللَّه سبحانه وتعالىއެއްޗެއްގެ ބަދަލުގަ މުގުވާރިކަރުއްވައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ކައިވެނި ވުމުގެ ނަސީބު ދެއްވިއެވެ.

922 وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذا ماتَ وَلَدُ العبْدِ قال اللَّهُ تعالى لملائِكَتِهِ : قَبضْتُم ولَدَ عَبْدِي ؟ فيقولُونَ : نعَم ، فيقول : قَبَضتُم ثمَرَةَ فُؤَادِهِ؟ فيقولونَ : نَعم . فيَقُولُ : فَمَاذَا قال عبْدِي ؟ فيقُولُونَ : حمِدكَ واستَرْجعَ ، فيقولُ اللَّهُ تعالى: ابْنُوا لعبدِي بَيتاً في الجَنَّة، وَسَمُّوهُ بيتَ الحمدِ» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހެއްގެ ދަރިއަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުން ގާތުގައި ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނައިގެ އަޅާގެ ދަރިފުޅުގެ ފުރާނަ ހިއްޕެވީތޯ؟ މަލާއިކަތުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދެކެވެ. وحى ކުރައްވާނެތެވެ. އަޅާގެ ހިތުގެ މޭވާ ތިޔަބައިމީހުން ހިއްޕެވީތޯ؟ ދެން މަލާއިކަތުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދެކެވެ. ދެން وحى ކުރައްވާނެތެވެ. އެހިނދު ތިމަންނައިގެ އަޅާ ބުނީ ކީކޭ ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭނާ ތިބާ އިހުރާން حمد ކުރީ އެވެ. އަދި الحمد لله ކިޔުނެވެ. އަދި إنَّا للَّهِ وَإنَّا إِليهِ رَاجِعُون ކިޔުނެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެތެވެ. ތިމަންނައިގެ އަޅާއަށްޓަކައި ސުވަރުގެއިން ގެއެއް ބިނާކުރާށެވެ. އަދި އެގެއަށް ނަމަކަށް بيت الحمد ކިޔާށެވެ.

923 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : يقُولُ اللَّهُ تعالى : ما لعَبْدِي المؤْمِن عِنْدي جزَاءٌ إِذا قَبَضْتُ صفِيَّه مِنْ أَهْلِ الدُّنْيا ، ثُمَّ احْتَسَبهُ ، إِلاَّ الجَنَّةَ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނައިގެ މުއުމިން އަޅާގެ ދުނިޔޭގެ ލޯބިވާ މީހެއްގެ ފުރާނަ ތިމަންނަ ހިއްޕެވުމުން އޭނާ ކެތްކޮށް ސަވާބު ލިބޭނެ ކަމަށް ޤަބޫލުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ތިމަންނައިގެ ގާތުގައިވާ ޖަޒާއަކީ ސުވަރުގެ ދީގެން ނޫނެވެ.

924 وعن أُسامةَ بنِ زيدٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَرْسَلَتْ إِحْدى بَناتِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِلَيهِ تَدْعُوهُ وتُخْبِرُهُ أَنَّ صبيًّا لهَا أَوْ ابْناً في المَوتِ فقال للرَّسول : « ارْجِعْ إِلَيْهَا ، فَأَخْبِرْهَا أَنَّ للَّهِ تعالى مَا أَخذَ ولَهُ ما أعطى ، وكُلُّ شَيْء عِنْدَهُ بِأَجْلٍ مُسَمَّى، فَمُرْهَا، فلْتَصْبِرْ ولْتَحْتسِبْ » وذكر تمام الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާأسامة بن زيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيّާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލަކު އެކަލޭގެފާނަށް އަރުވަން މީހަކު ފޮނުއްވައެވެ ވަޑައިގަންނަވައިދެއްވުން އެދުނެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ކުދިކުއްޖަކު ނުވަތަ ފިރިހެން ކުއްޖަކު މަރަށް ރަސޫލާއާ ދެންނެވުމަށް އެންގެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެ އަރިހަށް ރަސޫލާ ވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އެނބުރި އެކަނބަލާގެ ކައިރިއަށް ދަތުރުކޮށް ބަލާށެވެ. އަދި ބުނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىގެ ނަފްސުގެ ހަޤީޤަތް ވެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއް ބޭއްވިގެންވަނީ ނިޔަތް ނަގައިގެންނެވެ. މުޅި ކަމެއް ކުރައްވާފައި ހުރީ ހަމަ ރަނގަޅަށެވެ. ބާއްވާ ހުއްޓާ، އަދި އެކަމަކަށް ޞަބުރުކުރުމަށް ކުރިއަށް އެގެންވެއެވެ. (މިހާދިސާ ފުރިހަމަ حديث ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ.)ދެންނެވީމެވެ. މި حديث باب القبر ގައި ކިޔާދީފައިވާ އަދި ހިސާބަށެވެ.

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މަރުވާމީހާ ރުއިމަކީ ހުއްދަ ކަމެއް ކަމަށް ދަލީލު ގެނެސްދިނުމުގެ ވާހަކަ ދެއްކުން ބާރުގެ
ހިތަށްވާ ވެހޭ ކަލާކަމަށް ދޭތެރެ ދެވަނަދޭތެރެއިން އެމީހާއަށް ޙައްޤުކަމަށް ކުރިން ލިޔެފައިވާ
ހުރިހާ ކަމެއްގެ ބަހާރު ހިލަފުވާނަމަ ބޭނުންކުރުމާ باب

أما النياحة فحرام، وسيأتي فيها باب كتاب النهي إن شاء اللَّه تعالى. وأما البكاء فجاءت أحاديث بالنهي عنه، وأن الميت يعذب ببكاء أهله. وهي متأولة محمولة على من أوصى به، والنهي إنما هو عن البكاء الذي فيه ندب أو نياحة. والدليل على جواز البكاء بغير ندب ولا نياحة أحاديث كثيرة. منها:

މައްޔިތާގެ ހަނދާނުގައި ޖަޒަޢުވެރިވުން (ނިޔާހަ ބުނޭ) އިސްތިރިހަނގޭ ޕިޔަވުން ނަމުން ގޮސްދިޔުމާއި
حرامކަމުގެ. كتاب النهي ގެ ބައިގައި އެ باب އިއްތިހާދުވެއްޖެ އަންނަނިވިގޮތުގެ. އަދި
މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮއިން މަނާވެގެންވާ حديث ވެސް އައިސްފައި އެބައުޅެއެވެ. އަދި
ހަމަހަމަވަރަށް އެ حديث ވާނީހަމަވެގެން މަރުވެ މީހާގެعائلة ގެ މީހުންރޮއުން އެ
މައްޔިތަށް عذاب ލިބޭނެ އެކަމަށް. އެހެންނަމަވެސް ދަންނަވާލަން މި حديث ވާހަކަ
تاويل އަހަރެމެންގެ ކާރިއިވާ ގޮތެއް. (މިޔާރާނަ ބާރު ބަޔާން ވިދާޅުވެއެވެ. މައްޔިތާގެ
އާއިލާގެ މީހުން ރޮއިގެންމުން އޭނާ ލިބޭނީ އެމީހާގެ ފުރުބަތަކީ ސަބަބުންނެވެ. އަދި
އެމީހުނގެ ރޮއުމުގެ މައްޗަށް ނުރުހޭ) ނުވެއް ބައެއް ބާރުލުން ވިދާޅުވެއެވެ. މި حديث
ވާހަކައިވެގެން عذاب ލިބޭނީ މައްޔިތާ ދުނިޔޭގައި ހުރެގެން އޭނާ މަރުވުމުން ރޮވުން
وصية ކޮށްފައިވާނަމައެވެ. މިއީ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮވުން މަނާކަމެއް އެނގުމަށް
ހަނދާން ފުރުމައި މައްޔިތާގެ ރަނގަޅުކަން ހަމަކުރުން ގޮސްދިޔުމަކީ
ބުރުވެއެވެ. އަދި ހަނދާން ފުރުމަކާއި ނުރުހި އަދި މައްޔިތާގެ مدحއަކާއި ނުކުރި ރޮއިން
ހައްދަވާގެ ދަލީލެއް ވެސް ގެންދެއެވެ.

925 عن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عاد سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ ، ومَعَهُ عبْدُ الرَّحمنِ بنُ عَوفٍ ، وسعْدُ بْنُ أَبي وَقَّاصٍ ، وعبْدُ اللَّهِ بن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهم ، فَبكى رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلمَّا رأَى القوْمُ بُكاءَ رسولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بكَوْا ، فقال : « أَلا تَسْمعُونَ ؟ إِنَّ اللَّه لا يُعذِّبُ بِدمْعِ العَيْنِ ، وَلا بِحُزْنِ القَلْبِ ، ولَكِنْ يُعَذِّبُ بِهذاَ أَوْ يَرْحَمُ » وَأَشَارَ إِلى لِسَانِهِ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެދުރުވެވަޑައިގަންނަވާ ރަސޫލާގެ عبد اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތެއް
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަވަރަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މާތްاللَّه ރަސޫލާގެ
سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއާ އެކުގައި ހުންނެވީ އަރިހުގައި މާތްالله
ރަސޫލާގެ عبْدُ الرَّحمنِ بنُ عَوف އާއި وسعْدُ بْنُ أَبي وَقَّاص އާއި وعبْدُ اللَّهِ بن
مَسْعُود ހުންނެވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޮއި ވަޑައިގެން ހަރުބަޔާ

[illegible] حديث
[illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible] عذاب [illegible]
[illegible] عذاب [illegible]
[illegible]

926 وعن أُسَامة بنِ زَيْدٍ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رُفِعَ إِلَيهِ ابْنُ ابْنَتِهِ وَهُوَ في الموْتِ ، فَفَاضَتْ عَيْنا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال له سعدٌ : مَا هذا يا رسولَ اللَّهِ ؟، قال: « هَذِهِ رحمةٌ جَعَلَها اللَّهُ تَعالى في قلوبِ عبادِهِ ، وَإِنما يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » متفقٌ عليه .

[illegible] الله [illegible] أُسَامة بنِ زَيْدٌ [illegible]
[illegible] رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible]
[illegible] رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] سعد [illegible]
[illegible] الله [illegible] حديث
[illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible]
الله سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible]

927 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلى ابنْه إِبَراهِيمَ رضيَ اللَّهُ عنْه وَهُوَ يَجودُ بَنفسِه فَجعلتْ عَيْنا رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَذْرِفَانِ . فقال له عبدُ الرَّحمن بنُ عوفٍ: وأَنت يا رسولَ اللَّه ؟، فقال : « يا ابْنَ عوفٍ إِنَّها رَحْمَةٌ » ثُمَّ أَتْبَعَها بأُخْرَى ، فقال: « إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ والقَلْب يَحْزَنُ ، ولا نَقُولُ إلا ما يُرضي رَبَّنا وَإِنَّا لفِرَاقِكَ يا إِبْرَاهيمُ لمَحْزُونُونَ » .رواه البخاري ، وروى مُسلمٌ بعضَه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުމްސްނުގެއްވި أنسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުގެފާނު ދަރިކަލުން ރަޟިالله ޢަންހުސްނުގެއްވި إِبْرَاهِيمُ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އެރިސްދު އަބަރާހީމީ މަރުން حاضرވެފައެވެ. ފަހު(އަޑިންދޭތެރިއާ) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރި ގަތެވެ. އެރިސްދު އަބަރާހީމުން عبدُ الرَّحمن بنُ عوف ދަންނަވައެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް ރޯއްވާ ހެއްވާތަ؟ ފަހު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކި ކަރުނައަކީ އަށަވާރެވެ. އަދި ހިތް އަދާސްކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް އަހަރުމެން ބަހުރުވާ ހިތާމަ ކުރަނީ ކޮންގޮތެއް ދިޔަބާވާ ރަސޫލާ ނުރުހޭ ބަސްތަކެއް ނުބުނާނަމެވެ. އަދި އޭ بْرَاهِيمُ އެވެ. ތިބާ ވަކިވުމުން ދެރަވީ އަހަރުމެން މައިބަދަލު ދުވަހަކު ހިތާމަކުރަމެވެ.

والأَحاديث في الباب كثيرة في الصحيح مشهورة ، واللَّه أعلم .

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ފުރުން ފެންނަ އަޑިބަޔައް ސިއްރުކުރުމުގެ ބާރުނޑުގަންވާ باب

928 عن أَبي رافعٍ أَسْلم موْلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ غَسَّل ميِّتاً فكَتَمَ عَلَيْه ، غَفَرَ اللَّهُ له أَرْبعِينَ مرَّةً » رواه الحاكم وقال: صحيح على شرط مسلم .

رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އާޒާދު ކުރެއްވި أبو رافعٍ أَسْلم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މައްޔިތާ ހިނަވާދޭފަރާތުން އޭނާގެ عيبތައް ސިއްރުކޮށްދިނުމުން الله سبحانه وتعالى ސާޅީސް ފަހަރު އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

929 عن أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ شَهِدَ الجنَازةَ حَتَّى يُصلِّي عَليها فَلَهُ قِيراطٌ ، وَمَنْ شَهدَهَا حتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيراطَانِ » قيلَ وما القيراطَانِ ؟ قال : « مِثْلُ الجَبلَيْنِ العَظِيمَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟުވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވެ ކަށުނަމާދު ކުރެވެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް قيراط ގެ މިންވަރަށް ثواب ލިބޭހުއްޓެވެ.އަދިވަޅުލާނިމެންދެން މަޤާމުގައި ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ދެ قيراط ގެ މިންވަރަށް ثواب ލިބޭހުއްޓެވެ. ދެންނެވުނެވެ. قيراطَان (ދެ قيراط) ގެ މިންވަރަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބޮޑު ދެފަރުބަދައިގެ މިންވަރެވެ.

930 وعنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « من اتَّبعَ جنَازةَ مُسْلمٍ إيمَاناً واحْتِسَاباً ، وكَانَ معَهُ حَتَّى يُصلِّي عَليها ويفْرُغَ من دفنِها ، فَإِنَّهُ يرْجعُ مِنَ الأَجرِ بقِيراطَين كُلُّ قيرَاط مِثْلُ أُحُدٍ ، ومَنْ صلَّى عَليهَا ، ثم رَجَعَ قبل أَن تُدْفَنَ ، فَإِنَّهُ يرجعُ بقِيرَاط » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އަބީ މާތްاللهރުޟުވެވޮޑިގެންވާ أبوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމެއްގެ ޖަނާޒާގައި އީމާންކަމާއި އަދި ދަރުމަހުށް އެދިގެން ބައިވެރިވެމުންދާ ކަށުނަމާދުކުރުންނަކަށާއި އަދި ވަޅުލައި ނިމެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނީ ދެ قيراط ގެ ثواب

ލިބިގެންނެވެ. ދެއިން ކޮންމެ قيرَاط އެއް أحد(އުހުދު) ފަރުބަދަ އާއި އެއްވަރު ވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަށުނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ވަޅުލުމުގެ ކުރިން އެނބުރި އަތުވެއްޖެނަމަ ލިބޭނީ އެންމެ قِيرَاط އެއްގެ ثواب އެވެ.

931 وعن أُمِّ عطِيَّةَ رضي اللَّه عنها قَالَتْ : نُهينَا عن اتِّبَاعِ الجَنائز ، ولَم يُعزَمْ علَيْنَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُمِّ عطِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންނެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން (އެބަހީ އަންހެނުންނަށް) ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމަށް މަނާކުރެވިފައިވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ތިމަންނަމެންގެ މައްޗަށް މާހަރުކަށިކޮށެއް ނުކުރެއްވެއެވެ.

« ومعناه » ولَمْ يُشدَّد في النَّهي كما يُشدَّدُ في المُحَرَّمَات .

އޭގެ މާނައަކީ: އެމަނާކުރުން حرام ތަކުގައި މަނާކުރާ ދަރަޖައަކަށް މަނާކުރެވިފައެއްނުވެއެވެ.

باب استحباب تكثُّر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަށުނަމާދުކުރުމުގައި ދީނާގެން ގިނަބަޔަކު ބައިވެރިވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ތިންސަފަށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަސަފުތަކަށް އެކުރުން **مستحب** ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

932 عَنْ عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قَالَتْ : قال رسولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: ما مِنْ ميِّتٍ يُصلِّي عليهِ أُمَّةٌ مِنَ المُسْلِمِينَ يبلُغُونَ مئَة كلُّهُم يشْفَعُونَ له إلا شُفِّعُوا فيه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންނެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް މުސްލިމުންގެ

ވެރިޔަން ބަޔަކު ކަލު ނަމާދުކުރާނަމަ އެމީހެއްގެ އަދަދު ސަތޭކަ އަށް އަރާ، އެއުރެންމެން
އެމީހަކަށް ޝفاعةތެރި ވެއްޖެނަމަ އެމީހެއްގެ شفاعةއެމީހާއަށްޓަކައި قبولވާނޭ ހުއްޓެވެ.

933 وعن ابنِ عباسٍ رضي اللّه عنهما قال : سَمعْتُ رَسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُول : « مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلمٍ يمُوتُ ، فيَقومُ عَلَى جَنَازتِهِ أَرْبَعونَ رَجُلا لا يُشركُونَ باللّه شَيْئاً إِلاَّ شَفَّعَهُمْ اللّهُ فيهِ » رواه مسلم .

މާނަ: الله އެދެބަފައިކަލުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللّه بنِ عباس ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވުމުން އެމީހެއްގެ ޖަނާޒާއަށް ބައި اللهއަށް شريكސްނުކުރާ ސާޅީސް މީހުން ބައިވެރިވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ شفاعةތެރިކަން އެމީހަކަށްޓަކައި قبولކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

934 وعن مَرْثَدِ بن عبدِ اللّه اليَزَنِيِّ قال : كانَ مالكُ بنُ هُبَيْرَةَ رضي اللّه عنه إذا صلَّى علَى الجنَازَةِ ، فتَقَالَّ النَّاسَ عَليها ، جزَّأَهُمْ عَلَيْهَا ثَلاثَةَ أَجْزَاءٍ ثم قال : قالَ رَسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مَنْ صلَّى عليهِ ثَلاثَةُ صفُوف ، فقَدْ أَوْجَبَ » .رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

مَرْثَد بن عبدِ اللّه اليَزَنِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި مالكُ بنُ هُبَيْرَة ކަލޭގެފާނު ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރައްވާ މީހުން މަދުކަމުން ފާހަގަވެއްޖެނަމަ އެމީހުން ތިން ސަފަކަށް އެކުލަވާލައްވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިން ސަފަކަށް އެކުލަވާ ބައި އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވިނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބު ކުރެވިއްޖެއެވެ.

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ޖަނާޒާ ނަމާދުގައި ކިޔާނެ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

يُكَبِّرُ أرْبَعَ تَكبِيرَاتٍ ، يَتَعوَّذُ بَعْدَ الأُولَى ، ثُمَّ يَقْرَأُ فَاتِحَةَ الكِتَابِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ الثَّانِيَةَ ، ثُمَّ يُصلِّي عَلَى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فيقول : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ . وَالأفْضَلُ أنْ يُتَمِّمَهُ بقوله : كَمَا صَلَّيتَ عَلَى إبرَاهِيمَ – إلَى قَوْله – إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ . وَلاَ يَقُولُ مَا يَفْعَلهُ كَثيرٌ مِنَ العَوامِّ مِنْ قراءتِهِمْ : [**إنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَه يُصَلُّونَ عَلَى النَّبيِّ**] [الأحزاب : 56] الآية ، فَإنَّهُ لاَ تَصحُّ صَلاَتُهُ إذَا اقْتَصرَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ الثَّالِثَةَ ، وَيَدعُو للمَيِّتِ وَللمُسْلِمِينَ بِمَا سَنَذكُرُهُ مِنَ الأحاديث إنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى ، ثُمَّ يُكَبِّرُ الرَّابِعَةَ وَيَدْعُو . وَمِنْ أحْسَنِهِ : ((اللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أجْرَهُ ، وَلاَ تَفْتِنَّا بَعدَهُ ، وَاغفِرْ لَنَا وَلَهُ)) . وَالمُخْتَارُ أنه يُطَوِّلُ الدُّعاء في الرَّابِعَة خلافَ مَا يَعْتَادُهُ أكْثَرُ النَّاس ، لحديث ابن أَبِي أَوْفى الذي سَنَذْكُرُهُ إنْ شَاء اللهُ تَعَالَى .

وَأمَّا الأَدْعِيَةُ المَأثُورَةُ بَعْدَ التَّكبِيرَةِ الثالثة ، فمنها :

ހަތަރު ތަކްބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ފުރަތަމަ ތަކްބީރަށް ފަހު اعوذ (بسم) ކިޔުމަށް الحمد ކިޔަވާހުއްޓެވެ. ދެން ދެވަނަ ތަކްބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އެއަށްފަހު نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ފަހެ އެ ޞަލަވާތް ކިޔަވާނެ ގޮތަކީ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ގެ އިބާރާތުންނެވެ. އަދި މިދެ އިބާރާތުގެ ފަހަތުގައި كَمَا صَلَّيتَ عَلَى إبرَاهِيمَ ގެ ނިޔަލަށް ގޮސް إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ގެ ނިޔަލަށް ހަމަޔަށް ފުރިހަމަކުރުމެވެ. އަދި ބޮޑުބައި އާންމުން ކިޔަވާ ގޮތަށް **إنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَه يُصَلُّونَ عَلَى النَّبيِّ** ގެ އާޔަތް ނުކިޔާނެއެވެ. މިހެން ކިޔުމުން އެ ނަމާދު ނުވާނެއެވެ. ނިންމާލައިފިނަމަ އެ ނަމާދު صحّ ނުވާނެއެވެ. ދެން ތިންވަނަ ތަކްބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި މަރުވީ މީހާއާއި އެންމެހައި މުސްލިމުންނަށް ދުޢާކުރުން حديث ތަކުގައި ވާގޮތުގެ މަތިން

دعاء ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި އެހެނި دعاء ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި އެގޮތުންވާ އެންމެ ރަނގަޅު ދުޢާ އަކީ اللّهُمَّ لاَ تحرِمنَا أجْرَهُ ، ولاَ تَفْتِنَّا بَعدَهُ ، وَاغفِرْ لَنَا وَلَهُ އެވެ. މާނައީ:- އޭ الله! މިމަރުގެ މުސީބާތުގެ ދައްކޮޅަށް އަހަރެމެންނަށް ލިބެންވާ اجر ތަކުން އަހަރެމެން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ނިޔާވުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެމެން ފިތުނަތަކުގައި ކަމިނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނަށާއި އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި ދަންނަވައެވެ. الله سبحانه وتعالى އިރާދަފުޅާއި އެކު އަންނަނިވި ابن أبي أوْفى ގެ حديث ގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު دعاء ކިޔުން ދޫކުރުމީ އެއީ އަސްލުގައިވާގޮތް އެނގޭއެވެ. ނަމަވެސް ގިނަ މީހުން عملކުރައްވަނީ އޭގެ خلاف އަށެވެ. އެއީ! ބިނާވެފަ ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު ވާޖިބު دعاءކިޔާ ކަމަށް ހިމެނޭ-

935 عن أبي عبدِ الرحمنِ عوفِ بن مالكٍ رضي اللّه عنه قال : صلَّى رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على جَنَازةٍ ، فَحَفِظْتُ مِنْ دُعائهِ وَهُو يقُولُ : « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وارْحمْهُ ، وعافِهِ ، واعْفُ عنْهُ ، وَأَكرِمْ نزُلَهُ ، وَوسِّعْ مُدْخَلَهُ واغْسِلْهُ بالماءِ والثَّلْجِ والْبرَدِ ، ونَقِّه منَ الخَ طَايَا، كما نَقَّيْتَ الثَّوب الأبْيَضَ منَ الدَّنَس ، وَأَبْدِلْهُ دارا خيراً مِنْ دَارِه ، وَأَهْلاً خَيّراً منْ أهْلِهِ، وزَوْجاً خَيْراً منْ زَوْجِهِ ، وأدْخِلْه الجنَّةَ ، وَأَعِذْه منْ عَذَابِ القَبْرِ ، وَمِنْ عَذَاب النَّار » حتَّى تمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أنَا ذلكَ الميِّتَ . رواه مسلم .

މިއީ اللّه ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو عبدِ الرحمنِ عوفِ بن مالك ގެ ރިވާޔަތެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسوُلُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖަނާޒާ ނަމާދުކުރައްވަމުން ވިދާޅުވި دعاءގެ ބައެއް ބަސްތައް ހިތުދަސްކުރީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وارْحمْهُ ، وعافِهِ ، واعْفُ عنْهُ ، وَأَكرِمْ نزُلَهُ ، وَوسِّعْ مُدْخَلَهُ واغْسِلْهُ بالماءِ والثَّلْجِ والْبرَدِ ، ونَقِّه منَ الخَ طَايَا، كما نَقَّيْتَ الثَّوب الأبْيَضَ منَ الدَّنَس ، وَأَبْدِلْهُ دارا خيراً مِنْ دَارِه ، وَأَهْلاً خَيّراً منْ أهْلِهِ، وزَوْجاً خَيْراً منْ زَوْجِهِ ، وأدْخِلْه الجنَّةَ ، وَأَعِذْه منْ عَذَابِ القَبْرِ ، وَمِنْ عَذَابِ النَّار » މާނައީ:- އޭ ހަމައެކަނި ގެއްލޭ އިބާރާ! އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمةލައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާއަށް (ގެބުރިގެ ވަންނަތަން)

ސަލާމަތްކުރައްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް معاف ކުރައްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް ރަނގަޅު މެހުމާންދާރީ ދެއްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސް ކުރައްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފެންނާއި ގަނޑުފެންނާއި ފިނިކަށިފެނުން ދޮވެދެއްވާންދޭވެ! އަދި ފާފަތައް ހުދުފޮތިގަނޑު ނަޖިހުން ދުރުކުރެވޭ ފަދައިން ސާފުކުރައްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގޭއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގެއެއް އޭނާއަށް ދެއްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވުރެ ހެޔޮ އަހުލުވެރިން އޭނާއަށް ދެއްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ވުރެ ރަނގަޅު އަނބިއެއް އޭނާއަށް ދެއްވާންދޭވެ! އަދި އޭނާ ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވައި އަދި ނަރަކައިގެ عذابން ދުއްވި ކުރައްވާންދޭވެ! ކިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. (މި دعاء އަޑުއިވުމުން) އަހަރެން މި މައްޔިތާއަށް ވިޔަނދި ހާދަ ރަނގަޅުވީހޭ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ.

936 وعن أبي هُريرة وأبي قَتَادَةَ ، وأبي إبْرَاهيمَ الأشْهَليِّ عنْ أبيه ، وأبوه صَحَابيٌّ رضي اللَّه عنهم ، عَنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنَّه صلَّى عَلى جَنَازَة فقال : « اللَّهم اغفر لِحَيِّنَا وَميِّتِنا ، وَصَغيرنا وكَبيرِنَا ، وذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا ، وشَاهِدِنا وَغائِبنَا . اللَّهُمَّ منْ أَحْيَيْتَه منَّا فأَحْيِه على الإسْلامِ ، وَمَنْ توَفَّيْتَه منَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الإيمانِ ، اللَّهُمَّ لا تَحْرِمْنا أَجْرَهُ ، وَلا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ » رواه الترمذي من رواية أبي هُرَيْرَةَ والأشهَليِّ ، ورواه أبو داود من رواية أبي هريرة وأبي قَتَادَةَ . قال الحاكم : حديث أبي هريرة صَحيحٌ على شَرْطِ البُخاريِّ ومُسْلِمٍ ، قال الترْمِذي قال البخاريُّ : أَصحُّ رواياتِ هذا الحديث روايةُ الأَشْهَليِّ . قال البخاري : وَأَصَحُّ شيء في هذا الباب حديث عوْفِ بن مالكٍ .

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة އާއި أبو قَتَادَةَ އާއި أبو إبْرَاهيم الأشْهَليّ އާއި އޭނާގެ ބައްޕަގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެއްވި نبيާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ވާރިދުވެފައިވާ حديث ގައި ވެއެވެ.(ދަންނަވައެވެ. އެއީ صحابى ބަފާފުޅެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލާގެފާނު ޖަނާޒާއެއްގެ ނަމާދު ކުރައްވަނިކޮށް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެގައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. « اللّهم اغفر لِحَيِّنَا وَميِّتِنا ، وَصَغيرنا وكَبيرِنَا ، وذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا ، وشَاهِدِنا وَغائِبنَا . اللَّهُمَّ منْ أَحْيَيْتَه منَّا فأَحْيِه على الإسْلامِ ، وَمَنْ توَفَّيْتَه منَّا فتوَفَّهُ عَلَى الإيمانِ ، اللَّهُمَّ لا تَحْرِمْنا أَجْرَهُ ، وَلا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ » މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަޅަގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ދިރިތިބި

މީހުންނާއި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންނާއި ފިރިހެނުންނާއި
އަންހެނުންނާއި ހާޒިރުވެތިބި މީހުންނާއި ޣާއިބުވެތިބި މީހުން އެންމެންގެ ފާފަތައް
ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ ހަދަރަތްވަހި ކަސްދުކުރާ އިލާހު! އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން އިބަ ދިރުވާ
ފަރާތެއް އިސްލާމްދީނުގެ މަތީ ދިރުއްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންގެ
ތެރެއިން އިބަ މަރުކުރާ ފަރާތެއް އީމާނާއެކު މަތީ މަރުކުރައްވާނދޭވެ!
އޭ ހަދަރަތްވަހި ކަސްދުކުރާ އިލާހު! އޭނާގެ މަރާ ގެއްލުން އަހަރެމެންނަށް މުޞީބާތެއް
މުޞީބާތުގެ ސަވާބުން އަހަރެމެންނަށް ލިބޭ ދަރުމައިން އަހަރެމެން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ!
އަދި އޭނާ ނިޔާވުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެމެން ފިތުނަ ގަޔާ ނުލައްވާނދޭވެ!

937 وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال : سمعتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إذ صَلَّيْتُم عَلى المَيِّت ، فأَخْلِصُوا لهُ الدُّعاءَ » رواه أبوداود.

މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަޑުއެހީމެވެ. އަކާގުޅޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މައްޔިތުގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރާ ހިނދު ނިމުމުން ފަހެ އެމީހާއަށްޓަކައި إخلاصތެރިކަމާއެކު دعاءކުރާށެވެ.

938 وعَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في الصَّلاةِ عَلى الجَنَازَة : « اللَّهُمَّ أَنْت ربُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وأَنْت هَدَيْتَهَا للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا ، وَأَنْتَ أعْلَمُ بِسرِّها وَعَلانيتِهَا، جِئْنَاكَ شُفعاءَ لَهُ فاغفِرْ لهُ » . رواه أبو داود .

އަދި އެصحابى نبيُّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން މައްޔިތުގެ މައްޗަށް ކުރާ ނަމާދުގައި ބޭނުންކުރެއްވި ތިރީ ކުރެއްވި حديث އެއީ (އަންނަނިވި دعاء ވިދާޅުވިއެވެ) ވެއެވެ. « اللَّهُمَّ أَنْت ربُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وأَنْت هَدَيْتَهَا للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسرِّها وَعَلانيتِهَا، جِئْنَاكَ شُفعاءَ لَهُ فاغفِرْ لهُ » މާނައީ:- އޭالله! އޭނާ ހައްދަވައިގެން ގެންގުޅުއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ ވެއެވެ. އަދި އޭނާ އުފެއްދެވީ ވެސް އިބަ ވެއެވެ. އަދި އިސްލާމަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީ ވެސް އިބަ ވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފުރާނަ

ހެއްދެވީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އޭނގެ ފާޅުވީގެންވާ ކަންތައްތަކާއި އަދި އޭނގެ ފޮރުވިގެންވާ ކަންތައްތައް އެނގި ދެނެ ވޮޑިގެންވާ ފާޅުވެރި އިބަ އިލާހެވެ. އަޅަމެން މިއީ އައިސްތިބީ شفاعةތެރިންގެ ގޮތުން އިބަ އިލާހުގެ حضرة އަށް ޙާޟިރުވީމެވެ. އޭނގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

939 وعن واثِلة بنِ الأسقعِ رضيَ اللَّه عنه قال : صَلَّى بنَا رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على رجُلٍ مِنَ المُسْلِمِينَ ، فسمعته يقولُ : « اللّهُمَّ إنَّ فُلانَ ابْنَ فُلان في ذِمَّتِكَ وحَلَّ بجوارك، فقِهِ فِتْنَةَ القبْرِ ، وَعَذَابَ النَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الوفاءِ والحمْدِ ، اللّهُمَّ فاغفِرْ لهُ وَارْحَمْهُ ، إنكَ أَنْتَ الغفُور الرَّحيمُ » رواه أبو داود .

މާތްاللهއަށް ހާސަކުރެއްވި واثلة بنِ الأسقع ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރެމެން ބައިވެރިކޮށްގެން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެންނަށް އެއްސެވުނު ކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވަނީ: « اللّهُمَّ إنَّ فُلانَ ابْنَ فُلان في ذِمَّتِكَ وحَلَّ بجوارك، فقِهِ فِتْنَةَ القبْرِ ، وَعَذَابَ النَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الوفاءِ والحمْدِ ، اللّهُمَّ فاغفِرْ لهُ وَارْحَمْهُ ، إنكَ أَنْتَ الغفُور الرَّحيمُ » މާނައީ:- ޔާالله! ހަމަކަށަވަރުން މިފުޅާނުގެ ދަރި މިފުޅާނު މިވަނީ އިބަ އިލާހުގެ ޒިންމާގަ ދަށުގައެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ އަވަށްޓެރި ކަމުގެ ހިމާޔަތަށް ވަދެއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ގަބުރުގެ ފިތުނަތުން ކަމުނަށުގެ އަލިފާނުގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ވަފާތެރި ކަމުގެ صفة އާއި حمد އާއި ثناء ގެ حق ވެރި ފާޅުވެރި އިބަ އިލާހެވެ. ޔާالله! އޭނގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمة ކުރައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ރަޙުމް ކުރައްވާ އިލާހަކީ ހަމަ އިބަ އިލާހެވެ.

940 وعن عبد اللَّه بنِ أبي أوْفى رضي اللَّه عنهما أَنَّهُ كبَّر على جَنَازَةِ ابْنَةٍ لَهُ أَرْبَعَ تَكْبيراتٍ ، فقَامَ بَعْدَ الرَّابِعَةِ كقَدْرِ مَا بيْنَ التَّكْبيرتيْن يَسْتَغفِرُ لهَا وَيَدْعُو ، ثُمَّ قال : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصْنَعُ هكذَا وفي رواية : « كَبَّرَ أَرْبعاً فمكث سَاعَةً حتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سيُكَبِّرُ خَمْساً ، ثُمَّ سلَّمَ عنْ يمينهِ وَعَنْ شِمالِهِ ، فَلَمَّا انْصرَفَ قُلْنا لَهُ : مَا هذا ؟

فقال : إنّي لا أزيدُكُمْ عَلى مَا رَأَيْتُ رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصْنَعُ ، أوْ : هكذا صَنَعَ رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه الحاكم وقال : حديث صحيح

ދެން الله އަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ރުއްސަވުނުވިއްޖެ عبدِ اللّه بن أبو أوْفى ގެދަރިކަނބަލެއް ނިޔާވެގެން ވެއްޖެ. ޖަނާޒާ ކުރެއްވުމުގައި އެކަލޭގެ ހަތަރު ތަކްބީރު ބަންނަވައި ހަތަރު ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު ދެތަކްބީރު ދެމެދުގައި މަޑުކުރައްވައި މިންވަރަށް ހުންނަވައި إستغفار ދަންނަވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ދެން(ނަމާދު ނިންމަވުމުންފަހު) ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަދިވެސް ކުރައްވައިވީ މިގޮތަށެވެ.

އަދި އައިސް ރިވާޔަތްތަކުގައި ވެއެވެ. ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވީ ދެތަކްބީރުގެ ދެމެދުގައި މަޑުކުރެއްވުން ހުރިގޮތަށް ދުވަސްކޮޅެއް ތަކްބީރަށްފަހު ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވި ސަލާމު ދެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދުކަން ނިމުމުން ދެންނެވީއެވެ. ކީއްތޯ ހުއްޓެވީ ކަންތައްތަކަށް ހުރެވުނީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރައްވާނޭކަމަށް މިގޮތަށެއް ދެކެވުނު އެއްގޮތަކަށް ވަރަ އިތުރު އެއްޗެއް ދެންނެވީ ނުހަދާނެ. ބަދަލު ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރައްވާ މިގޮތަށެވެ.

باب الإسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުމާބެހޭގޮތުން ބާބުގެނެވިފައި باب

941 عن أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللّهُ عنه عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَسْرِعُوا بِالجَنَازَةِ ، فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً ، فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونها إلَيْهِ ، وَإِنْ تَك سِوَى ذلِكَ ، فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ » متفقٌ عليه

ދެން اللّه ރުއްސަވުނުވިއްޖެ أبو هُريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިވެ އަވަސްކޮށްދެއްވުން حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުމަށެވެ.

މިހެނީ އެއީ صالح އަޢަމަލުތަކެއް ވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްކުރައްވާށެވެ
އާޚިރަތްޖެހިލާއި ހެޔޮވެގެންނެވެ. އަދި އެއާއި ޚިލާފުން ނުބައި ކަމުތަކެއް ވެއްޖެނަމަ
ތިޔަބައިމީހުން އުފުލާ އުފުލުން ނުބައިވެގެންނެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : « فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْه » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން އާޚިރަތްޖެހިލާއި އަވަސް ކުރާށެވެ
ހެޔޮ އާޚިރަތް ހެޔޮވެގެންނެވެ.

942 وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قَالَ . كَانَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ:
« إذا وُضِعَتِ الجِنَازَةُ ، فَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلى أَعنَاقِهِمْ ، فَإنْ كَانتْ صَالحةً ، قالتْ : قَدِّمُوني، وَإنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالحَةٍ ، قَالَتْ لأَهْلِهَا : يَاوَيْلَهَا أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا ، يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إلاَّ الإنسانَ ، وَلَوْ سَمِعَ الإنْسَانُ ، لَصَعِقَ » رواه البخاري .

ރަޟިﷲޢަންހުގެ ފަރާތުން أبو سعيدِ الخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيﷺ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ޖަނާޒާ ސަންދޯކަށް
އަރުވައިގެން މީސްތަކުން އެމީހުންގެ ކަރުމަތީ އުފުލައިގަތުމުން ފަހެ އެއީ ހެޔޮ ޖަނާޒާއެއްކަމުގައިވަނީނަމަ
އަވަހަށް ތިޔަބައިމީހުން ގެންދޭށެވެ. ފަހެ ނުބައި އަޢުމާލުތަކެއް އޮތް ޖަނާޒާއެއް ކަމުގައިވާނަމަ مخاطب
ކުރަނީ ޢާއިލާގެމީހުންނެވެ. ބުނާނެއެވެ. އޭ ހަލާކު ހަލާކާއި ބޮޑުވޭތާއެވެ! ތިޔަބައިމީހުން
ތިމަންގެއިގެން ކޮންތާކަށް ގެންދަނީތޯއެވެ؟ އެއް އަޑުއަހާލުމުން އިންސާނުން ފިޔަވައި
އެހެން ހުރިހާ ތަކެތި އިވޭނެއެވެ. އަދި އިންސާނުން އިވުނު ނަމަ އޮބޭހޮށް
ހުންނާނީއެވެ.

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މައްޔިތާގެ ދަރަނިތައް އަދާކުރުން އަވަސްކޮށްދިނުމާއި، ކަފުނުކާފުނުގެ ކަންތައްތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި، ކުއްލިމަރުވާން މަރުވުމާގެ މަރު ޔަޤީންކުރުމަށްޓަކައި އަކަށްވުރެ ފަސްކުރުން ހުއްޓުވުމަށްދޭނެކަން ބާރުނުވާގެބާވާ باب

943 عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « نَفْسُ المُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَيَ عَنْهُ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލިބިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ. އަދާކުރެވެންދެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މުއުމިނުގެ ނަފްސު އެލުވިފައި އޮންނާނީ ދަރަނި އަދާކުރެވެންދެނެވެ. ހިނދުކޮޅަކީ އަނގައިލުވިފައެވެ.

944 وعن حُصَيْنِ بن وحْوَح رضي اللَّهُ عنه أَنْ طَلْحَةَ بنَ الْبُرَاءِ بن عازب رضِيَ اللَّه عنْهما مَرِض ، فَأَتَاهُ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعُودُهُ فَقَالَ : إنّي لا أُرَى طَلْحَةَ إلاَّ قدْ حَدَثَ فِيهِ المَوْتُ فَآذِنُوني بِهِ وَعَجِّلُوا بِهِ ، فَإِنَّهُ لا يَنْبَغِي لجِيفَةِ مُسْلِمٍ أَنْ تُحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ أَهْلِهِ » . رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންލިބިވޮޑިގެންވި حُصَيْنِ بن وحْوَح ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން طَلْحَةَ بنَ الْبُرَاء އަށް ބަލިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން ނބيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް صحابى އަށް ޒިޔާރަތްކުރައްވާން ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އަރިހުގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ޒަމާންވެފައިވާ ފެނިގެންނެވި طَلْحة ގެ މަރުވެދާނެ ގޮތްފެނިއްޖެއެވެ. ދެން އެފަ މަރުވެއްޖެނަމަ ޒަމާންވެފައިވާ އެންގެވުން ބާއްވާނެ ކަންތައްތަކުގެ ކަށްވެގެން އަވަސް ކުރާށެވެ. މުސްލިމު ކަލާކޮށްވީ މަރުގެ ފުރާނަ އެމީހާ ކަލުވެސް ތުއްސައިދޭ އަހުލުވެރިންގެ މެދުގައި ހިފަހައްޓާކަމެއް އިވުނުކަމެވެ. ގަނޑުވުމާއެކު ނުވާނެއެވެ.

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރިން عبرة ލިބިގަތުން ބަޔާން ވާގޮތުގެ باب

945 عن عليٍّ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال : كُنَّا في جنَازَةٍ في بَقِيعِ الْغَرْقَد فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقَعَدَ ، وقعدْنَا حَوْلَهُ ومَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَنَكَسَ وَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ، ثم قال: ما مِنكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ وقَدْ كُتِبَ مقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ ومقْعَدُهُ مِنَ الجنَّة » فقالوا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ نَتَّكِلُ على كتابنَا ؟ فقال : « اعْمَلُوا ، فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ » وذكَر تمامَ الحديث، متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ނުގެ عليގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. غَرْقَد ގަސްތަށިގުރާފައިވާ بقيع ނަމަކަށް ކިޔުން ސަރަހައްދު ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު ޖަނާޒާއަކު ވަޑައިގަތުމަށް ތިބީމުއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެނެވެ. އެކަލޭގެފާނު އިށީނދެވަޑައިގެނެވެ. ދެން ތިމަންމެންވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން އިށީނދެވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްމަތިގައި އަސާއެއް އޮތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އިސްތަށި ޖައްސަވައިލެއްވެވެ. އަދި އެ އަސާއިން ބިމުގައި ނިޝާންކޮށްލަދިން ޖެހިއްސަވަން ފެށެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހަކު ނަރަކައިން ހުރި ޖާގައެއް އަދި ސުވަރުގެއިން ހުރި ޖާގަ ލިޔުއްވިފައިނުވާ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ. އެހިނދު އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ޔާ ރަސޫލަ اللّه ދެން އަހުރެމެން ލިޔުއްވިފައިވާ ލިޔުމުގެ މައްޗަށް ބަރޯސާވެގެން ތިބޭނަމާތޯ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. ކޮންމެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ބައްޓަންކުރައްވައި ބައްޓަންކުރެވުނު އަމަލަކަށް ކުރިމަތިލުމަށް ފަސޭހަވާނެއެވެ.

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدُّعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އޭނާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ގާ ކައިރީގައި އިށީނދެގެން (މަޣްފިރަތަށް) ހެދި دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދެންނެވުމާއި قرآن ކިޔުން ބަޔާންވާގޮތުގެ باب

946 عن أبي عَمْرو وقيل : أبو عبد اللَّه ، وقيل : أبو لَيْلى عُثْمَانُ بن عَفَّانَ رضي اللَّه عنه قال : كانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا فرَغَ من دفن المَيِّتِ وقَفَ عليهِ ، وقال : «استغفِرُوا لأخِيكم وسَلُوا لَهُ التَّثْبيتَ فإنَّهُ الآن يُسأَلُ » .رواه أبو داود .

ދާމްاللَّه ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި أبوعمْرو ނުވަތަ أبو عبد اللَّه ނުވަތަ أبو لَيْلى عُثْمَان ބިން ޢައްފާން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަރުހޫމަކު ވަޅުލައި ނިމުމުންފަހު މަޤާމު ކައިރީގައި ހުއްޓިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވީ حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚާއަށްޓަކައި استغفار ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސާބިތުވުމަށް ދުޢާކުރާށެވެ. دعاء ކުރާށެވެ. މިހާރު ހަމަކަށަވަރުން މީނާގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރަމުންދާ ވަގުތެވެ.

947 وعن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنه قال : إذا دفنتمُوني ، فأقيموا حوْل قَبرِي قَدْرَ ما تُنحَرُ جَزُورٌ ، ويُقَسَّمُ لحمُها حَتى أَستَأنِسَ بِكم ، وأَعْلم ماذا أُرَاجِعُ بِهِ رُسُلَ ربِّي . رواه مسلم . وقد سبق بطوله .

ދާމްاللَّهޢަންހު ސުންނަތުގައިވި عمرو بن العاص ބިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ވަޅުލައި ނިމުމުން ދޭތެ ތިމަންނާގެ މަޤާމު ކައިރީގައި ޖަމާވެ ކަތިލައި އޭގެ މަސް ބަހައިނިމޭހާހިދަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުރިމަތީގައި ތިބޭށެވެ. އޭރު ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތުން ހިތްހަމަޖެހުން ލިބިގަންނާނެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހައްދަވާ ކަލާނގެ ރަސޫލުންގެ ملائكة ބަލާލެއްވުމުން ދެއްވާ ޖަވާބު އެނގިގަނެވޭނެއެވެ. (رواه مسلم) މި حديث އާއްމުކޮށް ހިސާބުކުރެއެވެ.

قال الشَّافِعِيُّ رَحِمهُ اللَّه : ويُسْتَحَبُّ أن يُقرَأَ عِنْدَهُ شيءٌ مِنَ القُرآنِ ، وَإن خَتَمُوا القُرآن عِنْدهُ كانَ حَسناً .

ދާމްالله ރަޙިމަހު ޝާފިޢީ އިމާމްގެ الشَّافِعِي ވިދާޅުވިއެވެ. މީހާގެ މަރުހޫމް ކައިރީގައި قرآن އިން ކޮންމެވެސް ބައެއް ކިޔުމަކީ مستحب ވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ޚަތިމު ކޮށްފިނަމަ މާ ރަނގަޅުވާނެއެވެ.

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މަރުވީމާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އެމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحشر 10): {والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان}

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނާނެތެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންނަށާއި، އަދި އަހަރެމެންނަށްވުރެ ކުރިން إيمان *ވި އަހަރެމެންގެ* أخ *ބޭބޭންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި* إيمان *ވި މީހުންނަށް އަހަރެމެންގެ ހިތްތަކުގައި* حسد *ވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!*

948 وعَنْ عائِشَةَ رَضيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلاً قال للنَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إنَّ أُمِّي افتُلتَتْ نَفْسُهَا وأُرَاهَا لو تَكَلَّمَتْ ، تَصَدَّقَتْ ، فَهَل لهَا من أَجْرٌ إن تصَدَّقْتُ عَنْهَا ؟ قال : « نَعَمْ ». متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ރިވާކުރެއްވި **عائشَة** *ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު* نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم *ގެ ހަޟްރަތުގައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ މަންމަ ވަނީ ކުއްލި މަރުގައި ނިޔާވެގެން ގޮސްފައެވެ. އަދި ތިމަންނައާ ވިސްނާގޮތުގައި އޭނާ އެވަގުތު ވާހަކަދެއްކިނަމަ* صدقة *ކުރުމަށް ބުނެފާނެއެވެ. ވީމާ އޭނާގެ ފަރާތުން ކުރާ* صدقة *ގެ ދަރުމައިން އޭނާއަށް ލިބޭނެ ހެއްޔެވެ؟* حديث *ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ.*

949 وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا مَاتَ الإنسَانُ انقطَعَ عملُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاثٍ : صَدَقَةٍ جاريَةٍ ، أَوْ عِلم يُنْتَفَعُ بِهِ ، أَوْ ولَدٍ صَالحٍ يَدعُو له » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبوهُرَيْرَة *ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން* رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث *ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކަލުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަވަހާރަވެއްޖެނަމަ އެންމެހައި ޢަމަލުތައް ކެނޑިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެއީ ހިނގަހިނގާ ހުރުން* صدقة *އާއެވެ.*

އާއި ދީނީ ދެނެވި علم އޮވެއެވެ. އަދި صالح ބަރަކާތް ހުރިކަމުގެ އަލާމާތެވެ. އަދި ހެޔޮބަހަކީ دعاء
އެވެ.

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ޘަނާ ކިޔުމުގެ ޙާލަތުން ބަޔާންކޮށްދެވިފައިވާ باب

950 عن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : مرُّوا بجَنَازَةٍ ، فَأَثنَوا عَلَيْهَا خَيراً فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « وَجَبَتْ » ، ثم مرُّوا بِأُخْرَى ، فأَثنَوْا عليها شَرّاً ، فَقَال النِّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « وَجبَتْ » فقَال عُمرُ ابنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : ما وجبَتْ ؟ قَالَ : « هذا أَثنَيتمْ عَلَيْهِ خَيراً ، فَوَجبتْ لَهُ الجنَّةُ، وهذا أَثنَيتُم عليه شرّاً، فَوَجبتْ لَهُ النَّارُ، أَنتُم شُهَدَاءُ اللَّهِ في الأرضِ». متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޖަނާޒާއެއް ގެންގޮސްފިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބައެއް
اصحاب ބޭކަލުން މައްޔިތާގެ އަޚްލާޤުތަކުން އެމީހާއަށް ހެޔޮބަސްކިޔައިން تعريف ކުރިއެވެ.
އަރިހުގައި نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން
އެބަކަލުން އެހެން މައްޔިތަކާ އެކީ ހަޑިދެކެން އޮޅިފައިން ނުބައި ބަސްބުނެ ތަޢުރީފުކުރިއެވެ.
އަރިހުގައި نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. އެވަގުތު عُمرُ
ابنُ الخَطَّاب ދަންނަވައިފިއެވެ. ވާޖިބު ވީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ
މައްޔިތާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ހަމަގައި ثناء އެދިއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާއަށް ސުވަރުގެ
ވާޖިބު ވިއެވެ. އަދި މި މައްޔިތާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮނޫން ނުބައި ثناء އެވެ. އެހެންކަމުން
ނަރަކަ ވާޖިބު ވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ބިމުގައި الله ގެ ހެކިވެރިންނެވެ.

951 وعن أبي الأسود قال : قَدِمْتُ المدينَةَ ، فَجَلَسْتُ إلى عُمَرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنْهُ فَمرَّتْ بِهِمْ جنَازةٌ ، فأُثنِيَ على صَاحِبِها خَيْراً فقال عُمَرُ : وجبت ، ثم مُرَّ بأُخرى ، فَأُثنِيَ على صَاحِبِها خيراً ، فَقَالَ عُمرُ : وجبَت ، ثم مُرَّ بالثَّالثَةِ ، فَأُثنِيَ على صاحبها شَرًّا، فقَال عُمرُ : وجبتْ : قَالَ أَبُو الأسْودِ : فقُلْتُ : وما وجبَت يا أميرَ المؤمنين ؟ قال : قُلتُ كما قال

النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيُّمَا مُسلِم شَهِدَ لهُ أَربعةٌ بِخَير ، أَدخلَهُ اللَّه الجنَّةَ » فَقُلنَا : وثَلاثَةٌ ؟ قال : « وثَلاثَةٌ » فقلنا : واثنانِ ؟ قال : « واثنانِ » ثُمَّ لم نَسأَ لْهُ عَن الواحِدِ . رواه البخاري .

أبو الأسود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· ތިމަންނަ މަދީނާއަށް ދިޔައީމެވެ· ފަހެ (އޭގެސަބަބުން މަރުވަނީ ތެރޭގައި) عمرُ ابنُ الخطّاب ގެ ކައިރީގައި ތިމަންނަ އިށީން ވަގުތެއްގައި މައްޔިތަކު ގެންދިޔައެވެ· އެހިނދު އެ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހެޔޮ ثناء ކިޔުނެވެ· ފަހެ عمرُ ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ· ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ· ދެން އަނެއް މައްޔިތާ އުފުލައިގެންގޮސްފިއެވެ· އެހިނދު އެމައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހެޔޮ ثناء ކިޔުނެވެ· ފަހެ عمر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ· ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ· ދެން ތިންވަނަ މައްޔިތާ ގެންގޮސްފިއެވެ· އެހިނދު އެމައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނުބައި ثناء ކިޔުނެވެ· ފަހެ عمرُ ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ· ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ· أبو الأسود ވިދާޅުވެއެވެ· ތިމަން ދެންނެވީމެވެ· އޭ أميرَ المؤمنين ކޮބާ·ވާނީ ކަމަކީ ބޮޑުވެގެން އުޅޭ ކަންތައްތަކެއް ކޮބައިތޯއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· ތިމަން ބުނީމު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވި އެއްގޮތަށެވެ· (އަދި ތަރުޖަމާ حديث ކުރައްވައިގެ·)އެއުސޯ މުސްލިމުއެގެ މައްޗަށް ހަތަރު މީހުން ހެޔޮގޮ ކަމުގެ ހެކި ދެއްވައިފިމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއާ ސުވަރުގެ ވަދެވޭ ހުއްދަ ... އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ· ދެބޭފުޅުން ތިއްބަވައިފިއެވެ· حديث ކުރައްވައިއެވެ· ތިންބޭފުޅުން ދިމާވިނަމަ· ފަހެ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ· ދެބޭފުޅުން ތިއްބަވައިފިއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިއެވެ· ދެބޭފުޅުން ތިއްބަވައިފިއެވެ· އަދި ސާބިތު ދުރުގުން ދެން ތިމަންމެން އިއްވާއި ބަހަކަށް ސުވާލުނުކުރަމެވެ·

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ގައިދަރިވަރި ކުދިން މަރުވާ މީހަކަށް ހުރި މަތިވެރިކަން ބަޔާންކޮށްދިނުމާ **باب**

952 عن أنس رضي اللَّه عَنْه قال : قَال رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا مِنْ مُسلِمٍ يَمُوتُ له ثلاثَةٌ لم يَبلُغُوا الحِنْثَ إلا أدخلَهُ اللَّه الجنَّةَ بِفَضْل رحمَتِهِ إيَّاهُمْ » **. متفقُ عليه .**

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ بالغ ނުވާ ތިން ކުދިން މަރުވެ ހިނގައްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެދަރިންގެ فضل ވެރިރަޙްމަތުން އެމީހަކާ ތިންކުދިން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ.

953 وعن أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّهُ عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَمُوتُ لأَحدٍ مِنَ المُسْلِمينَ ثَلاثةٌ مِنَ الوَلَدِ لا تمَسَّهُ النَّارُ إلاَّ تَحِلَّةَ القَسَم » **متفقٌ عليه .**« وتَحِلَّةُ القَسَم » قولُ اللَّهِ تعالى : { وَإِنْ مِنْكُمْ إلاَّ وَارِدُهَا } والوُرُودُ : هُوَ العُبُورُ عَلَى الصِّراطِ ، وَهُوَ جسْرٌ مَنْصُوبٌ عَلَى ظهْرِ جَهَنَّمَ . عَافَانَا اللَّهُ مِنْهَا .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ ތިންކުދިން މަރުވެގެން ހިނގައްޖެނަމަ އެމީހާ ނަރަކައަށް ވާރިދުވާ ވާރިދުވުން(އަހަރި صراط މަތިން ހުރަސްކުރާ ކުރުން) މިހާވަރަށް ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުވަދެވޭނެއެވެ.

954 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : جَاءَتِ امرأَةٌ إِلى رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ الرِّجالُ بحَديثِكَ ، فاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْسِكَ يَوْماً نَأْتيكَ فيهِ تُعَلِّمُنَا مِمَّا عَلَّمَكَ اللَّه ، قَالَ : « اجْتَمِعْنَ يَوْمَ كذَا وكذَا » فَاجْتَمَعْنَ ، فَأَتَاهُنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَعَلَّمَهنَّ مِمَّا علَّمهُ اللَّه ، ثُمَّ قَالَ : « ما مِنْكُنَّ مِن امْرَأَةٍ تُقَدِّمُ ثَلاثَةً مِنَ الوَلَدِ إلاَّ كانُوا لهَا حِجَاباً مِنَ النَّار » فَقالتِ امْرَأَةٌ : وَاثنين ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « وَاثْنَيْن » **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަންހެނަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ.
ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފިރިހެނުން ކަލޭގެފާނުގެ حديث ފުޅުތައް ގެންގޮސްފިއެވެ. ވީމާ
ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަމެންނަށް ދުވަހެއް خاص ކުރައްވާށެވެ. އެދުވަހުގައި ތިމަންނަމެން
އައިސް ކަލޭގެފާނަށް الله އުނގަންނަވައިދެއްވި ތަކެތިން، ތަކެތި ކަލޭގެފާނު އުނގަންނައި
ދެއްވާށެވެ! ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން މިވެނި މިވެނި ދުވަހު އެއްވާށެވެ. ފަހެ
އެކަމަނާމެން އެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާމެންގެ ގާތަށް
ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އުނގަންނަވައިދެއްވި ތަކެތިން އެކަމަނާމެން
އުނގަންނަވައިދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު(އެކަމަނާމެން ކުދީންގެ ތެރެއިން ކުޑަކުދިން) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ އަންހެނަކު ތިންދަރިން ކުރިއަށް ފޮނުވާ
ނަމަ، އަނިޔާވާ ކުދިން މަރުވެގެން، އެކުދިން ނަރަކައިން ރައްކާތެރިކަން ހުރަހެއް (އޮތެވެ.)
ކިޔައެވެ. ދެކުދިން ވިއަސް މިހެން ވާނެތޯ؟ ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކުދިން ވިއަސް މިހެން ވެއެވެ.

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކައިރިން އުޅުއްވާއިރު عذاب އައިސްފައިވާ ތަންތަނުގެ
ކައިރިން ހުރަސްކޮށް ހިނގާ ހިނދު ރުއިން އަދި ބިރުވެތިވުން ދައްކައި އަދި اللهގެ حضرة ގައި
ނިކަމެތިކަން ފާޅުކުރުމާއި ހަމަހިލަކަން ދޫކޮށްލުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން އަންގައިދިނުމުގެ ބާބު
ހަނދާން ނައްތާލާ ހިނދު އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ދެކެން ބަލަންވާގޮތުގެ باب

955 عَن ابْنِ عُمَر رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ لأصْحَابِهِ يَعْني لمَّا وَصلُوا الحِجْرَ : دِيَارَ ثمُودَ : « لا تَدْخُلُوا عَلى هَؤُلاءِ المُعَذَّبينَ إلاَّ أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ، فَإِنْ لمْ تَكُونُوا باكِين ، فَلا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ ، لا يُصِيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبدِ اللَّه بنِ عُمَر ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ އެބޭކަލުން ثمود ބައިގެ މީހުން އުޅުނު ހިސާބުން ހުރަސްކުރި ހިނދުއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ކާފަރު އަޒާބުލިބުނު ބައިގެ މީހުން އުޅުނުތަންތަނަށް ރޮއިގެން ނޫނީ ނުވަދެއްވާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން ނުރޮވޭނަމަ ނުވަދެއްވާށެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިފަދައިން ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް عذاب ނާއިސްސުމަށް ބަލާށެވެ.

وفي رواية قال : لمَّا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالحِجْرِ قال : « لا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ أَنْ يُصِيبكُمْ مَا أَصَابَهُمْ إِلاَّ أَنْ تَكُونوا بَاكِينَ » ثُمَّ قَنَّع رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، رَأْسَهُ وَأَسْرَعَ السَّيْرَ حَتى أَجَازَ الوَادي .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެބޭކަލުންގެ ގެ ތަކުގެ ކައިރިން ހުރަސްކުރައްވައި ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް އެއުރެންގެ ތިޔަބޭފުޅުން އަރައިގަތް عذاب މައްޗަށްވެސް ތިޔަބޭފުޅުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވި މީހުންގެ ގެތަކަށް ރޮއިގެން ނޫނީ ނުވަދެއްވާށެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުންގެ ބޮލުގައި ފޮތިގަނޑެއް އަޅުއްވާ ނިވާކުރައްވައި ސަވާރީ ހަލުވިކޮށް ދުއްވަވައިގެން އައިސް އެވާދީ ހުރަސްކުރައްވާ ނިންމެވިއެވެ.

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރާ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނިކުތުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

956 عن كعبِ بن مالك ، رَضيَ اللَّهُ عنه ، أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ في غَزْوَةِ تَبُوكَ يَوْمَ الخَمِيسِ ، وكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخرُجَ يَوْمَ الخَمِيس . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ كعبِ بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَبُوكَ ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވުނުއިރަކީ ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްގައެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރަކަށް ނިކުމެވުން ލޯބިކުރައްވައެވެ.

وفي رواية في الصحيحين : « لقلَّما كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْرُجُ إلاَّ في يَوم الخَمِيسِ » .

الصحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބުރާސްފަތި ދުވަހަކު ނޫނީ ދަތުރަކަށް ނިކުމެވުމަކީ ވަރަށް މަދު ފަހަރެއްގައެވެ.

957 وعن صخْرِ بنِ وَدَاعَةَ الغامِدِيِّ الصَّحابيِّ رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اللَّهُمَّ بَارِكْ لأُمَّتِي في بُكُورِها » وكَان إِذا بعثَ سَرِيَّةً أَوْ جيشاً بعَثَهُم مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وكَان صخْرٌ تَاجِراً ، وكَانَ يَبْعثُ تِجارتهُ أَوَّلَ النَّهار ، فَأَثْرى وكَثُرَ مالُهُ . رواه أبو داود والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ صخرِ بنِ وَدَاعَةَ الغامِدِي ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ.« اللَّهُمَّ بَارِكْ لأُمَّتِي في بُكُورِها » މާނައީ:- ޔާالله! ތިމަން އަޅާގެ އުއްމަތަށް ހެނދުނު ކުރާގައި (ފަތިހު ކަންކަމުގައި) ބަރަކާތް ލެއްވެވޭނދޭވެ! އަދި އަބަދުވެސް ކަމު ދޭ ނުވަތަ ބޮޑު ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވާނަމަ ދުވަހުގެ އިސްކޮޅުގައި ފޮނުއްވައެވެ. އަދި (މި حديثގެ ރާވީ) صخْرُ އަކީ ވިޔަފާރިވެރިއެކެވެ. އަދި އެ صحّابي އާންމު ވިޔަފާރި ތަކެތި ފޮނުވާނީ ދުވަހުގެ ވަގުތުގައި ފޮނުއްވައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ވިޔަފާރިގައި ނަފާ އިތުރުވިއެވެ. އަދި މުދާ ގިނަވިއެވެ.

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުގެ ބައިވެރިންނާއިގެކަ ދަތުރުކުރާމުދަލި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދައި
އަމީރާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އަމުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

958 عَن ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ أَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ مِنَ الوحْدَةِ ما أَعَلَمُ ما سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وحْدَهُ » رواه البخاري .

މާނަ: الله ރުހިވަޑައިގަންނަވާ ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ عبدِ اللَّه بنِ عُمَر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެކަނި ދަތުރުކުރުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން މިދަންނަގޮތުން އެނގޭނަމަ އެއްވެސް މީހަކު އެކަނި ރޭގަނޑު އެއްވެސް ދަތުރެއް ނުކުރީހެވެ.

959 وعن عمرو بن شُعَيْب ، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الرَّاكِبُ شَيطَانٌ ، والرَّاكِبان شَيطَانانِ ، والثَّلاثَةُ رَكبٌ » .

މާނަ: الله ރުހިވަޑައިގަންނަވާ ޞަޙާބީ عمرو بن شُعَيْب އާއެކު ބައްޕަގެ ކިބައިން އަދި އޭ ބައްޕަގެ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު ދަތުރުކުރާ މީހާއީ شيطانެކެވެ.(އެބަހީ شيطانގެ ވަސްވާސް ވެރިކަމުން ހުރަހެއްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. ދެމީހުންނަކީ شيطان ދެމީހެވެ. ތިންމީހުން އެއްގެ ދަތުރަކީ شيطانގެ ދަތުރެއްނޫން ކަމެވެ.) އަދި އެކަކު ދަތުރުކުރާ ދެ މީހުންނަކީ ދެ شيطانންނެވެ. އަދި ތިން މީހުން އެކަކު ދަތުރު ކުރުމަކީ ދަތުރު ވެރިންނެވެ.

روواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأَسانيد صحيحة ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن.

960 وعن أَبي سعيدٍ وأَبي هُريرة رضيَ اللَّهُ تعالى عَنْهُمَا قَالا : قَال رسولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا خَرَجَ ثَلاثَةٌ في سفرٍ فليُؤَمِّرُوا أَحدهم » حديث حسن ، رواه أبو داود بإسنادٍ حسن .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންވާށި أبو سعيدٍ އާއި أبو هُريرة ގެކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރައްވައިވެއެވެ. ދަތުރަކު ތިންމީހުން ނިކުމެއްޖެއްޔާ ފުރާ އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަން
ހަދާނެވެ.

961 وعن ابْنِ عبَّاسٍ رضِي اللَّهُ عَنْهُما عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « خيرُ الصَّحَابةِ أَرْبَعَةٌ ، وَخَيْرُ السَّرَايا أَرْبَعُمِائَةٍ ، وخَيرُ الجُيُوش أَرْبعةُ آلافٍ ، ولَن يُغْلَبَ اثْنَا عشر أَلْفاً منْ قِلَّة » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންވާށި ابْنِ عبَّاس ، نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ގެއަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ހެޔޮ ބައިވެރިޔާ
جماعةއީ ހަތަރުމީހުންގެ ގައިކޮޅެއް، އެކަލޭގެފާނުން جماعةއެވެ. އަދި އެންމެހައިސިފައިންގެ ކުޑަ
ލަޝްކަރީ ހަތަރުސަތޭކަ ފުރިހުން ގައިކޮޅެއް އެކަލޭގެފާނު ލަޝްކަރެވެ. އަދި އެންމެ
ހެޔޮސިފައިން ފައިދާގައި ހަތަރުހާސް ފުރިހުން ގައިކޮޅެއް އެކަލޭގެފާނު ފައިދާވެ. އަދި ބާރަހާސް
ފުރިހުން އެކަލޭގެފާނު ލަޝްކަރަށް ބަލިވެގެން ނުވެވޭ ގައިތިވެ.

باب آداب السير والنزول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السُّرَى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުމަތީގައި ބިންބެހުން ފޮއްޓުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދުމުގެ
އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑު ދަތުރުކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާމެދު
އޯގާތެރިވުމާއި، އެއެއްޗިހީގެ **مصلحة**އަށް ރިޢާޔަތްކުރުމާއި، އެއެއްޗިހީގެ **حق**އަށް އުނިކަން

ދީލަތިކަން އްحقތައް ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމާއި، ސަވާރީގެ ޖަނަވާރުގައި ބުރަ ގިނައިން ނުލުމާއި ދަތުރުގައި ޓަކައި ސަފަރުގެ ޖަނަވާރުތަކާމެދު ހަރުކަށިނުވުމުގެ ބައިގެ باب

[(1) قال في القاموس: السُّرَى، كالهُدَى: سَيْرُ عامَّةِ اللَّيْلِ]

962 عن أَبي هُرَيْرَة رضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا سافَرْتُم في الخِصْبِ فَأَعْطُوا الإبلَ حظَّهَا مِنَ الأَرْضِ ، وإذا سافَرْتُمْ في الجَدْبِ ، فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ وَبادروا بِهَا نِقيَهَا ، وَإذا عرَّسْتُم ، فاجتَنِبُوا الطَّرِيقَ ، فَإِنَّها طرُقُ الدَّوابِّ ، وَمأْوى الهَوامِّ باللَّيْلِ » رواه مسلم .

ރަޟިاللّه ޢަންހު ސަޙާބީއާ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށްގާއިމާ ބިމުން ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ޖަނަވާރުތަކަށް އެއިން ޚައްޤު ދެއްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހަދަފިނިއަށް ބިމުން ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ފަހަ އެއްޗިހި ބާލާހުށް ދިއުމަށްޓަކައި އަވަސްކޮށް ގެންދެވުން ގަދަފަހަ ކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ޖަނަވާރު ހުއްޓުވައިފިނަމަ މަގުމަތިން ދުރުގައި ހުއްޓުވާށެވެ. އެއީ ސޫފި ޖަނަވާރުތަކުގެ ހިނގާ މަގު ދަނިކަމާއި ސޫފާސޫފި އެއްޗެ ބިނާދިނުމެވެ. އަދި ޒަހަރާތަކެއް ދިރޭތަކުގެ ތަނެވެ.

معنى « اعطُوا الإبلَ حَظها مِنَ الأرْضِ » أَيْ : ارْفقُوا بهَا في السَّير لترْعَى في حالِ سيرِهَا ، وقوله : « نِقْيَها » هو بكسر النون ، وإسكان القاف ، وبالياءِ المثناة من تحت وهو: المُخُّ ، معناه : أَسْرِعُوا بهَا حتى تَصِلُوا المَقصد قبلَ أَنْ يَذهَبَ مُخُّها مِن ضَنَكِ السَّيْرِ. وَ«التَّعْرِيسُ » : النزُولُ في الليْل .

963 وعن أَبي قَتَادةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ قَالَ : كانَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا كانَ في سفَرٍ ، فعَرَّسَ بلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلى يَمينِهِ، وَإِذا عَرَّس قُبيْلَ الصُّبْحِ نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلى كَفِّه . رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ކިބައިން أبو قَتَادة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވައި އުޅުއްވަނިކޮށް ރޭގަނޑު ނިދިކުރައްވަނީވެސް ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ފަތިސްވުން ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް ނިދިކުރައްވަނީވެސް އަތް ދަނޑި ދަނޑުވާއިހާއި އަތްތިލަމަތީ ބޯ ބާއްވައިގެން ނިދިކުރައްވައެވެ.

قال العلماءُ : إِنَّما نَصَبَ ذِرَاعهُ لِئلاَّ يسْتَغْرِقَ في النَّوْمِ فَتَفُوتَ صلاةُ الصُّبْحِ عنْ وقْتِهَا أَوْ عَنْ أَوّلِ وَقْتِهَا .

964 وعنْ أَنسٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « عَلَيْكُمْ بِالْدُّلْجَةِ ، فَإِنَّ الأَرْضَ تُطْوَى بِاللَّيلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن . « الدُّلْجَة » السَّيْرُ في اللَّيْلِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ކިބައިން أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ދަތުރު ކުރާށެވެ. ދެން ބިން ރޭގަނޑު ސަފަރުން ބިންކަޑަވެގެން ދެއެވެ. (އަދި ރޭގަނޑު ދަތުރު ކުރުމަށްވުރެ އަވަސްވެގެންވެއެވެ.)

965 وعنْ أَبي ثَعْلَبَةَ الخُشَنِي رَضي اللَّه عنهُ قال : كانَ النَّاسُ إذا نَزَلُوا مَنْزلاً تفرَّقُوا في الشِّعابِ والأَوْدِيةِ . فقالَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إن تَفَرُّقَكُمْ في هَذِهِ الشِّعابِ وَالأوْدِيَة إِنَّما ذلكُمْ منَ الشَّيْطَان ،» فَلَمْ ينْزلُوا بعْدَ ذلك منْزلاً إِلاَّ انْضَمَّ بعضُهُمْ إلى بعْضٍ. رواه أبو داود بإسناد حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ކިބައިން أبو ثَعْلَبَةَ الخُشَنِي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ތަނަކަށް ފޭބުމުން ވާދީތަކާއި ޝަޢުބުތަކުގައި ފުރިގެން އުޅެއެވެ. ދެން (އަތުރިގެން ދިޔައެވެ) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މި ވާދީތަކާއި شعاب ތަކުގައި ފުރިހަމަކޮށްލުމަކީ شيطَان ގެ އަމަލު

މާލާގެ ބިރުއިންޓާ ކަމުދާއެވެ. ފަހެ އައްސަވާފަ އަބޫދާވޫދު ބަޔާންކޮށް ފުރިހަމަވިގެންވީނަމަ
މިއަދަށްވީ އަކަށް އަނގަބަހަށް ދަރިބާރުވެގެން ކަރަހަ ގޮތަކުންނެވެ.

966 وعَنْ سَهْلِ بنِ عمرو وَقيلَ سَهْلِ بن الرَّبيعِ بنِ عَمرو الأنْصَاريِّ المَعروفِ بابنِ الحنْظَليَّةِ ، وهُو منْ أهْل بَيْعةِ الرِّضوَان ، رضيَ اللَّه عنه قالَ : مرَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم ببعيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ ببطْنِهِ فقال : « اتَّقُوا اللَّه في هذه البهَائمِ المُعْجمةِ فَارْكبُوها صَالِحَةً ، وكلُوها صالحَةَ » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

ޢަބްދުاللّٰه ޢަންހު ސަބަބުގައި سَهْل بنِ عمر (ނުވަތަ سَهْل بن الرَّبيعِ بنِ عَمرو الأنْصَاريِّ) މިނަ
ކަމަށް ބުނެވިފައިވާ ابنِ الحنْظَلِيَّة ގެ ނަމުންނެވެ. އަދި މިއީ بَيْعةِ الرِّضوَان ގައި
ބައިވެރިވެވުނު ބޭފުޅެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم
ބަނޑާއި ކައިރިން ޖެހިފައި ވަޒަނެއް ނެތިގެން ދާ ބަހައްލެއް ބަލާވެލާފައި ހުރިކަމާ
ބޮޑުވާށެވެ ދެކިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން މިބާވަތު ނުދެކޭ ޖަނަވާރުތަކުގައި ވެސް اللهއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ފަހެ
އެއްޗެއްސަށް އެއީ ސަލާމަތުގައި އަދި އެއްޗެއްސަށް އަހާށެވެ.

967 وعَن أبي جعفرٍ عبدِ اللَّهِ بنِ جعفرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما قال : أَرْدفني رسول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم ، ذات يَوْم خلْفَه ، وأَسرَّ إلِيَّ حدِيثاً لا أُحَدِّث بهِ أحداً مِنَ النَّاسِ ، وكانَ أَحبَّ مَا استَتَر بهِ رسول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم لِحاجَتِهِ هَدَفٌ أَوْ حَائشُ نخل . يَعْنِي : حَائِطَ نَخْلٍ : رواه مسلم هكذا مختصراً .

ޢަބްدُاللّٰه އިބްނު ޖަޢުފަރުގެ ނަން ޢަންހު ސަބަބުގައި أبو جعفرٍ عبدِ اللَّهِ بنِ جعفر ގެ ރިވާއިން
ވެއްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަ
(އަޅުގަނޑު ސަވާރުކުރައްވަމުން ސަވާރީގައި އެވެ) ފަހަތުން އަރުވައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ
ކައިރީގައި ސިއްރުކޮށް ހަދީޘެއް ދެއްކެވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ އެއްވެސް މީހަކަށް ކައިރީގައި
ނުދައްކާނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ގޮތް ހާޖަތަށް ދިޔަތަނުގައި އެއްވެސް މީހަކު ނުފެނޭނެ ކަނދުރާ
ދިނުމެއް ނުވަތަ ވަކިގޮތަކުން ހިމެނޭ ތަނަކަށެވެ.

وزاد فِيهِ البَرْقانيُّ بإسناد مسلم : هذا بعد قوله : حائشُ نَخْلٍ : فَدَخَلَ حَائطاً لِرَجُلٍ منَ الأَنْصارِ ، فإذا فِيهِ جَمَلٌ ، فَلَمَّا رأَى رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جرْجرَ وذَرفَتْ عَيْنَاه ، فأَتَاهُ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم فَمَسَحَ سَرَاتَهُ أَي : سنامَهُ وَذِفْرَاهُ فَسكَنَ ، فقال : «مَنْ رَبُّ هذا الجَمَلِ ، لِمَنْ هَذا الجَمَلُ ؟ » فَجاءَ فَتى مِنَ الأَنصَارِ فقالَ : هذا لي يا رسولَ اللَّه . فقالَ : « أَفَلا تَتَّقِي اللَّه في هذِهِ البَهيمَةِ التي مَلَّكَكَ اللَّهُ إياهَا ؟ فإنَّهُ يَشْكُو إِليَّ أَنَّكَ تُجيعُهُ وَتُدْئِبُهُ » .ورواه أبو داود كروايةِ البَرْقاني .

(މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައި ވަނީ މިގޮތުންނެވެ.) އަސަނަދުގައިވާ البَرْقاني މި حديث ގައިވާ(حَائِطَ نَخْلٍ) ގެ އިބާރާތް އައްނުފުރަ އިތުރުކޮށް ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަންހާރީންގެ انصار ބަޔަކުންގެ މީހެއްގެ ބަގީޗާއަކަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އެތަނުގައި ޖަމަލަކު އޮވެ ޖަމަލާކަން نبيާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ފެނުމުން ގެރިގޮވާލިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފައިބާން ފެށިއެވެ. ދެން نبيާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އޭނާގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން އައި ބޮލުގައި ފިރުމާލައްވައިފިއެވެ. އޭރުން އެޖަމަލު ހަމަޖެހިލައްވައިފިއެވެ. ދެން نبيާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އައްސަވައިފިއެވެ. މި ޖަމަލުގެ ވެރިޔަކީ ކާކުތޯ؟ ކާކުގެ ޖަމަލެއްތޯ؟ މިހިރީ ކާކުގެ ޖަމަލެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެން انصار ންގެ ޒުވާނަކު އައެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ މިޖަނަވާރު ޖަމަލާވީ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ އަށް الله سبحانه وتعالى މިލްކުކޮށްދެއްވި މި ޖަނަވާރާމެދު ތިބާ الله އަށް ބިރުވެތިނުވަނީ ކީއްވެތޯ؟ ދެން ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ތިބާ ބަނޑުހައިކޮށް ވަރުބަލިކުރާކަމަށް ތިބާގެ ވާހަކަ އަޅުގަނޑާ ދައްކައެވެ. ކުރަހަމަވާ ގޮތަށް ރިވާޔަތްކޮށްފައިވެއެވެ.

قوله : « ذِفْرَاه » هو بكسر الذال المعجمة وإسكان الفاء ، وهو لفظٌ مفردٌ مؤنثٌ .قال أَهْلُ اللُّغَة : الذِّفْرَى : المَوْضِعُ الذي يَعْرَقُ مِنَ البَعِيرِ خلْف الأذنِ ، وقوله : « تُدْئِبُهُ » أَيْ: تُتْعِبُهُ .

968 وعن أَنسٍ رَضيَ اللَّهُ عنْهُ ، قال : كُنَّا إِذا نَزَلْنَا مَنْزِلاً ، لا نسَبِّحُ حَتَّى نَحُلَّ الرِّحَالَ . رواه أبو داود بإِسناد على شرط مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ކިބައިން أنسٍ ގެފާނަށް ނިސްބަތްވެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތަނަކަށް ފައިބައިފިއްޔާ ސަވާރީގެ ތަކެތި ފައިބާ ހަމަޖެހި (އޭރުން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްކޮށް) ނިމުމަށްފަހު ނޫނީ ނަމާދުކުރުމެއް ނުފެށުމެވެ.

وقوله : « لا نُسَبِّحُ » أَيْ لا نُصلِّي النَّافلَةَ ، ومعناه : أَنَّا مَعَ حِرْصِنا على الصَّلاةِ لا نُقَدِّمُها عَلى حطِّ الرِّحال وإِرَاحةِ الدَّوابِّ .

بابُ إعانةِ الرفيقِ

ރަފީޤުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބާރުވެރުވުމާ باب

في الباب أحاديث كثيرة تقدمت كحديث:

"والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" (انظر الحديث رقم 245) .

وحديث: "كل معروف صدقة" (انظر الحديث رقم 134) وأشباههما

ދެންނެވިއެވެ. މި ބާބުގެ މަޢުނާ ގެނެސް ވަރަށް ގިނަ حديث ތަކެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. މިސާލަކަށް حديث "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" މާނައީ :- އަޅާ އެހީގައި އަޅާ ބޭނުންވާއަށް ފުރިހަމަކަމަށް އެހީތެރިވެދޭއިރު ދުވަސްވަރު ވަގުތަށް ކަމަ الله سبحانه وتعالى އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިވެދެއްވައެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ حديث "كل معروف صدقة" މިއީ حديث ހިމެނޭއެވެ. މާނައީ :- ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީ صدقة އެކެވެ.

969 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضيَ اللّه عنه قال : بينما نَحْنُ في سَفَرٍ إِذ جَاءَ رَجُلٌ على رَاحِلَةٍ لهُ ، فَجعَلَ يَصْرِفُ بَصَرَهُ يَمِيناً وَشِمَالاً ، فقال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهرٍ ، فَلْيعُدْ بِهِ على منْ لا ظَهر له ، ومَنْ كانَ له فضل زَادٍ ، فَلْيَعُدْ

بِهِ عَلى مَنْ لا زَادَ له » فَذَكَرَ مِنْ أَصْنافِ المال ما ذَكَرَهُ ، حَتى رَأَينَا أَنَّهُ لا حقَّ لأَحَدٍ منا في فضْلٍ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަހަރެމެންނާ) ދަތުރުކުރަމުން ދަތުރެއްގައި ވަނިކޮށް ސަވާރީއަކަށް އަރައިގެން މީހަކު އައެވެ. އޭނާ އޭނާގެ
ކަނާއަތް ފަރާތާއި ވާތް ފަރާތަށް ބަލަން ފަށައިފިއެވެ. ދެން (އެމީހާގެ ބޭނުން ފުއްދައިދިނުމަށްޓަކައި)
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވީ: އަތުގައި އިތުރު ސަވާރީއެއް
އޮތްމީހާ ފަދަ އެއީ ސަވާރީއެއް ނެތް މީހަކަށް ދޭށެވެ. އަދި ވިދާޅުވި: އަތުގައި އިތުރު
ކާނާއެއް އޮތް މީހާ ފަދަ އެއީ ކާނާއެއް ނެތް މީހަކަށް ދޭށެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު
މުދަލުގެ ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން އެތައް ބާވަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ކުރެއްވުމުން އަހަރުމެން ވިސްނީ
ތިޔަ ބާވަތުގެ އިތުރު އެއްޗެއްގައި އަހަރެމެންކުރެ އެއްވެސް މީހަކަށް
އަހަރެމެންކުރެ އެއްވެސް حقއެއް ނުވާކަމެވެ.

970 وعنْ جابرٍ رضيَ اللَّه عنهُ ، عَنْ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّه أَرادَ أَنْ يَغْزُوَ فقال: يا معْشَرَ المُهَاجِرينَ والأنصار ، إنَّ مِنْ إخوَنِكُم قوْماً ، ليْس لهمْ مَالٌ ، ولا عشِيرَةٌ ، فَلْيَضُمَّ أَحدكم إليْهِ الرجُلَيْن أَوِ الثَّلاثَةَ ، فما لأحدِنَا منْ ظهرٍ يحمِلُهُ إلا عُقبَةٌ يعْني كَعُقْبَةِ أَحَدِهِمْ، قال : فَضمَمْتُ إليَّ اثْنَيْنِ أَو ثَلاثَةً ما لي إلا عُقبَةٌ كعقبَةِ أَحَدِهِمْ مِنْ جَمَلي . رواه أبو داود.

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެފާނު نبيّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަނގުރާމައަކަށް އެކަލޭގެފާނު ފުރުއްވާ ވަޑައިގަތުމުން ވިދާޅުވިއެވެ.
މުހާޖިރުންނާއި انصارބޭފުޅުންގެ ޖަމާއަތުގެ މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
އަޚުންނަށާއި މުދަލާއި އަދި عائلةއެއް ނުވާ ބައެއްވެއެވެ. ވީމާ ތިޔައިން ކޮންމެ މީހަކު އޭނާއާ
ދެމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ބައިވެރިކޮށްލާށެވެ. އަހަރެމެން ތިންމީހުންނަށް ސަވާރީވުމުން
ދައްކައި އެމީހުންގެ ސަވާރީވުމުގެ ނަޢުބަތާ އެކަށް ވެއްޖެއެވެ. ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިންމީހުން ތިންމީހުން އެއްބަޔަށް ވަކިވެގެން ބައިވެރިކޮށްލީމެވެ. ތިންމީހުން
ސަވާރީވީ ހަމައެކަނި އެއް ނަޢުބަތުގައި ފަހަރުމިންނެވެ.

971 وعنه قال : كانَ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَخلَّف في المسِيرِ فَيُزْجِي الضَّعيف ويُرْدِفُ ويدْعُو له .. رواه أبو داود بإِسناد حسن .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ޢަބްދުاللهބުއްސުލަމީ جابرٍ)ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވާއިރު ފަހަތުން ހިނގަވަޑައިގަން ބަލިކަށި މީހުންނަށް އެހީތެރިވެދެއްވައިގެންނެވެ. އަދި ބަލިކަށިވި ސަވާރީގެ ނެތްމީހުން ފަހަތަށް ގެންދަވައެވެ. އަދި ފަހަތުގައި އެމީހުން ބައިން ދުވައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރައްވައެވެ.

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفرِ

ދަތުރަށް ސަވާރުވާނަމަ ކިޔާ دعاء ބުނާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الزخرف 12 – 14): {وجعل لكم من الفلك والأنعام ما تركبون. لتستووا على ظهوره ثم تذكروا نعمة ربكم إذا استويتم عليه، وتقولوا: سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين، وإنا إلى ربنا لمنقلبون}.

ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ތަކެތި ޖޯޑު ޖަހައިދެއްވީ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ނައު ފަހަރާއި، نعمةުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ސަވާރުވާ ތަކެތި، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލެއްވިއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތީގެ ބުރަކަށިމަތީގައި ހަމަޖެހުމަށްޓަކައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތީގައި ހަމަޖެހޭ ހިނދު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ نعمة ހަނދުމަކުރުމަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުމަށްޓަކައެވެ. އަޅަމެންނަށް މިތަކެތި خدمة ކުރި ކަލާނގެއަށް ތަސްބީހާއި ވެރިރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهرވެވޮޑިގެންވެއެވެ! އަދި އަޅަމެން އެކަމަށް ކުޅަދާނަވީމެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަޅަމެން ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةއަށް އެނބުރި رجوع ވާނެ ކަމަކީ ކަށަވަރެވެ.

972 وعن ابنِ عمر رَضِيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا اسْتَوَى عَلَى بعِيرِهِ خَارجاً إِلي سفرٍ ، كبَّرَ ثلاثاً ، ثُمَّ قالَ : «سبْحانَ الذي سخَّرَ لَنَا هذا وما

كنَّا له مُقرنينَ، وَإنَّا إلى ربِّنَا لمُنقَلِبُونَ . اللَّهُمَّ إنَّا نَسأَلُكَ في سَفَرِنَا هذا البرَّ والتَّقوى ، ومِنَ العَمَلِ ما تَرْضى . اللَّهُمَّ هَوِّنْ علَيْنا سفرَنَا هذا وَاطوِ عنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنتَ الصَّاحِبُ في السَّفَرِ ، وَالخَلِيفَةُ في الأهْلِ. اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وعْثَاءِ السَّفَرِ ، وكآبةِ المنظَرِ ، وَسُوءِ المنْقلَبِ في المالِ والأهلِ وَالولَدِ » وإذا رجَعَ قَالهُنَّ وزاد فيهنَّ : « آيبونَ تَائبونَ عَابِدُون لِربِّنَا حَامِدُونَ » رواه مسلم .

ދާނީﷲ އެދުރުބަފިޔާތުންނަށް ޙަދީޘްސުނަވައްދަވާ عبدِ اللَّهِ بنِ **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރު ދިޔުމަށްޓަކައި ޖަމަލު ގައްޔަށް ސަވާރުވެ ވަޑައިގެންފުމުގައި : اللَّه أَكْبرُ ގެ ތަކުބީރު ތިންފަހަރު ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވެއެވެ. ދެން دعاء ކުރައްވައެވެ : «سبحانَ الذي سخَّرَ لَنَا هذا وما كنَّا له مُقرنينَ، وَإِنَّا إِلى ربِّنَا لمُنقلِبُونَ . اللَّهُمَّ إنَّا نسأَلُكَ في سَفَرِنا هذا البرَّ والتَّقوى ، ومِنَ العمَلِ ما تَرْضى . اللَّهُمَّ هَوِّنْ علَيْنا سفرَنَا هذا وَاطوِ عنا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنت الصَّاحِبُ في السَّفَرِ ، وَالخَلِيفة في الأهْلِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وعْثَاءِ السَّفَرِ ، وكآبةِ المنظَرِ ، وَسُوءِ المنْقلَبِ في المالِ والأهلِ وَالولَدِ » މާނައީ:- މިސަވާރީ އަހަރެމެންނަށް ބޭނުންކޮށްދެއްވި ޚަލާޤު އިލާހު ހުސް طاهر ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. حقيقةގައި އަހަރެމެން އެކަމަށް ކުޅަދާނަވީއެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން އެނބުރި ދާނީވެސް އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ށެވެ. ޔާﷲ، ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން އެދޭ އިލާހުގެ حضرة ން އަހަރެމެންގެ މިދަތުރުގައި ހެޔޮކަމާއި تقوىވެރިކަން ލިބިގަތުމަށް އެދެމެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عمل ކުރުމަށް (ކަރުމުގެ ހެޔޮ توفيق އަށް) އެދެމެވެ. ޔާﷲ! މިދަތުރު އަހަރެމެންނަށް ފަސޭހަ ކުރައްވާ ދުރުމިން ކުރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ! ޔާﷲ! ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި ގެއަހަލުވެރިން ބަލަހައްޓަވާ ހެޔޮއެހީތެރިޔާ ވެސް ޤާއިމްކުރައްވާ ވަކީލު އިބަ އިލާހެވެ. ޔާﷲ! ދަތުރުގެ ނުބައްދަލުކުރުންތަކާއި ބިރުވެރި މަންޒަރު ތަޅުމުންނާއި އަދި އަނބިދަރިންނާއި މުދަލުގައި ގެއްލުން ލިބުމުން ވެސް އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތަށް އެދެމެވެ.

އަދި ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވުމުން ހިނދު (ވެސް) އިސްވެދިޔަ ދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރު ކިޔުއްވައެވެ. « آيبونَ تَائِبونَ عَابِدُون لِربِّنَا حَامِدُونَ » މާނައީ އަހަރެމެންނީ

އަނބިމީ އަންނަ މުޤްރިނީނުގެ.އަދި ބައްޔެއް މުޤްރިނީނުގެ.އަދި އަޅުގަނޑުމެން
މުޤްރިނީނުގެ.އަދި އަޅުގަނޑު ހަމައެކަނި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުން حمد ކިޔާ މުޤްރިނީނުގެ.

معنى « مُقرِنينَ » : مُطِيقِينَ .« والوَعْثاءُ » بفتحِ الواوِ وإسكان العين المهملة وبالثاءِ المثلثة وبالمد ، وَهي : الشِّدَّة . و « الكآبة » بِالمدِّ ، وهي : تَغَيُّرُ النَّفس مِنْ حُزنٍ ونحوه. « وَالمنقَلَبُ » : المرْجِعُ .

973 وعن عبد اللَّه بن سرْجِس رضي اللَّه عنه قال : كان رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا سافر يَتَعوَّذ مِن وعْثاءِ السفَرِ ، وكآبةِ المُنْقَلَبِ ، والحورِ بعْد الكَوْنِ ، ودعْوةِ المظْلُومِ . وسوءِ المنْظَرِ في الأَهْلِ والمَالِ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن سرْجِس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ދަތުރުގެ އުނދަގޫކަމުންނާއި އަދި
ނުރައްކާތެރި ހާލަތުތަކުން ދަތުރު ކުރިމަތިވުމުން ހިތާމަކުރާކަން އުނދަގޫ
އަނބިދަރިންނާއި އަދި އަނިޔާވެރިކަމުގެ ދުޢާއިން ދުޢާ އަދި އަނބިދަރިންނާއި
މުދަލުގެ ގޮތުން ގޯސްކަމަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

هكذا هو في صحيح مسلم : الحورِ بعْدَ الكونِ ، بالنون ، وكذا رواه الترمذي ، والنسائي ، قال الترمذي : ويروي « الكوْرُ » بالراءِ ، وكِلاهُما لهُ وجْهٌ . قال العلماءُ : ومعناه بالنونِ والراءِ جميعاً : الرُّجُوعُ مِن الاسْتقامَةِ أَوِ الزِّيادة إِلى النَّقْصِ . قالوا : وروايةُ الرَّاءِ مأْخُوذَةٌ مِنْ تكْوِير العِمامةِ ، وهُوَ لَفُّهَا وجمْعُها ، وروايةُ النون مِنَ الكَوْن ، مصْدَرُ «كانَ يكُونُ كوناً » إِذا وُجد واسْتَقرَّ .

974 وعن علِيِّ بن ربيعة قال : شَهدْتُ عليَّ بن أبي طالب رَضي اللَّه عنهُ أُتيَ بِدابَّةٍ لِيَرْكَبَهَا ، فَلما وضَع رِجْلَهُ في الرِّكاب قال : بِسْمِ اللَّهِ ، فلَمَّا اسْتَوَى على ظَهْرِها قال : الحَمْدُ للَّهِ الذي سَخَّرَ لَنَا هذا ، وما كُنَّا لَهُ مُقْرِنين ، وإنَّا إلى ربِّنَا لمُنْقلِبُونَ ، ثُمَّ قال : الحمْدُ للَّهِ ثَلاث مرَّاتٍ ، ثُمَّ قال : اللَّه أَكبرُ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، ثُمَّ قال : سُبْحانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نفْسِي

فَاغْفِرْ لي إنَّه لا يغْفِرُ الذُّنُوب إلاَّ أَنْتَ ، ثُمَّ ضحِك ، فَقِيل : يا أمِير المُؤْمِنينَ ، مِنْ أَيِّ شَيءٍ ضَحِكْتَ ؟ قال : رأَيتُ النبيَّ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم فَعل كَما فعلْتُ ، ثُمَّ ضَحِكَ فقلتُ : يا رسول اللَّهِ مِنْ أَيِّ شَيءِ ضحكْتَ ؟ قال : « إنَّ رَبَّك سُبْحانَهُ يَعْجب مِنْ عَبْدِه إذا قال : اغْفِرِ لي ذنُوبي، يَعْلَمُ أَنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرِي » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ، وفي بعض النسخ : حسنٌ صحيحٌ . وهذا لفظ أَبي داود .

عليٍّ بن ربيعة ރިވާޔަތް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންނެވި علي ގެ ފޮނުގެ އަރިހަށް ސަވާރީއެއް ގެނެސްދިނު އިރު ފިޔަވަތް ބޭއްވިއެވެ. ފަހެ އެޔަށް ސަވާރީގެ ފައިދަށަށް ހިނގައި بِسْمِ اللَّهِ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މަތީގައި ތިބެއްޓެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. الحمْدُ للَّهِ الذي سَخَّرَ لَنَا هذا ، وما كُنَّا لَهُ مُقْرنينَ ، وإنَّا إلى ربِّنَا **لمُنْقلِبُونَ** ތިން الحمْدُ للَّهِ ގެ ބަސްފުޅު ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިން اللَّه أَكْبرُ ގެ ބަސްފުޅު ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَكَ إنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغفِرْ لي إنه لا يغفِرُ الذُّنوب إلاَّ أَنْتَ ތިން އަހަރު ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ أمير المؤْمِنين އެއީ ތިޔަ ހިނިތުންވެވަޑައިގަތީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަންކަން އަ ހުރިގޮތުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރައްވާތީ މިކަންކަން ދެކެވުނީމެވެ. ތިން ފަހަރު ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަރިހުގައި ފަހުން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވަޑައިގަތީ ކޮން ކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޅާ اغفِرِ لي ذنُوبي ކިޔައިފިނަމަ އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ފާފަތައް ފުއްސަވާނެ ފަރާތެއް ނުވާކަން އެ އަޅާ ދަންނަ ކަމުގައެވެ.

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދާއިރު اللَّه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުންގޮސްދިޔުމާއި، އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުންދާއިރު سُبْحان اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުން ގޮސްދިޔުމާއި، ހައްދުފަހަނަޅާ ތާ ވަރަށް އަޑުގަދަކޮށް ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

975 عن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كُنَّا إِذا صعِدْنَا كَبَّرْنَا ، وإِذا نَزَلْنَا سبَّحْنا . رواه البخاري .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެރިވުމެވި جابر ގެފާނު ރިވާއިން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދަތުރުކުރުމުގައި އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދިޔައިރު ތަކްބީރު (އެބަހީ اللَّه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ) ކިޔަމުން ގޮސްދިޔައީމެވެ. އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުން ދިޔައިރު تسبيح (އެބަހީ سُبْحان اللَّه ގެ ކަލިމަ) ކިޔަމުން ގޮސްދިޔައީމެވެ.

976 وعن ابن عُمر رضي اللَّه عنهما قال : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وجيُوشُهُ إِذا علَوُا الثَّنَايَا كبَّرُوا ، وَإِذا هَبطُوا سبَّحوا . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންވެރިވުމެވި عبد اللَّه بن عُمر ގެ ރިވާއިން ވިދާޅުވިއެވެ.نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ލަޝްކަރު އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުން ދިޔައިރު ތަކްބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުން ދިޔައިރު تسبيح ކިޔުއްވައެވެ.

977 وعنهُ قال : كانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا قَفَل مِنَ الحجِّ أَو العُمْرَةِ كُلَّما أَوْفى علَى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَد كَبَّر ثَلاثاً ، ثُمَّ قال : « لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْك ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ . آيبُونَ تَائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ . صدقَ اللَّه وَعْدهُ، ونَصر عبْده ، وَهَزَمَ الأَحزَابَ وحْدَه » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللَّه ރުއްސުންވެރިވުމެވި عبد اللَّه بن عمر)ގެ ރިވާއިން ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حج ނުވަތަ عمرة ކޮށްފައި އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު ސަވާރީ މައްޗަކަށް އަރައިފިނަމަ ނުވަތަ އުސްތަނަކަށް އަރައިފިނަމަ

މިންވަރަށް ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އެއަށްފަހު ކިޔުއްވައެވެ. « لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْك ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كل شَيءٍ قَدِيرٌ . آيبُونَ تَائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ . صدقَ اللَّه وَعْدهُ، وَنَصر عبْده ، وَهَزَمَ الأَحزَابَ وحْدَه » މާނައީ:- މާތްﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންލެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ އިލާހެވެ. އަނބުރާދާމުން ތައުބާވާ ނުވަތަ ތައުބާވެ ވެރިކަން މުޅިކާތްތަކުގެ ބާރުވެރި އިލާހެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް حمدއާއި ثناء ވެސް حقّ ވާނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެ އިލާހު ކޮންމެ ކަމަކަށް ބާރުވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދުރުމަސް އެނބުރި އަންނަނީ ތައުބާވެ، އަޅުކަން ކުރަމުން ސަޖިދަކުރަމުން، އަދި ހަމްދުކުރަމުންނެވެ. ﷲ އެ ވަޢުދު ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ އަޅާއަށް نصر ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަނިވަންތަކަމުގައި އެކުވެރިކޮށް ހަނގުރާމަކުރި ބަޔަކު ފަތަހަ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހުރިހާ ބަޔަކު ބަލިކުރެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : إِذا قَفَل مِنَ الجيُوشِ أو السَّرَايا أَو الحجِّ أو العُمْرَةِ .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަނގުރާމައިގެ ލަޝްކަރު ނުވަތަ ޖިހާދުގެ ތެރެއިން ރަސޫލުﷲ ﷺ ތަޝްރީފް ގެންދެވުމަށް ފަހު حج އާއި عمرة އިން ފުރުމުން (މި ދުޢާ ކިޔުއްވާ ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ.)

قوْلُهُ : « أَوْفَى » أَي : ارْتَفَعَ ، وقولهُ : « فَدْفَد » هو بفتح الفاءَين بينهما دالٌ مهملةٌ ساكِنَةٌ ، وآخِرُهُ دال أُخرى وهو : « الغَلِيظُ المُرْتَفِع مِنَ الأَرْض » .

978 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رجلاً قال : يا رسول اللَّه ، إِني أُرِيدُ أَنْ أُسافِر فَأَوْصِنِي ، قال : « عَلَيْكَ بِتقوى اللَّهِ ، وَالتَّكبير عَلى كل شَرَفٍ فَلَمَّا ولَّي الرجُلُ قال: «اللَّهمَّ اطْوِ لهُ البُعْدَ ، وَهَوِّنْ عَليهِ السَّفَر » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްﷲ ރާޟީވުން އެދޭ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފިރިހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ ރަސޫލުﷲ! ތިމަންނަ ދަތުރެއް ކުރަން ބޭނުމެވެ. ތިމަންނައަށް ނަސޭހަތްދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ﷲ އަށް ތަޤުވާވެރިވުމާއި ކޮންމެ މަތިވެރި ތަނަކަށް އަރާއިރު ތަކުބީރު ކިޔުމަކީ ތިބާގެ މައްޗަށް ލާޒިމްކަމެކެވެ. އެ ފިރިހެނާ ފުރައިގަތުމުން ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާއަށް ދަތުރުގެ ދުރުކަން ކުރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ. އަދި ދަތުރު ފަސޭހަކޮށް ދެއްވާނދޭވެ. ތިރުމިޛީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. حديث حسن

ކިޔުއްވިއެވެ. ތިބާގެ މައްޗަށް އަރުވައިގެންވާނީ الله އަށް تقوىވެރިވުމަށެވެ. އަދި ކޮންމެ
އުސް ތަނަކަށް އަރާއިރުވެސް ތަކުބީރު ކިޔުމަށެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދާން ފެށުމުން
دعاءކިޔުއްވިއެވެ. «اللَّهمَّ اطْوِ لهُ البُعْدَ ، وَهَوِّنْ عَليهِ السَّفر » މާނައީ:- އޭالله! އެމީހާއަށް
ދަތުރުގެ ދުރުކަން ކުޑަކުރުއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ދަތުރު ފަސޭހަ ކުރުއްވާނދޭވެ!

979 وعن أَبي موسى الأَشعَريِّ رضي اللَّه عنه قال : كنَّا مَع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سَفَرٍ ، فكنَّا إذا أَشرَفْنَا على وادٍ هَلَّلنَا وكَبَّرْنَا وَارْتَفَعتْ أَصواَتنا فقالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا أَيُّهَا الناس ارْبَعُوا عَلى أَنْفُسِكم فَإِنَّكم لا تَدعونَ أَصَمَّ ولا غَائِباً . إنَّهُ مَعكُمْ ، إنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ » متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأَشعَري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއް ކުރީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންމެން ވާދިއަކަށް ފައިބާނަމަ تهليلއްކުރީ لا إله إلاّ اللّه ގެ ކަލިމަ) އާއި ތަކުބީރު
(އްކުރީ اللّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަ) ކިޔުމުން ގޮސްދިޔައީމެވެ. އަދި އަޑުތައް ތިމަންމެންގެ
އަޑުގަދަކޮށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އ
މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ލުއިކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަދުޢާކުރަނީ ބީރުކަލެއްގެ ފަރާތުން ނޫނެވެ. އަދި غائبވެގެންވާ ފަރާތެއް
ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއިލާހު (ގެ علمފުޅު) ތިޔަބައިމީހުންނާއިއެކު ވެގެންވެއެވެ. އަޑުއަހާ
އައްސަވާ ވެގެންވެއެވެ. ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

« ارْبعُوا » بفتحِ الباءِ الموحدةِ أَيْ : ارْفقوا بأَنْفُسِكم .

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

980 عن أَبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللهُ عنهُ قالَ : قالَ : رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((ثَلاثُ دَعَواتٍ مُسْتجَابَاتٌ لا شَكَّ فِيهنَّ : دَعْوَةُ المَظلومِ ، ودَعْوَةُ المسَافِرِ ، وَدَعْوَةُ المسَافِرِ ، وَدَعْوَةُ الوَالِدِ عَلى ولَدِهِ)) رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن . وليس في رواية أَبي داود : ((على ولِدِه)).

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންބާވަތެއްގެ دعاء مُسْتجَاب ވެގެންވެއެވެ. އެކަމުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއްނުވެއެވެ. އެއީ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހާގެ دعاء އާއި ދަތުރުވެރިޔާގެ دعاء އާއި މައިންބަފައިން ދަރިއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުރުން ނުވަތަ އެހެން ފަރާތްތަކުން ބިރުވެރިކަމެއް ދުރުވެރިވެއްޖެނަމަ ކިޔަންވީ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

981 عن أَبي موسى الأشعرِيِّ رَضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا خَافَ قَوماً قال : « اللّهُمَّ إنَّا نجعلُكَ في نحورِهِمْ ، ونعُوذُ بِك مِنْ شرُورِهِمْ » رواه أبو داود ، والنسائي بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى الأشعرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައެއްގެ ފުރުން ބިރުވެރިކަމެއް ދުރުވެރިވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ.« اللّهُمَّ إنَّا نجعلُكَ في نحورِهِمْ ، ونعُوذُ بِك مِنْ شرُورِهِمْ » މާނައީ:- ޔާالله! އަޅުގަނޑުން އެބައި މީހުންގެ ކަރުތަކުގެ މައްޗަށް އިބާ އިރާދަކުރެއްވުން

ހުރަސްކުރާށެވެ. އަދި އަޒުމުން އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަމުން އިބަ އިލާހުގެ ރަބައިން
ރައްކާތެރިވާން އެދޭށެވެ.

ما يقول إذا نزل منزلاً

މަންޒިލަކަށް ފައިބައިފިނަމަ ކިޔަންވީ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

982 عن خَولَة بنتِ حكيمٍ رَضي اللَّهُ عنها قالتْ : سمعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «مَنْ نَزلَ مَنزِلاً ثُمَّ قال : أَعُوذُ بِكَلِمات اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خلَقَ ، لَمْ يضرهَّ شَيْءٌ حتَّى يرْتَحِلِ مِنْ منزِلِهِ ذلكَ » رواه مسلم .

މާﷲ ރަޟިﷲ ޢަންހާ ސަލާމްގައިވާ خَولَة بنتِ حكيم ގެ ރިވާޔަތް ދެއްވާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެއްވެސް މީހަކު މަންޒިލަކަށް ފައިބައިފިނަމަ ދެން އޭނާ ވިދާޅުވާ أَعُوذُ بِكَلِمات اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خلَقَ ކިޔައިފިނަމަ އޭނާ ކިޔުމުން އެތަނުން ނުކުމެގެން ދިއުމަށް ދާނދެން އެއްވެސް އެއްޗަކުން އެއްޗަކަށް ނުބައި އަސަރެއް ނުކުރާނެއެވެ. (ދަންނައެވެ. އެ دعاء ގެ މާނައަކީ:- الله ގެ ކަމާލު طاهر ވެގެންވާ أزلي ސިފަފުޅުތަކުން އެ އިލާހު ހައްދަވައިފައިވާ مخلوق ންގެ ނުބައިކަމުން މައާ ސަލާމަތްކަންއެދެމެވެ.

983 وعن ابن عمرو رَضي اللَّه عنهمَا قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا سَافَرَ فَأَقبَلَ اللَّيْلُ قال : يَا أَرْضُ ربِّي وَربُّكِ اللَّه ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شرِّكِ وشرِّ ما فِيكِ ،وشر ماخُلِقَ فيكِ ، وشَرِّ ما يدِبُّ عليكِ ، وأَعوذ باللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسدٍ وَأَسْودٍ ، ومِنَ الحيَّةِ والعقربِ ، وَمِنْ سَاكِنِ البلَدِ، ومِنْ والِدٍ وما ولَد » رواه أبو داود .

މާﷲ އެދެބައިމީހުން ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ސަލާމްގައިވާ عبد اللّه بن عُمر ގެ ރިވާޔަތް ދެއްވާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުކުރައްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް ރޭގަނޑު ސިފަވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ. يَا أَرْضُ ربِّي وَربُّكِ اللَّه ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شرِّكِ وشرِّ ما فِيكِ ،وشر ماخُلِقَ فيكِ ، وشَرِّ ما يدِبُّ عليكِ ، وأَعوذ باللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسدٍ وَأَسْودٍ ، ومِنَ الحيَّةِ والعقربِ ،

وَمِنْ سَاكِنِ البلَدِ، ومِنْ والِدٍ وما ولَد » މާނައީ:- އޭ ބިމޭވެ. މަގޭއާއި ތިބާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަކީ الله سبحانه وتعالى އެވެ. މިއާ ތިބާގެ ނުބައިކަމުންނާއި ތިބާގައިވާ އެއްޗެހީގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ތިބާގައި ހެއްދެވި مخلوقތަކުގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ތިބާގެ މަތީ ހިނގާބޮޑު އެއް އަސްލަމަގާ ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން الله ގެ حضرةން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިނާ ވަގު އަދި އަސްލަމުތަކުގެ ނުބައިކަމުން އަދި ހަނގުރާމައި ނުބައިކަލުގެ ބިންގާނުގެ ނުބައިކަމުން އަދި ވަލުގެ ކަލުގެ ފުރިހަމަ ނުބައިކަމުން ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން حضرةން މިއާ ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

« والأَسودُ » الشَّخص ، قال الخَطَّابي : « وسَاكِنِ البلدِ » : هُمُ الجنُّ الَّذِينَ هم سُكَّان الأرْضِ . قال : والبلد مِنَ الأَرْضِ مَا كان مأْوى الحَيوَانِ وإنْ لَمْ يَكنْ فِيهِ بِنَاء وَمَنازِلُ قال : ويحتَمِلُ أَنَّ المراد « بِالوالِدِ » : إبلِيسُ « وما ولد » : الشَّيَاطِينُ .

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ ހާޖަތް ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު ގެއަށް އެނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

984 عن أَبي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « السَّفَرُ قِطْعةٌ مِن العذَابِ ، يمْنَعُ أَحدكم طعَامَهُ ، وشَرَابَهُ وَنَوْمَهُ ، فإذا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ سَفَرِهِ ، فَلْيُعَجِّل إلى أَهْلِهِ » متفقٌ عليه . « نَهْمَتهُ » : مَقْصُودهُ .

މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތުރަކީ عذابން ބައެކެވެ. އެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ މީހަކު ކެއުމާއި ބުއިމާއި ނިދުން މަނާކޮށްދެއެވެ. (އެހެންވީމާ) ތިޔަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ މީހަކު ދަތުރު ފުރިހަމަ ވެއްޖެއްޔާ (ވީހާވެސް އަވަހަކަށް) އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރިގެން އަވަސްވެގެންނެވެ.

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އެނބުރި އައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެނޫން ނުޖެހި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އައުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

985 عن جابرِ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا أَطالَ أَحدُكمْ الغَيْبةَ فَلا يطْرُقنَّ أَهْلَهُ لَيْلاً » .

وفي روايةٍ أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهى أَنْ يطْرُقَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلاً . متفقٌ عليه .

މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ މީހަކު ދިގު ދުވަހަކަށް ތަނެއްގައިހުރި ގެއަށް ދުވެފައި ކުރުމަށްފަހު (އެނބުރި އައުމަށް ނިކުތް) ފަހު ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު އެއިރު ދުރުވާށެ ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އެކަނިވެރިންގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދިޔުން މީހާ މަނާކުރެއްވިއެވެ.

986 وعن أنسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وسلَّمَ لا يطرُقُ أَهْلَهُ لَيْلاً ، وكان يأْتِيهمْ غُدْوةً أَوْ عشِيَّةً . متفقٌ عليه .

ރާﷲޢަންހު ސުންހުއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދު ރޭގަނޑު ވަގުތުގައި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިން ވަޑައިގަންނަވަނީހަމަ ވަޑައިގަންނަވާނީ ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނުވަތަ ހަވީރު ވަގުތުގައެވެ.

« الطُّرُوقُ » : المَجِيءُ في اللَّيْلِ .

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދުގައްޔާއި އަދި އެމީހާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاءބަޔާންކުރެވޭ باب

987 وعن أَنسٍ رَضي اللَّهُ عنهُ قال : أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتَّى إذا كُنَّا بظَهْرِالمَدِينَةِ قال: « آيبُونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدون ، لِربِّنَا حَامِدُونَ » فلمْ يزلْ يقولُ ذلك حتَّى قَدِمْنَا المدينةَ» رواه مسلم .

ރާﷲ ޢަންހު ސުންހުއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި (ޚައިބަރު ހަނގުރާމައިން) އެނބުރި ދަތުރުކުރަމުން އައިސް މަދީނާއާ ގާތްވުމާ ފެންނަން ފެށުމުން އަޅުގަނޑުމެން دعاءވިދާޅުވަމުންވިއެވެ. « آيبونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدونَ ، لِربِّنَا حَامِدُونَ » މާނައީ:- އަޅުގަނޑުމެނީ ތައުބާވެރިންނެވެ. އަޅުގަނޑުމެނީ އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ. އަޅުގަނޑުމެނީ އަޅުގަނޑުމެން ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއް އިލާހީން حمد ކުރާމުން ބުނީ މީހުންނެވެ. މާނަ އަޅުގަނޑުމެން މަދީނާއަށް އެތެރެވުމަށް ގެންދިޔައީ ދެ دعاء ވިދާޅުވަމުންނެވެ.

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ ގެއާއި ކައިރި މިސްކިތުން ފެށުމުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެ ركعةގެ ނަމާދުކުރުމުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

988 عن كعب بنِ مالكٍ رضي اللَّه عنهُ أَن رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا قَدِمَ مِنْ سفرٍ بَدأَ بالمَسْجِدِ فَركع فِيهِ رَكْعتَيْنِ . متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ كعب بنِ مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރު ނިންމަވާފައި އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިއްޔާ ހިނދު އެންމެ ފުރަތަމަ މިސްކިތަށް އަރާ ވަޑައިގެންނަވައެވެ. ދެން އެތާނގައި ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (މަޙްރަމަކާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

989 عن أَبِي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَحِلُّ لامْرأَةٍ تؤْمِنُ باللَّهِ وَاليومِ الآخرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ إلاَّ مَعَ ذِي محرْمٍ عليْهَا » متفقٌ عليه .

މާތްاللّهރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް محرم (މަޙްރަމް)އަކާއި ނުލައި ރޭއަކާއި ދުވާލެއްގެ ދަތުރެއް ކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

990 وعن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما أنه سمع النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ :« لا يخلُونَّ رَجُلٌ بامْرأةٍ إلا ومعَهَا ذُو محرْمٍ ، ولا تُسَافِرُ المرْأَةُ إلاَّ مع ذِي محرْمٍ » فقال لَهُ

رَجُلٌ : يا رسولَ اللَّهِ إنَّ امْرأتي خَرجتْ حاجَّةً ، وإنِّي اكْتُتِبْتُ في غَزْوةِ كذَا وكذَا ؟ قال : «انْطَلِقْ فَحُجَّ مع امْرأَتِكَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަހަރަކު ފިރިހެނަކު އެ صحابى، نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިނިކޮށް އަޑުއެހުނީއެވެ. ހިތާ އަންހެނަކާ محرم (މަޙްރަމު) އަކާއި ނުލައި ހިލާ ފިރިހެނަކާއި އެކު އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކަހެރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އަންހެނަކު އޭނާގެ محرم (މަޙްރަމު) އަކާއި ނުލައި ދަތުރު ނުކުރާށެވެ. އެހިނދު ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނާގެ އަނބިއަންހެން حج ކުރުމަށް ފުރައި ނިކުމެފައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ނަންވަނީ މިވެނި މިވެނި ހަނގުރާމައަށް ނިކުމޭ ބަޔަކާއި ލިޔެވިފައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާގެ އަނބިއަންހެނާއި އެކު حج ކުރާށެވެ.

كتاب الفضائل

الفضائل ގައި ބާރުކުރެވިގެންވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވާ باب

991 عن أَبي أُمامَةَ رضي اللَّه عنهُ قال : سمِعتُ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « اقْرَؤُا القُرْآنَ فإِنَّهُ يَأْتي يَوْمَ القيامةِ شَفِيعاً لأَصْحابِهِ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި أبو أُمامَة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން قرآن ކިޔަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن قيامةِ ދުވަހު އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް شفاعةތެރިޔާ އެއްގޮތް ކަމުގައިވެގެން އަންނާނެއެވެ.

992 وعَن النَّوَّاسِ بنِ سَمعانَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : «يُؤْتَى يوْمَ القيامةِ بالْقُرْآنِ وأَهْلِهِ الذين كانُوا يعْمَلُونَ بِهِ في الدُّنيَا تَقدُمهُ سورة البقَرَةِ وَآل عِمرَانَ ، تحَاجَّانِ عَنْ صاحِبِهِمَا » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވާ النوّاسِ بنِ سَمعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީއެވެ. قِيامةދުވަހު قرآن އާއި އަދި قرآنގެ އަހުލުވެރިން ގެންނަވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި البقَرَة ސޫރަތާއި آل عِمرَان ގެ ސޫރަތް ހުރެގެން އެމީހުންގެ حقّގައި ދިފާޢު ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ.

993 وعن عثمانَ بن عفانَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « خَيرکُم مَنْ تَعَلَّمَ القُرْآنَ وَعلَّمهُ رواه البخاري .

މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވާ عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މޮޅުވެގެންވާ މީހުންނަކީ قرآن އުގެން މީހުންނާއި އަދި އުގަންނައިދޭ މީހުންނެވެ.

994 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الَّذِي يَقرأُ القُرْآنَ وَهُو ماهِرٌ بِهِ معَ السَّفَرةِ الكرَامِ البررةِ ، والذي يقرأُ القُرْآنَ ويتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُو عليهِ شَاقٌّ له أجْران » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވީއެވެ. ހަރުދަނާކޮށް ފުރިހަމަކޮށް ހާމަ قرآن ކިޔަވާ މީހާ (قيامة ދުވަހުން) ވާނީ ޝަރަފުވެރި ކަރާމާތްތެރި މަލާއިކަތުން ބާރުވެރިންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ހަރަދަނާކޮށް އުނދަގޫކަމާއެކުވެސް ކިޔަވާ މީހާއަށް ދެއަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ.

995 وعن أَبي موسى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مثَلُ المؤمنِ الَّذِي يقْرَأُ القرآنَ مثلُ الأُتْرُجَّةِ : ريحها طَيِّبٌ وطَعمُهَا حلْوٌ ، ومثَلُ

المؤمنِ الَّذي لا يقْرأُ القُرْآنَ كَمثَلِ التَّمرةِ : لا رِيح لهَا وطعْمُهَا حلْوٌ ، ومثَلُ المُنَافِقِ الذي يَقْرَأُ القرْآنَ كمثَلِ الرِّيحانَةِ : رِيحها طَيِّبٌ وطَعْمُهَا مرُّ ، ومَثَلُ المُنَافِق الذي لا يَقْرَأُ القرآنَ كَمَثَلِ الحَنْظَلَةِ : لَيْسَ لَها رِيحٌ وَطَعمُهَا مُرٌّ » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ކިޔަވާ މުއުމިނާގެ مثالއަކީ ތުރުންޖާގެ مثال އެވެ. އޭގައި ވަސްވެސް މީރުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގައި ރަހަ މީރުވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުއުމިނާގެ مثالއަކީ ކަދުރުއެއްގެ مثالއެވެ. އޭގައި އެއްވެސް މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ފޮނިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ކިޔަވާ މުނާފިޤުގެ مَثالއަކީ ގަދުކާބުރުގެ مثالއެވެ. އޭގެ ވަސް ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުނާފިޤުގެ مَثالއަކީ (حَنْظَلَة) ވިނައެއްގެ مثالއެވެ. އޭގައި މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ.

996 وعن عمرَ بن الخطاب رضي اللَّه عنهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ اللَّه يرفَعُ بِهذَا الكتاب أَقواماً ويضَعُ بِهِ آخَرين » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި عمرَ بن الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މި قرآنގެ ސަބަބުން(އަމަލު عمل ކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قومތައް މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. އަދި މި قرآنގެ ސަބަބުން(އަމަލު عمل ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قوم ތައް ނިކަމެތި ކުރައްވައެވެ.

997 وعنِ ابن عمر رضي اللَّه عنهما عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثنَتَيْن : رجُلٌ آتاهُ اللَّه القُرآنَ ، فهوَ يقومُ بِهِ آناءَ اللَّيلِ وآنَاءَ النَّهَارِ ، ورَجُلٌ آتاهُ اللَّه مالا ، فهُو يُنْفِقهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النهارِ » متفقٌ عليه . « والآناءُ » : السَّاعاتُ .

މާތްﷲ އެދިވަޑައިގަންނަވާ ޙަދީޘްގައިވިعبد اللَّه بن عمر، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެކަމެއްގައި މެނުވީ حسد ވެރިވުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. (އެގޮތް ދޭހަކުރުން) ފަހެ ﷲ سبحانه وتعالى قرآن ގެ علمދެއްވުމަށް ފަހު އޭނާ ރޭދުވާލު އެއަށް عمل ކުރައްވާ މީހަކާ (އެފަދަ މީހަކަށް ދެއްވި ފަދައިން ތިމަންނަށް ދެއްވާށި!) އެދުން. (އެހެންނަމަ) ﷲ سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމަށް ފަހު އޭނާ ރޭދުވާލު އެ މުދާ ﷲ ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާ މީހަކާ (އެފަދަ މީހަކަށް ދެއްވި ފަދައިން ތިމަންނަށް ދެއްވާށި!) އެދުން.

998 وعنِ البُراء بنِ عَازِب رضيَ اللَّه عَنهما قال : كَانَ رَجلٌ يقْرَأُ سورةَ الكَهْفِ ، وَعِنْدَه فَرسٌ مَربوطٌ بِشَطَنَيْنِ فتَغَشَّته سَحابَةٌ فَجَعَلَت تدنو ، وجعلَ فَرسُه ينفِر مِنها . فَلَمَّا أَصبح أَتَى النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فذَكَرَ له ذلكَ فقال : « تِلكَ السَّكِينةُ تنَزَّلتْ للقُرآنِ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވިالبُراء بنِ عَازِب ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ކިޔަމުން سورةَ الكَهْفِ ކިޔަވަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އޭނާގެ ގާތުގައި ދެމަގުރުން ބަނދެފައި އަސެއް ބަނދެފައިވިއެވެ. އެވަގުތު ވިލާގަނޑެއް ބާއްވާލިއެވެ. އަދި އެ ވިލާގަނޑު ކައިރިވާން ފެށިއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަސް ފިލަން ފެށިއެވެ. ފަހެ ހެނދުނު ވުމުން އޭނާ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. އަދި އެކަން ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ قرآن ކިޔެވުމުގެ ސަބަބުން ބާވައިލެވުނު ސަކީނާއެވެ. ހަދީޘް ސައްޙަވެއެވެ.

« الشَّطَنُ » بفتحِ الشينِ المعجمةِ والطاء المهملة : الْحَبْلُ .

999 وعن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَنْ قرأَ حرْفاً مِنْ كتاب اللَّهِ فلَهُ حسنَةٌ ، والحسنَةُ بِعشرِ أَمثَالِهَا لا أَقول : الم حَرفٌ ، ولَكِن : أَلِفٌ حرْفٌ، ولامٌ حرْفٌ ، ومِيمٌ حرْفٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިاللَّه ތަޢާލާޢަންހުގެ عبدِ اللَّهِ بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ފޮތުން އެއްމެ حرف އެއް ކިޔަވައިފިނަމަ އޭނާއަކަށް ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީ ثواب ދިހަގުނައެއް އިތުރުވާނެއެވެ. ތިމަންކަލޯ ބުނަމެވެ، الم އަކީ އެއްحرف އެއް ކަމުގައި ނުބުނަމެވެ. ނަމަވެސް أَلِف އަކީ حرف އެކެވެ. لام އަކީ حرف އެކެވެ.ميَم އަކީ حرف އެކެވެ.

1000 وعنِ ابنِ عباسٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إنَّ الَّذي لَيس في جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ القُرآنِ كالبيتِ الخَرِبِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިاللَّه ތަޢާލާޢަންހުމާ ދެކަލުންގެ ތެރެއިން عبدِ اللَّهِ بنِ عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ ހިތުގައި قرآن ން އެއްވެސް ބައެއް ނުހުރިމީހާގެ މިސާލަކީ ވިރާން ގެއެއްގެ މިސާލެވެ.

1001 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بن العاصِ رضي اللَّه عَنهما عنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يُقَالُ لِصاحِبِ الْقُرآنِ : اقْرأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَما كُنْتَ تُرَتِّلُ في الدُّنْيَا ، فَإنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيةٍ تَقْرَؤُهَا » رواه أبو داود ، والترْمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިاللَّه ތަޢާލާޢަންހުމާ ދެކަލުންގެ ތެރެއިންعبدِ اللَّهِ بنِ عَمْر و بن العاص ، نبيٌّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. قرآنގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް (قيامة ދުވަހުން) ބުނެވޭނެއެވެ. قرآن ކިޔަވާށެވެ. އަދި އަރާ (އެބަހީ ސުވަރުގޭގެ ދަރަޖަތަކަށް ترقي ކުރަމުން ދާށެވެ. އަދި ތިބާ ދުނިޔޭގައި ހުރިގޮތަށް قرآن ތަރުތީލުގެ ގޮތުން ކިޔަވަމުން ގެންދިޔަ ގޮތަށް ކިޔަވަމުން ގެންދާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ (ސުވަރުގޭގެ) މަންޒިލަކީ ތިބާ އެންމެ ފަހުން ކިޔަވާ އާޔަތުގެ ކައިރިއެވެ.

ކިޔަމުން (ސުވާލުކުރިން ދަރަޖަ ترقي ކިޔަމުން) ގޮސް ނިންމާ އަންމަ ފަހަރު އާޚިރާއި
ހަމަހަމައަށް ترقيކުރާނާ މިންވަރަކަށެވެ.

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدވަކަން ޙައްޤުވިލުމުން ކިޔަވައިދިނުމާ އަމުރުކުރުމާއި އަދި ހަނދާން ނެތުމާމެދުގެ
މައްޗަށް ދުވިފައިވާ އިންޒާރުދީފައި ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1002 عَنْ أَبي مُوسَى رضِيَ اللَّه عنهُ عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « تَعاهَدُوا هذا الْقُرآنَ فَوَالَّذي نَفْسُ مُحمَّدٍ بِيدِهِ لَهُو أَشَدُّ تَفَلُّتاً مِنَ الإِبلِ في عُقُلِها » متفق عليه .

މާތްاللهރުހިވޑައިގަތުން أبو مُوسَى ›› نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މި قرآنއަބަދު އަބަދު ކިޔަވާށެވެ. (އެހެނީ
ފަހެ مُحمَّد ގެފުޅުގެ ނަފުސް އޮތީ އެއްބޮޑުގެއި ވާ އިލާހު ގަސަމު ހަމަކަށަވަރުން ބަނޑުވެ.
އެ قرآن ހަނދާންނެތުމުގެ ބިރުވެރިކަން ޖަމަލު ޖަހާނުން ނެތެބުންދާގޮތް
ދުވާބަރަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1003 وعنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّمَا مَثَلُ صاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الإِبلِ المُعقَّلَةِ ، إِنْ عَاهَدَ عَلَيْها أَمْسَكَهَا ، وإِنْ أَطْلَقَهَا ، ذَهَبَتْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޑައިގަތުން عبدِ اللَّهِ بنِ عمْر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن
ހިފުޒުކުރާ މީހާގެ مثالއަކީ ޖަމަލު ބަނދެފައިވާ ޖަމަލުގެ مثالއެވެ. އެއާޖަހާ ވަރަށް ރަގަ
ތަކެއްކަމުން ހިފެހެއްޓުން ހިފެހެއްޓޭނެ މަޖެހޭ ހިފެހެއްޓުން އެއިން މިނިވަން
ދޫކޮށްލާފައިވަނީ ދުއްވާލާއިގަނެއެވެ.

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔަވާ ހިނދު އަޑުރީތިކުރުމުން މަސައްކަތްކުރާނޭ ގޮތުގައި ކިޔެވުމާއި އަދި ރީތި
އަޑުމީހާގެ އަހުރު ވެރިން ގެ ގާތުން قرآن ކިޔަވައިދިނުމަށް އެދުމާއި އަދި އަޑުއެހުން
ކަންފަތް އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1004 – عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال سمعت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم يقول: "ما أذن اللَّه لشيء ما أذن لنبي حسن الصوت يتغنى بالقرآن" : يجهر به. مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

معنى "أذن اللَّه" : أي استمع. وهو إشارة إلى الرضى والقبول.

. މާތްالله ރުއްސުން ވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިން އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ބާރަށް ހަރުއަޑުން ރީތިކޮށް ރީތި އަޑުން قرآنކިޔަވާ ވިދާޅުވާ އަޑު
އައްސަވާފުދު ބޮޑަށް އަހާ އަޑު އައްސަވާފުދެ ލިބިވޮޑިގެންނެވި ނުވެއެވެ.
(ދަންނަވަމެވެ. ނަބިއްޔަކު ބާރަށް ކިޔަވައި އަހާ މިހާރުވެސް މިކަމުގައި ޝޯގުވެވޮޑިގެންވެއެވެ.)

1005– وعن أبي موسى الأشعري رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال له: "لقد أوتيت مزماراً من مزامير آل داود" مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާތްالله ރުއްސުން ވޮޑިގެންވި أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ صحابى حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މިބައިމީ
މިބަނި **داود** عَلَيْهِ السلام ގެ ވަންހަރިގެ ރާގެއް މިންވަރު ކުރެއްވިއެވެ.

وفي رواية لمسلم: أن رَسُول اللَّهِ صلّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال له: ”لو رأيتني وأنا أستمع لقراءتك البارحة!“

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابى އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިއްޔެރޭ ތިބާ قرآنކިޔަވާއިރު އިވުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއަހަމުންދިޔަ ތިބާ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ފެނުނުނަމަ އަޖައިބުވެއެވެ.

1006 – وعن البراء رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال سمعت النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قرأ في العشاء بالتين والزيتون فما سمعت أحداً أحسن صوتاً منه. مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވި البراء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޢިޝާނަމާދުގައި والتين والزيتون ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވި އަޑު ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ އަޑުރީތި މީހެއް އަހަރެން މީހަކު ތިމަންނަ ނުއަހަމެވެ.

1007 – وعن أبي لبابة بشير بن عبد المنذر رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال: ”من لم يتغن بالقرآن فليس منا“ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بإسناد جيد. معنى ”يتغنى“ : يحسن صوته بالقرآن.

މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو لبابة بشير بن عبد المنذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ރީއްޗަށް ކިޔަވައި ނުކިޔަވާ މީހާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެއްގެ މީހަކު ނޫނެވެ.

1008 – وعن ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال لي النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: "اقرأ علي القرآن" فقلت: يا رَسُول اللَّهِ أقرأ عليك وعليك أنزل؟ قال: "إني أحب أن أسمعه من غيري" فقرأت عليه سورة النساء حتى جئت إلى هذه الآية {فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً} (النساء 41) قال: "حسبك الآن" فالتفت إليه فإذا عيناه تذرفان. مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަށް نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ކަލޭގެފާނު އަޑު އިއްވައިދީބަލާށެވެ قرآن ކިޔަވާދީގެން. އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަހަރެން އިއްވާން ތިމަންނަ قرآن ކިޔަވާދޭން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެވުނީ؟ އޭރު އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ ކަލޭގެފާނަށް ކަމުގައިވިޔަސް. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނެއް ކޮޅުން އަޑުއަހަން ތިމަންނަ ލޯބިވެއެވެ. ފަހެ قرآن ކިޔަވާ އަޑު އަހާލުމަށް ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ބޭނުންވަމުއެވެ. އަހަރެން ނިސާ ޤެ (ނިސާ ސޫރަތުގެ ކިޔަވަން ފެށީމެވެ.) އަހަރެން النساء ގެ ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށީމެވެ. އަދި އެ ސޫރަތުގެ فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً ގެ އާޔަތަށް ދެވުނީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިވަރު އެކަށީގެނެވެ. އަހަރެން ތިމަންނާގެ ފަރާތަށް ލޯބިވެލައްވައިފީ މުބާރަކު ދެލޯ ކަރުނަ އޮހޮރެމުން ކަލޭގެފާނު ދިޔަ ކަމަށް ފެނިއްޖެއެވެ.

باب في الحثِّ على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތްތަކަށް ކިޔުމަށް ދެއްކުން شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން
ހިތްވަރުދިނުމުގެ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1009 عن أَبي سعيدٍ رافعِ بنِ المُعلَّى رَضيَ اللَّه عَنْهُ قال : قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا أُعلِّمُكَ أَعْظَمَ سُورةٍ في الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تخرُجَ مِنَ المَسْجِدَ ؟ فأَخَذَ بيدِي ، فَلَمَّا أَرِدْنَا أَنْ نَخرُجَ قُلْتُ : يا رسُولَ اللَّهِ إنكَ قُلْتَ لأُعَلِّمَنَّكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ في الْقُرْآنِ ؟ قال : «الحَمْدُ للَّهِ رَبِّ العَالمِينَ هِي السَّبْعُ المَثَاني ، وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذي أُوتِيتُهُ » رواه البخاري.

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوسعيد رافع بنِ المُعلَّى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އަޅުގަނޑަށް) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޙީކުރައްވަން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ މިސްކިތުން ނުކުތުމުގެ ކުރިއަށް ވަޙީކުރެއްވި މިބައިން ކީރިތި قرآن ގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތެއް ކިޔަވައިދިނުން ބޭނުންނުވަނީތޯ؟ އަޅުގަނޑު ކިޔަވައިދޭނަން ވިދާޅުވެ އަތުގައި ހިފެއްވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން މިސްކިތުން ނުކުތުމަށް ނިކުންނަން އުޅުނިރުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަކަލޭގެފާނު ކިޔަވައިދެއްވާނަމޭ ވިދާޅުވި ކީރިތި قرآنގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތަކީ ކޮބާތޯ ބުން ދަންނަވައިފީމެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ الحمدُ للّهِ ربِّ العالمينَ ގެ ސޫރަތެވެ. އެއީ އަބަދުވެސް ކިޔަވާ ހަތް އާޔަތެވެ. އަދި ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ދެއްވުމުގެ ބޮޑު قرآن އެއީ އެއީކަން މާތްވެގެންވާ ސޫރަތެވެ.

1010 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ في : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ : « والَّذِي نَفْسي بِيدِهِ ، إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُث القُرْآنِ » .

މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި ދޭތެރޭ حديث

ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެއް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް ޤرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި އެއްވަރަށް ބަރާބަރުވެއެވެ.

وفي روايةٍ : أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ لأَصْحابِهِ : « أَيَعْجِزُ أَحَدُكُم أَنْ يقْرأَ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ في لَيْلَةٍ » فَشَقَّ ذلكَ علَيْهِمْ ، وقالُوا : أَيُّنَا يُطِيقُ ذلكَ يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : «قُلْ هُو اللَّه أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّمَدُ : ثُلُثُ الْقُرْآنِ » رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحابބޭކަލުންނަށް حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކަނޑު ރޭއަކު ޤرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ކިޔެވުމަށް ނުކުޅެދޭތޯއެވެ؟ ދެން އެބޭކަލުންނަށް ފުރުން އެކަމުގެ ބުރަކަން އިހުސާސް ކުރެވުނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެކަކަށް އެކަން ކުރެވޭނެ ކަމެއްތޯއެވެ؟ އަރިހުން حديث ވިދާޅުވިއެވެ.«قُلْ هو الله أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّمَدُ(ގެ سورة) އަކީ قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

1011 وعنْهُ أَنَّ رَجُلاً سمِع رَجُلاً يقْرأُ : « قَلْ هُوَ اللَّه أَحدٌ » يُردِّدُها فَلَمَّا أَصبَحَ جاءَ إِلى رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَكَرَ ذلكَ لَهُ وكَانَ الرَّجُلُ يتَقَالُّهَا فَقَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « والَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّها لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ » رواه البخاري .

މި صحابي (އެބަހީ ރަޟިاللهعنهު އަބޫ أبو سعيد الخُدْرِيّ)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު (އެއްރޭއަކު) : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތް ތަކުރާރުކޮށް ކިޔަވަމުން ގެންދިޔަތަން އެހެން މީހަކު އަޑުއިވިއެވެ. ދެން ފަތިސްވުމުން އެމީހާ އައިސް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައެވެ. އެއަށްފަހު އެ މީހާގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި އެ ސޫރަތް ކިޔަވަމުން ކުޑަކުޑަ އެއްޗެއް ކަމުގައި އޭނާ ދެކެމުން ހިނގައެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެއް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި އެއްވަރަށް ބަރާބަރުވެއެވެ.

1012 وعن أَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال في : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ: « إِنَّهَا تَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި ގުޅޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި އެއްވަރު ވާނެއެވެ.

1013 وعنْ أَنسٍ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رجُلا قال : يا رسول اللَّهِ إني أُحِبُّ هذهِ السُّورَةَ: قُلْ هُوَ اللَّه أَحدٌ ، قال : « إنَّ حُبَّهَا أَدْخَلَكَ الجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن . رواه البخاري في صحيحه تعليقًا .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތަށް ލޯބިވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެސޫރަތަށް ލޯބިވާ ކަމުގެ ސަބަބުން ތިބާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދާނެއެވެ.

1014 وعن عُقْبَةَ بن عامِرِ رَضِيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أَلَمْ تَر آيَاتٍ أُنْزِلَتْ هَذِهِ اللَّيْلَةَ لَمْ يُرَ مِثْلُهُن قَطُّ ؟ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ » رواه مسلم

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عُقْبَةَ بنِ عامِرِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިރޭ ބާވައިލެވުނު ކަން އާޔަތްތަކެއް ފެނިއްޖެ ތޯ؟ އެފަދަ އެއްޗެއް އެއްވެސް ދުވަހަކު ފެނިފައިނުވެއެވެ. އެއީ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ ، وقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ އެވެ.

1015 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَعوَّذُ مِنَ الجانِّ ، وَعَيْنِ الإِنْسَانِ ، حتَّى نَزلَتِ المُعَوذَتان ، فَلَمَّا نَزلَتَا ، أَخَذَ بِهِما وتَرك ما سِواهُما . رواه الترمذي وقال حديث حسن .

ވާތްاللَّه ރިޟާވުންތެރިވުމެވި أبو سعيدالخُدْرِيّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖިންނީންނާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް دعاء ކުރައްވަން ގެންދަވަނިކޮށް المُعَوذَتان ގެ ސޫރަތް (އަޢޫ الفلَق ސޫރަތާއި النَّاسِ ސޫރަތް) ބާވައިލެވުނުއެވެ. ފަހެ އެދެސޫރަތް ބާވައިލެވުމުން އެސޫރަތްތަކުގެ ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި ކުރިމަތީގެ ކުރެއްވެވި دعاء ތަށް ކުރެއްވުން ހުއްޓާލެއްވިއެވެ.

1016 وعن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مِنَ القُرْآنِ سُورَةٌ ثَلاثُونَ آيَةً شَفَعتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ ، وهِيَ : تبارَكَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكُ » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

وفي رواية أبي داود : « تَشْفَعُ » .

ވާތްاللَّه ރިޟާވުންތެރިވުމެވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ގައި ތިރީސް އާޔަތް އޮތް ސޫރަތެއް ވެއެވެ. އެސޫރަތް މީހަކަށް شفاعة ކުރި ވުމުން އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިފިއެވެ. އެސޫރަތަކީ تبارَكَ الذي بِيَدِهِ المُلْكُ އެވެ.

1017 وعن أَبي مسعودٍ البدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «منْ قَرَأَ بالآيتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورةِ البقَرةِ فِي لَيْلَةٍ كفَتَاهُ » متفقٌ عليه .

ވާތްاللَّه ރިޟާވުންތެރިވުމެވި أبو مسعودٍ البدْرِيّ ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. البقَرةِ ސޫރަތުގެ އެންމެފަހު ދެއާޔަތް ރޭގައި ކިޔަވައިފިމީހާއަށް (ރޭގަނޑު ކުރާ ހުރިހާ ކަމަކަށް ފުދޭނެ) ފުދެއްޖެއެވެ.

قيل : كَفَتَاهُ المكْرُوهَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ ، وَقِيلَ : كَفَتَاهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ .

ބުނެވެއެވެ. އެރޭގައި ކުރިމަތިވާ ނުރައްކާތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އެ ރޭގައި ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރުމަށް ފުދޭނެއެވެ.

1018 وعن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ مَقَابِر ، إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِن الْبَيْتِ الَّذي تُقْرأُ فِيهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ » رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީބޭފުޅާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ގަބުރުސްތާނުތަކަކަށް ނުހަދާށެވެ. (އެބަހީ ގެތެރޭގައި ނަމާދުކުރުމާއި ޤުރުއާން ކިޔެވުން ދޫނުކޮށް ނަމާދުކުރުން قرآن ކިޔަވާ ހަމައެކަނި ނުކޮށްގެން ގެތެރޭގައި ނަމާދުކުރާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން شيطان އެގެއަކުން البقرة ސޫރަތް ކިޔަވާ ގެއަކުން ފިލައި ދުރުވެ ދެއެވެ.

1019 وعن أُبَيِّ بنِ كَعْبٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «يا أَبا المُنْذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيةٍ مِن كتاب اللَّهِ معكَ أَعْظَمُ ؟ قُلْتُ : اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحَيُّ الْقَيُّومُ ، فَضَرَبَ في صَدْرِي وَقَال : « لِيهْنكَ الْعِلْمُ أَبَا المُنْذِرِ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީބޭފުޅާ أُبَيِّ بنِ كَعْب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ أَبا المُنذِر އެވެ. ތިބާގެ ހަރިހަމަޔާއިވާ قرآنގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެގެންވާ އާޔަތަކީ ކޮބައިކަން އެގޭތޯ؟ (ޢަރުޒު ވިދާޅުވިއެވެ.) ވިދާޅުވިން ދަންނަވައިފީމެވެ. އަހުރެ اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحَيُّ الْقَيُّومُ ގެ އާޔަތެވެ. ދެން ރަސޫލާ އަޅުގަނޑުގެ މަތިން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ أَبو المُنذِر އެވެ. ތިބާގެ އިލްމުވެރިކަމުގެ މަޖާލު ބޮޑު ހުއްޓެވެ.

1020 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : وكَّلَني رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بحِفْظِ زكَاةِ رمضانَ ، فَأَتَاني آتٍ ، فَجعل يحْثُو مِنَ الطَّعام ، فَأَخَذْتُهُ فقُلتُ : لأَرفَعنَّك إِلى رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : إِنِّي مُحتَاجٌ ، وعليَّ عيَالٌ ، وبي حاجةٌ شديدَةٌ . ، فَخَلَّيْتُ عنْهُ ، فَأَصبْحتُ ، فَقَال رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عليْهِ وآلهِ وسلَّمَ : « يا أَبا هُريرة ، ما فَعلَ أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ شكَا حَاجَةً وعيَالاً ، فَرحِمْتُهُ ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَهُ. فقال : « أَما إِنَّهُ قَدْ كَذَبك وسيعُودُ » فعرفْتُ أَنَّهُ سيعُودُ لِقَوْلِ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم فَرصدْتُهُ . فَجَاءَ يحثُو مِنَ الطَّعامِ ، فَقُلْتُ : لأَرْفَعنَّكَ إِلى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : دعْني فإِنِّي مُحْتاجٌ ، وعلَيَّ عِيالٌ لا أَعُودُ ، فرحِمتُهُ وَخَلَّيت سبيلَهُ ، فأَصبحتُ فَقَال لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا أَبا هُريْرَة ، ما فَعل أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ شَكَا حاجةً وَعِيالاً فرحِمتُهُ ، وَخَلَّيتُ سبيلَهُ ، فَقَال : « إِنَّهُ قَدْ كَذَبكَ وسيَعُودُ » . فرصدْتُهُ الثَّالِثَةَ . فَجاءَ يحثُو مِنَ الطَّعام ، فَأَخَذْتهُ ، فقلتُ : لأَرْفَعنَّك إِلى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهذا آخِرُ ثَلاثٍ مرات أَنَّكَ لا تَزْعُمُ أَنَّكَ تعُودُ ، ثُمَّ تَعُودُ، فقال : دعْني فَإِنِّي أُعلِّمُكَ كَلِماتٍ ينْفَعُكَ اللَّه بهَا ، قلتُ : ما هُنَّ ؟ قال : إِذا أَويْتَ إِلى فِراشِكَ فَاقْرأْ آيةَ الْكُرسِيِّ ، فَإِنَّهُ لَن يزَالَ عليْكَ مِنَ اللَّهِ حافِظٌ ، ولا يقْربُكَ شيْطَانٌ حتَّى تُصبْحِ ، فَخَلَّيْت سبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ ، فقَالَ لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما فَعل أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » فقُلتُ : يا رَسُول اللَّهِ زَعم أَنَّهُ يُعلِّمُني كَلِماتٍ ينْفعُني اللَّه بهَا ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَه. قال : « مَا هِيَ ؟ » قلت : قال لي : إِذا أَويْتَ إِلى فِراشِكَ فَاقرأْ ايةَ الْكُرْسيِّ مِنْ أَوَّلها حتَّى تَخْتِمَ الآيةَ : { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحيُّ الْقَيُّومُ } وقال لي : لا يَزَال علَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ ، ولَنْ يقْربكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصبْحَ . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَمَا إِنَّه قَدْ صدَقكَ وَهُو كَذُوبٌ ، تَعلَم مَنْ تُخاطِبُ مُنْذُ ثَلاثٍ يا أَبا هُرَيْرَة ؟ » قلت : لا ، قال : «ذَاكَ شَيْطَانٌ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.އެއްފަހަރަކު
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رمضان މަހެއްގައި ފިތުރު ޒަކާތް ބެލެހެއްޓުމަށް
ތިމަންނާއި ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއް މީހަކު އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ޒަކާތުން
ހިފަމުން ކާބޯތަކެތިން ގަންނާން ފެށިއެވެ. އަހަރެން އޭނާގެ އަތުގައި ހިފައިގެން ބުނީމެވެ.
ދެން ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޙަޟްރަތަށް ގެންދާނަމެވެ. ތިބާ ކަންސާވުން ވަރަށް ހަތަރުތާއްޗެއް. އޭނާ
ބުންނެވެ. (ތިޔަ ބަސްއަހާށެވެ.) ތިމަންނައާ މުހުތާޖެއްމެވެ. އަދި ތިމަންނަ
ބަލާ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ޢާއިލާ އަދިއެބައި ބަލަދަރީ. އަދި ތިމަންނައަށް ސިއްސިކަމެއް
ބުނަންވީއެވެ. ދެޔާރިވެ. ތިމަ ތިމަންނަ އޭނާގެ (އެވަގުތު އޭނާއަށްކުރުވާ) ހާލު
ދެކެވުނީމެވެ. ފަހެ ހެނދުނުވުމުން ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަހުވި

ދެންނެވީމެވެ. އާ أبو هريرة އެވެ. ވީމާ ހައްދަވާދެރިހާ ހިތީ ކަކަށްއެބެއެވެ.

ބަލަންދަންނަވާލީމެވެ. އާالله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. އަހަރެން ބަލަންނައަޔާ ނުހާއެބެން ކުހެދަބުލައިބެ

ޗިހައްކަލަނުއި އާދިޖާ ނުބެޖަހައިޗެގަން އެޖެ ޗިހައްކަލަން ބެން އެދުސް ދެންނެވީއެވެ. އަދި

އަނގަ ކައްޗެން ބަލަންނަގަ ހިބުގައި ޖަހަލު އެފުދުނުވެ. އަހަނުކަލަން ބަލަންނަ އަނގަ

ދުކާނުޗީއެވެ. حديث ކިޖައްވިއެވެ. އަނގަ ބަބާގަ ގާބުގައި ހުޗީ ދުގެވެ. އަނގަ

އަބަޖައްނާނަނައެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަބަސުފުޅުގެ ކައްޗެން އަނގަ

އަނބަޖު އަނނާނަނުކަލަގެ يقينކަން ބަލަންނައަން އެބެވެ. އަހަނުކަލަން ބަލަންނަހަޖީ

އަނގައަން ފުޖަލިގެނުނެވެ. ކައްޗިއަކަން ފުނުނީ އަނގަ ހައިސު ކަބަބަކަބި ނަގަނފުނަގަބި

ބަނަވެ. ފުހަ ބަލަން ބުނީލެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمؤ ކަޖުފުދު ކައްޗެން ބީބާ

ކަނުލެބަކަން ވިއަސް ބަލަން ހަޖަހަޖަނަލެވެ. އަނގަ ބުނުނުވެ. ބަލަނުނަ ދުކާނުޖުނަވެ.

އަހަނީ ހަކަކަނަބަޖަން ބަލަންނައަޔާ ކުހެދަދު ޗިހަޔީލެވެ. އާދިޖާއަ ބުޖަހައިޗެނިއިފުއިބަ

ޗިހަޔީލެވެ. ބަލަންނަ ދުން ބިކަން ނުކަޖަނަލެވެ. ފުހަ ބަލަންނަގަ ހިބުގައި އަނގަ ކައްޗެން

ޖަހަލު އެފުދުނުވެ. އަހަނުކަލަން ބަލަންނަ އަނގަ ދުކާނުޗީލެވެ. ފުހަ ހަނދުނުވިއެވެ. ފުހަ

رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަލަންނައަން ވިދާޅުވިއެވެ. އާ أبو هريرة އެވެ. ވީމާ

ހައްދަވާދެރިހާ ހިތީ ކަކަށްއެބެއެވެ. ބަލަންދަންނަވާލީމެވެ. އާالله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. އަނގަ

ބަލަންނައަޔާ ނުހާއެބެން ކުހެދަބުލައިބެ ޗިހައްކަލަނުއި އާދިޖާ ނުބެޖަހައިޗެގަން އެޖެ

ޗިހައްކަލަން ބެން އެދުސް ދެންނެވީއެވެ. އަހަނުކަލަން އަނގަ ކައްޗެން ބަލަންނަގަ ހިބުގައި

ޖަހަލު އެފުދުނުވެ. އައަނުފުހު ބަލަންނަ އަނގަ ދުކާނުޗީއެވެ. حديث ކިޖައްވިއެވެ.

ހަކަކަނަބަޖަން އަނގަ ބީބާގަ ކައިޖުގައި ހުޗީ ދުގެވެ. އަދި އަނގަ އަނބަޖު އަނނާނަނުއެވެ.

(ޖާބީ ވިދާޅުވެވެ.) ފުހަ ބަލަންނަ އަނގައަން ފުޖަލިގެން ފުނުނީލެވެ. އައީ ބިނަބަން ޖައެވެ. ފުހަ

އަނގަ އައިސް ކަބަބަކަބި ނަގަން ފުނުއެވެ. ފުހަ ބަލަންނަ އަނގަ ހައްދަޖު ކަޖީލެވެ. އައަނުފުހު

ބަލަންނަ ބުނީލެވެ. ބަލަންނަ ކަނުލެހަނުބަސް ބީބާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ

ކަޖުފުދު ކައްޗެން ހަޖަހަޖަނަލެވެ. އަދި ލައީ ބިނަބަން ފުހަޖެވެ. ލައީ ބީބާގެ އަނލު ފުހަ

ފުހަޖެވެ. ހަކަކަނަބަޖަން ބީބާ ކަނުލުފުހަޖަކަ ދުން ނުކަޖަނުލުބަން އެވެ. ނަލުބުސް އަކަން

ބީކަޖަ އަބަކަޖުލެވެ. ފުހަ އަނގަ ބުނުޖެވެ. ބަލަންނަ ދުކާނުޖުނަވެ. ފުހަ ހަކަކަނަބަޖަން

ބަލަންނަ ބީބާއަން އައުދު ކަޖުލިބަކައި ދުސުކަނުދުނުލެވެ. އައިން الله سبحانه وتعالى

ވިބާއިން ހަނދުފުރާވެއްޖެވެ. މިހެން ދެންނެވީމެވެ. އޭރު ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނަމެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ. ތިބާ ނިދާން އެނދަށްއަރާއިރު ايةَ الْكُرْسي ކިޔަވާށެވެ. އެއީ { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحيُّ الْقَيُّومُ } މިއާޔަތް ފުރިހަމައަށް ކިޔަވާށެވެ. ދެން ހެނދުނުވާންދެން އެއްވެސް ރައްކާތެރިވެރިޔަކު ތިބާއާއެކު الله ގެ حضرة ން ހުންނާނެއެވެ. އަދި ހެނދުނުވާންދެން ތިބާއާ ކައިރިއަށް شيطان ވެސް ކައިރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. ބުނުމުން ތިމަންނަ އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ރޭގައި ތިބާގެ އަސީރު ކޮންކަމެއް ހެއްދެވީ؟ ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާ އެވެ. އޭނާ ތިމަންނައަށް الله ގެ حضرة ން މަންފާ ދެއްވާނެ ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނެކަމަށް ބުނުމުން ތިމަންނަ އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. އެއީ ކޮން ކަލިމަތަކެއްތޯ ވިދާޅުވިއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭނާ ތިމަންނައަށް ބުންޏެވެ. ތިބާ ނިދާން އެނދަށްއަރާއިރު ايةَ الْكُرْسي އޮޅުނު ކަމެއްނެތި ފުރިހަމައަށް ކިޔަވާށެވެ. އެއީ { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحيُّ الْقَيُّومُ } ގެ އާޔަތެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންނަގެ ކައިރިއަށް ބުންޏެވެ. އެހެން ވިޔަސް اللهގެ حضرةން ރައްކާތެރިޔަކު ހުންނާނެއެވެ. އަދި ހެނދުނުވާންދެން شيطان ވެސް ކައިރިއަށް ނުއާނެއެވެ. އޭރުން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ތިބާގެ ކައިރީގައި ތެދުބުނެފިއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއީ ދޮގުވެރިއެކެވެ. ޔާ أبو هريرة އެވެ. ތިންރޭވަންދެން ތިބާއާ ވާހަކަދެއްކީ ކާކުކަން އެނގޭތޯ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ނޫނެކޭއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ شيطانއާ އެވެ.

1021 وعن أَبي الدَّرْداءِ رَضِيَ اللَّه عنْه أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «منْ حفِظَ عشْر آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورةِ الْكَهْفِ ، عُصمَ منَ الدَّجَّالِ » . وفي رواية : « مِنْ آخِرِ سُورةِ الكهْف» رواه مسلم .

ރަޟިﷲޢަނުހު ސިފަކުރެއްވި أبو الدَّرْداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الْكَهْف ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ހިފްޒުކޮށްފި މީހާ ދައްޖާލުގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކުރެވޭނެ ހާލުގައެވެ.

1022 وعَنِ ابْنِ عبَّاسٍ رضِي اللَّه عنْهُما قَالَ : بيْنَما جِبْرِيلُ عليهِ السَّلام قاعِدٌ عِندَ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ فَوْقِهِ ، فَرَفَعَ رَأْسَه فَقَالَ : هذا باب مِنَ السَّمَاءِ فُتِحَ اليَوْمَ ولَمْ يُفْتَح قطُّ إِلاَّ اليَوْمَ ، فَنزَلَ مِنه ملَكٌ فقالَ : هذا مَلَكٌ نَزَلَ إِلى الأَرْضِ لم يَنْزِلْ قَطُّ إِلاَّ اليَوْمَ فَسَلَّمَ وقال : أَبشِرْ بنورَيْنِ أُوتِيتَهُمَا ، لَمْ يُؤْتَهُمَا نَبِيٌّ قَبلَكَ : فَاتحةِ الكتاب ، وخَواتِيم سُورَةِ البَقَرةِ ، لَن تَقرأَ بحرْفٍ منها إِلاَّ أُعْطِيتَه » رواه مسلم .

މާތްالله ދެބޭފުޅުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު جبْرِيلُ عليهِ السَّلام ، نبيُّއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކައިރީގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް މަތީފަރާތުން އަޑެއް އިވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބޯއުފުއްލެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިއަދު ހުޅުވުނު އުޑުގެ ދޮރާށެއް އަދި އަޔާވެ. އަދި މިއަދު ނޫނީ ކުރީގައި ދުވަހަކުވެސް ހުޅުވިފައެއް ނުވެއެވެ. އެއަށްފަހު އެތަނުން ملائكة ބޭފުޅަކު ފައިބާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ (އެކަން ދެކެވަޑައިގަތުމުން) جبْرِيلُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ބިމަށް ފައިބާވަޑައިގެންނެވި ملائكة ބޭފުޅެކެވެ. މިއަދުން ނޫނީ ދުވަހަކުވެސް އެ ملائكة އާ ބިމަށް ފައިބާވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު އެ ملائكة ސަލާމް ގޮވާލައްވައިފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ. އެއީ ކަލޭގެ ކުރީގެ ނަބިއްޔަކަށް ދެއްވިފައި ނުވާފަދަ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވި ދެ ނޫރެއް ހަމަގައި. އެއީ ސޫރަތުލް الفاتحةِ އާއި البقَرةِ ސޫރަތުގެ އެންމެ ފަހު އާޔަތްތަކެވެ. އެއިން ކޮންމެ އަކުރެއް ކިޔަވާފައި ނުވާނެ ދެއްވިފައި މެނުވީއެވެ.

« النَّقِيض » الصَّوت .

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކިޔެވި قرآن ގެ އިޖުމާ އަޑުއަހަން އެއްވުން މުސްތަޙައްބު ވާނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1023 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «وما اجْتَمَعَ قَوْمٌ في بَيْتٍ من بُيوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كتاب اللَّهِ ، ويتَدَارسُونَه بيْنَهُم ، إلاَّ نَزَلَتْ عليهم السَّكِينَة ، وغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَة ، وَحفَّتْهُم الملائِكَةُ ، وذَكَرهُمْ اللَّه فيمنْ عِنده » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަޔަކު މިސްކިތެއްގައި އެއްވެ ކިޔަވާ قرآنގެ ވިރާސަތްކުރުން އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އުނގަންނައިދޭ އެކަން ކުރާނަމަ ފިޔަވައިލާ އެބަޔަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ސަކީނަތް ނާޒިލުވެ، ރަޙްމަތް ފޮރުވާލައެވެ. އަދި އެބަޔަ މީހުންގެ މައްޗަށް ރަޙްމަތް އެއްސަވާލައެވެ. އަދި ملائكة ބޭކަލުން އެބައިމީހުންގެ ވަށައިގެންވާނެއެވެ. އެ މަޖިލިސްގައި ތިބި މީހުންގެ ނަން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިބި ملائكة ބޭކަލުންނަށް الله سبحانه وتعالى، وحي ކުރައްވާ އެވެ.

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (المائدة 6): {يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلاة فاغسلوا وجوهكم} إلى قوله تعالى: {ما يريد اللَّه ليجعل عليكم من حرج، ولكن يريد ليطهركم، وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون}.

ﻣإيمان ވެރިވި މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގަތުމަށް (އެބަހީ: ނަމާދުކުރުން قصد ކުރުމަށް) ތެދުވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތައް، އުނަގަނޑުތަކާ ހަމައަށް ދޮވެލާށެވެ!އަދި ބޯތަކުގައި ފޮތިން ތިޔަބައިމީހުން ފޮހެލާށެވެ، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިތައް ބަނބުކޮޅުތަކާ ހަމައަށް ދޮވެލާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން طاهر ނުވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހިނައިގަންނާށެވެ! ... ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަތިކަމެއް ލައްވަން الله ބޭނުން ނުފުޅުއެއް ނުވެއެވެ.

ހަނދާނުން އަޅުވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ އަނގަނޑުގައި ބިރުއްޖެނަމަ، ދިޔަ ފެން ނުލިބިއްޖެއްޔާ طاهر ވެގެން ތިޔަބައިމީހުން تيمم ކުރާށެވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި، އަތްތަކުގައި އެގޮތުން ފޮހެލާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދަތިކަމެއް ލެއްވުމަކަށް الله އިރާދަކުރައްވާ ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ޕާކުކުރައްވާށެވެ؛ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވަނީ ތިޔަބައިމީހުން طاهر ކުރައްވަވުމަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަ ކުރައްވަވުމަށެވެ. (އެއީ ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

1024 وعَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضيَ اللَّه عَنْه قال : سمِعْت رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُول : « إِنَّ أُمَّتي يُدْعَوْنَ يَوْمَ القِيامَةِ غُرّاً محجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الوضوءِ فَمنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيل غُرَّتَه ، فَلَيفعلْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު ތިމަންނާގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގޮވައިން وضوء ހަދަގަތުން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނިތްކުރިއާއި އަތްފައިގައި ނޫރުގެ އަލިކަން ދެއްކެވިގެން ދިއްލިފައިވާ ބަޔަކު ގޮތުގައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން وضوء ގެ ގޮތުގައިވާ ނިތްކުރީގެ غر تحجيل ކުރުމުން (ގަސްތަވާނެތީ އަތްފައިން ދިއްލުމުން) ކަމުދާނަމަ ދިގުކޮށްވާ ދިގުން އެކަން ކުރާށެވެ.

1025 وعنه قَالَ : سَمِعْت خَلِيلي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُول : « تَبْلُغُ الحِلية مِنَ المؤمِنِ حَيْث يبلُغُ الوضـ وءُ » رواه مسـ لم.

އަދި އެ صحابى (އެބައި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނާގެ ލޮބުވެތި صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. وضوء ގެ ސަބަބުން ފެން އަރާ ތަނަށް قيامةِ ދުވަހު ގަހަނާ އަރާނެއެވެ.

1026 وعن عثمانَ بن عفانَ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ توَضَّأَ فَأَحْ سَنَ الوض وءَ ، خَرَجَت خَطَايَاهُ مِنْ جسدِهِ حتَّى تَخْرُجَ مِنْ تحتِ أَظفارِهِ » رواه مسلم.

ގާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން وضوء ކޮށްފިނަމަ ފަހު އެމީހާ ގެ وضوء ފުރިހަމަ ކަމާއިއެކު ކޮށް ނިންމާފިނަމަ އެމީހާގެ ފާފަތައް އެމީހާގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުމެގެންދާނެއެވެ. އެހެން ފުރަގަސް އެންމެ ނިޔަފަތިތަކުގެ ދަށުން ފާފަތައް ނިކުމެގެން ދާ ހުއްޓެވެ.

1027 وعنهُ قال : رَأَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَوَضَّأُ مثل وُضوئي هذا ثُمَّ قال : « مَنْ تَوَضَّأَ هكذا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنبِهِ، وكَانَتْ صَلاتُهُ ومَشْيُهُ إِلى المَسْجِدِ نَافِلَةً» رواه مسلم.

އަދި މި صحابى (އެބޭފުޅާ عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وضوء ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ވުޟޫ ކުރާ ގޮތަށެވެ. ތިމަންނަ ކުރާ ވުޟޫ ފަދައިންނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން وضوء ކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމާދަށް އަދި މިސްކިތަށް ދިޔުން ނަފުލަކަށް ވާނެއެވެ. އިތުރު ثواب ލިބޭނެ ކަމަށެވެ.

1028 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا تَوَضَّأَ العبدُ المُسلِم أَوِ المؤْمِنُ فَغَسل وجهَهُ خرجَ مِنْ وَجههِ كلُّ خطيئَة نظَر إِلَيْهَا بعيْنَيْهِ مع الماءِ أَوْ معَ آخرِ قَطْرِ الماءِ ، فَإِذا غَسل يديهِ ، خَرج مِنْ يديهِ كُلُّ خَطيئةٍ كانَ بطَشَتْهَا يداهُ مَعَ المَاءِ أَوْ مع آخِرِ قَطْرِ الماءِ ، فَإِذا غَسلَ رِجلَيْهِ ، خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتها رِجلاه مع الماءِ أَوْ مَع آخرِ قَطرِ الماءِ ، حتى يخرُجَ نَقِيًّا مِن الذُّنُوبِ » رواه مسلم .

ރަضِيَاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތް މުއުމިން އަޅާގެ وضوء ހެދުމުގެ ޙާލު ހިނދު ދުނިޔެ އަދި އާޚިރަތުގައި ފާހަގަ ކަމާ އަދި ޙަޟްރަތުގެ ބަދަނުގެ

ބޯއުގެ އެންމެހައި ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. ތިރިމިޒީ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ.

އަދި އޭނާ ދޮޅު ހިމަހައި ދެފައިގެ ފާފަ ހިނގައިދެއެވެ. ދެއަތް ދެފައި ދޮވުމުން ހިނދު ބަދަނުގެ ކުރިން ވެސް ފަސްއަތް ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. ތިރިމިޒީ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. އެފަދައިން ދެފައި ދޮވުމުން ބަދަނުގެ ކުރިން ވެސް ފަސްއަތް ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. ތިރިމިޒީ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން ދެފައިގެ ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެގޮތުން އެނާ وضوء ކުރުމުގެ ސަބަބުން ފާފަތަކުން ޠاهر ވެއެވެ.

1029 وعنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَتَى المقبرةَ فَقَال : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَار قَومٍ مُؤْمِنين وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّه بِكُمْ لاحِقُونَ ، ودِدْتُ أَنَّا قَدْ رأَيْنَا إِخْوانَنَا » : قَالُوا : أَولَسْنَا إِخْوانَكَ يا رسُول اللَّهِ ؟ قال : « أَنْتُمْ أَصْحَابي ، وَإِخْوَانُنَا الّذينَ لَم يَأْتُوا بعد » قالوا : كيف تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ من أُمَّتِكَ يا رسول الله ؟ فقال : « أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلا لهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحجَّلَةٌ بيْنَ ظهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بهِمٍ ، أَلا يعْرِفُ خَيْلَهُ ؟ » قَالُوا : بلَى يا رسولَ اللَّهِ ، قَالَ : «فَإِنَّهُمْ يأْتُونَ غُرًّا مَحجَّلِينَ مِنَ الوُضُوءِ ، وأَنَا فرَطُهُمْ على الحوْضِ » رواه مسلم .

އަދިވެސް صحابى (އެބޭފުޅާ ރަضِىَاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(އެކަލޭގެފާނު) ސާރަޙައްޔަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރެއްވިއެވެ. السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَار قَومٍ مُؤْمِنين وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّه بِكُمْ لاحِقُونَ މާނައީ:- އޭ މުއުމިނުންގެ ގެދޮރު ވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ލިބިވާށިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނާ ގުޅޭނީ ﷲ އިރާދަފުޅުންނެވެ. ... މުސްލިމު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނާ ބައްދަލުވެވޭނަމަ ކިހާރަނގަޅުވީހެވެ! އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ.

އޭ اللهގެ ރަސޫލާ އާދެ. ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނަކަށް ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ތިޔަބޭކަލުންނަށް ފަހު އަންނަ މީހުން ތިބާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނަކީ ވެސްއެވެ. އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ތިބާއިރު އަދިވެސް ނުއައި މީހުން ކަލޭގެފާނަށް އެނގޭ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަލޭގެފާނަށް ކަޅުކުލައިގެ އަސްތަކުގެ ތެރޭގައި ފިޔައިގެ އަރަ އަތްފައި ނިތުކަރާގައިހުރި ހުދުކުލައިގެ އަސްތަކެއް ހުރި އެ މީހާ އޭނާގެ ވެރިފުޅު އެއްބާވަތް ފާހަގަނުކުރެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ފާހަގަކުރެވޭނެއެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެބޭކަލުން قيامة ދުވަހު އަންނާނީ وضوء ތަހާރަތްކުރުމުގެ ސަބަބުން ނިތާއި އަތްފައިހުދުކޮށް ނޫރާނީ އަލިވެގެންވާ ހާލުގައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަށްވުރެ ކުރީގައި حوض ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން އެބޭކަލުން އިންތިޒާރުގައި ހުންނަވާނެއެވެ.

1030 وعنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَلا أَدُلُّكُمْ على ما يَمْحُو اللَّه بِهِ الخَطَايا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرجاتِ ؟ قَالُوا : بلى يا رَسُول اللَّهِ ، قَالَ : إِسْباغُ الوُضُوءِ على المكارِهِ وكَثْرَةُ الخُطَا إِلى المساجِدِ ، وانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْد الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّبَاطُ ، فذلِكُمُ الرِّبَاطُ » رواه مسلم .

އަދިވެސް صحابى (އަބޫ ރަޟިޔަاللّهޢަންހު ސޫނާއި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމެއްގެ ސަބަބުން ފާފަތައް ފުހެލާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިކޮށްދެއްވާ ކަމެއް ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ؟ އެ صحابى ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ ވަރަށްދަތި حالَގައިވެސް وضوء ފުރިހަމަކޮށް ގަސްތުކޮށް އިތުރުން ފެންތައްސަގަށް وضوء ކުރުމެވެ. އަދި މިސްކިތަށް ދިއުމުގައި

ގެންގޮސްދިނުން ފުރިހަމަކުރެއްވުމާއި އެއްޗެއްވެ. އަދި އެއްސަލާމުގެ ކުރުމަށްފަހު އަށާއި ނަމާދުން
އިންޖީލާއި ކުރުމުގެ. ދެން ނިކުމެގެންނެވެ ފިލާ ނިކުމެގެންދާނެއެއް އަޅެ އެވެ. ދެން ނިކުމެގެންނެވެ
ފިލާ ވެގެން ކުރުމުގެ ހަމައެއް އެވެ.

1031 وعَنْ أَبي مَالكٍ الأَشْعرِيِّ رضَي اللَّه عنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

މާلله ޢަނުހު ސަލާމަތްވެ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ
އެއްބައެވެ.

وقد سبقَ بِطولِهِ في باب الصبرِ .

وفي الباب حديثُ عمرو بْنِ عَبْسةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ السَّابِقُ في آخرِ باب الرَّجاءِ ، وَهُو حدِيثٌ عظيمٌ ، مُشْتَمِلٌ على جُملٍ من الخيرات .

ދެންނެވިއެވެ. މި حديث باب الصبر ގައި އެއްކޮށް ބަޔާންކުރުމުގެ ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި މިބާބުގެ
ތެރޭ އެއް حديث އަޚިރު باب الرَّجاءِ ގައި އިސްވެ ބަޔާންކުރުމުގައިވާ މާالله ޢަނުހު ސަލާމަތްވުމި
عمرو بْنِ عَبْسةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ حديث އެވެ. އަދި އެއީ ވަރަށް ގިނަ ހެޔޮކަންތައް
އަޅައިލެވިގެންވާ ބޮޑު حديث އެކެވެ.

1032 وعنْ عُمَر بْنِ الخَطَّاب رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ما مِنْكُمْ مِنْ أَحدٍ يتوضَّأُ فَيُبْلِغُ أَو فَيُسْبِغُ الوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ : أَشْهدُ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَرَيكَ لهُ، وأَشْهدُ أَنَّ مُحمَّدًا عبْدُهُ ورَسُولُه ، إِلاَّ فُتِحَت لَهُ أَبْوابُ الجنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّها شاءَ » رواه مسلم .

މާاللَّه ޢަނުހު ސަލާމަތްވުމި عُمَر بْنِ الخَطَّاب، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުން
ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوء

ކުރު ފަހު އަ وضوء ބަރާބަރަށް ނިންމަވައި ދެން އަދާކުރާ أَشْهدُ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدَه
لا شَريكَ لهُ، وأَشْهدُ أَنَّ مُحمَّدًا عبْدُهُ وَرسُولُه ކިޔާފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގެ އަށް
ދޮރުތައް ހުޅުވިގެންދެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ދޮރަކުން އެމީހާ ވަދެވޭނެއެވެ.

އިސްވެދިޔަ دُعاءَގެ މާނައަކީ :- މާތްالله ފިޔަވައި ހަމަ ހަގީގަތުގައި އަޅުކަމް ލިބިވަޑައިގަންނަވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެ އިލާހު ހަމަ އެކަކު ކަމުގައި ވާ ... ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ ހަގީގަތުގައި محمدގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމުގައި އަދި އެކަލާނގެ رسولއާ ކަމަށް އަހުރެން ހެކިވަމެވެ.

وزاد الترمذي : « اللَّهُمَّ اجْعلْني من التَّوَّابِينَ واجْعلْني مِنَ المُتَطَهِّرِينَ » .

އަދި الترمذي އިތުރަށް ދެންނެވިއެވެ. « اللَّهُمَّ اجْعلْني من التَّوَّابِينَ واجْعلْني مِنَ المُتَطَهِّرِينَ » މާނައަކީ :- އޭ اللَّه! މިއަޅާ ތައުބާވާ މީހުންގެތެރެއިން ހައްދަވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ طاهرވާ މީހުންގެތެރެއިން ހައްދަވާނދޭވެ!

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

1033 عَنْ أَبي هُريْرةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لَوْ يعْلَمُ النَّاسُ ما في النِّداءِ والصَّفِّ الأَوَّلِ. ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلاَّ أَنْ يسْتَهِموا علَيهِ لاسْتهموا علَيْهِ، ولوْ يعْلَمُونَ ما في التَّهْجِير لاسْتبَقوا إِلَيْهِ ، ولَوْ يعْلَمُون ما في العَتَمَةِ والصُّبْحِ لأتوهمُا ولَوْ حبواً » متفقٌ عليه.

މާތްاللهއާ ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ބަންގިއާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން އެގެންނަމަ އަދި އެކަން ހާސިލުކުރަން އޮތީ قرعة ނަ ކަލުދައިލުމަށް އެކަމަށް

އަކަންކަންތަކުގައި އަޖުރުތަކެއް ލިބޭގޮތުން މަސައްކަތްކުރެއް ކުރިހެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ނަމާދަށް އަވަސްވެގަތުމުގެ މޮޅުކަން އެނގޭނަމަ އަވަސްވެ އަވަހަށް އެކަކަށްވުރެ ކުރިއަރައިގަތުމަށް ކުރިމަތިލާނެއެވެ. މަސައްކަތް ކުރިހެވެ. އަދި އެބައިމީހުން عشاء ނަމާދާއި ފަތިސް ނަމާދުގެ މޮޅުކަން އެނގޭނަމަ ފުރޮޅިގެންނަމަވެސް ދިޔައީހެވެ.

« الاستْهامُ » : الاقْتراعُ ، « والتَّهْجيرُ » : التَّبْكيرُ إلى الصَّلاةِ .

1034 **وعنْ مُعاويةَ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « المُؤذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقاً يوْمَ القِيامةِ » رواه مسلم .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعاوية ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިއްޖެއެވެ. އަހަރެން ކިޔެވުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةِ ދުވަހު މުއައްޒިނުންގެ ބޮލިން އެންމެ ކުރިއަށް ވެރިވެވޭނީ ބޮޑަށް ބޯހިގެ ދިގުކަމުންނެވެ.

1035 **وعنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عبدِ الرَّحْمنِ بنِ أَبي صَعْصعَةَ أَن أَبَا سعيدٍ الخُدْريِّ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ لَهُ : إِني أراكَ تُحِبُّ الْغنَم والْبادِيةَ فإِذا كُنْتَ في غنَمِكَ أَوْ بادِيتِكَ فَأَذَّنْتَ للصلاةِ ، فَارْفَعْ صوْتَك بالنِّدَاءِ ، فَإِنَّهُ لا يسمعُ مدَى صوْتِ المُؤذِّنِ جِنٌّ ، ولا إِنْسٌ ، ولا شَيْءٌ ، إِلاَّ شَهِد لَهُ يومَ الْقِيامَةِ » قال أبو سعيدٍ : سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه البخاري .**

تابعي ބޭކަލެއް ކަމުގައިވާ عَبْدِ اللَّه بْنِ عبدِ الرَّحْمنِ بنِ أَبو صَعْصعَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْرِيّ އަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބައްޕާ ބަކަރިއަށްޓަކައި ޝައުގުވެރިވެވަޑައިގަންނަވާތީ ކުޅަވަރުއަތި ރާވާގަލާއި ތިބޭން ވަގުތު ކިޔާލެއްވީ. ފަހެ ބަކަރި ހުރިތަނަކުން ދުޅަވެރިކަމުގައި ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވާ ނަމަ ތިބޭ އަޑު އުފުލާށެވެ. (އަޑު) ފަހަ ހަމަކަށަވަރުން ބަންގިގޮވާމީހާގެ އަޑު އިވޭ އިންސާނަކު ޖިންނަކު ނުވަތަ އެއްޗެއް ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ ދުވަހު އެ ޝަހާދަތުވެ އަހުރެ ނަގާ ކަމަށް ދިނަނީ ހެކިކަން ދިނުމަށް.

ރިވާވާ ހުއްޖެވެ. أبو سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ޙަޟްރަތު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
އަރިހުން އެގޮތަށް އަޑުއިވިއެވެ.

1036 وعَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضي اللّه عنهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إذا نُودِي بالصَّلاةِ ، أَدْبرَ الشيْطَانُ و لهُ ضُرَاطٌ حتَّى لا يسمْع التَّأْذِينَ ، فَإذا قُضِيَ النِّداءُ أَقْبَلَ ، حتَّى إذا ثُوِّبَ للصَّلاةِ أَدْبَر ، حَتَّى إذا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبلَ ، حتَّى يخْطِر بَيْنَ المرْءِ ونَفْسِهِ يقُولُ : اذْكُرْ كذَا ، واذكُرْ كذا لمَا لَمْ يذْكُرْ منْ قَبْلُ حتَّى يظَلَّ الرَّجُلُ مَا يدرَي كَمْ صلَّى » متفقٌ عليه .

ރާޟީالله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވުން ފަށައިގަތުމުން شيطانُ ފުރަގަސްދީ ދިޔުން ދުއްވާނެއެވެ. އަދި އަރިހުގައި އަސްވާރު ދުއްވާނީ ބަންގީގެ އަޑު ވިދާޅުން ނުއިވޭނެ ހިސާބަށް ފިލައިގެންނެވެ. ދެން ބަންގި ގޮވާ ނިމުމުން އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ދެން ނަމާދަށް ގަދަމު ދޭން ފެށުމުން ފުރަގަސްދީ ދުއްވާފާނެއެވެ. އަދި ގަދަމް ދީ ނިމުމުން އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ދެން އިންސާނާއާ އޭނާގެ ނަފްސާ ދެމެދު ވަސްވާސް ދީބުނާނެއެވެ. ވަރަށް ބުނާނެއެވެ. މިކަން އިސްވެ ހަނދާނެއް ނުކުރާ ކަންތައްތައް ހަނދާން ކުރާށެވެ. އެހެންކަމުން މީހާއަށް ބުނެދޭ ހަނދާން ކުރާށެވެ. ހަނދާންކުރުވަމުން ގެންދަނީ ނަމާދު ކިތައް ރަކުޢަތް ކުރިކަން ނޭނގި ހުރެދާނެއެވެ.

« التَّثْوِيبُ » : الإِقَامةُ .

1037 وَعَنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمرِو بْنِ العاصِ رضِيَ اللَّه عنْهُما أَنه سَمِع رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إذا سمِعْتُمُ النِّداءَ فَقُولُوا مِثْلَ ما يقُولُ ، ثُمَّ صلُّوا عليَّ ، فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عليَّ صلاةً صلَّى اللَّه عَلَيْهِ بِهَا عشْراً ، ثُمَّ سلُوا اللَّه لي الْوسِيلَةَ ، فَإِنَّها مَنزِلَةٌ في الجنَّةِ لا تَنْبَغِي إلاَّ لعبْدٍ منْ عِباد اللَّه وأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُو ، فَمنْ سأَلَ لَيَ الْوسِيلَةَ حلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللَّهِ بْنِ عَمرِو بْنِ العاص ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވީމެވެ. އަރާފާތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑުއިވިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ބުނާ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ބުނާށެވެ. ދެން(އަހަރުމެން) ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ޞަލަވާތް صلوات ކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް އެއްފަހަރު صلوات ކިޔައިފިމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ދިހަ رحمة ލައްވާވާނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގޭގެ الْوسيلَة ކިޔުން ދަރަޖަ ދެއްވުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ކުރާށެވެ. ފަހެ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި އޮތް مقامއެކެވެ. އެ މަގާމު الله ގެ އަޅުތަކުންގެތެރެއިން އެކަކު ފިޔަވައި ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަކީ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ކަމުގައި އުއްމީދުކުރައްވަމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށްޓަކައި އެ الْوسيلَة ގެ مقامލިބުމަށް އެދި الله އަށް دعاءކުރިމީހާއަށް ޝަފާޢަތްލިބޭނެއެވެ (قيامة ދުވަހު) ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ شفاعة ލިބޭނެއެވެ.

1038 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذا سمِعْتُمُ النِّداءَ ، فَقُولُوا كَما يقُولُ المُؤَذِّنُ » . متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدْرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑު އިވިއްޖެނަމަ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ބަންގިގޮވާމީހާ ބުނާ ގޮތަށް ބުނާށެވެ.

1039 وَعنْ جابرٍ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « من قَال حِين يسْمعُ النِّداءَ : اللَّهُمَّ ربَّ هذهِ الدَّعوةِ التَّامَّةِ ، والصَّلاةِ الْقَائمةِ، آت مُحَمَّداً الْوسِيلَةَ ، والْفَضيلَة، وابْعثْهُ مقَامًا محْمُوداً الَّذي وعَدْتَه ، حلَّتْ لَهُ شَفَاعتي يوْمَ الْقِيامةِ » رواه البخاري .

މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ: ބަންގި ގޮވާ އަޑު އިވިހިނދު (އަށަގެން ބަންގި

ބަންގިގޮވާ ނިމުމުން) اللَّهُمَّ رَبَّ هذِهِ الدَّعوةِ التَّامَّةِ ، والصَّلاةِ الْقَائمةِ، آت مُحَمَّداً الْوسِيلَةَ ، والْفَضِيلَةَ، وابْعثْهُ مقَامًا محْمُوداً الَّذي وعَدْتَه ކިޔާފިނަމަ قيامةދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ شفاعة ހާސިލުވާނެއެވެ.

ތަފްސީރުއެވެ. މި دعاءގެ މާނައަކީ އޭ الله! މިފުރިހަމަ ގޮވާލުމާއި އަދި قائمކުރެވޭ ނަމާދުގެ ވެރި އިލާހު! مُحمَّد (صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم) އަށް ސުވަރުގޭގެ الْوسِيلَة ދެއްވުން مقامއާއި މާތްކަން ދެއްވާށެވެ. އަދި އިބަ އިލާހު އަކަލޭގެފާނުންނަވައި ވަޢުދުވެ ވަޑައިގެންނެވިފައިވާ مقامَ المحْمُود އަކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާށެވެ.

1040 وعنْ سَعْدِ بْن أَبي وقَّاص رضِيَ اللَّه عنْهُ عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَال حِينَ يسْمعُ المُؤذِّنَ : أَشْهَد أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَريك لهُ ، وأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ ورسُولُهُ ، رضِيتُ بِاللَّهِ ربًّا ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وبالإِسْلامِ دِينًا ، غُفِر لَهُ ذَنْبُهُ » رواه مسلم

.

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި سَعْدِ بْن أَبي وقَّاص، نبيّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަލޭގެފާނު އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މިހާރު ބަންގިގޮވާމީހާގެ އަޑުއިވުމުން : أَشْهَد أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَريك لهُ ، وأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ ورسُولُهُ ، رضِيتُ بِاللَّهِ ربًّا ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وبالإِسْلامِ دِينًا ކިޔާފިނަމަ އެމީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

ތަފްސީރުއެވެ. މި دعاءގެ މާނައަކީ މާތްالله ވަޙްދަހު حق ކަލާނގެ އިޢުތިރާފުވެ އެހެން އިލާހަކަ ނުވާކަމަށް އިޢުތިރާފުވުމެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ އެއްވެސް ޝަރީކަކު ނުވާކަމެވެ. އަދި مُحمَّدގެ ބޭފުޅާ اللهގެ އަޅަކަށްވުމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލަކަށްވުމަށް އިޢުތިރާފުވުމެވެ. ހަމަހަމައި ކަންތައްތަކާ އިތުރުވެ الله سبحانه وتعالى ރައްބަކަށް ރުހި قبول ކުރުމެވެ. އަދި(އެންމެފަހުގެ) ރަސޫލަކީ مُحمَّدގެފާނު ކަމުގައި ރުހި قبول ކުރުމެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނަކީ ދީނެއްކަމުގައި ރުހި قبول ކުރުމެވެ.

1041 وعنْ أَنَسٍ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الدُّعَاءُ لا يُردُّ بين الأَذانِ والإِقامةِ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنسِ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަންގާއި ޤާމަތާއި ދެމެދު ކުރެވޭ دُّعاءَ ރަ ދުނުވާނެއެވެ. އެބަހީ އަވަސްކަމާ ކުރެވޭ دُّعاءَ قبول ކުރެވޭ ހަމައެވެ.

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (العنكبوت 45): {إن الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر}

ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުއި ހުތުރުކަން ބޮޑު ފާފަތަކާއި منكراتއަށް ނަހީ ކުރާ ކަމެކެވެ.

1042 وَعنْ أَبي هُرَيْرةٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « أَرأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْراً بِباب أَحدِكم يغْتَسِلُ مِنْه كُلَّ يَوْمٍ خَمْس مرَّاتٍ ، هلْ يبْقى مِنْ درَنِهِ شَيءٌ؟» قالُوا : لا يبْقَى مِنْ درنِهِ شَيْء ، قَال : « فذلِكَ مَثَلُ الصَّلَواتِ الخَمْسِ ، يمْحُو اللَّه بهِنَّ الخطَايا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަނގަވަނީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ދޮރުމަތީގައި ކޯރެއް އޮތުމަ އެކޯރުން ދުވާލަކު ފަސްފަހަރު ފެންވަރާނަމަ އެމީހާގެ ހަށިގަނޑުގައި އެއްވެސްކަހަލަ ކިލައެއް ހުންނާނެހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެއްވެސް ކިލަފައެއް ނުހުންނާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرِض ފަސް ނަމާދުގެ مثالُ ވީ އެއީއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން ފާފަތައް ފުހެލައްވައެވެ.

1043 وعنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مثَلُ الصَّلَواتِ الخَمْسِ كمثَلِ نهْرٍ غمْرٍ جارٍ عَلى باب أَحَدِكُم يغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خمْسَ مرَّاتٍ» رواه مسلم.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرِض ފަސް ނަމާދުގެ مثال ޔަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ދޮރުމަތީގައި ދުވެދުވާ އުސްނަ ފެންގިނަ ކޯރެއް (ފުން) ކޯރެއް އޮވެއްޖެ އެއިން ތިޔަބައިމީހުން ރޭގައި ދުވާލު ފަސް ފަހަރު ފެންވަރާފައިވާ مثالُ އެވެ.

« الغَمْرُ » بفتحِ الغين المعجمةِ : الكثِيرُ .

1044 وعَن ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رجُلاً أَصاب مِن امْرأَةٍ قُبْلَةً ، فأَتَى النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَخبرهُ فأَنزَل اللَّه تعالى : { وأَقِمِ الصَّلاةَ طَرفي النَّهار وَزُلَفا مِنَ اللَّيْلِ ، إنَّ الْحَسنَاتِ يُذهِبْنَ السَّيِّئَاتِ } فقال الرَّجُلُ : أَلِي هذا ؟ قال : « لجمِيعِ أُمَّتِي كُلِّهِمْ» متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އަންހެނަކަށް ބޮސްދިނެވެ. ފަހެ އެމީހާ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައިސް އެ ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. އެ މައްސަލައާއި ގުޅިގެން الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.

: { وأَقِمِ الصَّلاةَ طَرفي النَّهار وَزُلَفا مِنَ اللَّيْلِ ، إنَّ الْحَسنَاتِ يُذهِبْنَ السَّيِّئَاتِ }(هود 114)

މާނައީ:- އަދި ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައާއި، ރޭގެ ބައެއްގައި ކަލޭގެފާނު ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައް، ނުބައިކަންތައް ނައްތާލައެވެ. އެއީ ހަނދުމަކުރާ ބަޔަކަށްޓަކައި وعظ އާއި نصيحة އެވެ. އެއިރުން އެމީހާ ސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ތިމަންނައަށް ހާއްސަ ވާނީތޯ ކަމަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ހުރިހާ އުއްމަތުގެ އެންމެންނަށެވެ.

1045 وعن أَبي هُريرة رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الصَّلوات الخَمْسُ، والجُمُعةُ إِلى الجُمُعَةِ ، كفَّارةٌ لما بيْنهُنَّ ، ما لم تُغْش الكبَائِرُ » رواه مسلم .

ދާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرض ފަސް ނަމާދުގައި އެއް ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރަށް ބޮޑެތި ފާފަކުން ސަލާމަތްވެގެންވާނަމަ އެދެމެދުގާ ކުރިކުރި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއެކެވެ.

1046 وعن عثمانَ بنِ عفان رضي اللَّه عنهُ قال : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : «ما مِن امْرِيءٍ مُسْلِمٍ تحضرُهُ صلاةٌ مكتُوبةٌ فيُحْسِنُ وُضُوءَهَا ، وَخُشوعَهَا ، وَرُكُوعَها ، إِلاَّ كانت كَفَّارةً لما قبْلَهَا مِنْ الذنوبِ ما لم تُؤْتَ كبِيرةٌ ، وَذلكَ الدَّهْرَ كلَّهُ » رواه مسلم .

ދާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عثمانَ بنِ عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް فَرِض ނަމާދު ވަގުތު ވަނުމުން ފަހެ އޭނާ ފުރިހަމައަށް وضوءކޮށް خشوع އަށް ތެރިކަމާއި ނަމާދުފުރިހަމަކޮށްފިނަމަ އޭނާ އެގެ ކުރީގައި ކޮށްފައި ހުރި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާ އަކަށް ވާނެއެވެ. އެގޮތަށް ބޮޑުފާފަތަކަށް އަޅާ ނުވަންނާ ހިނދަކުގައި ދެމިހުރެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ދުވަސްވަރެއްގައި މިގޮތުން އެވެ.

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصرނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1047 عن أَبي موسى رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ صلَّى البرْديْن دَخَلَ الجنَّة » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުއްސުވަޑައިގަންނަވާށިވި أبو موسى ގެ ރިވާޔަތެން ބަޔާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިނިކަން ލިބޭގޮތް ދެނަމާދު ކޮށްފިމީހާ ސުވަރުގެ ވަދެފާ ހުއްޓެވެ.

ދެނަމަކީ.(البرْدين) ފިނިކަން ލިބޭގޮތް ދެނަމާދުގެ މުރާދަކީ ފަތިސް ނަމާދާއި عَصر ނަމާދެވެ.

« البرْدانِ » : الصُّبْحُ والعَصرُ .

1048 وعن زهيْرِ بن عِمارَةً بن رُويْبةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَنْ يلجَ النَّار أَحدٌ صلَّى قبْلَ طُلوعِ الشَّمْس وَقَبْل غُرُوبهَا » يعْني الفجْرَ ، والعصْرَ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވަޑައިގަންނަވާށިވި زهيْرٍ بن عِمارَةً بن رُويْبة ގެ ރިވާޔަތެން ބަޔާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިރުއެރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ عَصرނަމާދާއި) ދަމަހައްޓާކޮންމީހަކު ނަރަކައަށް ނުވަދެވޭނެ ހުއްޓެވެ. (އެބަހީ ނަރަކައިގެ ދުވެލިން ރައްކާވާނެއެވެ.)

1049 وعن جُندَب بن سُفْيانَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ صلَّى الصُّبْحَ فهُوَ في ذِمَّةِ اللَّهِ فَانْظُرْ يَا ابنَ آدم لاَ يَطْلُبنَّك اللَّه مِنْ ذِمَّتِهِ بِشيءٍ » رواه مسلم.

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްނުގެފާނުގެ جُندَبِ بن سُفيان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (جماعة ގައި) ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހާވާނީ الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިންމާގެ ދަށުގައެވެ. ވީމާ ތި އާދަމުގެ ދަރިކާރުންނެވެ! އަޅުގަ ދީނުގައި ކުރަމުންދާނެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ ދިފާރުގެ ޒިންމާ ގެ ތަޙުރިން ކަލުގެ މައްޗަށް ތިބާގެ ފުރުން ބަދަލުހިފުމެން ގެނައަސް އަނގޮޅި ސަވާލުކުރެއްވުން ހުށަހަޅާނެވެ.

1050 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «يَتعَاقَبُونَ فِيكم مَلائكَةٌ بِاللَّيْلِ ، وملائِكَةٌ بِالنَّهَارِ ، وَيجْتَمِعُونَ في صَلاةِ الصُّبْحِ وصلاةِ العصْرِ ، ثُمَّ يعْرُجُ الَّذِينَ باتُوا فِيكم ، فيسْأَلُهُمُ اللَّه وهُو أَعْلَمُ بهِمْ : كَيفَ تَركتمْ عِبادِي ؟ فَيقُولُونَ : تَركنَاهُمْ وهُمْ يُصلُّونَ ، وأَتيناهُمْ وهُمْ يُصلُّون » . متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްނުގެފާނުގެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމަތުގައިކުރުމަށްޓަކައި ރޭގަޑި ދުވާލުގައި ملأكةބަލަކުން ދަންނަވަ ބަދަލުކުރައްވަމުން ގެންދެވެއެވެ. އަބަދުވެސް ދުވާލު ބަދަލުކުރެއްވުމަށް ބާއްވާ ނަމާދުގައި ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ ވަގުތުތަކުގައެވެ. ދެން ބަދަލުވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުރި ملأكة ބަދަލުވެގެން ދާއިރު ވާނީ ހުރިހާ ހާލަތެއްގައި ތަޙުޤީޤުކުރެއްވުން الله سبحانه وتعالى އަބަދުވެސް ދަންނަވާ ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. އަޅު އަދާކުރިގެ ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއް ދަންނަވާ ދުވަސް ގެނެސްދޭނެ حال ގަޔާވާ ގޮތެވެ. (ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށް ދިޔައީ ކޮން حال އެއްގައިތޯއެވެ. އަބަދުވެސް ދަންނަވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލީ ނަމާދުކުރަމުން ތިބިހާލުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދެކުނީ ނަމާދުކުރަމުން ތިބިހާލުގައެވެ.

1051 وعن جَرير بنِ عبدِ اللَّهِ البجليِّ رضيَ اللَّه عنهُ قال : كنا عِندَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَنَظرَ إِلى القَمرِ لَيْلَةَ البَدْرِ ، فقال : « إنكم ستَرَوْنَ ربكمْ كما ترَوْنَ هذا القَمر ، لا

تُضَامُّونَ في رُؤْيَتِهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لا تُغْلَبُوا عَلَى صلاةٍ قَبْل طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَقَبْلَ غُرُوبِها فافْعَلُوا» متفق عليه .

ދާﷲ ރުއްސުންދެއްވި جَرِيرِ بنِ عبدِ اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްރެއަކު) ތިމަންމެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހު ތިބީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިލެރޭގެ ހަނދަށް ބެއްލެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުން މިހަނދު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ގޮތަށް ތިޔަބޭފުޅުން ރައްބަށްވެސް ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިޔަބޭފުޅުން ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެއިލާހު ދެކުމުގައި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ފުނޑުމެއް އެއްވެސް އުނދަގުލެއް ދިމާވެގެންނުވާނެއެވެ. (ވީމާ) ދެން އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި(އެބަހީ عصر ނަމާދާއި) ދެނަމާދަށް ފަރުވާކުޑަކަން ނުކުރުމަށް ކަމުގައި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ވަރަށް ކުޅަދާނަވާނަމަ ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަ ދެނަމާދު ފަރުވާތެރިކޮށް ކަށަވަރުން ކުރައްވާށެވެ. (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި عصرނަމާދަށް ސަމާލުކަންދޭށެވެ.)

وفي روايةٍ : « فَنَظَرَ إِلى القمر لَيْلَةَ أَرْبَعَ عَشرةَ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިލެރޭ ހަނދަށް ބެއްލެވިއެވެ.

1052 وعن بُرَيْدَةَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَرَكَ صَلاةَ العصْرِ فقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ » رواه البخاري .

ދާﷲ ރުއްސުންދެއްވި بُرَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عَصرނަމާދު ދޫކޮށްލައި މީހާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ثواب އުނިކުރެވެއެވެ.

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިއުމުގެ ފަޟީލަތާ ބެހޭގޮތުން باب

1053 عن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ غَدا إِلى المسْجِدِ أَوْ رَاحَ ، أَعَدَّ اللَّه لهُ في الجَنَّةِ نُزُلاً كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ » متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނު أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެނދުނު ނުވަތަ ހަވީރު މިސްކިތަށް ދިޔަ ކޮންމެފަހަރަކު الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް ސުވަރުގެއިން ކާންބޯން ތައްޔާރުކުރައްވާނެއެވެ. ހެނދުނުއް ހަވީރު ކޮންމެ ފަހަރަކު މިސްކިތަށް ދިއުމުން ސުވަރުގެއިން ކާންބޯން ތައްޔާރުކުރައްވާނެއެވެ.

1054 وعنهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ تَطَهَّرَ في بَيْتِهِ ، ثُمَّ مَضى إِلى بيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرائِضِ اللَّهِ كانتْ خُطُواتُهُ إِحْدَاها تَحُطُّ خَطِيئَةً ، والأُخْرى تَرْفَعُ دَرَجَةً » رواه مسلم .

މަތީގެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނު أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ ގެއިން وضوءކޮށް ދެންފަހެ ﷲ فرِضކުރެއްވި ނަމާދެއް ކުރުމަށް فرض ނަމާދުކުރުމަށްޓަކައި ﷲގެ ގެތަކުންގެ ތެރެއިން ގެއަކަށް ދިޔުމުން އޭނާގެ ފިޔަވަޅުތަކުން އެއް ފިޔަވަޅަކުން ފާފަ ފުހެލެވި، އަނެއް ފިޔަވަޅުން ދަރަޖަ މަތިވެއެވެ.

1055 وعن أُبَيِّ بن كعْبٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ لا أَعْلم أَحداً أَبْعدَ مِنَ المسْجِدِ مِنْهُ ، وكَانَتْ لا تُخْطِئُهُ صَلاةٌ ، فَقِيلَ له : لو اشتَريْتَ حِمارًا لِتَرْكَبَهُ في الظَّلْمَاءِ وفي الرَّمْضَاءِ قالَ : ما يَسُرُّني أَنَّ مَنْزلي إِلى جنْبِ المَسْجِدِ ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكتَب لي مَمْشاي

إلى المسْجِدِ ، ورَجُوعِي إذا رَجَعْتُ إلى أَهْلِي . فقالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَدْ جَمَعَ اللَّه لكَ ذَلكَ كُلَّه » رواه مسلم .

ދާންاللّه ޢަނުސުންނަތުގުވި أُبَيِّ بن كعْب ގެ ރިވާޔަތުން ޞަޙީޙު މުސްލިމުގައިވެއެވެ. انْصَار ބަޔަކު އެޅުއްވިއެވެ. މިމަންޒަރަށް އަންގަވައިވާ ގެޔަށް އަރައިރަތެރި ގެއަކު މިސްކިތާއި ދުރުމިން ހުރި އަދިން މިހާރު ނަމާދުގެ. ދުވަހުގެ (އެއާއިއެކުވެސް) އެނގޭ ރިވާޔަތް جماعةގައި ހާޒިރުވާ (ދުވަހަކުވެސް) ފައިމަރުވައިގެ. މީނާ އެނގޭ ގޭގައި ބަޔަކުވެސް ތިބިއެވެ. ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ދުވަސްދުވަހު މިސްކިތަށް އަރައިން ހިނގައި ގެއަށް އެނބުރި ކަންތައްކުރިއެވެ. ހިތްވަރުގެ އަށްފަހު ބޭނުންވާ މަޖިލިސް ގެ މިސްކިތުގެ ކައިރީގައި ބައެއްގެ ބޭނުން ބޭނުމަކަށް. ހަމަކަށަވަރުން ބޭނުންވާ ބޭނުމީ މަނިކުފާނުގެ ބޭނުން ބޭނުންބޭނުމަކީ ގެއިން އެނބުރި ސިފައިގެ މިސްކިތަށް ދިއުމަށާއި އެނބުރި އަރައިގަތުން ހިނގުމަށް ވެސް ثواب ލިބޭތޯއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއް މަޖިލިހުގައި) ހަދީސް ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކުލަވާ ثواب ލިބޭ ގޮތަށް ދީފައިވެއެވެ.

1056 وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنهُ قال : خَلَتِ البِقَاعُ حَوْلَ المسْجِد ، فَأَرادَ بَنُو سَلِمَةً أَنْ يَنْتقلُوا قُرْبَ المَسْجِد ، فَبَلَغَ ذلكَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ لهم : « بَلَغَنِي أَنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَن تَنْتَقِلُوا قُرْبَ المَسْجِدِ ؟ قالوا : نعم يَا رَسولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدنا ذَلكَ ، فقالَ : « بَنِي سَلَمَةَ دياركُمْ تُكْتَبْ آثارُكُمْ ، دياركُمْ تُكْتَبْ آثارُكمْ » فقالوا : ما يَسُرُّنَا أَنَّا كُنَّا تَحَوَّلْنَا : رواه مسلم ، وروى البخاري معناه من رواية أنَس .

ދާންاللّه ޢަނުސުންނަތުގުވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ޞަޙީޙު މުސްލިމުގައިވެއެވެ.(އެއްދުވަހަކު) المسْجِدِ النبوي ގެ ކައިރީގައި ބިންބަޔަކު ހުސްވިއެވެ. އެހެންކަމުން بَنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ މީހުން އެބިންތަށް ބަދަލުވުން އެދިގެންވެއެވެ. ދެން އެ ޚަބަރު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ލިބުނެވެ. އަދިނބު އެމީހުން ކައިރިން އައްސަވައިގެ. މިކަންކަމުގެ ބޭނުން ބޭނުންވިއިރުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ބަދަލުވުން އެ ޚަބަރު ލިބިވަޑައިގެ. އަދި ބޭނުން ހައްދޯ؟ އެމީހުން ދަންނަވައިގެ. އާދޭހެވެ. ޔާ رسولاللّه ގެ ތަހުނުގައިވެ. ބޭނުންވީ ވެސް ބޭނުގެބައި

އަމަލުކުރުދަން ގަސްތުކުރައްވާފައިވީއެވެ. ފަހަ حديث ކުރެއްވީއެވެ. بَنُو سَلِمَةَ ގެ قبيلةގެ
މީހުންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޭގައި ތިބޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ގޮސްއުން ހިނގާ
ހިނގުމުގެ މައްޗަށް ދަތުރަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޭގައި ތިބޭށެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ގޮސްއުން ހިނގާ ހިނގުމުގެ މައްޗަށް ދަތުރަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ.
އެހެނީ އަބަދުހުން ދޫނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަސްޖިދުން ދުރު ތިބޭގެއިން އިތުރު
ތަނަށް ބަދަލުވާން މުރާ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.

1057 وعنْ أَبي موسى رضيَ اللَّه عنه قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّ أَعْظَمَ الناس أَجرًا في الصَّلاةِ أَبْعَدُهُمْ إِليْها ممْشًى فَأَبْعَدُهُمْ . والَّذي يَنْتَظِرُ الصَّلاةَ حتَّى يُصلِّيها مَعَ الإِمامِ أَعْظَمُ أَجراً مِنَ الذي يُصلِّيها ثُمَّ يَنَامُ » متفقٌ عليه .

ރަޟިالله ޢަންހުސްނުލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ދުރު ނަމާދުގައި އެންމެ ގިނަ ثواب ލިބިގަންނަ މީހަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދުރުން ހިނގައި އަންނަ މީހާއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދުރުން ހިނގައި އަންނަ މީހާއެވެ. އަދި ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރަން ހުރެ އިމާމާއިއެކު (އެބަހީ ފަރުވަތު جماعةގައި) ނަމާދު ކުރާމީހާގެ أجر އެހެން ނަމާދުކޮށްލާފައި ނިދައިގަންނަމީހާއަށް ވުރެ އިތުރަށް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1058 وعن بُرَيدَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بشِّروا المَشَّائِينَ في الظُّلَمِ إِلى المسَاجِدِ بِالنور التَّامِّ يَوْمَ القِيامَةِ » رواه أبو داود والترمذي .

ރަޟިالله ޢަންހުސްނުލެއްވި **بُرَيْدَة،** نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ކުރެއްވިއެވެ. އަނދިރިކަމުގައި ގިނަގިނައިން މިސްކިތަށް ހިނގައިފައި ދާމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ވަރުގަދަ ނޫރުގެ އަލިކަން ދެއްވާނޭކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދޭށެވެ.

1059 وعن أبي هريرةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَلا أَدُلُّكُمْ عَلى مَا يمْحُو اللَّهُ بِهِ الخَطَايَا ، ويَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟ قَالُوا : بَلى يا رسولَ اللَّهِ . قَالَ:

« إسْباغُ الْوُضُوءِ عَلى المَكارِهِ ، وكَثْرَةُ الخُطَا إلى المَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْد الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّباطُ ، فَذلكُمُ الرِّباطُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަލާލަތް ފާފަތައް ފޮހެލައްވާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިކުރައްވާ އެއްޗަކަށް ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުނދަގޫ ތަނުގައި ފުރިހަމައަށް وضوءކުރުމާއި މިސްކިތަށް އަޅާ ފިޔަވަޅު ގިނަކުރުމާއި ނަމާދަކަށްފަހު އަނެއްނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރުމެވެ. ފަހެ ތިޔައީ ރިބާޠެވެ. ރިބާޠަކީ وقف ކުރުމާ އެއްފަދައެވެ. ރިބާޠަކީ وقف ކުރުމާ އެއްފަދައެވެ.

1060 وعن أَبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنهُ عنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «إذا رَأَيْتُم الرَّجُلَ يَعْتَادُ المَسَاجِدِ فاشْهدُوا لَهُ بالإِيمَانِ » قال اللَّه عزَّ وجلَّ : { إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ والْيَومِ الآخِرِ } الآية . رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو سعيدٍ الخدْرِيّ ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީހަކު މިސްކިތަށް އާދަކަށް އަންނަމީހެއްކަން ފެނިއްޖެނަމަ އޭނާ އީމާންވެރިއެއްކަމުގައި ހެކިވެދޭށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. : { إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ والْيَومِ الآخِرِ } (التوبة 18) މާނައީ:- اللهގެ މިސްކިތްތައް ޢިމާރާތްކުރައްވަނީ ހަމައެކަނި الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް إيمانވީ، ނަމާދު قائم ކޮށް زكاة ދީ الله އަށް މެނުވީ ބިރުނުގަންނަ މީހުންނެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނީ ހިދާޔަތް ލިބިގެންވާ މީހުންކަމުގައި ވުމަށް ގާތްވެއެވެ.

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1061 عنْ أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَزَالُ أَحدُكُمْ في صلَاةٍ مَا دَامتِ الصَّلاَةُ تحْبِسهُ ، لا يمْنَعُهُ أَنْ ينْقلِبَ إِلى أَهْلِهِ إِلاَّ الصَّلاةُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރާހާ ހިނދަކު އޭނާ ވާނީ ނަމާދުގައިމެއެވެ. އެހެނީ އޭނާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިން ކައިރިއަށް ދިއުމުން ހުރަސްއަޅަނީ ހަމައެކަނި އެ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުން ހުރުމެވެ.

1062 وعنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المَلائِكَةُ تُصلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ في مُصَلاَّهُ الَّذي صلَّى فِيهِ مَا لمْ يُحْدِثْ ، تقُولُ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ » رواه البخاري .

އަދިވެސް صحابى (އެބަފުޅު މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރި ތަނުގައި ހުންނަހާ ހިނދަކު އެތަނުގައި މަލާއިކަތުން ހަމަ އެމީހަކަ حدثވުމާ ނުވާނަމަ (وضوء ނެގުމާނުލާ ހިނދެއްގައި) މަލާއިކަތުން دعاءކުރައްވަމުން ގޮސްފައިވެއެވެ. އެބައިމީހުން ކިޔައްވަމުން ގޮސްފައިވެއެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ މާނައީ:- އޭالله އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭالله އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ!

1063 وعن أَنس رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخَّرَ لَيْلَةً صلاةَ الْعِشَاءِ إِلى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بوَجْهِهِ بَعْدَ ما صلَّى فقال : « صلَّى النَّاسُ وَرَقَدُوا ولَمْ تَزَالُوا في صَلاةٍ مُنْذُ انْتَظَرْتُمُوهَا » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
އަށްފަހަރަކު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عشاءނަމާދު ރޭގަނޑު ދާދި ހަމައަށް
ފަސްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދުކުރެއްވުމަށްފަހު އެމީހުންނަށް މުޚާޠަބުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ
حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންވަނީ ނަމާދުކޮށްފައި ނިދިފައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން
ނަމާދަށްބަލާ އިންތިޒާރުކުރަމުން ދިޔަ ހިނދަކު ވަގުތެއްގައި ތިބީ ނަމާދު ކުރުމުގައެވެ.

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1064 عن ابنِ عمَر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «صَلاَةُ الجَمَاعَةِ أَفضَلُ مِنْ صَلاَةِ الفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ درَجَةً » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅާއަށް ރުހިވޮޑިގެންވިعبدِ اللَّهِ بنِ عَمْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދު
އެކަނި ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ހަތްވީސް ދަރަޖަ މަތިވެގެންވެއެވެ.

1065 وعن أَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «صَلاَةُ الرَّجُلِ في جَماعةٍ تُضَعَّفُ عَلَى صلاتِهِ في بَيْتِهِ وفي سُوقِهِ خمساً وَعِشْرِينَ ضِعفاً ، وذلكَ أَنَّهُ إِذا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلى المَسْجِدِ ، لا يُخْرِجُه إِلاَّ الصَّلاَةُ ، لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلاَّ رُفِعَتْ لَه بهَا دَرَجَةٌ ، وَحُطَّتْ عَنْه بهَا خَطِيئَةٌ ، فَإِذا صلى لَمْ تَزَلِ المَلاَئِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ في مُصَلاَّه ، مَا لَمْ يُحْدِثْ ، تَقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارحَمْهُ . وَلا يَزَالُ في صَلاَةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلاَةَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހާރު ޖަމާޢަތުގައި ކުރާނަމާދު ގެގައި ނުވަތަ
ބާޒާރުގައި(އެކަނިމީހާގެ) ކުރާނަމާދަށް ވުރެ ފަންސަވީސް ދަރަޖަ އިތުރުވެގެން ވެއެވެ.
އެކަން އެގޮތަށްވަނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ وضوءކޮށް ފަހެ އެ وضوءބަރާބަރުކޮށް ނިކުމެއި

ދެން މިސްކިތަށް ދާން ނިކުމެއެވެ. އޭނާ އެނިކުމުގައި ނަމާދުކުރުން ނޫން އެހެން ދެވަނަ
މަޤްޞަދެއް ނުވެއެވެ. (އެހެންކަމުން) އޭނާއަށް ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކާއި ދަރަޖައެއް މަތިވެރިކުރައްވައި
ފާފައެއް ފުހެދެއްވައެވެ. (ދެން) ހަމަ އޭނާ ނަމާދުކޮށް އެތަނުގައި އޮތުމަކުން
މަތަލާގައިވާ ހިނދަކު ހިނދަކަށް ملائكة ބައްދަލުން دعاءކުރައްވާނެއެވެ.
(އެބައްދަލުން ދުޢާކުރައްވާނީ) اللَّهُمَّ صلِّ عليه ، اللَّهُمَّ ارحَمْهُ މާނައީ:- ﷲ! އޭނާގެ
މައްޗަށް އަލާމާތުގެ ސަލަވާތް ފޮނުއްވާށެވެ! ﷲ! އޭނާއަށް رحمة ކުރައްވާށެވެ! އަދި އޭނާ
އަނިޔާކޮށް ހަދާނުވާ ހިނދަކު ނަމާދުގައި ހުންނަހާ ހިނދަކު ނަމާދު ކުރާގޮތް ބާކީވާނެއެވެ.

1066 وعنهُ قالَ : أَتَى النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلٌ أَعمى فقال : يا رسولَ اللَّهِ ، لَيْس لي قَائِدٌ يقُودُني إلي المَسْجِدِ ، فَسأَلَ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَن يُرَخِّصَ لَهُ فَيُصلِّيَ في بيْتِهِ ، فَرَخَّص لَهُ ، فَلَمَّا ولَّىَ دعَاهُ فقال له : هلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلاةِ ؟ » قال : نَعَمْ ، قال : « فَأَجِبْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ލޯފަން މީހަކު އައެވެ.
އެމީހާ އެދިގެން ދެންނެވިއެވެ. ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ގެންދިއުމަށް މިސްކިތަށް ގެންގޮސްދޭނެ
އެއްވެސް މީހަކު ތިމަން ނުލިބެއެވެ. ދެން އޭނާ ގެއިގައި ނަމާދުކުރުމަށް ހުއްދަދެއްވުން އެދި رسولُ اللّٰه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ހުއްދަދެއްވިއެވެ.
(ދެން) އޭނާ އެނބުރި ދާން ފުރާއިރު އެނބުރި އައުމަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވި
އެވެ. ކަލޭ ނަމާދަށް ގޮވާލާ އަޑު އިވޭތޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.
އާނއެވެ. حديث ރިވާކުރެއްވީ (އިމާމް މުސްލިމް) ވެސް (މިސްކިތުގައި ނަމާދު) جماعةގެ ގޮތުން
ކުރުމަށް ވާޖިބުވެގެންވާކަން) ދައްކާދެއެވެ.

1067 وعن عبدِ اللَّهِ وقِيلَ : عَمْرِو بْنِ قيْسٍ المعرُوف بابنِ أُمِّ مكْتُوم المُؤَذِّنِ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّهُ قَالَ : يا رسولَ اللَّه إنَّ المَدِينَةَ كَثيرَةُ الهَوَامِّ وَالسِّبَاعِ . فقال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «تَسْمَعُ حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ ، حَيَّ عَلَى الفَلاحِ ، فَحَيَّهَلاً » .

ބަންގިވާ "أمّ مكتوم" ގެ ނަމުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ މާތްالله ރުހުންލެއްވި **عبدِ اللَّهِ** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމަކީ عمْرو بْنِ قيْس ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ދަންނަވިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަދީނާގައި ވިހަސޫފިތަކާއި ފުރޭނާ ޖަނަވާރުތައް ވަރަށް ގިނައެވެ.(ވީމާ ތިމަންނަށް ގޭގައި ނަމާދުކުރުން ހުއްދަވާނެތޯއެވެ؟)ދެންނެވުމުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް حَيَّ علَى الصَّلاةِ ، حَيَّ علَى الفَلاحِ ގެ އަޑު އިވޭނަމަ މިސްކިތަށް ދާށެވެ.

رواه أبو داود بإسناد حسن . ومعنى : « حَيَّهَلاً » : تعال .

1068 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : «والَّذِي نَفْسِي بيدِهِ لَقَدْ هَمَمْت أَن آمرَ بحطَبٍ فَيُحْتَطَب ، ثُمَّ آمرَ بالصَّلاةِ فيُؤذَّنَ لَهَا ، ثُمَّ آمرَ رَجُلاً فَيَؤمَّ النَّاسَ ثُمَّ أُخَالِفَ إِلى رِجَالٍ فأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بيوتهم» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އޮތް އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމްކުރައްވަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަރު ގެނައުމަށް އަމުރުކުރައްވައި ދޫކޮށް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމަށް އަދި ބޭނުންކުރެވޭ ޖަމާޢަތް ނަމާދު ކުރުވުމަށް ހުކުމްކުރައްވައި ނަމާދަށް ނާންނަ މީހުން ބައްލަވައި އެމީހުންގެ ގޭތެރެ އަންދާލައްވަން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތްވެއްޖެއެވެ.

1069 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قال : مَنْ سرَّه أَن يَلْقَي اللَّه تعالى غداً مُسْلِمًا فَلْيُحَافِظْ عَلى هَؤُلاءِ الصَّلَوات حَيْثُ يُنادَي بهنَّ ، فَإِنَّ اللَّهَ شَرَعَ لِنَبِيِّكم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سُنَنَ الهُدَى وَإِنَّهُنَّ مِن سُنَنِ الهُدى ، ولَو أَنَّكُمْ صلَّيْتم في بُيوتِكم كما يُصَلِّي هذا المُتَخَلِّفُ في بَيتِهِ لَتَركتم سُنَّةَ نَبِيِّكم ، ولَو تَركتم سُنَّةَ نَبِيِّكم لَضَلَلْتُم ، ولَقَد رَأَيْتُنَا وما يَتَخَلَّف عَنها إِلاَّ منافق مَعْلُومُ النِّفَاق ، ولَقَدَ كانَ الرَّجُل يُؤتَى بِهِ ، يُهَادَي بيْنَ الرَّجُلَيْنِ حتَّى يُقَامَ في الصَّفِّ.

رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާދަމާ قيامةދުވަހު މުސްލިމުންގެ ގޮތުގައި ހުރެގެން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުން އެދޭމީހާ ފަސް މިނަމާދުތަކަށް ގޮވުމުން އެއަށް ޙާޟިރުވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަށް ހިދާޔަތުގެ މަގުތައް ޝަރީޢަތްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެނަމާދުތަކަކީ އެ ހިދާޔަތުގެ ޠަރީޤައިން ބައެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ނައިސް ގޭގައި ނަމާދުކުރާ މިހުންނަކާ އެއްފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކުގައި ނަމާދުކުރައްވައިފިނަމަ އެހެންވީނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލިކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން މަގު ފުރެދިއްޖެއެވެ. އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން منافقކަން ފާޅުވެގެންވާ منافقންނޭ جماعة ގައި ނަމާދަށް ހާޒިރުވުމުން ފަސްޖެހިބަހައްޓާނީ އަހަރުމެން ދެކޭގޮތުގައި ފެނިލައެވެ. އަދި(ޙަގީގަ ތިޔަހެން جماعةގައި ނަމާދުކުރުމަށް އިސްކަންދޭ މީހަކުވިއްޔާ) ބަރާބަރުގެ ދެމީހަކު ދެމީހުން ހިފައިގެން ސަފުގައި ސަފުތަކުގައި ބެހެއްޓިއެވެ.

وفي روايةٍ له قال : إنَّ رسولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَّمَنَا سُنَنَ الهُدَى ، وَإِنَّ مِن سُنَنِ الهُدَى الصَّلاَةَ في المسَجدِ الذي يُؤَذَّنُ فيه

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعود)ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ބަސްދީފާ މިސްކިތުގައި ނަމާދުކުރުމީ ހިދާޔަތުގެ މަގުތަކުގައި ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ.

1070 وعن أَبي الدرداءِ رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « ما مِن ثَلاثَةٍ في قَرْيَةٍ ولا بَدْوٍ لا تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلاَةُ إلاَّ قدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ . فَعَلَيكُمْ بِالجَمَاعَةِ ، فَإِنَّمَا يأْكُلُ الذِّئبُ مِنَ الغَنمِ القَاصيَةَ » رواه أَبو داود بإِسناد حسن .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަށްފުށުގައި ނުވަތަ ޖަންގަލިއެއްގައި ތިން މީހުން ތިބެފައި جماعة ގައި ނަމާދު ނުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް شيطان ވެރިވެދެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުން ލާޒިމުކުރާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ސޫރުދަޑު ކައިނީ ބަކަރި އަރިހުން ވަކިވެ ދުރުގައި އޮންނަހިނދެވެ.

باب الحثِّ على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި ޢިޝާ ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް ހާޒިރުވުމުގެ ފެނިވަރާ ބާރުއެޅުމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1071 عنْ عثمانَ بن عفانَ رضيَ اللّه عنهُ قالَ : سمعتُ رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «مَنْ صلّى العِشَاءَ في جَ مَاعَةٍ ، فكَأَنَّما قامَ نِصْفَ اللَّيْل ومَنْ صَلَّى الصبْح في جَمَاعَةٍ ، فَكَأَنَّما صلّى اللَّيْل كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންވުމެވި عثمانَ بنِ عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރިމީހާ ވަނީ ރޭގަނޑުގެ ދެބައި ކުޅައެއްބައިގައި ރޭ އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރިމީހާ ވަނީ މުޅިރޭގައި އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ.

وفي روايةِ الترمذيّ عنْ عثمانَ بنِ عفانَ رضي اللّه عنهُ قال : قال رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مَنْ شَهِدَ العِشَاءَ في جماعةٍ كان لهُ قيامُ نِصْفِ لَيْلَة ، ومَنْ صلَّى العِشَاءَ والْفَجْر في جماعَةٍ، كَانَ لَهُ كقِيَامِ لَيْلَة » قال التِّرمذي : حديثٌ حسن صحيحٌ .

التِّرمذيގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތްاللهރުއްސުންވުމެވި عثمانَ بنِ عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث

ކުރެއްވިއެވެ.عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމީހާއަށް ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ހޭ
އަޅުކަން ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭއެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައިކޮށްފިމީހާ އަށް
މުޅިރޭގެ އަޅުކަންކުރުމުގެ ثواب ލިބޭއެވެ.

1072 وعن أَبي هُريرة رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ولَوْ يعْلَمُونَ مَا في العَتمَةِ والصُّبْحِ لأَتَوْهُما ولَو حبْوًا » متفقٌ عليه . وقد سبق بطولِهِ .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނަށް عشاءނަމާދާއި ފަތިސް ނަމާދު جماعةގައި ކުރުމުގެ ދަރުމަ އެނގޭނަމަ އެބައިމީހުން އެދެނަމާދަށް ފިރުކަމުންވެސް ދިޔައީހެވެ.

1073 وعنهُ قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ صَلاَةٌ أَثْقَلَ عَلَى المُنَافِقِينَ مِنْ صلاة الفَجْرِ وَالعِشاءِ ولَوْ يَعْلَمُونَ ما فِيهما لأَتَوْهُما ولَوْ حبْوًا » متفق عليه .

އަދިމާ صحابى (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުނާފިޤުންނަށް ފަތިސް ނަމާދާއި عشاءނަމާދަށްވުރެ އުނދަގޫ ނަމާދެއްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެދެނަމާދުގެ ދަރުމަ އެނގޭނަމަ ފިރުކަމުންވެސް އެދެނަމާދަށް ދިޔައީހެވެ.

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنَّ

فرضނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އެނަމާދުތައް ދޫކޮށްލުމުގެ މައްޗަށް ކުރެވިފައިވާ ގަދަފަދަ ނަހީ ވާއި ބޮޑުވެގެންވާ وعيدއާއި ޚާއްސަވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 238): {حافظوا على الصلوات والصلاة الوسطى}.

ފިޔަވައިގެން ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޒަކާތްދިނުމާއި މުސްލިމުން ޙައްޤުތަކަށް ބޯލަނބައިލުމެވެ! އަދި
ފިޔަވައިގެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ، މުޅިއިސްލާމްދީން (ނަމާދުކުރުމަކީ) قائمވެ ތިބޭނެތަނެވެ.

وقال تعالى (التوبة 5): {فإن تابوا، وأقاموا الصلاة، وآتوا الزكاة فخلوا سبيلهم}.

ފަހެ، އެއުރެން توبةވެ، ނަމާދު قائمކޮށް ޒަކާތްދީފި ނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ މަގު ދޫކޮށްލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގަފޫރުވަންތަ رحيمވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

1074 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : سَأَلتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ ؟ قال : « الصَّلاةُ على وَقْتِها » قلتُ : ثُمَّ أَيٌّ ؟ قال : « بِرُّ الوَالِدَيْن » قلتُ : ثُمَّ أَيٌّ ؟ قال : « الجِهادُ في سَبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރަޟީވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި މިގޮތަށް ސުވާލު ދެންނެވީމެވެ. އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ. މާތްވެގެންވާ ޢަމަލަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. ވިދާޅުވީމެވެ. ދެން ކޮބާ ކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަމުކުރުމެވެ. ވިދާޅުވީމެވެ. ދެން ކޮބާ ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ.

1075 وعن ابنِ عمرَ رضيَ اللَّه عنهما قال : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «بُنِيَ الإِسلَامُ على خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمداً رسولُ اللَّهِ ، وإِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتاءِ الزَّكاةِ ، وَحَجِّ البَيْتِ ، وَصَوْمِ رَمضانَ » متفقٌ عليه

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރަޟީވެވޮޑިގެންވާعبدِاللَّهِ بنِ عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމްދީން ބިނާވެފައިވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. މާތްالله ފިޔަވައި ޙައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަމަކަށް ޙައްޤުވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި ހަމަކަށަވަރުން مُحمد (ޞައްލަ

އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائمކުރުމާއި އަދި ޒަކާތްދިނުމާއި
ގެފުޅަށް ގޮސް حجވުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަހިފުމެވެ.

1076 وعنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أُمِرْتُ أَنْ أُقاتِلَ الناسَ حتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه وأَنَّ مُحَمَّدًا رسولُ اللَّهِ ، ويُقِيمُوا الصَّلاَة ، ويُؤْتُوا الزَّكاةَ ، فَإذا فَعَلُوا ذلكَ عَصمُوا مِنِّي دِماءَهُمْ وَأَمْوَالَهمْ إلاَّ بحقِّ الإِسلامِ ، وَحِسَابُهُمْ على اللَّهِ » متفقٌ عليه .

އަދިވެސް صحابى (އެބަހީ ދޯތްاللّه ޢަންހުމާއިން عبدِاللَّهِ بنِ عمر)ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله
ފިޔަވައި حقّ ގޮތުގައި އަޅުކަންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން
މުޙައްމަދުގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެ އަދި އެބައިމީހުން ނަމާދުކުރުން އަދި
އެބައިމީހުން ޒަކާތްދިނުމަށްދާންދެން އެބައިމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިމަންނަށް
އަމުރުކުރެވިފައިވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންކަން ކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި އަދި
އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އިސްލާމްދީނުގެ حقއަށް މެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
ކިބައިން ރައްކާތެރިވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ޙިސާބުބެލުން ހިސާބުގެ ދަށަ
ދެއްވަންވާނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

1077 وعن معاذٍ رضي اللَّه عنهُ قال : بعَثني رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إلى اليَمن فقال : «إنَّكَ تأْتي قَوْمًا منْ أَهْلِ الكتاب ، فَادْعُهُمْ إلى شَهَادةِ أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسولُ اللَّه ، فَإنْ هُمْ أَطاعُوا لذلكَ ، فَأَعْلِمهُم أَنَّ اللَّه تَعالى افْتَرَض عَلَيْهِمْ خمْسَ صَلَواتٍ في كلِّ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ، فَإنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فأَعْلمِهُمْ أَنَّ اللَّه تَعالى افْتَرَض عليْهِمْ صدَقة تُؤْخَذُ منْ أَغْنيائهم فَتُردُّ عَلى فُقَرائِهم ، فَإنْ هُمْ أَطَاعُوا لذلَكَ ، فَإيَّاكَ وكَرائمَ أَمْوالهِم واتَّق دَعْوة المظلُومِ ، فَإنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وبيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

ދޯތްاللّه ޢަންހުމާއިން معاذ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު
رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަ ޔަމަނަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅު

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވީމާ ތިޔަދީނާ އަހުލުވެރިވާތީވެ ރަނގަޅަކަށެވެ. ވީމާ (
އިސްލާމްގެ ޙައްޤަކަށް މެނުވީ) އެމީހުންނަށް الله ފިޔަވައި حق ގޮތަކައި އެބައިމީހުންގެ ޙިސާބު
ނިޔާކުރެއްވުމަށް އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވިދާޅުވާ ބަސްތައް الله ގެ ރަސޫލާ ނަށް قبول ކުރުމުން
ގެންނެވެ. ވީމާ އެމީހުން އެކަން قبول ކުރެއްވުމާ އެމީހުންގެ މަޢްލޫމު الله سبحانه وتعالى
ޙަޟްރަތުގައި ދުވަސް ނަމާދު فرضކުރެއްވުމާއި އެކަށައެޅުއްވެވެ. ވީމާ އެމީހުން އެކަން
قبول ކުރެއްވުމަ(އެމީހުން ވިބައްސަ ކަމަކުރެއްވުމާ އަދާކުރެއްވުމަކީ ބޭނުންވެ) ވީމާ
ޒަކާތް ނިސާބުގައި އެމީހުންގެ އެއްޗެއް ހަރު އެކަށް އެއްޗެހި ގެނެސް އެބައި ފަގީރުންނާ
ނުނަގާނެވެ. (ނަމާދު ދޫކުރުމުން ނަގާނެވެ.) އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ނުބައި دعاء އިން
ރައްކާތެރިވެ އެވެވެ. އެހެން އެކަމާ އޭރު اللهއާއި ދެމެދު ހިޖާބެއް ނުވެއެވެ. (މުސްލިމް
އަމަލު ބޭނުންގެ ދަރަޖަ قبول ވުން އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދަކަށް ބޭނުން ބިޔަ ރޯލު ވެ. ފިރިހެން އަދި އިނގެރޭސި ބޭނުންފުޅު މަރުކަޒު ނުހިފި މީހުން الله ގެ ހެއްކެއް قبول ކުރަނީ މުނާފިކުންނާ منافقين އެވެ.)

1078 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وبَيْنَ الشِّرْكِ والكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاةِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّهރުހުއްޓަވައިވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނީ ވިދާޅުވި އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަކު ޝިރުކާއި ކާފިރުކަން ދުރުކުރުމާ ދޭތެރޭގައި ނަމާދު އޮވެއެވެ.

1079 وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « العهْدُ الذي بيْنَنا وبيْنَهُمْ الصَّلاةُ ، فمنْ تَرَكَهَا فقدْ كفَرَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްاللَّهރުހުއްޓަވައިވި بُرَيْدَة ، نبيِّ ސަلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައި حديث ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންނާއި އެބައިމީހުން (އެބައި މުނާފިޤުން) ނާއި ދެމެދު އޮތް عهْدُ ނަމާދެވެ. ވީމާ އެކަން ދޫކޮށްފި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.

1080 وعن شقِيق بنِ عبدِ اللَّهِ التابعيِّ المُتَّفَقِ على جَلالتهِ رَحِمهُ اللَّه قال : كانَ أَصْحابُ مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا يرونَ شَيْئاً مِنَ الأَعْمالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلاةِ . رواه الترمذي في كتاب الإِيمان بِإِسنادٍ صحيحٍ .

އެބޭކަލުންގެ ޤާބިލުކަމުގެ މައްޗަށް އިއްތިފާޤު ހުރިބޭފުޅާ تابعيّ ބޭކަލަކުވެފައިވާ ރަޙިމަހުالله ހަޟްރަތުގައި شقيق بن عبدِ اللَّهِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحابُން ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން ޢަމަލެއް ދޫކުރުމަކީ ކާފިރުވުން ކަމުގައި ނުދެކެއެވެ.

1081 وعن أَبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّ أَوَّلَ ما يُحاسبُ بهِ العبْدُ يَوْمَ القِيامةِ منْ عَملِهِ صلاتُهُ ، فَإِنْ صَلُحت ، فقَدْ أَفْلَحَ وَأَنجح ، وإِن فَسدتْ ، فَقَدْ خَابَ وخَسِر ، فَإِنِ انْتَقص مِنْ فِريضتِهِ شَيْئاً ، قال الرَّبُّ ، عَزَّ وجل : انظرُوا هَلْ لِعَبْدِي منْ تَطوُّع ، فَيُكَمَّلُ بها ما انْتَقَص مِنَ الفَرِيضَةِ ؟ ثُمَّ تكونُ سَائِرُ أَعمالِهِ عَلَى هذا » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

ރަޟިالله ޢަންހުގެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامةِދުވަހު އަޅާ އެންމެ ފުރަތަމަ ސުވާލުކުރެވޭނީ އޭނާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދުގެ މައްސަލައެވެ. ފަހެ އެ ނަމާދު ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކާމިޔާބުވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ފަލާޙުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެ ފާސިދުވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނާކާމިޔާބު ގެއްލިއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމާދުގައި ކަމެއް ކުޑަވެއްޖެނަމަ. ފަހެ އޭނާގެ فرضނަމާދުގައި އުނިކަމެއްހުރި ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ބަލާށެވެ! އިހަކުގެ އަޅާއަށް ސުންނަތް(نفل) ނަމާދުތަކެއް ވޭތޯބަލާށެވެ. ފަހެ فرض ނަމާދުތަކުގައިވާ އުނިކަން އެ ސުންނަތް(نفل) ނަމާދުން ފުރިހަމަކުރައްވާނެއެވެ.

باب فضلِ الصفِّ الأوّلِ والأمرِ بإتمامِ الصفوفِ الأُلِ ، وتسويتها ، والتراصِّ فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކުރިއަށްދިއުމާ އަދި ބުރަކޮށްލުމާއި
އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހަމަހަމަކޮށް ގުޅިގެން ހުރުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

1082 عَن جابرِ بْنِ سمُرةَ ، رضي اللَّه عنْهُمَا ، قَالَ : خَرجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ : « أَلا تَصفُّونَ كما تُصفُّ الملائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا ؟ » فَقُلْنَا : يا رسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تَصُفُّ الملائِكةُ عِند ربِّها ؟ قال : « يُتِمُّونَ الصُّفوفَ الأُولَ ، ويَتَراصُّونَ في الصفِّ» رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابرِ بْنِ سمُرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްދުވަހަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަމެންގެ ކައިރިއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގެންފައެވެ.
އަދި ވިދާޅުވި حديث ކުރައްވައެވެ.ތިޔަބައިމީހުން މަލާއިކަތުން ސަފުބަންދުކުރާ ފަދައިން ސަފުބަންދު ނުކުރަނީ
ކީއްވެގެންތޯ އެމީހުންގެ حضرةގައި ސަފުތަކުގައި އެބައިމީހުން ޖަމާވެހުންނަ ފަދައިން
ހުރުމަކަށް ކަމަށް ބުނެވޭތޯއެވެ؟ ދެން ތިމަންނަމެން ދަންނަވައިމެވެ. ޔާالله ގެ رسُولاٴެވެ. ملأكة ބައިމީހުން ، އެބައިމީހުން
ސަފުބަންދު ކުރަނީ އެމީހުންގެ ވެރިރަސް ގެ حضرة ގައި ސަފުތަކުގައި ސަފުބަންދު ކުރަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން (އެންމެފުރަތަމަ) ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން
ސަފުތަކުގައި ހަސްފަސްނުވާގޮތަށް ގުޅިގެން ތިބެއެވެ.

1083 وعن أَبي هُريْرة ، رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «لوْ يعلَمُ الناسُ ما في النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ ، ثُم لَمْ يجِدُوا إِلاَّ أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لاسْتَهمُوا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މީސްތަކުންނަށް ބަންގަޔާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން އެނގެނީނަމަ އަދި އެކަމަށް ފަހެ އެކަކު
ހުށަހަޅައިގެން ނޫނީ ނުލިބޭނަމަ އެމީހުން ހުށަހަޅައިގެން ވީނަމަވެސް އެކަން
ހާސިލުކުރާނެ ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ.

1084 وعَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجالِ أَوَّلُهَا ، وشرُّها آخِرُهَا وخيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُها ، وَشرُّهَا أَوَّلُهَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިاللهعަންހު ސުންގެފުޅު) جابرِ بْنِ سمُرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ސަފަކީ ފުރަތަމަ ސަފެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެންމެ ނުބައި ވެގެންވާ (އެބަހީ ثواب އުނިވެގެންވާ ނުވަތަ އަންހެނުންނާއި ކައިރިވުމުގެ ސަބަބުން ފިތުނަވެރިކަން އެންމެބޮޑުވެގެންވާ) ސަފަކީ އެމީހުންގެ އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ސަފަކީ އެބައިމީހުންގެ އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އެންމެ ނުބައި ވެގެންވާ ސަފަކީ އެބައިމީހުންގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ސަފެވެ.

1085 وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : رأَى في أَصْحابِهِ تأَخُّراً ، فقَالَ لَهُمْ : « تقَدَّمُوا فأْتمُّوا بِي ، ولَيأْتَمَّ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُم ، لا يزالُ قَوْمٌ يَتأَخَّرُونَ حَتى يُوخِّرَهُمُ اللَّه » رواه مسلم .

ރަޟިاللهعަންހު ސުންގެފުޅު أبو سعيد الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުށް އެކަލޭގެފާނުންގެاصحاب އިންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން (ސަފުތަކުގެ ގަތުމަށް ފަސްކުރުން) ފަސްވެފައިވާތަން ދެކެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަށް އަންނާށެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނާ ފަހަތުގައި (إقتداء ވެގެން) ތިބޭށެވެ. ބަޔަކު މީހުން ދާއިމުން ފަސްވެ ތިބެންފަށައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން ސަވާބުގައި ވެސް ފަސްކުރައްވާނެއެވެ.

1086 وعن أَبي مسعودٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : كانَ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَمْسحُ مَناكِبَنَا في الصَّلاةِ ، ويقُولُ : « اسْتَوُوا ولا تَختلِفوا فتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيلِيني مِنْكُم أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثمَّ الذينَ يلُونَهمْ ، ثُمَّ الذِين يَلُونَهمْ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲޢަންހުގެފާނު أبو مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުގައި (ސަފުތައް އެއްހަމަކުރުމުގައި)ތިމަންމެންގެ ކަންފަތް ހުރުމަށް އަތުލާ ފިޔަވައިލުން ގެންދަވައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިން ގެންދަވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތަކުގައި إختلاف ނުއުފައްދާށެވެ. އެހެންނުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އިޚްތިލާފު އުފެދިގެންދާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހުޝިޔާރު ވިސްނުންތެރި މީހުން ތިމަންނާކައިރިއާއި އެންމެ ކައިރީގައި ތިބޭށެވެ. ދެން އެމީހުންނާއި ގާތްކަށް މީހުންނެވެ. ދެން އެމީހުންނާއި ގާތްކަށް މީހުންނެވެ.

1087 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سَوُّوا صُفُوفَكُمْ ، فَإِنَّ تَسْوِيةَ الصَّفِّ مِنْ تَمامِ الصَّلاةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲޢަންހުގެފާނު أنس ގެ ފާނުގެ)ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ސަފުސީދާ ކުރުމަކީ ނަމާދު ފުރިހަމަ ވުމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

وفي رواية البخاري : « فإنَّ تَسويَةَ الصُّفُوفِ مِن إِقَامة الصَّلاةِ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދު ޤާއިމްކުރުމުގެ ތެރޭގައި ސަފުތައް ސީދާ ކުރުމަކީ ހިމެނޭކަމެވެ.

1088 وعنْهُ قال : أُقِيمتِ الصَّلاةُ ، فأَقبَل علينَا رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِوَجْهِهِ فقَالَ : «أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وتَراصُّوا ، فَإِنِّي أَراكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي » رواهُ البُخَاريُّ بِلَفْظِهِ ، ومُسْلِمٌ بمعْنَاهُ .

އަދި އެ صحابى (އަނަސް) ރަޟިﷲޢަންހުގެފާނު أنس ގެ ފާނުގެ)ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އިޤާމަތް ކިޔުނު)ނަމާދަށް ޤާއިމުކުރެވުނެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެނާއި ދިމާއަށް މޫނުއަޅުއްވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަށްނަގާ حديث ކުރައްވައިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. އަދި އަޅާ

އަޝަރާކާއި އަރާވަގެން ތިބޭށެވެ. ފަހެ އަހަރެން ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު
ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުންދެކެވެ.

وفي رِوَايةٍ للبُخَارِيِّ : وكَانَ أَحدُنَا يَلْزَقُ مَنكِبَهُ بِمنْكِبِ صاحِبِهِ وقَدَمِه بِقَدمِهِ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ސަފުތަކުގައި ހަމައިން) ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން
ކޮންމެމީހަކު އަނެކާގެ ކައިރީގައި ހުރިމީހާގެ ކޮނޑާއި ކޮނޑުޖެހިސްޓެވެ. އަދި ފައިތިލަ ފައި
ޖެހިސްޓެވެ.

1089 وعَنِ النُّعْمَانِ بنِ بشيرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَتُسوُّنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ ليُخَالِفَنَّ اللَّه بيْنَ وجُوهِكُمْ » متفقٌ عليه .

ރަޟީاللّه ޢަންހުމާގެފާނުގެ ޙަދީޘްގައި النُّعمَانِ بنِ بشيرގެ ރިވާޔަތް
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ.އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެހެން
ސަފުތައް ސީދާކޮށް ހަމައެއްކުރާށެވެ. ނޫނީނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް
ބަދަލުކުރައްވާނެތެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُسَوِّي صُفُوفَنَا ، حتَّى كأَنَّما يُسَوِّي بهَا القِدَاحَ ، حتَّى رأَى أَنَّا قَد عَقَلْنَا عَنْهُ . ثُمَّ خَرَج يَوْماً فقَامَ حتَّى كَادَ يُكَبِّرُ ، فَرَأَى رجُلا بَادِياً صدْرُهُ مِنَ الصَّفِّ فقالَ : « عِبَادَ اللَّهِ ، لَتُسوُّنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بيْنَ وجُوهكُمْ» .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ތިމަންމެންގެ ސަފުތައް ސީދާކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ ހަމަ ތިރީގެ(ތިރުގައި

ޖެއްސުވުމުންނެވެ) ސީދާކޮށްދެއްވަމުންނެވެ. އެންމެހާ ތެދުކުރުން ސަފުތައް
ސީދާކުރުން އެއްޗެހިކަން އަޅުގަނޑުމެން ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. (އެކަމަށް ވިސްނައިދީ)
އެއްދުވަހަކު (ނަމާދަށް) ނިކުމެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ހަމަ ތަކުބީރު ބުނުއްވަން ވަޑައިގެ
ހިނދު މީހެއްގެ މޭމަތި ސަފުން ބޭރަށް ނެރިފައިވާތީ ދެކެވަޑައިގެންފައެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައެޅިގެން ސަފުތައް ސީދާކޮށް ބަހައްޓާށެވެ.
ނޫނީނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف ލައްވައިދެއްވާނެއެވެ.

1090 وعنِ البرَاءِ بنِ عازبٍ ، رضي اللّه عنهما ، قالَ : كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يتخلَّلُ الصَّفَّ مِنْ نَاحِيَةٍ إلى نَاحِيَةٍ ، يَمسَحُ صُدُورَنَا ، وَمَنَاكِبنَا ، ويقولُ : لا تَخْتَلِفُوا فتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ » وكَانَ يَقُولُ : إن اللَّه وَمَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ على الصُّفُوفِ الأُوَلِ » رواه أبو داود بإِسناد حَسَنٍ .

ރަޟިޔަالله ޢަންހުމާ البراء بن عازب ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ސަފުގެ އެއްކޮޅުން އަނެއްކޮޅަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި
ތިމަންނަމެންގެ މޭތަކާއި ކަންފަތްތައް ފިރުމައިލައްވައި (ސަފުތައް ސީދާކުރައްވައި)
ހުރެއްވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން إختلاف ނުވާށެވެ . އެހެންވުން الله
سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف ލައްވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކުރިއަށް
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ފުރަތަމަ ސަފުތަކަށް رحمة
ލައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ملائكة ބޭކަލުން رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

1091 وعَن ابن عُمرَ رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : «أَقِيمُوا الصُّفُوفَ وَحَاذُوا بَينَ المنَاكِبِ، وسُدُّوا الخَلَلَ، ولِينُوا بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ ، وَلا تَذَرُوا فَرُجَاتٍ للشيْطانِ، ومَنْ وصلَ صفًا وَصلَهُ اللَّه ، وَمَنْ قَطَعَ صفًّا قَطَعَهُ اللَّه » رواه أبو داود بإِسناد صحيحٍ.

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ އަށް ސަލާމަތްވި ހުންނެވި **عبدِاللَّهِ بنِ عمر** ގެ ފަރާތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث

ކުރައްވާށެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ސަފުގައި ސީދާވާށެވެ. އަދި ކަނދުރާ ކަނދުރާއާ ހަމަކޮށްލާށެވެ. އަދި
ހުސްތަން ފުރުއްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ أخ ންގެ އަތްތަކަށް މަޑުމައިތިރިވާށެވެ. (އެބަހީ
ސަފުގައި ސީދާކުރުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުން ދަމާލައިފިނަމަ އެކަމަށް އިސްތިރާހަކުރުން
ފަސޭހަކަމާއެކު އިސްތިރާހަ ދޫކޮށްދިނުމެވެ.) އަދި شيطانُ އަށް އަތްރަށް
ހުސްތަން ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އަދި ސަފެއް ގުޅުއްވައިފިމީހާ އެމީހަކު الله سبحانه وتعالى ގުޅުއްވާ
ދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةގައި ގުޅުއްވާނެއެވެ.) އަދި ސަފެއް ކަނޑާލައިފިމީހާ الله سبحانه
وتعالى ކަނޑުއްވާ ދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.)

1092 وعَنْ أَنسٍ رضيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « رُصُّوا صُفُوفَكُمْ ، وَقَاربُوا بَيْنَهَا ، وحاذُوا بالأَعْناق ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بيدِهِ إِنِّي لأَرَى الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ منْ خَلَلِ الصَّفِّ ، كأَنَّها الحَذَفُ » حديث صحيح رواه أبو داود بإِسناد على شرط مسلم .

މާއްالله ޢަންހުމެވެ أَنس ބުނެފައި ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާށެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ސަފުގައި ހުއްޓުން
ތަރުތީބުކޮށް ގާތްކޮށް ސީދާ ކުރައްވާށެވެ. އަދި ކަރުކަރު ހަމަޖައްސާށެވެ. އަދި ކަށިކަށި ހަމަކަމަ
ކުރައްވާށެވެ. (އަހަރެން) ވަގުތު ދޫކޮށްލާފައިވާ ތިބުމުގެ ނَفْس އިރާދަފުޅުގައި ވާ ހަމަ ކަލޭގެ
ހުސްތަނުގެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޫކޮށްލާފައިވާ ތަނުގައި شيطَان ވެ ވަދެވެނީ ކުޑަ ބަކަރިއެއް
އެހެން ސަފުތަކުގެ ދެމެދުން ވަދެވެނީ ފެނެއެވެ.

« الحذَفُ » بحاءٍ مهملةٍ وذالٍ معجم مفتوحتين ثم فاءٌ وهي : غَنَمٌ سُودٌ صغارٌ تَكُونُ بِالْيَمنِ .

1093 وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَتمُّوا الصَّفَّ المقدَّمَ ، ثُمَّ الَّذي يلِيهِ ، فَمَا كَانَ مَنْ نقْصٍ فَلْيَكُنْ في الصَّفِّ المُؤَخَّرِ » رواه أبو داود بإِسناد حسن .

އަދި ޞحابی(އެބަހީ މާއްالله ޢަންހުމެވެ أَنس ގެ ބުނެފައި)ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާށެވެ.ތިޔަބައިމީހުން އެންމެ

އިސްކޮޅުން ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. ދެން އޭގެ ޖެހިގެން އޮތް ސަފު ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. (ފަހު ދަންނަވާލެވެ.) ސަފު ފުރިހަމަކުރުމުގެ ހުސްތަން އޮންނާނީ އެންމެ ފަހަތު ސަފުގައެވެ.

1094 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه وملائِكتَهُ يُصلُّونَ على ميامِنِ الصُّفوف » رواه أبو داود بإسناد عَلى شرْطِ مُسْلِمٍ ، وفيهِ رجلٌ مُخْتَلَفٌ في توْثِيقِهِ .

މާތްاللهރުހިވެވޑައިގެންނެވި عائشة ގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ސަފުން އިމާމުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ހުންނަ ބޭފުޅުންނަށް ރަޙުމަތް(ތަޢާލާ) ލައްވައިދެއްވައެވެ. އަދި ملائكةބޭކަލުން އެފަރާތަށް رحمة ލެއްވުން އެދި (ތަޢާލާ) دعاء ކުރައްވައެވެ.

1095 وعَنِ البراءِ رضيَ اللَّه عَنْهُ قال : « كُنَّا إذا صلَّينَا خَلْفَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَحْبَبْنَا أَنْ نَكُونَ عَنْ يَمِينِهِ ، يُقبِلُ علينا بِوَجْهِهِ ، فَسمِعْتُهُ يقول : « ربِّ قِنِي عذابَكَ يَوْمَ تَبْعثُ أَوْ تَجْمَعُ عبادَكَ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވެވޑައިގެންނެވި البراء ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދު ކުރައްވާނަމަ އަޅުގަނޑުމެން ފަރާތުގައި ކަނާއަތްފަރާތުގައި ތިބުމަށް ތިމަންމެން ލޯބި ކުރަމުއެވެ. އޭރު އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދުން އަވަދިވެގެން ތިމަންމެންނާ ދިމާލަށް މޫނު އަނބުރާލައްވައި އަޅުގަނޑުމެން ހިތާމަވާ ތަކެތި އަޅުއްވެގެން ދިއްމާވެ. ފަދަ ތިމަންނަމެން އަޅުއްސުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން دعاء ކުރައްވާތަން ގެންދިއައިމެވެ: « رَبِّ قِنِي عذابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ أَوْ تَجْمَعُ عبادَكَ » މާނައީ:- އޭ ރައްބާ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! ކަލޭ އިލާހުގެ އަޅުތަކުން އައުލާދު ދުވަހު ކަލޭގެ عذابން މިއަދު ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ!

1096 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «وسِّطُوا الإِمامَ ، وَسُدُّوا الخَلَلَ » رواه أبو داود .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިމާމުމީހާ ދެމެދުކޮށްބާއްވާ ސަފުގައި އަޅުކުރާށެވެ. އަދި ހުސްތަންތަން ފުރުވާށެވެ.

بابُ فَضْلِ السنَنِ الراتِبة مَعَ الفَرَائِضِ وبيانِ أَقَلِّهَا وأَكْمَلِها وما بينَهُما

فرضނަމާދުތަކާއި ހަމައިން ސުންނަތްވެގެންވާ ނަމާދުތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އެންމެކުޑަމިންވަރާއި ފުރިހަމަ މިނާއި ދެމެދުގެ މިން ބަޔާންކުރެވޭ بابُ

1097 عنْ أُمِّ المؤمِنِينَ أُمِّ حبِيبَةَ رَمْلَةَ بِنتِ أَبي سُفيانَ رضيَ اللَّه عنهما ، قَالتْ : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ :« مَا مِنْ عبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّي للَّهِ تَعَالى كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عشْرَةَ رَكْعَةً تَطوعاً غَيْرَ الفرِيضَةِ ، إِلاَّ بَنَى اللَّه لهُ بَيْتاً في الجَنَّةِ ، أَوْ : إِلاَّ بُنِي لَهُ بيتٌ في الجنَّةِ» رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ المؤمِنِينَ أُمِّ حبِيبَةَ رَمْلَةَ بِنتِ أَبي سُفيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ فرض ނަމާދުތައް ފިޔަވައި ކޮންމެދުވަހަކު ބާރަ ރަކުޢަތް ސުންނަތް ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް އޭނާއަށްޓަކައި الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއިން ގެއެއް ބިނާ ކުރައްވާނެއެވެ. (ނުވަތަ އޭނާއަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރައްވާނެއެވ)

1098 وعَنِ ابنِ عُمَر رَضيَ اللَّه عنْهُما ، قالَ : صَلَّيْتُ مَعَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا ، وركْعَتَيْنِ بَعْدَ الجُمُعةِ ، وركْعتيْن بَعْد المغرِب ، وركْعتيْنِ بعْد العِشَاءِ . متفقٌ عليه .

މާތްﷲ އަދިބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدِاللَّهِ بنِ عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަރިހުގައި(ވީދުވަހެއްގައި) މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ރަކުޢަތާއި ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި
ހުކުރު ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި مغرب ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި عشاء ނަމާދުގެ
ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1099 وعنْ عبدِ اللَّهِ بن مُغَفَّلٍ رضِيَ اللَّه عنهُ ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بَيْنَ كُلِّ أَذَانيْنِ صلَاةٌ ، بيْنَ كلِّ أَذَانيْنِ صلاةٌ ، بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صلَاةٌ » وقالَ في الثَّالثَة : «لِمَنْ شَاءَ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲރުއްސުންލެއްވި **عبدِ اللَّهِ بن مُغَفَّلٍ** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތެއްގެ
ދެމެދުގައި ސުންނަތް ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތެއްގެ ދެމެދުގައި ސުންނަތް
ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގަމަތެއްގެ މެދުގައި ނަމާދެއްވެއެވެ.

المُرَادُ بالأَذَانَيْن : الأَذَانُ وَالإقَامةُ .

باب تأكيد ركعتي سنَّةِ الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިރު) ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރުމަށް ބާރުއެޅުއްވިކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

1100 عن عائشةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ لا يدَعُ أَرْبعاً قَبْلَ الظُّهْرِ ، وركْعَتَيْنِ قبْلَ الغَدَاةِ . رواه البخاري .

ދާތުﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެންދަވާ ނަމާދުގެ ކުރީގެ ހަމަ ދެ رکعةއި ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ
ދެރަކުޢަތް ކުރައްވާން ދެކެވޭނެކަމަށްވެއެވެ.

1101 وعنها ، قالت : لَمْ يكُنِ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أشدَّ تَعَاهُدَاً مِنهُ عَلَى رَكْعَتَي الفَجْرِ . متفقٌ عَلَيهِ .

އަދި އެކަމަނާ (އަހަރީ ދާތުﷲ ރުހިވޮޑިގެންވިعائشةَ ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން ފަތިސް ނަމާދުގެ
ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިސްކަންދީ ހިފެހެއްޓެވި ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުވެއެވެ.

1102 وَعنْها عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « رَكْعتا الفجْرِ خيْرٌ مِنَ الدُّنيا ومَا فِيها » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އަހަރީ ދާތުﷲ ރުހިވޮޑިގެންވިعائشة ގެފާނު) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފަތިސް ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް
ދުނިޔެއާއި އެތަނުގައި ވާހައި ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ހެޔޮވެއެވެ.

وفي روايةٍ : «لَهُمَا أَحب إِليَّ مِنَ الدُّنْيا جميعاً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެދެރަކުޢަތް ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗަށްވުރެން
ވަރަށްބޮޑަށް ލޯބިވެ ވެއެވެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވެއެވެ).

1103 وعنْ أَبي عبدِ اللَّهِ بِلالِ بنِ رَبَاحٍ رضيَ اللَّه عنْهُ ، مُؤَذِّنِ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَ نَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ليُؤْذِنَه بِصلاةِ الغداةِ ، فَشَغَلتْ عَائشَةُ بِلالاً بِأَمْرٍ سَأَلَتْهُ عَنْهُ حتى أَصبحَ جِدًّا ، فَقَامَ بِلالٌ فَآذنهُ بِالصَّلاةِ ، وتَابَعَ أَذَانَهُ ، فَلَم يَخْرُجْ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلما خَرَجَ صلَّى بِالنَّاسِ ، فَأَخبَرَهُ أَنَّ عائشَةَ شَغَلَتْهُ بِأَمْرٍ سَأَلَتْهُ عنْهُ حتى أَصبحَ جِدًّا ، وأَنَّهُ أَبطَأَ عَلَيهِ بالخُروجِ ، فَقَال يَعْني النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم : « إِني كُنْتُ رَكَعْتُ ركعتي الفَجْرِ » فقالَ : يا رسول اللَّهِ إِنَّك أَصْبَحْتَ جِدًّا ؟ فقالَ : « لوْ أَصبَحتُ أَكْثَرَ مِما أَصبَحتُ ، لرَكعْتُهُما ، وأَحْسنْتُهُمَا وَأَجملْتُهُمَا » رواه أَبو داود بإِسناد حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސްނަގެއްވި أبو عبدِ اللَّهِ بِلالِ بنِ رَبَاح ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަންގިގޮވާ ބޭކަލާވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي (އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވުމަށްޓަކައި އައެވެ. އެހިނދު ރަޟިﷲ ޢަންހުސްނަގެއްވި عائشة ގެފުޅު ހަވާލުކުރެއްވުމުގައި ކަމަކަށް އެބޭފުޅާ ޖެހިލުމުން ފަތިހަށް އަލިވަން ބޮޑަށް ފަހުވެއްޖެއެވެ. ދެން بِلال ގެފުޅު ބަންގިގޮވުމަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ އެއްފަހަރު ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވީއެވެ. އަދި (ނަމާދު ވަގުތު ޖެހިއްޖެކަން އާދޭސްކޮށްދިނުން ހަނދުމަން ކަމުދާފަދަ ތަކުރާރު ކޮށްދިނުމަށް ބައްދަލުވުން) ބަންގިގެ ކަލިމަތަށް ތަކުރާރު ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ނިކުމެވަޑައިގަތުން ލަސްވި ކަމެވެ. ދެން އެއްފަހަރު ނިކުމެވަޑައިގެން ޖަމާޢަތުން ނަމާދު ކުރައްވަވާދެއްވިއެވެ. (އެއްފަހަރު) އެ صحابيއަށް އެކަމާ ގުޅޭ خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން **عائشة** ގެފުޅު އެ صحابي އާއި ހަމައެކަނި ކަމުގައިވެސް އެކަމާ ތެދުކަން ސަބަބުން ބަންގިގޮވުމަށް ވަގުތު ލަސްވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމާ ގުޅޭގޮތުން ނިކުމެވަޑައިގަތުން ލަސްވި ސަބަބު ވެސް ސާފުވެއެވެ. ފަހެ އެކަމާ ގުޅޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ.(އެބަހީ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާ ކަމާ ގުޅިގެން ސުންނަތް ކުރީމެވެ. އެހިނދު އެ صحابي ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު (ނިކުމެވަޑައިގަތުން) ވަރަށް ބޮޑަށް ފަތިސްވެއްޖެ ނޫންހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާ ކަމުގައިވާނަމަ މިއަށް ވުރެ ފަތިސްވެގެން ވިޔަސް ތިމަންނާ ކަމާ ގުޅޭ އެދެރަކާތް ކުރީމެވެ. އަދި އެ ދެރަކާތް ރަނގަޅަށް އަދާކުރީމެވެ. އަދި އެ ދެރަކާތް ރީތިކުރީމެވެ.

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ލުއިކުރެއްވުމާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގައި ކިޔަވާ ތަކެއްޗާއި އަދި
އެދެރަކުޢަތުގެ ވަގުތުގެ ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1104 عنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُصلي رَكْعتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بيْنَ النِّدَاءِ وَالإِقَامةِ مِن صَلاة الصُّبْحِ . مُتَّفَقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސްނަމާދުގެ ބަންގިއާއި ގަމަތާއި ދެމެދު ލުއިލުއި ދެ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لهمَا: يُصَلِّي رَكعتَي الفَجْرِ، فَيُخَفِّفُهمَا حتى أَقُولَ: **هَل قرَأَ فيهما بِأُمِّ القُرْآنِ؟**،

އަދި އެދެބޭކަލުން (އިމާމު البخاريއާއި مُسلِمٍ)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (عائشة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އެކަލޭގެފާނު ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވާލުމުގައި ލުއިކުރައްވާތީ ހިތަށްއަރައެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތުގައި الحمد ކިޔަވާލެއްވިންތޯއެވެ؟

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : كان يُصَلِّي ركعتَي الفَجْرِ إِذَا سمِعَ الأَذَانَ ويُخَفِّفُهما .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަންގީގެ އަޑުއިވުމުން ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެދެރަކުޢަތް ލުއިކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ : إِذا طَلَع الفَجْرُ .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަޖުރު ފެށުމުން (އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.)

1105 وعَنْ حفصَةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إِذا أَذَّنَ المُؤَذِّنُ للصُّبحِ ، وبَدَا الصُّبحُ ، صلَّى ركعتيْن خَفيفتينِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި حفصة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބަންގިގޮވުމާ ފަތިސް ނަމާދަށް
ބަންގިގޮވުމުންނާއި އަދި (އިޤާމަތު) ފަތިސްނަމާދު ވަގުތު ވަރަށް ލުއިލުއިކޮށް
ދެރަކުޢަތް (ސުންނަތް) ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : كانَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا طَلَعَ الفَجْر لا يُصلي إلاَّ رَكْعَتيْنِ خَفيفَتيْنِ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަޖުރުކުރުމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތުގެ ސުންނަތް ނަމާދުފިޔަވައި އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުކުރައްވައެވެ.

1106 وعَن ابن عُمرَ رَضِيَ اللّه عَنْهما قال : كانَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي مِنَ اللَّيْلِ مثْنَى مثْنى ، ويُوتِر بركْعَةٍ مِن آخرِ اللَّيْلِ ، ويُصلِّي الرَّكعَتينِ قبْلَ صلاةِ الغدَاةِ ، وكَأَنَّ الأذَانَ بأُذُنَيْهِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުޟުވާންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ކުރައްވާ ސުންނަތް ނަމާދު ދެރަކުޢަތުން ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފަހުކޮޅުގައި އެއް ރަކުޢަތުން وتر ކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރިއަށް ދެ ރަކުޢަތް ސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. (އިޤާމަތު ކުރައްވާފައިވާ އަޑުއަހުރުން) ނަމާދަށް ގޮވާ އަޑު އިވިގެންނެވެ.

1107 وعَنِ ابنِ عباسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَقْرَأُ في رَكْعَتَي الْفَجْرِ في الأولى مِنْهُما : { قُولُوا آمَنَّا باللَّهِ ومَا أُنْزِلَ إلِيْنَا } الآيةُ التي في البقرة ، وفي الآخِرَةِ مِنهما : { آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسلمُونَ } .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ތުއުސްލިމުންގެ عبدِ اللَّهِ بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގެ ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި البقرة ސޫރަތުގައިވާ { قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ ومَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا } އަދި ދެވަނަ ރަކުޢަތުގައި { آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسلمُونَ } ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

وفي روايةٍ : في الآخرةِ التي في آلِ عِمرانَ : { تَعَالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وَبَيْنُكُمْ }
رواهما مسلم

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި އެންމެ ފަހު ރަކުޢަތުގައި آلِ عِمرانَ ސޫރަތުގެ{ تَعَالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وَبَيْنُكُمْ } ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

.

1108 وعنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قرأَ في ركْعتَيِ الْفَجْرِ : {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } و { قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ } رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ތުއުސްލިމުންގެ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގައި{قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } އާއި އަދި { قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ } ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

1109 وعنِ ابنِ عمر رضِيَ اللَّه عنهُما ، قال : رمقْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَهْراً يقْرَأُ في الرَّكْعَتيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ : { قُلْ يَا أَيُّهَا الكَافِرُونَ }، و: { قل هُوَ اللَّه أَحَدٌ } . رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރުމެން ކާބަލަމުއެވެ
ދުވަސްވަންދެން ބަލާލީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގައި ކުރައްވާ
ސޫރަތް ނަމާދުގައި {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } އާއި އަދި { قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ }
ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެރަކުޢަތުގެ ފަހުން ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެއް
ނަމާދު ކުރިއަސް އަދި ނުކުރިއަސް އޮށޯވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން
ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1110 عنْ عائِشَةَ رَضِيِ اللَّه عنهَا قالَت : كانَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا صلَّى رَكْعَتي الْفَجْرِ ، اضْطَجع على شِقِّهِ الأَيْمنِ . رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަޖުރު ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައިފިނަމަ ކަނާއަތްފަޅީގައި
އޮށޯވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1111 وَعنْهَا قَالَتْ : كانَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي فيما بيْنَ أَنْ يفْرُغَ مِنْ صلاة الْعِشَاءِ إلى الْفجْرِ إحْدَى عَشْرَةَ ركْعةً يُسلِّمُ بيْنَ كُلِّ ركعتيْنِ ، ويُوتِرُ بواحِدَةٍ ، فَإذا سَكَتَ المُؤَذِّنُ مِنْ صلاةِ الْفجْرِ ، وتَبيَّنَ لَهُ الْفَجْرُ ، وَجاءَهُ المُؤَذِّنُ ، قام فَركَعَ رَكْعَتيْن خَفِيفَتَيْنِ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلى شِقِّه الأَيْمَنِ ، هكذا حَتَّى يأْتِيَهُ المُؤَذِّنُ للإِقَامَةِ . رواه مُسْلِمٌ .،قَوْلُهَا : «يُسلِّمُ بيْن كُلِّ رَكْعتَيْن » هكذا هو في مسلمٍ ومعناه : بعْد كُلِّ ركْعتَيْنِ .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ.
އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عشاءނަމާދު ކޮށް ނިމުމުންފަށް
ފަތިސް ވަގުތު ދަންދެން އެގާރަ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދެރަކުޢަތުން ސަލާމް

ދެއްވިއެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަ ރަކުޢަތުގައިވެސް وتر ކޮށް ނިންމަވައެވެ. ފަހަ ބަންގިގޮވާމީހާ ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވާ ނިމި އަދި ފަޖުރުވުމާއި އަދި އަލިވާ އައިސް އެކަލޭގެފާނުން ނަމާދަށް ދެންނެވުމުން ތެދުވެ ވުޟޫއިގެން ލުއިކޮށް ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން އެއްފަރާތަށް ބަންގިވެރިޔާ ގާތަށް ދިއުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިމަތި ދެން ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

1112 وعنْ أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ ، قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا صلَّى أَحَدُكُمْ ركْعَتَي الفَجْرِ فَلْيَضطَجِعْ عَلى يمِينهِ » .

رَوَاه أَبو داود ، والترمذي بأَسانِيدَ صحيحةٍ . قالَ الترمذي : حديثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަތުމީ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަޖުރު ސުންނަތް ކުރިއްޔާ (ކަނާއަތްފަރާތުން ދަށުން) ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެލައިގެން އޮށޯވާ ހުއްޓެވެ.

باب سنة الظهر

ޒުހުރުނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތުގެ ބަޔާންވާ باب

1113 عَنِ ابنِ عُمَرَ ، رَضيَ اللَّه عنْهُما ، قالَ : صلَّيْتُ مَع رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ركْعَتَيْنِ قَبْل الظُّهْرِ ، وركْعَتيْنِ بعدَهَا . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަތުމީ عبدِ اللّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ޒުހުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެރަކުޢަތާއި ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1114 وعَنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان لا يدعُ أَرْبعاً قَبْلَ الظُّهْرِ ، رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި عائشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ނުކުރައްވާ ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ.

1115 وعَنها قالتْ : كانَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصَليِّ في بَيْتي قَبْلَ الظُّهْر أَرْبَعاً ، ثم يخْرُجُ فَيُصليِّ بالنَّاسِ ، ثُمَّ يدخُلُ فَيُصَليِّ ركْعَتَيْنْ ، وكانَ يُصليِّ بِالنَّاسِ المَغْرِب ، ثُمَّ يَدْخُلُ بيتي فَيُصليِّ ركْعَتْين ، ويُصَليِّ بِالنَّاسِ العِشاءَ ، ويَدْخُلُ بَيْتي فَيُصليِّ ركْعَتَيْنِ . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި عائشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ ގޭގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އެއަށްފަހު މީސްތަކުންނާއިއެކު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއެކު مغرب ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއި ގެން عشاء ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގެންނެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

1116 وعن أُمِّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللَّه عنها قَالَتْ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «منْ حَافظَ عَلى أَرْبَعِ ركعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَأَرْبعٍ بَعْدَهَا ، حَرَّمهُ اللَّه على النَّارَ » .رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُمِّ حَبِيبَة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ.މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރި(ސުންނަތުގެ) ހަތަރު ރަކުޢަތާއި ފަހު)ސުންނަތުގެ ހަތަރު ركعة އަށް ފަރުވާތެރިވެއްޖެ މީހާގެ ހަށިގަނޑަށް މާތްالله سبحانه وتعالى ނަރަކަ حرامކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

1117 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن السائب رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُصلِّي أَرْبعاً بعْدَ أَن تَزول الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وقَالَ : « إِنَّهَا ساعَةٌ تُفْتَحُ فِيها أَبوابُ السَّمَاءِ ، فأُحِبُّ أَن يَصعَدَ لي فيها عملٌ صَالِحٌ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن السائب ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މެންދުރުގެ އިރު ހިނގުމުން މެންދުރު ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އުޑުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވާ ވަގުތެކެވެ. އެވަގުތު ގައި ތިމަންކަލޯގެފާނު ހެޔޮޢަމަލެއް އުފުލިގެން ދިއުން ތިމަންކަލޯގެފާނު ލޯބިކުރައްވަމެވެ.

1118 وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إِذا لَمْ يُصلِّ أَرْبعاً قبْلَ الظهْرِ، صَلاَّهُنَّ بعْدَهَا .

رَوَاهُ الترمذيُّ وَقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ނުކުރައްވާނަމަ އެރަކުއަތްތައް ނަމާދުނިމުނު (قضاء) ކުރައްވައެވެ.

باب سنة العصر

ޢަސްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތަކުގެ ބަޔާންވާ باب

1119 عنْ عليٍّ بنِ أَبي طَالبٍ رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : كانَ النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي قَبْلَ العَصْرِ أَرْبَعَ ركعَاتٍ ، يَفْصِلُ بيْنَهُنَّ بِالتَّسْليمِ علَى الملائِكَةِ المقربينَ ، ومَنْ تبِعَهُمْ مِنَ المسْلِمِين وَالمؤمِنِينَ . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި علي بنِ أَبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَصر ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް
ކުރައްވައެވެ.އެދެދެމެދުގައި مقربމަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި މުއުމިނުން އަދި ބަހައްޓަވަނީ މުސްލިމު
އަދި ބޭކަލުންނަށް ސަލާމް(އާއި دعاء) ދެއްވުމުގެ ހިސާބު ކަރުދާ ހުންނަވައެވެ.

1120 وعَن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « رَحِمَ اللَّه امْرَءاً صلَّى قبْلَ العَصْرِ أَرْبعاً » .

رَوَاه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عُمر، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى
عَصر ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކަށަވަރުކުރާ ކަން رحمةލައްވާށިއެވެ!

1121 وعنْ عليِّ بن أَبي طالبٍ ، رَضِيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُصلِّي قَبْلَ العَصرِ ركْعَتَيْنِ .روَاه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عليِّ بنِ أَبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَصر ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ركعة ކުރައްވައެވެ.

باب سنّة المغرب بعدها وقبلَها

މަޣްރިބު ނަމާދުގެ އިސްސުންނަތާއި ފަސްސުންނަތް ބާރުންވެގެންނުވާ باب

މިބާބަށް (ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ) ابنِ عُمَر އާއި (ރަޟިﷲ ޢަންހާ) عَائِشَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އިސްވެދިޔައީއެވެ. އަދި އެ حديث އަކީ صح حديثެކެވެ. އޭގައިވަނީ:-(ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَغرِب ނަމާދުނުފުރަ ދެ ركعة ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ.)

1122 وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغفَّل رَضِيَ اللَّه عنهُ ، عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : «صلُّوا قَبلَ المَغرِب » قَالَ في الثَّالثَةِ : « لمَنْ شاءَ » رواه البخاريُّ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّل ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން مغرِب ނަމާދުގެ ކުރީގައި ނަމާދުކުރާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރު ވިދާޅުވެފައިވާ ހިސާބު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބޭނުންވީހަކާ (އެނަމާދު ކުރާށެވެ.

1123 وعن أَنس رَضيَ اللَّه عَنْه قالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ كِبارَ أَصحاب رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَبْتَدِرُونَ السَّوَارِيَ عندَ المغربِ . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ أَنس ގެރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބޮޑެތި اصحابބޭކަލުން مَغرِب ވަގުތު(އަނަމާދުގެ ސުންނަތް އަދާކުރުމަށްޓަކައި) މިސްކިތުގެ ހިތަދުގެ ތަނބުތަކަށް ވަރަށްއަވަސްވެގެންނަވަން ދުއްވާތީ ދުށީމެވެ.

1124 وعَنْهُ قَالَ : كُنَّا نُصَلِّي عَلى عَهدِ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَكعَتَيْن بعدَ غُروبِ الشَّمْس قَبلَ المَغرب ، فقيلَ : أَكانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صلاَّهُمَا ؟ قال : كانَ يَرانَا نُصلِّيهِما فَلَمْ يَأْمُرْنَا ولَمْ يَنْهَنا . روَاه مُسْلِمٌ .

އަދި އެ اصحاب (އެބަހީ މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެ ފާނުގެ)ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އިރުއޮއްސުމުން ފަހު مغرب ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ركعة ކުރައްވަމުންނެވީމެވެ. އެހިނދު އެ صحابى އަށް ދެންނެވުނެވެ. رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެނަމާދު ކުރައްވަވާ ހުށީތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ތިމަންމެން އެނަމާދު ކުރަނިކޮށް ދެކެވޮޑިގެންނެވެއެވެ. (ނަމަވެސް) މަނާއެއް(ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އަމުރުއް (ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ.

1125 وعنه قَالَ : كُنَّا بِالمَدِينَةِ فإذا أَذَّنَ المُؤَذِّنُ لِصلاةِ المَغرِبِ ، ابْتَدَرُوا السَّوَارِيَ ، فَرَكَعُوا رَكعَتَيْن ، حتى إنَّ الرَّجُلَ الغَرِيبَ لَيدخُلُ المَسجدَ فَيَحسَبُ أَنَّ الصَّلاةَ قدْ صُلِّيتْ من كَثْرَةِ مَنْ يُصَلِّيهِما . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެ ފާނުގެ)ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މަދީނާގައި އުޅުނުއިރު މުއައްޒިނު ބަންގިގޮވާލާ ހިނދު مغرب ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުން ތިމަންމެން ތަނބުތަކަށް އަވަސްވެ ސުންނަތް ނަމާދު ދެ ރަކުޢަތް ކުރަމުންދިޔައީމެވެ. ހަތަ އެވަގުތު ބޭރުން މީހަކު އައިސް މިސްކިތަށް ވަދެފައި ނަމާދުކުރަމުންދާ މީހުން ގިނަކަމުން އެ ނަމާދު ފަރުޟު ނަމާދުކަމަށް ހީވާ ވަރަށް ވެއެވެ.

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

ޢިޝާ ނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

فيهِ حديثُ ابنِ عُمَرَ السَّابقُ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكعَتَيْنِ بَعْدَ العِشَاءِ ، وحديثُ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّل : « بَيْنَ كلِّ أَذَانيْنِ صَلاةٌ » متفقٌ عليه . كما سبَقَ .

އެ ބާބުގައި (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި) ابنِ عُمَرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ އަދި އިސްވެދިޔަ حديث ވެއެވެ. އާދިއްވަސީ (ތިމަންނަ نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި

عشاءَ ނަމާދަށް ފަހު ދެ ركعة ކުރީމެވެ.) އަދި عبدِ اللَّهِ بن مُغَفَّل ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެއްވެސް ހިމެނެއެވެ. އޭގައިވެސް (ކޮންމެ ބަންގިއާއި ގަމަތާއި ދެމެދު ސުންނަތެއް ނަމާދުކުރެވިދާނެއެވެ.) މިއީ އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިން ބުޚާރީއާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެކެވެ.

باب سنّة الجمعة

ޖުމުއާ ނަމާދުގެ ސުންނަތުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

فِيهِ حديثُ ابنِ عُمرَ السَّابقُ أَنَّهُ صلَّى مَعَ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ركعتَيْنِ بَعْدَ الجُمُعَةِ . متفقٌ عليه .

މި بابގައި(رَضِيَ الله ޢަންހުމާ) عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ ގެ އިސްވެދިޔަ حديث ހިމެނެއެވެ.އޭގައިވެސް (އަހަރެމެން ނަބިއްޔާ ގެ صحابى نبيّ ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ޖުމުއާގެ ފަހުން ދެ ركعة ކުރީމެވެ.

1126 عنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إذا صَلَّى أَحدُكُمُ الجُمُعَةَ ، فَلْيُصَلِّ بعْدَهَا أَرْبعاً » رواه مسلم .

رَضِيَ الله ޢަންހު أبو **هُريرة** ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޖުމުއާ ނަމާދު އަދާކުރިމަފަހު އޭގެފަހުން ހަތަރު ركعة ކުރާށެވެ.

1127 وعَنِ ابنِ عُمرَ رَضِي اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ لا يُصلِّي بَعْدَ الجُمُعـَةِ حتَّى ينْصَرِف فَيُصلِّي ركْعتيْنِ في بيْتِهِ ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيّާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހުކުރު ނަމާދުން އަނބުރާ ގެއަށް އަތުވެދެއްވުމުން ދޯދިން
ނަމާދުއްސެވުމެއްނުކުރައްވައެވެ. ފަހެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها **والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام**

نفل ނަމާދުތައް އަދި ރަވާތިބު ސުންނަތްތަކާއި އެހެނިހެން ސުންނަތް އާދާކުރުން ސުންނަތްތަކަށް
ގޭގައި ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި **نفل** ނަމާދު ކުރުމަށްޓަކައި
فرض ނަމާދުކުރި ތަނުން ބަދަލުވުމާއި ނުވަތަ ބަދަލުވުމަށް ސުންނަތް އަދާކުރުމަށް ވާހަކައެއް
ދައްކާގެން މެދުކަނޑުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

1128 عَنْ زيدِ بنِ ثابتِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « صلُّوا أَيُّها النَّاسُ في بُيُوتِكُمْ ، فَإِنَّ أَفضَلَ الصَّلاةِ صلاةُ المَرْءِ في بَيْتِهِ إِلاَّ المكْتُوبَةَ » متفقٌ عليه

.

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ زيدِ بنِ ثابت ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (نفل)
ނަމާދުތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކުގައި ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ
ނަމާދަކީ فرض ނަމާދު ފިޔަވައި މީހާ އޭނާގެ ގޭގައި ކުރާ ނަމާދެވެ.

1129 وعن ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهُما عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « اجْعَلُوا مِنْ صلاتِكُمْ في بُيُوتِكُمْ ، ولا تَتَّخِذُوهِا قُبُوراً » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުރުބިހިލާފުޅުންނަން ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާعبدِ اللَّهِ بن عُمرَ، نبيّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ރިވާޔަތެން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ސުންނަތް

ނަމާދުތަކުން ގެއިން ބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެއީ (ނަމާދުކުރެއްވުން صحވެގެންނެވެ) قبُر ތަކުރާރުކުރުމުގައި ނަހީކުރެއްވެ.

1130 وعَنْ جابرِ رَضِي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا قَضَى أَحَدُكُمْ صلاتَهُ في مسْجِدِهِ ، فلْيَجْعَلْ لِبَيْتِهِ نَصِيباً مِنْ صلاتِهِ ، فَإِنَّ اللَّه جَاعِلٌ في بيْتِهِ مِنْ صلاتِهِ خَيْراً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާފުޅުވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި ނަމާދުއަދާކުރުމަށްފަހު ފަހެ ގެއަށް ގެންދާ ނަމާދުން ބައެއް ހަދާށެވެ. (އެބައި ސުންނަތް ގޭގައި ކުރާށެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެނަމާދުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ގޭގައި ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ.

1131 وَعنْ عُمَر بْن عطاءٍ أَنَّ نَافِعَ بْنَ حُبَيْر أَرْسَلَهُ إلى السَّائب ابن أُخْتِ نَمِرٍ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ رَآهُ مِنْهُ مُعَاوِيةُ في الصَّلاةِ فَقَال : نَعمْ صلَّيْتُ مَعَهُ الجُمُعَةَ في المقصُورَةِ ، فَلَمَّا سَلَّمَ الإمَامُ ، قُمتُ في مقَامِي ، فَصلَّيْتُ ، فَلَما دَخل أَرْسلَ إِليَّ فقال : لا تَعُدْ لما فعَلت: إذا صلَّيْتَ الجُمُعَةَ ، فَلا تَصِلْها حتى تتَكَلَّمَ أَوْ تخرُجَ ، فَإِنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَمرَنا بِذلكَ ، أَنْ لا نُوصِلَ صلاةً بصلاةٍ حتَّى نَتَكَلَّمَ أَوْ نَخْرُجَ . رواه مسلم .

عُمَر بْنِ عطاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَافِعَ بْنَ حُبَيْر މީހަކަށް نَمِر ގެ ދައްތަގެ ދަރި السَّائب ގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އޭގެ އޭނާ ނަމާދުކުރުމުގައި ކުރި ކަމެއްގެ މައްސަލަ مُعَاوِيةُ ވިދާޅުވި އެއްޗެއްގެ ތެރެއިން ސުވާލުކުރުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން السَّائب ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެއެވެ. މިޔަބަނާ (އެއްގޮތަށް) އާއެކު المقصُورَة ގައި ޖުމުއާ ނަމާދު ކުރީމެވެ. ދެން އިމާމު ސަލާމް ދިނުމުން މިޔަބަނާ ތެދުވެ ނަމާދުކުރީމެވެ. ދެން (އެއްގޮތަށް) مُعَاوِيةُ (މިޔަބަނާގެ ގާތަށް މިޔަބަނާގެ ގޭގައި ހުށިއްޖާ) ވަދެވަޑައިގަތުމުން. އަދި މިޔަބަނާއަށް ކަލޭ ކަރުވާށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އެއްގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިބާ (ކުރައްވަ)ޔާތަކަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ދެން ނަމައްދުވާލެވެ. މިބާ ހުކުރު ނަމާދުކުރާ ނިމުމުން ބަރަކާތް ނުކުރާހާއި އަޑުއެހި ނުހެދި

ނުވަތަ އެތެރެތު ވާހަކައެއް ދައްކަވާފައިނުވޭ نفل ނަމާދުކުރުން ސުންނަތްތެވެ. މިހެނި
ހަމަކަހަލަކުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ރަސޫލާންގެ ބަސް އެއްކަލަމިފުޅުގެ
އަޅުއްގަނޑާއި ތެރެތު ވާހަކައެއް ނުވަތަ ދިނުމުގެކުރުން ވަރު ނޫނީ ނަމާދުތައް ނުކުރެވުމު
އަދުރުއްޕަސްފައިވެ.

باب الحثّ على صلاة الوتر

وبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ވެރިކުރުވުމާއި އަދި އޭގެ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން
ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1132 عَنْ عليٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : الوترُ لَيْس بِحَتْمٍ كَصَلاةِ المكْتُوبَةِ ، ولكِنْ سَنَّ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إنَّ اللَّه وِترٌ يُحِبُّ الْوتْرَ ، فأَوْتِرُوا ، يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ » .رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިތުރު ނަމާދަކީ فرض ނަމާދުތަކެއްފަދަ فرض އެއްޗެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވަނީ އޭގެ ސުންނަތެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އަދި ގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން اللهއީ وتر އެވެ. (އެކަކު) اللهގެ ޙަޟްރަތުގައި ސިފަފުޅު ވަކިވި وتر ގެ ސިފަ
ލިބިގެންވާ ވަކިއެކަކެވެ.) އަދިވެސް وتر އަށް ލޯބިވެވޮޑިގެ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އޭ قرآنގެ
އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން وتر ކުރާށެވެ.

1133 وَعَنْ عَائشَةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا ، قَالَتْ : مِنْ كُلِّ الليْلِ قَدْ أَوْتَر رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، ومَن أَوْسَطِهِ ، وَمِنْ آخرِهِ . وَانْتَهى وِتْرُهُ إلى السَّحَرِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮންމެ ރޭއަކު ވިތުރު
ކުރައްވައެވެ. (ބައެއްފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި އަދި(ބައެއްފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ މެދު
ބައިގައި އަދި (ބައެއް ފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސްވުމުގެ
ކުރީގައި ވިތުރު ނިންމަވާލައްވައެވެ.

1134 وعن ابنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا ، عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : «اجْعلوا آخِرَ صلاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْراً » متفقٌ عليه

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ ، نبيާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
ރޭގަނޑުގައި ކުރާ އެންމެ ފަހު ނަމާދަކީ ވިތުރު ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

1135 وَعَنْ أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضِي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أَوْتِرُوا قبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފަތިސްވުމުގެ ކުރީގައި
ވިތުރު ކުރާށެވެ.

1136 وعن عائشةَ ، رضيَ اللَّه عَنْهَا ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُصلِّي صَلاتَهُ بِاللَّيْلِ ، وهِيَ مُعْتَرِضَةٌ بينَ يَدَيهِ ، فَإذا بقِيَ الوِتْرُ ، أَيقِظَهِا فَأَوْترتْ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި(ބައެއްފަހަރު)
އެކަމަނާ ގެފާނު ކުރިމަތީގައި އަރިއްސަވައިގެން ނިދިކުރައްވަން އޮވެއެވެ. ފަހެ
ވިތުރު ބާކީވުމުން އެކަމަނާ ހޭލައްވައެވެ. ދެން އެކަމަނާ ގެފާނު وتر ކުރެއްވުމަށް
އެކަމަނާ وتر ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ له : فَإذا بَقِيَ الوترُ قالَ : « قُومِي فَأَوْتِرِي يا عَائشةُ » .

مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وتر ކުރާ ވަގުތު ބާކީވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عائشة އެވެ. ތެދުވެވޮޑިގެންވާށެވެ. ދެން وتر ކުރައްވާށެވެ.

1137 وعَنِ ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « بَادِرُوا الصُّبْحَ بالوِتْرِ».رَوَاه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަސޫلالله އަޑުއައްސަވައިގަންނަވާ ޞަޙާބީއެއް عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ވުމުގެ ކުރިން وتر ކުރުމަށް އަވަސް ކުރައްވާށެވެ.

1138 وعَنْ جابرٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ خَاف أَنْ لا يقُوم مِنْ آخرِ اللَّيْلِ ، فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ ، ومنْ طمِع أَنْ يقُومَ آخِرَهُ ، فَليوتِرْ آخِر اللَّيْل ، فإِنَّ صلاة آخرِ اللَّيْلِ مشْهُودةٌ ، وذلكَ أَفضَلُ » رواه مسلم .

ރަސޫلالله ޙަދީޘްކުރެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުނުވެވޭނެ ކަމުގެ ބިރު ހުރި މީހާ ރޭގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި وتر ކުރާށެވެ. އަދި ރޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވުމުގެ ޝައުޤު ހުރި މީހާ ރޭގެ ފަހުބައިގައި وتر ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ރޭގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ ނަމާދަށް މަލާއިކަތުން ޙާޟިރުވެއެވެ. އަދި އެއީ ވަރަށް މާތްވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلّها وأكثرها وأوسطها ، والحثّ على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭނީމާ **باب** އަދި އެނަމާދުގެ މަދުވުމާއި ގިނަވުމާއި މެދުވުން ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދުކުރުން ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލުން ބަޔާންކުރެވޭނީމާބާބު

1139 عنْ أَبي هُريرةَ رَضي اللَّه عنْهُ ، قال : أوصَاني خَليلي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بصِيامِ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ مِن كُلِّ شهر ، وركْعَتي الضُّحَى ، وأَنْ أُوتِرَ قَبل أَنْ أَرْقُد » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ خَليل(ލޯބިވާ ދޮސްތާ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعةކުރުމާއި ނިދަން އޮތުމުގެ ކުރީގައި وترކުރުމަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ.

والإيتار قبل النوم إنما يُسْتَحَبُّ لمن لا يَثِقُ بالاستيقاظ آخر اللَّيل فإنْ وثق فآخر اللَّيل أفضل.

ނިދުމުގެ ކުރިން وترކުރުން مستحبވެގެންވަނީ ރޭގަނޑު ފަހުބައިގައި ހޭލެވޭނެކަމުގެ އިތުބާރު ނެތް މީހާއަށެވެ. ފަހު ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ހޭލެވޭނެކަމުގެ އިތުބާރު އޮތްނަމަ ރޭގަނޑު ފަހުބައިގައި وترކުރުން މާތްވެގެން ވެއެވެ.

1140 وعَنْ أَبي ذَر رَضِي اللَّه عَنْهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يُصبحُ عَلَى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحدِكُمْ صدقَةٌ : فَكُلُّ تَسبِيحة صدَقَةٌ ،وكل تحميدة صدقة ، وكُل تَهليلَةٍ صدَقَةٌ ، وكُلُّ تكبيرة صدَقَةٌ ، وأَمر بالمعْروفِ صدَقَةٌ ، ونهيٌ عن المُنْكَرِ صدقَةٌ ، ويُجزِئ مِن ذلكَ ركْعتَانِ يركَعُهُما مِنَ الضحى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو **ذَر**، نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ ތިޔަބައިމީހުން ކޮން ހަށިގަނޑުން ހަރަކާތްތަކުގެ ކޮންމެ ކޮންމެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ **صدقة**އެއް ދޭން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ

ދެއްކެވުން ވެއެވެ. ދެން ކޮންމެ تَسْبيحٌ އަކީ (އެބަހީ سُبْحان اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ)
صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ(އެބަހީالحمد اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ.
އަދި ކޮންމެ تَهليلَ އަކީ (އެބަހީ لا إلهَ إلاَّ اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި
ކޮންމެ تكبير އަކީ(އެބަހީ اللَّهُ أَكْبَرُ ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކަށް
އަމުރުކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި ނުބައިކަމަކުން މަނާކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި އެއްޗިހި
ކަމަކަށް ضحى ވަގުތުގައި ކުރާ ދެ ركعةގެ ނަމާދު ފުދިގެންވެއެވެ.

1141 وعَنْ عائشةَ رضيَ اللَّه عَنْها ، قالتْ : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يصلِّي الضُّحَى أَرْبعاً ، ويزَيدُ ما شاءَ اللَّه . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އެންމެ ގާތްގޮތެއްގައި) ضحى ނަމާދުގައި ހަތަރު ركعة
ކުރައްވާމުން ގެންގުޅުއްވިއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى (އެދިވަޑައިގަތުމަށް) އިރާދަކުރައްވާވި
މިންވަރަކަށް އިތުރު ކުރައްވައިވެއެވެ.

1142 وعنْ أُمِّ هانيءٍ فاختِةَ بنتِ أَبي طالبِ رَضِيَ اللَّه عنْها ، قَالتْ : ذهَبْتُ إلى رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عامِ الفتْحِ فَوجدْتُه يغْتَسِلُ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، صلَّى ثَمانيَ رَكعاتٍ ، وَذلكَ ضُحى . متفقٌ عليه . وهذا مختصر لفظ إحدى روايات مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أُمِّ هانيءٍ فاختِة بنتِ أَبي طالب ގެ ރިވާޔަތުން
ހިމެނިގެންވެއެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
އަރިހަށް މައްކާ ފަތަޙް ކުރެއްވި އަހަރު ޒިޔާރަތް ކުރީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހިނަމުން
ފެންވަރަމުންނެވެ. ދެން ފެންވެރުން ނިމިވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަލޭގެފާނު(8) އަށް ރަކުޢަތް
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ ضحى ނަމާދެވެ.

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها والأفضل أن تصلَّى عند اشتداد الحرِّ وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް ދުވާލު މެދާއި ހަމައަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ހޫނުގަދަވުމާ އިރު އަރާ ގަދަވުމުން ދޮންވުމުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1143 عن زيدِ بن أَرْقَم رَضِي اللَّه عنْهُ ، أَنَّهُ رأَى قَوْماً يُصلُّونَ مِنَ الضحَى ، فقال : أَمَا لَقَدْ علِمُوا أَنَّ الصَّلاةَ في غَيْرِ هذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ ، إنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « صَلاةُ الأَوَّابِينَ حِينَ ترْمَضُ الفِصَالُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވުންވުމި زيدِ بن أَرْقَم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު ضحى ނަމާދު ކުރަނިކޮށް އެ صحابي ދުށުއްވިއެވެ. އަދި ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ضحى ނަމާދުކުރުން މިވަގުތު ނޫން ވަގުތެއްގައި ކަމަށް އެބައިމީހުން ނޭގޭތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الأوَّابِينَ ނަމާދު (އެބަހީ ضحى ނަމާދު) ކުރެއްވުމަކީ ޖަމަލު ކުދިންގެ ބަކަރިކުދިން ފިޔަ ހޫނު ހޫނުވާ ވަގުތުގައެވެ.

« تَرمَضُ » بفتح التاءِ والميم وبالضاد المعجمة ، يعني : شدة الحرّ . « والفِصالُ جمْعُ فَصيلٍ وهُو : الصغير مِنَ الإِبلِ .

باب الحثِّ على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلَّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އަޅުއްވާ ކަމާއި ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންނަކަމުގައި ވިޔަސް އަދާކުރައްވާތީ ނުކޮށް އިށީނުން މަކުރޫހު ކަމުގެ ވަގުތުތަކުގައި އަދި އަދި ركعةކުރެވުނު تحية ގެ ދެރަކުޢަތްކުރުން ނިޔަތް ކަމުގެ ވަގުތުގައި ވިޔަސް ނަމާދު ފަރުޟު ނަމާދުކުރަން ނަމާދު ރަވާތިބުގެ ސުންނަތްކަމަށް ވިޔަސް ފުރުސަތަކުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1144 عن أَبي قتادةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا دَخَلَ أحَدُكم المسْجِدَ ، فَلا يَجلِسْ حتَّى يُصلِّيَ رَكْعَتيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو قتادة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަ ދެ ركعةނަމާދުކުރުމަށް ކުރިން އިށީނުމަކުނުވާނެއެވެ.

1145 وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنْهُ قالَ : أَتيْتُ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهَو فِي المسْجِدِ ، فَقَالَ : «صَلِّ رِكْعَتيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އައްޑުފަރަށް) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. އޭރިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ މިސްކިތުގައެވެ. (ތިމަންނަ ދިޔުމުން) ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ركعةގެ ނަމާދުކުރު ކުރާށެވެ.

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1146 عن أبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ لِبلالٍ : «يَا بِلالُ حَدِّثْني بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ في الإِسْلامِ ، فَإِنِّي سمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بيْنَ يَديَّ في الجَنَّةِ» قَالَ : مَا عَمِلْتُ عَمَلاً أَرْجَى عِنْدِي مِنْ أَنِّي لَم أَتطَهَّرْ طُهُوراً في سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذلكَ الطُّهورِ ما كُتِبَ لي أَنْ أُصلِّيَ . متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުހުންވެރިވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم بِلالُ ގެ ފާނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بلالُ އެވެ. ތިބާ ކުރި އެންމެ އެންމެ ރަނގަޅު އިސްލާމީ އަމަލަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންކަލޭގެފާނުން ބުނެދީބަލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވަރުގޭގައި ތިބާގެ ފައިވާން ޖެހޭއަޑު ތިމަންކަލޭގެފާނު އިވުނެވެ. أبو هُريرةَ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ރޭގަނޑުގައި ވިޔަސް އަދި ދުވާލުގައި ވިޔަސް وضوء ހައްދައިފިނަމަ އޭގެ ފަހުން الله އިރާދަކުރައްވާފައިވާ މިންވަރަކަށް نفل ނަމާދު ކުރުން ފިޔަވައި އެހެން އަމަލެއް ތިމަންނަ ނުކުރަމެވެ.

« الدَّفُّ » بالفاءِ : صَوْتُ النَّعْلِ وَحَرَكَتُهُ عَلَى الأرْضِ ، واللَّه أَعلم .

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر اللَّه تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ މާތްކަމާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު **دعاء** ކުރުމާއި އަދި އެދުވަހު **نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم** ގެ މައްޗަށް **صلوات** ކިޔުމާއި، އަދި އެދުވަހު **دعاء** އިޖާބަދެވޭން ވާ ވަގުތެއްވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދުންފަހު ގިނަގިނައިން **ذكر** ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

–قال اللَّه تعالى (الجمعة 10): {فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض، وابتغوا من فضل اللَّه، واذكروا اللَّه كثيراً لعلكم تفلحون}

ފަހެ ނަމާދުން އަދާކޮށްނިމުނީ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފެތުރިގެންދާށެވެ. ދަން (އެބަހީ: ހަލާލުގެ މައިދާނަށް ނުކުންނާށެވެ!) އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ فضل ހޯދަމުން (ރިޒުޤުން) އެދޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެން އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި ނަސީބު ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ.

1147 وعَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «خيْرُ يومٍ طلعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الجُمُعَةِ : فِيهِ خُلِقَ آدمُ ، وَفيه أُدْخِلَ الجَنَّةَ ، وفيه أُخْرِجَ مِنْهَا » رواه مسلم

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިރު އުދުވާ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އަދި އެންމެ މޮޅު ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. آدمُ ގެ ފާނު އުފެއްދެވީ އެދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއަށް ވައްދެވީ އެދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއިން ނިކުއްމަވައިދެވީ ވެސް އެދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.

1148 وعَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَوَضَّأَ فأَحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ أَتى الجُمُعَةَ، فاستَمَعَ وأَنْصتَ ، غُفِرَ لَهُ ما بَيْنَه وبَيْنَ الجُمُعَةِ وزِيَادة ثَلاثَةِ أَيَّامٍ ، ومَنْ مَسَّ الحَصَى ، فَقَدْ لَغَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هُريرةَ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު وضوء އެއްކޮށް ރަނގަޅަށް އެ وضوء ފުރިހަމަކޮށްފިއްޔާ ދެން އައިސް ހުކުރު ނަމާދަށް އައިސް ވަޢުޡު(خطبة) ކަންފަތް ދީ އަޑުއަހާ އަދި ހަމަހިމޭނުން އިންނަމަ އެމީހާއަށް (ފުރިޔާޒު) ހުކުރާއި ދުވަހު ހުކުރާ ދެމެދުގެ ފާފަތަކާއި އިތުރަށް ތިންދުވަހުގެ ފާފަ އަންނަނީ ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި خطبة ކިޔަނިކޮށް ގާކުދިތައް ބާރުންތަކަ އަތުގާލާއިފިމީހާ ހުކުރު ދުވަހުގެ ثواب އޮހިގެންދާނެއެވެ.

1149 وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « الصَّلَوَاتُ الخَمْسُ والجُمُعَةُ إلى الجُمعةِ ، وَرَمَضَانُ إلى رمضَانَ ، مُكَفِّرَاتٌ ما بيْنَهُنَّ إذا اجْتُنِبَتِ الكبَائِرُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އަބޫ ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هُريرة) نبيﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.فرض ފަސް ނަމާދާއި އެއް

ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާއި އަދި އެއް ރަމަޟާނުން އަނެއް ރަމަޟާން އަށް އެއީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވެވޭނެ ވަސީލަތް އެދުވަސްތަކަކީ ކުރި ފާފަތަކަށްވާ كفارة އެކަމެވެ.

1150 وَعَنْهُ وعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمْ ، أَنَّهما سَمِعَا رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ عَلَى أَعْوَادِ مِنْبَرِهِ : « لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الجمُعَاتِ ، أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّه على قُلُوبِهِمْ ، ثُمَّ ليَكُونُنَّ مِنَ الغَافِلِينَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރަސޫލާގެ ސަޙާބީ أبو هُريرة އާއި عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިމުނބަރުން އަޑުއިވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް ހުކުރު ދުވަސް ދޫކޮށްލާ ބަޔަކު ކަލޭގެފާނު ހުރިހާ ކަމަކުން حديث ކުރައްވައެވެ. މިސްކިތަށް ހުކުރު ނަމާދަށް ނާދެވި ތިބޭ ބަޔަކުމެން ދޫކޮށްލުމުން ހުއްޓެވެ. ނޫނީނަމަ الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ފާހަރުގަ ތަޅުލައްވައި ޖެހިދާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން غافِل ވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ވެދާނެއެވެ.

1151 وَعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : «إِذا جاَءَ أَحَدُكُمُ الجُمُعَةَ ، فَلَيَغْتَسِلْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އަދިބަޔަކު ފުރުޞަތުން ރަސޫލާގެ ސަޙާބީ عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހުކުރު ނަމާދަށް އަންނަނީނަމަ ފެން ވަރާށެވެ.

1152 وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ: « غُسْلُ يَوْمِ الجُمُعَةِ وَاجِبٌ على كلِّ مُحْتَلِمٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރަސޫލާގެ ސަޙާބީ أَبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ދުވަހުން ފެންވެރުން ކޮންމެ ބާލިޣު ވެފައިވާ މީހަކަށް ވާޖިބެވެ.

المُراد بالمُحْتَلِمِ : البَالِغُ . وَالمُرَادُ بِالوُجُوبِ : وَجُوبُ اختيَارٍ ، كقَوْلِ الرَّجُلِ لِصَاحِبِهِ حقُّكَ وَاجِبِ عليَّ ، واللَّه أعلم .

1153 وَعَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الجمعة فَبِها ونعمت ، ومن اغتسلَ فالغُسْلُ أفضَلَ » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سَمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހުކުރު ދުވަހު (ފެންވަރާ ވަގުތު) وضوء ކޮށްފިމީހާއަށް ފުދޭ ރަނގަޅު ފުދެއެވެ. އަދި ހިނާނަ ފެންވަރައިފިނަމަ ފެނ ފެންވެރުން މާމޮޅުވެއެވެ.

1154 وَعَنْ سَلمَانَ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعَةِ ، ويَتَطَهرُ ما استَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ ، وَيدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ ، أَو يَمَسُّ مِن طِيبِ بَيتِهِ ، ثُمَّ يَخْرُجُ فلا يُفرِّق بَيْنَ اثنَيْنِ ، ثُمَّ يُصلّي مَا كُتِبَ لَهُ ، ثُمَّ يُنْصِتُ إذا تكلَّم الإمَامُ ، إلاَّ غُفِرَ لهُ ما بَيْنَه وبيْنَ الجُمُعَةِ الأخرَى » رواه البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سلمَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހިނާ ހުކުރު ދުވަހު ފެންވަރައި އަދި ކުޅަދާނަވީވަރަކަށް ޠާހިރުވެ ތެޔޮލައި އަދި ގެއިން ލިބެންހުރި މީރުވަސް ބޭނުންކޮށް ދެން ނިކުމެ ދެމީހުންގެ ދެމެދު ފަޅާނުލައި ނަމާދުކުރުމަށް ލިޔުނު ނަމާދު ކޮށް އަދި ހިނގާދާން ފަހު އިމާމު ދެއްވާ خطبة އަށް ނިކަން ތިރިކޮށް ހަމަ ޖެހިލައިގެން އަޑުއަހައިފިނަމަ ނުވަތަ ނަމާދުގެ ކުރިން ފުދޭ نفل ނަމާދުވެސް ކުރެވޭނެއެވެ. ދެ ހުކުރު ދުވަހުގެ މެދުގައި ކުރާ ކުށްތަކަށް ފާފަފުއްސަވައެވެ.

1155 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «مَن اغْتَسَلَ يَ وْم الجُمُعَةِ غُسْلَ الجنابَةِ ، ثُمَّ رَاحَ في الساعة الأولى ، فكأَنَّمَا قرَّبَ بَدَنَةً ، ومنْ

رَاحَ في السَّاعَةِ الثَّانِيَة ، فَكأنَّما قَرَّبَ بَقَرَةً ، وَمَنْ رَاحَ في السَاعَةِ الثَالِثةِ ، فَكأنَّما قَرَّبَ كَبْشاً أَقرَنَ، ومنْ رَاحَ في السَّاعةِ الرَّابعةِ ، فَكأنَّما قَرَّبَ دَجاجَةً ، ومنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الخامِسةِ فَكأنَّما قَرَّبَ بيْضَةً ، فَإِذا خَرَجَ الإِمامُ ، حَضَرَتِ الملائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكرَ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވާށިއެވެ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވި ހުކުރު ދުވަހު ޖަނާބަތުން ހިނައިގަތުން ދޮށް މިސްކިތަށް ގޮސްފިނަމަ ފަހެ އޭނާ ޖަމަލެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ދެވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިމީހާ ފަހެ ގެރިއެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ތިންވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިމީހާ ފަހެ ދަޅުޖެހި ބަކަރިއެއް ذبحކޮށް صدقة ދިންފަދައެވެ. އަދި ހަތަރުވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިމީހާ ފަހެ ކުކުޅެއް صدقة ދިންފަދައެވެ. ފަހެ އިމާމު ނިކުމެ ވަޑައިގެންފިމާ ނިސްބަތުން ملائِكَة ބޭކަލުން ذكر (خطبة)ގެ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

قوله : « غُسلَ الجَنَابة » ، أَي : غُسلاً كغُسْل الجنابَةِ في الصِّفَةِ .

1156 وعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذكر يَوْمَ الجُمُعَةِ ، فَقَالَ : « فِيها سَاعَةٌ لا يُوَافِقها عَبْدٌ مُسلِمٌ ، وَهُو قَائِمٌ يُصَلِّي يسأَلُ اللَّه شَيْئاً ، إلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاه » وأَشَارَ بيدِهِ يُقَلِّلُهَا ، متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللَّهރުއްސުންވާށިއެވެ أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(އެއްކަލަޔަކު) ހުކުރު ދުވަހުގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދުވަހުގައި ވަގުތެއްވެއެވެ. އެވަގުތަކު މުސްލިމު އަޅަކު ނަމާދުކުރަމުން الله އަށް ކަމެއްސުވާލު އެދިލައްވައިފި ދުޢާ ގަބޫލުކުރައްވައެވެ. އަދި އެވަގުތަކީ ވަރަށް ކުޑަވަގުތެއްކަން އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައިން إشارَة ކުރެއްވިއެވެ.

1157 وَعنْ أَبي بُردةَ بنِ أَبي مُوسى الأَشعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ابنُ عُمرَ رضيَ اللَّه عنْهُمَا : أَسَمِعْت أَبَاكَ يُحَدِّثُ عَن رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في شَأْنِ

ساعَةِ الجُمُعَةِ؟ قَالَ : قلتُ : نعمْ ، سَمِعتُهُ يقُولُ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « هي ما بيْنَ أَنْ يَجلِسَ الإِمامُ إِلى أَنْ تُقضَى الصَّلاةُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو بُردةَ بن أَبي مُوسى الأَشعَرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އެދަރިކަލުނާ ކުރިމަތިން ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ (ޢިލްމުނަށް ކައިރިން) އެއްސެވިއެވެ. ތިބާގެ ބައްޕާ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ހުކުރުގެ (دعاء ޤަބޫލުވާ) ވަގުތާއި މެދު އައްސަވައި ރިވާކުރައްވާ އަޑުއެއްސެވިންތޯއެވެ.حديث ކުރައްވައިފައެވެ. أَبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެކޮށްދެއްވީމެވެ. އާނއެވެ. ތިމަން އަޑު ބައްޕަފުޅު އަޑުއިއްސެވީމެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެއީ އިމާމު މީނާ އިށީނދެވަޑަ ނަމާދު ނިންމާއިރު ދެމެދުގައެވެ.

1158 وَعَنْ أَوسِ بنِ أَوسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ مِنْ أَفضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ ، فَأَكثِروا عليَّ مِنَ الصَّلاةِ فِيهِ ، فَإِنَّ صَلاتَكُمْ مَعْروضَةٌ عليَّ » رواه أبو داود بإِسناد صحيح .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَوسِ بنِ أَوس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ.ތަބަރުކަމަތިން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ، އެދުވަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ގިނަގިނައިން صلوات ކިޔުއްވާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ صلوات ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ހުށަހަޅުއްވެއެވެ.

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةއަކުން ސަލާމަތްވާ ވަގުތު شكرގެ سجدة އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާ ބައިގެ باب

1159 عَنْ سَعْدِ بنِ أَبي وقَّاصٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم من مكَّةَ نُريدُ المَدِينَةَ ، فَلَمَّا كُنَّا قَرِيبًا من عَزْوَراءَ نَزَلَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ، فدعَا اللَّه سَاعَةً ، ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا ، فَمَكَثَ طَوِيلاً ، ثُمَّ قامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، ساعَةً ، ثُمَّ خَرَّ ساجِدًا فَعَلَهُ ثَلاثاً وَقَال: إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي ، وَشَفَعْتُ لأُمَّتِي ، فَأَعْطَانِي ثُلُثَ أُمَّتي ، فَخَررتُ ساجِدًا لِرَبِّي شُكرًا ، ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي ، فَسَأَلْتُ رَبِّي لأُمَّتِي ، فَأَعْطَانِي ثُلُثَ أُمَّتي ، فَخررْتُ ساجداً لربِّي شُكراً ، ثمَّ رَفعْت رَأسِي فَسَألتُ رَبِّي لأُمَّتي ، فَأعطاني الثُّلُثَ الآخَرَ ، فَخَرَرتُ ساجِدا لِربِّي»

رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި سَعْدِ بنِ أَبي وَقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.(އަހަރުމެން)ތިމަންމެން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި
މައްކާއިން މަދީނާއަށް ގަސްދުކުރައްވައިގެން ނިކުތީމުއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން عَزْوَراء އާއި ހަމައަށް
ދިޔުމުން އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ދެއަތް އުފުއްލަވައިފިއެވެ. ދެން ގަޑިއިރަކުވަންދެން
دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަޖިދާ އަށް ވެޓިވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ވަރަށް ގިނައިރުވަންދެން
ސަޖިދާގައި މަޑުކުރައްވައިގެން އިންނެވިއެވެ. ދެން އަނބުރާ ކޮޅަށް ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވެ.
ފަހެ ދެއަތްއުފުއްލަވާ މަޑުކޮށް އުފުއްލަވައިގެން އިރުކަށްވަންދެން ހުންނެވިއެވެ. ދެން ސަޖިދާ
އަށް ވެޓިވަޑައިގެންނެވެ. އެގޮތް ތިންފަހަރު ހައްދަވައިފިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ގަސްދުކޮށް އިލްތިމާސް އެދި
ދަންނަވާލީމެވެ. އެދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުންނަށްޓަކައި شفاعةއަށްދިނުމެވެ. ފަހެ
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުންގެ شفاعة ތިމަންކަލޭގެފާނަށްދެއްވައި
قبولވިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ގަސްދުކޮށް އަދަބުން
شُكرގެ ގޮތުން ސަޖިދާއަށް ވެޓިވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުފުޅުއުފުއްލެވީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ގަސްދުކޮށް އިލްތިމާސް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
އުއްމަތުންނަށްޓަކައި دعاء ދަންނަވާލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ
އިތުރު ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުންގެ شفاعة އަނެއްކާވެސް ދެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ގަސްދުކޮށް އަދަބުން شُكرގެ ގޮތުން ސަޖިދާއަށް
ވެޓިވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުފުޅުއުފުއްލެވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ

ހަށްދަވި ގެންގުޅުއްވާ އަޅާހެން ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ އެތަކެތިންލިބިވާ دعاء ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ ޤިޔާމަތްދުވަހުން ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ އެތަކެތިން އިތުރު ލިބިލިބި އަޅުގަނޑު ދޭން شفاعة ދެއްވާނެވެ. އަހަންނަށް ޤިޔާމަތްދުވަހުން ހެއްދެވި ގެންގުޅުއްވާ އިތުރުން شكر ގެތުން ސަބަބުން ކުރީމެވެ.

باب فضل قيام الليل

ރޭގަނޑު ގޮތަށް ބޭނުންގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 79): {ومن الليل فتهجد به نافلة لك عسى أن يبعثك ربك مقاماً محموداً}.

ތިޔަ فرضކަމެއް ނަމާދުގެ އިތުރުން (ކަލޭގެފާނަށް خاصނަމާދުއެއް ގޮތުގައި، ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގައި ކުރުآن ކިޔަވާ ޖެހޭގޮތް تهجد ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ! އަހަރެން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حمد ކުރެވޭނެ مقام އަށް ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވައިފި ހެއްޔެވެ.

وقال تعالى (السجدة 16): {تتجافى جنوبهم عن المضاجع}الآية.

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދުއެދުމާދުعاءކުރާ ހާލު، އެއުރެންގެ އަރިކަށިތަށް (ނިދާ އަރިކަށިތަށް ނިދާތަނުން ދުރުކޮށް) ތަންތަނުން ދުރުވެއެވެ. އަދި ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ދެއްވި ތަކެތިން އެއުރެން ހޭދަކުރެތެވެ.

وقال تعالى (الذاريات 17): {كانوا قليلاً من الليل ما يهجعون}

އެއުރެން ނިދާ ދުވަހު ރޭގަނޑުން މަދު ވަގުތުކޮޅެއްގައެވެ.

1160 وعَن عائشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْها ، قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتى تَتَفطَّر قَدَمَاه ، فَقُلْتُ لَهُ : لِمَ تَصنَعُ هذا يا رسُول اللَّهِ وَقد غُفِرَ لَكَ ما تقَدَّم مِن ذَنْبِكَ وَمَا تأَخَّرَ ؟ قَالَ : « أَفَلا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނާ ބެހިގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގައި އަޅުކަންކުރައްވަމުން ގޮސް އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިމުބާރަކު
އަރަސްވެފައި ހުންނަވައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (އާއިޝާގެފާނު) އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވާލީމެވެ.
ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ފާއިތުވެދިޔަ ފާފަތަކާއި އިސްވެ އަންނަން ހުރި ފާފަތައް
ފުއްސަވައިދީފައި ވާ ބަހެއް. ވިދާޅުވި ...
ކީއްވެގެން؟ حديث ...
...؟

متفقٌ عليه . وعَنِ المغيرةِ بنِ شعبةَ نحوهُ ، متفقٌ عليه .

އަދި المغيرةِ ގެ ކިބައިން އެފަދަ حديث އެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1161 وعَنْ عليٍّ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم طرقَهُ وفاطِمَةَ لَيْلاً ، فقَالَ : « أَلا تُصلِّيَانِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عليّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރޭގަނޑެއްގައި نبيّ ާ صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ޞަحابي އާއި فاطِمَة ކަމަނާއި ... ގާތަށް
ވަޑައިގެން ... حديث އަދި ...
...؟

« طرقَهُ » : أَتَاهُ لَيْلا .

1162 وعَن سالِمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ رضِيَ اللَّه عَنْهُم ، عَن أَبيه : أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « نِعْمَ الرَّجلُ عبدُ اللَّهِ لَو كانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ » قالَ سالِمٌ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بعْدَ ذلكَ لا يَنَامُ مِنَ اللَّيلِ إِلاَّ قَلِيلاً . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި سالم بن عبدِ اللَّهِ بن عُمَرَ بن الخَطَّاب އަކާލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عبدِ اللَّهِ ތަކަސްގެފާނަކީ ނަމާދުކުރައްވާނަމަ މާތްވީހެވެ. سالِم ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަބްދުލާ عبدِ اللَّهِ ތަކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު މަދުން ނޫނީ ނިދިނުކުރައްވައެވެ.

1163 وَعن عبدِ اللَّهِ بن عَمْرِو بن العاص رضيَ اللَّه عَنْهُمَا قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « يا عَبْدَ اللَّهِ لا تكن مِثْلَ فُلانٍ : كانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن عَمْرِو بن العاصِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبدِ اللَّهِ އެވެ. ވީތީ އަޅުގަނޑު މީހަކު ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ތަކަލޭގެ އަޅުކަން ކުރެ އަޅުކަމެވެ. ނަމާދުގެ (ފަރުވާއަޅައިގެ) ގާ އަޅުކަން ދޫކޮށްލިއެވެ.

1164 وعن ابن مَسْعُودٍ رضيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتى أَصبحَ ، قال : « ذاكَ رَجُلٌ بال الشَّيْطَانُ في أُذنَيْهِ أَو قال : في أُذنِهِ » ، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن مَسْعُودގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ނިދާގޮތުންނެވެ. މީހަކު ތަކަލޭގައި ނިދިފުށުން ފަތިހު ނުވަނީސް ނިދާފައި އޮތެވެ. (އެވަގުތު ތެރޭދޮށް ހަމަގާތުން ނިދިދުވެއެވެ) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ އަނގަ شَيْطَانُ ފެނެވިދާނެ ކަންފަތުގައި ކަންފަތުގައި މީހާއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. އެކަން ކަންފަތުގައި ކަންފަތުގައި މީހާއެވެ.

1165 وعن أَبي هُريرَةَ ، رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « يَعقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قافيةِ رَأْسِ أَحدِكُم ، إِذا هُوَ نَامَ ، ثَلَاثَ عُقَدٍ ، يَضرب عَلَى كلِّ عُقْدَةٍ : عَلَيْكَ لَيْلٌ طَويلٌ فَارقُدْ ، فإِنْ استَيْقَظ ، فَذَكَرَ اللَّه تعَالَى انحلت عُقْدَةٌ ، فإِنْ توضأَ انحلَّت

عُقدَةٌ ، فَإِن صلَّى انحلَّت عُقدُهُ كلُّهَا ، فأَصبحَ نشيطاً طيِّب النَّفسِ ، وَإِلاَّ أَصبح خَبِيثَ النَّفسِ كَسْلاَنَ » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ أبو هُريرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދަން އޮށޯވެއްޖެނަމަ شَيْطَان އޭނާގެ ބޮލުގެ ފުރަގަހުގައި ތިން ގޮށި ޖަހައެވެ. އަދި ކޮންމެ ގޮށްޗެއްގައި (ސޫރަތު) ހަދައެވެ. އަދި އޭނާ ކޮންމެ ގޮށްޗެއް ޖަހާއިރު ބުނެއެވެ. ތިބާއަށް ހުރީ ރޭގަނޑު ވަރަށް ދިގެވެ. ފަހެ ނިދާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ހޭލައިގެންފައި ﷲއަށް ޛިކުރުކޮށްފިނަމަ ގޮށި ދިލިއެވެ. ފަހެ وضوء ކޮށްފިނަމަ އެއިން ގޮށް ދިލިއެވެ. ފަހެ ނަމާދުކުރި ކޮށްފިނަމަ އެއިން ގޮށް ދިލިއެވެ. އެހެންކަމުން އަވަދު ވާނީ ނަޝާޠުވެރި ހެނދުނުވެ ހިތްހަމަޖެހިގެންނެވެ. އަދި ނުކުރާނަމަ ނުބައި ހެނދުނުވެ ކަސްލަކަމާ ހިތްދަތި نفس އާއެކު ވެއެވެ.

قافِيَةُ الرَّأْسِ : آخِرُهُ .

1166 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ سَلاَمٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشوا السَّلامَ ، وأَطْعِمُوا الطَّعَامَ ، وَصلُّوا باللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيامٌ ، تَدخُلُوا الجنَّةَ بِسَلامٍ » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ سَلاَم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ސަލާމް ފަތުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން މީސްތަކުން ނިދާފައި ހުއްޓާ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާށެވެ. އެއިރުން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ފުރިހަމަ ސަލާމަތުގައި ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެއެވެ.

1167 وعنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَفْضَلُ الصيَّامِ بعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ المُحرَّمُ ، وَأَفْضَلُ الصَّلاةِ بعدَ الفَرِيضَةِ صَلاةُ اللَّيْلِ» رواه مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمَضَانَ މަހަށް ފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ރޯދައަކީ الله އަށް ނިސްބަތްވެގެންވާ މަހެއްކަމުގައިވާ މުޙައްރަމް މަހުގެ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދުތަކަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ރޭގަނޑުގެ ނަމާދެވެ.

1168 وَعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنهُمَا ، أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «صَلاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذا خِفْتَ الصبْح فَأَوْتِرْ بِواحِدَةِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ނަމާދު ދެ ركعة އިން ދެ ركعة އިން ކުރަންވާނެއެވެ. ފަހެ ފަތިސްވުމަށްދާނެކަމަށް ބިރުގަތުން ފަހެ އެއްރަކަޢަތުން ވިތުރު ކުރާށެވެ.

1169 وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِّي من اللَّيْل مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُوتِرُ بِرَكعة . متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابى (އެބޭފުޅާ މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرُ)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގައި ނަމާދު ދެ ركعة ދެ ركعة އިން ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި އެއް ركعة އިން وترކޮށް ނިންމަވައެވެ.

1170 وعنْ أَنَسٍ رضِي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُفطِرُ منَ الشَّهْرِ حتَّى نَظُنَّ أَنْ لا يصوم مِنهُ ، ويصَومُ حتَّى نظُن أَن لا يُفْطِرَ مِنْهُ شيْئاً ، وَكانَ لا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلا رَأَيْتَهُ ، وَلا نَائماً إِلا رَأَيْتَهُ . رواهُ البخاريُّ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައެއް މަސްމަހު ރޯދަ ނުހިފައި ހުންނެވުމުން ތިމަންމެން ދެކެނީ ބައެއް މަސްމަހު ރޯދަ ހިފެވޭ ދުވަހެއް ނެތްކަމަށެވެ. ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވަމުން ވަޑައިގަންނަވާތީ ނިދާފައި ހުންނަ ވަގުތެއް ނުފެނެއެވެ.

އަދި ބައެއް މުއްސަނދިކަމުގެ ހަނދާނުން ރަސްކަމުގައި ބަލިވެފައި ދުރުން އުމުރުގައި އެއްވެސް ދުވާލު ބާރަ ދުވަސްވަރުތަކުގައި ވިތުރުކުރައްވާނެ ރަކުޢަތްތަކެއް ކުރައްވައެވެ. އަދި ވިތުރު އެކަލޭގެފާނު ހަ ހަތަރުކަމުގައި ހަތަރުވަރަކަށް ދަހަނާ ބައިސްވަރު ކަނޑު ހިނދުކުރައްވައި އެކަލޭގެފާނު އަބުރު ހަތަރުވަރަކަށް ވިތުރަށް ފާއިތުވެއްޖެނަމަ ސިއްދަތުގެ ބަލިވެގެން ދުވާލު އެކަލޭގެފާނު ބާރަ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

1171 وعَنْ عائِشة رضي اللَّه عنْهَا ، أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان يُصلِّي إحْدَى عَشرةَ رَكْعَةً تَعْني في اللَّيْلِ يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذلكَ قَدْر مَا يقْرَأُ أَحدُكُمْ خَمْسِين آية قَبْلَ أَن يرْفَعَ رَأْسهُ ، ويَرْكَعُ رَكْعتَيْنِ قَبْل صَلاةِ الفَجْرِ ، ثُمَّ يضْطَجِعُ على شِقِّهِ الأَيمْنِ حتَّى يأْتِيَهُ المُنَادِي للصلاةِ ، رواه البخاري .

ރަޟިالله ޢަންހާ ޢائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެގާރަ ركعةކުރައްވައެވެ. އެބަހީ ރޭގަނޑުގައެވެ. އެއިން ކުރައްވާގޮތަކީ އެއްގޮތް ސަޖިދައެއް އެހާ ދިގުކޮށް ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔަވާ މިންވަރަށް އެކަލޭގެފާނު (ސަޖިދައިން) ބޮލު އުފުއްލަވާލެއްވުމުގެ ކުރިން ފައިބައިވަޑައިގަތުމަށް. އަދި ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ركعةސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ނަމާދަށް ގޮވާމީހާ އައިސްފައިވާން ދަންނަވަން ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ.

1172 وَعنْهَا قَالَتْ : ما كان رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَزِيدُ في رمضانَ وَلا في غَيْرِهِ عَلى إحْدى عشرةَ رَكْعَةً : يُصلِّي أَرْبعاً فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطولهنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطولهنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاثاً . فَقُلْتُ : يا رسُولَ اللَّهِ أَتنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ ،؟ فقال: « يا عائشةُ إنَّ عيْنَيَّ تَنامانِ وَلا يَنَامُ قلبي » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިاللهޢަންހާ ޢائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާއިން ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَمَضَان މަހުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން މަހުގައި ވިޔަސް އެގާރަ ركعةއަށް ވުރެ ގިނަ ނުކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހަތަރު

ركعة ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ މިބާ ނަހަދާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު
އަނެއް ހަތަރު ركعة ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ މިބާ ނަހަދާށެވެ.
ދެން ތިން ركعة ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު
وتر ކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ނިދަނީ ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عائشة އެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ނިދަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތް
ނުނިދައެވެ.

**1173 وعنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَنَامُ أَوَّل اللَّيْل ، ويقومُ آخِرهُ فَيُصلي .
متفقٌ عليه.**

އަދި އެކަމަނާ (މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبيُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ނިދިކުރައްވައެވެ.
އަދި އޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވެވަޑައިގެންނެވައެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

1174 وعَن ابنِ مَسْعُودٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : صلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَيْلَةً ، فَلَمْ يَزلْ قائماً حتى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سُوءٍ . قِيل : ما هَممْت ؟ قال : هَممْتُ أَنْ أَجْلِس وَأَدعهُ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން އެއްފަހަރަކު ރޭގަނޑެއްގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ފަރާތުގައި ނަމާދުކުރީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު قيامގައި ހުންނެވީ ދިގުކަމުން ތިމަންނަށް
ހަމަ ނުބައި އެއްކަމަކަށް ހިތަށް އެރިއެވެ. ދަންނަވާލެވުނެވެ. މިބާ ހަމަ އަރި ކަން އެއްކަމަކީ ކޮބައިތޯ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ހަމަ އިށީނދެވަޑައިގެން އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލަން ހިތުވީއެވެ.

1175 وعَنْ حُذيفَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ذاتَ لَيْلَةٍ فَافْتَتح البقرَةَ ، فقلتُ : يَرْكعُ عِنْدَ المِئَةِ ، ثُمَّ مضى ، فقلتُ : يُصلّي بها في ركْعَةٍ ، فمَضَى ، فَقُلْتُ : يَرْكَعُ بها ، ثُمَّ افْتَتح النِّسَاءَ فَقَرأَهَا ، ثُمَّ افْتَتَحَ آل عِمْرَانَ ، فَقَرأَها ، يَقْرأُ

مُتَرَسِّلاً إذا مرَّ بآيَةٍ فِيها تَسْبِيحٌ سَبَّحَ ، وَإِذا مرَّ بِسُؤَالٍ سَأَلَ ، وإذا مرَّ بتَعوُّذ تَعوَّذَ ، ثُمَّ رَكَعَ ، فجعَل يَقُولُ : سُبْحَانَ ربِّي العظيمِ ، فَكَانَ رُكُوعُهُ نَحْواً مِنْ قِيامِهِ ، ثُمَّ قال : سمِعَ اللَّه لمَنْ حَمِدَه ، رَبَّنَا لك الحمْدُ ، ثُمَّ قامَ طَوِيلاً قَرِيباً مِمَّا ركع ، ثُمَّ سَجد فَقَالَ : سُبْحانَ رَبِّيَ الأَعْلى فَكَانَ سَجُودُهُ قَرِيباً مِنْ قِيَامِهِ . رواه مس

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި **حذيفة** ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްރެޔަކު رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދުކުރަން ހުރީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު بقرةَ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވާން ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ އާޔަތް ހަމަވަނިކޮށް ركوع އަށް ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ދެން އެހެންނަމަވެސް ކިޔަވަމުން ކިޔެވުން ގެންދަވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. އެ ސޫރަތް ނިންމެވުމުން ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެ ސޫރަތް ނިންމަވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މިހާރު ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު النِّسَاءَ ސޫރަތް ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން آل عِمْرَان ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު ސޫރަތުގައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވުން ގެންދެވީ ތަރުތީބާ ލަސްލަހުން. تَسْبِيح ކިޔަންޖެހޭ ތަނެއް އައި އާޔަތެއް އަންނަހިނދަކު تَسْبِيح ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި دعاء ދަންނަވަންޖެހޭ ތަނެއް އަންނަހިނދަކު دعاء ދަންނަވާލެއްވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ސަލާމަތްވުން އެދި ދަންނަވަންޖެހޭ ތަނެއް އަންނަހިނދަކު تَعَوَّذ ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ركوع ކޮށް سُبْحَانَ رَبِّي العظيمِ ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ރުކޫޢު ދިގުވުން قيام އާއި އެއްވަރަކަށެވެ. ދެން ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سمِع اللَّه لمَنْ حَمِدَه ، رَبَّنَا لك الحمْدُ ދެން ركوع ގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރަކަށް ވަގުތުކޮޅަކު قيام ގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަޖިދައިގައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَ رَبِّيَ الأَعْلى މިފަދައިންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ސަޖިދައިގެ ދިގުމިން قيام އާއި އެއްވަރަށްވިއެވެ.

1176 وَعَنْ جابرٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الصَّلاةِ أَفْضَلُ ؟ قال : « طُولُ القُنُوتِ » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުން ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން ނަމާދެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامَއް ހުރުން ދިގު ނަމާދެވެ.

المرادُ بِالقنُوتِ : القِيَامُ .

1177 وَعَنْ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرِو بنِ العَاصِ ، رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « أَحَبُّ الصَّلاةِ إلى اللَّهِ صَلاةُ دَاوُدَ ، وَأَحبُّ الصيامِ إلى اللَّهِ صِيامُ دَاوُدَ ، كانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ ويَنَامُ سُدُسَهُ وَيصومُ يَوماً وَيُفطِرُ يَوماً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرِو بنِ العَاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވާ ނަމާދަކީ **داوُد** عليه السلامގެ ނަމާދެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވާ ރޯދައަކީ **داوُد** عليه السلامގެ ރޯދައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތަހަޖްޖުދު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފައި ދުވަހަކު ހުސްކުރައްވައެވެ.

1178 وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إِنَّ في اللَّيْلِ لَسَاعَةً ، لا يُوافِقُهَا رَجُلٌ مُسلِمٌ يسأَلُ اللَّه تعالى خيراً من أمرِ الدُّنيا وَالآخِرةَ إلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ ، وَذلكَ كلَّ لَيْلَةٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جَابِرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޅުގަނޑު އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރޭގެ ތެރޭގައި އެއްވަގުތު ވެއްޖެއެވެ. އެވަގުތަކު ގައި މުސްލިމަކު

الله އަށް ދިނުމާއި آخرةގެ ތަރައްޤީ އެއްވެސް ކަމަކަށް އަދި ދުނިޔަވީކަންތަކަށް އެދިހަކަށް
އަޅުގަނޑު ފުއްދުމުގައިވެއެވެ. އަދި މިގޮތުން ހިތާ ތަނއްގައިވެސް ވެއެވެ.

1179 وعَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : إِذا قَامَ أَحَدُكُمِ مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَفتتحِ الصَّلاَةَ بِركعَتَيْن خَفيفتيْنِ » رواهُ مسلِم .

ރަޟިالله ޢަންހު ސަޙާބީވެރި أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑުގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރަނީނަމަ ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ނަމާދު ކުރަން ފެއްޓޭށެވެ.

1180 وعَنْ عَائشَةَ ، رَضِيَ اللَّه عَنْها ، قالت : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا قام مِن اللَّيْلِ افتَتَحَ صَلاتَهُ بِركْعتَيْن خَفيفتَيْنِ ، رواه مسلم .

ރަޟިالله ޢަންހު ސަޙާބީވެރި عائشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ތަހައްޖުދު ކުރައްވަނިވިނަމަ އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ކުރައްވައެވެ.

1181 وعَنْها ، رضِيِ اللَّه عنْهَا ، قالَتْ : كان رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا فاتتْهُ الصَّلاةُ من الليل مِنْ وجعٍ أَوْ غيرِهِ ، صَلَّى مِنَ النَّهارِ ثِنَتي عشَرة ركْعَة . رواه مسلِم .

އަދި އެކަލޭގެ (އަޙަރި ރަޟިالله ޢަންހު ސަޙާބީވެރި عائشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާއިން ރޭގަނޑުއްޖެހި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކަނޑައި އެވާ ވޭނުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެހެން ސަބަބަކާހުރެ ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދުވާލުގައި ބާރަ ركعةކުރައްވައެވެ.

1182 وعنْ عُمَرَ بنِ الخَطَّاب رَضِيِ اللَّه عنْهُ ، قَال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ نَام عن حِزْبِهِ ، أَو عَنْ شيءٍ مِنهُ ، فَقَرأَهُ فِيما بينَ صَلاةِ الفَجْرِ وصَلاةِ الظُّهْرِ ، كُتِب لهُ كأَنَّما قَرأَهُ منَ اللَّيْلِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَرَ بنِ الخَطَّاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާ ކިޔަވާ ބައި ނުވަތަ އެއިން ބައެއް ނުކިޔަވާ ނިދައިފިނަމަ، ފަހެ އޭނާ އެކަން ފަތިސް ނަމާދާއި މެންދުރު ނަމާދާއި ދެމެދު ކިޔަވައިފިނަމަ އެއީ ރޭގަނޑު ކިޔެވިހެން އޭނާއަށް ލިޔުއްވާނެއެވެ.

1183 وعَنْ أَبي هُريرة رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « رحِمَ اللَّه رَجُلا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ ، فصلىَّ وأيْقَظَ امرأَتهُ ، فإنْ أَبَتْ نَضحَ في وجْهِهَا الماءَ ، رَحِمَ اللَّهُ امرَأَةً قَامت مِن اللَّيْلِ فَصلَّتْ ، وأَيْقَظَتْ زَوْجَهَا فإن أَبي نَضَحَتْ في وجْهِهِ الماءَ » رواهُ أبو داود. بإِسنادِ صحيحٍ

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެފިރިހެނަކަށް رحمة ލައްވާށިއެވެ. އެފިރިހެން ރޭގަ ތެދުވެ ނަމާދު ކޮށްފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަނބިކަނބަލުން (ނަމާދު ކުރުމަށް) ހޭލުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ދެކޮޅު ހަދައިފިނަމަ އެކަނބަލުންގެ މޫނަށް ފެން ތަޅުވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެއަންހެނަކަށް رحمةލައްވާށިއެވެ. އޭ ރޭގަ ތެދުވެ ނަމާދުކުރައްވާ އަންހެނުންނެވެ. އަދި އޭނާގެ ފިރިމީހާ ނަމާދަށް ހޭލުއްވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާ ދެކޮޅު ހެދުމުން އޭނާގެ މޫނަށް ފެން ތަޅުވައިފިއެވެ.

1184 وَعنْهُ وَعنْ أَبي سَعيدٍ رَضِي اللَّه عنهمَا ، قَالا : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أَيقظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنَ اللَّيْل فَصلَّيا أَوْ صلَّى ركْعَتَينِ جَميعاً ، كُتِبَ في الذَّاكرِينَ وَالذَّكِراتِ » رواه أبو داود بإِسناد صحيحٍ .

އަދި މި صحابى (އެބަހީ أَبو هُريرة) އާއި أَبو سعيدٍ الخُدْري އާއި ދެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާށިއެވެ.) އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަންހެނުން ފިރިހެނަކު ރޭގަނޑު އަހުލުވެރިން ހޭލުއްވައި ނަމާދު ކޮށްފިނަމަ (ނުވަތަ حديث

ކުރެއްވިކަމުން ވެއެވެ.) އަދި ދަރިކަލުން އަނބިމީހާ (جماعه ހަދައިގެން) ދެރަކުޢަތް ކުޅަވިސްނަމަ)
ލިޔެވޭނީ الذَّاكِرِينَ ގެ ތެރޭގައި އަންހެނާ الذَّكِرَاتِ ގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވޭދާނެއެވެ.

1185 وعـ . ـن عائِشة رضِيَ اللّه عَنْها ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِذا نَعَس أَحَدُكُمْ في الصَّلاةِ ، فَلْيَرْقُدْ حتى يَذهَب عَنْهُ النَّومُ ، فَإِنَّ أَحدكُمْ إذا صلى وهو ناعِسٌ ، لَعَلَّهُ يَذهَبُ يَستَغفِرُ فَيَسُبَّ نَفسهُ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުގައި ނިދި ޖެހުން ފިލައިދިޔުމަށް ފަހު އަމިއްލަ ނިދިފިލައިގަތުމަށްފަހުން
ނިދުން އަމިއްލައަށްވުން ހައިޖެވެ. އަހަރެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
ނިދިގެ ހާލުގައި ހެޔޮގޮތް ނަމާދު ކުރަން ފެށިއިރު ފެނަހުރިއާ އަދި
استغفار ދަންނަވާނީދޯ ބެލި ގެ ބަދަލުގައި އަދި ވެސް ނަފްސާގެ ބަދުދުއާ
ކުރުމަށް ދާނެއެވެ.

1186 وعَنْ أَبي هُرَيرَةَ رَضِي اللّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا قَامَ أَحدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فاستعجمَ القُرآنُ على لِسَانِهِ ، فَلَم يَدْرِ ما يقُولُ ، فَلْيَضْطَجِعْ » رواه مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أَبي هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑު
ތެދުވެ ނަމާދުކުރައްވާން ތާށިވާ قُرآن ކިޔެވުން ދަތިވެ ބަހަށް ފަދަ ކިޔަވާ އެއްޗެއް ނޭގުނަމަ
އޭނާއަށް އޮށޯވެ ނިދުމަށް ދާނެ (ނަމާދު ހުއްޓާލައިގެން) ނިދަން އެންގެވިއެވެ.

باب استحباب قيام رمضان وهو التروايح

رَمَضَانُ މަހުގެ ރޭތަކުގައި (تروايح) ނަމާދުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

1187عنْ أَبي هُريرةَ رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ قام رَمَضَانَ إِيماناً واحْتِساباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب ލިބުމަށް އުއްމީދުކުރުމާއެކު ނަމާދު ކުރާމީހާގެ ކުރިން ވީ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

1188 وَعنْهُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُرَغِّبُ في قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غيْرِ أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيه بعزيمةٍ ، فيقُولُ : « مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيماناً واحْتِسَاباً غفِرَ لَهُ مَا تقدَّم مِنْ ذَنْبِهِ » رواه مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ أَبو هُريرة رَضِيَ اللَّه عَنْهُ) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މާތްވެގެންވާ ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައި رَمَضَان މަހުގެ ރޭތަކުގައި ޤިޔާމުކުރުމަށް ترغيب ދެއްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތަށް رَمَضَانُ މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب އަށް އުއްމީދުކުރުމާއެކު ރޭގަނޑުގެ قيام ކުރާމީހާގެ ކުރިން ވީ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياليها

ليلة القدر ވިލަރޭގެ މާތްކަމާއި އަދި އޭގެ ހަނދު އުއްމީދީ

قال اللَّه تعالى (سورة القدر): {إنا أنزلناه في ليلة القدر} إلى آخر السورة.

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قُرآنُ ބާވައިލެއްވީ ليلة القدر ވިލޭރޭގައެވެ.

وقال تعالى (الدخان 3): {إنا أنزلناه في ليلة مباركة} الآيات

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްޗެ (އެބަހީ: قُرآنُ) ބާވައިލެއްވީ ބަރަކާތްތެރިވެގެންވާ ރެއެއްގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންޒާރު ކުރައްވާ ކަލަކު ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެގެންނެވީމެވެ.

1189 وَعَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ قام لَيْلَةَ القَدْرِ إِيماناً واحْتِسَاباً ، غُفِر لَهُ ما تقدَّم مِنْ ذنْبِهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أَبو هُريرة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ليلة القدر ވިލޭރޭ އީމާން ކަމާއި އަދި ثواب އަށް އެދިގެން قيام ކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސެވިދާ ހުއްޓެވެ.

1190 وعن ابنِ عُمر رضِيَ اللَّه عَنهما أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أُرُوا ليْلَةَ القدْرِ في المنَامِ في السَّبْعِ الأَواخِرِ ، فَقال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أرى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَواطَأَتْ في السَّبْعِ الأَوَاخِرِ ، فَمَنْ كَانَ مُتحَرِّيهَا ، فَلْيَتَحرَّهَا في السبْعِ الأَواخِرِ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحاب ންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބަޔަކުމީހުންނަށް رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ހަތްދުވަހުން ރެއެއްގައި لَيْلَةَ القَدْرِ ހުވަފެނުންފެނުނެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ليلة القدرގެ) ހުވަފެން (رَمَضَان މަހުގެ) ފަހު ހަތް ދުވަހުން ރެއެއްގައި، ފެނުނު ފެނުން އެއް އެކަމުގެ حقيقة ކަމަށް

ތިމަންކަލޭގެފާނުން ދެކެމެވެ. ވީމާ ليلة القدر ހޯދަން މަސައްކަތްކުރާމީހަ ވަރެ، ހަފު ހަމްގައި
މަސައްކަތް ކުރާހުރިހަދެވެ.

1191 وعنْ عائشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، قَالَتْ : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُجاوِرُ في العَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رمضانَ ، ويقُول : « تحرَّوْا لَيْلَةَ القَدْرِ في العشْرِ الأَواخِرِ مِنْ رَمَضانَ» متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސެވިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހަރޭގައި إعتكاف ކުރައްވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހަރޭގައި ليلة القدر ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1192 وَعَنْها رَضِيَ اللَّه عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « تَحرّوْا لَيْلَةَ القَدْرِ في الوتْرِ من العَشْرِ الأَواخِرِ منْ رمَضَانَ » رواهُ البخاريُّ .

އަދި އެކަމަނާ(އަކީ މާތްﷲ ރުއްސެވިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހަރޭގެ އަނބުރި ޢަދަދުގެ ރޭތަކުގައި ليلة القدر ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1193 وعَنْهَا رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قالَتْ : كَانَ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا دَخَلَ العَشْرُ الأَوَاخِرُ مِنْ رمضَانَ ، أَحيْا اللَّيْلَ ، وَأَيْقَظَ أَهْلَه ، وجَدَّ وَشَدَّ المِئزرَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ(އަކީ މާތްﷲ ރުއްސެވިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހަ އައުމުން ރޭގަނޑު إحياء ކުރައްވައެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުން ހޭލުއްވައެވެ. އަދި ފިޔަވަޅު ވަޑައިގެން އަޅުކަމުގައި އުޅުއްވައެވެ.

1194 وَعنْهَا قالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَجْتَهِدُ فِي رَمضانَ مَالا يَجْتَهِدُ في غَيْرِهِ ، وفي العَشْرِ الأَوَاخِرِ منْه ، مَالا يَجْتَهِدُ في غَيْرِهِ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އަނބިކަނބަލުން(އަޅަމެ) މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.
އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުކަން ކުރެއްވުމަށް ގަދައަޅުއްވައި
ޖުހުދުކުރެއްވީ ރަމަޟާން رمضان މަހުގައި އެހެން މަސްތަކަށްވުރެ ގިނައިންނެވެ. އަދި އޭގެ ފަހު
ދިހަ ރޭގައި އެހެން ރޭތަކަށްވުރެ ގިނައިންނެވެ.

1195 وَعنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إن عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ القَدْرِ ما أَقُولُ فيها ؟ قَالَ : « قُولِي : اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ العفْوَ فاعْفُ عنِّي » رواهُ التِرْمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

އަދި އަނބިކަނބަލުން(އަޅަމެ) މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެއް
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެންالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ކިހިނެއް؟ ލިބިގެން
ހިނދެއް ކަމަށް ވިއްޔާ އަހަރެން ކިޔާނީ ކޮންއެއްޗެއް؟ حديث ކުރައްވައެވެ. ކަލޭގެ ދަންނަވާށެވެ. اللّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ العفْوَ
فاعْفُ عنِّي މާނައީ:- އަހަރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ކަލޭގެފާނަކީ ފުއްސަވައިދެއްވާ ރަސްކަލާނގެ
އެވެ. އިހު ޢަފޫކުރެއްވުން ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ އަހަރެންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާ ދެއްވާ ފުއްސަވައި
ދެއްވާނދޭވެ!

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި فطرةގެ خصالތަކާ ބެހޭބާބު باب

1196 عَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلى أُمَّتِي أَوْ عَلى النَّاس لأمرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ معَ كلِّ صلاةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއުއްމަތަށް ފަސޭހަކަމުގެ އުނދަގޫ

ޗިސްމަކުންނަން) އުނދަގޫވެރިކަމުގެ ބޮޑު ހިއްސާވަނީނަމަ ކޮށްގެ ނަގާދީކަން سواك ކުރުމުން
އަބަދު މިކަންނުން ތިމަން އަޅުގަ ކުރީމެވެ.

1197 وَعنْ حُذيفةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا قَامَ مِنَ النَّومِ يَشُوصُ فَاهُ بالسِّواكِ . متفقٌ عليه .

ރާއްالله ތުރުސުންނުކުރެވި حُذيفة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނިދިން ތެދުވެއްޖެނަމަ އަނގަތެރެއަށް سواك ޖައްސަވައިގެން ކާއްތަވާ ދަތް ސާފުކުރައްވައެވެ.

«الشَّوْص » : الدَّلْكُ »

1198 وَعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كنَّا نُعِدُّ لرسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سِوَاكَهُ وَطَهُورَهُ فَيَبْعَثُهُ اللَّه مَا شَاءَ أَن يبْعَثَهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَيتسَوَّكُ ، وَيَتَوَضَّأُ ويُصلِّي » رواهُ مُسلمٌ .

ރާއްالله ތުރުސުންނުކުރެވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށްޓަކައި وضوء ކުރައްވާން ފެނާއި އަދި سواك ތައްޔާރުކޮށްދީ ބަހައްޓަމެވެ. ދެން ތައްޔާރުކޮށްދީ الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތެއްގައި ރޭގެ ބައެއްގައި ހޭލައްވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު سواك ކުރައްވައެވެ. އެއަށްފަހު وضوءކުރައްވައެވެ.

1199 وعنْ أَنس رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكَثَرْتُ عَليكُمْ في السِّوَاكِ » رواهُ البُخاريُّ .

ރާއްالله ތުރުސުންނުކުރެވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް سواك ކުރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ގިނަގިނައިން ކުރިމަތިލައްވައިފީމެވެ.

1200 وعَنْ شُرَيحِ بنِ هانِيءٍ قَالَ : قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنهَا : بأَيِّ شيءٍ كَان يَبْدَأُ النَّبيُّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا دَخل بَيْتَهُ ، قَالَتْ : بِالسِّوَاكِ ، رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި شُرَيح بن هانِي ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވަނީ
عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنهَا އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަށް
ވަޑައިގަތުމުން އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރައްވަނީ ކޮންކަމެއް؟ އާދޭހެވެ ދެއްވިއެވެ.
سواك ކުރެއްވުމެވެ.

1201 وَعَنْ أَبي موسَى الأشعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ: دَخَلت عَلى النَّبي صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم وطرَفُ السوَاكِ على لِسانِهِ . مُتَّفَقٌ عليهِ ، وهذا لَفْظُ مُسلِمٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو موسَى الأشعَرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވަނީ نبيُّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަދެވުނީމެވެ. އޭރުގައި سواك ކޮޅު
އަނގަތުގައިހުރި ސިފައިގައި ހުއްޓެވެ.

1202 وعنْ عائشَةَ رَضِي اللَّه عَنْها ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « السِّواكُ مَطهَرَةٌ للفَمِ مرْضَاةٌ للرَّبِّ » رواهُ النَّسائيُّ ، وابنُ خُزَيمةَ في صحيحهِ بأَسانيد صحيحةٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ
صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سواك ކުރުމަކީ އަނގަ ސާފުކުރުވާކަމެވެ. އަދި
ރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބިދޭކަމެވެ.

وذكر البخاريُّ رحمه اللَّه في صحيحهِ هذا الحديث تعليقا بصيغةِ الجزمِ فقال : وقالت عائشةُ رضي اللَّهُ عنها .

1203 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الفِطرَةُ خَمسٌ ، أَوْ خمْسٌ مِنَ الفِطرةِ : الخِتان ، وَالاستِحْدَادُ ، وتَقلِيمُ الأَظفَارِ ، ونَتف الإِبطِ ، وقَصُّ الشَّارِبِ » مُتفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް
ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަމާގުޅޭ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. فطرة ގެ ތަކެތީގެ ފަސްކަމެއް ހިމެނެއެވެ.
ޝަރަޙަ حديث ކުރައްވާ ކަމަކީ ވާހަކަ. ފަސް ކަންތައްތަކާއި فطرة ގެ ތަކެތިން ވާ
ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ختان ކުރުމާއި ފުއްސުން ތިރީގެ އިސްތިހްދާދު ސާފުކުރުމާއި ނިޔަފަތި
ކަނޑުމާއި ކަރިދަފުށީގެ އިސްތިހްދާދު (އުދުރުމާއި) ސާފުކުރުމާއި ދަޅިމަސްކަނޑުމެވެ.

الاسْتِحْدَادُ : حلْقُ العَانَةِ ، وهُو حلَقُ الشعْرِ الذي حَوْلَ الفرْج .

1204 وعَنْ عائشة رضيَ اللّه عنهَا قَالَتْ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « عَشرٌ مِنَ الفِطرَةِ: قَصُّ الشَّارِبِ ، وإِعفَاءُ اللِّحْيَةِ ، وَالسِّوَاكُ ، واسْتِنشَاقُ الماءِ ، وقَصُّ الأَظفَارِ ، وغَسلُ البَرَاجِمِ ، ونَتفُ الإِبطِ ، وَحلقُ العانَة ، وانتِقاصُ المَاءِ » قال الرَّاوي : ونسِيتُ العاشِرة إلاَّ أَن تَكون المَضمضَةَ ، قالَ وكيعٌ وَهُوَ أَحدُ رواَتِهِ : انتِقَاصُ الماءِ ، يَعنِي: الاسْتِنْجاءَ . رَواهُ مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ދިހަކަމެއްވަނީ فطرة ގެ ތަކެތިއެވެ. އެއީ ކަޅިމަސްކަނޑުމާއި ކުރުމާއި ތުބޫނުދިގުކުރުމާއި سواك ކުރުމާއި، ނޭފަތް ދޮވުމާއި، ނިޔަފަތި ކަނޑުމާއި، ކަންފަތުގެ ދޮރުކަރި ސާފުކުރުމާއި ކަރިދަފުށީގެ އިސްތިހާ އަރުކުރުމާއި ފުއްސުން ތިރީގެ އިސްތިހްދާދު ބޭލުމާއި އިސްތިންޖާކުރުމެވެ.

« البَراجِمُ » بالباءِ الموحدةِ والجيم ، وهي : « عُقَدُ الأَصَابعِ » . « وَإِعفَاءُ اللَّحْيَةِ » مَعْنَاهُ: لا يقُص مِنهَا شَيئاً .

ތުބޫނުދިގުކުރުމެވެ. ދިގުކުރުމަކީ ތުރަވާހަކައިގެ ހަސްތަތް ތަބީއަތުކަމެވެ. އެއީ ނަގަހައް ފޮނުވަރު ދުވަސްކުރު ހިވައެވެ.

1205 وَعَن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، عن النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَحْفُوا الشَّوارِبَ وأَعْفُوا اللِّحَى » مُتفقٌ عليهِ .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވުން ލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عَمْرُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިޙަދީޘް ކުރުކުރެވިއެވެ. އަދި ބުޚާރީ ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ.

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة އަދި ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމަށް ގަދަހަމަކޮށް ބާރުއެޅުމާއި ، އޭގެ ފަޟީލަތާއި
އޭގެ ގުޅުން ހުރި ކަންކަމާ ބެހޭ باب

قالَ الله تَعالَى : [وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ] [البقرة : 43] ، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން زكاة ދޭށެވެ! އަދި ركوع ކުރާމީހުންނާ އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ركوع ކުރާށެވެ!

وقال تَعَالَى : [وَمَا أُمِرُوا إلاَّ لِيَعْبُدُوا الله مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنفاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ القَيِّمَةِ] [البينة :5]
باطل ދީނުން އެއްކިބާވެތިބެ ، الله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރާ حال ، اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި ، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި ސީދާވެގެންވާ دين އަކީ އެއީއެވެ .

وقال تَعَالَى : [خُذْ مِنْ أمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بهَا] [التوبة : 103] .
އޭގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު އެއުރެން طاهر ކުރައްވާނޭ އަދި އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން އިތުރުކުރައްވާނޭ ، އެއް صدقات އެއުރެންގެ މުދަލުން ކަލޭގެފާނު ނަންގަވާށެވެ! އަދި އެއުރެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވާށެވެ !

1206 وَعنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما ، أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : بُنِيَ الإِسْلامُ عَلى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمَّداً عَبْدُهُ ورسُولهُ ، وإِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وحَجِّ البَيْتِ ، وَصَوْمِ رمضَان » متفقٌ عليه .

މާތް الله سبحانه وتعلي އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށިއެވެ عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާހެނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إسلام دين ބިނާވެގެންވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތް الله މެނުވީ حق ކަލާނގެއެއް ނުވާކަމާއި محمّد ގެފާނީ اللهގެ رَسُول ކަމާއި ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމާއި زكاة ދިނުމާއި ކަޢުބާގެ حجّ ކުރުމާއި رمضان މަހުގެ ރޯދަ ހިފުމެވެ.

1207 وعن طَلْحَةَ بن عُبيْدِ اللَّهِ رَضِيِ اللَّه عنهُ ، قالَ : جَاءَ رجُلٌ إِلى رسُولِ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ، ثَائِرُ الرَّأْسِ نَسمَعُ دَوِيَّ صوْتِهِ ، ولا نَفْقَهُ ما يقُولُ ، حَتى دَنَا مِنَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فإِذا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الإِسْلامِ ، فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « خَمْسُ صلَوَاتٍ في اليوْمِ واللَّيْلَةِ » قالَ : هَلْ عَلَيَّ غيْرُهُنَّ ؟ قالَ : « لا ، إِلاَّ أَنْ تَطَّوَّعَ » فقَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « وصِيَامُ شَهْرِ رَمضَانَ » قالَ : هَلْ عَلَيَّ غيْرُهُ ؟ قالَ : « لا ، إِلاَّ أَنْ تَطَّوَّعَ » قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، الزَّكَاةَ فَقَالَ : هَلْ علَيَّ غيْرُهَا ؟ قَالَ : « لا ، إِلاَّ أَنْ تَطَّوَّعَ » فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وهُوَ يَقُولُ : واللَّهِ لا أَزِيدُ عَلى هذا ولا أَنْقُصُ مِنْهُ ، فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَفْلَحَ إِنْ صدَقَ » مُتفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި طلْحَةَ بن عُبيْدِ اللَّهِ بن عثمان بن عمرو بن كعب التيمي ގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާހެނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް نجد ކަރައިގެ މީހަކު ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ފުރަޅާ حال އައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އޭނާގެ އަޑު އިވެއެވެ. އަދި އޭނާ ކިޔަނީ ކޮން އެއްޗެއްކަން ވިސްނުމެއް ނުވެއެވެ. އޭނާ ފުރަތަމަ އަރިހަށް رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ކައިރިވުމުން އޭނާ ސުވާލު ކުރީ إسلام دين އާއި ބެހޭ ސުވާލެވެ

ކޮންކޮނެވެ. ދެން رسول اللهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭއާއި ދުވާލު ފަސް
ނަމާދުކުރާނެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އެހެން އިތުރު ނަމާދެއް فرض
ވެގެންނުވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ نفل
ނަމާދުކުރުން ކުރުމަށް އަންގަ ކަމަށެވެ. رسول اللهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި رمضان މަހުގައި ރޯދަ ހިފުމެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ
މައްޗަށް އެހެން އިތުރު ރޯދައެއް فرض ވެގެންނުވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ.
ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ އިތުރު نفل ރޯދަ ހިފުމަށް އަންގަ ކަމަށެވެ. رسول اللهِ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަންގަވައި زكاة فرض ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އެހެން އިތުރަށް މުދަލުން ނަގަން فرض
ވެގެންނުވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ نفل صدقه
ކުރުމަށް އަންގަ ކަމަށެވެ. އެހިނދު އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނުމުން
ގެންދިޔައެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނެދެ މިއަށްވުރެ ކުޑަ ވެސް
ނުކުރާނަމެވެ. އަދި އިތުރުކޮށް މަދު ވެސް ނުކުރާނަމެވެ. އެހިނދު رسول اللهِ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ ތެދުބަހުގައިވާނަމަ މިބާއަށް ކާމިޔާބު
ލިބިއްޖެއެވެ.

1208 وعن ابن عبَّاس رَضيَ اللَّه عَنهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بعَثَ مُعَاذاً رضيَ اللَّه عَنْهُ إلى اليَمنِ فَقَالَ : « ادْعُهُمْ إلى شهادةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه وَأَنِّي رسُولُ اللَّهِ ، فإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالى افترض عَليهِمْ خَمسَ صلَواتٍ في كُلِّ يَوْمٍ وليلةٍ ، فَإِن هُمْ أَطاعُوا لِذلكَ فَأَعْلمْهُمْ أَنَّ اللَّه افترض عَليهِمْ صدَقَةً تُؤخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ ، وَتُردُّ عَلى فُقَرائهِم» متفقٌ عليه .

މާތް الله سبحانه وتعلي އުފާވެވޮޑިގެންނެވި ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ
އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم މާތް
الله ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذ ގެފުން يمن ކަރައަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އެހިނދު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންނަށް އެންމެ (ފުރަތަމައިން) الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމްކުރެވޭނެ
اله އެއްނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ اللهގެ رسولއާ ކަން قبول

ކުރުއްވުން رغبت ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން އަދިވެސް މަތީގައި ޖެހޭނެ
ކަލާނގެއްނެތެވެ ، ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމްދީނުގެ މައްޗަށްبـــً شةخبهھ یثغبمي
ވަޑައިގަތުމުން ދެން ފަހެ ހަމައެކަނި ކުރެއްވުމަށް އަންގަވައެވެ. ދެން އިސްލާމްދީން فرض
އަދިވެސް މައްޗަށް ކަލާނގެއްނެތެވެ ، ދެން އިސްލާމްދީނުގެ މައްޗަށް ހަމަކަށަވަރުން
بـــً شةخبهھ یثغبمي زكاة فرض ކުރެއްވުމަށް އަންގަވައެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގެ
މުއްސަނދިންގެ އަތުން ނަގާފައި އިސްލާމްދީނުން فقير ނަށް ދިނުމަށްޓަކައި ނަގާ
އެއްޗެއް އަންގަވައެވެ.

1209 وعَن ابن عُمَر رَضِيَ اللَّه عنهُما ، قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أُمِرْتُ أَن أُقاتِلَ النَّاسَ حتى يشهدوا أَن لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه وأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ ، ويُقِيمُوا الصَّلاةَ ، ويُؤْتُوا الزَّكَاةَ ، فَإِذا فعَلوا ذلكَ ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وأَمْوَالَهم إِلاَّ بحَقِّ الإِسْلامِ وحِسابُهُمْ علَى اللَّهِ » مُتفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ عبد الله بن عمر ގެ އަރިހުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި حق
ކަލާނގެއް ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمَّد ގެފާނަކީ
اللهގެ رَسُول ކަމާއި ގަބޫލުކޮށް ހެކިދީ نماز قائم ކޮށް زكاة ދިނުމަށް ދަންނަވާ މީސްތަކުންނާ
ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އަމުރު ކުރެވިއްޖެއެވެ. ފަހެ އިސްލާމްދީން
ގަބޫލުކޮށް ކަލިމާ އިސްލާމްދީނުގެ ހަމައެކަނި إسلام دين ގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް
މެނުވީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގެ حساب
ބެލެއްވުމަކީ މާތް الله އަށެވެ.

1210 وَعَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : لمَّا تُوُفي رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَكانَ أَبُو بَكْرٍ ، رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، وكَفَرَ مَنْ كفَرَ مِنَ العربِ ، فَقَالَ عُمرُ رَضيَ اللَّه عَنْهُ : كيفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وَقدْ قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أُمِرتُ أَنْ أُقاتِل النَّاسَ حتَّى يَقُولُوا لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه فمَنْ قَالها ، فقَدْ عَصَمَ مِني مَالَهُ ونَفْسَهُ إِلاَّ بِحقِّه ، وَحِسَابُهُ علَى اللَّهِ ؟ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : واللَّهِ لأُقَاتِلَنَّ مَنْ فرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ والزَّكاةِ ، فإِن الزَّكَاةَ حَقُّ المَالِ . واللَّهِ لَو

مَنعُوني عِقَالاً كانَوا يُؤَدونَهُ إِلى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لَقَاتَلْتُهُمْ على منعِهِ ، قَالَ عُمرُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : فَوَاللَّهِ مَا هُو إِلاَّ أَن رَأَيْتُ اللَّه قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أَبي بَكْرٍ للقِتَالِ ، فَعَرفْتُ أَنَّهُ الحَقُّ . مُتفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްޓަށްގައި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ދިޔުމާއިއެކުވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަވަހާރަވެވުމުން ރަޟީ الله ޢަންހުސްޓަށްގައި أبُو بَكْر ގެފާނު خليفة ކަމުގެ مقام އަށް އަރައެވެ. އަދި އަރަބިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން زكاة ދިނުމުން މަނާ ވިއެވެ. (އެބަސްތަކުން އެމީހުންނާއި ދެކޮ ހަނގުރާމަ ނުކުރެވުމުގައި ބައެވުން مشورة ބައްދަލުވުމަކީ) ވަހަ ރަޟީ الله ޢަންހުސްޓަށްގައި عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްދަ ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. لا إلهَ إلاَّ اللّه ގެ كلمة ކިޔައިފުމަށް ދެންދެން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ވިޔަސް ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އަމުރު ކުރެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެ كلمة ކިޔައިފިނަމަ إسلام دينގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި نفس ވަނީ ވިޔަސް ކަލޭގެފާނުގެ ޒިންމާއިން ސަލާމަތްވެގެންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ (އެއް ޙަ ފާޑެއް) حساب ވަނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އަޅުގަނޑު أبو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟީ الله ކަންޑިހި ހަމަކަށް ބަސްމަގެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިދާޅުވަނީ ނަމާދާއި زكاةއާއި ދެމެދު فرق ކުރާމީ ބަޔަކާއި ހަނގުރާމަ ކުރައްވާނެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން زكاة އަކީ މުދަލުގެ حق އެވެ. ރަޟީ الله ކަންޑިހި ހަމަކަށް ބަސްމަގެވެ. އެބައިމީހުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ زمان ގައި زكاة ދެމުން އައި ތަކެއްޗެއްގެ ތެރެއިން جمل ބަނދުން ބަނދާލާ ވާގެން ދިނުމަށް މަނާ ވެއްޖެއްނަމަވެސް އަހަރެން އެބައިމީހުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރާނަމެވެ. عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟީ الله ކަންޑިހި ހަމަކަށް ބަސްމަގެވެ. އަޅުގަނޑަށް އެނގިއްޖެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ، أبُو بَكْر ގެފާނުގެ ހިތުގެ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް މައްޗަށް ހުޅުވާލެއްވިކަން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެކަންކުރުން އެއީ حق ކަން ވިސްނުނެވެ ނޭނގުނެވެ.

1211 وعن أَبي أَيوبَ رضِي اللَّه عنْه ، أَنَّ رَجُلاً قَالَ للنَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَخْبِرْني بِعَمل يُدْخِلُني الجَنَّةَ ، قَالَ :« تَعْبُدُ اللَّه ولاَ تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِمَ » متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبيއާ صلّى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް އެ عمل އެއް ކިޔުދެއްވުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި زكاة ދޭށެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ.

1212 وَعنْ أَبي هُرَيرَةَ رضِي اللَّه عنهُ ، أَنَّ أَعرابيًّا أَتى النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَال : يا رَسُول اللَّهِ دُلَّني على عمَل إِذا عمِلْتُهُ ، دخلْتُ الجنَّةَ . قَالَ : « تَعْبُدُ اللَّه ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ المفْرُوضَةَ ، وتَصُومُ رَمضَانَ » قَالَ : وَالَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لا أَزِيدُ عَلَى هذا . فَلَمَّا ولَّى ، قالَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلى هذا » مُتفقٌ عليه

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަރަބިއްޔަކު މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް އެ عمل އެއް ކިޔުދެއްވާ ސަބަބުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެ اله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް فرض ވެގެންވާ زكاة ދޭށެވެ. އަދި ތިބާ رَمَضَان މަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އެމީހާ ބުނެއެވެ. ތިމަންގެ نفس އެ اله ގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. ތިމަންނަ މިއަށް ވުރެ އެއްވެސް ކަމެއް އިތުރު ނުކުރާނަމެވެ. ދެން އޭނާ އެނބުރި ދިޔުމުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ اهلވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދެކުން ބޭނުންވާ މީހާ ހިތަކަށް ދެން އޭނާ އެ މީހަކު ދެކުމަށް ބަލައިލާށެވެ.

1213 وعَنْ جَرِيرِ بنِ عبدِ اللَّهِ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : بَايعْت النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلى إِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتاءِ الزَّكاةِ ، والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلمٍ . مُتفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވި جَرير بن عبدِ اللَّهِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަތްޕުޅުމައްޗަށް ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި زكاة ދިނުމަށާއި ކޮންމެ مسلم އަކަށްވެސް نصيحة ދިނުމަށް بيعة ހިފީމެވެ.

1214 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْ صاحِبِ ذهَبٍ ، وَلا فِضَّةٍ ، لا يُؤَدِّي مِنْهَا حقَّهَا إِلاَّ إذا كَانَ يَوْمُ القِيامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صفَائحُ مِنْ نَارٍ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا في نار جَهَنَّمَ ، فَيُكْوَى بها جنبُهُ ، وجبِينُهُ ، وظَهْرُهُ ، كُلَّما بردَتْ أُعيدتْ لَهُ في يومٍ كَانَ مِقْدَارُه خمسِينَ أَلْف سنَةٍ ، حتَّى يُقْضَى بيْنَ العِبادِ فَيُرَى سبِيلُهُ ، إِمَّا إِلى الجنَّةِ وإما إِلى النَّارِ » .

قيل : يا رسُولَ اللَّهِ فالإِبلُ ؟ قالَ : ولا صاحب إِبِلٍ لا يؤَدِّي مِنها حقَّهَا ، ومِنْ حقِّهَا ، حَلَبُهَا يومَ وِرْدِها ، إِلا إذا كان يوم القيامَة بُطِحَ لها بقَاعٍ قَرْقَرٍ أَوْفر ما كانتْ ، لا يَفْقِدُ مِنْهَا فَصِيلاً واحِداً ، تَطؤُهُ بأَخْفَافِها ، وتَعَضُّهُ بأَفْواهِها ، كُلَّما مَرَّ عليْهِ أَولاها ، ردَّ عليْهِ أُخْراها، في يومٍ كانَ مِقْداره خَمْسِينَ أَلْفَ سنَةٍ ، حتَّى يُقْضَي بَيْنَ العِبَاد ، فَيُرَى سبِيلُه ، إِمَّا إِلى الجنَّةِ وإِمَّا إِلى النارِ » .

قِيل : يَا رسول اللَّهِ فَالْبقَرُ وَالْغَنَمُ ؟ قالَ : ولا صاحِبِ بقرٍ ولا غنَمٍ لا يُؤَدِّي مِنْهَا حقَّهَا إِلاَّ إِذا كان يَوْمُ القيامَةِ ، بُطِحَ لهَا بقَاعٍ قَرقَرٍ ، لا يفْقِد مِنْهَا شَيْئاً لَيْس فِيها عقْصاءُ ، وَلا جَلْحاءُ ، وَلا عَضباءُ ، تَنْطحه بِقُرُونها ، وَتَطَؤُهُ بِأَظْلافِهَا ، كُلَّمَا مرَّ عَلَيْهِ أُولاها ، رُدَّ عَلَيْهِ أُخْراها ، في يومٍ كانَ مِقدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سنَةٍ حتَّى يُقْضَى بيْنَ العِبادِ ، فيُرَى سبِيلُهُ إِمَّا إِلى الجَنَّةِ وإِمَّا إِلى النَّارِ » .

قِيلَ : يا رسُول اللَّهِ فالخيْلُ ؟ قال : « الخَيْلُ ثلاثَةٌ : هِي لِرَجُلٍ وِزرٌ ، وهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ، وهِي لرجُلٍ أَجْرٌ ، فأَمَّا التي هي لهُ وزر فَرَجُلٌ ربطَها رِياءً وفَخْراً ونِواءً علَى أَهْلِ الإِسْلامِ

، فهي لَهُ وِزرٌ ، وأَمَّا التي هِيَ لَهُ سِتْرٌ ، فَرَجُل ربطَهَا في سَبِيلِ اللَّهِ ، ثُمَّ لم ينْسَ حقَّ اللَّهِ في ظُهُورِها ، ولا رِقابها ، فَهِي لَهُ سِتْرٌ ، وأَمَّا التي هِيَ لَهُ أَجْرٌ ، فرجُلٌ ربطَهَا في سبيلِ اللَّهِ لأَهْلِ الإِسْلامِ في مَرْجٍ ، أَو رَوضَةٍ ، فَمَا أَكلَت مِن ذلك المَرْجِ أَو الرَّوضَةِ مِن شَيءٍ إِلاَّ كُتِب لَهُ عدد ما أَكلَت حس . . نَاتٌ ، وكُتِب لَه عدد أَرْوَاثِهَا وأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٌ ، وَلا تَقْطَعُ طِولَهَا فاستَنَّت شرَفاً أَو شرفَيْنِ إِلاَّ كتَب اللَّهُ لَهُ عددَ آثَارِهَا ، وأَرْوَاثِها حَسَنَاتٍ ، ولا مرَّ بها صاحِبُهَا عَلى نَهْرٍ فَشَرِبَت مِنْهُ ، وَلا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إِلاَّ كَتَبَ اللَّه لَهُ عدَدَ ما شَرِبَت حَسَناتٍ . »

قِيلَ : يا رسولَ اللَّهِ فالحُمُرُ ؟ قالَ : « ما أُنْزِل علَيَّ في الحُمُرِ شَيءٌ إِلاَّ هذِهِ الآيةُ الْفَاذَّةُ الجَامِعَةُ : { فمن يعْملْ مِثْقَال ذرَّةٍ خَيْراً يرهُ ،ومَن يعْملْ مثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يرهُ } » .

مُتَّفَقٌ عليهِ . وهذا لفظُ مُسْلمٍ .

ومعْنَى القاعِ : المكان المستوى من الأَرضِ الواسع . والقرقر : الأملس .

މާތް الله ރުއްސުންލިބި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާސްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ރަނުގެ މުދަލުގެ ވެރިޔަކު ނުވަތަ ރިހީގެ މުދަލުގެ ވެރިޔަކު އޭގެ حق (زكاة) އަދާނުކޮށްފިނަމަ قيامه ދުވަހުން އެމީހަކަށްޓަކައި އަލިފާނުންވާ ދަގަނޑު ފިލާތައް ތައްޔާރުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން އެފިލާތައް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި ހޫނުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ އެފިލާތައް އޭނާގެ އަރިމަތިގައިއާއި ބަނޑުގައިއާއި ފުރަގަސްގައި އަޅުވާނެއެވެ. އެފިނިވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އަ ހޫނު ކުރެވޭނެ ސަބަބަކީ ދުވަހުގެ ދިގުމިނުން ހުންނާނެއެވެ. އެއްދުވަހަކީ ފަންސާސް ހާސް އަހަރުގެ ދިގުމިން ވާއެވެ. އަޅުތަކުގެ މެދު عملކުރުމުން ނިންމާ އެއްކޮށް ދުވަސް އެއްކަލަށް މަދަކައި انصاف ނިންމަވާދޭ وقت އަތުވެދާނެއެވެ. އޭރުން އޭނާ އޭނާގެ މަގު ފެންނާނެއެވެ. ސުވަރުގެ އަށް ނުވަތަ ނަރަކައަށެވެ.

ދެންނެވުނެވެ. އޭ الله ގެ رسول އެވެ. جملގެ މުދާ ހުރި މީހާގެ حكم އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. جملގެ މުދަލުބަރިން އޭގެ حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންނަށް ހަމަ އަޒާބުދޭނެއެވެ. جملގެ حق ތަކުގެ ތެރޭގައި އެއްސް ފެންބިހުމަށް އަންނަ ދުވަހު (އެތަނަށް حاضر ވާ މީހުންނަށް ކިރުބޯލުމާ) މީހުންނަށް އޭގެ ކިރު ހިލޭ ދިނުމަކީ زكاة ގެ އިތުރުން ކުރަން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. ނޫންނަމަ قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަބިމުގެ ބޮޑު މައިދާނަކަށް އެމީހުން ގެންގުޅުން جملތައް جمعކުރައްވައި އެތަނުން އެމީހުން ގެންގުޅުއްވާނެއެވެ. އެމީހުން ގެންގުޅުން جملތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ގެއްލިގެނެއް ނުވާނެއެވެ. ދެން އަސްކޮޅުތަކުން އެކަށް ފައިދަތުރުގައި ފިޔަތަކުން ހަބަރުކުރުން އަދި ދަތުރުކުރުން ތެރެއިން ގެނެވޭނެއެވެ. އެކަކު ނިމުނުއަވަހަށް އަނެކަކު އަނބުރާ އެއްކޮޅުން ފެށޭނެ ގޮތަށް ކުރެވޭނެއެވެ. އޭރުން ދުވަހުގެ ދިގުމިން ފަންސާސްހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުވާނެއެވެ. އެކަމުގެ މަތިން އޭނާމީހުންނާމެދު عمل ކުރެއްވުމުން ދުވަހަކީ އަހަރުފަހުން އޭނާމީހުންގެ މެދުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަށްވާންދެނެވެ. އެހެނދު އޭނާ އޭނާގެ ދާނެ މަގު ފެނިގެން ދާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުނެވެ . އޭ الله ގެ رسُول އެވެ. ބަކަރީގެ މުދަލުބަރީގެ حكم އަކީ ފަހެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަކަރީގެ މުދަލުބަރިން އޭއިން حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންނަށް ހަމަ އަޒާބުދޭނެއެވެ. قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަ ބިމުގައި ބޮޑު މައިދާނަކަށް އެމީހުން ގެންގުޅުން ބަކަރިތައް جمعކުރައްވައި އެތަނުން އެމީހުން ގެންގުޅުއްވާނެއެވެ. އެބަކަރިއިން އަސްދޮޅި ތަޅާލާނެއެވެ. މަދު ނުވެސްނެވެ. އެގޮތުން ފުރިހަމަ ކޮށްލުމުގެ ނުވާނެއެވެ. އަދި ތޮޅިނުވި ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި ތޮޅިފައި މަގުބިޔާ އަދި ނުހުންނާނެއެވެ. އެބަކަރި އޭނާގެ ގައިގައި ތަޅާނެއެވެ. އަދި ފައިތިލަތަކުން އޭނާ ފިއްތާ ކުރާނެއެވެ. އެކަކު ނިމުނުއަވަހަށް އަނެކަކު އަނބުރާ އެއްކޮޅުން ފެށޭނެ ގޮތަށް ކުރެވޭނެއެވެ. އޭރުން ދުވަހުގެ ދިގުމިން ފަންސާސްހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުވާނެއެވެ. އެކަމުގެ މަތިން އޭނާމީހުންނާމެދު عمل ކުރެއްވުމުން ދުވަހަކީ އަހަރުފަހުން އޭނާމީހުންގެ މެދުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަށްވާންދެނެވެ. އެހެނދު އޭނާ އޭނާގެ ދާނެ މަގު ފެނިގެން ދާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުނެވެ . އޭ ﷲގެ رسُولِ އެވެ. ފަހެ އަހުގެ މުދާވެރިޔާގެ حكمއަކީ ފަހެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހުގެ މުދާވެރިން ބައިވެގެންވަނީ ތިން ބަޔަކަށެވެ. އެއީ އަސްވެރިޔާއަށް
އަކަށް ފާއިދާއަކަށްވެއެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް އަކަށް حماية އަކަށްވެއެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް
އަކަށް އަޒާބަކަށް ވެއެވެ. ފަހެ އަޖުރާއަކަށް އެއީ ފާއިދާއަކަށް ވެގެންވާ ކަސްދުއައިކުރާނީ
ފަޚުރުވެރިވުމަށާއި إسلام دين އާއި عداوة ވެރިވުމަށް ބޭނުންކުރުމުގައެވެ. ފަހެ އަރިސްދު އެއީވަސީ
އަޖުރާއެއް ފާއިދާއަކަށެވެ.

އަދި މީހަކަށް އާއި حماية ކަމަށް ވާގޮތަކީ عفةވެރިކަން حاصل ކުރުމަށްޓަކައި މުހިއްމު
ބޭނުންކުރާތީއެވެ. އަދި (އޭގެން خدمة ލިބިގަތުމަށް ބޭނުންކުރާގޮތުން) އެއަސް ދެނުވެސް ﷲގެ
حق ދެއް (ޒަކާތު އެހެން ރަނގަޅަށް ކާފިރުން ހެދުމުގައި ރަނގަޅަށް ބެލެހެއްޓުން) ހެނދުނު
ނުނިކުމެވުމެވެ. ފަހެ އަރިސްދު އެއީވަސީ އަޖުރާ އެއްވާ حماية އަކަށެވެ. އަދި މީހަކަށް އެއީ
އަޖުރަކަށް ފާއިދާއަކީ ﷲގެ މަގުގައި إسلام دين ގެ އަހުލުވެރިންނަށްޓަކައި ފަހި ބަހައްޓައި ނުވުމެވެ
ދަނޑުއަޅައި އަސް ބެނދުވުމެވެ. ފަހެ އަޖުމެން ނުވަތަ އެދަނޑެއްން އެއީ ކާ ކަނޑު ފަހަރުކާ
ކަމުން ގަސްދާ عدد އަކަސް އަޖުރަކަށްބަހައި ثواب ލިބިވަޑައިން ދެއެވެ. އަދި އެއީ ކާޖެ ގަވާލު
އާއި ބޭޖެ ގަވާލު ކުރަމުންގަނޑާ عددއަކަސް ثواب ލިބިވަޑައިން ދެއެވެ. އަދި އެއީ ބަނދުވާފައި
އޮންނަ ވަށާ ފަހަރުގައިވެސް ގަސް އެސްވެނުވަސް އަޅައިފަނޑަ ނުވެސް އެހެންވެނުވަސް
ގަސްވިޔަނު އޭގެ ނިޝާން ޖަހަނު عدد އަކަސްއާ އޭގެ ދޮރު ޖަހަނު އަދަދަށް ثواب ލިބިވަޑައިން
ދެއެވެ. އަދި އޭވީގެ ވެރިޔާ އެވީ ގަވައިގެން ދަނޑިއަޅަގައި ފެނަގަނޑުއަ ކައިރީން ދެންދެވި އަދި އެ
ފެނަގަނޑުން އެވީ ފެނުބައިފިނަމަ، އޭވީގެ ވެރިޔާ ފެނުބޭނުދިނުން ގަސްވެކާނގަން ނުވެނަމަވެސް
އެވީ ފެނުބުއި އަދަދަކަސް އަޖުރަކަށްބަހައި ثواب ލިބިވަޑައިން ދެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އާ ﷲ ގެ
رسولއާ އެވެ. حمار ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟. حديث ކުރެއްވިއެވެ. حمارއާއި ބެހޭގޮތުން އެންމެހައި
جامع شامل آيه ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ބިމުން ކަލާގެފާނުން ބާވައިލެއްވިފައި ނުވެއެވެ. އެއީ(
فمن يعْملْ مِثقَال ذرَّةٍ خَيْراً يرهُ ،ومَن يعْملْ مثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّاً يرهُ) މާނައީ : ފަހެ ذرة އެއްގެ
މިންވަރުގެ ހެޔޮކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ. އަދި ذَرة އެއްގެ މިންވަރުގެ ނުބައި
ކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ.

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ މާތްކަމާއި ރޯދައާއި ގުޅިފައިވާ (ބައެއް) ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُم الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ] إِلَى قَوْلِه تَعَالَى : [شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ القُرْآنُ هُدَىً لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الهُدَى وَالفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُم الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَر] [البقرة : 185-183

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މައްޗަށް فرض ކުރެއްވި ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ރޯދަ فرض ކުރެއްވިއްޖެއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރި ވުމަށްޓަކައެވެ. (ރޯދަހިފުމީ) عدد ކަނޑައެޅިގެންވާ ދުވަސްކޮޅަކަށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލިވެއްޖެ މީހަކު ނުވަތަ ދަތުރުގައި ވާމީހަކު (رمضان މަހުގެ ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) އެހެން ދުވަސްކޮޅުން އެ عدد ހަމަކުރާށެވެ. އަދި އުދަގޫކަމާއެކު އެކަމަށް ކުޅަދާނަވާމީހުންގެ މައްޗަށް އޮތީ، (ރޯދަ ދޫކޮށްލާކަމުގައިވާނަމަ) فدية ދޭންވާނެއެވެ. (فدية ގެ މިންވަރަކީ) مسكين އަކަށް ކާންދޭ މިންވަރެވެ. ފަހެ، تطوع ގެ ގޮތުން އިތުރަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެކަމުގައި އޭނާއަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަހިފުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަނަމަ މެނުވީއެވެ. رمضان މަހަކީ، އެމަހެއްގައި قرآن ބާވައިލެއްވި މަހެވެ. (އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ) މީސްތަކުންނަށް ހެދި ތެދުމަގުގެ ބަޔާންތަކާއި هداية އާއި حق އާއި باطل ވަކިކޮށްދޭ ހެކިތަކާއި ބަޔާންތަކާއެކުގައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ މައްސަރުގައި حاضر ވެ ހުރެއްޖެމީހާ، އެމަހުގެ ރޯދަ ހިފާހުށިކަމެވެ! އަދި ބަލިވެ އުޅޭ މީހާ ނުވަތަ ދަތުރެއްގެ މަތީގައިވާ މީހާ، (އެ މައްސަރުގެ ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) އެހެން ދުވަސްކޮޅުން އެ عدد ހަމަކުރާށެވެ.

1215 وَعنْ أَبي هُريرة رضِي اللَّه عنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قال اللَّه عَزَّ وجلَّ : كُلُّ عمل ابْنِ آدم لهُ إلاَّ الصِّيام ، فَإِنَّهُ لي وأَنا أَجْزِي بهِ . والصِّيام جُنَّةٌ فَإِذا كَانَ يوْمُ صوْمِ أَحدِكُمْ فلا يرْفُثْ ولا يَصْخَبْ ، فَإِنْ سابَّهُ أَحدٌ أَوْ قاتَلَهُ ، فَلْيقُلْ : إِنِّي صَائمٌ . والَّذِي نَفْس محمَّدٍ بِيدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائمِ أَطْيبُ عِنْد اللَّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ .

للصَّائمِ فَرْحَتَانِ يفْرحُهُما : إِذا أَفْطرَ فَرِحَ بفِطْرِهِ ، وإِذَا لَقِي ربَّهُ فرِح بِصوْمِهِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. ރައްބު ތަޢާލާ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުގެ ހުރިހާ عملތައް ވެސް އޭނާއަށެވެ. ނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ރޯދައީ ތިމަން الله އަށެވެ. އަދި އެއަށް ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. އަދި ރޯދައީ އަޅުގަނޑާ ދުރުކުރާ ފަހަރެކެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ހިފާ ދުވަހު ހިތްމަސްތުވާ ބަސް ނުބުނާށެވެ. އަދި ހަރަކާތް ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެހެން މީހަކު ނިކަމެތި ގޮތެއް ކޮށްފިނަމަ ބުނާށެވެ. ތިމަނަކީ ރޯދަވެރިޔެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ الله ގެ އަތްޕުޅުގައިވާ الله ގަސަމްކޮށް ބުނަމެވެ. ރޯދަވެރިޔާގެ އަނގައިގެ ވަސް الله ގެ حضرة ގައި ގަސްތޫރީގެ ވަހަށްވުރެ މީރުވެގެންވެއެވެ. ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފާވުމެއްވެއެވެ. (އެއީ ދެ وقت އެއް ގައި އިފްތާރު ކުރާ ވަގުތެވެ.) އަދި އޭނާ ރައްބާ ބައްދަލުވާ ވަގުތު އުފާވެއެވެ. އަދި އޭނާ ރޯދައިގެ ސަބަބުން الله އާއި ބައްދަލުވުމުން ވެސް އުފާވެއެވެ.

وهذا لفظ روايةِ الْبُخَارِي . وفي رواية له : « يتْرُكُ طَعامَهُ ، وَشَرابَهُ ، وشَهْوتَهُ ، مِنْ أَجْلي ، الصِّيامُ لي وأَنا أَجْزِي بِهِ ، والحسنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ކާއެއްޗާއި ބޯއެއްޗާއި އޭނާގެ ޝަހުވަތް ދޫކޮށްލަނީ ތިމަން الله އަށްޓަކައި ދުވަސްތަކުގައެވެ. ރޯދައީ ތިމަން الله އަށެވެ. އަދި އެއަށް ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނަ ދެއްވާނެ ކަމަށެވެ.

وفي رواية لمسلم : « كُلُّ عَملِ ابنِ آدَمَ يُضاعفُ الحسَنَةُ بِعشْرِ أَمْثَالِهَا إِلى سَبْعِمِائة ضِعْفٍ . قال اللَّه تعالى : « إِلاَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وأَنا أَجْزِي بِهِ : يدعُ شَهْوتَهُ وطَعامَهُ مِنْ أَجْلي . لِلصَّائمِ فَرْحتَانِ :فرحة عند فطره ، فَرْحةٌ عِنْدَ لقَاءِ ربِّهِ . ولَخُلُوفُ فيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ريحِ المِسْكِ» .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންގެ އެންމެހާ عمل ތަކުގެ ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނައިން ފެށިގެން ހަތް ސަތޭކަ ގުނައާ ހަމައަށް އިތުރު ކުރެވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރޯދަ ފިޔަވައެވެ. ފަހެ އެއީ ތިމަން الله އަށްޓަކައި ކުރާ އަޅުކަމެކެވެ. އަދި އޭނާ ރޯދަ ދޫކޮށްލީ ތިމަން الله އަށެވެ. އެބަސް (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ) ތިމަން އިހުތިރާމްކުރާ އެދުމާއި އޭނާގެ ކާއުން ބޯއުން ދޫކޮށްލަނީ ހުއްޓެވެ. ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފާވެރިކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ އޭނާ ރޯދަ ވީއްލާ ހިނދު ލިބޭ އުފާވެ އަދި އޭނާ ހަމައަށް ގެންގުޅުއްވާ الله އާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު ލިބޭ އުފާވެ. الله ގަންދީ ހުވަފުޅު ބުނެވޭ. އޭނާ (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ)ގެ އަނގައިގެ ވަސް الله ގެ حضرة ގައި ކަސްތޫރީ އަށްވުރެ މީރުވަސް ގަދަވެގެންވެއެވެ.

1216 وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَين في سَبيلِ اللَّهِ نُودِيَ مِنْ أَبْوابِ الجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللَّهِ هذا خَيْرٌ ، فَمَنْ كَان مِنْ أَهْلِ الصلاةِ دُعِي مِن باب الصَّلاةِ ، ومَنْ كانَ مِنْ أَهْلِ الجِهَادِ دُعِي مِنْ باب الجِهَادِ ، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيامِ دُعِيَ مِنْ باب الرَّيَّانِ ومنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدقَة دُعِي مِنْ باب الصَّدقَةِ » قال أَبو بكرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : بِأَبي أَنت وأُمِّي يا رسولَ اللَّه ما عَلى مَنْ دُعِي مِنْ تِلكَ الأَبْوابِ مِنْ ضَرُورةٍ ، فهلْ يُدْعى أَحدٌ مِنْ تلك الأَبْوابِ كلِّها ؟ قال : « نَعم وَأَرْجُو أَنْ تكُونَ مِنهم » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެވެ الله ގެ މަގުގައި ދެ އެއްޗެ ހޭދަކޮށްފިމީހާ އެންމެން ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އަރުވާނެއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ. (މިދޮރުން ވަންނާށެވެ.) މިއީ މާތް ވަގުތުގެ ދޮރުތަކެވެ. ފަހެ ނަމާދުގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް އަރިހަށް باب الريان ގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އަރުވާނެއެވެ.

އަދި صدقات ގެ އަހުލުވެރިޔަކުނަމަ އެމީހަކަށް باب الصدقات ގެ ދޮރުވާއްޔުން ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި ابو بكر ގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ކޮންމެ ގޮތަކުން ހުރިހާ ދޮރުތަކުން ގޮވާނެ ބޭފުޅަކު ހުރޭތޯއެވެ. އާ الله ގެ رسول އާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ ދޮރުވާތަކުން އެހެން ބޭފުޅުން ވެސް ގޮވާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވެސް އެއީ ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ވާނެކަމަށް އުއްމީދުކުރަމެވެ. އަދި ނިދާއިއްވޭނެ ބޭފުޅުން ހިމެނޭނެތޯއެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިޔަބޭފުޅާ އެބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނިވަޑައިގަތުމަށް ކުރިއަށް އުއްމީދުކުރަމެވެ.

1217 وعن سهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنهُ عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ فِي الجَنَّة باباً يُقَالُ لَهُ : الرَّيَّانُ ، يدْخُلُ مِنْهُ الصَّائمونَ يومَ القِيامةِ ، لا يدخلُ مِنْه أَحدٌ غَيرهُم ، يقالُ: أَينَ الصَّائمُونَ ؟ فَيقومونَ لا يدخلُ مِنهُ أَحَدٌ غيرهم ، فإِذا دَخَلوا أُغلِقَ فَلَم يدخلْ مِنْهُ أَحَدٌ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި سهل بن سعد، نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި ދޮރުވާއްޔެއްވެއެވެ. އެދޮރުވާއްޔަށް ކިޔަނީ الريان އެވެ. قيامة ދުވަހު އެދޮރުވާއްޔުން ވަންނާނީ ރޯދަހިފާމީހުންނެވެ. ރޯދަހިފާމީހުން ފިޔަވައި އެހެންބަޔަކު އެދޮރުވާއްޔުން ނުވަންނާނެއެވެ. ނިދާއިއްވޭނެއެވެ. ރޯދަހިފާމީހުން ކޮބައި ހުއްޓޫ؟ އެހިނދު އެބައިމީހުން ތެދުވާނެއެވެ. އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކު އެތަނުން ނުވަންނާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ވަދެ ނިމުމުން އެދޮރުވާ ބަންދުކުރެވިދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އިތުރު އެއްވެސް މީހަކު އެދޮރުވާއްޔަކުން ނުވަދެވޭނެއެވެ.

1218 وعَنْ أَبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ : « مَا مِنْ عبْدٍ يصُومُ يَوماً في سبِيلِ اللَّه إِلاَّ باعَدَ اللَّه بِذلك اليَومِ وجهَهُ عَن النَّارِ سبعينَ خرِيفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި ابو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށްޓަކައި އަޅަކު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ

އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ މޫނު ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ދިގުމިނުން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.

1219 وعنْ أَبي هُرَيرةَ رضيَ اللَّه عنهُ ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَاناً واحْتِساباً ، غُفِرَ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذنْبِهِ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة , نّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެ رمضان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ހެޔޮ ސަވާބު އެދިގެން ރޯދަހިފައިފިނަމަ އެމީހާގެ އިސްވެދިޔަކަމަ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

1220 وعنهُ رضيَ اللَّهُ عنهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إِذا جَاءَ رَمَضَانُ ، فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الجنَّةِ ، وغُلِّقَت أَبْوَابُ النَّارِ ، وصُفِّدتِ الشياطِينُ » متفقٌ عليه

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضان މަސް އައުމުން ސުވަރުގެ ދޮރުތަކުން ހުޅުވިދެއެވެ. (އެބަހީ މުއުމިނު ثواب ލިބުމުގެ ވަސީލަތްތައް ގިނަ ކުރެވިދެއެވެ.) އަދި ނަރަކައިގެ ދޮރުތައް ބަންދު ކުރެވިދެއެވެ. (އެބަހީ މުއުމިނު ކުށަށްގެ ސަބަބުން ފާފަތަކުން ދުރުވާ ގިނަ ކުރެވިދެއެވެ.) އަދި شيطان އާ ކަށްވަޅުދެވިދެއެވެ. (އެބަހީ މުއުމިނު شيطانާ ގެ ވަސްވާސްތަކުން ހެއްލު މިނުވަރު ކުޑަކުރެވި ދެއެވެ.)

1221 وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤيَتِهِ ، فإِن غمي عَليكم ، فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلاثِينَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ހަނދު ހަނދު ފެނުމުން (އެބަހީ އީދު ހަނދު ފެނުމުން) ރޯދަ ހިފުން

ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ތިޔަ شعبان މަހުން ތިރީސް
ހަމަކުރާށެވެ.

وفي روايةِ مسلم : « فَإِن غُمَّ عَليكم فصُوموا ثَلاثِينَ يَوْماً » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ވިލާގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ
ތިރީސް ދުވަސް ވަންދެން ރޯދަހިފާށެވެ.

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان

والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

ދީލަތިވުމާއި ހެޔޮ ކަންތައްކުރުމާއި ގިނަކުރުމާއި އަދި **رمضان** މަހުގައި ހެޔޮކަންތައްތައް ގިނަ
ކުރުމާއި ފަހު ދިހައިގައި އެކަންތައްތައް އިތުރުކުރުމާއި ގުޅޭގޮތުން ބެހޭގޮތުން **باب**

1222 - عن ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال: كان رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم أجود الناس، وكان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل، وكان يلقاه جبريل في كل ليلة من رمضان فيدارسه القرآن؛ فلرَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم حين يلقاه جبريل أجود بالخير من الريح المرسلة" مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުންވެވޮޑި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ވަޑައިގަތީ މީސްތަކުންކުރެ
އެންމެ ދީލަތި މީހާ ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދީލަތިވާން އެންމެ ބޮޑުވެވަޑައިގަންނަވަނީ
رمضان މަހުގައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނާ جبريل عليه السلام ވަނީ ބައްދަލުކުރައްވައެވެ.
އަދި جبريل عليه السلام رمضانމަހުގެ ކޮންމެ ރެއަކު އެކަލޭގެފާނާއި އެކު ކިޔަވާ قران
ކިޔަވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم جبريل عليه السلام އާއި
ބައްދަލުވުމުން އެކަލޭގެފާނު ދީލަތިވާން ވާ އައްސުރުވައިން ގިނަވެގެންދެއެވެ.

1223 - وعن عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنها قالت: كان رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم إذا دخل العشر أحيا الليل، وأيقظ أهله، وشد المئزر" مُتَّفَّقٌ عَلَيهِ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހައިން ރޭތައް އިޙްޔާ ކުރައްވައެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުން ހޭލައްވައެވެ. އަދި އިޒާރު ގަދަކޮށް ބައްދަވައެވެ.

باب النهي عن تقدم رمضانَ بصوم بعد نصف شعبان إلاَّ لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ފަނަރަވަނައިގައި **رمضان** މަސް ފެށުމުގެ ކުރީގައި ރޯދަހިފުން މަނާވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް އޭގެ ކުރީގައި ރޯދަ ހިފުން އަންނަ މީހަކަށް ނުވަތަ އާދަ ކަމުގައި ގޮތުން ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން އަންނަ މީހަކަށް އެދުވަސް ދިމާވެއްޖެނަމަ ރޯދަ ހިފުން ހުއްދަ ކަމާއި ބެހޭގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1224 عن أَبي هُريرة رضيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكمْ رَمَضَانَ بِصَومِ يومٍ أَوْ يومَيْنِ ، إِلاَّ أَن يَكونَ رَجُلٌ كَانَ يصُومُ صَوْمَهُ ، فَلْيَصُمْ ذلكَ اليوْمَ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة نّبيِّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރީގައި އެއްދުވަހުގެ ނުވަތަ ދެދުވަހުގެ ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ނަމަވެސް މީހަކު އާދައިގެމަތިން ހިފާ ރޯދައެއް ހިފާދުވަހަކާ ދިމާވެއްޖެނަމަ އެދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. (އެބަހީ ރޯދަ ހިފައިގެން އަންނަ ރޯދައެއްނަމައެވެ.)

1225 وعن ابنِ عباسٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ ، صُومُوا لِرُؤْيتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ ، فَإِنْ حالَتْ دُونَهُ غَيَايةٌ فأَكْمِلوا ثَلاثِينَ يوماً » رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ صحيحٌ .

« الغَيايَة » بالغين المعجمة وبالياءِ المثناةِ من تحت المكررةِ ، وهِي : السَّحَابةُ

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރީގައިވާ ދުވަހު ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުމަށްފަށާށެވެ. އަދި (عيد) ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާ ބޮޑުވުމުގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ތިރީސް ދުވަސް ފުރިހަމަކުރާށެވެ.

1226 وعنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا بَقِيَ نِصفٌ مِنْ شَعْبانَ فَلا تَصُومُوا » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شعبانމަހުގެ ދެބައި ވުމުން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަ ނުހިފާށެވެ.

1227 وَعَنْ أَبي اليقَظَان عمارِ بنِ يَاسِرٍ رضيَ اللَّه عنهما ، قال : « مَنْ صَامَ اليَومَ الَّذِي يُشكُّ فِيهِ فقَدْ عَصَى أَبا القَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيحٌ .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو اليَقظَان عمار بن يَاسِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަނދު ފެނުމުގެ ޝައްކުވާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ أبو القَاسِمِ (އެބަހީ محمد) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އުރެދިއްޖެއެވެ.

باب ما يُقَالُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلالِ

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ **دعاء** ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1228 عَنْ طَلْحَةَ بن عُبْيدِ اللَّهِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا رأَى الهِلالَ قَالَ: « اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ علَيْنَا بِالأَمْنِ والإِيمَانِ ، وَالسَّلامَةِ والإِسْلامِ ، رَبِّي ورَبُّكَ اللَّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި طلحَة بن عُبيدِ اللّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نّبي ހާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހަނދު ފެނުމުން ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. اللّهُمَّ أهِلّهُ علَيْنَا بالأمْن والإيمَان ، وَالسَّلامَةِ والإسْلامِ ، رَبِّي وربُّكَ اللّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ.

މާނައީ : އޭ الله! މިހަނދު އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް އަމާންކަމާއި އީމާންކަމާއި ސަލާމަތްކަމާއި އިސްލާމްކަމުގެ މައްޗަށް طلوع ކުރައްވާނދޭވެ. (އޭ ހަނދުއޭވެ.) ތިޔަ ހަނދުގެ ވެސް ރަސްކަލާނގެ އާއި ތިމަންގެ ވެސް ރަސްކަލާނގެ އަކީ ހަމަ އެއްކަލާނގެވެ. އޭ الله! ތިޔަ ހަނދު ހެޔޮކަމުގެ ހަނދު ކަމުގައި ލައްވާނދޭވެ.

باب فَضْلِ السُّحورِ وتأخيرِهِ ما لم يَخْشَ طُلُوع الفَجْرِ

ސުޙޫރުކެއުމުގެ މާތްކަމާއި ފަތިސް ފާޅުވުމާ ބިރު ނުގަންނަހާ ހިނދަކު ސުޙޫރު ފަސްކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

1229 عنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَسَحَّرُوا فَإِنَّ في السَّحُورِ بَرَكَةً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أنسُ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުޙޫރު ކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ސުޙޫރު ކެއުމުގައި ބަރަކާތްވެއެވެ.

1230 وعن زيدِ بن ثابتٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قال : تَسحَّرْنَا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ قُمْنَا إِلى الصَّلاةِ . قِيلَ : كَمْ كانَ بَيْنَهُمَا ؟ قال : قَدْرُ خَمْسونَ آيةً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ زيدِ بن ثابت ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހާދު ކާއިމީމެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންމެން ނަމާދަށް ތެދުވީމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އެދެމެދުގައި ކިހާ ވަގުތެއްވީހެއްވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔަވާ ނިމޭވަރުގެ ވަގުތެކެވެ.

1231 وعَن ابنِ عُمَرَ رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : كانَ لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُؤَذِّنَانِ : بلالٌ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ . فقَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ بلالاً يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ ، فَكلُوا وَاشْرَبُوا حتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » قَالَ : ولَمْ يكُنْ بَيْنَهُمَا إِلاَّ أَنْ يَنْزِلَ هذا وَيَرْقَى هذا ، متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސެވުންވާ عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތެން ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّمއަށް ދެ مؤذن ން ތިއްބެވެއެވެ. އެއީ بلالގެފާނާއި عبد الله بن مكتومއާ ދެބައިމީހުންނެވެ. ފަހެ رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بلالގެފާނު ބަންގި ގޮވައިގަންނަވަނީ ރޭގަނޑުއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން عبد الله بن مكتوم ބަންގި ގޮވާންދެން ކާށި ބޯށި އެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެބައިމީހުންގެ ބަންގިއާއި ދެމެދުގައި ދެމެދުގައި (އެކަކު އެއްބޭފުޅާ ބަންގި ގޮވައިނިމުމުން) އެކަކު ތިރިއަށް ފޭބުމާއި އަނެއް ބޭފުޅާ އެރުމުގެ އިތުރުން ދެމެދު ހުންނަ ވަގުތެއްކަމެވެ.

1232 وعَنْ عمْرو بنِ العاصِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « فَضْلُ ما بيْنَ صِيَامِنَا وَصِيامِ أَهْلِ الكتاب أَكْلَةُ السَّحَرِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ عمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން މުސްލިމުންގެ ރޯދައާއި أَهْل الكتاب ގެ ރޯދައާއި ދެމެދުގައިވާ فرق އަކީ ހާދު ކެއުމެވެ.

باب فَضلْ تَعْجِيل الفِطْرِوما يُفْطَرُ عَليهِ وما يَقُولُهُ بَعْدَ الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސްކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލާނީ ކޮންއެއްޗަކުންކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުމަށްފަހު ދަންނަވާނެ ބަސްތަކާ ބެހޭ ބާބު **باب**

1233 عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يَزالُ النَّاسُ بخَيْرٍ مَا عَجلوا الفِطْرَ » متفقٌ عليه .

ހަމަ الله ތަޢާލާގެ ރުއްސެވުން لِبِ سَهْل بن سَعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު ހެޔޮކަމުގައި ހުންނާނެއެވެ.

1234 وعن أَبي عَطِيَّةَ قَالَ : دخَلتُ أَنَا ومسْرُوقٌ على عائشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا فقَالَ لهَا مَسْرُوقٌ : رَجُلانِ منْ أَصْحَابِ مُحمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كلاهُمَا لا يَأْلُو عَنِ الخَيْرِ : أَحدُهُمَا يُعَجِّلُ المغْربَ والإِفْطَارَ ، والآخرُ يُؤخِرُ المغربَ والإِفْطَارَ ؟ فقَالَتْ : مَنْ يُعجِّلُ المغْربَ وَالإِفطَارَ ؟ قال : عَبْدُ اللَّه يعني ابنَ مَسْعودٍ فَقَالَتْ : هكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يصنَعُ . رواه مسلم.

قوله : « لا يَأْلُوا » أَيْ لا يُقَصِّرُ في الخَيْرِ .

ابو عَطِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. مسْرُوق އާއި ތިމަންނާ ހަމަ الله ތަޢާލާގެ ރުއްސެވުން لِبِ عائشَة ގެ ހުޒޫރަށް ވަދެވުނީމެވެ. އަދި مسْرُوق އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. مُحَمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أصْحَاب ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ދެބޭކަލުންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގައި ކުޑަކުޑަނުކުރައްވައެވެ. އެދެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެއްބޭކަލަކު مغْرب ނަމާދާއި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސްކުރައްވައެވެ. އަދި އަނެއް ބޭކަލަކު مغْرب ނަމާދާއި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި ލަސްކުރައްވައެވެ. އޭރުން ދެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. مغْرب ނަމާދާއި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސް ކުރައްވަނީ ކާކުތޯ؟

ކާންބޯން ހަލުއިކުރައްވަނީ ކާކުތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ عَبْدُ اللّه ابن مَسْعود އެވެ. ދެން އާއިޝާ ދެންނެވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަބަދު ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ އެގޮތަށެވެ.

1235 وَعَنْ أَبي هُريرَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال اللَّه عَزَّ وَجَلَّ: { أَحَبُّ عِبَادِي إِليَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا } رواه الترمذي وقالَ : حَدِيثٌ حسنٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގަތުން ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله وحي ކުރައްވައިފައެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުން ތެރެއިން ލޯބިވާ ބޭކަލުންނީ ތިމަން އިލާހުގެ ގާތުގައި އެންމެ ބޮޑަށް ލޯބިވާ ސައުމު ވީއްލުމަށް އެންމެ އަވަސްވާ މީހުންނެވެ.

1236 وَعنْ عُمر بنِ الخَطَّابِ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قال رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ ههُنَا وأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ ههُنا ، وغرَبتِ الشَّمسُ ، فقَدْ أَفْطَرَ الصائمُ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގަތުން عُمر بن الخَطّاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ރޭގަނޑު މިފަރާތުން (އިރުއަރާ مشرق ފަރާތުން) އަންނައިރު ދުވާލު މިފަރާތުން (އިރުއޮއްސޭ مغرب ފަރާތުން) ދާނަމަ އަދި އިރުއޮއްސިއްޖެނަމަ ފަހެ ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަ ވީއްލައިފިއެވެ.

1237 وَعَنْ أَبي إبراهيمَ عبدِ اللَّهِ بن أَبي أَوْفى رَضِيِ اللَّه عنْهُمَا ، قالَ : سِرْنَا مَعَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَهُوَ صائمٌ ، فلَمَّا غرَبتِ الشَّمسُ ، قالَ لِبْعضِ الْقَوْمِ : « يَا فُلانُ انزِلْ فَاجْدحْ لَنا ، فقَال : يا رَسُول اللَّهِ لَوْ أَمْسَيْتَ ؟ قالَ : « انزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قال : إنَّ علَيْكَ نَهَاراً ، قال : « انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قَالَ : فَنزَلَ فَجدَحَ لَهُمْ فَشَرِبَ رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ثُمَّ قالَ: « إذا رأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقبَلَ مِنْ ههُنَا ، فقَدْ أَفْطَرَ الصَائمُ » وأَشارَ بِيَدِهِ قِبلَ المَشْرِقِ . متفقٌ عليه .

قوله : « اجْدَحْ » بجيم ثُمَّ دال ثم حاء مهملتين ، أَي : اخلْطِ السَّوِيقَ بالماءِ .

މާތް الله އެދިވަޑައިގަންނަވާނަން ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންނެވި أبو إبراهيمَ عبدِ اللّهِ بن أبي أوْفى ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެމެން رسولِ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެއަރިހުގައި ދަތުރުކުރަމުންދިޔައީމެވެ. އަނދިރިވެ އިރުއޮއްސުނުހިނދު ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހާދަ އެކަކު ގައުމުތަކުން قافلة ގެ ބައެއް މީހުންނަށް مخاطبކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީހާ މިހާރު. ފައިބާށެވެ. އަދި ބިމަށްފައިބައިގެން سويق ފެނާއި ގުޅާށެވެ. ދެން ބުނެދިނީ ފެންނުވެއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިރު ހުރީމެއްނު އައިސްސަން ދުވަހުގެ ބާކީހުރީނު؟ حديث ކުރައްވައިވެ. ފައިބާށެވެ. ދެން ބިމަށްފައިބައިގެން سويق ފެނާއި ގުޅާށެވެ. ބުނެދިނީ ފެންނުވެއެވެ. ހަމަހަމައަށް އިރުއޮއްސެ ދުވަހެއް ހުރިއެވެ ބުނި އެބަހުއްޓެވެ. حديث ކުރައްވައިވެ. ފައިބާށެވެ. ދެން ބިމަށްފައިބައިގެން سويق ފެނާއި ގުޅާށެވެ. ދެން އެބުނެދިނީ ފައިބައިގަތެވެ. އަދި سويق ފެނާއި ގުޅުއްވައިއެވެ. ދެން رسولِ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އެ (ސޯކުރުބޯ) ހިއްޕެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިވެ. ބިމަށްއިރު ހުރިހާ ރޭގެ ދުވަހު ފެނުނުމުން ހަމަހަމައަށް ރޭގެބަރު ހުރި ވިއްސުން އަރައިއެވެ. އަދި އުރާލާފިނަ އަށްލިބުން ވިލޭތަނިން مشرق އިސްތިރާ ކުރައްވައިވެ.

1238 وعَنْ سَلْمَانَ بنِ عَامر الضبِّيِّ الصَّحَابيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: «إِذَا أَفطَرَ أَحَدُكُمْ ، فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ ، فَإِنْ لَمْ يَجدْ ، فَلْيُفْطِرْ على مَاءٍ فَإِنَّه طَهُورٌ .«

رواهُ أَبو دَاودَ ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންނެވި سَلْمَانَ بن عَامر الضَّبِّيِّ ނަމަކަށް ކިޔުން صحَابي ބޭކަލާ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަލޭ ރޯދަ ވީލުއްވާނަމަ ކަދުރުން އަރައި ރޯދަވީއްލާށެވެ. ފަހެ އެ ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެނުން ރޯދަ ވީއްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ފެނީ طَهُور ކަން ހުރި އެއްޗެކެވެ.

1239 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُفْطِرُ قَبْلَ أَنْ يُصلِّيَ عَلى رُطَبَاتٍ ، فَإِنْ لَمْ تَكنْ رُطَبَاتٌ فَتُمَيرْاتٌ ، فإنْ لمْ تَكُنْ تُميرْاتٌ حَسَا حَسَواتٍ مِنْ ماءٍ رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ރުޠަބުން ރޯދަ ވިއްލުއްވުން ގެންނަވައެވެ. އަދި ރުޠަބު ނުލިބިއްޖެނަމަ ހިކި ތަމުރުން ރޯދަވިއްލުއްވައެވެ. އަދި ހިކި ތަމުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެން ކުޑަކޮށް ބުއްވައެވެ.

بابُ أمرِ الصَّائمِ بحِفْظِ لسانِهِ وَجَوَارِحِهِ عَنِ المُخَالفَاتِ والمُشَاتَمَةِ وَنَحْوِهَا

ރޯދަވެރިޔާއަށް ނުބައި ބަސްބުނުމާއި އަދި އެހެން ގޮތްގޮތުން **شريعة** ގެ އަމުރުތަކާއި **خلاف** ނުވާގޮތަށް އަދި ހަޖޫކުރުމާއި އަނގަޔާއި އަތާއި ފައިތިލަ ރައްކާތެރިކޮށް ރައްކާކުރުމުގެ އަމުރުކޮށް ބާރުލާފައިވާ **باب**

1240 عنْ أَبي هُرَيرَةَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا كَانَ يَوْمُ صوْمِ أَحدِكُمْ ، فَلا يرْفُثْ ولا يَصْخَبْ ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ ، أَوْ قاتَلَهُ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي صائمٌ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަހިފައި ތިބޭއިރު ނުބައި ބަސްބުނުމާއި ހަޖޫކުރުމާ ހަރަދު ނުކުރާށެވެ. އަދި އެހެން އަކަކު ނުބައިބަސް ބުނެފިނަމަ ދުވަހު ތަޅާފިނަމަ އެމީހަކާ ގުޅުން ނުދާށެވެ. އަދި އެހެން އަކަކު ހަނގުރާމަކުރުން ޖެހިފިނަމަ ކިޔާނީ އަހުރެން ރޯދަވެރިޔެކެވެ.

1241 وعنهُ قال : قال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ لَمْ يَدعْ قَوْلَ الزُّورِ والعملَ بِهِ فلَيْسَ للَّهِ حَاجةٌ في أَنْ يَدَعَ طَعامَهُ وشرَابهُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ދުޢާ الله ރުއްސުންވާށިއޭ ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ޙަދީޘްގައި ދޭހަވާގޮތުގައި އަދި އެހެންގޮތަކަށް عمَل ކުރުން ދުރުކުރެވޭނެ މިފަދަ (ޙަދީޘްގެ ބަސްތަކަށް) ބުނެފައި ބުނެވުނީ ހުއްޓުވާ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އެކަން ބުނުއްވެވެ.

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބައެއް مسائلތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1242 عَنْ أَبي هُريرةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، عَن النبيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إِذا نَسِيَ أَحَدُكُم ، فأَكَلَ أَوْ شَرِبَ ، فَلْيتِمَّ صوْمَهُ ، فَإِنَّما أَطْعَمَهُ اللَّه وَسَقَاهُ » متفقٌ عليه .

ދުޢާ الله ރުއްސުންވާށިއޭ ابو هريرة نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު (ރޯދައަށްހުރެ) ހަނދުމަނެތިގެން ކާބޯތަކެތި ކައިފިނަމަ ނުވަތަ ބޮއިފިނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ ރޯދަ ފުރިހަމަކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى ކާންދެއްވީއެވެ. އަދި ބޯންދެއްވީއެވެ.

1243 وعن لَقِيطِ بن صبَرة رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قلتُ : يا رسول اللَّه أَخْبِرْني عَنِ الْوُضوءِ ؟ قال : « أَسْبِغِ الْوضوءَ ، وَخلِّلْ بَيْنَ الأَصابِعِ ، وبَالَغْ في الاسْتِنْشَاق ، إِلاَّ أَنْ تكُونَ صائماً » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ދުޢާ الله ރުއްސުންވާށިއޭ لَقِيطِ بن صَبرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަގުތެއްގައި ވިދާޅުވީވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. وضوء އާއި ބެހޭގޮތުން މިއަޅުގަނޑަށް އަންގަވާ ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. وضوء ގެ ފުރިހަމަކޮށް ހަދާށެވެ. ދެން އިނގިލިތަކުގެ ދެމެދު ފެން ވައްދާށެވެ. އަދި ނޭފަތަށް ފެން ލުމުގައި ރޯދައަށް ނުހުރެ ދުވަހު ހަމައެކަނި مبالغة ކުރާށެވެ. (އެބަހީ އެތެރެއަށް ފެން ދިޔުމާ ނުދިޔުމާ.)

1244 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عَنْها ، قالَتْ : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يدْرِكهُ الفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ ويَصُومُ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم (ބައަށް ރަރަ) فجر ޖެހިއިރު (ފަތިސްވާއިރު) (އެއްދުރުނަބިފުޅުގެ ސަބަބުން) جُنُب ވެތިބެވުމުގެ ހާލަތުގައި ހުންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ހިނައިން طاهر ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އާދިތު ހުންނަވަނީ ރޯދަވެސް ހިފައެވެ. (އަބަދު ފުރަބަދު ކަލަކަށް ރޯދަހިފުމުގައެވެ. ދެން ހިނައިން طاهر ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.)

1245 وعنْ عائشةَ وأُمِّ سلَمَةَ ، رَضيَ اللَّه عنهُما ، قَالَتَا : كانَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصبِح جُنُباً مِنْ غَيْرِ حُلْمٍ ، ثُمَّ يصُومُ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުއްސުންލެއްވި عائشةގާއި أمّ سلَمَة ގާތާއި ދެބޭކަލުންގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم (ބައްއަކުރަކު) ފަތިސްވާއިރު ވަރާއިރުމަކީ إحتلام ކުރަތިވުމުގެ (އެއްދުރުނަބިފުޅުގެ ސަބަބުން) جنب ވެތިބެވުމުގެ ހާލަތުގައި ހުންނަވައެވެ. ދެން ރޯދަހިފުމަށް ހުންނަވައެވެ.

باب بيان فضل صوم المُحَرَّم وشعبان والأشهر الحُرُمُ

محرم މަހާއި **شعبان** މަހާއި އަދި **حرمة** ވެރިވެގެންވާ މަހުސްތަކުގައި ރޯދަހިފުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1246 عَنْ أَبي هُريرَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفْضَلُ الصِّيَامِ بعْدَ رَمضَانَ : شَهْرُ اللَّهِ المحرَّمُ ، وأَفْضَلُ الصَّلاةِ بَعْد الفَرِيضَةِ : صَلاةُ اللَّيْلِ » رواه مسلمٌ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمضَان މަހަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ މައްސަރުކުރައްވާ مُحرَّم މަހުގައި ހިފާ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދުތަކަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ރޭގަ ނަމާދެވެ.

1247وعَنْ عائشة رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قالَتْ : لَمْ يكُنِ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصُوم مِنْ شَهْرٍ أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ ، فَإِنَّه كانَ يَصُوم شَعْبَانَ كلَّه .

وفي رواية : كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلاَّ قَلِيلاً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްފެވުމާ ގިނައިން އެހެން އެއްވެސް މައްސަރެއްގައި ރޯދަ ނުހިއްފަވައެވެ. އެހެނީ ހަމަކަނަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މުޅި شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްފަވައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް މަދު ދުވަހެއްގައި ނޫނީ شعبان މަހުގައި ރޯދަވެސް ހިއްފަވައެވެ.

1248 وعن مجيبَةَ البَاهِلِيَّةِ عَنْ أَبِيهَا أَوْ عمِّها ، أَنَّهُ أَتى رَسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ثُمَّ انطلَقَ فَأَتَاهُ بعدَ سَنَة ، وقَد تَغَيَّرتْ حَالهُ وَهَيْئَتُه ، فقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ أمَا تعرْفُني ؟ قال : «ومَنْ أَنتَ ؟ » قَالَ : أَنَا البَاهِلِيُّ الذي جِئتك عامَ الأَوَّل . قَالَ : « فمَا غَيَّرَكَ ، وقَدْ كُنتَ حَسَنَ الهَيئةِ ؟ » قَالَ : ما أَكلتُ طعاماً منذ فَارقْتُكَ إِلاَّ بليْلٍ . فقَال رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « عَذَّبْتَ نَفسَكَ ، » ثُمَّ قَالَ : « صمُ شَهرَ الصَّبْرِ ، ويوماً مِنْ كلِّ شَهر » قال : زِدْ ي ، فإِنَّ بي قوَّةً، قَالَ : « صمْ يَومَيْنِ » قال : زِدْني ، قال : « صمُ ثلاثَةَ أَيَّامٍ » قال : زِدْني . قال : صُمْ مِنَ الحُرُمِ وَاتْرُكْ ، صمُ مِنَ الحرُمِ وَاترُكْ ، صمُ مِنَ الحرمِ وَاتْرُكُ » وقالَ بِأَصَابِعِهِ الثَّلاثِ فضَمَّهَا ، ثُمَّ أَرْسَلَهَا . رواه أبو داود .

و « شهرُ الصَّبرِ » : رَمضانُ .

مجيبة البَاهِلِيَّة އޭނާގެ ބައްޕަ ނުވަތަ ބޮޑުބޭބެ ރިވާކުރައްވައެވެ. އެއްފަހަރަކު އޭނާ

رَسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއްއަހަރު އަނބުރާ ދިޔައެވެ. ދެން

އޭގެ އެއްއަހަރަކު ފަހުން އަނބުރާ އައެވެ. އޭރުން އޭނާގެ ހާލު ހުރީ ބަދަލުވެފައެވެ. އަދި

އޭނާގެ ހަށިގަނޑު ހިކިފައެވެ ބަދަލުވެފައެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ.

ކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް ކަނބަލުން އަނގަނެއްވޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއީ

ކާކުތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައީ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިދިޔަ އަހަރު

އައިސްފައިވާ البَاهِلِيُّ ސަހަބާބެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިބަދަލުވީ

ބަދަލުވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަދި ހަމަ ރަނގަޅު ހެދުމެއް ލާފައި ތިބާ ހުރީ

ސަބަބުއެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އައިތަނުން ފެށިގެން

ކާއިރު ރޭގަނޑު ހަމައެކަނި ސާރުކަމެވެ. (އެބަހީ ރޭގަނޑު ނޫނީ ކާނުއެވެ.) ދެން

رَسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ނަފްސަށް عذاب

ދިނީއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކެތްތެރިކަމުގެ މަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ (އެބަހީ رَمَضَانَ މަހުގައި)

ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކު އެއްދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.

ތިމަންނައަށް އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. އަޅުގަނޑަށް ބާރުހުރެއެވެ. ތިމަންނަގެ ހަށިގަނޑުގައި

ބާރުހުރި ކަމަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ

ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިން ދުވަސް ރޯދަ

ހިފާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.

حرمة ވެރިވެގެންވާ މަސްތަކުގެ ތެރެއިން ރޯދަހިފައި ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަނެއްކާ

ރޯދަހިފައި ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ މަސްތަކުގެތެރެއިން ރޯދަހިފައި ދޫކޮށް

ލާށެވެ. އަދި އަނެއްކާ ރޯދަހިފައި ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ

މަސްތަކުގެތެރެއިން ރޯދަހިފައި ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަނެއްކާ ރޯދަހިފައި

ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ކޮޅު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިން ތިން

އިނގިލި އެއްކޮށްލައްވައިފިއެވެ. ދެން އެއްކޮށްލި ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ. (އެބަހީ މަސްދުވަހު ތިން ދުވަސް

ރޯދައަށް ހިފާ އަނެއްތިން ދުވަސް ރޯދަ ނުހިފާގޮތަށް ހިފާ ކަމަށް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.) (والله اعلم)

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأوّل من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދެނުވާ **باب**

1249 عن ابنِ عبَّاسٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ أَيامٍ العَمَلُ الصَّالحُ فِيها أَحَبُّ إِلى اللَّهِ مِنْ هذِهِ الأَيَّامِ » يعني : أَيامَ العشرِ ، قالوا : يا رسول اللَّهِ وَلا الجهادُ في سبيلِ اللَّهِ ؟ قالَ : « ولا الجهادُ في سبيلِ اللَّهِ ، إلاَّ رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ، ومَالِهِ فلَم يَرجِعْ منْ ذلك بِشَيءٍ » رواه البخاريُّ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن عبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރުން މިދުވަސްތަކަށްވުރެ الله އަށް ލޮބުވެތިކަން ބޮޑު އެހެން ދުވަސްތަކެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ދުވަސްތަކެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެވެސް ނުވެތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެވެސް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް (الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި) ތިމާގެ ނަފްސާއި މުދަލާއިގެން ނުކުމެވަޑައިގެން އެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކާއިގެން އެނބުރި ނުދުވެއްޖެނަމަ އެމީހާއާއި އެއްގޮތް ނުވެއެވެ.

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި **عاشوراء** ދުވަހާއި **تاسوعاء** ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދެނުވާ **باب**

1250 عنْ أَبي قتَادةَ رضِي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : سئِل رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : عَنْ صَوْمِ يومِ عرَفَةَ ؟ قال : « يكفِّرُ السَّنَةَ المَاضِيةَ وَالبَاقِيَةَ » رواه مسلمٌ .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން عرفة ދުވަހު ރޯދަހިފުމުގެ ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވި އަހަރާއި އަދި ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1251 وعنْ ابنِ عباسٍ رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رَسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صَامَ يوْمَ عاشوراءَ ، وأَمرَ بِصيَامِهِ . متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި އެދުވަހު ރޯދަ ހިފުން އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

1252 وعنْ أَبي قَتَادةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سُئِلَ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ عاشُوراءِ ، فقَال : « يُكَفِّرُ السَّنَةَ المَاضِيَةَ » رواه مُسْلِمٌ .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވި ގޮސްފައިވާ އަހަރުދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1253 وعَنِ ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، قَالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَئِنْ بقِيتُ إِلى قَابِلٍ لأَصُومَنَّ التَّاسِعَ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް ﷲ އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންނަށްޓަކައި ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދިފާޢުގައި ކުރެއްވުމަށް ހިނގާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށެވެ.

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

1254 عَنْ أَبي أَيوب رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضانَ ثُمَّ أَتبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كانَ كصِيَامِ الدَّهْرِ » رواهُ مُسْلِمٌ .

ތަޢާލާ الله ރުއްސުންވުއްވި أبو أيوب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ رَمضَانَ މަހު ރޯދަ ހިފުމުންފަހު އޭގެ ފަހަތުގައި شوال މަހުން ހަދުވަސް ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ މުޅި އަހަރު ރޯދަ ހިފުމާފަދައެވެ.

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1255 عن أَبي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الاثْنَيْنِ فقالَ : « ذلكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ ، أَوْ أُنزِلَ عليَّ فِيهِ » رواه مسلمٌ .

ތަޢާލާ الله ރުއްސުންވުއްވި أبو قتَادة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހޯމަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއިދޭތެ ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ އުފަންވި ދުވަހެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންނަ مبعوث ކުރެއްވުނު ދުވަހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ ދެން. އެއީ ތިމަންނައަށް މައްޗަށް وحي ބާވައިލެއްވުނު ދުވަހެވެ.

1256 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عنه ، عَنْ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « تُعْرَضُ الأَعْمَالُ يومَ الاثنيْن والخَميسِ ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَملي وأَنَا صائمٌ » رَواهُ التِرْمِذِيُّ وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ ، ورواهُ مُسلمٌ بغيرِ ذِكرِ الصَّوْم .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو هُرَيْرَة رَسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަނގަވަޅުގައިވާ حديث ކިޔުއްވައެވެ. ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހަކީ عَملތައް ހުށަހެޅޭ ދުވަސްތަކެވެ. ފަހެ ތިމަންނާގެފާނުގެ عَملތައް ހުށަހެޅޭއިރު ރޯދަ ހިފައިގެން عَملތައް ހުށަހެޅުން ދެއްވުމަށް ތިމަންނާގެފާނު ލޯބިކުރައްވަމެވެ.

1257 وَعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَحَرَّى صَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالخَمِيسِ . رواه الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އިސްކަން ދެއްވައެވެ.

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހަކުވެސް ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

الأفضل صومها في أيام البيض. وهي الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر. وقيل: الثاني عشر والثالث عشر والرابع عشر، والصحيح المشهور هو الأول.

އިސްލާމީ މަހު ތިން ދުވަސް ރޯދަހިފުމަށް އެންމެ ފުރިހަމަ ދުވަސްތަކަކީ އަޔާމުލް ބީޟް ދުވަސްތަކެވެ. އެއީ (ހިޖުރީމަހުގެ) 13، 14، 15 ވަނަ ދުވަސްތަކެވެ. އަދި 12، 13، 14 ވަނަ ދުވަސްތަކެވެ. ވެސް ބުނެވެއެވެ. صح އަދި مشهور ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ބުނެވުނު ގޮތެވެ.

1258 وعن أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : أَوْصَاني خليلي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بثَلاثٍ : صيَامِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِن كلِّ شَهرٍ ، ورَكعَتَي الضحُى ، وأَن أُوتِر قَبْلَ أَنْ أَنامَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ خلِيل([illegible]) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް ތިން ކަމަކަށް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة ކުރުމާއި އަދި ނިދުމުގެ ކުރިން وتر ކުރުމެވެ.

1259 وعَنْ أَبي الدَرْدَاءِ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قالَ : أَوْصَانِي حَبِيبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِثلاث لَنْ أَدَعهُنَّ ما عِشْتُ : بصِيامِ ثَلاثَة أَيَّامٍ مِن كُلِّ شَهْر ، وَصَلاةِ الضحَى ، وَبِأَنْ لا أَنَام حَتى أُوتِر . رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހްސުންދެއްވި أبو الدَرْدَاءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ حَبِيب ތިމަންނައަށް ތިންކަމަކަށް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ދިރިހުރިހައި ހިނދަކު ތިމަންނަ އެކަންތައް ދޫކޮށްނުލާނަމެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހަކަށް ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضُحى ނަމާދު ކުރުމާއި وتِر ކޮށްގެން ނޫނީ ނުނިދުމެވެ.

1260 وَعَنْ عبدِ اللَّهِ بن عَمْرِو بنِ العاصِ رَضي اللَّه عنهُما ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « صومُ ثلاثَةِ أَيَّامٍ منْ كلِّ شَهرٍ صومُ الدهْرِ كُلِّهُ » . متفقٌ عليه .

މާތް الله [illegible] ރުހްސުންދެއްވި عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން މުޅި އަހަރު ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން ފަދައެވެ.

1261 وعنْ مُعاذةَ العَدَوِيَّةِ أَنها سَأَلَتْ عائشةَ رضيَ اللَّه عَنْهَا : أَكانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يصومُ مِن كُلِّ شَهرٍ ثلاثةَ أَيَّامٍ ؟ قَالَت : نعَمْ . فقُلْتُ : منْ أَيِّ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ ؟ قَالَتْ : لَمْ يَكُن يُبَالِي مِنْ أَيِّ الشَّهْرِ يَصُومُ . رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި مُعاذة العَدَوِيَّةِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަ
صحابي މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ. رَسُولُ
اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފައްވާ ހުންނެވިތޯ؟ އެކަމަނާ
ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ. ފަހެ ކޮން ދުވަސްތަކެއްގައިތޯ ރޯދަ ހިފައްވަނީ ކަމަށް
ދެންނެވީމެވެ. މަހުގެ ކޮން ދުވަހަކުން ރޯދަ ހިފެއްވިޔަސް އެކަލޭގެފާނު ޚިޔާލު
ނުކުރައްވައެވެ.

1262 وعنْ أَبي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قَالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثاً ، فَصمُْ ثَلاثَ عَشْرَةَ ، وَأَرْبعَ عَشْرَةَ ، وخمْسَ عَشْرَةَ » رواه الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ތިމަންކަލޭގެ މަހެއްގެ ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފާނަމަ ތޭރަ،
ސާދަ، ފަނަރަ މި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފާށެވެ.

1263 وعنْ قتادَةَ بن مِلحَانَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : كانَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يأْمُرُنا بِصيَامِ أَيَّامِ البيضِ : ثَلاثَ عشْرَةَ ، وأَرْبَعَ عَشْرَةَ ، وَخمْسَ عَشْرَةَ . رواهُ أَبُو داودَ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި قتادَةَ بن مِلحَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول
اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންމެންނަށް އަމުރު ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ އަޔާމުލްބީޟް
ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުމަށެވެ. އެއީ ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މިތިން ދުވަހެވެ.

1264 وعنْ ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا يُفْطِرُ أَيَّامَ البِيضِ في حَضَرٍ وَلا سَفَرٍ . رواهُ النسَائي بإِسنادٍ حَسَنٍ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހަނގުރާމީގެ ދަތުރުގައި

ރޯދައަށް ނޫނީ ނުހުންނަވައެވެ. އަދި ދަތުރުމަތީގައި ކަމުގައިވިޔަސް އަދި مقيم ވެ ހުންނަވާކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.

باب فضل من فطّر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަ ވީއްލުވުމުގެ ފަޟީލަތާއި ރޯދަވެރިޔާ ހުރިތަނެއްގައި ކާ ބޮއެ ހެދުމުގެ ފަޟީލަތާއި ކާ މީހާ ކާން ދިން މީހާއަށް ދުޢާކުރުމުގެ دعاء ކިޔުމުގެ ބާބު باب

1265 عنْ زَيدِ بن خالدٍ الجُهَنيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ فَطَّرَ صَائماً، كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غيْرَ أَنَّهُ لا يَنْقُصُ مِنْ أجْرِ الصَّائمِ شيءٍ » .

رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވި زَيدِ بن خالدٍ الجُهَنيّ , نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ރޯދަވެރިޔަކު ރޯދަ ވީއްލުވައިދިނަމަ އެމީހަކަށް ރޯދަވެރިޔާގެ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން (އެމީހާގެ ثواب ދެއްވުމުގައި) ރޯދަވެރިޔާގެ ثواب ން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނި ނުކުރެވިގެންނެވެ.

1266 وعَنْ أُمِّ عمَارَةَ الأَنْصاريَّةِ رَضِيَ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دخلَ عَلَيْها ، فقدَّمَتْ إِلَيْهِ طَعَاماً ، فَقالَ : « كُلِي » فَقالَت : إِنِّي صائمةٌ ، فقالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ الصَّائمَ تُصلِّي عَلَيْهِ المَلائكَةُ إِذا أُكِلَ عِنْدَهُ حتَّى يفْرَغُوا » ورُبَّما قال : « حتَّى يَشْبَعُوا » رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله [illegible] أمِّ عمَارَةَ الأنْصاريَّة ގެ [illegible]
نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم [illegible]
[illegible]
[illegible] رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث [illegible]
[illegible]

އިފްޠާރުކުރުވާ ފަރާތަށް ރަނގަޅު دعاء ކުރުމުން ގެންގުޅުނީއެވެ. އަދި ކާއި
ނިމުނުން އެކަމަށް ދުޢާކުރެއްވެވެ. ނަބަވީ حديث ކުރެއްވިއަރަބުވެވެ. އަދި
ބަރަކާތު ލިބުނުން އެކަމަށް ދުޢާކުރެއްވެވެ.

1267 وعَنْ أَنس رَضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جَاءَ إِلى سَعْدِ بْن عُبَادَةَ رَضي اللَّه عنهُ ، فَجَاءَ بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ ، فَأَكَلَ ، ثُمَّ قالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفْطَرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأَكَلَ طَعَامَكُمْ الأَبْرَارُ وَصلَّتْ عَلَيْكُمْ المَلائِكَةُ » .

رواهُ أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسول
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ سَعْدِ بْن عُبَادَة ގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވެ.
އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު (ފަތިރުވަރުތަކެއް ގެންނެވިއެވެ) ރޮށްޓާއި ތެޔޮ އެރުވިއެވެ. ދެން
އެކަލޭގެފާނު (އަޅުން) ފަތިރުވަރުކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دعاء
ކުރެއްވިއެވެ. أفْطَرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأكَلَ طَعَامَكُمْ الأبْرَارُ وَصلَّتْ عَلَيْكُمْ المَلائِكَةُ. މާނައީ:
ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ރޯދަވެރިން ފަތިރުކުރެއްވުމެވެ. އަދި تقوى ވެރިން ކާނާ ކައިފިއެވެ. އަދި
މަލާއިކަތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް إستغفار ދަންނަވައިފިއެވެ.

(ދަންނަވާށެވެ. ތަޤުވާވެރިން ކާނާ ކެއުމަށްފަހު ދުޢާކުރުމެވެ. އަދި لفظي ގޮތުން خبر އެއް
ކަމުގައިވިޔަސް މާނައިގައި دعاء ގެ جملة އެކެވެ. އެހެނީ މާނައަކީ الله سبحانه وتعالى
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތަޤުވާވެރިންގެ ثواب ދެއްވާށިއެވެ!) والله أعلم

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ މަޤާމު ބަޔާންކުރާ ބައި

1268 عن ابنِ عُمَرَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُما ، قالَ : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعتكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ ދުވަސްތަކުގައި اعتكاف ކުރައްވައެވެ.

1269 وعنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عنْها ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَعْتَكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضانَ ، حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّه تعالى ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزواجُهُ مِنْ بعْدِهِ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަވަހާރަވަންދެން رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ ދުވަސްތަކުގައި اعتكاف ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭގެފަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.

1270 وعَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : كانَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعْتَكِفُ في كُلِّ رَمَضَانَ عَشَرةَ أيَّامٍ ، فلَمَّا كَانَ العَامُ الَّذِي قُبِّضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عِشرِينَ يَوْماً . رواه البخاريُّ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ކޮންމެ رَمَضَان މަހެއްގެ ދިހަ ދުވަހު اعتكاف ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވި އަހަރު ވިހި ދުވަސް اعتكاف ކުރެއްވިއެވެ.

كتاب الحج

حجّ ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

قال اللَّه تعالى (آل عمران 97): { ولله على الناس حج البيت من استطاع إليه سبيلاً، ومن كفر فإن اللَّه غني عن العالمين }

އެކަމަށް ވަގުތީ ކުރިޔަށްވުރެ، އެހެރީކަން ގަސްތުކުރަމުން ދިޔައީ، (އަބާ :ހަމަޖެހިލާ)
ﷲއަށްޓަކައި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އެއީ ވާޖިބުކަމެވެ. (އަބަދުވެސް) ދަހިވެތިވުމަށް
މިހާ، (ދަންނާށެވެ!) ތިޔަ، ހަމަކަށަވަރުން اللهُ، އަނގަވާ އެކަމުގެ ބާރުގަދަވަނީ ފަރުވާދެއްވާނެ
ބަރަކާތްލިބިގެންވެއެވެ.

1271 وَعَن ابن عُمرَ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَال : بُنِيَ الإسْلامُ عَلَى خمْسٍ : شَهادَةِ أَنْ لا إله إلا اللَّه وأَنَّ مُحَمَّداً رسول اللَّهِ ، وإقَامِ الصَّلاةِ وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وحَجِّ البيْتِ ، وصَوْمِ رَمَضَانَ » متفقٌ عليهِ .

މާނީ ﷲ އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތް ﷲ ފިޔަވައި حق ކަލާނގެއް އަޅުކަމަށްވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނީ اللهގެ رَسُول އަކު ކަމަށް ހެކިވުމާއި، ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، زَكَاة ދިނުމާއި، ގެފުޅަށް ގޮސް حَجّ ކުރުމާއި އަދި رمضان މަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1272 وعنْ أبي هُرَيْرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : خَطَبَنَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللَّه قَدْ فَرضَ عَلَيْكُمُ الحَجَّ فحُجُّوا » فقَال رجُلٌ : أَكُلَّ عَامٍ يا رسولَ اللَّهِ ؟ فسَكتَ ، حتَّى قَالَهَا ثَلاثاً . فقَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوجَبَت ولَمَا اس ْتَطَعْتُمْ » ثُمَّ قال : « ذَرُونِي ما ترَكْتُكُمْ ، فَإِنَّمَا هَلَكَ منْ كانَ قَبْلَكُمْ بكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ ، وَاخْتِلافِهِم عَلَى أَنْبِيائِهِمْ ، فإذا أَمَرْتُكُمْ بِشَيءٍ فَأْتوا مِنْهُ مَا استطَعْتُم ، وَإِذَا نَهَيتُكُم عَن شَيءٍ فَدعُوهُ » . رواهُ مسلمٌ .

މާނީ ﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންމެންނަށް خطبة ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى

މަތިވެރިވުމުގެ މައްޗަށް حجّ فرض ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވީމާ މަތިވެރިވުން حجّ ކުރާށެވެ.
ފަހެ ބާޒާރު ދުނިޔޭގެ ދަންނަވައެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކޮންމެ އަހަރެމެން ހެޔޮވީ؟ އާދެވެ
އަލްލާހަށް ހަމަޖެހުން ހޯދުމެވެ. އަހުރެމެން ފިލާވެސް ޤަބޫލު ކުރެވޭނެ އަސްލެވެ
ތިޔަބާރަކާތް އެއްސެވިއެވެ. ފަހެ (އަހަރެމެން ދިރިހުރި) رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރައްވައެވެ. މިހުންނަވާނެ ބިރުވެރިވާ އާދައި ބަލާކުރު އަޅުގަނޑު ތަސްބީހު
އެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު މަތިވެރިވުން ކަމެވެ ވިދާލެވެ. އޮތްކޮށް حديث ކުރައްވައެވެ.
މިހުންނަވާނެ ދުއާގެ ކަންތައް ހިތްވަނީ ދެންމެ ސުވާލެއް ދީފައެވެ. ހަމަކަމަށް ބަޔާނެއް
މަތިވެރިވުމުގެ ކަލޭގެ ދުވަހުގެ ހަމަކަށަވަރު އަހުރެމެންގެ نبيّ ސަލްލަ ދެން ވެސްޓްން
މަޤްބޫލުވެފައި ކަށަވަރު އަދި ސުވާލުތައް ގެންނަވާތީ ސުވާބުގެންވެ. ވީމާ މިހުންނަވާނެ
މަތިވެރިވުމުގެ ތަކަށް ކަރަމުގެ ފެތޭގޮތް ދަރަޖަތް ޙަރާމެއް ކަލޭގެ ކުރާށެވެ.
އަދި މިހުންނަވާނެ މަތިވެރިވުމުގެ ކަލޭގެ ދަރަޖަތް ފަހަ މަތިވެރިވުން
އަދާކުރުން ޤަބޫލުކުރެވެ.

1273 وَعنْهُ قال : سُئلَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَيُّ العَمَلِ أَفضَلُ ؟ قال : « إيمانٌ باللَّهِ ورَسُولِهِ» قيل : ثُمَّ ماذَا ؟ قال : « الجِهَادُ في سَبِيلِ اللَّهِ » قيل : ثمَّ ماذَا ؟ قَال : « حَجٌ مَبرُورٌ » متفقٌ عليهِ .

المَبرُورُ هُوَ الَّذِي لا يَرْتَكِبُ صَاحِبُهُ فِيهِ معْصِيَة .

އަދި އެ صَحَابي (އަބޫ ހުރައިރާ) ގެ الله ތަޢާލާ ރާޟީވުން ابو هريرة) ގެ ރިވާވެފައިވާ
ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ޙަޟްރަތަށް ސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. ކޮންމެ
މާތް ޢަމަލަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ عَمَل ކަމެއް ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމާއި
އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ. مقبول حجّ އެވެ.

1274 وَعَنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقولُ : « منْ حجَّ فَلَم يرْفُثْ ، ولَم يفْسُقْ ، رجَعَ كيَومِ ولَدتْهُ أُمُّهُ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބޭކަލު މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިމަން އަޑުއެހިމެވެ. އަރަބިބަސްކޮށް حديث ކުރައްވިއެވެ. ވިހަކަ حَجّ އެއް ކޮށްފިނަމަ ފުރަ އަނބި އަދިހާ ހަޖެހޮޖެ ބަސްބުނާކަމެއް ނުކުރެވުނު އަދި ފާފަވެރިކަން އެއްކޮށްނުވާނަމަ އުފަނަ ދުވަހުގެ ހާލަތަށް އެނބުރި ދެވުމަށް ފުރުޞަތު އެހުރެނީ ސާފުطاهر ވެއެވެ.

1275 وعَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : « العُمْرَة إلى العُمْرةِ كَفَّارةٌ لما بيْنهُما ، والحجُّ المَبرُورُ لَيس لهُ جزَاءٌ إلاَّ الجَنَّةَ » . متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބޭކަލު މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. އެއް عُمْرة އިން އަނެއް عُمْرةއަށް އޮތުމުގެ މުއްދަތުގައި ފާފަތަކުން ކަފާރާތެއްވެއެވެ. އަދި مقبول حَجّ އެއްގެ ثواب އަކީ ސުވަރުގެ ލިބުމެވެ. އެހެން ދުވަސް ނެތެވެ އަޅުގަނޑު ނުކުރެވެ.

1276 وعَنْ عَائِشَةَ ، رضي الله عَنْهَا ، قَالَتْ : قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّه ، نَرى الجِهَادَ أَفضَلَ العملِ ، أفَلا نُجاهِدُ ؟ فقَالَ : « لكِنْ أَفضَلُ الجِهَادِ : حَجٌّ مبرُورٌ » رواهُ البخاريُّ.

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ވިމަން ދަންނަވައިފިމެވެ. އޭ اللّهގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިމަންނަކީ ދަރާގެފުޅުގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ عَمَل އަކީ ޖިހާދެވެ. ފަހެ ވިމަންމެން ޖިހާދުކުރުން ނުކުރަނީތޯއެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރައްވިއެވެ.ނަމަވެސް އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޖިހާދަކީ مَبرُور حَجّ (مقبول حَجّ)އެވެ.

1277 وَعَنْهَا أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَالَ : « ما مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أنْ يعْتِقَ اللَّه فِيهِ عبْداً مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ » . رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބޭކަލު މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة) ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى عَرَفَة ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަޅުތަކުން ނަރަކައިން މިނިވަންކުރައްވާ އެހެން ދުވަހެއް ނުވެއެވެ.

1278 وعنِ ابنِ عباسٍ ، رضي اللَّه عنهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « عُمرَةٌ في رمَضَانَ تَعدِلُ عَمْرَةً أَوْ حَجَّةً مَعِي » متفقٌ عليهِ .

ރަޟީ الله ޢަނުހުމާއާ ބެހޭގޮތުން ކަލޭގެފާނު عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެސްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمَضَانް މަހު ކުރާ عُمْرة އެއް حجّ އަކާއި އެއްވަރު ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނާއިއެކު حجّ އެއްކުރުމާ އެއްވަރު ވެސް ވާނެއެވެ.

1279 وَعَنْهُ أنَّ امرَأَةً قالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ ، إنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ على عِبَادِهِ في الحجِّ ، أَدْرَكَتْ أبي شَيَخاً كَبِيراً ، لا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَفَأَحُجُّ عَنهُ ؟ قال : « نعم » . متفقٌ عليهِ.

އަދި ހެ صَحَابي (އެކަލޭ ރަޟީ الله ޢަނުހުމާ عبد الله بن عَبَّاس) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެސްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް فرض ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން حجّ ގެ އަމުރަށް ހުރީމެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕަ ސަވާރީގެމަތީގައި ހުއްޓުނުވެވޭވަރަށް މުސްކުޅިވެފައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެ ބަދަލުގަ حجّ ކުރުން ހުއްދަވޭތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާންހެއެވެ.

1280 وعن لقيطِ بنِ عامرٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أَنَّهُ أَتى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَال : إنَّ أبي شَيخٌ كَبيرٌ لا يستَطيعُ الحجَّ ، وَلا العُمرَةَ ، وَلا الظَعَنَ ، قال : « حُجَّ عَنْ أَبِيكَ واعْتمِرْ».

رواهُ أَبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

ރަޟީ الله ޢަނުހުމާ لقيطِ بن عامر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެސްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ބައްޕައަކީ މުސްކުޅިވެފައިވާ، އަދި حجّ ކުރަން އަދި عُمْرة އަދާކުރަން އަދި

އެކަމަނާޖެހި ދަރިކަލުންގެ ކަނޑައެޅުއްވުމުގެ ވާހަކަދައްކަވާފައި ރިވާކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިބާގެ ބައްޕަގެ ބަދަލުން حج ކޮށް عُمْرة ކުރާށެވެ .

1281 وعَنِ السائبِ بنِ يزيدَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : حُجَّ بي مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في حَجةِ الوَداعِ ، وأَنَا ابنُ سَبعِ سِنِينَ . رواه البخاريُّ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި السائب بن يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حجة الوداع ގައި رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حَجّ ކުރެއްވިއިރު މިއަޅުގަނޑަށް ވެސް حَجّ ކުރެވުނެވެ. އެއިރު މިއަޅުގެ އުމުރަކީ ހަތް އަހަރެވެ.

1282 وَعنِ ابنِ عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لَقِيَ ركْباً بِالرَّوْحَاءِ ، فقَالَ : « من القَوْمُ ؟ » قالُوا : المسلِمُونَ . قَالُوا : منْ أَنتَ ؟ قَالَ : « رسولُ اللَّهِ » فَرَفَعَتِ امْرَأَةٌ صبَياً فقَالتْ أَلِهَذا حجٌّ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ولكِ أَجرٌ » رواهُ مُسلمٌ

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި الروحان ގައި ދިމާވި ހިސާބުން ޤާފިލާއަކާ ބައްދަލުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮން ބަޔަކުތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. މުސްލިމުންނެވެ. ދެން ސުވާލުކުރިއެވެ. އެބައިމީހުން އެހިއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަޅަކީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެއިރު އަންހެނަކު ކުޑަކުއްޖަކު އުފުއްލައިލިއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. މިކުއްޖާގެ حجّ ވެސް ވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ. އަދި ތިބާގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ.

1283 وَعَنْ أ نسٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حَجَّ على رَحْلٍ ، وكَانتْ زامِلتَهُ . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަވާރީއެއްގައި حجّ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސާމާނު އުފުލުމަށް ބޭނުންކުރެއްވީ ހަމަ ސަވާރީއެވެ.

1284 وعَنِ ابنِ عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، قَالَ : كَانَت عُكاظُ ومَجَنَّةُ ، وذو المجَازِ أَسْواقاً في الجَاهِلِيَّةِ ، فَتَأَثَّمُوا أن يَتَّجرُوا في المواسِمِ ، فنزلَتْ : { لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تبْتَغُوا فَضلاً مِن رَبِّكُم } [البقرة : 198]في مَوَاسِمِ الحَجِّ . رواهُ البخاريُّ.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُكاظ ބާޒާރާއި مجنّة ބާޒާރާއި ذوالمجاز ބާޒާރަކީ ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގެ ވިޔަފާރި(ވިޔަފާރީ) މަރުކަޒު ތަކެވެ. އެހެންކަމުން اصحاب ބޭފުޅުން حجّ މޫސުމުގައި އެތަންތަނުގައި ވިޔަފާރިކުރުމަކީ ފާފައެއްކަމުގައި ދެކެވުނެވެ. އެހިނދު قران ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެ އާޔަތަކީ { لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تَبْتَغُوا فَضلاً مِن رَبِّكُم} މާނައީ : "ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ فضل ވަންތަކަންތައް (އެބަހީ ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ފައިދާ ހޯދުން) ހޯދުން އުޅުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކުށެއް ނުވެއެވެ". އެބަހީ حجّ މޫސުމުގައެވެ.

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ މައްސަލަ ބަޔާންކޮށްފާ ބައި

قال اللَّه تعالى (التوبة 36): {وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة، واعلموا أن اللَّه مع المتقين}.

އަދި އެންމެހައި مشرك ންނާއި ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! އެއުރެންވެސް އެންމެން އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللهُ ވޮޑިގެންވަނީ تقوي ވެރިންނާއި އެކުގައިކަން ދަންނާށެވެ.

وقال تعالى (البقرة 216): {كتب عليكم القتال وهو كره لكم، وعسى أن تكرهوا شيئاً وهو خير لكم، وعسى أن تحبوا شيئاً وهو شر لكم، والله يعلم وأنتم لا تعلمون}.

ހަނގުރާމަކުރުން ޖިހާދުކުރުމުގެ މައްޗަށް فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ، (އެކަމަކީ) ޖިހާދުކުރުން ނުރުހޭ ކަމެއް ކަމުގައިވިޔަސް ވެސްމެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރުން ނުރުހުނަސް ކަލޭމެން އެއީ ޖިހާދުކުރުމުގައި ހެޔޮ ހުރި ކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރުން ރުހުނަސް ކަލޭމެން، އެއީ ޖިހާދުކުރުމުގައި ގޯސްކަން ހުރި ކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. އަދި الله ހުރިހާ ކަމެއްމު ދަންނަވައްޗާއެވެ. ޖިހާދުކުރުމުގެ ހެޔޮކަން ނުދަންނަވައެވެ.

وقال تعالى (التوبة 41): {انفروا خفافاً وثقالاً، وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل اللَّه}.

ލުއިކަމާއި ބުރަކަމާއި، ދެރަކަމާއި ފުދިކަމުގައި، ޖިހާދުކުރުމަށް (ހަނގުރާމައަށް) ނުކުންނާށެވެ! އަދި ޖިހާދުކުރުމުގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ.

وقال تعالى (التوبة 111): {إن اللَّه اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة يقاتلون في سبيل اللَّه فيَقتلون ويُقتلون، وعداً عليه حقاً في التوراة والإنجيل والقرآن؛ ومن أوفى بعهده من اللَّه، فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به، وذلك هو الفوز العظيم}.

ހަމަކަށަވަރުން الله مؤمن ންގެ ޙައްޤުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއި، މުދަލާއި، އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެ ހުރިކަން އަންނަގޮތަށް، ގަނެވައްޖެއެވެ. އެމީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެވެ. ދެން، އެމީހުން (دشمنންނ) قتلކުރެ، އަދި އެމީހުން قتل ވެއެވެ. (އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެ ހުރިކަން) توراةއާއި، إنجيل އާއި، قرآن ގައި، އެކަލާނގެ ذات ފުދޭ މައްޗަށް حق ގޮތުގައި ކުރައްވައިފައިވާ وعدއެކެވެ. އަދި عهد ފުއްދަވުމުގައި، اللهއަށްވުރެ ފުރިހަމަވަނީ ކާކުބާ؟ ދެން، ޖިހާދުކުރުން ވިއްކި ވިއްކަމުގެ އުފާކުރާށެވެ! އެއީ ބޮޑު ނަޞީބު نصيب ލިބުމަކީ ހަމަ އެއީއެވެ.

وقال تعالى (النساء 95، 96): {لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون في سبيل اللَّه بأموالهم وأنفسهم، فضل اللَّه المجاهدين على القاعدين درجة، وكلاً

وعد اللّٰه الحسنى، وفضل اللّٰه المجاهدين على القاعدين أجراً عظيماً: درجات منه ومغفرة ورحمة؛ وكان اللّٰه غفوراً رحيماً}.

مؤمنންގެ ތެރެއިން (ޖިހާދު ނުކުރެވޭފަދަ) عذر ތަކެއް ވެރިން ފިޔަވައި، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބޭ މީހުން اللهގެ މަގުގައި އެއުރެންގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން ޖިހާދުކުރާމީހުން، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބޭމީހުންނަށްވުރެ ދަރަޖައިގެ ގޮތުން الله މާތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ނުގޮސް ތިބޭ މީހުންނާއި ޖިހާދުކުރާމީހުން ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ދެއްވުމަށް الله ވަޢުދު ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެއީ) އެކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ ދަރަޖަތަކެވެ. އަދި ފާފަ ފުއްސެވުމެވެ. އަދި رحمةތެވެ. އަދި، ގަނޑުވަރުން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الصف 10 – 13): {يا أيها الذين آمنوا هل أدلكم على تجارة تنجيكم من عذاب أليم؟ تؤمنون بالله ورسوله، وتجاهدون في سبيل اللّٰه بأموالكم وأنفسكم ؛ ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون: يغفر لكم ذنوبكم ويدخلكم جنات تجري من تحتها الأنهار، ومساكن طيبة في جنات عدن؛ ذلك الفوز العظيم، وأخرى تحبونها: نصر من اللّٰه وفتح قريب، وبشر المؤمنين} والآيات في الباب كثيرة مشهورة.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޭވެ! ވޭންދެނިވި އަޒާބުން ތިޔަބައިމީހުން މިންޖުކޮށްދޭނެ ވިޔަފާރިއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަލީލުކޮށްދޭންތޯ؟ (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ.އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދާތަކުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުން الله ގެ މަގުގައި ތިޔަބައިމީހުން ޖިހާދުކުރުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަނަމަ އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވާ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެއެވެ.އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.އަދި އެތެރެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގާހިނގާ ހިނގާ ސުވަރުގެތަކަށް އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި عدن ގެ ސުވަރުގެތަކުގައި ހުރި ރީތި ގެތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބު އެއީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެދޭ އަނެއް ނިޢުމަތް އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ.(އެއީ) الله ގެ ނަސްރާއި ފަތުޙު

نصرُ ދެއްވައި، ކާމިޔާބުކުރެއްވުމާ فتح އަރުވާ. އަދި ކާފަރުންގެ މުޅިން ބަލިކަށިކޮށް އެމީހުންނަށް ޝަރަފު
ޒަވަރު ދެއްވާނެވެ!

وأما الأحاديث في فضل الجهاد فأكثر من أن تحصر، فمن ذلك

1285 عَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : سئِلَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَيُّ الأعمالِ أفْضَلُ ؟ قالَ : « إيمانٌ باللَّهِ ورَسولِهِ » قيل : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : « الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ » قِيل : ثُمَّ ماذا ؟ قال : « حَجٌّ مَبْرُورٌ » متفقٌ عليهِ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލު ދަންނަވައިފިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ عَمَلُއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. مقبول حجّ އެވެ.

1286 وعَنِ ابنِ مَسْعُودٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قُلْتُ يا رَسُول اللَّهِ ، أيُّ العَمَلِ أَحَبُّ إلى اللَّهِ تَعَالى ؟ قالَ : « الصَّلاَةُ عَلى وقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أي ؟ قَالَ : « بِرُّ الوَالِدَيْنِ» قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قَالَ « الجِهَادُ في سَبيلِ اللَّهِ » . متفقٌ عليهِ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަހުން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهއަށް އެންމެ ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވަނީ ކޮން عَمَل އަކަށްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާކުރުމެވެ. ވަހުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށްހިތުމެވެ. ވަހުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެންކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1287 وَعنْ أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ أيُّ العمل أَفْضَلُ؟ قَالَ : « الإيمَانُ بِاللَّهِ ، وَالجِهَادُ في سبِيلِهِ » . مُتفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާނީ ކޮން عَمَل އެއްކަމެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1288 وعنْ أَنَسٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لَغدْوَةٌ في سبِيلِ اللَّهِ ، أوْ رَوْحَةٌ ، خَيْرٌ مِن الدُّنْيَا وَمَا فِيها » . متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ހެނދުނެއްގައި ނުވަތަ ހަވީރެއްގައި ނިކުތުން ދުނިޔެއާއި އެއަށްވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1289 وَعَنْ أبي سَعيدٍ الخُدْريِّ ، رضي اللَّه عنهُ قال : أَتى رَجُلٌ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضلُ ؟ قَال : « مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ ومالِهِ في سبيل اللَّهِ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : « مُؤْمِنٌ في شِعْبٍ مِنَ الشِّعابِ يعْبُدُ اللَّه ، ويَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ . متفقٌ عليهِ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سَعيدٍ الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނަކު رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒްރަތަށް އައެވެ. ދެން އެފިރިހެނާ ސުވާލުކުރިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާއި މުދަލާ ދެގޮތުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނެވެ . އެޔާ ސުވާލުކުރިއެވެ. ދެން ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް ހުދުހުރެ އެކަހެރިވެ ދުނިޔެއިން ދުރުވެގެން ފަރުބަދުގެ ހޮޅިއަކު ހުރެ އަޅުކަމްކުރަން ހުރި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރަމުންދާ މުއުމިނެވެ.

1290 وعنْ سهل بنِ سعْدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « رِباطُ يَوْمٍ في سَبيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما عَلَيْها ، ومَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الجنَّةِ خَيْرٌ من الدُّنْيا وما عَلَيْها ، والرَّوْحةُ يرُوحُها العبْدُ في سَبيلِ اللَّهِ تَعالى ، أَوِ الغَدْوَةُ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَما عَلَيْهَا » . متفقٌ عليه .

ދާހް الله ރުއްސުންގެންވި سهل بن سعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެއްދުވަސް ފާރަވެރިކަން ހުރުން ދުނިޔެއާއި އެހާއި މަތީ ހެޔޮކަންތަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަށިބުރި ހުރިހާ ބޮޑު ދުނިޔެއާއި އެހާއި މަތީ ހެޔޮކަންތަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި އަޅާ ހަވީރުގެ ދުވުން ނުވަތަ ހެނދުނު ވަގުތުގައި ހިނގުން ދުނިޔެއާއި އެހާއި މަތީ ހެޔޮކަންތަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1291 وعَنْ سلْمَانَ ، رضي اللَّه عَنهُ ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «رِبَاطُ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ خَيرٌ مِنْ صِيامِ شَهْرٍ و قِيامِهِ ، وَإِنْ ماتَ فيهِ أجري عليه عملُهُ الَّذي كان يَعْمَلُ ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزقُهُ ، وأمِنَ الفَتَّانَ » رواهُ مسلمٌ .

ދާހް الله ރުއްސުންގެންވި سلْمَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ދުވާލަކާއި ރޭގަނޑަކު ފާރަވެރިކަން ހުރުން މަހެއް ރޯދަހިފުމާއި ރޭގަނޑުތަކުގައި ނަމާދުކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަން ނިންމަވާއިރު އޭނާ ކުރަމުން ގެންދިޔަ عَمَل އެއްގެ ثواب ދެމިގެން ދިއުމެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގެ އިން رزق ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވާނެ ލިބިއެވެ.

1292 وعَنْ فضَالَةَ بن عُبيد ، رَضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كُلُّ مَيِّتٍ يُخْتَمُ على عَمَلِهِ إلاَّ المُرابِطَ في سَبيلِ اللَّهِ ، فَإنَّهُ يُنَمَّى لهُ عَمَلُهُ إلى يومِ القيامَةِ ، ويُؤمَّنُ فِتْنةِ القَبرِ » . رواه أبو داودَ والترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ފަރުމާވި فضالة بن عُبيد ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ފާރަލަން ހުންނަ މީހާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ މީހުންގެ ނިމުންވަނީ އެމީހުންގެ އަމަލުތަކު ކުރަ عمل އެއްގެ މައްޗަށެވެ. (ނަމަވެސް) ފަހަ ހަމަކަށަވަރުން (اللهގެ މަގުގައި ފާރަލަން ހުންނަ މީހާ) ގެ عمل ބައް قيامة ދާއި ހަމައަށްދާންދެން އިތުރު ވަމުން ވަމުން ހުރެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްކަން ލިބޭނެއެވެ.

1293 وَعنْ عُثْمَانَ ، رضي اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «رباطُ يَوْمٍ في سبيلِ اللَّه خَيْرٌ مِنْ ألْفِ يَوْمٍ فيما سواهُ مِنَ المَنازلِ » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسن صَحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ފަރުމާވި عثمان ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަލިފުދުވަހަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެއް ދުވަހު ދުވަހަކު ފާރަލުމަކީ އެހެން ތަނެއްގައި އަލިފު ދުވަހަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1294 وَعَنْ أبي هُرَيرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَضمَّنَ اللَّه لِمنْ خرَجَ في سَبيلِهِ ، لا يُخْرِجُهُ إلاَّ جِهَادٌ في سَبيلي ، وإيمانٌ بي وتَصْدِيقٌ برُسُلي فَهُوَ ضَامِنٌ أنْ أدْخِلَهُ الجَنَّةَ ، أوْ أرْجِعَهُ إلى مَنْزِلهِ الذي خَرَجَ مِنْهُ بما نَالَ مِنْ أجْرٍ ، أوْ غَنِيمَةَ ، وَالَّذي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بيَدِهِ ما مِنْ كَلْمٍ يُكلَم في سبيلِ اللَّهِ إلاَّ جاءَ يوْم القِيامةِ كَهَيْئَتِهِ يوْم كُلِم، لَوْنُهُ لَوْن دَم ، وريحُهُ ريحُ مِسْكٍ ، والَّذي نَفْسُ مُحمَّدٍ بيدِهِ لَوْلا أنْ أَشُقَّ على المُسْلِمينَ ما قعَدْتُ خِلافَ سريَّةٍ تَغْزُو في سَبيلِ اللَّه أبَداً ، ولكِنْ لا أجِدُ سعَةَ فأَحْمِلَهمْ ولا يجدُونَ سعَةً ، ويشُقُّ علَيْهِمْ أن يَتَخلفوا عنِّي ، وَالذي نفْسُ مُحَمَّد بِيدِهِ ، لَودِدْتُ أن أغزوَ في

سبِيلِ اللَّهِ ، فَأُقْتَل ، ثُمَّ أغْزو ، فأُقتل ، ثُمَّ أغزو ، فَأُقتل » رواهُ مُسلمٌ وروى البخاريُّ بعْضهُ .

« الكَلْمُ » : الجرح .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُرَيرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޒަޚަމްކުރެވުނު ނިކަމެއްޓި މީހާގެ ޙާލު މާތް الله سبحانه وتعالى ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެހެނީ ކާކު اللهގެ މަގުގައި ޒަޚަމްކުރެވުނީ ކަމުން އަހަން مقصد އެއްގައި ނުކުމެގެން ނޫނެވެ. އަދި އެކަން ނުކުމެވުނީ ތިމަން އިޚްލާސް އީމާންތެރިކަމާ ހަމަގައިމު. އަދި ތިމަން އިޚްލާސް ޖިހާދުކުރުމަށް ޖިހާދުކުރާ قبول ކުރެއްވުމަށް ހަމަގައިމު. އަރިހުން ތިމަން އިމާމު އެންމެ ސޮބަރީ ވަރަށް ދީނާ یقين ކުރެއްވި އެއްޗިއް ތިމަން ކުރީގެ ސޮބިތ ބޭފުޅުން. ދީނުގެ یقين ކުރެއްވި އެއްޗިއް ނުކުމެވޭ އަރުވާފައި ވެރިވާވެގެން غنيمة ޙާޞިލުކޮށް ތިމަން. مُحمَّد ގެ ފުރުގެ ސަލާމް އެ ހިތްވަރާ ކޮންމެ އިއްޒަތްތެރިވުން. اللهގެ މަގުގައި އިރުކުރުމެއް زخم ހުރި ދުވަހުގެ قِيامَة ދުވަހުން އެއް ގައިން زخمގެ ލޭ ދުވަހު ހިނގާނެއެވެ. އެ ލޭގެ ކުލަ ކުލަ ދިޔައެވެ. އަދި އޭގެ ވަސް މުސްކު ރާވިއެވެ. مُحمَّد ގެ ފުރުގެ ސަލާމް އެ ހިތްވަރާ ކޮންމެ އިއްޒަތްތެރިވުން. މުސްލިމުން މަތީގައި ދަތިނުކޮށް ތިމަން ވީނަމަ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ނުކުމެނުކުމެ ދާ ސަރިއްޔާއެއްގައި ތިމަން ނުކުމެގެން ނުދިއުމެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ތިމަން ޖިހާދުކުރާ ވަރުގެ ފުދުން ނެތެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރުމަށް ދިއުމަށް ހުރިހާ މީހުންނަށް ފުދުން ނެތުމުން ނުވަތަ ޖިހާދަށް ނުދާ އެކަމަށް ވުރެ އެއް ނުކުމެގެން ސަރިއްޔާއެއް ބާކީވުމަށް ތިމަން އިޚްލާސް. مُحمَّد ގެ ފުރުގެ ސަލާމް އެ ހިތްވަރާ ކޮންމެ އިއްޒަތްތެރިވުން. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަމުން ދިއުމަށް ތިމަންގެ قتلވެ އަދި އަނބުރާ ދިރިގެން ދިއުމަށް ދިރިގެން قتلވެ އަދި އަނބުރާ ދިރި ދިއުމަށް އަދިވެސް قتلވެ އޭގެ ދެކުގެ قتلވެވިދިޔުން ޖިހާދުކުރުމަށް ލޯބިވާނެއެވެ ބޭނުންވެއެވެ.

1295 وَعنْهُ قال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ مَكلوم يُكْلَمُ في سبيل اللَّه إلاَّ جاءَ يَوْمَ القِيامةِ ، وكَلْمُهُ يَدْمِي : اللوْنُ لونُ دمٍ والريحُ رِيحُ مِسْكٍ » . متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟި الله ޢަންހުސްނަވެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިވާކޮށް زخم ވެވުނު قيامة ދުވަހުން އެންނާނީ ހުރި އެ زخم ތަކުން ލޭއަރަމުން ދާ ހާލުގައެވެ. އޭގެ ކުލަ އަކީ ލޭ ކުލައެވެ. އަދި އޭގެ ވަސަ މުސްކުގެ ވަސެވެ.

1296 وعَنْ مُعاذٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « منْ قاتل في سَبَيلِ اللَّهِ مِنْ رَجل مُسلِمٍ فُواقَ نَاقةٍ وجبتْ له الجَنَّةُ ، ومَنْ جُرِحَ جُرْحاً في سبيلِ اللَّه أوْ نكِب نَكبَةً، فَإِنَّهَا تجيءُ يَوْمَ القِيامة كأغزَرِ ما كَانَتْ : لَوْنُهَا الزَّعْفَرانُ ، وريحُها كالمِسكِ» . رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسَنٌ صحيحٌ .

ރަޟި الله ޢަންހުސްނަވެއްވި مُعاذ ގެފާނުގެ نبيُّ ގެ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމު ފިރިހެނަކު اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައި ޖަމަލު ޅަ ތަންކޮޅެއް ދޮގުވާހާ ހިސާބަށް ވާހަކަ މިންވަރަކަށް ވިޔަސް ބައިވެރިވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ކަށަވަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކަށް اللهގެ މަގުގައި زخم އަށް ލިބިއްޖެނަމަ ނުވަތަ މުޞީބާތެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެއީ ކުރިން ވެސް قيامة ދުވަހުން އެންނާނީ އެއްޗެހި ފެހި ކުލައިގައެވެ. އޭގެ ކުލަ ވާނީ ކަކުނު ކުލައެވެ. އަދި އޭގެ ވަސް ވާނީ މުސްކުގެ ވަސްފަދައެވެ.

1297 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضِي اللَّه عَنْهُ ، قال : مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَاب رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ، بشِعْب فيهِ عُيَيْنَةٌ مِن ماءٍ عَذْبَةٍ ، فأَعجبتهُ ، فَقَالَ : لَو اعتزلَتُ النَّاسَ فأَقَمْتُ في هذا الشِّعْب ، ولَنْ أفعلِ حَتى أَستْأْذنَ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فذكر ذلكَ لرسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : « لا تفعلْ ، فإنَّ مُقامَ أحدِكُمْ في سبيلِ اللَّهِ أفضلُ مِنْ صلاتِهِ في بيتِهِ سبْعِينَ عاماً ، ألا تُحبُّونَ أنْ يَغفِر اللَّه لَكُمْ ويُدْخِلكُمُ الجنَّةَ ؟ اغزُوا في سبيلِ

اللَّهِ ، منْ قَاتَلَ في سَبيلِ اللَّهِ فُوَاقَ نَاقَة وَجَبتْ له الجَنَّةُ » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

والفُوَاقُ: مَا بَيْنَ الحَلْبتَيْنِ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمَގެ أصحاب ބޭކަލުންގެތެރެއިން ބޭކަލަކު ވާދީއެއްގެ ތެރެއަށް ދިޔުމު ފެންހުރި ވަޅުގަނޑެއް ފެނުނެވެ. އަރިހުގު އެނގު ރީތި ރީތި ބޭނުމެވެ. ތިމަންނަ މީސްތަކުންނާ އެކަހެރިވެގެން އެހިސާބު ހުރުމަށް ދިޔައީމާ ކިހާ ރަނގަޅުވާނެބާވެ؟ ނަމަވެސް ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمَ އިޒުނަ ހޯދައިގެން މެނުވީ އެކަން ނުކުރާނަމެވެ. ދެން އެބޭ އެދިމާ އެވާހަކަ رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمَ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިފަ އެގޮތަށް ނުހަދާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ގެވެށި ނަމާދު ވަގުތު اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައި ހުރުން ހުރުމަކީ އެމީހާ ގެގައި ހަތްދިހަ އަހަރު ނަމާދު ކުރުމަށް ވުރެ ބޮޑު ފަޟީލަތްތެރިކަމެކެވެ.

ކިހިނެއް! الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުން ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުން ނުވަނީ ތޯއެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ. ޖަމަލެއްގެ އަނގަމުގެން އަނގަމަށް ދެދުވަހު ވަގުތުވެސް ވައިކަސް ކުރުމުގައި ދިޔަކަ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރެއްވުމަ އެތިކަން ސުވަރުގެ ލާޒިމުވެގެންވެއެވެ.

1298 وعَنْهُ قَالَ قِيلَ : يا رسُولَ اللَّهِ ، ما يَعْدِلُ الجِهَادَ في سَبيلِ اللَّهِ ؟ قَالَ : « لا تَسْتَطيعُونَه ، » فأعادوا عليه مرتين أو ثلاثاً كل ذلك يقول : « لا تستطيعون ، » . ثُمَّ قال : « مثَل المجاهد في سبيل اللَّهِ كمثَل الصَّائمِ القَائمِ القَانِتِ بآياتِ اللَّهِ لا يَفْتُرُ : مِنْ صلاةٍ ، ولا صيامٍ ، حتى يَرجِعَ المجاهدُ في سبيل اللَّهِ » متفقٌ عليهِ . وهذا لفظُ مسلِمٍ .

މަތީ އެ صَحَابي (އަބޫ ހުރައިރާ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާ އެއްވަރު عمل އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުރެވޭނެތެވެ. ދެ ފަހަރު ނުވަތަ ތިން ފަހަރު ދެންނެވި ކޮންމެ ފަހަރަކު

މަތީން ބަޔާންކުރެވުނީއެވެ. އެހެން ކަމުގެ ފަހަރަކުވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ވިދާޅުވިމުންނެވެ އަކަން ކަލޭދަންނަވާނެއެވެ. އައިސްދާރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ
މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާގެ މިސާލަކީ ރޯދަ ހިފައި ނަމާދުކުރާ އަދި خشوع އަޅުވާ ރަކާތްތައް
الله ގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވާ ފަދަ މީހާގެ މިސާލެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާ
އެނބުރި އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއަށް އައުމަށް ދާންދެން ރޯދަ ދޫކޮށް ނަމާދު ހުއްޓާނުލާ
އަދި ރޯދަމެ ދޫކޮށްނުލާ.

وفي روايةِ البخاري ، أنَّ رجلا قَال : يا رسُولَ اللَّهِ دُلَّني عَلى عملٍ يَعْدِلُ الجهَادَ ؟ قال: « لا أجدهُ » ثُمَّ قال : « هل تَستَطيعُ إذا خَرَجَ المُجاهِدُ أن تدخُلَ مَسجِدَك فتقُومَ ولا تَفتُرَ ، وتَصُومَ ولا تُفطِرَ ؟ » فَقالَ : ومَنْ يستطِيعُ ذَلك ؟

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. ޖިހާދާ ހަމަވާ عملއަކާއި ދަލާލަތްކުރައްވާށެވެ. ފަދަ عمل އަދި
ކަލޭގެފާނު ބުނެއްނުދެވޭނެއެވެ. ޖިހާދާ ހަމަވާނެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދާ ހަމަވާނެ އެފަދަ عمل
ނުފެނެއެވެ. އަދި ހިނގާފައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރާ މީހާ ޖިހާދަށް ނުކުމެގެން އަށް
ފަހުން މިސްކިތަށް ވަދެގެން ނަމާދުކުރުމަށް ތެދުވެ ހުރެ ނުވަތަ ރޯދަ ފަދަ
ހިފުމަށް ކުޅަދާނަވާނެތޯ؟ އަދި ކަލޭގެ ދިގުގައި ކުޅަދާނަވާނެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.

1299 وعنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « مِنْ خَيرِ معاشِ النَّاس لَهُم رجُلٌ مُمسِكٌ بعنَانِ فرسِهِ في سبيل اللَّهِ ، يطِيرُ على متنِهِ كلَّما سمع هَيعةً ، أوْ فَزْعَة طَار على متنِهِ ، يَبْتَغِي القتل أو المَوتَ مظَانَّهُ ، أو رَجُلٌ في غُنَيْمةٍ أو شَعفَةٍ مِن هذه الشَّعفِ أو بطنِ وادٍ من هذِهِ الأودِيةِ يُقيمُ الصَّلاَةَ ، ويُؤْتي الزَّكَاةَ ، ويعْبُدُ ربَّهُ حتَّى يَأْتِيَه اليَقِينُ لَيْسَ من النَّاسِ إلاَّ في خَيْرٍ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަޔަ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ދިރިއުޅުމުގެވެރިއާ މީހަކީ الله ގެ މަގުގައި
ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި އެމީހާގެ އަސްގެ ވާގަނޑުގައި ހިފައިގެން ހުންނަމީހާއެވެ. އެމީހާއަށް

އަނެއް އިބާދަތެން (ނަމާދު ކަހަލަ ބަދަނީ އިބާދަތްތަށް) އަދި އިބާދަތެން (އަސްލުމުގެ ކަމެން)
އުފުލުއްވުމަށްފަހު ސުވަރުގެއަށް ހަމަޖެހުމުގެ ނިޔާވުމުން ދުނިޔެ شهيد ވެގެން
ދިޔުމަކީ (ނަމާދު ކަހަލަ ކަންތައްތަށް ދިޔުމަކީ) އެއްޗެއް ކަންކަން ހެޔޮވެއެވެ. ނަމާދު (އޭގެ ދުވަސް
ލިބިދޭ) މިތަނުގެ ރަނގަޅު ގޮތުގައިކަމެވެ. ނަމާދު ތިޔަބުނީ މިކަމާއި މިކަން ފަދަ ކަމެއްގެ
ގޮތުގައި ބައިވެރިވާ ގޮތްތަކެއް ހެދި ނަމުގާއި ޖިހާދުގައި އަދި ގަމާ ދުވަހުގައި ހަމަބަރާ
އަރާކަން ކާރޫން ގޮތް ދެކިފައި ތިޔައިއްޔާމެވެ. މިސްކީނުންގެ ބޭރުން ޢަމަލު ގޮތް ބަލާއިރު ހައްޤު
މިންގެ ބޭރުން ނުނެވެ.

1300 وعَنْهُ ، أنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « إنَّ في الجنَّةِ مائَةَ درجةٍ أعدَّهَا اللَّه للمُجَاهِدينَ في سبيلِ اللَّه ما بيْن الدَّرجَتَينِ كما بيْنَ السَّمَاءِ والأَرْضِ » . رواهُ البخاريُّ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއަށް الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދުންނަށްޓަކައި ސަތޭކަ ދަރަޖަ މާތް الله سبحانه وتعالى ތައްޔާރުކޮށްފައިވެއެވެ. އޭގެ ކޮންމެ ދެ ދަރަޖައެއްގެ ދުރުމިނަކީ އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިނެވެ.

1301 وعَن أبي سعيدٍ الخُدْريِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « مَنْ رضي بِاللَّهِ ربًّا ، وبالإسْلامِ ديناً ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وَجَبت لَهُ الجَنَّةُ » فعَجب لهَا أبو سَعيدٍ، فَقَال أعِدْها عَلَيَّ يا رَسولَ اللَّهِ فأَعادَهَا عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « وأُخْرى يَرْفَعُ اللَّه بها العَبْدَ مائَةَ درَجةً في الجَنَّةِ ، ما بيْن كُلِّ دَرَجَتَين كَما بَين السَّماءِ والأرْضِ » قال : وما هِي يا رسول اللَّه ؟ قال : « الجِهادُ في سبِيل اللَّه ، الجِهادُ في سَبيل اللَّهِ » . رواهُ مُسلمٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި سعيدٍ الخُدْريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އީ ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައްޔާއި، ދީނަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ކަމުގައްޔާއި مُحَمَّدُ ގެފާނަކީ ރަސޫލާގެ ކަމުގައި ރުހިއްޖެ މީހަކަށް ސުވަރުގެ ލިބުން ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. މިހެން (އަބޫސަޢީދު) އަށް خبر ގެ މައްޗަށް أبو

سَعيد عجائب ފަވާޢިދެކެވެ. އެހެންކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހިމަނުންނަށް
އަދި އެއްފަހަރު އެވާހަކަ ބަޔާންކުރުން ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. އެހެނީ އަޅުގަނޑުމެން އެވަރަކަ
ބަޔާންކުރުން ދެއްވައިވެއެވެ. އެއްސަފަރު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި އެހެން عمل އަށް ވުރެވެ. އެ
عملގެ ސަވާބުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއިން އަގުއަށް ސަވާބު ދަރަޖަ މަތިވެރި
ކުރައްވައިވެއެވެ. އެއިން ކަށަވަރު ދަރަޖައެއްގެ ދުވަހު އާޚިރަ ބަލާއި ހާ ވަރުވައިވެއެވެ. އެ صحابي
ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅެ ކާށް ކަމުއްވައިވޭ؟ حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. اللهގެ
މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1302 وعَنْ أبي بَكْرِ بن أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ ، قَالَ : سَمِعْتُ أبي ، رضي اللَّه عنْه، وَهُوَ بحَضْرَةِ العَدُوِّ ، يقول : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ أبْوابَ الجَنَّةِ تَحْتَ ظِلالِ السُّيُوفِ » فقامَ رَجُلٌ رَثُّ الهَيْئَةِ فقَالَ : يَا أبَا مُوسَى أَأَنْت سمِعْتَ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول هذا؟ قال : نَعم ، فَرجَعَ إلى أصحابِهِ ، فقَال : « أقرأ علَيْكُمُ السَّلامَ » ثُمَّ كَسَرَ جفْنَ سَيفِهِ فألْقاه ، ثمَّ مَشَى بِسيْفِهِ إلى العدُوِّ فضَرَب بِهِ حتَّى قُتل » . رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ أبو بَكْر بن أبو مُوسى الأشْعَرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތަށް ބައްޕަފުޅު دشمنންގެ ކައިރިގައި ހުރެގެން ބޭނުކުރެއްވި އަޖައިބުކޮށެވެ.
رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެ
ދޮރުތަކަވަނީ ކަނޑިގެ ހިޔަނިގެ ދަށުގައެވެ. (އަޅަމި اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާ މީހާއަށް
ސުވަރުގެ ވާޖިބުވާނެއެވެ.) އެހެންކަމުން ބާރުތަކުގެ އަދި ދުވަސްވަރު ހަރުގެން …
މީހާ ބުނެވުނެވެ. ކަލޭ އަމިއާ ބަދުބާތެވެ. އޭ أبو مُوسى އަހަރެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلّم މިޙަދީޘް حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިބާ އަޑު އެހިއްވީތޯ؟ (ބައްޕާ) ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނާ ދިމާލަށް އަނބުރާފައިވެއެވެ. ދެން އޭނާ
ބުނެފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުނަށް ސަލާމް ކުރަމެވެ. ދެން އޭނާ އޭނާގެ ކަނޑި … ގެނައެވެ
ދުވަސްކުރުމުގެ … ދެން އޭނާ ކަނޑި ހިފައިގެން دشمنންނާ ދިމާއަށް
ކުރިމަތިލާ އެންމެ ފަހުން شهيد ވިއެވެ.

1303 وعن أبي عَبْسٍ عبدِ الرَّحمنِ بْنِ جُبَيْرٍ ، رضي اللَّه عنهُ قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما اغْبَرَّتْ قدَما عَبْدٍ في سبيلِ اللَّه فتَمسَّه النَّارُ » . رواهُ البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ابو عَبْس عبدِ الرَّحمن بْن جُبَيْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ނިކުމެވުނު އަޅެއްގެ ފައިތިލަފައިގައި ހިރަފުސް ޖެހިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާގެ އަލިފާން ނުހިފާ ހުއްޓެވެ.

1304 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يلجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ حتَّى يعُودَ اللَّبَن في الضَّرعِ ، وَلاَ يَجْتَمِعُ عَلَى عَبْدٍ غُبَارٌ في سبيل اللَّهِ ودخَان جهَنَّم » ، رواه الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް ބިރުވެތިވުމުން ރޮއްވި މީހާގެ ހިރިގަނޑުގައި (ނަގަހަކިރުގެ) އަލިފާން ހިފުމަކީ ކިރު (ދިރުހުންއާގެ) އުރަމައްޗަށް އަނބުރާ ފޮނު محالކަމުކަމެވެ. (އެބަހީ ނުވާނެކަމުކަމެވެ.) އަދި އަޅެއްގެ ހިރިގަނޑުގައި اللهގެ މަގުގައި ނިކުމެވުނު ހިރަފުހާއި އަދި ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނުގެ އުނދުހޮޅިވެސް ނުވެއްނާނެކަމެވެ.

ދަންނަންވާށެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ حديث ފުޅު لا يلجُ النارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ حتّى يعُودَ اللَّبَن في الضَّرعِ ގެމާނަފުޅީ ތިރީގައި އަހި : اللهއަށް ބިރުވެތިކަމުން ރޮއްވި މީހާގެ ހިރިގަނޑަށް އަލިފާން ، ކިރު އުރަމައްޗަށް އަނބުރާ ފޮނުވުމެއްގެ ފަރާތުން ނުވެސްނަ ހުއްޓެވެ. ދަންނަންވީއެވެ. މިއީ محال(އެބަހީ ނުވާނެ) ކަމަކަށްވާ ކަމަކަށް ދިނުމަށް مثال އެކެވެ. މިފަދަ مثال ބޮޑު قرآن ގައި ވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އެގޮ އޮއް މިސާލަކީ (ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط) މީނާގެ އަދި ބިންދާގެ ފަސްކަރުނު ޖަމަލު ވަދެއްޖެއްމަށް ދާންދެން އުޅެން ސުވަރުގެ ނުވަދެނުވާނެއެވެ.

1305 وعن ابن عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ: «عيْنَانِ لا تَمسُّهُمَا النَّارُ : عيْنٌ بكَت مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ ، وعيْنٌ باتَت تحْرُسُ في سبِيلِ اللَّهِ». رواه الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد الله بن عبّاس ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ދެލޮލަކަށް އަލިފާން ނުހިފާ ހުއްޓެވެ. އެއީ الله އަށް ބިރުން ރޯފައިވާ ލޮލާއި އަދި الله ގެ
މަގުގައި ފާރަވެރިކަމުގައި ނިދިނުލާ ހޭލާ ހުރި ލޮލެވެ.

1306 وعن زَيدِ بنِ خَالدٍ ، رضِي اللَّه عَنْه ، أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « من جهَّزَ غَازِياً في سبيلِ اللَّهِ فقَدْ غزَا ، ومنْ خَلَفَ غَازِياً في أَهْلِهِ بخَيْر فقَدْ غزَا » . متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި زَيدِ بن خَالد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ސިފައަކު ތައްޔާރުކޮށްދިން މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކޮށްފިއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރާ ސިފައަކު ދަތުރުގައި ތިބުމާ ހަމައަށް އެ ސިފައިގެ ގޭގެ މީހުންނަށް ހެޔޮގޮތުގައި ބަލަހައްޓައިދިން މީހާވެސް ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކޮށްފިއެވެ.

1307 وَعَنْ أبي أُمامة ، رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفْضَلُ الصَّدَقات ظِلُّ فُسْطَاطٍ في سبيل اللَّه ومَنِيحةُ خادمٍ في سبيل الله أو طَروقةُ فحلٍ في سبيل اللَّه» رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أَبو أُمامة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތް ފައިސާގެ صدَّقاتއަކީ الله ގެ މަގުގައި ފިހިގެއެއް ހިޔާވެރިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. އަދި الله ގެ މަގުގައި خادمއަކު ހަދިޔާކޮށްދިނުމެވެ. ނުވަތަ الله ގެ މަގުގައި (ސަވާރީގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމުގެ مقصد ގައި) ފިރާވެރި އަންހެން ޖަމަލު ހަދިޔާކޮށްދިނުމެވެ.

1308 وعنْ أنسٍ ، رضي اللَّه عنْه ، أنَّ فَتىً مِن أسْلَمَ قال : يا رسول اللَّهِ إنِّي أُريد الغَزْو ولَيْس معِي ما أَتَجهَّزُ بِهِ ، قال : « ائتِ فُلاناً ، فَإنَّه قَد كانَ تَجهَّزَ فَمَرِضَ » فأتاه فقَال: إنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُقْرِئكَ السَّلامَ ويقولُ : أعطِني الذي تَجهَّزتَ بهِ ، قالَ : يا

فُلانَةُ، أعْطِيهِ، الذي كُنْتُ تَجهَّزْتُ بِهِ ، ولا تَحْبسين مِنْهُ شَيْئاً ، فوَاللَّهِ لا تَحْبِسي مِنه شَيْئاً فَيُبارَكَ لَكِ فِيهِ . رواه مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުމެވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަސްލަމް قبيلة ގެ ޒުވާނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުތުމަށް ބޭނުމެވެ. (ނަމަވެސް) ތިމަންނާގެ އަތުގައި ތައްޔާރުވުމަށް ބޭނުންވާ އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ ފުލާނާގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ޖިހާދަށް ތައްޔާރުވެފައިވާނިކޮށް ބަލިވެފައެވެ. ފަހެ އެޒުވާނާ އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. އަދި ބުނެދިނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ތިބާއަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަހަރެންނަށްދޭތޯ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުވީ ތަކެތި ތިމަންނަށް ދޭށެވެ. އޭ ފުލާނާ (އޭނާ) އަންހެނުންނަށް ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ ތައްޔާރުވި ތަކެތި ދޭށެވެ. ތިބާ ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުވީ ތަކެތި ހިފަހައްޓައިގެން ނުބަހައްޓާށެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ތިބާ އެއީ ނުހިފަހައްޓައެވެ. ފަހެ އެއިން ބަރަކާތް ލިބިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالي ބަރަކާތް ދެއްވާނެއެވެ.

1309 وعن أبي سَعيدٍ الخُدْريِّ ، رضي اللَّهُ عنهُ ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَعثَ إلى بَني لِحيانَ ، فقَالَ : « لِيَنْبَعِثْ مِنْ كُلِّ رجُلَيْنِ أحدَهُما ، والأَجْرُ بينَهُما » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުމެވި أَبو سَعيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم بنو لِحيانَ قبيلة އަށް ބަޔަކު ފޮނުއްވުމަށް ފޮނުއްވި خبر އިއްވެވިއެވެ. ކޮންމެ ދެމީހުންކުރެ އެކަކު ފޮނުވާށެވެ. ދެ މީހުން ދެމީހުން ދެމީހުން ނުކުންނާނެއެވެ. އަދި އޭގެ އަޖުރު ދެމީހުންނަށް ހަމަހަމައަށް ލިބޭނެއެވެ.

وفي روايةٍ لهُ : « لِيخْرُجْ مِنْ كُلِّ رجلين رجُلٌ » ثُمَّ قال لِلقاعِدِ : « أَيُّكُمْ خلَفَ الخارج في أَهْلِهِ ومالِهِ بخَيْرٍ كان لهُ مِثْلُ نِصفِ أَجرِ الخارِجِ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކާފިރު ދެފިރިހެނުންނާބެހޭ އެކަކު ޖިހާދުން ނިކުންނަށެވެ. އެއަށްފަހު މުސްލިމަކަށްވެ ހެދި މީހާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިހިސާބު ތެރެއިން ޖިހާދުން ނިކުމެވެއްޖެ މީހާ ޝަހީދުވެފައި އެކަމާ ގާ ކާފިރުވީ ބަޔަކަށްވެއްޖެނަމަ ޖިހާދުން ނިކުމެ މީހާއަށް ލިބޭ އަޖުރާ ދެބައި ކުރައްވަވައި ލިބިގަންނާނެއެވެ.

1310 وعنِ البراءِ ، رضي اللَّه عَنْـهُ ، قال : أتى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، رجلٌ مقنَّعٌ بالحديدِ ، فقَال : يا رَسُول اللَّهِ أُقَاتِلُ أوْ أُسلِمُ ؟ فقَال : « أسْلِمْ ، ثُمَّ قاتِلْ » فأسْلَم ، ثُمَّ قَاتَلَ فقُتِلَ، فقَال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عمِلَ قَلِيلاً وَأُجِر كَثِيراً » . متفقٌ عليهِ ، وهذا لفظُ البخاري .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާށި البراءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދަގަނޑުގެ ތަކެތިން އަތެއްގެން ހުރި މީހަކު އައެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަން ހަނގުރާމަ ކުރާނަންތޯ؟ ނުވަތަ އިސްލާމްވާނަންތޯ؟ ދެން އެކަމާއިބެހޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އިސްލާމްވެލާށެވެ. ދެން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ. ދެން އެމީހާ އިސްލާމްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ހަނގުރާމަ ކުރަން ފެށިއެވެ. އޭނާ މަރުވެ شهيد ވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ކުޑަ މަދު عمل ކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ލިބިއްޖެ ގިނަ އަޖުރު ލިބިއްޖެއެވެ.

1311 وعَنْ أنَس ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ما أَحدٌ يدْخُلُ الجنَّة يُحِبُّ أنْ يرْجِعَ إلى الدُّنْيَا ولَه ما على الأرْضِ منْ شَيءٍ إلاَّ الشَّهيدُ ، يتمَنَّى أنْ يَرْجِع إلى الدُّنيَا ، فيُقْتَلَ عشْرَ مَرَّاتٍ ، لِما يرى مِنَ الكرامةِ » .

وفي روايةٍ : « لِمَا يرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ » . مُتفقٌ عليهِ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާށި أنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شهيد ވެވިއްޖެ މީހުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވަދެގަތުމަށްފަހު އަނބުރާ ދުނިޔެއަށް އައިސް ދުނިޔޭގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބޭނުން ކުރާކަށް ނުދެކެއެވެ. ނަމަވެސް شهيد ވެވިއްޖެ މީހާ އެނބުރި

އެނބުރި އައުމަންކުރު (اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުން) ދިޔަ ހަމަޔަށް قتل ވެގެން ދިޔުމަން
އެދުރުންވެއެވެ. އެއީ އެކަލޭމެން شهيد ވުމުގައިވާ ކަށަވަރުން ފަސްތަރިވެއްޖެއެވެ.

1312 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهما ، أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يغفِرُ اللَّه للشَّهيدِ كُلَّ شَيْءٍ إلاَّ الدَّيْنَ » رواه مسلمٌ .

وفي روايةٍ له : « القَتْلُ في سَبِيلِ اللَّهِ يُكفِّرُ كُلَّ شَيءٍ إلاَّ الدَّيْن » .

މާނަ الله އަށްބަފިޔާކުރަށްވާން ރިވާކުރައްވައިދެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عَمرو بن العاص ގެ ރިޔަވިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަދައިރުވިއްޖެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (اللهގެ
މަގުގައި) شهيد ވުމުގެމީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި އަނެން ހުރިހާ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

އަދި އަނެން ރިވާވާތެއްގައި ވެއެވެ. اللهގެ މަގުގައި قتل ވުމުގެމީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި އަނެން
ހުރިހާފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

1313 وعَنْ أبي قتَادَةَ ، رضي اللَّه عَنْه ، أنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَامَ فيهمْ فَذَكَرَ أنَّ الجِهادَ في سبيلِ اللَّهِ ، وَالإيمانَ باللَّهِ ، أَفْضَلُ الأَعْمَال ، فقَامَ رجُلٌ ، فقَال : يا رَسُول اللَّهِ أَرأَيْتَ إنْ قُتِلْتَ في سبيلِ اللَّهِ أتُكَفَّرُ عني خطاياي ؟ فقَال لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نعمْ إنْ قُتِلت في سبيلِ اللَّهِ وَأَنْتَ صابرٌ ، مُحْتسِبٌ مُقبلٌ غيرُ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «كَيْفَ قُلْتَ ؟ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قُتِلْتَ في سبيل اللَّهِ أَتُكَفَّرُ عنِّي خَطَايَايَ ؟ فقَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نَعمْ وأَنْتَ صابرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبلٌ غَيْرُ مُدْبرٍ ، إلاَّ الدَّيْنَ ، فَإنَّ جِبْرِيلَ عليه السلامُ قال لي ذلكَ » . رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރިވާކުރައްވައިދެއްވި أبو قتَادَةَ ގެފާނުގެ ރިޔަވިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަދައިރުވިއްޖެން رَسُول
اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (اصحاب ބޭކަލުންނަށް) ނަސޭހަތް ދެއްވުމުން ތެދުވެވަޑައިގެންނެވެ.
ދެން (އެ ބޭކަލުންނަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަދައިރުވިއްޖެން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި
اللهއަށް އީމާންވުމަކީ عمل ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ عملއެވެ. ދެން ބޭކަލަކު
ތެދުވެ ވަޑައިގެން ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ اللهގެ މަގުގައި قتل

ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެހެއްޔެވެ؟ އަރިހުގު އާއެކަން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާ ﷲ ގެ މަގުގައި قتلވާނަމަ ކެތްތެރިކަމާއެކު އަދި ހަމައެކަނި ﷲ ގެ حضرةން ދަރުމަ ލިބުމަށް ގަސްދުކޮށްގެން ހުރެގެން ކުރިޔަށް ހަނގުރާމަކުރަމުން ފުރަގަސް ނުދީ ސާބިތުކަމާއިއެކު ކުރިމަތިލާފައިވާނަމަ ހައްޤު شهيد ވެއްޖެނަމައެވެ. އެއަށްފަހު رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންގަވަން އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ އެއްސެވީ ކޮންފަދަ ގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟ (ދެންނެވީއެވެ. އަޅުގަނޑު ދެންނެވީ ފުރަގަސް ކުރެއްވީ ހަނދުމަފުޅު ބަލާލެއްވުމަށް ނުތަށް. އަދި ދުރުކަމަށް މިކަލޭގެ މިހާރު އަންގަވައި އަދި އަހަރެމެންނަށް ސާބިތުކުރުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ.) އާދޭ! އަޅުގަނޑު ދެންނެވީއެވެ. ތިމަންނަ ކަމަށް ބުނެފި ތިމަންނަ ﷲ ގެ މަގުގައި قتل ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެތޯ؟ އަރިހުގު رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާދޭހެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. قتل ވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރިކަމާއެކު އަދި ހަމައެކަނި ﷲ ގެ حضرةން ދަރުމަ ލިބުމަށް ގަސްދުކޮށްގެން ހުރެގެން ކުރިޔަށް ހަނގުރާމަކުރަމުން ފުރަގަސް ނުދީ ސާބިތުކަމާއިއެކު ކުރިމަތިލާފައިވާނަމަ ހައްޤު شهيد ވެއްޖެނަމަ އެއްވެސް ދަރަނިއެއް ނޫން ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ދަރަނި ފުއްސަވާކަށް ނުވެއެވެ. މިކަން ބުނެދެއްވީ جبريل عليه السلام އެވެ.

1314 وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رَجُلٌ : أين أنَا يا رسُولَ اللَّهِ إنْ قُتِلتُ؟ قال : « في الجَنَّةِ » . فألْقى تَمَرَاتٍ كُنَّ في يَدِهِ ، ثُمَّ قاتَلَ حتَّى قُتِلَ ، رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސަވުންތެވި جابرٍ ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާރަސޫލު ދެންނެވިއެވެ. އާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ (ﷲ ގެ މަގުގައި ޤަތުލުކުރެވިއްޖެނަމަ) قتلވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ވާނީ ކޮންތަނަކަށްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއަށެވެ. ދެން އެމީހާ އަތް އަތުގައި އޮތް ކަދުރުތައް އެއްލާލިއެވެ. ދެން ހަނގުރާމަކުރަމުން ގޮސް އެންމެ ފަހުން އޭނާ شهيد ވެވަޑައިގެންނެވެ.

1315 وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأَصْحَابُهُ حَتَّى سَبَقُوا المشْرِكِينَ إلى بَدرٍ ، وَجَاءَ المُشرِكونَ ، فقالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :

« لا يَقْدمنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ إلى شيءٍ حَتَّى أكُونَ أنا دُونَهُ » فَدَنَا المُشرِكونَ ، فقَال رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قُومُوا إلى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّموات وَالأَرْضُ » قال : يَقولُ عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ رضي اللَّه عَنْهُ : يا رسولَ اللَّه جَنَّةٌ عَرْضُهَا السَّمواتُ والأرضُ ؟ قالَ : « نَعم » قالَ : بَخٍ بَخٍ ، فقالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما يَحْمِلُكَ على قَولِكَ بَخٍ بخٍ ؟ » قالَ لا وَاللَّهِ يا رسُول اللَّه إلاَّ رَجاءَ أن أكُونَ مِنْ أهْلِها ، قال : « فَإِنَّكَ مِنْ أهْلِهَا » فَأَخْرج تَمرَاتٍ مِنْ قَرَنِهِ ، فَجعَل يَأْكُلُ منْهُنَّ، ثُمَّ قَال لَئِنْ أنَا حَيِيتُ حتى آكُل تَمراتي هذهِ إنَّهَا لحَيَاةٌ طَويلَةٌ ، فرَمَى بمَا مَعَهُ مَنَ التَّمْرِ . ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ . رواهُ مسلمٌ .

ދާތު الله ރުއްސުންފުޅުވި أنس ގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވާގެންނުވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އާއި އަޞްޙާބުގެފާނު اصحاب ބަޔަކުން (ބަދުރު ހަނގުރާމައިން) ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވުމަށް مشركންނަށްވުރެ ކުރިން ބަދުރަށް ވަޑައިގަތުމާއި ހިނގާ ހަމަކުރައްވިއެވެ. އަދި (އާދޭ ފުރަތަމަ) مشركން އައެވެ. ދެން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބައެއް ތިޔަބައިމީހުން ހުށައި އެއްވެސް ފަރާތަކަށް އިސްވެ ނުދާށެވެ. ދެން (އިރުކަލަފައިން) مشركން ކައިރިވިއެވެ. އެހިނދު رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެ ދިމާއަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ. އެތަނުގެ ފުޅާމިން އުޑުތައް ބިމާއި ހަމަ ދުވަސް ފުރިހަމަވާނެއެވެ. ތަކުގެ ތިޔާފަރާތު (އެހިނދު) ދާތު الله ރުއްސުންފުޅުވި عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އުޑުތައް ބިމާއި ފުޅާ ސުވަރުގެ ހުއްޓެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކަނެވެ. އޭނާ ކިޔާލިއެވެ. بَخٍ بَخٍ (ދަންނަވައެވެ. މިލަފުޒަކީ عرب ބަހުގައި ދެކެވެކަން ބޭނުންކުރާ ތަފާތުކަން. އެކަމުގައި ކަމެއް ގަބޫލުކުރުމަށް ބޭނުންކުރަނީ) އެހިނދު رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަހުއްވަވައިފިއެވެ. ކިހިނެއް ބަހުގެ بَخٍ بَخٍ މިޒަތުގައި ކަހަ ކަލޭގެ ހީވަނީ؟ އޭނާ ދަންނަވައެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ދާތު الله ގަސަމެވެ. ހިތަށް ބިރުވެރިވުމެވެ. ކިހިނަކު އެތަނުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމުގެ އުއްމީދު ނޫން އެހެން މަޤްޞަދެއް ނުވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭ ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިއެކެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ތޮށްޓަކުން ކަދުރުތަކެއް ނެރުނީއެވެ. އޭނާ ބުނެފި ކާއިރު ހުރެކޮށް ނުވެސް ކަދުރާނުގިނަ މަންނަކުވުން. ދެން ބަދަރަށް ވަނީ ނުހުރިހާ ކަދުރުތަކެއް ކަތިލުމާއި ހަނގުރާމަކުރިއެވެ.

ދިރިހުރެއްޖެހެނަމަ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވިޔަފާރިކުރިން ދިބުން ދިގު ހަލާކުކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު އެބާ
އަތުގައި ބާރީ އަޅާ ކަމަށްޓަކައި އެކަކުވެގެންވެއެވެ. ދެން مشركُންނަށް ހަމަލާދެވުނުއެކުގައިން
ގޮސް އެންމެ ފަހުން شهيد ވެވަޑައިގަތެވެ.

« القرَنَ » بفتح القاف والراء : هو جُعْبَةُ النُشَّابِ .

1316 وعنه قال : جاءَ ناسٌ إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنِ ابْعث معنَا رجالاً يُعلِّمونَا القُرآنَ والسُّنَّةَ، فَبعثَ إلَيْهِم سبعِينَ رجلا مِنَ الأنْصارِ يُقَالُ لهُمُ : القُرَّاءُ ، فيهِم خَالي حرَامٌ ، يقرؤُون القُرآنَ ، ويتَدَارسُونَهُ باللَّيْلِ يتعلَّمُونَ ، وكانُوا بالنَّهار يجيئُونَ بالماءِ ، فيَضعونهُ في المسجِدِ ، ويحْتَطِبُون فَيبيعُونه ، ويَشْتَرُونَ بهِ الطَّعام لأهلِ الصُّفَّةِ ولِلفُقراءِ ، فبعثَهم النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فعرضوا لهم فقتلُوهُم قبل أنْ يبلُغوا المكانَ ، فقَالُوا : اللَّهُمَّ بلِّغ عنَّا نَبيَّنَا أنَّا قد لَقِينَاكَ فَرضِينا عنْكَ ورضيت عَنا ، وأَتى رجُلٌ حراماً خالَ أنس مِنْ خَلْفِهِ ، فَطعنَهُ برُمحٍ حتى أنفَذَهُ ، فقَال حرامٌ : فُزْتُ وربِّ الكَعْبَةِ ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ إخْوانَكم قَد قُتِلُوا وإنهم قالُوا : اللَّهُمَّ بلِّغ عنَّا نبينا أنَّا قَد لَقِيناكَ فَرضِينَا عنكَ ورضِيتَ عَنَّا » متفقٌ عليه، وهذا لفظ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރާޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމާ أنسގެފާނު) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (نجد ކަރައިގެ ބައެއް) نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް
އައިސް قرآن އާއި حديث ކިޔަވައިދޭނޭ ބަޔަކު ފޮނުއްވާށޭ އެދިލައްވައި އެދި
ފަހުން ދިއުމަށްފަހު ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހަތްދިހަ ފިރިހެނުން އަރިހަށް
أنصاريއިންގެ ތެރެއިން ހަތްދިހަ ބޭކަލުން ފޮނުއްވިއެވެ. މިބޭކަލުންނަށް ދެއްވާ لقب
އަކީ القُرَّاءُ އެވެ. (އެބަހީ قاريވެރި ބޭކަލުންނެވެ.) ތާނގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި
މިލާނުގެ (މަތިކުރެގެ) ބޮޑުބޭބެ ހިޔާނާތް. އެގެ ނަމަކީ حرَام އެވެ. އެބޭކަލުން
(عمِل ހުންނަހުރީ) ރޭގަނޑު قرآنَ ގެ ދިރާސާކުރުން އަދި ދުވާލު ކިޔަވައިދިނުން އަދި
މިސްކިތަށް ފެން ގެނެސްދީ ދަރު ކަނޑާ ވިއްކުމުން ލިބޭ ފައިސާއިން ކާނާ ގަނެދިނުމެވެ

(ޙިބަ އައްސަހާބުން) أهل الصفّة އަށްބަލައި އާއި فقير ނުސަރަނބަކަރި ކާބާލި ގަބޫލުވި. ފަހު نبيّ صلّى الله عليه وسلّم މީހާކުން ޖަނާއަތުގުން (ދިޔަތަށްގެވިން) އާދިރިން މީހާކުންނާއި ކަރަމިލަތި ދަށްވާ ހިސާބަށް ދިޔައީސް قتلކޮށް ނިސްބަށިޖިއެވެ. އަރިހަށް އަހާކުން ވިދާވިއެވެ. އަރަހަދުވައި ގަނގެއުވާ އިލާހެވެ! އަޅުގަނޑު ނަބިއްޔާ އަށް خبر ދެއްވާނދެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ވިތަށްގެނަން ކަލޭގެފާނައި ބައްދަލު ވެވިއްޖެއެވެ. (އަބޫ شهيد ވެއްޖެއެވެ.) ފަހު ވިތަށްގެން މިހިރި ކަލޭގެފާނަށް ރުހިވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވިތަށްގެނަން ރުހިވެވިއެވެ. އަދި މާތް الله ރުހިވަތްވެ أَنَس ގެފާނު ގެއިސްވެދުނެވި ބޭބޭގެ ފުރަކަށްސް މިހިރަކަސް ޖަހަމުން އަޑިއު އަސްރިފުރިމުން ފަސްނިކޮށް. އަރިހަށް حرَام ނަމަކަށްކިޔުން (އަ ބޭބޭ) ބަނޑެވެ. كَعْبة ގެ ވެރި އިލާހު ގަންދީ ހަވާލުކުރެވެ. ވިތަށްގެއަށް ކާމިޔާބު ލިބިއްޖެއެވެ. ފަހު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم (މި حادثةގެ خبر މީސްތަކުންނަށް އިއްވެވުން) حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިތަބައިމީހުންގެ اخسُ قتل ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އަހާކުން އަރިހަށް ވިދާވިއެވެ. " އަހަރެމެން ގަނގެއުވާ އިލާހެ! މި خبر ވިތަށްގެނަށް ނަބިއްޔާއަށް ދެއްވާނދެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިތަށްގެނަން ކަލޭގެފާނައި ބައްދަލު ވެވިއްޖެއެވެ. ފަހު ވިތަށްގެން މިހިރި ކަލޭގެފާނަށް ރުހިވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވިތަށްގެނަން ރުހިވެވިއެވެ".

1317 وعنهُ قال : غَاب عَمِّي أنسُ بنُ النضْر رضي اللَّه عنْهُ عن قِتَال بدرٍ ، فقال : يا رسول اللَّه غِبتُ عن أولِ قِتالٍ قاتلتَ المُشرِكينَ ، لئِن اللَّه أشْهَدني قِتالَ المُشرِكينَ ليَرينَّ اللَّه ما أَصنع . فلمَّا كانَ يومُ أحُدٍ انكشفَ المُسلِمُونَ ، فقال : اللَّهُمَّ إني أَعتَذِرُ إليك ممَّا صنع هَؤُلاءِ يعْني أصْحابهُ وَأَبْرأُ إليكَ مِمَّا صنع هَؤُلاءِ يعني المُشركينَ ثُمَّ تقدَّم فاستَقبلهُ سعدُ بنُ مُعاذٍ فقال : يا سعدُ بنَ مُعاذٍ الجنَّةُ وربِّ النَّضْرِ ، إنِّي أجِدُ رِيحهَا مِن دون أُحدٍ ، قال سعدٌ : فما استَطعتُ يا رسول اللَّهِ مَا صنَع ، قال أنسٌ : فَوجدْنَا بهِ بضعاً وثَمانِينَ ضربةً بالسَّيفِ ، أوْ طَعنةَ برُمْحٍ أوْ رميةً بِسهمٍ ، ووجدناهُ قد قُتِلَ ومثَّلَ بهِ المُشرِكونَ ، فَما عرفَهُ أحدٌ إلا أُختُهُ بِبنانِهِ . قال أنسٌ : كُنَّا نَرى أوْ نَظُنُّ أَنَّ هذهِ الآيةَ نَزلَتْ فِيهِ وفي أَشباَهِهِ : {

مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صدقُوا ما عَاهَدوا اللَّه عليْهِ فَمِنْهُمْ منْ قَضَى نَحْبَهُ } إلى آخرهَا] الأحزاب : 23] .

متفقٌ عليه ، وقد سبَقَ في باب المُجاهدة .

އަދި މި صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނު) ގެ ބައްޕަފުޅުން ރިވެވިގެންވިއެވެ. މިގޮތުގެ ބޭބޭފުޅަކު މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنسُ بنُ النضْر އެވެ. ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވުމުގެ ފުރުޞަތު ގެއްލުނީއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އަށާ ދެންތިބުނީއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. ކަލޭގެފާނު مشركُންނާއި ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމައިގައި ވަތްހަމައެން މި ވަސީ ބައިވެރިނުވެވުނީއެވެ. ނަމަވެސް ވަތްހަމައެން އަ مشركُންނާއި ހަނގުރާމަކުރުން ފުރުޞަތު ދެއްވައިފިނަމަ ވަތްހަމަން ކުރެއްވާނެ ކަމެއް މާތް الله سبحانه وتعالى ދައްކަވާނެތީވިއެވެ. ފަހެ أحُد ހަނގުރާމަ ދުވަހު ފުރަތަމަ ފަހަރު މުސްލިމުން ބަލިކަށިވެގެން ދުވެފުން ފަހެ ދިއުމުން. އޭ الله މުޢުމިނުން (އެބަހީ މުސްލިމުންނަށް) ކުރިމަތިވި ކަމުގެ ސަބަބުން ތިބާ ޢުޛުރުވެރިވުމުން ފަހެ އަހާ ނިކަމެތިކަން އިބަ އިޤުރާރުން އަރަޒު ކުރަންފާއިވެ. އަދި އެމީހުން (އެބަހީ مشركُން) ކުރި ކަންތަކުން ވަތްހަމަ ބަރީއަވެގެންވެއެވެ. ދެން ކުރިއަރައިގެން ދިޔައީއެވެ. ފަހެ سعدُ بنُ مُعاذ އަށް ދިމާވެ ވަޑައިގެން استقبال ކުރެއްވިއެވެ. އަހުރު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ سعدُ بنُ مُعاذ އެވެ. النضْر قبيلة ގެ ވެރި އިލާހު ގަސަމެވެ ސުވަރުގެ ފަޅެއް ވަތްހަމަން އަހަރެން أحد ފަރުބަދައިގެ ދުރުން ސުވަރުގެ ވަސް ލިބެއެވެ. ދެން ކުރިއަށް ވަތްހަމަ ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ. سعدُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ صحابي ކުރެއްވިހާ ކަމެއް ކުރުމުގެ ކަމުދުވަތް ނުލިބުނެވެ. أنسِ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވަތްހަމައެން އެ صحابي ގެ ހަށިގަނޑުން އަށްޑިހަ އަށްވުރެ ގިނަ ގަނޑުގެ زخم ތައް ވަޅުގެ زخمތައް ތިރިކޮޅުގެ زخمތައް ފެނިވަޑައިގެއްވިއެވެ. އަދި ވަތްހަމައެން އެދިގެ ފެނުނީ قتل ކުރެއްވި އެއްޗެއެވެ. އަދި مشركُންވަނީ އެ صحابيގެ ހަށިގަނޑު ހަލާކުކޮށް ނިކަމެތިކުރެވިފައިވެއެވެ. އެ صحابي ދަނެގަތީ ނުވެސް. އެ صحابي އަށް ހާލަތު އިނގިލި އެ صحابي ގެ ދައިތަ އެއްޗެއް ނިކަމެތިކުރި އިން ފިތުގެ ފަރާތުން ބަލަހައްޓަވާށެވެ. أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވަތްހަމައެން ދަނެގަތީމު ނިސްބަތުންނެވެ. قرآن ކަރީމް ނާޒިލްވި نشان ކަމަށެވެ.

ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ އެ صحابي ނުވަތަ އަދިވެސް އަންނަބާކުރުމުގެ حق
ގައެވެ. އެ އާޔަތަކީ { مِنَ المُؤْمِنينَ رِجَالٌ صدقُوا ما عَاهَدوا اللّه عليْهِ فَمِنْهُمْ منْ قضَى نَحْبَهُ }
މާނައީ : اللهއަށް އެމީހުން عَهد ވީކަންތަކުގައި ތެދުވެރިވި ފިރިހެނުންތަކެއް مُؤْمِنންގެ
ތެރެއިންވެއެވެ. ފަހެ، އެމީހުންގެ ތެރެއިން (شهيدވެ)ހަމަވެގެންދިޔަ ބަޔަކު ވެއެވެ. އަދި
(شهيد ވުމަށް) އިންތިޒާރުކުރާ ބަޔަކުވެސް އެމީހުންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. އަދި އެމީހުން (އެ
عَهد ނަގާން) އެއްވެސް ކަހަލަ ބަދަލެއް ނުގެނައެވެ.

1318 وعنْ سمُرةَ رضي اللَّه عَنهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « رأَيْتُ اللَّيْلَةَ رجُلين أتَياني ، فَصعِدا بي الشَّجرةَ ، فَأَدْخَلاني دَاراً هِي أَحْسَنُ وأَفضَل ، لَمْ أَر قَطُّ أَحْسَنَ منها، قالا : أَمَّا هذِهِ الدَّار فَدارُ الشهداءِ » رواه البخاري وهو بعضٌ من حديثٍ طويلٍ فيه أنواع العلم سيأتي في باب تحريمِ الكذبِ إنْ شاءَ اللَّه تعالى .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި سمُرة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރޭގައި ހުވަފެނުގައި ދެފިރިހަކު
ފެނުނެވެ. ދެމީހުން ތިމަންގެ ގާތަށް އައިސް ތިމަން ގަހަކަށް އަރުވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ގެސްޓުވެރިކަން
ފެންނަ ގެއަކަށް ވައްދައިފިއެވެ. އެގެއަކީ ވަރަށް ރީތި އަދި ފުރިހަމަ ގެއެވެ. އެއަށްވުރެ ރީތި
ގެއެއް ފެނިފައެއް ނުވެއެވެ. ދެފިރިހެނުން ވިދާޅުވިއެވެ. މި ގެއަކީ
شهيد ންގެ ގެސްޓުވެރިކަމެވެ. (މި حديث ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ بخاري އެވެ. އެއީ ދިގު حديث އެއްގެ
ބައެކެވެ. އެ حديث ގައި ވަރަށް ގިނަ علمތައް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އިތުރަށް ކުރިއަށްއޮތް އެ
حديث باب تحريم الكذبِ ގައި އަންނާނެއެވެ.

1319 وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ أُم الرَّبيعِ بنْتَ البَراءِ وهي أُمُّ حارثَةَ بن سُراَقةَ ، أَتَتِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَت : يا رَسُولَ اللَّهِ ألا تُحدِّثُني عَنْ حارِثَةَ ، وكانَ قُتِل يوْمَ بدْرٍ ، فَإِنْ كانَ في الجَنَّةِ صبَرتُ ، وإِن كانَ غَيْر ذلكَ اجْتَهَدْتُ عليْهِ في البُكَاءِ ، فقال : « يا أُم حارِثَةَ إِنَّهَا جِنانٌ في الجَنَّةِ ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصاب الفرْدوْسَ الأَعْلى » . رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أم الرَّبيع بنْتَ البَرَاءِ نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި حارثةَ بنِ سُرَاقة ގެ މަންމަފުޅެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާالله ގެ رسول ާއެވެ. حارثة އާއިބެހޭ ހަބަރު ބަޔާންކޮށްދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ އަދި (ހަމަކަށަވަރުން) އޭނާވީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި شهيد ވެފައެވެ. ފަހެ އޭނާއަކީ ސުވަރުގެ ވަންތަ ފަރާތެއްނަމަ ކެތްތެރިވާނަމެވެ. އަދި އޭނާއަކީ އެހެން ފަރާތެއްނަމަ އެކަމުގައި ރޯން މަސައްކަތް ކުރާނަމެވެ. ފަހެ حديث ކިޔައިދިނެވެ. އޭ حارثة ގެ މަންމާއެވެ. ސުވަރުގެއަކީ އެތައް ދަރަޖައެއް ހުރި ތަނެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެ ދަރިފުޅު ވަނީ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތީ الفرْدوْسَ ގެ مقام ގެ އަރިހުގައެވެ.

1320 وعَنْ جابر بن عبدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُما قال : جِيءَ بابي إلى النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قدْ مُثِّل بِهِ فوُضعَ بيْنَ يديْه ، فذَهبْتُ أَكْشِفُ عنْ وجههِ فنَهاني قَوْمٌ فقال النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « ما زَالَتِ الملائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِها » . متفقٌ عليه.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر بن عبدِ اللَّهِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިބުނެވިއެވެ.(أحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު) މިމަނިކުގެ ބައްޕާފުޅު (شهيد ވެވަޑައިގެން) نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلّمގެ ހަޟްރަތަށް ގެނެވުނެވެ. އަދި ދުށްމަނުން (مشركُން) އެ صحابي ސޫރަފުޅު ބަދަލުކޮށްލާފައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ މޫނުމަތި ހުޅުވާލަން ބޭނުންވީމެވެ. އަދި މިމަނިކުގެ ބައްޕާފުޅުގެ މޫނުމަތި ހުޅުވާލުމަށް ކައިރިވީމެވެ. ފަހެ މީސްކޮޅަކުން މިމަނިކަށް އެކަން ކުރުމަށް މަނާ ކުރިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ملائِكَة ތަކުން ވަނީ (އެބޭގެ شرف ގައި)ފިޔަތަކުން އެބޭގެ މައްޗަށް ހިޔާ ކޮށްދިނުމުގައި ތިއްބެވެ.

1321 وعَنْ سهل بن حُنَيْفٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ سأَلَ اللَّه تعالى الشَّهَادةَ بِصِدْقٍ بلَّغهُ منَازِلَ الشُّهَداءِ وإنْ ماتَ على فِراشِهِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި سهل بن حُنَيْف ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރަނާ ހަޔާ ހިތުން شهيد ވުމުގެ ނަސީބު ދެއްވުން އެދި الله އަށް دعاء ކުރާނަމަ އެމީހާ ބިސްތަރުމަތީގައި ނިދާފައި މަރުވިޔަސް މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާ شهيدންގެ مقام އަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1322 وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ طلَب الشَّهَادةَ صادِقاً أُعطيها ولو لم تُصِبْهُ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރަނާ ތެދު ހިތުން شهيد ވުމުގެ ނަސީބު ދެއްވުން އެދިއްޖެނަމަ އެމީހާ شهيد ނުވިކަމުގައިވިޔަސް އޭނާ ދަރުމަ އެމީހަކަށް ދެއްވިއެވެ.

1323 وعَنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّهُ عنهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما يَجِدُ الشَّهِيدُ مِن مَسِّ القتْلِ إلاَّ كما يجِدُ أحدُكُمْ مِنْ مسِّ القَرْصَةِ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هُريْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شهيد މީހާ قتل ވެގެން ހިނދު ވެރިވާ ގެއްލުން ތިމާގެ އިސްރާފީލުން ތިބާއަށް ހީވާގޮތްތަކާ ކަޑަކަކު ހިފުމުން ވެގެންވާ ވާފަދަ ގޮތަކުން ވެސް ނުވެއެވެ.

1324 وعنْ عبْدِ اللَّهِ بن أبي أوْفَى رضي اللَّه عنهُما أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بعضَ أيَّامِهِ التي لَقِي فِيهَا العدُوَّ انتَظر حتى مَالتِ الشَّمسُ ، ثُمَّ قام في النَّاس فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ، لا تَتَمنَّوْا لِقَاءَ العدُوِّ ، وَسلُوا اللَّه العافِيةَ ، فإذا لقِيتُمُوهُم فاصبِرُوا ، واعلَمُوا أنَّ الجَنَّةَ تَحْتَ ظِلالِ السُّيوفِ » ثم قال : « اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكتاب ومُجرِيَ السَّحابِ ، وهَازِمَ الأَحْزَابِ اهْزِمهُم وانْصُرنَا علَيهِم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދުރަބަޔާކުރެއްވުމުން ރުއްސުންލެއްވި عبد اللهِ بن أبي أوْفَى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަނޑަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު دشمنންގެ އިންތިޒާރުކުރައްވައި ހުންނެވިއެވެ. އިރު ފުރަން ގޮސް އިރުއޮއްސުނުއިރުއެވެ. ދެން މީސްތަކުންނަށް ދިމާލަށް ކުރިމަތިލައްވާފައެވެ. ފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަ ބައިމީހުން دشمنންނާއި ކުރިމަތިލުމަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި الله ގެ حضرتން (ދުނިޔެ އާއި اخرةގެ)عافية އަށް އެދޭށެވެ. (އައްޔާއިއްމުގަސް) ތިޔަ ބައިމީހުން އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލެވިއްޖެނަމަ ކެތްތެރިވާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެވަނީ ކަނޑިގެ ހިޔަނީގެ ދަށުގައެވެ. (އެބަހީ ޖިހާދުކުރުމުގައެވެ.) ދެން دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! އޭ ފޮތް ބާވައިލެއްވި އިލާހާ! އަޙުޒާބުން ބަލި ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އެއުރެންގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ.

1325 وعن سهْلِ بنِ سعد رضي اللّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثِنْتَانِ لا تُرَدَّانِ ، أوْ قَلَّمَا تُردَّانِ : الدُّعَاءُ عِنْدَ النِّدَاءِ وعِند البأْسِ حِينَ يُلْحِمُ بَعْضُهُم بَعضاً » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سهْل بن سعد ގެފާނު ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ވަގުތެއްގައި ކުރާ دعاء ރައްދު ނުކުރެވޭނެއެވެ. (ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައި ވެއެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރަކުގައި މެނުވީ ރައްދު ނުކުރެވޭނެއެވެ.) އެއީ ބަންގިގެ ވަގުތު ކުރާ دعاء އާއި އަދި ހަނގުރާމައިގައި އެކަކު އަނެކަކާ އަޅައިގަންނަ ވަގުތުކުރާ دعاء އެވެ.

1326 وعَنْ أنس رضي اللَّه عنْهُ قال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا غزَا قال : « اللَّهُمَّ أنت عضُدِي ونَصِيري ، بِك أَجُولُ ، وبِك أصولُ ، وبكَ أُقاتِل » رواهُ أبو داود ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނު ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަނގުރާމައަށް ވަޑައިގަތުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! މިއަދާ

ހިމާޔަތްތެރިޔާ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ވާގިވެރިޔާ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ
حضرتން މިއަޅާ ބާރު ލިބިގަންނަމުވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ ވާގި ފުޅުން މިއަޅާ ހަނގުރާމަ
ކުރަން ފަށަމެވެ.

1327 وعَن أبي مُوسى ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا خَاف قوماً قال : اللَّهُمَّ إنَّا نَجعَلُكَ في نُحُورِهِم ، ونَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرورِهِم » رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި أبو مُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ބަޔަކުދެކެ ބިރު ހީވާނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެން އިބަ އިލާހު ވާގިފުޅުން އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލަމެވެ. އަދި އަހަރުމެން އިބަ އިލާހުގެ حضرةން އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1328 وعنْ ابنِ عُمَر ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الخَيْلُ مَعْقُودٌ في نَوَاصِيهَا الخيرُ إلى يوْمِ القِيامَةِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. އަސްތަކުގެ ނިތްކުރިގައި قيامة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ބަނދެވިގެންވެއެވެ.

1329 وعنْ عُرْوَةَ البَارِقِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الخَيْلُ مَعقُودٌ في نَواصِيهَا الخَيرُ إلى يوْمِ القِيامَةِ : الأَجرُ ، والمغنَمُ » . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި عُرْوَةَ البَارِقِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. "އަސް" އޭގެ ނިތްކުރިގައި قيامة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ބަނދެވިގެންވެއެވެ. އެއީ ثواب އާއި غنيمة މުދަލެވެ.

1330 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من احتَبَس فَرساً في سبيلِ اللَّهِ ، إيماناً باللَّهِ ، وتَصديقاً بِوعْدِهِ ، فإنَّ شِبَعهُ ورِيَهُ وروْثَهُ ، وبولَهُ في مِيزَانِهِ يومَ القِيامَةِ » رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދު الله ގެ حضرتން ثواب އަށް އެދިގެން އަދި އީމާންވެ وعد އަށް ތަސްދީޤުކޮށް قبول ކުރެއްވުން އެދިގެން الله ގެ މަގުގައި ބަނދުކޮށްފައިވާ އަސްގެ ކާއެއްޗާއި ބޯއެއްޗާއި އަދި އޭގެ ފުޅި ގޮހޮރު އާއި ކަށި ގިރިހެނުގެ މައްޗަށް ثواب އެވާނޭ ގެ ހުރިހާއެއްޗެއް ميزان ގައި قيامة ދުވަހުން ވާނެއެވެ.

1331 وعنْ أبي مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال جاءَ رجُلُ إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِنَاقةٍ مَخْطُومةٍ فقال : هذِهِ في سبيل اللَّهِ ، فقال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لكَ بهَا يَومَ القِيامةِ سبعُمِائَةِ ناقَةٍ كُلُّها مخطُومةٌ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مسْعُود(البدري الانصاري) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ދިޔައެވެ نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ހަޟްރަތަށް ހަދަކަން (ނަފުޒާރު) އަޅުވާފައިވާ ޖަމަލެއް ގެނައެވެ. އައިސްވާން ދަންނަވާލެވެ. އަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މި ޖަމަލު الله ގެ މަގުގައި ދޫކޮށް. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ބަދަލު قِيامَة ދުވަހުން ލިބޭނެ ހަތްސަތޭކަ ޖަމަލު ލިބޭނެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ޖަމަލަކާއިވެސް ވަޅި ހަރަކަން އަޅުވާފައެވެ.

1332 وعن أبي حمّادٍ ويُقال : أبو سُعاد ، ويُقالُ : أبو أَسدٍ ، ويقال : أبو عامِرٍ، ويقالُ : أبو عَمْرو ، ويقالُ : أبو الأسْودِ ، ويقال : أبو عَبْسٍ عُقْبةُ بن عامِرٍ الجُهَنيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُوَ عَلى المِنْبرِ ، يقولُ : «وأَعِدُّوا لهُم ما استَطَعْتُم من قُوَّةٍ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو حمّاد ގެ ރިވާޔަތް ކުރެވިގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްލު ކުންޔާތަކީ أبو سُعاد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو أسد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عامِر ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَمْرو ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو الأسْوَدِ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَبْس عُقْبةُ بن عامِرِ الجُهَنِيِّ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މިންބަރުމަތީގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ދުޝްމަނުންނާއި (އެބަހީ مشركންނާއި) ހަނގުރާމަކުރުމަށް ކަނޑައެޅިގެންވާނަމަ ދިފާޢުވުމަށް ގަދަފަދަ ވެގެންނުވާނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ކަމަކީ ރަމީ އުކުމެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ކަމަކީ ރަމީ އުކުމެވެ.

1333 وعَنْهُ قال : سمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « ستُفْتَحُ عليكم أَرضُونَ ، ويكفِيكُم اللَّه ، فَلا يعْجِزْ أَحَدُكُمْ أنْ يلْهُو بِأَسْهُمِهِ » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُقْبة بن عامِر) ގެ ރިވާޔަތުން ކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ތިބާ އަތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބިންތަކެއް ބޮޑެތި ރަށްރަށް فتحُ ކުރެވިގެންދާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ އެ نصر ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނުން) ދޫކޮށްދާނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތިބާ އޭނާގެ ދުނިޔަވީ ކުޅިވަރު ކުޅުމުން ފަސްޖެހިގެން ނުވާނެއެވެ.

1334 وعنْهُ أَنَّهُ قال : قَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ عُلِّمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تركَهُ ، فَلَيس مِنَّا، أوْ فقَد عَصى » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابيّ (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُقْبةُ بنِ عامِر) ގެ ރިވާޔަތުން ކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. މީހަކަށް ތިރި އޭނާ ދަސްކޮށްދިނުމަށްފަހު އޭނާ ދޫކޮށްލައިފި ނަމަ އެމީހަކީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ނުވަ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ.

1335 وعنهُ رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « إنَّ اللَّه يُدخِلُ بِالسهمِ ثَلاثَةَ نفَرِ الجنَّةَ : صانِعهُ يحتسِبُ في صنْعتِهِ الخير ، والرَّامي بِهِ ، ومُنْبلَهُ، وَارْمُوا وارْكبُوا ، وأنْ ترمُوا أَحبُّ إلَيَّ مِنْ أنْ ترْكَبُوا . ومَنْ ترَكَ الرَّميَ بعْد ما عُلِّمهُ رغبةً عنه . فَإنَّهَا نِعمةٌ تركَهَا » أوْ قال : « كفرَهَا » رواهُ أبو داودَ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عُقْبة بن عامِر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ތީރުއެއްގެ ސަބަބުން ތިން މީހުން ސުވަރުގެ ވައްދަވައެވެ. އެއީ އެކަސްތަކެއްގައި ދަރުމަދުއްޔާ އެދިގެންހަދާ އަޖުރުދިނުމާ އާއި އަދި އެ އަކީ ބޭނުންވާ އަދި އެ އަކީ ހަދައިދޭ ހުރިހާ މީހާއާއި. (ވިދާ) އަދި ވިއްތަރުކުރުން ވިދާ އެކަށީ. އަދި އަސްވާރުވެވޮ. (އެބަހީ ވިދާ އެކަމުގެ ހުނަރު އެކަ އަސްވާރުގެ ހުނަރު ދަސްކުރުމޮ.) އަދި ވިއްތަރުކުރުމުގެ އަސްވާރުވުމަށްވުރެ ވިދާއެކަމުގެ ހުނަރުވެރިކަން ވިއްސަގެ ގޮތުގައި ލޯބިވެތިކަން މާބޮޑުގެންވެއެވެ. އަދި ވިދާއެކަން ދަސްކުރުމަށްފަހު އެކަމަށް شوق ވެރިކަން ކެނޑިގެން އެކަން ދޫކޮށްލިމީހާގެ ޙަޤީޤަތަކީ އެމީހާ އެ ދޫކޮށްލީ ބޮޑުނިޢުމަތެއް ނعمة ކަމެވެ.
ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިގޮތުގައިވެއެވެ. އެމީހާ ނާޝުކުރުވެރި އެވީ ބޮޑުނިޢުމަތަކަށް نعمة ކަމަށެވެ.

1336 وعَنْ سَلَمةَ بن الأكوعِ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : مَرَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، على نفَرٍ ينتَضِلُون ، فقال : « ارْمُوا بَنِي إِسْماعيل فَإنَّ أَباكم كان رَامِياً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި سَلَمة بن الأكوع ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ވިދާޅުވިއެވެ ތިޔަބައިމީހުން ބަޔަކު ކަޅިހިންގަމުންދިޔަ ވަގުތެއްގައެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ إسْماعيل ގެ ދަރިކޮޅުންނޭވެ. ވިދާ އަޅާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަފުޅަކީ ވިދާ އަޅުއްވާ ބޭފުޅެކެވެ.

1337 وعَنْ عمْرو بنِ عبسَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ قال : سمِعتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقولُ: « منْ رَمَى بِسهمٍ في سبيلِ اللَّه فَهُو لَهُ عِدْلُ مُحرَّرةٍ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمرو بن عبسة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި ތިރުއަޅައިފިނަމަ އޭގެ އަގަކީ މިނިވަން ކުރުމާއި އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.

1338 وعَن أبي يحيى خُريم بن فاتِكٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً في سبيلِ اللَّهِ كُتِبَ لَهُ سبْعُمِائة ضِعفٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو يحيى خُريم بن فاتِك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި އެއްޗެއް ހޭދަކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށް ހަތްސަތޭކަ ގުނަ ޘަވާބު ލިބޭއެވެ.

1339 وعنْ أبي سَعيدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ عبدٍ يصومُ يوْماً في سبِيلِ اللَّهِ إلاَّ باعد اللَّه بِذلكَ اليوم وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سبْعين خَرِيفاً » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سَعيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި އެންމެ ދުވަހަކު ރޯދަހިފައިފިނަމަ އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ މޫނު ނަރަކައިން ހަތްދިހަ އަހަރު ދުރުމިނުން ދުރުކުރައްވައެވެ.

1340 وعنْ أبي أُمامةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « مَنْ صامَ يَوْماً في سبيل اللَّهِ جَعَلَ اللَّه بينهُ وَبيْنَ النَّارِ خَنْدَقاً كَمَا بيْن السَّماءِ والأرْضِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أبوأمامة، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވި الله ގެ މަގުގައި އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއާއި ނަރަކައާއި އަރިމަތީގައި ދެމެދު خَنْدَق އެއް ލައްވަވައެވެ. އެގޭ ފުޅާމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިން ވެއެވެ.

1341 وعنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قال رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ ماتَ ولَمْ يَغْزُ ، ولَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَه بِغَزوٍ ، ماتَ عَلى شُعْبَةٍ مَنَ النِّفَاق » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ވިދާޅު ޖިހާދުނުކޮށް މަރުވާ (ނުވަތަ) ޖިހާދުކުރުމަށް ހިތުގާ ނުކުރާމީހާ މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާ މަރުވީ نفاقން ބައެއްގައެވެ.

1342 وعَن جابرٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : كنَّا مع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في غَزَاة فقال : «إنَّ بالمدينةِ لَرِجالاً ما سِرتمْ مَسيراً ، وَلا قَطَعْتُمْ وادياً إلاَّ كانُوا معكم ، حبَسهُمُ المَرضُ».

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ جابرِ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން ހަނގުރާމަ) މައިދާނެއްގައި نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހުންނަވަމުންދިޔައީ ބައިވެރިވެ ތިބީމެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةِގައި ބައެއް އެބަ ތިއްބެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިނގާ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައި އަދި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީއެއްގައި ފެތުރިއްސަ ތާރީހުގެ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ހުރެއެވެ. އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ނުދިޔައީ ބަލިމަޑުކަން އެހުރަސް ވީތީއެވެ.

وفي روايةٍ : « حبَسهُمُ العُذْرُ » . وفي روايةٍ : إلاَّ شَرَكُوكُمْ في الأَجرِ » رواهُ البخاري من روايةِ أَنَسٍ ، ورواهُ مسلمٌ من روايةِ جابرٍ واللفظ له .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެމީހުން ނިކުމެދުން ދާން ކުރި އެމީހުންގެ އުޖޫރަށެވެ.)
އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހުން ތިރީބައިމީހުންނާއި އުޖޫރަގެ ގެއްލުން
ބައިވެރިވެގެންވެއެވެ.

1343 وعنْ أبي مُوسى ، رضي اللّه عَنْهُ ، أَنَّ أعْرَابيّاً أَتى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَال : يا رسول اللّه ، الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ ، والرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ ، والرَّجُلُ يُقاتِلُ لِيُرى مكانه؟

وفي روايةٍ : يُقاتِلُ شَجاعَةً ويُقَاتِلُ حَمِيَّةً .

وفي روايةٍ : ويُقاتِلُ غَضبَاً ، فَمَنْ في سبيل اللَّهِ ؟ فَقَالَ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قَاتَل لتكُونَ كَلِمَةُ اللَّه هِيَ العُلْيا ، فهُوَ في سبيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަދަވީއަކު
ދިޔައީ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. ދިޔައީ غنيمةގެ މުދާ ހޯދުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރެއެވެ. އަދި ދިޔައީ ނަމަށް
އުޅުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރެއެވެ. އަދި ދިޔައީ ކޮށިގަނޑުކަން ދައްކުމަށް ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. ދެން
އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރި ދިޔައީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެހިނދު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ކަލިމަ އުފުލުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރި ދިޔައީ الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ
ކުރި ދިޔައީއެވެ.

1344 وعنْ عبد اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص ، رضي اللَّه عنْهُما ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « ما منْ غازِيةٍ ، أوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو ، فتَغْنَمُ وتَسْلَم ، إلاَّ كانُوا قَدْ تعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجورِهِم، ومَا مِنْ غازِيةٍ أوْ سرِيَّةٍ تُخْفِقُ وتُصابُ إلاَّ تَمَّ لهم أُجورُهُمْ » رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله އެމީހުން ދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فوجއެއްގެ
ބަޔަކު ނުވަތަ لشكرއެއްގެ ބަޔަކު ހަނގުރާމަކޮށް ކުރިހޯދައި غنيمةގެ މުދާ ހޯދިއްޖެ އަދި
ސަލާމަތްވެއްޖެނަމަ ޖަޒާއިގެ ތިނެއްކަނީ އެބައިމީހުންގެ އުޖޫރަ ވަގުތުން ލިބިގެން ދިޔައީ އެވެ

ފުރުޞަތެއް ގައި ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި فوجއެއްގެ ބަޔަކު ނުވަތަ لشكر އެއްގެ މީހުން ހަނގުރާމައިން ކާމިޔާބުން ފަހު ނުކާމިޔާބުވެ އަދި މުސީބާތުގައި ކާމިޔާބުވެވިއްޖެނަމަ އަބުއްދެގެ އަޖުރު އެއްކަލަ އަބަދަކަށް ލިބިއްޖެއެވެ.

1345 وعنْ أبي أُمامَةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رَجُلاً قالَ : يا رسولَ اللَّه ائذَن لي في السِّياحةِ . فَقالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ سياحةَ أُمَّتي الجِهادُ في سبيلِ اللَّهِ ، عزَّ وجلَّ » رواهُ أبو داود بإسناد جيِّد .

މާނަ الله ރަޙްމަތްލެއްވި أَبو أُمامَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ފަތުރުވެރިކަމުގެ ނިކުތުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެހިނދު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތުގެ ފަތުރުވެރިކަމަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1346 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهمَا ، عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « قَفْلَةٌ كَغزْوَةٌ » .

رواهُ أبو داود بإسناد جيد .

« القَفلَةُ » : الرُّجُوعُ ، والمراد : الرُّجوعُ مِنَ الغزْوِ بعد فراغِهِ ، ومعناه : أَنه يُثابُ في رُجُوعِهِ بعد فراغِهَ مِنَ الغَزْوِ .

މާނަ الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރަޙްމަތްލެއްވި عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިހާދުން އެނބުރި އައުން (ޘަވާބުގެ ގޮތުން) ޖިހާދަށް ދިއުން ފަދައެވެ.

1347 وعن السائب بن يزيد و رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : لمَّا قدِمَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَنْ غزوةِ تبُوكَ تَلقَّاه النَّاسُ ، فَتلَقَّيْتُهُ مع الصِّبيانِ على ثَنيَّةِ الوَداع . رواه أبو داود بإسناد صَحيحٍ بهذا اللفظ ، ورَواه البخاريُّ قال : ذَهَبْنَا نتلقَّى رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَعَ الصِّبيَانِ إلى ثَنيَّةِ الوَداعِ .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ السائب بن يزيد ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه
وسلّم ތަބޫކު ހަނގުރާމައިން އެނބުރި ވަޑައިގަތުމުން މީސްތަކުން އެކުވެރިންނާއި ބައްދަލު
ކުރުމަށްޓަކައި (ކުޑަކުދިންނާ ތިބެ ބޭރަށް) ނިކުތީމެވެ. ވީމާ ދިމަށް(ތިބޭ) ކަނޑައެޅިގެންވާ
ޒަމާނެއް ވަގުތު ثنيّةِ الوَداع ގެޓަން ދިޔުން އެކުވެރިންނާ ބައްދަލުކުރިމެވެ. (މި عبارة
ރިވާކުރެއްވީ ބުޚާރީ صحح ކުރައްވައި ابو داود އެވެ. އަދި بخاري ރިވާކުރެއްވި عبارة ގައި
ވެއެވެ.) އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަމުގައި ކުޑަކުދިންނާއެކު رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلّم އާއި ބައްދަލު ކުރުމަށްޓަކައި ثنِيَّةِ الوَداع ހަމަޔަށް ދިޔުން ނިކުތީމެވެ.

1348 وعَنْ أبي أُمَامَةَ ،رضي اللَّه عَنْهُ ، عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ لم يغْزُ ، أوْ يُجهِّزْ غَازياً ، أوْ يَخْلُفْ غازياً في أهْلِهِ بِخَير أصابَهُ اللَّه بِقَارِعةٍ قبْلَ يوْمِ القِيامةِ » .

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو أُمَامَة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ޖިހާދު ހަނގުރާމަ ނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ
ޖިހާދަށް ހަނގުރާމަވެރިޔާ ތައްޔާރުނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ގާޒީ އާއިލާއިން ދުރު (އެވާރަ)
ހަނގުރާމަވެރިޔާގެ ގޭގައި ހެޔޮގޮތުގައި ނުތިބޭ މީހާ قيامَةِ ދުވަހު ކުރިން (ކަލެއް އަށް
ބޮޑުވެގެން ކުރިން) (ބޭނުވެރިންނާ) مصيبة އެއް ދޫކުރައްވާނެއެވެ.

1349 وعنْ أنس ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « جاهِدُوا المُشرِكينَ بِأَموالِكُمْ وأَنْفُسِكُم وأَلسِنَتِكُم » . رواهُ أبو داود بإسناد صحيح .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ
صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُشرِكُންނާ ތިޔަބައިމީހުން ތަކެތި
މުދަލުންނާއި ހަމަސަމާތްތަކާއި ދޫތަކުން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ.

1350 وعَنْ أبي عَمْرو . ويقالُ : أبو حكِيمٍ النُعْمَانِ بن مُقَرِّنٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : شَهِدْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا لَمْ يقَاتِلْ مِنْ أوّلِ النَّهارِ أَخَّر القِتالَ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ ، وتَهبَّ الرِّياحُ ، ويَنزِلَ النَّصْرُ .

رواهُ أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސްފާނުގެއިން أَبو عَمْرو النُعْمَان بن مُقَرِّن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިކަލޭގެފާނަށް ކުންޔަތަކީ أبو حكِيم ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަމަޔަށް ދުވު ޖިހާދަށް ދަނިޔަ ދުވަހު. އަހަރެން ފެނިފައިވެއެވެ. ދުވަހުގެ އިސްކަށުގައި ހަނގުރާމަ ނުފެށުއްވާނަމަ އިރު ދުރުން ފިލަދުވަސް ހަނދުވަރު ހަނގުރާމަ ފަސްކުރައްވައެވެ. އަދި ވައި ޖެހި ގަދަވެގެންދެއެވެ. އަދި ކާމިޔާބު ނަސްރު ވެއެވެ.

1351 وعنْ أبي هريْرَةَ رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قالَ رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تتَمَنَّوْا لِقَاءَ العَدُوِّ ، فإذا لَقيتُمُوهم ، فَاصبِروا » متفق عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސްފާނުގެއިން أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުއެދޭށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެމީހުންނާއި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރިވާށެވެ.

1352 وعَنْهُ وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عَنْهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « الحرْبُ خُدْعَةٌ» متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صحَّابي (އަބޫ ރަޟީ الله ޢަންހު ސްފާނުގެއިން ابو هريرة) އާއި އަދި ރަޟީ الله ޢަންހު ސްފާނުގެއިން جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަނގުރާމައަކީ އޮޅުވާލުމެވެ.

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويُصلَّى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ جماعةގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް آخرة ގައިހުރި ثواب އާއި އެ شهيد ންނަކީ ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކޮށް ވާ شهيد މީހުންނާ خلاف އަށް ހިނަވާ އަދި ނަމާދު ކުރުވޭ ބަޔަކަށް ބަޔާންކުރާ باب

1353 عنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهِ ، قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الشُّهَدَاءُ خَمسَةٌ : المَطعُونُ ، وَالمبْطُونُ ، والغَرِيقُ ، وَصاحبُ الهَدْمِ وَالشَّهيدُ في سبيل اللَّه » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރަސޫލާކޮޅުން أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. شهيدން ފަސް ބަޔަކަށް ބަހިވެގެންވެއެވެ. އެއީ طاعونބަލިޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއާއި ބަނޑުގެ ބަލި ޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއާއި غرقވެގެން މަރުވާ މީހާއާއި އެއްޗަކުގެ ދަށުވެގެން މަރުވާ މީހާ އާއި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަނިކޮށް މަރުވާ މީހާއެވެ.

1354 وعنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما تَعُدُّونَ الشهداءَ فِيكُم ؟ قالُوا : يا رسُولَ اللَّهِ من قُتِلَ في سبيل اللَّه فَهُو شهيدٌ . قال : « إنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتي إذاً لَقَلِيلٌ ، » قالُوا: فَمنْ يا رسُولَ اللَّه ؟ قال : « منْ قُتِلَ في سبيلِ اللَّه فهُو شَهيدٌ ، ومنْ ماتَ في سبيل اللَّه فهُو شهيدٌ ، ومنْ ماتَ في الطَّاعُون فَهُو شَهيدٌ ، ومنْ ماتَ في البطنِ فَهُو شَهيدٌ، والغَريقُ شَهيدٌ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރަސޫލާކޮޅުން أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން شهيدންގެ ގޮތުގައި ގުނާނީ ކާކު ބައިމީހުންތޯ؟ އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. شهيدއަކީ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކޮށް މަރުވާ މީހާއެވެ. حديث

ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ވަނީނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން شهيدވުމުގެ ނަސީބު ލިބޭ މީހުން ވަރަށް މަދު ވީއެވެ. އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. (އެހެންކަމަށްވަނީނަމަ) އެފަދަ މީހުންނަކީ ކޮންބައެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް قتلވެއްޖެ މީހާއަކީ شهيدއެކެވެ. الله ގެ މަގުގައި ހުއްޓާ ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. އަދި طاعونބަލިޔަކުން ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. އަދި ބަނޑުގެ ވޭނުގައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ. އަދި غرقވެފައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއަކީ ފަހެ شهيدއެކެވެ.

1355 وعن عبدِ اللَّهِ بن عمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُمَا ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ قُتِل دُونَ مالِه ، فهُو شهيدٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ މުދާ ހިމާޔަތް ކުރަމުން މަސައްކަތްކުރަނިކޮށް ނިޔާވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ.

1356 وعنْ أبي الأعور سعيدِ بن زَيْدِ بنِ عمرو بنِ نُفَيْلٍ ، أَحدِ العشَرةِ المشْهُودِ لَهمْ بالجنَّةِ ، رضي اللَّه عنْهُمْ ، قال : سمِعت رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « منْ قُتِل دُونَ مالِهِ فهُو شَهيدٌ ، ومنْ قُتلَ دُونَ دمِهِ فهُو شهيدٌ ، ومن قُتِل دُونَ دِينِهِ فهو شهيدٌ ، ومنْ قُتِل دُونَ أهْلِهِ فهُو شهيدٌ » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو الأعور سعيد بنِ زَيْدِ بنِ عمرو بنِ نُفَيْلٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދީފައިވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާގެ އަމިއްލަ މުދާ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتل ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި މީހާގެ ފުރާނަ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި މީހާގެ ދީން

حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ވެސް އޭނާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި ތިމާގެ އާއިލާ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ވެސް އޭނާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ.

1357 وعنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : جاء رجُلٌ إلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَال: يا رسول اللَّه أرأَيت إنْ جاءَ رَجُلٌ يُريدُ أَخْذَ مالي ؟ قال : « فَلا تُعْطِهِ مالكَ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قَاتلني ؟ قال : « قَاتِلْهُ » قال : أَرأَيت إن قَتَلَني ؟ قال : « فَأَنْتَ شَهيدٌ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قَتَلْتُهُ ؟ قال : « هُوَ في النَّارِ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވުމެވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ގާތަށް رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންވެއެވެ. އެއްފިރިހެނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަބާ އަހިސް ތިމަންނަގެ މުދާ ދޯ ފިރިހެނަކު އަތުލަން ތިމަންނަ ކައިރިއަށް އައިސް ތިމަންނަ ކުރާނީ ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ މުދާ އޭނާއަށް ދޫނުކުރާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ ތިމަންނާއާ ހަނގުރާމަކުރާނަމަ ހަމަޖެހޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އޭނާއާ ހަނގުރާމަ ކުރާށް ފެށޭށެވެ. އޭނާ ތިމަންނަ قتلކޮށްފިނަމަ އެކަމުގެ حكم ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭރުންތި ތިބާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ އޭނާ قتلވެއްޖެނަމަ އެކަމުގެ حكم ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ވާނީ ނަރަކަވެރިއަކަށެވެ.

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވާ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (البلد 11): { فلا اقتحم العقبة، وما أدراك ما العقبة؟ فك رقبة } الآية.

ފަހެ ދަތިކަން ހުރިމަގަށް އެއިންސާނާ ވަދެ އެއްނުގެންނެވެ. ތިބާއަށް އެގޮތް ދަންނަވައިދީފައިވަނީ ކޮބައިތޯ؟ (އެއީ) ދަތިކަން ހުރިމަގަކީ ކޮންކަމެއްކަން ތިބާއަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ؟ (އެއީ) އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.

1358 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : قال لي رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ أَعْتَقَ رقبةً مُسلِمةً أَعْتَقَ اللَّه بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْواً مِنْهُ مِنَ النَّارِ حتى فَرْجَهُ بِفرجهِ » . متفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމު އަޅަކު މިނިވަން ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭގެ ބަދަލުގައި އެއަޅާގެ ކޮންމެ ގުނަވަނަކާ އެމީހާގެ ގުނަވަނެއް ނަރަކައިން މުޅި ކުރައްވާނެއެވެ. އެގުނަވަނެއްސެ އެންމު ކަޒެރިކާން އެއަޅާގެ فَرْج ގެ ބަދަލުގައި فَرْج ވެސް ހިމެނުއްވާނެއެވެ.

1359 وعَنْ أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قُلْتُ يا رسُولَ اللَّه ، أيُّ الأعْمالِ أفضَلَ ؟ قَال : « الإيمانُ باللَّه ، والجِهادُ في سبيلِ اللَّه » قَالَ : قُلْتُ : أيُّ الرِّقَابِ أفْضَلُ ؟ قالَ : « أنْفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا ، وَأَكْثَرُهَا ثَمَناً » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާނީ ކޮން عملއެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. أبو ذَرّ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އިތުރަށް) ދަންނަވައިފީމެވެ. އެންމެ މާތް ވެގެންވާނީ ކޮންބާވަތެއް އަޅަކު މިނިވަންކުރުން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ގާތުގައި އެންމެ ރަނގަޅުވަރުގެ ބޮޑުވެ އަދި އެންމެ ބޮޑު އަގެއްގައި ވިކޭނެ އަޅުންނެވެ.

باب فضل الإحسان إلى المملوك

އަޅުންނަށް إحسان ތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 36): {واعبدوا اللَّه ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً، وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى والجار الجنب، الصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ! އަދި، މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.

1360 وعن المَعْرُور بن سُويْدٍ قالَ : رأَيْتُ أبا ذَرٍّ ، رضيَ اللَّه عَنْهُ ، وعليهِ حُلَّةٌ ، وعَلى غُلامِهِ مِثْلُهَا ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذلك ، فذكر أنه سَابَّ رَجُلاً على عهْدِ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَعَيَّرَهُ بأُمِّهِ ، فقَال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّك امْرُؤٌ فِيك جاهِلِيَّةٌ » : هُمْ إخْوانكُمْ ، وخَولُكُمْ ، جعلَهُمُ اللَّه تَحت أيديكُمْ ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تحت يَدِهِ فليُطعِمهُ مِمَّا يَأْكلُ ، ولْيُلْبِسْهُ مِمَّا يلبَسُ ، ولا تُكَلِّفوهُم مَا يَغْلبُهُمْ ، فإن كَلَّفْتُمُوهُم فَأَعِينُوهُم » ،متفقٌ عليه .

މާތް الله رحمة ކުރައްވާ المَعْرُور بن سُويْد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އައްޒަވަޖައްލަ) މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވާ أبو ذرّ ދުށީމެވެ. އެހިނދު އެ صحابيހުންނެވީ ފޮތިގަނޑެއް ތިޔާރުކުރައްވައިގެންނެވެ. އަދި އެ صحابيގެ އަޅާ ހުރީވެސް ފޮތިގަނޑެއް އަޅައިގެންނެވެ. ފަހެ (އެ މަންޒަރު ދެކެވުމުން) ތިމަންނަ އެ صحابي ކައިރިން އެ އަޅާ އާއިމެދު ސުވާލުކުރީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭ ކިޔައިދެއްވިއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.) (އައްޒަވަޖައްލަ) ތިމަންނަ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ދުވަސްވަރު މީހަކާއި ދިމާވެގެން އަގުބަސް ގޮވީމެވެ. އަދި އޭނާގެ މަންމަގެ ނަންކިޔައިގެން ހަޖަހުތު އެއްޗިހި ގޮވީމެވެ. އެހިނދު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ތިމަންނައަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަރުގަނޑުގައި ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ ސިފަތައް ހުރެއެވެ. އެއި ތިޔަބައިމީހުންގެ اخންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ خادمންނެވެ. الله އެބައިމީހުން ލައްވާފި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބާރުގެ ދަށުގައެވެ. ފަހެ އެމީހެއްގެ ބާރުގެ ދަށުގައި اخއަކު ވާއެއް ހިނދަ، އޭނާ ކައިހަދާ އެއްޗެހިން

ކާންދޭނެވެ. އަދި އެމީހާ ތިމާއާއި އެއްކޮޅަށް ވާންދޭނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ކުޑަކޮށްވެސްދޭންވާނެ ކަންނޭނގެ އެމީހުންނާއި ހަމައެކު ކާވަރަށް. ނުބައި އަދިވެސް ކާއެއް ހަމަޖެހޭނެއްނުވަތަ އެމީހުންނަށް ބައިވަރުވާނެވެ.

1361 وَعَنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : قالَ : إذا أَتى أحدَكم خَادِمُهُ بِطَعامِهِ ، فَإنْ لم يُجْلِسْهُ معهُ ، فلَيُناولْهُ لُقمةً أوْ لُقمَتَيْنِ أوْ أُكلَةً أوْ أُكلَتَيْنِ ، فَإنَّهُ ولِيَ عِلاجهُ » رواه البخاري .

« الأُكلَةُ » بضم الهمزة : هِيَ اللُّقمَةُ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ، نبيُّ ާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ހަދީސް ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޙާދީޘްތަކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ خادم އަށް ކާއެއްޗެހި ހިފައިގެން އައިސް އެމީހާގެ ކައިރިއަށް އަޅުވައިދޭއަށް ފުރި ތިބެއްސާ އެމީހާ ތިބޭއްސަށް ނުވާނަމަ ފުރި އެއް ނުވަތަ ދެ ފުރި ކާއެއްޗެހި ނުވަތަ ދެ ފުރި އެމީހާއަށް ދޭށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ އެއްޗެހި ތައްޔާރުކުރިމީހާއެވެ. ކާއެއްޗެހި ދޫކުރުމުގައި އެމީހާއީ ގޮތްކޮށްދިނުމީހާއެވެ.

باب فضل المملوك الذي يؤدي حقَّ اللهِ وحقَّ مواليهِ

اللهގެ **حق**ވެސް އަދާކުރާ ޣުލާމު އިސްވެ ހުރި ސޮރުގެ **حق**ވެސް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ ފަޟީލަތު ބަޔާންކުރާ **باب**

1362 عَن ابن عُمَرَ ، رضي اللَّه عَنْهُما ، أَنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : إنَّ العَبْدَ إذا نَصحَ لِسيِّدِهِ ، وأَحْسَنَ عِبادةَ اللَّهِ ، فَلَهُ أَجْرُهُ مرَّتَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ދެކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކު އޭނާގެ ސޮރުބަ

ދީނާއަށް ވަފާތެރިވެ އަދި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި އަޅުކަންވެރިޔާގެ شرطތަކާއި އަދަބުތައް ފުރިހަމައަށް އަދާކުރާކަން ހެކިވެއްޖެނަމަ އެއަޅަކަށް ދެ أجرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

1363 وعَنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « للعبدِ المملُوكِ المُصلحِ أَجْرَانِ » ، والَّذِي نَفسُ أبي هُرَيرَة بيَدِهِ لَوْلا الجهَادُ في سَبِيلِ اللَّهِ ، والحَجُّ، وبِرُّ أُمِّي ، لأحْببتُ أنْ أمُوتَ وأنَا ممْلوكٌ . متفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ مُصلح އަޅަކުމީހާގެ أجْرُ ދެގުނައަށް އިތުރު ވެގެންވެއެވެ. أبو هُريرة ގެ ނަފްސު އޮތް ކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ގަސަމްދީ ހުވާކުރަމެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި حج ގެ އަޅުކަމާއި މަންމަމެންނަށް ހެޔޮކަން ކުރުން ނެތްނަމަ ކަނޑައެޅިގެން ތިމަންނަ އެދޭނީ އަޅަކަށް ވެގެން މަރުވުމަށް ޓަކައެވެ.

1364 وعَنْ أبي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «المملُوكُ الذي يُحْسِنُ عِبادَةَ رَبِّهِ ، ويُؤدِّي إلى سَيِّدِهِ الذي عليهِ مِنَ الحقِّ ، والنَّصيحَةَ ، والطَّاعَةِ ، لهُ أجْرَانِ » رواهُ البخاريُّ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسَى الأشْعَرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ގޮތުގައި ޢިބާދަތްކުރާ އިޙްސާނުން ތަސްދީޤުން އަޅުކަން އަދާކުރާ އަދި ތިމާގެ ސައްޔިދު މީހާގެ حقّތައް އަދާކުރާ އަދި ކިޔަމަންތެރިވެ އަދާކުރާ އަދި ކިޔަމަންވާ نصيحة ތެރިވާނަމަ ދެ أجرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

1365 وعَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثلاثةٌ لهُمْ أَجْران : رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الكتاب آمن بنبيِّه وآمنَ بمُحَمدٍ ، والعبْدُ المَمْلُوكُ إذا أدَّى حقَّ اللَّهِ ، وَحقَّ مَوَاليهِ ، ورَجُل كانَتْ لَهُ أَمةٌ فَأَدَّبها فأحْسَنَ تأْدِيبهَا ، وَعلَّمها فَأَحْسَنَ تعْلِيمهَا ، ثُمَّ أَعْتَقهَا فتزَوَّجهَا ، فلَهُ أَجْرَان » متفقٌ عَليهِ .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو مُوسَى الأَشْعَرِيِّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިން މީހަކަށް ثوابލިބުމުގައި ދެގުނަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. އެކަމީ އަހަރު ރިވާޖުންގެ ގުޅިގެން އެމީހާގެ نبي އާ އަޅާއި އަދި مُحَمَّدُގެ ޝަރުޢާއި ދެބަސްކުރާ ގޮތަކަށް އިމާންވެ ތިބޭއެވެ. އަންނަނީ اللهގެ حقّއާއި ޝަރީޢަތުގެ حقّއެއް އަދާކުރާ މީހުންގެ ޝުކުރުވެރިކަމާ އެއްވެ. އަދި ވިސްނުން މީހާ އަތް އަންނަނީ ކަމުގެ ޝަރީޢަ މީހާއެވެ. އެމީހާ އެބާޢީއަށް شرعي އަދަބަށް ދަރުސްދީ އަދި اجتماعي އަދަބަށް އުނަގަންނައިދީ އަދި ތަރަބިއަތު تعليمދީ ދީން މިންވަރާއި އާއިލީ ޚާއިޖީގެ ކައިވެނިކޮށް ހަދައިދިނަމަ ފަދަ އެމީހާއަށް ދެ أجرُ ލިބިދެވޭނެއެވެ.

باب فضل العبادةِ في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އުޅޭގޮތަށްދާއިރު **فتن**ގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމުގައި **مشغول**ވެގަތުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރާ **باب**

1366 عنْ مَعقِلِ بن يسارٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « العِبَادَةُ في الهَرْجِ كهِجْرَةٍ إلَيَّ » رواهُ مُسْلمٌ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި مَعقِلِ بن يسار ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مجتمع ހަލަބޮލިވާ ވަގުތުގައި ފިތުނަތަކުގެ ވަގުތުގައި އަޅުކަމުގައި مشغولވެގަތުމީ މިންކުރެވޭ ގޮތް ހިޖުރަ ކުރުން ފަދައެވެ. (އެބަހީ އަޅުގަ ثوابލިބިދެވޭނެ ކަމުގައެވެ.)

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسرِ المعسرَ والوضع عنه

ގަނެ ވިއްކުމާއި ލޭންދޭނުގެ **معاملات** ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި އޮތް އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތް **اختيار**ކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި ކުޑަކޮށް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ނެގުމުގައި އުނިކުރުމަކީ މަނާވެގެންވާ ކަމެއްކަމާއި އަދި ތަނަވަސް ކަމުގެ އަހުލުވެރިން އަތްމަތި ދަތި މީހުންނަށް ދަރަނިވެރިބަޔަކުގައި ފުރުޞަތު އަށް ދިނުމާއި އަދި އެފަދަ މީހުންނަށް **معا ف** ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

–قال اللَّه تعالى (البقرة 215): {وما تفعلوا من خير فإن اللَّه به عليم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން، الله މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (هود 85): {ويا قوم أوفوا المكيال والميزان بالقسط، ولا تبخسوا الناس أشياءهم}.[1]

އޭ އަހަރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން މިނުމާއި، ކިރުން عدلއަށް ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް އެއުރެންގެ ތަކެތި އުނި ނުކުރާށެވެ!

وقال تعالى (المطففين 1 – 6): {ويل للمطففين الذين إذا اكتالوا على الناس يستوفون، وإذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون؛ ألا يظن أولئك أنهم مبعوثون ليوم عظيم. يوم يقوم الناس لرب العالمين}

މިނުކުރުމުގައި އުނިކުރާ މީހުންނަށް، ހަލާކު ހުއްޓެވެ. އެއުރެންނީ، އެހެންމީހުންގެ ކިބައިން މިނެން، ނުވަތަ އަނެއްމީހުންނަށް ކިރަދޭނަމަ، ގެއްލުންދުވާ މީހުންނެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހަކުން އެއުރެން ފޮނުއްވާނޭކަމުގައި އެއުރެން يقين ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) عالمތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި މީސްތަކުން قائمވާނޭ ދުވަހެވެ.

1367 وعَنْ أبي هُريرة ، رضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رجُلاً أتى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يتَقاضَاهُ فأَغْلَظَ لَهُ، فهَمَّ بِهِ أَصْحابُهُ ، فقَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « دعُوهُ فَإِنَّ

لِصَاحِبِ الحَقِّ مقَالاً » ثُمَّ قَالَ : « أَعْطُوه سِنّاً مِثْلَ سِنِّهِ » قالوا : يا رسولَ اللَّهِ لا نَجِدُ إلاَّ أَمْثَلَ مِنْ سِنِّهِ ، قال : « أَعْطُوهُ فَإِنَّ خَيْرَكُم أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެއަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދުނެވެ. އަދި އެމީހާ އަރާރުންވެފައިވުމުން ގޮތް ހަރުކަށިކަން اختيارކުރިއެވެ. އަދި أَصْحابُބޭކަލުން އެމީހާއާ ދެކޮޅަށް ޙަރަކާތްތެރިވުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. ދެން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ހުރަސް ނުއަޅާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ވެރިޔާއަށް ވާހަކަދެއްކުމުގެ حقّ ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ޖަމަލުގެ ޢުމުރުގެ ޖަމަލެއް އޭނާއަށް ދޭށެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން އޭނާގެ ޖަމަލުގެ ޢުމުރަށްވުރެ ރަނގަޅު ޖަމަލެއް މެނުވީ ނުފެނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ދޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ދަރަނި ވިޔަފާރި ރަނގަޅަށް އަދާކުރާ މީހުންނެވެ.

1368 وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أن رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « رَحِمِ اللَّه رجُلا سَمْحاً إذا بَاع ، وَإذا اشْتَرى ، وَإذا اقْتَضىَ » . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް رحمة ލައްވާންދޭވެ! އެއީ ގަން ވިއްކާ ހިނދުގައްޔާއި ދަރަނި އަދާކުރާ ހިނދުގައި ލުއިފަސޭހަކަމާއި ދީލަތިވެރިކަން اختيار ކުރާ މީހާއެވެ.

1369 وعَنْ أبي قَتَادَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّه مِنْ كُرَبِ يَوْمِ القِيامَةِ ، فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَضَعْ عَنْهُ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو قَتَادَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ށް قيامة ދުވަހުގެ ބަރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭމީހުންނަށް ފަހި އެމީހާ (ދަރަނި ލިބިގަތުމުގައި) ތަނަވަސްކަން ލިބޭ މީހަކަށް ލިބުނު މުއްދަތު ދީހުއްޓެވެ. ނުވަތަ معاف ކުރާ ހުއްޓެވެ.

1370 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كَانَ رجلٌ يُداينُ النَّاسَ ، وكَان يَقُولُ لِفَتَاهُ : إذا أَتَيْتَ مُعْسِراً فَتجاوزْ عَنْهُ ، لَعلَّ اللَّه أنْ يَتجاوزَ عنَّا فَلقِيَ اللَّه فَتَجاوَزَ عنْهُ » متفقٌ عَليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ދަރަނިދީފައިން ގެންދިޔަ މީހަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ خادمމީހާ ގާތު ބުނަމުން ގެންދިއައެވެ. ތިބާ (ދަރަނި އަދާކުރުމަށްދަތިވާ) އަތްމަތި ދަތި މީހެއްގެ ގާތަށް ދިޔައިމަނަމަ ދޫކޮށް އޭނާއަށް معاف ކޮށްދީބާއެވެ. އޭނާ ބުނެ (ފަހަރެއްގައި) الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެންނަށް معاف ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ (މަރުވުމުން ފަހު) الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވީ ހިނދު الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް معاف ކޮށްދެއްވިއެވެ.

1371 وعَنْ أبي مسْعُودٍ البدْريِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «حُوسب رَجُلٌ ممَّنْ كَانَ قبلكم فلَمْ يُوجدْ لَهُ مِنَ الخَيْرِ شَيَّءٌ ، إلاَّ أَنَّهُ كَان يَخَالِطُ النَّاس ، وكَانَ مُوسِراً ، وكَانَ يأْمُرُ غِلْمَانَه أن يَتَجَاوَزُوا عن المُعْسِرِ . قال اللَّه ، عزَّ وجلَّ : « نَحْنُ أحقُّ بِذَلكَ مِنْهُ ، تَجاوَزُوا عَنْهُ » رواه مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مسْعُودِ البدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އެއްމީ މީހެއްގެ ޙިސާބު ހިސާބު ކުރެވުނެވެ. ފަހެ ނުލިބުނު އެހެން ހެޔޮކަމެއް އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުލިބުނެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަކީ މީސްތަކުންނާ ދަރަނިދޭ އަރާމު މީހެކެވެ. އަދި ތަނަވަސް މީހެކެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ޚާދިމުންނަށް އަމުރުކުރީ ދަތި މީހުންނަށް އެމާގެ ދަރަނި

معاف ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވީ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް
އާދައިގެ ތިމާން އިތުރުގެ حقّވެރިޔާންނަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އާދައިން معاف ކުރައްވާނެއެވެ.

1372 وعنْ حُذَيْفَةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : أُتِي اللَّه تَعالى بِعَبْد من عِبَادِهِ آتاهُ اللَّه مَالاً ، فَقَالَ لَهُ : ماذَا عمِلْتَ في الدُّنْيَا ؟ قَالَ : وَلا يَكْتُمُونَ اللَّه حديثاً قَال : يَاربِّ آتَيْتَنِي مالَكَ فَكُنْتُ أُبايعُ النَّاسَ ، وكَانَ مِنْ خلُقِي الجوازُ ، فكُنْتُ أَتَيَسرُ عَلى المُوسِرِ، وأُنْظِرُ المُعْسِرِ . فَقَالَ اللَّه تَعَالى : « أَنَا أَحقُّ بذا مِنْكَ ، تجاوزُوا عَنْ عبْدِي » فقال عُقْبَةُ بنُ عامرٍ ، وأَبو مَسْعُودٍ الأنصاريُّ ، رَضِيَ اللَّه عنْهُما : هكذا سَمِعْنَاهُ مِنْ في رَسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم. رواهُ مسلمٌ .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި حُذَيْفَة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އެއިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން މުދާދެއްވި އަޅަކު ގެންނެވިއެވެ. އޭނާ ގެނައުން وحي ކުރެއްވުނެވެ. ދެން (އެމީހާއާއި) ދުނިޔޭގައި ކޮށް ކަންތައްކޮށް ހުރީތޯ؟ ކިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އަށް އެއްވެސް ކަމެއް ފޮރުވައެއްނުވާނެއެވެ. އޭރަސް ބުނެއެވެ. ކަލާކުރެއްވި މުދާތަކުން އިނގޭތޯ! ދެން އިތުރު ވިޔަފާރިކޮށް ދެން އިތުރުގެ މުދާ ދޫކޮށްލަމެވެ. ދެން ވިޔަފާރީގައި ކަމުދާގޮތް ފަސޭހަކޮށްދީ ވިޔަފާރިކުރެވެ. އަދި ވިޔަފާރީގެ ތަކުލީފު ފަސޭހަކޮށްދީ ބުނީ ކުރުމެވެ. ދެން މުއްސިނދި ފިހާރަތައް ޒަމާނީ ވިޔަފާރީން معاملات ކުރަމުވެ. އަދި فقيرންނަށް معاف ކުރަމުވެ. ދެން الله سبحانه وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް ތިބާއަށްވުރެ ވިޔަފާރިކުރާ حقّވެރިޔާއަށް މާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ވިޔަން އިތުރުގެ އަޅާއަށް معاف ކުރާށެވެ. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ތިމާގެ عقبة بن عامرއާއި أَبو مَسْعُودٍ الانصاري އާއި ރިވާކުރެއްވި ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރީން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބެ އަޑު އަހަފާއިވެއެވެ.

1373 وعنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عنه ، قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من أَنْظَر مُعْسِراً أوْ وَضَعَ لَهُ ، أظلَّهُ اللَّه يوْمَ القيامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يوْمَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ »

رواهُ الترمذيُّ وقَال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ވަތް الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަތްމަތި ދަތި މީހަކަށް ފުރުސަތު ދިނުމަ ނުވަތަ معاف ކޮށްދިނުމަ قِيَامَة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ عَرْشِي ގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެކެވެ.

1374 وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، اشْتَرى مِنْهُ بَعِيراً ، فَوَزَنَ لَهُ، فَأَرْجَحَ متفقٌ عليه .

ވަތް الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم އާ صحابي ގެ އަތުން ޖަމަލެއް (ދަރަނިނަގައިގެން) ގަނެއްވިއެވެ. އަދި އަގު ދެއްވިއިރު ބަރުދަނުގައި ބޮޑުކޮށް ދެއްވިއެވެ.

1375 وعنْ أبي صَفْوَان سُوَيْدِ بن قَيْس ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : جَلبْتُ أَنَا ومَحْرَمَةُ الْعبدِيُّ بَزًّا مِنْ هَجَر ، فَجاءَنَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسَاومنَا بسراويلَ ، وَعِنْدِي وَزَّانٌ يزنُ بالأجْرِ ، فقَالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِلْوَزَّانِ : « زِنْ وَأَرْجِحْ » رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ވަތް الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو صَفْوَان سُوَيْدِ بن قَيْس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާއާއި مَحْرَمَةُ الْعبدِيُّ އާއި ދެމީހުން ހަޖަރު ން ހަދާފައިވާ ފޮތިން ގެނައީމުއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފައި ސަރުވާލެއްގެ އަގު ބުނެދެއްވިއެވެ. (އެބަހީ ވިއްކާލުމަށް) ތިމަންނަގެ ގާތުގައި ކުލި ދީގެން މިނާ މީހެކެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިނަން ކިރާށެވެ. އަދި ބޮޑުކޮށް ކިރާށެވެ.

كتاب العلم

علمގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ ބާބު

241 – باب –قال اللَّه تعالى (طه 114): {وقل رب زدني علماً}.

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވޭށެވެ. އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! މިއަޅާއަށް އިތުރުކުރައްވާ علم ދެއްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (الزمر 9): {قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވޭށެވެ! ދަންނަމީހުންނާއި، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (المجادلة 11): {يرفع اللَّه الذين آمنوا منكم والذين أوتوا العلم درجات}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އީމާންވި މީހުންނާއި، علم ދެވިގެންވާ މީހުން الله ދަރަޖަތަކަށް އުފުއްލަވާނެއެވެ.

وقال تعالى (فاطر 28): {إنما يخشى اللَّه من عباده العلماء}

اللهއަށް ބިރުވެތިވާނީ ކަށަވަރުން، އެކަލާނގެ އަޅުވެރިޔާންގެ ތެރެއިން علم ވެރިންނެވެ.

1276 وعَنْ مُعاوِيةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ يُرِدِ اللَّه بِهِ خيْراً يُفَقِّهْهُ في الدِّينِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުޟުވާންލިބިވި مُعاوِية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ހެޔޮގޮތެއް މުތުވަރިކަމެއްވުން އިރާދަ ކުރައްވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ދީނުގެ ފިޤުހު ވިސްނުން ދެއްވައެވެ.

1377 وعنْ ابنِ مسعُودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتاهُ اللَّه مَالاً فَسلَّطهُ عَلى هلَكَتِهِ في الحَقِّ ، ورَجُلٌ آتاهُ اللَّه الحِكْمَةَ فهُوَ يَقْضِي بِهَا ، وَيُعَلِّمُهَا » مُتَّفَقٌ عَليهِ .

والمرادُ بالحسدِ الْغِبْطَةُ ، وَهُوَ أنْ يتَمنَّى مثْلَهُ .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި عبدِ اللّه بن مسعُودُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެބައިމީހަކު ކަމުގައި ނޫނީ حسد ވެރިވުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް މުދާ ދެއްވައިފިން އެމީހާ އެމުދާތަކެއް حقّ ގެތެރޭގައި ހަރަދުކުރާތީވެ (އެފަދަ މީހަކަށް ތިމާވެސް ވުން އެދިގެން) އެކަމުގެ މަތިކޮށް ހުރި حسد އާއި އަދި الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ހިކުމަތް ދެއްވައިފިން އެމީހާ އެހިކުމަތުގައި ނިޔާ ކަނޑައަޅައި އަދި އެ علم އަނެއްމީހުންނަށް އުނގަންނައިދޭތީވެ (އެފަދަ މީހަކަށް ތިމާވެސް ވުން އެދިގެން) އެކަމުގެ މަތިކޮށް ހުރި حسدއެވެ.

1378 وعَنْ أبي مُوسى ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : قَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَثَلُ مَا بعثَنِي اللَّه بهِ مِنَ الهُدى والْعِلْمِ كمَثَلِ غيْثٍ أصاب أرْضاً ، فكَانَتْ مِنْهَا طَائفَةٌ طيِّبَةٌ قَبلَتِ المَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلأَ ، وَالْعُشْب الْكَثِيرَ ، وكَانَ مِنْهَا أجَادِبُ أمسكَتِ المَاءَ ، فَنفَعَ اللَّه بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسقَوْا وزَرَعُوا ، وأَصَاب طَائفَةً مِنْهَا أُخْرى إنَّما هِي قِيعانٌ ، لا تمْسِكُ مَاءً ، وتُنْبِتُ كَلأً ، فَذلكَ مثَلُ منْ فقُهَ في دِينِ اللَّهِ ، وَنَفَعَهُ ما بَعثَنِي اللَّه بِهِ فَعلِمَ وَعلَّمَ، وَمَثَلُ منْ لَمْ يَرْفَعْ بِذلكَ رأساً ، ولَمْ يَقبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذي أُرْسِلْتُ بِهِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި أبومُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރައްވައި ދެއްވި ހިދާޔަތާއި علم ގެ މިސާލަކީ ބިންމައްޗަށް ވެހޭ ގިނަ ވާރޭ ގަނޑެއްގެ މިސާލެވެ. އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަނަކީ ރަނގަޅު ތަންތަނެވެ. އެތަންތަން އެފެން ގަބޫލުކޮށްގެންވެއެވެ. އަދި އަނގުނުވެ ގިނަ ވިނަ ގަސްތަކެއް ފަޅައިފިއެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަނަކީ ހަރުވެފައިވާ ތަންތަނެވެ. އެތަންތަން ފެން ހިފެހެއްޓި

ހައްދަވާ ކޮންމެކަމެއްވެ. އަހަރެންނަށް الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި މީސްތަކުންނަށް ދަންނަވާ

މީސްތަކުން ބުނާކަމުގެ ބަޔާނެވެ. ފަހު މީސްތަކުން އަ ފާން ބޮޑު އަދި އަހަރެންނަށް ބޭނުންވާ އަދި

އިންސާނުންނާ ބޮންތާ ހެދުމެވެ. އަދި އަދާކުރުމަށް ބޮޑުވާ ބަރަކާތް ފަހުމެވެ. އެބަޔާ

ނުކުންނަމަ ބޭނުމެވެ. އަހަރެންނަކީ އެބަސް ފަސް ހައްދަވާ ނުކުރާއެވެ. އަދި މީސްތަކުން

ނުވާނެއެވެ. މިފަދަ މިސާލެވެ. މިހާރުން الله سبحانه وتعالى ދީނުގެ ހަދިމަތްކުރުން

ދުއްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ބާރުން ކަލާމުފުޅު مبعوث ކުރައްވާ ބަރަކާތް

އިމާމުން ފަހުމާ ކުރައްވާ. ފަހު އެހީ އަ އަދި އަހަރެންނަ އަހަރެމެން ހުރިހާ

އިންސާނުންގެ ދުއްވައެވެ. އަދި އަހަރުމެން މީހާގެ މީސްތަކުން ސަލާމަތް ސަލާމަތުން

ނުކުރެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ބަރަކާތްތެރި ފަހުމުގެ ބަދަލުގެ قبول އެއް

ނުކުރައްވައެވެ.

1379 وعَنْ سَهْلِ بن سعدٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ لِعَليٍّ ، رضي اللَّه عنْهُ : « فو اللَّهِ لأنْ يهْدِيَ اللَّه بِكَ رجُلاً واحِداً خَيْرٌ لكَ من حُمْرِ النَّعم » متفقٌ عليهِ.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ سَهْل بن سعد ގެ ރިވާޔަތް ކޮށްދެއްވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހު މާތް الله ގަސަމެއް ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ޓަކައި ދިނުމުގެ ސަބަބުން ދީނުގެ ފަރާތުން الله سبحانه وتعالى އެކަކަށް هداية ދެއްވުން ތިބާއަށް ރަތް ޖަމަލުތަކަށް ވުރެ ރަނގަޅެވެ. ގަބޫލު ކުރެވޭ ހަދީސް ބުޚާރީ މުސްލިމެވެ.

1380 وعن عبدِ اللَّه بن عمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «بلِّغُوا عَنِّي ولَوْ آيَةً ، وحَدِّثُوا عنْ بني إسْرَائيل ولا حَرجَ ، ومنْ كَذَبَ عليَّ مُتَعمِّداً فَلْيتَبَوَّأْ مقْعَدهُ من النَّار » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތް ކޮށްދެއްވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

[illegible]

1381 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « .... ومَنْ سلَك طرِيقاً يَلْتَمِسُ فيهِ عِلْماً ، سهَّلَ اللَّه لَهُ بِهِ طَرِيقاً إلى الجَنَّةِ » رواهُ مسلمٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުފުޅުވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު علم ހޯދުމަށް ކުރުމުގެ މަގުގައި ނިކުމެއްޖެނަމަ، އެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއަށް ދިއުމަށް މަގުފަހި ކުރައްވައިދެއްވާނެއެވެ.

1382 وَعَنهُ ، أيضاً ، رضي اللَّه عنه أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ دعا إلى هُدىً كانَ لهُ مِنَ الأجْرِ مِثلُ أُجورِ منْ تَبِعهُ لا ينْقُصُ ذلكَ من أُجُورِهِم شَيْئاً » رواهُ مسلمٌ.

އެއީ އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުފުޅުވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހިދާޔަތުގެ މަގަށް دعوة ދީފިނަމަ އެކަން قبول ކުރި މީހަކަށް ލިބޭ ثواب އެމީހަކަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެގޮތުން ثواب އޭނާއަށް ލިބުމުން އެމީހުންގެ ثواب އިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުނިވެގެން ނުދެއެވެ.

1383 وعنْهُ قال : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا ماتَ ابْنُ آدَم انْقَطَع عَملُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاثٍ : صَدَقةٍ جارية ، أَوْ عِلمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ ، أَوْ ولَدٍ صالحٍ يدْعُو لَهُ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَّحَابي (އަހަރީ ރާޟީ الله ޢައްސަސްޖައްލުވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަނޑަށްޓެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކާ މަރުވެއްޖެ ހިނދު ތިން ކަމެއް ފިޔަވައި އޭނާގެ އެންމެހާ عملތައް ކެނޑިގެންދެއެވެ. އެއީ ހިނގާ ހިނގައި ހުންނަ صدقة އެއްކޮށްދީފައިވާނަމަ އެކަމުގެ ثوابއާއި އަދި މީހުން ފައިދާ ނަގާ علمއެއް ދޫކޮށްފައިވާނަމަ އެކަމުގެ ثواب އާއި އަދި އޭގެ صالح ދަރިއަކު ހުރިގެން އަދި އޭނާއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

1384 وَعنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « الدُّنْيَا ملْعُونَةٌ ، ملْعُونٌ ما فِيهَا، إلاَّ ذِكرَ اللَّه تَعَالى ، وما والاَهُ ، وعَالماً ، أوْ مُتَعلِّماً » رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ.

قولهُ « ومَا وَالاهُ » أي : طاعةُ اللّه .

އަދި އެ صحابي (އަހަރީ ރާޟީ الله ޢައްސަސްޖައްލުވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اللهއަށް ކުރާ ޒިކުރާއި އަދި އެކަށީގެން އެކަމާ ބެހޭ ކަންތައްތަކާއި އަދި އުނގެނެވޭ މީހާއި އަދި އުނގަންނައިދޭ މީހަކު ފިޔަވައި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެތި ވަނީ لعنة ލައްވާފައެވެ.

1385 وَعَنْ أنسٍ ، رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ، صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَن خرَجَ في طَلَبِ العِلمِ ، فهو في سَبيلِ اللَّهِ حتى يرجِعَ » رواهُ الترْمِذيُّ وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

ރާޟީ الله ޢައްސަސްޖައްލުވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު علم އުނގެނުމަށްޓަކައި ނިކުމެއްޖެނަމަ އެނބުރި އައުމަށްދާނދެން އެމީހާ اللهގެ މަގުގައެވެ.

1386 وعَنْ أبي سَعيدٍ الخدْريِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، عَنْ رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَنْ يَشبَع مُؤمِنٌ مِنْ خَيْرٍ حتى يكون مُنْتَهَاهُ الجَنَّةَ » . رواهُ الترمذيُّ ، وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سَعيد الخدْرِيّ ، نبيٌّާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އަބޫޢީސާ ވިދާޅުވީ حديث ޙަސަނެއްކަމަށެވެ. އެއްވެސް މުއުމިނަކު ހެޔޮކަމާ علمން (ތަސްދީ) ނުފުރޭނެއެވެ.(އެބަހީ ދަސްކޮށް ނުފުރޭނެއެވެ.) އެކަމުގެ ނިމުމަކީ ސުވަރުގެ އަދި ކަމަކަށް ދެނުވާނެއެވެ.

1387 وعَنْ أبي أُمَامة ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « فضلُ الْعالِم على الْعابِدِ كَفَضْلي على أَدْنَاكُمْ » ثُمَّ قال : رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه وملائِكَتَهُ وأَهْلَ السَّموات والأرضِ حتَّى النَّمْلَةَ في جُحْرِهَا وحتى الحُوتَ لَيُصلُّونَ عَلى مُعلِّمِي النَّاسِ الخَيْرْ» رواهُ الترمذي وقالَ : حَديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو أُمَامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. علم ވެރިއެއްގެ ފަޟީލަތް ޢާބިދެއްގެ މައްޗަށް ވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަޟީލަތް ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ ދަށް މީހެއްގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އަދިވެސް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ރުހިވޮޑިގެންވުމާ އި މަލާއިކަތުންނާއި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ އަހުލުވެރިން އަދި ހުޅަނގުގައިވާ ކުޑަ ފަނި މި އަދި މަސްވެސް އަދި މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަން އުނގަންނައިދޭ މީހާއަށް (ޞަލަވާތް އަދާކުރެއްވުން) ކިޔަވައިދޭ މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަން ދަސްކޮށްދޭ މީހާއަށް ޓަކައި رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރެއެވެ.

1388 وَعَنْ أبي الدَّرْداءِ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : سمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقولُ: « منْ سلك طَريقاً يَبْتَغِي فِيهِ علْماً سهَّل اللَّه لَه طَريقاً إلى الجنةِ ، وَإنَّ الملائِكَةَ لَتَضَعُ أجْنِحَتَهَا لِطالب الْعِلْمِ رِضاً بِما يَصْنَعُ ، وَإنَّ الْعالِم لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ منْ في السَّمَواتِ ومنْ في الأرْضِ حتَّى الحِيتانُ في الماءِ ، وفَضْلُ الْعَالِمِ على الْعابِدِ كَفَضْلِ الْقَمر عَلَى سائر

الْكَوَاكِبِ، وإنَّ الْعُلَماءَ وَرَثَةُ الأنبِياءِ وإنَّ الأنْبِياءَ لَمْ يُورِّثُوا دِينَاراً وَلا دِرْهَماً وإنَّما ورَّثُوا الْعِلْمَ ، فَمنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحظٍّ وَافِرٍ » . رواهُ أبو داود والترمذيُّ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާން އަޑު އަހައިފީމެވެ. އަނަރާގަޔާން حديث ކުރައްވައެވެ. ހިމަނާ علم އުނގެނުމުގެ މަގުގައި ހިނގާ މީހާގެ މަގު اختيار ކުރެއްވީމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ދޮރު ތަކަށް ފަސޭހަ ކުރައްވައިދެއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ބާރުވަމުން އެކަމަށް ރުހިވޑައިގަނެ ކިޔަވާ މީހަކަށް ޓަކައި ތިމަންނަމެންގެ ފިޔަތައް ބާއްވާނެތެވެ. އަދި علم ކިޔަވާ މީހާއަށް ސަލާމް ކިޔުމާއި ބިމުގައި ވާހާ އެންމެ ގިނަ ތަކެއްޗާއި ބޭރުގެ އިތުރުން ކަނޑުތެރޭގައި ވާ ފަރުވާނުތައް ކުރެއްވެވީ استغفار ކުރައްވެ. علم ކިޔާ މީހާގެ ދަރަޖަ އަޅުކަންކުރާ މީހާއަށް ވުރެ ހަމަ ތަނބިދުރުވާ ހަނދު ކިޔާ ބައިގެ ތަރިތަކަށް ވުރެ ވަރަށް މަތިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން علم ކިޔަވާ ނަބީބުނުގެ وارث ތަކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަބީބުނުގެ ދީނާރެއް އަދި ދިރުހަމެއް ވާރުތަ ނުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބޭކަލުން ވާރުތަ ކުރެއްވީ علم އެވެ. ފަހެ ދެކޮޅުފަހަ علم ހޯދާ މީހަކު އެއީ ދެކޮޅުވާ އެއްޗަކުނު ފަހި ހަމަވެގެން ނިސްބަ ހޯދައިގަތީއެވެ.

1389 وعنِ ابن مسْعُودٍ ، رضِي اللَّه عنْهُ ، قال : سمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : «نَضَّرَ اللَّه امْرءاً سمِع مِنا شَيْئاً ، فبلَّغَهُ كما سَمِعَهُ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أوْعى مِنْ سَامِع » . رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حَسنٌ صَحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާން އަޑުއަހައިފީމެވެ. އަނަރާގަޔާން حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ މޫނު އަލިކުރައްވާށިއެވެ. އެމީހަކު ވިދާޅުވާ ތަކެއްޗެއް އަޑުއަހާ حديث އެއް އަޑުއަހާފައި އެ އަހާ ގޮތަށް އިތުރުކޮށް އަނެކަކަށް ގެނެސްދިނީ ހަމައެގޮތަށް ފޮނުވައިދިނުމުގެ ސަބަބުން ދެކޮޅުފަހަ ގެ ފަރާތުން އަޑުއަހާ މީހަށް ވުރެ ބަލާ ހުޅުވާ ތަކެއްޗާއި ދަސްކުރާ ހިތް ދެކޮޅުވެގެން ވެއެވެ.

1390 وعن أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ سُئِل عنْ عِلمٍ فكَتَمَهُ ، أُلجِم يَومَ القيامةِ بِلِجامٍ مِنْ نَارٍ » .

رواهُ أبو داود والترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

ދާމް الله ރުހްސުންދެވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނުގެ ކަމަކުން ދީނީ علم އަހާއިރުގައި ސުވާލުކުރެވިގެން އަހާން އެކަމެ ކުށްނުކިޔާނަމަ قِيامَة ދުވަހުން އޭނާގެ ހަނގަނޑުގައި އަލިފާނުގެ ލަގަނެއް އަޅުވާނެއެވެ.

1391 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ تَعلَّمَ عِلماً مِما يُبتَغى بهِ وَجْهُ اللَّهِ عز وَجَلَّ لا يَتعلَّمُهُ إلا ليصيبَ بهِ عرضاً مِنَ الدُّنيا لَمْ يجِدْ عَرْفَ الجنَّةِ يومْ القِيامةِ » يعني : ريحها ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

އަދި އެ صَحَابي (އަބޫ ދާމް الله ރުހްސުންދެވި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނަކީ اللهގެ ރުހުސުވުން ހޯދުމަށް ވާނަމަ علم އަށް އުނގެނުމުގައި ދުނިޔޭގެ އެދުމެއް ހޯދުމަށް ކުރާނަމަ ސަބަބުން ވާނަމަ قِيَامَة ދުވަހުން ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް (ވަސް) ނުލިބޭނެއެވެ.

1392 وعنْ عبدِ اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عَنهُما قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إنَّ اللَّه لا يقْبِض العِلْم انْتِزَاعاً ينْتزِعُهُ مِنَ النَّاس ، ولكِنْ يقْبِضُ العِلْمَ بِقَبْضِ العُلَماءِ حتَّى إذا لمْ يُبْق عالماً ، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤوساً جُهَّالاً فَسئِلُوا ، فأفْتَوْا بغَيْرِ علمٍ ، فضَلُّوا وأَضَلُّوا » متفقٌ عليه .

ދާމް الله އަދުބުވެރިކަލުންނަށް ރުހްސުންދެވި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއިރު ވިދާޅުވި އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى علم އުފުލާވަޑައިގަންނަވާނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ރޫޙުތައް ނަގާވަޑައިގަތުމުންނެވެ. ދެން އެއްވެސް ޢާލިމަކު ނުހުރެވޭ ވަރަށް ޖާހިލުން ނަކިއްޔާއަކަށް ލައިފިއެވެ.

ނަމަވެސް އެ އިލާހު علم އުފުއްލަވާނީ علم ވެރިން އުފުއްލެވުމުންނެވެ. (އެބަހީ މަރު ދެއްވުމުންނެވެ.) އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެއްވެސް علم ވެރިއަކު ނެތި ގޮސް ހުސްވެ ދިއުމުން މީސްތަކުން ޖާހިލުން އެބައި މީހުންގެ ބޮޑުންގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަންނާނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ކުރިން ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ނުދަންނަ އިރުވެސް ފަތުވާ ދޭނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަމިއްލައިން މަގު ފުރެދިގެންނެވެ. އަދި އެހެން މީހުންވެސް މަގު ފުރައްދައެވެ.

كتاب حمد الله تعالى وشكره

ބާބު الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

قال اللَّه تعالى (البقرة 152): {فاذكروني أذكركم، واشكروا لي ولا تكفرون}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރައްވާހުށީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށް ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރާށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް ތިޔަބައިމީހުން ކާފިރު ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (إبراهيم 7): {لئن شكرتم لأزيدنكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (شكر ނުކޮށް) ކާފިރު ވެއްޖެނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ عذاب ގަދަފަދަ ވޭންދެނިވިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 111): {وقل الحمد لله}.

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. حمد ހުރީ الله އަށެވެ.

وقال تعالى (يونس 10): {وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين}.

އަދި އެއުރެންގެ دعاءގެ ނިމުމަކީ "الحمد لله رب العالمين". حمد ހުރީ علم ތަކުގެ ވެރި الله އަށެވެ.

1393 وعن أبي هُرَيْرة ، رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِي لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ بِقَدَحَيْن مِن خَمْر ولَبن ، فنظرَ إلَيْهِما فأَخذَ اللَّبنَ ، فقَالَ جبريلُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الحمْدُ للَّهِ الَّذي هَداكَ للفِطْرةِ لوْ أَخذْتَ الخمْرَ غوت أُمَّتُكَ » رواه مسلم

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم معراجަށް އަރާވަޑައިގެންނެވި ރޭގައި ރާތަށްޓާއި ކިރު ތަށްޓެއް އަރިސްކުރެވުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެދެ ތަށްޓަށް ބައްލަވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ކިރުތަށި ހިއްޕަވައިފިއެވެ. އެހިނދު ޖިބްރީލްގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް فطرتގެ ސާފުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްވި اللهَއަށް حمد ކުރަމެވެ. ކަލޭގެފާނު ރާތަށި ހިއްޕެވިނަމަ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މަގުފުރެދިގެން ދިޔައީހެވެ.

1394 وعنْهُ عنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كُلُّ أَمْرٍ ذِي بال لا يُبْدأُ فيه بِـ . . . : الحمد للَّه فَهُوَ أَقْطُع » حديثٌ حسَنٌ ، رواهُ أَبو داود وغيرُهُ .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. اللهގެ حمد އާއި ނުލައި ފަށާ ހުރިހާ ކަމެއް ވަނީ ފުރިހަމަނުވެއެވެ.

1395 وعَن أبي مُوسى الأشعريِّ رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا ماتَ ولَدُ العبْدِ قال اللَّه تعالى لملائِكَتِهِ : قَبضْتُمْ ولَدَ عبْدِي ؟ فيقولُون : نَعمْ ، فيَقولُ : قبضتُم ثَمرةَ فُؤَادِهِ ؟ فيقولون : نَعَمْ ، فيقولُ : فَمَاذَا قال عَبْدي ؟ فيقولون : حمِدكَ واسْتَرْجَعَ ، فَيقُولُ اللَّه تَعالى : ابْنُوا لِعَبْدِي بيْتاً في الجنَّةِ ، وسَمُّوهُ بَيْتَ الحمْدِ » رواهُ الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَبو مُوسى الأشعريّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. އަޅެއްގެ ދަރިއަކު ނިޔާވާ ހިނދުގައި الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުންނަށް وحي ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ ދަރިއާގެ ފުރާނަ ހިއްޕީތޯ؟ އޭބަރުން ދަންނަވާނެއެވެ.

އާދެވޭ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން އެނގޭ ހިތުގެ ފިނިކަން ހިއްޖުވިއްޖެތޯ؟ ފަހެ ތިޔަބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދެވޭ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ. އަރިހުދު ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާބުނީ ކީކޭހެއްތޯ؟ ފަހެ ތިޔަބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. ތިބަ އިލާހަށް حمد ކުރިއެވެ. އަދި انا لله وانا اليه راجعون ކިޔުނެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެތެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާއަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރާށެވެ. އަދި އެ ގެއަށް بيت الحمد ގެ ނަމުން ނަންދޭށެވެ.

1396 وعنّ أنَسَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه لَيرضي عنِ العبْدِ يَأْكُلُ الأكْلَة فَيحْمَدُهُ عليْهَا ، وَيَشْرب الشَّرْبَة فَيحْمَدُهُ عَلَيْهَا » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވެވޮޑިގެންވީ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއަކުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އަޅާ ހެޔޮކަމަށްޓަކައި ރުއްސެވުން ވޮޑިގެންނެވެ. އެއީ ކާ އެއްޗެއް ކެއުމަށްފަހު އެކަމުގެ މައްޗަށް اللهއަށް حمد ކުރާ އަދި ބޮއެއްޗެއް ބުއިމަށްފަހު އެކަމުގެ މައްޗަށް اللهއަށް حمد ކުރާ އަޅުގަނޑަށެވެ.

كتاب الصلاة على رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 56): {إن اللَّه وملائكته يصلون على النبي، يا أيها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليماً}.
ހަމަކަށަވަރުން، މާތް الله އާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ މައްޗަށް صلوات ފޮނުއްވައެވެ. އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ފޮނުވުން އެދި دعاءކުރާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ފޮނުވުން އެދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަ ގިނައިން دعاء ކުރާށެވެ!

1397 – وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رَضِيَ اللَّهُ عَنهُما أنه سمع رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسلَّم يقول: –من صلي عليّ صلاة صلى اللَّه عليه بها عشراً– رَوَاهُ مُسلِمٌ.

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކިޔުއްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެއްފަހަރު ފަހަރަކު صلوات ކިޔައިފި މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ދިހަ ރަޙްމަތް ލައްވައެވެ.

1398 – وعن ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسلَّم قال: –أولى الناس بي يوم القيامة أكثرهم عليّ صلاة– رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللّه بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން މީސްތަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ކައިރިވާނީ މީހުން ބޮޑަށް އެމީހުންގެ މީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެންމެ ގިނައިން صلوات ކިޔާ މީހުންނެވެ.

1399 – وعن أوس بن أوس رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسلَّم: –إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة فأكثروا عليّ من الصلاة فيه فإن صلاتكم معروضة عليّ– فقالوا: يا رَسُول اللَّهِ وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أَرِمْتَ؟ (قال: يقول بَلِيْتَ) قال: –إن اللَّه حرم على الأرض أجساد الأنبياء– رَوَاهُ أبُو دَاوُدَ بإسناد صحيح.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أوس بن أوس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުވަސް ތެރޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ފަޟީލަތްތެރި ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ އެދުވަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން

ތިމަންނަކަލޭފުޅުގެ މައްޗަށް ގިނަގިނައިން صلوات ކިޔުއްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުއްވާ صلوات ތިމަންނަކަލޭފުޅަށް ހުށަހަޅައެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭފުޅުގެ ހަށިގަނޑު ވެއްޔަށް ބަދަލުވެފައިވާ ހާލުގައި ތިމަންމެންގެ صلوات ކަލޭފުޅަށް ހުށަހެޅޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޞްޙާބުން އެއްސެވުން ދީފައެވެ.) ކަލޭފުޅު ފަނާވެފައި ވަނިކޮށް އިހުރި ވީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ނަބިއްޔުންގެ ހަށިގަނޑު (ކެއުން) ބިމުގެ މައްޗަށް حرام ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

1400 – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –رغم أنف رجل ذكرت عنده فلم يصل عليّ– رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ ނޭފަތް ބިމާ ޖެހިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހާ ވެސް ގެއްލި ހަލާކުވެގެންނެވެ.) އެއީ އެމީހާގެ ކައިރިގައި ތިމަންނަކަލޭފުޅުގެ ނަންފުޅު ގެނެވި ހިނދު ތިމަންނަކަލޭފުޅުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔައިފިމީހާއެވެ.

1401 – وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –لا تجعلوا قبري عيداً، وصلوا علي فإن صلاتكم تبلغني حيث كنتم– رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بإسناد صحيح.

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަކަލޭފުޅުގެ ޤަބުރުފުޅު ޢީދު ތަނަކަށް ނުހައްދަވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަކަލޭފުޅުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުއްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صلوات ތިޔަބައިމީހުން ކޮންތާކު ހުރެގެން ވިޔަސް ތިމަންނަކަލޭފުޅާ ހަމައަށް ވާސިލުވާނެއެވެ.

1402 – وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال: –ما من أحد يسلم عليّ إلا رد اللَّه عليّ روحي حتى أرد عليه السلام– رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بإسناد صحيح.

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމް ކިޔައިފިނަމަ ﷲ سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރޫޙު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ރައްދުކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ސަލާމްގެ ޖަވާބު ދެއްވާނެއެވެ.

1403 – وعن عليّ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –البخيل من ذكرت عنده فلم يصل عليّ– رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صحيح.

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عليّ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަސްލު ބަޚީލު) بخيل އަކީ އެމީހެއްގެ ކައިރީގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަން ހަނދާންކުރެވި ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔައިފި މީހާއެވެ.

1404 – وعن فضالة بن عبيد رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال سمع رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم رجلاً يدعو في صلاته لم يمجد اللَّه تعالى ولم يصل على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم فقال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –عجل هذا ثم دعاه– فقال له أو لغيره: –إذا صلى أحدكم فليبدأ بتحميد ربه سبحانه والثناء عليه، ثم يصلي على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم، ثم يدعو بعد بما شاء– رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرمِذِيُّ وقال حديث حسن صحيح.

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި فضالة بن عبيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު دعاء ކުރަނިކޮށް އަޑު އައްސަވައިފިއެވެ. އެމީހާ (އޭނާގެ) الله އަށް حمد އެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި نبي އާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات އެއް ނުކިޔެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ އަވަސް ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެމީހާ ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް (ނުވަތަ އެހެން މީހަކަށް)

حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަށާރަވަނަ حديث ކުރެއްވީ އަލީގާ އާއި مخاطب ކޮށްތޯ ނުވަތަ އަހަރެން
ދިޔާއި مخاطب ކޮށްތޯ އަލީގާއި ފަދައިން ތިމާއަށް شك އުފެދިދާނެއެވެ. އަހަރެން އަޅުގަނޑު
އަބަދު އަލީގާއި ނުވަތަ އަހަރެން ދުރުހެލިކަން حديث ކުރެއްވިއޭ ވިދާޅުވިއެވެ.) މިތަނުގައި މިހުރިކޮށް
ބަޔާން ކުރާ ދުއާ دعاء އެއް ކުރަނީ ދެން އަދި ވަޑައިގެން الله سبحانه وتعالى އަށް حمد
އާއި ثناء ދަންނަވާށެވެ. ދެން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔާށެވެ.
ދެން އެއަށްފަހު އަދިކަމު ބޭނުން دعاء އެއް ކުރާށެވެ.

1405 – وعن أبي محمد كعب بن عجرة رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال: خرج علينا النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم فقلنا: يا رَسُول اللَّهِ قد علمنا كيف نسلم عليك فكيف نصلي عليك؟ قال: –قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد– مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

ގޮތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو محمد كعب بن عجرة ގެ ރިވާޔަތުން ދަންނަވައިދެއެވެ. نبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންނަށް ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ދޭނެ ގޮތް އެބަ އަންގައިދެއްވީއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނަށް صلوات ކިޔަންވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިން ކިޔާށެވެ." اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد"

މާނައީ: އޭ الله! ތިބާ އިލާހުގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ، އުންމީއްޔު ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފަރާތައި އަހުލުބައިތުގެ އާލުބައިތާ އަޅުބަތާ ފަރިއްކޮށް ދީ ފަރާވެސްލާކަން ތިބާ އިލާހު إبراهيم ގެ ފަރާތައި އަހުލުބައިތާ ފަރިއްކޮށް صلوات ލެއްވީ ފަދައިން صلوات ލެއްވުން. އަދި محمد ގެ ފަރާތައި އަހުލުބައިތުން އަޅުބަތާ ފަރިއްކޮށް ތިބާ އިލާހު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ

ފާނާއި އާލުގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުވެރިންނަށް ބަރަކާތް ލައްވެވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވަވާށި!
ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އިލާހަކީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެރިވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1406 – وعن أبي مسعود البدري رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال أتانا رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ونحن في مجلس سعد بن عبادة رَضِيَ اللَّه عنهُ فقال له بشير بن سعد: أمرنا اللَّه أن نصلي عليك يا رَسُول اللَّهِ فكيف نصلي عليك؟ فسكت رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم حتى تمنينا أنه لم يسأله، ثم قال رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد. والسلام كما قد علمتم– رَوَاهُ مُسلِمٌ.

މާތް الله ރުއްސުވާފައިވާ أبو مسعود البدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވި. އަދި ތިމަންނަމެން ތިބީ މާތް الله ރުއްސުވާފައިވާ سعد بن عبادة ގެ މަޖްލިސްގައެވެ. ދެން بشير بن سعد އަލްލާހުގެ ރަސޫލާ ތިމަންނަމެންނަށް الله ގެ ރަސޫލާ މާތް الله سبحانه وتعالى އަންގަވައި ރަސޫލާގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމަށް. ދެން ތިމަންނަމެން ރަސޫލާގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އޭނާއަށް ޖަވާބު ނުދެއްވައި ހުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެސް ތިމަންނަމެން ހިތާ ހިތާ ބުނީމު. އެކަމަކު އަލްލާހުގެ ރަސޫލު ސުވާލު ނުކުރިނަމަ ރަނގަޅުވީސްތަ؟ ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. "اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد. " އަދި ސަލާމް ގޮތް ގޮތަކީ ތިޔަބައިމީހުން މިހާރުވެސް ކިޔައިދިން ތިޔައަންނަ ގޮތެވެ.

މާނައީ: އޭالله! އިބަ އިލާހުގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ، އުންމީއާއަށް ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފާނަށާއި އާލުގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުވެރިންނާއި އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކާކަށް އިބަ އިލާހު إبراهيم ގެ ފާނާއި އާލުގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުވެރިންނަށް صلوات ލައްވެވި

ފަދައިން صلوات ލައްވާދޭވެ. އަދި محمد ގެ ފަރާތަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބަހުންނަށް
ތަކާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނަށާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް ތިބާ ދިމާލު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ
ފަރާތަށް އާލުވެރިންނަށް އާލުވެރިބަހުންނަށް ބަރަކާތް ލައްވާ ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދޭވެ!
ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެރިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1407 - وعن أبي حميد الساعدي رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قالوا: يا رَسُول اللَّهِ كيف نصلي عليك؟ قال: -قولوا: اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد- مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާނަ: الله ރަސޫލުންގެ ސަހަބީ أبو حميد الساعدي ގެ ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑުމެން صلوات ކިޔަންވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކަރުދާސީވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. " اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد" މާނައީ: އޭالله! ތިބާ ހުރިހާގެ ތަޢާލާ އަދި ރަސޫލާ، އެންމެއަށް ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފަރާތައި އެކަލޭގެފާނުންގެ އާލުވެރިބަހުންނަށާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނަށާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް ތިބާ ދިމާލު إبراهيم ގެ ފަރާތައި އެކަލޭގެފާނުންގެ އާލުވެރިބަހުންނަށް صلوات ލައްވާ ފަދައިން صلوات ލައްވާދޭވެ. އަދި محمد ގެ ފަރާތައި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިބަހުންނަށް އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނަށާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް ތިބާ ދިމާލު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ ފަރާތައި އެކަލޭގެފާނުންގެ އާލުވެރިބަހުންނަށް ބަރަކާތް ލައްވާ ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެރިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

كتاب الأذكار

ذكر ކުރުމުގެ ބައި

باب فضل الذكر والحثِّ عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އެކަމަށް شوق ވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (العنكبوت 45): {ولذكر اللَّه أكبر}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ހަނދުމަކުރުމަކީ، އެންމެ ބޮޑުކަންތަކެވެ.

وقال تعالى (البقرة 152): {فاذكروني أذكركم}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ކުރައްވާނީމެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 205): {واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخيفة ودون الجهر من القول بالغدو والآصال، ولا تكن من الغافلين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްފުޅުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! މަޑުމޮޅުވެ، ބިރުވެތިވެ ހާދުގައިވެ. ބަސްބުނުމުގެ ތެރެއިން އަޑުގަދަކުރުމަށްވުރެ މަޑުންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ވަގުތުތަކުގައެވެ. އަދި غافل ވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الجمعة 10): {واذكروا اللَّه كثيراً لعلكم تفلحون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަ ގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި ނަސީބު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 35): {إن المسلمين والمسلمات} إلى قوله تعالى: {والذاكرين اللَّه كثيراً والذاكرات، أعد اللَّه لهم مغفرة وأجراً عظيماً}.

ގިނަގިނައިން ﷲ ހަނދުމަކުރާ ޒިކުރުކުރާ ފިރިހެނުންނާއި، ޒިކުރުކުރާ އަންހެނުންނާއި އެ އެންމެންނަށްޓަކައި ﷲ ފާފަފުއްސެވުމާއި، ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ތައްޔާރުކުރައްވައިފިއެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 41، 42): {يا أيها الذين آمنوا اذكروا اللَّه ذكراً كثيراً، وسبحوه بكرة وأصيلاً} الآية.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން ހަނދުމަކުރައްވައި ﷲ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އަދި ހެނދުނާއި، ހަވީރު އެއިލާހަށް ތަސްބީހަ ކިޔައި އުޅުއްވާށެވެ!

والآيات في الباب كثيرة معلومة

1408 وعَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كَلِمتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلى اللِّسانِ ، ثَقِيلَتانِ في الميزَانِ ، حَبِيبَتَانِ إلى الرَّحْمنِ : سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيمِ » متفقٌ عليهِ .

މާނަ ﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ކަލިމަފުޅެއް ވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ)ދުލުގަ ލުއިކޮށް ކިޔުން ފަސޭހަވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ) މީޒާނުގައި ބަރުވެގެންވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ) ﷲއަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަފުޅަކީ) އެއީ : سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيم އެވެ.

1409 وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأن أَقُولَ سبْحانَ اللَّهِ ، وَالحَمْدُ للَّهِ ، ولا إلَه إلاَّ اللَّه ، وَاللَّه أكْبرُ ، أَحبُّ إليَّ ممَّا طَلَعَت عليهِ الشَّمْسُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމެވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
سبْحانَ اللَّهِ ގެ ކަލިމަތާއި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމަތާއި لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަތާއި اللَّه أكْبرُ ، ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ވަރަށް ލޯބިވެވޭކަމެއް ކަމަށާއި ދުނިޔޭގައިވާހައި ތަކެއްޗަކަށް ވުރެން ރުހިވޮޑުން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1410 وعنهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ قال لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، ولَهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، في يومٍ مِائةَ مَرَّةٍ كانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشر رقَابٍ وكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنةٍ ، ومُحِيت عنهُ مِائة سيِّئَةٍ ، وكانت له حِرزاً مِنَ الشَّيطَانِ يومَهُ ذلكَ حتى يُمسِي ، ولم يأْتِ أَحدٌ بِأَفضَل مِمَّا جاءَ بهِ إلاَّ رجُلٌ عَمِلَ أَكثَر مِنه » ، وقالَ : «من قالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبحمْدِهِ ، في يوْم مِائَةَ مَرَّةٍ ، حُطَّتْ خَطَايَاهُ ، وإنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ البَحْرِ » متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމެވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ދުވާލަކު ސަތޭކަ ފަހަރު لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، ولَهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިނަމަ އެ عمل ގެ ثوابއަކީ ދިހަ އަޅުން މިނިވަން ކުރުމާއި އެއްބަރާބަރުވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސަތޭކަ ހެޔޮކަން ލިޔުއްވައެވެ. އަދި އޭނާގެ ގުނަހުން ސަތޭކަ ކުށްފުހެ ދެއްވައެވެ. އަދި (އެކަލިމަތަކީ ސަލާމަތުން) އެދުވަހު ހަވީރުވަންދެން އޭނާއަށް شيطانއާގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވާނެއެވެ. އަދި އެ عمل އޭނާއަށް ވުރެ ގިނައިން ކުރި މީހަކު ފިޔަވައި އެހެންމީހަކު އެއިން ފުރިހަމަ عمل އަކާއިގެން އަންނާކަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން سبْحانَ اللَّهِ ވަބިޙަމްދިހި ދުވާލަކު ސަތޭކަފަހަރު ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ފާފަތައް ފުހެލެވިގެންދާނެއެވެ. އެއީ ކަނޑުގެ ފެންގަނޑުގެ އެއްވަރަކަށް ވިޔަސް މެއެވެ.

1411 وعَنْ أبي أيوبَ الأنصَاريِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ قالَ لا إله إلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، عشْر مرَّاتٍ : كان كمَنْ أَعْتَقَ أرْبعةَ أَنفُسٍ مِن ولَدِ إسْماعِيلَ » متفق عليهِ .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو أيوبَ الأنصَاري ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން لا إله إلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ދިހަ ފަހަރު ކިޔައިފިމީހާ إسْماعِيل عليه السلام ގެ ދަރިފަސްކޮޅުން ހަތަރު މީހުން މިނިވަންކުރުމާއި އެއްފަދައެވެ.

1412 وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أُخْبِرُكَ بِأَحبِّ الكَلامِ إلى اللَّهِ ؟ إنَّ أحبَّ الكَلامِ إلى اللَّه : سُبْحانَ اللَّه وبحَمْدِهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލިމަ ކިޔައިދޭން ހާމަކުރަންތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލިމައަކީ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبحمْدِهِ ގެ ކަލިމައެވެ.

1413 وعَنْ أبي مالكٍ الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الطُّهُورُ شَطْرُ الإيمان ، والحمدُ للَّهِ تَمْلأُ المِيزانَ ، وسُبْحَانَ اللَّهِ والحمْدُ للَّه تمْلآنِ أو تَمْلأُ ما بَيْنَ السَّمَواتِ والأرْضِ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو مالك الأشْعَرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޠާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމައިން މީޒާން ފުރިގެންދެއެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ އާއި سبْحانَ اللَّهِ އާއި ދެކަލިމައިން އުޑާއި ބިމާދެމެދު ފުރިގެންދެއެވެ.

1414 وعَنْ سعْدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : جاءَ أَعْرَابي إلى رسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ : علِّمْني كَلاماً أَقُولُهُ . قالَ : « قُل لا إله إلاَّ اللَّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللَّه أَكْبَرُ كبيراً ، والحمْدُ للَّهِ كَثيراً ، وسُبْحانَ اللَّه ربِّ العالمِينَ ، ولا حولَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ العَزيزِ الحكيمِ » ، قال : فَهؤلاء لِرَبِّي ، فَما لي ؟ قال : « قُل : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي وارْحمني. واهْدِني ، وارْزُقْني » رواه مسلم .

ދެން الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سعْد بن أبي وقّاص ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ބަދުވީއެއް ވިޒިލާ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ
ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކިޔަން ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث
ކުރުއްވިއެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. لا إله إلاّ اللّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللّه أكْبَرُ كَبيراً ، والحمْدُ للّهِ
كَثيراً ، وسُبْحانَ اللّه ربِّ العالمِينَ ، ولا حولَ وَلا قُوّةَ إلاّ باللّهِ العَزيزِ الحكيمِ. އޭނާ
ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލިމަތަކަކީ ވަނީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ދަންނަވާ
ކަލިމަތަކެވެ. ދެން ތިމަންނަށް ޚާއްޞަ ކިޔާނީ ކޮން ކަލިމަތަކެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރުއްވިއެވެ.
ތިބާ ކިޔާށެވެ. اللّهُمَّ اغفِرْ لي وارْحمني. واهْدِني ، وارْزُقْني މާނައީ: އޭ الله !
މަގޭ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ ! އަދި މަގޭއަށް رحم ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މަގޭއަށް
ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި މަގޭއަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ!

1415 وعنْ ثوبانَ رضي اللَّه عنْهُ قال : كان رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا انْصَرَف مِنْ صلاتِهِ استْغفَر ثَلاثاً ، وقال : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنكَ السَّلامُ ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام » قِيل للأَوْزاعي وهُوَ أَحَد رُواةِ الحديث : كيفَ الاستِغفَارُ ؟ قال : تقول : أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه . رواهُ مسلم .

ދެން الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ثوبان ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުން ސަލާމްދިނުމަށްފަހު استِغفَارُ ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވެއްވައެވެ. ދެން އަދިކުރައްވާ ހިތަވާ ވިދާޅުވާނެއެވެ. اللّهُمَّ أنْتَ السَّلامُ ، ومِنكَ السَّلامُ ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام،
އަދި الأمام الأوزاعي އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ ވެސް حديث ރިވާކުރައްވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން

އެއްބަސްވެގެންވެ. استِغفَارُ ކުރުމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭ أستَغفرُ اللّه ، أستَغْفِرُ اللّه ގެ ކަމަށް ކިޔުމެވެ.

1416 وعَن المُغِيرةِ بن شُعْبةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَان إذا فَرغَ مِنَ الصَّلاة وسلَّم قالَ : « لا إله إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ . اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި المُغِيرةِ بن شُعْبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުން އަވަދިވާ ސަލާމް ގޮވައިފުއްދާ ވިދާޅުވެއެވެ. لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ . اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ

މާނައީ: އޭ الله ! ހަމަ إله ތެދުވެވޮޑިގެ އެއްކަލޭ މަނާ ކުރެއްވޭނެ ދިރާކަ ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ إله މަނާކުރައްވާތީ އެއްކަލޭ ދެއްވޭނެ ދިރާކަ ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ މާލުވެރިކަމުން ހަމަ إله ގެ عذابއިން މިންޖުވޭނެ ދިރާކަ ނުވެއެވެ.

1417 وعَنْ عبد اللَّه بن الزُّبَيْرِ رضي اللَّه تعالى عنْهُما أَنَّهُ كان يقُول دُبُرَ كَلِّ صلاةٍ، حينَ يُسَلِّمُ : لا إلَه إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ . لا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولَهُ الفضْلُ ولَهُ الثَّناءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافِرُون .قالَ ابْنُ الزُّبَيْر : وكَان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُهَلِّلُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلاةٍ مكتوبة ، رواه مسلم .

މާތް الله އެދުރުވަޑައިގަންނަވާނޭ ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد اللَّه بن الزُّبَيْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحَابي ކަލޯގެ ނަމާދުގެ ފަހުގައި ސަލާމް ދެއްވުމަށްފަހު ކިޔުމަ ވިދާޅުވިއެވެ. لا إله إلاّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ . لا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولَهُ الفضْلُ وَلَهُ الثَّناءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافِرُون.

عبد اللَّه بن الزُّبير ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަބަދުވެސް ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ތަހުލީލު ކިޔުއްވާވިއެވެ.

މާނައީ : الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ އެހެން الله އަކު ނުވެއެވެ. އެ الله އެކަނިވެރިވެގެންވެއެވެ . އެ الله އަށް شريكَ އަކު ނުވެއެވެ. ވެރިކަން މިލްކު ވެސްވާނީ އެ الله އަށެވެ. އަދި އެންމެހާ حمدُ ވާނީ އެ الله އަށެވެ. އަދި އެ الله އެންމެހާކަންތައްތަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. الله ފިޔަވައި އަހަރެން ޢިބާދަތެއް ނުކުރަމެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ އެހެން الله އަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަހަރެން އެ الله ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. އެންމެހާ نعمة އެއް ވާނީ އެ الله އަށެވެ . އަދި އެންމެހާ فضل ވަންތަކަން ވާނީ އެ الله އަށެވެ . އަދި ރިވެތި ތަނާވެސް ثناء ވާނީ އެ الله އަށެވެ . الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ الله އަކު ނުވެއެވެ . އެ الله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރަމުންحال ގައެވެ . އެއީ ކާފިރުންނަށް ނުރުހުން ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1418 وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ فُقَرَاءَ المُهاجِرينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالُوا: ذَهب أهْلُ الدُّثُورِ بالدَّرجَاتِ العُلى ، وَالنِّعيمِ المُقيم : يُصلُّونَ كَما نُصلِّي ، وَيصُومُونَ كما نَصُومُ ، ولهمُ فَضْلٌ مِنْ أمْوالٍ : يحجُّونَ ، ويَعْتَمِرُونَ ، ويُجاهِدُونَ ، ويتَصدَّقُون . فقالَ: « ألا أُعلمُكُمْ شَيْئاً تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سبَقَكُمْ ، وتَسبِقُونَ بِهِ من بَعْدكُمْ . ولا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضلَ مِنْكُمْ إلاَّ مَنْ صنَعِ مِثْلَ ما صنَعْتُم ؟ » قالُوا : بلَى يا رسول اللَّه ، قال : «تُسبِّحُونَ ، وتَحْمدُونَ وتُكَبِّرُونَ ، خلْفَ كُلِّ صلاةٍ ثلاثاً وثَلاثينَ » قال أبُو صالحٍ الرَّاوي عنْ أبي هُرَيْرةَ ، لمَّ سئِل عنْ كيْفِيةِ ذِكْرِهنَّ ، قال : يقول : سُبْحان اللَّه ، والحمْدُ للَّه ، واللَّه أكْبرُ ، حتَّى يكُونَ مِنْهُنَّ كُلهنَّ ثلاثاً وثلاثين . متفقٌ عليهِ وزاد مُسْلمٌ في روايتِهِ : فَرجع فُقَراءُ المُهَاجِرِينَ إلى رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقالوا : سمع إخْوانُنا أهلُ الأمْوالِ بما فعَلْنَا ، ففعَلُوا مِثْلَهُ ؟ فقالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ذلكَ فَضلُ اللَّه يُؤْتِيهِ منْ يشاءُ » .

« الدُّثُورُ » جمع دَثْرٍ « بفتحِ الدَّالِ وإسكانِ الثاء المثلَّثَةِ » وهو المالُ الكثيرُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުހާޖިރިއްޔަ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން فقيرން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މުދާވެރިން ތިމަންނަމެން ވުރެ ކުރިއަރައިގެންގޮސް އެތައް ދަރަޖަތަކާއި نعمة ތަކެއް ހާސިލްކޮށްފައެވެ. އެމީހުން ތިމަންނަމެން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނަމާދުކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންނަމެން ރޯދަހިފާ ފަދައިން ރޯދަހިފައެވެ. އަދި މުދާވެރިކަމުގެ މުދަލުން ހާސިލު ވަޒަނެއްވެއެވެ. އަދި حج ކޮށް عمرة ވެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރައްވައެވެ. އަދި صدقات ދެއެވެ. ހިނދު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދީފާނަންތޯ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ ކުރިއަރައިގެންގޮސްފައިވާ މީހުންނާ ހަމައަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަހުން އަންނަ މީހަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަމައަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ އެއްފަދަ عملކުރާ މީހަކު ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ވާނީ ހެޔޮމީހުންކަމުގައެވެ. އެއީ ކޮންކަމެއްތޯ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. تسبيح ގެ ކަލިމަތައި تحميدގެ ކަލިމަތައި تكبيرގެ ކަލިމަ ތެތްރީސް ފަހަރުގެ ވަރަކަށް ކޮންމެ ނަމާދަކަށްފަހު ކިޔާށެވެ.

ރާވީ ابو صالح ، أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ސުވާލުން އެގޮތް تسبيح އާއި تحميد އާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯ ސުވާލު ދެންނެވުމުން ހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭ سُبْحان اللّه ގެ ކަލިމައާއި الحمْدُ للّه ގެ ކަލިމައާއި اللّه أكْبرُ ގެ ކަލިމަ އެކުގައި ތެތްރީސް ކަލިމައެއް ކޮންމެ ނަމާދަކަށްފަހު ކިޔުމެވެ.

އަދި މުސްލިމް ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ރާވީ (ދުވަސްކޮޅަކަށްފަހުން) މުހާޖިރުންގެ فقيرން އަނބުރާ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ރާވީ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދާވެރި ބޭބޭފުޅުން ތިމަންމެން އެކުރި ކަމެއް އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަމާމެދު އެއުރެންވެސް އެކަމެއް ކުރައްވައެވެ. ރާވީ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ اللهގެ فضلވެރިކަމެވެ. އެފަދަ ފަރާތަކަށް އޭނާ فضلވެރިކަން ދެއްވައެވެ.

1419 وعنْهُ عنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ سَبَّحَ اللَّه في دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ ثَلاثاً وثَلاثينَ ، وَحمِدَ اللَّه ثَلاثاً وثَلاثين ، وكَبَّرَ اللَّه ثَلاثاً وَثَلاثينَ وقال تَمامَ المِائَةِ : لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَريك لهُ ، لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، غفِرتْ خطَاياهُ وإن كَانَتْ مِثْلَ زَبدِ الْبَحْرَ » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަނގަބަސްފުޅުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީއިރު ކަށިވާ ނަމާދެއް ކޮންމެ ނިމުމުން ތިރީސް ތިން ފަހަރު الله އަށް تسبيح ކޮށް އަދި ތިރީސް ތިން ފަހަރު الله އަށް تحميد ކޮށް އަދި ތިރީސް ތިން ފަހަރު الله އަށް تكبير ކޮށް އަދި ސަތޭކަ ފުރިހަމަ ކުރަން لا إله إلاّ اللّه وحْدَه لا شَريك لهُ ، لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ހުރިހާ ކުށްފާފަ، އެއީ ކަނޑުގެ ފޮނުގަނޑު ފަދައިން ގިނަކަމުގައި ވިޔަސް ފުއްސަވާނެއެވެ.

1420 وعنْ كعْبِ بن عُجرة رضي اللَّه عَنْهُ عَنْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مُعقِّبَاتٌ لا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ أَو فَاعِلُهُنَّ دُبُرَ كُلِّ صلاةٍ مكتُوبةٍ : ثَلاثاً وثَلاثين تَسْبِيحَةً ، وَثَلاثاً وَثَلاثِينَ تَحْمِيدَةً ، وَأَرْبَعاً وثَلاثِينَ تَكبِيرةً » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި كعْب بن عجرة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަނގަބަސްފުޅުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެތަކެތި ކިޔާމީހާ ނުވަތަ ކުރާމީހާ ގެއްލުމެއް ނުވާ ބަސްތަކެއް (ނުވަތަ ޒިކުރު) ހުރެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ فرضނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تسبيح ގެ ކަލިމައި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تَحْمِيد ގެ ކަލިމައި ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު تكبير ގެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ.

1421 وعنْ سعدِ بن أبي وقاص رضي عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَتَعوَّذُ دُبُر الصَّلَواتِ بِهؤلاءِ الكلِمات : « اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والْبُخلِ وَأَعوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إلى أرْذَل العُمُرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأَعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبرِ » رواه البخاري.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި سعدِ بن أبي وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދަންނައެވެ! رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުތައް ނިމުމުން އަންނަނިވި ކަލިމަތައް ކިޔުއްވާ

ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والْبُخلِ وَأعوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَل العُمُرِ وَأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبر މިއެވެ.

މާނައީ: އޭ الله ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ބިރުގަންނަކަމުންނާއި އަދި بخيل ކަމުން ތިބާ އިލްތިޖާގެ حضرة ށް ސަލާމަތްވުމަށްއެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާ ގެ އުމުރު أرْذَل العُمُرِ އަށް ގެންދެވުމުން ތިބާ އިލްތިޖާގެ حضرة ށް ސަލާމަތްވުމަށްއެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ދުނިޔޭގެ ފިތުނައިން ތިބާ އިލްތިޖާގެ حضرة ށް ސަލާމަތްވުމަށްއެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ކަށްވަޅުގެ ފިތުނައިން ތިބާ އިލްތިޖާގެ حضرة ށް ސަލާމަތްވުމަށްއެދެމެވެ.

1422 وعنْ معاذٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخذَ بيَدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ ، وَاللَّهِ إني لأُحِبُّكَ » فقال : « أُوصِيكَ يَا معاذُ لا تَدعَنَّ في دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ تقُولُ : اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسنِ عِبادتِكَ » .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابي ގެ އަތުގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބަސްފުޅެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ތިބާދެކެ ލޯބިވަމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ. މިއަޅާ ތިބާއަށް وصية ކުރަމެވެ. ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި އެންމެހައި ކަލޭގެ ދިއްކަން ދޫކޮށްނުލާށެވެ. މިހާ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسن عِبادتِكَ

މާނައީ: އޭ الله ިއބަ إله ގެން ذِكْر ކުރުމަށާއި އަދި ިއބަ إله ގެން شُكْر ވެރިވުމަށާއި އަދި ިއބަ إله ގެ ރަގަޅަށް އަޅުކަން ކުރުމުގެ މައްޗަށް މިއަޅާއަށް ވާގިވެރިވެ ދެއްވާނދޭވެ!

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

1423 عنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذا تَشهَّد أَحدُكُمْ فَليسْتَعِذْ بِاللَّه مِنْ أرْبَع ، يقولُ : اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ مِنْ عذَابِ جهَنَّمَ ، ومِنْ عَذَابِ القَبرِ، ومِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيح الدَّجَّالِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދަރުމަވަންތަ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުގައި تشهد ކޮށް ނިމުމުން الله ގެ حضرة ން ހަތަރު ކަމަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުމަށެވެ. ދެންނެވާށެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُودُ بِكَ مِنْ عذابِ جهنَّمَ ، ومِنْ عَذَابِ القَبرِ، ومِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيح الدَّجَّالِ މާނައީ: އޭ الله ! މިއަޅާ ތިޔަ إله ގެ حضرة ން ޖަހަންނަމާގެ عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި قبر ގެ عذابން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައާއި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ . އަދި المَسِيح الدَّجَّال ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ .

1424 وعنْ عَلِيٍّ رضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رَسُولُ اللَّهِ إذا قام إلى الصَّلاةِ يكونُ مِنْ آخرِ ما يقولُ بينَ التَّشَهُّدِ والتَّسْليم : « اللَّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أَخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أَسْرفْتُ ، وما أَنتَ أَعْلمُ بهِ مِنِّي ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أَنْتَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَلِيٍّ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން تشهد އާއި ސަލާމު ދެމެދުގައި އެންމެފަހުން ކިޔުއްވައި ވިދާޅުވެއެވެ. އެ ކިޔުއްވަނީ اللَّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أسْرفْتُ ، وما أنتَ أعْلمُ بهِ مِنّي ، أنْتَ المُقَدِّمُ ، وأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أنْتَ

މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިސްކުރި ކަމަކާއި ފަސްކުރި ކަމަކާއި ފޮރުވި ކަމަކާއި ސިއްރު ކުރި ކަމަކާއި ފާޅުކުރި ކަމަކާއި އިސްރާފު ކުރި ކަމަކާއި ފާފަތަކާއި ތިޔަ إله މިއަޅާއަށްވުރެ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަމަކާއި ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! ތިޔަ إله އަކީ ކުރިއަށް ލައްވާ ފަހަތަށް ލައްވާ ފަރާތެވެ. ތިޔަ إله ފިޔަވައި إله އަކު ނެތް

އިސްވެވިޖެހިގެންވާ إله އެވެ . އަދި ހަމަ إله އަކީ ނިދުމުގެއުނިކަމެއް ފަސްވެވިޖެހިގެންވާ إلهއެވެ.
ހަމަ إله ފުރިހަމަވި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ إله އަކު ނުވެއެވެ .

1425 وعنْ عائشةَ رضي اللّه عنهَا قَالَتْ : كانَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم يُكْثِرُ أنْ يقولَ في رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغفِرْ لي » متفقٌ عليهِ

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނު ކިޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ ركوع ތަކާއި ސަޖިދަ ތަކުގައި އަންނަނިވި
دعاء ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. އެއީ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي
މަޢާފުކުރައްވާށެވެ.

މާނައީ: ހަމަ إله ފުރި طاهر ވަންތަ އެވެ . ޔާالله! ތި ރަސްކަލާނގެ ތަސްބީހަކުރަމާ إله ! އަޅުގަނޑު
حمد ކުރަނީ ހަމަ إله އަށެވެ. ޔާالله! އަޅުގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

1426 وَعَنْهَا أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم كانَ يَقُولُ في رُكوعِهِ وسجودِهِ : « سُبُّوحٌ قدُّوسٌ ربُّ الملائكةِ وَالرُّوحِ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة) ގެފާނު ކިޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ركوع ގައްދައި ސަޖިދައިގައި سُبُّوحٌ قدُّوسٌ
ربُّ الملائِكةِ وَالرُّوح ގެ ކިޔުއްވާ ކިޔުއްވިއެވެ.

މާނައީ: ހަމަ إله އަކީ ފުރި طاهر ވަންތަ إله އެވެ . އަދި قدُّوس ވަންތަ إله އެވެ . އަދި
ملائكة ތަކާއި ރޫޙުގެ ވެރި إله އެވެ .

1427 وعَنِ ابن عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهُما أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم قال : « فَأَمَّا الرُّكوعُ فعَظِّموا فيهِ الرَّبَّ ، وأمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا في الدُّعاء فقَمِنٌ أنْ يُسْتَجَاب لَكُمْ »
رواه مسلم.

މާތް الله އެދެބަފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންލިބިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ركوع ގައިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ ރަބަށް تعظيم ކުރާށެވެ. އަދި ސަޖިދަގައި ވަނީނަމަ دعاء ކުރުމުގައި މަސައްކަތްކުރާށެވެ. އެއީ (އެވަގުތުގައި) ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ دعاء އިޖާބަވުން ގާތްވެގެންވާކަމަށެވެ.

1428 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أقربُ ما يَكونُ العبْدُ مِن ربِّهِ وَهَو ساجدٌ ، فأَكثِرُوا الدُّعاءَ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި އޭނާގެ ރަސްކަލާނގެ ގާތްވެގެންވާ ތުރުބު އެންމެ ގާތްވަނީ ވަގުތަކީ ސަޖިދާގައިވާ ވަގުތެވެ. ވީމާ [illegible] دعاء ކުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

1429 وعنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يقُولُ في سُجُودِهِ اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأَوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަޖިދަގައި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه މިފަދައިންނެވެ.

މާނައީ: ޔާالله! މިއަޅާގެ އެންމެހައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާންދޭވެ! ކުދިފާފަތަކާއި ބޮޑު ފާފަތަކެވެ . އަދި އިސްވެދިޔަފާފަތަކާއި ފަހުންކުރާ ފާފަތަކެވެ . އަދި ފާޅުގައިކުރާ ފާފަތަކާއި ސިއްރުގައިކުރާ ފާފަތަކެވެ .

1430 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْها قالَتْ : افتَقدْتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فَتَحَسَّسْتُ، فَإِذَا هُو راكِعٌ أوْ سَاجدٌ يقولُ : « سُبْحَانكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ » وفي

روايةٍ : فَوقَعَت يَدِي على بَطْنِ قَدميهِ ، وهُوَ في المَسْجِدِ ، وهما منْصُوبتانِ ، وَهُوَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وبمُعافاتِكَ مِنْ عُقوبتِكَ ، وَأَعُوذُ بِك مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أَنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسِكَ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެއަކު رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނުފެނިގެން ހޯދީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް ފެނުނީ ހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޮންނެވީ ركوعގައެވެ. ނުވަތަ ސަޖިދަގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދަވައެވެ. سُبْحَانكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ

މާނައީ: އިބަ އިލާހު ހުސްތޮރިކަ ވަންތަވެއެވެ. އިބަ އިލާހަށް އަޅުގަނޑު ހަމްދުކުރަމެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ.

މުސްލިމުގެ އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަ ހޯދަމުން ދިޔައިރު ތިމަންނަގެ އަތް ޖެހުނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިތިލަފަތަށެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޮންނެވީ ސަޖިދަގައެވެ. ދެފައިވެސް ހުރީ ކޮޅަށެވެ. (އެބަހީ ސަޖިދަގައެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވީ އެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِرضَاكَ مِنْ سَخطِكَ ، وبمُعافاتِكَ مِنْ عُقوبتِكَ ، وَأعُوذُ بِك مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أَنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسِكَ

މާނައީ: ޔާالله! މިއަޅާ އިބަ إلهގެ ރުހިވުމުގެ ޙިމާޔަތުގައި އިބަ إله ގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ އިބަ إله ގެ عافيةގެ ޙިމާޔަތުގައި އިބަ إله ގެ عقوباتން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ އިބަ إلهގެ އިސްތިޣްފާރުން އޮންނަ ނުބައިކަންތައްތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އިބަإله އަށް حق ވާގޮތަށް ثناءކުރުމަށް އަދާކުރަން ނުކުޅެދޭމެވެ. އިބަ إله ވާޖިބުވާނެ ގޮތަށް އިބަ إله ގެ ނަފްސަށް އިބަ إله ثناء ކުރައްވައިފައިވާ ثناء ހިމެނޭގޮތަށެވެ.

1431 وعنْ سعدِ بن أبي وقاصِ رضي اللَّه عنْهُ قال : كُنَّا عِنْد رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال: « أَيعجِزُ أَحدُكم أنْ يكْسِبَ في كلِّ يومٍ أَلف حَسنَة ، » فَسأَلَهُ سائِلٌ مِنْ جُلَسائِهِ :

كيفَ يكسِبُ أَلفَ حَسنَةٍ ؟ قالَ : « يُسَبِّحُ مِائةَ تَسْبِيحة ، فَيُكتَبُ لهُ أَلفُ حسَنَةٍ ، أوْ يُحَطُّ عنْهُ أَلفُ خَطِيئَةٍ » رواه مسلم .

قال الحُميدِيُّ : كذا هو في كتاب مسلم : « أَوْ يُحَطُّ » قال : البَرقَانيُّ : ورواهُ شُعْبَةُ، وأبو عوانَةَ ، ويَحيَى القَطَّانُ ، عَنْ مُوسى الذي رواه مسلم مِن جِهتِهِ فقالُوا : « وَيُحَطُّ » بِغَيْرِ أَلفٍ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سعد بن أَبو وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގަރީބުގައި ތިބީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ކޮންމެ ދުވަހަކު އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހާސިލް ނުކުރެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެ މަޖިލީހުގައި ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. މީހަކަށް އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހޯދޭނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبحان الله ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އެއިރުން އެއްހާސް ހެޔޮކަން ލިޔެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއިރުން އެއްހާސް ކުށް ފުހެލެވޭނެއެވެ. (އެއީ ރިވާއަތް އަށްދަނޑު މެއިލެއެވެ.)

1432 وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « يُصبْحُ علَى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحدِكُمْ صَدَقَةٌ : فكُلُّ تَسبِيحةٍ صدقَةٌ ، وكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ ، وكَلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ ، وكُلُّ تَكْبِيرةٍ صدقَةٌ ، وَأَمْرٌ بِالمعْرُوفِ صَدَقَةٌ ، وَنَهْيٌ عَنِ المُنْكَرِ صدقَةٌ . وَيُجْزِيءُ مِنْ ذلكَ ركْعتَانِ يَرْكَعُهُما منَ الضُّحَى » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ކޮންމެ ހަށިގަނޑުގެ ޖޯޑުގައި ހުރި ކޮންމެ ފަހަރަކު (އެ ގަނޑުވަޅެއް ސަލާމަތުވުން ވަނަވަށްޖެހޭ الله އަށް شكرވެރިވުމުގެ ގޮތުން) صدقة އެއް ކުރުން ޖެހެއެވެ. ދެން ކޮންމެ تسبيح އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبير އަކީ

صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ވެވޭ އަމުރަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ މުންކަރާތެއް ނަހީކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އެހުރިހާ ކަމަކަށް އެކަމަށް ضحي ނަމާދުގެ ދެ ركعة ފުދެއެވެ.

1433 وعَنْ أُمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَةَ بنتِ الحارثِ رضي اللَّه عَنْها أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَرجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكرَةً حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ وهِيَ في مسْجِدِهَا ، ثُمَّ رَجع بَعْد أَنْ أَضْحى وهَي جَالسةٌ فقال : « مازِلْتِ على الحالِ التي فارَقْتُكَ عَلَيْهَا ؟ » قالَتْ : نعمْ : فَقَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَقَدْ قُلْتُ بَعْدِكِ أَرْبَعَ كلِمَاتٍ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، لَوْ وُزِنَتْ بمَا قُلْتِ مُنْذُ الْيَومِ لَوَزَنَتْهُنَّ : سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، وَرِضَاءَ نفْسِهِ ، وَزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِداد كلمَاتِه » رواه مسلم.

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَة بنتِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަނޑައެޅިގެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އެއްދުވަހަކު) ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވުމަށްފަހު ބޭރަށް ނުކުތް ވަގުތުގައެވެ. އޭނާ އެކަމަނާ އިންނެވީ މިސްކިތުގައި (ނަމާދަށް) މަޑުކޮށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ضحي ނަމާދުގެ ވަގުތުވުމުން ފުރަން ވަޑައިގަތީ އިރުވެސް އެކަމަނާ މިސްކިތުގައި އިށީނދެގެން އިންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ކާރިން އައްސަވައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާ މިސްކިތުން ނުކުމެވުނު ކަމަނާ އިންނެވިގޮތަށް އަދިވެސް އިންނެވީހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދެވެ. ދެން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަމަނާ ގާތުން ނުކުތް ހަތަރު ކަލިމައެއް ކިޔުއްވީމެވެ. އެ ކަލިމަ ވަޒަން ކުރެވިއްޖެނަމަ ކަމަނާ މިއަދު ދުވަހު ތިބާ ކިޔުއްވި ހުރިހާ އެއްޗަކާ ވަޒަނަށް ވުރެ (މިވާހަކަ) ބޮޑުވާނެއެވެ. އެ ހަތަރު ކަލިމައަކީ سبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، وَرِضَاءَ نَفْسِهِ ، وَزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِداد كَلمَاتِه މިއެވެ.

މާނައީ: الله ހުސްطاهر ވަންތަ އެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އެ إله އަށް އެ إله ގެ خلقތަކުންގެ عددއާއި އެއްވަރަށް حمدކުރަމެވެ. އަދި އެ إلهގެ نفس ގެ ރުއްސެވުމާއި އެއްވަރަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެ إله ގެ عرش ގެ ބަރުދަނާއި އެއްވަރަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެإله ގެ كلمة ތަކުގެ ދެލި އާއި އެއްވަރަށްحمد ކުރަމެވެ.

وفي روايةٍ لهُ : سُبْحانَ اللَّهِ عددَ خَلْقِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَاءَ نَفْسِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ مِداد كَلماتِهِ » .

وفي روايةِ الترمذي : « ألا أُعلِّمُكِ كَلماتٍ تَقُولِينَها ؟ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ » .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކަލަށް ކިޔުން ބަސްތަކު ކިޔައިދެއްވާތޯ ބުނެދެމާތޯ ކަސްތަކަކާ ދަސްކޮށްދީފީމާތޯ. އެއީ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نَفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ

1434 وعنْ أبي مُوسَى الأشعريِّ ، رضي اللَّه عنهُ ، عن النبي صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : «مَثَلُ الذي يَذكرُ ربَّهُ وَالذي لا يذكرُهُ ، مَثَل الحيِّ والميِّتِ » رواهُ البخاري .

ވާދެ الله ރުހިވޮޑުގެންވާ أبو مُوسَى الأشعريّ ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަލްބުޚާރީ ރިވާކޮށްފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ ހަނދާންކުރާ މީހާއާ ހަނދާން ނުކުރާ މީހާގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހަކާ މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ.

ورواه مسلم فقال : « مَثَلُ البَيْتِ الَّذي يُذْكَرُ اللَّه فِيهِ ، وَالبَيتِ الذي لا يُذْكَرُ اللَّه فِيهِ ، مَثَلُ الحَيِّ والميِّتِ » .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވީނަ އަލްބުޚާރީ ރިވާކޮށްފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގެއްގައި اللهއަށް ހަނދާނު ކުރެވޭ ގެއަކާއި އަދި ހަނދާން ނުކުރެވޭ ގެއެއްގެ މިސާލަކީ މަރުވެފައިވާ އަށްޗަކާއި ދިރޭ އެއްޗެއްގެ މިސާލެވެ.

1435 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « يقُولُ اللَّه تَعالى : أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عبدي بي ، وأنا معَهُ إذا ذَكَرَني ، فَإن ذَكرَني في نَفْسهِ ، ذَكَرْتُهُ في نَفسي ، وإنْ ذَكَرَني في ملإٍ ، ذكَرتُهُ في ملإٍ خَيْرٍ منْهُمْ » متَّفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު ހަމަކަށަ ކަންތައް ހީކުރައްވާ ގޮތަކަށް ތިމަން އިލާހު ހުރެއްވީމެވެ. ތިމަން އިލާހު ޒިކުރުކުރައްވާ ނަމަ ތިމަން ބާރު ދެއްވާ ހުރެއްވީމެވެ. އޭނާ ތިމަން އިލާހު ޒިކުރު ކުރާނަމަ ތިމަން އިލާހު ރحمة ދެއްވާ ގޮތަށް ބަޔާން ކުރެއްވީއެވެ. އޭނާ ތިމަން އިލާހު ހިތުގައި ހަނދާން ކުރާނަމަ ތިމަން ތިމަން އިލާހު ހިތްޕުޅުގައި ތިމަން ޒިކުރު ކުރައްވާނެ ތިމަން އިލާހު ހިތްޕުޅުގައި ކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަން އިލާހު جماعة އެއްގެ ތެރޭގައި ތިމަން އިލާހު ޒިކުރު ކުރާނަމަ އޭގެ ރަނގަޅު جماعة އެއްގައި ތިމަން އިލާހު ބަޔާން ކުރައްވާނެއެވެ.

1436 وعنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سبقَ المُفَرِّدُونَ » قالوا : ومَا المُفَرِّدُونَ يا رسُولَ اللَّهِ ؟ قال : « الذَّاكِرُونَ اللَّه كَثيراً والذَّاكِراتُ » رواه مسلم .

روي : « المُفَرِّدُونَ » بتشديد الراء وتخفيفها ، والمَشْهُورُ الَّذي قَالَهُ الجمهُورُ : التَّشديدُ.

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭކަލަކީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުން ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުންނަކީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله ގެ ޒިކުރު ގިނަގިނައިން ކުރާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނެވެ.

1437 وعن جابر رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « أَفْضَلُ الذِّكرِ : لا إله إلاَّ اللَّه » .

رواهُ الترمذِيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ވާތީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިކަމަށް ހިތުން ދަޢު އަރިހުވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޛިކުރަކީ لا إله إلاّ اللّه ގެ ކަލިމައެވެ.

1438 وعنْ عبد اللّه بن بُسْرٍ رضي اللّه عنْهُ أنَّ رَجُلاً قال : يا رسُولَ اللّهِ ، إنَّ شَرَائع الإسْلامِ قَدْ كَثُرت عليَّ ، فَأخبرْني بِشيءٍ أتشَبَّثُ بهِ قال : « لا يَزالُ لِسَانُكَ رَطْباً مِنْ ذِكْرِ اللّهِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

ވާތީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن بُسْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފިރިހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފިރިހެނަކަށް އިސްލާމްގެ ޝަރީޢަތުގެ أحكامތައް ގިނަވެގެން ދިޔައީމު ދެން އަޅުގަނޑަށް ހިފެހެއްޓޭނެ ކަމެއް ދަންނަވާދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ދޫ ތެތްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. اللهގެ ޛިކުރުން ތިބާގެ ދޫ ތެތްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ.

1439 وعنْ جابرٍ رضي اللّه عنهُ ، عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْ قال : سُبْحانَ اللّهِ وبحَمدِهِ ، غُرِستْ لهُ نَخْلَةٌ في الجَنَّةِ » . رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

ވާތީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެފާނު ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު سُبْحانَ اللّهِ وبحَمدِهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގެއިން ކަދުރު ގަހެއް އިންދެވިއެވެ.

1440 وعن ابن مسْعُودٍ رضي اللّه عَنْهُ قال : قال رسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لَقِيتُ إبراهيمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَيْلَةَ أُسْرِيَ بي فقال : يا مُحمَّدُ أقرِيءْ أُمَّتَكَ مِنِّي السَّلام ، وأَخبِرْهُمْ أنَّ الجنَّةَ طَيِّبَةُ التُّربَةِ ، عذْبةُ الماءِ ، وأنَّها قِيعانٌ وأنَّ غِرَاسَها : سُبْحانَ اللّهِ ، والحمْدُ للّه ، ولا إله إلاّ اللّه واللّه أكْبَرُ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّه ابن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު معراجއަށް އަރުވުނު ރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އާއި ابراهيم عليه السلام އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އޭރިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނަށް ތިމަންނާގެ ފަރާތުން ސަލާމް ބުނެދެއްވާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް خبرދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެ އަކީ ފަސްގަނޑު ރަނގަޅު ބިމެކެވެ. ފެން މީރު ތަނެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ ފަސްގަނޑު ރަނގަޅު ބިމެކެވެ. އަދި سُبْحانَ اللَّه ގެ ކަލިމަތާއި الحمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމަތާއި لا إله إلاَّ اللَّهِ ގެ ކަލިމަތާއި اللَّه أكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުން އޭގައި ގަސްތައް އިންދެވޭނެއެވެ.

1441 وعنْ أَبي الدِّرداءِ ، رضيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا أُنبِّئُكُم بِخَيْرِ أَعْمَالِكُم ، وأَزْكاهَا عِنْد مليكِكم ، وأَرْفعِها في دَرجاتِكم ، وخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاقِ الذَّهَبِ والفضَّةِ ، وخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عدُوَّكم ، فَتَضربُوا أَعْنَاقَهُم ، ويضربِوا أَعْنَاقكُم؟» قالوا : بلَى ، قال : « ذِكْرُ اللَّهِ تَعالى » .

رواهُ الترمذي ، قالَ الحاكمُ أَبو عبد اللَّهِ : إِسناده صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو الدِّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ حضرةގައި އެންމެ مقبول ވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރަޖަތައް އެންމެ ބޮޑަށް އުފުލި ވެގެންވާ އަދި ރަނާއި ރިހި ހަރަދު ކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވާން ބޮޑުވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ބައްދަލުކޮށް ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ ކަނދުރާ ބުރިކޮށް އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަނދުރާ ބުރިކޮށް (އަބަދު ޖިހާދުކޮށް) އުޅުމަށްވުރެ ހެޔޮވާން ބޮޑުވެގެންވާ عملއެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެއްވަން ހައްދަވާތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދަންނަވައެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى އަށް ޛިކުރުކުރުމެވެ.

1442 وعن سعدِ بنِ أَبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ دَخَل مع رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على امْرأَةٍ وبيْنَ يديْهَا نَوىً أَوْ حصىً تُسبِّحُ بِه فقال : « أَلا أُخْبِرُك بما هُو أَيْسرُ عَليْكِ مِنْ هذا أَوْ أَفْضلُ » فقالَ : « سُبْحانَ اللَّهِ عددَ مَا خَلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللَّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأَرْضِ ، سُبحانَ اللَّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ، وسبْحانَ اللَّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ . واللَّه أَكْبرُ مِثْل ذلكَ ، والحَمْد للَّهِ مِثْل ذلك ، ولا إِله إِلا اللَّه مِثْل ذلكَ ، ولا حوْل ولا قُوَّةَ إِلاَّ باللَّه مِثْلَ ذلك » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سعدِ بن أبو وقّاصِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيއަށް رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގަޔާއި އެއްފަހަރަކު އަންހެނަކުގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭނާގެ އަތުގައި އިންނަ ކަށިތަކުން ނުވަތަ ހިލަގަނޑުތަކުން تسبيح ކިޔަމުންނެވެ. ދެން (އެކަން ދެކެވަޑައިގެންފައި) رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނު ކަލޭގެފާނަށް ތިޔައަށްވުރެ ފަސޭހަ ނުވަތަ މާ ފަސޭހަ ބުނެދޭނުހެއްޔެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔާށެވެ. « سُبْحانَ اللّهِ عددَ مَا خَلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأَرْضِ ، سُبحانَ اللّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ، وسبْحانَ اللّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ ، މިހެންނެވެ. އަދި اللّه أكْبرُ ގެ ކަލިމަތައް ވެސް އެހެން އިތުރުކުރާށެވެ. އަދި الحَمْد للّهِ ގެ ކަލިމަތައް ވެސް އެހެން އިތުރުކުރާށެވެ. އަދި لا إله إلا اللّه ގެ ކަލިމަތައް ވެސް އެހެން އިތުރުކުރާށެވެ. لا حوْل ولا قُوَّةَ إلاَّ باللّه ކަލިމަތައް ވެސް އެހެން އިތުރު ކުރައްވާށެވެ.

1443 وعنْ أَبِي مُوسى رضي اللَّه عنْه قال : قالَ لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلا أَدُلُّك على كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الجنَّةِ ؟ » فقلت : بلى يا رسول اللَّه ، قال : « لا حول ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبومُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް ސުވަރުގެ

خزانةގެ ތަޅުދިން خزانةއަށް ބޭނުންނުވެއްޖެތޯ؟ ފަހެ މިޔަން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ لا حول ولا قُوَّةَ إلاّ باللّهِ ގެ ކަލިމަ އެވެ.

باب ذكر اللَّه تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجُنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެ ގޮސްނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث ވެރިވެހުރެގެންނާއި ބޮޑު حدث ވެރިވެހުރެގެންނާއި حيضގެ ހާލުވެގެން ހުރެގެން ކިޔުމީ قران ކިޔުން ފިޔަވައި الله ގެ ذكرކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

ފަހެ جُنب ވެރިޔާއާއި حيض ވެރިޔާއާއި ދެމީހުންގެ މައްޗަށް قران ކިޔުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

–قال اللَّه تعالى (آل عمران 190 - 191): {إن في خلق السماوات والأرض، واختلاف الليل والنهار لآيات لأولي الألباب، الذين يذكرون اللَّه قياماً وقعوداً وعلى جنوبهم}.

ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވައިގެންވުމުގައި ރޭދުވާ ތަފާތުވުމުގައި ބުއްދިގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ހެކިތައް ވެއެވެ. އެއުރެންނީ ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި، އިށީނދެތިބެގެންނާއި، އޮށޯވެތިބެގެން الله ހަނދުމަކުރާ، އެއުރެން ބިންހައްދަވައިގެންވުމުގައި ފިކުރުކުރާ އެއް މީހުންނެވެ.

1444 وعنْ عائشة رضيَ اللَّه عنهَا قَالَت : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يذكُرُ اللَّه تَعالى على كُلِّ أَحيانِهِ . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި اللهއަށް ޒިކުރު ކުރައްވައެވެ.

1445 وعن ابن عبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما عن النَّبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لو أَنَّ أَحدكُمْ إِذا أَتَى أَهلَهُ قال : بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ ما رزَقْتَنا ، فَقُضِيَ بيْنهُما ولَدٌ ، لم يضُرَّهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عبَّاس ، نبيُّ ާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނބިމީހާގެ ގާތަށް އަންނަހިނދު (އެއްވުން ކުރާހިނދު) بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ ما رزَقْتَنا ކިޔާފިނަމަ އެހިނދު ދަރިއަކު ލިބިއްޖެނަމަ އެދަރިއަކަށް شيطان އާއިން ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެ ހުއްޓެވެ.

މާނައީ: الله اسم ން އަޅު ފަށަމެވެ . އޭ الله! އަޅުގަނޑުގެ ކިބައިން شيطان އާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާ ރިޒުޤު ކުރައްވާ އެއްޗެއްގެ ކިބައިން (ދަރިންގެ ކިބައިން) شيطان އާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޯވެނިވިހިނދުގައި ނިދިން ހޭލާ ހިނދު ކިޔާ ދުޢާތަކުގެ ބާބު باب

1446 عن حُذَيْفَةَ ، وأَبي ذَرٍّ رضيَ اللَّه عَنْهُمَا قالا : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم إِذا أَوَى إِلى فِراشِهِ قال : « باسمِكَ اللَّهُمَّ أَحيَا وَأَمُوتُ » وإِذا استَيقَظَ قال : « الحمْدُ للَّهِ الذِي أَحْيَانَا بعد مَا أَماتنَا وَإِلَيْهِ النُّشورُ » رواه الترمذي.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި حُذَيْفَة އާއި أَبو ذر އާއި ދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم

ނިދަން އޮށޯންނަހިނދު دعاء ކިޔުއްވާނެއެވެ. باسمِكَ اللّهُمَّ أحيَا وَأمُوتُ (މާނައީ: އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހް! އިބަރާހީމްގެ ނަންފުޅުން މަރުވާ ނިދަމުވެ. އަދި އިބަ އިޔާރާގެ ނަންފުޅުން މަރުގާ ހޭލަމުވެ.) އަދި އަކާތާގެފުން ހޭލުއްވާ ހިނދު دعاء ކިޔުއްވާނެއެވެ. الحمْدُ للّهِ الذِي أحْيَانَا بعد مَا أماتَنَا وَإليْهِ النُّشورُ (މާނައީ: އެންމެހާ حمد ވަނީ اللهއަށެވެ. އެއިލާހީ ދިރުއްވީ މަރުވުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި އަނބުރާ ދާނީ އެ އިލާހުގެ حضرة އަށެވެ.

باب فضل حِلَق الذِّكْروالنَّدب إلى ملازمتها والنهَّي عن مفارقتها لغير عذر

ޛިކުރުކުރާ ޖަމާޢަތްތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެފަދަ ޖަމާޢަތްތަކާ ބައިވެރިވުމަކީ ސުންނަތް **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރަކާއި ނުލައި އެފަދަ ޖަމާޢަތްތަކުން ދުރުހެލިވުމަކީ ނަހީކުރެވިގެންވާކަމުގެ ބާބު **باب**

قال اللَّه تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه، ولا تعد عيناك عنهم}.

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ވަޖުހުފުޅު އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު ހަނދުމަކޮށް دعاء ކުރާ އަޅުތަކުންނާއެކު ތިބާގެ ނަފްސު ކެތްކުރާށެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ އެއުރެންގެ ކިބައިން ދުރު ނުކުރައްވާށެވެ!

1447 وعنْ أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ للَّهِ تَعالى ملائكَةً يَطُوفُونَ في الطُّرُق يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ ، فإِذا وَجدُوا قَوْماً يذكُرُونَ اللَّه عَزَّ وَجلَّ، تَ نَادَوْا : هَلُمُّوا إلى حاجتِكُمْ ، فَيَحُفُّونَهم بأَجْنِحَتِهِم إلى السَّمَاء الدُّنْيَا ، فيَسأَلهُم رَبُّهُم وَهُوَ أَعْلَم : ما يقولُ عِبَادِي ؟ قال : يَقُولُونَ : يُسبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرونَكَ ، ويحْمَدُونَكَ ، ويُمَجِّدُونَكَ ، فيقولُ : هل رأَوْني ؟ فيقولون : لا واللَّهِ ما رأَوْكَ ، فيَقُولُ : كَيْفَ لو رَأَوْني؟، قال : يقُولُون لو رَأَوْكَ كانُوا أَشَدَّ لكَ عِبادَةً ، وأَشَدَّ لكَ تمْجيداً ، وأَكثرَ لكَ تَسْبيحاً . فيَقُولُ : فماذا يَسأَلُونَ ؟ قال : يَقُولونَ : يسأَلُونَكَ الجنَّةَ . قالَ : يقولُ : وَهل رَأَوْهَا ؟ قالَ : يَقُولُونَ : لا وَاللَّه ياربِّ مَا رأَوْهَا . قَالَ : يَقُولُ : فَكَيْفَ لو رَأَوْهَا ؟، قال: يَقُولُونَ : لو أَنَّهُم رأَوْها

كَانُوا أَشَدَّ عليْهَا حِرْصاً ، وأَشَدَّ لهَا طَلَباً ، وَأَعْظَمَ فِيها رغْبة. قَالَ : فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ ؟ قَالَ : يقولُون يَتَعَوَّذُونَ مِنَ النَّارِ ، قال : فَيقُولُ : وهَل رَأَوْهَا ؟ قالَ: يقولونَ: لا واللَّهِ ما رأَوْهَا . فَيقُولُ : كَيْفَ لو رَأَوْها ؟، قال : يقُولُون : لو رَأَوْهَا كانوا أَشَدَّ منها فِرارا ، وأَشَدَّ لها مَخَافَة . قَالَ : فيقُولُ : فَأُشْهِدُكم أَنِّي قد غفَرْتُ لهم ، قَالَ : يقُولُ مَلَكٌ مِنَ الملائكَةِ : فِيهِم فُلانٌ لَيْس مِنهم ، إِنَّمَا جاءَ لِحاجَةٍ، قال : هُمُ الجُلَسَاءُ لا يَشْقَى بِهِم جلِيسهُم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ބައެއް މަލާއިކަތުން ބަލާލުން ޒިކުރު ކުރާ ބަޔަކު ހޯދަމުން ފިރުމާ ބައިތިއްބަވައެވެ. ދެން ބައިތިއްބަވާ ޒިކުރު ކުރާ ބައިން ހޯދާފައި ...

ތަސްބީޙު ... تسبيح ... تكبير ... تحميد ... تمجيد ... الله سبحانه وتعالى ... الله ... تمْجيد ... تَسْبيح ... الله ... الله سبحانه وتعالى ... މާތް الله ...

ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! އަބައިމީހުން އަހަން ދެކެފައި ނުވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އަބައިމީހުން އަހަން ދެކެފައިވިނަމަ އެމީހުންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކޮން ގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އަބައިމީހުން އަހަން ދެކެފައިވިނަމަ އެތަނަށް އަބައިމީހުންގެ ދެރިވެލާން އިތުރުން ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި އެއަށް އެދޭ މިންވަރު އިތުރުން ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި شوقވެރިވާގޮތް އިތުރުން ބޮޑުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އަބައިމީހުން ސަލާމަތްވާން އެދިއެދިވަނީ ކޮން އެއްޗަކުން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އަބައިމީހުން ސަލާމަތްވާން އެދިއެދި ވިޔަ ނަރަކައިންނެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އަބައިމީހުން ނަރަކަ ދުށުންހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. ވާ الله ގަސަމު ދަންނަވަމެވެ. އަބައިމީހުން ނަރަކައެއް ނުދުށެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އަބައިމީހުންނަށް ނަރަކަ ފެންނަހުރެ އަބައިމީހުންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. އަބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެތަނުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުމުގެ ބޭނުން މަސައްކަތްކުރާނެއެވެ. އަދި އެތަނުން އަބައިމީހުންގެ ހިތުގައި އުފުރުވުމާ ބިރުވެރިކަން އިތުރުން ބޮޑުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭކަލުން ހަމަކަށަވަރުން ހެކިވާށެވެ. ތިމަންރަސްކަލަން އަބައިމީހުންގެ އެންމެހައި ކުށް ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވީމެވެ. އަރިހުން މަލާއިކަތް ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ދަންނަވައެވެ. އަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މިފަދަ ބަޔަކު ނޫން ބައެއް ހުރެއެވެ. އޭނާއަށް ބޭނުންވާ ކަމަކާ ގުޅިގެން ހަމައެކަނި އައިސް ތިބީއެވެ. އެބައިމީހުންނާއި އެކީގައެވެ. ބައިވެރިވެގެނެއް ނޫނެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެއީ އެކުގައި މަޖިލިސް އެކުވާ ބައެކެވެ. އެމީހުންނާއި އިށީނދެތިބި އެއްވެސް މީހަކު ބަދުނަސީބުވެރިއަކަށް ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلِمٍ عنْ أَبي هُريرةَ رضِيِ اللَّه عنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ للَّهِ مَلائِكَةً سَيَّارةً فُضَلاءَ يتتَبَّعُونَ مجالِس الذِّكرِ ، فَإِذا وجدُوا مَجلِساً فِيهِ ذِكْرٌ ، قَعدُوا معهُم ، وحفَّ بعْضُهُم بعْضاً بِأَجْنِحَتِهِم حتَّى يَمْلأُوا ما بيْنَهُمْ وبَيْنَ السَّماءِ الدُّنْيَا ، فَإِذا تفرَّقُوا عَرجُوا وصعِدُوا إِلى السَّماءِ ، فَيسأَلُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ وهُوَ أَعْلَمُ : مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ ؟ فيَقُولُون: جِئْنَا مِنْ عِندِ عِبادٍ لَكَ في الأَرْضِ : يُسبحُونَكَ، ويُكَبِّرُونكَ ، وَيُهَلِّلُونَكَ ، ويحْمَدُونَكَ ،

وَيَسْأَلُونَكَ . قال : وماذا يسْأَلُوني ؟ قَالُوا : يَسْأَلُونَكَ جنَّتَكَ . قال : وهَلْ رَأَوْا جنَّتي ؟ قالُوا : لا ، أَيْ ربِّ : قال : فكَيْفَ لو رأَوْا جنَّتي ؟ قالُوا : ويستَجيرُونَكَ قال : ومِمَّ يسْتَجيرُوني ؟ قالوا : منْ نَارِكَ ياربِّ . قال : وَهَلْ رَأَوْا نَارِي ؟ قالوا : لا ، قال : فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا نَارِي ؟، قالُوا : ويسْتَغْفِرونَكَ ، فيقول : قَدْ غفرْتُ لهُمْ ، وأَعطَيْتُهُمْ ما سَأَلُوا ، وأَجرْتُهم مِمَّا اسْتَجارُوا . قال : فَيقُولونَ : ربِّ فيهمْ فُلانٌ عبْدٌ خَطَّاءٌ إِنَّمَا مَرَّ ، فَجلَس معهُمْ ، فيقول : ولهُ غفرْتُ ، هُمْ القَوْمُ لا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ތަޢާލާސުބްޙާނަހޫވި أبو هُريرة ، نَّبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ވަރަށް ގިނަ މަލާއިކަތް ބަޔަކުން ބިންމަތީގައި ދަތުރު ކުރާ މަޖިލިސް އެއް ފެނުނު ހިނދު ބައިވެރިވުން ގެންދަވައެވެ. ފަހެ އަޅުކަތުންނާ ދަތުރުކުރާ މަޖިލިސް އެއް ފެނިވަޑައިގެންފިނަމަ އެމީހުންނާއިއާ އަޅުކަތުން އިށީނދެވިގެންނެވެ. އަދި އެއް ބައިކުރާއި އަނެއް ބައިކުރާއި ފިޔަތަކުން ގެނެވިވޭއެވެ. އަގޮތުން އަމަޖިލިސް އާއި އުޑުމައްޗާ ދެމެދު ހިސާބު ފުރިދެއެވެ. ފަހެ މަޖިލިސް ނިމި އެބައިމީހުން އަރައިވަޑައިގެން ފަހެ الله سبحانه وتعالى އަށްވުރެ ކަލެއްކަމެއް ދަނެދެނޯ ދެއްވާ ވަސީލަތް އެބައިމީހުން ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންތާކަށް ގޮސްވާން ހާދިވީ؟ އެބައިމީހުން ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނަމެން ދުނިޔޭގައި ވެވޭ ކަލޭގެ އަޅުންގެ ގާތުން ތިބޭތަކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަ ކަލޭގެ تَسْبيح ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި ކަލޭގެ تكبير ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި ކަލޭގެ تهليل ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި ކަލޭގެ تمْجيد ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި ކަލޭގެ حضرة ގައި ދަންނަވަ ދަންނަވައެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން އަދި ތިމަން ކަލޭގެ ހަމަވީ؟ ތިމަނާގެ ބާވަތުން ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން ކަލޭ ކަލޭގެ حضرة ގައި ދަންނަވާ ތިމަން ކަލޭގެ ސުވަރުގެ ދަޑައްވާ ދުނެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެ ސުވަރުގެ ދުށުން ހާދިވީ؟ ތިމަނާގެ ބާވަތުން ދަންނަވައެވެ. ނުދެކެވެ. އޭ ހަމަދަވާދި ގެންގުޅުއްވާ ކަލޭގެވެ! (އެބައިމީހުން ނުދުކުރައެވެ.) الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން ކަލޭގެ ސުވަރުގެ ދުށުފެނިއްޖެނަމަ ހާލުވާނީ ކިހިނަކުން ހާދިވީ؟ ތިމަނާގެ ބާވަތުން ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން ކަލޭ ކަލޭގެ ސުވަރުގެ

ދެކެވަޑައިގަންނަވަ އެބައިމީހުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ގައި ސުވާލުކުރެއްވުން އެދި ދަންނަވައިފާނެވެ.

ﷲ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ حضرة ގައި ސުވާލުކުރެއްވުން އެދި ދަންނަވަނީ ކޮން އެއްޗެކުން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިޔަ އިލާހުގެ ސަރަކާރިންނެވެ. އޭ ހަރުދަނާ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. ދެން ﷲ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ ސަރަކާ ދަރުސްކުރައްވަނީ ކޮން އެއްޗަކުން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ނުނާރެވެ. (ސުވަރުގެއެވެ) ﷲ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ތިމަން އިލާހުގެ ސަރަކާ ފެނުނުމަ އެބައިމީހުންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކިހިނެއްވީހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެއިރުން އެބައިމީހުން ތިޔަ އިލާހަށް استغفار ދަންނަވައިފާނެވެ. ﷲ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އެބައިމީހުންނަށް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެދުނު ތަކެތި އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވައިފީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ސަލާމަތްވުން އެދުނު ތަނުން އެބައިމީހުންނަށް ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ހަރުދަނާ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ފާފަވެރި ފުލާނު ވެއެވެ. އެންމެ ބޭޒާރު ފާފަވެރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެތަނުން ހިނގާފައި ދިޔައީ އެބައިމީހުންނާއި އިށީނީއެވެ. ﷲ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ވެސް ތިމަން ފުއްސަވައިދެއްވީމެވެ. އެއީ އެފަދަ ގަޢުމެކެވެ. އެބައިމީހުން އިށީނދެގެން ހުރިތަނުގައި ހުރި ބޭފުޅަކު ނުބައިވެރިއެއް ނުވާނެއެވެ.

1448 وعنهُ عنْ أَبي سعيدٍ رضِيِ اللَّه عنهُمَا قالا : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَقْعُدُ قَوْمٌ يذْكُرُونَ اللَّهَ إِلاَّ حفَّتْهُمُ الملائِكة ، وغشِيتهُمُ الرَّحْمةُ ونَزَلَتْ علَيْهِمْ السَّكِينَة ، وذكَرَهُم اللَّه فِيمن عِنْدَهُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ ގާތު ﷲ ރުއްސަވާވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة)އާއި أَبو سعيدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައެއް އަޅުން ﷲ އަށް ޛިކުރުކުރަމުން ތިބި ގޮތުގައި މަލާއިކަތް ބޭކަލުން އެބައިމީހުންގެ ވަށައިގެންވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ﷲ ގެ رحمة ން އެބައިމީހުން ފޮރުވައިލައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިތްހަމަޖެހުން ބާވައިލެއްވެއެވެ. އަދި ﷲ سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ވާހަކަ (އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް) وحي ކުރެއްވިއެވެ.

1449 وعن أَبي واقِدٍ الحارثِ بن عَوْفٍ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بيْنَما هُو جَالِسٌ في المسْجِدِ ، والنَّاسُ معهُ ، إِذ أَقْبلَ ثَلاثَةُ نَفَرٍ ، فأَقْبَل اثْنَانِ إِلى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وذَهَب واحدٌ، فوقَفَا على رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فأَمَّا أَحدُهُما فرأَى فُرْجَةً في الحلْقَةِ ، فجَلَسَ فيها وأَمَّا الآخَرُ ، فَجَلَس خَلْفَهُمْ ، وأَمَّا الثالثُ فَأَدبر ذاهباً . فلمَّا فرَغَ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: أَلا أُخبِرُكم عن النَّفَرِ الثَّلاثَةِ ، أَمَّا أَحدُهم ، فَأَوى إِلى اللَّهِ فآواه اللَّه وأَمَّا الآخرُ فَاسْتَحْيي فاستحيي اللَّهُ مِنْهُ وَأَمَّا الآخرُ ، فأَعْرضَ ، فأَعْرض اللَّهُ عنْهُ » متفقٌ عليه .

ދާތި الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَبو واقِد الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި اصحاب ބޭކަލުންނާއިއެކު އިށީނދެވަޑައިގެން ކުއްލިއަކަށް ތިން މީހުން އައެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ދެމީހުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިސްނަވި މަޖުލިހަށް އައެވެ. އަދި އެކަކު އެނބުރި ދިޔައެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން މަޖުލިސް ކައިރީގައި މަޖުލިހެއްވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަކު އެމަޖުލިސް އިން ހުސްތަނަކަށް ތިބާގައި އެތަނގައި އިށީނދެއެވެ. ފަހެ ދެވަނަ މީހާ އެ މަޖުލިހުގެ ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާ އެނބުރި ދިޔައެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަޖުލިސް ނިންމެވުމުންފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން މިހާރު ކަންތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔައިދޭން ހެއްދުވާތޯ؟ ފަހެ އެމީހުން އެކަކު (ދާއިރާގެ) މަޖުލިސްގައި ބައިވެރިވިއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް رحمة ލެއްވި ރުއްސަވާ ވެއްދެވިއެވެ. އަދި އަނެކަކު ލަދުން ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ލަދުގަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާ އެކަކީ ކަލޭގެ މައްޗަށް އަނބުރާ ނުދެއްވިއެވެ. (ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ހަދިޔާކަން ދުރުވިއެވެ. ފަހެ ހަދިޔާދިނުމަށް އިޤުބާލުވާ ކަމުގައިވެ.) އަދި ވިސްނަން މީހާ ފުރަސަތުގެ އަސްލަށް ދިޔައެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާ ثوابއިން محروم ކުރެއްވިއެވެ.

1450 وعن أبي سعيد الخُدْريِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : خَرَج معاوِيَة رضي اللَّه عَنْهُ علَى حَلْقَةٍ في المسْجِدِ ، فقال : ما أَجْلَسكُمْ ؟ قالُوا : جلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّه . قَالَ : آللَّهِ ما أَجْلَسكُم إِلاَّ

ذَاكَ ؟ قالوا : ما أَجْلَسنَا إلاَّ ذَاكَ ، قال : أَما إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُم تُهْمَةً لَكُم وما كانَ أَحدٌ بمنْزِلَتي مِنْ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أقلَّ عنهُ حَدِيثاً مِنِّي : إِنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ علَى حَلْقَةٍ مِن أَصحابِه فقال : « ما أَجْلَسكُمْ ؟ » قالوا : جلَسْنَا نَذكُرُ اللَّه ، ونحْمدُهُ علَى ماهَدَانَا لِلإِسْلامِ ، ومنَّ بِهِ علينْا . قَال : « آللَّهِ ما أَجْلَسكُمْ إِلاَّ ذَاكَ ؟ قالوا : واللَّه ما أَجْلَسنا إِلاَّ ذَاكَ . قالَ : « أَما إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهمةً لكُمْ ، ولِكنَّهُ أَتاني جبرِيلُ فَأَخْبرني أَنَّ اللَّه يُباهِي بِكُمُ الملائكَةَ » رواهُ مسلمٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްފަހަރަކު) ރަޟީ الله ޢަންހު معاوية ގެފާނު މިސްކިތުގައި އޮތް ޙަލްގާއަކަށް
ނިކުމެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
އިށީނދެގެން ތިބީ ކީއްވެގެންހޯ؟ އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިބީމުން
އިށީނދެގެން ހުރީ اللهއަށް ޛިކުރުކުރަމުންނެވެ. معاوية ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބީ الله
ގަސަމުކޮށް ބުނެ ދީބަލަ ހަމައެކަނި ޛިކުރުކުރަން ތިބީތޯ؟ حقيقة ގައިވެސް
ކުރުމަށް ތިބީ ހަމައެކަން ތިބީމުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިބީމުން އެކަން
ކަމުގައި އިށީނދެގެން ނޫނީމެ. معاوية ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބީމުން ކުރަނީ ކީއްކުރަން ކުރުން الله
ގަސަމުކޮށް ސުވާލު ކުރީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތުހުމަތަކަށް ނޫނެވެ. شكއެއް
އޮތުމަކަށް ނޫނެވެ. އަޅަ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކައިރީގައި ތިބީމުންނާއި
އެއްވަރަށް قدرއުފުލުއްވާ އަޙްމަދީން صحابيން ވަރަށް حديث ރިވާކުރެއްވީއެވެ.
ތިބީމުންނަށް މަދުކޮށް ނުވެ. (ދެން معاوية ރިވާކުރެއްވިއެވެ.) އެއްފަހަރަކު
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުން ތިބި މަޖިލީހަކަށް ނިކުތެވެ.
ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮން ކަމަކާ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އިށީނދެގެން ތިބީ
ކީއްވެގެންހޯ؟ އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިބީމުން އިށީނދެގެން ތިބީ
އިސްލާމް ދީނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވައި ދެއްވި ނުވަތަ نعمة ދެއްވައި ދެއްވި اللهއަށް
ޛިކުރު ކުރުމަށާއި އަދި އެއްލާހަށް حمد ކުރުމަށެވެ. (އެހެންވެ) އެކަލޭގެފާނު އިރުޝާދުވެއެވެ.
ތިބީ الله ގަސަމުކޮށް ބުނެ ދީބަލަ ހަމައެކަނި ތިބީތޯ؟ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިބީމުން އެކަލޭގެފާނު ދިންނެވިއެވެ.
ކުރުން ހުތުރުން އެހެން ތިބީމުންގެ ތުހުމަތަކަށް شكއެއް އޮތުމަކަށް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް

جبريل عليه السلام ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހު ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މާތްއިލާހު ބޭކަލުންގެ ކުރިމަތީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި فخر ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޒިކުރުކުރުމާއި ބެހޭ ދުޢާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 205): {واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخيفةً ودون الجهر من القول بالغدو والآصال، ولا تكن من الغافلين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްޕުޅުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ! މަޑުމޮޅުވެ، ބިރުވެތިވާ ހާލުގައެވެ. ބަސްބުނުމުގެ ތިރީން އަޑުހަރުކުރުއްވުމުން ވުރެ މަދުންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ވަގުތު ތިލަކުރައްވާށެވެ. އަދި غافلވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ނުވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ.

قال أهل اللغة: {الآصال} جمع أصيل وهو: ما بين العصر والمغرب.

وقال تعالى (طه 130): {وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها}.

އަދި އިރުއެރުމުގެ ކުރީގައާއި އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައި، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް حمد އާއިއެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ.

وقال تعالى (غافر 55): {وسبح بحمد ربك بالعشي والإبكار}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް، ހެނދުނާއި، ހަވީރު حمد އާއިއެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ.

قال أهل اللغة: {العشي}: ما بين زوال الشمس وغروبها.

وقال تعالى (النور 36 – 37): {في بيوت أذن اللَّه أن ترفع ويذكر فيها اسمه، يسبح له فيها بالغدو والآصال رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر اللَّه} الآية.

އެތަންތަނުގައި، الله ގެ ނަންފުޅު ހަނދުމަކުރުމަށާއި، އެތަން ތަން މަތިވެރިކުރުން އަމުރުކުރެއްވި، الله އިޒުން ދެއްވާފައިވާ ގެތަކެއްގައެވެ. (އެބަހީ: މިސްކިތްތަކެއްގައެވެ.) ހެނދުނުގައި ހަވީރު، އެތަނުގައި އަބާދުވެސް ތަސްބީހަކުރައްވައެވެ تسبيح ކިޔައި އުޅެތެވެ. އެއި ފިރިހެނުންނެވެ. (އެބަހީ: تسبيح ކިޔައި ނަމާދުކުރާ އެމީހުން ފިރިހެނުންނެވެ.) ވިޔަފާރިއާއި ނުވަތަ އަޅުން އެއްވެސް ވިއްކުމަކުން الله ގެ ނަން ހަނދުމަކުރުމުން ދުރުކޮށްނުލައެވެ.

وقال تعالى (سورة ص: 18): {إنا سخرنا الجبال معه يسبحن بالعشي والإشراق}.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ފަރުބަދަތައް خدمة ކުރި ކަމުގައިވީމެވެ. އެތަކެތި، އެކަލޭގެފާނާއި އެކުގައި ހަވީރާއި، ހެނދުނުގައި تسبيح ދަންނަވައެވެ.

1451 وعنْ أَبي هريرة رضي اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ قال حِينَ يُصبْحُ وحينَ يُمسِي : سُبْحانَ اللَّهِ وبحمدِهِ مِائَةَ مَرةٍ لَم يأْتِ أَحدٌ يوْم القِيامة بأَفضَلِ مِما جَاءَ بِهِ ، إِلاَّ أَحدٌ قال مِثْلَ مَا قال أَوْ زَادَ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ހެނދުނާއި ހަވީރު سبحان الله و بحمده ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔައިފިމީހާ قيامة ދުވަހުން އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ނުގެނެސްފިއެވެ އެއަށްވުރެ ފަޟީލަތްތެރި ކަމެއް. އެހެން މީހަކު އެހެން ކިޔާ ނުވަތަ އެއަށްވުރެ އިތުރަށް ކިޔައި ނުލާހާ ހިނދަކު.

1452 وعَنهُ قال : جاءَ رجُلٌ إِلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقال : يا رسُول اللَّهِ ما لَقِيتُ مِنْ عَقْرِبٍ لَدغَتني البارِحةَ ، قال : « أَما لَو قُلتَ حِينَ أَمْسيت : أَعُوذُ بِكَلماتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ ما خلَقَ لم تَضُرَّك » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިހެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمَ ގެ އަރިހަށް އައެވެ. މީހަކު ދަންނަވައެވެ.

އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިއްޔެ ކަކުނިން ޖެހި ނަގުލުންދީ އަދި ސަވަބުން ހާދަ ފިނޑު
އެވިއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ދެން ހަވީރު أعوذُ بِكلماتِ اللّهِ التَّامَّاتِ منْ شَرِّ ما خلَقَ ކިޔުން
ނަމަ އޭގެ އުނދަގުލެއް ދިމާއެއް ނުވީހެވެ.

މާނައީ: އަހުރެން اللهގެ އަސްމާއު ފުރިހަމަ ކަލިމަ ސިފަތްތަކުގެ ވަސީލަތުން އާ إله
އަމިއްލަވެރިކަމާ އަސްމާއު ތަކުގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ .

1453 وعنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّه كان يقول إذا أَصبَحَ : اللَّهُمَّ بِكَ أَصبْحنَا وبِكَ أَمسيْنَا وبكَ نَحيا ، وبكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ » وإذا أَمسى قال : « اللَّهُمَّ بِكَ أَمسَيْنَا، وبِكَ نَحيا ، وبِك نمُوتُ وإِلَيْكَ المَصِير » .

رواه أَبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި އާ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާކުރައްވާފުޅުވި أَبو هُريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. ހެނދުނަށްވުމުން އަދި ހަވީރަށްވުމުން ކިޔުއްވާ دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَصبحْنَا وبِكَ أمسيْنَا وبكَ نَحْيا ، وبكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ މާނައީ: އޭ الله! ކަލޭގެފާނުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން ހެނދުނަށް ވަނީމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން ހަވީރު ވަނީމެވެ. އަދި ކަލޭ ކަލޭގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން ދިރިތިބީމެވެ. އަދި ކަލޭ ކަލޭގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން މަރުވާނީމެވެ.(ނިދާފައެވެ). އަދި އަޅަމެން އަނބުރާ ފޮނުވޭ ކަލޭ ކަލޭގެ حضرة އަށެވެ. އަދި ހަވީރުވުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، وبِكَ نَحْيا ، وبك نمُوتُ وإلَيْكَ المَصِير މާނައީ: އޭ الله ކަލޭގެފާނުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން ހަވީރު ވަނީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން ދިރިތިބީމެވެ.(ހޭލާފައެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަޅަމެން މަރުވާނީމެވެ.(މަރުވުމަށްފަހު) އަޅަމެން އަނބުރާ ފޮނުވޭ ކަލޭގެފާނުގެ حضرة އަށެވެ.

1454 وعنهُ أَنَّ أَبا بَكرٍ الصِّدِّيقَ ، رضيَ اللَّه عنه ، قال : يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِكَلِمَاتٍ أَقولُهُنَّ إِذَا أَصبَحْتُ وإِذَا أَمْسَيتُ ، قال : قُلْ : « اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ والأَرض عَالمَ الغَيْب وَالشَّهَادةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ . أَشْهَدُ أَن لاَ إِله إِلاَّ أَنتَ ، أَعُوذُ بكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ

الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهِ » قال : « قُلْهَا إذا أَصبحْتَ ، وَإِذَا أَمْسَيْتَ ، وإذا أَخَذْتَ مَضْجِعَكَ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

އަދި އެ صَحَابِيٌّ (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو بكر الصديق ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ހެނދުނާއި ހަވީރު ކިޔުމަށްޓަކައި ކަލިމަތްތަކެއް ދަސްކޮށް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ والأرض عَالِمَ الغَيْبِ وَالشَّهَادةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ · أَشْهَدُ أن لاَ إله إلاَّ أنتَ ، أَعُوذُ بكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهِ މިފަދައިންނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ހެނދުނާއި ހަވީރު އަދި މިއީ އޮށޯވެނިކޮށް އަޅުވާ ކިޔާށެވެ.

ނޯޓު: އޭ الله ! ސާފު އޭގައި ބޭނުން ހުއްދަވި إله!ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ إله! އެންމެހާ ތަކެތީގެ ހެއްދެވި ވެރި إله ! الله މެނުވީ حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ إله އަކު ނުވާކަން އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ . އަހަރެން ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުން ނާއި شيطانގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި އޭނާގެ ބައިވެރިކުރުމުގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ إله ގެ حضرة ގައި ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ .

1455 وعَن ابْن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : كانَ نبيُّ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا أَمسى قال : أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَه » قالَ الرواي: أَرَاهُ قال فيهنَّ : « لهُ المُلكُ ولَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كل شَيءٍ قدِيرٌ ، ربِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ، وخَيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأَعُوذُ بِكَ منْ شرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَل ، وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذَابٍ في النَّار ، وَعَذَابٍ في القبر » وَإِذَا أَصبْحَ قال ذلك أَيْضاً : « أَصبْحْنَا وَأَصبْحَ المُلْك للَّهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّه بْن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަވީރުވުމުން ވިދާޅުވާ دعاء ކުރައްވައެވެ. أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلْكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ له ·މާނައީ: އަހަރެމެންނަށް ހަވީރު ވެއްޖެއެވެ .އަދި الله

ގެ އަތްމަތީގައި އަހަރެމެންނާވެސް ހަވީރުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެންމެހާ حمد ވެސް الله އަށެވެ . އެ إله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ . އެ إله އެއްކައުވަންތަ އެވެ .
އެ إله އަށް شريك އަކު ނުވެއެވެ .

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ޒުބައިދު ރިވާ ގޮތުގައި އެކަމުގައިވާ ބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި ވިދާޅުވިއެވެ. لهُ المُلكُ ولَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَيءٍ قدِيرٌ ، ربِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَلِ ، وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذَابٍ في النَّارِ ، وَعَذَابٍ في القبر.މާނައީ: ހަމައެކަނިވެސް އެ إله އަށެވެ. އަދި حمد ވެސް އެ إله އަށެވެ.އަދި އެ إله ކޮންމެކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ އެވެ .
އޭ ރަބ္ބުވީ ގޮސްގެދިއުމާ إله ! މިރޭގެ ހެޔޮ إله ގެ حضرةށް މިރޭގެ ހެޔޮކަމަށް
މިރޭ ފަހުން ހޯދާ ހެޔޮކަމަށް އެދެމެވެ. އަދި މިރޭގެ ނުބައި إله ގެ حضرةށް މިރޭގެ
ނުބައިކަމުން ފަހުން ހޯދާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވާން އެދެމެވެ . އޭ
ރަބ္ބުވީ ގޮސްގެދިއުމާ إله! މިރޭގެ ހެޔޮ إله ގެ حضرةށް ކަންނެތްކަމުން ސަލާމަތްވާން
އެދެމެވެ . އަދި މިރޭގެ ހެޔޮ إله ގެ حضرةށް ނަރަކައިގެ عذابއިން ސަލާމަތްވާން
އެދެމެވެ . އަދި ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްވާން އެދެމެވެ .

އަދި ހެނދުނު ވުމުން އެކަލޭގެފާނު މިދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ المُلْكُ لِلَّهِ މާނައީ: އަހަރެމެންނާއި އަދި ހަމައެކަނިވެސް الله އަށް ވެރިކަން ވާގޮތުގައި ހެނދުނުވެއްޖެއެވެ .

1456 وعنْ عبدِ اللَّهِ بنِ خُبيْب بضَمِّ الْخاءِ المُعْجَمَةِ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قال لي رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اقرأْ : قُلْ هوَ اللَّه أَحَدٌ ، والمعوِّذَتَيْن حِينَ تُمْسِي وَحِينَ تُصبحُ ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كلِّ شَيْءٍ » .

رواهُ أَبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بن خُبَيْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިބާ ހެނދުނާއި ހަވީރު

قُلْ هوَ اللّه أحَدٌ އާއި معوِّذَتَيْن (އެބައި فلقސޫރަތާއި ناس ސޫރަތް) ތިން ފަހަރު ކިޔުއްވާށެވެ. އަޅުން ތިބާއަށް ހުރިހާ ކަމަކުން ފުދޭނެއެވެ.

1457 وعنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَانَ رضيَ اللّه عنهُ قالَ : قالَ رَسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ في صَبَاحِ كلِّ يَوْمٍ ومَسَاءِ كلِّ لَيْلَةٍ : بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيء في الأَرْضِ ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعلِيمُ ، ثلاثَ مَرَّاتٍ ، إلاَّ لَمْ يَضُرُّهُ شَيءٌ » رواه أبو داود ، والتِّرمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عُثْمَانَ بْنِ عَفَانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ހެނދުނާއި ހަވީރު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ރޭގަނޑުގައި ތިން ފަހަރު بسْمِ اللّهِ الّذِي لا يَضُرُّ مَع اسْمِهِ شيء في الأرض ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ العلِيمُ ކިޔައިފިނަމަ އެދުވަހަކުން އެއްވެސް އެއްޗަކުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. މާނައީ؛ الله ގެ އިސްމުން އަދި ހަނދާނުގައި ހުރިހާ ކަމެއް. އަދި އަބޫދާވޫދު ތިރުމިޛީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘް އެއްވެސް އެއްޗަކުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ދަޢާ ބަޔާންކުރާ باب

قال اللّه تعالى (آل عمران 190 – 191): {إن في خلق السماوات والأرض، واختلاف الليل والنهار لآيات لأولي الألباب، الذين يذكرون اللّه قياماً وقعوداً وعلى جنوبهم، ويتفكرون في خلق السموات والأرض} الآيات.

ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވާފައިވާ ގޮތުގައާއި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ބަދަލުވެގެން އައުމުގައި ބުއްދިވެރިންނަށް ހެކިތަކެއް ވެއެވެ. އެއީ ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި އިށީނދެގެން އަދި އޭގެ ބޭރު ފަރާތުގައި ބޮށްޓަށް އޮތްގޮތަށް الله ހަނދުމަކުރާ، އަދި އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވާފައިވާ ގޮތުގައި ފިކުރުކުރާ މީހުންނެވެ.

1458 وعنْ حُذيفةَ وأَبي ذرٍّ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قالَ : « باسمِكَ اللَّهُمَّ أَحيَا وَأَمُوتُ » .

رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ حُذيفة އާއި أبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރާމުކުރެއްވުމަށް ފަރާތަށް (ނިދިކުރެއްވުމަށް) ވަޑައިގަންނަވައި ފިޔަވަ دعاء ކިޔުއްވައެވެ.« باسْمِكَ اللّهُمَّ أحْيَا وَأمُوتُ މާނައީ: އޭ الله! ތިޔަކަލާނގެ ނަންފުޅުން މަރުވާ ދިރޭމެވެ. އަދި ނިދަމެވެ.

1459 وعَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ له ولَفَاطِمةَ رضيَ اللَّه عنهما: « إِذَا أَويْتُمَا إِلى فِراشِكُما ، أَوْ إِذَا أَخذْتُمَا مَضَاجِعَكُما فكَبِّرا ثَلاثاً وَثَلاثِينَ ، وسَبِّحَا ثَلاثاً وثَلاثِينَ ، وَاحمَدَا ثَلاثاً وَثَلاثِين » وفي روايةٍ : « التَّسْبِيحُ أَرْبعاً وَثَلاثِينَ » وفي روايةٍ : « التَّكبيرُ أَربعاً وَثَلاثِينَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ صَحَابي އާއި ފާޠިމާގެފާނާއި ދެބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ދެބޭކަލުން ތިޔަ ދެބޭކަލުންގެ ބިސްތަރަށް ވަޑައިގަތުމުން ނުވަތަ (ނިދުމަށް ތިޔަ ދެބޭކަލުން ބިސްތަރުގައި އޮށޯވެވަޑައިގަތުމުން) ތިރީސް ތިން ފަހަރު الله اكبرގެ ކިޔާ، ތިރީސް ތިން ފަހަރު سبحان اللهގެ ކިޔާ، ތިރީސް ތިން ފަހަރު الحمد للهގެ ކިޔާ ކިޔާއްވާށެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.الله اكبر ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު ކިޔާށެވެ.

1460 وعن أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا أَوَى أَحَدُكُم إِلَى فِراشِهِ ، فَلْيَنْفُض فِراشَهُ بداخِلَةِ إِزَارِهِ فإِنَّهُ لاَ يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ يَقُولُ : بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبي ، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِه عِبادَكَ الصَّالحِينَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ބިސްތަރަށް (ނިދާފަތަށް) އަރާފައިވާނަމަ ފުރަ އަރިހާ ބޮޑުކޮށްލާ ކަޅުކަނާ ފޮތިގަނޑުގެ އަޑިއަށް އޭނާ ފޮޅާ ބަލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ފަހުން އޭގައި އޮތް ތަކެއްޗެއް އޭނާއަށް އެނގިގެން ނުވާނެތީއެވެ. ދެން ކިޔާށެވެ. باسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبي ، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِه عِبادَكَ الصَّالحِينَ

މާނައީ: އޭ ތިމަންނާގެ ރައްބުވެވޮޑިގެންވާ إله ! ތިޔަ إله ގެ އިސްމުފުޅާއެކު ތިމަންނާގެ ބޮލުގައި ބާއްވައިފީމެވެ. އަދި ތިޔަ إله ގެ އިސްމުފުޅާއެކު ތިމަންނާ ތެދުވެވޭނެއެވެ. ތިޔަ إله ތިމަންނާގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވައިފިނަމަ އޭގެ މައްޗަށް رحمة ލައްވާދެއްވާށި! އަދި ދޫކޮށްލައްވައިފިނަމަ ތިޔަ إله ގެ صالح އަޅުން ރައްކާތެރި ކުރައްވާހެން އެ ފުރާނަ ރައްކާތެރިކުރައްވާދެއްވާށި!

1461 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْها ، أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم كان إِذَا أَخَذَ مضْجعَهُ نَفَثَ في يدَيْهِ ، وَقَرأَ بالْمُعَوِّذاتِ ومَسح بِهمَا جَسَدَهُ ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ބިސްތަރުމައްޗަށް އަރާވަޑައިގަތުމުން ދެ އަތްތިލައަށް ފުމެލައްވާ ފަހު ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. އަދި اخلاص, فلق, ناس ފިލާ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ހަށިގަނޑުގައި އަތް ފިރުއްސަވައެވެ.

وفي رواية لهما : أَنَّ النبيَّ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذَا أَوى إِلى فِراَشِهِ كُلَّ لَيْلةٍ جمَع كَفَّيْهِ ثُمَّ نفَثَ فيهما فقَرأَ فِيهما : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ، وقُلْ أَعُوذُ بِربِّ الفلَقِ ، وقُلْ أَعُوذُ بِربِّ النَّاسِ ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا ما اسْتطاعَ مِن جسَدِهِ ، يبْدأُ بِهما علَى رأْسِهِ وَوجهِهِ ، وما أَقبلَ مِنْ جَسَدِهِ ، يَفْعَلُ ذلكَ ثَلاَثَ مرَّات متفقٌ عليه .

އަދި އެދެބޭކަލުންގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ ރެއަކު (ވެސް) އެކަލޭގެފާނުގެ ބިސްތަރަށް

ނިދިކުރައްވާން ވަޑައިގެންނެވުމަ ދެ އަތްޕުޅު ކައިރި ކުރައްވައެވެ. ދެން އެއަށް ފުމެލައްވައެވެ. އެއަށްފަހު (އަޙަދު ޤިރާއަތުން) قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވެފުޅުވައެވެ. ދެން އަތްޕުޅު ހަށިގަނޑުން ވީހާވެސް ތަން ތަންތަނުގައި ފިރުމައްވައެވެ. އެގޮތުން ފުރަތަމަ ބޯފުޅާއި މޫނުމަތީގެ.ދެން އެއަށްފަހު ހަށިގަނޑުން ފިރުމައްވައެވެ. އެގޮތުން ތިން ފަހަރު މަތިން عمل ކުރައްވައެވެ.

قال أَهلُ اللُّغَةِ : « النَّفْثُ » نَفخٌ لَطِيفٌ بِلاَ رِيقٍ .

1462 وَعنِ البراءِ بنِ عازِبٍ ، رَضِيَ اللَّه عنْهمَا ، قَالَ : قال لي رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِذَا أَتيت مَضْجعَكَ فَتَوضأْ وضُوءكَ لِلصَّلاةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلى شِقِّكَ الأَيمَنِ ، وقلْ : اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسِي إِلَيكَ ، ووَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ . وَفوَّضتُ أَمري إِلَيْكَ ، وأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزَلْت ، وبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلت ، فإِنْ مِتَّ . مِتَّ على الفِطرةِ ، واجْعَلهُنَّ آخِرَ ما تَقُولُ » مُتَّفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ البرَاءِ بن عازبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ (ނިދަން އޮށޯއްވުން) ތިބާ ނިދާތަނަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ނަމާދަށް وضوءކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތް ފުށި ދަށަށް ވާގޮތަށް އޮށޯވެ ނިދަން ފެށޭށެވެ. ދެން ކިޔާށެވެ.اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسِي إِلَيكَ ، ووَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ . وَفوَّضتُ أَمري إِلَيْكَ ، وأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزَلْت ، وبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلت އެއިރުން ތިބާ މަރުވެއްޖެނަމަ މަރުވާނީ އިސްލާމް ދީނުގެ މައްޗަށެވެ. (ފިޠްރާ) އެކަލިމަތައް ތިބާ ކިޔާ އެންމެ ފަހު ކިޔުން ކަމުގައި ހައްދާށެވެ.

ފާއިދާ: ޔާالله! މިއަޅާ މިއަޅާގެ ނަފްސު އިބަ އިލާހަށް ހަވާލުކޮށްފީމެވެ . އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ މޫނު އިބަ އިލާހަށް ކުރިމަތިލާކޮށްފީމެވެ . އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ އަމުރު ކަނޑައެޅުން އިބަ އިލާހަށް ދޫކޮށްފީމެވެ . އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ ބުރަކަށި އިބަ އިލާހަށް

އަނބުރަދުވެ .އޭގެ އިބަ އިލާހަން ހުރި شوق ފޮރުވާގޮތް ބޭރުމުންނެވެ.އެއީ އިބަ
އިލާހަށްހުރި ބިރުވެރިކަމުގެ ބޭރުމުންނެވެ. އިބަ އިލާހު ފުރުވައި ސަލާމަތްކުރެއްވުން ލިބުމެވެ
އަހަރެން މަރާބުއި ނިވުއެވެ . އެއީ އިބަ އިލާހު ފުރުވައި ނަގާވޮލުލުބުން އަހަރެން ގެއްލުވި
ނުވެވެ . އިބަ އިލާހު ބޭރުވާލުވި ފުރިހަ މިއަދާ ދިރުން ވެއްޖެވެ . އެއީ އިބަ އިލާހު
ފުރުއްވޭ نبي އާއިން އިދުން ވެއްޖެވެ .

1463 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إذا أَوَى إلى فِرَاشِهِ قَال : «الحمْدُ للَّهِ الَّذي أَطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانا ، فكمْ مِمَّنْ لا كافيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ » رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާކުރައްވާ أَنَسٍ ގެފާނު ރިވާކުރެއް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހަށްވަޑައިގަންނަ ވަގުތު އެނގޭނީ ރަސްކަލާނގެއެވެ. الحمْدُ للَّهِ الَّذي أطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانا ، فكمْ مِمَّنْ لا كافيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ މާނައީ: އަހުރެމެން حمد ކުރީ اللهއަށެވެ. އެ އިލާހީ އަހަރެމެންނަށް ކާއެން ދިނުމި އަދި ބޯއެން ދިނުމި އަދި ފުރިހަމަވެރިކަން ދިނުމި އަދި ވަސީލަތް ދިނުމި އިލާހެވެ. ފަހަ ފުރިހަމަވެރިކަމުގެ އަދި ވަސީލަތްވަނީ ނުވެ ދިރުން ހާލާ ގިނަހައެއްތަވެ؟

1464 وعنْ حُذيْفَةَ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ إذا أَرَادَ أَنْ يرْقُدَ ، وضَع يَدهُ اليُمنَى تَحْتَ خدِّهِ ، ثُمَّ يقُولُ : « اللَّهمَّ قِني عَذَابكَ يومَ تَبْعثُ عِبادَكَ » رواهُ الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حَسنٌ .

ورَواهُ أَبو داودَ مِنْ رِوايةِ حفْصةَ ، رَضِي اللَّه عنْهُا ، وَفيهِ أَنَّهُ كَانَ يقُولهُ ثَلاثَ مَرَّاتٍ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާކުރައްވާ حُذيْفَة ގެ ރިވާކުރެއް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނިދުމަށްވާއިރު ހިނދު އަރިހަށްވަޑައިގަތުމުން ކަނާތްއަތް އަރިހަށްވަޑައިގަތުމުން ކޯއްލަވާލައްވައެވެ. ދެން ވިދާޅުވާނެއެވެ. اللَّهمَّ قِني عَذابكَ يومَ تَبْعثُ عِبادَكَ މާނައީ: އޭ الله! އިބަ އިލާހު، އިބަ އިލާހުގެ އަޅުތަކުން ނަގުއްވާ ދުވަހު ދިމާލާ އިބަ އިލާހުގެ عذابއިން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ.

(ރިވާކުރައްވަވީ الترمذيُّ އެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި أبو داودَ މި حديث ގާތް الله ތުރުސްނުއްވާ حُذَيْفَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އަދި އެ حديث ގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަކާލޯލާސް އަގުދިޔ ބިން ފަހަރު ފަހިން ވިދާޅުވިއެވެ.)

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ ބަޔާނާ ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب قال اللَّه تعالى (غافر 60): {وقال ربكم ادعوني أستجب لكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 55): {ادعوا ربكم تضرعاً وخفية؛ إنه لا يحب المعتدين}.

ތެދުވެރިކަމާއި، ވަރަށްސިއްރުކަމާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ހައްދުފަހަނައަޅައިދާ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 186): {وإذا سألك عبادي عني فإني قريب؛ أجيب دعوة الداع إذا دعان} الآية.

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާމެދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުން ކަލޭގެފާނު ސުވާލު ކުރައްފިނަމަ، (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އެއުރެންނާ ކައިރިވާ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް دعاء ކުރުމުނަމަ دعاء ކުރާމީހާގެ دعاء ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޖާބަ ކުރައްވަމެވެ.

وقال تعالى (النمل 62): {أمن يجيب المضطر إذا دعاه ويكشف السوء} الآية.

ނުވަތަ ދަތި އުނދަގޫ ހާލު ޖެހިފައިވާ މީހާ، އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާހިނދު، އެމީހާގެ دعاء އިޖާބަކުރައްވައި، އަދި ނުބައިކަން ދުރުކުރައްވަނީ ކާކުހެއްތޯ؟

1465 وَعن النُّعْمانِ بْنِ بشيرٍ رضِي اللَّه عنْهُما ، عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الدُّعاءُ هوَ العِبَادةُ » . رواه أبو داود والترمذي وقالا حديث حسن صحيح .

މާނަ الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ النُّعْمانِ بْنِ بشير نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ.އެދެބޭކަލުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. دعاء ކުރުން އަކީ އަޅުކަމެވެ.

1466 وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كَان رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَسْتَحِبُّ الجوامِعَ مِنَ الدُّعاءِ ، ويَدَعُ ما سِوى ذلكَ . رَوَاه أَبو داود بإِسنادٍ جيِّد .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ލޯބިފުޅުވަނީ دعاء ތަކުގެ ތެރެއިން جامع دعاء ތަކެވެ. އަދި އެނޫން އެހެން دعاء ތައް ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

1467 وعَنْ أَنَس رَضي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : كانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ آتِنَا في الدُّنْيَا حَسَنَةً ، وفي الآخِرةِ حَسنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّارِ » مُتَّفَقٌ عليهِ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއްމު ގޮތެއްގައި ވިދާޅުވެވުން ގެންދެވީ دعاء އަކީ اللَّهُمَّ آتِنَا في الدُّنْيَا حَسَنَةً ، وفي الآخِرةِ حَسنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّار މިފަދައިންނެވެ. މާނައީ: އޭ الله! އަޅަގަނޑުމެންނަށް ދުނިޔޭގައިވެސް ހެޔޮކަން އަދި اخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވައި އަދި އަޅަގަނޑުމެން ނަރަކައިގެ عذابއިން ދުރު ކުރައްވާނދޭވެ!

زاد مُسلِمٌ في رِوايتِهِ قَال : وكَانَ أَنَسٌ إذا أَرَاد أَنْ يَدعُوَ بِدعوَةٍ دَعَا بها، وَإِذا أَرَادَ أَن يَدعُو بدُعَاءٍ دَعا بهَا فيه .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް އިތުރު ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. أنس ގެފާނު دعاء އަދާ ކުރައްވަނީނަމަ
މި دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި ޗިހާގެ ރިވާއިން دعاء އަދާ ކުރައްވަނީނަމަ މި دعاء ގައި
شامل ކޮށްދެއްވުން އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1468 وعَن ابنِ مسْعُودٍ رَضي اللّه عنهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِي أَسْأَلُكَ الهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عَبْدِ اللّه بن مسْعُود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، دعاء ކުރައްވައެވެ. اللّهُمَّ إنِي أسْأَلُكَ الهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މިއަދާ އިހަ އިލްމުގެ حضرة ން ހިދާޔަތާއި، تقويވެރިކަމާއި، عفة ވެރިކަމާއި ފުދުންތެރިކަން އެދެމެވެ.

1469 وعَنْ طارِق بنِ أَشْيَمَ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ الرَّجلُ إذا أَسْلَمَ عَلَّمَهُ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الصَّلاةَ ، ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَدعُوَ بهَؤُلاءِ الكَلِمَاتِ : « اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِني ، وعافِني ، وارْزُقني » رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ طارق بن أشْيَم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އިސްލާމް ވެއްޖެނަމަ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އޭނާއަށް ނަމާދުކުރުން ދަސްކޮށްދެއްވައެވެ. ދެން އޭނާއަށް އަންގަވާނީ ކަލިމަތްތަކުން دعاء ކުރުމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ اللّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِني ، وعافِني ، وارْزُقني (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މަށަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް ރަޙްމަތް ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް عافية ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ.

وفي رِوايَةٍ لَهُ عَنْ طارقِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأَتاهُ رَجُلٌ ، فقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ . كيْفَ أَقُولُ حِينَ أَسْأَلُ رَبِّي ؟ قَالَ : « قُلْ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي ، وَارْحَمْني ، وَعَافِنِي ، وَارْزُقْني ، فَإِنَّ هَؤُلاءِ تَجْمَعُ لَكَ دُنْيَاكَ وَآخِرَتَكَ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް طارق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަލޭގެފާނު އެ صحابي، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. މީހަކު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަށްދަވި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ حضرة ގައި އެދޭ ހިނދު ކިޔާނީ ކޮންބަހެއްތޯ؟ އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي ، وَارْحَمْني ، وَعَافِنِي ، وَارْزُقْني ފަހެ ހަމަކަނޑައެޅިގެން އަލުގެތަކުން ތިބާއަށް ދުނިޔެއާއި آخرة جمع ކުރެވިދެއްވާނެއެވެ.

1470 وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عمرو بن العاص رضيَ اللَّه عنهُمَا ، قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّـهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلُوبِ صرِّفْ قُلوبنَا عَلَى طَاعَتِكَ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عَبْدِ اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلوبِ صرِّفْ قُلوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! އޭ ހިތްތައް ފެރުއްވާ ފަރާތް! އަޅަމެންގެ ހިތްތައް ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ މައްޗަށް ފެރުއްވާނދޭވެ!

1471 وَعَنْ أَبي هُرِيَرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلاءِ ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ ، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ حضرة ގައި ބަލާ މުސީބާތުގެ ބޮޑުކަމުންނާއި، ހަލާކުވުމުންނާއި، ނުބައި تقدير ތަކުންނާއި دشمنންގެ ހަބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދޭށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : قالَ سُفْيَانُ : أَشُكُّ أَنِّي زِدْتُ وَاحِدَةً مِنها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. سفيان ވިދާޅުވިއެވެ. ހިމެނުނު ގޮތްތަކުގެތެރެއިން އެއްގޮތް އެކަކީ އިތުރު ކުރެވިފައިވާ ކަމަށް ހިމެނުނުކަން شك ވެއެވެ.

1472 وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « اللَّهمَّ أَصلِحْ لي دِيني الَّذي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي ، وأَصلِحْ لِي دُنيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأَصلِحْ لي آخِرَتي الَّتي فِيها معادي، وَاجْعلِ الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خيْرٍ ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شرٍ » روَاهُ مسلِمٌ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ أصلِحْ لي دِيني الَّذي هُوَ عِصْمَةُ أمْرِي ، وأصلِحْ لِي دُنْيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأصلِحْ لي آخِرَتي الَّتي فِيها معادي، وَاجْعل الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خَيْرٍ ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شَرٍ. (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މިއަހުރެގެ ދީނުގެ ކަންތައްތައް ރަނގަޅު ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަހުރެގެ އަމުރުތަކުގައި ކަންތައްތަކުން ސަލާމަތް ލިބޭގޮތް ޙިމާޔަތެވެ. އަދި މިއަހުރެގެ ދުނިޔޭގެ އަމުރުތަކުގައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އޭގައި މިއަހުރެގެ معيشة ގެ އަމުރުތަކުގައި ކަންތައްތައް ހިމެނިގެން ވެއެވެ. އަދި މިއަހުރެގެ آخرة ގެ އަމުރުތަކުގައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަހުރެ އަނބުރާ ދާންޖެހޭ ތަނެވެ. އަދި މިއަހުރެގެ ހަޔާތްތަކުގައި ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއް ޒިޔާދަ ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި މަރު މިއަހުރެއަށް ހުރިހާ ނުބައި ކަންތައްތަކުން ރާޙަތު ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ!

1473 وَعنْ علي رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قال لي رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قُلْ : اللَّهُمَّ اهْدِنِي ، وَسدِّدْني » .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުލެއްވި علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ހިމެނުނަށް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. (އަންނަނިވި) ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރާށެވެ. اللَّهُمَّ اهْدِنِي ، وَسدِّدْني މާނައީ: އޭ الله! މިއަހުރެއަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި މިއަހުރެ ތެދުމަގުގައި ހަރުދަނާ ކުރައްވާނދޭވެ!

وَفي رِوَايةٍ : « اللَّهُمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدى ، وَالسَّدَادَ » رواهُ مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. « اللَّهُمَّ إنِّي أسْألُكَ الهُدى ، وَالسَّدَادَ މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއަޅާ ހިދާޔަތާއި حضرة ން ތިބާގެ ސުވާލުކުރަމެން އެދެމެވެ. އަދި ތެދުމަގުގައި ތިއްބެވުން އެދެމެވެ.

1474 وَعَنْ أَنَس رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : يَقُولُ : اللَّهُمَّ إنِّ ي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعجْزِ والكَسَلِ وَالجُبْنِ وَالهَرَمِ ، وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القبْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا وَالممَاتِ » .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إنِّ ي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعجْزِ والكَسَلِ وَالجُبْنِ وَالهرَمِ ، وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القبْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا وَالممَاتِ މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއަޅާ ތިބާގެ حضرة ން ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި، ކަހިލުކަމާއި، ބިރުގަންނަކަމާއި، عجوز (ހަރުއްޕެ) ކަމާއި بخيلކަމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އަދި ތިބާގެ حضرة ން މިއަޅާ قبرގެ އަޒާބުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އަދި ތިބާގެ حضرة ން މިއަޅާ ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައާއި އަދި މަރުގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

وفي رِوايةٍ : « وَضلَعِ الدَّيْنِ وَغلَبَةِ الرِّجَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وَضلَع الدَّيْن وَغلَبَةِ الرِّجَال މިފަދައިންނެވެ. މާނައީ: ދަރަނީގެ މުސީބާތުންނާއި މީސްތަކުންގެ އަރައިގަތުމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

1475 وَعن أَبي بكْرٍ الصدِّيق رَضِيَ اللَّه عَنْه ، أَنَّه قَالَ لِرَسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : عَلِّمني دُعَاءً أَدعُو بِهِ في صَلاتي ، قَالَ : قُلْ : اللَّهمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِرِ الذُّنوبَ إِلاَّ أَنْتَ ، فَاغفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحمْني ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغفور الرَّحِيم » متَّفَقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكر الصدّيق ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحّابي ، رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަމެން ނަމާދުކުރާއިރު ކިޔާނެ دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ފުރިހަމައިވެއެވެ. اللّهمّ إنِّي ظلمْتُ نَفْسِي ظلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِرِ الذُّنوبَ إلاّ أنْتَ ، فَاغْفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحمْني ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغفور الرَّحِيم މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ނަފްސަށް ގިނަގިނަ އަނިޔާ ކޮށްފީމެވެ. އަދި ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާ ފަރާތަކީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނެވެ. ފަހެ އަދި ފާފަ ފުއްސެވުން ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން އެކަނި ފުއްސަވައިދެއްވާން ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި އަޅަން ރަޙުމް ކުރައްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ ފާފަ ފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وفي رِوايةٍ : « وَفي بيْتي » وَرُوِي : « ظُلْماً كَثِيراً » ورويَ « كَبيراً » بِالثاءِ المثلثة وبالباءِ الموحدة ، فيَنْبغِي أَن يُجْمَعَ بيْنَهُمَا ، فيُقَالُ : كَثيراً كَبيراً .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަ ގެއަށް ކިޔުމަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ظلْماً كَثِيراً ގެ عبارة އާއި ظلْماً كَبِيراً ގެ عبارة އާއި ދެގޮތަކަށް ރިވާޔަތްވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ދެ عبارة އެއްކޮށް جمع ކޮށްގެން އެދުމަކީ ރަނގަޅެވެ.

1476 وَعَن أَبي موسَى رضيَ اللَّه عَنْه ، عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّه كَانَ يَدعُو بهَذا الدُّعَاءِ : «اللَّهمَّ اغفِرْ لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإِسْرَافي في أَمْري ، وما أَنْتَ أَعلَم بهِ مِنِّي ، اللَّهمَّ اغفِرْ لي جِدِّي وَهَزْلي ، وَخطَئِي وَعمْدِي ، وكلُّ ذلِكَ عِنْدِي ، اللَّهُمَّ اغفِرْ لي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَما أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنت المقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المؤَخِّرُ ، وَأَنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހުގެ ސަނަދުގައި أبو موسى ، نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަބަދުވެސް ވި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللّهمّ اغفِر لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإسْرَافي في أمْري ، وما أنْتَ أعلم بِهِ مِنّي ، اللّهمَّ اغفرْ لي جِدِّي وَهَزْلي ، وَخَطَئي وَعمْدِي ، وَكلُّ ذلِكَ عِنْدِي ، اللّهُمَّ اغْفِرْ لي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أخَّرْتُ ، وَما أسْررْتُ وَمَا أعْلَنْتُ ، وَمَا أنْتَ أعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أنْت المقدِّمُ ، وَأنْتَ المُؤَخِّرُ، وَأنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ މާނައީ: އޭ الله! މަގޭ ފާފަތަކާއި މަގޭ ނޭނގުންތެރިކަމާއި މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މަގޭ ކަންތަކުގައި ކުރެވިފައިވާ އިސްރާފުތައް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އިބަ އިލާހު މަގޭކަމުގައި ބޭނުން ދަންނަވާ ކަންތައްވެސް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އޭ الله މަގޭ ގަސްދުގައާއި ކުޅިވަރުގައި ކުރެވޭ ފާފަތަކާއި ސަހޯވެ ކުރެވޭ ކުށްތަކާއި މަގޭ ކަމުގައި ކުރެވިފައިވާ ފާފަތަކާއި ޙަޤީގަތުގައި މިހުރިހާ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ. އަހަރެންގެ ކުރިން ހެދި ފާފަތަކާއި ފަހުން ހެދޭ ފާފަތައް. އޭ الله! މަގޭ ސިއްރުގައި ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި މަގޭ ފާޅުގައި ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި އަދި މަގޭކަމުގައި ބޭނުން ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އިބަ އިލާހީ އިބަ އިލާހު ކުރިއަރުވާފައި ފަހަތަށް ޖެއްސެވުމަށް ޤާދިރުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ. توفيق ދެއްވާ އިލާހެވެ. އަދި އިލާހުގެ ފާޑުވިކުރިއަރުވާ ފަހަތަށް ޖެއްސެވުމަށް ޤާދިރުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. އަދި އިބަ އިލާހީ ކަންމު ކަލާނގެ ގަދަކަމުގެ ވެރިއެވެ.

1477 وعنْ عَائشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنهَا ، أَنَّ النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يقُولُ في دُعَائهِ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عملْتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أَعْمَلْ » .

رَوَاهُ مُسْلِم .

ރަޟި الله ޢަންހާގެ ސަނަދުގައި عَائِشَةَ ގެފާނު ކަލޭގަން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَّبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތައްކިޔުއްވާ دعاء ކުރައްވައެވެ. اللّهُمَّ إنّي أعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عمِلتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أعْمَلْ މާނައީ: އޭ الله! މަގޭފާނު އަނިޔާވާފަ (އަހަރެން ކުރެވިފައިވާ) ކަންތަކުގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި މަގޭފާނު ނުހިނގާ (އަހަރެން ނުކުރާ) ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަމުން އެދެމެވެ.

1478 وعَنِ ابنِ عُمَر رَضِيَ اللَّه عَنْهُما قَالَ : كانَ مِنْ دُعاءِ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ ، وَتَحوُّلِ عَافِيَتِكَ وفُجاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجميعِ سخَطِكَ » روَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުހުސުންގެންވި عُمَر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރޭގައިން ވީއެވެ. اللّهمَّ إنّي أعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجميعِ سخَطِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! ތިބާ އިލާހުގެ نعمة ތަކުން ނެތިދިއުމުންނާއި عافية އަނބުރާލެވިގެންދިއުމުންނާއި ކުއްލި عذاب އައުމުންނާއި ތިބާ އިލާހުގެ އަނގަޔަށް ކޯފާވާ ހުރިހާ ތިބާ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

1479 وَعَنْ زَيْدِ بنِ أَرْقَم رضَي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقَولُ : «اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرم ، وعَذَاب الْقَبْر ، اللَّهُمَّ آتِ نَفسِي تَقْوَاهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زكَّاهَا ، أَنْتَ ولِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قلْبٍ لاَ يخْشَعُ ، وَمِنْ نفْسٍ لا تَشبَعُ ، ومِنْ دَعْوةٍ لا يُسْتجابُ لهَا » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުހުސުންގެންވި زَيْدِ بن أرْقَم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި دعاء ކުރައްވާ ކުރެއްވެއެވެ. اللهُمَّ إنّي أعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرم ، وعَذاب القَبْر ، اللّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زَكَّاهَا ، أَنْتَ ولِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عِلمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشْبَعُ ، ومِنْ دَعْوَةٍ لا يُسْتَجابُ لهَا މާނައީ: އޭ الله! ބަލިކަށިކަމުންނާއި ކަހިލުކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުންނާއި މުސްކުޅިކަމުންނާއި قبرގެ عذابއިން މިއަޅާ ތިބާ އިލާހުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އޭ الله! މިއަޅާގެ ނަފްސަށް تقوى ވެރިކަން ދެއްވާނދޭވެ. އަދި އޭ طاهر ކުރައްވާނދޭވެ. ތިބާ އިލާހީ އެންމެ މޮޅަށް طاهر ކުރައްވާ އިލާހެވެ. އޭގެ އިސްވެރިޔާ ތިބާ އިލާހެވެ. އަދި އޭގެ ވެރިޔާ ތިބާ އިލާހެވެ. އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ފައިދާ ނުކުރާ علم އިންނާއި ބިރުވެރިނުވާ ހިތުންނާއި ފުރިނުގަނެވޭ ނަފްސުންނާއި އިޖާބަ ނުދެވޭ دعاء ތަކުން ތިބާ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

1480 وَعنِ ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يقُولُ : « اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغفِرْ لي ما قَدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ » .

زادَ بعْضُ الرُّوَاةِ : « ولا حَولَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި ޞަޙާބީ عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم މި دعاء ކިޔުއްވައެވެ. اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوَكَّلتُ ، وَإِلَيْكَ أَنبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغْفِرْ لي ما قَدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ. މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ ތިބާއަށް ކިޔަމަންވީމެވެ. އަދި ތިބާ އަށް އީމާންވީމެވެ. އަދި ތިބާ އަށް ބަރޯސާ ވީމެވެ. އަދި ތިބާ އަށް رجوع ވީމެވެ. އަދި ތިބާ އަށްޓަކާ حضرة ށް ދައުވާކުރީމެވެ. އަދި ތިބާގެ حضرةށް ނިޔާއަށް އެދުނީމެވެ. ފަހެ މިއަޅާ ކުރިއަށް ކުރި ފާފަތަކާއި ފަހުން ކުރި ފާފަތަކާއި ސިއްރުން ކުރި ފާފަތަކާއި ފާޅުން ކުރި ފާފަތައް ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ. ތިބާ އިސްކުރައްވާ އިލާހެވެ. އަދި ތިބާ ފަސްކުރައްވާ އިލާހެވެ. ތިބާ ފިޔަވައި އަޅުކަމް ލިބިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ނުވެއެވެ.

އަދި ބަޔަކު ރިވާކުރި ولا حَولَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ. މާނައީ: الله ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ބާރެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރު ވެސް ނުވެއެވެ.

1481 وَعَن عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَدعو بهؤُلاءِ الكَلِمَاتِ : «اللَّهُمَّ إِني أَعوذُ بِكَ مِن فِتنةِ النَّارِ ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفَقْرِ » .

رَوَاهُ أَبو داوَد ، والترمذيُّ وقال : حديث حسن صحيح ، وهذا لفظُ أَبي داود .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކުން دعاء ކިޔުއްވައެވެ. اللَّهُمَّ إِني أَعوذُ بِكَ مِن

فِتنةِ النَّار ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفَقْرِ . މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިބަ އިލްތިޖާކުރަނީ
حضرة ގެ ނަރަކައިގެ ފިތުނަތަކުންނާއި ނަރަކައިގެ عذابއިންނާއި މުއްސަނދިކަމުގެ
ނުބައިކަމުންނާއި فقير ކަމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދިގެންނެވެ.

1482 وعَن زيادِ بْن عِلاقَةَ عن عمِّه ، وهو قُطبَةُ بنُ مالِكٍ ، رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال : كَانَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِن منكَرَاتِ الأَخلاقِ ، والأعمَالِ والأَهْواءِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثُ حَسَنٌ .

ވަތް الله ރުއްސުންވާ زيادِ بْن عِلاقَة، އެނާގެ ބޮޑުބޭބެ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ވަތް الله ރުއްސުންވާ قُطبَةُ بنُ مالِك އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِن منكَرَاتِ الأَخلاقِ ، والأعمَالِ والأَهْواءِ. މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިބަ އިލްތިޖާކުރަނީ حضرة ގެ ނުބައި أخلاقއިންނާއި ނުބައި علمތަކުންނާއި ނުބައި އެދުންތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1483 وعَن شكَلِ بن حُمَيْدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رَسولَ اللَّهِ : عَلِّمْني دُعاءً. قَالَ : « قُلْ : اللَّهُمَّ إني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي » رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

ވަތް الله ރުއްސުންވާ شكَل بن حُمَيْد ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي . މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިބަ އިލްތިޖާކުރަނީ حضرة ގެ މިއަޅާގެ ކަންފަތުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ލޮލުގެ މިއަޅާގެ ދުލުގެ
ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ އަށިމުތިކުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދިގެންނެވެ.

1484 وعَن أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يقُولُ : « اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبرَصِ ، وَالجُنُونِ ، والجُذَامِ ، وسَيّءِ الأَسْقامِ » رَوَاهُ أَبو داود بإسنادٍ صحيحٍ .

ދަތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللّهمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ البرَص ، وَالجُنُون ، والجُذَام ، وسّيءِ الأسْقامِ . މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަގާ ޔިބަ ދިރާގެ حضرة ން برص ބަލިންނާއި ގޮތްބަލިންނާއި ދެޒީމު ބަލިންނާއި (އަންގޮޅާ) ނުބައި ބަލިތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1485 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّه عَنْهُ ، قَالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُوعِ ، فإنَّهُ بِئْسَ الضجِيعُ ، وَأَعُوذُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإنَّهَا بِئْسَتِ البِطانَةُ » .

رواهُ أبو داودَ بإِسنادٍ صحيحٍ .

ދަތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللّهمَّ إنِّي أعُودُ بِكَ مِنَ الجُوعِ ، فإنَّهُ بِئْس الضَّجيعُ ، وَأعُودُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإنَّها بِئْسَتِ البِطانَةُ . މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން ތިމަގާ ޔިބަ ދިރާގެ حضرة ން ބަނޑުހައިހަމު ހުސްބަނޑުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. (އެހެނީ) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ބަނޑުހައިހަމު ހުސްބަނޑުގެ އެންމެ ނުބައި އެކުވެރިޔާއެވެ. އަދި ތިމަގާ ޔިބަ ދިރާގެ حضرة ން خيانةތެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. (އެހެނީ) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެންމެ ނުބައި خصيلة އެވެ.

1486 وَعن عليٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ مُكَاتَباً جاءهُ ، فقَالَ إني عجزتُ عَن كتابتي . فَأَعِنِّي . قالَ : أَلا أُعَلِّمُكَ كلِماتٍ عَلَّمَنيهنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَو كانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جبلٍ دَيْناً أَدَّاهُ اللَّهُ عنْكَ ؟ قُلْ : « اللَّهمَّ اكْفِني بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِني بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ».

رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ދަތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ علي ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަ ދުވަހަކުން މިނިވަންވުމަށް ލިޔެ އެއްބަސްވެވިފައިވާ އަޅަކު ތިމަންނާގެ ގާތަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ

ބުންޏެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ ތިމަންނަ މިނިވަންވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ އަގުއަދާކުރުން
ނުކުޅެދިގެންނެވެ. ވީމާ ތިމަންނައަށް އެހީތެރިވެދެއްވާށެވެ. علي ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނައަށް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަސްކޮށްދެއްވި دعاء ތަކެއް ތިމަންނަ ކަލޭއަށް
ދަސްކޮށްދެންތޯއެވެ؟ ތިބާގެ މައްޗަށް ފަރުބަދައެއްހާ ދަރަންޏެއް އޮތްކަމުގައިވިޔަސް
އެއިން ތިބާ ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ. ކިޔާށެވެ. اللّهمَّ اكْفِني بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِني
بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ. މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް ތިޔަ ކަލާނގުގެ ހަލާލު ތަކެތި
ފުދުންތެރިކަމުން ހަރާމު ތަކެތިން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގުގެ فضل ވަންތަ
ވެރިކަމުން ތިޔަ ކަލާނގު ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން މުހުތާޖުނުވުމުން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ.

1487 وعَنْ عِمْرانَ بن الحُصين رَضي اللَّه عنْهُمَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم علَّم أَباهُ حُصيناً كَلِمتَيْنِ يدعُو بهما : « اللَّهُمَّ أَلهِمْني رُشْدِي ، وأَعِذني مِن شَرِّ نفسي » .

رواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުއްސެވުންވާ عِمْرانَ بن الحُصين ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابي ގެ ބައްޕާފުޅު
حصين އަށް دعاء ކުރުމަށްޓަކައި ދެކަލިމަ ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ أَلهمْني
رُشْدِي ، وأعِذني مِن شَرِّ نفسي. މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް ހިދާޔަތުގެ އިލްހާމު
ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާގެ ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުން މިއަޅާ ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ.

1488 وَعَن أَبي الفَضلِ العبَّاس بن عَبْدِ المُطَّلِب رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قال : قُلْتُ يارسول اللَّهِ : عَلِّمْني شَيْئاً أَسْأَلُهُ اللَّه تَعَالى ، قَالَ : « سَلُوا اللَّه العافِيَةَ » . فَمكَثْتُ أَيَّاماً، ثُمَّ جِئت فَقُلْتُ : يا رسولَ اللَّه : علِّمْني شَيْئاً أَسْأَلُهُ اللَّه تعالى ، قَالَ لي : « يَا عبَّاسُ يا عمَّ رَسولِ اللَّهِ ، سَلُوا اللَّه العافيةَ في الدُّنْيا والآخِرةِ » .

رَواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صَحيحٌ .

މާތް الله ރުޟާވުންލިބިވޭ أبي الفَضلِ العبَّاس بن عَبْدِ المُطَّلِب ގެ ރިވާޔަތް ދަންނަވަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަޅާ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއަޅާ الله އަށް އެދި ދަންނަވާނެ ކަމެއް އަޅުގަނޑަށް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ حضرة ން عافِيةއަށް އެދޭށެވެ. ދެން މިއަޅާ ދުވަސްކޮޅެއް ހުރުމަށްފަހު އަނބުރާ އައީމެވެ. ދެން މިއަޅާ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއަޅާ الله އަށް ދަންނަވާނެ ކަމެއް އަޅުގަނޑަށް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. މިއަޅާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبَّاس އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާގެ ބޮޑުބޭބެފުޅާއެވެ. الله ގެ حضرة ން ދުނިޔޭގައި اخرة ގެ عافِية އަށް އެދޭށެވެ.

1489 وعنْ شَهْرِ بْنِ حوشَبٍ قَالَ : قُلْتُ لأُمِّ سلَمَةَ ، رَضِيِ اللَّه عَنْهَا ، يا أُمَّ المؤمِنِين مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا كانَ عِنْدكِ ؟ قَالَتْ : كانَ أَكْثَرُ دُعائِهِ : « يا مُقلبَ القُلوبِ ثَبِّتْ قلْبي علَى دِينِكَ » رَواهُ الترمذيُّ ، وقال حَدِيثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވުންލިބިވޭ شَهْرِ بْن حوشَب ގެ ރިވާޔަތް ދަންނަވަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަޅާ މާތް الله ރުޟާވުންލިބިވޭ أمّ سلَمَة އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ މަންމާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުންނަވާ ވަގުތު ގިނައިން ކުރައްވަނީ ކޮން دعاء އެއްހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގިނައިން ކުރައްވާ دعاء އަކީ يا مُقلبَ القُلوبِ ثَبِّتْ قلبي علَى دِينِكَ. މާނައީ: އޭ ހިތްތައް ފުރަޅުއްވާ އިލާހެވެ! މިއަޅާގެ ހިތް ދީނުގައި ސާބިތުކުރައްވާނދޭވެ.

1490 وعن أبي الدَّرداءِ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كانَ مِن دُعاءِ دَاوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اللَّهمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعملَ الذي يُبَلِّغُني حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِن نَفسي ، وأَهْلي ، ومِن الماءِ البارد »
رواهُ الترمذيُّ وَقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވުންލިބިވޭ أبي الدَّرداءِ ގެ ރިވާޔަތް ދަންނަވަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. داود عليه السلام ގެ دعاء ގެ ތެރޭގައި ވިއެވެ. اللَّهمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعملَ الذي يُبَلِّغُني حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِن نَفسي ، وأَهْلي ، ومِن الماءِ البارد. މާނައީ: އޭ الله، މިއަޅާ އިބާދަތްތެރިވާ ތިޔަބޭފުޅާ އެދި

އިބަ އިލާހަށް ލާބިޔަވެއްޖެ ދިރިހުރި ލާބަށް އެދެމެވެ. އަދި އިބައިލާހުގެ ލާބަށް ހަމައަށް ވާސިލްވުމަށް عملކުރަން އެދެމެވެ. އޭ الله! އިބަ އިލާހުގެ ލާބަށް މުއާމަލާ ކަނޑުވާސަލްވުން ބޭނުން އަދި ދުޢާގެ އަނބިބިންނަނުވުން ބޭނުން އަދި ފިރިހަން ހުރި ފަސްނަނުވުން ބޭނުން ލާބިޔާއިސަލާމަތްވެ.

1491 وعن أَنَسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلِظُّوا بِياذا الجَلالِ وَالإِكرامِ » .

رواه الترمذي وروَاهُ النَّسَائيُّ مِن رِوايةِ ربيعةَ بنِ عامِرٍ الصَّحابيِّ . قَالَ الحاكم : حديثٌ صحيحُ الإِسْنَادِ .

« أَلِظُّوا » بكسر اللَّام وتشديد الظاءِ المعجمةِ معْنَاه : الْزَمُوا هذِهِ الدَّعْوَةِ وأَكْثِرُوا مِنها .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން يِاذا الجَلالِ وَالإكرام ކިޔާށެވެ.

1492 وعن أَبي أُمامةَ رضيَ اللَّه عنهُ قَالَ : دَعا رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ ، لم نَحفَظْ مِنْهُ شَيْئاً ، قُلْنا يا رَسُولَ اللَّهِ دعوت بِدُعاءٍ كَثِيرٍ لم نَحْفَظ منْهُ شيْئاً ، فقَالَ : « أَلا أَدُلُّكُم على ما يَجْمَعُ ذَلكَ كُلَّهُ ؟ تقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُك مِن خَيرِ ما سأَلَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وأَعُوذُ بِكَ من شَرِّ ما اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحمَّدٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَأَنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حوْلَ ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » رواهُ الترمذيُّ وقَال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو أمامة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަރަށް ގިނަ دعاء ތަކެއް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަހުރެމެން دعاء ތަކެއް ހިފެހެއްޓުން ނުކުރެވުނެވެ. (އަހަރެމެން) ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަރަށް ގިނަ دعاء ތަކެއް ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުން އެއްވެސް އެއްޗެއް

ތިމަންމެންނަށް ދަސްނުވިއެވެ. އަރިހުގު حديث ކުރެއްވީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުރިހާ
دعاء ތަކެއް شامل ވާ دعاء އެއް ތިމަން ދަސްކޮށްދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. «
اللَّهُمَّ إنِّي أسْألُك مِن خَيرِ ما سألَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وأعُوذُ بِكَ من شَرِّ ما اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبيُّكَ مُحمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَأنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ. މާނައީ: އޭ الله! އިބަ އިލާހުގެ نبي ވާ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިބަ
އިލާހުގެ حضرة ން އެދި [illegible] އެންމެހައި ހެޔޮ ކަންތައްތަކެއް [illegible] އިބަ އިލާހުގެ
حضرة ން އެދެމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ نبي ވާ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިބަ އިލާހުގެ
حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދި [illegible] ނުބައި ކަންތައްތަކުން [illegible] އިބަ
އިލާހުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އަދި އެހީތެރިކަން އެދި [illegible] [illegible]
އިބަ އިލާހެވެ. އަދި [illegible] [illegible] އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އިބަ އިލާހު [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible].

1493 وعَن ابْنِ مسْعُودٍ ، رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قالَ : كَانَ مِن دُعَاء رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : اللَّهُمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِباتِ رحْمتِكَ ، وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَةَ مِن كُلِّ إثمٍ ، والغَنِيمَةَ مِن كُلِّ برٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ النَّارِ » .

رواهُ الحاكِمِ أبو عبد اللَّهِ ، وقال : حديثٌ صحيحٌ على شرط مسلِمٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابْن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِباتِ رحْمتِكَ ، وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَةَ مِن كُلِّ إثمٍ ، والغَنِيمَةَ مِن كُلِّ برٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ النَّارِ. މާނައީ: އޭ الله! [illegible] މިފަދަ އިބަ އިލާހުގެ حضرة ން އިބަ އިލާހުގެ
رحمة ލިބުމަށް [illegible] [illegible] އެދެމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހުގެ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] އެދެމެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible]
އެދެމެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] އެދެމެވެ. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] އެދެމެވެ. އަދި [illegible] [illegible] އެދެމެވެ.

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ غير حاضرގައި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحشر 10): {والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان}.

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުންނާނެވެ. އަޅަމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންނަށާއި، އަދި އަޅަމެންނަށްވުރެ ކުރިން އީމާންވި، އަޅަމެންގެ اخންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އީމާންވި މީހުންނަށް އަޅަމެންގެ ހިތްތަކުގައި ހަސަދަވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (محمد 19): {واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات}.

އަދި ކަލާނގެފުޅުގެ ކުށަށާއި، މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނަށާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލާނގެފުޅު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (إبراهيم 41) إخباراً عن إبراهيم صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: {ربنا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقوم الحساب}

އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ހިސާބު قائم ވާދުވަހު، އަޅާއަށާއި، އަޅުގެ މައިންބަފައިންނަށާއި، މުއުމިނުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

1494 وعَن أَبي الدَّرداءِ رَضِي اللَّه عنهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « ما مِن عبْدٍ مُسْلِمٍ يَدعُو لأَخِيهِ بِظَهرِ الغَيْبِ إِلاَّ قَالَ المَلَكُ ولَكَ بمِثْلٍ » رواه مسلم .

ޝާމް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو الدَّرداء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَحَابي رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މުސްލިމަކު އޭނާގެ اخއާގެ غير حاضرގައި އޭނާއަށް دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތް ބުނާނެ دعاء ކުރައްވައެވެ. ތިބާއަށް ހަމަ އެފަދައިން ހުއްޓެވެ.

1495 وعَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يقُولُ : « دَعْوَةُ المرءِ المُسْلِمِ لأَخيهِ بِظَهْرِ الغيْبِ مُسْتَجَابةٌ ، عِنْدَ رأْسِهِ ملَكٌ مُوكَّلٌ كلَّمَا دعا لأَخِيهِ بخيرٍ قَال المَلَكُ المُوكَّلُ بِهِ : آمِينَ ، ولَكَ بمِثْلٍ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަނުހު ސޮނުގެނުވި أَبو الدَّرداء) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާގޮތުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ތިމާގެ މުސްލިމު اخއާގެ غير حاضرގައި دعاء ކުރާ މުސްލިމާގެ دعاء ޤަބޫލު ވެގެންވެއެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގެ ކައިރީގައި މަލާއިކަތެއް ބަހައްޓަވާ ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ اخއާ އަށް ހެޔޮކަމެއް دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތާ ވިދާޅުވެއެވެ. އާމީން އެވެ. އަދި ތިބާ އަށް މިފަދަ ހެޔޮކަން ލިބިގެންވެއެވެ.

باب في مسائل من الدعاء

دعاءއާއި ގުޅޭ އަޙްކާމްތަކާ ބައެއް ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1496 عنْ أُسامَةَ بْنِ زيْدٍ رضِيَ اللَّه عنْهُما قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ معْرُوفٌ ، فقالَ لِفاعِلِهِ : جزَاكَ اللَّه خَيْراً ، فَقَدْ أَبْلَغَ في الثَّنَاءِ » .

رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަނުހުމާ ސޮނުގެނުވި أسامَة بْن زيْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާގޮތުންނެވެ. ވަދާ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ކުރެވިއްޖެމީހާ ތިމާއަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރި މީހާއަށް جزاك اللّه خَيْراً ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ ވަނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ثناء ކިޔުމުގައި ފުރިހަމައަށް ދެވިއްޖެއެވެ.

1497 وَعَن جَابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَدعُوا عَلى أَنْفُسِكُم ، وَلا تَدْعُوا عَلَى أَولادِكُم ، ولا تَدْعُوا على أَمْوَالِكُم ، لا تُوافِقُوا مِنَ اللَّهِ ساعة يُسأَلُ فِيهَا عَطاءً ، فيَسْتَجيبَ لَكُم » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސިފައިވި جَابر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންގެ މައްޗަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އާއި دعاء އިޖާބަކުރައްވާ ވަގުތަކާއި ދިމާވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އިޖާބަ ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ނުވާނެތީއެވެ.

1498 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « أَقْرَبُ ما يَكُونُ العَبْدُ مِن ربِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސިފައިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި ހަމަތަކައި ގާތްވެގެންވާ އިރަކީ އޭނާ ބޮޅަތިލާ ސަޖިދަ ބޮއްކުރާ ވަގުތުގައެވެ. ވީމާ އިތުރުން دعاء ކުރާށެވެ.

1499 وَعَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : يُسْتَجَابُ لأَحَدِكُم ما لَم يعْجلْ : يقُولُ قَد دَعوتُ رَبِّي ، فَلَم يسْتَجبْ لي » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ރަޟީ الله ޢަންހުސިފައިވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ މީހެއްގެ دعاء ވެސް އިޖާބަ ކުރައްވާނެ ނުކަމާ ހިނދަކު قبول ވެގެންނުވާ. (އަވަސް ވުމުގެ مثال އަކީ) އޭނާ ބުނުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިމަންގެ ރަސްކަލާނގެ އިލާހަށް دعاء ކޮށް ނަމަވެސް އިޖާބަ ނުކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي رِوَايَةٍ لمُسْلِمٍ : « لا يزَالُ يُسْتَجَابُ لِلعَبْدِ مَا لَم يدعُ بإثمٍ ، أَوْ قَطِيعةِ رَحِمٍ ، ما لَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ : يا رسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ ؟ قالَ : « يقُولُ : قَدْ دعوْتُ ، وقَدْ دَعوْتُ فلَم أَرَ يَسْتَجِيبُ لي ، فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذلك ، ويَدَعُ الدُّعَاءَ » .

އަދި މުސްލިމު ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަޅާގެ دعاءވަނީ އޭނާ ފުރުއްދަވާނެ ނަމަވެސް ގެތިލުމާގެ ކުރުގެ ގޮތުން ކަނޑައެޅުމުން ނަމަވެސް އަވަސްވެގެންވުމުގެ ނަމަވެސް قبول ވެވޭނެނެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަވަސްވެގެންވުމީ ކޮބާ ހެއްދެވީ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަން ބުނެއެވެ. މިގޮތުގައި دعاء އަބަ ކުރީމެވެ. މިގޮތުގައި دعاء އަބަ ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް قبول ވާކަމެއް މިގޮތުގައި ނުފެނުނީމެވެ. އަދި އެކަމާ އެކަށް މާޔޫސްވެގެންދެއެވެ. އަދި دعاء ކުރުން ދޫކޮށްލައެވެ.

1500 وعَنْ أَبي أُمامَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمعُ؟ قَالَ : « جوْفَ اللَّيْلِ الآخِرِ ، وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ المكْتُوباتِ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާނަ الله ރުޟީސްތަޢާލާ ވާ أبو أمامة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ مقبول ވެގެންވަނީ ކޮން ވަގުތެއްގެ دعاء އެއް ކޮބާތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ دعاء އާއި فرض ނަމާދުތަކުގެ ފަހުގައި ކުރާ دعاء އެވެ.

1501 وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضِيِ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَا علَى الأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّه تَعالى بِدَعْوَةٍ إِلاَّ آتَاهُ اللَّه إِيَّاهَا ، أَوْ صرَفَ عنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا . ما لَم يدْعُ بإِثْمٍ ، أَوْ قَطِيعَةِ رحِمٍ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ : إِذاً نُكْثِرُ . قَالَ : « اللَّه أَكْثَرُ».

رواه الترمذي وقال حَديثٌ حَسَنٌ صَحيحٌ : وَرَوَاهُ الحاكِمُ مِنْ رِوايةِ أَبي سعيدٍ وَزَادَ فِيهِ: « أَوْ يَدَّخر لهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلَها » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިންމަތީގައި މުސްލިމަކު
ފާފައާއިކުރުން ނުނިސްބަތްވާ ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ކުދިން ގުޅުން ކަނޑާލުން ނުނިސްބަތްވާ
اللهއަށް دعاء އެއް ކުރާނަމަވެސްމެ އެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى އެކަމެއް
ފުއްދަވައިދެއްވައެވެ. ނުވަތަ އޭގެ މިންވަރަށް އެ އުނދަގޫ ބަލާއިން ސަލާމަތްކުރައްވައެވެ.
ފަހެ (އަޅުގަނޑު) އަޅުގަނޑުން ބޮޑުކުރަ ދުޢާކުރާނީ ވެއެވެ. ގިނަކޮށްގެން دعاء
ކުރާ ކަމުގައި ކުރައްވާނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ފަރާތުން ދުޢާވާ އިލާހެވެ.

1502 وعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَان يقُولُ عِنْد الكرْبِ : « لا إِلَه إِلاَّ اللَّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إِله إِلاَّ اللَّه رَبُّ العَرْشِ العظِيمِ ، لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه رَبُّ السموَاتِ ، وربُّ الأَرْض ، ورَبُّ العرشِ الكريمِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މުސީބާތެއްގެ ވަގުތު މި
دعاء ކިޔުއްވައެވެ. لا إِله إِلاَّ اللَّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إِله إِلاَّ اللَّه رَبُّ العَرْش العظِيمِ ، لا إِلَهَ إِلاَّ
اللَّه رَبُّ السموَاتِ ، وربُّ الأَرْض ، ورَبُّ العرش الكريم. މާނައީ: الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި
އަޅުކަމަށް ވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ عظيم ވަންތަ حليم ވަންތަ އިލާހެވެ. الله ފިޔަވައި
حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ މަތިވެރި عرشގެ ވެރި އިލާހެވެ.
الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އުޑުގެ ވެރިއިލާހެވެ. އަދި
އެއީ ބިމުގެ ވެރި އިލާހެވެ. އެއީ މާތްވެގެންވާ عرشގެ ވެރި އިލާހެވެ.

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވަރުންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (يونس 62، 64): {ألا إن أولياء اللَّه لا خوف عليهم ولا هم يحزنون، الذين آمنوا وكانوا يتقون، لهم البشرى في الحياة الدنيا وفي الآخرة، لا تبديل لكلمات اللَّه؛ ذلك هو الفوز العظيم}.

ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ ولي ވެރިއެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވެއެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް ހިތާމަކުރަން ބޭނުމެއް ކަމުގައިވެސް ނުވާނެއެވެ. އެއުރެންނީ އީމާންވެ، تقوى ވެރިވެ އުޅުނު މީހުންނެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައްޔާއި، آخرة ގައި އެއުރެންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ހުއްޓެވެ. الله ގެ ކަލިމަތްތަކަށް ބަދަލުވުމެއް ނެތެއް ހުއްޓެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބުވެރިވުމީ ހަމައެއީއެވެ.

وقال تعالى (مريم 25، 26): {وهزي إليك بجذع النخلة تساقط عليك رطباً جنياً فكلي واشربي} الآية.

އަދި ކަލޭނާހާ ދިމާލަށް ކަދުރު ގަހުގެ ގަނޑުގައި ހަލުވަލައްވާށެވެ! އޭރުން ފޮނިވާ ފެއްކާވާފައިވާ ކަދުރުގޮވައި، ކަލޭނާގެ އަރިހަށް ވެއްޓޭނެއެވެ. ފަހެ، ކަލޭނާ ކާހިރައްކާށެވެ، ފެންބޯށެވެ، އަދި ހިތްފުރި ހަމަޖެހިލައްވާށެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 37): {كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقاً، قال: يا مريم أني لك هذا؟ قالت هو من عند اللَّه؛ إن اللَّه يرزق من يشاء بغير حساب}.

އަދި ޒަކަރިއްޔާގެފާނު ބަލަހައްޓަވަމުން ގެންދަވާ ހާލަތުގައެވެ. އަދި زكريا ގެފާނު، އެކަމަނާ ބެލެހެއްޓެވުން ހަވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާގެ އަރިހަށް محراب ގެ ތެރެއަށް زكريا ގެފާނު ވަދެވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު، އެކަމަނާގެ އަރިހުގައި، ކާބޯތި ހުއްޓެ، އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مريم އެވެ. ކަލޭނާއަށް މިކާބޯތި ލިބިވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންތާކުންހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ، الله ގެ حضرة ންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ވަކި ޙިސާބަކާނުލައި رزق ދެއްވައެވެ.

وقال تعالى (الكهف 16، 17): {وإذ اعتزلتموهم وما يعبدون إلا اللَّه فأووا إلى الكهف ينشر لكم ربكم من رحمته ويهيِّء لكم من أمركم مرفقاً، وترى الشمس إذا طلعت تزاور عن كهفهم ذات اليمين وإذا غربت تقرضهم ذات الشمال} الآية

(އެ ޒުވާނުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ބުނެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާ ވަކިވެ، އަދި ﷲ ފިޔަވައި އެއުރެން އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާއި ވަކިވެގެންނިކުމެ، ތިޔަބައިމީހުން ހޮހޮޅައިގެ ހިޔާވަހިކަން ހޯދައިގަންނާށެވެ! އޭރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ރަޙްމަތް ތަނަވަސްކުރައްވައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކުރައްވައި، ބޭނުންތެރިކަން ކަނޑައަޅުއްވާނެއެވެ. އިރު އަރާއިރުން އެއުރެންގެ ހޮހޮރާއިގެ ކަނާތްފަރާތަށް، އިރު ލަންބާއިރު ހޮހޮޅުގެ ވާތްފަރާތުން ފާއިތުވާތީ ކަލޭ ފެންނާނެއެވެ.

1503 وعنْ أبي مُحَمَّدٍ عَبْدِ الرَّحْمن بن أبي بكر الصِّدِّيق رضي اللَّه عنْهُما أنَّ أصْحاب الصُّفَّةِ كانوا أُنَاساً فُقَرَاءَ وأنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ مرَّةً « منْ كانَ عِنْدَهُ طَعامُ اثنَين ، فَلْيذْهَبْ بِثَالث ، ومَنْ كَانَ عِنْدهُ طعامُ أرْبَعَةٍ ، فَلْيَذْهَبْ بخَامِسٍ وبِسَادِسٍ » أوْ كَما قَالَ ، وأنَّ أبَا بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ جاءَ بثَلاثَةٍ ، وَانْطَلَقَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِعَشرَةٍ ، وأَنَّ أبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْد النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ لَبِثَ حَتَّى صلَّى العِشَاءَ ، ثُمَّ رَجَعَ ، فَجَاءَ بَعْدَ ما مَضَى من اللَّيلِ مَا شاءَ اللَّه . قَالَتْ امْرأَتُهُ : ما حبسكَ عَنْ أضْيافِكَ ؟ قَالَ : أوَ ما عَشَّيتِهِمْ ؟ قَالَتْ : أبوْا حَتَّى تَجِيءَ وَقَدْ عرَضُوا عَلَيْهِم قَال : فَذَهَبْتُ أنَا ، فَاختبأْتُ ، فقَالَ : يَا غُنْثَرُ ، فجدَّعَ وَسَبَّ وقَالَ : كُلُوا هَنِيئاً ، واللَّه لا أَطْعمُهُ أبَداً ، قال : وايمُ اللَّهِ ما كُنَّا نَأْخذُ منْ لُقْمةٍ إلاَّ ربا مِنْ أَسْفَلِهَا أكْثَرُ مِنْهَا حتَّى شَبِعُوا ، وصَارَتْ أكثَرَ مِمَّا كَانَتْ قبْلَ ذلكَ ، فنَظَرَ إلَيْهَا أبُو بكْرٍ فقَال لا مْرَأَتِهِ : يَا أُخْتَ بني فِرَاسٍ مَا هَذا ؟ قَالَتْ : لا وقُرَّةِ عَيني لهي الآنَ أَكثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلكَ بِثَلاثِ مرَّاتٍ ، فأَكَل مِنْهَا أبُو بكْرٍ وقَال : إنَّمَا كَانَ ذلكَ مِنَ الشَّيطَانِ ، يَعني يَمينَهُ ، ثُمَّ أَكَلَ مِنهَا لقمةً ، ثُمَّ حَمَلَهَا إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَصْبَحَت عِنْدَهُ . وكانَ بَيْنَنا وبَيْنَ قَومٍ عهْدٌ ، فَمَضَى الأجَلُ ، فَتَفَرَّقْنَا اثني عشَرَ رَجُلاً ، معَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُم أُنَاسٌ ، اللَّه أعْلَم كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ .

ދާމް ﷲ އަދުރުބަޔަރިކަލުންނަން ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو مُحَمَّدٍ عَبْدِ الرَّحْمن بنِ أَبو بكر الصِّدِّيق ގެ

ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދަރުމަވަންތަ ރަސޫލާ صفة ގެ ބޭކަލުންނަކީ فقير ބޭކަލުންގެ ބަޔަކެވެ. އަދި

ދަރުމަވަންތަ نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ވަނީ حديث ކުރައްވާފައެވެ. އަލިފާނުގެ

އަރިހުގައި ދެމީހުންގެ ކާނާ ހުރިމީހާ ތިންވަނަ މީހަކު ގެންދާށެވެ. އަދި ހަތަރުމީހުންގެ ކާނާ

ހުރިމީހާ ފަސްވަނަ މީހަކާއި ހަވަނަ މީހަކު ގެންދާށެވެ. ދެންފަހެ ދަރުމަވަންތަ ރަސޫލާ ދިހަ ބޭކަލުން

ގެންދެވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް ވަޑައިގެންނެވީ ތިންބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެއީ عبارة ކުރެއްވީއެވެ.

ދަރުމަވަންތަ ރަސޫލާ ﷲ ބަލައިގަތުމަށް أبو بكر ގެންދެވީ ތިންބޭކަލުން ބޭކަލުންނެވެ.

ފަހެ އެގޮތުން ވަޑައިގެން نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ކައިރީ ބޭކަލުންނާއެކު

އެބައިމީހުންނެވެ. އަދި ދަރުމަވަންތަ ރަސޫލާ أبو بكر ގެންދެވީ نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި

ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން عشاء ނަމާދު ކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވީއެވެ. ދެން

ރޭގަނޑު ބައިގަ ދިޔުމުން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ أبو بكر ގެ އަނބިކަނބަލުން

ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބޭ ކަލޭގެ މެހެމާނުން ދޫކޮށްލައްވާފައި ކޮންތާކު ހުއްޓެވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަނބަލުން

އެބޭކަލުންނަށް ކާން ހުށަހެޅުމުން ކެއުމަށް؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބޭ ވަޑައިގެންނެވުމަށް ނުކެއިން

ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ބޭކަލުންނަށް ހުށަހެޅިޔަސް ނުކެއިން. އަދި ތިބޭކަލުން އެބައިމީހުން ވިދާޅުވެއެވެ.

ދެންނެވީމެވެ. ދެން أبو مُحَمَّد عَبْدِ الرَّحْمن بنِ أَبي بكر ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބޭކަލުން ގެ ކަލޭގެ

ނުވައިފިއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެންދެވީ ތިބޭކަލުންނާއި ދިމާލަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މުޑުދާއެވެ. އަދި

ހަރުކަށި ދެވެން ބޭއް ތިބޭކަލުންނާއި ދިމާލަށް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަދި ދެމެހެމާނުން

ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބޭކަލުން ކެއުމަށް ވަޑައިގެންނެވުމަށް ބޭކަލުން ހުށަހެޅީމެވެ. ﷲ ގަސަމެވެ.

ބަނދުވެ. ތިބޭކަލުން އެއްގޮތަކަށް ނުކާނަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ﷲ ގަސަމް ބަނދުވެ.

ތިބޭކަލުންނަށް ކާން ކާތަކެތި ކާން ހުއްޓެވި ދެކުޅަނދާ ކުރިން ދުރުން ގެނައުން އަދިއެވެ. އަހުރެ

ފުރަތަމަ ކުޑަކޮޅެއް ބޮއެތޮ ކާލީމެވެ. އަދި ކާއެއް ވެގެން ގޮނޑިޔާ ގޮނޑިޔަށް ގެނައީއެވެ.

ބާރު ހުއްޓެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެންދެވީ އެތަން ދިމާލަށް ބަލައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އަލިފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން

ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فِرَاس ގެ أُخْتُއެވެ. މިއީ ކޮންފަދަ ކަމެއްތޯއެވެ؟ އެކަމަކު ދެންތިންގުނައެވެ. އެ

މިގޮތަށް ފުރިހަމައެވެ. އެ މިރާތް ކުރިއަށްވުރެ ތިން ގުނަ އިތުރުވެއެވެ. ފަހެ އެއިން ابو بكر ގެންދެވީ

ހުރިހާ ކަމުގައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރުމަވަންތަ ނަބިއްޔާ ބޭނު ވިދާޅުވިއެވެ ކުރުން

ހުވައި ވަސްވާ شيطانގެ ފަރާތުންނެވެ. ދެން އެއިން ކާނާ ކައިގަތް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. ދެން އެކާބާކުރި
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ އެކާބާކުރި رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހުއްޓެވެ. އެވަގުތުގައި މިމީހުންނާއި ކާފިރުންނާއި ދެމެދު
އޮތް ޢަހުދުނާމާ معاهدةގެ މުއްދަތު ހަމަވި ދުވަސްވަރެވެ. ފަހެ މިމީހުންގެ ތެރެއިން ބާރަ
މީހަކު ވެސް دشمنންގެ އަޑުބަރުމަށް ނިކުމެފައެވެ. އަދި އެބާރަ މީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު
ކައިރީގައިވެސް އިތުރު ބައިގަނ ތިބެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ މީހަކު ކައިރީގައި ތިބި ކިތައް
މީހުންކަން އެންމެ މާތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އެވެ. ފަހެ އެ ހުރިހާ އެންމެން އެއިން
ކައިފިއެވެ.

وفي روايَة : فَحلَفَ أبُو بَكْرٍ لا يَطْعمُه ، فَحلَفَتِ المرأةُ لا تَطْعِمَه ، فَحلَفَ الضيِّفُ أوِ الأَضْيَافُ أن لا يطعَمَه ، أوْ يطعَمُوه حَتَّى يَطعَمه ، فقَالَ أبُو بَكْرٍ : هذِهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ، فَدَعا بالطَّعامِ فَأَكَلَ وَأَكلُوا ، فَجَعَلُوا لا يَرْفَعُونَ لُقْمَةً إلاَّ ربَتْ مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ مِنْهَا ، فقَال: يَا أُخْتَ بَني فِرَاس ، ما هَذَا ؟ فقَالَتْ : وَقُرَّةِ عَيْني إنهَا الآنَ لأَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ أنْ نَأْكُلَ ، فأَكَلُوا ، وبَعَثَ بهَا إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فذَكَرَ أَنَّه أَكَلَ مِنهَا .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު ހުވައިކުރެއްވީ ނުކައިދެއްވާނަމޭ ހުވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުންވެސް ހުވައިކުރިއެވެ ނުކައިދޭނަމޭ ކަމަށް ހުވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މެހެމާނުންވެސް ابو بكر ގެފާނު ހުވައިނުކުރައްވަންދެން ނުކާނަމޭ
ކަމަށް ހުވާކުރިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ހުވައިކުރުން) އެއީ ވަސްވާސް
شيطانއާގެ ފަރާތުން އައި އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ކާނާ ގެނައުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު
ކާން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި މެހެމާނުންވެސް ކާން ފެށިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ކާން ނަގާ
ކޮންމެ ކައްޓަކުން އެއަށްވުރެ ގިނައިން އޭގެ ދަށުން އިތުރުވެ ފުރިއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فِرَاس ގެ أُخْتُއެވެ. މިއީ ކޮން ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އަންހެނާ
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިއަށްވުރެ ކަލޯ ފިޔަވަމަވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ މިހާރު މިއަށްވުރެ ކާން
ފެށިއިރަށްވުރެ ތިން ގުނަ މާގިނައެވެ. ފަހެ އެއިން ބައެއް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކާބާކުރި

نبي ﷺ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ފޫޅުއްވީއެވެ. ރޭގި ބަލާން ކަޑުއްވީއެވެ. ހަމަކަނަވަރަން
نبي ﷺ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (ވެސް) އައިސް ފާރިއްކަދުއްވީއެވެ.

وفي روايةٍ : إنَّ أبَا بَكْرٍ قَالَ لعَبْدِ الرَّحْمَنِ : دُونَكَ أَضْيافَكَ ، فَإنِّي مُنْطَلِقٌ إلى النبي صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فافْرُغْ مِنْ قِراهُم قبْلَ أنْ أجِيءَ ، فانْطَلَقَ عبْدُ الرَّحمَن ، فأَتَاهم بمَا عِنْدهُ . فَقَال : اطْعَمُوا ، فقالُوا : أيْنَ ربُّ مَنزلنَا ؟ قال : اطعموا ، قَالُوا : مَا نَحْنُ بآكِلِين حتى يَجِيء ربُ مَنْزِلنا ، قَال : اقبَلُوا عَنَّا قِرَاكُم ، فإنَّه إنْ جَاءَ ولَمْ تَطْعَمُوا لَنلقَينَّ مِنْهُ ، فأَبَوا ، فَعرَفْتُ أنَّه يَجِد عَلَيَّ ، فَلَمَّا جاءَ تَنَحَّيْتُ عَنْهُ ، فقَالَ : ماصنعتم ؟ فأَخْبَروهُ ، فقالَ يَا عَبْدَ الرَّحمَنِ فَسَكَتُّ ثم قال : يا عبد الرحمن. فسكت ، فقَالَ : يا غُنثَرُ أقْسَمْتُ عَلَيْكَ إن كُنْتَ تَسمَعُ صوتي لما جِئْتَ ، فخَرَجت ، فَقُلْتُ : سلْ أَضْيَافِكَ ، فَقَالُوا : صدَقَ ، أتَانَا بِهِ . فَقَالَ: إنَّمَا انْتَظَرْتُموني وَاللّه لا أَطعَمُه اللَّيْلَة ، فقَالَ الآخَرون : وَاللَّهِ لا نَطعَمُه حَتَّى تَطعمه ، فقَالَ : ويْلَكُم مَالَكُمْ لا تَقبَلُونَ عنَّا قِرَاكُم ؟ هَاتِ طَعَامَكَ ، فَجاءَ بِهِ ، فوَضَعَ يَدَه ، فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ ، الأولى مِنَ الشَّيطَانِ فَأَكَلَ وَأَكَلُوا . متفقٌ عليه .

قوله : « غُنْثَر » بغين معجمةٍ مضمومةٍ ، ثم نونٍ ساكِنةٍ ، ثُمَّ ثاءٍ مثلثةٍ وهو : الغَبيُّ الجَاهِلُ ، وقوله : « فجدَّع » أي شتَمه وَالجَدْع : القَطع . قوله : « يجِدُ عليَّ » هو بكسر الجيمِ ، أيْ : يَغْضَبُ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަނަވަރަން ابو بكر ގެފުޅާ އެބާގެ (ދަރިކަލުން عَبْدِ الرَّحْمَن އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ގޮވާލައްވާ ގެވެތިސް ދޫކޮޅު. ފަހަ ތިޔަ މިހަސް މިދަނިޔޭ نبي ﷺ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށެވެ. އަދި ތިޔަ މީހުން އައުމުގެ ކުރިން އަބާލުންނަށް ކާނޭއި ނިންމާލާށެވެ. ފަހަ عَبْدِ الرَّحْمَن އަބާލުން ގެއަށް ވަޑައިގެންގޮސް ފަހަ އަބާލުންގެ ކުރިމަތިން ގެނައި ކަމިއްޗެއް ތިރީ ފަރިއްކަވާ ގެއަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދޮން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ އަބާލުން ފަރިއްކަވާށެވެ. އަބާލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ގެގެ ވެރިފުޅާ ކޮބައިތޯ؟ عَبْدِ الرَّحْمَن ދެންނެވިއެވެ. ފަރިއްކަވާށެވެ. އަބާލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ މީހުން ގެގެ ވެރިފުޅާ ނުއައިސްނަމަ ނުކާނަމެވެ. عَبْدِ الرَّحْمَن ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަ މީހުންގެ ފާޅުގައި ގޮވާނުލާ ދެކެ قبول ކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަނަވަރަން ابو بكر ގެފުޅާ އަށްޓަކައިމަ

މިހަބަލާކުން ފަރިއްސަނާލައްވައިފިނަމަ އަކާގެފާނުގެ ފަޅުވެރިން ހަރަކާތި ބަސް އަޖައިބުން
މިމަންނައަށް ދެރިވާނުއެވެ. ނަމަވެސް އަބާލުން ފަހުގެއަށްވެސް އިނދާކަ ކާއެއްވިއެވެ. ابو
بكر ގެފާނު ވަޒީރުން މިމަންނަގެ މައްޗަށް ކާފާ އިސްކަރުވާނަކަށް މިމަންނައަށް
ވިސްނުނުވެ. އަހަރެމެ ابو بكر ގެފާނު ވަޒީރުމުން މިމަންނަ އަކަރުގެފާނި ދުރަށް
ދެރިމުވެ. އަކަރުގެފާނު ވަޒީރުން މުރުދުނުން ކަރުން އައިސްވިއެވެ. އަބާލުން ކަނބިއަ
ވީ ގޮތް ކިޔުދައްވިއެވެ. އަރިނދު ގޮވާލިއެވެ. އޭ عَبْدِ الرَّحْمَن އޭވެ! عَبْدِ الرَّحْمَن ވިދާޅުވިއެވެ.
މިމަން ފަހަރުގައި ހަނުހަމިމުވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ގޮވާއްވިއެވެ. އޭ عَبْدِ الرَّحْمَن އޭވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންނަހީ ހަމަހަމަން ވިގަނޑެވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މޮޔަ
އެއްވެ. ކަލާގެ މައްޗަށް الله ގަސަމީ ހަމަ އިއްވާ އަސްގަމުވެ. ކަލޭއަށް މިމަންނަގެ އަޑު އިވޭ
ކަމުގައި ވަނީނަމަ ނުކުމެގެން އަސްނަވާށެވެ. ދެން މިމަންނަ ނިކުމެގެން ދައްވިމުވެ. ދެން
މިމަންނަ ދަންނަވީމުވެ. ކަލާގެފާނުގެ މެހުމާނުން އައްސަވާށެވެ. (މިމަންނަ
އަބާލުން ފަހުއަކީ ހަނދަނީމުވެ.) އަބާލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މެދުކަވެ. އަސް ކަމަކަމި
ގެނައީމުވެ. ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަހަލަކަމުން މިއަބައިމީހުން މިމަންނައަށް
އިންތިޒާރު ކުރައްވާފައިވަނީދޯ؟ (އަހަންނަށް ޤައިދާ) މާތް الله ގަސަމީ ހަމަކުރުމެވެ. މެދުއަކު
މިމަންނަ ނުކާނަމުވެ. ދެން އަބާލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމީ ބޮނަމުވެ. މިބޭ
ފަރުއްސަނާއެއްވުމަ މިމަންނަހެންވެސް ނުކާނަމުވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
މިރޭބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިޔުމަ ހައެޖެވެ. މިރޭބައިމީހުން މިމަންނަގެ މެހުމާނުދޭ މިރު
ގެބުމު ނުކުރައްވައިގެން އައްއެވިޔާ ހިއްވަގެން ހައެރެވެ؟ ފަހިއަކާ ގެނެސްނަވެ. ދެން
ވަޒީރުން އަބުޖެހު ކާބަކީގައި ބޮއްސަވައި ބިސްމި އަކުރުވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ
އިސްމުފުރުން ފަހަރުވެ. ފަހަބުމު ނުކާނަކުރަން ކަހީ ހަބަޔި އަޅީ شيطانާގެ ފަރާތުން އައި
އެއްޗަކެވެ. ދެން ފަހިއަކާއެއްވިއެވެ. އަދި އަބާލުންނާއެކު ފަހިއަކާއެއްވިއެވެ.

1504 وعنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَقَدْ كَانَ فِيما قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ نَاسٌ محدَّثُونَ ، فإن يَكُ في أُمَّتي أَحَدٌ ، فإنَّهُ عُمَرُ » رواه البخاري ، ورواه مسلم من روايةِ عائشةَ ، وفي رِوايتِهما قالَ ابنُ وَهْبٍ : « محدَّثُونَ » أَي : مُلهَمُون.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވެއްވި أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި
އިލްހާމުވެރިން އުޅުނެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގައި އެފަދަ މީހަކު ވާނަމަ
އެމީހަކީ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން عمر ގެފާނެވެ.

1505 وعنْ جَابر بن سمُرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا . قَالَ : شَكَا أَهْلُ الكُوفَةِ سَعْداً ، يَعْنِي : ابْنَ أبي وقَّاصٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، إلى عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، فَعزلَه واسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عمَّاراً ، فشكَوْا حَتَّى ذكرُوا أنَّهُ لا يُحْسِنُ يُصلِّي ، فأرسلَ إلَيْهِ ، فقَال: ياأَبا إسْحاق ، إنَّ هؤُلاءِ يزْعُمُونَ أنَّكَ لا تُحْسِنُ تُصلِّي. فَقَالَ : أمَّا أنَا واللَّهِ فَإنِّي كُنْتُ أُصلِّي بهِمْ صَلاةَ رَسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم لا أَخْرِمُ عَنْهَا أُصلِّي صلاةَ العِشَاءِ فأَرْكُدُ في الأُولَيَيْنِ ، وأُخِفُّ في الأُخْرَيَيْنِ ، قال : ذَلِكَ الظَنُّ بكَ يَا أبَا إسْحاقَ ، وأَرسلَ مَعَهُ رَجُلاً أَوْ رجَالاً إِلَى الكُوفَةِ يسْأَلُ عَنْهُ أَهْلَ الكُوفَةِ ، فلَمْ يَدَعْ مَسْجِداً إلاَّ سأَلَ عَنْهُ ، ويُثْنُونَ مَعْرُوفاً، حَتَّى دَخَلَ مَسْجِداً لِبَنِي عَبْسٍ ، فقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ ، يُقَالُ لَهُ أُسامةُ بنُ قَتَادَةَ ، يُكَنَّى أبا سَعْدَةَ، فقَالَ : أَمَا إذْ نَشَدْتَنَا فَإنَّ سَعْداً كانَ لا يسِيرُ بالسَّرِيَّةِ ولا يَقْسِمُ بالسَّوِيَّةِ ، وَلا يعْدِلُ في القَضِيَّةِ ، قَالَ سعْدٌ : أَمَا وَاللَّهِ لأَدْعُوَنَّ بثَلاثٍ : اللَّهُمَّ إنْ كَانَ عبْدكَ هذا كَاذِباً ، قَام رِيَآءً ، وسُمْعَةً ، فَأَطِلْ عُمُرَهُ ، وَأَطِلْ فَقْرَهُ ، وَعَرِّضْهُ للفِتَنِ ، وكَانَ بَعْدَ ذلكَ إذا سُئِلَ يَقُولُ : شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُون ، أَصَابَتْنِي دَعْوةُ سعْدٍ .

قَالَ عَبْدُ المَلِكِ بنُ عُمَيْرٍ الرَّاوِي عنْ جَابرِ بن سَمُرَةَ فَأَنَا رَأَيْتُهُ بَعْدَ قَدْ سَقَط حَاجِبَاهُ عَلَى عيْنيْهِ مِنَ الكِبَرِ ، وَإنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ للجوارِي في الطُّرق فَيغْمِزُهُنَّ . متفقٌ عليهِ .

ރަޟީ الله އަނބުރިކަމެއްނުވެއްވި ޢަންހުސްނަވެއްވި جابر بن سمُرَة ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كُوفة ގެ އަހުލުވެރިން سَعْدُ ގެފާނަށް އަބީ ރަޟީ الله
ޢަންހުސްނަވެއްވި سَعْد بْن أبي وقّاص ގެ ޝަކުވާ ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވެއްވި عُمَر بن
الخطّاب ގެ ހަޟްރަތަށް ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެހީނިން) އަބަދުވެސް މުސްކުޅު عمّار ގެފާނު
ވަޒީރުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އަބަދުވެސް سعْد ގެފާނު ދޭ ޝަކުވާ އެއީ ބޮޑު އުފުލުމެވެ.
އަމިއްލަ އަޅުގަނޑު ތަޢާލާގެ ނަމާދުކުރައްވާ ނަމާދަކީ ބޮޑުތަކެވެ. ފަހެ عمر ގެފާނު އ

صحابي ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބޭފުޅުން
ބުނާގޮތުން ވިއްޔާ ތިބާ އަށް ރަނގަޅަށް ނަމާދުކުރަންވެސް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ އޭ صحابي
ދެންނެވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ. ތިމަންނަ އެބޭފުޅުންނަށް
ނަމާދުކޮށްދިނީ رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ވެސް ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތަށެވެ. އަހަރެމެން
އެއްވެސް ތަކެއްޗެއް އުނި ނުކުރަމެވެ. ތިމަންނަ مغرب ނަމާދާއި عشاء ނަމާދުގައި ފުރަތަމަ
ދެ ركعة ދިގުކުރަމެވެ. އަދި ފަހުގެ ދެ ركعة ލުއިކޮށް ކުރުކުރަމެވެ. عمر ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ތިބާއާމެދު ތިމަންނަ خيال ކުރީވެސް ތިޔަގޮތަށެވެ. އަދި
އޭ صحابي އާއެކު (كوفة) އަށް އެކަކު كوفة ގެ އަހުލުވެރިން ކުރިން ސުވާލުކޮށް تحقيق
ކުރެއްވުމަށް ބޭކަލަކު ނުވަތަ ބޭކަލުން ފޮނުއްވައި ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އެއުރެން ކުރެއްވި ކުރެއްވުން
ބޭކަލުން ހުރިހާ މިސްކިތްތަކަށް ވަޑައިގެން ސުވާލު ކުރައްވަމުން ގެންދިޔައެވެ. ހުރިހާ
މިސްކިތްތަކުން سعد ގެފާނަށް ތަޢުރީފު ކުރައްވައިފިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެބޭފުޅުން
بَني عَبْس ގެ قبيلة ގެ މިސްކިތަކަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެމިސްކިތުން މީހަކު ތެދުވިއެވެ.
އޭނާގެ ނަމަކީ أسامة بنُ قتادة އެވެ. ކުންނިޔާއަކީ ابو سعد އެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުންޏެވެ. ފަހެ
ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ކައިރިން سعد ގެފާނާއިމެދު ސުވާލު ކުރައްވާތީ ހިނދު އަހުރެން
ބުނާނަން ބަލާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން سعد ގެފާނު لشكر އާއެކު ނުދެއެވެ. އަދި މުދާ ބަހައިލުމުގައި
ހަމަހަމަ ނުކުރެއެވެ. އަދި شريعة ޙުކުމާއި އިންސާފު ނުކުރެއެވެ. (އޭރުން) سعد
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ތިން دعاء އެއް ކުރާ ހިފާމެވެ. އޭ
الله! ތިބާގެ އަޅާއަކީ ދޮގުވެރިއެއްނަމަ، އަދި އެ ދޮގުވެރި ދައްކާލުމަށާއި
މަޝްހޫރުވުމަށް ކަމުގައިވާނަމަ ފަހެ އޭނާގެ އުމުރު ދިގު ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާގެ
ފަގީރުކަން ދިގުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާ ފިތުނަތަކަށް ހުށަހަޅުއްވާނދޭވެ. އެހެންކަމުން
އޭގެފަހުން ދުވަހަކު އަހާލާ ހިނދަކު ބުނެއެވެ. ތިމަންނައީ މުސްކުޅިއެކެވެ.
ތިމަންނަ މިދިޔަ ފިތުނަތަކާ ކުރިމަތިވި މީހެކެވެ. ތިމަންނައަށް ޖެހުނީ سعد ގެފާނުގެ
دعاء ޖެހިއްޖައެވެ. عَبْدُ الملِكِ بنُ عُميْرٍ الرَّاوِي މާތް الله ރަޙުމަތްލެއްވި جَابر بنِ سَمُرَةَ
ގެކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާ ދުށީމެވެ. ފަހެ އޭރުން އޭނާ ވަނީ
މުސްކުޅިވުމުން ބުމަގެ ހަންގަނޑު ލޮލުގެމައްޗަށް ވެއްޓިފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ (އ

حال ގަދި ވެސް) ބާޒާރުގައި އަންހެން ކުދިންނާއި ބައި ބައި ހުރެއެވެ. އަދި ވިހާ ނުލާ ވާހަކަ އެކުދިންނާއި ދެއްކުމުން ގެންދެއެވެ.

1506 وعنْ عُرْوَةَ بن الزُّبيْر أنَّ سعيدَ بنَ زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْل ، رضي اللَّه عَنْهُ خاصمتْهُ أرْوَى بِنتُ أوْسٍ إلى مَرْوَانَ بْنِ الحكَم ، وَادَّعَت أنَّهُ أخذَ شَيْئاً مِنْ أرْضِهَا ، فقَالَ سَعِيدٌ : أنَا كُنْتُ آخذُ مِنْ أرْضِهَا شَيْئاً بعْدَ الذي سمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ،؟ قَالَ : مَاذا سمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « مَنْ أَخذَ شِبْراً مِنَ الأرْضِ ظُلْماً ، طُوِّقَهُ إلى سبْعِ أرضينَ » فقَالَ لَهُ مرْوَانٌ : لا أسْأَلُكَ بَيِّنَةً بعْد هذا ، فقَال سعيدٌ : اللَّهُمَّ إنْ كانتْ كاذبةً ، فأَعْمِ بصرها ، وَاقْتُلْهَا في أرْضِهَا ، قَالَ : فمَا ماتَتْ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهَا ، وبيْنَمَا هِيَ تمْشي في أرْضِهَا إذ وَقَعَتْ في حُفْرةٍ فَمَاتتْ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُرْوَةَ بن الزُّبَيْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَرْوَى بِنْتُ أَوْس ނަމަކަށް ކިޔުން އަންހެނަކު زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْل ގާއިގެން مَرْوَان بْنِ الحكَم ގެ އަރިހުން دعوي އުފުލިއެވެ. އަދި އެ އަންހެނާގެ دعوى އަކީ ތިމަންނާގެ ބިމުން ބައެއް سعيدَ بنَ زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْل ، رضي اللَّه عَنْهُ ނަގައިފިކަމަށެވެ. ދެން سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން (އަޑުއަހަ ކަންބޮޑުވެވިއްޖު) حديث އެއް އަޑުއަހައިފައިވާނޭތޯ ތިމަންނަ އެނާގެ ބިމުން ބައެއް ނަގާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ مَرْوَانَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟ سعيدَ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެރިކަމުން ދީގެ ބިމުން ކައިވެއްގެ މިންވަރު ފަރިތަކޮށްފި މީހާ ދެން قيامة ދުވަހުން އެބިމު ހަތް ބިން ކަރުގައި އަޅުވާ ހުށެވެ. އޭނާގެ مَرْوَانَ އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދެން އިތުރު ހެކިއެއް ދެއްކުމެއް ތިމަންނަ ތިބާގެ އަރިހުން ނުދަންނަވާނަމެވެ. ދެން سعيد އެއަންހެނާއަށް (ބަދު) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! އެ އަންހެނާ އަހަރެމެން ދޮގުހަދާއިވެރިޔާނަމަ އޭނާގެ ލޯލޮގެ ފެނުން ގެއްލުވާނދޭވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބިމުގައި قتل ކުރައްވާނދޭވެ. މި حديث ގެ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އޭނާ މަރުނުވެ ހުއްޓާ އޭނާގެ ލޯލޮގެ ފެނުން

ގެއްލުނެވެ. އަދި އޭނާ އެބުރުގައި ހިނގަމުން ދަނިކޮށް އެވާދީގައި ހުރި ވަޅުގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް
ވެއްޓި މަރުވިއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلِمٍ عنْ مُحمَّدِ بن زَيْد بن عبد اللَّه بن عُمَر بمَعْنَاهُ وأَنَّهُ رآهَا عَمْياءَ تَلْتَمِسُ الجُدُرَ تَقُولُ : أَصَابَتْني دعْوَةُ سعَيدٍ ، وأَنَّها مرَّتْ عَلى بِئْرٍ في الدَّارِ التي خَاصمَتْهُ فِيهَا ، فَوقَعتْ فِيها ، وكَانَتْ قَبْرهَا .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް مُحمَّدِ بن زَيْد بن عبد اللَّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން މިމާނަގައިވެސް
އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުކޮށް އޭނާ އެއަންހެނާ ލޮލުންފެނުމުގެ ފާރުގައި
އަތްލާއަތުލަމުން ގޮސްދަނިކޮށް ދިޔައެވެ. އެ އަންހެނާ ކިޔަމުން ދިޔައީ ތިމަންނައަށް އެއް ވެސް
سعيدَ ގެ ބަދު دعاء ޖެހިފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުކޮށް އެއަންހެނާ މައްސަލަ ޖެއްސި
ބިމުގައި ހުރި ވަޅެއް ދަނިކޮށް އެއަށް ވެއްޓުނެވެ. އަދި އެވަޅީ އޭނާގެ قبرއެވެ.

1507 وَعَنْ جَابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عَنْهُما قَال : لمَّا حَضَرَتْ أُحُدٌ دَعاني أبي مِنَ اللَّيْلِ فَقَال : مَا أُرَاني إلاَّ مقْتُولا في أوّل مَنْ يُقْتَلُ مِنْ أصْحاب النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَإنِّي لا أَتْرُكُ بعْدِي أعزَّ عَلَيَّ مِنْكَ غيْرِ نَفْسِ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وإنَّ علَيَّ دَيْناً فَاقْضِ ، واستَوْصِ بأَخَوَاتِكَ خَيْراً : فأَصْبَحْنَا ، فَكَانَ أوَّل قَتِيلِ ، ودَفَنْتُ معَهُ آخَرَ في قَبْرِهِ ، ثُمَّ لَمْ تَطِبْ نفسي أنْ أتْرُكهُ مع آخَرَ ، فَاسْتَخْرَجته بعْدَ سِتَّةِ أشْهُرٍ ، فَإذا هُو كيَوْمِ وَضَعْتُهُ غيْرَ أُذُنِهِ ، فَجَعَلْتُهُ في قَبْرٍ عَلى حِدَةٍ . رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނު ރުއްސެވިގެންވާ جَابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕަފުޅު احد ހަނގުރާމައިގެ ކުރީރޭ ތިމަންނަ
ގޮވާލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަ خيال ކުރަނީ ތިމަންނައަކީ
ނަބިއްޔާ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ قتل ވާ
މީހުންގެ ތެރޭގައި ކަމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުކޮށް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފިޔަވައި ތިބާ
ނޫން އަޅުގަނޑު ދެކެ ތިމަންނަގެ ލޮބުވެތި ޚާއްޞަވެގެންވާ ބޭފުޅަކު ނުދެކެމެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުކޮށް ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ދަރަނި ވެއެވެ. އެ ދަރަނި ތިބާ އަދާކުރާށެވެ. އަދި

ތިބާގެ اختންނާމެދު ހެޔޮކޮށް ކަންތައް ކުރާށެވެ. ފަހެ ހެނދުނު ވީއިރު قتل ވީ މީހުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ ފުރަތަމަ އޮތީ ބައްޕައެވެ. އަދި ބައްޕަ ވަޅުލީ އަނެއްމީހަކާއި އެކީ ވަޅުލީމެވެ. ދެން އަހަރެންނަށް ބައްޕަ އަނެއްމީހާއާ އެއް قبرއެއްގައި އޮންނާކަށް ބައްޕަ ހިތްހަމަޖެހިފައެއް ނުވީމެވެ. ފަހެ ހަމަ ހަމަސް މަސް ފަހުން ބައްޕަ (قبر ކޮށް) ނެގީމެވެ. އޭރުވެސް ބައްޕަ ވަޅުލިދުވަހު ހުރި ގޮތަށް ހުއްޓެވެ. ކަންފަތުގެ ބައިވެސް ދުވަހު އަހަރެން ނެގީމެވެ. ދެން ބައްޕަ ވަކިން قبرއެއްގައި ވަޅުލީމެވެ.

1508 وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ أصْحاب النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَرَجا مِنْ عِنْدِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في لَيْلَةٍ مُظْلِمَةَ ومَعهُمَا مِثْلُ المِصْبَاحَين بيْنَ أيديهما ، فَلَمَّا افترَقَا ، صارَ مَعَ كلِّ واحِدٍ مِنهما وَاحِدٌ حَتى أتَى أهْلَهُ .

رواه البخاري مِنْ طرُقٍ ، وفي بعْضِها أنَّ الرَّجُلَيْنِ أُسيْدُ بنُ حُضيرٍ ، وعبَّادُ بنُ بِشْرٍ رضي اللَّه عَنْهُما .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسِ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ދެ ބޭކަލުން އަނދިރި ރޭގައި نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުން ވަޑައިގެން (ގެއަށް ދިއުމަށް ނިކުމެވަޑައިގަތުމަށް) ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އެދެބޭކަލުންނާއެކު އަލިގަދަ ދިއްލާ ފަދަ އެއްޗެއް އެދެބޭކަލުންގެ ކުރިމަތީގައި އޮތެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުން ވަކިވުމުން ކޮންމެ ބޭކަލަކާއިއެކު އެއް ދިއްލާ ހުއްޓެވެ. އެބޭކަލުން ގެއަށް ވަޑައިގަންނަވަންދެން އެދެބޭކަލުންނާއެކު ހުއްޓެވެ. بخاري ގެ حديث ފޮތުގެ ގިނަ ތަންތަނުން ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި އޭގެ ބައެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުންނަކީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أسيْدُ بنُ حُضير އާއި عبّادُ بنُ بِشْر އެވެ.

1509 وعنْ أبي هُرَيْرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : بَعثَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَشَرَةَ رهْطٍ عَيْناً سَرِيَّةً ، وأَمَّرَ عليْهِم عَاصِمَ بنَ ثَابِتٍ الأنصاريَّ ، رضي اللَّه عنهُ ، فَانطَلَقُوا حتَّى إذا كانُوا بالْهَدْاةِ ، بيْنَ عُسْفَانَ ومكَّةَ ، ذُكِرُوا لَحيٍّ منْ هُذَيْلٍ يُقالُ لهُمْ : بنُوا

لِحيَانَ ، فَنَفَرُوا لَهمْ بقَريب مِنْ مِائَةِ رجُلٍ رَامٍ فَاقْتَصُّوا آثَارَهُمْ ، فَلَمَّا أَحَسَّ بهِمْ عاصِمٌ وَأصحابُهُ ، لجَأوا إلى مَوْضِعٍ ، فَأحاطَ بهمُ القَوْمُ ، فَقَالُوا انْزلوا ، فَأَعْطُوا بأيْدِيكُمْ ولكُم العَهْدُ والمِيثاقَ أنْ لا نَقْتُل مِنْكُم أحداً ، فقَالَ عاصم بن ثابت : أيها القومُ ، أَمَّا أَنَا فلا أَنْزِلُ عَلَى ذِمةِ كَافِرٍ . اللهمَّ أخْبِرْ عَنَّا نَبيَّكَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَرمَوْهُمْ بِالنَّبْلِ فَقَتَلُوا عَاصِماً ، ونَزَلَ إلَيْهِمْ ثَلاثَةُ نَفَرٍ على العهدِ والميثاقِ ، مِنْهُمْ خُبيْبٌ ، وزَيْدُ بنُ الدَّثِنِة ورَجُلٌ آخَرُ ، فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا مِنْهُمْ أَطْلَقُوا أوْتَارَ قِسِيِّهمْ ، فرَبَطُوهُمْ بها ، قَال الرَّجلُ الثَّالِثُ : هذا أوَّلُ الغَدْرِ واللَّهِ لا أصحبُكمْ إنَّ لي بهؤلاءِ أُسْوَةً ، يُريدُ القَتْلى ، فَجرُّوهُ وعالجوه ، فَأبي أنْ يَصْحبَهُمْ ، فَقَتَلُوهُ ، وانْطَلَقُوا بخُبَيْبٍ ، وَزَيْدِ بنِ الدَّثِنَةِ ، حتى بَاعُوهُما بمكَّةَ بَعْد وَقْعةِ بدرٍ ، فَابتَاعَ بَنُو الحارِثِ ابنِ عامِرِ بن نوْفَلِ بن عَبْدِ مَنَافٍ خُبَيْباً ، وكانَ خُبَيبُ هُوَ قَتَل الحَارِثَ يَوْمَ بَدْرٍ ، فلَبِث خُبيْبٌ عِنْدهُم أسِيراً حَتى أجْمَعُوا على قَتْلِهِ ، فاسْتَعارَ مِنْ بعْضِ بنَاتِ الحارِثِ مُوسَى يَسْتَحِدُّ بهَا فَأَعَارَتْهُ ، فَدَرَجَ بُنَيٌّ لهَا وَهِي غَافِلةٌ حَتى أَتَاهُ ، فَوَجَدْتُه مُجْلِسَهُ عَلى فَخذِهِ وَالمُوسَى بيده ، فَفزِعت فَزْعَةً عَرَفَهَا خُبَيْبٌ ، فقَال : أتَخشيْنَ أن أقْتُلَهُ ما كُنْتُ لأفْعل ذلكَ ، قَالَتْ : وَاللَّهِ ما رأيْتُ أسِيراً خَيْراً مِنْ خُبيبٍ ، فواللَّهِ لَقَدْ وَجدْتُهُ يوْماً يأَكُلُ قِطْفاً مِنْ عِنبٍ في يدِهِ ، وإِنَّهُ لمُوثَقٌ بالحديدِ وَما بمكَّةَ مِنْ ثمَرَةٍ ، وكَانَتْ تقُولُ: إنَّهُ لَرزقٌ رَزَقَهُ اللَّه خُبَيباً ، فَلَمَّا خرجُوا بِهِ مِنَ الحَرَمِ لِيقْتُلُوهُ في الحِلِّ ، قَال لهُم خُبيبُ : دعُوني أُصلي ركعتَيْنِ ، فتَرَكُوهُ ، فَركعَ رَكْعَتَيْنِ، فقالَ : واللَّهِ لَوْلا أنْ تَحسَبُوا أنَّ مابي جزَعٌ لَزِدْتُ : اللَّهُمَّ أحْصِهِمْ عدداً ، واقْتلهمْ بَدَداً ، ولا تُبْقِ مِنْهُم أحداً . وقال:

فلَسْتُ أُبالي حينَ أُقْتَلُ مُسْلِماً على أيِّ جنْبٍ كَانَ للَّهِ مصْرعِي

وذلِكَ في ذَاتِ الإلَهِ وإنْ يشَأْ يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

وكانَ خُبيْبٌ هُو سَنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ قُتِلَ صبْراً الصَّلاةَ وأخْبَر يعني النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . أصْحَابهُ يومَ أُصِيبُوا خبرهُمْ ، وبعَثَ نَاسٌ مِنْ قُرِيْشٍ إلى عاصِمِ بن ثابتٍ حينَ حُدِّثُوا أنَّهُ قُتِل أنْ يُؤْتَوا بشَيءٍ مِنْهُ يُعْرفُ . وكَانَ قتَل رَجُلاً مِنْ عُظَمَائِهِمْ ، فبَعثَ اللَّه لِعَاصِمٍ مِثْلَ الظُّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ ، فحَمَتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ ، فلَمْ يقْدِرُوا أنْ يَقْطَعُوا مِنهُ شَيْئاً . رواه البخاري .

قولُهُ : الهَدْأَةُ : مَوْضِعٌ ، وَالظُّلَّةُ : السحاب ، والدَّبْرُ : النَّحْلُ . وقَوْلُهُ : « اقْتُلْهُمْ بِدَداً » بكسرِ الباءِ وفتحهَا ، فمن كسر ، قال هو جمع بِدَّةٍ بكسر الباءِ ، وهو النصيب ، ومعناه اقْتُلْهُ مْ حِصَصاً مُنْقَسِمَةً لِكلِّ واحدٍ مِنْهُمْ نصيبٌ ، ومن فَتَح ، قَالَ : مَعْنَاهُ : مُتَفَرِّقِينَ في القَتْلِ واحِداً بَعْدَ وَاحِد مِنَ التَّبْدِيدِ .

وفي الباب أحاديثُ كَثِيرَةٌ صحِيحَةُ سبقت في مواضِعها مِنْ هذا الكتاب مِنها حديثُ الغُلام الذي كانَ يأتي الرَّاهِبَ والسَّاحِرَ ومِنْهَا حَديثُ جُرَيجٍ ، وحديثُ أصحَابِ الغار الذين أَطْبَقَتْ علَيْهِمُ الصَّخْرَةُ ، وحديثُ الرَّجُلِ الذي سَمِعَ صَوتاً في السَّحاب يقولُ : اسْقِ حدِيقة فلانٍ ، وغيرُ ذلك والدَّلائِلُ في الباب كثيرةٌ مَشْهُورةٌ ، وبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ .

ގާތް الله ރުއްސުންދެއްވިأبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދިހަބަޔަކުދިންގެ ކުޑަ لشكرއެއް ކަމުގެ حقيقة އޮޅުން ފިލުވުމަށްޓަކައި ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަމީރަކަށް عَاصِم بنَ ثابتٍ الأنصاري އިސްކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބަކުދިން ނިކުމެވަޑައިގެންފައި عُسْفان އާއި މައްކާ އާއިދެމެދު سَرِيَّة ހިނގަން ވާއިރު އަޑުއަހާފައިވާ އެ خبر هُذَيْل قبيلة ގެ ބަޔަކަށް ލިބުނެވެ. އެމީހުންނަކީ بنُوا لِحيان ވަރަށް ހިތްހަރުވެ. ފަހެ އެމީހުން ދިޔާ ކުރީ ސަތޭކަ މީހުން ނިކުތެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ފައިތަކުގެ ނިޝާނެއް ބަލަމުން ފަހަތުން ދިޔައެވެ. ފަހެ ބަޔަކު ފައިމަގުގައި އޮތް ކަދުރު ހޯދުނު ވަރަށް ކުރިން މިހާރު ... އަރާ ބަރާތަކަށް ދެއްކުމުގެ ކަށިތަކުގެ ނިޝާން ... ފަހެ ކާފިރުން އެމީހުންގެ ވަށައިގެން ވަށާލައިފިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބަޔަކު ފައިބައިގަތެވެ. އަދި މިބައިމީހުން ތިމަންމެންނަށް ސަލާމަތް ދޭނަމެވެ. އަދި ތިބަހައިމީހުން ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ... قتل ނުކުރާނަމުން ތިމަންމެން عَهْدُ ވެއެވެ. ފަހެ عَاصِم بنَ ثابت ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ގައުމުގެ މީހުންނެވެ. ތިމަންނަކީ ކާފިރެއް ތިމަންނަ ކާފިރުގެ ޛިންމާގެ ދަށަށް ނައުރުންނާނަމެވެ. އޭ الله! ތިމަންމެންގެ خبر ތިމަންމެންގެ ނަބިއްޔާ ތިމަންމެންގެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެއްވާނދޭވެ. ފަހެ ކާފިރުން ތީރު އަޅައިގެން ހަތް މީހުން عَاصِم ގެފާނު قتل ކުރީއެވެ. އަދި (މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން) ތިން މީހަކު ތެރެއަށް އަރައިފުރި ކާފިރުންގެ ޢަހުދާ ވަޢުދަށް ވަތެވެ. އެއީ ތެރެގައި خُبَيْب އާއި زَيْدِ بن الدَّثِنَة އާއި އިތުރު އަނެއް މީހާ ވިއެވެ. ފަހެ މިތިން މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ބާރު ފޯރުވުން

ކާފިރުން އެމީރުން ދީނީ ދަނޑިޔާއި އައްސޭރީން ބަނދެވި. ފަހު އެބޫސުފްޔާން ބިޑިވަހައްޓާ ހުރި މީހާ
ބުންޏެވެ. މިއީ عَهْدُ މުގުރުމުގެ ފުރަބަލަ ފިޔަވަޅެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ.
ބިމަށްސަ ކިޔަބައިލާއިޝާހިއްލާ ޝަރީޢަތުގެ. ހަމަހަކަތަފަރުން ކިމަށްސަތަށް ސަމަސްސަތަލަށް
މުބާރަކުން އެބަހީ شهيد ވެފައިވާ ބާރަކުން ފުދިއްޖެ. ފަހު ކާފިރުން އެއް ދުވަ އެކި ގޮތްގޮތަށް
ހަދައި ގަތުވަސް ސަތިއްމުރުން އާދަ قتل ކުރިއެވެ. އަދި ކާފިރުން خُبَيْب އާއި زَيْدِ بن الدَّثِنَةَ
އާއި ދެމީހުން ގެވައިގަން މައްކާއަށް ގެނެސް ވިއްކާލިއެވެ. މިއީ ބަދުރު ހަނގުރާމައަށް ފަހު ގެ
ވާހަކައެވެ. އަދި بَنُو الحارثِ ابنِ عامِرِ بن نوْفَلِ بن عَبْدِ مَنَاف އެދުމުން ކަށް خُبَيْب ގަތެވެ.
އަދި خُبَيْب އަކީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު الحارثِ قتل ކުރިމީހާއެވެ. ފަހު خُبَيْب
އެމީހުން އަތުދަށުގައި އަސީރަކަށްވެފައިވުން خُبَيْب قتل ކުރުމަށް ނިންމިއެވެ. ފަހު
(އައްދިވެހިކަ) خُبَيْب (އިސްވެދެންނެވި) الحارثِ ގެ އަންހެނުންދަރިން ގެއަތުން ކުރެވުނު
ބޮންޑިކަރުމަށް ހަދިއެވެ. ފަހު އެމީހުން ކަޅައިޖަހައި އަކައިޖިހަ މަސްދުވަސް ބޮނޑި
ނިކަމުގެންސް خُبَيْب ގެ ފައިފަތުމަތީ އިރިނދުގެނބުއެވެ. އެހިނދު ކުރަފުވެ އަތީ خُبَيْب ގެ
އަތުގައެވެ. ފަހު އެމީހުން ދަރިފުއި އަކަނބުރުގެ ބިރުން ސިއްސުވާލިއެވެ. އަދި އަކަށް
خُبَيْب އަށް ފާހަގަވިއެވެ. ފަހު خُبَيْب ބުންޏެވެ. ކަނބުރުގެ ބިރު ބިރުގަންނަނީ ބިމުނަށަ
މިކަށި قتل ކުރުމަށްޓަކައި؟ ބިމަށްސަ އައިގެކަރުވެސް އަކަށް އަގެބިރު ނުކުރާނަމެވެ.
އައްނެހުނާ ބުންޏެވެ. މާތް الله ގަސަމް ހަވާލާ ބަސްމުވެ. ބިމަށްސަ ދުވަހަކުވެސް خُبَيْب
އަށް ވުރެ ރަނގަޅު އަސީރަކު ނުދެކެމެވެ. ފަހު މާތް الله ގަސަމް ހަވާލާ ބަސްމުވެ.
ހަމަކަކަވަރުން ބިމަށްސަ އައްދިވެހިކަ خُبَيْب މާބޮސްކަދުރު ކާނބާއަ އެބިސް
ހިފަހައްޗައިގަން ކަމުން ގެންދެނިކަށް ދުކަނިމެވެ. އަދި (އެހިނދު) ހަމަކަކަވަރުން އެކާ އަތީ
ހިފައިހުރިހިފައެވެ. އަދި މައިކަގައި އެއްވެސް މޭވާއެއްވެސް ނެތެވެ. އަދި އެ އަންހެނާ
ބުންޏެވެ. އެއީ ހަމަކަކަވަރުން خُبَيْب އަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި رزق އެކަވެ. ފަހު
އެބައިމީހުން خُبَيْب ގެވައިގަން قتل ކުރުމަށްޓަކައި حرمން ބޭރަށް ނިކުންނަން
އުޅެމުންދަނީބުންޏެވެ. ބިމަށްސަ ދެ ركعة ނަމާދުކުރުމަށް فرصة އަށް ދޫކޮށްލާ. އަދި
އެމީހުން އެކަމަށް ވެގެން ދިނެވެ. ފަހު خُبَيْب ދެ ركعة ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ބުންޏެވެ.
މާތް الله ގަސަމް ހަވާލާ ބަސްމުވެ. ބިމަށްބައިގެން ނުނިކަށް ބިމަށްސަ ބިރުން އަޅުސިރުން
ހިވިދުނަކަމުގެ شك ބިމަށްސަށް ނުވިސަމަ އިތުރަށް ނަމާދު ކުރީމުއެވެ. އޭ الله!

އެބައިމީހުން އެކަކަށްފަހު އަނެކަކަށް މަރާ ދެއްވާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވަކި ވަކިން قتل ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެއިން އެކަކުވެސް ބާކީ ނުކުރައްވާށެވެ. ދެން އަންނަނިވި ޅެންބައިތު ވިދާޅުވިއެވެ.

فلَستُ أبالي حينَ أُقتلُ مُسلِماً   على أيِّ جنْبٍ كَانَ للّهِ مصرْعِي

وذلِكَ في ذَاتِ الإلهِ وإنْ يشأْ   يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

މާނައީ: ނުދޭ ފަރުވާލެއް މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި قتل ވެގެންދާތީ

ހަމަ ކޮންމެ ފަރާތަކުން އޮތަސް الله ގެ މަގުގައި މަރުވުމީ

ކުރައްވައިފިނަމަ އިލާހީ ޖާލުން އިރާދަ

ގަނޑުފަނޑުވެ ކުދި ކުދިވެފައި ހުއްޓަސް ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާނެއެވެ

އަދި خُبَيْب ގެފާނަކީ އެއީ އަސީރުކުރެވިގެން މަރާލެވޭ ކޮންމެ މީހަކަށް ދެ ركعة ގެ ސުންނަތް ނަމާދު އަދާކުރުމުގެ ސުންނަތް ދަސްކޮށްދެއްވި ފަރާތެވެ. އަދި نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خُبَيْب ގެ قتل ވުމުގެ خبر ހަމަދުވަހު اصحاب ބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި قريش ވަންތަރިގެ މީހުން خُبَيْب ގާތުން قتل ވުމުގެ خبر ލިބުމުން عاصِم بن ثابت ގެ ކައިރިއަށް ބަޔަކު ފޮނުއްވުމުން خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑުން ފަދަ ބައެއް ގެންނަން ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން خُبَيْب އަމިއްލަގެ ބޭބެން ކަމުގައިވާ الحارثِ قتل ކޮށްފައިވާތީއެވެ. އެހިނދު الله سبحانه وتعالى خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑު ރައްކާތެރިކުރުން ދަނބުމަހި ބޯ ވިލާގަނޑެއް ފަދައިން މުޅި ކަނބަލުންގެ ފެންނަވާފައެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންނަކަށް خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑުން ބައެއް ކަނޑައިގަތުމަށް ނުވިއެވެ.

1510 وعَن ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما قال : ما سمِعْتُ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُ يَقُولُ لِشَيءٍ قطُّ : إنِّي لأَظُنُّهُ كَذا إلاَّ كَانَ كَمَا يَظُنُّ ، رواهُ البُخَاري .

މާތް الله އެދެބަފުޅުކަމުގަންނަވާން ޙުރުމަތްތެރިކަމާއި عبد الله بْن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عمر ގެފާނު އެއްވެސް އެއްޗަކާއިމެދު ވިދާޅުވިއަޞްލެއް ދިމަން ނައަހަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިސްނަން އާއިމެދު ހީކުރަސް މިގޮތަށް ނަގަވާނަސް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީވެސް އާއިމެދު ހީކުރައްވާ ގޮތަށް ފުދިއްޖެއެވެ.

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން **حرام**ވެގެންވާކަމާއި ދޫ ރައްކާތެރިކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ **حديث** ތައް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحجرات 12): {ولا يغتب بعضكم بعضاً، أيحب أحدكم أن يأكل لحم أخيه ميتاً فكرهتموه! واتقوا اللَّه إن اللَّه تواب رحيم}.

އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކުގެ غيبة ނުބުނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކޮޅު އެކަކަށްވެސް އޭނާގެ اخ އާގެ މަސް މަރުވެފައި ކެއުމަށް ލޯބިވާނެތޯ؟ ނޫން، ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަށް ނުރުހޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم؛ إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً}.

އަދި ތިބާއަށް އެކަމާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމެއްގެ ތިބާ تبع ނުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިމެދު ސުވާލު ކުރެއްވޭނޭ ކަމުގައި ވިއެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ޤާފު عملޔެއް) ބަލަހައްޓަން އޭނާގެ ކައިރީގައި ހާޒިރުވެތިބި މަލާއިކަތު ނޫނީ، އޭނާއަކަށް
އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

اعلم أنه ينبغي لكل مكلف أن يحفظ لسانه عن جميع الكلام إلا كلاماً ظهرت فيه المصلحة، ومتى استوى الكلام وتركه في المصلحة فالسنة الإمساك عنه؛ لأنه قد ينجر الكلام المباح إلى حرام أو مكروه وذلك كثير في العادة والسلامة لا يعدلها شيء.

އެގޭތޯން ހުއްޓެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މުކައްލަފަކު އެއީ ގޮތެއްގައި
އެންމެހާ ވާހަކައިން ދުލުރައްކާތެރި ކުރަންވާނެ ހުރިހާ ވާހަކަ . ނަމަވެސް އެކަމުގައި
مصلحة އެކަމުގައިހުރި ވާހަކައެއް މިކަމުގައި ނުހުރިކަމުގެ . އަދި ވާހަކަދެއްކުމުގެ
ނުދެއްކުމުގެ مصلحة ހަމަހަމަވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގައި ސުކޫތުން ފަސްއާ ގޮތޭ އެވާހަކަ
ނުދެއްކުމެވެ . އެހެން ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ފަހަރު ހުއްދަ ވާހަކައިން حرام އަށް
ނުވަތަ مكروه އަށް ދެމިދެއެވެ . އަދި އެއީމު ގިނައިން އެގޮތް މުޅިވެރިވެއެވެ
ދިމާވެ . އަދި ސަލާމަތް ވެގެންނުވާ މުޅިގޮތަށް ނުވެއެވެ . (އެހެން ކަމުން
ހަމަހަރުމުން ވެރި މުލް ގޮތް ނުލިބެ .)

1511 وَعنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ فَلْيقُلْ خَيْراً ، أوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހްސަނުގެއްވި أبو هُريرة، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަދީހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައިވާނަމަ ހެޔޮ ބަސް
ބުނާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހުންނާށެވެ.

وَهذا الحَديثُ صَرِيحٌ في أَنَّهُ يَنْبغي أن لا يتَكَلَّم إلاَّ إذا كَان الكَلامُ خَيْراً ، وَهُو الَّذي ظَهَرَتْ مصْلحَتُهُ ، وَمَتى شَكَّ في ظُهُورِ المَصْلَحةِ ، فَلا يَتَكَلَّمُ .

1512 وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ أيُّ المُسْلِمِينَ أفْضَلُ؟ قال : « مَنْ سَلِمَ المُسْلِمُونَ مِن لِسَانِهِ ويَدِهِ » . متفق عليه .

ތާއް الله ރުއްސުންވެއްޖެވި أبو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ ދުލުންނާއި އަތުން އެހެން މުސްލިމުން ސަލާމަތްވެފައިވާ މީހާއެވެ.

1513 وَعَنْ سَهْلِ بن سعدٍ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ يَضْمَنْ لي ما بيْنَ لَحْيَيْهِ ومَا بيْنَ رِجْلَيْهِ أضْمنْ لهُ الجَنَّة » . متفقٌ عليهِ .

ތާއް الله ރުއްސުންވެއްޖެވި سَهْل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެމީހެއްގެ ދެދޮޅި ދެމެދުގައި ވާއެއްޗާއި ދެފައި ضمانة ދީފިނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ضمانة ދެއްވާނީމެވެ.

1514 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : إنَّ الْعَبْد لَيَتَكَلَّمُ بِالكَلِمةِ مَا يَتبَيَّنُ فيهَا يَزِلُّ بهَا إلى النَّارِ أبْعَدَ مِمَّا بيْنَ المشْرِقِ والمغْرِبِ » . متفقٌ عليهِ .

ومعنى : « يَتَبَيَّنُ » يَتفكَّرُ أنَّهَا خيْرٌ أمْ لا .

ތާއް الله ރުއްސުންވެއްޖެވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيّ نبي ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުނީމެވެ. އަޅާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ ބަހެއް ވިސްނާނުލައި ދައްކައިފިއްޔާ ނަރަކައިގެ ސުވާލުތައް ފަރިހެމެރަން ގިރާ ހިތްވަރެއް ބަރުދޫ ދަތުރުގެ އެދުރު ބުނެބުނެ ކުރިން ސިފައިން ފޮނުވަން ބާރުވެރި ނަރަކައިގެ ރައްގަނޑު އެއީ مشرق އާއި مغرب އާއި ދެމެދު ހަދަ ފުރާވަރަށް ދުރަށް ވެއްޓިގެންދެއެވެ.

1515 وَعَنْهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالكَلِمةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالى مَا يُلقِي لهَا بَالاً يَرْفَعُهُ اللَّه بهَا دَرَجاتٍ ، وَإنَّ الْعبْدَ لَيَتكَلَّمُ بالْكَلِمَةِ مِنْ سَخطِ اللَّهِ تعالى لا يُلْقي لهَا بالاً يهوِي بهَا في جَهَنَّم » رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَابيِّ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންވެވޭ أبو هُريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ اللهގެ ރުއްސުވުން ލިބޭނެ ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އޭގެ މާ ބޮޑުކަމެއް ނުހިތަކުރެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އޭގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ދަރަޖަތައް އުފުއްލަވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ اللهގެ ކޯފާ ލިބޭނެ ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އޭގެ މާ ބޮޑުކަމެއް ކަމަކަށް ނުހިތަމައެވެ. އޭގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އޭނާ ނަރަކައަށް ވައްޓާލައެވެ.

1516 وعَنْ أبي عَبْدِ الرَّحمن بلال بن الحارثِ المُزنيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إنَّ الرَّجُلَ ليَتَكَلَّمُ بالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوانِ اللَّهِ تَعالى ما كَانَ يَظُنُّ أنْ تَبْلُغَ مَا بلَغتْ يكْتُبُ اللَّه اللَّه بهَا رِضْوَانَهُ إلى يَوْمِ يلْقَاهُ ، وَإنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بالكَلِمةِ مِنْ سَخَطِ اللَّه مَا كَانَ يظُنُّ أن تبَلُغ ما بلَغتْ يكْتُبُ اللَّه لَهُ بهَا سَخَطَهُ إلى يَوْمِ يلْقَاهُ » .

رواهُ مالك في « المُوطَّإِ » والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޭ أَبو عَبْدِ الرَّحمن بلال بن الحارثِ المُزنيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު اللهގެ ރުއްސުވުން ލިބޭނެ ވާހަކައެއް ދައްކައެވެ. އަދި އޭގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލިބޭނެ މަތިވެރި ދަރަޖަތައް އޭނާއަކަށް އަންދާޒާ ނުކުރެވެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށްޓަކައި قيامة އާއި ޖެހެންދެން އޭނާގެ ރުއްސުން ލިޔުއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު اللهގެ ކޯފާ ލިބޭނެ ވާހަކައެއް ދައްކައެވެ. އަދި އޭގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލިބޭނެ އަޒާބު ދަރަޖަ އޭނާއަކަށް އަންދާޒާ ނުކުރެވެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށްޓަކައި قيامة އާއި ޖެހެންދެން އޭނާގެ ކޯފާ ލިޔުއްވައެވެ.

1517 وعَنْ سُفْيان بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُولَ اللَّهِ حَدِّثْني بأمْرٍ أعْتَصِمُ بِهِ قالَ : « قُلْ ربِّي اللَّه ، ثُمَّ اسْتَقِمْ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ ما أَخْوفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ ، ثُمَّ قَال : « هذا » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سُفْيان بن عبْدِ اللّٰه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ހިފަހައްޓަން އަޅުގަނޑުކަން ސަބަބުވާނެ ކަމެއް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. ربّي الله. އެބަހީ ތިމަން ރައްބަކީ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހާ الله އެވެ. ދެން ސީދާ ވެގެންތިބޭށެވެ. (އެބަހީ އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ކުރުމާއި ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެގެން އުޅޭށެވެ.) ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް ބިރުގަންނަވާ އެންމެ ބޮޑު ކަމަކީ ކޮބައިތޯ. އޭރުން ކަލޭގެފާނު ދުލުފުޅުގައި އަމިއްލަ ހިފުއްވައި ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއެވެ.

1518 وَعَن ابنِ عُمَر رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُكْثِرُوا الكلامَ بغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ ، فَإنَّ كَثْرَةَ الكَلامِ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّه تَعالَى قَسْوةٌ لِلْقَلْبِ ، وإنَّ أبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ القَلبُ القَاسِي » . رواه الترمذي .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّٰه بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް ޛިކުރު ފިޔަވައި އިތުރު ވާހަކަ ގިނަ ނުދައްކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ޛިކުރު ފިޔަވައި އިތުރު ވާހަކަ ގިނަ ދެއްކުމަކީ ހިތް ހަރުކަށިވުމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللهއާ އެންމެ ދުރުގައިވާ މީހަކީ ހިތް ހަރުކަށި މީހާއެވެ.

1519 وعنْ أبي هُريرَة رضي اللَّه عَنهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ وَقَاهُ اللَّه شَرَّ مَا بيْنَ لَحْيَيْهِ ، وشَرَّ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ دَخَلَ الجنَّةَ » رَوَاه التِّرمِذِي وقال : حديث حسنٌ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަމިއްލަގެ ދުލާއި ޖަދުވަލި ގުނަވަން ސަލާމަތްކުރެއްވުމަށް ދީފާ ސަލާމަތުގެ ވަޢުދުވެރިވެއެވެ.

1520 وَعَنْ عُقْبَةَ بن عامِرٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قُلْتُ يا رَسول اللَّهِ مَا النَّجاةُ ؟ قَال : « أمْسِكْ عَلَيْكَ لِسانَكَ ، ولْيَسَعْكَ بيْتُكَ ، وابْكِ على خَطِيئَتِكَ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عُقْبَةَ بنِ عامِرِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ނަޖާތް ލިބޭނީ ކޮބާ ކަމަކުންތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ދުލުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ގެއަށް الله ރުއްސެވޭ ކަންތައްތަކުގައި ހިނގާ ގޮތަށް ކަމުގައި ހުށްޓާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ކުށް ކުރެއްވުނު ކަމަކާ ހިތާމަކޮށް ރޮއިހުރާށެވެ.

1521 وعن أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذا أَصبْح ابْنُ آدم ، فَإِنَّ الأعْضاءَ كلَّهَا تكَفِّرُ اللِّسانَ ، تَقُولُ : اتقِّ اللَّه فينَا ، فَإنَّما نحنُ بِكَ : فَإنِ اسْتَقَمْتَ استَقمْنا وإنِ اعْوججت اعْوَججْنَا » رواه الترمذي .

معنى « تُكَفِّرُ اللِّسَان » : أَي تَذِلُّ وتَخْضعُ لَهُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سَعيدٍ الخُدْرِي ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެދަރިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިއަކު ހެނދުނު ތެދުވުމުން ފަހު އެންމެހާ ގުނަވަންތައް ދުލާ ގުނަވަންތަކުގެ ދުލަށް އާދޭސްކުރައްވައެވެ. ބުނާނީ: މިގޮތަށެވެ. ތިބާ الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ތިބާ ނަހަމަވާނަމަ ތިމަންމެން ވެސް ނަހަމަވާނެއެވެ. (އެބަހީ ތިބާގެ ފުރުމަތީ ބާރު ތިމަންމެންގެ ޙާލު ބަރޯސާވަނީ ތިބާއާ ގުޅިގެންނެވެ.) ފަހެ ތިބާ ސީދާވާނަމަ ތިމަންމެން އެއްގޮތް ސީދާވާނެއެވެ. ފަހެ ތިބާ ނަހަމަވާނަމަ ތިމަންމެން ނަހަމަވާނެއެވެ.

1522 وعنْ مُعاذ رضي اللَّه عنهُ قال : قُلْتُ يا رسُول اللَّهِ أخبرني بِعَمَلٍ يُدْخِلُني الجَنَّة ، ويُبَاعِدُني عن النَّارِ ؟ قَال : « لَقَدْ سَأَلْتَ عنْ عَظِيمٍ ، وإنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلى منْ يَسَّرَهُ اللَّهُ تَعَالى علَيهِ : تَعْبُد اللَّه لا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكَاةَ ، وتَصُومُ رمضَانَ وتَحُجُّ البَيْتَ إن استطعت إِلَيْهِ سَبِيْلاً، ثُمَّ قَال : « ألا أدُلُّكَ عَلى أبْوابِ الخَيْرِ ؟ الصَّوْمُ جُنَّةٌ ، الصَّدَقةُ تطْفِيءُ الخَطِيئة كما يُطْفِيءُ المَاءُ النَّار ، وصلاةُ الرَّجُلِ منْ جوْفِ اللَّيْلِ » ثُمَّ تَلا : {تتجافى جُنُوبهُمْ عَنِ المَضَاجِعِ } حتَّى بلَغَ { يعْمَلُونَ } [السجدة : 16] . ثُمَّ قال: « ألا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الأمْرِ ، وعمودِهِ ، وذِرْوَةِ سَنَامِهِ » قُلتُ : بلَى يا رسول اللَّهِ : قَالَ : « رأْسُ الأمْرِ الإِسْلامُ ، وعَمُودُهُ الصَّلاةُ . وذروةُ سنامِهِ الجِهَادُ » ثُمَّ قال : « ألا أُخْبِرُكَ بِ مِلاكِ ذلكَ كله ؟» قُلْتُ : بلَى يا رسُولَ اللَّهِ . فَأَخذَ بِلِسَانِهِ قالَ : « كُفَّ عليْكَ هذا » قُلْتُ: يا رسُول اللَّهِ وإنَّا لمُؤَاخَذون بمَا نَتَكلَّمُ بهِ ؟ فقَال : ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ ، وهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ في النَّارِ على وَجُوهِهِم إلاَّ حصَائِدُ ألْسِنَتِهِمْ ؟ » .

رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وقد سبق شرحه .

ދާއް الله ރުއްސުންލެއްވި مُعاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ އަށް އެ عملއެއްގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ އަށް ވަދެވި އަދި ނަރަކައިން ދުރުވެވޭނޭ عملއެއް ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބީ ކުރެއްވީ ވަރަށް ބޮޑު ސުވާލެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ الله سبحانه وتعالى ފަސޭހަ ކުރައްވާފައިވާ މީހަކަށް ވަރަށް ފަސޭހަކަމެކެވެ. اللهއަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އެއިލާހާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ޒަކާތް ދޭށެވެ. އަދި رمضان މަހުގެ ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި މަގަށް ކުޅަދާނަވާން ލިބިގެންވާނަމަ حج ވާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމުގެ ދޮރުތައް ކަލޭގެފާނަށް ދައްކައިދީފާނަންތޯއެވެ؟ ރޯދައަކީ ޢިބާދާތެކެވެ. صدقة އަކީ ފެން އަލިފާން ނިވާލާފަދައިން ފާފަތައް ފޮހެލައިދޭއެއްޗެކެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ދަންވަރު އަޅުކަމާ ނަމާދުކުރުން. ދެން تتجافى جُنُوبهُمْ عَن المَضَاجِعِ ގެ އާޔަތުން ފެށިގެން يعْمَلُونَ ހިސާބަށް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިމެނޭ ކަންތައްތަކުގެ ބޮލާއި ކަނާއި ހެޔޮކަމުގެ ކުރިއަރާފައިވާ އަދި އެކަން ތަނބަކީ

ކަޅަކާމީ އަދި އޭގެ شرف އަޅާ ކަޅަކާން ބޭނުންނުކުރުމެވެ؟ ތިމަން ދަންނަވަމެވެ. އެދުނަމެވެ. އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނުގެ އަސްލަކީ އިސްލާމްކަމެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ. އަދި އޭގެ شرف އަޅާ ޖިހާދެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހުރިހާ ކަމެއްގެ އަސްލު ބިނާވެގެންވާ ކަންތަކުގެ މައްޗަށް ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހާމަނުކުރާނަން ބޭނުންވޭތޯ؟ ހަމައެހެން ތިމަން ދަންނަވަމެވެ. އެދުނަމެވެ. އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އަލިގެފާނު ދޮޅުގަނޑުގައި ހިފުއްވައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޫ ކުރައްވާ ބުރަކަށިގެން ހުއްޓުވާށެވެ. ތިމަން ދަންނަވަމެވެ. އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ދަންނަވާ ބަހުގެ ސަބަބުން ތިމަންމެން ފުށުއަރާނެ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމަ އަނބިއަށް ހުރިހާ ގޮތަކުން ފުރައްވާށެވެ. މީސްތަކުން ނަރަކައަށް ދޫދޫކޮށް ވައްޓާލާ ނަހަމަ ކަންތައް ދިނުމަށް ނޫނީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

1523 وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَتَدْرُونَ ما الغِيبةُ؟» قَالُوا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : « ذِكرُكَ أَخَاكَ بما يكْرَهُ » قِيل : أَفرأيْتَ إن كان في أخِي ما أَقُولُ ؟ قَالَ : « إنْ كانَ فيهِ ما تقُولُ فَقَدِ اغْتَبْته ، وإنْ لَمْ يكُن فِيهِ ما تَقُولُ فقَدْ بهتَّهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. غيبة ބުނުމަކީ ކޮންކަމެއް ކަމާއި ތިޔަބައިމީހުން އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އެކަން އެންމެ މާލޯ ދަންނަވައިގެންނެވީ اللهއަށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ رسولއާއަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިބާގެ اخ ނުރުހޭ ބަހަކުން ތިބާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އެމީހާގެ ކިބައިގައި އަސްލުވެރިކަމަށް އެކަން ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ ކިބައިގައި ތިބާ އެބުނާ ސިފަ ހުރިކަމަށްވާނަމަ ތިބާ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެބުނީ غيبة ބުނީއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ކިބައިގައި އެބުނާ ސިފަ ނެތިއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެބުނީ ދޮގު ތުހުމަތެކެވެ. ބުނުއްވި އެވެ.

1524 وعنْ أبي بكْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال في خُطْبتِهِ يوْمَ النَّحر بِمنىً في حجَّةِ الوداعِ : « إنَّ دِماءكُم ، وأمْوالَكم وأعْراضَكُم حرامٌ عَلَيْكُم كَحُرْمَة يومِكُم هذا ، في شهرِكُمْ هذا ، في بلَدِكُم هذا ، ألا هَلْ بلَّغْت » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حجة الوداع ގައި ކަތިލުމުގެ ދުވަހު މިނާގައި ދެއްވި خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަބުރުވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حرمة ވެރިވެގެންވެއެވެ. އެއީ މިދުވަސް حرمة ވެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިމައްސަރު حرمة ވެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިރަށް حرمة ވެރި ވެގެންވާފަދައިންނެވެ. ސަމާލުވާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު މިވާހަކަ ނިޔުއްވީމު ހެއްޔެވެ؟

1525 وعنْ عائشة رضِي اللَّه عنها قَالَتْ : قُلْتُ للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حسْبُك مِنْ صفيَّة كذا وكذَا قَال بعْضُ الرُّواةِ : تعْني قَصِيرةٌ ، فقال : « لقَدْ قُلْتِ كَلِمةً لو مُزِجتّ بماءِ البحْرِ لمَزَجتْه ، » قَالَتْ : وحكَيْتُ له إنساناً فقال : « ما أحِبُّ أني حكَيْتُ إنْساناً وإنَّ لي كذا وكَذَا » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ومعنى : « مزَجَتْهُ » خَالطته مُخالَطة يَتغيَّرُ بها طَعْمُهُ ، أوْ رِيحُهُ لِشِدةِ نتنها وقبحها ، وهَذا مِنْ أبلغَ الزَّواجِرِ عنِ الغِيبَةِ ، قَال اللَّهُ تَعالى : { وما ينْطِقُ عنِ الهَوى ، إن هُوَ إلا وحْيٌ يوحَى } [النجم : 4] .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް صفيَّة އާއިމެދު މިވެނި މިވެނި ކަން ފުދޭނެވެ. ބައެއް ރާވީން ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަހީ ވަރަށް ކުރުވެ. އިރުޝާދު އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގާ ތިޔަބުނި ބަހަކީ އަރާ ބޮޑު ބަރާވެ. އެބަސް ކަނޑުގެ ފެންގަނޑާއި އަދި ކަލަވިޔަސް އޭގެ އަސަރު ފެންގަނޑަށް މައްޗަށް ގެނެވިގެންވާނެއެވެ.

އަކަމަނާ ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ހިމަނަން އައްޔަރަކާ ކާރިސާގެ ކުރިމަތީގައި ދިރުމުގެ ނަބަވީ
ކުރިމަތީ. އިންސާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހިމަނަކަށްވާން އައްވަސް ދިރުމުގެ ނަބަވީކަން
ތަރުޖަމާ. އަމަލުތަކުގެ ހިމަނަކަށްވާނެ ދިރިހި ދިރިހި ދުރުވެއް އަދި ދިރިހި ދިރިހި
މުޅިކަން ހުއްޓުސް ގެނެވޭ.

1526 وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لمَّا عُرِجَ بي مررْتُ بِقَوْمٍ لهُمْ أظْفَارٌ مِن نُحاسٍ يَخمِشُونَ بهَا وجُوهَهُمُ وَصدُورَهُم ، فَقُلْتُ : منْ هؤلاءِ يَا جِبْرِيل ؟ قَال : هؤلاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ ، ويَقَعُون في أعْراضِهِمْ ، » رواهُ أبو داود.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން أنَس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވީ معراج އަށް ވަޑައިގެން ހުރިއިރު ބަޔަކު ދެކުނިއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނިޔަފަތި ހިއްސާ ދެއްކުނެވެ. އެބައިމީހުން އެނިޔަފަތިތަކުން އެބައިމީހުންގެ މޫނާއި މޭގެ ކުރިއާ ޖެހިމުން ގަނީއެވެ. ވިދާޅުވީ ހަދާކަމެއްކަން ލިބިދެއްވީ؟ ޖިބުރީލް ވިދާޅުވީ: އެއީ ހަމަ މީހުން ގެ މަސްކެއްވެ. ޖިބްރީލް ގަބޫލުވި، އަހަރެން އެބައިމީހުން ކާކުތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މީސްތަކުންގެ މަސްކާއި ބަލާ މީހުން ގަބޫލުކުރާ މީހުންނެވެ.

1527 وعن أبي هُريْرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كُلُّ المُسلِمِ عَلى المُسْلِمِ حرَامٌ : دَمُهُ وعِرْضُهُ وَمَالُهُ » رواهُ مسلم .
މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ގައި އަނެއް މުސްލިމުގެ
ލޭއާއި އަބުރާއި މުދަލަކީ އެއްވެސް ގޮތެއް ނުލިބޭ حرمة ލިބިގެންވާ އެއްޗެކެވެ.

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑު އެހުން **حرام** ވެގެންވާކަމާއި އަދި **حرام** ކަމަށްވެފައިވާ **غيبة** ބުނާ ހަދާ އިވޭމީހާގެ **حكم**ު އާ **غيبة** ބުނި މީހާގެ މައްޗަށް އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ފަހެ އެކަން މަނާކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އޭނާ އެވާހަކަ **قبول**ނުކުރާނަމަ ކުރެވިދާނެނަމަ އެ މަޖިލީހުން ދުރުވެގެންތިބުން ބެހޭގޮތުން **باب**

قال اللَّه تعالى (القصص 55): {وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه}.

އަދި އެއުރެންނަށް ބާޠިލު ވާހަކަ އިވިއްޖެ އެއުރެން އެއިން އެއްކިބާވެގެންތިބެއެވެ.

وقال تعالى (المؤمنون 3): {والذين هم عن اللغو معرضون}.

އަދި އެއުރެންނީ ބާޠިލު ވާހަކަތަކާއި، ދުރުހެލިވާ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 36): {إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިމެދު ސުވާލު ކުރައްވާނޭ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.

وقال تعالى (الأنعام 68): {وإذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره، وإما ينسينك الشيطان فلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين}

ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާމެދު ދަލާކުޅޭ މީހުން ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގެންފިނަމަ، އެއުރެން އެހެން ވާހަކައެއް ދަލާކުޅުމަށް ފަށާނދެން އެއުރެންގެ ކިބައިން ވަކިވެވަޑައިގެންނެވާށެވެ! އަދި (އަހަރުމެންގެ ކަލާމު) شيطان އާ ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަނެތިކޮށްފިނަމަ (އެކަން) ހަނދުމަކުރެވުނުހިނދު، އަނިޔާވެރި ޤައުމާއި އެކު ކަލޭގެފާނު ނިޝީންނުނަވާށެވެ!

1528 وعنْ أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ ردَّ عَنْ عِرْضِ أخيهِ، ردَّ اللَّه عنْ وجْههِ النَّارَ يوْمَ القِيامَةِ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو الدَّرْداء ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވީ اخގެ އަބުރު ދިފާޢުކުރާނަމަ މީހާގެ މޫނު قيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ.

1529 وعنْ عِتْبَانَ بن مالكٍ رضي اللَّهُ عنهُ في حديثِهِ الطَّويلِ المشْهورِ الَّذي تقدَّم في باب الرَّجاءِ قَالَ : قامَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي فقال : « أيْنَ مالِكُ بنُ الدُّخْشُمِ ؟ » فقَال رجل: ذلكَ مُنافِقٌ لا يُحِبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، فقَال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تقُلْ ذلكَ ، ألا تَراه قد قَال : لا إلهَ إلاَّ اللَّه يُريدُ بذلك وجْه اللَّه ، وإن اللَّه قدْ حَرَّمَ على النَّارِ منْ قال : لا إله إلاَّ اللَّه يبْتَغِي بِذلكَ وجْهَ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عِتْبَانَ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ باب الرَّجاء ގައި އިސްވެދިޔަ ދިގުބުރި އެބުނި حديث ގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުކުރައްވަމުން ތެދުވަޑައިގެން ދެއްވައިގެންފެ. ފަހެ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. مالكُ بنُ الدُّخْشُم ވީ ކޮންތާކުތޯއެވެ؟ ފަހެ ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ منافقއެކެވެ. އޭނާ الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިއެއްނުވެއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ އެހެނެއް ނުބުނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ الله ގެ ރުހިވޮޑިގެންވުން އެދިގެން لا إله إلاّ اللّه ގެ ކަލިމަ ކިޔާފައިވާކަން ކަލޭ ނުދެނެނު ހެއްޔެވެ؟

އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ އައިމާގެ ރުހިވޮޑުން އެދިގެން ކިޔައިފި މީހާގެ މައްޗަށް ނަރަކަ حرام ކުރައްވައެވެ.

« وعِتبانُ » بكسر العين على المشهور ، وحُكِي ضمُّها ، وبعدها تاء مثناةٌ مِنْ فوق ، ثُمَّ باء موحدةٌ . و « الدُّخْشُمُ » بضم الدال وإسكان الخاءِ وضمِّ الشين المعجمتين .

1530 وعَنْ كعْبِ بنِ مالكٍ رضي اللَّه عَنْهُ في حدِيثِهِ الطَّويلِ في قصَّةِ توْبَتِهِ وقد سبقَ في باب التَّوْبةِ . قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُو جَالِسٌ في القَوْمِ بِتبُوكَ : « ما فعل كَعْبُ بنُ مالك ؟ » فقالَ رجُلٌ مِنْ بَني سلِمَةَ : يا رسُولَ اللَّه حبسهُ بُرْداهُ ، والنَّظَرُ في عِطْفيْهِ . فقَال لَهُ معاذُ بنُ جبلٍ رضي اللَّه عنْه : بِئس ما قُلْتَ ، واللَّهِ يا رسُولَ اللَّهِ ما علِمْنا عليْهِ إلاَّ خيْراً ، فَسكَتَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . متفق عليه .

« عِطْفَاهُ » جانِباهُ ، وهو إشارةٌ إلى إعجابه بنفسهِ .

މާތް الله ރުހިވޑައިގެންނެވި كعبِ بن مالك ގެ ތައުބާއިމެދު އޮންނަ ވާހަކައިން ދިގުވެގެން އައިސްފައިވާ ހެ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަ ވަތަން ގެ حديث، باب التَّوْبَةِ ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތައްސަވައިގެ. އަރިހުގު އަޞްޙާބުބޭކަލުން ހުންނަވަނި ތަބޫކުގައި އަޞްޙާބުބޭކަލުން اصحاب ބޭކަލުންނާއި އަރިހުގައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) كعب بن مالك ކޮން ތާކު ހުރީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން بَني سلِمَةَ ގެ މީހަކު ބުންޏެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާގެ ދެ ފޮތި އޭނާ ހިފަހައްޓައިފި، އަދި އޭނާ އަމިއްލަ ނަފްސާއި ބަލައި ހަދައިގެން ތިއްބެވެ. އޭރުން މާތް الله ރުހިވޑައިގެންނެވި معاذُ بنُ جبل ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ބުނީ ނުބައި ބަހެކެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އޭނާއާމެދު ހެޔޮކަމެއް ނޫނީ އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޑުއަހައި ވިދާޅުވުމާ ހަމަ ހުއްޓިވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

باب بيان ما يباح من الغيبة

غيبةގެ ތެރެއިން ހުއްދަވާގޮތްތައް ބަޔާންކުރާ ބާބު باب

اعلم أن الغيبة تباح لغرض صحيح شرعي لا يمكن الوصول إليه إلا بها وهو ستة أسباب:

ދަންނަވައެވެ. ސަބަބަކީ شرعي މަޤްޞަދަކަށްޓަކައި غيبة ބުނުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެއާއި ނުލައި އެ މަޤްޞަދު ހާސިލު ނުވާނެހެންވުމެވެ. އެއީ އެކަން ހުއްދަ ވާނީ ހަ ސަބަބަކަށްޓަކައެވެ.

الأول التظلم : فيجوز للمظلوم أن يتظلم إلى السلطان والقاضي وغيرهما ممن له ولاية أو قدرة على إنصافه من ظالمه، فيقول: ظلمني فلان بكذا.

ފުރަތަމައީ: އަނިޔާވެރިކަމެވެ. އަރުޒުކުރުން އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މީހާއަށް ވެރިޔާގެ ކުރިމަތީގައާއި قاضي އާއި އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ ވެރިކަން އޮތް މީހާ ނުވަތަ އެފަދަ ބާރު ލިބިގެންވާ މީހެއްގެ ގާތުގައި އަނިޔާވެރިޔާގެ ކަމުން ސާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ މީހަކު ތިމަންނައަށް މިފަދަ ކަމެއްގައި އަނިޔާވެރިވެއްޖެ ކަމަށް ބުނުން ހުއްދަވެއެވެ.

الثاني الاستعانة على تغيير المنكر ورد العاصي إلى الصواب : فيقول لمن يرجو قدرته على إزالة المنكر: فلان يعمل كذا فازجره عنه، ونحو ذلك، ويكون مقصوده التوصل إلى إزالة المنكر، فإن لم يقصد ذلك كان حراماً.

ދެވަނައީ: މުންކަރު ބަދަލުކުރުމާއި ފާފަވެރިޔާ حق އަށް ޞަވާބަށް ރުޖޫޢަކުރުވުމަށް ބާރުހުރި މީހާ ފާފަވެރިޔާ އެހީތެރިވުމެވެ. މުސްލިމުން މުންކަރެއް މުންކަރު ބަދަލުކުރުމަށް ލިބިދެވޭ ބާރު ހުރި މީހާއަކަށް ބުނުން ހުއްދަވެއެވެ. އެއީ އެކަމަކީ މުންކަރު ނައްތާލުމުގެ ނިޔަތުގައި ބުނުން ހުއްދަވެއެވެ. ނަމަވެސް ނައްތާލުމުގެ ނިޔަތުގައި ނޫން ނަމަ ބުނުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކީ ގޯސްކަމެއް އެކަން حرام ވެގެންވެއެވެ.

الثالث الاستفتاء : فيقول للمفتي: ظلمني أبي أو أخي أو زوجي أو فلان بكذا فهل له ذلك؟ وما طريقي في الخلاص منه وتحصيل حقي ودفع الظلم؟ ونحو ذلك فهذا جائز للحاجة، ولكن الأحوط والأفضل أن يقول: ما تقول في رجل أو شخص أو زوج كان من أمره كذا؟ فإنه

يحصل به الغرض من غير تعيين، ومع ذلك فالتعيين جائز كما سنذكره في حديث هند (انظر الحديث رقم 1532) إن شاء اللَّه تعالى.

ތިންވަނައީ: ފަތުވާއެއް ހޯދުމަށްޓަކައިއެވެ. އެގޮތުން މީހަކު مفتي އެއް ގާތުގައި ބުނާ ބުނުމެވެ. (މިސާލަކަށް) ތިމަންނަގެ ބައްޕަ އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ބޭބެ ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުވަތަ މިވެނި މީހަކު މިވެނި ކަމެއްކޮށްފިއޭ، ވީމާ އެގޮތް އަންނަނީ ހައްގުވޭތޯ ނުވަތަ އޭނާ ސަލާމަތްވުމުގެ ނުވަތަ ތިމަންނަގެ حق ހޯދުމުގެ ނުވަތަ އަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމުގެ ކޮންމެ ގޮތެއް ކޮބައިތޯ އެއްސުމެވެ. ފާހަގަކުރަން ޖެހޭ އެއް ކަމަކީ ސިފަކުރެވޭތީއެވެ. މިއީ ހުއްދަ ކަމަކަށް ވާނެ ސަބަބެވެ. ނަމަވެސް ބޭނުން ޙާސިލުވާނެ އަދި މުއްދަތުކޮށް ނިސްބަތްކުރަން ސަލާމަތްވާނެ ގޮތެއް ކަމުގައި ފާހަގަކުރާ ގޮތަށް ފުރިހަމަ ޙާލަތުގައި ފުރިހަމަކޮށް ކަމުގައި ފާހަގަކުރާނަމަ ފުރިހަމަވާނެ ކުރު މިވަ ބޭނުން ލިޔާފަ ބޭނުން ސަލާމަތްކުރުމެވެ. އަދި ނަމަ ވެސް ޙާލަތު އަޑުއަހައިދޭ ބޭނުމަކަށް މީހާގެ ވިސްނުން އަނެކާ ބަލާކަށް ކަމަށްވާނަމަ އެކަމުގެ ޙާލަތު އޭގެ ތެރޭގައި ނުވަތަ ކަމަކު ބޭނުން ހާސިލުވެއްޖެނަމަ ކަން އެއްކަމަށް ވާއިރު ވެސް ހުއްދަވެއެވެ. އެގޮތަށް ނަމަކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ.
މާތް الله ރަސޫލު ﷺ هند ގެ ޙަދީސް ރިވާއިތުގައި ފާހަގަކޮށްދެއްވާ حديث ނަމަ
އެނގެން ފާހަގަކޮށްފައިވެ.

الرابع تحذير المسلمين من الشر ونصيحتهم: وذلك من وجوه؛ منها جرح المجروحين من الرواة والشهود، وذلك جائز بإجماع المسلمين بل واجب للحاجة. ومنها المشاورة في مصاهرة إنسان أو مشاركته أو إيداعه أو معاملته أو غير ذلك أو مجاورته، ويجب على المشاوَر أن لا يخفي حاله بل يذكر المساوئ التي فيه بنية النصيحة. ومنها إذا رأى متفقهاً يتردد إلى مبتدع أو فاسق يأخذ عنه العلم وخاف أن يتضرر المتفقه بذلك، فعليه نصيحته ببيان حاله بشرط أن يقصد النصيحة، وهذا مما يُغلط فيه، وقد يحمل المتكلم بذلك الحسد ويلبِّس الشيطان عليه ذلك ويخيل إليه أنه نصيحة فليُتَفطن لذلك. ومنها أن يكون له ولاية لا يقوم بها على وجهها، إما بأن لا يكون صالحاً لها، وإما بأن يكون فاسقاً أو مغفلاً ونحو ذلك،

فيجب ذكر ذلك لمن له عليه ولاية عامة ليزيله ويولي من يصلح، أو يعلم ذلك منه ليعامله بمقتضى حاله ولا يغتر به، وأن يسعى في أن يحثه على الاستقامة أو يستبدل به.

[illegible]
[illegible] نصيحة [illegible]
[illegible]
[illegible] إجماع [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] معاملات [illegible]
[illegible] مشورة [illegible]
[illegible] مشورة [illegible]
[illegible]
[illegible] علم
[illegible] بدعة [illegible] فاسق [illegible] علم [illegible]
علم [illegible]
[illegible]
شرط [illegible] نصيحة [illegible] مقصد [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شيطان [illegible] حقيقة [illegible] نصيحة [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] فاسق [illegible]
[illegible]
[illegible]

އަހުން އެދުމެވެ. ނުވަތަ އެމީހަކާއިމެދު ފިޔަވަޅު އެޅުއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެމީހަކާ އޮޅުވައި ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެމީހާ ސިފަ ކުރުމުން ނަޞޭޙަތްތެރިވުމަށްޓަކައި ނުވަތަ އާދަ ބަދަލުކުރުމަށްޓަކައެވެ.

الخامس أن يكون مجاهراً بفسقه أو بدعته: كالمجاهر بشرب الخمر، ومصادرة الناس وأخذ المكس وجباية الأموال ظلماً وتولي الأمور الباطلة، فيجوز ذكره بما يجاهر به، ويحرم ذكره بغيره من العيوب إلا أن يكون لجوازه سبب آخر مما ذكرناه.

ފަސްވަނައީ: ފާޅުގައި فاسق عمل ހިންގާ ނުވަތަ بدعة ގެ عملކުރާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. މިސާލަކަށް ފާޅުގައި ރާބުއިމާ، މީސްމީހުންނަށް އަނިޔާ ކުރާ މީހާ، މީސްމީހުންގެ އަތުން ނުހައްގުން ފައިސާ ނަގާމީހާ، ގަދަކަމުން މީހުންގެ މުދާ ފޭރޭމީހާ، ގެސްޓުހައުސްތަކުގައި ބައިވެރިވާ މީހާފަދަ މީހުންނެވެ. އެފަދަ މީހުން ފާޅުގައި ކުރާ ފާފަތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްދައެވެ. އެހެން މީހުންގެ އެހެން ޢައިބުތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކުމަކީ ސަބަބަކާ ގުޅިގެން ނޫން އިސްލާމްގައި ބުނެވުނު ޙަރާމު ކަމެކެވެ.

السادس التعريف : فإذا كان الإنسان معروفاً بلقب كالأعمش والأعرج والأصم والأعمى والأحول وغيرهم جاز تعريفهم بذلك، ويحرم إطلاقه على جهة التنقص، ولو أمكن تعريفه بغير ذلك كان أولى.

ހަވަނައީ: މީހެއްގެ ލަޤަބު ވަނަވަރުން مشهور ވެފައިވުމެވެ. މިސާލަކަށް الأعمش (ލޮލުކުޑަމީހާ) ، الأعرج (ކޮރުމީހާ) ، الأصم (ބިހިރުމީހާ) އަދި الأعمى (ލޮލުކަނުމީހާ) އަދި އެންމެންވެސް އެފަދަ ނަމުން ކިޔުމެވެ. އެފަދަ ނަމުން އެއީ ކާކުކަން އަންގާ ފުރައްސާރަކުރުމުގެ ގޮތުން ބުނުން حرام އެވެ. އަދި މީހުން އެންމެހައި ކާކުކަން ނަމުން އެނގޭނަމަ ދެނެގަތުމަށް ބުނުމެވެ.

فهذه ستة أسباب ذكرها العلماء وأكثرها مجمع عليه. ودلائلها من الأحاديث الصحيحة المشهورة؛ فمن ذلك:

މިއީ ދަންނަ ބޭނުމުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ހަ ސަބަބެވެ. މިއިން އެންމެ ގިނައީ الأجماع
އިން އެއްބަސްވެފައިވާ ސަބަބުތަކެވެ. އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް مشهور صحيح حديث ވެސް
ހުރި ސަބަބުތަކެވެ. ފަހެ އެގޮތުން އައިސްފައިވާ (ބައެއް) حديث ތަކަކީ :

1531 عَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا أن رَجُلاً استأْذَن عَلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالَ : « ائذَنُوا لهُ، بئس أخو العشِيرَةِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް އިޛުނަ އެދުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް އިޛުނަ ދޭށެވެ. އޭނާއީ އޭނާގެ قبيلة ގެ ވަރަށް ހުތުރު ނުބައި މީހެކެވެ.

احْتَجَّ بهِ البخاري في جَوازِ غيبةِ أهلِ الفسادِ وأهلِ الرِّيبِ .

امام بخاري އިސްތިދުލާލް حديث ގެ މައްޗަށް ބިނާކުރައްވައިގެން ފަސާދަގެ އަހުލުވެރިންނާއި نفاقގެ އަހުލުވެރިންގެ ސިފަތައް ބުނުން ހުއްދަ ކަމަށްވެއެވެ.

1532 وعنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا أَظُن فُلاناً وفُلاناً يعرِفَانِ مِنْ ديننا شَيْئاً » رواه البخاريُّ . قال الليثُ بنُ سعْدٍ أحدُ رُواةِ هذا الحَديثِ : هذَانِ الرَّجُلانِ كَانَا مِنَ المُنَافِقِينَ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عَائِشَة) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިވެނި މީހަކާއި މިވެނިމީހަކާއި (ދެމީހުންނަށް) ތިމަންމެންގެ ދީނުގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެނގޭނެ ކަމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހީއެއްނުވެއެވެ.

عَائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި حديث ގެ ރިވާކުރައްވަވައިވާ الليثُ بنُ سعْد ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެމީހުންނަކީ منافقންގެ ތެރެއިން ހުރި ދެމީހުންނެވެ.

1533 وعنْ فَاطِمةَ بنْتِ قَيْسٍ رضي اللَّه عَنْها قَالَتْ : أَتيْتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقلت : إنَّ أبا الجَهْمِ ومُعاوية خَطباني ؟ فقال رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أمَّا مُعَاوِيةُ ، فَصُعْلُوكٌ لا مالَ له ، وأمَّا أبو الجَهْمِ فلا يضَعُ العَصا عنْ عاتِقِهِ » متفقٌ عليه .

ދާމް اللهُ ތުއްސުންތެރިވި فَاطِمة بنْتِ قَيْس ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައީމެވެ. އަދި ތިމަން ދަންނަވައީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبُو الجَهْم އާއި مُعاوِية ދެމީހުން ތިމަންނަކަށް ކައިވެނިޔަށް އެދިއްޖެއެވެ.(މިއީ ޚިޠުބާއާ ދައްވަތެވެ.) ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُعاوِية އަކީ ފަޤީރެކެވެ. އޭނާއަކަށް މުދަލެއް ނުވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْمِ އަކީ އޭނާގެ ކަނދުރުން އަސާ ބާލާ މީހެއް ނޫނެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « وأمَّا أبُو الجَهْمِ فضرَّابٌ للنِّساء » وهو تفسير لرواية : « لا يَضعُ العَصا عَنْ عاتِقِهِ » وقيل : معناه : كثيرُ الأسفارِ .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْمِ އަކީ އަންހެނުން ގަދަގަތުން ތަޅާ މީހެކެވެ. އަދި އެއީ لا يَضعُ العَصا عَنْ عاتِقِهِ ގެ ތަފްސީރުގައި އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެކެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ގިނަގިނައިން ދަތުރު ކުރާ މީހެކެވެ.

1534 وعن زيْد بنِ أرْقَمَ رضي اللَّه عنهُ قال : خَرجْنَا مع رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفَرٍ أصاب النَّاس فيهِ شِدةٌ ، فقال عبدُ اللَّه بنُ أبي : لا تُنْفِقُوا على منْ عِنْد رسُولِ اللَّه حتى ينْفَضُّوا وقال : لَئِنْ رجعْنَا إلى المدِينَةِ ليُخرِجنَّ الأعزُّ مِنْها الأذَلَّ ، فَأَتَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَأَخْبرْتُهُ بذلكَ ، فأرسل إلى عبد اللَّه بن أبي فَاجْتَهَد يمِينَهُ : ما فعَل ، فقالوا : كَذَب زيدٌ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فوقَع في نَفْسِي مِمَّا قالوهُ شِدَّةٌ حتى أنْزَل اللَّه تعالى تَصْدِيقي: { إذا جاءَك المُنَافِقُون } ثم دعاهم النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لِيَسْتغْفِرَ لهم فلَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ زيد بن أرقم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ދަތުރެއްގައި ނިކުތީމުއެވެ. އެ ދަތުރުގައި
މީސްތަކުންނަށް ތަދުގަދަކަމެއް ކުރިމަތިވިއެވެ. ފަހެ عبدُ اللّه بنُ أبي ބުންޏެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ތިބި މީހުންނަށް ހަރަދުނުކުރާށެވެ. އެއިރުން
އެމީހުން ދުރު ހިނގައިދާނެއެވެ. ތިމަންނަ ބުންޏެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. މަދީނާއަށް އަނބުރާ
ދިޔުމުން އިއްޒަތްތެރިން ޒަލީލުން ނިކުތުމަށް ނިކުމެވޭނެއެވެ. (އާދެ زيد بن أرقم
ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ ތިމަންނަ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި އެ
خبر އެރުވީމެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم (އަކަމާއިގެދޮގެން) عبدُ اللّه بنُ أبي ގެ
ގާތަށް (ބަތާކަ) ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ހުވާކުރިއެވެ. އޭނާ ބުނި عهد ވެ އޭނާ ނުފުއްދާކަމަށް
ބުނެފިއެވެ. އެހެންކަމުން ، رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި زيد
ދޮގުހަދައިފިކަމަށް މީސްތަކުން ބުނެ ވާހަކަ ފެތުރުނުއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ
ހިތަށް އެތައް ވަރަށް ބޮޑު ދެރައެއް ވިއެވެ. އެހެންވެ ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ
ތެދުވެރިކަމާއިގުޅޭ وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ إذا جاءَك المُنَافِقُون ގެ އާޔަތެވެ. ދެން نبي ޞ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެމީހުންނަށް ބަރަކާތް ދެއްވުމަށް استغفار ކުރެއްވުމަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ.
އެމީހުންނަށް ގޮވައިލުމުން ތެދުވެވިސް ކޮށް އެމީހުން އެކަމުން ފުރަގަސް ދިނެވެ.

1535 وعنْ عائشةَ رضي اللّه عنها قالتْ : قالت هِنْدُ امْرأَةُ أبي سُفْيانَ للنبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلّم : إنَّ أبا سُفيانَ رجُلٌ شَحِيحُ وليْس يُعْطِيني ما يَكْفِيني وولَدِي إلاَّ ما أخَذْتُ مِنه ، وهَو لا
يعْلَمُ ؟ قال : « خُذِي ما يكْفِيكِ ووَلَدَكِ بالمعْرُوفِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ابو سفيان ގެ އަނބިކަނބަލުން هند ގެފާނު نبي ޞ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށް ދެންނެވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ابو سفيان އަކީ ދަހިވެތިއެކެވެ. އަދި ތިމަންނަ އާއި ތިމަންނަގެ ދަރިންނަށް ނުފުދޭ
އާން ތިމަންނަށް ދެއްވައެވެ. އަދި އާން ތިމަންނަ އަތުލާފައި އެނގިނުލާ އަތުލައި ކުރިއަސް
ފަދައިން. ކަމުދާ ނިސްބަތަށް ތިބާއާއި ދަރިންނަށް ފުދޭވަރަކަށް ނަގާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މިސްކީނުން އެކުރި ކަނޑުނުވެސް ބޭނުންކުރާށެވެ.

باب تحريم النميمة

ދޮޅުއަޅުވުން **حرام**ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

وهي نقل الكلام بين الناس على جهة الإِفساد

އަދި ދޮޅުއަޅުވުމަކީ އެއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފަސާދައުފެދޭގޮތުން ވާހަކަތައް نقل ކުރުމެވެ.

قال اللَّه تعالى (القلم11): {هماز مشاء بنميم}.(އާދި) غيبة ބުނުމާއި ދޮޅުއަޅުވުން ހިނގައިދިޔުމެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}

(ކަލޭ عمل ކުރި) ބަހަކައްޗެއްވެސް އެނގޭ ކައިރިގައި حاضرވާ ملائكة އަލާނިމި އެނގޭއަށް، އެވެސް ބަހަށް ނުބުނެވެއެވެ.

1536 وعَنْ حذَيْفَةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَدْخُلُ الجنةَ نمَّامٌ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާފުޅުވާ حذيْفة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮޅުއަޅުވާމީހާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ.

1537 وعَنْ ابن عَباس رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ رَسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مرَّ بِقَبريْن فقال : «إنَّهمَا يُعذَّبان ، ومَا يُعذَّبَانِ في كَبيرٍ ، بَلى إنَّهُ كَبيرٌ : أمَّا أحَدُهما ، فكَانَ يمشِي بالنَّمِيمَةِ، وأمَّا الآخرُ فكَانَ لا يستَتِرُ مِنْ بولِه » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى روايات البخاري .

قالَ العُلَماءُ : معْنَى: «وما يُعذَّبَانِ في كَبيرٍ» أيْ كبير في زَعْمِهما وقيلَ: كَبِيرٌ تَرْكُهُ عَلَيهما.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ދެ قبرއެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެ قبر ގައިވާ ދެމީހުންނަށް عذاب އަދަބުދެވެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް عذاب ދެވެނީ އަދު ބޮޑު ކަމަކާހުރެ ނޫނެވެ. ކަމަކު އެއީ ބޮޑުކަމެކެވެ. ...

މިއީ بخاري ގެ އެއް ރިވާޔަތެއްގައިވާ އިބާރާތެވެ. ...

(ނަމަވެސް ދުރުހުރި ނުވެއެވެ.)

1538 وعن ابن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ألا أُنَبِّئُكم ما العَضْهُ ؟ هي النَّميمةُ ، القَالَةُ بيْنَ النَّاسِ » رواه مسلم .

« العَضْهُ » : بفَتْح العين المُهْمَلَةِ ، وإسْكان الضَّادِ المُعْجَمَةِ ، وبالهاءِ على وزنِ الوجهِ، ورُوِي : « العِضَةُ » بكسْرِ العَيْنِ و فَتْحِ الضَّادِ المُعْجَمَةِ عَلى وَزْنِ العِدَةِ ، وهِي : الكذِبُ والبُهتانُ ، وعَلى الرِّواية الأولى : العَضْهُ مصدرٌ ، يقال : عَضَهَهُ عَضْهاً ، أي : رماهُ بالعَضْهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد الله ابن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންކަލޯގެފާނު العَضْهُ ގެ މާނަކީ ކޮބައިކަން ބުނެދީފާނަންތޯ؟ އެއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައިވާ ދަބުއެޅުމުގެ ވާހަކަތަކެވެ.

باب النهي عن نَقْل الحديثِ وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدْعُ إليه حاجةٌ كَخَوفِ مفسدةٍ ونحوها

މީސްތަކުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ވެރިން އެވާހަކަތަކެއް ނަގައިގެންގޮސްދިނުމުން ފިތުނައެއް އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބޭނުމާ ވާހަކަ ފިތުނައި އެހެން ވާހަކައެއް ވެރިންނާއި ހަމައަށް އުފުލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (المائدة 2): {ولا تعاونوا على الإثم والعدوان}.

އަދި ފާފަވެރިކަމާއި އަދާވާތެރިކަމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިނުވާށެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله

1539 وعن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يُبَلِّغْني أحدٌ من أصْحابي عنْ أحَدٍ شَيْئاً ، فَإني أُحِبُّ أنْ أَخْرُجَ إليْكُمْ وأنا سليمُ الصَّدْرِ » رواه أبو داود والترمذي .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ اصحابންނާއި ބެހޭގޮތުން އެއްވެސް ޝަކުވާ އެއް ތިޔަބައިމީހުންގެން ނުއަރުވާތިއެވެ. އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭނުންވަނީ ހިތްހަމަޖެހިގެން ނުކުން ހާލުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބައްދަލުކުރުމަށެވެ.

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (النساء 108): {يستخفون من الناس ولا يستخفون من اللَّه وهو معهم، إذ يبيتون ما لا يرضى من القول، وكان اللَّه بما يعملون محيطاً} الآيتين

އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް ވަންހަނާވެގަންނެވެ. އެކަމަކު اللهގެ ހަޟްރަތުން އެއުރެންނަކަށް ވަންހަނާވެއްނުގެނުވެތެވެ. އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނުވާ ބަސްތަކައި އެއުރެން ވަންހަނާގައި ގޮތުބިރާކަން އޮޅުނުދު އެއުރެންގެ އެކަމުގައި އެކަލާނގެ ވެގެންވެއެވެ. އެއުރެން ކަމާ އަމަލުތައް ފުރިހަމަކޮށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި الله ވެގެންވެއެވެ.

1540 وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَجدُونَ النَّاسَ معادِنَ : خِيارُهُم في الجاهِلِيَّةِ خيارُهُم في الإسْلامِ إذا فَقُهُوا ، وتجدُونَ خِيارَ النَّاسِ في هذا الشَّأنِ أشدَّهُمْ له كَراهيةً ، وتَجدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذا الوجْهيْنِ ، الذي يأتي هؤلاءِ بِوجْهِ وَهؤلاءِ بِوَجْهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވެދިނުމުން މީސްތަކުންނަކީ ދުތުރުގައިވާ މަޢުދިނުތަކުގެ ފަދަ ފެންނާނެއެވެ. ޖާހިލިއްޔަތުގައި މުއް މީހުން ވަރަށް އެއުރެން އިސްލާމްދީނުގެ علم ހޯދައިގަނެފިނަމަ އިސްލާމުގައި ދައުރުގައިވެސް މުޅިމީހުންގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ވެރިކަމުގެ ދައުރުގައި ޢަސްކަރު އެންމެ މީހުންނީ އެކަމަށް އެންމެ ނަފުރަތުކުރާ މީހުންކަން ވިދާޅުވެދިނުން ފެންނާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ނުބައި މީހުންނަކީ ދެމޫނުގެ އަރުވެރިންކަން ވިދާޅުވެދިނުން ފެންނާނެއެވެ. އެއީ އެއްބައެއްގެ ކައިރިއަށް އެއް މޫނެއްގައިން އަނެއް ބައެއްގެ ކައިރިއަށް އަނެއް މޫނަކާއިގެން ދާ މީހުންނެވެ.

1541 وعنْ محمدِ بن زَيْدٍ أنَّ نَاسًا قَالُوا لجَدِّهِ عبدِ اللَّه بن عُمْرو رضي اللَّه عنْهما : إنَّا نَدْخُلُ عَلَى سَلاطِيننا فنقولُ لهُمْ بخلافِ ما نتكلَّمُ إذَا خَرَجْنَا مِنْ عِندِهِمْ قال : كُنَّا نعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި محمدِ بن زَيْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު
އަ صحابي ގެ ކާފަފުޅު މާތް الله އެދުރުބަފުޅާކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عُمْرو ގެ
އަރިހުން އަޅުއްސަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ވެރިންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް
ވާހަކަދައްކަނީ އެމީހުން ގާތުން ނިކުމެގެންއައިސް ދައްކާ ގޮތާއި ދުރުން ބުނާކަމަށެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ޒަމާނުގައި އެކަމަކީ ވާހަކަތަކެއް
ހިސާބުކުރީ نفاق އެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

އަދި ތިބާއަށް އޭގެމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عمل ދޯދާ) ބަހަކަށްބުނެވިދާން އެއްގޭ ކައިރީގައި حاضرވެ ملائكة އަބަދުވެސް ތިބިކަމާ،
އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެއެވެ.

1542 وعنْ ابنِ مسعود رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ الصِّدْقَ يهْدِي إلى الْبِرِّ وَإنَّ البرَّ يهْدِي إلى الجنَّةِ ، وإنَّ الرَّجُل ليَصدُقُ حتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقاً، وإنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إلى الفُجُورِ وإنَّ الفُجُورَ يهْدِي إلى النارِ ، وإن الرجلَ ليكذبَ حَتى يُكْتبَ عندَ اللَّهِ كَذَّاباً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުވެރިކަން
ހެޔޮކަންތައްތަކަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައްތައް ސުވަރުގެއަށް
މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ތެދުބުނުން ފަރުވާތެރިވުމުން އެންމެ ފަހުން

އެމީހަކު اللهގެ حضرة ގައި ބޮޑުވެރިއެއްގެ ނަމުން ޖެހިވިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހެދުން ނުބައި ކަންތައްތަކުން މާބޮޑުކަންތައްވެއެވެ. އަދި ނުބައިކަންތައްތައް ހުރިހާއިން މާބޮޑު ކަންތައްވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިހާރު ދޮގުހެދުން ފަރާތުގައިވާނަމަ އެމީހާ اللهގެ حضرة ގައި ދޮގުވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔުނުވެއެވެ.

1543 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العاص رضي اللَّه عنْهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أَرْبعٌ منْ كُنَّ فِيهِ ، كان مُنافِقاً خالِصاً ، ومنْ كَانتْ فيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ ، كَانتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ نِفاقٍ حتَّى يَدعهَا : إذا اؤتُمِنَ خَانَ ، وَإِذا حدَّث كَذَبَ ، وإِذا عاهَدَ غَدَرَ ، وإِذا خَاصمَ فجَرَ » متفقٌ عليه .

وقد سبقَ بيانه مع حديثِ أبي هُرَيْرَةَ بنحوهِ في « باب الوفاءِ بالعهد » .

މާނަ الله އެދުވެރިވާފުޅުންތޯ ރައްޔިތުންގެ عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ خالص, منافق އެކެވެ.އަދި އެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހާ އޭގެކުރިން ދޫކޮށްލަންދެން منافقކަމުގެ ސިފައެއްހުރި މީހެކެވެ. (އެ ސިފަތަކަކީ) އެމީހާ އަމާނާތެއް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ خيانة ކުރެވެއެވެ. ވާހަކަދައްކާ ދައްކައިފިނަމަ ދޮގުހަދައެވެ. އަދި ވަޢުދުވެވިއްޖެނަމަ އެވަޢުދާއި خلاف ވެއެވެ. އަދި ދެބަސްވެރިވެއްޖެނަމަ ނުބައިބަސް ގޮވައެވެ.

1544 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنْهُما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « مَنْ تَحلَّمَ بِحُلْمٍ لمْ يرَهُ ، كُلِّفَ أنْ يَعْقِدَ بيْن شَعيرتينِ ، ولَنْ يفْعَلَ ، ومنِ اسْتَمَع إلى حديثِ قَوْمٍ وهُمْ لهُ كارِهُونَ، صُبَّ في أُذُنَيْهِ الآنُكُ يَوْمَ القِيامَةِ ، ومَنْ صورَّ صُورةً ، عُذِّبَ وكُلِّفَ أنْ ينفُخ فيها الرُّوحَ ولَيْس بِنافخٍ » رواه البخاري .

« تَحلَّم » أي : قالَ أنهُ حَلم في نَوْمِهِ ورأى كَذا وكَذا ، وهو كاذبٌ و « الآنك » بالمدِّ وضمِّ النونِ وتخفيفِ الكاف : وهو الرَّصَاصُ المذابُ .

ދާތް الله އެދުރަބުވިކަލާނގެ ރުހިވެވޮޑިގެން ވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عبَّاس، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވަފެނެއް ނުދެކެ ދެކުނީމޭ ބުނާ މީހާ قيامة ދުވަހުން ދެ ޝަޢީރު ގޮށެއް ޖެހުމަށް އެމީހަކަށް ތަކުލީފު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް އެކަން ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ހުވަފެނެއް ދެކުނީމޭ ބުނާ މީހާ އެކަމުގެ ޙަޤީޤަތް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ހުވަފެނުގައި ވާހަކަ ދައްކާ މީހުންގެ ވާހަކައެއް އަޑުއަހާ މީހާ قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ކަންފަތުގައި ރަޞާޞް ހޫނުކޮށް އަޅާނެއެވެ. އަދި ފޮޓޯއެއް ކުރަހާ މީހާ އޭގެ ރޫޙު ލުމަށް ތަކުލީފު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ ރޫޙު ލުމަކުން ނުކުޅެދޭނެއެވެ.

1545 وعن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُما قالَ : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أفْرَى الفِرَى أنْ يُرِيَ الرجُلُ عيْنَيْهِ ما لَمْ تَرَيَا » .

رواهُ البخاري . ومعناه : يقولُ : رأيتُ فيما لم يره .

ދާތް الله އެދުރަބުވިކަލާނގެ ރުހިވެވޮޑިގެން ވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عُمرَ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެވިއްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ބޮޑު ދޮގަކީ އެމީހެއް ދެލޯ ނުދެކޭ ހުވަފެނެއް ދެކުނީމޭ ބުނުމެވެ.

1546 وعن سَمُرَةَ بن جُنْدُبٍ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : كانَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِما يُكْثِرُ أنْ يقولَ لأصحابهِ : « هَلْ رَأَى أحدٌ مِنكُمْ مِن رؤيا؟» فيقُصُّ عليهِ منْ شَاءَ اللَّه أنْ يقُصَّ . وَإنَّهُ قال لنا ذات غدَاةٍ : « إنَّهُ أتَاني اللَّيْلَة آتيانِ ، وإنَّهُما قالا لي : انطَلقْ ، وإنِّي انْطلَقْتُ معهُما ، وإنا أتيْنَا علَى رجُلٍ مُضْطَجعٌ ، وإذَا آخَرُ قَائمٌ عَلَيْهِ بِصَخْرَةٍ ، وإذَا هُوَ يَهْوِي بالصَّخْرَةِ لِرَأْسِهِ ، فَيثْلَغُ رَأْسهُ ، فَيَتَدَهْدَهُ الحَجَرُ هَاهُنَا . فيتبعُ الحَجرَ فيأْخُذُهُ ، فلا يَرجِعُ إلَيْه حَتَّى يَصِحَّ رَأْسُهُ كما كان ، ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ ، فَيفعَلُ بهِ مِثْلَ ما فَعلَ المَرَّةَ الأولى،» قال : قلتُ لهما : سُبْحانَ اللَّهِ ، ما هذانِ ؟ قالا لي : انْطلِقْ انْطَلِقْ، فانْطَلَقْنا. فأَتيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُسْتَلْقٍ لقَفَاه وَإذا آخَرُ قائمٌ عليهِ بكَلُّوبٍ مِنْ حَديدٍ ، وإذا هُوَ يَأْتى أحَد شِقَّيْ وَجْهِهِ

فيُشَرْشِرُ شِدْقَهُ إلى قفاهُ ، ومنْخِرهُ إلى قفاهُ ، وَعينَهُ إلى قفاهُ ، ثُمَّ يتَحولّ إلى الجانبِ الآخرِ فَيَفْعَل بهِ مِثْلَ ما فعلَ بالجانب الأول ، فَما يَفْرُغُ مِنْ ذلكَ الجانب حتَّى يصِحَّ ذلكَ الجانِبُ كما كانَ ، ثُمَّ يَعُودُ عليْهِ ، فيَفْعَل مِثْلَ ما فعلَ في المرَّةِ الأولى . قال : قلتُ: سُبْحَانَ اللَّه ، ما هذان ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطَلِقْ ، فَانْطَلَقْنَا . فَأتيْنا عَلى مِثْلِ التَّنُّورِ فَأَحْسِبُ أنهُ قال : فإذا فيهِ لَغطٌ ، وأصوْاتٌ ، فاطَّلَعْنا فيهِ فَإذَا فِيهِ رجالٌ ونِساء عُرَاةٌ ، وإذا هُمْ يأتِيهمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفلِ مِنْهُمْ ، فإذا أتَاهُمْ ذلكَ اللَّهَبُ ضوَضَوُا ، قلتُ ما هؤلاءِ ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطَلِقْ ،فَانْطَلَقْنَا. فَأَتيْنَا على نهرٍ حسِبْتُ أَنهُ كانَ يقُولُ : « أَحْمرُ مِثْلُ الدَّمِ ، وإذا في النَّهْرِ رَجُلٌ سابحٌ يَسْبَحُ ، وَإذا على شَطِّ النَّهْرِ رجُلٌ قَد جَمَعَ عِندَهُ حِجارةً كَثِيرَةً ، وإذا ذلكَ السَّابِحُ يسبح ما يَسْبَحُ، ثُمَّ يَأتِيْ ذلكَ الذي قَدْ جمعَ عِنْدهُ الحِجارةَ ، فيَفْغَرُ لهَ فاهُ ، فيُلْقِمُهُ حجراً ، فيَنْطَلِقُ فيَسْبَحُ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إليهِ ، كُلَّمَا رجع إليْهِ ، فغَر فاهُ لهُ ، فَألْقمهُ حَجَراً ، قلت لهما : ما هذانِ ؟ قالا لي : انْطلِقْ انطلِق ، فانْطَلَقنا . فَأَتيْنَا على رَجُلٍ كريهِ المرْآةِ ، أوْ كأَكرهِ ما أنت رَاءٍ رجُلاً مرْأى ، فإذا هو عِندَه نارٌ يحشُّها وَيسْعى حوْلَهَا ، قلتُ لهما : ما هذا ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطلِقْ ، فَانْطَلَقنا . فَأتَينا على روْضةٍ مُعْتَمَّةٍ فِيها مِنْ كلِّ نَوْرِ الرَّبيعِ ، وإذا بيْنَ ظهْرَي الرَّوْضَةِ رَجلٌ طويلٌ لا أكادُ أرى رأسَهُ طُولاً في السَّماءِ ، وإذا حولَ الرجلِ مِنْ أكثر ولدان ما رَأَيْتُهُمْ قطُّ ، قُلتُ: ما هذا ؟ وما هؤلاءِ ؟ قالا لي : انطَلِقْ فَانْطَلقنا . فأتيْنَا إلى دَوْحةٍ عظِيمَةَ لَمْ أر دَوْحةً قطُّ أعظمَ مِنها ، ولا أحْسَنَ ، قالا لي : ارْقَ فيها، فارتقَينا فيها ، إلى مدينةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنِ ذَهبٍ ولبنِ فضَّةٍ ، فأتيَنا باب المَدينة فَاسْتفتَحْنَا، ففُتحَ لَنا، فَدَخلَناهَا ، فتَلَقَّانَا رجالٌ شَطرٌ مِن خَلْقِهم كأحْسَنِ ما أنت راءٍ ، وشَطرٌ مِنهم كأقْبحِ ما أنتَ راء ، قالا لهم : اذهبوا فقَعُوا في ذلك النَّهْرِ ، وإذا هُوَ نَهرٌ معتَرِضٌ يجْرِي كأن ماءَهُ المحضُ في البياض ، فذَهبُوا فوقعُوا فيه ، ثُمَّ رجعُوا إلينا قد ذَهَب ذلكَ السُّوءُ عَنهمْ ، فَصارُوا في أحسن صُورةٍ .قال : قالا لي : هذه جَنَّةُ عدْنٍ ، وهذاك منزِلُكَ ، فسمَا بصرَي صُعداً ، فإذا قصر مِثلُ الرَّبابة البيضاءِ . قالا لي : هذاك منزِلُكَ . قلتُ لهما : بارك اللَّه فيكُما، فَذراني فأدخلْه . قالا : أما الآن فلا ، وأنتَ داخلُهُ . قلت لهُما : فَإنِّي رأَيتُ مُنْذُ اللَّيلة عجباً ؟ فما هذا الذي رأيت ؟ قالا لي : إنَا سَنخبرُك. أمَّا الرجلُ الأوَّلُ الذي أتَيت عَليه يُثْلَغُ رأسُهُ بالحجَرِ ، فإنَّهُ الرَّجُلُ يأخُذُ القُرْآنَ فيرفُضُه ، وينامُ عن الصَّلاةِ الكتُوبةِ . وأمَّا الذي أتَيتَ عَليْهِ يُشرْشرُ شِدْقَه إلى قفاهُ ، ومَنْخِرُه

إلى قَفاهُ ، وعَيْنهُ إلى قفاهُ ، فإنه الرَّجُلُ يَغْدو مِنْ بَيْتِه فَيكذبُ الكذبةَ تبلُغُ الآفاقَ . وأمَّا الرِّجالُ والنِّساءُ العُراةُ الذين هُمْ في مِثل بناءِ التَّنُّور ، فإنَّهم الزُّناةُ والزَّواني . وأما الرجُلُ الَّذي أتَيْت عليْهِ يسْبَحُ في النَهْرِ ، ويلْقمُ الحِجارة ، فإنَّهُ آكِلُ الرِّبا. وأمَّا الرَّجُلُ الكَريهُ المَرآةِ الذي عندَ النَّارِ يَحُشُّها ويسْعى حوْلَها فإنَّهُ مالِكُ خازنُ جَهنَّمَ. وأما الرَّجُلُ الطَّويلُ الَّذي في الرَّوْضةِ ، فإنه إبراهيم ، وأما الوِلدانُ الذينَ حوْله ، فكلُّ مُوْلود ماتَ على الفِطْرَةِ » وفي رواية البَرْقَانِي : « وُلِد على الفِطْرَةِ » . فقال بعض المسلمينَ : يا رسول اللَّه ، وأولادُ المشرِكينَ ؟ فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «وأولادُ المشركينَ » . وأما القوم الذين كانوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم . رواه البخاري .

وفي رواية له : « رأيتُ اللَّيلَةَ رجُلَين أتَياني فأخْرجاني إلى أرْضٍ مُقدَّسةٍ » ثم ذكَره . وقال : « فانطَلَقْنَا إلى نَقبٍ مثل التنُّورِ ، أعْلاهُ ضَيِّقٌ وأسْفَلُهُ وَاسعٌ ، يَتَوَقَّدُ تَحتهُ ناراً، فإذا ارتَفَعت ارْتَفَعُوا حَتى كادُوا أنْ يَخْرُجوا ، وإذا خَمَدت ، رَجَعوا فيها ، وفيها رجالٌ ونساء عراةٌ . وفيها : حتى أتَيَنَا على نَهرٍ من دَم ، ولم يشك فيه رجُلٌ قائمٌ على وسط النَّهرِ ، وعلى شطِّ النَّهر رجُلٌ ، وبيْنَ يديهِ حجارةٌ ، فأقبل الرَّجُلُ الذي في النَّهرِ ، فإذا أراد أنْ يخرُجَ ، رمَى الرَّجُلُ بِحجرٍ في فِيه ، فردَّهُ حيْثُ كانَ ، فجعلَ كُلَّمَا جاءَ ليخْرج جَعَلَ يَرْمي في فيه بحجرٍ ، فيرْجِعُ كما كانَ .وفيهَا : « فصعدا بي الشَّجَرةَ ، فَأدْخلاني داراً لَمْ أر قَطُّ أحْسنَ منْهَا ، فيها رجالٌ شُيُوخٌ وَشَباب » . وفِيهَا : « الَّذي رأيْتهُ يُشقُّ شِدْقُهُ فكَذَّابٌ ، يُحدِّثُ بالْكذبةِ فَتُحْملُ عنْهُ حتَّى تَبْلُغَ الآفاق، فيصْنَعُ بهِ ما رأيْتَ إلى يوْم الْقِيامةِ » . وفيها : « الَّذي رأيْتهُ يُشْدَخُ رأسُهُ فرجُلٌ علَّمهُ اللَّه الْقرآنَ ، فنام عنهُ باللَّيْلِ ، ولَمْ يعْملْ فيه بالنَّهَارِ ، فيُفْعلُ به إلى يوم الْقِيامةِ » . والدَّارُ الأولى التي دخلْتَ دارُ عامَّةِ المُؤمنينَ ، وأمَّا هذه الدَّارُ فدَارُ الشُّهَداءِ ، وأنا جبْريلُ ، وهذا مِيكائيلُ ، فارْفع رأسَك ، فرفعتُ رأْسي ، فإذا فوقي مِثلُ السَّحابِ ، قالا: ذاكَ منزلُكَ ، قلتُ : دَعاني أدْخُلْ منزلي ، قالا : إنَّهُ بَقِي لَكَ عُمُرٌ لَم تَستكمِلْهُ ، فلَوْ اسْتَكْملته ، أتيت منْزِلَكَ » رواه البخاري .

قوله : « يَثْلَغ رَأْسهُ » وهو بالثاء المثلثة والغينِ المعجمة ، أي : يشدخُهُ ويَشُقُّه . قوله: « يَتَدهْده » أي : يتدحرجُ ، و « الكَلُّوبُ » بفتح الكاف ، وضم اللام المشددة ، وهو معروف . قوله : « فيُشَرشِرُ » أي : يُقَطِّعُ . قوله : « ضوْضَوُوا » وهو بضادين معجمتين ، أي صاحوا . قوله : « فيفْغَرُ » هو بالفاءِ والغين المعجمة ، أي : يفتحُ . قوله: « المرآةِ » هو بفتح الميم ، أي : المنْظَر . قوله : « يحُشُّها » هو بفتح الياء وضم الحاءِ المهملة والشين المعجمة ، أي : يوقدها ، قوله : « روْضَةٍ مُعْتَمَّةٍ » هو بضم الميم وإسكان العين وفتح التاء وتشديد الميم ، أي : وافيةِ النَّبات طويلَته . قَولُهُ : « دوْحَةٌ » وهي بفتح الدال ، وإسكان الواو وبالحاءِ المهملة : وهِي الشَّجرَةُ الْكبيرة ، قولُهُ : «المَحْضُ » هو بفتح الميم وإسكان الحاءِ المهملة وبالضَّاد المعجمة : وهُوَ اللَّبَنُ . قولُهُ : «فَسَما بصرِي » أي : ارْتَفَعَ . « وَصُعُداً » : بضم الصاد والعين : أيْ : مُرْتَفِعاً . «وَالرَّبابةُ » : بفتح الراءِ وبالباءِ الموحدة مُكررة ، وهي السَّحابة .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި سَمُرَةَ بن جُنْدُب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް އާދަކަށް ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔައިން ބޭކަލަކު ހުވަފެނެއް ދުށިމީހަކުއެވެ؟ ދެން އެބޭކަލުން الله އިރާދަކުރެއްވި މީހަކަށް އޭގެ ތަފުސީލު ދަންނަވައެވެ. ވިދާޅުވުން ދަންނަވައެވެ. އަދި ހަމަ ހެނދުނެއްގައި އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަމެންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުވަފެނުގައި ދެމީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ހޭލެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަ ހެނދުނު ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެންދެވިއެވެ. އަދި ހަމަ ހެނދުނު ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެމީހުންނާއެކު ދިޔައީމެވެ. އަދި ހަމަ ހެނދުނު ތިމަންމެން އޮތް މީހެއްގެ ގާތަށް އައީމެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގައި ހިލަގަނޑެއް ހިފައިގެން އެހެން މީހަކު ހުރިއެވެ. އަދި އޭނާ އެ ހިލަގަނޑު އޭނާގެ ބޮލަށް ޖަހައެވެ. ދެން އޭނާގެ ބޮލު ފަޅައިގެންދެއެވެ. ދެން ހިލަގަނޑު ފުރޮޅިގެން ދާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އެ ހިލަގަނޑު ފަހަތުން ދުވެފައި ގޮސް ހިފައެވެ. ދެން އޭނާގެ ބޮލު ކުރިން އޮތް ގޮތަށް ރަނގަޅުވެއްޖެއެވެ. ދެން އޭނާ ފަހަރަކު ކުރިހެން ޖަހައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. سبحان الله އެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯ؟
އެދެބޭކަލުން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންމެންނަށް އާދެވުނީ
[illegible] [illegible] މީހަކާ ކައިރިއަށެވެ. އަދި އަނެއް [illegible] އޭނާގެ ކައިރީގައި
[illegible] [illegible] ހިފައިގެން [illegible]. އަދި އޭނާ މޫނުގެ އެއްފަރާތަށް
[illegible] އަނގަ [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible]. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. سبحان الله އެވެ. މިއީ
ކޮންކަމެއްތޯ؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.
ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންމެންނަށް
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ހީވަނީ
[illegible] [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible].) ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު
[illegible] [illegible] خبر [illegible]. އަދި އެ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. މިއީ [illegible] [illegible]؟
އެދެބޭކަލުން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
حديث [illegible] ތިމަންނައަށް [illegible].) އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ފަހެ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible]

ތެރެއަށް ހިޔާރުގައި އަތާރައެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލް ﷺ ދޮރުހުޅުއްވުން އެދިވަޑައިގަތެވެ. ކިޔުނު
ކޮން ބޭފުޅެއްހެއްޔެވެ؟ އެދިވަޑައިގެން ޖިބްރީލް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފައެވެ. ދޮރު
ހުޅުއްވުނީ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ހަމަ ތިބިއްޔާ ސަލާމަތުގައި ހިނގާ ކަލޭގެފާނު ދޮރުހުޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން
ކަލޭގެ އަހަރެން ހުރިގޮތް ގޮސްދިޔަ އެދިވަޑައިގަން ގަސްޓާއެ ހިނގަވީ. އަދި އެހެ ވަޑައިގަން އަހަރެން
ބަރަކާތްތެރިކަމާ ހިތްޖެހޭ. ފަހެ ޖިބްރީލް ﷺ ދޮރުހުޅުއްވުން އެދިވަޑައިގަތެވެ. ކިޔުނު
ކޮން ބޭފުޅެއްހެއްޔެވެ؟ އެދިވަޑައިގެން ޖިބްރީލް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ.
ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފައެވެ. ދޮރު ހުޅުއްވުނީ ތިމަން
ބަނީއާދަމް އެދިވަޑައިގަތީ. އެކަމު ބަރަކާ ގަސްކަލޭގެ އިސްތިޤާމަ ކަލާނގެ ދަރިކަލުން ފުރި
ފުރާވަފުޅުވައިވެ. އަދި އެބޭކަލުން ގަދައިގެ ވަރަށް ދިގު ބޮޑުތަކެއް ހިނގަވާފައިވެ. އަހަރެން
ދިގުކަމުގެ ސަ އަހަރެން ބ ފުރަތަމަ އިސްތިޤާމަ ގޮތަށް. އަދި އެބޮޑުކަމުގެ ވަރަށް ގަދަ
ކަލޭގެފާނުގެ ބަރަކާ. ޖިބްރީލް ﷺ އަދި މިސްރަވާއި ގޮތް ކަލޭގެ ދޮރުހުޅުވާލަ
ސަލާމްކުރެވީ. ފަހެ ޖިބްރީލް ﷺ ދޮރުހުޅުއްވުން ކިޔުނު ކޮންބޭފުޅެއްހެއްޔެވެ؟ އަދި އެދި
ކޮންބޭފުޅެއް ވެސް ކަލޭގެ ހިތުގައި؟ އެދިވަޑައިގެން ޖިބްރީލް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފައެވެ. ދޮރު
ހުޅުއްވުނީ ގަސްސަރާ ސަލާމް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަތީ. އަހަރަކު ބޮޑު ޖިބްރީ ސަލާމް
ޖިބްރީލް ﷺ ދޮރުހުޅުވާލަ ސަލާމްކުރެވީ. އެދިވަޑައިގެން ޖިބްރީލް ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. ދޮރު ހުޅުއްވުނީ އެއަހަރެން ސަލާމަތުގައި ހިނގާ
ޖިބްރީލް ﷺ ފަހެވަޑައިގެން ބަރަކާތް. އެކަމު (ހާރޫނު) އެބޭފުޅާ ހިތް ބަރަކާތްކުރެވީ. އަދި
އެތަން ގެ ހިތް ބަރަކާތްކުރެވީ. ފަހެ ޖިބްރީލް ﷺ އަހަރެންގެ ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފައެވެ.
އަދި ޖިބްރީލް ދޮރު ހުޅުވާލާ ދޮރު ހުޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލް ﷺ ސަލާމްކުރެއްވީ ދަރިކަލުންނެވެ.
ފަހެ ޖިބްރީލް ﷺ އެދިވަޑައިގަތީ ފަހެ ޖިބްރީލް ބަރަކާތް ފުރިހަމަވެއެވެ. އަދި އިބުރާހީމް
ކުރެވުނު ހިތްކަމާ އަހަރެން ގަދަގޮތް. އަދި އިބުރާހީމް ކުރެވުނު އަހަރެން ގޮސް ބަރަކާތްވެއެވެ.
އެދިވަޑައިގެން އިބުރާހީމް ދަރިކަލުން ދެއްވައިވެ. ބަރަކާތް އަދި ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފައެވެ.
ފުރިހަމަވެއެވެ. އަދި އެހެން އެއީ ބަރަކާތްތެރި ހިތްތަކާ ހިތް ހިތްގަ އެކަ އެބަދަލެވެ. އެކަ
ފުރިހަމަކަން ހިތްބަރު ހަމައެކު ސަލާމަތް (ހިތުރާލާ) ހިތްހިތްވެ. ފަހެ އަހަރެންދިޔަ ދަންނަވެވޭ. އަދި

އެއަށް ހުރިއެވެ. ދެން ތިމަންމެން ގެނައީ އަނބުރާ އައެވެ. އެހިނދު އެބައިމީހުންގެ މޫނުގެ

އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވީއެވެ. ތިމާގެ ނަފްސަށް ފުނޑުފުނޑު ފުރި ޒާލިމު، ވީ ހުރިހާކަމަކުން

ތިމަންކަލޭގެފާނުން ދީނުގައެވެ. ދިރި عدن ގެ ސުވަރުގޭގައެވެ. އަދި އެއީ

ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފަސްކޮޅެވެ. ދީން ތިމަންކަލޭގެފާނުން އިސްލާމްދީނުގެމަގުވެއެވެ. އެހިނދު ދުނިޔޭ ހުދު

ކަލޭގެދަރިއްޔާ ބޮޑު ދަރިފަސްކޮޅެވެ. އެދެބޭކަލުން ތިމަންކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ

ކަލޭގެފާނުގެ މަދަރުސާ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދީނުގެމަގުވެއެވެ. الله

ތަޢާލާއާއި އެދެބޭކަލުންނަށް ބަލާކަށް ގެއްލިފައިވެއެވެ. ފަހު ތިމަންނަށް އަ ދަރިފަސްކޮޅު ވަނީނަމަ

ދުނިޔޭގެ ދުވަސްވެގެން. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު އެއަށްވުރެ. އަދި އެބަހީ ވަނީނަން

ބަލާލީ ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދީނުގެމަގުވެއެވެ. ފަހު

ހުރިހާ ކަމެއްގައި ބައެއް ނޭނގުން މުސްލިމުން އަޅުކަން ކުރާ ކަމެއްވެ. ފަހު އެދުނިޔެ

ކަމެއްގެ ކަނޑައެޅި ކަނޑައެޅިގެން ހުރި ތަރުތީބު؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދީނުގައެވެ.

ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަކީގެ خبر ކަނޑައެޅިފައިވާ ދީނުގެމަގެވެ.

އެއީ ފުރަތަމަ ކަލޭގެފާނު ދަރިފަސްކޮޅުގެ ބޮޑު ހަމަކަމެއް ކަނޑައެޅިގެން ބޮޑު ވަރެއް ދިރިއުޅުމެއް

قران އެއީ ތަރުޖަމާކުރެވިފައި އެއްޗެއް ފަރުވާ ނުކުރާ فرض ހަމަ ނަމާދު ނިސްބަތު

އަދިނަމަވެސް. އަދި ކަލޭގެފާނު ދަރިފަސްކޮޅު އެކަމަކު ކަމަށް ކަނޑައެޅިގެން ޖެހުނު ހާލު

ނުބައި ހާލަތުގެ ތެރެއިން ދިރިއުޅުމަށް ހެދުނު ހެދުމެއް ގެއްލުން ނުކުތުގެ ނުހަނު

ދަރުމަވެރިއެވެ. ފަހު ގިނަ ހަމަ އެކި ދަރިވަރުން ކަނޑައެޅި ފެންނަ ފަރާތެވެ. އަދި

ބައެއް ބޭފުޅުންގެ ސުވާލުގައި ހެދި ގެއްލިފައިވާ އަޚްލާޤު ބައި އެނގޭ ކަމެއް

ފެނިގެންދިޔުމަކީ ޖެހިލުން އެނގޭ ކަމެއް ފެނިގެންދިޔުމެވެ. އަދި ކަންތައް ފެނިފައިވާ

އެކަމުގެ ބެހޭ ހަމަ އެކުވެރިން ދިރި ދިރިއުޅުމަކީ ތިބާ ކަމެވެ. އަދި އަޚްލާޤަށް ގެންދަ

ކަމާއި ވަރުގަދަ ހެވަ ހަމަ ހެޔޮ ސުވަރުގެ ދިރިއުޅުމަކީ ޖަމާޢަތުގެ ވަރު مالك

އެވެ. އަދި ބަލިކަމުގެ ބެހެއްޓި އިންސާނުން ދީގެ ބަޔަކީ ابراهيم ގެ ފަރާތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ

ވަރުގަދަ ކަމުގެ ކުރިން ކުރިއަށް فطرة ގެ މައްޗަށް މަޤާމު ކުޅުދުއްވާށެވެ. بخاري ގެ

ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. فطرة ގެ މައްޗަށް ވިހެނީއެވެ. ފަހު އަނބިމީހާ ދަރިން ބައްޕަ

މުސްލިމުން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. އަ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. مشركންގެ ކުރިން ވެސް އެކަމަކު

ބިމު ހައްދަވާ؟ ފަހު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. مشركންގެ

ކުރިންވެސް އޮތީއެވެ. އަދި އެއުފެދި ޚިލާފަށް އަދި އަސްލުގެ ހުކުމުތަކުން މިއީ މިންވަރެކޭ ހަމަ عمل ކުރާއި ނަބަވި عملއެއް ކަމަށް މިންވަރުވާ. الله سبحانه وتعالى އޭނައިމިންވަރުން އަދު ކަމެއްވެއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތްއައިސްވެއެވެ. ޙަދީޘްކުރެއްވުނު ރަސޫލާގެ ޒަމާނުން ދުވަސްވަރު. ދުބާރާ ޙަދީޘްކުރެއްވުނު ގޮތުން ވަޢުދުވެއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވުނު ގޮތުގައި مقدس ބަޔާން ނުކުމެވެއްޖެވެ. (ރަޙީމު ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން އެބަޔާ އިސްލާމްވެރިން ބަރަކާތްލެއްވިއެވެ. ފަހެ ޙަދީޘްގެ ބަސްތަކާ ސީދާވުމަށް ހުރި حديث ކުރައްވައެވެ. އަދި މީހުން ގަބޫލުކުރުމަށް ދިނުމާއި ކާއިރު ދިނުމަށް. އަދި ދީ ބޭނުމެވެ. އަދި އެ ދުނިޔެ އަލްފާނީ އަނދުރަނދުރު ހަމައެވެ. ފަހެ އަލްފާނީއަށް ގުދުރަތުން ނުހިނގާ އެމީހަކު ވިދު ދީނުން (ކާކަށް)މަނާކުރެ އާޚިރަތ ދުނިޔޭ ފުރުޞަތެވެ. އެއްޗެ ބަދަލު އެދީނުން ހިނގާމަތީ ނުހިނގާ ރިވާޔަތަށް, އަލްފާނީއަށް ވިދުމުން އެދީނުގެ އިޖާޒާ ވިދުވިއެވެ. އެފަދަ އިލާހުންވެ އިސްރާއީލުން ފުރަތުމުނުވެ. އަދި ދިވެހިބަސްގައި ވެއެވެ. ވެރިކަން ޚާއިނުން ވީ އަލްފާނީ ކާއިދާއަށް ދުވަހުވާނެ. (އަދި އެކަމު شك އެއް ނުވެއެވެ.) އަދި އައިރުގެ މުދަލުގައި ދީނާ އެވެ. އަދި އައިރުގެ އެއްސުރާގައި ދީނާ ހައިބަވެ. އަދި އަނގަ ކައިރާގައި ހިލޭކާއި ހައިބަވެ. ފަހެ އައިރު ވެރިކަމު އެވެ ދީނާ އެއްސޭ މައްކޯތު އަރާސް އެފަދަވެރިން މަޖާހިދު ހަރު ދީނާ އެނގޭ އެނގޭއިގެ ވެރިއަށް ބޯޖެ ހިލޭނޫސާ އަލްފާއަވެ. އަލްނިޔާމުން އަނގަ ކަޑާގައި އެވަނީން އެނުބަރު ވާސްފާވެއެވެ. އަދި މައްކޯތު އަރާސް އެނެގަ ކަނޑުވާސް އެނގޭ އެނގޭއިގެ ވެރިއަށް ހިލޭނޫސާ އަލްފާދުވާން ކަޑާގައި އެވަނީން އެނުބަރު ރަޖާއެވެ. (އަދި އެއުން ރިވާޔަތްއައިސްވެއެވެ.) ފަހެ ޙަދީޘްކުރެއްވުނު ގޮތުގައިން ކަނާތު އަރާއި ވަޢުދުވެއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވުނު ގޮތުން ކަނާތުވެރިކަން ވިއުދުވިއެވެ. އެވަރަށް ހިލީ ގަނޑުވެރިއަކު ޙަދީޘްކުރެއްވުނު ދުވަހަށްވެސް ނުދާނެ. އެނގުންގައި މަސްއަލަތަކުގައި ޖަވާބުން ވިއުޅެވެ. (އަދި ރިވާޔަތްއައިސްވެއެވެ.) އެމީހާގެ ކަރު ގެދެރުކަން ދުކާގެފުން ކަމުގެ ދުކަވެއްގޭރިއާއި ފަހެ ދުގެވެރިކަމެވެ. އަދި އެނގޭ ދުގެވެރިކަމާ ދުކާއަދަދުވެ. އެނގޭ ދުގެވެރި ދުނިޔޭގެ އެވެއް މިވަނީ ފުރަތުމަ ދުވަހުއެވެ. އަދި قيامة ދާއި ޤަހުނުދުނު އެއެއް عمل ކުރުވިދުއެވެ. (އަދުއެއުން ރިވާޔަތްއައިސްވެއެވެ.) އަމިއްލައެ ބަޔަށްކަރުދަސް ކަނޑުފުން ދުކަވެއްގެ މިހާރު ފަހެ الله سبحانه وتعالى އަމިއްލަށް

قران އުނގަންނަވައިދެއްވި މީހާއެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ قران ދޫކޮށް ރޭގަނޑުގައި ނިދިއެވެ. އަދި ދުވާލުގައި އޭގައި عملއެއް ނުކުރެއެވެ. ފަހެ قيامة ދުވަހާ ހަމައަށް އޭނާ ވާނީ އަ ޛާބުދެވޭނެއެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ކަލޭގެފާނު ވަދެވަޑައިގަތް ގެއަކީ ޢާއްމު މުއުމިނުންގެ ގެއެވެ. އަދި މި ގެއަކީ شهيدންގެ ގެއެވެ. އަދި އަހަރެންނަކީ جبرئيلގެފާނެވެ. އަދި މިއީ ميكائيلގެފާނެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ އިސްއޮސްބައްވާލައްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އިސްއޮސްބައްވާ ބެލެއްވީމާ ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުމަތީގައި ހަމަ ބޮޑުވިލާގަނޑެއް ފަދަ ގެއެއް ފެނިއްޖެއެވެ. އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ގެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެއަށް ވަދެލަން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ އުމުރުން ދުވަސްކޮޅެއް ފުރިހަމަނުވެ ބާކީ އެބައޮވެއެވެ. ފަހެ އެދުވަސްކޮޅު ފުރިހަމަކުރައްވައިފިނަމަ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ގެއަށް ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވާނޭ ހާލަތްތައް ބަޔާންކުރުމުގެ باب

إِعْلَمْ أنَّ الْكَذب، وَإِنْ كَانَ أصلُهُ مُحرَّماً، فيَجُوزُ في بعْض الأحْوالِ بشرُوطٍ قد أوْضَحْتُهَا في كتاب: «الأذْكارِ» ومُخْتَصَرُ ذلك أنَّ الكلامَ وسيلةٌ إلى المقاصدِ ، فَكُلُّ مَقْصُودٍ محمُودٍ يُمْكِن تحْصيلُهُ بغَيْرِ الْكَذِبِ يَحْرُمُ الْكَذِبُ فيه، وإنْ لَمْ يُمكِنْ تحصيله إلاَّ بالكذبِ جاز الْكَذِبُ. ثُمَّ إن كانَ تَحْصيلُ ذلك المقْصُودِ مُباحاً كَانَ الْكَذِبُ مُباحاً ، وإنْ كانَ واجِباً ، كان الكَذِبُ واجِباً ، فإذا اخْتَفي مُسْلمٌ مِن ظالمٍ يريد قَتلَه ، أوْ أخْذَ مالِه ، وأخفَي مالَه ، وسُئِل إنسانٌ عنه ، وجب الكَذبُ بإخفائه ، وكذا لو كانَ عِندهُ وديعة ، وأراد ظالمٌ أخذَها، وجب الْكَذِبُ بإخفائها ، والأحْوطُ في هذا كُلِّه أنْ يُوَرِّي ، ومعْنَى التَّوْرِيةِ : أن يقْصِدِ بعبارَتِه مَقْصُوداً صَحيحاً ليْسَ هو كاذِباً بالنِّسْبَةِ إلَيْهِ ، وإنْ كانَ كاذِباً في ظاهِرِ اللَّفظِ ، وبالنِّسْبَةِ إلى ما يفهَمهُ المُخَاطَبُ ولَوْ ترَكَ التَّوْرِيةَ وَأَطْلَق عِبارةَ الكذِبِ ، فليْس بِحرَامٍ في هذا الحَالِ .

ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހެދުމުގެ އަސްލު حكم ހަރާމްކަމުގައިވިޔަސް ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ވަކި شرط ތަކާއިއެކު (ވަރަށް ހަނިދާއިރާއެއްގައި) ހުއްދަވެއެވެ. الأذكار ގެ ބާބުގައި އެއީ ތަފްސީލުކޮށްދީފައެވެ. އޭގެ خلاصةއަކީ ހަމަކަށަވަރުން ވާހަކައަކީ مقصدއެއް حاصلކުރުމަށްޓަކައި ބޭނުން ކުރެވޭ ވަސީލަތެކެވެ. ދޮގުނުހަދައި ހާސިލުކުރެވޭނެ ރަނގަޅު ކޮންމެ ކަމަކަށް ދޮގުހެދުމަކީ حرام ކަމެކެވެ. އަދި ދޮގުނުހަދައި އެއްވެސް ގޮތަކުން ހާސިލު ނުވާނަމަ ކަމަކަށްވާނަމަ ދޮގު ހެދުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އެ مقصد ހާސިލު ކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމެއްނަމަ ދޮގުހެދުން ވާޖިބުވެސްވެއެވެ. (އެގޮތުގައި) ފަދަ އަނިޔާވެރިއަކު މީހަކު މަރަން ނުވަތަ މުދާ ނަގަން ބޭނުންވާ ހާލަތްތަކުގައި ...

واستَدلَّ الْعُلَماءُ بجَوازِ الكَذِب في هذا الحَال بحديث أمِّ كُلْثومٍ رضي اللَّه عنْهَا أنَّها سَمِعَتْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَيْس الكَذَّابُ الَّذي يُصلحُ بيْنَ النَّاسِ ، فينمِي خَيْراً أَو يقولُ خَيْراً » متفقٌ عليه .

ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އުންމު كلثوم رضي الله عنها ގެ ހަދީސް ... حديث ...
(އަދި ...) ... رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ...

އެކަމަނާ އަޅުއްސަވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޭދޭ ދުނިޔޭގެ ދެމެދުގައި
ސުލްހަކުރާ ހިނދާ (އަބަދު ވަކަލާ ދޮގަހަދާ ހިނދާ) ދުގެވިރިއަކަށް ނުވާނެއެވެ. އަދިހީ އަނާ
ހުރިކަމުގެ އިތުރުދައްވެ. ނުވަތަ ހައި ވަކަލާއި ދައްކައިވެ.

زاد مسلم في رواية : « قالت : أمُّ كُلْثُومٍ : ولَم أسْمعْهُ يُرْخِّصُ في شَيءٍ مِمَّا يقُولُ النَّاسُ إلاَّ في ثلاثٍ : تَعْني : الحَرْبَ ، والإصْلاحَ بيْن النَّاسِ ، وحديثَ الرَّجُلَ امْرَأَتَهُ ، وحديث المرْأَةِ زوْجَهَا .

މުސްލިމު ރިވާކުރެއް އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ. ވާހަކަވިއެވެ. ام كلثوم ބުނެފައިވާނެ ދުމަ
ވަކަލާގެ ބަރާން ތިޔާކަމުގައި ގޮނޑި ދުގެބަސްނު ހައިދުކުރައިވ އެޅެއް ތިމަނަނަތު
ނުދިވައިވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގައި އަދި ދުދު ދިހުނގެ ދުމުދުގައި ސުލްހަ ކުރުމަށްއޮއި
ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަ ދައްކާތަނާއި އަދި އަނބިމީހާ ފިރިމީހާގެ ގާތުގައި
ވާހަކަދައްކާ އިރުގައެވެ.

باب الحثَّ على التثُّبت فيما يقوله ويحكيه

ތިމާ ދައްކާ ވާހަކަތައި ތިމާ ކިޔައިދޭ خبر ތަކަކީ ތެދު ދޭގޮ މިންވަރު ޔަގީންކަން **تأكيد**
ކުރުވަކަ ދައްކަމުން ކުރުވާފައިވާ **إرشاد**ގައި ބާރުއަޅާފައިވާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

ތިބާއަށް އެކަމަކާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عمل ކުރޭ) އެނގޭ ކައިރިޔަށް حاضرވ ވަޑައިގަތުމަށް ނޫޅެ، އެނގޭއަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް
ނުބުނުވުމެވެ.

1547 وعنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كفي بالمَرءِ كَذِباً أنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ ما سمعِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ދޮގުވެރިއަކަށްވުމުގެ ބަދަލުގައި އޭނާ އަޑުއިވޭ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ދައްކާކަން ފުދުނީއެވެ.

1548 وعن سمُرة رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ حدَّث عنِّي بِحَدِيثٍ يرَى أنَّهُ كذِبٌ ، فَهُو أحدُ الكَاذِبين » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުވޮޑިގެންވި سمُرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން حديث އެއް ބަޔާންކޮށްދޭ މީހަކު އެއީ ދޮގުحديث އެއް ކަމަށް އެނގިހުރެ ބަޔާންކޮށްފިނަމަ އޭނާ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ ދޮގުވެރިއެކެވެ.

1549 وعنْ أسماءَ رضي اللَّه عنْها أن امْرأة قالَتْ : يا رَسُول اللَّه إنَّ لي ضرَّةَ فهل علَيَّ جناحٌ إنْ تَشبعْتُ من زوجي غيْرَ الذي يُعطِيني ؟ فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « المُتشبِّعُ بِما لـ م يُعْطَ كَلابِس ثَوْبَي زُورٍ » متفقٌ عليه .

المُتشبِّعُ : هو الذي يُظهرُ الشَّبع وليس بشبعان ، ومعناها هُنا : أنَّهُ يُظهرُ أنه حَصلَ له فضيلةٌ وليْستْ حاصِلة . « ولابِس ثَوْبي زورٍ » أي : ذِي زُورٍ ، وهو الذي يزَوِّرُ على النَّاس ، بأن يَتَزَيَّى بزيٍّ أهل الزُّهدِ أو العلِم أو الثرْوةِ ، ليغْترَّ بِهِ النَّاسُ وليْس هو بتِلك الصِّفةِ ، وقيل غَيْرُ ذلك واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުއްސުވޮޑިގެންވި أسماء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ދެބަރިކަލުން އިތުރު

އަންބެއްވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުދޭ ތަކެތި އޭނާ ދިންބަހެއި ކަމުގައި ހެދުން ތިމަންނައަށް ހުއްދަވޭ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަނޑު ނުފުރޭ ހާލު ބަނޑުފުރިއްޖެ ކަމަށް ދެއްކުމަކީ ބުރުގާނުންނާ ދެފޭރާ ދޮގު އެއްފަހަރާއި ލައިގެންހުރި މީހެއްފަދަކަމެކެވެ.

باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނިހާޔަތަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحج 30): {واجتنبوا قول الزور}.

އަދި ދޮގުހެކިބަސް ބުނުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ!

قال اللَّه تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

ތިބާއަށް އެކަމަކާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عمل ތަކެއް) އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ މަލާއިކަތުން ތިބެ، އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الفرقان 72): {والذين لا يشهدون الزور}

އަދި އެއުރެންނީ ދޮގުހެކި ނުދޭ މީހުންނެވެ.

1550 وعن أبي بكْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أُنبِّئكُم بأكبرِ الكَبائِرِ ؟ قُلنَا : بَلَى يا رسول اللَّهِ . قَالَ : « الإشراكُ باللَّه ، وعُقُوقُ الوالِدَيْنِ » وكان مُتَّكِئا فَجلَس ، فقال : « ألا وقَوْلُ الزُّورِ ، وشهادةُ الزورِ » فما زال يُكَرِّرُهَا حتى قلنا : لَيْتَهُ سكَت . متفق عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވި أبو بكْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދޭހަކޮށްދޭން ކަބީރަތަކުން ބޮޑުބޮޑުކަންތައްތައް؟ ތިމަންކަލޯ ދަންނަވާލަދޭމެ. އަޅުގަނޑުމެން. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ اللهއަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދިވެސް ބޮޑެތި ކުށްތައް އިންނެވީ ބާލީސްތަކަކަށް ލެނގިލައްވައިގެންނެވެ. ދެން ސިއްރުވެ އިށީންނަވައިފިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަންނަވާށެވެ. އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުމެވެ. ފަހެ އަބަދުވެސް ތިމަރަސްކަލާނގެއާ ހަމައަށް ތަކުރާރުކުރެއްވުން ހިނގާ ހިނގާ ބުނީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ހުއްޓަވައިދިނަސް ކިހާ ރަނގަޅުވީސްއެވެ؟

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިއަސް **لعنة**ދިނުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1551 عن أبي زيْدٍ ثابتِ بنِ الضَّحّاكِ الأنصاريِّ رضي اللَّه عنهُ ، وهو من أهْل بيْعةِ الرِّضوانِ قال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من حَلَفَ عَلى يمِينٍ بِملَّةٍ غيْرِ الإسْلامِ كاذباً مُتعَمِّداً، فهُو كما قَالَ ، ومنْ قَتَل نَفسهُ بشيءٍ ، عُذِّب بِهِ يوْم القِيامةِ ، ولَيْس على رجُلٍ نَذْرٌ فِيما لا يَملِكهُ ، ولعنُ المُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވި أبو زيْدٍ ثابتِ بنِ الضَّحّاكِ الأنصاريّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ بيعة الرضوان ގައި ހިމެނޭ ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖެހިގެން އިސްލާމްދީނުގެ ނޫން މިލަތެއްގެ ނަމުން ހުވާކުރި ގަސްތުގައި ދޮގު ހުވާއެއް ކުރިމީހާ ބުނި ފަދައިން އެ މީހާ ވާނެއެވެ. އަދި ޖެހިގެން

އެއްޗެހިކަން އަމިއްލައަށް ނަފްސާ ގަބޫލު ކުރެވިނަމަ قيامة ދުވަހުން އެއްޗެހިކަން އަމިއްލަކަން عذابދޫކުރެއްވުމެވެ. އަދި އަމިއްލަކަން ކަލޭގަނޑުމެން ނުވާކަމުގެ ގައުލަށް ނަމާދު ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންނަށް لعنة ދިނުން އެބައިމީހުން ގެމުކުރުން ފުދެއެވެ.

1552 وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا ينْبغِي لِصدِّيقٍ أنْ يكُونَ لَعَّاناً » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތެދުވެރިޔާއަކީ ގިނަގިނައިން މީހުންނަށް لعنة ދޭ މީހަކަށްވުން އެކަށީގެން ނުވެއެވެ.

1553 وعنْ أبي الدَّرداءِ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يكُونُ اللَّعَّانُون شُفعَاءَ ، ولا شُهَدَاءَ يوْمَ القِيامَةِ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو الدَّرداءِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. لعنة ދޭ މީހުން قيامة ދުވަހު شفاعةތެރިންގެ ގޮތުގައި އަދި ހެކިވެރިންގެ ގޮތުގައި ގެނެވޭނެ ނުވެއެވެ.

1554 وعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَلاعنُوا بلعنةِ اللَّه ، ولا بِغضبِهِ ، ولا بِالنَّارِ » رواه أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟި الله ޢަންހު ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ لعنة ގެ ކޯފާ އަދި اللهގެ ކޯފާ ކޯފާގެ އަދި ނަރަކައިގެ ކޯފާ ބޭނުން ކޮށްގެން އެކަކު އަނެކަކަށް ނުބައިބަސް ނުކިޔާށެވެ.

1555 وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْس المؤمِنُ بِالطَّعَّانِ ، ولا اللَّعَّانِ ولا الفَاحِشِ ، ولا البذِيِّ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާނދޭވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަލި ނުބައި ބަސް ބުނާމީހަކު لعنة ދޭ
މީހަކު އަގުހަށަ ބަސް މީހަކު އަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނާ މީހަކީ މުއުމިނެއް ނޫނެވެ.

1556 وعنْ أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ العبْد إذا لَعنَ شَيْئاً ، صعِدتِ اللَّعْنَةُ إلى السَّماء ، فتُغْلَقُ أبْوابُ السَّماءِ دُونَها ، ثُمَّ تَهبِطُ إلى الأرْضِ ، فتُغلَقَ أبوابُها دُونَها ، ثُمَّ تَأخُذُ يميناً وشِمالا ، فإذا لمْ تَجِدْ مساغاً رجعت إلى الذي لُعِنَ ، فإنْ كان أهلاً لِذلك ، وإلاَّ رجعتْ إلى قائِلِها » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާނދޭވި أبو الدَّرْداء ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ މީހަކު އެއްޗަކަށް ލަޢުނަތް
އަރުވައިފިނަމަ އެ ލަޢުނަތް އުޑަށް އަރައިގަނެއެވެ. ދެން އުޑުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރެވޭނެ (އުޑަށްނުވަދެވޭނެ ގޮތަށް)
ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. ދެން ބިމަށް ފައިބައި ލަޢުނަތް ބިމުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރެވޭނެ ގޮތަށް ...
ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތް ނުވަތަ ވާތްފަރާތަށް ދެއެވެ. ނަގަވާނެ އެއްވެސް ތަނެއް
ނުފެނުނުއެވެ. ދެން އެ ލަޢުނަތް ކުރެވުނު މީހާއަށް ލަޢުނަތް އަނބުރާ ދެއެވެ. ފަހެ އެމީހަކީ لعنة
ގެ حق ވެރިޔެއް ކަމުގައިވާނަމަ ނަމަވެސް. ނޫންނަމަ އެ لعنة ދިން މީހާގެ އަށް رجوع
ވެއެވެ.

1557 وعنْ عِمْرَانَ بن الحُصيْنِ رضي اللَّه عنهُما قال : بينَما رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بعضِ أسْفَارِهِ ، وامرأَةٌ مِنَ الأنصارِ عَلَى نَاقَةٍ ، فضجِرَتْ فَلَعَنَتْهَا ، فَسمع ذلكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ : « خُذوا ما عليها ودعُوها ، فإنَّها ملعُونَةٌ » قالَ عِمرَانُ : فكَأَنِّي أرَاهَا الآنَ تمشي في النَّاسِ ما يعرِضُ لهَا أحدٌ . رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާނދޭވި عِمْرَانَ بنِ الحُصيْن ގެ ރިވާޔަތް
ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުކުރައްވައި އުޅުއްވުމު

ވަގުތުއެއްގައި انصارންގެ އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިންނެވެ. ފަހެ އެއަންހެނާ އެޖަމަލުގައި އަތިފަހަރަށް ޖަހަމުންދިޔަ އެއަށް لعنةދިންނެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަށް އެއަޑު އިވިވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އޭޖަމަލު މަތީގައި ހުރި ތަކެތި ބާލާށެވެ. އަދި އޭޖަމަލު ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ لعنة ލައްވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ. عِمْرَان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ފެންނަހެން މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ހިނގާ ބަލަނީ އުޅެއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކު އެއަށް ސަމާލުކަމެއް ނުދެއެވެ.

1558 وعن أبي برّزَةَ نَضلَةَ بْنِ عُبَيْدٍ الأسلمِيِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : بينما جاريةٌ على ناقةٍ علَيها بعضُ متَاعِ القَوْمِ ، إذْ بَصُرَتْ بالنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وتَضايَقَ بهمُ الجَبَلُ ، فقالتْ : حَلْ ، اللَّهُم العنْها فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُصاحِبْنا نَاقَةٌ عليها لعْنَةٌ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާއި ރިވާކުރެއްވި أبو برّزَة نَضلَةَ بْنِ عُبَيْدِ الأسلمِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިންނެވެ. އަދި އޭނާގެ މުދާ ބައެއްގެ މުދާ އެކީ ޖަމަލުގެ މަތީގައި ހުއްޓެވެ. ކުއްލިއަކަށް رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ފެނިގެން އެ ބައިގެ މައްޗަށް ހުއްޓުނެވެ. އަދި އެބައި ޖަމަލުގައި ފަރުބަދަ ދަނޑިވަޅުން ފޮޅުވަނީ ޖަމަލުފިރުޖެހުމަށް މަގުވެސް ދަތިވިއެވެ. ކިޔުމަށްޓަކައި ސާފުކުރުމަށްޓަކައި ވަގުތުނަގާނެ ކަމުގައިވިއެވެ. ފަހެ އަންހެނާ އެއަންހެނާ ކިޔައި އެއްފަހަރު ގޮވާލިއެވެ. ޔާ الله! އެއަށް لعنة ލައްވާނދޭވެ! އޭރުން نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ގައިގައި لعنة ލައްވިގެންވާ ޖަމަލެއް ބައިވެރިނުވާނޭ ކަމެވެ.

قوله : « حلْ » بفتح الحاءِ المُهملةِ ، وإسكان اللاَّم ، وهَي كلِمةٌ لزَجْرِ الإبل.

واعْلَم أنَّ هذا الحديث قد يُسْتَشْكلُ معْنَاهُ ، وَلا إشْكال فيه ، بل المُرادُ النَّهيُ أنْ تُصاحِبَهُمُ تِلك النَّاقَةُ ، وليس فيه نهيٌ عن بيْعِها وذَبْحِهَا ورُكُوبِها في غَيْرِ صُحْبَةِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بلْ كُلُّ ذلك وَما سواهُ منَ التَّصرُّفاتِ جائزٌ لا منْع منْه ، إلاَّ منْ مُصاحبَتِهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم بِها ، لأنَّ هذهِ التَّصرُّفاتِ كُلِّهَا كانتْ جائزة فمُنع بْعضٌ مِنْها ، فبَقِي الباقِي على ما كَانَ . واللَّه أعْلَمُ.

އަދި ދަންނަންވާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި حديث ގެ މުޤައްދިމަތުން އަޙްކާމް އަޙްކާމުން ބަޔާންވެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަމީ އެއްވެސް އެބަލެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު ނަބީގެ މުބާރަކު ހަމައެކަނި އެޖުމުލަ އެކަމަކީ ބައިވެރި ނުކުރުމުން ކުރެވުނުކަމާ ނުހިމެނެވެ. އަދި އޭނާ ވިއްކުމާއި ކަތިލުމާއި އަދި نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުކުމި ވަޢުދުގެ ނުކުރުމާ ތަންފީޛުކުރި ސަބަބުންނާއި ވަރަކަށުކުރުން މަނާއެއް ނުކުރައްވާ. އަދި ކިޔައިދީ؟ މިއްޔަކަށް ކަތިކަމާއި އަދި އެއްޗެހި ކަތިލުމެއް އޭނާގެ ހިމާޔަތެވެ. އެއީ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގާތު އެއްކަލަ ބައިވެރި ފުރަބަލި އެހެންކަމުގެ މާނަވާދެވިދާނެއެވެ. އަސްލަކީ އޭނާ ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހިފައި ވިއްކުމެވެ. ފަހު އޭނާ ބައްޔަ ކަތިލާ ގާއިމުވެއެވެ. ވިޔަ ދީނުގައި ކަތިލާ ބައި އެގޮތް އަސްލު ގަވައިދު ހިފެހެއްޓުނީއެވެ. والله اعلم. (އަތްލު މަޢުނަ ދަންނަވާލީ ކަލެއް ތާ الله އެވެ.)

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المُعَيّنِين

ވަކި މިވެނި މީހަކު ކަނޑައެޅުމެއް ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް **لعنة** ދެއްވުން ހުއްދަ ވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (هود 18): {ألا لعنة اللَّه على الظالمين}.

އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް الله ގެ لعنة ހުއްޖެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 44): {فأذّن مؤذن بينهم أن لعنة اللَّه على الظالمين}

ފަހެ، (އެހިނދު) ގޮވައިލައްވާ ބަޔަކު އެއުރެންގެ މެދުގައި ގޮވައިލައްވާނެއެވެ. އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް الله ގެ لعنة ހުއްޖެވެ.

وَثَبت في الصَّحيحِ أن رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لعَنَ اللَّه الوَاصِلَةَ والمُسْتَوصِلَةَ » وأنَّهُ قال: « لعَنَ اللَّه آكِلَ الرِّبا » وأنَّهُ لَعَنَ المُصَوِّرين ، وأنَّه قال : « لعَنَ اللَّه مَنْ غيَّر منارَ الأرْض » أيْ : حُدُودها ، وأنَّهُ قال : «لَعَنَ اللَّه السَّارِقَ يَسرِقُ البيضَةَ » وأنهُ قال : «لَعَنَ اللَّه مَنْ لعن والِديْهِ » « ولَعَنَ اللَّه مَنْ ذبح لِغيْرِ اللَّه » وأنهُ قال : « منْ أحْدَثَ فِيها حدثاً أوْ آوى محدِثاً ، فعليّهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والملائكَةِ والنَّاسِ أجْمعِينَ » وأنَّهُ قالَ : « اللَّهُمَّ العنْ رِعْلاً، وذَكوانَ وَعُصيَّةَ ، عصَوا اللَّه ورَسُولَهُ » وَهذِهِ ثلاثُ قبائِل مِنَ العَرَبِ وأنَّه قال : «لَعنَ اللَّه اليهودَ اتخذُوا قُبورَ أنبِيَائِهم مساجِدَ » وأنَّهُ « لَعن المُتشبهِينَ مِنَ الرِّجالِ بِالنِّساءِ ، والمتشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجالِ » .

وَجَميعُ هذِهِ الألْفاظِ في الصحيحِ ، بعْضُهَا في صحيحي البخاري ومسلمٍ ، وبعْضُها في أحدِهِمَا ، وإنَّما قَصدْتُ الاختصَار بِالإشارةِ إليْهَا ، وسأذكرُ مُعظَمَهَا في أبوابها مِنْ هذا الكتاب ، إن شاءَ اللَّه تعالى .

صح حديث ން ސާބިތުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިބާގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުގައި އެހެންމީހުންގެ އިސްތަށިގަނޑު ގުޅާ މީހާއަށް މާތް الله لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރިބާ ކާމީހާއަށް މާތް الله لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިމުގައި ހައްދުތައް ފަހަނައަޅާ ދޭ މީހާއަށް މާތް الله لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވައްކަން ކުރާ މީހާއަށް މާތް الله لعنة ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބިސްކޯޅުގައި ވިޔަސްމެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމިއްލަ މައިންބަފައިންނަށް لعنة ދޭ މީހާއަށް މާތް الله لعنة ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އެހެންފަރާތަކަށް ކަތިލާމީހާއަށް މާތް الله لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަދީނާގައި بدعة އެއް އުފައްދާ މީހާ ނުވަތަ بدعة ގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ޖާގަދޭ މީހާއަށް މާތް الله لعنة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހާގެ މައްޗަށް މަލާއިކަތާއި ބާކީ ހުރިހާ لعنةއާއި އިންސާނުން މުޅިމީހުންގެ لعنةއާއިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! رعل قبيلة އާއި

ذكوان قبيلة އާއި عصية قبيلة އަށް لعنة ލެއްވާށިއެވެ. އަބަދުވެސް اللهއާއި އެއިރާގެ
ރަސޫލާއަށް ވަނީ އުރުދުވެރިވެގެންނެވެ. (ދަސްނަދު.) އާއި އަރަބި ކަބީލާގެ ތިން قبيلة އެވެ. އަދި
ހަދަޔަނަވެރަން އަޔާގެކުރަން حديث ކުރައްވިއެވެ. ރައްޓިތުގެ ގައުމަކަށް މާތް الله لعنة
ލައްވާށިއެވެ. އަބަދުވެސް އަބަދުވެސްނު ނަބީބޫޅުވަން ގަބޫލުވެއް ދުވަހާއިވެރިން
ހުރިހާއެވެ. އަދި ހަދަޔަނަވެރަން އަޔާގެފުޅުން ތިރީގެ ފުރަގަސްގެ އަނގަނީ ސޮފު
ޖެއްސާ ދޭވެސްނަލާއި އަދި އަނގަނީގެ ތިރީގެ ފުރަގަސްގެ ސޮފު ޖެއްސާ ދޭވެސްނަން
لعنة ލެއްވިއެވެ. އަދި (ދަސްނަދު.) ދުއްނެދާ އިބާރާތްތަކަށް صح حديث ތަކާ އިބާރާތްތަކެވެ.
އަދި ބައެއް އިބާރާތްތަކަށް بخاري އާއި مسلم ގެ އިބާރާތްތަކެވެ. އަދި ބައެއް އިބާރާތްތަކަށް
ހެދިފައިވާ ކަރު އެއްފަހަރުވެސް އިބާރާތްތަކެވެ. އަދި ހަދަޔަނަވެރަން ކަރުކަރުދުގެ ގެތަން
ތިރުނަން އެތައްއަޅާ އިރާދާތަކުރާއެވެ. އަދި އިރާދަކަރުއެވެއް އޭގެ ގޮތަށް حديثތައް
މުފުތީގެ ބަޔާނެއްގައި ހުރިހާގޮތުގެ.

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّއާއި ނުލައި މުސްލިމުންނަށް އަނގަޔަށް ގޮވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހެދިއެގެ ކަރަހާއިނުލައި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނަށް އަނިޔާދޭނާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަދަޔަނަވެރަން، އެއުރެންނީ ބުހުތާނާއި، ފާޅުގައިވާ ފާފައިގެ ބުރަ އުފުލާ ބައެކެވެ.

1559 وعنِ ابنِ مَسعودٍ رضي اللَّه عَنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سِباب المُسْلِمِ فُسوقٌ ، وقِتَالُهُ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނެވެމި ابنِ مَسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް އަޑުގާތް ކުފުރީ منافقންގެ عمل އެވެ. އަދި އެމީހުން ގަތުލުކުރުމަކީ ކުފުރުގެ عمل އެވެ.

1560 وعنْ أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنْهُ أنَّهُ سمِع رسُول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لا يَرمي رجُلٌ رَجُلاً بِالفِسْقِ أو الكُفْرِ ، إلاَّ ارتدت عليهِ ، إنْ لمْ يَكُن صاحِبُهُ كذلكَ » رواه البخاريُّ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނެވެމި أبو ذرّގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެކަކަށް ނުވަތަ فاسقއެއްކަމުގައި ނުވަތަ ކާފިރެއްކަމުގައި ބުނުމުން އޭގެ އަނބުރާ ރައްދުވާނެއެވެ. އެބުނި މީހަކު އެކަމަށް ނުވާނަމަ.

1561 وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « المُتَسابانِ مَا قَالا فعَلى البَادِي مِنْهُما حتَّى يَعْتَدِي المظْلُومُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނެވެމި أبو هُريرةގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު އަނެކަކަށް ނުބައި ބުނެ ގޮތް ދެމީހުން ބުނާ ބުނުމުގެ ފާފަ ވަނީ އިސްވެ ފެށި މީހާއަށެވެ. ހަމަ އެހެންމެ އަނިޔާވެރިޔާ ނުވަތަ ފަހުން ބުނިމީހާ ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ނުދާހާހިދުވަސް ވެސް.

1562 وعنهُ قالَ : أُتيَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم برجُلٍ قَدْ شَرب قالَ : « اضربُوهُ » قال أبو هُرَيْرَةَ : فَمِنَّا الضَّاربُ بيدِهِ ، والضَّاربُ بنعْلِه ، والضَّاربُ بثوبهِ ، فلَمَّا انصَرفَ ، قال بعض القَوم : أخزاكَ اللَّه ، قال : « لا تقُولُوا هذا ، لا تُعينُوا عليهِ الشَّيطَانَ » رواه البخاري
.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުސްނެވެމި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް މީހަކު ގެނެވުނެވެ.

އަމިއްލައާ ތަޅައިން ދިޔައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ހައްދު ޖަހާށެވެ. أبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމަ އަހަރެމެންގެ ތެރޭގައި އެކަކުގައި އަތުންޖަހާ މީހުން ވިއެވެ. އަދި ފައިވާނުން ޖަހާ މީހުން ވިއެވެ. އަދި އަމިއްލަގެ އަތްގައި ހުރި ފޮތިގަނޑުކޮޅުން ޖަހާ މީހުން ވިއެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދިޔުން ފުރުމުން އެބައިމީހުންގެ މީހުންކުރެ ބައެއް މީހުން އޭނާ އާއި ދިމާކޮށް ބުނެފިއެވެ. أخزاكَ اللّه މާނައީ: މާތް الله ކަލޭއަށް ހިތާމަ ދެއްވާށިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެގޮތަށް ނުބުނާށެވެ. އެހެނީ އޭނާގެ މައްޗަށް شيطان އަށް ވާގި ނުދޭށެވެ.

1563 وعنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « من قَذَف ممْلُوكَهُ بِالزِّنا يُقامُ عليهِ الحَدُّ يومَ القِيامَةِ ، إلاَّ أنْ يكُونَ كما قالَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ. އަމިއްލަ އަޅުގޮލާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން އެހެންނަމަ އޭނާގެ ޒިނޭގެ ތުހުމަތުކުރާނަމަ އެއީ حقيقة އެހެން ނޫންނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހާގެ މައްޗަށް ހައްދު ޤާއިމުކުރެވޭނެއެވެ.

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حقއަކާއި ނުލައި އަދި **شرعي مصلحة** އަކާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާމެދު އަނިޔާވެރިވެ ބަސްބުނުން ހަރާމް ވާކަމުގެ **باب**

هي التحذير من الإقتداء به في بدعته وفسقه ونحو ذلك فيه الآية والأحاديث السابقة في الباب قبله.

(ދަންނައެވެ.) މުރާދަކީ އެއީ އޭނާގެ فاسقް ކަމާއި بدعةގެ އަމަލުތަކަށް ތަބާވުމުން ބަލާހަށައި އިންޒާރުދިނުމެވެ. އެ موضوع އާއި ގުޅޭ ބައެއް އާޔަތްތަކާއި حديث ތަކެއް މިހާތަނުގައި ބާބުގައި ދެންނެވިއެވެ.

1564 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَسُبُّوا الأمواتَ، فَإنَّهُمْ قد أفْضَوْا إلى ما قَدَّموا » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވެއްޖެމީހުން ގަރުވާފައިވާ ދިރިހުރިހެން ނުބުނައި ނުދެއްވާށެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންވަނީ އެބައިމީހުން އިސްކުރަ عمل ތަކާއި ހަމައަށް ވާސިލުވެފައެވެ.

باب النهي عن الإيذاء

އަނިޔާދިނުން މުސްލިމުންނަށް **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ކުރިއެއް ނުވާ ކަންތައްތަކުގައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގުހެދުމާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައަކާ ޖެހިގެންފައިވާ ބައެކެވެ.

1565 وعنْ عبدِ اللَّه بنِ عَمرو بن العاص رضي اللَّه عنهُمَا قالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « المُسْلِمُ منْ سلِمَ المُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ ويدِهِ ، والمُهَاجِرُ منْ هَجَر ما نَهَى اللَّه عنْهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހުންލެއްވި عبدِ اللَّه بنِ عَمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކީ އޭނާގެ އަތުންނާއި ދުލުން އެހެން މުސްލިމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހާއެވެ. އަދި މުހާޖިރުންނަކީ الله ނަހީ ކުރެއްވި ތަކެތިން ހިޖުރަ ކުރާ މީހާއެވެ.

1566 وعنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أحبَّ أن يُزَحْزَحَ عن النَّارِ ، ويَدْخَل الجنَّةَ ، فلتَأتِهِ منيَّتُهُ وهُوَ يُؤمنُ باللهِ واليَوْمِ الآخِرِ ، ولْيَأتِ إلى النَّاسِ الذي يُحِبُّ أنْ يُؤْتَي إليْهِ » رواه مسلم .

وهُو بعْضُ حَديثٍ طويلٍ سبقَ في باب طاعةِ وُلاةِ الأمُورِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ދާން الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عَمرو بن العاص)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެ އަދި ސުވަރުގެ ވަދެވުމަށް މީހާ މަރުއަންނަނީކު ހުންނަހިނދު اللهއާއި اخرة ދުވަހަށް އީމާންވެގެންނެވެ. އަދި މީހާގެ ނަފްސަށް ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ކަންތައްތައް އަނެއްމީހުންނަށް ބަލައިދީގެންނެވެ.

މިއީ طاعةِ وُلاةِ الأمُور ގެ ބާބުގައި އިސްވެދިޔަ ދިގު حديث އެއްގެ ބަޔަކެވެ.

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ރުޅިވެރިވުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ދެކޮޅުވެރިވުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

މުއުމިނުންވާނީ ހަމައެކަނި اخން ތަކެއްކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (المائدة 54): {أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين}.

އެއީ މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ނިކަމެތި މީހުންގެ ބައެކެވެ. ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ އިއްޒަތްތެރި ބައެކެވެ.

وقال تعالى (الفتح 29): {محمد رَسُول اللَّهِ، والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم}

محمد ގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާއި އެކުގައި ވާ މީހުންނީ ކާފިރުންނަށް ގަދައަށް ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި، އޯގާތެރި رحمة ތެރި ބައެކެވެ.

1567 وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا تَباغضُوا ، ولا تحاسدُوا، ولاَ تَدابَرُوا ، ولا تَقَاطعُوا ، وكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخواناً ، ولا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فَوقَ ثلاثٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޒުމުންވުމެވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ހަސަދަވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ އަރުވާލާލައި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުތަކުން اخ ންގެ ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ اخ އާއި އަރައިގެން ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދުވެސް ނުވެއެވެ.

1568 وعنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « تُفْتَحُ أبْوابُ الجَنَّةِ يَوْمَ الاثنَيْنِ ويَوْمَ الخَميس ، فيُغْفَرُ لكُلِّ عبْدٍ لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيئاً ، إلاَّ رجُلاً كانَت بيْنهُ وبَيْنَ أخيهِ شَحْناءُ فيقالُ : أنْظِرُوا هذيْنِ حتَّى يصطلِحا ، أنْظِرُوا هذَيْنِ حتَّى يَصطلِحا ، » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « تُعْرَضُ الأعْمالُ في كُلِّ يومِ خَميسٍ وَاثنَيْنِ » وذَكَر نحْوَهُ .

މާތް الله ރުޒުމުންވުމެވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވޭނީ ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހުގައެވެ. ފަހެ الله އާއި شريك ނުކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް ފާފަފުއް ފަސްކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއާއި އޭނާގެ اخ އާއި ދެމެދު އަދާވާތެރިކަމެއް ވެރިވާ މީހާ އެކަހެ ނުހަމަވެއެވެ. އެވަގު މިއުރެން ދެމީހުން ބަލާލާށެވެ. އެދެމީހުން

ސުވާލުކޮށްލުމުންބަޔަކު ފުރުސަތު ދޭށެވެ. އަދިވެސް ސުވާލުކޮށްލުމުން ބަޔަކު ފުރުސަތު ދޭށެވެ.

باب تحريم الحسد

ހަސަދަވެރިކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هو تمني زوال نعمة عن صاحبها سواء كانت نعمة دين أو دنيا

ހަސަދަވެރިވުމަކީ އެހެން نعمة އެއް ލިބިފައިވާ މީހާގެ ކިބައިން އެ نعمة އެއް ގެއްލި ދިއުމަށް އެދުމެވެ. އެއީ ދީނީ نعمة އެއް ކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ ދުނިޔަވީ نعمة އެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قال اللَّه تعالى (النساء 54): {أم يحسدون الناس على ما آتاهم اللَّه من فضله}.

ނުވަތަ، اللهގެ فضل ވެރިކަމުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ކަންތަކާއިމެދު އެއުރެން (އެބަހީ ޔަހޫދީން) މީސްތަކުންނަށް حسدވެރި ވަނީހެއްތޯ؟

وفيه حديث أنس السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1564)

1569 وعَنْ أبي هُرَيرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إيَّاكُمْ والحسدَ ، فإنَّ الحسدَ يأكلُ الحسناتِ كَما تَأْكُلُ النَّارُ الحطبَ ، أوْ قال العُشْبَ » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން حسدވެރިވުމުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އަލިފާން ދަރު އަންދާލާ ފަދައިން ހަސަދައިން ހެޔޮކަންތައްތައް އަންދާލައެވެ. ނުވަތަ ދަރުގެ ބަދަލުގައި ވިނަ ވިދާޅުވިކަމަށް ރާވީ އަށް شك އުފެދެއެވެ.

باب النهي عن التجسّس

ޖާސޫސްކުރުން މަނާވެގެންވާކަމާއި މީހުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އަޑުއަހައިލުން
ހަރާމްކަމުގެ ނުރުހޭ ވާހަކައެއް އަޑު އަހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحجرات 12): {ولا تجسسوا}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހިތަވިގެން ކަނޑައެޅި ނުވަތަ ކަމަކާ ނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބޮޑު ދޮގުހައި، ފާފަވެރިކަމާއި ދިމާވެގެން ބޮއްކާތެވެ.

1570 وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إيَّاكُمْ والظَّنَّ ، فإن الظَّنَّ أكذبُ الحديثَ ، ولا تحَسَّسُوا ، ولا تَجسَّسُوا ولا تنافَسُوا ولا تحَاسَدُوا ، ولا تَباغَضُوا، ولا تَدابَرُوا ، وكُونوا عِباد اللَّهِ إخْواناً كَما أمركُمْ . المُسْلِمُ أخُو المُسْلِمِ ، لا يظلِمُهُ ، ولا يخذُلُهُ ولا يحقرُهُ ، التَّقوى ههُنا ، التَّقوَى ههُنا » ويُشير إلى صَدْرِه « بِحسْبِ امريءٍ مِن الشَّرِّ أن يحقِرَ أخاهُ المسلِم ، كُلُّ المُسلِم على المُسْلِمِ حرَامٌ : دمُهُ ، وعِرْضُهُ ، ومَالُه، إنَّ اللَّه لا يَنْظرُ إلى أجْسادِكُمْ، وَلا إلى صُورَكُمْ ، وأعمالكم ولكنْ يَنْظرُ إلى قلُوبِكُمْ».

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަން ހިތާ ދުރުހެލިވާށެވެ. އެއީ ކަން ހީކުރުމަކީ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު ދޮގެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ އައިބު ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިމީހުން އަނެއްބައިމީހުންގެ ޖާސޫސު

ނުކުރާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިކު އަނެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް ދުލިވެރި ނުވާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބައިކު އަނެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް حسد ވެރި ނުވާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިކު އަނެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް ރުޅިވެރި ނުވާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބައިކު އަނެއް ބައިކަށް ފުރަގަސް ނުދޭނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނުން އަމުރު ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުން ﷲ ގެ އަޅުވެތިންގެ اخން ތިބާށް ކަމުގައި ވާށެވެ. އެއް މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ اخއެވެ. އަދި އޭނާގެ اخ އާއަށް އަނިޔާވެރި ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخ އާއާއި ޚިޔާނާތްތެރި ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخއާ ނިކަމެތި ނުކުރާނެއެވެ. ތަޤްވާއެވެ. تقوى ވެރިކަންވަނީ މިތަނުގައެވެ. تقوى ވެރިކަންވަނީ މިތަނުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މުބާރަކު إشارة ކުރައްވައެވެ. މިއާ ނުބައި މީހަކު ވުރެންބޮޑުކަމަކީ އޭނާގެ اخއަކު ދެކެ ނިކަމެތިކަމުގެ ލޮލުން ބެލުން ފުދުނެވެ. އެއް މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމުގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ލޭއާއި އޭނާގެ މުދާ އާއި ޢިއްޒަތް حرمة ވެރިވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ބައްލަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކާއި މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ ބޭރުފުށުގެ ނޫނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރުފުށުގެ އަމަލާ ގުނަވަނަކަށް ނޫނެވެ.

وفي رواية : « لا تَحاسَدُوا ، وَلا تَبَاغَضُوا ، وَلا تَجَسَّسُوا ولا تحَسَّسُوا ولا تَنَاجشُوا وكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إخْوَاناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިކު އަނެއް ބައިކަށް حسدވެރިނުވާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބައިކު އަނެއް ބައިކަށް ރުޅިވެރިނުވާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިކު އަނެއް ބައިކަށް ޖާސޫސް ނުކުރާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިކު އަނެއްބައިކަށް އައިބުހޯދާ ނުހަދާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިކު އަނެއް ބައިކަށް ތިޔާފަރި މުދާ އަގު މަތި ކުރުމަށްޓަކައި (ނިޔަތެއް ނެތި ހިނދު) އަގު އަރުވާލުން

ނުގެންދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން اللهގެ އަޅުންތަކެއް ކަމުގައިވާ ހާލު އަޚުން ތަކެއް ކަމުގައި ވާށެވެ.

وفي روايةٍ : « لا تَقَاطَعُوا ، وَلا تَدَابَرُوا ، وَلا تَبَاغضُوا ولا تحَاسدُوا ، وكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إخْوَاناً » .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ حسدވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ އަޅުން ކަމުގައިވާ ހާލު އަޚުން ތަކެއް ކަމުގައިވާށެވެ.

وفي رواية : « لا تَهَاجَروا ولا يَبِعْ بَعْضُكمِ على بيع بَعْضٍ » .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާލައިގެން ނުތިބޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރި ނުހިންގާށެވެ. (އެބަހީ އެކަކު އެއްޗެއް ވިއްކަން އެއްބަސްވުމުން ގަންނަން އުޅުނު މީހާގެ ކައިރީގައި ތިމަންނަގެ އަތުގައި ވިއްކަނުނު އަގަށްވުރެ އަގުހެޔޮ، ތިމަންނަގެ އަތުން ގަންނާށޭ ބުނުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.)

رواه مسلم : بكلِّ هذه الروايات ، وروى البخاري أكثَرَها .

އިސްވެދިޔަ އެންމެހާ ރިވާޔަތްތަކީ މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތްތަކެވެ. އަދި بخاري އެއިން ގިނަ ރިވާޔަތްތަކެއް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

1571 وعَنْ مُعَاويةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إنَّكَ إن اتَّبعْتَ عَوْراتِ المُسْلِمينَ أفسَدْتَهُمْ ، أوْ كِدْتَ أنْ تُفسِدَهُمَ » حديثٌ صحيح.

رواهُ أبو داود بإسناد صحيح.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި مُعَاوية ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަބަކަލޭގެފާނު ތިބާ މުސްލިމު ޢައުރުތަކުގެ އަރިހަށް ދުވެފިނަމަ ތިބާ އެބައިމީހުން ފަސާދަކޮށްލައިފިއެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިކަމުން ވިއެވެ. ތިބާ އެބައިމީހުން ފަސާދަ ކުރުމުން ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

1572 وعنِ ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ أُتِيَ برَجُلٍ فَقيلَ لَهُ : هذَا فُلانٌ تَقْطُرُ لِحْيَتُهُ خَمراً ، فقالَ : إنَّا قَدْ نُهينَا عنِ التَّجَسُّسِ ، ولكِنْ إن يظْهَرْ لَنَا شَيءٌ ، نَأخُذْ بِهِ ، حَديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

رواه أبو داود بإسْنادٍ عَلَى شَرْطِ البخاري ومسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތަބަކަލޭގެފާނު އެ صحَابي ގެ ގާތަށް މީހަކު ގެނެވުނެވެ. ފަހެ ދެންނެވުނެވެ. މިއީ މިވެނި މީހާއެވެ. ތަރުން އޭނާގެ ތުނބުޅިން އަރަކު ތިކި ތިކި ތިކެއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތަބަކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންނަކީ ޖާސޫސް ކުރުމުން މަނާކުރެވިފައިވާ މީހުންނެވެ. ނަމަވެސް ކަމެއް ފާޅުވެއްޖެނަމަ އަޅުގަނޑުމެން އެކަމަކުން ފިޔަވަޅު އަޅާނީއެވެ.

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާމެދު ގޯސް ހީކުރުން މަނާކަމުގެ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 12): {يا أيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيراً من الظن إن بعض الظن إثم}

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހިޔާލު ގިނަ ކަންކަމުން ދުރުވެގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ހިޔާލު ފާފައެކެވެ.

1573 وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فإنَّ الظَّنَّ أكذَبُ الحَدِيثِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިޔާލުކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ހިޔާލަކީ އެންމެ ބޮޑު ދޮގު ވާހަކައެވެ.

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހޯދައިގަތް ކަމަކާއިނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނީ ބޮހުތާނު ދޮގާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފައިގެންވި ބައެކެވެ.

1574 وعنْ أبي هُرَيرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ « بِحَسْب امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أن يحْقِرَ أخَاهُ المُسْلِمَ » رواه مسلم ، وقد سبق قرِيباً بطوله .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށްޓަކައި އޭނާގެ އަޚް މުސްލިމު اخ އަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ބަލުން ބެލުން ފުދެއެވެ.

1575 وعَن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عنهُ ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ منْ كَانَ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ ، » فقَالَ رجُلٌ : إنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَناً ، ونَعْلُهُ حَسَنَةً ، فقال : « إنَّ اللَّه جَمِيلٌ يُحِبُّ الجَمَال ، الكِبْرُ بَطَرُ الحَقِّ ، وغَمْطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

ومَعْنَى « بطر الحَقِّ » : دَفْعه ، « وغَمْطُهُم » : احْتِقَارهُمْ ، وقَدْ سَبَقَ بيانُهُ أوْضَح مِنْ هَذا في باب الكِبرِ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللّهِ بْنِ مسعُود ، نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތު ތެރޭގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް ބޮޑާކަމެއް އޮތްނަމަ އެމީހަކު ސުވަރުގެ ނުވަންނާނެއެވެ. ދެން މީހަކު ބުންޖެވެ. މީހާ ލަލަވާނީ ރީތި ހެދުމާއި ރީތި ފައިވާނަށް ލޯބިވާ ކަމަށެވެ. އެވަގުތު ރަސޫލާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ އަކީ ރީތިކަލާނގެ ރީތިކަމަށް ލޯބިވާ ކަލާނގެއެވެ. ބޮޑާކަމަކީ حقُ ދޫކޮށް މީސްތަކުން ހަގީރުކޮށް ދެކުމެވެ.

1576 وعن جُنْدُبِ بن عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قالَ رَجُلٌ : واللَّهِ لا يَغْفِرُ اللَّه لفُلانٍ ، فَقَالَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ ذا الَّذِي يَتَأَلَّى عليَّ أنْ لا أغفِرَ لفُلانٍ إنِّي قَد غَفَرْتُ لَهُ ، وأَحْبَطْتُ عملَكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جُنْدُب بن عبدِ اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބުންޖެވެ. މާތް الله ގަސަމު ބުނަމެވެ. މިވެނި މީހަކަށް މާތް الله ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު މިވެނި މީހަކަށް ނުފުއްސަވާނެކަމަށް ތިމަންއިލާހުގެ ނަމުން ހުވާ ކުރަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އަދި ތިބާގެ عمل ތަކެއް ބާޠިލު ކުރައްވައިފީމެވެ.

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

މުއުމިނުންނަކީ ހަމައެކަނި، اخُން ބޭބޭކަލުންނެވެ.

وقال تعالى (النور 19): {إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة}.

ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީމީހުންގެ ތެރޭގައި ހަޑިކަން ފެތުރުމަށް ލޯބިވާ މީހުންނަށް، عمل, ދުނިޔޭގައި ދިޔުމުން ޖަޒާކުރުން (ދަންނާށެވެ!) ދުނިޔޭއާއި اخرة ގައި ވޭންދެނިވި ޢަޛާބު އެއުރެންނަށް ހުއްޓެވެ.

1577 وعنْ وَاثِلةَ بنِ الأسْقَعِ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُظْهِرِ الشَّمَاتَة لأخيك فَيرْحمْهُ اللَّهُ وَيبتَلِيكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި وَاثِلة بن الأسقع ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ اخُ އަށް ދިމާވާ ދަތިތަކާ މެދު އުފާ ނުދައްކާށެވެ. އޭރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާ އަށް މުސީބާތުން ސަލާމަތްކުރައްވައި ތިބާ އަށް އެފަދަ މުސީބާތެއް ދެއްވައިފާނެއެވެ.

وفي الباب حديثُ أبي هريرةَ السابقُ في باب التَّجَسُّسِ : « كُلُّ المُسْلِمِ على المُسْلِمِ حرَامٌ » الحديث .

އަދި މިބާބުގައި ތަޖައްސުސްގެ ބާބުގައި އިސްވެދެކެވުނުފަދަ أبو هُريرة ގެ حديث ހިމެނެއެވެ. އެއީ އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުއަށް ގައްދަރު (ލޭގެ ޙާލާއި އަބުރާއި މުދާ) ހަރާމްވެގެންވާ ކަންކަމުގެ حديث އެވެ.

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކުން ތުހުމަތުކޮށް ފާޙިޝްކުރުމުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރުން ހެދިގަތް ކަމަކާއިނުލައި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދެންނެވިގޮތް!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރުންނީ ބުހުތާން ދޮގުކަމާއި، ފާޅުފާފައިގެ ބުރަ ބަރުލިއެވެ.

1578 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اثْنَتَان في النَّاسِ هُمَا بِهِم كُفْرٌ : الطَّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّيَاحةُ على المَيِّت » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންދެއްވާ أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ ކުފުރުވުން ފަދަ ދެކަމެވެ. އެއްކަމަކީ ނަސަބުތަކުން ތުހުމަތު ކުރުމެވެ. އަނެއް ކަމަކީ މައްޔިތެއްގެ މަރުގައި ހަޅޭ ހަޅޭއްލައިގެން ރުއިމެވެ.

باب النهي عن الغش والخِداع

މަކަރު ހެދުމާއި ހިލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުޅުން ހޯދައިގަތުމީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެއް ގޮތެއްގައި ނުވެއެވެ، މުއުމިނުން
އަސްހާބުންނަށް އުސޫލުތަކާ ދީނުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުޅުންނީ
ބަރުބާދު ދުރުކާރި، ފާފަވެރިކަމާއި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ބަލާކަމެވެ.

1579 وَعَنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عَنه أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « منْ حملَ عَلَيْنَا السِّلاحَ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، ومَنْ غشَّنَا ، فَلَيْسَ مِنَّا » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ހަތިޔާރު އުފުލައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް މަކަރު ހަދައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

وفي روايةٍ لَه أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مرَّ عَلى صُبْرَةِ طَعامٍ ، فَأَدْخَلَ يدهُ فيها ، فَنالَتْ أصَابِعُهُ بَلَلاً ، فَقَالَ : مَا هَذَا يا صَاحِبَ الطَّعَامِ ؟ » قَالَ أصَابتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّه قَالَ: « أفلا جَعلْتَه فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَراهُ النَّاس ، مَنْ غشَّنا فَلَيْسَ مِنَّا »

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކާބޯތި އަޅައިފައި ހުރި ގޮނޑެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގެންފައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭގެ އެތެރެއަށް އަތްލެއްވިއެވެ. ފަހެ އިނގިލިތަކަށް ތެތްކަމެއް ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކާބޯތީގެ ވެރިޔާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭގައި ވާރޭ ވެހިއްޖެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންނަށް ފެނޭނެ ގޮތަށް ކާބޯތީގެ މަތީގައި އެތަކެތި ބެހެއްޓީމުގެ ބަދަލުގައި ނުބަހައްޓަވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ތިމަންމެންނަށް މަކަރު ހަދައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

1580 وَعَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَنَاجشُوا » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَّابي (އެކަލޭގެ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރިކުރުމުގައި މަކަރާއި ހީލަތް ނުހަދާށެވެ.

ދަންނާށެވެ. النجش އަކީ ގަތުމުގެ ގަސްދެއް ނެތި އަނެއްމީހުންނަށް މަކަރު ހެދުމުގެ ގޮތުން ވިޔަފާރި މުދާ ގަނޑު އަގު އުފުލުމަށްޓަކައި އަގު ކިޔުމެވެ. އެއީ ހުރިހާ ގެއްލުމެއް ބާޒާރުމަތީ ސިފަކުރު މަގެން ވިއްކާ ގަންނަ ކަމެކެވެ. އެއީ حرام ކަމެކެވެ.

1581 وَعَنْ ابنِ عُمر رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عن النَّجَشِ . متفقٌ عليه.

މާތް ﷲ އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިޔަފާރީގައި النَّجَش ގެ އުސޫލު ގެންގުޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. (ދަންނާށެވެ.) النَّجَش ގެ މާނަ އިސްވެދިޔައީއެވެ.

1582 وعَنْهُ قَالَ : ذَكَرَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنَّهُ يُخْدعُ في البُيُوعِ ؟ فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ بايَعْتَ ، فَقُلْ لا خِلابَةَ » متفقٌ عليه .

« الخِلابَةُ » بخاءٍ معجمةٍ مكسورة ، وباءٍ موحدة : وهي الخدِيعةُ .

އަދި އެ صَحَّابي (އެކަލޭގެ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ عُمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ވިޔަފާރިކުރުމުގައި މަކަރާއި ހީލަތް ހަދައެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވިއްކާ ގަންނަ ކަމުގައި ބުނާށެވެ. "މަކަރާއި ހީލަތެއް ނުހެދޭނެއެވެ."

1583 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ خَبَّبَ زَوْجَةَ امْرِيءٍ ، أوْ ممْلُوكَهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا » رواهُ أبو داود .

« خبب » بخاءٍ معجمة ، ثم باءٍ موحدة مكررة : أيْ : أفسدَهُ وخدعَهُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެހެން މީހެއްގެ އަނބިކަނބަލުން ނުވަތަ އަޅާ މީހެއްގެ އަޅަކަށް (އެއްބަސްވުމާ ހިލާފަށް) ފާސިދުކޮށްދިނުމަށް ހަދައި ދޮގުކޮށްފިނަމަ އެމީހަކީ ތިމަންނާގެ ބައިމީހުން ގެ މީހާ ނޫނެވެ.

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (المائدة 1): {يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود}.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތައް ފުއްދާށެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عهد ފުއްދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عهدއާއި (އާޚިރަތުގައި) ސުވާލު ކުރައްވާނޭ ކަމެއް ވީއެވެ.

1584 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرو بْنِ العاص رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « أربَعٌ مَنْ كُنَّ فيهِ ، كانَ مُنَافِقاً خالصاً ، ومَنْ كانتْ فيه خَصلَةٌ مِنْهُنَّ ، كانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفاق حتَّى يدعها : إذا أؤتمِنَ خانَ ، وإذا حدَّثَ كَذَب ، وإذا عاهَدَ غدَر ، وإذا خَاصَمَ فَجر » . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عَمْرو بْنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހަކީ خالص منافق އެކެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި އެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކު އެސިފައެއް ދޫކޮށްލަންދެން ހިނދަކަށް އެމީހަކު ވާނީ منافق ކަމުގެ ބައިއެއްގައެވެ. އެއީ އަމާނާތެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ خيانة ކުރުމެވެ. އަދި ވާހަކަދައް

ދައުލަތުވެރިޔާގެ ދަރަނިވެރިކަމެވެ. އަދި وعد އާއި ވަޢުދުތަކާ އެއްޗި خلاف ވުމެވެ. އަދި ޚިޔާނާތްތެރިޔާގެ ނިޝާނެއް ގޮތުގައެވެ.

1585 وعن ابن مسْعُودٍ ، وابنِ عُمرَ ، وأنسٍ رضي اللَّه عنهُمْ قَالُوا : قَالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يومَ القيامةِ ، يُقَالُ : هذِهِ غَدْرَةُ فُلانٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ތަޢާލާޢަންހުމްގެ ތެރެއިން عبدِ اللّهِ بْن مسْعُود އާއި، عبدِ اللّهِ بْن عُمر ރަޟި الله ޢަންހުވެވޮޑިގެންވާ أنسٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّار މީހަކަށް (އަހަރެ ވަޢުދު ހިޔާނާތްތެރިޔަކަށް) ދިދައެއް ވާނެއެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. މިއީ މިވެނި މިވެނި غدّار އާގެ ދިދައެވެ.

1586 وَعَنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِي رضي اللَّه عَنهُ أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : لِكُلِّ غَادِرٍ لِواءٌ عِندَ إسْتِه يَوْمَ القِيامةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقدْرِ غدرِهِ ، ألا ولا غَادر أعْظَمُ غَدْراً مِنْ أمير عامَّةٍ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހުވެވޮޑިގެންވާ أبو سَعِيد الخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّار އަކަށް ބޮޑު ކަރިހެން ދިދައެއް ނަގައިދެވޭނެއެވެ. އޭނާގެ ވައުދާ خلاف ވުމުގެ ނިސްބަތުން އެދިދަ ގަނޑު ކުރެވޭނެއެވެ. ދެންނެވީމެވެ. غدّار ގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު غدّار އަކީ އާންމުންގެ ވެރިއަކަށް ހުންނަ އަމީރުގެ غدّار ކަމެވެ.

1587 وعنْ أبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : قَالَ اللَّه تعالى ثَلاثَةٌ أنا خَصْمُهُمْ يوْمَ القِيَامَةِ : رَجُلٌ أعطَى بي ثُمْ غَدَرَ ، وَرَجُلٌ باع حُراً فأَكل ثمنَهُ ، ورجُلٌ استَأجرَ أجِيراً ، فَاسْتَوْفي مِنهُ ، ولَمْ يُعْطِهِ أجْرَهُ » رواه البخاري

ރަޟި الله ޢަންހުވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ތިމަންއިލާހު ތިން ބައެއްގެ މައްޗަށް دعوى އުފުލާނީމެވެ. އެއީ ތިމަން އިލާހުގެ ނަމުން وعد ވެފައި ދެން އޭގެ خلاف ވެގެންދިޔަމީހާއެވެ. އަދި މިނިވަނަކު ވިއްކާފައި އޭގެ އަގު ކައިފިމީހާއެވެ. އަދި އުޖޫރައަކަށް މީހަކު ހިފައިގެން އޭނާ ލައްވާ މަސައްކަތް ކުރުވައިގެން އޭނާއަށް އުޖޫރަ ނުދިން މީހާއެވެ.

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ހަދިޔާގައި ހަދިޔާކުރުމުން ކަލޭގެފާނުމެންނާއި ކުރިޔާއެއްގެ إحسان ތެރިކަން ހަނދާންކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 264): {يا أيها الذين آمنوا لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والأذى}.

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭގެފާނުމެންނާއި، އުނދަގޫ ދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صدقات ތަކެއް باطل ނުކުރާށު ހުރިކަމެވެ.

وقال تعالى (البقرة 262): {الذين ينفقون أموالهم في سبيل اللَّه ثم لا يتبعون ما أنفقوا مناً ولا أذى}

އެއުރެންގެ މުދާ الله ގެ މަގުގައި ހަރަދުކޮށް، ދެން އެއުރެން ހަރަދުކުރި އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ކަލޭގެފާނުމެންނާ އަދި (ބަހުން ނުވަތަ عمل ނުވިޔަސް) އުނދަގޫވެސް ނުދޭ މީހުންނަށް އެއުރެންގެ އުޖޫރަ (އެބައި ސަވާބު) އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި އެއުރެންނަށް ވެއެވެ.

1588 وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنهُ عنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ثَلاثَةٌ لا يُكلِّمُهُمْ اللَّه يوْمَ القيامةِ ، ولا يَنْظُرُ إليْهِمْ ، ولا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عذابٌ أليمٌ » قال : فَقرأها رسولُ

اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثَلاثَ مَرَّاتٍ . قال أبو ذرٌ : خَابُوا وخَسِروا منْ هُمْ يا رسولَ اللَّه ، قال المُسبِلُ ، والمَنَّانُ، والمُنْفِقُ سلعتهُ بالحِلفِ الكَاذبِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو ذَرٌّ ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ. ތިން ބައެއް ވެއެވެ. އެބަޔަކަށް މާތް الله قيامة ދުވަހު ބަސް وحي އެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް رحمة ގެ ނަޒަރަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް شفاعة އެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް ވޭންދެނިވި عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ތިމާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލިމަތް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިންފަހަރު حديث ކުރައްވައެވެ. أَبو ذَرٌّ ދެންނެވިއެވެ. އެބަޔަކު ބަލިވެ ގެއްލި ހުސްވެގެންދިޔައީ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާ. އެއީ ކޮން ބައެއް ހެއްދެވީ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަމީސް ފައިބޮޅުން ދިގުކޮށް ތަކަބުރުވާ މީހާއި ދީފައި ފުރައްސާރަކުރާ މީހާއި ދޮގު ހުވާކޮށް ވިޔަފާރި ތަކެތި ވިއްކާ މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ له : « المسبلُ إزارهُ » يعْني : المسبِلُ إزَارهُ وثَوْبَهُ أسفَلَ مِنِ الكَعْبَيْنِ للخُيَلاءِ.

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. المسبِلُ ގެ މާނައަކީ އެއީ ތަކަބުރުގައި المسبِلُ إزَارهُ ގެ މާނައަކީ އަރިސްފަތިއެވެ. އެއީ ކިބުރުވެރިކަމުގައި ތަނބަކުގެ ފަހަތަށް ހެދުން ދިގުކޮށް ފައިބޮޅުން ދިގުކުރުމެވެ.

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި ކިބުރުވެރިކަން އަނިޔާވެރިވުން މަނާކުރެވިފައިވާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النجم 32): {فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى}.

تقوى ވެރިވީމީހުންގެ ކާކުކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 42): {إنما السبيل على الذين يظلمون الناس ويبغون في الأرض بغير الحق، أولئك لهم عذاب أليم}

އެކަމަކު ކުށްވެރިކަމުގެ މަގެއް އޮތްތަން ކަށަވަރީ، މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވެ، އަދި ބިމުގައި حق އާއިނުލައި بغاوة ވެރިވެ، ފަސާދަކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އެއުރެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ހުއްޓެވެ.

1589 وعَنْ عِياض بْنِ حمار رضي اللَّه عنْهُ قَال قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « إن اللَّه تَعالى أوْحَى إليَّ أن تواضعُوا حتى لا يبْغِيَ أحَدٌ على أحدٍ ، ولا يفْخرَ أحدٌ على أحدٍ » رواه مسلم .

قال أهلُ اللغةِ : البَغيُ : التَّعَدِّي والاستِطالةُ .

މާނަ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عِياض بْن حمار ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުން تواضع ވެރިކަން اختيار ކުރައްވާށެވެ. އެއީ ކޮންމެވެސް އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރި ނުވުމަށެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް فخر ވެރިނުވުމަށެވެ.

1590 وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا قال الرَّجُلُ : هلَكَ النَّاسُ ، فهُو أهْلَكُهُمْ » رواه مسلم .

މާނަ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މީސްތަކުން ހަލާކުވެއްޖެއޭ ބުނެފިނަމަ އެބުނި މީހާއީ ހަލާކުވެގެންވާ އޭނާއެވެ.

الرِّوايةُ المشْهُورةُ : « أهْلَكُهُمْ » برفعِ الكافِ ، ورُوِي بنَصبهَا .وهذا النَّهي لمنْ قالَ ذلكَ عجْباً بِنفْسِهِ ، وتصاغرُاً للناسِ ، وارْتِفاعاً علَيْهِمْ ، فهَذَا هُو الحرام ، وأما منْ قالهُ لما يرى في الناس مِن نقْصٍ في أمْر دينِهم ، وقَالهُ تَحزُّناً علَيْهِمْ ، وعلى الدِّينِ ، فلا بأس بهِ . هكَذا

فَسَّرهُ العُلماءُ وفصَّلوهُ ، ومِمنْ قالَه مِنَ الأئمةِ الأعْلام : مالكُ ابنُ أنسٍ ،والخَطَّابيُّ، والحميدِيُّ وآخرونَ ، وقد أوْضَحْته في كتاب « الأذْكَارِ » .

ދަންނަވައެވެ. مشهور ރިވާޔަތްތަކުގައިވަނީ أهْلُكُهُمْ އެވެ. އެއީ ކާފުގެ އަޕޭޝުދިނުމާ އެކުގައެވެ. އަދި އޭގެ އަބުދިނުމާ އެކުވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ނިސްބަތްވާނީ ޖިފާގެ ނަފްސަށް ދެކެ. އަޤުއިބުވ އަދި އެހެންމީހުންނަށް ދިރާމީހުންނަކުރުގައި ދެރަ އަމިއްލަނަފްސް މަސައްކަތު ބޭއްވެވުމާ މީހާގެ މަސައްކަތެވެ. އަދި حرامވާގޮތުގައި އަކުތުވެ. އަދި ދަންނަވައެވެ. މީހާ އަކުތު ބޭނީ މުސްތަޙައްބު ކަބޫލުކުރުމަށް ދީނީ ކަންތައްތަކާ ހެދި އެހެނަސް މީހުން ނުވެތި މުސްތަޙައްބު ކަމެއް ހިތާމަ ފުރުޤާންގައި ސޫރަ ވިސްނާ ކަލާގެ ކަމެއް ދަރުމަގެ ބަރަކާތް އަކުތު ބޭނުން ހުއްދަވެ. ދީނީ ބަލާލާ ތަފްސީރުކޮށްފައިވާ ޢިލްމުވެރިން އަކުތު. އަދި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޢިލްމުވެރިން މާލިކުބުނު މާނަ ބަޔާންކުރެއްވި مالكُ ابنُ أنس އާއި الخَطَّابي އާއި الحميدِي އާއި އަދިވެސް އެހެން ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ބައެއް ނަމަ الأذْكَار ގައި އެކަމާ ބެހޭ ޢިބާރާތެވެ.

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

މުސްލިމުން ދެމެދު ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނަދުވަސް ފަހުން ބުނުން ފަރާތެއްގެ ފަރާތުން ބިދުޢަތު ނުވަތަ حرام ވެގެންވާކަމުގައި ނަމަވެސް بدعة ވާގޮތުގައި فاسق عمل ވަކަށްޖެހިގެން ހެދުން ކަމަށް ބުނެވޭން ބިޔަނު ހައްދަވާގެންނުވާން ބަލަންގެންނަވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بين أخويكم}.

މުއުމިނުންނަކީ ހަމައެކަނި اخ ންނަވާނަމާ ދަރުމަދުވަރެއެވެ. ފަހެ ބިރަކައިމީހުންގެ ދެ اخ ން ދެމެދު ބިރަކައިމީހުން ސުލްޙަ ކުރައްވާށެވެ.

وقال تعالى (المائدة 2): {ولا تعاونوا على الإثم والعدوان}

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަދާވާތް ބެލިވުމުގެ މައްސަލަ ތިބޭފުޅުން ބައްލަވާށެވެ އަޅެވެ
ވާގެވެރި ނުވާނެވެ!

1591 وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَقَاطَعُوا ، ولا تَدابروا ، ولا تباغضُوا ، ولا تحاسدُوا ، وكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخْواناً . ولا يحِلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاهُ فَوقَ ثَلاثٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލައްވި أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑައިނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ حسدވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ އަޅުތަކުން ކަމުގައިވާ ހާލު اخންބަޔަކު ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަޚާ މުސްލިމު اخ އާއި އަނގައިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ވަކިވެގެން ހުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

1592 وعنْ أبي أيوبَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا يحِلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخَاهُ فوْقَ ثَلاثِ لَيالٍ : يلتَقِيانِ ، فيُعرِضُ هذا ويُعرِضُ هذا ، وخَيْرُهُما الَّذِي يبْدأُ بالسَّلامِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލައްވި أَبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަޚާ މުސްލިމު اخއާއި ވާހަކަނުދައްކާ ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަދި އެއްބަޔަކު (ބައްދަލުވާނަމަ) އޭނާ މީހާގެ ކިބައިން މީނާ އަނެއް ފުރަގަސްދޭ އަދި މީނާ ކިބައިން އަނެއް ފުރަގަސްދޭ (ފުރަގަސްދޭނެއެވެ) މިހެން ހައްދު ވަކިނުވެވޭނެއެވެ. އަދި އެދެމީހުން ކުރެ އެންމެ ހެޔޮވަނީ އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ސަލާމް ގޮވާ މީހާއެވެ.

1593 وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه قَال : قَال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « تُعْرضُ الأعْمالُ في كُلِّ اثنين وخَميس ، فيغفِرُ اللَّه لِكُلِّ امْريءٍ لا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئاً ، إلا امْرءًا كَانَتْ بيْنَهُ وبيْنَ أخيهِ شَحْناءُ ، فيقُولُ : اتْرُكُوا هذَينِ حتَّى يصْطَلِحا » رواه مسلم.

ދާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު عملތައް ހުށަހަޅައެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ މީހެއްގެ ފާފަތައް އެމީހަކު اللهއަށް شريك ކޮށްފައިނުވާނަމަ ފުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އެމީހަކާއި اخއާއި ދެމެދު ރުޅިވެރިކަން އޮތްމީހާ އަކަށް ނުފުއްސަވައެވެ. ފަހެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަ ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން އެދެމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

1594 وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يئسَ أنْ يَعْبُدهُ المُصلُّون في جَزيرةِ العربِ ولكِن في التَّحْرِيشِ بيْنهم » رواه مسلم .

« التَحْرِيشُ » الإفسادُ وتغييرُ قُلُوبِهم وتَقَاطُعُهم .

ދާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނު އަޑުއިވުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطانާ ވަނީ جزيرة العرب ގެ މީހުން އަޅުކަމަށް އަޅުކަން ކުރާނޭކަމުގެ ހުރިކޮށް ނާއުއްމީދުވެއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންގެ އަސްލު ދެމެދު ފިތުނަވެރިކަން އުފެދުވައެވެ.

1595 وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عَنْه قَال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لا يحِلُّ لمسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فوقَ ثَلاثٍ ، فمنْ هَجر فَوْقَ ثلاثٍ فمات دخَل النَار » .

رواهُ أبو داود بإسْنادٍ على شرْطِ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުކަލަކަށް އޭނާގެ އަނެއް މުސްލިމު اخާއި ރުޅިވެރިކަމުގެ ގޮތުން އަނގަޔިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. ފަހެ (އެގޮތުގެމަތިން) މީހަކު ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަނގަޔިން ނުބުނެ ހުއްޓާ މަރުވެއްޖެނަމަ ފާރުނީ ނަރަކައަށެވެ.

1596 وعَنْ أبي خراَشٍ حدْرَدِ بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ، ويُقَالُ السُّلمي الصَّحابِي رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « منْ هَجر أخاهُ سَنَةً فَهُو كَسَفْكِ دمِهِ » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو خراَشِ حدْرَدِ بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ السُّلمي ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَحَابيٍّ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރުޅިވެރިކަމުގެ ގޮތުން ތިމާގެ اخާއި ވާހަކަ ނުދައްކާ އެއް އަހަރު ދުވަސް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އެމީހަކު قتل ކުރަ ފަދައެވެ.

1597 وعنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يَحِلُّ لمُؤْمِنٍ أنْ يهْجُرَ مُؤْمِناً فوْقَ ثَلاثٍ ، فَإنْ مرَّتْ بِهِ ثَلاثٌ ، فَلْيَلْقَهُ ، ولْيُسلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإن رَدَّ عليهِ السَّلام، فقدِ اشْترَكَا في الأجْرِ ، وإنْ لَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ ، فَقَدْ باءَ بالإثم ، وخَرَجَ المُسلِّمُ مِن الهجْرَةِ».

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن . قال أبو داود : إذا كَانَتِ الهجْرَةُ للَّهِ تَعالى فَلَيْس مِنْ هذَا في شيءٍ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނަކު ތިން ދުވަހަށް ވުރެ ގިނައިން އަނެއް މުއުމިނާއި ރުޅިވެރިކަމުގެ ގޮތުން ވާހަކަ ނުދައްކާ ހުރުން

ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ފަހެ ތިން ދުވަސް ފުރިހަމަވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ اخއާއި ބައްދަލު ކުރާ ހުއްޖެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވާލުމެވެ. ފަހެ އޭނާ މީހާ އެސަލާމްގެ ޖަވާބު ދީފިނަމަ ދެމީހުންވެސް ހެޔޮކަމުގައި ހިއްސާ ވެވުނީއެވެ. އަދި އޭނާސަލާމުން ޖަވާބު ނުދީފިނަމަ އެމީހަކު ފާފަވެރިވެގެންފިއެވެ. އަދި ސަލާމްގޮވިމީހާ އެގުޅުން ކަނޑާލުމުގެ ހުކުމު ން ބޭރުވެއްޖެއެވެ.

أبو داود، حسن ގެ ދަރަޖައިގެ ރިވާޔަތުގެ ސަނަދަކުން ރިވާކުރައްވައެވެ. أبو داود ވިދާޅުވެއެވެ. އެގޮތަށް އަނގައިން ނުބުނެ ހުރީ اللهއަށްޓަކައި ކަމަށްވާނަމަ އަކަމުގައި މައްސަލައެއް ނުވެއެވެ.

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންވަނަ މީހާގެ ހުއްދަނުލައި ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**. އަދި ދެމީހަކު ތިންވަނަ މީހާއަށް އަޑުނީވޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާއަށް ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާންވެސް ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

قال اللّه تعالى (المجادلة 10): {إنما النجوى من الشيطان}

އިމާންވީމީހުންނަށް ހިތާމަ ދިނުމަށް ސިއްރު ސަލާމްކޮށް އުފައްދި شيطانއާގެ ކިބައިން ވާކަމެއްކަން ކަށަވަރެވެ.

1598 وعن ابْنِ عُمَرَ رضي اللّه عنهُمَا أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا كَانُوا ثَلاثَةً، فَلا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ » متفقٌ عليه .

ورواه أبو داود وَزاد : قَالَ أبُو صالح : قُلْتُ لابْنِ عُمرَ : فأربعة ؟ قَالَ : لا يضرُكَ».

ورواه مالك في « المُوطأ » : عنْ عبْدِ اللَّهِ بن دِينَارٍ قَالَ : كُنْتُ أنَا وَابْنُ عُمرَ عِند دارِ خالِدِ بن عُقْبَةَ التي في السُّوق ، فَجاءَ رجُلٌ يُرِيدُ أنْ يُنَاجِيَهُ ، ولَيْس مع ابنِ عُمر أحَدٌ غَيْري، فَدعا ابنُ عُمرَ رجُلاً آخر حتَّى كُنَّا أرْبَعَةً ، فقال لي وللرَّجُلِ الثَّالثِ الَّذي دَعا : اسْتَأْخِرا شَيْئاً ، فإنِّي سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « لا يَتَناجَى اثْنَانِ دونَ وَاحِدٍ » .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބިއްޔާ عبد اللّه بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހުން ތިބެއްޖެނަމަ ދެ މީހުން އެކަކު ދޫކޮށް ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

(بخاري އާއި مسلم ގެ اتفاقން صح ކަމަށް ނިމިފައިވާ އަދި ابو داود ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديث އެވެ) ابو داود އިތުރަށް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ابو صامح ވިދާޅުވިއެވެ. މަސްނަދު عبد الله بن عُمَر އަށް ދަންނަވާލީމެވެ. ފަހެ ހަތަރު މީހުން ތިބެއްޖެނަމަ ކީއްކުރަންވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަމެއް ނުވާނެއެވެ.امام مالك المُوطأ ގައި عبْدِ اللّهِ بن دِينَارِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މަސްނަދާއި عبد الله بن عُمَر އާއި ދެމީހުން خالِدِ بن عُقْبَة ގެ ގެއަށް ދިޔައީމެވެ. އެގެއަކީ ބާޒާރު މަތީގައެވެ. ފަހެ މީހަކު އައެވެ. އަދި ސިއްރުން ވާހަކައެއް ދައްކަން އެދުނެވެ. އެހެނީ عبد الله بن عُمَر މިތަނުގައި މަސްނަދަށް ކަހަލަ ގޮތަކަށް އެކުގައި މީހަކު ނުހުރެވެ. ފަހެ عبد الله بن عُمَر އިތުރު މީހަކު ގޮވައެވެ. އެހެންކަމުން ހަތަރު މީހަކު ހަމަވިއެވެ. އެހިނދު މަސްނަދާއި ތިންވަނަ މީހާ ގޮވައިގެން ތިބުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބުމަށްފަހު ކުރަކުން ދުރުވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މަސްނަދު رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހުން ސިއްރުން ތިބެއްޖެނަމަ ދެމީހުން އެކަކު ދޫކޮށް ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

1599 وَعن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا كُنْتُمْ ثَلاثة، فَلا يَتَناجى اثْنَانِ دُونَ الآخَرِ حتَّى تخْتَلِطُوا بالنَّاسِ ، مِنْ أجْلِ أنَّ ذَلكَ يُحزِنُهُ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بْن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިމޭނުން މީސް ދިރުމާ ކަމުގައި ވައިޖެހުމަށް ފަހު އަޅުގަނޑުމެން ދުވަސްތަކުން ހިތުގެ ނަރަކަ ހަރާމްވާ ބަޔަކީ އަޅުގަނޑުމެން ފަސޭހަ ސަބަބުން ކުރާ ކަސްރަތު ނުކުޅަދާ ބަޔެވެ. އަހަރެން އަޅުގަނޑު ސަބަބުން ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު ދަރަނިން ނުދެވޭ ކަމަށް ވެއެވެ.

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުންނާއި ދަރިންނަށް شرعي ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ އަދަބަށް ވުރެ އިތުރަށް އަނިޔާކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (النساء36): {وبالوالدين إحساناً وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى والجار الجنب والصاحب بالجنب وابن السبيل وما ملكت أيمانكم؛ إن اللّه لا يحب من كان مختالاً فخوراً}

އަދި މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިއަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިއަށާއި، ދަތުރުވެރިއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމާގެ ބޮޑުކަން ދައްކައިގެން ބޮޑާވެގެންއުޅޭ ފަޚުރުވެރި މީހުންނަށް ދެން، الله ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

1600 وَعن ابنِ عُمر رضي اللّه عنْهُما أنّْ رسول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « عُذِّبَتِ امْرَأَةٌ في هِرَّةٍ حبستها حَتَّى ماتتْ ، فَدَخَلَت فِيهَا النَّارَ ، لا هِيَ أَطْعمتْهَا وسقَتْها ، إذ هي حبَسَتْهَا ولا هِي تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأَرضِ » متفقٌ عليه .

« خَشَاشُ الأَرْضِ » بفتح الخاء المعجمةِ ، وبالشينِ المعجمة المكررة : وهي هَوامُّها وحشَراتُها .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހަނަކަން ބޮޑުބަލިކަމަށް އެޅުބުރުވުނެވެ. އެއީ ޖަނަވާރުގެ އަސްލު ބަނދުވުރި އެބޭ މަރުވިއެވެ. އަރަނަކުޅުން ޖަނަވާރު މަރުވުން ޖަނަވާރުގެ ކަތިކުރުން ވެއްވިއެވެ. ޖަނަވާރުގެ އަސްލުން ހާއްޔާއް ނުދިނުމެވެ. އަދި ބޭއްޔާއް ނުދިނުމެވެ. އަދި އަސްލު އަތުގުޅިން ބުރިގޮ ފުނޑުފަސްތަން ކަނޑަބުރީން ދުރުމުވޭ ނިކަމެތިވެއެވެ.

1601 وعنْهُ أنَّهُ مرَّ بفِتْيَانٍ مِنْ قُريْشٍ قَدْ نصبُوا طَيْراً وهُمْ يرْمُونَهُ وقَدْ جعلُوا لِصاحبِ الطَّيْرِ كُلَّ خَاطِئةٍ مِنْ نَبْلِهِمْ ، فلَمَّا رأوُا ابنَ عُمرَ تفرَّقُوا فقَالَ ابنُ عُمَرَ : منْ فَعَلَ هذا ؟ لَعنَ اللَّه مَن فَعلَ هذا ، إنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ من اتَّخَذَ شَيْئاً فيهِ الرُّوحُ غَرضاً . متفقٌ عليه .

« الْغرَضُ » : بفتح الغين المعجمة ، والراءِ وهُو الهَدفُ ، والشَّيءُ الَّذي يُرْمَى إلَيهِ .

އެއީ އާ صحَابي (އަބިހި މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللهِ بْن عُمر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އާ صحَابي އަށް قريشގެ ބަޔަކު ޖަވާނުން ކަލިކޮޅު ދޫކޮށްލައިފައި ބަހައްޓާފައި ދޫކޮށް އެއިރު އަށް ބޮޑުބަޑިކަން އެޅުވުމެވެ. އެއީ ދޫނި ވިހި ޖަވާބު ކުރި ކާކު އެއީ އަޅުޖެހުމަށް ކަނޑުވާ ދިޔަޔި އަސްލުން ވިދާޅު އަތުގައި ކަމަށް شرط ކަނޑައެޅިފައި ވާން عبدِ اللهِ بْن عُمر ފެނުމުން އެދިޔުމަށް ވަކިވި (ހަލަބޮ) ވަގުތުވެއެވެ. ފަހެ عبدِ اللهِ بْن عُمر ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ކާކު ކުރިކަމެއް ހަލާކު؟ ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފުރާނަހުރި ތަކެއްޗެއް އަޅުކަނޑު ތަކެތި އަށް މީހަކު لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

1602 وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : نَهَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَّ تُصبْرَ الْبَهَائمُ . متفقٌ عليه ، ومَعْنَاه : تُحْبسَ للْقَتْل .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنَس ގެ ބަސްފުޅު ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަނަވާރުތަކަށް ބީހި އަސްދީމާކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1603 وَعَنْ أبي عَليٍّ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ رضي اللَّهُ عنهُ ، قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُني سابِعَ سبْعَةٍ مِنْ بني مُقرِّنٍ مَالنَا خَادِمٌ إلاَّ واحِدَةٌ لَطمها أصْغرُنَا فأمَرنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ نُعْتِقَها.

رواه مسلم . وفي روايةٍ : « سابِع إخْوةٍ لي » .

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أبو عليٍّ، سُوَيْدِ بن مُقرِّن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެންނަކީ مُقرِّن ގެ ހަތް ދަރިންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނަ މީހާއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އަތުގައި ހުރީ އެންމެ خادم އެކަކެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އެންމެ ހަގަށް ހުރި މީހާ އެ خادم މީހާގެ ކަންފަތުގައި އަތުފަހަރެއް ޖެހިއެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަމެންނަށް އޭނާ މިނިވަން ކުރުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަމެނީ ބޭބޭމެންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނައަށް ހުރި މީހާއެވެ.

1604 وعنْ أبي مَسْعُودٍ البدْريِّ رضِيَ اللَّه عنهُ قَال : كُنْتُ أضرْبُ غلاماً لي بالسَّوطِ، فَسمِعْتُ صوتاً مِنْ خَلَفي : « اعلَمْ أبا مَسْعُودٍ » فَلَمْ أفْهَمْ الصَّوْتَ مِنَ الْغَضب، فلَمَّا دنَا منِّي إذا هُو رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فإذا هُو يقُولُ : « اعلَمْ أبا مسعُودٍ أنَّ اللَّه أقْدرُ عليْكَ مِنْكَ عَلَى هذا الغُلامِ » فَقُلْتُ : لا أضرْبُ مملُوكاً بعْدَهُ أبداً .

وفي روَايةٍ : فَسقَطَ السَّوْطُ مِنْ يدِي مِنْ هيْبتِهِ .

وفي روايةٍ : فقُلْتُ : يَا رسُول اللَّه هُو حُرٌّ لِوجْهِ اللَّه تعالى فَقَال : « أمَا لوْ لَمْ تَفْعلْ، لَلَفَحَتْكَ النَّارُ ، أوْ لمَسَّتْكَ النَّارُ » رواه مسلم . بهذِهِ الرواياتِ .

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أبو مَسْعُود البدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން އެއްފަހަރަކު ތިމަންގެ އަޅާއަށް ކަޅިކަލި ދަނޑިބުރިއަކުން ތަޅަން ހުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަން ތިމަންގެ ފަހަތުން އަޑެއް އައިސްފިއެވެ. އޭ أبو مَسْعُود އެވެ. ދަންނާށެވެ. އެކަމަކު ބުނި އަޑެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަދިސްލައި ހުރި ރުޅިއާއި ބާރުކަމުން އަޑު ބުނީ ކާކުކަން

ނޫނިގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށާއި ކައިރިވީހިނދު އެއީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ. ފަހެ އެހިނދު އަޅާކާލާދޭން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أَبو مَسْعُود އެވެ. ދަންނާށެވެ. ތިބާ ތިޔައަޅުމީހާގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަ ވުމަށްވުރެ ގިނައިން މާބޮޑުކަން الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. މިއަށްފަހު ތިމަންނަ ދުވަހަކުވެސް އަޅަކު ނުޖަހާ ހުރީމެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އަޅާގެ ސަބަބުން ހައިބަތުގެ ސަބަބުން ތިމަންނާގެ އަތުން ދަނޑިބުރި ވެއްޓިއްޖެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއަޅާ اللهއަށްޓަކައި މިނިވަން ކުރެވިއްޖެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިޔަކަން ނުކުރިނަމަ އަލިފާން ތިބާގެ ގައިގައި ޖެހުނީހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. އަލިފާން ތިބާގެ ގައިގައި ހިފީހެވެ.

1605 وَعنِ ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنهُمَا أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « منْ ضرب غُلاماً له حَداً لم يأتِهِ ، أو لَطَمَهُ ، فإن كَفَّارتَهُ أن يُعْتِقَهُ » رواه مسلم .

މާނަ الله އެދޭބޮޑުވެވޮޑިގަތުން ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عُمر ގެ ރިވާއިގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެމީހާގެ އަޅަކު ސުވާލު ކުރުމުގެ ހައްދު ޖަހައިފިނަމަ ނުވަތަ ތަޅައިފިނަމަ ފަހެ އެކަމުގެ ކައްފާރާއީ އެ އަޅާ މިނިވަންކުރުމެވެ.

1606 وعن هِشَام بن حكيم بن حزامٍ رضي اللَّهُ عنهُما أنَّهُ مرَّ بالشَّامِ على أنَاسٍ مِنَ الأنباطِ ، وقدْ أُقِيمُوا في الشَّمْس ، وصُبَّ على رُؤُوسِهِم الزَّيْتُ ، فقَال : ما هَذا ؟ قيل : يُعَذَّبُونَ في الخَراجِ ، وَفي روايةٍ : حُبِسُوا في الجزيةِ . فقَال هِشَامٌ : أشْهَدُ لسمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إن اللَّه يُعذِّبُ الذِينَ يُعذِّبُونَ النَّاس في الدُّنْيا » فدَخَل على الأمِيرِ ، فحدَّثَهُ ، فَأمر بِهِم فخلُّوا . رواه مسلم « الأنبَاطُ » الفلاَّحُونَ مِنَ العجمِ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ هِشَام بن حكيم بن حزامގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ شامކަރައިގެ ބިމުގައި އަޖަމީންގެ ދަނޑުވެރިން ތަކަކާ ކައިރިން ދިޔައެވެ. އެހެންދު އެމީހުން މުޅި އިރުގައި ކޮޅަށް ބަހައްޓާފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބޮލުގެ މަތީ ތެޔޮތެލަ އަޅާފައެވެ. ފަހެ އޭނާ އަހާލެއްވިއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ ދެންނެވުނެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ނުދައްކާތީ އަދަބު ދެވެނީއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ނުދައްކާތީ ބަންދުކުރުވައި ތިބިއެވެ. ފަހެ هِشَام ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ހެކިވަމެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މީސްތަކުންނަށް ދުނިޔޭގައި އަޒާބުދޭ މީހުންނަށް އަޒާބު ދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އަމީރުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެވާހަކަ ކިޔައިދިނެވެ. އެހެންދު (އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލުމަށް) އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލެވުނެވެ.

1607 وعن ابن عبَّاس رضي اللَّه عَنْهُما قَال : رأى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِماراً مْوسُومَ الوجْهِ ، فأَنْكر ذلكَ ؟ فقَال : وَاللَّهِ لا أسِمُهُ إلا أقْصى شَيءٍ مِنَ الوجْهِ ، وَأمرَ بِحِمَارِهِ ، فَكُوِيَ في جاعِرتَيْهِ ، فهو أوّلُ مَنْ كوى الجَاعِرتَيْنِ . رواه مسلم .

« الجاعِرتَانِ » : نَاحِيتَا الوركَيْن حولْ الدُّبُر .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަނދުން ދަލިން މޫނު ކަޅަކޮށްފައި އެއް ހިމާރު ދެކެވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ އެކަމަށް ނުރުހުންތެރިވެ ވަޑައިގަތެވެ. ދެން عبد اللَّهِ بْن عبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމްދަމެވެ. މިތަނުން އޭގެ މޫނާ އެންމެ ދުރުބައިގައި މެނުވީ އަނދުރުން ނުއަޅުވާނަމެވެ. އަދި އޭނާގެ ފުރަގަސް ދެފަރާތުގައި އަނދުރުން ދަލި އަޅުއްވުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. ހިމާރުގެ ފުރަގަސް ބައިގައި އެންމެ ފުރަތަމަ އަނދުރުން އަޅުއްވި ބޭކަލަކީ އެ صحابي (އެބަހީ عبدِ اللّهِ بْن عبَّاس)އެވެ.

1608 وعَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَرَّ علَيهِ حِمَارٌ قد وُسِمَ في وجْهه فقَال : لعن اللَّه الَّذي وسمهُ » رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً : نَهى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عن الضَّرْبِ في الوجهِ ، وعنِ الوسْمِ في الوجهِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުޟުވާން ލައްވާށި عبد اللّهِ بْن عبَّاس) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم މޫނުގައި އަނދުން ތަޅުވާލާފައިވި ހިމާރެއް ކައިރިން ހިނގައްޖައި ވަޑައިގަތެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެމަތީގައި އަނދުން އަޅުއްވީ ހަދާފިމީހާއަށް اللهގެ لعنة ލިބިގެންދޭވެ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މޫނުގައި ތަޅުމާއި އަދި މޫނުގައި ކަރުހުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަދި ކަޅު ވެސް ހިނިއަހަރުވެސް އަދި އެހެނިހެން އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަލިފާނުން عذاب ގެންދިއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1609 عنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عنْهُ قَال : بعثنا رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بعثٍ فَقال : «إن وجدْتم فلاناً وفلاناً » لِرجُلَيْنِ مِنْ قريش سمَّاهُما « فأحْرِقُوهُمَا بالنَّارِ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ أردْنا الخُرُوج : « إنِّي كُنْتُ أمرْتُكمْ أن تحْرقُوا فُلاناً وفُلاناً ، وإنَّ النَّار لا يُعَذبُ بِهَا إلا اللّه ، فَإنْ وجَدْتُموهُما فَاقْتُلُوهُما » رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟުވާން ލައްވާށި أبو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެން ހަނގުރާމައަކަށް ފޮނުއްވިއެވެ . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤުރައިޝިއްޔުން ފުލާނު ފުލާނު ފުލާނާ ތިޔަބައިމީހުން ދިމާވެއްޖެނަމަ ދެން އެދެމީހުން އަލިފާނުން އަނދާލާށެވެ . އަދި އެދެމީހުންގެ ނަން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެން ނިކުންނަން އުޅުއްވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވަނީ ތިމަބައިމީހުންނަށް ފުލާނު ފުލާނު ފުލާނާ އަންދާލުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله މެނުވީ އަލިފާން ޢަޒާބަކުން އަލިފާނުން عذاب ނުދެއެވެ

ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ . އަނިޔާވެރިވުން އެދުރުވެރިން ފެނިއްޖެނަމަ ބިރުބައިމީހުން
އެދުރުވެރިން قتل ކުރާށެވެ .

1610 وعن ابنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : كُنَّا مع رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفَر ، فَانْطَلَقَ لحَاجتِهِ ، فرأينَا حُمَّرةً معهَا فرْخَانِ ، فأَخذْنَا فرْخيْها ، فَجَاءت الحُمَّرةُ تَعرِشُ فجاءَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « منْ فَجع هذهِ بولَدِهَا ؟ رُدُّوا ولَدهَا إليْهَا » ورأى قَرْيَةَ نَمْلٍ قدْ حرَّقْنَاهَا، فقَال : « مَنْ حرَّقَ هذِهِ ؟ » قُلْنَا : نَحْنُ . قَالَ : « إنَّهُ لا ينبَغِي أنْ يُعَذِّب بالنَّارِ إلاَّ ربُّ النَّارِ » . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

قوله : « قَرْيَةَ نَمْلٍ » معناهُ : موْضِعُ النَّمْلِ مَع النملِ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާށި عبد الله بن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަގުތެއްގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުކޮށްގެން ތިއްބަމެވެ . ފަހެ އެ ކަލޭގެފާނު حاجة އަށްޓަކައި ބޭރަށް ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ރަތް ކުރާއިގެ ކާޑެ ދަރިންތާއި ދުވިދަ ހުރިގަސް ހުއްޓާއި ފެނުނެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން އެދުވިއްޔާ ނެގީމެވެ . އެހިނދު ތިމަންމެންނާއި ދިމާލަށް އެދޫނި ފިޔަ ތަޅަތަޅާލަން އައެވެ . ފަހެ އަލަތުގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ޞ) ވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ އާއްސަވިއެވެ . މިދޫނީގެ ދަރި ނަގައިގެން އޭގެ ހިތް އަނދުވާ ކާކު ހިއްވައީ ؟ އޭނާގެ ދަރި އޭ އަށް ދޭން އަނބުރާ ދޭށެވެ . އަދި ތިމަންމެން އަންދާލާފައިވާ ހިނި ހިނަހަތަކަށް އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ . ފަހެ އާއްސަވިއެވެ . މިއީ ހަލާކުކުރީ ކާކު ބާވައެވެ. ތިމަންމެން ދަންނަވީމެވެ. ތިމަންމެންނެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އަލިފާނުން عذاب ދިނުން އަލިފާނުގެ ވެރި އިލާހު ފިޔަވައި އަނެއް ފަރާތަކަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ .

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

މުއްސަނދިންކުރުން ދަރަނިވެރިން އެދުމުންގެ ދަރަނި ހުރިމުން އެދި ހަޤަހުމުން އެނގިއް ދަރަސްލަތު އިސްލާމު ކުރުމުން ދެއްކުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާން ކުރެވޭ

باب

قال اللَّه تعالى (النساء 58): {إن اللَّه يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها}.

ހަމަކަށަވަރުން أمانة ތައް، އޭގެ أهلވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 283): {فإن أمن بعضكم بعضاً فليؤد الذي اؤتمن أمانته}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް أمانة އެއް حوال ކޮށްފިނަމަ، ފަހެ، އެ أمانة އާއި حوال ވީމީހާ، އޭނާގެ أمانة އަދާކުރާހުށިކަމެވެ! އަދި، އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާ الله އަށް، އޭނާ تقوى ވެރިވާހުށިކަމެވެ.

1611 وَعَنْ أبي هُريرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَطْلُ الغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَإذَا أُتبِعَ أحَدُكُمْ عَلى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ » متفقٌ عليه .

مَعْنَى « أُتبِعَ » أُحِيلَ .

މާނަ: الله ރުއްސެވުންވާމި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިން އެމީހުން ދަރަނި ދައްކަން ނުދިނުން ދުވަސްވުމަކީ އިސްލާހުކުރުމުގެ ވެސް އަނިޔާއެކެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކައި އެހެން މުއްސަނދިއަކާ ދަރަނި އޭނާގެ ބަދަލުގައި ކުރެވިއްޖެއްޔާ ފަހެ އަނބުރާ ހަވާލުވާށެވެ .

باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލުކުރުނީސް އަނބުރާ ނެގުމާ އަދި ހިބާގެ ދަރިންނަށްދިނުމާ هبة ގަބޫލު
ކުރުމުން ފުރަގަސްދިނުމާ އަދި އެގޮ ކުރިޔަސް އެއިން رجوع ވުން މަކުރޫހު ވާގޮތާ
ކާމިލު އަދި ދީފައިވާ ޞަދަޤާތެއް ނުވަތަ ސަދަޤާތެއް ނުވަތަ ކައްފާރާތެއް ދީފައިވާ
މީހެކު އަތުން އަނބުރާ ގަތުން މަކުރޫހު ވާގޮތާއި އަދި އެހެން އެހެން
ދަރިމީހާފައިވާ އެހެން މީހަކު ވެސްކަން ގަތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަން ބަޔާން
ކުރެވޭ باب

1612 عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهُما أن رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « الَّذي يعُودُ في هِبَتهِ كَالكَلبِ يرجعُ في قَيْئِهِ » متفقٌ عليه .

އަބޫ ހާމީ الله އެތިބާރުލިބިވަޑައިގެންނެވި ރިވާ ކުރެއްވި عبْدِ اللّهِ بْن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ مثالއަކީ ކުށް އަރައިގަނެފައި ތިބި ވާހަކަ ކު
އެއްޗެއް ކާ ކުއްތާ އެއްގެ مثالއެވެ .

وفي روايةٍ : « مَثَلُ الَّذي يَرجعُ في صدقَتِهِ ، كَمَثَلِ الكَلْبِ يَقيءُ ، ثُمَّ يعُودُ في قَيْئِهِ فيَأكُلُهُ »
.

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. ސަދަޤާތެއް ދޫކޮށްލުމަށް ކަ އަނބުރާ އެއްޗެ މީހާގެ
مثالއަކީ ހޮޅިޖެހިކާނަމަ ކަ ހޮޅި އަނބުރާ ކާނާ ކައިގަތުމެއްގެ مثالއެވެ.

وفي روايةٍ : « العائِدُ في هِبَتهِ كالعائدِ في قَيْئِهِ » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ مثالއަކީ ހޮޅިލެވެ .

1613 وعَنْ عُمَرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : حَمَلْتُ عَلى فَرَسٍ في سبيلِ اللَّه فأَضَاعهُ الَّذي كَانَ عِنْدَه ، فَأَردتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ ، وظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ ، فسَأَلتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : « لا تَشْتَرِهِ ولا تَعُدْ في صدَقَتِكَ وإن أَعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ ، فَإِنَّ الْعَائد في صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ في قيْئِهِ » متفقٌ عليه .

قوله : « حملْتُ عَلى فَرسٍ في سَبيلِ اللَّه » معْنَاهُ : تَصدَّقْتُ بِهِ عَلى بعْض المُجاهِدِينَ.

މާނީ الله ތަޢާލާއަށްޓަކައި عُمَر بن الخطّاب ގެ ފަރަހެއް ހިފާވަގުތުގެދަތުވެ. ވީދާވެއެވެ. ދިމަނަން الله ގެ މަގުގައި އެހެން ވަކިއެއް ދީފިއެވެ. ފަހު އެ ހަވާލުކުރެވިފައިވާ މީހާ އެ އަހާއި އަސްލުކުރަނީ ސަބަބުން އާދި ވަރަށް ބާކީ ހުނަފަހިވެއެވެ. އެހެންފަހުން ދިމަނަން ވިއްކާލާނެކަމަށް ގަސްތުވަނީއެވެ. އެދި އަސް ހަމަ އަގަކަށް އަމި ވިއްކާލާނެ ތަފާތު އަހުމަތު ދިމަނަން ކާފިމެވެ. ފަހު ދިމަނަން އަކަވުރުމުނު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިޔަ އާއި ނުގަންނާނެ . ދިޔަ ކަންފަރާ صدقةއާއި އަނބުރާ ދިބުނުގަންނާނެ. އަދި އެއީ އަކީ އަންމަ ދިރަހަމުކަކަށް ވިކޭނެ ކަމެވެ . އަހަރި صدقةން رجوع ވާ މީހާގެ މިސާލަކީ ހެޔޮކުރާނަމަ އޭ އަނބުރާ ކާހާ މީހާގެ مثالއެވެ.

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 10): {إن الذين يأكلون أموال اليتامى ظلماً إنما يأكلون في بطونهم ناراً وسيصلون سعيراً}.

ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިވުމުގެ ގޮތުން ޔަތީމުންގެ މުދާ ކައިއުޅޭ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) އެއުރެންކާއި ބަނޑުތެރެއަށް އެޅުވޭން ކައިވަނީ އަލިފާނެވެ. އަދި އެއުރެން އަނދައަނދާ ހުންނަ ނަރަކައިގައި އަށުން ނިކަނުހޮވި ވަންނާނެތެވެ.

وقال تعالى (الأنعام 152): {ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتي هي أحسن}.

ރަނގަޅުގޮތުން މެނުވީ ޔަތީމުކުދިންގެ މުދަލާ ގާތް ނުވާށެވެ! އެކަމުން ބޭނުމީ تصرف ކުރުމުގައި ދަންނަވާށެވެ.

وقال تعالى (البقرة 220): {ويسألونك عن اليتامى قل إصلاح لهم خير، وإن تخالطوهم فإخوانكم، والله يعلم المفسد من المصلح}

އަދި ޔަތީމުންނާމެދުގައި އެއުރެން ކަލޭގެފާނަށް سؤال ކުރެތެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް إصلاح ކުރުމީ ހެޔޮކަން ބޮޑުގޮތެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރާނަމަ އެއުރެންނަކީ ކަލޭމެންގެ އެއްބަނޑު ވިޔަފާރިކުރާމީހުން أخުންނެވެ. އަދި إصلاح ކުރާ މީހުންނާއި ފަސާދަކުރާމީހުން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

1614 وَعن أبي هُريْرة رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ ، قَالُوا : يا رَسُولَ اللَّه ومَا هُن ؟ قال : الشِّرْك باللَّهِ ، وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بِالحقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مال اليتِيمِ . والتَّوَلِّي يوْمَ الزَّحْفِ ، وقذفُ المُحْصناتِ المُؤمِنَاتِ الغافِلاتِ » متفقٌ عليه .

« المُوبِقَاتُ » المُهْلكَاتُ .

މާނަ الله ރަސޫލާގެ ރިޔާއެވެ أبوهُريرةَ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުން حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަލާކުވެރިވާ ހަތް ކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަސްހާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮންކޮން ކަމެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ. އަދި حق ގޮތަކަށް މެނުވީ الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ރިބާ ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާ ކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގައި ބައްދަލުވާއިރު ފުރަގަސްދީ ދުވުމެވެ. އަދި މުއުމިން غافل އަންހެނުންނަށް قذف ކުރުމެވެ.

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާ އަކީ ކަނޑައެޅިގެން حرام އެއްޗެއް ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 275 – 278): {الذين يأكلون الربا لا يقومون إلا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس؛ ذلك بأنهم قالوا إنما البيع مثل الربا، وأحل اللَّه البيع وحرم الربا، فمن جاءه موعظة من ربه فانتهى فله ما سلف وأمره إلى اللَّه، ومن عاد فأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون، يمحق اللَّه الربا ويربي الصدقات} إلى قوله تعالى: {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللَّه وذروا ما بقي من الربا} الآية.

ރިބާ ކާމީހުން، ދިރުންތެރި މަޑުވެގެން شيطانާ ބީހުމުން ފުރެދިގެން ގެންދާ މީހަކު ތެދުވާ ފަދައިން ގޮތަށް (قيامة ދުވަހުން އެއްބަސް ކަޅުވެގެން) ނުތެދުވާނެއެވެ. އެހެނީ، އެމީހުން ބުނެއެވެ ވިޔަފާރިވާކަން ކަމަކީ ރިބާ ކަހަލަ ކަމެއްކަމުގައެވެ. (ނަމަވެސް) ވިޔަފާރިކުރުމަކީ الله ހުއްދަ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ރިބާ ވަނީ حرام ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ އެމީހާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ދެއްވާ وعظެއް نصيحة އެމީހަކާ ހަމަޔަށް އައުމުން އެކަން (އެބަހީ: ރިބާ ކައުން) ހުއްޓާލައިފި މީހާ (ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އިސްވެދިޔަ އެއްޗެއް އެމީހަކަށް ހުއްޓެވެ. (އެބަހީ: ރިބާގެ حكمވެއް އައުމުގެ ކުރިން އޭނާ ބޭނުންކުރި ތަކެތި މާފުކުރައްވާފައި ވެއެވެ.) އަދި، އެމީހާގެ ކަންތައް ވަނީ الله އަށް خالص ވެގެންނެވެ. އަދި، އަލުން (އެކަމަށް) އެނބުރި އަތްވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެއުރެންނީ ނަރަކައިގެ أهلވެރިންނެވެ. އެއުރެން އެނަރަކައިގައި އަބަދުން ދެމިތިބޭ ހުންނާނެއެވެ. الله ރިބާ އުނިކުރައްވައި، އޭގެ بركة ނެތިކުރައްވައެވެ. އަދި صدقة އިތުރު ކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔޭގައި އޭގެ بركة އިތުރު ކުރައްވައި، آخرةގައި ދަރުމަ ގިނަގުނަ ކުރައްވައެވެ)އާ إيمان ވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވުމުން تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި، ތިޔަބައިމީހުން

مؤمنُން ކަމުގައިވާނަމަ ރިބާ ގެ ވިޔަފާރިން ބާކީ (ދިޔަބަން) ހުރި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة في الصحيح مشهورة؛ منها حديث أبي هريرة السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1609)

1615 وعَن ابنِ مَسْعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : « لَعَنَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم آكِلَ الرِّباَ وموكِلهُ» رواه مسلم .

زاد الترمذي وغيره : « وَشَاهديه ، وكَاتبَهُ » .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابنِ مَسْعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރިބާ ކާމީހާ އަދި ކާންދޭމީހާ لعنة ލެއްވިއެވެ .

ترمذي އާއި އަދި ބައެއް ބޭފުޅުން އިތުރުކޮށް ރިބާ ރިވާކުރެއްވި އެވެ . އަދި އޭގެ ހެކިވެރިންނަށާއި އޭގެ ކާތިބުންނަށް لعنة ލެއްވިއެވެ .

باب تحريم الرياء

ދައްކުންތެރިކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البينة 5): {وما أمروا إلا ليعبدوا اللَّه مخلصين له الدين حنفاء}.

باطل ވެގެން އެކަނިބާވީ ދީނަކީ الله އަށް އަޚްލާސް خالصކޮށް حال، الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމަށާއި ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 264): {لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والأذى، كالذي ينفق ماله رئاء الناس}.

ކަރަދަކުރުންތާއި، އަނިޔާދީ ދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صدقة ތަކެއް باطل ނުކުރާ ހުށިކަމެވެ!
މީސްތަކުން ދެއްކުމަށްޓަކައި މުދާޚަރަދުކުރާ މީހެއްގެ مثالފަދައިންނެވެ. الله އަށާއި آخرة
ދުވަހަށް އޭނާ إيمانއެއް ނުވެތެވެ.

وقال تعالى (النساء 142): {يراؤون الناس ولا يذكرون اللَّه إلا قليلاً}

އަދި، އެއުރެން ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖެ، މީސްތަކުންނަށް ދައްކައިލުމަށް ކަންނެތްކަމާއެކު ތެދުވޭ
ތެދުވެތެވެ. އަދި ވަރަށް މަދުންމެނުވީ އެއުރެން الله އަށް ހަނދުމަކޮށްނުލައެވެ.

1616 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تعَالى : أنَا أغْنى الشُّركَاءِ عَنِ الشِّركِ ، منْ عَمِلَ عَمَلا أشْرَكَ فيهِ مَعِي غَيْرِي ، تَرَكْتُهُ وشِرْكَهُ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ . މިހެން ވިދާޅުވި ޝަރީކުން شركة ކުރުމުން ހުސްނިޔަތް ވޭތެރޭގެ . މިހާރު عمل އެއް ކުރާ ހަމަ މިހެން إله އާއި އެހެން ފަރާތެއް ޝަރީކުކުރެވިއްޖެނަމަ މިހެން ވިދާޅުވި އެކަމުގެ ثواب ނެ އެދިހަކާ ދަރުމަ ކުރެއްވުމަށް އަދި އެ عمل އެއް باطل ކުރެއްވޭވެ.

1617 وَعنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إنَّ أوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَيْهِ رجُلٌ اسْتُشْهِدَ ، فَأُتِيَ بِهِ ، فعرَّفَهُ نِعْمَتَهُ ، فعَرفَهَا ، قالَ : فمَا عَمِلْتَ فيها ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ : قال كَذَبْتَ ، ولَكِنَّكَ قَاتلْت لأنْ يُقالَ جَرِيءٌ ، فقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حتَّى أُلْقِيَ في النَّارِ . ورَجُلٌ تَعلَّمَ الْعِلّمَ وعَلَّمَهُ ، وقَرأَ الْقُرْآنَ ، فَأُتِيَ بِهِ ، فعَرَّفَهُ نِعمَهُ فعَرَفَهَا . قالَ : فمَا عمِلْتَ فِيهَا ؟ قالَ : تعلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعلَّمْتُهُ ، وقَرأْتُ فيكَ الْقُرآنَ ، قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّك تَعلَّمْت الْعِلْمَ وَعلَّمْتُهُ ، وقَرأْتُ الْقرآن ليقالَ : هو قَارِىءٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أمِرَ ، فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ في النَّارِ ، ورَجُلٌ وسَّعَ اللَّه عَلَيْهِ ، وأَعْطَاه

مِنْ أصنَافِ المَال ، فَأُتِى بِهِ فعرَّفَهُ نعمَهُ ، فعَرَفَهَا . قال : فَمَا عَمِلْت فيها ؟ قال : ما تركتُ مِن سَبيلٍ تُحِبُّ أنْ يُنْفَقَ فيهَا إلاَّ أنفَقتُ فيها لَك . قالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّكَ فعَلْتَ ليُقَالَ : هو جوَادٌ فَقَدْ قيلَ ، ثُمَّ أمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ في النار » رواه مسلم .

« جَرِيء » بفتح الجيم وكسر الرَّاءَ وبالمدِّ أيّ : شُجَاعٌ حَاذقٌ .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ : މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. قيامة ދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ޙުކުމް އިން އަމުރުކުރާ خلاف އަށް ނިޔާ ދިއުމާއި ހަމަ شهيد ވި މީހާއެވެ. ފަހެ އޭނާ ގެންނެވޭނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ދެއްވި نعمةތައް އޭނާ އަށް ހަނދާން ކުރުވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެ نعمةތައް އޭނާގެ ހަނދާނަށް އަންނާނެއެވެ. الله ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. އެ نعمةތަކާ ބަދަލުގައި ތިބާ ދުނިޔޭގައި ކަމަށް ކުރީ ކޮން ޢަމަލެއް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ ގަޔާވާގޮތުގައި ޖިހާދުކޮށް شهيد ވީއެވެ. ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ދޮގެކެވެ. ތިބާ ހަނގުރާމަ ކުރީ ގަދަފަދަ މީހާކަމުގައި ބުނުމަށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތަށް ބުނެވިއްޖެއެވެ. ދެން އިރުޝާދު ކުރައްވާނެ ބުނެވިއްޖެ ތިބާ މޫނުބުރަށް ކަނޑައި އަލި ދޫކުރުން ދެއްވާ ނަރަކައަށް އެއްލައިލެވޭނެއެވެ.

އަދި (އަޅުގަނޑު އަހުރެމުދާއި) ދިރިހު އެހެންނަށް ދުނިޔަވެ. އަދި އެހެން ދުނިޔޭގެ އެހެން ދީން ދުނިޔަވެ. އަދި قرآن ކިޔަވައިދީ ދުނިޔަވެ. ފަހެ އޭނާގެ ގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި نعمةތައް އޭނާއަށް ހަނދާންކުރުވައިދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެ نعمةތައް އޭނާގެ ހަނދާނަށް އަންނާނެއެވެ. الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ. އެ نعمةތަކާ ބަދަލުގައި ތިބާ ދުނިޔޭގައި ކުރީ ކޮން ޢަމަލެއް ހެއްޔެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. ތިމަންނަ علم ހާސިލް ކުރީމެވެ. އަދި އެހެން މީހުންނަށް އުނގަންނައި ދިނީމެވެ. އަދި ތިބާ ރިޟާ ރަސްކަލާނގެ އަށް قُرْآن ކިޔެވީމެވެ. الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ދޮގެކެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ علم ހާސިލްކުރީ ދަންނަ ބޭކަލެކޭ ބުނުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ތިބާ قُرْآن ކިޔެވީ قارئ ބޭކަލެ

ބުނުއްވުމުންޖެހިއްޖެއެވެ . ފަހެ ހަމަހަމަކޮށްދޭން އެގޮތަށް ބުނުއްވިއްޔާއެވެ . ދެން އިރާދަ ކުރެއްވި އަދިވެސް ދުޅުގެ
ދަރުމަ އަޅާ ގުޅުއްވެވި ބިލާގައި އަޅާ ދުޅުގުން ގޮސް ނަޒަރާއަތް އެއްޗެއްގުޅިއްޔެވެ .

ހަދި (އަތުދަ އަސްއުލިބަޔާ) الله سبحانه وتعالى ތަނަވަސްކަން ދިނީ ލިބޭނެވެ. ހަދި އަލިގާއަށް
ސާފުވި ގުދު ވެރިކަން ދައްވިއެވެ . ފަހެ އައްޔާ ގެންވޭނެއެވެ. ފަހެ އައްގާއަށް الله سبحانه وتعالى
ދައްވާލި نعمة ތަޅާ ހަނދާން ކަންތުވެން އެވެ. ފަހެ އައްގެ ހަނދާންނަށް އެ نعمة އަތުވެދޭނެއެވެ.
الله وحي ކުރައްވާނެތެވެ. އެ ނިޔަމުތަކާގެ ބަދަލުގައި ތިޔަ ދުންޔާގައި ކާޅު ކަންކަމުތަ އެވެ؟
އާދާ ބުނެނިތެވެ .އިބަ އިދާރާ ޚަރުޗުގެ އެއްބާރު ކަންތައްތަކާގައި ތިމަނާނަ މުދާ ހަދާކުޅުމެވެ .
الله وحي ކުރައްވާނެތެވެ . ތިބާ ހަދާނީ ދުގެވެ . ނަގުވެސް ތިބާ ހަދާކުޅު ދިލާރީ ލިބޭކާ
ބުނުއްވުނެވެ. ފަހެ ހަމަހަމަކޮށްދޭން އެގޮތަށް ބުނުއްވިއްޔާއެވެ. ދެން އިރާދަ ކުރެއްވި އަދިވެސް ދުޅުގެ ދަރުމަން
އާދާ ގުޅުއްވެވި ބިލާގައި އަޅާ ދުޅުގުން ގޮސް ނަޒަރާއަތް އެއްޗެއްގުޅިއްޔެވެ .

1618 وَعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ نَاساً قَالُوا لَهُ : إنَّا نَدْخُلُ عَلى سَلاطِينِنا فَنَقُولُ لهُمْ بِخِلافِ مَا نَتَكَلَّمُ إذا خَرَجْنَا منْ عنْدِهمْ ؟ قالَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا : كُنَّا نَعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

މާނަ الله އަދުރަށްވަރިހަވާމާނަން ބަޔަސްޓުނަގާލި عبْدِ اللَّهِ بْن عُمَر ގެ ހިޔަބަހިން
ބަލާދެނިވެއެވެ. ހަމަހަކަރަވާރަން އަޅަސްލިއެވެ. ކިރުން ބަރަކާ ދިނުން އެ صحابى ކިރުން އަޅަސްލިއެވެ.
ހަމަހަކަރަވާރަން ތިމަންމެން ބަސްދަރަހަވާގުޅުގެ ހަދިރައަށް ގޮސް ވަރަކާ ދައްކާނީ
އެތަނުން ނިކުމެގަތުމުގައި ވަހަކަ ދައްކާ ގޮތާއި خلاف އަނގޮތެވެ . عبْدِ اللَّهِ بْن عُمَر (رضي
اللَّه عنْهُ) ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އަޅުތަ ވަރަކާތައް
ހިމެނުނީ نِفَاق ގެ ތެރޭގައެވެ .

1619 وعنْ جُنْدُب بن عَبْدِ اللَّه بنِ سُفْيانَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مَن سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّه بِهِ ، ومَنْ يُرَائِي اللَّه يُرَئِى بِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جُنْدُب بن عَبْدِ اللَّه بنِ سُفْيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެ އަޅު އަރުވާމުންނެވަކަލޭ ކަމެއް ކުރެއްވިނަމަ الله سبحانه وتعالى އަޑުއަހުއް ނިކަމެތި ކުރުއްވާނެއެވެ. އަދި މިހެން ކަން ދައްކާމުންނެވަކަލޭ ކަމެއް ކުރެއްވިނަމަ الله سبحانه وتعالى އަޅުކަމުގެ އަޑުއަހާ އެބޭނި ފާޅު ކުރައްވާނެއެވެ.

وَرَواهُ مُسْلِمٌ أيضاً مِنْ رِوايَةِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا .

« سَمَّعَ » بتَشْدِيدِ الميمِ ، ومَعْنَاهُ : أشْهَرَ عملَهُ للنّاس رياءً « سَمَّعَ اللَّه بهِ » أيْ : فَضَحَهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، ومَعْنى : « منْ راءَى » أيْ : مَنْ أَظْهَرَ للنَّاسِ الْعَمَل الصَّالحَ لِيَعْظُمَ عِنْدهُمْ «راءَى اللَّه بِهِ » أيْ : أظْهَرَ سَرِيرَتَهُ عَلى رُؤوس الخَلاَئِق .

1620 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَعلَّمَ عِلْماً مِمَّا يُبْتَغى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجلَّ لا يَتَعلَّمُهُ إلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا ، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيامَةِ » يعْني : رِيحَهَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيحٍ . والأحاديث في الباب كثيرةٌ مشهورةٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ރުއްސުންވުން އެދިގެން ކިޔަވާ علم އެއް މިހެން ދުނިޔެގެ މަންފާއަށް ޓަކައި ކިޔަވައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ވަހެއް ނުވާނެއެވެ.

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންތައްކަން ކަމުގައި ޚިޔާލުވޭ ، ނަމަވެސް ކަންތައްކަމެއް ނޫނީ ކަންތައްތަން ބާބުން ވާހަކާ باب

1621 عنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قِيل لِرسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَرأَيْتَ الرَّجُلَ الذى يعْملُ الْعملَ مِنَ الخيْرِ ، ويحْمدُه النَّاسُ عليه ؟ قال : « تِلْكَ عاجِلُ بُشْرَى المُؤْمِنِ » ، رواه مسلم .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ . މީހަކު ހެޔޮ عمل ތަކެއް ކުރައިފިން عمل ދެން ކުރާމީހާގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން އޭނާގެ މައްޗަށް އެމީހަކަށް ثناء ކިޔާ ކިޔުމާއި މެދު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ކިހިނެއް ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ މުއުމިނާގެ އަވަސް بشارة އެވެ. (އަހަރެ އަރުވާ ހެޔޮ خبر އެވެ .)

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحس لغير حاجة شرعية

ހިތާ އަންހެނުންނާއި މުރުވަތުގެ ރީތި ފިރިހެން ކުދިންނަށް شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލާ ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النور 30): {قل للمؤمنين يغضوا من أبصارهم ويحفظوا فروجهم}.

مؤمن ފިރިހެނުންނަށް، އެއުރެންގެ ބެލުންތައް ދަށްކުރުމާއި، އެއުރެންގެ فرج ރައްކާކުރުމަށް (އަހަރެ ދެންނެވި ކަންތައް) ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!

وقال تعالى (الإسراء 36): {إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسؤولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއެންމެ ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއި ބެހޭ سوال ކުރެވޭނެ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (غافر 19): {يعلم خائنة الأعين وما تخفي الصدور}.

ލޮލުގެ خيانة، ތެރި ބަލުންތަކާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އަލްލާހު ދަންނަވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ(އަޅުތަކުން ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

1622 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : كُتِبَ على ابْنِ آدم نَصيبُهُ مِنَ الزِّنَا مُدْرِكٌ ذلكَ لا محالَةَ : الْعَيْنَانِ زِنَاهُمَا النَّظَرُ ، والأُذُنَانِ زِنَاهُما الاستِماعُ ، واللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلامُ ، وَالْيدُ زِناهَا الْبَطْشُ ، والرَّجْلُ زِنَاهَا الخُطَا ، والْقَلْب يَهْوَى وَيَتمنَّى ، ويُصَدِّقُ ذلكَ الْفرْجُ أَوْ يُكَذِّبُهُ » .

متفقٌ عليه . وهذا لَفْظُ مسلمٍ ، وروايةُ الْبُخاريِّ مُخْتَصَرَةٌ .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އާދަމުގެ ދަރިކަލުންގެ މައްޗަށް ޒިނާގެ ނަސީބު ޖެހޭ ގޮތް ލިޔުއްވިފައިވެއެވެ. އަދި އެކަންތައް ކިބައިން ކަނޑައެޅިގެން ދިމާވާނެއެވެ . ދެލޮލުގެ ޒިނާއަކީ ބެލުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި ކަންފަތުގެ ޒިނާއަކީ އަޑު އެހުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި ދުލުގެ ޒިނާއަކީ ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި އަތުގެ ޒިނާއަކީ ހިފުމުގެ ޒިނާއެވެ. އަދި ފައިގެ ޒިނާއަކީ ހިނގުމުގެ ޒިނާއެވެ . އަދި ހިތް ހަވާވާ ކަންތައްތަކަށް އެދެއެވެ . އަދި އެކަމަށް އުއްމީދު ވެރިވެއެވެ . އަދި فرْجُ އެކަންތައް ތެދުކުރެއެވެ . ނުވަތަ ދޮގު ކުރެއެވެ .

1623 وعنْ أبي سعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنهُ عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إيَّاكُمْ والجُلُوسَ في الطُّرُقَاتِ ، » قَالُوا : يَارَسُول اللَّه مالَنَا مِنْ مجالِسِنا بُدٌّ : نَتَحَدَّثُ فيها . فَقالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فإذا أَبَيْتُمْ إلاَّ المجلِسَ ، فأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ »

قَالُوا : ومَا حَقُّ الطَّرِيق يَارَسُولَ اللَّه ؟ قَالَ : « غَضَّ البصر ، وكَفُّ الأذَى ، وردُّ السَّلامِ ، والأمْرُ بِالمَعْرُوفِ والنَّهيُ عنِ المُنْكَرِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو سعيد الخُدْرِي نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެ ތިބުމުން ދުރުހެލި ވާށެވެ . އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންމެންނަށް މަގުމަތީގައި(އާދަކާދައި ގެ މަޖިލިސް) މަޖިލިސް ނުކޮށް ފުރުޞަތެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަން މަގުމަތީގައި މަޖިލިސް ކުރުން ނޫން އެހެން ގޮތެއް ނެތް ނަމަ ، ދެން މަގަށް އޭގެ حقّ ދޭށެވެ . އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ . މަގަށް ދޭންޖެހޭ حقّ އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބެލުން ދަށް ކުރުމެވެ . އަދި އުދަގޫ ނުވާކުރުމެވެ . އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމެވެ . ހެޔޮ ކަމަށް އަމުރު ކުރުމެވެ . އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާކުރުމެވެ .

1624 وعَنْ أبي طلْحةَ زيْدِ بن سهْلٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : كُنَّا قُعُوداً بالأفنيةِ نَتحَدَّثُ فيها فَجَاءَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَامَ علينا فقال : « مالكُمْ ولَمَجالِسِ الصُّعُداتِ ؟ » فَقُلنا : إنَّما قَعدنَا لغَير ما بَأس : قَعدْنَا نَتَذَاكرُ ، ونتحدَّثُ . قال : « إما لا فَأدُّوا حقَّهَا : غَضُّ البصرِ ، وردُّ السَّلام ، وحُسْنُ الكَلام » رواه مسلم .

« الصُّعداتُ » بضمِّ الصَّادِ والعيْن . أي : الطُّرقَات .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو طلْحةَ زيْدِ بنِ سهْل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްފަރަހަށް) ތިމަންމެން ގޭގެ ކުރިމަތީގައި ވާހަކަ ދައްކަން ތިބީމުއެވެ . ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް ހުއްޓި ވަޑައިގަތެވެ . ދެން އެއްސެވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި ތިބީ ކީއްވެ ތޯ ދެން ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ދެން ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން ތިބީ ވަކި މަސްލަހަތަކާއި ހުރެ ނޫނެވެ. ތިމަންމެން މިތިބީ އިށީނދެގެން ހަނދުމަކުރުމާ ވާހަކަ ދައްކާލުމަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެ

ލިބޭނަމަ އެބޭފުޅުގެ حقއެބޭފުޅުން ދޭނެވެ. (އާދި) ބެލުން ލިބި ހުއްޓާނެވެ. އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދޭނެވެ. ރަނގަޅު ވާހަކަތައް ދެއްކާނެވެ.

1625 وَعَنْ جَرِير رضي اللَّه عنهُ قالَ : سألْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم عَنْ نَظَرِ الفجأةِ فَقَال: « اصْرِفْ بصَرَكَ » رواه مسلم

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި جَرِير ގެ ރިވާޔަތެއް ދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހުޒޫރުން ހިލާ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ކުއްލިއަކަށް ބެލުމާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލިބޭ ލޮލު އަނބުރާލާށެވެ.

1626 وَعنْ أمِّ سَلَمةَ رضي اللَّه عنهَا قَالَتْ : كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعِنْدَهُ مَيمونهُ، فَأَقْبَلَ ابنُ أمُّ مكتُوم ، وذلكَ بعْدَ أنْ أُمِرنَا بِالحِجابِ فَقالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « احْتَجِبا مِنْهُ » فَقُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْس هُوَ أَعْمَى : لا يُبْصِرُنَا ، ولا يعْرِفُنَا ؟ فقَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أفَعَمْيَاوَانِ أَنْتُما أَلَسْتُما تُبصِرانِهِ ؟ » رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحِيحٌ.

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި أمِّ سَلَمة ގެ ރިވާޔަތެއް ދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އޮތީމުހަރު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒްރަތުގައެވެ. އަދި ވާﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި مَيمونهُ ވެސް ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުން عبْدِ اللَّهِ بنُ أمِّ مكتُوم ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެއީ ފަރުދާގެ حكم އައުމަށްފަހުގައެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން ފަރުދާކުރާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ އަލި ކަނުމީހެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެ ތިމަންމެން ނުފެންނާނެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ނުދަންނަވާނެއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން ވެސް ލޯފަން މީހުންހެއްޔެވެ؟ ތިޔަދެކަނބަލުންނަށް އެކަލޭ ނުފެންނަ ހެއްޔެވެ؟

1627 وعنْ أبي سَعيدٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إلى عوْرةِ الرَّجُلِ ، ولَا المَرْأةُ إلى عوْرَةِ المَرْأةِ ، ولا يُفْضِي الرَّجُلُ إلى الرَّجُلِ في ثوبٍ واحِدٍ ، ولا تُفْضِي المَرْأةُ إلى المَرْأةِ في الثَّوْبِ الواحِدِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سَعيد ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފިރިހެނާ އަނެއް ފިރިހެނާގެ ޢައުރަތަށް ނުބަލާނެއެވެ. އަދި އަންހެނާ އަނެއް އަންހެނާގެ ޢައުރަތަށް ނުބަލާނެއެވެ. އަދި ދެފިރިހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރޭ ނުނިދާނެއެވެ. އަދި ދެއަންހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއް ތެރޭ ނުނިދާނެއެވެ.

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ހިލޭ އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 53): {وإذا سألتموهن فاسألوهن من وراء حجاب}

އަދި އެކަނބަލުން (އެބަހީ: ނަބިއްޔާގެ އަނބިއަނބި ކަނބަލުން)ގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން އެއްޗެއް އެދޭނަމަ، ފަހެ، ފަރުދާއެއްގެ އަނެއް ފަރާތުން ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނާސުވާލު ކުރާށެވެ!

1628 وَعَنْ عُقْبَةَ بْن عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « إيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ » ، فقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأنْصَارِ أفرأيْتَ الْحموَ ؟ قال : « الْحمْوُ المَوْتُ ،» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبَةَ بْن عَامِرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިލޭ އަންހެނުންނާއި ބައްދަލުކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ދެން انصَاريّ ބޭކަލަކު ދަންނަވައެވެ.

ފިރިމީހާގެ ގާތްތިމާގެ ފިރިހެނުން އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ފެނިދެކިވުން ކިހިނެއްހެއްޔޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެފަދަ މީހުންގެ އެފަދަ އަމަލަކީ މަރުފަދަ އަމަލެކެވެ.

« الْحَموُ » قَرِيبُ الزَّوْجِ كأخِيهِ ، وابن أخيه ، وابْنِ عمِّهِ .

1629 وَعَن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَال : « لا يَخْلُوَنَّ أحدُكُمْ بِامْرأةٍ إلاَّ مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبْدِ اللّهِ بنِ عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހިލޭއަންހެނަކާއެކު އޭނާގެ محرمއަކު ނެތިސް އެކަހެރި ނުވާށެވެ.

1630 وعن بُرِيْدَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « حُرْمَةُ نِساءِ المُجاهِدِينَ علَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمهاتِهِمْ ، ما مِنْ رجُلٍ منَ الْقَاعِدِين يخْلُفُ رجُلاً مِنَ المُجاهدينَ في أهلِهِ ، فَيَخُونُهُ فِيهِم إلاَّ وقف لهُ يَوْمَ الْقِيامةِ ، فَيأخُذُ مِن حسَنَاتِهِ ما شَاءَ حَتَّى يَرضي » ثُمَّ الْتَفت إليْنَا رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم فَقَالَ : « ما ظَنُّكُمْ ؟ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި بُرِيْدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުޖާހިދުންގެ އަންހެނުން (ޖިހާދަށްނުގޮސް) ރަށުގައި ތިބި މީހުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މައިން އެބައި މީހުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވާފަދައިންނެވެ. އަދި ރަށުގައި مقيم ވެތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުޖާހިދުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ޒިންމާ އުފުލުމުގައި އޭނާގެ އަނބިމީހާއާމެދު خيانة ތެރިވެއްޖެނަމަ قيامة ދުވަހު އެ އަމަލުތެރިޔާ ގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ހެޔޮ އަމަލު ތެރެއިން ބޭނުންވާވަރަކަށް އެމީހަކު ނަގާނެއެވެ.އަނބުރާ ހިތްހަމަޖެހެންދެން ދާނެއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم މިތަންނަށް ދިމާކޮށް އެނބުރިވަޑައިގެންފައި حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހީވަނީ ކިހިނެއްތޯ؟

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތުގައި އަދި އެނޫންވެސް ގޮތްގޮތުން ބަރަބަރުވުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1631 عن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنهُما قَالَ : لَعَنَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المُخَنَّثِين مِنَ الرِّجالِ، والمُتَرَجِّلاتِ مِن النِّساءِ .

މާނީ الله އެދުޅަވިކަލުންނަން ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بنِ عبَّاس ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ހަރަކާތްތަކާ ހުރުންތަކާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ހަރަކާތްތަކާހުރުންނަން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنة ލެއްވިއެވެ.

وفي رواية : لَعنَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المُتَشبِّهين مِن الرِّجالِ بِالنساءِ ، والمُتَشبِّهَات مِن النِّسَاءِ بِالرِّجالِ . رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް ބަރަބަރު ހުރުންތަކާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ބަރަބަރުހުރުންނަން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنةލެއްވިއެވެ.

1632 وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : لَعنَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الرَّجُل يلْبسُ لِبْسةَ المرْأةِ ، والمرْأةِ تَلْبسُ لِبْسةَ الرَّجُلِ . رواه أبو داود بإسناد صحيح

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަހާބީ أبوهُريْرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ގޮތުން އެއް މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ގޮތުން އެއްމީހުންނަށް رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لعنة ލެއްވިއެވެ.

1633 وعنْه قَال : قَال رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « صِنْفَانِ مِنْ أهلِ النَّارِ لمْ أرَهُما : قَوْمٌ معهم سياطٌ كأذْنَابِ الْبقَرِ يَضرِبونَ بِها النَّاس ، ونِساء كاسياتٌ عارياتٌ مُميلاتٌ مَائِلاتٌ، رُؤُوسُهُنَّ كَأسْنِمةِ الْبُخْتِ المائِلَةِ لا يَدْخُلْنَ الجنَّةَ ، ولا يجِدْنَ رِيحَهَا ، وإنَّ رِيحهَا لَيُوجَدُ مِنْ مسِيرَةِ كذَا وكَذَا » رواه مسلم .

އަދި މި صحابی(އަބީ ރަޟީ الله ޢަންހު ސަހާބީ أبو هُريْرة)ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކަވެރިންގެ ދެބާވަތި ދެބައިއެއް ހުންނާނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ފެނިވަޑައިނުގަތް ބާވަތްތަކެއް ނުދެކެމެވެ. އެއްބަޔަކީ ގެރިއެއްގެ ނިގޫ ފަދަ ކަޅިއެއް އަތުގައި ހިފައިގެން މީހުންނަށް ތަޅާ ބައެކެވެ. އަދި އަނެއް ބައެއް ތިބޭނެއެވެ. އަދި އެބަޔަކީ ހެދުން ލައިގެން ތިބޭ ނަމަވެސް ބަރަހަނާ ވެފައިވާ އަންހެނުންނެވެ. އެމީހުން ބަޔަކަށް ލޮބުވެތިކަމުގައި ހިތްވާ ގޮތަކަށް ތިބެއެވެ. އަދި ހިތްވަރާ ކަމެއް ނޯވާ ލަޅާ ނަމަވެސް ރާބުޅިއެއް ފަދަ ބޯ ހެދިގެން ތިބެއެވެ. އަދި އެބައި މީހުން ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެ ނުވާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ވަސްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ސުވަރުގޭގެ ވަސް ނިކަމެތިވެސް ދުރުމިނުން ލިބޭނެއެވެ. ހަމަ ސުވަރުގޭގެ ވަސް އެމީހުން ވަރަށް ދުރުމިންތަކަކުން ވެސް ލިބެއެވެ.

معنى « كاسيات » أيْ : مِنْ نعْمَةِ اللَّه « عارِياتٌ » مِن شُكْرِهَا وقِيل : معناهُ : تسْتُرُ بعْض بدنِها ، وتَكْشِفُ بعْضَهُ إظْهاراً لِجمالِها ونحوه . وقيل : تَلْبسُ ثَوْباً رقِيقاً يصِفُ لَوْنَ بدنِهَا . ومعْنى « مائِلاتٌ » قيل : عَن طاعة اللَّه تعالى وما يَلزَمُهُنَّ حِفْظُهُ ، « مميلاتٌ » أيْ: يُعلِّمْنَ غيرهُنَّ فِعْلَهُنَّ المذْمُوم ، وقيل مائِلاتٌ يَمْشِينَ مُتَبخْترات ،مُميلاتٍ لأكْتَافِهِنَّ ، وقِيل : مائلاتٌ يمْتَشِطْنَ المِشْطَةَ المَيْلاءَ : وهِيَ مِشْطَةُ الْبغَايا . و « مُميلاتٌ » : يُمشِّطْنَ غيْرهُنَّ تِلْكَ

المِشْطَةَ . « رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمةِ الْبُخْتِ » أيْ : يُكبِّرْنَها ويُعظِّمْنها بلَفِّ عِمَامة أوْ عِصابةٍ أو نَحْوِه .

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ންނާއި كفار ންނާއި އެއްގޮތްވުމަކީ ސިފަވުމެއް إختيار ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1634 عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تأْكُلُوا بِالشِّمَالِ ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يأكل ويَشْرَبُ بِشِمالِهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ވާތުން ނުކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކާނީ ވާތުންނެވެ.

1635 وعَن ابنِ عُمر رضي اللَّه عنهُما أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يَأْكُلَنَّ أحدُكُمْ بِشِمالِهِ ، وَلا يَشْرَبَنَّ بِهَا . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمالِهِ وَيشْربُ بِهَا » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ވާތުން ނުކާށެވެ. އަދި އެއުޅުން ނުބޮށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކާނީ އޭނާގެ ވާތުންނެވެ.އަދި ބޯނީ އެއުޅުންނެވެ.

1636 وعَنْ أبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : إنَّ الْيهُود والنَّصارى لا يَصْبِغُونَ ، فَخَالِفوهُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيرَة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يهُودي ންނާއި نصارى އިން ހުދުއިސްތަށިފައި ކުލަނުލައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާ ޚިލާފު ކުރާށެވެ.

المُرَادُ : خِضَابُ شَعْرِ اللِّحْيَةِ والرَّأس الأبْيَض بِصُفْرَةٍ أوْ حُمْرَةٍ ، وأمَّا السَّوادُ ، فَمنْهِيٌّ عَنْهُ كَما سَنَذْكُرُ في الْباب بعْدَهُ ، إن شاء اللَّه تعالى .

ބޭނުމީ ތުބުޅި ކަޅުކުރުމުގެ މަސައްލާ ދެ ރީނދޫކުލަ ނުވަތަ ރަތްކުލަ ޖެހުމެވެ. އަދި ކަޅުކުލަ ޖެހުން މަނާވެގެންވެއެވެ. މިއަދުވެސް ކަޅުކުލަ އަޅައިގެން ބޭނުން ކުރުން މަނާކަމާއި ދެން ބާބުގައި ފާހަގަ ކުރާނެއެވެ. އެބާބުގައި ބަޔާންކުރާ ހަދީސް. އިން ކަޅުކުލަ އިސްތަށިފައި ކުލަޖެހުމާމެދު ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަން حديث ން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިފައި ކަޅުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1637 عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : أُتِي بابي قُحافَةَ والِدِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيق رضي اللَّه عنْهُما يوم فتْحِ مكَّةَ ورأسُهُ ولِحيتُهُ كالثَّغَامَةِ بياضاً ، فَقَال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « غَيِّرُوا هَذا واجْتَنبُوا السَّوادَ » رواه مسلم.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އަށް ޝުކުރުގައި ފަތަޙްކުރެއްވުމުގެ ދުވަހުގެ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو بكْر الصِّدِّيق ގެ ބައްޕާ أبو قُحافة ގެނައި ހިނދު އެކަލޭގެ ބޮލާއި ތުނބުޅި ހުދުވެފައިވަނީ ކަސްޖާގުންޑެއް ފަދައިން ހުދުވެފައެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަ ކުލަބަދަލުކުރާށެވެ. އަދި ކަޅުކުލަ ދުރުހެލިވާށެވެ.

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޭލުން މަނާކުރެއްވުމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު އެއްކޮށް ބޭލުން ހުއްދަކުރެއްވުމާ ބެހޭގޮތުންވާ باب

1638 عن ابن عُمر رضي اللَّه عنهُما قَالَ: نَهَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنِ القَزعِ. متفق عليه

. މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ބޮލުން ބައެއްދުރުކުރުން އަދި ބައެއް ބޭލުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

1639 وعنْهُ قالَ : رَأى رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صبِياً قَدْ حُلِقَ بعْضُ شعْرِ رأْسِهِ وتُرِكَ بعْضُهُ، فَنَهَاهمْ عَنْ ذَلَكَ وقَال : « احْلِقُوهُ كُلَّهُ أو اتْرُكُوهُ كُلَّهُ » . رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ على شَرْطِ البُخَارِي ومسْلِمِ .

އަދި އެ صحابى(އެބޭކަލާ މާނަ: الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުއްޖަކު ދުށެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގެ ބައެއް ބާލާފައި ބައެއް ދޫކޮށްލާފައެވެ. އަދި އެކަމަށް ނަހީ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހުރިހާ އެއްކޮށް ބާލާށެވެ. ނޫނީ ހުރިހާ އެއްކޮށް ދޫކޮށްލާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްކޮށް ބާލާށެވެ. ނޫނީ އެއްކޮށް ދޫކޮށްލާށެވެ.

1640 وعنْ عبْدِ اللَّه بنِ جعفَر رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمْهَل آلَ جعفَرٍ رضي اللَّه عنه ثَلاثاً ، ثُمَّ أتَاهُمْ فقَالَ : « لا تَبْكُوا على أخِي بَعْدَ الْيوم » ثُمَّ قَال : « ادْعُوا لي بَنِيَّ أخِي » فجِيءَ بِنَا كَأَنَّنا أفْرُخٌ فقَال : « ادْعُوا لي الحلاَّقَ » فَأَمرهُ ، فَحَلَقَ رُؤُوسنَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح على شَرْطِ البخاري ومُسْلِمٍ

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبْدِ اللَّه بنِ جعفَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (جعفَر ގެފާނު ނިޔާވުމާއި ވިދިގެން) جعفَر ގެފާނުގެ ބޭބޭކަލުންނަށް ހިތާމަކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެބޭބޭކަލުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. މިއަދުން ފެށިގެން މިއަށްފަހު ތިޔަ ބޭބޭ ހިތާމައިން ރޮއްވާށެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. މިމީހުންގެ ބޭބޭގެ ކުދިން ގެންނަވާށެވެ. ދެން މިމީހުން ގެންނެވުމުން ބޭބޭގެ ކުދިން މިމީހުންގެ ކުދިން ސަބަބުން މިމީހުން ފުރަތަމަ ދުވަހު ވިހޭ ދޫނި ކުދިންފަދައެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. ދެން މިމީހުން(ކާރުކުރާނުން) ގެ ގާތަށް ބޮލުބާލަން ގެންނަވާށެވެ. ދެން އަންގަވައި އޭނާ މިމީހުންގެ ބޮލުބާލިއެވެ.

1641 وعَن علِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : نَهَى رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ تحلِقَ المَرأةُ رَأْسَهَا . رواهُ النِّسائى .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި علِيّ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނުން އެމީހުންގެ ބޯ ބޭލުމުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ފަރާތުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތިރީންނާއި އިތުރު އިސްތިރީންގެ ބޮލުމުއި ހަރަކާތްތައް ބޭނުންކުރުމުގައި ޚިޔާނާތް ކުރުމާއި އަލަކަމަށް ހަރަކާތް ކުރުމާއި ދަތް ފަތިކުރުން **حرام**ވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ **باب**

1642 وعَنْ أسمَاءَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّ امْرأَةً سألتِ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالتْ : يا رَسُولَ اللَّه إنَّ ابْنَتِي أصابَتْهَا الْحصبْةُ ، فتمرَّقَ شَعْرُهَا ، وإنِّي زوَّجْتُها ، أفأَصِلُ فِيهِ ؟ فقال : « لَعَنَ اللَّه الْواصِلة والْموصولة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أسمَاء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އަންހެން ދަރިފުޅު حَصْبة ގެ ބަލިޖެހިގެން ވެއެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ވެއްޓިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ އެދަރިފުޅުގެ ކައިވެނިކޮށްދީފައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެދަރިފުޅުގެ އިސްތަށިގަނޑަށް އެހެން މީހެއްގެ އިސްތަށިގަނޑު ގުޅާލަންވީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްތަށިގުޅާ މީހާއާއި ގުޅުވާލެވޭމީހާއަށް މާތްالله لعنةކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ : « الواصِلَةَ ، والمُسْتوصِلَةَ » .

قَوْلَهَا : « فَتَمرَّقَ » هو بالرَّاءِ ، ومعناه : انْتَشَرَ وَسَقَطَ ، « والْوَاصِلة » : التي تَصِلُ شَعْرهَا ، أو شَعْرَ غيرها بشَعْرٍ آخر . « والمَوْصُولة » : التي يُوصلُ شَعْرُهَا .

« والمُستَوصِلَةُ » : التي تَسْأَلُ منْ يَفْعَلُ ذلكَ لَهَا .

وعَنْ عائشة رضي اللَّه عنْهَا نَحْوُهُ ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން(ވެސް) އިސްވެދިޔަފަދައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1643 وَعَنْ حميْدِ بن عبْدِ الرَّحْمن أنَّهُ سمع مُعاويَةَ رضي اللَّه عنْهُ عامَ حجَّ علَى المِنْبَر وَتَنَاول قُصَّةً مِنْ شَعْرٍ كَانَتْ في يد حَرسيٍّ فَقَالَ : يا أهْلَ المَدِينَةِ أيْنَ عُلَمَاؤكُمْ ؟ ، سمِعْتُ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَنْهَى عنْ مِثْلِ هَذِهِ ويقُولُ : « إنَّمَا هَلَكَتْ بنُو إسْرَائِيل حِينَ اتَّخَذَهَا نِسَاؤُهُمْ » متفقٌ عليه .

حميْدِ بن عبْدِ الرَّحْمن ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ
مُعاوِيَة ގެފާނު حج ކުރެއްވި އަހަރު މިންބަރުގައި ހުންނަވައި ގެން ވިދާޅުވި އަޑުއެހީމެވެ. އަދި
ސިފައިންގެ ބޯކަލުގެ އަތުގައި އޮތް އިސްތަށިގަނޑެއް ހިއްޕަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ.
އޭ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢާލިމުން ކޮބައި ހުއްޓޭވެ؟ نبي އާ
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިފަދަ ތަކެތި ޙަރާމްކުރައްވަމުން ނަހީކުރަން އަޑުއެހީމެވެ. އަދި
ރަސޫލާގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނީއިސްރާއީލުގެ މީހުން
ހަލާކުވެގެންދިޔަ ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުން މިފަދަ އިސްތަށިގަނޑު ބޭނުން
ކުރަން ފެށުމުންނެވެ.

1644 وعَنِ ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَعَنَ الْواصِلَةَ وَالمُسْتوصِلَةَ ، والْوَاشِمَةَ والمُستَوشِمة . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّه بنِ عُمر ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އިސްތަށިގަނޑުގެ ތެރެއަށް އިތުރު އިސްތަށި އަޅާ ގުޅުވާ މީހާއާއި ގުޅުވާލާ މީހާއާއި
ހަށިގަނޑުގައި ފަލުފަލަށް ކުރަހާ އަދި ކުރަހުވާ މީހާއާއި ކުރަހައިދޭ މީހާއަށް رسُول
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

1645 وعن ابنِ مَسعُودٍ رضي عنْهُ قَال : لعنَ اللَّه الْواشِماتِ والمُستَوشمات والمُتَنَمِّصات ، والمُتَفلِّجات لِلحُسْن ، المُغَيِّراتِ خلْقَ اللَّه ، فَقَالَتْ لَهُ امْرأَةٌ في ذلكَ . فَقَالَ: وما لي لا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُو في كتاب اللَّه ؟ ، قَالَ اللَّه تَعالى : { وَمَا آتاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا } [الحشر : 7] . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّه بنِ مَسعُود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަށިގަނޑުގައި ފަލުފަލަށް ކުރަހާ މީހާއާއި ކުރަހުވާ މީހާއާއި ދޫނިބުމަ ނައްޓާ މީހާއާއި ބޮޑު
އިސްތަށިއަޅާ މަދުކުރާ މީހާއާއި ރީތިކަމަށްޓަކައި ދަތްތަކުގެ މެދު ހުޅުވާ މީހާއާއި ދުނިޔާގެ
ބަދަލުގެނަސް ބަދަލުކުރާ ކަންތައް ކުރާ މީހާއާއި الله ގެ އުފެއްދެވުމަށް އަނިޔާކުރާ
ގޮތަށް ބަދަލުކުރާ އަންހެނުން އެއްބައިވަނތަ ކޮށްފައިވުމުން عبْدِ اللَّه بنِ مَسعُود

ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنة ލެއްވިމީހަކަށް ތިމަންނަ لعنة ނުލާނެތީ ކީއްވެހެއްތޯ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ތަބާވުން قرآنގައި ވެސް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވައެވެ.{ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا} މާނައީ: އަދި رسُول ާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދެއްވި ކަންތަކެއް އެއްލަވައިގެން، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީ ކުރެއްވި ކަންތައް ކަނޑައަޅާ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެ ގަންނާށެވެ!

« المُتَفَلِّجةُ » : هي التي تبْرُدُ مِنْ أسْنَانِهَا لِيَتَباعدَ بعْضُها مِنْ بعْض قَلِيلاً وتُحَسِّنُهَا وهُوَ الْوَشْ رُ ، والنَّامِصَةُ : هِي التي تَأْخُذُ مِنْ شَعْرِ حـ اجب غيْرِهَا ، وتُرَقِّقُهُ لِيـ صيد رَ حَسناً ، والمُتَنَمِّصةُ : التي تَأمُرُ منْ يفْعَلُ بِهَا ذَلِكَ .

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

މުބޭނުންވާ ބޯމުން ނުކުއިސްތަށިގަނޑު އުފުރުމާއި ފުރަތަމަ އަރުވާއިރު ހުސްނަ ކޮލިއިސްތަށިގަނޑު މުބޭނުން އުފުރުން މަނާކުރެއްވުމާއި ބެހޭބާބު **باب**

1646 عنْ عَمْرِو بنِ شُعَيْب ، عن أبيهِ ، عنْ جَدِّهِ رضي اللَّه عَنْهُ ، عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لاَ تَنْتِفُوا الشَّيْبَ ، فَإِنَّهُ نُورُ المُسْلِمِ يومَ الْقِيامةِ » رواهُ أبو داودَ والتِّرْمِذِيُّ ، والنسائِيُّ بأَسَانِيدَ حسنَةٍ ، قَالَ الترمذي : هُو حديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުއްސުވުން ލެއްވި عَمْرِو بنِ شُعَيْب ގެ ބައްޕާފުޅު ކާފަގެ ފުރުޖެހިން نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދު އިސްތަށިގަނޑު ނުނަގާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހުން މުސްލިމުންގެ ނޫރެވެ.

1647 وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :« منْ عمِل عملاً لَيْس عليهِ أمْرُنَا فهُو ردٌّ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ދީނުގައި ނުހިމެނޭކަމެއް މީހަކުކުރިނަމަ ފަހެ އެކަމަކީ އަނބުރާ ރައްދުކުރެވޭނެކަމެވެ.

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر ނެތި ނުލަފައި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖުގައި ބީހުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1648 عنْ أبي قَتَادةَ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « إذَا بال أحدُكُمْ . فَلاَ يأْخُذَنَّ ذَكَرهُ بِيَمِينِهِ ، ولاَ يسْتَنْجِ بِيمِينِهِ ، ولاَ يتنفَّسْ في الإنَاءِ » .

متفقٌ عليه . وفي الْباب أحاديثٌ كَثِيرةٌ صحِيحةٌ .

މާތް الله ރުއްސުވުންލެއްވި أبو قتادة، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކުޑަކަމުން ގެސްފިނަމަ ފަހެ ކަނާއަތުން ޒަކަރުގައި ނުހިފާށެވެ. އަދި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާ ނުކުރާށެވެ. އަދި ތަށްޓަށް ނުފުނުލާށެވެ.

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر ނެތި ނުލަފައި އެއްފައިގައި ފައިވާނުލައި ނުވަތަ އެއްފަޔަށް خف ލައި ހިނގުމާއި އުޅުމަކާއި ނުލަފައި ކާޅު ހުރެގެން ހުރެގެން ފައިވާނުލުމާއި އަދި ކާޅު ހުރެގެން خف ލުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1649 عنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يمْشِ أحدُكُم في نَعْلٍ واحِدَةٍ ، لِينْعَلْهُما جميعاً ، أوْ لِيخْلَعْهُمَا جميعاً » .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެއް ފައިވާނެއް ލައިގެން ހިނގާނުލާށެވެ. ދެފައިވާން ލާށެވެ. ނުވަތަ ދެފައިވާން ބާލާށެވެ.

وفي روايةٍ « أوْ لِيُحْفِهِما جميعاً » متفقٌ عليْهِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނުވަތަ ދެފައި ހަމަހަމަކޮށްލާށެވެ.

1650 وعنه قَال : سمِعتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إذَا انْقَطَعَ شِسْعُ نَعْلِ أحدِكُمْ ، فلا يمْشِ في الأخْرى حتَّى يُصْلِحَهَا » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ފައިވާނުގެ ވާރު ކެޑިއްޖެނަމަ އެހެން ފައިވާން ހަމައަށް ގެނެސްފިނަމަ މެނުވީ އަނެއް ފައިވާނުގައި ލައިގެން ހިނގާނުލާށެވެ.

1651 وعَنْ جابِرٍ رضي اللَّه عنْهُ أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أنْ ينْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائماً . رواهُ أبُو داوُدَ بإسْنادٍ حَسَنٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ جابِرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މީހާ ކޮޅަށް ހުރެ ފައިވާން ލުމުން ނަހީ ކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ނިދާން އަރާނަމަ ވަގުތު ގޭގައި އަލިފާން ނިއްވާލުމާ އަދި ފާނޫސްއާއި ދިއްލާފައިވާ ބައްތިތަކުގައި އެނޫން
އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބަހައްޓުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** ·

1652 عن ابْنِ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُمَا عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَتْرُكُوا النَّار في بُيُوتِكُمْ حِين تَنامُونَ » متفق عليه .

މާނައީ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޭ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمر ،نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. حديث ގެ މާނައަކީ: ތިޔަބައިމީހުން ނިދާ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި އަލިފާން ނިއްވާނުލައި ނުބަހައްޓާށެވެ.

1653 وعَنْ أبي مُوسَى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : احْتَرَقَ بيْتٌ بِالمدينةِ على أهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ . فَلَمَّا حُدِّثَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِشَأْنِهِمْ قَال : « إنَّ هَذِهِ النَّار عدُوٌّ لكُمْ ، فَإِذَا نِمْتُمْ فأطْفِئُوها » متفق عليه

މާނައީ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޭ أبو مُوسَى الأشْعريِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މަދީނާގައި އެއްރޭގަނޑު ގެއެއްގައި އަލިފާން ރޯވިއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ޚަބަރު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދުއްވެއްކަމުގައިވާކަމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ނިދާނަމަ ފަހެ އެ ނިއްވާލާށެވެ.

1654 وعنْ جابِرِ رضي اللَّه عنْهُ عنْ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « غَطُّوا الإِناء ، وأوْكِئُوا السِّقَاءَ ، وَأغْلِقُوا الْباب ، وَأطفِئُوا السِّراج ، فإنَّ الشَّيْطَانَ لا يحِلُّ سِقَاءً ، ولاَ يفتَحُ باباً ، ولاَ يكْشِفُ إناءً ، فإنْ لَمْ يجِدْ أحَدُكُمْ إلا أنْ يَعْرُضَ على إنَائهِ عوداً ، ويذْكُر اسْمَ اللَّهِ فَلْيفْعَلْ ، فَإنَّ الفُويْسِقَةَ تُضرِمُ على أهْلِ البيتِ بيْتَهُمْ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެފާނު ،نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތަށިތަކުގެ މަތި އަޅާށެވެ. އަދި ފެންއަޅާ ކަންވަރުބާކަ މަތިޖަހާށެވެ. އަދި ދޮރުތައް ލައްޕާށެވެ. އަދި ބައްތި ނިއްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން شيطانة އާ ބަންދުކުރެވިފައިހުރި ފެންކަންވަރު ނުހުޅުވައެވެ. އަދި ލައްޕާފައިހުރި ދޮރެއް ނުހުޅުވައެވެ. އަދި މަތިއަޅާފައިހުރި ތަށިއެއްގެ މަތިނުނަގައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެމީހެއްގެ ތަށީގެ މަތީގައި އަޅާނެ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެނަމަ އޭގެ މަތީގައި ދަނޑިބުރިއެއް ނަމަވެސް އަޅާށެވެ. އަދި ބިސްމި ކިޔާށެވެ. ފަހެ އަހުލުވެރިން ގޭތެރޭގައި ހުއްޓައި ހަމަކަށަވަރުން މީދާ ސިއްރުން ގޭގެ އަހުލުވެރިންނާއެކު ގެ ރޯކޮށްލައެވެ.

« الفُويْسِقَةَ » : الفأْرةُ ، و « تُضْرِمُ » : تُحْرِقُ .

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب. تكلف އަކީ އެކަމީ މަސްލަހަތެއް އުނދަގުލުންނާ ކަމެއް ކިޔުމާ ބުރަދަތިކޮށް ކުރުން ނުވަތަ އެފަދަ ބަހެއް ބުނުމެވެ.

قال اللّه تعالى (سورة ص: 86): {قل ما أسألكم عليه من أجر وما أنا من المتكلفين}

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރުމެން ކަމަކަށް (އެބަހީ: رسولކަން އިއްވުމުގެ ކަމަކަށް) ތިމަންކަލޭގެފާނު އެއްވެސް އުޖޫރައެއް ތިޔަބައިމީހުން ކިބައިން ނުއެދެމެވެ. އަދި އަމިއްލައަށް ހަދައިގެން ވިދާޅުވާ ބަސްތަކެއް ނޫނެވެ.

1655 وعنْ ابن عُمر ، رضي اللَّه عنهُما ، قَالَ : نُهينَا عنِ التَّكلُّفِ . رواه البُخاري

.މާތް الله އަދަބުވެރިކަމާތުންނަށް ރުއްސުންގެއްޓެވި عبدِ اللَّهِ بنِ عُمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. تكلّف ކުރުމުން ވިމަނާކަމުގެން ދަނާކުރުވުންވެ.

1656 وعنْ مسْرُوق قَال : دخَلْنَا على عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ فَقَال : يا أَيُّهَا النَّاس منْ عَلِم شيْئاً فَلْيقُلْ بهِ ، ومنْ لَمْ يعلَمْ ، فلْيقُلْ : اللَّه أعلَمُ ، فإنَّ مِنَ الْعِلْمِ أن تَقُولَ لِمَا لا تَعْلَمُ : اللَّه أعلَمُ . قَال اللَّه تَعالى لِنَبيِّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : { قلْ ما أسأَلُكُمْ عَليْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ المُتَكَلِّفِين } رواهُ البخاري .

مسْرُوق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވަދެގެން عبدِ اللَّهِ بن مسْعُود ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ.ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. މީހަކަށް އެނގިހުރި އެއްޗެއް އެމީހަކު ބުނާހުށިއެވެ. އަދި މީހަކަށް އެއްޗެއް ނޭނގިއްޖެނަމަ ދެން ބުނާހުށިއެވެ. اللَّه أعلَمُ (މާނައީ އެކަން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތްالله އެވެ.) އެހެނީ އެއްޗެއް ނޭނގޭކަމުގެ މައްޗަށް اللَّه أعلَمُ ބުނުމަކީވެސް ޢިލްމުގެ ބައެއްކަމުގައި ވާތީއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ ދިޔާރުގެ ،نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.{ قلْ ما أسأُلُكمْ عَليْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ المُتَكَلِّفِين } މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރުގެ މައްޗަކުން (އަޖުރެއް: رسولކަން އިއްވުމުގެ މައްޗަކުން) ވިމަނާކަމެއްވުން އުއްމަތަށް ދޭތެރެ ވިތަރުއަދާކުން ކިބައިކަން ނުދަމެވެ. އަދި ވިމަނާކަމެއްވީއިރު ގޮތަކަށް އާރި ދަސްކުރަހީއަ އަކަށްވެގެންނެވެ ކަށައަޅާ ނުވެސް ބަހެއް ބުނުމަކީ ވެސްނުވެ.

(ދެންނަށެވެ. މި އާޔަތުގެ ފުރިހަ ބަހަކު މޮޅުވާ ވެސް ބަލަހައްޓަވާފައިވެ. އަދި އާޔަތުގެ ފުރިހަ ބަރަކާ المُتَكَلِّفين ގެ މޮޅުވާ ފުޅިއަރި ނުންގަތުމ ފެންނާތީއެވެ.) والله اعلم

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدِّ وشقِّ الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަރުއަޑުން ރޯއިހަޅުމާއި ކޯތާފަތުގައި ތެޅުމާއި ހެދުންފަޅުމާއި ބޮލުގެ އިސްތަށިނަގުމާ ފުކުޅުމާއި ބޭބޭފުޅުމާއި ބަދު **دعاء** ކުރުން **حرام**ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1657 عَنْ عُمَر بْنِ الخَطَّابِ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الميِّتُ يُعذَّبُ في قَبرِهِ بِما نِيح علَيْهِ »

. މާނަ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عُمَر بْنِ الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ، نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މައްޔިތާއަށް ގަބުރުގައި އޭނާއަށްޓަކައި ހަޅޭއް ލެވުމުގެ ސަބަބުން عذاب ދެވެއެވެ.

وفي رواية : « ما نِيحَ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. بِما نيح علَيْهِ ގެ ބަދަލުގައި ما نِيحَ علَيْهِ ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ.

1658 وعن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضرَبَ الخُدُودَ ، وشَقَّ الجُيُوبَ ، ودَعا بِدَعْوَى الجَاهِلِيةِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކޯތާފަތުގައި ތަޅާ ހެދުންފަޅާ ޖާހިލިއްޔާ ކަލިމަތް ބުނާ މީހާ އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ.

1659 وعَنْ أبي بُرْدَةَ قَالَ : وَجِعَ أبُو مُوسَى الأشعريُّ رضي اللَّه عنه ، فَغُشِيَ عليْهِ، وَرَأْسُهُ في حِجْرِ امْرَأَةٍ مِنْ أهْلِهِ ، فَأَقْبلَت تَصيحُ برنَّةٍ فلَمْ يَسْتَطِعْ أنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شيْئاً ، فلَمَّا أفاقَ ، قَال : أنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِيءَ مِنْهُ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَرِيءَ مِنَ الصَّالقةِ ، والحَالقَةِ ، والشَّاقَّةَ ، متفقٌ عليه .

أبُو بُرْدَةَ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. أبُو مُوسَى އަށް އާޒާސްތަކަން ޖެހުނެވެ ފުރުވެރިވިއެވެ. ފަހެ ހޭނެތުނެވެ. އަދި އެ صحابي ގެ ބޯ އޮތީ ގޭގެ މީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނެއްގެ އުނގުގައެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުން ބާރު ހަޅި ހަޅޭއްލަވައި ރޮއިއެވެ.(ނަމަވެސް)އެ صحابي އަކަށް ޖަވާބުދީ ނުކުޅެދުނެވެ. ފަހެ ހޭފުޅު އެރުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަރީއަވެވޮޑިގެންވާ ކަހަލަ ކަނބަލުން ބަރީއަވެވޮޑިގެންނެވެ. (އަޑުގަދަކޮށް) ރޮއި ހަޅި މީހުންނާއި ބޯ ބާލާ މީހުންނާއި، ހެދުންފަޅާ މީހުންނާ ބަރީއަވެވޮޑިގެން ހުރިހާކަމަކުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ ބަރީއަވެގެންނެވެ.

« الصَّالِقَةُ » : التي تَرْفَعُ صوتَهَا بالنِّياحةِ والنَّدْب « والحَالقَةُ » : التي تَحْلِقُ رَأسَهَا عِنْدَ المُصيبَةِ . « والشَّاقَّةُ » التي تَشُقُّ ثَوبَهَا .

1660 وعَنِ المُغيرةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ ، فَإنَّهُ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ عليْهِ يَوْمَ الْقِيامةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި المُغيرةِ بن شُعْبَة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މީހަކު މަރުވުމުން ރޮއި ހަޅޭއްލައި ހިތާމަކުރާނަމަ قيامة ދުވަހު އެކަމުގެ عذاب ދެވޭ ހުށީއެވެ.

1661 وعَنْ أمِّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ بضمِّ النُّون وفَتحِهَا رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : أخذَ عَلَيْنا رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عِنْدَ البَيْعةِ أنْ لا نَنُوحَ . متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أمّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ ގެ ރިވާޔަތެއް ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: މައްޔިތަކަށް ރޮއި ހިތާމަ ނުކުރުމަށް رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ އަތުން عهد ނެންގެވިއެވެ.

1662 وَعَنِ النُّعْمانِ بن بشيرٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : أُغمِي على عبْدِ اللَّه بنِ رَواحَةَ رضي اللَّه عنْهُ ، فَجَعَلَتْ أُخْتُهُ تبكي ، وتَقُولُ : واجبلاَهُ ، واكذَا ، واكَذَا : تُعدِّدُ عليْهِ . فقَال حِينَ أفَاقَ : ما قُلْتِ شيْئاً إلاَّ قِيل لي : أَنْتَ كذَلِكَ ؟ ، رواهُ البُخَارِي .

ދާތް الله އަށްވުރެ ރަސޫލުން ރުހިވޮޑިގެންވާ النُّعمانِ بنِ بشير ގެ ރިވާޔަތެއް ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّه بنِ رَواحَة ގެ ހޭނެތުން ގެއްލުނީއެވެ. އޭނާގެ ދައްތަ ބިއްކަ ރޮއި ބުނަނީއެވެ. އަހަރެންގެ ފަރުބަދަ ކަލޭ ފަދަ ވޮޑިގެން ކަލޭގެފާނެވެ! ވަގުތުގެ ބަރަކާތުގެ ހަމަ ތެދު ކަލޭގެފާނެވެ! ވަކިގެންނެވި ކަލޭގެފާނު ހޭވެރިވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ: ކަލޭ ބުނި ކޮންމެ ބަސްފުޅަކާ އެކު އަހަރެންނަށް ބުނެވުނީ ކަލޭ ވެސް އެހެން ހެއްޔެވެ؟ !ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ އެފަދަ ވެސް ހިނގުމުގެ ކަންތައްތައް މިހާރު ބަލަން ނުބުނެވުނެވެ. ވީމާ ހަމަ ހަގީގަތުގައި ހިތާމަކުރުން ބޮޑުވެއްޖެއެވެ. ބުނެވުނެވެ. ވީމާ ހަމަ އެހެނަ ހެއްޔެވެ؟

1663 وَعَنِ ابن عُمر رضي اللَّه عنهُمَا قَال : اشْتَكَى سعْدُ بنُ عُبادَةَ رضي اللَّه عنْهُ شَكْوَى ، فَأَتَاهُ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يعُودُهُ مع عبْدِ الرَّحْمنِ بن عوْفٍ ، وسَعْدِ بن أبي وقَّاص، وعبْدِ اللَّه بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهمْ ، فلما دخَلَ عليْهِ ، وجدهُ في غَشْيةٍ فقَالَ : «أَقُضِيَ؟ قَالُوا : لا يا رسُولَ اللَّه . فَبَكَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فلَمَّا رَأى الْقَوْمُ بُكاءَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَكَ وا ، قَالَ : « ألاَ تَسْمعُون ؟ إنَّ اللَّهُ لا يُعَذِّبُ بِدمْعِ الْعيْنِ ، ولا بِحُزْنِ الْقَلْبِ ، ولَكِنْ يُعذِّبُ بِهذَا » وَأَشَارَ إلى لِسانِهِ « أوْ يَرْحَمُ » متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތެއް ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: سعْدُ بنُ عُبادَة رضي اللَّه عنْهُ އަށް ބަލިމަޑުކަމެއް ޖެހިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޞަحابى އަށް ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަބްދުއްރަ عبْد الرَّحْمنِ بنِ عوْف އާއި سَعْدِ بنِ أبي وقَّاص އާއި عبْدِ اللَّه بن مسْعُود(رضي اللَّه عنهم) މިއްބަރިންވެސް ފަހެ

އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޖަހިގަތް ހިނދު އެ صحابى އޮންނެވީ ހޭނެތުމުގެ ހާލަތުގައެވެ. ފަހެ
އެއްސެވިއެވެ. ނިޔާވީހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
އެހިނދު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ކީހިވިކުރައްވައި) ރޯން ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ
އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބާކިހިނުންނަ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރުހުން ފަސްދުން
އަބޫމޫސާ ފުރާނަ ދޫކުރެއްވި ކަމަށް ބުނެފައި ވާ ހިތި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނުވެ
ހުރިތޯ؟ ހަމަކަލަމަށް الله سبحانه وتعالى ރޮގުން ބުނެ ކަމަށްވާކަން އަދި ހިތުން
ނުދިދު ހިތުލާކަން عذاب ނުދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދޫކުރުން
ހިތާމަކުރުމުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް عذاب ދެއްވާނީ މިއަށެވެ. ނުވަތަ
ހަމަތް ކުރެއްވީ މިއަށެވެ.

1664 وعَنْ أبي مالكٍ الأشْعَريِّ رضي اللَّه عنْهُ قال: قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم:
«النَّائِحَةُ إذَا لَمْ تتُبْ قبْلَ موْتِهَا تُقَامُ يوْمَ الْقِيامةِ وعلَيْها سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، ودَرْعٌ مِنْ جرَبٍ»
رواهُ مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو مالكٍ الأشْعَري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮއި ހަޅާލިޔާ
މަރުވުމުގެ ކުރިން ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ޤިޔާމަތްދުވަހު ކަތުރާން ގަމީހާއި ލައިގެން ތިބޭނެއެވެ.
އަދި ދުގަދަބަލުން ގެ ދިރުޢުއް ލައިގެންނެވެ.

1665 وعنْ أُسيدِ بن أبي أُسيدِ التَّابعِيِّ عَن امْرَأَةٍ مِنَ المُبايعات قَالَتْ : كَانَ فِيمَا أخذ علَيْنَا
رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في المعْرُوفِ الَّذِي أخذَ علَيْنَا أنْ لا نَعْصِيَهُ فِيهِ : أَنْ لا
نَخْمِشَ وَجْهاً، ولاَ نَدْعُوَ ويْلاً ، ولا نَشُقَّ جيْباً ، وأنْ لا ننْثُرَ شَعْراً .

رَواهُ أبو داوُدَ بإسْنَادٍ حسنٍ .

تابعي ބޭކަލެއް ކަމުގައިވާ أُسيدِ بن أبي أُسيد ، (رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް)
ބައިޢަތު ހިއްލެވި އަންހެނުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޙީކުރެއްވި ކަންކަމުގައި ބަރަދަ ކަންތައްތަކަށް بيعة ހިއްލެވި

ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިތުން އެއްކަލަޔާ ﷲއަށް އަރިހުންގެތުގައި (ހިޔާލު ގަބޫލުކުރާ ވިދާޅުވުން) މުސްލިމާ ރަހުމަތްތެރިވާށެވެ ގާތިން لفظ ގެ ބަސް ބޭނުންކުރެއްވި ރަހުމަތްތެރިވާށެވެ ހަދީސް ވިދާ ރަހުމަތްތެރިވާށެވެ އިސްތިޣްފާރު ވިއްސާ ހަމަ ރަނގަޅުކުރުމެވެ.

1666 وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللَّه عنْهُ أن رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « ما مِنْ ميِّتٍ يَمُوتُ، فيَقُومُ باكيهمْ ، فيَقُولُ : وَاجبلاهُ ، واسَيِّدَاهُ أوَ نَحْو ذَلِك إلاَّ وُكِّل بِهِ ملَكَانِ يلْهَزَانِهِ : أهَكَذَا كُنتَ ؟ ، » رَوَاهُ التِّرْمِذِي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبُو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވެދާ ކޮންމެ މީހަކު އޭނާގެ މަރުގައި ރޯމީހުން ތެދުވެ واجبلاهُ ، واسيِّداهُ ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ބަސްތަކެއް ބުނާނަމަ ކަނޑައަޅައިފިއްޔާ ތިމާގެ الله سبحانه وتعالى ވަކީލުކުރައްވާނެ މަލާއިކަތުން ދެމީހަކު ފަހަތުން މަޑުކޮށް އޭނާގެ ފަރާތުން ކަނޑަތާ ފަހަރެއް ތެޅުމުން މަރަށް އަރާތޯ ބަލާ ހިތްވަރާއި އޭގެ ސޯވެއެވެ. ތިބާއަކީ ހަމަ އެފަދަ ހުރި މީހެއްތޯއެވެ؟

وَاجبلاهُ ގެ މާނައީ އަހަރެންގެ ފަރުބަދަ ކަހަލަ އެކަލޭގެ؟ واسيِّداهُ އަހަރެންގެ ވެރި ސާހިބާއެވެ؟

« اللَّهْزُ » : الدَّفْعُ بجُمْعِ الْيَدِ في الصدَّرِ .

1667 وعنْ أبي هُرِيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اثْنَتَانِ في النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ : الطَّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّيَاحَة عَلَى المَيِّتِ » رواهُ مسلم .

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرِيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ކާފަރުވުމާއި ގުޅިގެންވެއެވެ. އެއީ ނަސަބަށް ފާޑުކިޔުމާއި މަރުވެއްޖެ މީހަކު ބަލައިރޯއްޗާ ހަޅޭއްލެވުމެވެ.

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ علم ވެރިންނާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތީގެ خبر ބުނާކަމުގެދޫނުންނާއި،
ރަމުލުޖަހާ މީހުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގަނޑުފޮޅާ ނުވަތަ އެނޫންވެސް އުފުލާބަކާ
ބުނުންކަހަލަ ފާޅުކަމުގެ ގޮތުން ގޮސް އުފުލި ކަމެއް عمل ކުރުން ހަރާމްވާކަން
ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1668 عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَأَلَ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُنَاسٌ عنِ الْكُهَّانِ ، فقَالَ : « لَيْسُوا بشَيءٍ فقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّه إنهُمْ يُحدِّثُونَنَا أحْيَاناً بشَيْءٍ فيكُونُ حقّاً ؟ فَقَالَ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تِلْكَ الْكَلمةُ مِنَ الْحَقِّ يخْطَفُهَا الجِنِّيُّ . فَيَقُرُّهَا في أُذُنِ ولِيِّهِ ، فَيخْلِطُونَ معهَا مِائَةَ كِذْبَةٍ » مُتَّفَقٌ عليْهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. އެކަލޭގެ
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރިން ކާހިނުންނާއި ބެހޭ ސުވާލުކުރެވުނެވެ.
ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ހަގީގަތެއް ނެތެވެ. ދެން اصحاب ބާރުގެން
ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ބައެއްފަހަރު
ވާހަކަދައްކާ ތަކެތި ތެދުވެއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތެދު ޙަބަރެއް ޖިންނި އަކާ އެޖެހިހުރުމުން އެކަމާ އިންސާނާގެ
ކަންފަތަށް ބުނެދީ އެވެ. ދެން އޭގެ އާއި ތެދުއެއް އެކު ސަތޭކަ ދޮގު އިތުރުކޮށް ގެންނައެވެ.

وفي روايةٍ للبُخَارِيِّ عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنهَا أنَّهَا سَمِعَت رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إنَّ الملائكَةَ تَنْزلُ في العَنانِ وهو السَّحابُ فتَذْكُرُ الأمْرَ قُضِيَ في السَّمَاءِ ، فيسْتَرِقُ الشَّيْطَانُ السَّمْع ، فيَسْمعُهُ ، فيُوحِيهِ إلى الْكُهَّانِ ، فيكْذِبُونَ معَهَا مائَة كَذْبَةٍ مِنْ عِنْدِ أنفُسِهِمْ » .

އަދި بُخَارِي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި
ޙަދީޘެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވިވަޑައިގެން ވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
މަލާއިކަތުން ވިލާގަނޑު އެރުމުން ފަޅަށް ތިރިވެ އުޅެއްވެއެވެ. އަދި އުޑުގައި ފާއިސްލާ

ކުރެވޭ ބައެއް ކަންތަކާއި ދެނެވޭ ވަރަކަށް ތަޅުވައެވެ. ފަހެ شيطان އާ އެކަން ކަންތައްތެރިއެއްގެ ކަރިހުންނަށް އޮޅުވާ ދިއްލައިވެއެވެ. ދޮގު އެކު އެއް ސަތޭކަ އެއްޗެހި ގޮތްކަން ސަތޭކަ ދޮގު ހިތްޕާނަށްކަތެވެ.

قولُهُ : « فَيَقُرُّهَا » هو بفتح الياء ، وضم القاف والراءِ : أي : يُلقِيهَا . « والْعنَانُ » بفتح العين .

1669 وعنْ صفيَّةَ بنْتِ أبي عُبيدٍ ، عَنْ بَعْضِ أزْواجِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ورضي اللَّه عنْهَا عَنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « مَنْ أتَى عرَّافاً فَسأَلَهُ عنْ شَىْءٍ ، فَصدَّقَهُ ، لَمْ تقْبلْ لَهُ صلاةٌ أرْبَعِينَ يوْماً» رواهُ مسلم .

صفيَّةَ بنْتِ أبُو عُبيد ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަމަނާ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ދިމާކުރަ عرَّاف އެއްގެ ގާތަށް އައިސް ކަލާމުގައި ސުވާލުކޮށް އޭނާ ބުނާކަމެއް قبول ކޮށްފިނަމަ ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން އޭނާގެ ނަމާދު قبول ނުކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

1670 وعنْ قَبِيصَةَ بن المُخَارقِ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : الْعِيَافَةُ ، والطِّيرَةُ ، والطَّرْقُ ، مِنَ الجِبْتِ » .

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވި قَبِيصة بن المُخَارِق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދާ ކުރަހަރައިގެން ފާލުބެލުމާއި ތަރަފު ދާއިރާއި، ދޫނި އުދުއްސައިގެން ނަސީބު ބެލުމަކީ شيطان އާ ގެ އަމަލުތަކެއް ކަމުގައިވެގެންނެވެ.

رواهُ أبو داود بإسناد حسن ، وقال : الطَّرْقُ : هُوَ الزَّجْرُ ، أيْ : زجْرُ الطَّيْرِ ، وهُوَ أنْ يَتيمَّنَ أوْ يتَشاءَمَ بِطَيرانِهِ ، فَإنْ طَار إلى جهةِ الْيمِينَ تيَمَّنَ ، وَإنْ طَارَ إلى جهةِ الْيَسَارِ تَشَاءَم: قال أبو داود : « وَالْعِيافَةُ » : الخَطُّ .

قال الجَوْهَريُّ في « الصِّحاح » : الجِبْتُ كَلِمةٌ تَقَع على الصَّنَم والكَاهِن والسَّاحِرِ ونَحْوِ ذلكَ .

1671 وعنْ ابْنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من اقْتَبَسَ عِلْماً مِنَ النُّجُومِ ، اقْتَبسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ ما زَادَ » رواهُ أبو داود بإسناد صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާވި عبدِ اللّهِ بن عبّاسِ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނުޖޫމީ علمއަށް ދަސްކޮށްފިމީހާ
سحرއިން ބައެއް ދަސްކޮށްފިއެވެ. އަދި سحرގެ علمދަސްކޮށްފަށް ބޭނުންވާ ޖާދޫކާރަށް އެعلم
ބޭނުންވާވަރަކަށް ދަސްކޮށްދޭނެއެވެ.(ދަންނަނީއެވެ.މިއީ އިސްނާދު ބަސްތޯއެވެ.)

1672 وعَنْ معاويَةَ بنِ الحكَم رضي اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُول اللَّه إنِّى حَدِيثٌ عهْدٍ بجاهِلِيَّةٍ ، وقدْ جَاءَ اللَّه تعالى بالإسْلام ، وإنَّ مِنَّا رجالاً يأتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قَال : « فَلا تَأْتِهم » قُلْتُ : ومِنَّا رِجالٌ يتَطَيَّرُونَ ؟ قال : « ذلكَ شَيْءٌ يجدُونَه في صُدُورهِمْ ، فَلاَ يُصُدُّهُمْ » قُلْتُ : ومِنَّا رِجَالٌ يَخُطُّونَ ؟ قَالَ : « كَانَ نبيٌّ مِنَ الأنْبِيَاءِ يَخُط ، فَمَنْ وَافَقَ خطَّهُ ، فَذاكَ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާވި معاويَةَ بنِ الحكَم ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަންދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމީ
ދަންވަރުން ޖާހިލިއްޔަތުން ނިކުމެގެން އައިސް ހުރި އަދު މުސްލިމަކީމެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނައަށް މިވަނީ އިސްލާމްދީނުގެ ހިދާ ތިމައްޗަށް
ދެއްވާފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ކާހިނުންގެ ކައިރިއަށް
ދެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިޔަ އެމީހުން ކައިރިއަށް ނުދާށެވެ. ތިމަންދެންނެވީމެވެ.
އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ފާލުބަލައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ
އެބައިމީހުން ހިތުގައި އުފެދޭ ކަމެއް. އެކަމަކުން އެއްވެސް ކަމަކު ބާރުދޭ ނުވާނެއެވެ.
ތިމަންދެންނެވީމެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ރޮނގުކަހައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ނަހީ ބަޔާންކުރާ ވެރިއަކަށް ނަހީ ބަޔާކުރަނު ރަސޫލާ އަދާ ހެއްދެވިއެވެ. ފަދަ އުޅުމެއްގެ ރަސޫލާ
ދިމާވެއްޖެނަމަ ފަދަ އަކަސްއުޅެނަވީއެވެ.

1673 وعَنْ أبي مسعوْدٍ الْبدرِي رَضيَ اللَّه عنهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ ، ومهْرِ الْبَغِيِّ وحُلْوانِ الْكاهِنِ » متفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو مسعوْد الْبدرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުއްތާ (ވިއްކައިގެންލިބޭ) އަގާއި ޒިނޭ ކަމަށްޓަކައި ދޭ އުޖޫރައާއި ކާހިނުންނަށް ދޭ ފީއިން ކެއުމުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن التطير

ފާލުބެލުން މަނާކުރެއްވުން ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ باب

1674 وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا عَدْوَى ولا طِيرَةَ ويُعْجِبُنى الفألُ » قالوا : ومَا الْفَألُ ؟ قَالَ : « كَلِمةٌ طيِّبَةٌ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޢަދުވާ (اللهގެ އިރާދަފުޅާއި ނުލައި ބަލިގަނޑުގެ ގައިންގައިގަ އަރާ ބައްޔެއް) ނުވެއެވެ. ނަހުސްވުމެއް ވެސް ނުވެއެވެ. މަގުބޫލު ފާލު ތިމަންނަ ރުއްސަވައެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ފާލަކީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރަނގަޅު ބަސްތަކެވެ.

1675 وعَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : لا عَدْوى وَلا طِيرَةَ ، وإِنْ كَان الشُّؤمُ في شَىْءٍ ، فَفي الدَّارِ ، والمَرْأةِ وَالفرَسِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައްޔެ

(اللهގެ އިރާދަފުޅާއި ޤަދަރުގެން ނުނުވިސް) ގައިންގަނޑުން އަޅާ އެއްޗެއް ނުފޫޒު.އަދި ބަދު ފާލަކީ
އެއްވެސް حقيقةއެއް ވާ އެއްޗެއް ނުފޫޒު.ނުބައި ބަލަމީ އެއް ވާހަކަ އަކަސްތަކީ ގާއި
އެނގިހުރުންތަކާއި އަސްލުވޭކަމެއްވެ.

1676 وعَنْ بُرِيْدَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ لا يتطَيَّرُ . رَواهُ أبُو داود بإسنادٍ صحيحٍ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަދު ފާލެއް ނުބަލައްވައެވެ.

1677 وَعنْ عُرْوَةَ بْنِ عامِرِ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : ذُكِرتِ الطَّيَرَةُ عِنْد رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ : أحْسَنُهَا الْفَألُ ، وَلا تَرُدُّ مُسْلِماً ، فَإذا رأى أحَدُكُمْ ما يكْرَه ، فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَنَاتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بك » حديثٌ صَحيحٌ رَوَاهُ أبو داودُ بإسنادٍ صَحيحٍ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُرْوَةَ بْنِ عامِرِ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ދެންނެވުނު ސަބަބު ބަދުފާލު ބަލާކަމުގެ
ވާހަކަ ދެއްކުނުވިއެވެ. ދެން حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކީ ފާލުބެލުމެވެ. އަދި
ބަދުފާލު ސަބަބުން މުސްލިމަކަށް އެއްވެސް ކަމަކުން ރައްދު ނުކުރެވޭ ކަމުގެ ފުރުޞަތު ނުލިބޭނެއެވެ
ހުއްޓުމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނުރުހޭ ކަމެއް ދުށުމުން ފަހެ
ކިޔާހުށިއެވެ. اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَنَاتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حولَ وَلا قُوَّةَ
إلاَّ بك ގެ މާނައީ: ޔާالله! ހެޔޮ ކަންތައް ގެނެސްދެއްވަނީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނު
ކަމުގައެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތައްތައް ދުރުކުރައްވަނީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނު
ކަމުގައެވެ. އަދި ނުބައި ކަމުން ރެކިގަތުމުގެ ބާރާއި ހެޔޮކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރު ލިބެނީ ކަމުގައެވެ. އަދި ހެޔޮ
ކަމެއް ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުންނެވެ.

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ތަށްޓަކުގައި ހިލައާއި ފޮތިގާއި ދިރުހަމާއި، ދީނާރާއި، ކަށްނަޑު އާއި ބާލީހާއި، އަދި އެނޫންސެ ތަކެއްޗަށް ހައިވާނުންގެ ސޫރަކަށްކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި ފާރުގަނޑާއި ފުރާޅާއި، ފަރުދާއާއި، ފަގުޑީއާއި، އެނޫން ތަކެއްޗަށް ތަސްވީރު ހަރުކުރުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އަދި ތަސްވީރު ފުނޑުފުނޑުކުރުން އަމުރުވެގެންވާ باب

1678 عَن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إنَّ الَّذِين يَصْنَعون هذِهِ الصُّورَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، يُقَالُ لهُمْ : أحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނަށް قيامة ދުވަހު عذاب ދެވޭ ހުއްޓެވެ. އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދި ތަކެއްޗަށް ދިރުން ދީބަލާށެވެ.

1679 وعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عنهَا قَالَتْ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ سَهْوَةً لي بِقِرَامٍ فيهِ تماثيلُ ، فَلَمَّا رَآهُ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تلَوَّنَ وجْهُهُ وقَالَ : يا عَائِشَةُ أشدُّ الناسِ عَذاباً عِنْدَ اللَّه يَوْمَ الْقِيامةِ الَّذِينَ يُضَاهُون بخَلْقِ اللَّه ، » قَالَتْ : فَقَطَعْنَاهُ ، فَجَعَلنا مِنْهُ وِسادة أوْ وِسادَتَيْن . متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުފުޅުން އެނބުރި ވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ ކުޑަދޮރެއްގައި ތަސްވީރު ހުރި ފަރުދާއެއް ނިވާކުރީމެވެ. ފަހެ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެފަރުދާ ދެކެވަޑައިގެން މޫނު ކުލަ ބަދަލުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عَائِشَة އެވެ. قيامة ދުވަހު الله ގެ حضرةގައި އެންމެގަދަ عذاب ލިބޭނީ އެއްބަޔަކީ اللهގެ

އުފެއްދެވުމާއި އެއްވައްތަރުކޮށް ސިފަތައް ހަދާކުރިހެނެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވަކިން އޭގެ ކޮށްލުމަށްފަހު އޭގެން ބާލީހާއި ނުވަތަ ދެބާލީސް ހެދީމެވެ.

« القِرَامُ » بكسْرِ القَافِ ، هُوَ : السِّتْرُ . « وَالسَّهْوَةُ » بِفَتْحِ السِّين المُهْمَلَةِ وَهِيَ : الصُّفَّةُ تكون بَيْنَ يَدي الْبيْتِ ، وقيل : هِيَ الطَّاقُ النَّافِذُ في الحَائِطِ .

1680 وَعَن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « كُلُّ مُصَوِّرٍ في النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورةٍ صوَّرَهَا نَفْسٌ فَيُعَذِّبُهُ في جهَنَّم » قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنْ كُنْتَ لا بُدَّ فَاعِلاً ، فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَمَا لا رُوح فِيهِ . متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވަމުން އަޑުއިވިމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކޮންމެ ސޫރަ ކުރާ މީހަކު ނަރަކަ ނަރަކައިގައެވެ. އޭނާ އުފެއްދި ހަދައިފި ސޫރަތަކުގެ ބަދަލުގައި ނަފްސެއް އެބަ އުފެއްދިޔަ ހުށީމެވެ. ދެން އެ ނަފްސަކުން އޭނާއަށް ނަރަކައިގައި عذاب ދެއްވުން ދެއްވާނެއެވެ. ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިބާ ކަމަކަށް ޖެހިއްޖެނަމަ ގަސްގަހާގެހި އަދި ފުރާނަ ނުހުންނަ އެއްޗެއްގެ ސޫރައެއް ހަދާށެވެ.

1681 وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ :« مَنْ صَوَّرَ صُورة في الدُّنْيَا ، كُلِّفَ أنْ يَنفُخَ فيها الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ولَيْسَ بِنَافِخٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن عَبَّاس) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވަމުން އަޑުއިވިމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ދުނިޔޭގައި ސޫރައެއް ހަދައިފިމީހާއަށް قيامة ދުވަހު އެސޫރައަށް ފުރާނަ އަޅުއްވާ ކަމަށް ތަކުލީފު ދެއްވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަކީ އެކަމަށް ފުރާނަ ނުލެވޭނެއެވެ.

1682 وعَن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إنَّ أشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يوْمَ الْقِيامَةِ المُصَوِّرُونَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު އެންމެ ގަދަފަދަ عذابގައިވާނީ އައްޗިތްރު ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނެވެ.

1683 وَعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تَعَالى : ومَنْ أظْلَمُ مِمَّنْ ذهَب يَخْلُقُ كَخَلْقِي ، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أوْ لِيَخلقوا حَبَّةً ، أوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެން ކުރެއްވިއެވެ. އިލާހީ އުފެއްދެވުމާ އެއްގޮތަށް އުފައްދަން ގަސްދުކުރާ މީހާއަށްވުރެ ޒާލިމު އަކީ ކާކު؟ ފަހެ އެމީހުން މާތް ލޮބުވެތި ސިފަތަކާއި ވަރުގަދަ ކަމާއެކު އެއްއެހެން ދޮރުގައިވެސް ތަރުކީބު ކޮށްލާށެވެ. ނުވަތަ ދަނޑުވެރިން ނާރަތު ވެއްސާ ހެދުމަކީ ވެސް ކަނޑައިބަލާށެވެ!

1684 وَعَنْ أبي طَلْحَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيْتاً فِيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو طَلْحَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކުއްތާއާއި ސޫރަ ހުރި ގެއަކަށް رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވަދެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ.

1685 وعن ابن عُمرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : وَعَدَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جِبْرِيلُ أنْ يأتِيَهُ، فَرَاثَ عَلَيْهِ حتَّى اشْتَدَّ على رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فخرَجَ فلَقِيهُ جبْرِيلٌ فَشَكَا إلَيْهِ . فقَالَ : إنَّا لا نَدْخُلُ بيْتاً فيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ . رواه البخاري .

މާނަ الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިބްރީލުގެފާނު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށްވަޑައި ގަންނަވާނެކަމަށް އެކަލޭގެފާނާ ވަޢުދުވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ލަސްވެވަޑައިގެން މިންވަރު ބޮޑުކަމުން އެކަލޭގެފާނަށް [illegible] ކަންބޮޑުވެވަޑައިގަތެވެ. އެންމެފަހުން ގަނޑުވަރުން ބޭރަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު جبْرِيل ގެފާނު ވަޑައިގެން ބައްދަލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ލަސްވުމާއިމެދު ޝަކުވާ ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ جبْرِيلُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން [illegible] ކުއްތާއި ތަސްވީރު ވާގެއަކަށް ނުވަދެމުއެވެ.

« رَاثَ » : أبْطأَ ، وهو بالثاءِ المثلثةِ .

1686 وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : وَاعدَ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ في سَاعَةٍ أنْ يأتِيَهُ ، فَجَاءَتْ تِلْكَ السَّاعةُ ولم يأتِهِ ، قَالَتْ : وَكَانَ بيَدِهِ عصاً ، فَطَرَحَهَا مِنْ يَدِهِ وَهُوَ يَقُولُ : « مَا يُخْلِفُ اللَّه وَعْدَهُ وَلا رُسُلُهُ » ثُمَّ الْتَفتَ ، فَإذا جِرْوُ كَلْبٍ تحْتَ سَرِيره . فَقَالَ : « مَتَى دَخَلَ هذا الْكَلْبُ ؟ » فَقُلْتُ : وَاللَّه مَا دَرَيْتُ بِهِ ، فأمر به فَأُخْرِجَ، فَجَاءَهُ جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ : فقَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « وَعَدْتَنى ، فَجَلَسْتُ لكَ ولَم تَأتِنِى» فقالَ : مَنَعنى الْكلْبُ الذى كَانَ في بيْتِكَ و إنَّا لا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلا صورَةٌ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبْرِيلُ ގެފާނު رسولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަކިވަގުތެއްގައި ވަޑައިގަތުމަށް وعدَ ވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެވަގުތު އައިސް ޖެހުނެވެ. އަދި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. عَائِشَة ގެފާނު

ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އޮބުނޑިގަދި އަވަގުތު އަސްވާދު އަތޮވެ. ފަހަ އައްސަލާމު އަތުން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ އިލާހުގެ وعد އާއި خلاف ވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ރަސޫލުން ވެސް وعد އާއި خلافވެ ނުކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ނަޒަރު ހިންގަވައިލެއްވިއިރު ދަރިވެއިގަޔާ އެނދުގެ ދަށުން ކުއްތާބެއްޗެއް ފެނިއްޖެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ޢާއިޝާއެވެ ވަނީ ކަލް އިތުރު ހަދަނީ؟ ދެން ޢާއިޝާ ދަންނަވާލިއެވެ. ވާﷲ ގަސަމީ ބުނަމެވެ. ނަމައެއް ނޭނގެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެ ކުއްތާ ނެރުއްވުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޖިބްރީލްގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. ދެން رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޢުދުވެވަޑައިގެން ތިބީމުން ނޫނުވެއެވެ. ދެން ޖިބްރީލްގެފާނު ވަޑައިގަތީ

باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމުގައި އެހީތެރިވާ ބަކަރިބެލުމުގައި ދަނޑުބިމުގެ ބަކަރިބެލުން ނޫން އެހެން ކަންތައްތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅުން **حرام**ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

1688 عن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما : قَالَ سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « من اقْتَنى كَلْباً إلا كَلْب صَيْدٍ أوْ مَاشِيةٍ فإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ كُلَّ يومٍ قِيراطَانِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمَرَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނީން އަޑުއިވުނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޝިކާރަކުރުމަށް ނުވަތަ އެހީތެރިވާ ބަކަރިބެލުމަށް ނޫންގޮތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅުއްވާ މީހާގެ އަމަލުތަކުން ކޮންމެ ދުވަހަކު ދެ قيراط ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭނެއެވެ.

وفي روايةٍ : « قِيراطٌ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއް قيراطَ ގެ މިންވަރެވެ.

1689 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أمْسَكَ كَلْباً، فَإنَّهُ ينقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عملِهِ قِيراطٌ إلاَّ كَلْب حَرْثٍ أوْ مَاشِيَةَ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދަނޑުބިމާއި ބަކަރިބެލުމުގައި ބޭނުންކުރާ ކުއްތާ ނޫން އެހެން ކަމަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅޭ މީހާ ހަމައެކަނި އޭނާގެ ހެޔޮއަމަލު ކޮންމެ ދުވަހަކު قيراط އެއް ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭނެ ހެއްޔެވެ.

وفي رواية لمسلم : « مَنِ اقْتَنى كَلْباً لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ ، ولا مَاشِيةٍ ولا أرْضٍ فَإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ قِيراطَانِ كُلَّ يْومٍ ».

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ޝިކާރަކުރުމާއި ޖަނަވާރުތައް ބަލަހައްޓުމުގައި ބިންބަލަހައްޓުމަށް ނޫން ގޮތުން ކަމަކަށް ކުއްތާއެއް ގެންގުޅެމަކުން އެ ކަލަކަށް ދަރަނިވާނެއެވެ. އޭނާގެ އަޖުރުން ކޮންމެ ދުވަހަކު قيراط ދެއް ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އަދިއެހެން ޖަނަވާރުތަކާއި ކަރުގައި ބަރަސްތޮޅި އަޅުވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދަތުރުމަތީގައި ކުއްތާއާއި ބަރަސްތޮޅި ގެންގުޅުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1690 عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عنهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَصْحَبُ المَلائِكَةُ رُفْقَةً فيهَا كَلْبٌ أوْ جَرَسٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތެއްގައި ކުއްތާއި ބަރަސްތޮޅި (ބޮޅު) ވާނަމަ މަލާއިކަތުން އެ ޖަމާޢަތާ ބައިވެރިނުވެ ވޮޑިގެންނެވެ.

1691 وعَنْهُ أنَّ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « الجرسُ من مزَامِير الشَّيْطَانِ » رَواهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހުމާއި أبو هُرَيْرَة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނގަބީލީ شَّيْطَان ގެ ރާގެޖެހުމުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ.

رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرط مسلم .

باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ނަޖިހުކާބިލާ ޖަމަލުބިލާގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެބިލާތި ވިސަބިލާއި ހުއިބިއްލާންފަރައިފިނަމަ އެމަސްދޫރުކަން ކަނޑައިގެން ހިފައި ދުރުވާނެއެވެ ބަޔާންވެގެންވާ باب.

1692 عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَال : نَهى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنِ الجَلاَّلَةِ في الإبلِ أنْ يُرْكَب علَيْهَا .رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހުމާއި عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަޖިހުކާބިލާ ޖަމަލުން ސަވާރުވުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތަށް ކުޅުޖެހުން ހަރާމްވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އެތަން އެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެ ސާފުކުރުމަށް ޙުކުމްކުރައްވާފައިވާކަމާއި، ހަޑިކަލިން މިސްކިތް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1693 عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « البُصَاقُ في المسْجِدِ خَطِيئَةٌ، وكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا » متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިސްކިތުގައި ކުޅުޖެހުމަކީ ފާފައެކެވެ. އަދި އޭގެ ކައްފާރާއަކީ އެވަޅުލުމެވެ.

والمرَاد بِدَفْنِهَا إذا كانَ المسْجِدُ تُراباً أوْ رَمْلاً ونَحْوَهُ ، فَيُوَارِيهَا تحْتَ ترابهِ . قالَ أبو المحاسن الرُّويَانى في كتابهِ « البحر » ، وقيل : المُرَادُ بدفْنِهَا إخْرَاجُهَا مِنَ المسْجِدِ ، أمَّا إذا كَانَ المَسْجِدُ مُبلَّطاً أوْ مجَصَّصاً ، فدَلَكَهَا علَيْهِ بِمَداسِهِ أو بِغَيرِهِ كمَا يَفْعَلُهُ كثيرٌ مِنَ الجهَّالِ، فَلَيس ذلكَ بِدفْن بلْ زيادَةٌ في الخطِيئَةِ وتَكثيرٌ للقَذَرِ في المَسْجِدِ ، وَعلى مَنْ فَعَلَ ذلك أنْ يَمْسَحَهُ بَعْدَ ذلك بِثَوْبِهِ أو بيده أوْ غَيْرِهِ أوْ يَغْسِلَهُ .

މިސްކިތުގައި އެވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ މިސްކިތުގެ ބިމުން ފަސްގަނޑު ނުވަތަ ވެލިން ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ތަނެއް ކަމުގައިވާނަމަ . އޭރުން އެ ތަނގައި ވަޅުލުމެވެ. أبو المحاسن الرُّويَانى ގެފާނު "البحر" ނަމަކަށް ކިޔުން ފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ . ބުނެވިއެވެ. އަ ވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ އެ ނޭވާ މިސްކިތުން ބޭރުކުރުމެވެ . އަދި މިސްކިތް ހިލައިން ވާނަމަ ނުވަތަ ބިމުން އެހެނިހެން ބައެއް ޖާހިލުން ކުރާ ގޮތަށް

އިޙްތިރާމްކުރުން ނުވަތަ އެއްކަލުން އެކަށީ ބޮޑުއި އަދި އަޔާ ހުސްކުރުން އެއީ
އެވުރެކުރުން ކަމުގައި ނުފެނުނުއެވެ . އަދި ޔާއްމަ ! އެއީ އިމާންކަމުގެ ބޮޑުކަމާއި
އަދި މިސްކިތް އިމާރުން ނަގާސްކުރެވެ. އަދި އެގޮތް އެކަށަކާނެ ފުރަތަ ނަމަ އަން
އެނގޭ ހަދުމުން އެއްކަން ފުރެނެވެ . ނުވަތަ އެކަން އެނގޭ އެއްކަން ނުވަތަ އެއްނަން
އެއްކަލުން އެއްކަން ފުރެނެވެ. ނުވަތަ އެއްކަން ދެނެނެވެ .

1694 وعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنهَا أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَأى في جِدَارِ الْقِبْلَةِ مُخَاطاً ، أوْ بُزَاقاً ، أوْ نُخَامةً ، فَحكَّه . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި ޤިބްލައާއީ ފަރާތުން ނޭފަތުގައި ނުވަތަ ކުޅު ނުވަތަ ހުނގު ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ކަހަލައި ސާފުކުރެއްވިއެވެ.

1695 وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إنَّ هذِهِ المسَاجِدَ لا تَصلُحُ لِشَيءٍ مِنْ هذا الْبولِ ولا القَذَرِ ، إنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّه تَعَالى ، وقَراءَةِ الْقُرْآنِ » أوْ كَمَا قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنَس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި މިސްކިތްތަކަކީ ކުޑަކަމުދިއުމާއި ހަޑިތަކެތީގެ ބޭނުމުގައި ބޭނުންކުރާ ތަންތަނެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ اللهއަށް ذكر ކުރުމަށާއި قرآن ކިޔެވުމަށްޓަކައި ތަންތަނެވެ. ނުވަތަ رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވެއްވިކަމަށްނެވެ.

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި
ގަތުން ވިއްކުމާއި، ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެހެނިހެން އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކްރޫހު
ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1696 عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : مِنْ سمِعَ رَجُلاً ينْشُدُ ضَالَّةً في المسْجِدِ فَلْيَقُلْ : لا رَدهَا اللَّه علَيْكَ ، فإنَّ المساجدَ لَمْ تُبْنَ لهذا » رَواهُ مُسْلِم.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ،نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެ صحابي އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މިސްކިތުގައި ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާތަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހަކާ ދިމާލަށް ބުނާށެވެ. ތިބާ ގެއްލިގެން ހޯދާ އެއްޗެއް އަނބުރާ ލިބޭނެކަމަށް الله މިނިވަނެއް ނުކުރައްވާށިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައިވަނީ މިކަމަކު ނޫނެވެ.

1697 وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذا رأَيتم مَنْ يَبيعُ أَو يبتَاعُ في المسجدِ ، فَقُولُوا : لا أَرْبَحَ اللَّه تِجَارتَكَ ، وَإِذا رأَيْتُمْ مِنْ ينْشُدُ ضَالَّةً فَقُولُوا : لا ردَّهَا اللَّه عَلَيكَ». رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި އެއްޗެއް ވިއްކާ ނުވަތަ ގަންނަތަން ފެނިއްޖެނަމަ ދެން އެމީހަކާ ދިމާލަށް ބުނާށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ ވިޔަފާރީގައި ނަފާއެއް ނުލައްވާށިއެވެ. އަދި މިސްކިތުގައި ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާތަން

ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހަކާ ދިމާލަށް ބުނާށެވެ. ތިބާ ގެއްލިގެން އުޅޭ އެތި ތިބާއަށް الله
އަނބުރާ ނުދެއްވާށިއެވެ.

1698 وعَنْ بُرِيْدَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً نَشَدَ في المَسْجِدِ فقَالَ : منْ دَعَا إِليَّ الجَملَ الأَحْمرَ ؟ فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لا وَجَدْتَ إِنَّمَا بُنِيَتِ المَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَت لَهُ » رواه مسلم .

މާނީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މިސްކިތުގައި إعلان ކުރިއެވެ. ރަތްކުލައިގެ ޖަމަލަކަށް ގޮވާލީ ކާކުއްތޯ؟ ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ތިބާގެ ޖަމަލު އަނބުރާ ނުލިބޭށިއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައިވަނީ އެބިނާކުރެވުނު ކަމުގެ مقصد އަށެވެ. (އެއީ އަޅުކަން ކުރުމަށެވެ.)

1699 وَعَنْ عَمْرو بْنِ شُعَيْب ، عَنْ أَبيهِ ، عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ الشِّرَاءِ وَالبَيْعِ فِي المسْجِدِ ، وأَنْ تُنْشَدَ فيهِ ضَالَّةٌ ، أَوْ يُنْشَدَ فِيهِ شِعْرٌ . رواهُ أَبُ . و دَاودَ ، والتِّرمذي وقال : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

މާނީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَمْرو بْنِ شُعَيْب، އޭނާގެ ބައްޕަގެ ރިވާޔަތުން އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބައްޕަ އަބަދާ ކާފަގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި ގަތުން ވިއްކުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމާއި ވާހަކަ ދައްކާއި ޝިޢުރު ކިޔުން މަނާކުރައްވައެވެ.

1700 وَعَنِ السَّائبِ بْنِ يزيدَ الصَّحَابي رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : كُنْتُ في المَسْجِدِ فَحَصَبَني رَجُلٌ ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ فَقَالَ : اذهَبْ فأْتِني بهَذيْنِ فَجِئْتُهُ بهِما، فَقَالَ : مِنْ أَيْنَ أَنْتُمَا ؟ فقَالا : مِنْ أَهْلِ الطَّائفِ ، فقَال : لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ البَلَدِ ، لأَوْجَعْتُكُمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمَا فِي مسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ رواهُ البُخَارِي .

ރާޟީ الله ޢަންހުސޫލުގެއިން السَّائِبِ بْنِ يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.
ޖުމްޢާ މިސްކިތުގައި ހުޠުބާ ދެއްވި ޚަލީފާ ޢުމަރު ވިދާޅުވި ހުތުބާގައި އެވެ.
ދެން ޖުމްޢާ ބަޔާންކުރި އެއީ عُمَرُ بنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ އެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ.
ޖުމްޢާގެ ގަސްތަ މެދުގައި ނުރަނގަޅު ގަސްގަސް ކަމުގައިވާ ފިޔާއާއި ލޮނު ކައި
ނުބޭ ބަޔަކު ބަދުބޫއެއް ހުރެ އޭނާއަށް ދުރުކުރެވޭ ގަޑި ވާން ނުފެނޭ.
ތިޔަ ގަސްތައް ނުބޭހުން ކަނޑާ ޝައިޠާނީ ގަސްތަކެކެވެ. طائف ގެ ނުރަނގަޅު ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިސްކިތު
ކައިރިއަށް ނުރަނގަޅު ބަދުބޫ މީހެއްގެ ވަސް ދުވަނިކޮށް އެ ބަޔަކު ނިކުތެވެ. رسُولُ اللَّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރުވާ ކުރެއްވި ހުރިހާ ހަދީސް އެއްކޮށް ބަޔަކަށް ނުވެއެވެ؟

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ލޮނުމެދު ފިޔާއާއި **كُرَّاث** (ކިރާޘު) އާއި އަދި ނުބައި ވަސްދުވާ ގަސްތަކެއް ކައިގެން ހުރެ
އެ ވަސް ނެތިގެން ދާނދެން މިސްކިތަށް ނުދެވޭނެ ކަމުގެ ވާހަކަ އަދި ނުވަތަ ކަމަކަށް ވާނަމަ
ބައިވެރިވުން **باب**

1701 عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : منْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ يَعْني الثُّومَ فلا يقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުމާގެ ބައްޕަފުޅު ދަރިކަލުން عبْدِ اللَّهِ بن عُمَرَ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން
ކައިގެން ހުންނަމީހާ އަޅުގަ ލޮނުކަމުގެ ކައިގެން ހުންނަމީހާ މިސްކިތުގެ މުސްލިމުން
ކައިރިއަށް ނުއަޅާށެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « مَسَاجِدَنَا » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި مَسَاجِدَنَا ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ. މާނައީ (މިމަސްޖިދުގެ
މިސްކިތްތަކާއި) ކައިރިއަށް ނުއާށެވެ.

1702 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَكَلَ مِنْ هذِهِ الشَّجَرَةِ فَلا يَقْرَبنَّا ، وَلا يُصَلِّينَّ مَعنا » متفقٌ عليه .

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން(ލޮނުމިރުސް) ކައިގަންނަމީހާ ތިމަ މިމަސްޖިދަށް ކައިރިނުވާށެވެ. އަދި މިމަސްޖިދާއި އެކު ނަމާދު ނުކުރާށެވެ.

1703 وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَكَلَ ثُوماً أَوْ بَصَلاً ، فَلْيَعْتَزِلْنَا ، أَوْ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا » متفقٌ عليه .

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابِر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ،نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލޮނުމިރުސް ނުވަތަ ފިޔާކައިގެން ހުންނަ މީހާ ތިމަ މިމަސްޖިދުން ދުރުވާށެވެ. ނުވަތަ މިމަސްޖިދުގެ މިސްކިތްތަކާއި ދުރުވާށެވެ.

وفي رواية لمُسْلِمٍ : مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ ، وَالثُّوم ، وَالْكُرَاث ، فَلا يَقْرَبَنَّ مسْجِدَنَا ، فَإِنَّ المَلائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يتأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدمَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލޮނުމިރުސް ފިޔާއާއި كُرَّاث(ލީކްސް) ކައިގަންނަމީހާ ތިމަ މިމަސްޖިދުގެ މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ނުވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ބައްޕާފުޅު އާދަމްގެ ދަރިކޮޅުގެ މީހުން އުނދަގޫވާ ތަކެތިން މަލާއިކަތުން އުނދަގޫ ވެއެވެ.

1704 وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ خطَبَ يَوْمَ الجُمُعَةِ فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ : ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ ما أُرَاهُمَا إِلاَّ خَبِيثَتَيْنِ : الْبصَلَ ، وَالثُّومَ ، لَقَدْ رَأَيْتُ رَسولَ

اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي المَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ ، فَأُخْرِجَ إِلى الْبَقِيعِ، فَمَنْ أَكَلَهُمَا ، فَلْيُمِتْهُمَا طبْخاً . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބުއްވި عُمَر بْنِ الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَصحابي ހުކުރުދުވަހު خطبة ދެއްވިއެވެ. ދެން އެ خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ދެގަހަކުން ކައެވެ. އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ބޮކާއި ކަރުގައި ނޫނީ ތިމަންނަށްނުފެންނަމެވެ. އެއީ ފިޔާ އާއި ލޮނުމެދުވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް މީހެއްގެ ކިބައިން މީސްކިތުގައި އެދެތި ވަހެއް ދެވިފައިވާނަމަ އެމީހަކު ނެރެދެވުން އަމުރު ކުރައްވައެވެ. ދެން އެމީހަކު البقيع އާއި ދިމާލަށް ނިކުންނަވާލެއްވިއެވެ. ވީމާ އެތަކެތި ކާން ބޭނުންމީހަކާހަމަ އެތަކެތި އެގޭ ވަސް ކަނޑުވާލާށެވެ.

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ޙަބްވަތުޖެހި ފަތުރި، އެބަ (ފޮގަޖެހުން ނޭވާލާ ބުރު ކުރުމާ ފުރަތަމަކޮށްލުން) ގޮސްބާ އަތުލާގެން އިށީނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب އަދި އެއީ ނިދިއައުން ގެނުވާތީވެ. އަޑުއަހާލުން خطبة ގެ އަޑުއެހުން ގެއްލިދާނެތީވެއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާތީވެ.

1705 عنْ مُعَاذِ بْنِ أَنسٍ الجُهَنيِّ ، رَضِيَ اللَّه عَنهُ أَنَّه النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ الحِبْوَةِ يَوْمَ الجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ . رواهُ أبو داود ، والترمذي وَقَالا : حدِيثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި مُعَاذِ بْنِ أَنسٍ الجُهَنِيّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހުކުރު ދުވަހު އިމާމާ خطبة ކިޔާ ވަގުތުގައި ބުރަކަށްޖެހި ފަޔާއި އަތާ ގާތްކޮށް އަޅުވައިގެން އިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضّحيَ

اضحية ކަތިލުން ގަސްތުކުރާމީހާ ذو الحجة މަސް ވަދެއްޖެނަމަ أضحية ކަތިލައިފުމުން ދާދެން ބޮލުގެ އިސްތަށިއާއި ނިޔަފަތިކެނޑުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1706 عَنْ أُمِّ سلَمةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ كَانَ لَهُ ذِبْحٌ يَذْبَحُهُ ، فَإِذا أُهِلَّ هِلالُ ذِي الحِجَّة ، فَلا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْرِه وَلا من أَظْفَارِهِ شَيْئاً حتى يُضَحِّيَ » رَواهُ مُسْلِم .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި أُمِّ سلَمة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اضحية ކަތިލުން ޤަސްދުކުރާ މީހާ ވަދެ ذوالحجة މަހަށް ހަނދުބެލުމުން ކަތިލައިފުމުންދެން އެމީހާގެ ބޮލުން އިސްތަށި އަދި ނިޔަފަތި އުނި ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް **مخلوق** އަކު ގަންދީ ހުވާކުރުން **مثال** އަކަށް **نبي** ބޭކަލުންނާއި **كعبة**އާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޮލާއި

ރަސްކަލުންގެ ފުރާނައި ރަސްކަލުންގެ ނިޢުމަތާއި قبرާއި އަމާނާތާއި އަދި އެންމެ ހުރުސް
އެފަދަ ތަކެތި ގަސްދީ ހުވާކުރުން ގަދަފަދައަށް މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1707 عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، رضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « إنَّ اللَّه تَعالى ينْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بابائِكُمْ ، فمَنْ كَانَ حَالِفاً ، فلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ ، أَوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه.

މާނަ: الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ، نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަފައިންގެ ނަމުގައި ހުވާކުރުން މަނާކުރައްވައެވެ. ފަހެ ހުވާ ކުރަނިވި މީހާ ފަހެ الله ގެ ނަމުގައި ހުވާކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭންވާށެވެ.

وفي رواية في الصحيح : « فمنْ كَانَ حَالِفاً ، فَلا يَحْلِفْ إلاَّ بِاللَّهِ ، أَوْ لِيسْكُتْ »

އަދި صحيح(مسلم) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހުވާ ކުރަނިވި މީހާ الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ނަމުގައި ހުވާނުކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭންވާށެވެ.

1708 وعنْ عَبْدِ الرحْمنِ بْن سمُرَةَ ، رضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «لا تحْلِفُوا بِالطَّواغِي ، ولا بابائِكُمْ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَبْدِ الرحْمنِ بْن سمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބުދު ގެ ނަމުގައި ހުވާނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަފައިންގެ ނަމުގައި ހުވާނުކުރާށެވެ.

« الطَّوَاغي » : جَمْعُ طاغية ، وهِي الأصْنَامُ ، وَمِنْهُ الحديثُ : « هذِهِ طاغِيةُ دوْسٍ » : أَيْ : صنمُهُم ومعْبُودُهُم . ورُوِيَ في غَيرِ مُسْلِم : « بالطَّواغِيتِ » جمْع طاغُوت ، وهُو الشَّيطَانُ وَالصَّنَمُ .

1709 وعنْ بُريْدة رضِيِ اللَّه عنهُ أَنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « من حلَف بِالأَمانَةِ فليْس مِنا » .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ بُرَيْدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަމާނާތުގެ ގަސަމް ހުވާކޮށްފިމީހާ ތިމަންމެންގެ ބައެއް ނޫނެވެ.

حدِيثٌ صحيحٌ ، رواهُ أَبُو داود بإِسنادٍ صحِيحٍ .

1710 وعنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ حلفَ ، فقال : إِني برِيءٌ مِنَ الإِسلامِ فإِن كانَ كاذِباً ، فهُو كما قَالَ ، وإِنْ كَان صادِقاً ، فلَنْ يرْجِع إِلى الإِسلاَمِ سالِماً».
رواه أبو داود .

އަދި އެصحابي(އެބޭފުޅާ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ بُرَيْدة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހެން ހުވާކުރާމީހާ ތިމަންނަ އިސްލާމްދީނުން ބަރީއަވެގެންވާ ބަރީވެއްޖެ ފަދަ އޭގެ ދޮގުހެދުމެއްކަމުގައިވާނަމަ އޭނާ އެބުނި ފަދައިން ވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ތެދުބަހެއްކަމުގައި ވާނަމަ އެނބުރި އިސްލާމްދީނަށް ސަލާމަތުން އަނބުރާ ނުދާނެއެވެ.

1711 وَعن ابْن عمر رضِيِ اللَّه عنْهُمَا أَنَّهُ سمِعَ رَجُلاً يَقُولُ : لاَ والْكعْبةِ ، فقالَ ابْنُ عُمر : لا تَحْلِفْ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فإِني سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « منْ حلفَ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فَقدْ كفَر أَوْ أَشرْكَ » رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسَنٌ .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى މިހަކު ބުނަމުންދިޔަ އަޑުއިއްސެވިއެވެ. ނުނުވާނެވެ. ކަޢުބާ ގަސަމެވެ. ދެން ބުނެފިމޭ. ފަހެ އިބްނު އުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. މިބާ الله ފިޔަވައި އެހެން ބާވަތެ ގަސަމެއް ހުވާނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިއްސެވީމެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله

ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވާކުރާ މީހާ ވާނީ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ޝިރުކު ކޮށްފިއެވެ.

وفسَّر بعْضُ الْعلماءِ قوْلهُ : « كَفر أَوْ أشركَ » علَى التَّغلِيظِ كما رُوِي أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: « الرِّيَاءُ شِرْكٌ » .

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބޮޑުކޮށްދެއްވާ باب

1712 عَنِ ابْنِ مسعُودٍ رضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْ حلفَ علَى مَالِ امْرِيءٍ مُسْلِمٍ بغيْرِ حقِّهِ ، لقِي اللَّه وهُو علَيْهِ غَضْبانُ » قَالَ : ثُمَّ قرأَ علَيْنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِصداقَه منْ كتاب اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمناً قَلِيلاً } [آل عمران : 77] إلى آخرِ الآيةِ : مُتَّفَقٌ عليْه .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގު ހުވާކުރައްވާ މީހާގެ މުސްލިމެއްގެ މުދާ ޙައްޤުނޫން ގޮތަކަށް ނަގައިގަނެފިމީހާ قيامةދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާނީ އެކަލާނގެ ވަރަށް ރުޅިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ހާލުގައެވެ. އަދި ކީރިތި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް قرآن އިން ދަލީލުކުރައްވާ އާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمناً قلِيلاً } މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ عهْدِ އާއި، އެމީހުންގެ ހުވާތައް ކުޑަ އަގަކަށް ވިއްކާ މީހުން آخرة ގައި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصيب އެއް ނުވެއެވެ.

1713 وعَنْ أَبي أُمامةَ إِياس بْن ثعْلبَةَ الحَارِثِيِّ رضِ . . يَ اللَّه عَنْهُ أَن رسُول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قال : « من اقْتَطعَ حَقَّ امْرِيءٍ مسْلِمٍ بيمِينِهِ ، فقَدْ أَوْجَب اللَّه لَهُ النَّارَ . وحرَّم علَيْهِ الْجنَّةَ» فقَال لَهُ رَجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسيراً يا رسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : « وَإِنْ كان قَضِيباً مِنْ أَراكٍ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو أُمامةَ إِياسِ بْنِ ثعْلبَةَ الحَارِثِيِّ ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ކޮންމެ މުސްލިމުމީހެއްގެ حق އޭނާ ހުވައިކޮށްފިއްޔާ ވައްދަވައިފި الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވާނެތެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެ ޙަރާމް ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން الله ގެ ރަސޫލާ. އަދި ކުޑަކަމަކަށްވިޔަސްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި އަރާކު ގަހުގެ ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

1714 وعنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عمرِو بْنِ الْعاصِ رضِيَ اللَّه عَنْهُمَا عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « الْكَبَائِرُ : الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْن ، وقَتْلُ النَّفْسِ ، والْيَمِينُ الْغَمُوسُ » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عمرِو بْنِ الْعاصِ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑު ފާފަތަކީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމެވެ. އަދި ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ.

وفي روايةٍ له : أَن أَعْرَابِيًّا جاءَ إِلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقال : يَا رَسُول اللَّه ما الْكَبَائِرُ ؟ قالَ : «الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ » قَالَ : ثُمَّ ماذا ؟ قالَ : « الْيَمِينُ الْغَمُوسُ » قُلْتُ : وَمَا الْيمِينُ الْغمُوسُ ؟ قال : « الَّذِي يَقْتَطِعُ مَالَ امْرِيءٍ مسلم ، » يعْنِي بِيمِينٍ هُوَ فِيها كاذِبٌ .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަދަވީއަކު نبي ގާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާ ބޮޑު ފާފަތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދެ الله އަށް ޝަރީކު ކުރުމެވެ.އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ދެންކޮބާކަމެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (الْيَمِينُ الْغَمُوسُ) އަބުރުދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ. އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. الْيَمِينُ الْغَمُوسُ އަކީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެއިން މުސްލިމުމީހެއްގެ މުދާ ނިގަޅައި ގަންނަ އެކަމުގައި އޭނާ ދޮގުހަދާ ހުވާ ކުރާ ހުވައެވެ.

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ހުވައި ހުވާކުރުމަށް ހުވައެއްކުރުމަށްފަހު އެހެންކަމަކީ ރަގަޅު ކަމެއްފެނިއްޖެނަމަ އެހެންގޮތް ގޮތަށް ކުރުން **عمل** *ކުރުން* **مستحب** *ވެގެންވާކަމުގައި ދެން ހުވާގެ ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ* **باب**

1715 عَنْ عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ سَمُرةَ رضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «... وَإِذَا حَلَفْتَ علَى يَمِينٍ ، فَرَأَيْت غَيْرَها خَيْراً مِنهَا ، فأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وكفِّرْ عن يَمِينك » متفقٌ عليه .

މާނަ الله *ރުހިވޮޑިގެންވާ* عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ سَمُرة *ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.މިމަންނަށް* رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث *ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ ކަލޭގެ ހުވައެއް ހުވާކުރުމަށްފަހު ހެޔޮކަން އެހެން ރަނގަޅުކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ރަގަނޅުކަމެއް އިޚްތިޔާރުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދޭށެވެ.*

1716 وعَنْ أَبي هُريْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ حلَف عَلَى يمِينٍ فرأَى غيْرَهَا خيْراً مِنْهَا ، فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يمِينِهِ ، ولْيَفْعَلْ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » رواهُ مسلم .

މާނަ الله *ރުހިވޮޑިގެންވާ* أبُو هُريْرَة *ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން* رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث *ކުރެއްވިއެވެ.ކަލޭގެ ހުވައެއްކުރުން ހުވާކުރުމަށްފަހު މީހާއަށް އެހެންކަމެއް ރަގަނޅުކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދޭށެވެ. އަދި ރަގަނޅު ކަމަށް ފެނުނުކަމެއް އަދާކުރާށެވެ.*

1717 وعَنْ أَبي مُوسَى رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِنِّي واللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّه لاَ أَحلِفُ علَى يمِينٍ ، ثُمَّ أَرَى خَيْراً مِنهَا إِلاَّ كَفَّرْتُ عَنْ يَمِيني ، وأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيرٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހުގެފާނު أبُو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވައްﷲ ގަންދީބަސްދެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންޝާ الله އަޅުގަނޑު ހުވައެއް ކޮށްފައި، އެއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ، އަޅުގަނޑު ހުވައިގެ ކައްފާރާ ދީ، ހެޔޮކަމެއް ކުރާނަމެވެ. އަދި އެހެންކަމެއް ހެޔޮކަމެވެ.

1718 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأَنْ يَلَجَّ أَحَدُكُمْ في يَمِينِهِ في أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالى مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتي فَرَض اللَّه عَلَيْهِ» متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހުގެފާނު أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަހުލުވެރިންގެ ކަމުގައި ހުވައިގައި ހިފަހައްޓައިގެން ހުރުން، اللهُ ފަރުޟުކުރެއްވި ކައްފާރާ ދިނުމަށްވުރެ اللهُ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ފާފަ ބޮޑުވާނެއެވެ.

قولُهُ : « يلَجَّ » بِفَتْحِ اللاَّمِ ، وتَشْدِيدِ الجيمِ : أَيْ يتَمادَى فِيها ، ولاَ يُكفِّرُ ، وقولُه : «آثَمُ » بالثاءِ المثلثة ، أَيْ : أَكْثَرُ إِثْماً .

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްތުގާއިނުލައި ކުރާ ހުވައިން މާފު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** އަދި ހުވާކަނޑައިފިނަމަ ކައްފާރާ ދޭން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އޭގެ ގަސްދުކުރާއި ނުލައި ދުވާ ހުވާ ހުވައެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ އަދާކުރުމާއި ގަޔާން ބުނާ ބުނުމެވެ. މިފަދަކަމެއް ނުބުނެވޭ. މާތް **الله** ގަސްދުގައި ހުވާ ކުރުމެވެ. ނުވަތަ އެއްގަވާ. މާތް **الله** ގަސްދުގައި ހުވާކުރުމެވެ. އަދި އެހެނަސް ގަޔާލެވެ.

–قال اللَّه تعالى (المائدة 89): {لا يؤاخذكم اللَّه باللغو في أيمانكم ولن يؤاخذكم بما عقدتم الأيمان فكفارته إطعام عشرة مساكين من أوسط ما تطعمون أهليكم أو كسوتهم أو تحرير رقبة، فمن لم يجد فصيام ثلاثة أيام؛ ذلك كفارة أيمانكم إذا حلفتم؛ واحفظوا أيمانكم}.

قصدގަސްދުނުކޮށްގައި، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ހުވާތަކަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް عقوبات ނުދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ: އަދާކުރާ ފަރާތުގައި އަޅައިނުގަނެ ހުވާކުރުމުގެ قصدއެއްނެތި، ހުވާގެ ގޮތުގައި ބުނާ ބަސްތަކާއި ބުނުމުގެ ކަމަށް ބުނާ ބަސްތައް ނުކުރުމެވެ.) އެހެންނަމަވެސް ،قصد ކުރުމަށްފަހު ހުވާކުރުމުގެ އަދާކުރާގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދޭނެ ދުއްވަނިވެ. ފަހަ ހުވާގެ كفارة އަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިދަރިންނަށް ކާންދޭ އެއް މެދުމިންގެ ދިރަ مسكينންނަށް ކާންދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންނަށް އަނގަމުން ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމެވެ. ދެން، (އެއްވެސް ކަމެއް) ނުލިބުން މީހާ، ތިންދުވަހު ރޯޒާހިފުން ހުށުމެވެ. އޭގެ ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރުމުގެ ހިނދުގައި (އެބަހީ: ހުވާކޮށް ، އެ ހުވާ خلاف ވުމުގެ ހިނދުގައި) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވާގެ كفارة އެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވާތަކަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ!

1719 وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ : { لا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّه بِاللَّغْو في أَيْمَانِكُمْ } في قَوْلِ الرَّجُلِ : لا واللَّهِ ، وبَلى واللَّهِ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَةَ ގެފާނު ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަންނަނި ވިދާޅުވިއެވެ. لا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّه بِاللَّغْو في أَيْمَانِكُمْ މިއާޔަތް ބާވައިލެވުނީ މީހުން قصدނެތި ނުލައި ހުވާ ކުރުމަށް ކިޔާ واللَّهِ އަދި بَلى واللَّهِ ގެ ވައްކަރުގައެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރީގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހަމައެކަމުގައި ވިޔަސް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

1720 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «الحَلِفُ منفقةٌ للسِّلْعَةِ ، مَمْحَقَةٌ للْكَسْبِ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވާކުރުމަކީ ވިޔަފާރި މުދާވިކުމަށް ލިބޭ މަންފާއެކެވެ. އަދި އާމްދަނީ އަށް ލިބޭ ކެނޑިއްލުމެވެ.

1721 وَعَنْ أَبي قَتَادَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِيَّاكُمْ وكَثْرَةَ الحلِفِ في الْبَيْعِ ، فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو قتادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އެ صحابي رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ވިޔަފާރިކުރުމުގައި ގިނަގިނައިން ހުވާކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އެކަން ވިޔަފާރި ދުވަން ބަރަކާތް ގެއްލިގެން ހިނގައިދާނެ ކަމުގައެވެ.

باب كراهة أن يسأل الإنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

اللهގެ ވަޖުހުފުޅުގެނަމުގައި ސުވާލުކުރާ ޖަންނަތް ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި الله ގެ އިސްމު ފުޅުން ކަމަކަށް މިހާރު އެދިފައިވުމު އަދި **شفاعة** ވެރިވުމުގެނަމު އެކަމުން މަނާކުރުން މަކުރޫހުވެގެން ވާކަން ބަޔާންކޮށްފާ **باب**

1722 عَنْ جابرٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يُسْأَلُ بوَجْهِ اللَّهِ إلاَّ الجَنَّةُ » رواه أبو داود .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލެއްވި جابرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ވަޖުހު ފުޅުން ސުވާލުކުރާ ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ޖަންނަތް އަދި ދެންނެވުމެއް ނުވެއެވެ.

1723 وعَن ابْن عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنهُما قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَن اسْتَعَاذَ باللَّهِ ، فأَعيذُوهُ ، ومنْ سَأَل باللَّهِ ، فأَعْطُوهُ ، ومَنْ دَعَاكُمْ ، فَأَجِيبُوه ، ومَنْ صنَع إلَيْكُمْ معْرُوفاً فكَافِئُوهُ ، فَإِنْ لمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ به ، فادعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْا أَنَّكُمْ قدْ كَافَأْتُموهُ » حديثٌ صَحِيحٌ ، رواهُ أَبُو داود ، والنسائي بأسانيد الصحيحين .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލެއްވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހެން الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަމަކަށް ސަލާމަތްވުމަށް އެދިދަންނަވައިފިނަމަ ދީ އެމީހަކަށް ސަލާމަތް ކޮށްދޭށެވެ. އަދި މިހެން الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވައިފިނަމަ ދީ އެމީހަކަށް އެކަމެއް ކޮށްދޭށެވެ. އަދި މިހެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަމެއްކޮށްފިނަމަ ދީ އެމީހަކަށް އެގޮތް ހެޔޮ ބަދަލުދޭށެވެ. ދީ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް ބަދަލުދިނުން އެއްޗެއް

ނުލިބިއްޖެނަމަ އެދިޔާއަން ދިރިބުއިމުން ބަދަލު ދިފާޢަން ތަރިޔާން ވެއްޖައުމުން ދާންދުން
އަދިހަކަންބަހައި دعاء ކުރާށެވެ.

باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް **شاهِنشاه** ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب.** އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްގެފާނެވެ. އަސްލުގައި **الله سبحانه وتعالي** ފިޔަވައި އެނަން ފެތޭކަން ހައްޤުވެގެންނުވެއެވެ.

1724 عَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ أَخْنَعَ اسمٍ عندَ اللَّهِ عزَّ وجلَّ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأَملاكِ » متفق علَيه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبُو هُرِيْرَة ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرةގައި އެންމެނިކަމެތިވެގެންވާ ނަމަކީ އަމިއްލަކަން ملِكَ الأملاكِ ގެ ނަންކިޔުމެވެ.

قال سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ « مَلِكُ الأَمْلاكِ » مِثْلُ شاهِنشاهِ .

سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. مَلِكَ الأملاكِ މާނަ އާއި شاهِنشاهِ ގެމާނައާއި
އެއްވައްތަރުވެގެންވާގޮތެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسق ނުވަތަ بدعة ގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް سيد ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1725 عن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ ، فَإِنَّهُ إِنْ يكُ سَيِّداً ، فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عزَّ وَجَلَّ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުންވާ بُرَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން منافقއަކަށް سيد ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާއަށް سيد ގެ ނަން ނިސްބަތްވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާވެރިކަލާނގެ އިހާނާ ކޯފާ އިސްތިޙްޤާޤުވެއްޖައީއެވެ.

باب كراهة سبّ الحُمّى

ހުންއަރުވުން ގަޔަށް ނުބައިބަސްގެވުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1726 عنْ جَابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دخلَ على أُمِّ السَّائبِ ، أَوْ أُمِّ المُسَيَّبِ فقَالَ : « مَالَكِ يا أُمَّ السَّائب أَوْ يَا أُمِّ المُسيَّبِ تُزَفْزِفِينَ ؟ » قَالَتْ : الحُمَّى لا بارَكَ اللَّه فِيهَا ، فقَالَ : « لا تَسُبِّي الحُمَّى ، فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايا بَني آدم ، كَما يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبَثَ الحدِيدِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވުންވާ جابرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أمِّ السَّائبِ (ނުވަތަ أمِّ المُسيَّبِ) ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަލޭ أمِّ السَّائبِ (ނުވަތަ أمِّ المُسيَّبِ) އަށް. ކަލޭގެ ތުރުތުރު އަޅަނީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަންހެނާ ދެންނެވިއެވެ. ހުންއަރައިގެން ފަހެ ދިޔައީއެވެ. الله އެއަށް ބަރަކާތް ނުދެ

ނުލައްވާނެތެވެ. މިހެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ހުމުގެ ނުބައިބަސް ނުބުނާށެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ގިރާބާއިން ދަގަނޑު ގެ ދަގަނޑުފުއިބައިގެންދާ ފަދައިން ހުމުން އާދަމުގެ ދަރިންގެ ފާފަތައް ފުހެލައްދެއެވެ.

« تُزَفْزِفِينَ » أَيْ : تَتَحرَّكِينَ حركَةً سريعَةً ، ومعْنَاهُ : تَرْتَعِدُ ، وَهُوَ بضمِّ التاءِ وبالزاي المكررة والفاء المكررة ، ورُوِي أَيضاً بالراءِ المكررة والقافين .

باب النهي عن سبِّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއްޗެހިބުނުމާއި ގޯވުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުން ފުރުމުން ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1727 عَنْ أَبي المُنْذِرِ أَبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَسُبُّوا الرِّيحَ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ما تَكْرَهُونَ ، فَقُولُوا : اللَّهُمَّ إِنَّا نَسأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، ونَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ » رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުޟާފުޅުވެވަޑައިގަންނަވާ أَبُو المُنْذِرِ بْنِ كَعْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވައިޔަށް ނުބައި ނުބުނާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަރާހިޔަތްވާ ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إِنَّا نَسأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، ونَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ

މާނައީ:- އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ށް މިވައިން އަންނަ ހެޔޮކަމާއި އަދި މިވައީގެ ތެރޭގައިވާ ބަރަކާތާއި އަދި މިވައިން ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ

ހެޔޮކަން ލިބިގަތުމަށް އެދެމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އިބަ ކަލާނގެ حضرةން މިވައިން އަންނަ
ނުބައިކަމާއި މިވައިގެ ތެރޭގައިވާ ގެއްލުމާއި އަދި މިވައިން ފޮނުއްވާ އުފެދިގެންދާ ވާ
ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

1728 وعنْ أَبي هُرَيْرةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : الرِّيحُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ تَأْتِي بِالرَّحْمَةِ ، وَتَأْتِي بالعَذَابِ ، فَإِذا رأَيْتُمُوهَا فَلا تَسُبُّوهَا ، وَسَلُوا اللَّه خَيْرَهَا ، واسْتَعِيذُوا باللَّهِ مِنْ شَرِّهَا » رواه أبو داود بإِسناد حسنٍ .

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިހުން އަޑުއިވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ. ވައިރޭ اللهގެ رحمة އާއެވެ. ބައްޕަވަރަކަށް رحمةއާއި ގެން އާދެއެވެ. އަދި އަންނަބައިވެރިޔާ عذابއާއިގެން އާދެއެވެ. ފަހެ ވިހުރިބައިވެރިޔަސް އަޅުގަނޑުމެން އޭގެ ނުބޭނުންބައިގަނޑުވެ. އަދި اللهގެ حضرةން އޭގެ ހެޔޮކަމުން އެދެނޭވެ. އަދި اللهގެ حضرةން އޭގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދޭށެވެ.

قوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مِنْ رَوْحِ اللَّهِ » هو بفتح الراءِ : أَيْ رَحْمَتِهِ بِعِبَادِهِ .

1729 وعنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا عَصفَتِ الرِّيح قال : «اللَّهُمَّ إني أَسْأَلُكَ خيْرَهَا ، وَخَيْرِ مَا فِيهَا ، وخيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فيها ، وَشَرِّ ما أُرسِلَت بِهِ » رواه مسلم .
މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވައިގަދަވެއްޖެނަމަ دعاء ވިދާޅުވެއެވެ. اللَّهُمَّ إني أَسْأَلُكَ خيْرَهَا ، وَخَيْرِ مَا فِيهَا ، وخيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فيها ، وَشَرِّ ما أُرسِلَت بِهِ

މާނައީ:- އެ الله ހަމަކަނަލަވަރުން މިއަދާ އިބަ އިލާހުގެ حضرةން އަވައިގެ ހައްކާމާއި އަދި އަވައިގަތުމާ ހައްކާމާއި އަވައި ފުސްއުލިފުއިމާ ފުސްއުލުގަތުމާ ހައްކާމުން އުދުއްވެ. އަދި މިއަދާ އިބަ އިލާހު ގެ حضرةން އަވައިގެ ނުބައިކަމާއި އަވައިގެ ތިރިގަތުމާ ނުބައިކަމާއި އަވައި ފުސްއުލިފުއިމާ ފުސްއުލުގަތުމާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދުއްވެ.

باب كراهة سبَّ الدِّيك

ހާލަތު ނުބިނުބައިގޮތުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1730 عنْ زيْدِ بْنِ خَالِدٍ الجُهَنِيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَسُبوا الدِّيكَ ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ للصلاةِ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވަޑައިގަތުމުގެ زيْدِ بْنِ خَالِدٍ الجُهَنِيِّ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިގެ.ކިތަބައި ދީނުން ހާލަތު ނުބިނުބައި ނުގޮވާށެވެ. ފަހު ހަމަކަނަލަވަރުން އަސްޖަޔް ނަމާދަށް ހޭލައްވައެވެ.

باب النهي عن قول الإِنسان :مُطِرْنَا بِنَوْء كذا

ވިމަންނަނު ވާރޭވެހީ މިވެނިތަރިއެއްގެ ސަބަބުންނޭ ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1731 عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : صلّى بنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صَلاَةَ الصُّبْحِ بِالحُدَيْبِيَةِ في إِثْرِ سمَاءٍ كَانتْ مِنَ اللَّيْل ، فَلَمَّا انصرفَ أَقْبَلَ عَلى النَّاسِ ، فقَال : هَلْ تدْرُون مَاذَا قَالَ ربُّكُمْ ؟ » قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعلَمُ . قَالَ : « قَالَ : أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بي، وكَافِرٌ ، فأَمَّا مَنْ قالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمتِهِ ، فَذلكَ مُؤْمِنٌ بي كَافِرٌ

بالْكَوْكَبِ ، وَأَمَّا مَنْ قالَ : مُطِرْنا بِنَوْءِ كَذا وَكذا ، فَذلكَ كَافِرٌ بي مُؤمِنٌ بالْكَوْكَبِ» **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ زَيْدِ بْنِ خَالِد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حُدَيْبِيَة ގައި ވާރޭވެހުނު ރޭގަނޑެއްގައި ހެނދުނުގެ ނަމާދު ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ނިންމަވާފައި މީސްތަކުންނަށް ކުރިމަތިލައްވައިފިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވައިގަންނަވާ އިލާހު ވަހީކުރެއްވި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އޭގެ ހައިދިވީ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަކަން އެންމެ މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތްالله އެވެ. ދެން އެކަން ހަމަ އަޅުގަނޑުމެން އެނގޭ ބަޔަކު ނުވެއެވެ. حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ.الله ވަހީ ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ތިމަން ކުރަހާ مؤمن ވެއްޖެއެވެ. އަދި އަނެއްބައިމީހުން ކާފިރުންގެ ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންގެ ނަމުން ވާރޭވެހުނީ الله ގެ فضل ދެއްވުމުން އަދި އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ކަމަށް ބުނި މީހާ ތިމަން އިލާހަށް އީމާންވެގެންވާ މީހެކެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް ކާފިރުވެގެންވީ މީހެކެވެ. އަދި ވާރޭވެހުނީ ވަރު މިވެނި ވެނި ތަރިއަކުން ކަމަށް ބުނި މީހާ ތިމަން އިލާހަށް ކާފިރުވެގެންވާ މީހެކެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް އީމާންވެގެންވާ މީހެކެވެ.

والسَّماءُ هُنَا : المَطَرُ .

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރާ ބުނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1732 عَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا قَالَ الرَّجُ لُ لأَخيهِ : يَا كَافِر ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُما ، فَإِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وإِلاَّ رَجعَتْ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

ދާމް الله އަދުބަފުޅާކަލުންނަން ޝަރަފުވެރިވީ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހަކަ އެނގޭ أخ އާ އަށް ކާފިރާ ބުނެފިނަމަ އެދެމީހުން ކުރެ އެކަކު އަށް حق ވެއްޖައީކަން ވެއްޖެވެ. ފަހެ އެއާ ބުނެވިގޮތް އެއީ ކާފިރެއްނަމަ އެގޮތެވެ. ނޫންނަމަ އެކަލަ ރިޔާ މިހިރީގެ މަރުގަން އެކަލަ رجوعވާ ހުއްޓެވެ.

1733 وعَنْ أَبي ذَرٍّ رَضِيِ اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « منْ دَعَا رَجُلاً بالْكُفْرِ ، أَوْ قَالَ : عَدُوَّ اللَّهِ ، ولَيْس كَذلكَ إِلاَّ حَارَ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه . « حَارَ » : رَجَعَ.

ދާމް الله އަދުބަފުޅާވި أبُو ذَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަ صحابي رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އައްސަވައިފީ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހަކަ އަނެއް މިހަކަށް ކާފިރާ ނުވަތަ الله ގެ އަދުއްވާއޭ ބުނެވުން ބާރުނޫނު އެއީ حقيقة އަކަށް ނުވާނަމަ އެ(ކަލިމަތަށް) ބުނިމީހާގެ މައްޗަށް ރުޖޫޢުވެއެވެ.

النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނުން މަނާކުރުމާގެ ބާބު باب

1734 عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْس المُؤْمِنُ بالطَّعَّانِ ، وَلا اللَّعَّانِ ، وَلا الْفَاحِشِ ، وَلا الْبَذِيءِ » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ.

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عبْدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنި ނަސަބަށް ޢައިބު ކިޔާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ލަޢުނަތް ދޭ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި فاحش ވާހަކަ ދައްކާ މީހެއްނޫނެވެ. އަދި ހަޑިހުތުރު ވާހަކަ ދައްކާ މީހެއްނޫނެވެ.

1735 وعِنْ أَنَس رضي اللَّه عَنهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا كَانَ الْفُحْشُ في شَيْءٍ إلاَّ شانَهُ، ومَا كَانَ الحَيَاءُ في شَيْءٍ إلاَّ زَانَهُ » رواه الترمذي، وقال : حديث حسن.

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސްކަމެއްގައި فاحش ވާހަކަތައް ވެއްޖެ ކަމަށް ވާނަމަ ހަޑިކުރުވޭނެއެވެ. އަދި އެއްވެސްކަމެއްގައި ލަދުވެތިކަން ހިމެނިއްޖެ ކަމަށް ވާނަމަ ޒީނަތްތެރިވޭނެއެވެ.

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ދިމާގެ علمގެ ހުރި އެންމެ ފުންމިނާގެ ބަސްތަކެއް ބޭނުންކުރުން ވާހަކަ ދައްކައިނުކުޅެދިފައިވާ އެނގޭ ހަރުކަށި ބޭނުންކުރުން ވާހަކަދައްކާއި ވަރަށް އެނގޭ ކަމުދައިވާ فصيح ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާ ބޭނުމުގެ ގެ ބަހުރުވަ ބޭނުންކުރުމުގައި ބަހަކު މިޔަރުގައި ހުނުން ނާދިރު ހަރުކަށި ބަސް ކުރުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

1736 عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « هَلَكَ المُتَنَطِّعُون » قَالَهَا ثَلاثاً . رَوَاهُ مُسْلِم .

ދާމް الله ރުއްސުންގެއްވި عبدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަންކަމުގައި ހައްދުފަހަނަޅާ ދާމީހުން ވަނީ ހަލާކުވެގެންނެވެ.

« المُتَنَطِّعُونَ » : المُبَالِغُونَ في الأَمُورِ .

1737 وعَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: «إِنَّ اللَّه يُبْغِضُ الْبَلِيغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذي يَتَخَلَّلُ بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ » .

ދާމް الله އެދެބަފަރަކަމުންނަން ރުއްސުންގެއްވި عَبْدِ اللَّهِ بن عُمَرَ بْنِ العَاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅު بلاغة ތެރިކަން ދައްކާލުމަށްޓަކައި ގެރި ދޫ ހިންގާފަދައިން ދުލުން ހަރަކާތް ދައްކާ މީހަކަށް ދާމްﷲ ކޯފާވެވޭގެންވެއެވެ.

رَواه أَبو داودَ ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن .

1738 وعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِليَّ ، وَأَقْرَبِكمْ مِنِّي مَجْلِساً يَوْمَ القِيامةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقاً ، وَإِنَّ أَبْغَضكُمْ إِليَّ ، وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي يومَ الْقِيَامَةِ ، الثَّرْثَارُونَ ، وَالمُتَشَدِّقُونَ وَالمُتَفَيْهِقُونَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن ، وقد سبق شرحُهُ في باب حُسْنِ الخُلق .

ރަޟީ الله ޢަނުހުގެފާނުގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައި جابرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެންމެ ލޯބިވެތިވާނެ އަދި قيامةދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ ކައިރީގައި ތިބޭނީ ބަޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاق ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެންމެ ނުރުހިވާނެ އަދި قيامة ދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ދުރުގައި ތިބޭނީ ގިނަގިނައިން ބަސް ދީގެން ހުރި މީހުންނާއި ވާހަކައިގައި އުނދަގޫވާ ބަސްބަސްކޮށް ބަހަށް ބޮޑާވާ މީހުންނެވެ.

باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

މިއީ ނަފްސު ޚަބީޘުވިއޭ ބުނުން މަކުރޫހުކަމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ ބާބެވެ باب

1739 عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسي ، ولَكِنْ لِيَقُلْ : لَقِسَتْ نفسِي » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަނުހާގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައި عَائِشَةَ ގެފާނު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އާދަކުރެއްވުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް ހޯއްދަވައި މީހަކު ނަފްސު ޚަބީޘުވެއްޖެއޭ ނުބުނާށެވެ. ނަމަވެސް މީހަކު ނަފްސު غافل ވެއްޖެއޭބުނާށެވެ.

قالَ الْعُلَمَاءُ : معنَى خبُثَتْ غثَيَتْ ، وَهُوَ مَعْنَى « لَقِسَتْ » ولَكِنْ كَرِهَ لَفْظَ الخُبْثِ .

باب كراهة تسمية العنب كرماً

ޢިނަބުގަހަށް كرم(ކަރަމު)ގެ ނަމުން ނަންދިނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1740 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ ، فإِنَّ الْكَرْمَ المُسْلِمُ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلمٍ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢިނަބުގަހަށް ކަރަމުގެ ނަމުން ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރަމު)ގެ މުރާދަކީ މުސްލިމުންނެވެ.

وفي روايةٍ : « فَإِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ المُؤْمِنِ » وفي رواية للبخاري ومسلِم : « يَقُولُونَ الْكَرْمُ إِنَّمَا الْكَرْمُ قلْبُ المُؤمِنِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރަމު) ގެ މުރާދަކީ މުއުމިނުގެ ހިތެވެ. އަދި ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހުން (ޢިނަބުގަހަށް) كرم(ކަރަމު) ކިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރަމު)ގެ މުރާދަކީ މުއުމިނުގެ ހިތެވެ.

1741 وَعَنْ وَائِل بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَقُولُوا : الْكَرْمُ، ولَكِنْ قُولُوا : الْعِنَبُ ، وَالحبلَةُ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި وَائِلِ بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ޢިނަބުގަހަށް) كرم(ކަރަމު) ނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން (އެއްޗެހީގެ ނަމުން) الْعِنَبُ ކިޔާށެވެ. (ނުވަތަ الحبلَةُ ކިޔާށެވެ.)

« الحبلَةُ » بفتح الحاءِ والباءِ ، ويقال أيضاً بإِسكان الباءِ .

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި **مثال** އަކަށް ކައިވެނިކުރުމަކަށް ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް ނޫން އަންހެނެއްގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނެއްގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1742 عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُبَاشِرِ المرْأَةُ المَرْأَةَ ، فَتَصِفَهَا لِزَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް އަންހެނަކު އަނެއް އަންހެނާއި އަރިހު ބައްދަލުކުރުމަށްފަހު އެ އަންހެނެއްގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ގާތު ފިރިމީހާ ކައިރީގައި ނުދައްކާށެވެ. އެހެނީ އެފަދައިން އަނބިމީހާގެ ފެނިގެން ހީވާ ކަހަލައެވެ.

باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު **اللهُمَّ اغفر لي إن شئت** ބުނުން ކަރާހިޔަތް ކަމާއި ފުރިހަމަ އިތުބާރާއެކު **طلب** ގެ ގޮތުން **دعاء**ކުރުން ސުންނަތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

ދެންނެވުމެވެ. اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ގެ މާނައަކީ:- އޭ الله! ތިބާ އިރާދަ ކުރައްވާނަމަ ތިމަން އަޅާގެ ފާފަފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ. މިއެވެ.

1743 عنْ أَبي هُريْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي إِنْ شِئْتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْني إِنْ شِئْتَ ، لِيعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، فإِنَّهُ لا مُكْرِهَ لَهُ » متف . . قٌ عليه .

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبُو هُريْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު دعاء ކުރާއިރު اللَّهُمَّ اغفِرْ لي إِنْ شِئْتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْني إِنْ شِئْتَ ނުކިޔާށެވެ. ފުރިހަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން اللهއަށް ކަމަކަށް މަޖުބޫރު ކުރުވާނޭ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : « ولَكنْ ، لِيَعْزِمْ ولْيُعْظِّمِ الرَّغبَةَ ، فَإِنَّ اللَّه تَعَالى لا يتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ » .

އަދި مُسْلِمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް يقين ކަމާ އެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ތިމާގެ ދުޢާތަކުގެ ބޮޑުކަން ހަމަކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދުޢާތަކުގެ ބޮޑުކަން ހަމަކުރުމަކީ الله سبحانه وتعالى އަށަކަށް ބުރަ ކަމެއް ނޫންކަމުގައެވެ.

1744 وَعَنْ أَنَس رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا دعا أَحَدُكُمْ ، فلْيَعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، وَلا يقُولَنَّ : اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ ، فَأَعْطِنِي ، فَإِنَّهُ لا مُسْتَكْرِهَ لَهُ » متفقٌ عليه.

ދާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު دعاء ކުރައްވާނަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ނުކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ ، فَأَعْطِنِي ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް މަޖުބޫރު ކުރުވޭނެ މީހަކު ނުވެއެވެ.

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(ما شاء الله ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ވެއްޖެއެވެ.) އަދި (وشاء فلان ގެ މާނައަކީ އަދި މިވެނި މީހާ ބޭނުންވީގޮތެއް ވެއްޖެއެވެ.) މިފަދައިންނެވެ.

1745 عنْ حُذَيْفَةَ بْنِ اليَمَانِ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا تَقُولوا : ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ، ولكِنْ قُولوا : مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ » رواهأبوداودبإِسنادٍصحيح.

ރާވީ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَةَ بْنِ اليَمَان، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ނުކިޔާށެވެ. އަދި ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ ކިޔާށެވެ.

(ما شاء الله وشاء فلان ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ވެއްޖެއެވެ. އަދި މިވެނި މީހާ ބޭނުންވީގޮތެއް ވެއްޖެއެވެ.) އެފަދައިންނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ ކިޔާށެވެ. މާނައީ: الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ވެއްޖެއެވެ. ދެން މިވެނި މީހާ ބޭނުންވީގޮތެއް ވެއްޖެއެވެ.

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދަށްފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދައްކަން ތިބުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

المراد به الحديث الذي يكون مباحاً في غير هذا الوقت وفعله وتركه سواء. فأما الحديث المحرم أو المكروه في غير هذا الوقت أشد تحريماً وكراهة، وأما الحديث في الخير كمذاكرة العلم وحكايات الصالحين ومكارم الأخلاق والحديث مع الضيف ومع طالب حاجة ونحو ذلك فلا كراهة فيه، بل هو مستحب، وكذا الحديث لعذر وعارض لا كراهة فيه. وقد تظاهرت الأحاديث الصحيحة على كل ما ذكرته.

މިތާގައި ވާހަކައިގެ مراد އަކީ އެ ވަގުތު ފިޔަވައި އެހެން ވަގުތުގައި ދެއްކުން ހުއްދަވެގެންވާ ވާހަކަތަކެވެ. އަދި ދެއްކުމާއި ނުދެއްކުން ހަމަހަމަ ވެގެންވާ ވާހަކަތަކެވެ . ފަހެ އެނޫން ވަގުތުގައި ދެއްކުން حرام ވެގެންވާ ވާހަކަތަކާއި مكروه ވެގެންވާ ވާހަކަތަކަށް އެވަގުތުގައި ދެއްކުން ބޮޑަށް حرام ވެގެން ވެއެވެ. ނުވަތަ ބޮޑަށް مكروه ވެގެން ވެއެވެ.އެއާއިޚިލާފަށް ހެޔޮ ވާހަކަތައް ، މިސާލަކަށް އުނގެނުން ފަދަ ނުވަތަ ޞާލިޙު އަޅުވެރިންގެ ސީރަތު ބަޔާންކުރުން ފަދަ ނުވަތަ ރީތި އަޚްލާޤުގެ ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ނުވަތަ ޟައިފުންނާއި ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ނުވަތަ ކުރުމުގައި ޙާޖަތްތެރިޔާއި ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ކަންކަމުގައި އެވަގުތު ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ.ފަހެ އެނިދު مكروه ކަމެއް އެ ކަމުގައި ނުވެއެވެ . އަދި ޔާރަބް! އެނިދު ވާހަކަ ދެއްކުން مستحب ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން ޢުޛުރުވެރިކަމާއި އާއި އަދި ދިމާވާ ހާދިސާތަކާއި އެފަދަ ވާހަކަދެއްކުމަކީ ވެސް ހުއްދަކަމެވެ . އެކަމުގައިވެސް مكروه ކަމެއް ނުވެއެވެ . އަދި މިކަންކަންވެސް ކަށަވަރު ކަމަށް صحيح حديث ތަކެއް ވާރިދުވެފައި ވެއެވެ .

1746 عَنْ أَبي بَرْزَةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَكرَهُ النومَ قبْلَ العِشَاءِ وَالحَدِيثَ بعْدَهَا . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو بَرْزَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ޢިޝާނަމާދުގެ ކުރީގައި ނިދުމާއި އެނަމާދަށްފަހު ވާހަކަ ދެއްކެވުން ކުރަހިޔައިގަންނަވައެވެ.

1747 وعَنِ ابْنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صلَّى العِشَاءَ في آخرِ حيَاتِهِ، فلمَّا سلَّم ، قالَ : « أَرأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ ؟ فَإِنَّ على رَأْسِ مِئَةِ سَنَةٍ لا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلى ظَهْرِ الأَرْضِ اليَوْمَ أَحدٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އަދި ބައްޕާފުޅަށްވެސް ރުއްސުންލެއްވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ހަޔާތުގެ ފަހުކޮޅުގައި އެއްދުވަހަކު عشاء ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ސަލާމް ދެއްވުމުން ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިރޭގެ ހަނދާންތޯ؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ސަތޭކަ އަހަރު ފުރުމުން ދުނިޔޭގެ ބިންމަތީގައި މިރޭ ހުރި އެއްވެސް މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ.

1748 وعَنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهم انتَظَرُوا النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فجاءَهُمْ قريباً مِنْ شَطْرِ اللَّيْلِ فصلَّى بهم ، يعني العِشَاءَ قَالَ : ثُمَّ خَطَبَنَا فقَالَ : « أَلا إِنَّ النَّاسَ قَدْ صلَّوا ، ثُمَّ رَقَدُوا » وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا في صَلاةٍ ما انْتَظَرْتُمُ الصَّلاَةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اصحاب ބޭކަލުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އިންތިޒާރުކުރައްވަން ތިއްބެވެ. ފަހެ ގާތްގަޔަކަށް ރޭގަނޑު ދެބައިވެފައިވަނިކޮށް ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނާއި އެކު عشاء ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން خطبة އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަމާދުކޮށް ނިންމައިފިއެވެ. ދެން މީހުން އޮތީ ނިދާފައެވެ. އަދި

ހަމަކަށަވަރުން ދިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް އިސްތިޣްފާރުކުރުމާ ދިމާ ހާ ހިނދަކީ ދިރިދިޔ
ނަމާދު ފެށިގެނެވެ.

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ބޮނޑިއަށް ގޮވުމުން شرعي عذرއަކާއި ނުލައި ދެކޮޅުހެދުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1749 عَنْ أَبي هُرِيْرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلى فِراشِهِ فأَبَتْ ، فَباتَ غَضْبانَ علَيْهَا ، لَعَنَتْهَا المَلائِكَةُ حتى تُصبْح » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرِيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް އޭނާގެ ބޮނޑިއަށް ގޮވުމުން އިންކާރުކޮށްފިނަމަ އަދި ފިރިމީހާ ރުޅިއައިގެން ހުރެ ރޭގަނޑު ހޭދަކުރިއްޔާ ފަތިސް ވަންދެން މަލާއިކަތުން ބައިވަރުން އެއަންހެނާއަށް لعنةދެއްވައެވެ.

وفي رواية : حَتَّى « تَرْجِع » .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަންހެނާ އެނބުރި ބޮނޑިއަށް ދާންދެނެވެ.

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزجها حاضر إلاَّ بإذنه

ފިރިމީހާ ހާޒިރުގައި ހުންނަ އިރު އޭނާގެ ހުއްދައަކާނުލައި نفل ރޯދަހިފުން އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1750 عنْ أَبي هُرَيْرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَحِلُّ للمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شاهِدٌ إِلاَّ بإِذْنِهِ ولا تَأْذَنَ في بَيْتِهِ إِلاَّ بإِذْنِهِ » متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުސްނަގެއި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނުންނަކަށް އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ ހާޒިރުވެހުރި އިރުގައި ހުއްދައިނުލައި نفل ރޯދަހިފުން ހުއްދަވާނެނުވެއެވެ. އަދި އޭމީހާގެ ގޭގައި އޭނާގެ އިޒުނަށުވި އެއްވެސް މީހަކު ވަދެން ހުއްދަކޮށްނުވެއެވެ.

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإمام

ރުކޫޢު އާއި ސަޖިދާއިން مأموم ން امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޮލުފުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1751 عنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذا رفَعَ رأْسَهُ قَبْلَ الإِمَامِ أَنْ يَجْعلَ اللَّه رأْسَهُ رأْسَ حِمارٍ ، أَوْ يَجْعلَ اللَّه صُورتَهُ صُورَةَ حِمارٍ» متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހުސްނަގެއި أبُوهُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. امام މީހާއަށް ވުރެކުރިން ބޮލު އުފުލާމީހާގެ ބޮލު الله سبحانه وتعالى ހިމާރެއްގެ ބޮލަކަށް ހަދައިދޭ، ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ސޫރަ ހިމާރެއްގެ ސޫރައަށް ބަދަލުކުރައްވާފާނެކަމާމެދު ބިރުގަނެވުމަކުން ނުގަނެވޭތޯއެވެ؟

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްތިލަ ދެ އުނގުގައި ފިއްތައިގެން ހުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1752 عَنْ أَبي هُريْرةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ أن رسول الله صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : نهي عنِ الخَصرْ في الصَّلاةِ.

متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبوهُريْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުގައި ދެ އުނގުގައި ފިއްތައިގެން ހުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާތަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެދެވުމަށް ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި **قضاء حاجة** އަށް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

(قضاء حاجة އަކީ ކުޑަކަމާއި ބޮޑުކަމެވެ.)

1753 عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا صَلاَةَ بحَضرةِ طَعَامٍ ، ولا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ:رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ.

އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ކާބަކާއި ކުރިމަތީގައި ހުރެގެން ނަމާދަށް ފެނުމުގައި ނުވެއެވެ.
އަދި قضاء حاجة ޖެހިގެން ހުރެ ނަމާދަށް ފެނުމުގައި ނުވެއެވެ.

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1754 عَنْ أَنسِ بْنِ مَالكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا بالُ أَقْوَامٍ يرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلى السَّماءِ في صَلاتِهِمْ ، » فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ في ذلك حَتَّى قَالَ : « لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذلك ، أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصارُهُمْ ، » رواه البخاري .

މިއީ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَنسِ بْنِ مَالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައެއް މީހުން ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބަލަނީ ކީއްވެހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެ ބަސްފުޅު ގަދަކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ނުވަތަ އެބައިމީހުންގެ ލޮލު ގެއްލިދާނެއެވެ.

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އިލްތިފާތުކޮށް ބެލުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1755 عَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ الالْتِفَاتِ في الصَّلاةِ فَقَالَ : « هُوَ اخْتِلاسٌ يَخْتَلِسهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاةِ الْعَبْدِ » رواهُ البُخَاري .

ދާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ނަމާދުގައި އެނބުރިބެލުމަކީ ފުރާޅު ހޯދުމާއި ގުޅޭ رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވުން ސުވާލު ކުރެއްވުމުން. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ شيْطانُ އަގާ ނަމާދުން އުފުރާލާ ކުރުމެކެވެ.

1756 وعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « إِيَّاكَ وَالالْتِفَاتَ في الصَّلاةِ ، فَإِنَّ الالْتِفَاتَ في الصَّلاةِ هَلَكَةٌ، فإِنْ كَان لابُدَّ، فَفي التَّطَوُّعِ لا في الْفَرِيضَةِ». رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

ދާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنَسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ ނަމާދުގައި ފަރާތް ފަރާތަށް ބަލައިލުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުގައި ފަރާތްފަރާތަށް ބެލުމީ ހަލާކުވުމެކެވެ. ދެން ކޮންމެހެން ބެލުން ޖެހޭ ކަމަށްވާނަމަ ސުންނަތް ނަމާދުގައި ހެއްދެވުމެވެ. فرض ނަމާދުގައި ނޫނެވެ.

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާކުރެއްވުމާ ބެހޭ باب

1757 عَنْ أَبي مَرْثَدٍ كَنَّازِ بْنِ الحُصَيْنِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا تُصلُّوا إِلى القُبُورِ ، وَلا تَجْلِسُوا علَيْها » رواه مُسْلِم .

ދާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبُو مَرْثَدٍ كَنَّازِ بْنِ الحُصَيْن ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވަގުތު އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ތިބެ ނަމާދުނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރު މަތީ އިށީނދެގެން ނުތިބޭށެވެ.

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދުކުރަން ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސްކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1758 عَنْ أَبي الجُهيْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يدي المُصلِّي مَاذا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْراً لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ » قَالَ الرَّاوِي : لا أَدْرِي : قَالَ أَرْبَعِين يَوماً ، أَو أَرْبَعِينَ شَهْراً ، أَوْ أَرْبَعِينَ سَنَةً .. متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު އަބުލްޖުހައިމް الجُهيْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَارِيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ.ނަމާދުކުރަން ހުންނަމީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސްކުރާ މީހާއަށް އެކަމުގެ ފާފަވެރިކަން އެނގޭނަމަ އެމީހާ ހުރަސް ކުރުމަށްވުރެން ސާޅީސް އަހަރު ދުވަސްވަންދެން ހުރަސްނުކޮށް ކޮޅަށް ހުންނަންޖެހުނަސް އޭނާ ރަނގަޅު ކަމުގައި ދެކޭނެއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ނުދަނެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ދުވަސް ކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް މައްސަރު ކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރު ކަމުގައި ނޭނގެއެވެ.

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގިގޮވާ މީހާ ނަމާދަށް ޤާމަތް ދޭން ފަށައިފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދުކުރުން ފެށުން مأموم ނަށް މަކްރޫހް ކަމެއްކަމުގައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب ، އަދި އެ ސުންނަތެއް ނަމާދުކުރިޔަ އެ فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1759 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِذا أُقِيمتِ الصلاَةُ ، فَلاَ صَلاَةَ إِلا المكتوبَةَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُوهُرَيْرَة، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާތަނަގާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނަމާދަށް ގަމަތް ދިޔުމުން (އެ) ފަރުޟު ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން ނަމާދެއް ކުރުމެއް ނުވެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ޖުމުޢާދުވަސް ރޯދަ ހިފުމަށް خاص ކުރުން ކަރާހިއްޔަތުކަމާއި ނަމާދަށް ރޭރޭ ރޭތަކުގެތެރެ خاص ކުރުން ކަރާހިއްޔަތުކަން ބަޔާންކުރާ باب

1760 عَنْ أَبي هُرَيْرة رضيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا تَخُصُّوا لَيْلَةَ الجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالي ، وَلا تَخُصُّوا يَوْمَ الجُمُعَة بِصيَامٍ مِنْ بيْنِ الأَيَّامِ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ في صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާތަނަގާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ރޭރޭގެ އަކާތަނަގަނޑުމިން ރޭތަކުގެތެރެ ޖުމްޢާ ރޭގައި ނަމާދަށް ޤިޔާމުކުރުމަށް ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން ރޭތަކުގެތެރެ ޖުމުޢާ ދުވަސް خاص ނުކުރާށެވެ.

1761 وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ إِلاَّ يَوْماً قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ » متفقٌ عليه .

އަދި ޞަحابي (ރަޟިޔަ الله ތަޢާލާ ޢަންހުގެފާނު أبو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނީކަން ވިޔަސް އަޅުއްޗިހުވެ.
އަކާލަފުން حديث ކުރައްވިއެވެ. ވިތަޅަވިފުރުގެ ތަކުރާން އުމުރާތާ ދިނުކާ ހަމައްކަން
ހުކުރު ދުވަހު ރޯދަހިފުން އެދުނުކުރައްވާ. ނަމަވެސް އެއާއި ވިދުވަހުން އުފުދުވަސް
ކުރެއަށް ހިފާށެވެ. ނުވަތަ އުފުދުވަސް ފަހަތުން ހިފާށެވެ.

1762 وعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ قَالَ : سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَهَى النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ صَوْمِ الجُمُعَةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . متفقٌ عليه .

مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ވިމަނިކަ ފުޅު الله ތަޢާލާ ސުބްޙާނަހޫވަ
جابرُ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
(ހަމައެކަނި) ހުކުރުދުވަހު ރޯދަހިފުން (خاصކުރުން) މަނާކުރައްވައިފިތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެކެވެ.

1763 وعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بنْتِ الحَارِثِ رَضِيَ اللَّه عَنهَا أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخلَ عَلَيْهَا يومَ الجُمُعَةَ وَهِيَ صائمَةٌ ، فقَالَ : « أَصُمْتِ أَمْسِ ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « تُرِيدينَ أَنْ تَصُومِي غداً ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « فَأَفْطِري » رَوَاهُ البُخاري .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުއްސުވިއްވި أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بنْتِ الحَارِثِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ހުކުރު ދުވަހު
ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެކަމަނާ ރޯދައިގައި ހުންނެވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ
އިއްޔެ ރޯދައަށް ހިފިންތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ކަލޭގެ މާދަމާ ރޯދައަށް ހިފުމަށް ހަދަނީތޯ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ.(އަހަރެންނަށް ބަޔާނެއް) ފަހެ ރޯދަ ކަނޑާލާށެވެ.

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދަ ހިފުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

وصال އަކީ ވިދިވިދިގެން ދެދުވަސް ނުވަތަ އޭގެ އިތުރު ދުވަސްވަރު ރޯދައަށް ހުރުމާއި އަދި ދުވަސްތަކުގެ ދެމެދުގައި ކާއެއް ބޮއެއް ނުހިފުމެވެ.

1764 عَنْ أَبي هُريْرَةَ وَعَائِشَةَ رَضِيِ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ الْوِصالِ . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُريْرَة އާއި عَائِشَةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وصال ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1765 وَعَن ابْنِ عُمَرَ رَضِيِ اللَّه عَنهُما قالَ : نَهَى رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم عَنِ الْوِصالِ . قَالُوا : إِنَّكَ تُواصِلُ ؟ قَالَ : « إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ ، إِني أُطْعَمُ وَأُسقَى » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ الْبُخاري .

މާނަ الله އަދި ބައްޕަފުޅާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޯދަހިފުމުގައި وصال ގެ ގޮތް އިޚްތިޔާރު ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު وصال ކުރައްވަމުއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ މީހެއް ނޫނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކާންދެއްވައެވެ. އަދި ބޯންދެއްވައެވެ.

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1766 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّه عنهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : لأَنْ يجْلِسَ أَحدُكُمْ على جمْرَةٍ ، فَتُحْرِقَ ثِيَابَه، فتَخْلُصَ إِلى جِلْدِهِ خَيرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يجْلِسَ على قَبْرٍ»
رواه مسلم.

ރަޟީ الله ޢަންހުއްސުންގެއްވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނގުރު އަލިފާން ގަނޑެއްމަތީ އިށީނދެގެން ހެދު ފުރުމުން އޭނާގެ ހަމަށް އަނދައިގެން، ހަށިގަނޑަށް ދިޔުމަކީ އެމީހާއަށް ގަބުރެއްގެ މަތީ އިށީނދެގެން އިނުމަށް ވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުކަމެވެ ވެގެންވެއެވެ.

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1767 عَنْ جَابِرٍ رضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ ، وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيهِ ، وأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ . رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުއްސުންގެއްވި جَابِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި ގަބުރު މަތީ އިށީނދެއިނުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެތިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާއަށް ފިލާގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1768 عَنْ جَرِيرِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيَّمَا عَبْدٍ أَبَقَ ، فقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جرِير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅުވެތި މީހަކު ފިލައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ރިޢާޔަތް ޒިންމާ ނެތިގެން ހިނގައްޖެއެވެ.

1769 وَعَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا أَبَقَ الْعبْدُ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاَةٌ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جرِير) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުވެތި މީހަކު ފިލައިފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ގަބޫލު ނުވެވޭ ހެއްޖެވެ.

وفي روَاية : « فَقَدْ كفَرَ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކާފިރު ވެއްޖެއެވެ.

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (النور 2): {الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة، ولا تأخذكم بهما رأفة في دين اللَّه إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر}

ޙާކިމާ އަށްހުށަހެޅި، ޙާކިމާ ފާޅުވެއްޖެ ތަޙުޤީޤު ކުރުމުން ދެމިހުރެވޭ ގޮތެއްނުވެއެވެ. ސަރީޙަ
އަދިފަހަރުން (حد) ޖެހޭނެވެ! އަދި الله އަށާއި آخر ދުވަހަށް ތިމާވެއްޖެރުން إيمان ވާނަމަވެސް
ވަކީލަކަށް، الله ގެ دين ގައިދުވެރިޔަކުޅަށް އެގޮވިދާލާއި ތިމާވެއްޖެރުން
ނުވަތަ ގޮތަކަށް ވެސް ނުފެތިގެންވާނެ!

1770 وَعَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ قُرَيْشاً أَهَمَّهُمْ شَأْنُ المرْأَةِ المخْزُومِيَّةِ الَّتي سَرَقَتْ فقَالُوا : منْ يُكَلِّمُ فيها رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالُوا : وَمَنْ يَجْتَرِيءُ عَلَيْهِ إلاَّ أُسَامَةُ بْنُ زَيدٍ، حِبُّ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَكَلَّمَهُ أُسامَةُ فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعالى ؟ » ثم قام فاحتطب ثُمَّ قَالَ : « إنَّمَا أَهلَكَ الَّذينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهمْ كَانُوا إِذا سَرَقَ فِيهم الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ ، أَقامُوا عَلَيْهِ الحَدَّ ، وَايْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فاطِمَةَ بِنْبت مُحَمَّدٍ سَرَقَت لَقَطَعْتُ يَدَهَا » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ވަގަށް ނެގިކަމުގެ ކަމާ ބެހޭގޮތުން مخزُوميَّة ގަބީލާގެ އަންހެނާގެ މައްސަލައިން قريش ބޭފުޅުންގެ
ހިތްތަކަށް ބޮޑުވިއެވެ. އެހެން ބުނެފައި: رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހުޒޫރުގައި
އެކަމާގުޅޭ ގޮތުން ވާހަކަދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ވީމާ އެހެން ބުނުމަށް أسامَةُ بْنُ
زَيد ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ދަތުރުކުރާނެ ނޭނގެއޭ ބުނީއެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ލޯބިވާ ރަޙްމަތްތެރި ބޭފުޅެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ވީމާ أُسامَةُ އެކަމާ މެދު
ވާހަކަދެއްކެވުމުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ ޙައްދު ތަކުގެ ތެރެއިން ޙައްދަކާ މެދު شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟
ދެން ތެދުވެވަޑައިގެން خطبةއެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވީ ދެރަ ސަބަބަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑު
މީހަކު ވަގަށްނެގުމުން ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެރަމީހަކު
ވަގަށްނެގުމުން ޙައްދު ޤާއިމްކުރެއެވެ. قائم ކުރެއެވެ. الله ގަންދީ ހުވައިކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
މުޙައްމަދުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطِمَةُ ވަގަށްނެގި ނަމަވެސް ހަމަ ގައިދުވެރިކަމުން
ތިމަންކަލޯ އޭނާގެ އަތް ކަނޑާލާނަމެވެ.

وفي رِوَاية: فتَلَوَّنَ وَجْهُ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقَالَ : « أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدودِ اللَّهِ،؟» قَالَ أُسَامَةُ : اسْتَغْفِرْ لي يا رسُولَ اللَّهِ . قَالَ : ثُمَّ أمرَ بِتِلْكَ المرْأَةِ ، فقُطِعَتْ يَدُهَا.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މޫނުފުށުގެ ކުލަބަދަލުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ ޙުދޫދުގެ ތެރެއިން ޙައްދެއްގައި މެދު شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން أُسامة ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަގެ މާފު ފުއްސަވައިދެއްވުން ދެންނެވިއެވެ. ރަސޫލު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެ އަންހެނާގެ އަތް ކަނޑަން ގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާގެ އަތް ކަނޑާލެވިއެވެ.

باب النهي عن التغوط في طريق النَّاس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންނަށް ގެއްލުންދިނުމާއި ގަސްގަހާގެހި ހިޔަނި ފަދަ ތަންތަނުގައި ގޮވެސް ޝިރު خدمة ތިބެގެން ސާފުކުރުމާއި އަދި އެހެނިހެން ތަންތަން ކުރުން قضاء حاجة ކުރުން މަނާކުރެއްވުން ބާބު باب

قال اللّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހެދިގެން ކުށެއްނުވާ ހާލު مؤمن ފިރިހެނުންނަށާއި مؤمنއަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން(ދަންނާށެވެ!) ދެން، އެމީހުން ބޮޑު ބުހުތާނަކާއި ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ތިބާކަށް ބަރުލާވެ.

1771 وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اتَّقُوا اللَّاعِنَيْنِ » قَالُوا ومَا اللَّاعِنَانِ ؟ قَالَ : « الَّذِي يَتَخَلَّى في طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ في ظِلِّهِمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ·لعنة ލިބިދޭ ދެކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ· لعنة ލިބިދޭ ދެކަމަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ·އެއީ މީހުންގާ މަގުމަތްތަކާ އަދިއެބައި މީހުންގެ ގަސްގަހުގެ ހިޔާ ދަށަށް قضاء حاجة ކުރުމެވެ.

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑަށް ކުޑަކަދަ ކުރުމުން މަނާކުރުމުގެ باب

1772 عَنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أَنْ يُبَال في المَاءِ الرَّاكدِ . رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جَابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑަށް ކުޑަކަދަ ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޮޑުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1773 عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضِيَ اللَّه عنْهمَا أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ رَسول اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم فقَالَ : إِنِّي نَحلْتُ ابْني هذا غُلاماً كَانَ لي ، فَقَالَ رَسُو/لُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « أَكُلَّ ولَدِكَ نَحلْتَهُ مِثْلَ هَذا؟» فقَال : لا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « فأَرْجِعْهُ »

.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ النُّعمانِ بْنِ بَشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ގެބައްޕަ އެ صحابي ގެންގޮސް رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންގެ މިދަރި އަށް ތިމަންގެ އަޅަކު މިލްކުކޮށް ދިނީމެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ކޮންމެ ދަރިއަކަށް އެފަދަ އަޅެއް ދިންނަވައިތޯއެވެ؟ ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަޅާ އަނބުރާ ނަގާށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفَعَلْتَ هَذا بِولَدِكَ كُلِّهِمْ ؟ » قَالَ : لا ، قَالَ : « اتَّقُوا اللَّه وَاعْدِلُوا في أَوْلادِكُمْ » فَرَجَعَ أَبي ، فردَّ تلْكَ الصَّدَقَةَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ހުރިހާ ދަރިންނާމެދު ތިބާ އެކުގައި އަދުލުވެރިވީހެއްޔޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ދަރިންނާއިމެދު އިންސާފު ކުރާށެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ.) ދެން ތިމަންގެ ބައްޕަ އަނބުރާ އައެވެ. އަދި އެ ހިބަ އަނބުރާ ނަންގަވައިފިއެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : فَقَال رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا بَشِيرُ أَلَكَ وَلَدٌ سِوَى هَذا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَال: « أَكُلَّهُمْ وَهَبْتَ لَهُ مِثْلَ هَذا ؟ » قَالَ : لا ، قَالَ : « فَلا تُشْهِدْني إِذاً فَإِنِّي لا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بَشيرُ އެވެ! މިދަރި ފިޔަވައި ތިބާއަށް އެހެން ދަރިން ވޭތޯއެވެ؟ ދެން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭނާ ކޮންމެ ކުއްޖަކަށް އެފަދަ އެއްޗެއް ހިބަ

ކޮށްދިން ހެއްދެވީ؟ ދެންނެވީއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އަހަރެންވެއްޖެއްޔާ މިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެކިވެރިނުވާނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށްވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިވެރި ނުވާމެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : « لا تُشْهِدْني عَلى جوْرٍ » .

އަދިން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަރަކުމިނުން އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެކިވެރި ނުކުރާށެވެ.

وفي روايةٍ : « أَشْهِدْ عَلى هذا غَيْرِي ، » ثُمَّ قَالَ : « أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ في الْبِرِّ سَوَاءً ؟ » قَالَ : بلى ، قَالَ : « فَلاَ إِذاً » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ހެކިވެރިކުރާށެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިބާގެ ހުރިހާ ދަރިން ތިބާއަށް ހެޔޮކަމުގައި ހަމަހަމަ ވުމަށް ތިބާ އެދޭތޯ؟ އެހެން ދެންނެވީއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެކަން ނުކުރާށެވެ.

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މަރުވެދާ މީހަކަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންނަށް حرامވެގެންވާކަމާއި ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ހަތަރުމަސް ދިހަދުވަހު حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަމުގެ باب

1774 عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَتْ : دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ تُوُفِّي أَبُوها أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، فدَعَتْ بطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةُ خَلُوقٍ أَوْ غَيْرِهِ ، فدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ، ثُمَّ مَسَّتْ بعَارِضَيْهَا . ثُمَّ قَالَتْ : وَاللَّهِ مَالي بالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ عَلَى المِنْبرِ: « لا يحِلُّ لامْرأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ ، إلاَّ عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً » قَالَت زَيْنَبُ : ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بنْتِ جَحْش رَضِيَ اللَّه

عَنْهَا حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا ، فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْه ، ثُمَّ قَالَتْ : أَمَا وَاللَّهِ مَالِي بِالطِّيبِ مِنْ حاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ عَلى المِنْبَرِ : « لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثٍ إِلاَّ عَلى زوجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً». متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ زَيْنَب بنتِ أبو سلَمة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އައްޒިރަނަބާ) رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަނބިކަނބަލުން މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمّ حَبِيبة ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެއީ އެކަމަނާގެ ބައްޕާ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْب އަވަހާރަވި ދުވަސްވަރެވެ. ތިމަންނަ ދިޔުމުން ފަހެ އެކަމަނާ ޚުލޫޤު ދުވަވުކާޔި ގެނައުމުން އެންގެވިއެވެ. އޭގެ ކާކުޅި އެތި ދެކޮޅު ހަރަކާތްތެރިކޮށް ފާލުގައި ތިއްބެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހަމަކާ ތިމަންނައަކާ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. ތަނބަލުމަތީގައި حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް މަރުވެއްޖެ މަރުވެއްޖެ ބިނާވެރިއަކު ގެއަކުން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މަރުވެއްޖެ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. زَيْنَب ވިދާޅުވެއެވެ. އަދިވެސް ތިމަންނަ އައްޔަނބަކާ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ زَيْنَبَ بنتِ جَحْش ގެ އަރިހަށް އެކަމަނާގެ ބޭބެ ނިޔާވުމުން އެދެން ދުވަސްވަރު ދިޔައީމެވެ. ފަހެ (ތިމަންނަ ދިޔުމުން) އެކަމަނާ ހަވަސްދު ގެނައުމުން އެންގެވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އޭގެން ހަވަސްދު ލުއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނައަކާ ބޭނުމެއް ބޭބޭތިކަމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވައިގެން حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ.الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް މަރުވެއްޖެ މަރުވެއްޖެ ބިނާވެރިއަކު ގެއަކުން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މަރުވެއްޖެ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يردَّ

ރަށްފުށުގެ މީހުން ވިއްކަންގެންނަ ތަކެއްޗެއް ރަށްވެހިން ވަކި ވިއްކާދިނުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ވިޔަފާރި ގާފިލާތައް ތަނަށް ވަންނުމުގެ ކުރިން ބައްދަލުކުރުން ގަނެވިއްކުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ކަލެއްބެއްކަލަކު މީހަކު ހުށަހެޅުމަށްފަހު އެބޭފުޅާގެ ނުޖެހިފައިވާ އަޚާގެ ދޫކޮށްލުމުގެ ސިފަ އެ ކަލެއްބެއްކަލަކު އަރުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1775 عَنْ أَنَس رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لأَبِيه وَأُمِّهِ . متفق عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާދިނުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ އެމީހެއްގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ أخ އަކަށްވިޔަސްމެއެވެ.

1776 وَعَنِ ابْنِ عمرَ قال : قالَ رَسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقُّوا السلَعَ حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا إلى الأَسْوَاقِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރިމުދާ ބާޒާރަށް ނުގެނެސް ކުރިން ގާފިލާތަކާ ބައްދަލު ނުކުރާށެވެ.

1777 وَعَنِ ابْنِ عَبَّاس رَضِي اللَّه عَنْهُما قَالَ : « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَتَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ ، وَلا يبعْ حَاضِرِ لِبَادٍ » ، فَقَالَ لَهُ طَاووسُ : ما « لا يَبعْ حَاضِرٌ لِبادٍ ؟ » قال : لا يكُونُ لَهُ سَمْسَاراً . متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث

ކުރުއްވިއެވެ. ވިޔަފާރިމީހުން ވަރުގަދަ ގާމިމީހާއި ބައްދަލުކުރުމަށްދާތީވެ. އަދި ރަށުވެއްސަކު ރަށުބޭރުގެ މީހަކަށް ވިއްކާ ނުދިނުމެވެ. ދެން طاوسُ އައްސަވިއެވެ. ރަށުވެއްސަކު ރަށުބޭރުގެ މީހަކަށް ވިއްކާ ނުދިނުމަކީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ދަލާލަކަށް ވެގެން ވިއްކައި ނުދިނުމެވެ.

1778 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلا تَنَاجَشُوا ولا يبع الرَّجُلُ عَلى بَيْعِ أَخيهِ ، ولا يخطبْ عَلى خِطْبَةِ أَخِيهِ ، ولا تسْأَلِ المرأةُ طلاقَ أختِهَا لِتَكْفَأَ مَا في إِنَائِهَا .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރަށުވެއްސަކު ރަށުބޭރުގެ މީހަކަށް ވިއްކައިދިނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރުން ވިޔަފާރިގައި ހަރަދު ހިތާ ނުކުރާށެވެ. އަދި މީހާގެ أخ އާ ގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް މީހާގެ ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. އަދި މީހާގެ أخ ގެ ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުމުގެ މައްޗަށް މީހާ ނުހުށަހަޅާށެވެ. އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ أخت އަށް ވަރިކުރުމަށް އެދިގެން އެކަނި ދިރިއުޅުން ފުރިހަމަ ނުކުރާށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ التَّلَقِّي وأن يَبْتَاعَ المُهَاجِرُ لأَعْرابيٍّ ، وأنْ تشْتَرِطَ المرأةُ طَلاقَ أُخْتِهَا ، وَأنْ يَسْتَامَ الرَّجُلُ عَلى سومِ أخيهِ ، ونَهَى عَنِ النَّجَشِ والتَّصْرِيةِ. متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.

ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރި ގާފިލާގައި ބައްދަލުކުރުމާއި مُهَاجِر ބަދަލުން ރަށުބޭރުގެ މީހުންނަށް ވިއްކާދިނުމާއި އަންހެނާ އޭނާ ގެ أخت އާގެ ވަރިކުރުމަށް ޝަރުތުކުރުމާއި މީހާގެ أخ އާ މުލުވިއްކާފައިވާ މީހާގެ މުލު އިސްތިޔާރުކުރުމާއި މަސައްކަތްކުރުމާއި ވިޔަފާރިކުރުމާ ގޮތުގެ ގަންނަ މީހާ(އަގު އިތުރުކުރުވުމަށްޓަކައި އެގޮތް އަންނަމީހުން ހަދާގަނެ)ގަތުމަށް އޮތުމާ ބަންޑު ދެން ކިރު ހިފެހެއްޓުން ދޮގުމީހެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުން ގެ ތަކެތި ބޭނުމަށް ވިއްކުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1779 وعَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بعْضٍ ، ولا يَخْطُبْ على خِطبْة أخيهِ إلاَّ أنْ يَأْذَنَ لَهُ » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ مسلم

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ عبدِ اللّهِ ابْنِ عُمَرَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް) ތިމާގެ ވިޔަފާރި ތިމާގެ އަޚާގެ ވިޔަފާރިގެ މައްޗަށް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިމާގެ أخ އަކު ކައިވެނިއަށް އެދިފައިވާ އަންހެނާ ގެ ކައިވެނިއަށް އެ أخ އެއްގެ ހުއްދައާއި ނުލައި ކައިވެނިއަށް ނުއެދޭށެވެ.

1780 وعَنْ عُقْبَةَ بن عَامِرٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَالَ : « المُؤْمِنُ أخُو المُؤمِن ، فَلاَ يحِلُّ لِمُؤمِنٍ أنْ يبْتَاعَ عَلَى بَيْعِ أخيهِ ولاَ يَخْطِبْ على خِطْبَةِأخيه حتَّى يَذَر »رواهُمسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ عُقْبَةَ بنِ عَامِرِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤمِنُ އަކީ އަނެއް مؤمِن އެއްގެ أخ އާ އެވެ. ފަހެ مؤمِن އަކަށް ހުއްދެއް ނުވާނެއެވެ ތިމާގެ أخ އާ ގެ ވިޔަފާރި މަތީ ވިޔަފާރި ކުރުން އިސްތިޤާމަތު ހުއްޓުވާލެވޭ ގޮތަށް. އަދި ތިމާގެ أخ އަކު ކައިވެނިއަށް އެދިފައިވާ ކައިވެންޏަކަށް ދެކޮޅަށް އެދުން ކައިވެންޏަށް އެދުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަދީފައިވާ ގޮތްތަކުގެ ފިޔަވައި އެހެން ގޮތްގޮތުގައި މުދާ ހޭދަކުރުން މަނާކުރެއްވުމުގެ باب

1781 عَنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَرضي لَكُمْ ثلاثاً ، ويَكْرَه لَكُمْ ثَلاثاً : فَيَرضي لَكُمْ أنْ تعْبُدوه ، ولاَ تشركُوا بِهِ

شَيْئاً ، وَأنْ تَعْتَصِموا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلا تَفرَّقُوا ، ويَكْرهُ لَكُمْ : قِيلَ وَقَالَ ، وكَثْرَةَ السُّؤالِ ، وإضَاعَةَ المَالِ » رواه مسلم ، وتقدَّم شرحه .

މާތް الله ރުހިވޑައިގެންވާ أبُو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިން ކަމަކާ ރުހިވޑައިގެންވެއެވެ. އަދި ތިންކަމަކާ ނުރުހިވޑައިގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުހިވޑައިގެންނެވީ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށް އަޅުކަންކުރުމާ އާއިލާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރުމާއި الله ގެ ދީނުގައި ތިޔަބައިމީހުން ގަދަފަދައިން ހިފެހެއްޓުމާއި ތިޔަބައިމީހުން ބައިބައި ނުވުމެވެ. އަދި އެ އިލާހު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުރުހިވޑައިގެންނެވީ ތިޔަބައިމީހުން 'ބުނެވި'، 'ބުނެވުން' ގެ حوالة ދިނުމާއި ސުވާލު ގިނަކުރުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމެވެ.

1782 وَعَنْ وَرَّادٍ كَاتِبِ المُغِيرَةِ بن شُعْبَة قالَ : أمْلَى عَلَيَّ المُغِيرَةُ بنُ شُعبةَ في كتاب إلى مُعَاوِيَةَ رضي اللَّه عنه ، أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَقُول في دبُرِ كُلِّ صَلاةٍ مَكْتُوبَةٍ : « لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ ولَه الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، وَلاَ يَنفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ » وكَتَبَ إلَيْهِ أنَّهُ « كَانَ يَنْهَى عَنْ قِيل وقَالَ ، وإضَاعَةِ المَالِ ، وكَثْرَةِ السُّؤَالِ ، وكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقُوقِ الأمهَّاتِ ، ووأْدِ الْبَنَاتِ ، وَمَنْعٍ وهَاتِ » متفقٌ عَلَيْهِ ، وسبق شرحه .

المُغِيرَةِ بن شُعْبَة ގެ كَاتِب ކަމުގައިވާ وَرَّاد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. المُغِيرَةِ بن شُعْبَة ތިޔަބޭފުޅާ މާތް الله ރުހިވޑައިގެންވާ مُعاوِيَة ގެ ގާތަށް ސިޓީއެއް ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮންމެ فرض ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ކިޔުއްވިއެވެ. « لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ وَله الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ އަދި އެ صحابي އަށް ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބްނު އެކަލޭގެފާނު ބުނެވުން އަދި ބުނެވި ގެ ކަލިމަ އަށް ހަމަޖެހި ދިނުމަށް ވާނަ ދުރުކުރުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމާއި ސުވާލު ގިނަކުރުން މަނާކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މައިންބަފައިންނަށް އުނދުގޫ

ދަރިން ދިރިހުއްޓާ ވަޅުލުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حقވާޖިބުވާ حق ނުދީ ހިފެހެއްޓުމާއި ގަދަބަދަލުން ތަކެތި އަތުލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن الإشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަލާމާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހެޅިގަތުން ކަމުގައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު ގޮތުން މަސައްކަތްތަ ކަމާއި އަދި މުހުސްގެ އަރަން ކަނޑު ދިގުކާރު ހިފުމަ އިޝާރާތް ނަހީވުމާއި ދިމާކުރުން މަނާކުރައްވާފައިވާ ބަޔާންކުރައްވާ باب

1783 عَن أبي هُرَيْرَة رضي اللّه عَنْه عَنْ رَسُولِ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال: «لاَ يشِرْ أحَدُكُمْ إلَى أخِيهِ بِالسِّلاَحِ ، فَإنَّهُ لاَ يَدْرِي لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ في يَدِهِ ، فَيَقَعَ في حُفْرَةٍ من النَّارِ » متفقٌ عليهِ.

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި أبو هُريْرة ، رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އަކަލަލުގާން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތެރެއިން މީހަކު އަޚާގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ހަތިޔާރު ދިގު ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަލާކަމެއްކުރަން شيْطَانُ އަތްގައި އެތައް ކަމެއް ދަނީ ނުފެނުނުކަން އެނގިގެން ނުވެދާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އަލި ނަރަކައިގެ ވަޅުގަނޑަކަށް ވެއްޓި ހިނގައިދާނެއެވެ.

وفي رِوَايةٍ لمُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أبُو الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أشَارَ إلَى أخيهِ بِحَدِيدَةٍ ، فَإنَّ المَلاَئِكَةَ تَلْعَنُهُ حتَّى يَنْزِعَ ، وإنْ كَانَ أخَاهُ لأبِيهِ وأُمِّهِ » .

އަދި مُسْلِمٍގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. أبُو الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ތިމާގެ أخُއާއި ދިމާލަށް ދުރު އެއްޗެއްދިއްކޮށްފިނަމަ އެއެއްޗެއް ދުރުކޮށްފުމަށް ދެންދެން މަލާއިކަތުން ބާރުލުން އޭނާއަށް لعنةދެއްވައެވެ. އަދި އެމީހަކީ އޭނާ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ أخ ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قَوْلُهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَنْزِع » ضُبِطَ بالْعَيْنِ المُهْمَلَةِ مَعَ كَسْرِ الزَّاي ، وبالْغَيْنِ المُعْجَمَةِ مع فتحِها ومعناهما مُتَقَارِبٌ ، مَعْنَاهُ بِالمهْمَلَةِ يَرْمِي ، وبالمُعجمةِ أيْضاً يَرْمِي وَيُفْسِدُ ، وأَصلُ النَّزْعِ : الطَّعنُ وَالْفَسَادُ .

1784 وَعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : « نَهَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنْ يُتَعَاطَى السَّيْفُ مَسْلُولاً » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسَنٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަނޑި މުގުރާ އަތުން ދޫކުރުމު އުޅުއްވުން ނަހާގައި ދިއްކޮށްދިން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީ ކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމަށްފަހު فرض ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1785 عَنْ أبي الشَّعْثاءِ قال : كُنَّا قُعُوداً مع أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ في المسْجِدِ ، فَأَذَّنَ المؤَذِّنُ ، فقَام رَجُلٌ مِنَ المسْجِدِ يَمْشِي ، فأَتْبعهُ أبُو هُرَيْرةَ بصَرَهُ حتَّى خَرجَ مِنَ المسْجِدِ، فقَالَ أَبُو هُرِيْرَةَ : أمَّا هَذَا فقَدْ عصَى أبَا الْقَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم .

أبُو الشّعْثاءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هُريْرة ގެ އަރިހުގައި މިސްކިތުގައި ތިބީމުއެވެ. ފަހެ ބަންގި ގޮވާމީހާ ބަންގި ގޮވިއެވެ. އެއަށްފަހު މީހަކު މިސްކިތުން ތެދުވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. ފަހެ أبُو هُريْرة އޭނާގެ ފަހަތުން ބަލަހައްޓަން ހިނގިއެވެ. އެންމެ ފަހުންވެސް އޭނާ މިސްކިތުން ބޭރަށް ނިކުމެވެ. ދެން أبُو هُريْرة ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ހަމަކަށަވަރުން أبو الْقَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ (އަޅުގެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم) އިރުޝާދުފުޅާ ޚިލާފު ވެއްޖެއެވެ.

باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާއި ނުލައި ހުވަނދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1786 عَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ عُرِضَ عَلَيْهِ ريْحَانٌ ، فَلا يَرُدَّهُ ، فَإنَّهُ خفيفُ المَحْمِلِ ، طَيِّبُ الرِّيحِ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކަށް ހުވަނދު ރަޔްހާން ލިބިއްޖެނަމަ އެ އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހުވަނދަކީ ބަރުދަނުން ލުއި އަދި ވަސް ރަނގަޅު އެއްޗެކެވެ.

1787 وَعَنْ أنَس بن مَالكٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ لا يَرُدُّ الطِّيبَ . رواهُ البُخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުވަނދު އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރައްވައެވެ.

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن أمن ذالك في حقه

ތައުރީފާއި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާވެދާނެ އަމިއްލަ މޮޅުކަން އުފުލި އަހަރެންނާދޭ ބިރުވެރިކަން އޮތް ބަޔަކުގެ حق ގައި އެކަން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ބިރުނެތް ބަޔަކުގެ حق ގައި އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1788 عَنْ أبي مُوسى الأشْعرِيِّ رضي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلاً يُثْني عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيهِ في المدْحَةِ ، فَقَالَ : « أهْلَكْتُمْ ، أوْ قَطعْتُمْ ظَهرَ الرَّجُلِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبُو مُوسى الأشْعرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކަށް މީހަކު ثناء ކިޔަމުންދިޔުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޑުއައްސެވިއެވެ. އަދި އޭނާ ދިޔަދީ ثناء ކިޔުމުގައި އެކަށީގެންވާ ވަރަށްވުރެ ބޮޑުކުރުމުންނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބަސް އޭނާ ތަޅާބޮއްސާލައިފިއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބަސް އޭނާގެ ހިތް ބޮޑުވާނެއެވެ. (ނުވަތަ ކަށިމަތި ކަޑާލި ފަދައިން އަޅުގަނޑު ކަންނެތް ކުރެވިއްޖެއެވެ.)

« وَالإِطْرَاءُ » : المُبالَغَةُ في المَدْحِ .

1789 وَعَنْ أبي بَكْرَة رضي اللَّه عنهُ أنَّ رجُلاً ذَكِرَ عِنْدَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْراً ، فَقَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ويْحَكَ قَطَعْت عُنُقَ صَاحِبكَ » يقُولُهُ مِرَاراً « إنْ كَانَ أحَدُكُمْ مَادِحاً لا مَحَالَةَ ، فلْيَقُلْ : أَحْسِبُ كَذَا وكَذَا إنْ كَانَ يرَى أنَّهُ كَذَلِكَ ، وَحَسِيبُهُ اللَّه ، ولاَ يُزَكَّى علَى اللَّهِ أحَدٌ » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبُو بَكْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކާ ބެހޭ ގޮތުން نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ހަޟްރަތުގައި ދެންނެވުނެވެ. އެހެންދާ އެހެން މީހަކު އޭނާއަށް ثناء ކިޔައިފިއެވެ. ފަހެ نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ އަލަތްޕަތް ހިތަދު ހައްޔަތެވެ. ތިބާ ތިބާގެ އެކުވެރިޔާ ކަނޑަލާ ބޮނޑިއްޖެއެވެ. އެކަމަނާ ތަކުރާރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިހެންކަމުން އެހެންމީހެއްގެ مدح ކުރަންޖެހިއްޖެނަމަ ބުނާނީއެވެ. ތިމަންނަ އެހާއި ދެކޭ ކަލޭ ޔަގީނެއް ތިމަން ފަދަ ކަމުގައެވެ. އެއީ އޭނާ އެއީ އެފަދަ އެއް ކަމުގައި ހިތައް ގަނޑެއްވާ ކަމާ ގުޅިގެން ކަމަށްވާނަމައެވެ. (އަދި ބުނާނެއެވެ.) އޭނާގެ ހިސާބު ދަންނަވާނީ الله އެވެ. އަދި اللهގެ ސިފަފުޅު ގެންދިޔުމުގައި ބޭރުގެ އެއްވެސް ފިޔަވައި ސިފަވެއް ބޭނުންކުރާނެއެވެ.

1790 وَعَنْ هَمَّامِ بنِ الْحَارِثِ ، عنِ المِقْدَادِ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلاً جعَل يَمْدَحُ عُثْمَانَ رضي اللَّه عنه ، فَعَمِدَ المِقْدادُ ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، فَجعَلَ يَحْثُو في وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَال لَهُ

عُثْمَانُ : مَا شَأْنُكَ ؟ فقَالَ : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذَا رَأَيْتُمُ المَدَّاحِينَ ، فَاحْثُوا فِي وَجُوهِهِمُ التُّرابَ » رَوَاهُ مسلم .

ދާމް الله ރަޙުމަތްލެއްވި هَمَّام بن الْحَارِث ދާމް الله ރަޙުމަތްލެއްވި المِقْدَاد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު عُثْمَان رضي اللَّه عنه އަށް ثناء ކިޔަން ފެށިއެވެ. އޭރުން مِقْدَادُ ގެ ފުށުން އަށަގެ ކަކޫ މައްޗަށް ތިއްބެވިއެވެ. އަދި އެ مَدح ކިޔުނު މީހާގެ ދިމާލަށް ހިލަކުޑަތައް އުކާލަން ފެއްޓެވިއެވެ. އޭރުން عُثْمَان ގެފުޅު އެސް ކަލޭގެ އައްސަވައިފެވެ. މިތަނުގެ ރައްދަކީ ކޮން ކަމެއް؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ފުރުމާލެއްވިއެވެ. މިތަނބައިމީހުންނަށް ثناء ކިޔާ މީހާ ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހުން ދިމާލަށް ވެލި އުކާށެވެ.

فَهَذِهِ الأحَادِيثُ في النَّهْيِ ، وَجَاءَ في الإبَاحَةِ أحَادِيثُ كثِيرَةٌ صَحِيحَةٌ .

قَالَ العُلَمَاءُ : وَطريقُ الجَمْعِ بَيْنَ الأحَادِيثِ أنْ يُقَالَ : إنْ كَانَ المَمْدُوحُ عِنْدَهُ كَمَالُ إيمَانٍ وَيَقِينٍ ، وَرِيَاضَةُ نَفْسٍ ، وَمَعْرِفَة تَامَّةٌ بِحَيْثُ لا يَفْتَتِنُ ، وَلا يَغْتَرُّ بِذَلِكَ ، وَلا تَلْعَبُ بِهِ نَفْسُهُ ، فَلَيْسَ بِحَرَامٍ وَلا مَكْرُوهٍ ، وإنْ خِيفَ عَلَيْهِ شَيءٍ منْ هَذِهِ الأمُورِ كُرِهَ مَدْحُهُ في وَجْهِهِ كَرَاهَةً شَدِيدَةً ، وعَلَى هَذَا التَّفْصِيلِ تُنزلُّ الأحاديثُ المُختَلفَة في ذَلِكَ . وَمِمَّا جَاءَ في الإبَاحَةِ قَوْلُهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لأبي بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ : « أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » أيْ : مِنَ الَّذِينَ يُدْعَوْنَ مِنْ جَمِيعِ أبْوابِ الْجَنَّةِ لِدُخُولِهَا ، وفي الحَدِيثِ الآخَرِ : « لَسْتَ مِنْهُمْ » أيْ : لَسْتَ مِنَ الَّذِينَ يُسْبِلُونَ أُزُرَهُمْ خُيَلاءَ . وَقَالَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِعُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُ : « مَا رَآكَ الشَّيْطَانُ سَالِكاً فَجّا إلاَّ سلكَ فَجّا غيْرَ فَجِّك » ، وَالأحَادِيثُ في الإبَاحَةِ كَثِيرَةٌ ، وَقَدْ ذَكَرْتُ جُمْلَةً مِنْ أطْرَافِهَا في كتاب : « الأذْكَار » .

ފަހެ އިސްވެދިޔަ حَدِيثُ ތަކާއި ثناءُއާއި مدح ކިޔުން ހުއްދަވެގެންވާކަމުގައި ދުރު
އައިސްފައިވާ حَدِيثُ ތަކެވެ . އަދި އެކަމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއް ކަމުގައި ދުރު
ވަރަށް ގިނަ صَحِيح حَدِيث ތައް އައިސްފައި ވެއެވެ . ދަންނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ . އެ
حَدِيث ތައް جمع ކުރެއްވި ގޮތަކީ އެއީ ثناءُއާއި مدح ވެސް މީހާއަށް އީމާން ކަމާލު
يقين ކަން ފުރިހަމަ މީހާކު ނަމަ އަދި ނަފްސު ތަރުބިޔަތުވެފައިވާ މީހެއްނަމަ އަދި
އެކުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ މައްޗަށް ފިތުނަވެރިކަމުގެ ބިރެއް ނުވާ ފިތުނަވާން
ދައްކާފުން ކަމުގެ ބިރެއްނުވާކަން ނުވަތަ އަންނައުން އޭނާ ފިތުނަފުން ކަމުގެ
ބިރެއްނުވާނަމަ އެފަދަ މީހާގެ حق ގައި އެކަން حرام އެއް ނޫނެވެ . އަދި
މަކުރުއައް ނުވެ . އަދި އެކަންތަކުގެތެރޭގައިން ކަމެއްކުރުން ބޭރު އެއްޗެހިންވެސް
އެފަދަ ދީނުގެ ކުރެއްވީގައި مدح ކިޔުމަކީ ގަދަފަދަ ވެދާނެ ހުރުމަތް ކަމުގައި ކަމެވެ.
އެގޮތުން މިކަމުގައި އައިސްފައިވާ ތަފުސީ حَدِيثُ ތައް جمع ކުރެއްވުން ދިނީ
އިސްވެދެންނެވި تفصيل ތަކާގެ މައްޗަށެވެ . އަދި އެ ގޮތަށް مدح ކުރެއްވުން ހުއްދަ
ކަމަށް އައިސްފައިވާ حَدِيثُ ތަކާގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ އެއް حَدِيثُ އަކީ މާތް الله
ރުއްސުން ތާއްތި أبو بكر ގާތުހަށް نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَدِيث
ކުރެއްވިއިރު ބަސްފުޅު " أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ " އެވެ . އެބަހީ ހުރިހާ ދޮރުތަކުންވާން
ސުވަރުގެއަށް ވަދެވުން ނިދާއިވެވުން ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ވާ ހިމެނުން ކަމަށް
ވިދާޅުވެފައިވުން އުއްމީދުކުރައްވަމެވެ. އަދި އެހެން حَدِيثُ އެއްގައި ވެއެވެ ." لَسْتَ مِنْهُمْ"
އެބަހީ ތަކައްބުރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން ތަދުރުގުން ދިޔައުން ދުވާލު ތިބި
ކުރުމުގެ ބޭކަލުން ތިބާ ނުހިމެނޭނެއެވެ . އަދި نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތް الله
ރުއްސުންތާއްތި عُمَرَ ގާތުހަށް حَدِيثُ ކުރެއްވިއެވެ . شيطانَ އާ އަށް ތިބާ އެއްވެސް
މަގެއްގައި ހިނގާފައި ދަނިކޮށް ނުފެނޭނެއެވެ . އޭ شيطانُ ތިބާ ވަޑައިގަންނަވާ މަގުން
ދުރުހެލިވާނޭއެވެ . مدح ކުރެއްވުން ހުއްދަ ވެސްމެ ކަމަށް އައިސްފައިވާ حَدِيثُ ތައް
ވަރަށް ގިނައެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހިމެނުނުވެސް އެއިން ބައެއް حَدِيثُ ތައް كتاب
الأذْكَار ގައި ހިމަނާފައެވެ .

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެރަށުން ފިލުން އެރަށަށް ވަނުން ނުކުތުން މަނާކުރެވިފައިވާކަމާއި
އަދި ބޭރުން އައިސް އެރަށަށް ވަނުން މަނާކުރުމަށް ވެސްމަނާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللّٰه تعالى (النساء 78): {أينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة}.

އުސްވެގެންވާ ގަނޑުވަރު ކިއްލާތަކެއްގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބެފައިވިޔަސް،
ތިޔަބައިމީހުން ތިބި ކޮންތާކު ތިބެނަމަވެސް މަރު، ތިޔަބައިމީހުން އަތުވެދާނެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 195): {ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نفس ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާނުލާށެވެ.

1791 وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ عُمَر بْنِ الْخَطَّاب رضي اللَّه عَنْهُ خَرَجَ إلَى الشَّامِ حَتَّى إذَا كَانَ بِسَرْغَ لَقِيَهُ أُمَراءُ الأجْنَادِ أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ وأَصْحَابُهُ فَأَخْبَرُوهُ أنَّ الْوبَاءَ قَدْ وقَعَ بالشَّامِ ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فقَالَ لي عُمَرُ : ادْعُ لي المُهاجرين الأوَّلِين فَدَعَوتُهم ، فَاسْتَشَارهم ، وَأَخْبرَهُم أنَّ الْوبَاءَ قَدْ وقَعَ بِالشَّامِ ، فَاخْتلَفوا ، فقَالَ بَعْضُهُمْ : خَرَجْتَ لأَمْرٍ ، ولا نَرَى أنْ تَرْجِعَ عَنْهُ . وقَالَ بَعْضُهُمْ : مَعَكَ بَقِيَّةَ النَّاسِ وأَصحَابُ رسُولِ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، وَلا نَرَى أنْ تُقْدِمَهُم عَلَى هذا الْوبَاءِ ، فَقَالَ : ارْتفِعُوا عَنِّي ، ثُ مَّ قالَ : ادْعُ لي الأَنْصَارَ ، فَدَعَوتُهُم ، فَاسْتَشَارهمْ ، فَسَلَكُوا سَبِيلَ المُهاجرين ، وَاختلَفُوا كَاخْتلافِهم ، فقَال : ارْتَفِعُوا عَنِي ، ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لي مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجِرةِ الْفَتْحِ ، فَدَعَوْتُهُمْ ، فَلَمْ يَخْتَلِفْ عليه مِنْهُمْ رَجُلانِ ، فَقَالُوا : نَرَى أنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ وَلاَ تُقْدِمَهُم عَلَى هَذَا الْوبَاءِ ، فنَادى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ في النَّاسِ: إنِّي مُصبْحٌ عَلَى ظَهْرٍ ، فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ : فَقَال أبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي اللَّهُ عَنْهُ : أَفِرَاراً مِنْ قَدَرِ اللَّه ؟ فقَالَ عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ : لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أبَا عُبَيْدَةَ ، وكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ خِلافَهُ ، نَعَمْ نفِرُّ منْ قَدَرِ اللَّه إلَى قَدَرِ اللَّه ، أرأَيْت لَوْ كَانَ لَكَ إبِلٌ ، فَهَبَطَتْ وَادِياً لهُ عُدْوَتَانِ ، إحْدَاهُمَا خَصِبْةٌ ، والأخْرَى جَدْبَةٌ ، أَلَيْسَ إنْ رَعَيْتَ الخَصبَةَ رعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّه ، وإنْ رَعَيْتَ الجَدْبَةَ رعَيْتَهَا بقَدَرِ اللَّه ، قَالَ : فجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، وَكَانَ مُتَغَيِّباً في بَعْضِ حَاجَتِهِ ، فَقَال : إنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا

عِلْماً ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ ، فلاَ تَقْدمُوا عَلَيْهِ ، وإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وأَنْتُمْ بِهَا ، فَلا تخْرُجُوا فِرَاراً مِنْهُ » فَحَمِدَ اللَّه تَعَالى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ وَانْصَرَفَ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ عبْدِ اللَّهِ بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عمر بْنِ الْخَطَّابِ شام ކަރައަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި سَرْغ ނަމަކަށް ކިޔުނު ހިސާބަށް ވަޑައިގަތުމުން ސިފައިންގެ އަމީރު أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ އާއި އެކުގައި ބޮޑެތި ސިފައިންނާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ދެން އެމީހުން އުމަރުގެ ފާނަށް ޚަބަރު ދިނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شام ކަރައިގައި ވަބާއެއް ވަނީ ފެތުރިފައެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ގާތަށް ފުރަތަމަ މުހާޖިރުންގެ އިސްވެދިޔަ މުހާޖިރުން ގޮވާލާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވުމުން ދެންނެވުމުން މުހާޖިރުން ގެނެސްދިނީއެވެ. ދެން އެމުހާޖިރުންނާއި މަޝްވަރާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމުހާޖިރުންނަށް ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވަބާއީ شامކަރައިގައި ފެތުރިފައެވެ. ދެން އެމުހާޖިރުން ޚިލާފު ވެވުނެވެ. ދެން ބައެއް މުހާޖިރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ ކަމަކަށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެކަމުން ފަސްނުޖެހޭށެވެ. އަދި ބައެއް މުހާޖިރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައި ތިބީ އެހެން މީސްތަކުންނެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحاب ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ކަލޭގެފާނު އެމުހާޖިރުން ވަބާގެ ތެރެއަށް ދިއުން ނުފޫޅުވައެވެ. ދެން عُمَرُ ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އެމުހާޖިރުން ގޮސްނުމެ ދޫކޮށްލާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الأَنْصَار ގެ ބޭކަލުން ތިމަންނާގެ ގާތަށް ގޮވާލާށެވެ. ދެން ތިމަންނާ އެމުހާޖިރުން ގޮވާލިމެވެ. ދެން عُمَرُ ގެ ފާނު އެމުހާޖިރުންނާއި މަޝްވަރާކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެމުހާޖިރުންގެ ވިސްނުމުގައި ޚިލާފުވީ މުހާޖިރުންގެ ގޮތަށްވެސް ވަކިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމުހާޖިރުންނާ އެއްފަދައިން ޚިލާފު ވެވުނެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ގޮސް އެމުހާޖިރުން ގޮވާލާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ގޮސް ފަތަހަ ފެށި ޤުރައިޝް ގެ شَيْخ ބޭކަލުން ގޮވާލާށެވެ. ދެން ތިމަންނާ އެމުހާޖިރުން ގޮވާލީމެވެ. ދެން އެއިން އެއްވެސް ފަހުރީނަ ބޭކަލުން ނުވިއެވެ. ދެން އެމުހާޖިރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ފަސްޖެހިނުލާށެވެ. މީސްތަކުންނާއެކު އަނބުރާ

ވަޑައިގެންނެވީ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އަމީރުން ވަބާގެ ޚަބަރު ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ عُمَرُ رضي
الله عَنْهُ މުހާޖިރުންނާއި އަންޞާރުން ކައިރީ މަޝްވަރާ ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މަޝްވަރާ ފަހު އަނބުރާ
ދިޔުމަށް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ވަޒީރުން ދިޔުމަށް އަނބުރާ ދިއުން ވިދާޅުވިއެވެ.
ފަހެ أبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي الله عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ ޤަދަރުން ފިލަނީތޯއެވެ؟
ފަހެ عُمَرُ رضي الله عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبو عُبَيْدَةَ އެވެ. ތިބާފިޔަ އެހެން މީހަކު ތިބާސް
ވިދާޅުވިނަމަ ރަނގަޅެވެ. އަދި އުމަރުގެފާނު އެ صحابي ގެ ދަރަޖައަށް ޤަދަރުވެރިކޮށް ބޭނުންވެއެވެ.
(އަހަރެމެން ބުނެފައި ވިދާޅުވިއެވެ)(އުމަރުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އާއެވެ. ތިޔަބުނާ ގޮތަށް
الله ގެ ޤަދަރުން ފިލާ ގޮސް އަނެއްކާ الله ގެ ޤަދަރަށް ދަނީއެވެ. ތިބާ
ގާތުގައި ޖަމަލުތަކެއް ހުރެ ވާދިއަކަށް ފައިބައިފިނަމަ އެ ވާދީގެ ދެފަރާތުގެ ތެރެއިން
ފަރާތެއް ދަރުމަވަންތަ ފަރާތެއް އަދި އަނެއް ފަރާތް ހިކި ފަރާތެއްކަމަށްވާނަމަ. އަނެއް ފަރާތުގައި އެ
ހިފާފައި ތިބާ. ދަރުމަވަންތަ ފަރާތުގައި ތިބާ ޖަމަލު ހިއްޕާށެވެ ބާރަކަށް ހުއްޓުވާނުވެ
ހުއްޓުވާނަމަވެސް الله ގެ ޤަދަރުން ހުއްޓުވީ ހުއްޓުވިކަމެވެ. އަދި ތިބާ ހިކިފަރާތުގައި
ބާރަކަށް ހުއްޓުވިޔަސް އެވެސް الله ގެ ޤަދަރުން ހުއްޓުވީ ހުއްޓުވިކަމެވެ. ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިސާބުން ދިޔައީ ގޮސް الله ތަޢާލާ ހައްލުކުރެއްވި عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْف
ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެ صحابي ހަރުގަލި ކަމުގައި ވާހަކަ ދައްކަވާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަހުރިކަމެއް ގައިމުކޮށް ތިކަމާ ގުޅޭ ހަދީޘް އައްސަވާފައެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވި ގޮތުން. ތިޔަ ވާހަކަ އަޑުއެހީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ވަބާއެއް ފެތުރިފައި ހުރި ތަނެއްގައި ތިބާ ވަނުމުގައި އެ ބިމަށް ނުވަދެ ގޮސް ތިބާމެ
ފަހެ އެތަނަކަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. އަދި ވަބާ ފެތުރިފައިވާ ތަނެއްގައި ތިބާ ވާނަމަ ތިބާ ދިޔުމަށް
ފަހެ އެތަނުން ނުފިލާށެވެ. ނުނިކުމެވޭނެއެވެ. ދެން ދަރުވެރި الله ތަޢާލާއަށް عُمَرُ ގެފާނު الله
އަށް حمد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނބުރާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

والْعُدْوَةُ : جانِبُ الْوادِي .

1792 وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذَا سمِعْتُمْ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ ، فَلاَ تَدْخُلُوهَا ، وَإِذَا وقعَ بِأَرْضٍ ، وَأَنْتُمْ فِيهَا ، فَلاَ تَخْرُجُوا مِنْهَا » متفقٌ عليهِ .

ދާތް الله ރުހުސްވެރިވި أُسَامَةَ بْنِ زَيْدْ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޙަދީޘް ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްވެސް ބިމެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެކަމުގެ ޚަބަރު ލިބިއްޖެނަމަ ދާނަ ތިޔަބައިމީހުން އެބިމަކަށް ނުވަދެވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިބިބިމެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ ދާނަ ތިޔަބައިމީހުން އެބިމަކުން ނުނިކުންނާށެވެ.

باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

ސިހުރު ހެދުމުގެ ހުރި حرامކަން ބޮޑުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 102): {وما كفر سليمان ولكن الشياطين كفروا يعلمون الناس السحر} الآية.

سليمان ގެފާނު كافر ވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޝައިޠާނުން كافر ވިއެވެ. އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް سحر އުނގަންނައިދިނުމުންނެވެ.

1793 وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ » قَالُوا : يَا رسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : « الشِّرْكُ باللَّهِ ، السِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّه إلاَّ بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ اليتيم ، والتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ ، وقَذْفُ المُحْصنَاتِ المُؤمِنَاتِ الْغَافِلاتِ » متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުހުސްވެރިވި أبُو هُرَيْرَةَ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަލާކުވެދާ ހަތް ކަމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮން ކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟

حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ الله އަށް شركُ ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ.އަދި حق އަކާއި ލައިގެންނޫނި الله ހުރުމަތްތެރިކުރެއްވި ނަފްސެއް ގަތުލު ކުރުމެވެ. އަދި ربا ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާ ކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުން ފިލާ ދުއްވާލުމެވެ. غَافِل محصن مُؤمِن އަންހެނުންނަށް قذفُ ކުރުމެވެ.

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفارإذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ކިތާބު قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށަށް ވެއްޓިދާނެކަމަށް ބިރުވެރިވާނަމަ ކާފިރުންގެ ބިންތަކަށް قران ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާކަމުގެ ބާބު باب

1794 عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : « نَهَى رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنْ يُسَافَرَ بالقرآن إلَى أرْضِ الْعَدُوِّ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެވަޑައިގަންނަވާން ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކިތާބު قران ހިފައިގެން އަދުއްވުންގެ ބިންތަކަށް ދަތުރުކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކެއުމާއި ބުއިމާއި طهارة އާއި އަދި އެނޫނަސް އެހެން މުއާމަލާތްތަކުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަމުގެ ބާބު باب

1795 عَنِ أمِّ سَلَمَةَ رضي اللَّه عنها أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « الَّذِي يَشْرَبُ في آنِيَةِ الْفِضَّةِ إنَّمَا يُجَرْجِرُ في بَطْنِهِ نَار جَهَنَّمَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أمِّ سلَمَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّٰه صلّى اللّٰه عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބޮއިންނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ދޫކުރަނީ އޭނާގެ ބަނޑުގެ ތެރެއަށް ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلمٍ : « إنَّ الَّذِي يَأكُلُ أوْ يَشْرَبُ في آنيةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَب » ·އަދި مُسْلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކައިބޮއި ހަދާމީހާއެވެ.

1796 وعنْ حُذَيْفَةَ رضي اللّه عَنْهُ قالَ : إنَّ النبيَّ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَانَا عَنِ الحَرِيرِ ، والدِّيباجِ ، وَالشُّرْب في آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وقال : « هُنَّ لهُمْ في الدُّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ في الآخِرةِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެނަށް ހަރީރު ފޭރާމާއި އާއި ديباجއިން އަޅުއްވާނުލުމާއި ރަނާއިރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކާއުން ބޮއިން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެތަކެތި ދުނިޔެ މަތިން كافرންނަށެވެ. އަދި آخرةِ ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ.

وفي روايةٍ في الصَّحِيحَيْنِ عَنْ حُذَيْفَةَ رضي اللّه عَنْهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا تَلْبِسُوا الحَرِيرَ وَلا الدِّيبَاجَ ، ولا تَشْرَبُوا في آنِيَةِ الذَّهَبِ والْفِضَّةِ وَلا تَأْكُلُوا في صِحَافِهَا» .

އަދި صحيحَيْن ގައި މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.رسولُ اللّٰه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ފަޓުވި ފޭރާމާއި ديباج ހެދުން ނުލާށެވެ. އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ނުބޮއްޔާށެވެ. އަދި އޭގެ ތަށިތަކުގައި ނުކާށެވެ.

1797 وعَنْ أنس بن سِيرينَ قال : كنْتُ مَع أنَسِ بن مالك رضي اللَّه عنهُ عِنْد نَفَرٍ مِنَ المجُوسِ ، فَجِيءَ بفَالُودَجٍ عَلى إناءٍ مِنْ فِضَّةٍ ، فَلَمْ يأكُلْهُ ، فَقِيلَ لَهُ حوِّلْهُ فحوَّلَه عَلى إناءٍ مِنْ خَلَنْج ، وجِيءَ بِهِ فأَكَلَهُ . رواه البيهقي بإسْنادٍ حَسنٍ .

މާތް الله ރަޙްމަތްކުރައްވާ أنس بن سيرين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنَسِ بن مالك رضي اللَّه عنهُ އާއިއެކު މަޖޫސީންގެ ބައެއްގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ރިހީގެ ކަންވާމަރެއްގައި ފާލޫދާ ގެނެވުނެވެ. ފަހެ أنس ގެފާނު ކާފުޅުނުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ބުނެވުނެވެ. އެތަކެތި އެހެން ކަންވާމަރަކަށް ބަދަލުކުރެވިގެން ގެނެވުނެވެ. ދެން أنس ގެފާނު އެ ކާފުޅުކުރެއްވިއެވެ.

« الخَلَنْجُ » : الجَفْنَة .

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖައްސަވައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1798 عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : نَهَى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ يَتَزَعْفَر الرَّجُلُ . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރަޙްމަތްކުރައްވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފިރިހެނުން زعفران އިން ކުލަޖައްސަވައިގެން ހެދުން އެޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1799 وعنْ عبدِ اللَّه بن عَمْرو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : رأَى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرين فقَال : « أمُّكَ أمرَتْكَ بهذا ؟ » قلتُ : أغْسِلُهُمَا ؟ قال : « بلْ أحْرِقْهُما».

މާތް الله އެކަލޭބޭފުޅާއާ ރުހިވޮޑިގަތުން عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުން ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަޅުގަނޑު ކުރިމަތިން ބަލާލި މީހާގެ މަސްވަ ހެއްދެވީ؟ މިމަސް ދެންނެވީމެވެ. މިމަސް ދޮވުމަށް އަޅުގަނޑު ދެވޭ ސާފުކުރަނީހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި ކިޔައްވާ! އަޅުގަނޑު އަންދައިލައްވާ.

وفي روايةٍ ، فقال : « إنَّ هذا منْ ثيَابِ الكُفَّار فَلا تَلْبسْهَا » رواه مسلم

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ كافرنގެ ހެދުމެވެ. ފަހެ މިއީ އަޅުގަނޑު ނުލާށެވެ.

باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

ދުވަހުގެ ހަވީރުން މަސްވެގެންވާކަން ބަހައްޓާލުމާ باب

1800 عَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : حَفِظْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلامٍ ، وَلا صُمَاتَ يَوْمٍ إلى اللَّيْلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތުން علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.މިދަންނަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ހިތުދަސް ކުރީމެވެ. احْتِلام ވުމުން ފަހުގައި ކަނބުލޮ ވުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ރޭގެ ދުވަހު ހަވީރުހާ ނުވެއެވެ.

قالَ الخَطَّابي في تفسيرِ هذا الحديثِ : كَانَ مِنْ نُسُكِ الجاهِلِيَّة الصّمَاتُ ، فَنُهُوا في الإسْلامِ عَنْ ذلكَ ، وأُمِرُوا بِالذِّكْرِ وَالحَدِيثِ بالخَيْرِ .

خَطَّابي މި حديث ގެ ތަފްސީރު ގައި ވިދާޅުވިއެވެ . ހަވީރުހާ ކުރުމަކީ ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގެ ހިދުމަތް ކަމުގައި ވެއެވެ. ފަހެ އިސްލާމްދީނުން އެކަން މަނާކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި

އަދި ބަރަހަލައި ޖިނާޔަތް ކުރުމުން އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ހުއްޓުވުމަށް ދުއާކުރުން
އެންގެވިއެވެ .

1801 وعَنْ قيس بن أبي حازمٍ قالَ : « دَخَلَ أبُو بكرٍ الصِّدِّيقُ رضي اللَّه عَنْهُ على امْرَأَةٍ مِنَ أحْمَسَ يُقَالُ لهَا : زَيْنَبُ ، فرَآهَا لا تَتَكَلَّم . فقالَ : « مَالها لا تَتَكَلَّمُ » ؟ فقالُوا: حَجَّتْ مُصْمِتَةً ، فقالَ لهَا : « تَكَلَّمِي فَإِنَّ هذا لا يَحِلُّ ، هذا منْ عَمَلِ الجَاهِلِيةِ» ، فَتَكَلَّمَت . رواه البخاري .

ދެން الله ރަޙުމަތްލެއްވި قيس بن أبُو حازمِ ވިދާޅުވިއެވެ. أبُو بكر الصِّدِّيقُ رضي اللَّه عَنْهُ , أحْمَس ގަބީލާގެ އަންހެނަކު ގާތަށް ޖެހިވަޑައިގަތް ކަމުގައިވެއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމަކީ زَيْنَبُ އެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކާތީ ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ޙައްޖު ވާހަކަ ނުދައްކައި ހުރުމަށް ނިޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން أبُو بكر ވިދާޅުވިއެވެ. ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ ޖާހިލިއްޔާގެ އަމަލެކެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ.

باب تحريم انتساب الإِنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އަމިއްލަ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކު ބައްޕައަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އަމިއްލަ މައިމިހާރު ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1802 عَنْ سَعْدِ بن أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : مَن ادَّعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أنَّهُ غَيْرُ أبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيهِ حَرَامٌ » . متفقٌ عليهِ .

ދެން الله ރަޙުމަތްލެއްވި سَعْدِ بن أبُو وقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ދެއްވާ ރިވާވެގެންވަނީ ދެއްވައިތީ ކަނޑައެޅިގެން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު އަމިއްލަ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކު

ނިސްބަތްކުރުމަކީ އަދި އަނިޔާ އަމިއްލަ އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫންކަން އެނގިހުރެ އެހެންމީހަކަށް ފަދަ
އޭނާގެ ގަދަކަމުން ޝަރީޢަތުގައި حرام ވެގެންވެއެވެ.

1803 وعن أبي هُريْرَة رضي اللَّه عنهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أبيهِ فَهُوَ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

މާނައީ الله ރުއްސެވުންލިބިވޭ أبُو هُريْرَة، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ކަލޭމެންގެ ބައްޕައިން ދުރުނުވާށެވެ. ފަހެ ބައްޕައިން ދުރުވާމީހާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. حديث ޝަރީޢަތުގައި ބައްޕައިން ދުރުވުމަކީ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި كفرގެ عملއެއް ކަމުގައިވެއެވެ.

1804 وَعَنْ يزيدَ شريك بن طارقٍ قالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا رضي اللَّه عَنْهُ عَلى المِنْبَرِ يَخْطُبُ، فَسَمِعْتهُ يَقُولُ : لا واللَّهِ مَا عِنْدَنَا مِنْ كتاب نَقْرؤهُ إلاَّ كتاب اللَّه ، ومَا في هذِهِ الصَّحيفَةِ، فَنَشَرَهَا فإذا فِيهَا أَسْنَانُ الإبلِ ، وأَشْيَاءُ مِنَ الجِرَاحاتِ ، وفيهَا : قَالَ رَسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : المدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إلى ثَوْرٍ ، فَمَنْ أحْدَثَ فيهَا حَدَثاً ، أوْ آوى مُحْدِثاً ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائكَة وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيامَة صَرْفاً وَلا عَدْلاً ، ذِمَّةُ المُسْلِمينَ وَاحِدَةٌ ، يَسْعَى بِهَا أدْنَاهُمْ ، فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِماً ، فعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه والمَلائكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ صَرفاً ولا عدْلاً . وَمَنِ ادَّعَى إلى غيْرِ أبيهِ ، أو انتَمَى إلى غَيْرِ مَوَاليهِ ، فعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه وَالملائِكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيامةِ صرْفاً وَلا عَدْلاً » . متفقٌ عليه .

މާނައީ الله ރުއްސެވުންލިބިވޭ يزيدَ شريك بن طارق ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަގުތެއްގައި علي ގެފާނު މިންބަރުމައްޗަށް خطبةއެއް ދެއްވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. ފަހެ علي ގެ ފާނު ވިދާޅުވަނިކޮށް އިވުނީމެވެ. علي ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދެއްވާ ބަސްމެވެ. އިވުނު ދެ ފޮތުގެ ތެރޭ قران މުޅަފާއި ހިމެނޭ ކަރުދާސް އޮތީ ފިޔަވައި ނުހުރެއެވެ. ދެން މިފޮތުގައި އޮތީ ޖަމަލުގެ ހަށި ވީ އުމުރާއި ބައެއް ތަކެތިގެ ޙުކުމް މައްސަލަ ތަކެތި ޒަޚަމްތަކާއި ގުޅޭ ކަންކަމެވެ. އަދި އެބައި ވިދާޅުވި ރަސޫލުاللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عَيْر ނަމަކަށް ކިޔާ ހިސާބުން ثَوْر

ނަމަކަށް ކިޔުނު ހިސާބުގެ ދެމެދުގައި މަދީނާއަށްވާ حرمގެ ސަރަހައްދެވެ. ފަހެ އެތާގައި
بدعةއެއް قائم ކޮށްފިމީހާ ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިއެއްގެ ގާތަށް ގޮސްފިމީހާ ގެ މައްޗަށް الله
އާއި مَلائِكَةُ ބޭކަލުންނާއި އިންސާނާ މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޖެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى،
قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ފަރާތުން فرض އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް
قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. މުސްލިމުން އެންމެންގެ عهد ވަނީ ހަމަހަމަވެގެންނެވެ. އެގޮތުން
މުސްލިމުންގެ އެންމެ ދަށު ފެންވަރެއްގެ މީހަކަށްވެސް އެދޭ عهد އެއް ދެވިދާނެއެވެ. ފަހެ
މުސްލިމުންގެ عهد މުގުރާލިމީހާ الله އާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އިންސާނުން
މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޖެއެވެ. الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ފަރާތުން فرض
އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު އެނގޭ ބައްޕަ ނޫން
އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށް ނުވަތަ އަޑުކަ އެނގޭ ސާހިބުމީހުން ނޫން މީހަކަށް
ނިސްބަތްކޮށްފިމީހާ ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށް الله އާއި مَلائِكَةُބޭކަލުންނާއި އިންސާނުން
މީސްތަކުންގެ لعنةހުއްޖެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އޭނާގެ ފަރާތުން فرض
އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

« ذِمَّةُ المُسْلِمِينَ » أيْ : عَهْدُهُمْ وأمانتُهم . « وَأَخْفَرَهُ » : نَقَضَ عَهْدَهُ . « والصَّرفُ»: التَّوْبَةُ ، وَقِيلَ : الحِلَةُ . « وَالْعَدْلُ » : الفِدَاءُ .

1805 وَعَنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لَيْسَ منْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أبيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إلاَّ كفَرَ ، وَمَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، وَلْيَتَبوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ، وَمَنْ دَعَا رَجُلاً بِالْكُفْرِ ، أَوْ قالَ : عدُوَّ اللَّه ، ولَيْسَ كَذلكَ إلاَّ حَارَ عَلَيْهِ » متفقٌ عليهِ ، وَهَذَا لفْظُ روايةِ مُسْلِمِ .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبُو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي
نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއަހާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެނގިހުރެ އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކު އޭނާގެ
ނިސްބަތްކޮށްފިނަމަ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކު حق ނޫން دعوى އެއްކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ

ފަހެ ތިމަންމެންގެ ބެހިން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ޖާގަ ނަރަކައިން ހުރިއްޔާގެން
ހުއްޖެވެ. އަދި މިހާރު އަހަރެންމިހާރު ކާފިރުން ބުނެފާނަމަ ނުވެސް عدوّ الله އާ ބުނެފާނަމަ
އެމީހާ އަހަރުގެ އަހަރުތަކަށް ނުވަތަ އެކަމުގެ އެހީތެރިޔާ ގެ މައްޗަށް އެނބުރި
އަންނަ ހުއްޖެވެ.

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزَّ وجلَّ ورسوله صلى الله عليه وسلم

الله އާއި އަދި އެ އިލާހުގެ رسول އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް އިންޒާރުދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1806 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَغَارُ ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أنْ يَأْتِيَ المَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّه عَلَيهِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
الله سبحانه وتعالى އަށް غَيْرَةُ ގެ ސިފަ ލިބިގެން ވެއެވެ. އަދި އެ އިލާހުގެ غَيْرَةُ އަކީ
މީހަކު الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކަށް އަރާގަތުމެވެ.

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް މީހަކު ކުރިއްޔާ ފިލުވަމުން ބުނަންޖެހޭ އެމީހާ ބުނަންވީ ތަކެތި
ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 200): {وإما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާގެ ފަރާތުން ވަސްވާސްތެރިކަމެއް އައިސް ކަލޭގެފާނަށް
ހިތްޕުޅުން ވަސްވަސާދިނަމަ الله ގެ ރައްކާތެރިކަމުގައި އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 201): {إن الذين اتقوا إذا مسهم طائف من الشيطان تذكروا فإذا هم مبصرون}.

ހަމަކަށަވަރުން تقوىވެރިވި މީހުންނަށް شيطان ގެ ވަސްވާހެއް އަރައި ވަޑައިގަތުމުން ޙާޟިރުވެއްޖެނަމަ، އެމީހުން (الله) ހަނދުމަކުރެތެވެ. ފަހެ، އެހިނދު ޙަޤީޤަތް ފެނިވަޑައިގަންނަ ކަމުގައި އެމީހުން ވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 135، 136): {والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا اللَّه فاستغفروا لذنوبهم، ومن يغفر الذنوب إلا اللَّه، ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون، أولئك جزاؤهم مغفرة من ربهم وجنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها ونعم أجر العاملين}.

އަދި، އެމީހުންނީ ހަޑިކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ފާފައަކުން ތައުބާވެނިވި، ނުވަތަ، އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ (އެބަހީ: ކުޑަކުޑަ ކުށްތަކުގެ ފާފައެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ) الله ހަނދުމަކުރެން، އެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން އެދި دعاء ކުރާ މީހުންނެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކު، ކާކު ހެއްތޯ؟ އަދި އެމީހުން ދަންނަހިނދު حال އެމީހުން ކުރި ކަންތަކަށް ދެމިނުހުރެއެވެ. އެމީހުންގެ ޖަޒާއަކީ އެމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ ފާފަފުއްސެވުމެވެ. އަދި ސުވަރުގެތަކެވެ. އެތަނުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގާ حال ގައެވެ. ހެޔޮ عمل ކުރާ މީހުންނަށް ހުރި ދަރުމައަކީ މާތްވާ ދަރުމައެކެވެ!

وقال تعالى (النور 31): {وتوبوا إلى اللَّه جميعاً أيها المؤمنون لعلكم تفلحون}.

އޭ مؤمن ންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبةَ ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިނެގެން نصيب ވުމަށްޓަކައެވެ.

1807 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ حَلَفَ فَقَالَ في حلفِهِ: بِاللّاتِ والْعُزَّى ، فَلْيقُلْ : لا إلَهَ إلاَّ اللَّه ومَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ ، تَعَالَ أُقَامِرْكَ فَلْيتَصَدَّقْ» . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَةَ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ހުވައިކުރާ ހިނދު އޭނާގެ ހުވައިގައި

اللَّاتِ والْعُزَّى ގަންދީ ހުވާކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހާ (އެކަމުގެ ކައްފާރާ އަށްވެގެން) لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި މީހަކު އެމީހާގެ އެކުވެރިޔާ ގާތު ޖުވާކުޅުމަށް އަންނާށޭ ބުނެފިނަމަ ފަހެ އެމީހާ (އެކަމުގެ ކައްފާރާ އަށްވެގެން)صدقةއެއް ކުރާށެވެ.

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވަހުގެ **علامة** ތައް އަދި އަނގައިދުނު އައިސްފައިވާ ތަފާތު **حديث** ތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި އަދި **إستغفار**އާއި **مؤمن** އަށް ޖަޒާއަށްޓަކައި ތަފުޞީލާވާ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވަހުގެ **علامة** ތައް އަދި އަނގައިދުނު އައިސްފައިވާ ތަފާތު **حديث** ތައް ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1808 عَن النَّواس بن سَمْعانَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الدَّجَّالَ ذَات غدَاةٍ ، فَخَفَّض فِيهِ ، ورَفَع حَتَّى ظَنَنَّاه في طَائِفَةِ النَّخْلِ ، فَلَمَّا رُحْنَا إِلَيْهِ ، عَرَفَ ذلكَ فِينا فقالَ : « ما شأنكم ؟ » قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتَ الدَّجَّال الْغدَاةَ ، فَخَفَّضْتَ فِيهِ ورَفَعْتَ ، حَتَّى ظَنَنَّاه في طَائِفةِ النَّخْلِ فقالَ : « غيْرُ الدَّجَالِ أخوفَني عَلَيْكُمْ ، إنْ يخْرجْ وأنآ فِيكُمْ ، فَأنَا حَجِيجُه دونكُمْ ، وَإنْ يَخرجْ ولَسْتُ فِيكُمْ ، فكل امريءٍ حَجِيجُ نَفْسِهِ ، واللَّه خليفَتي عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ . إنه شابٌ قَطَطٌ عَيْنُهُ طَافِيَةٌ ، كأَنِّي أشَبِّهُه بعَبْدِ الْعُزَّى بن قطَنٍ ، فَمَنْ أدْرَكَه مِنْكُمْ ، فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورةِ الْكَهْفِ ، إنَّه خارِجٌ خَلَّةً بَيْنَ الشَّامِ وَالْعِرَاقِ ، فَعَاث يمِيناً وَعاثَ شمالاً ، يَا عبَادَ اللَّه فَاثْبُتُوا » . قُلْنَا يا رسول اللَّه ومَالُبْثُه في الأَرْضِ ؟ قالَ : « أرْبَعُون يَوْماً : يَوْمٌ كَسَنَةٍ ، ويَوْمٌ كَشَهْرٍ، ويوْمٌ كجُمُعَةٍ ، وَسَائرُ أيَّامِهِ كأَيَّامِكُم » . قُلْنَا : يا رَسُول اللَّه ، فذلكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أتكْفِينا فِيهِ صلاةُ يَوْمٍ ؟ قال : « لا ، اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ » .

قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ وَمَا إسْرَاعُهُ في الأرْضِ ؟ قالَ : « كَالْغَيْث استَدبَرَتْه الرِّيحُ ، فَيَأْتي على الْقَوْم ، فَيَدْعُوهم ، فيؤْمنونَ بهِ ، ويَسْتجيبون لَهُ فَيأمُرُ السَّماءَ فَتُمْطِرُ ، والأرْضَ فَتُنْبتُ ، فتَرُوحُ عَلَيْهِمْ سارِحتُهُم أطْوَلَ مَا كَانتْ ذُرى ، وَأسْبَغَه ضرُوعاً ، وأمَدَّهُ خَواصِرَ، ثُمَّ يَأْتي الْقَوْمَ فيَدْعُوهم ، فيَرُدُّون عَلَيهِ قَوْلَهُ ، فَيَنْصَرف عَنْهُمْ ، فَيُصبْحُون مُمْحِلينَ لَيْسَ بأيْدِيهم شَيءٌ منْ أمْوالِهم ، ويَمُرُّ بالخَربَةِ فيَقول لَهَا : أخرجِي كُنُوزَكِ ، فَتَتْبَعُه ، كُنُوزُهَا كيَعَاسِيب النَّحْلِ ، ثُمَّ يدْعُو رَجُلاً مُمْتَلِئاً شَباباً فيضرْبُهُ بالسَّيْفِ ، فيَقْطَعهُ ، جزْلَتَيْن رَمْيَةَ الْغَرَضِ ، ثُمَّ يَدْعُوهُ ، فَيُقْبِلُ ، ويَتَهلَّلُ وجْهُهُ يَضْحَكُ . فَبَينما هُو كَذلكَ إذْ بَعَثَ اللَّه تَعالى المسِيحَ ابْنَ مَريْم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَيَنْزِلُ عِنْد المَنَارَةِ الْبَيْضَاءِ شَرْقيَّ دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودتَيْن ، وَاضعاً كَفَّيْهِ عَلى أجْنِحةِ مَلَكَيْنِ ، إذا طَأْطَأَ رَأسهُ ، قَطَرَ وإذا رَفَعَهُ تحدَّر مِنْهُ جُمَانٌ كَاللُّؤلُؤ ، فَلا يَحِلُّ لِكافِر يَجِدُّ ريحَ نَفَسِهِ إلاَّ مات ، ونَفَسُهُ يَنْتَهِي إلى حَيْثُ يَنْتَهي طَرْفُهُ ، فَيَطْلُبُه حَتَّى يُدْرِكَهُ بباب لُدٍّ فَيَقْتُلُه . ثُمَّ يأتي عِيسَى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَوْماً قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّه مِنْهُ ، فَيَمْسَحُ عنْ وُجوهِهِمْ ، ويحَدِّثُهُم بدرَجاتِهم في الجنَّةِ . فبَينَما هُوَ كَذلكَ إذْ أوْحَى اللَّه تَعالى إلى عِيسى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنِّي قَدْ أخرَجتُ عِبَاداً لي لا يدانِ لأحَدٍ بقِتَالِهمْ ، فَحرِّزْ عِبادي إلى الطُّورِ ، وَيَبْعَثُ اللَّه يَأْجُوجَ ومَأجوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدبٍ يَنْسلُون ، فيَمرُّ أوائلُهُم عَلى بُحيْرةِ طَبرِيَّةَ فَيَشْرَبون مَا فيهَا ، ويَمرُّ آخِرُهُمْ فيقولُونَ : لَقَدْ كَانَ بهَذِهِ مرَّةً ماءٌ . ويُحْصَرُ نبي اللَّهِ عِيسَى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأصْحَابُهُ حَتَّى يكُونَ رأسُ الثَّوْرِ لأحدِهِمْ خيْراً منْ مائَةِ دِينَارٍ لأحَدِكُمُ الْيَوْمَ ، فَيرْغَبُ نبي اللَّه عِيسَى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وأَصْحَابُه ، رضي اللَّه عَنْهُمْ ، إلى اللَّهِ تَعَالى، فَيُرْسِلُ اللَّه تَعَالى عَلَيْهِمْ النَّغَفَ في رِقَابِهِم ، فَيُصبحُون فَرْسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، ثُمَّ يهْبطُ نبي اللَّه عيسى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأصْحابهُ رضي اللَّه عَنْهُمْ ، إلى الأرْضِ ، فَلاَ يَجدُون في الأرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إلاَّ مَلأهُ زَهمُهُمْ وَنَتَنُهُمْ ، فَيَرْغَبُ نبي اللَّه عِيسَى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأصْحابُهُ رضي اللَّه عَنْهُمْ إلى اللَّه تَعَالَى ، فَيُرْسِلُ اللَّه تَعَالى طيْراً كَأعْنَاقِ الْبُخْتِ ، فَتحْمِلُهُمْ ، فَتطرَحُهم حَيْثُ شَآءَ اللَّه ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه عَزَّ وجَلَّ مـ طَراً لا يَكِنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ ولا وَبَرٍ ، فيَغْسِلُ الأرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كالزَّلَفَةِ . ثُمَّ يُقَالُ لِلأرْضِ : أنْبتي ثَمرَتَكِ ، ورُدِّي بركَتَكِ ، فَيَوْمئِذٍ تأكُلُ الْعِصَابَة مِن الرُّمَّانَةِ، وَيسْتظِلون بقِحْفِهَا ، وَيُبارَكُ في الرِّسْلِ حَتَّى إنَّ اللَّقْحَة مِنَ الإبلِ لَتكْفي الفِئَامَ مِنَ النَّاس، وَاللَّقْحَة مِنَ الْبَقَرِ لَتكْفي الْقَبيلَةَ مِنَ النَّاس ، وَاللَّقْحَة

مِنَ الْغنَمِ لَتَكْفِي الفَخِذَ مِنَ النَّاس .فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إذْ بَعثَ اللَّه تَعالَى رِيحاً طَيِّبَةً ، فَتأْخُذُهم تَحْتَ آبَاطِهِمْ ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤمِنٍ وكُلِّ مُسْلِمٍ ، ويَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتهَارجُون فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمُرِ فعَلَيْهِم تَقُومُ السَّاعَةُ» رواهُ مسلم . قَوله : « خَلَّةٌ بيْنَ الشَّامِ والْعِرَاقِ » أيْ : طَرِيقاً بيْنَهُما . وقوْلُهُ : « عاثَ » بالْعيْنِ المهملة والثاءِ المثلَّثةِ ، والْعَيْثُ : أشَدُّ الْفَسَادِ . « والذُّرَى » : بِضَمِّ الذَّالِ المُعْجَمَةَ وهوَ أعالِي الأسْنِمَةِ . وهُو جَمْعُ ذِرْوَةٍ بِضَم الذَّالِ وكَسْرِهَا « واليَعاسِيبُ » : ذكور النَّحْلِ . «وجزْلَتَين» أي : قِطْعتين ، « والْغَرَضُ » : الهَدَفُ الَّذِي يُرْمَى إليْهِ بِالنَّشَّابِ ، أيْ : يَرْمِيهِ رَمْيَةً كَرمْيِ النَّشَّابِ إلى الْهَدَفِ . « والمهْرودة » بالدَّال المُهْمَلَة المعجمة ، وَهِي : الثَّوْبُ المَصْبُوغ . قوْلُهُ : « لاَ يَدَانِ » أيْ : لاَ طَاقَةَ . « وَالنَّغفُ » : دُودٌ . « وفَرْسَى » : جَمْعُ فَرِيسٍ ، وَهُو الْقَتِيلُ : وَ « الزَّلَقَةُ » بفتحِ الزَّاي واللاَّمِ واالقَافِ ، ورُوِيَ « الزُّلْفَةُ » بضمِّ الزَّاي وإسْكَانِ اللاَّمِ وبالْفاءِ ، وهي المِرْآةُ . « والعِصَابَةَ » : الجماعةُ ، « والرِّسْلُ » بكسر الراءِ : اللَّبنُ ، « واللَّقْحَة » : اللَّبُونُ ، « والْفِئَام » بكسر الفاءِ وبعدها همزة : الجمَاعَةُ . « والْفَخِذُ » مِنَ النَّاسِ : دُونَ الْقَبِيلَةِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާށި عَن النَّواس بن سَمْعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި ދިމަށްދަނޑުން دجّالގެ ވާހަކަ ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއްފަހަރު އެކަލޭގެ ނިކަމެތިކަން ބަޔާންކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި އަނެއްފަހަރު އެކަލޭގެ ޝަރަފުވެރިކަމާއި ބޮޑުކަން ކިޔުއްވައިވެއެވެ. އެގޮތުން ތިމަންމެންނަށް އެކަލޭގެ އެވާހަކަ ދެއްކެވުމުން ހީވީއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން (ސަހާބީ) ދައްކަވާ ޚަބަރަކީ ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް އައިސް ދަނޑުވެރި ގަސްތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ކަމަކަށް ހީވާލެއްވީއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ކަންބޮޑުވެފައިވާ ތަނުގައި ހީވެގެންނެވެ. ތިމަންމެން ރަށުގެ މާދުރުގައި ކަމަށް ޤަސްދުކުރެއްވީމެވެ. އެ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހެދުމުގެ ވަގުތެއްގައި دجّالގެ ވާހަކަ ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ނިކަމެތިކަން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ބޮޑުކަން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެކަލޭގެ ގަނޑުގެ ސަބަބުގެ ތެރޭގައި ތިމަންމެންނަށް ވިސްނުނެވެ. ފަހެ حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިމަންނާ ކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންގެ ކަމުގައި ބިރުގަންނަވާ ބޮޑެތި ފަރާތަކީ دجّالގެ ކަމެއްނޫނެވެ. ތިމަންނަ ތިމަންމެންނާ ދެމެދުވާ ހާލު ވާނަމަ ކަލޭގެފާނު

ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އޭނާއާއި ހުއްޖަތްކުރައްވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު
ނޫޅުއްވާ ހިނދު އޭނާ ނިކުމެއްޖެނަމަ ކޮންމެ މީހަކު އޭނާގެ ނަފްސާ ޖަދަލުކުރާނީ އަމިއްލައަށެވެ.
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބަދަލުގައި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ޚަލީފާ ވެވޮޑިގެންވަނީ الله سبحانه وتعالى
އެވެ. ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން دجّال އަކީ ޒުވާނެކެވެ. ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު
ބުރިބުރިއެވެ. އޭނާގެ ލޮލަކީ ފިލައިފައިވާ ލޮލެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާއާ އެއްގޮތް
ކަމުގައި ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ عَبْدِ الْعُزَّى بن قطَن އާއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވީމީހަކު
އޭނާއާ ދިމާވެއްޖެނަމަ ކަހްފު ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ އާޔަތްތައް ކިޔަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجّال
ނިކުންނާނީ شام އާއި عراق އާއި ދެމެދު ގެ މަގަކުންނެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް
ފަސާދަ ފެތުރުވާނެއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން
ޘާބިތުވެ ތިބޭށެވެ. ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ الله ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ބިމުގައި ކިހާ
ދުވަހު ހުންނާނީހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެނެވެ.
އެއްދުވަސް އަހަރެއްފަދަ ދުވަހެކެވެ. އަދި އެއްދުވަސް މަހެއްފަދަ ދުވަހެކެވެ. އަދި
އެއްދުވަސް ހަފްތާއެއްފަދަ ދުވަހެކެވެ. އަދި ބާކީ ދުވަސްތައް ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ދުވަސްތަކާ އެއްފަދައިންނެވެ. ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެއްގެ
ދިގުމިންވާ ދުވަހުގައި އެއްދުވަހުގެ ނަމާދުކުރުން ފުދޭނެހެއްޔެވެ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ނުފުދޭނެއެވެ. އޭގެ އަދަދު އަންދާޒާކޮށް ކުރާށެވެ. ތިމަންމެން
ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އޭނާ ބިމުގައި ކިހާ ހަލުއިކަމާއި
ފުޅާކަމުން ހިނގާނީހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވައިގެ ކުރިއަށް ދާ ވިލާ ފަދައިންނެވެ. ފަހެ
ކުރިއަށްދާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ޤައުމަކަށް އަތުވެ އެބައިމީހުންނަށް ދަޢުވަތު ދޭނެއެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން އޭނާއަށް އީމާންވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ގޮވާލުމަށް ޖަވާބުދޭނެއެވެ. ފަހެ
އޭނާ އުޑަށް އަމުރުކުރާނެއެވެ. އަދި ވާރޭ ވެހިގެން ވެއްޓޭނެއެވެ. އަދި ބިމަށް އަމުރުކުރާނެ
ބިމުން ދަނޑުވެރިކަން ހެދޭނެއެވެ. ފަހެ ހަވީރު އެބައިމީހުންގެ ޖަނަވާރުތައް
އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. އަދި އެތަކެތީގެ ތޮއްޓަށް ފުރިގެންނެވެ. ފަހެ ކިރުން ފުރިގެން
ދެން އެބައިމީހުން ގާތަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ އެތަކެއްޗަށް ދެކޮޅު ހަދާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބައިގަނޑެއް
ދޫކޮށް އަނބުރާ ވަޑައިގެން ހިނގާފައިވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަތުގައި އެއްވެސް

މުދަލެއްނެތި ހުސްވެދާނެއެވެ. ދެން އެސޮރު އާބާދީއެއް ނެތް ހަނަފަސް ތަނަކަށް
އަމުރުކުރާނެއެވެ. އަދި ގޮވާލާނެއެވެ. (އޭބިމުގެ.) ތިބާގެ ޚަޒާނާތައް ނެރޭށެވެ. ފަހެ އެބިމުގެ
ޚަޒާނާތައް މާމުއި ކަދުރުވަޅުފަޅުން އަނބުރާ ފަހަތުގައި އަހުރެދާނެއެވެ. ދެން އެސޮރު
ޒުވާނަކަށް ގޮވާލާނެއެވެ. އަދި ކަޑިން ޖަހާ ދެފަޅިކޮށްލާނެއެވެ. އަދި ތީރެއް
އުކުމުން ދާހާ ދުރުމިނަކަށް އަތުރުވާލާ ބާއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ގޮވާލާނެއެވެ.
އަރިހަށް އާދޭ ބިލުވެގެން ހިނިތުންވެގެން އަންނާނެއެވެ. ފަހެ އެކަމަކީ މިހެން އަދި
ހިނިތުންވެގެން އައުމުން ދަރުމަވަންތަ الله سبحانه
وتعالى مَرْيم ގެ ދަރިކަލުން المسيح(عيسَى)عليه السلام ފޮނުއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު
نازلވެވަޑައިގަންނަވާނީ ކުރުކުމަށްޒަފަރާވާ ކުލަޖެހިފައިވާ އިޒާރުދެގަނޑުން ވާحال ދުއިބުރު ދެ
مَلائكَة ބޭކަލުންގެ ފިޔަތޮށިމަތީގައި ބާއްސަވައިގެންވާ حال ގައި دمشق ގެ مشرق ފަރާތުގައިވާ
مَنارَةِ الْبَيْضَ آءِ ގެ ކައިރިއަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބޯލު ތިރިކުރައްވާލެއްވުމުން ބޮލުން
(ފެންތިކި ވެރިގެން) ވާނެ އަދި އުފުއްލަވާލެއްވުމުން.އަދި ބޯ މުތީގެ ވައްތަރުގެ ހުދުތިކި
ފެތުރޭނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ނޭވާގެ ވަސް ލިބޭ كافر އަކު
މަރުވެދާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ނޭވާގެ ވައި އެކަލޭގެފާނުގެ ފެނުމުގެ ހަދަށް
ދަތުރުކުރާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު دجَّال ހޯދަވާ ފައްޓަވާނެއެވެ. ފަހެ لد
ގޮތުގެދޮރާށުގައި އެސޮރު އަތުލައްވާ قتلކުރައްވާނެއެވެ. ދެން عِيسَى ގެ ފަރާތަށް ވަޙީކުރެއްވުމުން الله
އަށް އަދުރުވެރިކަމުގައި ހުރިހާ ގޮތަކުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވި މީސްތަކުން ކައިރިއަށް އަދި އެމީހުން މޫނުތައް
(دجَّالބަލި) ފިލުވައި ސުވަރުގެތަކުގެ ދަރަޖަތައް އަންގަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ސުވަރުގޭގެ
ދަރަޖަތައް އަންގަވާނެއެވެ. ފަހެ އެހެން ހުންނައިރު ދަރުމަވަންތަ الله سبحانه
وتعالى عِيسَى ގެ ފަރާތަށް ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމީހުން އިރާގެ
އަޅުންނަށް ކުރިމަތިލެވޭނެ ބާރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކުރިމަތިލާ ބާރުލިބޭ އަޅުންނެވެ
ބަރާބަރު ކުރިމަތިލެވޭނެ ބާރެއް ނުވާނެއެވެ. މިއަޅުން އިރާގެ އެކުބަލާ ގޮސްދާނެއް ފަރުބަދަށް
ގެންގޮސް އަބުރު ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يَأْجُوج ومَأجوج ބޭރުކުރައްވާނެއެވެ
ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެމީހުން އެންމެހައި ކަންތަކުން އުސްބިންތަކުން އަވަސް ހަލުވި ދުވެފައިދާނެއެވެ.
ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ކުރީބައިމީހުން طَبرِيَّة ކަނޑޭގެ އަރާ ހަމަވެފުން އެތަނުގެ ފެން ބޯފާ

ނޫރިނދު އަކަނޖެގައި ފެންބޮއި ހުސްކޮށްލާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ފަހުމީހުން އައިސް
މީހުން އެތަން އަށަރަދުވުން ބުނާނެއެވެ. މިތަނގައި މީގެ ކުރިން ފެން ހުއްޖެވެ. (އެފަން
ކަބަ ހުއްޖެވެ؟) އަދި عيسَى عليه السلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އެކުވެރިން ހިސާރުކުރެވިފައިވާ
ބައެއްފަދައިން(އުސްފުރަބަދުމި) މީބުނާއެވެ. އެގޮތުން (މިދުވަހުޖަހަނބުބެގެ ސަތޭކަ)
ގެރިއެއްގެ ބޮލަކީ ދީނާރު ސަތޭކައަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ. ދެން الله
ގެ نبي اللَّهِ عِيسَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ން الله އަށް دعاء
ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يَأْجُوج ومَأجوج ބޮޑުވުމާއި މީހުންގެ ކަނދުރާއަށް
ޖަރާސީމުތަކެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއިން އެމީހުން އެއްފަހަރާ މަރުވެގެން
ހިގާދާނެއެވެ. ދެން نبي اللَّهِ عِيسَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب
ބިމަށް ފައިބަވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ބިމުގައި يَأْجُوج ومَأجوج
ބައިގެ މީހުންގެ ކަނޑިޔާއި އެމީހުންގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުމެފައިވާ ސަރުބީއާއި ބޮއްސާ
ހަރުވާ ނުވާ ބިމުގައި ފަހަރަކު ވެސް ނުފެނުނެވެ. ދެން نبي اللَّهِ عِيسَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ން الله އަށް دعاء ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى
بُخْتِ ޖަމަލުގެ ކަރުދަނޑިފަދަ ކަރުދަނޑިވާ ދޫނިތައް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއްޗެހި
އެދޫނިތައް އެބައިމީހުން ހިފައިގެން ނަގާގެން الله އިރާދަކުރައްވާ ތަނަކަށް އެއްލާލާނެއެވެ.
ދެން الله سبحانه وتعالى ވާރޭގައި ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއީ ސޯބަބުން އެއްވެސް އެއްވެސް
ނުޖެހި އަދި ފުރޭއަވަސްނުޖެ މަޑުބިނާއެޅުއްވުން ބައިވެރިޖެހެފިއައިރުގެ ސަރު ވެރުވާނެއެވެ. ދެން
ބިމުން އަނގަވާނެއެވެ. މިބިމަ މޮއްސިނަ ނެރޭނެވެ. އަދި މިބިމަ ބަރަކާތް އަނބުރާ
ދޫކުރާނެވެ.(ފެހި ބިން އަމި ބަރަކާތް ނެރޭނެއެވެ.) ފެހެ އަދިނުދު ބޯޖެ ޖަމާއަތެއްކަން
އަނާރަކުން ކާނެއެވެ. އަދި އެމަޑަކީ މީހުން ކާނެއެވެ(ފެރިސާތަކުން) ފެދެނެއެވެ.
އަދި ކިރުގައި ބަރަކާތް އެޅުއްވާނެއެވެ. އަނބުރާހުން އޮތީ ޖަމާއަތަކަށް ކިރު ޖަމާއަތެކަށް
ފުދޭނެއެވެ. އަދި ގެރިއެއްގެ ކިރު ގަބީލާއަކަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ބަކަރިއެއްގެ ކިރު ގައުމަކަށް
ފުދޭނެއެވެ. ފެހެ އެގޮތަށް މަޑުން ދެތިބުމުގައި ހެޔޮފުން ދޫނިކުން الله سبحانه وتعالى މީރުވަސް
ދުވާ ވައިރޯގެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. ފެހެ އެވައިރޯގެއް އެބައިމީހުންގެ ކިހާލިމުދަނޑުގައި ޖެހުމުން
އެއްމުއުމިނުންނާއި މުސްލިމުންގެ ފުރާނަ ހިފާލެވޭނެއެވެ. އަދި ބިންމަތީގައި
ހަމައެކަނި ނުބައި މީހުން ތިބޭނެއެވެ. އެމީހުން ދުނިޔޭ ހިމާރުން ފަދައިން އެއްބަޔަކު

އަނދަބަރަކާތް ދިމާއުވެވުންނެވެ. ދުން އަބަދުމިރުންގެ ގައިގާހުން ޖެހާދުއް ދުވަސް އަޅުވެދޭނެއެވެ.

1809 وَعَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ قَال : انْطَلَقْتُ مَعَ أَبي مسْعُودٍ الأنْصارِيِّ إلى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي اللَّه عنهم فَقَالَ لَهُ أَبُو مسعودٍ ، حَدِّثْني مَا سمِعْت مِنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في الدَّجَّال قالَ : « إنَّ الدَّجَّالَ يَخْرُجُ وَإِنَّ مَعَهُ ماءً ونَاراً ، فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ ماءً فنَارٌ تُحْرِقُ، وَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ نَاراً ، فَمَاءٌ بَارِدٌ عذْبٌ ، فَمَنْ أَدْرَكَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَقَعْ في الذي يَرَاهُ نَاراً ، فَإِنَّهُ ماءٌ عَذْبٌ طَيِّبٌ » فقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ : وَأَنَا قَدْ سَمِعْتُهُ . متَّفَقٌ عَلَيْهِ .

رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ ރިވާކުރުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދާނީ الله ރަޙްމަތްފުޅުލެއްވި أبُو مسعُودٍ الأنْصارِيّ ގެ ހަމަރާހުގައި حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي اللّه ގެ ހަޒުރަތަށް ޒިޔާރަތަށް ހާޒިރުވީމެވެ. ދެން أبو مسعُود އަކީ صحابي އެއް ދަންނަވައިފީމެވެ. دجّال ގެ ބަސްތަކުން މިބައިން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަދީޘުން އަޑުއިވިފައިވާ އެއްޗެއް ބަޔާންކޮށްދޭށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجّال ނިކުންނާނީ އޭނާއާއިއެކު ފެނާއި އަލިފާން ވެސްއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ފެންކަމުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ އަލިފާނެވެ. ފަހެ (އަނިޔާގެބަލާ) އަލިއަކަން ހަވެއިދާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އަލިފާންކަމުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ ފިނިފެންކަމުގައި މީރު ސާފު ފެނެވެ. ދެން أبُو مسعُود ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ (ވެސް) އެވާހަކަ އަޑުއިވިމެވެ.

1810 وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرِو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُما قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « يخْرُجُ الدَّجَّالُ في أُمَّتِي فَيَمْكُثُ أَربعِينَ ، لا أَدْري أَرْبَعِينَ يَوْماً ، أَو أَرْبَعِينَ شَهْراً ، أَوْ أَرْبَعِينَ عَاماً ، فَيبْعثُ اللَّه تعالى عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُه ، ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عداوَةٌ .

ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه ، عزَّ وجلَّ ، رِيحاً بارِدَةً مِنْ قِبلِ الشَّامِ ، فَلا يبْقَى على وَجْهِ الأَرْضِ أَحَدٌ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلاَّ قَبَضَتْهُ ، حتَّى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دخَلَ في كَبِدِ جَبَلٍ ، لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ حَتَّى تَقْبِضَهُ . فَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ في خِفَّةِ الطَّيْرِ ، وأَحْلامِ السِّبَاعِ لا يَعْرِفُون مَعْرُوفاً ،

وَلا يُنْكِرُونَ مُنْكَراً ، فيَتَمَثَّلَ لهُمُ الشَّيْطَانُ ، فيَقُولُ : ألا تسْتَجيبُون ؟ فيَقُولُونَ : فَما تأمُرُنَا ؟ فَيَأمرُهُم بعِبَادةِ الأوْثَانِ ، وهُمْ في ذلكَ دارٌّ رِزْقُهُمْ ، حسنٌ عَيْشُهُمْ . ثُمَّ يُنْفَخُ في الصَّور ، فَلا يَسْمَعُهُ أحَدٌ إلاَّ أصْغى لِيتاً ورفع لِيتاً ، وأوَّلُ منْ يسْمَعُهُ رَجُلٌ يلُوطُ حَوْضَ إبِله ، فَيُصْعَقُ ويسعق النَّاسُ حوله ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه أوْ قالَ : يُنْزِلُ اللَّه مطَراً كأَنَّهُ الطَّلُّ أو الظِّلُّ ، فَتَنْبُتُ مِنْهُ أجْسَادُ النَّاس ثُمَّ ينفخ فِيهِ أخْرَى فإذا هُمْ قِيامٌ يَنْظُرُون. ثمَّ يُقَالُ يا أيها النَّاسُ هَلُمَّ إلى رَبِّكُم ، وَقِفُوهُمْ إنَّهُمْ مَسْؤولونَ ، ثُمَّ يُقَالُ : أخْرِجوا بَعْثَ النَّارِ فيُقَالُ : مِنْ كَمْ ؟ فيُقَالُ : مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَمِائة وتِسْعة وتِسْعينَ ، فذلكَ يوْم يجْعَلُ الْوِلْدانَ شِيباً ، وذَلكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عنْ ساقٍ » رواه مسلم .

« اللِّيتُ » صَفْحَةُ العُنُق ، ومَعْنَاهُ : يضَعُ صفْحَةَ عُنُقِهِ ويَرْفَعُ صَفْحتهُ الأخْرَى .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންނާގެފާނުގެ އުއްމަތުގައި دجّال ނުކުންނާނެއެވެ. ފަހެ ސާޅީހެއް ވަންދެން އެ ދައްޖާލު ދެމިހުންނާނެއެވެ. އެއީ ސާޅީސް ސާޅީސް ދުވަސްކަމުގައި ނުވަތަ އަހަރުކަމުގައި ނުދަންނަވަމެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى مَرْيمَ ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسَى عليه السلام ފޮނުއްވާނެތެވެ. އެއަށްފަހު އެ دجّال ހޯއްދަވާ ދައްގަވައިގެން އެ ހަލާކު ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ހަތް އަހަރު ވަންދެން ދެމިހުންނާނެއެވެ. ދެދެ ދެމީހުންގެ މެދުގައި އެއްވެސް އަދާވާތެއް ނުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ޝާމްކަރައިގެ ފަރާތުން ފިނި ވައިރޯޅިއެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެހިނދު ބިންމަތީގައިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ހިތުގައި ޒައްރާގެ މިންވަރުވާހާ އީމާން ކަމެއް ނުވަތަ ހެޔޮކަމެއް އެތިކި އެންމެންގެ ފުރާނަ ގަންނަވާނެއެވެ. އެހެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަރުބަދައިގެ ތެރެއަށް ވަދެއްޖެނަމަވެސް އެވައި އެމީހާގެ ފަހަތުން އެމީހާގެ ފުރާނަ ގަންނަވާނެއެވެ. ދެން ބިންމަތީގައި ބާކީވާނީ ހަމައެކަނި ނުބައި މީހުންނެވެ. ޝަހުވަތުގެ އަދުލުގައި އެބައިމީހުންވާނީ ދޫނިއެއްފަދައިންނެވެ. އަދި ވަޙުޝީ ޖަނަވާރުތަކެއް ފަދައިން ދުވުދުވު ބިބޭ ބައިއަގެ ގޮތެއްގައެވެ. އެބައިމީހުން ހެޔޮކަމެއް ނުދަންނާނެއެވެ. ކަމެއް ނުބައިކަމަކަށް ނުލަހަރުވާނެއެވެ. ފަހެ

شيْطَان އާ އެމީހުންގެ ކުރިމައްޗަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ شيْطَان ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނައަށް އިޖާބަ ނުދޭނަން ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން އަރާނެއެވެ. ކަލޭ ތިމަންމެންގެ އަދުރު ކުރަނީ ކަންނަކަމަކަން ހެއްޔެވެ. ފަހެ شيْطَان އެމީހުންނަށް ބުނަން އަޅުކަންކުރުން އަޅުކުރުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެގޮތުގެ ދުރިން އުޅޭއިރު ތޮރިގެ ވަސްވާސް ވެރިވާނެއެވެ. އަދި ދިރިއުޅުން ފުށްސުރުވެދުވެސްނެއެވެ. ދުނިޔާ ވަގުތީވެގެން ދާނެއެވެ. ފަހެ އެކަ އެޖެ ދިޔައުން ކަނޑުމަށް މީހާގެ ކަނޑަށް ބެހެން ބިޔަވެގެން ދިޔައީއެވެ. އަދި (އަހަރެން ފަހަ) ހަމަޔަށް ކަނޑަށް އެދިގެން ދިޔައީއެވެ. އަދި އަހަރު ފުރަތަމަ އެހެން ހިޔާ އެނގޭ ޖަމާވާން ފިޔަވަހިން އެކުލެވިގެން ދަނީއެވެ. ފަހެ حوض އަހަރެން އެތިރިކުރެވޭ. ފަހެ އަހަރެން އެއާ ހަނދާނުގެ ވަޅުޖެހިއްޖެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވެރި ގޭގައި ވައްސަވާނެއެވެ. އެހީވާ ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކެވެ. ފަހެ އަނބުރައިގެން މަހުމުން ބިލުމުން މިސްކިތްތަކުގެ ހަރުފައި ފަހެ ނިކަމެތިވެއްޖެއެވެ. ދެން އެހެން ވެވުނު ވެވެސް ފެތުރެން އަދި ހަދާދިނުމުގެ މިއަދުވެސް ބޭނުން ވިޔަފާރިވެއްޖެއެވެ. ދެން ނުވާ ހިފެހެއްޓެވެ. އަ މިސްކިތްތަކުގެ! ބޭބެފުޅުން ހަދައިދިން ގޮތްގޮތުގެ ވީހާ ގެ ހަނގުރާމަ އެންމެރަނގަޅު. (ބަރުވެރިއެވެ.) އެބަފުޅުން މިވާހަކަތަކުގެ ކަށިތައް ހަމަޖެހިފައެވެ. ދެން ނުވާ ޖިހާދާ ހިކުޅޭ. ފަހެ ދެރަފުޅު ގޮޅުހަކަރާތޯ؟ އަދި ހިސާބުހިސާބު ނުވާނެއެވެ. ކަނޑު ކަރަރާތުން ހުޅުލެވިގެން ދޭހަވެރިވެގެން ފަހެ (ދެރަހަވެރި) ކަނޑުފުޅު (އަދުފަރިވި) ބައިތަކުގެ ހަދާވެރިވާ ކުރު އިސްލާމީ ހުކުމްތަކަށް ދޭން ގޮތެއް. އަދި ފަހަރުހިސާބު ހަދުން އެކުވެރިވުން ދުނިޔެވެރިވާނެއެވެ. (އަހަރު) ބަލަދިވެހިން ބަޔަކު ވާނެ ދުނިޔާ ދުވަހެވެ.

1811 وَعَنْ أَنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إلاَّ مَكَّةَ والمَدينة، ولَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أنْقَابِهما إلاَّ عَلَيْهِ المَلائِكَةُ صَافِّينَ تحْرُسُهُما، فَيَنْزِلُ بالسَّبَخَةِ ، فَتَرْجُفُ المدينة ثلاثَ رَجَفَاتٍ ، يُخْرِجُ اللَّه مِنْهَا كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ» رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުފުޅާއިވާ أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މައްކާ އާއި މަދީނާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ

ޙަރަމްގަހަން شيْطَانُ ވެސް ނުވަދެވޭނެއެވެ. އެދެމަގުގައި مَلائِكَة ބާރުން ސަލާމަތް ކުރައްވައިގެން
ފިރިއައިން ނިގޭއްބާވާން އެއްވެސް ހަނި ގޮޅިއެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ނުހަމަ شيْطَانُ
މަދީނާގެ ތަން ބަރަކާތުގައި ހަމަޖެހުން ބިރުގައި މަޖާރާތުނެއެވެ. ފަހު މަދީނާ އެން ބިން ފުރަތުއެގެ
މިސްރު ތަކުރާ އަޅުވާލެއްވާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެންމެހާ كافر ނުނާއި
މުނާފިޤުން މަދީނާއިން ނެރެއްވާނެއެވެ.

1812 وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يَتْبعُ الدَّجَّال مِنْ يهُودِ أصبْهَانَ سبْعُونَ ألْفاً عليْهم الطَّيالِسة » رواهُ مسلِمٌ . މިއީ މި صحابي (އަނަސް މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެން أنَس ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.دجّال އަދި أصبهان ގެ ޔަހޫދީން ހަތްދިހަ ހާސް
الطَّيالِسة ގެފުޅު އަޅައިގެން ތިބޭނެއެވެ.

1813 وعَنْ أمِّ شَريكٍ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّها سمِعتِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « ليَنْفِرَن النَّاسُ مِنَ الدَّجَّالِ في الجِبَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެން أمِّ شَريكٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން
نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއަހާފީމެވެ. އަހަރެމެން حديث
ކުރެއްވިއެވެ.دَجّالގެ ރިވާޔަތުން ފިލައިގެން ބިރުވެރިކަމުން ފަރުބަދަތަކަށް އެރުން ހުއްޓެވެ.

1814 وعَن عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رضي اللَّه عنْهُما قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ: « مَا بيْنَ خَلْق آدَم إلى قِيامِ السَّاعةِ أمْرٌ أكْبرُ مِنَ الدَّجَّالِ » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެން عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
އަޑުއަހާފީމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. آدَم ގެ ފުރާގެ އުފެއްދެވުމާއި ޤިޔާމަތްދުވަހާއި
ދެމެދުގައި دجّال ގެ މައްސަލައަށް ވުރެ ބޮޑު އެހެން ކަމެއް ނުވެއެވެ.

1815 وعنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يخْرُجُ الدَّجَّالُ فيتوَجَّه قِبَلَه رَجُلٌ منَ المُؤمِنين فيَتَلَقَّاهُ المَسالح : مسالحُ الدَّجَّالِ ، فيقُولُونَ له : إلى أيْنَ تَعمِدُ ؟ فيقُول : أعْمِدُ إلى هذا الَّذي خَرَجَ ، فيقولُون له : أو ما تُؤْمِن برَبِّنَا ؟ فيقول : ما بِرَبِنَا خفَاء ، فيقولُون : اقْتُلُوه ، فيقُول بعْضهُمْ لبعضٍ : أَلَيْس قَدْ نَهاكُمْ رَبُّكُمْ أنْ تقتلوا أحداً دونَه ، فينْطَلِقُونَ بهِ إلى الدَّجَّالِ ، فَإذا رآه المُؤْمِنُ قال : يَا أيُّهَا النَّاسُ إنَّ هذا الدَّجَّالُ الَّذي ذَكَر رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فيأمُرُ الدَّجَّالُ بهِ فَيُشَبَّحُ ، فيَقولُ : خُذُوهُ وَشُجُّوهُ ، فَيُوسَعُ ظَهْرُهُ وبَطْنُهُ ضَرْباً ، فيقولُ : أوما تُؤمِنُ بي ؟ فيَقُولُ : أنْتَ المَسِيحُ الْكَذَّابُ ، فيُؤمرُ بهِ ، فيُؤشَرُ بالمِنْشارِ مِنْ مَفْرِقِهِ حتَّى يُفْرقَ بَيْنَ رِجلَيْهِ ، ثُمَّ يَمْشِي الدَّجَّالُ بَيْنَ الْقِطْعتَيْنِ ، ثمَّ يقولُ لَهُ : قُمْ ، فيَسْتَوِي قائماً . ثُمَّ يقولُ لَهُ : أتُؤمِنُ بي ؟ فيقولُ : مَا ازْددتُ فِيكَ إلاَّ بصِيرةً ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّهُ لا يفْعَلُ بعْدِي بأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ ، فيَأخُذُهُ الدَّجَّالُ لِيَذْبَحَهُ ، فَيَجْعَلُ اللَّه مَا بيْنَ رقَبَتِهِ إلى تَرْقُوتِهِ نُحَاساً ، فَلا يَسْتَطِيعُ إلَيْهِ سَبيلاً ، فَيأْخُذُ بيدَيْهِ ورجْلَيْهِ فَيَقْذِفُ بهِ ، فَيحْسَبُ الناسُ أنَّما قَذَفَهُ إلى النَّارِ ، وإنَّما أُلْقِيَ في الجنَّةِ » فقالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هذا أعْظَمُ النَّاسِ شَهَادَةً عِنْد رَبِّ الْعالَمِينَ » رواه مسلم .

ގޮތް الله ރުއްސެވުމާއިވި أبُو سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. دجّال ނިކުންނާނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔުމަށް މުއުމިނަކު ދޫކުރާނެއެވެ. ދެން دجّال ގެ ފުލުހުންނާ ބައްދަލުވެ އޭނާ ހުއްޓުވާނެއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރާނެއެވެ. ކޮބާ ތިޔަދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ މިދަނީ މިނިކުތް މީހާ ގާތަށް ކަމަށެވެ. ދެން އެމީހުން ސުވާލުކުރާނެއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަމެންގެ ރައްބަށް އީމާން ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ރައްބަކީ ފޮރުވިގެން ހުރި ކަމެއް ނޫނެވެ. ދެން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭނާ قتل ކުރާށެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ބައެއް އަނެއްބައަކަށް ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބު ވަކި އެއްވެސް މީހަކު قتل ނުކުރުމަށް އަންގަވާފައިނުވަނީހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ގެނެސް دجّال ގެ ކައިރިއަށް ދާނެއެވެ. ދެން އެ މުއުމިނާ دجّال ފެނުމުން ހަމަ އެހެން ބުނާނެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިޝާރާތް ކުރައްވާފައިވާ دجّال އެވެ. ދެން دجّال

އޭނާގެ ބަނޑުފުރަގަސްތަޅާލާނެއެވެ. ފަހެ ބުނާނެއެވެ. އޭނާ ގެންދާނެއެވެ. އަދި ތި ތިމަންނަށް އީމާން ނުވޭތޯއެވެ. ފަހެ
ކިޔައިން ވެސް ބުނާ އޭނާ ބަލައި ހެކިވެދެން އަދި އީމާނެއް ބަނޑަށް ތަޅާނެއެވެ. އޭނާއަށް
އެނގޭތޯ އަރާނެއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަށް އީމާން ނުވޭތޯ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭއީ
ދޮގު مَسِيح އެވެ. ފަހެ دجّال ގެ އަމުރުން އޭނާގެ ބޮލުގެ މެދުގައި ކިޔޮ ކަނޑާލާނެގޮތަށް
ދެފައިމެދުން ފަޅާލާނެއެވެ. ދެން دجّال އެއްވެސް ދެފަޅި ދެމެދުން ހިނގާނެއެވެ. ދެން އޭނާ
ތެދުވޭ ކަމަށް ބުނާނެއެވެ. ތެދުވެ ކޮޅަށް ހުރެވިއްޖެއެވެ. ދެން އޭނާ ކިއްޔާ ތިބާ އަހަރެންނަށް.
އީމާންވޭތޯ އިތުރުން ތިބާގެ ސަބަބުން ހަމައެކަނި؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭގެ دجّال ކަމުގައިވާ
އީމާނެއް އިތުރުވީ يقينވުމެއެވެ. ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން
دجّال އޭނާ މީހަކު ފަހުން މިކަހަލަކަމެއް ނުކުރާނެއެވެ. ދެން
ދައްޖާލު (ކަތިލުމަށް) އޭނާ ކަތިލުމަށް ގެންދާނެއެވެ. އޭރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ
ކަރުދޮށުން ފުރަގަސްދެކެ ގޮތަކަށް ހަމަޖެހިގެން ރަތްލޮ ދަގަނޑު ދަގަނޑަށް
ވަޅުލާފައިވާނެއެވެ. އޭނާއަށް ހަރަކާތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން (ކަތިލުމަށް)
دجّال އޭނާގެ އަތްދެފައި ހިފައި (ހަރައިލާ) ހިފާނެއެވެ. އޭނާ ދިނުމުން
މީސްތަކުންނަށް ހީވާނީ އޭނާ އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް ހިޔެހެން. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެއްލިއްޖެ ސުވަރުގެއަށެވެ. ދެން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم حديث ކުރައްވައިފި ދިމާ އިބާދަތެއް ހަމަހިފައި ގަދަވެގެން ދިޔައީ ހަމައެކަނި
އެންމެ މަތިވެރި ޝަހީދުވުމެވެ.

وروى البخاريُّ بَعْضَهُ بمعْنَاهُ . « المَسَالح » : هُمْ الخُفَرَاءُ وَالطَّلائعُ .

1816 وعَنِ المُغيرَةِ بن شُعْبَة رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : ما سَأَلَ أَحَدٌ رَسُولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ ممَّا سأَلْتُهُ ، وإنَّهُ قالَ لي : « ما يَضُرُّكَ ؟ » قلتُ : إنَّهُمْ يقولُونَ : إنَّ معَهُ جبَلَ خُبْزٍ وَنَهْرَ مَاءٍ ، قالَ : « هُوَ أَهْوَنُ عَلى اللَّهِ مِنْ ذلِكَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ المُغيرَةِ بن شُعْبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒުރަތުން دجّال އާއި ބެހޭގޮތުން މިއަހަރެން ކުރި ގިނައިން
ސުވާލެއް އެހެން މީހަކު ނުކުރެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެންނަށް މިއަހަރެން حديث

ކުރެއްވިއެވެ.އެ دجّال އަނބުރާ ޢީސާ އަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ދިމާން ދަންނަވާލެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނުން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެން ގަތުމަށް ތަރުހީބު ދެކެބޭނުމެވެ. ޤާނޫނެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ އަށްބަޔާން ކުރައްވާފައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.(مؤمن ން ހަމަހަރުއްދުވަހަކީ ވަރު) އެ ސުވާލަކީ ނިކަމެތިކަން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި މާތްވާ ވެއްޖެއެވެ.

1817 وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَا مِنْ نَبِيٍ إلاَّ وقَدْ أنْذَرَ أمَّتَهُ الأعْوَرَ الْكَذَّاب ، ألا إنَّهُ أعْوَرُ ، وإنَّ ربَّكُمْ عَزَّ وجلَّ لَيْسَ بأعْوَرَ ، مكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر » متفق عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސަވާފައިވާ أنَس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسول الله صلى الله عليه وسلم, حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފަނޑިޔާރު ދޮގުހެދި دجّال އާއި ބެހޭގޮތުން އުނގެނުމުގެ އުއްމަތަށް އިންޒާރު ނުކުރައްވާ ނަބިއްޔަކު ނުވެއެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ލޮލުކަނު މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވިރަސްކަލާނގެ ލޮލުކަނު ކަލާނގެ ނޫނެވެ. دجّال ގެ ދޭތެރޭގައި ك ف ر ލިޔެވިފައިވާނެއެވެ.

1818 وعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً عنِ الدَّجَّالِ مَا حَدَّثَ بِهِ نَبيٌّ قَوْمَهُ ، إنَّهُ أعْوَرُ وَإنَّهُ يجيءُ مَعَهُ بِمثَالِ الجَنَّةِ والنَّار ، فالتي يَقُولُ إنَّهَا الجنَّةُ هِيَ النَّارُ . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސަވާފައިވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދަންނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަންނަވާލާދޭން دجّال އާއި ބެހޭގޮތުން އެއްވެސް ނަބިއްޔަކު އެއާ އެހެން ބުނުއްވާފައިނުވާ ހަދީޘެއް. ހަމަކަށަވަރުން دجّال ލޮލުކަނު މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާ އެކު ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައާ ވައްތަރު ތަނެއް އެބަހުރެ ގެނެސްނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ސުވަރުގެއަ ކަމަށް ބުނާ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ.

1819 وعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذَكَرَ الدَّجَّالَ بَيْنَ ظَهْرَانَي النَّاس فَقَالَ : « إنَّ اللَّه لَيْسَ بأَعْوَرَ ، ألا إنَّ المَسِيحَ الدَّجَّالَ أعْوَرُ الْعيْنِ الْيُمْنَى ، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجّال ގެ ވާހަކަ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ކިޔާދެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ޖަލް އަވަރު ކަނުކަ ކަލާނގެއް ނޫނެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން المَسِيحَ الدَّجَّالَ އަކީ ކަނާތްފަރާތު އަވަރު މީހާއެވެ. އޭނާގެ ލޮ ދިލިސް ފުނބުފައި އަޅަ ފަހިސްކުރު ހުންނާނެއެވެ.

1820 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ المُسْلِمُونَ الْيَهُودَ حتَّى يَخْتَبِيءَ الْيَهُودِيُّ مِنْ وَراءِ الحَجَرِ والشَّجَرِ ، فَيَقُولُ الحَجَرُ والشَّجَرُ : يَا مُسْلِمُ هذا يَهُودِيٌّ خَلْفِي تَعَالَ فَاقْتُلْهُ ، إلاَّ الْغَرْقَدَ فَإنَّهُ منْ شَجَرِ الْيَهُودِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަސް އަންނާނީ ކުރިން މުސްލިމުން ޔަހޫދީން قتل ކުރުން ހަނގުރާމަކުރާނެއެވެ. އަދި ހިލަގަނޑާއި ފަހަތުގައި ގަސްގަހުގެ ފަހަތުގައި ނިވައިވެގެން ދާނެއެވެ. ދެން ހިލަގަނޑާއި ގަސްގަހަ ގޮވާނެއެވެ. އޭ މުސްލިމު އެވެ. މިއީ ފަހަތުގައި ވެއްޖެ ޔަހޫދީއެކެވެ. އައިސް މިނާ قتل ކުރާށެވެ. ނަމަވެސް غرقد ގަސް އެއިން ފަހަރަށްނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން غرقد ގަހަކީ ޔަހޫދީންގެ ގަހެކެވެ.

1821 وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « والذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بالْقَبْرِ ، فيتمَرَّغَ عَلَيْهِ ، ويقولُ : يَالَيْتَني مكَانَ صَاحِبِ هذا الْقَبْرِ ، ولَيْس بِهِ الدَّين وما به إلاَّ الْبَلاَءُ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންނަތުގެ أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسُول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު
އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމްދީ ހަލާކު ބުނަމެވެ. ދުނިޔެ އެވަގުތެއް ހަމަނުވާނެ
ނުވާނެ ދެން އެންމެންނަށް. އެކަމު ފިރިހެނެއް ގަބުރު މީހަކާ ފަސްކޮށް ފާއިތުވަމުން އަދި މީހާގެ
އޮތުގެންނެވެ. އަދި ބުނާނެއެވެ. މި ގަބުރުގެ ތިމަންނަގެ ގަބުރަށް ވީނަމަ ހާލަތުގެ
ހެއްދޭތޯ؟ އަދި އޭނާ އަށްވުރެ އަރާނީ ދީނުގެ ހާލަތުން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ދީނުގެ
މުސީބާތު ހުރެއެވެ.

1822 وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جبَلٍ منْ ذَهَبٍ يُقْتَتَلُ عليْهِ ، فيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائةٍ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ ، فَيَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ : لَعَلِّي أنْ أكُونَ أنَا أنْجُو» .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންނަތުގެ أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسُول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ގިޔާމަތް ދުވަސް ކުރިމަތި
ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދަވެއް ފާޅުވެއްޖެއެވެ. އެ ދިމަވެގެން ކަމަކު އެކަންބޮޑުކަން
ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ ސަތޭކަ ގަނޑުން ނުވަދިހަ ނުވަދިހަ ދުވަ قتل
ވާނެއެވެ. ފަހެ(ހަނގުރާމަ އަންނަދިޔާ) އެއިންކޮންމެ މީހަކުވެސް އަހުމީދު ކުރާނެއެވެ
ސަލާމަތްވާނީ މިހާރު އޭނާ ކަމަށެވެ.

وفي روايةٍ « يوُشِكُ أنْ يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَن كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ ، فَمَنْ حضَرَهُ فَلا يأخُذْ منْهُ شَيْئاً »
متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އެތަނުގައި ހާޟިރުވާ ފަހެ އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުނަގާ ހުއްޓެވެ.

1823 وعَنْهُ قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « يَتْرُكُونَ المَدينَةَ عَلى خَيْرِ مَا كَانَتْ ، لا يَغْشَاهَا إلاَّ الْعَوافي يُرِيدُ : عَوَافِي السِّبَاعِ وَالطَّيْرِ وَآخِر مَنْ يُحْشَرُ رَاعِيانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُريدَانِ المَدينَةَ ينْعِقَانِ بِغَنَمِها فَيَجِدَانِها وُحُوشاً . حتَّى إذا بَلَغَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ خَرَّا على وَجوهِهِمَا » متفقٌ عليه.

އަ صحابي (މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑު އައްސަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފީމެވެ. މީސްތަކުން މަދީނާ އެގޮ އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ދޫކޮށްލާނެއެވެ. އެގެފަހުން ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިތަކާއި ޖެހިލާފައިވާނެއެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުން އަންނަނީ مُزَيْنَة ގަބީލާގެ ބަކަރިހިއްކާ ދެމީހުން ބަކަރި ގެނެސް ހިއްލައިރުކުރަމުންނެވެ. ފަހެ ޖަނަވާރުތައް ދެމީހުން ފެނިގެންނާނެއެވެ. އަދި ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ ފަރުބަދައާއި ހަމައަށް ދެމީހުން މޫނުބިމަށް ވެއްޓިގެންނެވެ.

1824 وعَنْ أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يَكُونُ خَلِيفَةٌ مِنْ خُلَفَائِكُمْ في آخِرِ الزَّمَان يَحْثُو المَالَ وَلا يَعُدُّهُ » رواه مسلم.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو سَعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހު ޒަމާނުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންގެތެރެއިން ވެރިއަކު ވާނެއެވެ. އޭނާ މުދާދެއް ދޭނެއެވެ. އަދި ނުގުނާނެއެވެ.

1825 وعَنْ أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنهُ أنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ليأتيَنَّ عَلى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فيهِ بالصَّدَقَة مِنَ الذَّهَبِ ، فَلا يَجدُ أحَداً يَأْخُذُهَا مِنْهُ ، وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أرْبَعُونَ امْرأةً يَلُذْنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وكَثْرَةِ النِّسَاءِ » رواه مسلم.

ދޫމް الله ޢުރްސުންގެއްވި أبو مُوسى الأشْعَرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިސްކީނުންގެ މައްޗަށް އަދަދު ދުވަސްވަރު އަންނާނެއެވެ. މީހުން ރަން صدقة ހެދުން ނިކަމެ އެދޭނެއެވެ. ހަމަވެސް އަ އަޅުގަން މީހަކު ނުވޮށެއެވެ. އަދި ކަށިމަ ފިރިހެނަކު ނިސްބަތްކުން ސާފުކޮށް އަންހެނުން ދޭނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނުން މަދުވެފައި އަންހެނުން ގިނަ ވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

1826 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عقَاراً ، فَوَجَد الذي اشْتَرَى الْعقَارَ في عَقَارِه جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ، فقالَ لهُ الذي اشْتَرَى الْعقَارُ: خُذْ ذَهَبَكَ ، إنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الأرْضَ ، ولَمْ أشْتَرِ الذَّهَبَ ، وقالَ الَّذي لَهُ الأرْضُ : إنَّمَا بعْتُكَ الأرضَ وَمَا فِيهَا ، فَتَحاكَما إلى رَجُلٍ ، فقالَ الَّذي تَحاكَمَا إلَيْهِ : أَلَكُمَا ولَدٌ ؟ قالَ أحدُهُمَا : لي غُلامٌ . وقالَ الآخرُ : لي جَارِيةٌ ، قالَ أنْكِحَا الْغُلامَ الجَارِيَةَ ، وأَنفِقَا عَلَى أنْفُسهمَا مِنْهُ وتصَدَّقَا » متفقٌ عليه .

ދޫމް الله ޢުރްސުންގެއްވި أبو هُرَيْرَةَ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ އެވެ. އަކާލާގެތިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާގެ އަހަން އެބިން ބިމެއް ގަތެވެ. ދެން ގަތްމީހާ އެބިމުގައި ރަން ހުރި ލޮށިގަނޑެއް ފެނުނެވެ. ދެން އެއީ ބިމެއް މިހާއަށް ބުނެއެވެ. ބިމާ ގަތުން ނުގަނެވެ. ބިމެއް ގަތީ ރަން ނުގަނެވެ. ބިމަށް ބިކުން ބަދަލެއް ނުދޭނެއެވެ. ބިމުގެ ވެރިމީހާ ބުނެއެވެ. ބިމާއި ތެރޭގައި ހުރި ހުރިހާ އެއްޗެއް ވިއްކީއެވެ. ދެން އެމީހުން އަނިޔާ ގެނެއްސަ ރަޙްމަތް ހިތްވާ ހިސާބަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެބަހުގެ ޤާޟީކަން ހިންގާ ނިސްބަތް މީހާއަށް ދިޔަ އެވެ. ބިމުގެ ވެރިމީހާ ކުދިނަށް ކޮބާތޯ؟ އެމީހުން ބުނީ ފިރިހެން ދަރިއެކެވެ. ބިމުގެ ފިރިހެން ކުއްޖާ ބިމުގެ އަންހެން ދަރިއެކެވެ. ދެން ހަތަރު ދަރިފުޅުން ބިނާކޮށްވެ. ދެން ހަވާލު ފިރިހެނެކެވެ. އެފަރާތުން ކާވެނީ ޤާޟީއާއި ބިމެއްގައި ހުރި ރަނުން ޚަރަދުކުރިއެވެ. އަދި ދަރިވަރުންގެ މައްޗަށް ނިކަމެ ދަރިން ހަދިޔާކޮށް ޚަރަދުކުރި ދަރިވަރުން ދެމީ ހަމަ ޖެހިގެންނެވެ.

1827 وعنهُ رضي اللَّه عنهُ أنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « كانَتْ امْرَأتَان مَعهُمَا ابْناهُما ، جاءَ الذِّئبُ فَذَهَبَ بابنِ إحْداهُما ، فقالت لصاحِبتهَا : إنَّمَا ذهَبَ بابنِكِ ، وقالت الأخرْى : إنَّمَا ذَهَبَ بابنِك ، فَتحَاكما إلى داوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ، فقَضيِ بهِ للْكُبْرَى ، فَخرَجتَا على سُلَيْمانَ بنِ داودَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فأخبرتَاه ، فقالَ : ائتُوني بِالسِّكين أشقُّهُ بيْنَهُمَا . فقالت الصُّغْرى : لا تَفْعَلْ ، رَحِمكَ اللَّه ، هُو ابْنُهَا فقَضَى بهِ للصُّغْرَى » متفقٌ عليه .

މި صحابي (رَضِيَ الله ޢަންހު ސަލާމަތްވެވޮޑި أبُو هُريْرَةَ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން މި صحابي نبي ސ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑު
އައްސަވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.ދެއަންހެނުންނަކީ ތިއްބެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ
ކައިރީގައި އެދެމީހުންގެ ދަރިންވެސް ތިއްބެވެ. ފަހެ ސޫފަރިޔާ އައިސް އެކެއްހެން އެކަކުގެ
ދަރިފުޅު ނަގައިގެން ގޮސްފިއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ އަނެއް އަންހެނާ ގާތު ބުނެއެވެ.
ސޫފަރިޔާ ނަގައިގެން ގޮސްފީ ކަލޭބޭބޭގެ ދަރިއެވެ. ނަމަވެސް އެއަންހެނާ ގެބުނު
ނުކިޔެއެވެ. އަދި ބުނެއެވެ. އެހެރީ ނަގާގެން ގޮސްފީ ތިބާގެ ދަރިއެވެ. ދެން
އެދެއަންހެނުން داوُود صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އިންސާފަށް އެދިގެން ދިޔައެވެ.
ފަހެ ބޮޑެތި ހުރި އަންހެނާގެ حق ގައި މައްސަލަ ނިންމަވައިފައެވެ. ދެން އެދެމީހުން سُليْمان بن
داود صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައެވެ. ފަހެ އެކަން ހާލު ދިޔަގޮތް ކިޔައިދިނެވެ. ފަހެ
سُليْمان بن داود صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޅިއެއް ގެނެސްދޭށެވެ.
އެކުއްޖާ ދެބައި ކޮށްފައި ދެމީހުންނަށް ދޭނަމެވެ. އޭރުން ކުޑަ އަންހެނާ ބުނެއެވެ.
ތިޔަކަން ނުކުރައްވާށެވެ. الله ތަޢާލާ ތިބާއަށް ރަޙުމަތް ލައްވާށިއެވެ! އެއީ އޭނާގެ ދަރިއެވެ.
(އަނގައިން ބުނެފިއެވެ.) އޭރުން سُليْمان بن داود صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކުޑަ އަންހެނާގެ حق
ގައި މައްސަލަ ނިންމަވައިފައެވެ.

1828 وعَنْ مِرْداسٍ الأسْلَمِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قال قالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَذْهَبُ الصَّالحُونَ الأوَّلُ فالأولُ ، وتَبْقَى حُثَالَةٌ كحُثَالَةِ الشَّعيرِ أوْ التَّمْرِ ، لا يُباليهمُ اللَّه بالَةً » ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުންވެއްވި مِرْداس الأسْلَمِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްދުވަހުން އަނެއްދުވަހަށް صالح އަޅުތަކުން ދާނީ ފަހުފަހުންނެވެ. އަދި ނުބައި މީހުން ބާކީ ވެދާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ކަނޑުފަދަ (ދިރަސްކަށް)ފަދައިން ނުވަތަ ކަދުރު ކާނދުއަށް ފަދައިން ހިސާ ވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ނުބައި މީހުންގެ އެއްވެސް ގަދަރެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

1829 وعنْ رِفَاعَةَ بنِ رافعٍ الزُرقيِّ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : جاء جِبْريلُ إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : مَا تَعُدُّونَ أَهْلَ بَدْرٍ فيكُمْ ؟ قالَ : « مِنْ أَفْضَلِ المُسْلِمِين » أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قالَ : «وَكَذَلكَ مَنْ شَهِدَ بَدْراً مِنَ المَلائِكَةِ » .

رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުންވެއްވި رِفَاعَةَ بنِ رافعٍ الزُرقيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبْرِيلُ عليه السلام ، نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ އަހުލުވެރިން ހަދަނީ ކޮން ދަރަޖައެއްގައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ އެންމެ މާތް ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައެވެ. ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ކަލިމައެއް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ ملائكة ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ބަދުރަށް ވަޑައިގަތް ބޭފުޅުންވެސް ހިމެނެއެވެ.

1830 وعن ابنِ عُمَر رضي اللَّه عنهُما قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أنْزل اللَّه تَعالى بِقَوْمٍ عَذَاباً أَصابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ . ثُمَّ بُعِثُوا على أعمَالِهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عَبدِ اللَّهِ ابنِ عُمَر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله
سبحانه وتعالى ބައެއްގެ މައްޗަށް عذاب ފޮނުއްވާ ހިނދު އެބައިމީހުންގެ ތެރޭ އޮންނަހާ ބަޔަކަށް
އެކަމެއް ހިފުންވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ މަތިން އެބައިމީހުން ނަގުއްވާނެއެވެ.

1831 وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كانَ جِذْعٌ يقُومُ إلَيْهِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يعْني في الخُطْبَةِ ، فَلَما وُضِعَ المِنْبرُ ، سَمِعْنَا لِلْجذْعِ مثْل صوْتِ العِشَارِ حتَّى نزَلَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَوضَع يدَه عليْهٍ فسَكَنَ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަދުރު ގަހެއް
ހުއްޓެވެ. އެގަސްދޮށުގައި نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޚުޠުބާ ދެއްވައެވެ. ފަހެ
މިންބަރު ބެހެއްޓުމުން އެގަހުން ބަލިވެރި ޢުޝާރު ޖަމަލެއް ކަހަލަ އަޑު އިވުނު ފަދައެވެ. އެންމެ
ފަހުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފައިބާ ވަޑައިގެން އެގަހުގައި އަތް ޖެއްސެވިއެވެ. ދެން
އެއަޑު ހުއްޓުނެވެ.

وفي روايةٍ : فَلَمَّا كَانَ يَومُ الجمُعة قَعَدَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على المِنْبَرِ ، فصاحتِ النَّخْلَةُ التي كَانَ يخْطُبُ عِنْدَهَا حَتَّى كَادَتْ أنْ تَنْشَقَّ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ދުވަހެއް ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم މިންބަރު މަތީގައި އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އެގަހު ދޮށުގައި ޚުޠުބާ ދެއްވާ ގަސް އަޑުގަދަކޮށް ގޮވިއެވެ. ހަމަ ފަޅައިގެން
ހިނގައިދާނޭހާވެސްމެވެ.

وفي روايةٍ : فَصَاحَتْ صياح الصَّبيِّ . فَنَزَلَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حتَّى أخذهَا فضمَّهَا إلَيْهِ ، فَجَعلَتْ تَئنُّ أنِينَ الصَّبيِّ الَّذي يُسكَّتُ حَتَّى اسْتَقرَّتْ ، قال : « بكت عَلى ما كَانَتْ تسمعُ مِنَ الذِّكْرِ » رواه البخاريُّ

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކުއްޖާ އަޑުގަދަކޮށް ކުޑަކުއްޖެއް ރޯހެން ރޮއިފިއެވެ. ދެން نبي ޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރުން ފައިބާވަޑައިގެން އެތަކެތި ހިއްޕަވައިފިއެވެ. އަދި އަކަށަށްލިބުނު ގޮތަށް ކަރުއެޅިފައިވެއެވެ. ދެން ކަރުޖެހުމުން ހަމަޖެހޭ ކުޑަކުއްޖަކު އަޑުއަހަމުން ކެރެއްވުން ހަމަޖެހުނީއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަރުގެ އަޑުއެވެ ذكرވެސް މިހާރު އަޑުއިވެނީ ނުވާތީ، ހަމައެކަނި އޭގެ ރޮއިއެވެ.

1832 وعنْ أبي ثَعْلَبَةَ الخُشَنيِّ جَرْثُوم بن نَاشِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنْ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: إن اللَّه تعالى فَرَضَ فَرائضَ فلا تُضيِّعُوهَا ، وحدَّ حُدُوداً فَلا تَعْتَدُوهَا ، وحرَّم أشْياءَ فَلا تَنْتَهِكُوها ، وَسكَتَ عَنْ أشْياءَ رَحْمَةً لَكُمْ غيْرَ نِسْيانٍ فَلا تَبْحثُوا عنها » حديثٌ حسن ، رواه الدَّارقُطْني وَغَيْرُهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أبُو ثَعْلَبَةَ الخُشَنيِّ جَرْثُوم بن نَاشِرٍ ، رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى فَرَض ކަންތައްތަކެއް فَرَض ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައް ނަގާނުލާށެވެ. އަދި حُدُود ތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައް ފަހަނައަޅައި ނުދާށެވެ. އަދި ކަންތައްތަކެއް حرام ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައްތަކަށް އަރާ ނުގަންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަހުމަތެއްގެ ގޮތުން ހަނދާން ނެތުމަކާ ނުލާ ކަންތައްތަކަކާމެދު ދެކެނުނުކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ހަމަނުހުނުނިކަން ގޮތުގެ ނުބައިގެން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަންތައްތަކާމެދު ސުވާލު ކުރާ ނުހުށަހަޅާށެވެ.

1833 وعنْ عَبدِ اللَّهِ بن أبي أوْفي رضي اللَّه ، عَنْهُمَا قال : غَزَوْنَا مع رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأكُلُ الجرادَ .

وفي روايةٍ : نَأْكُلُ معهُ الجَراد ، متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާއިން عَبدِ اللّهِ بن أبُو أوْفي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.މިގޮތުގައި رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަތް ޣަޒުވާއެއް ގޮސް ހަނގުރާމަތަކަށް ނިކުމެވީމެވެ. އަހުރެމެން މިގޮތުން ގޮވާވަރަކަށް ކާއި ހުރީމެވެ.

1834 وعَنْ أبي هُريْرةَ رضي اللّه عنْهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا يُلْدغُ المُؤمِنُ مِنْ جُحْرٍ مرَّتَيْنِ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާއިން أبُو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުއުމިނާއީ ގޮތަކު އެއްހަރަކާ ދެފަހަރަކު ހަޅޭއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

1835 وعنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّه يَوْمَ الْقِيَامةِ وَلاَ ينْظُرُ إلَيْهِمْ وَلا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عذابٌ أليمٌ : رجُلٌ علَى فَضْلِ ماءٍ بِالْفَلاةِ يمْنَعُهُ مِن ابْنِ السَّبِيلِ ، ورَجُلٌ بَايَع رجُلاً سِلْعَةً بعْد الْعَصْرِ ، فَحلَفَ باللّهِ لأخَذَهَا بكَذَا وكَذا ، فَصدَّقَهُ وَهُوَ علَى غيْرِ ذَلِكَ ، ورَجُلٌ بَايع إمَاماً لا يُبايعُهُ إلاَّ لِدُنيَا ، فَإنْ أعْطَاهُ مِنْهَا وفي ، وإنْ لَم يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ » متفقٌ عليه .

އެބީ صحابي (ރަޟީالله ޢަންހުމާއިން أبُو هُريْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިން ބަޔަކުވެއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހު الله سبحانه وتعالى އެބަޔަކާ (ކަލާމްގެ ވަހިކަލާން) ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ޠާހިރު ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ވެއެވެ. އޭގެ މީހެއް

އެއިން ދަތުރުވެރީންނަށް މަނާކުރައްވައެވެ. އަދި عصر ގެ ވަގުތު ނިމުނަށް އެއްޗެއް ވިއްލި
ދީރެއެވެ. އޭނާ الله ގަންދީ ހުވާކުރައްވައެވެ. އަދި ވިޔަފާރި އެއީ ގޮތް ދުވަހު ދުވަހު
ދުނިޔޭގެ ކަންކަމެވެ. ބުނެއެވެ. ވަރަ ގަނޑުދީރަ އެއީ ވަގުތުކޮށް ހިތްހުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ
ދޫކޮށެވެ. އަދި ވިޔަފާރި ދީލަތި ވަޒަންކޮށް ބަޔަކު ހަދީ ދީރެއެވެ. އޭނާ ބައިވަރު ހަދީ
ހަމައަލި ދުނިޔޭގެ މަޤްސަދުތަކަށް ބޭނުންކުރެއެވެ. އަހަރެންގެ ދުނިޔޭގެ ނިޔަތުގައި އޭނާ ލިބުނުމަ
އޭނާގެ عهد ފުއްދައެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދުނިޔޭގެ ހަވާސްތަކުން ބުނުމަ އޭނާ އޭނާގެ عهد ފުރިހަމަ
ނުކުރެއެވެ.

1836 وَعَنْهُ عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أرْبعُونَ » قَالُوا يا أبَا هُرَيْرَةَ ، أرْبَعُونَ يَوْماً ؟ قالَ : أبَيْتُ ، قالُوا : أرْبعُونَ سَنَةً ؟ قَال : أبَيْتُ . قَالُوا : أرْبَعُونَ شَهْراً؟ قَال : أبَيْتُ « ويَبْلَى كُلُّ شَيءٍ مِنَ الإنسَانِ إلاَّ عَجْبَ الذَّنَب ، فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ، ثُمَّ يُنَزِّلُ اللَّه مِنَ السَّمَآءِ مَاءً ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ » متفقٌ عليه .

އަދިހާ صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސޮންނަށްމާއި أبُو هُرَيْرَة) نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ދުވަހުގެތެރޭ ދުވަދު ސޯވީނެތް
ވެއެވެ. މީސްތަކުން ސޯވާލުކުރިއެވެ. އާ أبُو هُرَيْرَة އެވެ. އަދި ސޯވީސް އަހަރުތަކެވެ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔިން ކަން ދަންނަވާކަން ނޭގެއެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑު ވަރަކަ
ކަހިގަނޑު ފުރަވައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗެއް ފަނާވެދާނެ ހިގަދަހެއެވެ. އަދި މަރުވުމުން
އަލުން ދިރުއްވުމަށް އެކަހިގަނޑުން ހެއްދެވޭނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އުޑުން ވާރޭ
ވައްސަވާނެއެވެ. އަދި ގަސްތަށް ފަޅާނިކުމެ ދެމީހުން ފަދައިގެން ނިކުންނާނެއެވެ.

1837 وَعَنْهُ قَالَ بينَمَا النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ ، جاءَهُ أعْرابِيٌّ فَقَالَ : مَتَى السَّاعَةُ ؟ فَمَضَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُحَدِّثُ، فقال بَعْضُ الْقَوْمِ : سَمِعَ مَا قَالَ ، فَكَرِه ما قَالَ، وقَالَ بَعْضُهمْ : بَلْ لَمْ يَسْمَعْ ، حتَّى إذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ : « أيْنَ

السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ ؟ » قَال : ها أنَا يَا رسُولَ اللَّه ، قَالَ : « إِذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانةُ فانْتَظِرِ السَّاعةَ » قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا ؟ قَالَ : إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعة » رواهُ البُخاري .

ތިރީގެ صحابي (ރަޟިޔަالله ޢަންހުމާއި أبُو هُرَيْرَةَ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މަޖިލީހެއްގައި ބަޔާން ކުރައްވަން އިންނަވަނިކޮށް ބަދަވިއެއް ވަޑައިގެން ސުވާލުކުރިއެވެ. قيامة ޤާއިމުވާނީ ކޮން އިރަކުތޯ؟ ދެން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްކޮޅު ބަޔާންކުރެއްވުން ކުރިއަށް ގެންދެވިއެވެ. ދެން ބައެއް މީހުން ހިތަހީ ބުނެފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެހީ ސުވާލު އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަމުދުރުން އެކަލޭގެފާނަށް ގަބޫލުނުކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހާ ބެހޭ ސުވާލުކުރި މީހާ ކޮބައި ކޮންތާކުތޯ؟ އޭނާ ބުނެދިނެވެ. ތިބާ މިވަނީ އެ މީހާއެވެ. ރަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަމާނާތް ގެއްލިއްޖެނަމަ قيامة ދުވަހަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ. އެކަން ގެއްލުވިދާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަމެއް އޭގެ ހަޤުދާރުނޫން މީހަކަށް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން قيامة ދުވަހަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ.

1838 وعنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يُصلُّونَ لَكُمْ ، فَإِنْ أصَابُوا فَلَكُمْ ، وإِنْ أَخْطَئُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ » رواهُ البُخاريُّ .

ތިރީގެ صحابي (ރަޟިޔަالله ޢަންހުމާއި أبُو هُرَيْرَةَ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ރަސޫލާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ޖަމާޢަތުން ނަމާދުކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން ހަރުދަނާކޮށް ކުރިއަށް ގެންދިޔަނަމަ ދެ ބަޔަކަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ޖަމާޢަތުގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދުގައި ކުށެއް ކުރިޔަސް ދެން ޖަމާޢަތުގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ފާފަވެރިވާނެއެވެ.

1839 وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ : { كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ } قَالَ : خَيْرُ النَّاسِ لِلنَّاسِ يَأْتُونَ بِهِمْ فِي السَّلاسِلِ فِي أَعْنَاقِهِمْ حَتَّى يَدْخُلُوا فِي الإِسْلامِ .

ޝަރަހަ: صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސުންގަރުވި أَبُو هُرَيْرَةَ) ގެ ރިވާޔަތުން ތަފްސީރުކުރެވޭ.މިއާޔަތުގައިވޭ. كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاس މާނައީ ޖަހަބަލިކުރުންހުރި މީސްތަކުންނަށް ލާބަހުރި ނުކުތްއުއްމަތެވެ. އެންމެ ރަނގަޅު އުއްމަތަކީ މިއާޔަތުގައިވޭ. މީސްތަކުންނަށް ފައިދާހުރި އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަށް ކަރުގައި ހިކިފިލާ އަޅުވައިގެން ގެނެސް މީހުންވެ. ދީން އަބަދުމީހުން އިސްލާމްދީނަށް ވަދެއެވެ.

1840 وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عَجبَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فِي السَّلاسِلِ » رواهُما الْبُخاري . معناها يؤسرون ويقيدون ثم يسلمون فيدخلون الجنة .

ޝަރަހަ: صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސުންގަރުވި أَبُو هُرَيْرَةَ) نبيِّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދާކުރާހުން حديث ކަށަވަރުވެއްވޭ.ހިކިފިލާގައި ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ ބަޔަކާއިމެދު الله سبحانه وتعالى عجائب ވެވޮޑިގެންވިއެވެ.

(ދަންނަވާލެވޭ. އޭގެމާނައަކީ ޝަރީޢަތުގައި ހަރުބުގައި ޤައިދުކޮށް އަޅުވެދެވިނު އިސްލާމްދީން ޤަބޫލުކުރުމުން ސުވަރުގެ ލިބުމެވެ.)

1841 وَعنهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَحَبُّ الْبِلاَدِ إِلى اللَّه مَساجِدُهَا ، وأَبَغضُ الْبِلاَدِ إِلى اللَّه أَسواقُهَا » روَاهُ مُسلم .

ޝަރަހަ: صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސުންގަރުވި أَبُو هُرَيْرَةَ) نبيِّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދާކުރާ حديث ކަށަވަރުވެއްވޭ. ތަނުގެ ކަނޑައެޅިގެން ދެކެވަޑައިގަންނަ ތަނަކީ الله سبحانه وتعالى އެންމެ ލޮބުވެތިވާ ޤަބޫލުބިންތަކުގެ ތެރޭގައި މިސްކިތްތަކެވެ. އަދި ތަނުގެ ދެކެވަޑައިގަންނަ ތަނަކީ الله سبحانه وتعالى އެންމެ ނުރުހިވަޑައިގަންނަ ތަނަކީ ބާޒާރެވެ.

1842 وَعَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ منْ قَولِهِ قَال : لاَ تَكُونَنَّ إن اسْتَطعْتَ أوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَإِنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ ، وَبِهَا يَنْصُبُ رَايَتَهُ . رواهُ مسلم هكذا .

މާތްﷲ ރުއްސުންވޮޑިގެންވި سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ގެ ކިބައިން އޭނާގެ قول نقلވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ކުޅަދާނަވާނަމަ ތިބާއަކީ އެންމެ ފުރަތަމަ ބާޒާރަށް ވަދެ އަދި އެންމެ ފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ شيْطَانْގެ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނެވެ. އަދި އެތަނުގައި އޭނާގެ ދިދަ ހަރުކުރެއެވެ.

ورَوَاهُ البرْقَانِي في صحيحه عَنْ سَلْمَانَ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَكُنْ أولَّ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ منْ يخْرُجُ مِنْهَا ، فِيهَا بَاضَ الشَّيْطَانُ وفَرَّخَ » .

އަދި البرْقَانِي އެކަލޭގެފާނުގެ صحيح ގައި سلْمَان ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަކީ ބާޒާރަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ވަންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އެތަނުގައި شيْطَانْ ބިސް އަޅައެވެ. އަދި ފިޔަ ފަޅައެވެ.

1843 وعَنْ عاصِمِ الأحْولِ عَنْ عَبْدِ اللَّه بن سَرْجِسَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : يَا رَسُولَ اللَّه غفَرَ اللَّه لكَ ، قَالَ : « ولَكَ » قَالَ عَاصِمٌ : فَقلْتُ لَهُ : اسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ قَالَ : نَعمْ ولَكَ ، ثُمَّ تَلاَ هَذه الآيَةَ : { واستغفِرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والمُؤْمِنَاتِ} [محمد : 19] ، رَوَاهُ مُسلم .

عاصِمِ الأحْولِ ، މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައި އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މާތްالله ކަލޭގެފާނަށް ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ފާފަވެސް ފުއްސަވާށިއެވެ. عاصِم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިބާއަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރެއްވީ އަދި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ދަންނަވައި

ހުއްޓެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކަމަށް ވަސްތުވެއެވެ. ދޮން އަންނަނިވި އާދަމް
ކިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. { واستغفرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والمُؤْمِنَاتِ } މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަފުއްސަވާ
ދުޢާކުރުން އަދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި مُؤمِن ފިރިހެނުންނާއި مُؤمِن އަންހެނުންނަށްޓަކައި
ފާފަފުއްސަވާ ދުޢާކުރުން އަދި ދަންނަވާށެވެ.

1844 وَعَنْ أبي مسْعُودٍ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مِمَّا أدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلامِ النُّبُوَّةِ الأولَى : إذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنعْ مَا شِئْتَ » رواهُ البُخَارِيُّ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبُو مسْعُودٍ الأنْصَارِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަނޑައެޅިގެން މީސްތަކުން ނަބީ ކަލާމުގެ ތެރެއިން ލިބިފައިވާ އެއް އިރުޝާދަކީ "ލަދުނުގަންނަނަމަ ފަހެ ބޭނުން ކަމެއް ކުރާށެވެ."

1845 وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يومَ الْقِيَامةِ في الدِّمَاءِ » مُتَّفَقٌ علَيْهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ހިސާބުކޮށް ޝަރީޢަތްކޮށްދެވޭނީ ލޭއާ ބެހޭކަންކަމެވެ.

1846 وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنهَا قَالَتْ : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « خُلِقَتِ المَلائِكَةُ مِنْ نُورٍ ، وَخلِقَ الجَانُّ مِنْ مَارِجٍ منْ نَارً ، وخُلِقَ آدمُ ممَّا وُصِفَ لَكُمْ » رواهُ مسلم

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މަލާއިކަތުން އުފެއްދެވީ ނޫރުންނެވެ. އަދި ޖިންނީން އުފެއްދެވީ ދިލަހެއްގެ އަލިފާނުންނެވެ. އަދި آدَم ގެފާނު އުފެއްދެވީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެވިފައިވާ ފަދައިންނެވެ. (އެބަހީ މަށިންނެވެ.)

1847 وَعنْهَا رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : « كَانَ خُلُقُ نبي اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْقُرْآنَ » رواهُ مُسْلِم في جُمْلَةِ حدِيثٍ طويلٍ .

އެ صحابي(އަންހާ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ) ރިވާކުރެއްވިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަންހާމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خُلُقُ ވަނީ قُرْآن އެވެ.

1848 وَعَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أحبَّ اللَّه لِقَاءَهُ ، وَمنْ كَرِهَ لِقاءَ اللَّه كَرِهَ اللَّه لِقَاءَهُ » فَقُلْتُ : يَا رسُولَ اللَّه ، أكَرَاهِيَةُ الموْتِ ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الموْتَ ، قَالَ : « لَيْس كَذَلِكَ ، ولَكِنَّ المُؤمِنَ إذَا بُشِّر بِرَحْمَةِ اللَّه ورِضْوانِهِ وَجنَّتِهِ أحَبَّ لِقَاءَ اللَّه ، فَأَحَبَّ اللَّه لِقاءَهُ وإنَّ الْكَافِرَ إذَا بُشِّرَ بعذَابِ اللَّه وَسَخَطِهِ ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّه ، وكَرِهَ اللَّه لِقَاءَهُ».رواه مسلم .

އެ صحابي(އަންހާ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ) ރިވާކުރެއްވިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަންހާމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިވާމީހަކު الله سبحانه وتعالى އެމީހާއާއި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މިހާރު الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ނުރުހުންވާމީހާ الله سبحانه وتعالى އެމީހާއާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހުއްސަވައެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ މަރުވުމަށް ނަފްރަތު ކުރުން ހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް މުއުމިނުންނަށް الله ގެ ރަޙުމަތާއި އެއިލާހުގެ ރުއްސެވުމާއި އެކަލާނގެ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ދިނުމުން الله އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހާއާއި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކާފަރަކަށް الله سبحانه وتعالى ގެ عذابއާއި އެއިލާހުގެ ކޯފާގެ ޚަބަރު ދިނުމުން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހޭނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالىވެސް އެފަދަ މީހާއާ ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހުއްސަވައެވެ.

1849 وَعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُعْتَكِفاً، فَأَتَيْتُهُ أزُورُهُ لَيْلاً . فَحَدَّثْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ لأنْقَلِب ، فقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَنِي ، فَمَرَّ رَجُلانً مِنَ الأنْصارِ رضي اللَّه عَنْهُما ، فلمَّا رَأيَا النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أسْرَعَا . فقَالَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « عَلَى رِسْلُكُمَا إنها صَفِيَّةُ بنت حُيَيٍّ » فقالاَ : سُبْحَانَ اللَّه يَارسُولَ اللَّه ، فقَالَ : « إنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ ، وَإنِّي خَشِيتُ أنْ يَقذِفَ في قُلُوبِكُمَا شرا أوْ قَالَ : شَيْئاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أُمِّ المُؤْمِنِينَ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ރޭގަނޑަކު إعتكاف ގައި ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށްޓަކައި ރޭގަނޑެއްގެ ވަގުތެއްގައި ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނާ ވާހަކަ ދެއްކީމެވެ. ދެން އަނބުރާ ދިޔުމަށްޓަކައި ތެދުވީމެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންނާ ފޮނުވާލުމަށްޓަކައި ތެދުވެވޮޑިގެންފިއެވެ. އަންސާރު انْصار ންގެ ދެފިރިހެނުން ހިނގާފައި ދިޔައެވެ. ފަހެ އެދެފިރިހެނުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ފެނިވަޑައިގަތުމުން އަވަސް އަވަހަށް ހިނގަން ފެށިއެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެފިރިހެނުން މަޑުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ صَفِيَّة بنْتِ حُيَيٍّ އެވެ. ފަހެ އެދެފިރިހެނުން ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحَانَ اللَّه އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيْطَان އާ އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ތެރޭގައި ލޭ ދުއްވާހާ ދުއްވާލެއް ދުއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަދެފިރިހެނުންގެ ހިތްތަކުގައި ކުށްހީވާ އެއްޗެއް ނުވަތަ ނުބައި ކަމެއް ޖައްސާލާނެތީ ތިމަން ބިރުގަތީމެވެ. (حديث ގައިވާ ލަފްޒު شَرا ގެ ބަދަލުގައި شَيْئاً حديث ކުރެއްވި ރިވާޔަތް ވެސް ވެއެވެ.)

1850 وَعَنْ أبي الفَضْل العبَّاسِ بن عَبْدِ المُطَّلِب رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : شَهِدْتُ مَعَ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَوْمَ حُنَين فَلَزِمْتُ أنَا وَأبُو سُفْيَانَ بنُ الحارِثِ بن عَبْدِ المُطَّلِب رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَمْ نفارِقْهُ ، ورَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على بغْلَةٍ لَهُ بَيْضَاءَ .

فَلَمَّا الْتَقَى المُسْلِمُونَ وَالمُشْرِكُونَ وَلَّى المُسْلِمُونَ مُدْبِرِينَ ، فَطَفِقَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قِبل الْكُفَّارِ ، وأنَا آخِذٌ بِلِجَامِ بَغْلَةِ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَكُفُّهَا إرادَةَ أنْ لا تُسْرِعَ ، وأبو سُفْيانَ آخِذٌ بِركَابِ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم .

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « أيْ عبَّاسُ نادِ أصْحَابَ السَّمُرةِ » قَالَ العبَّاسُ ، وكَانَ رَجُلاً صيِّتاً : فَقُلْتُ بأعْلَى صوْتِي : أيْن أصحابُ السَّمُرَةِ ، فو اللَّه لَكأنَّ عَطْفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صوْتِي عَطْفَةَ الْبقَرِ عَلَى أوْلادِهَا ، فقَالُوا : يالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ ، فَاقْتَتلُوا هُمْ والْكُفَارُ ، والدَّعْوةُ في الأنْصَارِ يقُولُونَ : يَا مَعْشَرَ الأنْصارِ ، يا مَعْشَرَ الأنْصَار ، ثُمَّ قَصُرَتِ الدَّعْوةُ عَلَى بنِي الْحَارِثِ بن الْخزْرَجِ .

فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُوَ علَى بَغْلَتِهِ كَالمُتَطَاوِلِ علَيْهَا إلَى قِتَالِهِمْ فقَال : « هَذَا حِينَ حَمِيَ الْوَطِيسُ » ثُمَّ أخَذَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حصياتٍ ، فرَمَى بهِنَّ وَجُوه الْكُفَّارِ ، ثُمَّ قَال : «انْهَزَمُوا ورَبِّ مُحَمَّدٍ » فَذَهَبْتُ أنْظُرُ فَإذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيما أرَى ، فَواللَّه ما هُو إلاَّ أنْ رمَاهُمْ بِحَصَيَاتِهِ ، فَمَازِلْتُ أرَى حدَّهُمْ كَلِيلاً ، وأمْرَهُمْ مُدْبِراً .

رواه مسلم .

އާޢީ الله ޢަންހުސްނަކުރެއި أبُو الفَضْل العبَّاس بن عَبْدِ المُطَّلِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. މިޔަށްޔަ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި حنين ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި މިޔަށްޔާއި أَبُو سُفْيَانَ بنُ الحارِثِ بن عَبْدِ المُطَّلِب އާއި ދެމީހުން رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ދުރަށް ނުދެވުނެވެ. އަދި رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިންނެވީ އަލިކަމްފުޅު ހުދުކަޅި ބިހުރާއިގެ މަތީ ސޮއިރާވާއިއެކު ވަނީއެވެ. ފަހެ މުސްލިމުންނާއި މުޝްރިކުން ބައްދަލުވުމުން ބައިތަކުން މުސްލިމުން ދުރަށްދިޔުން ފެށިއެވެ. ފަހެ ވިޔަށްޔަ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހިމާރު ބަހަނާ ދުވެފަހަތުގައި އެއްޗެހި ހަމަސްކަމުގައި ހިފަހައްޓައެވެ. އަދި أبو سُفْيان އަލިކަމްފުޅު ركاب ގައި ހިފަހައްޓައެވެ. އަރިސްބުން رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާ عبَّاسُ އެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބައިވެރިންނަށް ގޮވާލާ. عبّاس ގެ އަޑު ވިދާޅުވުމެވެ. ވިޔަށްޔަދޭ އަޑު ބޮޑު

މިހާރެވެ. ފަހެ ބިމުންނަ ބިމުންނަގެ އަޑުގެ ބާރުން ގޮވާލެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބައިވެރިން ކޮބާހެއްޔެވެ. ފަހެ ހަމަ الله ގަސަމެއް ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. އެބައިވެރިން އަޑުއިވި އަވަސްވާލުން ހިނގީ ގެރި އާދޭ ދަރިން ގޮވުމުން އަންނަހެންނެވެ. ފަހެ އެބައިވެރިން يَالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ ވިދާޅުވުމުން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންގެ މެދުގައި ހަނގުރާމަ ފެށުނެވެ. ދެން أنْصَار ން ނިކުމެގެން ގޮވާލެވުނެވެ. އެބައިމީހުން ގޮވާލީ ގޮތުގައެވެ. އޭ أنْصَار ންގެ ޖަމާޢަތުގެ ބައިވެރިންނޭވެ! އޭ أنْصَار ންގެ ޖަމާޢަތުގެ ބައިވެރިންނޭވެ! ދެން އެ ގޮވާލުން بنِي الْحَارِثِ بن الْخزْرَج އާއި ހަމައަށް ނިމުނެވެ. ފަހެ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހުރެގެ ދަނޑި އިސްނަވައިގެން ބީ އުފުއްލާ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނަށް ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކޮށްދެއްވިއެވެ. މިހާރު އަވަސް ހަނގުރާމައިގެ މައިދާން ހޫނުވިއްޖެއެވެ. ދެން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހިލަކޮޅުތަކެއް ނަގަވައިގެން ކާފިރުންގެ މޫނުތަކަށް ސިއްސައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އަނގަބަހުން ކާފިރުން ބަލިވެއްޖެ ދަންނަވާ... حديث ކުރިއެއްވިއެވެ. ދެން ފަހަރު ގޮތް ގަސަމެއް ބުނަމެވެ. އެމީހުން ބަލިވީއެވެ. ދެން ފިޔަވައި ފެނިގެން ހަނގުރާމަ ގަތުވަރުވެރިން ހަގަހުގާ ހުރި ހުކުރު ވިސްނުނު އަދި ފަހު ... ފަހެ ހަމަ الله ގަސަމެއް ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހިލަ އެއްލެވުމުން ހަނގުރާމަ ފުރުސަތު ހުއްޓިއްޖެއެވެ. އެމީހުން ބަލިވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފިލައިފިއެވެ.

« الوَطِيسُ » التَّنُّورُ . ومَعْنَاهُ : اشْتَدَّتِ الْحربُ . وقَوْلُهُ : « حذَّهُمْ » هُوَ بِالحاءِ المُهْمَلَةِ أي : بِأسَهُمْ .

1851 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللّه طيِّبٌ لا يقْبلُ إلاَّ طيِّباً ، وَإنَّ اللّه أمرَ المُؤمِنِينَ بِمَا أمَر بِهِ المُرْسلِينَ ، فقَالَ تَعَالَى : {يَا أيُّها الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّباتِ واعملوا صَالحاً } وَقَال تَعالَى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا كُلُوا مِنَ طَيِّبَاتِ مَا رزَقْنَاكُمْ } ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَر أَشْعَثَ أغْبر يمُدُّ يدَيْهِ إلَى السَّمَاءِ : يَاربِّ يَاربِّ ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ ، ومَشْرَبُه حرَامٌ ، وملْبسُهُ حرامٌ ، وغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجابُ لِذَلِكَ ، ؟ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހުސް طاهر ވަންތަވެއެވެ. އެއްޗެ طاهر ތަކެތި ނޫނީ قبول ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުންނަށް އަމުރުކުރެއްވީ ރަސޫލު ބާރުތުންނަށް އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. ފަހެ ރަސޫލު ބާރުތުންނަށް އަމުރުކުރެއްވުން ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުންނޭ. ސާފުހިތް އަމުރުފުޅު ކުރައްވަނީ. އަދި الله سبحانه وتعالى (މުއުމިނުންނޭ ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އީމާން ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުން ދެއްވި حلال ތަކެތިން ކާށެވެ. ދެން އަކަލާފުޅުން މީހާގެ ވަހަކަ ކިޔާ ދެއްވިއެވެ. އެމީހާ ދުރުދަތުރުކޮށްގެން (ދޮލެއް ދުވަހުގެ) (ދުރުދަތުރުގައި ބޮޑު ހިތާމަވާ) އެދުއްވެ. (ﷲއަށް ދަންނަވަން) ދެއްވާ ހިސާބުގައި ވެރިކަން ލިބިދާނެ ފަދައިން. އަދި ހަތަރުން ތިރިބިމާ ހިތާމަ. އަދި ދެއްތާ އޭގެން ހަރު ގަދައެވެ. އޭ ހަމަދުވަހި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އޭ ހަމަދުވަހި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އެހެނދެ އޭނާ ކައިގެން ހުންނަނީ حرام ތަކެއްޗެވެ. އަދި ބޯއެއްގެން ހުންނަނީ حرام ތަކެއްޗެވެ. އަދި ލައިގެން ހުންނަނީ حرام ތަކެއްޗެވެ.އަދި އޭނާގެ ހެދިގެންވާގައި ހުންނަނީ حرام ތަކެތިން އުފެދުނު ހުންނަ ގޮތެވެ. ވީމާ އޭނާގެ دعاء އިޖާބަ ވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟

1852 وَعنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمْ اللَّه يومْ الْقِيَامةِ ، وَلاَ يُزَكِّيهِمْ ، وَلا ينْظُرُ إِلَيْهِمْ ، ولَهُمْ عذَابٌ أليمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِل مُسْتَكْبِرٌ » رواهُ مسلم . « الْعَائِلُ » : الْفَقِيرُ .

އަދި އެ صحابي(އެބޭފުޅާ ރަޟި الله ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން މީހަކާއި الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހުން ބަސް ވެސް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފާފައެއް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ބައްލަވައި ނުލައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި އަޒާބެއް ވެއެވެ. އެއީ ޒިނޭ ކުރާ މުސްކުޅިއެކެވެ. އަދި ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނެކެވެ. އަދި ބޮޑާކަމުގައި ވާ ފަޤީރު މީހާއެވެ.

1853 وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سيْحَانُ وجَيْحَانُ وَالْفُراتُ والنِّيل كُلٌّ مِنْ أنْهَارِ الْجنَّةِ » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ ރާމް الله ރުއްސުންލައްވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ކޯރުތަކާ ބަރާބަރުން) سيْحَانُ އާއި جيْحَانُ އާއި اَلْفُراتُ އާއި النِّيل އަކީ ސުވަރުގޭގެ ކޯރުތަކާ ބަރާބަރުންނާ ބަރާބަރުންނެވެ.

1854 وَعَنْهُ قَال : أخَذَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بيَدِي فَقَالَ : « خلَقَ اللَّه التُّرْبَةَ يوْمَ السَّبْتِ، وخلَقَ فِيهَا الْجبَالَ يوْمَ الأحَد ، وخلَق الشَّجرَ يوْمَ الإثْنَيْن ، وَخلَقَ المَكْرُوهَ يوْمَ الثُّلاثَاء ، وَخلَقَ النُّورَ يوْمَ الأرْبَعَاءِ ، وبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يوْمَ الخَمِيسِ ، وخلَقَ آدَمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يوم الجُمُعَةِ في آخرِ الْخلْقِ في آخرِ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ إلى اللَّيلِ » .رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ ރާމް الله ރުއްސުންލައްވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހިފުއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބިންއުފެއްދެވީ ހޮނިހިރު ދުވަހުއެވެ. އަދި އެބިންގައި ފަރުބަދަތައް އުފެއްދެވީ އާދިއްތަ ދުވަހުއެވެ. އަދި ގަސްގަހާ އުފެއްދެވީ ހޯމަ ދުވަހުއެވެ. مكْرُوهَ ތަކެތި އުފެއްދެވީ އަންގާރަ ދުވަހުއެވެ. އަދި ނޫރު އުފެއްދެވީ ބުދަދުވަހުއެވެ، އަދި އޭގައި ޖަނަވާރުތައް ފެތުރުއްވީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި آدَمَ عَلَيْهِ اسلأم އުފެއްދެވީ ހުކުރު ދުވަހު އަސްރު ނަމާދުންފަހު އަސްރު ވަގުތާއި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ދުވާލުގެ އެންމެ ފަހު ވަގުތުގައެވެ.

1855 وعنْ أبي سُلَيْمَانَ خَالدِ بنِ الْوليدِ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : « لَقَدِ انْقَطَعَتْ في يَدِي يوْمَ مُؤتَةَ تِسْعَةُ أسْيافٍ ، فَمَا بقِيَ في يدِي إلا صَفِيحةٌ يمَانِيَّةٌ » .رواهُ البُخاري .

ރާމް الله ރުއްސުންލައްވި أبُو سُلَيْمَانَ خَالدِ بنِ الْوليد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. مُؤتَة ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނަގެ އަތުން ނުވަ ކަނޑި ބިނދިގެން ދިޔައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހުރީ ކަނޑާއި ކަނޑިއެއްމުވާތި އެހެން އެއްޗެއް ކަނޑިއެއް ނޫނެވެ.

1856 وعَنْ عمْرو بْنِ الْعَاص رضي اللَّه عنْهُ أنَّهُ سَمِع رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إذَا حكَمَ الْحَاكِمُ ، فَاجْتَهَدَ ، ثُمَّ أصاب ، فلَهُ أجْران وإنْ حكَم وَاجْتَهَدَ ، فَأَخْطَأَ ، فلَهُ أجْرٌ» متفقٌ علَيْهِ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނެވި عمرو بْنِ الْعَاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޢިވުން އަޑުއިވިއެވެ. އަޅާވެގެން حديث ކުރައްވިއެވެ. حَاكِمُ ނިޔާއެއްކުރައްވައި ކުރާ إجْتَهَاد ގަދައްކަށް ދ حكمއެއް އަޅުއްވައިދޭނަމަ ފަހެ އޭގައި ދެއަޖުރު ލިބޭނެއެވެ. އަދި حَاكِم ނިޔާއެއްކުރައްވައި ކުރާ إجْتَهَاد ގަދައްކަށް ދ حكمއެއް ނުބައި ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭގައި އެއްއަޖުރު ލިބޭނެއެވެ.

1857 وَعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « الْحُمَّى مِنْ فيْحِ جَهَنَّم فأبْرِدُوهَا بِالماَءِ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހާސްނެވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيِّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހުމަކީ ނަރަކައިގެ ހޫނުން އައިސްސަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ފެނުން އެކަން ފިނިކުރާށެވެ.

1858 وَعَنْهَا رضي اللَّه عَنْهَا عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ ، صَامَ عَنْهُ ولِيُّهُ » متفقٌ عَلَيْهِ .

އަދި އަލަށްޓާ (އެބައި ރަޟީ الله ޢަންހާސްނެވި عائِشَةَ ގެފާނު) އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަލަށްގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފުދި ނިޔާވެއްޖެނަމަ އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ވާ ރޯދައެއް ހުރި ނަމަ ފަހެ ޢިއްޔާ އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާ ހިފާނެއެވެ.

وَالمُخْتَارُ جَوَازُ الصَّوْمِ عَمَّنْ مَاتَ وَعلَيْهِ صوْمٌ لِهَذَا الْحَدِيثِ ، والمُرَادُ بالْولَيِّ : الْقَرِيبُ وَارِثاً كَانَ أوْ غيْرِ وَارِثٍ .

ރަނގަޅުކަމުން ބޭރުވީ قول އަދި ފަޢުލުތަކާ މައްޗަށް ރުޅި އައިސް ވަކިވެރިޔާ ހިފުމެވެ.
މިގޮތުން ވަކިވެރިޔާގެ މުޢާމަލާ ގެތިރިކުރުނީވެ. އަދި ވާރިޘުކަމު ކަމުގައިވެސް އަދި
ނުވިޔަސް މެއެވެ.

1859 وَعَنْ عَوْفِ بن مَالِكِ بن الطُّفَيْل أنَّ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا حُدِّثَتْ أنَّ عَبْدَ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ في بيْعٍ أوْ عَطَاءٍ أعْطَتْهُ عَائِشَةُ رضي اللَّه تَعالَى عَنْها : وَاللَّه لَتَنْتَهِيَنَّ عَائِشَةُ ، أوْ لأحْجُرَنَّ عليْهَا ، قَالتْ : أهُوَ قَالَ هذَا ؟ قَالُوا : نَعمْ ، قَالَتْ : هُو ، للَّهِ علَيَ نَذْرٌ أنْ لا أُكلِّم ابْنَ الزُّبيْرِ أبَداً ، فاسْتَشْفَع ابْنُ الزُّبيْرِ إليها حِينَ طالَتِ الْهجْرَةُ . فقَالَتْ : لاَ وَاللَّهِ لا أُشفَّعُ فِيهِ أبَداً ، ولا أتَحَنَّثُ إلَى نَذْرِي . فلَمَّا طَال ذَلكَ علَى ابْنِ الزُّبيْرِ كَلَّم المِسْوَرَ بنَ مخْرَمَةَ ، وعبْدَ الرَّحْمن بْنَ الأسْوَدِ بن عبْدِ يغُوث وقَال لهُما : أنْشُدُكما اللَّه لمَا أدْخَلْتُمَاني علَى عائشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا ، فإنَّهَا لاَ يَحِلُّ لَهَا أنْ تَنْذِر قَطِيعَتي ، فأَقْبَل بهِ المِسْوَرُ ، وعَبْدُ الرَّحْمن حَتَّى اسْتَأْذَنَا علَى عائشَةَ ، فقَالاَ : السَّلامُ علَيْكِ ورَحمةُ اللَّه وبركَاتُهُ ، أنَدْخُلُ ؟ قالَتْ عَائِشَةُ : ادْخُلُوا . قَالُوا : كلُّنَا ؟ قَالَتْ: نَعمْ ادْخُلُوا كُلُّكُمْ ، ولاَ تَعْلَمُ أنَّ معَهُما ابْنَ الزُّبَيْرِ ، فلَمَّا دخَلُوا ، دخَلَ ابْنُ الزُّبيْرِ الْحِجَابَ ، فاعْتَنَقَ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا ، وطَفِقَ يُنَاشِدُهَا ويبْكِي ، وَطَفِقَ المِسْوَرُ ، وعبْدُ الرَّحْمنِ يُنَاشِدَانِهَا إلاَّ كَلَّمَتْهُ وقبلَتْ مِنْهُ ، ويقُولاَنِ : إنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَمَّا قَدْ علِمْتِ مِنَ الْهِجْرةِ . ولاَ يَحلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُر أخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ . فلَمَّا أكْثَرُوا علَى عَائِشَةَ مِنَ التَّذْكِرةِ والتَّحْرِيجِ ، طَفِقَتْ تُذَكِّرُهُما وتَبْكِي ، وتَقُولُ : إنِّي نَذَرْتُ والنَّذْرُ شَدِيدٌ ، فَلَمْ يَزَالا بهَا حتَّى كَلَّمتِ ابْنِ الزُّبيْرِ ، وَأعْتَقَتْ في نَذْرِهَا أرْبعِينَ رقبَةً، وكَانَت تَذْكُرُ نَذْرَهَا بعْدَ ذَلِكَ فتَبْكِي حتَّى تَبُلَّ دُمُوعُهَا خِمارَهَا . رواهُ البخاري .

عَوْف بن مَالِكِ بن الطُّفَيْل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائشَةَ ގާތުގައި ހަބަރު އިއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عَبْدَ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر އާއިޝާއަށް ވިއްކާލެއްވި ތަކެތި ދެއްވާލެއްވި މުދަލަކާއި ގުޅޭގޮތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވަލް الله ގަސަމުކޮށް ހަމަކަށަވަރުން ބަސްމަދުވާ. عائشَةَ ގޮތުން އަހަރެން ދެކޮޅުހެދުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެން ވަރަށް ގިނަ ދުވަސް ދޭ ރުޅިއައިސްފިއެވެ. އަހަރެން ރިވާއި ކަލަމް ދިޔަ ދުވަހު ... ވަކި ހުރެ ދިޔުމުން އަހަރެން ހިތްހަމަ ނުވާނޭ ... ތިޔަ ހެދިކަމެއް އެބަ ބަލައިދެނީ؟ އެވިދާން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ! އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ވަލްލާހި الله އަށް ހުވާކުރަމު

ބުނަދެވެ. އާދެ، ދިގުވުމުން ދުވަހަކަށްވެސް عَبْدَ اللَّه ابن الزَّبَيْر އާއި އަނގައިން ނުބުނުއްވާނެ
ކަމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ أخوة ގެ ގުޅުން ކަނޑާލައިގެން ދުވަސްކޮޅެއް ދިގުވުމުން ފަހުން عَبْدَ اللَّه ابن الزَّبَيْر
ކަމުދާން އެދުނެވެ. ފަހެ އެކަމަށް ޝަފާޢަތްވެދޭށެވެ. ދެން الله ގަސަމްކޮށް ހުވާކޮށް ބުނެވެ. އަހަރެން
ދުވަހަކު ވެސް ކަމުދާނެ ނުކަމަކަށް ނިކުމެވެ. އަދި ޝަފާޢަތެއް ނުދެއްވާ ނުވަތަ ހުވާ ނިކުމެވެ. ފަހެ
أخوةގެ ގުޅުން ކަނޑާލައިގެން ދުވަސް ދިގުވުމުން ފަހުން އެކަން عَبْدَ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر އަށް ބޮޑުވިއެވެ.
އެހެންކަމުން المِسْوَر بن مخْرَمَة އާއި عبْد الرَّحْمن بْن الأَسْوَد بن عبْد يغُوث އާއި
ދެބޭކަލުންނާއި ބައްދަލުކޮށް އެކަމާ ގުޅިގެން ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުންނަށް
ދަންނަވައިދެވެ. الله ގެ ހަޤީގަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ދަރުބާރުގެ ޙުކުމެއް ކަމަށް އިޖުތިހާދު ކުރެއްވެވެ. އާދެ
ޙަޟްރަތު ގެފާނަށް عائشَة ގެފާނު ހަރުކަށި ދިޔައީ. ފަހެ ހަދާނާގޮތުން އެކަމުދާން
ޙަޟްރަތާއި أخوة ގެ ގުޅުން ކަނޑާލެއްވުމަށް ކޮށްދެއްވި ބަސްވަރު ހުއްޓުވާދެއްވާށެވެ. ފަހެ
المِسْوَر އާއި عبْد الرَّحْمن ދެބޭކަލުން عَبْد اللَّه ابن الزَّبَيْر ގެންގޮސް ވަޑައިގެން عائشَة
ގެފާނުގެ ގަނޑުވަރަށް ވަނުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވުމަށް ދަންނަވައިދެވެ. ފަހެ ދެބޭކަލުން ސަލާމް
ގޮވައެވެ. السَّلاَمُ علَيْكِ ورَحمةُ اللَّه وبركَاتُهُ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު އެތެރެވެވޭތޯ.
ޙަޟްރަތުން ވަޑައިގަތުން ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ އަދިކަން ދަންނަވައެވެ. އެދެވުނު!ދެބޭކަލުން
އަހާލުމަށް ދަންނަވައެވެ. ޙަޟްރަތުން އަހަރެން ވަންނަންވީ ހުއްދަތޯ؟ އަދިކަން
ދަންނަވައެވެ. އަހައިލީމާ. ޙަޟްރަތުގެ ތެރެއަށް އަހަރެން އެކަކު ވަންނާށެވެ. އަދި عَبْدَ اللَّه ابنَ
الزَّبَيْر ދެބޭކަލުންނާއި އެކު ވަޑައިގަތް އެކަމާގުޅުން ހަރުވެވެ. ފަހެ ދެބޭކަލުން އެތެރެއަށް
ވަދެވަޑައިގަތުމުން. ފަހެ عَبْد اللَّه ابن الزَّبَيْر ފަރުދާގެ އެތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ(عَبْدَ اللَّه
ابنَ الزَّبَيْر ގެ عائشَة ގެ ފާނުގެ ކޮއްކޮފުޅު ބޭބޭކަލުން) عائشَة ގެފާނާއި معانقة
ކުރައްވައިގަތެވެ. އަދި އެދުމަށް ދަންނަވަން ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި ރޮން ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި
المِسْوَر އާއި عبْدَ الرَّحْمن ދެބޭކަލުންވެސް އެކަމަށް އަދި ދަންނަވަން ފެށިއްޖެއެވެ.
އަދި ދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިން ގޮތަށް ހައްދަވައިދެއްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވޮޑިގަތް
ފަދައިން نبي ﷺ صلّى اللّهُ علَيْهِ وسلَّم ވަނީ އަނގައިން ނުބުނުން ހުރުން މަނާކުރައްވާފައެވެ.
އަދި މުސްލިމަކު ޝަރުޢީގޮތުން ވަކި ގޮތަކުން އަޚާއި ވަކިވެ ނުދާނުވާ ހުރުން
ހުއްދަވާނެ ނުވާވެ. ފަހެ ދެބޭކަލުން އެވަރަށް އެގެޑި ދުވަހުން ގަނޑުވަރު ފެނުމުން

عائشةَ ގެފާނު ރޯން ފެއްޓެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ ނަދުރެއް ބުނެފައެވެ. އަދި ނަދުރަކީ ގަދަފަދަ ކަމެކެވެ (އެބަހީ ހުރުމަތްތެރިކަމާއި ބޮޑު ކަމެކެވެ) ނަމަވެސް އެބަހާލުން ދޫކޮށްލުން އަބަދުގެ ކަމަކަށް ބަހައްޓަން ފެށުމުން އެންމެފަހުން عائشةَ ގެފާނު عَبْد اللَّه ابنَ الزَّبَيْر އާއި އަނގަބަހިން ބަސްބުނުއްވައެވެ. އަދި އެކަމުގެ ނަދުރު ފުއްދުމުގެ ކައްފާރާއެއްގެ ގޮތުން ސާޅީސް އަޅުން މިނިވަންކޮށްދެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭގެ ފަހުން އެކަމަ ހަނދާންވުމުން ވަރަށް ރޮއްވަވައެވެ. އަދި ރޮއްވެވުމުން ކަރުނަ ތެމިއްޖެއެވެ. އެގޮތަށް ސޯބުން އޭނާގެ ބޯ ފޮތިވެސް ތެމިއްޖެއެވެ.

1860 وعَنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرِ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ إلَى قَتْلَى أُحُدٍ . فَصلَّى عليْهِمْ بعْد ثَمان سِنِين كالمودِّع للأحْياء والأموْاتِ ، ثُمَّ طَلَعَ إلى المِنْبر ، فَقَالَ : إنِّي بيْنَ أيْدِيكُمْ فَرَطٌ وأنَا شهيد علَيْكُمْ وإنَّ موْعِدَكُمُ الْحوْضُ ، وَإنِّي لأنْظُرُ إليه مِنْ مَقامِي هَذَا، وإنِّي لَسْتُ أخْشَى عَلَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا ، ولَكِنْ أخْشَى عَلَيْكُمُ الدُّنيا أنْ تَنَافَسُوهَا» قَال: فَكَانَتْ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إلَى رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، متفقٌ عليه .

މާނައީ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبَة بنِ عامِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ ޝަހީދުންގެ ބާކީތަކާ މަރުޙޫމުން ވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދިރިތިބިމީހުންނާއި މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް وداعކުރާ ފަދައިންނެވެ وداع ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަށް(8) އަހަރު ފަހުންނެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގެންފަ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިއަށް ހިނގާ ބާއްޖަވެރިކުރާ އިންތިޒާމު ކުރައްވާނަމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔާއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނާ ބައްދަލު ކުރައްވާ ސަރަހައްދަކީ الْحوْضُ އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރު ވެވޮޑިނުގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ޝިރުކުކުރާނޭ ކަމަކަށެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރުވެވޮޑިގަންނަވަނީ ދުނިޔެ ތިޔަބައިމީހުން ވާދަވެރިވާނެ ކަމަށެވެ. ބުނެވޭ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިކަންހުރި އެންމެ ފަހުން رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކެވުނު ދެކެވުނުއެވެ.

وفي روايةٍ : « ولَكِنِّي أخْشَى عليْكمْ الدُّنيَا أنْ تنَافسُوا فِيهَا ، وتقْتتِلُوا فتَهْلِكُوا كمَا هَلَكَ منْ كَانَ قَبْلكمْ » قَالَ عُقبةُ : فَكانَ آخِرَ ما رَأيْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَى المِنْبرِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރު ގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިވުމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވެދިޔަފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންވެސް ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ފަހެ عُقبةُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވަނިކޮށްދުށީ އެންމެ ފަހު ފަހަރެވެ.

وفي روَايةٍ قال : « إنِّي فَرطٌ لَكُمْ وأنَا شَهيدٌ عليْكُمْ ، وَإنِّي واللَّه لأنْظرُ إلَى حَوْضِي الآنَ ، وإنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خزَائِنِ الأرضِ ، أوْ مَفَاتِيحَ الأرْضِ ، وَإنِّي واللَّهِ مَا أَخَافُ عليْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا بعْدِي ولَكِنْ أخَافُ علَيْكُمْ أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިސްވެގެން ކުރިއަށްދާމީހާއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔާއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މިހާރު އެ حوض އަބަދުފެނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބިމުގެ ޚަޒާނާގެ ތަޅުދަނޑި (ނުވަތަ ބިމުގެ ތަޅުދަނޑި) ވަނީ ދެއްވާފައެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށްފަހު ޝިރުކުކުރާނެކަމުގެ މައްޗަށް ބިރެއް ނުގަންނަވަމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ގެ ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިވުމުގެ ގެ މައްޗަށެވެ.

وَالمُرادُ بِالصَّلاةِ عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ : الدُّعَاءُ لَهُمْ ، لاَ الصَّلاةُ المعْرُوفَةُ .

1861 وعَنْ أبي زَيْدٍ عمْرُو بنِ أخْطَبَ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قَال : صلَّى بنا رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الْفَجْر ، وَصعِدَ المِنْبَرَ ، فَخَطَبَنا حَتَّى حضَرَتِ الظُّهْرُ ، فنَزَل فَصلَّى

. ثُمَّ صَعِدَ المِنْبَرَ فخطب حَتَّى حَضَرَتِ العصْرُ ، ثُمَّ نَزَل فَصلَّى ، ثُمَّ صعِدَ المنْبر حتى غَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَأَخْبرنا مَا كان ومَا هُوَ كِائِنٌ ، فَأَعْلَمُنَا أَحْفَظُنَا . رواهُ مُسْلِمٌ .

ރަޟި الله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ أبُو زَيْدٍ عمْرُو بنِ أَخْطَبَ الأنْصَارِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނާއެކު رسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވުނީއެވެ. ޒުހުރު ނަމާދު ވަގުތު ވީއެވެ. ދެން ފައިބާވަޑައިގެން ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވުނީއެވެ. ޢަޞްރު ނަމާދު ވަގުތު ވީއެވެ. ދެން ފައިބާވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާވަޑައިގެންފިއެވެ. އެގޮތުން ގޮސް އިރު އޮއްސުނުއެވެ. ދެން ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. ކަންތައްތަކާއި އަދި ވާނޭ ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވެދެއްވި ބަޔާން އެންމެ ރަނގަޅަށް ހިތުދަސްކުރި ބޭފުޅަކީ ވިދާޅުވެދެއްވި ބަޔާން އެންމެ ގިނަ ޢިލްމު ވެރިޔާއެވެ.

1862 وعنْ عائشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ نَذَرَ أن يُطِيع اللَّه فَلْيُطِعْهُ ، ومَنْ نَذَرَ أنْ يعْصِيَ اللَّه ، فلا يعْصِهِ » رواهُ البُخاري .

ރަޟި الله ޢަންހާ ވެވަޑައިގެންވާ عائشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަދާކުރުމަށް ނަދުރުކުރުމަށް ބޭނުންވާނަމަ ދެން އޭނާ ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. އަދި الله އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމަށް ނަދުރުކުރުމަށް ބޭނުންވާނަމަ ދެން އޭ ނާ ނުކިޔަމަން ނުވާށެވެ.

1863 وَعنْ أُمِّ شَرِيكٍ رضي اللَّه عنهَا أن رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أمرَهَا بِقَتْلِ الأوزَاغِ ، وقَال: « كَانَ ينْفُخُ على إبْراهيمَ » متفقٌ عَلَيْهِ

ރަޟި الله ޢަންހާ ވެވަޑައިގެންވާ أُمّ شَرِيك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ނަސް) ގަދަކަރުތަ މަރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ އިބްރާހީމްގެފާނު (އަލިފާނުން ތަޅާ ހިނދު) އެއާ ފުމުން ގެންދިޔައެވެ.

1864 وَعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنْهُ قَال : قَالَ رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ قَتَلَ وزَغَةً في أوَّلِ ضرَبْةٍ ، فلَهُ كَذَا وكَذَا حسنَةً ، ومَنْ قَتَلَهَا في الضرَّبْةِ الثَّانِية ، فَلَهُ كَذَا وكَذَا حَسنَةً دُونَ الأولَى ، وإنَّ قتَلَهَا في الضرَّبْةِ الثَّالِثَةِ ، فَلَهُ كَذَا وكَذَا حَسَنَةً » .

ކާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبُو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވީހާކު އަކަތިފުޅަހަރުންޖެހާ ހެޔޮރު މަރާފިނަމަ އެމީހަކަށް މިވެނި މިވެނި ޢަދަދުމަތް ލިބެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރުން ޖަހައި ހެޔޮރު މަރާފިނަމަ އެމީހަކަށް މިވެނި މިވެނި ޢަދަދުމަތް ލިބެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ތިންވަނަފަހަރުން ޖަހައި ހެޔޮރު މަރާފިނަމަ އެމީހަކަށް މިވެނި މިވެނި ޢަދަދު ހެޔޮކަމެވެ.

وفي رِوَايةٍ : « مَنْ قَتَلَ وزَغاً في أوَّلِ ضرَبْةِ ، كُتِبَ لَهُ مائةُ حسَنَةٍ ، وَفي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ ، وفي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ » . رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވީހާކު ފުރަތަމަ ފަހަރަށްޖެހުމުން ހެޔޮރު މަރައިފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސަތޭކަ ހެޔޮކަމު ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރުންނަމަ އެއަށްވުރެ މަދުން ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ ފަހަރުން ނަމަ އެއަށްވުރެ މަދުން ލިޔުއްވޭނެއެވެ.

قال أهْلُ اللُّغَةِ : الْوَزَغُ : الْعِظَامُ مِنْ سامَّ أبْرصَ .

1865 وَعَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « قَال رَجُلٌ لأتَصدقَنَّ بِصدَقَةِ ، فَخَرجَ بِصدَقته ، فَوَضَعَهَا في يَدِ سَارِقٍ ، فَأَصبْحُوا يتَحدَّثُونَ : تَصدِّقَ الليلة علَى سارِقٍ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لأتَصَدَّقَنَّ بِصدَقَةٍ ، فَخَرَجَ بِصدَقَتِهِ ، فَوَضَعَهَا في يدِ زانيةٍ، فأَصبْحُوا يتحدَّثُونَ تُصُدِّقَ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زانِيَةٍ ؟، لأتَصَدَّقَنَّ بصدقة ، فَخرَجَ بِصدَقَتِهِ ، فَوَضَعَهَا في يد غَنِي ، فأصبَحُوا يتَحدَّثونَ : تُصُدِّقَ علَى غَنِيٍّ ، فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ علَى سارِقٍ ، وعلَى زَانِيةٍ ، وعلَى غَنِي ، فَأتِي فَقِيل لَهُ: أمَّا صدَقَتُكَ علَى سَارِقٍ فلَعَلَّهُ أنْ يَسْتِعِفَّ عنْ سرِقَتِهِ ، وأمَّا الزَّانِيةُ فَلعلَّهَا تَسْتَعِفَّ

عَنْ زِناهَا، وأمَّا الْغنِيُّ فَلَعلَّهُ أنْ يعْتَبِر ، فَيُنْفِقَ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ » رَواهُ البخاري بلفظِهِ ، ومُسْلِمٌ بمعنَاهُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(އެއްފިރިހެނަކު) ދިޔަކަ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަ ކަށަވަރުން މިރޭ صدقة ކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުތެވެ. ފަހެ އެ صدقة ވައްކަންކުރާ މީހަކަށް ދިނެވެ. ފަހެ ހެނދުނު މީހުން ވާހަކަދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވުނީ ވަގަކަށް ކަމަށްބުނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ الله!ތިބާއަށް ޙަމްދު ކުރަމެވެ. ތިމަންނަ އިތުރަށް صدقة ކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުތެވެ. އަދި ޒިނޭކާރާ މީހަކަށް صدقة ދިނެވެ. ފަހެ ހެނދުނުވުމުން މީހުން ވާހަކަދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވުނީ ޒިނޭކާރާ މީހެއްގެ ކަމަށް ބުނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ الله ! ތިބާއަށް ޙަމްދު ކުރަމެވެ. ތިމަންނަ އިތުރަށް صدقة ކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ صدقة ހިފައިގެން ނިކުތެވެ. ފަހެ މުއްސަނދިއަކަށް އެ صدقة ދިނެވެ. ފަހެ ހެނދުނުވުމުން މީހުން ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވުނީ މުއްސަނދިއަކަށް ކަމަށް ބުނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ الله! ތިމަންނައަށް ވަގަކަށް صدقة ކުރެވުނު ކަމުގެ ކަމަށްޓަކައި ޒިނޭކާރާ މީހަކަށް صدقة ކުރެވުނު ކަމުގެ ކަމަށްޓަކައި މުއްސަނދިއަކަށް صدقة ކުރެވުނު ކަމުގެ ކަމަށްޓަކައި ތިބާއަށް ޙަމްދު ކުރަމެވެ. ފަހެ އޭނާ ހުވަފެނުގައި ދެކުނެވެ. އޭނާ އަށް ބުނެވުނެވެ. ވީމާ ވަގަކަށް ދިން صدقة ގެ ސަބަބުން އޭނާ ވައްކަން ދޫކޮށްލުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި ޒިނޭކާރާ މީހާއަށް ދިން صدقة ގެ ސަބަބުން އޭނާ ޒިނޭކުރުން ހުއްޓާލުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި މުއްސަނދިއަކަށް ދިން صدقة ގެ ސަބަބުން އޭނާ ހިތްވަރުލިބިގެން الله ދެއްވި ތަކެތިން صدقة ދިނުން އެކަށީގެންވެއެވެ.

1866 » وعنه قال كنا مع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في دعوة فرفع إليه الذراع وكانت تُعجبه فَنَهسَ منها نَهسَةً وقال : أنا سيد الناس يوم الْقِيامَةِ ، هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ ذَاكَ ؟ يَجْمعُ اللَّه الأوَّلِينَ والآخرِينَ في صعِيدٍ واحِدِ ، فَيَنْظُرُهمُ النَّاظِرُ ، ويُسمِعُهُمُ الدَّاعِي ، وتَدْنُو

مِنْهُمُ الشَّمْسُ ، فَيَبْلُغُ النَّاسُ مِنَ الْغَمِّ والْكَرْبِ مَالاَ يُطيقونَ وَلاَ يحتَمِلُونَ ، فَيَقُولُ النَّاسُ : أَلاَ تَرونَ إِلى مَا أَنْتُمْ فِيهِ ، إِلَى ما بَلَغَكُمْ ؟ أَلاَ تَنْظُرُونَ مَنْ يشْفَعُ لَكُمْ إِلى رَبِّكُمْ ؟

فيقُولُ بعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ : أَبُوكُمْ آدَمُ ، ويأتُونَهُ فَيَقُولُونَ : يَا أَدمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشرِ ، خلَقَك اللَّه بيدِهِ ، ونَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ ، وأَمَرَ المَلائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ وَأَسْكَنَكَ الْجَنَّةَ ، أَلا تَشفَعُ لَنَا إِلَى ربِّكَ ؟ أَلاَ ترى مَا نَحْنُ فِيهِ ، ومَا بَلَغنَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَبِّي غَضِبَ غضباً لَمْ يغضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ . وَلاَ يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، وَإِنَّهُ نَهَانِي عنِ الشَّجَرةِ ، فَعَصَيْتُ . نَفْسِي نَفْسِي نَفْسي . اذهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ . فَيَأْتُونَ نُوحاً فيقُولُونَ : يَا نُوحُ ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلى أَهْلِ الأَرْضِ ، وَقَدْ سَمَّاك اللَّه عَبْداً شَكُوراً ، أَلا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، أَلا تَرَى إِلَى مَا بَلَغنَا ، أَلاَ تَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّكَ؟ فَيَقُولُ : إِنَّ ربِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَأَنَّهُ قدْ كانَتْ لِي دَعْوةٌ دَعَوْتُ بهَا عَلَى قَوْمِي ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ . فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ : يَا إِبْرَاهِيمُ أَنْتَ نَبيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فَيَقُولُ لَهُمْ : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلاثَ كَذْبَاتٍ نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى . فَيأْتونَ مُوسَى ، فَيقُولُون : يا مُوسَى أَنْت رسُولُ اللَّه ، فضَّلَكَ اللَّه برِسالاَتِهِ وبِكَلاَمِهِ على النَّاسِ ، اشْفعْ لَنَا إِلَى ربِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فيَقول إِنَّ ربِّي قَدْ غضِبَ الْيَوْمَ غضَباً لَمْ يَغْضَبْ قبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ قتَلْتُ نفْساً لَمْ أُومرْ بِقتْلِهَا. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى . فَيَأْتُونَ عِيسَى . فَيقُولُونَ : يا عِيسى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وكلمتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرِيم ورُوحٌ مِنْهُ وكَلَّمْتَ النَّاسَ في المَهْدِ . اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ . أَلاَ تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، فيَقولُ : : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضبَاً لَمْ يَغْضَبْ قبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، ولَمْ يَذْكُرْ ذَنْباً ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُحمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فيأْتون محَمداً صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

وفي روايةٍ : « فَيَأْتُوني فيَقُولُونَ : يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رسُولُ اللَّهِ ، وَخاتَمُ الأَنْبياءَ ، وقَدْ غَفَرَ اللَّه لَكَ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَما تأَخر ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى ربِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى ما نَحْنُ فيهِ ؟ فَأَنْطَلِقُ ،

فَآتي تَحْتَ الْعَرْشِ ، فأَقَعُ سَاجِداً لِرِبِّي » ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّه عَلَيَّ مِنْ مَحَامِدِهِ ، وحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئاً لِمْ يَفْتَحْهُ عَلَى أَحَدٍ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ : يَا مُحَمَّدُ ارفَع رأْسكَ ، سَلْ تُعْطَهُ ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرفَعُ رَأْسِي ، فَأَقُولُ أُمَّتِي يَارَبِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ ، فيُقَالُ : يامُحمَّدُ أَدْخِلْ مِنْ أُمَّتِك مَنْ لاَ حِسَابَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْبابِ الأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وهُمْ شُركَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوىَ ذَلكَ مِنَ الأَبْوَابِ » ثُمَّ قال : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ المصراعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَهَجَر ، أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وبُصْرَى » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ޢަންހު ސިފައިވާ أبو هُريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނިޔަމަތުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދުއާކުރައްވައި ދިޔުމެވެ. ދެން އަރިހުން އަލްހަމްދުލިއްލާ (ޖަނަވާރާގެ) އަތުގެ މަސްތަކެއް ގެންނަވެވެ. އަލްހަމްދުލިއްލާ ޖަނަވާރާތަކާ އަތުގެ މަސްތަކަށް ލޯބިވެރިކަމުގައެވެ. ދެން އެއިން ދެކަލުން ފައިދާ ހުރި ލިޔުމެއް ދުވަހުން قيامة ދުވަހުގެ حديث އަދި ދިމާވާނެ ކަންކަން ވިސްނުންތަކުގެ سيد ބަޔަކީ ނިމުނުކަމުގެ ބާރެވެ. އެއް ޤިއްޔާމަތުގެ ނިޝާނުތަކަކީ ކޮބާ ހުރިހާ ތަކެއް؟ އަލްލާހު الله سبحانه وتعالى އަށްވުރެ އިތުރު މީހުން ގެ ޝަރުޢީ ފަރާތުން އަދި ސިފަތަކާ ވިދާޅުވުމެވެ. ދެން ބޭނުމަކީ ޚިލާފު އޭގެ ތަފާތު އަދި ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުކުމެއް ހުރިތަނެއް. އެ ކަންތައް ނަޒަރުން ވިސްނާ ލެއްވުމެވެ. އަދި ސަބަބަކީ ޝަރުޢީ ބާރުމީހުން ހަރުއްދު އިޖުތިހާދު ދެއްވާ މީހުންގެ ފަތުވާތަކެވެ. ދެން މިފަދަ ކަންކަމާ ގުޅޭ ހުރިހާ ނުފޫސް ތަކެއް؟ މިހެން ފަރާތުން ހޯދާ ސަވާބު ދުރުވާ ހުރިހާ ކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. ވިދާޅުވެފައިވާ حضرة ގައި شفاعة ކުރެއްވުން ހުރިހާ ދަރަޖަ ވެރިންނަށް އަދި ސަބަބެއް ލިބިގެންދާނެ ތަނެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ގެ ހުރިހާ ކަމެއް ޢުލަމާއިން ވިދާޅުވާ ގޮތުން، އަދި ކޮންމެ ބަޔަކަށް ދޭ ތަކެތި ހާދަ ބޮޑެވެ. ތިމަންނަ ދެކެ الله ތަޢާލާ ރަހުމަތް ލައްވާ ހުރިހާ މީހުންގެ އެދުން އިސްލާމީ ތަކެތި ލިބިދެއެވެ. އަދި ޢަލީ ފަރާތުން ދޭ މަލާއިކަތުން ފިޔަވައި އަހުލުވެރިން ވަކިން ބަޔަކު ކަލާނގެ مَلَائِكَة އަދި ދަރިކަލުން ތަކުގެ ވެރިކަމުގައި ފޮނުއްވާ ހުރިހާ ތަކެއް ދުރުވެގެން ގޮސް ދޭ ތަކުރާރު ކުރައްވަނީ شفاعة

ތެރިވެނުލައްވާނީތޯއެވެ؟ ތިމަންނަމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ ފަހެ
އާދަމުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނަމެންގެ
މައްޗަށް ކޯފާވެވަޑައިގަތެވެ. އެފަދަ ކޯފާއެއް ދުވަހަކުވެސް އޭގެކުރިން ވެފައިނުވެއެވެ. އަދި
އޭގެ ފަހުންވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެއިލާހު ތިމަންނައަށް ސުވަރުގޭގެ
ގަހަކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަވަނީ އެއިލާހު ގެ އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެފައެވެ.
(ދެން އާދަމުގެ ފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ) نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. (އެބަހީ ތިމަންނަ މިހާރު
ތިމަންނަގެ نَفْس އާއިމެދު ކަންބޮޑުވާ ކަމާއިމެދު ފާހަގަކުރައްވައިފައެވެ.) ތިމަންނަ ފިޔަވައި
އެހެން މީހެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫހުގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން ނޫހުގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭ ނޫހުގެ
ފާނެވެ! ކަލޭގެފާނީ ބިމަށް ފޮނުއްވުނު އެންމެ ފުރަތަމަ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى
ކަލޭގެފާނަށް عَبْداً شَكُوراً ގެ ނަންދެއްވައިފައެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު
ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމެންނާއިމެދު شفاعة ތެރި ވެނުލައްވާނީތޯއެވެ؟ ފަހެ
ނޫހުގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންގެ
މައްޗަށް ކޯފާވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެފަދަ ކޯފާއެއް ދުވަހަކުވެސް އޭގެކުރީގައި ވެފައިނުވެއެވެ.
އަދި އޭގެ ފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
ގައުމުގެ މައްޗަށް ކުރެއްވި ދުޢާގެ ސަބަބުންނެވެ. (ދެން ނޫހުގެ ފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ) نَفْسِي
نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން އިބްރާހީމްގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން (ގޮސް)
ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އިބްރާހީމްގެ ފާނެވެ. ކަލޭގެ ފާނަކީ الله ގެ ނަބީ ބޭކަލަކުވެ. އަދި
ބިންމަތީ ގައިވާ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން الله ގެ މިތުރާ އެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި
ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުން ތިމަންނަމެންނާއި މެދު شفاعةތެރި ވެނުލައްވާނީތޯއެވެ؟ ތިމަންނަމެންގެ
ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް ދަންނަވާނެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންގެ މައްޗަށް
ކޯފާވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެފަދަ ކޯފާއެއް ދުވަހަކުވެސް އޭގެ ކުރިން ވެފައި ނުވެއެވެ. އަދި
އޭގެފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ތިން ދޮގު ހަދާފައެވެ. ދެން
އިބްރާހީމް ގެ ފާނު ވިދާޅު ވާނެއެވެ. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ފިޔަވައި

އެހެން ބޭކަލެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މޫސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން މޫސާގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. الله
سبحانه وتعالى ގެ އިލާހުގެ ރިސާލަތާއި ގެ އިލާހުގެ ކަލާމުފުޅުން ޚާއްޞަކުރެއްވި
މައްޗަށް މާތް ކަލޭގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ރަބުކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި
ޝަފާޢަތްތެރިވެދެއްވާށެވެ. ތިމަންމެންގެ ޙާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ
މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ކޯފާފުޅު
ދައްކަން ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެކުރިން ކަމެއް ނުވެވޮޑިގެން ވާ
ވިދާޅުވާނެއެވެ. އަދި އަހުރެން ނަފްސު ވިސްނުމެއް. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ނަފްސީއެވެ
ގޮތުގައި ވެއެވެ. އަދި އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުން އަމުރު ވެސް ނުކުރެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަބައިމީހުން ފިޔަވައި އެހެން ބޭކަލެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢީސާގެ ފާނުގެ
އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ޢީސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން
ދަންނަވާނެއެވެ. ޔާ ޢީސާގެ ފާނު އެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަލޭ. އަދި
މަރްޔަމްގެފާނަށް ލައްވާފައިވާ ކަލިމަފުޅެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރޫޙުފުޅުން އައިސް
ފުއްޕާ ރޫޙު ފުޅެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ބަލިކަމަކު އިރު މީސްތަކުންނަށް ވާހަކަ
ދައްކަވައިފީމުއެވެ. ކަލޭގެފާނު ރަބުކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި شفاعة
ތެރިވެދެއްވާށެވެ. ތިމަންމެންގެ ޙާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ
ޢީސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ކޯފާފުޅު
ދައްކަން މިއަދު އަހަރެމެންނަށް ފާޅުކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ނުވެވޮޑިގެން
އަދިވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއް ފަހަރު ނުވެވޮޑިގެން ވާހަކަ. އަދި އަހުރެން ތިމަންނަށް
އޮތް ފުރާނަ ބަލާނަމަ ނުލިބެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ނަފްސަށް. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
ފިޔަވައި އެހެން ބޭކަލެއްގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން مُحمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވާނެއެވެ. އާ مُحمَّد ގެފާނެވެ.
ކަލޭގެފާނީ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުގެ ނަބިއްޔާ އެވެ. އަދި ކަލާނގެ ގެންދެވި الله
ވަޙީކުރެއްވި ކަލޭގެފާނުގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި ފަސް ވާ އަންނާނެ ފާފަ ފުއްސަވާ
ދެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންނަށް ތިޔަ ކަލޭގެފާނު ރަބުކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ޝަފާޢަތް شفاعة
ތެރި ވެދެއްވާށެވެ. ތިމަންމެން މިތިބީ ޙާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ދެން

ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ދުރުނިވިއެވެ. އަދި އަޚުށިޔާރުގެ ދަރާއި ހަމަޖެހުން ވަސްވާސްތެރިޔާ ދެން

ތިމަން ހައްދަވައިގެންނެވުމާ އިބްރާހީމްގެފާނާއި ސަލާމްދަންނަވަން ވެއްޖެހުން ހިތަހެޅުއްވިއެވެ. ދެން ﷲ

سبحانه وتعالى ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ﷲ އަށް ހަމްދު ކަލޭގެފާނުގެ ކަލޭމަ ބަލާއި ޖިބްރީ

ލާގެ ކަލޭމަސްޖިދު ހުއްޓެވީ ދެއްވީއެވެ. އަދި ކަލޭމަހައްދު އެވާ ކަލޭނު

ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ކަލޭގެއަރި ހިތްދެއްވި ހިމެނޭ ނަގަހާ ސަލާމްއެވެ. ދެން ނިދި

އިއްވެނިއެވެ. އޭ محمَّد ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ﷺ އެއްޗެހިވެއެވެ. އަދި ދަންނަވައިލެވެ.

އަކަމް ފައިދާވެނިއެވެ. ބަފައިގެ ތިބާވެއެވެ. ގެޅުއްވައިނިވިއެވެ. އަރިހުގެ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު

ﷺ އެއްޗެހި ހިތްވީވެ. ފަހު ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ދަންނަވާ ހިތްވީވެ. أُمَّتِي يَارَبِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ

أُمَّتِي يَارَبِّ އެވެ. (އޭބަޔާ އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ.

އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ

އިލާހެވެ! ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ.) ދެން ނިދި އިއްވެނިއެވެ. އޭ محمَّد ގެފާނެވެ.

ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ހިތްހަމަ ބަލައިން އައިވެސް ހިތްހަވަރު ހިތް ހިމޭން ސަލާމަތުގެ

ދުޢާކުރެއްވުމުގެ ބަރަކާތުން ކަލޭގެފާނުގެ ބަރަކާތުން ވެއްދިވެނެވެ. އަދި ހަބައިހިތްހަމަ

އަހަރެމެންނަށް އަދި ދުޢާކުރެއްވުމުން ވެދިވެނިއެވެ. ދެން حديث ގެކަރުއެވެއެވެ.

ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ނަބީސް އައިލާގެ ހަމަޖެހުމާ ހިލާ ގެންދި ހިވަރުމުއެވެ.

ސުވަރުގެ ދަރަނިތަކުގެ ދެފުށް ކައުލާއި هَجَر އާއި ދެމެދުގެ ހިސާބަށް އަންނަނީއެވެ.

ނަވަވީ حديث ކަރުއިވެއެވެ. مكّة އާއި بصْرَى އާއި ދެމެދުގެ ހިސާބަށް އަންނަނީއެވެ.

1867 وعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : جاءَ إبْرَاهِيمُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بأُمِّ إسْمَاعِيل وَبابنِهَا إسْمَاعِيلَ وَهِي تُرْضِعُهُ حتَّى وَضَعَهَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فوقَ زَمْزَمَ في أَعْلَى المسْجِدِ ، ولَيْس بمكَّة يَوْمئذٍ أَحَدٌ ولَيْسَ بها مَاءٌ ، فوضعَهمَا هُنَاكَ ، ووَضع عِنْدَهُمَا جرَاباً فيه تَمرٌ ، وسِقَاء فيه مَاءٌ . ثُمَّ قفي إبْرَاهيمُ مُنْطَلِقاً ، فتبِعتْهُ أُمُّ إسْماعِيل فقَالَتْ : يا إبْراهيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وتَتْرُكُنا بهَذَا الْوادِي لِيْسَ فِيهِ أَنِيسٌ ولاَ شَيءٌ ؟ فقَالَتْ لَهُ ذَلكَ مِراراً ، وجعل لاَ يلْتَفِتُ إلَيْهَا ، قالَتْ لَه: آللَّهُ أَمركَ بهذَا ؟ قالَ : نعَمْ . قَالَت : إذاً لا يُضيِّعُنا ، ثُمَّ رجعتْ .فانْطَلَق إبْراهِيمُ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حَتَّى إذا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ حيْث لا يرَوْنَهُ . اسْتَقْبل بِوجْهِهِ الْبيْت، ثُمَّ دعا بهَؤُلاءِ الدَّعواتِ ، فَرفَعَ يدَيْه فقَالَ : { رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ

ذُرِّيَّتي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشْكُرُونَ} . وجعلَتْ أُمُّ إسْمَاعِيل تُرْضِعُ إسْماعِيل ، وتَشْرِبُ مِنْ ذَلكَ الماءِ ، حتَّى إذَا نَفِدَ ما في السِّقَاءِ عطشت وعَطِش ابْنُهَا ، وجعلَتْ تَنْظُرُ إلَيْهِ يتلوَّى أَوْ قَالَ : يتَلبَّطُ فَانْطَلَقَتْ كَراهِيةَ أَنْ تنْظُرَ إلَيْهِ ، فوجدتِ الصَّفَا أَقْرَبَ جبَلٍ في الأرْضِ يلِيهَا ، فقَامتْ عليْهِ ، ثُمَّ استقْبَلَتِ الْوادِيَ تَنْظُرُ هَلْ ترى أَحداً ؟ فَلَمْ تَر أَحداً . فهَبطَتْ مِنَ الصَّفَا حتَّى إذَا بلَغَتِ الْوادِيَ ، رفَعتْ طَرفَ دِرْعِها ، ثُمَّ سَعتْ سعْيَ الإنْسانِ المجْهُودِ حتَّى جاوزَتِ الْوَادِيَ ، ثُمَّ أَتَتِ المرْوَةَ ، فقامتْ عليْهَا ، فنظَرتْ هَلْ تَرى أَحَداً؟ فَلَمْ تَر أَحدَاً ، فَفَعلَتْ ذَلكَ سَبْع مرَّاتٍ. قَال ابْنُ عبَّاسٍ رَضِي اللَّه عنْهُمَا : قَال النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فَذَلكَ سعْيُ النَّاسِ بيْنَهُما » . فلمَّا أَشْرفَتْ عَلى المرْوةِ سَمِعَت صوتاً ، فَقَالَتْ : صهْ تُرِيدُ نَفْسهَا ثُمَّ تَسمَّعَتْ ، فَسمِعتْ أَيْضاً فقَالتْ : قَدْ أَسْمعْتَ إنْ كَانَ عِنْدكَ غواثٌ .فأَغِث . فإذَا هِي بِالملَكِ عِنْد موْضِعِ زمزَم ، فَبحث بِعقِبِهِ أَوْ قَال بِجناحِهِ حَتَّى ظَهَرَ الماءُ، فَجعلَتْ تُحوِّضُهُ وَتَقُولُ بِيدِهَا هَكَذَا ، وجعَلَت تَغْرُفُ المَاءَ في سِقَائِهَا وهُو يفُورُ بَعْدَ ما تَغرِفُ وفي روايةٍ : بِقَدرِ ما تَغرِفُ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُمَا : قالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « رحِمَ اللَّه أُمَّ إسماعِيل لَوْ تَركَتْ زَمزَمَ أَوْ قَالَ : لوْ لَمْ تَغرِفْ مِنَ الماءِ ، لَكَانَتْ زَمْزَمُ عيْناً معِيناً قَال فشَرِبتْ ، وأَرْضعَتْ ولَدَها .

فَقَال لَهَا الملَكُ : لاَ تَخافُوا الضَّيْعَة فَإنَّ هَهُنَا بَيْتاً للَّهِ يبنيه هَذَا الْغُلاَمُ وأَبُوهُ ، وإنَّ اللَّه لا يُضيِّعُ أَهْلَهُ ، وكَانَ الْبيْتُ مُرْتَفِعاً مِنَ الأَرْضِ كَالرَّابِيةِ تأْتِيهِ السُّيُولُ ، فتَأْخُذُ عنْ يمِينِهِ وعَنْ شِمالِهِ . فَكَانَتْ كَذَلِكَ حتَّى مرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمْ ، أو أَهْلُ بيْتٍ مِنْ جُرْهُمٍ مُقْبلِين مِنْ طَرِيقِ كَدَاءَ ، فَنزَلُوا في أَسْفَلِ مَكة ، فرَأَوْا طَائِراً عائفاً فقَالُوا : إنَّ هَذا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلى ماءٍ لَعهْدُنَا بِهذا الوادي ومَا فيهِ ماءَ فأرسَلُوا جرِيّاً أَوْ جرِيَّيْنِ ، فَإذَا هُمْ بالماءِ ، فَرجَعُوا فَأَخْبرُوهم فَأقْبلُوا ، وأُمُّ إسماعيل عند الماءَ ، فقَالُوا : أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ ننزل عِنْدكَ ؟ قَالت: نعَمْ ، ولكِنْ لا حَقَّ لَكُم في الماءِ ، قَالُوا : نَعَمْ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ : قَالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فَأَلْفي ذلكَ أُمَّ إسماعيل ، وَهِي تُحِبُّ الأُنْسَ . فَنزلُوا ، فَأَرْسلُوا إلَى أَهْلِيهِم فنزَلُوا معهُم ، حتَّى إذا كَانُوا بهَا أَهْلَ أَبياتٍ ، وشبَّ الغُلاَمُ وتَعلَّم العربِيَّةَ مِنهُمْ وأَنْفَسهُم وأَعجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ ، فَلَمَّا أَدْركَ ، زَوَّجُوهُ امرأَةً منهُمْ ، ومَاتَتْ أُمُّ إسماعِيل .

فَجَاءَ إبراهِيمُ بعْد ما تَزَوَّجَ إسماعيلُ يُطالِعُ تَركَتَهُ فَلم يجدْ إسْماعِيل ، فَسأَل امرأَتَهُ عنه فقَالت : خرَجَ يبْتَغِي لنَا وفي روايةٍ : يصيدُ لنَا ثُمَّ سأَلهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِم فقَالَت: نَحْنُ بَشَرٍّ ، نَحْنُ في ضيقٍ وشِدَّةٍ ، وشكَتْ إليْهِ ، قَال : فإذا جاءَ زَوْجُكِ ، اقْرئى عَلَيْهِ السَّلام، وقُولي لَهُ يُغَيِّرْ عَتبةَ بابهِ . فلَمَّا جاءَ إسْماعيلُ كأَنَّهُ آنسَ شَيْئاً فقَال : هَلْ جاءكُمْ منْ أَحَدٍ ؟ قَالَتْ : نعَمْ ، جاءَنَا شَيْخٌ كذَا وكذَا ، فسأَلنَا عنْكَ ، فأَخْبَرْتُهُ ، فسألني كَيْف عيْشُنا ، فأَخبَرْتُهُ أَنَّا في جَهْدٍ وشِدَّةٍ. قَال : فهَلْ أَوْصاكِ بشَيْءِ ؟ قَالَتْ : نعمْ أَمَرني أَقْرَأَ علَيْكَ السَّلامَ ويَقُولُ : غيِّرْ عَتبة بابكَ . قَالَ : ذَاكِ أَبي وقَدْ أَمرني أَنْ أُفَارِقَكِ ، الْحَقِي بأَهْلِكِ . فَطَلَّقَهَا ، وتَزَوَّجَ منْهُمْ أُخْرى . فلَبِث عَنْهُمْ إبْراهيم ما شاءَ اللَّه ثُمَّ أَتاهُم بَعْدُ ، فَلَمْ يجِدْهُ ، فدَخَل على امْرأَتِهِ ، فَسَأَل عنْهُ . قَالَتْ : خرَجَ يبْتَغِي لَنَا . قَال : كَيْفَ أَنْتُمْ ، وسألهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِمْ فقَالَتْ : نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسعةٍ وأَثْنتْ على اللَّهِ تَعالى ، فقَال : ما طَعامُكُمْ ؟ قَالَتْ : اللَّحْمُ . قَال : فما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتِ : الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لهُمْ في اللَّحْمِ والماءِ ، قَال النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «ولَمْ يكنْ لهُمْ يوْمَئِذٍ حُبٌّ ولَوْ كَانَ لهُمْ دَعَا لَهُمْ فيهِ » قَال : فَهُمَا لاَ يخْلُو علَيْهِما أَحدٌ بغَيْرِ مكَّةَ إِلاَّ لَمْ يُوافِقاهُ .

وفي روايةٍ فَجاءَ فقَالَ : أَيْنَ إسْماعيلُ ؟ فقَالتِ امْرأَتُهُ : ذَهبَ يَصِيدُ ، فقَالَتِ امْرأَتُهُ: أَلا تَنْزِلُ ، فتَطْعَم وتَشْربَ ؟ قَالَ : وما طعامُكمْ وما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتْ : طَعَامُنا اللَّحْ مُ ، وشَرابُنَا الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ في طَعامِهِمْ وشَرَابِهِمْ قَالَ : فقَالَ أَبُو القَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «بركَةُ دعْوةِ إبراهِيم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم » قَالَ : فَإِذا جاءَ زَوْجُكِ ، فاقْرئي عليْهِ السَّلامَ وَمُرِيهِ يُثَبِّتْ عتبَةَ بابهِ . فلَمَّا جاءَ إسْماعِيلُ ، قَال : هَلْ أَتاكمْ منْ أَحد ؟ قَالتْ : نعَمْ ، أَتَانَا شيْخٌ حسَنَ الهيئَةِ وأَثْنَتْ عَلَيْهِ ، فسَأَلَني عنْكَ ، فَأَخْبرتُهُ ، فسأَلَني كيف عَيْشُنَا فَأَخبرْتُهُ أَنَّا بخَير . قَالَ : فأَوْصَاكِ بشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نعَمْ ، يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلامَ ، ويأْمُرُكَ أَنْ تُثَبِّتَ عَتَبَةَ بابكَ. قَالَ : ذَاكِ أَبي وأَنتِ الْعَتَبةُ أَمرني أَنْ أُمْسِكَكِ . ثُمَّ لَبِثَ عنْهُمْ ما شاءَ اللَّه ، ثُمَّ جَاءَ بعْد ذلكَ وإسْماعِيلُ يبْرِي نَبْلاً لَهُ تحْتَ دَوْحةٍ قريباً مِنْ زَمْزَمَ ، فلَمَّا رآهُ ، قَامَ إلَيْهِ ، فَصنعَ كمَا يصنَعُ الْوَالد بالْولَدُ والوالد بالْوالدِ ، قَال : يا إسْماعِيلُ إنَّ اللَّه أَمرني بِأَمرٍ ، قَال : فَاصْنعْ مَا أَمركَ ربُّكَ ؟ قَال : وتُعينني ، قَال : وأُعِينُكَ ، قَالَ : فَإِنَّ اللَّه أَمرنِي أَنْ أَبْني بيْتاً ههُنَا ،

وأَشَار إِلى أَكَمَةٍ مُرْتَفِعةٍ على ما حَوْلَهَا فَعِنْد ذلك رَفَعَ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبيْتِ ، فَجَعَلَ إِسْمَاعِيل يأتي بِالحِجارَةِ ، وَإِبْراهِيمُ يَبْني حتّى إذا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بهَذا الحجرِ فَوضَعَهُ لَهُ فقامَ عَلَيْهِ ، وَهُو يَبْنِي وإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الحِجَارَة وَهُما يقُولاَنِ : « ربَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ »
.

وفي روايةٍ : إنَّ إبْراهِيم خَرَج بِإِسْمَاعِيل وأُمِّ إسْمَاعِيل ، معَهُم شَنَّةٌ فِيهَا ماءٌ فَجَعلَتْ أُم إسْمَاعِيلَ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ ، فيَدِرُّ لَبَنُهَا على صبيِّهَا حتَّى قَدِمِ مكَّةَ . فَوَضَعهَا تَحْتَ دَوْحةٍ ، ثُمَّ رَجَع إِبْراهِيمُ إِلى أَهْلِهِ ، فاتَّبعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ حَتَّى لمَّا بلغُوا كَدَاءَ نَادَتْه مِنْ ورائ . ه : يَا إبْرَاهِيمُ إِلى منْ تَتْرُكُنا ؟ قالَ : إِلى اللَّهِ ، قَالَتْ : رضِيتُ باللَّهِ . فَرَجعتْ ، وَجعلَتْ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ ، ويَدِرُّ لَبَنُهَا عَلى صَبيِّهَا حَتَّى لمَّا فنى الماءُ قَالَتْ : لَوْ ذَهبْتُ ، فَنَظَرْتُ لعَلِّي أحِسُّ أَحَداً ، قَالَ : فَذَهَبَتْ فصعِدت الصَّفَا . فنظَرت ونَظَرَتْ هَلْ تُحسُّ أَحداً ، فلَمْ تُحِسَّ أحداً ، فَلَمَّا بلَغَتِ الْوادي ، سعتْ ، وأَتتِ المرْوَة، وفعلَتْ ذلكَ أَشْواطاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لو ذهَبْتُ فنظرْتُ ما فعلَ الصَّبيُّ ، فذَهَبتْ ونظَرَتْ ، فإِذَا هُوَ على حَالهِ كأَنَّهُ يَنْشَغُ للموْتِ ، فلَمْ تُقِرَّهَا نفْسُهَا . فَقَالَت : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظَرْتُ لعلي أَحِسُّ أَحداً ، فَذَهَبَت فصعِدتِ الصَّفَا ، فَنَظَرتْ ونظَرتْ ، فَلَمْ تُحِسُّ أَحَداً حتَّى أَتمَّتْ سَبْعاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنظَرْتُ مَا فعل . فَإِذا هِيَ بِصوْتٍ . فَقَالَتْ : أَغِثْ إِنْ كان عِنْدَكَ خيْرٌ فإذا جبْرِيلُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَال بِعقِبهِ هكَذَا ، وغمزَ بعقِبه عَلى الأرْض ، فَانْبَثَقَ الماءُ فَدَهِشَتْ أُمُّ إسْماعِيلَ فَجعلَتْ تَحْفِنُ وذكَرَ الحَدِيث بِطُولِهِ
.رواه البخاري بهذِهِ الرواياتِ كلها .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާން ޞަޙާބީ ސާހިބުކޮޅުވާ عَبْد اللّه ابْنِ عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. إبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السلام إسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام އާއި އަނބިކަނބަލުން ގެންވަޑައިގެން مسجدالحرام ހިސާބުގައި ވަޑައިގެންފި. އަދި ސުއާލު اسْمَاعِيل ގެމަންމަ ކިރުދޭ އުޅުއްވި. އަދި زَمْزَم ވަޅުގަނޑު ވަރަކަށް ކުޑަކުދިން ދަރިކަލުންކާރިއިރުގެ. އަދި އަދުވަސް ވަރަކައި މައިކާކައި އެއްވަސް ދިޔާ ނިމިގެން. އަދި އެއްވަސް ފެނެއް ނުވެއެވެ. ދެން އަދިމައިން އެކަމާ ދެކެވުނު ބަލާނެ ކަމާ އަދި ކަނޑައެޅި ދެން ބިދޭސް އެއް ދެކެވުނުއެވެ. ދެން إبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރިވަޑައިގަންނަވައި ފުރައްވާއެވެ. މަދު اسْمَاعِيل

ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ފަހަތުން ގޮވަމުން ދިޔައެވެ. އޭ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު ތިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންތަނަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިމަންމެން މިތަނު ދޫކޮށް ދަނީ އެއްވެސް ބަޔަކު ނޫޅޭ ވާދީއަކަށެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އެގޮތަށް ތަކުރާރުކޮށް ވިދާޅުވެ ހުއްޓެވެ. ނަމަވެސް إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރި ނުބައްލަވައެވެ. އެކަމަނާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް ތިޔަގޮތަށް އަމުރު ކުރެއްވީހެއްޔެވެ؟ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ! އެކަލާނގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވީއިރު ތިމަންމެން އެކަލާނގެ ނިކަމެތި ނުލައްވާނޭ ނަމެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ގޮސް އެކަމަނާ އަށް ނުފެންނަ ހިސާބަށް ދިއުމުން ދުނިޔެ ކަޢުބާއި ދިމާކޮށް އަނބުރާލައްވައި ދުޢާކޮށް އުފުއްލަވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشْكُرُونَ

އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު އެކަލޭގެފާނަށް ކިރު ބޮއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި އަތުގައި ހުރި ފެން ބޮޑުން ގެންދެވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ފެން ހުސްވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަނާ ފެންބޮއިގަތެވެ. އަދި ދަރިފުޅުވެސް ފެންބޮއިގަތެވެ. އަދި އެ ދަރިފުޅު ފެން ބޮވަގަން ގޮސް އަނގަ ދިރުވެވިގެން ފެންނަ ގޮތަށް ހާސްވެ އިނދެއެވެ. ފަހެ ނުބަލައިލަން ކެރެންޔާ (ފެނުފިޔާއިރު ބޮޑު ކުރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެންމެ ގާތުގައި ހުރި صفاء ފަރުބަދައެވެ. ފަހެ އެފަރުބަދައަށް އަރާ ވަޑައިގެން ވާދީގެ ފެނޭތޯ ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. ވާދީގެ ސިފަވުން ފަރުބަދައިން ވާދީއަށް ބައްލަވައިގަތެވެ. އަދި ވާދީ އަށް ފުރޮޅުމުން ހަދުން އެއް ކަންނެއް އެހާއަރުވަން މުސްކުޅި ދުވަސްތަކުގައި ފުރަތަމަ ވާދީއަށް މިހާރުވެސް ދުވަނީ ފެށިގެން ދުވަން ފެށީއެވެ. އަދި ނިސްބަތްނުވާ މަރުވާ ފަރުބަދައިން އަރާ ވަޑައިގެތެވެ. އަދި ވާދީ ފެނޭތޯ ހުރަވުން ފަހު ނިމުވުމުން ވާދިއަށް ވަޑައިގެން ވާދީއަށް ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. ވާދީއަށް ނުފެނުމުން ހުރުމުގެ އެއަސްކަނޑު އެހިކަލާކަން ދުވައިގެތެވެ. ދެން ގޮސް ސަފާ ފަރުބަދައިން އަރާ ވަޑައިގެތެވެ. ވާދީ ނިމުވުމުން ފައިބައިގެން ވާދިއަށް އާދެއެވެ. ދެން އަނގައި ފަރުބަދައިން އަރަން ދުވަން ފައިބާވައްޖެވެ. އެގޮތަށް ހަތްފަހަރު ދިޔަން އަރުވާ ސިޔާރަތް ފުރިހަމަވިއެވެ. ވަތް الله އަދުބަގައިކަށް ސުސްތިހުސްނު ދިއުމުން ސުއްޕޮއް عَبْدَ اللَّه ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ސަފާ އާއި މަރުވާ އާއި ދެމެދު سعي ކުރަނީ އެސަބަބުން ބަލާއިރެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ މަރުވާއަށް އަރާވަޑައިގެން ހިނދު އަޑަކާ

ހެއްސެވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ (އަޑީ ކަމަށްކަމަނާ ނަހަރުދަވާ) ގޮވައިލައްވާފައިވިއެވެ. ދެން
ދެވަނަ ފަހަރަށް އަޑެއް އިވުނެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އެފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ އަޑު
އިއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިބާގެ އަރިހުގައިވާ ތިބާގެ އެހީތެރިކަމަކީ ފުދޭނެތެވެ. އެހީވެދީ
މަލާއިކަތް ބިއްލުވާ (ހިމާރު زَمْزَمَ އާރާ ތަކެއް) ފަހިވިލައިން ޖެހުއްސެވިއެވެ. (ނުވަތަ
ފިޔައިން ޖެހުއްސެވިއެވެ.) އަދި ފެންގަނޑު ފާޅު އަރާގަތެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އެފެންގަނޑު ހަރުދަ
ވަނީހުން ވަތާގެން ފުސްވައި އަސްވާޅު ވެލެޖައިގެ ގޮވެއި ހައްދާވިއެވެ. އަދި ބަނޑުޖެހިއްސަން
ފެން ނުލިއެވެ. މަތި الله އަދިބުޓެއްކަމަށްނެތް ހުރަސްނުކޮށްދެވި عَبْد اللّٰه ابْنِ عَبَّاس
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله سبحانه وتعالى
إسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ މަންމައަށް ރަޙްމަތް ލައްވާށިއެވެ! އެކަމަނާ زَمْزَم ފެންގަނޑު
ހައްދަވަން ނުކުރައްވާނަމަ (ނުވަތަ އަތުން ބަނޑުއަޅާ ނުލައްވާނަމަ) ޒަމްޒަމް އޮރިސްބަ
ހިނގާ ހިލި ފެންކޮޅަކަށް ވީހެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ފެންބޮއި ހަދިޔާވިއެވެ.
އަދި اسْمَاعِيل ގެފުޅަށް ކިރުދެއްވިއެވެ. ފަހެ މަލާއިކަތް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަމަނާ
ހަލާކުވެދާނެކަމަށް ބިރުނުގަނެވޭށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިތަނީ الله ގެ ގެކޮޅެވެ. ހިނގާނެއެވެ.
އެބިންހުރި ތަނުގައި ބިނާކުރެއްވޭނެ ކުދިކުދިން ބައްޕާފުޅާ މިކުދިގެ ބިނާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން
الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ މީހުން ހަލާކުނުކުރައްވާ ނޑުވެވެ. އަދި كعبة الله ހުރީވެސް
އުސްގޮތަކަށް ހިނި ކަޅުގެ އަސްލާވެ. ސެލާބު އެރުމުން އެގެ ކަނާތާއި
ވާތްފަރާތާ ފުއްދާލައެވެ. ދެވޭފަދަ ހަމައިހާރުވެ. އިރުކޮޅުން جُرْهُم ގަބީލާގެ ބައެއް
كَدَاءَ ގެ މަގުން ދިމާވާނެ ވަހި އަދިކުރު މީހަކަށް ފަރީދުކޮށްދާވަތަ މަޖިލަތަކުވައެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން ތިބޭ ދުއްވާލާ ދޫނިކެއް ފެނިއްޖެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބުންޏެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން މިދޫނި މި ފެނަކަށް އުދުހެމުންދާއެވެ. މިޖާގަ ހުރިކަމަށް ވާނަމަ މިހާރުދިޔުމުން
މިވަންދުން އެއީވެސް ތެދުވެ. ހަމަ ފެން ނުވެއްޖެ ނުވަތަ އެހެން ބަޔަކު ނުތިބި
ދިޔަދާމީހުން ފެންހުރި ތަނަށް ދިޔުމަށެވެ. ފަހެ މޭފިޔަލަ މަނީ ފެނުއެވެ. އަދި އެމީހުން އައެވެ. އަދި
اسْمَاعِيل ގެ މަންމާފުޅު ފެނުގެ ކައިރީގައި ހުރިކަމުގައި ވީއެވެ. ފަހެ އެމީހުން
ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަމަނާ ހުއްދަދެއްވާނަމަ ކަލޭގެ ގާތުގައި ދިރިއުޅުއްވައިގަތުމަށް ހުއްދައެވެ؟
އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އާއެކެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ފެނުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނާއި
ބެހޭގޮތުން ހައްޤެއް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. عَبْدَ اللّٰه ابْنِ

عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام
ގެ މަޝްހޫރު އެގޮތް ގަބޫލު ކުރެއްވީ އަރަބިންނާ އިންސާނިއްޔަތު ޚިޔާލުކުރެއްވި
ބާރަސްބޮޑުކަން ވާޖިބެވެ. ފަހެ އަބަދުވެސް ބަޔަކު ފައިބައިގެން އަރަބިބަހުން ދަސްކުރެއްވި
އެކަމަނާ ދިރިއުޅުއްވި ހަބަރު ދަންނަވާ. އަދި އަރިހުގައިވެސް އެމަނިކުފާނު ކުއްލިއަކު އެކަމަ
ވަރަށް އެދެވިގެން އެތަން ފުރުއްވައިގެ. އަދި اسماعيل ގެފާނު ބޮޑުވެވަޑައިގެ. އަދި އެކަމަ ބޭބޭ
އެތަނުން ކުރުން ދާޅުވަޑައިގަތުމަށް. އަދި ބޮޑުވެވަޑައިގެން އެކަމަނާގެ ކިބައިގެން ވަރަށް
ކަމުދިޔައިރު. އަދި ކައިވެނި ކުރާ ހިތްޕުޅަށް ދާއިމީ އެކަމަނާ ވަރަށް އެކަނި
ކުރެއްވީ ކައިވެނި ކުރެއްވެ. އެދުވަސްވަރު إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ މަންމާ ނިޔާވިއެވެ.
ފަހެ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ، إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ ޚަބަރު ބެއްލެވުމަށް ވަޑައިގަތީ اسماعيل
ގެފާނު ކައިވެނި ކުރުމަށް ފަހުގައި ފުރުސަތުވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިރު اسماعيل
ގެފާނު ގޭގައި ނުހުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުންނާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަނބިކަނބަލުން
ބޭރަށް ކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަނބިކަނބަލުންނާ
މިމަނިކުފާނުގެ ކައިބޮއި ދިރިއުޅުމާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެގޮތް ރައްކާތެރިކަމާ
ބައްލަވައި. މިމަނިކުފާނުގެ ޝަކުވާ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނބިކަނބަލުން ބޭރަށްދިޔައީ
معيشة ގައި ހާލު ބޮޑުކަމުން ޝަކުވާކުރައްވައިއެވެ. އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. މިމަނިކުފާނު
ގެ ހާލު ވަރަށް ދަތިއެވެ. މިމަނިކުފާނު ދުއްތިރި ވަރަށް ދަތިކަމެއް. އަދި ހައިރާންކަމެވެ.
އެކަމަން ޝަކުވާ ކުރެއްވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ފިރިމީހާ އައުމުން
މިމަނިކު ސަލާމް ދަންނަވާށެވެ. އަދި ދަންނަވާށެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ދޮރުގެ އެތެރޭގެ(ދޮރު
އަޅި) ބަދަލު ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ވަޑައިގެންނެވުމުން ކަމެއް ހިތަށްއެރި ހިތްހަމަނުވާ
ކަމެއް ވިހެއްޔެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އައިސްމީހަކު ކަލޭމެން ގާތަށް އައިހެއްޔެވެ؟
އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާނއެވެ. މިވެނި މިވެނި ސިފައިގެ ބޮޑުވެފައިވާ މީހަކު އައިއެވެ. ފަހެ
ކަލޭގެފާނާ ބެހޭ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މިމަނިކު ޚަބަރު ދިނީމެވެ. ފަހެ މިމަނިކުފާނުގެ
ދިރިއުޅުމާ ބެހޭ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިމަނިކު ޚަބަރުދިނީމެވެ.މިމަނިކުފާނު ވަރަށް ދަތިކަމުގައި
އުޅޭކަމަށްވެ. اسماعيل ގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެއަށް ވަސިއްޔަތެއް ކުރި
ހެއްޔެވެ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާނއެވެ! ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ބުނެ ބަދަލު
ކުރައްވާށެވެ. اسماعيلގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިމަނިކުފާނުގެ ބައްޕާފުޅެވެ. މިމަނިކުފާނަށް އަމުރު

ކުރެއްވީ ކަނބުލޭގެ ވަރިކުރުމަށެވެ. ވީމާ ކަނބުލޭގެ ގެގެ މީހުންގެ ގާތަށް އަނބުރި ދިޔައެވެ.
ފަހެ އަކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލެއްވިއެވެ. އަދި އެ ފަހުން އެހެންކަނބަލަކާ ކައިވެނި
ބެއްލެވިއެވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السلام الله އިރާދަކުރެއްވި ދުވަހަކަށް ދުރުގައި
ހުންނެވުމަށްފަހު (އެއްދުވަހަކު) ، إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام ގެ ގެކޮޅަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ
اسْمَاعِيل ގެފާނު ނުހުންނެވިއެވެ. ފަހެ اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ކައިރިން
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. މިޔަބައިމީހުންގެ ހާލު ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އަދި އަކަނބުލޭގެ
ދެންނެވިއެވެ. ހާލު ރަގަޅެވެ. ދިރިއުޅުން ތަނަވަހެވެ. އަދި الله އަށް ޘަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުއެއްސެވިއެވެ. މިޔަބައިމީހުން ކަނީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ އަކަނބުލޭގެ
ދެންނެވިއެވެ. އެއްގަމު މަހެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ބޯނީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ.
އަކަނބުލޭގެ ދެންނެވިއެވެ. ފެނެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله
އެބައިމީހުންނަށް މަހާއި ފެނުގައި ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެދުވަސްވަރުގައި އޮށްޗަރު ނުހުރެއެވެ. އަދި އޮށްޗަރު ތައް ހުރިނަމަ
އެއަށްވެސް ދުޢާކުރެއްވީހެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ. މަކާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ބިމަކު
އެކަނި މަހާއި ފެނުގެ މައްޗަށް ދިރިއުޅުން ކަމުނުދާނެއެވެ.

އަދި އެހެން ދުވަހަކު ވެއެވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ.
اسْمَاعِيل ގެފާނު ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތީ ޝިކާރަ ކުރައްވަމުންނެވެ. ފަހެ އަކަނބުލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
އެތެރެއަށް ފައިބައިނުގަންނަވާނެހެއްޔެވެ؟ އަދި ކެއުމާއި ބުއިމަށް ހިއްސާވުމަށް. އަނބިކަނބަލުން
ވިދާޅުވިއެވެ. މިތަނުގެ ކާނާއަކީ މަހެވެ. އަދި ބުއިމަކީ ފެނެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭالله! އެބައިމީހުންގެ ކާއެއްޗާއި އަދި ބުއިމަށް ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ. ނަބީ
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
ދުޢާގެ ބަރަކާތެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ކަނބުލޭގެ ފިރިކަލުން ސަލާމް
ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާގެ ދޮރުގެ އެތެރެ (ދޮރާށި) ގަދަކޮށް ހިފެހެއްޓުމަށެވެ. ފަހެ
إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام ވަޑައިގެން އެއްސެވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު އައިހެއްޔެވެ؟ އަނބިކަނބަލުން
ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ރީތި ސިފައެއްގައި ހުރި ބޭފުޅަކު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަކަނބުލޭގެ

إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ ސިފަ ފާޅުކުރުދު ހިތްބަސްތައް އިއްވެވުމުގެ ފަދަ އަބަދުވެސް ކަލޭގެފާނަށް
ބަލައިލުން އެއްސެވުމުގެ ފަދަ މިހާރަށް ހެޔޮ ރައްކާތެރިވެދެވެ. ފަދަ އަބަދުވެސް މިހާރުގެ
معيشة ތެރި ކުރު ސަވުމަކާއިމެދުވެ. ފަދަ މިހާރަށް ދުވަސްވީމާއެވެ. މިހާރުގެ ހާލު ބަލާލާށެވެ.
اسْمَاعِيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަދަ ކަލޭބުނާގޮތަށް ކަމެއް އަމުރުކުރައްވައި ހަމަތަކު؟
އަކަލޭބުނާގޮތް ދަސްކޮށްލިއެވެ. އެދުވަހެވެ. އަބަދުވެސް ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި
ކަލޭގެފާނަށް ދުރުގެ އަލުގަނޑު (ގެރާއިދު) ގެދުވަދުވާރަށް އަމުރުކުރައްވާއިވެ. اسْمَاعِيل
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅު މިހާރުގެ ބައިތުއެވެ. އަދި އަލުގަނޑު (ގެރާއިދު) އަޅާ
ކަލޭބުނާގޮތެވެ. މިހާރަށްއަޅާ އަ އަމުރުކުރައްވާ ކަމަށް ގެންގުޅުނީވެ.ދުރު އަބަދުވެސްހާލު
ދުރުގައި إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام الله ހަރުދުކުރައްވާ ދުވަހަކުން ދުރުގައި ހަށިހަރުވިއެވެ. ދުރު
އަނބުރި ވަޒީފާވެ. އަހަރުދު إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ހަށިހަރު زَمْزَم ގެ ކައިރިގައި ގަހައްޓަ
ދުރުގައި ގެއަށް ހައްދަވާލައިވެ. ފަދަ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ފެނުމުން ބެދުވީ ވަޒީފާވެ. އަދި
ދުރަށް ބަރުހަލާ، އަދި ބަރުހަލާ ދުރުހަރަކާތް މުއްދަތެއް ކަރުވަދުއިން މުއްދަތެއް
ކުރައްވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اسْمَاعِيل ގެފާނު އަވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى މިކަންތައް ކަމަކަށް އަމުރު ކުރައްވައިވެ. اسْمَاعِيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިރާދަ ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވާ ކަމެއް ކުރައްވާށެވެ.
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެކަމުގެ މުއްސަނދުކަން މިކަންތަކާއި ވެހިކޮޅުވާނަން
ހައްދަވާ؟ اسْمَاعِيل ގެފާނު ދަންނަވައިވެ. މިހާރަށް ކަލޭގެފާނަށް އެހީތެރިވެދޭނަން. إِبْرَاهِيمُ
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي މިކަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވައި
މިތަނުގައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރުމަށެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހުރި އެއްގަމަކުން އިރުމަތީގައި
ކުރައްވިއެވެ. ފަދަ އަލިފުދު ގަލުތަކު ބިނާގެ އެވަށަވެ. ފަދަ اسْمَاعِيل ގެފާނު ހިލަގަނޑު
އުފުއްލަވައިން ގެނެސްދިނެވެ. އަދި إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ބިނާކުރައްވަވަގެ. އަދި ބިނާނޑު
އުސްވިއެވެ. ދުރު ހިލަގަނޑު ބިމުގައި ބަހައްޓާގަނޑު އެގޮ ކަމެއްގެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
އަރާވަޖައިގެން ބިނާނޑު ކަރުނަތު ގެންދިޔައެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނު ބިމުގައި
ހަރުދަވައިގެން ހިލަގަނޑު ދޫކުރު ގެންދިޔައެވެ. އަދި އެދުބައިދުރު މިދުޢާ ކުރައްވަމުން
ގެންދިޔައެވެ. ربَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ މާނައީ:- އޭ އަހަރުމެން ހަމަދުވައި

ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަޅުގަނޑު ފުރާނަށް ގަބޫލުފުޅުކުރައްވާނދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އިލާހީ
އައްސަވާ ވިދޮގެންނަވާ އަދި ދަންނަވާގޮތެއްގެންނަވާއިލާހެވެ.

އަދި އަހަރުން ރިވާޔަތްތަކުގައި ވާގޮތުގައި إِبْرَاهِيمُ ގެފާނާއި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ
މަންމައާއިގެން ފެންހޯދަން ހިފައިގެން ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. ދެން إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلأم ގެ
މަންމަފުޅު އަހަރުން ފެން ބައްލަވައިފިއެވެ. ދެން އަނބިކަނބަލުންގެ ރިޔާލީ اسْمَاعِيل ގެފާނުންބަދައި
ޖެހުނެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ގަހެއްގެ ދަށަށް ވަޑައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރި ދޭން ފުރުއްވައިފިއެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމަ، إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ
ފަހަތުން ދިޔުމަށް ފުރުއްވައިފިއެވެ. އަދި كَدَاءَ ނަމަކަށް ކިޔާ ހިއްކިފަސް ދުވުމުން އަހަރުން
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ފަހަތުން ގޮވާލައްވައިފިއެވެ. އޭ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު
ތިވަޑައިގަންނަވަނީ ތިމަންނަމެން ކަނޑުފަހައްޓައިގެން ކާކާއާ ދޫކޮށްލައްވައި ތިވަޑައިގަންނަވަނީތޯ؟ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ މަގަށެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله އަށް ޙަވާލުކޮށްފީމެވެ. ފަހެ
އަންބަރު އައީ. އަދި ހަމަ ފެނުބަދަން ގެންދިޔައީއެވެ. އަދި ދަރިފުޅަށް ކިރުދީއްވައިމުން
ގެންދެވިއެވެ. އެންމެފަހުން ފެން ހުސްވިއެވެ. އަދި އަހަރެން ޒަމްޒަމް ކިރުއްވިއެވެ. ތިމަންނަ
ގެސް ބޮޑުތަން ފަރުވާގައި މިހާރު ފެންދޭނަށެވެ. ބައްޕަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދެކިއެވެ.
އަދި ސަފާ ފަރުބަދައްކަށް އަރާވަޑައިގަތެވެ. އަދި ބައްޕަމުން ގޮސްދިޔައިވެ. އަދި ހިތަށް
ނުފެނުމުން ކިރާއްނު ފަހަރެވެ. އަދި ދުވެގަސް މަރުވާއްނު އަރާވަޑައިގަތެވެ. އެގޮސް އައްބަރު
ނުހަމަވިއެވެ. އަދި ހިތުހިތުގެ ބަނދެވެ. މަގުރު ދަރިފުޅުން ހިގެތި ބަޔަސް ދަމުހިގެނުއެވެ. ފަސް
ދަރިފުޅުގެ ގޮތުސް ވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެން އަދިރިފުޅު އަޔި ބަނޑެހިމިވިގެންސް ހަރާކާތްސް
ކައިރިފުޅައިވެ. ފަސް އަހަރުން ކަތި ނުކަރާވެގެން ހިތި ހިތި ބަނދެވެ. ތިމަންނަނާއި މަގުރު
ފަސްތި ދަސްދީވެ. ފަހެ ސަފާ ފަރުބަދު މަތީގައި އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި މަގުރު ފަސްތި
ހަދަމަފަހަ ނުފަނުމަން ފަހަބައިގެން ވެއްޖެ އަރާ ކުރާމަ އައިސް މަރުވާ އާއި ދިމާއަން ދަވެސް
ފަހަތްވިއެވެ. އަދި މަރުވާގެ މަތީގައި އަރާ މަގުރު ފަސްތި ބައިއަރާވިއެވެ. މަގުރު ނުފަނުމަން
ދެރައަށް ފަހަބައިގެންސް ދަރިފަރުން ވިޔަޙި ބައިއަރާވިއެވެ. އެގޮސް ހިތުފަރާ މަތީން އަހަރު
ހަރާވިއެވެ. ފަސް ހިތި ހިތި ބަނދެވެ. ދަރިފަރުން ވިޔަޙި ބައިއަރާ ފަސްދިހަނަދެވެ. އަދި ނަމަ
އެޖެއް އިވިވެއައިގަތެވެ. ފަހެ އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހިތަގެ ފަރާތުގައި ހަލުއި ވަހަކަ ފަހަރަކީ.

އަރިނދު އައީ جبْرِيلُ عَلَيْهِالسلام އެވެ. ފައިންފުގެ މިގޮތުން ބިމުގައި ޖެއްސުވިއެވެ.
(އަސާސާގެ ފުތުން ފައިންފުގެ ބިމުގައި ޖެއްސުވާ އިސްތިޢާރާތެއްކުރައްވައިއެވެ.) ފަހަ ފެންގަނޑު ފަޅާ
އަރިއެވެ. ފަހަ اسْمَاعِيل ގެފުޅުގެ މަންމާފުޅު ހައިރާންވިއެވެ. އަދި ފެން ނަގަން ފެށްޖެއެވެ.

« الدَّوْحةُ » : الشَّجرةُ الْكَبيرةُ . قولهُ : « قَفي » أيْ : ولَّى . « وَالجَرِيُّ » : الرسول. « وَأَلْفي » معناه : وجَد . قَوْلُهُ : « يَنْشَغُ » أَيْ : يَشْهَقُ .

1868 وعنْ سعِيدِ بْنِ زيْدٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «الْكَمأَةُ مِنَ المنِّ ، وماؤُهَا شِفَاءٌ للْعَينِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި سعيدِ بْنِ زيْدٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الْكَمأَةُ ވަނީ المنِّ އިންނެވެ. އަދި އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށް شِفاء އެކެވެ.

އިތުރު ބަޔާން:

الكمأةَ އަކީ طبيعي ގޮތުން ބިމުން ފަށައި ގެން ނިކުންނަ އެއްޗެކެވެ . ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި މިނިކުންނަނީ ربيع މޫސުމުގައި ވިއްސާރަވެ ވިދާ ގުގުރުމުންނެވެ . އެހެންވެ ޢަރަބިންގެ މީހުން އެއަށް نبات الر عد ވެސް ކިޔައެވެ. މިގޮތުގައި އެއްވެސް ފަތެއް ނުހުރެއެވެ . އަދި އެއްވެސް މަލެއް ވެސް ނުހުރެއެވެ . މިހުންނަނީ މަސްގަނޑެއް ގެ ސިފައިގައި ވައްބުރުއަކަށް ނުވެވޭ އާއި ކަރުކާ ގޮގޮޗުގެ . މިހުންނަކުން މެއްސެ ބައެއް މީހުން ބޮޑުގެ ބޮޑުވެސް ކިޔައެވެ . މިއީ ފެނޭ އެއްޗެކެވެ . މެއަން އިގެރޭސި ބަހުން ކިޔަނީ (truffle) އެވެ . މިވަރުންނަކީ ބޮޑުގެ އަޖާގައި ދާ ސޯސް ހިތިމިޢާރާ ފެންސޯސް ސޯސްހިތިމިޢާރާ ދުދުދުގައެވެ . މީހުން ކަނޑު އެއްޗެހިގެ ކާއިރުގައި ވިޔަވަރަކަށް އޮޅި ހަރުއެވެ . މިއީ އެންމު ގިނައިން އެފުދު ރަނގަޅާ ޢަރަބި ކާރައި ޙުރުފުގައެވެ .

ماؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ: އޭގެ ފެނަކީ ލޮލުގެ ޝިފާއެކެވެ .

މިމާނައިގައި ތިން قول އެބައެވެ.

ފުރަތަމަ: އޭގެ ދިޔަ ލޮލުގެ ބޭސްތަކާއި އެއްކޮށްލައިގެން ބޭނުންކުރެވެއެވެ. ސިފާ އޭގެ ދިޔަ ލޮލަށް ބޭނުން ނުކުރެވެއެވެ . މިއީ أبو عبيد ގެ قول އެވެ .

ދެވަނައީ: އޭގެ ދިޔަ ކައްކާފައި ބޭނުންކުރެވެއެވެ . އޭރު ކައްކާފައި އޭގެ ހޫނު ވަރަކާއި ގައިގެ ހޫނުގައި މާއްދާއެއް ނުވެގެން ދިޔުމުގެ ބާލި ހޫނުގައި ހަމައެކަނި ވާއިރު ދުނިޔެ ބައިކަމަށްވާނެއެވެ .

ތިންވަނައީ: އޭގެ އޭގެ މައްޗަށް ވިއް ވާރު ފެނެވެ.މިއީ ابن الجوزي ވިދާޅުވި ބަސްފުޅެކެވެ. ނަމަވެސް މިއީ މިކަމުގައި އެވޭ އެނގެ ދޫރު ގޮތެވެ .

الغافقي ވިދާޅުވިއެވެ . الكماة ގެ ދިޔަ އަދުން ދެލާއި އެއްކަލަވެގެން ލޮލުގައި އެޅުމުން ލޮލުގެ ބަލިތައް ފަސޭހަވެ ލޮލުގެ ފެނުން ގަދަވެއެވެ.

الكماة من المن: الكماة ވަނީ المن ގެ ތެރެއިންނެވެ .

މިގައި ދެ قول އެއްވެއެވެ .

ފުރަތަމަ قول އަކީ: الله سبحانه وتعالى ބަނީ އިސްރާއީލުންނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެތީގެ ތެރެއިން من ވަކެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ތަކެއްޗަކީ الكماة އެވެ .

ދެވަނަ قول އަކީ: الكماة އަކީ އެއްވެސް މަސައްކަތެއްކުރުމަކާއި ނުލައި ގޮވާން ކުރުމުގެ ކާލި ނޫނީ މާތް ކާންތަކެތި ނިކުމެއެވެ ދެކެ ރަޙްމަތް ހަމަ ތަކެތިވީއިރު އަޅެ المن އަކީވެސް އެއްވެސް މަސައްކަތަކާއި ނުލައި ބަނީ އިސްރާއީލުން ދެވެނު ތަރީގެ ތަކެތިވެސް އެކަމަށް ނިސްބަތް ކުރެވޭ އެއްވެސް ތަކެއްޗެއް ދެއްވިފައެވެ .

باب الاستغفار

استغفار ދަންނަވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (محمد 19): {واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، مؤمن ފިރިހެނުންނަށާއި، مؤمنއަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 106): {واستغفر اللَّه إن اللَّه كان غفوراً رحيماً}.

އަދި، ފާފަ ފުއްސެވުން އެދިالله ގެ حضرة އަށް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (النصر 3): {فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان تواباً}.

ފަހެ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް حمد އާއިއެކު ތަސްބީހަ ވިދާޅުވާށެވެ! އަދި ފާފަފުއްސެވުން އެދިވަޑައިގެން އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުން ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 15): {للذين اتقوا عند ربهم جنات} إلى قوله عز وجل {والمستغفرين بالأسحار}.

تقوي ވެރިވީމީހުންނަށް އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތު ގައި ސުވަރުގެ ތަކެއްވެއެވެ.

وقال تعالى (النساء 110): {ومن يعمل سوءاً أو يظلم نفسه ثم يستغفر اللَّه يجد اللَّه غفوراً رحيماً}.

ނުބައިކަމެއްކޮށް،ނުވަތަ، އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެ، ދެން (އެއަށްފަހު) މާފުއްސެވުން އެދި الله ގެ ޒިކުރުކޮށް ދަންނަވާފައި (ދަންނަވާށެވެ!) الله އީ، ފާފަފުއްސަވައިން މާފުއްސަވާ ރަޙީމުވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެކަ ދަނެގަންނައެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 33): {وما كان اللَّه ليعذبهم وأنت فيهم، وما كان اللَّه معذبهم وهم يستغفرون}.

އަދި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންގެ ތެރޭގައި ހުންނަވަނިކޮށް،الله، އެއުރެންނަށް އަޛާބު ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއުރެން استغفار ކުރަނިކޮށް ތިއްބައި، الله، އެއުރެންނަށް އަޛާބު ނުދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 135): {والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا اللَّه فاستغفروا لذنوبهم، ومن يغفر الذنوب إلا اللَّه ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون}.

އަދި އެއުރެންނީ ފާޙިޝްކަމެއްކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ، އެއުރެންގެ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ ،(އެބަހީ: ކުޑަފާފަ ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ) الله ހަނދުމަކޮށް، އެއުރެންގެ ފާފަތަކަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވައެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކު؟ ކަލޭގެފާނުއެވެ؟އަދި އެއުރެން ދަނެތިބެ ހެދި އެއުރެން ކުރި ކަންތައްގެ މައްޗަށް ދެމިއެއް ނުހިފަހައްޓައެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

1869 وَعن الأَغَرِّ المُزَنيِّ رضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إنَّهُ لَيُغَانُ على قَلْبي ، وَإِني لأَسْتغْفِرُ اللَّه في الْيوْمِ مِئَةَ مرَّةٍ » رواهُ مُسلِم .

މާނަ: الله ރުއްސުންވެރިވާ الأغَرِّ المُزَنيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގައި ކަރުހިއެއް އަރައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދުވާލަކު ސަތޭކަފަހަރު استغفار ކުރައްވަމެވެ.

1870 وعنْ أَبي هُريْرة رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « واللَّهِ إِنِّي لأَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتوبُ إِلَيْهِ في الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سبْعِينَ مَرَّةً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرِيْرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއެހީމެވެ. އަނގަތަށިވާ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބަސްމުގެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިދާނެކޮށް ކަލޭގެ ދުވަހަކު މާތް الله އަށް ދުވަހަކު ކަތިވެސް ވިހަރިން استغفار ދަންނަވައި އަދި ތައުބާ ވަމުއެވެ.

1871 وعنْهُ رَضِي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « والَّذي نَفْسِي بِيدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا ، لَذَهَب اللَّه تَعَالى بِكُمْ ، ولجاءَ بقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّه تعالى فَيغْفِرُ لهمْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرِيْرة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ވިދާނެކޮށް ވަޑައިގަތުމުގެ މާތް الله ގެ އިނގިރޭސިއް އިރާދަ ކަލޭގެ ހަމަކަށަވަރު. ވިހަރަހައިވީނުމުން ކަލޭގެ ފުރާވަރީން ކަމުވަދެއްގެ ނުވަދިނުކަމަ الله سبحانه وتعالى ވިހަރަހައިވީނުމުން ނުވިކުރައްވާ އަދި ވިހަރަހައިވީނުގެ ބަދަލުގައި އާދަން ބަޔަކު އުފައްދަވާނެއެވެ. އަދި އެފިނުން ފާފަކުރާނެއެވެ. އަދި އެފާފަތަކަށް الله އަށް استغفار ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެފިނުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނެއެވެ.

1872 وعَنِ ابْنِ عُمر رضِيِ اللَّه عَنْهُما قَال : كُنَّا نَعُدُّ لِرَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في المجلِسِ الْواحِدِ مائَةَ مرَّةٍ : « ربِّ اغفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ » رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث صحيح .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުންލައްވާށި عبد الله ابْنِ عُمر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ގުނަމުން ގެންދިޔަމެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެންމެ މަޖިލިސްއެއްގައި ސަތޭކަ ފަހަރު އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ربِّ اغفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ އެވެ.

1873 وعنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضِيِ اللَّه عنْهُما قَال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ لَزِم الاسْتِغْفَار ، جعل اللَّه لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مخْرجاً ، ومنْ كُلِّ هَمٍّ فرجاً ، ورَزَقَهُ مِنْ حيْثُ لا يَحْتَسِبُ » رواه أبو داود .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުންލައްވާށި عبد الله ابْنِ عَبَّاسٍ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. استغفار ކުރުމުގައި ދެމިހުންނަ މީހަކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ ދަތިކަމަކުން ނިކުންނާނެ މަގާއި އަދި ކޮންމެ ހިތާމައަކުން ސަލާމަތްވުން ލިބި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ހީވެސް ނުކުރާހާ ގޮތަކުން އޭނާއަށް ރިޒުގު ދެއްވާނެއެވެ.

1874 وعنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضِيِ اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ قال : أَسْتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إِلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ، غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وإِنْ كَانَ قَدْ فرَّ مِنَ الزَّحْفِ » رواه أبو داود والترمذي والحاكِمُ ، وقال : حدِيثٌ صحيحٌ على شَرْطِ البُخارِيِّ ومُسلمٍ .

ދާތީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله ابْنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ވިދާޅުވި أَسْتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إِلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. އޭނާ ޖިހާދުގެ ދަނޑުން ފިލައިގެން ދިޔަ މީހެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.

1875 وعنْ شدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رضي اللَّه عنْهُ عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « سيِّدُ الاستِغْفار أَنْ يقُول الْعبْدُ : اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لا إِله إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَني وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمتِكَ عليَ ، وأَبُوءُ بذَنْبي فَاغفِرْ لي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ . منْ قَالَهَا مِنَ النَّهارِ مُوقِناً بِهَا ، فَمات مِنْ يوْمِهِ قَبْل أَنْ يُمْسِيَ ، فَهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ ، ومَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وهُو مُوقِنٌ بها فَمَاتَ قَبل أَنْ يُصبِح ، فهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ » رواه البخاري .

ދާތީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ شَدَّادِ بْنِ أَوْس، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. سيِّدُ الاستِغْفار އަކީ އަޅާ އަންނަނިވި ގޮތަށް ކިޔުމެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لا إِله إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَني وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمتِكَ عليَ ، وأَبُوءُ بذَنْبي فَاغفِرْ لي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ ވިދާޅުވި އެ ކަލިމަތައް ދުވާލުގެ ތެރޭގައި ޔަޤީންކަމާއިއެކު ކިޔައިފިނަމަ އެދުވަހު ހަވީރުވުމުގެ ކުރިން ނިޔާވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ވާނީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިއަކަށެވެ. އަދި ވިދާޅުވި އެކަލިމަތައް ރޭގަނޑުގެ ތެރޭގައި ޔަޤީންކަމާއިއެކު ކިޔައިފިނަމަ ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން ނިޔާވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ވާނީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިއަކަށެވެ.

« أَبُوءُ » : بباءٍ مضْمومةٍ ثُمَّ واوٍ وهمزَةٍ مضمومة ، ومَعْنَاهُ : أَقِرُّ وأَعترِفُ .

1876 وعنْ ثوْبانَ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : كَانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا انْصرفَ مِنْ صلاتِهِ، استَغْفَر اللَّه ثَلاثاً وقَالَ : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَباركْتَ ياذَا الجلالِ والإكْرامِ » قيلَ

وهُوَ أَحدُ رُوَاتِهِ : كَيْفَ الاسْتِغْفَارُ ؟ قَال : يقُولُ : أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه . رواه مسلم

.

ވާތް ﷲ ރުހުންވެއްވި ثوْبانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންގެ ނަމާދުން ސަލާމް ދެއްވުމުގައި استغفَر اللَّه ވިދާޅުވެ ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَباركْتَ ياذَا الجلالِ والإكْرامِ

ދެންނެވުނެވެ. އަދި މި حديث ގެ ރާވީންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ބުނާ. استغفار ކުރަނީ ކިހިނެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه ގެ ކިޔުމަށް ހުރުމެވެ.

1877 وعَنْ عَائِشَةَ رَضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ قَبْلَ موْتِهِ : « سُبْحانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ » متفقٌ عليه .

ވާތް ﷲ ރުހުންވެއްވި عائشةَ ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަންހެނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިއަށް ގިނަގިނައިން އަންނަނިވި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވެއެވެ. سبْحانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ

1878 وَعَنْ أَنسٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « قالَ اللَّه تَعَالَى : يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ ما دَعَوْتَني ورجوْتَني غفرتُ لَكَ على ما كَانَ منْكَ ولا أُبَالي ، يا ابْنَ آدم لَوْ بلَغَتْ ذُنُوبُك عَنَانَ السَّماءِ ثُم استَغْفَرْتَني غفرْتُ لَكَ ولا أُبالي ، يا ابْنَ آدم إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايَا ، ثُمَّ لَقِيتَني لا تُشْرِكُ بي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بقُرابِها مَغْفِرَةً » رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުޟުއްވާން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިދެއްވިކަމަށް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. އަހަރެމެން حديث
ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކުރަމުން އަދި ތިމަން އިލާހަށް އިތުބާރުކުރަމުން ތިމަން
އިލާހު ތިބާގެ އެންމެހާ ފާފަތަކަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހު (އަދި ފާފަތައް ކިތަންމެ
ގިނަ ކަމުގައި ވިޔަސް) ފަރުވާލެއް ނުބެއްވޭ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ތިބާގެ ފާފަތައް އުޑާއި
ހަމައަށް އުފުލިއްޖެއްޔާ ކަމަކަށް ވިޔަސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް
ދެންނެވުމަށް އެދިލާނަމަ ތިމަން އިލާހު ތިބާއަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު (އަދި ފާފަ
ގިނަކަމުން) ފަރުވާލެއް ނުބެއްވޭ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ބިންފުރާ
ވަރަށް ފާފަތަކާއިގެން ބައްދަލުވެއްޖެނަމަވެސް ތިމަން އިލާހާއި ބައްދަލުވާނަމަ އިލާހާއި
ޝަރީކުނުކުރައްވާ ނަމަވެސް ތިމަން އިލާހު ބިން ފުރާވަރަށް ފުއްސެވުމާއެކު ބާއްވާ ތިބާގެކިބައި
އަންނަހުށީމެވެ.

« عنان السَّمَاءِ » بِفَتْح العيْنِ : قِيل : هُو السَّحَابُ ، وقِيل : هُوَ مَا عنَّ لَكَ مِنْها ، أَيْ: ظَهَرَ ، و « قُرَابُ الأَرْضِ » بِضَمِّ القافِ ، ورُوِيَ بِكَسْرِهَا ، والضَّمُّ أَشْهَرُ ، وهُو ما يُقَارِبُ مِلْئَهَا .

1879 وَعن ابنِ عُمَرَ رضِي اللَّه عنْهُما أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « يا معْشَرَ النِّساءِ تَصدَّقْنَ، وأَكْثِرْنَ مِنَ الاسْتِغْفَارِ ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » قالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ : مالَنَا أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ ؟ قالَ : « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ ، وتَكْفُرْنَ العشِيرَ مَا رأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عقْلٍ ودِينٍ أَغْلبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُنَّ » قَالَتْ : ما نُقْصانُ الْعقْلِ والدِّينِ ؟ قال : « شَهَادَةُ امرأَتَيْنِ بِشهَادةِ رجُلٍ ، وتَمْكُثُ الأَيَّامَ لا تُصَلِّي » رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ބައްޕާފުޅާއި ރުޟުއްވާން ލެއްވި عبد الله ابْنِ عمر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ
އަންހެނުންނޭ ޖަމާޢަތޭ ޞަދަޤާތް ދޭށެވެ. ގިނަގިނައިން ސަބަބަކީ ތިޔަ ބައިމީހުން އަދި استِغْفار
ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިގެ ގިނަ ބައިމީހުން ކަމުގައި ދެކެއްވީން

ދެކެފައިވެއެވެ. އެތަނުން އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން ގިނައިން ނަރަކައަށް ދާންޖެހެނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ ތިޔަކަނބުލުން ގިނަގިނައިން ލަޢުނަތު ދޭތީއެވެ. އަދި ފިރިމީހާއަށް ނާޝުކުރުވެރިވާތީއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިސްނުންމަދު، ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި އުނިބަޔަކު ބުއްދި ވެރި ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެން އެހެން ތިޔަބަޔަކު ނޫން ނުދެކެމެވެ. އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުން މަދުވުމާއި ދީނުގެ އުނިކަމަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދެއަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ފިރިހެނަކުގެ ހެކިބަހާ އެއްވަރެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް ނަމާދު ނުކުރެވޭ ދުވަސްތައް ފާއިތުވާތީއެވެ. (އެއީ ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި ހުރި އުނިކަމެވެ.)

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ ތަފްޞީލަން ބައްޔާންވެގެންވާ **باب**

قال الله تعالى:}إن المتقين في جنات وعيون * ادخلوها بسلام آمنين * ونزعنا ما في صدورهم من غلٍ إخوانا على سرر متقابلين * لا يمسهم فيها نصب وما هم منها بمخرجين{ ((الجحر:45-48)).

ހަމަކަށަވަރުން تقوي ވެރިން ވަނީ ސުވަރުގެތަކާއި، ފެންއާރުތަކުގެ نعمت ގައެވެ.(އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތުގައި، އަމާންކަމާއެކު ވަދެގަންނާ حال އެތަނަށް ވަންނާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ حسد ވެރިކަން ފިލުއްވާލައްވާނަމެވެ. ދެބެއިންގެ ގޮތުގައި އެކަކު އަނެކަކާ ކުރިމަތިލައިގެން أخش ތަޚުތުތަކުގެ ގޮތުގައެވެ. އެއުރެންނަކަށް އެތަނުގައި ވަރުބަލިކަމެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެ ތަނުން ނެރުއްވުން ބަހަރު ކަރުގައިވެސް އެއުރެން ނުކުމެވޭނެއެވެ.

وقال تعالى: {يا عباد لا خوف عليكم اليوم ولا أنتم تحزنون * الذين آمنوا بآياتنا وكانوا مسلمين *ادخلوا الجنة أنتم وأزواجكم تحبرون* يطاف عليهم بصحاف من ذهب وأكواب وفيها ما تشتهيه الأنفس وتلذ الأعين وأنتم فيها خالدون * وتلك الجنة الي أورثتموها بما كنتم تعملون * لكم فيها فاكهة كثيرة منها تأكلون} ((الزخرف:68-73)).

އޭ ތިމަން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުންނޭ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގައުމަކާއި މުއުމިނު އެއްވެސް ބިރެއް ނުވެވޭ .އަދި ހިތާމަކުރާނެ ބާވަތުގެ އެއްވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ . އެއުރުންނާއި، ތިމަން ރަސޫލާގެ آ ية ތަކަށް إيمان ވެ ، مسلمން ކަމުގައިވީ މީހުންނެވެ. އުފާވެރިކަމުން ފުރިގެންވާ حال، ތިޔަބައިމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިން ސުވަރުގެ ވަންނާށެވެ! އެއުރުންގެ ގޮވެގެ ރަންގެ ކަންތައްތަކާއި ، ތަރުތީބުކޮށް ބަރާބަރުވާނެއެވެ. އަދި އެތާނގައި ހިތުއެދޭ، އަދި ލޯބުއާ އެހާމެ ލޯބިވާ ހުރިހާ ތަކެތިވާނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެތާނގައި އަބަދުގެ ދިރިއުޅުންވެއެވެ. އަދި އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަށް ހޭދަ ކުރި عمل ތަކުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެ ސުވަރުގެއެވެ . އެތާނގައި ތިޔަބައިމީހުން ، އެއިން ކައުމަކާތުން ގިނަގިނަ މޭވާ ލިބޭނެ ވާނެ .

وقال تعالى:}<u>إن المتقين في مقام أمين * في جنات وعيون * يلبسون من سندس وإستبرق متقابلين * كذلك وزوجناهم بحور عين * يدعون فيها بكل فاكهة آمنين * لا يذوقون فيها الموت إلا الموتة الأولى ووقاهم عذاب الجحيم * فضلاً من ربك ذلك هو الفوز العظيم</u>{ ((الدخان:51-57)).

ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިން ތިބޭނީ އަމާންކަން ލިބިގެންވާ ތަނެއްގައެވެ. ސުވަރުގެބާއި، ފެންއާރުތަކާއި نعمة ގައެވެ. އެއުރުން ލައިއުޅޭނީ سندس އާއި، إستبرق ފުރާޅެވެ. ތިޔަބައި އެކުއެކަތާ ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. (ކަންނޭނގި) އެފަދައިންނެވެ. އަދި ތިމަންރަސޫލާގެ އެއުރުން حورالعينންނާ ކާވެނިކޮށްދެއްވީމެވެ. އެތާނގައި އަމާންކަމާއިގައި ތިބޭ حال ،ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ މޭވާ ގެންނަވުން އެއުރުން އެދޭނެއެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރު މަރުވުން ފިޔަވައި، އެތާނގައި އެއުރުން މަރާ ރަހަނާ ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عذابން، އެކަލާނގެ އެއުރުން ސަލާމަތް ކުރައްވާނެއެވެ. ކަލާމްފުޅުގެ ވެރި ރަސޫލާގެ حضرة ން އައި فضل ވަންތަވެރިކަމުގެ ގޮތުގައެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ލިބުމަކީ ހަމައެއީއެވެ.

وقال تعالى :<u>{إن الأبرار لفي نعيم* على الأرائك ينظرون*تعرف في وجوههم نضرة النعيم * يسقون من رحيق مختون * ختامه مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون* ومزاجه من تسنيم * عينا يشرب بها المقربون}</u> ((المطففين:22:28)). والآيات في الباب كثيرة معلومة.

ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮލަފާ މީހުންވަނީ نعمةގެ ސުވަރުގޭގައިކަން ކަށަވަރެވެ. ދާންވަރުވެ ތަމީގައި (نعمةތަކަށް) ބަލަބަލައެވެ. އެއުރެންގެ މޫނުތަކުން نعمة ގެ އުފާވެރިކަން ފެނިގެން އެނގޭނެއެވެ. ސިއްކަޖެހިފައިވާ ބަންދުކުރައްވާފައިވާ (މުސްކުވެދުއްވާން) ސާފު ރާގެ ބުއިމުކަށް އެއުރެންނަށް ބޯންދެވޭނެއެވެ. އެބައިން ނިމުނީ، ކަސްތޫރީ ވަހުންނެވެ. ވާދަކޮށް ކުރަކުރާ މީހުން އެކަމުގައި ވާދަކޮށް ކުރަކުރައިދޭ ހުށަހަޅުވެ!އެއާ އެއާއިއެއްކޮށްފައިވަނީ تسنيم އެވެ.(އެއީ: ސުވަރުގޭގައިވާ އާރެއްގެ ފެނެވެ.)(އެއީ) ކުއްތަހުންނެއް އަރުން އެއިން ބޯން އަރާނެއެވެ.

-1880وعن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ’’يأكل أهل الجنة فيها ، ويشربون ، ولا يتغوطون، ولا يتمخطون، ولا يبولون، ولكن طعامهم ذلك جشاء كرشح المسك، يلهمون التسبيح والتكبير، كما يلهمون النفس" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެތަނުގައި ކައިބޮއާނެއެވެ. އަދި ބޮއި ހަދާނެއެވެ.އަދި ބޮޑުކަމަށްދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އަރިދުފުސްފުކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކުޑަކަމަށްދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ކާތަކެތި އަނގައިން ވައިގަނޑެއް އަރަވާލުމުން ހިޖަމުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އެވައިގަނޑުވާނީ ކަސްތޫރީގެ މީރުވަހެވެ. سبحان الله އާއިالله اكبر ގެ ކިޔުމަ إحساس ކުރަމުންގެންދާނެއެވެ. އެހިނދު ހީވެގެންދާނީ ނަފްސު ނޭވާލާނީ ހެންނެވެ.

-1881وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "قال الله تعالى أعددت لعبادي الصالحين ما لا عين رأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر، واقرؤوا إن شئتم: }فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون{ ((السجدة:17)) ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު ތިމަން އިލާހުގެ ޞާލިޙު އަޅުތަކުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްފައިވާ ތަކެއްޗަކީ

ލޯލަށްފެނިފައިނުވާ އަދި ކަންފަތަކަށް އަޑުއިވިފައިނުވާ އަދި އިންސާނެއްގެ ހިތަށް ހިޔާލުވެސް ކުރެވިފައިނުވާ ފަދަ ތަކެއްޗެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންނަމަ ޤުރުއާނުގެ (އަސްސަޖިދާ) އާޔަތް ކިޔަވާށެވެ. فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون މާނައީ:-ފަހެ، އެއުރެންނަށްޓަކައި ފޮރުވިފައިވާ ލޮލުގެ ފިނިކަން (އެބަހީ: ލޮލަން ފިނިކަންދިނުމުގެ، ސުވަރުގޭގެنعمة ތައް) އެއްވެސް نفس އަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. (އެއީ އެއުރެން ކޮށް އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއް ކަމުގައެވެ.

-1882وعنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "أول زمرة يدخلون الجنة على صورة القمر ليلة البدر، ثم الذين يلونهم على أشد كوكب دري في السماء إضاءة، لا يبولون ولا يتغوطون، ولا يتفلون، ولا يتمخطون، أمشاطهم الذهب، وريحهم المسك، ومجامرهم الألوة - عود الطيب- أزواجهم الحورالعين، على خلق رجل واحد، على صورة أبيهم آدم ستون ذراعاً في السماء" ((متفق عليه)).

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުރަތަމަ ޖަމާއަތުގެ މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެގެންދާނީ ސާދަވަރުގެ ހަނދުފުރިހަމަވާހެންނެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން އަންނަ ޖަމާއަތުގެ މީހުން އަސްމާނުގައި އެކަހަލަ ފުރިހަމަ އަލިގަދަ ތަރިއެއް ފަދައިންނެވެ. ސުވަރުގެވެރިން ކުޑަކަމުގައެއް ނުދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބޮޑުކަމުގައެއް ނުދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ކުދިކަހަލަކަށް ނުދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ތުފާލެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ފުނާފަތިތައް ރަންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ދާ މިސްކުގެ ވަސްގަދަ ވަހެއް ފުރިއްސާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ދުވަދުރެހެއްގައި ވަނީ ބަކުރެވެ. އެބައިމީހުންގެ އަނބިންނަކީ ކަލަދައިވާރި حور العين ންނެވެ. އެފުރުމުގައި އެއިން ކަށްތަ ހިނާ އެމީހުންގެ ބައްޕާ އާދަމުގެ ޞޫރައ ވަރުގެ ދިގުމިނުގައި ފަސްދޮޅަސް ބޮޑުރިޔަނެވެ.

وفي رواية للبخاري ومسلم: آنيتهم فيها الذهب، ورشحهم المسك، ولكل واحد منهم زوجتان يرى مخ ساقهما من وراء اللحم من الحسن، لا اختلاف بينهم ، ولا تباغض: قلوبهم قلب رجل واحد، يسبحون الله بكرة وعشياً.

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވާގޮތުގައިވެއެވެ. ސުވަރުގޭގައި އެމީހުންގެ ތަށިތައް ވާނީ ރަނުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުންނަ ދާހަކީ ވާނީ ކަސްތޫރީގެ މީރުވަހެވެ. އެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ދެއަނބިން ވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ފައިގައިވާ ކަށީގެ މާގަނޑު ފަހަތުން ފެނިގެންވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ތަފާތުވުމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ވާނީ އެއްހިތެއް ފަދައިންނެވެ. އެބައިމީހުން ހެނދުނާއި ހަވީރު الله އަށް ތަސްބީހު ކިޔާނެއެވެ.

-1883وعن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "سأل موسى صلى الله عليه وسلم ربه، ما أدنى أهل الجنة منزلة ؟ قال: هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة-الجنة، فيقال له : ادخل الجنة، فيقول: أي رب كيف وقد نزل الناس منازلهم، وأخذوا أخذاتهم؟ فيقول له: أترضى أن يكون لك مثل ملك ملك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت رب فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله، فيقول في الخامسة: رضيت يا رب فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله، ولك ما اشتهيت نفسك، ولذت عينك، فيقول: رضيت رب، قال رب فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت؛ غرست كرامتهم بيدي، وختمت عليها، فلم تر عين، ولم تسمع أذن، ولم يخطر على قلب بشر" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި المغيرة بن شعبة ،رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަލްލާހުގެރަސޫލާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. موسى عليه السلام އަލްލާހުގެ ހަޟްރަތުގައި ދަރަޖައިގެ ގޮތުން އެންމެ ދަށް ސުވަރުގޭގެ މީހާ ކާކުތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަކީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެނިމުނުއިރު އަންނަ މީހެކެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށޭ ބުނެވޭނެއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރަސްކަލާކޮ މީސްތަކުން ތިބީ އެ އަތުލާފައި ގޮސްފައިވާ ހާލު ކިހިނެއް ވަދެވޭނީ! ދެން ދުނިޔޭގެ ރަސްރަސްކަލުންގެ ތެރެއިން ރަސްކަލަކުގެ މުލްކު ފަދަ މުލްކެއް ހުރުމަކީ ރުހޭކަމެއްތޯ؟ އަދި އެބައިމީހުންގެ ދަށުގައި އެވަރުގެ ފަސް ގުނަ ލިބޭނެއެވެ. (ކަލާނގެ ދެކެ ތިވަނީ ރުހިވަޑައިގަތީތޯ؟) ދެން އޭނާ ދަންނަވާ ވާނެ އެއީ ރުހޭކަމެކެވެ. ކަލާނގެ ދެންވެސް އެނާއަށް ބޮޑު ނިޢުމަތްތަކުގެ ވާހަކަ ދައްކަވާނެ އެމީހާ ދެކޭނެ

ހިފިއްޖެނަމަ އެވަނަން ދުނިޔޭގެ ރުހޭނެތޯ؟ އާދޭ ދަންނަވާނެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ ރައްބުވެރި

ގެންގުޅުއްވާ އިޚާރެވެ. ތިމަންނަން އެބަރުގެ މައްޗަން ދޭނެވެ. ފަހު ބާރި ކާރުވެރިއެވެ.

ފާޅުވުން އަތުރު އިސް ވައެވެ. އަދި އެބަރުގެ އިތުރު އެއްގަނޑެއެވެ. އަދިވެސް އިތުރު

އެއްގަނޑެވެ. އަދިވެސް އެބަރުގެ އިތުރު އެއް ގަނޑެއެވެ. އަދިވެސް އެބަރުގެ އިތުރު

އެއްގަނޑެވެ. ފަހު ފަސްވަނަ ފަހަރު ދަރުވުން އާދޭ ބާރަށްވެ. ތިމަންނަން ރަށުގެވެ. އޭ

ރައްބުވެރިގެ ކަމުގެ ވެރިކަން ދިނުމެވެ. ފަހު ބާރި އިއްވެވުނެއެވެ. އަދި ދާ އެއްގެ ފާޅުވިއެވެ. އަދި

ފާޅުވެ ބީ ދިރުވިފަ ކަރުދަ އެއްގެ ފާޅުވިއެވެ. އަދި ފާޅުވެ ނަފްސު އަދި ކަރުދަ

އެއްގެ ފާޅުވިއެވެ. ފަހު އާނ ބާނަނެވެ. ތިމަންނަން ކަރިގެނުމެވެ. އޭ ރައްބުވެރި

ގެންގުޅުއްވާ އިރާދެވެ. موسى عليه السلام އަރުއްވިއެވެ. އޭ ރައްބުވެރި ގެންގުޅުއްވާ އިރާދެ

އެވެ. ސަވާބުގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގައި ކަނބަލުން ވީމަތޯ؟ ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ

އަބަދުވެރިންގެ އިލްމު ތިމަންނަން އިރާދަ އަތުރުކަން އިސްދީނޭ ދެރަނަށްވެ. އަދި އެނަހާގެ

ކަރުމަން ސަވާބު ޖާއްޝާވި ދެރަނަށްވެ. އޭ ނިޢުމަތް އަތުރުހުރިކަން ފެނުނު ރިއްސުވެއެވެ.

އަދި އާދެވުނު ކަނބަލުކަން އެޖައިބުކަމުވެއެވެ. އަދި އާދެވުނު އިރުސާނުގެ ހިތަށް

އަރާދެކުރި ނުވެއެވެ.

-1884وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "إني لأعلم آخر النار خروجاً منها، وآخر أهل الجنة دخولاً الجنة، رجل يخرج من النار حبوا؛ فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فيأتيها، فيخيل إليه أنها ملأى، فيرجع فيقول: يا رب وجدتها ملأى، فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فيرجع ، فيقول: يا رب وجدتها ملأى، في سورة يقول الله عز وجل له : اذهب فادخل الجنة ، فيأتيها، فيخيل إليه أنها ملأى، فيرجع، فيقول: يا رب وجدتها ملأى! فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فإن لك مثل الدنيا وعشرة أمثالها أو إن لك مثل عشرة أمثال الدنيا، فيقول: أتسخر بي، أو تضحك بي وأنت الملك" قال: فلقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه فكان يقول: "ذلك أدنى أهل الجنة منزلة" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله ابْنِ مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رسُولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންނާގެފާނަށް ހަމަކަށަވަރުން

އެންމެ ފަހުން ނަރަކައިން ނިކުންނާނީ އަދި ސުވަރުގެއަށް އެންމެ ފަހުން

ވަންނާނީ ކާކުކަން އެނގެއެވެ. އެއީ ނަރަކައިން ފިއްތަވަމުން ނިކުމެ އަންނާނެއެވެ.

ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ދާނެއެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އަންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ހުންނާނީ ފުރިފައިވާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްބުވެރި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! ސުވަރުގެ ވަނީ ފުރިފައެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ދެންވެސް އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ހުންނާނީ ފުރިފައިވާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތާއި އެއާއެކު ދިހަ ނިޢުމަތް ވެއެވެ. އަދި މިބައިން ދެގުނަ ވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އިބަ އިލާހު މަލިކުންނާއި ވާހަކަދައްކައިގެން ކިޔައިދީފާނޭ؟ ނުވަތަ މަލިކުންގެ ހަމަ ހަދަނީތޯ؟ އަދި އިބަ އިލާހު ރަސްކަލާނގެ ވެ ރަސްކަލާނގެ ދަތްތެރިކަމުގައި ވާހަކަދައްކަވަނީތޯ؟ ރާވީ ބުނެފައިވެއެވެ. ފަހެ މަލިކުންގެ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހިނިތުންވެވޮޑިގެން ދަތްތެރި ފެނުނެވެ (ބުޚާރީ) (ރިވާކުރެއްވީ މުސްލިމް)
ދަނޑިވަޅެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެ ވޮޑިގެންނެވެ. އަދި ސުވަރުގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައެވެ.

1885-وعن أبي موسى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن للمؤمن في الجنة لخيمة من لؤلؤة واحدة مجوفة طولها في السماء ستون ميلاً، للمؤمن فيها أهلون، يطوف عليهم المؤمن فلا يرى بعضهم بعضاً، ((متفق عليه)).

ރާވީ الله ރުޟޫސްކުރައްވާ أبُو موسى ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނާ އަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ޖަވާހިރަކުން މި ފޮޅުވައިފައިވާ ތަނެއް ހުރެއެވެ. އޭގެ އުސްމިން ފަސްދޮޅަސް މޭލުވެއެވެ. އޭ މުއުމިނާއަށްޓަކައި އެތާގައި އާއިލާއެއް ހުރެއެވެ. އަދި އެއީ އެކަކު އަނެކަކު ނުފެންނާނެއެވެ.

1886-وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن في الجنة لشجرة يسير الراكب الجواد المضمر السريع مائة سنة ما يقطعها " ((متفق عليه)).

ރާވީ الله ރުހިވުންލެއްވި أبُو سَعيدٍ الخُدْرِيِّ ، نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަކަލާގެފުޅާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަނޑައެޅިން ސުވަރުގެއި ގެހިއްވައެވެ. ގަސްތަކެއް ހުރެއެވެ. އަސްބަލު ޖަނަވާރު ދުވާލަނީ އެފަދަ ބާރުވެރި ސަވާރީގެ ކުރެއްވިވެ ގަސްތަކެއް ސިޔަލަށް އެގަސް ނެތިއޮތީ ދެ ހާސް އަހަރު ދުވެވުމުންވެސް ނިމޭނެއެވެ.

ورواياه في "الصحيحين" أيضاً من رواية أبي هريرة رضي الله عنه قال: "يسير الراكب في سورة في ظلها سنة ما يقطعها".

އަދި އެދެބާރާރާ (އެބަހީ بخاري އާއި مسلم) صحيحين ގައި ރާވީالله ރުހިވުންލެއްވި أبُو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ސަވާރީ އެގަ ހިޔާވަހީ ސަވާރާ އަހަރު ދުވެ އަސް ހިނާ ފުހަދާ ނުދޭނެއެވެ.

-1887وعنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن أهل الجنة ليتراءون أهل الغرف من فوقهم كما تراءون الكوكب الدري الغابر في الأفق من المشرق أو المغرب لتفاضل ملا بينهم" قالوا: يا رسول الله، تلك منازل الأنبياء لا يبلغها غيرهم؟ قال: "بلى والذي نفسي بيده رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلين" ((متفق عليه)).

އަދި އާ صحابي (އެބަހީ ރާވީ الله ރުހިވުންލެއްވި أبُو هُرِيْرة) نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވައެވެ.އަކަލާގެފުޅާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަނޑައެޅިން ސުވަރުގެއި ވަރަށްމަތީގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ބޮލަސްއޮޅާން ފެންނާނެއެވެ. އެއީ ވިދާއިރުގެ ހުސްކަރީގެ ނޫރެކެ މަގުރިބާއި ފިނޑާބެން އުއްސު ވެރި ދާކަނޑައިލާނެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ ވެރިންގެ މަރުތަބާ މަތިވެރި ހެދި ދިނުމަކުށާނަލެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ނަބީ ބޭކަލުންގެ منازل އެވެ. އެބޭކަލުން ނޫން ބޭފުޅުން ވާސިލުވެވޭން ނުކުރެވޭނެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެހެން ނޫނެވެ. އެނަބީގެ ހަޔާތް ދަށެވަވާގެ ޔަގީން ހައްގުވެއް؟ އިމާނަށްވެގެންވާ ހަދަޑުމަ އާ އިލާހީ ކަލާކީ އަތުމުގައިވާ އިލާހީ ގަސްދާ ހާޔާރުވެ. އެރަށައި الله އަށް އީމާނާ އަދި ރަސޫލުބޭކަލުން ތަސްދީގު ކުރި މީހުންގެ ތިބޭނެއެވެ.

-1888وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "لقاب قوس في الجنة خير مما تطلع عليه الشمس أو تغرب" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ ބިމުން ދުނިން ދުނިޔޭއާއި މިންވަރަކީ ހުރިހާ އިރުއަރާ އަދި އިރުއޮއްސޭތަނަށްވުރެ (އަބަދު ދުނިޔޭތަނަށްވުރެ) ހެޔޮކަންބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

-1889وعن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن في الجنة سوقاً يأتونها كل جمعة. فتهب ريح الشمال، فتحثوا في وجوههم وثيابهم، فيزدادون حسناً وجمالاً فيرجعون إلى أهليهم، وقد ازدادوا حسناً وجمالاً، فيقول لهم أهلوهم: والله لقد ازددتم حسناً وجمالاً! فيقولون: وأنتم والله لقد ازددتم بعدنا حسناً وجمالاً!" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއި ބާޒާރެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ހުކުރު ދުވަހަކު މީހުން އެތަނަށް އައުމުންދެއެވެ. ފަހެ އުތުރު ފަރާތުން ވައިރޯޅިއެއް ޖެހެނީއެވެ. އެވައިރޯޅި ސުވަރުގެ ވެރިންގެ މޫނުތަކަށާއި ހެދުންތަކަށް ޖެހެނީއެވެ. އެގޮ ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ރީތިކަން އިތުރުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެނބުރި އަނބިންގެ ގާތަށް ދާނެއެވެ. އަދިވެސް އެބައިމީހުން ވަނީ ރީތިކަމާއި ޝަރަފުން އިތުރުވެ ބޮޑުވެފައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ އަނބިން ބުނާނެއެވެ. މާތްالله ގަސަމްކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރީތިކަމާއި ޝަރަފު ކުރިއަށް އިތުރުވެ ބޮޑު ވެއްޖެއެވެ.

-1890وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أهل الجنة ليتراءون الغرف في الجنة كما تتراءون الكوكب في السماء" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ ބޮޑުކޮޓަރިތައް ދެކޭނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުޑުގައި ތަރި ފެންނަ ގޮތުގައިހެންނެވެ.

-1891وعنه رضي الله عنه قال: شهدت من النبي صلى الله عليه وسلم مجلساً وصف فيه الجنة حتى انتهى، ثم قال في آخر حديثه: "فيها مالا عين رأت، ولا أذن سمعت، ولا خطر على قلب بشر" ثم قرأ }تتجافى جنوبهم عن المضاجع{ إلى قوله تعالى: }فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين{. ((رواه البخاري)).

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ހުމަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި سهل بن سعد)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި މަޖްލިސެއްގައި ހާޒިރުވީމެވެ. އޭގައި ސުވަރުގޭގެ ސިފަ ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ތަމާމުކުރުމުގެ ފަހުގައި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭގައި ދުވަހަކުވެސް ލޮލަކުނުދެކެއްވާ ތަކެތި ވެއެވެ. އަދި ކަންފަތަކުން އަޑުއިވިފައިނުވާ ތަކެތިވެއެވެ. އަދި آدمَ ގެ ދަރިއެއްގެ ހިތަށް إحساس ނުވާފަދަ ތަކެތިވެއެވެ. ދެން { تتجافى جنوبهم عن المضاجع} ގެ އާޔަތް ކިޔަވާފައި ފުރާވާ ކަލާމް ގެ ސް فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين އާއި ހަމަޔަށް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ.

-1892وعن أبي سعيد وأبي هريرة رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إذا دخل أهل الجنة - الجنة- ينادي مناد: إن لكم أن تحيوا، فلا تموتوا أبداً، وإن لكم أن تصحوا، فلا تسقموا أبداً، وإن لكم أن تشبوا فلا تهرموا أبداً، وإن لكم أن تنعموا، فلا تبأسوا أبداً" ((رواه مسلم)).

ހަމަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو سعيد އާއި أبُو هريرة އާއި ދެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ވަދެ ނިމުނުން ނިދާ އިއްވާނެއެވެ. އޭ ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދިރި ހުރުން ލިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދުވަހަކުވެސް މަރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ސިއްހަތްތެރިކަމާއިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދުވަހަކު ކަންމަތީ ލިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދުވަހަކުވެސް ބައްޔެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ޒުވާނުން ހުރުން ލިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދުވަހަކުވެސް މުސްކުޅިއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ނިޢުމަތުގައިވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ދުވަހަކުވެސް ދެރަކަމެއް ނުދެކޭނެއެވެ.

-1893وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أدنى مقعد أحدكم من الجنة أن يقول له: تمن فيتمنى ويتمنى، فيقول له: هل تمنيت؟ فيقول: نعم، فيقول له: فإن لك ما تمنيت ومثله معه" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެވެރިންގެ ތެރެއިން މީހާގެ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށު ދަރަޖައަކީ އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިބާ ބޭނުންވާ ތަކެތި ތަމަންނާކުރާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ބޭނުންވާ ތަކެތި ތަމަންނާކުރާނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ތަމަންނާކުރާނެއެވެ. ފަހެ ދެން އޭނާއަށް ތަމަންނާކުރެވިއްޖެތޯ ބުނެވޭނެއެވެ. ތިބާ ބޭނުންވާ ތަކެއްޗާ އަދި ތަމަންނާކުރެވުނު ހުރިހާ ތަކެތި އެއީ ތިބާގެއެވެ. އަދި އެއާއެކު އެހާމެ ތަކެތި ވެސް ތިބާއަށް ހުއްޓެވެ.

-1894وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن الله عز وجل يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقولون : لبيك ربنا وسعديك، والخير في يديك فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: وما لنا لا نرضى يا ربنا وقد أعطيتنا مالم تعط أحداً من خلقك! فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك فيقولون: وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني، فلا أسخط عليكم بعده أبداً" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبي سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެވެރިންނަށް ގޮވާލައްވާނެއެވެ. އޭ ސުވަރުގެވެރިންނޭ. ފަހެ އެބަޔަކު ދަންނަވާނެއެވެ. لبيكއެވެ. އޭ އަހަރުމެންގެ ރަސްކަލާނގެ ސަޢުދީކަމެވެ. ހެޔޮކަން އެވެ. އަދި އެއްކަލައި ހެޔޮކަން ވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްޕުޅުގައެވެ. ފަހެ الله ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރުހިއްޖެތޯ؟ ފަހެ އެބަޔަކު ދަންނަވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ރުހުން ނުވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އޭ ރަސްކަލާނގެ ތިބާގެ ޚަލްޤުތަކުން އެއްވެސް މީހަކަށް ނުދެއްވާ އެއްޗެއް ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިތުރު ތިޔަބައިމީހުނަށް ދެއްވާނަން ދުލުގެން ފަހެ އެބަޔަކު ދަންނަވާނެއެވެ. ފަހެ الله ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ މާތް އެއްޗަކީ ތިޔަބައިމީހުނަށް ރުހުން އިތުރު ކުރެވޭނީ ކޮބައިތޯ؟ އެބަޔަކު ދަންނަވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ ވަކި މާތް އެއްޗަކީ

ކޮބައި ހެއްދެވީ؟ الله ވަހީ ކުރައްވާ ނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދައްޗަށް ތިމަން އިލާހުގެ ރުއްސެވުން ދިނުމަށް ކަރާމާތްދެއްވުމުގެ ފަހެ ފެނުން ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ތިބާ ވެސް އިލާހު ކާފިރު ނުފެނޭހުއްޓެވެ.

-1895وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال: كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فنظر إلى القمر ليلة البدر، وقال: "إنكم سترون ربكم عياناً كما ترون هذا القمر، لا تضامون في رؤيته" ((متفق عليه)). .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިބީމުއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިރޭގެ ހަނދަށް ބަލައިލެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ވެރިރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާޅުގައި ފެންނާނެއެވެ. އޭ ތިޔަބައިމީހުން މިހަނދު ފެނޭ ހެއްޔެވެ. އެ އިރުގައި ތުނދުކުރުވި ނާޅާނެއެވެ. އަނދިރިކަމެއް އިނގިރޭސި ނުކުރާނެއެވެ.

-1896وعن صهيب رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إذا دخل أهل الجنة ـالجنة- يقول الله تبارك وتعالى: تريدون شيئاً أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار؟ فيكشف الحجاب، فما أعطو شيئاً أحب إليهم من النظر إلى ربهم" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ صهيب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެ ނިމުމުން الله سبحانه وتعالى ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިތުރު ކަމެއް ބޭނުންވޭ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. (ތިބާ އިތުރު ކަން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟) ތިބާ އިލާހު ތިމަންމެންގެ މޫނު އަލިނުކުރައްވައިދެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިބާ އިލާހު ތިމަންމެން ސުވަރުގެއަށް ނުވައްދަވައިދީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިބާ އިލާހު ތިމަންމެން ނަރަކައިން ދުރު ނުކުރައްވައިދީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން الله سبحانه وتعالى ފަރުދާ ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. (اللهގެ ދީދާރުކުރުން) ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް الله ގެ ދީދާރުފެނުމަށް ވުރެ ލޯބިވާނޭ އެއްޗެއް ނުވާ ހުއްޓެވެ.

قال الله تعالى: }إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات يهديهم ربهم بإيمانهم تجري من تحتهم الأنهار في جنات النعيم* دعواهم فيها سبحانك اللهم وتحيتهم فيها سلام وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين{ ((يونس:9،10)).

الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެ، صالح عمل ކޮށް [illegible] އެއުރެންގެ إيمان ކަމުގެ ސަބަބުން އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާނެއެވެ. نعمة ގެ ސުވަރުގެތަކުގައި، އެއުރެންގެ ދަށުން ފެންކޯރުތައް ހިނގަހިނގާ ހުންނާނެއެވެ. އެތާނގައި، އެއުރެންގެ دعاءއަކީ "سبحانك اللهم" އެވެ. އޭ ރަސްކަލާ [illegible] [illegible]! އިބަރަސްކަލާނގެއަށް އަދަބުން تسبيح ދަންނަވައެވެ. އަދި އެތާނގައި، އެއުރެންގެتحية އަކީ "سلام" އެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ގެ ނިންމުމަކީ "الحمد لله رب العالمين" އެވެ. حمد ހުރީ عالمތަކުގެ ވެރި الله އަށެވެ.

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله. اللهم صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، وبارك على محمد، وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد.

އެންމެހާ حمدއާއި ثناء ވަނީ الله އަށެވެ. އެއީ އަހަރެމެންނަށް މިކަމުގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވި އިލާހެވެ. އަދި الله އަހަރެމެންނަށް ތެދުމަގުނުދައްކަވައިފިނަމަ އަހަރެމެންނަށް ތެދުމަގު ނުލިބުނީހެވެ. އޭالله! އިބަ އިލާހުގެ އަޅާ އަދި رسولއާ، [illegible] ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފަރާތާއި [illegible] އާލުވެރިބޭކަލުންނާއި އަނބިއަނބި ކުދިބޭކަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބަ އިލާހު ابراهيم ގެ ފަރާތާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް صلوات ލެއްވެވި ފަދައިން صلوات ލައްވަވާންދޭވެ. އަދި محمد ގެ ފަރާތާއި އާލުވެރިބޭކަލުން ނާއި އަނބިއަނބި ކުދިބޭކަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބަ އިލާހު عالمތަކުގައި ابراهيم ގެ ފަރާތާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވެވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވަވާންދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހަކީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެރިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

قال مؤلفه رضي الله عنه : " فرغت منه يوم الاثنين رابع شهر رمضان سنة سبعين وستمائة".

މިފޮތުގެ مؤلف الأمام النووي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިފޮތް ލިޔެ ނިމުނީ رمضان މަހު ހަތަރުވަނަ ހޯމަދުވަހު ހިޖުރައިން 670 ވަނައަހަރު د مشق ގައެވެ.

الله سبحانه وتعالى ގެ عون އާއި އެ إله ގެ ހެޔޮ توفيق ން މިތަރުޖަމާ ކޮށް

ނިމުނީ

ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم وتب علينا انك انت التواب الرحيم

وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم

عبد الله فاروق إبراهيم

ރުވައިދާމަންޒިލު / ސ. ހިތަދޫ ގައި

04 رجب 1431هـ / 23 ޖޫން 2010މ.

00.05 ގައި

فهرست

ޗަނާ ބަސް

باب في اليقين والتوكل

يقينކަމުގާއި އަދި ތަވައްކުލްކަމުގެ މާބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستقامة

ތެދުވެރިވެ ހުރުމުގެ މާބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في التفَكُّر في عظيم مخلوقات الله تعالى وفناء الدنيا وأهوال الأخرة

الله ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި މަތީ ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި ދުނިޔަވާއި آخرة ގެ އުނދަގުލާއި ކަށްވަޅުތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އޭގެ ތަރުބިއްޔަތާއި އަދި އިސްލާހު ގެނައުމުގެ ބޮޑެއްޗެހީގެ މާބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحثَّ من توجَّه لخيرعلى الإِقبال عليه بالجدِّ من غير تردَّد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އެނބުރިގެންދާމީހާއަށް ހެޔޮކަންތަކަށް މަގުދުރުކަމެއް ވާހަކަނެތި عزم ކަނޑައި އެކަ ކުރިމަތިލުމުގެ މާބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المجاهدة

مجاهدة ކުރުމުގެ މާބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މާބަސް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަންތައް ކުރުމުގެ މަގުތައް ގިނަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންކުރުމުގައި މެދުމިން إختيار ކުރުމުގެމަގުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ކުރުންމަތީ قائمވެ ތިބުމުގެ މަގުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنة އާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތަކަށް ތަބާވެރިވުމަށް ގޮވާލައްވައިވާ އަމުރުފުޅު ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب في وجوب الانقياد لحكم الله وما يقوله من دًعي إلى ذلك ، وأُمِرَ بمعروف أو نُهِيَ عن
منكر

الله ގެ حكم ތަބާވުން ޝަރުޢީގޮތުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެއިން ކަމަކަށް
ގޮވާލުމާއި މާރޫފު ކަމެއް އަދި އެއިން ކަމަކުން މަނާކުރެއްވުމާއި
މުންކަރު ކަމަކުން މަނާކުރެއްވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ދީނުގައި بدعة އާއި، އާ ކަންތައްތައް އުފެއްދުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

ރަގަޅުކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކީ ހެޔޮ ދެރަކަމެއް، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދިނުމަކީ ހެޔޮ
عذابއެއް ބަޔާންވެގެންވާ باب·

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް މަގު ދެއްކުމުންނާއި ބެދުރަގަން ގޯވާލެއްވުމުން ހުރި ثواب އި ހަމައެފަދައިން ނުބައިމަގަށް މަގުދެއްކުމުން ހުރި عذاب ތައް ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމަށް އެހީތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النصيحة

نصيحةތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން ދުރުހެލުމުން ގޯވާލެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް އަދި ނުބައި ކަންތަކުން މަނާ ކުރާ މީހާ އެކަމާ އަމިއްލަ ނަފްސު އެއާއި خلاف ކޮށްފިނަމަ ހުރި عذابގެ ބޮޑުކަމުގެ ވަރަކަ ނަސްނަގެންވުމުން باب:

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ باب

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަން حرام ވެގެންވުމާއި حق ތައް އަނބުރާ ދިނުމަށް امر ކުރެވިގެންވާކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ حرمة ތިރިކަމުގެ ބޭނުމާއި އެމީހުންގެ حق ތަކާއި އެމީހުންގެ ދައްކަން
އޯގާތެރިވުމާއި رحمކުރުން ބަޔާން ވެގެން ވާ باب

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلم ންގެ عيب ތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަމަބޭކަމުގެ މަޞްލަޙަތު ނުހުރި އެފަދަ
عيب ތައް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ތައް ފުއްދުން ދިނުމުގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ މެދުގައި صلح ކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާން ވެގެން ވާ باب

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ދެރައިން ބަލިކަށިމީހުންނާއި فقيرމީހުންނާއި އަދި އެފަދަ އަނެއް ނިކަމެތިން
ގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري والإِحسان إليهم

يتيم ން ނަގާއި އަދި އަންހެނުން ދަރިންނަށާއި އަދި އަނބިމީހާ ނިކަމެތިންނާއި އަދި
مسكين ން ނަގާއި އަދި އެއި އެއި مصيبة ތައް މުސީބާތްތަކުގައި ހިތްހަލާކު ވެރިންނަން ހިތްހަލާކު
ހިތްވަރު އަދި އެހީވެރިންނަށް إحسانތެރި ވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ ދައްކަން އޯގާތެރިވުމާއި

އަދި އެމީހުންނާއި މެދު މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ކަން ބެހެއްޓުމާއި އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ފުއްދާ ދިރި
ކުރުމުގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

باب الوصية بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަރުދަވެރިން އެކަނބަލުންނާއި މެދު ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމާއި إحسان ތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ وصية ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު.

باب حق الزوج على المرأة

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حقތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب النفقة على العيال

އަނބިދަރިންނާއި ބަރަދު ވެރިންނަށް نفقة ދިނުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الإِنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

މުދާ ހަރަދު ލޯބިވާ އެއްޗެއްސާއި ރަނގަޅު ލޯބިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗެން މާތްކަން ބަޔާން ވެގެން ވާ بَاب

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

މީހާގެ އަނބިދަރިންނާއި ، އަދި މީހާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފަރަފަތްވާ ގުނަ ފިޔަވާ ދަރިންނާއި އަދި މީހާ ބެލެހެއްޓުން ލިބިފައިވާ ހުރިހާ މީހުންނަށް ، الله އަށް ކިޔަމަން ތެރިވުމަށް އަމުރު ކުރުމާއި ، އެކަލާނގެއަށް އަމުރުފުޅަށް ދެކޮޅަށް ހަދާ ކަމުގައި ... އަދި ނަހީކުރުން ...

މަނާކުރުމާއި މިއެންމެހާ ކަންތައް ތަކާއި ތިމާގެ ދައްކަން ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަންތައް ތައް
ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުން ނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ކުރެއްވިފައިވާ
وصية ގެ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮލަފާވުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމާއި އަދި
މިކަންތައްކުރުން ލާޒިމް ފައިދާތައް ބަޔާން ވެގެންވާ بَاب

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި އަދި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަކީ حرام ކަމެއްކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمة ތެރިންނާއި ، ދެމަފިރިން އަނބު އަންހެނުންގެ ގާތް ތިމާގެ
މީހުންނާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮކޮށް ހިތުން އެކުވެރިކަމާ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް
ހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب إكرام أهل بيت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وبيان فضلهم

رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ أهل بيت ންނަށް ކަލޭހިތުމާއި އަދި އެބޭފުޅުންގެ
މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

علم ވެރިންނާއި އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ މީހުންނާއި އަދި މާތް ސިފަތައް ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ޤަދަރުކުރުމާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން އިސްކުރުމާއި އެމީހުންގެ މަޖިލިސް ތަކުގައި އަދަބު ވެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ حقތައް އަދާކުރުމުގެ މަތިކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަމަލުތަކުން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކު އުޅުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ކަރާމާތްކުރުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން ދުޢާގެ އެދުން ޒިޔާރަތް ކޮށްދެއްވުން އަދި ދަންނަވުމާއި އަދި ފަޟީލަތްތެރި ތަކުގެ ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، މިއެންމެހާ ކަންތައްތަކުގެ ފަޟީލަތު އާއި މަޤާމު ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމުގެ ބޮޑުކަމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެކަމަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި މީހަކު ދެކެ ލޯބިވާނަމަ އެމީހަކަށް އެކަން އެންގުމާއި އަދި އެކަން އެންގުމުން އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިޔާނެ دعاءއާއި ބަޔާން ކުރެވިގެން ވާ باب

باب علامات حبَّ تعالى العبد والحثَّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ نشانތަކާއި އަދި ތިމާގެ ނަފްސުން އެފަދަ نشانތައް އުފެއްދުމާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމުން މަސައްކަތް ކުރުމުގެ މަޤާމް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުތަކުންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ންނަށް ދެއްވާތަކުލީފުގެ ނުރައްކަލުގެ މައްސަލަ އިންޒާރު ކުރުވެގެންވާ باب·

باب إجراء أحكام الناس عَلَى الظاهروسرائرهم إلَى الله تَعَالَى

މީސްތަކުންގެ ބޭރުފުށުން ފެނުނު عمل ތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އަމިއްލައިގެ ގޮތުގައި ސިއްރުވެފައި ކަންތައްއުޅުމާއި އަދި އަމުރުތަކުގެ ފިކުރު ކަންތަކުގެ حقيقة އަކީ الله ގެ حضرة އަށް ދޫކޮށް ފަދަ ބަހައްޓަންޖެހޭކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الخوف

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الرجاء

ހެޔޮކަންތައް ބައި ކުރުމުން ހަޔާތު ގޮތް މީރުވާނެ ވަނަވަރުން އުއްމީދު ކުރަށް ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الرجاء

الله ގެ رحمة އަށް އުއްމީދު ނުކަނޑާ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الجمع بين الخوف والرجاء

ބިރުވެތިކަމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުންނާއި އަދި އެއިލާހަށް شوقވެރިވުމުން ރޮއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު .

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގައި ޒާހިދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ކުޑަ މަދުކުރުމާއި فقير ކަމުގެ
މާތްކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބާބު

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصارعلى القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައި ހުރުމާއި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމާއި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި
އެހެނިހެން ކަންކަމުގެ މައްޗަށް މަދުމިން ވަރަށް ފުއްދައިގަތުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ
باب

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة والأنفاق وذم السوال من غير ضرورة

ލިބޭ މިންވަރަށް ރުހުމާއި ފުދިގެން ހުރުމާއި ހަރުދަނާކަމާއި މުދަލުން إختيار ކުރުމާއި
މަދުމިން ހޭދަކުރުމާއި ހުދުކުރުމާއި ، ބޭނުމެއްނެތި ސުވާލު ކުރުމުގެ ނުބައިކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސުވާލު ކުރުމަކާއި ނުލައި އަދި ދަރިވެރިވެ ގަބޫލުމާއި ނުލައި ލިބޭ އެއްޗެއް
ލިބިއްޖެނަމަ އެއްޗެއްގައި ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާން ކުރާ باب

باب الحثَّ على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرُّض للإعطاء

ތިމާގެ އަތުގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ރިޒުގު ކެއުމާއި ސުވާލު ކުރުމުން ދުރުހުރި ވެގެން
އުޅުމާއި مستحق މީހުންނަށް ހަދިޔާކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير

الله އީމާން ވެގެންތިބި ދީލަތިވުމާއި އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް ހޭދަކުރުމުން ގެންދިއުމުގެ
މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب النهي عن البخل والشُّحِّ

بخيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރެވިފައިވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإيثار المواساة

ހަމްދަރުދީ ވުމާއި އެހީތެރިވުމާއި އަނެކަކަށް އިސްކަން ދިނުމުގެމާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتَبَرَّكُ فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި ދުވެ އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ހާސިލުވާކަންތައްތައް
ގިނަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާ އެބައީ حلال ގޮތުގައި މުދާ ހޯދުމަށްފަހު ހޭދަކުރުން
އެންގެވި ފަދައިން ގޮތުގެ މަގުން ހޭދަކުރާ މީހާގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުންމީދު ކުޑަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ގަބޫލުކުރާނަން ޖަހާލަތުން ފިތުނަތަކުން مستحبވެގެންވާކަމާއި އަދި ޖަމާޢަތް
ކުރާމީހާ ދިޔުންތަކަށް ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާباب

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތަކާއި ހެދި މަރަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ
އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިފުމުން މަރަށް އެދުމަކީ އެއްވެސް ކުށެއްނޫން އެކަން
ހުއްދަވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الورع وترك الشبهات

حرام ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވުމާއި އަދި شبه ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ހުރުމުގެ މޮޅުކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

اب استحباب العزلة عند فساد الزمان

ޝުބުހަތްތައް އިތުރުވެ ދީނަށް ފިތުނަ ބޮޑުވެފައިވާ ޒަމާނެއްގައި އަދި ދީނީ ފިތުނަތަކުން
އެފަދަ ޒަމާނުގައި ބިރު ހީވާ ފިތުނަތަކުން އަދި މުސީބާތްތަކުން ފަސާދަވެފައިވާ ކަންތައްތަކުން
ފިތުނަތަކުން އަދި މީސްތަކުންގެ ކުށުގައި ފުރުސަތު عمل ކުރުމަށްވެސް ފުރުސަތު ނެތް
ކަންތައްތަކުން (ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި) އެކަހެރިވުން مستحب ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس العلم ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއެކު ހުކުރު ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި جماعة ގައި
فرض ނަމާދުތައްކުރުމާއި، އަދި عيد ނަމާދަށް އެއްވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއެކު علم

އުގަންނައިދީ މަޖްލިސް ބަހައްޓާއި، އަދި ދީނީ ހުތުބާތަށް އިބާރާތުގެ މަޖިލިސްތަކަށް
ދިއުމާއި، އަދި އަލިމުންގެ ބޭއިން ބަލާލުމާއި ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އަދި އަލިމުންގެ
ބޭއިން މަތިވާ މިނުންގެ ޒިޔާރަތަށް ގެނެސްދެވުމާއި، އަދި އަލިމުންގެ ބޭއިން އެކިބައިތަކުން
ބޭނުންވާފާވާ މިނުންނަށް ހަދިޔާދިނުމާއި، އަދި ހާލަތާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރުމާއި،
ނުބައިކަންތަކުން ދުރުހެލުމަށް ސަބަބުވާގޮތުން ދުނިޔަވީ ހާލަތު އަލިމުންގެ ބޭއިން ވާ
ޒިޔާރަތްތަކުން، ހަމަޖެހިފައިވާގޮތުން، އަދި އިސްތިޝާރު إجتماعي ހަރަކާތް ކަންތަކަށް
އަލިމުންނާ ފަރާތުގައި، އަދި ފިސްތަކާއިއެކު އިސްތިޢާނަތްތަކުން ބިޑާވ ނުވުން
ސަލާމްތަކުގެ ހަރަކާތް ނިކަމެތި، އަދި ދީނީ އިސްލާމީ ކަންތައް ނިމުމާއި،
ކަންތަކުގެ ހާލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (حقއަށް ބޯލެނބުމާއި ދަރަނޑާނ ގޮއިނުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނަށް ދޮރު
މަޑުމައިތިރިކަން ކަންތަކުން ކުރުމުގެ ހާލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكِبْر والإِعجاب

ބޮޑާބޮޑުވުމާއި އަދި އަމިއްލަ މުތަކައްބިރު ޙައްޤުން ބޭއްވުމުގެ ނުބައިކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حسن الخلق

ރިވި أخلاقގެ ހާލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحلم والأناة والرفق

ކަންތައްކުރުމުގައި حلم ވެރިކަން ބޭނުން ކުރުމާއި އަދި އަވަސް ނުވެސްކުރުމާއި އަދި
މަޑުމައިތިރިކަން ބޭނުން ކުރުމުގެ ހާލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو والإِعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهل ން ގެ ދުރުން ޖެހިދާނަމަވެސް ބަދަލު ނުހިފާ ދުރުހެލިވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب احتمال الأذى

اللهގެ ރިޟާއަށްޓަކައި ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

شرع ގައި حرام ވެގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އިހުމާލުވާ މީހުންނާ ރުޅިއައުމާއި އަދި اللهގެ ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمر وُلاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم

والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال

مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އަބައިމީހުންގެ ރައްޔިތުންނާއި މެދު ރަނގަޅަށް ކަމާއިމެދު معاملة ކުރުމާއި، އަދި އަބައިމީހުންނަށް ނަޞޭހަތްތެރިވުމާއި، އަދި އަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި އަބައިމީހުންނާމެދު މަކަރުހެދުމާއި، އަދި އަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ނުވުމާއި، އަދި އަބައިމީހުންގެ مصلحة އަދާކުރުމުގައި ކުރިމަތިކުރުމާއި، އަދި އަބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކާއި غافلވެގެން ނުވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوالي العادل

عادل ވެރިންގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

އުރެދުމަކަށް އަމުރުނުކުރާ ހިނދެއްގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ނުކުރުމާއި ދޫކުރުމާއި އަކަށީގެންނެވުމުގެތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެން ނުވާނަމަ، އަދި مصلحة އެންމެ ވެރިކަމުން އިސްތިޢުފާ ދިނުމުގެ މަޤާމަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حثّ السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضیންނާއި، އަދި އެހެނިހެން އިސް ދަރަޖައިގެ ވާލީން އެމީހުންގެ އެހީތެރިންގެ ގޮތުގައި صالح އަދުން إختيار ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެފަދަ މީހުންގެ ގޮތުގައި ކަރުންކަރުމުންނާއި، އަދި އެފަދަ ނުބައި މީހުންގެ ފަރާތުން އަޑުއިވި ވަކިކުރުމާއި قبولނުކުރުމަށް ދޭވާތީގާ އިންޒާރުކުރުމާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تولية الإِمارة والقضاء وغيرهما من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމަށާއި قاضیކަމަށާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން ވެރިކަން ތަކަށް އެދި ހުރަހަމަވާމުންނާއި އަދި އެހެންކަމަށް ދެއްވާވާވާތަކަށް އެހެންކަމާއި ނުދިނުމާ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأدب

أدب ގެ ބައި

باب الحياء وفضله والحثِّ على التخلق به

ލަދުވެތިކަމުގެ މާތްކަމާއި، އަދި އެސިފަ ހޯދާގަތުމަށް شوق ވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حفظ السر

ސިއްރުތައް ފޮރުވާގެންހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މަތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

އެމީހަކު އާންމުކޮށް ކުރާ ހެޔޮކަންތައް ދެމެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

އޮޅުންފިލާގޮތުން ސާފު އިބާރާތަކުން ވާހަކަދެއްކުން مستحب ވާކަމާއި، އަދި مخاطبވެފައިވާމީހާއަށް ވިސްނޭގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމާއި، އެމީހާއަށް އެވާހަކައެއް ފަހުމުނުވާނަމަ ކުރުމާ ހިނދުކޮ ވަކިރެކިކޮށްދޭ ގޮތުގެ މަތިން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

ބިލާއިވާހަކަ ދައްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގައި حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އެއަށް ކަންފަށްޓާލުމާއި އަދި واعظ ނަސޭހަތް علمވެރިޔާ ގެ މަޖިލީހުގައި ތިބޭމީހުން ހަމަޖެހިލައްވާލުމުގެ ތަރުހީބު މަތިން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ نصيحةދެއްވުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިނުގައި ހުރުމުގެ މަތިން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوقار والسكينة

ހަމަޖެހިލުމާއި ވަޤާރުވެރިކަމުގެ މަތިން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما

ނަމާދުކުރުމަށާއި، އަދި علمއުގެނުމަށާއި، އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ އެހެން علمތައް އުގެނުމަށްޓަކައި އަންނަ ހިނދު މަޑުމައިތިރިކަމާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަން إختيار ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إكرام الضيف

ބީރައްޓެހިންނަށް ކަމޭހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އުފާވެރި خبرތައް ދިނުމާއި އަދި މުބާރަކު ބާދީ ދެންނެވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفر وغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއަށް الوداع ކިޔުމާއި އަދި ދަތުރަށް ވަކިވާހިނދުގައި وصيةކުރުމާއި އޭނާއަށް دعاء ކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ކިބައިން دعاء އެއް އެދުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި مشورة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދަށް ބަދަލުވެގެން ދިޔުމާއި، حجގައި ޢަރަފާތަށް ދިޔުމާއި، ޖުމްޢާގައި ބަލިމީހަކު ބެލުމަށް ދިޔުމާއި އަދި އެނޫން ހެޔޮކަންކަމަށް ދިޔުމުގައި ގޮސް އަންނަން މަގު ބަދަލުކުރުން ثواب އިތުރުވާނެކަމުގައި އުފެދޭ ކަމެއް مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވުނު باب

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوءِ وَ الغُسْلِ والتَّيَمُّمِ

ކަނާތް ހުރިހާކަމެއްގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވުނު باب

كتاب أدب الطعام

ކާއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވުނު ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކާއުމުގެ ކުރީން ބިސްމިއްލާހުކިޔުމާއި ކައިނިމުމުން حمدކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވުނު باب

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗަކަށް عيبނުކިޔުމާއި އަދި އެއަށް ތައުރީފު ކޮށްބަސްބުނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވުނު باب

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކާއުމުގެ މަޖިލީހަކަށް حاضر ވުމުން (ނުވަތަ ނޫނީ)ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަހުއްޓާ ނުވާނަމަ ކިޔަންވީ ބަހެއް ބަޔާންކުރެވުނު باب

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކެއުމަށް ތަރުބިއްޔަތު އުނގަންނައިދީ މީހެއްގެ ފަހަރުގައި އަމިއްލަ ކައިރިން ކެއުމާއި ނަޞޭހަތްދިނުމާއި ގޯސްކޮށްކާ
ގޮތް(އަދަބު ކިޔަންވާގޮތް) ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ބައެއް ތިމާއި އެކު ކާއިރު ކާއިރު ދެ ކަދުރު ނުވަތަ ދެ ތަކެތި އެކުގައި ކެއުމަކީ ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް
ނަމަވެސް ރަފީޤުން ހުއްދަދިނުމާއި އެކީގައި ކާން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهماإذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތަކާއި އެކު ކާއިރު ދެ ކަދުރު ބައިވެރިންގެ ހުއްދައެއް ނެތި އެއްފަހަރާ ކެއުމަކީ ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް
އަދި އެހެން ތަކެތިވެސް އެފަދައިން ކަމަށްވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބަނޑުފުރޭނުވާ މީހާ ކިޔަންވީ ބަސްތަކާއި ކުރަންވީ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالأكل من جانب القصعة والنهي عن الأكل من وسطها

ކާތަށީގެ އައްޔަރުން ކެއުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާކަމާއި ކާތަށީގެ މެދުން ކެއުމަކީ ނަހީކުރެވިފައިވާ
ކަމެއް ކަމުގައިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الأكل متّكئاً

ޓެކިގެންހުރެ ކެއުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތޮވުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތޮވުމުގެ ކުރިއަށް ފުހި ސަތުވާރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިގައި ހުސްކަން ކާބަކާތި ސަތުވާރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތިރިން ވެއްޓޭ ބިކާއެއް ނަގާ ކެއުމާއި، އަދި އެތިކާ ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެތިގެ އިނގިލިތޮވު ސަތުވާރުމަށްފަހު ފައިތިލަފަށާއި، ފައިތިލަފައި ފަދަ ހަމަތަކުން ފުހެވިދާނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކެއުމުގައި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإِناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބު ތިކާއި ،އަދި ބުއިމުގައި ތިން ނޭވާ ބޭރުގައި ލުން ބުއިމުގެ ނޭވާލުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިގޭ ތެރެއަށް ނޭވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާބަތި ދިނުމުގައި ފަށާފައިވާ މީހުންގެ ފަހުން ކަނާތް ފަރާތުން ދުމަގެނދިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحريم

ކޮޅިގަނޑާއި، އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކުގައި އަށަޅައި، ބޯން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި އެމަކުރޫހަކީ حكمٍ حرام ގެ ދަރަޖައެއް ނޫންކަމާއި އަދި އެގެ ދަރަޖައަކީ تنزيه މަކުރޫހެއްގެ ދަރަޖަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެތީގައި ފުމުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިންތަން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މުޅިން ފުރިހަމަވެގެންވާ ގޮތަކީ
އިށީދެގެންނެވެ ބުއިމުގެ ބުއިންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޯއެއްޗެހި ދޯލާ، އެންމެ ފަހުން ބުއިން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއި ރިހީގެ ކަންތާށިތަކުން ފިޔަވައި طاهر ކަންތާ ކަންތާށިތަކުން، ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަށިބައި ނުވަތަ އަތުވެސް ނުހުންނަކަން ކަރުތަކުންނުން އަދި
އަޅުގަ އަނގަން ފެނުގެޗަތުން ތިނބުޖަހާ ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި،
އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ކަންތާށިތަކުން ކައުމަށާއި ބުއިމަށާއި طاهرވުމަށާއި، އަދި އަޅުގަ އެންމެހާ
ކަންތައްތަކަށް ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب اللباس

ހެދުންބުރުގައި އަމަލުކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާން ލުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ރަތާއި، ފެއްސާއި، މަޒުރީދުކުރާއި ކަޅުކުލައިން ހުދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ފިރިހެނުން ފުރިހަމަ ކަޅުން ފިލިފައި ކިޔާބުން ފަހުގައި، އަދި ކަށިރުންނާއި، އެފަދަ އެހެން ތަކެތިން ލިބޭފައިވާ އަސްލުކަރައި ފެހިވެއް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب القميص

ގަމީސް (ޤަމީޞު) ލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب صفة طول القميص والكم والإِزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ(ޤަމީޞުގެ) ދިގުމިނާއި، އަތުގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މަސްހޫގެ ދިގުމިނާއި، ފެލީގެ ކަންތައް ބަޔާންކުރަނީ މިންވަރު ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب އާއި އަދި ބޮޑާކަމަށް ވިލާދުވަ ގޮސް މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އަރައިގެންވާ ވަރަށްވުރެ ދިގުކަމަށްހرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެން باب އާއި އަދި ބޮޑާކަމަށް ވިލާވެސް ނޫން އަރައިގެންވާން މިއިން އެއްޗެއް ދިގުކަން ބޮޑުވުމަކީ ދަމުކަމާ ކަރާހިވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އެޅުމަށް ހެދުން އެޅުން ދަހަނާވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި ގޮތުމިން إختيارކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދަރުމާ ކަމިތަކާއި ހާޖަ ނުވަތަ شرعي, مقصدކަނޑައަޅާ ނުވާ އެހެން ގޮތަކަށް عيب ވާފަދަ ދަރަ ހެދުން ނުލުން، އެދޭވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ފަތުލި ފޭރާން އެޅުން ފިރިހެނުންނަށްحرامވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީ އިށީނުން ބޭނުންކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭގެ ބާލީސްތަކަށް ލެގެން ތިބުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގައި އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب جواز لبس الحرير لمن به حِكّة

އަލިފުހުގެ ހިރިގަނޑުގައި ގަނޑުރުގެ ބަލިހުރުމުން ފަތުލި ފޭރާންލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

މިނިކާވެގެ ހަންތައް އިރިޔުމުން ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަވާރުވުމުން އޭގެމަތީ ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب (މިތަނގައި نهي ގެ ހުކުމަކީ مكروه ގެ ހުކުމެވެ.)

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އަލަށްފޭރާމެއްލައިރު ނުވަތަ އަލަށްފައިވާނެއްއަޅާއިރު ނުވަތަ އެފަދަ އެހެންކަމެއް ކުރާ ހިނދު ކިޔަންވާ دعاء ގޮތް ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުންލުމުގައި ކަނާއަތުންފެށުން އިސްތިކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯވުމާއި އިސްތިޢާޛާއި މަޖިލީހާއި ކައިރީގައި މަޖިލީސްކުރާ މީހުންގެ އަދަބުތަކާއި ހުވަފެން ދެކުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަގަދަމިން އެނބޮ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި އައުރަ كشفވުމުގެ ބިރު ހިނުވާނަމަ އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ހަތަރެސްފައިގެ މައްޗަށް އިށީނދެގެން އިނުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ބުރަކަށިން ތަކިގެން އަތުން ދެފައި ފަސްދާއި އެއްކޮށް ވަށައިލައިގެން އިނުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في آداب المجلس والجليس

މަޖިލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ބަލާއި އަދި މަޖިލިސްބަހައްޓައި އިށީނދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންތަކާއި އަދި އެކަމާއި ގުޅޭ ބައެއްކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި ސަލާމް ކުރުން ފެތުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިފައި ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كيفية السلام

ސަލާމް ދެވޭނެގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب السلام

ސަލާމްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމުންފަހު ކުޑަވަގުތުކޮޅަކަށް ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވާއިރު
مثالއަކަށް ބަނގަލަށް ވަދެނިކުމެ ހިނގަމުން ދާން އައިސްފަހު ތަކެއް ދެމެދަށް ފަހަރެއް
ވަންނަ ނުވަތަ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއް، ހަރަފާ ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން
ހުރަހެއްވުމުންފަހު ބައްދަލުވުމުން އަލުން ސަލާމް ކިޔުން مستحبވެގެންވާ ކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ގޭގެ އަހުލުވެރިން ގެއަށް ވަންނަނަމަ ސަލާމް ގޮވުން مستحبވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްގޮވުމާގެ ހުކުމް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة
بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިހެނާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި އަންހެނުން އެމީހާގެ محرمންނަށް ސަލާމްގޮވުން
ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ހިތާ އަންހެނުންނަށް ނުވަތަ ހިތާ އަންހެނުންނަށް ފިތުނަޔަކަށް
ފިތުނައިގެ ބިރުހުންނަމަ ސަލާމްކުރުމާއި އަދި އެ شرط އާއިއެކަށް ކިޔުން
ހައްދުވެރިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلس فيهم
مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ ސަލާމްގޮވުން حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް
ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދޭންވީގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން މަޖުލީހެއްގައި
މަޖުލިސްވެކަށް ސަލާމްގޮވުން مستحبވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب السلام إذا قام من المجلس

މަޖްލިސްއިން ތެދުވެގެންދާއިރުގައި (ނުވަތަ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކިޔުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستئذان وآدابه

ގެއަށް ވަންނުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމާއި އަދި އެކަމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޒުނަ ހުއްދައަށް އެދޭމީހާ ކާކު ކަލޭތިއީ ކާކު، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތްވެގެންވަނީ ފުލާނީ ކަމަށް އެމީހަކުގެ ނަމުން ނުވަތަ ކުންޔާ ވަނަމާއި (ކުންޔާއާއި) އެކު ބުނުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ކިޔުމީ ކަހަލަ އަހުރެ ދިމާވެގެންކަމި އަހަރެންގެ ހުރިހާ ބަސްތައް އަހުރެން ހުރެބުނުމަކީ ބުނުންކަރުހު މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد اللّٰه تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد اللّٰه تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއަޅާމީހާ اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭނާއާއި ދުޢާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ ދުޢާކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އާނުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح

وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

[illegible] مستحب [illegible]
[illegible] مستحب [illegible]
[illegible] باب

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

[illegible]

باب ما يدعى به للمريض

[illegible] دعاء [illegible] باب

بابُ استحباب سؤالِ أهلِ المريضِ عَنْ حالِهِ

[illegible]
مستحب [illegible] بابُ

باب ما يقوله من أيس من حياته

[illegible] دعاء [illegible] بابُ

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް خدمة ކުރާމީހުންނަށް إحسان ވެރިވުމަށާއި،
އަދި އެމީހާގެ ފުރުން އިވޭ އަޑުތައް تحمل ކުރުމަށާއި، އަދި އެމީހާގެ ޒަރާބުން މުދުވެރިވާ
އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصية ކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައަށްދޭ
شرعي حد އެއް ނުވަތަ قصاص އެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާއި ހުރި
މަރުވާކަށްފިލާ ދިރުންނާ ދުރު އެފަދައިން ކަންތައްކުރުމުން وصية ކުރުން
مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك
وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ބަލިމީހާ ތަކުލީފުކަމުގައި ނުވަތަ ކެތްތެރިކަން ކުޅަހުރުކަމުގައި ނުލައި ވީނު އެކުދުގެ
ސަބަބުން އެއުދުރި ފަދަ ނުވަތަ ކާތަ ބުނުންފަދަ ނުވަތަ ކިޔުމަށް
ހުރުމުގެ ސަކަށްތަކާއި ނުވަތަ ސަލާމަތް ކަލާ ބޮޑު ފަދަ ކަލިމަތް ބުނުން
ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރަށް حاضر ވެފައިވާމީހާއަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ތަލްޤީން مستحب ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތާގެ ލޮ ތަޅުވުމަށްފަހު ކިޔުމަށް ކަމަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މައްޔިތާގެ ކާރިޔަށް ކިޔަންޖެހޭ دعاء އާއި އަދި މަރުވެ ދިޔާގެ އާއިލާއަށްޓަކައި دعاء ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މައްޔިތާގެ ރަގަޅުވާގޮތަށް ފުޅާކަން ރޮވުން ގެންދިއުމާއި މައްޔިތާ މަރުވެދިއުމުން ޖާގާ ހަޑިހަނި ޖެހޭ އަނިޔާކުރުމާއި ރައިރަށްރޮނުން ފުރަ ކަންބޮއުމާއި ނުލައި ރުހިވެރުމާ ދިޔަގެ ރުރޭ މައްޗަށް ރުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ފުރުން ފެންނަ عيب ތައް ސިއްރުކުރުންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تكثُّر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަށުނަމާދުކުރުމުގައި ގިނަވުން ޖަމާވުމާ ބައިވެރިވުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ޞަފްފުތައް ތިނެއް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަކުރުމަށް އެޅުން مستحب ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ކަށުނަމާދުގައި ކިޔޭނެ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުންތެރިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މައްޔިތާގެ ދަރަނިބައި އަދާކުރުމާއި އަވަސްވެގެންވުމާއި، ކަފުނަކުރުމާދިގެ ކަންތައްތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި، ކުއްލިއަކަށް މަރުވާމީހާގެ މަރު ސާބިތުވާންދެން ދޫކޮށްލައި ތައްޔާރުކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރީން عبرةލިބިގަތުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدُّعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އެމީހާގެ ގަބުރު ގެ ކައިރީގައި އިށީދެގެން (މަޑުކޮށްގެން) ހުރެ دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދެންނެވުމާއި قرآن ކިޔުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މައްޔިތާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްމީހުންގެ ثناء ކިޔުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ޢައިރުގައި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކާރިންނާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިސްފައިވާތަންތަނުގެ ކާރިން ހުރަސްކުރާ ހިނދު ރޯން އަދި ބިރުވެތިވުން ދެއްކުމާއި އަދި اللهގެ حضرة ގައި ތިމާގެ ނިކަމެތި ކަމުގެ ބޯހަލުން ހާމަކުރުން ގެންދިޔުމާއި މިކަންތައް ޣަފްލަތުން ދުރުން ހަނދާން ނައްތާލާ ހިނދު އެކަމުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب آداب السفر
ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނިކުތުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުގެ ބައިވެރިންނާއިއެކު ދަތުރުކުރުމާއި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދައި އެމީހާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب السير والنزول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السُّرَى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުމަތީގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުކުރުމުގައި ތިބެންތިބުން، ފޭބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދުކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާއިމެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއާތީގެ مصلحة އަށް رعاية ކުރުމާއި، އެއާތީގެ حقއަށް އިހުމާލުވާ މީހަކު އެ حقގެ ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި އެހެން މީހަކު އިށީނދެ ދިޔުން ސަވާރީއަށް ކެރޭނަމަ ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إعانةِ الرفيق

ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفرِ

އުޅަނދުން ސަވާރުވާނިރު ކިޔާ دعاء ތަކެއް ބަޔާންވެގެންވާބާބު

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރާއިރުގައި اللّٰه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ގެންދިއުމާއި، އަދި ތިރިއަށް ފައިބާއިރުގައި سُبْحان اللّٰه ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ގެންދިއުމާއި، އެގޮތުގައި ކިޔާއިރު ހަ ބާރަށް އަޑުގަދަކޮށް ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުރުން ނުވަތަ އެނޫން ފަރާތަކުން ބިރުވެރިކަމެއް ދެރުދެ ރައްކާތެރިވުމަށް ކިޔަންޖެހޭ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

ما يقول إذا نزل منزلاً

ތަނަކަށް ފައިބާހިނދު ކިޔަންޖެހޭ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އެނބުރިއައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭނުމެއް ނެތި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އައުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދުގައާއި އަދި އޭނާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ އަވަށްޓެރި މިސްކިތަށް ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެركعةގެ ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (محرم އާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الفضائل

الفضائل ގައި ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدވަކަން ތަކުރާރުކުރުމުން ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އަދި ހަނދާން ނައްތާލުމުގެ
ދޫކޮށްލުމުން ދުރުވުމަށް އިންޒާރުދީފައި ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔަވާ ހިނދު އަޑުރީތިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި
އަޑުވެރި ފަރާތެއް ގެ ގާރީން قرآن ކިޔަވައިދިނުމަށް އެދުމާއި އަދި އެހިނދު
ކަންފަޅާ އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الحثّ على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތް ތަކުގެ މައްޗަށް شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން ހުއްދެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކީރިތި قرآن ގެ علم އުގެނުމަށް އެއްވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިގާފައި ދިއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب الحث على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި عشاء ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް حاضر ވުމަށް ދީފައިވާ ترغيب ތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنَّ

فرض ނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އެނަމާދުތައް އަޅައިނުލުމުގެ މައްޗަށް ކުރެވިފައިވާ ގަދަފަދަ ނަހީ ތަކާއި ބޮޑުވެގެންވާ وعيد ތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضلِ الصفِّ الأوَّلِ والأمرِ بإتمامِ الصفوفِ الأُلِ ، وتسويتها ، والتراصِّ فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރުކަމާއި އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހުސްނުހުންނަގޮތަށް އެޅިގެން ހިފުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

بابُ فَضلِ السنَنِ الراتِبة مَعَ الفَرَائِضِ وبيانِ أَقَلِّهَا وأَكْمَلِها وما بينَهُما

فرض ނަމާދާއިއެކު ރަވާތިބު ސުންނަތްނަމާދުތަކުގެ މާތްކަމާއި އެ ركعة ތަކުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި މެދުމިން ބަޔާންކޮށްދޭ بابُ

باب تأكيد ركعتي سنَّةِ الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިރު) ސުންނަތުގެ ދެ ركعة ގައި ސުންނަތްކަން ގަދަފަދަކޮށް ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެ ركعة ލުއިކޮށްކުރުމާއި އަދި އެދެ ركعة ގައި ކިޔަވާ ސޫރަތްތަކާއި އަދި އެދެ ركعة
ގެ وقت ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެ ركعة އަދާކުރުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯވެލެއްވުމާއި ވާތްފަރާތަށް
ބައްދަލުވުމުން ނަމާދު ކުރިއަށް ދެމިއަދި ސުލްޙިއަށް އަރިމަތި ހުއްޓުވުމުން مستحب ވާގޮތް
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة الظهر

މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީ ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة العصر

އަސްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة المغرب بعدها وقبلَها

مغربނަމާދުގެ ކުރީސުންނަތާއި ފަހުސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

عشاء ނަމާދުގެ ކުރީ ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة الجمعة

ހުކުރު ނަމާދުގެ ސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها

والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام

نفل ނަމާދުތައް ގެއި ކަމާބީބު ސުންނަތްބާރުގަދައިވުރިސް ނޫނީ އެހެން ސުންނަތްބާރަށް ވަރުސް ގޮސްއި ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމުގެ އަދި نفل ނަމާދުކުރުމުން ބަރި فرض ނަމާދުކުރިބަން ސުރުން އަރުން ބަދަލު ވެގެ ސުރުބަ އެދުމުދުގެ ވާހަކައ ދައްކާގަން މަދުކަނޭން مستحب ވެގެންވާކަން ބައްޔަވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على صلاة الوتروبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ވެރިކުރުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފުދު ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތު ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلِّها وأكثرها وأوسطها ، والحثِّ على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ މާތްކަން ބައްޔަވެގެންވާ باب އަދި އެނަމާދުގެ މަދުވެގޮތް ގިނަވެގޮތް ގަދުވެން ބައްޔަން ކުރުމާއި އެނަމާދަން ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލުން ބައްޔަވެގެންވާ باب

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها

والأفضل أن تصلَّى عند اشتداد الحرِّ وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް އިރުމަތީ ޖެހުމާއި ހަމައަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވީ ހޫނުގަދަވުމާއި އިރު އަރާ ގަދަފުދުއަށް ދަންވަމުންދާކަން ބައްޔަވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلَّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އެޅުމާއި ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންނަމުގައި ވިޔަސް އެދެ ركعة ނުކޮށް އިށީނުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެދެ ركعة ކުރާއިރު تحية ގެ ދެ ركعة އަށް ނިޔަތް ގަންނަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ فرض ނަމާދުކަމަށް ނުވަތަ ރަވާތިބުގެ ސުންނަތެއްކަމަށް ވިޔަސް ފުދޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުއަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر اللَّه تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ މާތްކަމާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު دعاء ކުރުމާއި އަދި އެދުވަހު نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމާއި، އަދި دعاء އިޖާބަވެގެން ވާ ވަގުތެއްވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދުންފަހު ގިނަގިނައިން ذكر ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةއަކުން ސަލާމަތްވެވޭ ވަގުތު شكر ގެ سجدة އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل قيام الليل

ތަރާވީހުގެ ފަޟްލަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب قيام رمضان وهو التراويح

رَمَضَانُ މަހުގެ ރޭތަކުގައި (تراويح) ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياليها

ليلة القدر ވިތްރުގެ ފަޟްލާއި އަދި އޭގެ އެންމެ އުއްމީދުކުރެވޭ ރޭތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ ފަޟްލާއި فطرةގެ خصالތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة އަދާ ކުރުން ވާޖިބުވުމުގެ ކަމުގަދަކަން އަދި ބަޔާންވެގެންވުމާއި، އޭގެ ފަޟްލާއި އޭގެ ގުޅިފައިވާ އެހެން ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ ފަޟްލާއި ރޯދައާ ގުޅިފައިވާ (ބައެއް) ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان

والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

ދީނީބާވާއި ހެދު ކަންބައްކުރުމުގެ މަސައްކަތާއި އަދި رمضان މަހުގައި ރޯދަހިފުމަށް ގިނަ
ކުރުމާއި ފަހު ދިހައިގައި އަކަންތައްތަކަށް އިބުރާކުރުމުގެ މަސަލަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تقدم رمضانَ بصوم بعد نصف شعبان إلاَّ لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ފަންސަވީސްގައި ކަށަވަރު ނުވެވޭ رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރިން ރޯދަ
މަސްވެގެންވާއި ނަމަވެސް އެއްމު ގޮއްގައި އެގޮތަށް ރޯދަ ހިފުން އަންނަ މިހާރުނަމަ
ނަވާލާ އަދި ކުރިއެގެ މަގުން ވިސްނުމަކުން ހެދު ރޯދައިގެ ބަރަކާތްތެރި ރޯދަ ހިފުން
އަންނަ މިހާރުން އަދި ރޯދައް ރޯދަ ހިފުމަށް ބަލާ ރޯދައިން ހުރުން ހުއްދަވެގެންވާ
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يُقَالُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلالِ

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فَضْلِ السَّحورِ وتأخيرِهِ ما لم يَخْشَ طُلُوع الفَجْرِ

ހާރުކުރުމުގެ މަޤާމާއި ފަޖުރު ދައްވަތުކުރުމުގެ ބިރު ނެތިވިދާނަމަ ހާރުކުރުން ފަސްކޮށްކުރުމުގެ
މަޤާމު ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فَضْلِ تَعْجِيلِ الفِطْرِوما يُفْطَرُ عَلَيهِ وما يَقُولُهُ بَعْدَ الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުމުގެ ހަލުވި ގޮތުގެ މަޤާމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުން ބާވަތްތަކާ އެދުވެގެންވާ
ތަކެތާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުމަށްފަހު ކިޔަންޖެހޭ ގޮތްތަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

بابُ أمرِ الصَّائمِ بحِفْظِ لسانِهِ وَجَوَارِحِهِ عَنِ المُخَالَفَاتِ والمُشَاتَمَةِ وَنَحْوِهَا

ރޯދަވެރިޔާއަށްވާނީ ދޫ ރައްކާތެރިކުރުމާއި އަދި އަނގަ ގޯސްބަހުން شريعة ގެ އަމުރުތަކާއި خلاف ނުކުރުމާއި އަދި ހަޖުހިބަސް އެއްޗެހިކިޔުމުންނާއި އެފަދަ އެހެނިހެން ކަންތަކުން ދުރުހެލިވުން ހުރުމަތް ކުރުވިއްޔާ އަމުރުކުރެވިގެން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބައެއް مسائلތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان فضل صوم المُحَرَّم وشعبان والأشهر الحُرمُ

محرم މަހާއި شعبان މަހާއި އަދި حرمة ތެރިވެގެންވާ މަހުތަކުގައި ރޯދަހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأوَّل من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި عاشوراء ދުވަހާއި تاسوعاء ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من فطَّر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަ ވިއްލުވި މީހަކަށް ހުރި ދަރުމަތާއި އަދި އެމީހެއްގެ އަތުން ރޯދަވެރިޔާ ކައި ބޮއި ހަދާ މީހާ އަށް ހުރި ދަރުމަތާއި އަދި ކާ މީހާ ކާން ދޭމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމުގައި ކިޔަންޖެހޭ ގަކެގި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الحج

حجގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويُصَلَّى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ جماعةގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް آخرة ގައިހުރި ثواب އާއި އެ شهيد ންނަށް ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކޮށް شهيد ވާ މީހުންނާއި خلاف އަށް ހިނަވި އަދި ކަފުން ނަމާދުވެސް ކުރެވޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الإِحسان إلى المملوك

ޢަސްކަރުންނަށް إحسان ތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المملوك الذي يؤدي حقَّ اللهِ وحقَّ مواليهِ

اللهގެ حقّއާއި އަދާކުރުމާއިއެކު ތިމާގެ ސާޙިބުމީހާގެ حقّއާއި އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العبادةِ في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އުޅުވެގެތުކަދުކަށްތާއި فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމާއިގެން مشغولވެގެންވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسرِ المعسرَ والوضع عنه

ގަނެ ވިއްކުމާއި ދޫކުރުމާއި ނެގުމުގެ معاملات ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި އެއް އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތް اختيارކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި ކަޑަތަށް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަމާއި މިންކުރުމުގައި އުނިކުރުމުގެ ނަހީކުރުމާއި ކުއްޔާ އަދި ތަނަވަސް މީހަކު ދަތިމީހަކަށް ލުއިދިނުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ދަރަނިވެރިޔާގެ ދަރަނީގެ ބައެއް ދޫކޮށް ނުވަތަ އަދި ހުރިހާ ދަރަނިން معاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب العلم

علمގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب حمد الله تعالى وشكره

މާތް الله سبحانه وتعالي އަށް حمدާއި شكر ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الصلاة على رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات އާއި ސަލާމް ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ ބައި

كتاب الأذكار

ذكر ކުރުމުގެ ބައި

باب فضل الذكر والحثّ عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އެކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذكر اللَّه تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجُنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެ ގެންނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث އާއި ބޮޑު حدث އާއި
حيضގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ކީރިތި قران ކިޔުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ފަހެ جُنب ވެރިޔާއާއި حيض ވެރިޔާއާއި ދެމީހުންގެ މައްޗަށް قران ކިޔުން ހުއްދަވެގެން
ނުވެއެވެ.

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޯންނަނިކޮށާއި ނިދިން ހޭލާ ހިނދު ކިޔާނެ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل حِلَقِ الذِّكْروالنَّدب إلى ملازمتها والنهَّي عن مفارقتها لغير عذر

ޛިކުރުކުރާ މަޖިލިސްތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެފަދަ މަޖިލިސްތަކާއި ބައިވެރިވެ އުޅުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރަކާއި ނުލައި ޚައިގެން ކޮށްލީ އެފަދަ މަޖިލިސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޛިކުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ حديث ތަށް ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

ދިރުންގެ غير حاضرކަމި އޮޅުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الدعاء

بابއާއި ގުޅޭ މައްސަލައިގެ ބައެއް ކަންތައްތަކެއް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން حرامވެގެންވާކަމާއި ދޫރައްކާތެރިކުރުމުން އަމުރުކުރެވިގެންވާ حديث ބައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑު އެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި އަދި حرام ކުރެވިފައިވާ غيبة ބުނާ އަޑު އިވޭމީހާގެ حكمޔާ އެ غيبة ބުނި މީހާގެ މައްޗަށް އަނބުރުން އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ފަހަ އެކަން މަނާކުރުމުން ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އޭނާގެ ވާހަކަ قبولނުކުރާނަމަ ކުޅަދާނަވެގެންވާނަމަ އެ މަޖިލިސް ދޫކޮށްލުމަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يباح من الغيبة

ހުއްދަ غيبة ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم النميمة

ދަބައިޖެހުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نَقْل الحديثِ وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدْعُ إليه حاجةٌ كَخَوفِ مفسدةٍ ونحوها

މީސްތަކުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ސަބަބުން ފިތުނައެއް އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރުންނާއި އެފަދަ ވާހަކަތައް ވެރިންނާއި ހަމައަށް އުފުލުން މަނާވެގެންވާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް ވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވެގެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثَّ على التثُّبت فيما يقوله ويحكيه

މީހާ ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި ހިކާޔަތް خبر ބަހުގެ ތެދު ދޭ މިންވަރު ހަމަޖެއްސުން تأكيد ކަށަވަރުކަ ދެއްކުމުން ކުރައްވާފައިވާ إرشادކަމަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނިހާޔަތަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިޔަސް لعنةދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المُعَيّنِين

ވަކި މިވެނި މީހަކު ޢައްޔަން ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް لعنة ދިނުން ހުއްދަ ވެގެން ވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّއާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް އާދުޔާން ގޮވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حقّއާއި ނުލައި އަދި شرعي مصلحة އާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާމެދު
އުނިސިފައަށް ބަޔާންކުރުން ހަރާމް ވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإيذاء

އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ދުރުވެރިވުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ދެކޮޅުވެރިވުން ނަހީ
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الحسد

ހަސަދަވެރިކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التجسّس

ޖާސޫސްކުރުން މަނާވެގެންވާކަމާއި މީހުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެހެންމީހުން
އަޑުއެހުމާއި ސިއްރު ވާހަކަތައް އަޑު އެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާއި މެދު ގޯސް ހިޔާލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތުކޮށް ވާހަކަދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الغش والخِداع

މަކަރު ހެދުމާއި ހިލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ހެޔޮކަމުގައި ހޭދަކުރުމަށްފަހު ކަރަގޮވުމުންނާއި ކުރިކިޔުމުން އެ إحسان ބޭރިކަން ހަނދާންކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

ތިން ދުވަހުންވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ވާހަކަ ނުދައްކާ ތިބުން
حرام ވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް بدعة ވެރިޔާ فاسق عمل ވެރިޔަކާއި ގޮތުން ކަނޑައެޅިގެން
ތިބުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންމީހުން ތިބުމުގެ ހުއްދައާނުލާ ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުން
މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب. އަދި ދެމީހުން ތިންވަނަ މީހާއަށް އެނގޭނެ ބަހަކުން ނޫން
ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކަމުގެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާއަށް ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާނަމަވެސް
ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުންނާއި ދަރިންނަށް شرعي ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު
ދިނުން ނުވަތަ އަދަބުގެ ވަރަށް އަނިޔާބޮޑުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކުން އަސްދު ކަޅު ވެގެން ހިނިތުންވެސް އަދި އަހަރެމެސް އެއްވެސް
ޖަނަވާރަކުން އަލިފާނުން عذاب ދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

ދުއްސަދީންކަރުން ދަރަނިވެރިން އެމީހުންގެ ދަރަނި ހަދުމުން އެދި ހަށިގަނޑުން
އަނބިމީ ދުވަސްވަރު އިސްވެފަސް ކަރުމުން ދިޔުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާން ކުރުމު
باب

باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލުކުރަނިސް އަނބުރާ ނުގޮވާ އަދި ތިމާގެ ދަރިންނަށްކުރާ هبة ގަބޫލު
ކުރުމުން ފަހަގައިވާ އަދި އަދި ކުރިޔަ އެއިން رجوع ވުން މަކުރޫ ވެގެންވާ
ކަމާއި އަދި ދީފައިވާ ޒަކާތުގެ ސަދަގާތުގެ ނުވަތަ ކައްފާރާއާ ދީފައިވާ މީހާގެ
އަތުން އަނބުރާ ގަތުން މަކުރޫ ވެގެންވާކަމާއި އަދި އޭގައި އައްޗެއް
ދުވުންމީހާފައިވެ އެހެން މީހަކު ވިޔަފާރި ވަނީކަ ގަތުން ހައްދުވެގެންވާ ކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާ އަކީ ކަނޑައެޅިގެން حرام އެއްޗެއް ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الرياء

ކަންދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންތައްކުރުން ކަމުގައި ހިކުމަތް ، ހަމަހަމަކަމުގައި ކަންތައްކުރުމުގައި ނުވާ ކަންތައްތައް
ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحسن

لغير حاجة شرعية

ހިތާ އަންހެނުންނާއި ފާރާވެރި ބިޔާ ފިރިހެން ކުދިންނަށް شرعی ބޭނުމަކާއި ނުލައި
ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ހިތާ އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އެކުވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި
އަދި ހަރަކާތުގައި އަދި އެހެނިހެން ގޮތްގޮތުން ވައްތަރުވުން حرام ވެގެންވާ باب

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ނާއި كفار ނާއި އެއްގޮތްވުމަށް ސިފަވުމަށް إختيار ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ކަޅުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޯލުން ބަރުއަ ބޯލުން މަސްވެސްނުވާފަދަ އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިޔަހުސްނުސްނު ބޯލުގެ
އިސްތިރިބައް އެއްކުރުން ބޯލުން ހަރާމްވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތިރިގޭއި އިތުރު އިސްތިރިބައް ގެތުވުމާއި ހަށިގަޔަށް ތިކްސް ނިވަތ އަދިވަ އެހެން
ތަކެތިން ވަގުތުބައް ހަނދި އެކަނިކަން ކަރުއެއްވުމާއި ދަތްތަންނަކުރުން حرامވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند
أول طلوعه

މުބުޑިންނާއި ބޯލުން ނުރައިސްތިރިބައް އުނގުޅުމާ ފުރާވަރުގެ އުމުރުގައި ހުނުން
ފުރިއިސްތިރިބައް މުބުޑިން އުފުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر ނެތި ނުލައި ކަނާތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖަށް ޖެހުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر ނެތި ނުލައި އެއްފައިގައިވާނުގައި ނުވަތަ އެއްފައި خف ގައި ހިނގުމާއި އިޖާބަތެއްނުލައި
ކާޑެން ހެރަގެން ފައިވާނުލުމާއި އަދި ކަޑަން ހެރަގެން خف ލުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ނިދާން އޮންނަން ވަގުތު ގޭގައި އަލިފާން ނުނިއްވާ އެކީ ފާނޫސްއެއްގައިވިޔަސް އަދި އުދުން އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބަހައްޓަން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب ·

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب· تكلفއަކީ ގަދަކަމުން އޭގައި މަސްލަހަތެއް އެކުލެވިގެންނުވާ ކަމެއްކުރުން ނުވަތަ ބަހެއް ބުނުމެވެ.

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدِّ وشقٍّ الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަޅުއަޖުން ރޮއިރުއުމާއި ކޯތާފަތްމަތީ ތަޅުމާއި ހެދުންފަޅުމާއި ބޮލުގެ އިސްތަށިދަމާ ފުރުޅުމާއި ބޮބޮޅުމާއި ބަދު دعاء ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ علم ވެރިންނާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތީގެ خبر ބުނެދޭމީހުންނާއި، ރަމަލުޖަހާ މީހުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގަނޑުފުޅާ ނުވަތަ އިސްނަދަމާ އަތްދާއިގެ ބަނދަނަކުރާ ފާލަބަލާމީހުންގެ ގާތަށް ގޮސް އެފަދަ عمل ތައް ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التطير

ފާލަބެލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ބަސްތަރުގައި ހިލަގައި ފޮތިގައި ދިރުހަމުގައި، ދީނާރުގައި، ކަންނޮށް އާއި ބާލީހާއި، އަދި އެނޫންވެސް ތަކެތީގައި ޖަނަވާރުންގެ ސޫރަކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި ފާރުގައާއި ފުރާޅާއި، ފަރުދާއާއި، ފޮތިގައާއި، އެނޫން ތަކެތީގައި ތަސްވީރު ކުރުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އަދި ތަސްވީރު ފޮހެލުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ باب

باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމުގައި އެހީތެރިވާ ބެލެހެއްޓުމުގައި ދަނޑުބެލުން ބެލެހެއްޓުން ނޫން އެހެން ކަންތައްތަކުން ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ރަގަބިލި އަޅުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދަތުރުކުރުމުގައި ކުއްތާއާއި ރަގަބިލިއާއި ގެންގުޅުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ނަޖިހާކާ ޖަމަލުތަކާއި ޖަމަލީ ސަވާރުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ނަމަ އެބަކަރި ވިނަކާއި ހިމެނޭހެން ސާފުތާހިރު ކާނާ ކާދެން ހިނދު ދޫކުރެވޭ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب.

باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތަށް ކުޅުޖެހުން މަނާވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެސާފުކުރުމަށްފަރުވާތެރިވުމާއި، ހަޑިތަކުން މިސްކިތް ސާފުކުރުން އަމުރުވެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ގަތުން ވިއްކުމާއި، ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ތޫމާއި ފިޔާއާއި كُرَّاث (ލީކްސް) އާއި އެނޫންވެސް ނުބައިވަސްދުވާތަކެތި ކައިގެން ހުރެ އެވަސް ނެތިގެންދިޔުމުގެ ކުރިން ބޭނުންތެރިކަމަކު ނޫނީ މިސްކިތަށް ވަނުމަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ބުރަކަށިޖަހައި ފޮޅައި، އެއީ (ފަސޭހަކޮށް ނިދިޖެހި ޚުޠުބާ ފިލިދާނެތީ) ވުޟޫ ގެއްލުމުގެ ބިރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

އެހެނީ އެއީ ނިދިއައުން ގާތްކޮށްދޭކަމެވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއިވުން އަލަހިގެންވެއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހީވާކަމެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضحّيَ

اضحية ކަތިލުން ގަސްތުކުރާމީހާ ذو الحجة މަސް ފެށުމަށްފަހު أضحية ކަތިލުމަށްދާންދެން ބޮލުގެ އިސްތަށިކޮށުމާއި ނިޔަފަތިކެޑުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް مخلوق އަކާ ގަސްދީ ހުވާކުރުން مثال އަކަށް نبي ބޭކަލުންނާއި كعبةއާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޮލާއި ރަސްކަލުންގެ ފުރާނައާއި ރަސްކަލުންގެ ނިޢުމަތާއި ފުލާނުގެ قبرއާއި އަމާނާތާއި އަދި އެހެނިހެން އެފަދަ ތަކެތި ގަސްދީ ހުވާކުރުން ގަދަފަދަ އަށް މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ހުވައިކޮށްފައިވާކަމަށް އެއަށްވުރެ ރަގަޅު ގޮތެއްފެނިއްޖެނަމަ އެކަމެއްގެ ގޮތުން عمل ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެހުވާގެ ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްދަކާއިނުލައި ހުވެވޭ ހުވަޔަށް ދާރު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއަށް ކައްފާރާ އެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއީ ގަސްދަކާއި ނުލައި ދޫމަތީ ހިގާ ހުވައެވެ. އެއީ މިހެންގެ އާދަކާދައިގެ މަތީން ބުނާ ބުނުމެވެ. މިސާލަކަށް ނޫނެވެ.ވުލާހް الله ގަސްދީ ހުވާ ކުރަމެވެ. ނުވަތަ އާއެކެވެ. ވުލާހް الله ގަސްދީ ހުވާކުރަމެވެ. އަދި އެފަދަ ގޮތްގޮތެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރީގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވައަކުން ވިޔަސް މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة أن يسأل الإِنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

اللهގެ ވަޖުހުލްކަރީމާއި ސުވަރުގެ ފިޔުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި الله ގެ އިސްމު ފުޅުން ކަމަކަށް ދިޔަކަ އެދުވިޔަމަ އަދި شفاعة ތަބުރުވެއްޖެނަމަ އެދެވޭން މަނާކުރުން މަކުރޫހުވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް شاهنشاه ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب
އެހެނީ އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްގެފާނެވެ. އެސިފަ الله سبحانه وتعالي ފިޔަވައި
އެހެން ފަރާތަކަށް ހައްޤުނުވާނެއެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسق ންނަށާއި بدعة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيد ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާ
ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة سبّ الحُمّى

ހުންނަށް އަޅާ ނުބައިބަސް ބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب النهي عن سبّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށް ނުބައިބަސް ބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުން ފެށުމުން
ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة سبّ الدِّيك

ކުކުޅަށް ނުބައިބަސް ބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب النهي عن قول الإنسان :مُطِرْنَا بِنَوْء كذا

ތިމަންނަން ވާރޭވެހުނީ ފަލާނިތަރިއެއްގެ ސަބަބުން ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން
ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރާ ބުނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ތިމާގެ علمގެ ހުރި އެންމު ފުންމިނުގެ ބަސްތައް ބޭނުންކުރުން ވާހަކަ ދެއްކުމުގައި ތަކުއްލުފުކޮށްގެންވާގޮތަކަށް އުދުގެ ތަކުލީފުކޮށް ބޭނުންކުރުން ވާހަކަދައްކާއިރު ވަރަށް އުދަގޫ ކަލިމައާއި فصيح ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާއި ބަދަވިއްޔާ ގެ ބަހުރުވަ ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ވަރަށް ނާދިރު ތަކުލީފުކޮށް ބޭނުން ކުރުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ނުބައިވެއްޖެއޭ ބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة تسمية العنب كرماً

މޭވާކަރުދަނޑު كرم(ކަރުމަ)ގެ ނަމުން ނަންދިނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޙާޖަވި مثال އަކަށް ކައިވެނިކުރުން ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް މީހަކު އަންހެނުންގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނުންގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ބުނުން ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމުގެ ފުރިހަމަ އިތުބާރާއެކު طلب ގެ ޔަގީންކަން دعاءކުރުން ޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދުންފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދެއްކުން ދިގުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ބޮނޑުއަށްގޮސް ގޮވުމުން شرعي عذرއެއްނެތި ނުދިއުމަކީ މަނާވެގެން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزجها حاضر إلاَّ بإذنه

ފިރިމީހާ ރަށުގައި ހުންނަ ހިނދު އޭނާގެ ހުއްދައާއި ނުލައި نفل ރޯދަހިފުން އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإِمام

ركوع އާއި ސަޖިދައިން مأموم ން امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޯއުފުލުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްމިލަ އަރިކަށިގައި ބޭއްވުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާތަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެކެއުދަން ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކްރޫހު
ވެގެންވާކަމާއި އަދި قضاء حاجة އެއް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކްރޫހު
ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބަލުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އެކިފަރާތްފަރާތަށް ބެލުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ
باب

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގިދިނުމާ ނަމާދަށް ގަމަތް ދޭން ފަށައިފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދުކުރުން ފެއްޓުން مأموم ނަށް މަކްރޫހު މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب ، **އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ** فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ރޯދަހިފުމަށް ހުކުރު ދުވަސް خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް ހުކުރުރެޔާ خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދަހިފުން ހުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާތައްކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެތިޔާ އޭނާގެ ސައްޔިދުވެރިޔާއަށް ފިލައިގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب النهي عن التغوط في طريق النَّاس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންނާ ގަދަކަމުގައި ހިތްދަތިކަމާއި ގަސްތުގައި ފުރާގެ خدمة ޖެހިގެންނަ
سرحدހާރާއި އަދި އެހެން ބޭނުންތައް قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑުގައި ކުޑަކުޑަކުރުން މަނާވެގެންވާ باب

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ މެދުގައި ތަފާތުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މަރުވީމާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް
حرامވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް އަނބިމީހާ ހަތަރުމަހާއި
ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހައްދުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا
أن يأذن أو يردَّ

ރަށުމީހާގެ ވިޔަފާރި ކުރުން ބާދިޔާއަށް ވިއްކާދިނުން حرام
ވެގެންވާކަމާއި ވިޔަފާރި ބޭފުޅުން ދެމުން ގޮވާލުމުން ގޮސް ބައްދަލުކުރުން حرام
ވެގެންވާކަމާއި އަޚާގެ ވިޔަފާރިއަށް ވުރެ ރަނގަޅު ވިޔަފާރިއެއް ހުށަހެޅުމާއި
ހުށަހެޅުމަށް ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުމުގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަނުކުރާ ކަންތަކުގައި މުދާ ހޭދަކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإِشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަމާސާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަގީގަތުން ކަމުގައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު ގޮތުން މަނާވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މީހުންގެ އަތަށް ކަނޑި ދޫކުރާ ހިނދު އުރައިން ނަގާފައި ދިނުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الأذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމަށްފަހު فرضނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާއި ނުލައި ހަވަދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن ذالك في حقه

ތަޢުރީފާއި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާކަމާއި އަމިއްލަ މޮޅުކަން އުފެދި އަރާފާނެކަމުގެ ބިރުވެރިކަން އޮތް ބަޔެއްގެ حقގައި އެކަން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި އެފަދަ ބިރެއްނެތް ބަޔެއްގެ حقގައި އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެއިންފިލުން އެރަށަކުން ނުކުތުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭރުން އައިސް އެރަށަށް ވަނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

ސަފަރު ހެދުމުގެ ހުރި حرامކަން ބޭނުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفار

إذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ޢަދުއްވި قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށަށްވެދާނެކަމުގެ ބިރުހުރިނަމަ ކާފިރުންގެ ބިންތަކަށް قران ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހީގެ ތަށްވަޅުތައް ކައިންބުއިމާއި طهارة އާއި އަދި އެހެނިހެން އެހެން ބޭނުންކުރުމާމެދު ތަކަށް ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖައްސައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

މުޅިދުވަހު ހަމަހިމޭނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم انتساب الإِنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އަމިއްލަގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕަކަމަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އަމިއްލަ މަވްލާ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزّ وجلّ ورسوله صلى الله عليه وسلم

ﷲ އާއި އަދި އޭ އިލާހުގެ رسول އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކަށް ހުރަސްއެޅުމުން އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް މީހަކު ކުރިކަމުން ފުރިހަމަކުރަން އޮޅުމަކުން ބުނަންވީ ބަސް
ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތައް އަދި އަހަރެމެން އަރިސްކުރައިވާ ތަފާތު حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ
ބައި އަދި إستغفار އާއި مؤمن އުނަށް ބަރަކާތްތެރި ކުރެވިފައިވާ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތައް އަދި އަހަރެމެން އަރިސްކުރައިވާ ތަފާތު حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب الاستغفار

استغفار ދެންނެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ
މަތިވެރިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب